

University of Toronto.
KING ALFRED LIBRARY OF HISTORY
FOUNDED BY
GOLDWIN SMITH AND HARRIET SMITH
1901

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS VIGESIMUS OCTAVUS

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTIORUM TABULARIORUM
VATICANI PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS VIGESIMUS OCTAVUS

1424-1453

BARRI-DUCIS

LUDOVICUS GUÉRIN, EQUES ORDINIS S. SILVESTRI, EDITOR
RR. PP. CŒLESTINI, SUCCESSORES
36, VIA DE LA BANQUE, 36

M DCCC LXXIV

SUMMARIUM

TOMI XXVIII

MCDXXIV. 1. Turbæ in Concilio Senensi excitatæ, ad quas sedandas Toletanus archiepiscopus sollicitatus. 2. Damnata Petri e Luna memoria. 3. Actum de Græcis ad Ecclesiam Catholicam reducendis, de hæreticis Bohemis opprimendis, de disciplina restituenda, de Romana curia componenda. 4. Leges cardinalibus datæ. 5. Indicta Basileensis Synodus a Senensi. 6. Commoniti Basileenses de celebranda Synodo Basileæ. 7. Censores fidei in variis provinciis constituti. 8. Principum consilia de Bohemis hæreticis opprimendis, et litteræ Apostolicæ ad Sigismundum Romanorum regem. 9. Sigismundus Lithuanus Bohemos hæreticos tuetur; unde anathemate a legato perculsus, cujus sententiam Pontifex confirmat. 10. Vetita cum hæreticis commercia mercatores exercent, qui propterea anathemate et pœnis devincti. 11. Polonus rex Bohemicam coronam offerentibus hæreticis bellum denuntiat, ni errores deponant. 12. Missus a Polono in Bohemos exercitus. Regi Poloniæ affinitate junctus Martinus. Carthusiani in Poloniam vocati et missi. 13. Martini studium de SS. reliquiis religiose asservandis. 14. Recuperandæ ditioni Ecclesiasticæ fœdus init cum duce Mediolanensi Martinus. 15. In obsidione Aquilæ Braccius captus et cæsus. 16. Martini litteræ de parta victoria, ex qua Perusium aliæque urbes in Pontificis potestatem rediere. 17. Genuensium in regno Neapolitano egregiæ res gestæ. Recuperata a rege Ludovico Neapolis. 18. Mediolanenses inter et Florentinos dissidia ob Forolivii principatum; ex quo Bononia in periculum adducta. S. Bernardini Senensis prædicatio. 19. Rex Scotiæ ex Anglico carcere dimissus. 20. Jus Ecclesiasticum a Carolo VIII rege Galliæ defensum. 21. Mulierculæ impostura in Synodo Lugdunensi damnata. 22. Puella Schiddensis sola Eucharistia vitam sustentat. 23. Inter Græcos et Turcas induciæ, non tamen proficuæ Christianis.

MCDXXV. 1. Cardinalis Fuxensis in Aragoniam legatus missus sedandi schismatis causa. 2-4. Legatum recipere renuit Alphonsus rex, in quem propterea legibus agere decernit Martinus, datis ad Castellæ regem litteris. 5. Caroli regis Navarræ obitus, cui succedit Joannes Aragonius. Inter Aragonios, Genuenses et Florentinos varia belli discrimina. 6. Pacem inter Anglos et Gallos promovere nititur Martinus. 7. Anglus potentiam suam jactans a Martino commonitus. 8. Carolum Galliæ regem iniquas juri Ecclesiastico leges abrogantem commendat Martinus. 9. Jacoba Bavara, viro dimisso duce Brabantiæ, ducit Humphridum ducem Glocestriæ, unde dissidia et certamina. 10. Consulit Burgundo Pontifex ut uxorem ducat. 11. Dissidia inter regem Daniæ et Sclevicenses principes componere curat Pontifex. 12. Ericus rex ex peregrinatione Terræ-Sanctæ reversus consecrat Christo arma in hæreticos. 13. Koributus regis Poloniæ nepos confirmat hæreticos Bohemos in pertinacia. 14. Rex Poloniæ hæreseos odio nepotem Bohemorum regem bello appetit; ad quod dux Lithuaniæ etiam sollicitatus. 15-18. Exercita in hæreticos censura, datis ad id litteris Apostolicis. 19. Christianæ disciplinæ instaurandæ navata opera præsertim in Corsica. 20. Christiani divenditi Turcis a mercatoribus, in quos Martini papæ Constitutio. 21. Methone a Turcis vastata et Cyprus; ubi viri nobilis martyrium.

MCDXXVI. 1-6. Regis Aragonum defectio, in quem Pontificium edictum. 7. Ægidius Munio, procurante Alphonso, antipapali diademate insignitus. 8. Reges certiores facti de vocato in jus Alphonso. 9, 10. Joannes comes Armaniaci pervicax in schismate, contra quem Pontificium

edictum. 11-14. Conradus Pragensis archiepiscopus fautor hæresis damnatur. 15. Mercatores deterriti a commeatu cum hæreticis, in quos et viri principes incitati. 16. Catholici ab hæreticis in acie victi. 17. Hæreticorum irruptio in Lusaciam, et eorum immanitas. 18. B. Joannes Capistranus oppositus Fraticellis. 19, 20. Arrogata a politicis Anglis Sacerdotiorum conferendorum auctoritas quo nomine episcopus Wintoniensis a Martino increpatus et excitatus. 21. Initum fœdus in Mediolani ducem. 22. Turcarum in Negropontum irruptio; et de Græcis Ecclesiæ conciliandis actum. 23. Cyprus ab Ægyptio divexata; et cur vetita a Pontifice peregrinatio ad Terram-Sanctam. 24. Cypri miserandum excidium, et Christiani cæsi et capti. 25. B. Nicolaus Albergatus pacis interpres missus, et litteræ ad Genuenses datæ ad ferendam opem Cypro. 26. Novi cardinales creantur.

MCDXXVII. 1. Creatus in Bohemos legatos cardinalis Anglus. 2. Rogatus Angliæ rex ut faveat expeditioni Bohemicæ. 3. Admissum ab Henrico cardinale legationis munus. 4, 5. Expeditionis Bohemicæ discrimina. 6. Cladem luget Pontifex. 7, 8. Pilzinenses a disceptando cum hæreticis deterrentur. 9. Decreta a Martino nova expeditio in hæreticos. 10, 11. Bohemi hæretici de conversione agunt. 12. Sigismundus Zischam sibi conciliat, qui tamen impius moritur. 13. Germani dissidiis impliciti, et censura fidei instituta. 14. Wicleffi ossa exuri jussa. 15. Labefactatum in Anglia jus Ecclesiasticum Martinus restituendum curat. 16. Cantuariensis archiepiscopus a Martino admonitus. 17. Poloniæ rex tentat muneribus Martinum corrumpere, a quo de hoc et aliis admonetur. 18. Moniti Angliæ senatores de restituendo jure Ecclesiastico. 19. Violata a Lusitano Ecclesiastica immunitas. 20. Aragonius in judicium vocatus. 21. Cardinalis Fuxensis in Aragoniam ingressus. 22. Inter regem Aragonium et legatum Apostolicum pactiones sancitæ. 23. Cyprius rex redemptus. 24. Miraculum ingens B. M. Virginis opera editum.

MCDXXVIII. 1. Rex Aragonum obsequia defert Sedi Apostolicæ. 2, 3. Pax composita in Italia inter Mediolanenses, Venetos et Florentinos. 4. Rebus ad pacem vergentibus in Italia, Turcica potentia augetur in Oriente. 5, 6. In Bohemos decretum a Germanis bellum, de quo litteræ Pontificiæ ad principes. 7, 8. Fraticelli in Piceno grassati, contra quos animadversum. 9. Angli Gal icanas Ecclesias diripere tentant, in quos Joanna virago divinitus excitata. 10. Miraculum B. Mariæ Virginis.

MCDXXIX. 1, 2. Ægidius Munio antipapatu se abdicat. 3. Alphonsus Borgia commendatus de impenso opere. 4, 5. Ægidius cum schismaticis ad obedientiam coram legato Apostolico admissus dat juramentum, et ad episcopatum Balearicum evehitur. 6. Anticardinales falsæ dignitatis insignia exuunt. 7-9. Dertusensis Synodus indicta et habita a legato, in qua plura circa fidem et mores decernuntur. 10. De bello inter reges Hispaniæ oborto. 11. Decretoria Martini adversus comitem Armaniacum sententia. 12. Redit ad gremium Ecclesiæ Armaniacus. 13, 14. Wladislaus rex Poloniæ jus Ecclesiasticum lædit, quem proinde corripit Martinus. 15. Florentini clero imponunt vectigalia. 16, 17. Hussitarum immanis furor, contra quos Anglica expeditio parata in Gallos traducitur. 18. Mira Joannæ puellæ facinora in Gallorum auxilium. 19. Turbæ in regno Neapolitano excitatæ, et Bononienses domiti. 20. Instaurata decreta de colenda solemni pompa Eucharistia, et datæ indulgentiæ. 21. De liberandis captivis a Saracenis tentis actum. 22. Conradini Ordinis Prædicatorum et Joannis Gersonis pia mors.

MCDXXX. 1. Hæreticorum in Germania excursiones. 2, 3. Joanna puella capta ab Anglis et supplicio affecta. 4. Burgundum Carolo regi Gallorum conciliare nititur Pontifex. 5. Synodi Tarraconensis Acta confirmata a Martino, et creatio cardinalium. 6. De Franciscana familia reformanda, auctore B. Joanne e Capistrano. 7. Witoldi ducis Lithuaniæ mors, qui delatam ab hæreticis coronam spreverat. 8. Græcorum res in diem collapsæ.

MCDXXXI. 1. Julianus cardinalis Cæsarinus legatus contra Hussitas. 2. Martini papæ V obitus et ejus memoria vindicata. 3, 4. Eugenii IV papæ electio, et ejus primordia et laudes. 5-7. Gesta in conclavi a Pontifice confirmantur, subjecto Diplomate. 8, 9. De suscepto Pontificatu litteræ Encyclicæ ad præsules et principes. 10. Columnenses turbas in Urbe movent, et læsæ majestatis lege damnantur. 11. Contra Columnenses parata arma, et Hugo episcopus legatus in Campania. 12, 13. Columnenses domiti, et Senenses per litteras Pontificias emolliti. 14, 15. Missus cardinalis Albergatus ad componendos Anglos et Gallos, irrito tamen successu. 16. Reges Hispaniarum ad concordiam vocati. 17. Cardinali Cæsarino legato in Germania data imperia ut Basileensi Synodo præsideret. 18. Hussitis hæreticis exstirpandis curæ impensæ. 19. Bellum apparatum in Bohemos hæreticos, et infeliciter confectum. 20, 21. Cœpta Basileensis Synodus, et cur Bononiam translata. 22. Legati cardinalis Cæsarini litteræ ad Eugenium contra translationem Concilii. 23, 24. Patres Basileenses Hussitas invitant ad disceptandum. 25. Eugenius Basileensium opinionem damnat, et soluta Synodo Bononiensem indicit. 26-30. Sigismundus imperator, et præsertim Julianus cardinalis legatus, multis allatis

rationibus Eugenium a proposito dimovere conantur. 31. Sigismundus rex corona ferrea Mediolani redimitus. 32. Galeottum Malatestam pietate insignem saluberrimis monitis urget Eugenium. 33. Ambrosii monachi litteræ ad Eugenium cum libro S. Bernardi *de Consideratione*. 34. Dominicus Capranica cardinalis infensus Eugenio et demum reconciliatus. 35. Thessalonica et aliæ urbes sublatæ a Turcis; Cyprus opem implorat, cujus rex moritur.

MCDXXXII. 1-3. Sigismundus imperator ad Eugenium de instauranda Synodo Basileensi dat litteras, adductis ad rem causis. 4, 5. Basileenses pertinaces invitant Bohemos, et Eugenio resistunt, 6. Gallicani præsules de non dissolvenda Synodo Basileensi solliciti. 7. Sollicitati Angli ut Basileensi Synodo faveant. 8, 9. Sessiones Conciliabuli Basileensis. 10 De Bohemis ab hæresi revocandis agit Pontifex cum rege Poloniæ. 11. Acta temeraria Basileensium. 12-14. Nuntii Pontificii ad Basileenses gravibus orationibus eos ab incœptis dehortantur. 15, 16. Basileensium responsio futilis et fallax. 17, 18. Insignes viros consulentes deterret Eugenius ne Basileam adeant, episcopos varios ad se convocat, Sigismundum adhibet, Basileensibus nefaria usque molientibus. 19. Legatos mittit Eugenius Basileam cum plena potestate instaurandi ibi Concilium. 20. Monita Eugenii ad Senenses, et curæ adhibitæ pro pace Italiæ. 21. Acta cum Sigismundo de rebus componendis, et de ejus adventu in Urbem. 22, 23. Turbæ in regno Neapolitano; infelix exitus Carraccioli; Avenionensis comitatus præfectura. 24. Bernardinus Senensis a calumnia hæreseos vindicatus.

MCDXXXIII. 1, 2. Ad Concilium Basileæ instauratum accedunt Bohemi, cum quibus disceptatio habetur. 3, 4. Eugenio cum Basileensibus clementer agenti hi acrius resistunt. 5, 6. Litteræ Eugenii de instaurato Basileensi Concilio. 7, 8. Septemviri ad Synodi patrocinium suscipiendum excitati, et legati cardinales creati. 9-11. Apostolicas litteras Basileenses respuunt, temere et insolenter contra Eugenium pugnantes. 12, 13. Pacta fœdera, pax conciliata antequam Sigismundus Romam accederet, coronam accepturus. 14. Sigismundus Romæ coronatus dat juramentum. 15, 16. Insigne edictum dat Sigismundus de libertate et immunitate Ecclesiastica et ex Urbe discedit. 17. Basileenses abdicationis pœnam Pontifici intentant. 18, 19. Eugenii litteras pro concordia datas male acceptant Basileenses in protervia obstinatissimi. 20. Rescissa Basileensium gesta contra Pontificem. 21. Basileensium objecta plane diluta per litteras Eugenii apologeticas. 22. Basileenses reprimit dux Bavariæ ne in schisma erumpant. 23, 24. Sigismundi imperatoris opera et præsentia Basileenses multa pollicentur. 25. Nicolaus e Fortebrachiis et Carolus Malatesta Pontifici infensi. 26. Grave bellum conflatum in Eugenium a duce Mediolanensi. 27. Cardinales a Basileensi Concilio ad ducem Mediolanensem missi. 28. Oratores Concilii ad imperatorem Constantinopolitanum; Turcarum in Oriente progressus; Alphonsi regis Aragonii super Siculo regno conatus. 29. Missi ab Eugenio ad Barbaricas gentes præcones Evangelici. 30. B. Laurentius Justinianus creatus episcopus Venetiarum sanctitate insignis. 31. B. Lidwinæ felix obitus. 32. Francisca Romana sanctimonialium Ordinem instituit.

MCDXXXIV. 1. Oratores missi a principibus ad Eugenium de rebus Concilii. 2. Turrecrematæ responsum ad singula objecta Basileensium contra Eugenium. 3-5. Eugenius pacis studio molliter Pontificiam auctoritatem tutatur apud Basileenses. 6, 7. Dux Mediolanensis fingit se creatum Italiæ legatum a Concilio, quem Sigismundus imperator increpat ac reprimit. 8, 9. Rebellione Romanorum exorta, Eugenius fuga sibi consulens Florentiam adit. 10. Datæ ab Eugenio ad Basileenses litteræ. 11, 12. Romani post varias vices ad obsequium Pontificis reducti. 13. Basileensium objecta contra Pontificis auctoritatem diluuntur a Turrecremata. 14. Pontificii legati ad iniquum sacramentum adacti, et exclusi a præsidentia. 15, 16. Græcorum oratores de conjunctione Ecclesiarum agunt. 17. Litteræ Eugenii ad Basileenses circa reductionem Græcorum. 18. Trapezuntinus imperator et Armenii ad Ecclesiæ gremium invitati. 19. Sultani Ægyptii minæ in Rhodios irritæ. 20. Contra Turcas in Macedoniam irruentes sacra indicta expeditio. 21. Canariarum insularum incolis ad fidem conversis consulit Eugenius. 22-24. Hæretici Bohemi in factiones divisi insigni victoria deleti. 25. Theodoricus archiepiscopus Moguntinus. 26. Edita sanctio adversus Simoniacos. Wladislai Poloniæ regis pie gesta et obitus. 27. Subrogatus in ejus locum Wladislaus III ejus filius quem salubriter monet Eugenius. 28. Ludovici Andegavensis obitus. 29. Regularium disciplinæ instaurandæ data opera. 30. Civilia Gallorum bella sublata, et Amedæi ducis Sabaudiæ secessus. 31. Trium Magorum reliquiæ cultæ Coloniæ.

MCDXXXV. 1, 2. Constitutæ a Concilio in clericos libidinosos pœnæ et latum edictum ad exhauriendum Pontificis ærarium. 3-5. Legati Pontificii et Basileenses missi ad conventum Atrebatensem pro concilianda pace inter Gallos et Anglos. 6. Nefaria lis mota apud Basileenses ab archiepiscopo Turonensi. 7. Iniquæ lites motæ a Basileensibus Pontifici, qui tamen instaurandæ disciplinæ studet quam maxime. 8. Basileenses discrepantia paciscuntur cum Græcis ab iis quæ paciscitur Eugenius circa locum Concilii. 9. Damnati Commentarii Augustini Romani. 10. De pace actum inter Pontificem et ducem Mediolanensem, Florentinos et Venetos.

11. Bononia Pontifici restituta. 12. Mortua Joanna II Neapolitani regni jura ad Sedem Apostolicam devoluta. 13. Aragonium et Andegavensem de regno Neapolitano certantes Pontifex edicto deterret. 14. Alphonsus Aragonius victus a Genuensibus et cum rege Navarræ captus. 15. In partes Renati Andegavensis inclinat Eugenius. 16. Angliæ rex jus Pontificium invadens monetur ab Eugenio.

MCDXXXVI. 1. Basileenses auctoritatem Pontificiam opprimere meditati plura sibi arrogant. 2-15. Libellus Apologeticus pro Eugenio. 16, 17. Actum per legatos cum Bohemis hæreticis, et pactiones confectæ circa usum Eucharistiæ. 18. Gratulatur Eugenius Pragensibus pacis consilia suscepisse. 19. Bohemi in communionem admissi, quibus nonnulla iniqua indulget Sigismundus. 20. Pragæ magnis honoribus exceptus Sigismundus Catholicum cultum instaurat, hæreticos punit. 21. Nova Eugenii studia pro Renato Andegavensi. 22. Anglicum bellum componere studet Eugenius. 23, 24. Reges Lusitaniæ et Castellæ de Africana expeditione certant. 25, 26. B. Didacus apud Canarienses Evangelium propagat; quos etiam bene instituit episcopus Robicensis. 27. Eugenii studium pro Blachis, Bulgaris Moldavisque a schismate revocandis. 28. Jus Ecclesiasticum violatum in Lusitania, quare admonitus rex ab Eugenio. 29-31. Ecclesiastica libertas in Scotia violata per Eugenium vindicatur, datis litteris ad Jacobum regem et missis internuntiis. 32. Jacobus rex Scotiæ a patruo peremptus. 33. Dirempta Trevirensis archiepiscopatus lis.

MCDXXXVII. 1, 2. Gravis de loco Concilii designando contentio, obsistentibus Eugenio Basileensibus. 3, 4. Basileensibus in pertinacia hærentibus, Græci palam in Concilio protestantur. 5-7. Actum de celebrando in Italia Concilio. 8, 9. Confirmat Eugenius decretum Basileensium de eligenda ad Concilium civitate Italica. 10. Missi internuntii Apostolici, et data regibus monita ut Græcis faveant. 11. Pacta cum Græcorum oratore de adventu et loco Concilii, et nuntius missus ad imp. et patriarcham adducendos. 12. Tarantasiensis archiepiscopus creatus legatus a latere. 13. Sanior pars Basileensium insignienda nomine Concilii a Græcis recognoscitur. 14. Basileensium factiosorum ad Græcos legatio. 15. Seditiosi Basileenses vim inferunt præsidi Apostolico. 16. Eugenius in jus vocatus a seditiosis Basileensibus. 17. Indictum ab Eugenio Ferrariæ Concilium. 18. Basileenses mendaciis et calumniis Eugenium impetentes refelluntur et odio sunt apud pios. 19. Decretum Basileensium de mulcta imponenda sacerdotiis irritum declarat Eugenius. 20. Sigismundi imperatoris pietas et religio. 21. Turrecrematæ Commentarii de Eucharistiæ sacramento. 22, 23. Bohemi agunt cum Concilio de communione sub utraque specie. 24. Sigismundi imperatoris obitus et Africana expeditio infelix contra Sarracenos. 25. Alphonsus Aragonum rex Neapolitanum regnum invadit et Basileensibus favet, cum duce Mediolanensi fœdere junctus. 26. Pyrrhus abbas Casinensis proditor Eugenii exauctoratus. 27-29. Magorum plura et infanda facinora. 30. Joannes Vitellescus card. creatus.

MCDXXXVIII. 1. Cœpta Synodus Ferrariæ, præside Nicolao Albergato. 2. Sessio prima de legitima translatione Concilii, et damnati Basileenses factiosi. 3, 4. Eugenius Ferrariam accedit, et in cœtu episcoporum sua pia studia exponit. 5. Contra Basileenses lata Constitutio. 6, 7. Patriarcha et imperator Græcorum Venetiis Ferrariam adeunt, furentibus invidia Basileensibus. 8, 9. Argutiæ et sophismata Basileensium contra Pontificis auctoritatem diluta. 10. Renatus rex Neapolitanus ad Ferrariense Concilium oratores mittit. 11. In promulgatione Ferrariensis Concilii quo ordine et habitu consederint Patres. 12. Decretum de congregatione Concilii Ferrariæ. 13. Eugenii litteræ ad Carolum regem pro Basileensibus intercedentem. 14. Carolus ad Basileenses deficit, Pragmaticam Sanctionem edit; Henricus Angliæ rex erga Sedem Apostolicam bene affectus. 15. Colloquium de Purgatorio habitum inter Græcos et Latinos. 16. Pro expensis in Græcorum negotio necessariis spiritualia privilegia collata, et decimæ jussæ. 17. Bessarionis oratio hortativa pro Ecclesiarum conjunctione, quam excipit archiepiscopus Colossensis. 18, 19. Certatum de additione *Filioque* contra Marcum Ephesinum. 20. Sequitur disceptatio de verbo *Filioque* et de Purgatorio. 21. Exorta pestis Ferrariæ et ab Eugenio indicta expeditio in Turcas. 22. Studia Eugenii pro sedando bello in Bohemia. 23. Albertus creatus Cæsar. 24. Hæretici in Hungaria grassantes pœnis mulctantur. 25. Fures sacrilegi in Urbe puniuntur. 26. Obitus Jacobi olim regis Neapolitani et Eduardi Lusitaniæ regis.

MCDXXXIX. 1, 2. Ob luem translatum Ferraria Florentiam Concilium. 3. Eugenii Florentiam ingressus et deinde patriarchæ et imperatoris Græcorum. 4, 5. Disceptatum de verbo *Filioque* et tandem Græci conveniunt. 6-8. Josephi patriarchæ obitus in communione Catholica, et post disceptationes de controversiis latum et lectum decretum de conjunctione Orientalis et Occidentalis Ecclesiarum. 9. De reductione Græcorum litteræ Encyclicæ summi Pontificis. 10. Subsidia Græcis in Turcas sollicitat Eugenius. 11. Fantinus Cretensis in Græcia et Isidorus Kiovensis archiepiscopus in Russia legati. 12-16. Armenii fidem Catholicam in Synodo recipiunt. 17. Episcoporum Armenorum jurisdictioni consulit Eugenius, et reductioni Judæorum

et Æthiopum. 18. Extracta Synodus Florentina ob Basileensium schisma. 19, 20. Conventus Moguntini et Basileensium tumultuaria decreta contra Pontificis auctoritatem. 21. Basileensium acta nefaria, duce pseudocardinali Arelatensi. 22, 23. Albertus Cæsar frustra exoratus a Pontifice ut schismaticos compesceret. 24. Francorum rex pacis Ecclesiæ studiosus ad quem litteræ datæ ab Eugenio. 25, 26. Aucti Basileæ tumultus. 27. Pestis Basileenses schismaticos consumit, dum rex Galliæ dux Burgundiæ et rex Angliæ in obsequio erga Pontificem confirmantur. 28-31. Rescissa omnia acta Basileensium et errores damnati. 32-35. Basileensium crescente insania, creatur pseudopapa Amedeus dux Sabaudiæ. 36. Moniti reges ab Eugenio ut coerceant schismaticos. 37. Pragmatica Sanctio in Galliis instaurata. 38. Alphonsum Aragoniæ regem Sedi Apostolicæ conciliare et reges Romanorum et Poloniæ ad concordiam adducere studet Eugenius. 39. Alberti regis Romanorum obitus, et varii reges ab Eugenio ad concordiam allecti. 40. Sanctio Eugenii de cardinalitiæ dignitatis præstantia. 41. Cardinalium numerus valde auctus.

MCDXL. 1-3. Basileenses promulgant Amedeum antipapam, in quos et præcipue Arelatensem sententia anathematis prolata. 4. Schismaticorum vesania, in quos quomodo se habuerit Carolus rex Galliæ. 5. Sollicitatus rex Carolus ut Pragmaticam Sanctionem tollat. 6. Anglorum rex Henricus constantissimus in obsequio Sedis Apostolicæ. 7, 8. Dux Mediolani et Hispani exsecrantur antipapam, in quem dat litteras Encyclicas Eugenius. 9. Poggius Florentinus in Amedeum invehitur. 10. Aucta ex interregno insolentia antipapæ et Basileensium, quorum sophismata diluuntur. 11. Cædes cardinalis Vitelleschi, pugna et victoria contra ducem Mediolanensem : Ludovicus patriarcha Aquileiensis et cardinalis. 12. Fridericus III ad imperium evectus. 13. Alphonsus Aragonius regnum Neapolitanum sibi vindicans bella movet. 14. Tumultus graves concitati in Hispania quos compescere nititur Pontifex. 15. Pia S. Franciscæ Romanæ mors et miracula. 16. Marcus Ephesinus schismatis instaurator. 17. Circa processionem Spiritus sancti diluta sophismata Græcorum. 18. Controversia de fermentato. 19. De Paschali communione declaratio.

MCDXLI. 1. Jacobitæ Orientales conciliati Romanæ Ecclesiæ. 2. Oratores Æthiopum missi ad Eugenium. 3. Habita oratio a legato Æthiopum. 4. Nicodemi abbatis Æthiopum litteræ ad Pontificem pro unione Ecclesiarum. 5. Constantinopolitanus imperator schismatis delendi curas remittit. 6. Vetiti Latini a Græcorum communione abstinere. 7. Anathema latum in hæreticos et in Amedeum antipapam. 8. Ludovicus episcopus Visensis simulat resipiscentiam. 9-12. Gallorum regis ad Eugenium legatio postulantis generale Concilium. 13. Rex Castellæ Eugenii causam tuetur. 14. Wladislaus rex Poloniæ Eugenio adhæret. 15. Cæsar Eugenio Ladislaum puerum commendat. 16. Fœdus init Eugenius adversus Alphonsum cum Genuensibus. 17. Constituta forma judiciaria adversus Alphonsum regem. 18. Mediolanensis ducis cum Liguribus et Florentinis bellum, quod continuo componitur; principis Atestini demissio insignis et mors. 19. Exortæ in aula Castellana turbæ. 20. Indultum equitibus Calatravensibus ne castitatis votum nuncupent.

MCDXLII. 1. Traductum Florentia Romam Concilium. 2-6. Synodalia decreta de multis gentibus revocatis ad Romanam Ecclesiam quibus data formula Fidei. 7. Eugenii decreta referunt Æthiopes inter veterum Conciliorum decreta. 8. Patriarcha Alexandrinus conjunctus Ecclesiæ Romanæ. 9, 10. Ludovicus cardinalis Arelatensis exauctoratus ; dux Britanniæ ut a Basileensium doctrina caveret instructus. 11, 12. Alphonsus Neapoli potitur; Franciscus Sfortia perfidiæ nomine ab Eugenio lata sententia damnatur. 13. Excitata ab Eugenio subsidia contra Turcas, qui in prælio vincuntur. 14. In Aquitania Anglos inter et Gallos certatum : Lusitanorum res bellicæ in Africa. 15. Consultum Hispanis ne Judæorum consortio inquinentur. 16. Insignis miraculum Virginis ope editum.

MCDXLIII. 1-5. Fœdus ab Eugenio sancitum cum Alphonso ad quod firmandum pacta conventa. 6, 7. Confert Eugenius Alphonso regni utriusque Siciliæ jus fiduciarium. 8. Diplomata Pontificia de adoptione Alphonsi, de ejus successoribus in regno, de restitutione Ecclesiarum, de redintegrandis Neapolitanæ coronæ juribus. 9. Commendatus ab Eugenio Alphonsus. 10, 12. Expeditio in Africam indicta. 13-19. Turcis longe lateque grassantibus et graviora in dies minitantibus, Eugenius sacram jubet expeditionem. 20. Turcæ fusi ab Hungaris ; unde rerum conversio in Macedonia et aliis provinciis. 21. Scanderbegi insignis victoria in Turcas, de qua ei gratulatur Wladislaus rex. 22. Data opera pro comparatione classis in Turcas, et pro convalidanda conjunctione Græcorum. 23. Basileensium novatorum ausus de celebrando tertio Concilio. 24. B. Nicolai Albergati obitus et laudes, et Alphonsi Tostati doctrina et sanctitas. 25. Deiparæ auxilium miraculo confirmatum.

MCDXLIV. 1-4. Ad Turcicam expeditionem, Wenceslao duce, parantur subsidia. 5. Frustra tentatur conciliatio inter Anglos et Gallos : Wladislaus contra Amuratem parat bellum. 6. Aranitus Cernenici princeps ad bellum excitatus ab Eugenio, quod Georgius Serviæ despota nefarie retardat.

7, 8. Crucis militiam professuris propositæ indulgentiæ, et Christiani Turcis opem ferentes damnati. 9. Insignis clades Christiani exercitus ad Varnam, cæso Ladislao rege et Juliano cardinali. 10. Rhodii oppugnati ab Ægyptiis strenue defenduntur. 11. Corsica in Pontificiam clientelam reversa. 12. Piceni obsecuti Eugenio, qui et cum Mediolanensibus fœdus init. 13. Ludovicus Gallus signifer Ecclesiæ creatus, qui Helvetios Basileensium fautores acie fudit. 14. Poloni Basileensibus adhærentes admoniti ut resipiscant. 15, 16. Sessio prima Lateranensis Concilii Florentia translati : Abdala Edessæ archiepiscopus schisma abjurat. 17. Falsam opinionem de Spiritu sancto Eugenius Apostolicis litteris damnat. 18. Objectiones schismaticorum de ea re a Bessarione dilutæ. 19. Marcus Ephesinus Græcanici schismatis confirmati auctor, quem refutat strenue Gennadius. 20. Lis mota inter regum oratores. 21. S. Bernardini obitus et miracula.

MCDXLV. 1-11. Jura regni Neapolitani a Pontifice accipit Alphonsus rex, data ad id Bulla Aurea. 12. Casimirus dux Lithuaniæ a Polonis in regem electus, et Conradus episcopus Wratislaviensis restitutus. 13. Ladislaus rex salutatus ab Hungaris, a quibus redintegrata in Turcas expeditio. 14. Versæ ab Amurate vires in Scanderbegum. 15. De classe Pontificia. 16, 17. Georgius Hiero monachus confutator Marci Ephesini qui in sua perfidia moritur. 18. Rhodus oppugnata ab Ægyptiis. 19. Amplissima legatio Marco patriarchæ data adversus Saracenos. 20. Inter Cyprium regem et Nicosiensem archiepiscopum controversia composita ab Eugenio. 21, 22. Cyprii hæretici et schismatici ad fidem orthodoxam traducti. 23, 24. Dardania ad Ecclesiæ conjunctionem revocata opera Stephani regis. 25. Antipapæ conatus in Avenionem ; Odo episcopus Dertusensis pseudocardinalatu se abdicat ; Æneas Sylvius actorum Basileæ veniam ab Eugenio poscit. 26. Horrenda magorum flagitia. 27. B. Bernardini sanctitas miraculis comprobata, et de ejus canonizatione instituta actio. 28. Obitus Antonii cardinalis Corarii.

MCDXLVI. 1. Coloniensis et Trevirensis archiepiscopi exauctorati. 2-4. Quare septemviri defectionem ab Eugenio moliuntur ; unde legationes hinc inde missæ præsertim de novo cogendo Concilio. 5. Schismaticorum inania studia et Germanorum ad Pontificem legatio, duce Thoma episcopo Bononiensi qui cum aliis cardinalis creatur. 6. Burgundiæ dux insectatur schismaticos, quos resipiscentes excipit Eugenius. 7. Infectæ schismate aliquæ Galliæ provinciæ. 8. Amadeus arithmeticus hæreticus. 9. Laurentii Vallæ hæreses qui tamen resipiscit, et veniam ab Eugenio poscit. 10. Hussitica lues in Moldaviam progressa. 11. In Ecclesiasticæ ditionis grassatores et præcipue in Franciscum Sfortiam lata sententia. 12. Rex Alphonsus concitatus in Florentinos qui Sfortiam tuebantur. 13. Ad Boleslaum Mazoviæ ducem litteræ Eugenii.

MCDXLVII. 1, 2. Revocata ad Eugenii obsequium Germania. 3, 4. Publica exsultatio et litteræ Pontificiæ de redintegrata Germania. 5. Pollicetur Eugenius indicturum Concilium in Germania, si reges assenserint. 6, 7. Basileensium perfidia detegitur ; Eugenius reliquis Germanorum postulatis satisfacit. 8. Nicolaus Tolentinus sanctorum Catalogo adjectus. 9, 10. Ecclesia Wilzenacensis privilegiis ditata ob insigne Eucharistiæ miraculum. 11. Joannis e Poliaco error reviviscens damnatur. 12. Corsicam juris Pontificii asserit Eugenius qui et electioni Romani Pontificis et quieti publicæ consulit. 13, 14. Eugenii papæ virtutes, obitus et laudes. 15. Amedeo antipapa inani spe elato, Nicolaus V papa eligitur. 16. Nicolai primordia et virtutes. 17. Conventus Germanorum apud Aschafemburgium, in quo opera Friderici regis verus Pontifex recognoscitur. 18, 19. Amedeum antipapam ad saniorem mentem redigere omnimode conatur Pontifex opera usus regis Galliæ. 20. Lugdunensis habitus conventus pro schismate tollendo dum Nicolaus ad aberrantes reducendos dat litteras. 21. Gnesnensis archiepiscopus schisma damnans restituitur, et plures reges Ecclesiæ conciliantur. 22. Alphonsus Aragoniæ rex, Philippus dux Burgundiæ et Renatus Siciliæ rex Pontifici obsequentissimi. 23. Gestum a Joanne rege Navarræ bellum cum Castellano, et Fraticellorum hæresis rursus damnata. 24. Religiosa pompa Corporis Domini a cathedrali Ecclesia ducenda. 25. De pace Italiæ restituenda actum ; Philippi Mariæ Mediolanensis ducis mors et mores. 26. Ortam inter Cæsarem et Hungaros controversiam sedare nititur Nicolaus. 27. Græci in Latinos vetera alunt odia. 28. Varia Saxonibus a Nicolao data responsa. 29. Beata Coleta sanctimonia floret.

MCDXLVIII. 1. Clerus populusque Basileensis veniam schismatis poscunt. 2. Galli oratores de pace Ecclesiæ agunt. 3. Pactiones de conferendis in Germania sacerdotiis, et annatæ sanctione Pontificia confirmatæ. 4, 5. Joannis cardinalis legatio et acta in Bohemia circa electionem regis et episcopi Pragensis. 6. Adornata ab Huniade in Turcas expeditio. 7. Huniadis in Turcas irruptio, et prælium triduanum. 8. Decreta legatio pro Alphonso et Florentinis conciliandis ; Mediolanenses a pluribus appetiti. 9. Clandestina matrimonia vetita in Andegavensi synodo ; et quæstiones de indulgentiis et confessione et potestate Pontificia imprudenter habitæ coercentur. 10. De transferendis Mariæ Salome et Mariæ Jacobi reliquiis actum. 11. Insigne miraculum S. Barbaræ et alia S. Lidwinæ.

MCDXLIX. 1. Amedeus antipapatum deponit et Ecclesiæ reconciliatur. 2. Regum opera in tollendo schismate. 3, 4. Fallaces antipapæ litteræ in pseudosynodo Lausanensi editæ. 5, 6. Pseudocardinales Basileenses Nicolaum deligunt fictione juris, et honores deferunt Amedeo; schismatis exstinctio. 7, 8. Celebrata Romæ ob deletum schisma publica lætitia; cum pseudocardinalibus pie actum; contentio inter Gnesnensem et Cracoviensem episcopos. 9. In hæresim Manichæam recrudescentem in Bosnia Nicolaus decernit. 10. Vetiti Latini Græcorum ritus usurpare : Amuratis cum principibus Christianis varia certamina. 11. Obitus Palæologi imperatoris. 12. Inter Neophytos et Christianos veteres lis mota. 13. Nicolaus ancipiti morbo Tolentini implicitus. 14. Nicolai studia pro amplificanda Ecclesiæ dignitate. 15. Indicit Jubilæum annuum. 16. Violatæ ab Anglis induciæ, qui seditionibus laborant.

MCDL. 1. Insignis Jubilæi anni celebritas multitudine populorum et virorum Romam confluentium. 2-4. Consecrata Bernardini Senensis memoria post diligentem de ejus miraculis inquisitionem. 5. Æneas Sylvius Romam venit. 6. Consulitur iis qui Romam ad jubilæum venire non possent. 7. Huniades expeditionem in Turcas meditatus. 8. Indictæ inter proceres Pannoniæ induciæ. 9. Tartarorum in Poloniæ terras irruptio. 10, 11. Ad sedandas discordias in Germania missus Nicolaus Cusanus cardinalis, optime suo munere functus. 12. Idem cardinalis legationem obit in Bohemia contra Hussitas. 13. In Bosna Manichæi Turcas evocant in Catholicos. 14. Chaldæi in Cypro in veteres errores lapsi; equites Hierosolymitani ad disciplinam revocati. 15. Fœdus initum inter Rhodios et Amuratem, qui in obsidione Croiæ moritur. 16. Mahometes Amurati succedit in imperio. 17. Insula Castrirubei Aragonio permissa, obstantibus equitibus Hierosolymitanis. 18. Subsidia Aragonio pro classe adversus infideles sustentanda concessa; instituta Academia Barcinonensis; conditum Bisuntii gymnasium. 19. Gradensis patriarchatus translatus Venetias; dux Genuensis rosæ aureæ munere ornatus. 20. Pulsi universa Normannia Angli; obitus cardinalis Arelatensis et Amedei.

MCDLI. 1, 2. Mortuo Amurate, Græci in schismate obdurantur, quos sollicite admonet Nicolaus. 3. Confutatæ a Gennadio Græcorum calumniæ; vaticinia de eversione Græcorum. 4. Periclitanti Cypro subvenire nititur Pontifex, et Hispaniæ a Sarracenis vexatæ. 5. Confirmatum decretum pro neophytis; et sanctiones contra Judæos et Saracenos datæ. 6. Decreta contra relapsos in superstitiones, et censor fidei constitutus in Galliis. 7. Nicolai studia pro sedando bello inter Anglos et Gallos. 8. Aquitania subacta a Gallorum rege quem Philelphus ad bellum contra infideles adhortatur. 9. Rex Anglus frustra sollicitatus ad pacem; Cadomensis Academiæ confirmata jura; Glasguensis Academia excitata in Scotia. 10. Legatus in regnum Neapolitanum a Nicolao decretus pro vindicanda Ecclesiæ libertate. 11-13. Hungari a Friderico repetunt Ladislaum regem, cujus educationem postea illi permittunt; colloquia Æneæ Sylvii cum Georgio Podiebratio et cum ipsis Bohemis hæreticis. 14. B. Joannes a Capistrano in Bohemiam missus. 15. B. Joannes, hæreticis infensus, plures Bohemos convertit, a Poloniæ rege invitatur. 16. B. Vincentius Ferrerius miraculorum gloria inclarescit. 17. Privilegiis ditata ædes B. Virginis Hallensis, miraculorum gloria insignis.

MCDLII. 1. Friderici imperatoris in Italiam et in Urbem adventus. 2. Solemnis Friderici III imperatoris coronatio. 3. De imperialibus insignibus collatis Friderico Nicolai litteræ. 4. Æneæ Sylvii oratio nomine Cæsaris habita coram Pontifice et cardinalibus pro Terræ Sanctæ expeditione. 5. Habita a Ladislao rege apud Pontificem oratio, qui Strigoniensis Ecclesiæ privilegia confirmat. 6. Æneas Sylvius in Bohemia et aliis provinciis creatus nuntius Apostolicus. 7. De tutela Ladislai controversiam pro Friderico dirimit Nicolaus. 8, 9. Cardinali Cusano data legatio in Bohemia, qui ad Bohemos hæreticos reducendos multis laborat. 10. Hispani a Granatensibus Mauris divexati. 11. Lusitanus in Mauros sacram expeditionem meditatus ornatur a Pontifice privilegiis. 12. Exactarum a clero decumarum rex Lusitanus veniam poscit et obtinet, cujus honori Pontifex etiam consulit. 13. Anglorum discordiæ civiles. 14. Septentrionales reges mutuis bellis impliciti. 15. Scanderbegus et Ducagnini Albanienses principes in se arma convertunt; Cyprus a Turcis infestata. 16. Mahometis II consilia et apparatus pro expugnanda Constantinopoli, de quo solliciti Genuenses frustra Alphonsum Aragonium excitant. 17. Illæsa inter flammarum globos Eucharistia. 18. Joannes episcopus Leodiensis cur episcopatu se abdicaverit. 19. Pontificis in concubinarios Constitutio.

MCDLIII. 1. Imminenti Constantinopolis excidio Latini nullas ferunt suppetias. 2. Isidorus cardinalis ad Græcos a Nicolao missus, et classis parata. 3. Expugnatio Constantinopolis ob retardata auxilia, et schismati adscripta. 4-6. Quanta horribilia patrarint Turcæ in capta civitate. 7. Classis Pontificia a Turcis intercepta; consilium Æneæ Sylvii de Christianis in Mahometem concitandis. 8. Friderici imperatoris consilia de expeditione Constantinopolitana. 9-11. Concitare nititur Nicolaus Christianos ad Turcicum bellum, datis litteris Apostolicis. 12. Italia civilibus bellis attrita; unde auctæ res Turcicæ. 13. Languida regum consilia de bello in Turcos. 14-16. Reliquiæ Græcorum in schismate obdurantur, quos arguit Gennadius.

17. Sindon delata in Occidentem. 18. Granatenses in Castellam irruptiones agunt. 19. Impostores in Hispania vendunt indulgentias. 20. Edelinus magus. 21. Richardus dux Eboracensis seditionum in Anglia auctor. 22. Sicarii immunitate Ecclesiastica abusi, et de ea re sanctio. 23. Ladislaus Pragæ Bohemica corona redimitus. 24. Stephani Porcarii Romæ conspiratio; studia Nicolai pro libris Græcis comparandis et litteris fovendis.

ANNALES ECCLESIASTICI.

MARTINI V ANNUS 7. — CHRISTI 1424.

1. *Turbæ in Concilio Senensi excitatæ, ad quas sedandas Toletanus archiepiscopus sollicitatus.* — Ineunte anno a Virgineo partu vigesimo quarto supra mille quadringentos, Indictione secunda, cum ob civilia bella, quæ in pluribus regnis vigebant, exiguus præsulum numerus ad Senensem Synodum se contulisset, turbæque a novarum rerum cupidis infestisque Sedis Apostolicæ dignitati cierentur, Alfonsi regis Aragonum studio consiliisque [1], Martinus, Joannem Contrerium Toletanum archiepiscopum, Hispaniarum primatem, excitavit, ut tuendæ sacrosanctæ Ecclesiæ majestati strenuam operam daret.

« Martinus, etc. Quanquam [2] venerabiles fratres nostri archiepiscopi et prælati in generali Concilio constituti pro statu prospero universalis Ecclesiæ atque nostro, et conservatione libertatis Ecclesiasticæ, curis, vigiliis laborare et diligenter intendere teneantur, tu tamen, quem Hispaniarum primatem esse tenemus et asserimus, et propterea, quemadmodum jampridem in nostra curia experientia docuit, dilectis filiis nostris et Apostolicæ Sedis notariis, qui prælatis aliis præferuntur, præferebaris, sicut in Concilio ejusque sessionibus et aliis locis publicisque præferens, eo debes ferventius animari et vigilantius intendere ad omnia concernentia statum Ecclesiæ atque nostrum, quo propter hujusmodi primatiam excellentiori titulo dignitatis fore dignosceris insignitus. Quocirca fraternitatem tuam, quam fide ferventem, in bene gerendis rebus dicti Concilii circumspectam esse non dubitamus, requirimus et hortamur, ut cum Hispaniarum primas existas, sicut prudenter agis juxta datam tibi a Domino sapientiam, illa omnia in eodem Concilio circumspicias, consulas et provideas, quæ pro felice statu Romanæ Ecclesiæ honoreque nostro et Apostolicæ Sedis, tibi necessaria vel utilia videbuntur, et quæ ad laudem Dei et pacem Christi fidelium noveris pertinere. Datum Romæ apud S. Petrum non. Januarii, Pontificatus nostri anno VII », hoc nimirum in quem is incidit, non quo collocat Joannes Mariana [1].

2. *Damnata Petri e Luna memoria.* — Repressæ sunt seditiosorum Martini odio schismaticis faventium molitiones, ac Petri e Luna memoria una cum impietatis schismaticæ successore Ægidio Munione ejusque sectatoribus damnata est hac sanctione [2] (1) : « Hæc sancta Synodus sententiam damnationis et condemnationis in personam damnatæ memoriæ Petri de Luna olim Benedicti XIII in sua obedientia nuncupati, schismatici et hæretici pronuntiati per sacrum Constantiense Concilium, et inhibitionem factam omnibus et singulis Christi fidelibus sub pœnis fautoriæ hæresis et schismatis, ac privationis omnium beneficiorum, dignitatum et honorum Ecclesiasticorum ac mundanorum, et alias pœnas juris infligendo, prout in dicta

[1] Mart. l. v. Ep. cur. p. 11. — [2] Ext. hæ lit. apud Mar. l. x. de reb. Hisp. c. 14.

[1] Mar. ubi sup. — [2] Ext. inter Acta Senen. Concil.

(1) Petri de Luna obitu ad exitum anni hujus rejecto, atque Ægidii Munionis in Pontificem electione ad sequentem annum revocata, non continuo tamen sententiam Concilii qua ejusdem Petri tanquam exstincti memoria damnatur ad hujus anni exitum, sive potius ad sequentem referenda est, cum Senense Concilium Februarium præsentis anni non excesserit, ut in Nota ad ann. MCDXXIII, 1, ostendimus. Eodem ergo errore facti, quo et Martinus papa; decepti Patres defunctum putarunt, qui in sua quidem Paniscola sepultus superstes tamen agebat. Vivo autem Petro successor utique dari non potuit ; quare in sententia illa Patres de Ægidio Munionis, tanquam Petri successore ne cogitare quidem poterant. Forte etiam sententia ista præcedenti anno lata fuit. MANSI.

sententia præfati Concilii, cujus totum tenorem hic haberi vult et habet pro sufficienter expresso, latius continetur, ratam et gratam habens, ejusque executionem continuare volens, decernit, statuit et declarat omnes et singulos post obitum dicti Petri de Luna continuantes seu perseverantes in credulitate vel observantia erroris et schismatis ejusdem Petri sic, ut præmittitur, damnati, vel jus aliquod ab eo in eas directe vel per indirectum derivasse aut derivari potuisse prætendentes, seu in vicem ejus succedentes, eorumque receptatores, defensores et fautores, cujuscumque status, præeminentiæ vel conditionis existant, etiamsi pontificali, cardinalatus, imperiali vel regali, aut alia quacumque Ecclesiastica vel sæculari præfulgeant dignitate ; omnesque et singulos eisdem consiliis, auxiliis vel favoribus assistentes vel receptantes, necnon quæcumque victualia, species aromaticas, pannos, sed et plumbum, pulveres, bombardas, vel arma seu instrumenta bellica seu res alias quascumque eis adducentes sive alia quæcumque negotia vel commercia publice vel occulte facientes cum eisdem ; eos etiam, qui scienter per dominia, terras, districtus vel loca suæ ditioni subjecta præmissa in toto vel in parte præfatis hæreticis adduci vel apportari, vel subditos suos cum eis negotiari permiserint, fore obnoxios atque ligatos pœnis et censuris in dicta sententia contentis : cum etiamsi novi erroris inventores non sint, alieno tamen facinori prædamnato suam communionem immiscuerunt, nullo eisdem exceptionis, immunitatis, privilegii, statuti vel consuetudinis præsidio suffragante. Per hanc tamen approbationem et declarationem, statutum sive decretum non intendit privilegiis, habilitationibus, declarationibus quibuscumque personis, per sanctissimum dominum nostrum papam Martinum V concessis et concedendis, præjudicium generare, seu in aliquo derogare ». Perculsus hac aliisque sententiis Ægidius Munio antipapa mimicus, veritus ne in Paniscolensi spelunca a fidelibus comprehenderetur, ad Ecclesiæ gremium redire optabat ; sed illum Alfonsus Aragonum rex a pia voluntate revocavit [1] confirmavitque in audacia, de quo gravissime apud Joannem regem Castellæ conquestus est Martinus. Qui superius Senensis Concilii edictum in schismaticos corroboravit, ac memoriam Petri e Luna superiore anno defuncti ejusque studiosorum pervicaciam damnavit.

3. *Actum de Græcis ad Ecclesiam Catholicam reducendis, de hæreticis Bohemis opprimendis, de disciplina restituenda, de Romana curia componenda.* — Agitatum [2] præterea est, ut antea in Constantiensi Concilio, de Græcis in sinum Ecclesiæ revocandis, lectæque imperatoris litteræ, quibus cum ille ob Turcarum hostiles impressiones redintegrandæ conjunctioni Orientalis Ecclesiæ commodam dari operam non posse affirmarit, censuit Synodus rem tantæ molis non intermittendam, atque ubi feliciora venissent tempora, omni contentione urgendam edixit.

De Bohemica impietate exscindenda datæ sunt a Pontifice, necnon a Concilio et cardinalium collegio ad Poloniæ regem, ducem Lituaniæ, ac principes imperii litteræ [1], ut proxima Æstate vires cum Sigismundo Romanorum, Hungariæ et Bohemiæ rege conjungerent. His de rebus ad fidem spectantibus constitutis, de Ecclesiastica disciplina et Christi fidelium moribus in primævum decus restituendis agendum erat : sed cum ob turbas in Synodo excitatas saniora explicari consilia non possent, Pontifex eam rem ad Sedis Apostolicæ curam revocavit, dimisitque Concilium, de quo ad Joannem Contrerium Toletanum archiepiscopum hæc scripsit [2] :

« Ad archiepiscopum Toletanum.

« Voluissemus, ut per te alios optime sentientes cum ea gravitate et libertate, qua in re tali conveniebat, agi potuisset de reformatione universalis Ecclesiæ in Senensi Concilio : sed postquam tanta rerum perturbatio secuta est, ut vidisti, in animo nobis est hanc reformationis materiam non relinquere, sed ad prosecutionem debitam intendere in curia nostra : in quo sancto opere te optaremus esse præsentem ; sed cum tibi necessarium sit tuam Ecclesiam visitare et ad ipsius regimen prudentiæ tuæ commissum curas tuas cogitationesque dirigere, contenti erimus, ut satisfacias muneri ad quod specialiter es vocatus a Domino, hortantes nihilominus ipsam fraternitatem tuam, ut in quibuscumque locis tua vox tuaque valebit auctoritas, laborare non tædeat pro honore et Romanæ Ecclesiæ dignitate, sicut in devotione tua plene confidimus et speramus. Dat., etc. » Perfecit mox promissa Pontifex, Antonium enim episcopum Portuensem, Petrum tit. S. Stephani in Cœlio-Monte presbyterum et Alfonsum S. Eustachii diaconum cardinales designavit [3], ad quos universi fideles referrent, quæ censura castiganda vel in meliorem ordinem redigenda viderentur ; qua de re Encyclicæ hæ litteræ exaratæ :

« Martinus, etc. Ne propter dissolutionem ejusdem Concilii (nimirum Senensis) reformatio universalis Ecclesiæ et Romanæ curiæ impediatur aut retardetur, quam expediri in ipso Concilio libentissime vidissemus, si debite fieri potuisset, et quam omnino prosequi et finire intendimus in omnibus suis membris, venera-

[1] Mart. l. IX. brev. p. 3. — [2] Acta Senen. Concil.

[1] Lib. ult. brev. p. 19. et in alio lib. brev. p. 9 et 17. — [2] Lib. ult. brev. p. 48. — [3] Lib. V. Ep. cur. p. 12.

bilem fratrem Antonium episcopum Portuensem, et dilectos filios, Petrum tit. S. Stephani in Cœlio-Monte presbyterum, ac Alfonsum S. Eustachii diaconum cardinales super hoc et ad recipiendum a quibuslibet dare volentibus informationes, institutiones et alia, quæ pro hujusmodi reformatione eis utilia vel necessaria videbuntur, duximus deputandos : quæ ideo ad notitiam vestram deducere decrevimus per præsentes, ut præmissorum omnium veram certitudinem habeatis, ne propterea quisquam existimet nos reformationem Ecclesiæ et Romanæ curiæ velle negligere aut differre, ad cujus prosecutionem juxta pastoralis officii debitum sumus ferventissime animati, et si qui sint, quibus Deus aliqua pro ipsa reformatione salutaria inspiraverit, illa præfatis cardinalibus in scriptis exhibeant, quod nos semper gratiam habebimus, ut tandem omnibus collectis in unum, quæ ad reformandum statum Ecclesiasticum et eamdem curiam facere videantur, quod principaliter affectamus, pro salute fidelium animarum, pro conservatione libertatis Ecclesiasticæ, pro quieto statu populi Christiani, maturius et consultius ad expeditionem reformationis ejusdem procedere valeamus. Dat. Romæ apud S. Petrum IV id. Martii, Pontificatus nostri anno VII ».

4. *Leges cardinalibus datæ.* — Ut autem cæteris exemplo prælucerent cardinales, atque ad sustentandam universæ Ecclesiæ rerum molem aptiores essent, leges has ipsis imposuit, quas ex Tabulario Vaticanæ Ecclesiæ se deprompsisse refert Felix Contelorius [1] : « Cardinales munditie vitæ alios præcellant, ac sobrie, juste pieque vivant, non solum a malo, sed a specie mali se abstineant, pœnam in aliorum exemplum subituri, si vitam suo statui minime congruentem ducere comperti fuerint. Humilitatem continuo exerceant, prælatosque benigne ac honorifice pertractent secundum diversitatem statuum eorumdem. Domi suæ se bene præesse ostendant, familiamque tam clericorum quam laicorum honestam honestisque vestibus incedentem inducant, sacerdotesque et levitas in testimonium bonum secum habeant. Protectiones regum, principum, comitum aliarumque personarum sæcularium non assumant, assumptasque non exerceant, ut liberius ipsi sanctissimo in consiliis ac aliis actibus valeant assistere. Pro Ordinum religionum quorumcumque aut personarum particularium protectione nihil pecuniæ percipiant etiam a sponte offerentibus. Nullas supplicationes ipsi sanctissimo præsentent nisi pro pauperibus, vel pro persona sua, seu servitorum, consanguineorum vel affinium, aut familiarium suorum. Non ducant secum ultra viginti familiares equites clericos et laicos continuos commensales, cum ad palatium equitant, vel se ipsos visitant, vel alio in loco conveniunt. Non portent in præsentia papæ cappam vel aliam vestem superiorem coloris rubei. Procurent reparationem Ecclesiarum suorum titulorum juxta posse suum, in iisque divinum cultum per religiosos devotos ac honestos clericos perfici ac augeri faciant, ne sanctorum loca, in quibus ipsi commode residere nequeunt, per negligentiam deserta remaneant. In Ecclesiis ac monasteriis sibi commendatis absque excusatione congruum numerum canonicorum vel monachorum pro divinis officiis celebrandis habeant, ædificiaque, possessiones et jura in statu convenienti conservent ». Hæc nullius temporis nota consignata hoc loco a nobis non importune inserenda visa sunt.

5. *Indicta Basiliensis Synodus a Senensi.* — Quamvis vero a Martino ad submovenda Romanæ curiæ vitia studiosa navata sit opera, haud ita tamen successisse res visa est, quin per eam speciem præsules, qui ad Basileense postea Concilium convenere, turbas conciverint instaurarintque schisma, ut suo loco videbimus. Indicta porro est Basileensis Synodus, decima nona Februarii hujus anni, in Senensi Concilio [1], ut demonstrant Acta ejusdem Concilii, quod præsides Apostolici vigesima sexta ejusdem mensis Februarii dimisere, ac publicis litteris Patribus, ut ad suas redirent diœceses, septimo Martii die edixere prohibuereque intentatis gravissimis pœnis tum iis, tum regum ac principum oratoribus, ne ullos celebrarent conventus, quibus Senense Concilium dissolutum renovare vel propagare viderentur : quorum decretum Martinus hisce litteris ratum habuit [2] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ad sacram Petri Sedem divina dispositione vocati ad salutem, tranquillitatem et pacem totius gregis Dominici nobis crediti juxta pastoralis officii debitum curis vigilibus libenter intendimus, et iis, quæ pro quieto statu universalis Ecclesiæ et reipublicæ Christianæ mature et sapientissime gesta sunt, ut illibata permaneant, libenter adjicimus Apostolici roboris firmitatem. Nuper siquidem venerabiles fratres Petrus archiepiscopus Cretensis et Jacobus episcopus Spoletanus, ac dilecti filii Petrus abbas monasterii de Rosacio, Ordinis S. Benedicti Aquileiensis diœcesis, necnon Leonardus de Florentia, Ordinis Fratrum Prædicatorum generalis magister, nuntii nostri, Senensi generali Concilio præsidentes, ad audientiam nostram deducere curaverunt, quod pridem ipsi, matura deliberatione præhabita cum doctoribus et magistris aliisque sapientibus et prudentibus viris diversarum nationum, qui ad civitatem Senensem causa Concilii accesserunt et usque tunc permanserunt

[1] Contelor. in Vita Mart. V.

[1] Acta Conc. Senen. et Conc. Basilien. — [2] Lib. V. Ep. cur. p. 11.

in eodem, ad quod neque prælati et cæteri, qui hujusmodi Concilio interesse debebant, per novem menses vel circiter exspectati in tanto numero convenerant, quantum rerum agendarum pondus et magnitudo requirere videbatur, ipsorumque prælatorum et aliorum paucitate pensata, animadvertentes, quod plures ex illis, qui ad Concilium ipsum venerant, inde necessitate coacti recessissent, quam venissent ad illud, sicut quotidie recedebant, nec esset spes adventus aliorum sine longo temporis intervallo, et propterea inter se præmissa provide et mature considerantes ac sentientes ex longa mora et protelatione dicti Concilii diversa et gravissima pericula non solum statui universalis Ecclesiæ, verum etiam toti Christianitati quamplurimum nocitura verisimiliter imminere; (et quod dolenter referimus) in eadem civitate per nonnullos tales modi indecentes et inhonesti in prosecutione Concilii tenebantur, quod neque ibi sessio publica teneri, neque conclusa et concordata poterant expediri et publicari, ex quibus optata Ecclesiæ reformatio juxta desiderium cordis nostri, præmissis obstantibus, nequibat cum libera prælatorum consultatione compleri, et ne, his omnibus mature digestis et ponderatis, ejusdem Concilii disputatio absque deputatione et assignatione loci pro futuro Concilio juxta determinationem sanctæ Constantiensis Synodi sequeretur, civitatem Basiliensem pro loco futuri Concilii, inde ad septennium auctore Domino celebrandi, de voluntate pariter et assensu prælatorum, magistrorum, doctorum, nationum et aliorum prædictorum seu longe majoris partis eorum, elegerunt, deputarunt et etiam assignarunt; et successive præsidentes præfati ex præmissis et certis aliis legitimis et rationabilibus subsistentibus causis, die vigesima sexta mensis Februarii proxime præteriti præfatum Concilium dissolverunt, ac hujusmodi dissolutionem die septima præsentis mensis per eorum patentes litteras affixas in valvis Senensis Ecclesiæ publicarunt omnibus, qui in virtute præstiti juramenti vel alias ad generalia Concilia venire consueverunt, ad propria redeundi vel alibi accedendi plenam et liberam licentiam concedentes, ac mandantes venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis et episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, ambaxiatoribus et cæteris personis cujuscumque status, gradus vel conditionis existerent, qui ad ipsum Concilium convenerant, quatenus ex tunc in posterum nulli eorum vel nationaliter se congregarent, vel procederent ad aliquem actum, per quem quovis modo ipsum Concilium sic, ut præmittitur, dissolutum continuare viderentur; quod si quis eorum in præmissis ausu temerario foret continuaturus vel rebellis, aut dissolutionem prædictam impugnaret, aut nullam ipsam duceret, seu eam irritam allegare volentibus præstaret auxilium, consilium vel favorem, cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis existerent, etiam si patriarchali, archiepiscopali, episcopali aut quavis alia dignitate fulgeret, excommunicationis sententiam incurreret ipso facto; inferiores vero beneficiati, qui contra hujusmodi dissolutionem facerent, seu contra ipsam aliquid attentare præsumerent, ultra dictam pœnam quam, si contra facerent, (ut præfertur), incurrerent, eorum dignitatibus et beneficiis perpetuo privati existerent eo ipso, et essent etiam inhabiles ad beneficia in posterum obtinenda prout in dictis litteris plenius continetur; quare præsidentes prædicti nobis humiliter supplicarunt, ut loci electioni, deputationi et assignationi, necnon Concilii hujusmodi dissolutioni et litteris prædictis pro ipsorum subsistentia firmiori, robur Apostolicæ confirmationis adjicere paterna diligentia dignaremur.

« Nos igitur attendentes præmissa omnia multa cum prudentia, maturitate et sapientia necessario processisse, loci electionem, deputationem et assignationem, necnon Concilii dissolutionem et litteras prædictas omniaque in eis contenta, et quæcumque inde secuta rata habentes et grata, illa de fratrum nostrorum consilio auctoritate Apostolica ex certa scientia confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus; ac volumus et mandamus præmissa omnia juxta ipsorum continentiam sub pœnis prædictis, quas contra facientes ipso facto incurrant, ab omnibus Christi fidelibus acceptari et inviolabiliter observari mandantes ex nunc et etiam injungentes in virtute præstiti juramenti præfatis et aliis venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis et episcopis, ac dilectis filiis electis cæterisque locorum ordinariis, ut præsentes litteras in eorum Ecclesiis publicari faciant, et ad notitiam deducere studeant quorumcumque. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum, IV idus Martii, Pontificatus nostri anno VII ».

6. *Commoniti Basileenses de celebranda Synodo Basileæ.* — Missum fuisse Senas cum Leonardo Datho Dominicum e Capranica, qui Pontifici a secretis erat, ad dissolvendum Senense Concilium, cum in eo obortæ essent lites de auctoritate Pontificis et Concilii, eo quod decretum Constantiensis Concilii in alienum sensum referretur, indicat Joannes Baptista Poggius [1], tum subdit : « Eo igitur ubi ventum est, sua prudentia effecerunt, ut, omissa ejus rei mentione, id in civitate Germaniæ Basilea septennio post conventurum indicerent ». Exstant ea de re Martini ad Basileenses litteræ, quibus ipsos de soluto Senensi Concilio, deque ingenti honore ipsorum urbi delato certiores fecit [2], in qua solemnes episcoporum totius orbis conventus celebrandi

[1] Pogg. in Vit. card. Firm. — [2] Lib. IX. brev. p. 7.

essent : namque decretum Patrum Senensium ratum habitum ab Sede Apostolica fuisse, tum ad Pontificium nomen colendum et Ecclesiastici ordinis tuendam dignitatem, ipsos est cohortatus :

« Dilectis filiis proconsulibus, consulibus et communitati civitatis Basileensis, salutem.

« Dudum præsidentes per nos in sacro Senensi Concilio deputati, provide considerantes juxta decretum Concilii Constantiensis circa electionem loci futuri Concilii una cum consilio ac deliberatione prælatorum, ac reliquorum sapientium virorum, qui ad bonum publicum universalis Ecclesiæ intendebant, civitatem vestram Basiliensem pro hujusmodi futuro Concilio, quod infra septennium celebrari debet, elegerunt. Præmeditantes enim primo fructum ex hac re in Ecclesia Dei proventurum, dein respicientes ad integritatem vestræ fidei, maturitatem consilii in rebus agendis, prudentiam et gravitatem, ac præsertim ad singularem devotionem, quam ad sacrosanctam Romanam Ecclesiam geritis et personam nostram, civitatem vestram maxime dignam præ cæteris statuerunt, in qua cum pace et quiete tranquilla omnium ad eam confluentium, posset teneri futurum Concilium pro statu Ecclesiæ et orthodoxæ fidei augmento. Nos quoque, illamet nobiscum pensantes, confisi de bonitate vestra et erga nos affectione apud omnes comprobata, electionem ipsam loci tanquam commodam omnibus Christianis et nobis acceptam per nostras litteras ratificavimus, approbavimus et etiam confirmavimus : nam certi reddimur, quod mediantibus vestris consiliis, vigilantia et virtute, pax simul et abundantia adeo vigebunt in civitate præfata, quod qui se ad dictum Concilium conferent, prudentiam eorum, qui talem locum elegerunt, merito laudabunt.

« Hoc ergo, filii nobis dilecti, cum exstimemus ad commodum et honorem vestrum et totius Christiani populi utilitatem, cooperante Altissimo, cedere debere, notificare voluimus devotioni vestræ, rogantes atque exhortantes in Domino, ut, sicut decet devotos sanctæ matris Ecclesiæ filios, vestra bona opera ita luceant coram hominibus in protegendo ac defendendo statum et honorem Ecclesiæ ac nostrum, in conservando jura Ecclesiarum, personas Ecclesiasticas honorando ac permanendo in solita vestrorum cordium puritate, ut merito digni fuisse videamini, quorum civitas potissime eligeretur ad comitium celebrandum : nam ita agendo et homines redditis propter bonas actiones vestras ad veniendum ad ipsum Concilium promptiores, et præter humanam laudem consequemini præmia laudis æternæ, quæ sunt a Deo benefacientibus constituta. Dat. Romæ apud S. Petrum IV id. Aprilis anno VII ». Duxere summæ gloriæ Basileenses ipsorum urbem, in qua proxima Synodus Œcumenica cogeretur, designatam fuisse, neque iis omni officiorum genere ac Romanæ Ecclesiæ observantia defuturos spoponderunt. At de Synodo Basileensi inferius : jam reliqua prosequamur.

7. *Censores fidei in variis provinciis constituti.* — Exscindendæ hæreseos studio adductus Pontifex, Orraeum e Torrente Ordinis Prædicatorum, in Bisuntina et Lausanensi diœcesibus insectandis hæreticis præfecit [1]. Cum etiam accepisset nonnullos Fraticellorum nefarios frutices subnatos in Picæno, quamvis antea falce Apostolica succisi visi essent, Petro abbati Rosatiensi, qui Senensi Concilio Pontificis nomine una cum tribus aliis nuntiis præfuerat, præcepit [2] ut, nullo dignitatis vel ordinis discrimine, obfirmatos in scelere meritis pœnis afficeret, redeuntesque ad gremium Ecclesiæ in gratiam cum Deo restitueret.

« Dilecto filio Petro, abbati monasterii de Rosacio, Aquileiensis diœcesis, in provincia nostra Marchiæ Anconitanæ pro nobis et Romana Ecclesia in temporalibus rectori.

« Cum te jam pridem ad provinciam nostram Marchiæ Anconitanæ, pro nonnullis nostris et Romanæ Ecclesiæ arduis negotiis et pro pace et tranquillitate provinciæ prædictæ, duxerimus destinandum, prout in litteris inde confectis plenius continetur ; et postea informati fuerimus, quod in dicta provincia nonnullorum, qui Fraticelli *de opinione* vulgariter nuncupantur, damnata congregatio fiat, adversus quos defectu facultatis tibi super eos non concessæ pro Catholicæ fidei augmento utiliter providere non possis, et intendentes, ut contra hujusmodi Fraticellos hæretica pravitate pollutos eo utilius et felicius executionem facere possis, quo per Sedem Apostolicam majori auctoritate te noveris communitum, discretioni tuæ quascumque personas utriusque sexus Ecclesiasticas et sæculares ubilibet per tui rectoratus terminos constitutos, et alias de quibuscumque partibus ad te venientes cujuscumque status, præeminentiæ, dignitatis, ordinis, gradus vel conditionis extiterint, quæ a salutiferis documentis et doctrina Catholicæ fidei deviantes, damnatas hæreses et errores, ac superstitiosa dogmata hæreticorum prædictorum et quorumlibet aliorum hactenus tenuerunt, ac illis adhæserunt et faverunt publice vel occulte, seu illis præstiterunt auxilium, consilium et favorem, si ad cor reversæ fuerint et suum humiliter recognoscentes et confitentes errorem ad nostram et Ecclesiæ Romanæ devotionem et fidem Christianam redire voluerint, etiamsi personæ ipsæ vel earum aliquæ alias in similes hæreses relapsæ et errores abjurassent et abnegassent semel vel pluries, si hoc humiliter petiverint, ad Apostolicæ Sedis gremium no-

[1] Lib. v. Ep. cur. p. 8. — [2] Ibid. p. 74.

stramque et ipsius Ecclesiæ obedientiam per te vel alium reducendi et revocandi, ipsasque abjuratione prævia ab omnibus excommunicationum, suspensionum et interdicti aliisque sententiis, in quas præmissorum occasione quomodolibet incurrerint, etiam si absolutio hujusmodi esset dispositioni Apostolicæ specialiter reservata, auctoritate nostra absolvendi in forma Ecclesiæ consueta, injunctis eis pro modo culpæ pœnitentia salutari et aliis quæ fuerint injungenda » : nonnullisque interjectis, quibus rite expiatos pristinæ famæ, honoribusque et juribus auctoritate Pontificia restituere, omnesque censuras dissolvere jubet, « plenam et liberam auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem XIV kal. Octobris, Pontificatus nostri anno VII ».

8. *Principum consilia de Bohemis hæreticis opprimendis, et litteræ Apostolicæ ad Sigismundum Romanorum regem.* — Compressi levi conatu fuere Fraticelli, cum pauciores mulierculas et aliquot agrestes ac simplices tantum infecissent : majorem vero longe sustinuit Pontifex curarum molem, ut Bohemos, qui duce Ziska succincti armis furebant, reprimere niteretur. Concitarat jam in eos superiori anno, ut vidimus, finitimos reges, constitutumque fuerat, ut Daniæ, Norwegiæ et Sueciæ reges conjunctis viribus, Wladislaus Poloniæ rex, Witoldus dux Lituaniæ, Sigismundus Romanorum, Hungariæ ac Bohemiæ rex, dux Austriæ, et marchiones Misniæ diversis partibus, inito sacro fœdere, in impios illos irruerent : sed tanti apparatus evanuerant [1] : qua fama permotus Martinus iterum Sigismundum regem incitavit, ut sacram expeditionem instauraret, fecitque certiorem a se et collegio cardinalium ac Patribus Senensis Concilii, regem Poloniæ, Lituaniæ ducem universosque imperii principes sollicitari, ut in sacra arma consurgerent; attolleret itaque crucesignata vexilla : maximam enim gratiam apud Deum, ipsum Pontificem Ecclesiamque initurum :

« Sigismundo Romanorum, Hungariæ et Bohemiæ regi illustri, salutem, etc.

« Superiori ineunte Æstate, magna in Domino lætitia exultabamus, et nobiscum universa Christianitas congaudebat ; videbamus enim tot et tanta comparari auxilia ad Bohemos hæreticos funditus exstirpandos, vel ab hæresi retrahendos ut, sicut tibi tunc scripsimus, ipsam victoriam manutenere videremur : erat enim noviter inter serenitatem tuam et charissimum in Christo filium nostrum Wladislaum Poloniæ regem illustrem ac dilectum filium nobilem virum Alexandrum Lituaniæ ducem omnis sublata dissensio, et reconciliatio facta, a qua hujusmodi victoriæ magna momenta pendebant, præcipue cum deberent ipsi tecum cum potenti exercitu in Bohemiam proficisci : erat verbum crucis ad excitandos fideles in hac causa fidei per totam Alamaniam prædicatum, sicut requisiverat sublimitas tua et causæ conducere videbatur : audiebamus præterea charissimum in Christo filium nostrum regem Daciæ mare transiisse cum exercitu, ut se cum reliquis fidelibus in sancta expeditione conjungeret : excitati erant principes, prælati et populi per litteras nostras et tuas, et exhortatione legati nostri ad exstinguendam hanc hæresim, quæ tibi eripit regnum tuum et turbat Ecclesiam Dei ; et jam dilectos filios nobiles viros ducem Austriæ cum multis gentibus in Moraviam transivisse, et marchiones Missinenses sese continuo præparare sentiebamus : itaque omnia nobis undique spei et lætitiæ materiam suggerebant, nec de numeroso exercitu profecturo contra hæreticos et ipsorum totali exterminatione aut conversione dubitare poteramus.

« Verum, fili charissime, cum postea nec exspectatum exercitum congregatum pro fidei causa fuisse, nec regem Poloniæ venisse, regem Daciæ suas copias remisisse, Alamanorum tepuisse fervorem, sanctas prædicationes et studia ad homines animandos adhibita nihil profecisse, tantosque apparatus, qui vulgo ferebantur, evanuisse viderimus, incredibili admiratione stupefacti sumus, et tanta spe frustrati maximo dolore et anxietate cordis affligimur, cogitantes quantum præjudicium et periculum ex hac negligentia oriatur in fide Catholica, quam hæretici labefactare conantur, et quantum sit dedecus universæ Christianitati, et præcipue principum nationis Germanicæ, qui in oculis ac pæne visceribus eorum in exigua terra suscitatam hæresim sese armis et viribus in sua perfidia sustentantem comprimere et delere non posse aut non velle videantur; quæ tamen nec situ nec viribus resistere potuisset. Consideramus præterea, quod ad honorem et statum tuum, cujus curam habere debet Ecclesia, ut peculiaris filii et defensoris sui, principaliter ista res pertinet, ut si etiam culpa vacaveris, publica nota vacare non possis ; conjecti enim in te unum sunt oculi populi Christiani, qui si etiam in alienis terris hæc perniciosa hæresis pullulasset, potissimum a te uno requireret, ut illam pro officio tuo exstirpares pro persona quam geris, et Romani imperii dignitate, sicut plerumque a tuis prædecessoribus factum est : nunc vero cum hæc abominanda rebellio contra Deum et Ecclesiam suam, et contra jus regium domi tuæ conflata sit, non immerito te ante omnes Christianus populus vindicem flagitat et exspectat, ut simul habeas rationem defendendæ Christianæ religionis et dignitatis tuæ, quæ simul sunt in tuo paterno regno violatæ. Cogita i super quanta sit

[1] Mart. lib. ult. brev. p. 19. et alia lib. brev. p. 9.

ista deformitas et diminutio imperii Romani, unum de præcipuis membris suis, in quo electionis vox una consistit, non tantum ab ipso imperio abscissum esse, sed (quod indignius est) hæreticorum manibus occupari : quanta deinde immineant pericula aliis regnis tuis, quibus hoc finitimum regnum est : quot præterea necessariæ expeditiones et magna excellentiæ tuæ negotia impediantur, quibus satisfacere et libero animo vacare non potes, hac una mentis et corporis occupatione distractus.

« Quare, fili charissime, necessarium est ut aliquando in hac sententia immutabiliter te confirmes, hanc unam de expeditione Bohemica curam et cogitationem tuam primam et præcipuam esse oportere : et si jus, ut dignum est, causæ fidei et famæ tuæ recta consulere omnino, provideas ut quod erat antea constitutum et Æstate præterita omissum est, de exercitu contra Bohemos hæreticos traducendos in proxima secutura Æstate perficias, nunquam nisi confusis hostibus recessurus : nam quæ magis justa aut necessaria causa vel ad defendendam fidem Christianam, vel ad tuam dignitatem conservandam advocare te potest? Habes siquidem hostes alios etiam Christiano nomini adversos, contra quos ad exercendam virtutem tuam, et fidem suam tuendam te Deus pugilem esse suum voluit, quibus ii rebelles eo majore odio atque supplicio digni sunt, qui nati et educati in recta ratione divini cultus et sanctis institutis Ecclesiæ, carnali lascivia et prædandi cupiditate ad falsos articulos et perniciosas superstitiones adducti sunt; qui cum tibi essent regio jure subjecti, omni divina et humana lege calcata, tuæ celsitudini rebellarunt, et crudeliores Turcis et Barbaris, Ecclesias ad Dei cultum sub sanctorum vocabulis dedicatas diruerunt funditus et, sacerdotibus trucidatis, ipsarum Ecclesiarum possessiones et bona diripuerunt, nec ipsi ornamentis altarium crucibusque et calicibus pepercerunt : quæ omnia detestabili sacrilegio rapientes et impura contrectatione polluentes ferina in omnes homines immanitate grassantur.

« Ad hos igitur immundos et sceleratos hæreticos exterminandos e terra, si in sua nequitia obstinati perstiterint, oportet ut quamprimum opportunitas temporis affuerit, omnem potentiam tuam convertas, et erigas sensus tuos cum ea constantia et magnitudine animi, quam causa tanta desiderat, et a te præcipue Ecclesia Dei requirit, ne de remediis aliis cogitare cogatur, quibus aliquando in similibus periculis usa est : nam amplius tantam turpitudinem in media Christianitate invalescentem tolerare non potest. Ut vero tibi ad hanc sanctam expeditionem adsint opportuna subsidia, nos et venerabiles fratres nostri S. R. E. cardinales simul et sacrum Senense Concilium scribimus, exhortantes et requirentes præfatos regem Poloniæ et ducem Lituaniæ, electores imperii cæterosque Germaniæ principes, futura Æstate cum tota eorum potentia pro causa fidei tecum sint. Exurge itaque, fili charissime, ne fideles alii tua vestigia secuturi dicere possint, te in ista causa tepescere, et super te suum excusare torporem : sed cum principaliter hoc tuum munus sit, fac ut conspecto ardore animi tui, reddantur cæteri promptiores : quod si feceris, ut in excellentia tua speramus, apud Deum gratiam et retributionem condignam beatudinis sempiternæ, apud homines commendationem et laudem consequeris, et nos et Romanam Ecclesiam, ac universam Christianam rempublicam obligabis, qui quod a celsitudine tua debetur, libenter accipimus pro beneficio singulari : Dat. Romæ apud S. Petrum, XVI kal. Martii anno VII ».

9. *Sigismundus Lithuanus Bohemos hæreticos tuetur : unde anathemate a legato perculsus, cujus sententiam Pontifex confirmat.* — Tantum Pontificis, Patrum Senensis, Concilii, et collegii cardinalium adhortationes valuere, ut florentissima confecta sit in hæreticos illos expeditio, jamque succubuerant Wicleffistæ oppressi Catholicorum potentia in Bohemia, ni Sigismundus Lithuanorum principum stirpe satus, ac regis Poloni nepos, capessendi regni Bohemici cupidus, contracto exercitu hæreticorum patrocinium suscepisset; quem propterea Branda cardinalis Apostolicæ Sedis legatus, præsulum celebrato conventu, ut hæreseos macula inustum anathemate perculit, omnesque cum ipso sentientes Catholicorum consortio abactos, sacrorum et fidei hostes pronuntiavit (1), quos etiam aliis pœnis in hæreticos vel eorum studiosos indictis affecit ; quam sententiam, utpote æquitati consentaneam ad comprimendos hæreticorum conatus, Martinus confirmavit, atque archiepiscopis cæterisque præsulibus Hungaris, Bohemis, Polonis, Germanis et in circumjectis provinciis agentibus hæc mandata dedit :

« Martinus, etc. Ut alii hujusmodi metu pœ-

(1) Concilium illud a Branda cardinali et Apostolicæ Sedis per Germaniam legato celebratum, in loco quidem ignoto, sed certe præcedenti anno habitum oportet. Si enim ut narrat annalista, Martinus litteris hic recitatis datisque II kal. Januarii, anno Pontificatus VIII, sententiam ab eodem legato in Concilio datam in Sigismundum regis Poloniæ nepotem confirmavit et auxit; Concilium profecto ad annum præcedentem referendum est. Nec forte alio quam ad Concilium hoc spectat Hermannus Cornerus, auctor coævus et Germanus, in Chronico vulgato ab Eccardo inter historic. med. ævi to. II, qui ad annum MCDXXIII scribit : « Martinus papa misit in legatione sua dominum Brandanum cardinalem tit. S. Clementis Placentinum ad visitandum clerum in Alemanniam, et ad reformanda collapsa status sacerdotalis et sacræ religionis ; qui licet in locis quæ visitabat defectus emendaret, et statuta relinqueret observanda pro reformatione prælibata necessaria, post suum tamen recessum, parum vel nihil profecit visitatio facta ». In hoc ergo Concilio statuta pro disciplina Ecclesiastica restauranda edita sunt. Nihil de illis apud collectores. His vero ita anticipalis constat Sigismundum regis Poloniæ nepotem ante hunc annum suppetias Bohemis tulisse. MANSI.

narum a tanto scelere compescantur, prædictam excommunicationis sententiam aggravantes, vobis et vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, et sub excommunicationis pœna districte præcipiendo mandamus, quatenus ad dictæ sententiæ celerem et debitam exsecutionem procedentes, præfatum Sigismundum notorium hæreticum, ipsumque et prædictos suos complices, adhærentes, participes et ad dictam hæresim sustinendo auxilium dantes, in Ecclesiis vestris singulis diebus, maxime Dominicis et aliis festivis, infra missarum solemnia, dum ibidem major aderit et convenerit populi multitudo, campanis pulsatis, candelis accensis et demum exstinctis ac in terram projectis, excommunicatos, infames, sacrilegos et fidei Catholicæ hostes, necnon omnibus honoribus, dignitatibus, præeminentiis, jurisdictionibus, beneficiis et officiis Ecclesiasticis et sæcularibus, dominiis, civitatibus, oppidis, terris, castris, bonis et rebus quibuscumque privatos publice denuntietis, omnibus Christi fidelibus auctoritate nostra et sub pœnis fautoriæ hæresis districtius inhibentes, ne ullum cum dicto Sigismundo, aut suis participibus et sibi adhærentibus atque sequacibus cujuscumque rei commercium habeant, aut quovis modo exerceant, in vocando ad hoc, dum et quando opus fuerit, auxilium brachii sæcularis. Datum Romæ apud SS. Apostolos X kal. Januarii, Pontificatus nostri anno VII ». Extant eodem argumento litteræ ad Gneznensem et Leopoliensem archiepiscopos datæ, quibus eos solemni ritu Sigismundum Lithuanum aliosque partium ipsius improbos homines a piorum communione depellere jubet.

10. *Vetita cum hæreticis commercia mercatores exercent, qui propterea anathemate et pœnis devincti.* — Deplorat quidem Martinus in Encyclicis litteris ad omnes Catholicos missis, adeo nonnullos auri cupiditate incensos, ut merces Bohemis hæreticis deferrent, alerentque eorum perfidiam, a qua, si rebus necessariis carerent, submovendos spes non levis affulgeret. Ad tollendam itaque mercatorum avaritiam veteres censuras, ne temporum lapsu obsolescerent, renovavit atque hæc sanxit :

« Martinus, etc. Omnes et singulos homines utriusque sexus, qui sal, vina, aromata cæteraque mercimonia, aut res alias quascumque, quibus hæretici Bohemiæ juvari possint, ad eos deferre præsumpserint vel curaverint deferri, aut deferentibus per eorum terras et loca passum dabunt vel præstabunt auxilium, consilium, assensum vel favorem, cujuscumque status, gradus, ordinis, conditionis, præeminentiæ fuerint, eo ipso excommunicationis sententiæ subjacere decernimus, a qua præterquam in mortis articulo, nisi a Romano Pontifice, vel ejus legato de latere contra dictos hæreticos destinato, nequeant absolvi : nihilominus si prædictas res ad ipsos deferentium quemquam capi contigerit, instar eorum, qui Saracenis subsidia hujusmodi subministrant rerum suarum omnium per principes Catholicos et consules sive rectores civitatum amissione et privatione mulctari, et capientium servi perpetuo fieri censemus : auctoritate Apostolica insuper decernentes, ut illi, qui contra hujusmodi nostram prohibitionem quomodolibet venire præsumpserint, ipso facto perpetuo sint infames et intestabiles habeantur, ita quod neque testari, neque legata eis seu relicta percipere valeant ullo modo, et insuper ad successiones quorumcumque bonorum tam ex testamento, quam ab intestato sint prorsus et reddantur inhabiles et indigni, nec ad publica quælibet admittantur munera vel officia, sintque eis omnes actus legitimi honoresque et dignitates tam sæculares quam Ecclesiastici penitus interdicti, nec officiis et beneficiis quibuscumque ipso facto privati, aliisque pœnis, censuris et condemnationibus adstringantur, quibus ipsi hæretici aut eorum fautores quovis modo existant obnoxii et adstricti, et tanquam excommunicati hostesque perfidi Catholicæ fidei et nominis Christi, postquam de ipsorum hujusmodi temeritate constiterit, diebus Dominicis et festivis per eos, ad quos pertinet, pro talibus publice nuntientur, sicque excommunicati et ab Ecclesia Dei præcisi, a cunctis Christi fidelibus evitentur, atque ita in futurum divinæ subjaceant ultioni. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem VIII kal. Decembris, Pontificatus nostri anno VIII ». Quod decretum misit Pontifex Pataviensi, Olomucensi, Ratisponensi, Misnensi et Bambergensi episcopis, ut illud in diœcesibus suis evulgandum curarent, præcepitque ut eos, qui latam legem infringere auderent, anathemate atque aliis pœnis afficerent, donec criminis veniam vel ab Sede Apostolica vel a legato e latere orassent.

11. *Polonus rex Bohemicam coronam offerentibus hæreticis bellum denuntiat, ni errores deponant.* — Quod ad Sigismundum, quem hæreticorum patrocinium suscepisse diximus ; meminit de eo Cromerus [1], aitque delatam fuisse ab hæreticis Polono Bohemicam coronam, repulsam autem passos, adeo ut etiam Wladislaus Catholicæ fidei studio accensus Bohemiæ sceptrum in avitam domum inferre contempserit, iisque bellum indixerit, ni, abjecta hæresi, Romani Pontificis imperiis paruissent, sed cum tantam Wladislai regis virtutem ejus nepos Sigismundus non esset æmulatus, imo repetitis hæreticorum legationibus ac promissis allectus in Bohemiam se contulisset, adeo graviter eam rem tulit rex ipse, ut misso oratore ad Sedem Apostolicam professus sit, nepotem se invito dominandi cupidine id scelus agressum, cumque

[1] Cromer. Polon. rer. l. XIX.

hostem habiturum; cujus piam mentem Pontifex magnis laudibus extulit [1], conceptaque spe hæreticorum animos inde depressum iri, hortatus est, ut Poloniæ vires in Bohemos educeret.

« Charissimo in Christo filio Wladislao, regi Poloniæ illustri, salutem.

« Narravit nobis publice dilectus filius Nicolaus secretarius serenitatis tuæ, adstantibus etiam venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus magnaque prælatorum multitudine et aliorum excellentium virorum, filium iniquitatis Sigismundum nepotem tuum præter et contra tuam voluntatem, imo etiam, te penitus adversante et prohibente, contulisse se ex ambitione perversa dominandi ad illos damnatos hæreticos, et eorum perfidiæ se immiscuisse, ac propterea tuam excellentiam non nepotis, sed hostis loco illum habere, ac in futurum velle tractare; multaque præterea retulit de tua sincera affectione et voluntate erga confusionem et perditionem illorum rebellium nominis Christi, et fidei Catholicæ incrementum, quæ quamvis essent satis nota nobis ex sermone et litteris multorum, tamen ne qua vel parva suspicio in cordibus hominum exoriri queat, multum lætati sumus secretarium tuum illa dixisse in publico, et tuæ sinceræ devotionis testimonium perhibuisse ad defensionem honoris tui et famæ et nominis amplificationem. Placuit insuper nobis hæc tua excusatio propter enervationem illorum hæreticorum, quos frangi et debilitari necesse est, cum viderint se non solum omni inani spe destitui, sed etiam unde auxilium falso imaginabantur, oppugnari.

« Itaque nos, qui mentem tuam optime novimus, post ipsius secretarii verba ea respondimus, quæ maxime ad dignitatis tuæ defensionem et amplitudinem gloriæ pertinerent. Devotionem ergo tuam et hanc egregiam affectionem circa orthodoxæ fidei defensionem et augmentum experimento comprobatam, condignis in Domino laudibus commendamus, rogantes ab intimis celsitudinem tuam, ut sicut antea digne et laudabiliter fecisti, ita quoque nunc omni cura vigiles et intendas ad ea, per quæ exsecrabilis hæc pestis funditus exstirpetur. Nullum Deo acceptius servitium impendere potes, nullum tua serenitate dignius officium præstare, quam ut tota mente, totis viribus tua celsitudo ad ipsorum vel reductionem vel totalem expugnationem ac subversionem incumbat. Dat IV. id. Aprilis anno VII ». Conceptæ sunt eodem argumento datæ ad Witoldum litteræ [2].

12. *Missus a Polono in Bohemos exercitus. Regi Poloniæ affinitate junctus Martinus. Carthusiani in Poloniam missi.*— Ornasse Wladislaum verba regia operibus ex Martino Cromero [3] colligitur; ait enim quinque equitum millia in Bohemos egregie instructa immisisse, duce Mezivezio: sed cum Sigismundi Koributi a Bohemis exciti causa suspecti Germanis essent, atque etiam intra Moraviæ oppida ingredi non sinerentur, in Poloniam nulla re gesta rediisse. Addit Cromerus [1] pridie kalendas Novembris Wladislaum ex Sophia regina, quam duodecima Februarii regiis insignibus exornandam curaverat, filio auctum fuisse, atque Hedwigem filiam juniori Frederico marchioni Misniæ desponsam duci Stolpensium tradere deliberasse; sed dissuasum ab aliis principibus: « Accessit etiam, inquit, Pontificis auctoritas postea, qui Fredericum e sua familia Columnensi originem ducere profitebatur »; quæ confirmantur litteris Pontificiis [2] ad regem de contracta ea affinitate datis, quarum hæc pars potior est:

« Martinus etc.

« Nos quoque cum nostra prosapia de Columna, ex qua carnaliter nati sumus, obstrinxisti vinculo affinitatis; nam, sicut ab antiquo accepimus, qui priscam originem nostram per manus traditam ab antiquioribus retulerunt, nostram de Columna Romana et præsentium Burchgraviorum Norinbergensium domus, quæ etiam Romana fuisse dicitur, ab eodem stipite derivatæ sunt: ex quo, cum essemus antea serenitati tuæ affecti propter gloriam et virtutem tuam, et propter merita et officia tua in populum Christianum esse nunc debemus et erimus, accedente vinculo affinitatis, magis cum excellentia sua conjuncti, et ad honorem celsitudini suæ exhibendum inclinati ».

Cæterum erat Wladislaus rex ad pietatem propensus adeo, ut ad regnum novo ornamento decorandum a Pontifice flagitarit, ut in Poloniam nonnullos viros religiosos Carthusianæ familiæ mitteret, qui eo in regno sacrum illum Ordinem propagarent, ratus piorum virorum, qui divinarum rerum contemplationi vacarent, precibus regnum suum firmatum iri, quo tempore Bohemia post Carthusianos ab impio Ziska pulsos, innumeris calamitatibus acceptis, lugebat. Postulatis regiis libenter assensit Pontifex, et Conrado Lyoru Atestino Urbani monasterii, cui S. Crucis nomen est, vicario, provinciam dedit [3], ut religiosos viros in Poloniam ad ferendas novas Carthusianas propagines ex Urbe adduceret.

13. *Martini studium de SS. reliquiis religiose asservandis.* — Quod ad Romanas res spectat, restituendi in pristinum statum pietatis ornamenta, quæ temporum injuria conciderant vel obsoleverant, cupidissimus erat Martinus: nam et cardinalibus, ut Ecclesias quibus præerant instaurarent, edixit: tum de reliquiis eo

[1] Lib. IX. brev. p. 7. — [2] Ibid. p. 6 e 79. — [3] Crom. rer. Pol. l. XIX.

[1] Crom. rer. Polon. l. XIX. — [2] Ext. apud Fel. Contel. in Vit. Mart. V. ex lib. brev. — [3] Lib. V, Ep. cur. p. 38.

quo par est nitore ac religionis apparatu custodiendis sollicitus, cum antea sanctorum nonnulla corpora indigne humi jacerent, ac sacerdotum incuria aliquæ sacræ reliquiæ periissent, superiori anno [1] quosdam cives Romanos Urbis Ecclesias lustrare jusserat, ut cultu et ornatu merito asservandas curarent, quibus etiam hoc anno, ut sedulam cœptæ rei operam navarent, mandata dedit subjecto Diplomate [2] :

« Dilectis filiis magistro Paulo de Juvenatio notario nostro et nobilibus viris Paulo de Valle, artium et medicinæ doctori, Paulucio Petri Matthæi et Jacobello Hucii Joannis Pauli civibus Romanis, salutem, etc.

« Inter assiduas animi nostri curas et immensas sollicitudines, quæ ministerio Apostolicæ servitutis incumbunt, de sacris sanctorum reliquiis, quæ post resurrectionis gloriam, ut sol in conspectu Domini refulgebunt, sollicite cogitare nos convenit, ut quo honorificentius collocatæ quiescant, eo ferventius populi crescat devotio, et ipsorum sanctorum, qui eorum corpora indecenter locata sæpe ministris Domini revelarunt, pro nobis apud misericordem Judicem intercessio augeatur. Sane proborum virorum habet fida relatio et antiquorum temporum scripta declarant, ac nos experientia certa didicimus, quod in multis Ecclesiis, tam intra quam extra hanc almam Urbem existentibus, copiosæ beatorum Apostolorum, Martyrum, Confessorum et Virginum reliquiæ fuerint, quarum quædam cupiditate seu negligentia clericorum, quædam malignitate temporum distractæ seu perditæ sint, et quædam, pro dolor! ad id devenerint, ut inter cætera defunctorum corpora dejectæ, innotæ ac inhoneste recumbant : ob quod sæpe conculcantur a brutis, populi lentescit devotio et desidia sacerdotalis arguitur ; nos tam impiæ rei providere volentes, discretioni vestræ, quos zelo sinceræ fidei animatos agnovimus, præsentium tenore committimus et mandamus, quatenus vos aut duo vestrum Ecclesias tam intra quam extra Urbem existentes visitare curetis, et ab eisdem sacras reliquias, si discretioni vestræ videbitur, auctoritate nostra per idoneas personas removeri et in Ecclesiis infra dictam Urbem, quas duxeritis eligendas, in locis congruentibus et honestis sub fida custodia deponi et locari facere curetis, fidelibus populis modo et ordine per vos dandis observatis, congruis festivitatibus ostendendas ; contradictores quoslibet vel rebelles, tu, fili Paule, per censuram Ecclesiasticam, et duo ex vobis per invocationem brachii sæcularis, si id eis expedire videbitur, auctoritate nostra, omni exceptione dejecta, si id eorum inobedientia exegerit, compescendo. Volumus insuper et harum serie [illegible] d cernimus, ut certis anni temporibus, præsertim festivitatibus et aliis temporibus, prout est fieri consuetum, dictæ reliquiæ ad Ecclesias, ex quibus remotæ fuerint, sub devota et fida custodia reportentur, et in eisdem Ecclesiis juxta prælatorum ad regimen ipsarum deputatorum, ac nostrarum deliberationem fidelibus populis ostendantur. Dat. Romæ apud sanctum Petrum XVI kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno vii ».

14. *Recuperandæ ditioni Ecclesiasticæ fœdus init cum duce Mediolanensi Martinus.* — Eodem anno Pontifex, magna parte ditionis ereptæ prædecessoribus e tyrannorum manibus recepta, Ecclesiasticum imperium redintegravit [1]. Subjecerat sibi Perusium Braccius e Fortebraciis, ac plerisque Patrimonii B. Petri locis potitus copias ad ipsa pæne Romæ mœnia ducebat [2] : tum Alfonsi regis Aragonum fœdere pollens et Capuæ et Aquilæ principatibus a Joanna antea donatus, ut vidimus, Aquilam ingenti obsidione premebat adducebatque in metum Pontificem, ne Romanam Ecclesiam, si ejus potentia augeretur, sua tyrannide oppprimeret. Ad liberandum itaque Neapolitanum regnum e Braccii Alfonsique injusto dominatu, cum Philippo Maria duce Mediolanensi, quem superiori extremo anno classem in Neapolitanum regnum submisisse e Genua vidimus, pangere fœdus decrevit, de quo ineundo partes Antonio Venetino hisce litteris dedit [3] :

« Antonio de Venetinis advocato consistoriali nuntio nostro, etc.

« Videntes quantum periculum immineat regno nostro Siciliæ ab oppressione Braccii de Fortebrachiis et aliorum, cum quibus ipse se intelligit, ac desiderantes præfatum regnum liberare ab hujusmodi oppressione, et pacificare in manibus charissimæ in Christo filiæ nostræ Joannæ reginæ Siciliæ illustris, cognoscentes dilectum filium nobilem virum ducem Mediolani illud idem appetere, et jam ad hunc finem suam per mare potentiam exposuisse, et cupientes nos secum intelligere et in isto proposito contra prædictum Braccium et fautores ejusdem conjungere et copulare, quoniam funiculus multiplex difficillime rumpitur, et virtus unita fortior est seipsa dispersa, ex certa scientia et omnibus meliori modo et forma quibus possumus, ut infrascripta valeant et obtineant firmitatem, omnisque juris et facti exceptione remota, te nostrum et Ecclesiæ Romanæ generalem procuratorem, syndicum, actorem, factorem et nuntium specialem constituimus, etc. »

15. *In obsidione Aquilæ Braccius captus et cæsus.* — Initum est hujusmodi fœdus [4], ac dum navales copiæ ducis Mediolanensis Aragonis lacessunt, terrestres Pontificiæ in Joannæ et Aqui-

[1] Lib. iv, p. 280. — [2] Lib. v, Ep. cur. p. 12.

[1] Lib. ix. Ep. cur. p. 16. — [2] Lib. ii. brev. p. 20. — [3] Alio lib. brev. p. 132. — [4] Lib. ii. brev. Ms. Diar. Neap. p. 20. Leon. Aret. in hist. Ital. rer. S. Aut. III. p. lit. XXII. c. 7. § 5 et alii.

lanorum auxilium, in Braccii castra irruunt, consertoque prælio soluta est Aquilæ obsidio, quam Aquilani tredecim jam menses toleraverant, inque medio certaminis ardore Braccius, dum instructa acie inferendos commeatus prohibere nititur, lethali confossus vulnere captusque est: vir impius ac superbus, quem jactasse antea vidimus, se Christi vicarium ad sacra unius oboli pretio peragenda adacturum, de cujus clade hæc S. Antoninus [1] tradit: « Præfatus Braccius hostis publicus factus Ecclesiæ, propter quod et anathematizatus notorie in tantum superbiæ culmen ascendit, ut sibi persuaderet regnum Apuliæ adepturum: nec erat nimis difficile, si civitatem Aquilanam, quam obsederat, accepisset, quæ altera dicitur esse clavis regni, et Aquilani cernentes a regina auxilia necessaria se habere non posse propter debilitatem virium suarum, ad Pontificem oculos direxerunt, suppliciter suffragia postulantes ad obsidionem illius hostis removendam: quibus non defuit pius et prudens antistes; sed invocato prius divino adjutorio per processiones solemnes et orationes injunctas generaliter cum munere indulgentiarum, collectis copiis Ecclesiæ et comitis Francisci Sfortiæ, (ineunte anno ejus pater, dum Aternum vado trajiciebat adolescentique abrepto undis accurrebat, mersus perierat) [2], et exsulum Perusinorum destinavit contra Braccium, mandato sibi prius facto, ut obsidionem solveret cum nil juris haberet; (quippe Joanna discerpere coronam Siculam et principatum Capuæ et Aquilæ distrahere Pontifice dissentiente non potuerat); contra quem contemnentem Deum et Ecclesiam, et ad acies suas instruendas in habitu non proprio, ne ab hostibus cognosceretur, discurrentem Ecclesiæ milites processerunt ad pugnam: omnis autem intentio et conatus eorum erat ad personam Braccii invadendam, et præcipue Perusinorum exsulum, qui eum recognoscentes, etsi mutato habitu, impetum fecerunt unanimiter in eum et ad mortem usque afflixerunt; eductus autem e castris non multo post submersus in anima et corpore mortuus est: et quia hostis Ecclesiæ et excommunicatus sepultus est in inferno, sepultura quoque non Ecclesiastica, sed subjugali corpus humatum: sicque sublata est obsidio, et Ecclesia a comminationibus suis et persecutionibus liberata, nec enim debuit de hac vita transire aliter quam cæteri hostes Ecclesiæ, quorum cervices erectas concidit Altissimus ».

16. *Martini litteræ de parta victoria, ex qua Perusium aliæque urbes in Pontificis potestatem rediere.* — Partam illam a Pontificis exercitu victoriam fuisse secunda die Junii, Collenutius [3], cui Apostolicæ litteræ [4] consentiunt a Martino ad regem Castellæ et Legionis datæ, ut cum illo gaudia de triumpho reportato communicaret.

Ad regem Castellæ et Legionis.

« Pridie serenitati tuæ scripsimus quantam consolationem lætitiamque suscepimus, audientes dilectum filium nobilem virum Joannem Orlandi familiarem nostrum, prosperam personæ tuæ valetudinem et felicem tranquillitatem, ac magnitudinem status tui, devotionemque tuam erga nos et Ecclesiam fideliter recensentem, nec dubitamus te cum audiveris hoc proximo tempore labores Ecclesiæ et sollicitudines ac curas nostras filiali pietate condoluisse, ac desiderare continuo audire nova felicia de nostro et ipsius Ecclesiæ statu: erat siquidem tota hæc regio Italiæ almæ Urbi vicina perturbata terrore quondam Brachii de Fortebrachiis, qui non contentus plurimas civitates et terras nobis et Romanæ Ecclesiæ pertinentes per vim tyrannicam occupare, Aquilanam urbem invaserat, et eam dura et diuturna obsidione per menses tredecim presserat et premebat: sed cum die Veneris secundo præsentis mensis gentes nostræ et charissimæ in Christo filiæ nostræ Joannæ reginæ Siciliæ illustris in dictam urbem traducere victualia conarentur, Brachius ipse cum sua potentia militari sese aciebus instructis opposuit, et ibi commisso asperrimo prælio, ejus exercitu profligato, ipse in pugna lethaliter vulneratus et captus post diem alteram exspiravit, et præfatæ gentes nostræ et reginales felici victoria sunt potitæ: quam victoriam a Deo processisse cognoscimus, qui Ecclesiam suam in fine non deserit, sed illam conantes opprimere dissipat et confundit. Nos autem, qui divinæ voluntati desideria nostra subjecimus, quod a Domino datum est in futurum dabitur, æquo animo accipiemus, nihil nobis adscribentes nec humanæ prudentiæ, sed tribuentes ei soli, quem laudamus et humiliter deprecamur, ut per gratiam suam, quantum ei placuerit, Ecclesiam sanctam ejus gubernare possimus in pace: Dat. Romæ, etc. » Certiorem etiam Pontifex fecit [1] de acerrimo obtrito fero et importunissimo Ecclesiæ hoste Fredericum marchionem Brandeburgensem, qui crucesignato in Bohemos Hussitas exercitui præerat, tum etiam Florentinos monuit [2], ne quam opem Braccii sectatoribus ferrent, cum ad recuperandum Perusium et alia Ecclesiæ loca Pontificius exercitus se accingeret.

« Martinus, etc. Victoriam a Deo processisse cognoscimus, et vos tanquam filii devoti Ecclesiæ pro ea debetis merito gratulari et sperare, sicuti etiam nos speramus, quod ipsa causa esse poterit bonæ pacis et quietis Italiæ. Cæterum quia fortasse nonnulli de civitate nostra Perusina et aliis terris nostris, quas dictus Brachius

[1] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 7. § 5 et alii. — [2] Leon. Aret. hist. Ital. rer. Summont. l. IV. c. 3. — [3] Collen. l. V. hist. Neap. — [4] Lib. II. brev. p. 20.

[1] Lib. II. brev. p. 5. — [2] Ibid. p. 100.

detinebat pro subsidio vos requirerent, rogamus devotionem vestram, ut vos nullatenus intromittatis, nec eis audientiam præbeatis, nisi essetis a nobis specialiter requisiti : Dat. etc. »

Profligato ita exstinctoque tyranno, Perusinos in Pontificis fidem ac potestatem reductos testatur S. Antoninus [1], dum dictis superius de Braccii clade addit : « Perusium et aliæ civitates, ab eo usurpatæ sub dominio Ecclesiæ rediere ; » idque Pontificio confirmatur Diplomate [2], quo Perusini omnibus censuris ac pœnis, quas ob perduellionem et secutas Braccii partes susceperant, soluti sunt, quæ quidem hoc anno contigisse constat ex die Diplomati adscripta hac formula : « Datum Gallicani, Penestrinæ diœcesis, VI kal. Augusti anno VII », unde auctorem corriges qui superiorem victoriam in posteriora tempora contulere.

17. *Genuensium in regno Neapolitano egregiæ res gestæ. Recuperata a rege Ludovico Neapolis.* — Quod ad alios in Neapolitano regno successus attinet, ante reportatam a Pontifice victoriam præclare gesta res est a fœderata Philippi ducis Mediolanensium et Genuæ domini classe : traditur enim in Diario Veneto [3], atque alii scriptores [4] consentiunt, illam vigesima sexta Januarii die in Caietæ portum delatam impressionem in præsidium Aragonum fecisse, civesque deditionem pactos esse, ne urbs vi expugnata ferro flammaque deleretur, ac tum Joannæ reginæ et Ludovici regis signa in urbe fuisse elata : dein versos victricis classis cum arcem, cui Castellum maris nomen est, obtinuisset, impetus in Neapolitanam urbem ad Aragonios ex ea depellendos, atque undecima Aprilis die hujus anni Ludovicum regem maximum peditum equitumque exercitum ex universo regno adduxisse, irruptione in urbem ipsam tentata ingressum, obviosque omnes Aragonios trucidasse ; quod prædicti Diarii auctor divinæ adscribit ultioni, cum iidem Aragonii nefaria latrocinia fecissent in regno, cladibusque miserandis Neapolitanos obruissent ; additque nona die Junii Alfonsi regis subsidiariam classem applicuisse Neapolim, atque Aragones ex arcibus, quas etiam tum tenebant, erumpentes urbem frustra tentasse : recepto itaque Alfonsi fratre ex arce cui Ovi nomen inditum, in Siciliam vela direxisse, cum jam ante classis Joannæ reginæ subsidio missa VI kal. Junias [5] Genuam repetiisset. Quæ certe hoc anno contigisse ex superiori Diario exploratum ; ex quo recentiores emendandi auctores.

18. *Mediolanenses inter et Florentinos dissidia ob Forilivii principatum, ex quo Bononia in periculum adducta. S. Bernardi Senensis prædicatio.* — In Flaminia atque Etruria graves turbæ ob duarum mulierum dissidia sunt excitatæ, bellumque inter Philippum Mariam ducem Mediolanensem ac rempublicam Florentinam coortum [1] his initiis. Defuncto Georgio Ordelaffo Forilivii Pontificio beneficio toparcha, Lucretia vidua impuberem filium alebat, appellata a duce Mediolanensi de fœdere, respondit se Florentinorum fœdus colere : deinde Catharina Lucretiæ viduæ defuncti Georgii soror cum simultates gereret cum Lucretia, equestres copias a duce Mediolanensi accepit : quæ dato ab Alfonso S. Eustachii diacono cardinale per Bononiensem agrum aditu, Forumlivium improviso adventu oppressere [2] ; in quo tumultu Lucretia Florentinorum socia in carcerem conjecta est : quamobrem ii mox arma cepere, conquestique sunt apud Pontificem de Alfonso Bononiensi legato, qui hostiles copias non coercuissset, ne Forumlivium pervaderent. At Martinus, cujus potissimum in ea re violata erat dignitas, cum Forumlivium Ecclesiastici juris esset, quod majores curæ, nempe liberandi regni Neapolitani et recuperandi, vivo adhuc Braccio, Patrimonii B. Petri, Ecclesiasticas vires exercebant, misso Antonio Venetino oratore ad Philippum Mariam Mediolani ducem pro Siculo fœdere, controversiam quam ille ac Florentini inter se habebant, dirimere nisus est. Sed secutæ sunt novæ res, Philippus enim Maria proferendi imperii cupidus Imolam [3], capto Ludovico Alidosio toparcho, in suam potestatem redegit, indeque suspiciones subortæ, ne Bononiam similiter armis obrueret : a quo consilio ut eum revocaret Pontifex adduceretque ad redintegrandam cum Florentinis concordiam, hisce litteris [4] est adhortatus :

« Ad ducem Mediolanensem.

« Per relationem nobis factam a dilecto filio Antonio de Venetinis legum doctore Romano de responsionibus per te datis eidem super iis, quæ nobilitati tuæ exposuit parte nostri, et præcipue de dimissione Forilivii, putabamus ad conclusionem tibi honestam et nobis gratam devenire, quia dixisti, te civitatem illam nostram velle dimittere, facta compositione et concordia cum communitate Florentiæ : sed occupatio nostræ civitatis Imolensis nuper facta per gentes tuas in majorem curam et sollicitudinem nos adduxit, ne novitas fiat per dictas gentes contra civitatem nostram Bononiensem. Propterea excellentiam tuam hortamur et affectuose rogamus, ut cum nullam justam causam habeas statum nostrum et Ecclesiæ perturbandi, omnino abstineas et abstineri facias gentes tuas ab omni invasione et turbatione prædictæ nostræ civitatis et districtus. Nec movearis suspicione aliqua,

[1] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 7. § 5. — [2] Lib. V. Ep. cur. p. 46. — [3] Diar. Ms. Venet. — [4] Collenut. hist. Neap. l. V. Summont. l. IV. c. 3. Bizar. hist. Gen. l. XI. Foliet. l. X. Sur. Annal. l. XIII. c. 37. — [5] Bizar. hist. Gen. l. XI.

[1] Leon. Aret. in hist. rer. Ital. S. Ant. III. p. art. tit. XXII. c. 8. § 1. — [2] Mart. l. ult. brev. p. 44. — [3] Mart. sup. S. Ant. III. par. tit. XXII. c. 8. § 3. — [4] Ib. sup. Ep. cur.

quod aliquæ gentes Florentinorum ad offensam tuam ibidem sint receptæ, quæ profecto ad nihil aliud ibi sunt, nisi ad conservandam quietem civitatis ejusdem; quinimo te etiam exhortamur, ut propter hoc factum Imolæ non desistas a pace cum Florentinis, quam nos pio desideramus affectu, et ob hanc causam et pro tranquillitate provinciæ nostræ Romandiolæ, quam præstare tu potes, remittimus ad te prædictum Antonium. Dat. etc. » Nec vanus erat Pontificis metus, refert [1] enim Diarii Veneti auctor, Philippum ducem Mediolanensem, immissis copiis, hoc anno hyberno tempore nonnulla Bononiensis agri oppida invasisse.

Sedandi vero ejusmodi belli sollicitus Pontifex, præter superiores ad Philippum ipsum litteras datas, Franciscum Sfortiam comitem Cotignolæ sollicitavit [2], ut apud eumdem interpretem ageret, quo studia ad liberandum potius Neapolitanum regnum, quam ad Bononiam opprimendam adhiberet; « Velis, inquit, ipsum, (nempe Mediolani ducem,) hortari, ut civitatem nostram Bononiæ non perturbet, sed potius intendat nobiscum ad liberationem regni nostri Siciliæ, sicut incœpit cum sua victrici et formidabili classe, nam ex hoc maxime sequetur exaltatio honoris sui ». Convertit [3] in Florentinos impetus Philippus Maria, eosque apud Sagonaram profligavit: in qua clade Odo Braccius alterius Braccii cæsi apud Aquilam filius, qui pro Florentinis dimicabat, cæsus occubuit ejusque magister Nicolaus Picinus captus, Faventiam adductus est. Illius vero victoriæ fructum, recepto ut diximus Perusio, collegit Pontifex; a quo ad continendam in fide Bononiam, revocato Alfonso cardinale S. Eustachii ex Bononiensi legatione ob Florentinorum querelas quod, ut dixi, Mediolanenses copias aditu in Flaminiam non prohibuisset, missum cardinalem Senensem memorat S. Antoninus [4]. Is erat Gabriel Condulmerius patria Venetus Gregorii XII ex sorore nepos, qui Senensis cardinalis agnomen tulit, quod Senensem episcopatum gereret: ad Pontificatum autem evectus Eugenii IV nomen sibi adscivit. (1) Accepta porro Bononiensi præfectura, ut provinciam adversus Philippi ducis Mediolanensis insidias impetusque tueretur, cum Florentinis armorum fœdus percussit [1], ut in prædicto Diario Veneto narratur. Meminit de ejusdem legatione Sigonius [2] in episcoporum Bononiensium historia, additque solemnes ab eo supplicationes indictas, cum pestis urbem invasisset.

Quo tempore Bernardinus Senensis suis concionibus populum egregie adeo ad pietatem incitavit, ut lusus instrumenta concremarit: cum conficiendarum lusoriarum chartarum artifex, damnata priori arte, Jesu nomen novo artis lenocinio a sancto viro edoctus pinxit, quibus de rebus hæc Carolus Sigonius [3]: « Gabriel Condulmerius, qui postea Eugenius IV Pontifex fuit, Martini legatus urbem inivit, ac gravi civitatem vexari pestilentia cernens, subito populum, ut supplicatum Deo procederet, est hortatus. Sub eos indè dies S. Bernadinus Senensis in urbem venit ». Et infra; « Huic benigne excepto Nicolaus (is erat Albergatorum stirpe satus, cui virtutes insignes cardinalitiam dignitatem et Beati agnomen pepererunt) auctor fuit, ut in foro more suo concionaretur et, cum cætera populi vitia reprehenderet, tum maxime aleæ studium, cui tum deditissima erat civitas, increparet, quod ille pro gradibus S. Petronii stans, frequenti admodum audiente concione, diligentissime præstitit: nam inveteratam lusus consuetudinem ita coarguit », et infra, « ut multi justo lusus odio incitati, abacos, calculos, tabellas, tesseras cæteraque perditæ aleæ instrumenta ad eum deferrent: quæ cuncta post IV nonas Maii in foro, populo ipso approbante, combusta sunt. Accidit autem, ut faber quidam qui tabellas lusorias pingere et familiam ex ea re suam alere instituerat, eo quæstu privatus, ad sanctum virum adierit, et se in extremam necessitatem, illo dempto vitæ præsidio, perductum iri conquestus sit, cum se nihil aliud pingere didicisse adjungeret, cui S. Bernardinus respondit: Si nescis aliud pingere, hanc imaginem pinge, nec te omnino pigebit; ac circulo facto, solem in eo formavit, atque in medio nomen JESU novis quibusdam litterarum formis effinxit, quale nunc etiam sub porticu boni Jesu

[1] Diar. Ms. Venet. — [2] Lib. ult. brev. p. 46. — [3] Diar. Ms. Ven. hoc an. Leon. Aret. in hist. rer. Ital. S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 8. § 4. — [4] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 8. § 1.

[1] Diar. Ven. Ms. — [2] Sigon. l. III. de episc. Bonon. in Nicol. Alberg. — [3] Sigon. episc. Bonon. l. III.

(1) Manifestum annalistæ mendum cui error chronologicus S. Antonini fucum fecit, emendandum hic succurrit. Legationem Bononiensem Gabrielis Condulmeri cardinalis cum anno isto conjungit, mendo, ut quidem constat ex coævis scriptoribus, manifesto. Nam ex auctore Chronici Bononiensis coævo, rerum Italicarum to. XVIII discimus cardinalis illius legationem superiori anno MCDXXIII, die XVI Augusti cœpisse, desiisse vero hoc anno die VII vel IX Junii. Legatus ergo ille qui anno isto MCDXXIV remotus, locum alteri fecit, ipse fuit Gabriel Condulmerus quod Florentinis faverit culpatus. Successit vero, ait idem scriptor chronici Bononiensis; « un arcivescovo oltramontano Camarlengo del papa, e avena nome messer Lodovico ». Idem asserit Matthæus de Griffonibus in suo Memoriali historico, vulgato in eodem volumine Her. Italic. Porro Matthæus Bononiæ tunc agebat, ubi et post biennium decessit. Addit vero ille de Condulmero: « Cassus fuit dominus cardinalis Senensis qui erat de Venetiis, et erat hic legatus et ivit ad standum in S. Dominico et postea ivit Romam ». Hunc ipsum fuisse Ludovicum Alamannum, Arelatensem archiepiscopum, indicat historicus alter Bononiensis ejusdem sæculi scriptor, F. Hieronymus de Bursellis Ordinis Prædicatorum in Annalibus Bononiensibus vulgatis Her. Italic. to. XXIII, notans archiepiscopum hunc legatum haud diu post cardinalitia insignia recepisse. Reipsa enim anno MCDXXVI cardinalis renuntiatus fuit.

MANSI.

cum ipsius beati effigie cernimus : quod cum ille fecisset, confluentibus ad emendam imaginem ex Bernardini auctoritate plurimis, magnas ex ea re pecunias comparavit ».

19. *Rex Scotiæ ex Anglico carcere dimissus.* — Hoc anno Jacobus [1] rex Scotorum ex Anglica custodia emissus, cum Anglis inducias et centum millia sterlingorum pactus, in Scotiam una cum Joanna regina filia comitis Sumerseti rediit magna cum populorum gratulatione, regiumque insigne accepit Sconæ vigesimo quarto Maii die : deinde celebratis ordinum conventibus in Mordacum ducem Albaniæ et alios, qui Scoticam rem male gesserant rege absente, animadvertere cœpit.

20. *Jus Ecclesiasticum a Carolo VII defensum.* — In Galliis Carolus rex cum Anglis de regno certabat, uti Monstreletus [2] et alii quos lector illarum rerum cupidus consulat, describunt fusius, quem piis majorum exemplis in tuenda Ecclesiastici ordinis dignitate inhæsisse, constat ex Pontificiis litteris kal. Martii hoc anno ad Biterrensem et Agathensem episcopos datis [3], quibus in provincia Narbonensi vetera jura Ecclesiastica confirmasse fertur. Pontificiam etiam auctoritatem illum in cæteris regni sui provinciis constabilivisse, ac libertatem Ecclesiasticam tutatum esse, ostendunt aliæ ejusdem Martini litteræ [4], quibus summis regem ipsum laudibus effert, atque ad regios apices virtutibus exornandos adhortatur : in quo facile perspici potest toties divinum Numen Gallorum regum clientelam accepisse, quoties ipsi rem Ecclesiasticam sunt tutati : .

« Charissimo in Christo filio Carolo Francorum regi illustri.

« Quamvis de firmitate tuæ fidei, et devota ac filiali obedientia nunquam potuerimus dubitare, considerantes tuam regiam indolem optimis vereque regalibus moribus institutam per clarissimorum regum progenitorum tuorum vestigia incedentem, erga Deum et ejus Ecclesiam esse sinceris affectibus inclinatam; tamen litteræ tuæ, in quibus tua manu propria scriptum est, quod de obedientia tua nullum dubium faciamus, plurimum recrearunt et consolatæ sunt animum nostrum aliqualiter commotum, maxime desiderio honoris tui, cui nulla res tantum detrahere potest, quantum oppressio Ecclesiasticæ libertatis et deviatio a recto progressu in Ecclesia per Dei gratiam nunc unita; antea enim perturbatis rebus in schismate, etiam ii, qui contra rectam conscientiam aliquid faciebant, velamentum tamen quoddam inveniebant ad honorem mundi in oculis hominum defendendum; nunc vero præter offensionem Dei, a qua principaliter est cavendum, timenda est etiam humani honoris offensio, quæ nullo colore declinari aut excusari potest, a te præsertim, qui de illo regio sanguine natus es, qui semper honoravit et amplificavit Ecclesiam Dei. Cum igitur, sicut in litteris tuis ostendis et nos non dubitamus, animum habeas erga nos et Ecclesiam sincere dispositum, tibi paterna charitate consulimus, et pro satisfactione honoris tui etiam adjunctis precibus exhortamur serenitatem tuam, ut omni mora postposita, tolli et aboleri sub nomine regio mandes quorumcumque prohibitionem ante factam contra Ecclesiasticam libertatem. Quid enim in his initiis regni tui facere potes, quod magis dignum justo rege videatur, et hominibus gratius sit, qui omnia justa, pia et sancta opera de manibus tuis exspectant, quam si te in gratia Dei conserves, et jus suum Romanæ reddas Ecclesiæ.

« Multa sunt magna et gravia officia, ad quæ te nunc strictius obligavit regiæ dignitatis auctoritas, quibus satisfacere sine magna difficultate non potes; sed ipsa regalis amplitudo nihil tibi efficacius commendavit, et quod possis adimplere facilius, quam defensionem Ecclesiæ et conservationem Ecclesiasticæ libertatis ; nam in cæteris regni muneribus obeundis plerumque armatis exercitibus indigebis, et consensu ac voluntate auxiliisque multorum, quæ plerumque non facile comparantur; ad hoc unum pium opus et debitum dignitati excellentiæque regali tuæ, sola vox sufficit, ut tuo beneficio corrigatur, quod aliena culpa peccatum est. Quare, fili charissime, cum ad hoc tenearis et facile implere possis, cum suave chirographum nobis manu tua scriptum dederis tuæ erga nos constantissimæ devotionis et fidei, sine ulteriori dilatione velis nunc illud auctoritate regia comprobare, abolendo statim atque cassando omnia interdicta contraria Ecclesiasticæ libertati, ut omnes intelligant te sicut regem decet et regem de Christianissima domo Franciæ procreatum venerari Ecclesiam Dei et te penitus inserere in sinu charitatis nostræ, quæ pro incolumitate tua et pace tui regni Deum orare, et apud homines intercedere non cessabit, Dat. etc. ». Decretam a Carolo rege fuisse insignem legationem, cujus princeps erat episcopus Leonensis, ac regnum Pontificio obsequio ab eo solemni ritu addictum, refert Monstreletus [1].

Assurgere vero illius lapsæ res visæ, cum hoc anno Philippus Burgundiæ dux cum Humfrido duce Glocestriæ, cui Anglici regni administratio credita erat, inimicitias contraxit. Invadebat armis Humfridus Hannoniam prætensi cum Jacoba Bavara conjugii jure, ac se comitem Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Penneburgi et dominum Frisiæ publicis litteris appellabat. Obstitit ejus conatibus Burgundus cui tanta An-

[1] Hector. Bœth. l. XVII. Polydor. — [2] Monstr. vol. 2. hoc an. — [3] Lib. V. Ep. cur. p. 21. — [4] Lib. ult. brev. p. 119.

[1] Monstr. vol. 2. hoc an.

glorum potentia tuta non erat futura, ac Joannem ducem Brabantiæ meliori jure potiri contendit agendum legibus, et causam ad Pontificia subsellia (jam enim de conjugio Humfridi controversia mota erat, num vitio contractum esset) revocatam atque ex Pontificia sententia jus cujusque in lucem prolatum iri, neque Apostolicæ auctoritati unquam se detracturum imperiisve sacrosanctis obluctaturum [1], neque æquitati consentaneum, ut Humfridus in sua causa sibimet jus dicat. Superiorem autem fuisse viribus Joannis Brabantiæ ducis causam, tum ducis Gloeestriæ sectatores oppressos refert Monstreletus, qua de re nos proximo anno agemus.

21. *Mulierculæ impostura in Synodo Lugdunensi damnata.* — Celebrata hoc anno est Lugduni Synodus, in qua muliercula inops, cum sustentandæ vitæ modos omnes per fas nefasque conquireret, delusa a dæmone jactabat se divinitus ad animas inferorum pœnis liberandas missam, tum fingebat se abalienatam a sensibus mira intueri, tum opera dæmonis singulorum pandebat scelera, quorum frontem inspexisset, ut divina luce se collustratam ementiretur ; sed impias fraudes diu grassari Deus non est passus, ut narrat Joannes Gerson [2] : « Recitatus, inquit, est nuper Lugduni Galliæ coram clero processus cujusdam mulieris delatæ et detentæ Burgi in Bressia, quæ est notabilis villa ducis Sabaudiæ, circa quam est domus Sellionio Ordinis Carthusiensis. Hæc mulier sub pallio devotionis et revelationum fingebat mirabilia, adstruebat enim se esse unam de quinque fæminabus missis a Deo compassive pro redimendis innumeris animabus de inferno : et jam sua collusione subdola deceperat in regione illa quamplurimas simplices mulierculas. Sciebat videndo frontem peccata, quæ fecerat unusquisque, hoc enim secundum Augustinum etiam diaboli militia scire potest et suis revelare, non autem ea, quæ futura sunt absolute, sive quæ in secreto cordis latent ei nullo exteriori motu aut signo sese produnt. Habebat etiam supradicta mulier duos carbones in pede, qui eam afflixerant quotiescumque aliqua anima ad infernum descendisset. Quotidie tres animas ab inferno liberavit unam vel duas sine difficultate, aliam seu alias cum pœna majori, ut dicebat. Mentis quoque excessus seu extaticos frequenter habebat, in quibus mirabilia per revelationem didicerat ; eratque miræ abstinentiæ, singularissimæ etiam vitæ ; plura vero alia de ea scribenda forent. Nuper autem cum Spiritus almus sanctæ suæ Ecclesiæ rector verus (ut creditur) hunc spiritum falsum detegere vellet, hæc mulier capta et pœnis ut torqueretur est addicta : quæ omnem veritatem confessa est, qualiter prædicta cupiditatis occasione finxisset, ut hoc modo se nutriret et suæ paupertati subveniret, aut fortasse pro hujusmodi diabolo se miseram in famulam dedicavit. Inventa est insuper morbum caducum habere, ac eumdem sub extaticis excessibus, quos finxerat, palliare : de qua cum varia opinio esset, an tanquam hæretica condemnaretur, indicatum est a doctis ad pœnitentiam eam admittendam, nec esse hæreticam, quia illa, quæ fecerat, dimisit, nec obstinata permansit ».

22. *Puella Schiddensis sola Eucharistia vitam sustentat.* — Longe abhorrebat ab impia illa hypocrisi per hoc tempus in Hollandia virgo quædam pia in oppido Schiddensi, quam viginti octo annis Eucharistiæ solo usu vitam sustentasse memorat Albertus Krantzius his verbis [1] : « Erat per id tempus puella in Hollandia, oppido Schiddam, Christo devota, quæ intra octo et viginti annos nullo corporali cibo refecta, solo Dominici corporis sacramento per singulos dies Dominicos accepto victitabat : corpus attenuatum solis nervis cohærebat et ossibus, carnes consumptæ vires ademerant. Curiose experiri statuit sacerdos, si quid subesset aliud : afferebat aliquando puellæ hostiam non consecratam, ut probaret, si Dominici corporis sola virtus fœminam sustineret. Ferunt mox destitutam viribus factam velut in agone, et nisi citius Dominici corporis præstatione succurrisset, animam protinus efflasset. Idem quoque aliis in locis usu compertum ferunt. Vivit hodie puella aut paucos ante annos in Perusio Italiæ civitate defuncta est, de qua similia ferebantur per omnia ». Simile prodigium in B. Catharina Senensi et in aliis divinitus editum vidimus, et alia inferius adducemus.

23. *Inter Græcos et Turcas induciæ, non tamen proficuæ Christianis.* — Quod ad Orientales res spectat, eæ ad exitium tendebant : quibus ut consuleret Joannes imperator Constantinopolitanus mense Februario cum Amurate fœdus iniit, ut refert Phrantzes [2]. At non ea firma pax, sed leves fuere induciæ pactæ, ut tradit Diarii Veneti auctor [3], quod magnus Caramanus Amurati bellum inferre pararet : nec propterea aliis Græciæ Christianis eæ profuere ; iniquissime enim ferens inhumanus et barbarus princeps Thessalonicam e suis ereptam faucibus, acceptamque a Venetis in clientelam fuisse, Nicolaum Georgium Venetum oratorem missum, ut de pace ipsum appellaret, in reditu intercepit : quo nuntio Venetias perlato, senatus classem præfecto Petro Lauredano instruendam curavit [4], ut Hellespontiacum fretum obsideret, infidelesque Asiaticos, ne in Europam trajicerent, arceret. Cæterum mense Maio Turcanem Barbaro-

[1] Ext. ea de re lit. apud eumd. hoc an. — [2] Jo. Gers. tom. II. de examinat. doctrin.

[1] Krantz. Wandal. l. XI. c. 3. — [2] Phrantz. Chron. l. 1. c. 41. — [3] Diar. Ms. Venet. hoc an. — [4] Ibid.

rum ducem cepisse Hexamilium sive Peloponesiacum Isthmum, ac multos Epirotas sive Macedones ea clade consumptos, testatur Phrantzes[1], ingravescenteque Turcico terrore, Joannem imperatorem, decimo quinto Novembris die, tradita fratri Constantino despotæ regiæ urbis administratione, in Hungariam transiisse, ut a Sigismundo Romanorum rege auxilium adversus Christiani nominis hostes peteret : nam Amuratem, qui anno superiori Turcicum in Europa imperium conjunxerat cum Asiatico, quod biennio ante mortuo Mahomete corripuerat, Constantinopolim hoc anno terra marique oppugnavisse, referunt Turcarum Monumenta[1], quæ etiam referunt eumdem Amuratem, facta in Valachiam irruptione, magnas clades Christianis intulisse[2] (1).

[1] Phrantz. sup. c. 41.

[1] Hanival. l. XIV. p. 2. Murales Dragoman. ex archetyp. Turc. — [2] Hist. Musulman. et ex ea Jo. Leuncl. l. XIV.

(1) In Chronologia non semel hic offendit annalista. Primo enim oppugnationem Constantinopolitanam quamdam a Saracenis tentatam ex Annalibus Sultanorum in hunc annum invehit. Sed Phranza qui præsens aderat, adeoque certioris est fidei quam Saraceni scriptores ætate remoti, et diligentia in chronologicis segnes, oppugnationem Constantinopolitanam cæpisse asserit anno mundano 6930, die VIII Junii, qui Christi est annus MCDXXII, desiisse vero die VI Septembris, cœpto jam anno mundano 6931 (qui a Septembri exordiebatur), adeoque perseverante adhuc anno Christi MCDXXII. Nec est cur bis tentatam a Saracenis urbem comminiscamur, cum id sileat Phranza, qui res Constantinopolitanas ejus ætatis, quibus ipse pariter intererat, persequitur ; et Sultanorum Annales nonnisi unius tantummodo toto hoc tempore obsidionis meminerint.

Alter annalistæ error is est quod Joannis imperatoris Græcorum excursum Venetias alium esse constituat ab ejus profectione in Hungariam, de qua Phranza. Unam enim hanc esse eamdemque profectionem anno præcedenti adornatam ex eo constat, quod Phranza institutam illam scribat die XV Novembris anni Mundani 6932, qui annus a Septembri anni Christi MCDXXIII cœptus, eumdem annum Christi MCDXXIII nondum elapsum signat. Ita res vero belle inter se congruunt ; nam teste Marino Sanuto in Vitis ducum Venetorum, Joannes imperator revera labente præcedenti anno Venetias appulit ; unde forte Hungariam hoc anno petiit. MANSI.

MARTINI V ANNUS 8. — CHRISTI 1425.

1. *Petrus cardinalis Fuxensis in Aragoniam missus, sedandi schismatis causa.* — Ineunte anno a Servatoris ortu millesimo quadringentesimo vigesimo quinto, Indictione tertia, Martinus sedandi schismatis percupidus, quod Alfonsi regis Aragonum, ad infringendam veri Christi vicarii, regnum Neapolitanum contra illius impetus defendentis dignitatem, callido astu excitarat ambitio, Petrum tit. S. Stephani in Cœlio-Monte presbyterum cardinalem, Joannis comitis Fuxensis fratrem, legatum suum creavit, ut regem ab impietate revocaret, ejusque opera Ægidium Munionem canonicum Barcinonensem ab affectandis inimico more Pontificalibus apicibus deterreret ; de quo imposito ei munere ex actis ejusdem cardinalis potiorem Apostolicarum litterarum partem subjicio : « Cum nihil in animo nostro insit ardentius, nihilque cum majori affectione desideremus, quam videre universalem Ecclesiam in sui status amplitudine stabilitam, et Sedem Apostolicam in sua auctoritate et fastigio conservari, te, cujus personam Dei benignitate præclaris virtutibus illustratam esse cognovimus, quem etiam vitæ integritate ac magnitudine consilii et rerum experientia, ac sacrarum litterarum doctrina plurimum valere non dubitamus, in regno Aragonio et omnibus aliis partibus, insulis, civitatibus, terris et locis charissimo in Christo filio nostro Alfonso Aragonum regi illustri ubique subjectis, de fratrum nostrorum consilio pro statu universalis Ecclesiæ et conservatione dignitatis et libertatis Ecclesiasticæ, nostrum et Apostolicæ Sedis legatum de latere cum plena potestate facimus, constituimus ac etiam ordinamus ; atque te ad regnum Aragoniæ, ac insulas, civitates et terras prædictas tanquam pacis angelum », et infra, « providimus destinandum, etc. Datum Romæ apud sanctos Apostolos VI id. Januarii, anno Dominicæ Incarnationis MCDXXV, Pontificatus nostri anno VIII ».

2. *Legatum recipere renuit Alfonsus rex, in*

quem propterea legibus agere decernit Martinus, datis ad Castellæ regem litteris. — Pervenit [1] Carpentoractum legatus cardinalis mense Martio, atque in ea urbe substitit, donec ab infenso Ecclesiæ Romanæ rege ad ingrediendum Aragoniam fides publica sibi daretur. Verum Alfonsus rabida ira in Martinum concitus negavit aditum, donec ab illo injusta de Neapolitano regno exambito postulata extorsisset, tum aliis se distineri curis bellicis ad Henricum fratrem e Castellano carcere liberandum causatus est (1). Poposcit legatus, ut se cum ipso in colloquium venire pateretur, concepta spe forte, ut iram regiam molliret concordiaque esset redintegranda : sed obduruit in priori pertinacia rex, legatumque Apostolicum solitis fraudibus elusit : qua injuria exasperatus Pontifex, in eum legibus animadvertendum decrevit, ac Joannem regem Castellæ rogavit, ut adversus propagatorem schismatis præsidio sibi non deesset, ingentiaque Alfonsi regis scelera recensuit hisce litteris [2] :

3. « Charissimo in Christo filio Joanni regi Castellæ et Legionis illustri, salutem, etc.

« Dudum, cum pestifero et inveterato schismate divisa magnis cladibus vexaretur Ecclesia Dei, novit serenitas tua, quantis laboribus, curis, vigiliis expensarumque profluviis universa Christianitas laboravit, ut funditus tolleretur et exstingueretur hoc schisma, quod tandem per Dei misericordiam in sacro Constantiensi Concilio sublatum fuit, ac pax et unio Ecclesiæ restituta, nobis (divina favente clementia) ad apicem summi Apostolatus assumptis, ac damnatæ memoriæ Petro de Luna, justo Dei judicio, per diffinitivam sententiam in præfato Concilio rite latam hæretico et schismatico declarato, et ab omni jure, quod se habere in papatu prætendebat, erepto, ac ab Ecclesia Dei præciso. Quæ quidem tibi mundoque notissima propterea commemoramus, ut ante omnia tecum cogites, quam sceleratus et impius et omnino detestabilis haberi debeat quicumque, tam publicam et tam sanctam, tamque diu desideratam pacem et unionem Ecclesiæ tanto et tam communi labore Catholicorum regum et principum, populorumque fidelium et ex omni parte concurrentium legatorum, Domino concedente, perfectam perturbare ac rescindere, et vetus illud schisma suscitare et renovare moliatur : sicut Alfonsus rex Aragonum jam pluribus annis elapsis facere conatus est, et conatur in dies, immemor primum Dei ejus Ecclesiam offendendo, immemor præclaræ memoriæ regis Fernandi genitoris sui, quem novit in hac unionis procuratione, dum viveret, fuisse sollicitum et ferventem, et solemnes oratores ad idem Concilium transmisisse, immemor etiam sui ; nam primum per vestigia patris incedens similiter oratores destinavit, quorum aliqui electioni canonicæ de persona nostra factæ interfuerunt, et nos cum aliis concorditer elegerunt, et decretum electionis ejusdem subscripserunt, et nos suo nomine tanquam verum Romanum Pontificem honorarunt ; fecerunt idem postea alii sui oratores ad nos cum speciali mandato transmissi, preces suppliciter porrigentes pro infeudatione regnorum Trinacriæ, Sardiniæ et Corsicæ insularum, nobis et Romanæ Ecclesiæ pertinentium, quas eidem Alfonso in feudum, ita etiam ut illud per procuratorem recipere posset, sicut ipse petiverat, concessimus de gratia speciali, ejus nomine nobis in sessione publica præstito fidelitatis et homagii juramento ac, ut ipsum strictius nobis et Ecclesiæ obligaremus, censum annorum quinque futurorum et quidquid pro dictis insulis de prædicto tempore solvere tenebatur, prout suppliciter postulabat, liberaliter et benigne remisimus. Dedimus et fecimus alia plura, sperantes eumdem recepti beneficii in perpetuum fore memorem atque gratum, et fidem, quam cum juramento promiserat, constantissime servaturum, et reliquias schismatis, quæ in regno suo remanserant, evulsurum.

« Verum ipse, qua fiducia et spe nescimus, nisi sola cogitatione schismatis suscitandi, contrarium statim fecit. Nam præfatum hæreticum et schismaticum Petrum de Luna in suo regno tenuit, fovit atque servavit ; quem, si talis erat, qualem se profitebatur, rex videlicet Catholicus, obediens et devotus Ecclesiæ filius, velut pestilens monstrum ejicere et exterminare, vel potius corrigendum et puniendum ad manus nostras conducere pro honore suo et satisfactione conscientiæ debuisset, sicut aliquando nobis obtulit se facturum, certis castris diversarum religionum et nonnullis aliis præmiis postulatis, quod si fortasse non adimplevit, ut debuit, quadam simulatione pietatis propter ipsius Petri de Luna veterem dignitatem, cum tamen summa esset impietas hostem sanctæ matris Ecclesiæ omni dignitate privatum atque damnatum in generali Concilio Christianorum retinere atque fovere. Transeamus hoc flagitium, et ad id, quod nullum potest cogitari scelus et sacrilegium esse majus, veniamus. Petro de Luna defuncto in illa infami latebra Paniscolæ Dertusensis diœcesis, continuo data fuit opera, ut nonnulli sacri-

[1] Acta card. Fuxen. — [2] In cod. Alex. VII, p. 81.

(1) Quæ per plures paragraphos constituit annalista, ea emendatione indigent, quæ ex adnotatione nostra ad annum MCDXXIII, 24, resultat. Neque enim tunc Henricus Aragonius Castellano carcere adhuc tenebatur, cum anno illo MCDXXIII Martinus litteras ad Petrum Aragonium scripserit, recitatas in Annalibus, quibus de libertate Henrico restituta gratulatur.

Neque pariter Petrus tit. S. Stephani in Cœlio-Monte anno isto, die VI id. Januarii, mitti in Aragoniam poterat, ut Ægydium Munionis in pseudo-pontificem electum redigeret in ordinem, cum electio illa anno quidem isto, sed Junio mense contigerit. MANSI.

legi falso dicerentur per diem ante mortem ipsius Petri ab eodem creatos esse cardinales seu verius profanatos; cum tamen liquido et certo constet, ipsum neminem nominasse, sed, ut seminarium non deficeret schismatis, hanc ridiculam fabulam fuisse confictam, atque ita continuo assentiente Alfonso rege, nec enim aliter factum esset, quemdam Ægidium per illos sacrilegos in idolum fuisse creatum, et Clementem ausu temerario et impio nominatum, ut eo nomine, si posset, suscitaret et perpetraret schisma jam ante sublatum.

4. « Considera nunc, fili charissime, quid iste rex facere debuisset, et nisi esset auctor hujusmodi abominationis et turpitudinis, quid fecisset : sed in Christianitatis scandalum et animæ suæ damnationem fovit et sustentavit illum Ægidium, sibi et sequacibus subministrans sumptus de bonis Ecclesiæ, oblitus etiam alterius juramenti, quod nobis, dum esset in civitate Neapolitana, præstiterat, quo, post assertionem et confessionem nostri veri Pontificatus, et promissionem ac exhibitionem perpetuæ obedientiæ filialis, juravit super crucem Domini nostri Jesu Christi et ejus sancta quatuor Evangelia, etiam sacrosanctas Scripturas manu tangens, quod semper nobis tanquam vero et indubitato Christi vicario plene obediret, et per regna, terras et populos suæ gubernationi commissa faceret obediri, nec alium præter nos teneret aut reputaret in Christi vicarium, nec a suis reputari et teneri permitteret, et contrarium facientes, pro schismaticis et rebellibus sanctæ matris Ecclesiæ haberet, et eos abscissos a communione fidelium persequeretur, castigaret atque puniret, nec permitteret habitare aut locum habere, et moram trahere in suis regnis et terris, sed procedi contra eos faceret ad personam, captionem, ablationem bonorum, et totale ipsorum exterminium et ruinam, prout in forma dicti juramenti solemniter publicati plenius continetur, quod quam egregie fideliterque servaverit, satis superiora declarant. Sed hoc præcipue, quod præfatis Ægidio et sequacibus, sicuti nobis constat, ad gremium Ecclesiæ redire et ad gratiam nostram recipi cupientibus, ipse rex auctor scandali et fautor schismatis impedimento fuit. Cujus et alia gravia quidem et deflenda facinora prætereamus; sicut est invasio regni nostri Siciliæ, et Neapolitanæ urbis incensio atque direptio, desolatio Ecclesiarum, matrum familias virginumque violatio, etiam Deo dedicatarum, quæ scelera, per gentes suas in urbe præfata in ejus oculis perpetrata, sub silentio transeunt; sed sacrilegia, quæ de suo consensu atque mandato in terris suis commissa sunt et committuntur in dies contra prælatos et clericos et libertatem Ecclesiasticam, præterire non possumus; nam privare et spoliare prælatos, et laicis Ecclesiastica bona concedere, et regia potestate personas Ecclesiasticas, ut ejus iniquis legibus et edictis pareant, coercere præsumit, nihilque considerat nec metitur, quid ei liceat, dummodo nos offendat, et Ecclesiam Dei laceret et perturbet.

« Nuper siquidem regio mandato edito per terras suas voce præconis publicato, ne quis subditorum suorum ad Romanam curiam venire, nec litteras Apostolicas apertas, aut clausas cujuscumque tenoris recipere, legere, exsequi, aut præsentare, aut ipsis aliqualiter obedire præsumat, statuens in eos, qui contrafecerint, pœnam perditionis bonorum, illudens Ecclesiæ et libertatem Ecclesiasticam pro posse suo deprimens et conculcans. Quæ omnia plane significant ipsum regem non solum nobis iratum sicut est, et certe sua culpa, non nostra, qui eumdem antea in sinu charitatis nostræ velut peculiarem nostrum et Ecclesiæ filium tenebamus, sed etiam ab Ecclesia Dei alienatum, quam renovatione pestiferi schismatis labefactare conatur; in qua perfidia, ne perseveraret, et ut etiam charitative monendo, et quæ honeste concedi possent liberaliter concedendo, reduceremus ad viam consilii sanioris, dudum ad ipsum misimus dilectum filium nostrum Petrum tit. S. Stephani in Cælio Monte presbyterum cardinalem de Fuxo, Apostolicæ Sedis legatum, consanguineum ejus, sui honoris, salutis et famæ zelatorem, quem in gravem nostram et Apostolicæ Sedis injuriam et ipsius legati tam conspicui viri vilipendium non admisit; sed, eo contumaciter et superbe rejecto, declaravit nobis et mundo animum ejus esse in nequitia sua obstinatum. Ex quo necessarium nobis est adversus hunc regem turbatorem pacis Ecclesiæ et oppressorem Ecclesiasticæ libertatis exsurgere, in virtute Altissimi et justitia mediante procedere, licet hoc faciamus inviti, sed satis superque jam tulimus abominationes ejus, et ne feramus ulterius, nos interpellat Ecclesia Dei, cujus regimini (licet immeriti) præsidemus, ipsamque tenemur nobis a Deo cum perfecta unione commissam in sua integritate et majestate contra quoscumque, quacumque præfulgeant dignitate, eam dividere et lacerare molientes, omni studio et diligentia defendere et conservare. Hæc autem tuæ celsitudini significare voluimus, ut tibi nota sit veritas, contra quam nihil recte loqui poterit humana malitia. Cæterum exhortamur sublimitatem tuam, ut unionem et pacem Ecclesiæ, pro qua tantum tu et alii principes laborastis, tueri nobiscum studeas tua virtute, auctoritate, consilio cunctisque præsidiis, quibus nos poteris et ipsam Ecclesiam Dei adjuvare. Dat. Romæ, etc.»

5. *Caroli regis Navarræ obitus, cui succedit Joannes Aragonius. Inter Aragonios, Genuenses et Florentinos varia belli discrimina.* — Intentabat tunc arma Joanni Castellæ regi Alfonsus rex Aragonum ægerrime ferens

Henricum fratrem custodiis retineri; cujus controversiæ sedandæ munus Carolus rex Navarræ, Nobilis appellatus, suscepit : sed hoc anno die octava Septembris repentina apoplexia oppressus [1] interiit, nullis relictis masculis liberis; atque ideo illi successit Joannes Alfonsi regis Aragonum frater dotali uxoris jure, quippe Blancha Caroli regis Navarræ filia eademque Siciliæ regina Martini regis vidua, non Joanni Fuxensi comiti (quamvis Martinus papa leges canonicas, ut sororem prioris uxoris sine liberis defunctæ matrimonio rite sibi adjungeret, ad Navarræum sceptrum in stirpe Gallica retinendum repellendaque imminentia bella solvisset) sed Joanni principi Alfonsi regis Aragonum fratri nupta [2] fuerat iis legibus, ut aiunt nonnulli, ut si Blancha, susceptis liberis vel non susceptis, præmoreretur post Caroli soceri mortem, sceptrum Joannes Aragonius capesseret, illudque toto vitæ cursu retineret, quod negarunt alii : maxime cum novercam privigno insidiantem postea induxerit : ex quo asperrima bella inter Carolum filium Vianæ principem et Joannem regem esse oborta visuri sumus. Ita Navarræ regnum a Gallica gente ad Aragoniam translatum est : sed post Joannis regis mortem iterum ab Aragonia ad Gallicam Fuxensem [3] revocatum. Cæterum Joannes Navarræo sceptro potitus pacisque arbiter a Castellæ et Aragoniæ regibus creatus, sententiam pro fratre tulit, ut nimirum Henricus pristinæ libertati ac ditioni restitueretur, cujus fœderis leges Castellanus admisit. Habebat is etiam nonnullas controversias cum Genuensibus, ad quas dirimendas cum illi duos arbitros delegissent, Pontificem rogavere, ut tertium designaret; qui pacis conciliandæ cupidus munus delatum lubens accepit ac Genuenses magistratus commendavit [4].

« Martinus, etc. Cum ferat humanæ naturæ conditio, ut suboriantur inter homines privatim et publice lites atque discordiæ, nihil utilius arbitramur, quam eas bonorum virorum arbitrio diffiniri, et maxime publicas controversias, ex quibus regnorum et civitatum majora detrimenta provenerunt. Propterea nos, qui pacem et quietem fidelium pio desideramus affectu et omni studio procuramus, postquam utrique parti placuit, ut tertium eligamus, qui duobus arbitris partium discordantibus terminare debeat, circa ejus electionem diligenter et mature et non nisi audita utraque parte, sicut juste requiritis, procedemus. Dat. etc. » Composita est Pontificia industria lis, ut in bellum non eruperit.

Vertit [5] vero arma in Genuenses Alfonsus rex Aragonum missa in eos classe, ut ipsos a Philippi Mariæ ducis Mediolanensis obsequio et clientela abduceret; alieno enim animo erat in illum, quod Ligusticæ classis ope Ludovicus rex Siciliæ Caietam, Neapolim ac plerasque maritimas arces superiori anno recepisset : incitabant etiam per se accensum ipsius animum Florentini socii, qui bellum cum Mediolanensi ob conversiones Forolivienses gerebant. At quamvis Aprili mense Aragonia classis Genuensem portum infestarit, conserto tamen tumultuario prælio, depulsa est. Addit auctor Diarii Veneti, relatum ad senatum, ducem Mediolani communita Genua fœdus cum Pontifice, Joanna regina Siciliæ ac rege Ludovico instaurasse adversus Florentinos, qui se Aragonio regi Sedis Apostolicæ hosti infensissimo conjunxerant; eosque postea, magna accepta clade, ab Angelo Pergolano Mediolanensium copiarum ductore ad oppidum cui S. Sepulchri nomen est, mense Octobri profligatos, illudque amisisse : tum Novembri mense Marcelli Strozzi opera senatui Veneto exposuisse Mediolanensis ducis jugum subituros, ni Veneta respublica laborantibus ferret opem; ita re excussa pactum cum iis armorum fœdus ea lege, ut Florentini ipsi sumptuum in rem militarem faciendorum mediam partem suppeditarent.

6. *Pacem inter Gallos et Anglos promovere nititur Martinus.* — Ardebat etiam Gallia bello, quod alebatur factionis Anglicæ proceribus, cujus sedandi studio permotus Pontifex, Joannem ducem Bethfordiæ, qui Henrici regis nepotis nomine res Gallicanas curabat, ad pacis consilia amplectenda, Apostolicis litteris sollicitavit [1] :

« Dilecto filio nobili viro Joanni duci Bethfordiæ.

« Cum celebris et præclaræ memoriæ rex Henricus germanus tuus ageret in humanis propter clementiam et benignitatem suam, non cessabamus eum etiam in ipsa victoria litteris, legatis et nuntiis exhortari, rogare et requirere ad desideratam nobis pacem regnorum Franciæ et Angliæ componendam : et nisi Catholicum illum regem mors immatura præripuisset, hoc et alia multa bona pro dignitate Ecclesiæ et commodo Christianorum ab eo consequi sperabamus, quæ etiam ab aliis principibus de sanguine suo imitatoribus bonitatis suæ, et præcipue ab excellentia tua speramus. Cum itaque nuper ad notitiam nostram deductum sit adversarios tuos, inspirante Domino, inclinatos esse ad pacem rationabilem et honestam, et quæ sine gravi peccato et offensa Dei repudiari non potest, nobilitatem tuam pio et paterno affectu exhortamur, requirimus et rogamus, ut in nomine Jesu Christi, qui, cum transiret ad Patrem, discipulis dixit : *Pacem meam do vobis, pacem meam*

[1] Garival. l. XX. c. 50. — [2] Cap. 48. — [3] Lib. XXVIII. c. 1. — [4] Mart. l. ult. brev. p. 99. — [5] Diar. Ms. Ven. hoc an. Bizar. l. XI. hist. Genuen. Foliet. l. X et alii.

[1] Lib. ult. brev. p. 105. et in alio lib. brev. p. 112.

relinquo vobis; etiam tu inclines animum tuum ad pacem, et cæteros, qui tibi fœdere et amicitia juncti sunt, coneris inducere in eamdem sententiam et voluntatem pacis, sine qua nec sperari Dei gratia, nec vita hominum potest esse jucunda. Satis superque, fili dilecte, pro mundana gloria et ambitione pugnatum est, cum magno utriusque partis labore, vastatione terrarum et miserabili excidio populorum. Jam tandem tantis laboribus faciendus est finis, et regna præfata, quæ duo sunt præcipua robora et ornamenta Christianæ reipublicæ, reducenda sunt ad tranquillitatem et pacem : in quo sancto opere desideramus, ut humanitatem et sapientiam tuam exerceas non minori cum laude et exaltatione tui nominis, quam si hostes virtute bellica superares. Datum Romæ apud SS. Apostolos XI kal. Junii anno VIII ».

7. *Anglus potentiam suam jactans a Martino commonitus.* — Infringere pergebat idem Joannes Ecclesiasticam libertatem jam ante ab Anglis labefactatam : cumque a Pontifice de ea reparanda monitus fuisset, Anglicam potentiam, quæ ad summum culminis fastigium in Anglia et Galliis pervenerat, jactabundus objecit : cui Martinus hæc respondit [1] :

« Joanni duci Bethfordiæ.

« Non ignoramus id, quod tu nobis filiali devotione commemoras, quanta sit domini tui et regnorum Franciæ et Angliæ potentia et magnitudo, quantumque prodesse possit Ecclesiæ, sed scimus etiam quod super omnes reges est Deus, per quem reges regnant et domini dominantur, et in cujus manu corda sunt regum : in quo plene confidimus et speramus quod Ecclesiam suam, cui nos, licet immeritos, præesse voluit, opprimi et perire non patietur, et excellentiæ tuæ inspirabit recta et sancta consilia, per quæ jus Romanæ Ecclesiæ et Ecclesiasticam libertatem et dignitatem Sedis Apostolicæ conservabis, et resistes scandalosis hominibus, qui ambitione sua statum universalis Ecclesiæ et pacem ac charitatem fidelium volunt perturbare. Datum Romæ apud SS. Apostolos IV non. Februarii anno VII ».

8. *Carolum Galliæ regem iniquas juri Ecclesiastico leges abrogantem commendat Martinus.* — Non ad irritum cecidere Christi vicarii verba, ex summo enim culmine postea Anglorum res præcipites ruisse visuri sumus, nec sine justa divinis Numinis ultione, cum nimirum Ecclesiastici ordinis dignitatem infringerent : Carolus vero Francorum rex in tuendis Ecclesiis pius, et summis ideo a Pontifice ornatus laudibus, divina potius quam humana ope hostes edomuit : quare præclarum in hoc argumento tributum illi a Martino encomium silere non possumus, quo ob rescissas iniquas leges, quæ juri Pontificio adversabantur, regiaque Sedi Apostolicæ addicta obsequia, commendatur [1] :

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Francorum illustri.

« Dum sinceritatem et plenitudinem tuæ devotionis et fidei, qua nos et Sedem Apostolicam devotissime revereris, diligenter attendimus, et paterna consideratione pensamus quanto favore tuæ filialis erga nos et Ecclesiam affectionis et promptissimæ voluntatis vigilas et intendis, ad conservandam in regno tuo dignitatem dictæ Sedis et Ecclesiasticam libertatem, merito inducimur ad ea, per quæ, conservata ejusdem Sedis auctoritate, consequaris conscientiæ tuæ pacem. Sane pro parte tuæ serenitatis nuper nobis exhibita petitio continebat, quod cum dudum per claræ memoriæ Carolum regem Francorum genitorem tuum de nonnullorum prælatorum et procerum de genere regio et aliorum dicti regis consilio factæ fuissent quædam ordinationes super dispositione, provisione et collatione Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum et aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum sæcularium et regularium in tuis regno Franciæ et Delphinatu Viennensi consistentium, et super rebus aliis Ecclesias, monasteria, dignitates et beneficia hujusmodi, necnon jurisdictionem et auctoritatem præfatæ Sedis concernentibus, tu tunc in annis juvenalibus constitutus et Delphinus Viennensis, ad inductionem et persuasionem dictorum prælatorum, principum, procerum et consiliariorum dicti tui genitoris solemniter jurasti dictas ordinationes inviolabiliter observare, et nunquam in contrarium relaxare, venire aut aliquid per te vel alium impetrare postmodum ; tu tanquam devotissimus Ecclesiæ filius et Christianissimus princeps, incedens per vestigia clarissimorum regni Franciæ progenitorum tuorum , a quibus semper dignitas dictæ Sedis præcipuæ sollicitudinis studio defensa fuit et libertas Ecclesiastica conservata, intendens, quod auctoritati et jurisdictioni præfatæ Sedis, ac Apostolicis litteris et processibus inde secutis circa præmissa, in tuis regno et Delphinatu Viennensi ab omnibus realiter obediretur, easdem ordinationes et earum effectum quantum ad tunc futura, sicut nobis nuper per tuos solemnes oratores ad nostram præsentiam destinatos et patentes litteras regias intimasti, totaliter relaxasti, sustulisti et etiam amovisti ; propter quod dubitas venisse contra præfatum per te, ut præfertur, de observandis eisdem ordinationibus præstitum juramentum ; quare pro parte tua fuit nobis humiliter supplicatum, ut tibi tuoque statui super iis opportune consulere, et alias quantum expedit, super transgressione dicti juramenti et non observatione etiam in futurum de absolutionis et dispensatio-

[1] Lib. ult. brev. p. 54.

[1] Lib. VI. p. 7.

nis beneficio providere de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur tam ferventem fidem, affectionem et optimam voluntatem, quam ad nos et Romanam Ecclesiam gerere comprobaris, prout ostendisti, laudabilium operum ab effectu paterna consideratione pensantes, attendentes dictum juramentum in quantum libertati et auctoritati dictæ Sedis derogabat, non fuisse nec esse per te quomodolibet observandum ; quodque bonarum mentium est ibi culpam timere, ubi culpa non est, auctoritate Apostolica tenore præsentium declaramus te ad observantiam dicti juramenti nullatenus fuisse nec esse adstrictum, nec etiam teneri debere ; et nihilominus eamdem serenitatem tuam a transgressione ejusdem juramenti si et in quantum indigeas, eadem auctoritate ad cautelam absolvimus, decernentes te ulterius ad illius observationem quomodolibet de cætero non teneri ; sed tibi, quotiescumque et quandocumque tuæ celsitudini placuerit contravenire, liceat pro conservanda Sedis Apostolicæ dignitate et libertate Ecclesiastica protegenda absque perjurii reatu et periculo aut alia quavis infamiæ macula sive nota, libere pariter et impune, præmissis ac Constitutionibus Apostolicis ac aliis, quæ super illis quovis modo tibi possent objici vel opponi, cæterisque contrariis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos kalend. Maii, Pontificatus nostri anno VIII ». Erigi firmarique illius res visæ sunt ex simultate inter Philippum ducem Burgundiæ et Humfridum, ducem Glocestriæ suborta superiori anno.

9. *Jacoba Bavara, viro dimisso duce Brabantiæ, ducit Humfridum ducem Glocestriæ, unde dissidia et certamina.* — Narrant historici Jacobam [1], quæ Hannoniam, Hollandiam et Zelandiam a patre Joanne Bavaro hæreditarias acceperat, nuptam duci Brabantiæ, fœminea levitate virum dimisisse, quasi lege consanguinitatis vetitum foret illius commercium : addidisseque imprudentiæ flagitium, non exspectata enim sententia de ea re a Pontifice, nuptias novas illo superstite cum Humfrido duce Glocestriæ celebravit, professa vim sibi tum illatam fuisse, cum Brabantino desponsa fuerat ; confictæque fuere Martini nomine adulterinæ litteræ, quibus prius illud conjugium solvebatur, posterius vero veluti legitimum confirmatum : in quos litterarum Apostolicarum adulteratores Pontifex inquiri jussit [2] : ob has autem nuptias Humfridus, contractis Anglorum copiis, dotales provincias Hannoniam, Hollandiam ac Zelandiam invasit : quas e contra Brabantiæ dux, cui Philippus dux Burgundiæ auxiliares copias submiserat, defendit. Interea Martinus papa Jacobam justo connubio cum duce Brabantiæ sociatam pronuntiavit ; nec tamen Jacoba bello abstitit. Humfridus vero male cœpta damnare coactus, odioque et ira efferatus Burgundum ob latas duci Brabantiæ suppetias perfidiæ accusavit, quod initum cum Anglis fœdus ab ipso violatum diceret : quam contumeliam non ferens Philippus, mendacii labe illum notavit, indeque ad certamen singulare, appellato Sigismundo Romanorum rege, provocavit [1]. Quibus de rebus factus certior Pontifex, Sigismundum aliosque reges ac principes, in quorum ditione certamen se commissuros pepigerant, mixtis precibus imperiis, hortatus est ne tanto faverent sceleri, sed ipsos in concordiam redigerent, cum potius eorumdem nobilissimorum principum sanguis pro Christo fundendus foret.

« Charissimis in Christo filiis.. Romanorum regi et cæteris regibus illustribus, et dilectis filiis nobilibus viris, ducibus, comitibus, marchionibus, baronibus et dominis, ac communitatibus et universitatibus civitatum et terrarum ubilibet constitutis, ad quos præsentes litteræ nostræ pervenerint, salutem, etc.

« Magno cum animi nostri dolore nuper audivimus, quod inter dilectos filios nobiles viros Philippum Burgundiæ et Humfridum Glocestriæ duces exorta dissensione et sathana instigante, qui post stragem populorum etiam ipsorum principum sanguinem sitit et animas, ad sceleratam conventionem de pugnando invicem singulari certamine deventum est, quod detestabile genus pugnæ omni divino et humano jure damnatum est et fidelibus interdictum : ex quo mirari cogimur et dolere, quod ira vel ambitio vel cupiditas honoris humani ipsos duces fecerit immemores legis Domini et salutis æternæ, qua privatus esset quicumque in tali pugna decederet, etc. *Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* Accedit etiam ad jacturam animæ, qua nulla potest esse major, voluntaria quædam corporis et vitæ projectio, quam tenemur ad mandatum Dei omni studio conservare, nec in duello sperari debet honesta defensio honoris et famæ, et certa declaratio justitiæ et veritatis, pro quibus rebus homines excæcati aliquando temerarie huic periculo se objecerunt ; nam sæpe compertum est superatum fovere justitiam, et quomodo existimare quisquam potest rectum haberi posse judicium ex duello, in quo inimicus veritatis diabolus dominatur ? Considerandum præterera, quam horribile et infame spectaculum esse videre duos Catholicos principes de regio sanguine procreatos, ex levi forsitan contentione verborum veluti gladiatores gentilitatis, quæ ignoravit veram religionem et legem Dei, in arena certare.

[1] Monstr. vol. 2. Meyer. l. XV. in Philipp. Ægid. e Roya. in Annal. — [2] Ext. ea de re Mart. lit. apud Monstr. vol. 2.

[1] Ext. de eo apud eund. Phil. Burg. et Lecestr. ducum lit.

« Nos igitur, qui ex officio summi Apostolatus nobis injuncto tenemur, quantum possumus, saluti animarum providere et pacem fidelium procurare, tantam et tam publicam transgressionem ipsorum ducum nobis et Ecclesiæ pudendam tolerare non volumus nec debemus. Quocirca vos et vestrum quemlibet paterno affectu et ardenti charitate rogamus per misericordiam Jesu Christi, qui sanguinem suum dedit ut animas fidelium servaret, non ut sanguinem fideles cum injuria ejus effunderent, vobis nihilominus in virtute fidelis obedientiæ stricte præcipiendo mandantes quatenus præfatis ducibus, si ipsi campum a vobis vel a vestrum aliquo petierint, vel alter ipsorum petierit, minime concedatis ad tam crudele certamen, nec præbeatis eisdem securitatem aut facultatem in aliqua parte vestri territorii decertandi ; sed eos potius pro nostra et Sedis Apostolicæ reverentia et honore populi Christiani inducere ad pacem et concordiam studeatis ; alioquin peccati, quod ipsi commiserint, reus erit quicumque præstabit eisdem terram, consilium, auxilium vel favorem. Dat. Romæ apud SS. Apostolos III kal. Maii, anno VIII ».

Monuit iisdem ferme sententiis Christi vicarius [1] utrumque ducem, ne tam atrox cruentumque facinus committerent : « Nobilitatem, inquit, tuam », Glocestriæ ducem alloquitur, « paterno affectu et ardenti charitate rogamus », et infra, « tibi nihilominus in virtute fidelis obedientiæ stricte præcipiendo mandantes sub pœna maledictionis æternæ, et etiam excommunicationis, a qua nemo nisi Romanus Pontifex, præterquam in mortis articulo te possit absolvere, quatenus a prædicto certamine abstineas, ne ad pugnam hujusmodi seu duellum præfatum ducem provoces, nec ab eo, cui similes litteras destinamus, provocatus accedas, alioquin te vel ipsum, qui nobis in hoc casu parere neglexerit, excommunicatum denuntiari mandabimus in universo populo Christiano ».

10. *Consulit Burgundo Pontifex ut uxorem ducat.* — Agebat porro in viduitate Burgundus, quem Pontifex ad alendam populorum concordiam sollicitavit [2], ut uxorem ad prolem ex ea suscipiendam et in supremi Numinis cultu educandam duceret.

« Martinus, etc. Illustrem fœminam dignam te sancto tibi matrimonio sociare procures, ex qua, gratiarum Domino concedente, nascantur vobis et Ecclesiæ filii et defensores, tibi successores et liberi, gentibus tuis et principes et domini cum certissima spe quietis et pacis, nec a sancto matrimonio desistendum est desperatione prioris, ex quo non remanserit tibi proles optata, imo potius animum debes ad secundas nuptias inclinare sicut in cæteris humanis actionibus fieri solet ; sic maria repetuntur a naufragis, sic exstinctis messibus secunda agricultura resumitur, sic denique repetenda sunt omnia, ex quibus ad Dei gratiam parari possit utilitas populo Christiano, sicut fieri potest in hoc sacramento fidelium, et præsertim de personis illustribus, quibus multarum gentium regimen datum est : mirabitur forte nobilitas tua, quod et alias ita te monuimus atque rogavimus, et quod iterum moneamus et paterno consilio requiramus ; sed noli mirari nec repudiare nostra monita atque consilia : nam præterquam quod tibi suademus has nuptias propter te et tuos, causam etiam agimus Ecclesiæ, cui semper gratissima est Catholicorum principum propagatio super terram et præsertim de regali Franciæ sanguine procreatorum. Dat. etc. » Obsecutus est Pontifici Philippus, ut tradunt Belgici scriptores [1]. Sed ad institutam de Pontificio in conciliandis principum discordiis studio narrationem redeamus [3].

11. *Dissidia inter regem Daniæ et Slewicenses principes componere curat Pontifex.* — In Dania exortis gravibus dissidiis inter Ericum Daniæ, Sueciæ et Norvegiæ regem, atque Henricum, Adolphum, ac Gerardum fratres duces Slewicenses, Martinus, ne eorum arma ferenda in finitimos hæreticos mutuis cædibus cruentarentur, Joanni episcopo Lubecensi inter ipsos jungendi fœderis potestatem fecit, cujus industriam cum odiorum pertinacia elusisset, Nicolao archiepiscopo Bremensi in sedanda ejusmodi controversia usus est [3] :

« Martinus, etc. Fraternitatem tuam hortamur, ut cum ipsis rege et ducibus, sicut prudentiæ tuæ videbitur, de concordia et pace eorum, a qua dependet status ipsorum et magna Christianitatis salus, nomine nostro agas et tractes, ipsis per rationes efficacissimas demonstrando quantum eorum concordia accepta sit Deo, ipsis utilis et nobis grata, pro qua obtinenda totis viribus efficaciter operamur. Circa quam rem prosequendam, etiam communicare poteris et conferre cum dilectis filiis proconsulibus et consulibus civitatis Lubicensis, Wismariensis et Luneburgensis oppidorum, quos etiam non dubitamus in hoc omnem operam et diligentiam fideliter impensuros ». Et infra : « Ipsosque regem et duces pro nostra parte horteris, moneas et requiras, ut ad hanc pacem velint eorum animos inclinare, depositis inimicitiis, et consulere potius saluti publicæ fidelium populorum quam velint inter se odia exsecranda fovere in animarum suarum grave periculum et communem jacturam populi Christiani. Nos enim tibi omnia et singula, quæ fuerint necessaria et utilia ad hujusmodi pacem, tranquilli-

[1] Lib. II. p. 51. — [2] Ibid.

[1] Ægid. Roya. in Annal. hoc an. Meyer. l. XV. Annal. — [2] Magn. l. XXII. c. 3. — [3] Lib. V. Ep. cur. p. 230.

tatem et concordiam procurandam, inter præfatos regem et duces eorumque adhærentes, subditos et sequaces, nostro et Romanæ Ecclesiæ nomine, ipsarum partium accedente consensu, decernendi, tractandi, concludendi, procurandi, faciendi et exsequendi, ac juramenta hinc inde præstita relaxandi, et si Deo, prout speramus, volente, partes ad optatam pacem venerint, nostram auctoritatem interponendi plenam et liberam concedimus harum serie facultatem. Datum Romæ apud SS. Apostolos V kal. Octobris, Pontificatus nostri anno VIII ».

12. *Ericus rex ex peregrinatione Terræ Sanctæ reversus, consecrat Christo arma in hæreticos.* — Rediisse hoc ineunte anno Ericum regem ex Syriaca peregrinatione, lustratis sanctissimis illis locis, ac tertia die Januarii Venetias appulisse, tradit Diarii Veneti auctor[1] (1). Ut vero ante peregrinationem illam exercitum in hæreticos Bohemos compararat, quem etiam eduxisset, si Germani, ut conventum erat ex fœdere, in Bohemiam eodem tempore irrupissent; ita redux arma sacravit[2] Christo expedienda in eosdem hæreticos, in quos pariter Petrus Lusitana stirpe regia ortus crucem induit. Intemberga itaque ab iis est obsessa, sed irrito labore, cum Procopius Rasus (traxit enim ex sacerdotali tonsura quemadmodum et Magni ob partas victorias cognomen) rabidorum hominum succinctus agminibus accurrisset, per quos soluta est obsidio.

13. *Koributus regis Poloniæ nepos confirmat hæreticos Bohemos in pertinacia.* — Confirmabat in audacia hæreticos Sigismundus Koributus regis Poloniæ nepos, qui Bohemicam coronam delatam ab impiis, atque ab Wladislao rege et Witoldo duce Lituaniæ, magna cum virtutis laude repudiatam, ut diximus, acceperat : ad quem e Bohemia divellendum Pontifex Wladislaum regem omnibus ursit precibus, ut quod antea de exscindendis Bohemiæ hæreticis ceperat consilium explicaret, atque a regia stirpe aspersam ex Sigismundi Koributi impietate labem aboleret[3] :

[1] Diar. Ms. Venet. — [2] Cocl. hist. Hussit. l. v. — [3] Lib. v. Ep. cur. p. 140.

« Charissimo in Christo filio Wladislao, regi Poloniæ illustri, salutem, etc.

« Novit tua serenitas quanto studio quantaque diligentia et sollicitudine laboravimus post assumptionem nostram ad apicem summi Apostolatus pro exstirpatione, hæresum Wicleffistarum et Hussitarum hæreticorum vigentium in regno Bohemiæ et partibus circumvicinis, quæ armata manu prodierunt contra Catholicam fidem Christi, pro qua defendenda tenetur quilibet Christianus et Catholicus princeps exponere se ac sua, et pro qua etiam conservanda non mediocriter laboravit tua regia celsitudo : et ut votivus nostræ intentionis subsequeretur effectus reductionis Bohemorum hæreticorum ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ juxta desiderium cordis nostri, expensis non pepercimus vel labori ; nam, sicut primum ad regnum et partes illas bonæ memoriæ Joannem tit. S. Sixti, et deinde, eo, sicut Domino placuit, vita functo, dilectum filium nostrum Brandam tit. S. Clementis, presbyteros cardinales Apostolicæ Sedis legatos et alios nuntios nostros cum plenaria potestate et auctoritate pro exstirpatione hujusmodi hæresum providimus destinandos, postmodum vero sicut fide digna relatione significatum est nobis, quamvis præfatus Branda cardinalis contra ipsos hæreticos officium per nos sibi commissum cum omni sapientia, prudentia et sollicitudine, sicut ad eam rem pertinebat, exsecutus fuerit, ac præfati hæretici omni præsidio et favore Catholicorum principum destituti essent, tamen, quod dolenter referimus, Sigismundus assertus dux Lituaniæ, nepos tuus, de prædictis hæresibus notorie diffamatus et hæreticus manifestus, qui regnum ipsum violenter occupat et usurpat, cum suis fautoribus, adhærentibus et sequacibus, cum exercitu gentium armorum ad regnum ipsum se transtulit, non absque dedecore et ignominia domus tuæ, et sui nominis infamia sempiterna, præfatis hæreticis publice favendo et adhærendo, ipsisque consulendo et præstando auxilium, consilium et favorem, et cum eisdem participando in hujusmodi hæresibus et erroribus, quæ omnia eidem tuæ serenitati credimus esse notoria, et de quibus etiam notorie nobis constat; unde præfatus

(1) Ericus Danorum rex, qui anno superiori religiosam peregrinationem ad sacra loca Palæstinæ obierat, anno etiam superiori in regnum suum remeavit. Nec ipse quidem sive hoc sive superiori anno rediit Venetias, sed cum Ragusium appulisset, iter Venetias prosecuturus, nuntium accepit quo arduis rebus poscebatur in regnum. Quare recta eo contendit terrestri itinere, misso legato Venetias, ut factum suum apud Senatum excusaret. Hæc Sanutus ; nec dubito quin eadem pariter scripserit auctor Diarii Veneti Ms. ab annalista laudati, sed forte oscitantius lecti. De Erico hoc fabellam narrant, quam apud æqualem etiam eorum temporum historicum F. Hermannum Corneri in Chronico ad superiorem annum reperi. Sub ementita famuli veste latens Ericus sacram illam peregrinationem assumpsit. Sed cum forte Græcorum imperator, qui tunc agebat Venetiis, totius arcani fieret conscius, imaginem ejus ad vivum pictam clam submisit ad Soldanum, admonens actutum venturum Hierosolymam principem, quem sub ementita veste latentem imagine illa inspecta agnovisset, proinde oblata sibi occasione uteretur in suum commodum. Accidit opportune, ut imago non redderetur Soldano, sed illam sibi quispiam eorum locorum retinuerit. Venit ergo princeps, loca sancta invisit, sed mox regressurus obstupuit salutari se proprio nomine a quopiam auscultans. Causam proditi arcani inquirenti alter omnia per ordinem narravit, et simul ostendit imaginem. Rex præsentissimo periculo liberatus, beneficium ingenti largitione recognovit, et Græci perfidiam detestatus est. Hæc Cornerus ex vulgi, ut arbitror, sermone captata narrat ; quæ tamen facile mendacii ex eo convincas, quod rex Daniæ nonnisi Augusto mense superioris anni Venetias pervenit, iter Hierosolymitanum susceptus. Græcorum vero imperator, qui exeunte anno MCDXXIII eo pariter appulerat, nonnisi paucis diebus ibi substitisse non immerito censeretur. Quomodo ergo Venetiis ambo simul principes egisse potuerunt ? MANSI.

Branda cardinalis plenaria super hoc auctoritate munitus a nobis, qui tanta et tam notoria hæresum scelera et nefanda facinora tantumque Ecclesiæ scandalum tolerare non possumus nec debemus, quod etiam denigrat nomen et gloriam clarissimæ domus tuæ, tam suæ legationis quam nostræ etiam specialis commissionis vigore, contra ipsum Sigismundum suosque in eisdem hæresibus complices, participes ac opem et auxilium dantes eidem, forma inquisitionis tanquam super notoriis legitime procedens, de consilio nonnullorum in sacra pagina magistrorum, doctorum juris canonici et civilis aliarumque notabilium personarum, dictum Sigismundum notorium hæreticum, ipsumque ac præfatos complices, participes, opem et auxilium dantes, excommunicatos, infames, sacrilegos ac fidei Catholicæ hostes declaravit; necnon omnibus honoribus, dignitatibus, præeminentiis, jurisdictionibus, officiis Ecclesiasticis et sæcularibus, dominiis, civitatibus, oppidis, castris, villis, rebus ac bonis quibuscumque per nos qualitercumque habitis et possessis privavit, seu privatos esse declaravit, ac civitates, oppida, castra, villas et loca quæcumque, in quibus receptati forent, ut quorum domini vel habitatores ipsis adhærerent aut obedirent, Ecclesiastico supposuit interdicto, eosque tanquam excommunicatos et a sancta Dei Ecclesia præcisos in omnibus actibus publicis et privatis a communione fidelium repelli et evitari mandando, demumque omnes et singulas pœnas contra hæreticos seu hæreticorum fautores a jure vel ab homine promulgatas incurrisse pronuntiavit, prout in sententia dicti Brandæ cardinalis super hoc lata latius continetur.

« Nos igitur nolentes per ipsius exsecutionem sententiæ, prædictorum nequitiam, quæ divinam ultionem non metuens quotidie magis grassatur in Deum, et deteriora semper contra fidem Catholicam machinatur, humanis quoque pœnis afficere, et ut alii hujusmodi metu pœnarum a tantis facinoribus et sceleribus compescantur, serenitatem tuam, quam non solum ad defendendam et conservandam, verum etiam ad ampliandam et propagandam fidem et religionem Christianam ferventissimam esse non dubitamus, per misericordiam Salvatoris nostri totis affectibus exhortamur, monemus, requirimus et rogamus quatenus, quantum cupis fidelis princeps et Catholicus reputari, ac pœnas sacrorum canonum evitare, præfatam sententiam juxta ejus continentiam in omnibus tuis regnis ac dominiis et locis aliis, ad quæ tua potentia se extendit, fideliter studeas observare et exsequi, et ab omnibus tuis subditis observari facias, et etiam efficaciter exsequi, ac exsecutioni debitæ demandari contra Sigismundum, participes et alios hæreticos supradictos, ipsosque per regna et dominia tua publice nuntiari præcipias Catholicæ fidei hostes, sacrilegos et infames, et etiam cæteros adhærentes et auxilium præstantes eisdem ad dictam hæresim sustentandam, districtius inhibendo omnibus regnicolis et subditis tuis, ne ullum cum dicto Sigismundo aut suis participibus et sibi adhærentibus atque sequacibus, sub privatione et confiscatione bonorum suorum et aliis formidabilibus pœnis, de quibus celsitudini tuæ videbitur, per te in illos, qui contrafecerint, infligendis, cujuscumque rei commercium habeant, vel exerceant quovis modo; mandans insuper et injungens universis et singulis ducibus, principibus, baronibus, militibus, universitatibus et aliis regnorum tuorum subditis et vassallis, ut nullam de cætero sub quovis quæsito colore consanguinitatis aut amicitiæ communionem habeant cum eisdem, sed ipsos Sigismundum, adhærentes, complices et participes, ac receptatores et fautores eorum tanquam hæreticos pertinaces et ab Ecclesia Dei præcisos, in quantum cupiunt fideles et Catholici reputari, fugiant et evitent, et quantum in eis est, ab omnibus Christi fidelibus arctius faciant evitari : et super hoc etiam scribimus aliquibus venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis et episcopis tui regni, sicut putavimus opus esse. Obsecramus itaque tuam serenitatem, ut hanc justissimam Dei causam pro exstirpandis hæresibus de domo Domini ardenti animo prosequaris et adjuves, etiam pro conservanda gloria tui regii nominis et Catholicæ domus tuæ, ex quibus fructuosis operibus tuis indelebilem laudem in mundanis et a largitore munerum supernorum post hujus labilis vitæ decursum cum beatis animabus cœlo consequeris beatitudinem sempiternam. Dat. Romæ apud SS. Apostolos non. Januarii, Pontif. nostri anno VIII ».

14. *Rex Poloniæ hæreseos odio nepotem Bohemorum regem bello appetit.* — Obtemperavit Christi vicario Wenceslaus rex, nec solum Polonos Sigismundo Koributo auxilio esse vetuit jussitque,[1] indicta bonorum jactura, nepotis signa deserere, verum illum etiam, ni hæreticorum patrocinium repudiaret, bello petere constituit : cujus pium studium extremo hoc anno valde commendavit Pontifex utque illum subsidiario auro in bellicos apparatus juvaret archiepiscopo Leopoliensi mandata dedit[2], ut viginti aureorum millia in sacrum illud bellum impendenda clero exigeret, conferretque regi Poloniæ : « Ne, inquit, propter defectum solutionis hujusmodi charitativi subsidii ipsi regi Catholico impendendi tam piæ expeditionis et prosecutionis negotium defensionis, scilicet Christianæ religionis et fidei, retardetur, pro qua defendenda non solum prælati et alii viri Ecclesiastici, qui propterea sunt a Domino instituti, ut populos eis commissos in doctrina ve-

[1] Michov. l. IV, c. 4. — [2] Lib. V. Ep. cur. p. 241.

ræ fidei doceant et conservent, debent exponere se et sua, sed etiam quilibet Christianus zelator fidei Catholicæ. Dat. Romæ apud SS. Apostolos V kal. Januarii Pontificatus nostri anno IX ». Eodem pio in hæreticos studio Witoldum ducem Lituaniæ nisus est Pontifex [1] accendere.

« Dilecto filio nobili viro Alexandro, Lituaniæ duci, salutem, etc.

« Quando primum audivimus charissimos in Christo filios nostros Sigismundum Romanorum, Hungariæ et Bohemiæ, et Wladislaum Poloniæ reges illustres et te convenisse et pacem fecisse, ex magna sollicitudine et anxietate cordis nostri de vestra dissensione ante suscepta fuimus prope incredibili lætitia recreati : nam cum illa reconciliatio vestra esset ad multas et magnas opportunitates Christianæ reipublicæ accommodata, erat præcipue ad exterminandos vel reducendos Bohemos hæreticos necessaria. Videbatur itaque nobis illam sanctam et desideratam victoriam manu habere, præsertim cum ipsum Poloniæ regem vel te, vel utrumque affuturum cum magna militari potentia in expeditione tunc constituta pro causa fidei diceretur : sed cum postea nihil sanctum sit de exercitu in Bohemiam traducendo, cujus culpa Deus novit, nos nominatim accusamus neminem, sed de omnium torpore vel ignominia conquerentes, majori affligimur dolore, quam antea. Verum si nobilitas tua cum præfato rege Poloniæ germano tuo, cui etiam scribimus, desideriis nostris in hac causa subvenire noluerit, cum illa animorum magnitudine et constantia, quibus uti in rebus propriis consuevistis, quod sperabamus videre in Æstate præterita, saltem in proximo secutura videbimus, extremam videlicet confusionem vel reductionem hæreticorum : ad quod sanctum et gloriosum opus te rogamus per Christi misericordiam, ut toto animo te disponas et cogites hunc laborem ferventi corde suscipiendum esse, non solum pro animæ tuæ salute, quam desiderare debes ante omnia, sed etiam ut omnis ea opinio et fama tollatur, quæ prius contra nomen tuum propter dilecti filii nobilis viri Sigismundi nepotis tui profectionem in Bohemiam orta fuit : nam si facies id, quod potes in hac causa, quæ fidelibus omnibus est communis, licet finitimos magis quadam specialitate contingat, celebrabitur tuum nomen cum singulari laude in ore populi Christiani.

« Potes autem cum præfato rege Poloniæ, etiam si aliorum fidelium auxilia non adessent, hoc satis faciliter et mature conficere, sed aderunt etiam, ut speramus, principes alii Germaniæ et in primis ipse Romanorum rex, quos omnes dilectus filius noster Branda tit. S. Clementis presbyter cardinalis noster et A. S. L. continuo sollicitare non desinit, et nos abhinc litteris et nuntiis quotidie hortamur atque etiam increpamus, requirentes eos, ut faciant hac Æstate, quod in præterita omissum fuit, cum quibus velis potentiam tuam sine alicujus tuæ propriæ difficultatis excusatione conjungere ; pacem enim per Dei gratiam habes cum ordine Prutenorum, quem cum olim invaderes, pacem tibi cum omnibus aliis comparasti, imo eos, qui nunc esse tibi dicuntur adversi, ad tuum innumerabilem exercitum conduxisti, ex quo non defuerunt in sacro Constantiensi Concilio, qui insectarentur nobilitatem tuam ; ita quod nullam excusationem alicujus alterius occupationis tuæ in hac causa te oportet afferre, ne dicant forte malevoli, quod ad pugnandum contra religiosos Christianos promptior sis atque paratior, quam contra hos perniciosos hæreticos, qui detestabiliores sunt Turcis et Barbaris, et longe majore odio atque supplicio digni, propterea, quod nati et educati in recta ratione divini cultus et sanctis institutis Ecclesiæ, pecudum et ferarum more carnali lascivia et cupiditate prædandi ad falsos articulos et perniciosas superstitiones adducti sunt, et contra Deum et homines bestiali immanitate grassantur. Dat. Romæ, etc. »

15. *Exercita in hæreticos censura, datis ad id litteris Apostolicis.* — Designari videntur postremis hisce verbis Adamitarum sordes flagitiaque aliorum Hussitarum, quorum impietas cum finitimas Germaniæ provincias inquinaret, Pontifex Moguntinum, Trevirensem et Coloniensem archiepiscopos excitavit [1], ut adversus illos justa animadversione uterentur, suisque litteris, quænam essent hæreses damnatæ, quive judiciorum ordo in hæreticis interrogandis servandus foret, descripsit [2] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« In eminentis Apostolicæ dignitatis specula superni dispositione consilii constituti, inter sollicitudines alias innumerabiles nostris humeris incumbentes, assidua cura revolvimus, et in votis nostris gerimus desideranter, ut fides Catholica, quæ Christianæ religionis firmissimum est fundamentum, nostris prosperetur temporibus, ac a contagiosis hæreticorum dogmatibus, quibus illam quasi tenebrosi fumi caligine offuscare satagunt, conservetur, hæreticaque pravitas de finibus fidelium exstirpetur, ne innoxii et religione hujusmodi insigniti, hujusmodi dogmatibus, instigante etiam satore malorum operum, infici valeant et involvi. Sane cum dudum damnatæ memoriæ Joannes Hus de Bohemia et Hieronymus de Praga, hæresum quondam nefandæ memoriæ Joannis Wicleff de Anglia pertinacis hæretici reprobi sectatores, puritatem atque splendorem ipsius fidei, necnon immaculatam Ecclesiam Domini nostri Jesu

[1] Lib. brev. p. 114. num. 143.

[1] Lib. v. p. 208. — [2] Dave s. [illegible] tom. VIII. p. 181.

Christi sponsam vulpina calliditate, per diversas doctrinas sacrilegas atque errores multifarios partim inferius designatos obumbrare, ac regni Bohemiæ et partium illi vicinarum incolas inficere, eisque pestiferum virus inferre per tempus et tempora nequiter in suarum necnon incolarum prædictorum, ac aliorum animarum periculum et scandalum plurimorum molirentur, Baldassar tunc Joannes XXIII in sua obedientia, de qua partes illæ fuerant, nuncupatus, volens, prout suo incumbebat officio, hujusmodi doctrinas et errores e mundi limitibus evellere et penitus exstirpare, habitis primitus et præcedentibus diversis tam auctoritate Apostolica, quam nonnullorum archiepiscoporum in suis Conciliis et locis insignibus super iis processibus, in Concilio per eum tunc Romæ celebrato ab ulteriora procedens, libellos, volumina, tractatus, libros sive opuscula ipsius Joannis Wicleff doctrinas et errores hujusmodi continentes, de quibus infra fit mentio, condemnavit, mandans illos et illa publice concremari, districtius etiam inhibendo, ne quis Christi nomine insignitus aliquem vel aliquos seu aliqua ex dictis libellis, voluminibus, tractatibus et libris sive opusculis, legere, exponere, docere vel tenere, aut illis quomodolibet uti, vel illos, nisi in ipsorum reprobationem, allegare publice vel occulte auderet, ac universis ipsius Joannis Wicleff tunc defuncti memoriam, quominus de hæresi damnaretur, defendere volentibus certum tunc expressum terminum assignavit, et etiam in generali Constantiensi Concilio ad nonnullos alios actus super præmissis processit.

16. « Subsequenter vero postquam ipse Baldassar, tunc Joannes XXIII dictæ obedientiæ præesse desierat, ad audientiam præfati Constantiensis Concilii crebris clamoribus deducto, quod supradictus Joannes Wicleff diversos, et inter alios Dialogum, Trialogum per ipsum nominatos libros, atque opuscula et volumina composuerat, illaque ad sui perversi erroris dilatationem publice legenda exposuerat, in quibus inter cætera, quadraginta quinque damnabiles inseruerat et dogmatizaverat erroneos articulos, prout Joannes Hus et Hieronymus supradicti nonnullorum potentum etiam sequacium dictorum errorum protectione suffulti legerent et etiam dogmatizarent, simplicibus primo bonum vinum ponentes, paulatim fel draconis in calice Babylonis persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis contra ipsius Catholicæ fidei veritatem procaciter instillando, ac ignorantes Dei justitiam et propriam gloriam inaniter quærentes, statuere molliendo super oleum sermones suos, quibus tanquam jaculis corda vulnerarunt infirmorum, linguas suas acuendo, ut immaculatos interimerent in occulto; ex quibus multa scandala atque damna et animarum pericula in Bohemiæ supradicto et Angliæ regnis sunt secuta; prædictum Constantiense Concilium, quia per diligentem inquisitionem super hoc de ejus mandato factam, præmissa et plura alia reperit fore vera atque notoria, idcirco prædictos per eumdem Baldassarem, tunc Joannem XXIII, ut præfertur, habitos processus, approbando eosdem quadraginta quinque articulos, ac Dialogum et Trialogum prædictos, et quoscumque alios libros, tractatus et opuscula per eumdem Joannem Wicleff damnavit, ipsum fuisse et esse notorium et pertinacem hæreticum, ac in hæresi decessisse nihilhominus declarando; nonnullorum quoque temerariam assertionem astruere præsumentium Eucharistiæ sacramentum sub utraque, videlicet panis et vini specie, a fidelibus ipsis sumendum similiter reprobavit : et deinde, postquam nutu Dei, cujus incomprehensibilia sunt judicia, Joannes Hus etiam, ut a nonnullis murmure gerebatur, aliquorum potentium sæcularium salvo conductu suffultus personaliter venerat, ac Hieronymus præfatus adductus fuerat ut consummarentur peccata illorum, Constantiense Concilium supradictum; utique Concilium ipsum, quia ex fama publica ad eos devenerat, Joannem Hus et Hieronymum prædictos præfatis erroribus esse implicatos, ipsos carcerali custodiæ successive mancipari, et ibidem tamdiu teneri fecerat, quousque super præmissis veritas eluceret. Tandem, cum de prædictis essent sententialiter convicti, præfatum Constantiense Concilium triginta erroneos articulos dicti Joannis Hus, necnon quemdam libellum per ipsum compositum et per eum *de Ecclesia* intitulatum, qui etiam inferius describuntur similiter reprobavit, ac eumdem Joannem Hus presbyterum prius charitative monitum, ut errores ipsius prædictos, prout de jure facere tenebatur, solemniter et publice abjuraret et revocaret; ipso tamen in sua pertinacia damnabiliter persistente, a suis ordinibus degradatum, nudatum quoque et privatum omni privilegio clericali, de crimine hæresis condemnavit, et nihilominus, quod ex quovis salvoconductu per quemcumque sæcularem principem concesso, nullum fidei Catholicæ vel jurisdictioni Ecclesiasticæ præjudicium generetur, declaravit. Et subsequenter dictum Concilium præfatum Hieronymum laicum magistrum in artibus in hæresim errorum suorum, quos prius similiter charitative monitus in Concilio supradicto publice abjuraverat et revocaverat, prout infra continetur, velut canis rediens ad vomitum, reproba temeritate relapsum, etiam de crimine hæresis condemnavit.

17. « Verum quia non sine displicentia grandi nuper ad nostrum pervenit auditum, quod nonnulli Joannis Hus et Hieronymi prædictorum, quos sæcularis potestas propter eorum demerita et peccata ignis incendio, justitia exi-

gente, consumpsit, reprobi sequaces et asseclæ, in profundum malorum descendentes, fidelium animas damnabiliter saucientes, adhuc prædictas hæreses sequi, ac dogmatizare, non sine divini nominis offensa et opprobrio fidei supradictæ, conantur in hujusmodi animarum periculum et scandalum plurimorum; et nimis grave existeret ad exterminationem pravitatis prædictæ non agere, quod ipsius contagiosa enormitas agendum requirit; ideo ad Dei gloriam et ejusdem fidei augmentum, prout ex debito nobis commissi officii incumbit, sectam detestabilem et præmissos ipsius exsecrandos errores, ne propagentur ulterius et corda fidelium corrumpant, exstirpare, errantesque hujusmodi in viam veritatis reducere, ac animas eorum Deo, sua nobis cooperante gratia, lucrifacere totis conatibus affectantes, præmissa omnia et singula, necnon ea, quorum tenores inferius describuntur et annotantur, ad publicam notionem cunctorum fidelium præsentium et memoriam futurorum deduci volumus per præsentes, nec quisquam affectatam seu quamvis aliam valeat ignorantiam prætendere, seu quomodolibet allegare; sed potius certitudinaliter de iis, quæ pro exstirpatione hujusmodi hæresum et errorum tam Joannis Wikleff, quam Joannis Hus et Hieronymi prædictorum hactenus gesta fuerunt, informentur. Et in primis siquidem sequuntur tenores litterarum præfati Baldassaris tunc Joannis XXIII super condemnatione librorum et opusculorum Joannis Wicleff per eumdem Baldassarem, tunc Joannem XXIII, in Concilio per eum Romæ celebrato facta, cujus videlicet condemnationis hujusmodi tenor talis est ». Adducta est a nobis suo loco earum litterarum [1] Joannis XXIII præcipua pars, quas propterea prætermittendas censemus; quibus Martinus Apostolicæ auctoritatis robur adjicit. « Nulli ergo. etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos kal. Septembris anno VIII ». Subdit mox idem Martinus:

« Et insuper sacrosancta generalis Synodus Constantiensis quadraginta quinque articulos, libros, volumina et opuscula dicti quondam Joannis Wicleffi et ejus memoriam in sessione publica condemnavit, quorum tenores sequuntur, et sunt tales: Sacrosancta Constantiensis, etc. » Repetuntur singula, quæ adversus Wicleffum et Joannem Hus gesta sunt, eorumque errores, nimirum quadraginta [2] quinque Wicleffi et triginta [3] Hussi recensentur, utque damnata sit eorum doctrina, qui temere communionem laicorum sub utraque specie induxerant, exponit; tum quod data hæreticis a principibus fides publica non servanda sit a Synodo, quando hæretici suos errores revocare detrectant.

18. « Postmodum vero, inquit, præfata Synodus salvos conductus hæreticis seu de hæresi suspectis quovis modo concessos non fore servandos declaravit, prout sequitur in hæc verba: « Præsens sacrosancta Synodus ex quovis salvo-« conductu per imperatores, reges et alios sæ-« culi principes hæreticis vel de hæresi diffama-« tis putantes eosdem sic a suis erroribus revo-« care, quocumque vinculo se astrinxerint, con-« cesso, nullum fidei Catholicæ vel jurisdictionis « Ecclesiasticæ præjudicium generari vel impe-« dimentum præstari posse seu debere declarat, « quominus, dicto salvo conductu non ob-« stante, liceat judici competenti Ecclesiastico « de hujusmodi personarum erroribus inqui-« rere, et alias contra eos debite procedere, eos-« demque punire, quantum justitia suadebit, si « suos pertinaciter recusaverint revocare erro-« res, etiam si de salvo conductu confisi ad lo-« cum venerint judicii, alias non venturi, nec « sic promittentem, cum alias fecerit, quod in « ipso est, ex hoc in aliquo remansisse obliga-« tum ». Tenor vero condemnationis dicti Hieronymi per præfatum Constantiense Concilium factæ talis est: « In nomine Domini. Amen. Chri-« stus Deus et Salvator noster vitis vera ». Præcipua illius sententiæ capita suis locis attulimus, quam lector cupidus in Actis Constantiensis Concilii consulere possit: his addit Martinus.

« Nos igitur declarationes, decreta, diffinitiones, reprobationes, mandata, inhibitiones, statuta, necnon condemnationes et sententias suprascripta rata habentes et grata, illaque auctoritate Apostolica ex certa scientia tenore præsentium confirmantes et præsentis scripti patrocinio communientes; supplentes quoque omnes defectus, si qui forsan propter solemnitates juris in procedendo non servatas intervenerint in eisdem, volumus etiam et eadem auctoritate decernimus, quod declarationes, diffinitiones, reprobationes, mandata, inhibitiones, statuta, necnon condemnationes et sententiæ præinsertæ plenam vim plenumque robur et vigorem per omnia habeant, et ad ea ubilibet probanda hæ nostræ litteræ plene sufficiant quandocumque et ubicumque eas sive in judicio vel alibi exhiberi contigerit vel ostendi. Nulli ergo, etc. Dat. Constantiæ VIII kal. Martii anno I ».

19. *Christianæ disciplinæ instaurandæ navata opera, præsertim in Corsica.* — Nec modo gliscentem hæresim omni conatu studioque comprimere nisus est Pontifex, verum ad Christianorum præcipueque Ecclesiasticorum obsoletiores mores in primævæ sanctitatis decus restituendos animum intendit. Obsoleverat adeo antiquus pietatis cultus, præsertim in Corsica, ut vetitæ legibus canonicis nuptiæ, non impetrata ab Apostolica Sede venia, conficerentur; nonnulli Ecclesiastici viri in concubinatus cœno volutarentur; spuriis filiis hæreditaria confer-

[1] Ext. an. Chr. 1413. num. 1. — [2] 1408. num. 69. — [3] Ext. an. Chr. 1415. num. 41.

rentur sacerdotia; ætate ad ea gerenda impares admitterentur; et Quadragesimali tempore interdictis ab Ecclesia cibis non abstinerent: ad quæ submovenda vitia aliaque mala, quæ ex iis pullulare consuevere, Martinus Sagonensem episcopum cum amplissima adhibendæ in sontes severitatis potestate in Corsicam legavit [1].

« Venerabili fratri episcopo Sagonensi, ad insulam nostram Corsicæ Apostolicæ Sedis nuntio, salutem, etc.

« Levantes in circuitu nostræ mentis oculos, et non absque maxima cordis amaritudine recensentes quod in insula Corsicæ nonnulli dictam insulam incolentes, neglecto Christianæ religionis ritu ac consuetudinibus Ecclesiasticis et institutis sacrorum canonum penitus abjectis, justum ab injusto, et honestum ab inhonesto, ignorantia oppressi minime discernenles, multos detestabiles excessus et intolerabiles errores continuo committant, et inter cætera matrimonia cum iis, cum quibus in secundo, tertio et quarto consanguinitatis gradu conjuncti sunt sine aliqua dispensatione Apostolica contrahentes, commatres per nefandissimum coitum cognoscentes, et (quod exsecrabili odio dignum est) nonnulli presbyteri ac episcopi dictam insulam incolentes, qui cæteris aliis exemplum honestæ vitæ exhibere deberent, uxores seu concubinas ducunt, et filii, quos ex eisdem generant, beneficia quasi hæreditario jure intrant, concedentes etiam dignitates et beneficia pueris ætatem idoneam non habentibus; quodque tam clerici quam laici tempore Quadragesimæ, abjecto Dei timore, lacticinia atque carnes comedunt et nonnullos alios innumerabiles excessus contra Catholicam fidem, hoste humani generis procurante, patrare non desinunt in ipsorum animarum evidentem perniciem, etc. » Inter alia ei data mandata ut Synodos, cum res exegerit, cogat. « Dat. Romæ apud SS. Apostolos VI id. Januarii, Pontificatus nostri anno VIII ».

20. *Christiani divenditi Turcis a mercatoribus, in quos Martini papæ Constitutio.* — Intensissimam quoque curam adhibuit Martinus in castigandis abolendisque atrocioribus aliis flagitiis, quæ in Oriente committebantur, ubi mercatores Judæ Iscariotis æmulatores, qui Ponti Euxini lustrabant littora funesto commercii genere Alanos, Mingrelios, Rossos aliosque sexus utriusque ritus Græci sacris baptismalibus initiatos vili emptos pretio traducebant in Turciam, ac Mahometanis divendebant: ii vero Christiani a fratribus Christianis venditi ad abjiciendum Christi cultum dandumque nomen Mahometo adigebantur, vel explendæ infandæ illorum libidini usui erant. Pereuntium itaque earum animarum misertus Pontifex, in deterrimos illos homines anathematis sententiam tulit, ac reges, principes urbiumque magistratus de tanto arcendo scelere commonuit [1]: tum præsulibus, ut solemni ritu ejus criminis reos censuris percellerent, imperavit.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Lamentabilis querela multorum nostrorum nuper turbavit auditum, quod nonnulli iniquitatis filii, Baptismatis fonte renati, Christianum nomen contemnentes propriæque salutis immemores, qui in partibus ultramarinis, præsertim in Caffensi et Tanensi civitatibus, ac aliis illis circumvicinis locis pro tempore conversantur, Zichorum, Rossorum, Alanorum, Mingrellorum et Anogasiorum, sub dicti nominis professione juxta Græcorum ritum baptizatorum personas utriusque sexus, quotquot possunt emunt, et emptos Saracenis aliisque infidelibus ejusdem nominis immanissimis hostibus, etiam pro decuplo pluri quam eas emerint pretio, crudeliter vendere, ac de eis exactissimas mercantias facere sacrilego ausu præsumunt; personas ipsas nonnunquam ad eorumdem Saracenorum et infidelium terras ob eam causam abducendo, ex quo inde sequitur, quod Saraceni et infideles ipsi personas easdem sic venditas fidem Catholicam, proh dolor! abnegare compellunt, eisque etiam per enorme et nefarium sodomitium abutuntur in illarum perpetuæ supplantationis et perditionis miserabilem jacturam, Christianæ religionis manifestum opprobrium et derisum, animarum ipsorum vendentium evidens periculum, et aliorum detestabile exemplum ac scandalum plurimorum. Quare tam graves et detestabiles excessus nullatenus sustinere, sed illis, prout nostra interest, resistere efficaciter intendentes, felicis recordationis Nicolai papæ IV et nonnullorum aliorum Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum, qui quoscumque arma, equos, ferrum, lignamina, victualia et alia quæcumque mercimonia infidelibus deferentes in nonnullas pœnas et sententias incidere statuerunt, vestigiis inhærentes, auctoritate Apostolica tenore præsentium statuimus, volumus et etiam ordinamus, quod nullus aliquam vel aliquas personam seu personas ex Zichis, Rossis, Alanis, Mingrellis et Anogasiis, seu aliis sub Christi nomine baptizatis, hujusmodi per se vel alium, seu etiam pro se vel alio, publice vel occulte, aliqua ratione vel causa præfatis Saracenis sive infidelibus vendere, dare, tradere, accommodare, donare seu alienare, aut alias ipsis infidelibus auxilium vel favorem in Christianorum dispendium præstare quoquomodo præsumant.

« Nos vero quemlibet, qui contra hujusmodi Constitutionem, voluntatem et ordinationem nostram ausu temerario venire præsumpserit, excommunicationis sententiæ decernimus sub-

[1] Lib. V. p. 136.

[1] Divers. de cur. tom. VIII. c. 215.

jacere, a qua sententia idem contraveniens, nisi tantum de bonis propriis in ipsarum venditarum personarum redemptionem, si redimi poterunt, alioquin in Ecclesiarum, hospitalium et aliorum piorum locorum dedicatorum sub nomine Jesu Christi, fabricam, reparationem et conservationem, aut in præfatæ fidei contra ejus inimicos defensionem integre convertendum exsolverit et erogaverit cum effectu, quantum detrimenti et damni propterea eisdem venditis personis intulerit; aut absque mandato nostro vel Sedis Apostolicæ speciali, præterquam in mortis articulo constitutus, absolvi non possit, et sit inhabilis ad quæcumque per eum imposterum prosequenda; monentes et in Domino exhortantes venerabiles fratres nostros archiepiscopos et episcopos, necnon dilectos filios nobiles viros, duces, marchiones, comites, gubernatores, consules, potestates, capitaneos, rectores, officiales, communitates et universitates quarumcumque civitatum, terrarum et locorum, quæ per Christianos tenentur ultramarinarum partium prædictarum, eis universis et singulis nihilominus injungentes, ut videlicet archiepiscopi et episcoscopi, omnia et singula supradicta in civitatibus eorum et in locis singulis suarum diœcesum coram populo publicent et faciant per alios solenniter publicari, jubeantque et procurent, illa ab omnibus ducibus, marchionibus, comitibus, gubernatoribus, consulibus, potestatibus, capitaneis, rectoribus, officialibus, communitatibus et universitatibus prædictis, ac personis singularibus civitatum, terrarum et locorum eorumdem auctoritate nostra inviolabiliter observari : districtius insuper inhibentes universis Christi fidelibus, ne contra præmissa quicquam attentare præsumant; quod si secus scienter egerint, præmissis pœnis et sententiis, conditionibus et præceptis, juxta Constitutionem eamdem noverint se ligatos. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud SS. Apostolos tertio non. Junii, anno VIII ».

21. *Methone a Turcis vastata et Cyprus : ubi viri nobilis martyrium.* — His aliisque auxiliis confirmata, Turcica potentia Christianos Græci Latinive generis nullo discrimine opprimebat, exscensioneque facta ad viginti millia Barbarorum in Methonem insulam Veneti imperii regionem ferro flammisque late populati[1] mille et septingentos Christi fideles in servitutem abduxere. Veneta vero classis præfecto Fantino Michaele, cum ad Cassandram insulam prope Thessalonicam appulisset, atrocissima cum Turcis certamina ancipiti primum victoria iniit, demum, implorata divina ope, magnam illorum multitudinem interemit : sublatis inde anchoris in arcem Platanæam convertit impetus, eamque portis bipennibus perruptis, concrematisque ducentis et eo amplius Turcis, arcem in Venetorum potestatem redegit. Quibus gestis Thessalonicam contendit, ut eam adversus hostem communiret : egressusque inde Fantinus, ut in Turcas moveret copias Chrysopolim impetu cepit, eaque milite et commeatu instructa, in Callipolim duxit exercitum sed irrito labore : cum interim Turcæ, audito de Chrysopoli expugnata nuntio, ad eam recuperandam duodecim millia suorum immiserint : qui tracta ad vigesimum diem obsidione, octingentisque et eo amplius desideratis, demum admotis scalis in mœnia evasere, obviisque trucidatis reliquos fideles in servitutem addixere[1] : Fantinus vero Michael e Turcica expeditione undecima Decembris Venetias classem reduxit[2]. At Cyprus et Rhodus a Saracenis Ægyptiis vexatæ attritæque fuere hoc anno.

De variis Saracenorum in Cyprum irruptionibus agit Monstreletus[3], ac prima excursione sex triremes littora populatas, deinde, ne Christianos ad arma in ipsum convertenda Sultanum concitaret, de fœdere instaurando egisse interprete dynasta Damasceno : qui cum ad Cyprium regem misisset filium, is prohibitus est aditu ad regem, atque etiam a Concilio Cyprio edictum, non Cyprum modo, sed universum Christianum imperium lacessitum, cujus vires Sultanus persentisceret : ad quæ respondit Barbarus, Francorum regem Saraceni nominis capitalem hostem sepultum somno, ac Sultanum res Christiani imperii probe nosse. Ea vero repulsa exasperatus Damascenus Sultanum ad instaurandum in Cyprios bellum incitavit, pollicitus triumphum sine dubio deportaturum : ita redintegratum in Cyprios bellum ab Ægyptiis. Itaque cum instructa classe, factaque exscensione insulam popularentur, rexque Cyprius morbo implicitus decumberet, illius frater Henricus Galilææ princeps, contracto exercitu, illos ad naves compulit, classeque etiam conscensa insecutus est : sed cum in pugnæ procinctu duas partes navalis exercitus Cyprii dilapsas comperisset, Nicosiam fuga se proripuit. Qua re animadversa Saraceni rediere, Cyproque evastata, naves opima præda ingentique captivorum multitudine onerarunt.

Inter hos nobilis et strenuus vir erat nomine Ragonetus Pieul, qui in turri Lymesovia captus fuerat, quique ad Sultanum Ægyptium ob bellicæ virtutis famam adductus, cum de fide Christi deferenda urgeretur, superstitionem Mahometicam execratus est, quam ob causam Sultani imperio medius sectus martyrii palmam tulit. Illustrasse illius gloriam cœlesti prodigio divinum Numen plures fide dignissimi testati sunt, nimirum visam e cœlo igneam coronam delabi in illum locum, in quo terræ mandatus

[1] Diar. Ms. Venet. hoc an.

[1] Lab. V. Ep. cur. p. 260. — [2] Phrantz. l. 1. c. 41. — [3] Monst. vol. 2. hoc an.

fuerat, atque in eo radiasse. Ut vero enervatis ita Cypriorum viribus Janus rex Saladini potentiæ succubuerit, dicetur inferius. Incutiebat etiam tum Græcis maximum terrorem Turcicus furor, ad quem declinandum profectus jam in Hungariam Joannes imperator, ut auxilia peteret, hoc anno Constantinopolim reversus est [1]; Servia vero ab Amurate ex parte vastata subsectaque est [2].

[1] Phrantz. l. I. c. 41. — [2] Hanival. l. XIV. p. 2. Murales Dragom. in Turc. hist. et ex iis Jo. Leuncl. in Annal. Turc.

MARTINI V ANNUS 9. — CHRISTI 1426.

1. *Regis Aragonum defectio in quem Pontificium edictum.* — Gemina clade turbata est res Catholica anno redempti orbis vigesimo sexto supra millesimum quadringentesimum, Indictione quarta : in Oriente enim sultanus Ægyptius, vastata Cypro, Janum regem in servitutem abstraxit : in Occidente vero Alfonsus Aragonum rex commotus in Pontificem eo quod Apostolicæ Sedis et Gallici generis principum jura in regno Neapolitano tuebatur, propagaturus conflatum fraudibus schisma, iras in Catholicos cum Romana Ecclesia sentientes tyrannidemque exercuit, violata fide tum in Concilio Constantiensi oratorum suorum opera, tum repetitis sacramenti formulis Martino præstita. Cum itaque ejus pervicacia blanda omnia remediorum genera respueret; nam Pontifex ipse, a quo jam ante Petrus a Fuxensium comitum stirpe ortus tit. S. Stephani in Cœlio Monte presbyter cardinalis sanguine illi conjunctus missus, ut ad pia ipsum consilia reduceret, regni aditu prohibitus fuerat; contumacem regem in jus vocavit idibus Julii, proposito hoc edicto [1], in quo ejus flagitia in omnibus fidelium oculis constituit :

« Ad futuram rei memoriam.

« Regnans in sæcula sempiternus vivorum et mortuorum Judex fortis et patiens, unigenitus Dei Filius Jesus Christus, rexit in terris regnantium solia et diversorum principum potestates, sed præ cæteris Ecclesiæ militanti sponsæ suæ suo pretiosissimo Sanguine fundatæ, et cunctorum Christi fidelium matri et magistræ, honoreque multiplici ineffabiliter insignitæ, Romanum Pontificem ejus in terris vicarium cœlestisque clavigeri successorem pro salute fidelium et animadversione debita malignorum, sua ineffabili potentia super universam creaturam in potestatis plenitudine præficiens communivit, ita ut quodcumque ligaret super terram ligatum esset in cœlis, et quodcumque solveret super terram solutum esset in cœlis, ac pro varietate mundanorum actuum juste procedens et regnans, bonis præmia, obstinatis et inquietis supplicia, ac pro demeritis pœnis tribuat secundum divinas et canonicas sanctiones, et illis præsertim, qui honore et reverentia debitis majestati divinæ, Romanæ Ecclesiæ summoque Pontifici, jurisjurandi fideique religione contemptis, contra Deum, Ecclesiam et Romanum Pontificem temere insurgere, ac hæreses et schismata sustinere et nutrire, ac alia scelera et detestanda flagitia patrare perniciosis operibus non verentur.

« Sane cum dudum per inveteratum horrendumque schisma una sancta Romana et universalis Ecclesia corpusque unum in Christo credentium sub capite triplici monstruose divisa divideretur, tantaque fuisset et esset unionis difficultas, ut in triginta sex annis et amplius nullo humano ingenio unio, licet multis principum et prælatorum quæsita laboribus, potuerit inveniri; tandem, Domino sanctæ Ecclesiæ unicæ sponsæ suæ miserante et operante Spiritu suo, ad tollendum de Ecclesia Dei tam detestabile monstrum, congregatum est de omni regno, natione et statu in Christo credentium, generale Constantiense Concilium quod universalem et tandem unitam in se Dei repræsentavit Ecclesiam, in quo primum sub duobus capitibus, cum super damnatæ memoriæ Petrum de Luna qui Benedictus XIII in sua obedientia dicebatur, totum schismatis pondus existeret, præfatum ge-

[1] Lib. v. p. 289.

nerale Concilium, contra eumdem Petrum obstinatum et pertinacem in schismate rite procedens, ipsum schismaticum et hæreticum notorium ab Ecclesia Dei præcisum omnique jure, quod in papatu prætendebat, et omni honore et dignitate privatum sententialiter declaravit, et ex abundanti cautela privavit, omnesque Christicolas ab ejus obedientia et omni debito obedientiæ, fidelitatis, atque juramentis et obligationibus eidem Petro quomodolibet præstitis absolutos fore declaravit et absolvit, ac omnibus et singulis Christi fidelibus, etiam si imperiali, regali, pontificali, aut alia quavis præfulgerent dignitate, per eamdem sententiam inhibuit sub pœnis fautoriæ hæresis et schismatis, atque privationis omnium dignitatum et honorum Ecclesiasticorum et mundanorum, etiamsi regalis esset dignitatis vel imperialis, quibus contra dictam inhibitionem venientes, essent auctoritate dictæ sententiæ et decreti ipso facto privati, et aliis juris pœnis, quas etiam ipso facto incurrerent, ne eidem Petro de Luna schismatico et hæretico notorio declarato et deposito tanquam papæ obedirent, parerent vel intenderent, aut eum quovis modo sustinerent aut receptarent, sive eidem præstarent auxilium, consilium vel favorem, et alias statuit et decrevit, prout in eadem sententia, quæ charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Romanorum, Hungariæ et Bohemiæ rege illustri in eodem Concilio cum grandi multitudine principum ac ambasciatoribus et procuratoribus solemnibus charissimorum in Christo filiorum nostrorum aliorum regum Christianorum, et specialiter Alfonsi regis Aragonum, dilectorum filiorum ducum, comitum, baronum, universitatum et communitatum in multitudine copiosa personaliter constitutis, et de eorum consensu lata extitit, ac per omnes principes et regna, prælatos et alios Christi fideles in omnium fidelium natione, etiam Aragonia, et aliis terris dicti Alfonsi, nisi quantum idem Alfonsus et aliqui sui sequaces et fautores dicuntur violasse, observata et de præsenti observatur, plenius continetur.

« Postquam in eodem Concilio fuimus ad summi Apostolatus apicem in unicum Romanum Pontificem, divina favente clementia, concorditer electi et assumpti, in qua electione aliqui ex dicti Alfonsi regis ambassiatoribus in conclavi cum venerabilibus fratribus nostris omnibus S. R. E. cardinalibus in dicto Concilio præsentibus, et tam prælatis quam aliis de omni natione Christi fidelium per idem Concilium ad hoc deputatis eligentes concorditer asseruerunt, atque in unicum summum et Romanum Pontificem per idem generale Concilium, et subsequenter per omnes reges et regna atque prælatos et universalem Ecclesiam in omni natione Christi fidelium, etiam per eumdem Alfonsum regem et regna sua atque dominia recepti : idemque Alfonsus rex per suum proprium et specialem ambasciatorem et procuratorem ad hoc specialiter mandatum sub regio sigillo habitum in publica dicti Concilii sessione, post præstitam nobis reverentiam et obedientiam tanquam vero et indubitato papæ, a nobis humiliter postulavit, quatenus eidem infeudationem regnorum Trinacriæ, Sardiniæ et Corsicæ insularum ad nos et Romanam Ecclesiam pertinentium, concedere dignaremur, offerendo nobis tanquam vero et indubitato Romano Pontifici pro dictis regnis, terris et insulis nomine dicti regis homagium et fidelitatis juramentum : et postquam infeudationem eamdem sub certo annuo et consueto censu dicto regi, ut præfertur, concessimus, idem procurator ad hoc de nostra gratia speciali, cum idem rex jurare personaliter teneretur, pro ea vice per nos admisimus in manibus nostris in eadem sessione publice pro regno Trinacriæ, et subsequenter pro Sardinia et Corsica, et solemniter nomine dicti regis homagium ligium, et plenum vassallagium præstitit, et in animam ejusdem regis fidelitatis juramentum. Et insuper memores cum quanta cura, sollicitudine et diligentia claræ memoriæ Fernandus rex Aragonum ejusdem Alfonsi genitor, non parcens laboribus et expensis, in propria persona, dum viveret, unionem Ecclesiæ fuerit prosecutus, eidem Alfonso præfati Fernandi regis hæredi omne debitum nobis et Romanæ Ecclesiæ nomine census pro dictis terris et insulis, quod ad magnas et graves pecuniarum summas ascendebat, pro toto tempore præterito atque pro toto quinquennio tunc futuro et jam dum elapso liberaliter et gratiose remisimus : postmodumque idem Alfonsus volens se obedientissimum et devotum Romanæ et universalis Ecclesiæ fidelem vassallum ostendere, et, ut ejus verbis et causis utamur, quamvis post assumptionem nostram prædictam in Romanum et summum Pontificem idem rex, ut asseruit et verum est, per suos ambasciatores et alias obedientiam et obsecutionis debitum nunquam pendisset famulatum, nosque pro vero Christi vicario et indubitato summo Pontifice reputasset et reputaret, tamen ut detrahentium et obloquentium quorumcumque ora et linguas aspidis, quæ nimis aures dominorum solitæ sunt afficere, obmutescerent, illorumque ab inde cessarent eloquia meditata, in sua bona fide regia promisit et juravit super crucem Domini nostri Jesu Christi et ejus sancta quatuor Evangelia, eorumque sacrosanctis Scripturis manibus suis corporaliter tactis, quod per se et omnia sua regna, vassallos, populos et subditos, qui erant et pro tempore forent, semper nobis tanquam vero et indubitato Christi vicario plene obediret, ac per dicta regna, terras, populos, subditos et vassallos suos citra et ultra marinos obedire faceret, dictique populi, vassalli et sub-

diti obedirent et fideles essent, aliumque præter nos in papam seu Christi vicarium non reputaret nec reputari faceret, neque per regna et terras suas reputari et teneri faceret, dictique populi, vassalli et subditi reputarent et tenerent; quodque omnes et quoscumque populos et vassallos, subditos, universitates, civitates et terras, quos et quas contrarium tenere et credere sciret seu audiret quoquo modo, schismaticos et rebelles sanctæ matris Ecclesiæ et a communione fidelium abscissos reputaret, pro schismaticis quoque et rebellibus haberet et teneret, illosque et eorum unumquemque puniret, persequeretur et castigaret, ac puniri, persequi et castigari penitus mandaret et faceret: neque permitteret seu locum daret, quod habitarent seu moram traherent in suis regnis et terris; imo contra eos procederet et procedi faceret usque ad personarum earum captionem, bonorum ablationem et illorum venditionem ac exterminium et ruinam, ac alias prout expediret et foret opportunum. Et ad majorem præmissorum et juratorum confirmationem et observationem, et ut nullus occasionem haberet contrarium opinandi, voluit et expresse ordinavit, quod prædicta omnia per eum promissa et jurata universis et singulis tam voce præconis quam per impositionem ad valvas propalarentur, et propalari possent, quoties expediret et foret opportunum, prout hæc in dicti Alfonsi regis litteris sub Bulla sua plumbea solita armorum Aragonum, nobis per eum transmisssa plenius continetur.

4. « Verum multorum et sæpe frequentibus et clamorosis insinuationibus tam publice quam privatе, et novissime in nostro publico generali consistorio ex parte generalis procuratoris et promotoris ad causas et negotia criminalia in Romana curia deputati, ad nostram audientiam, fama etiam publica prius referente, perlatum est quod idem Alfonsus a claræ memoriæ Fernando rege Aragonum patre suo prædicto, et ejus fide et devotione, quoad Ecclesiam Dei degenerans, et ab ejusdem patris sui vestigiis se divertens, post et contra præfatam latam in generali Constantiensi Concilio condemnatoriam dicti Petri de Luna sententiam publicam et notoriam, nostram assumptionem et receptionem universalem in summum Pontificem et præstitam nobis obedientiam, post et contra præstationem homagii ligii, et pleni vassallagii et fidelitatis juramenti, ac etiam post et contra promissionem et juramentum specialem et speciale in suis litteris sub Bullæ plumbea, ut præfertur, contentam et contentum, fidei, honoris et status suorum, non dicimus immemor, sed contemptor (quod non sine gravi cordis amaritudine recensemus) præfato Petro de Luna schismatico et hæretico, atque ab Ecclesia Dei præciso declarato et nominato, adhuc tamen pro papa se gerenti pluribus annis et usque ad ejusdem Petri obitum; et post ejusdem Petri decessum, cum quidam perditionis filii se fingerent ab eodem Petro damnato paulo ante ejus obitum factos, imo verius profanatos cardinales, quidam perditionis filius Ægidius Munionis de regno et ditione dicti Alfonsi regis oriundus, et inibi moram trahens, procurante illo, qui conatur ab initio ruinæ suæ, unitatem rescindere, charitatem vulnerare, adversus sanctam Dei Ecclesiam et illius unitatem superbe cervicem erigens, se per dictos fictos cardinales in papam et Romanum Pontificem eligi, imo verius profanari procuravit, et se Clementem VIII nominari fecit, ac schisma, quod idem Petrus unicus nitebatur continuare, quantum in se et fautoribus suis continuavit, et eidem Petro damnato in dicto schismate et aliis criminibus se institutuit successorem, et jam pluribus annis et mensibus pro tali se gessit palam, publice et notorie in dicto regno Aragonum et loco Paniscolæ Derlusensis diœcesis, dicto rege Alfonso sciente et permittente, et gerit adhuc; iis omnibus præfatus Alfonsus, qui semel manum ad aratrum miserat, retrospiciens, post dictum Petrum eidem Ægidio profano simulacro favit, eumdemque Petrum quamdiu vixit, et post ejus obitum præfatum Ægidium profanum pro papa se gerentem sustinuit, illosque in regno prædicto Aragonum, et in quo regiam potestatem libere exercebat et exerceret, in dicto loco Paniscolæ pacifice et quiete cum suis familiis, fautoribus et sequacibus stare et habitare permisit et permittit, atque eidem Petro, dum vixit, et sequenter Ægidio profano et eorum sequacibus per dicti regni Aragonum subditos et incolas et alios quoslibet, alimenta et alia eis necessaria et utilia portari ad ipsos quælibet volentes etiam de dicto regno ad arbitrium dictorum Petri et Ægidii accedendi pro quibuscumque causis liberum habere aditum et exitum permisit et permittit, quæ tandem prohibere faciliter etiam solo jussu potuisset et posset, cum haberet in suis regnis et dominiis jus gladii, et alias supremam et regiam potestatem, et de facto illius liberum exercitium, nihil horum prohibuit, aut quomodolibet impedivit, neque eosdem Petrum et Ægidium molestavit, neque quemquam de præmissis prohiberi et impediri aut molestari fecit, licet præmissa nedum impedivisse aut providere, imo præfatos Petrum et Ægidium suosque sequaces capere, punire et de dicto regno fugare, expellere et exterminare, atque regnum illud tantis sceleratis viris tantaque infamia regni et personæ suæ faciliter purgare potuisset et posset, prout adhuc ipse Alfonsus, qui pro rege et principe et Catholico se gessit et gerit, ex debito regalis dignitatis et officii, quorum hoc agere et a contrariis prohibere propria sunt, ex generalis Constantiensis Concilii sententia et decreto exsequi potest. Insuper homagii, vassallagii et jura-

menti fidelitatis, præterea promissionum et juramentorum specialiter prædictorum vigore, ac ut fidelis Christianus tot vinculis teneatur et teneretur adstrictus; præmissa tamen omnia multo tempore nedum neglexit et negligit, verum illa sustinuit et sustinet, illique favit et favet publice et notorie.

5. « Insuper, ut prætereamus alia gravia et quædam deflenda facinora coram nobis proposita, episcopos et personas Ecclesiasticas suis Ecclesiis et beneficiis de facto tyrannice spoliavit, bonaque ipsarum Ecclesiarum et beneficiorum, ac personarum occupavit, et aliqua etiam laicis personis donavit, et ad libitum suum de illis disposuit, ipsasque Ecclesias posuit in manibus laicorum, seu spoliari, occupari, capi et poni mandavit et fecit, necnon Sedi Apostolicæ nobisque post et contra tot per eum præstita juramenta et alia præmissa irreverens et inobediens publicum edictum fecit, et voce præconis in regno prædicto in civitate Barchinoniæ et alibi publicari fecit pridem nonnulla gravia pœnalia et exsecranda mandata contra libertatem Ecclesiasticam et honorem nostrum, contra venientes ad Sedem Apostolicam, in ea moram trahentes, ac nostras litteras justitiam seu gratiam concernentes impetrantes, hujusmodique litteras exsequentes seu præsentantes, edidit et publicavit; et dilectum filium nostrum Petrum de Fuxo tit. S. Stephani in Cœlio Monte presbyterum cardinalem, ejusdem regis consanguineum et honoris sui zelatorem, nostrum et Apostolicæ Sedis legatum ad regem et regnum præfatos, ad ipsum Alfonsum ab hujusmodi erroribus et criminibus revocandum, viamque veritatis et unitatem Ecclesiæ reducendum, post aliorum nuntiorum nostrorum exhortationes et charitativas monitiones destinavimus; quem tamen admittere et audire obstinato et indurato animo recusavit. Super quibus præfatus procurator et promotor criminalium in Romana curia deputatus procedi per nos contra dictum Alfonsum, ipsumque pronuntiari et declarare fuisse et esse excommunicatum, schismaticum, hæreticorum receptorem et fautorem, ac de hæresi vehementer suspectum, infamem, perjurum, reum criminis læsæ majestatis, et eum propter suas iniquitates a Deo, ne regnet, abjectum, suis ligatum peccatis, omnique honore et dignitate etiam regali ac dominio, et per sententiam generalis Constantiensis Concilii antedictam privatum, aliasque pœnas et sententias in talia perpetrantes, tam a jure, quam per dictam sententiam Constantiensis Concilii, quam etiam Apostolicos processus, et præsertim die Jovis sancta, ac felicis recordationis Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum tam generales quam speciales inflictas incidisse, necnon et per sententiam nostram ad cautelam eumdem Alfonsum omni dignitate etiam regali, omnibus dominiis, terris, feudis et bonis quibuscumque privari, omnesque qui ei juramento fidelitatis tenentur adstricti a juramento hujusmodi absolvi ac omnibus Christi fidelibus sub pœnis formidabilibus inhiberi, ne sibi de cætero tanquam regi vel domino pareant vel intendant aut ei participent quoquomodo, sed eum tanquam excommunicatum et aliis supradictis criminibus gravissimis irretitum studeant penitus evitare; necnon etiam in regnis et dominiis ipsius regis poni strictissime Ecclesiasticum interdictum, vel saltem ad præmissa fidei videndum et audiendum personaliter et per edictum citari cum instantia postulavit.

6. « Nos igitur attendentes quod si ea, de quibus Deus vehementer offenditur, insequi vel ulcisci differimus, ad irascendum utique divinitatis patientiam provocamus præmissa tam gravia tamque scandalosa, tantumque divinæ majestatis et Ecclesiæ sponsæ nostræ offensiva ulterius, nec dissimulare nec tolerare absque Dei offensa valentes nec volentes, decrevimus super præmissis contra eumdem Alfonsum in virtute Altissimi insurgendum, et prout nostro incumbit officio procedendum. Et quia notorium fore decrevimus, ad dictum Alfonsum, domicilia et loca ejus pro citando eum non esse nec fore tutum accessum, per hoc publicum edictum nostrum peremptorium eumdem Alfonsum regem peremptorie unoque certo peremptorio pro omnibus terminis ad comparendum personaliter coram nobis in Romana curia in nostro consistorio die centesima vigesima prima a die publicationis et affixionis continue numerando, si ipsa die nos publicum consistorium tenere continget; alioquin proxima inde sequenti die, qua nos publicum consistorium tenebimus, ad procedendum et procedi videndum et audiendum per nos ex nostro officio, instante procuratore et promotore prædicto, etiam usque ad definitivam sententiam atque declarationem et impositionem pœnarum pro dictis criminibus debitarum, et alias super præmissis etiam tanquam super notoriis, aut alias prout decuit fieri, poterit et debebit, jurique super præmissis pariturum. Eidemque Alfonso regi per idem edictum intimamus, quod sive ipsa die, ut præmittitur, comparuerit, sive non, nos in præmissis et ad præmissa procedemus, prout juris et rationis fuerit, ipsius absentia non obstante. Decrevimus autem et statuimus, quod citatio per dictum modum, ut præmittitur, publicata et affixa, proinde dictum Alfonsum arctet et comprehendat, ac si personaliter apprehensus fuisset.

« Et licet venientes ad Romanam curiam, morantes in ea et ab illa recedentes plena debeant securitate gaudere, ac in spoliantes, capientes et detinentes eosdem excommunicationis et anathematis sententia sint per processus Apostolicos promulgatæ: ne tamen præfatus Alfon-

sus suique nuntii aut procuratores ipsam curiam omnibus communem, omnibus patentem, locum sibi minus tutum, et propter inimicitias vel aliis causis imminere sibi nuntiis vel procuratoribus prædictis periculum in itinere veniendi ad ipsam nostram curiam ad excusationis suæ velamen forsan allegent, universos et singulos patriarchas, archiepiscopos et episcopos, ac alios Ecclesiarum et monasteriorum prælatos, necnon reges, duces, principes, marchiones, barones, comites, capitaneos, potestates, et quoslibet alios officiales eorumque locatenentes, necnon communitates, universitates et singulares quascumque personas civitatum, terrarum, castrorum, villarum et aliorum locorum tenore præsentium requirimus et hortamur, subditis vero nostris et armigerarum gentium capitaneis, ubicumque ad nostra et præfatæ Ecclesiæ stipendia militantibus districte præcipiendo mandamus, quatenus præfatum Alfonsum suosque procuratores et nuntios et comitivam suam in veniendo ad dictam curiam, morando in ea et ab illa recedendo in personis, rebus vel bonis eorum, nullam inferant molestiam, injuriam vel offensam, nec ab aliis, quantum in eis fuerit, inferri permittant. Ut igitur hujusmodi citatio et processus ad ejusdem Alfonsi et aliorum, quorum interest, notitiam deducantur; chartas sive membranas citationem et processum continentes easdem ad valvas Basilicarum Lateranensis, ac Principis et duodecim Apostolorum de Urbe, ac Narbonensi et Avinionensi Ecclesiis fecimus affigi, ut præmissa in ipsius Alfonsi notitiam facilius deducantur, quo citationem eamdem suo quasi sonoro præconio et patulo judicio indicabunt, ut idem Alfonsus, quod ad ipsum non pervenerint, vel eamdem citationem ignoraverit, nullam possit excusationem prætendere, vel ignorantiam allegare, cum non sit verisimile quoad eum remanere incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. Nulli ergo etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos id. Julii, Pontificatus nostri anno IX ».

7. *Ægidius Munio procurante Alfonso antipapali diademate insignitus.* — Alfonsum etiam regem Ægidium Munionem in rei Catholicæ ludibrium thyara Pontificia ornari jussisse, pertulit non incertus rumor : de quo flagitio aliisque regis ejusdem facinoribus questus est Pontifex in litteris ad Andream episcopum Gerundensem datis [1], quarum exemplum infra scriptum est :

« Venerabili fratri Andreæ, episcopo Gerundensi, salutem.

« Satis jam superque satis multa indigne perpessi sumus ab Alfonso Aragonum rege, qui (ut omittamus quos favores impenderit olim damnationis filio Petro de Luna post ejus in Concilio Constantiensi damnationem, ac etiam postea in ejus maledictionem succedenti perditionis alumno Ægidio Munionis, quem solus sustinuit et fovit et alia plurima, quæ non sine anxietate animi narrari possunt) modo ea noviter fecit, quæ non sunt amplius aut dissimulanda aut ferenda. Cogit nos charitas Dei, cogit animarum salus, cogit Ecclesiæ injuria, cogit officium nobis desuper injunctum, quod nos vetat hæc amplius præterire sub silentio, compellitque sacrosanctam Dei Ecclesiam Dei armis defendere et tueri. Nam (ut alia relinquamus indigna Christiano principe non incognita tibi) illud exsecrabile monstrum Paniscolæ noviter, ut asseritur, coronari procuravit in scissuram Ecclesiæ et vilipendium sanctissimæ unionis, ac etiam quædam edicta iniquissima publicari fecit in regno suo contra jura Ecclesiæ, contra libertatem ejus, contra auctoritatem Apostolicam atque nostram, non cogitans quid sibi liceret, sed quid cuperet et ex contemptu Ecclesiæ auctoritatem sibi quærens et robur. Nos igitur, qui antea nulla remedia non tentavimus, multam operam impendimus ad reductionem hujus ovis aberrantis, licet incassum, nunc demum, licet inviti, necessario compellimur assumere justitiæ arma, quibus et nos et Ecclesiam defendamus adversus operantes iniquitatem. Itaque decrevimus citationem contra regem præfatum, non quidem sponte, sed necessitate coacti, ut vel reducatur (quod solum cupimus) ad semitam rectam, vel corrigatur; ulterius enim procedemus, justitia mediante, si permanserit in errore.

« Hæc ergo significare voluimus tuæ fraternitati, requirentes et exhortantes eam per viscera misericordiæ Dei nostri, ut præfatum regem inducas, moneas et horteris rationibus quibus poteris, ut emendans quæ hactenus fecit, nolit calcitrare adversus stimulum, et contemnere justitiam Dei, quæ per suam patientiam aliquando potest differri, tolli nunquam potest : sed velit, ad cor revertens, esse bonus Ecclesiæ filius ac noster, imitetur virtutes progenitoris sui, recipiat monitiones nostras tanquam patris, qui amat salutem filii, diligat animam suam, salutem subditorum, honorem regni, et ne spernat suum : quæ omnia salva erunt, si voluerit se salvum facere. At si (quod absit) obduruerit in pertinacia sua, non recipiens sanam doctrinam, tu sumens scutum fidei tanquam bonus Christi miles, pro viribus defende Ecclesiam et ejus jura, conserva unionem et oppugna impugnantes eam, non timens, qui habet potestatem corporis, sed eum qui potest et corpus et animam mittere in gehennam. Imitare autem vestigia nostra, ea quæ per nos agentur deinceps exsequendo et adimplendo, prout teneris ex debito, et prout te facturum dilectus filius Petrus de Darnicibus legum doctor nobis dudum retulit

[1] Lib. IX. brev. p. 23.

ex parte tua, cujus verba fuerunt, te etiam martyrium paratum subire, si opus esset, pro obedientia et auctoritate nostra et Sedis Apostolicæ defendenda, ac conservatione unionis. Dat. Genezani Penestrinæ diœcesis ».

8. *Reges certiores facti de vocato in jus Alfonso.* — De vocato in jus Alfonso cæteros Christianos reges certiores fecit Martinus, ac Didacum [1] episcopum Auriensem in Castella, et in Anglia Julianum [2] Cæsarinum cameræ Apostolicæ (ut vocant) auditorem, Apostolicæ Sedis nuntios, Joanni et Henrico regibus eorumque regnorum præsulibus ac viris principibus significare jussit, ut Alfonsus Aragonius Petrum e Luna, dum superstes fuit, Paniscola dejici nunquam passus est, eoque mortuo, antipapam ab aliquot flagitiosissimis hominibus creandum, ac dein profana thyara exornandum curavit; proinde ipsos ad rei Catholicæ tuendam dignitatem communeque incendium exstinguendum excitarent : Didaco autem inter cætera exposuit [3], quam enixis studiis Sedes Apostolica Alfonsum a suscepto scelere abducere molita esset, utque ille omnes Pontificios conatus elusisset.

9. *Joannes comes Armaniaci pervicax in schismate, contra quem Pontificium edictum.* — Confirmabat Alfonsum in pervicacia adversus Christi vicarium plurium hominum levissimorum insania, qui fallaci sanctitatis fuco et lenocinio ab impostoribus deliniti schismate se illaqueari patiebantur : inter quos erat Joannes comes Armaniaci, qui antea se in Pontificis auctoritate futurum aliorum principum exemplo erat pollicitus, ac deinde ad Petrum e Luna atque ad Ægidium Munionem Alfonsi Aragonii cupiditati servientem deflexerat, quem similiter Martinus subjecto edicto [4] in judicium vocavit :

« Ad futuram rei memoriam.

« Romanus Pontifex in terris Christi vicarius adversus enormes et detestabiles conatus malignorum, qui in reprobum sensum dati temeritate pestifera unitatem sacrosanctæ universalis Ecclesiæ, de qua sponsus, cujus vices in terris licet immeriti, gerimus, clamat in Canticis : *Una est columba mea, una est dilecta mea ;* in diversa scindere, et exinde hæreses et schismata suscitare moliuntur, tanto ferventius et diligentius in virtute Altissimi debet insurgere, quanto periculosius in fidem et animarum fidelium detrimentum neglecti in perniciosum aliorum exemplum crescere sinerentur ». Et infra : « In obedientia dicti Petri (nimirum e Luna) damnati idem Joannes comes, quamdiu ipse Petrus vixit, pertinaciter et temere perseveravit, et a nostra et Romanæ Ecclesiæ obedientia se subtraxit penitus et divisit. Quibus per nos cum magna displicentia auditis, studuimus ipsum paternis effectibus a suis erroribus benigne revocare, et ad fidem et unitatem Romanæ et universalis Ecclesiæ ut ovem errantem reducere ; et propter hoc per plures nuntios et commissarios nostros, ac paternales litteras nostras charitative requisivimus et monuimus, et consequenter per charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Francorum illustrem modernum dominum suum in temporalibus supremum, etiam tempore, quo regens regnum Franciæ existebat, per ejus speciales litteras et nuntios solemnes requiri et moneri procuravimus, ut a præmissis erroribus et sceleribus resipisceret et cessaret, et ad fidem ac unitatem Romanæ et universalis Ecclesiæ, atque nostram obedientiam rediret et persisteret, quod facere minime curavit, sed iis spretis in præmissis erroribus et sceleribus huc usque perseveravit. Et cum horum occasione nonnulla terræ, villæ, oppida et loca alia, in dominio dicti Joannis comitis constituta, Ecclesiastico auctoritate nostra per nuntium et commissarium nostrum fuissent supposita interdicto, idem Joannes comes interdictum hujusmodi in contemptum nostræ Apostolicæ auctoritatis violavit et violari fecit, et cum nonnulli fideles in terris et dominiis prædictis illud observarent, et exinde forsan timeret scandalum, aut aliis causis inductus, ipse Joannes comes decrevit, licet ficte et dolose, ut tandem oportuit, facere et fecit per suos procuratores ad hoc speciale mandatum ab eo habentes in Ecclesia Tolosana, præsentibus nuntiis nostris et commissariis, nonnullisque episcopis et prælatis, ac cleri et alterius populi multitudine copiosa, solemniter et notorie quamdam professionem in scriptis per quam ipse omnem hæresim omneque schisma abjuravit, atque professus fuit et promisit illum tenere et habere pro papa, quem præfatus rex pro papa haberet, teneret et reputaret, eidemque ut papæ obediret.

« Verumtamen in hujusmodi professione nomen atque Pontificatum nostrum exprimere contempsit, cum notorium sit atque manifestum quod rex ipse necnon claræ memoriæ Carolus ipsius regis moderni genitor Francorum etiam rex, quoad vixit, nos tanquam verum et indubitatum papam et Romanum ac summum Pontificem habuerunt, tenuerunt et reputaverunt, ipseque Carolus modernus rex hactenus habet, tenet et reputat palam, publice et notorie, sciente dicto Joanne comite et ignorare non valente. Qui post professionem prædictam per eum tam solemniter emissam contemptam, illa quæ litteris et per procuratores expresserat minime facto adimplevit : sed in eisdem erroribus et sceleribus, in quibus antea fuit, perseveravit tenere pertinaciter et de facto ac in illis relapsus est publice et notorie. Et consequenter, cum post obitum dicti Petri quidam iniquitatis

[1] Lib. IX. brev. p. 30. et in alio p. 40. — [2] Eod. l. IX. p. 37. — [3] Super. p. 36. et in alio lib. brev. p. 24 et 40. — [4] Lib. V. Ep. cur. p. 277.

filius profanus Ægidius Sancii Munionis adversus eamdem sanctam Dei Ecclesiam se erigens et extollens, et in crimine schismatis et hæresis dicto Petro de Luna succedens, illius et criminum prædictorum successione constituit, ac in papam et Romanum Pontificem Clementem VIII nominavit, et gessit papatum Romanum et summum Pontificium quantum potuit profanando, schisma et errores dicti Petri de Luna continuando, et in loco de Paniscola Dertusensis diœcesis, ubi dictus Petrus de Luna morabatur et obiit, ipse Ægidius sedem suam profanam constituit; præfatus Joannes comes dictum Ægidium profanum schismaticum, et præfati Petri scelera continuantem pro papa et summo Pontifice tenuit, habuit et reputavit, ac tenet, habet et reputat, et eidem tanquam papæ et Romano ac summo Pontifici obedivit et obediret, quantum potuit obediri fecit et facit, litteras suas et mandata tanquam Romani et summi Pontificis recepit ac recipi et exsequi, quantum potuit et potest, fecit et facit, similia pro eodem Ægidio profanando, faciendo et tenendo, quæ ipsum Joannem comitem pro dicto Petro et erga illum et de illo fecisse superius est expressum, crimina schismatis et fautoriæ hæresis, ac alia multipliciter committendo in privationis comitatuum, vicecomitatuum, baroniarum dignitatumque, honorum et dominiorum aliorum auctoritate dicti generalis Concilii et juris ac animæ suæ detrimentum damnabiliter incurrendo, quodque præmissa vera et adeo notoria sunt, quod nulla possunt tergiversatione celari.

10. « Nos autem auditis præmissis, pluries in nostro publico consistorio coram nobis propositis et alias ad nostram deductis audientiam, attendentes ipsa in grave sanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ ac Christi fidelium animarum periculum et scandalum vergere, ea non valentes sub dissimulatione transire, sed adversus tam temerarios ausus atque periculum et scandalum providere, contra Joannem comitem præfatum decernimus ex nostro pastorali officio, instante dicto procuratore negotiorum causarum criminalium, in virtute Altissimi exsurgendum et procedendum. Et quod ipsum ipsiusque loca sive domicilia notorie non est ad citandum eumdem tutus accessus, per hoc edictum publicum et peremptorium in audientia publica contradictarum litterarum Apostolicarum Romanæ curiæ publice legendum, necnon Basilicarum Apostolorum Principis et S. Mariæ rotundæ de Urbe, ubi locus audientiæ causarum dictæ Romanæ curiæ sive palatii nostri deputatus existit, ac Tolosanæ et Biterensis Ecclesiarum valvis affigendum, Joannem comitem præfatum, prout poterit uno edicto peremptorio, citari mandavimus et citamus, quatenus centesima die a die publicationis et affixionis hujusmodi in valvis dictarum Ecclesiarum Basilicarum de Urbe compareat coram nobis in nostro publico consistorio, etc. » Addit fidem ei dari, vim abfuturam donec causam dixisset, ne ad declinandum Sedis Apostolicæ judicium itinerum pericula hostiumve insidias ac potentiam prætexat. « Dat. Romæ apud SS. Apostolos kal. Martii anno IX ». Promulgatæ etiam paulo post, nimirum V kal. Aprilis, fuerant gravissimæ pœnæ sacro Cœnæ Dominicæ die recurrente, jam ante a Constantiensi et Senensi Conciliis constitutæ in schismaticos ac Wicleffi et Joannis Hus sectatores hæreticos, quibus ejusmodi criminis rei honorum quorumcumque fastigio excidisse pronuntiatum est. At de schismaticis abunde actum est : nunc de Hussitis narratio instituatur.

11. *Conradus Pragensis archiepiscopus fautor hæresis damnatur.* — Desciverat ab Ecclesia Catholica ad eorum impietatem Conradus Pragensis archiepiscopus, qui pastorali cura in lupinam rabiem versa, hæreticis in inficienda Bohemia obsecundarat : ob cujus criminis suspicionem vocatus primum in jus a Synodo Constantiensi judicium eluserat : iterumque a Martino appellatus, non modo objecta non diluit, verum aperta cum Hussitis fœdera iniit, iisque arces nonnullas prodidit, nec perhorruit pseudosynodum cogere, in qua errores in suos subditos transfudit : quibus flagitiis contumaciam addidit cum illi dies dicta fuisset; quare decretoria subjecta sententia in ipsum lata est, quam a Germaniæ, Poloniæ Hungariæque præsulibus promulgari jussit Pontifex :

« Venerabilibus fratribus Maguntino, Treverensi, Coloniensi, Salzburgensi, Magdeburgensi, Bremensi, Rigensi, Strigoniensi et Gnesnensi archiepiscopis, ac Frisengensi, Bambergensi, Ratisponensi, Pataviensi, Olomucensi, Cracoviensi, Poznaniensi, Luthonislensi et Nitriensi episcopis; necnon charissimis in Christo filiis Romanorum, Hungariæ et Poloniæ regibus illustribus, ac dilectis filiis nobilibus viris Bavariæ, Saxoniæ, Austriæ et Slesiæ ducibus, ac Brandeburgensi, Misnensi et Moraviæ marchionibus; necnon aliis universis Christi fidelibus Ecclesiasticis et sæcularibus cujuscumque dignitatis, ordinis, status, præeminentiæ seu conditionis existant, ad quos præsentes litteræ pervenerint, salutem, etc.

« Dudum ad Constantiense Concilium, fama publica referente, deducto, quod Conradus tunc archiepiscopus Pragensis negligens et remissus fuerat et erat contra hæreses et errores Wicleffistarum et Hussitarum in civitate et diœcesi Pragensi, ac regno Bohemiæ vigentes procedere, quodque pontificalis sui officii debitum contra eos exsequi non curaret, sed potius, quod illis assentiret et eis faveret, vehementer suspectus haberetur; unde hæreses et errores magis invalescerent antedicti, prædictum Concilium

certis judicibus dedit in mandatis, ut vocato personaliter dicto Conrado de præmissis inquirerent veritatem, et si eum de præmissis culpabilem reperirent, contra eum procederent juxta canonicas sanctiones; et subsequenter, postquam iidem judices citationem personalem contra eumdem Conradum decreverant, ipsaque citatio in partibus legitime exsecuta et demum coram eisdem judicibus reproducta fuerat, ipseque Conradus pro sui et præmissorum excusatione et defensione ad causam hujusmodi certos procuratores destinaverat ad nostram, qui postea divina favente clementia fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, causa hujusmodi audientiam devoluta, tandem tractu temporis et clamore valido, ac fama publica invalescentibus, quod præfatus Conradus hæresum et errorum prædictorum, ac hæreticorum illos tenentium et adstruentium sectator et defensor pertinax existeret, dictasque hæreses et errores teneret et dogmatizaret, nonnulla etiam castra et loca ad Ecclesiam Pragensem spectantia in manibus dictorum hæreticorum ponendo atque tradendo, et cum illis pacifice et quiete conservando et morando, nec illos, prout ad suum spectabat officium, de præmissis reprehendendo; sed insuper facta illorum atque nonnullas hæreses et errores hujusmodi in synodo per eum celebrata per subditos suos teneri, credi et observari jusserat ac mandarat, quodque prædicta adeo notoria essent atque vera, quod nulla possent tergiversatione celari, etc. » Addit Pontifex, se his permotum explorandæ in ea re veritatis munus injunxisse Guillelmo tit. S. Marci presbytero cardinali, illaque comperta, si tuto adiri et citari non posset, edicto publico in Romanæ aulæ foribus affigendo ipsum in jus vocaret : dictam itaque Conrado diem a cardinale : cumque judicio non se sisteret, contumaciæ damnatum, objectaque illi crimina conspicuis argumentis fuisse explorata, quæ ne impune amplius ferrentur, hæc statuit Martinus :

12. « Nos igitur, quia ex hujusmodi, necnon dilecti filii nostri Brandæ tit. S. Clementis etiam presbyteri cardidalis, olim in regno prædicto et partibus Alamaniæ pro exstirpandis hæresibus, erroribus ac hæreticis hujusmodi Sedis Apostolicæ legati, relationibus nobis constitit atque constat, præfatum Conradum absque dubietatis scrupulo sectatorem et pertinacem defensorem hæresum et errorum præfatorum, ac hæreticum publicum et notorium fore, eumdem Conradum ad nostram in hujusmodi causa definitivam sententiam audiendam in audientia prædicta plerisque vicibus citari fecimus ad certos dies peremptorios competentes, in quibus dictum Conradum coram nobis minime comparentem, contumacem merito reputavimus, supplendo auctoritate Apostolica omnes defectus, si qui forsan intervenissent in præmissis, de eorumdem fratrum consilio et assensu decrevimus super eisdem præmissis tanquam super notoriis fore etiam ad definitivam sententiam procedendum : necnon per nostram definitivam sententiam pronuntiavimus et declaravimus eumdem Conradum damnatæ hæresis et errorum Wiccleffistarum et Hussitarum, quæ et qui in regno Bohemiæ contra fidem et Ecclesiam Catholicam notoriæ pullularunt, et adhuc, proh dolor! vigent, notorium sectatorem, pertinacem defensorem et hæreticum, atque ab Ecclesia Dei præcisum excommunicatum et anathematizatum, dictaque Pragensi Ecclesia et ejus archiepiscopatu, ac omni dignitate, honore, ordine, statu, beneficio, privilegio ac libertate Ecclesiasticis et mundanis fuisse et esse privatum; bonaque ipsius quæcumque ipsi Ecclesiæ Pragensi confiscata et applicata, illaque eidem Ecclesiæ Pragensi applicamus, ac etiam ex abundanti cautela prædictum Conradum privavimus et deposuimus ab eisdem : necnon decrevimus ipsum Conradum fore solemniter degradandum, personamque ipsius exposuimus a Christi fidelibus capiendam atque omnes et singulos eidem Conrado fide, juramento, homagio, promissione et cujuscumque obligationis vinculo dudum adstrictos, liberos et absolutos fore; necnon eos liberavimus; mandavimusque eis fidelibus, quod eumdem Conradum pro hæretico, privato, deposito, excommunicato et anathematizato habeant et teneant, quodque omnia jura contra eum, quantum in eis erit, observent, quæ sunt contra hæreticos constituta ». Et paucis interjectis :

13. « Et ut circa præmissa omnia vobis adsit expedita et inviolabilis coercitionis auctoritas, universitati vestræ per Apostolica scripta committimus et mandamus quatenus vos archiepiscopi et episcopi, aut aliqui vestrum, qui ad hoc sufficiant, præsertim Conradum ab omnibus sacris ordinibus, sicut juris ordo dictaverit, solemniter degradetis, ac vos et singuli vestrum per vos vel alium seu alios capiatis, aut per sæculares potestates capi faciatis, et sub firma et fida custodia teneatis aut teneri faciatis, dictamque sententiam, ubi et quando expedire videritis, auctoritate nostra solemniter publicetis, illamque necnon alia præmissa etiam vos reges ac duces, marchiones et alii sæculares, quantum ad vos pertinet, præsertim juxta præsentium continentiam et tenorem, ac mandata per archiepiscopos et episcopos hujusmodi vobis regibus, ducibus, marchionibus, et aliis sæcularibus vigore præsentium facienda debite exsecutioni demandetis juxta ipsorum continentiam et tenorem, contradictores, etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos IV non. Januarii IX ». Non diu tantam impietatem Conradus impune tulit; refert enim Coclæus [1] ipsum miserabili fine in

[1] Cocl. hist. Huss. l. v.

castro Helfenburgensi vitam clausisse. Et quidem illum pseudosynodo Pragensi præfuisse vidimus jam ante, in qua eum contra confirmatum tot sæculis in Occidente morem sanxisse vidimus, ut sacrum Christi corpus sub specie etiam vini laicis porrigeretur : ad quam novatorum eo pietatis fuco scelera tegentium temeritatem frangendam, Martinus decretum Constantiensis Concilii de communione laicis sub speciebus panis tantum porrigenda VIII kal. Februar. confirmavit [1], atque archiepiscopos et episcopos illud observandum curare, atque in prævaricatores animadvertere jussit [2].

« Venerabilibus fratribus Treverensi, Maguntino, Coloniensi, Salzburgensi, Magdeburgensi, Bremensi, Rigensi, Strigoniensi, Colocensi, Gnesnensi et Pragensi archiepiscopis, et eorum suffraganeis, ac dilectis filiis eorum in spiritualibus vicariis, necnon inquisitoribus hæreticæ pravitatis per civitates et diœceses Treverensem, Maguntinam, Coloniensem, Salzburgensem, Magdeburgensem, Bremensem, Rigensem, Strigoniensem, Colocensem, Gnesnensem et Pragensem provincias, et alias ubilibet constitutis, ad quos præsentes nostræ litteræ pervenerint, salutem, etc.

14. « Dudum cum ad generalem Synodum Constantiæ celebratum, quamplurimum fide dignorum veridica foret relatione deductum, quod in quibusdam mundi partibus, quamplures temerarie asserere præsumebant, populum Christianum sub utraque scilicet panis et vini specie de necessitate salutis venerabile Eucharistiæ sacramentum suscipere debere ; quodque populum laicum, non tantum sub panis, sed etiam panis et vini speciebus, etiam post cœnam vel alias non jejunum passim communicabant, contra laudabilem universalis Ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam ausu sacrilego damnabiliter reprobare conabantur, communicandum esse pertinaciter asserebant : ipsa Synodus, ad quam conservare immaculatam Ecclesiam sponsam Christi pertinere dignoscitur, provide considerans, quod firmissime sit credendum, et nullatenus dubitandum integrum Christi corpus et sanguinem, tam sub specie panis, quam sub specie vini veraciter contineri ; et quod turpis existeret pars quæ suo non congrueret universo volens adversus hunc errorem saluti fidelium providere, matura plurimorum doctorum tam divini quam humani juris deliberatione præhabita, declaravit, decrevit et definivit, quod laudabilis et approbata consuetudo rationabiliter ab eadem Ecclesia et sanctis Patribus introducta et diutissime observata, et quam ipsa Ecclesia pro lege habuit, servavit et servat ; videlicet quod hujusmodi sacramentum, laicis sub sola panis specie ministraretur, quodque post cœnam confici, aut a Christi fidelibus non jejunis, nisi infirmitatis vel alterius necessitatis casibus a jure vel ab Ecclesia concessis, recipi minime liceret, præcipiens consuetudinem supradictam inviolabiliter observari ; ac propterea dicere, quod hanc consuetudinem aut legem observare sit sacrilegium aut illicitum, deberet censeri erroneum, et oppositum præmissorum pertinaciter vero asserentes, tanquam hæretici arcendi forent et per diœcesanum locorum seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ pravitatis in regnis seu provinciis, in quibus contra decretum prædictum aliquid forsan foret attentatum aut præsumptum, juxta canonicas et legitimas sanctiones in favorem Catholicæ fidei contra hæreticos et eorum fautores salubriter adinventas graviter puniendi forent ; et super iis venerabilibus fratribus nostris patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis eorum in spiritualibus vicariis ubilibet constitutis, processus esse dirigendos, in quibus eis auctoritate ipsius Synodi committeretur et mandaretur, ut effectualiter punirent contra decretum hujusmodi excedentes ; et nihilominus illos, qui communicando populum sub utraque specie hujusmodi exhortassent, et sic faciendum esse docuissent, si ad pœnitentiam redirent, ad gremium Ecclesiæ susciperentur, injuncta eis pro modo culpæ pœnitentia salutari, qui vero ex illis redire non curarent animo indurato, per censuras Ecclesiasticas, per eos ut hæretici, coercerentur ; invocato etiam ad hoc, si opus foret auxilio brachii sæcularis. Nos igitur volentes, quod declarationes, decreta et definitiones hujusmodi suum sortiantur effectum, discretioni vestræ per Apostolica scripta committimus et mandamus quatenus vos, vel quilibet vestrum, per vos vel alium seu alios, declarationes, decreta et definitiones prædicta faciatis auctoritate nostra firmiter et inviolabiliter observari : contradictores etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos kalendas Julii, Pontificatus nostri anno nono ».

15. *Mercatores deterriti a commeatu cum hæreticis in quos et viri principes incitati.* — Gerebatur interea sacrum bellum in hæreticos Bohemos, quorum vires ut enervarentur, vetuerat jam Apostolico Diplomate Martinus [1] ullos ipsis commeatus aliasve merces deferri : sed cum opum improba cæcaque cupido circumjectarum provinciarum mercatores adeo corripuisset, ut pietatis sensu abjecto pœnas spernerent, ac pulverem tormentarium globulosque ferreos emittendos in nostros per tormenta ænea, tum etiam vina, aromata, salem et alia aut bello aut victui necessaria cum crucibus, libris, calicibus, campanis ; aliave Ecclesiarum et monasteriorum sacra supellectili, quam Bohemi hæretici, ut inanes merces distrahebant, permutarent ; inde-

[1] Lib. VIII. p. 21. — [2] Lib. IX. p. 225.

[1] An. Chr. 1424. num. 9.

que ad ostendendum defendendumque hostis præferocior evaderet, Pontifex ejusmodi improbissimos mercatores anathemate iterum percullit, infamiæ nota inussit, exuit bonis, eorum corpora exposuit servituti, denique omnibus pœnis hostibus fidei sentientibusque cum hæreticis propositis affecit. Præterea præsules, urbium præfectos et magistratus severitate atque animadversione in eos uti jussit[1].

Dum hæc a Pontifice decernebantur, Joannes Bavariæ dux sacrum crucis symbolum accepit ad attollenda adversus Bohemos hæreticos signa : cujus pium consilium Martinus multis ornavit[2] laudibus, subsidiariumque aurum e sacerdotiorum vectigalibus redigendum, ei attribuit. Rogatus etiam Pontifex a Sigismundo Romanorum rege, ut Wladislaum regem Poloniæ ad conjungendas adversus hæreticos vires permoveret, cardinalem Ursinum episcopum Albanensem legatum decrevit in Poloniam, ac regem ad referenda statuendaque de prostrata impietate trophæa his litteris excitavit[3].

« Charissimo in Christo filio Wladislao regi Poloniæ illustri, salutem, etc.

« Cum rogaremur ex parte charissimi in Christo filii nostri Sigismundi Romanorum regis illustris ut, cum ipse intenderet, accedere personaliter ad expugnationem perfidorum hæreticorum Bohemiæ, requireremus serenitatem tuam ut ipsam quoque personaliter cum suis viribus debitum auxilium ad perficiendum tantum bonum præstare vellet : locuti sumus super hoc cum oratoribus tuæ celsitudinis, rogantes, ut te ad tam sanctum negotium nostri parte exhortarentur, qui cum nobis spem indubiam dedissent, te ad id personaliter accessurum, magnam suscepimus ex eorum verbis consolationem, et summam fiduciam concepimus ex talium principum concursu perfidiam illorum debere penitus exstirpari. Sperantes igitur in eo, cujus causa agitur, quod non secundum peccata nostra retribuet nobis, bona in spe sumus, quod præfata nequitia Bohemorum tolletur de medio per tuam et aliorum fidelium principum operationem.

« Ut autem desiderium cordis nostri circa ipsorum exstirpationem facilius consequatur effectum, mittimus ad Germaniæ et alias partes venerabilem fratrem Jordanum episcopum Albanensem, dictum cardinalem de Ursinis, nostrum et Apostolicæ Sedis legatum ad motandum et exhortandum Christi filios, ut ad subversionem hujusmodi hæreticorum debita impendant auxilia et favores. Ideo serenitatem tuam, in qua specialem fiduciam habemus, et quam semper invenimus promptam ad Catholicæ fidei defensionem, rogamus et exhortamur in Domino, ut sicut bonus miles Christi Jesu sumens scutum adversus hos hæreticos detestandos velis omni studio et pro viribus incumbere ad eorum exstirpationem et desolationem, si permanserint in perfidia ipsorum, accedens personaliter ad perfectionem tam egregii operis tam accepti Deo. Hoc nihil laudabilius, nil excellentius potes facere quam ut tuo auxilio et virtute hoc nefandum semen hæresis tollatur de grege Domini, neque est aliud opus, quod magis deceat serenitatem tuam, cujus est proprium expugnare hæreticos, defendere fidem Christi et fideles protegere : ex quibus et laudem in hoc sæculo perpetuam, et æternam apud Deum gloriam consequeris. Super his autem nonnulla commisimus dilecto filio Jacobino de Rubeis nuntio nostro eidem serenitati referenda, quibus placeat adhibere plenam fidem. Datum Romæ apud SS. Apostolos, V kalend. Februarii, anno IX ».

Witoldum quoque magnum Lituaniæ ducem virtutibus præstantem, et rei militaris peritissimum incitavit[1] Martinus, ut ad delendam hæresim, quæ nulla etiam tum ratione mulceri vel domari potuerat, fortissime insurgeret.

« Dilecto filio nobili, viro Witoldo, magno duci Lithuaniæ, salutem, etc.

« Nobilitatem tuam, qui semper fidei Catholicæ egregius propugnator et augmentator fuisti, rogamus atque exhortamur in Domino, ut sicut de devotione tua plene confidimus et de te spem gerimus singularem, ad delendum tantam perniciem, tam detestandam hæresim, tota mente et pro viribus incumbas succurasque fidei orthodoxæ scuto defensionis tuæ. Multa sunt opera, quæ principes decent, nullum est tamen majoris gloriæ, majoris præmii ad Deum, quam reprimere hæreticos, defensare Catholicam fidem, et oppressos erigere fideles : quod licet semper studiose feceris, et ex eo fueris summam laudem consecutus, tamen in hac re tuarum virtutum laus maxime elucebit, quæ tanquam supra candelabrum posita nullo exstinguetur tempore, sed lucebit in æternum. Super his autem et nonnullis aliis quædam referenda nobilitati tuæ commisimus, dilecto filio Jacobino de Rubeis nuntio nostro, cui velis in dicendis adhibere credentiæ fidem plenam, Dat. etc. »

16. *Catholici ab hæreticis in acie victi.* — Ut arma Polonica a se averterent Bohemi arte usos inferius visuri sumus. Interea dum Christi cultores ad sacram militiam precibus et lacrymis urget Pontifex[2], certatum est maximo ardore ad Auscham urbem in Albis fluminis ripa sitam : cum enim militari præsidio muniendam tradidisset Sigismundus Frederico Misniæ marchioni eidemque Thuringiæ Lantgravio, hæretici illam duce Ziscka obsidione cinxere : ad quam solven-

[1] Lib. V. Ep. cur. p. 253 et 254. — [2] Lib. VIII. p. 231. — [3] Lib. brev. p. 42. et Ms. Alex. VII.

[1] Lib. brev. Ms. Alex. VII. p. 43. — [2] Æn. Syl. hist. Bohem. c. 44. et Cocl. hist. Huss. l. V.

dam cum exercitus Catholicus concurrisset, diu stetit ambigua spe pugna, in qua fortissimi cecidere, ac demum hæreticis cessit victoria arcano divinæ providentiæ consilio, quæ occumbentes pro fide orthodoxa in cœlum admisit, quorum salus æterna sine ea clade periclitabatur, ut ex objecto cuidam viso indicat Jo. Coclæus[1] : « Magni, inquit, ac multi nobiles in eo prælio ceciderunt Burgravii Misnenses, comites Kirchbergunses, et Gleichenses, et nobiles quamplurimi ; ferunt quippe ex una familia nobilium de Gokeritz cecidisse supra sexaginta quinque viros, quorum unus uxori suæ puerperæ apparens et lecto assidens eam rogasse fertur, ut agricolis sibi subditis non esset tot angariis aut servitutibus, ut ipse fuerat, molesta, modiumque daret justiorem ; ob eas enim res iniquas ipse damnatus fuisset Dei judicio, nisi pugnasset contra hæreticos. Tanta autem fuit hæreticorum feritas, ut ne illis quidem parcerent qui projectis armis ac flexis genibus vitam supplices petebant. Novem millia Catholicorum in ea pugna occubuerunt : Auscha capta ac funditus per incendium deleta fuit ».

17. *Hæreticorum irruptio in Lusaciam, et eorum immanitas.* — Re secunda elatus Ziska cum Pragensibus bellum suscepit : sed magna ab iis accepta clade in fugam aversus est ; actum de eo erat, nisi Georgii Podgiebratii postea regis pater opem ei tulisset. Cum vero in angustias montium, in quibus Pragenses explicare acies non poterant, pervenisset, stare signiferum jussit, victoresque maxima vi fudit ; ac mox signa adversus Pragam convertit : dein concordiæ interprete Joanne Rokyzana, conciliatus Pragensibus Austriæ bellum intulit. Evastatam etiam ab hæreticis Lusaciam, atque horrenda ab iis crudelitatis exempla edita, narrat hisce verbis Albertus Krantzius[2] : « In Lusaciam Christi hostes movent, obsedere Lubanam urbem (1), cives pro viribus se tuentur. Aliquando concepta fiducia ausi egredi hostes lacessunt : et prima quidem parte stragem faciunt, sed conglobati hostes retro agunt cives urgentes in urbem, secutique cum illis ingrediuntur portas. Jam urbe per eam occasionem capta, fit strages infinita in omnem populum. Pastor Ecclesiæ de eminentiore loco hortatur cives sonora voce pro Christi honore fortiter decertare : pollicetur regnum, quibus ab improbis hæreticis mors irrogatur. Non ferunt improbi libertatem sacerdotis ; captum quatuor alligant equis in diversum actis, ut crudelissimo exemplo interiret. Clerus omnis in Ecclesiam se recipiens laudes concinit summæ Virgini, implorans auxilium, *Salve Regina* sonoris vocibus decantans. Inter agendum adsunt cruentis hostes gladiis : raptos pueros dissecant medios, confodiunt sacerdotes, profanant templa cadaveribus, cruore replentur omnia, incenduntur Ecclesiæ, subvertuntur monasteria, monachi et sacerdotes contrucidantur. Anus, fœminæ, virgines obruuntur : puellæ et juniores fœminæ ad libidinem reservantur. Infelix tragædia subversarum urbium exuperat omnem fidem ; tam crudeli sævitur exemplo. Ea urbe ferro et igne consumpta, in aliam vertuntur, cui nomen Goltberg, quam simili strage ac sævitia perdiderunt. Non sufficit lingua nec calamus, crudelis populi sævitiam explicare : parvulos cum matribus una perimunt : incredibile memoratu, quo furore in monasteria debacchantur. In sola Moravia per unam hanc Æstatem decem urbes muratas subverterunt : miserabilis res, et quæ lacrymas excuteret etiam alienissimo. Omnem pietatem, omnem humanitatem protinus abjecerunt : Christianos se obliviscuntur omnibus infidelibus immaniores, imo bestiis omnibus ferocitate incomparabiles ».

18. *B. Joannes Capistranus oppositus Fraticellis.* — Dum hi hæretici omnia ferro flammaque aperto scelere miscebant, alii contrariis artibus, fallaci nimirum sanctitatis lenocinio, Christi fideles a Catholica religione avertere nitebantur, quibus Pontifex veræ sanctitatis splendore tunc radiantem B. Joannem e Capistrano Ordinis Minorum opposuit, qui inductam a tenebrionibus illis impietatis caliginem discuteret, eumque amplissima potestate munivit, ut ipsos comprimeret plecteretque :

« Martinus, etc. Cum sicut[1] fide digna relatio plurimorum nobis displicenter innotuit, in plerisque mundi partibus quædam secta hæreticorum, nefandi scilicet Fraticelli *della Opinione* vulgariter nuncupati, operante satore zizaniæ, proh dolor ! eruperit, pestiferum virus evomens, simplices animas suis tendiculis et palliatis coloribus sub prætextu simulatæ sanctitatis illaqueando decipit, illas æterno satagens igni transmittere consumendas ; nos huic veneno hæresis nefariæ et labi pestiferæ, quam exstingui supremis affectibus anhelamus, salubri remedio occurrere cupientes, et ne hujusmodi morbus inficiens excrescat ulterius, sed, cooperante Domino, radicitus passim evellatur, salubriter

[1] Cocl. hist. Huss. — [2] Alb. Krantz. Wandal. l. XI. c. 9.

[1] Lib. V. Ep. cur. p. 274.

(1) Quæ hic referuntur ex Krantzio de obsidione Lubanæ urbis plane conveniunt cum iis quæ narrat F. Hermannus Cornerus in Chronico. Hæc tamen omnia idem Cornerus, historicus eorum temporum æqualis, sequenti anno 1427 contigisse affirmat. Quare duo illa prælia, quorum alterum post alterum in Annalibus exhibentur, ita distribuenda sunt, ut ex pugnatio Lubanæ urbis ad sequentem annum, pugna vero ad Auscam urbem, *Vohzense oppidum* appellat Cornerus, ad Julium mensem anni hujus exeuntem, teste eodem Cornero, referendæ sint.
MANSI.

providere volentes, ac sperantes, quod tu quem, ut accepimus testimoniis fide dignis, constantia fidei, religionis zelo, vitæ munditia et aliis multiplicum virtutum meritis Altissimus insignivit, per tuæ prudentiæ et sollicitudinis studium labem hujusmodi exstirpare, et orthodoxæ fidei fructuosos palmites transplantare conaberis, tibi contra præfatos hæreticos eorumque adhærentes, complices et fautores », et infra, « plenam et liberam concedimus facultatem, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum VI kal. Junii, Pontificatus nostri anno IX ». Quæ etiam mandata dedit [1] Jacobo Antonii e Monte-Brandono Minoritæ [2], concionatori egregio, qui complures ab ea perfidia in Ecclesiæ gremium revocarat, ac Bernardo e Boyandis Ordinis Prædicatorum, ut Barcinonensem, Gerundensem et Uticensem diœceses ejusmodi hypocritarum lue expurgaret. Longe diversus erat a B. Capistrani pietate pseudominorita quidam Anglus dictus Willelmus, qui hæreseos suspicione notatus conjectusque in carcerem eo postea effracto inde avolavit, cujus comprehendi provinciam dedit Pontifex Cantuariensi et Eboracensi archiepiscopis [3] : « Cum inter cætera », ut ait, « in quodam sermone suo Londonii ad populum publice, etiam sine licentia loci ordinarii, prædicasset decimas personales de jure divino non fore solvendas, sed quod licuit unicuique eas ad libitum suæ voluntatis in alios pios usus commutare ».

19. *Arrogata a politicis Anglis sacerdotiorum conferendorum auctoritas, quo nomine Episcopus Wintoniensis a Martino increpatus et excitatus.* — Obsolescebat admodum in eo regno politicorum improbo consilio Ecclesiastica libertas, cum parum perspicerent evertendam e summo fastigio Anglicam potentiam, cum Ecclesiæ dignitatem dejecissent : nam puero rege sanxerant proceres sacrarum opum spe et cupidine prolectati, regio nomine et auctoritate sacerdotia conferenda esse ; necnon cleri causas ad tribunal profanum traxerant, damnarant exilio Ecclesiarum administrationem a Christi vicario accepturos, promulgantibusque Apostolica edita extremum supplicium intentaverant : ad quæ auferenda iniqua decreta Pontifex Henricum episcopum Wintoniensem, in Anglica aula auctoritate florentem, gravissimis hisce litteris excitavit [4] :

« Venerabili fratri Henrico episcopo Wintoniensi.

« Si quam in districto Dei judicio de commissis tibi ovibus rationem redditurus es aliquando cogitares, si meminisses et tu quæ pastoralis officii cura esse debeat, quamque Ecclesiæ Romanæ, a qua dignitatem et auctoritatem vindicas, jus atque honorem tueri obligatus es, in consideratione duceres, profecto non usque adeo dormitares neque negligeres : surrexisses jamdudum, et post oves jam longe aberrantes inclamares, ac pro viribus resisteres his, qui jura ac privilegia a summo omnium Ecclesiarum capite Christi Ecclesiæ Romanæ tradita sacrilego usu violant atque contemnunt. Numquid ideo pontificalis dignitas tibi commissa est, ut hominibus præsis, opes cumules et quæ tua sunt, non quæ Jesu Christi, quærere debeas Si id existimas, vehementer erras, et a Christi intentione longe abes, qui cum B. Petro oves suas committeret, nil ei aliud nisi ut illas pasceret indixit, prius non semel, sed bis ac tertio an ab eo diligeretur expostulans ? Estne hæc dilectio in Christum, quam habes ? Estne hoc curare ac pascere oves ? Hanc debitum, quo Romanæ Ecclesiæ adstringeris, recte exsolvis ? En ante oculos tuos ab ovili errantes in præcipitium labuntur oves, nec illas revocas, nec reducis : in conspectu tuo herbas pergunt pestiferas pascere, nec illas prohibes, imo (quod abominabile est) tuis quasi manibus hujusmodi præbes mortiferum cibum : te vidente, lupus illas disperdit, et jaces tanquam canis mutus non valens latrare : adspicis simul et Christi et Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ mandata, auctoritatem reverentiamque contemni, nec vel unum murmuras verbum clanculum saltem, si nolles palam. An ignoras ante æterni tribunal judicis hujusmodi reatus ac culpæ usque ad minimum quadrantem redditurum te rationem ? Num credis, si qua tuo neglectu perierit ovium, pereunt autem multæ, de tuis manibus sanguis earum exigetur ? Quid per os Ezechielis [1] Dominus comminetur, memorare et extimesce. *Ipse inquit Dominus : Speculatorem domui Israel posui te : si videris gladium venientem, et non sonueris buccina, et aliquis perierit, sanguinem ejus de manibus tuis requiram. Hæc dicit Dominus.*

« Qualis autem ac quantus iniquitatis et abominationis gladius in Angliæ regnum atque oves tuas descenderit tuo judicio, si ratione uteris, relinquimus. Perlege statutum illud regium, si tamen statutum, si tamen et regium dici fas est : nam quomodo statutum, quo statuta Dei et Ecclesiæ destruit ? Quomodo regium, quod justitiam perimit contra id, quod scriptum est [2] : *Honor regis judicium diligit ?* Et judica, venerabilis frater Christiane episcope ac Catholice præsul, si justum, si æquum, si quod Christiano populo servari debeat, dignum est. In primis per id exsecrabile statutum ita rex Angliæ de Ecclesiarum provisione et administratione disponit, quasi vicarium suum Christus eum instituisset : legem condit super Ecclesias, beneficia, clericos et Ecclesiasticum statum ad se

[1] Lib. VIII. p. 232. — [2] Lib. V. p. 285. — [3] Ead. pag. — [4] Lib. VII. brev. p. 1. et in al. cod. Ms. Alex. VII. p. 81.

[1] Ezech. XXXIII. — [2] Ps. XCVIII.

suamque laicalem curiam causas spirituales et Ecclesiasticas jubet introduci : et ut uno verbo concludamus, ita ut de clericis statuit de Ecclesiæ et Ecclesiastico statu, quasi Ecclesiæ claves in manibus haberet, et non Petro, sed sibi hujusmodi cura commissa foret. Præter hanc nefandam dispositionem impias quasdam contra clericos adjecit pœnas, quæ ne quidem contra Judæos vel Saracenos per ullum de suis statutis promulgatæ inveniuntur. Possunt ad Angliæ regnum cujuslibet generis homines libere proficisci, soli acceptantes beneficia auctoritate summi Pontificis vicarii Jesu Christi jubentur exulare, capi, carcerari omnibusque bonis exui, executoresque litterarum Apostolicarum, procuratores, notarii et quicumque alii censuram seu processum ab Apostolica Sede in regnum mittentes aut deferentes ultimo supplicio deputantur, projectique extra protectionem regis ab omnibus captivandi.

« Vide si audita est unquam similis statuti iniquitas : consideret prudentia tua si regem ac regnum hujusmodi statuta decent : cogita si talia inspicientem silere oporteat, et non magis clamare, contradicere et pro viribus resistere. Estne ista filialis reverentia ? Estne ista Christiana devotio, quam regnum Angliæ sanctæ matri Ecclesiæ ac Sedi Apostolicæ exhibet ? Potestne Catholicum regnum id dici, ubi hujusmodi statuuntur profanæ leges et observantur, ubi prohibetur admitti vicarius Christi, ubi oves suas successor Apostoli Petri pascere juxta mandatum Domini non permittitur ? Christus dixit [1] Petro suisque successoribus : *Pasce oves meas* : statutum autem regni pascere ipsas non sinit, sed vult ut rex ipse pascat, devolvendo ad eum in certis casibus Apostolicam auctoritatem. Christus ædificavit Ecclesiam supra Petrum ; sed regni statutum id prohibet : nam non patitur Petri cathedram de Ecclesia, prout judicaverit expedire, disponere. Christus voluit, quod quidquid summus Pontifex in terris solverit aut ligaverit, solutum ligatumve esset in cœlis ; statutum autem huic divinæ voluntati non assentit : nam si quos sacerdotes ad ligandum solvendumve animas Christi vicarius in regnum contra statuti tenorem destinaverit, non modo ipsos non admittit, sed exulare jubet, bonis privari aliisque pœnis affligi, et censuram seu processum Apostolicum in regnum deferens tanquam sacrilegus capite punitur. Quid ad hæc tua discretio respondebit ? Estne hoc Catholicum statutum ? Potestne sine Christi injuria, sine Evangelii transgressione, sine animæ interitu tolerari aut observari ?

« Cur igitur non clamas et quasi tuba exaltas vocem tuam, annuntians populo tuo peccata sua, et domui Israel scelera eorum, ne sanguis eorum de tuis manibus requiratur ? Et si omnes, quibus populorum cura commissa est, facere teneantur, quanto magis id tibi necessarium exsequi, cui et populos et populorum ministros, oves et ovium pastores tuæ sollicitudini Romana deputavit Ecclesia, a qua et primatum et Sedis Apostolicæ legationem super Anglicanas Ecclesias suscepisti, et per ipsam illius gloriosissimi martyris B. Thomæ olim Cantuariensis archiepiscopi successor effectus es, qui adversus similia decertans statuta, holocaustum se Deo offerens, pro libertate Ecclesiastica occubuit ? Tu certe ob hæc omnium primus, qui vexillo assumpto prodire in aciem deberes, et fratres coepiscopos tuos tuo exemplo in certamine sistere, omnium terga vertis, et aliquos, qui forte resistendi impetum carperent, tua sive pusillanimitate sive dissimulatione, sive, ut omnes attestantur, evidenti prævaricatione a bono proposito dejicis. Itaque de te queritur Ecclesia, si in te omnis culpa transfertur, non mirari sed dolere, imo potius te ipsum corrigere debes, et debitum, quo omni jure adstrictus es, audacter exsolvere : pro qua re efficienda, si velis, quam potes adhibere operam, non magnum certamen subeundum est. Persuade tantum pro officio et auctoritate tua sæcularibus, et eos veritate instrue ; ostende eis peccatum, quo observantes prædictum statutum illaqueantur, et erunt, ut omnes asserunt, prava in directa et aspera in vias planas.

20. « Ne igitur si tacuerimus et nos, tuam aliorumque desidiam dissimulantes, similis apud omnipotentem Deum culpa reos efficiat, neve ovium nostrarum sanguis, si neglexerimus, a manibus nostris exigatur, tuam fraternitatem, quanta possumus industria, toto corde totoque affectu hortamur, monemus, requirimus, et in virtute sanctæ obedientiæ, et sub excommunicationis pœna cui, si neglexeris, ipso facto te subjicimus, districte præcipiendo mandamus, quatenus quamprimum ad locum, ubi consiliarii charissimi in Christo filii nostri Henrici Angliæ regis illustris conveniunt, personaliter accedas, eosque tam Ecclesiasticos quam sæculares pro sapientia, quam Dominus inspiraverit, rationibus reddas instructos, ut prædictum statutum in proximo parlamento tollant penitus et aboleant, cum omni divinæ et humanæ rationi, veteris ac novi Testamenti, Conciliorum, sanctorum Patrum, summorum Pontificum decretis, ipsius denique universalis Ecclesiæ observantiæ evidentissime contradicat, nec sine interitu salutis æternæ quovis modo servari possit. Illud quoque inter alia dicere non omittas, qualiter Ecclesiasticæ libertatis violatores facientes statuta aut consuetudines contra ipsam libertatem servari, officiales, rectores, consiliarii locorum, ubi hujusmodi statuta vel consuetudines editæ fuerint vel servatæ, ac etiam qui secundum prædicta judicaverint, ipso jure

[1] Ps. XXI.

excommunicationem incurrunt, quæ, quantum sint Christi fidelibus metuenda, ipse plane poteris declarare. Idem sub eadem pœna facere te volumus, cum parlamentum inchoabitur, tam erga prædictos consiliarios, quam erga communitates et alios, qui vocem in ipso habuerint parlamento. Insuper ut pluribus viis honori Dei ac sanctæ matris Ecclesiæ et animarum saluti provideatur, sub simili pœna mandes ac præcipias omnibus, tam rectoribus Ecclesiarum, quam aliis officium prædicationis obtinentibus, sæcularibus et religiosis, ut frequenter in sermonibus suis populum de prædicta materia instruere non omittant. Volumus autem, ut quidquid super prædictis feceris, per tuas litteras, quibus saltem duæ graves personæ, quæ ipsis requisitionibus per te faciendis interfuerint, se subscribant, nos certiores efficias. Datum Romæ apud SS. Apostolos V id. Decembris, Pontificatus nostri anno x ».

Asserendæ ab impiorum injuria dignitatis Apostolicæ tum vindices erant acerrimi Oxonienses doctores, quos Martinus sollicitavit[1], ut cum Juliano Cæsarino internuntio Apostolico operam pro tuenda libertate Ecclesiastica et viris doctrina conspicuis ad ampliora sacerdotia promovendis conjungerent : « Cum inquit, inter studia generalia præcipuum locum tenere noscitur universitas vestra, ex qua plurimi excellentes viri effloruerent, hoc maxime consolamur in vobis, quod summa devotio atque affectio vestra esse dicitur erga conservationem et defensionem status et dignitatis Romanæ Ecclesiæ et Apostolicæ Sedis. Ob quam causam merito prosequitur hanc devotionem affectionemque vestram paterna benevolentia et charitate singulari : in eo est enim uberrimus fructus studiorum vestrorum, si ea, quæ docetis, opere adimplentes, fidem orthodoxam, nostram et ipsius Sedis auctoritatem dignitatemque defendatis, et Ecclesiasticam libertatem consecutos. Datum Romæ apud S. Petrum IV kal. Aprilis anno ix ». Cæterum Henricus episcopus Wintoniensis a Martino objurgatus errorem expiavit; ipsum enim cardinalitia purpura donatum extremo anno visuri sumus una cum Juliano Cæsarino, de quo paulo ante memoravi. At dum politici Angli sacrarum rerum affectant imperium, divinum Numen suis consiliis adversum passi sunt : siquidem Gallorum res hoc anno assurgere visæ sunt ; narrat enim Monstreletus[2] Anglos aliquarum urbium obsidione depulsos, atque a Britonibus cæsos.

21. *Initum fœdus in Mediolani ducem.* — Nec pacatæ res in Italia fuere ; pepigisse enim ineunte anno Nicolaum marchionem Atestinum fœdus cum Florentinis ac Venetis adversus Philippum Mariam Mediolani ducem, cujus potentia terrorem cæteris Italiæ pricipibus afferebat, tradit Joannes Baptista Pigna[1] : additque Diarii Veneti[2] auctor, vigesima Februarii die, Pontificis, Sigismundi Romanorum regis, Venetorum, ejusdem ducis aliorumque plurium principum oratores Ferrariam convenisse, ut de concordia agitarent ; quippe Pontifex ac Sigismundus id bellum in fidei hostes Wiclefistas Turcasve vertere nitebantur. At nulla ratione Philippus Maria adduci potuit ad pacis leges accipiendas, quibus non modo Flaminia Etruriaque abstinere, verum Genuam etiam in pristinum libertatis statum restituere jubebatur. Erupit itaque in bellum discordia : ac Veneti[3] præfecto exercitui comite Carmagnola Brixiam in Venetæ reipublicæ ditionem redegere mense Martio, plures arces in circumjecto agro ad deditionem perpulere. Conjunxit se huic sociali fœderi in ducem Mediolanensem inito Amedeus[4] dux Sabaudiæ, adeo ut Philippus Maria res suas in ingenti periculo, ob affectatam a se juris Pontificii Flaminiam spretaque Apostolica monita esse perspexerit : nam et Martinus Pontifex Forumlivium et Imolam ab eo repetebat, et Alfonsus rex Aragonum Genuam ab ejus imperio divellere conabatur. Ne itaque tot hostium potentiæ succumberet, aliquos sibi conciliandos censuit : Martino Imolam et Forumlivium restituit[5], cum Alfonso fœdus percussit[6], Portu Veneris et Erice dimissis, ac nonnullis Corsicæ arcibus, quæ Genuensi parebant imperio, dimissis, quam ob causam dux ipse Genuensium odium in se concitavit.

22. *Turcarum in Negropontum irruptio ; et de Græcis Ecclesiæ conciliandis actum.* — Dum in Occidente Venetum imperium in eo bello, ut diximus, propagatum, debilitatum est[7] in Oriente a Turcis : decima enim nona Maii die, relatum ad senatum narrat Diarium Ms. Venetum, Turca instructa classe nocte intempesta in Euboeam exscensionem fecisse, magnaque hominum, mulierum et puerorum multitudine abducta in servitutem, plura loca ferro et flamma delevisse.

Quod ad res alias Orientales spectat ; ad Ecclesiæ Romanæ gremium Græcos reducendi cupidus Pontifex, cum jam ante agitatum esset cum postremo imperatore de celebrando Concilio, in quo schisma vetus aboleretur, novum imperatorem Joannem, ac Josephum patriarcham Constantinopolitanum de sacra Ecclesiarum instauranda conjunctione appellavit, misso Andrea Ordinis Prædicatorum Apostolico nuntio, cui tradita syngrapha Christi fideles omnes est adhortatus[8], ut libere eum commeare sine-

[1] Brev. p. 40. cod. Ms. Alex. VII. — [2] Monstr. vol. 2. p. 32.

[1] Pign. de princ. Atest. l. vi. — [2] Diar. Ms. Ven. hoc an. — [3] Id. ib. in hist. Leon. Aret. rer. Ital. hist. Sabellic. ennead. 10. l. ii. Cavit. in Annal. hoc an. Pign. l. vi. — [4] Diar. Ven. Ms. — [5] Cavitel. in Annal. hoc an. Pig. l. vi. — [6] Sur. l. xiii. c. 41, et Foliet. hist. Genuæ l. x. — [7] Diar. Ms. Venet. hoc an. — [8] Lib. v. Ep. cur. p. 282.

rent, proposita subjectis verbis itineris causa : « Cum dilectum filium Andream de Constantinopoli Ordinis fratrum Prædicatorum, sacræ theologiæ professorem, totius societatis fratrum propter Christum peregrinantium et unitorum vicarium generalem, ac magistrum scholarum palatii Apostolici ad charissimum in Christo filium nostrum Joannem Romæorum imperatorem illustrem, ac venerabilem fratrem nostrum Joseph patriarcham Constantinopolitanum, necnon ad nonnullas Græciæ partes pro maximis et arduis Catholicæ fidei negotiis per nos sibi commissis personaliter destinemus, etc. » Ut demum post plura colloquia, Joannes imperator ac Josephus patriarcha Eugenio IV Pontifice maximo in Italiam venerint, ac Florentiæ in Œcumenico Concilio Orientalem Ecclesiam Latinæ conjunxerint, suo loco dicetur. Nunc reliquas Orientales res prosequamur.

23. *Cyprus ab Ægyptio divexata, et cur vetita a Pontifice peregrinatio ad Terram Sanctam.* — Adducta in maximum discrimen Cyprus, quam anno superiori sultanus Ægyptius sæva populatione vexarat, graves curas afferebat Pontifici, qui Occidentales principes bellis civilibus implicitos ad eam a Barbarorum tyrannide liberandam permovere non poterat : ne vero aliqua ope Jano ejusdem insulæ regi deesset, fisci in Cypro præfecto præcepit [1], ut aurum, quod juris Pontificii duobus annis excurrentibus foret, in regium ærarium derivaret : « Cum, inquit, ut nuper non sine amaritudine mentis accepimus, vehementer a quampluribus hæsitetur, ne ab infidelibus Christiani nominis inimicis navali classe insula Cypri hostiliter invadatur, prout de anno præterito effectum est, ibique per ipsos Acfanos maxima damna inferantur, etc. »

Tenue id levamen erat adversus immensas sultani Ægidii opes, quas cum augeret magis ex gravissimis vectigalibus extortis a Christianis sepulchrum Dominicum lustraturis, certior ea de re factus Pontifex a Caroli regis Francorum equitumque Rhodiorum magistri oratoribus suscipi vetuit eam peregrinationem, quæ ob temporum iniquitatem rei Christianæ damnum allatura foret, unde Philippo Brabantino comiti S. Pauli adeundi ejusdem sepulchri potestatem flagitanti, eam non contulit, propositis pluribus argumentis, imo ipsum [2], ut potius pro defendenda Rhodo adversus Barbaros in eam insulam se conferret, hortatus est :

« Dilecto filio nobili viro Philippo de Brabant, comiti S. Pauli, salutem.

« Inter consolationem, quam in Domino suscepimus ex litteris scriptis ad nos per nobilitatem tuam, quibus licentiam petis visitandi sepulchrum Dominicum et alia sancta loca ultramarina, illud sane molestum fuit cordi nostro, quod ea tempora inciderunt, ut nequeamus, prout cupimus, satisfacere in hac parte desiderio tuo. Prohibemur communi causa Christianorum, quos tueri debemus, tum etiam movemur respectu personæ tuæ, quam diligentes paterna charitate nolumus eam subjici manifestis periculis infidelium, nam ut scias quantum noceat Christianis frequens ipsorum accessio ad loca sancta ultramarina, accedentes ad nos nuper oratores charissimi in Christi filii nostri Caroli regis Cypri illustris et dilecti filii magistri hospitalis S. Joannis Jerosolymitani non sine gravi querela nobis exposuerunt quanta mala eis proveniunt propter illorum pecunias, qui visitant hujusmodi loca sancta, asserentes noviter parari classem ingentem per Saracenos ad spoliandas, diripiendas et occupandas insulas Cypri, quam anno præterito multis bonis spoliaverant, et Rhodi, ut (quod Deus avertat) dubitarent non modicum de statu ipsorum, nisi Omnipotens de pietatis suæ munere provideret : quæ omnia ut plurimum dicebant fieri auxilio Christianorum adeuntium ad Terram-Sanctam, conquerentes quodammodo magis de Christianis, qui illos rabidos canes suis pecuniis armabant, quam de perfidia Saracenorum, qui nisi pecuniis fidelium fulcirentur, non possent tanta eis mala inferre. Addebant præterea Christianos ab illis fidei hostibus cum multis ex causis irrideri, tum vel maxime, quod Christianorum pecuniis Christianos debellant et destruunt ; quam ob causam supplicarunt nobis, ne quis ad ea loca deinceps proficisceretur. Itaque moti eorum precibus, tum quia causa id postulabat, sacro etiam cardinalium collegio hoc suadente, et universa pene postulante Romana curia, interdicendum duximus, ne quis ad loca præfata ad præsens se deberet conferre, ne per subsidia fidelium addantur illis vires ad Christianorum subversionem.

« Movet insuper nos non parum periculum personæ tuæ et magnum discrimen ad quod te objiceres : cum enim mare illarum partium sit repletum undique piratis et infinitis navibus, quibus bellum inferunt insulæ Cypri, videtur impossibile illuc tuto adire aut redire quem posse, quin incidat in manus infidelium, quibus cum nulla sit fides, nullam fidem norunt servare. Ut autem planius conspicias difficultates adeundi, dilectus filius nobilis vir Guido bastardus Burgundiæ, qui una cum domino de Robayns et comitiva eorum ante prohibitionem nostram illuc accesserunt, scripsit nobis ex insula Rhodi, eos ulterius ire non posse, et propterea ipsos commorari voluisse in dicta insula pro ipsius defensione ad laudem nominis Christi. Hoc idem si tua magnificentia vellet facere ; ire scilicet ad insulam Rhodi, et ibidem cum tua comitiva aliquandiu commorari pro illius insulæ defensione, gratissimum nobis faceres præ cæteris

[1] Lib. V. Ep. cur. p. 260. — [2] Lib. IX. brev. p. 2..

rebus, et ut id facias in Domino exhortamur, concedentes tibi et tuis auctoritate Apostolica, si eo accesseris permanserisque aliquo tempore pro defensione hujusmodi, omnes et singulas remissiones et indulgentias, quæ sunt visitantibus sepulchrum Domini et alia loca sancta ultramarina quoquomodo concessæ, etc. Datum Genezani Penestrinæ diœcesis kal. Septembris, Pontificatus nostri anno IX ».

24. *Cypri miserandum excidium, et Christiani cæsi et capti.* — Imminentibus tum Barbaris Rhodo habiti sunt Montione Rhodiorum equitum generis Hispani conventus [1], quibus præfuit magistri Rhodi orator Stariguesius, isque ab Alfonso rege subornatus, supremo magistro inscio, centum aureorum millia spopondit, ut classem ad ferendas Rhodo suppetias ornaret ; sed cum patuisset, Alfonsum sacris iis opibus classem instruere molitum ut arma verteret in Catholicas, rescissa ea Stariguesii pactio est a magistro ; qua usus occasione Alfonsus Rhodii equestris Ordinis opes, quæ in Tarraconensi regno erant, contra invasit.

At sultanus, quem Mechellam Æneas Sylvius vocat, impetus non in Rhodum, quam milite et armis instructam putabat, sed in Cyprum convertit [2] : cujus bellico apparatu territus rex Janus Nicolaum episcopum Famagustanum ineunte anno in Occidentem misit, qui reges ac principes ad ferendas sibi suppetias commoveret. Accessit is ad Martinum, a quo universis fidelibus commendatus fuit [3]. Verum laborante civilibus bellis Occidente, ac præcipue Gallia Anglicis armis attrita, leviora tantum auxilia elici potuere , qua occasione ferociens sultanus Ægyptius, classe maxima comparata, vexatam superioribus excursionibus Cyprum oppressit, deleto Christiano exercitu, et capto in acie Jano rege ; quæ paucis verbis perstringit Æneas Sylvius [4], latius vero describit Ms. Diarii Veneti [5] auctor , ac refert prima Augusti hujus anni Ægyptiam classem in Cyprum ductam, duasque Saracenorum acies male ad pugnam instructas internecionique de illorum more objectas concisas fuisse, fessisque in cæde imbellium viribus, a fortiori Ægyptiaci exercitus agmine Christianos demum profligatos, et Janum regem in gutture sauciatum captumque : ac tum Cyprios in fugam se conjecisse : Gallos vero, qui prælium sustinere ausi erant, ferro stratos, evolutoque septimo die Nicosiam Barbaris se dedisse, ac viginti millia Christianorum in servitutem abducta. Interea Rhodiam classem duodecima Augusti serius ferendam opem advolasse ; nec tamen ipsos temporis opportunitate ad profligandam classem Ægyptiacam opportunitate usos, cum milite qui exscensum in terram fecerat, imparata esset.

Addit hoc interim spatio interceptam ab Ægyptiis navem Venetam, quæ e Syria solverat, cæsisque Christianis, qui armis se defenderant et Joanne Dandulo ac duobus Genuensibus, qui fidem Christianam deseruere, precaria vita donatis, viginti quinque religiosos viros, partim laicos, qui demissi in preces non pugnarant, ac vitam indicta ad Mahometem a Christo defectione aspernati sunt, martyrio affecisse, dum supplicibus manibus ad cælum tensis ardentissimo pietatis sensu animas Deo commendabant. Eadem confirmat Monstreletus [1] ex litteris Rhodo missis, utque rex Cyprius paulo post in Ægyptum ductus sit barbarica classe ad sultanum, in Cairi ingresssu vincti Christiani bini et bini abrepti Deiparæ vexillum inverso in terram apice raptatum a Saracenis, rex vero catenis onustus mulo impositus ante conspectum sultani, qui ex editiori loco illum despectabat, in terram caput inclinare novies terræque osculum figere coactus est, ac deinde in carcerem conjectus.

25. *B. Nicolaus Albergatus pacis interpres missus, et litteræ ad Genuenses datæ ad ferendam opem Cypro.* — At Pontifex diræ hujus cladis accepta fama, ingenti dolore percitus miserandum Christianorum mutuo sese bello laniantium sortem luxit : cumque jam ante Nicolaum Albergatum ex sacra Carthusianorum familia episcopum Bononiensem pietatis laude præstantem, creatum (uti dicetur) tit. S. Crucis presbyterum cardinalem, ad Philippum Mariam Mediolanensium ducem ac Venetos misisset, ut pacem inter illos redintegraret, cœptis eo ardentius insistere jussit, quo ob Christianorum dissidia tantam cladem Cyprus passa esset ; quo argumento hæ litteræ ad Franciscum Fuscarum Venetiarum ducem scripsit [2] : « Desideramus semper pacem, pro qua tractanda ad nobilitatem tuam misimus dilectum filium nostrum Nicolaum tit. S. Crucis presbyterum cardinalem A. S. L. et cum postea supervenerit novum illud infelix de insula Cypri cum rege suo capta atque direpta, facti sumus in eo desiderio ardentiores adeo, ut non possit mens nostra quiescere, nisi sentiamus illam esse conclusam. Videmus enim, quod hoc bello durante sequetur ultra jacturam partium desolatio totius Italiæ cum effusione sanguinis Christiani : nec Italia solum sentiet, sed tota Christianitas : credimus enim, quod, si Italia fuisset in pace et præsertim Veneti, qui impetus infidelium reprimere consueverunt, non accidisset fidelibus ista calamitas Cypriana, etc. » Sollicitati etiam a Pontifice Genuenses fuere [3], ut eversas res Cypri instaurarent, cum etiam plurimi eorum interesset Barbaros comprimere, ne postea Famagustam eriperent.

[1] Bos. hist. equi. S. Jo. Hierosol. p. 2. l. v. — [2] Lib. v. Ep. cur. p. 259. Æn. Sylv. de Asia c. 97. Diar. Ms. Venet. Steph. Lusin. in hist. Cypri. Foliet. l. x. Bizar. l. xi. Sabell. ennead. 10. l. ii. Bosius. p. 2. l. v. — [3] Ubi sup. — [4] En. Sylv. in Asia c. 97. — [5] Diar. Ven. Ms. hoc an. Monstr. vol. 2. hoc an. et alii.

[1] Monstr. p. 29. — [2] Lib. brev. p. 118. — [3] Ibid. p. 131.

« Dilectis filiis Jacobo S. Mariæ-Novæ diacono cardinali, gubernatori et consilio civitatis Januensis, salutem, etc.

« Audivimus infelicem, flebilem et horrendum casum Cypri, qui cor nostrum acerbissimo dolore percussit. Accedit et ad dolorem timor, ne Saraceni hac nova victoria super perfidiam suam elati, finitimas insulas Christianorum invadant et in eamdem deducant calamitatem. Cum itaque cupiamus occurrere imminenti periculo et recuperare, quod perditum est de Cypro, ac reliquias fidelium, si quæ ibi sunt, conservare, et deinde favente desideriis nostris Christo, qui non deseret sperantes in se, majora concipiamus pro dignitate nominis Christiani, circumspicientes universæ Christianitatis statum, cognoscimus civitatem Januensem ad hoc nostrum propositum esse præcipue requirendam. Non dicimus quod quoniam civitas præfata fuerit semper promptissima ad fidem Catholicam et Ecclesiam defendendam adversus infideles et schismaticos, et quod id facere hodie potest et debet etiam propter defensionem urbis Famagustæ, propterea sit eidem totum hoc opus imponendum, requirimus etiam Venetos de præsenti, et in tempore universos Christianos principes excitare decrevimus ad tantum dedecus vindicandum : sed in præsentiarum, cum opus sit parato subsidio galearum et navium ad recuperandam perditam et alias insulas defendendas, vos et Venetos potentes in mari ad hoc sanctum negotium ante alios duximus requirendos. Verumtamen considerantibus vestræ civitatis et aliarum conditiones, visum est nobis, quod multum in Janua sperare possimus; nam ad optimam voluntatem et cæteras opes, quibus valetis plurimum, accedit quod vestra res agitur. Itaque, filii dilecti, hortamur, requirimus et rogamus devotionem vestram, ut velitis succurrere tantæ fidelium necessitati cum navibus et galeis sicut sapientiæ vestræ videbitur succurrendum. Nec aliqua occupatio civitatis vestræ vos distrahat ab hoc opere justo et sancto quo nihil Deo gratius, nihil acceptius nobis, et cuilibet vestrum gloriosius fieri potest: nos enim, ut homines se ad hanc sanctam expeditionem promptiores exhibeant, omnibus quos in ea ab hac vita migrare contigerit, absolutionem plenariam concedimus. Dat. etc. » Quamvis non consignatæ sint temporis nota hæ duæ postremæ litteræ, ex Carolo tamen Sigonio [1], dum agit de legatione B. Nicolai Albergati ad Venetos, hoc anno exaratas fuisse colligitur.

26. *Novi cardinales creantur.* — Auxit hoc anno Martinus cardinalium senatum, ac viros virtutibus spectatissimos ad eum honoris gradum evexit, quos ipse hoc elogio commendat [2] in litteris ad Joannem e Praga episcopum Olomucensem, quem ob res adversus hæreticos præclare gestas eadem dignitate insignivit.

« Martinus, etc. De fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio novos cardinales duximus creandos, viros utique tales, ex quorum virtutibus et Ecclesiæ sanctæ Dei magna utilitas, et universo populo Christiano summa consolatio debeat provenire; verum attenta virtutum tuarum magnitudine, quam potissime adversus perfidos Bohemiæ hæreticos, pro Catholica fide pugnans viriliter ostendisti, personam tuam inter alios in presbyterum cardinalem duximus assumendam, sperantes per hoc et Catholicis robur accrescere et hæreticorum perversitatem magis conteri atque opprimi debere. Ut igitur magis in defensione Christiani nominis proficere in dies possis quo majores tua prudentia vires et ardorem pugnandi Catholicis pro Christi fide dabit, volumus, ut tua circumspectio ad nos minime accedat ad præsens, sed in tam sancto et laudabili opere perseveret ad ipsorum hæreticorum conversionem toto posse et tota mente solita diligentia incumbens, ut sic per tuæ auctoritatis et præsentiæ diligentiam Ecclesia Catholica in illis partibus conservetur, et tu debitam tibi ex eo apud Deum et homines meritorum palmam et gloriæ consequaris. Dat. etc. » Meditatus etiam adversus eosdem Hussitas Anglorum arma vertere, Henricum e Belloforti episcopum Wintoniensem cardinalitia dignitate decoravit, cum ipsum in exercitu crucesignato legatum creare decrevisset, ad quem pileum cardinalium cum hisce litteris [1] misit :

« Henrico episcopo Wintoniensi in S. R. E. tit. S. Eusebii presbyterum cardinalem assumpto salutem.

« Dudum considerantes personam tuam regio genere insignem, singulari sapientia, devotione et fide probatissima, et animi magnitudine, et rerum experientia aliisque præclaris virtutibus eminentem, quantoque præsidio et ornamento Romanæ et universali Ecclesiæ possis esse in omni statu Ecclesiastico, sed in eo maxime, qui proximus summo est, te in ejusdem Romanæ Ecclesiæ cardinalem assumpsimus, publicavimus, sicut per alias nostras litteras te fecimus certiorem : sed quoniam propter absentiam tuam locorumque distantiam nondum pileum rubeum cardinalatus insigne præcipuum recepisti, nolentes quod illo amplius careas, ipsum tibi per dilectum filium nobilem virum Salviatum de Genazano familiarem et scutiferum nostrum honoris destinamus, quem in Dei nomine cum solita mentis tuæ dispositione in rebus Ecclesiæ, et generosa tuæ rectæ conscientiæ alacritate recipias, eoque cum benedictione nostra utaris non humanæ gloriæ et

[1] Sig. l. III. de episc. Bonon. in B. Nicol. Alberg. — [2] In Cod. Ms. Alex. VII. p. 28.

[1] Cod. Ms. Alex. VII. p. 84.

ambitionis signo, sed fidei, quam sancta tenet et tuetur Ecclesia, ideoque rutili coloris est, ut non delectet oculos sicut regium diadema, vel purpura, sed ut illum gestanti denuntiet pro Ecclesia usque ad effusionem sanguinis decertandum esse. Sed speramus in Domino, quod tu munitus hoc pileo adversarios Ecclesiæ Dei terrebis velut galea impenetrabili, et jaculis malignorum resistes. Igitur ipsum læto corde suscipias, et sub illo in gratia Dei confisus militare non timeas pro defensione Ecclesiæ et Ecclesiasticæ libertatis, sicut pro tua singulari prudentia utile et necessarium judicabis esse. Datum Romæ, etc. » Fefellit ille Pontificias spes, nam ab Anglorum rege a politicis misere subornato jussus est crucesignata vexilla non in hæreticos, sed in Catholicos Gallos attollere, ut inferius visuri sumus.

Cæterum quamvis superioribus litteris temporis nota adscripta non sit, tamen ex præcedentium consignatione celebratam hoc anno eam cardinalium creationem constat, necnon ex Vaticanis Monumentis tradit Felix Contelorius [1], adlectos nimirum fuisse in sacrum senatum a Martino V, XXIV Maii, octo presbyteros et quatuor diaconos cardinales. Nomina presbyterorum sunt hæc : Joannes e Rupescissa archiepiscopus Rothomagensis tit. S. Laurentii in Lucina, Ludovicus Alamannus archiepiscopus Arelatensis tit. Cæciliæ, deinde schismaticorum Basiliensium adversus Eugenium signifer, atque ideo exanctoratus, iterumque Ecclesiæ et pristino honori a Nicolao V restitutus, qui post expiatum rite crimen sanctitatis magnam opinionem reliquit, illique a Clemente VII [2] beati honorificum titulum permissum ferunt ; Henricus Beaufort Anglorum regis avunculus episcopus Wintoniensis tit. S. Eusebii, de quo modo actum est, Joannes e Praga episcopus Olomucensis tit. S. Cyriaci in Thermis, quem insigni elogio ornatum a Martino diximus, Antonius Casinus episcopus Senensis tit. S. Marcelli, Nicolaus Albergatus episcopus Bononiensis tit. S. Crucis in Jerusalem, qui ob insignes virtutes beati titulum promeruit, de quo hæc Sigonius [1] publicis Monumentis consignavit : « Martinus virtutem ejus jampridem admirans, cum cardinales adlegeret, ipsum in eum quoque numerum retulit, ac Romam ad se venire jusso III non. Julias, pileum, quem obviam missum in itinere recusarat, repugnanti adhuc atque invito imposuit, ac presbyterum tit. S. Crucis in Hierusalem declaravit : ex quo signum crucis pro insigni gentilitio ferre cœpit, unde Franciscus Filelphus ad eum scripsit : Imitatus es eum, cujus crucem pro signo geris, Christum Optimum Maximum. Bononiam inde Septembri mense reversus, atque ingenti honore civitatis exceptus, post triduum ad pacem inter senatum Venetum et ducem Mediolanensem componendam legatus Ferrariam adiit, atque ibi utriusque partis procuratoribus audiendis operam dedit : quo facto, ubi se rem ad exitum perducere non posse vidit, semel iterumque Venetias ac Mediolanum hoc et sequenti anno contendit, atque ita demum ex sententia rem confecit ». Plures alias legationes ab eo gestas inferius visuri sumus. Reliquorum cardinalium nomina sunt hæc : Raymundus Marrosius episcopus Castrensis tit. S. Praxedis, Antonius Cervantes archidiaconus Hispalensis tit. S. Petri ad Vincula : cardinales diaconi fuere Ardicinus e Porta advocatus consistorialis SS. Cosmæ et Damiani, Hugo regis Cyprii frater S. Hadriani, Prosper Columna S. Georgii in Velabro, Julianus Cæsarinus S. Angeli ; sed postremi duo anno tantum trigesimo hujus sæculi octava Novembris die promulgati fuere. His addit Alfonsus Ciacconius Dominicum Ram episcopum Ilerdensem presbyterum tit. S. Sixti, et Dominicum Capranicam designatum episcopum Firmanum diaconum S. Mariæ in Via-Lata : sed hos ex Vaticanis Monumentis creatos antea cardinales vidimus, non tamen publicatos, quorum prior Dominicus Ram die X Martii anni MCDXXX promulgatus est [2].

[1] Contelor. in elench. card. — [2] Extant ejus lit. apud Ciacon. in Mart. V.

[1] Sigon. de episc. Bonon. l. III. — [2] Fel. Cont. ubi sup.

MARTINI V ANNUS 10. — CHRISTI 1427.

1. *Creatus in Bohemos legatus card. Anglus.* — Collabente in Bohemia religione, Pontifex anno hujus sæculi vigesimo septimo, Indictione quinta, tuendæ divinæ gloriæ studio incitatus, cum jam ante, ut vidimus, Joannis Dominici et Brandæ cardinalium opera ad exscindendam impietatem usus esset, demum Henricum tit. S. Eusebii presbyterum cardinalem eumdemque Wintoniensem episcopum, de quo paulo ante memoravimus, in Bohemia, Hungaria et Germania legatum Apostolicæ Sedis creavit [1], atque ad frangendam hæreticorum audaciam perfidiamque, amplissimam ei tribuit [2] auctoritatem : cujus rei litteræ hac temporis nota insignitæ sunt : « Dat. Romæ apud SS. Apostolos XV kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno x ». Hortatus est proximo die aliis litteris Pontifex [3] Henricum ipsum, ut arduum licet debellandæ hæreseos munus susciperet, cum nemo iis dotibus præditus occurreret, qui hæreticos vel ad officium flectere, vel armis frangere posset : tum ingentia mala, quæ patrarent hæretici ob oculos proposuit, ut eorum horrore ad contundendos impios moveretur.

« Dilecto filio Henrico tit. S. Eusebii presbytero cardinali, A. S. L. salutem, etc.

« Cogitantes quis esset aptissimus, quem tanquam caput et vexillum ad expugnationem ipsius hæresis et fidei defensionem constitueremus, occurrit nobis persona tua ad hoc maxime opportuna, quam ad hoc opus tam utile, tam necessarium, tam Deo acceptum deligeremus. Multa quidem ut id faceremus nos inducebant, primum magnitudo consilii et prudentiæ tuæ jam olim in unione Ecclesiæ comprobata; deinde stirps egregia, et tanti generis præclarum nomen, quod cum fulgeat apud omnes, magnum tibi aditum dabit vel ad pacem, vel ad bellum; tum auctoritas quanta in ullo esse potest, et regni nomine parta, et scientia et virtutibus tuis. Accedit rerum experientia magnarum, in quibus es semper versatus. Adde etiam quod is es, quem illi hæretici et ad tractandam pacem, et ad reductionem eorum suspectum non habebunt, et ad bellum gerendum propter regnum et nationis gloriam maxime formidabunt. Quæ omnia mature discussa nos impulerunt, ut hoc onus imponeremus tibi tanquam accommodatissimo ad ipsos hæreticos vel convertendos vel expugnandos. Itaque de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium te per universam Germaniam, ac Hungariæ et Bohemiæ regna legatum nostrum de latere constituimus, sperantes in virtute Altissimi, et sapientia tua, quod is eris, qui huic operi extremam, ut dicitur, impones manum. Velis igitur, dilecte fili, ob reverentiam Salvatoris nostri, et ob animæ tuæ salutem, ad quæ te exhortamur per passionem sacratissimam Jesu Christi suscipere hoc onus legationis, quod licet propter temporum malitiam videatur magnum, tamen leve et suave erit tibi in vinea Domini laboranti. Nec ullo modo recuses hoc negotium, in quo et præsentis vitæ gloria, et futuræ salus continetur; moveat enim te communis utilitas totius populi Christiani, moveat tot pereuntium animarum jactura, quas omnes lucraturus es Deo in sacrificium laudis : moveat amor fidei periclitantis, et ipsa causa, quæ cum Dei sit propria, est cæteris omnibus rebus præponenda : moveat honor noster et Sedis Apostolicæ, qui multum in hac re consistit. Illud etiam consideres sacrosanctæ Ecclesiæ matri tuæ te opem laturum, quæ tuum auxilium tanquam filii potentis manibus passis implorat oratque ne patiaris corpus suum immaculatum a canibus laniari. Possemus referre bella nefaria cæteraque mala, quibus fideles ab hæreticis vexantur, nisi nota essent tibi. Neque vero hoc etiam est spernendum, tantam ex hoc opere regio Angliæ regi tibique gloriam proventuram, quanta ex te Deo acceptissima et hominibus gratissima potest provenire. Quæ omnia si solita tua prudentia considerabis, certi reddimur, quod te accinges, præparabisque ad hanc salu-

[1] Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 44 et 47. Krantz. Wandal. l. XI. Bonfin. dec. III. Dubrav. l. XXVII. — [2] Lib. VI. p. 31. — [3] Lib. brev. p. 30.

tiferam expeditionem, in qua, et laudem tibi in hoc sæculo perpetuam, et æterna apud Deum præmia comparabis, dabisque has tui cardinalatus primitias Deo, quæ sibi erunt omnibus sacrificiis acceptiores, etc. Dat. Romæ XIV kal. Martii anno x ».

2. *Rogatus Angliæ rex ut faveat expeditioni Bohemicæ.* — De Bohemicæ legationis munere ad Henricum cardinalem S. Eusebii delato, Martinus Angliæ regem consiliique sanctioris proceres fecit [1] certiores, utque ipsum ad illud suscipiendum pro divini Numinis et Angliæ gentis gloria inducerent, est cohortatus :

« Charissimo in Christo filio Henrico regi Angliæ illustri, salutem, etc.

« Licet dudum solertem ac diligentem operam indefessis curis impenderemus ad delendam hæresim, quæ regnum Bohemiæ et circumvicinas partes infecerat, mittendo ad id sæpius diversos nuntios et legatos nostros, tamen, demeritis hominum causantibus, nondum respexit Dominus oculo suæ pietatis super oves, quæ iter veræ salutis reliquerunt, nec adhuc dignatus est hujus pestiferi morbi curationem elargiri tanto studio a nobis, tantis laboribus quæsitam. Sed nos memores illius Evangelicæ vocis, qua pulsare admonemur, ut aperiatur nobis sæpius tentare et experiri remedia decrevimus, quibus abominatio illa tollatur de Ecclesia Dei, sperantes proculdubio Dei misericordiam exsuperaturum esse peccata populi sui, neque secundum iniquitates nostras retributurum nobis, sed secundum suas miserationes, quæ sunt super omnia opera ejus. Quapropter cum diligenti cogitatione jugiter pensaremus de mittendo legatum ad illas partes virum insignem, et eum, de cujus virtutibus fructus optati consequerentur, animum nostrum in diversa vertentibus tandem occurrit dilectus filius noster Henricus tit. S. Eusebii presbyter cardinalis Wintoniensis, qui esset huic operi maxime opportunus ». Et infra : « Tuam ergo serenitatem requirimus in remissionem peccatorum tuorum, ac exhortamur per viscera misericordiæ Dei nostri, ut cum nulla res sit, in qua magis Deo possis placere, quam dare operam, ut ager suus sentibus hæresum purgetur, velis inducere et hortari præfatum cardinalem, ut læto promptoque animo assumat hoc onus fidei defendendæ, et eidem etiam favere, tum ob laudem divini nominis et ob utilitatem Christianorum, tum etiam ob salutem animæ tuæ. Erit etiam permaxima gloria et tibi et regno tuo, si opera ipsius cardinalis, prout in ejus sapientia indubie speramus, hæc mortifera pestis tolletur de medio. Offer Deo igitur has primitias ætatis tuæ et laudabilium operum, ut tuo consilio, favore atque hortatu cardinalis suscipiat hanc causam publicam, ex qua maximum lucrum Ecclesia sit consecutura vel ex reductione ovium aberrantium, si redire voluerint, vel oppressione, si obduruerint in errore. Quid enim indignius, quam ut sanctum Domini tam diu in dedecus populi Christiani a canibus laceretur ? Ad hoc ergo, fili charissime, oportet, ut tua quoque celsitudo, prout Catholicum principem decet, adhibeat auxilium et favorem, et præsertim in hoc elaboret, ut ipse cardinalis hoc opus aggrediatur tam sanctum, tam Deo acceptum et hominibus gratum ; quod si effìcies, nos et Ecclesiam in perpetuum pro tali beneficio obligabis. Dat. etc. »

3. *Admissum ab Henrico card. legationis munus.* — Pontificis precibus flexus Henricus cardinalis militiæ sacræ se addixit : cujus acceptis litteris Martinus ingenti affectus gaudio, profectum in Belgium cardinalem ad urgenda pia consilia, ut arbitrabatur, his litteris accendit [1] :

« Henrico cardinali Angliæ A. S. L.

« Magnam et fere inestimabilem lætitiam in Domino suscepimus propter causam fidei ex litteris, quas noviter a te recepimus scriptas Mechliniæ die xv mensis præteriti : in quibus illud continebatur in primis, te suscepto legationis onere accedere cum omni celeritate adversus Bohemos perfidos hostes fidei Christianæ et usque ad mortem velle perseverare pro fidei defensione. Laudabilis quippe est et commendanda hæc voluntas tua et id propositum, ut nullos labores, nulla pericula declines pro defensione Ecclesiæ sanctæ Dei. Itaque gratias agimus Deo primum cujus causa agitur, qui hunc spiritum defendendæ causæ suæ dedit tibi : tum vero bonitatem tuam meritis laudibus commendamus, qui tam necessario tempore auxilium tuum præstes ad hæreticorum subversionem. Hortamur te autem tum ad celeritatem, tum ad perseverantiam, donec consumatur nequitia peccatorum, etc. Romæ apud SS. Apostolos II id. Julii anno x ». Indixit [2] igitur Martinus in Bohemos Hussitas sacrum bellum, ac symbolum crucis accepturis præmia indulgentiarum proposuit. Concurrere plures fideles ad crucis signa : qua de re ab Herbipolensi et Bambergensi episcopis, tum a Frederico marchione Brandeburgensi certior factus Pontifex, ipsos ad fundendum pro Christi gloria vindicanda ab impietate et contemptu, hæreticorum sanguinem excitavit [2]; atque ab episcopis religiosam militiam professuros cruce insigniri jussit. Reges etiam ac principes ad sacrum fœdus allicere, datis in sumptus bellicos subsidiariis decumis, conatus est [3].

4. *Expeditionis Bohemicæ discrimina.* — Con-

[1] Lib. IX. brev. p. 34 et 32, et in alio lib. brev. p. 34. etc.

[1] Lib. IX. brev. p. 34. — [2] Lib. IX. p. 33. — [3] Lib. ult. p. 142. 146 et 148.

flato itaque crucesignato exercitu, concepit ingentes delendæ Hussilicæ hæreseos spes Martinus, quas datis ad Germanos litteris [1] exposuit. De piis equitibus, qui sacram adversus Hussitas militiam professi sunt nonnulla memoratu digna narrat Joannes Nider [2], seque novisse ait in Suevia virum nobilem omnium virtutum genere illustrem, qui cum ab Alberto duce Austriæ Iglaviensis urbis præsidio fuisset præfectus, pluraque minora prælia variis eruptionibus contra Ziskam gessisset, et in asperiori pugna quadraginta duobus vulneribus fuisset confossus, divinitus servatus, et viso cœlitus immisso amplissima præmia in cœlestibus regnis se accepturum confirmatus est : « Ut, inquit, ipse miles mihi retulit non tam humano medicamine, quam divino munere ab omnibus vulneribus plane sanatus est in brevi dierum spatio. Vidit eodem tempore miles iste nocte quadam mentalibus oculis Christi Matrem, cui semper solebat obsequi devotissime, se consolantem et sibi suadentem ne tristaretur de lacerato et sauciato corpore, quod exinde amplius animæ erat profuturum. Apparebat denique sibi nunc in visione, quomodo intueretur arborem quamdam grandem crescere ex corpore proprio, cujus stipes et rami de terra per aera marcescentes et aridi protendebantur, et sine fructu exclusive usque ad cœlum, ubi primo virentibus foliis fructus uberes in cœlo produxerunt : per quæ, ut rei eventus postmodum docuit, militi dabatur intelligi, quod in terris pro tanta fidei victoria non condignum a terrigenis præmium, sed in cœlo thesaurum habere debuit : viso enim, quod miles iste, qui velut peregrinus in terra Austriæ extitit, talem de hæreticis triumphum reportasset, invidia quosdam nobiles segnes ac vecordes tetigit; quæ militem Christi apud principes falso de quibusdam accusavit; a quibus tamen, ut certum est, sufficientissime postmodum miles se expurgavit ».

5. Narrat idem auctor [3] de alio pio equite, cui Boari nomen erat, singulis noctibus ex lecto prosilire passionemque Dominicam recolere consuevisse, pioque opere promeruisse, ut cœlesti voce ter repetita, dum vigilabat, quinquennio ante de mortis tempore præmoneretur, cumque variis virtutum exemplis ad eam se compararet, suscepta sacra in hæreticos Hussitas militia, pie defunctum. Cæterum spes debellandorum Hussitarum Pragensium, non sine causa a Pontifice cæterisque Catholicis conceptæ, ad irritum cecidere : cum enim crucesignata vexilla in Bohemiam illata essent, arcano divinæ providentiæ consilio nostri terga vertere [1] : quando Henricus cardinalis in Germaniam profectus fractos abjectosque Catholicorum animos erigere, ipsosque ad sacrum redintegrandum bellum concitare nisus est : verum, iis ingenti pavore consternatis, adhortationes precesque incassum missæ. Describit pluribus eam Catholicorum fugam Æneas Sylvius [2], instituto de cardinale Wintoniensi legato sermone : « Martinus Pontifex Maximus ubi armatam hæresim crescere in dies animadvertit, priusquam pestis amplius invalesceret, cardinalem Wintoniensem, natione Anglicum, regia stirpe natum, in Germaniam proficisci jussit, qui contra Bohemicam labem vicinas gentes in arma concieret; cui et imperator adjumento fuit. Instituti sunt tres exercitus Saxoniæ duce, et quas vocant stagnales civitates in primo militavere : secundum ex Franconibus constitutum marchio Brandeburgensis ductabat : tertio præfuit Otho Treverensis archiepiscopus, quem Rhenenses secuti sunt. Bajoarii quoque et civitates Suevorum imperiales ingressi Bohemicam tribus locis, postquam silvam penetravere, juncti simul ante Misiam castra metati sunt. Hanc urbem Prichicho Elenotensis inter hæreticos quantum doctior ac facundior, tantum crudelitate ac perfidia nequior, præcedenti nocte ex fidelium manibus eripuerat. Erat igitur consilium exercitus hanc urbem prius recuperare, quam ultra procederent : sed cum hæretici, collecto raptim milite, in eos properare nuntiarentur, non visum hostem fugerunt, Thacoviamque petentes instrumenta bellica cum præda ibi dimiserunt. Nondum cardinalis in exercitu fuerat, sed ad Thacoviam fugientibus occurrens, admiratus est tot ducum, tot fortium virorum pavidam fœdamque fugam, magnis precibus uti redirent in hostem omni ex parte debiliorem hortatur : quod cum frustra niteretur, et ipse turpis fugæ comes effectus vix silvam ingressi erant, cum supervenientes Bohemi postremum agmen lacessere cœperunt. Facta est profusior ac pavidior fuga, nec prius Theutones fugere, quam Bohemi persequi destiterunt (1) ».

6. *Cladem luget Pontifex.* — Ingentem ex ea Catholicorum clade vel fuga dolorem contraxit Pontifex ; Deo tamen fretus Henricum ne cœptis desisteret hisce litteris est adhortatus [3] :

« Dilecto filio Henrico cardinali Angliæ A. S. L. salutem et Apostolicam benedictionem.

« Non sine gravi molestia et mœrore animi

[1] Brev. tom. IX. p. 33. et in alio Ms. p. 36. — [2] Jo. Nider formic. l. II. c. 8. — [3] Jo. Nid. l. IV. c. 10.

[1] Lib. IX. p. 44. — [2] Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 44. — [3] Lib. IX. p. 44.

(1) Tertia hæc est expeditio a Sigismundo cæterisque Catholicis suscepta in Hussitas, quæ sicut et aliæ duæ priores irrita cessit, ut notat Andreas Ratisponensis in Chronico ad hunc annum his verbis : « Hæc fuit expeditio tertia generalis ad expugnandos hæreticos in Bohemia ». Designari ab historico credo expeditiones anni MCDXXI, tum et aliam MCDXXII, ac tertiam denique hujus anni MCDXXVII. Cur vero tot Catholicorum conatus irriti cesserint, alii alias causas assignant ; omnes tamen principum ambitionem nimiamque regnandi cupidinem, tum et dissidium inter se culpant. MANSI.

intelleximus a dilecto filio Nicolao Bildeston cancellario tuo turpem discessum, seu potius inconsideratam fugam exercitus fidelium, qui erant in Bohemia : nam quo major erat spes nostra consequendæ victoriæ, quam jam tenere videbamur ex iis quæ referebantur nobis, eo gravius ferimus hunc casum, ex quo maxime veremur ne hæreticis vires creverint et animi : dolemus quippe tantum conatum principum et aliorum fidelium, quos omnes sperabatur magna quædam pro fide Catholica esse facturos, tantam ignominiam et dedecus domum reportasse. Tuam vero sollicitudinem in accedendo ad Bohemiam, diligentiam in sollicitando principes et exercitum, magnanimitatem in cohortando, fortitudinem in perseverando, quoad potueris, meritis laudibus commendamus : ostendisti quidem, te esse eum, quem credebamus, manifestans virtutem tuam et prudentiam. Verum licet consilia hominum parum videantur proficere, tamen non deficiendum est animo, aut desistendum ; sed quo minus successerunt nobis res, prout cupiebamus, eo majori animo et viribus insurgendum est, atque incumbendum ad hujus rei prosecutionem. Itaque nullo modo cesset tua sapientia et sollicitudo in agendis ; sed labora et enitere opportune et importune cum principibus Alamaniæ (in quibus tamen nescimus quantum sit spei ponendum) et cum prælatis, quorum proprior est defensio, ut non deficiant neque desint ad defendendam fidem : prudentia tua permagna est, non es instruendus particulatim quid sit agendum : tu, qui nosti quantum cuique credendum, et quid a quoque sperandum sit, sume consilium ex tempore, et quæ ad hanc causam expedire videris, prosequaris ac efficias, ut hoc opprobrium tollatur de fide. Hoc erit perpetua gloria nominis tui : nam ita existimare te volumus, si tuo ductu atque auspicio Deus dederit nobis victoriam de inimicis suis, præter merita, quæ ab Altissimo consequeris, facta omnium regum et principum, qui temporibus nostris fuerunt, te superaturum. Nos interim hic etiam deliberabimus, quæ nobis videantur ad rem pertinere, et de eis te faciemus certiorem. Unum tamen est, quod existimamus magni esse ponderis : clamant multi et accusant nonnullorum prælatorum Alamaniæ et cleri malos mores ac vitam, a quibus male sentiendi et pejus agendi materiam laici sumunt : hos volumus, ut tua circumspectio, præsertim archiepiscopum Coloniensem et episcopum Herbipolensem, de quibus nonnulla indigna prælatis audimus, moneas ex parte nostra, et horteris in charitate Dei, ut ita se gerant, ita vivant tum propter salutem animæ, tum propter præsens scandalum (quod maxime debet earum mentes movere) ut ex vita eorum cæteri bonum exemplum sumant, neque habeant causam murmurandi : Coloniensi autem et Maguntino archiepiscopis mandes et præcipias, ut cessent a bellis, et vires quas ponunt ad effundendum Christianum sanguinem, vertant ad hæreticos oppugnandos, quia nimium ipsorum error nocuit causæ fidei ; nam si cum reliquis se ad Bohemiam, prout debebant et statutum erat, contulissent, nunquam profecto exercitus ille tanta cum verecundia recessisset : quare curent, ut præteritum errorem restaurent, futura provideant, et ita se gerant, ut alii eorum factis ad succurrendum fidei moveantur. Datum Romæ apud SS. Apostolos II kal. Octobris anno X ».

7. *Pilzinenses a disceptando cum hæreticis deterrentur.* — Conterriti ex miserando casu Pilzinenses [1], qui etiam tum in fide Catholica constantes persliterant, ad eam pactionem cum hæreticis venere, ut in solemnibus doctorum conventibus de controversiis fidei disceptarent. Cum vero a ratione pietateque abhorreret, ut quæ a Constantiensi Concilio Œcumenico definita erant, iterum in dubium revocarentur, ac facile Wicleffistarum astu Catholici subornari possent, periculosissimum illum congressum disturbare Pontifex nisus est, ac Pilzinenses monuit, ne fidem tot Conciliorum auctoritate, tot sanctorum doctrina, tot martyrum cruore confirmatam, de qua ambigere nefas esset, periculo subjicerent, haud enim aliorum piorum virorum opem illis defuturam.

« Dilectis filiis consulibus et communitati civitatis Pilznensis, ac nobilibus, viris, baronibus et militibus districtus Pilznensis, necnon universitati castri Barlstem salutem, etc.

« Intelleximus ex litteris dilecti filii nostri Joannis tit. S. Cyriaci presbyteri cardinalis, quod vos una cum certis baronibus, militibus et aliis fidelibus Christianis fecistis treugas cum perfidis et detestandis hæreticis sub hac conditione, quod in festo Natalis Domini nonnulli ex utraque parte debeant convenire ad disputandum de fide et Scriptura sacra super eorum erroribus, et quod quidquid facitis, ex puritate animi et bona fide procedit. Sed adversus hos astutos serpentes imbutos veneno sathanæ est cautius procedendum : quidquid enim agunt non eo spectat, ut ipsi converti velint ad sanam doctrinam, sed ut mentes vestræ, qui estis fideles, subvertantur per versutias et fallacias ipsorum, qui sub specie agni intrant, ut vos devorent et animas vestras tanquam lupi rapaces. Ideo devotionem vestram rogamus, vobis nihilominus injungentes, et cum fide stetis firmi, fundati supra petram, quæ est Christus, nolitis ingredi vias lubricas, ne cadatis ; sed fugiatis hanc conventionem et disputationes inutiles, quæ nihil valent, nisi ad subversionem animarum vestrarum. Satis probata, imo comprobata est fides Catholica tot martyrum sanguine, et dilucidata tot Conciliis, tot sancto-

[1] Lib. brev. p. 47. et in alio lib. secret.

rum Patrum sanctionibus, tot sanctorum doctorum scripturis, tot expositionibus excellentium virorum, ut superfluum sit super ea disputare amplius, salutare autem sequi, quæ ab illis nobis sunt tradita. Itaque omnino fugienda est hæc conventio; in qua nil potestis lucrari, multum autem perdere. Hortamur autem vos, ut firmi stetis in fide, in qua nati estis, et per quam estis salvandi, ac resistite totis viribus adversus illos blasphemos hæreticos, prout hactenus fecistis : nam nos decrevimus vobis assistere, et de tali subsidio providere, quod, divina adjuvante gratia, malignantium superbia conteretur, vosque non solum poteritis obsistere conatibus ipsorum, sed etiam superare. Dat. Romæ apud SS. Apostolos III id. Novembris anno x ».

8. Scripsit[1] eodem argumento Martinus ad Joannem tit. S. Cyriaci presbyterum cardinalem, ut Pilznenses ab ejusmodi disceptatione abduceret, cum hæretici non veræ fidei luce collustrari, sed suas tenebras simplicium ac imperitorum oculis offundere affectarent.

« Martinus, etc. Cures omni diligentia, prout opus videris, ut hæc conventio omnino impediatur, ne fiat ullo modo : ad quod, si tibi videbitur, advoces aliquos doctores et magistros de studio Viennensi ad impediendum hanc conventionem, vel respondendum fallaciis et captionibus hæreticorum, si conventio non posset vitari. Cæterum adversus hæreticos bono sis animo : nam Dei gratia, talis provisio per nos fit de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, quod bonum subsidium mittitur fidelibus, per quod hæreticorum perfidia reprimi poterit et etiam aboleri. Dat. Romæ, etc. »

9. *Decreta a Martino nova expeditio in hæreticos.* — Cogendum itaque in Christi hostes censuit aurum subsidiarium ex sacerdotiorum vectigalibus ac religiosum bellum indixit, defixis in oculis fidelium ingentibus Wicleffi et Hussi sectatorum sceleribus.

« Ad futuram rei memoriam.

« Permisit Deus omnipotens aliquando suscitari hæreses fidem Catholicam perturbantes, ut excussa negligentia, veritate diligentius inquisita, fierent homines eruditiores in sancta Ecclesiæ disciplina et firmiores in fide : quas hæreses multas et varias Apostolicæ Sedis auctoritas cum doctrina Ecclesiæ, aliquando cum potentia militari, sic exigente necessitate, ad hanc operam excitatis Catholicis regibus atque principibus, dissipavit atque confudit. Novissima vero Bohemorum hæresis quasi ex omnibus priscis hæresibus, et de unaquaque illarum malignitatis aliquid recipiens, illis omnibus longe deterior insurrexit, cujus auctor fuisse dicitur quidam Joannes Wicleff, qui cum hac peste conatus esset inficere regnum Angliæ, approbantibus principibus, clero et populo dicti regni, cum libris ejus et doctrina damnatus fuit. Nihilominus damnatæ memoriæ Joannes Hus et Hieronymus de Praga hæretici tantæ nequitiæ et temeritatis extiterunt, ut excæcati a satana præsumerent hanc eamdem hæresim in regno Bohemiæ suscitare : qui ita solemniter et mature cum sua pestifera doctrina fuerunt in sacro Constantiensi Concilio condemnati, publicatis super inde processibus, ut gravis materia requirebat, quod rationabiliter non erat dubitandum de ipsius nefandæ hæresis exstinctione perpetua. Sed plus valuit jam venenum a multis imbibitum, et turpitudo abominanda vitiorum concessa per eos, quam correctio salutaris invaluit. Equidem et radices fixit jam pluribus annis hæc hæresis in dicto regno Bohemiæ, quæ rectam fidem Christianam coinquinat, sacrosque ritus in ea traditos ab Ecclesia et hactenus observatos mutat ac tollit, destruit omnem hierarchicum, civilemque et politicum ordinem non tantum in statu Ecclesiastico, sed etiam laicali, et cum peccata mortalia suo quodam modo diffiniat, negat in aliquod hujusmodi peccatum prolapsum principem legitimum esse posse. Asserit omnia bona esse communia, et maxime Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum, eisque possidere aliqua bona temporalia omnino vetat. De sacramento altaris et aliis sacramentis male sentit et perverse, et illa juxta observatum ritum et traditionem Ecclesiæ non admittit. Matrimonium damnat, conversa ad corporeas voluptates et detestandam luxuriam bestialem, et in omnibus, justitia et ratione calcata, carnalem insequitur appetitum, solvitque propterea principatus et legum vincula et omnem ordinem politiæ, quibus coerceri crimina consueverunt : et super omnia sanguinem Catholicorum sitiens, quoscumque suis erroribus non assentientes ferali quadam inhumanitate trucidari ac cremari, et quosdam naribus et labiis, quosdam manibus et pollicibus abscissis, quosdam deformiter ac membratim mutilari, variisque cruciatibus affligi. Ecclesias et loca Deo dedicata funditus dirui, imagines Jesu Christi et suæ gloriosissimæ Genitricis aliorumque sanctorum exuri, et ignominiose confringi jubet. Ad quam abominandam et periculosam hæresim exterminandam dudum misimus plures S. R. E. cardinales legatos aliosque nuntios cum mandatis opportunis et auctoritate plenissima et, cum opus esset, potentia militari, requisivimus, rogavimus et sollicitavimus plerosque reges et principes, prælatos et populos, præsertim nationis Germanicæ, ut contra hanc armatam hæresim armis insurgerent, quod aliquando fecerunt; sed adhuc Deo non placuit consolari nos et populum suum fidelem de felici consummatione victoriæ; quam tamen ab eo, cujus agitur

[1] Lib. brev. p. 48, secr. et in alio lib. p. 55.

causa, et qui potens est, cum volet perdere inimicos suos precibus et lacrymis non cessamus flagitare, et quantum in nobis erit, omnia remedia procurare, per quæ possimus hanc pestem et hoc enorme scandalum evellere de populo Christiano : quod etiam optamus et procuramus avidius, quia videmus imminere periculum, ne pestis hæc latius diffundatur ; nam ex recessu fidelium exercitus facti sunt superbiores hæretici, et finitimas quasque partes conantur partim vi cogere, partim allicere venenosis articulis, præcipue licentia et permissione peccandi circa corporeas voluptates. Adversus hos igitur periculosos hæreticos arma sunt iterum atque iterum a fidelibus capienda, nec cessandum donec, auxiliante Domino, qui profecto non deseret causam suam, vel reducantur in rectam viam, vel exterminentur e terra, ne corroboretur amplius tantum malum in visceribus Christianitatis cum summo periculo fidelium animarum : et cum ad prædictorum hæreticorum rabiem et potentiam confundendam necessaria sit omnino vis atque potentia militaris, et expeditio fidelium duratura usque ad extremam confusionem et exterminationem vel reductionem eorum ; nec ea militia qua opus est in tanto negotio cogi, ali et sustentari possit sine gravi sumptu, dignum est, ut omnes, præsertim personæ Ecclesiasticæ, in omnibus mundi partibus constitutæ aliquid de facultatibus suis pro tam communi et necessaria Christianæ reipublicæ causa contribuant ad sumptum hujusmodi tolerandum, etc. » Imperavit decumas annuas præsulibus et cardinalibus ex Concilii Constantiensis decreto a sacerdotibus exigendos ; ipse vero ærarii Apostolici quintam vectigalium partem eo attribuit. « Dat. Romæ apud SS. Apostolos VIII kal. Novembris, Pontificatus nostri anno x ».

10. *Bohemi hæretici de conversione agunt.* — Crebris Catholicorum in Bohemiam irruptionibus lacessiti hæretici, licet sæpe vincerent, similes tamen erant victis, cum plures in tot tantisque præliis occumberent. Ut itaque periculoso et exitiabili bello se subducerent, speciem aliquam susceptæ ad Ecclesiam redeundi voluntatis præ se tulere ; adeo ut Sigismundus Koributus regis Poloniæ nepos, quem ipsorum clientelam arripuisse vidimus, Romanum Pontificem de audienda Bohemorum causa deque pace appellarit ; quo accepto, Pontifex respondit auditurum ea lege, dummodo Apostolico decreto obtemperarent, remque cum rege Poloniæ et Alexandro duce Lithuaniæ agitavit : at Sigismundus rex, ad quem Bohemicum sceptrum spectabat, non æqua suspicione perstrictus apud Martinum questus est, se inconsulto de fœdere cum Bohemis agitatum. Cui Martinus suam in eo integritatem reique gestæ causas omnes exposuit hisce litteris :

« Ad Sigismundum regem Romanorum, etc.

« Post longam querelam postremo quæris, quæ causa nos moverit ad scribendum potius charissimo in Christo filio nostro Wladislao Poloniæ regi illustri et dilecto filio nobili viro Alexandro duci Lithuaniæ super certa materia reductionis Bohemorum hæreticorum, quam serenitati tuæ : hac enim parte cognita satisfecisse nos debito nostro sine aliqua tua injuria, si omnia mature consideres, judicabis, nobisque necessarium non erit respondere ad reliquas partes litterarum tuarum, gravem de nobis cum improperatione servitii querimoniam continentes. Charissime fili, cum superiori tempore misissemus legatos et nuntios ad tantam labem atque ignominiam tollendam de natione Germaniæ, et sollicitari principes et populos nationis ejusdem fecissemus, et te ante omnes, sicut dignitas tua requirebat, ac omnia alia nobis possibilia remedia tentassemus, cum quibus vel reducere, vel exterminare Bohemos hæreticos possemus, sicuti notum est celsitudini tuæ, quia te inscio nihil est gestum, et nihil de tantis apparatibus successisset nobis, nec armorum potentiam haberemus ad hanc armatam hæresim opprimendam, nec possemus facere aliud, quam dolere, et Deum rogare, ut finem ipse reperiret tantæ calamitati populi Christiani : facta significatio nobis fuit per certos nuntios et copias litterarum Sigismundi nepotis præfatorum regis et ducis, qualiter hæretici cupiebant redire ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ, sed petebant immediate ab Apostolica Sede audiri causam eorum. Persona forsitan Sigismundi suspecta videri poterat, quia fautor illorum : sed nihilominus hoc in casu oblatio repudianda non fuit ex parte hominis, licet mali, melius tamen de ipsorum consiliis informati : nec ullo modo conditio erat abjicienda, cum diceretur ipsos hæreticos velle audiri apud Sedem Apostolicam, quæ nemini redeunti aut petenti veniam gremium claudit. Sed notare in ipsis nostris litteris debuisti quomodo ipsos volebamus audire, ita scilicet, si venirent parati stare nostræ determinationi, nobis et Ecclesiæ de cætero parituri. Sic enim erat hæreticis audientia concedenda, non discussionis et disputationis gratia, sed informationis et instructionis eorum, ne fierent ex desperatione veniæ duriores.

11. « Quod autem ad hoc munus directionis ipsorum non requisiverimus serenitatem tuam ; sed nominatim verbum fecerimus de rege et duce præfatis, non processit ex eo, quod negligeremus, aut in hac causa aspernaremur excellentiam tuam, cui multiplici ratione hoc præcipue conveniret : sed quia nobis extitit intimatum, quod vel timore vel odio ita erant Bohemi a tua celsitudine alienati, quod abhorrebant ab omni opera et intercessione sublimitatis tuæ. Nos igitur cogitantes id tantum, quod

saluti animarum et causæ fidei pertinebat, inclinati etiam fuimus ad eos mediatores, quos ipsi et præter eos neminem requirebant, nec credebamus tibi molestum fore, si per quoscumque alios ad Ecclesiæ gremium reducerentur : nam hoc te dicere solitum audiebamus, per quamcumque viam reducerentur, dummodo ab eorum errore desisterent, te magnopere non curare. Quod quidem dictum sæpe laudavimus profectum a principe Catholico et sapiente ; neque enim propterea per nos unquam derogatum est alicui juri tuo regio, quod desideramus, ut cum illa, quæ tantæ rei convenit magnitudine, animi prosequaris. Habes, fili charissime, rationem qua moti fuimus ad scribendum ipsis regi et duci super reductione Bohemorum, non ut tibi faceremus injuriam, sed ut nihil intentatum relinqueremus, quod proficere posset ad tollendum hoc scandalum de populo Christiano, cum nobis per hanc viam spes aliqua reductionis eorum esset oblata. Quod nostrum consilium, si rerum statum ponderabis et causam, licet desideratum non habuerint eventum, te probaturum esse non dubitamus, confidentes de æquitate judicii tui. Cæterum tam prolixa commemoratio meritorum tuorum in litteris tuis expressa nobis superflua visa est, nec propterea aliter respondemus : quid enim opus est repetere officia tua in Ecclesiam Dei, quæ notissima mundo sunt, et erunt semper in memoriam posteritatis illustria cum perpetua memoria nominis tui ? Pro cujus amplitudine, commodis et honore, ac Romani imperii dignitate tuendis et conservandis nos semper invenies cum omni cordis sinceritate dispositos et paratos. Dat. Romæ apud SS. Apostolos III id. Septembris anno x ».

12. *Sigismundus Zischam sibi conciliat, qui tamen impius moritur.* — Quamvis Pontifex hisce aliisque amantissimis officiis Sigismundum complecteretur, is tamen gravi suspicione imbutus a suis purpuratis administris, ne Koributus Lituanus ita Pragensibus gratiam Ecclesiæ conciliaret, ut principatum sibi apud eos partum constabiliret, Thaboritarum principem Ziskam in suas partes pellicere, non sine dedecore Cæsareo studuit, de quo hæc litteris mandavit Æneas Sylvius[1] : « Sigismundus ubi Ziskæ cuncta ex sententia cedere animadvertit, et jam illum esse unum, ex quo res Bohemiæ penderent, clam sibi eum conciliare tentavit, gubernationem totius regni, militiæ quoque ducatum, et ingens auri pondus quotannis promittens, si se regem nominaret, et in verba sua civitates jurare cogeret. Magna profecto regiæ majestatis ignominia, et imperialis gloriæ dedecus, atque infamia reipublicæ Christianæ sempiterna, Sigismundum pluribus annis provectum, ex imperatoribus natum, et ipsum imperatorem, cujus nomen Italia, Gallia, Germania et omnis Europa venerata est, quem Barbaræ nationes timuerunt, supplicem vidit nostra ætas homini haud ex parentibus admodum nobilibus nato, seni, cæco, hæretico, sacrilego et in omne scelus audaci, pecuniam et summos honores offerre, ut suarum esse partium dignaretur : sed avertit divina pietas eam pestem, et tantum malum e medio Christianorum eripuit ; nam Ziska conditionibus annuens, dum conventus complexurus Sigismundum petit, inter eundum apud castellum Priscoviam divinitus, ut par est credere, peste tactus expiravit : monstrum detestabile, crudele, horrendum, importunum, quod postquam manus humana conficere non valuit, digitus Dei exstinxit ». Barbara fuere extrema perfidi ac flagitiosissimi hominis jussa, ut barbare vixerat ; mortuo enim sibi (quod quidem dignius erat si vivo accidisset) pellem detrahi jussit, ut ex ea tympanum, ad cujus strepitum fugerent Catholici, conficeretur, carnes vero volucribus dari : quæ idem auctor in Epistolis etiam suis repetit[1] : « Tympanum, inquit, facite, atque hoc in prælio ducem habete : nam quovis locorum Theutones sonum ejus audierint, mox terga dabunt Ziskam in tympano formidantes. Hic postquam obiit, Thaboritarum alii Procopium sibi ducem elegerunt, alii in tantum illius memoriam dilexerunt, ut neminem dignum existimarent, qui tanto duci succederet, aspernatique principem orphanos sese vocabant, quasi patre carentes atque orbatos, ut qui cœcitatem non vivam tantum, sed mortuam quoque colendam censebant, et ad inferos usque sequendam. Hunc autem veluti numen Thaborenses habent : et quamvis picturas omnes abominentur, hujus tamen picturam religiose colunt, et honorem, quem Christo negant, tribuendum contendunt Ziskæ. Horum secta pestifera et abominabilis, ac summo digna supplicio ».

13. *Germani dissidiis impliciti, et censura fidei instituta.* — Ne Catholicorum impetus verterentur in illos, retardarunt non levia dissidia ipsorummet vires distrahentia : Ludovicus enim dux Bavariæ cum Conrado Maguntino archiepiscopo simultates gerebat, quæ ne in bellum erumperent sollicitus Pontifex internuntium Apostolicum in Germaniam misit cum amplissima decernendi potestate in ea controversia ; ac tum archiepiscopum, tum ducem monuit[2], ne se in belli discrimina conjicerent, ex quo tot mala manatura forent, atque hæresis Bohemica longius latiusque diffundenda ; ad quam facilius exscindendam Pontifex cunctis præsulibus imperavit, ut omnes Wicleffi Commentarios dam-

[1] Æn. Silv. hist. Bohem. c. 46. Coclæus hist. Huss. hoc an. Dubrav. hist. Bohem. l. XXVI.

[1] Lib. I. Ep. CXXXI. Dubrav. l. XXVI. — [2] Lib. ult. brev. p. 111. et in alio lib. brev. p. 59.

natos in Concilio Constantiensi flammis abolerent, et conciones nonnisi in Ecclesiis haberi sinerent; tum in hæreseos labe pollutos judiciorum severitatem adhiberent[1].

14. *Wicleffi ossa exuri jussa.* — Sumi etiam de putrido Joannis Wicleffi cadavere supplicium jussit, exhumataque illius ossa impietatis odio concremari; qua de re ad episcopum Lincolniensem hæ datæ litteræ[2]:

« Venerabili fratri episcopo Lincolniensi, salutem, etc.

« Quia sacris canonibus cautum existit, ut quibus non communicamus vivis, non communicemus et mortuis, merito contra illos, quos in carne viventes etiam spiritu reputamus mortuos, veluti utraque morte peremptos insurgimus, ut ad eorum memoriam penitus abolendam sic rigor canonum observetur, quod eis ad exsecutionem cedat justitiæ, et cæteris ad exemplum. Cum itaque dudum sacrum generale Constantiense Concilium inter cæteros eo urgente contra damnatæ memoriæ Joannem Wikleff hæresiarcham rite habitos processus, per suam diffinitivam sententiam eumdem Joannem fuisse notorium hæreticum, pertinacem ac in hæresi decessisse anathematizatum, ipsum pariter ac suam memoriam condemnando, decreveritque et ordinaverit ejusdem Joannis corpus et ossa, si ab aliis fidelium corporibus discerni possent, exhumari et procul ab Ecclesiastica sepultura jactari secundum canonicas et legitimas sanctiones; nos, qui sententiam hujusmodi per alias nostras litteras auctoritate Apostolica confirmavimus, attendentes quod parum esset sententias ferre, nisi exsecutioni debitæ mandarentur, fraternitati tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus præmissa in Ecclesiis, dum inibi major populi multitudo convenerit ad divina, et alibi, ubi et quando expedire videris, auctoritate nostra solemniter publicans, et ad locum sepulturæ dicti Joannis, qui infra tuam diœcesim consistit, te personaliter conferens, præfati Joannis Wikleff corpus et ossa prædicta, si ab aliis fidelium corporibus discerni poterunt, ut præfertur, facias exhumari, et procul ab Ecclesiastica sepultura jactari, et igne publice concremari, et de ipsorum cineribus taliter disponi, ut ejus, cujus deletur memoria, nullum possit imposterum residuum seu vestigium apparere, etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos V id. Decembris, anno XI ». Ne quis vero Apostolicis imperiis obsisteret, significavit Martinus Henrici Anglorum regis augustiori senatui, se episcopo Lincolniensi negotium dedisse, ut Joannis Wicleffi ossa exureret, qua in re ut auctoritate regia ipsum fulcirent, hortatus est[3].

[1] Lib. VIII. p. 285. — [2] Diver. de cur. tom. VIII. p. 248. — [3] Ibid. p. 240.

15. *Labefactatum in Anglia jus Ecclesiasticum Martinus restituendum curat.* — Quamvis Wicleffus Anglos a fide Catholica in hæresim avertere non potuisset, haud parvum tamen detrimentum rei Ecclesiasticæ dignitati intulerat: ex nefario namque ipsius rerum sacrarum contemptu labes quædam plurium procerum animis adhæserat, ut jus Pontificium labefactarent: inde enim, cum refrixisset pietas, illa injusta decreta, quibus sacerdotiorum conferendorum auctoritas, atque alia, quæ ad solum Christi vicarium spectant, in regem derivata erant ac dimanarant. Pontifex igitur, ut Apostolicæ Sedis jus in antiquum ibi statum restitueret, cum jam ante Anglorum regem de rescindendis iniquis edictis appellasset, is Juliano Cæsarino causarum cameræ, auditori Pontificio nuntio responderat, nisi solemni ordinum conventu assentiente, abrogari non posse. Itaque cum amplissimus senatus cogendus diceretur, monuit proceres Pontifex[1], a se ut religionis hostem habitum iri, qui sanctionem ejusmodi abolendam negaret.

« Venerabilibus fratribus et dilectis filiis nobilibus viris parlamenti regni Angliæ, salutem, etc.

« Multis nuntiis et frequentibus exhortationibus pro debito pastoralis officii vos ac regnum vestrum hactenus admonuimus, ut pro salute animarum vestrarum et ipsius regni honore quoddam detestabile statutum contra divinum et humanum jus editum, quod sine interitu salutis æternæ nullatenus servari potest, aboleretis: et quoniam id sine parlamento tolli non posse ex parte charissimi in Christo filii nostri Henrici regis Angliæ illustris dilecto filio magistro Juliano causarum curiæ cameræ Apostolicæ auditori, tunc nuntio nostro, responsum extitit, in quo quamprimum posset convocato, quod sibi possibile foret pro nostræ requisitionis exsecutione se facturum idem rex pollicitus est, potestatis juribus ac privilegiis sanctæ Romanæ Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ in nullo velle detrahere aut derogare; nos volentes solita erga vos mansuetudine uti, decrevimus usque ad ipsius parlamenti tempus exspectare sperantes, quod tam rex juxta suam regiam promissionem, quam vos pro salute animarum vestrarum sancte ac Catholice secundum nostram requisitionem concludetis. Itaque cum parlamentum, ut fertur, jam instet, vos omnes, quorum animas nostræ curæ Dominus Jesus Christus commisit, hortamur, monemus et obsecramus, ut unanimes vestrarum animarum salutem ac conscientiarum puritatem præ cæteris rebus amantes, prædictum abominabile statutum, quod qui observat vel observari facit, salvari non potest, penitus tollatis, et de regno in perpe-

[1] Lib. IX. brev. p. 46. et in alio cod. Ms. p. 52. secr.

tuum aboleatis : quod si quis forsan vobis contrarium persuadere audeat, quicumque ille sit, sæcularis vel Ecclesiastici status, tanquam hostem animarum vestrarum et honoris nullatenus audite, nec eum virum Catholicum reputetis, qui adversus Romanæ Ecclesiæ auctoritatem juraque et privilegia Sedis Apostolicæ divinitus concessa aliquid machinari præsumpserit, quibus ipse rex vester illustris nolle ullatenus derogare protestatus est. Nos ipsi sumus ab omnipotente Deo Jesu Christo super vos et universalem Ecclesiam instituti, cujus doctrinæ ac persuasioni sine ulla contradictione omnimoda fidem vos et quilibet Christianus habere debet. Nos, tametsi indignos, oves suas pascere Christus voluit, clavesque aperiendi et solvendi cælos tradidit; et si quis nos audit, secundum Christi testimonium Christum audit, et qui nos spernit, Christum spernere convincitur. Et quoniam de vobis ac singulis Christianis in districto Dei judicio rationem reddituri sumus, ideo vos pro salute vestra tam sæpe tamque efficaciter admonemus, et ne quisquam sub alicujus damni temporali prætextu vos ab hac nostra Catholica doctrina submoveat, ecce nos promptos paratosque offerimus omnibus causis, propter quas dictum statutum conditum esse prætenditur, salubriter providere, ita ut nec regno nec cuiquam privatæ personæ præjudicium aliquod ex ipsius statuti abolitione possit accidere, etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos III id. Octobris anno X ».

16. *Cantuariensis archiepiscopus a Martino admonitus.* — Vocatus est in crimen apud Martinum Henricus archiepiscopus Cantuariensis, ipsum cæteris proceribus de non abroganda iniqua ea lege auctorem fuisse, ac Sedem Apostolicam perstringere avaritiæ nomine ausum, quasi non æquitate, sed privato commodo moveretur. Cum autem pluribus ille officiis Martinum delinire, inustamque sibi ex ea fama notam delere niteretur, respondit Pontifex[1], ut si ab eo crimine purus esset, factis contrariis famam aboleret, ac perspicue ostendit, non commodorum ratione, sed animarum et Ecclesiastici ordinis tuendæ dignitatis studio se adduci : tum monuit, ne illius vitii maculam, quam Sedi Apostolicæ aspersisse ferebatur, in se susciperet.

« Venerabili fratri Henrico archiepiscopo Cantuariensi, etc.

« Si te innocentem (nempe de jure Pontificio non oppugnato) probare velis, solum opera ipsa quæ feceris, non litteratoriæ excusationes possunt certum nobis testimonium perhibere. Labores ergo pro viribus, ut exsecrabile illud statutum contra libertatem Ecclesiasticam editum in regno Angliæ aboleatur, nec illud serves, nec quantum erit in te, servari permittas, et servantes arguas, increpes opportune et importune juxta doctrinam Apostoli. Si desideras apud Deum et homines te innocentem fieri, quod pridie tibi et aliis regni illius prælatis per alias nostras litteras injunximus sub censura Ecclesiastica, efficaciter exsequaris, ut videlicet accedas ad locum, ubi conveniunt consiliarii regii, eosque tam Ecclesiasticos quam sæculares instruas, moneas et excites, ut prædictum statutum cui divina et humana lex et ratio contradicit, quod sine interitu salutis æternæ et ipsius regni ignominia nullo modo potest servari, aboleatur omnino. Quod si tam justum et tam salubre mandatum neglexeris, nullus sermo, nullaque excusatio voluntatem illam, quam erga nos et eamdem Sedem habere asseris, veram esse comprobabunt. Unum profecto ad correctionem fraternitatis tuæ tacere non possumus, quod audivimus te dixisse irreverenter et improbe propter pecunias exhauriendas abolitionem illius statuti Apostolicam Sedem ipsam quærere : quod quam falsum sit, et quod nos nullam habuerimus pecuniæ et questus rationem testes sunt nuntii, quos sæpe ad Angliam misimus, et scripta per eos ibidem dimissa, qui talia regno ipsi nostro nomine obtulerunt, qualia nulli nationi per aliquem prædecessorum nostrorum unquam oblata aut concessa fuerunt. Unde et pecuniæ et temporalis cujusvis commodi suspicio evidenter excluditur, et nullum exinde regno præfato præjudicium aut detrimentum contingere potest ; nostra enim sollicitudo et procuratio ad hunc finem fuit semper intenta, ut Romanæ Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ jura et privilegia, quæ non homines, sed ipse Christus divina voce contulit, quæ sancti Patres, sacra Concilia et tota demum universalis Ecclesia humili semper devotione recognoverunt, in ipso regno Angliæ recuperaremus : quod, ut Deo propitio consequamur, nullatenus omittemus. Cæterum videris ipse tu, qui mentionem de pecuniæ cupiditate fecisti, ne sis ille, qui resistas provisionibus Apostolicis et mandatis, ut pecunias in animæ tuæ perniciem quamplures accumules. Dat. etc. »

17. *Poloniæ rex tentat muneribus Martinum corrumpere, a quo de hoc et de aliis admonetur.* — Non dispari audacia procancellarius Poloniæ, dum suæ lenocinatur ambitioni, ordinis Ecclesiastici dignitatem in discrimen adduxit : cum enim Posnaniensis episcopatus, cui inhiabat, a Pontifice alii collatus esset, Wladislaum regem et Witoldum Lituaniæ ducem impulit, ut muneribus tentarent Pontificis constantiam, ut exauctorato altero, eum ad illius honoris apicem eveheret. At Martinus, qui ab avaritiæ sordibus abhorrebat, probro dedit regem in animum induxisse, Sedem Apostolicam muneribus corrumpi posse ; qua de re Jaconinum de Rubeis

[1] Lib. ult. brev. p. 124.

gravissime cum rege expostulare jussit, exaratis XIV kal. Martias hujus anni litteris [1]: omni autem spe sublata episcopalis dignitatis, procancellarius ira fremens instruxit dolos ad subornandum regem concitandumque in Pontificem, quasi in regiam majestatem illata esset injuria, si non exspectato regis assensu episcopatus conferrentur. Ad quam improbissimi viri coercendam perfidiam Martinus ipsum adipiscendi cujusvis sacerdotii vel Ecclesiastici gradus potestate privavit [2], regemque de Apostolica in illum lata sententia fecit certiorem, consuluitque ut malevolum hominem aula pelleret: aliisque litteris [3] exposuit multa cum laude digna antea gessisse, tunc vero se ab assentatoribus seduci sivisse.

« Charissimo in Christo filio Wladislao regi Poloniæ illustri, salutem, etc.

« Serenitatem tuam novimus quondam multa fecisse, prout decet Catholicum principem summa laude digna, quæ spectarent ad augmentum religionis et cultus fidei orthodoxæ. Nam ædificasse te plures Ecclesias, et conservasse jus Ecclesiæ Romanæ in regno tuo, libertatem Ecclesiasticam defendisse, et (quod ipsi vidimus) sincera fuisse devotione erga Romanum Pontificem, eique debitam in omnibus obedientiam præstitisse, quod commendabant omnes, et ad singularem laudem adscribebant celsitudinis tuæ. Gaudebamus nos quoque talem principem Ecclesiam habere, qui reliquis præberet ex operibus suis veræ virtutis exempla: ideoque et dum eramus in minoribus, laudavimus hæc semper tuæ devotionis et pietatis opera, et post assumptionem nostram ad hoc Apostolatus onus, puro corde et singulari charitate amavimus serenitatem tuam, erga quam (neque enim id improperandi causa dicimus) non minus gratiosos fuisse nos credimus, quam fuerint prædecessores nostri. Testis est nobis Deus, nos te semper habuisse loco peculiarissimi filii, et ob eam causam complacuisse nos tibi jugiter quantum patiebatur honor et dignitas Apostolicæ Sedis. Quo magis admirari cogimur audientes aliqua, quæ multum discrepant a prioribus moribus tuis. Refertur enim nobis quasi omnia in aliam dispositionem mutata esse: in eodem regno conculcari jura Ecclesiæ, et Ecclesiasticam opprimi libertatem: non multum timeri censuras nostras et hujus Sedis auctoritatem: electiones Ecclesiarum et monasteriorum, quorum tamen omnimoda dispositio ad nos spectat, non esse liberas, sed fieri ad præscriptum tuum: beneficiorum per nos collatorum provisiones contemni, tum in beneficiis generaliter reservatis, atque in ea re non pareri mandatis nostris, multaque alia fieri præter honorem regium, ac nostram et Romanæ Ecclesiæ dignitatem. Quæ, si ut referuntur, vera existunt, dolemus ex corde, et maxime propter serenitatem tuam, cujus et nomen et honorem, ut reliqua omittamus, antea clarum et nobile obumbrari alias necesse esse propter hujusmodi sermones, qui de tua serenitate vulgantur. Verum si quid est, in quo fortasse aberretur, id existimamus provenire ex non sano consilio, malevolorum ambitione tibi assistentium, potius quam consilio aut voluntate tua, cum nulla causa existat cur mutasse debeas tuam pristinam atque optimam voluntatem. Quamobrem serenitatem ipsam, quam specialis charitatis benevolentia complectimur, rogamus, requirimus atque etiam in Domino exhortamur ut, si quæ per errorem minus recte facta sunt corrigens, priorem devotionem atque affectionem erga Dei Ecclesiam reassumas; ac rejectis talibus consiliis, in solita obedientia ac devotionis fervore perseveres, defensando jura Romanæ Ecclesiæ, libertatem Ecclesiasticam tuendo, reverendo prælatos, et provisiones nostras debitum effectum permittendo sortiri, atque ita te gerendo in singulis rebus, quæ ad dignitatem honestatemque nostram et Ecclesiæ spectant, ut ea, quæ de tua celsitudine narrantur, tua bonitate falsa esse convincas: hæc enim agens, et tueberis famam tuam intactam ab omni macula, et Altissimo rem facies acceptissimam; pro qua et hujus vitæ pacem tranquillam et futuræ mercedem æternam insequeris. Dat. Romæ apud SS. Apostolos kal. Aprilis anno VIII » (1).

18. *Moniti Poloniæ senatores de restituendo jure Ecclesiastico.* — Augustioris etiam consilii Polonici senatores adhortatus est [1] Martinus, ut operam pro restituendo jure Ecclesiastico conferrent, cum nullo firmiore munimento fulciri regna, quam divino præsidio queant: « Devotionem, inquit, vestram requirimus atque exhortamur in Domino, ut cum electi sitis ex multorum numero tanquam prudentes viri et consilio pollentes, regiam serenitatem pro honore suo et regni pariterque vestro cohortari velitis, prout ex debito tenemini et vitare cupitis magnam notam, ad eadem ipsa, ad quæ nos quoque cum nostris litteris exhortamur. Nihil est, quo magis regna vigeant, nihil ex quo Christiani principes majorem laudem et gloriam in hoc sæculo reportent, quam ex pura affectione ac reverentia

[1] Lib. IX. brev. p. 30. — [2] Ibid. p. 27. — [3] Ibid. p. 41. et in alio lib. brev. p. 48.

[1] Lib. brev. p. 49.

(1) Cur annalista litteras hasce Pontificis ad Wladislaum Poloniæ regem hic retulerit, plane non assequor. Cum enim datæ sint illæ anno Martini VIII, id est, anno MCDXXV, neque anno huic congruunt, neque rem illam de qua hic in Annalibus [illegible]. Suo ergo loco restituendæ sunt. MANSI.

erga Dei Ecclesiam sacrosanctam et ejus sponsum vicarium Jesu Christi, quorum monitis et mandatis, qui devote parent, firmissimum sibi præparant iter ad cœlestem vitam, ad quam solam omni studio intenti esse debemus ». Eodem argumento ad Gnesnensem archiepiscopum litteras [1] misit.

19. *Violata a Lusitano Ecclesiastica immunitas.* — Læserat etiam gravissime ordinis sacerdotalis immunitatem Lusitaniæ rex ; nam vectigalia clero imperabat : ad tribunal sæculare viros Ecclesiasticos pertrahebat dolosisque artibus possessiones ipsis eripiebat : quæ mala per summam ignaviam dissimulabant præsules. Quibus de rebus certior factus Martinus, Bracharensem archiepiscopum cogere synodum et pro causa libertatis Ecclesiasticæ apud Apostolica subsellia prosequenda idoneos procuratores mittere jussit.

« Venerabili fratri Fernando archiepiscopo Bracharensi, salutem.

« Non sine magna admiratione et gravi mentis nostræ perturbatione accepimus, quod charissimus in Christo filius noster Joannes Portugalliæ et Algarbii rex illustris dudum posuit et quotidie ponere falcem suam in messem Ecclesiæ non desistit, multis et diversis modis vexando Ecclesias et personas Ecclesiasticas in suo temporali dominio constitutas, et eisdem imponendo leges, pœnas atque gravamina, quasi sibi liceat uti potestate regia in prælatos et clericos tanquam in laicos suæ ditioni subjectos, ac omnino libertatem Ecclesiasticam opprimendo : nam sicut accepimus, collectas et taleas et alias impositiones decimas nuncupatas, et certam argenti et panis et vini quantitatem, auctoritate propria et sine Sedis Apostolicæ licentia imponere non cessat Ecclesiis et personis eisdem, cum coactione etiam deferendi ad littora maris et portus ; quodque est non minus absurdum, intelleximus ipsum regem in causis criminalibus trahi facere clericos etiam in sacerdotio constitutos de foro Ecclesiastico ad judices sæculares, et per eos condemnari atque puniri ; prohibentem insuper ne Ecclesiæ et personæ Ecclesiasticæ acquirere aut retinere possint bona immobilia ipsis legata, et (quod est gravius) occupantem, et per officiales regios occupari facientem dominia, terras, possessiones et bona per Ecclesias justo titulo possessa, velut sibi pertinentia jure regali, quibus personæ ipsæ Ecclesiasticæ spoliatæ de facto et fatigatæ, dum coguntur docere de titulis, causas plerumque deserunt, justitia desperata. Dicitur etiam nobis, quod statuto regio mandatum est, ne quis audeat sine ipsius regis licentia sub pœna mortis et perditionis bonorum in dictis regnis litteras Apostolicas publicare, et quamplura alia inferri gravamina et detrimenta in desolationem Ecclesiarum et omnimodam libertatis Ecclesiasticæ oppressionem. Quæ si vera sunt, miramur pariter et dolemus, primo quod ipse rex ea faciat, qui Christianus et Catholicus existens filius devotus Ecclesiæ debet esse : deinde quia prælati, qui jus et libertatem Ecclesiarum conservare tenentur, hæc sub silentio transiverunt vel metu vel amore coacti.

« Nos autem, qui, licet immeriti, sumus a Domino ad conservationem et defensionem Ecclesiarum et Ecclesiasticæ libertatis in Apostolatus apice constituti, hæc tolerare non possumus nec debemus : et propterea super iis, ut tenemur, de opportuno remedio providere volentes, fraternitati tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus convocatis suffraganeis tuis, quibus super hoc scribimus opportune, et dilectis filiis capitulo Ecclesiæ tuæ cæterisque prælatis tuæ civitatis et diœcesis, tu et ipsi suscipiatis causam hanc libertatis Ecclesiasticæ viriliter in Romana curia defendendam, sicut ex pontificali officio estis adstricti, et pro ipsius causæ prosecutione ad curiam eamdem communibus consilio et expensis usque ad menses... a receptione præsentium computandos, personas idoneas transmittatis, omni excusatione remota, sub pœna excommunicationis, quam unusquisque vestrum, qui negligens fuerit, incurrat : tibique notum facimus, quod præfato regi per nostras litteras intimata serie gravaminum prædictorum eumdem requirimus et monemus, ut ad dictum terminum procuratores et nuntios suos transmittat ad curiam ipsam sub hac materia responsuros ; quod si non fecerit, nihilominus contra contumacem juridice procedetur. In eadem forma scribimus venerabili fratri nostro archiepiscopo Ulixbonensi, cum quo participato consilio ad executionem hujus honesti salutaris et sancti negotii vigilanter intendas. Dat. etc. »

20. *Aragonius in judicium vocatus.* — Vocarat etiam antea in jus Alfonsum regem Aragonum Christi vicarius, diemque non modo ad causam de violato jure Ecclesiastico, verum de inita etiam cum schismaticis societate dicendam constituerat : quem cum decretoria sententia percellere pararet, ille sibi metuens pervicacem animum fregit ad Pontificium imperium. Oratoribus igitur missis, ut procellam averteret, pollicitus est se legatum admissurum. Petro itaque Fuxensi cardinali data sunt a Martino mandata, ut provinciam ingrederetur, non autem in Aragonium, dum illius ad obsequium flectendi spes supererat sententiam latum iri, pro certo sciret.

« Petro tit. S. Stephani in Cælio-Monte presbytero cardinali A. S. L.

« Sentientes antea regem Aragonum esse contentum, quod in regnum ejus intrares », et

1 Lib. brev. p. 39.

infra, « placeat nobis, ut in Dei nomine ingrediaris prædictum regnum et officium legationis exerceas, studeasque perficere, quæ videbis ad statum et honorem nostrum et Ecclesiæ pertinere juxta commissionem, quam tibi in recessu tuo dedimus, regulando te etiam secundum ea, quæ postea hic cum regiis oratoribus tractata sunt, de quibus per nostras litteras jussimus informari prudentiam tuam, ut plene sit in agendis instructa. Cæterum quia videris dubitare, an sit adhuc fulminata sententia contra regem vel de proximo fulminanda, significamus tibi, quod ad sententiam non processimus, nec procedemus quandiu erimus in spe reductionis suæ, ad quam cum coneris inducere, ita ut aliquando sentiamus eum facere vel fecisse quod debet, nec semper promittere se facturum ; nos enim ab ipso non quærimus nisi honesta et devotioni suæ debita, cupientes eum benigne recipere in sinu charitatis nostræ pro bono Ecclesiæ, pro consolatione et quiete animi nostri, ac pro honore regis ipsius et animæ suæ salute : scimus enim quod si perseverare voluerit in malo proposito, nocere Ecclesiæ poterit, et nocendo sibi certe non proderit, sed cum detrimento suo, læsione famæ et animæ interitu laborabit. Verum si Deus, in cujus manu corda sunt regum, per misericordiam suam inspiraverit saniora consilia, ut deponat odium, quod concepit, injuste contra nos, qui desideramus eum fovere paterna benevolentia et charitate, et abstineat a perturbatione Ecclesiæ et oppressione Ecclesiasticæ libertatis et alia faciat opera, quæ digna sunt rege Christiano, quanto sibi erit hæc præsens vita jucundior, et spes melior de futura : quæ omnia sibi nota esse confidimus, et tua etiam circumspectio demonstrabit. Qualiter vero res succedent, curabis nos tuis litteris facere certiores. Dat. etc. » Deest temporis nota quæ præcedenti Epistolæ ita adjecta est : « Romæ apud SS. Apostolos VIII idus Julii, anno X ».

21. *Cardinalis Fuxensis in Aragoniam ingressus.* — Narrant pluribus gestæ a cardinale Fuxensi legationis acta, ut is adulta Æstate Hispaniam Tarraconensem ab Alfonso rege excitus peragrarit : tum pompam, qua Valentiam, ubi rex morabatur, ingressus sit : « Ingredienti, inquiunt, domino legato civitatem Valentiæ cum insigniis legationis suæ obviam ad mediam leucam vel circa primo canonici Ecclesiæ Valentinæ cum solemni apparatu exiverunt : parumper per paululum episcopi Cathanensis, Vicensis, Gerundensis, Elnensis cum domino archiepiscopo Terraconensi et pluribus abbatibus Cisterciensibus, ac doctorum et Ecclesiasticorum virorum multitudine copiosa eidem domino legato obviam processerunt. Insuper nobiles consiliarii, rectores civitatis Valentiæ cum tubis constipati militibus pluribus et civibus nobilibus habitatoribus dictæ civitatis, venerunt obviam eidem domino legato. Supervenerunt denique arcubalistæ, et ultra foris civitatem dominus Alfonsus Aragonum rex illustris in persona propria, capite discooperto, cum archiepiscopo Ulixbonensi regni Portugalliæ cum sua regia familia obviam venit eidem domino legato, reverentiam impendit, osculum sibi tradidit, et partem dextram in progressu post plurimas reverentias et invitationes mutuas eidem domino legato renuenti assignavit, ipsumque cooperiri fecit etiam capello rubeo cardinalatus, dicto domino rege capite discooperto cum præfato domino legato familiariter colloquente et in via versus civitatem procedente usque ad pontem portæ civitatis, ubi ab eodem domino legato, cum esset jam tarde et transiret hora prandii, petiit licentiam recedendi ad palatium suum, quod est extra civitatem, et sic recessit cum paucis. Dictus vero dominus legatus cum præmissis omnibus et processionibus solemnibus, infinito populo sibi occurrente, cum maximis honoribus in civitate Valentiæ et in cathedrali Ecclesia cum cymbalis benesonantibus, in tympanis, tubis et organis cum magno gaudio solemniter fuit receptus : et data benedictione ac indulgentiis in Ecclesia, ad domum episcopalem adductus, et cum omnibus suis in eadem domo honorifice collocatus ».

22. *Inter regem Aragonium et legatum Apostolicum pactiones sancitæ.* — Post hæc aliquam offensionem animorum intercessisse narrant Acta ; cum enim legatus die S. Bartholomæo sacra proposito edicto vulgasset, suum in jure dicendo administrum recurrente prima die Lunæ pro tribunali causas Ecclesiasticas cogniturum, Alfonsus veritus forte ne a pluribus injuste a se vexatis in judicium appellaretur, furore percitus contrario edicto vetuit coram eo controversiam ullam disceptari. At legatus regias iras prudentia sua permulsit, ac demum ad pactiones venit publicis hisce Tabulis comprehensas : « In Christi nomine cunctis pateat evidenter, quod die Lunæ intitulata vigesima septima mensis Octobris anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo vigesimo septimo, in civitate Valentia intus regale palatium, et in quadam turri nova dicti palatii personaliter constitutis reverendo in Christo patre domino Petro divina providentia tit. S. Stephani in Cælio-Monte presbytero cardinale, de Fuxo vulgariter nuncupato, Sedis Apostolicæ legato, et serenissimo et potenti principe domino Alfonso Dei gratia rege Aragonum, Siciliæ, Valentiæ, Majoricarum, Sardiniæ et Corsicæ, comite Barchinonis, duce Athenarum et Neopatriæ, ac etiam comite Rossilionis et Ceritaniæ, de ordine et mandato eorumdem dominorum fuerunt per me Franciscum Daryato secretarium dicti domini regis lecta et publicata alta et intelligibili voce præ-

sentibus infrascripta capitula, quæ sequuntur ». Affert primo postulata regia inferius a nobis breviter perstringenda, quibus Sedes Apostolica assensit : deinde eas leges fœderis adducit, quas ab ipso legatus cardinalis exegit.

« Primo, quod idem dominus rex det operam efficacem, ut Ægidius et alii cum eo in castro Paniscolæ, Dertusensis diœcesis, intrusi, ad gremium sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, et ad obedientiam ejusdem sanctissimi domini nostri domini Martini, veri et indubitati Jesu Christi vicarii, humiliter et devote revertantur summeque ratum recognoscant : paratus est enim idem dominus noster ob Dei reverentiam dictæque regiæ majestatis contemplatione eos ad obedientiam et ad unitatem sanctæ matris Ecclesiæ clementer recipere, benigne reconciliare, ac bene et charitative tractare : quod si Ægidius et sequaces sui præfati ad obedientiam animo indurato venire recusent, idem dominus rex dictum Ægidium et omnes et singulos ejus sequaces et sibi adhærentes in manibus seu potestate ejusdem domini nostri Martini seu ejus legati aut alterius ad hoc specialiter deputati reponat juxta demerita puniendos ». Et infra :

« Secundo, quod omnia et singula edicta, inhibitiones, et Constitutiones, et decreta pœnasque et mulctas in eis adjectas contra eumdem sanctissimum dominum nostrum ejusque legatos Ecclesiæ, Sedis Apostolicæ ac personarum Ecclesiasticarum libertatem hactenus edita et promulgata solemniter et publice cum voce tubæ per civitatem Valentiæ, ac civitates et loca sua ditioni subjecta, tollat, revocet et annullet.

« Tertio, quod permittat Sedis Apostolicæ collectores, qui pro tempore fuerunt, fructus, bona et jura cameræ Apostolicæ libere, quiete et pacifice recipere, ac suo absque contradictione uti officio, non permittendo eos seu eorum alterum in officii prædicti exsecutione per se vel per alium, directe vel indirecte impediri aut vexari quoquomodo, tollendo et amovendo omnia et singula impedimenta, per eum seu alios hactenus apposita.

« Quarto, quod Ecclesiam Romanam et omnes alias Ecclesias in regnis et terris suis aliis ubique constitutis, personasque Ecclesiasticas cujuscumque conditionis, status aut præeminentiæ existant, eorum privilegiis, libertatibus, immunitatibus, franchitiis ac omnibus aliis juribus libere ac pacifice uti et gaudere aaciat et permittat.

« Quinto, quod omnes et singulos prælatos ac alias Ecclesiasticas personas suis dignitatibus, beneficiis seu bonis aliis per ipsum seu alios de ejus mandata spoliatas ad easdem dignitates, beneficia atque bona indilate plenarie restituat, et in eorum plene libertate et possessione pacifica reducat, eosque a die finiendæ concordiæ in posterum suarum dignitatum, beneficiorum, et aliorum bonorum fructibus, juribus et emolumentis libere et quiete uti et gaudere permittat.

« Sexto, quod a vexatione et molestatione regni Apuliæ desistat : nam si eadem regia majestas aliquas ad ejusdem regni reginæve instantiam fecit impensas, præsto se reddit præfatus dominus noster cum regina tractare præfata, ut juxta possibilitatem suam eidem satisfaciat serenitati. Quod si forsan eadem celsitudo jus aliquod in regno prædicto prætendit, parata est sua sanctitas per personas neutri parti suspectas justitiam facere ministrari ».

23. *Cyprius rex redemptus.* — Hoc anno Cyprius rex Ægyptiaco carcere redemptus, ducentis millibus ducalium nummorum sultani vectigalem se professus est [1], quinque millia annua in Barbaricum ærarium inferre pollicitus, quinquaginta millia referunt Poloni historici. Detracta illi ferrea vincula sacro assumptæ Virgini die scribit Monstreletus, atque a sultano ad deferendam fidem Christianam sollicitatum ita prudenter respondisse, ut ora ei obstruxerit ; proximo vero anno in regnum reversum exceptumque a suis honorificentissime, ac post Carolæ reginæ mortem immunem ab omni impudicitia vitam traduxisse.

24. *Miraculum ingens Virginis opera edictum.* — Hoc anno puer, qui misere aquis obrutus fuerat, a parentibus divinitus repertus, et nuncupato Deiparæ voto, ad vitam est revocatus. Rem gestam candide narrat Justus Lypsius [2] : « Anno, inquit, MCDXXVII, VII Martii ad Cantipratum, (pagus est in Cameracensi tractu,) atque ibidem religiosorum cœtus cum abbate. Vir inhabitabat, cui nomen Joannes Bidaus, atque illi puer bimulus nomine Martinus. Dies Dominicus erat, et vir cum uxore mane sacris operaturi Christiano more ad templum eunt. Emanent, et alibi apud amicos prandent, nec nisi a meridie secunda hora demum remeant. Statim prolem suam oculis et affectu requirunt (novimus parentes). Non reperiunt. Quærunt in vicinia, et ab ipsis vicinis si quis vidisset : negare omnes. Pater percelli et rogare, igitur sese in quærendo adjuvent, sicubi forte puer (nec longe tantillus poterat) aberrasset. Eunt, reliquum diem illum et totam noctem quæsitioni donant. Addunt diem alterum in vesperam. Tum vicini desperantes invenire et bona fide alibi periisse arbitrati, patri valedicunt, et ut idem filiolo faciat, suadent. Domum quisque suam redeunt : etiam pater ad mœstam uxorem, eo uterque mœstior, quod frigidissima forte tunc aura erat, nec tenellus puer sub dio sicubi esset posset subsistere. In

[1] Monstr. hist. Gall. vol. 2. Bosius par. II. l. V. — [2] Just. Lyps. n Virgine Hallen. c. 20.

hoc doloris æstu ad divam Virginem, quæ Hallis colitur, animum et preces pater vertit, et votum peregrinationis addit. Statim in somnum solvitur, et viso monetur, quærere etiam puerum certo inveniendum. Luce orta vicinos iterum adit et rogat secum eamdem operam dare. Haud facile inducuntur, et : Irritam, aiunt, spem foves ; nonne biduum jam pœne quæsivimus ? Inventus esset si esset. Tamen instantem sequuntur, et omnes agros, dumeta, fossas scrutantur, donec sub ipsam meridiem ad voraginem aliquam limo et aquis obsitam ventum. Pater instinctu aliquo interno : Et hic, ait, perquiramus. Illi negare puerum eo pedes tulisse, quo ægre ipsi possent. Eunt tamen. Ecce jacentem, et cœno atque aquis obrutum reperiunt. Triste spectaculum, nec audent tollere, nam sponte aut casu mortuos tangere nisi judice permittente non licet. Ille igitur advocatur. Venit, indulget, puerum deinde ad templum deferunt, mox ut putabant terræ dandum. Sed patrem spes non deserit, et diva Virgo excitat, atque internum robur addit. In altari igitur prolem collocat ante ipsam divæ illius ibi imaginem, et prolapsus in genua calidis precibus lacrymisque opem poscit. Adstabat turbam hominum, ipse abbas Cantipratanus Nicolaus, et puer (o mirum !) statim vitam et vocem recipit, surgit cum patre, domum cum eodem mox Hallas venit, gratias acturi et laudes divæ meritissimo propagaturi ».

MARTINI V ANNUS 11. — CHRISTI 1428.

1. *Rex Aragonum obsequia defert Sedi Apostolicæ.* — Gesta felici in Aragonia exitu legatione, Petrus tit. S. Stephani in Cœlio Monte presbyter cardinalis anno Servatoris millesimo quadringentesimo vigesimo octavo, Indictione sexta, in Urbem reversus, litteras Alfonsi regis Aragonum benevolentiæ atque officiorum significationibus refertas, quibus Apostolicæ Sedi obedientiam deferebat, Martino reddidit : ex quibus ille ingenti gaudio ob revocatum in Ecclesiæ gremium tantum regem completus, paternis se studiis ipsum prosecuturum est pollicitus [1].

« Charissimo in Christo filio Alfonso Aragonum regi illustri, etc.

« Pergratæ nobis fuerunt litteræ tuæ, quas nuper accepimus de manu dilecti filii nostri Petri tit. S. Stephani in Cœlio Monte presbyteri cardinalis A. S. L. et pergrata relatio in earum sententiam distinctius et copiosius in secreto consistorio nobis facta de tua laudabili dispositione, omni abolito rancore dissidii, nobis et Ecclesiæ totis affectibus obsequendi ; quo nihil poteramus audire jucundius : desideravimus enim hoc semper te habere, cum aliis regibus Christianis in filium, sicut et nostro et tuo honori convenit, et speramus in Domino, qui auctor est pacis et inspirator opportunorum consiliorum, quod devotio excellentiæ tuæ erga nos et Ecclesiam dietim magis ac magis augebitur, et per sapientiam tuam depulsa penitus illa nubecula indignationis tuæ, quæ aliquandiu serenitatem tuam offuscatam et iratam contra nos tenuit, conaberis semper ea facere, quæ ad honorem nostrum et Romanæ Ecclesiæ pertinebunt : et nos te vicissim complectemur charitate paterna, ac in futurum uberior erit et dulcior usus mutuæ nostræ benevolentiæ, qui fuit intermissus aliquo temporis intervallo, etc. Superiori Epistolæ adjecta erat hæc loci et temporis nota. Datum Romæ apud SS. Apostolos III id. Septembris anno x ». Deinde agitatum est [1] de schismatis Aragonii abolendis reliquiis, ac singula ab Alfonso petita mature excussa sunt.

2. *Pax composita in Italia inter Mediolanenses, Venetos et Florentinos.* — Perceptam a Pontifice probisque omnibus ob sedandi schismatis exploratas spes lætitiam cumulavit restituta pax Italiæ, quæ exitiali exarserat bello. Incensum id fuerat ex levi scintilla, duarum scilicet princi-

[1] Lib. ult. brev. p. 141. et alio lib. brev. p. 67.

[1] Acta leg. card. Fuxen.

pum fœminarum Forolivieusium ira, ut diximus; moxque aucta flamma corripuerat Florentinos, marchionem Atestinum, Venetos, Sabaudum, Genuenses ac Philippum Mariam Mediolanensem ducem. Ut igitur illud restingueret Pontifex, cum Veneti eorumque fœderati secundis successibus confirmati duriores leges duci Mediolanensi imponerent, Nicolaum Albergatum cardinalem legatum ipsos monere jussit[1], ni pacem admitterent, Sigismundum regem Romanorum, qui superiori anno Philippo Mariæ Mediolanensem principatum jure beneficiario contulerat[2], a se in Italiam excitum iri, qui ipsos repressurus, jurisque Cæsarei urbes armis repetiturus esset. Navata est adeo strenue opera a Nicolao cardinale, ut die XVIII Aprilis hujus anni pax conciliata sit, de qua factus certior Martinus grates ei egit hisce litteris[3]:

« Nicolao presbytero cardinali S. Crucis in Jerusalem A. S. L.

« Dilecte fili, salutem, etc. Recepimus tuas litteras, quibus significas nobis pacem conclusam esse inter dilectos filios nobilem virum ducem Mediolani ac Venetos et Florentinos; ex quo immensam in Domino lætitiam suscepimus. Benedicimus Deum et ei gratias agimus pro hoc tanto bono tamque optato a nobis. Tuum autem plurimum commendamus studium et providentiam tuam, cujus maxime cura et opera hæc pax facta est; ita enim ferunt omnes tua sollicitudine et industria pacem secutam esse; qua in re et Deus summe laudandus est hujus boni largitor, et tibi gratiæ agendæ. Verum circa hoc nil amplius scribimus ad præsens, exspectantes a te litteras, quibus explicentur particularius nobis conditiones pacis. Datum XXVII Aprilis anno XI ».

3. Porro in has leges pax convenit[4], ut Philippus Maria, quem bellum propagandæ ditionis spe movisse vidimus, Imolam ac Forumlivii restitueret Pontifici, ac Brixiam et Bergomum pluresque Cremonensis agri arces Venetis dimitteret, jussusque est ab Etruria et Bononia affectandis abstinere: quibus pactionibus debilitatæ sunt admodum ejus vires, quæ finitimis tantum terrorem injiciebant. Ne igitur hostium numero obrueretur Philippus, cum etiam res Genuensis fluctuaret, nec Romanorum rex Bohemico et Turcico bellis implicitus suppetias facile ferre posset, dictis legibus se subjecit. Veneti vero, quamvis in Italia eorum votis felices responderent eventus, tamen assensere, quod ipsorum Orientalem ditionem evastarent Turcæ, in quos vertenda esse arma Martinus duci Veneto consuluit.

« Ad ducem Venetiarum.

« Per Dei gratiam habemus eam pacem, ex qua speramus reprimi posse audaciam infidelium, qui sentientes civitatem tuam, a qua una facile possent impediri nefarii conatus eorum occupatam esse in bellis Italiæ, Christianas insulas invadere et alia inferre fidelibus detrimenta præsumebant; nec erant qui, occupatis tuis in hoc bello, resisterent: quare, fili dilecte, referimus gratias Deo, qui exaudivit humiles preces nostras, et sua ineffabili benignitate concessit, ut faceremus hanc pacem necessariam Italiæ et utilem universæ reipublicæ Christianæ Dat., etc. »

4. *Rebus ad pacem vergentibus in Italia, Turcica potentia augetur in Oriente.* — Conciliati etiam fuere[1] duci Mediolanensi præter Venetos Florentini, quibus ea de re Pontifex est gratulatus[2]: « Dilecti », inquit, « filii, nihil jucundius neque gratius aures nostræ audire potuerunt, quam quæ in vestris litteris continentur, pacem scilicet conclusam esse et firmatam inter vestros Venetorumque legatos et ducem Mediolani, quod ita nobis placuit, ut nil magis hoc tempore possit placere. Agimus gratias omnipotenti Deo, qui tandem preces nostras exaudire dignatus est ». Extant aliæ ad eos eodem argumento datæ litteræ, quibus studia sua ad augendam tuendamque publicam illam rem pollicetur[3]:

« Pro conservatione », inquit, « et statu civitatis vestræ, quam loco peculiaris filiæ habemus, si quid est, quod cum Deo et honore nostro facere possimus, requirite nos cum ea fiducia, qua filii parentes solent: reperietis enim nos non solum promptos, sed ferventes ad omnia, quæ concernant aut honorem vestræ reipublicæ, aut ejus conservationem ».

Cæterum haud parvum imminebat periculum, ne cum dissolverentur Mediolanensium, Venetorum ac Florentinorum exercitus, plures militares copiæ rapto vivere solitæ vel in citeriorem Siciliam, vel in ditionem Ecclesiasticam se inferrent; quibus ut omnia intercluderentur itinera hæc Martinus ad legatum Bononiensem scripsit[4]: « Quia providendum est nobis ad quietem nostram et regni, volumus et mandamus tibi, ut si quæ gentes armorum, quæcumque fuerint, vellent ire versus has partes, aut regnum, nullo modo des eis transitum, aut salvum conductum, sed omnino prohibeas, quoad potes, nisi a nobis aliud habueris specialiter in mandatis ». Dum Pontificia jussa exsequitur legatus, in maximum repente discrimen adductus est extrema Julii die, ut refert Diarii Ms. Veneti auctor[5]; coorta enim Bononiæ seditione Canetuli tyrannidem occupavere: ut vero Bononienses longa obsidione a Dominico Capranica Eccle-

[1] Lib. brev. p. 118. — [2] Cavitel. in Crem. Annal. — [3] Lib. brev. p. 57. — [4] Diar. Ven. Ms. S. Anton. III. par. tit. XXII. c. 8. § 9. Sabellic. ennead. 10. l. II. Pig. l. VI. Bern. Cor. et alii.

[1] Leon. Aret. in hist. rer. Ital. suo tempore gestarum. S. Ant. III. par. tit. XXII. et c. 8. § 9 et alii. — [2] Lib. IX. brev. eamd. p. 49, et in alio brev. p. 57. — [3] Eod. l. IX. p. 50. — [4] Ibid. p. 49. — [5] Diar. Venet. Jo. Bapt. Pogg. in Vit. Carol. Firman. Pig. lib. VI et alii.

siastici exercitus præfecto attriti proximo anno interprete concordiæ duce Venetorum conciliati sint Pontifici, dicetur inferius.

Addit idem auctor de Orientalibus rebus, Turcicam in dies auctam fuisse potentiam, ac duas naves Venetas prope Callipolim vigesima quinta Augusti die interceptas a Barbaris, eosque, exscensu in terram facto, Cretam insulam vastare aggressos ; at demum magna clade fuisse deletos : qui felix nuntius vigesimo primo Decembris Venetias perlatus fuit. Nec modo insulas Mediterranæi maris vexabant, verum in Europæ continente latius limites proferebant, ac Gobeluciam arcem a proditore, cui nomen erat Roscius, accepere [1] : ad quam recuperandam Sigismundus rex cum exercitu provolavit ; sed cum Omarath idemque dictus Calapinus Turcarum tyrannus immineret, majorem copiarum partem trans Danubium traduxit, parte alia in littore adverso destituta expositaque hosti, cum excipiendis iis navium par copia non esset : misit autem et scapham ad Zaviskam Nigrum egregium ducem ; sed is in eam conscendere detrectavit, maluitque mortem oppetere, quam suos deserere, obviamque hosti procedens mox circumfusus captusque ab illis est et capite truncatus, sociis barbarico ferro concisis. Conjecit ejus cladis culpam Sigismundus in Wladislaum regem Poloniæ, cujus promissus equitatus sibi defuisset, indeque odia excitata.

5. *In Bohemos decretum a Germanis bellum ; de quo litteræ Pontificiæ ad principes.* — At hæretici Bohemi animos extulere atque ad pertinaciam obfirmarunt : ad quam frangendam acti sunt celebres Francofurti Germanorum principum conventus, in quibus decreta est in illos expeditio eo usque urgenda, donec penitus edomiti essent : qua de re ad Ludovicum Bavariæ ducem datæ a Pontifice litteræ [2] additique stimuli, ut copias adversus impios contraheret.

« Dilecto nobili viro Ludovico duci Bavariæ, comiti palatino Rheni.

« Recreati sunt spiritus nostri ex his, quæ nuper accepimus in proxima congregatione apud Francofordiam contra Bohemos hæreticos, in eorum exterminium constituta et ordinata fuisse per te et reliquos electores imperii una cum dilecto filio nostro Henrico cardinale Angliæ A. S. L. quos merito pro tam salubri deliberatione et tam sano ac sancto consilio laudibus dignis extollimus et commendamus in Domino, nobilitatem exhortantes tuam, ut una cum eis, quæ per vos prudenter deliberata sunt, studeas cum omni ingenio atque constantia operari, ut exsecutioni mandentur, nam si tu et ipsi deficeretis circa efficacem exsecutionem hujus Concilii, ludibrio eritis apud omnes Christianos, quia sapienter consulere et providere, et provisa non exsequi et adimplere nihil prodest, sed vanitas inutilis ab omnibus reputatur. Igitur, fili dilecte, per te et alios electores et principes nationis Germanicæ laborandum est, ut aliquando consiliorum vestrorum aliquis laudabilis et dignus effectus appareat, ut deleatur hæc macula, per quam nationis ejusdem et præsertim Alamanniæ denigratum est decus, tam longo tempore tantum opprobrium ante oculos, ac pæne in sinu et visceribus tolerando, et cum exercitibus validis toties congregatis, præcipue Æstate nuper elapsa, Bohemiam in sua hæresi relinquendo : cum tamen hæretici nunquam fuerint aut militari virtute aut multitudine gentium cum fidelibus illarum partium comparandi : quod dedecus nunquam videtur deleri posse nisi Æstate proxime futura, quæ nuper sunt prudenter instituta Francofordiæ adimpleantur constanter et fortiter, ita ut omnis Christianitas hac vice cognoscat, præfatis principibus nec in deliberando consilium, nec in exsequendo deesse virtutem. Dat., etc. » Conceptæ [1] sunt iisdem verbis litteræ ad Fredericum marchionem Brandeburgensem, qui sacri exercitus dux creatus fuerat : adjecta vero adhortatio, ut susceptam ex capta anno superiori turpi fuga maculam egregiis factis deleret (1) :

6. « Martinus, etc. Quoniam intelleximus te in dicta congregatione simul cum filio nostro cardinale Angliæ legato electum fuisse exercitus fidelium supremum capitaneum, lætamur plurimum, et electionem hujusmodi commendamus, sperantes pro tua prudentia et strenuitate et rerum experientia, quod illa negotia, auxiliante Domino, feliciter dirigentur : in quo sancto opere toto animo sic virtutem exerceas tuam, et sic diligenter incumbas, ut nonnulli, qui propter ignominiosum recessum exercitus proxima Æstate factum de te obloculi sunt, imputantes tibi non mediocrem culpam illius ignominiæ, quod multis ex causis graviter ferebamus, cogantur mutare sermonem et te falso

[1] Michov. l. IV. c. 52. Crom. rer. Polon. l. XIX et alii. — [2] Lib. brev. p. 140.

[1] Lib. brev. p. 441.

(1) Cum Martini Epistolæ, quas in Vaticano Codice nactus est annalista, temporis, quo datæ sunt, adscriptione careant, hinc non semel errandi occasio nata. Ambæ igitur Martini hic relatæ Epistolæ, altera quidem ad Ludovicum Bavariæ ducem, alia vero ad Fridericum marchionem Brandeburgensem, ex quibus eruit annalista conventum illum Francofurtensem, quo decreta in Bohemos expeditio illa, cujus supremus dux Fridericus Brandeburgensis destinabatur : hæ, inquam, litteræ ad superiorem annum MCDXXVII pertinent, cum in Germanis æqualibus eorum temporum scriptoribus, de nova hac anni hujus expeditione in Hussitas decreta nihil occurrat. Quæ vero anno præcedenti suscepta fuit in Francofurtensi consessu decerni potuit (quanquam de loco ad rem tractandam destinato nihil scriptores illi determinant) ; et Friderico marchioni Brandeburgensi commissa fuit, teste Andrea Ratisponensi in Chronico. MANSI.

fuisse diffamatum evidenter ostendas. Dat. » Extant etiam datæ ad eumdem marchionem Brandeburgensem litteræ nulla temporis nota consignatæ a nobis non prætermittendæ, quibus conqueritur, regis Poloniæ administros Sigismundi Koributi in Bohemiam profectionem excusasse, quasi ad Bohemos ab impietate removendos missus esset: cumque ii in pertinaci mentis duritie persisterent, sperasse se Koributum in Poloniam retractum iri: moneri itaque a se Wladislaum regem, ac Witoldum Lithuanum, ut excurrente bimestri illum ex Bohemia revocarent [1].

« Martinus, etc. Quia nobis per nonnullos ex servitoribus et benevolis præfatorum, (nempe Wladislai Poloniæ) et ducis (scilicet Alexandri Lituaniæ) asserebatur eumdem Sigismundum fuisse transmissum causa reductionis prædictorum hæreticorum, stetimus exspectantes eventum, nec ad ulteriora processimus : sed postea, cum de reductione nihil fieret, nobis spes indubia afferebatur de ipsius Sigismundi revocatione : sed cum videamus eumdem non revocari, sed persistere et immorari in subsidio hæreticorum, amplius tolerare non possumus, quin pro debito summi Apostolatus officio aliter moneamus eosdem regem et ducem, ut ipsum Sigismundum infra terminum duorum mensium a die præsentationis litterarum nostrarum computanda debeant revocasse : quarum litterarum latorem cum præsentibus ad te direximus, nobilitatem tuam rogantes, ut ipsum velis ultra dirigere ad eosdem regem et ducem cum uno notario, qui fidem faciat nobis in scriptis de prædictarum litterarum præsentatione, ut possimus cum observatione justitiæ et honoris nostri, secundum quod erit expediens, providere. Dat. etc. » Ad comparandum porro in Bohemici belli sumptus subsidiarium aurum indictæ sunt decumæ, ut litteræ [1] ad Carolum regem Francorum missæ referunt.

7. *Fraticelli in Piceno grassati, contra quos animadversum.* — Dum Bohemi aperto furore grassabantur, iterum Fraticelli clandestinis insidiis illaqueare simplices animas nitebantur, ad quos coercendos episcopo Anconitano data sunt mandata [2], ut in eos animadverteret.

« Venerabili fratri Astorgio episcopo Anconitano, in provincia Marchiæ Anconitanæ pro nobis et Romana Ecclesia locumtenenti, salutem, etc.

« Nuper ad audientiam nostram fide digna relatione pervenit, quod in castro Magnalata Æsinæ diœcesis nonnulli hæretici Fraticelli *de opinione* vulgariter nuncupati, qui per provinciam nostram Marchiæ Anconitanæ in mentibus hominum non sanam doctrinam, sed hæreses et errores et falsa dogmata suggesserunt, et in dies suggerere student, principale eorum receptaculum habuerunt, et in dicto castro hodierna die ab illius incolis et habitatoribus hujusmodi errorum et hæresum, sicut nobis innotuit ex fide digna relatione multorum, labe infectis, similiter receptantur in periculum Christi fidelium animarum, et exemplum detestabile plurimorum.

« Nos igitur, attendentes quanti possit esse discriminis fidelibus populis convicinis dictæ provinciæ, qui ambulant in via Domini, si nidus et receptaculum ipsorum Fraticellorum hæreticorum in dicto castro funditus non tollatur ac solo æquetur, et proinde attendentes, quod legitur de hæreticis in diversis civitatibus, terris, castris et locis commorantibus ibi : *Incendes civitates eorum igni, nec erit ibi habitaculum in æternum;* et propterea præmissa debita consideratione pensantes, habitaque super iis deliberatione matura, quantum materia requirebat, volumus et fraternitati tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, ut dictum castrum Magnalate et ejus arcem, si quam habeant ad terrorem et exemplum perpetuum aliorum castrorum et locorum dictæ provinciæ, ut de cætero tales hæreticos Fraticellos receptare aut eis præbere consilium, auxilium vel favorem per se vel alios audeant vel præsumant, ex toto mandes et facias demoliri, provisurus quod nullum ibidem de cætero ædificium vel domicilium construatur; et tempore demolitionis hujusmodi virum religiosum instituas ad prædicandum inibi verbum Dei, qui populos de causa demolitionis prædictæ sapienter instituat et informet : et deinde, postquam dictum castrum demolitum et solo æquatum fuerit, ut præfertur, convocatis aliquibus magistris in theologia et doctoribus juris canonici vel civilis, et aliquibus religiosis viris, et illis tibi in hoc assistentibus et consulentibus, pueri patrum hæreticorum segregentur ab eis et procul mittantur, ne hæretica labe possint infici quoquo modo. Majores autem ex habitatoribus et incolis dicti castri interrogentur super hæresi dictorum Fraticellorum, in qua si obstinati et induratis animis perseverent, puniantur secundum canonicas sanctiones : si vero pœnitere voluerint, et præmissam hæresim abjurare, tunc qui in dicto errore fuerint principales et magis perversi ad aliorum terrorem ad perpetuos carceres deputentur, et si bene se habuerint, in futurum misericorditer agetur cum eis ex benignitate Sedis Apostolicæ, quæ nulli cum pœnitentia redeunti gremium claudit misericordiæ et pietatis suæ. Insuper innocentes et etiam multum simplices, si qui sint inter habitatores et homines dicti castri, divisim locentur in terris convicinis, ut colere possint agros suos de territorio dicti castri : aliorum autem hæreticorum prædia tanquam confiscata ad Romanam Eccle-

[1] Lib. IX. brev. p. 50. — [2] Lib. VI. Ep. cur. p. 23.

siam decernimus pertinere, quorum partem juxta tuam et ipsorum convocandorum assistentium tibi magistrorum, doctorum et religiosorum discretionem, prudentiam et arbitrium illis innocentibus applicari volumus propter damnum eis illatum ex demolitione prædicta, quodque omnes, sive qui manifeste fuerint hæretici, sive alii tanquam de hæresi vehementer suspecti, abjurent prædictam hæresim omnemque hæreticorum conversationem et fautoriam juxta decreta sanctorum Patrum et canonicas sanctiones. Propterea placet nobis, quod aliquibus principibus dicti castri terror tormentorum incutiatur, et si opus fuerit, torqueantur, ut revelent si quos in provincia prædicta vel alibi sciant, sentiant et cognoscant præfatæ hæresis labe infectos, vel occulte existant, ut pro illorum reductione ac punitione, ne inficiant alios, possit salubriter provideri. Et similiter pro libris dictorum Fraticellorum et pro exstirpandis eorum reliquiis, si quæ remanserint, per totam provinciam inquiri et investigari facias diligenter, deputando ubique prædicatores idoneos instructos in sacra pagina, qui de mentibus oberrantium hæreticas opiniones evellant, et sanam doctrinam illos edoceant, et per rectam viam mandatorum Dei et Ecclesiæ suæ incedere moneant, instruant et informent.

8. « Cæterum attendentes quia jam diu dicti Fraticelli aufugissent de præfata provincia, nisi haberent occultos receptatores et fautores eorum, qui eos suis secretis præsidiis et favoribus manutenent, super quibus etiam nostra interest, quantum cum Deo possumus, de opportuno remedio providere, similiter volumus et mandamus, ut universis et singulis vicariis nostris in temporalibus deputatis, necnon communitatibus, universitatibus et singularibus quibuscumque personis civitatum, terrarum, castrorum et locorum quorumlibet dictæ provinciæ sub privatione vicariatuum et excommunicationis, suspensionis et interdicti aliisque gravissimis sententiis, censuris et pœnis spiritualibus et temporalibus, a jure vel ab homine promulgatis contra eos qui contra fecerint infligendis, auctoritate nostra mandes atque prohibeas, ne dictos hæreticos Fraticellos per se vel alios, publice vel occulte, in civitatibus, terris, castris et locis prædictis sub quovis quæsito colore receptent aut receptari faciant vel permittant, nec illis ministrent aut præstent quovis modo auxilia, consilia vel favores, volentes quod contra transgressores mandatorum nostrorum, et ad publicationem pœnarum, in quas illos vel eorum aliquem incidisse cognoveris, eadem auctoritate procedas atque declares, prout illorum temeraria præsumptio exiget et requiret, in eas sententias, censuras et pœnas in tuis contentas processibus incidisse. Demum de omnibus, quæ gesseris in præmissis, nos provideas per tuas litteras informare, ut ad ulteriora, si necesse fuerit, pro salute animarum fidelium suadente justitia, auctore Domino, procedere, providere et consulere valeamus. Dat. Romæ apud SS. Apostolos kal. Junii. Pontificatus nostri anno XI ».

9. *Angli Gallicanas Ecclesias diripere tentant, in quos Joanna virago divinitus excitata.* — Hoc anno dux Bethfordiæ Gallici regni pro Henrico [1] puero administrator jus Ecclesiasticum labefactare et everlere nisus est; omnia enim bona, quæ Ecclesiis Gallicanis quadraginta annorum spatio collata ac divino cultui consecrata fuerant, in regium ærarium inferri jussit, ad persolvenda scilicet militibus stipendia, ut Ecclesias Gallicanas omni maleficiorum genere exscinderent funestarentque. Habitis sæpius ea de causa pluribus conventibus, demum Academia Parisiensis tantum sacrilegium magno labore discussit. Neque juvit Anglos Ecclesiarum rapinis res suas auxisse : cum enim maxime efflorescerent, ad eas proterendas concitata hoc anno est divinitus, ut creditum est, Joanna virago ex oppido, cui Domremy nomen est, inter Burgundiam et Lotharingiam sito oriunda, quæ ad Carolum Chinone agentem, atque ob afflictas res suas mœrore pressum (cingebatur enim tum ab Anglis ingenti obsidione Aurelia, missæque [2] subsidio copiæ ab hostibus profligatæ fuerant) se contulit [3], professa missam se a Deo, ut ipsum in aviti regni possessionem restitueret, Anglosque inique Gallias populantes pelleret. Perculit rei insolentia regem ac proceres, visumque initio inanibus delusam prestigiis : at excussa multis interrogationibus a theologis, cum apte responderet, fidem promeruit. Non alia eam, quam de Deo fecisse verba tradit Monstreletus, ut divino Spiritu instinctam audientes putarent. Militari induta cultu Christi imaginem vexillo depingi atque in scuto duo lilia adumbrari voluit, quam plures milites bello charissimi sunt seculi. De ea hæc refert Joannes Gerson [4] egregius theologus : *Tulit me Dominus, cum sequerer gregem, et dixit mihi : Vade et propheta ad populum meum Israel.* (Amos. VII.) Populus regni Franciæ non incongrue potest spiritualiter nuncupari, quem fide Dei et cultu Christianæ religionis notum est semper floruisse. Ad hujus regni filium quædam juvencula pastoris cujusdam filia, quæ et ipsa gregem ovium secuta fertur, accessit asserens se missam a Deo, quatenus per ipsam dictum regnum ad ejus obedientiam reducatur. Ne autem ipsius assertio putetur temeraria, etiam signis supernaturalibus utitur, sicuti revelare occulta cordium et futura contingentium prævidere. Refertur insuper, quod sit rasa capite ad modum viri, et volens ad actus bellicos procedere vestibus et armis

[1] Monstr. vol. 2. p. 38. — [2] Monstr. l. II. p. 41. — [3] Ib. p. 42. — [4] Jo. Gers. l. II. in fin.

virilibus induta, adscendit equum : quæ, dum in equo est, ferens vexillum statim mirabili viget industria quasi peritus dux exercitus ad artificiosam exercitus institutionem. Tunc quoque sui efficiuntur animosi. E contra vero adversarii timidi quasi viribus destituti. Ubi autem de equo descendit, solitum habitum muliebrem reassumens fit simplicissima, negotiorum sæcularium quasi innocens agnus imperita. Fertur etiam quod vixit in castitate, sobrietate et continentia, Deo devota, prohibens fieri occisiones, rapinas cæterasque violentias omnibus his, qui ad dictam obedientiam se volunt exhibere. Propter hæc ergo et similia, civitates, oppida et castra se submittunt, regio filio fidelitatem sibi promittentes ». Tradit Nicolaus Ægidius [1] B. Virginem regni Gallici patronam illi se videndam sæpius præbuisse, dum paternum gregem pascebat, ac præcepisse, ut Francorum regnum liberaret. Ut vero, illa duce, Angli ab Aureliæ obsidione depulsi munitissimisque propugnaculis dejecti fuerint, proximo anno dicetur.

10. Hoc interim spatio miles Gallus, qui servituti ab Anglis addictus fuerat atque in puteum demissus, ne fugam capesseret, cum se B. Virginis clientelæ commendasset, divina vi trium milliarium intervallo, dum dormiebat abreptus et in libertatem vindicatus est ; quam historiam narrat subjectis verbis Justus Lipsius [2]: « Anno MCDXXVIII. Guillelmus Mosterius, Picardus gente, non bona sua sorte in Pictaviæ fines venit negotii causa ; bellum autem ea tempestate Anglis cum Gallis vetus et diuturnum erat manebatque, rege tunc Galliæ Carolo VII. Incidit igitur in Anglorum manus, et captivus abducitur in oppidum S. Michaelis ad decem circiter menses detinetur : nam redimias, quas ab eo poscebant octoginta aureorum, homo fortunæ modicus expedire non poterat, neque spes erat : sed nec fraude aut vi evadendi, quoniam in puteum profundum demiserant, atque ibidem pede utroque boiis illigatum habebant. Dum igitur mœstus et anxius jacet, ac forte panis frustum comedit, quod superne dejecerant, mentem ei tetigit memoria et affectus erga divam Hallensem Virginem, cujus nomen et cultus tum in Picardia frequens etiam erat. Itaque toto corde eam invocat, et a squalore, pœdore ac tenebris illis liberari ope ejus optat. Preces vix fuderat, somnus eum molliter amplectitur : et mane cum expergiscitur (res ipsi et nobis stupenda) videt se liberum a vinculis et carcere et tribus adeo milliaribus ab ipso oppido S. Michaelis abjunctum. Dum miratur, gaudet et vix credit, ecce Angli equites adveniunt, præfectorum et nobilium aliqua manus hominem jacentem in agro vident, et ipsi quoque mirati accedunt. Erat inter eos centurio Tourneboliis nomine qui agnoscit. Tune captivus noster ille es ? Unde huc ? Qua vi, fraude, arte ? Guillelmus ex gaudio iterum confusus : Domine, vera audi, inquit ; nec fraus, nec vis mea aut aliena huc adduxit, et arcta custodia (nosti ipse) eduxit. Divæ Virginis hoc totum est, ad quam preces equidem fudi, et illa ignarum ac dormientem huc transvexit. Rem vides, crede et cælesti beneficio tu quoque suffragator accede. Tetigit hominem religio, itemque alios ; dimittunt, re tamen explorata, atque Diploma, quo securior transeat, donant, eoque miraculum consignant, cujus se auctores et testes profitentur. Id ipse Mosterius Hallas secum tulit, atque ibi liberatricem Divam merito est veneratus ».

11. *Miraculum B. Mariæ Virginis.* — Narrat idem auctor, insigne aliud miraculum hoc anno editum in puero, qui cum ex materna alvo mortuus prodiisset terræ mandatus, decimo quinto post die refossa tellure vivus repertus est B. Virginis opera, quam nuncupato voto mater deprecatricem apud divinam misericordiam delegerat, ita sacrosancto baptismo expiatus, paulo post exstinctus in cœlum migravit.

[1] Ægid. in Chr. Car. VII. — [2] Just. Lips. Virg. Hallen. c. 23.

MARTINI V ANNUS 12. — CHRISTI 1429.

1. *Ægidius Munio antipapatu se abdicat.* — Exstinctis diuturni schismatis, quo Ecclesia Dei annis jam quinquaginta et eo amplius vexata fuerat, reliquiis, felix affulsit annus a Virgineo partu millesimus quadringentesimus vigesimus nonus, Indictione septima : cum agitatæ anno superiori Alfonsum Aragonum regem inter ac Martinum Pontificem Petro tit. S. Stephani in

Cœlio Monte presbytero cardinale Fuxensi, auctore et interprete fœderis, leges confirmatæ fuerunt : profectus ille iterum Apostolico jussu in Hispaniam Citeriorem, duodecima Maii die, a clero ac populo, tum ab Alfonso rege extra Barcinonem obviam egresso honorificentissime exceptus est : cumque concordiæ vinculum inter regem ipsum ac Pontificem omni studio ac solertia jungere niteretur, ab ipso rege varia diffugia captante aliquandiu delusus cum a conventionibus discedere dolebat ; cum cœlesti illius afflatu, in cujus manu corda sunt regum, Alfonsus summa omnium admiratione ac gratulatione confectas pactiones solemni dicto sacramento admisit, ac duos egregios et auctoritate insignes viros Paniscolam se conferre, cunctaque ex legati Apostolici arbitrio componere jussit. Eo itaque operam dante, die S. Annæ sacro vigesimo sexto Julii, Ægidius Munio antipapa Pontificalis ornamenta dignitatis spectantibus omnibus posuit, ad excusandum patratum antea facinus testatus, ea se accepisse, ut, sublato voluntaria abdicatione schismate, pax optata Ecclesiæ restitueretur. Deletum ita tandem schisma est, cum a Roberto Gebennensi, qui ab antipapatu Clementis VII nomen traxerat, intruso XXI Septembris anni MCCCLXXVIII, usque ad XXVI Julii diem hujus anni, quæ Ægidius, a suis Clementis VIII nuncupatus, antipapalem cultum exuit, unum et quinquaginta fere annos tenuisset. Qui autem a pseudopontifice in schismate abolendo abjiciendaque dignitate servati sint ritus ex Actis cardinalis Fuxensis legati repetemus (1) :

2. « Dominus [1] Ægidius in cessione publica indutus papalibus insigniis in castro Paniscolæ, die S. Annæ prædicta, primitus et ante omnia pro serenitate conscientiæ suæ et suorum sequacium, ut dixit, publice et solemniter omnes processus, sententias, fulminationes et censuras, depositiones, inhabilitationes, per suum prædecessorem, olim Benedictum papam XIII in sua obedientia nuncupatum, et ipsum in suo prætenso Pontificatu contra omnes et singulos ei non obedientes, et specialiter contra dominum Odonem de Columna, quem secundum eorum opinionem reputabant antipapam et schismaticum, et omnes sibi adhærentes factos pronuntiatos et fulminatos verbo et in scriptis, per suas litteras et suas prætensas Bullas plumbeas, expresse et specialiter revocavit, et omnes illos, qui præfato domino Odoni adhæserant et obedierant, et specialiter ipsum dominum Odonem de Columna ad omnes dignitates et honores specialiter ad papatum, motu suo proprio habilitavit, restituit et reintegravit. Deinde idem dominus Ægidius ibidem solemniter proposuit coram omnibus, qualiter post obitum sui prædecessoris olim Benedicti XIII electus ab ibidem præsentibus suis fratribus prætensis cardinalibus papatum recepit non ad alios fines, quam ad hoc principaliter, ut per ejus medium Dei Ecclesiæ vera et indubitata unio sequeretur et cessaret, et exstirparetur omne schisma : et jam a primis diebus suæ novæ assumptionis ad Apostolatum veraciter gessit in animo et disposuit, ac firmavit pro tanto bono unionis Ecclesiæ Dei sponte et liberaliter se velle renuntiare dignitati, officio ac honori papali, quod utique jam diu fecisset, ut asseruit, si impeditus non fuisset et astitisset sibi plena et libera facultas opportuna. Nunc vero, ut ibidem asseruit, dixit plenam et liberam optatam facultatem et opportunitatem complendi desideratam resignationem et renuntiationem sibi adesse, confitens expresse viam renuntiationis hujusmodi esse viam planiorem, utiliorem, securiorem et breviorem ad consequendam veram et indubitatam unionem Ecclesiæ Dei ».

Addunt Acta, Ægidium his dictis coram Alfonso Borgia regio oratore (qui postea archiepiscopus Valentinus, tum S. R. E. cardinalis, denique Callisti nomen sibi adscivit, cum divinitus, ob navatam in evellendis schismatis reliquiis operam ad Pontificium solium evectus esset) gradu antipapali cessisse, ut ex litteris ipsius ad posterorum memoriam editis constat, ad quorum calcem hæc adjecta sunt : « Ne de hujusmodi cessione renuntiationeque, ut præmittitur, factis in posterum hæsitetur, quin potius constet authentice de eisdem, præsentes litteras motu proprio, non ad alicujus instantiam expe-

[1] Acta card. Fuxensis.

(1) Quanquam non nego hoc tandem anno schisma illud, quod Ecclesiam tam longo temporis spatio afflixerat, ferme desiisse ; non tamen adhuc penitus cessavit, cum feralis illius incendii favilla superesset in pseudopontifice, quem sub nomine Benedicti XIV Joannes Carrerii evexit in thronum. Extant apud Martene Anecdot. to. II, col. 714, etc., ejusdem Joannis Carrerii litteræ die XX Januarii hujus anni, et ab electione ejusdem Pontificis quarti, e loco incerto datæ ad Joannem Armaniaci comitem et fideles universos, quibus totam renuntiati a se tanquam cardinale a Petro de Luna assumpto Pontificis historiam persequitur. Narrat enim post obitum Petri de Luna tres e cardinalibus ejus, se, qui quartus esset, neglecto, nec accito, Sancium Munionis sub nomine Clementis VIII in Pontificem extulisse. Hanc vero electionem, utpote non rite factam (se quippe uno ex electoribus per injuriam excluso) pro ea quæ sibi tunc uni supererat, auctoritate, aliis tribus jure suo ex lege privatis, hanc, inquam, electionem infirmasse, statimque eo amoto alterum qui Aquitanus erat clericus, sub Benedicti XIV nomine substituisse. Electionis hujus tempus a nobis in nota ad A. MCDXXIII indicatur. Cum vero litteræ istæ Carrerii diem qua Ægidius Munionis cessit dignitate præcesserint, dubios nos adhuc relinquunt, an quo tempore Paniscolenses redierunt ad Ecclesiam, eodem pariter et personatus iste Pontifex larvam deposuerit. Verum cum Joannes Carrerius schisma cum cæteris minime abdicarit, quin et adhuc per biennium sustentaverit, ut statim demonstrabo, non inani conjectura suspicor et larvatum hunc Pontificem fabulam illam aliquantisper lusisse. Porro quæ dixi de Joanne Carrerio per biennium in schismate perseverante constant ex Epistola Joannis comitis Fuxensis, relata in Anecdotis Martenis to. II, col. 1748, data anno MCDXXXII, die XIV Februarii, in qua comes ille Fuxensis commemorat Joannem Carrerium fugitantem latitantemque, captum tandem fuisse eumque ad se remitti, ut manibus papæ traderetur mandat. Ita tandem factum est, ut schisma penitus aboleretur. MANSI.

ditas ad rei gestæ memoriam in futurum jussimus publicari, etc. Dat. Paniscolæ Dertusensis diœcesis VII kal. Augusti, Pontificatus nostri anno v ». Ubi Ægidius Munio pseudopontificatu abiit, illius pseudocardinales Julianus, Franciscus et Ægidius Munio junior hunc ritum tenuere ad reliquias schismatis abolendas, revocandosque ad gremium Romanæ Ecclesiæ eos, qui veteris erroris Lunani laqueis erant irretiti : peractis nimirum comitiis Martinum Pontificem dixere ; eaque de re confectæ Tabulæ hac temporis nota consignatæ : « Anno a Nativitate Domini MCDXXIX, Indictione VII, die vero XXVI mensis Julii, in die festivitatis S. Annæ ».

3. *Alfonsus Borgia commendatus de impenso opere.* — Certior de his factus Martinus a cardinale legato, ingenti gaudio affectus est, et gratiis Deo actis legatum ipsum laudibus extulit [1], spopunditque Alfonsum Borgiam ob susceptos labores sibi commendatum fore ; necnon se Alfonsi regis Aragonum amicitiam deinceps majori studio culturum.

« Dilecto filio Petro tit. S. Stephani in Cœlio Monte presbytero card. A. S. L. salutem.

« Recepimus a te binas litteras, alteras datas XXX Julii, alteras kal. Augusti ejusdem fere continentiæ, in quibus summe consolati sumus. Primum quidem de conclusione facti de Paniscola agamus Deo gratias, qui illorum corda illuminavit : et tuam diligentiam atque operam merito commendamus, consecuti enim sumus optimum fructum profectionis tuæ, et in quo maxime consolamur. Magistrum Alfonsum de Borgia, pro quo supplicas, habebimus cum tempus erit recommissum, memores diligentiæ et laboris sui. Inter cætera summe placuit nobis audire bonam dispositionem erga nos charissimi in Christo filii nostri Alfonsi regis Aragonum illustris, quam cum semper optaverimus, nunc charissimum est nobis effectu comprobari. Itaque nullo modo timeas, quod aliquid agamus ad cujusquam requisitionem, quod possit vergere in præjudicium suum : talem enim filium intendimus conservare nobis in bona amicitia, dispositi habere eum semper infixum in visceribus cordis nostri, etc. » Subdit Bononiam Romanæ Ecclesiæ restitutam. « Dat. Ferentini VIII die Septembris anno XII ».

4. *Ægidius cum schismaticis ad obedientiam coram legato Apostolico admissus, dat juramentum et ad episcopatum Balearium evehitur.* — Interea cum Paniscolenses, sedato schismate, antequam censuris Ecclesiasticis soluti essent, sese in divinis ingererent, legatus graviter de eo conquestus est, moxque ii ab Alfonsi Borgia regio oratore ad legatum veniam petituri accedere jussi sunt. Agminis dux erat Ægidius Sancius Munio, quem sui olim pseudocardinales tum mimicæ curiæ administri sequebantur in municipio, cui S. Matthæi nomen inditum, qui ad Petri cardinalis A. S. L. pedes procubuere hoc observantiæ et demissionis ritu, ut narrant Acta : « Inclinatis capitibus, reverenter eidem domino legato obedientiam, reverentiam et fidelitatem debitas per organum ipsius Ægidii exhibuerunt sub his verbis in effectu : Reverendissime pater. Ego et isti alii hic mecum existentes audivimus a fide dignis vos hic esse sacrosanctæ Sedis Apostolicæ et sanctissimi domini nostri domini Martini divina providentia papæ V legatum a latere, ideo venimus ad impendendam et exhibendam reverentiam, præstandamque obedientiam et fidelitatem vobis nomine præfati domini nostri domini Martini papæ V quem profitemur verum vicarium Jesu Christi et successorem B. Petri ; et offerendum nos ipsius et vestri ejus legati mandatis semper obedire paratos. Quibus quidem verbis per eumdem dominum Ægidium, sicut præmittitur, prolatis, aliisque prædictis et approbantibus, ea præfatus dominus cardinalis stans obedientiam fidelitatemque hujusmodi acceptans ac manus ipsius domini Ægidii inter suas recipiens, dixit eidem domino Ægidio : Vos ergo in manibus nostris promittitis et juratis, quod de cætero eritis fidelis et obediens sanctissimo domino nostro Martino divina providentia papæ V et suis successoribus canonice intrantibus. Qui respondit : Sic ero. Hoc idem omnes et singuli supradicti professi fuerunt. De quibus omnibus et singulis prædictis præfatus dominus cardinalis legatus requisivit sibi retineri publicum et publica Instrumentum et Instrumenta ad perpetuam rei memoriam : et per nos notarios infrascriptos acta fuerunt hæc in loco supradicto sub anno a Nativitate Domini MCDXXIX, Indictione VII, die vero Dominica XIV mensis Augusti, Pontificatus domini nostri papæ anno XII ».

5. Adactis per jusjurandum in Pontificia verba Ægidio Munione ejusque præcipuis sectatoribus a legato Apostolico, Alfonsus Borgia ad excutiendos ex eorum animis religionis stimulos, flagitavit ut in Ecclesiæ gremium, solutis omnibus censuris, quibus illaqueati essent, admitterentur ; cujus precibus suas addidit Munio, votisque mox potitum recensent Acta : « Dominus Ægidius in persona propria dixit hæc verba : Ita petimus et rogamus ; et alii, qui cum eo venerant, ut præmittitur, quasi uno contextu similes absolutionem, habilitationem, receptionem et reductionem petierunt : dictusque dominus legatus, auditis petitionibus et supplicationibus hujusmodi, ipsum dominum Ægidium et alios supradictos, qui cum eo venerant, ut præfertur, auctoritate Apostolica per præfatum dominum nostrum Martinum papam V sibi concessa ab omnibus sententiis, pœnis et mulctis, quas occasione præmissorum incurre-

[1] Lib. IX. p. 53. et in alio lib. brev. p. 62.

rant, absolvit; ipsosque habilitavit et pristinum statum reposuit, ac ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium recepit auctoritate Apostolica per præfatum dominum nostrum dominum Martinum papam V sibi concessa, offerens se bene, pie et benigne illos tractaturum et pro eis facturum quæque sibi possibilia, etc. » Promissa summa fide perfecit legatus; Ægidius enim qui futiles papales apices gesserat, Baleari episcopatu donatus est, ut ex pactionibus fuerat constitutum : quarum immemor Alfonsus rex Aragonum a Martino poposcit, ut Galcerandus Albertus ad eum dignitatis gradum perduceretur. At Pontifex, qui datam fidem colebat, jamque Ægidium eo honore affecerat, regem ipsum monuit [1] a conventionibus non discedendum, ne Pontificiæ et regiæ majestati fœda inconstantiæ labes inferretur.

« Charissimo in Christo filio Alfonso regi Aragonum illustri, salutem.

« Recepimus litteras tuæ serenitatis, et etiam dilecti filii nostri Petri tit. S. Stephani in Cælio Monte presbyteri cardinalis A. S. L. petentes, ut mitteremus ipsi legato facultatem providendi Ecclesiæ Majoricensi de persona fratris Galcerandi Alberti : quibus lectis nonnihil admirati sumus non solum nos, sed etiam sacrum collegium venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium : nam olim ipse legatus et dilectus tunc filius Alfonsus de Borgia specialis commissarius tuus in factis Paniscolæ scripserunt per plures litteras nobis et etiam aliis in ipso principio, quo facta Paniscolensium concordata sunt inter cætera promissum et conventum fuisse, et ita tuæ voluntatis et beneplaciti esse, ut Ecclesiæ Majoricensi provideretur de persona Ægidii Munionis electi nunc Majoricensis. Igitur nos, ut conventa per tuum commissarium adimplerentur, et ut satisfaceremus voluntati tuæ, ipsi legato facultatem misimus ipsi Ecclesiæ de persona præfati Ægidii providendi; ac etiam tunc ad majorem cautelam, ne si forsan facultas illa perderetur in via, quod et accidisse dicitur, posset ad negligentiam aut tarditatem imputari, providimus in consistorio dictæ Ecclesiæ de ipso Ægidio juxta legati et tui commissarii litteras, ac deinde eidem scripsimus tanquam episcopo Majoricensi. Mutare ergo nunc in tali negotio propositum, et rem tam solemniter conventam ac postea exsecutioni demandatam, et (quod plus est) publicatam pervertere, non solum levitatis et inconstantiæ, sed etiam infamiæ et dedecoris nostri, tuique et etiam legati, etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos VI idus Novembris anno XII ». Datæ eodem argumento ad Alfonsum Borgiam recenter ad episcopatum Valentinum ob eximiam ab ipso in schismate sedando navatam operam evectum litteræ [2], conceptæ iisdem ferme verbis, ut regem ab ea postrema voluntate ad priorem reduceret : « Ad te, inquit, spectat et ad famam tuam dare operam cum effectu, et quæ sunt per tuam diligentiam conclusa et scripta, firma permaneant ».

6. *Anticardinales falsæ dignitatis insignia exuunt.* — Illucescente die assumptæ in cœlum Virginis sacro, cardinalis legatus, peractis solemni ritu sacris, crucis signo ac prece adstantes lustravit, gratuitamque noxarum veniam ipsis contulit. Deinde Julianus Loba, Franciscus Rovira et Ægidius Munio junior, pseudocardinalatus insignia confectis publicis Tabulis [1] posuerunt, atque idem Petrus cardinalis legatus Paniscolam ad Romæ Ecclesiæ gazam, ac vetera Monumenta, quæ Petrus e Luna eo traduxerat, recipienda perrexit. Quo viso Eximinus Dahæ pseudocardinalis in vincula jam conjectus, quod extrahendi schismatis consilium dedisset, pervicacia edomita ad abdicandos pseudocardinalitios titulos paratum se exhibuit, reque solemni ritu peracta e custodia emissus est : sicut etiam eductus Dominicus e Bona fide Carthusianus, qui consilia una cum Joanne Carrerio de tertio antipapa Ægidio Munioni opponendo contulisset; tum Martinum Pontificem verum Christi vicarium est professus. Recepit porro legatus partem crucis Dominicæ, ac reliquias sanctorum, necnon libros Romanæ Ecclesiæ : cum Ægidius Munio interpellatus, an alia privilegia alio translata fuissent, respondit deesse nonnulla Monumenta, quibus Trinacriæ reges illam se beneficiario jure accepisse testabantur, et Ferdinandus rex olim eripuisset. Tum egressus Paniscola legatus castrum illud, quod juris erat Pontificii, Alfonso regi, ut pactum fuerat tradidit, Dertusæque ad confirmandam schismaticorum recentem conjunctionem synodum coegit.

7. *Dertusensis synodus indicta et habita a legato, in qua plura circa fidem et mores decernuntur.* — In ea, sui adventus habita ad patres Aragonios oratione, has causas exposuit : « Ad exstirpationem schismaticorum, Paniscolensium reductionem, ad domini regis Aragonum cum domino nostro papa reconciliationem et pacificationem, ad libertatis Ecclesiasticæ in illis partibus reparationem et reintegrationem, ad Ecclesiarum et totius status Ecclesiastici illarumque partium felicem reformationem ». Addidit legatus tribus primis capitibus, Deo favente, exitum jam impositum. Ad redigendam itaque rem Ecclesiasticam ad pristinam disciplinæ rationem, incumbendum videri. Designati ob id nonnulli fuere præsules, qui ea, quæ emendanda erant singulis capitibus distinguerent. Promulgatæ etiam Alfonsi regis litteræ, quibus Sedis Apostolicæ jura se non invasurum, instaurandamque ordinis Ecclesiastici immunitatem,

[1] Lib. IX. brev. p. 55. — [2] Ibid.

[1] Ext. in Act. card. Fuxen.

quam ab ipso, dum schisma Paniscolense alebat, edictis violatam vidimus, profitebatur ; in quarum prioribus hæc contenta : « Tenore præsentium de nostra certa scientia deliberate et consulte promittimus in nostra bona fide regia, necnon juramus super crucem Domini nostri Jesu Christi et ejus sancta quatuor Dei Evangelia manibus nostris corporaliter tacta, quod deinde non apponemus manus ad jura cameræ Apostolicæ, neque edicta contra libertatem Ecclesiasticam faciemus, aut aliquid de bonis Ecclesiæ universalis vel particularis recipiemus, vel recipi permittemus in terris et ditionibus nostris, nisi in casibus a jure communi sive patria permissis, etc. Dat. Calatarabii die XVII Junii, anno a Nativitate Domini MCDXXIX ». Aliis litteris, cum in Concilio Dertusensi cardinalis legatus ac præsules questi apud eum essent, regios administros conquisitis fraudibus ac fictis criminibus clericis calumnias struere, ipsos ab iis vexandis minis ac timore deterruit. Tertio edicto Ecclesiastici ordinis immunitatem labefactari a magistratibus vetuit, vel clericali cultu indutos in laicalem carcerem mitti. Quarto Ecclesiastici ordinis in litibus dirimendis juris dicendi auctoritatem constabilivit contra administrorum regiorum petulantiam. Quinto sancitum, ne decreta a Tarraconensi Concilio adversus raptores rerum Ecclesiasticarum prolata a regiis judicibus perfringerentur. Sexto promulgatum clericos, qui familiæ regiæ obsequio addicti non essent, atque ad sacri tribunalis eludendam severitatem litteras familiaritatis regiæ erant consecuti, Ecclesiasticis judicibus, ut meritis pro scelere pœnis afficerentur, obnoxios futuros. Septimo rex ipse suis edixit, ne præsulibus creditam sibi provinciam lustrantibus negotium facesserent, neve fœneratores ab ipsis pœna mulctari prohiberent. Octavo coercita avara eorum hypocrisis, qui aurum a simplici populo levandæ xenodochiorum inopiæ specie propositis regiis administrorumve regiorum litteris emungerent, nec sine episcoporum diœcesanorum venia id fieri, aut haberi ea de causa sacram concionem vetitum.

8. His ab Alfonso rege ad jus sacrum restituendum administrorumque regiorum frænandam licentiam constitutis, ad cleri mores excolendos a legato synodales sanctiones editæ, quarum prima fuit de clericorum castigando luxu cultuque ad modestiam revocando. Secunda in fœdis amoribus irretitos lata est, ut, abjectis scortis, purioris vitæ sanctitatem amplecterentur. Tertia de equestris religiosi Ordinis viris e concubinatus cœno educendis. Quarta de repetendis sacris precibus et breviario habendo. Quinta episcopi ad clericale munus minime idoneos sacris ordinibus insignire vetiti. Sexto de laicis Christiana doctrina erudiendis hoc sancitum : « Saluti animarum plurimum dignoscitur opportunum, ut unusquisque fidelis agnoscat, sciat quid credere debeat, scilicet articulos fidei ; quid petere, scilicet quæ in oratione Dominica Christus nos docuit postulare : quæ servare, videlicet decem præcepta legis : quæ vitare, scilicet septem peccata mortalia ; quid optare et sperare, gloriam paradisi : quid timere, pœnas inferni ; quod Christianæ doctrinæ breve et utile epilogum esse censeatur, quæ a multis popularibus, ut percepimus, ignorantur. Hac igitur Constitutione diœcesanis omnibus et aliis prælatis Ecclesiasticis super his jurisdictionem Ecclesiasticam habentibus districte præcipiendo mandamus, ut per viros litteratos et probos dictari et scribi faciant aliquod breve compendium, in quo prædicta omnia, quantum populares res est scire necesse, districte comprehendantur et clare ; quodque compendium sic commode dividatur in partes, ut per sex vel septem lectiones valeat declarari, et sic per totius anni decursum repetitis vicibus per curatos diebus Dominicis populo taliter faciant explanari, ut excussis ignorantiæ tenebris, populum acceptabilem Deo valeant exhibere. Interdicimus tamen laicis omnem materiam de fide Catholica disputandi, diœcesanis aliisque judicibus ordinariis Ecclesiasticis sub interminatione divini judicii strictius injungentes, ut contra laicos de fide Catholica disputare attentantes taliter insurgant, ut jura communia per censuram Ecclesiasticam tenaciter observantur ».

9. De administrando deinde Eucharistiæ sacramento cum ea, qua par est, religionis pompa, hæc constituta sunt a legato : « Sicut omnibus unum est et æqualiter efficax Eucharistiæ sacramentum, sic esse debet modus ministrandi unus omnibus et conformis cum debita cerimonia et reverentia singulari : quapropter, ne ipsum associare et venerari volentibus lucrandi concessas indulgentias meritum subtrahatur, statuimus, quod nemini sano per privatas domos vel capellas sacramentum Euchariæ ministretur, sed ipsis sanis in Ecclesiis et certis locis ad hoc deputatis vel etiam specialiter deputandis : ad infirmos vero ab ipsis Ecclesiis deferatur accensis luminibus honorifice et decenter ». Adjuncta his alia plura decreta, ut nimirum neophyti excurrente octiduo infantes sacro fonte abluere cogerentur : præcipue episcoporum administri sacris essent initiati : perculsi anathemate qui clericos ad tribunal non sacrum pertraherent, et qui proceres ad jus Ecclesiasticum opprimendum exasperarent : religiosarum familiarum præfecti ad clientum coercenda vitia obstricti, delegati judices ne muneris metas egrederentur cohibiti : sacris interdictum clericis et religiosis viris, qui Ecclesiasticorum famam carperent adducerentque in invidiam, vel laicos ab Ecclesiis parochialibus frequentandis solvendisve decumis abducerent : sancitum, ne reli-

giosi viri sine episcoporum venia sacras exomologeses exciperent; tum, ut Christi fideles ex hac vita migraturi rite sacramentis muniti ad immortalitatem se compararent, hæc decrevit legatus: « Universis corporum medicis distincte præcipimus et mandamus », et infra « sub excommunicationis pœna, quam incurrere volumus ipso facto, ut nullum infirmum ultra tertiam vicem visitare præsumant; de quo non sciant, quod in illa ægritudine salutare Pœnitentiæ susceperint sacramentum: adjicientes, ut cunctis nota sit præsens Constitutio, quod locorum ordinarii saltem quater in anno, videlicet in festo Nativitatis, Resurrectionis Domini, Pentecostes et Assumptionis Virginis gloriosæ teneantur in principalioribus Ecclesiis suæ diœcesis vel territorii Constitutionem hanc facere publicare ». His promulgatis, Dertusense Concilium a legato solutum est. Addunt Acta: « Tunc ibidem cuncti episcopi, prælati, abbates et cæteri assurgentes et genua flectentes humiliter ab eodem domino legato, quia ita reverenter, sicut decebat et tenebantur, non se habuerunt erga eum et suos, veniam postularunt, supplicantes ut plenariam indulgentiam et remissionem omnium peccatorum in mortis articulo cuilibet eorum, qui præsentes in Concilio fuerunt, et iis, qui ad Concilium debite miserant, juxta facultatem super hoc ei concessam de speciali gratia concedere dignaretur: quod idem dominus legatus fecit liberaliter et concessit ». At de Concilio Dertusensi hactenus: nunc res aliæ a cardinale legato gestæ percurrendæ sunt.

10. *De bello inter Hispaniæ reges oborto.* — Coorto Castellæ inter ac fœderatos Aragoniæ et Navarræ reges exitiali bello, cum Alfonsus, conscripto et comparato maximo exercitu, Calatarubium se contulisset, eoque ad rem Paniscolensem, de qua antea memoravi, componendam legatus perrexisset, Joannes rex Castellæ, concepta de illo adversa suspicione, quasi hostem suum foveret, gravissimas in cardinalem ipsum effudit querelas apud Martinum, qui multis præfatus, quo pacto legatus ad tollendas schismatis reliquias missus esset, hæc ei rescripsit[1]: « Martinus, etc. Pridie, cum nonnulla simultas et dissensio, quod non parum displicuit menti nostræ, diceretur exorta inter tuam serenitatem et regem præfatum, audivimus regem duxisse secum ipsum cardinalem, cum accederet versus regnum tuum: hoc an ita sit, et qua mente aut intentione factum sit, ignoramus; sed hoc certum significamus celsitudini tuæ, si quid per cardinalem fiat aut agatur præter prædicta, aut si ad alia divertat, id agi et fieri, non solum præter commissionem, sed etiam voluntatem nostram, idque maxime displicere, et cum effectu præfato cardinali duximus scribendum, etc. Dat. Ferentiin ». Expostulanti etiam eidem regi causas non Ecclesiasticas ad Pontificium tribunal injuste averti, respondit[1] Apostolici non esse consilii de regiis juribus detrahere. Porro adeo aberat legatus ab Aragonum regis causa adversus Castellanum suscipienda, ut conjuncta cum regina Aragonum opera ad concordiam intercesserit, maximosque labores in Joanne rege, qui florentissimum exercitum adversus Aragonium et Navarræum conflaverat, adeundo susceperit. Quibus vero officiis atque honoribus legatum Joannes affecerit, ex Actis referre operæ pretium est.

11. *Decretoria Martini adversus comitem Armaniaci sententia.* — « Dominica, (nimirum quinta die Julii), in cathedrali Oxomensi Ecclesia, domino legato in superiori loco a latere dextro altaris collocato et domino rege Castellæ post eum in eodem latere sedente, ab altera parte altaris domina regina Aragonum cum regalibus cortinis existente, adstantibus Compostellano archiepiscopo et duobus aliis episcopis Castellæ et Tirasonensi et Adurensi episcopis, circumstante militia grandi dicti regis, missarum solemnia cum sermone in medio dictæ missæ solemniter peracta fuere: et post missarum officia dominus rex Castellæ in persona propria, adveniente hora prandii, ad domum episcopalem venit, quæsitum dictum dominum legatum pro prandio, ad quod hesterna die ipsum decenter fecerat invitari: præfatusque dominus rex Castellæ de domo episcopali ad tentoria sua extra villam, ubi paratum erat prandium, ducendo eumdem dominum legatum in superiori loco et latere dextro, dando sibi viam semper, detulit, etiam capite discooperto, nec umquam incedere super eumdem dominum legatum voluit, sanctæ Sedi Apostolicæ, ac cœtui dominorum cardinalium, ac personæ dicti domini legati cum omni humilitate et reverentia honorem per omnia deferendo, in hoc devotionem, quam ad Romanam gerit Ecclesiam, honorando sic cardinalem ejus cunctis videntibus ostendendo, suam majestatem regiam Deo et Ecclesiæ operis per effectum obsequiis et reverentiis humilibus exhibendo devotam, sicut decebat majestatem excellentissimam Christiani et Catholici tanti regis ». Cæterum neque a legato neque a regina Joannis regis iræ molliri potuere: querebatur enim Aragonum et Navarræ reges in ipsius regnum conjunctos duxisse exercitus; belli vero causa orta erat[2] ex invidia Henrici et Joannis Aragoniæ regiæ principum non ferentium Alvarum Lunam honoribus et præmiis a se decorari, utque Alvarum dejicerent, paraverant copias, pellectis in societatem novarum rerum cupidis: privati autem bonis Castellæ fiduciariis, Aragonum regis opem imploraraut. Ut vero postea

[1] Lib. IX. p. 53.

[1] Lib. IX. p. 54. — [2] Sur. l. X. Annal. c. 50. etc. Garival. lib. XXVIII. c. 4. Facius de reb. gestis Alfon. et alii.

controversia a cardinale legato sedata sit, dicetur inferius: nunc ad Armaniaci comitem pacis Ecclesiasticæ perturbatorem narrationem traducamus.

Antequam Ægidius Munio atque Alfonsus Aragonium rex ad Pontificium redirent obsequium, hoc eodem anno IV non. Martii Martinus in Joannem Armaniaci comitem judiciorum severitatem adhibuit ob societatem cum schismaticis initam, decretoriaque illum perculit sententia[1], cum jam ante illi ad causam apud subsellia Apostolica agendam constituisset diem. Recenset in his judiciariis Actis Pontifex, quemadmodum in Constantiensi Concilio ad Sedis Apostolicæ conjunctionem rediisset, deinde in perfidiam lapsus tum Petro Lunano, tum Ægidio adhæserit : vocatusque in jus impietatem inanibus involucris obvelare, non damnare sategerit; quæ ex ipso Pontifice accipiamus :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Quanquam venerabilis frater Philippus archiepiscopus Auxitanus orator pro parte ejusdem Joannis olim comitis cum pleno et sufficienti mandato, de quo constat per publicum Instrumentum, et cum litteris filialis obedientiæ venisset ad nos, et in præsentia fratrum nostrorum et nonnullorum prælatorum, nobis vice et nomine dicti Joannis olim comitis humiliter exhibuisset obedientiam et reverentiam debitas et devotas, quales exhiberi debent unico in terris vicario Jesu Christi, nosque recognovisset in verum et indubitatum Romanum Pontificem, et sic professus esset, tamen postmodum idem Joannes olim comes reversus ad vomitum, et accumulans pejora prioribus in pristinos hæresim et errores damnabiliter relapsus est, Ægidio et sequacibus suis hæreticis et schismaticis sicut prius obediendo, favendo et adhærendo, et quemdam Joannem Carreri ausu temerario asserentem se sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalem, et nonnullos alios per processus nostros, hæreticos et schismaticos condemnatos, in terris et dominiis suis receptando, honorando ac etiam defendendo, de quibus omnibus legitime nobis constitit atque constat; propter quæ », et infra, « auctoritate Apostolica de dictorum fratrum consilio, per hanc nostram diffinitivam sententiam pronuntiamus, decernimus et declaramus, præsente populi multitudine copiosa, præfatum Joannem olim comitem Armaniaci fuisse et esse excommunicatum, infamem, sacrilegum, perjurum, notorie relapsum, conspiratorem et reum criminis divinæ læsæ majestatis contra nos et eamdem Ecclesiam; necnon hæreticum et schismaticum, ipsorumque schismatis et hæresis nutritorem, ac hæreticorum et schismaticorum receptatorem, et ejusdem Ægidii hæretici et schismatici suorumque adhærentium et sequacium fautorem; eumque propter præmissa, omnibus et singulis pœnis, quæ in superius contentis insurgunt, irretitum et involutum, ac eumdem propter præmissa fuisse et esse excommunicatum et anathematizatum, ac excommunicamus et anathematizamus, eumque in pœnas et sententias tam a jure, quam ab homine contra talia perpetrantes inflictas et promulgatas, ac in dictis processibus denotatas, et sententiam dicti Concilii damnabiliter incurrisse, et velut pertinacem hæreticum puniendum; necnon propter hujusmodi excessus, crimina et delicta per ipsum Joannem olim comitem (ut præfertur) commissa; comitatus, vicecomitatus, baronias et dominia prædicta, eorumque civitates, terras, oppida, villas et loca, ac communitates et universitates eorum fuisse et esse Ecclesiastico supposita eaque subjicimus interdicto duraturo, quamdiu Joannes olim comes hujusmodi comitatus, vicecomitatus, baronias et dominia detinebit et occupabit; ipsumque Joannem titulo et nomine comitatus, ac omnibus et singulis vicariatibus, gubernationibus, administrationibus, concessionibus mero et mixto imperio, et omnimoda jurisdictione, gratiis, privilegiis, honoribus ac omni jure et actione; si quod vel si qua sibi forte ex successione, testamento vel ab intestato, infeudatione, concessione, seu alio quovis titulo, jure, causa vel forma in comitatibus, vicecomitatibus, baroniis, dominiis, civitatibus, oppidis, terris prædictis vel aliquo seu aliqua eorumdem competeret, aut competere posset quoquomodo », et infra : « privatum declaramus ». Nonnullis interjectis subdit Pontifex :

« Tenore præsentium monentes et etiam requirentes regem Francorum, principes et dominos temporales, ac prælatos Ecclesiarum, et alios quorum interest, quatenus infra annum a data præsentium computandum, ad capiendum, apprehendendum et recuperandum comitatus, vicecomitatus, baronias, dominia, terras, res, jura et bona prædicta de manibus et potestate ejusdem Joannis olim comitis, prout ad eorum singulos pertinere dignoscitur, totis viribus invigilent et intendant; manifeste nuntiantes et prædicentes eisdem, quod si infra dictum annum hoc efficere et ad apprehensionem comitatuum, vicecomitatuum, baroniarum, dominiorum et bonorum prædictorum intendere recusaverint aut neglexerint, nos dicto anno elapso, ne tanta injuria Deo et Ecclesiæ suæ per ipsum Joannem olim comitem sic illata inulta remaneat, illa dare curabimus aliis Christi fidelibus in conquestam; nec tamen per præmissa illis, quorum dominia, res, jura et bona idem Joannes olim comes occupat, intendimus afferre aliquod præjudicium : quinimo illa eis tanquam veris dominis reservamus, ipsisque dominia, res, jura et bona sua prædicta etiam auctoritate nostra recuperandi, apprehendendi et retinendi plenam et liberam concedimus facultatem. Per hanc

[1] Divers. de cur. l. VIII. p. 251.

autem sententiam nostram, etiam non intendimus præjudicare nobis et successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice intrantibus, quin in simili vel alio casu occurrente, super iis alias procedere et pronuntiare possimus juxta canonicas sanctiones, etc. » Pronuntiat omnes, qui aliquo jure, sacramento aut religione adstricti Joanni ejusve liberis ac posteris adstricti essent, liberos et immunes; tum regibus, principibus ac populis ulla cum iis fœdera inire vetat, ac si quæ junxerint, dissoluta promulgat; ipsius subditi, propositis gravissimis pœnis, obsequium ullum vel officium præstare prohibiti. Præterea edicit, ne quis commeatus aliave ad vitam sustinendam necessaria in loca, quæ schismatici detineant, inferat : Joannem ac fœderatos in vincula conjiciendi potestatem quibusvis facit, et illos, qui ipsis studia impenderint, censuris gravissimis mulctat, ac pœnis in hæreticos, schismaticos et reos criminis læsæ majestatis statutis afficit. Tum subdit :

« Volumus insuper, decernentes, quod Joannes et cæteri supradicti, velut mancipia capi et vendi possint; et insuper, ut ipsorum Joannis olim comitis adhærentium, fautorum, complicum et sequacium eo sit major confusio, quo ipsorum culpæ patentius fuerint divulgatæ; universis et singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis aliisque Ecclesiarum et monasteriorum prælatis, ac parochialium Ecclesiarum rectoribus, cæterisque personis Ecclesiasticis sæcularibus et regularibus ubilibet constitutis sub excommunicationis pœna, quam ipso facto incurrant, nisi mandatis nostris hujusmodi, postquam requisiti fuerint, paruerint cum effectu, districte præcipiendo mandamus, quatenus ipsi in singulis eorum Ecclesiis, cum inibi major populi multitudo ad divina audienda convenerit, singulis diebus Dominicis et festivis, pulsatis campanis et candelis accensis et demum exstinctis et in terram projectis, per se vel alios, dictum Joannem olim comitem, publice alta et intelligibili voce fuisse et esse excommunicatum, perjurum, schismaticum et blasphemum, relapsum hæreticum, hæreticorum fautorem et receptatorem, ac reum criminis læsæ majestatis, etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos IV non. Martii anno XII ».

12. *Redit ad gremium Ecclesiæ Armaniacus.* — Percussus ea severitate Joannes in Pontificis deinde fidem obsequiumque rediens una cum cæteris Paniscotensibus, censuris ac pœnis, quas contraxerat, Apostolica clementia solutus est, cum Philippum Auxitanum archiepiscopum ad obedientiam Martino deferendam decrevisset, de quo extant Martini ad resipiscentem hæc datæ amantissimæ litteræ :

« Dilecto filio nobili viro Joanni comiti Armaniaci.

« Libentissime te in gremio nostro et Ecclesiæ recepimus, gratulati pro honore tuo et animæ tuæ salute, præstita nobis per eumdem archiepiscopum tuo nomine, juxta tenorem commissionis et potestatis sibi ad hoc tributæ per te, obedientia filiali, in qua servanda constanter tanto debes esse ferventior, quanto ad eam serius post alios Catholicos principes devenisti, ut omnem præteriti temporis culpam ardentiori fide redimas. Dat. etc. »

13. *Wladislaus rex Poloniæ jus Ecclesiasticum lædit, quem proinde corripit Martinus.* — In Polonia Wladislaus rex, cum diu Ecclesiastici ordinis dignitatem tutatus esset, atque etiam de Ecclesia in Lituanis ad Christi fidem revocandis optime meritus esset, a politicis ejus ambitioni servientibus subornatus, Ecclesiasticam libertatem ac Sedis Apostolicæ auctoritatem, ad quam conferendorum episcopatuum abbatiarumque jus spectat, labefactare non est veritus; quem Martinus paterne hisce litteris admonuit [1], ne Ecclesias vexare pergeret : cæterum in honestis rebus ejus votis assensum iri :

« Charissimo in Christo filio Wladislao regi Poloniæ illustri salutem.

« Certissimi fuimus, charissime fili, te Catholicum principem sinceræ fidei et devotionis erga nos et Apostolicam Sedem ea agere, quantum in te est, quæ spectent ad honorem Dei et Ecclesiæ suæ sanctæ. Sed verissime ait Veritas ipsa : *Inimici hominis domestici ejus;* nam perversa cupiditas nonnullorum, qui tibi adstant, et in tua cancellaria versantur, non intenti honori tuo, sed dedecori, ei propriæ utilitati, tibi aliquando persuadent variis coloribus et rationibus ea, quæ nimium sunt remota a Sedis Apostolicæ dignitate et a debito rationis : neque ob aliam causam id agunt, nisi ut sub specie et obtentu promovendi, ut dicunt, jura tua, te non doctum in jure trahant quo volunt, et quæ ipsi perverse cupiunt, assequantur. A quorum simulatis insidiis decet prudentiam regiam præcavere, cum non in ipsorum culpam et infamiam redundent, quæ agunt, sed in tuam, sub cujus nomine talia fiunt. Et, ut multa sileamus indigna, quæ tibi præter juris dispositionem persuadere quotidie moliuntur, nuper vidimus copiam quarumdam litterarum, per quas tua serenitas prælatis et canonicis Ecclesiæ Gueznensis mandat sub gravi pœna, ne aliquem extraneum in dicta Ecclesia recipiant ad possessionem alicujus beneficii, cum inter prælatos regni ita statutum sit et conclusum : de quo maximam suscepimus admirationem. Primum quidem nunquam antea inter episcopos regni tui, qui recte sunt dicendi prælati, hanc tam iniquam et exorbitantem conclusionem, quæ cedit in vilipendium nostrum et Sedis Apostolicæ, et regni dedecus prælatorumque infamiam,

[1] Lib. brev. p. 56. et in Cod. Ms. Alex. VII. p. 66.

factam esse audivimus, nisi forsan prælatos vocant nonnullos tuam curiam sequentes, in quos non cadit prælatorum nomen, qui non curant, qua via juste an injuria satient appetitum suum, quærentes per hujusmodi diverticula assequi beneficia quæ cupiunt. Tum vero non possumus credere tuam sapientiam hoc debere permittere aut pati, etiamsi alii vellent, aut hoc perperam statuissent, ut in regno tuo te vivente, qui aliis viam devotionis teneris ostendere, Sedes Apostolica, quam velut sanctissimam matrem debes venerari, privetur juribus suis : nam quid est hoc aliud nisi ligare manus Romanis Pontificibus, et Sedem Apostolicam ejusque auctoritatem et antiqua jura et decreta contemnere? etc. » Addit ea injusta sanctione usos nonnullos spoliasse sacerdotiis, Brandam tit. S. Clementis cardinalem, quem de re Polonica egregie meritum regiæque addictissimum dignitati pristino juri restituat. « Dat. Romæ apud SS. Apostolos VII kal. Septemb. anno XIII ». Conceptæ sunt eodem argumento ad regios consiliarios et administros litteræ, ne jus Pontificium injusta ejusmodi sanctione protererent.

14. Imbutus fuerat a politicis ea prava opinione Wladislaus, ad regium jus spectare episcopatus et opulentorum monasteriorum præfecturas conferre, cum ea ratione, dispertiendo opes Ecclesiasticas, regiam dignitatem sustentare vel amplificare magis videretur : quem Martinus edocuit[1] hæc non ad regium, sed ad Pontificium jus spectare; tum Angliæ, Castellæ, Aragoniæ et Galliæ regum exempla proposuit.

« Wladislao regi Poloniæ illustri.

« Fili charissime, non velis in hoc errore versari, ut putes nos non nostro, sed alieno arbitrio Ecclesiis vacantibus providere. Supplicant sæpe reges et principes, et nos eis interdum complacemus, quando præsertim cognoscimus preces eorum exauditione et gratia nostra dignas : interdum etiam aliter disponimus, quam ipsi reges et principes supplicarint. Nuper siquidem quinque provisiones in regno Angliæ fecimus alio modo, quam ipse rex scripserat; magis enim consideravimus personarum merita et commoda Ecclesiarum, quam regiam voluntatem. Hoc similiter fecimus alias in regno Castellæ et noviter in regno Franciæ in duabus Ecclesiis; fueruntque provisiones nostræ reverenter, ut dignum erat, a regibus acceptatæ. Nec Aragonum rex, licet sua culpa alienatus a nobis extiterit, unquam adversatus est provisionibus Ecclesiarum, quas arbitrio nostro in regno suo fecimus. Itaque non existimet sublimitas tua, quod quasi ex præscripta consuetudine ad voluntatem dominorum temporalium provideamus Ecclesiis, licet aliquando, cum nobis videtur, complaceamus eisdem : nec tibi persuaderi permittas ab aliquo, qui tibi forsan adulari velit, quod nominatio aut præsentatio episcoporum tibi aut cuiquam alteri regio jure pertineat, sicut alias scripsimus serenitati tuæ, etc. Dat. »

[1] Lib. brev. p. 125.

15. *Florentini clero imponunt vectigalia.* — Gravibus etiam verbis perstrinxit Pontifex[1] Florentinos magistratus, qui, violata immunitate Ecclesiastica, vectigal centum millium nummorum aureorum clero imposuerant, datique olim sacramenti de non vexandis sacerdotibus religionem infregerant.

« Prioribus artium et vexillifero justitiæ populi et communis Florentiæ, etc.

« Potestne reperiri quisquam tam impius et ingratus in Deum in vestra civitate Catholica et plena humanitatis, quem tot labores Ecclesiasticis personis injuncti non flectant ad misericordiam : quam ipsis cum justitia etiam non requirentibus propter metum, negare non possumus ad protectionem earum personarum, et Ecclesiasticæ libertatis defensionem in summo Apostolatus apice a Domino constituti? Accedit etiam, quod promissionis vigore, quam fecimus in conclavi ante et post assumptionem nostram alicui domino temporali negare tenemur assensum ad hujusmodi subsidia clericis imponenda, et sic dispositi sumus facere et jam cœpimus etiam circa illos, quorum pro vestræ culpæ defensione allegatis exemplum, cum tamen ex alieno crimine vestri defensio nulla sit. Extat insuper ad perpetuam memoriam scriptum in camera Apostolica documentum vestræ promissionis juramento firmatæ de non gravando ulterius clerum sine expressa Romani Pontificis voluntate : et, si contrarium faceretis, ultra alias censuras et pœnas notati essetis de perjurio : quod cum singulis et privatis hominibus turpe sit, turpissimum magistratibus est publicam personam gerentibus tanti communis ». Et infra : « Cogitetis quod sicut vobis popularem, sic nobis est curæ defendere Ecclesiasticam libertatem. Dat. etc.

16. *Hussitarum immanis furor contra quos Anglica expeditio parata in Gallos traducitur.* — In Bohemia efferati ob sacram a Catholicis in eos confectam expeditionem perfidi ac sævissimi Orphani (ita se jactitabant, nec prorsus ab re, quippe qui erant sine Patre Deo, et sine matre Ecclesia, quam aspernabantur) exercitum in Silesiam duxere, et quinque urbibus armorum vi potiti nullo ætatis, sexus ordinisve discrimine cruentam magnamque Catholicorum stragem edidere : nec templis pepercit eorum furor, quinimo lusit in comburendis sacris imaginibus, quarum ingentem acervum struxere in quodam templo, constrictumque in summo rogo subpriorem Ordinis Prædicatorum concremarunt, perversis cachinnis crudelitatem prose-

[1] Ext. ejus lit. in Ms. Alex. VII, p. 89.

cuti, ut Albertus Krantzius [1] atque ex eo Joannes Coclæus [2] referunt. Addit vero Coclæus de Joanne e Prizbram scientiæ laude et existimatione florentissimo, qui inter quatuor cleri rectores eminebat, a secta Thaboritarum discessisse, confecisseque plures libros, ut ipsos a ferali sævitia revocaret, deque eo subjungit idem Coclæus : « Desiit quidem esse Wicleffista, quales Thaboritæ erant, sed Hussita in quibusdam permansit, ut non esset per omnia Catholicus, qui Pragæ obiit tandem anno MCDXLIII, cum esset pastor Ecclesiæ S. Ægidii Pragæ in antiqua civitate ». Cæterum ad reprimendos Hussitarum impetus contrahendis copiis intentus Pontifex Henrico cardinali legato promulgandæ crucesignatæ militiæ gerendique belli sacri provinciam dederat : cum vero is in Angliam ad militum habendos delectus rediisset, ut eos in Bohemos adduceret, percrebuit Anglorum regem imperasse, ut exercitus ille cruce insignitus non in Hussitas, sed in Gallos Anglicum jugum detrectantes averteret : quam ob causam acerbo dolore affectus Martinus Francorum regi id Sede Apostolica insciente factum esse significavit [3] :

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Franciæ illustri, salutem.

« Nuper, cum proculdubio existimaremus dilectum filium nostrum Henricum tit. S. Eusebii presbyterum cardinalem Apostolicæ Sedis contra Bohemos legatum, cum gentibus quas ad exhortationem nostram pro fidei causa contra perfidos hæreticos Bohemiæ comparaverat, mare transiturum et celerrime prout necessitas postulabat, iterum in Bohemiam, ad hæreticos oppugnandos, audivimus non sine maxima admiratione ipsum cum gentibus præfatis, relicta tam sancta causa, tam necessaria, velle versus Franciam proficisci. Quod si ita est, graviter ferimus causam fidei orthodoxæ desertam auxilio et destitutam eo tempore, quo maxime defensione indigebat; præsertim cum omnes Catholici, qui per totam Germaniam suum adventum exspectabant, remaneant modo spe et præsidio desolati. Hæc tuæ serenitati duximus scribenda, ut plane cognoscas, si verum est cardinalem accedere versus Franciam, id evenire præter spem nostram et contra omne desiderium nostrum, nec hoc fieri ulla nostra vel auctoritate vel voluntate. Datum Ferentini III idus Augusti, anno XII ».

17. Nec vanus rumor exstitit ; sacrata enim Christo arma ad exscindendos hæreticos ferenda Henricus cardinalis in Gallos traduxit, de quo a Pontifice objurgatus excusavit, rem se invito geri. Martinus autem proditam Christi causam lugens, ac milites Ecclesiæ stipendiis conductos in impios homines, in viros pios ductari, a se facinoris invidiam propulsavit, datis ad Francorum regem, qui graves de eo querelas fuderat, hisce litteris [1] :

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Franciæ illustri.

« Non minorem displicentiam habuimus, quam tu, charissime fili, neque levius tulimus, quod Angli, qui præparati erant, ut irent in Bohemiam ad oppugnationem hæreticorum, ad regnum Franciæ accesserint : quod ut audivimus, admodum ex eo turbati sumus tum causa fidei, tum maxime tua, quem præcipue amamus et in singulis vellemus confovere. Itaque tunc scripsimus tuæ celsitudini rei seriem exponentes : et cum alia remedia adhibere non possemus, statim etiam scripsimus cardinali Wintoniensi, redarguentes eum, quod, derelicta expeditione tam sancta, diverteret ad alia, quæ essent præter suum honorem, et contra voluntatem et intentionem nostram. At ipse excusavit se, quod non sponte, sed jussus a charissimo in Christo filio nostro Henrico rege Angliæ illustri, atque ita jussus, ut nullo modo posset recusare illud iter suscipere; et quod gentes illæ etiam se invito regi suo parere vellent, quas non posset cogere; sed quod impensæ per nos factæ restituerentur nobis. Potest igitur considerare et aperte videre tua serenitas hæc evenisse præter propositum, nec culpa nostra, sed aliorum, qui propriam causam prosequi maluerunt, quam communem fidei orthodoxæ : et quamvis gentes illæ ex parte nostris pecuniis præparatæ ad bonum finem fuerint et conductæ, tamen a nobis ultra quam velint non possunt compelli, cum et in remotis sint partibus et suo regi subditi, cujus præceptis si magis voluerint obtemperare, quam voluntati nostræ, nil aliud possumus, quam dolere, quod nostræ ordinationes et consilia pro fidei defensione jamdudum habita, habeant exitum tam remotum tamque alienum non solum a desiderio nostro, sed etiam opinione : nullus enim humano consilio suspicari potuisset, ut res pro tanto bono et tam sancto opere ordinata, debuisset converti in præjudicium tuæ serenitatis, cujus statum et incrementum summe desideramus. De successu autem tuo plurimum consolamur et lætamur in Domino, cui bonorum omnium auctori, cum in ejus solius manu reges sint et regna, gratiæ sunt agendæ. Cardinali vero iterato scribimus, prout postulant litteræ tuæ. Datum Ferentini III id. Augusti, anno XII ». Monuit [2] præterea Martinus eumdem Henricum cardinalem, ne in Gallia legati Apostolici insignibus uteretur, cum ea res in Pontificis dedecus, et ipsiusmet Hen-

[1] Crantzius in Wand. lib. XI. cap. 9. — [2] Coclæus hist. Huss. lib. VI et alii. — [3] Lib. IX. p. 53. et in alio lib. brev. Ep. secr. pag. 61.

[1] Eod. lib. IX. p. 52. et in alio lib. brev. Ep. secr. pag. 61. — [2] Ibid. p. 73. et in alio Ms. p. 62.

rici ignominiam ac publicum odium verteretur (1).

18. *Mira Joannæ puellæ facinora in Gallorum auxilium.* — At irrisit divinum Numen impia Anglorum consilia, neque ii politici doli, quibus crucesignatum exercitum conductumque sacro auro ad defendendam fidem averterant ad alienum invadendum regnum profuerunt; excitata enim cœlo vindice imbellis virgo, de qua anno superiori actum est, virili militarique induta cultu prima inter primos milites per medias perjurorum hostium turmas commeatus Aurelianensi urbi intulit [1], expugnatisque nonnullis propugnaculis, in quibus sex vel octo Anglorum millia cæsa sunt, et circiter centum tantum Galli in iis impressionibus desiderati, Anglos inde castra amovere mense Maio coegit. Hæc fusissime scriptores, inter quos Jacobus Meyerus [2], quamvis Gallici nominis parum studiosus, scribit a Deo datam hanc virginem : « Quidquid, inquit, verbis erat pollicita factis complevit. Quis non videt hoc Dei fuisse opus ? Quis dubitare potest quin facta hæc sint per immensam Dei clementiam ? » Nonnullisque interjectis, ejus gesta in liberanda Aurelia ex scriptore contemporaneo ita repetit : « Ductu puellæ, inquit auctor vetustus, Franci victoria potiuntur, et Classidas dux Anglorum submergitur in aquis Ligeris, ex turri in profluentem salire coactus, ardente turri. Ductu Joannæ puellæ Francus unus mille fugavit Anglos, et duo fugaverunt decem millia. Dei voluntas erat victoriam ponere in sexu fragili. Castra hostium expugnata, turres fractæ, sagittæ Anglorum nihil non ante penetrantes retusa acie nihil amplius potuerunt. Repente fortunæ immutatus cursus, Francorum res, quæ hactenus dejectæ, prostratæ ac miserrimæ erant, erectæ protinus sunt, affulsitque divinitus felicitas. Anglorum vero res hactenus secundissimæ, retro dilabi cœperunt, tantus solo puellæ nomine eorum animis incessit pavor, ut magno eorum plurimi firmarent sacramento, quod solo audito ejus nomine, aut signis ejus conspectis, vires animumque perderent, ita ut nec arcus tendere, nec jacula ulla mittere valerent, nec ferire hostem (ut soliti erant) haberent potestatem. Mirabilis Deus in sanctis suis! Joannes nothus Aurelianensis idem comes Dunensis in Carnutibus et Joanna puella duces præcipui omnibus in rebus et bellis erant. Angli omnibus locis excussi, fusi, fugati, cæsi. Carolus rex puellæ ductu Rhemis inunctus et coronatus : Trecis regem honorifice suscepit Joannes Acutus episcopus loci laudatissimus. Rhemi, Catalaunum, Compendium, Bellovacum, Laudunum, Suessionnes, Senones, Carnutes aliæque civitates et populi, pulsis Anglis, in fidem redeunt sola Dei gratia et benignitate ». His exasperatus animo dux Betfordiæ Carolum ad certamen litteris suis [1] septima Augusti die exaratis provocavit, perstrinxitque mulierculæ sexum virilem ementitæ consiliis militaribus duci. Porro Compendium, ac permultas alias urbes sub Caroli imperium redactas, oppugnatam Lutetiam Parisiorum, ac Burgundum ad ineunda pacis fœdera sollicitatum refert Monstreletus. De Philippo vero duce Burgundiæ addit Meyerus [2], illum hoc anno decimo Januarii in celebritate nuptiarum cum Elisabetha filia Joannis regis Lusitaniæ equestrem Ordinem velleris aurei instituisse, quo quidem vellere signari voluit Gedeonis vellus, quod intemeratam sanctissimæ virginum reginæ Mariæ virginitatem significavit, illapsumque Dei in ejus purissimum gremium revocat in memoriam, ut Benedictus Gononus interpretatur [3]. Hactenus de Gallicis rebus : nunc ad Italas narrationem convertamus.

19. *Turbæ in regno Neapolitano excitatæ, et Bononienses domiti.* — In Neapolitano regno eadem tempestate novæ seditiones gravesque concitatæ sunt. Contraxerat multorum odia [4] Joannes Caracciolus regiæ Neapolitanæ procurator, quem Pontifex in clientelam accepit [5] : tum ad sedanda dissidia citeriores Siculos Joannæ imperiis parere jussit, cui etiam pollicitus est [6] Apostolicum patrocinium nunquam ipsi defuturum. Ut vero Caracciolus felicitatis humanæ inconstantis tristi exemplo perierit, dicetur inferius. Nec turbarum expers extitit Flaminia, cum superiori anno Canetuli Bononiensium civium animos ad excutiendum Pontificis jugum incitassent, ad quos ad officium redigendos Dominici Capranicæ præsidis Flaminiæ opera usum Martinum, refert Joannes Baptista Poggius [7] his verbis :

« Cum de pace inter ducem et Venetos Florentinosque belli socios convenisset, et Bononia Baptistæ Cunetuli opera a Pontifice defecisset,

[1] Monstr. vol. 2. p. 44. Æn. Silv. de Europ. c. 43. Ægid. Roya in Annal. Paul. Æmil. in Car. VII et alii. — [2] Meyer l. XV. Annal. Flandr. in Phil.

[1] Ext. apud eumd. Monstr. vol. 2. p. 48. — [2] Meyer. lib. XVI. Annal. Flandr. in Phil. — [3] Gonon. in Chron. Deiparæ. — [4] Sum. l. IV. c. 3. — [5] Lib. IX. brev. p. 52. — [6] Id. ib. p. 51. et in alio Ms. p. 60. — [7] Pogg. in Vit. card. Firm.

(1) Assignatum anno huic Concilium provinciale Rigæ, quæ urbs est metropolis Livoniæ, ad annum præcedentem referri oportet. Teste enim qui tunc illorum locorum proximus agebat Hermannus Cornerus, cœpit anno MCDXXVIII *die profesto S. Michaelis.* Præfuit illi Hedricus archiepiscopus Rigensis cui Fridericus Darbatensis, Henricus Revaliensis, et Christianus Osiliensis assederunt. Concilii hujus statuta perierunt; deliberatum tamen a Patribus fuisse addit idem Cornerus, ut « Apostolicum præsidium imploraretur contra eorum molestatores et injuriatores », nempe, ut ego quidem arbitror, in equites Teutonicos, a quorum aliquo insigni injuria exceptus fuit clericus quidam, qui legationem ex eodem Concilio ad Pontificem gesturus Romanum iter inceperat. Concilium istud Labbeus ex Krantzio accepit, sed cum annus certus apud eumdem scriptorem desit, ideo in sequentem annum male transfert. MANSI.

expulsis adversæ factionis principibus, qui partes Pontificis sequebantur, Flaminia etiam omnis ad defectionem spectaret, Dominicus, extemplo contractis in unum præsentibus copiis, quæ Ecclesiæ stipendiis militabant, eas urbes in fide continuit. Accersitus insuper novis auxiliis a Carolo Malatesta, qui Ariminum vicarius pro Ecclesia tenebat, contra Baptistæ et Bononiensium audaciam, Castellum S. Petri et Castellum Bolognensium oppida defendit. In sequenti deinde Æstate, majoribus copiis a Pontifice acceptis, duce Jacobo Caudola, Bononiensibus bellum inferre jussus est : igitur adjuncta sibi exulum manu, quorum princeps erat Antonius Bentivolus et ipse a Baptista pulsus, agrum Bononiensium hostiliter ingressi, omnia ejus oppida, quæ aut vi capta fuerant aut sponte in ditionem hostium venerant, receperunt. Ducto deinde propius urbem exercitu, cuncta igni ac ferro populati sunt, ea potissimum ratione, ut aut hostes ad pugnam elicerent, aut vastatione agrorum ad deditionem compellerent. Verum cum nec direptio villarum, nec agrorum depopulatio, ullave alia belli calamitas eos terreret, urbem obsidione cinctam pactione in fidem receperunt : protracta est tamen ductorum culpa ad undecimum mensem obsidio ». Insigne integritatis exemplum edidit in eo bello Franciscus Foscarus Venetiarum dux, nam cum trepidi perduelles eum sollicitassent, ut ipsos in fidem reciperet, eam labem inferri Veneto nomini non st passus, professusque [1] est a ditione Pontificia invadenda sibi temperaturum, concordiæ interpretem egit : in eo tamen fœdere maximos ab Ecclesia impensos sumptus queritur Martinus [2] in litteris ad Petrum card. Fuxensem in Hispanis legatum datis : « Noverit », inquit, « tua circumspectio, civitatem Bononiensem rediisse ad obedientiam nostram et ditionem, non sine gravibus tamen expensis, cum oporteat nos solvere stipendia etiam illis, qui contra nos militarunt ».

20. *Instaurata decreta de colenda solemni pompa Eucharistia, et datæ indulgentiæ.* — Hoc anno Pontifex ad sanctissimæ Eucharistiæ, cujus mysteria oppugnabant impii Thaboritæ, augendum cultum, tum etiam opem divinam in perturbatis Ecclesiæ rebus conciliandam, sacrosancti Christi Corporis celebritatem novo Diplomate Urbani IV exemplo recolendam edixit, utque fideles majori cum pietatis sensu eam peragerent, multis indulgentiarum præmiis ipsos affecit [3] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Dudum felicis recordationis Urbanus papa IV prædecessor noster ad orthodoxæ corroborationem et exaltationem fidei, digne ac rationabiliter statuens, ut de tanto sacramento, præter illam, quæ dietim in Ecclesia fieret, annuatim memoria solemniter ac specialiter haberetur, et ad celebrandum ejus tam excelsum tamque gloriosum festum, quintam post octavas Pentecostes feriam designans, ipsosque fideles ad colendum illud donis spiritualibus animare volens, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui in matutinali officio festi ejusdem in Ecclesia, in qua illud celebraretur, interessent, centum, qui vero Missæ, totidem, et qui in primis ipsius festi Vesperis, similiter centum, qui autem in secundis, totidem, illis vero, qui Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ ac Completorii horarum officiis, pro qualibet ipsarum, quadraginta ; eis autem, qui per octavas ipsius festi Matutinalibus, Vespertinis, Missæ ac prædictarum horarum officiis interessent, singulis octavarum ipsarum diebus, etiam centum dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxavit. Nos vero, qui hujus curricula mundi, superstitiosis hæresum fomentis guerrarumque turbinibus, necnon pestis et aliarum, quæ dietim ex divinæ majestatis, ut formidamus, offensa circumstrepunt calamitatum dispendiis fines, proh dolor! adducere cernimus passim deteriores, amplioribus spiritualibus recompensationis impendiis fideles eosdem ad impertienda pro veneratione sacramenti hujusmodi, et ut illud, quo pascantur et salventur, ipsorum corda perlustret, potiora reverentiæ et devotionis exercitia firmare summopere cupientes ; singulis ex eis vere pœnitentibus et confessis, qui et quoties in ipsius sacramenti profesto jejunium, vel loco illius aliud pium juxta suorum consilia confessorum opus fecerint, centum, et qui præmissis in Ecclesiis, quibus illa celebrari contigerit, officiis interfuerint, necnon episcopis et aliis prælatis superioribus, qui dictis officiis libenter interessent, sed quominus eis, in ipsis Ecclesiis interesse possint pro conservandis suarum dignitatum juribus, et alias legitime tunc impeditis pro Matutinali ducentos, et pro Missa totidem ; ac pro qualibet Vesperarum etiam ducentos ; reliquarum vero, videlicet, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ et Completorii festi octuaginta. Rursus autem, in quibuslibet octavarum diebus, pro singulis Matutinalium, Missarum et Vesperarum, similiter centum, nec non pro reliquarum horarum officiis hujusmodi quadraginta.

« Illis præterea, qui processiones, in quibus ipsum vivificum Sacramentum dicto festo juxta præfatarum ritus Ecclesiarum deferetur, continuo secuti fuerint, a quibuslibet in festo et octavarum diebus hujusmodi pro pace et tranquillitate Ecclesiæ missas devote celebrantibus, pro singulis ipsarum, nec non aliis in eodem festo Eucharistiæ sacramentum devote sumentibus etiam centum singulis annis, vice qualibet eis, qui dum Corpus Dominicum communican-

[1] Diar. Ms. Venet. — [2] Lib. IX. brev. p. 57. — [3] Lib. VIII. divers. Ep. cur. p. 258.

dis defertur infirmis, illud cum incenso luminari procedendo vel sequendo venerentur, similiter centum, et qui tunc illud alias devote secuti fuerint, etiam quinquaginta dies, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Apostolorum ejus Petri et Pauli auctoritate confisi, de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus, quodque in festo et diebus octavarum hujusmodi etiam in terris et locis Ecclesiastico quavis auctoritate suppositis interdicto, pulsatis campanis, januis apertis, et alta voce, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis ut citius reconciliari studeant admissis, et illis qui causam vel occasionem hujusmodi interdicti dederint, altari tunc nullatenus appropinquantibus, Missæ et officia præmissa licite celebrari possint, auctoritate Apostolica concedimus per præsentes, aliis quæ circa observationem interdictorum a nostris sunt instituta prædecessoribus, in suo robore duraturis. Et insuper universos patriarchas, archiepiscopos, episcopos et alios Ecclesiarum prælatos monemus et hortamur in Domino, ac eis per Apostolica scripta in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo mandamus, et in remissionem peccaminum injungimus, ut per se vel alios eorum subditis per singulas suarum civitatum et diœcesum Ecclesias, in Dominica feriam et festum prædicta proxime præcedente, salutaribus ad venerationem potissime sacramenti hujusmodi monitis et exhortationibus præsentium litterarum continentias et effectum publicare et insinuare procurent, ut eodem suffragante ministerio subditi et fideles ipsi gratiarum uberiori fulciantur augmento, et ab illo, qui se pro ipsis immolavit hostiam, post hujus vitæ cursum ad gloriam perducantur æternam. Verum quia difficile foret hujusmodi litteras singulis exhiberi, volumus et eadem auctoritate decernimus, quod ipsarum transumpto manu publica et sigillo alicujus episcopalis vel superioris Ecclesiasticæ curiæ munito tanquam præfatis, si originales exhiberentur, litteris plena fides adhibeatur, et perinde stetur, ac si dictæ originales litteræ forent exhibitæ vel ostensæ. Dat. Romæ apud SS. Apostolos VII kal. Junii anno XII ».

21. *De liberandis captivis a Saracenis tentis actum.* — Propositæ etiam ab eodem Pontifice sacræ indulgentiæ iis fuere, qui aurum ad fideles ex Mahometanorum servitute, ne inter Barbaros salutis animarum deserendæque fidei discrimen adirent, liberandos conferrent ; crebris enim excusionibus Turcæ ex finitimis provinciis Christianos rapiebant, atterebatque adeo continue grassationibus Servios Amurates [1] ut Georgius eorum despota in desperationem actus, pacto cum Turcis servili fœdere, Bosnam eorum clientelæ subjecerit hoc anno, ac sacramento spoponderit, non passurum se, ut Christiani ex Hungaria per Bossinam in Turcas irrumperent ; tum filiam suam uxorem Amurati tradiderit. In hanc infelicissimam calamitatem Serviorum rex schismaticus lapsus est, cujus stirpem fidentem Turcico fœderi penitus excisam inferius visuri sumus. Misertus porro fidelium sub Barbarica servitute gementium Pontifex hoc Diploma edidit [1] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cum, sicut dolenter accepimus et dolentius recitamus, nonnulli et in magno numero, etiam notabiles utriusque sexus de religione Christiana personæ tam Orientalium quam aliarum partium, a Barbarica sævitia videlicet, Turcis, Saracenis et aliis Christiani nominis æmulis in captura detineantur, et adeo impie et inhumaniter tractentur, quod metu pœnarum quibus affliguntur ac vitæ corporalis periculo tanquam desperati, abjurationem orthodoxæ fidei coguntur incurrere, aut supplicio evicti impetuosæ mortis tormenta sustinere : nos eorum miseriæ paterno compatientes affectu, ac cordetenus cupientes, ut per hujusmodi charitativa suffragia redimi valeant, et in libertatem restitui ; universis et singulis Christi fidelibus, qui infra unum annum, a data præsentium computandum, pro redemptione et liberatione hujusmodi juxta suas facultates et arbitrium »; et infra, « pias eleemosynas erogaverint, et manus adjutrices porrexerint, auctoritate Apostolica concedimus per præsentes, ut aliquem idoneum et discretum presbyterum in suum possint eligere confessorem, qui quoties fuerit opportunum confessionibus suis diligenter auditis, pro commissis sibi debitam absolutionem impendat et injungat pœnitentiam salutarem, nisi forsan talia fuerint, propter quæ Sedes Apostolica sit merito consulenda, quodque ut confessor hujusmodi, quem eorum quilibet contribuentium, ut præfertur, duxeris eligendum, omnium peccatorum suorum, de quibus corde contritus et ore confessus fuerit, semel tantum in mortis articulo, plenam remissionem sibi in sinceritate fidei, unitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac obedientia et devotione nostra vel successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium persistenti eadem auctoritate concedere valeat, ipsis universis et singulis utriusque sexus similiter indulgemus, etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos XI kal. Martii anno XII ». Coactas in id pium opus pecunias Pontifex duobus abbatibus, ut captos redimerent, tribui jussit [2] : tum ad Prosperlasserat sultanum Babylonium Franciscum Minoritam misit ut Christianos ex ejus carceribus eriperet auro, Barbarumque principem datis litteris, ut clementia in miseros ute-

[1] Hanival. l. XIV. p. 2. Murates Dragom. in Amur. et ex iisd. Jo. Leuncl.

[1] Lib. X. Ep. cur. p. 80. — [2] Ead. pag.

retur, suæque animæ saluti consuleret, est adhortatus [1].

« Excellentissimo principi Prosperlasserat soldano Babyloniæ, spiritum fidei orthodoxæ.

« Multa jam dudum auribus nostris relata sunt a pluribus Christianis, de fama rerum a te gestarum, magnitudine consilii et prudentia in agendis, quæ cum sint in tali principe commendanda, multo magis laudanda essent, et nos etiam ea laudibus digna duceremus, si ipsis adjungeretur virtus humanitatis et clementiæ erga fideles Christi, qui cum sint multi in tuo dominio constituti, sublimitatem tuam exhortamur, ut eos benigne tractet, et se benignam et favorabilem ipsis præbeat ob reverentiam omnipotentis Dei, quem supplices deprecamur, ut te veræ fidei lumine illustret et dirigat in viam salutis æternæ. Cæterum dilectum filium Franciscum de Pistorio Ordinis Minorum, sacræ theologiæ magistrum, ad tuam excellentiam cum præsentibus litteris destinamus, etc. Dat. Ferentini X kal. Septembris, Pontificatus nostri anno XII ».

22. *Conradini Ordinis Prædicatorum et Joannis Gersonis pia mors.* — Hoc anno kal. Novembris obiit Conradinus Ordinis Prædicatorum, pietate insignis, qui miraculis claruisse fertur : de cujus in frangendis cupiditatibus constantia, cœlestique castitatis munere divinitus accepto, hæc refert Leander [2] : « Cum aliquando in cellulæ secreto orationibus vacaret, lascivientis carnis tentiginem erumpere animadvertens, quæ quidem a divinorum contemplatione plurimum animum abducit, orationem uberrimo fructu pudicitiæque decore allectus, ferreum flagellum arripiens terga nudata tamdiu percussit, quousque sanguis non modicus effflueret. Cum itaque petulantis corporis illecebras magnanime repressisset, piissima cœlestis patriæ Regina duabus comitata virginibus mira odoris suavitate illi extemplo apparuit, dicens : Conradine, fili charissime, jamdudum suspiria, singultus, gemitus, lacrymas tuumque castissimum affectum optime novi : ea profecto virtutum fundamenta jecisti, ut minus laude dignum videatur ob vigilias et orationes tuas te gratia aliqua non donari : quamobrem scito quascumque ad filium meum preces emiseris, illas exauditas esse, teque omnia, quæ efflagitaveris, consecuturum : et quo privilegii hujus fidem faciam, nunc tibi amatæ castitatis integritatem enixe postulanti renes petulcos ita cohibebo, quod nullo exinde turpitudinis infestaberis telo. Illa sic demum fata, propius accedens, illius renes, suaveolenti ceromate inungere visa est, inquiens : Stringantur amodo renes tui, ne ullam deinceps carni adversus spiritum bellandi occasionem præstare valeant, peractisque omnibus, Virgo sanctissima cœlestia petiit. Quoniam vero istud dignum memoratu extitit, ideo locus ille, in quo visio apparuit, magna hodie colitur veneratione ».

Obiit eodem anno Joannes Gerson Academiæ Parisiensis cancellarius die XII Julii, ut refert ejus Vitæ scriptor : » Ætatis, inquit, LVI, tribus diebus manum extremam Commentariis in Canticorum imposuit, quod ipsum etiam Bernardo, Thomæ Aquinati et multis aliis viris sanctissimis contigerat, viam universæ carnis inter orandum ingressus est ». Qui in testamento quotidiano peregrini hæc scripserat : « Da continue mentem sanam, da pœnitentiam veram, da saltem in affectu communionem sacram, da similiter unctionem sanctam, da remissionem plenam, da sanctorum contra potestates contrarias consolationem, da in exitu vitam æternam ». Sepultus est in æde S. Pauli Lugdunensis, et divinum Christi proloquium, quod inter concionandum frequenter in ore habebat : *Pœnitemini, et credite Evangelio ;* sepulchro inscriptum est. Ferunt litteræ collegio canonicorum Lugdunensium ad Christophorum episcopum Basileensem anno MDIV datæ, ipsum miraculis claruisse. Recenset ejus opera Trithemius, quæ in quatuor tomos distincta leguntur. Quamvis autem, dum adversus tyrannidem Petri e Luna antipapæ [1], pro qua exscindenda a Gallo rege ad Bonifacium IX et ad Concilium Constantiense missus decertavit, visus sit Pontificiam auctoritatem oppugnasse, tamen alias dum loquitur de Pontifice non ambiguo, egregie eam confirmat, veluti in libello de Auferibilitate papæ, consid. 8. [2] : « Nullam, inquit, aliam politiam instituit Christus immutabiliter monarchicam et quodammodo regalem, nisi Ecclesiam ; et oppositum sentientes de Ecclesia, quod secundum fas est esse plures papas, aut quod quilibet episcopus est in sua diœcesi papa, vel pastor supremus æqualis papæ Romano, errant in fide et unitate Ecclesiæ contra articulum illum : *Et in unam sanctam*, etc. et si pertinaces maneant, judicandi sunt hæretici, sicut Marsilius de Padua et quidam alii ». Ac rursus de auctoritate papæ et Concilii, cum non nondum eam controversiam movissent Basileenses, ita loquitur in Consideratione II : « Regulariter Concilium generale non est celebrandum de jure etiam divino non vocante vel approbante papa, si est unicus, nec adversus eum allegatio legitima ». Ornat illum Bellarminus [3] viri docti et pii elogio : monet tamen opusculum de Imitatione Christi adscriptum ab aliis Joanni Gerson, ab aliis Thomæ a Kempis, esse cujusdam Joannis abbatis de Gersen sive de Gessen, ut habet inscriptio vetustissima hujus libri in Codice Ms. qui asservatur in monasterio

[1] Lib. IX. brev. p. 51, et in alio lib. brev. p. 79. — [2] Leand. de Viris illust. Prædicator. hoc anno.

[1] Trithem. de script. Eccles. — [2] Jo. Gers. tom. I. oper. p. 158. — [3] Bellarm. de script. Eccles.

Aronensi ; tum addit : « Sed cujuscumque sit, opusculum est utilissimum et jure in tota Ecclesia summo omnium consensu receptum et frequentatum, et in omnes linguas conversum. Ego certe ab adolescentia et usque in senectam hoc opusculum sæpissime volvi et revolvi, et semper mihi novum apparuit, et nunc etiam mirifice cordi meo sapit (1) ».

(1) Obiit hoc anno, mense et die in Annalibus expressis Joannes Charlerius, e loco natali dictus de Gerson. Vir doctrina et agendarum rerum dexteritate celebris, cujus laudes veteres omnes scriptores celebrant, nec silent recentiores quos inter eminet Ludovicus Elias Dupin, qui editionem omnium operum Gersonis quinque in tomos distributam non ante multos annos adornavit, addita viri egregii ad vivum depicta imagine, et integro libro quem Gersoniana inscripsit, et in eo Gersonis Vitam et doctrinam illustrat. An satis ille ad mentem Gersonis, alii judicent. Profecto cum de scriptore Gallicis opinionibus paulo studiosiore agitur, ab alio potius quam a Dupinio illustrandum optabant eruditi, sed hæc aliis. Inter viri egregii opera veteri errore recensetur liber anonymus *de Imitatione Christi* ; veteri, inquam, errore, nam ex multis virorum doctorum lucubrationibus satis constare arbitror alium profecto scriptorem quam cancellarium Parisiensem opus illud exposcere. Sed quis ergo auctor ? An Thomas a Kempis canonicus regularis Zuollensis ; an vero Joannes Gessen Vercellensis abbas Ordinis S. Benedicti ? Annalista, Bellarmino fisus, ex vetusto Aronensi Codice, qui Kempium vetustate superasse creditur, Benedictinum in Abbatem præfert. Quam opinionem novissime P. Delfavius magno eruditionis nisu defendit. Verum P. Moulinet in suis Vindiciis Kempensibus pro Kempio certat, multisque argumentis antiquitatem Aronensis Codicis subvertit. Ex his doctissimorum concertationibus factum est, ut res adhuc inter Kempium et Benedictinum sub lite, nunquam' uti quidem existimo, dirimenda jaceat.

MANSI.

MARTINI V ANNUS 13. — CHRISTI 1430.

1. *Hæreticorum in Germania excursiones.* — Anno Servatoris trigesimo supra mille quadringentos, octava Indictione, Hussitæ, ut Albertus Crantzius [1] atque ex eo Joannes Coclæus [2] referunt, victoriarum successu elati concitatique a suis sacerdotibus in Catholicos in Misnia Lusatiaque late immanes strages ediderunt, virosque religiosos diris suppliciis necarunt. Conjunxere quidem principes Catholici exercitus suos, ut illos bello peterent : sed cum a Misniæ marchionibus exigerent, ut pro tuenda provincia militares sumptus refunderent, contenderentque ii, non Misnensium modo, verum universam Catholicorum rem agi, ac brevi, cum Misnia eo arsisset incendio, belli faces aliis provinciis illatum iri, infecta re solutus est Catholicus exercitus, ex quo hæretici se invictos rati, discurrentesque per Germaniam, Bambergam et Nurembergam ad redimendam auro plurimo hostilem grassationem compulerunt ; indeque tripartito agmine alii in Poloniam, in Hungariam alii, alii Austriam irruperunt. Eminebat inter eos Czapko presbyter Thaborensis, qui de exigenda a malis ultione, cujus nominis infamia pios omnes notabat, librum edidit, adversus quem Pizbram alium edidit, ut Bohemos ab ea ferina immanitate ad Christianam mansuetudinem traduceret.

2. *Joanna puella capta ab Anglis et supplicio affecta.* — Aucti porro tanta ferocia fuerant hæretici, cum Wintoniensis cardinalis, ut superiori anno vidimus, exercitum adversus eos non eduxisset, sed avertisset in Gallos, quos cum Joanna velut Debora altera, non illicis formæ dolo, sed singulari militari virtute tueretur, post multa præclara facinora, cum clarum hostium ducem Franguelum captum in acie capite truncari jussisset, destituta divina ope in Compendiensi eruptione comprehensa est [1] a Burgundis, qui majorem de ea quam de quingentis insignibus militibus triumphum egere, perductaque Rothomagum imposito artis magicæ crimine, quo illusisset Anglis, igni ab ipsis proximo anno concremata est ; de qua hæc refert auctor [2] anonymus : « Compendium ab Anglis obsidetur. Puella eruptionem facit et capitur. Ducta Rothomagum, ubi tunc erat rex Henricus adolescens. Petrus Cauchon Bellovacorum tunc erat episcopus, consiliarius præcipuus regis Angliæ. In ejus diœcesi quoniam capta puella erat, convenit, ut ipse inquisitionem faceret de puella,

[1] Crantz. Wandal. l. XI. c. 20. — [2] Cocl. hist. Huss. l. VI.

[1] Monstr. vol. 2. Ægidius e Roya in Annal. Paul. Æm. in Car. VII. Bergomen. de claris mulier. c. 15 et alii. — [2] Anonym. script. contemporaneus et ex eo Meyer. Annal. Flandr. l. XVI.

quam maleficam esse per invidiam insimulabant et hæreticam. Questio habita a multis theologis et jureconsultis Lutetia evocatis per multos dies, interrogationes et responsa ab tabellionibus diligenter conscripta, admirationi omnibus erat, quod puella rusticana de fidei rebus tam sapienter tamque Catholice loquebatur et respondebat. Hoc autem inquisitores (qui Anglicæ erant omnes factionis) in primis curabant, ut callidis, versutis et fucatis verbis, et inquisitionibus et interrogationibus captiosis sanctam Christi virginem caperent et de hæresi accusarent, sed non potuerunt. Data sunt illi a Domino verba, quæ loqueretur, nec spiritui ejus, qui loquebatur, potuerunt resistere. Insuper Angli per obstetrices suæ etiam factionis inspici curabant virginem, nec mulieres illæ quamvis maxime cuperent, ac virgini gravissimæ hostes essent, aliud potuere affirmare, quam quod intemerata claustra virginalia servata in illa reperirent : dicitur enim suam integritatem Deo vovisse, cum adhuc patris sui gregem in agris pasceret, quibus in agris adeo religioni erat addicta, ut quoties sonitum audiret campanæ de consecratione Corporis Domini religiosissime prosterneret se in terram diu multumque orans, laudans ac benedicens Deum. Virilem habitum excusavit, ne scilicet militum incontinentia provocari in illam posset, si fœmineo usa fuisset habitu ; una nihilominus omnium Anglorum sententia erat et vox vulgaris, nunquam se posse feliciter cum Gallis dimicare, aut victoriam reportare, quandiu puella illa (quam veneficam et sortilegam vocabant) viveret ; tollendam esse de terra. Hostes ejus judices erant : pars ejus adversa, quæ eam accusarat, tulit sententiam, squallore carceris et inedia eam macerabant.

« Ferunt eam tandem ab judicibus adductam, ut si vellet abjurare revelationes, quas asserebat sibi factas, eam absolverent et abire permitterent. Quod fecisse eam tradunt ; sed cum tamen non dimitteretur valde increpitam fuisse se dixisse, quod revelationes abnegasset, iterum sibi in carcere apparuisse scilicet divas Agnetem, Margaritam et Catharinam, ab illisque, quod hoc fecisset, objurgatam. Hæc fuit causa mortis. Dicebant hostes ejus, qui judices erant, relapsam esse in abjuratam hæresim : adduxerant enim etiam, ut juraret se ultra non dicturam sibi revelationes factas esse. Data brachio sæculari Rothomagi combusta : collecti cineres universi et de ponte in Sequanam demersi, ne quid forte reliquiarum servari aut coli possit.

« Postquam Normannia, pulsis Anglis, in fidem rediisset, vidimus eum processum et examinavimus : ex quo quidem processu non sufficienter constabat ipsam de alicujus erronei dogmatis contra veritatem doctrinæ Catholicæ assertione convictam, vel in jure confessam, et per hoc hæresis atque relapsus satis manifeste fuisse fundamentum : quanquam etiam præter hoc poterat processus hujusmodi ex multis capitibus argui vitiosus, coram capitalibus inimicis sæpe per eam recusatis (denegato etiam ei omni consilio, quæ simplex puella erat) factus et habitus, quemadmodum ex libello, quem desuper ab eodem Carolo expetito a nobis consilio, edidimus, si cui, ad cujus venerit manus, legere vacaverit, latius poterit patere. Pulsis enim de Normannia Anglis, idem Carolus rex per plures regni sui prælatos et divini atque humani juris doctos homines diligenter processum prædictum examinari et discuti fecit : et de ea materia plures ad eum libellos conscripserunt, quibus coram certis a Sede Apostolica ad cognoscendum et judicandum de hujusmodi materia judicibus delegatis, exhibitis et mature perlectis per eosdem judices, in sententiam, quam prædiximus, extitit condescensum, et sententia contra eam data sub Anglorum imperio cassata et revocata. Missa erat a Deo, ne quis ponat carnem brachium suum, ne Anglorum superbia suis nimium fideret viribus. Gloriabantur in suis viribus, Deo non attribuebant suas victorias, ostendere illis Deus voluit, quod stulte et impie fecerunt suis dumtaxat fidentes viribus, et victoriam ostendit in sexu fragili, sicut in Debbora, Judith et Esther ». Hæc et plura de virgine ille anonymus synchronus puellæ. Quibus consentanea Papyrius Massonus [1] a vetustissimis Monumentis scribit subditque :

3. « Postmodum anno quadringentesimo quinquagesimo sexto, Isabella Joannæ mater rescriptum a Callisto Romano Pontifice obtinuit, quo Joannes archiepiscopus Rhemensis et Willelmus Pariensis causæ illius cognitores esse jubebantur, innumeri testes super Joannæ natalibus, vita, religione, moribus, rebus gestis fidem fecere virginem illam injuria damnatam, atque ita pronuntiatum est ab illis sanctissimis viris nonis Juliis anno MCDLVI, quarum rerum Acta in scrinio Parisiensis Ecclesiæ adhuc servantur : sive jure sive injuria damnata est, res Anglicæ ejus adventu turbari ceptæ, in deteriorem statum sensim abiere ». Describit pluribus Monstreletus [2] partas victorias hoc anno a Francis ad Compendium, quod Burgundica obsidione liberatum est, adeo plures urbes, pulsis externis præsidiis, cupide et libenter in Galli regis potestatem venere. Extant porro Martini litteræ [3] ad Carolum nulla temporis nota consignatæ, quibus de prosperis successibus ipsi gratulatur, deletque ex regio animo adversam suspicionem, quam nonnulli invidi ipsi affuderant.

4. *Burgundum Carolo regi Gallorum conci-*

[1] Masson. in Car. VI. — [2] Monstr. vol. 2. p. 64, 80. ib. p. 68. — [3] Lib. ult. brev. p. 133.

liare nititur Pontifex. — Cum vero Gallicæ rei interesset, Philippum Burgundiæ ducem, qui Anglos inito cum ipsis fœdere adeo extulerat [1], ab iisdem divellere, jamque Anglus illius animum haud parum offendisset, quod anno superiori Aurelia ad deditionem inclinante ea lege, ut non Angli, sed Burgundi acciperet imperium, ferociter respondisset non fore suæ dignitatis, ut feram a se exagitatam alter caperet; Pontifex Burgundum hisce litteris incitavit [2], ut fœdus solveret, si Angli pacem conficere detrectarent :

« Dilecto nobili viro Philippo duci Burgundiæ, salutem, etc.

« Pacem regnorum Franciæ et Angliæ usque ab ipso nostræ assumptionis initio procurare summo studio non cessavimus, per plures Apostolicæ Sedis legatos et nuntios, sicut injunctum nobis summi Apostolatus officium, ac singulare cordis nostri desiderium requirebat : et quamvis adhuc non invenerimus, qui amitterent verba pacis, et preces nostras exaudirent et nostra pietate flecterentur ad suam, tamen in ejus pacis desiderio nulla rerum difficultas nullaque desperatio nos tepidiores fecit unquam, sed eo magis ac magis fuimus ardentes, quo majores strages fidelium et provinciarum desolationes, et crudeliorem Christiani sanguinis effusionem fieri in dies in hujus abominandi belli diuturnitate cognovimus : quæ mala quanta fuerint, et quam gravia futura sint, nisi per Christi misericordiam occurratur, non possumus sine lacrymis recensere. Igitur eodem illo, quo flagramus semper tam salutaris pacis desiderio commoti, et cupientes, ut potius sero quam nunquam fiat finis tantæ calamitati, ad te iterum, fili dilecte, quem super hac materia sæpe rogavimus, et a quo scimus magna in hac re momenta pendere, revolvimus preces nostras. Nuper enim a fide dignis accepimus, quod adversarii tui, inspirante Domino, inclinati sunt ad pacem rationabilem et honestam, et quæ sine gravissima nota crudelitatis repudiari non potest : sed eam fortassis confœderati tui, sicut aliqui suspicantur, recusabunt, propterea nobilitatem tuam pio et paterno affectu exhortamur, requirimus et rogamus, ut in nomine Jesu Christi, qui cum transiret ad Patrem discipulis dixit : *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis;* etiam tu inclines animum tuum ad pacem et præfatos confœderatos tecum coneris inducere ad eamdem sententiam et voluntatem pacis, quæ quanto fieret universalior et plures amplecteretur, tanto melior et utilior, ac gratior nobis esset.

« Sed si (quod avertat Deus) essent obfirmatiores in hujus belli cupiditate, ex quo necessario secutura est miserrima vastitas tot terrarum et extrema desolatio populorum cum exsecrabili jactura communis reipublicæ Christianæ, considera quid te facere oporteat, ut satisfacias conscientiæ et honori tuo, ne tantorum malorum unus fuisse causa in Dei et hominum judicio censearis. Nos enim non videmus, quæ humana ratio possit esse tam efficax, ut illi non sit tantum et tam commune bonum anteponendum, præcipue cum animæ tuæ saluti committimus, quæ periculo subjacet perditionis æternæ, si cum possis tot afflictis fidelibus pacem dare, non dederis. Sed dicet quis fortasse, promissiones et fœdera servari oportere, quod et nos dicimus et sentimus, dummodo talia sint, quæ non offendant Deum, cujus longe magis offensio est timenda quam hominum; quamvis enim patriæ charitas, reformatio aviti regni et sanguinis necessitudo plurimum movere te debeant; tamen te movere debet magis et omnia mundana vincula superare Dei timor; cujus judicium formidabilius est, quam susurrationes et sermones humani, qui plerumque contrarii non pro rei veritate, sed pro affectu et passione loquentium diffunduntur : tanta tamen est et tam communis hujus desideratæ pacis utilitas in populo Christiano, ut si auctor ejus fueris, nomen tuum propter hoc nulla nota maculabitur; sed in quolibet loco illustri et coram quibuscumque principibus celebrabitur digna laude. Dat. etc. » Adjecisse reliquis principatibus Philippum comitatum Namurcensem [1], exstincto Namurcensi principe avunculo, ac Brabantino [2] principatu, cum Philippus dux Lovanii obiisset, eo potitum partim jure, partim vi, partim procerum in eum studio refert Monstreletus [3].

5. *Synodi Tarraconensis Acta confirmata a Martino et creatio cardinalium.* — Peracta est hoc anno ab archiepiscopo Tarraconensi provincialis synodus Tarraconæ ad Ecclesiastici ordinis libertatem ab improbis labefactatam in pristinum splendorem revocandam : tum ad frænandam protervorum hominum licentiam editæ plures sanctiones, quæ proximo ineunte anno a Martino præsulum Aragoniorum precibus permoto confirmatæ, Pontificioque insertæ Diplomati [4] fuerunt, cujus principem partem delibamus :

« Ad futuram rei memoriam.

« Tenor declarationum, additionum, ordinationum et statutorum prædictorum sequitur et est talis : Frequens plurimorum clamor nostrum propulsavit auditum, quod nonnulli religiosi exempti et non exempti etiam de Ordine militari, potius propriis quam reipublicæ nostræ provinciæ commodis inhiantes, tam eis in personis propriis, locis, hominibus vel aliis bonis suis injuriæ damna aliqua seu violentiæ

[1] Meyer. in Philip. — [2] Lib. brev. p. 103.

[1] Monstr. vol. 2. p. 41. — [2] Ibid. p. 62. — [3] Ibid. p. 56. — [4] Ext. in l. VIII. secr. Eug. IV. p. 49.

per quempiam irrogantur; nos seu curiam nostram et venerabilium fratrum nostrorum suffraganeorum adeunt, ut eis per Constitutiones in sacris Conciliis Tarraconæ contra invasores, raptores et deprædatores hominum Ecclesiasticorum, rerum Ecclesiasticarum et locorum religiosorum, sancte et salubriter emanatas, succurratur de remedio competenti in dictis Constitutionibus expresso.

« Quod quidem remedium, cum contra ipsos in dictas Constitutiones committentes ad instantiam aliquorum vel alias ex officio proceditur, non curant admittere, nec eisdem volunt subjici, sed potius liberari, obliti consilii sapientis, quo cavetur : *Patere legem, quam ipse tuleris;* et canonicis ac imperialibus legibus, quæ publice profitentur, quod quisque juris in alterum statuit, ipse debet uti eo, et frustra legis auxilium invocat, qui committit in eam. Nos igitur præfatus archiepiscopus approbatione ejusdem sacri Concilii statuimus, quod dicti religiosi, etiam si fuerint de Ordine militari, sicut pro se Constitutiones admittunt, contra se si in eas commiserint, admittere teneantur : quod nisi fecerint, dictarum Constitutionum commodo et auxilio præsentis sanctionis auctoritate ipso facto decrevimus esse privatos, præcipientes dictis nostris suffraganeis, vicariis et officialibus eorumdem ne eo casu ad instantiam ipsorum, nec ex officio dictas Constitutiones observent. Procedit a rationis et juris tramite, quod ubi majus est periculum, ibi procul dubio est plenius et salubrius providendum : quod quam grave sit et onustum dispendiis, et quot et quantis sit plenum periculis Ecclesiasticæ jurisdictionis exercitium nostræ provinciæ, his præsertim temporibus, exercere non solum exacti consideratio temporis, sed considerata prudenter præsentis temporis discrimina indicant.

« Nonnulli quoque temporale dominium obtinentes suis terminis non contenti, falcem suam in aliam segetem imponere non verentur, satagentes jurisdictioni Ecclesiasticæ, quantum possunt, illudere, ac eam etiam exquisitis coloribus usurpare : exsecutores namque nuntios seu nostros et venerabilium fratrum nostrorum vicariorum aut officialium, litteras eis, ut subditis suis seu in dominiis ipsorum consistentibus justitiæ, deferentes, nedum capiunt, imo interimunt et atrociter verberant, ac præcepta suis subditis faciunt de interficiendis eisdem in Dei offensam notoriam, et ipsorum grande periculum animarum. Quapropter nos archiepiscopus supradictus, prout decet et expedit, talia attentantes, qui ipso jure tanquam impedientes jurisdictionem Ecclesiasticam excommunicati existant, congruis remediis ab hujusmodi ausibus retrahere et ad Dei semitam reducere cupientes, sacro approbante Concilio, statuimus quod si talia et tam nefanda crimina (quod absit) per aliquem judicem, marchionem, comitem, vicecomitem, nobilem, baronem, militem, civem, burgensem, gentiosumque vel non gentiosum, et officiales eorum, consules, paciarios, consiliarios civitatum vel villarum, castrorum et locorum temporale dominium obtinentes, vel aliquem ejus loco in nostra provincia Tarraconensi, commissa de cætero fuerint, omnia loca, castra seu villæ committentes hujusmodi facinus in diœcesi, in qua commissum fuerit, constituta, ipso facto sint supposita Ecclesiastico interdicto : quod quidem interdictum in omnibus cathedralibus et propinquioribus circumvicinis Ecclesiis, si commode alibi denuntiari non potest, sufficiat publicari et processus necessarios in eisdem fieri.

« Naturalis dictat ratio et experientia manifestat, quod novis morbis nova convenit antidota præparari : cumque ab aliquibus citra temporibus nonnulli excommunicati auctoritate Constitutionum sacrorum Conciliorum Tarraconæ contra invasores, raptores et deprædatores hujusmodi Ecclesiasticorum et locorum religiosorum salubriter promulgatorum, munus absolutionis ad cautelam obtinere nitantur, quod nunquam vel raro fieri consuevit, approbatione ejusdem sacri Concilii hoc fieri prohibemus, statuentes quod si de facto fieret, non valeret absolutio sic obtenta.

« Cæterum quia fide dignorum relatu percepimus, quod nonnulli dominium temporale obtinentes in civitatibus, terris, castris et villis infra provinciam Tarraconensem illudentes Ecclesiasticæ libertati presbyteros et clericos simpliciter tonsuratos, vel etiam conjugatos, et personas alias Ecclesiasticas, si coram eisdem dominis vel officialibus allegant tonsuram, vel quod gaudere, cum casus occurrerit, volunt privilegio clericali, vel si pecunia eis data vel mutuata non fuerit, quam nituntur a dictis presbyteris vel clericis exigere, vel exquisitis coloribus et figmentis, vel quia dicunt eos habere suspectos, seu alias pro libito voluntatis de dictis civitatibus, castris, locis et villis et ipsorum dominio de facto expellunt vel expelli faciunt, banniunt seu banniri faciunt; de voluntate et assensu sacri Concilii ordinamus, ut contra dominos, vicarios, et officiales seu bajulos dictorum dominorum, et alios talia facientes qui in præmissis vel aliquo præmissorum deliquerunt vel ratum habuerunt, procedatur per Constitutiones sacrorum Conciliorum Tarraconæ editas contra invasores, raptores et deprædatores hujusmodi Ecclesiasticarum rerum et locorum religiosorum, per nos, suffraganeos nostros, vicarios et officiales nostros et ipsorum, prout in aliis casibus fuit hactenus in Tarraconensi provincia fieri assuetum, præfatas Constitutiones contra tales impie attentantes, et dantes eis in hoc consilium, auxilium vel favorem, quos vo-

lumus pœnis et censuris dictarum Constitutionum ipso facto ligari, penitus extendentes ». Decreta plura alia in Tarraconensi Synodo ad tuendam Ecclesiasticam libertatem, reprimendam eorum insolentiam, qui bona Ecclesiarum invaderent, aut Ecclesiasticos viros in certamen vocarent, injuriave aliqua afficerent, coercendos, profani fori sæcularis judices, qui clericos ad vetitum tribunal raperent, tum aliæ Petri archiepiscopi Tarraconensis sanctiones renovatæ : præterea forma juris præscripta, ex qua coram Ecclesiastico judice in eos agendum esset, qui jus Ecclesiasticum læsissent : quibus omnibus Martinus Apostolicum robur adjecit, atque anathematis pœnam ea violare ausuris irrogavit. « Datum Romæ apud SS. Apostolos IV id. Januarii, Pontific. nostri anno XIV ».

Auctum[1] est a Martino hoc anno VIII Novembris die cardinalium collegium, adscitis in illud Joanne, in Elencho cardd. Casanova, sacri palatii magistro et episcopo Elnensi, qui presbyterali tit. S. Sixti ornatus est, et Guillelmo Dinano de Monteforti episcopo Maclovìensi, qui biennio post ab Eugenio IV pileum rubrum cum titulo S. Anastasiæ accepit. Promulgati etiam fuere cardinales Prosper e Columna et Julianus Cæsarinus, quos antea creatos, sed in arcano habitos diximus. At Dominicus e Capranica, quem in Pontificio, ut aiunt, pectore reservatum fuisse jam ante retulimus, promulgatus non fuit : sed cum cardinalibus pepigit Martinus biennio tantum evoluto promulgandum, adjectis nonnullis legibus, quas Joannes Baptista Poggius[2] in ejusdem cardinalis Firmani Vita recenset hisce verbis : « A Martino creatus est cardinalis secretus. Moris est Romanorum Pontificum multisque annis observatum, cum aut plures pro cardinalium creatione sibi sunt infensi, vel ipsi augeri collegii numerum ægre ferant, Pontifices vero quempiam ad eam dignitatem velint extollere et competitorum molestias evitare, dissimulata aliquorum creatione de collegii sententia, quos volunt nominant cardinales, præsentibus jurejurando adactis, se illos pro cardinalibus habituros, nec obstituros, quo minus in suum collegium recipiantur. Certum insuper tempus statuunt, quo id palam fiat : qui contrafecerint sacris interdictum fore. Ita Dominicus cardinalis creatus est : convenerat vero inter Pontificem et cardinales, ne intra biennium pronuntiaretur Dominicus : quod si interea mori Pontificem contingeret, liceret illum interesse pro cardinali alterius electioni ac deinceps talis haberi, idque jurejurando sanxerant ».

6. *Franciscana familia reformanda auctore B. Joanne e Capistrano.* — Hoc anno Pontifex Joannem tit. S. Petri ad Vincula presbyterum cardinalem ad universi Ordinis Minoritarum, quos conventuales vocant, comitia Assisii celebranda ampla decernendi facultate munitum legavit, ut pristinæ sanctitatis nitor restitueretur : quo munere egregie perfunctus singula capita formulæ Franciscanæ disciplinæ explanavit[1] ; quæ Martinus Apostolica auctoritate confirmata servari voluit ab ea sacra familia, quam hac eximia laude ornat : « Sponsa Christi Ecclesia sancta est ; sed in proposito nostro Minorum religio vertitur reformanda, quam altissimus Jesus Christus Dei filius sibi quodam singulari annulo mirifice desponsavit, cum ejusdem religionis institutorem et ducem suæ sanctissimæ passionis privilegio decoravit, ac specialibus sigillis, sacris videlicet stigmatibus, mirabiliter insignivit : quæ quidem sacra religio, licet plantata sit super illo firmissimo fundamento, præter quod nemo aliud ponere potest, quod est suum sanctissimum Evangelium, quasi ad modum fluctuantis naviculæ procellis agitata ventorum, tentationum scilicet pulsibus vulnerata quamplurimis, tot indiget semper almæ matris Ecclesiæ providentiis et favoribus, quot quatitur impulsibus et vitiorum vulneribus sauciatur ». Præcipuus reducendi ad veterem splendorem Minoritani Ordinis auctor erat B. Joannes e Capistrano administro supremo ad sancita perficienda collega adjunctus[2]. Non levia tamen postea inter arctioris laxiorisque vitæ amantes dissidia nata sunt, de quibus fuse Lucas Wadingus.

7. *Witoldi ducis Lithuaniæ mors, qui delatam ab hæreticis coronam spreverat.* — Hoc anno[3] Alexander appellatus etiam Witoldus Lituaniæ dux octogenarius, rerum gestarum amplitudine præclarus, qui Romani Pontificis jussu lethalem noxam ipsum subiturum denuntiantis, si hæreticorum patrocinium suscepisset, Bohemica, quam pollicebantur hæretici corona, abstinuerat magno religionis exemplo, cum Lituaniæ regem a Sigismundo Cæsare creari pepigisset, pervigilio SS. Simonis et Judæ vivere desiit, quo tempore ad ipsum uxoremque Julianam regiæ coronæ ab ipso summa cupiditate expetitæ afferrentur. Adversantem votis suis passus[4] est Wladislaum regem Poloniæ ; qui regnum Polonicum inde debilitandum metuebat, cum de Walachia, Poloniæ beneficiaria, ob gentis perfidiam exscindenda, deque fœdere inter Sigismundum, Cruciferos equites ac Lituanum ineundo actum esset : quocirca Wladislaus, dato suspicioni loco, Cæsarea Diplomata administrorum opera de Lituania regio donata fastigio intercepit, ac ne nuntii Cæsarei, qui regias coronas deferebant, in Lituaniam transirent, aditus præclusit. Spe-

[1] Fel. Contelor. in Elench. card. — [2] Jo. Bapt. Pogg. in Vita Ms. card. Firm.

[1] Ext. ejus lit. in Bullar. in Mart. V. Const. XIII. et apud Wadding. in Annal. Minor. tom. V. hoc an. num. 7. etc. — [2] Wadding. eod. an. 23. — [3] Michov. l. IV. c. 47. Cromer. l. XIX. Salom. Neugeb. l. V. — [4] Id. ib.

etabat porro non ad Romanorum regem, sed ad Sedem Apostolicam, quæ supremi in Lituaniam imperii jure evolutis retro temporibus donata fuerat, atque etiam aliquos illius principes insignibus regiis exornaverat, et corona jusserat redimiri, instaurandæ in Lituania regiæ dignitatis auctoritas ; unde etiam refert Matthias Michovias a Martino monitum Sigismundum, ne Witoldo coronam daret, additque Wladislaum regem Lituaniæ ducatum Svitrigello fratri contulisse (1) [1].

8. *Græcorum res in dies collapsæ.* — In Græcia Christiani miserandam cladem a Turcis accepere. Maximus quidem terror illos anno superiori invasit, quod percrebuisset Strazimirum præpotentem Macedoniæ dynastam de Dyrrachio Venetis eripiendo addicendoque in Turcicam servitutem agitare consilia , ad quæ confringenda Silvester Maurocenus, antequam Thessalonicam classem duceret, munire Dyrrachium atque alia tueri loca jussus [2] est. Interea Turcici belli moles in Thessalonicam versa [3] ; perlatæ enim trigesima Aprilis litteræ fuerunt, Mustapham Turcarum in Europa principem castra apud Thessalonicam undecima Martii posuisse, ac plura submisisse agmina, qua mare urbs spectat : quæ cum vi irrumpere in urbem pararent, post atrocissimum certamen magna ex parte ferro cæsa; recentioribus vero succedentibus turmis succubuisse Christianos, urbeque, pluribus ad Venetas triremes fugientibus, hostes potitos [1] ; septimo post anno, ex quo Veneti illam adversus Turcicam vim defendendam susceperant. Porro Andreas Donatus et Paulus Contarenus Thessalonicæ præfecti ob rem male gestam in vincula Venetiis conjecti fuerunt. Cumulata est ea clades alia, quam Græci schismatici Catholicis intulere ; Peloponesis enim despota , quem vidimus antea exitiosum bellum cum archiepiscopo Patracensi gessisse, facta cum aliquot Græcis Patracensibus conjuratione, urbem adortus impetu cepit : quæ cum Sedis Apostolicæ clientelæ obnoxia esset, Pontifex propulsandæ injuriæ causa Catalanam classem in Peloponesum immisit, quæ Clarensam, olim Cyllenem nuncupatam, vastavit ; ut non modo Phrantzes [2], verum Diarii quoque Veneti auctor [3] referunt, quorum postremus addit, hoc anno Joannis imperatoris Constantinopolitani oratorem Venetias pervenisse , fecisseque Romanum Pontificem certiorem, imperatorem ad Concilium Œcumenicum instaurandæ cum Romana Ecclesiæ Orientalis conjunctionis gratia se collaturum.

[1] Michov. sup. l. III. c. 48. — [2] Diar. Ven. Ms. — [3] Id. ib. et Phrantz. l. II. c. 5. Annal. Tur. Jo. Leuncl.

[1] Diar. Ven. Ms. — [2] Phrantz. l. II. c. 9 — [3] Diar. Ven. Ms.

(1) Quæ post obitum Alexandri ducis rerum vicissitudines in Lithuania acciderunt, aliter profecto describuntur a F. Hermanno Cornero in Chronico, eaque ad Annales emendandos valere plurimum censeo. Igitur Alexandri defuncti principatum occupasse, ait Cornerus, Switergeyl Wladislai (Bolezlaum appellat) regis Poloniæ fratrem. Hunc vero habuisse illum non quidem munere et opera fratris sui Wladislai, ut annalista ex Lusitanis scriptoribus affirmat; sed restitutum a Witoldo seu Alexandro, qui in ipso mortis articulo ingenue confessus est se principatum illum Switergeylo, ad quem de jure pertinebat per injuriam rapuisse, quare suos rogavit ut ablatum restituerent. Porro Wladislaus fratrem illum exosum habens integro septennio captivum tenuerat. Qui tamen ope equitum Teutonicorum ereptus, ac demum adeptus principatum, furorem et arma fratris sui continuo expertus est. Nam Wladislaus fratrem expoliare adnisus copias suas in Lithuaniam immisit. Restitit tamen egregie Switergeylus, ac duplici prælio cum fratre congressus, multis Lusitanorum trucidatis, ab omni se metu expedivit. MANSI.

EUGENII IV ANNUS 1. — CHRISTI 1431.

1. *Julianus Cardinalis Cæsarinus legatus contra Hussitas.* — Anno post Christum natum trigesimo primo supra millesimum quadringentesimum, Indictione nona, celebrati sunt insignes imperii conventus Nurembergæ, in quibus de comparandis pro bello adversus impios Hussitas gerendo subsidiis actum [1] est, provehente sacram expeditionem Juliano Cæsarino S. Angeli diacono cardinale, Apostolicæ Sedis legato , scientiæ virtutumque ornamentis conspicuo :

[1] Cocl. hist. Huss. l. VI. ho an.

qui, propositis indulgentiarum præmiis, Christi cultores ad piæ militiæ nomen dandum concitare nitebatur. Affertur a Joanne Coclæo Martini V Diploma [1], quo conscribendi in hæreticos crucesignati exercitus munus illi impositum: tum ejusdem Juliani ad Misnensem episcopum subjiciuntur litteræ [2] post Eugenii creationem scriptæ, quibus Hussitarum infandas grassationes ita deplorat: « Proh dolor! abominanda hæresis Wicleffistarum et Hussitarum de Bohemia, omnes superiorum temporum hæreses crudelitate superans, diebus nostris invaluit, quæ tantam cordibus eorum obstinationem et sævitiam invexit, ut more aspidis surdæ obturantis aures suas ad maternas voces Ecclesiæ et sanctam doctrinam ejus; ita ut nec actione, ratione aut mansuetudine, vel exhortatione jam flecti posse videantur: ac præter pestifera dogmata, quæ omne genus blasphemiæ proclamant, omnem humanitatem, ac pietatem a se penitus exuerunt, et quasi belluæ effecti, nihil aliud, quam sanguinem et prædam Catholicorum anhelant. Horum scelera et sacrilegia in Deum et homines, ac sacramenta Ecclesiæ et templa Deo dicata, homicidia, rapinæ et omnis humanæ publicæ subvertendæ cupiditas tam notoria sunt et omnibus manifesta, ut supervacaneum sit narrare per singula. In armis et violentia solum confidunt, ferroque et igne errores suos defendere conantur; et super omnia sanguinem Catholicorum sitientes, quoscumque suis erroribus non acquiescentes ferali crudelitate trucidant, et cremant et deformiter mutilant, variisque cruciatibus affligunt. Quam turpiter autem et ignominiose contrectent divinæ Eucharistiæ sacramentum, quod profanis pedibus in sanguine occisorum conculcant, quam immaniter frangant et exurant imagines Domini nostri Jesu Christi et glorisissimæ Virginis matris ejus omniumque sanctorum, Ecclesias et oratoria a fundamentis demoliantur, nimis lacrymabile est referre, etc. » Addita quoque pia exhortatio, ut sacerdotes crucesignatos cum hæreticis pugnaturos sacrificis precibus juvarent, ac populos ad religiosam in eosdem militiam indulgentiarum spe profitendam incitent. Adscripta est iis litteris dies ac formula: « Datum Nurembergæ Bambergensis diœcesis, anno Domini MCDXXXI, Indictione IX, die vero XX mensis Martii, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii divina providentia papæ IV anno I ». Misnensem episcopum legati Apostolici mandata peregisse, docent ejus litteræ [3] ad clerum sibi obnoxium scriptæ, quibus eum jussit hortari fideles, ut pro tuendo religionis Catholicæ splendore arma sacra capesserent, afferunturque a Joanne Coclæo. Quæ vero sint gesta adversus Hussitas, postea narrabitur: nunc de extremo Martini Pontificatu dicendum est.

[1] Cocl. hist. Huss. l. VI. hoc an. — [2] Ibid. — [3] Ibid.

2. *Martini V papæ obitus et ejus memoria vindicata.* — Imminebat jam ex Constantiensis, tum Senensis Conciliorum decreto, celebrandæ Basileæ Synodi Œcumenicæ tempus constitutum, cum ille adversa jam tentatus valetudine apoplexia denique percussus decessit in Urbe X kal. Martii [1] cum sedisset annos tredecim, menses tres, dies duodecim, ut in æneo sepulchro in Basilica Lateranensi ipsi posito legitur: « Martinus papa V sedit annos XIII, menses III, dies XII, obiit anno MCDXXXI, die XX Februarii, temporum suorum felicitas ». At quoniam nulla humana felicitas luctu caret, duos fratres Antonium Salernitanum principem majorem natu et Laurentium quos valde diligebat, alterum pestilentia, alterum igne in turri accenso fortuito consumptos vidit [2]: quos tamen adversos casus ea cum constantiæ laude vicit, ut nihil in ipso visum auditumve fuerit quod perturbatam animi mentem indicare potuerit. Prædixisse B. Coletam Martini obitus diem et horam, refert Stephanus Juliacus [3] illi coævus in ejusdem virginis Vita. Fœdissimæ infamiæ labem Martino aspergunt hæretici, ducti auctoritate Angeli [4] Clavasii, dum aiunt Martinum legem de conjugiis solvisse in primo gradu, ut quidam cum sorore connubium iniret. Verum hæc ab adulteratore litterarum Apostolicarum conficta certum est: nam Joannem Armaniaci comitem, qui ab impostore delusus [5] sororem sibi junxerat, scelus exsecratum inferius visuri sumus. Accusant Martinum alii avaritiæ, magnasque congessisse opes, quas nepos princeps Salernitanus invasit, ac deinde in bello adversus Ecclesiam instruendo consumpsit: at cogendarum pecuniarum pio studio ductum Martinum vidimus, dum armatam Bohemorum impietatem excidio dare, Græcos ad sinum Romanæ Ecclesiæ redire meditantes juvare, ne a Turcis obruerentur perderenturque, atque Orientem a Barbarica feritate ac fœditate vindicare moliretur (1).

3. *Eugenii IV papæ electio et ejus primordia et laudes.* — Justis funebribus de more Martino persolutis, cardinales, qui in Urbe erant, conclave in Dominicanæ familiæ ædibus apud Ec-

[1] Eugen. lib. brev. p. 29. — [2] Plat. in Vit. Mart. V. — [3] Steph. Juliac. et ex eo Surius tom. III. die VI Martii et Wading. tom. V. Anno 1406. num. 89. — [4] Angel. Clavas. in sua sum. — [5] S. Ant. p. III. tit. I. c. 11. de aff. ad fin.

(1) Martinus papa hoc anno, mense et die apud annalistam quærendis, mortalem vitam cum immortali commutavit. Datus a Deo Pontifex ut Ecclesiam suam diro schismate laceratam ac deformatam sarciret atque refingeret, omnes eas virtutes uni contulit, quas tanto operi necessarias intellexit. Viro enim inerat morum suavitas, ingenii facilitas, judicii maturitas, in agendo dexteritas, in disponendo prudentia, tanta denique probitas, ut vel ipsis ejus adversariis in oculos incurreret. Nam Petrus de Luna exoratus a cardinalibus, ut dignitatem tandem poneret, acquiescere recusavit, sed « cum intellexisset multa bona de humilitate et bonitate domini Martini », facile se cum

clesiam S. Mariæ super Minervam paratum sunt ingressi, et altero post die, nempe V nonas ejusdem mensis Pontificem renuntiarunt Gabrielem Condulmerium Gregorii olim XII ex sorore nepotem : quem repudium dedisse rebus humanis in adolescentiæ flore [1] una cum Antonio Corario Veneto postea cardinale Bononiensi, ac viginti millia aureorum pauperibus larga manu distribuisse, refert ejus Vitæ auctor, atque in monasterio S. Georgii de Alga diu noctuque divinis rebus mentem applicuisse : illum vero ignotum eremitam, dum ex more suo ordine pro excipiendis hospitibus janitorem agebat, adiisse ac post fusas in templo divino Numini preces, ipsi prædixisse in cardinalium ordinem adlectum iri, deinde ad summum Pontificatum evehendum. ac plures adversos casus toleraturum, labente vero decimo octavo (sexto) Pontificatus anno e vivis excessurum : his dictis ab eo valere jusso discessisse, nec postea visum agnitumve fuisse quis esset ; hæc vero adeo frequenter Eugenius postmodum repetiit, ut Basileenses cum adversus ipsum calumniandi causas quærerent, inter cætera capita objecerint, illum novis vatibus fidem præstare. Ab avunculo primum ex canonico congregationis S. Georgii in Alga in protonotarium Apostolicum adscitus, præfectusque Pontificio ærario : tum Senensi episcopatu donatus, a quo etiam Senensis agnomen traxerat, deinde titulo S. Clementis accepto, cardinalitia purpura, adversantibus cæteris cardinalibus, exornatus, tum a Martino Picena legatione auctus, demum ad summum Pontificatum evectus Eugenii nomen sibi indidit, ususque est sacro hoc symbolo : *Adjutor et protector meus es tu, Domine, ne derelinquas me, Deus meus.* Apud Basilicam vero Vaticanam, ut ex ejus litteris constat, IV id. Martii sacram Pontificatus infulam accepit, cujus animi et corporis dotes describit his verbis S. Antoninus [1] : » Hic statura fuit procerus, gratiosus aspectu, nec animo minor, liberalissimus ad pauperes, ad reparationem Ecclesiarum munificus : religiosos Deum timentes eximio fovebat affectu pariter et effectu : cultus divini et Christianæ religionis dilatandæ zelator præcipuus. Ipse ab adolescentia, bonis suis pauperibus erogatis, statum clericorum sæcularium religiose et in communi viventium, qui Cælestini dicuntur, Venetiis devotus apprehendit, ex quo post annos plures a Gregorio XII in episcopum Senensem assumptus est, et inde ad cardinalatum, demum in Præsulem summum electus est. Statum quidem Ecclesiæ invenit satis potentem et opulentum ac quietum : sed

[1] Vit. Ms. Eug. IV. auctor.

[1] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 10. in princ.

illo conventurum spopondit ; scripsit hæc auctor quem Muratorius Rer. Ital. to. III, part. II, sub nomine Continuatoris Theodorici Niemii vulgavit. Regendæ Ecclesiæ admoto illo, excisi schismatis radices, fovente Alphonso rege Aragoniæ, facile repullulassent, nisi Martinus officiis, minis, agendi dexteritate et prudentia sua id effecisset, ut penitus exarescerent ; Petro de Luna fato, Ægidio Sancii Munionis ejus successore Alphonsi potentiæ ; Alphonso vero Pontifici cedente. Nec minori usus fuit circumspectione et diligentia, ut turbas, quas Senensis Concilii Patres quidam excitare moliebantur, in ipso sui ortu sedaret. Nec enim ea occasione pepercit litteris, legationibus ac tandem pervicaces quorumdam animos parere recusantes, misso Senas Malatesta Pisauri domino cum militibus, teste Francisco Thomasio in histor. Senen. Rer. Ital. to. XX ad obsequium coegit.

Non defuisse tamen qui superstitis adhuc nomen lacerarent affirmat Joannes Gobelinus, vel qui sub eo forte nomine latet Æneas Silvius in Præfat. Commentarior. Sed ipsi qui superstiti obtrectabant, mortuum laudarunt, eodem scriptore teste, cui non dubito hæc scribenti occurrisse dicterium illud : « Papa Martino non vale un quattrino » ; quæ schommata ab infensis Florentinis Pontifici jactata, vel prorsus negligenda sunt, vel laudem illi boni militis, non vero optimi Pontificis invident. Majoris essent momenti ea quæ Angelus de Clavasio in summa, quæ *Angelica* inscribitur, tanto Pontifici affingit, scribens factam ab illo fuisse potestatem cuipiam ut sororem germanam duceret in conjugem. Id accepisse se notat ex archiepiscopo Florentino, nempe S. Antonino in Summa, ubi se id tenuisse *ex fide dignis* affirmavit. At S. Antonini Summa, a viris doctissimis evoluta, nihil exhibet aliud quam assertum a Martino conjugium viri cujuspiam cum fœmina, cujus sororem antea congressu libidinoso cognoverat. Quod a Pontifice, re prius in cœtu virorum doctorum discussa et cum cardinalibus communicata, magnis certisque de causis concessum fuisse addit. Hæc Clavasio oscitantius legenti fucum fecerunt ut illa sibi in Antonino legisse arbitraretur, quæ reipsa ille non scripsit, nec sane scribere potuit, cum nemo præ illo Pontifex tenaciorem Ecclesiasticæ disciplinæ sese præbuerit, in iis etiam parcus quæ suo penitus arbitrio permittebantur : « Summopere caveus », ait de illo Cornerus in Chron. « largitionem gratiarum et indulgentiarum indiscretam ».

P. Papebrochius in Conatu chronic. aliique viri doctissimi ante me animadverterunt mendum irrepsisse in lapidem sepulchralem sanctissimi hujus Pontificis in numeros, qui Sedis tempus exprimunt, neque enim supra annos XIII et menses 3, dies XII, ut ibidem legitur, absolvit ; electus enim die XI Novembris anni MCDXVII, et fato functus die XX Februarii anni MCDXXXI, ultra annos XIII, menses 3, dies tantummodo decem exegit. Inde colligit Pagius lapidem hunc non quidem statim ab obitu Martini, sed a recentioribus positum fuisse.

Martino successor Gabriel Condulmerus tit. S. Clementis presbyter cardinalis sub Eugenii IV nomine datus est. Electionis diem quamvis Joannes Stella in Chronico apud Papebrochium ubi supra die VI Martii statuit ; retrahendum tamen ad III Martii constat, cum anonymus Florentinus, qui præsens Florentiæ aderat, Rer. Ital. to. XIX, scribat sequenti anno die III Martii solemne sacrum celebratum fuisse præsente Pontifice, eo quod, ait, dies electionis Pontificis recurreret. Diademate Pontificio ornatus scribitur in Annalibus die XII Martii, quod sibi eruisse visus est annalista ex litteris Pontificis eadem die datis, quibus præter diei adscriptionem in quodam Ms. adjectum reperit : *Die coronationis nostræ.* Sed in Vita Eugenii a Baluzio vulgata, corona ornatus legitur die XI Martii, quæ tunc in Dominicam incidit, qua die pro veteri more solemnis Pontificum Romanorum coronatio præstari solebat. Cum tamen die illa XII Martii S. Gregorii magni memoria ageretur, et festis interdum diebus præter Dominicam ritus illi solemnes haberentur ; hinc Pagius inferendum censuit, Martinum reipsa eo die Pontificiam coronam sumpsisse. Attamen ab auctoritate coævi scriptoris Vitæ Eugenii, cui mos usitatior favet, recedendum non arbitror, ut fidem sequamur Codicis Ms. cujus additamentum, eo quod in aliis Codicibus resectum sit, suspiciosum efficitur. Insuper diem XI Martii eidem rei assignat Stephanus Infessura S. P. Q. R. scriba in Diario quod ad exitum fere hujus sæculi perduxit vulgavitque Eccardus in corp. historic. to. II.

Porro Eugenius anni supputandi rationem illam tenuit, quam plerique ante illum Romani Pontifices prætulerunt. Annum enim in Bullis suis non quidem semper a Januario, sed non raro a Paschate, vel a die XXI Martii exorsus est, ut demonstrant litteræ in Annalibus recitatæ ad A. MCDXLIV, 17, quæ diem IV « non Martii, Pontificatus XIII ». annum vero MCDXLIII signant, cum reipsa annus esset MCDXLIV, si anni exordium a Januario statueretur.

MANSI.

sub eo, permittente Deo, et demeritis hominum exigentibus, ac malitia tyrannorum operante, præcipue ducis Mediolanensis, valde perturbatus est et diminutus ».

4. Prænuntiatum ejus parenti fore, ut Romanus Pontifex crearetur, refert Pius II[1] ac juventutem religiosæ vitæ institutis addixisse : « Hujus, inquit (nimirum Eugenii), pater (qui Angelus dicebatur), cum in Ægypto negotiaretur cum patre Francisci Foscari, ab eremita, quem pariter sciscitandum adorsi sunt, non minus lætum vaticinium quam ille accepit. Ille enim filium, quem habebat futurum patriæ principem, hic suum inter sacerdotes ad summum evasurum didicerat. Eugenio vero Gabrielis nomen in baptismo inditum fuit, qui cum adolevisset, conditis parentibus, Evangelii non surdus auditor, patrimonium, quod ab illis non tenue acceperat, inter Christi pauperes erogavit. Exin Antonio Corario comite ejusdem ferveris adolescente, religionem intravit, in qua summa cum laude versatus, tamdiu cum illo vixit, donec Angelus Corarius, Gregorius XII appellatus, Sedem Petri sortitus, cum alter ab altero separari non posset, ambos ad se vocans Genuensi (Senensi) eum, Bononiensi Antonium præfecit Ecclesiæ; nec diu moratus utrumque cardinalatus honore dignatus est : in quo ambo claruerunt : sed hic summum Pontificatum consecutus magis enituit ». Addit Franciscus Philelphus[2] etiam ipsi Gabrieli, cum gravissimo implicitus morbo decumberet, ab Apostolis Petro et Paulo Pontificatum, ostenso cælesti viso, promissum, eique redditam sanitatem : « Gabriel, inquit, Condulmerius (qui postea Eugenius nominatus summa cum dignitate et gloria Romano Pontificatui præfuit) cum vehementer ægrotaret, essetque de ejus salute a medicis omnibus desperatum, illi jam de morte non tam sollicito, quam nihil certius exspectanti Petrus et Paulus Apostoli apparuerunt in somnis, utque bono animo esset, hortati sunt ; nam et bonam valetudinem ei redditam esse, et propediem fore, ut summus Pontifex crearetur ; quod quidem utrumque secutum est, nam tum simul cum somno illum reliquit febris, tum non multo post, cum Martinus Columna, prudentissimus ille et amplissimus Pontifex, quam fortunatissime et cum mirifico Ecclesiæ Romanæ incremento egerat, vitam finiisset, Pontificatui ille præfectus est ».

5. *Gesta in conclavi a Pontifice confirmantur, subjecto Diplomate.* — Pontificatum adeptus omnia, quæ in conclavi jurejurando interposito, una cum aliis cardinalibus spoponderat, confirmavit, antequam thiara Pontificia ornaretur, nimirum in primis disciplinam Ecclesiasticam in pristinam se integritatem restituturum : Sedem Apostolicam ad declinanda impendentia mala in varia loca non translaturum : Œcumenicum Concilium constitutis loco et tempore celebraturum : cardinales nonnisi ex Constantiensi decreto renuntiaturum, tum plura alia ad cardinalium dignitatem amplitudinemque spectantia acturum, quæ in subjecto Diplomate[1] continentur :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« In qualibet monarchia, tam Ecclesiastica quam mundana, ad honorem Dei et utilitatem hominum feliciter dirigenda et conservanda, necesse est convenire membra cum capite, et unicuique attribui, quæ sua sunt, et ad commune bonum sine respectu privati commodi omnia consilia et actiones intendi. Ac in primis, quæ ad divinam religionem pertinent, sollicitis studiis procurari : iis enim radicibus et validis fundamentis innitens stabilis sit omnis potestas humana, statusque omnis spiritualis et temporalis cum hujusmodi justitia, religione et communi utilitate firmatur. Quæ nos et venerabiles fratres nostri S. R. E. cardinales, de quorum numero tunc eramus, ante assumptionem nostram considerantes et animis revolventes, errata superiorum temporum contra hujusmodi laudabilem et honestam disciplinam et scandala exinde aliquando secuta, et quæ in futurum sequi possent cum præfatæ Ecclesiæ nota atque pernicie, nisi hoc tempore opportuna provisio adhiberetur, maturo consilio inter nos habito, deliberavimus, conclusimus, et promissione, voto et juramento firmavimus infrascripta capitula necessaria ad conservandum statum Romanæ Ecclesiæ et monarchiam Ecclesiasticam cum cardinalium dignitate, qui cum sint lumina et ornamenta prope papam Sedem Apostolicam illustrantia, et columnæ firmissimæ sustentantes Ecclesiam Dei una cum Romano Pontifice, eidem, ut membra suo capiti concordia, insolubili debent esse conjuncti, et ab eo paterna charitate tractati, ut eum in agendis participes sint laborum, esse non debeant commodorum et honorum expertes, quorum consiliis ipse Romanus Pontifex omnia salubriter regit et ordinat. Volentes igitur, (sicut in conclave ante cum cæteris cardinalibus, et immediate post assumptionem nostram juravimus et vovimus Deo et sanctis ejus, atque promisimus Ecclesiæ suæ sanctæ) capitula prædicta, quæ etiam subscripsimus propria manu cardinalis primo, et postea assumpti in papam, servare, et ab aliis in perpetuum servanda tradere, et nostris litteris roborare, eadem prout scripta sunt rata habentes et grata, quæ de verbo ad verbum præsentibus inseri fecimus, de potestatis nostræ plenitudine ex certa scientia

[1] Æn. Silv. in Europa c. 58. — [2] Philel. in Orat. ad Jacobum Ant. Marcell. patr. Venet.

[1] Eugen. l. xv. p. 16. Ext. etiam in lib. censuum Rom. Eccl. Ms. Vaticani archivis p. 72, et apud Nicolai de Arag. Ms. ejusd. arch. p. 244. Ms. sign. num. 3, p. 163, et in alio sign. lit. C, p. 143.

auctoritate Apostolica, de consilio et consensu præfatorum cardinalium, tenore præsentium confirmamus, et ea inviolabiliter in omnibus et per omnia simpliciter et bona fide servare et effectualiter adimplere juramus et vovemus Deo et sanctis ejus, et Ecclesiæ suæ sanctæ promittimus. Et insuper eisdem potestate, scientia et auctoritate statuimus, decernimus et jubemus, ut præsentes nostræ litteræ vim perpetuæ legis atque inviolabilis Decretalis et Constitutionis obtineant, quam volumus in perpetuum observari, nec ullis temporibus aliqua occasione vel causa in contrarium directe vel indirecte aliquid immutari : et quod nobis licere non patimur, nostris successoribus indicamus Constitutionibus Apostolicis, decretis Conciliorum, et libertate et potestate concessa Romano Pontifici et aliis contrarium facientibus, per quæ forsan prædicta capitula infringi possent, non obstantibus quibuscumque. Tenor autem dictorum capitulorum sequitur in hac forma :

« Nos omnes et singuli S. R. E. cardinales infrascripti juramus et vovemus Deo et sanctis ejus, Ecclesiæque suæ sanctæ promittimus, quod si aliquis ex nobis electus fuerit in papam, statim post electionem de se celebratam jurabit et vovebit pure, simpliciter et bona fide servari facere et cum effectu adimplere infrascripta capitula, necnon infra tres dies post coronationem suam cardinalibus eisdem dare Bullam ad perpetuam rei memoriam, habentem vim Decretalis et Constitutionis perpetuæ inviolabiliter observandam, nec in aliquo contravenire sine expresso consensu majoris partis cardinalium in curia præsentium, de quo quidem consensu constat per subscriptionem dominorum cardinalium, ut infra. In primis, quod curiam Romanam in capite et membris reformabit et incipiet quandocumque et quotiescumque requiretur per dominos cardinales, aut deputandos per eos secundum consilium majoris partis ipsorum cardinalium, et deinde continuabit usque ad plenam perfectionem, et factam ibidem reformationem servabit, nec dictam curiam educet de Urbe Romana, neque transferet de loco ad locum, de provincia ad provinciam, sive de patria ad patriam, sine consilio et consensu consimili, ut vitentur scandala et pericula experta. Item quod Concilium generale celebrabit seu celebrari faciet solemniter et in forma debita in loco et tempore, de quibus fuerit sibi consultum per majorem partem dominorum cardinalium, et in eo reformabit seu reformari faciet universalem Ecclesiam circa fidem, vitam et mores tam respectu clericorum sæcularium et regularium, quam religiosorum etiam militarium, et tam respectu principum temporalium, quam communitatum in et super eo, quod pertinebit ad judicium et provisionem Ecclesiæ.

« Item quod non creabit cardinales nisi juxta formam et ordinationem factam in Concilio Constantiensi, quam servare tenebitur, nisi de consensu et consilio majoris partis dominorum cardinalium aliud fiendum videretur. Item ut Romano Pontifici a dominis cardinalibus libera perveniant consilia ; non apponet nec per quempiam apponi permittet in personis vel bonis alicujus ex eis, nec aliquid in suo statu et provisione immutabit pro quacumque causa vel occasione, nisi de expresso consilio et consensu majoris partis dominorum cardinalium : nec damnabit eum nisi convictum numero testium expresso in Constitutione Silvestri papæ facta in Synodo generali, quæ incipit : Præsul non damnetur. Item quod bona dominorum cardinalium prælatorumque nec aliorum cortesanorum in curia decedentium nullo modo occupabit vel occupari patietur, sed permittet juxta juris dispositionem et consuetudinem, et quæ in multis regnis et regionibus servantur, fieri exsecutiones juxta voluntatem decedentium, relinquendo conscientiis eorum distributionem bonorum, ad eos quomodolibet pertinentium, religiosis qui propriam voluntatem a se abdicarunt tantummodo exceptis, quorum bona devolvantur ad illum vel illos, ad quem vel quos pertinent de consuetudine, jure vel privilegio ; nec de juribus capelli cardinalium decedentium aliquid occupabit, nec contrafaciet vel permittet ; sed liberum sit cardinalibus deferre ad hæredes, vel facere prout eis videbitur, et ab intestato transeant ad hæredes, sublatis contrariis abusibus quibuscumque.

7. « Item quod feudatorios regnorum et alios vicarios, capitaneos, gubernatores, senatores, castellanos, omnesque officiarios Urbis Romanæ et aliarum terrarum Ecclesiæ Romanæ, obligabit sibi et successoribus, ac cœtui dominorum cardinalium cum omnibus et singulis capitulis opportunis, et quod Sede vacante ad mandatum dominorum cardinalium civitates, terras, loca, arces et castra Ecclesiæ immediate subjecta, tradant et expediant libere et sine contradictione quacumque. Item quod dominis cardinalibus permittet libere recipere, et assignari faciet mediatem omnium et singulorum censuum, jurium, redituum, proventuum et emolumentorum quorumlibet Romanæ Ecclesiæ juxta concessionem Nicolai IV, cujus tenor sequitur et est talis : *Nicolaus episcopus, servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Cœlestis altitudo* [1], *etc. Dat. Reatæ per manus magistri Joannis decani Bajecensis S. R. E. vicecancellarii XV kal. Augusti, Indict.* II, *Incarnationis Dominicæ anno millesimo ducentesimo octuagesimo nono, Pontificatus vero domini Nicolai papæ IV anno secundo.* Eamque servabit in omnibus et

[1] Ext. apud Nicol. card. Aragon. in archiv. bibl. Vat. p. 246, et in Ms. Vallit. sign. lit. B. num. 12. p. 587. et in alio sign. lit. D. num. 1. p. 133. et in Annal. tom. XIV. an. Chr. 1289. num. 49.

per omnia, nec dabit aliquam ex terris Ecclesiæ Romanæ in vicariatum, feudum vel emphyteosim sine consensu et consilio majoris partis dominorum cardinalium, nec movebit guerram, nec confœderationes cum quocumque rege vel principe temporali, aut communitate, faciet sine consilio et consensu consimili, nec imponet gabellas novas sive exactiones alias in Urbe Romana, nec in aliis terris Ecclesiæ Romanæ, nec etiam concedet alicui regi, domino temporali seu communitati præter vel contra libertatem Ecclesiasticam, exactionem super clero vel Ecclesiis sive bonis ad Ecclesias et ad loca pia pertinentibus, sine causa rationabili, et tunc de simili eorumdem dominorum cardinalium consensu. Item nihil de juribus, in quibuscumque locis consistant, Ecclesiæ Romanæ alienabit, nec alienata de juribus quibuscumque Ecclesiarum aliarum, religionum vel Ordinum etiam militarium confirmabit, nec approbabit sine eorumdem dominorum cardinalium consilio et consensu consimili. Item quod super omnibus et singulis prædictis et dependentibus ex eis, et aliis, in quibus consilium dominorum cardinalium requiritur, promotionibus ad prælaturas dumtaxat exceptis, in litteris suis sive Apostolicis scribi faciet nomina cardinalium consilium et consensum præbentium, videlicet ubi dicitur, *de consilio venerabilium fratrum nostrorum*; videlicet *talis et talis*, etc. sicut fieri solebat ante Bonifacium VIII, ut excludatur abusus, qui longo tempore servatus est, de quorum nominibus constat saltem per subscriptionem trium priorum, vel in eorum absentia trium antiquorum cardinalium, unius scilicet pro quolibet ordine, qui actui interfuerint. In arduis vero requiratur subscriptio papæ et cardinalium. Actum Romæ apud Ecclesiam S. Mariæ supra Minervam in capella conclavis anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo primo, Indictione nona, die vero Veneris secunda mensis Martii, Apostolica Sede vacante.

« Ego Jordanus episcopus Albanensis cardinalis de Ursinis prædicta promisi, vovi et juravi, et ad fidem propria manu me subscripsi. Ego Antonius episcopus Portuensis cardinalis Bononiensis prædicta promisi, vovi et juravi, et ad fidem propria manu me subscripsi. Ego Antonius cardinalis Aquileiensis tit. S. Susannæ prædicta promisi, vovi et juravi, et ad fidem manu mea propria me subscripsi. Ego Gabriel tit. S. Clementis presbyter cardinalis Senensis prædicta promisi, vovi et juravi, et ad fidem manu propria me subscripsi. Ego Branda tit. S. Clementis presbyter cardinalis, Placentinus nominatus, prædicta promisi, vovi et juravi, et in testimonium præmissorum propria manu subscripsi. Ego Joannes S. R. E. tit. S. Laurentii presbyter cardinalis, Rothomagensis nuncupatus, ita, ut præmittitur, promisi, vovi et juravi, et manu propria Jo: Rothom. Ego Ludovicus S. R. E. tit. S. Cæciliæ presbyter Arelatensis cardinalis ita, ut suprascribitur, vovi, juravi et promisi, et propria manu me subscripsi. Ego Antonius tit. S. Marcelli presbyter cardinalis præmissa promisi, vovi et juravi, et ad fidem manu propria me subscripsi. Ego Joannes tit. S. Petri ad Vincula presbyter cardinalis S. R. E. prædicta promisi, vovi et juravi, et ad fidem manu propria me subscripsi. Ego Alfonsus cardinalis S. Eustachii juravi, vovi et promisi, ut supra continetur, et manu propria me subscripsi. Ego Lucidus cardinalis de Comitibus juravi, vovi et promisi, ut supra continetur, manu propria me subscribens. Ego Hugo cardinalis S. Hadriani juravi, vovi et promisi, ut supra continetur, manu propria me subscribens. Ego A. cardinalis SS. Cosmæ et Damiani, Novariensis vulgariter nuncupatus, juravi, vovi et promisi, ut supra, ac manu propria subscripsi. Ego Prosper cardinalis S. Georgii ad Velum-Aureum, de Columna vulgariter nuncupatus, juravi, vovi et promisi, ut supra continetur, manu propria me subscribens. Ego Eugenius IV, electus in summum Pontificem juro, voveo et promitto, ut supra continetur, manu propria. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum per manus mei Blasii patriarchæ Gradensis cancellariam S. R. E. regentis anno Incarnationis Dominicæ millesimo CDXXX, IV id. Martii, Pontificatus præfati domini nostri papæ Eugenii anno I ».

8. *De suscepto Pontificatu litteræ Encyclicæ ad præsules et principes.* — Redimitus est eodem die, quarto nimirum id. Martii apud Vaticanam Basilicam sacra tiara, ac tum præsules de suscepto a se Pontificatu fecit certiores Encyclicis hisce litteris [1] :

« Eugenius, etc. Cum felicis recordationis Martinus papa V, prædecessor noster, sicut Domino placuit nuper, videlicet X kal. Martii ab hac mortali lacrymarum valle ad immortalem vitam migrarit, post funeris ipsius ac solemnium exsequiarum, ut moris est, celebrationem venerabiles fratres nostri S. R. E. cardinales, de quorum numero tunc eramus, in conclavi pro electione futuri S. Pontificis celebranda modo ac tempore congruis et debitis in virtute Altissimi convenerunt : ubi variis consiliis deliberationibus mature præhabitis, prout tantæ rei, qua nulla major agitur in terris, gravitas postulabat; tandem Spiritus sancti gratia eorum mentibus cœlitus infusa, licet in alios majoribus meritis insignes convenire potuissent, certo tamen Dei judicio, cujus consilia sunt inscrutabilia, nos, tunc tit. S. Clementis presbyterum cardinalem in sponsum pastoremque Ecclesiæ suæ sanctæ unanimi voluntate et concordia elegerunt. Quoniam vero sicut Domino placuit ita et factum

[1] Eug. lib. brev. LIX. et in alio Ms. Cod. p. 71.

est, quamvis habere nos humeros imbecilles ad perferendum tantum onus, quantum est universalis Ecclesiæ sarcina, sentiremus, tamen ne reluctari voluntati Dei videremur, colla subjecimus jugo Apostolicæ servitutis, sperantes in eo, qui infirma elegit mundi, ut confunderet fortia, cum Romanus Pontifex, licet per ministerium hominum eligatur, ex cœlesti tamen inspiratione procedit, quod fragilitati nostræ robur suæ gratiæ inspirabit : quam ut nobis uberius largiatur, tuis et aliorum fidelium orationibus cupientes sublevari, exhortamur fraternitatem tuam, ut solemnes processiones in tua provincia et diœcesi indicas, quibus suppliciter postuletur Deus, ut nostræ humilitati manum suæ pietatis porrigat, qua roborati valeamus injunctum nobis officium Apostolicæ servitutis ad laudem et gloriam sui nominis, ac pacem, salutem et tranquillitatem Christiani populi exercere ; nos quippe fraternitatem tuam in omnibus, quæ concernunt statum honoremque tuum et Ecclesiæ tibi commissæ habere intendimus specialiter recommissum. Dat. Romæ apud S. Petrum IV id. Martii anno I ». Eodem argumento datæ litteræ ad Christianos principes [1], quos etiam hortatus est novus Pontifex, ut Ecclesiasticum jus tuerentur. In alio Codice [2] appositæ dictæ diei nimirum IV id. Martii, adduntur hæc verba : *Die coronationis nostræ ;* unde corrigendi plerique scriptores, qui illam in quintum id. Martii diem conjiciunt.

9. Hujusmodi porro litteras non per nuntios Pontificios, ut antea fieri consueverat, regibus misit, sed regiis oratoribus apud Sedem Apostolicam agentibus ad illos mittendas tradi jussit : quod cum Joannes Castellæ rex ægre ferret, Eugenius non alia de causa id factum, nisi ut ejusmodi nuntiis cogendæ improba arte pecuniæ occasionem adimeret, existimationemque Sedis Apostolicæ tueretur, ipsi significavit [3], sui enim esse consilii Romanam curiam ab omni turpis quæstus labe vindicare.

« Charissimo in Christo filio Joanni regi Castellæ et Legionis illustri.

« Intelleximus quod serenitas tuas mirata est et non bene contenta, quod non miserimus nuntium specialem ad te cum significatione assumptionis nostræ ad summi Apostolatus apicem, ut est moris, suspicata forsitan ad alios reges et principes nos misisse, et te unum fuisse neglectum : quæ suspicio, fili charissime, si forte concepta est, omnino ex animo tuo tollatur : nobis enim non fuit nec est ignota pia, fidelis et fervens devotio tua erga Deum et ejus Ecclesiam, claritas nominis tui et magnitudo potentiæ, ita ut merito dignus sis omni respectu inter primos reges Catholicos computari : et nos ita sentimus et te regem Catholicum et potentem magnifacimus, ut debemus, ac nostrum et Ecclesiæ peculiarem filium reputamus et quoties opus erit honorabiles nuntios pro honore nostro et tuo ad tuam regiam celsitudinem transmittemus, et semper libenti animo videbimus et honorabimus oratores, quos mittes ad nos. Verum quod ante non misimus ad te nec alios nuntios speciales pro significatione prædicta, sicuti fuit retroactis temporibus usitatum, hæc una fuit ratio : visum enim est nobis destinationem hujusmodi nuntiorum pro tali causa quæstuariam esse, cum ad eam multi se offerant, et quasi pro lucro laborem precibus impetrare conentur. Igitur voluimus initium nostri Pontificatus hac labe carere, et certas etiam consuetudines alias quæstuarias de curia nostra removimus, cupientes Romanam curiam ab omni turpis quæstus infamia liberare. Præcipimus itaque, ut de nostra assumptione scriberetur regibus et principibus Christianis et assignarentur litteræ procuratoribus eorum residentibus in curia, nuntii vero nostri nullatenus mitterentur. Habes ergo, fili charissime, omnem illius nostri consilii rationem. Dat. etc. » Cæterum Joannem Apostolicæ Sedis valde studiosum atque amantissimum extitisse, et egregiam voluntatem suam in illam, ac fidem Roderici oratoris opera amplissimis verborum officiis explicuisse, ostendunt Pontificiæ litteræ postea exaratæ [1] nimirum XIV Julii die. Commendatus [2] pari elogio est Alfonsus Aragonum qui se suaque Pontifici addixerat ac Joannem S. Sixti presbyterum cardinalem, quem purpuratis Patribus aggregarat Martinus, se complexurum Apostolica benevolentia pollicitus est : qua de re etiam ad Navarræ [3] regem datæ sunt litteræ. Joanna quoque regina Siciliæ, missis oratoribus amplissimis, demissa obsequia detulit Eugenio, ejusque auctoritati, fidei ac prudentiæ se suaque commendavit : cui nunquam se defuturum ipse spopondit [4] :

« Charissimæ in Christo filiæ Joannæ reginæ Siciliæ illustri.

« Cum serenitas tua jam dudum cum universo regno Siciliæ citra pharum, quod a nobis et Romana Ecclesia recognoscis in feudum, fuerit sub ipsius Ecclesiæ et beati Petri protectione accepta, tua tamen præclara et eximia merita, et sincera, et antiqua devotio erga ipsam Ecclesiam, necnon magnificentissimæ oblationes tuæ noviter nobis factæ per oratores tuos nobis acceptæ et gratæ, quibus cum opus erit confidenter utemur, promerentur ut continuo sentias fervere magis ac magis in dies erga personam tuam et statum tuum Apostolicam charitatem. Itaque cum noviter, divina favente clementia, simus ad apicem summi Apostolatus assumpti,

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Apud Mart. V. lib. ult. p. 151. — [3] Ibid. p. 157.

[1] Lib. XV. p. 17. — [2] Ibid. p. 16. — [3] Ibid. — [4] Ext. ejus lit. in lit. brev. Mart. V. p. 158.

volentes ostendere te et dignitatem tuam nobis in ipso nostræ assumptionis initio curæ esse, te cum regno præfato subditis et vassallis tuis tibi fidelibus et devotis, sub nostra et B. Petri, ac ejusdem Ecclesiæ protectione recipimus, dispositi ad omnia, quæ concernunt statum et honorem tuum et ipsius regni tranquillitatem et pacem studio paternæ charitatis intendere, et ad conservandam reginalem dignitatem tuam unanimi tecum voluntate concurrere; declarantes etiam universis et singulis tam præfati regni dominis, magnatibus, nobilibus et populis, quam aliis quibuscumque hanc mentem nostram et dispositionem esse inviolabiliter duraturam. Dat. etc. » Gratulati pariter sunt litteris suis[1] Eugenio de tributa ei Pontificali dignitate Florentini :

« Sanctissime atque beatissime pater, post humilem recommendationem et pedum oscula beatorum.

« In hoc ipso temporis momento, cum intelleximus felicem assumptionem beatitudinis vestræ, tanto gaudio atque lætitia perfusi sumus, ut neque majus gaudium, neque major exsultatio nobis et universo populo nostro potuerit evenire. Itaque tantam magnitudinem gaudiorum, quam vix animi nostri præ lætitia capiunt, statim ut beatitudo vestra sentiret, properavimus ut ne momento quidem temporis, lætitiæ atque exsultationis nostræ differatur expressio, neque gratulari differamus super ea re, quæ optatissima et jucundissima ad aures nostras pervenit. Gratulamur igitur beatitudini vestræ de tanta sublimatione quod nullus interea gradus eminentior esse potest. Gratulamur etiam Romanæ Sedi de tam optimo præsule atque pastore. Gratulamur etiam nobis et civitati nostræ, quod ea persona sublimita est, quæ nos civitatem nostram unice semper dilexit, et in qua devotionem præcipuam et singularem reverentiam, et maximum amorem merito habebamus. Magnitudo gaudii exsultationisque nostræ faciat, ut nulla verba satis ampla nobis videantur ad hæc secundum cor nostrum exprimenda, sed oratotores confestim mittemus, qui per vivæ vocis actum, gratulationem, et gaudium, et lætitiam nostram uberius demonstrent, recommendantes nos ac civitatem nostram pedibus beatitudinis vestræ. Dat. Florentiæ die quinta Martii MCDXXXI ». Mota sunt paulo post ex mutua æmulatione inter hos ac Senenses gravia dissidia, ad quos in pristinam concordiam reducendos Pontifex Antonium episcopum Ostiensem Apost. Sedis legatum renuntiavit.

10. *Columnenses turbas in Urbe movent, et læsæ majestatis lege damnantur.* — Dum externi reges ac principes, in primis novi Pontificatus auspiciis certatim multo officiorum genere obsequia Eugenio deferebant, nonnulli Romani turbida adeo in eum consilia inter sese agitavere, ut ab extremo exitio Urbs vix abfuerit. Ostensa fuerant divinitus hæc imminentia Romanis pericula superiori anno; dum enim mense Julio noctu in preces esset effusa S. Francisca[1], plures teterrimi dæmones, flammas prætendentes manibus, sese illi videndos objecere, jactantes eam divinam esse iram, qua Roma ob ingentia scelera, quibus abundabat, conflagraret; interminatique sunt lustraturos se singulas Urbis regiones, in eaque maxima mala patraturos : cumque Francisca fundendis precibus insisteret, B. Virginem Christum puerili forma gremio gestantem, ac diademate redimitam inspexit, hinc inde vero Joannem Baptistam et Apostolos Petrum et Paulum in genua adstantes precantesque, ut divina ira ab Urbe averteretur : tum vocem inaudit, latam adversus Romanos sententiam, deprecantibus id hisce sanctis, revocatam fuisse; Franciscæque cœlitus significatum est, Romanis, ni flagitia sua emendarent, maximas calamitates illatum iri. Consensere visis exitus : excitaverunt[2] quippe hoc anno ingentes tumultus Columnenses Antonius Salernitanus princeps, Eduardus Celani comes, ac Prosper cardinalis Martini V nepotes, qui patrui beneficio in multas se crevisse opes non contenti, sacrum etiam thesaurum, quem ille comparaverat, ut sumptus Græcis ad Concilium accessuris pro instauranda veteri Ecclesiarum conjunctione suppeditaret, religiosamque in Turcas expeditionem conficeret, expilarant : quem cum blandis primum monitis repeteret Eugenius, cardinalibus aliisque viris principibus interpretibus adhibitis, ipsi aversas maluerunt pecunias effundere in milites, ut Ecclesiam, quæ ipsos extulerat, oppugnarent, quam restituere : conflatoque exercitu de Pontifice opprimendo conjurarunt, ac facta irruptione XXII[3] Aprilis die, tyrannidis jugum imponere Urbi adnitebantur, cum Pontificiis copiis Romanisque fortiter pugnantibus repressi sunt. De quibus in judiciariis Actis conqueritur Pontifex[4] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Nobis in consistorio generali, præsentibus venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, ac cleri et populi multitudine copiosa præsidentibus, exposito (nimirum a fisci procuratore) quod perantea felicis recordationis papa Martino V prædecessore nostro sublato de medio, derelictisque per eum in palatio apud SS. Apostolos, in quo decesserat, et aliis locis inestimabilium pretiosorum mobilium

[1] Ext. apud Eug. l. XV. p. 29.

[1] Vit. S. Franc. l. I. c. 1. — [2] Lib. XV. p. 159 et 240. Paul. Ben. Nicol. Ms. Arch. Vat. sign. num. 110. Nic. Bart. de Tuccia Chron. Ms. Arch. Vat. sign. num. 112. S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 10. Blond. dec. 3. l. IV. Plat. in Eug. Sabel. ennea. 10. l. II. Jo. Pig. l. VI et alii. — [3] Paul. Bened. ubi sup. — [4] Lib. XV. p. 240.

et aliorum bonorum et rerum Romani Pontificis ornatui congruentium, multitudine copiosa, ac immensis pecuniarum summis, dilectus filius noster Prosper S. Georgii ad Velum Aureum diaconus cardinalis et Antonius, tunc pro principe Salernitano, ac Eduardus etiam, tunc pro comite Celani se gerentes fratres, quondam Laurentii de Columna nati et ejusdem prædecessoris nepotes; quantis eos Romana Ecclesia et Apostolica Sedes præsidiis, ac divitiis et honoribus sublimaverat, minime recensentes, pretiosa mobilia, res, et bona et pecuniarum summas hujusmodi plerisque manifesta et cognita subtraxerant et abduxerant, et suis bonis miscuerant, ac per nos, divina favente clementia, ad apicem summi Apostolatus assumptus, ac præfatos cardinales, necnon certos Urbis officiales, omni prævia charitate requisiti, ut ablata seu subtracta et abducta hujusmodi, necnon castra, terras et loca Ecclesiæ per eos notorie occupata restituerent, elata obstinatione, non sine multæ temeritatis audacia, id facere renuerent, quin quoties iis et aliis ejusdem Ecclesiæ impinguati divitiis, ut ingratitudinis filii, in eorum primordiis contra eandem Ecclesiam seditiones et oppressiones varias incitare moliebantur, etc. » Cum die ipsis constituta, judicio adesse contempsissent, eos ac flagitiorum et rapinarum socios uti læsæ majestatis reos pœnis Ecclesiasticis multavit, et bonis, dignitatibus ac juribus privavit. « Dat. Romæ apud S. Petrum, XV kal. Junii anno I. »

11. *Contra Columnenses parata arma et Hugo episcopus legatus in Campania.* — Junxit [1] arma legibus Eugenius; cui Joanna regina Siciliæ subsidiarias copias, Jacobo Cadola duce, submisit; sed hunc Columnenses ingenti auri vi subornarunt [2], ut arma in Pontificem converteret. Ad se etiam pellexere [3] plures Romanos nobiles Columnensis nominis studiosos. Cæterum armati [4] fuerant contra Eugenium audacia Columnenses ipsi a Philippo potissimum duce Mediolanensi, cujus hostes Florentini ac Veneti, audita perfidi Cadolæ defectione, Nicolaum Tolentinatem validis succinctum copiis fœderato Pontifici subsidio misere [5]. Creavit tum etiam Eugenius [6] ad reprimendos hostiles impetus legatum in Campania et Maritima Hugonem episcopum Penestrinum, quem ampla ideo potestate auxit [7]:

« Hugoni episcopo Penestrino, in provinciis nostris Campaniæ et Maritimæ civitatumque et terrarum circumvicinarum citra regnum Siciliæ A. S. L. etc.

In Apostolatus nostri primordiis, licet varia graviaque negotia, utpote ex cura totius Christiani populi nostris humeris imminerent, tamen nostra omnis cura et intentio in eo potissime versabatur, ut in primis per diligentiam nostri operis non solum inter vicinas partes atque Italos omnes, sed inter universos reges et principes Christianos pax et concordia poneretur; cum interea nos dies noctesque talia meditantes, nihilque timentes hostile aut nobis aut Ecclesiæ ab iis præsertim, qui opibus Ecclesiæ ditati creverant, juvenilis petulantia atque insania iniquitatis filii Antonii de Columna olim principis Salernitani, occupata per proditionem porta Appia, almam Urbem cum magno equitum ac peditum numero hostiliter ingressi, tam per vim armorum capere curiales, interficere et spoliare, nosque aut capere vel certe turpiter expellere suis viribus conata est: sed, auctore Deo, cum suo temeritas consilio, et vis vi repressa esset, ac virtute, constantia et fidelitate populi Romani, qui nequiter intraverat cum dedecore et damno ejectus fuisset, addens inde pejora malis, civitates et terras Ecclesiæ occupare gentibus suis, bellum aperte Urbi et aliis terris nostris inferre, venientes ad curiam, ac ab ea recedentes spoliare et crudeliter interficere, prædas agere, bona Romanorum civium aliorumque subditorum nostrorum rapere, aliaque plurima mala, quæ hostilis furor persuasit perpetrare, solita temeritate præsumpsit, ejus nefarios conatus et opera plusquam hostilia coercendi cum necessitas esset imposita, ut primum jurium et legum armaturam assumentes, eum et nonnullos suos sequaces hujusmodi detestandi belli auctores ac suasores omnibus dominiis, terris, dignitatibus et honoribus justitia prævia privavimus, tanquam notorios et ipsius Ecclesiæ hostes ac rebelles. Deinde ad propulsandas tantas injurias et ad refellendum bellum nefarium nobis illatum, advocato auxilio charissimæ in Christo filiæ nostræ Joannæ reginæ Siciliæ illustris, quod præsto per suam diligentiam affuit nobis, conductoque ad nostra stipendia Jacobo Caudola milite, fidentes in eo eum generalem capitaneum gentium nostrarum constituissemus contra Antonium præfatum, atque is fide in perfidiam versa, proditor nobis ad hostes nostros corruptus pecunia transisset, atque insuper contra nos prope Urbem castra sua posuisset, non solum destitutos ejus auxilio, sed armis oppugnatos oportuit nos alias vires præparare, aliaque quærere auxilia, quibus contra tantam perfidiam statum nostrum et Ecclesiæ tueremur.

« Neque tamen interim omisimus unquam studium pacis quærendæ, sed priorem mentem servantes memoresque potius dandæ veniæ, quam injuriæ ulsciscendæ, ut pacem honestam consequi possemus, destinavimus sæpius pro ejus tractatu ad præfatum Antonium, licet indignum, ad quem pro ea mitteremus oratores et nuntios nostros, ut omnibus palam esset nihil

[1] Lib. XVI. p. 136. — [2] Lib. XV. p. 10. — [3] Lib. XVI. p. 98. — [4] Pign. I. VI. — [5] Lib. XV. p. 24 et 25. — [6] Lib. XVI. p. 92. — [7] Ibid.

nos malle quam pacem. At ille malis usus consultoribus, cum eas nobis conditiones imponeret, quæ ne a victis quidem essent postulandæ, in nostrum vilipendium et contemptum, nos necessario ad bellum coacti arma parare decrevimus, quibus insana illius consilia et superbiæ elata cornua confringerentur. Itaque cum dilectus filius Nicolaus de Tolentino cum gentibus suis opera et adjutorio dilectorum filiorum nobilium virorum ducis et dominii Venetiarum et Florentinorum ad auxilium nostrum et Ecclesiæ venerit, cumque nos ipsum capitaneum nostrum generalem fecerimus intendamusque eum contra præfatum Antonium aliosque nostros et Ecclesiæ hostes ac rebelles destinare, ac necessarium sit, cum res Ecclesiæ agatur, exercitui nostro et Ecclesiæ virum Ecclesiasticum præsidere, cujus consilio et auctoritate rogatur, quique ea, quæ agenda sint exsequatur et mandet, te regia ortum stirpe, virum excellenti virtute, prudentia singulari ac magnitudine consilii, rerumque agendarum experientia præpollentem contra præfatum Antonium ac ejus fautores, adhærentes et sequaces, eorumque expugnationem legatum nostrum de latere, ac ad provincias nostras Campaniæ et Maritimæ civitatumque et terrarum prædictarum in temporalibus et spiritualibus generalem de fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio duximus destinandum, etc. » Ornat ipsum summi in exercitu imperii exercendi auctoritate. « Dat. Romæ apud S. Petrum an. Incarnationis Dominicæ MCDXXXI, XVI kal. Septembris, Pontificatus nostri anno I ».

12. *Columnenses domiti et Senenses per litteras Pontificias emolliti.* — Fractæ Nicolai Tolentinatis adventu Columnensium res conciderunt [1], ac paulo post eæ turbæ felici pace sedatæ fuere : Antonius enim princeps Salernitanus et Eduardus Celani comes pridie idus Septembris admissi sunt [2] in gratiam, restitutis ab iis urbibus Ecclesiasticis; cujus concordiæ Sigismundum Romanorum regem præcipuum interpretem extitisse ferunt [3], cum iter in Urbem meditaretur, de qua Blondus [4] et Sabellicus [5] meminere, adduntque Columnenses ex alto culmine in præceps decidisse : « In ea pace », inquit Blondus, « illud cernere stupendum fuit, opes maximas nepotibus a Martino relictas, (scilicet una cum iis, quas rapuerant), infra sextum, quam obierat mensem, mirabili profluvio effluxisse, quod princeps Salernitanus partim Pontificio Eugenio dono dederit, partim Candolæ et aliis, quos antea conduxerat, militibus in stipendium dissolverit, partim Pontifici in pacis conditionibus restituere sit compulsus, accesseruntque alia detrimenta, quod simul cum Narniæ, Orti, Suriani, Gualdi, Nucerini, Assisii, Asculi, Imolæ, Forilivii et Foripopilii arcibus ex patrui sententia sponte redditis, præter Salernitani principatus amissi damnum, alia dimittere coactus fuit circa Urbem castella ». Confirmat Hector Pignatellus [1], Joannam reginam Salernitano principatu et aliis toparchiis Columnenses exuisse (1). Compressi quoque in Æmilia rebelles motus, ac Bononia sub Eugenii imperium redacta est [2]. Sedato hoc bello, Eugenius susceptas priores pro reponenda Italiæ pace curas intendit. Studuerant Philippo Mariæ duci Mediolani Senenses adversus Florentinos, quoad instaurandam Pisanam rempublicam nonnullæ molitiones clam quæsitæ, sed a Florentinis dissipatæ fuerant : adversum quos ultro illum arma capessivisse non modo ostendunt Eugenii litteræ [3], verum testis etiam est S. Antoninus [4], dum scribit sollicitatos Senenses a Nicolao Picinino vallem Ambræ repentina irruptione invasisse. Qui suspicati Eugenium Florentinorum partes efferre, refertas querimoniis litteras [5] ad eum misere, quasi Michelettum de Attendolis ad vastandum Senensem agrum immisisset; cum tamen is non a Pontifice, sed a Florentinis ad propulsandum bellum conductus esset.

Retudit Eugenius eas Senensium querelas gravissimis litteris [6], ipsosque arguit intulisse bellum finitimis, ad quod componendum cum Antonius cardinalis episcopus Ostiensis missus esset, ubi Senarum mœnibus accessit, perinde quasi in animum induxissent nullas audire hortationes, continuo ipsum procul amandasse : aperire etiam scriptas ad Sedem Apostolicam litteras ausos, necnon Genuenses eorum socios triremim Pontificiam, quæ adversus prædones maritimos pacatum mare tenebat, cepisse ac piraticam fecisse, atque in Tiberinas fauces improviso irrupisse.

« Eugenius papa IV.

« Dilecti filii, salutem, etc. Litteræ vestræ ad nos nuper destinatæ querelis nonnullis tantisque objurgationibus refertæ inscios nos eorum omnium, nec tale quicquam opinantes, vehementer perculerunt : siquidem unde gratiarum relationem, ac nonnullorum in nos et Romanam Ecclesiam commissorum excusatio-

[1] Blond. dec. 3. l. IV. Sabellic. ennead. l. II. Plat. in Eug. IV. — [2] Lib. IV. p. 159, et l. XVI. p. 157, 160 et 162. — [3] Pig. l. VI. — [4] Blond. dec. 3. l. IV. — [5] Sabell. Enn. 10. l. II et alii.

[1] Hect. Pign. in Ms. Diar. — [2] Blond. dec. 3. Pign. l. VI. Eug. l. XVI. p. 93. — [3] Lib. XV. p. 8. — [4] S. Ant. par. III. tit. XXII. c. 9. § 8. — [5] Ext. apud Eug. l. XV. p. 28. — [6] Ibid. p. 8.

(1) Columnensibus quidem Salernitanus principatus ademptus legitur in Diariis Neapolitanis, quæ annalista Hectoris Pignattelli appellat auctorem operis, Hectorem illum judicans, cum tantummodo opus illud penes se Hector habuerit conservaritque, ut animadvertit Muratorius, qui Rer. Ital. to. XXI omnium primus integrum vulgavit. Sed adimendi illius consilium antea ceptum a Joanna regina credo quam Columnenses in Pontificem desciscerent. Auctor enim Diarii scribit statim ab obitu Martini Joannam reginam Salernum sibi recepisse. Addit enim auctor ille Joannam aliis submissis copiis adjuvisse Pontificem a Jacobo Cadola turpiter desertum. MANSI.

nem sperabamus, criminationem et accusationem invenimus. Nam ut animi nostri sententiam, et quod vobis, ut asseritis, infensi (non) sumus, plane teneatis : pridem cum intellectum nobis esset, vos adversus communitatem Florentinam bellum parare, id nos nostra minime interesse, quin potius contra salutem et propria commoda laborare adspicientes, nullaque aut honestatis aut necessitatis, quæ duo maxime mortales ad bella impingunt, ratione compelli, paterna, ut decebat, erga vos benevolentia et charitate affecti, vos ab incauto, nec satis tuto proposito revocare enixe laboravimus. Oratores quidem vestros, qui penes nos in Romana curia morabantur non solum exhortando et admonendo, verum etiam obsecrando et increpando, qua in re cum nihil admonitum proficere videremur, venerabilem fratrem nostrum Antonium episcopum Ostiensem sanctæ ejusdem Ecclesiæ card. qui vos ab infelice proposito, totiusque Italicæ quietis perturbatione averteret, de latere ad civitatem usque vestram delegavimus. Vos vero eidem recensita a nobis mandata ita accepistis, ut eumdem vix mœnibus appulsum vestris, quasi persuasi ne vobis ab eodem qualibet ratione persuaderi posset, illico ad nos eumdem transmisistis. Quod nos quidem intelligentes, cum publicæ et universalis quietis Italiæ contemplatione, cum vestræ præsertim civitatis, quam in evidens periculum incidere videbamus, cum nihil quicquam possemus propterea experiri, ægerrime id ferentes, vicem vestram paterna pietate vehementer indoluimus. Hoccine est vobis, ut scribitis, infensos esse, struere vobis insidias, machinari dolos, vestræ denique saluti adversari ?

« Relatum vobis præterea esse scribitis, nos dilectum filium nobilem virum Michelettum de Attendolis nonnullarum gentium armorum capitaneum, quem certissime scire dicitis ad nostra stipendia militare, Florentinis concessisse. Sed utrumque et dictu et creditu ineptum est. Primum ad hoc vulgi rumores adducitis, quibus nihil est a veritate longinquius. Deinde super tam stabile fundamentum certitudinem scientiæ fabricatis. Si enim certo id tenetis, Michelettum stipendiis videlicet nostris adscriptum esse, necesse est illud vobis etiam certum sit eumdem nos communitati Florentiæ concessisse. Ut quid igitur ad hæc vulgi seu cujusvis alterius relationem adducitis ? Cæterum hoc quidem refellere facillimum est : nam cum Michelettus præfatus diem firmæ seu conductionis suæ, qua illum felicis recordationis Martinus noster prædecessor suis obnoxium stipendiis fecerat, complevisse teneret, assereretque se a cujuscumque obligationis vinculo liberatum; et Florentina communitas aliunde tunc, cum a vobis mole belli urgeretur, saluti suæ consulere pergent, ad sua eumdem stipendia conduxit. Nec factu difficile, uti speramus, extitisset, ut si meliores eidem a vobis allatæ conditiones fuissent, prout est virorum hujusmodi, ad vestra militatum stipendia devenisset. Quod vero dicitis lanceas nos et arma vicinis vestris, ut vos vexent, alio quæsito colore, dedisse a nonnullis circumstrepi arbitrari verum esse, similis levitatis et vanitatis est. Nam cum in nos, vix in primo Apostolatus limine constitutos, plerique sacrilegi homines grandem pecuniam per summum scelus nacti, ut sacrosanctam Ecclesiam perturbarent, omnes impetus conatusque effuderint, nos relicto periculoso hoste, vobiscum nullas in nos publicas inimicitias exercentibus nequaquam bellum gereremus. Et qui pro novitate assumptionis nostræ ad Pontificatum, præfato gravi urgenti illato nobis bello, vix satis sumptus suppeditare possumus, opes nostras, imo vero ejusdem Ecclesiæ in perniciem vestram assumeremus, qui nuperrime salutem vestram tantopere procuravimus ?

« Subjicitis postmodum credibilia quidem ista non esse, nec mentem alicujus debere subire : et verissime quidem, licet tamen parum constanter ; siquidem paulo superius id, quod huic contrarium est, certissime vos tenere asseratis. Enimvero veremur maxime, ne vos nonnullorum conscientia, quæ in nos et eamdem Ecclesiam nonnullis in civitatibus, terris et locis nobis et eidem Ecclesiæ devotis, per vos et nuntios seu oratores vestros tentastis perpetrari, in has quippe vos inanes frivolasque suspiciones impegerit. Natura enim rerum compertum est, ut quod quisquam insidiarum aut facinorum in alterum machinatus fuerit, itidem semper in eum strui ab alio suspicetur. Omittimus illud, quod solet atrocissimæ adscribi injuriæ, vos litteras ad nos nuper destinatas tenere, ac sæpius resignatas lectitare ausos esse ; quo quid potest fieri hostilius? Missum etiam facimus nuperrime colligatos et complices vestros Januenses, quo pacto galeram nostram, quam ad tutandos a prædonibus et piratis portus atque oras nostras maritimas paratam habebamus, nonnullasque frumento nostro onustas onerarias naves e mediis Tyberis faucibus per summum proditionis nefas arripuisse, cum eosdem devotissimos nostros et Ecclesiæ filios, vestri potissimum confœderatione, putaremus. Hæ quidem vobis illatæ a nobis injuriæ, hæc damna inflicta, hæ vobis fraudes a nobis innexæ sunt ? etc. Datum Romæ apud S. Petrum, sub annulo capitum principum Apostolorum die IX Junii, Pontificatus nostri anno I ».

13. Fudere deinde acerbiores questus Senenses, cum Nicolaus Tolentinas, a quo confectum Columnense bellum vidimus, ad Florentinos rediisset, et in ipsos Senenses plures clades inferret, quos injuste de Sede Apostolica conqueri ita Pontifex coarguit :

« Dilectis filiis prioribus, gubernatoribus communis et capitaneo populi civitatis Senarum, salutem, etc.

« Querelæ, quin potius calumniæ et incusationes vestræ, qua justitia, qua æquitate, qua veritate nitantur, quæsumus, parumper animadvertite ; cum enim ab Antonio Laurentii de Columna ejusdemque factionis nonnullis aliis, necnon a colligatis vestris, nescimusque etiam an a vobis, nos et Romana Ecclesia, juribus et bonis propriis spoliati alioquin per summum nefas, graviter perturbaremur, nosque pro temporis ac negotii qualitate, novitate etiam Pontificatus nostri, etsi non magnopere invicti essemus, tamen satis parati ad resistendum, et plerique gentium nostrarum capitanei, in quibus tunc præsidium nostrum situm habebamus, a nobis et dicta Ecclesia per summum proditionis nefas defecissent, ne a nefariis hominibus Ecclesiam Dei dirui et labefactari pateremur, magnopere solliciti eramus quemadmodum saluti Ecclesiæ consuleremus. Tunc autem dilecti filii nobiles viri de dominio Venetorum, ac etiam dilecti filii populus et commune Florentiæ, utpote Ecclesiæ Christi membra, prout fideles omnes sunt, sponte Ecclesiasticæ salutis zelo, militantem ad communia eorum stipendia Nicolaum de Tolentino, ut Ecclesiæ difficili et periculosæ conditioni succurrerent, præfatum nobis capitaneum stipendiis suis ac sumptibus militantem concesserunt ea conditione, ut quoad illius nobis opera opportuna foret, eodem uteremur ad ipsorum eumdem postmodum servitia remissuri.

« Cum vero placuisset omnipotenti Deo, qui non deserit sperantes in se, Ecclesiæ suæ sanctæ subventum fuisse, præfatusque nostri et dictæ Ecclesiæ hostes et rebelles ad nostram et dictæ Ecclesiæ obedientiam suppliciter rediissent, quod sane paulo ante kal. Septembris factum est, et nos per amplius capitanei præfati opera non indigeremus, eisdem etiam instanter postulantibus, libere sibi licentiam ad eos revertendi, qui eumdem nobis commodaverant, præbuimus ; quodque præfatus Nicolaus nostris ulterius servitiis non insisteret, vos per certum nuntium oratoresque vestros vivæ vocis oraculo sæpenumero fecimus certiores, intendentes, ut interim vobis et saluti vestræ consuleretis : sed cum præfatus Nicolaus, de quo nihil ad nos amplius attinebat, ad eorum intenderet servitia commigrare, quorum mercedi et stipendiis militabat, si recedens a nobis, quem obligatum nullo pacto habebamus, ac propterea eumdem nullo modo poteramus retinere, vos illorum inimicos, a quibus ille conductus injuria aliquem lacessivit, ut quid hæc ipsa nobis impingitis? Commeatum vero nisi tanquam iter agenti, et a nostris servitiis, cum secus fieri honeste non posset, minime præberi permisimus » : nonnullisque interjectis : « Itaque graves profecto, dilecti filii, hujusmodi calumniæ et criminationes vestræ nobis essent, si judicio potius, quam animi perturbatione, quam ex illatis vobis cladibus percepistis, ea vos proloqui putaremus : tunc vero tunc quidem hæc meditari et prospicere decuit, cum nulla offensa, nulla injuria, nulla denique ratione compulsi sociis vicinis et colligatis vestris voluntarium bellum intulistis ; cum nos paterna charitate compuncti, et quod episcopatum civitatis vestræ gessimus ejusdemque titulo insigniti ad cardinalatus dignitatem promoti fuimus, ut vos a periculoso bello averteremus tantopere laboravimus. Datum, etc. »

Excitatos ad bellum in Florentinos fuisse Senenses a Paulo Guinisio Lucensi regulo, quem Florentini sibi armis subjicere adnitebantur, refert S. Antoninus [1], cum Senensibus indicatum esset, Luca Florentinis subacta, Senas idem postea jugum subituras : Mediolanensium pariter ducem arma sumpsisse cum metueret ne Florentini, debellata Luca, ipsius principatum invaderent : commotum itaque ea suspicione Philippum Mediolanensem Lucam tutari aggressum, ac Genuenses, quorum gerebat clientelam, in belli societatem traxisse, seque Senensibus conjunxisse : tot vero hostibus cinctis Florentinis fœderatos Venetos decrevisse suppetias ferre : ac ne dux Mediolanensis clientelæ Lucensis specie latius proferret dominatum, ipsi bellum indixisse ; quod tertia die Februarii hujus anni promulgatum narrat Diarii Veneti auctor [2] : moxque, comparato exercitu, Venetus in Mediolanensem ditionem irrupit, nonnullaque oppida cepit [3]. Accessit illi bello adversus Genuenses marchio Montisferrati : cujus tamen copiæ a Nicolao Placentino deletæ sunt. Sigismundus etiam imperator eo bello implicitus est, et quinque Hungarorum equitum millia ad distrahendos Venetos, ne Insubriam popularentur, in Forumjulium immisit [4], in quos comes Carmaniola signa extulit, partaque victoria tanta crudelitate eam fœdavit [5], ut captis effoderit oculos manusque amputarit, ad parem inferendam Hungaris injuriam, qui eadem immanitate Venetos, quos ceperant, affecissent.

14. *Missus cardinalis Albergatus ad componendos Anglos et Gallos, irrito tamen successu.* — Ad compescendum tam sævum bellum Martinus papa primum legavit Nicolaum Albergatum cardinalem S. Crucis episcopum Bononiensem quem Diarii Ms. Veneti auctor procul a mundano fastu abhorrentem et singulari sapientia præditum fuisse ait [6] : qui pacem inter Venetos

[1] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 9. § 3. Bonif. hist. Tarvis. l. XI. Ant. Coc. Sabell. ennead. 10. l. II. Blond. dec. 3. l. IV. — [2] Diar. Ven. Ms. auct. hoc an. — [3] Ibid. — [4] Id. ib. Bizar. de bello Ven. l. II. et hist. Gen. l. IX. Foliet. l. X. Jo. Bapt. Pig. l. VI. — [5] Diar. Ven. Ms. — [6] Id. ib. ennead. 10. l. II. dec. 3. Bizar. de bello Ven. l. II. et hist. Gen. l. IX. Jo. Bapt. Pig. l. VI. Bonif. hist. Tar. l. XI et alii.

ac Mediolani ducem conciliare studuit : vitaque functo Martino Eugenius idem illi, utpote sanctitatis et prudentiæ laude spectatissimo, munus confirmavit [1] : sed cum ipsius laboribus optati successus non responderent, eum in Gallias ire jussit [2], ut Carolum Francorum et Henricum Anglorum reges teterrimo implicitos bello eorumque fœderatos in concordiam redigeret, quem Venetiis profectionem parasse refert Ms. Diarium Venetum [3]. Nos Pontificias subjicimus litteras hisce verbis conceptas [4] :

« Dilecto filio Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero cardinali ad pacificandum regnum Franciæ A. S. N. cum potestate legati, salutem, etc.

« Videntes, quod propter pestiferam et cruentam dissensionem dudum exortam in regno Franciæ innumeræ civitates et provinciæ affliguntur populorum cladibus, vastitate et depopulatione terrarum, et innumeris aliis detrimentis, qualia fiunt in bellis, maxime inter potentes, et graviora malis præsentibus pericula belli diuturnitate secutura formidantes, quæ ulterius procedente discordia necesse est sequi, et Angliam exhauriri viris et opibus, et Franciæ regnum devenire ad extremam calamitatem ; et cum hæc duo regna sint firmissima et fortissima præsidia reipublicæ Christianæ, his regnis laborantibus, consequens esse universam Christianitatem opportuna subventione carentem, cum summo periculo etiam fidei Catholicæ laborare, præcipue a Septentrione invalescentibus Bohemis hæreticis, et ab aliis plagis mundi infidelibus insurgentibus contra Christianos ; ad pacificandum præfatum regnum Franciæ convertimus omnes nostros sensus et spiritus. Hos igitur et alios effectus pestiferos, quos guerrarum et hujusmodi præcipue furor producit et fovet, in nostræ considerationis aciem extollentes, ac plenis et paternis desiderantes affectibus, ut omnis scandalorum et guerrarum materia, quæ dudum pestifere viguit et versatur inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Franciæ et Henricum Angliæ reges illustres, et dilectos filios nobiles viros, duces, comites, barones, milites ac universitates et communitates et alios quoscumque præfatis regibus adhærentes, ac complices et sequaces eorum, pacis actore cœlitus inspirante, in bonum salutaris concordiæ et unitatis pacificæ commutetur, etc. » Instruit eum auctoritate ad componendam inter dissentientes reges pacem, ineundas inducias, dissolvendas coitiones, et omnes, qui redintegrandæ concordiæ obstitissent, Ecclesiasticis censuris comprimendos. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Domini MCDXXXI, III kal. Maii, Pontificatus nostri anno I ».

[1] Diar. Ven. Ms. auct. — [2] Lib. XV. p. 4. — [3] Ibid. — [4] Lib. XVI. p. 29.

15. Hortatus est aliis litteris [1] Pontifex reges ipsos, ut arma Christiano cruore madentia in fidei hostes verterent, ac Nicolaum plurimis principibus, nimirum Amedeo Sabaudiæ, Philippo Burgundiæ, tum etiam Britanniæ ducibus commendavit [2]. Meminit etiam hujus legationis Joannes Gobelinus in Commentariis Pii II, quem tum cardinali se adjunxisse ait [3], enixeque operam dedisse in Galliis, ut Anglus ac fœderatus Burgundus cum Carolo rege pacem facerent, refert Monstreletus [4]; sed inveteratam illorum pertinaciam omnem ipsius industriam elusisse. Tradit præterea idem auctor Henricum exeunte Novembri, Wintoniensi et Eboracensi cardinalibus, ac magna procerum caterva stipatum, Parisios accessisse, ut regium insigne Gallicum solemni ritu acciperet, et eximiam celebremque pompam, qua exceptus est, describit [5], necnon varias Anglorum in Francos Francorumque in Anglos expeditiones. De Nicolao vero cardinale addit [6], respuente concordiam Anglo, cum regnum duos non caperet, curam omnem in Burgundo Galloque inter sese conciliandis posuisse, sexennalesque inducias inter utrumque pepigisse, qua de re edicta publica proposita fuere; sed cum jam sequestræ pacis beneficio recreari cœpissent populi, semestri lapso viros nefarios hostilibus utrinque excursionibus initum fœdus fregisse ; conculcata inde jura, actas prædas rapinasque, viros denique Ecclesiasticos miserrime oppressos. Cæterum in medio belli ardore, Renatus [7] dux Barensis cum Gallo fœdere junctus, quem postea ad Neapolitanum regnum vocatum visuri sumus, conserta cum Antonio comite Vallismontis Anglicis copiis succincto pugna, fusus in acie captusque est ac Burgundo traditus : ex quo funesto casu collapsas esse Neapolitanas res ostendetur inferius; nunc ad Eugenium comprimendis orbis Christiani intestinis seditionibus intentum revocanda est narratio.

16. *Reges Hispaniarum ad concordiam vocati.* — Non impari studio incubuit ad sancienda inter Hispaniarum reges Joannem Castellæ, Alphonsum Aragonum, ac Joannem Navarræ pacis fœdera, usus opera Dominici Kavi [8] tituli SS. Joannis et Pauli presbyteri et Alfonsi [9] S. Eustachii diaconi cardinalium :

« Dominico Kavi tit. SS. Joannis et Pauli presbytero cardinali, salutem, etc.

« Cum utilis et necessaria sit omnino bona compositio, pax, tranquillitas et sincera concordia inter charissimos in Christo filios nostros Joannem Castellæ et Legionis, Alfonsum Aragonum et Joannem Navarræ, aliosque etiam Hi-

[1] Ext. apud Mart. V. lib. ult. p. 157 et 158. — [2] Ibid. — [3] Jo. Gob. Commen. Pii II. l. I. — [4] Monstr. vol. 2. hoc an. pag. 83. Meyer hist. Fland. l. XVI. — [5] Monstr. vol. 2. p. 77. — [6] Sup. p. 83. — [7] Monstr. vol. 2. p. 76. Gagnin. in Car. VII. Polyd. Vir. in Hen. VI. — [8] Lib. XVI. p. 68. — [9] Ibid. p. 68, 62.

spaniarum reges illustres, et dilectos filios nobiles viros, principes, duces, civitates et barones, communitates et populos, si qui sunt habentes divisiones, turbationes et rancores ad invicem, ex quibus impediri aut aliqualiter perturbari posset acquisitio dicti regni Granatæ, volumus et tibi per Apostolica scripta mandamus insimul cum dicto cardinale, (nimirum Alfonso S. Eustachii diacono cardinale, quem ad provehendam Granatensem expeditionem a Castellæ rege susceptam legatum crearat), cui similem super pace commissionem facimus, vel tu solus, sicut melius tibi cedet, et ipsi regi videbitur expedire, reges, principes, duces, comites et barones, communitates et populos hujusmodi, eisque adhærentes, complices et sequaces bonis inductionibus et persuasionibus, auctoritate nostra et Ecclesiæ honore, inducere ad concordiam et ad pacem, aut saltem ad faciendam treugam, prædictorum regni et principum et aliorum, quorum intererit, interveniente consensu : qua treuga durante, possit medio tempore fieri desiderata conquisitio dicti regni Granatæ, etc. ». Dominicum ipsum auctoritate munit, ut discordiæ satores percellat censuris, pacem inter dissentientes conciliet, ac fœdera confirmet. « Dat. Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXI, id. Junii, Pontificatus nostri anno I. » Spectabant eo Pontificia vota, ut præcipuo sacri belli duce Joanne Castellæ rege, Mahometicam spurcitiam e regno Granatensi removeret [1] : « Considerantes », inquit Eugenius in litteris ad Alfonsum legatum datis, « nullum in tota Christianitate opprobrium majus esse quam quod tam longo tempore passa est et hodie patitur in medio Hispaniarum regnorumque potentium et Catholica fide pollentium, unum regnum Saracenorum infidelium Granatæ a Granata civitate, quæ caput est ipsius regni nuncupatum, nec id quidem magnum atque amplum, posse consistere et se contra tot Hispanorum regum potentiam conservare cum maximo periculo et detrimento finitimorum Christianorum, qui ab infidelibus de dicto regno quotidie injuriis, incommodis et jacturis multiplicibus afficiuntur; et volentes tandem a Christianorum oculis tantum dedecus removere, et dictum regnum, conculcata perfidia Saracenorum, reducere ad veræ fidei cultum, sicut tenemus ex injuncto nobis summo Apostolatus officio » ; et infra : « tibi plenæ potestatis legati de latere nostro officium committendo, de fratrum nostrorum consilio auctoritate Apostolica ad regna Granatæ et in ipso regno constituimus, etc. ». Data eidem legato provincia est [2], ut obortas inter regis Francorum administros atque Avenionenses magistratus controversias dirimeret.

17. *Cardinali Cæsarino legato in Germania data imperia ut Basileensi Synodo præsideret.* — Decretam etiam jam ante a Martino V, ut vidimus, legationem in Germaniam, ad pacem, quam hæresis everterat una cum religione, redintegrandam, quam Julianus Cæsarinus obibat, Pontificio Diplomate confirmavit [1], addiditque imperia, ut quæ de Concilio Basileensi celebrando temporum novæ conversiones suaderent, Sedi Apostolicæ significaret. Neque in Germania modo, verum in Polonia etiam et Hungaria legationem gessisse cardinalem Cæsarinum, ex aliis Eugenii litteris [2] constat, quibus ipsum ita alloquitur : « Tu pro defensione Catholicæ fidei contra Bohemos hæreticos, ac nonnullis Romanæ Ecclesiæ negotiis ad omnes Alemaniæ partes, necnon Hungariæ, Poloniæque et Bohemiæ regna, salute quoque et pace ipsius Alemaniæ et regnorum prædictorum cum officio plene legati de latere tanquam Angelus pacis per Sedem Apostolicam destinatus fuisti, etc. » Redintegrando sacro in Bohemos hæreticos bello operam navabat legatus, cum ex maximo armorum, quem Catholici instruxerunt apparatu, spem maximam de reportanda victoria concepit, eaque complevit Pontificem : qui rei exspectatione recreatus, præcepit ipsi, ut confecto bello Bohemico, Basileam ad solemnes præsulum cœtus cogendos se conferret.

« Juliano S. Angeli diacono cardinali A. S. L.

« Certificati tam per litteras tuas, quam alias de sollicitudine et circumspecta diligentia, quam habes in prosequendo causam fidei contra Bohemos hæreticos, tuam prudentiam commendamus, et te ad perseverandum hortamur, quantum cum decentia fieri poterit. Præterea cum felicis recordationis Martinus papa V prædecessor noster, inter cætera tibi injunxerit præsidere debere auctoritate Apostolica in Concilio generali in Basileensi civitate celebrando, si talis esset concursus et congregatio prælatorum, quod merito et rationabiliter celebrari debuisset et deberet, et sicuti accepimus, usque nunc pauci aut nulli convenerunt, et propterea non sit opus alium destinare, sed sit potius exspectandum, placet nobis et volumus tibique mandamus quatenus, expedito negotio Bohemorum, cujus finis exspectatur in brevi, tuos gressus dirigas ad prædictam civitatem Basileensem, et ibi, prout opus videris esse, juxta tibi injuncta et ordinata in Concilio Constantiensi optime provideas, prout in tua prudentia et circumspectione plene confidimus. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXI, XI kal. Junii, Pontificatus nostri anno I ».

18. *Hussitis hæreticis exstirpandis curæ impensæ.* — Edidit eadem die Eugenius Diploma [3], quo omnes pactiones, quas cum Bohemis hære-

[1] Lib. XVI. p. 66. — [2] Ibid. p. 67.

[1] Ext. in Append. Conc. Basileen. — [2] Lib. XVI. p. 1. — [3] Ibid. p. 58.

ticis finitimi Germaniæ populi, ut ab eorum irruptionibus tuti essent confecerant, rescidit, cunctosque ad opprimendos religionis eversores, qui sacra profanarent expilarentque, Christi Domini, B. Virginis aliorumque sanctorum sacras imagines, locaque religiosa violarent, sacerdotes igni concremarent, et fideles nullo discrimine contrucidarent, arma sumere jussit.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cum, sicut non sine gravi mentis displicentia nobis innotuit, diversi orthodoxam fidem professi principes et terrarum domini Ecclesiastici et sæculares, necnon milites et militares, ac civitatum, oppidorum, villarum et aliorum locorum regimina tenentes, præcipue a finibus regni Bohemiæ non longe distantes, immanitatem, crudelitatem, tyrannidem, sævitiam et multitudinem perfidorum Hussitarum Christiani nominis æmulorum in regno prædicto et illi vicinis partibus, sicut arena quæ est in littore maris multiplicatorum, pro eo, quod illi, fines eosdem repetitis vicibus potenter exeuntes, plura oppida, villas, Ecclesias, monasteria et alia sacra loca fidelium invadere, ac calicibus, missalibus, ornatibus, paramentis et aliis ad divinum cultum necessariis, necnon jocalibus et aliis rebus omnibus mobilibus et immobilibus spoliare, necnon figuras et imagines Jesu Christi, ac beatæ et gloriosæ Virginis Mariæ et aliorum sanctorum multorum destruere, illasque ac oppida, villas, Ecclesias, monasteria et alia loca hujusmodi cum eorum prælatis et personis etiam Ecclesiasticis utriusque sexus ignis voragine consumere, et penitus devastare et desolare, ac structuras et ædificia, quæ antiquorum exstruxere manus, demoliri, ac fideles quoslibet necare et diris martyriis perdere veriti non fuerunt, prout nec verentur, non immerito pertimescentes, ut civitates, oppida, villas et alia loca ad ipsos spectantia, et eorum regimini commissa, ac in illis consistentia, homines utriusque sexus, Ecclesias, monasteria, capellas et alia pia loca cum rebus, personis et bonis ad se et illa pertinentibus, a tantis periculis præservare possent, cum eisdem Hussitis ad dictum tempus nondum elapsum de non offendendo vel lædendo se mutuo in personis, rebus et bonis fecerunt contractus et pacta, datis super hoc authenticis confectis exinde publicis Instrumentis, factis renuntiationibus et præstitis cautionibus, interpositis juramentis et pænis adjectis, in non modicum defensionis dictæ fidei præjudicium et læsionem.

« Cum autem, sicut fide dignis relatibus accepimus, charissimus in Christo filius noster Sigismundus rex Romanorum illustris, venerabiles fratres nostri archiepiscopi, dilecti filii nobiles viri sacri Romani imperii electores, ac multi alii principes Ecclesiastici et sæculares, necnon civitatum, oppidorum et villarum rectores nationis Alemaniæ, tanquam fortes Christi athletæ et pugiles tantas Christi injurias et blasphemiam, præcipue hoc currenti anno vindicare proposuerint et decreverint; nos qui repressionem et confutationem conatuum hæreticorum hujusmodi totis affectamus præcordiis, ac injurias et blasphemiam hujusmodi æquo animo tolerare non valemus, rememorantes, quod per fidem salvi facti sumus, et sine illa quis salvari nequeat, motu proprio, non ad alicujus nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, auctoritate Apostolica, ex certa scientia, contractus et pacta supradicta, ac omnia et singula circa illa conclusa et conditionata omnino rescindimus et viribus evacuamus: necnon principes, prælatos, milites, militares et rectores, ac singulares personas de communitatibus et universitatibus, civitatum, oppidorum et villarum hujusmodi ab observatione juramentorum prædictorum, quæ relaxamus per præsentes, absolvimus et denuntiamus absolutos, ac ab illorum necnon eorumdem contractuum, ac partium observantiam volumus penitus non teneri; et nihilominus pro coercitione hæreticorum hujusmodi et illorum totali exterminatione, regem, electores, principes, prælatos, milites, militares, rectores, communitates et universitates supradictas, ac omnes alios et singulos Christianam fidem professos, præcipue per nationem prædictam et alios ubilibet constitutos, monemus, requirimus et hortamur, ac per aspersionem sanguinis Jesu Christi, quo redempti sumus, summis præviis affectibus obsecramus, eis nihilominus in remissionem suorum peccaminum injungentes, ut pro corroboratione fidei orthodoxæ, quam profitentur, in illa immobiles persistendo, signo vivificæ crucis assumpto contra hæreticos prædictos ad Christi vindicandam injuriam, ac tam proximam exstirpandam hæresim in illius nomine, qui arcus fortium superat et infirmos potenter accingit, in tempore convento et ad hoc constituto viriliter et potenter insurgant, eosque et personas eorum invadant, capiant, captivent et potenter de terra perdant et exterminent, ita quod in illa memoria eorum nullatenus remaneat, etc. » Ad pellicendos ad religiosam eam militiam Christi fideles e sacro Christi meritorum ærario cunctorum veniam delictorum crucis symbolum et arma suscepturis tribuit, sacrarumque indulgentiarum etiam participes esse voluit illos, qui ex opibus nonnihil in militum stipendia conferrent: denique decernit, ut crucis signa secuturi immunitates ac privilegia omnia habeant, quæ tribui consuevere iis, qui transmarinæ in Saracenos Asiaticos, dum Syriaca res instauranda erat, militiæ nomen dabant. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXI, kal. Junii, Pontificatus nostri anno I ».

19. *Bellum apparatum in Bohemos hæreticos*

et infeliciter confectum. — Tantus in Germania conscriptus [1] et comparatus est exercitus crucis symbolo insignitus, ut ad quadraginta millia equitum sub signis essent, duce Friderico marchione Brandeburgensi, quem duo filii Joannes et Albertus sequebantur. Religiosam etiam professi militiam Albertus et Christophorus duces Bavariæ, dux Saxoniæ Fridericus, Suevorum militaris societas, cui S. Georgii nomen erat, tum multi præsules, quibus etiam plurium principum auxiliares turmæ accesserant. Præterea comes palatinus Rheni et dux Lotaringiæ conjuncturos se cum suis crucesignatis castra spoponderant ; sed mutuæ dissensiones illos adeo implicuere, ut constituta VIII kal. Julii ad irrumpendum in Bohemiam dies extracta sit ad kal. Augusti. Condictum etiam erat, ut ex adversa parte Albertus dux Austriæ signa Bohemiæ inferret.

Bohemi quoque summa vi bellum apparabant insidebantque limitibus regni, utque Catholicos inficerent, litteras [2] fraude et impietate refertas pervigilio S. Mariæ Magdalenæ sparsere, quibus contendebant se ad tuendam Evangelicam veritatem arma induisse, et quatuor præcipua confictæ doctrinæ suæ capita, quibus jam ante simplices irretierant, proposuere. Primum, ut laicis etiam sub speciebus vini sacramentum conferretur. Secundum, ut cuivis sacras habendi conciones potestas permitteretur. Tertium, Ecclesiasticos civili administratione submovendos. Quartum (quod inani justitiæ specie erat subornatum), ut publica et immania crimina e populis legitimæ potestatis opera tollerentur. Sed cum ex Joannis Wicleffi et Joannis Hussi improba doctrina negarent lethalis noxæ reum legitime præesse posse, et cunctos, qui cum ipsis non sentirent, damnarent impietatis, omnem justitiæ rationem evertebant. Addebant se oratores ad marchionem Brandeburgensem, ad Sigismundum Romanorum et Hungariæ, ad Wladislaum Poloniæ reges ad ea impetranda misisse ; tum multis fallacium verborum lenociniis fucisque Ecclesiam in pristinum sanctitatis statum restituendam esse. Cum tamen ipsos omnibus sceleribus contaminatissimos esse, et Ecclesiam Dei omni conatu evertere constaret, illatum est Bohemiæ bellum gemina ex parte, hinc cardinale legato cum marchione Brandeburgensi, illinc Austriaco incurrentibus : sed tanta expeditio infelici eventu dissoluta est. Nocuit [3] nimius principum numerus, qui ordinem non servarint, imminentibusque Hussitarum Bohemorum copiis, cum incendium in castris excitatum casu esset, repente trepidatum est : et cardinale legato frustra fugam prohibere nitente, fortissimus exercitus, amissis impedimentis, dissipatus est. De qua turpissima fuga certior factus Albertus Austriæ dux, qui jam Prazoroviam adortus erat, obsidionem solvit ; attrivit tamen adeo Moraviam, per quam victricia signa circumtulit, ut ad amplectenda ea dogmata, quæ Basileense Concilium decerneret, ipsam adegerit. Attulit vero calamitosa, de qua paulo ante memoravi, alterius exercitus fuga maximum stuporem, quæ arcano Dei judicio adscripta fuit, cumque Galli præsules eam perpenderent in celebratis postea Bituricensibus conventibus, ideo putarunt Catholicos, qui ad impietatem hæreticorum plectendam consurrexerant fugatos, ut ipsi prius vitiorum omnium maculas a se susceptas delerent [1], ac proinde solutiores mores in Basileensi Concilio ex communibus Patrum decretis in pristinum sanctitatis splendorem redigendos censuerunt.

20. *Cœpta Basileensis Synodus, et cur Bononiam translata.* — Defluxit narratio ad Concilium Basileense, quod hoc anno celebrari cœptum adulta Æstate ab iis, quos Julianus cardinalis legatus præfecerat, ut testantur Acta [2] : « Die Jovis, decima nona Julii de anno Domini MCDXXXI, applicuerunt Basileæ domini scilicet Joannes Polemar, capellanus summi Pontificis et adjutor sacri palatii, et magister Joannes de Ragusio, doctor in theologia Parisiensis, procurator generalis Ordinis Prædicatorum, delegati ad præsidendum Concilio a domino Juliano cardinale S. Angeli, legato Apostolico, litteras salvorum conductuum domini imperatoris descriptas habentes, remansitque dominus Dionysius exspectans ambassiatam præfati domini imperatoris : qui quidem præsidentes vigesima tertia Julii, convocatis omnibus Ecclesiasticis personis tam extraneis quam intraneis, in capitula majoris Ecclesiæ Basileensis inchoaverunt Concilium legitima potestate eidem cardinali a felicis recordationis domino Martino et domino Eugenio præsenti, et deinde eorum subscriptione facta a prædicto legato, quorum prædictus... fecit collationem solemnem super themate : *Venit Angelus testamenti quem vos vultis,* Malachiæ tertio, in qua ostendit potestatem domini legati et eorum legationem, et omnimodam voluntatem ad Concilium, quod tunc inchoaverunt et stabilierunt ». Infrequentes fuerunt ii cœtus, tum quia belli fragor, quo Philippus Burgundiæ et Fridericus Austriæ duces, sese invicem persequebantur, et Hussitarum impietas post fugatas crucesignatorum copias ingravescens, in Basileensium etiam finibus perstrepebat, et obsessa periculis itinera adversabantur ; tum quia, cum Joannes Constantinopolitanus imperator antea cum Martino pactus, ad cogendum Concilium Œcumenicum in Italiam se venturum, quo fa-

[1] Cocl. hist. Huss. l. VI. — [2] Ext. in Append. Concil. Basileen. — [3] Cocl. l. VI. ex Jul. card. Cæsarin. lit.

[1] Ext. cor. lit. in Append. ad Conc. Basil. editionis Bin. to. p. 158. — [2] Basileen. Conc. Acta.

cilius Ecclesia Orientalis Occidentali conjungeretur, rem, missis ad Eugenium oratoribus, urgebat, ut nimirum classis Pontificio instructa sumptu ad Græcos præsules devehendos transmitteret; ex quo Pontifex, cardinalium rogatis sententiis, transferendum Bononiam proximo biennio Concilium censuit, ac Juliano cardinali dedit mandata [1], ut Basileense dissolveret.

21. « Juliano S. Angeli diacono cardinali, Apostolicæ Sedis legato.

« Dilectum filium Joannem Pulchripatris, in theologia magistrum, canonicum Bisuntinum, pro plena informatione dispositionis Concilii, ac belli et turbationis illarum partium ad nos et dictos fratres nostros destinati, quem una cum dictis fratribus nostris, licet infirmitate gravati, libenter audivimus, et omnia per ipsum tam nobis una cum præfatis fratribus, quam commissariis nostris ad eum audiendum per nos postea deputatis facunde et prudenter explicata plene intelleximus : qui enarravit inter cætera, quod in partibus Alemanniæ specialiter, clerus multipliciter deformatus erat, quodque pestis illa Bohemica ad multas Alemanniæ partes serpens venenum suum effuderat, et partes illas tam detestabili labe inquinaverat ; quodque etiam exinde in partibus Basileæ infinita scandala suborta erant, cum nonnulli oppidani sectam Bohemorum imitantes clerum persequerentur et crudeliter trucidarent. Addidit præterea alias difficultates et pericula, quæ ex bello inter dilectos nobiles viros Philippum Burgundiæ et Fredericum Austriæ duces proveniebant : nam hi armis decertantes, terras dictæ civitati propinquas habentes, asserunt transitum ad Basileam sine formidine et periculo fieri non posse : præterea celebrationem Concilii et reformationem Ecclesiæ plurimum opportunam esse asserebat.

« Quæ omnia ac plura alia satis nota, quæ honestatis gratia prætereunda et subticenda sunt, considerantes, quamvis antea variis nuntiis ac litteris cognita nobis essent, ac existimantes ob tot difficultates et pericula prælatos forsitan tanto tempore exspectantes Basileam non venisse, septenniumque in quo congregari debebant elapsum esse, et si de novo vocarentur, pericula et difficultates prædictas allegarent, nec ad subeunda hujusmodi pericula honeste cogi possent, ac etiam versantes animo nostro, quod cum tot difficultatibus, impedimentis et periculis Hyems etiam instat et nova vocatio ad Concilium celebrandum, quam idem Joannes Pulchripatris affectare videbatur, frustra fiet, nisi aliquod conveniens temporum spatium interponeretur ; cumque etiam his proximis diebus, charissimus in Christo filius noster Joannes Palæologus, imperator Constantinopolitanus nuncupatus, oratorem suum ad nos et præfatos fratres nostros destinaverit qui, exponendo nos requisivit, ut juxta ordinationem dicti prædecessoris, pro unimine Orientalis Ecclesiæ cum Romana et Occidentali Ecclesia Concilium celebraretur, nosque conventionem et ordinationem dicti prædecessoris etiam cum consilio dictorum fratrum nostrorum approbantes, ipsisque Græcis postulantibus juxta conventiones dicti prædecessoris expensas galearum, eos ad Concilium conducere et, ipso finito, ad partes suas reducere debentium, et alias expensas opportunas et necessarias obtulerimus, multaque etiam loca Italiæ, cum alibi pro Græcis commoda fieri non posset, pro celebratione dicti Concilii eorumque reductione ad ritum Romanæ Ecclesiæ per nos oblata fuerint, dictusque orator certos nos effecerit imperatorem et patriarcham præfatos alios suos oratores cum plena potestate transmissuros esse, qui ex oblatis in Italia locis aliquem, præsertim cum plena potestate Bononiam acceptabunt, prout ad præfatum prædecessorem ante sui obitus notitiam transmittebant; cumque si nova prælatorum vocatio, ut præmittitur, fieret, hæc duo Concilia uno prope tempore concurrere videantur, et si ea disjuncta fieri et celebrari contingeret, unum ex altero debilius et minoris efficeretur auctoritatis ; hæc insuper una dictis fratribus nostris animo nostro contemplantes, cum in universa republica Christianorum nihil desiderabilius contingere potest, quam videre Græcos tanto temporis intervallo a dicta Romana Ecclesia disjunctos, sub ritu ipsius Ecclesiæ et veritate Catholicæ fidei reductos esse, et illam Græciæ nationem, quæ tot sanctos Patres et viros egregios et sapientes genuit, qui humano generi tam sacratarum quam sæcularium litterarum seminarium dederunt, Romanæ Ecclesiæ unitam et sub ipsius unico ovili reductam ; his et aliis rationabilibus causis inducti, ut tam reformationem cleri et Ecclesiæ, ac exstirpationem hæresum, ac paci et tranquillitati Christianorum, quam etiam Græcorum reductioni, quæ omnia summis desideramus affectibus providere personaliter valeamus ; circumspectioni tuæ ipsum Concilium, si quod adhuc pendere videatur, dissolvendi et nihilominus ante dissolutionem hujusmodi in civitate nostra Bononiensi, ubi Deo auctore personaliter intendimus præsidere usque ad annum cum dimidio a die dissolutionis hujusmodi computandum novum Concilium indicendi », et infra, « plenam et liberam de ipsorum fratrum, videlicet Jordani Sabinensis, Antonii Ostiensis et Velletrensis, Hugonis Penestrini episcoporum, et dilectorum filiorum nostrorum Joannis tit. S. Laurentii in Lucina, Antonii tit. S. Marcelli, Joannis tit. S. Sixti, Francisci tit. S. Clementis, Angelotti tit.

[1] Ext. ejus lit. in Append. ad Conc. Basil. edi. Binian. p. 208.

S. Marci presbyterorum, Lucidi S. Mariæ in Cosmedin et Ardecini SS. Cosmæ et Damiani sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconorum cardinalium consilio, auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXI, II id. Novembris, Pontificatus nostri anno I (1) ».

22. *Legati cardinalis Cæsarini litteræ ad Eugenium contra translationem Concilii.* — Non assensere Basileenses præsules, ut Concilium Bononiam ex Apostolico imperio transferretur, cumque id Diploma a Parentino episcopo allatum cardinalis legatus ipsorum præcipuis ostendisset, contendere ex falsis causis fuisse subreptum, quas legatus hisce litteris [1] ad Romanum Pontificem datis confutavit :

« Sanctissimo in Christo patri domino Eugenio papæ IV, etc.

« De consilio domini Parentini legi dictam Bullam aliquibus majoribus, qui respondentes dixerunt quod, cum Sanctitas vestra esset mota ex non veris causis, nec esset vere informata de facto, et ignoraret inconvenientia et scandala, quæ ex tali dissolutione sequi poterant contra fidem et Ecclesiam, volebant ad eamdem Sanctitatem mittere ambassiatorem, qui eam de omnibus plene informaret, reddentes se certos, quod illo audito aliter deliberaret, et quod nullatenus huic dissolutioni assentiret, priusquam informassent eamdem sanctitatem de his, quæ consistunt in facto. Dicebant primo, quod causa illa expressa, quod nonnulli oppidani circa Basileam erant infecti hæresi Bohemica et persequebantur clerum, non erat vera, quoniam omnes sunt fideles, et nihil tale auditur in his partibus ; imo isti cives Basilienses sunt boni Catholici, et bene defendunt et protegunt clerum.

« Secunda causa, quod non erat tutus accessus propter guerram patriæ inter duces Burgundiæ et Austriæ, etiam non est vera, quia facta est treuga, et nullus veniens ad Concilium fuit unquam offensus vel derobatus ; unde cum principaliter Sanctitas vestra mota sit ex iis, dicunt Bullam subreptitiam. De Hyeme non dicunt esse sufficientem causam dissolutionis, quia qui volunt venire, non dimittunt propter Hyemem. Item dicunt, quod propter Græcos non est omittendum hoc Concilium tam solemniter institutum, et absurdum arbitrantur, quod propter incertam reductionem Græcorum debeat permitti, quod Germania nunc et semper fidelis labatur in hæresim Bohemorum, de quo valde timendum esse dicunt, nisi apponatur celeriter remedium, et quod ista cantilena de Græcis jam trecentis annis duravit et omni anno renovatur. Item dicunt, quod utrumque tanquam bonum

[1] Ext. apud Æn. Syl. p. 73.

(1) Impleto jam tempore quod præsulibus omnibus, tum iis qui ad Senense Concilium convenerant, tum cæteris qui venire recusaverant ad urbem Basileam Martinus Pontifex condixerat, Alexander Vezeliacensis abbas, Ordinis S. Benedicti in Burgundia, primus omnium ad urbem illam se conferens die IV Martii statuit se coram Basileensi capitulo, palamque edixit paruisse se Pontificiis jussionibus, paratumque esse præsules cæteros opperiri et cum illis de rebus Ecclesiasticis pro solemni Conciliorum more tractare. cujus rei publicas scribi Tabulas jussit. Hæc prima sunt Concilii Basileensis rudimenta. Dein Juliano S. Angeli diacono cardinali injunctum fuit a Pontifice, litteris datis pridie kalend. Junii, ut post confectam Bohemicam expeditionem Basileam pergeret, ibique rei Conciliari ad normam eorum, quæ in Constantiensi Concilio stabilita fuerant, provideret. Eo tamen venisse Pontificem ejusdem potius Juliani voluntate quam sua arbitror, cum extent apud Labbeum in Appen. ad Conc. Basil. num. I, litteræ Pontificis ad Julianum datæ IV id. Martii, Pontificatus anno primo, adeoque hoc anno, quibus legationem a se illi commissam confirmat ; tum subdit : « Circa negotium Concilii generalis, quia in pluribus mutationem factam sentimus, omnia quæ emerserint vel ad notitiam tuam pervenerinti celeriter nobis scribas, cum consilio tuo qualiter in talibus providendum et agendum esse videatur ». Utcumque res habeat sese, Julianus occupatus rebus Bohemicis, muneris sui vices committens viris duobus, de quibus Annalista hic, illos misit Basileam, ut Concilium inchoarent ; quod illi exsecutioni mandantes die XXIII Junii, Concilio, cui nulli adhuc intererant episcopi, sed rari quidam abbates, solemne exordium dederunt. Ejus rei Tabulas a publico scriba signatas vulgarunt P. Martene et Durand. Veter. Monum. to. VIII, col. 3, etc., quorum pariter diligentiæ acceptæ referendæ sunt Tabulæ illæ publicæ quibus ante aliquot menses Alexander Vezeliacensis de præsentia sua publicum Documentum extare voluit. Hoc exordium Concilii Basileensis a scriptoribus vulgo constituitur. An merito, judicent eruditi ; neque enim capio quo jure cardinalis, jussus per se Concilio præsidere, vicem muneris sui demandare potuerit aliis, nulla hac de re a Pontifice petita vel obtenta facultate. Neque enim ullam obtinuisse indicat idem Julianus in litteris patentibus, quas ablegatis illis suis concessit, legendas apud Martene ibid. Id sin minus rite factum admiserimus, legitimum Concilii exordium transferendum est ad tempus quo Julianus ipse se Basileæ constituit quod contigit die IX Septembris, ut ex Documento a me edito in to. VI Supplementi Concilior. pag. 456 demonstratur. Interea plures ad Concilium datæ sunt virorum principum litteræ, et vicissim a Concilio plures ad illos scriptæ in eadem Martene Collectione legendæ, quas inter occurrit Epistola Bohemorum data hoc anno die XXI Julii, quibus denegatam sibi facultatem queruntur, ut coram Concilio fidei suæ rationem approbarent ; nisi simul diffinitioni et determinationi ipsius Concilii in omnibus obsecuturos se pollicerentur. In nota Epistolæ huic in Ms. Codice subjecta legebatur Epistolam oblatam fuisse Concilio die XXXI Augusti et miratos fuisse Patres de audacia Bohemorum scribentium, « quod eis denegata fuerit audientia, quam nunquam petierunt ». Quæ dein causa Concilium induxit ut Bohemos ad agendam in Concilio causam suam invitaret. Secundum hæc Julianus litteras ab Eugenio recepit datas prid. idus Novembris, quibus facultas illi dabatur Concilium dissolvendi ; eademque simul die, pridie idus Novembris, Pontifex Bullam de Concilii ejusdem dissolutione signavit legendam in Collectione Veneto-Labbeana to. XVII, num. 52. In ea quidem Collectione Bulla data est die XV kal. Januarii, nec falso, nam licet signata fuit a Pontifice die *secundo idus Novembris*, prout quidem datam in Ms. Codice P. Martene reperit, forte tamen ejus promulgatio Romæ usque ad diem illam Decembris dilata fuit. Sed facta Romæ hoc ipso anno elabente Concilii dissolutio seu translatio Bononiam, qua de re in Annalibus, Basileensibus tamen nonnisi sequenti anno MCDXXXII, die VIII Januarii legitime constitit. Tunc enim illam Daniel Parentinus episcopus Patribus exhibuit, cujus rei publicas Tabulas Martene ibid. col. 50 vulgavit. Fateor tamen Juliano cardinali facultatem factam esse de dissolvendo Concilio litteris isto quidem anno receptis, quæ enim litteræ Pontificis ad Julianum in Collectione Veneto-Labbeana datæ II idus Februarii sequentis anni leguntur, mendose diem II id. Februarii pro II id. Novembris præferunt, cum diem illam Novembris pariter ferant in editione Conciliorum Biniana, et res ipsa per se perspicue constet. Cum enim in iis litteris Juliano libera permittatur facultas ut Concilium dimittat, hanc profecto facultatem præcessisse oportet jussionem dissolvendi Concilii quam præfert Pontificis Bulla, data quidem hoc anno prid. id. Novembris, sed nonnisi die XVIII Decembris Romæ promulgata, ac tandem die VIII Januarii sequentis anni Basileensibus reddita. Concilii ergo dissolutio nonnisi anni sequentis exordio rite facta est.

MANSI.

fiat, hoc nunc in tempore statuto, et illud ad annum cum dimidio; et quod omnes libenter erunt parati venire postea ad illud, et quod infra illud tempus hoc erit bene completum, et multa circa hoc dicunt. Ad illud de præsentia sanctitatis vestræ, dicunt quod si illa ex causa interesse non possit, quod attento periculo fidei et status Ecclesiastici non propterea negligendum est hoc Concilium, in quo est legatus sanctitatis vestræ ». Cum vero Julianus ipse ab eodem Pontifice perstrictus fuisset, quod nimium in suscepta sententia persisteret, gestorum suorum rationem reddidit Eugenio :

« Cum ex fuga exercitus omnes populi Alemanniæ supra modum essent exterriti et consternati, videns nullum aliud superesse remedium, animabam et confortabam omnes, ut manerent constantes in fide et nihil trepidarent, quoniam ego propter hoc accedebam ad Concilium, ubi convenire debebat universalis Ecclesia, in quo omnino aliquod sufficiens remedium ad resistendum hæreticis et ipsos exstirpandos reperiretur : ita etiam dixi in Nuremberga in præsentia domini imperatoris et plurimorum baronum et nobilium Alemanniæ : sic etiam exhortatus sum ambassiatores Pilzenensium et Ægrensium fidelium de Bohemia, dando eis spem subsidii ratione Concilii. Et certe tantus erat metus omnium populorum, quod necessarium erat ita agere : propterea nemo miretur si feci diligentiam, ut omnes ad Concilium venirent vel mitterent : ita enim opus erat, ut tot tantisque periculis possit aliquo modo obviari per inventionem celerem alicujus subsidii. Et quidem fama ista Concilii multos retinuit et retinet finitimos Bohemiæ, ne cum illis concordarent. Ibidem me interpellarunt nobiles et militares Alemanniæ, qui in illo exercitu fuerant, adscribentes culpam fugæ solis principibus, offerentes iterum cum multo majori exercitu regredi proxima Æstate in Bohemiam, ubi vel mori vel vincere intendebant, et neminem principum volebant adesse secum, sed ipsi soli eligerent capitaneum, quem rerum experientia magis idoneum judicarent : postulabant autem ab Ecclesia subsidium communium expensarum, quod non puto excedere 30,000 [1] ducatorum : quibus respondi exhortando eos in hoc sancto proposito, et quod volebam super hoc scribere Sanctitati vestræ, a quo omnino sperabam hoc subsidium impendendum, et nihilominus venire ad Concilium, ut sive per medium sanctitatis vestræ, sive Concilii hujusmodi subsidium non deficeret. Et infra :

« Incitavit etiam me huc venire littera missa Nurembergam a quodam barone Bohemiæ post recessum exercitus, qui dicebat armis illud regnum debellari non posse, sed agendum concordia et tractatu : cui responsum est meo consilio quod, cum jam in Basilea celebrandum esset Concilium universalis Ecclesiæ, Bohemi curarent huc mittere aliquos cum pleno mandato, quia nusquam melius, quam hic hujusmodi tractatus fieri posset, pro quo haberent salvum conductum et quidquid esset necessarium. Incitavit me etiam huc venire deformitas et dissolutio cleri Alemanniæ, et quæ laici supra modum irritantur adversus statum Ecclesiasticum ; propter quod valde timendum est, nisi se emendent, ne laici more Hussitarum in totum clerum irruant, ut publice dicunt. Et quidem hujusmodi deformatio magnam audaciam præbet Bohemis, multumque colorat errores eorum, quod præcipue invehantur contra turpitudinem cleri : qua de re, etiam si hic non fuisset generale Concilium institutum, necessarium fuisset facere unum provinciale ratione legationis per Germaniam pro clero reformando, quia revera timendum est, nisi iste clerus se corrigat, quod etiam exstincta hæresi Bohemiæ suscitaretur alia, etc. »

23. *Patres Basileenses Hussitas invitant ad disceptandum.* — Imprudenter Julianum cardinalem adversarum Pontifici partium laqueis se irretiisse, narrat Pius II [1] : « Anno, inquit, salutis primo et trigesimo supra millesimum quadringentesimum, cum Dominico Capranica, quem Martinus V in secreto consistorio cardinalem creaverat et Eugenius IV spreverat, Basileam petivimus, ibique Concilium inchoatum invenimus ; verum ab Eugenio revocatum, quamvis congregati noluerant obedire, asserentes jam inceptum Concilium sine consensu Patrum, qui convenissent, haudquaquam potuisse dissolvi. Julianus aderat S. Angeli cardinalis, natione Romanus, moribus et doctrina conspicuus : is cum cæteris præstaret, audita Eugenii revocatione, præsidentiam dimisit tanquam summo Pontifici vellet obedire : sed cum augesceret in dies, Eugenio vel invito, Concilium, et multi ex diversis regionibus episcopi et regum legati adventarent, cardinales quoque ex Romana curia profugi in dies nonnulli concurrerent, præsidentiam resumpsit, et auctoritatem Concilii mirum in modum extollens, eminentiam primæ Sedis supprimere cœpit, venientes Eugenii legatos et potestatem Romanorum præsulum magnificantes apparenter confutavit, et cum esset facundissimus, facile persuasit auditoribus quæ cupiebat. Cardinales ex Urbe profecti Eugenio infensi vitam ejus moresque carpebant. Accedebant in horas catervatim novi curiales, qui (ut est omnis multitudo maledica et inimica principi) Eugenii nomen modis omnibus lacerabant ». Et infra : « De potestate Romani Pontificis pauci erant, qui loqui præsumerent : omnes,

[1] Forte 300,000.

[1] Pius II. in Bull. retract. in Bullar. Const. x.

qui publice loquebantur prurientes auribus multitudini applaudebant ». Et pluribus interjectis : « Didicimus, quæ nos antea latebant : Eugenium falso de multis accusatum invenimus, cardinalesque, qui Basileam venerant ob privatas inimicitias bono et sancto viro notam inurere voluisse ». Attulit hujus anni cursus novas Eugenio causas, quæ ipsum in sententia de Synodo Basileensi dissolvenda confirmarunt, ne quid in ea novaretur : quippe nonnulli præsules principesque censuerant Bohemos vi frangi non posse, sed benevolentiæ significatione mulcendos : cumque illi pro prædictis quatuor articulis de porrigenda laicis etiam sub speciebus vini Eucharistia, de concionandi libertate, de clero politico dominatu arcendo, de publicis vitiis abolendis (sub quibus aureo velamine multa venena condita erant) induisse arma, ac pro iis propugnandis profusuros sanguinem se profiterentur ; existimarunt ratione vincendos, vocandosque ad concertationem in Basileensi Synodo ineundam eorum doctores, quos, data Concilii nomine fide, provocarunt exaratis ea de re litteris [1], quarum potior pars infrascripta est :

« Sacrosancta generalis Synodus Basileensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, universis viris Ecclesiasticis, nobilibus et toti populo regni Bohemiæ, unitatem et pacem in Christo Jesu Domino nostro.

24. « Credimus vobis admodum molestum fore tot strages, incendia, depopulationes et infinita mala conspicere, quæ ex hujusmodi dissidia quotidie contingunt, vosque optare pacem patriæ ac quietem ; ut tandem fides Catholica ubique terrarum debite colatur : iis nusquam melius provideri potest, quam in hoc sacro Concilio, ubi universalis convenit Ecclesia : hic quidquid pertinet ad fidei veritatem, quidquid ad pacem et concordiam, quidquid ad vitæ puritatem et divinorum mandatorum observantiam, omni cum diligentia et libertate tractabitur. Licebit libere omnibus exponere, quidquid Christianæ religioni expedire judicaverit, licebit consulere et procurare remedia. Aderit plane Spiritus sanctus, in cujus nomine congregata est hæc sancta Synodus : ipse erit dux et rector Concilii, perfecte illuminaturus corda hominum, ut viam ambulent veritatis et pacis. Fiduciam in Christo habemus quod, si hic puro corde et bona intentione accesseritis, procul dubio læti et consolati in patriam redibitis, genti vestræ pacem, quietem gratiamque Dei et hominum vobiscum deferentes. Audivimus, quod sæpe conquesti estis non esse vobis traditam, qualem voluissetis, audientiam : jam cessabit omnis querelæ occasio : ecce jam locus et facultas plenæ audientiæ præbetur : jam invitamini non coram paucis, sed universaliter audiemini quantumlibet audiri volueritis. Ipse Spiritus sanctus adstabit medius judex et arbiter, quid in Ecclesia tenendum et agendum sit : erimus simul in oratione perseverantes, et tamdiu et tam ferventer suam pietatem gemitibus, jejuniis, precibus, obsecrationibus ac sanctis operibus interpellabimus, usque quo ipse charitatis Auctor et veritatis Doctor corda universi populi illustrabit ad cognoscendam amplectendamque veritatis et unitatis semitam. Ob hoc præcipue in Ecclesia Spiritus sanctus introduxit Concilia, ut si qua circam fidem inter Christianos dissensio orta fuerit, omnibus in unum convenientibus per invocationem nominis sui veritas evidenter appareat. Sæpenumero in Christiana religione pullularunt errores, opiniones et schismata ; sed interventu ipsorum Conciliorum Spiritus sanctus illa procul effugavit, et penitus exstinxit. Si veritatem fidei diligitis, si pacem optatis, si honor Christi penitus vobis curæ est, jam re ipsa ostendite : nullo unquam loco, tempore efficacius et accommodatius, quam hic est modo, ista omnia per ipsum Spiritum sanctum hortamur, rogamus et obsecramus, ut postquam ostium ad tale ac tantum bonum apertum videtis, non differatis introire, et ad hoc sacrosanctum Concilium in nomine Jesu Christi confidenter accedere, ut unanimiter audiamus verbum hoc, quod Spiritus sanctus in Ecclesia Dei facturus est, etc. Dat. Basileæ die XV mensis Octob. anno Domini MCDXXXI, Indictione I, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii divina providentia papæ IV, anno I ».

25. *Eugenius Basileensium opinionem damnat, et soluta Synodo, Bononiensem indicit.* — His acceptis Pontifex, ratus creari inde orthodoxæ fidei periculum, et Constantiensis ac Senensis Conciliorum infringi auctoritatem, cum damnati in iis articuli in disceptationem a Basileensibus vocarentur, edita Apostolica sanctione, Basileensem Synodum solvit, atque aliam Bononiæ post decem et octo menses celebrandam, cui idem ipse præesse et in ea Græcos Romanæ Ecclesiæ aggregare decreverat, indixit : tum aliam, lapsuro proximo ab illa Bononiensi decennio, Avenione cogendam promulgavit. Extat hujusmodi sanctio [1], in qua primum Eugenius Apostolica explicat consilia, quomodo acceptis Ecclesiæ gubernaculis, studia omnia convertit, ut Hussitarum hæresim exscinderet, Græcum schisma aboleret, Mahometanam comprimeret potentiam, quæ ex Africa et Asia Europam jam premebat et crucis Dominicæ culto-

[1] Ext. in Append. Conc. Basil. in edit. Bin. tom. IV. Conc. p. II. p. 99.

[1] Lib. XVI. p. 141. et in Append. ad Basil. Conc. ed. Binian. p. 209.

res in discrimen adducebat, redigeret in concordiam Christianos principes, solutiores cleri mores constringeret; hisque studiis æstuans exclamat ad Deum : *Excita*[1] *potentiam tuam et veni, ut salvos facias nos. Deus, converte nos, et ostende faciem tuam et salvi erimus. Domine Deus virtutum, converte nos;* tum subdit ad invecta in Christianum orbem mala tollenda, Julianum cardinalem, quemadmodum jam Martinus papa sanxerat, ad celebrandum Basileæ Concilium se misisse, qui etiam sacram expeditionem eduxerat in Bohemos, sed arcano divini Numinis consilio, Catholicos turpiter terga avertisse dissipatumque exercitum : præfectos autem ab illo Joannem Palomarum et Joannem Ragusinum Basileensibus conventibus, qui infrequentes extiterint, missumque ex iis ad Sedem Apostolicam oratorem, qui retulerat luem Bohemicam finitimis adspergi Basileæ regionibus, in quibus jam nonnulli clerum inhumane vexarent, atque ex Austriaci et Burgundi bello infesta itinera. Hæc postrema ita se habere existimabat Eugenius, quæ tamen a Juliano cardinale refutata vidimus[2]. Addidit Pontifex tum ob ingruentem Hyemem, tum ob ea, de quibus cum Joannis imperatoris et Josephi patriarchæ oratoribus a Martino Pontifice conventum erat, iterum postulatum de Concilio Romæ, vel Anconæ, aut Bononiæ, sive in alio Italiæ opportuno loco peragendo, ad quod Græci, suppeditato a Romana Ecclesia sumptu, venturi erant, quamvis Romæ sibi opportunior foret, Bononiam tamen se ob transalpinorum commodum designasse, ac Juliano cardinali legato mandata dedisse, ut Basileense dimitteret, ne duo Concilia eodem ferme tempore haberentur ; tum addit Eugenius :

« Quia post transmissionem præfatarum nostrarum litterarum ad notitiam nostram pervenit, ultra ea quæ superius continentur, præfatos Bohemos hæreticos in Constantiensi Concilio tam mature atque solemniter condemnatos, et in Senensi Concilio, ac per diversos processus Sedis Apostolicæ et legatorum ejus subsequenter aggravatos et reaggravatos, cum invocatione etiam auxilii brachii sæcularis et publici belli indictione multiplici, quosque toti orbi plusquam notissimum est Catholicæ fidei esse notorios hostes et perfidos inimicos armatos, hæreses pertinacissime et inflexibiliter defendentes, fuisse invitatos Basileam ad disputandum et contendendum super articulis in præfatis Conciliis generalibus et per processus Apostolicos tam solemniter, ut præfertur, condemnatos, in injuriam auctoritatis Apostolicæ sacrorumque Conciliorum prædictorum, contra decreta sanctorum Patrum et statuta legum imperialium in civilibus (hæreticis) audientiam expresse denegantium, et alia diversa scandala et pericula imminere, ut eo citius ad terminum currant et veniant ipsorum Conciliorum, quo citius præmissa fuerint publicata ; ex nunc tenore præsentium, de nostrorum fratrum cardinalium consilio et assensu, Concilium, si quod, ut præmittitur, Basileæ congregatum videatur, de Apostolicæ potestatis nostræ plenitudine dissolvimus et totaliter liberamus, aliudque Concilium in anno cum dimidio, a die datæ præsentium computando, in præfata civitate Bononiensi, quam ad hoc cognovimus aptam quamplurimum, ut præfertur, indicimus, publicamus et tenore præsentium declaramus : in quo cum præfatis fratribus nostris, dante Domino, intendimus interesse et personaliter præsidere : et nihilominus in decennio aliud simile Concilium juxta statuta Constantiensis Synodi de eorumdem fratrum nostrorum consilio et assensu in civitate Avinionensi similiter ex tunc indicimus, publicamus et declaramus, etc. Datum Romæ apud S. Petrum, XV kalend. Jan., Pontificatus nostri anno I ».

26. *Sigismundus imperator et præsertim Julianus cardinalis legatus, multis allatis rationibus, Eugenium a proposito dimovere conantur.* — De solutis Basileæ conventibus traductoque Bononiam Concilio, certiorem fecit Eugenius[1] Sigismundum regem Romanorum, precesque addidit, ut quæ pro Ecclesiæ dignitate conciperet, oratorum opera exponeret, urgeretque Constantinopolitanum imperatorem, ut oratores suos cum amplissima ad redintegrandam Orientalis Occidentalisque Ecclesiarum conjunctionem potestate mitteret.

« Eugenius, etc. Tibi præcipue significare volumus (nimirum de dimisso Basileensi Concilio decretum), quia ante omnes principes fidei defensores et fidelium pacem ac statum Ecclesiæ et conservationem auctoritatis nostræ et Sedis Apostolicæ procurare debes, serenitatem tuam rogantes, ut si pro ardore tuæ regiæ devotionis, et pro tua sapientia aliqua avisamenta excogitasti, et interea etiam cogitaturus es ad pacem fidelium et Christianæ religionis statum et honorem Ecclesiæ pertinentia, ea suo tempore per tuos oratores exponere placeat. Et quia inter cætera in dicto Concilio agitanda Græcorum reductio tractanda est, precamur ex corde clementiam et serenitatem tuam, ut charissimum in Christo filium nostrum Joannem Romæorum imperatorem illustrem, et venerabilem fratrem Joseph, a Græcis patriarcham Constantinopolitanum nuncupatum, per litteras et oratores tuos incitare velis, ut quemadmodum suis litteris et nuntiis nobis promiserunt, oratores suos cum plena potestate ad Concilium hujusmodi transmittant, etc. Datum Romæ apud San-

[1] Ps. LXXII. — [2] Hoc an. num. 22.

[1] Ext. ejus lit. in ead. Append.

ctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXI, XV kalend. Januarii, Pontificatus nostri anno I ».

Graviter tulit[1] Sigismundus dimissam ab Eugenio Synodum Basileensem, cum post intentata toties Bohemis infeliciter arma experiri percuperet, an lenitate et ratione eos ab hæresi abducere, et ad officium flectere posset : atque ideo Pontificem rogavit, ut Concilium ipsum instauraret; neque enim adductum iri in controversiam, quæ jam in Constantiensi Concilio sancita essent, sed Bohemos tantum edocendos a Patribus, ut errores suos confiterentur deponerentque; quo argumento hæc inter alia scripsit[2] extremo hoc anno vel proximo ineunte : « Post reversionem exercitus mox in præsentia reverendissimi domini cardinalis legati, electorum et principum aliorum, omnia remedia exquisivimus, quæ tanta celeritate fieri poterant, et tandem diætam in civitate nostra Frankfordensi cunctis indiximus in festo S. Galli nunc præterito, ad providendum his rebus salubriter, et ut hæc ignominia Catholicorum auferri et hæreticorum superbia posset contundi; in qua tamen diæta, quamvis solemnes oratores nostros prælatos et alios haberemus, nil peractum est, quia quasi nullus comparuit. Nec jam aliqua salubria sperantur in re ista remedia, quam hoc sacrum Basileense Concilium, quod Deus omnipotens hoc tempore tribulationis ab alto concessit, et in quo omnis virtus contra hanc pestem hæreticam, omnisque salus et spes omnium consistit : neque alibi exquirendæ sunt particulares viæ in rebus tam arduis, nisi ubi generalia et summa Christianorum ingenia, Spiritu sancto duce, feliciter convenerunt. Ad quod quidem Concilium manutenendum, protegendum et conservandum, antequam montes transiremus, tales promissiones fecimus, prout nuntii dicti Concilii a nobis petere voluerunt, etc. Dat. Mediolani, etc. regnorum nostrorum Romani XXII, Hungariæ XLVI et Bohemiæ XII ». Affert etiam alias Sigismundi ad Eugenium litteras Monstreletus [3], et inter alia ne Basileense Concilium dissolveret, præmonuit, si niteretur contra, plures eum adversarios experturum, ejusque nomen obscuratum iri. Quod vero ad Græcos spectaret, posse deinde aliud Concilium pro iis ad Ecclesiam Romanam reducendis indici.

27. Julianum quoque cardinalem legatum prolixioribus litteris Eugenio suasisse, adductis decem gravissimis argumentis, ne Basileensem Synodum solveret, refert Joannes Coclæus[4] : sed hæc ab ipso Juliano cardinale[5] Eugenium alloquente audiamus :

« Sanctissimo in Christo patri domino Eugenio papæ IV etc.

« Quanta hic scandala sequantur, et quam prope sit eversio fidei auscultet patienter Sanctitas vestra. Primo evocati sunt Bohemi ad istud Concilium : litteras vocationis alias misi Sanctitati vestræ. Hoc factum quilibet probat tanquam salubre ac necessarium, ut postquam armis toties frustra certatum est, alia via tentetur. Jam litteræ iverunt Pragam, et Pragenses respondent Ægrensibus, prout continetur in littera interclusa. Speratur quod veniant. Si Concilium dissolvitur, quid dicent hæretici? Nonne insultabunt in nostros et fient protervìores? Nonne Ecclesia fatebitur se esse victam, cum non ausa fuerit exspectare illos, quos vocaverat? O quanta hic erit confusio Christianæ religionis! Approbabimus per hanc fugam errores eorum, et condemnabimus veritatem et justitiam nostram? Nonne videbitur hic digitus Dei? Ecce exercitus armatorum toties fugit a facie eorum, et nunc similiter Ecclesia universalis fugit. Ecce nec armis, nec litteris vinci possunt. Videbitur miraculum Dei evidenter demonstrans illos vera sentire, et nos falsa. O infelicem populum Christianum! O fidem Catholicam ab omnibus destitutam! Te milites, te sacerdotes deserunt et vituperant, jam nemo audet pro te stare. Nonne hoc sacrilegium imputabitur ei qui hujus Concilii dissolvendi causa esset? Omnes latrabunt et blasphemabunt curiam Romanam, quæ tantam fidei confusionem procuravit.

« Secundo, nonne omnes fideles, qui sciunt prædictos hæreticos esse ad Concilium vocatos, remanebunt stupefacti, et putantes quod propter hujusmodi fugam nostra doctrina falsa sit, cum ipsi non audeamus defendere, sequentur hæresim Bohemorum? Præsertim cum illi jam pluries et nunc proximis diebus diffuderint per totam Alemanniam libellos famosos continentes circiter triginta articulos contra fidem, præsertim contra statum Ecclesiasticum, cum multis auctoritatibus sacræ Scripturæ et sanctorum doctorum, in quibus expresse asserunt, quod nostri sacerdotes non habentes quod respondeant, nunquam voluerunt illis dare audientiam. Quid ergo nunc dicent Catholici, si post collatam audientiam fugimus? Et advertat Sanctitas vestra, quod major pars illorum articulorum est contra Sedem Apostolicam, et in detractionem curiæ Romanæ. Item nuntiatum est omnibus Universalibus, quod mittant solemniores doctores et magistros, quos habent huc pro ista causa.

« Tertio, cum sit ubique publicatum hoc Concilium principaliter esse congregatum pro hæresi Bohemiæ exstirpanda, quanta postea confusio et ignominia erit Ecclesiæ, si re infecta recedat? Quantum igitur periculum evidentis subversionis immineat, quis non consideret?

[1] Coclæus hist. Huss. l. VI. hoc an. — [2] Ext. ejus lit. in Appen. Concil. Basileen. et apud Goldast. tom. III. p. 436. — [3] Monstr. vol. 2. p. 37. — [4] Coel. hist. Huss. l. VI. hoc an. — [5] Jul. card. l. ad Eug. apud Æn. Silv.

Væ miseris clericis, ubicumque reperti fuerint!

« Quarto, quid dicet universus orbis, cum hoc sentiet? Nonne judicabit clerum esse incorrigibilem et velle semper in suis deformitatibus sordescere? Celebrata tot sunt diebus nostris Concilia, ex quibus nulla secuta est reformatio. Exspectabant gentes, ut ex hoc sequeretur aliquis fructus : sed si sic dissolvatur, dicetur quod nos irridemus Deum et homines : et cum jam nulla spes supererit de nostra correctione, irruent merito laici in nos more Hussitarum. Et certe fama publica de hoc est : animi hominum prægnantes sunt : jam incipiunt evomere venenum, quo nos perimant : putabunt se sacrificium præstare Deo, qui clericos aut trucidabunt aut spoliabunt, quoniam reputabuntur jam in profundum malorum venisse : fient odiosi Deo et mundo, et cum modica nunc ad eos sit devotio, tunc omnis peribit. Erat istud Concilium quoddam retinaculum sæcularium ; sed cum viderint spem omnem deficere, laxabunt habenas publice persequendo nos. Ah ! quis honor erit Romanæ curiæ, quæ Concilium congregatum pro reformatione turbavit? Certe totum odium, tota culpa et ignominia transferetur in illam, tanquam causam auctricemque tot malorum. Ah ! beatissime pater, absit a Sanctitate vestra, ut unquam dici possit fuisse tantorum malorum causam : requiretur de manibus vestris sanguis pereuntium ». Et infra :

28. « Quinto, publicatum est hoc Concilium congregari pro pace inter reges et principes Christianos, quia bulla Martini, cujus copia ubique diffusa est, inter alias causas, etiam propter pacem Christianitatis mandat congregari hoc Concilium : jam invitati sunt reges et principes, præsertim Franciæ et Angliæ tamdiu inter se bellantes : facta sunt etiam ad hoc nonnulla præparatoria, de quibus alias scripsi Sanctitati vestræ, qualiter requisivimus dominum archiepiscopum Coloniensem, ut vellet ire in Franciam ad adjuvandum reverendissimum dominum S. Crucis. Scriptum etiam est præfato domino S. Crucis, qui nuntiavit, quod si eligatur aliquis locus, ad quem conveniant ambassiatores utriusque partis, utile valde esset, quod aliqua solemnis ambassiata illuc mitteretur ex parte Concilii. Nec quisquam dicat, quid opus est, quod Concilium se in hoc intromittat, cum dominus S. Crucis ad hoc missus fuerit? Quia judicio omnium hoc creditur expedire, et ipse dominus S. Crucis, ut supra dictum est, laudat. Deinde quidquid fit hic, fit nomine Sanctitatis vestræ, et omnis laus et meritum erit vestrum ». Et infra :

« Sexto, scriptum est regi Poloniæ, duci Lituaniæ et Prutenis, rogando ut interim suspendant guerras, offerendo mittere ambassiatam ad tractandam pacem et super hoc etiam scriptum est prælatis Poloniæ. Nonne reputabunt se delusos? Quot mala ex illa guerra sequi possent, si perseveret, alias scripsi Sanctitati vestræ : timendum est enim, ne alter Tartaros, alter Bohemos in subsidium invocet in perniciem Christianitatis.

« Septimo, his diebus civitas metropolitana Magdeburgensis expulit archiepiscopum et clerum, et jam illi cives incedunt more Bohemorum cum curribus, et dicitur, quod miserunt pro uno capitaneo Hussitarum, (quod valde timendum est) habet civitas ista ligam cum multis civitatibus et communitatibus illarum partium. Item civitas Pataviensis, quæ est de dominio domini episcopi, expulit episcopum, et erexit machinas contra quoddam castrum episcopi. Utraque istarum civitatum est finitima Bohemis et si conjungant se cum illis, prout valde timendum est, multarum civitatum habebunt sequelam. Scriptum est utrique rogando, ut supersedeant a guerra, et si qua controversia inter ipsos sit, offert se Concilium velle illam terminare et taliter providere, quod ipsi cives remanebunt optime contenti. Missus est etiam quidam ambassiator versus Magdeburgum ad tractandum hoc negotium pacis, scribendo dominis et communitatibus et circumvicinis, ut etiam se interponant. Idem fiet versus Patavium, postquam redierit nuntius illuc missus. Item quia magna discordia est inter civitatem Bambergensem et episcopum et capitulum quæ est supra modum periculosa propter vicinitatem hæreticorum, Concilium dat operam ad interponendum se pro concordia et vocavit utramque partem, quæ jam venit. Si ergo dissolvatur Concilium, discordiæ istæ non tollentur, sed augebuntur et trahent post se multas alias civitates et oppida.

« Octavo, ex consilio domini archiepiscopi Coloniensis requisitus est dominus dux Burgundiæ et sibi scriptum, si vellet acceptare expeditionem illam contra Bohemos, quoniam ipse videtur ad hoc valde idoneus et inclinatus, et modicum est, quod fecit treuguas cum domino rege Carolo ad biennium, et in tenore treuguarum expresserat, quod ad illas motus fuerat ut postea intenderet ad exstirpationem Bohemorum, prout a me fuerat requisitus. Jam ipse mihi rescripsit, quod vult mittere huc ambassiatores ad practicandum hoc negotium : si Concilium dissolvatur, ecce primo perdemus hoc tam utile medium, deinde irritabitur ille princeps contra Ecclesiam ». Et infra :

29. « Nono, militares et nobiles de Alemannia obtulerunt se ducere potentissimum exercitum proxima Æstate in Bohemiam, dummodo daretur eis subsidium communium expensarum, ut supra dictum : quia jam sunt quatuor menses, quod hoc annuntiavi Sanctitati vestræ, primo per abbatem Perusinum, deinde per plurimas litteras, nec adhuc habui responsum, et illi miserunt mihi intimare per magistrum Prutenorum Alemanniæ quod, nisi in octava

S. Martini darem eis firmam spem istius subsidii, dimitterent hunc tractatum expeditionis ; de consilio Concilii scripsi eis et misi ambassiatorem, promittendo tale subsidium. Iterum pridie scripsi et sollicitavi eos per duos ambassiatores ad prosecutionem tam sancti operis, promittendo iterum. Dictum subsidium forsitan non habebitur de curia, ideo feci et facio diligentiam pro congregatione prælatorum, ut si ex curia non habeatur, habeatur hic ; quod si dissolvatur Concilium, cujus nomine illi requisiti sunt, et etiam promissio facta, quid dicent illi ? Nonne dimittent hoc, quod inceperant ? Quod erit maximum damnum, et audacia nimia dabitur hæreticis, et nostris diffidentiæ absque omni spe incutietur timor, et cogentur concordare cum hæreticis, quoniam ista spes multum prodest etiam si nihil sequatur, quia retineret homines ne adhæreant hæreticis ». Et infra :

« Decimo, cum post recessum de Bohemia multi domini et oppida vicina Bohemiæ inierint treuguas cum hæreticis, ne alii hoc facerent, isti de Concilio miserunt duos notabiles viros per Austriam, Bavariam, Franconiam et Misniam, ac circumcirca Bohemiam exhortando populos et dominos, ut maneant firmi in fide, et quod propter hoc Concilium congregatum est, dando eis spem, quod omnino Concilium adhibebit aliquod remedium ad exstirpandum hanc hæresim ; et nonnulli jam excogitabant inire treuguas cum hæreticis, qui audita fama Concilii, sperantes hinc aliquid contra illam hæresim concludi, destiterunt : si modo dissolvatur Concilium, nonne populi Germaniæ, videntes se non solum destitutos ab Ecclesia, sed deceptos, concordabunt cum hæreticis, et fient nobis inimiciores, quam illi ? » Et infra :

30. « Item, beatissime pater, per hujusmodi prorogationem non tolluntur scandala, quæ narrata sunt. Essent interrogandi hæretici, si volunt exspectare usque ad annum cum dimidio, ut non disseminent virus suum. Essent et interrogandi, qui scandalizantur de deformitate cleri, an interim velint supersedere. Ecce quotidie pullulat ista hæresis : illi quotidie seducunt Catholicos, aut vi opprimunt : non perdunt minimum temporis momentum : quotidie nova scandala ex deformitate clericorum insurgunt : et nihilominus provisiones et remedia procrastinantur ? Fiat quod fieri potest nunc : reliquum servetur ad annum cum dimidio. Ego timeo, quod usque ad annum cum dimidio, nisi aliter provideatur, magna pars cleri Alemanniæ erit desolata : si per Germaniam diffunderetur hæc vox, quod Concilium esset dissolutum, pro certo clerus omnis daretur in prædam, etc. » Ut vero demum Bohemi in Concilio Basileensi, damnato errore, orthodoxam fidem sint amplexi, ita tamen, ut aliquæ impietatis fibræ inter ipsos remanserint, dicetur inferius.

31. *Sigismundus rex corona ferrea Mediolani redimitus.* — Nunc de Sigismundo rege addimus, illum superiori expeditione, cui marchionem Brandeburgensem præfecerat, adornata, iter in Italiam ad imperialis ornamenta dignitatis suscipienda intendisse : atque ineunte anno Martinus [1] hæc scripserat :

« Martinus, etc. Si, ut scribis, ad Italiam venire disponis pro dirigendis rebus Romani imperii, rogamus Deum, ut hoc quoque consilium tuum secundet et faciat te illa cogitare feliciterque perficere, quæ sint accepta voluntati suæ. Nos autem quibus, ut alias serenitati tuæ scripsimus, gratus erit adventus tuus, præsertim tali ordine posito contra Bohemos, libenter videbimus et honorabimus personam tuam, memores antiquæ benevolentiæ nostræ, et tecum intendemus ad pacem fidelium communi consilio procurandam. Dabimus quoque operam, ut totus mundus intelligat, nullam unquam Romanum Pontificem imperatori Romanorum conjunctionem fuisse : nam videmus, quod nobis duobus unanimiter dispositis ad recta et justa opera succedent omnia votis nostris et tuis cum pace et tranquillitate populi Christiani. Dat. etc. » Imposita ei fuerat die S. Catharinæ sacro Mediolani solemni ritu ferrea corona, cum ipsemet has litteras [2] ad Julianum cardinalem S. Angeli præsidem Concilii Basileensis, ac Patres universos dedit : « Quemadmodum prius omnem facultatem regnorum nostrorum personamque regiam usque ad effusionem sanguinis et mortis passionem obtulimus, ita semper, Deo cooperante, ea intentione invicta, quoad viximus, reperiemur : et sic nos offerimus pro Ecclesia sancta Dei, significantes paternitatibus vestris, quos ipso festo S. Catharinæ virginis proxime præterito hic Mediolani in domicilio S. Ambrosii, majorum nostrorum imitando vestigia, regium diadema assumpsimus, auctore Domino Jesu Christo, cum solemnitate et celebritate semper digna memoria, et in rebus secundis illius gratia feliciter prosperamur, accincti septimana instante ad conventionem cum filio nostro charissimo duce Mediolani in Placentia, pro transitu nostro versus Romam celebrandam, etc. Dat. Mediolani die II mensis Decembris, regnorum nostrorum Hungariæ XLV, Romani XXII, et Bohemiæ XII ». Suspectus fuit Eugenio Sigismundi in Italiam adventus, ne duci Mediolanensi sibi infensissimo studeret, quare ipsum Senis diu morari coactum visuri sumus.

32. *Galeottum Malatestam pietate insignem saluberrimis monitis urget Eugenius.* — Hoc anno, cum Galeottus Malatesta ita contemplandis rebus divinis animum addiceret [3], ut in

[1] Lib. ult. p. 60. — [2] Ext. in Append. Basileen. Conc. edit. Binii tom. IV. p. II. pag. 219. apud Goldast. tom. I. p. 436. — [3] Ant. Con. Sabell. Ennead. 10. l. I.

administranda populis justitia, deesse principis videretur officio, monuit illum Eugenius [1] virtutis apicem in charitate Dei et proximi eminere, neque ad Deum posse assurgere, nisi ad proximorum opem se demitteret; tum pluribus saluberrimis præceptis ad pietatem informavit.

« Eugenius papa IV Galeotto Roberto de Malatestis.

« Dilecte fili, salutem, etc. Cum nobis religiosum vitæ tuæ propositum ac sanctimoniam nonnulli retulissent, lætati sumus in his quæ dicta sunt nobis. Cur enim non magnopere lætari quisque debeat vicem tuam, cum veritas dicat, gaudium esse angelis super uno peccatore pœnitentiam agente? Non enim hominis sæculi curis impliciti, sed religiosi monachi personam te gerere affirmant. Quamobrem si hanc sanctiorem vivendi normam ita sectaris, ut tuos tuæque curæ ac sollicitudini commissos non negligas, dicemus una cum Domino ac Redemptore nostro, optimam te partem elegisse, quæ abs te nunquam auferetur. Cæterum audi, quæso, fili, ne dum pietatem (ipsa enim religio est) colere pergis, in impietatis labem incurras. Est enim, ut nosti, omnium virtutum origo ac fundamentum charitas, quæ fere aliud nihil est, quam Dei et proximi vera dilectio, sed qui alteram deserit, charitatem non habet, sine qua quis contemplativam se vitam adeptum esse audeat affirmare? Unde veritatis ipse Magister, cujus omnis actio vivendi nobis exemplum est, etsi aliquam vitæ partem supernæ contemplationi deduxerit, ministerium tamen suum, quod complendum ei mandatum fuerat, nunquam deseruit. Nos vero qui, omnipotenti Deo auctore, pastoralem Apostolicæ Sedis curam gerimus, si, omissa publica atque universali fidelium plebis sollicitudine, monasterium colentes orationi et contemplationi dumtaxat incumberemus, quæsumus, quis nos pastoris seu episcopi nomine dignos arbitraretur? Qui vero adeo humanarum necessitudinum vinculis soluti et expediti sunt, ut cum de se quodvis disposuerunt, negligentiæ seu impietatis accusari non queant, si tamen omissis omnibus, solam divinarum rerum et futuri sæculi curam induunt, multa quidem laude digni censendi sunt. Quamobrem commendamus in Domino sanctum vivendi propositum tuum, dum tamen eam serves modestiam ac temperantiam, ut dum tibi prodesse cupis, multis injuriam non inferas; qui enim sua aliis subtrahunt, et qui unicuique jus suum non reddunt, eodem fere in vitio sunt. Potes enim, si sapis (sapies autem, si voles) et si ut facis, in Domino spem tuam pones, utrique dare operam, actioni videlicet et contemplationi. Omnia suum habent tempus; et cum commissis curæ tuæ populis jus dederis, negotia aliqua tractaveris, aliqua viris bonis ministris tuis tractanda commiseris, tunc te ad orationem divinarumque rerum meditationem conferre debes, deinde rursum vicissim eamdem curam reaccipere. Sunt præterea dies festi, divinoque potissimum cultui dedicati, noctes ac nonnullæ temporum partes, quas prudens rerum indagator eligere facile intelligat. Qua sane distinctione et moderatione servata, utrique rationi satisfacias, utrique deservias, tibique demum ac tuis morem geras: quod si feceris, nos autem, si prudens eris, id te facturum non ambigimus, erit id quidem in conspectu Altissimi acceptissimum, neque apud homines amplissima laude, gloria ac benevolentia defraudaberis ». Superiores litteræ exaratæ fuere MCDXXXI, mense Aprilis, Pontificatus anno I ».

33. *Ambrosii monachi litteræ ad Eugenium cum libro S. Bernardi* De Consideratione. — Dabat Galeotto Eugenius ea consilia, quæ ipse complebat, nam quamvis summi Pontificatus curis implicitus, religiosæ tamen vitæ, quam olim coluerat, studia in commentandis rebus divinis consectabatur: cujus pietate et humanitate perspecta Ambrosius monachus Florentinus eruditione insignis libros S. Bernardi *de Consideratione* ad Eugenium ad ipsum misit, additis hisce litteris [1].

« Domino sancto ac beatissimo papæ Eugenio Ambrosius.

« En, ut tibi pollicitus sum, libellos S. Bernardi *De Consideratione* ad Eugenium suum, ad te mittimus, exile quidem munusculum, et quod tenuitatem attestetur nostram; sed tamen abs te non tenuiter amandum, et maxima etiam aviditate suscipiendum: quippe in quo vivendi Pontificatusque rectissime administrandi, diligentissimam reperies normam: neque enim video cur ipsum opus priori illi Eugenio magis conveniat, quam tibi; Pontifex enim et Ecclesiæ Christi sponsus æque tu, ut ille, nisi hoc forte quis dixerit, illum ex monasterii ludo ad Pontificii culmen assumptum; quasi vero tu aliter institutus sis, aut alibi, quam in monasterio prima spiritualis militiæ rudimenta susceperis, aut aliam, quam monachorum unquam vitam institutumque tenueris. Ego id pro constanti asseveraverim, sanctum illum nobilissimi auctorem operis, ea omnia, si adhuc viveret in carne, non minus ad te scripturum, quam ad illum, excepta dumtaxat illa de appellationibus materia, quæ ad usum moderatiorem et honestiorem modum contracta videtur, quam eo tempore fuerit. Ardet animus pleraque suggerere Sanctitati tuæ de restitutione seu reparatione veteris sanctitatis antiquique decoris in Ecclesiæ corpore, sed committendum non est ut tanto hospiti, quem ad te mittimus, parum detulisse

[1] Lib. XV. p. 4.

[1] Ext. apud Eug. IV. l. XV. p. 49.

videamur, quasi ille non satis plene exsecutus sit omnia, cui (judicio meo) nihil addi posse videatur. Te oro atque obsecro, Eugeni beatissime, id opusculum relegas, inditumque sacro pectori pietatis affectum in opus apertæ actionis exsuscites. Spes certe omnium tanta in te est, quanta in nullo Romanorum Pontificum ante multa tempora fuit. Accingere, quæso te, homo Dei, dignitatemque tuam vindica tibi. Reformentur per te in clero mores optimi : in religione custodia regularis innovetur, plebs universa fidelium, de suo quoque provectu gratuletur, pax in Christiano populo, te auctore, vigeat, bellorum fremitus a nostris visceribus ad infideles atque gentiles, si sic necesse est, transferatur : ut omnes, te pastore, novum terris sidus illuxisse gratulentur, etc. Florentiæ ex nostro monasterio XII Aprilis ». Amantissime accepit hujusmodi munusculum Eugenius, atque ad Ambrosium refertas insignis benevolentiæ significationibus litteras dedit : de quibus actis ei gratiis, Ambrosius eumdem rogavit[1], ut reliquias SS. Mauri et Vitalis martyrum in monasterio, cui S. Martini e Pino nomen est, in Aretino agro repertas, quæ quo par erat religioso ornatu minus colebantur, in monasterii Florentini ædem, cui S. Mariæ Angelorum nomen inditum, transferre sibi liceret, tum preces addidit, ut Pontificium studium in conciliandis Florentinorum dissidiis collocaret ; qua in re ipsum non defuisse par est credere; deprecatus[2] vero est Cosmam Medicenm, qui plurimum in illa republica pollebat, ut quemdam Philippum Scribam, olim sibi conjunctissimum mulctatumque exilio patriæ restituendum curaret.

« Cosmæ de Medicis civi Florentino.

« Dilecte fili, salutem, etc. Olim cum essemus in minoribus constituti, et in civitate Florentiæ, quam semper vice patriæ coluimus, cum privatorum negotiorum causa, tum etiam ratione Romanæ curiæ, ibidem tunc existentes, frequentissime versaremur, cum dilecto filio Philippo officium scribæ reformationum, ut dicitur, apud dominum illius civitatis tunc gerente, magnam et pæne singularem mutuæ benevolentiæ et charitatis necessitudinem contraximus ». Et infra : « Exilio, quod jam per plures annos et obedientissime et patientissime tulit, satis pœnarum dedisse videtur, clementiæque et misericordiæ locum aliquem sibi aperuisse. Quid enim clementia, quid misericordia, quid animi magnitudo valerent, nisi ad opem, præsidium et salutem positorum in aliqua calamitate, urbium principes, aut qui pollent potestate aliqua, eas converterent? Rogamus igitur et hortamur devotionem tuam per passionem illius, qui ea nobis charitatis et misericordiæ in alios exhibendæ documenta reliquit, et etiam pro se affligentibus patrem exoravit, quatenus pro nostra et Apostolicæ Sedis reverentia, omni ope, studio et diligentia apud dominium Florentinum, et ubi expediens fuerit, insistas, cures et opereris, quod Philippus prædictus, de exilii tenebris et fere umbra mortis educatur, et in patriæ lucem et liberum reditum et incolatum restituatur. Ex cujus rei procuratione, post æternæ vitæ præmium, etiam meritam inter bonos viros laudem et gloriam consequeris ; nobis vero rem majorem in modum gratam efficies. Dat. Romæ apud S. Petrum XX Aprilis anno I ».

34. *Dominicus Capranica cardinalis infensus Eugenio et demum reconciliatus.* — Hoc anno Eugenius[1], XIII kal. Octobris in cardinalium numerum adscripsit Franciscum Condulmerium Venetum nepotem suum protonotarium Apostolicum, cui presbyteralem tit. S. Cæciliæ contulit, necnon Angelottum Fuscum Romanum, episcopum Cavensem, quem titulo S. Marci insignivit ; quosdam etiam, quos Martinus crearat, nec tamen promulgare potuerat, publicavit, excepto Dominico Capranica, in quem cum gravissimis delationibus fuisset a suis consultoribus exasperatus sanctionem edidit, qua promulgavit eos tantum cardinalatus jure potituros[2], qui præsentes pileum rubeum, titulum annulumque a Pontifice receperint, vel ad quos absentes Pontifex galerum rubeum miserit, neque in renuntiando novo Pontifice cæterisve rebus suffragia laturos, nisi postquam in consistorio promendæ suæ sententiæ acceperint potestatem ; quæ tamen sanctio postea mitigata est, ut suo loco dicetur. Perculsum hac Pontificia lege Dominicum Capranicam ferunt, de quo hæc Joannes Baptista Poggius in ejus Vita enarrat[3] : « Martino mortuo, Dominicus, dimissa provincia, (scilicet Spoletana,) Romam venit, et ad ædem B. Laurentii via Tyburtina, subsidens ex amicis quemdam in Urbem ad collegas misit, qui et publice et privatim a singulis postularet, ut venire sibi ad suffragia ineunda pro creando Pontifice liceret, simul et ostenderet illum sua humanitate petere ab iis, quod scirent sibi liberum esse : sed cum variis inter eos habitis sententiis, prout cujusque animus ambitione aut odio rapiebatur, res longius trahi videretur, missis iterum ad omnes amicis communibus, qui aut id ab eis impetrarent, aut injussum se venturum exponerent, quamvis æqua postulare videbatur, tamen nonnullorum cardinalium persuasionibus ab incœpto destitit, affirmantium, si hanc suam, quamvis justam voluntatem paulum differret, futurum, ut facilius quod speraret assequeretur. Exspectata ergo novi Pontificis creatione, cum Eugenius, or-

[1] Ext. ejus lit. ib. p. 49. — [2] Lib. XII. p. 181.

[1] Ciaccon. in Eug. — [2] Lib. XVI. p. 15. Ext. etiam in Ms. Vall. sign. lit. C. num. 19. p. 105. et in Bullar. — [3] Pogg. in Vit. Ms. card. Firman.

dine IV, electus esset, statim ad illum misit, qui primo ei pro tanta potestate adepta gratularentur, deinde peterent, ut se cum cardinalium insignibus ingredi Urbem pateretur. Cum vero procrastinando nedum a Pontifice differri sua postulata videret, verum etiam consilio quorumdam cardinalium, qui Martino infensi fuerant, aures præbentem de se capiendo consilia agitare, omissa ejus rei mentione, in provinciam reversus, Montefalcum ducatus Spoletani oppidum se contulit. Eo quoque cum missos a Pontifice milites venire intellexisset et parum abesse, simulato in propinquum castellum itinere, clam quatuor comitibus assumptis, ad Soractis montem (is est in Faliscis) proficiscitur, et in sacello quodam sexaginta dies continuos latuit, omnia expediri statuens, quo Pontificis iracundiam et plus æquo inimicorum calumniis præbentem aures leniret, qui ea specie, quod diceret Martini nepotes, quibus cum bellum Eugenius incœperat, ejus opera contra Ecclesiam arma movisse, omnia ejus bona publicaverat, beneficiis etiam spoliaverat. Sed cum ejus leniendæ nulla spes videretur », et infra, « Basileam proficisci constituit. Verum cum prius adire ducem Mediolani placeret, qui tum maxime infensus Eugenio erat, impetrata a Senensibus fide publica Sarteanum venit. Ibi vocatus per viatorem in judicium ab iis cardinalibus, quibus mandatum erat a Pontifice, ut eam causam cognoscerent, venire noluit, et codicillis manu sua conscriptis, quibus ad Basileense Concilium provocabat, ad eos missis, Plumbinum, maritimum Etruriæ oppidum, se contulit ». Subdit auctor deinde Dominicum Genuam et Mediolanum, perque Helvetiorum agrum Basileam perexisse: tum quæ Basileæ egerit ita exponit [1] :

« Pontificis injuriarum conquestus suam causam proposuit, quam triennium continuum ea modestia agitavit, ut, cum plerumque tanta inopia fuerit, interceptis Pontificis jussu tum paternis facultatibus, tum proventibus beneficiorum, ut necessariis etiam ad victum indigeret, et Pontifex extorquere ab illo eam dignitatem vellet, quæ maxima post Pontificatum sit, nemo tamen dictum quidquam ab eo asperius, nihil contumeliosum in illum aut inimicos audierit, quos plurimos habebat apud Pontificem potentes, qui suæ dignitati adversarentur, ejusque animum solite natura mitem, et ad meliora promptum assiduis delationibus criminationibusque accenderent ». Et paucis interjectis : « Vicit tamen Dominici constantia, et tandem ex Concilii sententia cardinalis declaratur summo cum omnium inimicorum dolore. Nec multo post ab Eugenio vocatus Florentiam, ubi tum forte degebat, in itinere, quem tanto labore ac periculo, tantaque impensa defenderat, cardinalatus pileo puniceo, quod ejus dignitatis insigne est, uti cœpit : impetraverant enim a Dominico Eugenii legati, posteaquam præsidentes pronuntiaverant eum cardinalem esse, ac pileum ferre dederant, ne priusquam Bononiam venisset, eum gereret, magna contentione habita, ut hunc ab Eugenio accepturus Florentiam venire vellet ». Arrogabant sibi nimirum male Basileenses plerique factiosi spectantem ad summum Pontificem supremam auctoritatem, quæ ambitiosa contentio ipsos in schisma præcipites egit, ut dicetur inferius : cujus schismatis oriundi Basileæ exordia atque exstinctionem prædixisse B. Coletam, refert in ejus Vita Stephanus Juliacus [1].

[1] Pogg. ubi sup.

35. *Thessalonica et aliæ urbes sublatæ a Turcis. Cyprus opem implorat, cujus rex moritur.* — In Græcia res Christiana admodum afflicta est [2], exercente tyrannidem Amurate Turcarum principe, qui Thessalonicam urbem inclytam mense Aprilis Venetis eripuit [3]; de quo querente Græcorum imperatore, respondit nil medium Turcas inter et Græcos relinquendum. Isthmi mœnia immisso Turchane dejecit; magnumque etiam Constantinopoli et Peræ terrorem intulit [4] : cum ad tolerandam obsidionem ii se impigre compararunt, tensa ad Sozopolim catena ferrea, et tribus onerariis navibus Venetis penes se retentis. Patræ etiam, quæ Latinis paruerant, antea a Constantino despota occupatæ fuere, quarum præfecturam se gessisse refert Phrantzes [5]. Lacrymis pariter conspersa erat reliqua Orientis facies, needum Janus Cypri rex Ægyptio carcere emissus dissolverat pretium, quo libertatem redemerat : cumque ad fidem liberandam nonnulla regia jura oppignerare vellet, quo majori ementium tutelæ cautum esset, rogatus Pontifex suam addidit auctoritatem, ac juste eam ob causam regia bona abalienari posse edixit [6].

Urebat eumdem regem liberandorum ab Ægyptiis obsidum quos dederat, cum vinculis absolutus est, cura : cui magna ærarii penuria laboranti subvenire cupiens Pontifex, centesimam omnium Ecclesiasticorum censuum Hispaniarum, Angliæ, Galliæ et Delphinatus addixit [7], tum aliam auri vim ex Ecclesiasticis Italiæ, Sabaudiæ, Pedemontii vectigalibus suppeditavit [8]. Petiisse quoque Janum regem ab Wladislao rege Poloniæ mutua ducenta aureorum millia misso Balduino e Noris oratore, ut vectigal gravissimum, vectigalis annui onus, quod pendebat Sultano Ægyptio, jugumque excuteret : tum etiam Hedwigim Wladislai filiam in uxorem Joanni filio, sceptri Cyprii futuro hæredi, postulasse, referunt Poloni historici [9] : sed, ea de-

[1] Steph. Jul. in Vit. B. Col. et ex eo Sur. VI. Mart. Wadding. in Annal. 1406. num. 89. — [2] Annal. Turc. hoc an. Lennc. l. XIV. Georg. Phra. l. II. p. 9. — [3] Ibid. — [4] Diar. Ven. Ms. hoc an. — [5] Phran. sup. c. 9. — [6] Lib. XVI. p. 57. — [7] Eug. in Append. ad Mart. V. vol. p. 163. — [8] Ead. pag. et p. 164. — [9] Michov. l. IV. c. 52. Crom. hist. Pol. l. XX.

functa, infecta re abiere Cyprii : addiditque Wladislaus Polonicum ærarium ob continua bella exhaustum. Cæterum Janum regem hoc anno sacramentis rite procuratum e vita excessisse successisseque ei Joannem, de quo paulo ante memoravi ex ipso et Carola Borbonia regina natum, affirmat Monstreletus [1]; extantque Eugenii litteræ [2] inter alias hoc anno ad Joannem regem datæ, quibus ingenti se dolore ex patris ipsius obitu affectum fuisse significat, cum animum ad delendam Mahumeticam impietatem adjecisset, ipsumque ad amplexandas virtutes adhortatur.

« Charissimo in Christo filio Joanni Cypri regi illustri, salutem, etc.

« Rem sane gravem cordi nostro et admodum molestam, charissime fili, tuæ litteræ nobis significarunt, deflendam scilicet mortem illustris quondam regis parentis tui, qui cum esset tanquam scutum fidei ac pervigil athleta nominis Christiani, dolendum quippe est, sublatam esse nobis singularem tanti principis virtutem, eo præsertim tempore, quo maxime videbatur esse necessaria ; sperabamus enim non longe abesse tempora, cum ille, auxilio summi Dei, favore Ecclesiæ atque nostro, sua pristina virtute ulcisceretur injuriam ac contumeliam, nuper ab hostibus fidei sibi ac regno illatam. Nam cum in desideriis nostris illud præcipuum vigeat, et versetur in nobis, Ecclesiæ vires ita corroborari, ut aliquando possemus vacare una cum auxilio Christianorum principum ad expugnationem perfidiæ Saracenæ, maximum nobis præsidium ad hoc videbatur in talis principis sapientia constitutum; quem esse ereptum, nobis magna jactura et gravis subsecuta est. Et tu quidem pie et recte virtutes ejus commemoras, quæ multæ et præclaræ in eo principe extiterunt : sed placuit omnipotenti Deo, cujus nutui contraire non licet, vocare illum ex mortali labe hujus sarcinæ corporeæ ad meliorem vitam; quod licet tibi luctuosum sit et regno videatur periculosum, tamen acquiescere te oportet divinæ voluntati, quæ semper id agit, quod nobis prospicit pro salute animæ profuturum. Illud autem præmeditari debes, non derelinquere Deum sperantes in se, et per semitas viarum suarum proficiscentes. Et cum initium omnis sapientiæ et virtutis sit timor Domini, da primitias tuæ adolescentiæ Deo, ut eum ex tota mente et toto animo colens pie et caste vivas, Ecclesiam et ejus antistites venereris, justitiam colas, pacem ames ac subditorum quietem : quæ cum egeris, non prævalebit inimicus adversus te, cum sit protector Dominus timentium eum. Verum nos in dolore, quo afficimur ex morte patris tui, id unum maxime consolatur, quod refertur nobis, te illum sicut successorem regni constituit, ita hæredem suarum virtutum reliquisse, ut suspicari debeamus non regem ablatum populo Christiano, sed juniorem et valentiorem esse datum, et eum, qui paternam gloriam sit superaturus. Habes ante oculos exempla patris. Deus insuper, si in ejus timore te educaveris, subministrabit prudentiam et intellectum, quibus et regnum bene regere, et hostibus possis obsistere. Nos quoque consilio semper, auxilio vero cum facultas tulerit, tibi assistemus, rogabimusque interim Deum, ut dirigat actus tuos. Ecclesia ad præsens variis agitatur fluctibus, adeo ut vix sibi ipsi possit sufficere; sed Deus, cujus miserationes super omnia opera ejus existunt, non deseret eos, qui in se confidunt. Cum emerserit ex difficultatibus, in quibus versatur, convertet oculos suos ad te et regnum tuum, etc. Dat. Romæ, etc. »

[1] Monstr. vol. 2. p. 84. — [2] Lib. IX. brev. p. 62.

EUGENII IV ANNUS 2. — CHRISTI 1432.

1. *Sigismundus imperator ad Eugenium de instauranda Synodo Basileensi dat litteras, adductis ad rem causis.* — Anno humanæ salutis trigesimo secundo supra mille quadringentos, Indictione decima, ingens schismatis periculum Ecclesiam Dei terruit, solvente Concilium Basi-

leense Eugenio gravissimis de causis, cujus celebritatem episcopi qui jam Basileæ convenerant, ob Hussitarum ingravescentem hæresim propagare nitebantur, quam ob rem in eam prorumpebant audaciam, ut detorto in nefarium sensum Synodi Constantiensis decreto, Concilii auctoritatem Pontificiæ anteferrent : quorum facinori licet non consentiret Sigismundus Romanorum rex, Basileensem tamen Synodum dissolvi ægerrime tulit ac rescripsit [1] Eugenio se pertimescere, ne maxima inde pericula in Ecclesiam redundarent, precesque addidit, ut Concilium Basileæ instauraret, adductis gravissimis argumentis, quæ in subjectam formulam redacta, litteris Placentiæ die nona mensis Januarii exaratis, inseruit [1], præfixo hoc titulo (1) :

2. « Avisamenta ad dominum summum Pontificem, ex parte domini Romanorum, etc. regis, super facto Basileensis Concilii.

« Primo quemadmodum vestra Sanctitas in Bulla nobis transmissa notificat nobis primo

[1] Ext. ejus lit. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 219. et apud Gold. tom. III. p. 427.

[1] Ext. in ead. Append. p. 220. et apud Gold. tom. III. p. 427.

(1) Multæ ultro citroque missæ sunt legationes in causa Concilii Basileensis, quæ cum hucusque implexæ inter se et confusæ, nec satis explicatæ aut in apertam lucem expositæ sint, ideo de illis paulo diligentius hic disserendum arbitror. Igitur Julianus cardinalis S. Angeli, receptis a Pontifice litteris, quibus potestatem accipiebat Concilii dissolvendi, obsequendum non censuit ; quin et ad Pontificem a proposito dimovendum legationem misisse non absurde repularemus, cum in sessione XII Concilii, habita III id. Julii anni MCDXXXIII, a promotoribus sacri Concilii palam expositum fuerit Patribus geminas legationes a Concilio ad Pontificem missas fuisse, ut patrocinium ejus et gratiam sibi conciliaret ; eas vero legationes revocationem Concilii a Pontifice factam præcessisse. Earum legationum aliam gessisse credo Joannem Pulchripatris. Alteram vero gestam suspicor a Jacobo de Sirck *scholastico Trevirensi et Thoma Fyme* decretorum doctore et officiali Parisiensi. Ambas vero hasce legationes præcessisse promulgationem Bullæ, qua Concilium dissolutum fuit, ex eo intelligimus, quod promulgatio illa facta est Romæ die XVIII Decembris, ut in nota ad A. MCDXXXI, 20 animadverti ; legati vero die II Decembris ejusdem anni jam venerant ad Fridericum ad Pontificem perrecturi, ut exploratum est ex litteris ejusdem Friderici Mediolani ea die datis, legendis apud Labbeum in Append. ad Concil. Basile. num. 68. Verum ad Pontificem cum venissent, ad ejus partes, deserta Concilii causa, transierunt, ut docent litteræ Sigismundi ad Concilium datis Placentiæ die VII Februarii anni sequentis apud Martene Vet. Mon. to. VIII, col. 63. Utraque igitur legatio anno superiori obita ; et earum quidem altera ideo venit, ut Pontificem a consilio dissolvendi Concilii dimoveret, ut ex litteris illis Sigismundi ad Pontificem Mediolano datis intelligimus. Secundum hæc Pontifex, die XVIII Decembris anni MCDXXXI Constitutionem suam promulgavit, qua Basileense Concilium dissolvebat et alterum Bononiæ post XVIII menses, tum et alterum Avenioni post decennium indicebat ; eamque statim tum ad principes et urbes varias, cum pariter ad Concilium Basileense et ad Sigismundum per destinatos viros transmisit. Bullam hanc Patribus Concilii exhibuit Daniel Parentinus episcopus, qui die VIII Januarii anni MCDXXXII, Basileæ coram publico tabellione veritatem illarum litterarum asseruit, quas publicas Tabulas vulgavit Martene ibid. col. 50. Porro Danielem hunc non quidem tunc primo ad Concilium venisse credo, sed ibi jam tunc agebat cum priores Pontificis litteræ ad Julianum cardinalem redditæ sunt ; illas enim ad se delatas ab eodem Parentino episcopo scribit Julianus in iis litteris, quas ad Pontificem anno superiori scripsit, vulgatis in fine historiæ Concilii Basileensis Æneæ Silvii. Eidem vero Bullæ ad Sigismundum regem reddendæ destinatum credo Goisvinum, « litterarum Apostolicarum scriptorem, Pontificis familiarem et regis capellanum », id enim ex eo colligo, quod rex eadem ipsa die, qua Pontificis Bullas recepit, litteras scripserit ad Pontificem Placentiæ datas die IX Januarii anni MCDXXXII, quo factum ejus improbat et emendationem suadet. Extant litteræ illæ in Appendice Concilii Basileensis apud Labbeum § LXIX, easque retulit ad Pontificem Goisvinus ille, ut ex aliis litteris Pontificis, quibus statim ad regis querelas respondit, recitatis ibid. num. 55 intelligimus. Idem igitur Goisvinus a Pontifice ad regem, et vicissim a rege ad Pontificem facile discurrit.

Accidit interea ut Joannes de Monte, Leodiensis canonicus, Pontifici carus, Placentia pertransiret, quem rex ibi forte agens ut iter ad Pontificem reflecteret persuasit. Paruit ille, sed Pontificem a consilio non deflexit. Tunc rex legationem solemnem destinavit ad Pontificem, quam Johannes de Rozemberg, Bohemiæ illustris baro, Benedictus Albanensis seu Albæ-regalis præpositus, et Nicolaus Scok, decretorum doctor, commissam susceperunt die XX Februarii anni MCDXXXII, ut scribitur in litteris regis ad Concilium ea die Placentiæ datis (Martene col. 65). Qui Urbem ingressi et ad Pontificem admissi die XVII Martii legationem suam exposuerunt, rogaruntque inter cætera Pontificem, ut a suscepto de tollendo Concilio Basileensi consilio recederet. Respondit ille acturum se ea de re cum Concilii Patribus ad quos legatos suos jam destinaverat. Legationis hujus regiæ Acta legas apud Martene col. 126. Antequam vero legationem istam reciperet Pontifex, aliam ipse ad regem constituit, delectis Lucensi episcopo (Lucensi in Hispania), abbate S. Justinæ de Padua, et Alberto de comitibus, quo mox venturos exspectare se Sigismundus in litteris suis ad Concilium datis Placentiæ die XX Februarii apud Martene col. 66 significat. Aliquandiu tamen legationem istam dilatam fuisse oportet, cum nonnisi in litteris a rege ad Concilium datis Parmæ die XXXI Martii (Martene col. 99) audivisse se oratores illos nuntiet. Sed nec venerunt omnes, at unus tantummodo episcopus Magalonensis (alteri e tribus illis forte substitutus) cum abbate S. Justinæ, ut ibidem proditum est. Epistolæ huic suæ adjunxit rex capita a legatis Pontificiis exposita, quorum summa, ad Concilium quod attinet, ea fuit, ut Concilium quidem in Germania, si res ita posceret, haberetur, sed extra Basileam et ex generali in provinciale reformaretur. Id se rejecisse, et numquam non rejecturum rex in iisdem ad Concilium litteris spondet.

Nec segnius Basileenses Patres causam suam agebant, nam recepta dissolutionis Bulla oratores ad Pontificem flectendum miserunt episcopum Lausanensem, Ludovicum de Palude, et Henricum Stater decanum Trajectensem cujus legationis mentio fit in sess. III Concilii. Legationem hanc Aprili, vel forte Martio mensi assigno : ex sessione enim III Concilii habita die XXIX Aprili anni hujus rediisse jam oratores illos discimus. Porro mandata sua episcopus Lausanensis Pontifici exposuit in eam sententiam, quæ recitatur apud Martene col. 69. Rediisse tamen illos re infecta palam declaratum in eadem sessione III Concilii.

Suos pariter legatos ad Concilium Pontifex misit. Ac primo quidem missus eo ferebatur episcopus Matisconensis Johannes de Trevernay, quem iter jam adornasse ad Concilium scribit Sigismundus rex, litteris ad illud datis Parmæ die VII Aprilis anni MCDXXXII. Eum tamen venire paratum non quidem ad tractandas pacis conditiones, sed ad causam Pontificis defendendam rex ipse significat. An reipsa venerit, nondum reperi. Aliam longe splendidiorem legationem Eugenius paravit gerendam a Johanne Tarentino, Andrea Colocensi archiepiscopis, Bernardo Magalonensi episcopo, et Antonio de S. Vito sacri palatii auditore, quos mandatis illis oneravit Pontifex, expressis in folio vulgato apud Martene col. 112, et signato die IX Julii MCDXXXII. Actutum iter cœptum est a legatis : sed cum venientes Constantiam intellexissent Johannem quemdam de Prato *decretorum doctorem*, Pontifici a cubiculis, *et nuntium* Apostolicum in carcere reclusum jussu Concilii detineri ; sibi paria metuentes, palam protestati sunt, se numquam ad Concilium venturos nisi securitatis fide accepta. Publicæ ea de re Tabulæ apud Martene col. 149, signantur die XXVI Julii anni MCDXXXII. Johannes iste Basileæ jam aderat anno ineunte, quo tempore publica auctoritate recognovit Pontificis Bullam ab episcopo Parentino delatam, ejusque rei publicas Tabulas scripsit sub nomine « Johannis de Ceparellis Pratensis, decretorum doctoris, Apostolica et imperiali auctoritate notarii ». Tunc igitur munere nuntii Apostolici nondum fungebatur, quo sibi demum commisso, cum forte Bullam Pontificis ardore nimio defenderet, Patres in se provocavit. Venerunt tandem Pontificis legati Augusto mense, ac die ejusdem mensis XXII, coram Patribus, luculenta oratione legationis suæ causas exposuerunt, quarum summa fuit, ut Eugenio supremam potestatem assererent. Cum nihil præterea afferrent quo pax conciliaretur, Patres, iis neglectis, publice in sessione VI compellarunt Eugenium, ut de contumacia intra LX dies responderet. Extant orationes illæ egationum apud Labbe in Append. num. 43, 44 et 45.

dissolutionem sacri Basileensis Concilii, etc. ita perlecto diligenter tenore ejusdem, non videmus aliam penitus causam dissolutionis, propter reductionem Græcorum ad ritum Romanæ ac universalis Ecclesiæ; et quemadmodum eadem Sanctitas nos rogat, ut si aliqua avisamenta excogitaturi sumus ad pacem fidelium religionis Christianæ, ac statum et honorem Ecclesiæ facientia, vestræ Sanctitati velimus exponere, etc. ita requisitione vestræ Sanctitatis permoti, et inducti etiam devotione sincera, quam ad bonum Ecclesiæ et statum universæ reipublicæ Christianæ gerimus, rubore deposito et confidenter dicimus, quod hæc causa Græcorum nullatenus sufficere potest ad dissolutionem ipsius sacri Concilii, quamvis bene esset res sanctorum, et multum optabilis, ipsos Græcos reductos videre, nec prætermittendum est suo tempore ad illa intendere; sed non poterit nec debebit ipsa reductio, quæ tot centenis annorum sic perstitit, et dubiosa quidem est rebus tam arduis, quæ subversionem totius nostræ fidei tangunt, quoquomodo præponi, quia utique res illa moram pati non potest, quæ hucusque tanto tempore perduravit, sine læsione Romanæ Ecclesiæ, cum a Græcis et suis concredentibus hucusque Christianitas nihil violenti pertulerit ». Et infra :

« Secundo, sacrum Basileense Concilium misit nobis certas litteras Bohemos Hussitasque ad Basileam pro reductione ipsorum vocantes, quas illico eisdem transmisimus, adjunctis nostris opportunis et adhortatoriis litteris tenorem litterarum sacri Concilii continentibus. Super quibus Pragenses, qui inter eos potiores sunt, in Praga diætam convocarunt, prout in copia hic annexa Sanctitas vestra elicere poterit et, ut nos aliunde informamur, speratur omnino de comparitione ipsorum coram Concilio, et verisimiliter etiam multo magis ad hoc stringuntur, quanto jam in regno nostro Hungariæ conflicti sunt, et magnam partem sui exercitus equestrium, ac instrumentorum et curruum, auxiliante Domino, perdiderunt : et etiam per illustrem filium nostrum ducem Austriæ Æstate præterita in Moravia potenter de campo depressi et in fugam conversi ; ac novissime in ducatu Austriæ notabiliter sunt prostrati. Insuper etiam, quia ipsum Concilium ipsis magnum terrorem inducit, cum audiunt illud ad exstirpationem hæresum esse potissime congregatum : quibus comparentibus, speraremus ipsos per sacrum Concilium ita informari, quod contenti recederent, et hæc pestis, Deo dante, cessaret. Nec intentio Concilii et nostra una fuit, neque est, ut super articulis ipsorum prius damnatis debeat fieri disputatio, prout tangit Sanctitas vestra : sed solum informatio et instructio per sacras Scripturas, ut se errare cognoscant et resipiscant, prout dominus noster papa Martinus prædecessor vester nobis et regis Poloniæ in pluribus suis Bullis faciendum imposuit et persuasit. Et in casu, quo nil proficeret, tum videns sacrum Concilium ipsorum pertinaciam ferventius ad eorum suppressionem intenderet, et super his ex omnium regionum finibus provideret, quo-

Dum hæc fervent Basileæ, Sigismundus Concilio studiosus rogavit Jacobum a Gelu Ebredunensem archiepiscopum qui forte tunc Parmæ aderat, ut Romam pergens, qua erat dexteritate in rebus arduis tractandis, sequestrem se inter Pontificem et Basileenses constitueret. Paruit ille. Pontificem convenit impetravitque Bullam, cujus specimen ad regem tulit approbandum. Signantur litteræ illæ die VI kal. Julii MCDXXXII, earumque summa eo redigitur ut Basileæ Concilium stabile perseveraret, exstinctioni hæresum, præsertim Bohemicæ, insisteret, si quæ tamen dubia majoris indaginis occurrerent, ea resolvenda ad Pontificem, accedente consilio Patrum Basileensium et cardinalium transmitterentur. Ad Ecclesiasticam disciplinam reformandam quod attinet, Patres referrent ad Pontificem, quo approbante, Concilium statueret ; si quid improbasset Pontifex, ad Concilium futurum res integra dimitteretur. In hanc sententiam digestas litteras rex tacite improbavit, quanquam remittendas censuit ad Pontificem, protestatus nolle se quidquam probare, quin prius a Concilio admitteretur. His mandatis oneratus fuit idem Ebredunensis archiepiscopus, cum sociis, episcopo Curiensi et Ladislao « gubernatore cruciferatus Budensis », quos misit rex ut denuo « pulsarent super favore Concilii », quæ verba sunt regis in litteris ad Concilium datis Senis die XXVII Julii, Martene col. 151. Non ita post multum reversi legati isti exposuerunt regi venturos actutum cardinales de Ursinis, de Monteforti, et de Britannia a Pontifice missos, ut de rebus arduis tractarent. Venit tandem unus cardinalis de Comitibus, manente Romæ cardinali Ursino ; et cardinali vero de Montesono, cum et ipse pariter cum cardinali de Comitibus Senas venisset, ibidem defuncto. Multa hic utrinque jactata ; sed cum non convenirent, iter Romanum ut cum Pontifice coram ageret, statuisse se idem rex in litteris die XXIX Septembris apud Martene col. 185 significavit. Profectione tamen illa ad sequentem usque annum ex rebus supervenientibus dilata ; iterum mense Novembri die XXVIII, per Curiensem episcopum, Laurentium Marescallum et Gasparem Sligk ad id missos, Pontificem rogavit, ut Concilio adhæreret. Porrectus tunc a legato supplex libellus recitatur apud Martene col. 532. Oratorum nomina exprimuntur in folio, ex quo merita Sigismundi in Concilium recitata sunt apud Patres die XX Januarii MCDXXXIII, Martene col. 530.

His forte stimulis incitatus Pontifex nova legatione cum Basileensibus fœdus tentandum statuit. Oratores delecti quatuor, Johannes de Mella *decretorum doctor et notarius*, Christophorus Cerviensis episcopus, Ludovicus S. Justinæ Paduanæ, et Nicolaus S. Mariæ de Moniacis *Montisregalis diœcesis, abbates*, qui nonis Januarii sequentis anni profecti sunt ad Concilium, ut ex parentibus Pontificis litteris ea die signatis apud Martene col. 551 constat. Traditæ illius Bullæ tres, quartam, cum essent in itinere, Pontifex transmisit. Harum prima, quæ potius folium est, in quo præcipua legationis capita continentur, signaturque die XIV Decembris anni MCDXXXII, potestatem facit legatis ut Concilium Basileæ celebrari statuant *quoad reductionem Bohemorum dumtaxat*. Altera, die sequenti data, plena facultas legatis permittitur, ut cum Basileensibus Patribus decernerent quidquid e re Ecclesiæ censerent circa locum et tempus habendi Concilii generalis ; ita tamen, ut servarentur « instructiones, seu advisamenta per Bullas sub data XIV (lege XIX) kal. Januarii » præscripta. Hac Bulla convenisse tandem cum Concilio Pontificem censuit annalista ; reipsa tamen nihil concessit, nisi quod in priori Bulla permiserat, ut si forte Concilium Bononiæ recusaretur, locus alter *in alia quacumque civitate Italiæ* destinarentur. Locum destinandum legatis et Concilio Pontifex altera hac Bulla permittit. Tertia Bulla signata XV kal. Februarii anni sequentis largitur Pontifex ut oratores sui cum Concilio, siquidem e re Ecclesiæ judicaverint, Concilium, non quidem in Italia, sed in Germania, *civitate Basilea semper excepta*, statuant. Quarta denique data kal. Februarii locus ille in Germania designandus electioni legatorum permittitur. Litteræ istæ leguntur apud Martene col. 551, etc. Legati Basileam venientes die X Martii anni MCDXXXIII, coram Patribus splendida oratione legationis suæ causas, tum et Apostolicas litteras exposuerunt. Sed Patres alteram post alteram rejicientes Bullam, prolixo dato responso, causam suam defenderunt, quod legas apud Martene col. 557. Reliqua hujus Concilii anno sequenti dabimus. MANSI.

niam hoc onus solis importabile est Alemanis. Insuper quia locus Basileensis præfatis Hussitis est deputatus, et sacrum Concilium nosque securitatem illuc conducendi illis plane obtulimus et per litteras nostras affirmavimus, quid dicent ipsi hæretici sentientes dissolutionem Concilii, nisi quod nos fugiamus eos, et Ecclesiam contra eorum rationes quodammodo succubuisse? Et sic confortabunt suos, et fideles populos, ad quos jam, ut audivimus, errores suos et articulos cum insertionibus sacrarum Scripturarum miserunt, mortali contagione inficient, in quo cunctus populus spem defixit.

3. « Tertio, quia ubique famatur sacrum Concilium pro reformatione morum in populo Catholico etiam statu Ecclesiastico congregatum fore, et modo, si dissolutum maneret Concilium, revera timendum est, quod laici, qui multimode contra clericos debacchantur, capiant occasionem irruendi contra ipsos dicentes in congregandis et dissolvendis Conciliis sine fructu illusiones fieri, prout prius etiam factum est, prout manifeste clamant, quod non exspectant nisi finem hujus Concilii ». Et infra :

« Quarto, quamvis multi principes, nobiles et civitates circumquaque Bohemiam post rupturam exercitus cum hæreticis treuguas inierunt, tamen major pars adhuc se contra eos sustentat, ponendo spem suam totalem in ipso Concilio pro liberatione sua, ad quos dictum Concilium et nos dudum pro eo misimus : qui audientes Concilium debere dissolvi, totaliter se avertent et treuguas etiam inibunt ad redimendas vexationes ; et quid in locum sequetur nisi illius pravitatis adhæsio?

« Quinto, quemadmodum ipsum sacrum Concilium pro ponenda pace inter cætera congregatum existit, et jam inter quamplures reges, principes et alios sint præparamenta et initia facta ad dandum modos pro pace, ita ipsi audientes dissolutionem Concilii convertent se ad gladium, et erit novissimus error pejor priori ». Et infra :

« Item considerandum est vestræ Sanctitati, quod sacrum Concilium (ut putatur) ad hujusmodi dissolutionem nullatenus consentiet, cum quo etiam major pars regum, principum, prælatorum et communitatum concurret, et vestra Sanctitas, quæ hucusque in Ecclesia Dei sine ruga et macula tenta est, per hujusmodi opera poterit sibi suspicionem et rubiginem facere, ac innocentiam suam per hoc, quod facili et quasi nulla legitima ratione subsistit, dissolutionis negotium fermentare, quia dici poterit, quod vestra Sanctitas hac occasione foveat hæreses, cædes et clades inter Christicolas, et perseverantiam deformitatum et vitiorum in populo : et timendum est, quod habebunt sequelam multorum, etc. »

4. *Basileenses pertinaces invitant Bohemos, et Eugenio resistunt.* — Non mutavit ob hæc Eugenius mentem, et VI kal. Februarii respondit [1] Romanorum regi, se omnibus, quæ exeutienda forent, diligenter expensis, prolatum jam de traducendo Bononiam Concilio decretum, assentiente cardinalium senatu, gravissimis de causis confirmasse. Gratulatus vero de illius in Italiam adventu, addidit optasse, ut antequam eam ingrederetur, oratores, uti erat pollicitus, mitteret, cum quibus et de imperialibus insignibus ab ipso accipiendis, et de collapsa pluribus in locis Ecclesiastica disciplina redintegranda, conciliandaque inter dissentientes reges ac principes pace potuisse agere. Aliæ etiam extant ad Sigismundum ipsum superiori argumento datæ litteræ [2], quibus Synodum justis gravissimisque de causis fuisse dimissam contendit. At Basileenses præsules, qui se notandos infamia putabant, si postquam Bohemos ad Concilium evocassent, ipsis non exspectatis, illud dissolverent, simulque eosdem Bohemos ad Catholicorum communionem revocandi in spem venerant, repugnarunt Eugenio, et contrariis, quibus adscripta est XXI Januarii dies promulgarunt, Catholicam rem in tantum discrimen adductam, ut Concilium sine irreparabili damno solvi non posset : convincendos enim argumentis hæreticos et comprimendos armis : cleri mores revocandos in veterem formam excolendosque : Christianos reges in concordiam redigendos : mutaturum sententiam Eugenium, cum spectata esset Patrum integritas, qua divinæ gloriæ studebant ; nec decretum Constantiensis Concilii tanta maturitate editum de celebrandis Synodis a Martino, atque ab ipso Eugenio confirmatum infringendum videri : constituisse itaque cœptos Basileæ solemnes episcoporum conventus protrahere, donec Bohemiæ pristinus religionis splendor restitueretur, instauraretur disciplina Ecclesiastica regesque in mutuam pacem revocarentur.

5. Misere postea litteras [3] et oratores ad Bohemos, quibus plurima benevolentiæ signa pro instaurando antiquo fœdere, et natis de religione dissidiis sedandis explicuere, eosque adhortati sunt, ut bellis cladibusque finem imponerent, et quantocius oratores suos Basileam legarent :

« Sacrosancta generalis Synodus Basileensis, etc. universis singulis sacerdotibus, nobilibus, consulibus, clientibus cæterisque regni Bohemiæ incolis unionem, concordiam, charitatem et pacem in Domino nostro Jesu Christo.

« Testificamur coram Deo, magnam tristitiam et dolorem assiduum cordibus nostris inesse de tam diuturna et merito deflenda divisione. Insuper omnem pacem, concordiam et in cre-

[1] Ext. etc lit. in Append. ad Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 211. — [2] Lib. XV. p. 62. — [3] Ext. in Ms. Cod. bibl. Vat. sign. num. 1177. p. 10.

dendo salubrem unionem ex intimis affectibus seu affectionibus desideramus, quantum Deus annuerit perficere, nec ab hac Synodali congregatione quovis modo intendimus discedere, donec omnia nobis possibilia pro votiva et optata nostrum adinvicem unione perfecerimus, in Domino sperantes, qui præsto adest invocantibus eum in veritate, qui neminem vult perire, sed omnes viam veritatis agnoscere, quod piorum intercessionibus exoratus, et diligentiis humanis ad hoc, ut decet, exhibitis, Spiritus sancti illustrante gratia, mutuam concordiam et affectuosissime hujusmodi desideratam unionem consequemur. In hoc autem amplius confidimus, quod potentissima medicina talibus dissensionibus subvenire solita parata est sacra scilicet præsens Synodus », et infra : « Adhortamur igitur vos in visceribus Christi et in illa salute, quam a justo Judice speratis, quatenus omnes vestros conatus ad rem sanctam et divinæ unionis et concordiæ opus opponendum viros timoratos in lege Christi exercitatos, communem salutem et pacem, non particularia commoda affectantes, de quibus vobis alias scripsimus, ad hoc sacrum Concilium placeat quam citius destinare », et infra : « Tædeat vos, quæsumus, cladium bellicarum et hinc inde tam horrendorum flagitiorum perpetratorum, ac viribus totis communem animarum et corporum salutem procurare satagite, in his siquidem (Deo auctore) vobis coassistemus fideles cooperatores. Hæc tamen quanto citius fieri rogitamus, etc. Dat. Basileæ in nostra congregatione generali die Sabbati VIII die mensis Martii, anno a Nativitate Domini MCDXXXII, sub sigillo reverendi in Christo Patris domini Philiberti episcopi Constantiensis provinciæ Rothomagensis, quo de præsenti utimur ». Confirmati potissimum sunt in sententia de Concilio Basileæ celebrando, cum a suis oratoribus, quos Nurembergam et Ægram miserant, ut cum Bohemorum Hussitarum oratoribus paciscerentur, certiores essent facti, præclaras spes redintegrandæ pristinæ concordiæ affulgere : de quibus Julianus cardinalis ad Eugenium scripsit[1] atque ex Constantiensis Concilii distorta interpretatione nonnullas argutias, quibus nitebantur Basileenses, exposuit :

« Sanctissimo in Christo patri domino Eugenio papæ IV, etc.

« Vereor loqui, timens irritare Sanctitatem vestram, sed charitas me cogit : nam forsitan Sanctitas vestra credit dissolutionem valere, et propterea in illa perseverat ; ex quo cum multa scandala possunt contingere, remordet me conscientia, ne taceam. In primis *C. Frequens*, videtur innuere, quod non ; nam si prohibetur prorogatio, quod est minus, multo magis dissolutio, quod est plus : plus enim est auferre, quam differre, prorogando differtur, dissolvendo aufertur.

« Item isti dicunt, quod facile prædicta Constitutio *C. Frequens* redderetur frustratoria, quia ut primum inchoatum esset Concilium, posset re infecta dissolvi, sicut dicunt factum esse Senis, et nunc dicitur etiam Sanctitatem vestram sinistre et subreptitie in causa dissolutionis fuisse informatam. Dicunt etiam prædictam dissolutionem evidenter tendere in eversionem fidei, et ruinam Ecclesiæ, et perturbationem populi Christiani, ergo fieri non posse nec parendum fore. Asserunt etiam prædictam dissolutionem fieri non potuisse, obstante quodam decreto Constantiensis Concilii, quod in his, quæ pertinent ad fidem et exstirpationem schismatis et ad reformationem Ecclesiæ in capite et in membris quemlibet, cujuscumque conditionis, etiam papalis, teneri obedire statutis et ordinationibus et præceptis cujuscunque Concilii generalis, et nisi obedierit, puniatur, etc. Ecce posse statuere in aliquem, posse præcipere, posse punire non obedientem, signa sunt evidentia superioritatis in his, quibus statuit, præcipit aut punit : teneri autem obedire, subjici ac parere signa sunt inferioritatis in prædictis casibus. Ergo in prædictis casibus, cum papa (ut dicunt) sit inferior Concilio, quod etiam facto probatum fuit (nam propter unum de tribus casibus Concilium privavit Joannem, et propter alterum privavit Benedictum) non poterit papa dissolvere Concilium quia inferior in eo, quo est inferior, non potest solvere vel ligare superiorem, ut in *C. cum inferior de ma. et obe.* cum similibus juribus ». Et infra : « Item probatur hoc alia ratione : Nemo dubitat si contra aliquem summum Pontificem ageretur de hæresi, quod ipse non posset Concilium dissolvere, quia si posset dissolvere, non posset judicari, quod esset contra *cap. si papa* XL *di.* Ergo sicut in hæresi, sic in aliis duobus casibus, isti enim tres parificati sunt per Concilium Constantiense ». Nonnullisque interjectis : « Et si dicatur in Conciliis intelligitur excepta auctoritas papæ, respondeo illud verum est, quando persona papæ specialiter non includitur : sed si specialiter includitur, non potest excipi, quia saperet contradictionem. Hæc dixi, beatissime pater, Deus est mihi testis, cum displicentia animi : sed cogor ita dicere, ut Sanctitas vestra desinat a prædicta dissolutione, ne contingant infinita mala in Ecclesia Dei, etc. Basileæ V Junii ». Hæc cardinalis legatus dum Pontificiæ auctoritati detrahentium sententiæ favebat, a qua postea discessit. Sed has etiam argutias inferius confutatas visuri sumus. Cæterum, salva auctoritate Pontificia, circa factum errabat Eugenius, ut ipse postea professus est.

6. *Gallicani præsules de non dissolvenda Sy-*

[1] Apud Jul. Sil. p. 75.

nodo Basileensi solliciti. — Sensere cum Basileensibus plures Ecclesiæ ac principes non solvendum Concilium illud : inter quos congregati apud Bituriges Gallicani præsules XXVI Februarii die, has rationes[1] Carolo regi exposuere : indictum illud et a Senensi Concilio et a Martino et ab Eugenio, jamque plures episcopos ex universo orbe eo confluxisse : Bohemos vulgasse a Catholicis nunquam audiri potuisse, animum vero induxisse, ut Concilii Œcumenici starent sententiæ, quibus si nil respondeatur, fidem periclitaturam ; facile autem Hussitarum hæresim omnia regna infecturam, cum sacerdotum et principum auctoritatem oppugnet, et gravissimas crudelesque pœnas de eorum inertia, qui conniveant, repetituram ; exemplo esse Bohemiam, cujus templa diruta, trucidati sacerdotes, proceres exstincti jacent, cum nascentem pestem restinguere neglexissent : non fore illius expertem Galliam, in qua jam annis superioribus irrepserat, et Matisconensis agri Forensisque comitatus plebem armarat in proceres adeo, ut jactarent Hussitæ, ipsos etiam ad colendos agros ex divina sententia : *In sudore vultus tui vesceris pane tuo,* obstringi : ex quo nulla pendenda vectigalia eliciebant, ac nisi armis confestim repressi fuissent, illius erroris incendio universam Galliam corripiendam fuisse : in Delphinatu pariter septam montibus nationem versari, quæ cum Bohemis impie sentiebat, ac subsidiarias pecunias coegisse transmisisseque in Bohemiam. Si vero excitaretur ab improbis Hussitis fama, disturbatum ac dissipatum Concilium, quasi argumenta ipsorum confutare non posset, populos eorum erroribus irretiendos : dandam vero ab episcopis ac principibus operam, ut exitialis ejusmodi hæresis exscinderetur : proinde sacrosancto jungendos fœdere reges, neque id nisi in Concilio jam Basileæ cœpto perfici posse ; exposcendamque idcirco in tanto discrimine divinam opem : si vero in pertinaci mentis duritie persisterent Bohemi, in eos omnium Catholicorum principum arma vertenda : præterea cleri perpoliendos esse mores, quod in Concilio fieri debebat, ac forte eam ob causam divinam Providentiam arcano consilio sacrum bellum etiam tum infeliciter geri permisisse, ut cleri moribus in pristinam prius sanctitatis formam revocatis, hæresis comprimeretur.

His de causis Gallicani præsules consuluere Carolo regi, ut oratores ad Pontificem mitteret, qui ipsum ad instaurandam Basileensem Synodum permoverent : sollicitaret etiam litteris Sigismundum Romanorum regem, ac Mediolani et Sabaudiæ duces, ne quid adversus Ecclesiasticum imperium novari permitterent, ne inde transferendi alio Concilii præberetur occasio ; mittendis autem ad Apostolicam Sedem oratoribus suis et Ecclesiæ Gallicanæ nomine Lugdunensem archiepiscopum adjungi pateretur, præsulibusque regni sui Basileam eundi potestatem faceret ; ad quæ regi Carolo inculcanda episcopus Aurelianensis a conventu legatus est. De iisdem apud Bituriges constitutis idem Lugdunensis archiepiscopus orator ad Eugenium decretus Lausanensem episcopum Basileæ agentem XXVIII Aprilis die certiorem fecit[1], addiditque inter alia Joannem e Monte Pontificium internuntium de Concilio Avenionem aut Bisuntium aut Lugdunum transferendo secum egisse, ejusdemque opinionem a se confutatam : tum etiam cardinales, qui sententiæ de transferendo Concilio adhæserant, ab ea dis cessisse statim atque de maxima cogendæ Synodi necessitate edocti fuere. Contulit hæc omnia Lausanensis episcopus cum Basileensibus, qui nona Maii ea, quæ in Bituricensi præsulum cœtu peregerat[2] laudavere, cumque ne ad Eugenium pergeret, ad se avertere pertentarunt. Flagitavere[3] etiam a Carolo rege, ut oratores suos ac præsules Basileam mitteret.

7. *Sollicitati Angli ut Basileensi Concilio faveant.* — Quod ad exspectatum Bohemorum adventum ad Concilium Basileense spectat, tradit Monstreletus[4] Bohemorum fastum præliis attritum fuisse, nempe octo vel decem hæreticorum millia a Catholicis Bohemis nobilibus, quibus Concilium sexcentos equites cataphractos subsidio miserat, cæsa fuisse, ac postea alio certamine, duos sacerdotes hæreticorum duces alterum Protestum nomine Thaboritam, alterum Lupum una cum sectatorum sex millibus profligatos fuisse. At de his inferius quo anno[5] contigere dicetur : addit ille Bohemos ad Concilium oratores misisse, ut incorruptæ fidei puritatem ab eo peterent, et censurarum nexu solverentur. Hos vero Basileam proximo ineunte anno pervenisse, visuri sumus. Addit auctor decretos ab rege Castellæ Basileam novos oratores ; quin etiam ad Anglos in partes suas pelliciendos legarunt Basileenses ad Henricum Anglorum regem Gerardum Landrianum episcopum Laudensem, ut ipsum ad præsules Basileam mittendos adduceret, cujus ornatissima oratio typis impressa est[6], ex qua nos eam partem delibabimus, in qua Basileensem Synodum ob ingravescentem Hussiticam pestem pernecessariam, ita Anglis exposuit : « Quam nunc hæc sacrosancta Synodus non opportuna modo, sed si nullo unquam tempore statuta fuisset, maxime necessaria sit, paucis attendite, et recognoscite sanctæ fidei et reipublicæ Christianæ vulnera. Primum an dissimulare possumus, nisi fœdissime qui-

[1] Ext. in Append. Basil. Conc. edit. Bin. tom. IX. part. I. pag. 158.

[1] Ext. ejus lit. ib. p. 236. — [2] Ext. eæ lit. in ead. Append. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 165. — [3] Ibid. p. 164. — [4] Monst. vol. 2. p. 96. — [5] An. 1434. num. 22. — [6] Ext. ib. p. 181.

dem, et non mediocri etiam totius nominis Christiani periculo, in omni ferme regione orbis exortas, atque excrescentes in dies magis nefarias et hæreticas factiones, venenatamque illam in primis et pestiferam Bohemorum luem. Bone Jesu, quam longe lateque jam fines extendit! Quis enim non acerbe doleat clarissimum olim populi Christiani regnum alienum aversumque a fide et religione nostra factum? Quis præterea non miserebitur tot innumerabiles animas illorum falsa pestiferaque doctrina pellectas igni et suppliciis æternis quotidie deperire?» Pluribusque interjectis addidit: «Quidquid hæresum, quidquid bellorum, quidquid discordiarum, dissensionum, calamitatum, quibus misere nimium nunc populus Christianus premitur, omnia, inquam, per intermissionem Conciliorum exorta sunt, atque olim sancti Patres ubi quiddam parum honeste, parum verecunde, parum moderate fieri conspiciebant, Concilia statim nullo intervallo facto cogebant in unum, neque morbos per negligentiam aut desidiam excrescere sinebant, nullo sane alio sanctiori instituto, aut documento utilius communi omnium saluti, atque posteritati suæ consulere posse putantes. Nos igitur tantorum Patrum soboles, sedendo stantes et otiosi adspicere poterimus tam exitiosa, et in dies magis excrescentia mala gentis nostræ? etc.»

Commendavit[1] Henricus Anglus Basileensium Patrum Hussitarum hæresim comprimere, componere cleri mores, regesque inter se conciliare meditantium, quod præ se ferebant studium, ac præsules, habitis trium regni ordinum conventibus, Basileam proficisci jussit. De pace vero cum Carolo Francorum rege conficienda respondit, si cœpta interprete Nicolao cardinale tit. S. Crucis concordia ad optatum exitum non perduceretur, de ea apud Concilii Patres acturum se. Aliis autem litteris[2] questus est apud Eugenium, dimissam ab eo maximo cum rei Christianæ discrimine Synodum Basileensem, producendamque videri, et quæ in ea geri non potuerint, postea in Bononiensi, ad quam regios oratores missurus sit, perfectum iri.

8. *Sessiones Basileensis conciliabuli.* — Celebrarunt[3] interea Basileæ congregati præsules, quorum numerus in dies augebatur, suas sessiones, in quarum secunda XV kalendas Martii habita speciosa, promissa contrariis factis evertentes erroribus se implicare cœpere, dum Conciliorum auctoritatem veri nec ambigui Pontificis auctoritati prætulerunt; falsamque sententiam confirmare nitentes duo Concilii Constantiensis decreta instaurarunt, sed in alienum detorta sensum, ex quibus falsam consequentiam elicuere. Alterum est his conceptum verbis: «Primo declarat quod, ipsa Synodus in Spiritu sancto legitime congregata, generale Concilium faciens et Ecclesiam militantem repræsentans, potestatem immediate a Christo habet, cui quilibet cujuscumque status vel dignitatis, etiam si papalis existat, obedire tenetur, in his quæ pertinent ad fidem et exstirpationem dicti schismatis, et ad generalem reformationem Ecclesiæ Dei in capite et in membris». Verum et genuinum sensum illius decreti, quod a Constantiensi Synodo, cum nondum Œcumenica vocari posset, nec veteri Conciliorum instituto, rogatis nimirum prius Patrum sententiis, editum est, superius[1] attutimus.

Refellit porro temeraria seditiosorum ausa Joannes Turrecremata[2] cardinalis S. Sixti his gravissimis sententiis: «Cum dicunt, quod sancta Catholica Ecclesia in sancto Constantiensi Concilio, etc. præsupponunt duo, quorum primum est manifeste falsum, ut dicunt: quod in Concilio Constantiensi fuerit universaliter diffinitum, quod Concilium generale, etc. quoniam non universaliter aut indefinite, sed singulariter facta fuit illa definitio sive declaratio, ut in responsione ad ea, quæ inducuntur de Concilio Constantiensi plene in præcedenti capite dictum est. Secundo supponunt, quod illud decretum factum sit a sancta universali Ecclesia; hoc enim, salva pace eorum, qui ita opinati sunt, nullo modo potest probari verum esse, sicut jam ante diximus: imo temerarium videtur plurimumque scandalosum velle diffinire, quod obedientia sola Joannis Balthasar, quæ sola Constantiam conveniens fecit id decretum tempore schismatis, esset universalis Ecclesia Catholica legitime a vero et indubitato pastore universalis Ecclesiæ congregata sanctum universale Concilium faciens: hoc enim esset dicere, quod sola obedientia Joannis Balthasar inter tres obedientias fuisset Ecclesia et thalamus Christi, et aliæ obedientiæ scilicet Gregorii et Benedicti fuissent prostibula et synagoga sathanæ, et hoc non est aliud, quam suscitare antiquum schisma in Ecclesia Dei. Secundo, non militant præfata decreta Basileensis Concilii, eo quod Concilium illud noluit recipere præsidentes papæ in auctoritate sua debita juxta morem antiquorum Conciliorum universalium, de quorum auctoritate in actione sexta Concilii Chalcedonensis, ut refert Isidorus in libro Conciliorum ita habetur: In omnibus Synodis apocrisiarii Apostolici decretas sententias primo propter summam auctoritatem sanctæ ejusdem Sedis confirmabant et subscribebant, quia aliter nullum robur habebant: unde scribit Paschasius, etc. Ex quibus patet decreta illa omnino vacua esse auctoritate. Tertio, patet idem, quia non fuerunt conclusa unanimi consensu totius Synodi. Si autem Con-

[1] Ext. ejus lit. in dicta Append. p. 49. — [2] Ext. ibid. p. 149. — [3] Acta Basil. concil.

[1] An. Chr. 1414. num. 8. — [2] Turrecr. sum. de Eccl. l. II. c. 100.

cilium non agant, ut inquit Isidorus VI. *Ethicorum et in cap. primo dist.* XV qui non consentiunt in unum non potest dici conclusio Concilii universalis, maxime in materia fidei, cujus unitas maxime requiritur in corpore Ecclesiæ, quæ ex universali consensu non emanat. Quod autem universalis consensus in decretis illis Basileensibus non intervenerit, patet tum, quia multis prælatis et doctoribus in utroque jure graduatis sapientia et virtutibus clarissimis non consentientibus edita sunt, quorum plures eorum attendentes prædicta decreta adversa esse sanctorum Patrum doctrinis, non modo in deputationibus suis contradixerunt et reclamaverunt, verum etiam in sessionibus ipsis Concilii, in quibus talia decreta ad favorem quorumdam hostium Apostolicæ Sedis cum multitudine populi parvi pretii et nullius auctoritatis publicata sunt interesse noluerunt. Secundo non fuerunt unanimitate universali conclusa, quia, non esxpectata plene universali Ecclesia, nec integre Synodo congregata, non enim exspectatis plurium regum et principum oratoribus conclusa fuerunt, licet aliquos eorum noverint jam in via constitutos : unde Basileenses cupidi renovare decreta sua postquam sanctæ memoriæ dominus Eugenius ad principum preces revocaverat dissolutionem Concilii, quam fecerat, timentes dominorum Castellæ et Angliæ oratores, quos jam propinquos noverant, pro eorum sapientia et zelo ad fidem et Apostolicam Sedem conclusionibus eorum non præbituros consensum, practicaverunt, ut ante adventum præfatorum dominorum oratorum innovatio fieret suorum decretorum, quod factum est in sessione XVIII. Nullus profecto sanæ mentis vir, qui novit cum quanta gravitate, integritate et modestia fidei judicia tractanda sunt, judicabit esse universali consensu totius Ecclesiæ conclusa, Spirituque sancto dictata, in quibus hujusmodi factiones et practicæ intervenerunt. Quarto decreta Basileensium invalida esse monstrantur eo quod eis non intervenit assensus Apostolicæ Sedis, quæ unamquamque Synodum sua auctoritate confirmat, *ut in c. Consideremus* XXV. *q.* I.» Hactenus Turrecremata. Quamvis autem Eugenius postea consenserit, ut Basileensis Synodus instauraretur, non tamen superiora illius decreta corroboravit. Porro Synodum non directam a Pontifice errare posse nimium lugubribus exemplis constat.

Neque alia sanctio Constantiensis Concilii, qua pœnæ intentatæ sunt omnibus sine ullo, etiam papalis dignitatis, discrimine, qui Constantiensis Synodi decreta spreverint, rectam a Basileensibus interpretationem traxit ; neque enim Constantienses de Pontifice vero et in universa Ecclesia culto id constituere, sed de ambiguo, cum tunc vigeret schisma, cujus ambigui Pontificis auctoritatem inferiorem esse censuerunt. Male itaque Basileenses ex fallaci et subdola assumptione falsam quoque hanc conclusionem elicuere : « Synodus Basileensis declarat, quod ipsa pro hæresum exstirpatione, ac morum generali reformatione Ecclesiæ in capite et in membris, necnon pace inter Christianos procuranda, ut præmittitur, in Spiritu sancto legitime congregata per nullum quavis auctoritate, etiam si papali dignitate præfulgeat, dissolvi aut ad alium locum transferri, seu ad aliud tempus prorogari debuit aut potuit, debet aut potest, debebit aut poterit in futurum absque ejusdem Synodi Basileensis deliberatione et consensu.

9. Sessione tertia XXIX Aprilis die celebrata denuntiavit publico edicto Eugenio Basileensis cœtus, ut ad Synodum accederet, vel si aliis distentus esset rebus, legatos mitteret. Quibus de rebus hæc S. Antoninus [1] : « Illi (nimirum Basileenses), obturaverunt aures suas, (scilicet jussis Apostolicis, quibus Pontifex Basileensem conventum dissolverat), non audientes vocem Domini, sed congregatione illa facta, conciliabulo nullas vires habente, nisi ut synagoga sathanæ auctoritate suæ temerariæ præsumptionis cœperunt Eugenium ad Concilium adeundum citare sollicitati ad hoc a duce Mediolani ægre Pontificatum ejus ferente, quia non sibi favebat ».

In sessione quarta XII kalendas Julii data est Bohemis et omnibus ad Concilium accessuris, tum etiam, qui de fidei articulis voluissent disserere, publica fides : jam enim Synodalibus litteris [2] sollicitati Bohemi, ut ad Concilium venirent, eas cum omni observantiæ significatione acceperant. Extant quoque ipsorum blandæ litteræ [3] ad Concilii nuntios scriptæ his conceptæ verbis :

« Reverendis ac religiosis in Christo fratribus Joanni Nyder priori domus Prædicatorum Basileensium et Joanni de Mulbrun nuntiis Concilii Basileensis, magister civium, consules et scabini civitatis Pragensis, necnon magnates, nobiles, barones ac capitanei exercituum et communitatum regni Bohemiæ et marchionatus Moraviæ affectandæ pacis commoda in summo veræ tranquillitatis auctore.

« Reverendi et religiosi viri. Epistolarum venerabilis Concilii Basileensis et vestrarum nos ad audientiam plenam, piam et securam invitantium lectione facunda gavisi merito arbitramur, clementissimum supra omnes Dominum visitasse plebem suam in piis visceribus miserationum suarum, ut reducat corda filiorum ad Patres pristinos, gressusque ipsorum dirigat in semitis justitiæ directissimis primitivæ Ecclesiæ, quatenus tempore novissimo urgenti edocta

[1] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 10. § 4. — [2] Ext. in cod. Append. p. 160, 163, 164, 173, 229, 236, 240. — [3] Ext. ibid. p. 240.

ad vesperum corruptibilis mundi corruptela in militantis Ecclesiæ gloriosa civitate habitent cum fiducia, fide, spe atque charitate cives unanimes, qui se sperant in futuræ beatitudinis aula cœlesti fore sodales : unde, quantocius valuimus, gubernatoribus et populo regni Bohemiæ congregatis, in hoc resedimus universi finaliter, ut oratores nostros et legatos ad præfatum Concilium dirigamus, quatenus dudum per nos desideratum opus et nunc, annuente Domino, feliciter inchoatum laudabili et cunctis fidelibus fructuoso concludatur effectu, etc. » Addidere preces, ut syngrapham de tradita oratoribus apud Ægram designandis fide publica mitterent. « Datum feria IV post diem B. Matthiæ Apostoli Domini, anno Domini MCDXXXII.

10. *De Bohemis ab hæresi revocandis agit Pontifex cum rege Poloniæ.* Celebri conventu apud Ægram acto, oratores se ad Concilium missuros spoponderant, de quibus sunt plures Synodales litteræ [1]. Comparatis ita ad concordiam Bohemis, Eugenius, qui summo animi ardore eos ad Ecclesiæ gremium traducere peroptabat, Wladislaum Poloniæ regem, qui jam plura ea de re colloquia cum illis fecerat, adhibuit interpretem sacræ concordiæ, ac Gnesnensem archiepiscopum cogere suffraganeorum Synodum jussit, et si e re divina videretur, Poloniæ regi permitteret, ut pro hæreticis ad fidem orthodoxam pelliciendis cum ipsis in congressum veniret, ipseque ac suffraganei eosdem resipiscentes censurarum nexu solverent [2] :

« Venerabili fratri archiepiscopo Gnesnensi.

« Cum felicis recordationis Martinus papa V, prædecessor noster, olim singularem devotionis ardorem, quem charissimus in Christo filius noster Wladislaus Poloniæ rex illustris erga fidem Catholicam gerebat, et ejusdem regis desiderium reducendorum Bohemorum hæreticorum ad viam veritatis considerans, pro quorum reductione ipse rex se efficaciter operaturum esse pollicitus fuerat, eidem regi cum dictis hæreticis pro ipsorum reductione impune conversandi, et circa id practicas et tractatus agendi, per suas certi tenoris litteras licentiam concesserit ; nos cupientes, ut dicti hæretici per quoscumque ad conversionem veritatis Catholicæ fidei reducantur, præfati prædecessoris nostri vestigiis inhærendo, fraternitati tuæ tenore præsentium committimus et mandamus, quatenus, si post diligentem examinationem per te una cum venerabilibus fratribus nostris suffraganeis tuis super præmissis habendam tibi constiterit, practicam et tractatus hujusmodi sine scandalo fieri posse, et quod Catholicis Christianis exinde periculum non immineat, super quæ tuam et dictorum suffraganeorum conscientias oneramus, tribus vicibus dumtaxat, in quarum qualibet spatium viginti dierum non excedatur, interdictum in locis tuæ ac suffraganeorum prædictorum, diœcesibus et jurisdictioni suppositis, ad quæ dictos hæreticos pro consummatione et effectu reductionis hujusmodi contigerit, declinare pro illis tempore et diebus, de quibus superius mentio facta est, removeas et relaxes, vel ad tempus brevius, si tibi et dictis suffraganeis videbitur, suspendas : credimus enim præfatos hæreticos hujusmodi benignitatis specie allectos facilius abjuraturos esse præfatam hæresim et ad confessionem Catholicæ fidei celerius convertendos ; tibi nihilominus ac suffraganeis prædictis hæreticos præfatos hæresim hujusmodi abjurare volentes, etiam si in contemptum clavium errores hujusmodi patraverunt, et alias relapsi fuerunt, recepta prius ab ipsis ac facta abjuratione hæresis et errorum hujusmodi, ac etiam præstito juramento, quod talia de cætero non committent, nec ea committentibus auxilium vel favorem præstabunt, si hoc a te humiliter postulaverint et alias in forma Ecclesiæ consueta absolvendi, et ad nostrum et Ecclesiæ gremium et Sedis prædictæ gratiam reducendi ac recipiendi concedentes auctoritate præfata tenore præsentium facultatem. Datum, etc. IX kalend. Augusti anno II ».

11. *Acta temeraria Basileensium.* — Adhibita est ab Wladislao Poloniæ rege pia diligentia ad Bohemos ab hæresi revocandos, sed illusi fuere religiosi labores pertinacia improbissimorum hominum, ut inter Polonicos scriptores narrat Salomon Neugebaverus [1] : « Coributus », inquit, « captus et mox pulsus a Pragensibus (nam se Thaboritis conjunxerat et cum primoribus eorum ad regem venerat) accepta ab eo fide publica. Actum cum his de religione, adhibiti doctores Cracoviensis Academiæ, qui errores ipsorum disputando refellerent. Rex ipse simpliciore oratione usus, quanta rerum perturbatio secuta apud eos ex mutata religione esset, commemoravit, utque florentissimum quondam Bohemorum regnum ad interitum properaret, sublatis magistratibus sacris atque profanis, eversis oppidis et munitionibus, cæsis vel fuga dilapsis optimatibus, constupratis honestis matronis et virginibus, agris partim hostiliter vastatis, partim furore quodam ipsorum cultorum desertis, direptis ac dirutis templis, abrogatis ceremoniis, religione contaminata, ac tam variis portentosisque opinionibus discerpta, ita ut nemo propemodum cum altero conveniret : quæ omnia, ni mature resipiscerent, præsens et extremum exitium consequi necesse est. Quod si his rebus commoverentur, pollicitabatur se perfecturum, ut æquis conditionibus eorum res

[1] Ext. ib. ed. Bin. tom. IV. p. I. pag. 160, 163, 164, 175, 229, 236, 240. — [2] Lib. XV. p. 97.

[1] Neugeb. l. V.

componeret. Hæc et alia gravissime præfatus : surdis tamen auribus ea Bohemi accepere ». Hactenus ille : nunc ad Basileensis Synodi Acta redeundum est.

In prædicta sessione IV sancitum a Basileensibus fuit si eo temporis cursu, quo Concilium peragebatur, interpontificium contingeret, papam non alio in loco, quam in Concilio ipso renuntiandum, tum ademptum Pontifici creandi novos cardinales jus, dum Synodus tenebat, interdictum ne jam creatos a Concilio retraheret. Hæc temere atque iniquissime decreta a Basileensibus quorum aliqui Pontificatum ambiebant ut sibi Pontificiam auctoritatem subjicerent, conquestum apud reges Eugenium visuri sumus.

In sessione quinta V id. Augusti, plures excutiendarum causarum administri renuntiati, statutumque ne judicium cujusvis causæ ultra trimestre extraheretur. Ita illi Concilium in forense emporium avaritiæ studio, ut objecit Eugenius [1], converterunt, et novum caput multis conflatum capitibus contra Evangelica oracula Ecclesiæ imponere, et monarchiam Ecclesiasticam in aristocratiam, ac demum in democratiam convertere sunt meditati.

12. *Nuntii Pontificii ad Basileenses gravibus orationibus eos ab incœptis dehortantur.* — Cum ita Basileenses evertendæ Pontificiæ auctoritatis cupidi schisma et hæresim cuderent, Christi vicarius, ut eos ad saniora consilia atque ad pristinam sententiarum cum Romana Ecclesia consensionem reduceret, internuntios Basileam mittere decrevit, e quibus Andreas e Petra archiepisc. Colocensis XXII Augusti die, luculentam ad conventus Basileensis Patres orationem [2] habuit, qua ipsos a conflando schismate absterruit, si exscindere hæreses, si clerum ad virtutis studium ac disciplinam arctiorem incitare, si principum discordias dissipare cuperent ; atque ubi schismaticis refertas fere universi orbis plagas descripsit, addidit : « Sunt, ni fallor, duo genera hominum, qui fidei Catholicæ adversantur, Græci scilicet atque Hussitæ, quibus providere oportet ». Et infra : « Hi ergo quos memoro Græci ad unionem Ecclesiæ venire contendunt, non eo pacto, quo quidam eos fallendi gratia dicunt accedere, sed aperte et absque aliqua simulatione. Pontifex siquidem maximus Martinus felicis memoriæ papa V sic sua sapientia atque humanitate Græcos ad opus unionis attraxit, ut de tanta opinionum et postulationum diversitate ad unam et solam differentiam concesserint, quis scilicet locus ille sit, qui pro convocanda Synodo utriusque generis Patres apte suscipere posset. Habeo hujus rei testes gravissimos, qui huic vestræ clarissimæ spectationi adsunt, et quæ dico in præsenti audiunt, nec audita vobis, Patres, pronuntio, sed quæ vidi, et quæ præcepto ejusdem præsulis ipse contrectavi, et publica stipulatione concluseram ; quorum Græcorum propositum et tu, Eugeni papa sanctissime, pro tua religione eximia et animi amplitudine nuper ampliora et certiora te ipsis facturum spondendo, confirmasti ; nec credi potest, ut Christianorum quispiam his tuis sanctissimis desideriis atque conatibus contraire possit ». Et infra :

« Quomodo Græcus, tantum in hoc nostro Ecclesiastico corpore dissidium audiens, eidem se conjungere vellet, aut cum Romanum Pontificem tam facile a suis contemni viderit, eidem honores debitos reddat ? Nonne ridebit ? Nonne utrosque leves et longe a Christiana charitate sejunctos judicabit ? Nonne postulanti, ut ad gremium Ecclesiæ redeat, mox Evangelicam illam respondebit sententiam [1] : *Frater, vade, erue prius trabem de oculo tuo, et tunc veniens erue festucam de oculo fratris tui?* Cum superiori tempore nullus indubitatus Pontifex haberetur, neminem Græcorum aliquis audivit, qui de unione Ecclesiæ tractaret, at ubi omnium dissidentium vota ad unum pastorem convenerunt, mox legati Græcorum Pontificem adierunt, et coram gloriosissimo ac invictissimo Romanorum rege domino Sigismundo semper Augusto, pro unionis negotio imperator et patriarcha Constantinopolitanus voluntatem et vota triginta sex articulis patefecerunt. Scio quod verum loquor, et quod hæ manus litteras obsignatas explicuerint, et quæ illic continebantur ex Græcis Latina fecerim. Unde cum honestissimæ Græcorum petitiones principibus nostræ religionis visæ fuerant, mox dominus Joannes episcopus cardinalis tit. S. Sixti, vir omnium suæ ætatis religione et sapientia spectatissimus, legatus in Græciam declaratus est, quem illuc properantem, si mors non sustulisset, plurimi nunc populi ac nationes ritu et religione essent vobis simillimi, quorum nullum in præsentiarum habetis : nec certe credendum est Græcos ab illa sua honesta opinione recessisse : eadem est gentis illius ad reconciliationis opus intentio, idem omnino desiderium, eadem postulatio, nisi quod filius, qui nuper imperio successit, ad unionis negotium longe ardentior sit, quam unquam fuerit pater, quo fit, ut ad reconciliandum gentem illam Catholicæ fidei via paratior modo sit. Quod si locus aliquis ad convocandum utramque gentem optimus daretur, videretis, Patres reverendissimi, plura de Græcis facta esse judicia, quæ omnino constare non possent. Hos igitur fructus uberrimos de Græcis, vos, Patres præstantissimi, referetis, si non sit schisma in corpore ». Nec vana de Græcis narrabat archiepiscopus Colocensis ; extant enim

[1] An. Chr. 1436. num. 8. — [2] Ext. in dicta App. p. 183.

[1] Matth. VII.

litteræ [1] ab Eugenio VII id. Novembris datæ ad trierarchas et navarchos, ut quoscumque Græcos Constantinopoli Italiam petituros veherent, humaniterque exciperent; digressus deinde ad Hussitas, qui in Concilio celebrando in Italia, Ecclesiæ conciliari possent, addidit :

« Alterum perditissimorum hominum genus, de quibus ob summam perniciem generali omnium Patrum institutione consulendum est, Hussitas intelligo : gens profecto pestilentissima et velut exitiale virus per corpus Ecclesiasticum repens ». Nonnullisque interjectis quibus hos vicisse scelere cæteros hæreticos demonstrat, ac ni mutua consensione cum Pontifice conspirarint, nunquam Hussiticam luem repressuros, subjicit : « Illud etiam summo studio agendum est, ut debitus honor ac reverentia Pontifici maximo, quem unicum loco Dei in terris suspicimus, tribuatur : quod omnino faciendum, quisque hominum judicabit, si de hujus patris sanctissimi ac beatissimi vitæ integritate et innocentia noverit. Ad hæresum exstirpationem ac infidelium expugnationem nemo Christianorum illo flagrantior. Taceo alia ipsius sanctissimi præsulis ornamenta virtutum, illa enim aliud tempus desiderant. Cum privatis negotiis operam daret contra infidelium ac hæreticorum errores et impetus, plurima egregia et memoria digna cogitaverat atque instituerat; reverendissimorum patrum cardinalium numero aggregatus, mox quæ privatim excogitaverat, publica auctoritate perficere conatus est : propterea et legationem in Epirum, Macedoniam, Thraciam, Propontidem, Asiam, Ciliciam, Syriam atque Ægyptum, ubi veræ fidei jura et dignitas in pretium maximum veniunt, paratissimo animo susceperat, propterea et conscribi jusserat, quibus artibus illæ nationes potestati Ecclesiæ adigi possent, quod si ipsi pro magnitudine animi et zelo fidei parem potestatem et auctoritatem conferri contigisset, nihil est, quod vexillum sanctissimæ crucis inter remotissimas gentes summa gloria nostræ religionis non figeretur. Adscitus sanctissimi Romani Pontificis dignitati, quæ jam tot labentibus annis excogitaverat, in effectum omnino deduxisset, si intestinæ discordiæ atque vicina bella sancto ejus proposito impedimento non extitissent, etc. »

13. Alia etiam habita est oratio [2] a Joanne archiepiscopo Tarentino, qua primum summi Pontificis auctoritatem in omnem Ecclesiam diffundi, atque a Christo fuisse constitutam, tum divinis oraculis, tum sacris canonibus, tum sanctorum Patrum sententiis demonstravit : deinde causas, ob quas Eugenius suprema illa auctoritate in Concilio Basilea Bononiam transferendo esset usus, repetivit : « Intuebatur, inquit, ille Pontifex sanctissimus tantarum rerum expeditionem non esse finem optatum habituram, nisi sua Sanctitas Concilio adesset atque præesset, et cum reverendissimorum Patrum et dominorum meorum sacri collegii aliorumque magnorum principum et totius Christianitatis orthodoxorum præsulum consultatione, favore atque præsidio, tanta tamque ardua negotia dirigeret atque disponeret : quod in hac ipsa civitate propter notoriam Sanctitatis suæ invalitudinem, et quoniam plerique illustrissimi principes ad eum locum convenire denegabant, nullatenus fieri potuisset. Accedebat insuper ad hoc, quod locus iste nimium vicinus videbatur potentiæ Hussitarum et magnæ imprudentiæ tributum fuisset (maxime post cognitionem periculi, quod non parum formidabile esse orator referebat [1]) universalem Ecclesiam tanto supponere discrimini : quin insuper neque eo, quo facta est modo, hæreticorum vocationem sine offensa, vel saltem tacita detractione damnationis de ea hæresi in sacro Concilio Constantiensi factæ sua Sanctitas sustinere potuisset, cum per vocationem illam non ad disputationem solum, sed ad Spiritus sancti commune judicium Ecclesia nostra Catholica et hæretici æqualiter invitarentur : illius enim vocationis verba, ut cum pace vestra dicam, hæc sunt : Ecce jam locus ac facultas plenæ audientiæ præbetur, jam invitamini non coram paucis, sed universis : audiemini quantumlibet, audictis et nos ipsos respondentes, Spiritus sanctus adstabit medius, Spiritus judex et arbiter, quid in Ecclesia tenendum et agendum sit : erimus simul et in oratione perseverantes, et tamdiu ferventer suam pietatem jejuniis, gemitibus, precibus, obsecrationibus ac sanctis operibus interpellabimus, usquequo ipse charitatis auctor et veritatis doctor corda universi populi illustrabit ad cognoscendam amplectendamque veritatem et unitatis sententiam. Ecce, quod per hæc verba non ad recognoscendum damnatum errorem Hussitæ vocantur, sed submittendum se pariter cum Ecclesia Catholica ad investigationem veritatis, quod certe Hussitis favorem et auctoritatem majorem, fidelibus vero ambiguitatem et perplexitatem præstare videbatur.

« Sed quando illis fuisset, ut convincerentur et ad cognoscendum damnatum errorem, audientia præstanda, locus ipse ad id deputari non debuisset, attento quod, secundum relationem oratoris illius, certæ civitates circumadjacentes illo pestifero morbo labefactari cœperant ». Et infra : « Non erat etiam ille locus Græcis, ad unionem tam pie tamque ferventer adspirantibus accomodatus. Plures etiam aliæ causæ et graviores illius commutationis deliberationem auxerunt ». Et infra : « Bononiensis Concilii novam

[1] Lib. XVII. p. 77. — [2] Ext. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. Tom. IV. vol. 1. p. 187.

[1] Ann. 1431. num. 20.

convocationem : omnibus mundi præsulibus atque principibus intimavit, etiam illis ex vobis, Patres optimi, qui pro tempore hic residebant, optima spe fretus ne hujusmodi Sanctitatis suæ mandatis orthodoxis quisquam vestrum contrairet. Sed, heu! reverendissimi Patres, nedum mandata Sanctitatis suæ spreta sunt, sed quidam ex vobis ante dissolutionem segnes et ad veniendum remissi videbantur, post dissolutionem solertissimi atque præpetes facti sunt quidam qui hic aderant cum aliqua displicentia, post dissolutionem læti et immobiles permanserunt, quod certe (nisi ex impressione aut timore, qui caderet in constantes viros factum sit) quam sit ab obedientia et humanitate vestra alienum, vos ipsi judicate. Spectat etiam ad summum Romanum Pontificem non solum generales Synodos convocare, sententias roborare, Concilia convocata revocare ; alias in irritum labitur quidquid præter ejus auctoritatem statuitur ; et non proprie Concilia, sed conciliabula nuncupantur. Textus est *di. c. multis* ». Et infra :

« Majori cum admiratione dignum extimatum, quod Romanum Pontificem citare præsumpseritis, dum *dist.* 9. *q.* 3. scriptum sit : Nemo judex judicabit primam Sedem justitiam temperare desiderantem, neque etiam ab Augusto, neque ab omni clero, neque a regibus, neque a populo judex judicabitur. Et glossa super verba : *Omni clero* ; habet ita : Argumentum quod Concilium non potest papam judicare, ut Extra. *de electionibus significasti*, unde si totus mundus sententiaret in aliquo negotio contra papam, videtur quod papæ sententiæ standum esset, *ut* XXIV *q.* 1. Hæc est fides, nec ob argumentum gl. in contrarium, quia orbis major est urbe ; 93. *di. legimus* ; quia illud intelligitur cum papa dissentiret a tota Ecclesia in articulis fidei. 19. *dist. sicut Sancta*, ubi est glossa ad hoc notabilissima super verbo : *Præsumpserit* ; et illa gl. satis sufficienter solvit objectionem, quæ fieri possit per c. illud *Frequens*, editum in sacro Concilio Constantiensi, quod certe non ita arctat papam, quin possit ex suprema sua auctoritate super loco et tempore celebrandi Concilii dispensare : quam quidem auctoritatem nimis impia vult præsumptione violare quisquis ejus potestatem tentat infringere favendo cupiditatibus suis, et id quod accepit a veteribus non sequendo, ut est textus 19. *di. ita Dominus*, moraliter etiam hujusmodi legum circumstantiæ semper in auctoritate et prudentia principis reservatæ sunt, mutatis enim illis frequenter non solum dispensationem, sed abrogationem leges passæ sunt ». Et infra :

« Formale legis est causas, personas, loca et tempora meriti *dist.* 29 *sciendum*, etc. neque propterea *c. illud Frequens* et alia edita in sacro Concilio Constantiensi cassa et invalida reputari debent ; quotidie enim in positivis, etiam sine causa insit, ut est doctorum communis sententia, papa dispensat, eaque penitus tollit legibus in sua soliditate remanentibus.

« Illud prætereo, Patres optimi, quam sit ab omni religione alienum Domini nostri Jesu Christi vicarium ad instantiam et pro interesse unius viri etiam quantacumque dignitate præditi vestro decreto impeti et molestari. Scio, quod scitis, reverendissimi Patres, et frequentius me vidistis cap. illud *Frequens* ». Et paulo infra : « Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminari : sed Sedis istius præsulem suo sine quæstione reservavit arbitrio, voluit B. Apostoli successores cœlo tantam debere innocentiam, et subtilissimi discussoris indagine inviolatam habere conscientiam. Nolite æstimare eas animas inquisitionis non habere formidinem, quas Deus præ cæteris suo reservavit examini. Scitis insuper, Patres, quanta cum humanitate Marcellinum episcopum almæ Urbis, suo ore etiam de idololatria convictum, Concilium rite congregatum colligere in sinu suo causam suam exhortatum est, tanquam non liceret a quoquam primam Sedem judicari 21. *di. Nunc autem* : facit ad hoc *c. sequens, etc.* 1. *In tantum illud ibi*.

14. « Sub silentio prætereundum esse statui, Patres reverendissimi, quam fuerit a vestra sapientia et charitate remotum, post illam loci mutationem contra libertatem, auctoritatem et potestatem summi Romani Pontificis conatos vos esse, imo verius præsumpsisse plura statuere, et edita promulgare, nostis quam formidabiles esse hujusmodi trangressiones, sanctorum Patrum decreta declarent ; unde non dubium est, ut est textus 22. *dist. cap.* 1 *omnes*, quod pluries allegavimus, quia quisquis cujuslibet Ecclesiæ jus suum detrahit, injustitiam facit ; qui autem Romanæ Ecclesiæ privilegium detrahit, ab ipso summo omnium Ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic proculdubio in hæresim labitur ; et cum ille vocetur injustus, hic est dicendus hæreticus : fidem quippe violat, qui adversus illam agit, quæ mater est fidei, et ille contumax invenitur, qui eam cunctis Ecclesiis non prætulisse cognoscitur. Sed si neque pœnæ formido, neque conscientiæ vermiculus reprimere vos potuit, Patres optimi, saltem commune, quod habent membra cum capite depresso discrimen continere vos debuit : finis enim illius capitali : Aliorum hominum, cujus toties mentionem facimus, talis est. Rursus patet sanctorum Pontificum dignitatem Sedis ejus factam esse toto orbe venerabilem, dum illi quidquid fidelium est ubique submittitur, dum totius corporis caput esse designatur. De hac mihi per prophetam dictum videtur, si hæc humiliatur ad cujus confugietis auxilium, et ubi relinquetis gloriam vestram ? » Interjectis gravissimis adhortationibus, quibus Basileenses obsecravit, ut

cum ipso ad peragendum Concilium convenirent, addidit nuntius :

« Quoniam Concilii desiderium Sanctitati suæ et vobis commune esse videtur, suum tamen tanto ferventius quanto plus sua interest, utpote qui in eo prodesse habet, debet et vult, decrevit et deliberavit, et vult, ut omnino Concilium generale celebretur, in quo sua Sanctitas non solum adesse et præesse vult, sed ut membra condignam reformationem humili et mansueto animo tolerent, statuit ut in primis reformatio a persona suæ Sanctitatis inchoetur, non solum a tempore, quod ad summum Apostolatus apicem assumptus est, sed teneræ juventutis, procedaturque ad reliqua totius Romanæ curiæ membra : demum alios mundi principes atque prælatos secundum gradus tangat et pungat, quo totus Christianæ professionis populus correctionis fructum salutemque percipiat, statuens sacrum illud Concilium ita protegere, ut nullo unquam tempore illud dissolvi patiatur, nisi prius quantum possibile erit et Deus permiserit, sectæ vepres hæresum et discrimina ab agro Dominico procul pellantur, quo Christi populus unus et pacificus factus, atque Evangelicæ vitæ puritate renovatus, ac Christi charitate et devotione accensus, Christi crucem atque Christiani populi sanguine madefactos mucrones in hostes crucis Domini et Terræ-Sanctæ occupatores convertere possit, quam diem si Deus dederit, ut oculis propriis sua Sanctitas intueatur, nihil in hac vita fructuosius, nihil desiderabilius, nihil jucundius sese consecuturam speraret. Hic erit, Deo rem et causam suam promovente et protegente, Patres optimi, sacri illius Concilii finis, hic terminus, hic fructus ». Egit deinde archiepiscopus Tarentinus de præcipuis duobus dissensionis capitibus, nimirum de loco et tempore celebrandi Concilii, ad quam tollendam controversiam subjunxit assentiri Eugenium, ut abrupta omni mora in unum Concilium coalescant, deprecari vero Basileenses, ut ipsi in Italia locum designent. Tum subdit :

« Quod si forsan Germaniæ reformationem reductionemque Bohemorum commodius in Germania fieri arbitraremini, sua Sanctitas est alterius longe sententiæ, ut præmissum est, præsertim quia auctoritas præsentiæ Sanctitatis suæ ad tantarum rerum expeditionem plurimum necessaria videtur, et an ultra Italiæ limites sese propter notoriam invalitudinem conferre posset, qui etiam quinquaginta passuum progressu laxatur, vos ipsi dijudicate. Neque existimare debetis, Patres optimi, Bohemos si eorum intentio pia et recta foret, ab eorum salute, ab unione fidelium, ab amœnissima pace propter loci distantiam retardari, neque propter ipsorum hæreticorum reductionem (quam tamen credere, consideratis multis, mens refugit) postponenda est Orientalis Ecclesiæ revocatio, quæ tantis Patribus incredibili sapientia et sanctimonia refertis abundavit, unde scilicet doctrinæ fidei gloria merito est tributa, cujus inclinationem nusquam hactenus promptiorem vidimus, neque stricto et justo Dei judicio magis necessariam, neque a tam pio et Catholico principe oblatam. Pereunt sane in tarditate reductionis ducentum Hussitarum animæ, pereunt Orientalium schismaticorum et absque dubio et longe plurium : modus est igitur, absque intermedio utrique invitentur, ne cum illis simul pereamus et nos, et ut, si illi obstinatione ad gehennam ædificent, liberemur et nos. Possunt certe uno eodemque contextu ad unitatem Ecclesiæ hi duo populi revocari, possunt et debent, maxime cum ab altero invitemur et nos. Tamen si in ea opinione vestra persistitis, placet suæ Sanctitati, ne propterea ab ejus unitate recedatis, quod in ambarum harum rerum expeditione reverendissimus dominus meus legatus intendat. Placet insuper, quod vos eidem adjumento sitis, si hoc fructuosius, quam sine intermedio ad Concilium proficisci existimatis, quod si complementum rerum hujusmodi per dominum legatum et vos fieri non possit, reliquum quod ad perfectionem extabit, supplebitur in Concilio generali, etc. »

15. *Basileensium responsio futilis et fallax.* — Non his permoti Basileenses propositam a Colocensi et Tarentino archiepiscopis concordiæ rationem respuerunt, ac die tertia Septembris inito solemni cœtu, Pontificiis nuntiis prolixa, sed fallaci et fucata oratione [1] respondere, contendentes Concilii auctoritatem Pontificiæ antecellere, quod probare nisi sunt divino illo oraculo [2] : *Si peccaverit in te frater tuus, dic Ecclesiæ : et si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus;* quod sacrum Christi imperium in hunc travere sensum ut nemo, neque ipse Pontifex universali voce excluderetur; Concilium autem interpretati sunt nomine Ecclesiæ, cum ipsam in eo solemni præsulum cœtu referret : sed Concilium acephalum, uti Basileense erat, referre Ecclesiam nunquam probarunt : genuinum porro divinæ illius sententiæ sensum multis explicat Sanderus [3], id nimirum intelligi perspicue de Ecclesiastico judice, qui causis excutiendis præsit, posse etiam nomine Ecclesiæ Synodum exprimi, sed cui summus præses, nimirum Christi vicarius intersit.

16. Attulere præterea Basileenses Joannis XXIII exemplum, qui Constantiensis Concilii imperiis fuerit obnoxius, dum illud sua fuga solvere conabatur; sed disparem Eugenii causam fuisse ostendimus, cumque Joannes non Pontifex verus vel saltem ambiguus esset, potior

[1] Ext. in præd. Append. p. 100. — [2] Matth. XVIII. — [3] Sander. de visib. monarch. l. VII.

Concilii auctoritas existimata. Defluxere postea Basileenses ad querelas, quas nuntii Pontificii fuderant, ipsos a Dominico Capranica subornari se sivisse, ii vero subjecere, Dominicum ipsum cardinalem Firmanum (quem eo honoris titulo contra Eugenii decretum jam ante allatum de iis, qui cardinales habendi essent exornarunt) gravissime in Synodo ipsa conquestum de injuria sibi illata ab Eugenio, atque a Concilio jus, quod a Pontifice obtinere non potuerat sibi dici poposcisse. Conati sunt etiam sese liberare infamia, in quam accesserant oppugnando Pontificiam auctoritatem, qua solutum erat Concilium, prout ipsi putabant, ac se obluctatos addidere, ut tuerentur Constantiensis Concilii decretum de celebrandis Conciliis. Ad mutandum denique locum pro celebranda Synodo flecti non potuere.

17. *Insignes viros consulentes deterret Eugenius ne Basileam adeant, episcopos varios ad se convocat, Sigismundum adhibet, Basileensibus nefaria usque molientibus.* — Inter hæc jurgia cum nonnulli egregii viri in procinctu starent adeundæ Basileensis Synodi, Eugenium consuluere, an eo conventuri essent : quorum ipse prudentiam observantiamque erga Sedem Apostolicam commendavit [1] et causas traducti a se Bononiam Concilii hisce litteris significavit.

« Eugenius, etc. Cum sincero cordis fervore celebrando Concilio pro universali Ecclesia diligentissime reformanda et corrigenda desideraverimus personaliter interesse, tum novitas Pontificatus nostri, tum Patrimonii Romanæ Ecclesiæ in partibus Italiæ necessaria imminens reformatio, propter magnam earumdem partium perturbationem, tum adversa valitudo nostra, et quod ad partes ultramontanas non satis tutus videretur accessus, quominus eidem Concilio possemus personaliter interesse, nos necessario prohibebant. Ex quibus et aliis necessariis rationibus impulsi, cum nostrum sit dumtaxat universale Concilium convocare atque dissolvere a Basilea, ut præmittitur, avocavimus atque idem ad civitatem Bononiensem duximus transferendum : in quo quidem, pia Dei miseratione annuente, tam concernentia reformationem status Ecclesiastici, quam Christianæ fidei exaltationem, quam etiam totius populi Christiani pacem et tranquillitatem tractare, agere ac etiam consummare intendimus, atque vos et universos Ecclesiastici ordinis gradus illuc cum tempus aderit convocare. Quod vero nonnulli prælati, ac etiam clericalis ordinis contra et præter decreta ac dispositionem nostram ad præfatam Basileæ congregationem accesserint, quidam potius sæculares principes, a quibus illis variis suggestionibus sunt compulsi, quam eorum spontanea voluntas in causa fuere : illi enim temporalem Ecclesiæ jurisdictionem, quoad possunt, evertere seu enervare cupientes, cum palam non possit, clam ac certis quibusdam coloribus, nos atque dictam Ecclesiam oppugnare non desinunt : qui quidem, prout firmiter speramus, justo Dei judicio conatus suos contra nos et dictam Ecclesiam in vanum effundent, cæterum in se ac salutem suam proculdubio retorquebunt, etc. Dat. etc. XIV Septembris anno II ».

At Basileenses in sessione sexta, celebrata Septembris die VI, cui Branda cardinalis Placentinus et Dominicus Capranica, ac triginta duo præsules interfuere, contumaciæ insimularunt Eugenium, qui monitus, ut edictum de soluta Synodo Basileensi rescinderet iretque ad Concilium vel oratores mitteret, Synodalia monita sprevisset. Contra autem piam concionem [1] habuit Tarentinus archiepiscopus internuntius Pontificius, proposito eo sacro themate [2] : *Obsecro vos ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis;* ac præsules rogavit, ut judiciariam actionem temerariam in Pontificem et cardinales intermitterent : qui arroganter responderunt ea se de re deliberationem habituros, ac mox Synodalium causarum actor cardinales contumaciæ accusavit, qui vocati venire neglexissent.

18. Cum hæc audivit Eugenius, ut illorum impudentiæ atque audaciæ obstaret, ne aliquod per ipsos insigne damnum rei Christianæ inferretur, plures episcopos interque alios Salernitanum, Florentinum, Tranensem, Amalphitanum, Jadertinum nec non plures abbates ad se accersivit, quibus hæc mandata missis hisce litteris dedit [3] :

« Eugenius, etc. Fraternitati tuæ in virtute sanctæ obedientiæ injungimus et mandamus tenore præsentium, quatenus, omni dilatione postposita, infra mensem a data præsentium computandum veniendi ad nos in prædictam curiam iter arripuisse, ac te nostro conspectui debeas præsentasse, cum occurrant nonnulla ad præsens statum et honorem nostrum et Romanæ Ecclesiæ concernentia, ex quibus opportunum et valde expediens arbitramur, quod nonnulli prælati absentes, inter quos deputavimus et elegimus fraternitatem tuam, in Romana curia sint præsentes, quorum assistentia decoretur præfata curia, et consiliis, cum expediens fuerit, Ecclesia roboretur. Dat. VI Octobris ». Vocarat [4] etiam antea VI Junii Eboracensem archiepiscopum, ut ejus opera in rebus gravissimis uteretur. Nec desiere plura novare Basileenses : in septima enim sessione, sexta Novembris die, Basileenses sanxere ingrediendi conclavis diem ad sexagesimum extrahendum, si Romanam Ecclesiam suo orbari pastore contingeret.

In octava, decimoctava die Decembris Euge-

[1] Lab. XV. p. 104.

[1] Ext. in ead. præd. Append. p. 100. — [2] Ephes. IV. — [3] Lib. XV. p. 108. — [4] Ibid. p. 86.

nius iterum monitus est, ut excurrente dierum sexaginta spatio, edictum de solvendo Basileensi Concilio cogendoque alio abrogaret, iretque Basileam, vel legatos mitteret, atque obtemperare detrectanti judiciorum suorum severitatem intentarunt : cardinalibus pariter cardinalitii gradus et sacerdotiorum privationem, ni accederent, interminati : in illos, qui ad indictum Bononiense Concilium pergerent, anathematis sententiam tulere, ac decrevere eorum, qui interessent, Synodo sacerdotia conferri a Pontifice non posse. Insolescentes adeo Basileenses præsules delinire Eugenius ac sibi conciliare annitebatur, cumque uni Sigismundo Romanorum regi in propagando suo conventiculo innitereutur, Pontifex Jordanum episcopum Sabinensem et Guillelmum tit. S. Anastasiæ presbyterum cardinales, Apostolicæ Sedis legatos V id. Augusti misit [1], ut cum ipso de transferendo Basileensi Concilio agitarent.

« Eugenius, etc. Vobis cum præfato rege nonnulla ardua dictæ fidei et Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ negotia fidelium pacem concernentia, necnon causam congregatorum in Basilea tractandi et concludendi et, si opus fuerit et vobis expediens videbitur, super celebratione generalis Concilii cum præfato rege in aliquo loco idoneo cum illis modis, conventionibus et conditionibus, capitulis, fœderibus et pactis, quæ vobis opportuna esse videbuntur, tractandi, concordandi et indicendi, ac omnia alia et singula faciendi, petendi et exercendi, quæ salutarem fidei et Ecclesiæ statum et augmentum concernere dignoscitur, ad quæ sine alia nostra directione pro singulari vestra sapientia vos instructissimos esse judicamus, plenam et liberam de eorumdem fratrum consilio auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Domini MCDXXXII, V id. Augusti, Pontificatus nostri anno II ». Caruit ea legatio optato successu, cum in Germania res Bohemicas componendas Sigismundo videretur; iterumque Eugenius Lucido cardinale interprete nisus est Senenses permovere, ut deprecatores accederent apud regem eumdem, tum inter ipsos agentem, quo Senas Basileense Concilium transferretur, in quam etiam sententiam ad illos scripsit [2].

19. *Legatos mittit Eugenius Basileam cum plena potestate instaurandi ibi Concilium.* — Dimovendum [3] Basilea non visum est Concilium Sigismundo, qui etiam in suam sententiam traxit Eugenium ; quamvis enim in Italiam illud transferre, illique præsidere optasset, quia tamen Hussitæ Basileam pergere spondebant, ac Basileensis conventus spem dabat, ipsos a se in gremium Ecclesiæ reductum iri, ne ob commotam de loco dissensionem tanta res disturbaretur, Eugenius Cerviensem episcopum, Joannem Mellam duosque abbates Basileam misit [1], ut ejusmodi controversiam sedarent :

« Dilecto filio magistro Joanni de Mella decretorum doctori, notario, ac venerabili fratri Christophoro episcopo Cerviensi referendariis [2], necnon dilectis filiis Ludovico S. Justinæ Paduanæ et Nicolao S. Mariæ de Moviatis (Moniacis) Montisregalis diœcesis monasteriorum abbatibus, oratoribus et nuntiis nostris salutem, etc.

« Nulla major cura, testis est ipse cui notæ sunt cogitationes hominum Deus, continuo agitat mentem nostram postquam Altissimo placuit nos, licet immeritos, ad regimen summi Apostolatus assumere, quam ut Generale Concilium fieret, et eo loco et tempore, in quibus præesse illi personaliter possemus ut, quantum Omnipotens concederet, ea statuerentur et ordinarentur in eo, quæ ad laudem Dei cederent, et augmentum religionis spectarent et utilitatem reipublicæ Christianæ, quæ cum propter infirmitatem nostram et alias justas et rationabiles causas in civitate Basileensi, in qua olim statutum Concilium fuerat, fieri nullatenus posse videretur Concilium, quod ibi esse videbatur, auctoritate Apostolica dissolventes, illud in civitate nostra Bononiensi tempore tunc statuto de consilio et assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium duximus celebrandum, mandantes universis Ecclesiarum et monasteriorum prælatis, ut dicto tempore deberent ad dictum Concilium convenire, prout in litteris inde confectis plenius continetur.

« Cum autem in dicta civitate Basileensi nonnulli adversarum partium prælati, magistri et doctores, ac aliæ Ecclesiasticæ personæ, quæ se ad reductionem hæreticorum Bohemiæ, exstirpationem hæresum, pacem Christianorum et universalis Ecclesiæ reformationem asserunt congregatos, Concilium ipsum in præfata Basileensi civitate fieri et celebrari postulent et requirant ; nos, quamvis ex pluribus causis sanctius videretur, ut Concilium celebraretur loco et termino per nos statuto, tamen ne propter varietatem et dissensionem loci pro celebratione Concilii prosecutio tanti boni valeat retardari, ut bonus pastor providere volentes, ac considerantes plurimarum virtutum dona, quibus personas vestras Altissimus insignivit, sperantesque per vos potentes quidem opere et sermone, in magnis expertos, ac in nostris et ipsius Ecclesiæ negotiis præcipua fidelitate probatos, ea, quæ vobis committenda duxerimus, laudabiliter exsequemini, vobis cum præfatis et aliis personis Basileæ congregatis, tam de loco et tempore,

[1] Lib. XVII. p. 41. — [2] Lib. XV. p. 115. — [3] Ext. in Append. Basil. Conc. edit. Bin. p. 223.

[1] Lib. XV. p. 117 et 123. — [2] Lege Referendario. Vet. Mon. tom. VIII. col. 551.

quam aliis debite requisitis ad hujusmodi generale Concilium pro exstirpatione hæresum, reductione Bohemorum, pace inter Christi fideles statuenda, reformatione universalis Ecclesiæ celebrandum, ac aliis ordinandis et decernendis, quæ ad laudem Dei, augmentum fidei, salutem religionis Christianæ ac Romanæ Ecclesiæ, nostrum fratrumque prædictorum statum et honorem concernent practicandi, ordinandi, concordandi, capitulandi et concludendi, servatis tamen et adimpletis instructionibus seu advisamentis, devotioni vestræ per Bullas nostras sub data XIV kal. Januarii datis et ordinatis, auctoritate prædicta, plenariam de eorumdem fratrum consilio concedimus tenore præsentium potestatem, ratum et gratum habituri quidquid per vos actum et gestum fuerit in præmissis. Dat. Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXII, XVIII kal. Januarii, Pontificatus nostri anno II ».

« Ego Antonius tit. S. Marcelli presbyter cardinalis subscripsi. ✝

« Ego Jordanus episcopus Sabinensis card. de Ursinis subscripsi ✝.

« Ego Lucidus S. Mariæ in Cosmedin diaconus cardinalis subscripsi manu propria ».

20. *Monita Eugenii ad Senenses, et curæ adhibitæ pro pace Italiæ.* — Porro cum ad summum Pontificem Concilii dirigendi munus spectet, Eugenius per Jacobum Ebredunensem misit præcipua rerum capita[1], de quibus in Synodo agendum esset, nimirum ut Bohemis ad fidem orthodoxam reducendis, disciplinæ Ecclesiasticæ pristino restituendæ nitori, redigendis in concordiam principibus operam darent : tum omnia judiciaria Acta contra quoscumque Basileæ confecta rescindi ab iis jussit, vicissimque ipse Acta adversus eos, qui Basileæ agebant, pacis studio convulsit; deinde addita sunt hæc : « Item paratus est dominus noster abbreviare tempus Concilii proxime futuri Bononiæ, et etiam locum mutare, dummodo fiat in terris Ecclesiæ immediate subjectis in Italia, ubi dominus noster cum sacro collegio possit personaliter præsidere juxta consilium in Basilea existentium, et ibidem poterunt convenire et papa et dominus rex in Concilio, ubi multa bona fieri poterunt, quæ fieri non possent sine papæ præsentia ». Conventum denique, ut Basileæ celebraretur Concilium, de quo dicetur anno proximo ineunte.

Quod ad Sigismundum regem spectat ; illum, postquam Parmæ atque Placentiæ hyemavit, vocatum a Senensibus, ut Florentinos reprimeret, reliquo fere anni spatio Senis moratum, tradunt scriptores[2]. Cum vero ad iter se compararet, consilium dedit Senensibus Eugenius, ut Cæsarem quidem urbe exciperent, sed Cæsareis, non autem Mediolanensibus copiis succinctum, cum Philippus Pontifici Florentinis fœdere juncto infensus esset, ac turbas augere posset. Respuere non sine magno ipsorum detrimento Pontificium consilium Senenses, inflammato enim inde bello haud leviter eorum res attrita est, quæ cum pacis beneficio assurgere posset, eos ad illam colendam Pontifex Apostolicis litteris est cohortatus[1] :

« Dilectis filiis prioribus, gubernatoribus communis et capitaneo populi civitatis Senarum salutem, etc.

« Semper suasimus vobis pacem, ut palam vobis esse debuit, ex sola affectione et amore, quem ad vestram civitatem gerimus, et pro communi bono nos ad suadendum vobis pacem et procurandam concordiam commoveri : et quamvis nonnulla a vobis fierent, quæ vergerent in vilipendium nostrum et jacturam, tulimus omnia patienter, sperantes semper vos ad saniorem mentem esse reversuros, neque futuros omnino tam pertinaces in bello non solum periculoso vobis, sed etiam nobis et Ecclesiæ Romanæ molesto. Illud autem præcipue vos novimus non displicere nobis, si reciperetis charissimum in Christo filium nostrum Sigismundum Romanorum, Hungariæ et Bohemiæ regem illustrem cum ejus gentibus solum, quantæcumque essent, sed non placere nobis ullo modo ut alias gentes reciperetis, ne majus incendium excitaretur, etsi contrarium fieret, nos ostensuros vobis id maxime nobis displicere : vos aperte contemnentes nos quasi in nostrum vilipendium contrarium effecistis : itaque eorum, quæ postea acciderunt, nulli alii, sed vosmet impulsores et causa fuistis, neque aliorum suasione, neque sponte nostra, sed vestra culpa secuta sunt, etc. Dat. Romæ ». Interpretem quidem et arbitrum fœderis Eugenium Florentini et Senenses admittebant, sed postremi Sigismundum etiam ei adjungendum censebant[2], quorum votis assentiebatur Eugenius : verum cum id a Venetis, Florentinis, fœderatisque cunctis posceret nunquam obtinere potuit, eo quod Sigismundus graves cum ipsis inimicitias gessisset.

« Eugenius, etc. Laboramus summa diligentia (Senenses alloquitur), ut in præfati oneris et compromissi partem præfatum regem Romanorum advocaremus, quod sane a præfatis Florentinis Venetis nullo pacto potuimus obtinere asserentibus nullo modo æquum esse in præfatum regem, qui præfati Venetorum dominii dictorum Florentinorum colligati et confœderati publice sese ac palam inimicum ostenderit, dilecti filii nobiles viri Philippi Mariæ ducis Mediolanensis utriusque præfatorum dominorum manifesti

[1] Ext. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV, p. 1. — [2] Blond. l. V dec. 3. Sabell. ennead. 10, l. 2. Plat. in Eug. II et alii.

[1] Lib. brev. p. 64. — [2] Lib. XV, p. 113.

inimici partibus adhærendo, causam debere compromitti. Quamobrem, dilecti filii, cum affectus ac propositi nostri sit curam omnem ac diligentiam tam ad vestram, quam totius Italiæ, ac universi populi Christiani pacem et quietem conferre, neque id perficere valeamus aut laboribus parcere aut expensis, si, ut per nos præfatum negotium componatur, vobis placuerit oratores vestros bene instructos cum sufficienti mandato ad nos, quod et præfati Florentini facient, quantocius destinetis, etc. Dat. IV Novembris, anno II ».

Dum ita incumbebat Eugenius ad repellendum Etruscum bellum, fœderatæ Senensium copiæ in provinciam Patrimonii B. Petri excurrere, prædasque ex agris averterunt, ac Franciscus Piccininus Mediolanensium ductor in Picenum ex agro Senensi irrupit : de quibus damnis Pontifex apud Senenses conquestus est, ipsosque est adhortatus [1], ut verba amplissima, quibus se Apostolicæ Sedi addictos profitebantur, operibus confirmarent.

« Dilectis filiis prioribus, gubernatoribus communis, et capitaneo populi civitatis Senarum, salutem, etc.

« Vidimus excusationem, quam facitis per litteras vestras de præda abacta a terris Patrimonii per gentes, ut scribitis, ducales : quæ etiam si vera sint, debebatis tamen dare operam post sublatas offensas per dilectum filium Lucidum S. Mariæ in Cosmedin diaconum cardinalem legatum nostrum, ut etiam si vellent, non possent cum in terris vestris morentur, ne aut nobis querela, aut vobis excusatione opus esset. Cum fuerint ea quæ ablata sunt, restituta, erit gratissimum nobis vos fecisse debitum vestrum. Verum illa nos magis movent, de quibus admirari et dolere cogimur. Franciscum Piccininum de terris vestris ad turbandum statum provinciæ Marchiæ nostræ accessisse, quasi a vobis ob hanc causam dimissum, et quidquid incendii ibi excitatum est, dici apud vos esse conflatum. Varios insuper tractatus et conspirationes contra nos et Ecclesiam, prout conspicitur, in civitate vestra non solum habitos, sed initos fuisse et esse, quæ non sunt signa aut opera inconcussæ devotionis aut fidei, quam erga personam nostram et Ecclesiam Romanam habere vos et verbis et litteris significatis, sed potius malevolentiæ et simultatis seu publicæ seu particularis. Exhortamur igitur devotionem vestram, ut velitis id, quod cupimus, potius dare nobis facultatem pro bonis operibus vos commendandi, quam materiam aliter super hujusmodi rebus, quas ferre non intendimus, ne apud Deum et homines arguamur, omnibus remediis opportunis providendi. Dat. Romæ ».

21. *Acta cum Sigismundo de rebus componendis et de ejus adventu in Urbem.* — Vexante interea bello Eugenium Francisco Piccinino, quem Mediolani dux in ditionem Ecclesiasticam immiserat, Florentini plura in Pisano agro recuperarunt [1], turmisque Mediolanensibus magnam cladem quarta Junii die ad Montem Topolum intulere : lapsas vero fœderatorum res restituere Sigismundus submisso Hungarico equitatu nisus est. Cum rege autem ipso ita se gessit Pontifex, ut amicum quidem vellet, non tamen crederet se illius potestati, cum in re Basileensi infensum experiretur, illumque in Urbem admittere recusavit [2], cum Philippi Mediolanensis Romanæ Ecclesiæ hostis copias duxisset : adhibitique sunt interpretes concordiæ (ad quam etiam urgendam Francorum et Anglorum reges suos oratores misere, ut refert Ms. Diarii Veneti auctor [3]) tres cardinales, nimirum Jordanus Ursinus episcopus Sabinensis, Guillelmus tit. S. Anastasiæ presbyter, ac Lucidus diaconus S. Mariæ in Cosmedin qui egere inter cætera de Sigismundi in Urbem adventu, ut imperii insignia ab Eugenio acciperet, quem Pontifex paternis complecti studiis erat paratissimus, sed bellum finitimum prius compositum peroptabat uti Jordano cardinali Ursino (quem ex legatione revocabat) significavit [4] : tum vero Sigismundo, cui nunquam se benevolentia defuturum spondebat, exposuit [5] subjectis litteris quanta in rem Christianam bona ex mutua Pontificis et Cæsaris conjunctione proventura essent.

« Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ regi illustri, salutem, etc.

« Tam per litteras regiæ serenitatis tuæ, quam etiam per litteras dilecti filii nostri Lucidi S. Mariæ in Cosmedim sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis ad eamdem serenitatem tuam nostri et Apostolicæ Sedis legati, necnon per ea, quæ dilectus filius Jacobus de Cirik notarius noster, nobis ex tui parte plenius enarravit, sinceram voluntatem et intentionem tuam, quibus tum erga statum et honorem Romanæ Ecclesiæ, tum erga personam nostram specialiter offici intelligeris, plane et aperte percepimus. Adventus enim ad nos tuus, dum tamen pacificus et quietus, erit nobis certe gratissimus, idque tum exaltationis honoris ejusdem serenitatis tuæ causa, quam a longo tempore citra videre optavimus, præsertim postquam ad Italiam applicasti, tum ratione ipsius Ecclesiasticæ reipublicæ salutis, ac etiam universi populi Christiani. Quæ omnia ex felici et quieto ad nos adventu tuo, prout in votis tuis esse intelligimus et optavimus, Deo favente, sapientiæ tuæ ac etiam nostræ puræ intentioni secutura esse confidimus. Sed de his, quæ circa hujusmodi nego-

[1] Lib. brev. p. 65.

[1] Diar. Ms. Ven. Sabbell. enn. 10. l. II. S. Ant. tit. XXII. c. 9. § 9. — [2] Lib. XVII. p. 58 et 59. — [3] Diar. Ven. Ms. — [4] Lib. XV. p. 105. — [5] Ibid. p. 108.

tii dispositionem et tractatum necessaria sive opportuna incumbunt, plene ad præfatum Lucidum legatum scribimus, qui de his omnibus eamdem serenitatem seriosius informabit. Dat. Romæ, etc. V id. Octobris anno II ». Venit in Urbem proximo anno Sigismundus, atque imperialibus est redimitus ornamentis, ut ex ejus litteris [1] et vetustis Tabularii Vaticani Ms. [2] constat; ex quibus alii, qui id hoc anno collocant, emendandi sunt.

22. Interea recrudnere [3] in Neapolitano regno discordiæ inter proceres, tum adversus reginam Joannam concitatæ : ad quas sedandas Apostolicum nuntium eo legavit [4] Eugenius. Auxit terrorem Alfonsus rex Aragonum, qui classem ornabat; monuitque [5] Joannam Pontifex XVII Junii die, ut se adversus illius impetus muniret regnumque tutaretur. Extremo tamen anno ei significavit [6] nullum periculum imminere, tum addidit [7] : Quemadmodum scripsimus serenitati tuæ, dilectum filium nobilem virum Raynucium de Farnesio omnibus necessariis et opportunis instructum, ad te quantocius destinabimus ».

Cæterum luxit hoc anno Neapolis tristem Joannis Caraccioli, cujus nutu regnum tot annis administratum fuerat, cædem : quam describit ac proponit S. Antoninus [8], ut inconstantiæ rerum humanarum exemplum : cum enim nuptias filii cum Jacobutii Caldorii exercitus Neapolitani præfecti filia celebraret, atque felicitatis humanæ apices attigisse se et constabilivisse gloriaretur, immissis ab regina et proceribus sicariis, ne res novas moliretur in regno, noctu contrucidatus est, cum falso rumore, quasi regina vitæ discrimen adiisset, delusus, sicarios ipsos in cubiculum admisisset : quo cæso, nemo mutire ausus, et corpus sine funebribus honoribus sepulchro redditum est.

Agebat tum in Calabria Ludovicus III Andegavensis a Joanna II pro filio adoptatus, qui cum Neapolim, sublato æmulo, reverti speraret, Cobellam, quæ plurimum apud Joannam gratia poterat, obstitisse tradunt [9]. Cæterum de Ludovico a Joanna adoptato mentio fit in Eugenii litteris [10] in quibus illum unicum Joannæ filium vocat, eamque rogat, ut Provinciæ præfectum Avenionensi urbi seditionibus perturbatæ, ac Venusino [11] comitatui opem ferre jubet : præcepitque [12] Petro episcopo Albanensi cardinali Fuxensi, summa ei tradita potestate, ut ad concitatas ibi seditiones comprimendas omni studio incumberet.

Detrectasse Avenionenses excipere præsidem Pontificium traditur in Actis [1] Synodi Basileensis, cumque illi missis oratoribus flagitassent ab Eugenio, ut alium ipsis præficeret, neque is mutare sententiam Pontificiæ putaret esse dignitatis, Basileenses ad omnes dissensionum occasiones augendas intenti, specie concordiæ conciliandæ, Alfonsum S. Eustachii diaconum cardinalem vigesima Junii die Avenioni et Venusino comitatui contra fas præfecere [2]. Admisit ille provinciam inique delatam et avide expetitam, et auctoritatem, qua instructus fuerat, ut regi Castellæ ad Granatenses excindendos adesset, impetusque convertit in Pontificem; qui graviter ea de re apud Joannem regem questus est, eique significavit, uti privare ipsum sacerdotiis atque Ecclesiæ Saguntinæ administratione depellere constituisset.

« Charissimo in Christo filio Joanni Castellæ et Legionis regi illustri, salutem, etc.

« Quoniam, prout nosti, Alfonsus S. Eustachii diaconus cardinalis, ex legationis officio, de eodem a nobis institutæ, ut tibi occupato et expeditione contra infideles opportunos favores auctoritate nostra impenderet, omnes vires conatusque, quos in hostes fidei convertere debuit, contra nos et Romanam Ecclesiam effudit : civitatem nostram Avinionensem, quæ semper peculiaris ac devotissima filia dictæ Ecclesiæ extitit diversis fraudibus a nostra et ejusdem Ecclesiæ devotione et obedientia subducendo, asserendoque se legatum in eadem civitate, venerabilem fratrem nostrum Marcum episcopum Avinionensem ex commissione et mandato nostris gubernatorem dictæ civitatis perperam abire a dicta civitate coegit, tantumque in dicta Ecclesia excitavit incendium, ut per eum non steterit, quin unio Ecclesiastica tantis olim laboribus recuperata non mediocriter dissiparetur. Horum ac similium facinorum consideratione inducti, licet contemplatione tuæ serenitatis, cujus idem cardinalis regnicola est hactenus patienter cuncta tulerimus, omnibus modis experiri volentes, si præfatus cardinalis ab iniquo ejus proposito recedere ullo modo intenderet, decrevimus Ecclesiam Saguntinam, quam idem hactenus habuit in commendam, ab eodem cardinali abdicare, alterique qui eidem tuæ serenitati gratus sit conferre, ac etiam de suis aliis beneficiis disponere : hortantes in Domino eamdem excellentiam tuam, quatenus per tuas litteras, nobis velis intimare, quinam ad præfatam Ecclesiam Saguntinam a nobis conferendam eidem serenitati gratior sit atque acceptior, etc. Datum pridie kal. Februarii an. II ».

23. Mutavit mentem Eugenius, nec sacerdotia Alfonso ademit uti visuri sumus, sed primum clementia ipsius animum flectere conatus est : tum vero armis Fuxensis cardinalis opera

[1] Ext. de eo lit. An. Chr. 1433. num. 42. — [2] Barth. e Turc. Ms. arch. Val. sign. num. 111. an. 1433. — [3] Lib. XV. p. 66. — [4] Ibid. p. 86. — [5] Ibid. p. 88. — [6] Ibid. p. 115, — [7] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 7. § 7. — [8] Sum. ubi sup. — [9] Lib. XV. p. 101 et 102. — [10] Ibid. — [11] Ibid. p. 3 ad 12. — [12] Act. Conc. Basil. cong. sess. IV.

[1] Ext. ad decr. ib. — [2] Lib. XV. p. 124.

ejus audaciam fregit[1], pepulitque Avenionensi comitatu, ut constat ex parte hac litterarum, quæ Pontificio nomine idibus Septembris proximi anni vulgatæ sunt, in quibus ita de Basileensibus belli illius auctoribus expostulat[2] : « Quod nunquam est lectum, ipsi in civitate nostra Avinionensi et contra nostram voluntatem constituere legatum ausi sunt, illam tyrannidi unius cardinalis nuper cum eis convenientis subjiciendo, spreto vero legato de latère, per nos et Sedem Apostolicam constituto : unde tot guerrarum strages, tot rapinæ, tot homicidia, tot incendia suborta sunt. Sed tandem clementissimus Deus sua misericordia favit parti justiorem causam habenti, quia nostro vero dominio et sub nostro legato ipsa civitas est subjecta ». Ad componendum ejusdem urbis statum vetuit Eugenius[3] taxillorum ludum, cum fons plurium vitiorum esset ac malorum, idemque contulit summam fisci Pontificii præfecturam Francisco tit. S. Clementis nepoti, ad quod munus cum integritate gerendum conceptam sacramenti formulam præscripsit, ex qua illud officium inituri fidem obstricturi essent.

24. *Bernardinus Senensis a calumnia hæreseos vindicatus.* Vindicavit[4] hoc anno idem Pontifex Bernardinum Senensem Minoritam, qui postea sanctis fuit adnumeratus, ab ignominiosa hæreseos calumnia, quam ex pio illius facinore, in sanctissimo scilicet nomine Jesu novis efformato characteribus ad adorandum proposito, ipsi struxerat Michael causarum fidei in Romana curia actor, qui perperam interpretatus nonnulla alia ejus gesta adductis aliquot falsis testibus, Joannem tit. S. Sixti presbyterum cardinalem excitarat, ut superiori anno Bernardinum ipsum, illique sacris studiis conjunctissimos in judicium vocaret, diemque peremptorium constitueret. Tuendam suscepere beati viri causam Senenses, questique sunt[5] iis de rebus apud Eugenium, qui mox, explorata Bernardini integritate, libellum, quo citatus fuerat, rescidit et ab omni impietatis crimine purissimum orthodoxæ religionis propugnatorem vindicemque pronuntiavit[6] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cum fide dignorum testimoniis nobis luculenter innotuit, quod dictus Bernardinus (nimirum Senensis Ordinis Minorum) reputetur, habeatur et sit homo honestæ conversationis, vitæ laudabilis et religiosæ, et optimæ famæ, nedum Catholicus et Christianus fidelissimus, sed et acerrimus et rigorosus hæresum exstirpator, et ob ejus integritatem vitæ, laudabiles verbi Dei prædicationes, et salutares bonorum operum fructus, præclarissimus fidei Catholicæ prædicator et instructor rectissimus, in omni fere Italia et extra inter cæteros famosos evangelizatores verbi Dei præsentis ætatis, probatus et notus communiter referatur, nec unquam fuerit de hæresis crimine apud bonos et graves, ut proponitur, diffamatus, quinimo repertus traditionibus et mandatis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, ejusque summorum Pontificum, doctorum et sanctorum Patrum totis viribus inhærere, ac profiteri et prædicare quidquid eadem sancta mater Ecclesia jubet et docet, nec ab eis in aliquo deviare, proponatque nostris et dictæ Ecclesiæ, sicut semper assolet humiliter et devote, præceptis et jussionibus protinus obedire : nos cupientes eumdem Bernardinum salutiferis prædicationibus et aliis divinis obsequiis eo liberius intendere, quo fuerit ab antedictis odiosis impugnationibus absolutus ; ut ex ejus virtuosis operibus incrementum fidei Christianæ et salutaria proveniant documenta, præmissis et aliis nonnullis rationalibus causis animum nostrum moventibus, statum causæ hujusmodi habentes præsentibus pro expresso, persuasiones et originem, media et sequentia quæcumque et quascumque alias super præmissis cum præcedentibus ad dictam citationem dependentibus, incidentibus, emergentibus et connexis, causas pendentes et motas, et causarum merita, cum sint de majoribus ad Sedem nostram immediate spectantes, et sine nostro scitu : ut supra commissa dicantur ab eodem cardinale, ad scrinium nostri pectoris et ad nos tenore præsentium advocantes, illas penitus exstinguimus, cassamus, annullamus, etc. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dom. MCDXXXII, VII id. Januarii, Pontificatus nostri anno I ».

Porro de Bernardini[1] sanctitate et cœlestibus in tuenda ejus fama prodigiis nonnulla hic adjungere alienum ab instituto non erit. Refert ejus Vitæ auctor Sigismundum Romanorum regem, dum Senis agebat, cum plura de viri sanctitate accepisset, arctissimam cum eo amicitiam contraxisse, adeo ut singulis diebus vel illum adiret, vel ad se evocaret, secumque etiam Romam adduxisse, quem cum adequitantem in Cæsareo comitatu rector inspexisset, ipsum aculeato scommate perstrinxisse, moxque divina ultione ex tecto vehementi vento in terram præcipitem actum membrisque collisum : cognita vero casus infelicis causa ad Bernardinum se deferri voluisse, a quo postulata venia pristinæ valetudini est restitutus. Ut porro viri sancti famam asseruit Eugenius, ita alios hypocritas, qui religioso cultu subornati, impietatis virus simplicibus aspergebant, insectatus est, in quos Antonium Ostiensem ac Jordanum Sabinensem card. episcopos animadvertere jussit[2]:

[1] Lib. brev. p. 71. — [2] Ext. in Dipl. inser. lit. Eug. allatis in sess. XVI Concil. Basil. — [3] Lib. XVI. p. 168. — [4] Lib. XV et XVI. p. 204. et apud Wadding. hoc an. num. 5. — [5] Waddin. ubi sup. — [6] Sup. pag.

[1] Vit. S. Ber. apud Sur. t. III. die XX Maii. — [2] Lib. XVII. p. 44.

« Eugenius, etc. Cum, sicut accepimus, in plerisque mundi partibus quædam secta hæreticorum nefanda, quæ *Fraticelli de la Opinione* vulgariter nuncupatur, operante satore zizaniæ, proh dolor! eruperit, quæ pestiferum virus evomens simplices animas suis tendiculis et palliatis coloribus, sub prætextu simulatæ sanctitatis, illaqueando decipit, illas æterno satagens igni transmittere consumendas, vobis etc. Dat. an. Incarnationis Dom. MCDXXX, kal. Maii ». Ea in re usi sunt cardinales opera Joannis e Capistrano, quem etiam censorem fidei creavit Eugenius : qui collapsæ etiam regularis observantiæ in Franciscana familia, in qua Bernardinus et Joannes ipse veluti duæ sanctitatis gemmæ emicabant, in pristinum splendorem revocandæ cupidus, Guillelmum e Casali, qui sacro eidem Ordini præerat, summa ad rem perficiendam auctoritate instruxit, rogavitque principes, ut ad frangendam pio operi obluctantium pertinaciam eum juvarent.

EUGENII IV ANNUS 3. — CHRISTI 1433.

1. *Ad Concilium Basileæ instauratum accedunt Bohemi, cum quibus disceptatio habetur.* — Instauratum est ab Eugenio anno a Virgineo partu millesimo quadringentesimo trigesimo tertio, Indictione undecima, jam ante a se dimissum Basileense Concilium, ob potissimam Bohemorum causam, de quorum ad Concilium adventu rebusque cum ipsis gestis, hæc Coclæus [1] collegit, historiæque Hussitarum Monumentis consignavit : « Quarta die Januarii pervenerunt Basileam ». Et infra : « Postridie, ut ait Æneas, vel nono die, ut nonnulli habent, ejusdem mensis, cum ad Synodum accessissent Bohemi, Julianus cardinalis legatus illos benigne allocutus longam et luculentam habuit orationem ad ea, quæ pacis et unionis essent eos cohortans, cujus sane orationis initium sic habet : Locuturus [2] pro publica populi Christiani utilitate opus mihi esse arbitror, ut personam privatam exuam, et induam publicam et tam publicam, ut omnes comprehendat, et nemo ab ejus jurisdictione eximatur, etc. At prolixior est ea oratio [3], quam, ut hic commode recitari aut inserí queat, digna alioqui atque etiam necessaria, ut hoc tempore legeretur ab omnibus, qui de Scripturis superbientes Ecclesiæ auctoritatem vel parvifaciunt, vel omnino contemnunt. Cæterum Bohemi, quibus par facundia non erat, pauca responderunt ».

Affert idem auctor vetusto Codice horum orationem a Joanne Rokyzana habitam, quam primum gratias Deo egere, qui ipsos solari dignatus esset : tum Juliano cardinali legato, qui venientes benigne excepisset : tum diem constitui petiere, quo audirentur. Designata est XVII Januarii, qua Rokyzana primum articulum de communione sub utraque specie proposuit, ac disputationem in tertium diem protraxit : postea Nicolaus Thaborita articulum secundum de corrigendis peccatis publicis bidui spatio in medium attulit : deinde Uldaricus Orphanorum presbyter tertium de libera prædicatione duobus diebus protulit : quartum denique de civili clericorum dominio Petrus Payne Anglus triduo absolvit. Cum ita Bohemi perorassent, Julianus cardinalis Concilii præses post plura, quibus optimas spes de illis Synodum concepisse ex iis, quæ professi essent, et inter cætera, se Ecclesiæ semper firmissime adhæsuros, præfatus est [1], addidit eos proposuisse diebus proximis quatuor tantum articulos, sed præter hos plura ipsos peregrina dogmata, in quibus a Concilio dissentirent, tenere, quæ erant depromenda : et Nicolaum quidem id indicasse, dum Joannem Wicleffum Evangelicum doctorem vocavit, atque ideo ejus dicta ab ipsis coli. Cum vero fœdissimas ille hæreses adversus sacramenta disseminarit, quæsiturum se ab ipsis quid de illis sentirent, nec prolixo sermone, sed verbo : *Credimus* ; aut : *Non credimus*, respondendum ; se pariter et Synodi Patres de sua fide responsuros : « Parati

[1] Cocl. hist. Huss. l. VI. — [2] Ext. in Appen. ad Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. 191. — [3] Ext. ib. et p. 193.

[1] Ext. ejus orat. apud Cocl. hist. Huss. l. VI.

enim, inquit, sumus juxta B. Petri [1] doctrinam unicuique poscenti reddere rationem de ea, quæ in nobis est fide ». Quibus dictis, cum cardinalis Wicleffi articulos in Constantiensi Concilio damnatos in medio posuisset, in scripta redactos Bohemi oratores cum prius inter se consilia contulissent, respondere venisse ad id tantum quatuor, ut illos articulos proponerent non tam suo, quam regni Bohemici nomine.

2. Ad hos itaque respondere jussi, assentiente Concilio, Joannes Ragusinus [2] universi Prædicatorum Ordinis procurator, in cardinalium collegium postea cooptatus, Ægydius [3] Carlerius Ecclesiæ Cameracensis decanus, Henricus [4] Kalteise Confluentinus Dominicanæ familiæ alumnus, postea archiepiscopus Nidrosiensis creatus, ac Joannes Palomarius [5] archidiaconus Barchinonensis et causarum sacri palatii auditor, viri doctrinæ spectatissimi : quorum prolixæ conciones [6] extant. Quamvis vero optime respondissent nostri ad Bohemorum articulos, eos tamen hi pertinacissime defendere annitebantur adeo ut Joannes Rokyzana Ragusini responsiones sex diebus oppugnarit : « Disputatum est quinquaginta diebus », ait Æneas Sylvius [7], « multa in utramque partem adducta. Postremo cum victa Hussitarum perfidia vinci nollet, ad tractatus ventum. Tentatum si forte amice trahi possent. Missi et oratores ex Concilio in Bohemiam viri doctissimi, et qui gentis versutiam nossent. Multa cum Bohemis agitata, nunc pacis spes facta, nunc belli metus ».

Ultima Novembris die ediderunt Concilii oratores cum Pragensibus hanc concordiæ formulam [8] de usu calicis : « Quod dictis Bohemis et Moravis suscipientibus Ecclesiasticam unitatem et pacem realiter et cum effectu tam in omnibus aliis, quam in usu communionis utriusque speciei, fidei et ritui universalis Ecclesiæ conformibus, illi et illæ, qui talem usum habent, communicabunt sub duplici specie cum auctoritate Domini nostri Jesu Christi et Ecclesiæ sponsæ ejus ; et articulus ille in sacro Concilio discutietur quoad materiam de præcepto ad plenum, et videbitur quid circa illum articulum pro veritate Catholica sit tenendum et agendum pro utilitate et salute populi Christiani : et omnibus mature et digeste pertractatis, nihilominus si in desiderio habendi dictam communionem sub duplici specie perseveraverint, hoc eorum ambassiatoribus indicentibus, sacrum Concilium sacerdotibus dictorum regni et marchionatus communicandi sub utraque specie populum, eas videlicet personas, quæ in annis discretionis constitutæ reverenter et devote postulaverint, facultatem in Domino pro eorum utilitate et salute largietur ; hoc semper observato quod sacerdotes sic communicantibus semper dicant, quod ipsi debeant firmiter credere, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer et totus Christus : ac legati sacri Concilii per suas litteras auctoritate sacri Concilii mandabunt universis et singulis, cujuscumque status aut conditionis existant, ut dictis Bohemis et Moravis utentibus dicta communione sub duplici specie nemo audeat improperare, aut eorum famæ aut honori detrahere : et hoc idem faciet sacrum Concilium, quando concessionem libertationis faciet memoratam ».

De correctione peccatorum conventum ut ab iis, ad quos spectaret, ex divina lege et sanctorum Patrum institutis corrigerentur. De libera prædicatione verbi Dei constitutum, ut a sacerdotibus et levitis idoneis facta a præsulibus Romanove Pontifice facultate, rite conciones haberentur. De cleri denique dominatu in eam ventum concordiam, Ecclesiam tenere ac possidere posse ædes, agros, castra, urbes et in iis dominatum habere, neque ea a quovis inique occupanda : si qui vero abusus essent, Concilii opera removendos : quæ omnia in celeberrimis Bohemiæ et Moraviæ ordinum conventibus cum oratoribus Synodi Basileensis conventa dicta sunt, exoleto vocabulo compactata : quam tamen concordiæ rationem Thaboritæ, Orphani aliique hæretici respuere ; unde neque illa nisi triennio post redintegrata sunt, cum nimirum a Pragensibus obtriti deletique essent, ut suo loco dicetur. Nunc ad Basileensem Synodum revertamur.

3. *Eugenio cum Basileensibus clementer agenti hi acrius resistunt.* — Cum præsules, qui Basileensi conventui interfuerant, gravibus censuris ob spreta Pontificia imperia oppugnatamque Sedis Apostolicæ dignitatem se irretiissent, Eugenius oratoribus suis, de quibus anno superiori memoravi, potestatem dedit [1], ut eos contractarum censurarum nexibus solverent :

« Dilecto filio Joanni de Mella notario, ac venerabili fratri Christophoro episcopo Cerviensi, necnon dilectis filiis Ludovico S. Justinæ Paduanæ, et Nicolao S. Mariæ de Moniacis Montisregalis diœcesis, generali cameræ Apostolicæ auditori, monasteriorum abbatibus, nuntiis et oratoribus nostris, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Cum vos ad congregationem in civitate Basileensi in præsentiarum existentem pro nonnullis magnis et arduis statum Ecclesiæ ac pacem et quietem totius populi Christiani concernentibus negotiis oratores nostros et nuntios destinemus, considerantes nonnullos forsitan prælatos in prædicta congregatione existere, qui

[1] I Pet. III. — [2] Ext. ejus respons. in Append. ad Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. p. 143. etc. — [3] Ibid. p. 301. — [4] Ibid. p. 337. — [5] Ibid. p. 383. — [6] Ibid. — [7] Æn. Sylv. Inst. Bohem. c. 50. — [8] Ext. apud Cocl. l. VII.

[1] Lib. XVII. p. 18.

eo quod nonnullis mandatis, dispositionibus et voluntatibus nostris justis præsertim et honestis circa celebrationem universalis Concilii per nos indicti pro reformatione Ecclesiæ, exstirpatione hæresum, ac pace et quiete totius populi Christiani, inobedientes et contumaces se esse cognoverint, et per consequens in varias excommunicationum vel irregularitatis censuras, sententias sive pœnas incurrerunt, et qui fortasse ad cor reversi ad obedientiam nostram et Romanæ Ecclesiæ redire dispositi sunt, omnes et singulos S. R. E. cardinales, patriarchas, archiepiscopos, episcopos, abbates aliosque Ecclesiarum prælatos, doctores et magistros Ecclesiasticos seu sæculares personas, cujuscumque gradus, præeminentiæ seu dignitatis Ecclesiasticæ vel mundanæ existant, si, ut præmittitur, ad cor reversi fuerint, et ad nostrum et dictæ Ecclesiæ gremium et obedientiam redire maluerint, eosdem specialiter seu collegialiter vel universaliter recipiendi, ac nostræ et dictæ Ecclesiæ obedientiæ et gratiæ reconciliandi, et ab omnibus excommunicationis seu irregularitatis censuris sententiis, sive pœnis, quas occasione hujusmodi inobedientiæ modo aliquo incurrissent, etiam si absolutio hujusmodi esset de consuetudine vel de jure Romano Pontifici specialiter reservata, absolvendi, habilitandi et restituendi ad famam, honores et dignitates quaslibet Ecclesiasticas, vel mundanas, cujuscumque generis vel conditionis existant, seu præfatis omnibus et singulis prælatis et aliis supradictis, quatenus confessor, quem quilibet eorum duxerit eligendum, a prædictis excommunicationis vel irregularitatis sententiis, censuris sive pœnis eosdem absolvere valeat, injuncta eis pœnitentia salutari, concedendi et indulgendi plenam et liberam auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXII, IV non. Januarii, Pontificatus nostri anno II ». Qui scilicet in præsentem a Virgineo partu MCDXXXIII incidit (1).

Abfuere Basileenses ab ea religiosa demissione, ut a Pontificiis nuntiis censuris absolvi voluerint, cum ita a Pontificis obsequio se subducerent, ut illum ad ipsorum imperia cogi vellent, ac sententias ab Apostolica Sede latas rescindere auderent : itaque habita XXII Januarii die nona sessione [1], edicta omnia Eugenii, quibus ille Sigismundum aut Willelmum Bavariæ ducem ob clientelam Concilii Basileensis su-

[1] Acta Conc. Basil. sess. IX.

(1) Missi a Pontifice ad Concilium legati Basileam vel nondum pervenerant, vel non adhuc quas deferebant pacis conditiones Concilio proposuerant, cum principum electorum imperii legati Eugenium convenientes rogarunt, ut tandem jungeret se Concilio, ejusque perseverantiam in urbe Basilea permitteret. Acquievit ille tandem poscentibus, signavitque litteras die XVI kal. Martii, legendas in Annalibus hic num. 4 quibus Concilium Basileæ celebrari concedit, ejusque præsides destinaturum se ac statim missurum spondet. « Interim vero », subdit, « Basileæ convenientes ad exstirpandas hæreses Bohemorum, etc., pacemque et concordiam inter cunctos fideles tractandam intentos existere volumus et mandamus ». Non diu post factam legatis earum litterarum concessionem, die nempe X Martii hujus anni (ut legitur in brevi adnotatione Ms. Codicis, e quo P. Martene quatuor illas Bullas accepit, quarum in nota præcedentis anni memini), legati anno præcedenti missi, Bullas illas Patribus exhibuerunt, rogantes ut Pontifici tanquam capiti suo membra se tandem conjungerent, amplecterenturque eas pacis conditiones, quibus et Pontifici, æque ac Concilii dignitati opportune consulebatur. Nihil tamen cunctandum Patribus fuit, quin omnes rejicerent ea prolixa oratione, apud Martene col. 557 recitata, cujus summa erat quod his litteris vel Concilium nullum Basileæ haberi vellet Pontifex, vel si aliquod, haud quidem satis amplum quantum illi optabant ac exigebant. Interim aliæ Pontificis litteræ, die XVI kal. Martii signatæ, Basileam allatæ, et legatis Apostolicis nempe Joanni de Mela, episcopo Cerviensi ac sociis redditæ sunt, qui vel seorsum nonnullis vel omnibus simul Patribus illas exhibentes intelligentesque haudquaquam probari, cum ab initio cœpisse et tunc pariter perseverasse Concilium non satis agnovisse Pontifex litteris illis suis, sed potius tunc primo incipiendum cum venissent legati ab eo deputati, statuere videretur ; ideo ut novum offendiculum subduceretur, ad Pontificem miserunt legati illi Cerviensem episcopum æquiora impetraturum. Post bimestre rediit Cerviensis, binasque attulit litteras, utrasque vulgatas a Martene col. 586, quarum hoc est argumentum. In aliis quidem datis die nona Maii, Pontifex asserit destinatos a se fuisse dudum Concilii præsides quatuor S. R. E. cardinales (hujus destinationis litteras recitat annalista hic num. 8). Sed cum iter eorum Basileam nonnulla intercurrentia remorarentur ; ideo præsides interim Concilii destinat Joannem de Mela, Joannem Tarentinum archiepiscopum, Thomam Frigurieusem, Ludovicum S. Justinæ, et Nicolaum S. Mariæ de Moniacis abbates, quibus aliis litteris, die sequenti datis, Julianum S. Angeli cardinalem inter Patres Basileenses principem adjecit. Nova hæc ad pacem præludia Basileam retulit Cerviensis episcopus, statuensque coram Patribus rogavit, ut Pontifici tandem consentirent. Surdis occinuit ; novas enim eas litteras cavillati sunt, obtendentes satis quidem hisce Concilio in tempus præsens, non æque vero in præteritum provideri, cum Pontifex præsens quidem Concilium, non tamen præteritum agnosceret. Hæc omnia prolixa satis oratione, in qua tota hæc historia narratur, Patres exposuerunt legenda apud Labbe, inter Epistolas et responsiones Synodales num. 4, eademque responsum fuisse a Concilio legatis Pontificiis Joanni de Mela, episcopo Cerviensi, etc., die XV Junii legit Ms. Codex Martenis col. 588. Ex his satis revinci arbitror Pagii in Vita Eugenii errorum, qui ex eodem Synodi responso arguit nondum rescisse Patres litteras illas Eugenii die XVI kal. Martii datas, quibus Concilium Basileæ haberi permiserat ; id enim probe notant Patres, earumque sub expresso nomine litterarum *decimo sexto kalendas Martii* consignatarum meminerunt ; sed et illas pariter, æque ac præcedentes omnes, rejiciendas censuerunt.

Cum nec ita satis consultum esset tranquillitati Ecclesiæ Pontifex die kal. Augusti litteras alias expedivit, quibus Basileense Concilium et ante quidem extitisse, ex tunc pariter extare ac deinceps permansurum statuit, *volumus et contentamur* ; aliisque litteris, idibus Augusti datis, Bartholomæum Spalatensem archiepiscopum, Christophorum Cerviensem episcopum, Nicolaum S. Mariæ de Moniacis abbatem mandatis oneravit, ut Pontificio nomine abrogarent ea, quæ in Pontificem, cardinales eorumque fautores in Concilio gesta vel decreta fuerant. Priorum litterarum portionem dat annalista hic num. 18, et integras recitat Labbe in appen. num. 57. Porro harum litterarum occasione annalistæ sphalma emendandum est, qui num. 20 occasione dissidiorum, quæ ex his litteris exorta inferius narrabimus, recitat Eugenii Diploma, quo Basileensium decreta in Pontificem et cardinales lata abrogat. Hæc enim abrogatio signata IV kal. Augusti litteras illas præcessit, quibus Concilium agnitum est, utpote kal. Augusti consignatas. Litteras alias quarum supra meminimus habes apud Labbe ibid. num. 58.

Basileensium oculos offendisse formulas illas *volumus et contentamur* ex litteris num. 19 in Annalibus recitatis discimus. Neque visa sunt Patribus æquiora mandata Pontificis, quibus omnia Concilii decreta in Pontificem, cardinales cæterosque Romanarum partium sectatores lata, auctoritate in Concilium usus, abrogabat. Nihil enim decretum in Concilio contra jus et fas asseruit defenditque Julianus cardinalis in publica disputatione cum episcopo Spalatensi habita die XV Octobris, quam integram vulgavit Martene col. 613. Demum sequenti anno hoc pariter discordiæ fomentum subductum est, ut ibidem narrabitur.

MANSI.

sceptam gestamve regnis, principatibusve forsan privasset, irrita pronuntiarunt. An vero hujusmodi in Sigismundum judiciaria Acta concepta a Pontifice aut vulgata sint, non reperimus, sed ex Basileensium gestis constat pronos ad schisma et bella civilia Basileenses præsules fuisse : qui die decima nona Februarii in sessione decima, rejectis concordiæ rationibus a nuntiis Apostolicis propositis, in Eugenium ob non revocatum de transferendo Bononiam Concilio iniquum decretum protulere. Proposuerant [1] internuntii ut, si Bononiam ad celebrandam Synodum nollent se conferre, alium in Italia locum deligerent, cui Pontifex interesse posset ; vel si a duodecim arbitris ex Basileensibus delectis, ut Concilium in Germania celebrare rei Christianæ emolumento fore censeretur, aliquam Germaniæ urbem, Basilea excepta, designarent. At illi obsurduere, dato eo responso, Concilium a Pontifice sine ipsius Concilii assensu solvi non posse, obfirmatique in ea sententia perstitere.

4. Utebantur illi nonnullis argutiis, quæ refelluntur a Joanne Turrecremata [2] tit. S. Sixti presbytero cardinale, ac Pontificem justis de causis transferre Concilia posse, ita demonstratur : « Si pastor potestatem habet transferendi gregem de loco ad locum, prout gregi pascendo cognoverit expedire, quis nisi sensu vacuus negabit Romanum Pontificem, qui pastor est universalis Ecclesiæ et per consequens Concilii eam repræsentantis, posse transferre universale Concilium, cum hoc rationabilis causa exposcit. Cæterum si juxta sanctorum Patrum irrefragabilia testimonia superius inducta, summus Pontifex ratione sui primatus, pro conditione et necessitate rerum, auctoritatem habet, ut moderator sit canonum, profecto multo magis, existente temporis rerumque necessitate, Concilium transferre, cum juxta Gregorii *in cap. Novi dist.* 12, non pro locis res, sed pro rebus loca amanda sunt ; et II Machab. v, dicatur, quod non propter locum gentem, sed propter gentem locum Dominus elegit ; plane non videtur parum circa fidem auctoritatis summi Pontificis desipere, qui hoc privilegium Apostolicæ Sedi denegaret. Verum si per adversarios hujus conclusionis inducatur decretum Constantiensis Concilii, quod incipit *Frequens*, quod etiam confirmatum asseritur per dominum papam Martinum, in quo videtur dari lex scripta papæ in transferendo Concilium ; Conciliorum autem universalium decreta videntur observanda esse quemadmodum libri quatuor Evangeliorum, ut attestatur Gregorius in canone *Sicut, dist.* xv, respondetur tamen breviter abstinendo a multis, quæ rationabiliter in hoc dici possent, quod Constitutio illa Constantiensis Concilii non arctat papam aut adstringit, quin papa posset dictam Constitutionem moderari, sive in ea temporum personarumque necessitate dispensare, aut in totum tollere, quemadmodum in superioribus de canonibus sacrorum Conciliorum manifesta veritate ostendimus : manifeste etiam habetur ex § *ex his* 24 *q.* 1. Papa enim non subjicitur legibus Conciliorum, *ut in c. Significasti. Extra. de elect. et in l. Princeps, ff. de legibus,* quia non rex legi, sed lex est subjecta regi, qui animata dicitur.

« Quod autem inductum est de canone *Sicut*, quod decreta Conciliorum observanda sunt sicut quatuor libri Evangeliorum, non obstat, quia illud, sicut glo. testatur, et in superioribus plene declaravimus, universaliter non est verum, sed tantum habet veritatem in his, quæ de fide, ut puta, circa articulos fidei ac sacramenta per Concilia definita sunt, nec consequenter obstat, quod etiam dicitur, quod Constitutio illa *Frequens*, fuerit confirmata per Martinum, quoniam approbatio sive confirmatio Martini præfata, in hoc genere rerum nullum potuit inferre præjudicium suis successoribus, pari imo eadem post eum potestate functuris, cum par in parem non habeat imperium *in c. Meruit § quamvis. de elect. et in l. Marcus de arbi.* Unde ipse dominus Martinus, non obstante prædicta Constitutione Concilii Constantiensis et confirmatione sua, dedit præsidentibus suis in Concilio Senensi potestatem transferendi Concilium, nulla facta mentione consensus Concilii, unde ratio adversariorum non militat ». Illustrantur hæc ex eo, quod Martinus non omnia Constantiensis Concilii Acta confirmarit, sed ea tantum, quæ de fidei dogmatibus adversus hæreticos Wicleffistas et Hussitas tum adversus Petrum e Luna ejusque sectatores schismaticos decreta erant : inter quæ Constitutio, quæ a verbo *Frequens*, exorditur, non continetur, cum ipse Concilium Senense sine Patrum assensu sola auctoritate Apostolica transtulerit.

5. *Litteræ Eugenii de instaurato Basileensi Concilio.* — Interea Eugenius Sigismundi regis Romanorum ac principum electorum precibus adductus, cum spem illi injecerent e Concilio Basileæ celebrando ingentia in Christianam rempublicam bona redundare posse, dimissum jam ante Concilium dato Diplomate instauravit [1] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Ad sacram Petri Sedem, divina disponente clementia, evocati, salutem, tranquillitatem et pacem totius gregis Dominici nobis ex alto crediti juxta pastoralis officii debitum indefessis

[1] Ex resp. Synod. in Append. p. 111. — [2] Turrecr. summ. de Eccl. l. III. c. 66.

[1] Lib. brev. p. 65. in Ms. divers. Bull. p. 68 et in Ms. Alex. VII. p. 112. et in alio Ms. sign. num. 117. p. 166. et in Ms. Nicol. card. Arag. p. 255. et in Appen. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. 1. pag. 210.

studiis affectantes ad ea maxime dirigimus aciem mentis nostræ, per quæ, licet diversis consiliis, prout rerum et temporum varietas persuadet, ad eumdem tamen salutis optatæ finem, hoc est, ad unitatis Ecclesiæ præservationem ejusdemque reformationem, exstirpationem hæresum, pacem Christi fidelium et salutem Christianæ reipublicæ valeamus, sublatis dissensionum fomentis, auctore Altissimo, provenire. Sane licet in septennium per generalium Constantiensis et Senensis Conciliorum statuta ordinationesque felicis recordationis Martini papæ V prædecessoris nostri, Basileense Concilium absque alia vocatione congregari debuisset, et nullatenus prorogari; ac dilectus filius noster Julianus S. Angeli diaconus cardinalis per ipsum prædecessorem ad exstirpandam perfidam hæresim Bohemorum principaliter destinatus, extitisset cum potestate ipsi Basileensi Concilio præsidendi, si in tempore congruo et decreto prælatorum ibidem concedentem copiam reperiret, ac subsequenter per nos post nostram ad Apostolatus assumptionem ad prædicta peragenda confirmatus fuisset; tamen pluribus exactis mensibus, etiam post septennium antedictum, pauci tam prælati quam magistri et doctores in dicta Basileensi civitate convenerunt, prout percepimus ex relatu dilecti filii Joannis Pulchri patris, ad nos et venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales per dictum cardinalem et eosdem prælatos, magistros et doctores destinati, asserentisque ipsos propter numeri parvitatem tot tantarumque rerum agendarum moli insufficientes penitus videri, et inhabiles ad versutias hæreticorum et eorum fallacia argumenta refellenda; quodque non erant ibidem regum atque principum oratores, cum quibus in Conciliis de eorum pacificatione tractaretur: locum etiam Basileensis civitatis minime tutum videri propter plura loca eis vicina, quæ Bohemorum hæretica labe infecta erant. Insuper ad ipsam Basileensem civitatem tutum non patere accessum propter subortum bellum inter dilectos filios nobiles viros Burgundiæ atque Austriæ duces; quare præfatus Joannes dictorum cardinalis et congregatorum nomine nobis supplicavit ut, cum verisimiliter propter causas antedictas eo prælati minime convenissent, ipsos vocare et præcipere, eosdem vero reges et principes, ac etiam Græcos hortari et invitare vellemus, ut Basileam accederent, vel idoneos mitterent oratores, per quos posset hæresis Bohemorum, quæ armata dicebatur, exstirpari, reductio fieri Græcorum, pax et tranquillitas Christiani populi pertractari; præterea quia dum eramus in minoribus constituti in conclavi pro celebranda futuri summi Pontificis electione una cum eisdem fratribus constituti, nos voto adstrinximus illo in loco Concilium celebrare sive celebrari facere, in quo majori parti ipsorum fratrum magis utile expediensque et opportunum videretur, ac dictis fratribus visum fuerit melius Concilium prædictum ad civitatem Bononiensem commutari; idcirco ex prædictis causis et aliis quas honestatis causa tacuimus commoti, ne tantum bonum amplius differretur ac, ut in ipso Concilio possemus personaliter interesse, de fratrum prædictorum consilio et assensu, cum Basileæ nulla viderentur præparamenta ad celebrandum Concilium opportuna, sed potius impedimenta subesse, Concilium hujusmodi ad præfatam civitatem Bononiensem commutavimus, sperantes quod ad eam nobis cum præfatis fratribus et nostra curia, ac charissimo in Christo filio nostro Romanorum rege illustri, cum in Italia esset prout nunc est, facilior esset accessus; quodque ibidem convenientibus nobis ambobus esset in prædicto Concilio prælatorum et principum numerus copiosus, ac etiam doctores et magistri ad tantum pondus idonei, quibus Romana curia et ipsa Bononiensis civitas plurimum sunt refertæ; status quoque Romanæ Ecclesiæ, qui propter absentiam nostram longinquam utique in periclitatione quoad temporalia proculdubio extitisset, facilius conservari posse videbatur; Græci insuper, quos ipsi Basileæ consistentes nos, ut vocaremus ad Concilium, sunt hortati, commodius Bononiam accedere potuissent, quam Basileam tum propter maris propinquitatem, tum quia cum ipsis Græcis conventum erat de loco Concilii in Italia eligendo, tum autem nobis et Ecclesiæ facilior eorum sustentatio extitisset, cum præfatus prædecessor et nos etiam perantea expensas ipsis pro eorum accessu ad Concilium obtulerimus et recessu.

6. « Verum quia ex plurimorum fide dignorum fidelium relatione percepimus quod plura, quæ tunc Basileæ Concilii celebrationem impediebant, utique cessarunt; nam primum, Domino concedente, ipsorum ducum bella sublata sunt, et aliqui pro parte Bohemorum Basileæ venisse dicuntur, quod nobis est gratissimum, si contingat eos ad Catholicam fidem reverti, quodque etiam ibidem nunc est prælatorum ac magistrorum major solito numerus, et nobis per Romanorum regem præfatum, ac venerabiles fratres et dilectos filios nobiles viros electores sacri Romani imperii extiterit supplicatum, ut consentire vellemus Basileæ generale Concilium celebrari pro bono universalis Ecclesiæ militantis, nos judicantes non esse reprehensibile si, secundum varietatem temporum statuta quandoque variantur humana, ne bonum, si quod Basileæ fieri posset, aliqualiter impediatur, dicta commutatione Concilii jam facta non obstante, de eorumdem fratrum consilio statuimus, volumus et mandamus, quod Basileæ sacrum Generale Concilium per nostros legatos illuc quantocius transmittendos, et qui nomine

nostro præsideant, celebretur. Et cum præfati electores obtulerint circa libertatem et securitatem Concilii, se taliter curaturos, quod nos et per nos mittendi, ac alii ad ipsum Concilium conventuri poterimus merito contentari, committimus eisdem et tenore præsentium mandamus, ut ipsi curam, diligentiam, sollicitudinem securitatis et libertatis prædictarum ac custodiam tam loci Basileensis, quam Concilii et maxime legatorum nostrorum et aliorum prælatorum, quos illuc proficisci contigerit, in se suscipiant, præstent, et ita circa illos vacent et intendant, ac vacari et intendi faciant et procurent, ut tutus liber ad præfatam civitatem Basileensem omnibus accessus pateat, residentia pariter et recessus. Interim vero Basileæ convenientes ad exstirpandas hæreses Bohemorum, ac ipsos ad sanctam fidem Catholicam reducendos pacemque et concordiam inter cunctos Christi fideles tractandam intentos existere volumus et mandamus. Hæc autem omnia volumus, ut ad omnium deducantur notitiam, valvis palatii nostri Apostolici ac Basilicæ principis Apostolorum Urbis affigi, et ad diversas mundi partes etiam destinari ad prædictorum notitiam pleniorem, mandantes omnibus et singulis venerabilibus fratribus nostris patriarchis, archiepiscopis et episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, prioribus, cæterisque Ecclesiarum et monasteriorum prælatis, ac omnibus et singulis aliis, qui ad Concilia Generalia venire tenentur, ut in dicto Basileensi Concilio infra trium mensium spatium a die data præsentium computandum, debeant convenire. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ XVI kal. Martii, anno II ». Datis in eamdem sententiam litteris ad principes, eos hortatus [1] est, ut Basileam mitterint oratores suos, interque alios Raynaldo duci Barensi significavit, se ad præfocanda dissensionum semina et calumnias exstinguendas Concilium Basileam revocasse. Misso quoque decreto superiori in Gallias, Georgium Tremolliæ regulum in regia Gallica auctoritate florentem rogavit [2], ut Carolum ad Pontificiæ sanctioni obtemperandum flecteret; subditque : « Nos quippe nihil aliud quærimus, nisi ea agere, quæ Altissimo placeant, populo Christiano sint utilia, Ecclesiæ sanctæ Dei utilitatem afferant, et fidei incrementum ».

7. *Septemviri ad Synodi patrocinium suscipiendum excitati, et legati cardinales creati.* — Sollicitavit vero Germaniæ septemviros, ut una cum præsulibus ad Synodum se conferrent, illiusque patrocinium susciperent, nec sinerent de alio, quam de revocandis in Ecclesiæ gremium Bohemis et publica pace sancienda agi, quo argumento Saxoniæ duci inscriptæ sunt hæ litteræ [3] :

[1] Lib. brev. p. 67. et in alio Ms. Alex. VII. p. 114. — [2] Ext. ejus lit. in eod. Alex. VII. p. 115. — [3] Lib. XV. p. 127.

« Dilecto filio nobili viro Frederico, duci Saxoniæ ac sacri Romani imperii electori, salutem, etc.

« His, quæ ad salutem, pacem et quietem Ecclesiasticæ reipublicæ ac totius populi Christiani, augmentum fidei et exstirpationem hæresum pertinent, totis cordis visceribus intendentes, Generale Concilium, quod justis et probabilibus de causis a civitate Basileensi ad civitatem nostram Bononiensem pridem decreveramus transferendum eisdem rationibus impedimentisque magna ex parte cessantibus, prout per nobilitatis tuæ ac aliorum sacri Romani imperii electorum oratores nonnullorumque fide digna relatione nuper informati fuimus, per nostras certi tenoris litteras, quarum copiam eidem nobilitati tuæ mittimus interclusam, in præfata civitate Basileensi de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu decrevimus celebrandum. Quamobrem, dilecte fili, cum adhibentes maxime fidem oratoribus a te, necnon cæteris Romani imperii electoribus ad nos nuper destinatis, affirmantibus nobis pro tua et aliorum electorum auctoritate secure omnia et ex zelo pacis concordiæ, cui nos maxime inhæremus, si Concilium in præfata Basileensi civitate celebraretur, esse processura, præfatum de celebrando Basileæ Concilio decretum statuerimus, et pro singulari, quam de tua ac aliorum electorum erga Ecclesiasticam rempublicam, ac statum nostrum fidelitate et devotione in Domino fiduciam obtinemus, nobilitatem tuam una cum cæteris dicti Romani imperii electoribus præfatis ad tuitionem, custodiam et protectionem, et securitatem præfati Concilii, prout in litteris præfati decreti nostri latius continetur, duxerimus deputandos, hortamur attente in Domino eamdem nobilitatem tuam, quatenus, visis præsentibus, eundi per te vel alium tuo nomine ad præfatam civitatem Basileensem præfati Concilii causa celebrandi, quanto cum majore numero potes de tuo ducatu ac aliis terris et locis tuo dominio suppositis, prælatorum et doctorum, te quantocius præpares et disponas, ut saltem infra tres menses a data præfati decreti nostri computandos, et in adventu legatorum nostrorum, quos ad præfatum Concilium intendimus deputare, ibidem constitutus existas.

« Pergratum autem fecerit nobis nobilitas tua, quod etiam valde consonum est rationi, ut omnis dissensionis tollatur occasio, si diligenter procuraverit ne ante præfatorum legatorum nostrorum ad præfatam civitatem Basileæ accessum, præter reductionem et pacem Bohemorum, ibidem aliquid aliud pertractetur. Requirimus præterea et hortamur in Domino eamdem nobilitatem tuam, quatenus diligenter apud cæteros tuos juris eligendi imperatoris collegas operari velis, quod venerabilis frater noster

Rabanus archiepiscopus Trevirensis Ecclesiæ præsulem esse certum est, et ex cujus Ecclesiæ titulo jus electionis dependet imperii, ad possessionem juris et proprietatem imperialis electionis, quod maxime est justitiæ consonum ac etiam æquitati, omni exceptione remota, admittatur. Enimvero præfati oratores a te ac cæteris electoribus ad nos pridem destinati, quantocius ad te ac alios redeuntes, plene de singulis advisati, eamdem nobilitatem tuam plenius informabunt. Datum etc. IX kal. Martii anno II ».

8. Conceptæ sunt iisdem verbis aliæ ad Conradum Moguntinum, Theodoricum Coloniensem archiepiscopos, Fredericum marchionem Brandeburgensem, et Ludovicum comitem palatinum Rheni. Creati fuere ab Eugenio ex cardinalium collegio quatuor Concilii præsides, qui sua illud regerent auctoritate, qua subjecto Diplomate ipsos auxit [1] :

« Venerabilibus fratribus nostris Jordano Sabiniensi et Petro Albanensi episcopis, ac dilectis filiis Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem et Angelotto tit. S. Marci presbyteris S. R. E. cardinalibus Apostolicæ Sedis legatis, salutem, etc.

« Vobis et illis, seu illi ex vobis, quos vel quem in dicto Basileensi Concilio contigerit interesse nostro et Sedis Apostolicæ nomine et auctoritate ipsi Concilio præsidendi, ac in eo pro vestra sapientia illa proponendi, deliberandi, ordinandi, statuendi et decernendi, quæ ad laudem et honorem Dei, ac conservationem et augmentationem religionis fidei Christianæ, status Ecclesiæ, reformationem quoque totius cleri et Ecclesiastici status in moribus et vita, necnon reductionem Orientalis Ecclesiæ et quorumlibet aliorum oberrantium ad gremium Ecclesiæ militantis, ac conservationem Ecclesiasticæ libertatis, salutem quoque, quietem et pacem regnorum, regum, ducum, principum et quorumlibet fidelium populorum noveritis pertinere, ac etiam ibidem cum debita maturitate et deliberatione, prout in tanta re convenit, ea omnia proponendi, decernendi, concludendi et exsequendi, per quæ hæreses et errores tam Bohemiæ quam de aliis quibuscumque regnis, provinciis, terris et locis, in quibus sunt, penitus exstirpentur, et nihilominus de præmissis hæresum et quibusvis aliis causis fidem Catholicam quomodolibet concernentibus, cum consilio dicti Concilii cognoscendi, aliasque per vos aut illos seu illum ex vobis, quos vel quem in dicto Concilio, ut præmittitur, interesse contigerit, vel alium seu alios a vobis deputandos audiendi, decidendi et fine debito cum præfato Concilio terminandi, ac contradictores quoslibet et rebelles cujuscumque status, gradus, præeminentiæ vel conditionis existant, et quavis Ecclesiastica vel mundana, etiamsi regali vel pontificali præfulgeant dignitate, auctoritate nostra per censuram Ecclesiasticam et alia juris remedia, appellatione postposita, compescendi, et super his, quoties opus fuerit, auxilium brachii sæcularis invocandi, omniaque alia et singula in eodem Basileensi Concilio agendi, tractandi, disponendi, statuendi, declarandi, decernendi et concludendi, quæ in præmissis et circa ea pro statu nostro et ejusdem Ecclesiæ, ac salute animarum fidelium, exstirpatione hæresum et errorum de agro Dominico, reductione quoque oberrantium populorum, et conservatione Ecclesiasticæ libertatis, ac pro quieto statu reipublicæ Christianæ, necnon reformatione in omnibus membris suis noveritis profutura ; plenam et liberam auctoritate prædicta tenore præsentium concedimus facultatem, etc. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Domini MCDXXXIII, kal. Martii, Pontificatus nostri anno II ».

9. *Apostolicas litteras respuunt temere et insolenter contra Eugenium pugnantes.* — Affulserat piis omnibus non dubia spes Basileenses præsules, dissipata superiori discordia, ad divinam tantum amplificandam gloriam exscindendamque hæresim incubituros, cum elati illi, quod Pontificem ad Concilium instaurandum adegissent, novas seruerunt lites, maximaque cum piorum offensione Apostolica Diplomata carpere cœperunt. Objecere in primis in suo decreto [1], Eugenium ipsorum monitis morem non gessisse : non agnoscere jamdiu cœptum Basileæ Concilium, sed tantummodo per legatos celebrandum decrevisse : contraxisse etiam illius auctoritatem ad duo tantum, nimirum ad hæreticos ad fidem reducendos, et conciliandam inter principes pacem ; restituendæ autem Ecclesiasticæ disciplinæ caput prætermitti, neque confirmari quæ jam gesta essent : potestatem etiam præsidibus cardinalibus datam exagitarunt, ex qua inferretur, quod si Concilium quidpiam statueret et a cardinalibus ipsis respueretur, pro infecto esset ; contenderéque non tantum præsides, sed Pontificem etiam Concilio obnoxium esse, adeo ut si Concilio non pareret, in eum animadverti posset. Denique in pertinacia obfirmati hæc pervicaciter sunt professi : « Si post hujusmodi contradictionem inter Concilium et papam ortam, Concilium quasi victum liti cederet, et ipsum et alios Romanos Pontifices in possessione dissolvendi Concilia poneret, quæ tandem spes erit, quod præfatus dominus Eugenius decreta hujus sacri Concilii servet et servari faciat, si ipsum Concilium spernat recognoscere ? Quibus etiam remediis uti poterimus, ut statutis hic promulgandis non contraveniat, si ipsum Concilium, per quod statuta fiunt, irritari patiamur? Mori malumus, quam

[1] Lib. XVII. p. 195.

[1] Ext. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 111

tanto errori per ignaviam cedere ». Hæc illi ad schisma adulterina pii studii specie proni, quorum scelus et audacia eo prorupit, ut Pontificios legatos tanquam Synodi præsides recipere detrectarint [1] urserintque Eugenium, ut novata ab ipsis contra omne fas Apostolicæ dignitatis injuriam confirmaret.

10. Contra vero profitebatur Eugenius, prius se mortem pro tuenda dignitate Sedis Apostolicæ oppetiturum, quam supremam auctoritatem a Christo acceptam (quam ipsum accepisse non controvertebatur) Concilii arbitrio subjiceret, quem Synodalibus decretis fidei tantum, non autem aliis obstrictum teneri B. Joannes e Capistrano [2] his verbis luculenter confirmat : « Hanc præeminentiam potestatis in papa supra Concilium tenet glo. *in c. Sicut sancti Evangelii* 15. *dist.* ubi B. Gregorius fatetur se venerari sancta quatuor Concilia, scilicet Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum et Chalcedonense sicut sancta quatuor Evangelia, subdens se cuncta, quæ venerantur, amplecti, quia dum universali sunt consensu constituta, se et non illa destruit quisquis præsumit absolvere, quos religant aut ligare quos absolvunt : ex quibus verbis schismatici festum agunt *quasi victores capta præda, quando dividunt spolia* (Isai. IX) dicit glossa super verbo *præsumit absolvere*, videtur ergo, quod papa non possit destruere statuta Concilii, quia orbis major est Urbe 93. *dist. Legimus*, unde papa requirit consensum Concilii 19. *dist. Anastasius arg. contra* 17. *dist. Huic Sedi, et Extra. de elect. Significasti,* ubi dicit, quod Concilium non potest papæ legem imponere, *et* 35. *q.* 9. *Veniam*, sed intellige, quod hic dicitur contra articulos fidei. Totum est de glo. ex qua colligitur, quod papa sit super omnes, nisi deviaret ab articulis fidei : nam tum duntaxat Concilio subesse debet 40. *dist. si papa*, de quo tamen amplius et latius infra dicam. Sic intelligit dictam glo. *ibidem Archidiaconus*, etc. »

11. Cumularunt Basileenses male novata errore novo ; habita enim V kalendas Maii sessione undecima, sanxere [3] Romanum Pontificem ad Concilium adeundum constituto tempore, mittendosve legatos obstringi ; ac si illud dissolvere, mutareve aut extrahere nitatur, nec lapso quadrimestri se emendarit, jure exercendæ sacrosanctæ potestatis, quæ ad Concilium devolvatur, interdictum fore, ac si bimestri pertinaciter contempserit, de eo Pontificia dignitate deturbando actum iri. Præterea edixerunt licere omnibus cardinalibus, renitente etiam Pontifice, interesse Concilio, idque nonnisi assentientibus iis, qui convenerant, solvi aut in alium transferri locum posse : quod fieri vetuere, nisi duæ

[1] Cod. Ms. Vat. Nicol. card. Arag. sign. lit. E. p. 255. — [2] Jo. Capistr. lib. de papæ et Concil. auctorit. par. III. — [3] Acta Basil. Conc. sess. XI.

præsulum partes assensissent. Arrogarunt etiam sibi factiosi Basileenses dicendi sacri profanique juris, litiumque dijudicandarum potestatem ; quorum temeritatem et audaciam ut comprimeret Eugenius, subjecto edicto, cujus potiorem partem decerpimus, a perperam cœptis eos absistere jussit [1] :

« Eugenius, etc. Apostolica auctoritate decernimus, quod in præfato Concilio Basileensi nullæ causæ singularium publicæ vel privatæ, Ecclesiasticæ vel sæculares, quovis modo, causa vel colore introductæ vel introducendæ possint vel debeant in dicto Basileensi Concilio agitari, cognosci aut terminari, sed, dirigente Domino, fidelium operas ad exstirpationem hæresum, ad pacem ponendum inter principes et populos Christianos, et ad morum reformationem omnia studia dirigantur, et nullatenus ad alias causas, quam ad præmissas Concilium ordinatum est, converti debeant, decernentes irritum et inane, si secus a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXIII, kalend. Junii, Pontificatus nostri anno II ». Parere detrectarunt factiosi, ac plura, absente Sigismundo Cæsare, ad seditionem tendentia pertentarunt, de quibus postea agetur ; nunc prius Cæsaris gesta in Italia, utque augustales apices susceperit percurramus.

12. *Pacta fœdera et pax conciliata, antequam Sigismundus Romam accederet, coronam accepturus.* — Meditatus Romam proficisci ad augustalia insignia Pontificia manu accipienda, ob Basileensium, quos ille suo patrocinio tegebat [2], et fœdus cum Philippo Mediolanensi suspectus Eugenio, Florentinis ac Venetis sociis, ultra Senas progredi Ecclesiastico et Florentino exercitu prohibitus est [3]. Cum vero Senis anni unius cursu ut motus Italicos componeret, moratus esset, demum missis XVI Martii die oratoribus suis, fœdus VII Aprilis sanxit his pactionibus, se venturum Viterbium labente Aprili, ac Pontificem in ea urbe aditurum, meritisque officiis ritu et instituto veteri complexurum : tum fidem suam Pontifici ex consueta Cæsarum formula præstiturum, hæreticos et schismaticos excisurum, nulla cum impiis initurum fœdera, pro dignitate Pontificia tuenda et servandis Romanæ Ecclesiæ juribus studia sua adhibiturum, ditionem Ecclesiasticam non invasurum, tum immunitatem Ecclesiastici ordinis asserturum. Quod etiam sacramentum [4] oratores regio nomine in cardinalium senatu ritu solemni dixere. Spopondere [5] etiam iisdem Sigismundi oratores,

[1] Lib. XVII. p. 201. — [2] Ext. ea de re lit. Eug. in Appen. Basil. Conc. tom. IV. p. I. pag. 212. — [3] Blond. dec. 3. l. V. — [4] Ext. ejus exemp. in eod pag. Append. p. 244. et apud Gold. tom. III. p. 431. — [5] Ext. ea de re lit. in ead. Appen. p. 222. et apud Gold. tom. III. p. 429.

ipsum non exercitum, sed regiam tantum familiam, quam Senis habebat, adducturum, ac si quem Pontificis, Ecclesiæ Romanive populi hostem secum adduceret, illum se ad Pontificium nutum mox dimissurum : de quo fœdere Eugenius Joannam reginam Siciliæ his litteris fecit certiorem :

« Charissima in Christo filia, salutem.

« Credimus indubie serenitatem tuam grato ac libenti animo accepturum esse ea, quæ pro salubri statu nostri, Romanæ Ecclesiæ et etiam Romani populi et totius populi Christiani dirigi ac disponi, ac directa et disposita a nobis, auctore Domino, fuisse existimamus, atque ea potissimum ratione serenitati tuæ intimanda esse decrevimus. Pridem enim, prout ad notitiam tuam credimus pervenisse, supplicantibus atque exhortantibus nos per oratores suos venerabilibus fratribus nostris, ac dilectis filiis nobilibus viris sacri Romani imperii electoribus, quatenus Basileense Concilium approbare, ac celebrari ibidem permittere vellemus, certis probabilibus causis atque honestis rationibus inducti eorum piis votis ac justis supplicationibus duximus annuendum : demum, cum charissimus in Christo filius noster Sigismundus Romanorum rex illustris, suos ad nos oratores, ac etiam legitimos procuratores delegaverit, postulantes humiliter a nobis nomine præfati regis, quatenus in eam concordiam, amorem, benevolentiam et animorum unitatem, a qua sine dubio licet a quorumdam zizaniorum satoribus, quanquam interpellati nunquam fuimus alieni, eidemque coronam ac cætera Romani imperii insignia conferre, et cum eodem ad ea, quæ statum Ecclesiæ, pacem et tranquillitatem totius populi Christiani concernerent, pro tractanda et procuranda salubriter convenire vellemus, asserentes se ad præstandum solemniter juramentum, quod omnes reges Romanorum in ingressu Italiæ de jure præstare tenentur, promptos et paratos esse, sufficientique ad id et omnia ad contrahendam concordiam præfatam, necessario mandato esse munitos, nos attendentes piam et honestam præfati regis postulationem, habito cum præfatis oratoribus diligenti tractatu, de consilio et assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, auctore omnipotenti Deo, optatam concordiam cum præfato rege inivimus, præstito per eosdem oratores in animam dicti regis constituentis devotionis et fidelitatis, prout jura et sanctorum Patrum decreta decernunt, in generali consistorio solemniter juramento : quæ omnia ad serenitatis tuæ notitiam per breve nostrum curavimus deferenda. Datum VII Aprilis », scilicet Pontificatus anno III, ut præcedentes et subsequentes Regesti litteræ ostendunt. Idem fœdus Eugenius amplissimo alio Diplomate vulgavit.

13. Sigismundus quoque XV Aprilis die illud significavit hisce verbis præsulibus Basileensibus, ne adversas inde suspiciones conciperent : « Approbante domino summo Pontifice sacrum Concilium, ad persuasionem nonnullorum notabilium virorum et etiam oratorum nostrorum et imperii sacri principum electorum, qui nobis hujusmodi Bullas exhibebant, nobisque recessum nostrum sine imperialibus infulis penitus dissuadebant, cum Sanctitate sua remansimus concordes in dictis licitis et honestis. Sicque per totum istum mensem Aprilis cum Sanctitate sua in Viterbio constituemur ; et usque medium Junii vel prius in Urbe Romana a Sanctitate sua coronabimus, præstabimusque et innovabimus sibi illa juramenta, quæ nostri prædecessores Romanis Pontificibus præstiterunt : istudque adjecimus, quod ipsum manutenebimus, quantum cum Deo poterimus » ; et infra, « certificantes vos, quod, nisi Sanctitas sua sæpe dictum Concilium approbasset indubie sine ipsis coronis, quas propter facta ipsius Concilii tanto tempore prætermisimus, ad propria redissemus, etc. Datum Senis die XV Aprilis, regnorum anno Hungariæ, etc. XLVIII, Romanorum XXIII et Bohemiæ XIII ».

De hujusmodi fœdere Pontificem inter ac Sigismundum sancito meminere auctores[1], de quo celebratam publicam lætitiam consecuta mox Italiæ universæ pax auxit : cum enim die tertia Martii, marchione Ferrariensi interprete, agitata fuisset, demum vigesima sexta Aprilis, ut refert Ms. Diarium Venetum, felicissime composita est hisce legibus, ut Philippus Maria dux Mediolanensis reipublicæ Venetæ arces restitueret, quas in Bergomensi agro invaserat, ereptas alias Montisferrati marchioni similiter bimestri excurrente redderet : Florentinis labente unius mensis spatio Pisanum comitatum : Senenses Florentinis, ac vicissim Florentini Senensibus bello parta restituerent : Lucensibus facultas data, ut ad idem fœdus venire possent, modo Florentinis ablata restituerent ac vicissim sua reciperent. Cæterum Mediolanensis dux quovis in Etruriam jure atque imperio sibi temperare jussus, et si qua nova lis suboriretur, marchionibus Ferrariæ et Salutiarum illius dirimendæ potestas data ; alia vero inter Franciscum Foscarum ducem Venetorum et Sigismundum dissidia quinquennalium induciarum beneficio sopita. Pacata ita Italia, cum Pontifex ad Sigismundum excipiendum se compararet, Ugonem cardinalem episcopum Prenestinum, Romam, ubi ipse agebat, nulla interposita mora, jussit accedere, ut una cum Lucido diacono cardinale ad eumdem regem deducendum se conferret. Verum Ugoni postea suffectus est Jordanus cardinalis Ursinus episcopus Sabinensis.

[1] Diar. Ms. Venet. hoc an. Barth. de Tur. Ms. arch. Vat. sig. num. 13. Paul. Ben. Cron. Ms. ejusd. arch. sign. num. 110. Blond. dec. 3. l. v. Plat. in Eug. IV. Corius hist. Med. par. IV et alii.

Interea Eugenius Sigismundum humanissimis litteris[1], quibus conceptam summam a se de illius virtute spem exposuit, in Urbem vocavit, atque in suscepto de augenda Christi gloria, amplificanda fide, exscindendis hæresibus et Ecclesia tuenda consilio confirmavit.

« Charissimo in Christo filio Sigismundo regi Romanorum illustri, salutem, etc.

« Ex litteris dilecti filii nostri Lucidi S. Mariæ in Cosmedin diaconi cardinalis legati nostri, et etiam ex verbis dilecti filii Jacobi de Sirtz notarii nostri, intelleximus bonam voluntatem tuæ celsitudinis, et laudabilem affectionem erga pacificum et tranquillum statum populi Christiani et Ecclesiæ sanctæ Dei; ideoque desiderare te videre nos, ut, participatis invicem consiliis, ea agere possis, per quæ pax inter principes Christianos statuatur, exaltetur fides et hæreses exstirpentur. Summa laude, charissime fili, et commendatione magna digna est hæc præclara intentio tua : verum non est modo solum nobis notum laudabile hoc tuum desiderium et bene agendi appetitus, sed dum eramus in minoribus constituti, et vidimus quæ egisti pro unione universalis Ecclesiæ, et ipsi sæpius colloquentes tecum cognovimus, quam ardenter desiderares publicam Christianorum salutem et fidei exaltationem : quæ res effecit ut te tota mente diligeremus præ cæteris principibus Christianis, sperantes semper te eum futurum, qui posses et velles pacificare populum Christianum, tollere hæreses, augere fidem et exaltare Ecclesiam Dei.

« Postea vero, quando fuimus, dispositione divina, licet immeriti, ad apicem summi Apostolatus assumpti, cum et ipsi consimiles cogitationes in animo continue versaremus, impediremus autem propter novitates, quæ post nostram assumptionem subito emerserunt, desiderabamus videre personam tuam, in qua singularem fiduciam gerimus, ut communicato consilio tecum, ea deliberarentur inter nos, quæ cederent ad laudem Christi, exstirpationem hæresum, oppugnationem infidelium et fidei exaltationem. Testis est nobis Deus, ut tu ipse ex litteris nostris dudum videre potuisti, nos desiderare, ut tecum esse possemus pro bono Christianitatis et Ecclesiæ, cum multa sint, in quibus tuo præsidio et auxilio ad perficiendum opus sit; tuum enim est munus tueri Ecclesiam, pacem ponere inter dissidentes, et justitiæ patrocinium suscipere pro laude Christi. Cum ergo utriusque nostrum consilia communia existant, eadem sit mens, eadem intentio, hoc est agere, quæ sunt salutaria populo Christiano, per tuam vero præsentiam ad optatum finem perduci posse videantur, gratissimus erit nobis adventus tuus, in quo plurimum fructum speramus consequi spei nostræ. Itaque tuam serenitatem in Domino exhortamur, ut velis accedere ad Urbem, quemadmodum inter tuam celsitudinem et præfatum cardinalem est deliberatum, cum primum commodum est tibi : certi enim reddimur, quod ea meditaberis, ea ages, quæ digne ab omnibus laudari et commendari possint, ac perpetuam tibi gloriam parere et animæ salutem. Nos quidem speramus, quod Deo inspirante spiritum sapientiæ suæ nobis, ea simul deliberabimus et statuemus, quæ sint placita sibi, et omnibus Christi fidelibus grata. Dat Romæ, etc. »

14. *Sigismundus Romæ coronatus dat juramentum.* — Deductus a cardinalibus legatis Sigismundus rex quadringentis equitibus succinctus Viterbium mense Maio ingressus est[1] : extant siquidem ipsius litteræ[2] ad Basileensis conventus præsules die ejusdem mensis nona datæ, quibus cœptum suum in Urbem iter significavit, monuitque ne quid novarent, neve turbas excitarent ; ingressus[3] vero est Romam XXI Maii frequentique populo obviam procedente, a Pontifice ad Basilicæ Vaticanæ gradus ad pedis orisque osculum admissus est, ut narrat his verbis S. Antoninus[4] : « In gradibus Ecclesiæ B. Petri cum solemni apparatu et comitiva consistens Eugenius, imperatorem, genibus flexis, pedem osculantem ad osculum oris reverenter excepit ». Ultima[5] vero Maii die Pentecostes sacro, insignibus augustalibus a Pontifice exornatus est, cum prius veterum Christianorum Cæsarum more juratus spopondisset, Catholicam se fidem, Romanæ cæterarumque Ecclesiarum jura ac privilegia illibata servaturum, conceptis hisce verbis[6] :

« Vobis sanctissimo domino Eugenio papæ IV ac summo Pontifici, nos Sigismundus Romanorum rex semper Augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ rex, annuente Domino, futurus imperator, nomine vestro ac Ecclesiæ nomine recipientibus promittimus, et sanctis tactis Evangeliis juramento firmamus, quod Ecclesiam et fidem Catholicam pura fide totisque viribus conservabimus reverenter ac etiam defendemus, omnemque hæresim, schisma et hæreticos quoslibet, fautores, receptatores et defensores eorum exterminabimus pro posse, ac nunquam cum Saracenis, pagano, schismatico seu alio quomodolibet communionem fidei non habente, aut cum aliquo alio prædictæ Ecclesiæ inimico vel rebelli, seu eidem manifeste suspecto, unionem quamlibet, parentelam aut confœderationem inibimus, sed tam vestram quam successorum vestrorum personas,

[1] Lib. XVII. p. 176. et Ms. Cod. Alex. VII. p. 199.

[1] Paul. Ben. Ms. arch. Vat. sign. num. 116. — [2] Ext. in Appen. Conc. Basil. edit. Bin. p. 150. — [3] Paul. Ben. ubi sup. Bart. e Tur. Ms. arch. Vat. sign. num. . . . . Diar. Ven. Ms. et Blond. dec. 3. l. v. — [4] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 10. § 1. — [5] Id. ib. Nic. Bart. Ms. Vat. sign. num. 111. Ms. Diar. Venet. — [6] Ext. in lib. cens. Ms. bibl. Vallic.

honorem et statum manutenebimus et defendemus, ac etiam conservabimus contra omnes homines, cujuscumque existant præeminentiæ, dignitatis aut status, hoc etiam adjicientes juramento, quod nos manutenebimus semper et servabimus privilegia omnia per prædecessores nostros reges ac imperatores Romanorum Romanæ Ecclesiæ et aliis quibuslibet Ecclesiis quocumque concessa tempore et continentiæ cujuscumque, ipsaque omnia et specialiter ac præcipue præclaræ memoriæ Constantinum, Carolum, Henricum, Othonem IV, Fredericum II atque Rodulphum prædecessores nostros præsertim super concessione, recognitione, advocatione, quietatione et libera dimissione terrarum et provinciarum Romanæ Ecclesiæ ubilibet positarum, Sedi Apostolicæ Romanisque Pontificibus sub quocumque tenore concessas recognoscimus, confirmamus et ex certa scientia innovamus, ac etiam de novo concedimus, et terras ipsas ac provincias recognoscimus ad jus et proprietatem ipsius Ecclesiæ plenissime pertinere, easque nihilominus ex abundanti de novo Ecclesiæ prædictæ donamus, sub prædicto nos obligantes juramento, quod ipsas vel aliquam partem ipsarum nullo unquam tempore occupabimus, seu, quantum in nobis erit, permittemus ab alio occupari, nec in eis aut aliqua parte ipsarum jura aliqua, possessiones aut tenutas habebimus, seu quomodolibet possidebimus, nec in eis potestariæ seu cujusvis capitaniæ officium aut jurisdictionem quamcumque per nos vel alium exercebimus; quodque, ut princeps Catholicus et supradictæ Ecclesiæ advocatus atque defensor, ipsam juvabimus, et consiliis ac auxiliis illi assistemus opportunis contra quoscumque inobedientes et rebelles eidem, et præcipue contra occupantes seu turbantes terras prædictas seu provincias vel partem quamlibet earumdem. Sub eodem etiam promittimus juramento, quod tam ipsam Romanam, quam alias Ecclesias, libertatem Ecclesiasticam, bona, jura, prælatos et ministros Ecclesiarum ipsarum manutenebimus, conservabimus et defendemus pro posse nostro; et quod Ecclesiæ Romanæ vassallos contra justitiam nullatenus offendemus : devotos ac fideles etiam Ecclesiæ in imperio constitutos benigne tractabimus, nec eos contra justitiam opprimemus, sed in suis potius juribus et justitiis conservabimus. Sic nos Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia : et continuo suæ Sanctitati subjunximus juramentum in hac forma :

« Ego Sigismundus Romanorum rex, annuente Domino, futurus imperator, promitto, spondeo et polliceor atque juro coram Deo et B. Petro, me de cætero protectorem et defensorem fore summi Pontificis, hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus necessitatibus et utilitatibus suis, custodiendo et conservando possessiones, honores et jura ejus, quantum divino fultus fuere adjutorio, secundum scire et posse meum recta et pura fide. Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia. Nos itaque rex Sigismundus pro majori firmitate præmissorum hanc paginam jussimus typario aureæ Bullæ nostræ communiri. Dat. apud S. Petrum in capella... anno Domini MCDXXXIII, die ultima Maii, regnorum nostrorum anno Hungariæ, etc. XLVII, Romanorum XXIII, Bohemiæ XIII, imperii vero I ».

Peracta pompa, ut narrat Paulus Benedictus[1] qui aderat, Sigismundus aurea redimitus corona ad gradus Basilicæ S. Petri cum Eugenio venit, cumque præmissis aliquibus verborum officiis, Pontifex equum conscendisset, imperator stratoris obsequia illi præstitit[2], tribusque progressus passibus in equum suum insiliit, petiitque Pontificis lævam. Ubi ad concham areæ castri S. Angeli pervenere mutuum sibi dixere, *Vale*, ac Pontifex in Palatium Vaticanum retrocessit : imperator ad Ælium pontem progressus plures auratos equites creavit[3], indeque ad Basilicam Lateranensem perrexit.

15. *Insigne edictum dat Sigismundus de libertate et immunitate Ecclesiastica et ex Urbe discedit.* — Augustalibus ita apicibus insignitus Sigismundus, dignitatem Ecclesiasticam confirmavit memorabili edicto[4], quo primum ea confirmavit, quæ Fredericus II ante suam defectionem et Carolus IV imperatores pro libertate Ecclesiastica sanxerant : tum judices sæculares trahentes ad se causas Ecclesiasticas coercuit, atque amplissimas immunitates clero dedit :

« Sigismundus, divina favente clementia, Romanorum imperator semper Augustus, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ rex, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Sublimitatis imperialis gloriam invexit supernæ Majestatis veritas nullos derelinquens virtuosos suppeditatos ; et animadvertenter exposcit, ut Romani imperii gubernaculum tenens, præter alia eximia virtutum opera sua, cunctos (præsertim servitio Dei mancipatos) ab universis oppressionibus et offensis suis semper insistat accurata diligentia clementer sublevare. Et ob id nos, qui ad Romanum imperium divina dispositione vocati, curis sollicitamur assiduis, ut præ cæteris tuitioni nostræ commissis, personarum Ecclesiasticarum status venerandus in varietate virtutum, clerus sublimatus in suis libertatibus et immunitatibus conservetur et teneatur, et ab oppressionibus et a temerariorum ausibus liberetur. Nunc novarum Constitutionum editione et extentione cum augmento pœnarum, ad gloriam et laudem Dei solerter

[1] Paul. Ben. Ms. arch. Vat. sign. num. 110, et Steph. Infis. Ms. arch. Vat. sign. num. 111. — [2] Leon. Aret. in hist. rer. Ital. Blon. dec. 3. l. V. Plat. in Eug. Sabel. enn. 10. l. II. — [3] Steph. Infissur. Plat. in Eug. — [4] Ms. bibl. Vallic.

providere curemus. Sane claræ memoriæ Fredericus II olim Romanorum imperator prædecessor noster ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ laudem, et sacri imperii Romani decorem, cupiens, ut expurgatis quorumdam erroribus et iniquis statutis penitus destitutis, de cætero Ecclesia et Ecclesiasticæ personæ plena vigerent quiete, et secura libertate gauderent, ac pie et juste attendens quod quorumdam perversorum iniquitas adeo abundaverat, ut non dubitaret contra Ecclesiasticam disciplinam ac sacros canones sua contingere statuta, et adversus Ecclesiasticas personas et Ecclesiasticam libertatem edictali lege hujusmodi statuta iniqua irritaverat, et præceperat irrita nuntiari, et omnia statuta et consuetudines, quæ civitates et loca, potestates vel consules, aut quæcumque aliæ personæ contra libertatem Ecclesiæ, vel personas Ecclesiasticas ac bona hujusmodi edere aut servare tentarent, contra canonicas et imperiales sanctiones de ipsorum capitularibus infra duos menses post ipsius legis publicationem penitus abolere facerent; et si de cætero talia attentarent, illa ipso jure decrevit esse nulla, et eos sua jurisdictione esse privatos; necnon locum, ubi talia deinceps præsumpta fuissent, banno mille marcarum auri fisco imperiali præceperat subjacere, potestates vero, consules, statuarii et scriptores statutorum prædictorum necnon consiliarii locorum ipsorum, qui secundum statuta et consuetudines memoratas judicarent, ex tunc essent ipso jure infames, quorum sententias et actus legitimos statuerat aliqualiter non teneri, quodque si per annum præfatarum Constitutionum inventi fuerint contemptores, bona eorum per totum imperium mandavit impune ab omnibus occupari, salvis nihilominus aliis pœnis contra tales in sacris Conciliis generaliter promulgatis.

« Et insuper voluit idem tunc imperator, quod nulla communitas vel persona publica vel privata collectas seu exactiones, angarias vel perangarias Ecclesiis vel piis locis, aut Ecclesiasticis personis hujusmodi imponere seu invadere Ecclesiastica bona præsumeret; quod si secus faceret, et requisitus ab Ecclesia, vel imperio hujusmodi emendare contemneret, tripliciter refunderet, et nihilominus banno imperiali subjaceret, quod sine satisfactione debita nullatenus remitteretur. Statuit insuper, quod quæcumque communitas vel privata persona, per annum in excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ violatam persistens, ipso jure similiter banno imperiali subjaceret, a quo nullatenus extraheretur, nisi prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento: et insuper ordinaverat, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili, ad judicem sæcularem trahere præsumeret et contra easdem canonicas sanctiones et imperiales Constitutiones: quod si secus faceret, actor a suo jure caderet, judicatum non teneret, et judex foret ex tunc judicandi potestate privatus; quodque judices temporales, qui clericis et personis Ecclesiasticis justitiam denegare præsumerent, tertio requisito, suam jurisdictionem amittant.

« Et deinde ad divæ memoriæ Caroli IV etiam Romanorum imperatoris prædecessoris et genitoris nostri audientiam, deducto, quod sæculares quidam in potestatibus et officiis publicis constituti, videlicet duces, barones et alii domini temporales, necnon consules civitatum, oppidorum, villarum et locorum rectores, Dei timore postposito, statuta singularia et iniquas ordinationes, motu proprio et de facto præsumerent instituere contra legitimas, canonicas et civiles sanctiones, ut puta, quod nulla bona temporalia in potestatem Ecclesiasticam transferantur, et quod excommunicati laici et publice denuntiati in civili foro minime repellantur, præterea quod dicti domini temporales, consules et rectores per sæcularem potestatem res et bona clericorum occupaverant, arrestaverant, oblationes fidelium diminuerant et restrinxerant, exactiones alias indebitas de bonis et redditibus Ecclesiarum exegerant et extorserant; possessiones Ecclesiarum et personarum earumdem devastaverant incendiis et rapinis, et contractus inter clericos et laicos factos legitime ad libros civitatum, villarum et locorum recusaverant inscribere atque sigillare, ac donata et legata ad fabricas et Ecclesiarum structuras contra voluntatem prælatorum, et aliorum quorum intererat, præsumpserunt usurpare contra justitiam in fraudem et odium clericorum, et de bonis et rebus clericorum, quos non causa negotiationis, sed pro usibus propriis per terras ducebant, seu duci faciebant, teloneum exigere et capere veriti non fuerunt, et confugientes ad Ecclesias et cimiteria, inde extrahere contra sanctiones imperiales præsumpserunt; idem genitor prædecessor noster hæc omnia, et quæcumque exinde secuta, cum per sacras, civiles et canonicas sanctiones expresse reprobata essent, et in fraudem Ecclesiasticæ libertatis de facto præsumpta de principum, ducum et baronum, fideliumque suorum consilio ex certa scientia et auctoritate imperiali, cassavit, irritavit, annullavit, cassaque, irrita et nullius esse momenti pronuntiavit, præcipiendo sub indignatione imperialis banni universis et singulis dominis temporalibus, consulibus, potestatibus et in officiis publicis constitutis, quatenus mox visis et intellectis præsentibus cassatione, irritatione et annullatione hujusmodi dicta eorum, statuta et ordinationes, sicut in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis edita erant, omnino revocarent, et de luce tollerent, quodque secundum ea non judicarent amplius, nec sententias dictarent, aut eisdem in judicio aut extra judicium quomodo-

libet pro se et contra Ecclesiarum libertatem potirentur.

« Et insuper pronuntiavit et declaravit auctoritate prædicta, quod quicumque laicus, cujuscumque status vel conditionis foret, ausu sacrilego vel propria temeritatis audacia, sacerdotem vel clericum sæcularem vel religiosum diffidaret, proscriberet, vel captivaret, vel spoliaret, occideret vel mutilaret, aut in carcere detineret, aut hujusmodi malitiam perpetrantes scienter receptarent, vel favorem in his præstarent, præter pœnas a sacris imperialibus et canonicis sanctionibus eis inflictas, forent ipso facto infames et omni honore privati, nec ad placita nobilium aliquatenus admittendi. Voluerat etiam, et hortabatur, et requisiverat episcopos et prælatos, ut hanc suam legem et Constitutionem in synodis et Ecclesiis publicarent, ne in præmissis excedentes per simulatam ignorantiam, suas valeant excusare malitias ; adjiciens, quod nulli homini liceret hujusmodi suæ cassationis, irritationis, annullationis, pronuntiationis et declarationis paginam quovis ausu temerarie infringere, aut eis quomodolibet contraire, sub pœna quinquaginta marcarum auri puri, quas ab eo, qui contra faceret toties quoties contrafaceret, irremissibiliter exigi voluit, pro medietate sui imperialis ærarii sive fisci, pro reliqua vero parte injuriam passorum usibus applicari, prout in ipsis prædecessoris et genitoris nostri desuper confectis litteris ejus imperiali signo et Bulla aurea cereo suæ majestatis impressis, signatis, munitis, quas præsentibus hic habere volumus sufficienter pro expressis, plenius continetur.

16. « Et quoniam per prædicta Ecclesiasticæ libertati nondum satis provisum esse videtur, ut igitur per infrascripta sit uberius et latius ipsi libertati provisum, et ut Ecclesiasticæ personæ plene sua libertate gaudere, et pia loca a noxiis præservari, et optatis proficere valeant incrementis, nos Sigismundus, qui statum Ecclesiasticum fervore fidei et claræ devotionis affectu veneramur libenter, ut tenemur hac edictali lege et imperiali auctoritate Constitutiones sive leges antedictas, tanquam justas, sanctas et legitimas tenore præsentium approbamus, pariter et innovamus, ipsasque scriptas nostras leges, et prohibitionem et præsentes litteras, et mandatum nostrum ad omnes et singulas Ecclesias et monasteria quæcumque, cujuscumque nationis existant, et ad omnes et singulos prælatos, clericos et presbyteros, et Ecclesiasticas personas pro majori eorum tuitione et cautela, ad tollendum in his quorumdam curiosorum ambiguitatis dubium, de singularis munificentiæ dono ex certa nostra scientia tenore præsentium duximus extendendum, ac extendimus et præcipimus ubique locorum sub banno et pœnis antedictis et infrascriptis a quolibet inviolabiliter observari. Deinde statuimus hoc edicto in perpetuum valituro, ut nullus judex sæcularis in Ecclesiasticis causis, præsertim matrimonii, legitimationis, usurarum, testamentorum infra annum non exsecutorum et ad judicium Ecclesiasticum legitime devolutorum, ac decimarum, prædiorum ac fructuum, reddituum et proventuum Ecclesiasticorum, ac locationum et conductionum, seu conductorum eorumdem possit seu valeat judicare, aut quomodolibet de hujusmodi causis, aut eorum articulis cognoscere, nisi quatenus ab Ecclesiasticis judicibus fuerit requisitus : quod si contrarium fecerit, judicatum non teneat, et judex ex tunc judicandi potestate sit privatus, et subjaceat nihilominus pœnis infrascriptis, actorque a suo jure cadat ipso facto. Insuper omnibus et singulis principibus, ducibus, baronibus, comitibus, comitatibus, consulibus, rectoribus, ac in officiis temporalibus, dominiis et potestatibus constitutis sub indignatione imperialis banni, et quadraginta marcarum auri mulcta, ad cujus solutionem et præstationem pro una nostro sive imperiali ærario, aut fisco, et alia medietatibus personis injuriam passis, faciendam ; quemlibet hujus nostræ prohibitionis transgressorem ipso facto teneri volumus.

« Demum præsenti et irrevocabili sancimus, declaramus, decernimus et pronuntiamus edicto, districtius prohibentes, ne quis ex eis prælatos, presbyteros, clericos et personas Ecclesiasticas, quominus vina, grana, res et bona de suis redditibus Ecclesiasticis provenientia libere et sine solutione telonei seu gabellæ vendere seu abduci facere possint, et quominus res, bona, vina, cervisia, carnes, grana, panes et pannos, et alia quæcumque eorum usui et recreationi convenientia, sive intranea seu extere vel extera fuerint pro eorum usibus seu recreatione sibi et per quævis loca, civitates, terras, castra et aquas, vestigio vel navigio, absque quavis prohibitione libere et absque solutione cujuscumque telonei, dacii vel gabellæ adduci, et portari facere valeant ; et etiam quominus res et bona mobilia et immobilia per prælatorum seu Ecclesiasticarum personarum obitus relicta ad manus illorum, ad quos de jure spectant, libere et sine quibuscumque impedimentis, invasionibus, intromissionibus, exactionibus et occupationibus præsertim per laicos quantumcumque attentatis perveniant sive valeant pacifice pervenire, et quominus coloni et subditi Ecclesiasticarum personarum sine violentis hospitalitatibus etiam de venationum occasione, ac vectigalibus, servitiis et exactionibus, quas ipsi exactores petitiones vocant ; et a petitionibus hujusmodi absque damno libere et in pace dimittantur : et etiam quominus damna hospitalitatum et vectigalium, extortorum servitiorum et exactionum, et petitionum hujusmodi occasione, colonis et

subditis ipsi illata plenarie resarciantur necnon etiam quominus prælati seu judices Ecclesiastici eorum spirituali jurisdictione subjectos pro suorum excessuum demeritis capi et incarcerari, et captos duci, et per quævis loca et civitates libere adduci, et alias debita correctione puniri facere valeant quomodocumque aut qualitercumque, publice vel occulte, directe vel indirecte per se vel per alios impedire aut facere impedire præsumant vel permittant; nec talia committentes receptant, aut in præmissis vel circa ea impendant auxilium, consilium vel favorem. Quinimo magis volumus et mandamus sub banno et pœna proxime supradicta, ut principes, duces, comites, barones, comitatus, consules, rectores, ac in officiis, dominiis, potestatibus prædictis constituti, quicumque ab impedimentis et usurpationibus rerum et bonorum relictorum hujusmodi, et a prædictis violentis hospitalitatibus, vectigalibus, servitiis, exactionibus et petitionibus hujusmodi colonorum et subditorum Ecclesiasticarum personarum, et ab impedimentis et perturbationibus Ecclesiasticæ jurisdictionis omnino desistant, nec captos nec adductos rebelles repetere, vel repeti facere præsumant, non requisiti totis viribus personas Ecclesiasticas in præmissis ac jurisdictionem hujusmodi Ecclesiasticam exercentes adjuvent, et diligenter sine omni dilatione adhibeant, et apponant auxilium brachii sæcularis, ut libertas Ecclesiastica manuteneatur, et ut subditi rebelles criminosi, et delinquentes modis præfatis, aut alias prout eisdem, jurisdictionem Ecclesiasticam exercentibus, conjunctim vel divisim, expedire videbitur, digna animadversione castigentur.

« Cæterum, ut didicimus, nonnulli perversis eorum conatibus, leges et Constitutiones antedictas, prælatos, presbyteros, clericos et personas Ecclesiasticas diversis injuriis afficientes, pro eo, quod tam per Constitutiones et leges, quam sanctiones hujusmodi inflictarum pœnarum executio absque animadversione negligitur, infringere non verentur. Ut igitur tam genitoris quam Frederici II prædecessorum nostrorum præfatorum ac nostri, Constitutiones et leges præsentibus litteris mandatum nostrum debitæ executionis fiendæ suffragio sortiantur effectum, et insolentiæ compescantur transgressorum, omnes et singulos nostros, et sacri Romani imperii principes spirituales et sæculares, ac comites, barones, milites, militares, proconsulesque et consules, ac consulatus, potestates, rectores civitatum, oppidorum et locorum quorumcumque pro executione hujusmodi quæstionum, et legum imperialium, et præsentium nostrarum litterarum facienda, executores eorumdem conjunctim et divisim tenore præsentium deputamus, et nihilominus ipsis sub imperialis banni indignatione, et sub antedicta pœna quoad illos qui feudum vel privilegia aliqua non habent. Quoad illos vero, qui talia habent sub perditionis suorum feudorum et privilegiorum quorumcumque pœna, quam eos, si requisiti infra unius mensis spatium requisitionem hujusmodi immediate sequens, et ad infrascriptam executionem non processerint et non fecerint, quod mandamus, incurrere volumus ipso facto, districte præcipiendo, per hæc imperialia scripta mandantes quatenus ipsi et eorum singuli quoscumque et quemcumque, dum et quoties præsentibus executores ipsos requiri contigerit, prælatis et presbyteris, clericis et personis Ecclesiasticis quibuscumque conjunctim et divisim efficacis præsidii auxilio assistentes, non permittant eisdem, aut eorum alicui a quoquam cujuscumque gradus, status vel conditionis fuerint, contra vel circa præmissa omnia, aut aliquid ipsorum quomodolibet injuriam irrogari : sed magis injuriantes hujusmodi, nisi post requisitionem executorum eorumdem infra certum terminum peremptorie competentem, eis per executores ipsos desuper præfigendum, contra præmissa commissa, aut neglecta emendando resipiscunt, pœnas antedictas, prout quemlibet pro commisso aut neglecto contingit, incidisse declarent sic per captionem et detentionem personalem, distractionem, invasionem aut alienationem rerum et bonorum suorum, mobilium et immobilium quorumcumque sine mora ad satisfactionem et observantiam plenariam, præmissorum omnium et singulorum executores ipsi suo sæculari brachio cogant, et compelli faciant, ac pecunias occasione pœnarum præfatarum ærario sive fisco imperiali debitas et debendas, imperiali auctoritate emoveant, [et partem ipsorum ad fiscum imperialem pertinentem, ad fiscum ipsum fideliter studeant destinare, reliquam vero partem earumdem partibus læsis realiter assignare procurent. Super quibus eisdem executoribus, et eorum cuilibet insolidum imperiali auctoritate nostra prædicta plenam licentiam et potestatem liberam concedimus per præsentes, volentes et decernentes, ut eisdem executoribus omnibus et singulis, præsentibus et futuris, vigore præsentium quoad præmissa perpetua potestas et licentia remaneat attributa, Constitutionibus et legibus imperialibus, ac privilegiis et indultis quorumcumque et aliis in contrarium forsan facientibus, non obstantibus quibuscumque. Ne autem in præmissis excedentes per simulatam ignorantiam suas valeant excusare malitias, hortamur et requirimus universos et singulos archiepiscopos, episcopos et prælatos, ut Constitutiones et leges imperiales antedictas, et præsentes nostras litteras singulis annis in synodis et Ecclesiis suis publicare procurent, si nostram indignationem voluerint evitare. Nulli ergo, etc. Dat. etc. »

Aliquandiu in Urbe moratus est Sigismun-

dus, cumque profectionem pararet, Pontifex Marinum Ursinum aliumque virum prænobilem, illum per Ecclesiasticam ditionem deducere jussit : quo argumento extant litteræ[1] kal. Augusti ad præsides præfatosque Ecclesiasticos datæ, ut imperatorem honorifice exciperent. Flexit[2] ipse iter per Picenum ac Flaminiam, inde Mantuam pervenit, ubi Franciscum Gonzagam Mantuæ regulum marchionali dignitate auxit[3]. Dum vero Sigismundus ipse in Italia agebat, plura a Basileensibus temere per seditionem gesta sunt, quæ nostram ad se narrationem revocant.

17. *Basileenses abdicationis pœnam Pontifici intentant.* — Duodecima sessio a seditiosis Basileensibus III idus Julii celebrata est, in qua decretum schismaticæ labis fermento refertum in Eugenium promulgatum est ; in cujus exordio, ubi amplissimis verbis suum, quod præ se ferebant, pium studium extulerunt, addidere misisse se ad Eugenium, postquam Basilea Bononiam Concilium traduxit, Lausanensem episcopum et decanum Trajectensem, ut ipsum ab ea mente deducerent : Sigismundum pariter repetitis oratoribus et litteris, ac plures etiam reges principesque id ab ipso enixe postulasse : cumque eas preces respueret, institutum fuisse adversus ipsum judiciorum ordinem ; quem cum hactenus elusisset, hæc ab eodem Pontifice exegere : « Declaret a tempore hujusmodi inchoationis continuatum fuisse et esse prosecutionemque semper habuisse, continuarique ac prosecutionem habere debere, et ipsi pure et simpliciter adhæreat et cum effectu, et hujusmodi revocationem declarationemque et puram adhæsionem per suas litteras more Romanæ curiæ bullatas huic sacro Concilio notificet infra sexaginta dies a die præsentis publicæ sessionis immediate sequentes ». Hæc si ageret Eugenius, spopondere ipsum se uti Pontificem culturos, ni faceret, defectionem intentarunt, lapsoque die sexagesimo Pontificio jure exercendo privatum renuntiarunt ; pluraque alia seditiosa adjunxere, quibus infandum schisma moliebantur. Edidere etiam decretum de electionibus præsulum, quo reservandarum quoque Ecclesiarum jus Pontifici Romano vetuere, nisi de iis in canonicis legibus fieret mentio, aut in ditione Ecclesiastica sitæ essent ; tum celebrandæ electionis ritum præscripsere.

18. *Eugenii litteras pro concordia datas male acceptant Basileenses in protervia obstinatissimi.* — Inter hæc dissidia dum negabat Eugenius solutum Pontificio decreto Concilium auctoritate pollere, Basileenses vero solvi non potuisse, Pontificemque Synodalibus teneri legibus contendebant, ea concordiæ ratio inita est interprete Sigismundo rege, ut Eugenius ex æquo et bono acciperet Concilium in eam diem propagatum fuisse, quod subjecto edicto[1] vulgavit :

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum ex dicta commutatione nonnullæ dissensiones subortæ videantur, ac nonnullas ex dictis causis, quibus ad hujusmodi commutationem seu dissolutionem faciendam principaliter moti fuimus, aliter jam se habere cognoscamus, nihilque aliud optemus, quam ut, sublata omni materia dissensionis, ad hæreses, bella et morum deformitates de populo Christiano exstirpandas salubriter intendantur, ad consilium et etiam ad instantiam charissimi in Christo filii nostri Sigismundi Romanorum imperatoris semper Augusti, ac Hungariæ, Bohemiæ, etc. regis illustris, de fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio volumus et contentamur, præfatum generale Basileense Concilium a tempore inchoationis suæ continuatum fuisse et esse, prosecutionemque semper habuisse et continuari, prosecutionemque ad prædicta habere debere, perinde ac si nulla commutatio, translatio seu dissolutio facta fuisset : quinimo præfatam commutationem, translationem seu dissolutionem revocantes, ipsumque Concilium Basileense pure, simpliciter et cum affectu ac omni charitate amplectimur, pro viribusque illud promovere, ac omni favore prosequi intendimus ; ita tamen, quod præsidentes ad nostri præfati Concilii præsidentiam admittantur cum effectu, ac omnia et singula contra personam, auctoritatem ac libertatem nostram et Sedis Apostolicæ, ac venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, et aliorum quorumcumque nobis adhærentium in dicto Concilio facta et gesta per dictum Concilium prius omnino tollantur, et in pristinum statum reducantur; sicque una mente et uno spiritu cum charitate et puritate ad ea, quæ præmissa sunt in dicto Concilio, procedatur, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum, etc. kal. Augusti, anno Incarnat. Dominicæ MCDXXXIII ». Neque his placati sunt Basileenses, sed ut nova semper jurgia ex aliis serebant, ac Pontificiam auctoritatem sibi subjicere moliebantur, concepta ea verba : *Volumus et contentamur*, inique accepere ; postularunt enim, ut Eugenius vulgaret, non modo tolerare se propagatum fuisse, spretis Apostolicis imperiis, Basileense Concilium, verum decerneret rite propagatum, atque ita suam auctoritatem acephalæ Synodi, quam falso Œcumenicam esse jactabant, auctoritate inferiorem profiteretur, quod cum majestate Apostolica prorsus indignum esset, Francisco Foscaro Venetiarum duci, qui dissensionem sedare studebat, hæc rescripsit Eugenius[2] :

[1] Lib. XVII. p. 213. — [2] Leon. Aret. in hist. rer. Ital. S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 10. § 1. Blond. dec. 3. l. V. — [3] Platin. in Eug. IV.

[1] Append. Basil. Conc. edit. Bin. tom. IV. par. 1. pag. 212. — [2] Lib. brev. p. 70.

19. « Dilecto filio nobili viro Francisco Foscari, duci Venetiarum.

« Ultra quam verbis exprimi posset, dilecte fili, commendanda est tua prudentia, pro curis quas continue suscipis pro honore et statu nostro atque Apostolicæ Sedis. Legimus litteras cum copiis interclusis, quas ad nos misisti affectione plenas : super quæ charissimus in Christo filius noster Sigismundus Romanorum imperator illustris locutus est cum oratoribus tuis super facta Concilii Basileensis. Vellet etiam, ut scribis, ut illa duo verba : *Decernimus* et *declaramus*, loco *Volumus* et *contentamur*, poneremus in litteris, quas per venerabilem fratrem nostrum episcopum Cerviensem destinavimus Basileam. Miramur paulum de sapientia imperatoris, qui forsan propter multitudinem rerum ei incumbentium parum meminisse videtur eorum, quæ antea de suo assensu acta sunt. Primum, ut paulo altius repetamus, cum institisset nobiscum litteris et nuntiis, ut Concilio illi hæreremus omnino, hoc recusavimus ; potius enim hanc Apostolicam dignitatem et vitam insuper posuissemus, quam voluissemus esse causa et initium, ut Pontificalis dignitas et Sedis Apostolicæ auctoritas submitteretur Concilio contra omnes canonicas sanctiones, quod nunquam antea neque aliquis nostrorum prædecessorum fecit, neque ab ullo extitit requisitum, atque in hoc ipse postmodum imperator acquievit.

« Ventum est postea ad formam litterarum, quam misit dilectus filius noster Julianus cardinalis S. Angeli ; in ea, habitis prudentium et doctorum consiliis, posuimus verba illa, quæ imperator modo mutari vellet : *Volumus* et *contentamur*, loco *Decernimus* et *declaramus ;* non solum sciente et consentiente, sed approbante imperatore, qui coram venerabilibus fratribus nostris cardinalibus, adstantibus etiam consilio suo, ac dilectis filiis nobili viro Andrea Donato milite oratore tuo et abbate S. Justinæ, multisque præterea pluries verbis in nostram laudem prolatis, asseruit nos plus fecisse quam deberemus, et ultra quam teneremur, et quod Basileenses ultro acceptare debebant : quod si recusarent, mirabilia adversus illos pollicitus est se esse facturum. Quod autem modo velut oblitus verborum suorum, quærat poni pro illis verba, quæ tunc omnino rejecta fuerunt, nos admirari cogit : illa enim sunt verba, per quæ quæcumque ab illis contra nos facta exstitere, quæ plurima et gravia sunt, confirmarentur, et per quæ subministrantur arma non recte sentientibus contra nos et Sedem Apostolicam pugnandi. Potes scire a peritis in jure canonico et civili quanti ponderis sunt verba illa ; non enim solum per illa approbamus contra nos facta, sed etiam adversariis nostris nos subjicimus in futurum : quo quid aliud est, quam armare eos nobisque eripere omnem tuendi et defendendi facultatem. Hoc quam tutum sit, tu ipse considera : qui enim nulla antea auctoritate fulti laxaverunt contra nos suas animi passiones (ut dicamus leviter) quid agent cum nacti fuerint agendi, prout libuerit, potestatem ? Nam quod cardinalis S. Angeli promittit nihil facturum contra nos, credimus cum bono animo hæc scribere, et quod ita facturum putet. Sed (ut omittamus, quod his verbis præterita confirmantur) quæ securitas est ita debere fieri, prout ille promittit ? Si falletur, nam quid factum non erit, etiam si ipse pro nobis mori paratus sit, nihil nobis proderit voluntas sua. Non est tutum dare nocendi facultatem, ei præsertim, qui jam nocere molitus est. Verum ut tibi tuæque reipublicæ clare innotescat æquitas postulationum nostrarum, mittimus tibi copiam litterarum, quas dedimus episcopo Cerviensi, quæ cum conditione existunt : Si revocant quæque per eos contra nos attentata ; alteras ejusdem tenoris, sed libere et sine aliqua conditione factas. Si tamen antea se promiserunt revocare et revocant, quæ contra nos egerunt, penes nos retinuimus, et eas ad locum tutum mittemus secundum responsionem episcopi Cerviensis.

« Hæc omnia imperatori nota sunt ; quæ si Basileenses ipsi acceptabunt, consulent paci Ecclesiæ et tranquillitati populi Christiani ; si vero minus, volumus esse notum tibi omnem scandalorum culpam procul a nobis esse futuram. Imperatoriam vero strenuitatem per eosdem oratores hortari velis ut meminerit, quæ hic coram tot hominibus dixit, utque operam dare atque illis persuadere velit honestius esse, ut citius membra capiti hæreant, quam caput membris. Vidit et novit imperator et verbo et opere sinceram et perfectam intentionem nostram. Si illa sana intentione procedunt, prout dicunt, satis est, quod concedimus eis : si vero mala, nolumus eis adjicere robur et vires, quæ in nostram et Ecclesiæ perniciem redundent. Quod autem dixit si, quod avertat Deus, scissura in Ecclesia fieret, nobis favere et conservare et manutenere nos se velle, et serenitatem suam et se, quidem et amplius se facturum respondisti, summis laudibus (commendamus). Quod autem respondisti imperatoris strenuitati in hac opinione plurimos principes et duces futuros, rectissime verissimeque respondisti ; omnes enim reges et principes, prout eorum litteris et nuntiis certificati sumus, schisma horrentes ac detestantes nobiscum sentiunt et nobis favent, displicentque eis, quæ gesta sunt Basileæ. Dat. etc. »

20. *Rescissa Basileensium gesta contra Pontificem.* — Cum ita aberrare Basileenses conspiceret Eugenius, ut acephalam suam Synodum Pontificiæ anteferrent auctoritati, rejectaque omni concordiæ ratione, sua quantumvis iniqua

accipi ab eo imperia vellent, eaque detrectanti Pontificatum se abrogaturos comminarentur, ipsis aperte obsistendum, et iniqua eorum decreta, quibus serebant potius errores et dissidia, quam pacem afferrent, rescindenda hoc Diplomate censuit[1]:

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum dudum ex certis rationabilibus causis, Concilium, quod nonnulli Basileæ congregatum esse dicebant, dissolventes illud ad civitatem nostram Bononiensem duxerimus commutandum, postmodum, cessantibus dictis causis, præfatum Concilium in ipsa civitate Basileensi decrevimus per nostros legatos, qui ibidem nostro nomine præsiderent, continuari debere, prout in diversis desuper confectis litteris nostris plenius continetur. Cum autem episcopi, qui Basileæ congregati erant, prout sunt etiam, post dissolutionem et decretum nostrum hujusmodi, ac etiam ante adventum dictorum legatorum, non ad communem utilitatem, sed ad privatas passiones intenti, nullaque Sedis Apostolicæ auctoritate suffulti, multa et gravia etiam præter illa pia, propter quæ fuerat ibi principaliter a principio Concilium constitutum, tanquam haberent generalis Synodi nobis etiam contradicentibus potestatem, disponere, ordinare, statuere, sancire, declarare et mandare præsumpserunt in nostrum, Sedis Apostolicæ ac venerabilium fratrum nostrorum cardinalium, et aliorum nobis adhærentium grave præjudicium, præter et contra sanctorum Patrum decreta et canonicas sanctiones, nos attendentes quot et quæ per eos sic perperam statuta, facta et ordinata existunt, si sub dissimulatione et silentio præteriremus in magnum atque evidens præjudicium Ecclesiæ et Apostolicæ Sedis, et grave scandalum plurimorum verisimiliter redundare possent, cum non ad reformationem, sed deformationem, non ad unitatem, sed ad scissuram Ecclesiæ, non ad hæreses tollendas, sed nutriendas, non ad pacem fidelium, sed discordiam seminandam spectare videantur, ac propterea volentes, prout ex debito pastoralis tenemur officii, quantum Altissimus permiserit, futuris scandalis celeri remedio providere, omnia et singula gesta, facta, ordinata, sancita, decreta et declarata per præfatos Basileæ congregatos et existentes, videlicet citationes et processus, sententias, statuta et decreta, quæ de nobis seu contra nos, jura et libertatem nostram et Sedis Apostolicæ, vel venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales, seu ipsorum aliquem aut prælatos quoscumque, sive curiales aut Romanam curiam sequentes usque ad præsentem diem facere, statuere, attentare et ordinare nimium præsumpserunt, et quæ usque ad accessum legatorum ad suprascriptam Basileensem civitatem, et in ipso Concilio præsidentiam quamlibet per eos in futurum fient, agentur, ordinabuntur, sancientur, statuentur, attentabuntur et mandabuntur, exceptis iis in quibus eis per nostras litteras facultatem concessimus, irrita esse et inania, nullumque effectum debuisse aut debere sortiri, auctoritate Apostolica, de consilio et assensu præfatorum ipsorum fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium tenore præsentium declaramus, decernimus, et pro infectis haberi volumus et mandamus, ipsaque et maxime legationem in terris Ecclesiæ, creationes et ordinationes officialium, beneficiorum collationes, et omnia et singula inde secuta, vel quæ in posterum sequi possent, ex nunc præfata auctoritate, cum de facto processerint, de Apostolicæ potestatis plenitudine cassamus, irritamus et annullamus, ac nullius esse decernimus roboris vel momenti, inhibentes districtius omnibus Christi fidelibus, ne decretis, ordinationibus, mandatis, factis et gestis hujusmodi modo aliquo pareant vel intendant, aut pro talibus reputent, declarantes omnes et singulos cujuscumque status, gradus et præeminentiæ existant, etiamsi imperiali, regali, cardinalatus sive quacumque alia Ecclesiastica vel sæculari præfulgeant dignitate, nullo vinculo juramenti, promissionis, pacti aut conventionis prædictis factæ quomodolibet se tueri. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXIII, IV kalend. Augusti, Pontificatus nostri anno III ». Cum vero ea præcipue decreta Basileensium, quæ III id. Julii prolata fuerant, Pontificiam convellerent auctoritatem, Eugenius novo Diplomate III id. Septembris illa rescidit, ac dignitatibus exauctoravit qui ea tuerentur.

21. *Basileensium objecta plane diluta per litteras Eugenii apologeticas.* — Vulgatæ sunt aliæ ejusdem Eugenii idibus Septembris exaratæ litteræ[1] apologeticæ, quibus dissidii universi auctores extitisse præsules Basileenses perspicue ostenditur. Potiorem hanc earum partem delibandam putavimus, quanquam etiam nonnulla in ea contenta superius perstrinximus:

« Universis Christi fidelibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Nos indebite criminantur, quod scandala in Ecclesia Dei introducendi causa Concilium dissipavimus, cum ipsum a Basilea commutare necessitatibus urgentibus coacti fuerimus. Et quamvis nunc nobis ipsas causas per præfatum oratorem intimatas inficiari non vereantur, orbi tamen toti notissimum est illas causas celebrandi Concilii impeditivas extitisse veras: nam fere octo menses effluxerant postquam ipsa initiari debuit sancta Synodus, nec adhuc Basileæ

[1] Lib. XVII. p. 213.

[1] Ext. insertæ aliis Eug. lit. quæ afferuntur in Actis Conc. Basil. sess. XVI. p. 43.

convenerant tres episcopi aut alii in toto numero decem prælati, regumque et principum procuratores sive nuntii pauci sive nulli aderant, cum quibus de Christianorum pacatione sive concordia possent aliqua pertractari, ut in Conciliis primum est decens inquirere : doctorum et magistrorum fere nulli intererant, qui hæreticorum versutiis resistere possent, ac argumenta eorum sophistica scirent refellere : locus etiam ipse Basileensis civitatis minime tutus videbatur, tum propter armatam finitimam hæresim Bohemorum, tum propter subortam guerram inter dilectos filios viros illustres Burgundiæ et Austriæ duces. His igitur justis et legitimis de causis non scandalizandi clerum sive errores studio conficiendi, de ipsorum cardinalium plurimorum consilio et assensu, qui nunc Basileæ conveniunt, et hanc commutationem damnant, illam fecimus; præsertim his etiam de causis moti, quia sperabamus, quod in Italia consistente charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Romanorum tunc rege, nos facilius ambo potuissemus Bononiæ convenire, adessentque ibidem Bononiæ tunc celerius prælati et principes in numero copioso, sive ipsorum procuratores et nuntii, cum quibus melius et graviori maturitate singula in Conciliis agenda expedirentur, et majori cum reverentia ab omnibus Christi fidelibus reciperentur, quam illa, quæ per paucos Basileæ convenientes fieri forsitan contigissent.

« Nescimus ergo quomodo ipsam audent commutationem reprobare, cujus ipsi plurimi fuerunt auctores præcipui ; damnant namque eorum gesta, non nostra, quia tunc eramus gravissima corporali infirmitate gravati, cum ipsi dissolutionem et translationem ipsam promovebant, suadebant et efficere studuerant, nobis præcipue ad memoriam reducentes, et his rationibus compellentes, quod dum eramus in minoribus constituti una cum ipsis et aliis fratribus nostris S. R. E. cardinalibus voto et juramento nos adstrinximus, quod illo in loco Concilium teneremus, in quo majori parti cardinalium magis expediens videretur, cum Basileæ non speraretur posse Concilium celebrari temporibus a jure decretis, jam fine temporis instante et impedimentis subsistentibus antea enarratis, sicque ipsi mutationem sive translationem necessariam esse dicentes, et ut alio in loco transferremus sedulo requirentes.

« Tandem fuit causa finalis, ut ipsam translationem sive commutationem faceremus, quam tamen et justam fuisse et nobis solis cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus facere licuisse, prout egimus etiam absque alterius consensu Concilium, nemo sanæ mentis ambigere debet. Nam etsi canon Constantiensis Concilii, qui incipit : *Frequens*, ab ipso Concilio editus et a felicis recordationis Martino prædecessore nostro non improbatus, locum mutare vel tempus inceptionis Concilii prorogare, nobis sine Concilii consensu prohibere videatur, non tamen debet sic abusive interpretari, ut causa imminente, nobis etiam solis adempta fuerit circa loci mutationem et temporis prorogationem dispensandi facultas, cum etiam si a Martino editus extitisset, illa non fuisset sive esse debuisset prohibentis intentio, quæ successoribus suis nullum potuit in hac parte præjudicium generare, pari post ipsum, quinimo eadem potestate functuris : et infertur ; prout est secundum omnia jura in hac parte, Concilium inferius summo Pontifice, papamque ipsis priorem nequeunt solvere vel ligare : sed nos in his Concilio superiores ipsum possemus pro libito regulare : nam hoc de jure notissimum est, quod possumus quæcumque statuta, decreta, declarata sive sancita per quoscumque prædecessores nostros vel per quæcumque Concilia, dummodo in ipsis fidei fundamenta non existant, sive ex hoc universalis Ecclesiæ bonum principaliter non turbetur, ut vicarius Christi et irreprehensibiliter pro nostro amovere et corripere libito voluntatis, et contra sentire non esse longævum ab hæresi velle ligare manus vicarii Jesu Christi et in terris Dei legati, sive ipsius gesta judicare vel improbare, quod sacrilegii crimen habet.

« Sed quæsumus nobis dicant, qui nobis detrahunt, quæ hæresis, quæ universalis Ecclesiæ turbatio ex hac translatione loci surgere poterat, si nos sanctam Synodum Bononiæ commutavimus, ut ejus bonum non frustraretur ulterius, quod jam mensibus octo sine fructu aliquo extiterat prorogatum et ipsius initiandi postmodum Basileæ vestigia commoda nulla videbantur ? Profecto nullius per juris tramites ambulans, et non passione seductus, assereret, quod Ecclesiæ fecerimus perturbationem, sed salutem, nec celebrationem Concilii frustravimus, sed id accelerare concupivimus. Taceant ergo hi, qui sic nobis inhumaniter detrahunt, quoniam non ad Christianorum et Ecclesiæ noxam commutationem fecimus, sed pro salute tutissima, ut citius quæ in Concilio forent agenda, finem debitum sortirentur. Fuit igitur a Basileensi civitate legitima pro tunc nostra Concilii dissolutio, ac ipsius ad Bononiam justissima translatio, et asserentes contra sunt penitus ab omni veritate ac fide Catholica alieni ». Et infra : « Quam igitur Ecclesiæ turbationem fecimus, cum, ut paulo ante narravimus, illo in tempore, quo Concilium commutavimus, fere nulli prælati convenerant ? Non poterant igitur perturbari, qui non aderant, quia quod Concilium Basileæ fieret non curabant : nam si affectassent, ibidem in tempore convenissent ; nec quoad illos, qui convenerant, quia ita pauci numero erant, quod sine nostra auctoritate

Ecclesiam universalem repræsentare non poterant, quamvis ipsi eam repræsentare se dixerint.

« Concilio igitur ad ipsam Bononiensem civitatem legitime translato, iidem postmodum Basileæ convenientes velut locustæ acephali canonicum sine nostris præsidentibus non fecere Concilium, cum auctoritate carerent Apostolicæ Sedis. Nec veræ sunt, quas faciunt excusationes, quod Constantiensis Senensisque atque felicis recordationis Martini, ac nostra auctoritate ipsorum Concilium vires habuerit et habeat, nam nos prædictis veris causis subsistentibus, et nostram et piæ memoriæ Martini et ipsorum Conciliorum auctoritates, ut jure fecimus, revocare potuimus, ut patule supra insinuavimus, quare post ipsam canonicam dissolutionem et auctoritatum prædictarum revocationem, absque ulla Apostolica auctoritate conveniebant sive conveniunt, unde verum non est dicere eorum canonicum post nostram dissolutionem et sine nostris præsidentibus fuisse vel esse Concilium, quoniam nulla rata est vel unquam erit Synodus generalis, quæ summi Pontificis non fuerit auctoritate suffulta, nec etiam eorum Spiritus sanctus est caput, cum misericors Jesus Christus super omnia summum Pontificem Ecclesiæ post transitum Verbi ad Patrem caput et principem ab ipso Christo et Ecclesia constitutum Ecclesiæ instituerit, nos videlicet, qui locum retinemus ipsius vicarii Jesu Christi quamvis immeriti. Sacrilegum igitur a nobis postulant et hæreticum, ut declarare velimus retroactis temporibus Basileæ continue fuisse Concilium, cum post nostram dissolutionem sine nostris præsidentibus regulare non fecere Concilium, quia eorum dicta, gesta et facta omnia contra divina jura pariter et humana perperam sunt confecta, et quæ per nos nullatenus sunt debita comprobari : et in hoc est, quod Christianam religionem circumvenire cupiunt, ut sub colore, quod continue Basileæ Concilium fuisse declaramus, omnia eorum gesta et facta comprobemus, quæ adeo sunt minus bene composita, ut etiamsi ab habentibus potestatem promulgata fuissent, essent irritatione, annullatione et revocatione dignissima, etc. Dat. Romæ apud S. Laurentium in Damaso, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXIII, id. Septembris, Pontificatus nostri anno III ».

22. *Basileenses reprimit dux Bavariæ ne in schisma erumpant.* — Dum temeraria Basileensium gesta refellebat Eugenius, illi in pertinacia obfirmati, præside Juliano cardinale S. Angeli, sessionem decimam tertiam III id. Septembris habuere [1], in qua Pontificem de contumaciæ crimine postulare, ut sæpe antea, ausi sunt. At Willelmus dux Bavariæ imperatoris nomine obstitit, ne aliquod novum facinus patrarent. Confirmare vero ipsos in obsequio Sedis Apostolicæ studebat Eugenius causæ suæ æquitate, tum iniquitate Basileensium factiosorum collocata in luce : quo argumento extant datæ ad Ericum Daniæ et Wladislaum Poloniæ reges litteræ [1] :

« Charissimo in Christo filio Wladislao regi Poloniæ illustri, salutem, etc.

« Post recessum dilecti filii Nicolai oratoris et procuratoris tui, nullas litteras recepimus a tua serenitate, audivimus tamen de sospitate tua et bono statu, quod fuit nobis et est audire jucundissimum ; diligimus enim tuam personam sincera animi affectione, ac præcipua quadam charitate complectimur propter tuam singularem erga nos et statum nostrum et Ecclesiæ affectionem pariter et devotionem. Intelligimus quotidie quanta cum maturitate consilii procedas circa factum Concilii Basileensis, in quo, prout aperte potes perspicere, existunt homines magis cupidi seditionum et novitatum, quam pacis Christi fidelium et unionis Ecclesiæ, qui quid quærant, quid moliantur contra nos non obscure significant ; non enim ad reformationem Ecclesiæ vacant, sed ad depressionem Romanæ Ecclesiæ atque nostram : sed obtundet Deus eorum conatus per tuam et aliorum fidelium et devotorum principum sapientiam. Verumtamen nos semper ad pacem et quietem Ecclesiæ et Christi fidelium intenti, misimus Basileam nostros oratores cum pleno mandato de comprobando illud Concilium super tribus rebus, propter quas solas Concilium fuerat a principio congregatum, exstirpationem hæresum, reformationem Ecclesiæ ac procurandum Christi fidelium pacem, quod si illi acceptabunt, lætabimur in Domino propter bonum reipublicæ Christianæ, si vero minus, notum erit omnibus fidelibus, illos sequi consilia perniciosa Ecclesiæ, et ab unione remota. Dat. Romæ, etc. III id. Octobris anno III ».

23. *Sigismundi imperatoris opera et præsentia Basileenses multa pollicentur.* — Sublaturus hæc dissidia Sigismundus, repressurusque Basileenses factiosos imperiali præsentia sperabatur, qui veluti interpres concordiæ inter Pontificem ac præsules iter suum in Germaniam retardare visus est, donec Eugenius litteras de adhærendo pure Basileensi Concilio in his, quæ ad exscindendas hæreses, Ecclesiæ excolendos mores, ac pacem inter principes conciliandam gererentur, expediret, atque abbatem S. Justinæ mitteret, de quo cum Franciscus Foscarus Venetorum dux Eugenium fecisset certiorem, rescripsit Pontifex [2], illa jam, antequam imperator abiret Roma, fuisse decreta, morboque implicito abbate episcopum Cerviensem eadem potestate fultum extitisse :

[1] Acta Conc. Basil. sess. XIII.

[1] Lib. brev. p. 72. — [2] Lib. brev. p. 71.

« Dilecto filio Francisco Foscari duci Venetiarum, etc.

« Recepimus tuas litteras cum interclusis copiis earum, quæ charissimus in Christo filius noster Sigismundus Romanorum imperator illustris per nos fieri petit circa puram adhæsionem nostram Concilio in illis tribus rebus, et missionem dilecti filii abbatis S. Justinæ, vel alterius, si ipse accedere non possit. Agimus tibi gratias quas possumus, pro laboribus quos tanta cum diligentia suscipis pro statu et honore nostro et Ecclesiæ. Verum, ut ad ea quæ imperator petit brevibus respondeamus, scias abbatem S. Justinæ hinc discessisse quarta die præsentis mensis iturum Basileam : causa autem tarditatis fuit morbus, quo diutius est detentus, sed etiamsi accessisset, in civitate Basileensi jamdudum fuit venerabilis frater episcopus Cerviensis orator noster cum Bullis necessariis et cum omnibus iis, quæ imperator, modo vellet fieri, quæ hic cum eo ante suum discessum fuerunt conclusa, ipso laudante et approbante, ac dicente, prout alias tibi scripsimus, nos plus fecisse quam deberemus. Statim enim paulo post imperatoris discessum misimus cum omnibus iis, quæ imperator tunc requirebat, et super illis tribus practicatis et conclusis et aliis, prout visum fuit, episcopum præfatum, qui in principio Septembris Basileam pervenit : sunt autem ibidem, qui nostro nomine debent in Concilio præsidere, cum quibus tractare poterit, quæ pro utilitate Ecclesiæ videbuntur. Itaque non est necesse, ut imperator propter hoc iter suum retardet, aut exspectet adventum abbatis et satis miramur imperatoriam serenitatem ea, quæ conclusa et acta sunt, de novo fieri postulare, sed credimus suam serenitatem propter occupationum novarum multitudinem non tenere ista memoriæ. Dat. Romæ pridie id. Octobris ».

24. Trangressus demum Alpes Sigismundus imperator Basileam petiit, cujus adventus ipse Willelmus Bavariæ dux pronos ad schisma præsules ibi agentes coercuerat [1], uti diximus, ne in Eugenium iniquam sententiam ferrent : sedatum autem fuisse pietate atque auctoritate Cæsarea dissidium, quod admodum incruduerat, tradit Nauclerus [2]. Et quidem Sigismundum causam adversus seditiosos tuendam suscepisse, ostendunt Eugenii litteræ [3], quibus ob navatam in ea re operam, grates ipsi egit, de Andrea namque Donato oratore Veneto locutus addit : « Ipse retulit, quanquam ea non incognita erant nobis, quanto cum fervore et cura, quanta diligentia ac charitate defenderis honorem ac dignitatem nostram, nullis laboribus parcendo, pro conservatione status nostri et dignitatis Apostolicæ Sedis. Retribuat tibi Ille, qui bonorum omnium est retributor, pro hac tua tam sincera affectione animi et operibus laudabilibus, quæ sunt digna magna laude et summa omnium commendatione : nos quidem, quas possumus, agimus gratias tuæ serenitati, pro amore et benevolentia, quam ostendis erga nos, etc. »

Affuerat ille imperialibus ornamentis redimitus, ut ex ipsius Synodi Actis constat, sessioni decimæ quartæ [1], quæ septima Novembris die celebrata [2] est, in qua Basileenses peremptorium diem quem constituerant jam Eugenio ad diem nonagesimum produxere, ac moderatioribus animis hæc proposuere, si ex concepta formula Concilium confirmasset : « Ut ipse dominus Eugenius possit agnoscere puram ac rectam sacri Concilii intentionem, ac veram charitatem, quam erga ipsum habet et habere in futurum intendit, oblationem alias factam in responsione data primis ambasciatoribus ipsius domini Eugenii, quæ incipit : *Cogitante*, etc. iterum hæc sancta Synodus etiam alia addendo repetit ad hunc modum. Ecce, si quid culpæ commissum est, attentando dissolutionem aut in confectione et publicatione trium Bullarum, in revocatione per ipsum dominum Eugenium fienda contentarum, sacrum Concilium penitus abolet, dummodo ipse dominus Eugenius omnia et singula superius contenta realiter et cum effectu adimpleverit, et infra terminum in præsenti decreto nostræ prorogationis statutum huic sacro Concilio per suas authenticas litteras significaverit, quod si fecerit, nemo erit nostrum, qui pedes ejus ut B. Petri non osculetur, qui vicarium Christi non honoret. Erit Concilii caput, omnes ad eum respiciens, omnes ei complacere, obsequi et, quantum cum Deo poterunt, deservire curabunt. Offerimus etiam quidquid dici aut cogitari potest nos fidelissime facturos, quantum cum Deo fieri poterit, pro omni honore et statu tam suæ Sanctitatis, quam omnium suorum. Dat. in sessione publica ejusdem sanctæ Synodi in Ecclesia majori Basileensi solemniter celebrata VII idus Novembris, anno a Nativitate Domini MCDXXXIII ». Hæc Basileenses : verum fidem eos violasse visuri sumus, postquam nimirum ipsis se conjunxit Eugenius, qui præclaris eorum promissis adductus meliores concordiæ spes concepit, ad quam ineundam paratissimum se Venetorum duci significavit [3] : « Hi et reliqui, inquit, Christiani principes et devoti aperte intelligent, nos nihil magis cupere, quam unitatem Ecclesiæ et pacem fidelium, neque per nos deesse, quin bona concordia fiat inter nos et Basileenses. Hæc fuit semper et est et erit dispositio mentis nostræ, ut omnia agamus quantum cum Deo poterimus, quæ spectant ad unitatem, statum et incrementum Ecclesiæ sanctæ Dei et populi Christiani ».

[1] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 10. § 1. — [2] Naucl. vol. 2. gen. 48. hoc an. — [3] Lib. brev. p. 75.

[1] Acta Conc. Basileen. sess. XIV. — [2] Acta Basil. Syn. — [3] Lib. brev. p. 74.

Defenderat [1] Pontificium honorem in conventu Basileensi Venetorum dux oratorum suorum opera, eidemque roganti, ut cardinales, qui ab ipso defecerant, intentatis censuris non exasperaret, respondit Eugenius [2] : « Cardinalem S. Eustachii, quamvis digne et merito beneficiis privare debuissemus propter illa, quæ Avinione fecit contra nos et Ecclesiam, tamen neque ipsum neque cardinalem S. Petri privavimus beneficiis, habentes patientiam atque exspectantes, si Basileenses ad concordiam venirent, et ne haberent aliquam vel levem causam nos calumniandi. Joannem cardinalem S. Sixti recessisse, vel potius ipsum aufugisse cum suo dedecore et contra juramenta sua et promissiones verum est : propter ejus vero demerita, quæ multa sunt, quæ honestatis causa reticemus, contulimus aliis nonnulla ex suis beneficiis. Sed tamen quæ nos antea ei dederamus, etc. » Nec grave fore lectori putamus, si ea, quæ de eodem cardinale ad regem Aragonum scripsit Eugenius [3], afferamus :

« Alfonso regi Aragonum.

« Non solum admirari, sed etiam dolere cogimur ob multas causas, charissime fili, ex inopinato discessu, seu potius turpi fuga dilecti filii nostri Joannis tit. S. Sixti presbyteri cardinalis, qui nuper noctu dissimulato habitu, et ferme solus, ex Urbe aufugit in nostrum et Ecclesiæ scandalum et contemptum ». Et infra : « Talis discessus nos cogit aliter suspicari, ne illis hærere velit, qui scandala, dissensiones et scissuram suscitare in Ecclesia moliuntur, quod ille ne possit, etiam si vellet, per tuæ sapientiæ opus providendum est, etc. » Cæterum redintegrandæ inter hosce cardinales atque Eugenium concordiæ interpretem se offerebat Franciscus Foscarus Venetorum dux, cui Pontifex amplissimam paciscendi potestatem dedit, eosque se in pristinum apud se benevolentiæ locum restituturum est pollicitus, propositasque tum a Sigismundo imperatore, tum ab ipso duce concordiæ pactiones cum transfugis cardinalibus et præsulibus Basileensibus se admissurum ipsis cardinalibus et Basileensibus exposuit, eosdem hortatus, ut ad augendam rem Catholicam una cum ipso studia sua animosque conjungerent : « Remittimus igitur, inquit, ad vos præfatum oratorem cum dictis nostris litteris, rogantes atque exhortantes vos per viscera misericordiæ Dei nostri, ut memores quantum in reliquis Conciliis Christi fides stabilita, status Ecclesiæ exaltatus, Sedis Apostolicæ dignitas corroborata fuerit, velitis cum ea charitate ac gravitate, qua tales Patres decet, ea procurare, ea agere, quæ Altissimo grata sint et salutaria populo Christiano : nos quidem vos et vestrum singulos sic agentes omni favore, benevolentia et paterna charitate complectemur ».

25. *Nicolaus a Fortebrachiis et Carolus Malatesta Pontifici infensi.* — Non deerat gravissima suspicio Basileenses dolo agere : ipsos siquidem non sincere Pontifici fuisse conciliatos, docuit exitus, quod cum prævideret Eugenius, Venetiarum duci significavit [1], cavendum ne qua fraus sub verborum fucis irreperet :

« Dilecto filio nobili viro Francisco Foscari, duci Venetiarum, salutem, etc.

« Sicut sæpius ad te scripsimus respondentes tuis litteris, ita et nunc quoque respondemus, nos pro posse omnia facturos, quæ cognoverimus spectare ad honorem et statum Sedis Apostolicæ et Ecclesiæ pacem, neque deviaturos ab honestis consiliis, ac ad utilitatem Ecclesiæ spectantibus, sed tamen adeo malitia hominum excrevit, adeo multæ fallaciæ intentantur, ut et imperatori et tibi sit summa prudentia utendum, cauteque ambulandum, ne aliquid lateat sub velamine verborum, quod posset scandalum nobis parere. Nos quidem bonam intentionem nostram atque affectionem erga pacem et concordiam Ecclesiæ, et verbo et opere ostendimus, et dante Domino ostendemus ». Tum de Sigismundo imperatore, quem adversarii spargebant Pontificiis censuris perculsum, hæc adjicit : « De Bulla nostra, in qua dicis tangi personam imperatoris, et quorumcumque aliorum faventium Concilio, non est, prout forsan putas. In ea ligantur illis Basileenses, ne procederent ad privationem eorum, qui nobis et veritati favent : fecerant enim eorum certum decretum, in quo sub pœna privationis beneficiorum, inter cætera inhonesta mandabant, ut existentes in curia discederent. Itaque nos etiam, ad curialium requisitionem illud decretum revocavimus, ac mandavimus quibuscumque, ne eorum privationes acceptarent. Quod autem ibi dicitur, etiam imperiali, regali, reginali vel alia quavis dignitate fulgentibus, illud de stylo et observatione quadam in similibus consueta poni solet, quod si imperatorem offendit, removebitur, certi tamen sumus, quod ipse non acceptabit illorum privationes, neque favebit illorum iniquitati ». Nonnullisque interjectis de Nicolao Fortebrachio Perusino, cum quo de redintegranda pace sollicitabatur a Veneto, hæc respondit : « De Nicolao vero, ut videas quanto studio pacem quærimus etiam cum illis, qui nos plurimum offenderunt, cum dilectus filius nobilis vir comes Antonius pro pace tractanda ad nos venisset, quædam conclusimus cum eo : et ut tibi pateat æquitas nostra, mittimus tibi et petitionum suarum et nostrarum responsionum copiam præsentibus interclusam. Datum etc. kal. Decembris anno III ».

[1] Lib. brev. p. 75. — [2] Lib. brev. p. 71. — [3] Cod. Ms. Alex. VII. pag. 116.

[1] Lib. brev. p. 73.

De Nicolao appellato Fortebrachio tradit Stephanus [1] Infissura, illum multo succinctum equitatu per pontem Milvium ad Urbis mœnia excurrisse, tum per Latium prædam egisse. Addit vero S. Antoninus [2] illum rebellandi causam finxisse, quasi Pontifex ipsum dolo opprimere meditatus esset, Tibureque occupato, magnum terrorem Romanis intulisse. Quo porro tempore is a Pontifice, sub quo stipendia fecerat in expugnanda Vetralla, edomandisque Romanæ Ecclesiæ hostibus, descivit ad ducem Mediolanensem, B. Francisca [3], dum mense Julio ob Æstivos calores fenestræ innixa frigidiorem auram captabat, ac divinam omnipotentiam in stellato cœlo contemplabatur, repente tetram caliginem induci vidit, inque media tempestate provolare versus Latium horrendum draconem, qui fœtidissimas flammas ore evomebat, ac multitudine innumera cujusvis sexus conditionisque stipabatur. Exhorrescebat illa hæc cernens, cum metum pellere ab archangelo jussa est, ac deinde videndum se objecit demum gloriabundus tot militares turmas et populos sibi subesse, atque ocius imperia quævis capessere : Franciscæ autem divinitus significatum est, Nicolaum Fortebrachium ea draconis similitudine expressum in Pontificem perduellionis signa extulisse. Auxere id bellum Columnenses Antonius Salernitanus princeps atque Eduardus Celani comes, qui Nicolaum Fortebrachium suis arcibus excipere, ac suas cum illo conjunxere copias. Erant ii pridem infensi Eugenio, qui expilatum ab ipsis Pontificium thesaurum urbesque et alia ditionis Ecclesiasticæ loca reperiisset, eaque restituere detrectantes fregisset bello, pacisque leges accipere coegisset : quorum frater Prosper cardinalis, qui ad officium illos revocare debuisset inter eos tumultus, ad ipsos se ex Urbe proripuit, quos Pontifex perduellionis ideo nota inustos veteres censuras ac pœnas superioribus edictis contentas contraxisse pronuntiavit [4].

Studio quoque novarum rerum incitatus Carolus Malatesta, perturbatis conditionibus et pactionibus cum Pontifice ac Venetorum duce confectis, Pisaurum occupavit. Excusserat jam ante ea urbs Caroli jugum ob vectigalium gravitatem acerbitatemque imperii, ac Pontificis uti supremi domini fidem imploraverat, demumque interprete concordiæ duce Veneto conventum fuerat, ut Malatesta ingressu Urbis abstineret : sed dolo usus est, ut pristinum Pisauriensibus imponeret servitutis jugum. De quo certior factus a Francisco Foscaro Eugenius rescripsit [5], in eo rei discrimine utriusque honori consulendum esse :

« Eugenius, etc. Recepimus tuas litteras super facto civitatis Pisauriensis, quam noviter occupavit Carolus de Malatestis, et quid nobis consulas intelleximus. Super hac re antea scripsimus tuæ excellentiæ, dolentes de proditione et injuria per Carolum factis non nobis, qui nullam in eo fidem habebamus, sed tibi, in cujus manibus... et castra sua et civitatem... posuerat, nam nisi hoc nos fefellisset, fides scilicet data tibi, nunquam eo modo in civitatem introisset : verum posteaquam in hoc loco res sunt, consideret tua prudentia quomodo hæc tractanda sint, ut noster honor et Ecclesiæ, ac etiam tuus salvetur. Datum Romæ pridie idus Octobris ».

26. *Grave bellum conflatum in Eugenium a duce Mediolanensi.* — Concitatum [1] etiam acre bellum est in Eugenium a Philippo Maria duce Mediolanensi, qui cum Italiæ dominatum affectaret, ægerrime ferebat ambitioni suæ frænum a Pontifice injici : submissus itaque ab eo est Nicolai Fortebrachii, de quo paulo ante memoravi, avunculus Franciscus Sfortia [2], qui, simulato in Neapolitanum regnum secessu, Picenum ingressus plures urbes ex insidiis occupavit, cum jactaret, se a Concilio Basileensi de subducenda Eugenii obsequio ditione Ecclesiastica imperia accepisse. Irrupere [3] pariter in Spoletanum ducatum nonnulli agminum ductores, jactitantes creatum a Concilio in Italia legatum, a quo missi essent. In tot igitur tantaque pericula adductus Eugenius, opem a Venetorum duce proximo ineunte anno petiit, indicavitque a duce Mediolanensi ea conflari.

« Dilecto filio nobili viro Francisco Foscari, duci Venetiarum, salutem.

« Existimamus esse nota devotioni tuæ, quæ comes Franciscus Sfortia egit contra nos et Ecclesiam in Marchia Anconitana, quam fere totam proditorie occupavit nomine Concilii, ut asserit. Is antea postulaverat a nobis liberum transitum per terras Ecclesiæ simulans se iturum in Apuliam ad terras suas, et promittens nobis per dilectum filium nobilem virum Micheletum capitaneum nostrum, se in nullo offensurum terras aut vassallos nostros et Ecclesiæ. At ipse quomodo fidem servaverit datam, apparet. Venerunt insuper in ducatum Spoletanum hostiliter contra nos Italianus Furlanus et Antonellus de Senis, duce et auctore quodam Jacobo de Lunate, ducis Mediolanensi familiari, qui dicunt se esse commissarios cujusdam vicarii Italiæ per Concilium deputati. Hæc quid sibi velint consideret tua prudentia. Oppugnamur nos palam, sed majora occulte quæruntur : et certus sis, quod expugnatio nostra redundare poterit in tuum præjudicium : ejus enim architecti hæc fabrica est, qui per hujusmodi vias et tuam et multorum turbavit et turbare nititur quietem et statum ; neque enim contentus erit nos oppres-

[1] Steph. Infiss. Ms. arch. Vat. sign. num. 111. — [2] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 10. § 2. — [3] Vit. S. Franciscæ l. III. c. 24. — [4] Lib. X. p. 53. — [5] Lib. brev. p. 71.

[1] Blond. decad. 3. l. V. — [2] S. Anton. ubi sup. § 2. — [3] Lib. brev. Ep. cur. p. 77.

sisse, sed ulterius procedit ejus ambitio. Sub simulatione Concilii hæc aguntur, sed aliud quam prætenditur, agitari vides, et consilia illius jam manifeste apparent.

« Velis igitur, dilecte fili, qui soles futuris periculis providere summa cum prudentia et sapientia, discutere ista mature et diligenter quorsum evadant cogitare, neque exspectare donec procella hæc super alios descendat : levius enim continetur hostis in finibus alienis, quam arcetur a propriis. Hoc idem scribimus [1] dilectis filiis Florentinis, ut possis communi consilio quieti tuæ reipublicæ et statui Italiæ providere, antequam res deteriorem suscipiant conditionem. Ut autem videas, quid ipse comes Franciscus et alii contra nos scribant, mittimus tibi copiam litterarum suarum, quas ad subditos Ecclesiæ miserunt præsentibus interclusam. Dat. Romæ pridie non. Januarii, anno III ». Conceptæ sunt eodem argumento missæque ad Sigismundum aliæ litteræ, quibus non arbitrari se ait [2] tot malorum auctorem Concilium extitisse : hæc enim non Spiritus sancti opera esse, sed aliquorum factiosorum, qui Concilio intersint, et si peracta in eo fuerint, antequam ipse Basileam perveniret, daret operam, ut Concilium Synodalibus litteris vulgaret, id se bellum damnare.

« Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum imperatori illustri.

« Sumus certi, quod hæc displicebunt tibi, cum ea audieris, quem scimus diligere nostrum et Ecclesiæ statum : sed nec etiam credimus id de voluntate Concilii procedere, cum non ea sint opera Spiritus sancti, sed potius quorumdam particularium residentium in Concilio, quos tua serenitas debet comprimere et coercere in hac parte. Lugenda enim sunt et abominanda quæ per tales viros committuntur, quique per tuæ potentiæ et prudentiæ remedia providendum est. Cum enim defensor et protector sis Romanæ Ecclesiæ et ad tuam celsitudinem præcipue spectet illam tueri et defendere, per tuum opus obviandum est, ne Ecclesia sub hac dissimulatione Concilii et vicarii suo patrimonio spolietur : patiens est enim Deus, qui est Rex super omnes reges, et naviculam suam multoties fluctuare permisit, nunquam autem immergi. Vides nos fecisse, id quod nobis consuluisti in facto Concilii, prout ex litteris nostris constat desuper confectis. Itaque etiamsi forsan nonnullorum nos odientium consilio seu opere ante tuum adventum ad civitatem Basileensem hæc mala ordinata sunt, de terris Ecclesiæ removeantur et tua et Concilii auctoritate, ne sub hoc velamine illorum facinora possint latere.

« Et certe valde admiramur consilia illorum, qui hæc moliti sunt, qui, ut nos impugnent, statum Ecclesiæ subvertere et ejus patrimonium gentibus armorum ad prædam et incendia submittere voluerunt. Parcat illis Deus et ad sanam mentem reducat. Verum tui operis et debiti est, etiamsi qui forsan vellent malignari, ne id possent efficere, et quod forsan per nonnullos factum est, ut retractetur operam dare et opportuna ad hæc remedia adhibere, prout utile videbitur serenitati tuæ. Bonum esset per Concilium et tuam serenitatem ostendatur litteris et nuntiis, id vobis displicere : et ita agendum videtur ad præsens, ut scribendo comiti præfato et aliis prout vobis visum fuerit, ac mandando, ut a talibus rebus desistant et ablata restituant, ne amplius prætendere possint Concilii auctoritatem. Dat. Romæ ». Consignatæ sunt hac temporis nota litteræ præcedentes « III idus Octobris, anno III ».

27. *Cardinales a Basileensi Concilio ad ducem Mediolanensem missi.* — Legatos a Concilio Basileensi cardinales S. Crucis et S. Petri ad Philippum Mariam Mediolani ducem, ut ad terras quas Ecclesiæ eripuerat restituendas ipsum inducerent : verum id frustra fuisse narrat Monstreletus [1], qui etiam tradit, Sigismundum imperatorem ad Concilium se contulisse, ut ad sedanda bella, quæ Angli et Burgundi gerebant cum Francis, incumberet, ea autem acerrima fuisse ac plurimas hinc inde illatas acceptasque sævas clades describit [2]. Cæterum Philippus dux Burgundiæ studiosissimus erat Eugenii, qui misit Burgundo hoc anno per Robertum Anclou canonicum Parisiensem in Pontificia curia procuratorem ducis, pretiosissimum Eucharistiæ, quæ ab impio quodam homine perfossa sanguine manaverat, munus. Extat ea de re in Divionensis Ecclesiæ Tabulario Apostolicum Diploma [3] XXVII Septembris Pontificatus anno III consignatum, in quo Philippum ducem ita alloquitur Eugenius : « Tibi hostiam quamdam sub imagine Salvatoris in throno sedentis mirabile Sacramentum Dominici Corporis, multis in locis a væsana cujusdam feritate gladii ictibus perforatam, et ex ea sanguine respersam in locis præfatis, quæ in sacrario nostro erat recondita, tuæ piæ devotioni concedimus et donamus, volentes et mandantes tibi, ut eam in aliqua Ecclesiarum, quas possides, aut in alio loco celebri, cum honore et reverentia recondas futuris temporibus reverendam, prout tanti Sacramenti majestas et magnitudo requirit ». Hanc maxima veneratione acceptam Philippus ex Insula urbe Belgii Divionem transmisit, ubi in sancto sacello collocata a piis maxima religione colitur. Ad hanc Ludovicus XI, cum sumpta Eucharistia ex morbo divinitus convaluisset, regiam coronam, qua Rhemis

[1] Ext. hujusm. lit. in Ms. Cod. Alex. VII. p. 127. — [2] Lib. brev. p. 76, et in Cod. Ms. Alex. VII. p. 126.

[1] Monstr. vol. 2. hoc an. p. 96. — [2] Monstr. vol. 2. p. 90 ad 97. — [3] Ext. apud Galt. in Chron. sæc. XV. ex vetust. Eccl. Divionen.

fuerat redimitus, religionis ergo misit, quæ in solemnibus supplicationibus Eucharistiæ superimposita visitur.

28. *Oratores Concilii ad imperatorem Constantinopolitanum; Turcorum in Orienti progressus; Alfonsi regis Aragoniæ super Siculo regno conatus.* — De Basileensi Concilio addemus, congregatos in eo præsules sollicitasse, missis oratoribus suis, Constantinopolitanum imperatorem et patriarcham, ut Orientalem Ecclesiam cum Occidentali conjungerent : quibus respondit [1] Palæologus imminentia discrimina ipsum ne tantæ rei navaret operam diu distrinxisse, sibique nil futurum optatius, quam ut Concilium Œcumenicum ex Græcis et Latinis veteri ritu celebraretur :

« Joannes in Christo Deo fidelis imperator, et moderator Romæorum Palæologus semper Augustus, sacrosanctæ Generali Synodo Basileensi, salutem, in eo qui omnium est vera salus.

« Litteras V. R. recepimus per reverendum Antonium episcopum Sudensem et fratrem Albertum de Crispis sacræ theologiæ magistrum oratores vestros, ex quibus et etiam relationibus præfatorum bene notavimus optimam dispositionem atque intentionem Deo amabilem, quas V. R. pro tota Christianitate gerit, et specialiter pro nobis, id est, pro unitate Ecclesiæ sanctæ Christi, et super hoc lætati sumus maxime quoniam hortamini nos pro illis, pro quibus et nos jam diu hortati fuimus instanter Ecclesiam Romanam ; multoties enim scripsimus et misimus illuc pro unitate prædicta, ut omnibus patet. Tantis autem legationibus factis ex parte nostra, et tanta sollicitudine ostensa, non permiserunt causarum circumstantiæ, ut finem acciperet nostra voluntas et tractatus. Ad præsens igitur de eisdem his et cum simili et eadem dispositione V. R. scribimus, quærentes fieri Concilium Œcumenicum sub præsentia omnium personarum necessario debentium interesse secundum antiquum ordinem et consuetudinem, et tale Concilium fieri canonicum, liberum, inviolatum et simpliciter secundum formas antiquorum Œcumenicorum Conciliorum et omne illud quod, Deo dante, in tali Concilio unanimiter et concorditer conclusum fuerit, hoc firmum haberi indubitanter, et sine contradictione et lite quacumque, etc. Dat. in urbe nostra Constantinopolitana MCDXXXIII, die XV Octobris ». Proximo autem mense, Joannes Palæologus oratores amplissimis mandatis [2] a se instructos, ut de celebrando Concilio paciscerentur, edixit hisce verbis :

« Quoniam missi fuerunt ad sacrosanctum Concilium generale Basileense nostri et imperii nostri ambassiatores, familiaris noster protevestiarius Demetrius Palæologus methochites et honorandissimus in sacris monachis abbas sacri monasterii S. Demetrii, et familiaris noster Joannes Bissipas, ad Constitutionem a nobis sollicitati generalis et Œcumenici Concilii pro unione præmeditata Ecclesiarum Christi, et dedimus eis ambassiatoribus perfectam et plenam potestatem et bayliam super et in prædictis; mandat, diffinit et ordinat imperium nostrum per præsens chrysobullum suum, quod omnia et singula illa, quæ ordinaverint, promiserint, juraverint, fecerint et constituerint per scripturam sive scripturas super prædictis præfati nostri ambassiatores, reputentur a nostro imperio, et affirmata sint tanquam si a persona nostra præsentialiter facta, ordinata, promissa et jurata forent. Et si contingeret impedimentum aliquod, vel mors in aliquo dictorum ambassiatorum, tunc quod factum et promissum erit per duos ex eis, firmum et validum sit tanquam si per omnes tres factum foret. Et sic robur et firmitatem prædictorum jurat imperium nostrum per juramentum nostrum et condecens nobis tanquam Christiano fideli imperatori, et per orationem et benedictionem sancti mei imperatoris domini et patris nostri felicis memoriæ, et per animam meam ; factumque est præsens chrysobullum imperii nostri a mundi creatione sex millesimo nonagentesimo secundo (primo), a Domini nostri Jesu Christi nativitate millesimo quadringentesimo trigesimo tertio, die undecima Novembris, Constantinopoli in palatio nostro imperiali et subscriptum litteris rubeis manu nostra propria more imperiali cum pendenti aurea bulla ».

Adduxerant hoc anno Turcæ Constantinopolim in maximum periculum et extremum pæne discrimen, ut narrat [1] M. Diarii Veneti auctor : vigesima enim tertia Julii die, Constantinopoli Venetias reversus Jacobus Lauredanus ad senatum retulit, Turcam, instructa quadraginta navium classe, cum nonnullis piscatoribus, quos auro promissisque subornarat, de prodenda urbe conjurationem fecisse, re vero patefacta plures supplicio affectos, ac suburbana littora eversa : at Barbaros cum evanuisse consilia sua animadvertere, ira efferati in Trapezuntinum imperium adortos Ponti Euxini littora evastasse. Addunt Turcicarum rerum scriptores [2], Venetos hoc anno Hellespontum ingenti classe occupasse, turremque a Solimanno constructam obsedisse, ac demum post varias editas strages pacto fœdere discessisse : porro Caramaniæ sultanum atque Hungariæ regem armorum societatem adversus Amuratem communem hostem inivisse, ut si Turca in Asiam irrumperet, Hungari Turcis in Europa bellum inferrent, si Turca

[1] Ext. ejus lit. in Appen. Basil. Concil. edit. Bin. tom. I. par. I. p. 231. — [2] Ext. in lib. privil. Rom. Eccl. tom. II. p. 266.

[1] Diar. Ms. Ven. hoc an. — [2] Hanival. l. XIV. p. 2. Murales Dragoman. in Amurat. Jo. Leuncl. ex iisdem.

in Hungaros signa attolleret, Caramanus Turcicum regnum in Asia invaderet.

Dum ita Orientem Mahometani opprimebant, ad eos contundendos in Occidente comprimendosque intentus Eugenius, ac pia Joannis regis Castellæ consilia adjuturus, Martini V exemplo, omnibus qui crucis suscepto symbolo, in Granatenses religiosam militiam profiterentur stipemve in belli sumptus conferrent, amplissimam noxarum veniam proposuit [1] :

« Dilectis filiis nobilibus viris principibus, ducibus, marchionibus, comitibus et aliis quibuscumque baronibus, communitatibus et universitatibus civitatum regni Siciliæ, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quoniam ad universalem Christianorum pacem et tranquillitatem status Italiæ plenis affectibus adspiramus, pro pace atque quiete regni Siciliæ alta nos cura sollicitat, quo ad regnum sub ditione et cura Romanæ Ecclesiæ, cui præsumus, esse dignoscitur constitutum : unde ad cautelam, conservationem et salutem dicti regni nedum ipsius potentiam congregare et unire, sed operas salutares ad finem conservationis ejusdem tenemur opportunis suffragiis adhibere. Nuper quidem, veniente jam fama, didicimus et litteris charissimæ in Christo filiæ nostræ Joannæ reginæ Siciliæ illustris accepimus, quod charissimus in Christo filius Alfonsus Aragonum rex illustris, magna navium et galearum classe, contra voluntatem ipsius reginæ, venit ad insulam Iscle, ut multis et evidentibus signis apparet, contra statum ipsius reginæ et ipsum regnum hostiliter invasurus, quod nobis est credere difficile propter singularem devotionem et cultum, quem in nos et Romanam Ecclesiam ipse rex profitetur habere, et propter promissiones a suis oratoribus nobis factas, potissime cum ipse cognoscat regnum idem esse peculiare Romanæ Ecclesiæ. Verum pro omni ejus invasione vel insultu deficere non possumus, quin jura dictæ Ecclesiæ defensaremus et vim vi repellere studeremus : et cum præfatam reginam propter justas causas diligamus, cognoscamusque conservationem status sui et pacem atque tranquillitatem ejus regni ad nos principaliter attinere, cui in omni casu auxiliari atque favere intendimus, nobilitatem vestram et vestrum singulos in Domino requirimus et hortamur, ac etiam Apostolica auctoritate mandamus, attento vos esse viros strenuos ad tutelam regni ipsius specialiter institutos, quatenus circa protectionem et tutelam et vigorosam defensionem præfatorum reginæ et regni, assistere et excitare velitis omnes vires vestras, sicuti de probitate ac virtuosa legatione vestra plenam fiduciam gerimus; hoc enim casu eveniente, totam debetis vestram potentiam colligere viriliter assistendo ad protectionem ipsius reginalis status, pro quo defensando estis obligati : nam si secus quispiam ageret, vel mandatis ipsius reginæ non studeret veris affectibus obedire, banna, censuras et pœnas, quas ipsa regina contra minus obedientes, rebelles vel contumaces aut minus præmissa servantes, duxerit infligendas, Apostolica auctoritate decernimus ratas esse, ipsasque inviolabiliter observari. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXI, V id. Januarii, Pontificatus nostri anno II ».

Subornarat [1] Alfonsus rex Aragonum nonnullos principes, interque eos Suessanum, ad quem comprimendum immissæ mox a Joanna regina ipsius copiæ, quæ ducatus arces præsidio firmarent. Pontifex etiam sedandæ discordiæ studio misit ad eumdem ducem nuntium Apostolicum, ut una cum Joanne episcopo Tarvisino nata dissidia tolleret, denuntiaretque, ni reginæ obsequeretur [2], hostem se eum renuntiaturum. Joannam vicissim monuit, ut discordiarum cum duce semina exstingueret, necnon suspiciones, quas de Jacobo et Rogerio Gajetanis conceperat, poneret :« Quantum, inquit, pertinet ad nobiles viros Jacobum et Rogerium Gajetanos et si non parum miremur, te de Rogerio talia suspicari, quem tibi et statui tuo fidelissimum et valde gratum existere nobis alias per tuas litteras efficacissime affirmasti. Volumus tamen saltem quantum ad Jacobum prædictum pertinet, qui solus noster et Ecclesiæ subditus est, omnibus modis quibus possibile nobis sit, ac etiam opportunum pro tui status salute et incolumitate, ne quid tibi injuriæ seu molestiæ inferatur obviare ». Ex his purgandus videtur Rogerius Gajetanus, quem agitasse cum Alfonso rege Aragonum consilia de prodenda Gajeta, refert Surita [3]. Cæterum ab Eugenio [4] inter eas turbas missus est Daniel episcopus Concordiensis amplissimaque auctoritate munitus, ut Joannam inter atque Alfonsum regem fœdus redintegraret : quo interprete decennales induciæ initæ [5], Alfonsusque recedere coactus est, cum ambitiosa consilia evanuisse cerneret, ac proceres, quos promissis corrumpere nitebatur, Pontificis studio in Joannæ fide perstitisse.

29. *Missi ab Eugenio ad Barbaricas gentes præcones Evangelici.*— Ad amplificandam in Asia religionem et Christianos erudiendos Eugenius, cum accepisset in Caspiis montibus plures facile in infidelium commercia erroribus variis irretiri, Cornelium episcopum Atrachitanum in eas oras legavit [6], jussitque viginti Minoritas in eam Domini vineam adducere, quos ampla potestate auxit.

« Venerabili fratri Cornelio episcopo Atrachitano, salutem, etc.

« Nuper te referente didicimus, quod in montibus Caspiis, qui juncti sunt finibus Tarta-

[1] Summon. hist. Neap. l. IV. c. 3. Surit. l. XIV. Annal. c. 11 et 12. — [2] Lib. XV. p. 142. — [3] Surit. l. XIV. Annal. c. 11. — [4] Lib. XV. p. 127. — [5] Summon. l. IV. c. 3. — [6] Lib. XV. p. 151.

riæ et Armeniæ et montibus Gog et Magog ingens Christiani populi habitat multitudo, et quod propter defectum prædicatorum verbi Dei et Sedis Apostolicæ distantiam propinquitatemque infidelium, multi a via veritatis et fide Catholica deviant, etiam contra articulos fidei sentientes, ac Christiani ipsi ob defectum prædicationis verbi Dei gravia animabus suis incommoda et detrimenta patiuntur, nos attendentes, quod tu in illis partibus aliquandiu versatus es, atque ad partes illas redire intendis, ut te exerceas prædicando et alia pia opera faciendo, tibi viginti fratres Ordinis Minorum professores in lege Domini eruditos, quos ad hoc voluntarios repereris ad prædictas partes conducendi, ac tibi et fratribus ipsis eundi, ibique standi et permanendi, et verbum Dei prædicandi et annuntiandi, necnon Christi fideles omnes in dictis partibus commorantes ab omnibus excommunicationis et suspensionis sententiis, et aliis excessibus, delictis et pœnis, etiam si talia forent, propter quæ Sedes Apostolica merito esset consulenda, absolvendi ac super irregularitate quacumque, quam celebrando divina vel immiscendo se illis contraxerunt, et quod in susceptis ordinibus ministrare possint, voluntarii homicidii et falsificationis litterarum Apostolicarum, necnon bigamiæ casibus dumtaxat exceptis, dispensandi », et infra, « plenam et liberam tibi et eisdem fratribus auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXIII, III kal. Julii, Pontificatus anno III ».

30. *B. Laurentius Justinianus creatus episcopus Venetensis sanctitate insignis.* — Hoc anno Eugenius traducto ad Vicentinam Ecclesiam F. episcopo Castellano, suffecit in ejus locum B. Laurentium Justinianum doctrina et sanctitate celeberrimum, ad quem hæc scripsit [1] :

« Eugenius, etc. Non ignoramus quantum verbo, auctoritate et exemplo illi civitati valiturus sis et præsertim sanctæ congregationi tuæ, prout de hac re alias tibi particularius scribemus; nos vero, qui onera nostra tecum libenter partiti sumus, omni opera et industria curabimus tibi favori et auxilio esse, propterea veluti obedientiæ filius, quod tibi Dei voluntate injunctum est, parato animo suscipe; nam, ut inquit B. Gregorius, sicut non licet talia appetere, ita nec vocatum ad ipsa pertinaciter recusare. Dat. Romæ apud S. Petrum sub annulo capitum principum Apostolorum die XI. Maii, Pontificatus nostri anno III. » Oblatum honorem defugere nisus est vir sanctus demissionis Christianæ laude conspicuus : « Horrent », inquiebat in litteris ad Eugenium datis [2], « omnia interiora animæ meæ, cum materiam hanc discutio, nec ullo modo patitur tanto se ingerere periculo, cum notissimum sit, me secundum interiorem hominem privatum esse scientia, ac virtutibus prælatis congruentibus alienum, atque a tali experientia extraneum. Secundum vero exteriorem continuis pæne languoribus laborantem in seniumque vergentem ». Plura in hanc sententiam addidit, cui Eugenius iterum hæc mandata dedit :

« Eugenius etc. Considera, quod non regnum suscipis, sed ministerium Christi, non divitias, sed dispensationem multiformis gratiæ Dei; neque id existimes, quod nonnulli, ut scribis, hoc fortasse refugerint, quoniam varia sunt dona discipulorum Christi : multos enim virgines dedit, multos in solitudinem contulit, te vero cum utriusque vitæ participem fecerit, jure ad hoc subeundum omnes, te adstrictum esse intelligis; ita enim pæne omnium Castellanensis Ecclesiæ summa exspectatio est, ut te in patrem ac pastorem habeant, qua de re vocationem tuam amodo cognosce, nec velis ex humilitate bonum humilitatis et obedientiæ perdere, quoniam sicut non licet te hanc rem appetere, ita non licet pertinaciter recusare : et sic te hortamur iterum atque injungimus. *Leva in circuitu oculos tuos, et vide : omnes isti congregati sunt, venerunt tibi*; *super te enim orietur Dominus et gloria ejus in te videbitur,* quoniam, uti indubie speramus, propitio Deo, in hos veluti in terram bonam semina sparges, et afferes fructum centuplum in patientia. Dat. etc. »

Fuere hæc oracula, nam qui in Canonicorum Ordine floruerat virtutibus, pontificali munere suscepto, collapsum Ecclesiasticum ordinem suæ restituit [1] dignitati, composuit cleri mores editis eximiis sanctionibus, rem sacram provexit, monasteriorum numerum adjectis quindecim auxit, domum suam pauperibus aperuit, qui fratribus et propinquis panes duos tantum e flore farinæ confectos festis diebus Paschatis, Nativitatis Dominicæ et Principum Apostolorum in signum amoris dedit, et consanguineo oranti, ut ipsum juvaret auro in filiæ dote conficiendæ, respondit : « Considera, quæso, frater, si parum dedero, non est, quo opus habes; si multum, defraudabo multos, ut uni satisfaciam : et præterea quidquid illud est, quod est, ad cibos potius pauperum quam ad intortos crines aut margaritas ab Ecclesia traditum est : igitur ignosce, si dare non possum ». Cum deficerent pecuniæ, quas erogaret pauperibus, æs alienum contrahebat, et cum procurator obluctaretur rogaretque qua tandem spe id faceret respondebat : *Spe Numinis;* nec fallebat spes; « Nam continuo », inquit ejus nepos, « submittebat illi Dominus pecuniam insperato multis de locis ». Castigavit [2] fœminarum luxum.

[1] Ext. post opera B. Laurentii Justiniani. — [2] Ext. ibid.

[1] Ber. Just. in ejus Vita c. 5. — [2] Id. c. 6.

quam acerbitatem, cum nobiles ægre ferrent, apud ducem violatæ Venetæ libertatis crimine postulatus est, sed eo audito dux lacrymas non continens, conversus ad adstantes ait: « Angelus, non homo locutus est »; in jure dicundo velut rupes immobilis adversus turbines causarum stetit, et si lis dubia esset, ad preces confugiens divinitus edoctus sententiam æquissimam tulit: illius scientia divinitus infusa credita est, cum vix a præceptore prima elementa didicisset, atque inter scriptores Ecclesiasticos insigne nomen retulit, patientiæ laude, injuriis ignominiisve appetitus ab adversariis enituit, pietatis autem sacro ardore ita colliquescere visus est, ut lacrymas, dum de divinis verba faciebat, uberrime funderet. Insigne exemplum affertur a Bernardo Justiniano: « Cum, inquit, post prandium aliquando sederet, et de divinis [ut solebat] sermonem haberet familiarem, conversus ad eos qui aderant, ferventiori quodam mentis affectu: Quid, inquit, agam, fratres, quid agam, quum ad judicem deducar? Quid egi, miser, in quo sperare possim? Nihil habeo, nisi quod ad illius sanctissimi ligni radicem provolvar, et plangam. Hæc cum dixisset, totus solutus in lacrymas est, quas cum profusius emisisset, et erectus vidisset, nos qui aderamus compungi, et illas lachrymas admirari, veritus ne quid ex his laudis humanæ surriperet: Videtisne, inquit, has lacrymas? Affectus cujusdam sensualis fuerunt, non veræ devotionis, a qua absum longissime ». Reliqua ejus admiranda gesta plus lector in ejus Vita perlegat.

31. *B. Liduvinæ felix obitus.* — Eodem anno B. Liduvina cum diuturnis morborum cruciatibus virtutem exercuisset, in cœlum migravit: cujus Vitam admirandam conscripsit Thomas a Kempis [1]. Nam plures annos sine cibo sola Eucharistia refecta, sine somno die noctuque Dominicam passionem contemplando transegit, cujus extremum vitæ actum ita auctor describit [2]: « Adveniente solemnitate Paschali, in ipsa sacra Dominicæ Resurrectionis nocte, circa horam quartam diluculo illucescente, dominus Joannes confessor ejus, quam ex verbis ipsius clare percepit, quod more solito ab Angelo sancto visitata fuerat; tantam enim suavitatem apud eam sentiebat, quod putabatur diversorum aromatum unguentis peruncta, super quo cum ille ei congratulans Domino gratias ageret, ipsa ad se post habitam visitationem reversa fatebatur se divinitus consolatam, pœnas tamen gravissimas sibi instare asserebat, quas per eadem festa passura erat ». Et infra: « Obiit virgo patientissima, Deo et Angelis ejus gratissima XVII kal. Maii ipso die sanctorum martyrum Tyburtii et Valeriani, anno Dominicæ Incarnationis MCDXXXIII, feria tertia infra octavas Paschæ circa quartam horam post Vesperas, anno ætatis suæ LIII, qui secundum cursum festivitatum completus fuerat ante mortem ejus in die Palmarum; et convenienter satis, Deo moderante temporum vices, in hebdomada Paschali ex hoc sæculo migravit, ut quæ longo tempore particeps fuerat passionum Christi meditando, compatiendo, etiam cum ipso in sancta festivitate Paschali lætissimæ resurrectionis ejus ad æternæ vitæ gaudia transiret. Obiit autem electa virgo Christi, variis tribulationum ictibus concussa, completis ab exordio ægritudinum suarum triginta octo annis, tricesimo nono incœpto, Angelorum choris digna associari, quæ Angelicam vitam in castimonia a pueritibus annis studuit imitari ». Et infra [1]: « Multis annis et fere triginta ante mortem ejus elapsis cingulis cilicinis pluribus ad carnem castigandam utebatur, cum quorum ultimo per triennium accincta diem clausit extremum. Cum ergo defuncta esset et nudata pro sepultura revestiri deberet, invenerunt qui aderant, circa scapulas ejus, prædictum cingulum a corpore ejus solutum modo hominibus ignoto, sed integrum in rotundum et a vinculis ligaturæ suæ non solutum ». Nonnullisque interjectis [2]:

« Ne Deus pauperis et humilis ancillæ suæ doloris et laboris penitus oblivisci penitus videretur et laudabilis patientia ejus de ore hominum tolleretur, ostendit etiam certis indiciis coram humanis adspectibus, quam magnis meritis micaret in cœlis diu jacens gemma nobilis in ergastulo carnis; nam virginea facies ejus, quæ virorum declinavit adspectus, ut cœlestem sponsum videret, limpidius nullum mortis prætendebat pallorem nec horrorem, sed quasi oleo vel aliquo aromatico liquore linita fuisset, tanto splendore et decenti albedine radiabat, ut non facies communis hominis mortalis, aut cadaveris defuncti videretur, sed quasi similitudo hominis glorificati adspicientibus appareret. Dicebant namque, qui aderant, nunquam tam speciosam imaginem se vidisse: unde et licet multi ad videndam eam pluries accesserint, non tamen poterant adspectu ejus satiari. Similiter et totum corpus eadem albedine et simili splendore nitebat, tantaque gratia sanitatis et decenti carnositate omnia membra ejus refulgebant, quasi nunquam aliquid infirmitatis passa fuisset. Fractura etiam frontis ejus olim in vita apparens totaliter evanuit: pedes quoque et crura, manus, et brachia collumque corpulentum, ac totum corpus ita integrum visum est quasi nunquam aliquid læsionis aut vulneris in eis prius contigisset ». Addit Thomas ipsam etiam pluribus post mortem annis miraculis effulsisse.

32. *S. Francisca Romana sanctimonialium Ordinem instituit.* — Hoc anno condita est [3] flo-

[1] Thom. a Kempis in Vit. S. Liduv. p. 2. c. 25. — [2] Cap. 26.

[1] Cap. 27. — [2] Cap. 28. — [3] Vita S. Franc. Rom. l. IV. c. 1.

rentissima religiosa familia sanctimonialium Turris Specularis a B. Francisca Romana, cum pluribus cœlestibus visis ad eam instituendam edocta fuisset, atque etiam per ecstases mutiplices religiosæ disciplinæ formulam divinitus accepisset; quin etiam cœlesti viso recreata B. Virginis oblonga et perfusa aurea veste una cum sodalibus certo argumento singulis clientelæ tegi [1] conspexit. Confirmatum est ab Eugenio Apostolico Diplomate [2] pium hoc sodalitium, cui Oblatarum Ordinis Montis Olivetani nomen inditum est. Pertulit vero in ipso exordio plura adversa, cumque inopia rei familiaris premeretur adeo, ut aliquando ad moniales sustentandas exigua tantum panis frustula suppeterent, B. Francisca orante ita divinitus multiplicata [1] sunt, ut non modo sodales famem ea vice expleverint, verum canistri relictis frustulis collectis completi in totum sequentem diem successerint. Divina etiam Providentia adeo virginibus illius socialbus favit [2], ut cum aliquando mense Januarium ipsas in villam lignatum eduxisset, jamque fame et siti urgerentur, nec longius ad hauriendam aquam divertere honestum ipsa putaret, ea fundente preces, repente vitis pergulana racemos suavissimos protulerit.

[1] Cap. 7. — [2] Ext. in cap. 18.

[1] Lib. v. c. 4. — [2] Ibid. c. 8.

EUGENII IV ANNUS 4. — CHRISTI 1434.

1. *Oratores missi a principibus ad Eugenium de rebus Concilii.* — Anno partæ salutis millesimo quadringentesimo trigesimo quarto, Indictione duodecima, excepit Eugenius [1] oratores Sigismundi imperatoris, Francorum regis ducisque Burgundiæ, qui omnibus ab eo petebant precibus, ut concordiæ formulam, quæ in sessione decima quarta fuerat a Basileensi Concilio composita, amplecteretur. Erat illa admodum iniqua; exegerant enim Basileenses, ut Pontifex tribus decretis, quibus ad asserendam Pontificiam auctoritatem ab illis gesta resciderat, vim omnem et firmitatem adimeret, latas sententias censurasque, quibus Basileensium factiosorum sectatores perculerat, convelleret, ac præcipue Hugonem Cyprii regis fratrem, diaconum card. S. Hadriani, Joannem e Casanova Sancti Sixti, et Dominicum e Capranica cardinales in integrum restitueret. At jam Eugenius, antequam ii oratores Romam pervenirent, ne in se efferatos hostes magis concitaret, Ecclesiamve in graves de Concilii Pontificisve auctoritate contentionum fluctus conjiceret, clementia in eosdem cardinales usus fuerat: atque in primis, quod ad Dominicum Capranicam attinet, gravissima erat ejus causa; nam ab Eugenii sententia ad Concilium provocaverat, et controversiam de Concilii præstantiori auctoritate vehementer urserat: cum autem illa jam ante Eugenius exauctorasset, postea Francisco Foscaro Venetiarum duce concordiæ interprete, fidem et obsequium demisse pollicentem seque ad Pontificium honorem omni virium contentione tum in Concilio, tum in aliis locis tuendum promovendumque obstringentem, ac data honesta occasione, Basilea discessurum, in gratiam recepit, ut facilius motam Basileæ seditionum ac discordiarum tempestatem sedaret: qua de re extant publica pactionum Monumenta [1] ultimo Aprilis die Basileæ edita, cum VII kal. Januarii ex cardinalium sententia Nicolaum cardinalem tit. S. Crucis atque alios Concilii præsides summa auctoritate ad id instruxisset [2]. Præterea superioris anni XVIII kal. Januarii editas de translato Concilio sanctiones abrogarat, latasque in Basileenses censura dissolverat novo Pontificio Diplomate [3], cujus præcipua pars hæc est:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« De consilio et assensu venerabilis fratris Jordani episcopi Sabinensis, et dilectorum filiorum nostrorum Antonii S. Marcelli, Francisci

[1] Lib. brev. p. 77. Blond. dec. 3. l. v.

[1] Ext. in collegii Capran. Rom. Tabulario. — [2] Ext. in Cod. Eug. lit. — [3] Ext. in Act. Basil. Conc. sess. XVI. tom. IV. Conc. edit. Bin. p. 1.

S. Clementis, Angelotti tit. S. Marci presbyterorum, ac Lucidi S. Mariæ in Cosmedin et Ardecini SS. Cosmæ et Damiani diaconorum S. R. E. cardinalium decernimus et declaramus, præfatum generale Concilium Basileense a tempore prædictæ inchoationis suæ legitime continuatum fuisse et esse, prosecutionemque semper habuisse, continuari ac prosecutionem habere debere ad prædicta et pertinentia ad ea perinde, ac si nulla dissolutio facta fuisset; quinimo præfatam dissolutionem irritam et inanem de consilio et assensu simili declarantes, ipsum sacrum generale Concilium Basileense pure, simpliciter et cum effectu, ac omni devotione et favore prosequimur et prosequi intendimus.

« Præterea, ut mentis nostræ integritas ac devotio, quam ad universalem Ecclesiam et sacrum generale Concilium Basileense gerimus, omnibus constet evidenter, duas nostras litteras pridem in palatio Apostolico promulgatas; nam tertias, quarum tenor de verbo ad verbum inferius describitur, quæ dicuntur incipere : *Deus novit;* cum a nobis aut de scitu nostro nunquam emanarint, licet superfluum videatur, quod non extat revocare, tamen quia petitum est et ad cautelam, si ullo unquam tempore apparerent et alias quascumque, et quidquid per nos aut nostro nomine in præjudicium aut derogationem prædicti sacri Concilii Basileensis seu contra ejus auctoritatem factum et attentatum seu assertum est, cassamus, revocamus, irritamus et annullamus, nullas et irritas fuisse et esse declaramus.

« Item revocamus quoscumque processus quarumcumque censurarum, privationum et suspensionum factos contra supposita hujus sacri Concilii Basileensis et adhærentes eidem, necnon omnia gesta et facta in præjudicium, læsionem et derogationem eorumdem eis non legitime citatis nec legitime defensis, de quibuscumque dignitatibus, beneficiis, commendis et officiis, etiam si cardinalatus, patriarchatus, archiepiscopatus, episcopatus, abbatiæ, etc. existant juribus et bonis quibuscumque, et specialiter contra cardinales de Cypro, S. Sixti et Firmanum, ac omnia in pristinum statum perinde ac si non emanassent, cum clausulis opportunis, etc. Datum Romæ apud S. Petrum XVIII kal. Januarii, Pontificatus nostri anno III (1) ».

2. *Turrecrematæ responsum ad singula objecta contra Eugenium.* — Ex illis seditiosi Basileenses præsules, ad infringendam Apostolicæ Sedis

(1) Cum Eugenius precibus imperatoris, quas detulit Andreas Venetorum orator, exorari se tandem permittens litteras dedisset recitatas in sessione XVI Concilii, quibus Concilium illud agnoscere, et decreta in illud sua abrogare se professus est, Concilii præsides statuit Joannem archiepiscopum Tarentinum, Petrum episcopum Paduanum, et Ludovicum abbatem S. Justinæ, quibus alterum adjunxit Julianum S. Angeli diaconum cardinalem A. S. L. quæ omnia constant ex litteris præcedenti anno exeunte datis, legendis apud Labbe in Append. Concilii num. 60 et 61. Litteris his deferendis vel exhibendis Concilio destinati sunt, Joannes archiepiscopus Tarentinus, et qui in aliis fere omnibus legationibus adhibitus fuit, Christophorus Cerviensis episcopus, de quibus annalista hic num. 5, apud quem pariter legas litterarum illarum in Concilio approbationem, habitam die nonarum Februarii anni hujus; ac tandem plenum Concilii cum Pontifice consensum et præsidum ab eodem Pontifice destinatorum admissionem quæ ad diem usque XXIV Aprilis dilata fuit. Secundum hæc Concilium legatos suos ad Eugenium misit Franciscum Brixiensem episcopum et Petrum de Monte, ut Pontificem de fuga sua ab urbe Roma solarentur, favoremque Concilii tum illi, tum eripiendis e Romano carcere Francisco S. Clementis card. et Tarantasiensi archiepiscopo offerrent. Gratissimum id sibi accidisse significavit Pontifex in litteris ad Concilium datis die XXIX Septembris legendis apud Martene Anecdot. to. IV, col. 371.

His expeditis, alia dissidiorum causa successit. Jam inde a præcedenti anno Eugenius æque ac Concilium, peculiaribus ambo studiis eo intenderant, ut Græcos cum Latinis conjungerent. Ambo ergo suos legatos Constantinopolim præcedenti anno miserunt, Pontifex quidem Christophorum Gazaronium, quem *secretarium* suum appellat in litteris ad præsides Concilii anno sequenti datis, apud Martene col. 738 : Concilium vero Sundenensem episcopum et F. Albertum de Crispis, quorum meminit Concilii præses in oratione habita ad legatos Græcorum apud Martene col. 672. Res ab utrisque tractata successu felici, Pontificis enim legatus in Italiam rediens nactum se Græcorum animos ad obsequium Ecclesiæ paratos retulit, censuitque mittendos eo legatos Apostolicos cum plena facultate, ut Concilium Constantinopoli haberent, cui interessent ex Ecclesia Latina viri doctissimi; paratos enim esse Græcos ea acceptare, de quibus inter Patres convenisset. Narrat hæc Eugenius in litteris ad præsides Concilii die XXXI Augusti anni MCDXXXIV, apud Martene col. 736. His persuasus Eugenius iterum præsenti anno Julio mense Constantinopolim misit eumdem Christophorum cum mandatis, ut cum Græcis ea de re conveniret; quæ omnia Pontifex in iisdem litteris narrat, addens eorum quæ sancita fuerint Documenta ad Concilium actutum se transmissurum. Vicissim autem Concilii legati eo rem provexerunt, ut Græcos inducerent ad transmittendos una secum legatos Basileam. Cum tamen molestum ac periculosum iter nacti tempus quam sperari posset longius protraherent, liberandis a sollicitudine Patrum animis præmittendum censuerunt ad Concilium Sundensem episcopum, qui de omnibus certiores faceret Patres, et in exspectationem Græcæ legationis erigeret. Narrantur hæc in oratione Juliani cardinalis ad legatos illos Græcorum, cujus supra meminimus. Venerunt tandem legati Basileam mense Augusti, ut constat ex Epistolis Eugenii ad Concilium datis Florentiæ III kal. Septembris, apud Martene col. 736. Vix hæc rescivit Pontifex, statim scriptis ad Concilium litteris, admonuit quid interim per legatum suum in Græciam transmissum tractaretur; rogabat proinde Patres, ne quid certi decernerent atque transigerent cum Græcis, antequam de rebus a legato suo conventis nuntiatum esset. Pontificis monita neglexerunt Basileenses, conveneruntque cum legatis in eas conditiones de quibus apud annalistam hic num. 15. Cum vero pactiones a Pontifice confirmari, vel Græci poscerent, vel Concilii Patres optarent, legatum suum Simonem Freron, ut vota sua illi exponeret, miserunt. Ea legatione audita, Pontifex scripsit ad Concilium die XIII kal. Novembris, probare se quidem Patrum in procurando utriusque Ecclesiæ consensu studium, plura etiam in eam rem ut illa ab ipsis præstita agnoscere, eorum vero omnium confirmationem ait se differre usque in proximum adventum Nicolai tit. S. Crucis, et Joannis tit. S. Petri ad Vincula cardinalium qui de Concilio a Patribus ad pacandam Italiam missi redibant. Has litteras vulgavit Martene col. 755. Hæc primo quidem Eugenius; postmodum vero Bullam edidit Florentiæ hoc anno die XVII kal. Decembris, in qua missum a se legatum ad Græcos narrat, ut de redigendis illis ad Ecclesiam ageret. Tum de Concilio modeste queritur, quod tanti momenti rem non tractassent tantummodo, sed et statuissent, Pontifice inscio, cum præsertim in ambages plane inextricabiles se conjecissent, si forte Pontificius legatus aliter transegisset cum Græcis ac in Concilio conventum fuerat. Concludit tandem : « Veruntamen si omissis quæ supra diximus (id est, ut ego quidem interpretor, nisi forte legatus Pontificius aliter stabiliverit cum Græcis) per eum modum quo cum præfatis oratoribus conclusistis rem ipsam tandem prosequi intenditis, ex nunc pure et libere nostrum, prout petitis, præbemus assensum ». Nec vana Pontifex in hac Bulla apud Martene col. 776 metuebat; nam missus ab ipso legatus jam convenerant de Concilio Constantinopoli celebrando, in quo Ecclesiæ utriusque conjunctio perficeretur. Cujus initæ pactionis fidem facturam splendidam Græcorum episcoporum legationem secum ad Pontificem ducebat. Quare cum pervenisset Venetiam, Eugenium de suo adventu certiorem fecit per litteras ibidem scriptas die XI Decembris; sicut et Græcorum legati suas pariter litteras dederunt ad Græcos gentiles suos qui legatione ad Concilium fungebantur, quibus gesta omnia cum legato Pontificio narrabant,

auctoritatem fallacia argumenta duxere, quæ Joannes Turrecremata affert ac singula accurate dissolvit[1] : « Replicant », inquit, « adversarii Basileenses quod imo in decretis eorum intervenit consensus Apostolicæ Sedis, quoniam dominus Eugenius per Bullas suas de consilio et assensu dominorum cardinalium, tunc secum in curia existentium, decrevit et declaravit multa circa præfatum Basileense Concilium. Primo quod generale Concilium Basileense fuerit pro exstirpatione hæresum, pro pace populi Christiani, ac generali reformatione Ecclesiæ in capite et in membris et pertinentibus ad ea legitime inchoatum. Secundo quod a tempore suæ inchoationis legitime inchoatum extiterat et esse, prosecutionemque semper habuisse et habere, etc. Tertio prædictam dissolutionem irritam et inanem declaravit. Quarto quod ipsum generale Concilium pure et simpliciter et cum effectu ac omni devotione et favore prosequi intendebat. Quinto revocavit quidquid per eum aut ejus nomine in præjudicium el derogationem prædicti Concilii Basileensis, seu contra ejus auctoritatem attentatum esset. Ad ista facilis est responsio maxime, si vera sunt, quæ a pluribus magnæ probitatis et gravitatis viris dicta sunt in curia, videlicet quod præfatæ Bullæ magis extortæ fuerunt minis, quam de mente domini Eugenii emanuerint : nam, ut fertur, dominus Andreas Venetus dominii Venetorum tunc orator, et aliqui domini cardinales, tunc apud dominum Eugenium præsentes, timentes futurum magnum scandalum in Ecclesia, minati sunt præfato domino Eugenio, quod nisi Bullas illas adhæsionis concederet, ipsum solum recedentes relinquerent. Unde, præfato domino in lecto decumbente, præfati domini referuntur Bullas illas taliter qualiter expedivisse et misisse Basileam. Sed dimissis istis, nos aliter respondemus dicentes, quod nihil eorum, quæ in præfatis Bullis continentur, suffragatur adversariis, quoniam dominus Eugenius nunquam præbuit consensum decretis Concilii Basileensis, nec ipse, ut Basileenses fabulantur et garriunt, cum sancta Catholica Ecclesia fuit, complexus doctrinam, quam adversarii de auctoritate Conciliorum fingunt : quoniam nec ipse summus Pontifex, nec unquam universalis Ecclesia complexa est talem doctrinam, sed ipse semper tenuit cum sancta Catholica Ecclesia quod Scriptura sancta et sacrorum antiquorum canonum firmat auctoritas, sanctorum Patrum ac clarissimorum doctorum ab ipso nascentis Ecclesiæ exordio communis tenet doctrina. Et ad probationem quam inducunt ex partibus Bullarum adhæsionis respondetur negando, quod ex aliqua illarum partium cum veritate potest argui quod dominus Eugenius complexus fuerit aut approbaverit præfatam Basileensium doctrinam ; quod per singulas partes discurrendo facimus manifestum.

« Non quidem ex prima, in qua dicit Concilium Basileense congregatum esse legitime pro exstirpatione hæresum patet, quoniam ex hac concessione nullo modo sequitur quod ipse summus Pontifex complectatur, aut approbet quidquid per illud Concilium fuerit institutum aut diffinitum ; licet enim universale Concilium Ephesinum Secundum exstirpandæ hæresis gratia fuerit legitima auctoritate inchoatum, nihilominus Leo papa non complexus est præfati Concilii diffinitiones, imo illas in Concilio Chalcedonensi sequenti tanquam hæreticas reprobari instituit et damnavit. Præterea licet sancti Patres in Conciliis universalibus legitima continuatione processerint, nihilominus pro suorum canonum robore atque firmitate ad Apostolicam Sedem leguntur semper habuisse in fine recursum, sicut liber Conciliorum et summorum Pontificum aperte testatur, quod etiam nos in tertio sequenti libro ostendemus.

« Cæterum nec ex secunda parte Bullarum adhæsionis adversarii habent intentum, quoniam licet dominus Eugenius declararet præfatum Concilium fuisse continuatum et continuari debere, propter hoc non sequitur, quod decreta sua aut statuta, super quibus ejus Sedes nunquam fuerit consulta, approbaverit : et tamen ut felicis et sanctæ memoriæ Nicolaus papa in Epistola, quam Michaeli imperatori scribit a sanctis Patribus in Conciliis observatum extitit, ut absque Romani Pontificis consensu nullius insurgentis deliberationis terminus daretur : unde ipse, videlicet Eugenius, Florentiæ in disputatione publica de qua nos in minoribus constituti respondebamus, alleganti in favorem Basileensium reverendissimo domino Juliano de Cæsarinis S. Sabinæ presbytero cardinali præsentibus dominis cardinalibus, pluribusque aliis prælatis et officialibus curiæ ad argumentum de hujusmodi Bullis respondit ita, dicens : Nos quidem bene progressum Concilii approbavimus volentes, ut procederet ut incœperat, non tamen approbamus ejus decreta, et in hoc sapientissime fecit, quis enim nisi imprudentissimus princeps approbaret decreta, quæ nunquam vidisset, aut quæ prius non examinasset, si quid in eis minus rectum, minus verum, aut minus expediens contineretur ? » Et infra : « Præterea quod dominus Eugenius approbando

[1] Turrecr. sum. de Eccl. l. II. c. 100.

monentes ut si forte aliter cum Concilio convenissent, ea statim omnia rescinderent. Græcos enim suos optare ut Concilium Constantinopoli haberetur. Geminas has litteras exhibet Martene col. 783, etc. Hinc novæ simultates Pontificem inter et Concilium exortæ, de quibus in sequentibus annis. MANSI.

processum Concilii, non approbaverit decreta illius, exinde manifeste colligitur, quod licet Basileenses cum maximo studio repetitis vicibus supplicaverunt, oraverunt et requisierunt per oratores suos, ut dominus Eugenius eorum decreta approbaret et confirmaret, nunquam tamen talem approbationem aut confirmationem habere ab eo potuerunt : et merito, quia Sedes Apostolica, in qua religio Christiana semper immaculata permansit et permanebit, talia decreta, quæ ab Evangelica veritate et sanctorum Patrum doctrina aliena videbantur, nullo modo ab eo passa fuisset confirmare.

« Cæterum nec ex tertia particula Bullarum prædictarum habent adversarii intentum, tum quia non ideo dominus Eugenius dissolutionem factam Concilii irritam esse declaravit, quia ipse, qui princeps erat Ecclesiæ facere illam non potuerit, sed quia agnovit ex non veris causis, licet veris æstimatis ex aliquorum relatione, illam fecisse, unde cogit non existentia causarum et quod, ut in Bulla inquit, ex prædicta dissolutione ortæ erant graves dissensiones et graviores oriri possent, necnon quod præstabat impedimentum exsecutioni sanctorum operum, ad quam Synodus fuerat congregata, data promissione a Synodo et securitate a principibus, quod Apostolicæ Sedis honor et Sanctitatis suæ illibatus servaretur, mutavit sententiam et voluit dissolutionem factam pro bono pacis Ecclesiæ nullam haberi, nec habuisse firmitatem, revocans illam ac irritans. Non enim est novum quod sententiæ summorum Pontificum pro consideratione temporum et locorum et personarum ac gravium occurrentium necessitatum in melius commutentur. Ait enim papa Nicolaus *in c. sententiam* 25 *q.* 7 : Sententiam Romanæ Sedis non negamus in melius posse commutari, cum aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum et temporum seu gravium necessitatum dispensatorie quædam ordinare decrevit, quoniam et egregium Apostolorum Paulum quædam fecisse dispensatorie legimus, quæ postea revocasse legitur.

« Amplius nec ex quarta particula cedit aliquid favoris adversariis, quoniam licet dominus Eugenius diceret se velle prosequi cum omni devotione et favore illud Concilium ; hoc tamen intelligendum est in his quæ juste et rationabiliter, salva fide, salva sanctorum Patrum doctrina, salva Apostolicæ Sedis auctoritate et reverentia, per Concilium constituerentur. Præterea dato quod papa tunc promisit Concilium illud cum omni devotione et favore prosequi, intelligatur approbasse illius decreta : illa intelligitur approbasse, quæ jurisdictionem et auctoritatem papalem non offendunt, et honori atque præeminentiæ Apostolicæ Sedis non repugnant seu obviant, quæ, ut supra repetitum est, superiorem nullum præter Deum recognoscit *de elect. cap. licet.*

« Item nec ex quinta particula adversarii habent propositum suum, quoniam ex tali revocatione et cassatione eorum, quæ attentata fuerunt in præjudicium Concilii Basileensis, non sequitur, quod dominus Eugenius asserere voluerit, aut credere voluerit ea de Concilio Basileensi aut quocumque alio, quæ cum veritate Conciliis non conveniunt, nec contra auctoritatem Concilii sit, negando ei convenire, quæ juxta sanctorum Patrum doctrinam ei non competunt. Cæterum nec per illam revocationem voluit dominus Eugenius se et sua abnegare, quæ juxta Scripturas sanctas et sanctorum Patrum sententias, Apostolicæ Sedi divinitus sunt concessa, cum hoc non posset facere ; inter quæ est illud de dependentia auctoritatis Conciliorum a papa, et non e converso, ut patet *dist.* 17. *per totum*, de quo etiam, duce Christo, plenior tractatus erit in sequenti hujus summæ libro III ».

3. *Eugenius pacis studio molliter Pontificiam auctoritatem tutatur apud Basileenses.* — Ita Turrecremata, ut Eugenium ab errore de abjecta auctoritate Pontificia vindicet. Ipse autem Eugenius hæc se gessisse ne schismati occasionem daret, si jus Sedis Apostolicæ rigide tueretur, professus est in litteris datis ad Sigismundum Augustum ipsum adhortantem, ut Concilio assentiretur, ad quem etiam oratorem suum miserat, cujus precibus Caroli regis Francorum et Philippi ducis Burgundiæ oratores suos pariter conjunxere. Antea vero Andreas Donatus Venetorum orator Cæsareo nomine Eugenium exoraverat, ut idem Basileense decretum confirmaret. Pontifex itaque, Tarentino archiepiscopo et episcopo Cerviensi missis Basileam una cum litteris a Concilio expetitis, quibus nimirum ferebatur Synodi Basileensis translationem irritam fuisse, Sigismundum rogavit [1], ut imperiali auctoritate dignitatem Sedis Apostolicæ tueretur.

« Charissimo in Christo filio Sigismundo, Romanorum imperatori illustri, salutem.

« Vidimus libenter respectu tuæ serenitatis, et cum magna consolatione audivimus dilectum filium nostrum nobilem virum Baptistam Cigula legum doctorem, ac militem oratorem tuum, qui una cum oratoribus charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Francorum illustris, ac dilecti filii nobilis viri Philippi ducis Burgundiæ, cum inter cætera exhortatus esset nos ex tui parte ad comprobandum decretum illud Concilii Basileensis, accepimus exhortationes tuas, et plurimum commendavimus labores per te susceptos, et curam summa cum prudentia adhibitam erga nostram et Sedis Apostolicæ defensionem et statum. Verum, charissime fili, diu antea venerat ad nos dilectus filius nobilis

[1] Lib. brev. p. 77. et in Ms. Alex. VII. p. 118.

vir Andreas Donato miles orator Venetorum etiam ex parte et cum litteris tuæ serenitatis super eadem materia, quem cum audivissemus, et quid etiam nobis consuleres intellexissemus, acceptavimus decretum illud, prout tunc etiam scripsimus eidem serenitati ». Et infra : « Misimus etiam post ipsum Andream cum eisdem litteris venerabiles fratres nostros archiepiscopum Tarentinum et episcopum Cerviensem, ne de aliqua tergiversatione aut dilatione aliqua possent nos calumniari.

« Verum quiquid fecimus sub spe tua et tuo moti consilio, fecimus pro pace Ecclesiæ et bono populi Christiani, voluimusque potius cedere de jure nostro tui contemplatione et pro salute fidelium, quam perstare in conservanda dignitate et auctoritate nostra et Apostolicæ Sedis. Itaque cum secundum exhortationes tuas et consilia sit per nos decretum illud, prout videre poterit tua sapientia, acceptatum, tuum est munus proprium et opus tueri, et defendere nos juraque nostra et Romanæ Ecclesiæ, ac agere, ut Sedes Apostolica in sua dignitate et auctoritate conservetur. Commendamus tuam sublimitatem pro iis, quæ hactenus gessit, tibi quas possumus gratias agentes, sed confidimus in tua sapientia, quod adhuc majora et ampliora pro honore et statu nostro et Sedis ipsius operabitur, pro quibus et uberiores gratiarum actiones a nobis et Deo æterna præmia consequeris. Dat. Romæ pridie id. Januarii anno III ».

4. Significavit aliis litteris [1] Romani imperii electoribus, se decretum in Synodo Basileensi editum antequam ipsorum, tum imperatoris, regis Francorum ducisque Burgundiæ oratores accederent confirmasse, atque ad tuendum Sedis Apostolicæ decus eos excitavit : « Hortamur vos, ut quemadmodum hactenus fecistis, sitis intenti et ferventes ad defensionem et conservationem nostri honoris, ac dignitatis et auctoritatis Apostolicæ Sedis, quam velle impugnare ad præsens non expedit neque conducit Ecclesiæ universali, quæ per debilitatem capitis, ut et ipsa debilitetur necesse est, neque enim membra valebunt, capite diminuto et invalido existente. Hoc igitur considerantes, charissimi nobis, non permittatis auctoritatem nostram et Romanæ Ecclesiæ suppeditari, et quod hactenus a sanctis Patribus constitutum et hucusque servatum est, ut id quoque observetur in posterum totis viribus operam detis ». Eodem argumento datæ litteræ ad Carolum Francorum [2] regem. Reliquos etiam reges de his certiores fecit, atque inter alios ad Wladislaum regem Poloniæ, quem etiam hortatus est [3], ut præsules ad Synodum adeundam perpelleret.

« Charissimo in Christo filio Wladislao regi Poloniæ illustri.

« Venerunt ad nos charissimorum in Christo filiorum Sigismundi Romanorum imperatoris et Caroli Francorum regis illustrium et aliorum plurimorum principum oratores, exhortantes nos ad approbandum certum decretum factum in Concilio Basileensi pro concordia inter nos et ipsum Concilium statuenda, quod nos ad laudem Dei fecimus pro pace Ecclesiæ, ac salute populi Christiani ipsorum principum contemplatione, ut sit una mens et una voluntas inter nos et Concilium spectans ad ea, quæ cedant ad gloriam Altissimi et fidei incrementum prout ex totis affectibus desideramus. Hæc ad tui consolationem voluimus significare tuæ serenitati, rogantes eamdem et in Domino exhortantes, ut velit mandare prælatis tui regni et aliis, qui ad Concilia generalia tenentur accedere, ut ad præfatum Concilium proficiscantur, atque ibidem honorem nostrum, dignitatemque Romanæ Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ auctoritatem defendant, procurando et agendo semper ea, quæ spectent ad honorem Dei et utilitatem reipublicæ Christianæ. Dat. Romæ pridie id. Januarii, anno III ». Paruit Pontifici Wladislaus, ac Sbigneum Cracoviensem, Stanislaum Posnaniensem episcopos, Joannem Conespolium regii sigilli præfectum, et Nicolaum Lassocium decanum Cracoviensem Basileam legavit [1].

5. Attulere igitur Pontificias litteras [2] de confirmato Basileensi decreto edito in sessione XIV Joannes Tarentinus archiepiscopus et Christophorus episcopus Cerviensis : quibus lectis in sessione decima sexta habita nonis Februarii, pronuntiatum est, Eugenium Concilio, quod eum in jus vocaverat, fecisse satis : « Sancta Synodus decernit et declarat, præfatum dominum Eugenium per prædictas litteras satisfecisse plenarie monitioni, citationi et requisitioni hujus sacri Concilii, prout in decreto in XIV sessione promulgato et in schedula in eodem decreto inserta continetur, ipsasque litteras approbat, acceptat et admittit ». Ex hac Eugenii facilitate et indulgentia factiosi in pertinacia adeo confirmati sunt, ut postea numero paucissimi eorum conatibus resistentem ipsum Pontificali honore dejicere pertentarint, atque argumentum inde ad auctoritatem Pontificiam excludendam traxerint : « Cum tempore, inquiunt [3], primæ dissolutionis prætensæ pauci prælati essent in Concilio, non numerum quatuordecim excedentes, neque medietas numeri omnium suppositorum in Concilio haberetur, quæ præmissis actibus interfuit, ipse quoque tunc summus Pontifex objiciebat eidem Concilio numeri paucitatem per litteras suas divulga-

[1] Lib. brev. pag. 79 et in Ms. Alex. VII. pag. 130. — [2] Ibid. p. 78. et in Ms. Alex. VII. p. 129. — [3] Ibid. p. 79. et in Ms. Alex. VII. p. 130.

[1] Chromer. l. II. Polon. rer. — [2] Acta Basil. Conc. sess. XVI. — [3] Basil. schis. in Epist. Syn. VI id. Novemb. an. 1610.

tas in orbem, et nihilominus determinatum est per omnes, quod hoc non obstante fuit pro tunc legitimum Concilium et legitime continuatum : quod si in tali numero legitimum est Concilium ex definitione Catholica et Apostolica, omnesque de necessitate salutis legitimo Concilio obedire tenentur tanquam habenti potestatem immediate a Christo, ut præmissum est, in pertinentibus ad fidem, exstirpationem schismatum, et reformationem Ecclesiæ in capite et in membris, quis potest jam sub colore paucitatis vel alio quocumque occasionem quærere non obediendi Concilio in actibus præfatis ? » nimirum defectionis ab Eugenio et creationis antipapæ. Hæc illi, quorum falsa principia confutata sunt et fusius confutabuntur suis locis. Memoria tenendum, professum esse Eugenium, non valuisse translationem Concilii, non quod Pontificia auctoritate Synodali auctoritate esset inferior, ut interpretati sunt novatores, sed quod ex non veris causis, quamvis veræ censerentur, indicta fuisset.

6. *Dux Mediolanensis fingit se creatum Italiæ legatum a Concilio: quem Sigismundus imperator increpat ac reprimit.* — Licet igitur conciliata Eugenio Synodus visa sit, haud tamen defuere factiosi, qui ipsi infandas struxerint insidias obtentu (ad colorandam nequitiam) auctoritatis Concilii : nam et Philippus dux Mediolanensis fingebat se a Concilio adversus Pontificem creatum in Italia legatum, ac Francisci Sfortiæ opera Picenum, Fortebracii autem Romanum agrum vexabat, quos Philippi dolos impetusque Sigismundus imperator discutere enisus est, ut illius oratorem exposuisse Eugenio inducit Flavius Blondus [1] : « Eum ducis Mediolani dolum audiens imperator, vehementi dolore affectus, congregationem ex more vocandi impatiens, vicos, compita Basilicasque percurrens, obvios accitosque e domibus quosque interrogat, sciscitatur quidnam hoc est, quod malo natus desolationique Italiæ et Christiani nominis Philippus Vicecomes auctoritate Concilii gereret in Italia : quis confecisset Epistolas ? Et quia singuli sese inscios dicerent, culpa vacare congregatis ex more nationibus ad deputatos retulit. Tandem re non solum Cæsaris, sed principum Christiani nominis omnium, qui aderant, oratorum maxima cum doloris indignationisque significatione accuratius exquisita, nullas a Concilio duci Mediolani datas esse litteras, nulla vicariatus decreta fuisse concessa, reperiri potuit. Hincque majora, quæ secreto acturi sumus et tractaturi in Italiam venturis data sunt instante imperatore a Concilio publica, a singulisque principum oratoribus privata ad tuam sanctitatem mandata, ut Concilium, principes, nationes a crimine, quod eis falso objicitur, ab iniusti tanti sceleris nota purgemus, ut insidiæ, fraudes, doli contra Sanctitatem tuam, contra Romanam Ecclesiam ipsiusque provincias, a quibus struantur, fiant, parentur in conspectu Sanctitatis tuæ audituris omnibus, et per loca Italiæ quacumque redeuntes adire poterimus, notum faciamus. Quia tamen nec brevi hinc discedere alia tecum acturis licet, nec singulas adire poterimus civitates, Epistolas emittemus, quas profecturis serenissimus dedit imperator, hujusmodi purgationem habentes : spemque insuper a sua majestate injicientes populis, quod destinata ab eo tuæ Sanctitati præsidia constantes excitabunt, nec fraudulentis credent ducis Mediolani artibus aut prædonum minis insultibusque absterrebuntur, quo minus sacrosanctam tuæ Sanctitati et Romanæ Ecclesiæ fidem servent ».

7. Confirmatus vero superioribus Sigismundi imperatoris officiis Eugenius illi de suscepto dignitatis Sedis Apostolicæ patrocinio grates egit [1], rogavitque, ut Mediolani ducem, intentatis imperialibus minis, a vexanda simulato Concilii nomine ditione Ecclesiastica revocaret, pariterque Basileenses Patres adduceret, ut eum talia moliri in Concilii dedecus facinora vetarent :

« Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum imperatori illustri, salutem.

« Agamus gratias, charissime fili, omnipotenti Deo, qui dedit nobis et suæ Ecclesiæ talem advocatum ac defensorem, qualem semper te credidimus, et nunc experientia teste videmus : qua in re facis tu quidem opus dignum honore et sublimitate imperiali : nam cum audieris parari vires et arma hostium nostrorum et Ecclesiæ contra nos, non expectans requisitionem neque litteras nostras, scripsisti ad ducem Mediolani omnium istorum malorum architectum et fabricatorem, et ad Nicolaum Piccininum, atque etiam exhortatus es Ecclesiæ subditos ad perseverantiam et firmitatem : nobis quoque scripsisti litteras in quibus admodum consolati sumus, et cives etiam Urbis multum recreati. Deus qui est retributor bonorum optimus, retribuet tibi pro hac tam sincera et tam sancta affectione animi, quam ostendis et operibus fructuosis. Certi autem reddimur quod, quando scieris ea, quæ comes Franciscus egit in Marchia nostra Anconitana, quam fere omnem occupavit sub palliatione Concilii, præda et rapinis omnia subvertendo, quæ etiam fecerunt Italianus Frulanus et Antonellus de Senis, qui invaserunt ducatum nostrum Spoletanum, asserentes se commissarios ducis, quem dicunt esse factum vicarium Italiæ per Concilium, commovebunt valde hæc mala animum tuum, prout decet principem religiosum, pium et bonum statum Ecclesiæ affectantem, apponesque alia fortiora re-

[1] Blond. dec. 3. l. v.

[1] Lib. iv. ep. 79. et Ms. Alex. VII. p. 151.

media ad hæc bella, quæ inferuntur nobis, prout rerum pondus requirit. Neque enim hoc est opus Concilii, ut illi iniquitatis filii prætendunt, sed ducis præfati, qui sub eo colore nil tale timentibus nobis uno impetu et diversis locis statum nostrum subvertere conatus est: sed reprobabit Deus consilia illius perversa et perdet eos, qui adversus Christos suos operantur iniquitatem. Ut autem animus suus apertius innotescat tuæ serenitati, mittimus præsentibus interclusam copiam litterarum suarum, in quibus continentur etiam litteræ, quas a Concilio se habere prætendit, licet eas nullo modo credamus de consensu et voluntate Concilii processisse, sed nonnullorum potius particulari affectione.

« Verum, charissime fili, tuæ partes nunc sunt et tui officii, succurrere necessitatibus Ecclesiæ, ac nostris et his difficultatibus, in quibus detinentur, verbo et opere providere; nos enim ita subita hostium Ecclesiæ proditione de repente oppressi fuimus, ut difficulter possimus obsistere hostium malignitati. Itaque rogamus ac precamur ab intimis tuam celsitudinem, ut nunc maxime ostendas, prout semper fecisti, charitatem et affectionem tuam erga nos et statum Ecclesiæ defendendum, prout sapientiæ Cæsareæ melius videbitur expedire, attenta rerum et temporum qualitate. Utile autem videtur nobis, ut tua serenitas et etiam Concilium mandent duci Mediolani sub gravibus censuris et pœnis, ut gentes istas revocet, et a præmissis desistat et restitui faciat ablata, et si quid aliud tuæ sapientiæ ad hoc utile videretur pro Ecclesiæ et nostra defensione. Quoad ea vero, quæ scribit tua charitas in facto Concilii jam factum est, prout jam debet esse notum tuæ serenitati, cujus consilia et exhortationes secuti sumus pro pace Ecclesiæ et tui contemplatione, quemadmodum litteris nostris pluribus antea intimavimus tuæ sublimitati. Datum Romæ XVII kal. Februarii, anno III ».

8. *Rebellione Romanorum exorta, Eugenius fuga sibi consulens Florentiam adit.* — Vexatus, ut dixi, a Francisco Sfortia Cotignolæ comite Eugenius illum ab eodem Philippo Maria duce Mediolanensi, cujus filiam spuriam uxorem duxerat, ad se allicere præmiorum lenociniis studuit, ususque est Blondi [1], qui a secretis ipsi Pontifici erat, opera; conventum est itaque, ut Sfortia Picenum, quod fraude et injuria invaserat, beneficio moderaretur Eugenii, qui marchionis nomine hisce litteris [2] eum cohonestavit: « Te quoad vitam duxeris in humanis, marchionem præfatæ provinciæ Marchiæ Anconitanæ cum honoribus et oneribus consuetis, ac regimine et potestate marchionibus, qui hactenus pro tempore in ipsa fuerunt concessis, auctoritate Apostolica tenore præsentium, venerabilium fratrum nostrorum Jordani episcopi Sabinensis, Antonii tit. S. Marcelli, Francisci tit. S. Clementis, Angelotti tit. S. Marci presbyterorum, Lucidi S. Mariæ in Cosmedin, Ardecini SS. Cosmæ et Damiani diaconorum S. R. E. cardinalium consilio et consensu facimus, constituimus et etiam deputamus, etc. Datum Romæ apud S. Chrysogonum anno MCDXXXIV, VIII kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno IV ». Extant [1] aliæ pactiones in Regesto Eugenii, confectæ cum Francisco Sfortia, qui extremo etiam anno, omnium cædium et rapinarum, quas in Piceno ediderat, noxa solutum ac liberum renuntiavit [2]. Reducere etiam ad se Nicolaum Fortebracium nisus est Pontifex, ut colligitur ex datis [3] XIX Februarii ad Micheletum ducem copiarum Ecclesiasticarum litteris, quibus inducias cum Nicolao Fortebraccio, atque Antonio principe Salernitano et Laurentio Columnensibus se pepigisse significat.

Verum ei postea illusit Nicolaus, qui subsidiariis copiis a Francisco Piccinino acceptis, Viterbium profectus Romanos adeo crebris populationibus turbavit, ut illi ob pecora abacta, seditione conflata ad Capitolium concurrerint, ac libertatis nomine sibi lenocinati, reipublicæ formam mutandam XXIX Maii conclamarint; deinde Eugenium adeuntes [4], questique belli incommoda, postularint Romanæ rei gubernacula arcesque Molis Adrianæ et Ostiensem sibi tradi. Præterea Franciscum Condulmerium cardinalem Pontificis ex fratre nepotem sibi obsidem dari poposcerunt, repulsamque passi e Pontificis latere vi divulsum in custodiam condidere. Tum ædes Pontificias ingenti satellitio sepsere. Dissimulavit injuriam Pontifex, ac Romanis respondit se Urbis regendæ molestia liberatum, rebus tantum Ecclesiasticis operam daturum.

9. Cumularunt hoc facinus Romani alio graviori, ac Pontificem Romamque Philippo Mariæ duci Mediolanensi dedere sunt meditati [5] atque ideo in ædes SS. Apostolorum, quas Martinus incoluerat, vallo cinctas, ut in honesta et tuta custodia detineretur, deducere quousque a Basileensi Concilio et a duce ipso Mediolani, quid de eo fieri deberet, imperia acciperentur: in eo discrimine, « Pontifex », inquit Blondus [6], « cui extrema quæque ante oculos versarentur, memor quamprimum advesperasceret eundum sibi fore ad sancti Apostoli ædes, ubi aut vitam finiat aut Pontificatu nefarie spolietur, subito abeundi consilium capit. Ipse itaque et soldanus nigris, quas in domo haberent, monachorum S. Pauli vestibus induti, e cubiculo egrediuntur:

[1] Blond. dec. 3. l. v. — [2] Lib. XII. p. 12.

[1] Lib. XI. p. 27. — [2] Lib. XVIII. p. 162. — [3] Lib. XV. p. 156.
[4] Steph. Infiss. in Chr. Ms. arch. Vat. sign. num. 3. Paul. Ben. Cola. Ms. Arch. Vat. Blond. dec. 3. l. VI. Monstr. vol. 2. p. 97. S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 10. § 2 et alii. — [5] Blond. ibid. Steph. Infis. ubi sup. Paul. Ben. Cola. Ms. arch. Vat. sign. num. 110. — [6] Blond. sup. l. VI.

posteriori exinde ædium parte descendentes, in inferiorem domesticis curialibusque frequentatam ideo transeuntes se incognitos esse conjiciunt, quod nullum vident sedentem assurgere, vel ex more in faciem se prosternere, mulas conscendentes strigosissimas, quibus monachi S. Pauli consueverant vectari, porta egressi domus posteriore ad navalia stadio distantia a nullo recogniti pervenere. Erat forte tunc patriarcha Jerosolymitanus repentini Pontificis consilii non ignarus, et episcopi Anconitanus ac Parentinus in aula simulantes Pontificis audientiam exspectare, quos adveniens turba Romanorum stipatus regionis Transtyberinæ princeps Romanus civis, interrogat quid apud Pontificem ageretur: cui respondit patriarcha, illam cum primum ex meridiano somno excitatus fuerit, in conspectum omnibus se facturum. Valentinus interim a pincerna, quem præmiserat soldanus in ripæ summitatem accitus ægre depositum mula Pontificem soldano adjuvante retinet, et per ripæ devexum sustentat brachio descendentem; cumque scapham per littoris iniquitatem sicco male vidisset adhærere, medium amplexatus per aquas ad femur vadis scaphæ imposuit resupinum, tunc remis, ut jussi erant, incumbentes socii secundo Tyberi advolaverunt ». Describit deinde auctor, ut Romani cognita fuga Pontificis, ipsum sint insecuti, præterlapsumque ædes S. Pauli cursu præcipiti præoccuparint, quem tamen divina Providentia texerit in mediis periculis; nam et cymba, qua instare ac premere a tergo cœperant, in glaream impegit, et alia, quæ a fronte venientem exceptura erat, cum firma sat non esset, concurrere non est ausa, nec tela, quæ e ripa utraque jactata fuerant, nocuere.

« Erat, inquit, tunc forte per Æstatis tempora fluvius aqua macer, ut sinuosos recessus aquis pleniores scapha petere cogeretur, et Tyberis complentes ripas Romani, pars de infimo secundum aquas alveo hastis in fluvium jactatis, pars balistis et oblatis forte missilibus, quibusque telis desuper minabantur. Eorum territi aspectu soldanus Valentinusque Pontificem, ut principio immissus fuerat, resupinum scuto tegentes, balistis, quam etiam ipsi habebant, in hostem versis, scuta duo sagittis hostium prætenderunt, exortoque Romanorum clamore minas inter et multa, quæ immittebantur, tela taciti sunt delapsi. Qui vero navigantes insequi properaverant, cymba in subjectam turri navalium glaream impacta, desides substiterunt, at pedibus equisque insecuti, licet primo frustati essent conatu, nequaquam insequi destiterunt, sed aliis item semitis, qua se flectit amnis, requisitis, contumeliosissimas ubicumque exaudiri potuerunt voces in Pontificem clamavere, quod tamen spei retrahendi Pontificis principio habuissent, qui perniciore cursu præcesserant ad anfractum, quem porti dicunt, in Portuensis agri ripa exspectantes scalmum piscatorium forte oblatum expeditis juvenibus compleverunt, eosque in Ostiensem ripam, quæ est e regione trajicientes jusserunt loca virgultis biblisque obsita insidere, ut si forte Pontifex scalmo in Tyberi viso armatis hostibus conferto, et ripam Portuensem multitudine innumera tectam cernens, terrestri et breviuscula Ostiam versus via, in qua nullus appareret hostis exscendens iret, fugiens caperetur.

« Die interim ad vesperam declinante, qui Pontificis scaphæ obsistebat ventus remisit, et mari cedente, Tyberis rapidior defluebat. Stans igitur altiuscula puppi, Valentinus hostes primus omnium et inimicum conspicatus scalmum, remiges hortatur, præmia spondet a Pontifice ingentia, gloriam memorat, quæ obscurissimo natos loco et genus honestabit suum, qui Romanum Pontificem, sanctum virum, faucibus canum eripuerint, quam omnes hactenus sanctissimi patris merito et miraculo per spiculorum imbres, per volantia undique tela, per adactas cominus pectori lanceas, illæsi transiverint, memorat. Scapha interim concitatius delabens hostili appropinquat Scalmo. Videres Romanos ad scaphæ conspectum per amnis ripas furentes partim voce et jactatis in aera brachiis minitabundos, partim multa Valentino et remigibus, si Pontificem traderent, pollicentes, partim spicula, lapides, tela eminus jacientes. Tunc, qui scalmum armati insederant proram medio amnis cursu objicientes spicula et ipsi contorquent, lanceas quaversum, quam possunt longe exerunt ut nullus appareat securus remigi cursus, quin utrobique præterlapsurus viscera transfigatur.

« In eam adductus difficultatem, Valentinus impetendum hostilem scalmum proram prora, armis arma, vociferatur, collidendas lanceas, subito soldanus aliique stantes quatuor, scuta duo, tres balistas sedentes expediunt, et medio ipse amnis cursu furibundus ruens Valentinus, hostium proram petere contendebat, tunc Romani carioso et putrido, ut postea dixerunt, diffisi scalmo ac demissæ desuper rapido aquæ cursu remisque valide impulsis fortiter irruentis scaphæ impetu mergi timentes, cursu deflexerunt, et securum Valentino sine contentione transitum permiserunt. Exorto exinde vectorum Pontificis clamore alacritate pleno, sedens ipse tunc primo, qui orationi institutisque erga Deum officiis ad eam horam jacens et magna itineris parte tacitus vacasset, quo gesta essent modo omnia repetebat, et laudatis pro virtute omnibus, multaque pollicitus turrim adlabitur Ostiensem, ad triremem vero Vitelli delatus Civitatis Vetulæ portum nocte illa petere decreverat ». Reflante vento in anchoris stare coactus est. Reliqua ipsius itinera, ut Pisas et Florentiam adierit, ibique fuerit honorificentissime exce-

ptus, narrat ipsemet Eugenius Joannæ reginæ Siciliæ hisce litteris [1] :

« Charissimæ in Christo filiæ Joannæ II reginæ Siciliæ illustri, salutem.

« Ex litteris tuis, quas venerabilis frater noster episcopus Anconitanus nuper nobis reddidit, te de nobis filiali affectione sollicitam desiderare percepimus certiorem fieri, quo loco res nostræ sint, postquam ab Urbe discessimus. Id vero et si fama perlatum fuisse credimus, postquam eas dedisti litteras, iterato tamen breviter narrabimus. Paucis diebus postquam a Civitate Veteri solveramus, Pisas applicuimus, ubi honorifice excepti, nostros, qui undique confluebant, exspectantes, paucis fuimus morati diebus. Exinde dilectis filiis populo Florentino, qui nobis honorandis omnes suas effudit vires, et magna quæ advenerat prælatorum curialiumque multitudine sociati, in vigilia B. Joannis Baptistæ Florentiam intravimus, quo in loco curia in dies crescere statim cœpit; adeo ut ipsam nunc frequentissimam habeamus, quanquam majorem in modum multiplicatura videtur. Cætera etiam, quæ statum nostrum et Ecclesiæ concernunt, feliciter disponi cœpta sunt. Personæ vero nostræ status, Domino concedente, optimus est, bona enim et sincera valetudine fruimur. Dat. etc. »

10. *Datæ ab Eugenio ad Basileenses litteræ.* — Ingressus igitur est Florentiam Eugenius IX kal. Julii, quo die ad Basileenses insignes benevolentiæ notis litteras [2] dedit, ut omnem ex eorum animis amoveret suspicionem. De sua vero ex Urbe fuga certiores factos hortatus est ut, cum paribus studiis in divina tuenda gloria componendaque re Christiana consentirent, de loco vero tantum dissensissent, nunc omnes curas ad disciplinam Ecclesiasticam restituendam converterent.

« Venerabilibus fratribus et dilectis filiis in sacro generali Basileensi Concilio congregatis.

« Quis sine dolore et lacrymis transeat, quæ his diebus Romæ passi sumus? Non enim incognitum est, quid conspirationis in nos actum sit, quid in venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales, quid denique in nostros et curiales omnes, quo etiam consilio, quibus mediis, quo auctore, aut quo fine omnia ista processerint. Quid ultra hæc in aliis terris Ecclesiæ Romanæ quotidie machinentur, satis perspicuum est : Christus pro sua pietate eos omnes ad frugem melioris vitæ convertat. Ob has et alias justas causas censuimus malignitati esse cedendum, itaque ex Urbe profecti cum galeis et aliis navigiis Deo propitio in portum Pisanum devenimus, deinde sani et incolumes, ipso Deo juvante, hodie hac applicuimus, in quem locum multo honore, reverentia et devotione suscepti sumus. Superest, ut eo affectu, quo cœpistis, in Deum quotidie succrescentes, ad generalem Ecclesiæ reformationem sine ulteriori mora vigiles sitis. Sic devotiones vestras exhortamur in Domino; nostis enim quantum ea indigeat, religio Christiana, quia, ut ait propheta [1] : *A planta pedis usque ad verticem non est in ea sanitas.* Non multa disputatione opus est, sed observatione et exemplo, quibus veluti quodam optimo rectore ea, quæ a sanctis Patribus constituta sunt, dirigantur, suumque attingant officium, etc. Dat. Florentiæ, anno Dominicæ Incarnationis MCDXXXIV, IX kal. Julii, Pontificatus nostri an. IV ».

Incolumi apud Florentinos Pontifice summisque ab ipsis affecto honoribus, Romani miserandis cladibus acceptis, impietatis suæ pœnas dedere, uti Blondus enarrat [2] : « Nec tamen, inquit, ea in Pontificem Romanorum impietas impunis fuit : nam qui in Adriani molem se receperant curiales præsertim Pontificis domestici, jactis noctu interdiuque bombardis usque ad radices Capitolii, populum agitarunt, et Baldassar Offidanus præsidii arcis præfectus, per pontem Trajani subjectum impetu in Urbem facto, omnia circumstantia ferro ignique vastavit, peditibusque scapha Tyberim traductis cum prædam captivosque ex Urbe sæpenumero abduxisset, omnia latrociniis infestavit. Michelettus vero Laurentius et Leo Sfortia qui, ut diximus, Urbis rebellione audita castris a Tibure motis, ad Urbem redeuntes portam ceperunt Appiam, apud celeberrimam D. Pauli Basilicam castra metati Latium prædabantur ». Insigni etiam militari fraude usus arcis præfectus, octo præcipuos nobilitate Romanos, quorum nomina recenset Stephanus Infissura [3], intercepit : cum enim defectionem ab Eugenio fixisset, ipsos intra arcem allexit, quibus in custodiam traditis, turbam in eam injecto igne sulphureo terruit dissipavitque. Quibus rebus auditis Eugenius, de permutandis captivis liberandoque Francisco cardinale egit cum Romanis, ac Joannem Reatinum et Jacobum Recinetensem juris sacri peritos misit [4] permutationis interpretes. Cæterum antequam Eugenius pedem ex Urbe referret, prædixerat B. Francisca Romana [5] multis religiosis viris imminentem calamitatem, utque profani viri pileos cardinalitios rapturi essent, ne scilicet pii ex tanta rerum conversione nimirum consternarentur.

11. *Romani post varias vices ad obsequium Pontificis reducti.* — Purgarunt se apud Eugenium plures Romani patrati in capiendo Francisco cardinale flagitii participes se perduellionisve conscios non extitisse : in quos usurus clementia mansuetudineque Eugenius, Lucæ episcopo Aquinali Romæ agenti provinciam

[1] Lib. XI. p. 5. — [2] Ext. in Appen. Basil. Conc. edit. Bin. t. IV. p. I. pag. 214.

[1] Isa. I. — [2] Blond. l. VI. dec. 3. Paul. Ben. Cola. Ms. arch. Vat. sign. num. 110. — [3] Steph. Infis. Vat. arch. sign. num. 111. — [4] Lib. XI. p. 1. — [5] Vit. S. Franc. l. V. c. 16.

dedit [1], ut ipsos censuras non contraxisse renuntiaret; alios vero, qui cum anathematis reis versati fuerant, censuris rite exsolveret. At conjurati, qui ob tantum facinus anathemate se devinxerant, aspersisque Pontifici pluribus calumniis illud tueri apud Basileenses conati sunt: cumque missis oratoribus a Concilio conjungi flagitassent, factiosorum studio admissi fuere non expiato rite crimine, de quo graves postea querelæ apud principes ab Eugenio effusæ [2]. Porro ad Romanos conciliandos Pontifici missos fuisse a Basileensi Concilio oratores meminit Paulus Lælius Petronus [3]; qui quidem, cum Romam accessissent, ac pro liberando Francisco cardinale Veneto pristinoque imperio restituendo Pontifici interpretes agerent, hisce mandatis ab Eugenio instructi sunt [4]:

« Venerabili fratri et dilecto filio episcopo Brixiensi, et Petro de Monte utriusque juris doctori, salutem.

« Cum vos a sacro Basileensi Concilio ad Urbem nostram Romam pro dilecti filii nostri Francisci tit. S. Clementis presbyteri cardinalis Venetiarum, camerarii nostri, a Romanis detenti, liberatione procuranda missi eamdem adiveritis Urbem, mandatisque expositis et certa ab illis responsione habita, tu Petrus ad nos veniens certas per Romanos a nobis postulationes fieri exposueris, asserendo Romanos prædictos incumbentis sibi debiti memores prædictum filium nostrum cardinalem liberare et alia quædam facere dispositos esse, dummodo nos etiam petitionibus quibusdam suis annuere velimus, idcirco nos ea, quæ ad pacem, concordiam et quorumcumque tranquillitatem sunt paternæ sollicitudinis affectu desiderantes, necnon guerrarum malis innumeris pro posse finem imponere, ac bono et quieti omnium providere plenis affectibus cupientes et de vobis, quos in arduis eximia probitate et fidelitate probatos gratiarum Dominus scientia, industria, maturitate consilii et aliis grandium virtutum meritis insignivit, plenam in Domino fiduciam obtinentes, tractandi cum prædictis Romanis supradicti dilecti filii nostri cardinalis Venetiarum liberationem, et alia petendi, quæ pro statu et honore nostro ac Romanæ Ecclesiæ quomodolibet facere videbuntur, et hujusmodi rerum causa omnia et singula, quæ supradicti Romani a nobis et Romana Ecclesia duxerint postulanda, quantum deceat et vobis videbitur, nostro et Romanæ Ecclesiæ nominibus promittendi et faciendi, et executioni mandandi », et infra, « plenam et liberam tenore præsentium concedimus facultatem, etc. Datum Florentiæ die XXV Septembris MCDXXXIV ». Pactis hac de causa inter Pontificem et Romanos induciis, addit Paulus Lælius Petronus [1], Basileensis Synodi oratores, postea in reditu a Bartholomæo Gualdo Romanorum stipendiario violato gentium jure captos esse, quocirca ex arce Hadriana mox in Urbem bellicæ bombardæ directæ displosæque fuerunt. Cæterum Romanos tot malis post defectionem attritos subdit [2] idem auctor, ut boni ad Pontificem confugiendum Urbisque restituendum ipsi imperium senserint.

12. Demum XXVIII Octobris SS. Simonis et Taddæi pervigilio, Joannes Vitellescus episcopus Recinetensis et Ursinus (Tropiensem episcopum eum vocat Blondus) [3] Pontificias copias per portam Septimianam induxere, ut conventum erat, factaque eodem momento ex arce Hadriana eruptione, Urbs in Eugenii potestatem redacta est, et Capitolium milite præsidiario firmatum, tumque Franciscus Condulmerius cardinalis ex custodia ereptus in arcem reductus est, ac vicissim Romani proceres ex arce dimissi: « Camerario », inquit Blondus, « magna populi caterva comitante ad castellum deducto, captivi educti, paxque et plena præter spem ac multorum opinionem delictorum venia Romano populo est concessa »; auctor tamen perduellionis Romanorum, qui ipsos voce et manu ad excutiendum Ecclesiæ imperium exciverat, corripueratque dominatum, Poncelletus nomine, captus, tenaculis laniatus ac laqueo præfocatus est [4].

Confirmato ditionis Ecclesiasticæ imperio, redeuntibusque postea Florentiam Nicolao Albergato tit. S. Crucis, qui datæ sibi legationis munere summa fide ac laude erat perfunctus, ac Joanne Cervante Hispano tit. S. Petri ad Vincula, qui Basileensium factioni antea consenserat cardinalibus: « Eugenius de rebus Ecclesiæ », inquit Blondus [5], « meliores spes concepit »; utque impensos Ecclesiæ a B. Nicolao labores aliqua grati animi significatione afficeret, illum novi sacerdotii vectigalibus auxit, ornavitque munus hisce litteris [6]:

« Dilecto filio Nicolao tit. Crucis in Jerusalem presbytero cardinali.

« Dilecte fili, salutem, etc. In nuper obitu bonæ memoriæ Alfonsi quondam cardinalis S. Eustachii tua charitas primum occurrit nobis, cui provideremus de prioratu S. Firmini Montispessulani, quem idem card. vivens obtinebat. Fecissemus hoc idem antea in aliis, si commoda facultas fuisset, qua tibi gratificari possemus, et tuo statui providere juxta desiderium cordis nostri; ita enim te amamus ex corde propter excellentiam virtutis tuæ, ut semper in nostro animo tua memoria observetur. Experti quidem sumus tuam prudentiam consiliique maturitatem, et (quod admodum laudabile est) cognovi-

[1] Lib. brev. p. 234. — [2] Cod. Ms. Tabul. VII. Vat. Nicol. card. Arag. sign. lit. E. p. 255. et in al. lib. sign. lit. C. p. 149. — [3] Ext. Ms. ibid. sign. num. 1. — [4] Lib. XI. p. 18.

[1] Petronus Ms. Vat. arch. hoc an. — [2] Id. ibid. — [3] Blond. sup. l. VI. — [4] Paul. Bened. Ms. arch. Vat. sign. num. 116. — [5] Blond. dec. 3. l. VI. — [6] Ext. in Ms. Cod. Alex. VII. p. 135.

mus te esse procul ab iis passionibus, quibus si cæteri carerent, res Ecclesiæ sese melius haberent. Licet ergo tua circumspectio majora mereatur, accipies hoc tamen grato animo, quod a mente benevola proficiscitur et vere proprio motu. Cum autem tempus se dabit, ut ampliora possimus, intelliges profecto nos esse memores tuorum erga nos et Ecclesiam meritorum. Quia vero supervacuum arbitramur te docere aut monere, quid sis in Concilio acturus, omnia enim ages, quæ tanti viri sapientia requirit, ad ea vigilet et intendat tua prudentia, quæ sibi pro utilitate et statu nostro et Ecclesiæ et pace populi Christiani videbuntur expedire. Datum, etc. VII Aprilis anno IV ». Sed revocanda est narratio ad Basileensium res gestas, quarum partem antea percurrimus.

13. *Basileensium objecta contra Pontificis auctoritatem diluuntur a Turrecremata.* — Disceptatum in primis a novarum rerum cupidis, num præsides Apostolici admittendi essent, ut narrat Turrecremata [1] : « Dum, inquit, in Basileensi Concilio essemus et quæstio magna et inaudita mota esset per eos, qui occasionem quærebant turbandi Ecclesiam, an scilicet præsidentes sanctæ memoriæ domini Eugenii ad præsidendum Concilio admitterentur? Audivimus aliquos de novellis magistris multa et varia circa hanc materiam dicere et plurima objicere, ut non admitterentur, sed hi erant in duplici differentia ; quidam enim dicebant, quod nullo modo deberent admitti ad præsidendum universali Concilio, alii vero, quod admitti deberent ad præsidentiam honorariam tantum, videlicet ut eminentiorem locum in Concilio tenerent et primo in eo loquerentur, et quæ agenda erant per interlocutionem dirigerent, non autem ad præsidentiam auctoritativam, dicentes etiam, quod si papa præsens esset, nihil auctoritatis haberet præter eminentiam loci et ministerium directionis. Primi autem opinionem suam, si opinio et non error dicenda sit, sic fulcire nitebantur. Primo in Conciliis universalibus per Apostolos celebratis Petrus Apostolus Romanus Pontifex non legitur præsedisse. Ergo videtur, quod etiam nunc Romanus Pontifex hanc præsidentiam in Conciliis universalibus non debet expetere ». Et infra : « Secundo dicebant (quod etiam non veriti sunt aliqui eorum scriptis demandare) quod in Conciliis, in quibus papa non fuit, ad imperatores interfuerunt, imperatores et judices destinati leguntur habuisse primatum et officium præsidentiæ per interlocutiones et de consensu Synodi sive ex mandato conclusiones et judicia fecisse. Et non reperitur, inquiunt, instantia in octo Conciliis universalibus de quibus *dist.* 16 *c. sancta octo*, præterquam in Actione tertia Chalcedonensis Concilii, ubi vicarii Leonis papæ vicem gerentes, quia nullus pro parte imperatoris interfuit, aut in Synodo primatum tenuisse et præsedisse, et Concilium direxisse per prælocutiones, et demum ex jussu Synodi dixisse sententiam in Dioscorum ex communi consensu, aliis omnibus conjudicantibus. Hæc sunt verba cujusdam adversariorum in quibusdam scriptis suis ».

Abusi sunt quoque Basileenses Christi Domini verbis [1] : *Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum ;* cum Romanum Pontificem in suo Concilio præsidentem non haberent, jactaruntque hæreticorum more sibi sufficere præsidere Spiritum sanctum, cui Pontifex parere debet. Quorum sophismata affert idem Turrecremata [2] oculatus testis : « Spiritus sanctus, inquiebant, præsidet Conciliis universalibus, dicitur enim Matt. XVIII : *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum.* Ergo non videtur, quod sine injuria Spiritus sancti possit aliquis alius admitti ad præsidendum. Quarto sic : Nullus inferior præsidere debet suo superiori, sed Concilium universale superius est Romano Pontifice, juxta decretum Concilii Constantiensis. Ergo papa non debet illi præsidere, nec aliquis loco ejus.

Pro opinione aliorum arguebatur sic per alios. Si papa aut aliquis nomine ejus præsideret universali Concilio, præsidentia auctoritativa jam sublata esset essentialis forma a Concilio, puta libertas in consultando, obstante coactione, et sic non omnes sed unus, omnia facerent, et per consequens Synodus nulla redderetur ».

Has omnes argutias ita dissolvit Turrecremata [3] : « Si consequentia illa valida esset, nullus princeps præsideret alicui regno, aut prælatus alicui sanctæ congregationi, unde dicendum est, quod sicut causalitas primæ causæ non tollit causalitatem secundæ causæ, ita nec præsidentia sive præsentia Dei tollit præsidentiam ministrorum ejus. Per hoc ergo, quod Spiritus sanctus dicitur præsidere sanctæ Synodo, nec præsidentia Romani Pontificis tollitur, nec ejus auctoritas diminuitur. Præterea si consequentia illa esset bona, peccassent summi Pontifices sancti tanquam præsumptuosi, qui præsedisse leguntur, sicut visum est, in multis Conciliis universalibus. Peccassent etiam Concilia ipsa, quæ hoc permittebant, maxime si hoc, ut adversariorum stultitia arguit, vergeret in contumeliam Spiritus sancti : quorum tamen utrumque esse erroneum nullus Catholicus ignorat.

« Secundo respondetur, quod falsum est universaliter, quod assumitur, sicut patet de secunda Synodo Ephesina, quæ cum damnatissima fuerit, magis ei præsedisse credendus est spiritus malignus, quam sanctus, licet Patres in ea congregati se jactassent quod Spiritus san-

[1] Turrecr. sum. de Eccl. l. III, c. 23.

[1] Matth. XVIII. — [2] Turrecr. ubi sup. — [3] Lib. III. c. 24.

stus eis consedisset, unde sic leguntur dixisse in eorum Synodo. Si ergo Spiritus sanctus concedit et ordinavit quæ ordinata sunt, quis retractat? Quis Spiritus sancti cassat gratiam?

« Quod vero inducitur ex Matthæi xviii, ubi Christus ait: *Ubi duo vel tres*, etc. ad propositum non est, quia cum auctoritas loquatur ad litteram de congregatione quorumcumque fidelium sive laicorum sive clericorum, qui congregantur in nomine Domini, nec loquitur de congregatione locali in aliquo loco sive civitate, sed de congregatione, quæ est unanimitas in aliqua una re, in qua conveniunt, non loquitur ad litteram de Conciliis universalibus, sicut manifestum est cuique Evangelium legenti. Non negamus tamen dictum illud adaptari posse Conciliis universalibus et provincialibus et capitulis etiam religiosorum in nomine Domini congregatis quoad promissionem assistentiæ divinæ gratiæ, arguendo per locum a minori ad majus. Præterea assistentia illa ibidem promissa congregatis in nomine Domini non est præsidentia Synodalis, ut de se patet; unde non est ad propositum. Præterea cum non possint dici congregati in nomine Domini, qui ejus vicarium universalem ad præsidentiam non admittunt, sed contemnunt, manifestum est, quod ratio illa adversariorum nullius sit roboris atque momenti ».

14. *Pontificii legati ad iniquum sacramentum adacti et exclusi a præsidentia.* — Adacti injuste fuere in solemni cœtu xxiv Aprilis habito Pontificii oratores sacramento, se duo Constantiensis Concilii decreta, quæ Synodali auctoritate in ambiguos Pontifices fuerant edita, ac sæpius repetita propugnaturos, quod sacramentum non Pontificio, sed privato nomine nuncuparunt [1]: « Juraverunt », inquit Joannes Turrecremata [2], « nominibus propriis, ut scilicet particulares personæ et hoc necessitate maxima compulsi, quia aliter in maximum scandalum totius Ecclesiæ non admittebantur ad præsidentiam, non autem juraverunt illa tenere, ut nuntii Apostolici, imo in quantum hujusmodi potestati sunt in contrarium, nec interesse voluerunt sessionibus, in quibus talia concludebant ». Celebrata vero sessione decima septima VI kal. Maii legati Apostolici Nicolaus S. Crucis in Jerusalem, Julianus S. Angeli cardinales, Joannes archiepiscopus Tarentinus, Petrus episcopus Patavinus, ac Ludovicus abbas S. Justinæ ut Concilii præsides in eam admissi sunt: quorum tamen auctoritatem nonnullis legibus contraxere Basileenses, inter quas ea iniquissima a factiosis contra Concilium morem lata, ut si pronuntiare sanctionem Concilii nollent, proximus præsul id munus obiret: quod postea sessione xviii, VI Julii gestum, Apostolicis præsidibus absentibus, cum prædicta Constantiensis Concilii decreta in nefarium detorta sensum de Concilii auctoritate, quæ tunc vigente exitiali schismate summa erat repetivit. Illos vero abfuisse, ex libello [1] Eugenii Apologetico constat, ne cum seditiosis episcopis consentirent, neque aliis curarent præesse, quam iis, ob quæ institutum esset Concilium, ne periculum offendiculi vel ruinæ afferrent: unde ob eam potissimum causam Joannes cardinalis Turrecremata [2] contendit Concilium Basileense, quamvis initio legitime fuerit indictum, desiisse tamen legitimum esse, quia nimirum legatos ab Romano Pontifice ad præsidendum missos noluit more Conciliorum Œcumenicorum uti Pontificia fultos auctoritate, admittere. Addit hanc sententiam Turrecremata: « Quis autem jam etiam Patrum in sanctorum Patrum litteris doctus dicet, unanimi consensu universalis Ecclesiæ esse conclusa, quæ Apostolica Sede, in qua Dominus totius Ecclesiæ principatum posuit, non consentiente, sed potius contradicente per suos oratores et reclamante conclusa sunt? Sicut patet *ex distinct.* xvii. *per totum* ». Pluribus interjectis ait auctor [3]:

« Arguunt quidam adversariorum, quod si papa præferret in aliquo judicium suum Patribus existentibus in Concilio universali, cum illi repræsentent Ecclesiam universalem, existimaret posse errare damnabiliter, et per consequens credere Ecclesiam non sanctam contra articulum *Credo sanctam Ecclesiam*. Sed videtur nobis hoc argumentum valde debile, tum primo quia si loquamur de judicio auctoritatis sive potestatis jurisdictionis, cum hoc judicio Apostolicæ Sedis nullum sit majus, ut supra ostendimus, maxime secundo libro, et habetur *in cap. patet* 9. *q.* 3, papa præferendo se in auctoritate hujus judicii omnibus aliis fidelibus, qui sive sint dispersi, sive congregati, omnes sunt ejus oves et ei subditi, non præfert se universali Ecclesiæ, ut universalis Ecclesia nominat corpus cum capite suo: sed bene præfert se universali Ecclesiæ prout nominat corpus universitatis fidelium subditorum ipsi Christi vicario; tum secundo quia si loquamur de judicio discretionis, si etiam papa in aliquo casu in aliqua materia præferret judicium suum judicio aliorum Patrum existentium in Concilio, non sequitur propter hoc, quod papa existimaret universalem Ecclesiam posse damnabiliter errare, tum primo quia falsum est, quod aliqua congregatio presbyterorum, secluso Romano Pontifice vero et Catholico, qui princeps et caput universalis Ecclesiæ est, repræsentet universalem Ecclesiam, tum secundo quia licet universale Concilium Ecclesiam universalem, repræsentare dicatur, non tamen est ipsa Ecclesia universalis, et ideo adversariorum consequentia nulla est. Uni-

[1] Acta Conc. Basil. — [2] Turrecr. sum. de Eccl. l. ii. c. 100.

[1] Ext. apud Nic. card. Arag. in Ms. arch. Vat. sign. lit. E. p. 255. et in alio Ms. sign. lit. C. p. 159. — [2] Turrecr. summ. de Eccl. l. ii. c. 100. — [3] Id. ib. l. iii. c. 161.

versale Concilium errat. Ergo universalis Ecclesia errat : unde licet Concilia aliqua, ut Ariminense et Ephesinum III errasse damnabiliter dicantur, non tamen propter hoc dicitur universalis Ecclesia damnabiliter errasse ».

15. *Græcorum oratores de conjunctione Ecclesiarum agunt.* — Decima nona [1] sessio septimo idus Septembris celebrata, in qua Græci, qui ab Eugenio ad conciliandam veterem Orientalis cum Occidentali Ecclesia conjunctionem exciti, cum Basileensibus de cogendo Concilio, qui præcipui utriusque Ecclesiæ præsules interessent, pacti sunt. Erant hi Joannis Palæologi et patriarchæ oratores Demetrius protovestiarius Palæologus Mœotides, Isidorum abbas monasterii S. Demetrii, ac Joannes Dissipatus qui exposuere, ut si Occidentalibus placeret, ut Synodus Constantinopoli celebraretur, Orientales suis sumptibus eo conventuros : sin vero visum esset, ut in Occidente perageretur, justas ob causas itinerum sumptus Orientalibus suppeditandos. Urgentibus vero Basileensibus ut Basileæ illa fieret, respondere Græci eum locum ab imperatore et patriarcha non designatum fuisse, tum subditur :

« Domini deputati sacri Concilii, cognoscentes sanctam ac perfectam ipsius Concilii intentionem, quæ est, ut pro honore Dei et profectu fidei Catholicæ nullis parcatur laboribus et impensis, judicarunt non expedire, ut propter locum dumtaxat tantum bonum negligeretur. Acceptarunt igitur, si placeat sacro Concilio, unum de locis inferius nominandis cum hoc, quod sicut inferius est conventum, mittantur aliqui vel aliquis ad ipsum dominum imperatorem, patriarcham et alios, quibus persuadeant per efficaces rationes, ut in hanc civitatem Basileensem velint assentire. Loca nominata sunt Calabria, Ancona vel alia terra maritima ; Bononia, Mediolanum vel alia civitas in Italia. Extra Italiam Buda in Hungaria, Vienna in Austria et ad ultimum Sabaudia : convenerunt tamen dicti domini deputati cum ipsis dominis ambassiatoribus in his, quæ sequuntur, si sacro Concilio placeant. Primo dicti ambassiatores promiserunt, quod ad hujusmodi Synodum devenient imperator Græcorum et patriarcha Constantinopolitanus, et cæteri tres patriarchæ, et archiepiscopi et episcopi et alii Ecclesiastici, qui commode venire poterunt. Similiter, quod venient ab omnibus regnis et dominiis, quæ subjiciuntur Ecclesiis Græcorum cum plena potestate et mandato vallato juramento et aliis clausulis opportunis, tam ex parte sæcularium dominorum, quam prælatorum ».

Conventum quoque octo millia nummum a Latinis erogatum iri pro cœtu Orientalium Constantinopoli ineundo, tum quatuor triremes majoris alvei adornandas ad Græcos, quorum numerus ad septingentos ascenderet, in Occidentem evehendos eosdemque Græcos Latinorum impensis sustentandos, tum evoluto mense decimo a proximo Novembri quatuor alias triremes trecentis balistariis munitas, in quibus Concilii oratores et Demetrius protovestiarius Palæologus advehantur mittendas ; duas etiam triremes trecentis instructas balistariis absente imperatore Constantinopolim adversus Turcas tutaturas, tum Concilii oratores locum Joanni imperatori indicaturos, ad quem ultimo applicitus sit : continenter habendam interea Basileensem Synodum, vel ad aliam civitatem traducendam, si imperator Basileam admittere recusarit. His autem pactionibus assensurum Pontificem ac Diplomate confirmaturum, pariterque Joannem Bulla aurea et Concilii præsules suis subscriptionibus corroboraturos.

16. Expetita deinde est a Græcorum oratoribus nonnullarum vocum, quæ in imperatoris et Josephi patriarchæ litteris [1], superiori adulto anno exaratis, continebantur, interpretatio, ac primum, cum oratores fulcirentur mandatis, ut paciscerentur pro celebranda Græcorum Latinorumque Œcumenica Synodo, postulatum est ab Bsileensibus, quidnam verbo universalis Synodi intelligerent. Quibus Græci, ut referunt facta, « responderunt, quod papa et patriarchæ sint in dicta Synodo per se vel procuratores suos similiter, et alii prælati sint ibidem vere vel repræsentative ». Ex quo Græcorum responso arguere licet Basileenses ex Græcorum sententia Œcumenicam Synodum non repræsentasse, dum Pontificiis præsidibus carerent ; addidere Græci : « Promittentes, (nimirum præfatis), ut supra, quod dominus imperator Græcorum et patriarcha Constantinopolitanus intereunt personaliter liberi et inviolenti, hoc est, quod unicuique liceat libere dicere judicium suum sine cujusquam impedimento vel violentia, sine contentione, hoc est, sine contentione rixosa et contumeliosa, non tamen excluduntur disputationes et collationes necessariæ, pacificæ, honestæ et charitativæ ». Cum vero Græci prædictas pactiones ea lege temperarent, ut Eugenius conventa sua auctoritate firmaret, Basileenses superiora rata habentes adjecere : « Et quoniam, ut præscriptum est, ipsi Græci propter nonnullas causas postulant, ut sanctissimus dominus Eugenius papa IV dictis capitulis et conventionibus expresse consentiat, ne propter hoc tantum bonum negligatur, ipsum Eugenium hæc sancta Synodus cum omni charitate obsecrat et deprecatur, ac per viscera misericordiæ Jesu Christi cum quanta potest instantia exorat ac requirit, ut in favorem fidei et Ecclesiasticæ unitatis præfatis capitulis et conventionibus

[1] Acta Basil. Conc. sess. XIX.

[1] Ext. ibid.

Synodali decreto approbatis et ratificatis per suas litteras more Romanæ curiæ bullatas expressum assensum præbeat ».

17. *Litteræ Eugenii ad Basileenses circa reductionem Græcorum.* — In eadem sessione aliquot decreta de Judæis ad fidem alliciendis, vel fidelibus ab eorum contagione vindicandis addiderunt[1] Basileenses; a quibus rogatus Eugenius, ut factas cum Græcis pactiones corroboraret, assensit quidem postulatis, ne quod Græcorum conjunctioni impedimentum inferretur, monuitque[2] ipsos inconsulta Sede Apostolica cum Græcis pacisci non debuisse, ne qui ab ipsa in Orientem legati erant oratores discrepantia statuerent, unde gravis offensio publica suboriri posset :

« Venerabilibus fratribus et dilectis filiis in sacro Basileensi Concilio congregatis, salutem, etc.

« Existimantes olim etiam dum eramus in minoribus, quam esset grata et accepta Deo nostro reductio ovium, quæ sub nomine Christiano censentur, ad unum ovile et unicum pastorem, ut vera fides in omnibus elucerет, semper et verbo et opere juxta possibilitatem nostræ infirmitatis egimus, ut Græci ad unitatem Romanæ atque Catholicæ Ecclesiæ reducerentur. Itaque et in Concilio Constantiensi hanc materiam summa cum diligentia promovimus, et tempore postea felicis recordationis Martini papæ V nostri prædecessoris non destitimus instare, ut ad hanc rem salutiferam populo Christiano intenderetur. Inter cæteros autem fuimus nostra sollicitudine præcipua causa, ut ipse suos oratores propterea destinaret ad charissimum in Christo filium nostrum imperatorem Constantinopolitanum et eorum patriarcham, qui cum suos varios oratores ad præfatum prædecessorem misissent, continuata cura dedimus semper operam, ut hæc reductio optatum finem sortiretur. Post nostram vero ad apicem summi Apostolatus assumptionem, eamdem cogitationem animo versantes, et ad illorum unitatem intendentes, elegimus ob eam causam præcipue civitatem Bononiensem pro Concilio celebrando, quoniam ille locus aptissimus videbatur, in quo Græci faciliter possent nobiscum convenire. Demum volentes illos nostris quoque exhortationibus ad hoc bonum unitatis incitare, misimus ad eos dilectum filium Christoforum Garatonem secretarium nostrum peritum linguæ Græcæ, ad practicandum cum ipsis, quo maxime modo hæc optata reductio facillime tractari et perfici possit. Qui cum rediisset ad nos nuper post proximum præteritum festum Paschæ, atque attulisset certa capitula ex parte imperatoris et patriarchæ præfatorum, per quæ videbantur hanc reductionem cupere; nos, discussis iis, quæ afferebantur mature et diligenter, remisimus præfatum Christoforum in Græciam, respondendo eorum petitionibus, ac dando ei mandatum de concludendo in capitulis præfatis.

« Cum vero circa festum Nativitatis Domini nostri, per gratiam Dei speramus, prout a nobis habuit in mandatis reductionem, et nos indubie credimus, secundum quod possumus assequi conjectura, quod ipse afferet optatam conclusionem; nunc dilectus filius Simon... nuntius noster venit ad nos cum vestris litteris continentibus conclusa quædam per vos cum oratoribus ipsorum imperatoris et patriarchæ, quæ legimus diligenter. Laudamus in Domino vestram affectionem et diligentiam circa tam pium opus, tam laudabile et fructuosum; decet enim nos imitari doctrinam Salvatoris nostri Jesu Christi, qui propterea passus fuit effundi sanguinem suum, ut animas omnium salvas faceret, et nos quoque per ejus vestigia gradientes non destitimus neque desistemus omnia facere et procurare, per quæ hæc unio sancta fiat : verum hoc paulum admirari cogimur, quod in tanta re, tam gravi, tam desiderata et agitata a nobis, pendente etiam tractatu nostro, aliquid per vos sit conclusum, non solum nobis inconsultis, sed etiam inquisitis et insciis, præsertim cum ea sint conclusa et promissa, quæ non tantum difficilia propter plures causas, sed etiam impossibilia nullis esse videantur. Multæ enim sunt difficultates in ipsis litteris, quæ non spem rei conficiendæ, sed desperationem potius afferant menti nostræ, affectionem tamen vestram laudibus meritis commendamus.

« Nostra etiam intentio circa id solum vertitur, ut ea agantur, ea tractentur et concludantur, per quæ sancta hæc unitas subsequatur. Qua vero via aut quo capite id fiat, id agatur, nostra parum refert, dummodo idem finis habeatur. A vobis uno modo est conclusum, orator noster forsan alio modo conclusit. Videndum est ergo, ne uno tempore, de eadem re duæ variæ et diversæ fiant conclusiones, quod et esset ridiculum, præsertim in tali causa, et scandalum posset parere (quodque plurimi æstimandum est) nostrum dedecus et vestrum posset subsequi tum ex dissensione mutua, tum varietate voluntatum. Hoc ne accidat, summopere obviandum est : cum enim nostra intentio ad eumdem finem tendat, quem vos optatis, illa media sunt ad hunc eligenda, quæ sint breviora atque expeditiora et accepta Deo. Hæc non ad obviandum rebus gestis scripsimus, sed ad pleniorem informationem vestram. Verumtamen, ut perspiciatis nostram sinceram et bonam voluntatem, postquam ita determinastis eis assensum, prout petitis, nostrum præbemus. Dat. Florentiæ, etc. XVII kal. Decembris, anno IV ».

18. *Trapezuntinus imperator et Armenii ad Ecclesiæ gremium invitati.* — Neque Constanti-

[1] Ext. ibid. — [2] Lib. brev. p. 86.

nopolitanum modo imperatorem, verum et Trapezuntinum ad redintegrandam cum Romana Ecclesia conjunctionem excitavit litteris suis Pontifex [1]; quantumvis enim a Romanis vexatus, pium tamen ejus in salutem animarum studium non deferbuit, cum ante et post illorum defectionem, ea de re ad ipsum scripserit, qui se ad obtemperandum esse paratum respondit :

« Sanctissimo et beatissimo in Christo patri et domino Eugenio IV summo Pontifici Romanorum suo reverendissimo, Morame Megatonenus imperator Trapezundarum.

« Sanctissime et beatissime pater et domine in Christo. Binas series ejusdem Sanctitatis vestræ per Galeam Venetorum suscepisse sciveritis, singularem Romæ datam, alteram quoque Florentiæ. Gratissima nobis contenta in ipsis cordiali mente percepimus, requisitioni siquidem prælibatæ Sanctitatis cum toto nostro imperio læto animo assentire dispositi; quis enim dignus illius lucis videre constructum (conspectum) magno desiderio optandum ? Parcat Deus illis, quibus non est timor Dei eamdem Sanctitatem vexare curiosam tanti boni operis merita adimplere. Rogamus Altissimum, ut dignetur in prædictis taliter disponere, ut nulla interveniat causa, quæ obstet prælibatæ Sanctitati ab inceptis desistere, ut optatur. Datum Trapezundis MCDXXXIV, die XVIII Octobris ».

In Syriis etiam atque Armeniis in gremium Romanæ Ecclesiæ revocandis Eugenius Apostolicas curas impendit : miseratque oratorem Christophorum Garatonum, ut cum patriarcha Jerosolymitano de pristino instaurando Ecclesiarum fœdere ageret. Excepta est ab Isaia patriarcha Jerosolymitano hujusmodi legatio tanta cum gratulatione, ut Eugenii litteras in Armeniacum sermonem conversas ad Armeniorum patriarcham miserit, spemque esse de felici successu Pontifici suis litteris [2] significavit. Perductam rem in Florentino Concilio ad optatum exitum visuri sumus.

19. *Sultani Ægyptii minæ in Rhodios irritæ.* — Cæterum Orientalibus rebus, quas infideles, præteritis ex Christianorum dissidio elati victoriis, in extremum pæne adducebant discrimen, consulturus Pontifex, cum accepisset Babyloniæ sultanum bellum summa vi apparare, ut Rhodum Jerosolymitanis equitibus eriperet, suos legatos, qui Synodo Basileensi præerant, dare operam jussit [3], ut Concilii nomine Christiani principes ad ferendas Rhodiis suppetias contundendosque Barbarorum conatus concitarent. Extant [4] quoque datæ eo argumento ad Joannem Castellæ regem litteræ, quibus deplorat inversas adeo Christianorum vices, ut qui antea impiis bellum inferre soliti essent, tunc eorum impetus vix sustinerent, precesque addit, ut aliquas auxiliares copias Rhodum mittat, adhuc enim omnibus ob oculos versari triste Cypri excidium atque ignominiam Christi fidelibus tunc inustam, enitendumque ne illa majori dedecore, expugnata Rhodo, cumuletur :

« Charissimo in Christo filio Joanni Castellæ et Legionis regi illustri, salutem etc.

« Ex litteris dilecti filii Antonii Flaviani magistri hospitalis S. Joannis Jerosolymitani, et fide digna aliorum relatione intelleximus, quod Christianæ fidei perfidus hostis soldanus Babyloniæ, summa diligentia parat magnam classem ad oppugnandam in Æstate futura insulam Rhodi, et eam de manibus fidelium auferendam Nos, his cognitis, summo dolore mentis commoti sumus, dolentes vicem Christianorum principum, qui cum illis canibus bellum inferre, et sua auferre hactenus consuevissent, nunc velut dormientes permittant et regna et insulas Christianis subditas capi et conculcari per gentem omnium vilissimam in dedecus et opprobrium totius nominis Christiani. Dolemus quoque, quod propter malignitatem temporum, ne dicamus hominum, ita undique premimur variis molestiis, ut non possimus ad illius insulæ defensionem vacare, prout gerimus in desiderio cordis nostri : nulla enim in re libentius exponeremus facultates nostras et Ecclesiæ, si quæ essent : sed tamen subveniemus religioni pro eorum tutela, de aliquibus galeis, prout temporum angustiæ permittent. Verum cum hoc parum sit futurum, respectu potentiæ, quæ a canibus paratur, decrevimus exhortari etiam principes Christianos, præsertim qui potentes mari sunt, ad fidelium defensionem. Itaque quanquam fides Catholica et Christi nomen pro ejus reverentia debent tuam et aliorum mentem permovere ad impendendam operam non solum pro defensione fidelium, sed etiam infidelium oppugnatione, tamen per Dei misericordiam hortamur tuam serenitatem, eidem in remissionem peccatorum injungentes, ut pro salute animæ tuæ, pro honore regio, pro fama et gloria tui nominis, velis mittere magistro præfato pro defensione insulæ aliquod firmum auxilium, prout dignitas tua et regni amplitudo requirit. Scis quanta mala intulerunt dudum regno Cypri, et cum ignominia totius populi Christiani. Itaque providendum est per tuam et aliorum principum subventionem ne similis calamitas accipiatur in ea insula, quæ quasi est scutum fidelium in partibus Orientis, ex quo non solum maxima damna, sed etiam perpetuum dedecus insurgerent nomini Christiano. Si mercedem apud Deum requiris, ex hac re consequeris amplissimam : si laudem apud homines, nulla præclarior esse poterit, quam ea, quam præstant honestæ, piæ et salutiferæ actiones ; hæ præsertim, quæ collocantur pro defensione Christi fi-

[1] Ext. ejus lit. in Appen. Basil. Conc. p. 241. — [2] Ext. in App. Conc. Florent. edit. Bin. tom. IV. p. I. p. 615. — [3] Lib. brev. p. 86. — [4] Lib. brev. p. 85.

delium adversus infidelium iniquitatem. Datum Florentiæ etc. XVII kal. Januarii anno IV ».

20. *Contra Turcas in Macedoniam irruentes sacra indicta expeditio.* — Comparavit[1] se strenue Rhodiorum equitum magister, atque omnes equites excivit ad sultani excipiendos comprimendosque impetus, adeo ut Barbarus, spe de expugnanda Rhodo abjecta, arma posuerit, quod Eugenii sollicitudini, qua universi principes ad insulam tutandam commoti fuerunt, tribuendum videtur : ac pari pietatis studio adductus ad comprimendos Turcas, qui a Macedonibus victi jam fuerant, sacros indulgentiarum thesauros effudit[2] in Macedones aliosque, qui adversus eosdem Christiani nominis hostes arma vertissent :

« Universis et singulis Christi fidelibus, ad quos præsentes nostræ litteræ pervenerint, salutem, etc.

« Cum dilecti filii nobiles viri, principes, domini, barones, comites, populi et particulares personæ de natione Albanensi, prout tam fide dignorum plurium relatione, quam referente fama didicimus, Christiani nominis propagationis inflammati affectu, ac cupientes collatam sibi a Deo potentiam, in exaltationem gloriosi nominis sui exterminiumque ipsius hostium præsertim Teucrorum exercere, ad debellandos ipsos et alios infideles, in detenta per eos territoria et loca, prout alias victoriose fecisse dicuntur, procedere intendant, ipsosque ex intolerabili infidelitatis jugo ad Christianam religionem reducere nostras et Catholicæ Ecclesiæ pro tam felicis consummatione negotii partes humiliter implorarunt. Nos itaque tam salutare propositum præfatorum principum, baronum, comitum, populorum, privatarumque personarum dictæ nationis summis in Domino laudibus extollentes, ac pro eorumdem successu directis in cœlum oculis ei, cujus negotium geritur, immensas exinde gratias exsolventes, ut fideles ipsi ad id eo ferventius animentur, quo uberiorem gratiam exinde se noverint percepturos de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, et illa, quam nobis Deus, licet immeritis, ligandi atque solvendi contulit potestatem, eisdem fidelibus præfatæ nationis Albanensis et quibuscumque aliis similiter fidelibus cujuscumque nationis, linguæ, status, ordinis vel conditionis existant, qui exercitibus adversus præfatos Teucros directis et ordinatis, in propriis personis interfuerint pariter et expensis, quive in eisdem exercitibus usque ad eorum dissolutionem perseveraverint, necnon illis, qui in proposito ad dictum exercitum accedendi fuerint, et cum iter arripuerint, morte præventi, ad dictos exercitus non potuerunt pervenire, quin etiam universis pariter Christi fidelibus utriusque sexus, qui ob impotentiam personalem, seu alias justas et rationabiles causas non potuerint, aut noluerint illuc se personaliter transferre, sed loco earum duas ad minus personas ad pugnandum idoneas destinaverint, quæ in præfatis exercitibus, ut præmittitur perduraverint, quatenus sacerdos idoneus sæcularis vel religiosus, quem ad hoc quilibet præfatorum duxerit eligendum, omnium peccatorum suorum, de quibus corde contriti et ore confessi fuerint tunc, et semel tantum in mortis articulo, plenam remissionem eisdem impendere valeas auctoritate Apostolica, tenore præsentium misericorditer indulgemus. Datum Florentiæ, an. Incarnationis Dominicæ MCDXXXIV, V id. Septembris, Pontificatus nostri anno IV ». Referunt Turcicarum rerum scriptores[1], Christianos conscripto exercitu irrupisse in Turcicos fines, et Columbariam arcem munitissimam obsidione cinxisse, sed a Turcicis copiis magna clade affectos.

21. *Canariarum insularum incolis consulit Eugenius.* — Dum vero Christiana religio in Græcia vi Turcica sensim exstinguebatur, Divina pietas ad Meridionales et Occidentales gentes Evangelicam lucem transferebat : Canariarum enim insularum incolæ fidem Christi amplexi sunt, quos Pontifex paterno complexurus gremio vetuit eos acerbiori a Catholicis imperio vexari ; cum enim quinta bonorum pars ab iis exigeretur, graviori hujusmodi vectigali solutos esse[2], atque ad easdem leges in pendendis tributis redigi jussit, quibus cæteri Christiani in proximis terrarum oris devincti essent.

« Ad futuram rei memoriam.

« Accepimus, quod nonnulli qui in insulis Canariæ, in quarum aliquibus habitatores ad fidem Catholicam sunt conversi, eorumdem habitatorum et terrarum sibi dominium temporale vindicant, ab iisdem conversis de omnibus fructibus terræ et fœtibus animalium quintam partem exigunt in eorumdem conversorum onus nimium et gravamen. Nos igitur illius cœlestis Pastoris, qui oves hujusmodi, ut vocem suam audirent et sub unico pastore unum ovile fieret, vocare dignatus est, cupientes omnes insularum prædictarum, ut præfertur, a Domino ad ovile prædictum vocatas, ac omnes alias, quas vocari a Domino contigerit in posterum, quantum nobis ex alto conceditur ad illud adducere et bonis moribus informare, volumus atque decernimus et auctoritate Apostolica statuimus et etiam ordinamus, quod præfati habitatores earumdem insularum jam conversi et in posterum convertendi ad fidem Catholicam, et quicumque alii fideles in eisdem insulis pro tempore moraturi,

[1] Bosius hist. equit. l. v. — [2] Lib. XVIII. p. 46 et 48.

[1] Hamv. l. l. XIV. p. 2. Murat. Dragom. in Amor. — [2] Lib. XVIII. p. 78.

tam Ecclesiæ in decimis et primitiis et aliis temporalibus dominis in fructibus, redditibus et proventibus, ac servitiis, et aliis spiritualibus et temporalibus juribus persolvendis illos laudabiles et humaniores consuetudines atque mores, qui per alios fideles Christianos antiquos in partibus cismarinis eisdem insulis propinquioribus observantur, servare debeant, et ad ultra vel aliter jura hujusmodi aliqui persolvenda minime teneantur, et ad id compelli a quoquam inviti nequeant seu etiam coarctari, decernentes irritum et inane si secus super iis per quoscumque quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari, etc. Datum Florentiæ, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXIV, III kal. Octobris, Pontificatus nostri anno IV ». Confirmatam [1] hanc sanctionem a Sixto IV et Innocentio VIII inferius visuri sumus.

22. *Hæretici Bohemi in factiones divisi insigni victoria deleti.* — Reflorescere tandem cœpit in Bohemia Catholica religio hoc anno, gliscente inter hæreticos discordia, quæ Thaboritarum et Orphanorum factiones alterius Calixtinorum sive Pragensium, qui pietatis specie subornati calicis usu a laicis usurpato a ritu universalis Ecclesiæ desciverant, opera penitus obtrivit [2]. Fluxit ex his causa salubris dissidii : respuerant omnem concordiæ rationem Thaboritæ cum Catholicis, postquam impudentissime in Concilio Basileensi errores suos defenderant, Pilzinamque orthodoxorum coloniam nobilem, dum de pace agebatur, obsidione cinxerant, jactarant iis tantum se adhæsuros, quæ ipsimet una cum Concilio pronuntiassent : at ne iis obstringerentur addebant Concilia vetera errasse, nec decretis hominum, sed divinis oraculis innitendum, ut nimirum iis in nefarios sensus detortis, errores astruerent. Horum signifer Procopius Rasus Bohemos omnes durissimo atterebat imperio, adeo ut Maynardus e Nova domo Joannis Hus sectator ejus jugum detrectans, reliquos Bohemos ab ipso abalienarit. Cumque novæ civitatis Orphani et Thaboritæ parere magistratui abnuissent, inito atrocissimo certamine eadem nova civitas expugnata est [3], atque in pugnæ ardore viginti duo hæreticorum millia nullo ætatis, sexus ordinisque discrimine cæsa. Ea accepta clade Procopius qui Pilzinæ obsidionem in decimum mensem extraxerat, impietatis socios ulturus, omissis Catholicis in Pragenses movit, cujus audito adventu Maynardus, qui Procopii odio Pilzinensibus favebat, atque octo millia nummum a Concilio Basileensi addita amplissimi alterius subsidii sponsione acceperat, adversus Thaboritas signa extulit, cui proceres Catholici, qui imperatoris partes tuebantur, se conjunxere, consertoque certamine inter Brodam Bohemicam et Burim, demum Thaboritæ cæsi deletique, cujus conflictus præclaram seriem ita describunt Pilzinenses [1] :

« Cum instaret hora certandi, et acies contra se procederent, nos ordinati eramus retro in parte posteriori : tunc nostræ acies, secundum quod ordinatum erat terga verterunt, fugam fingentes, ita quod nos, qui eramus in cauda in parte posteriori, fuimus in capite a parte anteriori. Inimici autem hoc videntes, videlicet nos terga vertisse, concrepantes buccinis clamabant horribiliter magnis vocibus : Consurgite, consurgite, insequamur, ecce enim fugiunt, et sic omnes adversarii consurgentes de suis castris et turribus egressi equestres et pedestres nos sunt insecuti. Nos autem, qui eramus in parte posteriori, videntes quod se a suis castris et turribus elongaverunt, assurgentes in nomine Domini, cujus causa agebatur, aggressi sumus eos a tergo et intercepimus eorum regressum ad eorum castra et turres : alii autem barones nobiles cum omni multitudine consurgentes a parte anteriori invaserunt eos unanimiter quasi vir unus et sic ante et a tergo eos tanquam manipulos dejiciebamus cædentes, quamvis multi reddebant se, et reddidissent captivos. Non erat tunc tempus captivandi, sed interficiendi solum : etiam aliqui per nos captivi extrahebantur violenter de nostris manibus, et interficiebantur, et sic per hunc modum, domino Deo nos præcedente, omnes inimicos prostravimus paucis evadentibus, etc. Dat. in nova Pilzna feria tertia post festum Corporis Christi ». Scriptæ hæ laureatæ litteræ eodem die, quo victoria parta est. Qua in re perfidiæ impietatisque vindex evidenter apparuit Numen, nimirum reos Dominici Corporis funesta clade oppressos, quo tempore Ecclesia instaurato [2] anno superiori ab Eugenio vetere ritu ab Urbano IV instituto Eucharistiæ mysteria summa religione celebrabat. Cæsorum porro captorumque numerus in litteris ad Julianum cardinalem legatum a cive Nurembergensi ita recensetur [3] :

« Ceciderunt pro parte Hussitarum universi campestres numero XIII millium, inter quos interempti sunt ille Zapego capitaneus, Procopius et Lupus presbyteri seductores nequam et septingenti capti existunt carceribus mancipati, et de parte nostra, quam Altissimus conservare dignatus est, perierunt dumtaxat ducenti, quibus clementia Salvatoris dignetur misereri, etc. ».

23. Ut vero plura Orphanorum ac Thaboritarum millia in bello capta, flammis ultricibus conflagrarint, ac meritas de exustis templis et monasteriis pœnas ab eo incendio ad incendia æterna transmigraturi dederint, describit ex ve-

[1] Inn. VIII l. I. p. 37. — [2] Cocl. hist. Hus. l. VI, VII et VIII. — [3] Id. eod. l. VIII. et Crantz. Wandal. l. XI. c. 33.

[1] Ext. eor. lit. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 238. — [2] Ext. in Bullar. ea de re Dipl. — [3] Ext. in Append. ead. pag.

tustis Monumentis Coelæus [1] hisce verbis : « Confecto bello, cum multa millia captivorum essent, Maynardus, consilio procerum accersito, perdere pessimam plebem statuit, quæ nutrita in armis omnem ætatem in castris egerat, nec sub legibus victura crederetur, rapinis, cædibus atque adulteriis assueta, qua stante pacatum regnum stare non posset, sed veritus ne simul innocentes interficeret, qui ex agris coacti ad pugnam venerant, voce præconis edici jubet, nondum bellum peractum esse, fugisse Czapchonem, Coloniam expugnari oportere, vicinasque per circuitum gentes, quæ regnum popularentur, armis domandas. Ad eam rem necessarios, qui sub Procopiis militassent, viros fortes et in bello exercitatos ; decretum eis ex publico stipendium donec regnum pacaretur, proinde omnes, qui stipendia facere vellent in horrea sese proxima reciperent, caverent ne rudes inexpertesque belli secum admitterent, illos sua rura suosque lares repetere posse. Intraverunt horrea (quæ apud Bohemos in villis ex materia culmo tecta frequentia sunt) pleraque Thaboritarum et Orphanorum millia ». Et infra : « Clausa sunt confestim ostia et ignis immissus horreis, quo fæx illa et colluvies hominum ignominiosum agmen post multa, quæ patraverat scelera, exusta contemptæ demum religionis pœnas dedit ».

24. Extant plures de hac victoria litteræ in Appendice Synodi Basileensis, tum etiam Sigismundi Augusti, quibus Basilienses præsules hortatus est [2], ut decretis solemnibus supplicationibus gratias Deo agerent, nec se rei Catholicæ amplificandæ defuturum est pollicitus, quæ litteræ die Junii Ulmæ consignatæ fuere : tradit vero Coclæus [3] Sigismundum, accepta ea Thaboritarum et Orphanorum clade, misisse oratores ad Bohemos, ut ipsos blandis verbis ad obsequium adduceret, quos quidem optime fuisse animo comparatos ex litteris [4] cujusdam viri principis ad imperatorem datis colligitur, in quibus scriptum est, solemnes ordinum regni Bohemici conventus habitos Pragæ prope diem divo Joanni Baptistæ sacrum : atque in iis paulo post omnes urbes, quæ cum Pragensibus simultates agebant, fœdus inter se iniisse, unica excepta Colonia, sed demum Czapkonem et veteres Thaboritas ejusdem fœderis leges accepisse.

Subinde datum est Cæsareis oratoribus hoc responsum, ad Sigismundum reverterentur ab eoque flagitarent, ut Ratisponam se conferret, ad ipsum enim illuc amplissimos oratores a regni ordinibus legatum iri ; tum in litterarum calce additum, Bohemos ad ipsius accipienda imperia instaurandamque veterem cum Ecclesia conjunctionem pronos esse : « Dat. Pragæ, Sabbato ante festum S. Procopii anno MCDXXXIV ». Consentit his felix exitus ; Bohemos enim oratores summa potestate munitos Ratisponam perrexisse, ac Sigismundum, restituto avito sceptro, regem salutasse, refert Coclæus [1] : ut vero postea religionis controversiæ cum Bohemis compositæ sint, dicetur inferius (1).

25. *Theodorius archiepiscopus Moguntinus.* — Nunc de Sigismundo addimus Pontificem commendasse ei Theodoricum [2] confirmatum a se archiepiscopum Moguntinum, qui Conrado vita functo successerat. Extant pariter aliæ ad clerum populumque Moguntinum, ac suffraganeos præsules XIII kal. Novembris datæ [3], quibus eos novo archiepiscopo obsequentes esse jussit, tum ad Theodoricum ipsum, quibus illum in Consistorio per Antonium tit. S. Marcelli presbyterum et Lucidum S. Mariæ in Cosmedin diaconum renuntiatum archiepiscopum ait, pallioque Argentinensis et Wormatiensis episcoporum opera ex formula a se imperata ornandum decernit. Agit de eo Serarius [4] in Moguntiacis rebus, additque ejus tempore typographicam artem excogitatam primum Moguntiæ fuisse.

26. *Edita sanctio adversus simoniacos : Wladislai Poloniæ regis pie gesta, et obitus.* — Exscindendæ simoniacæ labis studio permotus Eugenius grave edictum hoc anno promulgavit censurasque jam ante latas in quosvis eo vitio inquinatos, nullius fastigii patriarchalis, cardinalitii, episcopalis regalisve discrimine valituras sanxit [5], atque eos, qui simoniace sacerdotalibus sacris initiati forent, sacrorum ordinum usu interdixit ; alios, qui eodem vitio Ecclesiastica vectigalia sibi comparassent, omni jure privavit atque ad ea restituenda, intentato animarum exitio obstrinxit. Perculit etiam anathe-

[1] Cocl. hist. Huss. l. VIII. — [2] Ext. in Append. Basil. Conc. tom. IV. p. 1. pag. 223. — [3] Cocl. hist. Huss. l. VIII. — [4] Ext. in ead. Append. p. 240.

[1] Cocl. hist. Huss. l. VIII. — [2] Lib. XII. p. 3. — [3] Ibid. p. 1, 2 et 3. — [4] Ead. p. 1. — [5] Lib. XVII. p. 278. Ext. etiam in Bullar. Const. VII.

(1) Nulla plane hoc anno concordia Bohemos inter et Sigismundum regem coaluit. Venientibus enim Ratisponam Bohemorum nuntiis *circa festum S. Bartholomæi,* ait, qui præsens tunc aderat Andreas Ratisponensis in Chron. ubi et missi a Concilio nuntii convenerant, longa disputatio instituta est de concedendo laicis calicis Ecclesiastici usu, quem usum utilem et salutarem esse in litteris Concilii declarari volebant. Re infecta discessum est. Eo vero dissidio non conciliato, nec Bohemos inter sese convenire posse ipsi pariter Bohemorum oratores professi sunt, et ipse etiam Sigismundus plane agnovit, eodem scriptore teste. Hæc igitur Bohemorum cum Ecclesia et cum ipso pariter Sigismundo rege suo conciliato nonnisi ineunte anno 1436 constitit ; quod cum velut singulare Dei beneficium acciperetur, ideo solemnes per urbem Ratisponam indictas fuisse supplicationes kal. Februarii idem Andreas narrat. Demum Sigismundum imperatorem die XVI Augusti, regni Bohemici diadema quod anno 1420 primo acceperat, iterum solemni ritu assumpsit. Hæc igitur Bohemorum reductio biennio retrahenda est.

MANSI.

mate non modo eos, qui simoniæ flagitium patrassent, verum illos etiam, qui interpretes patrandi extitissent, neque eo nexu nisi in extremo mortis discrimine a quovis, quam ab Romano Pontifice solvendos pronuntiavit. Addidit demum, ut eam pestem facilius amoliri posset, omnes, ad quos admissi criminis notitia emanaret, ad illius auctores denuntiandos fore devinctos.

Apostolicæ hujus severitatis exemplo addimus Pontificiæ beneficentiæ argumentum in Wladislao Poloniæ rege optime de re Christiana merito, cui Eugenius [1] amplissimam noxarum veniam in extremo vitæ mortisque confinio tribuit ea lege, ut expiaret prius sacra exomologesi conscientiam, ac recurrente quaque sexta feria, labente unius anni spatio, jejunio corpus maceraret. Excultum eo aliisque pietatis operibus Wladislaum divina Providentia ad religiosam mortem comparabat, quam illi lucidum cometem portendisse tradunt [2].

Is a superstitione Lituanica ad sanam religionem ac fidem traductus, nonnulla tamen veteris superstitionis levia, ac deridicula signa retenuisse fertur. Aliqua etiam data superstitioni, quæ solidæ erant pietatis argumenta, quale hoc fuisse scribit Michovias [3] : « Sub elevatione, inquit, divinissimi sacramenti quidquid juxta se inveniebat pulverem, stramen aut festucas digitis comminuebat et projiciendo expuebat, super quo dum a præsulibus provinciæ Polonicalis redargueretur, excandescens in bilem prosiliit et non ominatione incantationeve, prout putabant uti respondit, verum stramen aut alia minuta atterendo et in pulverem redigendo, seipsum in conspectu divino pulverem et abjectissimum æstimatum iri docebat ». Addit plures ab illo conditas ædes sacras et monasteria, demumque hoc elogio commendat : « Gentem Lituanicam et Samagiticam opera sua ad fidem Catholicam convertit, ut merito gentium illarum conversor et apostolus appellari possit ». Et infra : « Ecclesiarum Vilnensis et Medvicensis seu Samagitiensis in Lituania, Chelmensis et Kioviensis in Russia fundator et dotator ».

His consentanea affert Joannes Nider [4], ejusque exsequias honorificentissime in Basileensi Concilio celebratas, panegyrici funebris vice Julianus S. Sabinæ cardinalis hoc alio cohonestavit : « Mihi, Patres optimi, tanquam experto credite. Rex iste, cujus exsequias celebramus, Ecclesiæ sanctæ ultra quam credi potest, profuit suo tempore : nam a tempore, quo Christianismum suscepit, ultra triginta millia paganorum ad lumen fidei conversa sunt, septem cathedrales Ecclesias de novo funditus pro neophytis erexit, et in loco, ubi perpetuus nutriebatur ignis et adorabatur, Ecclesiam collegiatam destructo igne construxit, et clerum in tam copioso numero ibi auxit, ut die et nocte nulla hora nullumque momentum existat, in quo non per certos Ecclesiæ ministros jugis laus Altissimo persolvatur ».

Miscuerat claris virtutibus nonnulla vitia, quæ cum in solemni conventu hoc eodem anno Sbigneus episcopus Cracoviensis ipsi constantia pastorali objecisset, ut ea emendaret, ille quamvis initio ira exæstuarit, mox tamen sese colligens Sbigneum assentari nescientem impense coluit [1], correxitque ea de quibus fuerat objurgatus : deliberaverat nimirum ex artis politicæ præceptis utrum auxilia Bohemis sua vicissim ipsi adversus Cruciferos mutuaturis submittenda essent necne, sed admonitus a Sbigneo impiam eam esse artem politicam, quæ opem hæreticis ferendam, ac societatem cum ipsis ineundam decernit, ut privatis commodis religionis damno inserviatur, regiæ amplitudini imperiique propagationi religionem prætulit, pertimescens jure merito Pontifica fulmina vibrata in eos, qui Wicleffistas et Hussitas auxilio, commeatu aliave quavis ratione juvarent. Hæc utinam recolerent Christiani reges qui inanibus subornati argutiis, spretis Apostolicis jussis atque anathematismis, divinas iras contrahere non verentur, dum maximo religionis Catholicæ detrimento, fœdera cum hæreticis jungunt, regiumque honorem divino anteponunt.

27. *Subrogatus in ejus locum* Wladislaus III, *ipsius filius, quem salubriter monet Eugenius.* — Decretum [2] regnum est majori natu filio Wladislao III qui ubi sacro oleo ritu solemni inunctus insignia regia accepit, uti pater spoponderat, Russos et Podolisco cum nobilibus Polonis honoribus et immunitatibus æquavit, legatum Florentiam misit, qui illius nomine fidem ibi publice dedit, regem ipsum semper in Pontificis obsequio futurum : quem Eugenius ad imitanda clara et illustria paternarum virtutum exempla, regnumque pie administrandum hisce litteris [3] erudivit :

« Charissimo in Christo filio Wladislao, regi Poloniæ illustri.

« Vidimus libenter et animo benevolo audivimus dilectum filium Joannem Reoi canonicum Cracoviensem oratorem tuum, qui veniens ad nostram præsentiam obtulit, ac præstitit nobis filialem obedientiam ex parte tuæ serenitatis, quod fuit nobis gratissimum. Optime tu quidem, fili charissime, facis, qui inter prima opera adolescentiæ tuæ offers primitias Deo acceptas, obedientiam scilicet vicario Jesu Christi, in quo es maxime commendandus ; imitaris enim devotionem recolendæ memoriæ patris tui, quam

[1] Lib. XVII. p. 273. — [2] Michov. l. IV. c. 48. et Crom. l. XX. et alii. — [3] Michov. ibid. — [4] Jo. Nid. form. l. IV. c. 59.

[1] Steph. Demalcu de archie. Gnes. in Albert. Jastremb. — [2] Crom. l. XXI. — [3] Lib. brev. p. 90, et in Ms. Alex. VII. p. 146.

semper habuit singularem ad nos et Apostolicam Sedem. Nos quidem illum dileximus præcipua affectione dum vixit, tanquam Christianissimum principem et devotum, nostrumque et Ecclesiæ specialem filium, et fidei Christianæ propugnatorem : cujus virtus cum toto orbe claruerit, enitendum est tibi totis viribus, ut quemadmodum regnum suum, ita et virtus ejus et sapientia in te translata esse videatur, maxime autem fidei integritas et devotio illius, quæ ipsum insignem principem reddiderunt, tibi est omnino imitanda. Sed omnium primum est et præcipuum, ut Deum colas et diligas ex tota mente tua et ex tota anima tua, per semitam mandatorum suorum dirigens gressus tuos, ac etiam ut orthodoxam fidem tuearis et defendas, reverearisque, ut facis, vicarium suum in terris, et Ecclesiam sanctam suam ; prælatis vero, quos habes patres spirituales, debitam reverentiam præsta. Inter cætera vero charissimam in Christo filiam Sophiam matrem tuam honora, ut sis longævus super terram , bonorum consiliis adhære, pacem et concordiam inquire et scrutare. Hoc agens non solum nostram sed Dei quoque consequeris benedictionem et gratiam, quibus protectus non timebis quid faciat tibi homo. Nos vero tum propter affectionem, quam gessimus ad patrem tuum, tum respectu bonæ indolis, quam in te esse conspicimus, volumus esse tibi charitate, benevolentia et consilio tanquam pater, intenti ad complacendum tuæ serenitati, quantum licebit cum Deo et honore nostro in singulis concernentibus et tuum et regni statum et honorem. Dat. Florentiæ ».

Extulit etiam laudibus Eugenius [1] reginæ Sophiæ eximium in Sedem Apostolicam studium, utque filium saluberrimis præceptis ad sustinendum Polonorum sceptrum informaret hortatus est : « Semper, inquit, intelleximus te esse devotam et religiosam et timentem Deum, ac debita veneratione prosequi vicarium Jesu Christi et Apostolicam Sedem. Itaque, cum filium tuum in eodem timore, devotione et reverentia institueris, es maxime laudanda ; nihil enim majus sibi relinquere potes, quam timorem Dei, qui reges tuetur et regna, fidei Catholicæ fervorem, et erga Romanum Pontificem devotam obedientiam, quia in quo illæ regnant, recte ille est rex merito appellandus. Nos quidem tuam serenitatem pro iis, quæ laudabiliter egit, commendamus in Domino, atque offerimus nos pro statu et honore regis, quem diligimus, ut præcipuum filium nostrum, ac etiam tuum, et regno conservando et defendendo, ad omnia, quæ possumus cum Dei honore et nostro ».

28. *Ludovici Andegavensis obitus.* — Obiit eodem anno in Neapolitano regno Ludovicus III Andegavensis a Joanna II in spem regni adscitus in filium, summumque populis, qui mirificam [1] de ejus virtutibus exspectationem conceperant, desiderium reliquit. Morbum ex bellicis laboribus, quos adversus Antonium principem Tarentinum Joannæ jussu susceperat, ab ipso contractum fuisse tradunt, a quo quidem bello Eugenius Joannam reginam deterrere subjectis litteris [2] enisus est, concordiæ interpretem se futurum pollicitus :

« Charissimæ in Christo filiæ Joannæ reginæ Siciliæ illustri.

« Eodem referente episcopo, (nimirum Anconitano,) de bello, quod proximis diebus principi Tarentino indixisti, compertum habuimus. Quæ res non parum nobis molesta fuit, quoniam si adversum principem illum quicquam erit tibi negotii, id omni alia quam belli via transactum iri voluissemus : nosti enim sæpenumero experta, quam dubius sit eventus belli, quanquam, si eum ad vota prospere successurum tibi esset cælitus nuntiatum, belli tamen discrimina, regni disturbia, populorum damna injuriasque horrere debuisti. Adde militum ductorumque sive capitaneorum (ne aliud dixerimus) ignaviam, quos experta esse debes, bella quæ possent e vestigio confici, ut chara sint, ut alienam absorbeant substantiam, ducere consuetos, et (quod diligenter advertere ac considerare debebis), suspicandum fore tenemus, ne tu ipsa seras et alius messem colligat. Hæc omnia et cætera, quæ narrari possent, abs te vel ea ratione vitari vellemus, quia jamjam ambo ætate confecti sumus, et dierum fine propemodum instante nihil minus, quam bellorum anxietates cruciatusque desiderare debemus. Quamobrem te hortamur, et a celsitudine tua petimus ut, si forte alia quam belli esset via, quæ hujusmodi discordias tollere posset, eam Domino et Deo nostro Domino Jesu Christo duce ingrediaris, et tibi ipsi imprimis regnoque et regnicolis quietem pristinam conservare noveris. Nos vero si in tractanda hujusmodi concordia usui aut adjumento tibi aliqualiter esse possimus, prompti ac parati continuo erimus. Et quia res istæ magna ex parte conficiuntur celeritate, venerabili fratri nostro episcopo Tarvisino, qui apud te est, ut ista, si volueris, tractet mandamus, quousque aliter, si tibi videbitur, in hac re operari poterimus. Dat. Florentiæ die XX Julii ». Ad irritum non cecidere [3] hæc quæ Pontifex animo præsagivit, in eo siquidem bello vita functo, ut diximus, Ludovico, princeps Tarentinus amissa recuperavit, contrariisque perturbata successibus Joanna morbum ex mœrore concepit, annoque proximo interiit.

29. *Regularium disciplinæ instaurandæ data*

[1] Lib. brev. p. 90. et in Ms. Alex. VII. p. 147.

[1] Pandul. Collen. l. v. Sum. l. IV. cap. 3. — [2] Lib. XI. p. 5. — [3] Summon. l. IV. c. 3.

opera. — Navata hoc anno est opera ab Eugenio, ut pristinus disciplinæ religiosæ splendor sacris familiis redderetur, quo argumento ad Prædicatores Columbariæ Ordinis comitia celebrantes, Apostolicas litteras [1] dedit hac temporis nota consignatas : « Datum Romæ apud S. Chrysogonum, etc. IV kal. Aprilis anno IV ». Cum vero ii regularem disciplinam in primævum sanctitatis statum revocandam constituissent, ac plurimi labores pro ea re fuissent sustinendi, contigit ut dæmon sacrum illud opus conspicuis signis disturbare molitus sit, quemadmodum ex viris fide dignissimis narrat Joannes Nider [2] :

« A relatione fide digna didici magistri Guidonis sacræ theologiæ professoris prioris Zamberati, et ejusdem subprioris, et scripto prioris in Assiaco provinciæ Franciæ nostri Ordinis reformatoris religione, litteris et fama approbatorum didici, inquam, quod, postquam idem conventus in Assiaco præterito anno reductus fuit ad reformationis decus, spiritus malignus fratrum officinas cœpit patenter invadere, fenestras fregit, utensilia subvertit, dolia vinaria dissolvit, chordas campanæ scidit, et easdem asportavit, cymbalum, quod dumtaxat de die pulsari solet ad mensam et collationem, tempore pulsavit nocturno, sicque inquietavit tantum intra triduum fratres, ut quosdam fere duceret ad amentiam, nam de die in domibus conventibus inferioribus, de nocte vero habitavit in dormitorio adeo terribiliter, ut nullus fratrum auderet solus per conventum incedere. Quid plura ? Una die invasit novitium in ætate constitutum vitæ suæ vigesimo et quarto circiter anno, cujus vestes laceravit in duodecim foraminibus, vestigia in eis relinquens unguium quasi cujusdam feræ silvestris. Alia die, in vigilia videlicet octavarum Epiphaniæ, dicto apparuit novitio in forma catti nigerrimi, dicens : Nisi habitum Ordinis exueris, die tertia te interficiam. Quo viso et audito, juvenis alta voce abjurare cœpit dæmonem in Christi nomine : invasit tunc dæmon de novo novitium ; defendit se idem. In qua lucta accurrebant fratres, ex lucta amborum in cella reperientes mensam, pulpitum, lectum et fere alia subversa omnia, unde debilitatum ad recreandum fratres detulerunt ad ignem. Quo facto statim eum de novo de manibus fratrum eripuit, in flammas ignium projecit, et per longum tractum temporis caput ejus in medio ignis detinuit.

« Deinde novitium fratres magno cum labore eripientes, eum in Ecclesiam ad summum altare detulerunt : ubi iterato eum dæmon e manibus eorum explodit, et per totum chorum violenter traxit, et adeo percussit graviter, ut demum relictus a dæmone pæne a cunctis fratribus diceretur esse mortuus : quamobrem omnes ad Dei Genitricem et ad sanctos plurimos preces pro defuncto cœperunt fundere, et postremo ad sanctum patrem nostrum Dominicum recurrere, ob cujus reverentiam locus novella reformatione decoratus erat, et ubi hæc patiebatur a dæmone. Et ecce pater iste piissimus memor suorum operum super altare subito in forma viri elegantissimi, et in habitu Ordinis apparuit, frater vero, qui credebatur mortuus, ut in fratrum quorumdam jacuit manibus, vultu cœpit hilarescere, se de medio fratrum erigere versus altare, ut ibi Deum adoraret, et S. Dominicum. Cœpitque currere dæmon inter hæc a loco, et deinde per diversas officinas domus tanto cum strepitu fugiendo furere, ut totius patriæ malleatores adesse putares, et (quod admiratione est dignius) mox, ut sacramento divinissimo communicatus fuit frater, qui putabatur esse defunctus, contra invasionem dæmonis, tantum ei divina virtus valetudinem tribuit, ut membris omnibus plena et perfecta restitueretur sanitas. Minabatur præterea eisdem diebus dæmonis iste pessimus voce clamorosa se nullatenus a domo ista recessurum, quam dixit se longo tempore titulo proprietatis possedisse, sed scientes Deo devoti fratres dæmonem esse mendacem et patrem [1] mendacii, cœptæ reformationi pro viribus operam dederunt, licet in his et aliis vexationibus adeo gravati fuerint, ut noctes pæne insomnes ducerent. Nec dæmon iste malignari destitit, nam postmodum alterius novitii cappam destruxit et famulo in coquina fratrum necessitatibus servienti violenter librum satis pulchrum, in quo horæ canonicæ continebantur, cepit, et in ollam bullientem jecit et totaliter destruxit : sicque tandem miser ille dæmon abscessit ».

30. *Civilia Gallorum bella sublata et Amedei ducis Sabaudiæ secessus.* — Hoc anno civilia Gallorum bella sedari visa, convenientibus Nivernum Burgundo et Borbonio ducibus causa ineundæ pacis, cui felicia data [2] sunt initia, significatumque Pontifici et Concilio Basileensi fuit, ut legatos ad eam perficiendam confirmandamque decernerent. At Angli concordiam perosi militum delectu ingenti habito, duceque Joanne Taleboto strenuo viro, in Gallias trajicientes plura commisere prælia, nonnullasque cepere urbes ; sed vicissim a Francis magnis cladibus attriti [3] fuere, quorum acerbiore imperio fessi Normanni Anglicum jugum excussere, aggressique præsidiarios milites e pluribus urbibus deturbarunt. Describit hæc accurate Monstreletus, quem lector consulat, traditque [4] Amedeum Sabaudiæ ducem, qui sex et quinquaginta jam habebat annos transmissa filiis principatus admi-

[1] Ext. in Ms. Cod. Alex. VII. p. 135 et 136. — [2] Jo. Nid. l. I. c. 10.

[1] Jo. VIII. — [2] Monstr. vol. 2. c. 101. — [3] Id. ad p. 96 ad 103. — [4] Pag. 102.

nistratione ad Ripaliensem secessum amœnissimum se contulisse, atque Eremitarum Ordinis S. Mauritii vestem religiosam induisse, viginti famulis ac duobus proceribus secum retentis; verum pro radicibus et aqua, quibus eremitæ jejunam vitam sustentant, cibis lautissimis optimique saporis vino usum fuisse : tradit etiam Gobelinus [1] illum annis circiter octo in eremo egisse, et percrebuisse famam spem de papatu concepisse, et quamvis curam regiminis relegasset ad filium, graviora tamen negotia ad se deferri voluisse, nec ducatus titulo se privasse, nec rem pecuniariam alteri, quam sibi credidisse; et cum Basileensium iras in Eugenium novisset, neque episcoporum deficiente numero exercere eas possent, cunctos suæ ditionis episcopos et abbates et insignes presbyteros Basileam misisse, ut antipapatu potiretur.

[1] Commen. Pii II. t. VII.

31. *Trium Magorum reliquiæ cultæ Coloniæ.* — Hoc anno Coloniæ sacra trium Magorum lipsana theca inclusa, cum ex immanis saxi tempestate dejecti casu forent labefactanda, divina virtute loco cesserunt, ut narrat Krantzius [1] : « Per id, inquit, tempus, cum maximus turbo incubuisset, eversæque sine numero felices et infelices arbores jacerent, turres et mœnia urbium conquassarentur, cecidit lapis in Ecclesia Coloniensi insignis magnitudinis vento dejectus per duplicem actus testudinem, locoque sanctarum ex tribus Magis reliquiarum incubuit, sed tum divino, ut ferunt, miraculo, cessit theca ad parietem deditque cadenti saxo locum. Hodie monstrant in Ecclesia saxum non longe ab sanctis reliquiis divorum regum ».

[1] Krantz. Sax. l. XI. c. 25.

EUGENII IV ANNUS 5. — CHRISTI 1435.

1. *Constitutæ a Concilio in clericos libidinosos pœnæ et latum edictum ad exhauriendum Pontificis ærarium.* — Anno salutis millesimo quadringentesimo trigesimo quinto, tertiadecima Indictione, celebrata est Basileæ XI kal. Februarii sessio vigesima [1], in qua ad cleri perpoliendos mores hæc sancita sunt : « Publicus concubinarius a perceptione fructuum omnium suorum beneficiorum trium mensium spatio sit ipso facto suspensus, quos suus superior in fabricam vel aliam evidentem Ecclesiarum utilitatem, ex quibus hi fructus percipiuntur, convertat : necnon et hujusmodi publicum concubinarium, ut primum talem esse innotuerit, mox suus superior monere teneatur, ut infra brevissimum terminum concubinam dimittat, quam si non dimiserit, vel dimissam aut aliam publice resumpserit, jubet hæc sancta Synodus, ut ipsum suis omnibus beneficiis privet, et nihilominus hi publici concubinarii, usquequo cum eis per suos superiores, post ipsarum concubinarum dimissionem manifestamque vitæ emendationem fuerit dispensatum, ad susceptionem quorumcumque bonorum, dignitatum, beneficiorum vel officiorum sint inhabiles, qui si post dispensationem recidivo vomitu ad hujusmodi publicum concubinatum redierint, sine spe alicujus dispensationis sint inhabiles ». Adjecta plura alia in hujus criminis reos principesque moniti, ne præsules in severitate adhibenda impedirent, ac moniti laici, ut conjugalem fidem servarent, quique castimoniam servare nequirent, uxorem ducerent.

2. Sessione [1] vigesima prima habita V id. Junii edixere Basileenses vacantium primo anno sacerdotiorum census ærario papali inferri, aut pro obtinendis Bullis quidquam solvi vetuere. Restiterunt [2] eorum conatibus Apostolici legati, qui conventui præerant, commendaturque [3] ab Eugenio episcopus Nannetensis Apostolicæ dignitatis patrocinium suscepisse. Ad rescinden-

[1] Acta Basil. Concil. sess. XX.

[1] Acta Conc. Basil. sess. XXI. — [2] Eug. in lib. apol. Ms. Arch. Vat. card. Arag. sign. lit. E. p. 255. — [3] Lib. brev. p. 244.

dum vero id decretum cum intercessissent Pontificii nuntii Ambrosius [1] Camaldulensium major et Antonius e S. Vito sacri palatii auditor, ac demonstrassent, non spoliandum opibus Sedem Apostolicam, quo oppressis Christi fidelibus subsidio esse posset, ipsis Concilii nomine Julianus cardinalis fucata oratione hæc respondit [2] : « Nos nec re nec verbo in hoc contradicimus, imo non est illa Sedes, nec etiam esse posset tam potens ac locuples, quin eam pro utilitate Ecclesiæ locupletiorem potentioremque esse vellemus : quanquam affirmemus et in illa et in aliis episcopalibus sedibus desiderari magis copiam abundantiamque virtutum et meritorum, quam opum aut divitiarum, nec certe facimus, aut facere quidquam intendimus, per quod illa Sedes jacturam seu diminutionem aliquam auctoritatis ac facultatis pati possit ». Addidit plura alia acute quidem, sed inconsulte; Basileenses enim, qui annatas, ut vocant, veluti a clero gratiam inituri, sustulisse videbantur, ipsas exegere vertereque in rem suam : qui præterea spoponderant se provisuros Sedi Apostolicæ, quam in rebus asperrimis eo justo præsidio nudarant, pollicitis defuere, de quibus Eugenius in libello Apologetico [3] conqueritur. Sancitum [4] etiam de ornatu clericorum, de concinendis divinis laudibus, de modestia colenda, de pietate consectanda, ad verba : *Gloria Patri* etc. jussi consurgere : ad nomen vero JESU caput inflectere.

3. *Legati Pontificii et Basileenses missi ad conventum Atrebatensem pro conclilianda pace inter Gallos et Anglos.* — Interea postquam a B. Nicolao Albergato cardinale S. Crucis A. S. L. susceptis maximis laboribus, pax Gallos inter et Anglos eorumque fœderatum Burgundum agitata, superioribus annis sine ullo fructu fuisset, novi conventus [5] Niverni habiti sunt, in quibus dum pacis consilia ægre perduci queunt, et Galli Anglique ruunt in arma, mutata est rerum facies, Anglis in Normannia cæsis [6], et capto Arundeliæ comite, tum oppido cui S. Dionysii nomen est, recepto a Carolo rege. Ita deflorescente Anglica felicitate constitutum est [7], ut Atrebati ad faciendum de pace colloquium solemnes cœtus mense Julio celebrarentur, quibus Eugenii nomine B. Nicolaus, de quo paulo ante memoravi, et Ludovicus tit. S. Cæciliæ presbyter cardinalis Arelatensis præfecti; a Concilio vero Basileensi Hugo episcopus cardinalis Prænestinus, Cypri regis frater tit. S. Petri ad Vincula, necnon Nicolaus Vexoniensis episcopus, Nicolaus præpositus Cracoviensis, et Hugo archidiaconus Metensis, fœderis interpretes decreti [1] (1). Quo accepto Eugenius Nicolaum Albergatum cardinalem legatum creavit dato ad ipsum hoc Diplomate [2] :

« Dilecto filio Nicolao tituli S. Crucis in Jerusalem presbytero cardinali, ad pacificandum regnum Franciæ Apostolicæ Sedis legato, salutem, etc.

« Quamprimum fuimus, divina disponente clementia, ad apicem summi Apostolatus assumpti, considerantes quod, licet immeriti, gerebamus et gerimus æterni pacifici Regis vices in terris, et quod illi regum Regi pax fidelium acceptabilis est, quam ipse pro speciali dono hæreditatis suæ transiturus ad Patrem reliquit Apostolis, et videntes, quod propter pestiferam et cruentam dissensionem dudum exortam in regno Franciæ innumeræ civitates et provinciæ affliguntur populorum cladibus, vastitate et depopulatione terrarum, et innumeris aliis detrimentis, qualia fiunt in bellis, maxime inter potentes, graviora malis præsentibus pericula belli diuturnitate secutura, formidantesque, ulterius procedente discordia necesse est sequi et Angliam exhauriri viris et operibus, et Franciæ regnum devenire ad extremam calamitatem, et cum hæc duo regna sint firmissima et fortissima præsidia reipublicæ Christianæ, iis regnis laborantibus consequens esse universam Christianitatem opportuna subventione carentem, cum summo periculo etiam fidei Catholicæ laborare, præcipue a Septentrione invalescentibus Bohemis hæreticis, et ab aliis plagis mundi infidelibus insurgentibus contra Christianos, et hodie classem ad capiendam insulam Rhodi facere molientibus in dedecus totius nominis Christiani ad pacificandum præfatum regnum Franciæ convertimus omnes nostros sensus et spiritus.

« Hos igitur et alios effectus pestiferos quos guerrarum, et hujus præcipue furor producit et fovet, in nostræ considerationis aciem extollen-

[1] Lib. x. p. 61. — [2] Ext. cor. respon. in Append. p. 179. — [3] Ext. in Append. Conc. Basil. p. 113. — [4] Ext. apud Nic. card. Arag. Ms. Arch. Vat. sign. lit. E. p. 255. — [5] Acta Basil. Conc. sess. XXI. — [6] Ext. de eo ducis Burg. lit. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 227. — [7] Monstr. vol. 2. p. 104, 105.

[1] Ext. de eo regis Franc. lit. — [2] Ext. Instrum. de ea re in Append. Conc. Basil. p. 154.

(1) Nescio unde acceperit annalista ea quæ de legatis a Pontifice et a Concilio ad conventum Atrebatensem destinatis hic affirmat, narrans missos ea de causa in Gallias a Pontifice Nicolaum S. Crucis et Ludovicum S. Cæciliæ presbyteros cardinales. A Concilio vero destinatos ait Hugonem Prænestinum cardinalem tit. S. Petri ad Vincula, Nicolaum Wexoniensem episcopum, præpositum Cracoviensem, et archidiaconum Metensem. Conventui enim illi unus destinatus fuit cardinalis S. Crucis in litteris Pontificiis, hic in Annalibus recitatis, constat, tum et ex Charta, in qua fœderis ineundi inter Anglos Gallosque leges propositæ sunt apud Martene col. 865. Ibique pariter ...ilii oratores indicantur cardinalis Cyprius, id est, S. Petri ad Vincula episcopus Albiganensis, præpositus Cracoviensis, et archidia-...tensis. Cum vero Charta illa diem VII Septembris signet, eo indicio tempus incepti colloquii Atrebatensis assequimur. Permansisse ...d diem XXVI ex aliis litteris ibidem datis legendisque apud eumdem Martenium discimus. MANSI.

tes, ac plenis et paternis desiderantes affectibus, ut omnis scandalorum et guerrarum materia, quæ dudum pestifere viguit et versatur inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Franciæ et Henricum Angliæ reges illustres, ac dilectos filios nobiles viros duces, comites, barones, milites ac universitates, et communitates, et alios quoscumque præfatis regibus adhærentes, ac complices et sequaces eorum, pacis Actore cælitus inspirante, in bonum salutaris concordiæ et unitatis pacificæ commutetur, et de tuæ circumspectionis industria, quam potentem opere pariter et sermone in magnis expertam et arduis, eximia probitate, fidelitate, magnitudine consilii, morum elegantia et aliis grandium virtutum titulis, earum largitor Dominus, multifarie insignivit, in cujus affectibus geritur, prout indubitanter tenemus, fluctuantes turbines ac dissidentia quæque in pacis pulchritudinem commutare, sumentes in Altissimo fiduciam specialem, quod illa quæ eidem circumspectioni tuæ, cujus præsentia nobis summe perutili pro tam celebris boni consecutione votiva in præsentiarum carere compellimur, duxerimus committenda, cura exactissima atque pervigili curabis adimplere, habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus deliberatione matura, te tanquam pacis angelum ac paciarium, nostro et Romanæ Ecclesiæ nomine ad pacificandum præfatum regnum Franciæ, Apostolicæ Sedis legatum, de eorumdem fratrum consilio, comitante pacis angelo, providimus destinandum, indubitabili ratione tenentes, quod inspirante pacifico regum Rege, qui uti dictum est, pacem jure hæreditario, de mundo transiturus ad Patrem suis reliquit discipulis in discessu, fomenta discordiarum quæcumque inter reges prædictos tollere salutari concordia, ac inextimabile pacis bonum producere modis omnibus satages, tibique propterea inter præfatos reges, necnon duces, comites, ac universitates, et communitates, et alios quoscumque præfatis regibus adhærentes, ac complices et sequaces eorum de et super quibuscumque discordiis, differentiis atque guerris vigentibus, et quæ esse possent inter eosdem reges, ac alios supradictos, quibuscumque juribus, actionibus, occasionibus seu modis quomodocumque seu qualitercumque, nostro et Ecclesiæ nomine partium tamen dissidentium, accedente consensu, tractandi et componendi, ac indicendi, sub spe pacis treugas, inducias et sufferentias quaslibet temporales, necnon pacem et concordiam perpetuo duraturas sub illis capitulis, pactis, modis, conditionibus atque formis, pœnarum adjectionibus, juramentis, obsidibus personarum, jurium et bonorum obligationibus, renuntiationibus, promissionibus, cautelis, clausulis et solemnitatibus atque modis, de quibus eidem circumspectioni tuæ quomodolibet videbitur expedire, etc. plenam et liberam concedimus tenore præsentium facultatem. Dat. Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXV nono kal. Maii, Pontificatus nostri anno V ». Adhortatus est aliis litteris Pontifex Angliæ regem, ut ob gravissima, quæ in Christianitatem redundabant mala paci assentiretur [1].

« Henrico regi Angliæ illustri.

« Placuit nobis multum, quod nuper audivimus, certam scilicet conventionem fieri debere kal. Jul. proxime futuri in villa Atrebatensi pro tractanda regnorum pace. Scis enim, charissime fili, ob magnam affectionem, quam habemus ad hanc pacem, inter regna Franciæ et Angliæ componendam, misisse nos dudum dilectum filium tit. S. Crucis in Jerusalem presbyterum cardinalem legatum nostrum ad partes Franciæ et ad tuam serenitatem. Qui tamen, peccatis hominum exigentibus, hanc rem exoptatam nobis nequivit perficere. De quo admodum doluimus et perturbati fuimus in mente nostra : nam conspicimus, et omnes vident quanta mala provenerunt Christiano populo et Ecclesiæ Dei et etiam proveniunt ex hoc pernicioso bello, quod nimium diu viguit, pacis æmulo procurante; non enim, ut alia ommittamus, Saraceni hostes Christianæ fidei ausi fuissent invadere et spoliare regnum Cypri in dedecus totius nominis Christiani, neque hodie classem molirentur ad capiendam insulam Rhodi, nisi confisi dissensionibus et bellis intestinis principum Christianorum et præcipue vestris, quæ jam sedandi tempus esset et pium parcere sanguini Christiano, qui jam nimium diu in regno Franciæ et alibi etiam ob illam causam est effusus. Nos quidem, si ad hoc corporis nostri sufficerent vires, ad ipsam villam personaliter accederemus pro statuendo tanto bono pacis et tam necessario, verum decrevimus illuc destinare præfatum cardinalem virum, ut nostri sapientem, sine affectione partium, non quærentem quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, et amatorem pacis, qui licet sit nobis admodum necessarius in agendis Ecclesiæ propter excellentiam virtutis suæ, tamen omnia alia postponere voluimus, ut eum ad tantum procurandum bonum destinemus; speramus enim in Dei benignitate, cujus misericordiæ sunt super omnia opera ejus, quod forsan flectet et corda vestra, et inspirabit in te aliis spiritum pacis et charitatis : idcirco rogamus tuam serenitatem per viscera misericordiæ Domini nostri Jesu Christi, ut sumens animum et mentem pacis, quam etiam ex prophetæ verbis inquirere et sequi teneris, velis eligere viros ex tuo sanguine sine passionibus, sine affectionibus privatis, pacis amatores et timentes Deum, quos mittas ad præfatam conven-

[1] Lib. brev. p. 91. et in Ms. Alex. VII. p. 148.

tionem, et quibus des talia mandata, ut appareat toti Christianitati, te pacem cupere, te velle concordiam ponere inter regna præfata, et finem facere diuturnis bellis et sanguinis effusioni. Nosti, et tuum consilium novit, quam bona sit pax, quam necessaria, quam sancta, quam accepta Deo, qui eam præ cæteris bonis reliquit discipulis suis tanquam hæreditatem suam, quam qui amplectitur, hic servat charitatem et dilectionem, quæ sunt pacis vincula, sine quibus vera pax esse non potest, hic legem implevit, hic est Christianissimus appellandus. Datum Florentiæ ».

Scripsit alias eo argumento litteras ad regium consilium [1], ut Henricum monitis ad pangendam pacem impellerent : « Velitis, inquit, vestro consilio hortari et inducere regiam serenitatem ad hanc pacem appetendam et firmandam, ne illam repudiando aut spernendo, indignationem Dei incurrat, qui auctor est pacis et charitatis amator : spectat enim ad vos maxime, quorum consiliis et auctoritate negotia regia diriguntur, consulere regi ea, quæ sunt sibi et regno utilia, accepta Deo et hominibus grata, prout sunt pax et concordia, sine quibus neque regna neque homines esse possent. Dat. Florentiæ ». In eamdem sententiam extant ad Henricum tit. S. Eusebii presbyterum cardinalem gravissimæ litteræ [2], ut pro conciliandà pace studia conjungeret cum cardinale Albergato atque ad Atrebatense colloquium se conferret.

4. Carolum quoque regem cohortatus est [3], ut attrito bellis regno pacem reponeret, et pacis cupidos oratores Atrebatum mitteret. Tum has preces fudit : « Inspiret Deus et infundat spiritum charitatis et dilectionis in corda eorum, qui hanc pacem tractaturi sunt, ut aliquando fiat finis ab effusione sanguinis Christiani. Non hortamur te ad hanc rem, cum videamus te tua sponte promptum ad ea, quæ sunt pacis et concordiæ. Unum monemus tuam serenitatem paterna affectione, ut ea velis, ea quæras, per quæ manifeste appareat te pacem cupere et rationi parere, non passioni. Quod autem petis a nobis quatuor cardinales accedere ad hunc tractatum, id nullo modo potest fieri propter paucitatem cardinalium, qui sunt in curia. Verum destinabimus eum, qui præ cæteris ad hanc pacem practicandam est aptissimus, videlicet dilectum filium nostrum Nicolaum tit. S. Crucis in Jerusalem presbyterum cardinalem virum sapientissimum, magnæque auctoritatis, ut nosti, et procul ab omni passione remotum, cujus omnes cogitationes, omnia consilia tendunt ad concordiam, ad pacem : et licet sua præsentia sit nobis et Ecclesiæ plurimum necessaria, quia videmus ipsum esse utilem propter ejus prudentiam et consilii gravitatem, ipsum legatum mittere volumus, sperantes quod Altissimi misericordia superabit peccata hominum et tantum bonum tam optatum a nobis largietur populo tuo ».

Excitavit propterea Pontifex [1] Reginaldum episcopum Rhemensem plurima apud Carolum pollentem auctoritate, ut consiliis suis regem ad fœdera pacis ineunda permoveret, tum etiam Philippum [2] Burgundiæ ducem, ut in eam rem incumberet, monuit, quem etiam ob studium singulare in Sedem Apostolicam, cujus eximias notas in litteris redditis ab oratoribus suis expresserat, commendavit : « Admodum, inquit, consolati sumus, videntes tuam singularem erga nos et Romanam Ecclesiam affectionem, et laudabilem intentionem et voluntatem erga pacem ponendam in regno Franciæ, quod nimium diu bellis variis et intestinis dissensionibus laceratum est et adeo desolatum ac prostratum, ut ad compassionem ejus et lachrymas movere deberet etiam hostes suos. Et certe, si animum recte adducis, ruina illius regni trahit secum etiam reliquæ Christianitatis desolationem et magnam Ecclesiæ jacturam. Itaque tuam prudentiam maxime commendamus, quæ mentem adhibet ad procurandam pacem illam tam utilem, tam necessariam, tam sanctam, in qua quidem re, ut omnes tuas vires, omnem diligentiam, omnem operam et studium colloces, te in Domino exhortamur. Dat. Florentiæ ». De Atrebatensibus conventibus agit accuratissime Monstreletus [3], et oratorum Romani Pontificis, Concilii, regum Francorum et Anglorum, et Burgundi nomina exprimit ; tum ad eos cœtus aliorum regum nimirum Hispaniæ, Cypri, Lusitaniæ, Daniæ, Poloniæ, Navarræ, Siciliæ, Norvegiæ, ac Mediolani et Britanniæ ducum oratores confluxisse addit.

Porro a Basileensi Concilio missi fuere Hugo episcopus cardinalis Prænestinus, Matthæus Albinganensis, et Nicolaus Vexionensis episcopi, Nicolaus præpositus Cracoviensis, et Guillelmus Hugo archidiaconus Metensis ; de Vexionensi vero episcopo ait Magnus [4] in historia Ecclesiæ Upsalensis fuisse Gothum, et ad archiepiscopatum Upsalensem postea evectum, ac divinitus ad res maximas gerendas servatum ita narrat : « Cum adolescens ab amicis emissus esset, ut transmisso mari ad præclariora gymnasia in Germania aut Gallia discendarum litterarum causa se transferret, accidit ipsum in littore Pomeranico, quassata tempestatibus navi, periculosum naufragium nocturno tempore incidere, omnibusque sociis fato absumptis, apprehensa tabula vario fluxu nunc in littus, nunc in mare jactari, nec posse auxilium, unda fauces obstruente, clamando implorare. Interea ruricola,

[1] Lib. brev. p. 92 et in Ms. Alex. VII. p. 149. — [2] Ibid. p. 95. et in Ms. Alex. VII. p. 154. — [3] Ibid. p. 92. et in Ms. Alex. VII. p. 150.

[1] Lib. brev. p. 93. — [2] Id. ib. et in Ms. Alex. VII. p. 151. — [3] Monstr. vol. 2. p. 106 ad 118. — [4] Magnus in hist. Eccl. Upsal. lib. v.

procul a littore mansionem complexus, vocem desuper elapsam in cubiculo suo audivit, qua monebatur repente a somno surgere, et periclitanti in mari amico Dei auxilium sine mora afferre. Huic voci mox obtemperans se, quamvis media nocte in cymbam misit, et juvenem sævissimis tempestatibus erutum littori restituit, quo facto satis ostensum fuit divinam Providentiam curam de eo gerere singularem ». Hæc Magnus de Nicolao episcopo Vexionensi, qui in Atrebatensibus conventibus ad Angliæ regis oratores hortativam de pace orationem habuit Concilii Basileensis nomine ; Nicolaus autem præpositus Cracoviensis apud Philippum Burgundiæ ducem, ac Matthæus episcopus Albinganensis apud Gallos proceres de bello funestissimo sedando perorarunt. Deinde ad agitandas fœderis pactiones ventum est : quæ vero utrinque sint propositæ his verbis describitur [1] :

« Pro parte Christianissimi regis Franciæ oblatum est Anglicis omne dominium, quod tenent et occupant in ducatu Aquitaniæ, necnon totus ducatus Normanniæ modo et forma contentis in quadam littera sigillis omnium dictorum ambassiatorum sigillata, et illustrissimo domino duci Burgundiæ tradita. Pro parte Anglicorum fuit oblatum regi Christianissimo Franciæ totum id quod tenet et possidet in Francia tam citra Ligerim, quam ultra, hoc adjecto, quod terræ, dominia et oppida unius obedientiæ inclusa, seu inclusa in dominiis alterius obedientiæ, commutabuntur ad alias terras et alia oppida sita, seu inclavata inter dominia alterius obedientiæ secundum commodiorem usum alterutrius partium. Item hoc mediante offerebant matrimonium sui regis sine alio onere dotis et liberationem domini ducis Aurelianensis mediante finantia competenti ». Ad hæc legati Sedis Apostolicæ et Basileensis Concilii Henrici Anglorum regis oratoribus subjecere, patrem, avum, proavum atavosque Caroli Gallicanam coronam pacifice gessisse, ac Francorum veros reges a Pontificibus, Conciliis, imperatoribus universisque orbis principibus habitos, ac voce et scripto salutatos, atque ideo pacis leges a Carolo rege Anglis propositas rationi consentaneas, neque ab iis repellendas, quas si non admiserint, acturos, cum duce Burgundiæ omni contentione, ut pacem Gallis præstaret. Respuerunt [2] proposita Angli, quamvis eorum res ob acceptas ab ipsis clades pronæ ad exitium essent, atque ex eo conventu Aquitania et Normannia non admissis abscessere die VI Septembris ad bellum instaurandum, quos postea divino judicio Normanniam Aquitaniamque amisisse visuri sumus.

5. Pontificii itaque et Basileensis Concilii legati Philippum ducem Burgundiæ adiere, adhortatique sunt, ut pacem cum rege Carolo pangeret, cum ipse ac majores e regia Francica genus ducerent : deinde pactiones, quæ in rem dignitatemque Philippi vertebantur, Francorum regis nomine obtulerunt, quas Burgundus Pontifici et Concilio morem gerens, prius sacramento, quo Henrico regi Angliæ spoponderat, nunquam se pacem cum Franco, ni accederet Anglus fœderi, initurum, solutus admisit. Permotum ipsum ad conficiendam pacem a Nicolao cardinale Albergato insigni miraculo ferunt, cum ille, ut censurarum, quibus disturbata pace percellendus esset vim demonstraret, panem dira imprecatione in atrum colorem vertisset, lustratumque sacra prece pristino candori restituisset, quod ex veteribus Monumentis Philippi gestorum scriptores testantur [1] : « Nicolaus cardinalis », inquit Renerus Snoi, « nulla suasione vertere pertinaciam Anglorum potuit, ut cum Carolo Francorum rege pacisceretur, licet is Normanniæ ducatu cedere et Anglis perpetuo possidendum velle tradere se profiteretur, itaque illi consilio abire re infecta, dicereque se aliqua die redituros. Hic tum Philippum abire quoque volentem, nolentemque Carolo parricidium condonare pacemque accipere, quod jurejurando affirmasset, pro se et rege Angliæ facturum, Nicolaus cardinalis pectus ejus suavi eloquentia primum mulcere, dein cum hoc frustra esset his verbis illum increpare : Satis superque supplices pro Carolo sumus, o princeps. At jam tu, si auctoritati sacræ Ecclesiæ obtemperabis, qua fungor, devoto semper in regno vivito tu atque posteri ; allatumque panem similaginis puræ optimi tritici fecit imprecatione nigrescere, ac prece iterum recandescere, additis his binis voculis : Tu elige. Itaque minacissima cardinalis legati denuntiatio fecit, ut fletibus suis, tametsi multa protestaretur, reconciliationem gratiæ admiserit ».

Concepta earum pactionum formula extat in litteris [2] ducis ipsius Atrebati XXI Septembris hujus anni die exaratis, tum in Appendice [3] Concilii Basileensis, quarum princeps hæc est : « Primo rex dicet per suos sufficienti potestate fulcitos, et dicere faciet duci Burgundiæ, quod mors quondam sui patris, cui Deus parcat, fuit iniqua et malitiose facta per illos, qui perpetrarunt dictum scelus, et ex malo consilio, et semper sibi displicuit, et de præsenti displicet ex toto corde suo, et si scivisset dictum casum et fuisset in tali ætate et discretione intellectus, in quo est de præsenti, ipse obviasset toto suo posse, ut ipse erat bene juvenis et habebat illo tempore parvam notitiam, et non fuit ita advisatus, quod in hoc provideret et rogabit dictum dominum Burgundiæ, quod omnem rancorem et odium, quæ potest habere contra ipsum occa-

[1] Ext. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 228. — [2] Monstr. vol. 2. pag. 8 et 112.

[1] Renerus Snoi rer. Bat. l. X. Hettier. in hist. Burg. Jo. Riv. Aug. et ex iis Jo. Cab. in Vita B. Nic. Alber. c. 19. — [2] Ext. apud Monstr. vol. 2. p. 112 ad 118. — [3] Appen. Conc. Basil. p. 155.

sione præmissorum tollat de corde suo, et quod inter eos sit bona pax et dilectio, et de hoc fiat expressa mentio in litteris, quæ fient de concordia et tractatu ipsorum ». Additum est, ut supplicium de Joannis ducis nece auctoribus sumeretur, exstrueretur sacellum sumptu regio, annuoque donaretur censu, ut quotidie cœlestis hostia Deo pro illius et aliorum, qui in superiori cecidere bello, salute immolaretur : conderetur monasterium, in quo duodecim Carthusiani cœlestium rerum contemplationi vacarent : excitaretur crux egregio opere in loco, ubi Joannes obtruncatus fuerat ; et sacra alia ædicula in Ecclesia Carthusianorum in suburbanis Divionensibus, ubi corpus sepulchro conditum erat, ornaretur, vectigali annuo locupletanda, ut Missæ sacrum diebus singulis pro defuncto fieret. Additæ aliæ leges, nimirum maximam auri vim dandam Burgundo, urbiumque, oppidorum, agrorum, vectigalium, quæ ipsi a Francorum rege permissa erant, numerum continentes, quæ indicasse sufficerit. Adjectum præterea, ut Philippus a præstanda regi Francorum fide immunis esset, quo tamen hæredes obstricti forent. Cautum vero, ut si Angli Philippo aut posteris initi hujus fœderis odio bellum intulissent, Francorum regem ipsis, ac si ab hoste lacessitus esset, auxilio non defuturum : acceptas etiam in superiori dissensione injurias voluntaria oblivione deletum iri : Carolum a fœdere, quod cum Sigismundo imperatore in Philippum sanxerat discessurum ; denique tum regem tum ducem a Pontificis et Basileensis Concilii legatis jurejurando ad hæc servanda adactum iri, censurarum Ecclesiasticarum pœnas fœdifrago intentandas, tum utriusque partis proceres apposito chirographo conventis assensuros.

Confirmata inter Francum et Burgundum pace, Philippus oratorum suorum opera Anglorum regi significavit, se Pontificis, Concilii Basileensis ordinumque sui principatus adhortationibus assensisse, pacemque amplexum, missum etiam a duobus cardinalibus pacis interpretibus religiosum virum, qui mala ingentia, quæ ex bellis Gallicis eruperant, quæve imminerent, nisi bello absisteretur, proponeret : eos autem male exceptos narrat Monstreletus [1], atque Henricum regem, cum legisset immutatam a Burgundo litterarum inscriptionem, qua non ut antea supremus dominus appellabatur, lachrymas fudisse. Verum ejusmodi pertinacia nil profuit Anglo, interea namque egregias urbes Diepam et Arefluctum in Normannia Henricum amisisse narrat auctor memoratus [2], et Burgundum de Caleto expugnando sumpsisse consilia.

6. *Nefaria lis mota apud Basileenses ab archiepiscopo Turonensi.* — Cæterum sedatis in Gallia bellis civilibus, ex conventu Atrebatensi reversi Concilii Basileensis legati gesta omnia in solemni cœtu V Novembris die Basileæ habito exposuere, quæ ab universis confirmata sunt [1] : « Quibus sic actis », addunt Acta, « reverendissimus dominus cardinalis legatus et præsidens nomine et auctoritate sacri Concilii de hujusmodi sanctissima pace, inter præfatos dominos regem Franciæ et ducem Burgundiæ reformata, dedit laudes sanctissimæ Trinitati, regratiando sanctissimo domino nostro summo Pontifici, præfatis dominis legatis et ambassiatoribus de laboribus per eos in hujusmodi sancto negotio assumptis, exhortatusque est dominos de sacro Concilio, ut hujusmodi paci generali velint operam dare usque ad consummationem ejusdem, adjiciens contra detrahentes sacro Concilio, quod si Concilium durasset per viginti annos, et non fuisset aliud agitatum nisi de illa benedicta pace Franciæ, adhuc non deberent sacrum Concilium diffamare, imo illud laudare et benedicere ».

Certe, ut Basileensis Synodus laudem meruit, dum Eugenio in ea pace concilianda obsecundavit, ita jure censura percellendi præsules illi, dum hæreseos exscindendæ, repellendorum bellorum civilium, schismatis Græci abolendi disciplinæque Ecclesiasticæ restituendæ cura post habita, alienis rebus se implicuere, et Sedis Apostolicæ auctoritatem labefactare conati sunt, atque inter alia jus dicebant, interponebantque decreta in iis, quæ ad Romanum Pontificem spectabant : quorum impudentia atque audacia fretus archiepiscopus Turonensis de prærogativis Ecclesiæ S. Martini abolendis apud ipsos litem intendit. Cum vero ex ea re dignitas Sedis Apostolicæ, quæ clientelam illius Ecclesiæ jam ante acceperat, infringeretur, Turonensem archiepiscopum, ut cœpto desisteret, monuit Eugenius [2] :

« Venerabili fratri archiepiscopo Turonensi.

« Venerabilis frater, salutem, etc. Satis admiramur quod cum tibi constet de privilegiis et libertatibus Ecclesiæ beati Martini Turonensis, cujus nos et Romani Pontifices pro tempore existentes sumus episcopi, tamen contra libertates et privilegia hujusmodi litigare cœpisti in Concilio Basileensi. Scis enim privilegia hujusmodi, temporibus tuorum prædecessorum, qui non minus suæ Ecclesiæ honorem et dignitatem dilexerunt et defenderunt, semper fuisse inviolabiliter observata. Scire etiam debes illius Ecclesiæ causas coram Romano Pontifice tantum tractari debere ex speciali ipsius causæ privilegio. Et si quid est, in quo auctoritatem tuam aut tuæ Ecclesiæ lædi aut offendi putas, proponi facias coram nobis, nam tibi bonam et expeditam justitiam ministrari faciemus. Dat. Florentiæ, etc. die XIII mensis Augusti anno V ». Præcipuum conflandi schismatis auctorem fuisse

[1] Monstr. vol. 2. p. 120. — [2] Ibid. p. 122.

[1] Ext. Instrum. de ea re ibid. p. 150. — [2] Lib. brev. p. 241. B.

Turonensem archiepiscopum inferius visuri sumus.

7. *Iniquæ lites motæ a Basileensibus Pontifici, qui tamen instaurandæ disciplinæ studet quam maxime.* — Plura sibi præter fas asserebant Basileenses, novaque discordiarum cum Pontifice semina jactare cœperunt, de quibus hisce litteris [1] questus est Eugenius :

« Eugenius, etc. Quasi inter nos et ipsos emergeret differentia per novos oratores ejus generalis Concilii de servanda eorum conclusione cum Græcis, de dandis indulgentiis, de causis suppositorum dicti Concilii non admittendis, de officialibus nostris ad curiam nostram non vocandis, de electionibus exspectandis aut etiam confirmandis, de annatis, servitiis communibus et similibus non recipiendis fuimus requisiti, ad quæ omnia per nostros oratores plene respondimus, et licet ex illis responsionibus eidem sacro Concilio satisfecisse speremus, prospeximus tamen non esse inconsultum, si quid difficultatis vel scrupuli aut suspicionis forsitan superesse contigerit, abundantius providere, et desiderium nostrum ad unitatem et pacem amplius aperire ». Addit se de cardinalium consilio Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem, Joanni tit. S. Sabinæ ad Vincula, Juliano tit. S. Sabinæ, Joanni Tarentino archiepiscopo, et Petro episcopo Patavino Concilii præsidibus potestatem fecisse, ut ejusmodi controversias dirimerent [2]. « Dat. III kal. Martii, Pontificatus nostri anno IV ». Quanto studio publica Ecclesiæ pax exoptata sit ab Eugenio, utque in Basileensi Concilio disciplina Ecclesiastica pristino splendori restitueretur, atque ob eam rem Nicolaus et Joannes cardinales decreti fuissent, ipse significavit [3] Amedeo Sabaudiæ duci, dum pietatis specimen adhuc præ se ferret.

« Dilecto filio nobili viro Amedeo, duci Sabaudiæ, salutem, etc.

« Novit ille, qui scrutatur corda hominum et renes omnipotens Deus, nullam sollicitudinem, nullam curam magis insedisse menti nostræ ab ipso initio nostræ assumptionis ad apicem summi Apostolatus, quam ut per Concilii generalis convocationem et per commoditatem loci, in quo personaliter esse possemus, fieret una et sancta reformatio in Dei Ecclesia tam in capite quam in membris ; verum causante temporum malitia, et peccatis hominum, ut putamus, non potuimus videre effectum hujusmodi desiderii nostri ; nam ex Concilio Basileensi, quod jam fere per quinquennium prolongatum est, nulla aut parva admodum reformatio, quæ quidem vere reformatio possit dici, subsecuta est, nec etiam in futurum speratur, nisi provideatur aliter, quod ad gravem jacturam reipublicæ Christianæ necesse est redundare ; cupientes igitur ab intimis nostri cordis, ut hæc optata per nos et per populum Christianum reformatio aliquando diebus nostris perficiatur, ad laudem Dei et incrementum Ecclesiæ suæ sanctæ, mittimus ad præfatum Concilium dilectos filios Nicolaum tit. S. Crucis et Joannem tit. Sancti Petri ad Vincula presbyteros cardinales legatos nostros, viros magni consilii et virtutis, qui utilitatem reipublicæ Christianæ et pacem Ecclesiæ summe desiderant ad finem, ut inter nos et prædictum Concilium ad bonam concordiam et unitatem animorum quærant convenientibus et accommodis viis sive per loci mutationem, ad quem possimus accedere, sive per alium modum, prout Altissimus inspirabit, dummodo exoptata reformatio cum pace et charitate Ecclesiæ subsequatur.

« Cum ergo noverimus tuam laudabilem affectionem et bona opera impensa circa pacem Ecclesiæ et reformationem hujusmodi consequendam, voluimus hoc notificare tuæ excellentiæ tanquam bono et devoto nostro et Ecclesiæ filio, quem certi sumus diligere nostrum et Ecclesiæ statum et honorem, exhortantes eamdem, ut velit mandare suis oratoribus et aliis suis in ipso Concilio præsidentibus, ut ipsis legatis ad votivum effectum legationis eorum velint assistere, et congruere ipsorum voluntati, in quo nobis rem gratam facies et utilem Ecclesiæ et Deo acceptam. Super his vero venerabilis frater noster Joannes episcopus Ambianensis latius nostri parte scribit tuæ charitati. Datum Florentiæ, etc. »

Defendit aliquandiu Amedeus Pontificiam causam in Basileensi Concilio, at ubi antipapatus spe titillari se sivit, præcipuus seditiosorum concitator et signifer schismatis evasit, de quo Eugenium expostulantem audituri sumus. Cæterum cum morum pristinum nitorem, vitiorumque excidium tantopere expeteret Eugenius, tamen Basileenses non veriti sunt calumniæ ignominiam ipsi inurere, quasi disciplinæ Christianæ dignitati instaurandæ adversaretur, ac non componendis Christianorum moribus, sed exigendæ pecuniæ studuerunt; non enim cœptis destitere, sed Apostolicis collectoribus mandata dederunt [1], ut quæ Pontificio nomine stipendia pro collatis sacerdotiis aut primis annuis censibus cogerent, in Basileensis Concilii ærarium averterent. Ornabant facinus hoc fuco, maximos sumptus pro constituenda re Bohemica et Græcis ad conjunctionem Ecclesiæ Occidentalis traducendis faciendos : « Nedum », inquiunt, « aurum quodcumque habet Ecclesia, sed et cujuslibet Catholici corpus et animam pro tanto reductionis bono censuimus exponenda ».

8. *Basileenses discrepantia paciscuntur cum*

[1] Ext. in Append. Conc. Basil. p. 214. — [2] Ext. eorum responsa in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 79. — [3] Ext. ejus lit. in Ms. Cod. Alex. VII. p. 155.

[1] Ext. ejus lit. in Ms. Cod. Alex. VII p. 172.

Græcis ab iis quæ paciscitur Eugenius circa locum Concilii. — Quod ad Græcos a veteri schismate abducendos spectat, variæ perficiendæ rei initæ sunt a Basileensibus atque Eugenio rationes : ii quidem convenerant inconsulto Pontifice cum Græcis oratoribus, ut ea de causa Concilium Basileæ, vel saltem in Italia celebraretur : Eugenius vero misso oratore Christophoro Garatone Græcorum voluntati se accommodarat, ut Concilium celebraretur Constantinopoli, cui nomine Occidentalis Ecclesiæ Apostolicæ Sedis legatus præesset, quandoquidem ita frequentes futuros Græcorum conventus, atque ab ipsis conjunctionem cum Latina Ecclesia felicius constabilitum iri, quam si pauci, ut olim in Lugdunensi Concilio acciderat, in Occidentem commearent, quorum gesta alii postea facile rescinderent. At Basileenses conventis ab oratore Eugenii repugnarunt, atque hæc argumenta attulere, datis ad eum litteris : « Neque illud visum est expedire, ut certitudo fidei Catholicæ, qua nihil firmius atque certius apud Ecclesiam esse potest, quasi per compromissum quoddam in legato vel legatis et aliis ex parte Græcorum convenientibus remitti debeat, ut quod illi super differentiis, quæ inter nos et Græcos fidem ipsam tangentibus concorditer deliberaverint, id per totam Ecclesiam ratum habeatur. Nec etiam ullo pacto visum est universalem Synodum hoc tempore apud Constantinopolim in faucibus Turcarum sitam potius, quam apud terras, quæ Romanæ Ecclesiæ unitatem tenent, celebrari debere, etc. Dat. Basileæ III non. Maii, anno Domini MCDXXXV ». Concepta ea sententia, Basileenses Constantinopolim legatos misere Joannem Ragusinum Ordinis Prædicatorum, Henricum Menger decretorum doctorem, ac Simonem Freiron theologum, qui apud Joannem imperatorem perorarunt [1], ut ipsi suaderent instaurandam illam in Concilio Basileensi Ecclesiarum consensionem. Verum ille adduci non potuit, ut Basileam admitteret, imo missis ad Concilii Basileensis Patres litteris [2], quemadmodum jam superiori anno conventum erat, institit, ut maritimus in Italia locus ad celebrandam Synodum designaretur, quo itinerum longitudini nimiæ et labori parceretur, ac Romanus Pontifex Synodo præsset, quod etiam Josephus patriarcha a legato Basileensi, ut nimirum in id omni opera incumberet, exegit [3], sic inquiens (1) :

[1] Ext. eæ orationes in Append. Conc. Basil. p. 174, 175, 176.— [2] Ext. ejus in ead. Append. p. 134. — [3] Ibid. p. 242.

(1) Quam hucusque deduximus de controversiis Pontificem inter et Concilium historia, desiit præcedenti anno in legatione, quam Græci ad Pontificem miserunt. Ut ergo eo incipiat præsentis anni narratio unde præcedentis desiit, Pontifex, auditis iis quæ exponebat legatus suus Christophorus Garatonus, qui cum legatis Græcis redierat, mittendos illos omnes censuit ad Concilium, ut quæ mens fuerit Græcorum disceret. Auditi sunt in Concilio, et post longam concertationem tandem convenerunt, ut pactis conventis cum legato Pontificis rescissis valerent quæ ante cum Concilio Græci pepigerant, quod etiam a Græcis legatis, tum iis qui ad Pontificem, cum et iis qui ad Concilium venerant, admissum est. Producta ea occasione est a Græcis legatis ad Pontificem destinatis imperatoris sui Epistola ; qua copia illis dabatur, ut sin minus convenire possent in leges quas Pontifex proposuerat, eas quas præscripsit Concilium approbarent. Hæc omnia leguntur in oratione legatorum Concilii ad Pontificem legenda apud Martene col. 833. His stabilitis, Concilium geminas legationes decrevit, alteram quidem ad Pontificem, de qua mox agemus ; alteram vero Constantinopolim, ut fœderis hujus confirmationem ab imperatore peteret. Destinati in Græciam oratores Joannes de Ragusio Ordinis Prædicatorum, Henricus Menger canonicus Constantiensis, et Simon Freron canonicus Aurelianensis, quos die XXV Novembris Constantinopoli egisse ex variis eorum litteris apud Labbe et Martene constat.

Mittendæ vero legationis ad Summum Pontificem ratio non unica suppetebat. Quod sancitum fuit a Patribus in sessione XXI, die V id. Junii decretum de tollendis annatis Pontificis animum alte sauciaverat, tum et adversarios nactum fuit episcopos Tarentinum et Paduanum, qui cum Pontificio nomine Concilio præsiderent, palam et judiciario more decretum illud irritum et infectum pronuntiarunt. Offensi ex ea re Patres per delectos e Concilio episcopos utrumque admonuerunt, ut ea palam revocarent, quæ palam denuntiaverant. Admonitionis hujus judicialis præstitæ die XI Augusti publicas Tabulas exhibet Martene col. 825. Constituta igitur ad Pontificem legatio a Johanne de Baukesten decretorum doctore et Matthæo Mensnage baccalaureo in theologia obeunda, ut cum Pontifice de rebus illis tum et de conventis cum Græcis agerent. Venit uterque Florentiam, et coram destinatis a Pontifice præsulibus adventus sui causam proposuerunt, dein ad Pontificem introducti rogarunt Concilii nomine, « ut vellet servare et servari facere decreta sacri Concilii et in contrarium revocare ». Hujus postulationis suæ publicum Documentum dari voluerunt scriptis Tabulis, consignatisque ea die XII Augusti, legendis apud Martene col. 845. Quid responderint Pontificis ministri, relatum est in eas publicas Tabulas, quæ leguntur apud Labbe in Append. num. 41, ex quibus eruimus rem integram remissam fuisse tractandam in Concilio a legatis, quos ante non multos dies Pontifex miserat Basileam. Antequam enim Concilii legati Romæ audirentur, Pontificios legatos transmissos fuisse Basileam ex eo constat quod legati illi Concilii coram ministris Pontificiis die XII perorarint ; Ambrosius vero Camaldulensis, Pontificis legatus, cum altero socio die XV Augusti Constantiam jam pervenerat, ut ipse affirmat litteris ad abbatem de Rosis quæ in Regesto Epistolarum ejus vulgato a P. Martene Veter. Mon. to. III leguntur lib. XIX, Epist. IX. Igitur Basileam ad Concilium venientes viri illi doctissimi die XXVI Augusti, ut ex Epistola VII ejusdem Ambrosii ad Cosmum Medicem, colligit Martene in subjecta nota ejusdem Ambrosii orationi, in Concilio Pontificis nomine exposuerunt Patribus, quam graviter et in Pontificem injuste auctoritate sua fuissent abusi, cum inscio vel inconsulto Pontifice decretum illud suum de tollendis annatis ediderint ; rogabat proinde Pontificis nomine, ut vel illud abrogarent, vel aliter Sedi Apostolicæ providerent, ne hoc subsidio dignitati Pontificiæ sustinendæ plane necessario destitueretur.

Concilii præses respondit jure id præstitum a Concilio, tum quod juris esset sui id committere ut abusus tollerentur, cum etiam quod Ecclesiarum oppressioni sublevandæ nihil aptius occurrebat. Cæterum de providendis necessariis ne auctoritas Pontificia vilescat, Synodi nomine spopondit id se deliberaturos *quod secundum Deum et rationem viderint* expedire. De Græcis nec a legatis quidquam nec a præfecto aliquid commemoratum. Utraque vero oratio Ambrosii ad Concilium et præfecti ad legatos extat apud Martene col. 846, cujus et meminit cardinalis Concilii præses in oratione, qua eisdem legatis iterum a Patribus auditis respondit. Secundum hæc acceptis litteris ut in Concilio Pontificio nomine responderent ad ea quæ ab oratoribus Concilii Florentiæ proposita fuerant ; iterum introducti sunt in Concilium die IV Octobris, singulisque legatorum postulatis, singulis responsis satisfecerunt : ac primo quidem de Græcis significarunt Pontificem conventurum in sententiam Græcorum qui scilicet Concilium in Occidente quidem, sed intra Italiam admittebant. De annatis vero iterum questi sunt, quod in re tanta Romani Pontificis auctoritas neglecta fuisset, quo inscio adeo magni momenti decretum editum fuisset. Instabant vero iterum ut congruum adjumentum Pontificiæ dignitati sustinendæ sufficeretur. Quibus reposuit cardinalis Concilii præses, non neglecturum Concilium ea, quæ suggerebantur, si tamen Pontifex Concilii decreta prius admiserit atque acceptaverit. Publicum utriusque orationis Documentum habes apud Labbe in Appendice num. 42. Cum igitur ex his aliisque multis intelligeret Pontifex

« Quoniam propter multas, rationabiles et necessarias causas ultimum et non prætermittendum extitit, beatissimum dominum Eugenium papam necessario adesse debere meditatæ et sollicitandæ cum Deo sanctæ Catholicæ et OEcumenicæ Synodi pro unione Ecclesiarum Christi, et ad eam accedere personaliter et interesse unanimiter cum sacrosancta Synodo sacræ Romanæ Ecclesiæ et omnibus ipsis Ecclesiæ aggregatis ut possimus et nos, Deo auctore illic personaliter adesse, loco commodo statuto, una cum potentissimo et sancto meo imperatore et aliis nobis adhærentibus, et sic fiat tractatus et constitutio unionis, sicut daret Deus et ab utraque parte conventum et affirmatum foret ; propterea humilitas nostra ad præsens committit tibi venerabili viro Henrico Menger, decretorum doctori, canonico Constantiensis Ecclesiæ, uni ex ambassiatoribus sacrosanctæ Basileensis Synodi, ad Synodum sanctam revertenti, ut quando fuerit cum prædicta sacrosancta Synodo Basileensi, studium et diligentiam omnimodam exhibeas, et instanter labores et opereris, ut statuatur beatissimum dominum papam in meditata OEcumenica Synodo interesse personaliter, et non repræsentative, electo et statuto loco congruente et commodo pro quiete dicti beatissimi domini Eugenii et nostra. Propter hoc facta est tibi præsens donatio et concessio nostra in scriptis causa roboris et firmitatis. Dat. Constantinopoli MCDXXXV die XXVI mensis Novembris ». Flecti ad æquitatem non potuere Basileenses, quamvis superiori anno statuissent, commutaturos se Concilii locum, si Græci in suscepto de celebranda in Italia Synodo perstitissent consilio, atque Eugenio Concilium ob causam adeo justam transferenti obluctari, et schisma conflare ausi sunt, quibus de rebus dicetur inferius. Nunc reliqua ab ipsis hoc anno gesta prosequimur.

9. *Damnati Commentarii Augustini Romani.* — Sessione XXII, idibus Octobris refertos erroribus Augustini Ordinis Eremitarum S. Augustini, Nazareni archiepiscopi, Commentarios hac censura notarunt[1] : « Libellum quemdam editum a magistro Augustino, vulgariter dicto de Roma, archiepiscopo Nazareno, cujus primus tractatus de sacramento unitatis Jesu Christi et Ecclesiæ, sive de Christo integro intitulatur : secundus de Christo capite et ejus inclyto principatu : alius de charitate Christi circa electos et ejus infinito amore, tanquam non sanam in fide doctrinam continentem, cum suis defensoriis damnat et reprobat, et potissime scandalosam illam erroneam in fide in ipso libello contentam propositionem, quam piæ fidelium aures sine horrore audire non possunt, videlicet : Christus quotidie peccat, et ex quo fuit Christus quotidie peccavit, quamvis de capite Ecclesiæ Christo Jesu Salvatore nostro dicat se non intelligere, sed ad membra sua, quæ cum Christo capite unum esse Christum asseruit, intelligentiam ejus esse referendam dicat. Necnon et propositiones istas ejus in sententia similes, quas in articulos damnatos in sacro Constantiensi Concilio, incidere declarat, videlicet : Non omnes fideles justificati sunt membra Christi, sed soli electi finaliter in perpetuum regnaturi cum Christo secundum ineffabilem præscientiam Dei sunt membra Christi, ex quibus constat Ecclesia, quæ tamen non constat nisi ex eis, qui secundum propositum electionis vocati sunt. Non sufficit Christo uniri vinculo charitatis, ut aliqui efficiantur membra Christi, sed requiritur alia unio. Has etiam quæ sequuntur : Humana natura in Christo vere est Christus. Humana natura in Christo est persona Christi. Ratio suppositalis determinans humanam naturam in Christo non realiter distinguitur ab ipsa natura determinata. Natura humana in Christo proculdubio est persona Verbi et Verbum. In Christo natura assumpta est realiter persona assumens. Natura humana assumpta a Verbo ex unione personali est veraciter Deus naturalis et proprius. Christus secundum voluntatem creatam tantum diligit naturam humanam unitam personæ Verbi, quantum diligit naturam divinam. Sicut duæ personæ in divinis sunt æqualiter diligibiles, ita duæ naturæ in Christo humana et divina sunt æqualiter diligibiles propter personam communem. Anima Christi videt Deum tam clare et intense quantum clare et intense Deus videt seipsum ». Hæ et aliæ ex iis ductæ propositiones, ut in fide erroneæ damnatæ a Concilio fuerunt, allatæ vero in iis libris sanctorum Patrum sententiæ comprobatæ in vero sensu, non in eo nefario, ad quem detortæ fuerant ; parci-

[1] Acta Synod. sess. XXII.

rebus suis male consultum in Concilio, ad continendos in officio Patres, cardinales duos ut Concilio suo nomine præsiderent eo mittendos statuit. Delecti in eam rem Nicolaus tit. S. Crucis in Jerusalem, vir sub nomine Nicolai Albergati rerum gestarum gloria et morum sanctimonia celebris, ac Joannes tit. S. Petri ad Vincula quibus tamen nonnisi in exordio sequentis anni id muneris injunctum constat ex Bullis Pontificiis, quibus legati destinantur cum plena potestate lites in beneficiorum collatione exortas componendi. Geminas ejus rei Bullas vulgavit Marlene, quæ ambæ datæ sunt XIII kal. Martii, Pontificatus Eugenii anno V, anno MCDXXXV stylo veteri, novo vero MCDXXXVI, ut constat ex anno V Pontificis cum die illa Februarii composito, qui nonnisi in annum Christi MCDXXXVI incidit. Ex hoc intelligimus Epistolam illam Eugenii quam annalista hic num. 7 retulit, qua Concilii præsides commemorantur. Nicolaus et Joannes cardinales male hic collocari, cum ad sequentem transferendæ sint, earumque subscriptio depravata ita corrigenda. *Dat. XIII kal. Martii, Pontificatus nostri anno* V, male etenim ibi legitur anno IV, qui initium præsentis anni signaret ; cum præsertim in iis litteris mentionem injiciat Pontifex de oratoribus suis ad Concilium missis, ut de revocatione annatarum conquererentur, quæ omnia hoc anno diu post diem illam Februarii acta constat. Male etiam annalista Pontificis litteras ad Amedeum Sabaudiæ ducem hoc pariter anno recitat ; cum enim ibi destinatos a se ad Concilium legatos Nicolaum et Joannem cardinales scribat, ad sequentem annum evidentissime pertinent. MANSI.

tum autem est auctori, quod omnia scripta sua Ecclesiæ decernenti subdiderit, et quamvis in jus vocatus initio non comparuerit, attulit tamen causas, ob quas abfuerat. Denique jussi fideles, qui ejusmodi venenatos Commentarios haberent, eos fidei censoribus tradere, pœnæque detrectantibus constitutæ. Recensentur [1] hujus episcopi elucubrationes a Trithemio et card. Bellarmino.

10. *De pace actum inter Pontificem et ducem Mediolanensem, Florentinos et Venetos.* — Inter hæc episcopus Novariensis Philippi ducis Mediolanensis orator, a Riccio Hispano insigni proditionum artifice subornatus, insidias adversus Pontificem, cum quo de pace acturus venerat, struxit, illumque Nicolai Piccinini ope, dum in æde S. Antonii extra muros diversabatur, insidiis circumventum abducere in Mediolanensis ducis ditionem meditatus est [2]: sed patefacta sunt impia ipsius exsecrandaque consilia, cum plures sceleris socios adscivisset. Dignus quidem erat supplicio, sed Pontifex in eum crimen fassum clementia usus est, ut narrat S. Antoninus [3]: « Quia », inquit, « murmur multum erat in populo hoc processisse a Philippo Mediolanensi, ille habita securitate vitæ, quam ex tanto flagitio merebatur degradatus amittere, in publico consistorio scelus confessus declaravit, Mediolanensem ejus proditionis minime conscium vel participem, sed propria suæ nequitiæ intentione id egisse, veniamque postulans a clementissimo principe impetravit a curia dimissus ». Datam precibus Nicolai Albergati cardinalis S. Crucis proditori vitam refert Blondus [4], ac singula enarrat, quæ in bello ducem Mediolanensem inter ac Pontificem, Venetos, et Florentinos fœderatos gesta. Præerat Pontificiis copiis Franciscus Sfortia, quem Eugenius hoc anno Romanæ Ecclesiæ signiferum dixit [5]. Mediolanensem vero exercitum ductabat Piccininus in militari arte exercitatissimus, donec pax ineunte anno composita est interpretibus Branda Castellionensi Placentino, Joanne S. Petri ad Vincula S. R. E. cardinalibus, et Nicolao marchione Atestino toparcha Ferrariæ.

Extant in Pontificio hujus anni Regesto publicæ Tabulæ [6] quibus ii controversiarum arbitri ab Francisco tit. S. Clementis cardinale camerario Eugenii nomine sunt delecti : « Compromittit », inquiunt publica illa Documenta, « in reverendissimum dominum dominum Brandam episcopum Portuensem divina providentia dignissimum cardinalem de Castiliono, et in reverendis. dominum Joannem dignissimum cardinalem S. Petri ad Vincula, et in illustrem dominum dominum Nicolaum marchionem Estensem, et in eis fecit et facit per hoc præsens publicum Instrumentum compromissum, plenum, latum, liberum, de facto et de amicabili compositione, tam conjunctim quam divisim generaliter, de pro et super omnibus et singulis differentiis, debitis, et natis et subortis, aut quæ nata et suborta dici possent, durante præsenti compromisso, inter præfatum sanctissimum dominum nostrum et Romanam Ecclesiam parte una, et illustrissimum dominum dominum Philippum Mariam Angelum ducem Mediolani, Papiæ Angleriæque comitem parte altera, etc. »

Extant etiam Tabulæ confectæ a duce Mediolani, quibus procuratores ad concordiam firmandam instituit [1] : « Specialiter », inquiunt, « ac nomine ipsius illustrissimi domini domini ducis et pro eo et subditis, colligatis, adhærentibus et recommendatis suis assecurandum, stabiliendum et reformandum pacem in Ferraria alias ultimate conclusam et firmatam inter ipsum illustrissimum dominum ducem parte una, et illustre ducale dominium Venetorum, ac magnificam communitatem Florentiæ parte alia, seu partibus aliis, et ad de novo, si necesse erit, et ipsius procuratori vel alteri eorum videbitur, pacem faciendum cum dicto illustri dominio Venetorum et dicta magnifica communitate Florentiæ, etc. Anno Domini MCDXXXV, XIII Indictione, secundum cursum Mediolani, die Veneris, quinta mensis Augusti ».

Afferuntur a Blondo [2] sanciti fœderis pactiones his conceptæ verbis : « Obligaretur dux Eugenium Pontificem perpetuo in patrem, dominum et colendissimum pastorem habere, restituere Pontifici et Ecclesiæ Philippus Imolam cum omnibus ejus agris, quæ tenet et castellis. Pontifex vero agri Bononiensis castella recuperaret, quibus Veneti per Galtam et Brandolinum præsidia imposuissent, Persicetum, Francum, Manzolinum, et Sanctagatam, et illa pariter, quæ in agro Imolensi Guidantonius occuparat, Tausignanum, Riolsiccum, Montebataliam, et Sasitelum. Revocaret item dux militantes sibi in Romandiola copias, Nicolaum et Franciscum Piccininos, Arasminum, Trivultium, Bernardinum Ubaldinum, Petrum Jampaulum Ursinum; et qui ad Mutinensem venerant agrum, Antonellum Senensem, Christophorum Lavellensem, Christophorum Torellum, Americum Severinatem, Leonorum Pergulanum, Sagramorum Parmensem, et Belmamolum Pennensem, pariterque curaret Pontifex revocari trans Padum a Venetis quoquot ex suis copiis in Romandiola sibi et Ecclesiæ militarent, præscriptumque est Philippo ne quibusvis causis aut exquisitis coloribus jura Ecclesiæ violaret, neve jus aliquod in regno Apuliæ proprio nomine, auctori-

[1] Trithem. e Bellar. de scriptorib. Eccles. — [2] Blond. dec. 3. l. VI. — [3] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 10 § 5. — [4] Blond. sup. l. VI.— [5] Lib. XVIII. p. 163. — [6] Lib. XI. p. 62.

[1] Apud Martin. V. l. VI. p. 28. — [2] Blond. dec. 3. l. VII. in fine.

tate et viribus, aut aliquibus etiam Genuensibus, qui sub ejus ditione et potestate tenerentur, subornatis quæreret, vel oblatum acciperet, aut quærentibus quæsiturisque faveret ».

11. *Bononia Pontifici restituta.* — Eodem anno Bononienses in Eugenii papæ fidem et potestatem venere, legatis ad eum amplissimis oratoribus, qui Florentiæ confectis publicis Tabulis [1] Bononiæ imperium ipsi restituerunt, quarum hæc est pars præcipua :

« In nomine Domini. Amen.

« Anno ab ejusdem Nativitate MCDXXXV, die vero XXVII mensis Septembris, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri infrascripti anno V, Florentiæ in horto conventus fratrum S. Mariæ Novellæ habitationis, infrascripti sanctissimi domini nostri constituti in præsentia sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii IV divina Providentiæ sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ summi Pontificis, spectabiles et egregii viri dominus Romæus de Foschararüs miles et legum doctor, et dominus Galeottus de Canedulo, ac dominus Nicolaus de Ghisilardis ambo etiam legum doctores, oratores, nuntii et ambassiatores populi et communis Bononiæ ab ipsa communitate Bononiæ ad infrascripta, ut dixerunt, specialiter missi cum litteris credentialibus ancianorum, consilii et vexilliferi justitiæ civitatis prædictæ ; et cum mandato sexdecim reformatorum status prædictæ civitatis habentium a consilio sexcentorum plenam et liberam in forma publica et solemni auctoritatem, potestatem et omnimodam facultatem ad infrascripta omnia, et quæcumque alia voluissent pro ipsa communitate Bononiæ facienda prout de ipsis credentialibus litteris et mandato sexdecim reformatorum in prædicto oratorum facto et facultate a consilio sexcentorum ipsis sexdecim reformatoribus, data, mihi Blondo infrascripto constat, cum ipsa omnia apud me habeam in forma publica et authentica secundum formam et consuetudinem civitatis Bononiæ, interrogati ab ipso sanctissimo domino nostro in præsentia mei notarii ad hoc vocati et rogati, et testium infrascriptorum dicta de causa vocatorum, quid cum Sanctitate domini nostri prælibati circa factum Bononiæ intenderent et facere deliberarent, deliberato animo, sponte et voluntarie responderunt, se vigore commissionis eis factæ quando primitus a Bononia discesserunt, et per illa, quæ postmodum a Bononiensibus sibi scripta fuerunt, tanquam oratores a Bononiensibus publice missos vice et nomine prædictæ communitatis Bononiæ et vigore mandatorum supradictorum, civitatem ipsam Bononiæ cum territorio, castris et comitatu libere et sine aliqua exceptione vel conditione Sanctitati domini nostri prædicti dare, promittere et offerre, ut civitatis ipsius et civium territorii, comitatus et castrorum liberum et expeditum dominium sine aliquali exceptione vel conditione realiter et cum effectu in posterum habeat, teneat et possideat, prout suæ Sanctitati libuerit et placebit, dantes illi licentiam et plenariam facultatem mittendi pro vera et reali ipsius civitatis possessione, cum sibi placuerit. Qui sanctissimus dominus noster prædicta audiens illis primo de fidelitate et devotione sua laudatis prædictam civitatem cum omnibus comitatu, territorio, castris et districtu acceptavit, promittens ipsam civitatem civesque omnes paterna charitate in posterum fovere, protegere et amare. Acta fuerunt hæc die et loco superius dictis, præsentibus, etc. » Recensentur testium nomina. Tifernum quoque excepit Eugenii imperium, de quo Tifernatium reditu supplex libellus [1] extat : ipsis vero Joannem episcopum Pisauriensem præfecit Pontifex. Revocati etiam sunt ad officium Malatestæ [2], qui Pisaurum invaserant, deletæque [3] Pontificia venia omnes injuriæ fuerunt, quibus Pandulphus archiepiscopus Patracensis, Galeatius et Carolus Romanam Ecclesiam affecerant, iidemque pristinis juribus et immunitatibus exornati [4].

12. *Mortua Joanna II, regni Neapolitani jura ad Sedem Apostolicam devoluta.* — Pacata feliciter ditione Ecclesiastica, Neapolitanum regnum exitialibus bellis laniatum est. Decesserat [5] Joanna II Siciliæ regina ærumnis ob excitatos ab Antonio Ursino principe Tarentino motus, senioque confecta, die purificatæ Deiparæ Virgini sacro, cum ageret ætatis annum sexagesimum quintum, sepultaque est humili, ut jusserat, tumulo, in templo annuntiatæ Virginis, cujus se filiam spiritualem vocitabat, ut ex ejus Epitaphio [6] constat. Post cujus obitum Neapolitani regni jura ad Sedem Apostolicam spectabant ex pactionibus inter Romanam Ecclesiam et Carolum I olim confectis, ac postea ab eorum successoribus ac ipsa Joanna II repetitis ; neque Alfonsus rex Aragonum jure ad illud aspirare poterat, cum ejus adoptio primum inique facta, tum juste rescissa fuisset : nec Renatus, sive Joannæ testamentum, quo relinquebatur hæres, verum esset, vel, ut nonnulli scribunt [7] adulterinum, jure nitebatur; neque enim Joanna fiduciarium regnum aliis legibus transfundere in alios poterat, quam quibus ipsa accepisset. Exstincta itaque penitus in Joanna II Caroli I Andegavensis stirpe, devoluta erat ad supremum dominum (nimirum Pontificem) citerior Sicilia, quam Joanni Witellesco episcopo Recinetensi ac patriarchæ Alexandrino administrandam tradidit [8] Eugenius :

[1] Ext. apud Eug. l. XI. p. 74.

[1] Lib. XI. p. 86. — [2] Ibid. p. 72. — [3] Ibid. p. 57. — [4] Ibid. p. 61. — [5] Ibid. p. 290. — [6] Blond. dec. 3. l. VI. Pandulph. Collen. l. VI et alii. — [7] Blond. dec. 3. l. VI. — [8] Lib. XVIII. p. 145, 147, 150.

« Venerabili fratri Joanni patriarchæ Alexandrino, in regno nostro Siciliæ citra pharum ac civitate Beneventana A. S. L.

« Inter cætera desiderabilia cordis nostri, animarum salutem, cultum fidei orthodoxæ ac ejus et libertatis Ecclesiasticæ saluberrimum incrementum, necnon pacem et tranquillitatem in populorum omnium, maxime peculiarium, et qui de terris Romanæ Ecclesiæ immediate subjectis existunt potissime cupientes, sedula vigilamus solertia, et quod possumus diligentiæ studium adhibemus, ut possint laudabiliter, submotis impedimentis quibuslibet, juxta desiderii nostri plenitudinem auctore Domino provenire; præsertim in regno Siciliæ citra pharum, quæ per bonæ memoriæ Joannam Secundam dudum ipsius reginam a Sede Apostolica et Romana Ecclesia tenebatur in feudum, et nunc per ipsius Joannæ obitum sunt ad nos et eamdem Ecclesiam pleno jure devoluta, ad quæ, ut ipsi in Dei Ecclesia atque nostra devotione magis proficiant, quo specialius per Sedem Apostolicam veluti matrem et dominam se visitationis beneficio conspexerint refoveri, ecce ad te », interjectis nonnullis legati elogiis, « nostræ convertimus deliberationis intuitum », et infra, « de venerabilium fratrum nostrorum Jordani Sabinensis episcopi, Antonii tit. S. Marcelli, Nicolai tit. S. Crucis in Jerusalem, Joannis tit. S. Petri ad Vincula, Joannis tit. S. Sixti, Francisci tit. S. Clementis presbyterorum, et Lucidi S. Mariæ in Cosmedin diaconi S. R. E. cardinalium consilio, tibi in regno prædicto, ac civitate Beneventana plenæ legationis officium cum plena potestate legati de latere committendi, etc. Dat. Florentiæ, Incarnationis Dominicæ MCDXXXIV, nono kal. Martii, Pontificatus nostri anno IV ».

13. *Aragonium et Andegavensem de regno Neapolitano certantes Pontifex edicto deterret.* — Præmonuit vero Eugenius [1] Neapolitanos, ne sibi regem præficerent, sed eum susciperent, cui ipse Apostolica liberalitate ex vetusto more regnum contulisset. At illi dum non perpendunt jura Sedis Apostolicæ temereque violant, exitium regno pararunt, alii enim Renatum Ludovici Andegavensis antea defuncti fratrem, Provinciæ et Andegaviæ comitem, ad sceptrum vocarunt, alii Alfonsum regem Aragonum excivere, ut armis viam sibi ad solium muniret. Adfuit itaque cum valida classe Alfonsus fratribus suis Joanne rege Navarræ, Henrico et Petro stipatus, et Cajetam obsidione cinxit. Quibus auditis, Carolus Francorum rex ac Renatus, suspicati illum Eugenio assentiente id bellum aggressum, valde apud Pontificem ipsum conquesti sunt, id regnum Gallorum virtute olim partum tyrannorumque jugo liberatum ad Aragonios averti. In ea Gallorum et Aragonum controversia, Eugenius jura Sedis Apostolicæ tutaturus, edicto vulgavit [1] Alfonsum se invito regnum aggressum esse, populosque illos ei parere vetuit:

« Ad futuram rei memoriam.

« Inter cæteras curas, quibus ex debito summi Apostolatus officii sedulo agitamur, illa præcipue in animo nostro insidet ardentius, ut terræ Ecclesiæ ac fideles ipsi pace fruantur, et deletis belli turbinibus, ad concordiam et tranquillitatem deducantur. Cum itaque post obitum claræ memoriæ Joannæ quondam Siciliæ reginæ illustris, regnum Siciliæ, quod ad nos et Romanam Ecclesiam pertinet, guerrarum molestiis graviter vexetur, et nonnulli proceres, communitates ac domini in dicto regno existentes inter se dissidentes diversas partes secuti ad prædictum regnum occupandum præter et contra voluntatem nostram externas potentias excitarint, cum charissimus in Christo filius noster Alfonsus Aragonum rex illustris, hujusmodi regni dispositionem considerans, ad invadendum dictum regnum cum magna classe accesserit, et civitatem Capuanam occupaverit, et Gajetanam obsederit in non modicam ipsius læsionem ac jacturam, et scandalum plurimorum, et propterea oratores charissimorum in Christo filiorum nostrorum Caroli Francorum et Renati regum illustrium, quorum prædecessorum brachio et potentia ipsum regnum a manibus tyrannorum retroactis temporibus ereptum pristinæ obedientiæ Ecclesiæ restitutum extitit, hujusmodi regni invasionem, non sine nostro assensu et voluntate, processisse suspicantes, gravem desuper nobis querelam exposuerunt. Nos igitur, qui ad pacem dicti regni sincera voluntate semper dispositi fuimus atque sumus, et ut hujusmodi de nobis opinio, quæ veritate caret, ex animis hominum deponatur, tenore præsentium declaramus nunquam fuisse nec esse nostræ voluntatis et intentionis, ut dictus rex Aragonum ad præfatum Siciliæ regnum accederet: civitates quoque, terras, loca et fortalitia caperet in præfato regno, fidelitatesque, homagia et juramenta exigeret, aut sponte præstare volentibus reciperet.

« Verum quia ex continuatione guerrarum dicti regni etiam majora scandala provenire possent, quantum nobis ex alto permittitur, providere volentes, ac hujusmodi controversiam una cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus matura deliberatione, prout justitia et æquitas suadebunt, terminare intendentes, regem Aragonum prædictum, omnesque in hac parte sibi adhærentes auctoritate Apostolica hortamur in Domino, requirimus et monemus, ac etiam in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus et mandamus, quatenus

[1] Blond. sup. l. VI. Summon. l. IV. c. 3 et alii.

[1] Lib. X. p. 85.

ab invasione dicti regni et occupatione civitatum, terrarum et locorum ipsius penitus desistant, nec aliquid in dicto regno moliri et attentare quovis quæsito colore præsumant, donec de præmissis per nos fuerit cognitum et decisum. Et consimiliter communitati Neapolitanæ aliisque communitatibus, universitatibus et oppidis, quæ post obitum reginæ præfatæ dictum regem Renatum in regem assumpserunt et nominarunt, non exspectato nostro consensu, regnumque ipsum hactenus suo nomine regere conati sunt, quatenus ab omni novitate pariter et offensa supersedeant et desistant, sub eisdem pœnis (scilicet a jure constitutis) quousque aliud a nobis susceperint in mandatis, necnon universis et singulis principibus, marchionibus, ducibus, comitibus, baronibus, dominis, aliisque nobilibus et vassallis dicti regni Siciliæ, ut ab adhærentia, obedientia et fidelitate præfati regis Aragonum penitus desistant, nec sibi in acquisitionem ipsius regni auxilium, consilium vel favorem exhibeant quovis modo ; nos enim omne fidelitatis et homagii juramentum præfato Aragonum regi per quoscumque principes, marchiones, duces, comites, barones, dominos ac communitates, et singulares personas præstitum (cujus juramenti formam atque tenorem præsentibus haberi volumus pro expressis et specifice declaratis) per hujusmodi nostræ declarationis, intentionis et voluntatis effectus posset quovis modo impediri vel differri, cassamus, irritamus, ac penitus annullamus, nulliusque esse decernimus roboris vel momenti. Principes, marchiones, duces, comites, barones et dominos, ac communitates, universitates et singulares personas hujusmodi ad observantiam juramenti prædicti minime obligatos et adstrictos esse etiam decernimus per præsentes, dispositi unicuique regum prædictorum justitiam ministrare. Per præfatam autem nominationem Renati regis non intendimus cuique jus de novo in dicto regno conferre, aut habenti jus auferre. Dat. Florentiæ, etc. V id. Junii, anno v.

14. *Alfonsus Aragonius victus a Genuensibus et cum rege Navarræ captus.* — Sprevit Alfonsus Eugenii imperia, nam Capua suorum sectatorum insidiis jam intercepta ursit Cajetæ obsidionem, sed repente ipsius res ex summo prosperitatis culmine præcipites lapsæ sunt ; submisit enim Cajetanis Philippus Maria Mediolani dux subsidiariam Genuensium classem, quæ navali prælio Aragonium fudit tanta felicitate, ut Alphonsus ipse una cum rege Navarræ et Henrico principe plurimisque proceribus captus sit, de qua victoria Philippus Maria Basileenses laureatis hisce litteris [1] fecit certiores : « Habeo nuper felicissima nova a victoria et triumphante classe mea Januensi, quæ hostilem armatam regis Aragonum apud Cajetam ex toto conflixit captis, ut recitant litteræ per me habitæ, ipso rege et duobus fratribus suis, videlicet rege Navarræ et magistro S. Jacobi, necnon principe Tarenti, duce Suessæ, et filio domini Christophori Gajetani comitis Fundorum, aliisque baronibus secum existentibus, excepto infante domno Petro et principe Salerni, captis etiam navibus et navigiis ipsius armatæ omnibusque gentibus hostilibus, quæ supra ea militabant. Hanc ideo tam felicem divinamque victoriam statim RR. PP. vestris intimare decerni, ut cum omnes felicitates meæ propriæ vestræ sint, mecum laudes Altissimo agentes, inde lætari et gaudere possitis et continuo meliora sperare ad laudem et gloriam ipsius, qui piissimus est donator omnium gratiarum. Datum Mediolani die xx Augusti, MCDXXXV ».

« Post suprascripta certioratus sum per litteras proprias magnanimi et gloriosi capitanei mei classis meæ Blasii de Axereto, quod ultra prænominatos reges et alios captos, etiam captivi remanserunt dictus infans Aragonum et vicerex Siciliæ filius ducis Suessæ, Menegutius Aquilæ capitaneus lancearum trecentarum , aliique multi barones et nobiles ultra quadringentos et armigeri ultra mille, et gens alia infinita ad miliaria. Capta præterea fuit tota hostilis classis, præter duas naves minores, quæ evaserunt. Conflictus autem fuit suus terrestris exercitus, qui contra Gajetam militabat, captis bombardis et munitionibus quibuscumque. Denique pro majestatis divinæ clementia tanta fuit ipsa victoria, quod stupendum et mirabile dictu est. Ipsi laus, gloria, etc. Dat. » ut supra. Agunt de his pluribus historici [1].

Ut vero Alfonsus liberaliter a Philippo habitus cultusque illi persuaserit, ut sibi potius, quam Gallis in Neapolitano bello studeret, adeo ut sine ullo redemptionis pretio fuerit dimissus, narrant auctores. Qua in re Philippi Mariæ clementiam laudat Franciscus Philelphus (qui eloquentiæ artem profitebatur) litteris suis ad Florentinos datis [2] : « Alfonsum , inquit , regem meministis , cujus etiam potentissima classe quandoque estis adversus Philippum usi. Is cum illustri illa atque formidabili ad Cajetam et navali et terrestri pugna cum tot suis et fratribus et propinquis, cum tot imperatoribus, tot ducibus, tot principibus, tot maximis clarissimisque viris, tanto, tam potenti, tam firmo ornatissimoque exercitu, et prostratus et victus et captus esset, quis vestrum non credidit, si verum fateri vultis, illum, non in carcerem, non in tenebras, non in vincula conjectum iri, non perpetuam passurum servitutem ? Sed per extremas potius ærumnas, per omnem contumeliam et ludibrium

[1] Ext. in Append. Conc. Basil. p. 234.

[1] Blond. dec. 3. l. VII. Monstr. vol. 2. p. 111. S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 11. in princ. Justinian. l. V. Surit. l. XIV. Annal. c. 27 et 28. Bizar. hist. Gen. l. XI. Fazell. l. II. dec. 9. c. 9 et alii. — [2] Philelph. l. IV. Ep. II.

ultimo etiam supplicio cum suis omnibus affectum iri? » Et infra : « At qua Philippus humanitate Alfonsum exceperit, quam liberaliter munificeque tractarit, quam magnifice regaliterque dimiserit, nulla posteritas conticescet. Cum aliis in rebus permultis ac maximis eximiam Philippi inauditamque virtutem admirari soleo, tum in hac una in primis, quod nulla dominandi cupiditate a splendidissima illa animi magnitudine unquam abduci potuit, ut de se quidquam, quod invictissimo ac summo principe indignum foret, existimari posset. Reges vicerat Philippus Maria potentissimos et maximos permagna certe victoria, et omnium sane quas aut vidimus aut audivimus, aut legimus, clarissima ; sed multo magis gloriosus esse reor, quod ea victoria usus est, qua non se minus vicisse judicaretur, quam hostes ». Et infra : « Quanti vero hujus laudem æstimari oporteat, vel ex eo intueri licet, quod Alphonsus ipse, ut est nobilissimo gratissimoque animo, eam se putat ex sua captivitate gloriam assecutum, qua sibi nullam offerri posse illustriorem in vita, nullam clariorem et dicat et præ se ferat : non enim videt solum et Sicilia sese et Sardinia non esse spoliatum, quas Philippo insulas ad cæteras difficiliores conditiones debeat ultra, sed etiam opibus auctum et his ab eodem se honoribus honestatum intellexit, ut longe satius ac melius sibi fuisse cognosceret vinci, quam vincere, etc. » Hæc Philelphus in litteris quinquennio post datis.

15. *In partes Renati Andegavensis inclinat Eugenius.* — Inclinavit postea Eugenius ad Renatum, in quem regni pars maxima prona erat, cuique oratores miserat, ut in regnum veniret. Cumque in custodia haberetur a Philippo Burgundiæ duce, regina Isabella ejus uxor cum duobus filiis eo advolavit [1], ut Neapolitanos in officio contineret. Eugenius vero Philippum ipsum rogavit [2], ut Renatum e carcere emitteret :

« Dilecto filio nobili viro Philippo duci Burgundiæ salutem, etc.

« Quamvis non extimemus necesse esse, ut te incitemus litteris ad humanitatem et clementiam, quæ semper fuit propria sanguinis inclytæ domus Franciæ, tamen paterna affectione, quam gerimus ad personam tuam, voluimus tanquam bonum filium nostrum te hortari ad hanc virtutem complectendam, quæ præ cæteris semper fuit hominibus grata et salutaris, quod si aliquibus benigni et clementes esse debemus, adversus eos maxime esse decet, qui sunt nobis genere et sanguine conjuncti, a quorum benivolentia, licet aliquando, hoste humani generis procurante, et aliquo errore hominum distrahamur ; tamen natura ipsa duce, reducimur atque impellimur ad eorum dilectionem. Accedunt etiam præcepta Salvatoris nostri, quibus admonemur, non solum nostros, sed inimicos etiam diligere, et orare pro persequentibus. Nulla est enim ex omnibus virtutibus tam necessaria ad salutem animæ, tam salutaris ad communis vitæ societatem, quam charitas et clementia, quæ maxime in principe laudantur. Itaque excellentiam tuam rogamus ex corde, et in Domino exhortamur, ut velis te præbere humanum ac liberalem erga charissimum in Christo filium regem Renatum illustrem, de cujus prudentia et virtute multa nobis referuntur, ex quo eum merito diligimus, et ejus bonum statum et liberationem libenter audiremus, quantum patitur ratio commodi et status tui. Erit itaque nobis gratissimum, si ad benignitatem, qua tua sponte uteris, erga ipsum regem aliquid addiderit etiam respectu nostri, ita ut sentiat ipso opere nostram hanc pro eo intercessionem plurimum sibi profuisse. Dat. etc. Florentiæ kal. Julii anno v ». Transmissæ eædem litteræ [1] fuere ad Nicolaum cardinalem Albergatum, ut strenuam operam liberando Renato apud Philippum Burgundum navaret, repetitæque sunt eædem preces ab Eugenio proximo anno, quo sero admodum e custodia Renatus eductus est, durissima ea lege admissa, ut in Barensi et Lotaringico principatibus quatuor insignes arces Burgundo tradere teneretur, ut refert Monstreletus [2], quocirca in regno Neapolitano magnæ factæ sunt rerum conversiones, de quibus inferius. Nunc alia percurramus.

16. *Angliæ rex jus Pontificium invadens monetur ab Eugenio.* — Consuluit Eugenium Joannes dux Alenconii de voto olim a se in adverso prælio nuncupato, quo ad lustrandum Compostellanum templum se obstrinxerat, ut ab imminenti illo vitæ discrimine a Deo eriperetur, captum tamen fuisse, seque ducentis quadraginta aureorum millibus redemisse : cum vero sacram illam peregrinationem suscipere non posset, cum res Gallica non pateretur, ut regno abesset, solutus est a Pontifice [3] ea religione, obstrictusque ut alium mitteret, qui ipsius vice Compostellanam ædem S. Jacobo sacram sexaginta diebus lustraret, ac ducentos aureos pro instaurandis Urbis Ecclesiis mitteret. Ardebat nimirum tunc Gallia bello sensimque jugum excutiebat Anglorum, quorum res eo magis in pejus quotidie inclinabant, quo politici Ecclesiasticam libertatem opprimere non desistebant, adeo ut Eugenius ad tuendum jus Pontificium, quod Henricus regio non contentus in conferendis sacerdotiis invadebat pravis suorum consiliis subornatus, ipsum monuerit [4], ut patris exem-

[1] Pandulph. Collenut. l. VI. — [2] Lib. brev. p. 94. et in Ms. Alex. VII. p. 153 et 161.

[1] Ead. p. 153. — [2] Monstr. vol. 2. p. 140. — [3] Lib. XII. p. 11. — [4] Lib. brev. p. 88. et in Ms. Alex. VII. p. 143.

pla secutus contrariam sanctionem rescinderet:

« Henrico regi Angliæ illustri, salutem, etc.

« Circumspice omnia regna Christianorum, eorumque erga Sedem Apostolicam obedientiam et devotionem considera, nullum reperies, in quo non plene pareatur Romano Pontifici vicario Jesu Christi, tuo dumtaxat excepto. Quæ res quantam notam, quantam maculam inferat tibi et regno, cogitet et tua et eorum, qui tibi consulunt, sapientia. Hoc olim animadvertens inclytæ memoriæ pater tuus, decreverat felicis recordationis Martino papæ V prædecessori nostro tribuere plenam beneficiorum conferendi libertatem, prout plures sunt testes sui laudabilis propositi, mors superveniens rei perfectionem diremit. Verum ut hæreditatem regni tibi reliquit, da etiam operam, ut virtutis quoque et devotionis paternæ hæres existas. Fuit in eo summa sapientia, summa fides, summa religio, summa erga Sedem Apostolicam et Romanum Pontificem devotio : hujus vestigia si imitaberis, rectissime tu quidem institues vitam tuam, si timor Domini, qui in illo fuit, æque in te erit, non deviabis a voluntate nostra, quæ ad gloriam tuam respicit et animæ salutem. Exhortamur ergo tuam serenitatem, atque eidem in remissionem peccatorum suorum injungimus, ut assumas eam cogitationem, quæ olim in patre tuo fuit, ut removeatur statutum illud, si statutum dici meretur, per quod impediuntur collationes nostræ de beneficiis regni. Hoc honestum est, hoc debitum, hoc ipso jure præceptum, hoc ad laudem et gloriam tuam et regni spectat, hoc ad animarum salutem ; miramur enim, ut cætera omittamus, quomodo saltem viri docti et pastores aliorum non formidant juramenta per eos præstita et Ecclesiæ censuras, quæ sunt graves constitutæ contra servantem talia statuta, ac impedientes libertatem Ecclesiasticam et jura Apostolicæ Sedis, quibus ex rebus etiam interitus animarum sequatur necesse est. Nos ad hanc diem nihil super hac re tractavimus cum tua celsitudine multis de causis, sed maxime quia cupiebamus hæc in Concilio agi, nunc vero amplius differre non possumus, intendentes experiri an Sedes Apostolica sit suam auctoritatem in tuo regno recuperatura, saltem quoad beneficia reservata. Itaque velis notificare nobis tuam circa hoc intentionem, ut possimus, Deo duce, statuere quid simus acturi. Dat. Florentiæ X kal. Aprilis, anno V ». Præcipuos regios administros aliis litteris [1] excitavit Pontifex, ut consiliis suis regem ad redintegrandum Ecclesiasticum jus in conferendis sacerdotiis impellerent : « Quo major est », inquit, « in vos amor noster, tanto magis cupimus, ut satisfaciatis amori nostro, et solvamini a vinculis, quibus estis adstricti, ad salvandas animas vestras. Nos quidem, ut Deus novit, nullum commodum, nulla utilitas ad hoc movet, sed honor noster et dignitas Sedis Apostolicæ, quam in solo regno Angliæ conculcari non solum in ipsius Sedis contemptum redundat, sed in dedecus vestrum et regni totius. Studeatis ergo dare operam, ut hæc tollantur, etc. » Denique prætereundum non est, de Henrico Angliæ rege mentionem fieri in litteris, quas Eugenius hoc anno ad Castellæ regem dedit [2], in quibus flagitanti Hispano, ut Alfonsus Carillus, qui nondum annos ad gerendam episcopalem dignitatem præscriptos a jure attigerat, Seguntinæ Ecclesiæ præficeretur, hæc respondit Pontifex [3] :

« Eugenius, etc. Obstat ætas illius, obstat exemplum, ad quod alii invitarentur, obstant decreta Concilii Constantiensis, obstant alia quamplura, quæ longum esset referre, ut quodammodo nobis fiat impossibile facere quod velis, nisi omnino vellemus honorem nostrum et conscientiam conculcare, quod neque tu velle debes, neque nos decet facere. Charissimus in Christo filius noster Henricus rex Angliæ illustris institit et oratoribus et litteris, jam est annus, pro quodam minoris ætatis de sanguine regio sibi in certo gradu conjuncto, ut promoveretur ad Ecclesiam cathedralem, neque id obtinuit usque ad præsens, cum ei non deessent nisi tres anni, etc. Datum Florentiæ, etc. X kal. Aprilis anno V ». Erat Alfonsus nepos Alphonsi cardinalis S. Eustachii, qui Avenionensem principatum Basileensium factionem secutus, turbaverat, repulsam vero vindictæ loco non accipiendam monuit Castellæ regem Eugenius [4] sic inquiens : « Non sumus memores, charissime fili, injuriarum quas nobis et Ecclesiæ dictus cardinalis Avinione et in Concilio intulit notas tibi : remisimus sibi omnia, ut etiam sibi remittat Ille, qui omnium miseretur ».

[1] Lib. brev. p. 89. et in Ms. Alex. VII. p. 14. — [2] Lib. brev. p. 142. — [3] Id. ibid. — [4] Ibid. p. 138.

EUGENII IV ANNUS 6. — CHRISTI 1436.

1. *Basileenses auctoritatem Pontificiam opprimere meditati plura sibi arrogant.* — Anno a Virgineo partu trigesimo sexto supra millesimum quadringentesimum, indictione quartadecima, celebrata est Basileæ vigesima tertia sessio [1] VIII kal. Aprilis, in qua præsules perinde ac si Pontificium interregnum immineret, plura in comitiis peragenda imperarunt, tum quid novus designatus Pontifex spondere, quid præstare vel a quibus se continere deberet, eaque re illum sibi subjicere et ipsius auctoritatem elidere conati sunt, ut visuri sumus in apologetico libello in eos edito, quem paulo post afferemus : definivere etiam in eadem sessione, quot cardinales esse deberent, ac plura in ipsis in sacrum senatum legendis servanda decrevere. Ex quibus perspicuum est novarum rerum auctores non Ecclesiasticæ disciplinæ perficiendæ, sed tantæ dignitatis adipiscendæ cupidine flagrasse, ut in eadem apologia objicitur, ubi etiam demonstratur ipsos perperam molitos jus Pontificium in reservandis sacerdotiis abrogare.

In sessione XXIV, VIII kal. Maii de Græcis in Romanæ Ecclesiæ sinum traducendis agitatum est. Extracta vero res in annum proximum, ac promissa Græcis facta rata habita sunt : tum de fide publica Palæologo aliisque septingentis viris Græcis data syngrapha, additaque sponsio, etiam si optatæ Ecclesiarum conjunctionis exitus votis non responderet, sumptus ipsis traditos non repetitum iri. Pro quibus comparandis Basileenses, nulla accepta a Pontifice potestate, amplissimam noxarum veniam iis elargiti sunt, qui stipem erogassent : quo facto perperam sibi eam arrogarunt [1] auctoritatem, quam suo tantum vicario Christus contulit, præsertim cum jam biennio ante id agitatum esset, et in frequentissimo cœtu post multas concertationes sancitum esset [2] non audendum videri. Tradunt autem Patritiana Acta, editum id decretum a factiosis, adversantibus Sedis Apostolicæ legatis, ac decem tantum episcopos et tredecim abbates interfuisse, quos quidem in ea re non Synodum Œcumenicam, sed Fraticellorum conciliabulum retulisse (quod universitate potestatis vel multitudinis carerent) quivis facile colliget, cumque ex temerario hujusmodi facinore invidiam contraxissent, ad illud colorandum, Apologeticum libellum [3] texuerunt (1).

[1] Acta Basil. Conc. sess. XXIII.

[1] Eug. in lib. Apol. Ms. Ext. apud Nicol. card. Arag. in Arch. bibl. Vat. Ms. sign. lit. E. p. 255. et in alio sign. lit. C. p. 149, et Ms. Alex. VII. p. 144. — [2] Ibid. — [3] Ext. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 116.

(1) Rerum toto hoc anno in Concilio gestarum narrationem copiosam dedit annalista ex libello Apologetico, quem Eugenius mandari in publicam lucem jussit. Huic vicissim alterum plane oppositum dederunt Basileenses, quo Eugenii in Concilium gesta persequuntur atque perstringunt. Harum accusationum summa capita sunt. I. De causis sententia Synodali jam peractis, iterum cognoscit. II. Pendentes adhuc coram judice a Synodo assignato causas ad se advocat. III. Concilii decretum quo reservationes beneficiorum, annatæ, etc., abolentur, negligit. Denique gestis ejus omnibus in Concilium commemoratis, Patres Eugenio denuntiant ut intra dies XXV ea revocet, quæ adversus Concilium attentavit. Profiteatur etiam omnia se admittere quæ de jure Concilii in reformandis capite et membris Concilium Constantiense definivit. Juridica hæc Patrum admonitio legitur apud Martene col. 931. Solemnis etiam decreta est ad Pontificem legatio, commissa archiepiscopis Arelatensi, et Lugdunensi ac Lubecensi episcopo, quibus in cœtu Patrum die XX Januarii hujus anni injunctum, ut quantocius sese ad Pontificem conferentes ea exponerent, quæ Concilium ab illo toleravit (ut ipsi quidem aiunt), inique ; quanta vicissim in Pontificem moderate egerint Patres crebris illius legationibus rogantes, ut Concilii decreta tandem admitteret. Denuntiarent proinde se non ultra XXV dies toleraturos, quare monerent, ut sibi consuleret. Hæc omnia scriptis tradita vulgavit Martene col. 928, eademque facile occasione libellus ille editus est cujus superius memini. Quæ si admiserimus, Basileensium libellum præcessisse oportet scriptum pro Eugenio libellum, quem annalista integrum hic recitat. Hunc enim anno isto vergente scriptum fuisse oportet ; cum a restitutione Concilii ab Eugenio facta annos duos et menses sex supputet. An vero legatio ista ad Pontificem reipsa venerit, vel novo aliquo casu incidente intermissa sit, ignorare me profiteor. Non venisse tamen suspicor, cum Lubecensis episcopus qui unus erat ex legatis, hoc ipso anno legatus a Concilio in Bavariam missus fuerit, ut Henrici et Ludovici ducum Bavariæ dissidia componeret, teste Andrea Ratisponensi in Chronico, qui addit legatorum opera in diæta Ratisponensi mense Julio celebrata de induciis inter principes illos convenisse.

Ad libellum tamen Eugenii quod attinet, alterum pro se objecisse Basileenses certum est, quem recitat Labbe in Appendice inter Epistolas Synodales num. 8, cui adscriptus est annus MCDXXXVII, dies vero XIV kal. Novembris. MANSI.

2. *Libellus Apologeticus pro Eugenio.* — At Eugenius, cum ipsos in flagitium convellendæ monarchiæ a Christo institutæ præcipites ferri animadverteret, ex cardinalium consilio ad reges et principes, quos maxime illi colebant, decrevit internuntios, ut temere gesta a Basileensibus factiosis in oculis omnium gentium constituerent ex subjecta libelli formula : « In hoc libello continentur fere omnia, quæ in Concilio Basileensi ex quo inchoatum est, usque ad kal. Junii MCDXXXVI, attentata sunt contra dominum Eugenium papam IV, et contra decreta sanctorum Patrum et contra laudabiles consuetudines aliorum Conciliorum sanctorum.

« Post benedictionem et litterarum credentialium præsentationem dicere pro exordio S. Romanam Ecclesiam Romanosque Pontifices hoc semper de more gessisse, ut quoties aliqua gravi persecutione laborarunt, ad reges et principes fidei Christianæ et ejusdem sanctæ Sedis præcipuos defensores recurrere ; hoc namque jure divino pariter et humano receptum est, et exemplis plurimis comprobatum, si testes temporum et historias Romanorum Pontificum gesta repetamus. Hinc est, quod cum in Dei Ecclesiæ et sub specie pietatis, cum magno tamen periculo populi Christiani, dissidium et scandalum quoddam cunctis inauditum sæculis sit exortum, ne per dissimulationem aut nimiam patientiam, quæ negligentia potius dici posset, res in deterius vergant, imploraret sanctissimus dominus noster sacrumque collegium reverendissimorum dominorum cardinalium S. R. E. auxilium et favorem ab ipsis regibus et principibus, quorum præcipue officium et Ecclesiam defendere a persecutoribus et ab opprimentibus eam liberare, testante Isidoro, qui dicit : « Sæpe « per regnum terrenum cœleste regnum profi- « cit, ut qui inter Ecclesiam positi contra fidem « et disciplinam agunt, rigore principum ter- « reantur et convertantur » ; hoc idem affirmante beatæ memoriæ Leone papa, dum inquit : « Res omnes taliter tutæ esse non possunt, « nisi quæ ad divinam confessionem pertinent, « et regia et sacerdotalis defendat auctoritas ».

« Dicere pro narratione quanta semper fuerit sincera et inconcussa mens sanctissimi domini nostri, ex quo assumptus fuit ad apicem summi Apostolatus circa augmentum Catholicæ fidei, pacem populi Christiani et circa ea, quæ officium sibi a Deo creditum concernunt, quod omnes non modo reges et principes noverunt, sed omnis populus id reipsa diutissime comprobavit. Cum enim sua Sanctitas primum extitit assumpta, nihil sibi magis curæ fuit, quam ut pax inter Christianos principes haberetur, pro qua consequenda nullis parcens sumptibus, ad plures mundi plagas legatos de latere et oratores suos destinavit, fecitque quantum ad officium boni et vigilantis pastoris potuit pertinere, ut omne dissidium e medio Catholicorum principum tolleretur, nec in aliquibus, Deo miserante, opera et diligentia suæ Sanctitatis frustra impensa sunt præcipue in Christianissimo illo regno Franciæ, in quo post tot bella et plagas, quibus annis fere triginta regnum illud afflictum et pæne desolatum extitit, nunc pace reformata per suæ Sanctitatis diligentiam singularem, viget summa pax et secura tranquillitas.

« Fecit etiam Sanctitas sua omni diligentia et studio, ut damnata illa periculosa Bohemica hæresis, quæ pæne totam Germaniam invaserat, exstingueretur, nihilque prætermisit de necessariis, ut pestis illa ex Christiana republica eliminaretur, legatum Apostolicum ibi tenendo continue, qui velut obex et paries armatus illi errori se opponeret, factumque est, Dei misericordia magis quam hominum opera, ut defer- buerit magna ex parte hæreticorum illorum furor et inaudita credulitas. Quantum etiam sua Sanctitas laboraverit pro reformatione cleri et populi Christiani, nemo est qui ignoret : nam, cum a principio assumptionis suæ instaret tempus propter hæc præcipue celebrandi Concilii, possetque sua Beatitudo unico verbo se ab illius celebratione si voluisset, absolvere, ipse ait tale aliquo modo sapiens aut cogitans, continuo mandavit Concilium in Basilea celebrari ; sed cum præsentia suæ Beatitudinis a pluribus desideraretur, videreturque admodum necessaria, ipseque beatissimus Pontifex in Basilea commode interesse non posset, et pauci admodum ibi tunc convenerint, qui ad res tam grandes conficiendas sufficerent, nec illuc etiam Græci, de quorum reductione agebatur, venire vellent, multis etiam ex causis tunc expressis, de consilio et consensu necnon subscriptione reverendissimorum dominorum cardinalium S. R. E. Concilium Basileense transtulit ad civitatem Bononiensem, confidens, Deo favente, per Concilium et conventionem Concilii cum sua Sanctitate in eodem loco posse quodcumque et quantumcumque arduum et pro Dei Ecclesia expediri.

« Sed cum placuisset multis Patribus, qui postea in Basilea convenerunt, ne inde Concilium transferretur, quamvis plurima suaderent, ut Concilium illud in Bononia continuari deberet, sua Beatitudo multorum principum devicta precibus, et sperans, uti tunc promittebatur suæ Sanctitati a Patribus illis, quod ibi talia fierent, per quæ exaltaretur Catholica fides, pax daretur populo Christiano, moresque reformarentur in clero ex integro, Concilium in Basilea restauravit, præsidentes suos destinavit, et prælatos in notabili copia misit, astititque congregationi illi, quantum in sua Sanctitate fuit, ex quo plerique reges et principes, et in primis serenissimus dominus imperator multa bona ex

illa reintegratione provenire sperantes suæ Sanctitati gratias egerunt, promiseruntque non passuros, ut quidquam deinceps contra dignitatem et honorem Apostolicæ Sedis et personæ suæ attentarent in postremum, veluti hæc omnia publicis Documentis et testibus pæne innumeris probari possunt. Quinimo Concilium ipsum, si sua Beatitudo congregationem illam Basileensem redintegrare dignaretur, promisit in hæc verba, ut XXIV actione colligitur : « Quod si fe-« cerit sua Sanctitas, nemo erit nostrum qui « pedes ejus, ut B. Petri non osculetur, quem « ut vicarium Christi non honoret, erit Concilii « caput, omnes ad eum respicient, omnes ei « complacere, obsequi, et, quantum cum Deo « poterunt, deservire curabunt. Offerimus etiam « quidquid dici aut excogitari potest, nos fide-« lissime facturos quantum cum Deo fieri pote-« rit pro omni honore et statu tam suæ Sancti-« tatis, quam omnium suorum ».

3. « Verum multo aliter, quam Ecclesiæ Dei aut populo Christiano expediret, vel S. D. N. crederet aut desideraret, aut quod tam solemniter promissa continerent, evenit : nam, cum mos sacrorum generalium Conciliorum a sanctis Patribus ab ipso initio nascentis Ecclesiæ fuerit, stantes unitate capitis in Ecclesia, honorifice et cum reverentia recipere præsidentes Apostolicæ Sedis, velut caput Concilii et papam repræsentantes, ut ex eorum decreto spoponderant, et sine quorum consensu nil auctoritative stabilitur aut diffinitur, præsidentes S. D. N. non velut caput Ecclesiæ repræsentantes, ut ex eorum decreto spoponderunt et de jure tenebantur, sed quasi potius privatæ cujusdam personæ procuratores aut oratores, multis interjectis difficultatibus, et post aliquos menses, ex quo Basileense Concilium per suam Sanctitatem instauratum est, omni prorsus ab eis abdicata jurisdictione et potestate coactiva solita per tales in Conciliis exerceri, et non aliter recipere decreverunt, quam præsidentiam pro solo nomine et (sicut præmittitur) ligatam. Præsidentes ipsi, ne ex eorum contradictione scandalo, quod nuper sedatum fuerat, operam dedisse dicerentur, acceptare constituerunt, præmissa tamen solemni protestatione ad partem, quod pro solo majori vitando scandalo, alias non acceptaturi, nec per talem acceptationem præjudicium aliquod sanctæ Apostolicæ Sedi intendentes inferri, hujusmodi præsidentiam acceptabant, sperantes, si ad actus Concilii, a quibus usque tunc erant exclusi, penitus admitterentur, posse cum tempore, quæ mala inchoata fuerant reparare, ante quorum tamen admissionem quasi multa super admissione prædicta initæ sunt disputationes inutiles, et Ecclesiæ potius periculosæ quam fidelibus profuturæ, et quæ ad duos prope menses omnes pæne majores Concilii tenuerunt occupatos in quibus concludere videbantur, Romanum Pontificem eum locum in generalibus Conciliis obtinere non debere, quem in omnibus retro Conciliis, stante unitate Ecclesiæ in uno capite ministeriali, a sanctis Patribus celebratis, semper tenuit per se aut per ejus præsidentes vel nuntios, quasi per hoc inferre volentes, papam Christi vicarium in generalibus Conciliis caput non esse, sed absque eo generalia Concilia celebrari posse aut ejus nuntiis, eaque sibi caput posse constituere, prout etiam ipsi multo tempore observarunt, constituendo sibi præsidentem et caput, quod non est tam erroneum quam periculosum et piarum aurium offensivum, necnon ab omni observatione et doctrina sanctorum Patrum alienum. Quinimo in admissione ipsorum præsidentium periculosum quoddam addiderunt, videlicet quod, lectis in congregatione generali his, quæ conclusa sunt per deputationes, primus inter præsidentes ibidem præsentes, etiam aliis vel alio ex eis absentibus, concludat juxta ordinationes Concilii, quod si nolit et ipse, alius de præsidentibus ibidem præsentibus facere, tunc proximior prælatus subsequens in ordine consedendi concludat, et ipso nolente alius successive faciat, et si nullus de præsidentibus veniat ad congregationem, vel ad sessionem generalem, tum primus prælatus, ut præmittitur, pro illo die faciat officium præsidentis. Ecce quomodo stantibus præsidentibus Apostolicis in Concilio alios in vim legis sibi in caput et in præsidentes constituunt. Ex qua etiam lege, vel decreto aliquando secutum est, ut etiam contradicentibus omnibus præsidentibus Apostolicis, prælatus quidem in materia satis scandalosa præsumpsit concludere, imo et inferior quidam in materia valde ardua, dum nec præsidentes Apostolici, nec prælatus aliquis concludere vellet, congregatione plena conclusit. Ex hoc facile intelligi potest, quomodo juxta eorum promissa et sanctorum Patrum decreta Romanum Pontificem habuerunt pro capite Concilii, et in quanto discrimine ex talibus ordinationibus in vim decreti publicatis posuerunt tam ardua, quæ de sui natura valde mature veniunt in generalibus Conciliis ventilanda et concludenda.

« Innovarunt præterea duo decreta quondam Constantiensis Concilii, illa extra terminos suos et ad alios casus, quam fuerat constituentium intentio, extendendo, in magnum periculum monarchiæ Ecclesiasticæ et præjudicium sanctæ Apostolicæ Sedis ; prætendentes ipsi non a Romana Ecclesia, prout omnes Catholici doctores profitentur et docent, ipsa generalia Concilia habere robur et potestatem, postquam fuerunt Apostolica auctoritate congregata, et per hoc quasi denegantes Concilia generalia non suscipere auctoritatem et fundamentum a Christi vicario, quod nemo unquam fidelis et doctus dicere præsumpsit, per hoc etiam inferentes primo expresse declarare, quod Romanus Pon-

tifex, ut prælatus quilibet, obedire tenetur et decretis, ordinationibus et mandatis Concilii, et subjici debere condignæ pœnitentiæ si contra fecerit, quod nihil aliud est, quam potestatem summi Pontificis Christique vicarii in terris totaliter annihilare et supremam potestatem ipsi a Christo datam in manibus multitudinis ponere, quod est non tam erroneum, quam etiam ab omni doctrina sanctorum Patrum totaliter alienum, imo toto statu Catholicorum principum valde perniciosum, quoniam pari modo possent eorum populi, si congregarentur, supra eos prætendere potestatem, et sic episcoporum statum et politiam Christianam evertere, quod minime est dicendum aut tolerandum.

4. « Fecerunt etiam decretum quoddam de annatis auferendis a Romano Pontifice et a sacro collegio dominorum cardinalium, necnon a prælatis cæteris, in grave præjudicium et depressionem Apostolicæ Sedis, et aliarum Ecclesiarum, cum enim a tanto tempore, de cujus contrario non est memoria, et per multa retro sæcula summus Pontifex et reverendissimi domini sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales pro decentia status ipsorum et necessitatibus Romanæ Ecclesiæ incumbentibus supportandis, in signum quoque supremæ præeminentiæ Romanæ Ecclesiæ ad cæteras omnes, quas ipsa Romana Sedes fundavit, et supra quas ipsa Domini voce primatum obtinet, in pacifica fuerit possessione de levandis annatis, nec unquam a sanctis Patribus, vel ab aliis Conciliis inventus fuerit melior aut aptior modus et minus gravans Ecclesias, quam annatarum, utpote quæ nunquam fuerint per aliquod Concilium revocatæ, imo potius in generali Viennensi et Constantiensi Concilio susceptæ, servatque etiam usque in hodiernum diem ritum hunc in sua obedientia Orientalis Ecclesia, in illis in quibus adhuc dominatur ; hi nihilominus de Basilea absque eo quod S. D. N. et sacrum collegium et dominorum cardinalium fuerint vocati et avisati, cum de tanto eorum ageretur præjudicio, quantum in eis fuit, per viam valituræ perpetuæ legis et decreti in generali congregatione, et postmodum in publica sessione annatas hujusmodi abstulerunt, in grave præjudicium et enervationem Apostolicæ Sedis et prælatorum omnium, contradicentibus eis et protestantibus non solum præsidentibus Apostolicis in eadem generali congregatione, et annulantibus actum, quantum in eis fuit, sed aliis multis prælatis et procuratoribus prælatorum, qui aderant, et de quorum agebatur interesse, et non modico præjudicio. Ita cardinales etiam S. R. E. et cæteri curiales Romanæ curiæ, officiales quoque plerique, etiam prælati virique insignes in curia Romana degentes, cum hujusmodi decreti notitia ad eos pervenit, in præsentia S. D. N. publice sunt protestati et reclamaverunt, petieruntque per suam Beatitudinem opportunum remedium adhiberi, affirmantes, quod si decretum hujusmodi tam præcipitanter factum, debebat observari , compellebantur relinquere Sedem Apostolicam et ejus servitia, et alibi se conferre ubi statum et vitam eorum cum honestate ducere possent, compellebanturque etiam nonnulli prælati eorum Ecclesias deserere, quorum aliquæ in annatarum solutione et sigillis fundatæ sunt. Nec est omittendum, quod cum illi de Basilea promisissent sufficienter providere papæ et cardinalibus et prælatis, qui de decreto illo plurimum lædebantur, pluries per præsidentes Apostolicos et oratores suæ Sanctitatis requisiti de hac provisione facienda, promisso nunquam satisfacere curaverunt, nec efficaciter curant etiam de præsenti. Imo, cum ante hujusmodi decreti publicationem præsidentes Apostolici offerrent quod, si qui fiebant abusus in exigendo illas annatas, se operam daturos cum effectu, ut illi tollerentur, et id satis sufficere pro reformatione, et in eam sententiam sanior pars optimatum Concilii conveniret, ipsi, omnibus his spretis, quod primo magno detrimento cœperant, opere compleverunt. In qua re est considerandum, quod pro solo odio aut Apostolicæ Sedis vel sedentis in ea, et cum magno detrimento et periculo status Ecclesiæ hoc attentatum est : nam cum tunc S. D. N. toto fere Ecclesiæ patrimonio esset spoliatus, et a propria Sede fugatus, in alienis terris et castellis moram trahere compulsus, et per quos et per opera quorum jam mundus intelligit, nec suæ Sanctitati et Romanæ Ecclesiæ aliud præsidium, quam annatarum hujusmodi remansisset, ut omni penitus auxilio destitueretur de facto et, quantum in eis fuit, hoc præsidio suam Sanctitatem et sacrum collegium spoliarunt, et per quamdam quasi circumventionem hoc a Concilio extorserunt ; plerique namque boni et timorati viri, sperantes juxta promissa sufficientem provisionem debere fieri, in illud decretum consenserunt. Cujus etiam omnis decreti partes si quis scrutari et ponderare volet, inveniet profecto multa intolerabilia, et quæ necessitati seu conditioni instantis temporis nequaquam conveniebant. Illi tamen de Basilea legem, quam in aliis tulerunt minime servantes, sed contra ejusmet statuta venientes, quotidie annatas levant et exigunt, et cum his, quibus vel a S. D. N., vel ab eis beneficia collata sunt, componunt diversimode, et novo quodam ingenio undique sibi pecunias conflare contendunt.

« Aliud quoque universali Ecclesiæ et toti populo Christiano non minus periculosum quam perniciosum attentaverunt : nam, cum omnia jura divina et humana disponant multa fieri circa electionem summi Pontificis in faciliorem et expeditiorem exitum ipsius electionis propter periculum, quod imminet in longa vacatione

Apostolicæ Sedis, et propter solam eam solemnitas illa, quæ in cæteris inferioribus Ecclesiis a jure est introducta, in hac sit pro majori parte remissa, ipsi electionem Romani Pontificis cum nonnullis modificationibus et conditionibus, novis etiam adinventionibus, et inusitatis juramentis tam per cardinales, quam per papam præstandis valde difficultarunt, et ad quamdam quodammodo impossibilitatem redegerunt, et præcipue in vim legis statuerunt, juramentum quoddam præstare debere, in quo inter cætera continetur, quod Romano Pontifici electo non prius obedirent, quam ipse in summum Pontificem electus juret juxta quamdam inauditam formam, quæ recte consideranti schismatis potius est inductiva quam pacis ; volunt enim papam, postquam electus fuerit a duabus partibus cardinalium, emittere et dare debere consensum electioni de se factæ per modum pollicitationis, juramenti et professionis cujusdam.

« In qua forma juramenti post professionem, quam fecit de servando fidem et ritum sacramentorum juxta traditionem sanctorum octo Conciliorum, quibus addunt Lugdunense, Viennense, Constantiense et Basileense Concilia, jurat prosequi celebrationem Conciliorum generalium, et confirmationem electionum juxta decreta Basileensis Concilii, quod certe est inauditum, periculosum, contra omnia decreta sanctorum Patrum de electione summorum Pontificum loquentia, quæ disponunt, quod electus a duabus partibus cardinalium absque contradictione quacumque sit papa, præsupponendo in eo fidei fundamentum ; repugnaret enim, quod esset Christianæ fidei caput, et non esset fidelis, ideo recte quidem sancti Patres a summis Pontificibus non pollicitationes et juramenta, sed professionem tantum fidei exegerunt. Ita beatus Gregorius se quatuor Concilia generalia Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum et Chalcedonense sicut quatuor Evangelia profitetur venerari et suscipere. Ita etiam ex professione Romani Pontificis colligitur, quæ in decretis canonicata est, in quibus illa sancta Concilia Romanus Pontifex in his, quæ sunt fidei, profitetur. Modificant etiam summi Pontificis electionem in eo, quod volunt eligentes Pontificem non posse nominare nisi tres, et quod etiam, si tantum duos nominarent, quod unus sit de extra collegium dominorum cardinalium, et quod non possit nisi unum scrutinium in die celebrari, et quod non possit fieri accessus nisi post sex scrutinia, et multa alia novitatis plena et contra laudabilem consuetudinem hactenus observatam in electione summi Pontificis, et in impedimentum facilioris exitus et expeditionis ipsius electionis. Nam, ut alia omittamus, ex prædictis, quæ necessitas incumbit, ut nominatis duobus unus haberet esse de extra collegium ; omnia enim jura clamant non tantum in electione Romani Pontificis, sed in Ecclesiis inferioribus, quod si de gremio Ecclesiæ dignus reperitur, de Ecclesia assumi debeat, specialius tamen id servari convenit, et specialius id de jure cavetur, quod sacro collegio, Sede vacante, Romanus Pontifex assumi debeat. Ita sexta Synodus statuit. Hoc ipsum ex Stephani papæ Concilio colligitur, dum dicitur : Oportebat, ut hæc sacrosancta domina nostra Romana Ecclesia, juxta quod a B. Petro et ejus successoribus institutum est, rite ordinaretur et in Apostolatus culmen unus de cardinalibus presbyteris aut diaconibus consecraretur.

5. « Nec est illud etiam prætereundum, quod præ cæteris est periculosum ; quoniam statuerunt, quod hoc tempore, vacante Sede Apostolica, electio habeat fieri in Basilea et in loco Concilii et non nisi post duos menses a die vacationis. In qua re est diligenter advertendum, quod istud est adducere apertum schisma in Ecclesia, pro quo tollendo in Concilio Constantiensi totus Christianorum principum cœtus desudavit, quoniam reverendissimi domini cardinales quorum est præcipuum munus, Sede vacante, providere de Pontifice, ne per longam vacationem Romana Ecclesia, imo tota Christianitas patiatur incommoda, ubi occurrat papæ mors, statim compellentur eligere et Ecclesiæ pastore viduatæ providere ; nec volent aut commode poterunt ire Basileam : ille vero de Basilea suo decreto innitentes talem in summum Pontificem electum forte non acceptabunt, nec pro papa habebunt, juxta ordinationem eorum ad aliam electionem procedent, et sic statim inducetur schisma. Non est præterea ratio aliqua vel necessitas, ut Basileæ aut in loco Concilii eligatur papa, nam juxta canonicas sanctiones electio Romani Pontificis habet celebrari in civitate vel diœcesi, si locus est tutus, ubi papa moritur. Item etiam si servare vellent cardinales illud decretum de duobus mensibus, esset valde periculosum post longam vacationem, primo duorum mensium, secundario tanti temporis quanti duraret tractatus electionis, qui aliquando duravit anno vel annis, cardinalibus in conclavi ad invicem non valentibus in unam personam convenire. Cur autem decretum illud factum fuerit, non est admodum difficile cognoscere, quoniam de ambitionis potius, quam charitatis fomite processit. Esset etiam valde perniciosum electionem supremi in Ecclesia principis tantæ multitudini committere. Hoc tamen decretum nec per S. D. N., nec per sacrum collegium unquam fuit receptum vel approbatum, est tamen ex prædictis causis omnino tollendum.

« Statuerunt præterea de numero et qualitate cardinalium, captivantes quoad hoc libertatem S. D. N. et sacri collegii, et dividentes orbis nationes, et Christi tunicam partientes : cum tamen apud Deum non sit personarum acceptatio,

nec sit distinctio Judæi et Greci, fueritque semper in potestate Romani Pontificis de consilio fratrum suorum eligere ad latus suum viros, quos putavit expertos et Ecclesiæ profuturos, et quos judicavit expedire pro tempore et publicæ rei Christianæ, quod quidem decretum velut Romanæ Ecclesiæ perniciosum ipse Romanus Pontifex et sacrum collegium nunquam acceptaverunt.

« Voluerunt etiam illi de Basilea, et hoc decreto firmarunt, Romanum Pontificem, pendente Concilio, nunquam cardinales posse alibi creare, quam in loco Concilii, quod magnam continet impietatem, nec ullam faciem honestatis habet, cum nulla sit ratio, quæ arctare debeat summum Pontificem ut, si velit, Ecclesiæ Romanæ providere de cardinalibus, urgente utilitate et necessitate suadente, habeat cum toto collegio et Romana curia se transferre Basileam, et cum etiam hoc servare nil aliud foret, quam statum Ecclesiasticum et Ecclesiæ monarchiam involvere in apertis periculis, et pæne ad exitum deducere. Quæ omnia quis dubitat de ambitionis et odii radice processisse, satagentibus nonnullis, qui quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi quærunt, gradum illum prope supremum honoris conscendere hac via, quem non alia posse attingere credebant? Claudentes etiam per hoc viam S. D. N. defensioni suæ, ut ita sublata defensione sua Beatitudo compelleretur omnibus, quæ ipsi vellent, parere, in qua re illud etiam præcipuum est detestandum, quod tam leviter et uno pæne momento conati sunt evertere, quæ a sanctis Patribus per tot retro sæcula edita et inconcusse servata fuerunt, sub specie pietatis et supremæ quam sibi fingunt potestatis, conantes etiam omnem dignitatem, honorem et superioritatem ab Apostolica et Romana Ecclesia auferre, et in se convertere.

6. « Illud etiam est non minori admiratione perspiciendum, quod Clementinam *litteris de proba*, quam in generali Concilio Viennensi longe celebriori, quam sit hoc Basileense, edidit Clemens justissimus Pontifex et in Dei Ecclesia celebratus, tollere conati sunt, supremum Ecclesiæ principem, cui jura omnia divina pariter et humana et omne semper sæculum detulerunt, de mendacio calumniari satagentes, et quod verbis suis et facto suo non sit habenda fides, quod est certe absurdum, præsumptuosum et calumnia plenum, cum caput fidei et religionis nostræ, quod non puri hominis sed Dei, quem impossibile est mentiri, vicem gerit in terris, non præsumatur, saltem de facto suo proprio, velle vel consuevisse mentiri, cum etiam cæteris regibus et principibus de facto suo credatur,

« Abstulerunt præterea a Romano Pontifice speciales reservationes, quibus aliquando necesse est summum Pontificem uti pro tempore; nec possit, quod Deus sui vicarii relinquit arbitrio, hominum statutis aut legibus claudi; nam reipublicæ non expediret, ut moderatio legum omnium, quam *Epicheiam* morales nominarunt, non esse penes supremum principem, quamvis etiam humanæ reservationes sint contra ejus commune : cum enim plura sint negotia, quam vocabula, et lex non valeat omnes casus comprehendere, dedit Deus legem animatam in terris, non multitudinem, aut collegium, vel universitatem, sed maximum videlicet omnium principem Romanum Pontificem Christi vicarium et Petri successorem, qui haberet pro exigentia et qualitate gerendorum, non alieno arbitrio, sed suo, leges interpretari, moderari, declarare et tollere, si sit opus. Quomodo ergo ii Patres, qui sunt Basileæ congregati existimant posse supremum Ecclesiæ principem legibus ipsorum insuetis et sacris canonibus adversantibus ligare, imo ipsum omni potestate denudare, ita ut pro solo nomine et veluti signum quoddam in Apostolico throno sedere velle videantur?

« Postmodum ne aliquid deesset, unde materia querelæ daretur et scandali, præsumpserunt absque auctoritate vel licentia Apostolicæ Sedis plenarias indulgentias dare, in qua re, cum multi graves et notabiles prælati etiam viri in divino et humano jure doctissimi plerique timorati, conscientiosi et scandalum ex hoc in Ecclesia provenire dubitantes, se opposuissent per duos annos cum dimidio, et inter majores Concilii post multas publicas disputationes habitas in loco deputationis pacis aliquando fuisset obtentum hoc minime per Concilium fieri convenire, sed exercitium clavium et dandi plenarias indulgentias esse penes supremum Ecclesiæ principem Romanum Pontificem, nihilominus postmodum a multitudine vocum inferiorum, qui pro causis potius privatis, quam pro republica sunt in Concilio, obtentum est indulgentias illas plenarias per orbem universum publicari debere in grave præjudicium, ne dicamus contemptum Apostolicæ Sedis, cujus est maxime proprium illas dare, et in laqueum et periculum fidelium animarum, laicis quamplurimis detestantibus et admirantibus hoc per multitudinem præsumi, quod in signum supremæ potestatis est soli summo Pontifici reservatum in quarum publicatione, si quis recte velit animadvertere, inveniet hoc potius ex radice avaritiæ quam charitatis, et pro solo scandalo suscitando processisse.

« Illud summe advertendum est, et ad quos omnis principum consideratio se convertere debet, quod ii, qui Basileæ sunt, omnia administrant et faciunt tam in spiritualibus quam in temporalibus quæ spectant et pertinent ad exercitium supremi in Ecclesia principis, quoniam minores causas agunt, de causis confirmationis

cognoscunt, postulationes quæ soli gratiæ nituntur, et quas solus papa consuevit admittere vel rejicere, non solum in Concilio recipiunt, imo eas contra provisiones Apostolicæ Sedis admittunt, et provisiones per papam factas multas decernunt; de canonizationibus sanctorum cognoscunt, beneficia et officia, commendas etiam cathedralium Ecclesiarum conservatorias ad tempus et in perpetuum dant, pensiones super beneficiis imponunt, confessionalia concedunt more Romanæ curiæ, ab omnibus peccatis absolvunt non semel tantum, sed pluries circa easdem personas; dant indulgentias in fine sermonis et missæ auctoritate universalis Ecclesiæ, faciunt doctores in omni facultate nullo vel modico examine prævio, cum illegitimis dispensant ad ordines, dignitates et hæreditates, plerisque pallium conferunt, episcopos consecrari præcipiunt, ordines etiam extra tempora dari mandant, cum irregularibus et omnibus pæne criminibus irretitis dispensant, actiones more principis suspendunt, in gradibus a jure prohibitis dispensant ita faciliter, ut repertum sit dispensatum esse per unum prætatum in secundo gradu consanguinitatis, auctoritate, ut dicebatur, Concilii, per quam dispensationem pretio, ut non dubitabatur, emptam patruus neptem sibi habuerit copulare. Quæ omnia nullum unquam generalium Conciliorum, etiam, illorum octo ab initio nascentis Ecclesiæ, facere præsumpsit, et hoc (non) est aliud, quam duo exercitia suprema, duo tribunatia et duo capita in Ecclesia militanti ponere velut monstrum, et sic apertissimum schisma fovere, pro quo de domo Dei eliminando non ante multos hos annos omnes fere Christiani principes mutto labore et sudore, necnon sanguine suo et suorum, annis fere quadraginta laborarunt.

7. « Inauditum quippe cunctis sæculis est hoc, quod cum principe unico Catholico, judicatoque capite religionis Christianæ, Concilium generale, a quo omnis norma justitiæ et exemplar, omnisque morum emendatio, summa item pax omnisque erroris eliminatio, etiam ipsa sui toties repetita professione procedere debent, cum tanto Ecclesiæ et populi Christiani scandalo contendat de pari, imo de majori potestate cum summo Pontifice, administrando quæ ad eum non pertinent, et pro quibus per peritiores totius orbis viros quotidie Concilium laceratur et vilipenditur, referente jam ex omni parte fama, universos Ecclesiastici ordinis viros perditos et male operantes, et qui in partibus vel in curia pro eorum demeritis punirentur, in Consilio Basileensi recipi et ad cumulandum tantum in deliciis haberi. Numquam ex hominum memoria vel in Annalibus majorum nostrorum simile genus schismatis aut scissuræ novit Ecclesia, dum enim in Sede Petri legitimus sedet administrator, et is etiam, quem Concilium ipsum habet et nominat indubitatum Romanum Pontificem, est in possessione administrandi, cur hoc est, quod ii Patres, qui sub nomine generalis Concilii Basileæ conveniunt, seque omnia in Spiritu sancto facere et operari profitentur, parem aut majorem præsumunt potestatem? Numquid mediator Dei et hominum homo Jesus Christus, cum mortem agere et suos corporali præsentia relinquere decrevit, multitudinem, et non potius vicarium, Petrum videlicet Apostolorum verticem [ita enim Dionysius et Cyrillus reliquique sancti doctores Ecclesiæ eum nominant] sibi elegit successorem? Cur monarchiam hanc, quam Deus suo ore instituit, ad populorum statum et ad democratiam deducere festinant? Numquid non vident apertum dissidium non solum in universali Ecclesia, sed fere in singulis omnibus, dum quem papa instituit, hi destituunt, et quem ligat, hi absolvunt, quem exaltat, hi deprimunt?

« Quid hoc aperto schismate, quod annis fere sex adhuc repullulat, Ecclesiæ aut Christi fidelibus populis et toti reipublicæ Christianæ periculosius esse potest? Quid opus erat ibidem congregatis ad hos scandalosos et insuetos actus procedere, et se de iis, quæ ad eos minime pertinebant, intromittere, jurisdictionem et auctoritatem summi Pontificis toto orbe venerandam, et in summa pace se habentem, Sede jam plena, ipso non præmonito aut requisito, impedire, imo totaliter auferre, et duo capita sub diversis tantum nominibus in Dei Ecclesia [quod omnium perniciosissimum est] constituere, fidem ipsam nostram lædentes et articulum illum unam, sanctam, Catholicam et Apostolicam Ecclesiam? Unde et si cætera omnia rite gesta fuissent, prout certe non sunt, hæc nequaquam Christiani principes simulare aut tolerare deberent : quinimo etiam ipso Romano Pontifice silentium agente, et hæc longa quadam patientia tolerante, ipsi Catholici principes pro zelo fidei Catholicæ succurrere tenentur. Ad prædictorum corroborationem dicere, eos etiam omnia officia ad instar Romanæ curiæ in Concilio constituisse, videlicet cancellariam, pœnitentiariam, cameram, auditorem, clericos et cæteros ejusdem officiales, auditores rotæ, registrum tam supplicationum quam Bullarum, cursores et servientes armorum, auditorem contradictarum, correctorem, scriptores abbreviatores, soldanum et cæteros omnes, quos Romana curia de longissima et approbata consuetudine habere et sibi constituere decrevit et consuevit. Item legatos de latere cum facultatibus per Sedem Apostolicam talibus dari solitis publicarunt et fecerunt, qui usi sunt cruce et aliis insigniis legatorum, monstruosum nescio quid præ se ferentes. Collectores per omnem fere orbem constituerunt, qui pecunias cameræ et sacri collegii, census quoque et regalia ad Romanam Ecclesiam per-

tinentia exegerunt, impediveruntque quominus Apostolici collectores exigerent, imo eos, et qui eis non solvebant, excommunicarunt, dantes plene operam, ut jam totus mundus sciret, Concilium cum papa non esse ligatum in uno pacis et charitatis vinculo, pro qua pace non rumpenda S. D. N. hæc omnia usque in diem hanc patitur. Decimas etiam et semidecimas imposuerunt, et licentiam dederunt nonnullis prælatis, ut subditis suis imponerent exactiones plurimas pro beneficiorum aut officiorum datione, et quod papam exigere non permittunt, ipsi sub alio titulo et colore exigunt. Prælatos ad Concilium non venientes pecunia quietant et mulctant, quod genus turpis quæstus nonnulli reges et principes in eorum temporali dominio hoc execrantes fieri omnino prohibuerant.

8. « Dicere præterea de causis tam Ecclesiasticis quam profanis, quæ indistincte in Concilio introducuntur, ita ut Concilium potius particularium causarum, quam generale dici aut appellari possit, cum enim quædam sint causæ, quæ de sui natura in Concilio veniant ventilandæ, actum fuit a principio Concilii, ut ex quinta colligitur sessione, quod darent præcognitores, qui haberent examinare, quæ causæ in Concilio introduci debebant, ne Patres, qui venerant et vacarent ad ea, propter quæ Concilium se profitebatur in Spiritu sancto congregatum, inutiliter occuparentur in causis, et dum hoc servatum extitit, paucæ admodum causæ in Concilio sunt agitatæ, sed cum cogitare cœperunt de perpetuatione Concilii, jam exolevit mos ille, siluit decreti illius dispositio, omnes passim causæ introductæ sunt, ut quoniam tædio jam affecti prælati præ nimia duratione Concilii recesserant, esset saltem multitudo, quæ Concilium cum aliqua colorata occupatione continuaret, unde nunc fit, ut omnis, qui in curia Romana sententiam contrariam reprobat, statim ad Concilium recurrat, et ut plurimum quod curia absolvit, qui in Concilio sunt condemnant. Adversus tres sententias conformes latas in curia restiterunt, nec permittunt de sententiis in Concilio latis in curia cognosci, at ipsi de sententiis latis in curia cognoscere volunt. Non patiuntur a sententiis privatorum in Concilio latis ad papam appellari, et constituentes se supremos judices, causas ad se advocant de Romana curia, et sic denegant supremum tribunal papam tenere in aliis causis, quam in causis fidei, quod est erroneum. Judices etiam præficiunt causis audiendis, qui sunt ignari judiciorum, et penitus inexperti, non examinati primo, ut fit in Romana curia, qui judices ignari juris communis et styli Romanæ curiæ inordinate procedunt, et futurum erit aliquando, ut omnis vel major pars sententiarum, quæ ibi feruntur revocentur ex eisdem actis in posterum.

« Fecerunt etiam illi Bullam plumbeam, quod nunquam extitit attentatum per aliquod generale Concilium, nisi forte Sede vacante, quod quidem novitatem quamdam sapit et præsumptionem : mos enim fuit quorumdam antiquorum generalium Conciliorum, quæ papa per suos præsidentes seu nuntios Apostolicos celebravit, ut omnia fere sub nomine præsidentium expedirentur, et eorum subscriptione et sigillo firmarentur, nec aliter, quæ decretabantur recipiebantur.

« Inauditum etiam est illud et contra universalis Ecclesiæ generalem observantiam et sanctorum Patrum traditionem, quod in missa non orant pro papa, scienter orationem illam, *Deus omnium fidelium*, omittentes, cum tamen Ecclesia nedum pro papa, sed pro Judæis et paganis mandet orationes fieri ; cum enim valde accurate præsidentes Apostolici sæpe quererentur, quod oratio illa omittebatur in missa, nunquam tamen illud emendare vel aures præbere voluerunt ; quæ res est magni contemptus, et perniciosi exempli, et per hoc, quod intus gerunt aperte demonstrant.

« Dicere præterea de inordinato modo procedendi in Concilio a quo omnis hæc turbatio magna ex parte nascitur, nam quemdam modum invenerunt, quem noviter ad Concilium venientes habent servare, quem incorporationem vocant : qui quidem magno astu et calliditate adinventus est, quoniam quædam juramenta et pollicitationes extorquentur, quæ monopolium potius et conjurationem sapiunt, quam Concilii libertatem, quod juramentum multi graves et conscientiosi viri, multi etiam principum oratores subire recusarunt : et admiserunt communiter et distincte omnes inferiores non graduatos, sed penitus ignaros, et qui habuerunt nedum vocem consultivam, sed definitivam et auctoritatem vocum, non ponderando zelum aut merita cuncta in eo Concilio acta et conclusa sunt et fiunt etiam de præsenti, ita ut frequentissime prælati omnes vel major pars et sanior fuerit in una sententia, reliqua vero etiam excedendo de modico in contrarium prævaluit a pluralitate vocum, qui modus est a jure improbatus, ut sapientibus vocatis, ab ignaris definiatur, quod a majori parte receptum est. Imo stante hac Concilii ordinatione, procedendum videlicet per deputationes, et prævaleat, quod obtineatur a majori parte conclusorum in tribus partibus, id est, deputationibus, eveniet et frequenter contingere potest, quod a majori et non saniori parte totius Concilii aliquid concludetur, quod est absurdum, quod sic deducitur. Pone, quod in Concilio Basileensi agatur de tollendis commendis a reverendissimis dominis cardinalibus, et ab aliis prælatis, prout nunc dicitur eos de Basilea abstulisse, et pone, quod in deputatione fidei, pacis, et reformatorii scrutatis vo-

tis singulorum de centum vocibus pro qualibet reperietur, quod quinquaginta una voces sint pro parte affirmativa, quod auferantur commendæ, et quadraginta novem pro negativa, quod non auferantur, et sic omnibus vocibus harum trium deputationum computatis, apparet quod centum quinquaginta tres voces sunt, quod non auferantur, et centum quadraginta septem quod remaneant, et sic a majoritate vocum trium deputationum juxta Concilii ordinationem opus est concludere, quod tollantur. Pone ergo, quod quarta deputatio de communibus, nemine discrepante, definiat commendas non esse tollendas, tunc licet omnibus quadringentis vocibus collectis in unum major pars vocum concludat, quod non tollantur, sunt enim centum quadraginta septem, tamen prævalet minor numerus vocum centum videlicet et quinquaginta trium, quanquam in tribus deputationibus prævaluit major pars, et sic juxta ordinationem Concilii rejecto illo quod a majori parte vocum totius Concilii receptum est, in generalique congregatione contendetur, quod a minori parte Concilii est diffinitum, et ita postmodum decretabitur, quod est satis inauditum, excedit enim pars major, quæ juxta dictam ordinationem succumbit, minorem partem, quæ prævalet et recipitur in nonaginta tribus vocibus, quod est mirandum et contra omnia jura. Sed quod etiam per hunc modum non concludatur a saniori parte, satis est verisimile, quoniam potest contingere, quod in numero de centum quadraginta octo sint viri longe majoris virtutis et sufficientiæ, quam in numero de centum quinquaginta tribus : non fuit iste modus generalium Conciliorum apud antiquos Patres, nec modus juris, quoniam ut plurimum in antiquis Conciliis soli prælati, qui suas diœceses repræsentabant, et majori lumine et gratia illustrantur et visitantur, quam hi, qui non sunt prælati et procuratores prælatorum vocem habebant definitivam, qui etiam subscribebant se, ut ex gestis antiquorum Conciliorum colligitur. In Concilio vero Constantiensi per quamdam tolerantiam, et ut citius veniretur ad exstirpationem antiquati schismatis, extitit permissum, ut procederetur per nationes, qui modus est longe tolerabilior, quam iste, quoniam quilibet in sua natione scit bene, quæ illi expediunt, norunt defectus tanquam experti, et sciunt etiam judicare de modis reparandi : majores etiam nationes in natione honorantur et præferuntur cæteris, et communiter minores, licet forte non sint periti vel graduati, sequuntur saltem pro reverentia vota majorum et peritorum de illa natione, sic non nisi a saniore parte, ut plurimum res arduæ concludi possunt. Non sic contingere potest in hoc modo procedendi per deputationem, qui penitus inordinatus et confusus est, et in quo Germani Gallicis, Gallici Hispanis, Hispani Italicis permixti sunt, ubi unus minimus Hispanus verbi gratia non deferet nobiliori et magis scientifico prælato, qui sit de tota Francia, in una deputatione, et qui tantam vocem habebit, quantam habet cardinalis vel magnus magister in theologia, et sæpissime est per experientiam comprobatum, quod in una deputatione unus bene inferior et miser in faciem restitit uni prælato ita, ut prælatum tanquam magis probum tacere et cedere oportuerit; unde per hunc modum raro a saniori parte aliquid deliberatur. Nec etiam cum gravitate, ut expediret, deliberari potest, unde sæpissime secutum est, ut materia satis facilis ita fuerit in deputationibus difficultata, ut vix potuerit multis diebus terminari, quandoque res arduissimæ, et quæ magno studio et tempore indigebant, nulla prius discussione facta per verbum : *Placet*, statim expeditæ sunt. Ideo non mirum, si plura per hunc modum procedendi gesta sunt sacris canonibus et bono publico parum convenientia, et propter hoc videntes Patres, qui debebant esse judices Concilii, inferiores et ignaros, de iis, quæ ad eos non spectabant, judicare ut intelligebant, et penes eos omnes Concilii potestatem residere, licet de facto, frustrati spe et desiderio suo pro majori parte recesserunt, ita ut a multo tempore citra in Concilio non fuerint viginti quinque episcopi, etiam oratoribus regum et principum computatis.

9. « Hic etiam modus procedendi nec inimicos aut suspectos excludit in judicando, et frequenter et sæpissime visum, quod inimici S. D. N. et Romanæ Ecclesiæ passionatique diversis ex causis incorporati fuerint, et contra suæ beatitudinis statum et honorem judicarunt, et fuerunt ut plurimum in causis ad suam sanctitatem pertinentibus specialiter deputati. Quis autem rectæ mentis non obstupuit, imo certe non erubuit, et factum fuit detestatus quod, cum populus Romanus, qui tunc nuperrime papam captivare conatus fuerat, in ejusque personam fuerat machinatus, et cardinalem S. R. E. reverendissimum, scilicet dominum camerarium diro carceri et in compedibus mancipatum teneret, ad Concilium misisset, non ut suum errorem cognosceret, sed ut cum sanctissimi domini nostri calumnia tantum scelus palliaret, petiit tandem sacro Concilio per certos syndicos, quos ad hoc specialiter constituerant, incorporari : qui nomine populi Romani sic interdicti et excommunicati, et acerrimis juris et hominis pœnis irretiti, statim magno applausu incorporati sunt veluti peculiares Ecclesiæ filii, qui tam egregium facinus attentaverunt, ut Christi vicarium temerario, imo diabolico ausu caperent, pœnas juris et hominis non formidantes, sed potius censuras omnes et jura omnia divina et humana contemnentes et profanantes, qui in nullo alio rei apud aliquos videbantur, nisi quod tantum

facinus, Deo in contrarium disponente, consummare non potuerant. In qua re quis ita legum aut vitæ communis ignarus non videat quosdam, qui illi incorporationi favebant, in tam damnato crimine communicare? Hæc imperita illa multitudo, quorumdam arte et astu decepta, fieri consensit in magnam Concilii notam: si enim per prælatos et graves viros, fuisset Concilium Basilense celebratum, hæc gesta non fuissent, et non etiam forte esset necesse aut expediens de actis dispensare aut ea in dubium revocare. Qui vero rem hanc ordinarunt eo prætextu hoc fecerunt, ut multitudinem suo modo ducere possent, quod non potuissent ita personas graves et timoratas contractare. Nec hunc modum procedendi ex eo colorare possunt, quod a principio Concilii pauci convenerant in Basilea, quoniam postquam Concilium fuit plenum, et per S. D. N. reintegratum erant prope centum quinquaginta mithræ, et fuere centum post per multos menses, quia poterant si zelum habuissent, facile variare modum procedendi, et expedire quæ erant expedienda, præsertim cum de hoc sæpissime et cum instantia per magnos principes et prælatos fuerint requisiti, sed non exaudierunt vocem eorum.

« Hinc processit, quod Concilium jam annis sex durat sine fructu, utinam non cum magna Ecclesiæ jactura! Hæc certe duratio tanti temporis in uno Concilio generali inaudita est cunctis sæculis; nam Concilium Lugdunense duravit per tres menses vel circa, et tamen convocatum fuit per Gregorium X pro passagio seu subsidio Terræ-Sanctæ, pro pace populi Christiani, pro reformatione universalis Ecclesiæ, et pro unione Græcorum. Concilium vero Viennense duravit mensibus sex, et in eo sunt constitutiones saluberrimæ publicatæ. Quid est ergo quod annis fere sex, vel dicamus duobus et sex mensibus, quibus S. D. N. reintegravit illud Concilium, aliquod istorum, nedum perficit, vix inchoari potuit? ex operibus enim facile illorum, qui ibi sunt, voluntas deprehenditur, quoniam cum non intendant finem, non intendunt in iis, quæ sunt ad finem; implicant enim se peregrinis factis et impossibilibus materiis, quas si etiam explicare possent, statim alias difficiliores superinducerent: satisque apparet eos facere res in tempus deducere etiam si finem videre quirent, et ut tempus redimant, litibus et particularibus negotiis vacant, aperteque nonnulli ex eis dicant Concilium non antea finem habiturum, quam sanctissimi D. N. Eugenii papæ mors sequatur, quodque sic intendant reipsa, intelligi potest, nam et ipsi constitutiones fecerunt Concilium Basileense dissolvi, commutari aut transferri non posse per papam aut per alium quempiam nisi de consensu duarum partium cujuslibet deputationis, et postea duarum partium generalis congregationis, scrutatis votis singulorum, quod vix aut nunquam poterit obtineri, vel evenire. Imo plus statuerunt, quod per papam Concilium mutari, transferri aut dissolvi non possit sub pœna suspensionis primo, et deinde privationis papatus. Erit ergo in eorum potestate Concilium durari facere quantum volent, seu perpetuare in magnum scandalum totius religionis Christianæ, nisi opportune provideatur. Nec est bene videre quomodo illi, qui sunt congregati, velint imponere finem tot exorbitantiis et intendere reformationi, quam professi sunt velle dare toti mundo et aliis, ad quæ si dicunt congregatos, cum in generali congregatione quidam prælatus maxime ad perpetuationem affectus reiteratis vicibus dixerit publice, non esse intendendum reformationi, quoniam ea perfecta statim Concilium finiretur; habens pater ille pro magno inconvenienti, quod aliquando Concilium habeat terminari.

« Quidam etiam ibi sunt, qui privato interesse et commodo laborant, cum a clero quidam, quidam a suis principibus, quidam a prælatis absentibus ampla stipendia percipiant, quæ ut diu durent, magnalia, utinam vera, dominis et principibus eorum sæpe scribunt de Concilio. Quidam de causis et officiis, quæ ibi exercent et agunt, cumulant magnas pecunias, quidam ibi laborant opinione summi in Ecclesia principatus, et expectant casum vacationis, quidam per ea, quibus in ipsismet sunt conscii, diffidunt de clementia S. D. N. nec audent venire ad suam sanctitatem, quæ tamen eos grate et benigne reciperet: quidam confidunt, stante hac scissura, in Ecclesia posse cum hac turbatione consequi, quod in pace non obtinerent, et in tantum processit ambitio nonnullorum, qui ibi sunt, ut novis quæsitis coloribus episcopos et prælatos de propria sede cum multo scandalo, et non sine futura cæde plurimorum, ejicere festinent, quibus illi de Basilea, ut sibi parent clientelam et sequelam, assistunt et favent contra omnem justitiam, gladium ponere satagentes ubi est pax, professionis eorum immemores, qua pacem se cunctis gentibus dare polliciti sunt: quem enim sciunt Romanæ Ecclesiæ favisse, hunc capitali odio prosequuntur, quem vident honorem et prærogativas illius impugnare, et de Pontifice et Romana curia obloqui, extollunt et inter principes operum, quæ diximus, constituunt.

« His igitur ita se habentibus rebus, quomodo sperandum est, nisi se principes opponant murum pro domo Domini, et opportune provideatur per homines illos, qui Basileæ sunt, emendare quæ fecerunt, aut ab inceptis desistere, vel finem inveterato jam Concilio imponere velle? Nonne hoc ipsi eorum processu omnem generalium Conciliorum auctoritatem in futurum celebrandum sepeliunt? Quis amplius Con-

ciliis credet, cum experti fuerint cuncti, hoc tam magna professum, paucissima complexisse, vilibusque quibusdam se immiscuisse, plura contra auctoritatem sanctorum, quæ decrelarunt, abolitione, quam observatione, et paucissima, quæ fecerunt, per orbem recepta sint? Quis unquam Romanorum Pontificum ex iis, quæ isti contra Apostolicam Sedem attentaverunt, cautior factus audebit deinceps generale Concilium convocare? Quis fidelis desiderabit amplius cogi Concilium, cum ex quo sic frequenter Concilia celebrari consueverunt, ex eo quod qui convenerunt, ut plurimum quæ sua sunt quæsiverunt, majestas Ecclesiæ est labefactata, Ecclesiæ libertas conculcata, patrimonium Christi dissipatum, temporalitas Ecclesiarum occupata et deperdita, et omnis reverentia ex clero fere extincta? Quod si sacra generalia Concilia ea intentione, eo ordine, et ab his Patribus celebrarentur, quæ priscis illis temporibus celebrari consueverunt, res Ecclesiæ, imo totius populi Christiani alio essent loco, quam modo sint. Ordinarunt præterea ad hunc effectum perpetuandi Concilium, ut de causis incorporatorum non posset alibi cognosci, quam in Concilio, quodque beneficia incorporatorum per aliquem sub pœna privationis et inhabilitationis ad obtinenda beneficia impetrari, et per papam etiam conferri non possint, etiam motu proprio. Ex quo decreto secutæ sunt intrusiones in beneficiis et rebelliones quamplurimæ inferiorum contra suos majores, quanquam multi studuerunt incorporari ad finem evitandi correptionem, vel ad continuandam suam intrusionem, et in fraudem fecerunt se plurimi per procuratorem incorporari, qui nunquam in Concilio fuerunt, nec etiam intendunt in posterum, et tamen prætextu decreti illius defenduntur, ac si in Concilio fuissent, et pro republica continuo laborassent. Et quod papa non possit beneficia incorporatorum conferre, magnam continet injustitiam, et nihil est aliud, quam ordinem universi turbare et se contra suum superiorem erigere, imo causam peccato tribuere. Quid si unus incorporatus notorie caret titulo? Quid si ex aliquo delicto per hominem vel a jure privatus est? Quid si duo incompatibilia absque dispensatione possidet? nulla enim est ratio, quæ hoc prohibere possit; est enim illud receptum ab omni Ecclesia sanctorum, summum Pontificem dominum esse et moderatorem, necnon dispensatorem omnium beneficiorum, quæ omnino veluti matrem et dominam recognoscunt sanctam Romanam Ecclesiam.

10. « Illud etiam est satis inauditum et admirandum, quod adstringere volunt papam ad servandum eorum decreta et nedum facta, sed facienda in posterum. Qua enim fronte audent legum moderatorem et principem, et qui potest, prout utile vel expediens judicaverit, legem tollere, requirere, ut legem servet, sic velle eum legibus, a quibus solutus est subjacere? Cur ipsi leges, quas ipsi promulgarunt, non ferunt nec servant, ipsique primi sunt, qui eas impune et in facie totius Concilii transgrediuntur? Si tanta est majestas in condenda lege, tantaque necessitas promulgandæ, ut prædicant, antequam edatur, cur cum est edita, per ipsos non recipitur? Sincero non servato ordine, ut sæpe fit, promulgatur parumque deservit actibus hominum, quia principem Ecclesiæ, quam alium quempiam, potius de observatione requirunt, profecto contemptus hic est maximus, nec tolerandus, hoc enim modo quandoque in Ecclesia introductæ sunt hæreses, dum inferiores per contemptum quemdam, aut de superiorum vita et moribus judices esse volunt, aut eis leges, quod minime possunt, imponere satagunt. Illud profecto nullam habet apparentiam, quod futuris et nondum extantibus decretis papam subjicere volunt; incertum est enim, quid illa continere possint: sed qualis futura sint, declarant quæ facta sunt: patet enim de legibus ipsorum, quando Sedem eas forte judicare necesse erit, quoniam omni omissa solemnitate, sed populari quodam tumultu, ne dicamus passione, plurimæ editæ sunt: omiserunt enim modum illum subscribendi in antiquis Conciliis et a sanctis Patribus servatum; ne tandem intelligi possit cum de retractandis, quæ fecerunt, agi forte necesse fuerit, qui edicto causam dederunt: futurumque erit aliquando, ut hi, qui consensum dederint in condendis, primi fortasse erunt in illis auferendis. Desinant ergo Romanum Pontificem lacessere: recognoscant eum Ecclesiæ caput, non recedant a doctrina Patrum, quæ ipsi omnes leges subjicit, non seminent peregrinam doctrinam, animas simplicium illaqueantes, non alta sapiant, sed in humilitate persistant. Hoc enim omnium eorum caput et origo a principio nascentis Ecclesiæ fuit, cum homines sanam non valentes doctrinam intelligere et sustinere, in laqueum superbiæ elati plus sapere, quam oportebat, cum pericula plurimorum, in primis suo, sapere voluerunt.

« Volunt præterea adstringere papam, ut non solum servet eorum decreta sic, ut præmittitur, facta, sed etiam sententias latas per eorum judices in causis privatorum: inauditum est enim, ut primum membrum complectamur, quod in aliquo Conciliorum adstrictus fuerit papa servare jus positivum, si merito quæ sanxerunt positivum jus debet appellari. Meminerint morem fuisse antiquorum Conciliorum, quod ea etiam, quæ per auctoritatem summi Pontificis gesta fuerant, in Conciliis petebantur per papam confirmari et approbari, nec ipse confirmare tenebatur, si nolebat, nisi et fortasse quæ fidem Catholicam concernerent, ut de Leone papa legitur, qui confirmavit tantum gesta Concilii Chal-

cedonensis in iis, quæ ad fidem pertinuerunt. Quod vero papa servet sententias in causis privatis in Concilio latas, nullam habet apparentiam, nec hoc a se papa abdicare posset privilegium, ut non esset refugium oppressorum, et ad quem omnes oppressi habent recurrere aut per appellationis aut supplicationis viam; hoc enim prohibere est tollere defensionem, quæ est de jure naturali. Multa præterea fecerunt et faciunt in dies, quæ enervant in totum jurisdictionem et honorem sanctæ Apostolicæ Sedis, et turbant statum Ecclesiæ, quæ de se patent, et longum est discurrere per singula : sed satis sit aliqua enarrasse de multis, si illud tamen pro ultimo ponemus, quod libellos quosdam errores plurimos continentes, non examinatos nec receptos, in quibus multa de populo, Ecclesia et papa continentur, non juxta doctrinam sanctorum Patrum, venales exponi patiuntur in plateis, quod est valde periculosum, et damnatæ intentionis argumentum, quærentes quod actu et opere faciunt, etiam per viam doctrinæ ad posteros transmittere, et seminare errores, quos postea de populo Christiano exstirpare non erit facile. Satis nos admonent præterita et quæ Bohemica impietas potuit, quæ levibus principiis insurrexit, postea vero in longum chaos evasit,

11. « Dicere quomodo licet S. D. N. hæc semper ægro animo tulerit, feceritque quantum in sua beatitudine fuit, ut ea omnia per eos reformarentur, ut omnis conservaretur pax inter suam sanctitatem et illos de Basilea, in nullo unquam tamen proficere potuit : tenuit enim in Concilio præsidentes suos amplissima facultate suffultos, qui semper in iis materiis scandalosis et offendentibus Ecclesiam et bonum publicum se opposuerunt, quærentes omni diligentia dominos illos ab iis materiis peregrinis divertere, eosque ad ea convertere, ad quæ Concilium dicebatur institutum ; sed nihil aut parum proficere potuerunt, quoniam ratione præsidentiæ, quam habebant impeditam, non ultra poterant mandando, quam posset minimus de Concilio, nec valebant, stantibus ordinationibus, de quibus supra, aliquid proficere. Aucupabantur illi de Basilea continue fautores illorum, quos sciebant aut Apostolicæ Sedi aut S. D. N. infensos, aut repulsam passos, cum quæ concedenda non erant ab ipsa sancta Sede impetrare non poterant, unde omni vento circumacti, ut disciplinam Apostolicam effugerent, satis declarabant potius cum summo Pontifice velle contendere, quam ad ea, quæ pacis sunt, operam dare. Unde hoc clare cognoscentes suæ sanctitatis præsidentes et nuntii, postquam annis fere tribus in Concilio fuerant commorati, quoniam quidem quoad honorem suæ sanctitatis, et quoad profectum communis boni frustra laborabant, et Basileæ stabant, de recedendo a sua beatitudine veniam sæpe petierunt : sed sua sanctitas semper sperans hoc quandoque debere cessare, et patientia ac tolerantia aliquando ista omnia superare, non solum noluit, ut præsidentes tunc recederent, sed beneficiis illos de Basilea vincere contendit, et in multis etiam illis pie condescendit. Nam primo in materia reductionis Græcorum, cum sua beatitudo avisasset modos valde convenientes et utiles pro illorum reductione, quibus etiam imperator ipse Græcorum et patriarcha annuerant, et patres illi de Concilio omnino illos spernerent, aliamque viam dispendiosam ac intolerabilis sumptus fuissent amplexi, quam absque eo, quod S. D. N. primitus avisaretur, concluserunt et solemniter decretarunt sua beatitudine postea requisita per eos ut his, quæ Concilium in hac materia statueret, suum præstaret assensum, licet hæc via esset inutilis nec videretur expedire, tamen ut non contenderet cum patribus illis, per quamdam condescendentiam statuit sequi viam Concilii, eam prout ipsi petiverant, per Bullam suam approbavit, misitque dominum Christophorum Garatonum Constantinopolim ad intimandum imperatori et patriarchæ suæ intentionis fore de via per Concilium erecta non recedere, si tandem illa erat, quæ ad desideratam unionem nos perducere posset, itidem suadendo imperatori et patriarchæ, ut facerent. In commodum etiam Concilii ordinavit sanctitas sua in Basilea unum thesaurarium, qui exigeret a debitoribus cameræ, cum eis componeret, deputavitque quartam partem exigendorum pro usu Concilii : obtulit expensas necessarias facere et pro veris debitis in præteritum contractis satisfacere ; satis patienter, cum ita tunc providisset, quod patres illi pecunias ad cameram Apostolicam spectantes exigerent, ita ut contra collectores illos Concilii nullos processus faceret, nullam censuram Ecclesiasticam exerceret, nuntios Concilii Basileensis, qui ad suam sanctitatem destinabantur, humaniter et honorifice recepit, eisque de gratiis et beneficiis providit, eorum verba aliquando non cum ea, quam decebat tales nuntios reverentia prolata cum multa patientia sustinuit, benigneque semper pro tempore respondit. Omnibus præterea suppositis Concilii, etiam his, qui contra suæ sanctitatis et Apostolicæ Sedis decus aperte pugnabant, de gratiis et benificiis providit : qui tamen accepto beneficio, non propterea minus quam antea facere contra suam beatitudinem decretarunt. Voluit præterea sua sanctitas, ut qui in Basilea habent casus minorum pœnitentiariorum, eos absolverent, qui commode forte ad Romanam curiam accedere non possent.

« Videns ergo sua sanctitas hæc omnia pietatis et humanitatis officia nequaquam patres illos retrahere ab incepto, nec amplius patientiam suam valere in talibus, cum illa omnia, si voluisset, Apostolica auctoritate potuisset annul-

lare, vel nulla declarare, et via ordinaria providere, ne quid Sedes Apostolica detrimenti pateretur, tamen quia sanctitas sua scandalum formidabat, et ut nullum patientiæ genus prætermitteret, statuit adhuc viam illam non attentare, sed omnia prius experiri. Cogitans ergo sua beatitudo, quod, si Concilium esset in uno loco, et in quo sanctitas sua posset commode interesse, attenta conditione et mala valetudine personæ suæ, quæ longa itinera pati non potest, sperabat hæc omnia mala et pericula cessare posse, et per suam præsentiam reparari. Suadebat suæ beatitudini conventionem hanc nedum necessitas ipsa, rerum istarum male gestarum reparandarum; quam Conciliummet petere debuisset, sed ipsa Græcorum reductio, de qua nunc agitur, pro qua facienda pro majori dignitate et firmitate præsentia beatitudinis suæ est plurimum necessaria.

12. « Accedebat, quod ipse Græcorum imperator et patriarcha cum maxima instantia petebant præsentiam summi Pontificis in Concilio, et pro hoc ipso apud dominum ipsum Concilium supplicarent. Decrevit ergo sua sanctitas pro hac conventione mutua, et in loco suæ sanctitati accommodo impetrando, mittere ad Concilium reverendissimos patres dominos cardinales S. Crucis et S. Petri Apostolicæ Sedis legatos, firmiter sperans eos tam necessaria et toti Christianitati accommoda non multo labore impetraturos. Venerunt ergo dicti legati Basileam, a quibus nulla fere interjecta mora, petitum est per illos Patres, ut quod ferebant exponerent. Sed cum tunc ægritudo domini S. Crucis et repentinus eorum adventus non pateretur, ut tam cito, quæ ferebant, deducerent in medium, paucorum dierum, duorum vel trium facto intervallo, nondum adhuc convalescente domino S. Crucis exposuerunt in genere de optima dispositione S. D. N. eos assecurantes, quod si vellent ad rationabilia condescendere, fierent talia, per quæ pax Ecclesiæ redderetur, et unio Græcorum, quantum in obedientia Latinorum esset, facile desideratum consequeretur effectum. Sed nonnulli de majoribus qui aderant dum hæc legati proferrent, statim proruperunt, dicentes sibi verba dari; venisse, ut Concilio illuderent, et multa alia minus reverenter in dominos S. Crucis et S. Petri protulerunt. Quibus legati pro tempore humaniter responderunt, de more non esse dicentes legatorum universa in prima narratione et tam repentino, quæ portarent exponere, sed si tempus et locus daretur, magis descenderent ad specialia. Datis itaque deputatis a Concilio, qui audirent legatos, ipsi qui deputati fuerant petierunt in scriptis sibi dari, quæ legati Apostolici dare volebant.

« Visum est ergo legatis ipsis cedulam unam continentem piam intentionem S. D. N. brevi stylo dictare, per quam responderent nonnullis, quæ aliquando Concilium petiverat a sua sanctitate, et declararetur desiderium et voluntas beatitudinis suæ circa conventionem in loco pro unione Græcorum et pro cæteris exigendis, ad quem sua beatitudo posset commode convenire, cujus cedulæ tenor talis est : Quia S. D. N. Papæ etc. Ponatur tenor cedulæ. Quæ cedula porrecta, quoniam brevis erat et sententiis plena, nec tamen a rectis desideriis aliena, cœperunt Patres illi deputati subsistere, nescientes quo se verterent, quoniam cedula satis eos ad ea, quæ rationabilia et justa erant, stringere videbatur, nec ita fuerunt in danda responsione ad illam cedulam solliciti, sicut fuerant in petenda relatione legatorum importuni. Sed transactis pluribus diebus, cum instarent legati Apostolici sibi responderi, cœperunt ipsi a Concilio deputati quæstiones quasdam et dubia formare ad ea, quæ in ipsa cedula continebantur, petentes declarationes in rebus satis claris et apertis, et ex hoc judicio legatorum quærentes, quantum poterant rem ducere in longum et tempus redimere, quærentes etiam ex responsionibus legatorum novas superinducere quæstiones. Quibus responsum est, quæ in cedula continebantur ita esse aperta et clara, quod nec ulteriori egebant declaratione, sed vellent ad rem venire, et ad tam rationabilia condescendere. Instabant autem super omnia domini legati, ut Patres de Concilio vellent locum eligere, ad quem tam sua sanctitas una cum sacro collegio Romanæ Ecclesiæ cæterisque prælatis, quam Concilium, necnon etiam ipsi Græci commode venire possent. Ipsi vero de principio bona verba dabant, interea vero mittebant ad serenissimum imperatorem, ut per suos oratores imperatori Græcorum suaderet, ut Basileam venire vellet, cum tamen ipse imperator Græcorum et patriarcha expresse recusassent se Basileam, aut Constantiam, aut Argentinam posse aut velle venire, dicens imperator ipse, quod pro commoditate tam sua quam suorum, maxime patriarchæ, qui jam senio confectus est, et aliorum etiam vellent locum eligere in Italia et prope littora, ad quæ ex ipsis galeis facilis esset accessus.

« Dum hæc sic aguntur et fiunt, et dum expectant legati, ut ad singula in cedula eorum contenta suo ordine Patres illi respondeant, nullo primo dato responso, sed spreta oblatione omnino S. D. N. quam fecerat per medium legatorum, de dandis indulgentiis plenariis in forma Ecclesiæ consueta, uti in cedula continentur, decreverunt in publica congregatione Concilium, et sessionem demum tenere, in qua auctoritate, qua funguntur, quæ in hac parte est nulla, indulgentias plenarias publicarent. In qua conclusione de publicandis magna arte, ne dicamus, circumventione, vel potius deceptione usi sunt quidam, quoniam in generali congregatione, antequam legatus concluderet, ut com-

positum et prærordinatum erat, petitum fuit ab eo si erat legatus et præsidens Apostolicus, et si sciebat se esse revocatum, et qua auctoritate intendebat concludere super indulgentiis dandis. Quibus omnibus legatus respondit, antequam concluderet, notorium esse, per bonæ memoriæ dominum Martinum papam V, eum primum missum fuisse ad partes Germaniæ legatum et ad celebrandum in Basilea Concilium generale, et in eo præsidendum, deinde quoad hæc omnia confirmatum fuisse per dominum nostrum Eugenium papam IV, nec sciebat, quod a præsidentia aut legatione esset revocatus, et quod in facto indulgentiarum intendebat concludere tanquam præsidens Apostolicus; de qua responsione rogati fuerunt notarii Concilii, qui aderant, ita ut cum legatus conclusit, intelligerent cuncti eum Apostolica auctoritate conclusisse illo modo, plenarias indulgentias esse dandas; in qua re, salva tamen tanti patris reverentia, nullam habebat potestatem: nam per relationem legatorum constabat ei de contraria voluntate S. D. N. et in actu illo nomine præsidentiæ nihil poterat, cum haberet collegas paris potestatis, nec esset præsidens in solidum, et nomine etiam legationis non poterat, quia non veniebat hoc ex tali potestate sibi concessa.

« In iis ergo gestis contra auctoritatem S. D. N. quæ plura sunt, præsidentes suæ sanctitatis aliquando publice, aliquando ad partem in Concilio, aliquando extra Concilium in eorum domibus coram honestis personis, prout melius et securius potuerunt, sunt sæpius protestati, et singulariter in decreto de annatis, seu in decretis de electione summi Pontificis, et de numero et qualitate cardinalium, nisi salvo honore et auctoritate sanctæ Sedis Apostolicæ et sanctissimi D. N. papæ consenserunt, reservantes in iis omnibus defensiones loco et tempore magis opportunis, prout etiam in publicatione harum indulgentiarum una cum reverendissimo domino cardinale S. Crucis in domo habitationis suæ fuerunt reverendissimi domini solemniter protestati, primo tamen admoniti per graves personas, ne in publicum, quod libentius fecissent propter periculum, quod eis imminebat, auderent protestari. Ipsi tamen de Basilea experti sunt quantæ devotionis, quantique ponderis indulgentiæ illæ forent, quoniam ex earum publicatione magnam calumniam, et modicissimas pecunias reportarunt. Nec illud est omittendum, quod licet publicationem indulgentiarum legatus videretur concludere auctoritate Apostolica (quod non potuit, ut est dictum) tamen in confectione Bullarum super illis indulgentiis nulla penitus fit mentio, quod auctoritate Apostolicæ Sedis illæ promulgentur, quod si plerique graves viri et timentes Deum ea magnæ certe litteraturæ fecissent, nequaquam conclusioni in generali congregatione, et postea in sessione interfuissent, ipsi enim, uti per illas interrogationes commentitias conclusum extiterat, putaverunt in decreto et Bullis de auctoritate Apostolica fieri debere mentionem, quod quia factum non est aliud, quam animas illaqueare, et erecta Sede ab Aquilone velle se altissimæ Petri Sedi assimilari, imo se illi præsumptuose in Christianæ reipublicæ excidium præferre? Conari enim videntur Sedem illam humiliare aut dejicere potius, quod plerique hæretici quandoque attentare præsumpserunt, sed nec potuerunt, Dei justitia prævalente.

13. « Hæc dum sic per legatum et illos de Concilio (geruntur), perpenderunt legati, dominos de Concilio ejus intentionis non fore de loco eligendo pro reductione Græcorum, quemadmodum a principio putaverunt; erat enim valde verisimile, imo necessarium, si patres de Concilio, quæ Græcis promiserant in tempore convento, servare volebant, et ex nunc locum eligerent, per cujus electionem et galeas et pecunias opportunas habere possent, fiebantque oblationes plurimæ tam a S. D. N. quam a principibus plerisque et communitatibus, quæ omnia debebant illos de Concilio inducere statim ad eligendum locum, maxime sanctissimo domino nostro per medium talium legatorum hoc cum instantia magna petente.

« Offerebat enim beatitudo sua per eosdem præsidentes, si ad aliquam civitatem Ecclesiæ in Italia constitutam venire volebant, quam tamen libere possideret, illam summam pecuniarum gratis et dono dare quam quilibet princeps aut communitas pro illa reductione offerret mutuare. Obtulit communitas Florentina mutuo sexaginta millia ducatorum et quatuor galeas, præstando idoneas cautiones de servando promissa. Obtulit illustris princeps marchio Mantuæ galeas et pecunias in magna quantitate. Obtulerunt plerique alii quammulta. Quibus autem in tanta necessitate omnibus spretis, responderunt Patres illi, tempus non esse de loci electione tractare, nullam tamen rationabilem causam prætendentes; dicebant enim se per decretum obligasse ad standum in Basilea usque ad adventum Græcorum ad littora Italiæ, et tunc ipsis Græcis notificari debere locum, ad quem venire deberent. Dicebant præterea, quod electo loco statim Concilium tenderet ad dissolutionem. Quibus respondebatur rectissime, quod licet Concilium decrevisset eo modo, quo dicebant usque ad tempus illud stare Basileæ, non tamen erat aliquod interesse Græcorum, quod ibi starent, et dato quod usque ad tempus illud vellent exspectare ad notificandum locum, ad quem venire debebant, non propterea inpediebantur, quin statim et ex nunc locum possent eligere, et non solum hoc poterant, sed tenebantur ex nunc facere, quoniam si tunc primum vellent locum eligere, cum Græci ad littora Ita-

liæ applicuissent valde tarde providerent de pecuniis et aliis, quæ pro illa reductione sunt necessaria, et si tunc primum haberent vocari prælati, uti esset necessarium, nimis intercederet de tempore quousque illorum præstolaretur adventus, diesque inutiliter currerent, et expensa augeretur in dies. Item etiam non esset possibile, ut dominus ille vel communitas, quæ haberet recipere Concilium in tam modico tempore posset parare, quæ ad recipiendum tot extraneos, præcipue tot magnos principes, sunt necessaria, nec salvus conductus haberi posset in tempore, unde fieret magna protractio et illusio toti orbi, maxime Græcis, si usque ad illa tempora loci electio protrahi deberet; unde vi ipsa compellebantur eligere, et ex nunc prælatos vocare, eis præfigendo diem; nec aliter in tempore servare poterant quæ promiserant, nec ex hujusmodi electione loci timere habebant dissolutionem, quoniam recte poterit provideri, ne papa et alii prælati ante diem statutum ad locum accederent, et interim in Basilea vacare reformationi, et occupari in præparatoriis pro reductione Græcorum. Præterea quod decrevissent patres illi stare Basileæ usquequo Græci ad littora Italiæ venissent, hoc nulla compulit necessitas facere, et qui sine causa illud condiderant, bene tollere poterunt cum causa. Sed neque iis rationibus acquiescere voluerunt intendentes potius perpetuationi Concilii, quam Græcorum reductioni.

« Cum igitur dominus S. Crucis videret nil amodo posse proficere super loci electione, nec aliquid eorum, pro quo venerat, obtinere, magna cum instantia petiit, ut Patres illi saltem ad cedulam, per eum et dominum S. Petri oblatam responderent, ea intentione, ut responsione habita una cum præsidentibus S. D. N. qui annis fere tribus in Concilio fuerant commorati, quandoquidem et ipsi ibi stando parum proficerent, recederent. Decreverunt ergo patres illi domino S. Crucis et S. Petri respondere in scriptis et in generali congregatione, cujus responsionis tenor talis est : *Cuperet,* etc., ponatur tenor responsionis. Qua responsione lecta domini legati Apostolici in stuporem versi et admirati, quod tam durum responsum oblationi tam piæ per sanctissimum dominum nostrum factæ daretur, multa per organum reverendissimi S. Crucis quæsti sunt in eadem congregatione, quod non servarent debitum honorem Apostolicæ Sedi, quod non amplexarentur tam rationabilia, quæ offerebantur, adjicientes, quod cum jam privatim et publice de eorum voluntate respondissent, mirabantur quod in fine responsionis eorum tunc primum tractatum offerebant, cum tractatus de loco semper fuerit oblatus per suas dominationes nec acceptatus per eos, et consueverint tractatus præcedere responsionem, orantes postremo, ut responsionem illam ita duram in melius vellent reformare tam pro honestate Concilii, quam pro reverentia Apostolicæ Sedis, et amplecti quæ pro bono publico S. D. N. offerebat. Ipsi tamen domini de Concilio in eorum proposito perdurantes, nec quæ oblata fuerant acceptare, nec responsionem aliter quam dederunt mutare voluerunt. Et cum instaret dies recessus tam domini S. Crucis, quam præsidentium, quoniam reverendissimus dominus cardinalis S. Petri pro factis serenissimi domini regis Castellæ Basileæ per tempus aliquod remanere debebat, oratores regum et principum, qui in Concilio erant, se interposuerunt, rogantes dominum S. Crucis, ut ad dies paucos supersederet, quoniam volebant se interponere cum Patribus de Concilio, et experiri, si aliqua via concordiæ posset reperiri, et dari modum, ut de loco eligendo tractaretur; dominus S. Crucis, et si crederet oratores illos parum posse proficere, ne tamen ullo unquam tempore causari possent, quod per S. D. N. aut suam dominationem stetisset, quominus inter Patres de Concilio et suam sanctitatem bona pax secuta fuisset, statuit ad dies paucos adhuc stare Basileæ, sed cum illi oratores tentassent Patres illos de Concilio, nec aliquid invenire possent in eis, quod tenderet ad concordiam aperte, responderunt domino S. Crucis, quod a dominis recedere poterat, quando suæ dominationi placebat.

« Dicere, quod tam dominus S. Crucis, quam præsidentes recesserunt una die et una hora, et cum omnium bonorum, qui Basileæ erant, licet non admodum multi forent, dolore non parvo, qui exsecrabantur et detestabantur passionatorum quorumdam animos, qui stant in illo Concilio in signum populorum, et regunt multitudinem illam, nec permittunt Ecclesiam respirare, et tot mala tolli de medio.

« Dicere, quod postquam dominus S. Crucis et præsidentes venerunt ad curiam, et exposuerunt tam sanctissimo domino nostro, quam etiam sacro collegio seriem omnium gestorum, prout est supra narratum, in admirationem et stuporem versi sunt sanctitas sua una cum omnibus reverendissimis dominis S. R. E. cardinalibus : et habito inter se per multos dies maturo consilio, decreverunt pro eorum officio et pro bono universalis Ecclesiæ totiusque Christianæ reipublicæ opportune providere tantis malis, et amplius eorum, qui Basileæ depressionem et dejectionem libertatis et honoris Romanæ Ecclesiæ procurant, injurias non pati : pluribusque inter suam sanctitatem et dominos sacri collegii modis discussis, pro minori concertatione et quietiori via constituit sua beatitudo una cum sacro collegio ad omnes reges et principes destinare, et ab eis narratis, quæ suprascripta sunt, petere contra horum hominum insolentiam auxilium et favorem. Quamvis enim sua beatitudo post tot experimenta per eam fa-

cta de reductione illorum ad ea, quæ pacis sunt, posset pro suo jure contra tales procedere et modis juridicis eos compellere, nihilominus hanc modestiam servare voluit sua sanctitas, ut non prius gladium eximat, quam Christiani principes, quorum prædecessores fidem Catholicam et Romanam Ecclesiam sæpe tutati sunt, de iis, quæ concernunt officium, et de iis, quæ in facto sunt plenissime advisentur, imploreturque ab eis auxilium opportunum in hac rerum turbatione, ut non permittant sub specie pietatis periclitari fidem Catholicam, et Petri naviculam pæne mergi, imitatus Romanus Pontifex prædecessores suos, qui sæpe in Ecclesiæ necessitatibus non frustra ad regum et principum auxilium confugerunt, sperans sua sanctitas una cum sacro collegio pro zelo fidei Catholicæ, proque servando instituto prædecessorum suorum Catholicorum principum, qui quandoque etiam personaliter ab oppressionibus innumeris sanctam Romanam Ecclesiam tutati sunt, non permissuros scandalum hoc in Ecclesia amplius durare, sed agere remediis opportunis, ut unitas Ecclesiæ, pro qua tantis laboribus decertarunt, integra et inviolata perseveret, pro qua consequenda et pro intentione S. D. N. et sacri collegii hæc in specie regibus et principibus dicenda sunt et petenda, quæ sequuntur, magis tamen et minus juxta principis qualitatem et temporis dispositionem, et pro modo et discretione exponentis.

14. « Primo, suadere regibus et principibus, quod nullo modo, salvis conscientia et honore ipsorum, possunt amplius dissimulare et non providere huic tam enormi scandalo, et adhuc inducere rationes opportunas, quarum nonnullæ ex jam dictis colligi possunt.

« Secundo, ostendere, quod etiam absque scandalo adhiberi potest huic rei bonus modus per eos, et quod nulli sunt, qui hoc melius et efficacius possint, quam ipsi : nam si illi de Basilea videant principes et reges inclinatos, ut cessent ab iis enormitatibus, statim cessabunt, quoniam non libenter qui Basileæ sunt contendunt cum principibus, sicut cum papa, cum ad nihil aliud ibi stent, nisi ut cum scandalo Ecclesiæ cum summo Pontifice lites et contentiones exercentes, continuam pugnam agant, si enim omnia eorum decreta revolvantur, quæ in XXIV sessionibus continentur, vix erit decretum invenire, in quo aliquid non detrahatur de honore aut sanctæ Sedis Apostolicæ, aut Romani Pontificis. Item adducere, quæ imperator Romanorum ante reintegrationem Basileensis Concilii personaliter promisit sanctissimo domino nostro seu suis oratoribus et præsidentibus in favorem suæ sanctitatis, cui promissioni adhæserunt principes omnes, qui tunc aderant, et oratores regum et principum omnium, qui præsentes erant. Tenor vero promissionis imperialis majestatis est hæc, quæ sequitur in forma.

« Promittit sacra imperialis majestas, quod in quantum sanctissimus dominus noster papa Eugenius adhæreat secundum formam transmissæ cedulæ, et revocet et faciat sicut suæ sanctitati scriptum est, tenebit et reputabit, sicut de præsenti tenet et reputat, ipsum pro vero et indubitato Apostolico, ac eum ut Christi vicarium honorabit, et ad eum respiciet, sanctitati suæ complacere obsequi et deservire curabit pro omni honore et statu tam suæ sanctitatis, quam omnium suorum, si quod contra sanctitatem suam attentarent pro quibuscumque, quæ illi objicerentur usque ad diem suæ adhæsionis.

« Tertio, item adducere, quæ Concilium promisit suæ sanctitati, cujus promissionis tenor superius est annotatus, et si post præmissa per Concilium fuerint adimpleta superius scripta declarant, nam post Concilii reintegrationem longe pejora, quam ante sunt attentata, nec unquam magis integrum aut liberum fuit de summo Pontifice male loqui, et de cæteris etiam principibus, quam modo, ita ut sæpius laxatis habenis os eorum ponunt in cælum, sicut de Dioscoro adversus Leonem legitur.

« Quarto, dicere et justificare sanctam intentionem domini nostri, qui ut hæc mala cessarent, elegerat, non obstante quod jam annis VI Concilium duravit (quod est inauditum) venire ad certum locum suæ sanctitati accommodum et securum, communi voto papæ sacrique collegii et Concilii eligendum, in quo unanimiter de reductione Græcorum et de reformatione Ecclesiæ agatur, et de cæteris pro Ecclesia opportunis, prout legati Apostolici S. Crucis et S. Petri exposuerunt, agi posset. Nec hoc est præter mentem Concilii, quoniam in decreto de reductione Græcorum expresse agitur de ipsius Concilii translatione : et est valde decens, ut res tanta non fiat absque papæ præsentia, id potissime petente sua sanctitate, et per hoc etiam instanter supplicante imperatore Græcorum et patriarcha. Sed illi de Basilea nedum voluerunt de loco, sed nec aliquo modo tractare. Possent etiam ex nunc offerri loca in specie, videlicet Bononia, Ancona, Ariminum, Florentia, Pisæ, Mantua, et ad ultimum Roma.

« Quinto, casu quo Concilium transferretur ad aliquem locum ex prænominatis, vel alias accommodis suæ sanctitati, offert sua beatitudo prosecutionem contra Bohemos cum missione legati de latere, et cum consilio et assistentia tam Concilii celebrandi, quam principum Alamanniæ, et potissime serenissimi domini imperatoris, et circa rem illam, quantum cum Deo poterit, auxilia et subsidia præstare intendit usque ad eorum reductionem vel exterminium : circa quod is, qui ad imperatorem proficiscitur, dicere poterit peramplius, et de modo cum sua majestate conferre.

« Sexto, quod si illi de Basilea hoc facere negligant vel recusent, ipsi principes velint suos oratores de Basilea revocare, necnon etiam prælatos eorum et subditos tam Ecclesiasticos, quam sæculares et mundanos, ut vel ad eorum beneficia vel ad curiam Romanam accedant, vel ad locum per S. D. N. declarandum, vel absque eo quod petatur novus tractatus de loco, petendum esset a regibus et principibus, quod attento quod illi de Basilea omnino recusarunt, non solum locum eligere juxta petita per S. D. N. sed de illo vix tractare (ex quo satis eorum mens detegitur, quod ibi volunt perpetuare Concilium sine fructu, imo cum scandalo totius Ecclesiæ) principes ex nunc velint suos oratores revocare.

« Septimo, quod ubi illi de Basilea ab inceptis non desistant, velint principes assistere sanctissimo domino nostro circa quæ fieri nunc erit opus, et circa alia opportuna pro eliminando tanto dissidio de Ecclesia.

« Octavo, certificare reges et principes, quod S. D. N. et sacrum collegium sunt in his omnibus quæ petuntur unanimes, et ad hoc pari consensu et voluntate tendunt, nec sunt amplius dispositi pati, ut per illos de Basilea talia fiant, per quæ S. R. E. tot mala patiatur, ut populus Christianus male ædificetur, et principes ruant in schisma, proderitque satis cum principes Catholici intelligent sanctitatem suam et sacrum collegium non iis tantum, sed in cæteris omnibus esse unitos in uno vinculo charitatis, prout decet, quoniam inimici forte contrarium prædicarant, et dicere de cardinalibus, qui fuerunt in Concilio, qui omnes, uno excepto qui tenet illam multitudinem, venerunt ad pedes suæ sanctitatis.

« Nono, quia non est dubitandum, si quæ supradicta sunt modis convenientibus mentibus regum et principum inculcentur veluti rationabilem præstabunt assensum, agendum erit per nuntios Apostolicos, qui mittuntur, ut honesto modo procurent habere sub litteris patentibus regum et principum, quæ ipsi domini disponunt agere vel facere pro bono Ecclesiæ in hac materia, quoniam aliqui ex suggestione inimicorum, si verbo tantum eorum reportaretur voluntas, facile possent variare.

« Decimo, quoniam fama refert, illos de Basilea, quia vident illas indulgentias non sufficere, velle imponere unam decimam integram super toto clero : quod si haberet effectum, et pecuniæ ad manus eorum venirent, multum firmarentur, et permanerent in iis quæ fecerunt, et fortiores redderentur ; advisandi essent reges et principes, quod tali impositioni, quæ clerum haberet gravare, non assentiant, nisi impositio illa de voluntate S. D. N. et, ut par est, procedat, quia intentionis suæ sanctitatis est, quod si pro ista Græcorum reductione vel prosequendo negotio contra Bohemos aliqua collecta super clero habet imponi, pecuniæ ad alios usus, quam ad illos nullo modo convertantur. Postremo offerre regibus et principibus, si quid sua sanctitas una cum sacro collegio possunt pro omni honore et commodo eorum et sibi subditorum, offerendo etiam interpositionem suæ sanctitatis, si quis forte rex vel princeps guerram pateretur pro omni concordia et pace, et ad cautelam portare mandatum ad hoc singulariter per eum, qui ad imperatorem ibit, dicendum erit quantum suæ majestatis magis quam aliorum interest huic morbo providere, quoniam sua serenitas potissima causa fuit, ut in Constantiensi Concilio unio sequeretur in Dei Ecclesia, quæ annis fere quadraginta duraverat, et pro qua consequenda tot protulit labores et expensas in propria persona, circumeundo regna et provincias ; et interest sua, ut conservetur unitas illa in Ecclesia, cujus ipse est advocatus et præcipuus defensor, ejus protectionem et tuitionem in sua coronatione medio juramento professus fuerit specialiter, sitque hoc malum in loco suæ nationis, in qua verisimiliter longe plura circa hoc potest operari, quam posset forte in aliis nationibus, et quod meminisse debet sua Cæsarea celsitudo, quod principaliter ob sui contemplationem sanctitas sua condescenderit ad ea, quæ illi de Concilio voluerunt.

15. « Scit etiam sua majestas, quæ tunc suæ sanctitati promisit, et quæ etiam illi de consilio promiserunt, licet male servaverint. Nec oblivioni dedisse debuit serenitas sua, quod pluries requisivit illos de Concilio, quod juxta promissa, quæ majestas sua fecerat per organum domini Andreæ Donati S. D. N. quod variaretur modus procedendi in Concilio, quia per nationes, etc., illi de Basilea nunquam voluerunt consentire, nec in hoc, nec in aliis multis suam majestatem exaudire, cum frequentissime requisiverit et per se et per suos oratores illos de Concilio, ut omissis causis privatorum, et remissis causis ad suos judices, intenderent reformationi, quod tamen nunquam facere curaverunt. Unde sua valde interest iis apponere remedium, leviusque per eum, quam per alium principem potest hoc fieri, attenta sequela principum et communitatum Germaniæ, quam habebit in hoc, si volet.

« Serenissimo regi Franciæ commemorari poterunt quanta sui prædecessores Francorum reges pro Ecclesia Romana fecerunt, non parcentes nedum sumptibus, sed nec propriis personis, ut Romanus Pontifex de tyrannorum manibus et persecutorum molestatione liberaretur, ita ut sacrum illud regnum semper refugium fuerit singulare sanctæ Apostolicæ Sedis. Docere etiam quanta privilegia Romana Ecclesia regibus Francorum contulerit, quanta etiam fecerint prædecessores sui pro exstinguendo

inveterato schismate, quantam præterea fiduciam gerant S. D. N. et sacrum collegium erga suam majestatem et totam domum Franciæ, quanta egerit et agat quotidie sanctitas sua, ut serenissimus rex Renatus regnum Neapolitanum, cum pace et quiete consequatur, et jam sua sanctitas et reverendissimi domini cardinales expectant, ut celeriter occurratur per suam majestatem tot malis. Item plura dici poterunt alia juxta conditionem temporis, et pro sapientia habentis exponere et tractare quæ exponenda venient et tractanda, quoniam in hoc rege pendent hæc omnia.

« Similiter unicuique regi et principi specialia quædam dici poterunt pro majori parte, prout erit expediens, quæ ipsimet nuntii pro eorum prudentia scient reperire. Non esset etiam malum, quod nuntii, qui habebunt ire, habeant aliquas particularitates etiam in foro conscientiæ, ut possent gratificare regibus et principibus.

« Utile præterea foret si ii nuntii Apostolici secum portarent sub Bulla aliquam curiæ reformationem, quam regibus et principibus præsentarent : hoc enim baculo adversarii nostri semper nos invadunt et percutiunt, quia dicunt multa in Romana curia fieri, quæ egent magna reparatione, nec illa tamen corriguntur. Per hanc reformationem, etiam si usquequaque plena non foret, modo essent aliqua, eorum ora obstruerentur, qui continue lacerant et carpunt Romanæ curiæ famam, nec haberent, quid ultra impingerent, redderenturque tunc reges et principes melius ædificati, et magis proni ad condescendendum petitionibus domini nostri papæ et sacri collegii, deterrerenturque, qui auctoritatem Apostolicæ Sedis sub hoc prætextu persequuntur.

« Necesse est, ut nuntii Apostolici habeant copiam decretorum Concilii Basileensis, saltem illorum, quæ sunt multum præjudicialia et de quibus supra fit mentio, ut si sit opus sciant fundamentaliter respondere ; habere etiam, si opus fuerit, defensiones contra decretum de annatis, et circa ea, per quæ ex eorum decretis multum læditur auctoritas Apostolicæ Sedis, quorum multa ex prædictis colligi possunt.

« Scire etiam convenit nuntios qui mittentur, singula saltem capitula, quæ illi de Basilea objiciunt S. D. N. ut sciant respondere ad male dicta, et justificare sanctitatem suam, nec aures principum remaneant infectæ, similiter quæ objiciuntur contra Romanam curiam ». Hactenus libellus Apologeticus pro Eugenio.

16. *Actum per legatos cum Bohemis hæreticis, et pactiones confectæ circa usum Eucharistiæ.* — Inter hæc synodi Basileensis internuntii Philibertus episcopus Constantiensis et collega in Normanniæ fœdus apud Iglaviam Olomucensis diœcesis inierunt cum Bohemis oratoribus, quos idonea auctoritate instructos fuisse ab universis regni ordinibus testantur publica Documenta [1] anno superiori confecta : Sigismundus etiam imperator et Hungariæ ac Bohemiæ rex Cæsareo Diplomate [2] professus est se omnem daturum operam, ut confectæ inter Basileensis Concilii oratores et ordines regni Bohemiæ pactiones servarentur, nec permissurum, ut quisquam ad communionem sub utraque specie suscipiendam adigeretur, quod Diploma ita consignatum : « Dat. in Albaregali Vesprimiensis diœcesis anno Domini MCDXXXVI, die VIII Januarii, regnorum nostrorum anno Hungariæ, etc. XLIX, Roman. XXVI, Bohemiæ XVI, imperii vero III ». Pertentasse Rochizanam nonnullosque alios sacerdotes Hussitas institutam de conjungendis Romanæ Ecclesiæ Bohemis actionem labefactare, refert Coclæus [3], ac varias circa fœderis capita motas controversias, Concilii legatos sedasse.

« Primo, inquit, dixerunt, quod non est intentionis sacri Concilii permittere communionem sub duplici specie permissione tolerantiæ, vel sicut Judæis permissus fuit libellus repudii, quia cum sacrum Concilium viscera maternæ charitatis exhibere dictis Bohemis et Moravis intendat, non est intentionis Concilii permittere tali permissione, quæ peccatum non excludit, sed taliter elargiri, quod auctoritate Domini nostri Jesu Christi et Ecclesiæ veræ sponsæ ejus sit licita et digne sumentibus utilis et salubris.

« Item cum circa materiam de punitione peccatorum fuisset per prædictos magistros et sacerdotes dictum, quod ex Scripturis sacris habetur, quod interdum Deus excitat corda privatarum personarum ad correctionem et punitionem peccatorum, et sic videlicet licere inferioribus corrigere suos superiores et punire, responderunt ostendentes textum B. Augustini in decretis XXIII. q. II. : « Qui perculit malos in « eo, quod mali sunt, et habet causam interfe- « ctionis, minister Dei est : qui vero sine aliqua « publice administratione maleficum, furem, « sacrilegum, adulterum, perjurum, vel quem- « libet criminosum interfecerit aut trucidaverit, « vel membris debilitaverit, velut homicida ju- » dicabitur, et tanto acrius, quanto non sibi a « Deo concessam potestatem abusive usurpare « non timuit. Et certe molestius susciperet ista « civitas, si aliquis privatus attentaret punire « unum criminosum, et erigeret furcam in pla- « tea, et ibi eum suspenderet, quam si unus « homo interficeret alium hominem in rixa vel « per insidias ». et alios textus B. Ambrosii et Hieronymi eidem concordes etiam allegarunt ». Et infra :

17. « Circa articulum de prædicatione verbi Dei fuit motum, quod interdum aliquis præla-

[1] Ext. apud Coclæ. l. VIII. — [2] Ext. apud Goldast. tom. III. p. 454. — [3] Coclæ. l. VIII. p. 283.

tus ex sua invidia vel malitia sine causa rationabili bonum et idoneum prædicatorem bene et Catholice prædicantem inhibet prædicare : et fuit responsum, quod satis intellexerunt, quod abusus prælatorum inordinate agentium magnam occasionem præstitit his turbationibus, et quod in eorum partibus nunquam audierunt tales querelas ; sed prælati favent bonis prædicatoribus, et eos ad prædicandum excitant precibus, favoribus et honoribus. In talibus autem casibus jam sunt a jure prodita remedia, quando aliquis prohibetur uti jure suo, habet remedium appellando, et si bene confidit, quod appellatio sit justa, utatur jure suo omni violentia brachii utriusque spiritualis videlicet et sæcularis semota : nam exitus causæ declarabit, si ipse habebat justam causam appellandi, tunc declarabitur superiorem male prohibuisse et appellationem juste fecisse. Et superior injuste prohibens debet corripi ; si autem juste fuit prohibitus, et ipse sua temeritate superioris justum mandatum sprevit, dignum est, quod ipse digna animadversione puniatur.

« Circa quartum articulum fuit motum an liceat prælatis Ecclesiasticis, actus sæcularis dominii in propria persona exercere. Fuit responsum, quod si per verbum, actus sæcularis dominii, intelligantur actus, quos aliquis sæcularis dominus posset agere seu exercere, tunc dicendum est, aliquos tales actus potest licite prælatus in propria persona exercere, sicut sunt vendere, impignorare, infeudare modis et formis a jure ordinatis : aliqui sunt, quos non licet in propria persona exercere, sed debet habere œconomum, vicedominum, vel procuratorem, qui hos exerceat, de quibus actibus in jure cavetur in rubrica : *Ne cleri vel monachi sæcularibus negotiis se immisceant*, et aliis juribus. Hæc sunt dubia magistrorum et sacerdotum, qui stabant a parte Hus, quæ scrupulosius movebant circa compactata non solum Pragæ anno XXXIII, verum etiam Brunnæ in Moravia anno XXXV, et Iglaviæ anno XXXVI, quin etiam Basileæ in Concilio anno XXXVII, juxta illud Pauli : *Semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes* ».

Dum Pragæ agebant Synodi Basileensis oratores, ac pestis in populo hæretico grassabatur, eos divinitus servatos narrat Joannes Nider[1] his verbis : « Fuerunt in Praga ex parte Basileensis Concilii transmissi domini episcopi Constantiensis provinciæ Rothomagensis, episcopus Augustensis, archidiaconus Barcinonensis, decanus Turonensis, et multi doctores divini et humani juris cum familia multa, sed humili apparatu omnes et clericali, ut conarentur reducere perfidos sub treugis, quas habebant, ad gremium sanctæ Ecclesiæ. Protelabatur autem diæta multis hebdomadibus et mensibus propter duritiem perfidorum. Grassabatur in populo actu pestilentia validissima, quæ dietim centena circiter hominum necabat. Spectaculum tunc Deus, mirantibus omnibus perfidis, fecit in hospitio nostrorum, ut licet in omnibus adjacentibus, propinquis et distantibus domibus pestilentia regnaret valide, nunquam tamen domum præfatam fidelium intravit, nec per totum decursum præsentiæ eorum quisquam mortuus, nec peste in minimo tactus fuit ».

In Catholicorum denique cœtum revocati fuere Bohemi iis pactionibus, ut in omnibus de fide orthodoxa cum Romana Ecclesia sentirent, ejusque auctoritate sub duplici specie Eucharistiam possent accipere, professuri tamen integrum Christum in unaquaque specie contineri. Referuntur eæ pactiones ab Æneа Sylvio[1], et in collectionibus[2] Goldasti extant, ex Coclæo[3] vero publicæ Tabulæ ea de re tunc a legatis Concilii confectæ potiori ex parte adducendæ visæ sunt, eoque magis, quod de his rursus adversus hæreticorum temeritatem certandum fuit, ut suo loco dicetur.

« Circa materiam communionis sub utraque specie sit hoc concordatum, quod dictis Bohemis et Moravis suscipientibus Ecclesiasticam unitatem et pacem realiter et cum effectu, et in omnibus aliis, quam in usu communionis utriusque speciei, fidei et ritui universalis Ecclesiæ conformibus, illi et illæ, qui talem usum habent, communicabunt sub duplici specie cum auctoritate Domini nostri Jesu Christi et Ecclesiæ veræ sponsæ ejus, et articulus ille in Sacro Concilio discutietur ad plenum, quoad materiam de præcepto, et videbitur, quid circa illum articulum pro veritate Catholica sit tenendum et agendum pro salute populi Christiani, et omnibus mature et digeste pertractatis, nihilominus si in desiderio habendi dictam communionem sub duplici specie perseveraverint, hoc eorum ambassiatoribus indicantibus, sacrum Concilium sacerdotibus dictorum regni et marchionatus communicandi sub utraque specie populum, eas videlicet personas, quæ in annis discretionis reverenter et devote postulaverint, facultatem pro eorum utilitate et salute in Domino largitur, hoc semper observato, quod sacerdotes sic communicantibus semper dicant, quod ipsi debent firmiter credere, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer et totus Christus, et juxta dictorum compactorum formam dictis Bohemis et Moravis suscipientibus Ecclesiasticam unitatem et pacem realiter et cum effectu et in omnibus aliis, quam in usu communionis utriusque

[1] Jo. Nid. l. III. c. 12.

[1] Æn. Silv. hist. Bohem. c. 52. — [2] Goldast. tom. III. p. 454. — [3] Cocl. hist. Huss. l. VIII.

speciei, fidei et ritus universalis Ecclesiæ conformibus illi : illi et illæ, qui talem usum habent, valeant communicare sub duplici specie cum auctoritate Domini nostri Jesu Christi et Ecclesiæ veræ sponsæ ejus, hoc expresse declarato, quod per verbum fidei supra et infra positum intelligunt et intelligi volunt veritatem primam, et omnes alias credendas veritates, secundum quod manifestantur in scriptis sacris et doctrina Ecclesiæ sane intellectis. Item cum dicitur de ritibus universalis Ecclesiæ intelligunt et intelligi volunt non de ritibus specialibus, de quibus in diversis provinciis diversa servantur, sed de ritibus qui communiter et generaliter circa divina servantur, et quod, postquam nomine regni et marchionatus in universitate hoc suscipietur, si aliqui in divinis celebrandis non statim suscipiant ritus, qui generaliter observantur, propterea non fiat impedimentum pacis nec unitatis.

« Idcirco reverendis in Christo Patribus archiepiscopo Pragensi, et Olomucensi et Luthomistiensi episcopis, qui sunt, vel qui pro tempore erunt, universis et singulis Ecclesiarum prælatis curam habentibus animarum, in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus illis personis, quæ usum habent communicandi sub duplici specie requisiti, prout ad unumquemque pertinet aut pertinebit in futurum, ministrent et pro necessitate plebis, ut non negligatur, faciant ministrari, et his nullatenus resistere aut contraire præsumant. Scholares quoque, qui communicaverunt, et deinceps juxta dictorum capitulorum formam communicare volent, et etiam cum promoti fuerint et ad eos ex officio pertinebit aliis ministrare sub duplici specie propterea a promotione ad sacros ordines non prohibeant, sed, si aliud canonicum non obsistat, eos rite promoveant eorum episcopi. Quod si quisquam contra hoc facere præsumpserit per ejus superiorem debite puniatur, ut pœna docente cognoscat, quam grave sit auctoritatem sacri Concilii generalis habere contemptum. Universis quoque et singulis cujuscumque status, præeminentiæ aut conditionis existant, præsentium tenore districte præcipiendo mandamus, quatenus dictis Bohemis et Moravis servantibus Ecclesiasticam unitatem, et utentibus communione sub duplici specie modo et forma prædictis, nemo audeat improperare, aut eorum famæ vel honori detrahere, etc. Ad majorem evidentiam, robur et firmitatem sigilla serenissimi domini Sigismundi Romanorum imperatoris et illustrissimi principis domini Alberti ducis Austriæ et marchionis Moraviæ ad instantes preces nostras sunt præsentibus appensa. Dat. Iglaviæ Olomucensis diœcesis die v mensis Julii, anno Domini MCDXXXVI.

18. *Gratulatur Eugenius Pragensibus pacis consilia suscepisse.* — Violarunt postea hæc conventa Rokisanæ sectatores, nam etiam veteres Catholicos Bohemos Occidentalis Ecclesiæ ritus cultores, ut sacramentum communionis sub utraque specie sumerent adigere voluerunt, profiteri sub qualibet specie integrum contineri Christum detrectarunt, sacram Eucharistiam infantibus conferre, et plura alia patrarunt, ob quæ calicis usus concessa laicis facultas revocanda a Pontificibus fuit ; de qua hæreticorum perfidia ita queritur Coclæus [1] : « Hussitæ in multis aliis punctis a Catholica Ecclesia contra sua compactata discordant, nam communicant parvulos, et sacerdotes eorum non dicunt communicantibus sub una specie totum et integrum esse Christum, sicut jubentur in compactatis dicere, sed adhuc hodie sub duplici specie, exclusa unitate Ecclesiæ, servant duplicitatem schismatis in damnata parte Joannis Hus, quem in dedecus totius Ecclesiæ pro sancto venerantur, et festum diem in honorem nominis ejus quotannis celebrant. Nihil igitur juvant aut excusant eos compactata illa, quia minime ea servant, neque unquam servaverunt, quapropter sunt in statu æternæ damnationis, nisi ad Ecclesiam simpliciter revertantur, damnata parte Joannis Hus. Faxit omnipotens et misericors Dominus inclyti barones et nobiles, aliique honesti viri, qui de Joanne Hus male credunt suis sacerdotibus Hussitis, aperiant semel oculos, ut recte inspiciant compactata et perlegant hanc historiam ex vetustis Codicibus absque omni fraude et dolo laboriose collectam, ut intelligere valeant, in quanto periculo salutis animarum versentur, dum falso persuasi Joannem Hus contra Ecclesiam pro sancto venerantur, et nihilhominus putant se Ecclesiæ filios esse, quod omnino falsum et impossibile est : Hus enim et Ecclesia nunquam stant simul ; nam Ecclesia Joannem Hus, ut hæreticum et hostem suum damnavit in generali Concilio, qui et in æternum damnatus manet, quidquid pro eo fingant et et mentiantur sacerdotes Hussitæ ». Exortos ob hæc ingentes in Bohemia tumultus, cum Georgius Podiebradius rex hæreticorum causam propugnandam suscepisset, visuri sumus. Cæterum Eugenius ex confirmatæ concordiæ allato nuntio lætitiam maximam percepit, ac Pragensibus est gratulatus [2], promisitque se in iis, quibus posset, Apostolico studio non defuturum.

« Dilectis filiis nobilibus viris baronibus Pragæ civitatis, nobilibus, cæterisque civitatibus regni Bohemiæ, salutem.

« Gratus nuntius dudum lætificavit animum nostrum, dilecti filii, cum audivimus, quod pietas Altissimi infuderat spiritum concordiæ et unitatis in cordibus vestris cum reliquis Christi

[1] Coclæ. l. VIII. hist. Hussit. — [2] Lib. brev. p. 151. et in Ms. Alex. VII. p. 219.

fidelibus; de qua re quantam consolationem in Domino suscepimus propter pacem et quietem vestram et aliorum Christi fidelium, novit ille, cui corda et cogitationes hominum patent. Et quidem speramus, quod misericordia Altissimi, cujus miserationes sunt super omnia opera ejus, augebit in vobis gratiam suam, quodque virtus et devotio vestra lucebit in Dei Ecclesia, et erga nos summum Pontificem ostendens debitam obedientiam et fidem ad salutem animarum vestrarum, quemadmodum etiam nobis retulit venerabilis frater noster Joannes episcopus Signensis, quem suis exigentibus meritis paterna dilectione prosequimur, multa asserens de vestra devotione et affectione sincera erga nos et Ecclesiam Romanam. Ex quibus rebus charitatem vestram meritis laudibus commendamus, exhortantes vos, ut pie in Domino vivatis, ut gratia, quæ data est vobis a Salvatore nostro per vestra bona et laudabilia opera fructum afferat uberem in odorem suavitatis.

« Inter cætera gratissimum fuit audire concordiam bonam vestram cum charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Romanorum imperatore semper Augusto rege vestro, quem cum summa charitate diligimus, prout tanti principis virtus et merita requirunt, exaltationem et statum suum, cum fuerit semper et sit præcipuus noster et Ecclesiæ Dei defensor et protector, augeri tota mente exoptamus. Itaque ei, prout decet subditos suo regi, parentes, ac debitam reverentiam et obedientiam præstantes, diligatis ipsum in sinceritate mentis et animi, cum ipse sit princeps prudentissimus, ac diligat et amet vos, quotidie agens, quæ sperat pertinere ad bonum vestrum et regni utilitatem, nam petivit a nobis aliqua pro quiete ac honore vestro et regni per organum episcopi præfati, quæ nos libenter concessimus, parati etiam in posterum omnia facere, quæ concernant honorem, commodum et utilitatem vestram tum propter bonum vestrum, quorum honestis desideriis semper intendimus complacere, tum contemplatione imperatoris, cujus laudabilis et sincera voluntas semper nobiscum unita fuit in fide pura et charitate non ficta, ac pro nobis et Ecclesiæ statu ea fecit, quæ laudem et gloriam perpetuam mereantur. Datum Bononiæ ».

19. *Bohemi in communionem admissi, quibus nonnulla iniqua indulget Sigismundus.* — Quo autem ritu Joannes Rokisana et alii quatuor Hussitarum sacerdotes, se suosque fidos et obsequentes Romanæ Ecclesiæ futuros, sint polliciti, ita describit Joannes Coclæus [1] : « His peractis et constitutis, magister Joannes Rokysana cum aliis quatuor presbyteris nomine totius cleri sibi adhærentes obedientiam Romanæ Ecclesiæ sese præstare publice professus est, sedente pro tribunali in foro civitatis Iglaviæ ipso imperatore Sigismundo, et Alberto genero assistente, magnaque procerum et oratorum circumstante corona. Sequenti vero die haud absimili solemnitate absoluti sunt Bohemi et Moravi illius partis ab anathemate cæterisque censuris, et in Ecclesiam per Concilii legatos introducti ».

Vix hæc concordia coalescere cœperat, cum eam iterum idem Joannes Rokysana disturbare molitus est : nam homo perfidus ex pactis, quæ non servanda decreverat, etiam contendit, ut in veterum Catholicorum Ecclesias de sumenda a laicis sub utraque specie sacra Eucharistia ritus induceretur, injectoque civitati tumultu, Sigismundum pacis cupidissimum ad iniquas pacis leges adegit; de quo hæc refert Coclæus [1]: « Imperator cupidus regni paterni, ut Bohemos devinctiores sibi redderet, multa seorsum eis promisit et concessit, quæ a legatis Concilii impetrare aut obtinere minime potuissent, de quibus ita scribit Æneas Silvius [2] : Cæterum (inquit) inter Bohemos et imperatorem aliæ pactiones intervenere, quibus Ecclesiarum prædia occupatoribus jure pignorum relicta sunt, donec certa pecunia redimerentur a religiosis utriusque sexus, quibus adempta monasteria essent : exulibus quoque spes reditus interdicta : Rokyzanæ Pragensis Ecclesiæ præsulatus promissus. De disponendo Ecclesiarum Bohemicarum regimine summo Pontifici facultas ablata. Hæc ille ». Vel extorta hæc promissa humano metu, vel a tabellionibus adulterata Cæsarea rescripta, demonstrat Coclæus, de iniquis et importunis hæreticorum precibus apud Cæsarem repetitis locutus : « Eadem », inquit, « importunitas apud Cæsaream majestatem tantum effecit, ut sua celsitudo bona episcoporum, capitulorum, monasteriorum, prælatorum, canonicorum, presbyterorum, conventuum et aliorum spiritualium quomodocumque acquisita seu occupata ab eis, quorum erant propria, abalienavit et Bohemis in vim stipendii pro suis servitiis, contra leges et omnia jura dedit et donavit, donationesque tam hæreditarias, quam pro certis pecuniarum summis (licet nulliter factas) sigillis et litteris suis patentibus imperiali et regia potestate roboravit, et talia bona ipsius jure tam possessorio quam petitorio, et causa proprietatis violenter confirmavit, non obstante quod, sicut ipse dominus imperator, et ita et ipsi postulantes certi essent, quod domino imperatori nihil juris in illis bonis alienandi, conferendi, donandi seu aliis appropriandi competebat ».

20. *Pragæ magnis honoribus exceptus Sigismundus, Catholicum cultum instaurat, hæreticos punit.* — Extorsit hæc a Sigismundo tem-

[1] Cocl. hist. Huss. l. VIII.

[1] Cocl. hist. Huss. l. VIII. — [2] Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 52.

porum calamitas, hæreticorumque protervia, quem restituendæ fidei orthodoxæ in antiquum statum decusque cupidissimum fuisse constat, quemque Eugenius, ut Catholicæ fidei Romanæque Ecclesiæ propugnatorem eximium aureæ rosæ munere donavit [1] :

« Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum imperatori semper Augusto, ac Hungariæ et Bohemiæ regi illustri, salutem, etc.

« Insigne munus rosæ aureæ, quod per Pontifices Romanos dari præsentibus principibus consuevit, decrevimus hoc anno destinare ad tuam serenitatem, charissime fili, in signum nostræ erga te affectionis, et tuorum erga nos et Romanam Ecclesiam et fidem orthodoxam singularium meritorum : cum enim tua opera et sollicitudine præcipue regnum Bohemiæ redactum sit ad pacem et concordiam cum cæteris Christi fidelibus, et ad obedientiam tuam, visum est nobis condignum ornare sublimitatem tuam eo dono, quod propugnatoribus et defensoribus Ecclesiæ in odore fidei et charitatis dandum esse prædecessores nostri instituerunt. Itaque memores quanta et qualia tua celsitudo fecit pro unitate et statu Ecclesiæ atque nostro, quantum etiam de te speremus in futurum, merito ad eum convertimus hac in re oculos mentis nostræ, cujus opera et merita erga Christianæ reipublicæ pacem atque incrementum maxime resplendent in universo populo Christiano. Hoc igitur munus, licet re parvum, tamen significatione et charitate in te nostra permagnum, suscipias grato animo et devota mente tanquam palmam præsentis gloriæ et futuræ. Dat. Bononiæ ».

Ingressus Pragam extrema Æstate Sigismundus exceptusque quam honorificentissime, ad instaurandum collapsæ in regno illo religionis splendorem curas vertit, sibique apud viros quosque pios ingentem gloriam peperit, ut refert ex veteribus Monumentis Joannes Coclæus [2]: « Vetus », inquit, « Codex testatur cum Pragam venisse in vigilia D. Bartholomæi hora quasi XVIII, ubi qui paulo ante Bohemorum hostis, ex adulterio natus, antichristi filius, sacrilegus publicis hominum votis perdendus censebatur, extremis honoribus exceptus est, barones ac civitates in ejus verba juraverunt, et magistratus suos quos ipse constituit acceperunt, certantes inter se quis alter altero suo regi obsequentior videretur. Philibertus episcopus Constantiensis, natione Gallicus, et collegæ sui ex Basilea missi Ecclesiasticos introducere ritus, sacerdotes instituere, ex missarum solemnibus vulgaria verba cantilenasque detrahere, sanctorum imagines reducere, aquam benedictam in ædibus sacris reponere, baptismatis fontes sacrare, altaria ornare, spurcitias omnes abolere. Sigismundus imperator, cum Ecclesias pollutas intrare nollet, templum S. Jacobi (quod fratrum Minorum fuerat, et in quo machinæ bellicatum servabantur) restitui sibi poposcit. Annuit civitas, et aliqui monachi introducti sunt, qui verbum Dei prædicarent. Redierunt et alii Mendicantes, tum Cælestini, Sclavi servi S. Mariæ, Theutones Jerosolymitani, et nonnulli monasteriorum abbates, abbatissa quoque S. Georgii in arce Pragensi, quæ principis honore defungitur, et pastorali baculo utitur, atque ex veteri more quotannis in celebritate S. Viti novellum regi panem offerre tenetur, sacris præfecta virginibus, ab exilio remeavit. Restituti sunt et cathedralis Ecclesiæ canonici, ac vicarii et mansionarii, ornamenta altaribus reddita, divinum officium instauratum. Cumque nulli essent Ecclesiæ redditus, ex quibus ali templorum ministri possent, jussit imperator ex fisco regio per singula canonicorum capita hebdomadatim aureum nummum distribui, minoribus clericis dimidium dari. Ea res annua aureorum sex millia apud Ecclesiam cathedralem absumpsit. In alia quoque templa donaria collata sunt. Nova jam facies urbis, novus populus, verus rediisse religionis cultus apparebat, jamque reges et principes, populique Christiani imperatori, de regno recuperato congratulabantur, ejusque nomen in omni Ecclesia magnum erat ».

Reflorescentis religionis splendor adeo perculit Rochyzanam Hussiticæ impietatis signiferum, qui averso animo ac simulata pietate obsequium Pontifici Romanæque Ecclesiæ spoponderat, ut multitudinem in arma concitare nisus sit [1], ne viros religiosos induci in urbem pateretur : sed Sigismundi Cæsaris voce minaci territus in exilium ejectus est. Deinde nonnulli alii compressi perfidi homines, qui arce proximo a montibus Cuthnis intervallo in colle extructa, illam montem Sion appellarant, ex qua inferendam Bohemiæ Evangelicam veritatem fingebant, ac demum exitiales exitus e furcis habuere [2] : latronum istorum signifer Roacius in omnium editissima præfocatus, e media sacerdos Hussita Medius nomine pependit : atque ita Medius in medio furcarum miseram animam Sathanæ tradidit.

Edidit eximium hoc anno Wladislaus pietatis specimen ; ad avertendam enim a Poloniæ regno hæreseos pestem, quam finitimi Bohemi importare poterant, censorem fidei Pontificia auctoritate institutum regia potentia, ut animadversionis severitatem in religionis novatæ reos adhiberet armavit, edito publico decreto [3], quod hac temporis nota consignatum est : « Dat. et actum Lancitiæ feria III, proxima ante sancti Laurentii festum anno MCDXXXVI ».

[1] Lib. brev. p. 142. — [2] Cocl. l. VIII.

[1] Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 52. Cocl. hist. Huss. l. VIII. — [2] Æn. Sylv. sup. cap. — [3] Ext. in arch. Cracov. SS. Trin.

21. *Nova Eugenii studia pro Renato Andegavensi.* — Interea Alfonsus Aragonum rex ac Philippus dux Mediolanensis Basileenses in Pontificem instigabant, non alia de causa ducti, nisi quod ipse ambitiosis injustisque eorum cupiditatibus non serviret. Extant quidem Alfonsi, qui Neapolitanum regnum flagitio invadebat, exaratæ VIII Martii Cajetæ litteræ[1], quibus pollicitus, se oratores suos, ac plures præsules Basileam missurum, illorum audaciam non parum auxit. Narrant quidem Blondus[2] ac Stephanus Infissura[3] Aragonem ditionem Ecclesiasticam sibi subjicere conatum Antonii Pisani opera, sed qui diro supplicio, Joannis Vitelleschi patriarchæ Alexandrini a quo captus fuerat jussu, temeritatis pœnas dederit. Professus vero se fuerat ultro Pontificis hostem Alfonsus, dum a Philippo Mediolanensi a custodia emissus illi promiserat regia omnia se consilia adversus quoscumque, ipsumque etiam Pontificem conjunctissimis animis armisque provecturum; quocirca Eugenius in Renati regis partes, ut ille Neapolitano regno potiretur, se convertit, ac Philippum ducem Burgundiæ rogavit[4] ut vinculis ipsum absolveret.

« Dilecto filio nobili viro Philippo, duci Burgundiæ.

« Hortati sumus dudum tuam excellentiam ad liberationem charissimi in Christo filii nostri Renati regis Siciliæ illustris, quam de proximo sperabamus futuram, verum cum illam videamus retardari longius quam vellemus, multæ autem causæ non solum honestæ, sed urgentes et necessariæ, existant, quæ nos impellunt ad intercedendum pro eo, decrevimus iterum super ea re ad te scribere et monere, veluti debet pater filium sibi acceptissimum, ut intellectis causis et rationibus, quæ nos movent, temporibus consulas et te exhibeas liberalem. Primam quidem ex ea domo es ortus, quæ semper fuit tanquam domicilium et exemplum benignitatis atque humanitatis inter principes Christianos : dein ex ea stirpe, quæ Christianissima est usque ad hanc diem appellata, cujus nominis, vis ac proprietas maxima est : oportet enim, qui non solum Christianissimus vult dici, sed Christianus videri, ut ea præcipue habeat, quæ proprie Christiani sunt, charitatem scilicet et misericordiam, sine quibus neque vere dici, neque salvari Christianus potest ; cum enim sint spes, fides et charitas, quæ nos salvos reddunt, major omnibus est charitas, ut ait Apostolus, quam qui sequitur legem implevit, in qua te exerceri cupimus, ut sis omni virtute perfectus et Deo placens.

« Præterea ex hac ejus detentione plura damna insurgunt nobis et Ecclesiæ, regno vero Siciliæ mala quodammodo infinita, prout sunt urbium desolationes, regionum vastitates, cædes hominum, et incendia, quæ per ejus præsentiam ex magna parte procutdubio cessarent. Novit insuper tua prudentia, quanta cura et diligentia, quanta etiam charitate procuravimus pacem inter te et charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Franciæ illustrem, quæ cum secundum votum nostrum subsecuta fuerit, ut diuturna sit ac perpetua, vellemus, ut tua magnificentia ostenderet animum liberalissimum et benivolum erga ipsum regem, quo majus vinculum charitatis esset inter vos, et hoc liberali beneficio magis devincires animum suum, et tibi in perpetuum redderes obligatum.

« Insuper hoc animadvertere oportet prudentiam tuam ; cum enim sitis ex eadem stirpe orti ac propinqui sanguine ad magnam tuam et domus Franciæ gloriam debes adscribere, cum plures ex ea reges prodeunt, cum nomen vestrum per orbem terrarum regio decore magnificatur. Audisti dudum dilectum filium nobilem virum ducem Mediolani, cum Aragonum et Navarræ reges una cum tertio fratre bello navali cepisset, debita magnificentia suscepisse illos, qui cum neque sui sanguinis, neque generis, neque nationis existerent, tamen ab eo liberaliter dimissi sunt, cum potuisset jure belli multa ab illis postulare ; quamobrem cura diligenter ut, cum ipsum ducem multis in rebus superes, etiam in hac virtute liberalitatis et magnificentiæ superasse videaris. Scis etiam multos promptos esse ad obloquendum, neque omnes judicare secundum veritatem. Itaque cum fama hominum non sit spernenda, tibi præsertim, qui gloriam et honorem quæris, oportet te ea agere, per quæ tuam laudem et nomen conserves atque augeas inter omnes, neque dare causam quantum in te est, ut homines secus quam tua virtus requirat loqui possint. Quamobrem te hortamur in Domino, requirimus et paterna charitate monemus, ut attentis rationibus præmissis, tum etiam propter laudem et gloriam tui nominis et generis, tum quoque ob Dei et nostram reverentiam velis restituere præfatum regem ad propriam libertatem, ut sic per opus tuæ benignitatis possit accedere ad curam regni sibi concessi. In hoc obligabis tibi regiam benevolentiam beneficio sempiterno, adaugebis honorem tuum et famam, laudem hominum consequeris, et nobis, qui id valde cupimus, facies rem gratissimam, ex qua tibi reddemur plurimum obligati. Datum Bononiæ ».

22. *Anglicum bellum componere studet Eugenius.* — Contulisse se Florentia Bononiam hoc anno Eugenium refert Blondus[1], id quod etiam Pontificiæ allatæ jam a nobis atque infra afferendæ ostendunt litteræ, quo tempore Foroli-

[1] Ext. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. p. 1233. — [2] Blond. dec. 3. l. VII. — [3] Infis. in Ms. Vat. — [4] Lib. brev. p. 141. et in Ms. Alex. VII. p. 202.

[1] Blond. dec. 3. l. VII.

vienses, maxima a Francisco Sfortia Ecclesiasticarum copiarum duce accepta clade in Apostolicæ Sedis fidem rediere[1], quos Eugenius paterno excepit sinu, omnibusque pœnis, quas ob perduellionem contraxerant, exsolvit[2]. Subacti eodem anno Prænestini, ac Laurentius Columna a Joanne Vitellesco perdomitus, ejusque arx, ex qua excursiones in Romanum agrum fecerat, funditus eversa. Hæc pacis studio gessit bella Eugenius, quam non modo inter clientes Romanæ Ecclesiæ populos, verum in aliis regnis redintegrare enisus est. Redegerat superiori anno, ut dixi, in concordiam Carolum Francorum regem et Philippum ducem Burgundiæ in Atrebatensi conventu, suaque studia interposuerat, ut Anglos Gallis conciliaret, at piis ejus conatibus odiorum pertinacia vel arbitrio obstiterat, qua de re ad Eduardum Lusitaniæ regem, qui ipsum rogaverat, ut eam in rem Apostolicam operam conferret, ita respondit[3]:

« Charissimo in Christo filio Eduardo Portugalliæ et Algarbii regi illustri, salutem, etc.

« More Catholici et pii principis facis, fili charissime, qui pacem cupis poni inter principes Christianos, cui effusio sanguinis Christi fidelium displicet. Verum, si cui viventium hæc displicent, nos ii sumus præcipue, qui non solum bella et cædes, sed eorum nomen penitus exhorrescimus, tum quia ita natura nos procreavit, ut hæc odio habeamus et amemus pacem, tum quia ad id adstringimur ex debito officii pastoralis. Verum sive culpa temporum sive peccatis hominum exigentibus, bella, quæ narras, ita intricata sunt, ut vix humanum consilium ad ea sedanda sufficere posse videatur, sed tamen non desperantes de misericordia Altissimi, continuis studiis ad pacem Franciæ et Angliæ vacavimus semper, neque aliquid omisimus, quod ad hanc consequendam conferre videretur. Nam, ut omittamus litteras, quibus utrumque regem exhortati sumus statim post assumptionem nostram ad summum Apostolatum, misimus ad regnum Franciæ pro pace tractanda dilectum filium nostrum Nicolaum tit. S. Crucis in Jerusalem presbyterum cardinalem, virum omni virtutum genere probatissimum, atque amantissimum pacis et cuilibet partium, qui cum diutius in regno Franciæ stetisset, multasque conventiones pro bono pacis habuisset, tamen re infecta reversus est. Postmodum vero etiam, dum conventio multorum utriusque partis principum pro pace tractanda in Atrebato futura esset, spesque alia daretur posse eorum discordias componi, denuo misimus eumdem cardinalem de ipsorum consensu et voluntate, qui hortaretur ad pacem, eamque nostro nomine conaretur statuere inter eos. Denique post varios tractatus cum aliqua ad pacem spectantia conclusa essent, nullum tamen effectum habuerunt.

« Nuper quoque scripsimus nonnullis notabilibus viris et etiam misimus, qui verbo dicerent nos paratos iterum ad destinandum nostros oratores ad pacem tractandam, si hoc crederent placere principibus, ad quos spectat, et non incassum ut antea accessuri viderentur. Itaque, charissime fili, non est opus, ut nos horteris ad eam rem, ad quam nos sponte nostra fuimus semper summo mentis ardore incensi; impendimus tamen quantum fuit in nobis et impendemus deinceps operam diligentem, ut inter eos reges bona concordia firmaretur, quæ si nondum secuta est, non nostra accidit, sed illorum culpa; nos enim omnia egimus pro ipsorum quærenda et constituenda pace, quæ parens sollicitus pro charissimorum sibi filiorum pace et concordia facere consuevit. Grata tamen fuit tua cohortatio, licet minime necessaria, et ex ea tuam serenitatem plurimum commendamus, cum videamus te intentum ad pacem populi Christiani, quod præcipuum est Catholici principis opus. Datum Bononiæ ».

23. *Reges Lusitaniæ et Castellæ de Africana expeditione certant.* — At qui Pontificis et Concilii preces de præstanda Gallis pace, ut collapsæ Ecclesiæ res redintegrari possent, respuerant, Lutetiam[1] urbem regni principem, pro qua retinenda agitata consilia ruperant, necnon Suessiones, Laudunum et alias plures urbes amisere hoc anno et proximo[2], parumque abfuit ne Caletum arcem munitissimam in quam Anglicas acies transferre consueverant, ut postea Gallias ferro flammisque vastarent, expugnaretur a Belgis[3].

Exoptabat porro Eduardus Lusitaniæ rex mutuo jungi fœdere Anglos Gallosque, quo subsidiarias copias ab iis eliceret ad proferendum in Africa imperium, retundendosque infideles, qui Septæ bellum intendebant, cui etiam opem laturus Pontifex cunctos Christi fideles Apostolicis litteris[4], quibus adscripta est XIII Septembris dies ad profitendam in Afros, accepto crucis symbolo, religiosam militiam hortatus est, propositis amplissimis indulgentiarum præmiis. Pio etiam studio accensus Joannes Castellæ rex iniit consilia de bello adversus fidei hostes gerendo, dissidiisque gravibus cum Alfonso Aragonum et Joanne Navarræ regibus implicitus, demum juncta affinitate compositurus controversiam ab Eugenio flagitavit, ut ad Henrici filii et Blanchæ Navarræi filiæ gratiam legem de gradibus consanguinitatis solveret: cui assensit Pontifex[5], cum arma ab ipso in impios avertenda speraret: aspirabat

[1] Blond. dec. 3. l. VII. — [2] Lib. XIX, CXIX, et p. 120. — [3] Lib. brev. p. 149. et in Ms. Alex. VII. p. 115.

[1] Monstr. vol. 2. p. 127. — [2] Id. ib. p. 140 etc. — [3] Ibid. p. p. 132 etc. — [4] Lib. X. p. 132. — [5] Lib. X. p. 135.

vero idem rex ad Africæ expugnationem, ut eam Castellæ adjungeret, questusque est apud Eugenium concessa ab eo regi Lusitano Diplomata de sacra expeditione in Africanos Barbaros conficienda. Ne vero ex ea æmulatione discordia aliqua exoriretur, Pontifex Eduardo regi significavit, ita se ipsi suo subjiciendam imperio permittere, ut alterius regis Christiani juribus detrahere nollet :

24. « Regi Portugalliæ et Algarbii illustri.

« Dudum cum ad nos accessissent tuæ serenitatis oratores, ac plura a nobis ex tui parte postulassent, nos ad complacendum tuæ serenitati, erga quam maxima afficimur tamquam ad devotissimum filium charitate, inter cætera pro conservatione et defensione loci de Cepta, quem recolendæ memoriæ genitor tuus de manibus perfidorum Saracenorum in partibus Africæ manu armata abstulerat, necnon pro recuperatione aliorum terrarum, castrorum et locorum ab ipsis infidelibus in eisdem partibus constitutorum, nostras certi tenoris litteras, quæ cruciata vulgariter nuncupantur, concessimus, et similiter tibi certas insulas Canariæ, quas ab infidelibus possideri, et in quibus nullum principem Christianum jus habere aut prætendere asserebas, tibi per alias nostras litteras dedimus in conquestam, prout in ipsis litteris latius continetur. Cum autem postmodum charissimus in Christo filius noster Joannes Castellæ et Legionis rex illustris, intellectis præfatarum litterarum concessione et tenoribus, multum apud nos per suos oratores et litteras conquestus fuerit, asserens sibi magnum fieri præjudicium ex litteris præfatis, et ex eis sequi juris sui diminutionem, cum asserat terræ Africæ et insularum præfatarum conquestam ad se spectare, nos nolentes, ut ex concessionibus hujusmodi aliquod tanto regi præjudicium fiat, sicut neque etiam vellemus in aliquo præjudicare juribus tuis, intendentes quoque nemini eripere jus sibi competens, nuper per nostras litteras declaravimus nostræ intentionis fuisse et esse in nullo velle præjudicare per hujusmodi nostras concessiones juribus dicti regis, sed conquestam duntaxat tibi concedere, et prohibitionem tolerare, si et in quantum nemo alter et in præfatis insulis sibi aliquod jus competere prætenderet. Itaque, cum cupiamus obviare omnibus scandalis, quæ ex hac causa oriri possent, ac providere ne aliquid innovetur, quod pacem vestram posset in aliquo conturbare, exhortamur sublimitatem tuam, ut maturo consilio et prudenti deliberatione examinet diligenter litteras nostras, nihil attentans quod in præfati regis præjudicium aut juris læsionem possit redundare, neque aliquam causam des discordiis, aut materiam exciles futuri scandali alicujus. Dat. Bononiæ ».

25. *B. Didacus apud Canarienses Evangelium propagat, quos etiam bene instituit episcopus Robicensis.* — Quod ad Canarias insulas spectat, inter eos, qui Canariensibus Christi fide excolendis operam navarunt, Didacus Minorita, martyrii pro Christo subeundi cupiditate flagrans, magnam Barbarorum multitudinem Christo adjunxit, ut refert Sixtus V in Diplomate [1] quo sanctorum ei honores decrevit : « Cum aliquando, inquit, ad insulas Canarias missus esset, ut guardiani officio in illo fratrum Minorum conventu fungeretur, servus Christi, cui vivere Christus erat et mori lucrum, cœpit martyrii desiderio vehementer flagrare. Erat in eo non solum columbæ simplicitas, sed et serpentis prudentia : quare multa cum vigilantia et regularis disciplinæ observantia vir in sua custodia excubabat, in omni sanctitate et justitia forma factus pusilli gregis sui, et fidelium insulanorum, quibus bonus odor Christi erat ad vitam, ita ut frequentes eum adirent, ex ejusque spiritualibus colloquiis miram caperent consolationem et voluptatem. Magnam vero exercendæ charitatis segetem in insulis illis nactus, simulque consequendi martyrii spe incitatus, multas ex Canariensibus infideles et impuris adhuc idolorum superstitionibus addictos verbo, exemplo, orationibus ad Christi fidem perduxit, quo in munere dum strenue versaretur, multa illi pericula in ea Canaria, quæ magna appellatur, diaboli invidia conflavit. Sæpe in capitis et vitæ discrimen venit, ut sese jam martyrii palma potiturum speraret, sed Deo aliter disponente, non martyrio animus et voluntas, sed voluntati martyrium defuit, at certe gloria non defuit, cum præclare a beato martyre Cypriano [2] scriptum sit, ad coronam Dei promerendam ipsius testimonium solum sufficere, qui judicaturus est, qui arcana rerum scrutatur et cordis intuetur occulta. Ergo et purpuream de passione coronam aliquo modo recepit, et multas de bonis operibus candidas reportavit, reservatus a Deo, ut multos Christo lucrifaceret ».

In iis quoque insulis plures Barbaros Fernandus episcopus Robicensis idemque Canariensis ab Sede Apostolica missus, ad fidem Christi traduxerat, quos ut posset aliquibus opificiis exercere, ut vitam postea honeste Christiano more sustentarent, ab Eugenio obtinuit, ut aliqua pecuniarum vis, quæ ad ærarium Pontificium spectabat, ad eam rem destinaretur, de quo hæ litteræ exaratæ :

« Venerabili fratri Fernando episcopo Robicensi et Canariensi, salutem.

« Pro parte tua nobis nuper exhibita petitio continebat, quod tu ad insulam Gomeriæ necnon magnæ Canariæ, quarum habitatores et incolæ, veluti humano non suffulti ingenio, Chri-

[1] Ext. in Bullar. in Sixt. V. Const. 82. — [2] Cypr. Ep. IX. ad martyr. et confess. de Mappal.

stianæ religionis ritum non acceptarunt, nec eo recti fuerunt pro habitatoribus et incolis ipsis in dicta fide imbuendis et ad illam convertendis, te personaliter transtulisti, et plures ex eisdem habitatoribus et incolis in copioso numero bonæ vitæ et prædicationis exemplo ab eorum erroribus ad prædictam fidem reduxisti, et multiplicem inibi fructum fecisti, ac ampliorem in dicta insula, dante Domino, fructum facere voto geris : sed ad præmissa salubriter dirigenda, et etiam perficienda, facultates rerum, quæ tibi non affluunt, extant plurimum opportunæ, et sicut eadem petitio subjungebat, in civitate ac diœcesi Hispalensi plures cameræ Apostolicæ a tempore quondam Petri e Luna, tunc Benedicti XIII in sua obedientia, de qua civitas et diœcesis prædictæ erant, tunc nuncupati, usque ad felicis recordationis Martini papæ V prædecessoris nostri ad summi Apostolatus apicem assumptionem, efficaciter debitæ remanserant pecuniarum summæ apud diversos habeantur, ac etiam conserventur, et si illæ tibi ad ministerium, et opus amplioris reductionis, et ad hoc quod ipsarum insularum habitatores et incolæ, qui veluti in memoria grossi et materiales alicujus, de qua vitæ indigentiam suscipere possent, artis exercitium penitus ignorant, in artificibus, et ministerialibus operibus, etiam pro ipsius fidei exaltatione, necnon Christianæ professionis corroboratione instrui possent, assignarentur, exinde fidei et professionis prædictarum propagatio, cum multiplici salutis animarum augmento succederent evidenter; pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut super iis opportune providere benignitate Apostolica dignaremur. Nos itaque, qui propagationem et augmentum hujusmodi intensis desideriis affectamus, eisdem supplicationibus inclinati, tibi quascumque pecuniarum summas, quæ eidem cameræ infra tempus præmissum debitæ fuerunt, seu remanserunt quavis occasione vel causa, a quibuscumque personis cujuscumque status, gradus, ordinis, religionis vel conditionis fuerint exigendi, petendi, colligendi, et levandi et ad propagationem et augmentum hujusmodi exponendi », et infra, « plenam et liberam Apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Florentiæ anno Incarnat. Dom. MCDXXXV, pridie id. Jan., anno V ».

26. Querente etiam Robicensi episcopo apud Sedem Apostolicam, neophytos Canarienses ab aliis Christianis in servitutem adduci vel fortunis exui, Eugenius intentatis pœnis gravissimis id scelus vetuit[1], et Canarienses ab opprimentium injuriis jussit vindicari.

« Venerabilibus fratribus Pacensi et Cordubensi episcopis, salutem. etc.

« Sicut dudum venerabilis fratris nostri Fernandi Robicensis episcopi inter Christi fideles, ac habitatores insularum Canariæ interpretis, et ab eis ad Sedem Apostolicam nuntii destinati, aliorumque fide dignorum insinuatione intelleximus ; licet in insulis prædictis quædam de Lancellot nuncupata, et nonnullæ aliæ circumadjacentes insulæ, quarum habitatores et incolæ solam legem naturalem imitantes, nullam antea infidelium nec hæreticorum sectam noverant a paucis citra temporibus, divina cooperante clementia, ad orthodoxam Catholicam fidem sint reductæ, pro eo tamen, quod labente tempore, in quibusdam aliis ex prædictis insulis gubernatores ac defensores idonei, qui illarum habitatores et incolas in spiritualibus et temporalibus ad rectam fidei observantiam dirigerent, ac eorum res et bona concite tuerentur defuerunt, nonnulli Christiani (quod dolenter referimus) diversis confictis coloribus et captatis occasionibus, ad præfatas insulas cum eorum navigiis, manu armata accedentes, plures inibi etiam juxta ipsorum simplicitatem, incaute repertos utriusque sexus homines, nonnullos jam tunc, Baptismatis unda renatos, et alios ex eis sub spe ac pollicitatione, quod eos vellent sacramento Baptismatis insignire, etiam quandoque fraudulenter et deceptorie, securitatis fide promissa et non servata, secum captivos, etiam ad partes Cismarinas duxerunt, bonis eorum prædæ expositis, seu in eorum usus et utilitatem conversis, nonnullos quoque ex habitatoribus et incolis prædictis subdiderunt perpetuæ servituti, ac aliquos personis aliis vendiderunt, et alias contra eos diversa illicita et nefaria commiserunt, propter quæ quamplurimi ex residuis dictarum insularum habitatoribus servitutem hujusmodi plurimum exsecrantes, prioribus erroribus remanent involuti, se propterea ab suscipiendi Baptismatis proposito retrahentes, in gravem divinæ majestatis offensam, et animarum periculum, ac Christianæ religionis non modicum detrimentum.

« Nos igitur, ad quos pertinet, præsertim in præmissis et circa ea, peccatorem quemlibet corrigere de peccato, non volentes ea sub dissimulatione transire, ac cupientes, prout ex debito pastoralis tenemur officii, quantum possumus, salubriter providere, ac ipsorum habitatorum et incolarum afflictionibus pio et paterno compatientes affectu, universos et singulos principes temporales, dominos, capitaneos, armigeros, barones, milites, nobiles, communitates, et alios quoscumque Christi fideles cujuscumque status, gradus vel conditionis fuerint, obsecramus in Domino, et per aspersionem Sanguinis Jesu Christi exhortamur, eisque in remissionem suorum peccaminum injungimus, ut et ipsi a præmissis desistant, et eorum subditos a talibus retrahant, rigideque compescant. Et nihilhominus universis et singulis eisdem utriusque sexus

[1] Bullar. l. XII. p. 44.

Christi fidelibus præcipimus et mandamus, quatenus infra quindecim dierum spatium a die publicationis præsentium in loco in quo ipsi degunt faciendæ computandorum, omnes et singulos utriusque sexus dictarum insularum olim habitatores Canarios nuncupatos, tempore captionis eorum captos, quos servituti subditos habent, pristinæ restituant libertati, ac totaliter liberos perpetuo esse et absque aliquarum pecuniarum exactione sive receptione, abire dimittant, alioquin lapsis diebus eisdem excommunicationis sententiam ipso facto incurrent, a qua nec apud Sedem Apostolicam, vel per archiepiscopum Hispalensem pro tempore existentem, seu Fernandum episcopum antedictum, ac nisi personis captivitatis hujusmodi prius et ante omnia libertati deditis, et bonis eorum primitus restitutis, absolvi nequeant, præterquam in mortis articulo constituti. Similem excommunicationis sententiam incurrere volumus omnes et singulos, qui eosdem Canarios baptizatos, aut ad Baptismum volontarie venientes, capere aut vendere, vel servituti subjicere attentabunt, a qua aliter, quam ut præfertur, nequeant absolutionis beneficium obtinere. Illi vero, qui exhortationibus et mandatis nostris hujusmodi humiliter paruerint cum effectu, præter nostram et Apostolicæ Sedis gratiam et benedictionem, quam proinde uberius consequantur, æternæ beatitudinis professores (possessores) fieri mereantur, et a dextris Dei cum electis perpetua requie collocari, etc. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXV, id. Januarii, anno V », qui quidem annus in præsentem a nato Christo vulgo numerari solitum incidit.

27. *Eugenii studium pro Blachis, Bulgaris Moldavisque a schismate revocandis.* — Hæc pro amplificanda inter Canarienses religione sanciebat Eugenius, qui ut Blacos, Bulgaros, Moldavosque a Græcanico schismate in Romanæ Ecclesiæ gremium revocaret, Gregorium archiepiscopum Moldoblachiæ Catholicum amplissima instruxit auctoritate [1], ut eos populos orthodoxa fide imbueret, censurisque exsolveret :

« Gregorio archiepiscopo Moldoblachiæ, salutem, etc.

« Cum fuerimus semper ad receptionem Græcorum ad nostrum et Romanæ Ecclesiæ gremium venire volentium sincera voluntate et benigne dispositi, novissime te, qui retroactis temporibus ipsius Romanæ Ecclesiæ ritum in cunctis articulis expresse professus et per schismatis unctionem, quam ad præsentiam nostram veniens devote suscepisti, in nostra et dictæ Romanæ Ecclesiæ obedientia confirmatus existis, benignius complexi sumus, sperantes in Domino, qui mentes hominum sua illustrat clementia, mentem tuam in veritate Catholicæ fidei ita stabilitam et roboratam esse, ut non solum in eadem veritate permansura existas; sed Græcos ad hujusmodi veritatis cognitionem verbo et exemplo sedulo inducere studebis. Hac itaque consideratione inducti, personam tuam nobis et Sedi Apostolicæ devotam debito honore prosequentes, et oberrantium animarum periculis, quantum nobis ex alto permittitur, providere volentes, tibi qui Spiritum sanctum a Patre et Filio procedere, et omnes articulos, quos sancta Romana Ecclesia tenet indubie profiteris, omnes et singulos Græcos utriusque sexus cujuscumque ordinis, præeminentiæ vel dignitatis existant, Valachos, Vulgaros et Moldavachos in regno seu confinibus Hungariæ in præsentiarum existentes, qui tuo suasu et hortatione, sive alias sponte ad nostram et dictæ Romanæ Ecclesiæ unitatem venire voluerint, si hoc a te humiliter petierint, et articulos, quos dicta Catholica Romana tenet Ecclesia, expresse professi fuerint, a pœnis et sententiis spiritualibus et temporalibus etiam schismatis et hæresis crimen sapientibus absolvendi juxta formam dictæ Romanæ Ecclesiæ consuetam, injuncta personis ipsis pro modo culpæ pœnitentia salutari, ac recepto ab eisdem juramento, quod in pristinos errores non relabentur, nec persistentibus et relabentibus in errores hujusmodi præstabunt auxilium, consilium vel favorem, ac alia, quæ de jure fuerint injungenda, ac personas ipsas ad nostram et ipsius Romanæ Ecclesiæ unitatem recipiendi, et per chrismatis unctionem eas etiam confirmandi, necnon omnia et singula circa reductionem hujusmodi, ad Dei laudem et nostrum, ac præfatæ Romanæ Ecclesiæ honorem et augmentum pertinentia, agendi, faciendi et exequendi auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Tu vero, venerabilis frater, hoc sanctum et religiosum onus tibi injunctum sincera devotione suscipias, et id omni studio et diligentia prosequaris, et sanctiorem animum inducere studeas, ut non minus exemplo vitæ, quam tuis suasionibus Græci ipsi ad nostram et dictæ Sedis et præfatæ Romanæ Ecclesiæ unitatem venire incitentur, etc. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXV, VI id. Martii, Pontificatus nostri anno V ».

28. *Jus Ecclesiasticum violatum in Lusitania, quare admonitus rex ab Eugenio.* — Conjunxit Christi vicarius piis in amplificanda religione susceptis laboribus tuendi juris Pontificii, libertatisque Ecclesiasticæ asserendæ studium. Labefactabant eam in Lusitania magistratus regii ac judices, qui Ecclesiastici fori infringebant sententias, causarumque sacrarum cognitionem sibi arrogabant ; censuras, quibus contumaces homines a præsulibus afficiebantur, subjiciebant examini ; archiepiscopos aliosque antistites vocare in jus erant ausi. Ne itaque immunitas

[1] Lib. XIX. p. 59.

cleri Lusitani obsolesceret, Eugenius Eduardum admonuit[1] quam indignam labem regio decori inferret, si libertatem Ecclesiasticam tantorum principum superioribus sæculi auctoritate constabilitam obtereret ipse, obterive ab illis pateretur :

« Charissimo in Christo filio Eduardo Portugaliæ et Algarbiæ regi illustri, salutem, etc.

« Nonnullorum querelis per hos dies pulsati sumus, serenitatem tuam quibusdam se negotiis in regno tuo ingessisse, atque etiam quotidie ingerere, quæ si vera essent, procuIdubio vergerent in magnum dispendium Ecclesiasticæ libertatis, existimationemque sublimitatis tuæ non levi infamia sugillarent : quod sane intelligimus nonnunquam usu evenire, cum vel improborum consilio etiam egregie animati principes fruuntur, vel cum imprudentia quadam ducti recte illa ad se pertinere existiment, sed utrumque summopere devitandum est ne incurras, et si incurreris, quantum fieri humana ope potest, emendandum. Querelæ autem, de quibus loquimur, circa hujusmodi fere versantur, sententias videlicet et censuras Ecclesiasticas per prælatos et alios judices potestatem habentes inflictas, excellentiam tuam seu ejus officiales examinare, et si videtur, retractare et quasi sacrorum judices revocare, falcem in alienam messem præcipue immittendo. Causas etiam et quæstiones juris patronatus, quas cum Ecclesiasticis rebus sint annexæ secundum juris et sacrorum canonum dispositiones Ecclesiasticas esse constat, ad forum et judicium tuum et eorum vendicare vos asserunt, nonnullos etiam ex venerabilibus fratribus nostris regni tui episcopis et archiepiscopis, ut ad tribunal tuum accederent, citari personaliter fecisse in grande vilipendium et contemptum summæ Ecclesiasticæ dignitatis. Quæ sane omnia, et si in quocumque tyranno abominanda essent, in rege præsertim cujus honor judicium diligit, turpissima essent judicanda. Neque enim solum sanctorum Patrum decretis, sed ipsis sæculi principum legibus monemur, tam personas quam bona Ecclesiastica præcipua libertate et immunitate lætari debere, ac pœnas et censuras in eos irrogari, qui illa quoquomodo violaverint. Itaque, charissime fili, licet filialem obedientiam et devotionem tuam erga nos, Ecclesiam Romanam et Apostolicam Sedem attendentes, vix possimus induci, ut credamus hujusmodi querelas veritatem continere, si tamen vera sunt, quæ objiciuntur, ut consulas saluti animæ et existimationi tuæ, quarum nos pro singulari charitate, qua tuæ sublimitati afficimur, libenter rationem habemus, serenitatem tuam requirimus et hortamur, districte nihilominus eidem mandantes, quatenus talia deinceps nullo modo aut facias, aut per officiales tuos, aut quoscumque alios fieri permittas, quin potius pro conservatione et defensione libertatis et immunitatis Ecclesiasticæ pro juribus operari et agere velis. Si tamen cum dictis prælatis aliquando te aliquam controversiam habere contigerit, ad nos, qui parati sumus cuique justitiam ministrare, recurrere malis, quam tibi aliquid inde indebite vendicare, ex quibus post æterna præmia, apud nos et Apostolicam Sedem gratiam, penes cæteros laudem et gloriam consequeris. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXXVI, XIII kalendas Julii anno VI ». Præterea petenti eidem regi oratorum opera, ne quem episcopum sine ipsius assensu præficeret Lusitaniæ Ecclesiis, respondit[1] Eugenius maxima se de re adeo nova admiratione affectum esse.

29. *Ecclesiastica libertas in Scotia violata per Eugenium vindicatur, datis litteris ad Jacobum regem et missis internuntiis.* — Sanxerat nonnulla in Scotiæ regno Joannes Glasguensis episcopus, a Jacobo rege, cujus sigilli præfecturam gerebat, instigatus, juri Ecclesiastico adversantia, eaque in regno promulgarat. De quibus certior factus Pontifex præceperat Jordano Albanensi episcopo et Petro tit S. Stephani in Cœlio Monte presbyteris cardinalibus, ut Glasguensem episcopum de læsa Ecclesiastica libertate in jus vocarent ; qui cum ipsi diem dixissent Willelmi Creyser archidiaconi Themdaliæ internuntii Apostolici opera, Jacobus rex ira incensus, atque a Glasguensi episcopo incitatus, Willelmum de lege majestatis postulatum, ut hostem publicum ac proditorem, bonis ac vectigalibus privavit. Provocante vero mox ac Sedem Apostolicam Willelmo, Eugenius sententiam tulit, ac gesta a Jacobo rege convulsit.

« Eugenius, etc. Pro ea auctoritate, qua regios apices antecellit Romanus Pontifex, præcipuum super reges et regna ab eo, qui cœlum terramque regit, obtinens principatum, ad hoc Apostolicæ sollicitudinis cogitatus diffusius dirigit, ac suæ auctoritatis vices copiosius extendit, ut Ecclesiasticæ personæ singulæ, illæ præsertim qui potentium oppressionibus in jure et justitia gravatæ censentur, sui favoris ministerio ab omnibus dispendiis et noxiis releventur, et ad statum ac honore debitos reponantur », expositaque Jacobi regis in Willelmum irarum causa atque iniqua oppressione, addit : « Nos itaque, cui unicuique in justitia debitores, ac præfato regi in singulis præmissorum occasione etiam adversus dictum Willelmum justitiam ministrare parati existimus, ac præmissa de quibus etiam sumus plenarie informati, nolentes sub dissimulatione transire, hujusmodi supplicationibus inclinati litteras regias prædictas, necnon processus desuper per eumdem regem seu de ejus mandato aut quoscumque alios cujuscumque status, gradus vel conditio-

[1] Lib. XII. p. 5.

[1] Lib. brev. p. 305.

nis fuerint, et quæcumque etiamsi pontificali vel alia Ecclesiastica aut mundana dignitate præfulgeant, habitos sub quibuscumque verborum formis necnon publicationes, intimationes et insinuationes super præmissis in dicta curia vel extra etiam factas, quorum omnium tenores præsentibus haberi volumus pro sufficienter expressis, necnon excommunicationis, suspensionis, declarationis rebellionum et proditionum, ac privationis et interdicti sententias, fructuum sequestrationes, citationes, inhibitiones, prohibitiones et ordinationes contra præfatum Willelmum in præmissis promulgatas et factas, si quæ sint, necnon quæcumque inde secuta, Apostolica auctoritate et ex certa scientia cassamus, revocamus, irritamus et annullamus, etc.» Adjecit gravissimas censuras ac pœnas in eos qui Willelmi sacerdotia ac vestigia occuparint : « Datum Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXLVI, VIII id. Maii, Pontific. anno VI ».

30. Tum Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem, Joanni tit. S. Petri ad Vincula presbyteris, ac Dominico S. Mariæ in Via-Lata diacono cardinalibus, tum abbatibus monasteriorum, quibus Kelliou, Melros, Balmuynach, S. Andreæ nomina erant indita, imperatum, ut quæ in lata ea sententia continebantur perficerent, ac regi Jacobo objectis anathemate et sacrorum in Scotia justitio denuntiarent, ne Apostolicum nuntium, quem regni hostem temere renuntiarat, exagitaret ; et præsules clerumque intentatis censuris Ecclesiasticis aliisque gravibus pœnis a sacerdotiis ejusdem Willelmi invadendi absterrerent : gravissimisque aliis litteris queritur [1] Eugenius nonnullos, quos Pilatos potius, quam prælatos appellandos ait, Willelmum ipsum per falsas criminationes in invidiam adduxisse, ac regium animum contra jus fasque in ipsum exasperasse, precesque addit, ut quæ adversus immunitatem Ecclesiastici ordinis sanxerat rescindat, quæ Apostolica etiam auctoritate a se convulsa significavit, illumque in pristinam dignitatem restitutum.

« Charissimo in Christo filio nostro Jacobo regi Scotorum illustri, salutem.

« Æterni Patris sapientia princeps pacis, ut humanum genus, quod protoplasti prævaricatione perpetuæ salutis dispendia incurrerat, a sempiternæ servitutis jugo eriperet, adveniente sacri temporis plenitudine, de summa cœli arce suum Unigenitum in nostræ mortalitatis similitudinem ad hujus mundi infima ex suæ miræ et ineffabilis, qua nos dilexit charitatis clementia, misit Filium, qui in nostræ carnis substantia Patri usque ad Crucis mortem obediens, pro nobis peccatoribus velut agnus ad occisionem ductus, ut victima fieret salutaris, et sicut in ligno mors oriebatur, ita filius hominis in sanctissimæ et vivificæ Crucis ligno amarissimæ mortis supplicio genus ipsum a morte perpetua liberaret, cujus in cruce mortui pendentis latus unus ex militibus lancea aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua in nostræ redemptionis salutem et regenerationis lavacrum, in quo unicam suam immaculatam Sponsam sanctam matrem Ecclesiam fundavit, consecravit et perpetuo stabilivit, extra quam nemo salvari nec quidquam potest agere Deo gratum ; quam dudum antea præfiguravit arca Noe, ad quam omnia salvanda animantia generalis diluvii tempore recurrerunt. Hæc est illa scala, quam vidit in somnis Jacob; cujus summitas cœlos tangebat, et per quam angeli ascenderunt et descenderunt : *Vere*, inquit, *Dominus est in loco isto. Non est hic aliud nisi domus Dei et porta cœli.* Per hanc suscepit Jacob ipse, quem Deus elegit a patre suo benedictionem, ut qui ei benediceret, existeret benedictus. Hæc est Ecclesia illa arca fœderis, in qua panis cœlestis, *qui delicias præbet regibus* et principibus conservatur. Hæc est vinea electa dextera Domini plantata, cujus propagines ab Oriente ad Occidentem diffunduntur. Hujus etenim sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ caput est Romanus Pontifex B. Petri successor a Domino, *cujus est terra plenitudo ejus*, præcipuum super gentes et regna obtinens principatum, cui Dominus ipse regni cœlorum claves, ac ligandi et solvendi contulit potestatem. Hujus etiam Ecclesiæ omnes per gratiam Dei salvandi Christi fideles Ecclesiastici viri, quibus Deus ipse funiculum distributionis hæreditatem suam sorte divisit, et etiam sæculares cujuscumque status, gradus, ordinis, et conditionis fuerunt membra firmantur, ut in eorum unione solida acceptum Deo in odorem suavitatis offerant sacrificium, et reddant Altissimo vota sua. Hujusmodi libertatem a Deo concessam lacerari et scindi non posse, demonstrat nostri inconsutilis tunica Salvatoris. Adversus hanc supra firmam petram, quæ Christus est, bene fundatam, non poterunt portæ inferi prævalere. Hujusmodi sempiternam stabilitatem designat lapis ille reprobatus ab ædificantibus, factus in caput angularis fundamenti perpetuæ firmitatis. Hanc libertatem quilibet verus Christianus religionis zelator merito prosequi, promovere et extollere tenetur, et etiam exaltare.

« Et licet dilectus filius Guillelmus Greyset archidiaconus Themdaliæ in Ecclesia Glasguensi acolythus, noster præmissis in animo resolutis, Ecclesiasticam libertatem et juridictionem Sedis Apostolicæ adversus quorumdam Ecclesiasticorum temerariam audaciam, qui prædictam libertatem et jurisdictionem per nonnullas ordinationes, processus et statuta in tuo regno edita oppugnare conabantur, de ejusdem Sedis expresso mandato, omnibus modis et viribus ferventissime prosecutus fuerit, defensa-

[1] Lib. XI. p. 149.

verit ac promoverit gravissimis laboribus et expensis, et propterea propter æternæ, quod provide præstolatur, retributionis præmium varias exemptionum a quacumque jurisdictione ordinaria et alias gratias, remunerationes et pollicitationes susceperit, potius sperans et credens, quod tua regia serenitas in prosecutione hujusmodi ob timorem Dei et Sedis Apostolicæ reverentiam tanquam Catholicus princeps ejus ministerio gratiosis favoribus concurreret, quam ullam adversus eumdem Guillelmum indignationis asperitatem conciperet : tamen nonnulli prælati et clerici Christiani nominis, ut apparet, inimici potius tyranni, quam Christiani, potius Pilati quam prælati, veluti tortuosi colubri Ecclesiasticæ libertatis latera corrodere molientes, de vanitate in idipsum convenientes, quorum non est spiritus cum Domino creditus inter quos Joannes episcopus Glasguensis, de cujus persona felicis recordationis Martinus papa V Ecclesiæ Glasguensi tam clementer providit, ipsumque qui de hoc aliisque variis enormibus criminibus et excessibus notatus extitit, et quod deinceps nihil contra libertatem Ecclesiasticam procuraret, imo illam promoveret data fide promisit dictæ Ecclesiæ Glasguensi, benigne ac piissime secum agendo, præfecit in episcopum et pastorem præcipuus et singularis exstitit tam salubre ministerium impedire cupientes, plerisque sinistris et perversis machinationibus, fraudibus, dolis, deceptionibus, circumventionibus et detestabilibus ac falsis suggestionibus te ad offensam, iram et indignationem adversus præfatum Guillelmum exacerbarunt, et eis efficientibus et procurantibus, indignationis animum ac iracundiæ spiritum contra ipsum Guillelmum ges·isti, eumque regni tui proditorem et conspiratorem et læsæ majestatis criminis conscium quod dolenter audivimus diceris declarasse, ac suorum beneficiorum Ecclesiasticorum fructus sequestrasse, licet de facto, et alias te veluti maxima indignatione concitatum adversus ipsum Guillelmum exhibuisse. O generatio prava et exasperans, livorum aculeis et odii stimulis plena, quæ tam nobilem principem, et virtuosum animum viperinis versutiis circumduxit ! O semen Cain ! O iniquitatis filii, detractionis et invidiæ alumni, scelerum pessimi nutritores ! O maligni Judæ proditoris consilium, quo traditur gloria Ecclesiasticæ libertatis ! Unde præcellens ille propheta David attestatur : *Exurgat Deus, et dissipentur inimici ejus.* Hic Guillelmus, qui nunquam contra statum tuum regium, aut tui regni, aut unde celsitudo tua regia merito offendi possit, prosecutus est, seu promovit, sed semper cum omnibus veneratione et reverentia nobilitatem tuam honoravit et coluit, ad prælatorum et clericorum, contra eum calcaneum levantium, execrabilem detractionem conspirator et proditor innocenter condemnatur.

31. « Velis igitur, fili charissime, indignationis animum ab ipso Guillelmo insonte benigne avertere, ipsumque amplecti visceribus regiæ charitatis, statuta et ordinationes contra libertatem et jurisdictionem edita hujusmodi, ad Dei laudem et gloriam, prout teneris, reformare, tollere, et cassare, placeatque, rex inclyte, pro Regis æterni gloria dictum Guillelmum clericali sorti ascriptum de præmissis suscipere penitus excusatum : ait enim dictus propheta : *Nolite tangere Christos meos, et in prophetis meis nolite malignari.* Recenseat majestas regia præfatum Guillelmum a duodecim annis citra fuisse et esse Romani Pontificis acolythum, et quomodo Sedes Apostolica illum tamdiu toleraret, qui de proditionis scelere notaretur ? Hæc omnia tuæ celsitudini de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu significare decrevimus, ut circa præmissa episcopo et prælatis non velis fidem adhibere aliquam credituram.

« Serenitatem igitur regiam requirimus in Domino, et per aspersionem sanguinis Salvatoris nostri hortamur, et in remissionem peccatorum injungimus, quatenus statuta et ordinationes hujusmodi, necnon omnes et singulares litteras regias et declarationes, quæ super præmissis et eorum occasione quomodolibet emanarunt, ac quæcumque inde secuta casses, irrites et annules, quæ nos etiam, in quantum opus est, tenore præsentium revocamus, cassamus, irritamus et annulamus, ac nullius fuisse et esse auctoritatis, roboris vel momenti auctoritate Apostolica decernimus, declaramus, necnon cassationem, irritationem et annulationem tuas hujusmodi, postquam illas feceris, in locis in quibus litteræ regiæ prædictæ intimatæ fuerint, publicare et infirmari facias, ipsumque Guillelmum ad honores, dignitates, famam, officia et beneficia quæcumque in statum pristinum, in quo antequam præmissa fierent, seu aliquid exinde fieret quomodolibet erat, restituas et reponas ». Et paucis interjectis : « Sic igitur celsitudo regia eumdem Guillelmum pro nostra et Sedis Apostolicæ reverentia regiis favoribus et gratia prosequatur, quod exinde, præter humanæ laudis præconium, nostram et dictæ Sedis gratiam et benedictionem uberius prosequi, et cum benedictis Dei filiis a dextris collocari in æterna requie mereatur. Dat. Florentiæ anno incarnationis Domini MCDXXXVI, IV non. Aprilis, Pontificatus nostri anno VI ».

Paruisse videtur Jacobus rex Scotiæ Apostolicis monitis, dum misso Joanne episcopo Glasguensi, a quo, ut dictum est, subornatus concitatusque fuerat adversus nuntium Pontificium, oratore una cum Waltero abbate expetiit, ut pro revocanda in antiquam formam Ecclesiastica disci-

scopus Moguntinus sanxerant, ut nimirum Rabanus archiepiscopalem sedem teneret, Ulrico autem attributa duo annua aureorum millia et Scoltzense castrum, quod eo vita functo ad Ecclesiæ Treverensis jus et imperium rediturum esset; cæterum Eugenius Rabano Spirensis Ecclesiæ, quam antea gesserat, administrationem permisit[1], de quo Annales Treverenses[2] meminere. Hoc etiam anno, interfecto Elgenberto, qui Sueciam ab Erici regis acerbiore imperio vindicare erat conatus, conciliata pax est[3] inter regem Ericum et Suecos.

[1] Lib. XIX p. 15[illegible] — [2] [illegible] — [3] [illegible]

EUGENII IV ANNUS 7. — CHRISTI 1437.

1. *Gravis de loco Concilii designando contentio, obsistentibus Eugenio Basileensibus.* — Anno a Virgineo partu millesimo quadringentesimo trigesimo septimo, quinta decima Indictione, Basileenses sessionem XXV nonis Maii celebrarunt, in qua Græcorum animos iterum tentandos decreverunt[1], ut Basileam, quam jam ante repudiarant, vel Avenionem, aut aliquam Sabaudiæ urbem pro celebrando Concilio Œcumenico deligerent, non Græcorum ad conjunctionem cum Romana Ecclesia pelliciendorum studio, cum jam illi pacti[2] essent, se ad portum aliquem insignem Italiæ appulsuros; sed prava Pontificiæ auctoritati repugnandi cupidine incitati, obniti contra ausi sunt, quamvis Eugenius paterna eos benevolentia complexus esset, omnibusque censuris, quas ob gestas cum summo hierarcha simultates contraxerant, solvi jussissent[3].

2. Non defuit muneri suo Julianus cardinalis Concilii præses, sed frustra Basileenses in eam sententiam adducere nisus est, ut aliquam Italiæ urbem deligerent; quem Eugenius re cognita ob navatam ea in re operam commendavit[4]. Cum vero persentiret, plures ad deligendam Avenionem inclinare, legatos cardinales monuit[5] eum locum idoneum non videri, quod antea illius mentio in confectis pactionibus injecta non fuisset, cumque in Italiam Græci venire cuperent, si mutent Latini priorem sententiam, inconstantiæ maculæ aspersum iri. Darent itaque operam, ut locus accommodus tum Græcis, tum Pontifici destinaretur.

Dilectis filiis Joanni tit. S. Petri ad Vincula, et Joanni tit. S. Sabinæ presbyteris cardinalibus, Apostolicæ Sedis legatis.

« Ex litteris multorum, et præcipue dilecti filii magistri Galeazii de Montua, clerici cameræ Apostolicæ, intelleximus quomodo jam tres deputationes elegerunt civitatem Avinionensem, ad quam Concilium debeat transferri, et quemadmodum vestra prudentia summopere resistit eorum deliberationi; nam ipsa opera et omnium sermones vos laudant et commendant: nos etiam operationes vestras et continua studia pro defendenda nostra causa et Dei summis laudibus commendamus: fecistis enim, prout et honor Ecclesiæ et vestra dignitas poscere videbantur. Verum licet notæ sint nobis causæ plurimæ, propter quas illa civitas non est apta et accommodata ad rem quæ queritur, tamen etiam nunc ex parte notificamus vobis. Primum, ut scitis, ille locus non est de nominatis et jam conclusis cum Græcis, cum ipsi tum propter longam consuetudinem et usum, quem diutius cum Italicis contraxerunt, tum vero propter majorem commoditatem ipsorum desiderent et velint ad Italiæ locum et non alium venire: quod si de alio nunc loco ageretur, esset protrahere rem in longum, et quædam inconstantia videretur, ex qua daretur eis materia de rebus nostris et promissis parum confidendi. Dein multoties diximus locum eligi oportere, ad quem nos etiam commode venire possemus, ad Avinionem vero ex plurimis urgentibus causis nullo modo esset possibile nobis accedere. Respondimus quoque oratoribus Avinionensibus de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, nullatenus ex multis causis, præcipue

[1] Acta Conc. Basil. sess. XXV, tom. IV. Conc. p. 1. ex edit. Bas. — [2] Lib. brev. p. 306. — [3] Lib. XIX. p. 1[illegible]. — [4] Lib. brev. p. 147. — [5] Ibid. p. 147. et in Ms. Alex. VII. p. 212.

propter loci incommoditatem, posse, neque nobis placere eligi civitatem illam pro transferendo Concilio. Mirum autem omnibus sapientibus et recte sentientibus videri debet velle eligere ea loca, de quibus non contententur Græci, ea vero omittere, in quibus et ipsis complaceatur et finis optatus consequi possit. Velitis igitur, quia multa possint emergere propter temporis dilationem, quæ eventum eorum conturbent, instare ea sollicitudine et sapientia, qua cæpistis, ut locus aptior et Græcis et nobis in Italia eligatur, alioquin neque finis tandiu optatus a nobis de Græcorum reductione sequi poterit, ac multa et varia etiam scandala (de quo maxime dolemus et verisimiliter dubitamus) propter versutias sathanæ verendum est, ne propterea in Dei populo et Ecclesia oriantur. Hæc eadem ferme et præfati cardinales scribent, circumspectioni vestræ. Dat. Bononiæ, etc. » Addit[1] aliis litteris stimulos, ut designando loco in Italia pro celebrando Concilio Œcumenico operam navarent.

« Eugenius, etc. Propter ardens desiderium et ferventem affectionem, quam habemus ad prosecutionem futuri Concilii, in quo de Græcorum unitate et reformatione Ecclesiæ aliisque utilibus et necessariis pro pace et statu populi Christiani tractanda et, Deo auctore, perficienda erunt, circumspectionem vestram requirimus et exhortamur per Christi Salvatoris nostri passionem sacratissimam, ut velitis totis viribus incumbere, sicut fecistis et facitis continue, ut Concilium transferatur ad locum, in quo possimus interesse pro perfecta conclusione et consummatione præmissorum. Nihil quidem est, quod magis exoptemus, quam ut Concilium celebretur in loco accommodo : quod nos propter causas supradictas omnino intendimus prosequi et continuare ad laudem Dei et utilitatem Ecclesiæ suæ sanctæ. Itaque operemini totis viribus et secundum vestram prudentiam et cum bona pace et concordia, quantum fieri potest, hæc translatio fiat, etc. Dat. Bononiæ, etc. »

3. *Basileensibus in pertinacia hærentibus Græci palam in Concilio protestantur.* — Inter hæc Basileenses conspicuos auctoritate et doctrina præsules, nimirum Joannem patriarcham Alexandrinum atque Ambianensem et Traguriensem episcopos ex Pontificio latere divellere pertentarunt, ac Nicolaum Albergatum cardinalem tit. S. Crucis ad eos evertendos implicare conati sunt : at illum præmonuit Eugenius[1] ne quid in benemeritos de Sede Apostolica viros moliretur. Defendisse porro Nicolaum omni contentione dignitatem Sedis Apostolicæ, memorat in ejus Vita Jo. Franciscus Poggius[2], additque eum, cum temerarios intimæ multitudinis impetus reprimere non posset, Basilea discessisse. Infensa Eugenio Basileensium pars Italiam pertinacissime respuebat, ne Pontifex, si in ea Concilium peragerctur, Apostolicæ majestatis splendorem retineret. Cumque in designanda Basilea vel Avenione, nec Pontifici nec Græcis accommodis insisteret, Bissipatus imperatoris Constantinopolitani et patriarchæ orator in publico cœtu professus est, Græcos a conventis anno superiori non discessuros, quæstusque Basileenses ipsos impedimento esse, ne Ecclesiarum conjunctio redintegraretur, culpamque tanti mali subituros, excæcari admodum cupiditatibus suis, qui velint Græcos aspera maria sulcare, ut in Occidentem venirent, dum illi Basilea in Italiam se conferre aspernabantur, abesse ab ea ignavia Orientales præsules, qui ex Syria, qui ex Ægypto, qui ex Russia vasta obsitaque periculis terrarum intervalla emensi, Constantinopolim jam confluxerant, atque in Occidentem iter parabant : puros itaque futuros Græcos ab omni labe, si tot votis expetita consensio dirimatur, seque eadem apud Pontificem, qui jam cum Græcis pactus erat, repetiturum. Quibus de rebus publicas hasce Tabulas confici voluit[3] (1) :

4. « In nomine Domini. Amen.

« Cunctis pateat evidenter, quod anno a Nativitate ejusdem MCDXXXVII, Indictione XV, die

[1] Lib. brev. p. 157. et in Ms. Alex. VII. p. 213.

[1] Ext. de eo lit. in lib. brev. — [2] Franc. Poggius in Vit. B. Nic. Albert. — [3] Ext. apud Eug. l. IX.

(1) Historia rerum hoc anno gestarum in Basileensi Concilio, cum aliquantisper confusa vel saltem minus accurate digesta legatur in Annalibus, diligentius hic explicanda est. Atque in ipso narrationis limine emendandi sunt errores, qui scriptori nostro exciderunt. Primo igitur in litteras Pontificias, hic num. 2 recitatas mendum irrepsit, nullus enim tunc erat sive in Concilio sive alibi *Joannes cardinalis tit. S. Sabinæ,* sed tituli hujus cardinalis erat Julianus olim S. Angeli, postmodum vero S. Sabinæ presbyter cardinalis. Ad illum ergo, qui Concilio Apostolico nomine et auctoritate præerat, datæ litteræ. Secundo Nicolai tit. S. Crucis S. R. E. cardinalis Albergati discessus a Concilio, præcedenti, non vero præsenti anno, cui annalista illigat, factus est. Nam in Libello Apologetico Eugenii, anno præcedenti in Annalibus recitato, quemque anno illo editum fuisse in nota ibidem demonstravi, discessisse jam a Concilio Nicolaus constituitur. Denique ea quæ postmodum in Annalibus recitantur præponenda erant iis, quæ scriptor idem antea num. 1 retulerat. Nam ex Actis Patricianis ita rem sese habuisse constat. Cum in sessione XXIV die XVIII kal. Maii habita actum esset de statuenda civitate Avenionensi quo Græci concessuri essent ad Concilium pro conjunctione utriusque Ecclesiæ celebrandum, dissidentibus inter se Patribus, quorum alii negabant urbem hanc opportunam fore, aliis præferendam contendentibus; tandem conventum est inter partes, ut terminus triginta dierum constitueretur Avenionensibus ad ea solvenda, quæ spoponderant : ni solverint intra tempus præfixum, Concilio locus alius intra Italiam, seu alibi ad mentem Pontificis quæreretur. Rebus ita compositis, denuntiata est Avenionensibus infra tempus constitutum solutio : quibus deficientibus, Concilium in partes secessit : aliis enim exspectandos diutius Avenionenses atque admittendas eas conditiones quas offerebant censentibus, negantibus aliis. Hinc processum ad binas sessiones, et cum partes singulæ seorsum agerent, bina decreta inter se opposita eadem die eademque in sessione prodierunt; Concilii enim pars maxima eademque ex infima plebe et sacerdotibus minorum gentium constans, cui tamen cardinalis Arelatensis præerat, optioni Græcorum dandas esse Basileam, Avenionem et Sabandiæ civitatem aliquam decrevit : sanior vero Concilii pars cum legatis Apostolicis sancivit ut futurum Concilium sive Florentiæ, sive Utini, sive alio quocumque

Veneris, xv mensis Januarii[1], sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii divina providentia papæ IV, anno vi, et infra: « dominus Joannes Bissipatus procurator et nuntius serenissimi domini imperatoris Romæorum, ac reverendissimi domini patriarchæ Constantinopolitani, certam potestatis cedulam sive requestam repræsentavit et obtulit, ipsamque legi petiit. Quæ cedula per me Petrum Brunetti alterum promotorem sacri Concilii de mandato ejusdem lecta exstitit in hæc verba: Reverendissimi patres et domini. Serenissimus dominus imperator et reverendissimus dominus patriarcha et Græci Orientales miserunt me ad sacrum Concilium ex multis respectibus, et specialiter propter quatuor. Primo, ut significarem vobis qualiter omnes de Ecclesia Orientali sunt parati venire in tempore constituto juxta formam decreti, a quo non intendunt in aliquo quoquomodo recedere, et ut sciatis et sitis contenti, quod ex parte Ecclesiæ Orientalis nullus defectus erit, quin omnia in tempore convento exsequantur. Secundo, ut debeam cum omni diligentia sollicitare paternitates vestras et instare, ac hortari, quod omnia in decreto comprehensa adimpleantur in tempore constituto, quia si aliquis defectus esset, ex uno defectu etiam parvo, multa inconvenientia et plura mala sequi possent. Tertio, ut viderem an locus, qui eligetur, sit ex nominatis in decreto et habilis nobis Græcis et domino nostro papæ, quia præsentia sua, prout semper diximus et dicimus, supra modum est huic negotio necessaria, et sine eo non credimus, quod aliquid boni fieri possit ». Paucisque interjectis, quibus exponit, ni Basileenses cum Pontifice consentiant, discissum iri in Latinam Ecclesiam, dum de conciliandis cum ea Græcis agebatur, subjicit: « Suspicantur etiam (nempe Græci), quod non haberetis illum perfectum animum, qui ad istam unionem requiritur. Quarto, ut electo loco, prout dixi, accommodo et habili nobis et domino nostro papæ, ego deberem videre galeas, super quibus venire debemus, an sint fortes et bene aptæ ad portandum personas nostras, et eas accipere cum trecentis balistariis, secundum quod in decreto continetur, et aliis necessariis, dein reverti in Constantinopolim in tempore constituto, et si contrarium fieret, ego debeo protestari, prout protestor, quod vos in causa estis, quod tantum bonum impediatur, et quod per nos non remanet neque remanebit, quin omnia per nos promissa in isto negotio adimpleantur, sed vos estis in culpa.

« Ego, ut videtis, huc veni cum magnis laboribus et periculis, et inveni, quod aliqui ex vobis nolunt eligere locum, imo (quod pejus est) elegerunt non nominatum in decreto, ad quem

in loco Græcis et Pontifici maxime opportuno haberetur. Decretum illud ad se delatum ratum habuit Pontifex, statimque edita Bulla, data Bononiæ IV kal. Junias hujus anni, eamdem Concilii sententiam auctoritate sua confirmavit. Secundum hæc, Concilii pars sanior legatos suos ad Græcos in Italiam reducendos destinavit Petrum Digniensem, Antonium Portugallensem episcopos, et Nicolaum de Cusa præpositum monasterii Wotobergensis: quibus adjecit et Joannem de Ragusio, quem tunc in Græcia egisse Concilii legatione fungentem disco ex narratione rerum a se in Græcia gestarum quam ipse Joannes dein pro Concilio legit, et ego ex Codice Vindobonensi Ms. dedi in Supplem. Concil. to. vi. Pontifex litteris suis datis id. Julii illos confirmandos adjiciendosque suo nomine legatos Marcum Tarantasiensem et Christophorum Coronensem episcopum censuit. Tum Pontificis curæ omnes versæ in certo loco pro imminenti Concilio designando, sicut et Basileensibus ad obsequium redigendis. Cum vero Sigismundo Florentia displiceret, ut constat ex litteris ejusdem ad legatum suum in Concilio agentem recitatis a Martene col. 940, ideo forte ad locum alium sese convertit. Aptissima visa est Ferraria ex causis nobis ignotis: quare die kal. Octobris anni hujus Bullam edidit, qua gestis suis omnibus pro Græcorum reductione, revocandisque ad obsequium Basileensibus narratis, demum auctoritate Apostolica Basileense Concilium omne ad urbem Ferrariensem transferre se denuntiat. Qua in designatione ac translatione Ferrariam omnia plana sunt et aperta: de die tantummodo qua Bulla hæc Pontificia signatur ambigendi ratio succurrit. Licet enim in Actis Concilii Florentini, ab Horatio Justiniano vulgatis, Bulla hæc inscribitur *data kal. Octobris*, adhuc tamen in altera Bulla ibidem recitata, in qua loci ejusdem designatio rata ac firma declaratur, diserte legitur prima loci designatio constituta a Pontifice die XIV kal. Octobris, cui consonant litteræ aliæ ejusdem Pontificis, ibi pariter recitatæ, ac die IX kal. Octobris datæ, in quibus loci designatio jam facta ac promulgata constituitur. Mendosa est igitur adscriptio temporis Bullæ Pontificiæ *kal. Octobris*; ac legendum XIV kal. Octobris. Cur vero Pontifex Concilium Ferrariam transtulit, nisi forte Basileenses resipuerint, rationem idoneam reperisse me blandior in litteris Sigismundi Augusti ad episcopum Argentinensem, suum apud Concilium oratorem, apud Martene col. 940, in qua nunquam se consensurum spondet *ut futurum Concilium celebretur Italiæ* (in Italia). Datæ sunt litteræ die v Julii: ne igitur imperatoris voluntati plane obsisteret Pontifex, Concilium ita transtulit in Italiam, ut simul rationem iniri posse permitteret, qua Basileæ celebraretur. Nec forte superstite Sigismundo eo unquam deventum fuisset ut Concilium in Italia reipsa haberetur. Eo defuncto, statim die nempe kal. Januarii, Bulla promulgata est, qua Concilium Ferrariam certo indiceretur. P. Labbe to. xviii, Venetæ editionis col. 884, hanc temporis adscriptionem mendosam ratus, corrigendam censuit kal. Octobris, sed correctio ista ex Bulla ipsa falsi arguitur, cum in ea Pontifex queratur de edicto quodam Basileensium ab illis die *IV id. Octobris*, ut ipse notat, promulgato.

Nec Basileenses Eugenius neglexit. Nam in editione Veneto-Labbeana Conciliorum tomo xvii, col. 1343, ex Ms. Codice vulgata est oratio cardinalis *Sabinensis* (ita Codex affert) *legati* ad Basileenses, quam lectam fuisse in *generali congregatione Concilii Basileensis die Veneris* xx *Decembris* 1437 adnotatio vetus eidem Codici subjecta docet. In ea vero legatus nullis parcit officiis ut Basileensium animos permulceat, et ad obsequium Pontificis inducat. Cardinalis iste legatus non alius plane est a Juliano cardinali tit. S. Sabinæ, quem legatione per hæc ipsa tempora functum apud Concilium scimus. Neque construere posse censeo sententiam viri cujusdam eruditi, qui in adnotatione orationi huic adjecta nomine *cardinalis Sabinensis legati* designatum arbitratur Jordanum Ursinum cardinalem et Sabinensem episcopum. Neque enim per hæc tempora legatum apud Concilium alius agebat præter Julianum tit. card. S. Sabinæ. Insuper orationis illius auctor circa hæc tempora fuerat præsens Concilio, ut tota orationis serie demonstratur: tunc vero legationem apud Concilium agebat Julianus tit. S. Sabinæ, ut ex litteris ejus Basileæ hoc anno die i Septembris datis apud Martene col. 941 planum est. Vicissim autem Jordanus Sabinensis episcopus et cardinalis tunc apud Pontificem Bononiæ agebat, cujus Bullæ pro indicendo Ferrariensi Concilio inter cæteros qui præsentes aderant cardinales die i Januarii subscribit. Hanc igitur orationem Concilio legendam misit cardinalis Julianus, et in cœtu Patrum lecta est die xx Decembris, quo tempore Julianus Basilea jam discesserat. Id enim ex eo colligo quod in ea Patres hortatur ut disceptationum suarum arbitrum imperatorem constituant. Profecto Sigismundus imperator ante dies xi, nempe die ix Decembris obierat, ut in nota sequenti demonstrabimus; cujus rei nuntium credibile est Basileam jam pervenisse, quo tempore in cœtu Patrum lecta est oratio; quare si præsens adfuisset Julianus, ejus adhortationis partem, utpote supervacaneam, sustulisset. Forte igitur scriptam illam quo tempore adhuc superstes erat imperator tradidit amicis Concilio reddendam; ipse vero interea discessit.

MANSI.

papa nunquam veniet, neque mittet legatos suos, et volunt quod veniamus ex Oriente Basileam per viam valde nobis periculosam et multum longinquam et incommodam, de quo valde miramur, quod per istam viam isti tales volunt unionem nostram, imo mortem, quia per illud mare sic latum, ultra alia pericula, non potest inveniri portus, et in eo sunt multi pyratæ nobis et omnibus Christianis inimici. Miror etiam, quod cum videatis nostros prælatos antiquos venire de Cairo, Jerusalem, Alexandria et Antiochia, et aliis remotissimis partibus Orientis, ac de Russia et ultimis partibus Septentrionis per multa millia milliarium, et per terras infidelium usque Constantinopolim, et de Constantinopoli tam prædicti prælati, quam imperator et patriarcha Constantinopolitanus, qui est antiquissimus, debeant similiter per multa millia milliaria et per mare, ac etiam per dominia Turcorum usque ad terras Latinorum accedere; quod vos non velitis pro octo aut decem dietis in terra vestra tuta et pacifica ambulare, et cum videatis imperatorem nostrum et principales ex Græcis dimittere domum propriam, uxores et filios in faucibus Turcorum, multi ex vobis pro tanto bono nolint se elongare a patria propria per modicum spatium. Quare si non providebitis in tempore de alio loco et alia via nobis ac papæ accommoda, ego nomine domini imperatoris et totius Ecclesiæ Orientalis protestor coram Deo et angelis suis et toto mundo, quod per Ecclesiam Orientalem non remanet quin ea, quæ sunt capita in decreto inter vos et nos, adimpleantur tempore suo, de qua re per totum mundum habebitis confusionem, et in extremo Dei judicio reddetis rationem de tanto damno, cujus eritis causa, quia revera non deficit dispositio ex parte nostra: quod si fiet istud Concilium Œcumenicum, omnino sequetur unio Ecclesiæ utriusque, et si remanebit, erit notum toti orbi, quod ex parte vestri deficiet, non ex nostra, et si aliquas expensas facietis, significo vobis et vos certos facio, quod omnes illas perdetis, quia per istam viam electam per aliquos ex vobis nunquam aliquem nostrum habere poteritis, imo habebimus causam repetendi a vobis omnes expensas quas fecimus propter hoc. Et hanc eamdem protestationem intendimus facere apud dominum nostrum, qui pro consensu est colligatus ad dictum decretum, et apud omnes principes mundi. Rogo omnes notarios, qui hic sunt, quod de ista mea requisitione faciant mihi instrumenta necessaria, ut possim de hoc relationem facere domino imperatori et toti mundo. Qua quidem protestationis cedula sive requesta, ut præfertur, lecta super præmissis omnibus et singulis, præfatus dominus Joannes petiit a nobis, notariis et dicti sacri Concilii scribis sibi fieri atque tradi unum atque plura publicum et publica instrumentum et instrumenta. Data fuerunt hæc in generali congregatione Basileæ, sub anno, Indictione, die et Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem, etc. » subjiciuntur nomina testium.

5. *Actum de celebrando in Italia Concilio.* — Inter has altercationes studio pacis a legatis Apostolicis ac præsulibus ipsis adhærentibus cum adversa factione conventum [1] est, ut si Avenionenses septuaginta aureorum millia, quæ pro suppeditandis sumptibus Græcis spoponderant, excurrente constituto temporis intervallo solverent, Concilium Avenionem transferretur, si autem promissis non stetissent, alius locus deligeretur. Fidem de solvenda constituto tempore pecunia non servaverunt Avenionenses, quocirca ornatissima Patrum pars auctoritate et prudentia potior, sed impar numero, cui cardinales Cæsarinus et S. Petri ad Vincula Apostolicæ Sedis legati præerant, in suis primum cœtibus, quos deputationes vocabant, tum in aliis solemnibus. Florentiam vel Utinum, aut alium in pactis Pontificem inter ac Græcos conventis contentum tutum locum, cujus imperium Concilio, dum celebraretur, permittendum volebant, delegere. Versabantur in horum numero Francorum regis oratores qui patriæ amori divinum prætulere, ac non Avenionem, sed Florentiam Caroli regis jussu optavere; qua de re grates ipsi retulit [2] Eugenius, neve ea sententia ullis Basileensium conquisitis artibus moveri se pateretur, preces addidit:

« Carolo Francorum regi illustri.

« Quamvis viderimus semper tuam serenitatem promptam ad ea, quæ existimaret utilia Ecclesiæ et placere nobis, tamen lætamur in Domino quotidie magis, cum tuum erga nos sincerum animum prospicimus et opera devotione et affectione plena. Intelleximus quidem te mandasse dilectis filiis nobili viro Simoni Caroli militi et Martino Guestel oratoribus tuis, ut pro transferendo Concilio, in quo Græci interesse debent pro ipsorum reductione locum gratum nobis et convenientem Græcis eligerent, et alios ad similiter faciendum requirerent et hortarentur, quæ res fuit nobis gratissima, et ex ea plurimum commendamus celsitudinem tuam, quæ more suorum prædecessorum ea agit, quæ spectant ad dignitatem et pacem Ecclesiæ et Apostolicæ Sedis. Quoniam vero civitas Florentina per ipsos oratores tuos fuit tuo nomine pro loco Concilii prudenter electa, qua quidem civitate nulla ad rem, de qua agitur, aptior esse potest, neque nobis et statui Ecclesiæ accommodatior, exhortamur tuam sapientiam, ut, cum ipsa civitas fuerit semper specialissime affecta erga domum Franciæ, et omni honore et cultu reges Francorum sit prosecuta,

[1] Eug. in Epist. de translat. Conc. Ferrar. quæ ext. in Append. edit. Rom. tom. IV. p. I. pag. 215. — [2] Lib. brev. p. 116. et in Ms. Alex. VII. p. 211.

firma in eo, quod actum est per tuos oratores persistat, neque illis precibus aut persuasionibus ad mutandum propositum moveatur; cum enim Græci velint ad locum venire, ad quem nos possumus accedere, necesse est, ut in Italia locus eligatur: neque enim ullo modo ultra montes possumus proficisci propter malitiam temporum et multas evidentissimas causas, quæ nostram præsentiam requirunt, inter quas est potissima factum regni Siciliæ, quod procul dubio aliter disponeretur quam tu et ego vellemus, si relinqueremus Italiam, et etiam patrimonio Ecclesiæ non parvum periculum immineret; in Italia vero civitas aptissima est omnium Florentina et valde utilis etiam pro statu regni dirigendo juxta voluntatem nostram, quod et tua serenitas debet optare. Dat. Bononiæ, etc. » Certiorem eumdem fecit [1] Pontifex, navatam a se operam apud Burgundiæ ducem, ut Renato regi libertatem largiretur, tum ad Tornacensem rem componendam episcopum illum ad Narbonensem Ecclesiam non sine privato nepotis incommodo transtulisse.

« Carolo regi Francorum.

« Cupientes dudum, ut optata pax vigeret in regno tuo, et ut inter tuam serenitatem et alios tui generis bona concordia statueretur, dedimus ad id operam et sollicitudinem quantum potuimus, et simili modo ad liberationem charissimi in Christo filii nostri Renati regis Siciliæ illustris vacavimus tota mente. Ut autem omnes dissensionum causas removeremus, et ut nulla scintilla remaneret, ex qua aliquis ignis odii aut rancoris posset insurgere, convertimus nostram mentem ad pacificandum negotium Ecclesiæ Tornacensis, quod solum discordiarum componendum restabat, et pro qua tot dissensiones et scandala sunt exorta. Ad hoc igitur toto animo incumbentes, etiam nos bonis quodammodo spoliare voluimus, ut perfectam pacem videre possemus. Itaque Ecclesiam Narbonensem a dilecto filio Francisco tit. S. Clementis presbytero cardinali, camerario et nepote nostro, nostra sponte abstulimus, et ad eam transtulimus venerabilem fratrem nostrum episcopum Tornacensem, etc. Dat. Bononiæ ». Significavit aliis litteris eidem regi Eugenius [2], adeo Burgundiæ ducem Renato conciliatum, ut eumdem Renatum litteris suis Sedi Apostolicæ commendarit.

6. At Alfonsus rex Aragonum, Philippus Maria dux Mediolanensis, tum maxime Amedeus Sabaudiæ dux adversati sunt [3] Pontifici, subornaruntque nonnullos, paucos tamen numero, dignitate conspicuos, quos inferioris ordinis sacerdotum turba sequebatur, qui commodis suis inservientes nonis Maii, duce cardinale Arelatensi, Basileam, ac si eam respuissent Græci, Avenionem iterum designarunt, quod si cives illi promissa non complessent, in aliqua Sabaudiæ urbe Concilium convocandum pronuntiarunt. Facta itaque sunt uno eodemque die duo decreta, scissa in duas partes Basileensi Synodo, quorum alterum a factiosis et acephalis sine præsidibus Apostolicis editum, quod typis cusum est, alterum quo Florentia vel Utinum designatur a digniori parte, cui præerant, ut dixi, legati Apostolici, extatque in Patritianis Actis promulgatum [1].

7. « Sacrosancta generalis Synodus Basileensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, ad perpetuam rei memoriam.

« Hæc sacrosancta synodus inter suæ congregationis exordia, ut ea, pro quibus generalium Conciliorum celebratio dignoscitur instituta, Spiritus sancti assistente gratia opere complerentur, summam diligentiam ad continuandam inter populos Occidentales et Orientales unionem adhibuit ut, sicut ex longo dissidio Dei Ecclesia innumeras perpessa est calamitates, ita ex fraterna unione maximum assequeretur profectum. Proinde Constantinopolim ad hoc sanctum promovendum opus oratores transmisit, quibus una cum solemnibus ambassiatoribus serenissimi imperatoris Romæorum et venerabilis patriarchæ Constantinopolitani, huc redeuntibus, habitis super hoc multis tractibus maturaque deliberatione, certa capitula inter hoc sacrum Concilium et ipsos ambassiatores concordata, et per decretum et publica sessione firmata extiterunt, in quibus eadem sancta Synodus ex tam sancto negotio ad destinandum Constantinopolim oratores suos cum quibusdam pecuniarum summis, et duabus galeis grossis duabusque subtilibus et trecentis balistariis infra certum tempus, ac per eosdem unum de locis in decreto comprehensis pro Œcumenico Concilio nominandum, in quo imperator et patriarcha cum septingentis personis pro hac sancta unione complenda nobiscum convenirent, obligare se voluit.

« Cum autem tempus ista exequendi in foribus instet, cupiens hæc sancta Synodus suis penitus pollicitationibus satisfacere, et tam pium negotium, quo hoc tempore salubrius excogitari nequit, totis viribus ad optatum finem perducere, ad hanc in suis disputationibus et deinde in generali congregatione conclusionem devenit, ut videlicet civitas Florentina aut Utinum in patria Forijulii ponenda in manu Concilii, seu quicumque alius locus tutus in decreto comprehensus summo Pontifici et Græcis accomodus pro Œcumenico Concilio eligatur, ille scilicet de prædictis, qui citius paraverit et ex-

[1] Ext. ejus lit. in Ms. Alex. VII. p. 207. — [2] Ibid. p. 208. — [3] Eug. in sup. litter. de transl. Conc. Ferrar.

[1] Ext. in Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. 1. pag. 62.

pedierit galeas, pecunias et alia necessaria, datis etiam securitatibus necessariis, portus autem sit Venetiæ, Ravenna, aut Ariminum, ille videlicet ex iis, quem imperator et patriarcha Constantinopolitanus maluerint : item ne clerus gravaretur incassum decima, nec decretaretur nec exigeretur usquequo Græci ad unum de prædictis applicuerint portum, quodque per totum tempus in decreto comprehensum in hac civitate sacrum remaneat Concilium, et ut legati ac præsidentes Apostolicæ Sedis, vocatis Patribus de quibus eis visum esset, oratores ad conducendum Græcos et præmissa exequenda eligant, qui omnem instantiam pro hac civitate Basileensi facere debeant. Ut igitur, semper divina gratia assistente, præmissa omnia et singula debitum sortiantur effectum, in hac publica et solemni sessione hæc sancta Synodus præfatam conclusionem vult, statuit, declarat esse firmam atque validam, tenendam et exequendam, cassans, irritans et annullans, cassumque et irritum et nullum esse decernens quidquid a quoquam, et etiam quibuscumque factum vel actum sit, vel in futurum fieret vel attentaretur adversus prædicta seu dependentia ab eis, vel quod eorum executionem posset quomodolibet impedire, volens, ut ad prædictorum executionem prædicti Apostolici legati ac præsidentes quascumque litteras opportunas sub Bulla Concilii in forma debita conficiant, et alia quæcumque huic sancto negotio necessaria vel accommoda expediant. Dat. Basileæ in nostra solemni sessione, in Ecclesia majori celebrata nonis Maii, anno a Nativitate Domini MCDXXXVII ».

8. *Confirmat Eugenius decretum Basileensium de eligenda ad Concilium civitate Italiæ.* — Admisit hæc imperatoris Constantinopolitani et patriarchæ orator Græcus Bissipatus, quibus permotus Eugenius conscripto adversus seditiosos Basileenses edicto exposuit, quam cupide pacis studia ipse appetivisset, quantos labores pro conjungenda Rom. Ecclesiis Orientalibus suscepisset, ut legatum Apostolicum cum præsulibus Constantinopolim eam ob causam mittere decrevisset, modumque concordiæ optimum Basileenses discussissent, pacis tamen studio Pontificia cum Græcis colloquia abrupta sint, missi fuerint Basileam pro conficiendis pactionibus duo cardinales, edixerint oratores Græci, Orientales ad proxima tantum Italiæ littora accessuros, præstantissima Basileensis Concilii pars delegerit Florentiam, flagitarit orator Græcus, ut designatum in Italia locum Sedes Apostolica admitteret ; quorum postulatis, damnata adversa factione, assentiendum Eugenius decrevit [1].

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Dudum in minoribus constituti, attendentes quot, quanta sive bona neglecta et perdita sunt, sive mala in Ecclesia Dei et populo Christiano provenerunt ex divisione Orientalis et Occidentalis Ecclesiæ, et intelligentes nil esse inter omnia alia pluris faciendum, rem existimavimus dignam, cui omnes adhiberemus conatus, hinc in Concilio Constantiensi primo, deinde apud felicis recordationis Martinum V prædecessorem nostrum pro optata hujusmodi Ecclesiarum Dei unione plurimum laboravimus. Quamprimum vero ad Apostolatus apicem assumpti fuimus, honesto illi et pio desiderio nostro debitum accessisse cernentes injunctæ nobis desuper curæ pastoralis, eam rem suscepimus ardenti animo; factumque est, ut oratores charissimi in Christo filii nostri Joannis imperatoris Græcorum illustris, et venerabilis fratris Joseph patriarchæ Constantinopolitani ad nos se Romam contulerint, deinde missis per nos Constantinopolim nuntiis communi consensu tractatum fuerit, quod pro celeriori firmiorique ipsius rei consecutione legatus de latere cum prælatis, magistris et doctoribus tantæ rei tractandæ necessariis a nobis Constantinopolim mitteretur, quem tractatum imperator Trapezuntiarum faciliter postea approbavisset. Prius vero quam tractatus hujusmodi ad nos capitula portarentur, alius in sacro Basileensi Concilio veniens modus per decretum firmatus est, postquam missus ad nos prædicti Concilii orator nostrum requisivit assensum.

« Nos vero avidi prædictæ unionis, et veriti ne si aliqua dissensio intercederet, tantæ tamque nobis optatæ rei ruptura sequeretur, licet de re tam gravi et tot mensibus agitata quidquam a prædicto Concilio ad nos perlatum non fuisset, non obstante etiam, quod interea regressus oratoris nostri et novus Græcorum adventus pro approbatione alterius conclusionis esset nuntiatus, antedictæ conclusioni in Concilio habitæ consensimus, venienteque ad nos prædictorum imperatoris et patriarchæ oratore pro confirmatione eorum, quæ in Constantinopoli conclusa fuerant, ea facere omisimus ne propter varietates tractatuum tam sanctum opus destrui posset, aut quomodolibet impediri ; sed illos ad prædictum Concilium præmisimus, exhortantes eos, ut ab hujusmodi varietate non desperarent, quoniam nobis erat grata omnis via, per quam sancta hæc res effectum esset optatum quomodolibet habitura. Postea vero missi sunt a præfato Concilio ad imperatorem et patriarcham prædictos alii oratores pro decreti ipsius ratificatione, et secutum est, ut habita a nostris oratoribus, qui hac de causa erant Constantinopoli certissima informatione de nostro ad rem ipsam consensu præstito imperator et patriarcha prædicti ratificaverunt : qua ratificatione facta, nos ut semper certam istius sanctæ unionis conclusionem affectantes, de venerabilium fratrum

[1] Lib. XI. p. 212. et in Actis Andr. S. Crucis p. 7.

nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu dilectos filios nostros Nicolaum tit. Sanctæ Crucis et Joannes tit S. Petri ad Vincula presbyteros S. R. E. cardinales nostros et Apostolicæ Sedis legatos misimus Basileam ad prædictum Concilium, eis autem facultatem inter alia dedimus plenariam illa faciendi omnia, quæ unioni prædictæ viderentur quomodolibet profutura, qui pro loci nobis et Græcis accomodi electione procuranda, ut ad optatam unionem perveniri posset, opportune institerunt. Cum vero expectaretur prædicta ad debitum finem perduci, nonnulli in Basileensi Concilio existentes ad quamdam nominationem processerunt civitatis Avinionis, non nominatæ, non comprehensæ in decreto, et ab ipsis Græcis semper alias repudiatæ, unde factum est, ut dilectus filius nobilis vir Joannes Bissipatus ambaxiator imperatoris et nuntius, ac etiam patriarchæ prædictorum, in forma subscripta fuerit protestatus : In nomine, etc. ». Eam nos suis conceptam verbis superiori anno attulimus.

9. « Cumque per temporis spatium non modicum de hujus loci electione dissensio fuisset in dicto Concilio, tandem pacto convento firmatum et ordinatum extitit, ut si infra certum terminum Avinionenses omnia et singula per Concilium requisita non adimplerent, Concilium ad alterius loci electionem procedere posset et teneretur : quo termino per plures dies elapso, cum Avinionenses requisita non adimplevissent, præfatum sacrum Concilium juxta ordinationem præfatam ad loci electionem processit : nam pro Œcumenico et Catholico Concilio celebrando elegit Florentiam aut Utinum in patria Forijulii, ponenda in manu Concilii, seu quemcumque alium locum tutum nominatum in decreto et accommodum nobis et Græcis, unum videlicet de prædictis, qui citius paraverit galeas, pecunias et alia necessaria, prout in decreto super inde confecto latius continetur. Novissime autem venientes Bononiam dilecti filii Joannes Bissipatus magnus adriacus et Emmanuel Tragagnoti Wloti oratores petierunt audiri in consistorio generali, quibus pro rei magnitudine libenter annuimus. Quare cum die XXIV Maii præsentis in dicto consistorio eos audire statuissemus, eorum orationem exposuerunt, ex cujus expositionis tenore imperatoris et patriarchæ prædictorum ad sanctissimam Ecclesiæ Orientalis et Occidentalis unionem pia desideria non solum confirmari, verum etiam in dies augeri facile intelleximus, quodque magis est et plurimi faciendum, materiam ejus unionis consequendæ eo loci perductam esse conspicimus, ut jamjam hujusmodi operis sanctissimi omnino conficiendi, juvante Domino, spem maximam teneamus. Nam cum gesta in Concilio præfato narrassent, et protestationem suprascriptam per se factam contra nominationem civitatis Avinionensis allegassent, ac postmodum de verbo ad verbum legi fecissent, pro conclusione sua nos humilibus et supplicibus verbis exoraverunt requisiveruntque, ut nominationem electionemque factam de Florentia vel Utino aut de alio loco, prout in decreto super inde confecto plenius continetur, qui citius necessaria paraverit, acceptare atque confirmare velimus, ut Œcumenicum ac Catholicum Concilium, et per consequentem effectum sanctissima Ecclesiarum Occidentalis Orientalisque unio fiat, protestanturque nobis, prout Basileensi Concilio protestati sunt, quod per eos non stat neque aliter stabit, quin prædictum Œcumenicum Catholicum Concilium fiat, memorantesque damna, scandala, ignominiam et animarum pericula, quæ incumbent, si eorum justæ et omni ex parte laudabili ac summe necessariæ postulationi consentire recusabimus.

« Quare cupientes, quod tam sanctum unionis opus nullo modo pereat, cum ad id perveniendum nullam nobis pro nunc aliam sciamus viam superesse, rerum gestarum ordinem, simul protestationum et requisitionum suarum instantiam attentius considerantes, et tanti operis boni periculum formidantes, si vel parum ab hac eorum præsenti requisitione aliqualiter declinaremus, quod penitus impium et contra nostræ mentis institutum esset, qui, ut supra diximus, semper rem istam desideravimus quæsivimusque pro Dei laude, nominis Christiani celebritate ac amplitudine, et hujusmodi sanctissimæ unionis incomparabili bono, de consilio et assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, plurimis etiam venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis electis, aliisque prælatis in nostra curia residentibus in numero copioso id laudantibus, dictorum oratorum petitionibus annuentes, eas grate libenterque suscipimus, atque electionem Florentiæ et Utini, aut alterius loci, ut in decreto continetur, acceptamus ac etiam confirmamus. Nulli ergo omnino liceat hanc paginam nostræ susceptionis, acceptationis ac confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXVII, III kalend. Julii, Pontificatus nostri anno VII ».

10. *Missi internuntii Apostolici et data regibus monita ut Græcis faveant.* — Confirmato sic ab Eugenio sanioris Basileensium partis, cui ut dictum est, Apostolicæ Sedis legati præfuerant, decreto de celebranda Florentiæ vel Utini Synodo, ab eadem parte, quam utpote digniorem Pontifex Concilii nomine cohonestabat, missi nuntii Dignensis episcopus et Nicolaus e Cusa omnia in edita sanctione contenta, nimirum de

sumptibus Græcis suppeditandis a Florentinis facile impetrarunt, constituitque Pontifex, ut Apostolici nuntii una cum aliis Basileensis Concilii, potioris scilicet illius partis, tum oratoribus Græcis in Orientem ad vocandos in Italiam Græcos trajicerent. Quibus ita comparatis, Sigismundum [1] imperatorem atque Hungariæ et Bohemiæ regem, Carolum Francorum, Renatum Siciliæ, Henricum Angliæ, Eduardum Lusitaniæ reges [2] oravit, ut ea ocius probarent, quibus Græcorum cum Latinis conjunctionem perfici posse censerent.

« Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum imperatori, et Hungariæ ac Bohemiæ regi illustri, salutem.

« Venerabilis frater episcopus Dignensis et dilectus filius Nicolaus de Cusa oratores a Concilio Basileensi hac de causa missi, ad nos venerunt et, eis apud nos existentibus, a dilectis filiis communitate Florentiæ responsionem et certitudinem habuimus, quod omnia, quæ juxta formam decreti ad hoc negotium necessaria erant, cumulatissime paraverant, hincque constituimus, quod prædicti oratores Græcorum et Concilii Basileensis simul cum nostris nuntiis prope diem in Græciam navigent; quare, Domino concedente, omnia nobis optime disposita et parata videntur, quæ pro unione Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ videbantur necessaria. Itaque velit tua sublimitas omnia facere, disponere et ordinare, quæ hujusmodi Græcorum reductioni et eorum Ecclesiæ cum nostra unioni judicabis et intelliges posse conducere, ut diebus nostris et tuis præcipuum hoc augmentum suscipiat Catholica fides Christiana : quanquam sperari posse videmus, plurima bona multifacienda unionem prædictam, cum facta erit, concedente Domino, secutura, etc. Dat. VII id. Junii ». Eodemque exemplo datæ sunt litteræ [3] ad reges, de quibus paulo ante memoravimus.

Excitatis regibus Occidentalibus, ut sua studia in tanto opere ad exitum perducendo conjungerent, Eugenius imperatori Constantinopolitano et patriarchæ hanc publicæ fidei syngrapham dedit [4].

« Charissimo in Christo filio Joanni Palæologo imperatori Romæorum illustri, et venerabili fratri Joseph patriarchæ Constantinopolitano salutem.

« Quia, annuente Domino, in Italia fiet universalis et Catholica Synodus, in qua juxta concordata in Synodo Basileensi et in Constantinopoli postmodum confirmata Occidentalis et Orientalis Ecclesia conveniet, cupientes quod omnibus nostræ mentis charitas appareat, et omnis suspicio, quæ circa facultatem et libertatem venientium exhiberi possit de medio tollatur, tenore præsentium damus, concedimus vobis imperatori et patriarchæ prædictis, aliisque venerabilibus fratribus Antiocheno, Alexandrino et Jerosolymitano patriarchis, omnibus quoque vobiscum et cum ipsis usque ad numerum septingentarum personarum cujuscumque status, gradus, ordinis vel dignitatis tam spiritualis quam temporalis existant, ad universalem et Catholicam Synodum prædictam accedentibus vel venientibus plenum et liberum salvum conductum omnesque prædictos et eorum quemlibet cum personis salvis, et rebus suis in omnibus regnis, provinciis, dominiis, civitatibus, castris, arcibus, villis ac locis subjectis obedientiæ Romanæ, per quæ ire, stare, redire et recedere vel transire contingeret ad nostram liberam et firmam custodiam recipimus per præsentes promittentes omnibus et eorum singulis tenore præsentium securam et liberam facultatem eundi et redeundi ad Italiam prædictam et illic standi, morandi, conversandi, habitandi et cum omnibus securitatibus, libertatibus et facultatibus cum iis, qui obedientiæ S. R. E. deditі et subjecti sunt disputandi, syllogizandi et justa ac rationabilia proponendi omniaque alia libere et sine aliquo impedimento dicendi, faciendi et exponendi, quæ ad unionem Ecclesiarum Christi illis conferre videbantur ac placebit insimul et divisim cum bonis suis propriis, rebus et substantiis suis, ac sive recedendi quoque, eundi et redeundi secure et libere et sine læsione omni impedimento reali et personali cessante ac penitus remoto. Item si hæc unio, quod Deus avertat, non sequeretur, neque ad finem optatum procederet, prædicti imperator et patriarcha et alii superius nominati nostris sumptibus et galeis sine longitudine temporis et omni impedimento cessante cum honore suo bona voluntate nostra quemadmodum ad prædictam Catholicam futuram synodum venerunt, ita Constantinopolim redeant, sive unio in dicta synodo secuta fuerit, sive non, etc. Dat. pridie non. Julii ».

11. *Pacta cum Græcorum oratore de adventu et loco Concilii, et nuntius missus ad imperatorem et patriarcham adducendos.* — Retardabat votis optatam adeo Græcorum cum Latinis consensionem seditiosa illa, de qua dictum est, Basileensium pars, quæ hostium Pontificis imperiis promissisve seducta, aut ambitione obcæcata, Concilium in Italia celebrari nolebat : nam et præposteris indignisque altercationibus tempus extraxerat, ut triremes mense Maio, quemadmodum jam ante conventum erat, Constantinopolim mitti non potuerint ad Græcos in Occidentem devehendos. Nondum etiam potuerat urbs, in qua Synodus cogenda foret, vel portus ad quem appliciturí essent Græci, designari, sed interponendæ erant moræ, ut componendis rebus daretur opera : atque adeo Franciscus cardinalis ærarii Pontificii præfectus Eugenii nomine,

[1] Lib. brev. p. 211. — [2] Ibid. p. 215. — [3] Ibid. — [4] Lib. XI. p. 233.

præsentibus nuntiis potioris Basileæ congregatorum præsulum partis, quæ cum Pontifice sentiebat, pactus est cum Bissipato Græcorum oratore, ut instructa classis decimo quinto Julii die petitura Constantinopolim portu solveret, ac locus, in quo Concilium peragendum esset, tunc exprimeretur, cum in Italim Græci appulissent, de quibus publica hæc Documenta [1] confecta :

« In Christi nomine. Amen.

« Noverint universi præsens publicum Instrumentum inspecturi, qualiter anno, die, loco et mense infrascriptis, constituti in præsentia reverendissimi in Christo patris et domini domini Francisci cardinalis Venetiarum camerarii Apostolici, spectabiles viri dominus Joannes Bissipatus magnus adriacus, et Emmanuel Tracagnoti Wlotis, oratores serenissimi domini imperatoris Græcorum et reverendissimi in Christo patris et domini domini patriarchæ Constantinopolitani, adstantibus ibidem et attente audientibus reverendis in Christo patribus dominis Petro Dignensi, Antonio Portugalensi episcopis, et Nicolao de Cusa præposito monasterii Mervel Trevereusis diœcesis, decretorum doctore, sacri Basileensis Concilii oratoribus, in nostra notariorum ac testium infrascriptorum ad hoc vocatorum præsentia, idem reverendus dominus cardinalis camerarius, nomine et vice sanctissimi domini nostri papæ Eugenii, ac ambassiatorum præfatorum sacri Basileensis Concilii adstantium, proposuit et dixit ad præfatos oratores imperatoris et patriarchæ Constantinopolitani, quomodo decreto sacri Basileensis Concilii conventionali inter Ecclesiam nostram Occidentalem et ipsos dominos Græcos inter alia duo continerentur, primo quod galeæ cum aliisque præmissis de mense Maii præterito de portu discessisse debuissent pro eundo in Constantinopolim : secundo, quod ambassiatores unum ex locis comprehensis in decreto in Constantinopoli domino imperatori et patriarchæ nominare deberent pro Œcumenico futuro Concilio, et quia ille terminus Maii jam per ipsos ambassiatores domini imperatoris et patriarchæ in Basilea primo continuatus esset usque ad finem mensis præteriti, et deinde per eosdem in Bononia in præsentia sanctissimi domini nostri papæ continuatus usque ad XV diem præsentis mensis, ita quod ambassiatores infra illum diem portum exeant versus Constantinopolim, interrogavit ipse præfatus dominus cardinalis nomine et vice, ut supra, ipsos præfatos ambassiatores imperatoris et patriarchæ, an ita foret, et de ipsa prorogatione contenti essent usque ad XV diem Julii præsenti in forma præfata.

« Secundo, idem dominus cardinalis proposuit et dixit ad eosdem nominibus quibus supra : Quoniam vobis ambassiatoribus satis constat, quoad nominationem loci faciendam in Constantinopoli de intentione reverendissimi domini Juliani cardinalis legati unius ex præsentibus in Concilio Basileensi, ac etiam quid expediat juxta occurrentia vobis notissima, a vobis scire optamus, an contenti esse velitis, quod dominus imperator et patriarcha cum aliis ad unum ex tribus portibus, scilicet Venetiarum, Ravennæ vel Arimini conducantur, et tunc cum in portu fuerint, locus unus ex comprehensis nominetur, et sic de vestro consensu pro hoc decreto conventionali per nos quoad præmissa satisfiat. Ad quas quidem interrogationes facta eis interpretatione dictorum et propositorum per rever. patrem dominum Christophorum Coronensem : ac statim præfati ambassiatores, quoad primam interrogationem, termini usque ad XV diem præsentis mensis, responderunt ita esse quemadmodum reverendissimus dominus cardinalis proposuisset, eosque adhuc in ipsam prorogationem forma præmissa consentire. Ad secundam vero interrogationem nominationis loci pro Œcumenico Concilio præfati domini Juliani legati et præsidentis, ac de occurrentibus ad plenum essent informati, ita quod eis clare constet plus ad negotii salutarem finem expedire differre nominationem loci quousque imperator et patriarcha ad ultimum portum pervenerit, quam eam Constantinopoli facere. Ideo cum ipsi promptissimi semper fuerint et sint ad omnia illa consentire, quæ expeditioni feliciori servire possent, deliberati sunt consentire, quod ipsa nominatio loci pro Œcumenico Concilio fiat in ultimo portu, servato tamen decreto electionis loci nuper in sacro Basileensi Concilio per ipsum dominum Julianum et alios præsidentes Apostolicos ac Concilium super hoc edito, per sanctissimum dominum Eugenium papam consistorialiter approbato, sacro collegio cardinalium consentiente.

« Super quibus omnibus interrogationibus reverendissimi domini cardinalis camerarii nominibus, quibus supra responsionibus dominorum ambassiatorum imperatoris et patriarchæ, ut præfertur, factis, nos infrascripti notarii publici ad hoc singulariter vocati requisiti fuimus per præfatum reverendissimum dominum cardinalem camerarium nomine et vice sanctissimi domini nostri papæ Eugenii, et per præfatos reverendissimos Patres ambassiatores sacri Concilii Basileensis nomine et vice ejusdem Concilii, quatenus nos præfata omnia in publicam formam in fidei robur redigeremus, adstantibus, audientibus et intelligentibus ambassiatoribus imperatoris et patriarchæ Constantinopolitani, et expresse hoc idem annuentibus et fieri similiter postulantibus. Acta fuerunt hæc Bononiæ in palatio, qui dicitur notariorum, habitationis supradicti reverendissimi domini cardinalis

[1] Ext. apud Eug. l. XI, p. 243.

Venetiarum camerarii Apostolici, et in camera ipsius domini supra plateam die quarto mensis Julii MCDXXXVII, Pontificatus sanctissimi domini nostri anno VII. etc. » Adjecta sunt testium nomina. Pactus hæc cum Græco oratore Pontifex datis VI id. Julii ad Joannem Palæologum imperatorem et patriarcham litteris pollicitus est, se conventa de loco pro celebranda Synodo indicendo servaturum. Coronensem episcopum nuntium creavit, qui imperatorem Constantinopolitanum, patriarchas Orientis aliosque præsules Græcos in Occidentem duceret; compellendique episcopos aliosve Latini ritus Ecclesiasticos viros, qui in Oriente agebant, ut ad Synodum se conferrent, potestatem ei fecit [1] :

« Venerabili fratri Christophoro episcopo Coronensi nuntio et oratori nostro, salutem.

« Cum inter cæteras pias cogitationes nostras ac vigilias, variosque conatus, quos effecimus, ut Occidentalem et Orientalem Ecclesiam cum recta religione et fide conjugatam esse videremus, te iteratis vicibus ad nonnullas mundi partes destinaverimus ; cumque hujus salutaris unionis desiderati fructus desiderataque conclusio Dei benignitate atque clementia appropinquare videatur, ut quod omnia, quæ ad nos attinent pro consummatione hujus Dei causæ juxta desiderium cordis nostri valeamus. Cum te in præsentiarum nuntium et oratorem nostrum una cum venerabilibus fratribus Petro Dignensi et Antonio Portugalliæ episcopis sacri Basileensis Concilii oratoribus, ac dilecto filio nobili viro Emmanuele charissimi in Christo filii nostri Joannis Palæologi imperatoris Constantinopolitani illustris ac venerabilis fratris nostri Joseph patriarchæ Constantinopolitani oratore, ad civitatem Constantinopolitanam et nonnullas alias mundi partes pro imperatore et patriarcha præfatis, et aliis Græciæ prælatis et Ecclesiasticis personis, nostris triremibus ad Œcumenicum Concilium in Italia, Deo auctore, celebrandum conducendis transmittamus ; et maxime opus sit in hujusmodi Concilio viri sanctimonia vitæ et religionis et doctrina sacrarum litterarum præstantes intersint : fraternitati tuæ, de qua ob comprobatam tuam in hac salutari exercitatione et etiam in aliis arduis rebus integritatem ac prudentiam specialem in Domino fiduciam obtinentes, convocandi, citandi, et in virtute sanctæ obedientiæ præcipiendi et mandandi omnibus et singulis personis Ecclesiasticis sub ritu Romanæ Ecclesiæ existentibus, quas ad id idoneas esse putaveris, cujuscumque status, ordinis, conditionis, dignitatis vel præeminentiæ existant, etiam si archiepiscopali præfulgeant dignitate, ut, quamprimum eis commoditas aderit, ad dictum Œcumenicum Concilium veniant », et infra : « rescissis contrariis quibuscumque privilegiis plenam et liberam auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXVII, VIII id. Julii, Pontificatus nostri anno VII ».

[1] Lib. XIX. p. 178.

12. *Tarantasiensis archiepisc. creatus legatus a latere.* — Adjunxit [1] Coronensi episcopo Marcum archiepiscopum Tarantasiensem, quem legati [2] Apostolici de latere dignitate amplissimaque auctoritate decoravit [3], ipsumque una cum collega et Concilii Basileensis (potioris nimirum illius partis, quæ a factiosis segregata id nomen meruit) oratoribus imperatori et patriarchæ commendavit [4] :

« Charissimo in Christo filio Joanni Palæologo Romæorum imperatori illustri, et venerabili fratri Joseph Constantinopolitano patriarchæ.

« Cum pridem sacra Basileensis Synodus pro futuro Œcumenico Concilio in Italia celebrando ad sanctissimam unionem Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ, Deo propitio, consequendam locum elegerit, et dilectis filiis Joanni tit. S. Petri ad Vincula, ac Juliano tit. S. Sabinæ S. R. E. presbyteris cardinalibus, et venerabili fratri Joanni archiepiscopo Tarentino in ea Synodo Apostolicæ Sedis legatis et præsidentibus eligendi oratores ad vos cum galeis ex parte præfatæ Synodi destinandos, ac eis omnia et singula committendi, quæ ad executionem incumbentium negotiorum fuerint necessaria plenam dederit potestatem, veluti in decreto super hoc confecto plenius continetur, præfati legati et præsidentes ex hujusmodi sibi potestate concessa, venerabiles fratres Petrum Dignensem et Antonium Portugalensem episcopos charissimorum in Christo filiorum Franciæ et Portugaliæ regum illustrium in dicta Synodo oratores, ac dilectum filium Nicolaum de Cusa præpositum monasterii decretorum doctorem ex parte dictæ Synodi ad devotiones vestras transmittendos elegerunt, quibus etiam dilectum filium Joannem de Ragusio Ordinis Prædicatorum, sacræ theologiæ professorem, nunc apud nos oratorem adjunxerunt, cum plena potestate præmissa faciendo, ut in litteris et instructionibus super hoc eis traditis seriosius continetur, nobis deinde instantius supplicantes ut electionem et commissionem hujusmodi approbare, et oratores ipsos cum litteris nostris cum dictis et aliis ad vos ulterius transmittere dignaremur ; nos autem omnia et singula supradicta rata et grata habentes, ipsorum oratorum profectioni, ut petitum est, libenter annuimus. Quare charitatem vestram exhortamur in Domino, quatenus oratores præfatos latores præsentium, ad vos pro tanto pietatis opere venientes, placeat

[1] Lib. XI. p. 242. — [2] Ibid. p. 235. — [3] Iqid. p. 237 et 238. — [4] Ibid. p. 239.

benigne suscipere, ipsosque simul cum venerabilibus fratribus Marco Tarantasiensi archiepiscopo et Christophoro Coronensi episcopo specialibus oratoribus nostris super dicto Concilio, ut præmittitur, in Italia celebrando libenti animo exaudire, eis una cum prædictis oratoribus nostris in omnibus ad rem hujusmodi pertinentibus, fidem plenariam adhibentes. Dat. id. Julii ».

13. *Junior pars Basileensium insignienda nomine Concilii a Græcis recognoscitur.* — Ornatæ[1] sunt Eugenii jussu quatuor triremes, quibus Antonius Condulmerius præfectus est, Græcos in Italiam trajecturæ. Cum vero ex illo Basileæ congregatorum præsulum dissidio controversia oborta esset, quæ pars Concilii Basileensis nomine auctoritateque prædita censenda esset, nam seditiosi, qui Avenionem delegerant, id etiam nomen sibi arrogabant, ac fieri posset, ut, iis triremes sumptusque suppeditantibus, Græci ad eos deflecterent, postulatum est ab oratore, quem Palæologus imperator et Josephus patriarcha cum amplissima potestate paciscendi de loco, in quo cogenda esset Synodus miserat, quos tandem Concilium Basileense referre censeret : qui publice est professus, Apostolicos legatos cardinales ac præsules cum ipsis sentientes, cum decretum de traducenda Florentiam vel Utinum Synodo promulgatum est, Basileense Concilium confecisse, missosque ab iis Dignensem et Portugalensem episcopum ac Nicolaum a Cusa veros Concilii Basileensis oratores agnoscere, imperatoremque et patriarcham cum ipsis ad synodum in Italia peragendum accessuros : quamvis factio, quæ Basileam aut Avenionem designarat, promissos sumptus exhibitura esset, et licet cœtus, qui cum legatis Apostolicis senserat, Concilium Basileense non referret, ex data tamen sibi ab imperatore et patriarcha potestate pro optatissimo componendo fœdere obstrinxit, ut Pontificiorum legati et nuntii rogatu ad Concilium in Italia celebrandum venirent : quæ omnia in publicas Tabulas[2] ad posterorum memoriam redacta fuere.

« In Christi nomine. Amen.

« Anno ab ejusdem Nativitate MCDXXXVII, die XVII mensis Julii, tempore Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii IV divina providentia summi Pontificis, constitutus coram præfato sanctissimo domino nostro et sacro collegio reverendissimorum dominorum cardinalium spectabilis miles dominus Joannes Bissipatus magnus adriacus serenissimi domini domini Joannis Palæologi Romæorum imperatoris et reverendissimi patris et domini domini Joseph patriarchæ Constantinopolitani orator, considerans affectionem maximam tam ipsius sanctissimi domini nostri et sacri collegii, quam dominorum imperatoris et patriarchæ præfatorum ad sanctissimam unionem Orientalis cum Occidentali Ecclesia, ita ut, Deo propitio, indubie speret mediantibus ipsis unionem prædictam ad magnam Dei gloriam et Catholicæ fidei exaltationem optatum finem habituram, attendensque per nonnullos, qui videntur asserere se facere Concilium generale, et aliquos alios eorum nomine quædam fore attentata et in dies, ut accidit, attentari, quæ potius ad divisionem, quam ad unionem manifeste conspiciantur tendere, ac timens, ne inimico homine superseminante zizania, ex his in futurum aliquid dubietatis vel difficultatis suboriri possit, quod contra mentem ipsius sanctissimi domini nostri papæ et sacri collegii, ac prædictorum dominorum imperatoris et patriarchæ ejus, sanctissimæ unionis effectum haberet aliquatenus perturbare ; idcirco ad talia subvenienda, ac ad confirmandos animos omnium quærentium pacem et unitatem Ecclesiæ Dei, omnia et singula per eum et collegam suum spectabilem virum dominum Emmanuelem Trachagnoti Wlotis communiter divisim nomine prædictorum dominorum imperatoris et patriarchæ facta, ob robur infrascriptorum quomodolibet competentia, confirmando ex facultatibus sibi concessis per prædictos dominos imperatorem et patriarcham, (quæ infra subjiciuntur) dixit, asseruit ac publice recognovit et firmavit, prout in quadam cedula tunc exhibita et lecta, cujus tenor de verbo ad verbum nunc sequitur et est talis :

« Ego Joannes Bissipatus orator serenissimi domini imperatoris Romæorum et reverendissimi domini patriarchæ Constantinopolitani fateor præsenti littera propria manu subscripta, reverendissimos dominos S. Petri ad Vincula et S. Sabinæ presbyteros S. R. E. cardinales aliosque pro sanctissimo domino nostro papa et Sede Apostolica in Basileensi Concilio præsidentes cum Patribus eis adhærentibus, qui ultimum decretum per sanctissimum dominum nostrum papam ad nostrum et collegæ mei requisitionem confirmatum ediderunt, et qui reverendum patrem dominum Petrum Dignensem, dominum A. Portugalensem episcopos, et dominum Nicolaum de Cusa, decretorum doctorem, Constantinopolim miserunt, Concilium Basileense facere, cui serenissimus dominus meus imperator Romæorum et reverendissimus dominus meus patriarcha Constantinopolitanus obligantur, postquam ipsi Patres de Concilio præfati, aut sanctissimus dominus papa, caput Concilii præfati, adimpleverint promissa in primo decreto conventionali, prout in eodem decreto conventionali, de ipso domino imperatore Romæorum et patriarcha scriptum reperitur, et quemadmodum etiam ipse imperator per auream suam

[1] Lib. XI. p. 224. Ext. in Actis Andreæ Sanctæ-Crucis, p. 17.
[2] Ext. apud Eug. l. XI. p. 245. et in Actis Andreæ Sanctæ-Crucis p. 23 etc.

Bullam et patriarcha per plumbeam ibidem scripta approbarunt et ratificarunt. Et ad hoc, ut omnis tollatur ambiguitas, dico quod in casu, quo alii Patres, qui Avinionem elegerunt et se Concilium Basileense facere putant, ad Constantinopolim cum galeis et pecuniis accesserint, et præfatos nostros dominos imperatorem et patriarcham nomine Concilii Basileensis per Bullas auream et plumbeam requisiverint, quatenus finaliter Sabaudiam veniant, qui locus nominatus est in primo decreto, et protestati fuerint Concilium Basileense ad alium locum non consentire, vel transferri velle, et alia fecerint, quæ quomodolibet etiam movere possent imperatorem et patriarcham aut ad veniendum cum ipsis, aut penitus non veniendum hoc tempore ad terras Latinorum, attento quod in casu, quo etiam illa pars Concilium faceret, jamdudum in promissionibus defecit, quoad electionem loci et lapsum temporis, in quo galeæ mitti et alia fieri debebant, ita quod imperator et patriarcha absoluti sunt ab omni promissione illis facta, quia tunc, illis requisitionibus et protestationibus non obstantibus, ipse imperator et patriarcha ad requisitionem ambassiatorum domini nostri et Concilii Basileensis prænominatorum secundum vim, formam et continentiam primi decreti et aureæ Bullæ imperatorum et plumbeæ patriarchæ omnino venient ; et in casu, quo præfati domini præsidentes una cum Patribus eis adhærentibus Concilium Basileense non facerent, adhuc pro bono negotii et ad finem ut sanctissima et desideratissima unio non pereat, per mihi traditam potestatem serenissimum dominum nostrum imperatorem et reverendissimum dominum patriarcham et alios Patres Ecclesiæ Orientalis per præsentem paginam obligo, et obligatos esse ostendo ad veniendum ad requisitionem ambassiatorum sanctissimi domini papæ et Concilii prænominatorum, ita tamen, quod ipsi ambassiatores iter arripiant versus Constantinopolim infra quintum diem Augusti immediate sequentis, et secum omnia promissa in primo decreto deferant : quod si hoc fecerint, imperatorem et patriarcham cum aliis Patribus Ecclesiæ Orientalis ad intrandum galeas causa veniendi ad unum ex tribus portibus in secundo decreto nominatis infra trigesimum diem a die, quo Constantinopolim applicuerint, obligo et obligatos esse ostendo per præsentes litteras manu mea subscriptas.

« Qua cedula, ut præfertur, lecta, sanctissimus dominus noster et reverendissimi domini cardinales prædicti acceptaverunt, approbaverunt et grata habuerunt omnia in eadem contenta, et ipsius domini Joannis nomine, quo supra, factas promissiones, petentes, mandantes et rogantes, ut de prædictis unum et plura conficerem Instrumenta : similiterque statim petiit idem dominus Joannes, ut de cedula, ut præfertur, lecta de promissionibus per eam factis, et de acceptatione illorum facta per sanctissimum dominum nostrum et reverendissimos dominos cardinales unum et plura conficerem Instrumenta ». Adjecta sunt deinde imperatoris et patriarchæ mandata [1], quibus orator Græcus ad hæc paciscenda fultus erat, ac postremo superioribus adscripta est temporis nota his verbis : « Acta sunt hæc Bononiæ in palatio sanctissimi domini nostri papæ », et infra » XIII kal. Aug., anno VII ».

14. *Basileensium factiosorum ad Græcos legatio.* — Gesta hæc ad infringendos conatus factiosæ alterius Basileensium partis, quæ episcopos quatuor Concilii Basileensis ementito nomine nuntios Constantinopolim legabat, ut imperatorem et patriarcham adducerent in locum, cui Pontifex non assenserat : cum autem id in Apostolicæ dignitatis injuriam vergeret, constaretque Pontificii esse fastigii Concilia indicere, nec sine Apostolico assensu ullos præsulum cœtus Concilium Œcumenicum referre, Eugenius [2] archiepiscopum Tarantasiensem, Orientis Apostolicum legatum, factiosæ multitudinis Basileensium nuntiis imperare jussit, intentatis censurarum Ecclesiasticarum pœnis, ne Græcos ad conveniendum in alium locum, quam eum, qui ex Pontificio assensu decretus fuerat, sollicitarent :

« Venerabili fratri Marco archiepiscopo Tarantasiensi, salutem.

« Pervenit nuper ad audientiam nostram, venerabiles fratres Joannem Lubicensem, D. Parmensem, L. Visensem et Ludovicum de Palude episcopos, tanquam oratores et commissarios Basileensis Concilii, ad charissimum in Christo filium Joannem Romæorum imperatorem et venerabilem fratrem Joseph Constantinopolitanum patriarcham cum nonnullis Bullis, instructionibus et galeis ex parte dicti Concilii accedere, eosque requirere velle, ut ad certum locum pro celebrando Œcumenico Concilio veniant, in quem nos expresse et specialiter ex justis et rationabilibus causis non consensimus, nec etiam consentimus. Cum autem talis requisitio, si fieri contingeret, decreto conventionali in Basileensi Concilio edito obviet manifeste, ac in enervationem privilegiorum et auctoritatis Apostolicæ Sedis tendere dignoscatur, ad quam solum universalium et Œcumenicorum Conciliorum convocatio pertinet, ita quod sine Romani Pontificis expresso consensu quæcumque congregatio nec Concilium facere, nec auctoritatem habere manifestum sit, teneanturque omnes inferiores omni conatu hujus Apostolicæ eminentiæ defensare privilegia et auctoritatem, præsertim episcopi et superiores propter præstita ipsi Romano Pontifici fidelitatis juramenta,

[1] Pag. 217. — [2] Lib. XI. p. 238.

atque alias pro unione hujus Ecclesiæ cum Occidentali ex parte dictorum imperatoris et patriarchæ et sibi adhærentium per eorum oratores, tam in dicto Concilio Basileensi, quam hic coram nobis in generali consistorio de non veniendo ad dictum locum, sed ad illum solum, in quem Sedes Apostolica expresse consenserit, sit publice protestatum, idcirco fraternitati tuæ tenore præsentium auctoritate Apostolica committimus et mandamus, quatenus præfatos episcopos et eorum complices, ac alios quoscumque, cujuscumque gradus, status, præeminentiæ et conditionis existant, ac quavis Ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate et de quibus esset habenda mentio specialis, auctoritate prædicta moneas et requiras, quatenus a requisitione hujusmodi et alio quocumque actu, qui directe vel indirecte secundo decreto electionis loci per nos in dicto generali consistorio acceptato et approbato, et conventionibus inter nos una cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus et oratores præfatorum imperatoris et patriarchæ nuper factis, et prosecutioni commissionis tibi et aliis per nos factæ, obviare aut aliquod impedimentum præstare possit quovis modo, sub pœnis perjurii ac excommunicationis, ac etiam privationis et inhabilitationis, ubi opus esse videbitur, in quas incidere volumus ipso facto in indilate desistant et prosecutioni tam sancti operis tecum et aliis, qui juxta dictum secundum decretum pro futuro Œcumenico Concilio celebrando in Italia secundum traditam a nobis formam adhærent, omnibus aliis dimissis et continuo assistant et alia faciant, quæ ad prosecutionem hujusmodi negotii juxta formam et instructiones a nobis tibi et aliis traditas necessaria esse videris aut quomodolibet opportuna. Alioquin omnes et singulos contradictores et rebelles, cujuscumque gradus, præeminentiæ, dignitatis vel ordinis, ut præmittitur, existant, in ipsas pœnas incidisse declares. Nos autem quidquid in præmissis feceris ratum et gratum habebimus, illudque faciemus ab aliis, auctore Domino, inviolabiliter observari. Dat. xx Julii ».

15. *Seditiosi Basileenses vim inferunt præsidi Apostolico.* — Ut vero Basileenses ad cœptam Ecclesiæ Orientalis cum Latina conjunctionem perficiendam, Ecclesiasticamque instaurandam disciplinam, tum pacem inter Christi fideles conciliandam alliceret, eos adhortatus est [1], ut Tarentino archiepiscopo, qui Pontificia consilia expositurus foret, placidas aures darent.

At dum ille injuncto sibi munere fungebatur, atrocibus injuriis ab ea præsulum parte, quæ in schisma inclinabat, affectus est [2]; nam odio iraque efferati, eo quod decretum ab altera antistitum parte dignitate spectatissima, quæ cum legatis Apostolicis steterat, confectis cum Græcis pactionibus, ea conceptum verborum formula, qua editum admissumque a Græcis fuerat, ad Pontificem, uti confirmaretur transmisisset, ipsum falso insimulantes, quod illud adulterasset, inclusum domi tenuere, ac præesse præsulum cœtibus vetuere : implorant jura ac leges ejus procuratori injecere turpiter manus, ac per capillos trahere ad carceres non sunt veriti, adeo ut cardinales legati de vi ac violata Concilii libertate intercesserint, ob quas injurias idem archiepiscopus munere præsidis abire, atque e Concilio discedere coactus sit, unde justas hasce in illos querelas effudit Eugenius :

« Ad futuram rei memoriam.

« In venerabilem fratrem nostrum Joannem archiepiscopum supranominatum (nempe Tarentinum), qui decretum in ea forma, nimirum de transferendo Florentiam vel Utinum Concilio, mittebat ad nos, qua fuerat in publica sessione promulgatum, nonnulla contingentes, irruerunt, omnique prætermisso juris ordine ipsum, posteaquam primo, secundo ac tertio ea pro sua justitia petierat, quæ jure nulli deberent denegari, primum in domo sua sub cautione jurisjurandi detinere conati sunt, deinde deputationem et congregationem generalem per judices datos suspectissimos illi interdicere tentaverunt. At postremo contra gravamen utrumque se tueri de jure satagentem, suamque justitiam asserere sub excommunicationis, privationum et inhabilitationum pœnis in domo propria tumultuario multitudinis impetu detinere, et quodammodo carcerare moliti sunt. Gravamen præterea gravamini adjicientes, dilectum filium Arnoldum Rechsinchusen dicti archiepiscopi procuratorem, pro justitia illius in congregatione generali, et majori Ecclesia loqui volentem, manibus injectis percusserunt, ac per capillos ad carcerem trahere conati sunt, adeo violenter atque inhoneste, ut cardinalis S. Sabinæ legatus antedictus de violentia illata et de sublata libertate Concilii necessario publice fuerit protestatus. Per hanc ita illatam violentiam justo metu constrictus archiepiscopus ipse in defensionem sui quosdam nobiles armatos domi habere compulsus est. Tandem justissima quadam petitione in generali congregatione porrecta, cui adjecta erat protestatio, quod nisi in sua justitia audiretur, et a gravaminibus et oppressionibus, quæ in dies augebantur, cessaretur, ipse ob justum metum recedere inde cogeretur, et non modo non fuisset admissa ipsa petitio, verum contra exhibitorem ipsius, ut ad carceres traheretur, esset acclamatum, coactus est injunctum sibi oratoris ac præsidentis officium deserere, et adjunctis sibi seque ducentibus dilectis filiis nobilibus viris Willelmo marchione de Rothe-

[1] Lib. brev. p. 148. — [2] Ext. de eo lit. tom. IV. Conc. p. 1. edit. Bin. in Appen. Conc. Basil. p. 215.

lez et Rodulpho de Ramesteyn, et aliis plerisque illorum nobilibus a prædicto Concilio omnino discedere, etc. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXVI, XIV kal. Octobris, Pontificatus nostri anno VII ».

16. *Eugenius in jus vocatus a factiosis Basileensibus.* — Pulso ita Joanne archiepiscopo Tarentino nuntio Pontificio, Basileenses seditiosi plura adversus dignitatem Sedis Apostolicæ moliti sunt, atque Eugenium in sessione XXVI, pridie kal. Augusti de Ecclesiastica ditione male administrata in jus vocarunt [1]. At quæ tandem culpa in Eugenio fuit, si ditio Ecclesiastica graves clades accepit, dum Philippus Maria Mediolanensis dux fretus Basileensium protervia, confictisque litteris, quibus Ecclesiæ clientes in Pontificem concitaret, ipsum oppressit? Debuerant illi potius Mediolanensem ob afflictum Synodo ingens flagitium et vexatam ditionem Ecclesiasticam, vel Aragonem, vectigale Sedis Apostolicæ regnum, invadentem lege postulare, quam Eugenium, qui hostium improbitate bello lacessitus adversus omnes casus avertere non potuerat, contra fas et Patrum instituta ad tribunal Apostolico longe inferius accersere. Non tulere [2] rei indignitatem legati cardinales, ac Basileensium factiosorum temeritatem damnarunt, professi nunquam se immani adeo facinori assensuros et quamvis publica gravissimaque mala inde oboritura ante eorum oculos proposuerint, nunquam tamen illos ab incepto facinore revocare potuerunt. Execratus est tantum scelus Sigismundus imperator, missoque episcopo Augustensi ipsos a cœptis deterrere nisus est, sed irrito labore. De his conqueritur Eugenius in Encyclicis litteris [3], quibus Basileensem synodum solvit, traduxitque Ferrariam, interjectis enim pluribus de injuriis archiepiscopo Tarentino Apostolicæ Sedis nuntio illatis, agitatisque in Pontificios tabellarios latrociniis, hæc subdit :

« Eugenius, etc. Et quid mirum si in oratores nostros sæviant, qui in nos quoque adeo effrænate feruntur? Prætensum quippe quoddam monitorium, sive, ut appellant ipsi, citatorium conviciis, contumeliis atque injuriis plenum adversus nos et in gravamen venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium conflare ausi sunt novo plane exemplo, et quod priora omnia sæcula ignoraverunt, et quod uti ne fieret, cum Joannes et Julianus prædicti Sedis Apostolicæ legati variis modis obsisterent, et validissimis et gravissimis verissimisque rationibus improbitatem facti coarguerent, demonstrarentque apertis documentis, id charitati, bono publico, paci Ecclesiæ, justitiæ, sacrisque canonibus ita adversari, ut ipsi abhorrerent illic adesse, ubi de tali tractaretur monitorio, auditi non sunt, et cum instanter orarent et expresse postularent, ut a re tam monstruosa desisterent, conscientiasque exonerando suas, excusarent coram Deo et hominibus innocentiam suam, quod monitorium illud pro viribus et supra vires impugnarent, plurima, quæ ex illo sequi potuerunt, scandala et mala memorantes, maximaque instantia utentes, veluti ex protestationibus suis publice et solemniter factis apertissime constat ; tantis tamen, tam piis, tam justis postulationibus furor ille non cessit. Cum vero memorati Joannes et Julianus legati octo primum, deinde trium dierum inducias peterent, infra quos rationes in scriptis redigerent, quibus cur nullo modo ad dictum prætensum monitorium seu citatorium esset procedendum, evidentissime demonstrent, non solum non auditi sunt, verum contra ipsius ordinationes Concilii eadem die et generalis congregatio et sessione repente ac præcipitanter est habita, quod nunquam antea vel in minimis privatisque negotiis fuerat factum.

« In ea sane prætensa præcipitataque sessione, et si prælatos sub pœna præstiti juramenti cogere et pæne violenter attrahere conarentur, legati tamen ipsi et plures ex oratoribus regum et principum, prælatique plurimi justitiæ potius et veritati deferentes, quam illorum cedentes comminationibus, nulla ratione huic tam inhonestæ ac monstruosæ rei interesse passi sunt, sed magis ac magis institerunt, ut a dicto monitorio abstinerent, nihil innovare debere identidem aperte protestantes. His profecto legatorum nostrorum rationibus justissimisque petitionibus ac protestationibus necessariis acquievissent, nisi pauci ex primoribus, quos sequitur inferiorum turba, partim ambitionis corrupti peste, partim potentium quorumdam sæcularium, seu furori obsequentes, seu deliniti obsequiis, seu minis atque terroribus adacti, sub reformationis specioso nomine sese duces atque auctores harum novitatum præbuissent, quæ imminente jam Concilio Œcumenico, nisi quid adversus nos conciperent, omnino distulissent. Ea vero cum comperisset charissimus in Christo filius noster Sigismundus Romanorum imperator obstupuit, præcipitemque sententiam schismatis metu, quod sublatum laboribus plurimis, isti inferre tentarent, vehementer exhorruit, ac protinus per venerabilem fratrem Petrum Augustensem episcopum oratorem suum ad præfatum Concilium destinatum, ut abstinerent ab hujusmodi novitatibus et scandalis omni instantia requisivit, et si quid adversum nos promulgassent, revocarent, quod quidem, ut certissimis nuntiis accepimus, facere omnino neglexerunt. Et quid mirum, si illi minus obtemperent honesta postulanti contra sanctorum canonum statuta, qui

[1] Acta Basil. Syn. sess. XXVI. — [2] Lib. XII. p. 106, et Appen. Conc. Basil. edit. Bin. p. 215. — [3] Ext. in Append. Conc. Basil. tom. IV. p. 1. pag. 215.

excusso de sub jugo divini timoris collo tam libere quam licenter eunt in pastorem Pontificem suum? quorum conatibus nisi opportunius provideatur, rem hanc sanctæ unionis Orientalis et Occidentalis Ecclesiæ, ex qua diebus nostris propagari Christianitatis terminos speramus, et sub cujus spe et expectatione Christianorum multitudo ab infidelibus oppressa respirat, intercipi et destitui Ecclesiæque reformationem et pacem Christiani populi, quam jam annis sex mundus præstolatur, in deformationem potius intestinumque bellum converti quis adeo rationis ac judicii ignarus est quin videat? quin intelligat? Suborientur, ut timendum est, insuper alia incommoda et mala necessario, scandalaque et divisiones non modo in re Ecclesiastica, verum quoque in regnis, principatibus, dominiisque temporalibus pullulabunt ex infausto hoc germine, quæ sine maxima Dei offensa nos amplius dissimulare non posse nemo sanæ mentis ignorat ».

17. *Indictum ab Eugenio Ferrariæ Concilium.* — Adductus igitur gravibus adeo causis Eugenius, cum jam antea sanior Concilii Basileensis pars sanxisset synodum celebrandam in Italia, Græcique id decretum ex conventis antea cum universo Concilio pactis amplexi essent, Synodum Œcumenicam cum Græcis habendam Ferrariæ indixit[1]. Quæ litteræ Encyclicæ XIV kal. Octobris consignatæ. At ne Basileæ cives, qui ex solemnibus Ecclesiasticorum conventibus magnas cogebant opes, inde exasperarentur, permulcere eos Eugenius conatus est, ac subjectis litteris[2] edocuit, ut Græcorum causa ad Concilium Ferrariam transferendum adactus fuisset :

« Dilectis filiis magistro civium et consulibus civitatis Basileensis, salutem, etc.

« Semper alias multum dileximus vos, dilecti filii, tum vero maxime tempore hoc Basileensis Concilii, eximio quodam et paterno amore complexi sumus vestram devotionem, quos tanquam præcipuos nostros et Ecclesiæ filios habemus in visceribus charitatis ; nam cum semper gesseritis erga nos singularem fidem et devotionem, cumque in Concilio præfato semper quæsiveritis, quæ essent pacis et concordiæ, obviantes pro posse scandalis, quæ oriri videbantur, cumque etiam semper habueritis nostros legatos et nuntios in summa veneratione, ostendendo erga ipsos benevolentiam et et charitatem, ac præstando eis in opportunis auxilium et favorem, merito vestram devotionem gerimus infixam in intimo cordis nostri, atque utinam facultatem nobis Deus tribuat, ut meritis vestris juxta nostrum desiderium satisfacere valeamus ; ostendemus enim, quam grata sint nobis, et quam accepta obsequia vestra, et fervens zelus, quem ipso opere erga nos plurimis in rebus demonstratis, sed ille, cujus causa hæc fecistis, Salvator noster retribuet vobis abundanter secundum merita vestra. Verum si quando fuistis prudentes, dilecti filii, si quando vos ostendistis bonos nostros et Ecclesiæ filios, si quando pacem universalis Ecclesiæ amastis, si quando pro honore ac statu nostro et Sedis Apostolicæ conservando operam impendistis, nec opus est, ut virtutem vestram, ut constantiam, ut pristinam fidem et integritatem animi, ut sinceritatem cordis, totis viribus, omnibus gentibus demonstretis, ut ostendatis vos cupere pacem Ecclesiæ, et schismata evitare, ut faveatis bonis ; perversorum impetum comprimatis, denique ut ea agatis, per quæ sincera fides, et integra religio vestra ex fructuosis et bonis operibus omnibus innotescat. Nostis, ut credimus, dilecti filii, plures dissensiones hactenus exortas esse in Concilio super electione loci, ad quem Œcumenicum, ut Græci dicunt, Concilium transferretur, cum Græci oratores eum locum vellent et aperte peterent, ad quem ipsorum imperator ac patriarcha cum eorum prælatis commode nobiscum possent convenire. Itaque nos, ea considerantes, pluribus ac justis de causis necessitate quadam coacti pro bono universalis Ecclesiæ et pace populi Christiani, certis modis et formis transtulimus Concilium Basileense ad civitatem Ferrariensem, prout videre poteritis per copiam litterarum nostrarum presentibus interclusam. Hoc non fecimus in vestrum contemptum, non ad subtrahendam vobis utilitatem, quibus omne bonum optamus, non ad displicendum vobis, quibus in omni facto cupimus complacere, sed quia aliter fieri non potuit ad præsens. Nam cum necesse esset omnino eligere locum idoneum, ad quem imperator ac patriarcha Græcorum cum eorum prælatis vellent accedere, quique etiam nobis esset habilis, cum ipsa absque præsentia nostra nollint ad Concilium venire, Basileam vero Græci, prout notum vobis esse debet, penitus recusassent, necesse autem esset, pro tanti boni consummatione, alicubi Concilium fieri, elegimus eam civitatem, quæ et ipsis, ac nobis, reliquisque omnibus, qui voluerint accedere accommoda atque idonea ab omnibus judicatur. Hoc significare voluimus prudentiæ vestræ, ut ea, qua soliti estis sapientia, firmi et immobiles perseveretis in fide et devotione nostra et Apostolicæ Sedis, utque cupientibus aut conantibus aliquas novitates in Ecclesia moliri, quantum in vobis est, in virtute Altissimi resistatis, ne propter aliorum culpam, aut in gravissimum aliquod crimen incidatis, aut vestra devotio aliqua nota infamiæ aut dedecoris apud principes Christianos, ex novis dissensionibus possit aspergi, sed eam famam, eam laudem, eum honorem, quem ante inchoatum Concilium habui-

[1] Lib. XII. p. 106. Ext. etiam in Append. Conc. Basil. p. 215. —
[2] Lib. brev. p. 161. et in Ms. Alex. VII. p. 287.

stis, etiam translato et finito Concilio in perpetuum conservetis. Dat. Bononiæ ».

Verum illi commodis suis inservientes favere congregatis præsulibus, qui Apostolicis spretis imperiis, cum Bohemis conciliandis, disciplinæ Ecclesiasticæ in priorem formam revocandæ, abolendisve vitiis operam navare debuissent, habita[1] VI kal. Octobris sessione XXVII, tanquam acephali sine præsidibus Apostolicis Pontifici creandorum cardinalium potestatem adimere sunt ausi; cumque aliquo rumore afflati essent, Joannem Witelleschum de Romana Ecclesia in contundendis ejus hostibus optime meritum cardinalitia purpura donandum, invecti sunt in Eugenium, qui cardinales, dum tenebat Synodus, renuntiare vellet, ac Joanni Witelleschо jus sacræ purpuræ ereptum voluerunt. Spreta est ab Eugenio factiosorum hominum temeritas, ac III non. Decembris Joannem ipsum patriarcham Alexandrinum presbyterum tit. S. Laurentii in Lucina creavit[2] (1). Repugnandi enim studio ac vana suspicione incensi affinxere[3] Eugenio, ipsum moliri Avenionensem comitatum a Romana Ecclesia abalienare. Suadebat ipsis astuta improbitas facturum id Pontificem, ne antipapa, quem ei opponere impie meditabantur, urbem illam occuparet. Inepto itaque decreto Eugenium Ecclesiasticas urbes distrahere, atque Avenionem cuiquam principi subjicere vetuere. Insigni quoque improbitate vulgarunt decretum illud, quod a legatis Apostolicis, ac præcipua episcoporum oratorumque regum et principum, qui ipsis adhæserant, ac Synodum Œcumenicam referebant, parte editum de Synodo Florentiam Utinumve transferenda adulteratum fuisse.

18. *Basileenses mendaciis et calumniis impetentes Eugenium refelluntur et odio sunt apud pios.* — Tum eo prorupit seditiosorum illorum impudentia, ut in sessione[4] XXVIII, kal. Octobris habita, Eugenium non comparentem contumaciæ accusarint, atque in sessione[5] XXIX, IV id. Octobris, ejus decretum de transferendo Ferrariam Concilio rescindere tentarint, pluresque in eum struere calumnias ausi sunt quasi initum Ecclesiam inter ac Bohemos fœdus disturbare niteretur; quod a veritate prorsus abhorrebat, cum Eugenium ipsos vehementer etiam atque etiam hortantem viderimus, ut prætermissis cæteris levioris momenti rebus, ad amplificandam divinam gloriam, religionem afferendam, conciliandam pacem, revocandos a schismate Græcos omni studio incumberent. Sed ii hostium Ecclesiæ cupiditatibus servientes, ad novam seditionem et discordiam concitandam intenti has ad septem viros scripsere litteras[1], quibus negare non sunt veriti, universos subjici Pontifici, ac sub ementito universalis Ecclesiæ potestatis velamine perduellis turbæ temeritatem Christi vicarii auctoritati prætulerunt.

« An non videtis, inquiunt, si suæ, (nimirum Eugenii), sententiæ pareatur, ut non solum hanc Synodum evanescere oporteat, sed ne de cætero aliæ fiant facile eventurum? Profecto in id sua pergere videtur intentio, ut quo pro totius orbis salute vestris et aliorum principum consiliis auxiliisque effectum est, momento excidat aboleaturque ». Et infra : « Nostra cura ea præcipue esse debet, ne universalis Ecclesiæ auctoritas contemnatur, atque ut potestas, quæ sibi a Deo tributa est, illibata permaneat, quam violare idem dominus Eugenius notorie nisus est, dum hanc Synodum præcipiti zelo dissolvere tentavit, et quod est gravius, obstinate perseverare non desinit. Quomodo ergo rem hanc tam Ecclesiæ periculosam dissimulare postergareque possumus, nisi tanti excessus participes esse vellemus? Denique, si impunis et inexpugnatus excessus hujusmodi relinquatur, quis unquam Romano Pontifici quanquam improbissimo contradicet? Quis in generalis Concilii auctoritate confidet? Cedat ergo uni hominum omnis homo, cunctave ejus arbitrio committantur? etc. Dat. Basileæ ».

Universos conjunctim sumptos subjici tum Christo, tum ejus vicario demonstravit luculento Commentario B. Joannes e Capistrano[2] : « Ad illud, inquit, quod dicitur de episcopis, quod ubique sint ejusdem meriti et ejusdem sacerdotii, verum est quantum ad ordinem et sacramentum, sed non quantum ad jurisdictionem; nam, præsupposito pro vero et concesso, quod Christus dederit auctoritatem ligandi et solvendi omnibus Apostolis sicut Petro, dedit tamen eis sub Petro : et sic Petro dedit universaliter super omnes, aliis autem particulariter sub Petro, quia solus Petrus a Christo plenitudinem potestatis accepit : cæteri vero sollicitudinis partem, ut in juribus sæpius allegatis ». Et infra : « Patet expresse, quod Petrus institutione divina semper præfuit universis, unde cum Dominus ei primo dixisset : *Tibi dabo claves regni cœlorum; et quodcumque ligaveris et quodcumque solveris*, etc. *et in cœlis* (Matth. XVI). In plurali dicens

[1] Acta Conc. Basil. sess. XXVII. — [2] Lib. XII. p. 23, — [3] Acta sess. XXV. — [4] Acta sess. XXVIII. — [5] Acta sess. XXIX.

[1] Ext. in Append. Conc. Basil. p. 167. apud Dlugos. tom. III. p. 453. — [2] Jo. Capistr. lib. de Papæ et Conc. sive Eccl. auctorit.

(1) Non satis assequor cur Joannem Vitelleschi sacra purpura indutum die III non. Decembris anni hujus annalista affirmat, cum assumptio illa reprobata sit a Basileensibus in sess. XXVII, die VI kal. Octobris habita. Ita enim Patres in suo decreto : « Nuper venerabilem Joannem patriarcham Alexandrinum in S. R. E. cardinalem per dominum Eugenium fuisse assumptum comperimus ». Merito igitur Pagius IX Augusti renuntiatum cardinalem statuit, cui fidem adstruit Paulus Petronus ejus temporis scriptor in Miscellaneis vulgatis Rer. Ital. to. XXIV. MANSI.

cælorum et *cælis* præsentem Ecclesiam omnium fidelium cælorum nomine comprehendens, nam regnum cælorum præsentis temporis Ecclesia dicitur secundum Gregorium, unde dicens, in *cælis*, indicavit in omnibus Ecclesiis mundi præesse debere, cum reliquis Apostolis dixerit in *cælo* (Matth. XVIII): *Quæcumque ligaveritis et quæcumque solveritis erunt soluta et in cælo*, quasi dixerit eis : Vos singuli in partem sollicitudinis vestrarum diœcesum limitibus distinctis curam gerite pastoralem. Unde Origenes dicit : Non dixit, *in cælis* sicut Petro ; sed *in cælo* uno, quia non sunt tantæ perfectionis sicut Petrus, etc. » Addit idem auctor Cyrilli, Rabani et aliorum Patrum auctoritates.

Confutavit has etiam pluribus novatorum argutias Joannes Turrecremata [1] ex quibus pauca hæc delibasse suffecerit : « Patet, inquit, quod Romanus Pontifex nec ligatur, nec subjicitur necessitate quorumcumque Conciliorum non tantum patriarchalium, quia de istis nunquam fuit dubium, sed etiam nec universalium statutis, legibus aut canonibus, quæ sub juris positivi genere comprehenduntur. Primo quidem ex superioritate, qua Romanus Pontifex superior est et primatum habet universalis Ecclesiæ. Arguendo præfata conclusio patet, ait enim Nicolaus papa in ca. *Inferior dist.* XXI, non potest judicio inferior potiorem ligare, unde propheta ait : *Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum, qui trahit eam?* His itaque ex divina Scriptura commemoratis sole clarius exhibuimus, non posse quemquam, qui minoris auctoritatis est, eum qui majoris potestatis est, judiciis suis addicere aut propriis diffinitionibus subjugare. Hæc ille. Secundo idem patet ex eo, quod a Romano Pontifice, ut superius extitit monstratum, canonum Conciliorumque dependet auctoritas : alienum profecto est a ratione, ut quis legibus illis alligetur coactus, qui legibus ipsis vim et auctoritatem impartitur, unde juris peritus ait : Princeps solutus est legibus, quantum scilicet ad vim coactivam. Unde S. Thomas in I. 2. *quæst.* 96, *art.* 6, quærens an princeps subjiciatur legibus, respondens dicit, quod princeps est solutus legibus quantum ad vim coactivam, et subdens rationem inquit, quia nullus cogitur proprie a seipso : lex autem non habet vim coactivam nisi a principis potestate, licet quod ad directivam princeps subjectus sit legi propria voluntate, prout infra dicetur. Cum ergo Romanus Pontifex princeps Ecclesiæ sit, nullis Ecclesiæ legibus ligatur coactus, sive tenetur obnoxius. Notanter dicimus, Ecclesiæ, quia aliud est de legibus juris divini aut naturalis ». Et infra : « Verum licet ita sit, de honestate tamen tenetur ista observare tum secundum jam dicta, ut aliis det exemplum observandi, secundum illud Act. I : *Cœpit Jesus facere et docere*, tum ut habetur *de const. cap. Cum omnes*, quod quisque juris in alterum statuit, ipse debet uti eo, et sapientis dicat auctoritas : Patere legem, quam ipse tuleris, etc. » Illatum a Basileensi Concilio publicæ offensionis et ruinæ periculum, cum minoris ordinis sacerdotes ad ferendas sententias maximo numero admissi essent, tradit Turrecremata [1] : « Basileense, inquit, Concilium fuit toti Ecclesiæ scandalosum, quod maxime evenit ex hac indiscreta admissione multorum ad voces diffinitivas in Concilio ». Desiisse vero esse universale, ubi Eugenius Ferrariam illud transtulit, cum universitate potestatis caruit, demonstrat : « Œcumenicum, inquit [2], Concilium dicitur non ab universitate orbis, ita quod de universo orbe Patres vocati sint, aut convenerint ; sed ab universitate potestatis ».

Cum autem apud universos Catholicos male audirent Basileenses ob sparsa schismatis semina, ac vocatum in judicium Pontificem, apologiam [3] mendaciis calumniisque in Pontificem optimum conflatis refertam promulgarunt. Sed aspernati sunt eorum fraudes omnes viri pii : atque adeo Henricus [4] Anglorum rex Anglos, ne factioso conventiculo interessent, abduxit. Carolus etiam Francorum rex eos præsules Gallos, qui ab Eugenio discedebant ad illius obsequium reduxit, de quibus ipse Pontifex hisce litteris est gratulatus [5] :

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Francorum illustri, salutem, etc.

« Licet Domino Deo nostro, misericordiarum patri, bonorum omnium gratiæ in primis sint agendæ, ipse enim cogitationum et operum nostrorum laudabilium auctor et perfector existit, tamen diligentia ac virtus hominum, quibus id velle et operari largitus fuit, commendanda est et laudibus extollenda. Æquum est quippe bene agentium facta extolli laudibus, ut et virtuti debitus reddatur honor, et qui opera sua merito commendari sentiunt, ad ea, quæ Deo placeant, et salutem cæteris afferant, agenda incitentur. Itaque primum Altissimo gratias agimus pro tam salutari bono, quod nobis et populo suo fidelium largiri dignatus est, tum vero tuæ sapientiæ, ac singulari devotioni, qui per ejus gratiam, a quo cuncta bona procedunt, illius perficiendi artifex extitisti. Fuit hoc semper peculiare opus præclarissimorum Franciæ regum tuorum prædecessorum, ut schismata tollerent, pro fide pugnarent, religionem propagarent, Romanos vero Pontifices, ac Sedis Apostolicæ et Romanæ Ecclesiæ jura, dignitatem, auctoritatem, et etiam bona temporalia, suo patrocinio

[1] Turrecr. sum. de Eccl. l. III. c. 51.

[1] Turrecr. sum. de Eccl. l. III. c. 15. — [2] Ibid. c. 16. — [3] Ext. in Append. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 118. — [4] Acta Patriciana apud card. Justinian. p. 27. — [5] Lib. brev. p. 103. et in Ms. Alex. VII. p. 240.

tuerentur. Horum laudem et virtutem tua serenitas in hac tam laudabili unitatis Ecclesiæ cura non solum imitata est, sed etiam judicio omnium superavit. Quid enim amplius effici potuit, quam discissam inconsutilem tunicam Salvatoris nostri, fidelium dissensionem, Ecclesiæ universalis dissidium, ad unitatem et concordiam reduxisse? Quid Deo acceptius esse potest, quam fidelium multorum animas, pro quibus Salvator noster passus est mortem crucis, per tuam diligentiam ab interitu liberatas viam, qua salvari possent, aperuisse?

« Multæ sunt res, in quibus principum virtus et opera exerceri potest, sed nulla est profecto, quæ cum ea comparari queat, qua salus fidelium et fidei propagatio procuratur, qua animæ Deo reconciliatæ ad vitam æternam valeant proficisci : et cætera quidem gesta, quæ ad corpus spectant, quamvis laudanda, si recte et duce virtute fiant, et extollenda videantur, tamen tanto superantur laude et meritis ab iis, quæ animarum salutem respiciunt, quantum anima præstat corpori, quantum res æterna superat mortalem. Itaque cogitantes quantum sit hoc beneficium, quod nobis et cuncto populo Christiano impendes ex hac, per tuam serenitatem restituta Dei Ecclesiæ unione ac pace, merita gratiarum actione prosequimur excellentiam virtutis tuæ: referet autem debitas gratias et præmia condigna Is, qui certus est et indeficiens bonorum omnium retributor; fecisti enim rem, pro qua Romana atque Catholica Ecclesia semper tibi obligata erit. Nos quoque, cujus diebus hoc tantum bonum mortalibus Omnipotens largitus est, cum id ad magnam hujus sæculi felicitatem ducamus, profitemur tibi ex eo plurimum debere, sed ad id solvendum debitum si vires nostræ deficient, Altissimus supplebit deficientiam nostram. Dat. etc. »

19. *Decretum Basileensium de mulcta imponenda sacerdotiis irritum declarat Eugenius.* — Dum Eugenius ob adversariorum ferociam Basileensiumque pertinaciam affligebatur, B. Francisca vidua Romana [1] sensibus alienata jussa est Christi nomine a S. Gregorio papa illius in tantis Ecclesiæ calamitatibus perturbatum animum confirmare : non enim divinam opem et clientelam Pontifici defuturam ; verum præmoneret, ut cardinalibus aliisque Dei famulis prudentia conspicuis ac rerum terrenarum amore divulsis in consilium adhibitis, post triduanas preces de propulsandis imminentibus periculis ageret, eorumque sententiam ad exitum perduceret, caveret autem eos, qui prudentia carnis omnia metiuntur, atque honorum inanium illecebra se irretiri patiuntur. Iterum etiam cum eadem Christi ancilla divinam omnipotentiam in stellis micantibus noctu contemplaretur, jamque prope surgeret aurora, aerem repente turbatum vidit [1] gigantesque conspexit, qui venerandam matronam nudatam pallio, facto impetu, magno terrore adorti sunt. Intellexit beata Francisca hac specie Dei Ecclesiam ab adversariis vexatum iri, tum simul victoriam de iis reportandam : nam cum gigantes stringere enses molirentur, objecta in ea specie Ecclesia divinam opem hisce vocibus imploravit : *Deus, in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tua libera me ;* neque illi enses e vaginis educere potuerunt : qua re significatum est, sanctorum precibus dæmonum adversus Ecclesiam conatus infringendos. Ausi fuerant inter cætera Basileenses, ut Pontificis administros ab ejus obsequio ad suas partes traherent, iniquo decreto sacerdotiorum mulctam iis imponere, qui ipsis non adhærerent, quibus consulturus Eugenius Basileensium ejusmodi nefaria edicta convulsit, propositisque gravissimis pœnis, ne in sacerdotiorum possessione, eorumve censibus administros Ecclesiasticos vexarent, prohibuit [2] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Inscrutabilis superni Patris providentia, ut deperditam protoplasti prævaricationem generis humani a perpetuæ damnationis vinculis eriperet, adveniente sacri temporis plenitudine, Filium unigenitum de summa cœli arce misit ad infima hujus mundi, ut nostræ mortalitatis naturam assumeret, et in ligno, in quo mors oriebatur, pro omnium redemptione mortis supplicium pateretur, cujus in cruce mortui pendentis unus ex militibus lancea latus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua in nostræ redemptionis pretium et regenerationis lavacrum, in quo unicam et immaculatam sponsam sanctam matrem Romanam et Apostolicam Ecclesiam fundavit, consecravit et perpetuo stabilivit, extra quam nec acceptum Deo valet sacrificium immolare, adversus quam etiam non poterunt portæ inferi prævalere. Hujus caput est Romanus Pontifex a Domino, cujus est terra et plenitudo ejus, præcipuum super gentes et regna obtinens principatum, cui Christus regni cœlorum claves, necnon in terris ligandi et solvendi plenitudinem potestatis, cujus immarcessibilem stabilitatem, sempiternam integritatem ac indivisibilem unitatem præfigurat reprobatus ab ædificantibus lapis factus in caput anguli perpetuæ firmitatis. Hæc est enim electa vinea dextera Domini plantata, cujus fœcundi palmites et salutares propagines ob Oriente in Occidentem diffusius protenduntur, hujus omnes Christi fideles, quos Dominus in filios adoptionis elegit, et præelegit, et suæ divinitatis participes esse voluit, membra fore censentur, quæ a capite congruit nullatenus declinare. Licet, ut intelleximus, nuper per olim Synodum Basileensem nostris et

[1] Vit. S. Franc. l. III. c. 15.

[1] Cap. 26. — [2] Lib. XIX. p. 219.

Sedis Apostolicæ officialibus cæterisque Romanam curiam sequentibus, ut in certum eventum nos et eamdem Sedem desererent, et a nobis ac dicta Sede ad beneficiorum suorum aut alia loca se transferrent, per ipsius olim Synodi litteris sub excommunicationis, suspensionis et interdicti aliis, quam Ecclesiasticis sententiis et censuris, necnon suorum beneficiorum privationum, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa et alia in posterum obtinenda, præceptum fuerit et mandatum, quorum tamen præceptorum et mandatorum iniquitatem quilibet veræ fidei zelator potest liquide cogitare quantum decet aut convenit Illius, qui cœlum terramque regit, et cui genu omne flectitur cœlestium, terrestrium et infernorum, angeli serviunt, sol et luna obsecundant, vicarium officialium et ministrorum præsentia et obsequiis remanere destitutum, ac eum cui omnium Ecclesiarum sollicitudo incumbit, necnon universale fidelium regimen cœlitus est commissum, omnium relinqui præsentia, ac communem solum, necnon universalem fieri singularem, ac membra a capite declinari.

« Nos igitur, licet immeriti, Christi vices gerentes in terris tam periculosis successibus, prout ex Apostolicæ auctoritatis tenemus officio, salubriter providere cupientes, litteras ac præcepta et mandata hujusmodi (quorum tenores præsentibus pro sufficienter expressis haberi volumus) necnon quæcumque inde secuta tanquam scandalosa et minime rationabilia de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et Apostolicæ potestatis plenitudine penitus reprobamus, necnon cassamus, revocamus, irritamus et annullamus, ac pro cassis, irritis et infectis haberi volumus, nulliusque decernimus subsistere robore firmitatis, et nihilominus omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus cujuscumque dignitatis, gradus vel conditionis fuerint, et quacumque etiamsi regali, reginali, cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, episcopali dignitate præfulgeant, necnon civitatum, oppidorum, terrarum, castrorum et locorum universitatibus, capitulis et collegiis sub interminatione æternæ maledictionis et excommunicationis sententia, quam alias eo ipso incurrant, præcipimus et mandamus, ne prætalis litteris, præceptis et mandatis, seu quibusvis in litteris ipsis contentis quacumque ratione vel causa pareant seu intendant, seu illorum prætextu seu occasione quoscumque officiales vel sequentes curiam inquietent seu perturbent, et insuper quibuscumque ordinariis, collatoribus et collatricibus sæcularibus et regularibus, universitatibus, capitulis et collegiis, necnon ad quos quorumcumque beneficiorum collatio, provisio, præsentatio, electio, seu quævis alia dispositio quorumcumque canonicatuum et præbendarum, dignitatum, prioratuum, administrationum, officiorum, et beneficiorum communiter vel divisim pertinet, etiamsi simili dignitate præfulgeant, ne prætextu vel occasione hujusmodi in præjudicium officialium et sequentium hujusmodi quæcumque beneficia conferre aut ad illa præsentare seu instituere, aut de illis quovis modo disponere, præsumant sub excommunicationis, suspensionis et interdicti, et etiam ultra hoc cardinalibus sub capelli et honoris cardinalatus, patriarchis vero, archiepiscopis et episcopis sub Ecclesiarum patriarchalium, archiepiscopalium et episcopalium, quibus præfecti censentur, etiam ultra præmissa cardinalibus, archiepiscopis et episcopis, necnon quibusvis aliis ordinariis collatoribus et collatricibus sub omnium beneficiorum suorum Ecclesiasticorum, quæ in titulum aut in commendam obtinent, privatione, universis vero capitulis et collegiis sub suspensionis et interdicti pœnis, quos singulos contravenientes in quibuscumque contraventionum casibus, toties quoties id fecerint, Apostolica auctoritate interdicimus et etiam prohibemus.

« Rursus quibuscumque personis, etsi simili dignitate fungantur, etiam sub excommunicationis, suspensionis et interdicti sententiis, necnon omnium suorum beneficiorum Ecclesiasticorum privationis et perpetuæ inhabilitatis ad illa seu alia in posterum obtinenda, præcipimus et jubemus ne prætextu sive occasione hujusmodi alicujus officialis aut sequentes curiam seu in ea existentis, aut qui in ipsa sint, beneficium aut beneficia in quibusvis collatoribus, collatricibus, patronis Ecclesiasticis vel laicis, universitalibus, capitulis, aut collegiis impetratis, aut eis conferri seu ad illa se præsentari vel eligi aut assumi, vel impetrationibus aut litteris etiam motu proprio concessis vel factis uti, seu aliquorum beneficiorum possessionem apprehendere præsumant, capitula vero, universitates et collegia, et omnes illos, qui quoscumque seu quæcumque ad possessionem canonicatuum et præbendarum aut dignitatum, personatuum, administrationum, vel officiorum aliquorum ex officialibus sequentibusque prædictis prætextu vel occasione hujusmodi admittere, vel aliquem ad dignitates, personatus, administrationes, canonicatus et præbendas, officia, ac beneficia quæcumque eligere aut assumere, non formidaverint, suspensionis et in eorum Ecclesias et loca interdicti, necnon ipsorum personas excommunicationis sententiis ipso facto volumus subjicere.

« Porro omnium et singulorum etiam dignitate hujusmodi præfulgentium in singulis contraventionum casibus hujusmodi super ætatis et natalium defectibus, ac obtinendi duobus vel pluribus in perpetuum vel ad tempus dispensationes eis a Sede Apostolica vel alias quomodolibet concessas, ac gratias expectativas, no-

minationes, reservationes pro eis factas et fiendas, facultates nominandi, extensiones et revalidationes quascumque sub quibusvis verborum formis, etiam motu proprio eis concessas et concedendas, Apostolica auctoritate cassamus, tollimus, irritamus et annullamus pœnis in Constitutione felicis recordationis Joannis papæ XXII prædecessoris nostri, quæ incipit : Execrabilis, contentis, nihilominus in suo robore duraturis, ac nullius existere roboris vel momenti, ac quibuscumque ordinariis collatoribus et collatricibus, sæcularibus et regularibus, ordinum quorumcumque de quibusvis dignitatibus, prioratibus, præposituris, canonicatibus et præbendis personalibus, administrationibus, officiis et beneficiis cum cura et sine cura etiam si dignitates in cathedralibus aut metropolitanis majores post pontificales aut in collegiatis Ecclesiis principales prioratus conventuales fuerint, ac dignitates et prioratus aliaque beneficia hujusmodi ex quavis causa dispositioni Apostolicæ specialiter vel generaliter reservata fuerint quibuscumque personis idoneis etiam quæcumque, quotcumque, et qualiacumque beneficia Ecclesiastica et cum cura obtinentibus et exspectantibus, ordinaria autem libere disponendi et illa eis conferendi et de ipsis providendi, necnon quorumcumque beneficiorum patronis Ecclesiasticis et sæcularibus ad illa similes personas præsentandi, necnon ordinariis ac aliis ad quos id pertinet præsentatas personas in eisdem beneficiis instituendi, necnon capitulis, universitatibus et collegiis quarumcumque etiam patriarchalium, metropolitanarum et cathedralium Ecclesiarum ordinum quorumcumque, singulos patriarchas, archiepiscopos, episcopos et prælatos ad quascumque Ecclesias præmissorum occasione vacantes, necnon conventibus, canonicis, monachis, fratribus et personis tunc similes personas in eorum abbates, priores et superiores ad abbatiales dignitates, monasteria, prioratus, domos et loca, ac quibuscumque aliis etiam sæcularibus et regularibus ad quæcumque alia dignitates personatus administrationes, officia et beneficia quæcumque sæcularia et regularia ordinum quorumcumque eligendi, ac quascumque ex dictis personis in corporalem possessionem quarumcumque Ecclesiarum, patriarchalium, metropolitanarum, cathedralium, dignitatum, personatuum, abbatiarum, monasteriorum, prioratuum, canonicatuum et præbendarum, officiorum et beneficiorum prædictorum inducendi, ac personas inductas defendendi, necnon omnia alia et singula in præmissis et circa ea opportuna vel necessaria faciendi, disponendi, ordinandi et exsequendi, plenam et liberam eadem Apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus facultatem, statuentes quod nullus ab excommunicationum, suspensionum et interdicti aliis sententiis præmissis absolvi possit nisi a Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo constitutis, ac decernentes omnes et singulas collationes, provisiones, electiones, præsentationes, institutiones et dispositiones excommunicationum, suspensionum et interdicti aliasque Ecclesiasticas sententias et pœnas, necnon processus, quos in contrarium fieri contigerit, necnon totum id et quidquid a quoquam etiam ab ipsa olim Synodo factum fuerit, aut in futurum fiet vel attentatum est, aut in posterum attentabitur, nullius existere roboris vel momenti. Nulli ergo, etc. Datum Bononiæ anno Incarnat. Dominicæ MCDXXXVII, III kalend. Januarii, Pontificatus nostri an. VII ».

20. *Sigismundi imperatoris pietas et religio.* — Rescindi jure posse a Pontifice synodalia decreta, non vero a Conciliis Pontificia, uti Basileenses facere ausi sunt, Joannes Turrecremata[1] ita demonstrat : « Error novellorum magistrorum adversariorum Apostolicæ Sedis, quia per prælatos Ecclesiæ synodaliter congregatos posse asserunt poni contra Romanum Pontificem decretum irritans, et decreta detrahentia Constitutionibus papalibus, et licet, ut diximus, clarissimum sit eos in hoc errare, ex prædictis tamen aliqua modica commemorando sic breviter ostendimus. Primo Concilia universalia non possunt præfigere legem Romano Pontifici, ergo universalia Concilia non possunt contra Romanum Pontificem decretum irritans condere sive facere. Consequentia est manifesta, antecedens patet ex *cap. significasti Extra. de elect.* et habetur in superiori *cap.* Secundo sic. Contra ordinem naturalis rationis est, quod inferior possit annullare aut irritare leges superiores. Sed papa est superior auctoritate Conciliis universalibus, sicut caput corpore suo, ergo Concilia universalia nullo modo annullare aut irritare possunt facta aut instituta Romani Pontificis. Consequentia est bona. Major etiam patet, et colligitur ex *cap. Inferior di.* 21. Minor est superius multipliciter probata. Tertio sic : Papa habet supremam potestatem in Ecclesia Dei, ergo sequitur, quod nulla potestas Ecclesiastica potest facta papalia sive decreta irritare sive annullare. Consequentia est manifesta. Antecedens etiam est notum ex articulo Concilii Constantiensis, ut supra induximus, et colligitur etiam ex *cap. Patet* 9. *q.* 3. Quarto sic : Quidquid auctoritatis habent Concilia universalia instituendo canones est a Romano Pontifice, ergo sequitur, quod universalia Concilia nullo modo possunt irritare aut annullare decreta aut facta Romani Pontificis, sicut nec stellæ extinguere lumen solis, a quo illuminationem suscipiunt. Consequentia patet, et antecedens probatum est tam in præcedenti capite, quam in superioribus. Ex quibus et aliis superius habitis aperte confutantur

[1] Turrecr. sum. de Eccl. l. III. c. 52.

multa somnia et errores magistrorum novellorum Basileensium circa potestatem Conciliorum suorum ». Hactenus de Basileensibus, quos post Sigismundi imperatoris obitum turpiora molitos visuri sumus.

De tanto autem principe silendum non est, singulari eum observantia in Sedem Apostolicam adeo enituisse, censurasque Ecclesiasticas pertimuisse, ut cum crebro cum oratoribus Venetorum collocutus esset, cœpissetque suspicione perstringi, illos censuris a Basileensibus irretitos esse, seque ex hujusmodi colloquiis aliqua culpæ macula affectum, Eugenium quem Basileensibus auctoritate antecellere agnoscebat, rogavit, ut veniam ex Ecclesiæ ritu ipsi concederet. Cui Pontifex hæc respondit[1] :

« Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum imperatori semper Augusto.

« Sinceræ devotionis affectus, quem ad nos et Romanam geris Ecclesiam non indigne promeretur, ut tuis petitionibus, illis præsertim, quæ mentis et conscientiæ tuæ pacem concernunt, quantum cum Deo possumus, favorabiliter annuamus. Exhibita siquidem nobis nuper ex tui parte petitio continebat, quod tu, cum oratoribus dilectorum filiorum nobilium virorum dominii Venetorum, ad præsentiam tuam transmissorum, pro eorum arduis nonnullis negotiis peragendis, varios sermones et tractatus habendo, multifariam communicasti, quos diversis censuris auctoritate tunc Basileensis Concilii in eosdem latis dubitas innodatos fuisse, ac propterea te ex participatione et communicatione hujusmodi cum eisdem in censuras aliquas forsan incurrisse, et ea propter a nobis postulare fecisti tibi super iis de opportuno a nobis remedio provideri. Circa quod serenitati tuæ taliter respondemus, quod et si dictæ sententiæ a plerisque nullæ esse dicantur, nosque ipsos Venetos ex certis rationalibus causis absolverimus ad cautelam, serenitatem tamen tuam, si quid maculæ ex participatione cum præfatis Venetis quovismodo contraxisse suspicaris, ab omni tali macula et labe ad cautelam absolvimus et penitus liberamus. Sublimitatis tamen tuæ devotionem summe in Domino commendamus, quod sicut bonarum mentium est culpam timere ubi non sit culpa, ita tu omnem scrupulum conscientiæ tuæ pia quadam et provida medicatione submoveri curaveris. Dat. Bononiæ anno etc. MCDXXXVII, XII kal. Januarii, anno VII ». Ex his atque aliis compluribus, quæ suis locis attulimus, religione præstantem fuisse Sigismundum imperatorem constat, a quo inductos fuisse hoc anno in Bohemiam religiosos Ordines refert Coclæus[2] ; extantque datæ ad illum Apostolicæ litteræ[3], quibus rogatur ut, cum Bohemia ipsius acceperit imperium, Vito Benedictino in instauranda monastica disciplina faveat.

21. *Turrecrematæ Commentarii de Eucharistiæ sacramento.* — Plures etiam ex sacra Prædicatorum familia sacerdotes in Bohemiam ad fundendam per illam Catholicæ fidei lucem se contulere, qui Joannem Turrecrematam postea cardinalem doctrina ornatissimum consuluere, ut refellendarum argutiarum, quas temere effutiebant hæretici, modum indicaret. Ad quos ille ex Basileensi Concilio egregium de Eucharistiæ sacramento Commentarium scripsit, in quo Bohemorum vana argumenta ita refellit[1] :

« In primis non derogat perfectioni aut integritati hujus sacramenti consuetudo unius speciei, prout prima ratio moliebatur ostendere. Pro quo notandum, quod duplex perfectio hujus sacramenti distinguitur a doctoribus, una attenditur quantum ad rem significatam et contentam per hoc sacramentum, quæ est ipse Christus, et perfectio ista et integritas sub qualibet specie, imo sub qualibet etiam portiuncula cujuslibet speciei plenissime manet. Ubi enim est pars corporis, ibi et totum, inquit Hilarius, secundum quam perfectionem ita plene sumitur sacramentum sub una specie, quam sub duabus ». Et infra : « Secundo modo consideratur perfectio hujus sacramenti quantum ad significationem, qua Christum, ut nutrimentum perfecte reficiens significat, et quantum ad hujus significationis integritatem duas esse necesse est species distinctas, sicut arguebatur, cibi scilicet et potus, concurrere : tamen quia (ut dicit S. Thomas in tertia parte) perfectio hujus non consistit in usu fidelium, sed in consecratione materiæ, non derogat perfectioni sacramenti, si populus sumat illud sub una specie, dum tamen consecrans illud sub utraque suscipiat.

« Demum non derogatur per consuetudinem istam perfectioni repræsentationis passionis Dominicæ, ut secunda ratio prætendebat, cum primo (ut dicit S. Thomas ubi supra) quoniam, cum repræsentatio passionis Dominicæ agatur in consecratione hujus sacramenti, in qua sub utraque specie consecratur, ad consecrantes et offerentes hoc sacrificium pertinere videtur integritas hujus repræsentationis, quibus dictum est : *Hoc facite in meam commemorationem* (Luc. XXII) ita data potestas consecrandi est et aliis ministrandi ». Et infra : « Nullum detrimentum aut damnum incurrit populus Christianus sub una tantum specie sumendo hoc sacramentum, ut tertia ratio arguebat, quoniam cum efficacia hujus sacramenti tantum ex re contenta dependeat, scilicet ipso Christo, et non ex speciebus panis et vini, quæ sunt quædam accidentia sensibilia, cumque totus Christus contineа-

[1] Bullar. t. XII, p. 23. — [2] Cocl. hist. Huss. l. VIII. — [3] Lib. XI. p. 215.

[1] Turrecr. de sacr. Euchar. c. 9.

tur sub utraque specie, non plus virtutis aut efficaciæ aut gratiæ confertur per hoc sacramentum, quantum est de se sumentibus illud sub duabus speciebus, quam sumentibus sub una tantum, licet plenius significetur utilitas et efficacia ejus sub duabus speciebus, quam sub una tantum ». Et nonnullis interjectis :

« Ex quibus manifeste colligitur, quod communicando populum sub una specie nihil sit contra largitatem liberalitatis divinæ, nec aliquid divini muneris subtrahitur populo, ut quarta ratio arguit, quoniam immensitas ipsa largitatis divinæ in hoc sacramento penes rem contentam, quæ immensum donum et ineffabilis dignitatis est, attenditur, et non penes dualitatem specierum, quod donum, sicut dictum est, æque plene continetur et suscipitur sub una specie, sicut sub duabus.

« Præterea consuetudo ista non repugnat sacræ Scripturæ, ut ratio quinta nitebatur ostendere, quoniam non illi, quæ adjicitur in argumento, de qua major apparentia est Joannis VI : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis*, etc. » Et infra : « Scriptura illa intellecta de sacramentali manducatione non tollit consuetudinem nostram, quoniam dato, quod de sacramentali intelligatur, non propter hoc sequitur, quod præceptum sit, aut de necessitate salutis singulis fidelibus sumere illud sub duplici specie, quoniam cum totus Christus contineatur sub utraque specie, et corpus non sit sine sanguine, sumens hoc sacramentum sub specie panis, sicut communicat corpori Christi, ita etiam communicat et sanguini (ut ait S. Thomas) quia non solum communicari sanguini, sed etiam sanguinem bibere dicendus est, ut dicit antiquus cancellarius in summa sua, et Petrus de Tarantasia summus Pontifex in IV suo, et Bertrandus card. de Turre cardinalis in postilla sua post nonnulla.

« Præterea non obviat consuetudini præfatæ aliqua dispositio præceptoria Christi, qua universis fidelibus mandatum sit sub duplici specie sumendum esse hoc sacramentum, sicut sexta ratio prætendebat per illud Matthæi XXVI : *Bibite ex eo omnes*, quoniam posito, quod præceptive hoc verbum teneretur et non narrative, ad solos tunc Corpori Christi communicantes, referendum est, qui per hoc omnes avisantur, ut ita partem quilibet sumeret calicis, ut omnes ex eo bibere possent ». Et infra : « Item praxis Christi communicandi discipulos suos sub utraque specie non arguit consuetudinem reprehensibilem esse, sicut septima ratio nitebatur ostendere, quoniam non omnis Christi practica observata in cœna illa sacratissima circa ritum hujus sacramenti est mandata cunctis fidelibus observari, alias præcepti trangressores essemus, quod non pransi communicamus, non enim apud Catholicos est habenda valida consequentia ista : Christus servavit hunc modum in communicando discipulos, ergo eumdem servare tenentur sacerdotes in communicando fideles ». Et infra :

« Ex jam dictis clarissimum habemus, quod non obviat etiam honestati nostræ consuetudinis practica ipsa primitivæ Ecclesiæ, sicut octava ratio videbatur suggerere, quia non habetur ex aliqua authentica Scriptura, quod universaliter in primitiva Ecclesia esset usus communicandi omnes fideles sub utraque specie, in cujus signum Act. II dicitur, quod etiam illi, scilicet primitivi fideles, *perseverantes in doctrina Apostolorum et communicatione fractionis panis*, ubi nulla mentio fit de vino consecrato ». Et infra :

« Consequenter etiam non obviat prænominatæ consuetudini aliquod decretum universalis Ecclesiæ in generali Concilio editum, ut ostendere nitebatur nona ratio, quia oppositum colligitur expresse ex multis Conciliis. Unde in sexta Synodo Constantinopolitana aperte conspicitur illis in temporibus usum unius speciei fuisse apud populum laicalem ». Et infra :

« Præterea non valet ista consequentia. Quilibet fidelis tenetur sumere Corpus et Sanguinem Christi. Ergo sub distinctis speciebus, imo videtur fallacia figuræ dictionis, qua sæpissime paralogizatos video fuisse adinventores hujus erroris ; plane mutant quid in quale, scilicet substantiam in modum ». Et infra : « Sicut nec valet sic : Quidquid Christus instituit in sacramento, tu teneris accipere. Sed ipse instituit hoc sacramentum hora tali, et post cœnam. Ergo tali hora et aliis cibis refectus teneris illud assumere. Non valet ». Et infra : « Cæterum licet sub utraque specie tam corpus quam sanguis sumatur, non tamen propter hoc frustra, aut superflua est institutio duplicis speciei hujus sacramenti, ut undecima ratio prætendebat, unde sanctus Thomas in 3, part. q. 76, art. 2 dicit : « Quamvis totus Christus sit sub utraque « specie, non est tamen frustra altera illarum ; « valet enim ad repræsentandum passionem « Christi, in qua seorsum sanguis Christi fuit a « corpore, etc. » Demum non obviat consuetudini nostræ, quod non reperiatur statuto universalis Ecclesiæ decretum, sicut duodecima ratio prætendebat : quoniam non omnia, quæ universalis Ecclesia multa cum veneratione modo observat, prius publicata fuerunt, sive demandata scriptis, sed multa eorum sunt sola consuetudine introducta, quæ pari pietate et reverentia colit et observat, unde B. Augustinus, et ponitur 2, dist. cap. Eccles. de istis loquens, ita ait : Ecclesiarum institutiones, quasdam Scripturis, quasdam vero Apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accipimus, quasdam vero consuetudine roboratas approbavit usus, quibus par ritus, et idem utriusque pietatis debetur affectus, etc. »

Dum hæc et alia Prædicatores et alii religiosi viri, qui post diuturnum exilium Pragam reduces facti fuerant, promulgarent, Joannes Rokyzana [1] hæreticorum signifer, de quo supra memoravimus, incensus invidia, timensque ne apud Bohemos ejus fama obscuraretur, ausus est pro concione effutire, quotidie dæmones monastico cultu subornatos ad ipsos confluere ; ac fundendum potius sanguinem, quam ferendam illorum præsentiam : ob quam sceleratam trucemque vocem pietatis studio vehementer commotus Sigismundus subjecit : Imo ipsius Rochizanæ sanguinem ante aras sponte libabimus ; quo minaci responso territus vir impius in exilium fugit.

22. *Bohemi agunt cum Concilio de communione sub utraque specie.* — Inter hæc cum a Bohemis, quemadmodum superioribus annis conventum erat, missi essent oratores, amplissimis mandatis [2] ab regni ordinibus instructi, commendatique Concilio Basileensi a Sigismundo imperatore litteris ad Basileenses XXI Julii die datis [3], ut quatuor concordiæ leges, quas compactata vocabant, firmarent, tum decretoriam sententiam Basileensis Concilii acciperent in prædicta controversia, an laicis ad salutem communio calicis, uti contendebant novatores, necessaria esset, quod decretum a Basileensi Concilio editum est his conceptum verbis [4] : « Declarat sancta Synodus quod fideles laici sive clerici communicantes et non conficientes, non adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub utraque specie, panis scilicet et vini, sacrum Eucharistiæ Sacramentum, sed Ecclesia, quæ regitur Spiritu veritatis secum manente in æternum, et cum qua Christus manet usque ad consummationem sæculi (sicut ait divina Scriptura) ordinare habet quomodo ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reverentia ipsius Sacramenti et salute fidelium viderit expedire. Sive autem sub una specie, sive duplici quis communicet secundum ordinationem seu observationem Ecclesiæ proficit digne communicantibus ad salutem. Nec ullatenus ambigendum est, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integre totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo communicandi laicum populum sub una specie ab Ecclesia et sanctis Patribus rationabiliter introducta, et hactenus diutissime observata, et a doctoribus divinæ legis sacrarum Scripturarum atque canonum multam peritiam habentibus, jam a longævo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare aut sine auctoritate Ecclesiæ ipsam immutare. Dat. Basileæ in nostra solemni et publica sessione X kal. Januarii, anno a Nativitate Domini MCDXXXVII ».

Porro jussi erant Bohemi oratores petere a Concilio Diplomata ejus sigillo consignata, quibus Bohemis laicis usus calicis permitteretur. Qua in re animadvertendum est, cætera Concilia non uti alio sigillo, quam Apostolicæ Sedis legatorum Synodo præsidentium consuevisse, at Basileenses, cum Pontificiam omnem auctoritatem sibi temere arrogassent, sine legatis Apostolicis factiosorum nutu pleraque decreta ederent, etiam sigillum proprium imprimi jussisse, de quo querentem Eugenium supra audivimus. Itaque cum in re gravissima consulendus fuisset summus Pontifex, ut ejus auctoritate usus calicis Bohemis veterem cum Ecclesia Romana conjunctionem instauraturis permitteretur, Basileenses, qui a nonnullis turbulentis Romanæ Ecclesiæ hostibus concitati Pontificiam potestatem omni contentione infringere nitebantur, inconsulto Eugenio usum calicis Bohemis permiserunt, illum enim ab Apostolica Sede ipsis non permissum non fuisse, ex Pontificum Diplomatibus visuri sumus, quippe factiosa Synodus Pontificii fastigii æmula augendam suam auctoritatem putabat, si Bohemos conciliasse Ecclesiæ videretur, ignorareque affectavit synodalia Acta non valere nisi Romani Pontificis auctoritate fuerint confirmata. Cæterum, ut calicis usus, quem sine Pontificis assensu permiserant, nil profuerit pro revocandis ab hæresi iis, qui calicis usu proposito subornati fuerant, describit Joannes Cochlæus [1], cum illorum sacerdotes numquam leges a Basileensibus indictas observarint, nec pactis conventis contenti antiquos etiam Catholicos Bohemos ad communionem calicis cogere nisi sint, atque etiam parvulis temere Eucharistiam porrexerint. « Cum, inquit, oratores Basileæ plus peterent a Concilio, quam in compactatis continebatur, et dicerent.

« Primo et ante omnia petimus et supplicamus, quatenus pro tollendis litibus, jurgiis et dissensionibus in populo nostro ex diversitate communionis indubitanter et infallibiliter sequentibus et infinitis malis (quæ nec dicere sufficimus sicut ea concepimus,) prorsus auferendis et abolendis dignemini clementer pro vestra bonitate et liberalitate regno nostro Bohemiæ et marchionatui Moraviæ dare, concedere et demandare uniformem et unanimem omnibus et singulis sub utraque specie sacræ Eucharistiæ communionem, et hoc secundum ea, quæ in mandato Bullæ legatorum et in compactatis nomine sacri Concilii sunt inserta in capitulo pro firmitate, ubi sic dicitur : Et omnia alia fient, quæ pro observatione dictæ pacis et unitatis necessaria fuerint et opportuna. Ad hæc argute responsum est a sacro Concilio, quod ex illo

[1] Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 52. Dub. l. XXVII. Cocl. l. VIII. — [2] Ext. apud Cocl. hist. Hus. l. VIII. — [3] Ext. in Append. Conc. Basil. et apud Cocl. l. VIII. — [4] Ext. ibid.

[1] Cocl. l. VIII.

capitulo neque competit jus sacro Concilio faciendi Bohemis, quod pro bono pacis et unitatis teneantur dimittere usum communionis sub duplici specie, cum promiserint omnia facere, quæ pro observatione pacis et unitatis fuerint opportuna, hoc esset valde opportunum observationi pacis, ut ipsi in hoc sicut et in cæteris se conformarent, usui omnium aliorum vicinorum, et totius Ecclesiæ Latinæ, nec e contra ipsis Bohemis competit jus ad petendum, quod sacrum Concilium compellat omnes de regno ad communionem sub utraque specie, tanquam hoc esset opportunum observantiæ pacis, maxime quia hoc contrariatur ei, de quo in ipsis compactatis specialiter agitur, scilicet de liberatione, cui contrariatur coactio, nam et in liberatione concedenda dicitur de illis personis, quæ in annis discretionis constitutæ reverenter et devote postulaverint, et si devotioni et postulationi cujuslibet est relinquendum, non est ad hoc aliquis compellendus secundum ipsorum compactatorum seriem et tenorem ». Et infra :

23. « Petierunt præterea libertatem communicandi parvulos sacra Eucharistia, at ea petitio simpliciter est denegata, eo quod communio parvulorum per compactata expresse sit exclusa. Similiter et ea petitio ipsorum mox tulit repulsam, quia petebant permitti suis ad minus Evangelia, Epistolas et Symbolum in vulgari lingua in missis et Ecclesiis coram populo, ad excitandam devotionem, libertari, legi et decantari ; dictum est enim, eam petitionem esse ex directo contra compactata, et ipsorum Bohemorum promissionem, per quam tenebantur se conformare ritibus Ecclesiæ : cum ergo certum esset, quod ritus Ecclesiæ hoc non habeat, neque in ipsa Pragensi Ecclesia ante ista disturbia hoc fiebat, justum et rationabile foret, ut conformarent se ritibus Ecclesiæ, atque in hoc et in omnibus aliis compactata efficaciter adimplerint. Petierunt denique et suæ universitatis Pragensis et totius Ecclesiæ in capite et in membris reformationem ; ad quam sane æquam atque honestam benigne a Concilio responsum est, gratissimum esse sacro Concilio quod universitas studii Pragensis reformetur ac reparetur, ideoque eam curam committendam esse legato Concilii ».

Jussi etiam erant Bohemi oratores in id incumbere, ut poscerent Ecclesiasticam disciplinam in priorem formam revocare. At qui hoc pietatis specimen dabant, nunquam adduci potuerunt, ut Ecclesiarum prædia et vectigalia restituerent, quippe pietatis larvam induebant, et a vera pietate abhorrebant. Ut vero Romanis Pontificibus desudandum fuerit, quo Bohemi laici relicto calicis usu Occidentalis Ecclesiæ ritibus se accommodarent, quandoquidem ex illius usu gravis error, quod non integer esset Christus sub qualibet specie foveretur, ac Basileensium nimia indulgentia ingentes lites pepererit, suis locis dicetur.

24. *Sigismundi imperatoris obitus, et Africana expeditio infelix contra Saracenos.* — Hoc porro devexo anno Sigismundum de vita decessisse tradunt scriptores [1], adduntque septuagenarium fuisse, eoque corporis habitu, ut nihil amplius ad decorem augustæ majestatis natura adjicere fere potuisset. Alias laudes crebris adulteriis ipsum obscurasse ferunt, atque imperatricem in eodem flagitio deprehendisse, sed adulterum ignovisse adulteræ : quæ tamen crimina postea salubri pœnitentia deleverit. Cum morbum ingravescere sentiret, et Barbaram uxorem cum Polonis conjurare, ut Bohemiæ regnum Alberto genero præriperet, Praga discessit [2], ne Hungari a Bohemis opprimerentur, atque Iglaviæ obiit : cujus corpus in Pannoniam delatum in Waradiensi Ecclesia S. Ladislao sacra ex supremis Tabulis tumulo datum. (1) Successit [3] in ejus locum Albertus ipsius gener dux Austriæ, quem non modo propinquitatis jure, verum ex antiquo fœdere, quod inter Bohemiæ reges principesque Austriæ de alterna in iis principatibus successione, deficiente prole mascula, intercedebat. Annisos Bohemiæ hæreticos Albertum ad indignas pactiones cogere, sed eximium principem privatis commodis prætulisse causam divini Numinis narrat Coclæus [4], atque ideo hæreticos Casimirum regis Poloniæ tredecim annos natum regem dixisse ; sed non successere ex sententia Polonorum humana commoda religioni præferentium conatus, ut dicetur inferius. In hac vero rerum conversione Amuratem in Hungariam expeditionem duxisse et magna Hungaros affecisse clade, sex oppida expugnasse, referunt Annales [5] Turcici.

24. Interea Eduardus Lusitaniæ rex, Africam Christo subjicere meditatus, regnum Pontificiæ clientelæ misso Portugalensi episcopo commendavit, cui hæc rescripsit Eugenius [6] :

[1] Æn. Silv. hist. Bohem. c. 53. Crantz. l. XII. Wandal. c. 1. Cocl. hist. Huss. l. VIII. Dubrav. l. XXVII. Trithem. in Chron. Sponhei. et alii. — [2] Cocl. l. VIII. — [3] Æn. Silv. c. 35. — [4] Cocl. hist. Huss. l. IX. — [5] Annal. Turcici hoc ann. Hannival. l. XIV. p. 2. Murates Drag. in Amur. ex ms Joan. Leuncl. — [6] Lib. XI. p. 225.

(1) Sigismundus imperator hoc anno die IX Decembris mortalitatem exuit. Annus et mensis certi apud omnes ; dies vero non item : cum Æneas Silvius, qui certus esse posset ejus rei auctor, diem sileat. Sed alius æque assertus auctor Andreas Ratisponensis, qui tunc scribebat, nec procul ab his locis aberat, obiisse testatur die IX Decembris, cui et Krantzius adstipulatur, quanquam hic diem VIII signat, quæ forte dies fuit obitus, dies vero IX sepulturæ. Regni hæreditatem reliquit Elisabethæ filiæ ejusque viro Alberto Austriæ duci, eorumque familiæ successionem hæreditariam asseruit. Hæc Andreas, qui et addit obiisse Sigismundum Zaymæ in Moravia. Demum eodem auctore discimus die XIX Decembris, feria IV, Albertum in Prespurkch urbe Hungariæ idem regnum electione principum obtinuisse ; sicut et in regem Bohemiæ electum die festa S. Joannis Evangelistæ, eodem scriptore referente, scimus. MANSI.

« Eugenius, etc. Eximietatis tuæ personam, germanos tuos, regna quoque tua, et eorum populos, tanquam nobis, Romanæ Ecclesiæ et Christiano nomini singulariter affectos, magna prosequimur charitate, et quo majora sine intermissione subitis pericula, labores et rerum discrimina, qui perpetuum cum Christi infidelibus sustinetis bellum, eo ardentius omnia pro posse cupimus facere, honorem, decus et commoditatem vestram spectatura. Quod reliquum est, licet credamus minime necessarium fore, commendamus eidem celsitudini tuæ Sedis et Romanæ Ecclesiæ et rerum Ecclesiasticarum in regnis tuis existentium jura, amplitudinem et honorem. Datum VIII id. Julii anno VII ».

Duxere [1] in Africam, sed tristi exitu, sacro crucis symbolo insignitum exercitum, quem Eugenius ad religiosam militiam proposita amplissima noxarum venia pellexerat, quinque regis Eduardi fratres, pacti prius cum finitimis Hispanis fœdus, primosque impetus fecere in Tingim Mauritaniæ oppidum, a quo olim provincia Tingitana nomen traxerat. Cinxerant illud obsidione sex armatorum millia, cum affuere Barbari raptis magnis equitum peditumque copiis, ac nostros versa rerum vice obsedere. Timore perterriti Christiani pacem a Saracenis petere coacti sunt, quam illi accepta de Septæ arce dedenda sponsione præstitere. Dati illis obsides Ferdinandus regis frater præcipuus belli auctor, aliique duces, donec regius assensus eliceretur. Concilio procerum in Lusitania coacto, in eam sententiam itum est, conditiones injussu regio acceptas irritas esse, neque implendas ab obsidibus suo luendum periculo, quod temere tentatum esset. Itaque Ferdinandus in perpetuam traditus est custodiam, in qua ejus virtus admodum eluxit; tanta enim animi æquitate eam calamitatem tulit, divinoque adeo amori vacavit, ut quidam illum inter sanctos referant. Sexennio fere post obiit, cujus sepulchrum apud Barbaros visitur. Pluenti in urbe, sublimi ab iis loco situm, veluti de gente Lusitana trophæum excitatum. Aucti etiam tunc audacia Granatenses infideles in Castellam incurrere pararunt: ad quos retundendos Eugenius Jordano tit. S. Laurentii in Damaso presbytero cardinali in Castellæ et Aragoniæ regnis A. S. L. mandata dedit [2], ut Christi fideles ad sacrum bellum, ferendasque Joanni regi et Ferdinando principi regni procuratori suppetias propositis indulgentiis concitaret.

25. *Alfonsus Aragonum rex Neapolitanum regnum invadit et Basileensibus favet, cum duce Mediolanensi fœdere junctus.* — Labantes Christianorum res erigere potuisset Alfonsus rex Aragonum, si bellum quo fiduciarium Romanæ Ecclesiæ Neapolitanum regnum obruere conabatur, Barbaris ad proferendam cum imperio religionem intulisset: cujus frænare impetus Pontifex nisus est, misso ad Isabellam reginam cum subsidiariis copiis Joanne Witellesco, cujus prælia describunt pluribus auctores [1]: acerbissimas vero inde iras adversus Eugenium suis adversantem cupiditatibus concepit, ac factiosos Basileenses in eum accendit, auxitque audacia, tum plura alia graviora molitus est. Cum vero interea Renatus rex a Philippo duce Burgundiæ e custodia, data illi Castetensi valle esset emissus [2], ipsum Eugenius certiorem fecit [3] quanta in Sedem Apostolicam Alfonsus ob susceptam ejus adversus Aragonios clientelam gessisset, precesque addidit, ut pariter patrocinium Ecclesiæ susciperet, adessetque archiepiscopo Cretensi, quem ad Francorum regem miserat.

« Charissimo in Christo filio Renato, regi Siciliæ illustri, salutem.

« Non cessat quotidie charissimus in Christo filius noster Alfonsus, rex Aragonum illustris, aliqua contra statum nostrum machinari et moliri tam in Basileensi Concilio, quam alibi, ut nobis quasi necessitatem afferat retrahendi mentem nostram a favoribus tuis, quæ quantum nobis noceant etiam in rebus gravissimis tu ipse potes considerare. A te vere nullum adhuc præsidium neque auxilium habuimus, quod non tuæ voluntati, sed detentioni et captivitati tuæ imputamus. Verum cum nunc sis in libertatem restitutus, ad quam rem nos etiam diligentissimam operam pro posse impendimus, speramus a certo, quod causam nostram et Sedis Apostolicæ defendendam suscipies, quemadmodum te decet, et nos suscepimus tuam. Itaque velis omni studio et diligentia, prout de te speramus, efficere ut commissa per nos venerabili fratri nostro archiepiscopo Cretensi, quem ad charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Francorum illustrem destinavimus, juxta voluntatem nostram sortiantur effectum, prout etiam dilectus filius Joannes de Scampis thesaurarius Pictaviensis, subdiaconus noster, præsentium exhibitor latius referet ex parte nostra tuæ serenitati, cui velis fidem præbere. Datum Bononiæ ».

Vexabat pariter Eugenium Philippus Maria dux Mediolanensis Alfonso fœdere junctus, non modo Basileæ seditiosorum, verum ducum suorum etiam opera, nam Josias Aquaviva et Franciscus Piccininus Firmanos nonnullosque alios populos confictis litteris seducere tentarunt, jactantes conciliatum ducem Mediolanensem fuisse Pontifici, seque illius obsequiis adeo addixisse, ut victricia mitteret agmina, quo Picenum Sedi Apostolicæ subjiceret. Quibus a Fran-

[1] Mar. l. XXI. c. 2. — [2] Lib. XII. p. 25.

[1] Blond. dec. 3. l. VII. Collenut. l. VII. Summont. l. IV. c. 4. et alii. — [2] Collen. sup. l. VI. Meyer. de reb. Belg. in Philip. et alii. — [3] Lib. brev. p. 156. et in Ms. Alex. VII. p. 228.

cisco Sfortia Attendulo Romanæ Ecclesiæ signifero acceptis, Eugenius Picenos omnes de hostilibus insidiis pridie kal. Novembris præmonuit[1]. Hæc referebat ingratus princeps officia Christi vicario, qui ad Genuenses in concordiam cum eo redigendos studia Apostolica collocabat : nam extant datæ eo argumento ad Thomam e Campo Fragosium Genuensium ducem ipsius litteræ[2], quem cum ad pacem conficiendam optime comparatum reperisset, Florentinos hortatus est[3], ut ipsi quoque ad tam proficuum sanctumque opus perficiendum incumberent.

« Eugenius, etc. Devotionem vestram in Domino exhortamur, quatenus oratorem seu oratores vestros, viros pacis et publici commodi amatores, cum pleno ad eam rem ac sufficienti mandato quamprimum ad nos destinare curetis, præfatos ducem et dominium Januense requirere, inducere et hortari velitis, ut opus tam salutare, tam sanctum tamque necessarium prompto et alacri animo capessant, pariterque oratores suos eadem ex causa, pleno et sufficienti mandato instructos, quantocius ad præsentiam nostram studeant destinare. Datum Bononiæ XII Octobris anno VII ».

26. *Pyrrhus abbas Casinensis, proditor Eugenii, exauctoratus.*— Defecit ad ducem Mediolanensem magnosque injecit tumultus ditioni Ecclesiasticæ Pyrrhus abbas Casinensis, Spoletanæ arcis præfectus, cujus fides cum Pontifici suspecta esset, abire jussus munere, arcem restituere Eugenio recusavit, quem merita affecturus pœna Eugenius abbatiam ei primum Casinensem edicto publico abrogavit[4] : sed cum ille in perfidia obdaresceret, obsideri jussus est a Spoletanis, a quibus in eas angustias adductus est, ut equinas carnes voraret, tum in auxilium vocato Francisco Nicolai Piccinini filio, proditione Spoletum ingressus bona civium diripuit[5], dirasque cædes effecit, quo depulso, Casinensis abbatiæ administratione Pontifex, ac disciplinam monasticam instaurare annisus, inter alios B. Joannis e Capistrano opera usus est.

27. *Magorum plura et infanda facinora.* — Hoc anno, consulturus Eugenius Christianæ religionis dignitati, censores fidei ad pellendam magiæ pestem jussit[6] incumbere.

« Dilectis filiis universis hæreticæ pravitatis inquisitoribus ubilibet constitutis, salutem.

« Ad nostrum, non sine gravi mentis amaritudine pervenit auditum, quod plerosque Christi sanguine mercatos adeo tenebrarum princeps, ut eos suorum damnationis lapsusque participes efficiat ejus infascinavit astutiis, quod ipsi detestabiles illius suorumque satellitum suasus et illusiones cæcitate noxia sectantes, dæmonibus immolant, eos adorant, ab ipsis responsa præstolantur et acceptant, illis homagium faciunt, et in signum desuper chartam scriptam, vel quid aliud tradunt, cum ipsis obligatoria, ut solo verbo, tactu vel signo, maleficia, quibus velint, illis inferant, sive tollant, infirmitates sanent, aeris intemperiem provocent, et super aliis nefandis pacta firmant, seu quod talia conceperint præsumptores extant : imagines vel alia constituunt, fierique procurant, ut ipsi dæmones inde constringantur, cum illorum invocationibus, maleficia perpetrant, Baptismatis et Eucharistiæ, necnon aliis sacramentis et quibusdam illorum materiis, etiam in eorum sortilegiis et maleficiis abuti non formidant, imagines de cera aut alia re cum invocationibus etiam hujusmodi factis baptizant, vel ordinant baptizari, rursusque eorum aliqui sacratissimæ crucis ejusdem, in qua pro nobis omnibus Pastor ipse pependit, mysterium non reverentes, in sculpturis et alias præfatæ crucis signo, varia opprobria, motibus execrandis irrogant, et de sacramentis ipsis, quæ nullatenus iteranda forent, ausibus superstitiosis iterare præsumunt, in grave utique divinæ majestatis offensam, suarum et aliorum plurimorum periculum animarum, perniciosum pariter et exemplum.

« Nos hujuscemodi pestiferos, quibus grex Dominicus inficitur, contagiones et morbos propellere, cunctosque populos a præcipitiis et vetitis, quantum in nobis fuerit, cohibere summis affectibus gestientes, tibi et aliis, qui per te vicarii deputati fuerint vel substituti super iis, vobis et vestrum cuilibet, necnon omnibus et singulis, qui deinceps in quibusvis partibus sive locis hæreticæ pravitatis inquisitores extiterint, super præmissis et eorum quolibet contra talia, vel aliquod ipsorum committentes, aut fieri procurantes, seu quod fiant auxilium, consilium vel favorem quomodolibet exhibentes; necnon eorum receptatores et defensores, indeque suspectos, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis seu conditionis fuerint, auctoritate Apostolica, quoties vobis expedire videbitur, inquirendi, servatisque modis, qui juxta dispositiones canonicas, in processibus cum locorum diœcesanis, et aliis in casibus hæresis amplectendi sint, summarie, simpliciter, et de plano, ac sine strepitu et figura judicii procedendi, necnon illos examinandi, et prout eorum in iis excessuum qualitates exegerint, carceribus mancipandi et detinendi, pœnis quoque debitis, ac per censuram Ecclesiasticam et quævis opportuna juris remedia, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio, percellendi, necnon omnia alia et singula, quæ in præmissis et circa ea quomodolibet necessaria vel opportuna fuerint, faciendi et exequendi, etiam cum privilegiis et indultis Apostolicis, quæ vobis in casibus hæresis hujusmodi suffragari possunt,

[1] Lib. XI. p. 154. — [2] Lib. XII. p. 105. — [3] Ibid. — [4] Lib. X. p. 176. — [5] Blond. dec. 3. l. VIII. — [6] Lib. XII. p. 24.

plenam et liberam auctoritate præfata concedimus tenore præsentium facultatem, non obstantibus exemptionibus, privilegiis et indultis etiam, quæ locorum diœcesanis super eo forsitan, quod in suis civitatibus et diœcesibus ipsius pravitatis inquisitores et inquisitionis officium admittere non debeant vel teneantur, et aliis personis seu locis quibusvis Apostolica prædicta vel alia quavis auctoritate concessa fuerint, et per quæ præsentium effectus quomodolibet impediri posset, etiamsi de illis, eorumque totis tenoribus specialis et expressa, ac de verbo ad verbum præsentibus mentio foret habenda, et quæ nullatenus alicui quoad hoc adminiculari volumus, necnon felicis recordationis Bonifacii papæ VIII prædecessoris nostri, illis præsertim quibus cavetur, ne quis extra suam civitatem vel diœcesim, nisi in certis exceptis casibus et in illis ultra unam dietam a fine suæ diœcesis ad judicium evocetur, seu ne judices a Sede Apostolica deputati extra civitatem et diœcesim, in quibus deputati fuerint, contra quoscumque procedere, sive alii vel aliis vices suas committere præsumant, non obstantibus duabus dietis, in Concilio generali, necnon aliis Apostolicis Constitutionibus, cæterisque contrariis quibuscumque. Dat. etc. »

28. De aliis magorum horrendis flagitiis plura habet Joannes Nider [1], ac de perditissimo homine, cui nomen inditum Stadeles, ejusque magistro Hoppone hæc tradit, quibus similia Antichristi pseudoprophetæ sunt patraturi :« Audivi », inquit, « quædam ab inquisitore hæreticæ pravitatis Eduensi, qui nostri Ordinis fuit in conventu Lugdunensi devotus reformator, et in Eduensi diœcesi multos de maleficiis reos inquisierat ». Et infra : « Et fama communis habet. Sciverunt [2] », inquit, « hi duo, quando sibi placuit, tertiam partem vini, fœni vel frumenti, aut cujuscumque rei de vicini agro, nemine vidente, ad proprium agrum deferre, grandines vastissimas et auras læsivas cum fulminibus procurare, in aspectu parentum infantes prope aquam ambulantes in ipsam, nullo vidente, projicere eos : sterilitatem in hominibus et jumentis efficere : in rebus et corporibus proximos lædere : equos sub insessoribus, si strepam (stapedem) ascendenti tenerent, phreneticos facere, de loco ad locum per aera, ut putabant, transmeare, a se cum capi deberent, fœtores pessimos emittere, in se capientium manus et animos tremorem magnum incutere, occulta aliis manifestare, et quædam futura prædicare : absentia velut præsentia conspicere : ictu fulminis nonnunquam quem vellent interimere, et multa alia pestifera procurare sciverunt, ubi et quando Dei justitia hæc fieri permisit ». At Hopponis magister Scavius gloriabatur alterum se esse Proteum, atque ex inimicorum suorum manibus, quoties ipsi luberet, inducta muris effigie, evasurum. Verum cum in laconico prope fenestram sederet, neminemque haberet suspectum, ab hostibus, divina permittente justitia, hastis confossus est. Porro neque humanam justitiam posse effugere magos insigni exemplo idem auctor ita demonstrat : « Cum », inquit, « judex Petrus antefatum Stadelem capere vellet per suos famulos, tantus tremor manibus eorum incussus est, et corporibus et naribus illapsus tam malus fœtor, ut se fere desperarent an maleficum invadere auderent, quibus judex ait : Secure miserum invadite, quia publica tactus justitia omnes vires perdet suæ nequitiæ ; et ita rei probavit exitus sive effectus. Idem judex tale dedit exemplum : Cum, ait, Stadelem captivassem, qui grandinibus terram et fame gravissima læserat, et per fulmina plura vastaverat, quæsivi a reo de veritate, qui post quartum ad chordas tractum primum responsum mihi dedit tale. Faciliter grandines procuro, sed ad libitum lædere non valeo, sed eos tantummodo, qui Dei destituti sunt auxilio, qui signo crucis se muniunt, fulmine meo non inferibunt ».

29. Addit Nider [1], se ex sacræ fidei censoribus et juridicundo præfectis accepisse, convictos fuisse in Lausanensi agro magos, qui a dæmone in rabiem efferati natos suos trucidarent, coxerint et esitarint, pluribus interjectis de præsidiis, quibus magicarum artium inimica vis infringi possit, hæc subjicit : « Quantum ex prædicti Petri verbis in summa collegi, quinque sunt, per quæ multum impediuntur aliquando in toto, aliquando in parte, aliquando ne in persona hominis fiant, aliquando ne in suis amicis, videlicet fidem integram, vel Dei præcepta in charitate servantibus, se signo crucis et oratione munientibus, ritus et cæremonias Ecclesiæ colentibus, publicam justitiam bene exequentibus, et Christi passionem verbo vel memoria ruminantibus. De primo et secundo exempla talia mihi Petrus, qui supra retulit, quæ audierat de supradictis maleficis : Cum, inquit, quidam simplex, sed non rectus, maleficum me invocaret, ut inimicum suum vita privarem, aut in corpore læderem graviter fulminis ictu, vel modo alio ; vocavi ego magisterulum, id est, dæmonem, qui mihi respondit quod neutrum facere posset : Habet, inquit, bonam fidem, et diligenter se signo crucis munit, idcirco non in corpore, sed in undecima parte fructuum suorum in campo, si libet ei, nocere possum ». Addit ex eodem Petro judice aliud exemplum depulsi oratione sacra malefici, necnon aliud subdit [2] de Margareta virgine, quæ in diœcesis Constantiensis limite prope Athe-

[1] Jo. Nid. l. v. c. 3. — [2] Ibid. c. 4.

[1] Jo. Nid. l. v. c. 4. — [2] Id. l. iv. c. 5.

sim, cum tantam tempestatem concitatam vidisset, ut oppidum partim aquis, partim saxorum motibus obruendum esset, correpta Christi e cruce pendentis effigie adversus glomeratas nubes crucis signum in aere expresserit, cujus vi tempestas fuerit sedata.

Execrandis hujusmodi artibus dæmonum illusum etiam fuisse in Galliis præpotentem dynastam de Raiz, regiorum castrorum magistrum, clarissima familia natum, militari peritia rerumque gestarum gloria florentissimum, quique amplissimas toparchias obtinebat, refert Monstreletus [1]; eo enim ambitiosi hominis spes, de ingentibus honoribus et principatibus dæmonum opera comparandis prorupisse, ut ritu magico pueros et fœminas prægnantes enecaret, quorum sanguine carmina dæmonum exaranda curabat, seque octoginta et eo amplius miseros violenta nece ad tantum patrandum flagitium peremisse confessum ait, atque a censore fidei apud Nannetes damnatum anno MCDXL, ducis Britanniæ jussu præfocatum laqueo, flammisque injectum : quem, ubi fallacia esse dæmonum promissa animadvertit, veniam a Deo poposcisse addit. Ejusmodi magos prænuntiasse Amedeo duci Sabaudiæ ipsum infulis papalibus ornatum iri, refert Blondus [2]: « Multis », inquit, « narrasse novimus prædictum sibi a pythonibus futurum, ut Pontificatu Romano decoraretur ». Sed de eo inferius.

30. *Jo. Witellescus cardinalis creatus.* — Hoc anno id. Augusti, ut refert Alfonsus Ciaconius [3], creatus [1] est ab Eugenio cardinalis Joannes Vitellescus patriarcha Alexandrinus presbyteralique titulo S. Laurentii in Lucina ornatus, vir bellicis artibus clarus, ac magnis muneribus auctus ab Eugenio, quem demum vasta corrupit ambitio, ut in exemplum humanæ inconstantis felicitatis venerit. Claudimus hunc annum Eugenii decreto, quo Academiam Cadomensem in Normannia excitavit [2] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, rei quoque publicæ et orthodoxæ fidei incrementum in oppido Cadomensi, quod quidem ad multiplicanda doctrinæ semina et ad singulas humanis usibus res necessarias subministrandas accommodum esse, ac alias locum apertum et idoneum præhabita diligenti informatione reperimus, generale studium auctoritate Apostolica tenore præsentium erigimus, statuimus et etiam ordinamus, quod perpetuis futuris temporibus vigeat et præservetur ibidem tam in theologia, jure canonico et civili, ac medicina quam in aliis quibuslibet licitis facultatibus, volentes ac similiter statuentes, quod legentes et studentes ibidem omnibus privilegiis, libertatibus, immunitatibus et gratiis concessis magistris in theologia, ac doctoribus, licentiatis, baccallariis, legentibus et studentibus in studiis prædictis gaudeant et utantur, etc. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXVII, III kal. Junii, Pontificatus nostri anno VII ».

[1] Monstr. vol. 2. p. 171. anno 1440. — [2] Blond. dec. 3. l. VIII et X. — [3] Ciac. in Eug. IV.

[1] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 11. § 10. — [2] Lib. X. p. 160.

EUGENII IV ANNUS 8. — CHRISTI 1438.

1. *Cœpta synodus Ferrariæ, præside Nicolao Albergato.* — Cœpta est celebrari Ferrariæ Synodus Œcumenica, soluta jam Basileensi, anno a partu Virgineo millesimo quadringentesimo trigesimo octavo, Indictione prima, præside Nicolao Albergato tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero cardinale A. S. L. jussique præsules, soluto conventu Basileensi, in eam urbem ad Græcorum cum Latinis conjunctionem instaurandam se conferre. Extat ea de re Pontificium Diploma [1], quo Nicolao hujusmodi provincia data est :

« Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero cardinali A. S. L.

« Cum nos nuper Basileense Concilium ex

[1] Ext. in Ms. Bibl. Vat. sign. num. 4128. et in Actis Andr. S. Crucis edit. ab Horat. card. Just. p. 44.

certis causis urgentissimis ac paci Ecclesiæ necessariis ad civitatem Ferrariensem de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu duxerimus auctoritate Apostolica transferendum, ac postmodum ipsum Concilium, in quo quamprimum intendimus et volumus personaliter interesse, certo tempore tunc expresso, inchoandum statuerimus ac etiam celebrandum, nos considerantes præcipua virtutum dona, quibus personam tuam Altissimus insignivit, quodque sapientia tua in magnis et arduis nostris et Ecclesiæ negotiis summa cum prudentia et integritate versata ingentem laudem tuis operibus comparavit, ac ideo in Domino confidentes, quod solitam prudentiam, fidem et integritatem præstabis similiter in reliquis negotiis tuæ circumspectioni de cætero committendis, te de eorumdem fratrum consilio Sedis Apostolicæ legatum cum plena potestate legati de latere, necnon nostrum et ipsius Sedis in præfato Concilio Ferrariæ celebrando præsidentem eadem auctoritate tenore præsentium facimus, constituimus et etiam deputamus, etc. Dat. Bononiæ, anno Incarnat. Dom. MCDXXXVII, II non. Januarii, Pontificatus nostri anno VII ». Pariterque potestatem ipsi tradidit decernendi ea, quæ ad pacem inter viros pios conciliandam, servandam mutuam Ecclesiarum consensionem, Orientales Occidentalesque sacro fœdere conjungendos, et exscindendas hæreses spectarent cæteraque perficienda, ob quæ jam ante Concilium Basileæ indictum fuerat; tum omnes, nullo gradus, dignitatis ordinisve discrimine et quavis provocatione rejecta, implorataque principum ope, compescendi, qui sacro Ferrariensi Concilio adversarentur : præterea ornavit cardinalem eumdem pluribus aliis prærogativis[1] quæ ipsi auctoritatem in eo munere conciliarent.

2. *Sessio* I *de legitima translatione Concilii, et damnati Basileenses factiosi.* — Accepto Apostolico imperio, Nicolaus mox Ferrariæ in principe Ecclesia primam sessionem celebravit, uti subjectis verbis consignant publica Documenta : « Anno a Nativitate Domini nostri Jesu Christi millesimo quadringentesimo trigesimo octavo, Indictione prima, die vero Mercurii, octava mensis Januarii, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii divina providentia papæ IV anno septimo ». Interfuere[2] illi, præside legato Pontificio, quinque archiepiscopi, episcopi octodecim, quatuor alii designati, tum plures religiosorum Ordinum prælati. Præmissa est solemnis instructa religiosa pompa supplicatio, Spiritus sancti votivum sacrum ritu solemni peractum, habita etiam pia concio. Deinde cardinalis jussu litteræ Eugenii de translato Basilea Ferrariam Concilio perlectæ, quas nos tum ante attulimus, tum alia de publica fide universis ad Synodum perrecturis data, addita Nicolai marchionis Atestini eadem de re syngrapha.

Proximo die Nicolaus cardinalis convocatis præsulibus ad constabiliendum Concilium plures articulos proposuit, qui summa consilii maturitate discussi, nemine dissentiente die nona Januarii sunt promulgati. Damnata in primis factiosorum Basileensium gesta, qui nulla freti auctoritate multa nefaria facinora essent ausi, ac pronuntiatum juste Eugenium ex decreto conventa cum Græcis, pacta continente, atque ex alia sanctione in vigesima quinta sessione Synodi Basileensis edita Concilium Ferrariam transtulisse, tum valere ejus litteras IV kalend. Januarii datas, quibus temere gesta a turbulentis et seditiosis præsulibus resciderat.

« Sancta universalis Synodus », inquiunt Acta, « per ipsius Dei gratiam auctorizante beatissimo domino Eugenio papa IV in hac civitate Ferrariæ in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, præsidente vice et nomine ipsius sanctissimi domini Eugenii reverendissimo in Christo patre et domino domino Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem S. R. E. prsbytero cardinale A. S. L. illius inhærens firmissimo fundamento, qui Apostolorum principi dixit : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam;* sollicita servare unitatem spiritus in vinculo pacis », et infra, « declarat translationem et declarationem prædictas fuisse et esse legitimas, justas et rationabiles, ac urgentissima necessitate ad tollendum impedimentum sanctissimæ unionis Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ, atque etiam ad evitandum scissuram in Dei Ecclesia jam imminentem, pro evidentique utilitate totius reipublicæ Christianæ fuisse et esse factas, et consequenter hanc ipsam sanctam Synodum ad ea omnia, pro quibus dictum olim Basileense Concilium ab initio fuerat institutum, præsertim pro futuro Œcumenico Concilio, pro ipsa sanctissima unione prædicta in præsenti civitate Ferrariæ in Spiritu sancto esse legitime congregatam et stabilitam, continuationemque deinceps ac prosecutionem ad prædicta omnia debere habere, translationem ipsam cum declaratione, ut præmittitur, subsecuta laudat, suscipit et approbat». Et infra :

« Declarat insuper hæc sancta Synodus quod cum notoria necessitas et evidens utilitas supradictarum causarum ipsum sanctissimum dominum Eugenium ad translationem ipsam coegerit et impulerit, sub decreto octavæ et undecimæ, vel cujuscumque alterius sessionis dicti olim Basileensis Concilii nullatenus non includi, decernitque congregationem illam Basileæ, et omnem aliam, quæ ibi vel alibi sub nomine generalis Concilii forsitan convenerit illegitimam

[1] Lib. XXIII. p. 11 ad 20. — [2] Acta Andreæ sanctæ Cruc. p. 45.

potius et reprobam cumulationem et conventiculum esse censendam, et censeri debere, nullaque auctoritate generalis Concilii posse consistere, etc. » Convulsit eadem Synodus omnia, quæ Basileense conventiculum, arrogato sibi Concilii Œcumenici specioso nomine, a tempore, quo Pontificio imperio fuerat solutum, gessisset vel gerere auderet : si quid vero in Bohemica re utile præstitisset, id confirmaturam suppleturamque vitium, quod intercessisset. Rescidit etiam sacramenta omnia, quibus aliqui olim Concilio Basileensi adstricti fuissent; pronuntiavit eos, qui Romani Pontificis aulam sequebantur, ea de causa sacerdotiis, muneribus, censibusve Ecclesiasticis non multandos; tum cunctos, qui Conciliis adesse deberent obsecravit, ut proximo tempore Ferrariam Ecclesiæ consulturi venirent.

3. *Eugenius Ferrariam accedit, et in cœtu episcoporum sua pia studia exponit.* — His a Synodo Ferrariæ gestis, Pontifex profectionem suam parare cœpit : confectæ tamen prius XVI Januarii die inter Franciscum cardinalem ærarii præfectum Pontificio nomine, ac Nicolaum marchionem Atestinum nonnullæ pactiones ad Apostolicam spectantes dignitatem; quibus ille ad Eugenium meritis colendum honoribus, ædes parandas suo sumptu tum ipsi, tum accessuris imperatoribus et cardinalibus, atque ad non exigenda e necessario commeatu inferendo vectigalia se adstrinxit. Ut vero Pontifex Ferrariam se contulerit et a Nicolao marchione honorificentissime exceptus sit, refert subjectis verbis Andreas e Sancta Cruce : « Die Veneris, vigesima quarta prædicti mensis Januarii, sanctissimus D. noster dominus Eugenius papa IV de civitate Bononiensi versus civitatem Ferrariensem veniendo, reverendissimorum dominorum S. R. E. cardinalium, archiepiscoporum, episcoporum, electorum et aliorum prælatorum in multitudine copiosa solemniter associatus monasterium S. Antonii extra muros applicuit, illudque feliciter intravit. Die Lunæ vigesima septima præfati mensis, hora vigesima prima vel quasi, prælibatus dominus noster papa per Patres et dominos hujus sacri Concilii, equitando in cappis, necnon clerum civitatis Ferrariensis processionaliter cum reliquis honorifice receptus magnificis viris dominis Antonio de Pace decretorum doctore et milite serenissimi domini domini Joannis Castellæ et Legionis regis a dextris, ac Nicolao marchione Ferrariensi a sinistris pedes equi ipsius domini nostri ducentibus, civitatem prædictam feliciter intravit, ac usque ad Ecclesiam majorem dictæ civitatis inclusive associatus fuit. Facta quoque per ipsum dominum nostrum ante altare in medio ipsius Ecclesiæ paratum oratione, et dicta collecta, ipse in quadam cathedra ibidem solemniter parata se reposuit, et demum per reverendum patrem episcopum Foroliviensem, sermonem brevem fecit atque complevit, quo completo ipse dominus noster, data per eum primitus benedictione, abinde discedens, palatium suum intravit ».

4. VI id. Februarii conventum cardinalium, præsulum ac doctorum coegit, in quo modeste de Basileensium seditiosorum turba questus, exposuit quæ gesta inique ab iis fuissent, utque omni animi contentione ab ineunte Pontificatu ad pacem restituendam, componendos Christianorum mores, atque omnes maculas, quæ ordinibus quibusvis, vel ipsi Pontificiæ majestati aut Romanis aulicis hæsissent eluendas aspirasset, concordiam cum Basileensibus alere nisus esset, nec votis potitus; imo ii non modo Pontificios internuntios et oratores inhumane injuriis affecissent, verum et dignitati etiam Apostolicæ detraxissent, et Orientalium cum Romana Ecclesia consensionem, ad quam provehendam Basileensis Synodus indicta fuerat, quamque ipse maximo animi ardore semper expetiverat, disturbare niterentur. Tum præsules hortatus est, ut optima ad compescendos seditiosos Basileæ congregatos conferrent consilia, ac singulari animi demissione addidit, ut si ipse vel familiares gessissent aliqua, quæ censura digna putarentur, ea a se vel illis emendatum iri : præterea eosdem Patres est adhortatus, ut cæteris virtutum exemplo prælucerent. Ubi peroravit Eugenius, eadem ipsius nomine a Joanne archiepiscopo Tarentino repetita fuere, ac tum Jordanus Ursinus episcopus Sabinensis cardinalium, præsulum vero abbatum et aliorum nomine Thomas archiepiscopus Ravennas, de navata pro re Christiana opera gratias egere Pontifici, ac studia sua ad Ecclesiasticæ disciplinæ decus in universis ordinibus instaurandum se conjuncturos spopondere. Vocati dein fuere in jus factiosi Basileenses, qui Florentia Utinove a saniore ac majore præsulum parte, ad quam loci electio devoluta pertinebat designatis, Avenionem delegissent, translatoque Ferrariam ad declinanda imminentia pericula Concilio, Basileæ non sine schismatis labe perstitissent, increbrescenteque imperatoris et patriarchæ Græcorum adventus fama, Pontificali munere Eugenium interdicere, atque aulicos objectis pœnis a Pontificio comitatu Ferrariæque ingressu deterrere essent ausi. Quibus auditis Pontifex mature iis consulturum se, suamque innocentiam, ac Basileensium improbitatem in omnium gentium oculis constituturum respondit.

5. *Contra Basileenses lata Constitutio.* — IV id. Februarii in celebri cœtu, habito in Pontificio sacello, de ordine considendi, de publicis Actis conficiendis, ac de iis, qui Concilio aggregandi forent sanctiones editæ, dieque proxima agitatum, quo legum ordine in Basileenses agendum esset. Alii pie eos momendos deque fœdere postulandos censuere, Castellani vero

adhibendam in ipsos severitatem putabant, inter quos Legionensis episcopus, ut Acta referunt, ita sentiebat : « Quod insolentia illorum de Basilea maxima sit, et si ipsi Basileenses concordare voluerint, veniant ad fontem, videlicet ad sanctissimum dominum nostrum, qui misericors est et semper pacem quæsivit ». Et infra : « Granatensis viva voce proposuit dicens, quod pœnas pæne graviores etiam terminis læsæ majestatis dicti rebelles incidisse deberent declarari, quodque etiam deberent mitti ad provincias singulas homines valentes et experti ad prædicandum populo, cum populus multoties indicat principes ad faciendum ea, quæ non facerent, si populus ad illa non instaret ».

XV kal. Martias celebrata est secunda sessio præside Eugenio Pontifice, eique assidentibus septuaginta duobus episcopis mitris redimitis, assentiente Synodo peractaque divina re conceptum, antea decretum a Foroliviensi episcopo e suggestu lectum est, quo factiosi Basileenses nullo dignitatis cardinalitiæ vel episcopalis discrimine contentas litteris Apostolicis de translato Ferrariam Concilio pœnas contraxisse renuntiati, jussique excurrente mense Basilea discedere ; data vero magistratibus Basileensibus ac populo mandata [1], ut eos inde ejicerent, censuræque non parituris intentatæ.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cum in sacro olim Basileensi Concilio de loci electione pro futuro Œcumenico Concilio ageretur, et per eos, ad quos potestas eligendi locum erat devoluta, factum esset decretum, ipsumque ambassiatores charissimi in Christo filii nostri Joannis imperatoris Græcorum et venerabilis fratris Joseph patriarchæ Constantinopolitani ibidem existentes acceptassent, ac nonnullis Avinionem vel alium locum nominantibus, ad quem præfati oratores nullo modo ire velle protestabantur, asserentes pro certo præfatos imperatorem et patriarcham ad dictum Concilium, nisi personaliter interessemus, nullatenus accessuros, prædicti qui Avinionem petebant, veriti Græcos ad eos nequaquam ituros, quoddam decretum sive libellum adversus nos, licet nullum, et de facto in grave scandalum et scissuram Ecclesiæ, initique sancti operis, unionis videlicet Græcorum, perturbationem conflare temere ausi sunt. Nos pro unitate Ecclesiæ conservanda, et dicta unione Græcorum consequenda prædictum Basileense Concilium ex justis, rationabilibus, necessariis ac urgentibus causis de consilio et assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, quamplurimis venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis electis et abbatibus apud Sedem Apostolicam existentibus id laudantibus et consulentibus ad civitatem Ferrariensem et Græcis et nobis accommodam sub certis modo et forma, ut illi a tam scandaloso processu merito resipiscerent, Apostolica auctoritate transtulimus, prout in litteris super inde confectis latius continetur. Ipsi vero omnem viam pacis spernentes, et in suo obstinato proposito perseverantes, litterasque dictæ translationis, ac omnia in eis contenta parvipendentes, ac mala malis cumulantes, non solum rationabilem translationem nostram, ex prædictis justissimis ac urgentibus causis, ut præmittitur, factam, non acceptarunt, sed ut infra certum tempus et sub suspensionis pœna prædictam translationem revocaremus, monere iterata temeritate sunt ausi, quod quidem nil aliud erat, quam ut tam sancti operis, tamque Christianis omnibus optabilis prosecutionem deserere cogeremur.

« His non sine animi displicentia intellectis, cum ea omnia non solum in destructionem tam sancti operis, sed in manifestam Ecclesiæ scissuram, ut præmittitur, tendere videremus, translationem per nos tam necessario factam, et conditiones in illa appositas purificatas fuisse, et ipsum Ferrariense Concilium inchoari, ac legitimam prosecutionem habere debere prout in aliis nostris litteris continetur, plenius declaravimus, ad illudque inchoandum dilectum filium nostrum Nicolaum tit. S. Crucis in Jerusalem presbyterum S. R. E. cardinalem nostrum, et Apostolicæ Sedis legatum destinavimus. Quod quidem in non parvo prælatorum numero legitime congregatum in publica sessione translationem et declarationem prædictas legitimas, justas ac rationabiles, ac urgente necessitate ad tollendum impedimentum præfatæ sanctissimæ unionis Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ ac etiam ad evitandum scissuram in Dei Ecclesia nunc imminente pro evidenti utilitate totius reipublicæ Christianæ fuisse et esse factas solemniter declaravit, prout ex serie decreti super inde confecti liquide constat.

« Interea certiores facti prædictos imperatorem, patriarcham et Græcos littoribus Italiæ appropinquare, ad hoc ipsum sacrum Ferrariense Concilium, Deo duce, ea intentione et firmo proposito venimus, ut non solum hoc sanctæ unionis opus, sed illa etiam, propter quæ Concilium Basileæ fuerat congregatum, realiter et cum effectu, adjuvante Domino, prosequeremur. Ad quæ etiam advertens dilectus filius Julianus tit. S. Sabinæ presbyter cardinalis A. S. L. ut prædictos a tam manifestis scandalis abstineret, multis validissimis rationibus hortaretur, et pro eorum obstinata mente nullatenus exaudiretur, sed eos magis ad illa scandala in Dei Ecclesiam perpetranda paratos aspiceret, ne illorum impietatibus assistere videretur, inde discessit. Illi vero neque id considerantes, et

[1] Lib. XIX. p. 230 et 279. et in Actis Conc. Ferr. sess. II. tom. IV. p. 1. ex edit. Bin. et in Actis Andr. sanctæ Cruc. p. 64.

nescientes in semitis pacis et justitiæ dirigere gressus suos, jamque certiores effecti Græcos nullatenus ad eos accedere velle, ac littoribus Italiæ appropinquasse, in sua cordis duritia perseverantes, cum dictam Græcorum unionem pro qua nobiscum totis viribus, ingenio et industria laborare, ac nobis assistere debuissent, aliter impedire et disturbare nequirent, pejora prioribus adjicientes, ad tantum temeritatis et audaciæ sunt progressi, ut nos a papali administratione suspensos esse, pluribus regum et principum oratoribus, qui Basileæ erant, tam nefandum scelus, ausu sacrilego declarare, et ad alia plura, licet nulliter et de facto, procedere præsumpserint.

« Nos igitur attendentes excessus eorum adeo notorios esse, ut non possint aliqua tergiversatione celari, quodque error, cui non resistitur, approbari videtur, et latum pandit delinquentibus sinum, qui eorum erroribus non resistit, ac nequeuntes absque gravi offensa Domini nostri Jesu Christi et Ecclesiæ suæ sanctæ tot et tantos excessus qui præsertim sanctam et optatissimam unionem Græcorum impedire, disturbare ac penitus tollere videantur, ulterius tolerare, adversus præfatos in Basilea existentes, hoc sacro approbante Concilio, in virtute Altissimi decrevimus, justitia mediante, in quantum oporteat, procedendum. Quapropter, matura deliberatione cum hac sancta Synodo præhabita, omnes et singulos Basileæ sub prætensi Concilii nomine, quod verius conventiculum dici debet, contra translationem et declarationem prædictas convenientes, ac tam scandalosa et nefaria præsumentes, etiam si cardinalatu, patriarchali, episcopali, abbatiali, aut alia quavis dignitate Ecclesiastica vel sæculari præfulgeant, pœnas excommunicationis, privationis dignitatum, beneficiorum et officiorum, inhabilitationis ad futura in dictis nostris litteris translationis contentas, hoc sacro approbante Concilio, incidisse decernimus et declaramus, decernentes insuper et declarantes irritum et inane, ac nullius roboris vel momenti quidquid per eos tam circa prædicta, quam contra curiam nostram sequentes, vel in sacro Ferrariensi Concilio existentes a die translationis per nos factæ sub nomine Concilii vel alias attentatum fuerit vel in posterum quomodolibet contigerit attentari, mandantes propterea, ipso etiam sacro approbante Concilio, sub dictis pænis et censuris et virtute præstiti juramenti, quo sanctæ Sedi Apostolicæ tenentur adstricti, omnibus et singulis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis et abbatibus et cæteris cujuscumque conditionis, status et gradus existant in dicta civitate Basileensi sub præfato prætextu Concilii convenientibus, quatenus infra triginta dies a die data hujus decreti debeant realiter et cum effectu ab ipsa civitate recessisse, præcipientes quoque magistris civitatum, consulibus, scabinis civitatem Basileensem regentibus, et gubernatoribus, cæterisque officialibus, quocumque nomine censeantur, quatenus infra prædictum triginta dierum terminum prædictos non recedentes a civitate præfata expellant, et a se realiter et cum effectu abjiciant, quod si infra prædictum terminum facere omiserint, omnes et singulos regentes et officiales prædictos excommunicationis, populum vero et civitatem præfatos Ecclesiastici interdicti sententias incurrere decernimus ipso facto, quorum absolutionem nisi in mortis articulo, interdicti vero relaxationem nobis specialiter reservamus. Omnibus insuper et singulis ad quorum notitiam hæc pervenerint, in virtute sanctæ obedientiæ et sub excommunicationis pœna præcipimus et mandamus, ut si prædicti in Basilea convenientes civesque ipsi nobis non obediendo fuerint contumaces, nullus post dictum terminum ad dictam civitatem Basileensem accedat, sed ipsis denegent mercimonia et cuncta ad usum hominum necessaria. Mercatores quoque, qui causa dicti olim Concilii ibi convenerunt, cujuscumque conditionis existant, sub eadem excommunicationis pœna inde omnino discedant. Si qui vero hæc nostra mandata contempserint, elapso dicto termino, Basileensibus in contumacia persistentibus, aliqua forsan portare præsumentes, cum scriptum sit : *Justi tulerunt spolia impiorum*, possunt tales hujusmodi a quibuscumque Christi fidelibus impune spoliari, bonaque ipsa prius capientium dominio cedant.

« Verumtamen, quia redeuntibus gremium suum numquam claudit Ecclesia, si prædicti Basileæ commorantes, vel ipsorum aliqui infra prædictum terminum triginta dierum a die data præsentium, ut præmittitur, ad cor redierint et a dicta civitate recesserint, prædictas pœnas, quoad obedientes, prædicto sacro Concilio approbante, remittimus et plenarie relaxamus, easque pro infectis ab earum data et quæcumque inde secuta haberi volumus, decernimus et mandamus supplentes, præfato approbante Concilio, omnes defectus, si qui forsan et solemnitate juris in præmissis vel ex omissione alia intervenissent. Nulli ergo omnino hominum, etc. Datum Ferrariæ in generali sessione synodali solemniter celebrata anno ab incarnatione Domini notri Jesu Christi MCDXXXVII, XV kalendas Martii, Pontificatus nostri anno VII ».

6. *Patriarcha et imperator Græcorum Venetiis Ferrariam adeunt, furentibus invidia Basileensibus.* — Obtemperavit jussis Apostolicis præsulum Basileæ agentium pars, quæ dignitate auctoritateque excellebat, atque inter alios cardinalis S. Angeli legatus Venetias ad Græcos excipiendos procurrit. Pars alia obduruit in pertinacia, ac minoris ordinis sacerdotes in locum deficientium præsulum substituit, Pontificeque

cum Orientalium et Occidentalium episcoporum amplissimo numero Concilium celebrante Ferrariæ, universalem Ecclesiam Basileæ repræsentare impudenter jactavit (1).

Quod ad Græcorum adventum spectat; refert Georgius Phrantzes [1] imperatorem, antequam Constantinopoli solveret, recessum suum Ameræ Turcarum regi significasse, barbarum vero ab eo ipsum consilio revocare conatum: quippe Latinorum Græcorumque conjunctioni inviderct, ac tum Græcos veritos, ne, absente imperatore, Ameras impetum suum ad obruendam Constantinopolim converteret, in deliberationem rem adduxisse, an Turcis obsecundandum foret, an ad Synodum abeundum: demum egresso Constantinopoli imperatore Turcam urbem oppugnare constituisse; sed Halimbassam ejus sententiæ obstitisse, ita enim eventurum, quod maxime Turcæ vererentur: expectandum potius successum videri, si enim Græci Latinis adhæserint, pacem cum iis pangendam, deinde opportuno tempore occasionem ad debellandam Constantinopolim captandam. Vehementi metu Constantinopolitanos, his auditis, commotos fuisse, refert auctor, se ad eorum animos confirmandos submissas jam ante Latinorum subsidiarias copias vidimus.

Describit accurate idem auctor [2], qui rem ex Demetrii despotæ ore accepit, apparatus magnificentiam, qua imperator a duce senatuque Veneto acceptus est; sed, Phrantzes ipso prætermisso, quem harum rerum cupidi legere poterunt, suffecerit nobis ex Andrea e Sancta Cruce [3] brevem narrationem delibare:

« Nona, inquit, Februarii die an. MCDXXXVIII, magno cum campanarum pulsu Græci Venetiis recepti sunt, duce Venetorumve civibus dominio præsidentibus in navi, quam Bucentaurum nominant, obviam euntibus, in qua imperatore recepto, ad palatium sibi dispositum conduxere; veniebant namque, ut asserebatur, omni dimissa credulitatis pertinacia, ut veritatem cognoscerent, meritoque plaudendum fuerat ». Et infra: « Eugenius summus Pontifex reverendissimum cardinalem S. Crucis, ac marchionem Ferrariensem ad Græcos recipiendos Venetias misit, audito Græcorum adventu, sed et reverendissimus dominus cardinalis S. Sabinæ, S. Angeli cognominatus, qui Basileensi Concilio præfuerat, qui ad hoc potissime conventionem illam protexisse asseruerat, ut Græcorum unioni causam daret, cum Græcos Pontificis navibus advehi conspexit, ex Basilea Venetias venit paulo post præfatorum cardinalis et marchionis adventum ». Et infra: « Imperator et patriarcha Græcorum primo eorum ingressu ex Venetiis ad summum Pontificem oratores destinarunt sæculares tres, abbates duos, qui vigesima Februarii Pontificem adierunt: data eis licentia publice disserendi. Sæculares convenienter summi Pontificis in accessu genuflexi sunt: clerici vero curvato capite aliam reverentiam non exhibuerunt. Exposuerunt imperatorem et patriarcham ad nutum suæ sanctitatis venisse, illicoque pausa ex longo itinere sumpta adventuros ».

Prosequitur deinde auctor, ut Palæologus, relicto Venetiis patriarcha, Ferrariam ingressus Pontificem salutarit: « Quarto Martii Græcorum imperator Ferrariam magno cum equitum apparatu ingressus est. Occurrerunt ei cardinales obviam omnes, qui tunc Ferrariæ erant, extra civitatem cum magno prælatorum comitatu. Sub pallio aureo ductus est ad palatium Apostolicum, et equester usque ad papæ cameram, via ad hoc in palatio Ferrariensi per marchiones antiquitus constructa, exhibitaque Romano Pontifici reverentia debita, ad palatium, *paradisus* cognominatum, pro sui residentia dispositum simili pompa associatus est ». Visitur in æneis valvis Basilicæ S. Petri Eugenii jussu conflatis efformata effigies, qua Pontifex ipse papali thyara redimitus, imperatori nudo capite altero genu provoluto manum porrigit, a quo nonnihil discrepat Phrantzes [1], dum hæc de Pontifice scribit: « Cognito imperatorem ad portam adesse, surrexit et inambulavit, et ita spatia facientem imperator offendit, qui cum in genua vellet procumbere, non id papa permisit, sed eum complexus porrectaque dextera osculatus est, et ad sinistram suam collocavit ».

7. Applicuit deinde Ferrariam VIII id. Martii patriarcha, navi ornatissima invectus, cumque archiepiscoporum, episcoporum ac prælatorum

[1] Phrantz. l. II. c. 13. — [2] Id. ibid. c. 14. — [3] Andr. e Sancta-Cruce p. 70.

[1] Phrantz. l. II. c. 15.

(1) Quanquam vere hoc ineunte anno cardinalis S. Angeli, vel potius S. Sabinæ ex urbe Basilea Venetias se contulit ut Græcos exciperet, non tamen Eugenii Bullam de abrogatione Concilii Basileensis adhuc prorsus excepisse videtur. Primo enim constat, alio plane consilio eo venisse quam ut pareret edicto Eugenii lato Ferrariæ XV kal. Martii, quo Patres omnes Basileenses venire Ferrariam jubebantur. Id colligo ex die, quo Venetias appulit, teste enim Sanuto, die XIX Februarii, nempe triduo post ejusdem decreti promulgationem, eo pervenit. Discessisse ergo a Concilio oportet ante aliquot dies quam decretum ederetur; quin et Basilea abfuisse die XX Decembris anni superioris in Nota ad eumdem annum non futili conjectura deduxi. Cum vero pervenit Venetias, Græcum imperatorem adivit, et cum illo de rebus præsentibus, non privato nomine, sed tanquam legatus Basileensis Concilii egit, teste Sanuto in Vitis ducum Venetorum ad hunc annum: « Ando a visitare l' Imperatore, et etiam il patriarcha, e ando come legato del Concilio di Basilea ». Agens pariter Venetiis litteras a Basileensibus excepit, ex quibus spes illi facta est, ut controversiæ omnes sopirentur, dummodo Concilium extra Ferrariam totamque Venetorum ditionem haberetur. His acceptis, ait Sanutus, Mantuam se contulit tum de referendo huc Concilio, ut fama erat, acturus. Haud diu tamen post, nempe die XI Martii, Ferrariam ad Pontificem adiit. Idem etiam Sanutus ex litteris ex Concilio Basileensi ceeptis Venetiis, narrat mense Martio in Concilio illo superfuisse, præter cardinalem sabaudum, episcopos XXV et abbates XVII. MANSI.

frequens turba cum marchione Ferrariensi ejusque filio obviam ei prodiissent, exambivit ipse, ut sibi etiam cardinales occurrerent, quocirca extractus in diem sequentem illius in urbem ingressus, quem Andreas e Sancta-Cruce [1] ita describit : « In diluculo diei sequentis, requisitis curialibus speciali nuntio ad portum, quo naves Ferrariam applicant, curialium quisque equester accessit. Duo cardinales juniores diaconi Prosper de Columna tit. S. Georgii ad Velum-Aureum et Firmanus S. Mariæ in Via-Lata pariter accesserunt Pontificis jussu, equitantibus patriarcha et Græcis aliis, cardinales ei occurrerunt obviam, nullaque ad invicem alia inclinatione facta, nec alter alteri pileum flectens, dominus de Columna, qui ex duobus ætate minor, dignitatis tamen adeptione major collega, patriarchæ sic inquit : Reverendissime pater, dominus noster papa misit nos, ut associaremus paternitatem vestram, eoque in medio sumpto ad palatium Apostolicum conduxere ». Addit auctor, ut a Pontifice exceptus sit : « Papa, inquit, eidem non occurrit in publico, quinimo ultra consuetum morem in privata camera secreti cubiculi mansit, ut arbitror, prænarratæ difficultatis respectu, ingressusque est patriarcha sex sociatus tantum, papaque, ut totidem secum haberet, si vellet, ultra cardinales, convento. Sedit summus Pontifex usque ad patriarchæ adventum in secreta camera, cardinalibus ad dexteram papæ constitutis. In scabello ad sinistram disposito receptus est, eoque paululum summum Pontificem allocuto, ad palatium sibi pro habitatione assignatum associarunt omnes, qui secum ex navi venerant, cardinalibus demptis ».

Dum ea geruntur, Basileenses ex Græcorum cum Eugenio consensione pellici ad obsequium non potuere : qui si, ut aiebant, Orientalis Ecclesiæ Occidentali conjungendæ pio studio arsissent, ob discrepantem de loco, in quo perficienda foret, sententiam, nova concitare offendicula non debuissent, neque schisma instruere et moliri, dum alii ad illud abolendum procellosa maria sulcabant. At ii acrioribus arrogantiæ invidiæque stimulis agitati, quamvis numero paucissimi et acephali, Pontificem atque Orientales Occidentalesque episcopos se ipsis non subdidisse ægerrime tulere, atque in duabus sui conventiculi sessionibus [2] Eugenium sacræ et profanæ rei administratione veluti in sacrilega scena interdixere, constitutoque die lapsuro, de Pontificali gradu dejecturos sunt comminati, vetueruntque causas provocatione facta ad Romanam curiam averti ; postremo de sacerdotiis censibusque Ecclesiasticis conferendis reservandisque plura temere sanxerunt. Compescere eorum impudentiam nisi sunt principum electorum imperii oratores, seque concordiæ futuros interpretes polliciti sunt, se videlicet allecturos Græcos ad unum e tribus quæ designarant locis : ac si Græci non assentirentur, de loco et Pontifici et præsulibus Basileæ congregatis accommodo deligendo agitaturos. Quibus fucata ac subdola oratione [1] respondere, Eugenium pepigisse cum Græcis de Ferrariensi urbe, ut Concilii censuram effugeret, quasi nil magis optaverit, quam ut sacra disciplina restitueretur. Cæterum Septemviri, cum Pontificis et Basileensis conventiculi edicta contraria cernerent, XV kal. Aprilis [2] neutri parti adversus alteram studere sanxere magno Ecclesiæ damno : cum universus Occidens cum Pontifice pro Græcis juvandis in Turcas conspirare debuisset. Edidere Basileenses alium libellum [3] idib. Martii in alio seditioso cœtu, in quo schismatis crimen, quo ipsi se contaminabant, affingere Pontifici non erubuere. At quibus argutiis [4] errorem astruxerint audiamus :

8. *Argutiæ et sophismata Basileensium contra Pontificis auctoritatem diluta.* — « Si liceret », inquiebant, « Romano Pontifici congregatum Concilium dissolvere, propagare, de loco ad locum transferre contra ipsius consensum, et dum in uno consilio agerentur, quæ sibi non placerent in facto fidei, aut generalis reformationis, aut schismatis et talium hujusmodi, transferre ad alium locum placitum sibi, et ibi homines congregare et, si ibi iterum non fieret quod vellet, transmutare in locum alterum, sicque totam Ecclesiam de loco ad locum ducere et reducere, quis non intelligit ex hoc obedientiam ipsius ad universale Concilium, Ecclesiam militantem repræsentans, posse frustrari ? Quomodo enim Concilium papam in facto fidei generalis reformationis et cæteris judicare poterit, si illico, ut judicare cœperit, valeat per papam dissolvi aut mutari ? Quis intellectus hoc capit, ut Concilio in papam jurisdictionem exercere donatum sit a Domino, et tamen Concilium ipsum se in aliquo loco stabilire non possit, in quo jurisdictionem hujusmodi exerceat, sed ex voluntate papæ totaliter dependeat ipsius mutatio ? » Hic fuit Basileensium novatorum turbulentus error, ut Concilio in papam indubitatum, de cujus fide et electione non controverteretur, potestatem datam a Domino finxerint, adeo ut cum ob celebratum in Italia Concilium ad Græcos, Armenios, Æthiopes, Nestorianos, Maronitas, Georgianos a schismate revocandos exauctorare non perhorruerent, quorum argutiolas ita refringit Joannes Turrecremata postea cardinalis [5] : « Quemadmodum ad Romanum

[1] Andr. e Sancta-Cruce in dial. p. 71. — [2] Acta Conc. Basil. sess. XXXI. IX kal. Feb. et sess. XXXII. IX kal. April. tom. IV. par. I. ex edit. Bin.

[1] Ext. in Append. Conc. Basil. p. 123. — [2] Ext. decret. apud Coclæ. l. IX. — [3] Ext. ibid. p. 124. — [4] Ext. inter Ep. synod. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 124. — [5] Tur. sum. de Eccl. l. III. c. 62.

Pontificem, ut ad Ecclesiæ principem pertinet Concilia universalia, si bene processerint, approbatione et auctoritate sua confirmando honorare, ita ipsius est ea Concilia, quæ in perniciem fidei aut totius Ecclesiæ perturbationem celebrata reperta fuerint, corrigere, reprobare ac cassare, ea quæ minus juste minusque bene acta sunt retractando et condemnando, sicut de Concilio Ariminensi patet, quia enim in eo fides læsa fuit, et infidelitas conscripta, Damasus papa illud annullat, ut jam docuimus supra in cap. 58 ».

Justis vero de causis transferri posse Concilia, ac Basileense translatum justissime, cum nonnulli novatores confundendæ hierarchiæ Ecclesiasticæ cupidissimi tyrannidem corripuissent, ac veterem Conciliorum ordinem moremque sustulissent, ita confirmat [1] : « Plane considerata bene superioritate Romani Pontificis, atque auctoritate, quam habet in universali Ecclesia, nullus Christianus vertet in dubium, quin Romanus Pontifex, qui Ecclesiæ princeps est, cui totius Ecclesiæ universalis cura ab ipso immortali ac omnipotenti Deo commissa est, poterit universale Concilium congregatum, rationabili causa exposcente, absque cujuscumque alterius consensu dissolvere, aut in alium locum transferre. Quam conclusionem licet multis rationibus firmare possemus, ex superioribus aliqua commemorando potius agemus.

« Primo sic ex illo, quod ait Christus B. Petro Matth. XVIII : *Quodcumque ligaveris super terram*, etc. Unde contra hanc potestatis prærogativam dicere videntur qui negant Romanum Pontificem ex causa rationabili posse dissolvere Concilium aggregatum.

Secundo sic. Principium regulare *ff. de legibus l.* I *est*, quod ejusdem est solvere cujus est concedere, unde etiam juris regula prima situata *Extra.* de regulis juris est, quod per ejusdem causas res dissolvitur per quas nascitur, cum autem universalia Concilia auctoritate Romani Pontificis et congregentur et robur accipiant, ut patet dist. XVII per totum, patet quod Romanus Pontifex poterit Concilium universale, rationabili causa exposcente, dissolvere, unde, remota potestate papæ, jam non remanet Concilium, sed conventiculum, ut dicit *text. dist.* XVII *multis*.

« Tertio sic. Si, ut superius ostensum est, Concilia non rite celebrata Romanus Pontifex, utpote totius Ecclesiæ judex, potest sua auctoritate sine cujuscumque alterius consensu cassare et reprobare, *ut in c. Cuncta per mundum* 9, *q.* 3 *quis nisi insensatus*, negabit Romanum Pontificem Concilia non rite celebrata, aut in malum machinantia posse auctoritate sua, sine consensu cujuscumque dissolvere, attento maxime quod Dominus per prophetam Isaiam ait c. XXXIV : *Solve colligationes impietatis*.

« Quarto confirmatur auctoritate papæ Gelasii, qui in *ca. Cuncta* 9, *q.* 3 ita inquit : Cuncta per mundum novit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata Pontificum Sedes beati Petri jus habet dissolvendi, utpote qui de omni Ecclesia fas habeat judicandi.

Quinto sic. Negare quod Romanus Pontifex non possit dissolvere Concilium congregatum, rationabili causa exposcente, videtur esse nimium periculosum Christianæ fidei et unitati Ecclesiæ. Ergo nullo modo est dicendum. Consequentia patet, et antecedens colligitur ex casibus multis. Primo quidem, et maxime cum contingeret, quod ad eorum hominum impietatem Synodus esset devoluta, quorum studia privata in eversionem fidei, pacis et unitatis agitarentur Ecclesiæ, sicut ait Leo papa de secunda Synodo Ephesina. Secundo cum episcoporum, qui patres et columnæ dicuntur Ecclesiæ, judicio contempto, inferiores, multitudine seditiosa prævalente, hierarchicum ordinem molirentur confundere. Tertio, cum Synodus in tyrannidem esset conversa. Quarto, cum aliqui in Concilio novis ausibus usurpare jura Apostolici principatus pertinaci animositate contenderent. Quinto, cum contingeret, quod Concilium faveret hostibus Romanæ Ecclesiæ ac summi Pontificis. Sexto, cum princeps terræ, in qua celebrari Synodum contingeret, multitudine clericorum dominii sui adversus Romanum Pontificem, vel Romanam Ecclesiam, aut alios prælatos Christianos aliquod sinistrum intentare præsumeret. Septimo, cum Synodus ad manus devolveretur eorum, qui pro principatus sui gloria, aut corporali utilitate consequenda perpetuare Concilium niterentur. Octavo, cum cautelose id ageretur, ne, adveniente Romani Pontificis decessu, ad eos futuri Pontificis devolveretur electio, et sic de similibus, quæ tam ex antiquorum Conciliorum practica, quam ex pravis Basileensium studiis nota sunt. Quis autem in hujusmodi casibus, nisi ratione vacuis, dogmatizare præsumeret Romanum Pontificem universalis Ecclesiæ principem, pastorem et custodem non posse absque cujuscumque alterius consensu Concilium universalis Ecclesiæ dissolvere ? Plane non nisi insanus assereret, quod turbæ luporum insidiantium vitæ ovium, pastor non posset absque luporum consensu lupis illis obviare, et illos profugare de loco ».

9. Utebantur præterea hoc argumento Basileenses, Pontificem fratrem esse episcoporum, et ideo cum peccat, emendandum, et cum denuntiandum Ecclesiæ, si vero transferre Concilium valeat, nunquam emendari posse. Quod argumentum ita dissolvit idem Turrecremata [1] :

[1] Turrecr. sum. de Eccl. l. III. c. 67.

[1] Turrecr. sum. de Eccl. l. II. c. 98.

« Ad objectionem sumptam ex illo capitulo Matth. XVIII : *Si peccaverit in te frater tuus*, etc., respondetur negando consequentiam, et ad probationem cum dicitur, quod papa sit frater, dicimus, quod hoc non militat : quoniam cum hoc, quod papa est frater noster naturæ conformitate et fidei religione, est etiam princeps et caput totius universalis Ecclesiæ, supremam potestatem habens in Ecclesia. Ratione primi, videlicet quia est frater noster, extendit se ad eum auctoritas præfata in ea parte, in qua simplex tangitur fraterna correctio, quæ dicit simplicem quamdam admonitionem, quæ, cum sit actus charitatis, extendit se ad omnem proximum sive superiorem, sive æqualem, sive inferiorem, sicut et ipse charitatis effectus. Ratione vero secundi, videlicet quod princeps et caput est supremam potestatem habens in Ecclesia, non extendit se ad eum auctoritas præfata in ea parte, in qua contra non suscipientem correctionem fraternam jubetur denuntiationem fieri ; quia, cum denuntiatio non acquiescentis fraternæ correctioni ordinetur ad finem, ut talis punitione corrigatur, qui per simplicem admonitionem non corrigitur, non fiat nisi superiori, non potest denuntiari prælatus, qui superiorem non habet nisi sit tale peccatum ejus, per quod a superioritate cadat, cujusmodi est peccatum hæresis, quare consequentia illa adversariorum, quæ apud eos Achilles existimata est, nulla prorsus est ; processus enim positus in Evangelio de correctione fraterna non habet locum in eo, qui non habet in terris superiorem ; clarissimum est autem ex superioribus, quod nullus in Ecclesia est superior papa nisi Christus, cujus generalis vicarius est in terris : nec potest dici, quod congregatio subditorum suorum aut ovium suarum superioritate auctoritatis sit illi major, nisi quis vellet evertere, ut alias deductum est, doctrinam Christi, et diceret quod licet Christus dicat Matth. X : *Non est discipulus super magistrum, nec servus supra dominum suum*, nihilominus discipuli sunt supra magistrum, etc. » Confirmat hæc auctor dictis theologorum Alberti, S. Thomæ, jure canonico et praxi Ecclsiæ.

Alterum novatorum Basileensium sophisma insertum synodali Epistolæ innitebatur figmento, quod claves a Christo traditæ essent non Petro ejusque successoribus, sed Ecclesiæ, sive Concilio eam repræsentanti, in quem sensum torsere hæc verba : *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo : et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo*. At ex concessa Apostolis eorumque successoribus potestate in subditos, non sequi datam in supremum Ecclesiæ principem non ambiguum, nec reum hæreseos, potestatem ostendit Turrecremata [1] his verbis : « Ad secundam, quæ sumitur ex illo Matthæi XVIII : *Quæcumque ligaveritis*, etc., respondetur tripliciter. Primo quod auctoritas illa non videtur facere ad propositum, quia per illa verba, cum tantum dirigerentur Apostolis, quibus promittebatur potestas jurisdictionis, non arguitur aliqua potestas data universali Ecclesiæ in solidum sive ut collegio, quod adversarii nituntur probare, quoniam Apostoli tunc non erant universalis Ecclesia tota, nec re, ut patet, quoniam plures alii tam viri, quam mulieres erant fideles et ita de corpore Ecclesiæ nec repræsentatione, cum adhuc non essent prælati aliorum fidelium, imo nec sacerdotes, qui facti sunt in cœna Domini. Secundo respondetur, quod Apostolis non est data potestas per illa verba, ut collegialiter congregatis, sed ut singulis, quod manifeste patet, cum in hoc loco fundetur auctoritas jurisdictionis singulorum prælatorum, qua possunt contumaces gladio excommunicationis ferire, unde nec hic, nec alibi legitur, quod Apostolis communiter sit data aliqua potestas, qua quilibet eorum per se uteretur. Patet etiam ex eo, quod Origenes dicit in glo. ibid. quod ideo Christus dicens Apostolis : *Quæcumque ligaveritis*, etc., dixit *in cælo* et non *in cælis*, sicut Petro, quia non erant tantæ perfectionis sicut Petrus. Tertio respondetur, quod dato, quod potestas aliqua attributa esset Apostolis per illa verba, ut collegio, non tamen fuit sine Apostolo Petro, imo in ordine ad Petrum, sicut mediante quo in alios derivanda erat, quod manifeste colligitur ex ipso ordine verborum Christi, prius enim B. Petro Christus ait : *Tibi dabo claves regni cælorum*, etc., quam Apostolis dixerit : *Quæcumque ligaveritis*, etc,, ad ostendendum, inquit S. Thomas tam in IV. Sententiarum di. XVI. quam in VI. contra Gentiles c. 76. quod per Petrum ad alios potestas clavium esset derivata ad conservandam unitatem Ecclesiæ. Ex quibus clarissime patet, quod ex illa auctoritate magis veritas roboratur conclusionis nostræ quam adversariorum ».

Detorsere etiam in alienum sensum Basileenses more hæreticorum jactantium pestiferis suis conventiculis præesse Spiritum sanctum, hæc Christi verba : *Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* ; ex quibus supremam sibi auctoritatem arrogarunt, quod male ab ipsis affectatum ita arguit Turrecremata [1] : « Ad tertiam autem, quæ sumitur ex illo Matt. XVIII. *Ubi duo*, etc. supra diximus in c. XXIV nihilominus dicimus, quod assistentia illa, quam Dominus sanctis congregationibus pollicetur, inspirando quæ bona sunt, et adjuvando ad prosecutionem, non arguit potestatem clavium, aut jurisdictionis, aut regiminis, ut clarissimum est, alias omnium sanctorum,

[1] Turrecr. sum. de Eccl. l. III. c. 1.

[1] Turrecr. sum. de Eccl. l. III. c. 1.

omnium virorum, sive fœminarum congregationes in Christi nomine convenientes potestatem haberent, quod non modo periculosum est, sed etiam videtur sapere hæresim Valdensium, qui omnes sanctos homines claves habere Ecclesiæ asserere præsumpserunt. Unde manifestum est, quod ex illa Christi promissione, qua Dominus pollicetur in nomine suo congregatis adesse, nulla potestas jurisdictionis arguitur in Conciliis universalibus, non interveniente summo Pontifice, et multo minus in congregationibus, in quibus vicarii Jesu Christi non intervenit auctoritas et assensus, sed contradicit, cum tales non possint dici in Christi nomine convenire, qui, contempto vero Christi vicario, conventicula præsumunt facere, etc. ».

Ut superiores errores confirmarent Basileenses novum finxere, nimirum Romanum Pontificem supremam non habere potestatem in universalem Ecclesiam collective sumptam, atque adeo neque in Concilium eam repræsentantem, sed tantum in singula Ecclesiæ membra : « His novissimis, inquiunt, temporibus ex doctrinis male intellectis nonnulli argumenta et dubia adversus auctoritatem ipsorum universorum Conciliorum afferre conabantur frequenter, ea quæ de Romano Pontifice erga singulos dispersos scripta erant, ad universalis Concilii congregationem applicantes ». Hæc Basileenses in pseudosynodali Epistola : quem errorem cardinalis Arelatensis schismatis signifer, Nicolaus Tudescus abbas Ordinis S. Benedicti, natione Siculus, postea archiepiscopus Panormitanus et anticardinalis, et Ludovicus Romanus, nefariis Commentariolis propugnarunt, quos Joannes Franciscus Poggius [1] confutat, demonstratque proxime ipsos accedere ad Joannem Hussum damnatum a Constantiensi Synodo, cum negaret papam caput esse Catholicæ Ecclesiæ. Non aliter porro quam pastor est ovium distributive et collective sumptarum pastor, et Christi fidelium distributive et collective sumptorum est pastor supremus, ita papa omnium distributive et collective ministerialis est pastor, cum Pontificia potestas a Christo emanarit. Ex quibus tum ex Joannis e Capistrano [2] Commentariis pro auctoritate Pontificia adversus schismaticos Basileenses scriptis refellitur comparatio de rege obnoxio regni ordinibus allata a Burgensi episcopo in Basileensi conciliabulo, et a factiosis adeo commendata : aiebant [3] enim, Pontificem exauctorari a Concilio posse non aliter quam regem a regni ordinibus : verum longe dispar est ratio, cum regia potestas ab hominibus, Pontificia vero a Christo sit instituta ; præbuereque exemplum Basileenses rebellandi cupidis, ut in suos principes exercendæ in eos justitiæ specie consurgerent : pollere vero Concilia suprema potestate ratione Pontificis illi præsidentis, illustrant Turrecremata [1] et Poggius [2], quos lector consulat, atque in Annalibus demonstratur.

10. *Renatus rex Neapolitanus ad Ferrariense Concilium oratores mittit.* — Præcipuum eorum factiosorum signiferum extitisse Ludovicum protonotarium Romanorum, Alfonsi Aragonum regis oratorem, affirmat Augustinus Patricius [3], illumque de memoria ad prodigium tenacissima commendat Æneas Silvius [4], traditque anno ætatis trigesimo sexto pestilentia sublatum, justo quidem Dei judicio, ne exambitam mercedem iniquitatis ab antipapa acciperet. Is movebatur ab eodem rege, qui Eugenii odio flagrabat quod, ut supra dixi, ipsius ambitioni in conjungendo Neapolitano sceptro Aragonio adversaretur. Ut vero Alfonsus Basileense conventiculum armabat audacia, ita Renatus rex ejus æmulus in Ferrariensi Concilio Pontifici adhæsit, qua de re conscripta hæc publica documenta [5] :

« Renatus, Dei gratia, Jerusalem et Siciliæ rex, Andegaviæ, Barry et Lotaringiæ dux, comitatuumque Provinciæ, Forcalquerii, Cœnomanii ac Pedemontis comes, universis et singulis præsentes litteras inspecturis, salutem.

« Notum facimus, quod nos de fide, legalitate, scientia, probitate et aliis virtutibus et meritis reverendorum in Christo Patrum nobilium et egregiorum virorum Bertrandi Aurasicencis et Mitri Sistaricensis episcoporum, Joannis Cassani de Neapoli, hospitii nostri senescali, Vitalis de Cabannis legum doctoris, et Alani Coci requestarum hospitii nostri magistri, consiliariorum nostrorum fidelium dilectorum, plenarie ab experto confidentes ipsos episcopos Joannem Vitalem et Alanum et duos ex ipsis in solidum facimus, constituimus et ordinamus, per præsentes de certa nostra scientia et cum deliberatione nostri nobis assistentis Concilii nostros ambassiatores, oratores et nuntios speciales ad se præsentandum nomine nostro et pro nobis coram sanctissimo domino nostro domino Eugenio divina providentia universalis Ecclesiæ summo Pontifice, reverentiamque filialem et obedientiam debitam impendendi suæ sanctitati, necnon cum dicta sua sanctitate vel ab ea deputando seu deputandis de negotiis et agendis omnibus nos et dictum regnum nostrum Siciliæ quomodolibet tangentibus tractandi, ea componendi et in eis concludendi quantumcumque grandia, ponderosa fuerint, vel ardua, promittendi quoque nomine nostro dictæ suæ sanctitati, quod ut devotus ejusdem sanctitatis suæ et universalis Ecclesiæ sacrosanctæ filius ei et ejus mandatis, ordinationibus et litteris quibuscumque, prout hactenus obedivimus, obediemus in

[1] Pog. in Comm. de auct. papæ sup. Conc. — [2] Joan. e Capist. in Comm. de auct. papæ et Conc. — [3] Æn. Syl. lib. de gest. Basil.

[1] Turrecr. sum. de Eccl. l. III. c. 28. — [2] Franc. Pog. ubi sup. — [3] Patric. in Actis Basil. Conc. — [4] Æn. Sylv. de gest. Conc. Basil. l. I. — [5] Ext. apud Eug. l. XI. p. 280.

futurum et obediri faciemus ab omnibus vassallis et subditis nostris, etiam in promotionibus et provisionibus Ecclesiarum et dignitatum episcopalium, et aliarum quarumlibet fiendis de personis nobis fidis, gratis et acceptis, necnon ad se præsentandum, incorporandum et interveniendum et comparendum nomine nostro et pro nobis, de consensu tamen et beneplacito ejusdem sanctissimi domini nostri papæ in sacrosancta Synodo universalis Ecclesiæ Catholicæ in loco Ferrariæ vel alibi, ubi præfatus sanctissimus dominus noster papa statuerit pro Œcumenico Concilio celebrando, in Christi nomine de proximo congreganda, etc. Datum in civitate nostra Massiliæ die xx mensis Januarii, anno a Nativitate Domini MCDXXXVIII, primæ Indictionis, regnorum vero nostrorum anno III ». His freti mandatis Renati oratores Ferrariensi Concilio se conjunxere.

11. *In promulgatione Ferrariensis Concilii quo ordine et habitu consederint Patres.* — Interjectis paucis diebus spreto Basileensium fremitu, conventum est inter Latinos et Græcos, ut in principe Ecclesia Ferrariensi promulgaretur Œcumenicum Concilium legitime congregatum. Qui autem ordo servatus sit, describit Andreas e Sancta-Cruce [1].

« Octavo Aprilis, ordo in majori Ecclesia datus est. Fuerunt pro generali Concilio sedilia in medio Ferrariensis Ecclesiæ primitus ordinata, dextera pars Ecclesiæ, ubi summi Pontificis erat sedes, Latinis, sinistra Græcis dispositæ sunt. Inter papæ tribunal et S. R. E. cardinales, sedes erat pro Romanorum imperatore, etsi absente, præordinata. Sequebatur reverendissimorum cardinalium S. R. E. senatus, reverendissimus dominus cardinalis de Ursinis primo episcopus Sabinensis Jordanus nomine, dominus Antonius episcopus Ostiensis, Branda Portuensis, Petrus tit. S. Marcelli, Nicolaus tit. S. Crucis, Franciscus tit. S. Clementis, Angelottus S. Marci presbyteri cardinales, Prosper tituli S. Georgii ad Velum-Aureum, Dominicus S. Mariæ in Via-Lata diaconi S. R. E. cardinales. Inter primum et secundum cardinales episcopos Jerosolymitanus patriarcha quam sancta Romana Ecclesia pro patriarcha tenebat. Post reverendissimorum cardinalium ordinem sequebatur reverendissimus patriarcha Gradensis, demum archiepiscopi, prout primum quis dignitatem habuerat, post archiepiscopos episcopi, post episcopos abbates pari ordine sequebantur ». Addit Patres Latinos, qui mitris redimiti considebant, centum et sexaginta fuisse. Tum Pontificis, cardinalium et aliorum ornatum ita describit.

« Summus Pontifex aderat mitra gemmata ac sacris indutus vestibus, similiterve cardinalibus episcopis et presbyteris stantibus, mitra dempta, quibus absque ornamento albæ erant, cardinalibusve diaconibus diaconorum vestibus albaque mitra, cæteris patriarchis, archiepiscopis et episcopis ornamento cardinalium episcoporum more consedentibus, protonotariis, correctore in scabello per transversum de dextera ad sinistram Ecclesiæ partem disposito, ordinatis, nobisve advocatis nostro ordine ad eorum pedes in graduum summitate locatis auditoribus, clericis cameræ ad Pontificis pedes prope terram manentibus. Hic fuit Latinorum modus, ordo, formave in prædicto conventu, ac in Græcorum absentia fuit Spiritus sancti missa solemniter celebrata, servatisque, quæ sunt solita servari in sessionibus publicis, summo Pontifice Latinorumque Patribus ad dexteram Ecclesiæ partem stantibus, advenerunt Græci, et sinistra Ecclesiæ parte pro eis ordinata recepti sunt ». Pergit describere, quo ordine locati sint Græci :

« In sinistra parte de directo cathedræ imperatoris Romæorum pariformiter constituta sedes est. Ad ejus dexteram scabello quodam posito erat Demetrius ejusdem imperatoris germanus despotus Moreæ. In oppositum primi cardinalis sedes patriarchæ fuerat constituta, qui infirmitate detentus non adfuit illo die, et speciale misit mandatum, quod publice lectum extitit ». Et infra : « Quatuor scabellis post patriarcham dispositis sequebantur archiepiscopus Heracleensis, Alexandrini patriarchæ legitimum mandatum habens ejusque locum tenens, archiepiscopus Ephesinus patriarchæ Antiocheni legatus, archiepiscopus Menesiensis (Monenbasiensis), Jerosolymitani patriarchæ personam repræsentans, et metropolita Yberius regis Yberiæ apocrisiarius, archiepiscopus Trapezuntæ, archiepiscopus Risicu (Zicicu), archiepiscopus Nicænus, archiepiscopus Lacædemoniensis, archiepiscopus Nicomediensis, archiepiscopus Trivoniensis (Ternoviensis, Trinoviensis), Amasiensis, Mitilinensis, Tolosorum, Stauropoli, Tustricensis, Garinensis, Mellentenensis, Achilliensis, Muldulanus archiepiscopi, post quorum consessum erant sex, presbyterorum habitum gerentes, metropolitanæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ cruciferi appellati, ex eo quod crucem supra pileum, ultra communem presbyterorum habitum gestabant, et monachorum venerabilis comitiva suo ordine sequebatur ».

12. *Decretum de congregatione Concilii Ferrariæ.* — His ita ordine dispositis, Græcus præsbyter assurrexit, excusataque patriarchæ senio morboque impliciti absentia, produxit in omnium conspectu syngrapham, qua ille assentiri profitebatur, ut Synodus Œcumenica Ferrariæ celebraretur. Affertur ea ab Andrea e Sancta-Cruce, quanquam longe diversam adducit Græcus auctor in Actis, qua patriarcha pronuntiat indicere se Synodum, et universis præsulibus

[1] Andr. Sanctæ Cr. in Actis p. 71.

sive Basileæ sive alibi gentium agant significat, ut excurrente quatuor mensium spatio Ferrariam se conferant, aliosve sub nomine mittant, non parituris vero anathema intentat. Quod pluribus argumentis confutat cardinalis Justinianus in suis ad Andream Notis. Non desunt qui, quamvis non facile admittenda hæc existiment, haud tamen adeo alienum arbitrantur, ut id a patriarcha factum sit, dissimulatumque ab Eugenio, ut pateret patriarcham una cum ipso eadem sentire, tum ut Græci ad perficiendam cum Romana Ecclesia optatissimam conjunctionem concurrerent, quo ipsimet indictam Synodum voluissent. Cæterum in eadem sessione ex suggestu ab episcopo Portugalensi lectum est decretum, quo Pontifex, assentiente patriarcha Constantinopolitano atque imperatore, promulgavit V id. Aprilis Concilium Œcumenicum ex Occidentalibus et Orientalibus Ferrariæ esse congregatum :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Magnas omnipotenti Deo gratias referre nos convenit, qui antiquæ miserationis suæ non immemor Ecclesiam suam fecundioribus semper cumulat incrementis, et licet hanc jactari interdum tentationum ac pressurarum fluctibus sinat, nunquam tamen patitur mergi, sed inter undarum moles inviolabiliter servat, facitque ineffabili clementia sua, ut inter angustias varias robustior illa semper assurgat. Ecce enim Occidentales et Orientales populi diu ab invicem separati, unum concordiæ et unitatis fœdus inire festinant, et quia se ipsis longo se dissidio avulsos, ut æquum erat, moleste ferebant post multa sæcula, ipso utique auctore, a quo omne datum optimum provenit, sacræ unionis desiderio, corporaliter hoc in loco conveniunt. Nostrum autem et totius Ecclesiæ munus esse intelligimus, viribus omnibus eniti, ut hæc felicia cœpta jugi sollicitudine felicem progressum et exitum consequantur, ut cooperatores Dei et esse et dici mereamur. Denique charissimus filius noster Joannes Palæologus Romæorum imperator una cum venerabili fratre Joseph Constantinopolitano patriarcha, et aliarum patriarchatium sedium apocrisiariis, magnaque cum archiepiscoporum et Ecclesiasticorum nobilium multitudine, octava Februarii nuper proxime præteriti, Venetias ad ultimum scilicet applicuit portum, ubi (sicut antea sæpius fecerat) Basileam, justis ex causis, ratione Œcumenici, seu universalis Concilii celebrandi, se ire non posse patenter expressit, idque Basileæ congregatis per litteras intimavit, exhortans ac requirens omnes, uti Ferrariam ad hujusmodi Concilium celebrandum electam, pro peragendo tam pio sanctissimæ hujus unionis opere sese transferrent.

« Nos itaque, quibus hæc sacratissima unio cordi semper fuit, quique hanc summo studio perfici cupimus, decretum Basileensis Concilii cum Græcis ipsis conventum, electionemque loci pro Œcumenico celebrando Concilio, in Basileensi Synodo factam, ac per nos postea Bononiæ, instantibus etiam ipsorum imperatoris et patriarchæ nuntiis, confirmatam, atque alia ad ipsum sanctæ unionis opus spectantia, ut est officii et debiti nostri, exequi diligenter intendimus. Omni igitur modo et forma, quibus melius possimus, decernimus et declaramus, accedente consensu dictorum imperatoris et patriarchæ, omniumque in præsenti existentium Synodo, sacram esse universalem, seu Œcumenicam Synodum in hac Ferrariensi civitate omnibus libere et secure, sicque dictam Synodum ab omnibus reputari et appellari debere, in qua, sine ulla rixosa contentione et pertinacia, atque cum omni charitate, sacrum hoc unionis negotium tractandum et, Deo propitio, ut speramus, felici fine claudendum est, una cum sanctis operibus reliquis, ad quæ peragenda Synodus ista noscitur instituta. Dat. Ferrariæ in generali sessione Synodali solemniter in Ecclesia majori Ferrariensi celebrata an. Incarnationis Dominicæ MCDXXXVIII, V id. Aprilis, Pontificatus nostri anno VIII ».

13. *Eugenii litteræ ad Carolum regem pro Basileensibus intercedentem.* — Perstitere in pertinacia sua Basileensis conventiculi præsules, et contra omnia vetera instituta, dum Græci id verum Concilium Œcumenicum profitentur, cui preesset supremus Christi in terris vicarius, ipsi schismate laniare Ecclesiam parabant. Ad avertenda hæc mala explicavit[1] pium ardorem Carolus Francorum rex, ac Pontificis auctoritatem adversus Basileenses defendendam suscipere ; rogavitque Eugenium, misso Thoma Narducho oratore, ut judiciaria Acta in Basileenses intermitteret, latasque sententias revocaret : cui Pontifex respondit[2], temperaturum quidem se a gravioribus edictis, si illi res novare atque Apostolicæ auctoritati detrahere desinerent ; gesta vero in eos abrogari non debere, nisi assentiente Ferrariensi Concilio, hortatusque ipsum est, ut avitis vestigiis in tuenda Romanæ Ecclesiæ dignitate insisteret.

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Franciæ illustri, salutem.

« Per dilectum filium Thomam Narduchi nuntium tuum, qui diligenter et cum prudentia per te sibi commissa apud nos prosecutus est, recepimus, adstante etiam tuo in Romana curia procuratore, litteras tuæ serenitatis plenas fidei, plenas pietatis regiæ, et eximiæ tuæ erga nos et Sedem Apostolicam devotionis. Et certe cum in animo nostro revolvimus (ut tuorum prædecessorum memoriam prætereamus, quos certe pro-

[1] Lib. XII. p. 113. — [2] Lib. brev. p. 99. et in Ms. Alex. VII. p. 119.

pter eorum erga Sedem Apostolicam et Romanam Ecclesiam beneficia in libro vitæ adscriptos putamus) ut, inquam, præterita omittamus, tuam semper devotionem erga nos et Dei Ecclesiam tantam esse cognovimus, talia opera pro tuenda auctoritate nostra et ipsius Sedis fuerunt, talia remedia ad prohibenda schismata extiterunt, et existunt etiam de præsenti, ut nihil sit amplius, quod in optimo ac Christianissimo principe requiratur. Et quidem habes vestigia tuorum prædecessorum præclarissimorum et Deo acceptissimorum regum, per quorum vestigia cum procedas, et eorum exempla tibi imitando proponas, nihil est, quod Deo acceptius, hominibus gratius, tibi vero honorificentius ac præclarius possis in hac vita facere. Prosequere igitur, ut cæpisti, et ad procurandam Ecclesiæ pacem, ad conservandam auctoritatem dignitatemque nostram et Sedis præfatæ totis viribus, ut facis, incumbe : nam suasores nos et adjutores in omnibus habebis et perfectorem Deum, qui semper bonis et rectis consiliis favet.

« Ut autem ad tuas litteras veniamus, laudamus ac summe commendamus tuum sanctum et bonum propositum, curamque ac sollicitudinem, quam suscipis pro conservanda Ecclesia in debita unitate, pro sedandis scandalis, quæ provenire possent, proque etiam auctoritate nostra et dictæ Sedis ab aliorum oppressione conservanda. Sed et nos quoque post nostram ad summi Apostolatus assumptionem nihil aliud cogitavimus, nihil aliud egimus, nihil aliud quæsivimus et procuravimus, quam ut unitatem in Dei Ecclesia conservaremus, quam ut daremus optatam pacem in populo Christiano, ut (quantum in nobis esset) omnia dissensionum semina et scandalorum materiam tolleremus, humiliavimus nos ex tua præsertim suasione ad complectendum alias Basileense Concilium sub ea spe, ut tunc promittebatur, ne aliquid contra nos aut auctoritatem Sedis Apostolicæ in illo Concilio procurarent. Misimus sæpissime legatos et oratores nostros, hortando et suadendo, ut viam pacis complecterentur, ut privatas passiones tollerent, ut ea agerent, per quæ reformata, non deformata Ecclesia videretur, ut ad ea vacarent, quæ essent pacis et concordiæ, quæ saperent Dei charitatem, sine qua nullum bonum opus perfici potest. Pertulimus etiam cum omni patientia, licet asperius possemus, prout plures suadebant, contra illos procedere, multa in quibus nostra et Sedis Apostolicæ dignitas offendebatur, ne aliqua a nobis dissensionis causa oriri videretur. Sed tamen patientiam nostram vicit nonnullorum iniquitas, qui non quid deceret, sed quod liberet, potius spectabant. Ea fecerunt sæpius, ea ordinarunt contra nos et curiam nostram, in nostrum dedecus et dignitatis enervationem, quæ in nullo unquam Concilio, prout notum est omnibus, acta sunt antea, sed neque etiam cogitata. Nos quidquid egimus contra illos non sponte, sed coacte fecimus et potius ad refellendam nobis, seu potius Apostolicæ Sedi et universali Ecclesiæ illatam injuriam, quam inferendam ; necesse enim erat per nos mederi vulneribus, quæ per Basileæ congregatos inferebantur nobis et Ecclesiæ, ne vel negligentiæ vel tarditatis nos redarguere boni homines possent, cum a nobis, non ab illis, Deus ovium suarum rationem sit postulaturus, quare quidquid a nobis est actum in eos, culpa omnis residet in ipsis, non in nobis, qui provocati, impulsi, coacti calumniis et injuriis adhibuimus eorum morbis remedia, quæ necessaria videbantur.

« Quod autem nos ad pacem hortaris, quanquam gratissima sit nobis suasio tua, tamen non est opus nobis aliquo suasore, ipsi enim sponte nostra illam semper quæsivimus, neque umquam quærere desistemus omnibus mediis, quæ sint et Ecclesiæ salutaria, et Deo accepta. Oratores vero tuos expectamus summo cum desiderio, quorum consilia scimus, quod semper tendent ad exaltationem Ecclesiæ atque pacem. Quod autem tua celsitudo petit, ut processus nostros contra Basileenses, interdicta et sententias latas suspendamus, utque a faciendis abstineamus, in hoc ultimo intendimus deinceps abstinere a similibus, dummodo et ipsi Basileenses a suis gravaminibus, quæ quotidie moliuntur contra nos et nostros, et abstineant et supersedeant. Quoad processuum vero et sententiarum suspensionem, licet cupiamus complacere tuis votis, tamen quoniam tempus breve est, celeris enim responsio petitur, materia vero est gravis, neque sine hujus Œcumenici Concilii consilio et assensu a nobis fieri debet, cumque hæc res fuerit multum ac diu antea inter prudentes discussa, oportet nos mature deliberare, ne videamur spernere aliorum consilia et auctoritatem : nos interim consultabimus, quid sit in hac materia agendum, et cum venient tui oratores, quos certi sumus esse prudentes ac doctos, ac tales quales tam sapientem ac tam Catholicum principem decet, communicato etiam cum eis consilio, ea facere speramus, quæ cedant ad laudem Dei et consolationem tuam. Nos quidem omnium injuriarum præteritarum memoriam abjicere volumus, dummodo illi resipiscant, et cordis duritiem deponant. Illud certe conabimur cum Dei gratia efficere, ut ostendamus palam tuæ serenitati et reliquis principibus Christianis, nullam residere in nobis culpam, quominus Ecclesia Dei optata in pace et tranquillitate quiescat. Dat. Ferrariæ ».

16. *Carolus ad Basileenses deficit, Pragmaticam Sanctionem edit ; Henricus Angliæ rex erga Sedem Apostolicam bene affectus.*— Descivit brevi Carolus ab eo, quod ostentarat, pio studio, ac Basileensi conventiculo favit, vetuitque præ-

sules Gallos Ferrariam se conferre : cumque Basileensium decreta accepisset, coacto Biturigum cœtu principum et episcoporum qui Basileensi lue erant inquinati, Pragmaticam Sanctionem die septima Julii edidit magno regii nominis dedecore, et maximo Gallicæ rei damno, dum Pontificem impulsu Alfonsi Aragonii Neapolitano regno inhiantis a Basileensibus oppugnatum deseruit. Afferuntur a Gaguino et aliis ejusmodi leges. In quibus illud animadvertendum, non recepta a Gallis integra Basileensium decreta, sed ea tantum, quæ ipsis grata erant, unde alia truncavere, alia omisere. Observandum præterea est præsules illos, dum Pragmaticæ Sanctionis beneficio Apostolicæ auctoritati se subducere putabant, ad laicorum servitutem se astrinxisse. Justa etiam pœna Deo vindice affectus Carolus rex; qui enim Pontifici, quem patris loco revereri debuerat, obsequi recusavit, non obsequentem sibi filium expertus, graves ærumnas perpessus est. De ea porro sanctione hæc tradit Gaguinus [1] : « Indicto apud Bituriges consilio, Pragmaticam quam vocant Sanctionem tulit, eamque in parlamenti senatu promulgari mandat anno Christianæ pietatis CDXXXVIII supra mille, nonis Julii, quam regiam auctoritate Basileensis Synodi factam Constitutionem, qui deinceps fuere Romani Pontifices non secus ac perniciosam hæresim execrati sunt, quod eam nemo Pontificum dissoluto Basileensi conventu probaverit (1). Eam autem a Ludovico XI convulsam, damnatamque postea in Lateranensi Concilio visuri sumus.

Longe majus pietatis et observantiæ in Sedem Apostolicam specimen præ se tulit Henricus Anglorum rex, qui temerarios et iniquos Basileensis conventiculi ausus damnavit, hortatusque est Eugenium, ut ea mala tolleret. De quo præclaro studio Pontifex VI Octobris die, dum Ferrariæ morabatur, gratias egit [2] : « Dudum, inquit, accedens ad nos lator præsentium venerabilis frater episcopus Clonfortiensis detulit litteras serenitatis tuæ satis diffusas, continentes multam commiserationem tuam in calamitates Ecclesiæ, ac in Basileenses propter eorum excessus et temeritates digne invehentes, hortantesque nos ad remedia, quæ pro tunc illi morbo congruere videbantur ».

Ad comparandum autem sibi turbulentissimis iis temporibus Anglorum præsidium, Henricum ipsum hortatus [1] est, ut Anglos in Apostolica aula retineret, cum id gloriæ Anglici nominis verteretur; qua de re ad præsules et proceres, quos ad regia consilia adhibere consueverat datæ litteræ [2]. Cum vero fierent inter eumdem Anglorum regem et Gallos varia de pace colloquia, Pontifex rem Christianam ex mutua potentissimorum regum conjunctione erigendam speravit. At ea pia consilia politicorum dolo refrixere, Henricumque Eugenius rogavit [3], ut egregie cœpta ad exitum perduceret, quibus Christiana res maxima commoda foret consecutura.

« Charissimo in Christo filio Henrico regi Angliæ illustri, salutem.

« Dici non potest, fili charissime, quanta dudum lætitia affecti simus, quantamque consolationem in Domino susceperit animus noster, cum audiverimus, maturo super hoc habito consilio, te deliberasse mittere dilectum filium nobilem virum, ducem Aurelianensem, virum prudentissimum, ad tractandam pacem inter regna Franciæ et Angliæ; placuit enim nobis audire te intentum ad ea, quæ sunt pacis et concordiæ, ac illam quærere et procurare, prout decet bonum principem obtemperantem præceptis Salvatoris nostri, proque ea tractanda mittere eum virum, qui esset accommodatissimus et aptissimus, cum sit utrique parti sanguine et cognatione conjunctus, ad ejus practicam et tractatum. Consolabamur quidem plurimum tum propter utilitatem regnorum, tum propter communem utilitatem populi Christiani, cui multa mala provenerunt ex vestris dissensionibus et bellis, Ecclesiam, etiam Romanam et Sedem Apostolicam magnam utilitatem et exultationem in hac pace suscepturam videbamus. Itaque

[1] Gaguin. l. X. in Car. VII. — [2] Lib. XII. p. 121.

[1] Lib. XII. p. 42. — [2] Ibid. p. 11. — [3] Lib. brev. p. 98. et in Ms. Alex. VII. p. 158.

(1) Cum de rebus in Concilio Bituricensi decretis satis multa scriptores disseruerint, inter quos legendus Spondanus ad hunc annum, ideo pauca hic nobis quæ illis exciderint, addenda supersunt. P. Martene Veter. Mon. to. VIII, col. 940, etc., brevem summam rerum in eo Concilio constitutarum exhibet Gallice scriptam a quopiam, qui ibidem interfuit. In iis vero proditur Concilium illud die I Maii cœptum ad diem usque V Junii prorogatum stetisse. Ea die legatus Pontificis, itemque Concilii legati seorsum auditi, tum decretum a Patribus ut rex legatis suis ad Pontificem, aliisque ad Concilium missis dissidentes conciliare niteretur, tum et constitutum, ut ex decretis Basileensibus, a Patribus discussis, ea admitterentur, quæ disciplinæ reformationi conducerent, *salvis tamen aliquibus reformationibus, etc.* Hac discussione a decem delectis e Concilio Patribus peracta definitum fuit, *quod vacantiæ nullo jure deberentur papæ ;* beneficiorum collationes ad eos redirent, ad quos de jure pertinent; *exemptiones,* quas vocant, si quæ impetratæ fuissent post Concilium Constantiense, tollerentur; lites omnes et causæ judiciales judicibus in loco constitutis relinquerentur judicandæ; expectativæ abolerentur. Reliqua etiam Basileensia decreta probata. Cæterum cum a Basileensibus de providendo ne Pontifex egeret, fides obligata fuisset : ideo licet Pontifici satis provisum esse ex ditione Ecclesiastica, cui præest, censerent Patres; ut data tamen a Concilio fides exsolveretur, permiserunt Pontifici, ut eo superstite *vacantiæ* beneficiorum non quidem ex integro, sed ad quintam taxæ jam olim ante Constantiense Concilium stabilitæ solverentur. In cathedralibus Ecclesiis beneficium unicum in singulas beneficiorum vicenas conferre semel tantummodo posset. Cæterum « Ecclesiæ reformatione facta », verba sunt Actorum Bituricensium, « rex Franciæ erat concors et prælati de loco eligendo pro reductione Græcorum ». Hæc summa canonum Bituricensium, cui interfuisse ibidem leguntur archiepiscopi Rhemensis, Turonensis, Bituricensis, Tolosanus, et Cretensis, *qui fuit ex parte papæ*, et episcopi XXV cum abbatibus aliisque. MANSI.

tota mente eramus intenti, expectantes finem hujus tam salutaris propositi et deliberationis, cum proculdubio speraremus per ipsius ducis medium facillime hanc pacem tractari et concludi posse.

« At vero postmodum videmus rem istam dilatam in longum refrigescere, neque aliquam factam in hac materia progressionem, quod ex qua causa processerit, ignoramus. Credimus eum, qui otii et pacis est inimicus, satorem scandalorum et zizaniæ hostem generis humani aliquod offendiculum opposuisse ad quærendam tanto bono dilationem. De quo magnam in mente nostra suscepimus conturbationem : consideramus enim quanta mala ex his bellis provenerunt, et quot hominibus calamitates, et e contrario ex pace prospicimus quot et quanta sint bona consecutura in Dei Ecclesia et populo Christiano. Itaque tuam serenitatem in Domino exhortamur, et per viscera misericordiæ Dei nostri rogamus, ut hanc tam sanctam pacis cogitationem reassumens, prosequaris quod laudabiliter cœperas, ac ipsum ducem Aurelianensem tibi consanguinitate conjunctum, quo nullus ad hanc tractandam pacem inter tuam serenitatem et charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Franciæ illustrem, et dilectum filium nobilem virum Philippum Burgundiæ ducem magis idoneus esse videtur, ob Dei reverentiam, animæ tuæ salutem et etiam regni tui utilitatem, velis mittere, prout deliberaveras, ad Franciæ partes ; et cum nihil melius, nihil utilius, nihil acceptius possis elargiri tuo regno, quam pacem inquirere et persequi tam ex præcepto prophetico quam aliis divinis et humanis consiliis jubemur, sequi vero præcepta Dei sit maxime laudabile et præcipuum virtutis opus ; gloriosum tibi erit in hoc pacis certamine priorem exurgere et reliquis anteire. Nos quidem speramus, quod mediante diligentia, studio et prudentia præfati ducis, assistente tibi divina gratia, Deus imponet finem his tribulationibus, quæ nimium diu tam præclara regna vexaverunt, Christiani nominis ornamenta. In his vero, quæ viderimus ad tam salutaris operis conclusionem conferre, adhibebimus prompto animo operam et auctoritatem nostram. Dat. Ferrariæ ». Proximo ineunte anno de liberando Carolo duce Aurelianensi, et pace Anglos inter et Francos redintegranda agitatum, refert Monstreletus [1], instauratumque iterum celebre colloquium inter Wintoniensem cardinalem et ducissam Burgundiæ : sed cum Angli Normanniam et alias ditiones, supremo solutas regis Francorum imperio, sibi permitti reposcerent, disturbatum [2] fuisse. Sed ad præsules Basileæ agentes revertamur.

15. *Colloquium de Purgatorio editum inter Græcos et Latinos.* — Eos sane si divinus amor leviter tetigisset, instar parentis Evangelici venienti filio prodigo, Græcorum scilicet populo, obviam in amplexus ivissent. Sed privatis cupiditatibus irretiti ex adventu Græcorum discessionem moliebantur. Pluribus itaque mensibus non sine Ecclesiæ damno Ferrariensis Concilii publicæ sessiones intermissæ, dum Græci Basileenses frustra expectabant. Acta vero res est [1] privatis colloquiis, et arduæ controversiæ excussæ. Habita est prima collatio quarta Junii die, in qua Latini testimonio S. Pauli Apostoli [2] constanter affirmarunt dari locum, in quo Christi fidelium animæ segregatæ a corporibus leves maculas, quas contraxerant ignibus expiarent ; cumque Græci verba Apostoli de igne æterno interpretati in hunc detorquerent sensum : « Ipse damnatus per ignem salvabitur ; sive igne semper salvus erit, et non consumetur » ; id nulla ratione dici posse demonstrarunt, cum Paulus utatur verbo, salvabitur ; quod sacrarum Scripturarum testimonio numquam nisi in meliori sensu accipi consuevit.

16. *Pro expensis in Græcorum negotio necessariis spiritualia privilegia collata et decimæ jussæ.* — De ejusmodi quæstionibus inter Græcos et Latinos habitis meminit Eugenius in Encyclicis litteris ad cunctos Christi cultores datis, quibus indulgentiarum præmia tribuit [3] stipem collaturis in sumptus, quos in perficienda Orientalium conjunctione fieri oportebat.

« Universis et singulis, ad quos præsentes litteræ nostræ pervenerint, salutem, etc.

« Ad salutem animarum Christi fidelium, quarum nobis, tanquam unico Christi vicario et totius Dominici gregis pastori in terris principaliter cura commissa esse dignoscitur, diligenti sollicitudine, prout onus ipsius pastoralis requirit officii, intendentes, ea libenter quærere et exequi peroptamus, per quæ et fidei Catholicæ exaltatio desiderata proveniat, et ipsi Christi fideles ex piis eorum suffragiis spirituales fructus uberius consequentur. Sane (ut multa omittamus, quæ superiori tempore pro unione Orientalis Ecclesiæ Græcorum, multo labore et studio operati sumus) ante annum per oratores charissimi in Christo filii Joannis Palæologi Græcorum imperatoris, et venerabilis fratris Joseph Constantinopolitani patriarchæ, ac alios multos timoratos zelo fidei Catholicæ accensos et magnæ auctoritatis viros, ad prosecutionem præfatæ unionis, quæ eo in tempore ab aliis deserta videbatur, instantius requisiti, ad id etiam, urgente nos conscientia, ne tam sanctum opus, in magnam confusionem fidei Catholicæ, ac perpetuam infamiam Occidentalis Ecclesiæ deferri pateremur, totum ejus sancti operis onus suscepimus in Dei miseratione et fidelium suf-

[1] Monstr. vol. 2. p. 118. — [2] Pag. 169.

[1] Andr. Sanctæ Cr. collat. I. — [2] I Chor. III. — [3] Lib. XII. p. 31.

fragiis confidentes, in qua re tantam tamque sollicitam operam adhibuimus, ut præfati imperator et patriarcha una cum metropolitis, episcopis, abbatibus, prælatis, nobilibus, et aliis clericis et laicis in multitudine copiosa, ad nos venerint, cum quibus, præstante Domino, Œcumenicum Concilium Ferrariense fundavimus, illud cum eis per disputationes et opportunos tractatus usque in diem præsentem sollicite prosequentes. Verum cum ob dictorum apparatum ad iter arripiendum, et navigationem, ac custodiam Constantinopolitanæ civitatis, prout conventum fuerat, graves expensas subierimus; et multo majores, quam suppeterent facultates, ac de cætero usque ad reditum eorum in patriam juxta eis promissa, nos subire oporteat, nihilominus, necessitate compellente, cogimur devotorum Christi fidelium suffragia et charitativa implorare subsidia.

« Ut igitur ipsi Christi fideles, ad opportuna tam sancti operis auxilia facilius et ferventius animentur, quo spiritualibus muneribus se senserint in benedictionibus præveniri, nos attendentes, quod beato Petro Apostolorum principi, et æterni regni clavigero, ac pastori Ecclesiæ, et successoribus suis infinitum illum thesaurum, qui in Christi sanguine fidelibus datur, plena sit dispensandi attributa potestas, de omnipotentis Dei et Christi misericordia, cujus vices, licet immeriti, in terris gerimus, ac beatorum Apostolorum Petri et Pauli auctoritate confisi, omnibus et singulis Christi fidelibus, qui pro supportandis oneribus, ad tam sanctum onus nobis incumbentibus, ad certam summam, ut accepimus, hactenus contribuerunt, aut juxta eorum facultates contribuent in futurum, eligendi in confessorem sacerdotem idoneum sæcularem vel regularem, qui in omnibus casibus, etiam de quibus Apostolica Sedes esset merito consulenda, semel in vita quamprimum opportunitas aderit, absolvere valeat, injuncta eis pœnitentia salutari : deinde etiam similem eligendi confessorem, qui in mortis articulo omnium peccatorum, de quibus vere corde contriti et ore confessi fuerint, ipsis in sinceritate fidei, unitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac obedientia et devotione nostra et successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium persistentibus, plenariam remissionem et indulgentiam concedere possit, tenore præsentium plenam et liberam concedimus facultatem, quibus etiam confessoribus, sicut præmittitur, eligendis ab excommunicationis, suspensionis et interdicti sententiis ab homine vel a jure generaliter, vel specialiter et nominatim latis, in foro pœnitentiali, tantum debita satisfactione juxta formam juris injuncta, absolutionis benedictionem omnibus et singulis de quibus supra, impendenda in forma Ecclesiæ consueta, necnon super votis peregrinationis, vel abstinentiæ, vel similibus, etiamsi de ultramarinis partibus, aut S. Jacobi in Compostella, vel Apostolorum Petri et Pauli liminibus visitandis emissa fuerint, et non adimpleta, dispensandi, et in alia pietatis opera commutandi, insuper etiam quoscumque usurarios, aut alias turpes quæstores, super usuris et bonis, dumtaxat de quibus incertum est, quibus personis fieri debeat restitutio, ac etiam illos, qui arma vel alia prohibita infidelibus vel hæreticis detulerint, absolvendi, facultatem similiter impertimur, ita tamen, quod votis obligati expensas itineris et oblationes, quas facturi erant, usurarii vero et ex turpi, vel alias indebito lucro, ad restitutionem obligati, ubi personæ, quibus erat restitutio facienda nesciuntur, et delatores prohibitorum, ut supra præmittitur, lucra quæ ex talibus conquisierunt, ad subsidium hujus sancti operis exponant, et alias prædicti omnes satisfaciant, ut tenentur. Et ne (quod absit) personæ hujusmodi reddantur pocliviores ad illicita imposterum committenda, volumus quod, si ex confidentia remissionis hujusmodi aliquid forte committerent, quoad illa dicta remissio nullatenus suffragetur.

« Quam quidem facultatem circa voventes, usurarios, indebiti lucri quæstores, et prohibitorum delatores, ut præmittitur, ad eas etiam personas, quæ pro subsidio hujusmodi hactenus juxta modos præmissos satisfecerint, dum tamen sic soluta in dictum subsidium realiter assignentur, extendi volumus per præsentes, mandantes et injungentes omnibus et singulis Ecclesiarum prælatis, capitulis, conventibus et aliis quibusvis Ecclesiasticis personis, quatenus indulgentias et concessiones hujusmodi, in locis eis subjectis, per idoneos prædicatores populis suis solemniter publicari et exponi faciant. Quibus quidem prædicatoribus, et omnibus, qui eos devote audierint et in tam pio opere assistentiam et favorem præbuerint, auctoritate prædicta duos annos et totidem quadragenas de injunctis sibi pœnitentiis, in forma Ecclesiæ relaxamus. Pecunias autem et alia, quæ pia fidelium largitione, aut aliis quibuscumque erogationibus in subsidium hujus sancti operis obvenerint, ordinarii loci, et illorum, quos cum litteris concessionum hujusmodi per nos vel habentes ad hoc a nobis speciale mandatum, destinari contigerit, dictorumque bonorum virorum loci judicio reponi et conservari, et iis, quos ad ipsas pecunias recipiendum deputaverimus, consignari volumus, ordinationibus alias forsan quavis auctoritate in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, etc. Datum Ferrariæ VIII kalendas Octobris anno VIII ». Data [1] est provincia Joanni archiepiscopo Tarentino et Antonio episcopo Urbi-

[1] Lib. XV. p. 204.

nati, ut piorum hominum eleemosynas cogerent, cum vero eæ non sufficerent, jamque Eugenius octoginta millia nummum absumpsisset in re Orientali, et quinque millia singulis mensibus tum pro alendis Græcis, tum subsidiariis triremibus Constantinopoli habendis expendenda essent, sacerdotiorum decumas jam ante imperatas exigi jussit, eamque ob causam in Castellam misit [1] Baptistam Apostolicæ cameræ clericum :

« Baptistæ legum doctori, clerico cameræ Apost. capellano nostro.

« Dudum Basileense Concilium pro unione Græcorum cum Ecclesia Latina renovanda charissimo filio Joanni Palæologo Romæorum imperatori, ac venerabili fratri Joseph patriarchæ Constantinopolitano expensas pro ipsis cum septingentis personis in veniendo ad locum Œcumenici Concilii, et ibidem stando, indeque redeundo ad civitatem Constantinopolitanam, proque duobus galeis et trecentis ballistariis in dicta civitate, quandiu dictus imperator causa Concilii inde abesset, ad ipsius urbis custodiam mansuris synodali decreto spopondit, et cum ad tam ingens opus perficiendum immensa pecuniarum quantitas necessaria videretur, ii qui in ipso tunc residebant Concilio, considerantes simul summæ magnitudinem et rei necessitatem, opportunum esse judicarunt, ut pro tanto Dei honore, et totius Ecclesiæ profectu, ipsa Ecclesia de bonis sibi a Deo collatis subvenire deberet. Mature igitur inter se deliberantes, universalem omnium fructuum Ecclesiasticorum decimam indixerunt atque imposuerunt. Ne autem frustra clerum gravari contingeret, ibidem decretum extitit, ut usquequo ipsi imperator et patriarcha cum aliis Græcis ad ultimum applicuissent portum, ipsa decima nullatenus exigeretur. Verum cum in ipso olim Basileensi Concilio de loci electione tractaretur, ubi Œcumenica celebranda esset Synodus, tandem Florentia aut Utinum seu locus alius, qui prius necessaria pro hac re præparasset, electus extitit. Nos autem, qui, etiam dum in minoribus constituti essemus, summopere hanc sanctam Græcorum unionem desideravimus et perquisivimus, habito cum fratribus nostris S. R. E. cardinalibus pluribusque aliis in magno numero, qui in curia Romana residebant, prælatis maturo consilio, judicavimus civitatem Ferrariensem ad hujusmodi Œcumenici Concilii celebrationem esse opportunam atque accommodam, et pro ea quæque necessaria præparare decrevimus.

« Ad honorem igitur omnipotentis Dei et sanctæ matris Ecclesiæ, profectum quoque et amplitudinem fidei orthodoxæ nostris impensis galeas et ballistarios aliaque omnia in ipso synodali decreto promissa Constantinopolim transmisimus, et tandem, Deo propitio, ipsos imperatorem et patriarcham cum multis metropolitis, aliisque Ecclesiasticis et sæcularibus viris nobilibus in magna multitudine ad ultimum portum civitatem Venetiarum, et deinde huc Ferrariam adduci fecimus. In qua quidem civitate Ferrariensi die IX Aprilis, consentientibus ipsi Græcis, esse Œcumenicum Concilium legitime congregatum, in sessione publica solemniter declaravimus. Cum autem usque ad hunc diem pro hoc sanctissimo opere summam circiter octoginta millium ducatorum exposuerimus, omnique mense usque ad consummationem tam pro expensis eorum, qui sunt in Concilio, quam pro dictis duabus galeis et trecentis ballistariis civitatem Constantinopolitanam custodientibus, quinque millia ducatorum exponere necessarium sit, ne Ecclesiam, quæ ullo modo aliunde supplere non potest, in præmissis deficere, tantumque bonum negligi defectu pecuniarum contingat; præfatam decimam per ipsum quondam Basileense Concilium impositam conditione prædicta per Dei gratiam purificata, hoc sacro approbante Concilio, exigendam jam fore declaravimus, etc. ». Baptistæ colligendæ illius in Castellæ et Legionis regno onus injungit, eamque etiam a cardinalibus et religiosis Ordinibus equestribus, sive aliis, qui gaudebant immunitate, exigi jubet. « Dat. Ferrariæ ».

17. *Bessarionis oratio hortativa pro Ecclesiarum conjunctione quam excipit archiepiscopus Colossensis.* — Eodem die, quo sacræ promulgatæ indulgentiæ fuerunt, nimirum VIII kal. Octobris, habita est secunda collatio non in principe Ecclesia S. Georgii, sed in Pontificio sacello, cum Eugenius podagra laboraret. Ubi quoque magna concertatio extitit inter theologos de additamento vocis, FILIOQUE. Omnium primus Bessarion archiepiscopus Nicænus eleganti oratione Pontificem, imperatorem ac patriarcham ad conjunctionem instaurandam incitavit, divinamque opem hisce verbis imploravit [1] : « O Christe rex, unum te super nos et eumdem regem et volumus et optamus, cujus pretioso sanguine redempti sumus, qui pro nobis venditus sub peccato pro nostra redemptione teipsum tradidisti. Fac igitur, ut nos ambo unum tibi simus ovile, nec patiare tuos esse divisos, nec permittas illos ad invicem decertare : quinimo noli alteros relinquere, alteris vero opitulari, pro utrisque namque te ipsum tradidisti : pretiosi sanguinis tui effusio ambobus lavacrum effecta est. Commune igitur et nunc tuum auxilium dona nobis, ac utrisque te ipsum adhibe : ad te denique nos ipsos utrosque alliciens, unum et eumdem finem te ipsum statuens, ut alterno connexu et mutua affectione jungamur, nec permittas incisos nos esse et ab invicem dissi-

[1] Lib. XV. p. 211.

[1] Ext. ejus Orat. apud Andr. e Sancta Cruce. coll. 2.

dentes, ut proinde necessario alteri a fine proposito decidant. Spiritus sancte, qui es gratiarum fons, spiritus sapientiæ, spiritus intellectus, spiritus timoris Dei, pro quo et cum quo hoc propositum certamen Ecclesiis est, expellas a nobis omnem cogitationem superbam; timorem autem Dei nostri omnino inseras animabus, intellectum et sapientiam nobis largire, et una nobiscum certamen istud peragens, quod pro te agitur, declares omnibus veritatem, cum non solum spiritus veritatis sis et voceris, verum etiam, quod omnem veritatem nos doceamur, opus tuum sit juxta vocem illam [1] veritatis veram et irrecusabilem. O Deus Trinitas, quæ omnia produxisti rationibus ineffabilibus, et quæ cuncta contines et provides et regis, tuum opus est homo, post forsan omnia alia, super omnia tamen visibilia constitutus ». Et intra : « Hoc quidem in præsentiarum largire nobis et tribuas, ut ipsa veritas nobiscum sit, et illam comparentem nos amplectamur, data nobis venia, si quod in eadem inviti erremus, et præsertim in rationibus, quæ de te sunt; cum non modo tu ipse investigabilis et inscrutabilis sis, verum etiam multæ de tuis creaturis, quamvis tenues sint tuæ divinæ imaginis resonantiæ et quasi umbræ atque simulacra. Annuas igitur deprecantibus nobis, et viam illam te duce sequentibus, quæ ad te solum verum Deum perducit. Quemadmodum denique tu, cum trinus sis in personis, unam tamen et eamdem salvas substantiam et naturam, nihil huic identitati personarum obstante numero, sit etiam nos, licet simus plures et diversarum nationum, insuper vero inimico seminatore, heu mihi ! diversæ opinionis et fidei; unum tamen et idem in fide futuros ostendas etc. » Ita precantem archiepiscopus Colossensis non præmeditatus excepit, conversusque ad Eugenium peroravit :

« Pater sanctissime, illud silere minime possum, nam cum in cæteris officiis, quæ ad Pontificem optimum maximum attinent, gloriosissimum nomen assecutus sis, in hoc piissimo opere te etiam superasti. Nemo superiorum Pontificum est, qui in hoc tam sacro negotio habeat tecum conferri; illi enim vel singulis provinciis prima rudimenta religionis dederant, vel litteris multos populos nationesque docebant, tu lectissimos quosque Orientalium nationum Græcos, Ruthenos, Iberos, Valachos, et alios qui Pontum et Asiam incolunt, tua eximia sapientia, religione, cura, sumptibus triremibusque tuis ad tuam præsentiam conduxisti. Egisti hoc tua præstantissima sapientia, ut Œcumenicam Synodum in Italia convocares, ad quam hic serenissimus imperator et ille reverendissimus pater patriarcha Constantinopolitanus libentissime accesserunt; hi enim, cum de clarissima fama tuæ sanctitatis atque divinis tuis operibus ad tuam venerationem, pridem fuissent inflammati, voluerunt quem prius summa observatione coluerant, coram quoque videre, quod quanto desiderio fecerint, ex his manifeste intelligi potest, ut hic gloriosissimus princeps, dimisso imperio inter falces, ut sic dixerim, infidelium, spretisque voluptatibus regiis cæterisque deliciis, quibus summi principes oblectari solent, hanc longam peregrinationem cum vitæ et fortunæ suæ periculo ingressus est. Illum etiam venerandissimum præsulem nec grandis ætas, nec corpus ægritudine longa defessum detrahere potuerunt, quominus per tot discrimina rerum ad tuam præsentiam festinasset. Hi etiam utriusque ordinis clarissimi Patres omnibus suis etiam percharissimis longe post habitis, ad te solum et unum venerandum accesserunt : dubitare enim non poterant, quominus tantus fervor, tanta cura, tantum denique studium pro hac sanctissima unione conficienda, tanta denique impensarum largitio ad optatum utriusque gentis desiderium non deducerent. Habet hæc nostra ætas inauditum quoddam admirabileque negotium, ut qui tot annorum curriculis nomen Latinum atque religionem abhorrebant, jam ad conciliationem unionemque festinent, nec hujus admirabilis operis post Deum alium auctorem, quam tuam sanctitatem esse intelligunt, te magnificentissimum benefactorem, te pastorem piissimum, te vere successorem Petri existimant, in te omnia ornamenta virtutum, quæ ad Pontificem maximum attinent, uno ore fatentur. Perge igitur, pater sanctissime, ut cœpisti, et rem tam sacram in finem usque perducito : hoc enim modo ovile Christi, quod tot jam currentibus annis dispersum fuerat, reficies, et oves Domini errantes ad pastorem reduces, cumque ultimus ille venerit dies, tot gentium ac nationum meritis ampliatus, illi tot humanos spiritus salvos offeres, cujus in terris officio functus tam admirabile opus facere studuisti ». Habita deinde aliqua disputationum theologicarum præludia, et in collatione [1] tertia, III id. Octobris celebrata, relatum est ad delectos præsules, quis modus in concertando de rebus sacris observandus foret.

18. *Certatum de additione* FILIOQUE *contra Marcum Ephesinum.* — XVII kalendas Novembris disceptatum [2] est, an licuerit addere fidei symbolo vocem, FILIOQUE, ac XIII et VII kal. et kalendis ipsis Novembris, ac pridie non. et VI id. concertatio repetita, atque inter cætera libratum hoc argumentum, vetuisse Ephesinam Synodum quidquam addi symbolo Nicæno vel detrahi, non grammatice, sed adversus verum symboli sensum, atque ideo, cum vox, FILIOQUE,

[1] Jo. XVI.

[1] Andr. e Sancta Cruce. collat. III. p. 93. — [2] Collat. IV. p. 95.

veræ fidei orthodoxæ consentiat, eam addi licuisse demonstravit Foroliviensis [1] episcopus gravissimis hisce sententiis : « Convenientibus episcopis in Epheso [2], et vocato Nestorio contumace, dixerunt quod secundum morem legatur fides Patrum Nicææ, quatenus huic expositioni collatis de fide sermonibus consonantes quidem confirmentur, discrepantes ejiciantur. Unde patet, quod intentio Synodi est, quod illa fides probetur, quæ vera, et quæ discrepat rejiciatur, et per hoc patet, quid significent illa verba : *Nulli liceat aliam fidem proferre ab ea, quæ necessario diffinita est,* id est, discrepantem et contrariam ». Probavit responsi veritatem idem episcopus ex gestorum in Concilio Ephesino narratione, ut nimirum Nicænæ Synodi symbolum lectum sit, ac dein recitatæ Cyrilli Nestoriique litteræ, ac de Cyrillo, qui Christum Deum et hominem non in duabus, sed una persona natum ex Maria virgine, eamque Dei genitricem probabat, dixisse nil illum novasse; de Nestorio vero pronuntiasse, ipsum Nicænam fidem corrupisse, tum subdit : « Ex hoc aperte patet, quæ sit intentio Synodi. quæ postea fert sententiam prohibitivam, quod nulli liceat proferre aliam fidem, quam in Nicæa, videlicet quod nulli liceat proferre fidem contrariam et dissonantem, seu alienam, vel extraneam a veritate et a vera fide. Unde hoc verbum, *aliam,* secundum intentionem Synodi significat contrarietatem et dissonantiam, non aliam expositionem ejusdem fidei, consonantem veritati et rectæ fidei; quia Cyrillus latius et apertius declaravit et exposuit fidem Nicænam : et quia veritati et fidei consonantia dixit, judicatus est eadem sapere cum fide et symbolo Nicæno ». Et infra :

« Notandum est, quod ante Concilium Ephesinum erat prohibitum et pœnale addere et detrahere fidei Apostolicæ etiam in symbolo Apostolorum, ut clare exponit Cœlestinus, (nimirum papa in litteris ad Nestorium) : sed hac prohibitione non obstante, symbolo Apostolorum aliqua addita sunt et detracta per symbolum Nicænum et Constantinopolitanum ut illud : DESCENDIT AD INFEROS, et tamen hoc non reprehenditur : et tamen Cælestinus reprehendit Nestorium, quem dicit aliquid de symbolo Apostolico detraxisse, videlicet θεοτόκος, id est, Dei genitrix; quod tamen non explicite, sed implicite continetur in symbolo Apostolico. Hujus autem ratio est, quia Nicæna et Constantinopolitana, et aliæ Synodi nil fidei Apostolicæ addiderunt vel detraxerunt contra sanum intellectum et contra veritatem, sed Nestorius. Sic ex hoc apparet, quod addere vel detrahere quis prohibetur, quando contra verum intellectum, vel contra fidem rectam aliquid addit vel detrahit. Et ex hoc solvitur omnis difficultas, quam vos, Patres Orientales, contra Latinos dicitis, qui addiderunt, FILIOQUE : non enim addiderunt contra veritatem, aut contra rectam fidem, maxime cum publice dixeritis, quod Symbolum Constantinopolitanum et Nicænum idem sunt, et lecto uno intelligitur et aliud : quia licet in verbis differant, non differunt in sensu et veritate, et sic dicimus, quod symbolum Romanum est unum cum Constantinopolitano Nicæno symbolo, et lectis illis intelligitur et hoc lectum, et licet addere verbum verum et non licet addere verbum, quod discrepat a vero sensu et a recta fide, et cum dicitis, quod fuit prohibitum addere, respondetur cum vos fateamini esse unum et idem id quod convenit in sensus, quamvis differat in verbis, sequitur, quod proprie non est additio, sed unum et idem seu identitatis expressio ».

Habitæ sunt plures aliæ consecutis diebus theologicæ quæstiones, cumque Marcus achiepiscopus Ephesinus objecisset additamentum vocis, FILIOQUE, schisma peperisse, ita Julianus cardinalis Cæsarinus illum confutavit : « Ad id quod dixistis, quod additio fuit causa multorum malorum, dicatis quod additio non fuit causa schismatis, quia ante istud schisma Ecclesia Romana cantabat symbolum cum hoc verbo, FILIOQUE. Hoc habemus per Epistolas Hormisdæ papæ, quas scribit imperatori Constantinopolitano, videlicet Justino patri (nimirum adoptivo) Justiniani imperatoris, qui fuit tempore quinti Concilii. Concilia Toletana sunt magnæ auctoritatis celebrata cum præsidente Leonis, et in multis de illis Conciliis ponitur illud verbum, FILIOQUE ». Et infra : « Ideo dico, quod erat illud verbum apud Ecclesiam Romanam, FILIOQUE, et non fuit schisma. Item Tharasius addens, per FILIUM, in Concilio septimo non generavit schisma. Deinde doctrina Augustini et Ambrosii erat nota ante tempus tertii Concilii. Item doctrina multorum doctorum Græcorum erat nota Orientalibus, et tamen nullus fuit scandalizatus contra eos; unde non dicatur quod hoc verbum, FILIOQUE, fuerit causa schismatis, nec propter hoc secuta est divisio ».

19. His consentanea responsa fuisse eidem Marco Ephesino ab Andrea episcopo Rhodiensi, memorat Gennadius [1] : « Respondebant autem, inquit, tibi Latini per archiepiscopum Rhodiensem, ostendentes falsa esse quæcumque dicebas, quod neque Ecclesia Romana, neque additio divisionis et contentionis causa erat. Siquidem non solum ante schisma Ecclesiarum in symbolo posita fuit additio, sed etiam ante Œcumenicas Synodos, septimam videlicet Synodum et quartam, ut testatur confessor Maximus in Epistola ad Marinum presbyterum Cypri ». Idem argu-

[1] Collat. IX. p. 113. — [2] Concil. Ephes. act. VI.

[1] Gennad. scholarius patriarchæ Constant. Respons. adversus Marcum Ephes. sive Joseph Methon. episc.

mentum prosequitur Josephus episcopus Methonensis [1]. At cardinalis Bessario [2] in libro de Synodi Florentinæ successu, Græcorum objectionem de additione jam olim ab Eutychete hæresiarcha factam, confutatamque in quarto Concilio ita demonstrat : « Amplius in Actis quarti Concilii, in prima sessione, primo quidem legit, Eutyches Nicænum symbolum, deinde idem hæreticus infert, quod de hac fide, Nicæna videlicet, decrevit Ephesina Synodus eum, qui præter hanc quidquam addat, cogitet, aut doceat, reum esse pœnarum, quæ ibidem continentur. At Eusebius episcopus Dorilensis, qui se zelo fidei accusatorem hujus hæretici constituerat, cum hæc audisset, exclamavit dicens : Non est tale decretum. Non est canon, qui hoc jubeat. Mentitus est. Patres vero Concilii sexcenti et triginta numero his auditis, Eutychen condemnarunt, nolentem sapere atque credere aliqua alia, quæ in Nicæno symbolo non contineantur explicite, alia vero, dico numero, non ut contradictoria vel contraria, quo fit ut illas additiones putaverint inhibendas esse, quæ contrariæ et oppositæ veritati sunt, non illas, quæ sunt consentaneæ, quod enim Christus ex duabus et in duabus naturis absque confusione permanserit post carnis assumptionem, quod Eutyches negabat, quanquam aliud esset a Nicæno symbolo, aliud vero non sententia, sed verbis tamen cogebant Eutychen, ut hoc crederet. Igitur manifeste apparet non simpliciter aliud, sed contrarium inhibuisse sanctos doctores. Animadverte namque, quod ipsamet verba tertii Concilii, quæ nos proferimus, nulli videlicet licere aliam fidem proferre, hæc eadem Eutyches pro se producebat ». Afferuntur a Bessarione plura aliorum Conciliorum exempla. Recentiores hæresiarchas eodem Eutychetis usos sophismate, ut erroribus suis imperitos implicarent, contendisseque non posse addi symbolo vel illius articulos fusius explicari editis a Concilio novis decretis fidei, inferius visuri sumus.

Ursere Græci in collatione [3] decima quarta additamentum vocis, Filioque, a Romana Ecclesia non factum debita maturitate consilii Græcis non vocatis ; responditque Julianus cardinalis Cæsarinus : « Imo maxima, cum veritatem, ac divina oracula, tum sanctos Patres Latinos et Græcos secuta sit »; symbolum porro in Nicæno Concilio factum, et id, quod ab Apostolis conditum ab Ecclesia et Ecclesiæ auctoritate efformatum esse : illam vero Ecclesiam, quæ tunc extitit, nunc consistere, et ad mundi interitum perstituram : ipsamque suis dictis posse addere, atque id additamentum carere vitio, quippe quod non ab exteris, sed ab ipsamet fiat, quod autem de Ecclesia affirmatur, idem de Romano Pontifice universalis Ecclesiæ potestate prædito affirmandum, flagitante maxime necessitate.

20. *Sequitur disceptatio de verbo* Filioque, *et de Purgatorio.* — Dissoluta ea difficultate, posse nimirum urgente necessitate, scilicet ad depellendam nascentem hæresim, addi aliquas voces in symbolo, quæ sensum illius explicent nitidius, Latini Græcos provocarunt ad inquirendum, num vera esset sententia comprehensa hac voce addita, Filioque. At Marcum Ephesinum vehementer ab inquirenda veritate abhorruisse, ostendit auctor, qui circulares ejus Epistolas confutavit [1] : « Correctionem, inquit, hoc pacto futuram dicebas, ut scilicet expungatur a symbolo additio illa, et reponatur in aliqua hujus rei propria definitione : quapropter ridiculum quid te istiusmodi dicente generi tuo facinus adscriptum fuit; si enim blasphema est vox illa, ex Filio, cur igitur quæris, ut in propria aliqua ponatur definitione, sicut etiam Julianus sapientissimus ille cardinalis tibi dixit : cum enim tu dixisses, quod non possumus vocem istam recipere in symbolo fidei, ut blasphemam, sed ponamus ipsam in propria definitione, quemadmodum antiqui sancti Patres vocem semper Virginis Dei genitricis in oratione illa posuerunt quæ, Unigenitus Filius, incipit. Cardinalis vero respondit : Examinetur antea, reverende pater, vox ipsa an vera sit, vel falsa et blasphema : si enim blasphema deprehenditur, nec in symbolo remanebit, nec alibi ponetur; quæ enim sunt blasphema, nullibi sunt dicenda, si autem pia et vera demonstrabitur, quid interest, an maneat in symbolo vel alibi, quin potius in symbolo oportet confiteri veritatem. Hæc tu cum audisses, tremor te occupavit et tuos socios, et ad dogmatis inquisitionem transire cœpistis fugere, cupientes inde exire ». Et infra : « Qui vero suæ salutis curam gerebant, et periculum hæresis metuentes, adversus eos, qui se ab Ecclesia segregant, noluerunt ullo pacto hoc morbo laborare, sed potius examinari dogma, et veritatem explicari, ac illam amplecti alacriter permiserunt, quapropter justitiæ ratione alios adducentes, ut ad inquisitionem alterius problematis transirent, acceperunt, et ita Ferraria Florentiam transire non sunt refragati ».

Meditatos etiam discessionem Marci Ephesini socios, cum de victoria desperassent, diserte enarrat hisce verbis cardinalis Bessario [2] : « Absque ulla ratione vociferabatur : Redeamus, redeamus. Dicebant autem etiam inter se, quod ad eorum aures pervenisset; Latinos posse in medium afferre plurimas multorum sanctorum Occidentalium auctoritates, quibus palam probatur Spiritum sanctum ex Patre Filioque pro-

[1] Joseph. Methon. episc. advers. Mar. Ephes. p. 13. — [2] Bessa. card. de successu Synodi Florent. c. 3. — [3] Collat. XIV. die XIII Decemb. p. 185.

[1] Joseph. episc. Mathon. — [2] Card. Bess. in lib. de successu Synod. Florent. c. 5.

cedere. Quid igitur ad hæc respondebimus? Discedamus, redeamus, abeamus. Audisne Patrum et doctorum sententiam? Quoniam, inquiunt, multas auctoritates sanctorum Latini afferre habent ad quas nos respondere non habemus, discedamus ab eis. Vix tamen sentientes absurditatem sententiæ suæ, et a serenissimo imperatore persuasi cesserunt, et manere decreverunt ».

Tum exquirentibus Græcis [1], quibus argumentis Latini dogma de igne purgatorio constabilirent, responsum est ab his qui a Concilio excutiendis controversiis præfecti fuerant : « Nos deputati juxta doctrinam B. Petri parati reddere rationem omni petenti de ea, quæ in nobis est, fide, vestræ postulationi, quæ principaliter de Purgatorio esse videtur, hac satisfactionis responsione pro nunc satisfaciendum duximus. Si autem de reliquis per nos modo dictis rationem poposceritis, illis etiam, Spiritu sancto nos instruente, cum charitate fraterna satisfacere curabimus. Declaratur primo ex Veteri Testamento in libro Machabæorum [2], ubi dicitur : *Sancta et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.* Sed pro defunctis, qui sunt in paradiso non opus est orare, quia nullo indigent, nec pro illis, qui sunt in inferno, quia a peccatis solvi aut purgari non possunt. Sunt igitur aliqui, qui post hanc vitam mundanam a peccatis solvi aut purgari possunt.

« Declaratur per id, quod in novo Testamento Salvator inquit : Marci III : *Si quis blasphemaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei nec in hoc sæculo, neque in futuro,* et per Apostolum Paulum in I Epist. ad Corinthios cap. III, ubi tractat de ædificante *supra fundamentum*, quod est Christus, *aurum et argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, stipulam*, et tunc subdit : *Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus quale fuerit, ignis probabit ; si cujus opus manserit, quod superædificavit mercedem accipiet, si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Hæc verba de igne purgante in futuro sæculo intelligi, se ipsa declarant, nam verbum illud : *Salvus erit, sic tamen quasi per ignem*, de damnatis intelligi non potest, quia salvi non erunt. Sed in æternum peribunt, neque de illis intelligitur, qui sine peccato decedunt, quia de his proxime dixerat, *si cujus opus manserit*, qui autem sine peccato moriuntur nihil est propter quod eos igne purgari oporteat. Restat ut de aliis purgandis in alia vita, qui tamen salvabuntur, intelligatur.

« Declaratur etiam consuetudine universalis Ecclesiæ tam Latinæ quam Græcæ, quæ pro defunctis orat et orare semper consuevit, cujus oratio profecto inutilis est, si purgatorium post mortem non ponatur, frustra enim oraret pro his, qui jam sunt in gloria cœlesti, vel in inferno. Auctoritate S. R. E. doctæ et instructæ a beatis Apostolis Petro et Paulo et ab aliis sanctis Pontificibus, qui innumeris fulserunt miraculis, quosque tam Græci quam Latini ut sanctos venerantur, ipsa sic semper tenuit, sic semper prædicavit, etiam tempore unionis et continue ante præsens exortum dissidium.

« Declaratur hujus fidei nostræ veritas auctoritate sanctorum Patrum Græcorum et Latinorum et præsertim illorum, quos tam Latini quam Græci in universali Concilio [1] receperunt, cujus verba hæc sunt : Sequimur per omnia sanctos Patres et doctores Ecclesiæ Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Joannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem, Proculum, et suscipimus omnia, quæ de recta fide et condemnatione hæreticorum exposuerunt ». Subjiciuntur plures auctoritates sanctorum Patrum Latinorum Augustini [2], Ambrosii [3], Gregorii [4], qui pluribus exemplis libro IV Dialog. id confirmat, adduntur que dicta veterum Græcorum Patrum Basilii magni, in orationibus, quæ in vigilia Pentecostes, tum in exequiis mortuorum repetuntur, Gregorii Nysseni in Dialogo de Consolatione et Statu animarum post mortem, et in Libro de his qui dormiunt, Dionysii Areopagitæ in cap. VII Eccles. hierarchiæ, Epiphanii [5] Arium, qui defunctis prodesse viventium preces negaverat, refellentis, Damasceni quem refert D. Thomas in IV, sent. dist. 45, 92, art. I.

Denique hoc ratione theologica comprobatum est : « Septimo declaratur præfata veritas ratione divinæ justitiæ, quæ nihil inordinate factum impunitum relinquit, et quæ *juxta mensuram delicti*, ut inquit Scriptura [6], *constituit plagarum modum*, cum ergo pro quolibet peccato homo certam mereatur pœnam, si hanc in isto sæculo non solvit, exigit divinæ justitiæ ordo, ut in futuro satisfaciat, alioquin impunitus remaneret. Sed si quis contritus decedat, hujusmodi pœna non satisfaciet in inferno juxta illud [7] : *Peccator in quacumque hora ingemuerit, vita vivet, et non morietur*, quod de vita æternali intelligere oportet : in cœlo autem pœnam peccatorum non solvet, quia repugnat munditiæ cælesti, domus enim est gaudii, non luctus. Restat igitur, ut præter paradisum et infernum aliquis alius assignetur locus, in quo hujusmodi exerceatur purgatio, qua facta, cum desinit esse pollutus et inquinatus, mundusque efficiatur, ad

[1] Andr. e Sancta Chr. in pactis Conc. Florent. p. 2. collat. XXII. — [2] Machab. XII.

[1] Conc. Later. sub Mart. PP. consult. V. Cont. Concilior. tom. II. p. 2. edi. Colon. et in 5. Syn. act. 3. eod. to. — [2] Aug. homil. de igne purg. et 21. l. de Civit. Dei c. 13 et c. 20, et lib. de Cura pro mortuis gerend. c. 2. et l. de Pœnit. et in Ser. de mortuis. — [3] Ambr. in I Corint. c. 3. — [4] Greg. l. IV. dial. — [5] Epiph. adv. l. III. hær. 57. alias 77. num. 7. Damasc. ser. de suff. mort. — [6] Deut. XXV. — [7] Ezech. XXXIII.

Deum videndum et fruendum confestim evolat ».

Cæterum quanta cum clementia et amoris significatione Græcos ad indagandam controversiarum de fide veritatem Eugenius excitarit, describit Gennadius [1] patriarcha Constantinopolitanus in Apologetico adversus litteras Marci Ephesini mendaciis referlas : « Ut Christiani, inquit, veritatem quærebant et magno studio indesinenter scrutabantur, id enim aperte apparet quando beatissimus papa nostris dicere ita consueverat : Miror equidem, quomodo omnia nihil penditis; et sessiones et conventus in crastinum rejicitis, et licet ego vos excitare frequenter non desinam ad veritatem indagandam, vos nihilominus negligenter vos habetis, et jam duos annos in Synodo sumus et nondum viginti quinque conventus sunt habiti. Venite igitur ad disputationem, ibi enim veritas comperietur, nec aliter fieri potest. Venite, inquam, et non tardate ; ægre ferebat enim beatus ille vir, quod nostri negligenter se habebant, et in conventu non aderant ». De singulari ejusdem Pontificis liberalitate in Græcos, quamvis exhaustus esset opibus, utque ad eos sustentandos mithram Pontificiam oppignerarit, subdit Gennadius : « Cum, inquit, Eugenius beatæ memoriæ Romæ sanctissimus papa non habebat amplius, nec inveniebat, quod vobis daret singulis pro expensis, et cum Florentinis significasset, ut sibi mutuo darent quadraginta millia nummum, misit illis pignus mithram suam, qui cum illam accepissent, quod petierat Pontifex fecerunt, quinimo alia quadraginta millia polliciti sunt dono dare, si ad suam civitatem Synodum transferret, ut eorum civitas una cum Synodi definitione honorem lucraretur ». Transferendæ vero Synodi gravissima causa instabat.

21. *Exorta pestis Ferrariæ, et ab Eugenio indicta expeditio in Turcas.* — Invaserat nimirum pestis Ferrariam, quo inopinato casu Eugenius adductus, de transferenda Florentiam Synodo consilium iniit. Turbati inde quidam Græci, sed imperatoris et patriarchæ auctoritate sedati. Transacta ea lege res est, ut Pontifex in menses octo nova subsidia Constantinopolim mitteret, commeatus ipsis suppeditaturus esset, Florentiam ac non alio pergerent, Synodus ultra quartum mensem non extraheretur, tum denique Græcis recedendi potestas foret. Ut vero anno proximo promulgata sit Concilii translatio, suo loco dicendum erit : nunc reliqua prosequamur.

Redimitus [2] est hoc anno Albertus dux Austriæ, Sigismundi imperatoris defuncti gener hæresque, kal. Januarii, in Alba Regali, Hungarici regni insignibus ritu solemni. Eodemque ineunte anno Pontifex, antequam Ferrariam se conferret, pio impulsus studio, ut Hungarica arma in Turcas fidei hostes averteret, Signensem episcopum internuntium creavit, ut, propositis indulgentiarum præmiis, Christi fideles ad sacræ militiæ nomen dandum accenderet.

« Joanni episcopo Signensi, Apostolicæ Sedis nuntio et oratori, etc.

« Cum te nuntium et oratorem nostrum ad regni Hungariæ et nonnullarum aliarum regionum partes pro pace et bono statu ipsarum partium et personarum in eisdem degentium in præsentiarum personaliter destinemus, ac dudum illustris memoriæ Sigismundus Romanorum imperator, dum ageret in humanis, sæpius nobis instanter supplicaverit, quod cum Teucros et alios infideles, Christiani nominis immanissimos hostes, utpote ipsi regno conterminos et confines, regnum ipsum sæpe hostiliter invadere personasque regni ipsius captivare, bona prædicta et clades varias regno ipsi et personis inferre contingat in periculum regni et personarum præfatorum, in scandalum fidei orthodoxæ, propterea vellemus sibi, qui in oppressione dictorum infidelium exercitum congregare intendebat, favoribus nostris assistere, ac tantis malis, periculis et incommodis, quantum cum Deo possemus, de opportuno remedio providere, fraternitati tuæ in dictis partibus, quoties, te in partibus illis commissionis hujusmodi officio fungente, regem, qui pro tempore fuerit, seu barones, nobiles et magnates dicti regni exercitum seu expeditionem pro exterminio et expugnatione infidelium prædictorum parare contigerit, prædicationis verbi, ac vivificæ crucis officium præsentium auctoritate committimus, tibi injungentes, quatenus officium hujusmodi juxta datam tibi a Deo prudentiam et virtutem per te vel alios, quos ad id idoneos putaveris eligendos solerter exerceas, fideles prudenter omnes et singulos, quos ad eam rem utiles et idoneos judicaveris, inducendo, ut suscipientes cum reverentia signum crucis ipsumque suis cordibus et humeris affigentes ad reprimendum præfatorum Teucrorum et infidelium impetus viriliter se accingant, etc. Dat. Bononiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXVII, id. Januarii, Pontificatus nostri anno VII ».

22. *Studia Eugenii pro sedando bello in Bohemia.* — Renuntiavit quoque eumdem episcopum Eugenius internuntium III kal. Aprilis, dum Ferrariæ versabatur, non modo in Hungaria, verum in Bohemia quoque et marchionatu Moraviæ, ut religioni amplificandæ, tum conciliandæ [1] inter principes paci operam daret; jam enim Albertum inter et regem Poloniæ de Bohemiæ regno controversiæ oboriri cœperant. Et quidem pridie non. Maii Albertus Bohemiæ rex Pragæ renuntiatus, ac III kal. Julias Bohemicum sceptrum accepit non uxorio tantum jure, verum

[1] Gennad. adver. lit. Marci Ephes. — [2] Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 55. et com. l. I. Cocl. hist. Huss. l. LIX. et Bonif. Ung. rer. dec. 3. l. IV. Dubr. hist. Bohem. l. VIII. et alii.

[1] Lib. XII. p. 29.

etiam vetere ex fœdere, quo reges Bohemiæ, prole deficiente, duces Austriæ ad regnum vocaverant. Invidere tamen Alberto Bohemicos apices nonnulli proceres, inter quos Ptasco ac Georgius Podiebratius, qui cum Thaboritis fratrem regis Poloniæ delegerunt, quo circa grave bellum inter Polonos Albertumque exarsit [1]. Magnum ea dissensio dolorem attulit Pontifici [2], qui Wladislaum regem Poloniæ monuit, ut copias e Bohemia revocaret, pariterque Albertum, ut ad pacem animum adjiceret est adhortatus [3].

« Alberto Romanorum, Hungariæ et Bohemiæ regi illustri, salutem.

« Pridem intellecto, quod charissimus filius noster Wladislaus Poloniæ rex gentem quamdam armorum in regnum Bohemiæ contra tuam serenitatem destinare intenderet, non mediocriter doluimus, tum propter innumera mala, quæ ex ea re illis regionibus et etiam aliis possunt verisimiliter accidere, tum propter tuam regiam celsitudinem, cujus statum augeri cupimus et semper esse quietum et pacificum et tranquillum. Et ut his malis celeriter obvietur, mittimus ad eumdem regem velocem nuntium cum litteris, quarum copia his intercluditur, ad quem, ut in ipsis continetur litteris, infra paucissimos dies solemnem mittemus ambaxiatam omni diligentia apud ipsum regem laboraturam, ut ab omni insultu et apparatu bellico contra ipsum tuum regnum Bohemiæ et alia tua dominia omnino desistat, cui ambassiatæ efficaciter injungemus, ut omnia agere procuret, per quæ pacifica ipsius tui regni possessione uti et gaudere, sicut dignum est valeas, quodque, si quid discordiæ ac controversiæ est inter tuam serenitatem et ipsum regem, sedare et inter utrumque charitatem et amicitiam renovare studeat, ad quæ tua quoque serenitas propter bonum publicum Christianorum, quorum maximam curam habere debes, studeat omni diligentia incumbere, ut ex vestra pace et reliquis fidelibus pariatur pax, et hostium nominis Christi vires valeant per vestram concordiam, prout cupimus, expugnari. Dat. Ferrariæ VI id. Julii anno VIII ». Gesta sunt plura in Bohemia, Moravia ac Polonia tumultuaria prælia, Thaboritarumque arx munitissima exercitu cincta ; cumque ii tantum fame domari possent, soluta obsidio est, attrita tamen admodum adversa factione, tum induciæ inter Albertum et Polonum pactæ fuere.

[1] Æn. Sylv. hist. Bohem. cs 55. Naucl. Lang. in Chron. Citiz. — [2] Cocl. l. IX. hist. Huss. Æn. Sylv. hist. Bohemi c. 55. Dubr. histo. Bohem. l. XXVIII. — [3] Lib. brev. p. 98. et in Ms. Alex. VII. pag. 59.

23. *Albertus creatus Cæsar.* — Conjunxerat Hungarico et Bohemico Albertus Romanum sceptrum : in publicis enim comitiis apud Francofordiam Quadragesimali tempore, peractis communibus electorum suffragiis, XIV kal. Aprilis imperii gubernacula ei tradita sunt [1]. (1) Quo felici accepto nuntio Eugenius de parto tantæ dignitatis fastigio illi gratulatus, ad strenue gerendum imperium, pellendos ex Europa Turcas religionemque amplificandam his litteris incitavit [2] :

« Charissimo in Christo filio Alberto Romanorum et Hungariæ et Bohemiæ regi illustri, salutem.

« Maximam in Domino consolationem suscepimus, charissime fili, et ultra quam dici posset lætati sumus, cum audierimus te ad gubernacula Romani imperii esse electum, electorum vero prudentiam plurimum commendamus, qui vota sua direxerunt in virum secundum cor nostrum, et dignum, in quem insignia imperii conferantur. Etenim, cum sis princeps summa sapientia, summa virtute, et erga Deum pietate et religione singulari, nihil nobis acceptius fieri potuit hoc tempore, quam eum eligi qui esset aptissimus ad tantæ dignitatis onus sustinendum, ad propugnandam fidem Catholicam, ad pacificandum populum Christianum, ad defendendos fideles ab oppressionibus infidelium, ad tutandum Dei Ecclesiam , ad omnia denique agenda, quæ boni et fidelis principis officium requirit ; nam cum tua virtus et animi magnitudo sit tanta, quanta in tali rege postulatur, cum tuus zelus devotionis et ardor fidei commendetur ab omnibus, vires autem et potentia tibi tales adsint, ut facile possis et virtutem et devotionem ostendere, proculdubio speramus te eum esse futurum, qui partes Europæ liberes ab infidelium dominatu, qui sanctam Dei Ecclesiam totis viribus protegas et extollas, qui pacem indigentibus largiaris.

« Sed quoniam *diligentibus Deum*, ut ait Apostolus, *omnia cooperantur in bonum*, ut fru-

[1] Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 55. Cuspinian. de Cæsar. et alii. — [2] Lib. brev. p. 98. et in Ms. Alex. VII. p. 157.

(1) Nescio unde acceperit annalista diem quam definit electionis Alberti in regem Romanorum; quem enim ad oram marginis adscribit Æneas Silvius, diem certam non indicat. In Vitis ducum Venetorum ex receptis e Germania litteris renuntiata Venetias notatur electio illa die XXIII Martii. Dein vero idem scriptor ex aliis litteris Venetiis redditis diem XVIII Martii indicat. Sed omnium accuratissime Andreas Ratisponensis assignat feriam V post Dominicam *Oculi* nempe tertiam Quadragesimæ, id est, ut ipse notat, diem XX Martii. Huic standum censeo. Major est ambigendi ratio de mense et die qua in regem Bohemiæ Albertus renuntiatus fuit, nam Æneas Silvius histor. Bohem. cap. LV designatum regem prid. nonas Maias scribit, cum Andreas Ratisponensis id præstitum tradat die XIX Decembris præcedentis anni MCDXXXVII, feria IV. Sed cum anno illo feria IV cum die illa non conveniat, ideo mendum irrepsisse in historiam Andreæ non invitus admitto ; quo proinde neglecto, ad Æneam Silvium accederem. Cum tamen Andreas diserte affirmet in regem Romanorum electum fuisse Albertum regem Hungariæ et Bohemiæ, non obscure pariter electionem in regem Bohemiæ electionem alteram in regem Romanorum præcessisse significat. Quare et dies pridie non. Maias rejicienda est. Regni vero Bohemiæ coronam nonnisi die III kal. Julii assumpsisse illum Æneas Silvius est auctor. MANSI.

ctus virtutum tuarum facilius consequi valeas, primum oculos tuæ mentis in eum dirigas, per quem regnant reges, et imperia subsistunt, ut per semitam mandatorum suorum proficiscentem exaudiat Deus, et prosperum faciat iter tuum; fidem Catholicam propagandam, Ecclesiam Romanam omnium Ecclesiarum et tuam in Christo matrem tibi colendam et tuendam suscipias, Sedem Apostolicam et Jesu Christi in terris vicarium debita veneratione, sicut decet fidelem principem, prosequaris, ames unitatem in Ecclesia Dei, schismata prohibeas, Ecclesiasticas personas earumque libertatem sub alarum tuarum protectione suscipias; hæc esse opera et officia boni et justi principis recorderis, quæ qui non sequuntur, regum aut imperatorum nomen usurpare, digni vere qui recte et jure reges aut imperatores appellari debeant, esse non possunt. Deinde justitiam virtutum reginam, sive qua rerum publicarum status et regnorum culmina dilabuntur, diligenter sequaris, habeas eam operum tuorum ducem, recta judicia fieri procures, subvenias miseris, erigas oppressos, injuriam patientibus opem afferas, præmia virtutibus, vitiis pœnam meritam constituas: quæ duæ præcipuæ sunt justitiæ partes.

« Hæc ad te, ducti singulari charitate, qua complectimur personam tuam, scribimus tanquam pater ad filium, quem diligit in Christo, non quidem ut diffidamus ulla ex parte de tua sapientia et virtute, quem scimus esse prudentissimum, sed ut cognoscas ex his verbis præcipuam erga te nostram ac paternam affectionem. Regna vero, quæ omnipotens Deus tuæ curæ commisit, conservare studeas in justitia, pace et charitate, et cultu Dei, procurans inter cætera ut Ecclesia Romana et Apostolica Sedes in illis pristinam suam auctoritatem et dignitatem recuperet per studium diligentiæ tuæ. Hæc si egeris, prout a certo tenemus, aderit tibi Deus adjutor et protector omnium in se sperantium, statuet supra petram pedes tuos, subministrabit rectas cogitationes, consilia adjuvabit, exaudiet vota tua, perficiet opera et te proteget scuto protectionis suæ. Nos quidem semper assistemus tibi apud Deum orationibus nostris, favores et auxilia impendemus, quantum permiserit fragilitas nostra, et cum certissima in spe simus te imitaturum vestigia prædecessorum tuorum, quorum virtus et devotio ab Ecclesia laudatur, certe omnibus in tuum honorem, statum, exaltationem et gloriam concernentibus offerimus nos paratos et promptos juxta commodum nostræ imbecillitatis ad obsequendum serenitati tuæ. Dat. Ferrariæ ». Incubiturus ad componendas imperii res Albertus, solemnes principum Germaniæ cœtus Nurembergæ celebravit, ad quos Septembri mense Pontifex insignem admodum legationem decrevit, missis nimirum Nicolao cardinale S. Crucis, sanctitate ac rebus gestis clarissimo, Joanne archiepiscopo Tarentino, qui olim Basileensi Synodo præfuerat, Petro episcopo Dignensi, qui Græcos Concilii nomine perduxerat in Occidentem, ac tribus aliis viris doctrina spectatissimis, ut Cæsar principesque seditiosos Basileensis conventiculi ausus comprimendos curarent, cum Græci percuperent ut Basileenses Ferrariam venirent, paribusque animis communi concordiæ redintegrandæ navarent operam. Conjungere etiam studia sua cum iis legatis Joannem episcopum Signensem jussit Eugenius [1]; ac singulos archiepiscopos, duces, lantgravios, marchiones et comites, quorum catalogus in Regesto texitur [2], adhortatus est, ut divinæ gloriæ et Ecclesiæ paci firmandæ studerent.

24. *Hæretici in Hungaria grassantes pœnis mulctantur.* — Versæ etiam Pontificiæ curæ ad hæreticos reprimendos fuerunt, cumque in Pannonia malitia adeo in dies ingravesceret, ut fidei censores trepide munus suum obirent, imploravit [3] regis Alberti opem, ut regia auctoritate Apostolicæ Sedis administros fulciret, audaciamque iis adversantium contunderet. Peragebat tum sacram illam censuram in Pannonia et Bosna Jacobus Picenus Minorita quem Eugenius episcoporum imperio solutum ac liberum renuntiavit [4], ne anathemate ipsum aut loca in quibus ageret interdicto Ecclesiastico possent percellere. At ne episcopi fidei censoribus adversarentur, sed potius in evellendis hæreseon fibris cum iisdem consentirent, studiaque sua conjungerent propriis ipsos allicere commodis constituit [5]. Prætulit itaque animarum lucra auro corruptibili, ac partem illam, quæ ex publicatis hæreticorum bonis redigebatur, inferebaturque in fiscum Pontificium, ad episcopos, in quorum illi diœcesibus damnarentur, avertit.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Sedis Apostolicæ providentia circumspecta, nonnunquam concessa et ordinata per eam, ut sperata proveniant commoda, ac litium et controversiarum succidatur materia, prout in Domino salubrius prospicit convenire, in melius commutat, et ut hæreses studiosius eruantur de medio populi Christiani, de remedio providet opportuno. Sane dudum felicis recordationis Innocentius IV, Clemens V, Alexander IV, Nicolaus III et alii Pontifices prædecessores nostri pro exstirpatione hæresum, quæ plus solito superseminante illas homine inimico subcreverunt, ut adversus hujusmodi nequitiæ patratores operarii insurgerent, starentque firmiter Ecclesiæ filii orthodoxæ fidei zelatores, nonnulla inter alia ordinarunt, atque statuerunt, videlicet quod bona mobilia et immobilia quorumcumque hæreticorum, quæ per officiales inquisito-

[1] Lib. XII. p. 37. — [2] Ibid. p. 38. — [3] Ibid. p. 68. — [4] Lib. XIX. p. 229.

rum hæreticæ pravitatis hujusmodi, seu præsidum civitatum et locorum essent occupata, seu inventa, et condemnationes pro iis exactas, in tres partes dividerentur, videlicet in commune una civitatis vel universitatis locorum hujusmodi, alia vero in favorem et expeditionem officii inquisitionis officialibus, qui tunc negotia ipsa prosequerentur, attribuentur, et reliqua tertia pars per æquales portiones in subventionem occurrentium dispendiorum circa hæresum persecutionem, in aliquo tuto loco, secundum quod episcopis et ordinariis locorum ac inquisitoribus videretur, expendenda per consilium eorumdem præservaretur: et deinde piæ memoriæ Benedictus papa XI etiam prædecessor noster, fide dignorum relatibus percipiens, quod episcopi et ordinarii locorum hujusmodi tertiam partem dictorum bonorum sibi applicare et attribuere proponebant, idem Benedictus viam volens episcopis et ordinariis præfatis similia faciendi amputare, tertiam partem bonorum hujusmodi cameræ Apostolicæ voluit assignari et applicari, prout in litteris eorumdem prædecessorum hinc inde confectis plenius continetur.

« Cum autem, sicut nuper ad nostram audientiam deductum est, episcopi et ordinarii prædicti in nonnullis partibus minus diligenter se habeant in præmissis, et inter ipsos ac inquisitores et officiales præfatos dissensiones et altercationes dietim oriantur, nos volentes episcopos et ordinarios hujusmodi adversus hæreticorum hujusmodi damnatam pravitatem reddere attentiores, tertiam partem bonorum hujusmodi præfatæ cameræ per dictum Benedictum prædecessorem, ut præmittitur, assignatam, episcopis et ordinariis præfatis auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus, et etiam relaxamus, decernentes insuper et eadem auctoritate statuentes, quod in quibuscumque civitatibus, diœcesibus et locis, in quibus episcopi et ordinarii prædicti dominium obtinent temporale, de quibus hæreticos hujusmodi esse constiterit, duas duntaxat de bonis ipsis inter episcopos et ordinarios ex una, ac inquisitores antedictos partibus ex altera æqualiter partiendas, et effectualiter inter utrasque convertendas fieri portiones. Itaque episcopis et ordinariis præfatis tertiam et illam de terris et dominiis, ut præmissum est, partes seu portiones hujusmodi, dum tempus occurrerit, recipere et in suos ac officialium suorum, pro hæreticorum hujusmodi persecutione deputatorum, et imposterum deputandorum convertere libere liceat, præmissis ac aliis Apostolicis Constitutionibus et statutis, ordinationibus in contrarium editis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, etc. Datum Bononiæ, anno Incarnat. Dominicæ MCDXXXVII, XVII kalend. Februarii, Pontificatus nostri anno VII ».

25. *Sacrilegi in Urbe puniuntur.* — Hoc anno Aprili mense comprehensos fuisse in Urbe duos Lateranensis Basilicæ clericos, qui infandum patrarant sacrilegium, scribit Stephanus Infissura[1]. Expoliarant ii capita Apostolorum Petri et Pauli magna parte gemmarum, saphirorum, adamantum ac unionum ad triginta millium aureorum æstimationem, quibus argenteas eorum thecas exornatas diximus[2]: luere impium facinus ultimo supplicio una cum Nicolao patruo ejusdem Ecclesiæ canonico, apud quem furtum deposuerant, ut pluribus narrat auctor, quanquam non desunt, qui id in superiorem annum referant. Eodem hoc anno Pontifex ad augendum urbanæ Academiæ splendorem eam privilegiis amplissimis ornavit[3], tum alio Diplomate[4] statuit, ne clericorum cameræ Apostolicæ numerus septenarium transcenderet. Ad urbanas etiam res gerendas instruxit Eugenius Joannem tituli S. Laurentii in Lucina presbyterum cardinalem amplissima legati e latere, et generalis in Urbe vicarii auctoritate[5], qua de re extat datum ad illum Diploma, quamvis Stephanus Infissura rem in sequentem annum rejicere videatur.

Cum vero Joannes ob Urbis administrationem, ut eam in officio contineret ne quid Basileenses Alfonsusve rex Aragonum aut alii hostes novarent, datam antea sibi legationem in Neapolitano regno gerere non posset, atque Astorgium archiepiscopum Beneventanum Ecclesiastico exercitui sui vice præfecisset, Eugenius eumdem archiepiscopum Renati regis Neapolitani insignia adversus Alfonsum regem Aragonum tyrannidem affectantem efferre jussit[6].

« Eugenius, etc. Fraternitati tuæ auctoritate præsentium committimus et mandamus, quatenus in quibusvis per te facultatis prædictæ obtentæ gerendis et movendis guerris, ponendisque castrametationibus et quibus aliisque actibus bellicis necnon in campis et tentoriis per te seu de mandato tuo tenendis et gerendis, cum nostris et Ecclesiæ vexillis præfati regis Renati vexilla admittas et deferri concedas, omnes quoque et singulas per te de terris, locis et dominiis quorumcumque nobis, Ecclesiæ et regi præfatis rebellium et inobedientium faciendas acquisitiones nomine ipsius regis, et ad ejus utilitatem facias, ac illi terras, loca et dominia sic acquisita statim et absque moræ dispendio tradas, restituas et expedias, etc. Dat. Ferrariæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXVII, X kal. Aprilis, Pontificatus nostro anno VIII ». Renatum hoc anno Neapolim appulisse tradunt scriptores[7], variaque ab illo cum Alfonso hoste inita certamina pluribus describunt[8], interque arces Nea-

[1] Steph. Infiss. Ms. arch. Vat. sign. num. 3. — [2] Anno 1368. — [3] Lib. XIX. p. 272. — [4] Lib. XXIII. p. 3. — [5] Lib. XI. p. 284. et l. XIX. p. 257 ad 266. — [6] Lib. X. p. 193. — [7] Collenut. hist. Neap. l. VI. Surit. Annal. l. XIV. c. 47. Sum. l. IV. c. 4. — [8] Ibid.

politanas, quibus Ovi et Novæ nomen est, una cum turre S. Vincentii, depulsis Aragoniis præsidiis, proximo anno recepisse.

26. *Obitus Jacobi olim regis Neapolitani et Eduardi Lusitaniæ regis.* — Eodem anno Vesontione in Galliis Jacobus Borbonius [1] Neapolitanus olim rex idemque Marchiæ comes, qui S. Francisci instituta, relictis omnibus, amplexus erat, pie obiit, ut ex Epitaphio sepulchrali marmori inciso constat.

[1] Ex. Epit. sep. Sur. l. XIII. c. 15. Wad. An. t. V. an. 1435. num. 17.

Luxerunt hoc anno Lusitani Eduardi regis obitum, qui mense Septembri contigit [1] ad Tomare cœnobium, in quod se receperat, ut pestilentiam evaderet, quæ in regnum suum incesserat, suscepti Lusitani sceptri anno quinto, vitæ quadragesimo septimo. Floruit tum pietatis, tum eruditionis laude, cujus Commentarii extant de regni administratione, de justitia et equitandi arte; cui successit Alfonsus sexennis major natu filius, ejus nomine V.

[1] Jo. Mar. l. XXI. c. 13. Surit. l. XIV. c. 51 et alii.

EUGENII IV ANNUS 9. — CHRISTI 1439.

1. *Ob luem translatum Ferraria Florentiam Concilium.* — Traducta est Ferraria Florentiam Synodus Œcumenica anno post Christum natum millesimo quadringentesimo trigesimo nono, Indictione secunda, cum gravis pestilentia superiore anno, ut vidimus, ibi coorta nondum abiisset. In sessione itaque decima sexta, celebrata magna Patrum frequentia in Ecclesia principe, Apostolicæ litteræ de Synodo transferenda ab Antonio episcopo Portugalensi perlectæ [1], in quibus Eugenius, ubi ejusdem pestis acerbitatem exposuit, hæc sancit :

« Eugenius, etc. Ex hac et nonnullis aliis rationabilibus causis, consentientibus charissimo filio nostro Joanne Palæologo Romanorum imperatore et venerabili fratre nostro Josepho patriarcha Constantinopolitano, sacro approbante Concilio, ipsam Œcumenicam seu universalem Synodum ab hac civitate Ferrariensi ad civitatem Florentinam omnibus manifeste liberam, securam, pacificam et quietam, aerisque salubritate lætantem, et ad quam inter Tyrrenum Hadriaticumque mare optime sitam ab Orientalibus et Occidentalibus commode accedi potest, harum serie in nomine sanctæ Trinitatis Patris et Filii et Spiritus sancti ex nunc transferimus et translatam esse decernimus cum his plenis securitatibus et salvis conductibus quos initio hujus sacri Concilii præbuimus, etc. Dat. Ferrariæ in sessione publica in Ecclesia majori solemniter celebrato anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXVIII, IV id. Januarii, Pontificatus nostri anno VIII ».

2. Dati subinde liberaliter Græcis, ut Florentiam pergerent, a Pontifice sumptus ac undeviginti aureorum millia Constantinopolim submissa, ad urbem illam adversus Turcarum impetus muniendam. Qua vero pompa Pontifex iter paraverit habueritque, describit pluribus Actorum Concilii Græcus auctor [1] : « Die, inquit, sextadecima Januarii egressus est papa e palatio cum multa magnificentia et pompa ; paraverant enim equos albos duodecim phaleris et operimentis superbis ornatos, et uni quidem arculam imposuerant intus habentem sacrosancta munera, viris hinc inde pedestribus, cum cereis luculenter ornatis euntibus ad quinquaginta, in alterum vero ascendit papa mithram gerens et pluviale pretiosum multis et ipse cereis comitatus. Urbis vero dominus marchio frænum equi ejus manu tenens ibat pedester donec extra urbem egressus est, similiter et ejus filius, reliqui vero incedebant equi ipsum sequentes. Cardinales autem et episcopi omnes hinc inde illum equestres subsequebantur, deinde exercitus tum præeuntium tum consequentium ingens multitudo. Hoc ordine papa egressus est muros Ferrariæ, seque in monasterium S. Antonii contu-

[1] Andr. e Sancta-Cruce. collat. 14.

[1] Act. Græcol. sess. XVI.

lit, ut vespertinum hymnum ibi cantaret. celebrabatur enim memoria sancti illius. Erat porro monasterium monialium pulcherrimum et satis amplum, habens palatia et triclinia ad multorum principum hospitium. Hoc vero idcirco factum, ut quia vicinum admodum erat flumen monasterio, papa egressus statim navigia conscenderet, iretque Mutinam, quæ sita est inter Ferrariam et Florentiam. Cum ergo mansisset papa in tricliniis monasterii, mane surgens decimo septimo die mensis cœpit navigare Florentiam versus, sequente illum marchione, pransus vero est Mutinæ. Deinde exercitu suo stipatus iter fecit per continentem, pervenitque Florentiam, nos vero Ferrariæ paulum commorati Florentiam et ipsi petiimus, metropolitis partim ante patriarcham, partim cum eo profectis ».

3. *Eugenii Florentiam ingressus, et deinde patriarchæ et imperatoris Græcorum.* — Ingressus Florentiam Pontifex Encyclicis litteris reges principesque de suo adventu fecit certiores, hortatusque est, ut oratores ad cœptam Orientalis cum Occidentali Ecclesiæ conjunctionem conciliandam mitterent, quo argumento hæ regi Daniæ inscriptæ [1] sunt :

« Charissimo in Christo filio Erico regi Daciæ illustri, salutem.

« Cum variæ nobis multiplicesque semper hactenus incubuerint sollicitudines, ad commissum desuper officium pastoralis curæ gregis Dominici debite exequendum magna et omni ex parte laudabilis sollicitudo est visa circa rem unionis Orientalis Ecclesiæ cum Occidentali Ecclesia, quæ pro Dei miseratione, nostris temporibus est oblata, ad quam tractandam, ut dudum jam feliciter cœpimus, unionem, ac, ipso Domino et Deo nostro propitio, obtinendam totis animi et corporis viribus properamus. Et licet multos hactenus in ea re perpessi fuerimus labores, pluribus tamen anteactis mensibus mixta laboribus ipsis multa, ob supervenientem de civitate Ferrariensi pestem, subjicimus etiam mortis pericula, quam vigentem ac continuo invalescentem multis ac pæne omnibus, in eo loco pro Œcumenico Concilio existentibus, in locum alium propter hoc desiderantibus in ea ratione declinare, supersedimus, ut si forte per Hyemis adventum, ut verisimile erat, ea cessaret pestis, inchoatam hujusmodi unionem Orientalis Ecclesiæ in loco, ubi cœpta fuerat, ad optatum finem perduceremus. Cum vero ea pestis, per ipsam Hyemem, ut antea, perseveraret, nullique amodo dubium videretur, quin per Ver et Æstatem continuo invalesceret, ne tantum et diebus nostris incomparabile bonum, ex hujusmodi morbo pestis intercipi, aut aliquo modo turbari posset, et liberam esse omnibus pro Dei gloria in hoc Œcumenico Concilio, in vinea Domini Sabaoth collaborandi nobiscum, utriusque Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ accedente consensu, dictum sacrum Œcumenicum Concilium, prout ex copia translationis, quam hic mittimus interclusam, videre poteris, transtulimus ad civitatem Florentinam, locum quidem ad id idoneum et semper alias, quoties de ipso futuro Concilio tractatum fuit, nominatum tanquam omnibus nationibus et populis, ut audiebamus, valde gratum. Ea autem translatione facta, et cedulis de nostro et Romanæ curiæ discessu ex more, publico in loco affixis, iter ingressi tandem, duce Domino, ipsam Florentinam civitatem, præsenti die applicuimus, ubi magna cum cleri et populi alacritate suscepti fuimus ; quod tuæ celsitudini ad gaudium facimus notum, eamdem in Domino exhortantes, ut postquam cœptum pridem pro dicta unione Orientalis Ecclesiæ, aliisque maximis in Dei Ecclesia bonis operibus Concilium Œcumenicum, auctore Deo, est in loco salubri, tuto, libero et omnibus populis nationibusque grato, tuos oratores ad id mittere, ac prælatos in tuis dominiis constitutos, ut veniant hortari velis, ne per tuam excellentiam aliqualiter desit, quin utriusque Ecclesiæ unio cum cæteris sanctis operibus inchoatis feliciter perficiantur. Datum Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXVIII ». Afferuntur eæ ab Andrea e Sancta-Cruce [1], atque ad Sueciæ regem, Ludovicum Palatinum Rheni Bavariæ ducem, marchionem Brandeburgensem, ducem Saxoniæ, Maguntinum, Coloniensem et Treverensem archiepiscopos datas fuisse traditur.

Secuti sunt paulo post Pontificem imperator ac patriarcha Constantinopolitanus, quem prius decima tertia Februarii die Florentiam hoc ordine ingressum describit Græcus auctor [2] : « Die tertiadecima Februarii prodiere obviam patriarchæ nostro cardinales duo, archiepiscopi vero et episcopi ad tringinta cum magna populi frequentia, et facti obviam deduxerunt eum Florentiam. Ibat vero patriarcha medius inter cardinales magno cum honore, et omnes officii causa comitati sunt eum usque ad paratas illi ædes, quo ibi relicto divertimus et nos ad locum quisque sibi paratum ». Florentinos etiam magistratus ante urbis prætorium honorificentissime excepisse patriarcham, refert Andreas Sancta-Crux [3], ac Leonardum Aretinum Florentinæ reipublicæ scribam orationem Græcam eorum nomine habuisse. Post triduum Florentiam pervenit Joannes Palæologus imperator, cui obviam effusos cardinales virosque principes narrant Græcus auctor et Andreas ipse, quanquam nimius imber pompæ celebritatem confudit.

4. *Disceptatum de verbo* Filioque, *et tandem*

[1] Lib. XII. p. 67.

[1] In Actis Conc. Flor. p. 2. collat. 14. — [2] Act. Conc. Flor sess. XVI. — [3] In Actis Conc. Flor. p. 2. collat. p. 14.

Græci conveniunt. — Deinde IV kalendas Martias habita est sessio decima septima, prima vero ex iis, quæ Florentiæ sunt celebratæ, in qua post diuturnum inter Julianum cardinalem Cæsarinum et imperatorem colloquium conventum est, ut Græci de modo conficiendæ concordiæ privatim inter se agerent, eumque in proxima sessione proponerent, sed cum formam consensionis non reperirent, ad disputationes theologicas res delapsa est. A sessione igitur XVIII ad XXV disceptatum an Spiritus sanctus procederet a Filio, et num recte addita esset symbolo particula, *Filioque*. Conclusum denique est ex Græcorum quoque doctorum sententia Spiritum sanctum a Filio quoque procedere, proinde rectissime adjectam in symbolo eam dictionem, non tanquam additamentum, sed ut explicationem pernecessariam.

Editum est ad Græcos in fide orthodoxa confirmandos insigne miraculum; nam S. Bernardinus, qui Florentino Concilio interfuit, cum Græcam linguam ignoraret, Græce apud Græcos eleganter concionatus est, ut narrat ejus Vitæ auctor [1].

« Quemadmodum, inquit, Spiritus sanctus dona sua spiritualia ei invisibiliter infuderit, eique illapsus, ignito ardore suo linguam ejus facundam et disertam reddiderit, miraculum subjectum luculenter demonstrabit. Volebat ille in Ecclesiæ Concilio generali Græcos, qui ei intererant, veram salutis et veritatis viam docere, sed magno animi dolore cruciabatur, quod illorum non calleret idioma. Secum autem cogitans admiranda Dei opera, et ut ille suis Apostolis contulerit, ut possent omnium gentium linguis loqui, obnixe rogabat eum, largiretur Græcis intelligentiam eorum, quæ dicturus esset ad illos. Mox ferventi spiritu multa in Deum fiducia fretus, ascendit suggestum, Græceque concionatus est de Catholica fide Græcos summo studio erudiens, ita ut mirarentur omnes, dicerentque eum non minus probe nosse Græce, quamsi in Græcia natus esset. Sed Deus movebat linguam ejus, et loquebatur per eum, cum enim a suggestu descendisset, et omnes laudarent ejus Græce dicendi facultatem et copiam, ille Deo soli honorem omnem tribuens, mansit expers Græcæ linguæ, ut antea fuerat ».

Die igitur Junii tertia convenere Græci omnes in ædes patriarchæ, qui implicitus morbo significavit imperatori, optare se concordiam et cum Romana Ecclesia conjungi velle. Rogatis singulorum sententiis, cuncti, excepto Marco Ephesino, una et mente et voce consensere, Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, quemadmodum Gennadius [2] in Commentario adversus Marci Ephesini imperatoris litteras accurate enarrat : « Synodus, inquit, facta fuit secreto et intra domesticos lares, congregatis videlicet Orientalibus tantum, et nostris præsidentibus », et infra : « in qua Synodo orationem habuit imperator coram omnibus vobis, arguens videlicet vos, quod negligenter vos habetis et pigre circa divinum unionis opus in aliena regione tempus terentes, inquiens : Domini pontifices, quid facimus in Italia tanto tempore, et non contendimus videre finem hujus rei ? Videte, quæso, vos et animadvertite ne decipiamur, et tantum bonum amittamus. Ego quidem imperator cum sim Dei gratia, qui me unxit imperatorem, non debeo Deo rationem reddere, sicut et vos ; munus imperatoris est Concilii decreta protegere. Vos estis pastores Ecclesiæ, ad vos Christiani omnes respiciunt tanquam duces animarum suarum, vos debetis Deo rationem reddere pro illorum animabus. Quapropter videte, recte considerate quod justum est et Deo placitum. Hic sunt duæ rationes magnæ et periculosæ, unionis et divisionis : imminet quidem periculum, si unio cum sit bona et orthodoxa, et nos errore aliquo ducti illam non recipiamus, imminet etiam periculum divisionis, si nos non dividamur juste et rite. Considerate itaque, quod melius est et utilius, dicite sententias, quæ animas vestras non lædant; unio enim Ecclesiarum sancta est, dummodo cum pietate sequatur, divisio vero contra horrenda est et dicitur. Quapropter nisi uniamur pie, animas nostras lædemus, si vero dividamur injuste, idem iterum patiemur, videte igitur, quid sit agendum : nostis enim quantum malum schisma Ecclesiis attulit, ex quo enim factum est schisma usque ad nostra tempora Græci Latinos instar canum habent, et Latini similiter Græcos. Puto igitur, quod quicumque, ut placeat hominibus, piam Ecclesiæ unionem retardabit, pejorem locum ille, quam Judas, est habiturus. Sed vos, o Patres reverendi, quod justum est considerate, Dei timorem præ oculis habentes. Nolite propter brevem gloriam vel unius partis vel alterius animas vestras lædere, et sanguinem reliquorum Christianorum, qui in vos respiciunt, tanquam pastores et duces suos.

5. « Hæc cum audissent pontifices, una voce dixerunt omnes : Quicumque retardaverit piam Christianorum unionem sit illi anathema. Et ita tulerunt sententias ipsorum singuli, alius quidem sic, alius vero sic ore locuti, incipientes a sacro patriarcha. Quapropter unus ex Synodo sanctitate et virtute exornatus et præditus inquit : Justum est concordare auctoritates nostrorum sanctorum ; sunt enim concordes, et unus et idem Spiritus locutus est in illis, nec ulla est dissensio, et nos uniemur Romanorum Ecclesiæ. Tu vero tunc temporis respondisti inquiens, quod Latini non solum sunt schismatici, verum etiam hæretici, quapropter neque convenit ullo pacto

[1] Vitæ S. Bern. auct. apud Sur. xx die Maii. — [2] Act. Conc. Flor. p. 5.

illis conjungi, nisi a symbolo expungant additionem illam, et confiteantur symbolum, quod nos habemus.

Hæc cum audisset archiepiscopus Nicænus, (is erat Bessarion, in sacrum postea cardinalium collegium cooptatus,) tibi respondit : Qui igitur dicunt Spiritum sanctum a Filio etiam procedere hæretici sunt ? et quamprimum tu respondisti : Maxime. At ille : Propitius esto mihi Deus. Et sancti, qui hoc dicunt hæretici etiam sunt ? Muta fiant labia, quæ loquuntur adversus sanctos, et ita attulit auctoritates tantorum Orientalium sanctorum doctorum, et legit eas universæ Synodo, quas tu nec vidisti unquam, nec legisti præter scripta Cabasilæ et Palamæ.

Patres vero cum vidissent auctoritates tantorum Orientalium et eas legissent, necnon Occidentalium sanctorum, et illas inter se concordes invenissent, omnes veritati crediderunt jam manifestatæ ; non enim justum est, cum ostenditur lumen, oculos claudere, et ita sententias tulerunt sanctorum auctoritatibus consentientes et Filium concesserunt esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium processionis Spiritus sancti æque ac Patrem ». Accersitis postea Patribus Latinis concepta est hæc formula fidei :

« Quoniam in hoc sacro Œcumenico Concilio omnipotentis Dei gratia nos Latini Græcique convenimus pro sancta unione inter nos assumenda, et studiose invicem curavimus, ut articulus ille de processione Spiritus sancti magna cum diligentia et assidua inquisitione disculeretur, prolatis vero testimoniis de divinis Scripturis plurimisque auctoritatibus sanctorum doctorum Orientalium et Occidentalium, aliquibus quidem ex Patre et Filio, quibusdam vero ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum sanctum, et eamdem intelligentiam aspicientibus omnibus sub vocabulis variis, nos Græci affirmavimus hoc, quod dicimus Spiritum sanctum ex Patre procedere non hac mente dicere, ut excludamus Filium, sed quoniam opinati sumus Latinos dicere Spiritum sanctum ex Patre et et Filio tamquam a duobus principiis et duabus spirationibus, abstinuimus a dicendo, quod Spiritus sanctus procedat ex Patre et Filio.

« Nos autem Latini asserimus quod id, quod dicimus Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, non hac mente dicimus, ut excludamus Patrem, ut non sit principium totius deitatis, Filii scilicet et Spiritus sancti ; aut quod id, quod Spiritus sanctus procedit a Filio, Filius a Patre non habeat, sive quod duo asseramus esse principia, sive duas spirationes, sed quod unum tantum asserimus esse principium, unicamque spirationem Spiritus sanctus prout hactenus asseruimus.

« In nomine igitur S. Trinitatis Patris et Filii et Spiritus sancti in hac demum sancta ac Deo chara unione eodem sensu, eadem anima eademque mente nos Latini et Græci consentimus et concordamus, ut ab omnibus Christianis hæc fidei veritas credatur et suscipiatur, et ita profitemur, quod Spiritus sanctus ex Patre et Filio æternaliter est, et ex utroque æternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit, declarantes, quod id, quod sacri doctores et Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus sancti, sicut et Patrem. Et quoniam omnia, quæ Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ejus Filius a Patre æternaliter habet, a quo etiam æternaliter genitus est ».

6. *Josephi patriarchæ obitus in communione Catholica, et post disceptationes de controversis, latum et lectum decretum de conjunctione Orientalis et Occidentalis Ecclesiarum.* — Ingenti affectos lætitia universos, audita illa Græcorum pia professione, ac miraculo rem adscriptam tradit Andreas Sancta-Crux, additque Josephum patriarcham flagitasse, ut sessio celebraretur, in qua Orientalis Occidentalisque Ecclesiæ consensio solemni decreto sanciretur ; sed rem extractam, quo prius Græci in aliis etiam controversis articulis fidem orthodoxam profiterentur ; confectum vero senio patriarcham mortem obiisse : « Hac, inquit, difficultate stante, x Junii post solis occasum, dolor maximus patriarcham invasit, quo demum ea nocte decessit, sed ante obitum cedulæ præmissæ processionis Spiritus sancti propria manu subscripsit, ac regulæ sanctæ matris Ecclesiæ se humiliter submittens interiit ». Extant in Actis Græco-Latinis extrema patriarchæ sententia, quam indicat Andreas Sancta-Crux his præfixa verbis : « Joseph miseratione divina archiepiscopus Constantinopolis novæ Romæ, et œcumenicus patriarcha ». Non ex arrogantia, sed ex simplici consuetudine titulum hunc inanem ab antecessoribus perperam usurpatum adjecisse videtur Joseph, quem toleravit prudenter Eugenius, ne Græci inde offensionis publicæ occasionem sibi dari putarent. Simili ratione sæpe Romani Pontifices passi sunt patriarchas Armeniorum et Georgianorum Catholicos se appellasse, cujus vocis eadem atque Œcumenici significatio est, sed abusive ab iis sumpta, scilicet sicut pro orbis parte orbis accipi solet, et reges orbis imaginem præferunt manibus, quamvis exigua orbis parte potiantur. Cæterum id pietatis Monumentum, a patriarcha editum, cum ejus finis adesset vitæ, hujusmodi est : « Quoniam ad finem vitæ meæ

pervenі, soluturus jam commune debitum, Dei gratia scribo et subscribo sententiam meam aperte universitati meorum filiorum. Omnia igitur, quæ sentit et quæ dogmatizat Catholica et Apostolica Ecclesia Domini nostri Jesu Christi senioris Romæ, ipse quoque sentio, et iis me acquiescente do et dico. Profiteor quoque beatissimum patrem patrum et maximum Pontificem et vicarium Domini nostri Jesu Christi antiquæ Romæ papam ad certam omnium fidem, necnon purgatorium animarum : in horum quippe fidem scriptum est die mensis Junii nono millesimo quadringentesimo trigesimo nono, Indictione secunda ».

Ob præclarum hoc morientis patriarchæ testimonium addit Andreas Sancta-Crux : « Tot tantaque visa sunt totalis reductionis signa, quod summus Pontifex, sacro Latinorum approbante cætu, ad Ecclesiæ communionem admissum consenserit, magnoque cum prælatorum comitatu, astantibus singulis reverendissimis cardinalibus, Græcis eorum more sacris indutis vestibus funeralibus decantantibus, in Ecclesia S. Mariæ Novellæ, ubi palatium Apostolicum est, sepultura conditus est ».

Persolutis ita justis patriarchæ funebribus, actum est cum Græcis, ut expensis divinis oraculis ac sanctorum Patrum testimoniis in reliquis similiter de fide controversiis, Latinorum sententiæ accederent, profiterentur scilicet Romanam Ecclesiam de processione Spiritus sancti non tantum pie sentire, verum convenientissime dictionem, FILIOQUE, symbolo apposuisse, Romanum Pontificem in universa Dei Ecclesia primatum tenere, verumque esse Petri successorem, animas purgatorio igne reliquas criminum maculas expiare, Eucharistiam denique in azymo vel fermentato confici posse. De quibus institutis theologicis concertationibus Græci Romanæ Ecclesiæ fidem amplexi sunt totidem decretis editis. Et sane in Eucharistiæ controversia, quæ erat multiplex, Bessarionem Nicænum archiepiscopum ita Pontifici respondisse, refert Andreas Sancta-Crux [1] : « Notissimum est, sancte pater, beatitudini vestræ et aliis reverendissimis dominis in discussione et inquisitione differentiarum habitarum, nos usos auctoritatibus sanctæ Scripturæ et sanctorum Patrum Ecclesiæ : nam cognoscentes nos et animadvertentes fragilitatem humanam, potius voluimus credere auctoritatibus sanctorum Patrum, quam rationibus humanis ; ea regula, qua in aliis usi sumus, et in hac hæsitatione utimur. Nos audivimus, verba Dominica esse, quæ mutant et transubstantiant panem illum in Corpus Christi et vinum in Sanguinem, et quod divina verba illa Salvatoris omnem virtutem transubstantionis habent, de necessitate ipsum doctorem et eamdem suam sententiam sequimur. Præterea, pater beatissime, nec nos ignoramus quatuor requiri in consecratione pretiosissimi et venerabilis Sacramenti. Primo materiam, quæ debet esse panis triticeus aut fermentatus aut azymus, quia in utroque conficitur veraciter. Item, quod minister sit sacerdos, qui habeat sacerdotium ab Ecclesia secundum canones. Item tertio formam, quæ est verba Salvatoris secundum sententiam S. Joannis præfati. Quarto, beatissime pater, intentio sacerdotis, ut habeat intentionem consecrandi panem sibi propositum et vinum. Hæc breviter, pater beatissime, de hac quæstione et sufficienter ad certificationem sanctitatis vestræ et aliorum Patrum diximus, et quod semper, pater sancte, fuerimus et simus et futuri simus in hac sententia, sanctitatem vestram certissimam reddimus ».

8. Ea Bessarionis oratione gratius nihil ad aures Christi vicarii accidere potuit, conventumque est, ut die sexta Julii in sessione publica decretum initi Orientalem inter et Occidentalem Ecclesias sacri fœderis perlegeretur. In qua Græci solita in salutando Pontifice a Latinis exhiberi officia præstitere, ut Andreas Sancta-Crux oculatus testis enarrat : « Ultra novitatem, inquit, novorumve capitulorum fidei professionem in decreto contentorum, nil novi conspexi, nisi quod, prout alii Latini Patres ad summum Pontificem accedunt eidem osculando fimbrias reverentiam exhibendo, id pariter et Græci fecere, ac hymnum : *Veni, creator Spiritus ;* in Græco suavissimo cecinerunt cantu, ac missam cunctasque Ecclesiæ Latinæ cærimonias religiosissime ac reverenter perceperunt, adoraveruntque. Missa, Romanæ Ecclesiæ more summo Pontifice celebrante, finita, ac demum solitis orationibus ac cærimoniis quæ fieri assolent in sessionibus publicis, ad altare summi Pontificis sede posita, prout moris est, ac cunctis præsentibus imperatore Græcorum cæterisve Græcorum Patribus, reverendissimus dominus cardinalis S. Sabinæ in Latino primo, deinde Nicænus archiepiscopus in Græco decretum legere, cujus decreti [1] verba hæc fuere :

« Ad futuram rei memoriam.

« Consentiente ad infrascripta charissimo in Christo filio nostro Joanne Palælogo Romæorum imperatore illustri, et locum tenentibus venerabilium fratrum nostrorum patriarchalium et cæteris Orientalem Ecclesiam repræsentantibus. Lætentur cæli et exultet terra, sublatus est enim de medio paries, qui Occidentalem Orientalemque dividebat Ecclesiam et pax atque concordia rediit illo angulari lapide Christo, qui fecit utraque unum vinculo fortissimo cha-

[1] Acta Conc. Flor. p. 2. collat. 22.

[1] Ext. in Act. Græcolat. p. 315. et apud Andr. e Sancta Cr. p. 2. collat. 22. et apud Blond. dec. 3. l. x. et in Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 287. et in alia sign. lit. F. num. 27 p. 41.

ritatis et pacis utrumque jungente parietem, et perpetuæ unitatis fœdere copulante ac continente, postque longam mæroris nebulam et dissidii diuturni atram ingentemque caliginem serenum omnibus unionis optatæ jubar illuxit, gaudeat et mater Ecclesia, quæ filios suos hactenus invicem dissidentes jam videt in unitatem pacemque rediisse, et quæ antea in eorum separatione amarissime stabat ex ipsorum modo mira concordia cum ineffabili gaudio omnipotenti Deo gratias referat, cuncti gratulentur fideles ubique per orbem, et qui Christiano censentur nomine matri Catholicæ Ecclesiæ collætentur : ecce enim Occidentales Orientalesque Patres, post longissimum dissensionis atque discordiæ tempus, se maris et terræ periculis exponentes, omnibusque superatis laboribus, ad hoc sacrum Œcumenicum Concilium desiderio sacratissimæ unionis et antiquæ charitatis reintegrandæ gratia læti alacresque convenerunt, et intentione sua nequaquam frustrati sunt ; post longam enim laboriosamque indaginem tandem Spiritus sancti clementia ipsam optatissimam sanctissimamque unionem consecuti sunt. Quis igitur dignas omnipotentis Dei beneficiis gratias referre sufficiat? Quis tantæ divinæ miserationis divitias non obstupescat, cujus vel ferreum pectus tanta supernæ pietatis magnitudo non molliat? Sunt ista prorsus divina opera, non humanæ fragilitatis inventa, atque adeo eximia cum veneratione suscipienda et divinis laudibus prosequenda. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, Christe, fons misericordiarum, qui tantum boni sponsæ tuæ Catholicæ Ecclesiæ contulisti, atque in generatione nostra tuæ pietatis miracula demonstrasti, ut enarrent omnes mirabilia tua. Magnum divinumque munus nobis Deus largitus est, oculis videmus, quod ante nos multi cum valde cupierint, aspicere nequiverunt ; convenientes enim Latini et Græci in hac sacrosancta Œcumenica Synodo magno studio invicem usi sunt, ut inter alia etiam articulus ille de divina Spiritus sancti processione summa cum diligentia et assidua inquisitione discuteretur, prolatis vero testimoniis ex divinis Scripturis plurimisque auctoritatibus sanctorum doctorum Orientalium et Occidentalium, aliquibus quidem ex Patre et Filio, quibusdam vero ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum sanctum, et ad eamdem intelligentiam aspicientibus omnibus sub diversis vocabulis, Græci quidem asseruerunt, quod id, quod dicunt Spiritum sanctum ex Patre procedere non hac mente proferunt, ut excludant Filium, sed quia eis videbatur, ut aiunt, Latinos asserere Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere tanquam ex duobus principiis et duabus aspirationibus, ideo abstinuerunt a dicendo, quod Spiritus sanctus procedat ex Patre et Filio. Latini vero asseruerunt non se hac mente dicere Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, ut excludant Patrem, quin sit fons et principium totius Deitatis, Filii scilicet et Spiritus sancti, aut id quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, Filius a Patre non habeat, sive quod duo ponant esse principia, seu duas spirationes, sed unum tantum asserant esse principium unicamque spirationem Spiritus sancti, prout hactenus asseruerunt, et cum ex his omnibus unus et idem eliciatur veritatis sensus, tandem in infrascriptam sanctam et Deo amabilem eodem sensu eademque mente unionem unanimiter concordarunt et consenserunt.

« In nomine igitur sanctæ Trinitatis Patris et Filii et Spiritus sancti, hoc sacro approbante universali Florentino Concilio, definimus, ut hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur et suscipiatur sicque omnes profiteantur, quod Spiritus sanctus ex Patre et Filio æternaliter est, et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque æternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit, declarantes, quod id, quod sancti doctores et Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus sancti sicut et Patrem, et quoniam omnia, quæ Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre æternaliter habet, a quo etiam æternaliter genitus est.

« Definimus insuper explicationem verborum illorum, Filioque, veritatis declarandæ gratia, et imminente tunc necessitate, licite et rationabiliter symbolo fuisse appositam. Item in azymo sive fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici, sacerdotesque in altero ipsum Domini Corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suæ Ecclesiæ, sive Occidentalis sive Orientalis consuetudinem. Item si vere pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint et omissis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari, et ut a pœnis hujusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, et eleemosynas, ac alia pietatis officia, quæ a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiæ instituta, illorumque animas, qui post baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt ; illas etiam, quæ post contractam peccati maculam in suis corporibus vel eisdem exutæ eluerunt intueri clare ipsum Deum trinum et unum sicuti est, pro meritorum tamen diversitate, alium alio perfectius; illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato vel solo originali decedunt, in

infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

« Item definimus sanctam Apostolicam Sedem et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse B. Petri principis Apostolorum, et verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiæ caput et omnium Christianorum patrem et doctorem existere, et ipsi in B. Petro pascendi, regendi et gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis Œcumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur. Renovantes insuper ordinem traditum in canonibus cæterorum venerabilium patriarcharum, ut patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctissimum Romanum Pontificem, tertius vero Alexandrinus, quartus vero Antiochenus, et quintus Jerosolymitanus, salvis videlicet privilegiis omnibus et juribus eorum. Dat. Florentiæ in sessione publica synodali in Ecclesia majori solemniter celebrata, anno incarnationis Dominicæ MCDXXXIX, pridie non. Julii, Pontificatus nostri anno IX ». Adjectæ sunt Pontificis, cardinalium, ac præsulum Latinorum et Græcorum subscriptiones.

9. *De reductione Græcorum litteræ Encyclicæ summi Pontificis.* — Perlecto sacro de facta consensione decreto, Græci Pontificis genu dexteramque pie deosculati sunt. Quæsivit postea Eugenius [1] nonnulla de ritibus Græcorum, et inter ea cur matrimonia dirimerent, nec mortuo jam Josepho novum patriarcham latis suffragiis designarent, quem ipse et confirmaturus donaturusque liberali commeatu, exauctorato Latino, foret : at ii conjugia non nisi justas ob causas se solvere affirmarunt, contenderuntque a veteri instituto nolle discedere ut patriarcha non alibi, quam Constantinopoli deligeretur. Questus etiam est de Marco Ephesino qui se a Synodo segregarat, cum autem in sapientiæ laude cæteris omnibus non esset anteferendus, quippe qui ad objecta a Joanne religioso viro obmutuisset. His perfectis, imperator Florentia ornavit discessum, quem ita laudatus Andreas [2] describit : « Die XXVI Augusti solemniter per totum sacrum cardinalium collegium sociati imperator Græcive ex Florentia ad patriam redeuntes exiverunt, associantibus eumdem demum per territorium Florentinum cardinalibus tribus, ac multis aliis, hisque sanctissimæ unioni optatus finis impositus est ». Ad quam confirmandam Græcosque juvandos has ad cunctos Christi fideles litteras dedit [3] :

« Universis et singulis, ad quos præsentes litteræ pervenerint, salutem.

« Exultare in Domino plurimum convenit, dilecti filii, illique hostiam offerre jubilationis et laudis, qui antiquæ suæ miserationis memor profectus sanctæ Romanæ Ecclesiæ et Apostolicæ Sedis fœcundioribus semper incrementis accumulat. Respicientes dudum ad Orientales populos, si forte, ipso Deo miserante, illucesceret dies, quo ipsos ad ipsam Apostolicam Sedem et Romanam Ecclesiam redire videremus ex longinquo, accessimus in ea re ad cor altum, et ipsum sanctum negotium promovere cœpimus, in Constantia primum in minoribus constituti, deinde ad apicem summi Apostolatus assumpti diligenter prosequentes, nullos labores recusavimus, nullis expensis pepercimus, etiam usque ad extremam exinanitionem, denique inter afflictiones et angustias multas invictam semper tenuimus patientiam, ne tantum bonum deseri pateremur : sciebamus enim rem istam per alium explicari non posse, cum ipsi populi Orientalis Ecclesiæ per suos oratores palam mundo loquerentur, non alibi quam apud Apostolicam Sedem et intra Italiam velle convenire. In hoc itaque sanctissimo opere indefesse laborantibus dignatus est misericors Deus assistere ; nam qui per tanta marium terrarumque spatia a nobis dividebantur, post labores, incommoda et pericula multa, hos ad ipsam Apostolicam Sedem et Romanam Ecclesiam pervenire concessit.

« In primis charissimum in Christo filium nostrum Joannem Palæologum Romæorum imperatorem illustrem et bonæ memoriæ Joseph Constantinopolitanum patriarcham, cum metropolitanorum episcoporum, ac prælatorum, et clericorum, necnon nobilium et aliorum multitudine copiosa, aliarum quoque trium patriarchalium sedium, Antiochenæ scilicet et Alexandrinæ ac Jerosolymitanæ Ecclesiarum procuratores, Iberorum etiam et diversarum gentium oratores ad nos pari modo perduxit : cum quibus postmodum tum per disputationes publicas et privatas, tum per varios tractatus quindecim ferme mensibus congredi tribuit : in quo suppositorum hujus sacri Œcumenici Concilii, præsertim venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, nonnullorumque prælatorum, magistrorum et doctorum probata pietas in hoc maxime comprobata est, dum nobis semper astiterint, ac indefesse laboraverint cum omni charitate, jungendoque sæpenumero dies et noctes, nullum unquam pietatis prætermiserunt officium. Propterea exaudivit Dominus et attendit voci orationis nostræ : apparuit enim gloria ejus super populum suum, factumque est, ipso disponente, ut qui ferme quingentis annis ab ipsa Apostolica Sede et Romana Ecclesia divisi fuerant, nunc in unam veritatis professionem pure conveniant, Spiritum sanctum a Patre et Filio procedere contestantes, recognoscentesque supremam auctoritatem Apostolici throni Romani Pontificis, cui ut Domino nostro Jesu Chri-

[1] Acta Græcol. ex edi. Bin. tom. IV. p. I. pag. 609. — [2] In Act. Conc. Flor. p. 2. coll. 22. — [3] Lib. XV. p. 210.

sto capita submiserunt, et plura alia pro fide et unitate facientes, veluti in decreto super hoc confecto et in solemni sessione promulgato plenius continetur. Quid hac Dei largitate præstantius? Quid hoc divino opere mirabilius? Non enim veluti Hebræorum populum ad terram repromissionis gentem unam vidimus evocari, sed multarum gentium populos, nationes et linguas ad unam divinæ veritatis assertionem meritumque concurrere; quodque amplius est, exinde latum aperiri campum, per quem intra infidelium populos hic sonus introeat, fiantque magna et mirabilia Dei opera in salutem eorum, ac nostrorum fidelium perpetuam pacem, prout diebus nostris, Domino concedente, videre speramus.

« Lætentur igitur cœli et exultet terra, consurgat ad hoc Christianus populus, præsertim principes terræ induantur fortitudine sua, quo tantorum bonorum participes esse mereantur, induatur vestimentis gloriæ plebs fidelis, quoniam si Deum pro suis in nos beneficiis laudare jubemur, in iis maxime excolere convenit, honorare, canticis vocis prædicare, ac mysticis adorare muneribus, et omnium sanctorum operum studio prævenire. Nos autem, qui tam incomparabile opus, ipso Deo disponente, suscepimus et in ejus miseratione ac fidelium suffragiis plene confisi magnas atque intolerabiles hucusque expensas subivimus, majoresque ad hujusmodi sanctissimi operis felicem effectum, pro reducendis ibi, quæ hic conclusimus, arcendisque infidelibus a molestiis populi Christiani et aliis faciendis, quæ supra præmisimus necessario subire oporteat, lubenti ac libero animo Christi fideles ad hoc cœleste meritum invitamus, quos etiam, ut ferventiores reddantur, magnis spiritualium donorum ac Dei benedictionum muneribus prævenire decrevimus, etc. ». Proponit indulgentiarum præmia, qui pecuniam in sacrum illud opus convertendum contulerint. « Dat. Florentiæ anno MCDXXXIX, id. Augusti, an. IX ».

10. *Subsidia Græcis in Turcas sollicitat Eugenius.* — Præceperat antea XI kal. Aprilis Eugenius [1], Quintino designato episcopo Atrebatensi, ut pecunias, quæ ex indulgentiis in ditione ducis Burgundiæ contractæ fuerant ad Græcos sustentandos transmitteret. Respondisse Christi fideles Pontificis votis, atque opes pro amplificanda divina gloria contulisse, ex Blondo colligitur, dum is tradit [2] mirum fuisse quantos Eugenius pro Græcis sumptus fecerit. Qui etiam ad tuendum Palæologum imperatorem contra Turcas est pollicitus [3] certum triremium numerum subsidio ei se missurum, atque tum etiam terrestribus copiis ipsum adjuturum, acturumque cum Alberto Romanorum rege, ut exercitum in expeditionem adversus Turcas educeret.

[1] Lib. XI. p. 308. — [2] Blond. dec. 3. l. X. — [3] Lib. XI. p. 358.

« Charissimo in Christo filio Joanni Palæologo Romæorum imperatori illustri, salutem, etc.

« Cum pro ineffabili misericordia Salvatoris nostri Domini Jesu Christi his diebus factum sit, ut nonnullæ differentiæ, quæ quingentis ferme annis inter Occidentalem Orientalemque Ecclesias viguerunt, sublatæ sint, et unio inter ipsas Ecclesias feliciter fuerit confirmata, prout in decreto super inde confecto et in publica sessione pridem solemniter publicato plene continetur, ipsamque sanctam unionem et omnia in dicto decreto contenta tu pro zelo domus Dei et Catholicæ fidei pridie ferventi devotione in nostra et venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, multorumque prælatorum præsentia exsequi, et ad effectum pro viribus deducere in partibus Orientalibus pollicitus fueris, nos qui non solum ipsa effectui demandari tota mente peroptamus, sed etiam ea perpetua stabilitate firmari ac etiam dilatari, quo crucis Dominicæ inimicis a Christi fidelium finibus eliminatis, in pacis quiete ac secura libertate ipsi Christi fideles debitum possint Domino reddere famulatum, cognoscentesque eumdem tuæ serenitati pietatis inesse affectum, tenore præsentium de consilio et assensu ipsorum cardinalium tuæ serenitati pollicemur, quod per totum mensem Martii proxime secuturum versus Constantinopolim mittemus decem galeas armatas, quæ pro hac re spatio unius anni, vel si utilius videretur, viginti inter galeas et naves, quæ spatio sex mensium in locis illarum partium, ubi magis opportunum videbitur, permanebunt.

« Et ut non solum mari, sed etiam terra Turchi opprimi possint, te in aliquo adjuvabimus pecuniario subsidio, ut tua potentia et nostra subventione eo facilius contra ipsos Turchos terrestrem possis illo tempore exercitum ducere. Sollicitabimus quoque omni cum instantia charissimum in Christo filium nostrum Albertum Romanorum ac Hungariæ et Bohemiæ regem, ut eo tempore ex partibus Hungariæ contra eosdem Turchos potentem conducat exercitum, idemque ut fiat per Albanenses et alios illarum partium Christianos, diligenter curabimus. Dabimus etiam operam nobis possibilem, ut pro feliciori hujus rei executione ipse rex Romanorum huic expeditioni personaliter intersit. Quod si forte ex aliqua causa in prædicto mense Martii ipsa maritima atque terrestris expeditio contra infideles fieri non posset, nihilominus tempore opportuno et rebus exigentibus, ea omnia, quemadmodum prædictum est, nos exsequemur.

« Et si forte ex aliqua causa terrestris exercitus fieri non posset, nihilominus, omittente necessitate, et te hoc requirente, prædictas galeas armari et ad partes Constantinopolitanas mitti faciemus. Solvemus etiam trecentis balli-

stariis pro tuitione civitatis Constantinopolitanæ a die, quo applicueris Constantinopolim, usquequo fiat prædicta navalis expeditio, mensualimque ordinabimus, pro uno anno pecunias apud Constantinopolim, ut pro stipendio ipsis ballistariis debito valeat satisfieri. Item si dicta galearum expeditio dicto mense Martii non fieret, ex tunc usquequo fiat, ordinabimus, ut dictæ galeæ armatæ apud dictam urbem Constantinopolim pro ipsius tuitione necessaria a mense Aprilis usque ad mensem Septembris permaneant, quodque, si facta executione prædicta generalis expeditionis contingat (quod absit) res prospere non succedere, et necessitas pro tuitione ipsius Constantinopolitanæ urbis immineat, solvi faciemus prædictis trecentis ballistariis et duabus galeis, ut proxime dictum est. Hanc autem nostram promissionem, etiam si interim nos ad se Deus vocaverit, in omnibus prædictis capitulis robur et firmitatem habere et ipsam sanctam Romanam Ecclesiam ad eorum executionem, quæ commune totius Christianitatis bonum concernunt, obligatam esse volumus. Dat. Florentiæ IX kal. Octobris, anno IX ».

11. *Fantinus Cretensis, et Isidorus Kiovensis archiepiscopus in Russia legati.* — Ut dicta factis ornaret, paucis post diebus Cosmæ et Laurentio Medicæis argentariis Romanæ curiæ injunxit [1], ut duodecim aureorum millia præsidiario militi Constantinopolitano persolvenda curarent. Misit etiam suos ad Albertum regem legatos, qui ad parandum sacrum bellum incumberent. Ut vero Orientis populos ad ea excipienda et pie colenda quæ in Synodo Florentina sancita fuerant adduceret Dei vicarius, plures legatos in variis provinciis creavit, interque alios Fantinum Cretensem archiepiscopum legati de latere auctoritate exornavit [2] :

« Fantino archiepiscopo Cretensi, ad ipsam Cretensem insulam et provinciam ac omnes ejus civitates et diœceses legato misso.

« Cum omnipotens Deus, id quod etiam, antequam ad Pontificatus apicem essemus assumpti, ardentissimo studio optavimus, videlicet ut Orientalis cum nostra Occidentali Ecclesia, sublato de medio pernicioso schismate, felix unio sequeretur, diebus nostris sua pietate donare dignatus sit, prout hoc jam universis fere mortalibus innotescit, neque huic operi manum imposuisse satis factum esse videatur, nisi ad prosequendum conclusæ hujusmodi unionis negotium personas idoneas pro ea re exequenda et firmanda ad diversas partes, ubi opus est destinemus, cum nec etiam leges concedere et jura sufficiat, nisi sint per quos illa debite servari mandentur. Ut igitur ipsæ Cretæ insulæ ac provinciæ partes, et in ipsis consistentes populi eo magis perfectam hujusmodi unionem complectantur, atque ut id Dei et Romanæ Ecclesiæ reverentia, obedientia ac devotione persistant, quo specialius per Sedem Apostolicam velut matrem visitationis officio conspexerint se foveri, ecce ad te potentem quidem opere et sermone, quem Deus omnipotens in magnis expertum et arduis singularis circumspectionis industria et probitate, aliisque grandium virtutum titulis insignivit, in cujus affectibus geritur prout indubie tenemus, honorem Dei et Apostolicæ Sedis, atque ipsum unionis bonum, quam latissime effundere atque promulgare, justitiæ terminos colere, rebelles compescere atque errantes in viam reducere veritatis, nostrum convertimus deliberationis intuitum, teque ipsarum tuarum consideratione virtutum tibi ab ipso Deo abunde concessarum de fratrum nostrorum consilio in prædicta insula et provincia Cretensi, ejusque civitatibus et diœcesibus hujusmodi nostrum legatum missum cum potestate legati de latere facimus, constituimus et etiam deputamus, etc. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXIX, quartodecimo kal. Octobris, Pontificatus nostri anno IX ». Legavit [1] etiam in Russiam aliasque provincias Isidorum Kioviensem archiepiscopum, qui egregiam operam pro revocandis in Romanæ Ecclesiæ sinum Græcis navarat.

« Venerabili fratri Isidoro Kyeu, ac totius Russiæ metropolitæ in Lituaniæ, Livoniæ et Russiæ provinciis, ac in civitatibus, diœcesibus, terris et locis Lechiæ, quæ tibi jure metropolitico subesse noscuntur, Apostolicæ Sedis legato, salutem.

« Cum juxta desiderium cordis nostri, et diutinam operam per nos impensam, per ineffabilem Dei misericordiam et Spiritus sancti gratiam, qui ubi vult spirat, Græcorum Ecclesia nobiscum unita sit, ita ut deinceps unum ovile et unicum eis pastorem oves Christi fidelium recognoscere habeant, nos cupientes, ut longinquæ et exteræ nationes hujus unitatis suavitatem sentiant et odorem, et ut in ea, Deo auctore, ædificentur, atque in vera fide Christi in melius reformentur, et illa in eis fiant, per quæ exaltatio fidei orthodoxæ, animarum salus, pax et concordia populorum, ac disciplina morum uberius sequantur, et nomini Christi proveniat incrementum, te, cujus virtus et diligentia in hac sancta unione admodum cognovimus profuisse, et quem Dei benignitas præclaris virtutum dotibus illustravit, ac vitæ integritate et morum, necnon magnitudine consilii, rerum agendarum experientia, prudentia quoque et sacrarum litterarum doctrina plurimum exornavit, in Lituaniæ, Livoniæ ac totius Russiæ provinciis, necnon in civitatibus, diœcesibus, terris et locis Lechiæ, quæ tibi jure metropoli-

[1] Lib. XI. p. 308. — [2] Lib. XII. p. 75.

[1] Lib. X. p. 227. Ext. etiam inter Martini V. brev. p. 12.

tico subesse noscantur, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio, pro statu universalis Ecclesiæ atque nostro nostrum et Apostolicæ Sedis legatum de latere cum plena potestate auctoritate Apostolica facimus. Dat. Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXIX, XVI kal. Septembris, Pontificatus nostri anno IX ». Pessime a Moschis fuit acceptus Isidorus conjectusque in carcerem, atque a congregato schismaticorum conciliabulo intendebantur[1] illi supplicia, seu verius martyrii palma parabatur, nisi e carcere divinæ providentiæ arcano consilio fuisset emissus.

12. *Armenii fidem Catholicam in Synodo recipiunt.* — Conjungebat cum Isidoro pios labores Visiario sive Bessario Nicænus archiepiscopus, quem ut de re Catholica benemerentem Eugenius annuo stipendio sex centorum aureorum, dum in Romana curia agebat; trecentorum vero, dum Constantinopoli versabatur donavit[2], ambosque cardinalitia pariter purpura exornatos, inferius visuri sumus. Affecti etiam pluribus privilegiis Andreas archiepiscopus Colocensis[3] et Pembaninus Pneumeticos Lomiti abbas[4] Ordinis S. Basilii ob conjunctam impigre in jungendo sacro fœdere operam.

Auxit eam de Græcis ab inveterato schismate revocatis lætitiam Armeniorum ad gremium Ecclesiæ confluentium adventus, qui cum in dies immineret, Eugenius universis fidelibus concepta animo gaudia litteris[5] Encyclicis explicuit; tum etiam reges ac principes, ut sacra arma pro Græcis e Turcica servitute vindicandis, et Mahumetica superstitione abolenda expedirent, cohortatus[6] est :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ab ipsis nostri Apostolatus initiis omni studio elaboravimus, ut utriusque Ecclesiæ unio felicissime sequeretur, et post multas hinc inde missas legationes advenerunt ad nos anno præterito, adducti et hactenus sustentati sumptibus nostris, charissimus in Christo filius noster Joannes Palæologus Romæorum imperator illustris et bonæ memoriæ venerabilis frater Joseph patriarcha Constantinopolitanus, et locatenentes Alexandrini, Antiocheni et Jerosolymitani patriarcharum, legatique Trapezuntii imperatoris, Iberorum, Ruthenorum et Valachorum cum metropolitis et clericis, ac nobilibus plurimis et multitudine copiosa. Avidi quippe hujus sacratissimæ unionis laboribus plurimis, marisque periculis sese exponere nequaquam cunctati sunt, sacro Œcumenico Concilio, quod intra Italiam, et ubi nos commode interesse possemus fieri magna cum instantia postularunt, adesse cupientes, advenerunt autem ad disputandum, sine contentionis tamen vitio, aut pertinaciæ studio. Nos itaque divini humanique juris professores omni ex parte congregare curavimus, qui cupientibus veritatem aperirent, Deoque largiente, postquam eis tam ex Scripturis divinis, quam ex sanctis Patribus Latinis pariter et Græcis veritas per omnia est patefacta, libentissime consenserunt inventæ veritati, Spiritumque sanctum ex Patre simul et Filio procedere professi sunt, summamque Romanæ Ecclesiæ et sanctæ Sedis Apostolicæ auctoritatem, quam improbe nimirum quidam opprimere nituntur, grate recognoverunt, atque in reliquis consenserunt, prout ex decreto inde confecto, quod his inclusum mittimus, tua celsitudo apertius cernet.

« Audemus sane in Domino gloriari, atque confidentissime dicere id nostra ætate patratum esse, quo nihil majus nihilque dignius ab ipso Apostolicæ prædicationis tempore Catholica vidit Ecclesia, neque vero hic erit finis divinorum mirabilium, sed divinæ miserationis latior campus aperitur, ut sol ille justitiæ, qui in Oriente jam ortus est, ad ipsas quoque infidelium tenebras radios suæ lucis extendat, fiatque salus Domini usque ad extremum terræ, omnesque uno ore et uno spiritu glorificent Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi. Exspectantur enim in dies cum nostris nuntiis ad id missis, et jam fere præ foribus adesse nuntiantur Armeni, gens magna et celebris, parati se per omnia Romanæ Ecclesiæ et sanctæ Sedi Apostolicæ subdere, ejusque mandatis et doctrinis incunctanter obedire. Merito itaque, charissime fili, cum in re jam tam multa, in spe etiam plura teneamus, omnipotenti Deo hostiam obtulimus jubilationis et laudis, tibique ista insinuanda putamus, ut nostrorum in Domino gaudiorum particeps factus divinæ pietati nobiscum gratias referas, hortamurque, ut Christianæ devotionis affectu per tuum regnum litanias, processiones orationesque publicas fieri jubeas, partim referendo gratias pro acceptis a Deo muneribus, partim orando, ut complere dignetur Omnipotens suum opus et barbaras nationes in sua feritate gloriantes sub sanctissimæ Christianæ fidei jugum mittere.

« Et quoniam spes adeo læta sese undique aperit, pio monemus affectu, ut ad eripiendos ab infidelibus, a quibus indignissime opprimuntur, illarum partium Christianos, nobiscum animum intendas : jam enim, Deo inspirante, classem terrestresque copias proximo Vere parare intendimus, sperantes quod qui cœpit in nobis opus bonum, ipse perficiat, ac per hujusmodi studia nostra a jugo miserabilis servitutis Catholicum gregem propitius ac benignus eripiat. Confidimus autem negotium facillime felicissimeque successurum, per tuam maxime

[1] Leo Crensa in libel. defens. unionis Ecclesiar. — [2] Lib. XII. p. 200. — [3] Lib. XXIII. p. 92. — [4] Lib. XII. p. 200. — [5] Ext. apud card. Just. Conc. Flor. p. 3. — [6] Ext. ejus lit. p. 3. Auctor. Conc. Flor. p. 333. et in Cod. Ms. ex bibl. Heydelbergens. in Vatic. n-vento fol. 273.

reliquorumque Christianorum principum opem atque operam. Accingere itaque, fili charissime, ardentique animo concurre ad hæc studia pietatis, ex quibus in hoc sæculo gloriam consequeris, et in futuro cum piis fidelibusque principibus, qui ab initio Deo placuerunt, conscribi mereberis ; nos enim te per alias nostras litteras et nuntios requiremus, non ambigentes nihil te a tuis majorumque tuorum pietate et nobilitate degeneraturum. Dat. Florentiæ non. Julii, Pontif. nostri anno IX ».

13. Accessisse Florentiam Armeniorum patriarchæ apocrisiarios paulo ante quam imperator ex ea urbe abiret, referunt Acta Græco-Latina [1], eosdemque ab imperatore flagitasse, ut pro Armeniis in concordiam cum Romana Ecclesia redigendis suam operam interponeret ; afferunturque a cardinale Justiniano patriarchæ Vagarsabath litteræ [2], quibus nuntiis amplissimam potestatem contulit, quarum potiorem partem subjicit : « Ego, inquit, cum plenaria potestate dedi auctoritatem Sarchis Vertebet et Joachim episcopo Peræ, ut eant ad Synodum et Spiritus sanctus illustret eos, et per virtutem Spiritus sancti, et sicut S. Silvester et S. Gregorius fuerunt concordes, ita Deus concordet nos in pace et amore et unione, et sicut Constantinus imperator et Tartach (Tyridates) imperator noster inter se habuerunt concordiam et pacta, ita et vos etiam confirmate acta eorum ad unitatem et ad facta istorum imperatorum nos inclinamus modo etiam quidquid Spiritus sanctus illustraverit sanctam synodum, prompti sumus ei obedire. Scripta XXV mensis Julii, anno Domini MCDXXXVIII ». Disceptarunt [3] Armenii de suis controversiis, ac demum orthodoxæ veritatis luce collustrati a Pontifice et Synodo Catholicæ fidei formulam religiose [4] in sessione publica IV id. Decembris celebrata excepere : eam synodali decreto inseruit Eugenius, ex quo præcipua capita decerpimus :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« In primis, damus eis sanctum symbolum a centum quinquaginta episcopis in Œcumenico Constantinopolitano Concilio editum cum illa additione, FILIOQUE, ipsi symbolo declarandæ veritatis gratia et urgente necessitate licite et rationabiliter apposita, cujus tenor talis : « Credo in unum Deum Patrem Omnipotentem, « factorem cœli et terræ, etc. » Hoc autem sanctum symbolum sicut apud Latinos mos est, ita decernimus per omnes Armenorum Ecclesias, infra missarum solemnia singulis saltem diebus Dominicis et majoribus festivitatibus decantari vel legi.

« Secundo tradimus eis definitionem quarti universalis Concilii Chalcedonensis, in quinto postea et sexto universalibus Conciliis renovatam de duabus naturis in una Christi persona, cujus tenor est talis : « Sufficeret quidem sa- « piens hoc et salutare divinæ gratiæ symbolum « ad plenam cognitionem et confirmationem pie- « tatis : de Patre enim et Filio et Spiritu sancto « perfectionem docet, et Domini humanationem « fideliter accipientibus repræsentat, sed quo- « niam hi, qui conantur reprobare prædicatio- « nem veritatis per proprias hæreses, novas vo- « ces genuerunt, et hi quidem præsumentes « corrumpere mysterium dispensationis Domini, « quæ propter nos facta est, alii vero introdu- « centes confusionem permixtionemque, et « stulte confingentes unam esse naturam carnis « et deitatis, et portentose dicentes passsibilem « Unigeniti divinam naturam, ob hoc, volens « claudere illis omnem machinationem contra « veritatem, præsens nostra sancta et magna « atque universalis Synodus, prædicationem « hanc docens ab initio immobilem, decrevit « ante omnia fidem trecentorum decem et octo « sanctorum Patrum manere irrecusabilem, et « posteriore tempore propter illos quidem qui « pugnant adversus Spiritum sanctum corrobo- « rat doctrinam de substantia Spiritus traditam « a Patribus centum quinquaginta apud Con- « stantinopolim congregatis, quam illi omnibus « notam fecerunt, non quasi inferentes, quod « aliquid minus esset in præcedentibus, sed « eorum intellectum de Spiritu sancto Scriptu- « rarum testimoniis declarantes adversus eos, « qui dominationem ejus respuere tentaverunt. « Propter illos autem, qui moliuntur corrum- « pere dispensationis mysterium, et impruden- « ter delirant, dicentes purum hominem esse il- « lum, qui e S. Maria virgine natus est, suscepit « Epistolas synodicas B. Cyrilli quondam præsu- « lis Ecclesiæ Alexandrinæ ad Nestorium et ad « Orientales congruas existentes ad convincen- « das Nestorii vesanias, et ad interpretationem « eorum, qui salutaris symboli mentem pro zelo « nosse desiderant. Quibus etiam consequentis- « sime Epistolam coaptavit magnæ et senioris « Urbis Romæ præsulis beatissimi ac sanctis- « simi Leonis papæ quæ scripta est ad sanctæ me- « moriæ archiepiscopum Flavianum ad perimen- « dam Eutychis malam intelligentiam, utpote « congruentem illius magni Petri confessioni, « et existentem nobis communem quamdam co- « lumnam adversus prava dogmata, et ad confir- « mationem rectorum dogmatum : his namque, « qui in duos Filios dispensationis divinæ my- « sterium discerpere nituntur, obsistit, et illos, « qui passibilem deitatem Unigeniti ausi sunt « dicere, a sacro cœtu expellit : et his, qui in « duabus naturis Christi temperamentum aut « confusionem exquirunt, resistit, et eos, qui di- « cunt servi formam, quam ex nobis assumpsit, « cælestem esse aut alterius alicujus substantiæ,

[1] Act. Græco. Lat. edit. Bin. tom. IV. p. 1. p. 621. — [2] Conc. Flor. p. 3. — [3] Aug. Patric. in Actis et ex eo card. Just. — [4] Ext. apud ca d. Just. Conc. Flor. p. 3. p. 363. et apud Bin. p. 613.

« ut dementes abigit, et qui duas quidem ante « unitionem naturas Domini fabulantur, unam « vero post unitionem confingunt, anathemati- « zat. Sequentes igitur sanctos Patres, unum « eumdemque confiteri filium Dominum no- « strum Jesum Christum consonanter omnes « docemus, eumdem perfectum in deitate, eum- « dem perfectum in humanitate, Deum vere, et « hominem vere, eumdem ex anima rationali et « corpore, consubstantialem Patri secundum « deitatem, et consubstantialem nobis eumdem « secundum humanitatem, per omnia nobis si- « milem, absque peccato, ante sæcula quidem « de Patre genitum secundum deitatem, in no- « vissimis autem diebus eumdem propter nos et « propter nostram salutem ex Maria Virgine « Dei genitrice secundum humanitatem, unum « eumdemque Christum verum filium unigeni- « tum in duabus naturis inconfuse, immutabili- « ter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nus- « quam sublata differentia naturarum propter « unitionem, salva proprietate utriusque naturæ, « et in unam personam atque subsistentiam « concurrente : non in duas personas partitum « sive divisum, sed unum et eumdem Filium « unigenitum Deum verum Dominum Jesum « Christum, sicut ante prophetæ de eo, et ipse « nos Jesus Christus erudivit, et sanctorum Pa- « trum nobis tradidit symbolum.

14. « Tertio definitionem de duabus voluntatibus duabusque Christi operationibus in prædicto sexto Concilio promulgatam, cujus tenor talis est : « Sufficeret quidem », et reliqua, quæ in ipsa definitione Concilii Chalcedonensis superius enarrata sequuntur usque ad finem, post quæ sequitur in hunc modum : « Et duas volun- « tates naturales in eo et duas naturales opera- « tiones indivise, inconvertibiliter, inseparabili- « ter, inconfuse secundum sanctorum Patrum « doctrinam adæque prædicamus, et duas natu- « rales voluntates non contrarias, juxta quod « impii asseruerunt hæretici, sed sequentem hu- « manam ejus voluntatem, et non resistentem « vel reluctantem, sed potius et subjectam di- « vinæ ejus atque omnipotenti voluntati : opor- « tebat enim carnis voluntatem moveri, subjici « vero voluntati divinæ juxta sapientissimum « Athanasium, sicut enim ejus caro Dei Verbi « dicitur et est, ita et naturalis carnis ejus vo- « luntas propria Dei Verbi dicitur et est, sicut « ipse ait : Quia descendi de cælo, non ut fa- « ciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me « Patris : suam propriam dicens voluntatem, « quæ erat carnis ejus, nam et caro propria « ipsius facta est, quemadmodum enim sanctis- « sima et immaculata anima ejus caro deificata « est, et non est perempta, sed in proprio suo « statu et ratione permansit : ita et humana « ejus voluntas deificata est, et non perempta : « salvata est autem magis secundum Deiloquum « Gregorium dicentem : Nam velle illius, qui in « Salvatore intelligitur, non est contrarium Deo. « Deificatum est totum, duas enim naturales « operationes indivise, inconvertibiliter, incon- « fuse, inseparabiliter in eodem Domino Jesu « Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est, « divinam operationem et humanam operatio- « nem secundum divinum prædicatorem Leonem « apertissime asserentem. Agit enim utraque « forma cum alterius communione, quod pro- « prium est, Verbo scilicet operante, quod Verbi « est, et carne exsequente, quod carnis, nec « enim in quoquam dabimus unam naturalem « operationem Dei et creaturæ, ut neque quod « creatum est in divinam ducamus essentiam, « neque quod eximium est divinæ naturæ ad « competentem creaturis locum dejiciamus, « unius enim ejusdem tam miracula quam pas- « siones cognoscimus secundum aliud et aliud « earum ex quibus est naturarum, et in quibus « habet esse, sicut admirabilis inquit Cyrillus. « Undique igitur inconfusum atque indivisum « conservantes unum S. Trinitatis, brevi voce « cuncta proferimus, et post incarnationem Do- « minum nostrum Jesum Christum verum Deum « esse credentes, asserimus duas ejus esse natu- « ras in una ejus radiantes subsistentia, in qua « tam miracula quamque passiones per omnem « sui dispensativam conversationem, non per « phantasiam, sed veraciter demonstravit ob na- « turalem differentiam in eadem una subsisten- « tia cognoscendam, dum utraque natura cum « alterius communione indivise et inconfuse « propria vellet atque operaretur : juxta quam « rationem et duas naturales voluntates et ope- « rationes confitemur ad salutem humani gene- « ris convenienter in eo concurrentes.

« Quarto quoniam hactenus ipsi Armenii præter has tres Nicænam, Constantinopolitanam et Ephesinam primam Synodos nullas alias universales postea celebratas, nec ipsum beatissimum hujus sanctæ Sedis antistitem Leonem, cujus auctoritate ipsa Chalcedonensis Synodus extitit congregata, susceperunt asserentes eisdem fuisse suggestum, tam Synodum ipsam Chalcedonensem, quam memoratum Leonem secundum damnatam Nestorii hæresim definitionem fecisse, instruximus eos et declaravimus hujusmodi falsam fuisse suggestionem, ipsamque Synodum Chalcedonensem et beatissimum Leonem sancte et recte veritatem de duabus in una persona Christi naturis superius descriptam definivisse contra impia Nestorii et Eutychis dogmata, injunximusque ut ipsum beatissimum Leonem, qui veræ fidei columna fuit et omni sanctitate et doctrina refertur, tanquam sanctum et in Catalogo sanctorum merito descriptum de cætero reputent et venerentur, atque non solum dictas tres Synodos, sed omnes alias universales auctoritate Romani Pontificis legitime celebra-

tas, sicut et cæteri fideles, reverenter suscipiant.

15. « Quinto Ecclesiasticorum sacramentorum veritatem pro ipsorum Armenorum, tam præsentium quam futurorum, faciliori doctrina sub hac brevissima redigimus formula. Novæ legis septem sunt Sacramenta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema-Unctio, Ordo, et Matrimonium, quæ multum a sacramentis differunt antiquæ legis; illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant, hæc vero nostra et continent gratiam, et ipsam digne suscipientibus conferunt. Horum quinque prima ad spiritualem uniuscujusque hominis in se ipso perfectionem, duo ultima ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationemque ordinata sunt : per Baptismum enim spiritualiter renascimur, per Confirmationem augemur in gratia et roboramur in fide, renati autem et roborati nutrimur divina Eucharistiæ alimonia, quod si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur : spiritualiter etiam et corporaliter, prout animæ expedit, per Extremam-Unctionem : per Ordinem vero Ecclesia gubernatur et multiplicatur spiritualiter, per Matrimonium corporaliter augetur. Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, quorum si aliquid desit, non perficitur sacramentum. Inter hæc sacramenta tria sunt Baptismus, Confirmatio et Ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum a cæteris distinctivum, imprimunt in anima indelebile, unde in eadem persona non reiterantur : reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, et reiterationem admittunt.

« Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vitæ spiritualis janua est, per ipsum enim membra Christi ac de corpore efficimur Ecclesiæ : et cum per primum hominem mors introierit in universos, nisi ex aqua et Spiritu renascamur, non possumus (ut inquit Veritas) in regnum cœlorum introire. Materia hujus sacramenti est aqua vera et naturalis, nec refert frigida sit, an calida. Forma autem est : *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Non tamen negamus quia et per illa verba : *Baptizetur talis servus Christi in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, vel : *Baptizatur manibus meis talis servus Christi in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, vel : *Baptizatur manibus meis talis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*; verum perficiatur Baptisma, quoniam cum principalis causa, ex qua Baptismus virtutem habet sit sancta Trinitas, instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum cum sanctæ Trinitatis invocatione perficitur sacramentum. Minister hujus sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare, in casu autem necessitatis non solum sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, imo paganus et hæreticus baptizare potest, dummodo formam servet Ecclesiæ, et facere intendat, quod facit Ecclesia. Hujus sacramenti effectus est remissio omnis culpæ originalis et actualis, omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur, propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis injungenda est satisfactio, sed morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum cœlorum et Dei visionem perveniunt.

« Secundum sacramentum est Confirmatio, cujus materia est chrisma confectum ex oleo quod nitorem significat conscientiæ, et balsamo quod odorem significat bonæ famæ, per episcopum benedicto, forma autem est : *Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Ordinarius minister est episcopus, et cum cæteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc nonnisi episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur, quorum vicem tenent episcopi, quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodum Actuum [1] Apostolorum lectio manifestat : *Cum enim audissent, inquit, Apostoli, qui erant Jerosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem, qui, cum venissent, oraverunt pro eis, ut acciperent Spiritum sanctum ; nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini nostri Jesu, tunc imponebant manus super illos et accipiebant Spiritum sanctum.* Loco autem illius manus impositionis datur in Ecclesia Confirmatio. Legitur tamen aliquando per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili et urgenti admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per episcopum confecto hoc administrasse Confirmationis sacramentum. Effectus autem hujusmodi sacramenti est, quod in eo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis die Pentecostes, ut videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen, ideoque in fronte, ubi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat, et præcipue crucem ejus, qua *Judæis est scandalum, gentibus autem stultitia* secundum Apostolum [2]; propter quod signo crucis signatur.

« Tertium est Eucharistiæ sacramentum, cujus materia est panis triticeus et vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet; aqua autem ideo admiscetur, quoniam juxta testimonia sanctorum Patrum ac doctorum Ecclesiæ pridem in disputatione exhi-

[1] Apoc. VIII. — [2] I Cor. I.

bita creditur ipsum Dominum in vino aqua permixto hoc instituisse sacramentum, deinde quia hoc convenit Dominicæ passionis repræsentationi : inquit enim Alexander papa, quintus sextus a B. Petro : « In sacramentorum « oblationibus quæ intra missarum solemnia « Domino offeruntur, panis tantum et vinum « aqua permixtum in sacrificium offeruntur »; non enim debet in calice Domini aut vinum solum aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum, quia utrumque, id est, sanguis et aqua ex latere Christi profluxisse legitur, tum etiam quia convenit ad significandum hujus sacramenti effectum, qui est unio populi Christiani ad Christum; aqua enim populum significat secundum illud Apocalypsis : *Aquæ multæ populi multi*. Et Julius papa, sextus post B. Silvestrum ait ; « Calix dominicus juxta « canonum præceptum vino et aqua permixtus « debet offerri, quia videmus in aqua populum « intelligi, in vino vero ostendi sanguinem « Christi. Ergo cum in calice vinum et aqua « miscentur, Christo populus adunatur, et fide« lium plebs ei, in quem credit, copulatur et « jungitur ». Cum ergo tam sancta Romana Ecclesia a beatissimis Apostolis Petro et Paulo edocta, quam reliquæ omnes Latinorum Græcorumque Ecclesiæ, in quibus omnis sanctitatis et doctrinæ lumina claruerunt ab initio nascentis Ecclesiæ sic servaverint et modo servent, inconveniens admodum videtur, ut alia quævis regio ab hac universali et rationabili discrepet observantia. Decernimur igitur, ut etiam ipsi Armenii se cum universo orbe Christiano conforment, eorumque sacerdotes in calicis oblatione paululum aquæ, prout dictum est, vino admisceant. Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit sacramentum ; sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum : nam ipsorum verborum virtute substantia vini in Sanguinem convertuntur, ita tamen quod totus Christus continetur sub specie panis, et totus sub specie vini, sub qualibet quoque parte hostiæ consecratæ et vini consecrati, separatione facta, totus est Christus. Hujus sacramenti effectus, quem in anima operatur digne sumentis, est adunatio hominis ad Christum, et quia per gratiam homo Christo incorporatur, et membris ejus unitur, consequens est, quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur, omnemque effectum, quem materialis cibus et potus quoad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando et delectando, sacramentum hoc quoad vitam operatur spiritualem, « In quo », ut inquit Urbanus papa, « gratam Salvatoris « nostri recensemus memoriam, a malo retra« himur, confortamur in bono, et ad virtutum « et gratiarum proficimus incrementum ».

« Quartum sacramentum est Pœnitentia, cujus quasi materia sunt actus pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes, quarum prima est cordis contritio, ad quam pertinet ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero ; secunda est oris confessio, ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter ; tertia est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis, quæ quidem præcipue fit per orationem, jejunium et eleemosynam. Forma hujus sacramenti sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert cum dicit : *Ego te absolvo*, etc. Minister hujus sacramenti est sacerdos habens auctoritatem absolvendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Effectus hujus sacramenti est absolutio a peccatis.

« Quintum sacramentum est Extrema-Unctio, cujus materia est oleum olivæ per episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debet, qui in his locis ungendus est, in oculis propter visum, in auribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma hujus sacramenti est hæc : *Per istam unctionem, et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum deliquisti* ; et similiter in aliis membris. Minister hujus sacramenti est sacerdos, effectus vero est mentis sanatio, et in quantum animæ expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit B. Jacobus Apostolus cap. v : *Infirmatur qui in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini : et oratio fidei salvabit infirmum et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, dimittentur ei*.

« Sextum sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud per cujus traditionem confertur Ordo, sicut presbyteratus traditus per calicis cum vino et patenæ cum pane porrectionem ; diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem ; subdiaconatus vero per calicis vacui cum patena vacua superimposita traditionem, et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotis est talis : *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis et mortuis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, et sic de aliorum Ordinum formis, prout in Pontificali Romano late continetur. Ordinarius minister hujus sacramenti est episcopus ; effectus est augmentum gratiæ, ut quis sit idoneus Christi minister.

« Septimum sacramentum est Matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ secundum Apostolum, dicentem [1] : *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in*

[1] Ephes. v.

Christo et Ecclesia. Causa efficiens Matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus. Assignatur autem triplex bonum Matrimonii, primum est proles suscipienda et educanda ad cultum Dei, secundum est fides, quam unus conjugum alteri servare debet, tertium est indivisibilitas Matrimonii propter hoc, quod significat indivisibilem conjunctionem Christi et Ecclesiæ. Quamvis autem ex causa fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cum Matrimonii vinculum legitime contractum perpetuum sit.

« Sexto compendiosam illam fidei regulam per beatissimum Athanasium editam ipsis præbemus oratoribus, cujus tenor talis est : *Quicumque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut teneat Catholicam fidem, etc.*

« Septimo decretum unionis cum Græcis consummatæ pridem in hoc sacro Œcumenico Concilio Florentino promulgatum, cujus tenor talis est, prout supra scriptum est.

« Octavo cum inter alia sit etiam cum ipsis Armenis disputatum, quibus diebus festivitates Annuntiationis B. Mariæ Virginis, Nativitatis B. Joannis Baptistæ, et consequenter Nativitatis et Circumcisionis Domini nostri Jesu Christi, ac Præsentationis ejusdem in templo seu Purificationis B. Virginis Mariæ celebrari debeant, satisque diluoide veritas patefacta fuerit tam sanctorum Patrum testimoniis, quam consuetudine Romanæ Ecclesiæ et omnium aliarum universaliter apud Latinos et Græcos, ut tantis celebritatibus dispar sit Christianorum ritus, unde perturbandæ charitatis occasio posset oriri, decernimus tanquam veritati et rationi consentaneum, ut juxta totius reliqui orbis observantiam ipsi etiam Armenii festum Annuntiationis B. Mariæ die xxv Martii, Nativitatis Joannis Baptistæ xxiv Junii, Nativitatis vero secundum carnem Salvatoris nostri xxv Decembris, Circumcisionis ejusdem i Januarii, Epiphaniæ vi ejusdem Januarii, Præsentationis Domini in templo seu Purificationis Dei genitricis ii Februarii debeant solemniter celebrare.

16. « His omnibus explicatis, prædicti Armenorum oratores nomine suo et sui patriarchæ ac omnium Armenorum hoc saluberrimum synodale decretum cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis et statutis, omnemque doctrinam in ipso descriptam, necnon quidquid tenet et docet sancta Sedes Apostolica et Romana Ecclesia cum omni devotione et obedientia acceptant, suscipiunt et amplectuntur, illos quoque doctores et sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, ipsi reverenter suscipiunt, quascumque vero personas, et quidquid ipsa Romana Ecclesia reprobat et damnat, ipsi pro reprobatis et damnatis habent, profitentes tanquam veri obedientiæ filii, nomine quo supra, ipsius Sedis Apostolicæ ordinationibus et jussionibus fideliter obtemperare.

« Lecto autem solemniter in nostra et hujus sanctæ Synodi præsentia memorato decreto, mox dilectus filius Narses Armenius, nomine ipsorum oratorum, in idiomate Armenico publice hæc quæ sequuntur legit, quæ in continenti dilectus filius Basilius Ordinis Minorum, noster et ipsorum Armenorum communis interpres, publice sermone Latino in hunc modum ex scripto legit :

« Beatissime pater et sanctissima Synode. Totum hoc sanctum decretum, quod nunc Latine coram vestra publice lectum est præsentia, fuit nobis pridie de verbo ad verbum in nostro idiomate clare expositum et interpretatum, quod quidem optime nobis placuit et placet. Ad majorem autem nostræ mentis expressionem ejus effectum summatim repetimus.

« In ipso continetur primo qualiter populo nostro Armenorum traditis sanctum symbolum Constantinopolitanum cum illa additione, FILIOQUE, in Ecclesiis nostris diebus saltem Dominicis majoribusque festivitatibus intra missarum solemnia decantari seu legi debeat.

« Secundo definitionem Concilii quarti universalis Chalcedonensis de duabus naturis in una Christi persona.

« Tertio definitionem de duabus Christi voluntatibus et operationibus in sexto universali Concilio promulgatam.

« Quarto declaratis, quod ipsa Chalcedonensis Synodus et beatissimus Leo papa recte de duabus in una persona Christi naturis veritatem definierint contra impii Nestorii et Euthychis dogmata, jubetisque ut ipsum beatissimum Leonem tanquam sanctum et fidei columnam veneremur, atque non solum has tres Synodos Nicænam, Constantinopolitanam et Ephesinam primam, sed et omnes alias universales, auctoritate Romani Pontificis legitime celebratas, reverenter suscipiamus.

« Quinto brevem formulam septem sacramentorum Ecclesiæ, videlicet Baptismi, Confirmationis, Eucharistiæ, Pœnitentiæ, Extremæ-Unctionis, Ordinis, et Matrimonii declarando, quæ sit cujuslibet sacramenti materia, forma et minister, quodque in sacrificio altaris, dum calix offertur, vino paululum aquæ admisceri debet.

« Sexto quamdam compendiosam beatissimi Athanasii fidei regulam, quæ incipit : *Quicumque vult salvus esse*, etc.

« Septimo decretum unionis conclusæ cum Græcis in hoc sacro Concilio pridem promulgatum continens, qualiter Spiritus sanctus ex Patre et Filio æternaliter procedit, et quo illa additio, FILIOQUE, licite et rationabiliter ipsi symbolo Constantinopolitano fuit apposita, quod-

que in pane triticeo azymo vel fermentato Corpus Domini conficitur. Quid etiam credendum sit de pœnis purgatoriis et inferni, ac vita beata et de suffragiis, quæ pro defunctis fiunt, item de plenitudine potestatis Sedis Apostolicæ tradita a Christo B. Petro et suis successoribus atque de ordine patriarchalium sedium.

« Octavo decernitis, ut de cætero Armenii has festivitates infrascriptis diebus more universalis Ecclesiæ celebrare debeant, videlicet Annuntiationis B. Mariæ Virginis xxv Martii, Nativitatis B. Joannis Baptistæ xxiv Junii, Nativitatis Salvatoris nostri secundum carnem xxv Decembris, Circumcisionis ejusdem i Januarii, Epiphaniæ vi ejusdem Januarii, Præsentationis Domini in templo sive Purificationis B. Mariæ ii Februarii.

« Nos igitur oratores, nomine nostro nostrique reverendi patriarchæ et omnium Armenorum, sicut et vestra sanctitas in suo decreto attestatur, hoc saluberrimum synodale decretum cum omnibus suis capitulis, declarationibus, definitionibus, traditionibus, præceptis et statutis, omnemque doctrinam in ipso descriptam, necnon quidquid tenet et docet sancta Sedes Apostolica et Romana Ecclesia cum omni devotione et obedientia acceptamus, suscipimus et amplectimur. Illos quoque doctores et sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, reverenter suscipimus. Quascumque personas et quidquid ipsa Romana Ecclesia reprobat et damnat, nos et pro reprobatis et damnatis habemus, profitentes, tamquam veri obedientiæ filii, nomine quo supra, ipsius Sedis Apostolicæ ordinationibus et jussionibus fideliter obtemperare. Dat. Florentiæ in publica sessione synodali solemniter in Ecclesia majori celebrata anno Incarnationis Dominicæ mcdxxxix, X kal. Decembris, Pontificatus nostri anno ix ».

17. *Episcoporum Armenorum jurisdictioni consulit Eugenius et reductioni Indorum et Æthiopum.* — Admissis in gremium Ecclesiæ Romanæ Armeniis, Eugenius eorum episcopos pristinis honoribus potiri sanxit, cumque in Caphensi urbe, quæ in Taurica Chersoneso Latino imperio parebat, multa Armeniorum suis sedibus pulsorum multitudo ageret, cui Armenius episcopus præerat, isque ab episcopo Latino Caphensi veluti hæresi et schismate inquinatus prohibitus esset mithram episcopalem in solemnibus supplicationibus gerere, vel Armenios crucis signo solemni ritu lustrare, hanc controversiam subjecto edicto [1] Eugenius diremit, atque anabaptismum, quem Armenii in desertoribus fidei ad Ecclesiam redeuntibus usurpabant, damnavit.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ad Apostolicæ dignitatis apicem divina dispositione vocati ex incumbente nobis sollicitudinis officio Ecclesiarum omnium discutere conditiones habemus, ut debite omnia prospicientes sic circa illarum et subjectorum eis populorum salubrem statum vigilanti cura vacemus, quod superni favoris affluente præsidio, amotis omnibus quæ disturbia, errores et scandala afferebant, optata suscipiant incrementa. Sane post conclusam solenniter in sessione publica promulgatam proximis diebus gloriosissimam populo Christiano Armenorum cum Romana Ecclesia unionem, cum dilectos filios ipsorum Armenorum oratores qui ea de causa apud nos erant, diligenter interrogaremus de modis, qui hactenus apud eos, et præsertim in civitate Caphensi, in qua ipsorum magna multitudo convenit, observati fuerint, aliqua ipsorum relatione intelleximus, circa quæ præsentium tenore debitum et conveniens remedium decrevimus adhibere. In primis namque, cum venerabiles fratres episcopi Caphenses, qui hactenus pro tempore fuerunt, episcopos Armenorum tanquam schismaticos et hæreticos prohibuisse dicantur deferre mithram in processionibus generalibus, quæ in ipsa civitate fiebant, et nullo in loco nulloque tempore benedictionem cum signo crucis etiam ritus sui populo dare permiserint, nos attendentes, quod licet civitas illa unicam sicut cæteræ habeat diœcesim, tamen ipsa Armenorum gens sedibus propriis pulsa ibidem in maximo habitat numero, volumus et præsentium tenore auctoritate Apostolica mandamus, quod episcopi Armenorum, qui in futurum pro tempore erunt, in processionibus et aliis quibuscumque actibus publicis, mithram, sicut et Caphensis episcopus, per dictam civitatem et diœcesim deferre possint et valeant. Circa benedictionem vero et signaculum crucis eam adhiberi modestiam volumus, ut Armenorum episcopi suis tantummodo populis quando eos privatim salutatum ibunt, ut quando obviantes manum osculabuntur, dextera leviter elevata cum signo crucis benedictionem annuntient.

« Præterea cum ad nostram pervenerit notitiam, quosdam et in prædicta civitate Caphensi, et aliis in partibus circumstantibus, tantam habere sacrarum institutionum ignorationem, ut multos, qui post susceptum Baptisma ab rectis Catholicæ fidei viis deviaverint, et postmodum resipiscere velint, iterum baptizent, attendentes a jure et sacris canonibus omnino prohibitum esse Baptisma reiterari, volumus et auctoritate ac tenore similibus mandamus, ut nullus sacerdos de cætero sub excommunicationis, quas ipso facto incurrat, et aliarum Ecclesiæ censurarum pœnis audeat vel præsumat aliquem, cujuscumque nationis et ritus sit, sive Græcum sive Sclavum aut Armenum, aut alium quemcumque, qui semel rite fuerit baptizatus, aliqua ratione vel causa iterum baptizare. Cupientes etiam,

[1] Lib. xi. p. 375.

quod dictorum Armenorum episcopus debitis in prædicta civitate fungatur honoribus, et subjectum sibi populum valeat debite cum justitia gubernare, eumdem similibus auctoritate et tenore volumus et mandamus, nullo modo in judiciis et cæteris ad Ecclesiasticam jurisdictionem pertinentibus, quantum ad ea, quæ sunt de foro episcoporum, a quoquam sive episcopo Caphensi sive alia Ecclesiastica vel sæculari persona, quomodolibet impediri, sed posse in omnibus et per omnia eam jurisdictionem in suos Armenos, in civitate et diœcesi Caphensi habitantes, exercere, quam alii episcopi in suis diœcesibus exercent de consuetudine vel de jure. Nulli ergo, etc. Datum Florentiæ anno Domini, etc. MCDXXXIX, die XV Decembris, anno IX ». Conciliandi Ecclesiæ supererant Indi et Æthiopes, ad quos Eugenius Albertum e Sarchiano Minoritam misit [1], ut eos a schismate ad conjunctionem Ecclesiæ Romanæ reduceret, quos etiam exemplo suo Palæologus imperator allicere ad sacrum fœdus ineundum studuit, ut ostendunt ejus litteræ [2] e Græco in Latinum sermonem versæ, quibus patriarcham Alexandrinum certiorem fecit, sanctos Patres Græcos et Latinos in dogmate de processione Spiritus sancti a Patre et Filio consentire, atque Orientalem Occidentalemque Ecclesias conjunctas ita fuisse, ut veteres Græci ritus a Græcis illibati servarentur, tum ex eo fœdere restituendi in Oriente pristino splendori et amplitudini Christiani imperii spes affulgere.

« Sanctissime papa et patriarcha Alexandriæ et judex orbis Pentapolis, Libyæ, Æthiopiæ, et universæ Ægypti, domine Dei amantissime.

« Venimus in has partes Franciæ (ita Occidentalia regna ab Orientalibus appellantur) pro conjunctione Ecclesiarum Christi, suscepimus enim hujusmodi unionis opus, quoniam ea divina erat pro utilitate et fulcimento Christianorum, remque universam novimus per plures disquisitiones et examina, quæ facta sunt circa dicta sanctorum Orientalium et Occidentalium, et invenimus ex his, quid dicant de hoc, nimirum de processione Spiritus sancti. Omnes Occidentales sancti eadem dicunt sicut Orientales sancti ; et licet dictiones alias usurpent, in eamdem tamen sententiam conspirant. Propter hoc consensimus nos ipsis in eadem fide, utpote sancta, sicut potes addiscere ex decreto edito ab hac sancta et Œcumenica Synodo, et uniti et conjuncti sumus illis nil omnino nostrorum institutorum transgressi prætermittentesve, neque symbolum neque quidquam ex liturgia, neque ex ritibus nostræ Ecclesiæ. Confidimus igitur in Deo, quod divinum erit hoc opus pro utilitate Christianorum, si quod in præsentiarum factum est Christianis pateliat, speramus igitur in Deo, quod si quid divinum antea factum est, certe ex hoc Christiani magnam utilitatem et firmamentum habituri sint. Proficiscitur autem ad tuam sanctitatem sacratissimus et colendissimus dominus Nathanael metropolita Rhodi, qui defert decretum in dicta sacra Œcumenica Synodo editum, deque omnibus fusius verba facturus est. Adhibeat ergo illi tua sanctitas in his fidem perfectam, quoniam quæcumque dixerit tuæ sanctitati ea verissima, et ex parte nostra dicet ». Non defuisse muneri patriarcham, missisque oratoribus consensisse sacro fœderi, conjunxisse pariter se Romanæ Ecclesiæ Æthiopes ac Jacobitas, et decreta Florentinæ Synodi demisse excepisse, inferius visuri sumus.

18. *Extracta Synodus Florentina ob Basileensium schisma.* — Extracta [1] est Synodus Florentina in tertium annum, in sequentem nimirum (ut Acta Concilii Tridentini Ms. quæ in Hadriana mole asservantur meminere) tum ad Orientalium firmandam consensionem, tum ad Basileensium compescendam impietatem qui ob præclara gesta Eugenii incensi odio et invidia schisma moliebantur, ut ab exitiali consilio eos avocaret, uti ostendunt graves ejusdem litteræ [2] mense Februario ad ducem Mediolani (qui licet antea Eugenio in Concilii loco signando adversus esset, a schismate tamen conflando abhorrebat) datæ, quibus gratias ei egit de navata ad seditiosos sedandos opera, ac significavit quantis ipse studiis et contentione pacem semper exquisiisset.

« Duci Mediolani.

« Dilecte fili, salutem. Vidimus litteras tuas missas venerabili fratri nostro episcopo Portuensi cardinali Placentino cum cedula inclusa, continente certa avisamenta facta Basileæ per quosdam regum et principum oratores. Per ipsas quidem litteras cognoscimus magnum tuæ celsitudinis affectum ad obviandum pernicioso schismati, quod nonnulli Basileæ existentes, solum ambitione et propriis passionibus ducti, in Ecclesia Dei suscitare moliuntur. Jam dudum hunc tuum laudabilem affectum manifeste perpendimus per ea, quæ tui oratores apud Basileam tuo jussu frequenter ac magnanimiter, seditiosis aliquibus hominibus resistentes, operati sunt. Pro his igitur, te merito laudamus et commendamus, exhortantes in Domino, ut quemadmodum hactenus egisti, ne Ecclesia Dei unita, enorme pateretur dissidium, ita continue sicut speramus, laborare velis. Unde non dubium apud omnipotentem Deum, pro cujus Ecclesiæ conservanda unitate laboras, maximum meritum, et apud cunctos homines non mediocrem consequeris laudem.

« Quod vero ad consilium tuum, quod in

[1] Lib. XI. p. 359. Extant ejus lit. apud Wading. tom. V. p. 360 et 361. — [2] Ext. in Ms. Col. Bibl. Vallic. sign. lit. F. num. 33. p. 151.

[1] Card. Just. p. 3. p. 353. — [2] Lib. XII. p. 134.

prædictis continetur litteris, hoc dicimus, quod usque nunc ex toto corde doluimus ac dolemus, quod quorumdam ambitio et humana passio tot scandala in Ecclesia parturiat, quibus nullam nos, nec dedimus, nec quidem damus causam aut occasionem; imo omnia cum magna patientia et mansuetudine egimus, ne talia contingerent, nec per nos unquam stetit, quin media quæque ad pacem et unitatem accommoda adhiberentur. Et inter cætera, quam multum proxima Æstate condescenderimus ad preces dilectorum filiorum Romani imperii electorum, tibi putamus optime constare: misimus enim dilectum filium Nicolaum tit. S. Crucis presbyterum cardinalem Apostolicæ Sedis legatum cum certis aliis prælatis et doctoribus ad oppidum Nurimbergense cum pleno ad pacem mandato, ac cum tam honestis et rationabilibus pacis mediis, ut nemo, nisi pacis adversarius, contradicere illis potuisset. Et licet ipse cardinalis omnia, quæ ad pacem et unitatem conferre videantur, semper obtulerit, quid tamen ibi secutum sit, non ignoras.

« In hoc autem nos ipsos consolatur, quod multis sanctis Romanis Pontificibus antecessoribus nostris eadem, quæ nobis et interdum acriora per ingratos et seditiosos filios nonnunquam acciderunt. Sed licet flaverint venti et æstuaverit mare, naviculaque Petri undique quateretur, nihilominus Salvator ipse Jesus Christus, imperans mari et ventis, tandem naviculam suam ac naviculæ rectorem ad portum tranquillitatis potenti virtute illæsam conduxit. Sicut autem usque nunc ad omnem viam pacis et unitatis, quæ honori sanctæ Sedis Apostolicæ et Romanæ Ecclesiæ, atque unioni Græcorum conduceret, nos promptos obtulimus, sic in futurum parati semper inveniemur. Id vero, quod postremo tuæ litteræ continebant, ut dilectum filium Ludovicum de Roma Sedis Apostolicæ notarium recommissum haberemus, libenter audivimus, et tam sibi quam cunctis bene agere volentibus parati sumus benefacere, et ipsos per rei evidentiam recommissos suscipere, prout eidem Ludovico jamdudum intimavimus, circa quod dudum eidem nobilitati scripsimus. Dat. Florentiæ die XXI Februarii anno VIII ». Aucta est Basileensium audacia ex torpore Alberti regis Romanorum, qui Pontificiam dignitatem, ut par erat, non est tutatus, dum se nec Eugenio nec Basileensibus studere velle promulgavit, sivitque Basileenses conventus magno Ecclesiæ offendiculo propagari.

19. *Conventus Moguntini, et Basileensium tumultuaria decreta contra Pontificis auctoritatem.* — Coegit [1] porro idem rex hoc anno VII kal. Aprilis Moguntiæ solemnes magnatum cœtus, quibus etiam cardinalis S. Petri ad Vincula, archiepiscopi electores imperii, tresque alii Germaniæ episcopi, tum archiepiscopus Turonensis et episcopus Trecensis Francorum regis, Castellæ vero Conchensis, ducisque Mediolanensis nomine Albiganensis episcopi, tum alii plures Germaniæ principum oratores, denique patriarcha Aquileiensis legatus conciliabuli Basileensis interfuere: cumque principes qui aderant et absentium legati instarent, ut Basileenses a Pontifice in jus vocando abstinerent, nihil impetrare potuere, quamvis Nicolaus e Cusa Eugenii orator Pontificiam causam ageret, contenderetque Concilium Œcumenicum non Basileæ, sed Florentiæ celebrandum esse. Denique in eo conventu decreta Basileensium ipsorum suasu a Germanis sunt admissa [2], quibusdam tamen temperata modis, de quibus extant [3] publicæ Tabulæ in Ms. Codice Vallicellano (1).

Dum ii cœtus agitabantur, minoris ordinis sacerdotes Basileæ auctore Nicolao pseudodominicano, patria Burgundo, instar rabidi canis adversus Pontificem ubique latrante, nefarium horridumque facinus aggressi sunt: nefariis enim argutiolis conclusere, Eugenium hæreticum relapsum esse, et falsa deliramenta pro decretis fidei promulgarunt, conflatumque ab ipsis schisma cardinalis Arelatensis omni studio et contentione confirmare cum paucis, majore scilicet præsulum Basileæ agentium parte scelus execrante, annisus est, quod ex ipsa schismaticorum historia ab Ænea Sylvio [4], tum errore capto conscripta narrabimus, ut Basileensium novatorum dementissima temeritas magis in luce collocetur: « Inter disputandum », inquit, « triplex emersit opinio, alii namque hæreticum Eugenium affirmabant, alii non solum hæreticum fateri volebant ». Et infra: « Tandem sententia vicit, ut hæreticus atque

[1] Aug. Patrit. in Actis Conc. Basil. et Æn. Sylv. l. I et alii. — [2] Æn. Sylv. in hist. Conc. Basil. Langius in Chron. Citizen. et alii. — [3] Ms. Vallicel. sign. lit. B. num. 19. p. 10 ad 14. — [4] Æn. Syl. eod. l. I.

(1) Principum electorum Germaniæ provocationes geminas Martene in sua Collectione col. 954 vulgavit, alteram quidem datam anno 1439, die XIII Augusti; aliam vero die, anno et mense resectis. Earum prima exhibet principum illorum provocationem ab omnibus quibusque decretis, mandatis, censuris ab utroque judice, Concilio nempe et Pontifice, in omnes illos latis seu ferendis, qui principibus illis parebant. Cum enim, inquiunt, mutuo se Pontifex et Concilium lacessant, neque de jure alterutrius partis nobis constare possit, ut molestia alterutri parti adhærentibus creetur, ferre non possumus. Provocant vero sive ad Concilium, sive ad Pontificem, sive ad alium quemcumque, ad quem jure pertineat. Hæc provocatio diei XIII Augusti. Altera vero quæ temporis quidem adscriptione caret, sed annum hunc signat, cum Pontificis abrogationem a Concilio pronuntiatam ferat, provocandum censent principes a sententiis, quibus alterutra dissidentium pars se mutuo lacessit. Profitentur suspensos esse se animo, nec alterutram in partem inclinaturos donec « per aliud generale aut Œcumenicum Concilium aut alias de consilio litteratorum, doctorum nostrorum sacrique Romani imperii optimatum judicio aliquid definiatur ». Hæc omnia plane demonstrant imperii principes nihil *temere*, ut ipsi quidem profitentur, definire voluisse, et Concilio ita adhæsisse, ut Pontifici simul obsequerentur. MANSI.

relapsus Eugenius diceretur nimirum a seditiosis doctorculis). Octo inter ipsos theologos conclusiunculis approbatis, quas veritates appellitarunt, earum copiam in orbem divulgantes : quæ res circa medium mensis Aprilis initium suscepit, industria quidem ac solertia Nicolai cujusdam Burgundionis ex Ordine Prædicatorum ». Hæc impia molimina archiepiscopus Mediolanensis, cum schismatis imminentis calamitatem prævideret, omni conatu discutere nisus est, verum nihil profecit ; in principe namque Ecclesia facinorosum conventiculum coactum est, cui Ludovicus pseudocardinalis Arelatensis Pontificis hostis præfuit : « Sex omnino diebus », inquit Æneas, « et ante prandium et ante cœnam protracta res disputando est. Medius erat inter omnes, primoque loco, ut judex fidei, totiusque disputationis moderator et arbiter Ludovicus cardinalis et archiepiscopus Arelatensis ». Post eas inanes disceptatiunculas temere constitutæ sunt hæ propositiones, quas in Florentino Concilio damnatas mox visuri sumus :

I. *Veritas est Catholicæ fidei, sacrum generale Concilium supra papam et alium quemvis potestatem habere.*

Hanc Basileensium propositionem, quæ basis schismatis extitit, falsitatis arguit pluribus Joannes Turrecremata [1] cardinalis S. Sixti, ex quo hæc decerpsi, omissis pluribus aliis interjectis : « Præfata adversariorum assertio quantum ad illam partem, in qua ponit, quod universale Concilium, ut dicitur corpus prælatorum Ecclesiæ, condistinctum a Romano Pontifice, habeat potestatem a Christo immediate sine quacumque mediatione Romani Pontificis satis plene improbata est tam lib. 2, cap. 80, quam in hoc tertio libro cap. superiori. Solum nunc restat illam refutare quantum ad illam partem, in qua adversarii Basileenses, plus sapientes, quam oportebat, stulta temeritate dogmatizarunt, id ad fidei veritatem pertinere ». Et infra : « Arguitur primo sic nullum, quod repugnat rationi naturali potest dici ad fidem Catholicam pertinere », et infra : « rationi naturali repugnat, quod Concilium universale sit corpus et Romanus Pontifex caput ejus, et tamen Concilium universale non dependeat et potestate et auctoritate a Romano Pontifice ; caput enim, ut dicit Isidorus lib. Etymol., prima pars corporis est, datumque est ei hoc nomen, eo quod sensus et nervi inde initium capiant, atque ex eo omnis vigendi causa oriatur. Secundo repugnat Evangelio, ubi Christus ait Joannis ult. *Simon Jona, pasce oves meas*, ubi Petrus, et in eo ejus successor Romanus Pontifex gregis Dominici universaliter, nullo fidelium in illa fidelium congregatione excepto, pastor et rector constitutus est. Tertia assertio dicens, quod universalis Ecclesia, sive universale Concilium potestatem regitivam sive curam regiminis non tantum respectu omnium fidelium, sed etiam papæ, non a papa, sed immediate a Christo recipiat, repugnat verbo Christi dicentis Joan. 10 : *Erit unum ovile et unus pastor*. Quarto videtur esse contra articulum : *Unam sanctam Ecclesiam*, quod sic ostenditur, quia cum unitas Ecclesiæ inter alia attendenda sit ex ordine ad unam supremam potestatem regitivam totius Ecclesiæ, quæ est in papa, ut in superioribus est ostensum, et deducit S. Thomas pulchre in 4 dist. 23, et colligitur ex glo. Matth. 16. Sed ponere aliam supremam potestatem in Concilio regitivam, cui omnis fidelis obedire teneatur impendentem a potestate regitiva data pastori universali totius Ecclesiæ, est manifeste unitatem scindere. Quinto repugnat dispositioni illi, qua Deus Ecclesiæ regimen constituit monarchicum sive regale. Sexto derogat honori et privilegiis Apostolicæ Sedis, quoniam inter alia privilegia Apostolicæ Sedis hoc connumeratur, quod Romanus Pontifex Concilia universalia congreget, auctoritate fulciat, et eorum gesta sua auctoritate roboret et confirmet, ut patet ex dist. 17 per totum cap. *confidimus* 25, q. 1 cap. *significasti* de electione, et ex multis aliis. Septimo subtrahit obedientiam a Romano Pontifice debitam jure divino ei a cunctis fidelibus, quorum pater est et princeps et subjicit eum aliis. Octavo manifeste repugnat Apostolicæ Sedis diffinitioni et sanctorum doctorum sententiæ. Nono tollit ordinem et ornatum hierarchicæ dispositionis ab Ecclesia Dei, etc. » Hæc Joannes Turrecremata, quibus consentanea alii post ipsum tradidere.

Nec modo falsam, verum etiam in Conciliis Œcumenicis damnatam, et ab initio primitivæ Ecclesiæ Pontificem non ambiguum in universam Ecclesiam et Concilia imperium exercuisse, demonstrat B. Joannes e Capistrano [1] : « Probatur », inquit, « per Greg. X in generali Concilio Lugdunensi dicentem in c. *ubi periculum* de elect. lib. 6 in § *cæterum*, ubi exhortando omnes cardinales tam absentes quam præsentes pariter et futuros, cum agitur de electione papæ dicit : Per viscera misericordiæ Domini nostri, ac per aspersionem sui pretiosi Sanguinis obtestamur, ut pensantes attentius, quod eis imminet cum agitur de creatione vicarii Christi Jesu et successoris Petri, rectoris universalis Ecclesiæ, gregis Dominici directoris, omni privatæ affectionis inordinatione deposita, etc. Cum itaque talis constitutio facta fuerit in Concilio generali, ubi erant prælati universalis Ecclesiæ, mirum est, quod si talis constitutio a veritate cessabat,

[1] Turrecr. sum. de Eccles. l. III. c. 30.

[1] Jo. e Capistr. in lib. de papæ et Conc. sive Eccl. auctoritate p. 116.

tantorum et tot prælatorum præsentia minime contradixit, et si violentia qualiscumque intervenerit, mirum est quod non per ipsos nec per eorum successores abinde in posterum extitit reclamatum, vel ab aliquo refragatum, unde jam pro tanto tempore omnis est præscriptio consummata ab Ecclesia Romana contra quaslibet Ecclesias ». Et infra : « Cum itaque ab exordio surgentis Ecclesiæ primitivæ hanc præeminentiam et in Christo primitus, et in Petro Christi primo vicario, et in cæteris successoribus eorumdem summis Pontificibus continuatum priscis et successivis temporibus contemplemur, quid aliud contrarium asserentibus nomen imponere valebimus, nisi schisma? nisi tunicæ Christi inconsutilis lacerationem, divisionem unitatis? sanctæ matris Ecclesiæ desolationem? Jam videmus abominationem desolationis Amedeum Sabaudiensem non in loco sancto, Romano throno, Domino prohibente, sed in loco prophano, excommunicato et interdicto, basiliscorum spelunca, dæmonumque caverna sedentem in fano Cosroe Persarum olim perditissimi regis ». Quin etiam Concilium Constantiense, dum Œcumenicum fuit, eam damnasse implicite, ut supra diximus, dum Pontificem esse caput militantis Ecclesiæ adversus Wicleffum sanxit; explicitis autem verbis in Concilio Florentino Œcumenico damnatam visuri sumus.

At Basileenses novatores, quamvis numero essent paucissimi exclamabant ex eo quod, teste Hieronymo, orbis major sit Urbe, totius Ecclesiæ auctoritatem Romani Pontificis auctoritate majorem esse; quorum sophisma ita dissolvit idem B. Joannes e Capistrano [1] : « Ad illud, quod dixit Hieronymus, orbem majorem Urbe, respondeo, hoc intelligendum quoad dimensitatem, non quoad pontificalem auctoritatem, nam cum tot suis Epistolis Hieronymus Damaso papæ scripserit, se firmiter tenere, neminem extra suam obedientiam posse salvari, quomodo putandum est suæ frequentissimæ protestationis immemorem extitisse, et contrarium intulisse? qui hoc credunt, meo judicio, de Hieronymo male sentiunt, sed non ego, ipse igitur hæresum exstirpator se defendat, qui semper fuit posse tenus veritatis amicus, cultor atque defensor, ut sum in proœmio hujus operis exorsus, scribens enim ad Eugenium presbyterum de præeminentia sacerdotii ad diaconum, retundens supercilia superbientis diaconi volentis se præferre presbyteris ex consuetudine Urbis Romæ dicit : Orbis major est Urbe ». Et infra : « Quid mihi præfers unius urbis consuetudinem, nam ex eo, quod in Romana curia diaconi cardinales, ne contemni videantur, præponuntur omnibus cardinalibus (nimirum in administratione opum Ecclesiasticarum, ut pluribus in locis observat card. Baronius), talis consuetudo non est ad exemplum trahenda in consequentiam ad alias Ecclesias, sed magis sequenda est consuetudo generalis, ut dicit *glo. in id. cap. legimus in verbo, major, allegat.* 12, *dist. novit* 40, *dist. nos, qui et non loca subdes*, et est hic argumentum, quod statutum Concilii præjudicat statuto papæ, si contradicat, ut dixi, *quæst.* 3 *nemo*. Tu dic, quod hoc debilissimum argumentum solvit alia *glos. in eod. cap. legimus, in verbo, verbis consuetudinem*, dicens scilicet *dist.* 10 *quis nesciat contra*, ibi de ea consuetudine agitur, quam Romana servat Ecclesia, et aliis mandat servandam, hic vero de ea, quam sola servat nec vult ab aliis servari, unde et ibi dicitur, quod Romanam Ecclesiam videat sequi et docere ».

In eamdem sententiam demonstrarunt alii Catholici doctores Conciliorum, quibus præest ipse Pontifex, auctoritatem non esse majorem intensive, quam Pontificis; quare decreta fidei in controversiis de paupertate [1] Christi et de visione beatifica a Pontificibus sine Conciliis Œcumenicis edita ejusdem auctoritatis fuisse, ac si ab iis edita fuissent, quantumvis hæresiarchæ Michael Cæsenas et Gabriel Okamus [2] contra oblatrarint. Non valere etiam semper in Conciliis quod contendebat perperam pseudocardinalis Arelatensis, majorem opinantium (inter quos etiam male minoris ordinis sacerdotum turbam allegerat) partem, ut decretum fidei statuatur, si Pontificis, cui Spiritus sancti directio promissa est, auctoritas non accesserit, ita ostendit Joannes Turrecremata [3] : « In Conciliis universalibus non est arguendum semper a majori parte, quæ conclusio primo patet exemplariter de Concilio Ariminensi, ubi cum inter Patres numero CMXXX fuisset dissensio, major multo pars fuerat errantium, ut patet ex historia, male argutum fuisset tunc a majori parte, unde Damasus papa scribens episcopis per Illyricum constitutis : Nec enim, inquit, præjudicium aliquod fieri potuit per numerum Arimini congregatum; quando constat nec Romanum episcopum, cujus ante omnia decebat expectare decretum, nec Vincentium, qui tantis annis episcopatum inviolabiliter custodivit, nec alios talibus præbuisse assensum. Secundo patet in secundo Concilio Ephesino, in quo cum etiam plures fuerint, qui declinaverunt a veritate, pauci vero pro veritate certantes, malum fuisset si in illo Concilio a majori parte fuisset argutum ».

20. Aliæ propositiones a pseudotheologis Basileensibus editæ sunt his verbis conceptæ :

II. *Generale Concilium legitime congregatum sine ipsius consensu nec dissolvere, nec transferre, nec prorogare ad tempus ex auctoritate sua*

[1] Jo. e Capistr. de papæ et Conc. sive Eccl. auct.

[1] Annal. tom. XV. an. Chr. 1323. num. 61. — [2] Annal. tom. XVI. an. Chr. 1336. num. 3. — [3] Turrecr. sum. de Eccl. l. III. c. 65.

potest Romanus Pontifex, idque veritatis ejusdem est.

III. *Qui pertinaciter his veritatibus se opponit, hæreticus est censendus.*

IV. *Has veritates Eugenius papa IV oppugnavit, cum primo ex plenitudine potestatis Apostolicæ Basileense Concilium dissolvere, sive transferre attentavit.*

V. *Errores his veritatibus repugnantes monitus tandem per sacrum Concilium Eugenius revocavit.*

VI. *Dissolutio sive translatio per Eugenium secundum attentata prædictis est obvia veritatibus, inexcusabilemque circa fidem errorem continet.*

VII. *Eugenius iterato dissolvere seu transferre Concilium tentans in revocatos errores prolabitur.*

VIII. *Commonitus per Synodum Eugenius, ut dissolutionem sive translationem secundo attentatam revocaret, post declaratam contumaciam in rebellione persistens Ferrariæque conciliabulum erigens, seipsum pertinacem declarat.*

Cum erroneas eas propositiones Argensis episcopus, Joannes Segobiensis, et Franciscus e Fuxo theologi propugnarent, ut refert Æneas[1], abbas Panormitanus, qui antea adversus Eugenium pro Conciliorum auctoritate steterat, rei indignitate permotus, publice contendit Eugenium hæreseos reum non esse ; neque enim in symbolo contineri, neque in Ecclesiæ decretis : « papam non posse Concilia dissolvere, nec id sibi videri ex determinationibus antea factis resultare, sed potius ex decretis Constantiensis Concilii hunc casum tamquam omissum dispositioni papæ reservari, cum in capitulo *Frequens* locus futuri Concilii per papam, approbante Concilio, eligatur : et de hoc nihil omnino sit dictum. Quod si forsitan in prima dissolutione peccasset Eugenius, excusatum tamen haberi debere, qui de consilio cardinalium egisset Romanam Ecclesiam repræsentantium : cujus tantam esse auctoritatem dixit, ut ejus judicium toti orbi præponeretur, idque glossam singularem astruere : nec inveniri unquam sacrum Concilium adversus Eugenium tanquam hæreticum processisse ». Et infra : « Ultimam quoque dissolutionem nihil habere hujusmodi, quoniam similiter ex consilio cardinalium dissolvisset et propter unionem Græcorum fiendam ».

Licet vero minorum sacerdotum turba concitato tumultu Eugenium hæreseos damnaret, major tamen præsulum Basileensium pars tantum facinus exhorruit, atque ad mitigandum seditiosorum furorem eos suis hortatibus ursit, ut res differretur, donec Castellæ et Aragonum regum ducisque Mediolanensis oratores consulerentur, nam de Panormitano archiepiscopo hæc tradit Æneas Sylvius[1]. « Nec continere se potuit, cum de prælatis mentio incidit, quin aliquantisper caletieret, diceretque apud se majorem prælatorum partem ; namque si episcopi et abbates tunc computarentur, nemini dubium esse, quin major pars differri præsentem rem vellet, cumque totius potestas Concilii in episcopis (adjici debuit, *eorumque præside Pontifice)* resideret, haud ferendum esse, ut ipsis spretis, quod majori parti inferiorum placeret id concluderetur ; Apostolis namque et eorum successoribus, qui episcopi sunt, datas fuisse a Domino claves dicebat, triaque Synodorum genera inveniri episcopalem, provincialem et generalem, nullamque sine episcopis fieri Synodum, indignumque sibi videri morem hunc præsentis Concilii, ubi non qua quisque dignitate polleret, sed quam multas habere secum voces pensitaretur, episcopos tamen juxta famosam Clementis Epistolam columnas esse et claves cœli, inferiores vero cum eis non decisivam, sed consultativam tantum habere vocem, futurumque hac vice scandalum si sine episcopis res fidei terminum sumeret » : Et infra : « Ipsis oratoribus principum Maguntiæ existentibus injuriosum esset non exspectari ; cum non suas ob commoditates, sed reipublicæ tantum causa et pro bono pacis abessent, nec oblitum se fore, quod ipsis abeuntibus nomine omnium supplicassent, ne quid in eorum absentia in rebus Eugenium concernentibus innovaretur ». Hæc ille. Ludovicus etiam Romanus protonotarius objecit, solos episcopos habere sententiam decretoriam in Conciliis, ac si inferioris gradus essent admissi, id non valere, ubi alii repugnarent : « Adducebatque », inquit Æneas, « virum maximæ auctoritatis Conchensem episcopum in testem, qui nullam incorporationem inferioris populi æquo animo sustinuisset ».

Obnixus contra est Arelatensis, conjuratorum princeps, ac multitudini sacerdotum lenocinatus, episcopalem ordinem calumniatus, contendit non Patrum dignitatem, sed veritatem perpendendam, episcopos rerum caducarum amore irretitos principibus magis quam Deo placere : « Nec ego, inquit, cujusvis episcopi mendacium quamvis ditissimi veritati præponam pauperis presbyteri, nec dedignari episcopus debet, si aliquando ignarus et rudis sequacem non habeat multitudinem ». Tum perperam nonnulla addidit, ut sacerdotes cum episcopis in ferenda decretoria sententia adæquaret, atque seditiosam sacerdotalem turbam, quo in pertinacia et perduellione eam confirmaret, laudibus quamvis immeritis ornavit, adegitque ut ex prædictis conclusionibus tres primæ promulgarentur, ut tandem posset obtineri pseudopapa, qui Concilio subesset, falsoque subdidit, doctrinam extol-

[1] Æn. Sylv. in Comm. de gestis Conc. Basil.

[1] Æn. Sylv. de gest. Conc. Basil. l. II.

lentem papam supra Concilium novam esse. Cum vero moliretur nefarios errores præcipiti impetu promulgare, contradixit illi episcoporum ordo, excepto archiepiscopo Turonensi et paucis titularibus episcopis novarum rerum cupidis.

« Erat ubique clamor », ait Æneas, « ubique strepitus, ubique jurgia effundebantur, nunc Panormitano, nunc Ludovico sermo erat, nulli tamen sine festinantia loqui licuit, episcopi cum episcopis, inferiores cum inferioribus verbales habebant rixas, omniaque contentionibus et probris insonabant. Quæ cum vidisset Ludovicus patriarcha Aquileiensis », et infra, « versus ad Panormitanum et Ludovicum protonotarium : Nec credite, inquit, rem sic abire. Germanorum nescitis mores, namque si sic proceditur, nequaquam fas erit integris hanc provinciam exire capitibus. Quo verbo veluti cœlesti fulmine tacti Panormitanus, Ludovicus et Mediolanensis, uno impetu assurgentes : Libertas (inquiunt) nobis eripitur? Et quid est, quod frangenda nobis capita patriarcha minatur? Versique ad Joannem comitem de Tierstein, qui tunc locum protectoris tenebat, sciscitati ab eo sunt, an protegere Concilium vellet, omnesque in libertate tutari ». Nonnullisque interjectis verbis : « Cum objectum Ludovico protonotario esset ipsum Lovanii et Coloniæ eas veritates prædicasse, quas modo promulgari nollet, assurgens ille : Verum est, (ait), illas me apportasse veritates ; vos tamen eas fidei veritates nuncupatis, quæ adjectio mihi subdubia est. Cumque hoc dixisset, querebat Arelatensis, ut concordatum virorum duodecim legeretur, pluresque sibi in auribus sibilabant ne sententia flecteretur. Panormitanus vero, ut cæptum est legi concordatum, assurgentibus secum collegis et alias Aragonensibus altissime clamans, quo nisi plane et morate loquens exaudiebatur nemo. Vos, ait, Patres, nostras contemnitis preces, reges et principes contemnitis, prælatos contemnitis, at cavete nedum omnes despicitis, ab omnibus despiciamini ». Ita rem contigisse visuri sumus : « Vultis concludere, sed vestrum non est concludere. Nos prælatorum major pars sumus, Concilium fecimus, ad nos concludere spectat, egoque nomine prælatorum supersedendum esse concludo. Quo verbo tantus exortus est clamor, quantus solet in præliis tubarum clangor et equorum fremitus audiri, cum signis collatis duo invicem concurrunt exercitus. Alii quod Panormitanus effecisset exsecrantur, alii probant faciuntque diversa studia, diversas contentiones ».

21. *Basileensium acta nefaria, duce pseudo-cardinali Arelatensi.* — Sedato paululum tumultu, peroravit Joannes Segobiensis, absurdeque contendit minimam conciliabuli partem posse conclusiones superiores adeo controversas promulgare, ac pro sanctionibus fidei obtrudere, atque his argutiolis confirmavit, quod cardinalis S. Angeli cum quinque tantum episcopis decretum de Synodis provincialibus protulisset, et quod abbas Vergiliacensis, antequam ullus episcopus advenisset, Concilium inchoasset ; tum hoc sophisma, quod in cavernis hæretici mussitare consueverant, repetiit : « Quid hic aut prælatos exspectemus aut principes? Quærenda non est alia potestas ubi præsens est divina majestas ». Ita ille, ex præsentia divinæ majestatis conflandi schismatis auctoritatem aucupatus. At Panormitanus et collega in sententia perstitere ipsis Concilium facerent, valeretque eorum conclusio contra Arelatensem et turbam minorum sacerdotum : « Erant turbata omnia », ait Æneas, « nec, ut solebant, suis subselliis prælati insidebant, sed, ut quemque trahebat affectio, illi Arelatensem, illi Panormitanum adibant, et quasi principem quique suum aut exercitus imperatorem adhortabantur, jamque in vesperum dies ferebatur », paucisque interjectis : « Aliis deserendum Concilium videbatur, aliis persistendum, omnique nisu resistendum, ne quid ulterius adversus Eugenium fieret, eaque inter eos sententia mansit ». Et infra : « Burgensis, cum aliis ex Lombardis et Cathelanis Germanicam adiit nationem, exinde senatum urbanum, et utrobique de prohibendo schismate sermonem fecit. Natio, ut postea intellexi, retulit se ad ea, quæ deputationes deliberarent ». Nonnullisque aliis interjectis : « Itemque principum oratores ex Maguntino conventu redierant omnes, habitisque inter se conciliis, impedire decretum statuerant ».

Subdit auctor, ut Arelatensis insigni proditione eos de pace postularit, de qua, dum agitaretur, impium suum decretum promulgarit : « Nona, inquit, Maii die », et paucis interjectis verbis : « ad generalem concionem deventum est, quæ admodum frequens fuit, utraque parte ad conflictum se exhibente. Ipsi autem principum oratores vocati per Lubecensem episcopum et Conradum de Visperg protectorem in choro Ecclesiæ detinebantur, ibique de pace (si qua posset haberi) agitabatur, plusque ibi morati sunt, quam alicujus ferret opinio ». Et infra : « Legi e vestigio concordata publica jussit (scilicet inter sacerdotes minores schismatis cupidos et paucos episcopos, quorum pars etiam exauclorata erat), inter quæ illud etiam erat, ut posset ipse Arelatensis, quando sibi videtur, sessionem indicere. Quibus lectis, rogatus a promotoribus ex more conclusit, oratoribus principum adhuc in choro persistentibus, qui ut rem gestam intellexerunt, turbati admodum colloquia dimiserunt, Lubecensi omnia imputantes, qui eos ex industria tenuisset in choro, verbaque protelasset, ingressique concionem totum templum querimoniis impleverunt ». Et infra : « Turonensis archiepiscopus videri sibi dicebat,

usque ad sessionem liberam esse dicendi omnibus facultatem adversus eam, quæ promulgari deberet legem, cum tunc canones consecrarentur tuncque reciperet animum, cum infulati episcopi post lecturam decreti in sessione placere sibi respondissent, secus vero inanem esse interrogationem, quæ a promotoribus in sessione fieret, ea de causa, cum nondum essent conclusiones in sessione approbatæ, impune se circa eas pauca locuturum, rem esse grandem arduamque, nec tam brevi spatio comprehensibilem, se solum nunc eam habuisse notitiam, quia tamen archiepiscopus esset, oportere eum rem bene nosse, ut domum rediens et informare regem et instruere subditos queat, velleque se atque collegas ante consessum fiendum et audire alios et audiri ab aliis, nec videri sibi ante relationem gestorum, quæ oratores principum Maguntiæ egissent, sessionem hanc fiendam, quæ forsitan talia forent, ut Patrum possent intentionem mutare ». Sentiebat Turonensis archiepiscopus adversus Eugenium pro conciliabuli auctoritate, tam apertam tamen ferocientis Arelatensis tyrannidem pati non potuit.

Pergit Æneas Silvius[1] narrare, ut is palam ab episcopis et oratoribus principum temeritatis damnatus fuerit, quippe qui in Ecclesia Dei novum cum suis conjuratis vilissimæ sortis sacerdotibus Catilinam ageret : « Conchensis, inquit, episcopus, orator regis Castellæ, qui et ipse nuper ex Maguntia reveneral, vir plura intelligens quam explicare sciat, graviter questus est contemni prælatos, nec fuisse rem magnam (ait) si exspectati fuissent, qui Maguntiam, non voluptatis, sed necessitatis causa, et cum gravibus periculis et sumptibus petiissent. Post quasi subridens : Ah! demens, inquit, ego ; quid exspectari prælatos ex Maguntia volo, cum nec etiam ex choro hujus Ecclesiæ exspectati sint. Facite ergo, ut libet. Si quid hinc scandali, si quid mali evenerit, neque nos et oratores Castellæ inculpandi sumus, neque serenissimo regi nostro quisquam jure imputaverit. Mediolanensis quoque archiepiscopus, quod ejus rei periculosissimum exitum judicabat, in auctorem Arelatensem acerbissime conviciatus est, ipsum esse, qui copistarum pædagogorumque gregem nutriret, remque cum eis fidei concluderet, alium eum Catilinam vocitans, ad quem desperati et perditi omnes confugerent, illorumque ipsum esse principem et cum illis Ecclesiam regere, nec in re omnium maxima magnis prælatis et magnorum principum oratoribus auscultare.

« Albinganensis quoque vir nobilissimus et ex Cæsarum sanguine descendens, quamvis nunquam animum a Concilio alienasset, nec tamen ab aliis oratorum principibus videtur (videretur), discrepare, haud absimilem querimoniam habuit de neglectu prælatorum. Ex hinc ad Panormitanum oratio defluxit ». Et infra : « *Qui est ex Deo* (inquit) *verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Rursus quoque : Qui male agit odit lucem*, alibi etiam : *A fructibus eorum cognoscetis eos*, et *non potest arbor bona malos fructus facere*. Quæ omnia in Patres Concilii retorquebat, qui verba Dei, id est, verba pacis, quæ ipsi oratores proferrent, non audirent, quique lucem fugissent, oratoribus absentibus, et clanculum concludentes ; quodque in sua deputatione diem festum non celebrassent, sed feriata die conclusissent, et quod in præcedenti conclusione, non ratione, sed deceptione vicissent. De fructibus dicebat, ut ipsi Patres meditarentur quoniam, si fructus eorum non essent boni, ipsi etiam boni non essent, se autem videre in foribus Concilium aliud, ubi timeret ne hujusmodi conclusiones revocarentur tanquam malæ fructus arboris ». Recte Panormitanus ; nam damnatas hujusmodi tres conclusiones in Florentino Concilio earumque auctores anathemate perculsos visuri sumus. Addit Æneas Sylvius de Ludovico protonotario, qui antea cum Panormitano prætulerat conciliarem auctoritatem Pontificiæ, nec præviderat tanta mala exoritura : « Is debere Concilium advertere dicebat, ne invitis prælatis materiam fidei agitaret, ne scandalum sequeretur, quod rem invalidam aliqui dicerent ; namque licet Christus duodecim Apostolos et septuaginta discipulos elegisset, in editione tamen symboli soli Apostoli interfuissent, quasi exemplum darent rem fidei ad solos Apostolos et ad solos episcopos pertinere, nec esse in materia fidei cum festinantia procedendum, quæ limpidissima esse debet, cum exigat Petrus probationem fidei pretiosiorem esse auro, quod per ignem probatur, quod si, spretis episcopis, huic rei daretur terminus, qui columnæ et claves cœli dicuntur, non posset bene probata fides videri nec bene examinata. Fassusque tandem inferiores cum episcopis definire posse, minorem episcoporum partem cum majori inferiorum parte aliquid posse terminare negavit ». Eo nempe prolapsa erat temeritatis et impudentiæ seditiosorum Basileensium turba, ut post contemptam auctoritatem Pontificiam, etiam episcoporum, ut prævisum ab Eugenio antea dictum est, auctoritatem temneret, et erroneas fidei sanctiones iis præscriberet.

At Arelatensis inanibus argutiis disceptavit, minores sacerdotes ferendæ decretoriæ sententiæ auctoritate pollere in Conciliis, conquestus se a præsulibus, qui ipsum præsidem elegissent, deseri. Cum vero impium decretum pronuntiare niteretur, repugnarunt palam cum maxima episcoporum parte principum oratores, ut averterent schisma : « Obtinuit tamen demum Arelatensis », subdit Æneas, « lectaque forma decreti

[1] Æn. Sylv. in Comm. de gestis Basil.

usque ad verbum, *decernimus*, assurgens Panormitanus nihil passus est ulterius audiri, indecorumque esse clamabat episcopus Cathaviensis, solum Arelatensem cum paucis et titularibus episcopis rem concludere, clamabant et omnes, qui Panormitano favebant. Cardinalis quoque Terraconensis, qui usque ad eam horam siluerat, graviter suos castigabat, qui veluti dormientes et somnolenti protestationem non legerant, familiaribusque illico uni ex suis, ut protestationem perlegeret, mandavit. At sicut antea lecturam concordatorum adversarii perturbabant, sic nunc Patres Concilii adversariorum protestationi locum non dimittebant ». Et infra : « Interea Matthæus Albingaunensis episcopus protestationem nulli alteri, quam sibi legebat ; nec enim præ strepitu poterat audiri. Quo finiente, tam Longobardi, quam Cathelani protestationi adhæserunt. Cardinalis quoque Terraconensis », et infra : « et ipse et omnes fere Aragonenses Longobardique et Castellani discesserunt ». Ita post interpositas publicas denuntiationes ab episcopis et oratoribus, Arelatensis cum paucis ac seditiosorum turba iniquum suum decretum promulgavit[1].

22. *Albertus Cæsar frustra exoratus a Pontifice ut schismaticos compesceret.* — Debuisset Albertus Cæsar temeritatem coercere pseudocardinalis Arelatensis, qui tyrannidem in conciliabulo, adjuncta sibi minorum sacerdotum multitudine, occupaverat, sed deserto Apostolicæ dignitatis patrocinio obtendebat negligentiæ suæ colorem, studio pacis in neutram se inclinare partem, ut inter utramque interpres concordiæ esse posset. Quem Eugenius graviter monuit[2] ut sacrosanctæ potestatis jus defendendum adversus conciliarem factionem susciperet, seque pariter Albertum ipsum Apostolicis studiis in tuenda adversus Turcas Hungaria prosecuturum, Cæsarei porro esse muneris seditiosos homines Ecclesiam Dei schismate laniare meditantes compescere, cum se ejusdem Ecclesiæ defensorem esse promitteretur.

« Charissimo in Christo filio Alberto Romanorum, Hungariæ et Bohemiæ regi illustri, salutem.

« Revertente ad nos dilecto filio magistro Joanne de Fabriano decretorum doctore, intelleximus primum serenitatem tuam præfatum magistrum Joannem grate suscepisse, deinde audivisse quæ venerabilis frater noster Joannes episcopus Signinus, legatus et orator noster, ac dilectus filius nobilis vir Gaspar dominus Novicastri, ac cancellarius tuus, vice venerabilis fratris nostri Joannis episcopi Pataviensis ex parte nostra tuæ serenitati retulerunt : postmodum responsum tuum ad illa in scriptis datum, plene percepimus, per quod satis deprehendimus, te illa omnia, etiam grato animo recepisse, quamvis, ut inquis, pro imminente turbatione in Dei Ecclesia non videas pro nunc ad ea posse operam dare, ne forsitan pro hujusmodi turbatione, ut optas, sedanda interponendi partes tuas tibi tolleretur occasio, si videreris in aliquam partium quovis modo pendere. In qua re primum scire te volumus, non fuisse intentionis nostræ de re hujusmodi promovenda, sed ex parte tua per ipsum Pataviensem episcopum, unum ex tuis oratoribus requisiti, pura et recta mente consensimus, et propterea ipsum magistrum Joannem ad te destinavimus : satis enim, quantum ad nos pertinebat, videbatur pro injuncto nobis desuper pastorali officio ad pacem populi Christiani, in te, veluti regum primum, dirigere vota nostra, teque omni possibili favore complecti, signanter pro arcendis infidelibus a regno illo Hungariæ ad ipsius regni quietem pacemque perpetuam ; neque dubitamus id sequi posse, modo diligens studium ad id impenderes, sicut indubie sperabamus.

« Existimamus etiam sublimitatem tuam pro favore sanctæ Apostolicæ Sedis, contra nonnullorum machinationes iniquas jam tibi notas, daturum operam efficacem, sine quo ad quæ supradiximus consequenda pervenire non posse, dubium non est quin stante intestina seditione adversus ipsam sanctam Sedem, matrem omnium fidelium et magistram, adversum exteros de victoria sperare non licebat. Et quamvis arbitremur serenitatem tuam bona mente in id tendere, ut se ostenderet neutralem ; non ob hoc credimus imminenti periculo subveniri, quin potius venenosam doctrinam contra ipsam sanctam Apostolicam Sedem et contra purissimam unitatem, ab omnibus Christi fidelibus semper observatam, continuo serpere, et sub umbra reformationis Ecclesiæ, quam satores hujusmodi in se semper horruerunt, venena diffundere, quorum conatus, nisi fidelium opera et virtute reprimantur, jam ad divisionem unitatis Ecclesiæ, seditionem populorum confusionemque totius politicæ disciplinæ, viam plane aperiri conspicimus, quod autem ad te, veluti ejusdem sanctæ Sedis et totius Ecclesiæ advocatum primum pertineat, non ignoras. Qua de re serenitatem tuam hortamur in Domino, ut cum his, quos in Domini timore positos, et soli Christi servitio dedicatos noveris, communicato consilio, quæ a te requirimus, plene metiri velis, et his imminentibus malis providere, cum potes, sciens et ipsam sanctam Apostolicam Sedem non amplius sub dissimulatione transituram, sed daturam omnem operam ad hujusmodi pestem eliminandam, quantum fuerit opportunum ; cum potius corporaliter moriendum sit quam omne schisma tolerandum, quam suscipiendi errores, quibus ejusdem sanctæ Sedis auctoritas a Christo data, et ab omni Catholica Ecclesia pro fide-

[1] Æn. Sylv. ubi sup. — [2] Lib. II. p. 71.

lium omnium unitate et salute reverenter suscepta ulla labe maculetur. Quod si quispiam obtenderit ab eadem Sede etiam parum gravari, parata erit ad omnia rationabilia atque honesta, cum devote et reverenter, ut decet, fuerit requisita; etc. Dat. Florentiæ anno, etc. MCDXXXIX, IX kal. Maii anno IX ».

Ursit eum iterum Pontifex repetitis litteris[1], ut Ecclesiæ fluctuantis patrocinium susciperet, felicibus se triumphis a Deo cumulandum pro certo haberet, si ingruenti malo obviam iret Ecclesiamque a schismate vindicaret: missum ad ipsum hac de causa a Francorum rege oratorem, qui cum eum abiisse in Hungariam Turcas bello petiturum movisse comperisset, cum Friderico Austriaco de schismate tollendo agitasse consilia.

« Alberto Romanorum, ac Hungariæ, et Bohemiæ regi illustri, salutem.

« Cum ad nos venisset dilectus filius Rodulphus dominus de Gaucort, orator charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Francorum illustris, retulit se missum ab eo ad tuam serenitatem, ad exhortandum et rogandum, ut vellet obviare, ne schisma in Ecclesia fieret, et ut auctoritas et dignitas nostra et Sedis Apostolicæ in pristino statu et dignitate conservaretur, sed cum tuam celsitudinem in Hungariam audivisset esse profectam, se locutum fuisse eadem cum dilecto filio nobili viro Friderico seniori, duce Austriæ, consanguineo tuo, quem optime dispositum ad ista eadem se invenisse dixit, et propterea destinasse ad te solemnes oratores suos. Commendanda est plurimum ipsius regis devotio et cura, quam pro Ecclesia sancta Dei suscepit, similiter diligentia et bona affectio ducis, quos nos quoque per nostras litteras commendamus. Sed cum tua, inquit, celsitudo, ad quam præcipue tutela et defensio Ecclesiæ Catholicæ et Romanorum Pontificum spectat, debeat non solum imitari virtutum aliorum, sed ducem se præbere ad statum et honorem nostrum et ipsius Ecclesiæ et ipsius Sedis conservandum et augendum, exhortamur tuam serenitatem, ut hanc curam et sollicitudinem velis sumere, ut Ecclesia a tot turbinibus et fluctibus, in quos Basileensium iniquitas illam posuit, per tuæ prudentiæ opus in tranquillitate quiescat. Et quidem multi dicunt tuam virtutem remissiorem fuisse in nostrum et Sedis Apostolicæ auxilium, quam requirat officium illius, sed excusamus te propter plurima et diversa impedimenta, quæ te distraxerunt et multis laboribus implicarunt. Hoc tamen pro certo teneas, Deum omnipotentem, in cujus manu reges et regna sunt, cum Ecclesiæ suæ pacem et ejus sponso vicario Jesu Christi tranquillitatem dederis, tibi quoque et pacem et victoriam ab hostibus concessurum. Velis igitur Basileensium temeritatem et audaciam reprimere, et nobis, prout debes, favere, neque tibi Concilium existimare, ubi divisionum et scandalorum omnium spiritus regnat, semen germinat malignitatis. Datum Florentiæ IV non. Julii, anno IX ».

Missum etiam ab Eugenio Nicolaum Albergatum tit. Sanctæ-Crucis cardinalem memorat Poggius Florentinus[1] in funebri ejus laudatione: « Cum postea, inquit, celebrandi Concilii gratia, ad quod Græci venturi erant, Pontifex Eugenius Ferrariam concessisset, in Germaniam legatus mittitur ad Albertum regem Romanorum, qui erat Nurembergæ ad agendos conventus principum Germaniæ, ad obviandum schismati, quod postea Basileensium vesania confecit. Hic multa in eo conventu locutus, quæ ad deterrendos homines a schismate Ecclesiæ pertinebant, hortatusque ad Pontificis solitam fidem servandam ». At de Nurembergensibus conventibus inferius: cæterum justis Pontificis precibus Albertus aures non dedit, qui facili imperio seditiosorum Basileensium conventiculum solvere poterat; quocirca nec divinam sibi gratiam conciliavit, atque adeo profectus in Turcas inglorius, ut videbimus, rediit, neque ita multo post mortuus est.

21. *Francorum rex pacis Ecclesiæ studiosus, ad quem litteræ datæ ab Eugenio.* — Quod ad Carolum Francorum regem attinet; præferebat ingens avertendi schismatis studium navabatque operam, ut Pontificem ac Basileense conventiculum in concordiam reduceret. Cum vero verbo lapsus illud Concilium appellaret, monuit[2] ipsum Eugenius perfidorum hominum synagogam non eo nomine cohonestandam. Questus etiam est ipsius oratores, atque inter alios archiepiscopum, Turonensem, pia ejus consilia prodidisse; nam qui ad componenda dissidia missi essent ad principes, illa improvide magis auxisse. Expostulavit etiam ipsum non perfecisse promissa, neque oratores pro redintegranda Orientalem inter et Occidentalem Ecclesias conjunctione Florentiam legasse; denique rogavit, ut ex Basileensi conventiculo regios oratores subditosque suos gravi edicto revocaret.

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Francorum.

« Consolati sumus plurimum in litteris tuis, quas dilectus filius Thomas Narducii scutifer tuus et noster etiam familiaris attulit nobis: magnam enim ostendis, sicut semper fecisti, affectionem erga nos et Sedem Apostolicam, atque etiam ad unitatem Dei conservandam. Sed multo majorem consolationem suscepimus ex verbis ipsius Thomæ, quibus mature et diligenter ex parte tua aperuit nobis puram mentem et perfectum animum erga nos, quam et ostendes ipso opere, ut dixit, cum primum tempus erit.

[1] Lib. brev. p. 105. Ext. etiam in Ms. Alex. VII. p. 168.

[1] Pogg. Orat. fun. card. S. Crucis. — [2] Lib. brev. p. 102.

Hæc eadem et alia plura veniens postmodum ad nos dilectus filius nobilis vir Rodulfus dominus de Caucort orator tuus, multa dicens de cura et diligentia, quam assumpsisti, ne Ecclesia Dei in diversa scindatur, et ut Sedes Apostolica retineat dignitatem et decorem suum. Ad quæ, cum sint digna tanto principe, nos quoque tuam serenitatem in Domino exhortamur. Necessaria quidem est Ecclesiæ Dei, ne periclitetur amplius, et ne impiorum manibus laceretur, tua pietas et virtus, ut a tot perturbationibus, tot tempestatibus liberetur, quibus jam diu nimis exagitata est Basileensium malignitate : etenim dolendum est non solum nobis, sed tibi quoque, charissime fili, salutis humanæ hostem Sathanam laxasse adeo habenas nostris temporibus in nonnullis iniquitatis filiis, in spiritu divisionis et scandalorum fomite congregatis, ut non desistant nova in diem pericula et turbationem contra nos et unionem Ecclesiæ moliri, ac etiam fideles sollicitare principes variis mendaciis adversus Sedem Apostolicam, ut eos attrahant in errores suos. Et certe illorum vesania majores seditiones fabricasset et ad scissuram Ecclesiæ, quam jam non occulte, sed palam quærunt, devenisset, nisi eorum temeritas per Catholicorum principum et tuam maxime prudentiam repressa extitisset. Sed tanta est tua devotio erga nos et præfatam Sedem, tanta cura et diligentia, quam præstas in Ecclesia præservanda ab omni schismate, ut obviatum sit hucusque per te et obviatum iri non dubitemus nefariis conatibus adversantium nobis, vel potius fidei Jesu Christi et Ecclesiæ suæ sanctæ : neque enim ambigimus (licet aliqui reprobi quandoque reperti sint, qui sub spe bona contra Sedis prædictæ auctoritatem aliqua tibi forte suadere conentur) quin egregium ac præclarum nomen, quo Franciæ reges Christianissimi appellantur hactenus suis in Ecclesia meritis claruerunt, tua quoque serenitas majorum vestigia imitatus velit laudabiliter conservare.

« Manifestum est certe omnibus, qui intellectus lumine uti velint, quid usque ad hanc diem quærat et fabricet Basileensium congregatio, quos a te Concilii verbo appellari vide ne nimis alienum sit a tam Catholici principis gravitate ; quomodo enim potes, cum verissime teneas et rectissime profitearis nos esse verum vicarium Jesu Christi atque unicum Ecclesiæ suæ sponsum, conventiculam illam Concilium nominare ? An scelerum omnium et scandalorum sentina reproba, et sententiis Apostolicis damnata nomen Synodi meretur ? Ille potius malignantium conventus est, ac Pharisæorum Christum tradentium perfida synagoga, quorum malus animus, pejores cogitationes, pessima opera, nihil aliud tot annis egerunt, nisi ut conculcarent atque enervarent summorum Pontificum et Petri Sedis auctoritatem, ut aliquod idolum erigerent adversus nos, quo pax et fides Christiani populi turbaretur. Quorum mentem inquinatam et ad scissuram Ecclesiæ promptam potest quisque fidelis hoc nomine vocare, aut existimare nullam in eis nisi male agendi facultatem aut auctoritatem esse concessam ; schismata, doli, fraudes, scandala, divisiones, rebellio et Christianorum turbatio, illorum sunt exercitia, qui nati ad interitum animarum tanquam mercenarii nullam de ovibus curam habentes, objecerunt illas lacerandas rapacibus lupis. Permagna profecto est in illis Dei patientia, qui tantam labem orbis sustinet super terram : ii enim more Sathanæ ab Aquilone sedem posuerunt adversus Christum et vicarium ejus, sibi ea præsumentes, quæ nulla unquam antiqua et usque ad hoc tempus celebrata Synodus, cujus nomen falso usurpat, ausa est attentare, ut plane omnibus constet, illos a præteritorum Conciliorum institutis, auctoritate, virtute, sanctitate, moribus et auctoritate esse penitus alienos. Hos tua serenitas seditiosos, damnatos, a Dei Ecclesia præcisos et tanquam mundi purgamenta rejectos nequaquam amplius Concilium nominet, cum nullum Concilium legitimum unquam fuerit neque etiam esse possit, nisi Sedis Apostolicæ auctoritate suffultum.

« Atqui hujus conciliabuli cogitationes, curæ, consilia quo tendant, etiam lippientes prospiciunt, unum loquuntur, aliud intendunt, prætendunt Græcorum unionem et tertii loci practica principes molestant, interim scissuram quærunt ; non enim unitatis Græcorum illis, aut fidei orthodoxæ cura est, sed schismatis ac divisionis. Quomodo enim, ut alii uniantur quærere potest, qui in divisione persistit ? Quomodo alienam Ecclesiam ad se trahet, qui suam abrogavit ac dereliquit ? Quomodo ad gremium Ecclesiæ Catholicæ cæteros exhortari potest, qui se ab ea per superbiam separavit ? Nimium sunt ista diversa inter se, charissime fili, et opera verbis, quæ loquuntur, contraria. Finxerunt se curam habere Græcorum, donec pecunias indulgentiarum nomine a fidelibus subtraherent, quas postea non in Græcis expendunt, sed in suis cupiditatibus explendis, et in nostro Sedisque Apostolicæ statu et dignitate opprimendis consumunt. Græci quidem jam per quindecim menses et amplius apud nos sunt, qui cum capite, non cum putidis membris et a corpore divulsis concordiam et unionem tractare voluerunt. Nos eorum onera et impensas pertulimus, nos eorum adventus et reditus gerimus curam, ad quorum unitatem cum tuæ auctoritatis assistentia utilis et tibi honorifica fuisset, miramur aliquantulum pro tanto bono consequendo te non misisse aliquos tuo nomine ad hoc Œcumenicum Concilium, sicut et nobis et ipsis Græcis te facturum scripsisti, ut tu quoque ejus meriti particeps extitisses.

« Oratores vero tui, quos pro tractanda concordia te missurum ad nos dudum scripsisti, licet diu expectaverimus summo cum desiderio, tamen nondum venerunt, occupati enim fuerunt magis, ut everterent statum nostrum, quam ut ullam concordiam tractarent, nam nihil est cogitatum in præjudicium nostrum in locis ubi fuerunt quin assensum nomine tuo nedum præbuerint, sed incitaverint, licet contra tuam voluntatem et commissionem. Sed de his non admiramur, cum sciamus a quo fonte procedant : archiepiscopus enim Turonensis ex odio, quod habet erga nos et Ecclesiam Romanam, a qua exaltatus est et promotus, signifer est omnium errorum, qui fiunt contra nos, per tuos oratores ipse dudum, cum contra voluntatem tuam et mandata adversaretur nobis, fuit a te ex Basilea revocatus, nunc cum superiora errata se emendaturum diceret, iterum a tua benignitate missus pejora egit prioribus, semper principalem se præbuit ad nos impugnandos, semper consilio et opere favit nostris adversariis, semper in his, quæ in nostrum præjudicium deliberata sunt, primus consensum præbuit, ingratus nimium profecto, neque solum immemor beneficii a Sede Apostolica accepti, quæ eum de infimo gradu ad tantam, qua se indignissimum reddidit, dignitatem provexit, sed etiam per eum multoties præstiti juramenti Sedi Apostolicæ, quod in perjurium vertens, et nobis et Deo debitam fidem violavit. Hunc denuo revoces oportet, ne ad nos veniat : nam qui zizaniorum sator esse consuevit, nequaquam ullo modo aptus esset ad tractandam concordiam aut pacem, cæteros vero grato animo recipiemus complectentes omnem viam pacis et concordiæ, quæ honesta sit, nec adversa a nostra et Sedis Apostolicæ dignitate.

« Te vero, charissime fili, per Dei misericordiam exhortamur, ut velis sumere laborem, ut Ecclesia Catholica ab istis Basileensium molestiis conquiescat, ut unitate gaudeat, ne pax per tot tuorum prædecessorum, et aliorum fidelium principum labores sibi concessa, malignitate Basileensium turbetur. Spectat ad te potissimum, ut Christianissimi regis nomen et gloriam conserves, præbere te tanquam scutum pro defensione Sedis Apostolicæ atque nostra. Debes te aliis bene agendi exemplum præstare, et id agere ut, si qui potius privigni, quam filii Ecclesiæ esse volunt, tu veram matrem verus filius recognoscas, conservans eam in suo decore et statu, ut ab aliis oppressa a te sublevata esse videatur. Id vero a te maxime agendum est, ut tuos revoces, si qui sint Basileæ oratores, subditis vero mandes, ut ab illa congregatione quamprimum recedant, ne illorum contagione honor tuus et tanti regni dignitas aut splendor, non tua culpa, sed aliorum malignitate maculetur. Super his præfatus Thomas, cujus diligentiam et modestiam in agendo sibi commissa maxime laudamus, et eum propterea recommendamus celsitudini tuæ, latius loquetur cum eadem ex parte nostra, cui velis fidem præbere, etc. Dat. Florentiæ pridie kal. Junii anno IX ».

25. *Aucti Basileæ tumultus.* — Non deerant in Galliis plures viri gravissimi, qui Carolum regem monerent, ut regiam auctoritatem in propulsando schismate et confirmanda Ecclesiastica pace adhiberet : qua laude excellebant Tectosagum ordines, quibus ab Eugenio actæ sunt gratiæ hisce litteris [1].

« Venerabilibus fratribus et dilectis filiis, tribus statibus patriæ linguæ Auxitanæ, salutem, etc.

« Benedictus sit Deus, filii devotissimi, qui vobis inspiravit spiritum veritatis et sinceræ fidei ac devotionis, quam verbo et opere ostenditis erga sanctam Sedem Apostolicam et nos vicarium, licet immeritum, Jesu Christi : nihil enim præclarius, nihil laudabilius, nihil Deo acceptius aut gloriosius a vobis fieri potuit, quam ut hortaremini veris ac sanctis rationibus charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Francorum illustrem, ut conservaret Apostolicam Sedem in unione et dignitate consueta, utque resisteret schismati et scandalis, quæ quotidie fabricantur per reprobam et Deo odibilem Basileensium congregationem, qui nihil agunt aliud, nihil cogitant, nisi de dividenda Ecclesia et oppressione nostra; resistet Altissimus illorum superbiæ et iniquitati, et Ecclesiam suam sanctam per vestras et aliorum fidelium preces et opera liberabit de manibus operantium iniquitatem : permittit enim naviculam Petri diversis fluctibus agitari, ut eo modo qui probati sunt manifesti fiant. Magnam profecto laudem et commendationem meremini apud omnes fideles Christi, qui tanto fervore fidei pro nostra et Apostolicæ Sedis defensione tam bonum opus operati estis : et licet existimemus virtutem et fidem præfati regis esse causam, quod omnia acturus sit, quæ spectant ad laudem Dei et salutem suæ animæ, quodque non deviabit a suorum prædecessorum vestigiis, qui semper summos Pontifices et Romanam Ecclesiam, aliarum omnium matrem, pacis vinculo honorarunt, tamen preces vestræ apud illum tam sanctæ, tam justæ, maximum pondus habebunt, et plurimum fructum afferent ad confirmandum animum suum in bona dispositione, in qua semper fuit. Perseverate igitur, filii, cum nostra benedictione, et vestra bona voluntate : nam Deus pro nobis retribuet vestræ charitati, quam infundit in animis vestris, nos quoque erimus semper prompti ad omnia, quæ concernant vestram tam corporis, quam animarum

[1] Ext. in Ms. cod. Alex. VII. p. 167.

salutem. Dat. Florentiæ, etc. V non. Junii, an. IX ». Adhæsisse Carolum Francorum regem Pontifici inferius visuri sumus, quantumvis nonnulli Galli conflando schismati maximam operam dederint.

Interea Basileæ tumultus aucti. nam pseudocardinalis Arelatensis post tres propositiones falsas pro sanctionibus fidei, repugnante majori præsulum qui aderant parte, promulgatas XVII kal. Junias, sessionem conjuratorum habuit, exauctoraturus Pontificem, obtinente iterum contra majore præsulum parte, et principum oratoribus obluctantibus : « In qua », inquit Æneas Sylvius [1] oculatus testis, « nullus Aragonensium prælatorum interfuit, nullusque omnino ex tota Hispania. ex Italia, soli Grossetanus episcopus et abbas de Dona ». et infra, « ex duabus aliis nationibus mithrati fuerunt solum viginti ». Erant illi vel episcopatus honore ob flagitia dejecti, vel titulos inanes præferentes, quibus scilicet perperam a schismaticis decorati erant, vel ex schismatis flagitio turpis lucri spem conceperant. At Arelatensis pseudocardinalis a maxima episcoporum parte desertus hac fraude usus est : « Cogitarat », inquit Æneas [2], « quod erat futurum illos nimirum sceleri non assensuros plurimasque sanctorum reliquias tota urbe perquiri jussit, ac per sacerdotum manus in sessione portatas absentiam episcoporum locum tenere. quæ res maxime devotionem adauxit, in tantum ut vocato postmodum de more Spiritu sancto, nemo lacrymas continuerit ». Deluduntur interdum hypocritæ fallaci pietatis sensu; nec rite Spiritus sancti auxilium imploratum fuit a schismaticis Ecclesiam dilaniaturis, crocodilorum instar flentibus, dum se accingunt sceleri, sed potius omnia dæmonum genera, ut conqueritur Eugenius [3], ad synagogam hanc perduellium institutam a Christo monarchiam evertere molientium concurrerunt; postea vero in proximo consessu archiepiscopus Lubecensis et archiepiscopus Turonensis, Cæsaris et Francorum regis oratores, iniquam Eugenii dejectionem approbarunt; sed ambo ea in re regis utriusque mandata turpissime temerarunt.

26. Quam inique et impie peractum fuerit hoc judicium, demonstrat B. Joannes e Capistrano [4] sic inquiens : « Dicit B. Thomas, quod ad usum clavium duplex potestas requiritur, scilicet ordinis, et hæc est æqualiter in omnibus sacerdotibus et respectu omnium, et jurisdictionis, et hæc non est æqualiter in omnibus nec respectu omnium ». Et infra : « Cyrillus Alexandrinus in libro Thesaurorum, et Chrysostomus et Augustinus super Psalmos, et glossa super illud Lucæ XII, cum dixit Dominus Petro : *Quis, putas, est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* dicit glo., id est, super Ecclesiam ; et Ambrosius lib. 2 de Trin. dicit, quod talis servus fuit Petrus super Ecclesiam, et sic quilibet legitimus Petri successor. Hinc etiam de Petro cantamus dictum a Domino : *Super plebem meam principem te constitui*, ad quod Jerem. I. *Ecce constitui te hodie super gentes et super regna, ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices et plantes*, quod fuit nostrum thema in hoc tractatu. *Numquid ergo gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea, et exaltabitur serra contra eum, a quo trahitur, quomodo si elevetur virga contra elevantem se, et exaltetur baculus*, qui utique lignum est. Isa. X. Caveant sic ergo alii Ecclesiæ prælati, ne eorum subditi insurgant super eos tamquam pedes supra caput, et succedat eis, quod dixit Apostolus ad Rom. I : *In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas;* et si Petrus relictus est judicio Christi tanquam peculiaris Christi servus, *tu quis es, qui judicas alienum servum?* ut dixit Apostolus ad Roman. XIV. Et si omnes Christicolæ Petro sunt submissi per Christum, qua fronte præsumis, non dico in Petrum, sed nec Petri subditos in eo, quod omnes sibi subjacere debent, judicium inferre frustratorium et inane? cum, ut supra jam patuit, sola Romana Sedes auctoritate Christi de omnibus judicet, atque contra eam nulli permissum est judicare ». Et infra : « Nonne ab antiquissimis superioribus temporibus a nostris sanctis Patribus extitit ordinatum, ut majores Ecclesiæ causas, maxime fidei, etiam per generalia Concilia ad summum Pontificem referantur? Nonne etiam Moyses ita statuit a Domino inspiratus? Deuter. XVII : *Si difficile et ambiguum apud te judicium esse perspexeris, inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram, et judicium intra portas tuas videris verba variari, surge et ascende ad locum, quem elegerit dominus Deus tuus*. Et infra : *Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo*, et infra, *moriatur homo ille*. Vide extensius supra secunda parte principali secunda parte in quæst. an principes populi Christiani subesse debeant jurisdictioni Papæ argum. XVI in fine pro parte affirmativa, quod sic ». Quæ vero ab Eugenio pro tuenda Apostolica auctoritate gesta sint, videbuntur inferius. Post patratum autem a Basileensibus execrabile facinus, latamque nefariam de abrogato Pontificatu sententiam a paucissimis doctorculis in Eugenium, quem non modo Latini episcopi colebant, sed cui etiam Orientales damnato schismate obsequium deferebant, pestis Basileam incessit, qua pars schismaticorum absumpta est.

27. *Pestis Basileenses schismaticos consumit, dum rex Galliæ, dux Burgundiæ et rex Angliæ*

[1] Æn. Sylv. l. I. de gestis Basil. Conc. — [2] Ibid. — [3] In decr. synod. in Actis Conc. Flor. p. 3. — [4] Jo. e Capistr. de auct. papæ et Concil.

in obsequio erga Pontificem confirmantur. — In iis fuere Ludovicus protonotarius, qui quamvis non approbaret Basileensium tyrannicam factionem, ut major sacerdotum numerus cum paucis episcopis ederent sanctiones fidei, reluctante maxima episcoporum parte, auctoritatem tamen conciliabuli adversus Pontificem scriptis propugnarat : is igitur inopina et subita morte extinctus improbe conceptas ex schismate spes amisit. De Ludovici etiam, qui Aquileiensis patriarchatus titulos gerebat (adeo feri Eugenii hostis, ut episcopis non assentientibus iniquæ in Pontificem latæ sententiæ capitale supplicium intentarit), infelici exitu hæc addit Æneas Sylvius [1] : « Nec quem optaverat diem electionis papæ (id est, antipapæ), potuit cernere ; in eo tamen partem consolationis recepit, quoniam prius depositum Gabrielem (nimirum Eugenium), vidit quam moreretur, lætusque, ut ante prædixit, tale nuntium in orbem portavit alium ». Et infra : « Fuitque ejus obitus omnibus patribus (nempe schismatis auctoribus), amarissimus. Jamque duas Concilii columnas prostratas esse dicebant protonotarium et patriarcham, quoniam jure alter, scilicet commentitio, facto alter veritatem Synodi defendissent ». E medio similiter excessere [2] schismatis signiferi Lubecensis episcopus, qui principum oratores circumvenerat, ne impia synagogæ decreta fieri prohiberent, subornaratque Turonensem [3] archiepiscopum, ut contra Gallorum regis mandata sceleri assentiretur, Ebronensis episcopus, ut vocant, eleemosynarius regis Aragonum, episcopus Constantiensis, Vergiliacensis et de Dona abbates, adulterinarum Bullarum scriptores octo, totidem pluresve ex perversæ pœnitentiariæ impostoribus, denique, ut ait auctor : « Omnis ordo Patrum confossus fuit, ex doctoribus magnus defecit numerus ». Adscribendum id sane divinæ Providentiæ, ne illi eloquentia sua et scriptis schismati robur adderent ; imminuto autem impiorum numero, superstitum conatus nefarii parum valuerunt. In tanta Basileensium schismaticorum clade Arelatensis pseudocardinalis quanquam nonnullos e familiaribus amiserat, tamen deserere Basileam abnuit, ne conciliabuli reliquiæ, schismatis imperfecto facinore necdum creato antipapa, dissolverentur.

Intenta itaque perficiendo flagitio schismatica turba sanxit, appetente Octobri, ut triginta duo cum eodem Arelatensi convenirent : in quibus deligendis, postquam variis sententiis certatum est, Thomam abbatem e Dunduno, Joannem e Segobia in Ecclesia Metensi archidiaconum, ac Thomam e Corcellis canonicum Ambianensem electores designarunt, qui latis inter se suffragiis viginti novem collegas deligerent ; eo quippe res proruerat, ut, exauctorato Pontifice, schismatici sacerdotes non modo se æquarent episcopis, verum etiam anteferrent, adeo ut Arelatensis, de quo paulo ante memoravi, jam perduellionis pœnas lueret. Dum hic pseudocardinalis Gallus, subornatis Gallorum regis oratoribus, laniare Ecclesiam nititur, adhæsit Eugenio Carolus rex, missoque alio oratore explicuit sua erga Pontificem studia, et ut ejusmodi tumultus componere percuperet, eoque maxime, quo jam in dies Basileensium impietas se magis ac magis efferebat adversus Christi vicarium, qui actis ipsi gratiis exposuit [1] conciliabulum illud aperte jam ad schisma, de cujus periculo toties eum certiorem fecisset, conflandum incumbere, retardatumque se diutius fuisse, ne Apostolicam in eos severitatem adhiberet, in quos demum Synodali edicto coactum se animadvertere ; si tamen resipuerint, paternis brachiis et osculis ut filios prodigos excepturum.

« Charissimo in Christo filio Carolo, regi Francorum illustri, salutem, etc.

« Venit ad nos nuper dilectus filius Robertus Ciboule, magister in sacra pagina, consiliarius tuus, unus ex quinque oratoribus, quos dudum te ad nos destinare scripseras, et diligenter ac mature nobis retulit tuam sinceram fidem et puram devotionem erga Romanam Ecclesiam et Apostolicam Sedem, et etiam singularem benivolentiam et affectionem, quam geris ad personam nostram, quæ quamvis propter tua bona opera sint notissima nobis, tamen lætamur in Domino, cum eo multorum verbis reiterantur auribus nostris ; nam, cum nos amemus tuam serenitatem præcipua charitate, et ea conati simus semper agere, quæ spectent ad pacem tui regni, et incrementum atque exaltationem status tui et tuorum, maxime consolamur in Domino, cum tuis bonis operibus respondeas affectioni erga te nostræ. Facis tu quidem more progenitorum tuorum, qui pro conservanda Ecclesia unitate, pro tollendis scandalis, pro statu Romanorum Pontificum, pro defendenda Sedis Apostolicæ auctoritate, nullos labores, nulla discrimina recusarunt, quos cum tua virtus imitetur, summam commendationem et laudem mereris. Verum si unquam fuit tempus, quo Ecclesia Catholicorum principum auxilio indigeat, nunc maxime est, quo illam de iniquorum manibus liberari oportet. Vides quo Basileensium amentia ac temeritas progressa est. Vides nunc tandem, quod toties ad te scripsimus, quid synagoga illa diabolica moliatur, non jam occulte, sed palam scissuram Ecclesiæ Catholicæ et divisionem inconsutilis tunicæ Christi fabricatur, nunc tandem conceptum diutius venenum erupit ad perdendas animas et perturbandum populum Christianum. His pro te manifesto quoque

[1] Æn. Sylv. l. I. de gest. Basil. — [2] Id. l. II. — [3] Id. l. I.

[1] Lib. brev. p. 109. et in Ms. Alex. VII. p. 171.

remedio obviandum est, et ne scindere possint Ecclesiam, occurrendum pro delenda tanta ex nomine Christiano macula, et id a te agendum, ut non solum absis a culpa (quod nonnulli illorum occulte disseminant) sed etiam ab omni culpæ suspicione: providendum est tuæ prudentiæ ita agere, ut regnum tuum nulla ex parte maculetur illorum sacrilega contagione. Hoc proprium officium regis Catholici et Christianissimi est, hoc tanti regni requirit auctoritas, hoc tuorum prædecessorum dignitas et virtus exposcit.

« Commendamus maxime tuam sanctam deliberationem, qua præcepisti obediri nobis post publicatam illorum vesaniam, quemadmodum antea fiebat, sed alia quoque addenda pro tuæ mentis puritate fuerunt, et sunt etiam de præsenti. Revocandi sunt subditi tui sub gravibus pœnis, qui illis fæcibus pestiferis vel hærent, vel favent, vel assistunt consilio vel favore. Non Concilium fex illa hominum reproba appellanda est, sed perditorum hominum, ac Dathan et Abiron synagoga. Qui enim Concilium esse aut nominari possunt viri pestiferi, nefarii, totiens a nobis et Sede Apostolica cum Concilii auctoritate damnati, apud quos nihil sacrum aut divinum, sed profana atque obscœna sunt omnia? Et certe non conscientia, non Dei timor, non religio, non ratio ulla movere aliquem debet Catholicum principem, ut nunc illum pestiferum conventum nominis Concilii appellare possit, et si qui tibi contrarium persuadere volent, primum animam suam nequiter damnant, cum tuam diversis fallaciis pervertere conabuntur.

« Rem dignam magna laude nuper egit dilectus filius nobilis vir Philippus dux Burgundiæ consanguineus tuus, qui per suas patentes litteras præcepit sub gravibus pœnis in suis dominiis, ne ullis litteris illius sceleratissimæ conventiculæ aliquis obediret, aut ad sua dominia illas auderet deferre, nec vero illos Deo rebelles viros Concilium dicit, sed solummodo propter honestatem Patres appellat; quod si reliqui principes fecissent, refrigesceret illorum audacia, et potius de sua salute, quam de aliorum pernicie cogitarent. Sed tamen nullus rex aut princeps fidelis aliquid adhuc de sua solita obedientia erga nos propter illorum decreta immutavit, nullus aliquid contra nos et Sedis Apostolicæ auctoritatem innovavit, sed in pristina devotione et fide permanserunt. Speramus autem, quod tua serenitas, cujus videtur esse præcipuum opus conservare unitatem Ecclesiæ, et tueri auctoritatem Apostolicæ Sedis, sumet palam causam hanc tuendæ unitatis, reprimens inanes conatus eorum, apud quos neque a Deo neque ab homine ulla est auctoritas concessa.

« Contra hos procedere per plurimos menses hucusque distulimus, instanter super hoc a te requisiti, et nos id patienter fecimus tum respectu tuæ serenitatis, tum expectantes cum omni humilitate et mansuetudine si vellent redire ad sanam mentem; nunc vero, cum illos videamus in reprobum sensum datos, mala malis addere, et in sua male agendi pertinacia obstinatos, ne medendis vulneribus, quæ Ecclesiæ infliguntur negligentes esse videamur, et etiam a pluribus gravissimis et probatissimis viris et Deum timentibus requisiti, in hoc sacro Œcumenico Concilio adversus illos processimus, prout videre poteris per copiam decreti præsentibus interclusam. Voluissemus propter salutem animarum illorum, et propter pacem Ecclesiæ, ut sepositis odiis et passionibus, deposita obstinatione animi, deposita Ecclesiæ lacerandæ voluntate, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ rediissent potius, quam voluissent tanta scandala fabricare. Et nunc Deum oramus, ut depulsis errorum tenebris, illis lumen gratiæ suæ infundat, ut resipiscant a laqueis diaboli, quibus tenentur adstricti; nam clementem nos patrem, mitem, misericordem, condolentem suis erroribus invenient. Obliviscemur injuriarum et opprobriorum, quæ in nos profuderunt; ea humanitate utemur, qua paterfamilias usus est, cum filium prodigum recepit, etc. Dat. Florentiæ non. Septembris anno IX ». Quod attinet ad Philippum Burgundiæ ducem, de quo superius mentio facta est, illum Eugenius hortatus est[1], ut cœpta teneret, ac Francorum regem in pia sententia confirmaret.

« Dilecto filio nobili viro Philippo duci Burgundiæ, salutem, etc.

« Litteras Apostolicas ad te mittimus, quibus Basileæ in divisionis spiritu congregatorum censuras et pœnas decernimus, et declaramus nullius esse roboris vel momenti, prout per ipsas litteras poteris latius intueri. Continua igitur sicut cœpisti, suscipiens scutum protectionis unitatis Ecclesiæ et defensionis nostræ auctoritatis adversus obstinatam perfidiam eorum, qui ut aperte vides, Ecclesiam Dei sibi lacerandam et scindendam sumpserunt, et apud quoscumque Catholicos reges et principes, potissimum apud charissimum in Christo filium nostrum Carolum Francorum regem illustrem, quem optime dispositum undecumque præsensimus; obsta quantum potes illorum malignitati. Datum Florentiæ, etc. die II mensis Septembris ».

Apostolicæ etiam dignitatis vindicem acerrimum in his Basileensium seditionibus præbebat se Henricus Angliæ rex, cui mutuam Eugenius gratiam reponebat, ut ejusdem Pontificis testantur litteræ[2].

« Eugenius, etc. Propter tuorum prædecessorum tuamque eximiam erga Sedem Apostolicam et nos devotionem, semper habuimus per-

[1] Ms. Mor. Vil. p. 177. — [2] Ibid.

sonam tuam loco specialis filii ac peculiaris, in quo spem singularem in Domino gerimus, videntes quanta gravitate et maturitate te habeas, quantamque erga nos affectionem ostendas pro nostra et Sedis Apostolicæ dignitate adversus temerariam et Deo odibilem Basilensium præsumptionem, itaque, quantum cum Deo potuimus, semper egimus, quæ cognovimus pertinere ad tuum et regni honorem, statum et exaltationem, etc. Dat. Florentiæ, etc. ».

28. *Rescissa omnia Acta Basileensium, et errores damnati.* — Quod attinet ad decreta ab Eugenio in Basileenses edita, de quibus meminimus; in primis X kal. Septembris rescidit Apostolica auctoritate omnes Basileensium sententias, quæ post indictam Concilii ad Ferrariensem urbem translationem latæ fuerant, atque omnes, qui Basileensium edicta post eam facta tuerentur, meritis pœnis affici jussit [1].

« Ad futuram rei memoriam.

« Ex injuncta nobis desuper cura officii pastoralis, ad ea merito inducimur statuenda, per quæ oppressionibus et molestiis, per iniquos homines Ecclesiæ fidelibus illatis, de opportuno succurratur. Cum igitur post translationem Concilii, quod dudum Basileæ erat, ad civitatem Ferrariensem per nos legitime factam, iniquitas Basileæ in divisionis et rebellionis contra sanctam Sedem Apostolicam spiritu congregatorum multos assertos processus, ac sententias, censuras et pœnas varias, nulla auctoritate suffulta, sed propria temeritate et iniquitate ad nonnullorum instantiam fecerit et fulminaverit adversus diversas personas Ecclesiasticas et sæculares in nostra et Sedis Apostolicæ devotione et obedientia consistentes, in Dei offensam gravissimam perturbationem pacis et unionis populi Christiani, nos volentes illorum temerariæ præsumptioni, prout ex pastorali officio a Domino nostro Jesu Christo nobis credito, tenemur debite obviare omnes et singulos processus, sententias, censuras et pœnas hujusmodi, sub quavis forma vel expressione verborum conceptas, factas, latas et promulgatas, et quæcumque ex eis, vel ob eas, seu earum aliquam, forsitan secuta sint et in futurum sequi possint, fuisse et esse cassa, nulla et irrita, ac nullius penitus effectus, roboris vel momenti, auctoritate Apostolica decernimus et declaramus, et nihilominus omnia et singula prædicta, ex abundanti tanquam de facto præsumpta revocamus, irritamus et annullamus, mandantes omnibus et singulis, ad quorum notitiam devenerunt vel devenient in futurum, quatenus illis nullo modo pareant vel intendant, neque assensum præstent, aut auxilium vel favorem. Insuper locorum ordinariis quibuslibet eadem auctoritate committimus et mandamus quatenus omnes et singulas personas cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis extiterint, etiamsi pontificali aut quavis Ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate, processus, sententias, censuras et pœnas hujusmodi publicantes, aut illis quoquomodo utentes, vel servantes, sive præbentes illis assistentiam, auxilium vel favorem, capiant, arrestent et incarcerent, et debita animadversione puniant, prout justitia suadebit, et prout rei excessus requirere videbuntur, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, contradictores quoslibet, etiam et rebelles, auctoritate præfata, appellatione postposita, compescendo, in contrarium editis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXIX, X kal. Septembris, Pontificatus nostri anno IX ».

29. Editum est aliud synodale decretum pridie nonas Septembris, quod ad Francorum regem, necnon alios principes missum fuit ad confundendam doctrinam erroneam, quam Basileenses sessione XXXIII, XVI kal. Junii, promulgaverant, tum ad meritas pœnas iis irrogandas, qui sessione XXXIV, VII kal. Julii, Eugenium Pontificio gradu dejicere tentaverant. Ad tantum flagitium perhorruerunt universi, quibus pietatis sensus inerat, illudque regum principumque oratores damnarunt. Porro sub ementito Basileensis Concilii nomine septem tantummodo pseudoepiscopi, importunissimi Eugenii hostes, una cum sacerdotum imperitorum collecta fæce, tantum nefas commiserant, de quo hæc Eugenius scripsit [1]:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Moyses, vir Dei, populi sibi commissi salutem zelans, timensque ne ob seditiosum schisma Chore, Dathan et Abiron ira Dei in ipsum populum, si illos sequeretur, insurgeret, jussu Domini dixit ad plebem universam : *Recedite a tabernaculis hominum impiorum, et nolite tangere quæ ad eos pertinent ; ne involvamini in peccatis eorum ;* senserat enim, ipso Domino inspirante, seditiosos et schismaticos illos ultionem gravissimam accepturos, sicut postmodum rei monstravit eventus, dum nec ipsa terra potuit eos sustinere, sed justo Dei judicio illos absorbuit, ut descenderent in infernum viventes. Sic et nos quibus, licet immeritis, Dominus noster Jesus Christus populum suum committere dignatus est, audientes id execrabile scelus, quod quidam perditi homines Basileæ commorantes ad scindendam sanctæ Ecclesiæ unitatem proximis diebus machinati fuerunt : metuentes ne quos incautos seducant fraudibus, et venenis inficiant, ad ipsum Domini nostri Jesu Christi populum nobis creditum clamare pari voce compellimur : *Recedite a tabernaculis hominum im-*

[1] Lib. XX. Ep. cur. p. 88. decur.

[1] Ext. in lit. ep. card. Just. Concil. Flor. p. III. pag. 237 et apud Coclæ. I. IX.

piorum, maxime cum longe amplior sit plebs Christiana, quam illa tunc Judæorum, Ecclesia sanctior quam synagoga, et Christi vicarius ipso Moyse auctoritate et dignitate superior.

« Quam Basileensem impietatem dudum prævidere cœpimus, quandoquidem illuc tunc Basileense Concilium intuebamur, jam in tyrannidem prolabi, dum multi etiam inferioris gradus ad illuc veniendum, et standum pro libitu factionis auctorum cogerentur, dum nonnullorum vota et judicia diversis artibus extorquerentur, alii mendaciis et fraudibus seducerentur, dum conspirationibus, conjurationibus, monopolis et conventiculis pæne omnia cederent, et pro ambitione papatus diuturna protractio ejus Concilii quærebatur, ubi denique innumeræ novitates, inordinationes, deformitates et quasi infinita patrabantur mala, ad quæ etiam laici ac clerici infra sacros ordines constituti, ignorantes, inexperti, discoli, profugi, apostatæ, de criminibus condemnati, de carceribus fugientes, nobis et suis superioribus rebelles, et reliqua istiusmodi hominum monstra concurrerunt, qui ab ipsis scelerum magistris in omnem corruptionem facile trahebantur. Advertimus etiam ad illud sanctissimum opus unionis Orientalis Ecclesiæ, quod per quorumdam factiosorum Basileensium fraudes omnino periclitari videbamus, et idcirco tantis malis, quantum in nobis erat, providere cupientes, ex prædictis et aliis rationabilibus causis et necessariis, de quibus in decreto translationis plene continetur, præfatum tunc Basileense Concilium de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio, plurimisque venerabilibus fratribus et dilectis filiis archiepiscopis, episcopis, electis, abbatibus, et aliis Ecclesiarum prælatis et magistris, et doctoribus adlaudantibus, ad civitatem Ferrariensem transtulimus, ubi etiam cum Occidentali et Orientali Ecclesia Concilium Œcumenicum, Domino disponente, fundavimus.

« Deinde morbo pestis superveniente et continuante, ad hanc civitatem Florentinam, ejus gratia annuente, eodem approbante Concilio, transtulimus, in qua ipse piissimus et clementissimus Deus ostendit mirabilia sua, ut scilicet schisma illud perniciosissimum, quod in Dei Ecclesia per quingentos ferre annos cum maximo ipsius Christianitatis detrimento duraverat, et ad illud exstirpandum plurimi sancti Romani Pontifices prædecessores nostri, multique reges et principes aliique Christiani magnis cum laboribus et impensis insudarunt, post multas tandem in utroque loco disputationes publicas et privatas, diversosque tractatus et labores multiplices sublatum fuerit, et sanctissima Latinorum Orientaliumque unio feliciter consummata, prout in decreto super inde confecto et solemniter promulgato plenius continetur. Ex qua re ipsi æterno Deo inexhaustas gratias referentes omnique fideli populo congratulantes, obtulimus illi hostiam jubitationis et laudis. Vidimus enim non gentem unam, velut Hebræorum populum ad terram promissionis evocari, sed multarum gentium populos, nationes et linguas ad unum divinæ veritatis eloquium meritumque concurrere, per quod etiam jam magna spes redditur, ut ipse Sol justitiæ in Oriente oriens ad aliarum multarum gentium etiam infidelium tenebras radios suæ lucis extendat, fiatque salus Domini usque ad extremum terræ. Cujus quidem rei jam optimas partes, Deo disponente, tenemus, dum ipse omnipotens Deus per operam nostram Armenorum oratores ex longissimis Septemtrionis partibus ad nos et Apostolicam Sedem ad sacrum hoc Concilium his diebus cum pleno mandato pervenire concessit, qui nos non aliter quam B. Petrum Apostolorum principem intuentes et venerantes, ipsamque sanctam Sedem veluti matrem omnium fidelium et magistram recognoscentes, in præfatum Concilium pro spirituali cibo et sanæ doctrinæ veritate se venisse professi sunt. Ob quam rem ipsi Deo nostro iterum gratias multas retulimus, sed quas in hoc divino opere molestias, quas impugnationes, quas denique persecutiones, non quidem a Turcis et Saracenis, sed a vocatis Christianis, hucusque passi fuerimus, horret animus commemorare.

« Refert B. Hieronymus, quod ab Hadriani temporibus usque ad imperium Constantini in loco Resurrectionis Dominicæ simulachrum Jovis, et in Crucis rupe statua Veneris ex marmore a gentibus posita colebatur, existimantibus persecutionis auctoribus tollere nobis fidem resurrectionis et crucis, si sancta loca per idola polluissent. Non dissimile Basileensibus illis hominibus perditissimis nobis et Ecclesiæ Dei his diebus fieri contigit : nisi quod illud a paganis et verum Deum ignorantibus factum est, hoc ab his, qui cognoverunt et oderunt, et idcirco *superbia eorum*, juxta prophetam, *ascendit semper ;* in eo periculosius, quod sub reformationis specie, quam in se semper horruerunt, venena diffundunt. Primum quidem, postquam hi, qui omnis scandali patratores Basileæ fuerunt, Græcis in promissione defecerant, cum per ipsorum Græcorum et Ecclesiæ Orientalis oratores plane intelligerent, charissimum in Christo filium nostrum Joannem Palæologum Romæorum imperatorem illustrem, et bonæ memoriæ Joseph Constantinopolitanum patriarcham, reliquosque tam prælatos, quam alios Orientalis Ecclesiæ ad locum illum pro Œcumenico celebrando Concilio per nos et nostros legatos et præsidentes, aliosque ex præstantioribus ibidem existentibus, ad quos jus eligendi locum juxta conventionem communi omnium consensu formatam post graves supradictorum

ejusmodi dissensiones devolutum erat, legitimæ electioni accedere velle, cumque etiam nos hanc ipsam loci electionem ad instantiam et supplicationem maximam dictorum oratorum in generali consistorio Bononiæ confirmasse, ac galeas ac alia necessaria pro executione ipsius decreti conventionalis, et hujus sanctissimæ unionis opere, versus Constantinopolim destinare percepissent, quoddam detestabile monitorium seu citatorium, quo sanctum hoc opus interrumperent, contra nos et præfatos cardinales decernere ausi sunt, illudque ad præfatos imperatorem et patriarcham Constantinopolim mittere, ut ipsos omnes alios omnino a veniendo diverterent. Sciebant enim illos ad locum alium quam electum, ut præmittitur, nullo pacto venturos. Deinde cum prædictos imperatorem et patriarcham, ac reliquos pro ipso sanctissimæ unionis opere ad nos jam venire percepissent, alium impietatis laqueum huic tam divinæ rei injicere sunt conati, dum quamdam sacrilegam suspensionis ab administratione papatus assertam sententiam contra nos protulerunt.

30. « Postremo memorati scandalorum duces numero quidem paucissimi, quorum plerique conditionis infimæ et nominis, veræ pacis odiosissimi, iniquitatem super iniquitatem apponentes, ut non intrarent in justitiam Domini, dum Spiritus sancti gratiam pro ipsorum Græcorum unione jam in nobis operari conspicerent, a recta linea per anfractus erroris exhorbitantes, prætensam quamdam XVIII kal. Junii proxime præteriti sessionem[1] fecerunt, in qua quibusdam decretis, licet per unam tantum ex tribus obedientiis post recessum Joannis XXIII sic in eadem obedientia nuncupati, Constantiæ schismate tunc vigente editis, inhærere se dicentes, tres propositiones, quas fidei veritates vocant, quasi nos et omnes principes et prælatos et alios fideles et devotos Apostolicæ Sedis hæreticos facerent, protulerunt, quarum tenor sequitur in hæc verba :

« Veritas de potestate Concilii generalis universalem Ecclesiam repræsentantis supra papam et quemlibet alterum declarata per Constantiense et hoc Basileense generalia Concilia, est veritas fidei Catholicæ ».

« Veritas hæc, quod papa Concilium generale universalem Ecclesiam repræsentans actu legitime congregatum super declaratis in præfata veritate, aut aliquo eorum sine ejus consensu nullatenus auctoritative potest dissolvere, aut ad aliud tempus prorogare, aut de loco ad locum transferre, est veritas fidei Catholicæ ».

« Veritatibus duabus prædictis pertinaciter repugnans est censendus hæreticus ».

« In hoc perniciosissimi, dum suam malignitatem sub veritatis fidei fuco colorant, Constantiense Concilium in malum ac reprobum sensum, et a sana doctrina penitus alienum pertrahunt, cæterorum schismaticorum et hæreticorum falsam doctrinam sequentes, qui conflictos errores et impia dogmata ex divinis Scripturis et sanctis Patribus perverse intellectis, semper sibi adstruere moliuntur. Deinde evertentes penitus sensum suum, et declinantes oculos suos, ne viderent cœlum, neque recordarentur judiciorum justorum, more Dioscori et damnatæ Ephesinæ Synodi[1], ad quamdam venenatam execrabilemque assertæ declarationis seu privationis sententiam a dignitate et officio summi Apostolatus inexpiabili quodam scelere processerunt[2], cujus tenorem, omni piæ menti horribilem, habere hic volumus pro sufficienter expresso, nihil omittentes, quantum in eis fuit, quin hic incomparabile unionis bonum in totum everterent. O miseros et degeneres filios ! O pravam et adulteram generationem ! Quid hac impietate ac iniquitate crudelius ? Quid detestabilius, horribilius atque insanius excogitari poterat ? Dixerant olim nihil melius, nihil gloriosius atque fructuosius hac sanctissima unione ab exordio nascentis Ecclesiæ in populo Christiano visum vel auditum fuisse, neque expedire in re illa de loco contendendum fore, sed pro ea consequenda nedum hujus mundi substantiam, sed et corpus atque animam exponi debere, pro hac toto orbe clamantes, et ad id commoventes populum Christianum, veluti in suis decretis et epistolis plene continetur, nunc vero tam furiose, tam impie, quantum in eis est, id idem persequuntur, ut ad illud Basileense latrocinium totius orbis dæmonia confluxisse videantur.

31. « Et licet illorum iniquitatem sibi semper mentitam omnipotens Deus hucusque prævalere non permiserit, cum tamen ad eam complendam usque ad abominationem desolationis in Dei Ecclesia viribus omnibus studeant, nos qui sine gravissima Dei offensa, ac imminenti periculo confusionis et abominationis in Dei Ecclesia talia dissimulare nullo modo valemus juxta pastoralis officii nostri debitum, multis etiam zelo Dei succensis nos ad hoc ipsum impellentibus, tantis malis obviare volentes, ac quantum in nobis est optime et salubriter providere, execrabilemque impietatem ac pestem perniciosissimam a Dei Ecclesia eliminare, prædecessorum nostrorum sequentes vestigia, qui, ut scribit sanctæ memoriæ Nicolaus papa, soliti sunt Concilia etiam universorum Pontificum nequiter celebrata cassare, sicut in universali contigit Synodo Ephesina secunda, quam beatissimus Leo papa submovit, et Chalcedonensem instituit, solemne et salubre declarationis de-

[1] Conc. Basil. ses. XXXIII.

[1] Conc. Ephes. — [2] Conc. Basil. sess. XXXIV.

cretum contra sacrilegos ipsos auctoritate Apostolica, in sacro Ferrariensi generali Concilio XV kal. Martii per nos editum, hoc sacro approbante Concilio, innovamus, per quod quidem, inter alia, omnes et singulos Basileæ sub prætensi Concilii nomine, quod verius conventiculum esse diximus, contra translationem et declarationem nostras contravenientes, et illa scandalosa et nefaria præsumentes, etiam si cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, episcopali, abbatiali, aut alia quavis dignitate Ecclesiastica vel sæculari præfulgerent, excommunicationis, privationis dignitatum, beneficiorum et officiorum, ac inhabilitationis ad futura, pœnas in dictis nostris litteris translationis contentas, ipso sacro Ferrariensi approbante Concilio incidisse declaravimus; decernentes etiam nunc et declarantes, quæcumque per dictos impios homines Basileæ existentes facta et attentata, de quibus in præfato nostro Ferrariensi decreto fit mentio, similiter omnia et singula per prædictos ex post facta, gesta et attentata, specialiter in duabus prætensis sessionibus, seu verius conspirationibus ultimo nominatis, ac quidquid ex eis vel ex ea forsitan secutum sit, et in futurum sequi posset, tanquam ab impiis hominibus, et nullam potestatem habentibus, sed a Deo abjectis et reprobatis fuisse et esse nulla, cassa et irrita, et de facto præsumpta, ac nullius penitus effectus, roboris vel momenti, ipsasque propositiones superius descriptas juxta pravum ipsorum Basileensium intellectum, quem facta demonstrant, veluti sacrosanctæ Scripturæ et sanctorum Patrum et ipsius Constantiensis Concilii sensui contrarium, necnon præfatam assertam declarationis seu privationis sententiam cum omnibus inde secutis et quæ in futurum sequi possent, tanquam impias et scandalosas, necnon in manifestam Ecclesiæ Dei scissuram, ac omnis Ecclesiastici ordinis et Christiani principatus confusionem tendentes, ipso sacro approbante Concilio, damnamus et reprobamus, ac damnatas et reprobatas nuntiamus. Decernimus etiam et declaramus omnes et singulos prædictos fuisse et esse schismaticos et hæreticos, et ultra pœnas in præfato Ferrariensi Coñcilio declaratas, tanquam tales cum omnibus eorum fautoribus et defensoribus, cujuscumque status, conditionis et gradûs Ecclesiastici vel sæcularis extiterint, etiamsi cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, episcopali, abbatiali, aut alia quavis dignitate præfulgeant, ut cum prædictis Core, Dathan et Abiron meritam accipiant portionem, pœnis condignis omnino puniendos. Nulli ergo, etc. Dat. Florentiæ in sessione publica synodali solemniter in Ecclesia Sanctæ Mariæ Novellæ celebrata anno Incarnationis Dominicæ MCCXXXIX, pridie nonas Septembris, Pontificatus nostri anno IX ».

32. *Basileensium crescente insania, creatur pseudopapa Amedeus dux Sabaudiæ.* — Obduruere in flagitio Basileenses, ac posthabitis sanctissimis Patribus et clarissimis theologis, Marsilium Patavinum hæresiarcham et deliros Fraterculos, monarchiæ a Christo conditæ eversores, secuti sunt, quorum vesaniam atque impietatem ita redarguit Joannes Turrecremata [1] cardinalis S. Sixti : « Non parum admirandum, adversarios Basileenses, tanta caligine mentis involutos et excæcatos malitia, ut in materiis fidei definiendis et declarandis maluerint sequi homines ab Ecclesia Dei in doctrina sua damnatos, sicut fuit Marsilius de Padua et Ockam cum complicibus suis, ex quorum doctrina extracta sunt pro magna parte decreta illa Basileensium, et quosdam alios novellos doctorellos, præfati Okam et aliquorum Fraticellorum opiniones erroneas renovantes, quam doctores sanctos ab Ecclesia approbatos et alios præstantissimos doctores antiquos, et reputatissimos in schola theologica, quorum doctrina fulget Ecclesia, ut sole luna, contra quos ait Hieronymus, et habetur in canone. *Non afferamus* 24. *q.* 1 : « Non « afferamus stateras dolosas, nec appendamus « quod volumus pro arbitrio nostro, dicentes : « Hoc grave, hoc leve est, sed afferamus divi- « nam stateram ex Scripturis sacris tanquam de « thesauris Dominicis, et in illa, quod sit gra- « vius appendamus ». Hæc Hieronymus ». Deflectebant adeo ad hæreticorum præcipitia Basileenses, ut licet Conciliorum auctoritatem verbis amplissimis commendarent, neque eos lateret negasse Wicleffum Pontificem esse caput militantis Ecclesiæ, et damnatum in Constantiensi Concilio, dum Œcumenicum erat, ipsorum tamen nonnulli impie effutirent cum hæreticis Ecclesiam futuram monstrum, si præter Christum, qui caput est Ecclesiæ, aliud caput ministeriale, scilicet Pontifex, daretur, quorum vesana dicta refellit B. Joannes e Capistrano [2] his verbis : « Mirandum est et super mirandum de dicentibus, quod ex quo Christus est caput Ecclesiæ, ponere papam pro capite Ecclesiæ monstrum esset. Hæc est enim Judæorum perfidia, quia more carnalis paternitatis et filiationis divinam paternitatem et filiationem capere nequeunt, cum certum sit, quod paternitas in Deo nec est carnalis, nec filiatio, sed spiritualis, quia *Deus spiritus est* (Joannis 4) ». Et infra : « Sic ergo dicimus de papa, qui vocatus est in plenitudinem potestatis, cæteri vero episcopi in partem sollicitudinis 2. *q.* 6. *decreto nostro et cap. qui se scit.* dicit enim B. Joannes Chrysostomus, super illis verbis Domini : *Pasce oves meas* (Jo. ult.). Quoniam Petrum orbis terrarum inthronizat magistrum ». Et infra : « Quia igitur magna ei prædixerat Dominus et orbem terrarum com-

[1] Turrecr. sum. de Eccl. l. II. c. 100. — [2] B. Jo. e Capistr. de papæ et Concil. auctorit. 112. p. 3. 2. princip.

miserat, et Theophilus dicit : Ad orbis Pontificatum et cunctorum fidelium prælaturam instituit; et Augustinus dicit : Sit amoris officium pascere Dominicum gregem ; et Theophilus dicit : Finito prandio, commissionem ovium mundi Petro commendat, non alii ; et de his satis dixi supra *part.* I. *in quæst. quando Petrus fuit institutus a Christo.* Ex quibus omnibus supradictis patet, quod non solum Urbis, sed orbis, et totius mundi, et omnium fidelium tam quoad membra dispersa, quam quoad unita et invicem congregata, Petrus a Christo suscepit plenitudinem potestatis, cum cæteri episcopi a Petro et sic a papa Petri successore quicumque sollicitudinis partem capiant et impendant ».

Usi sunt Basileenses novatores, qui tyrannidem in Pontificem et Ecclesiam arripiebant, eo præcipue telo, ut Eugenium calumniis appetendo jactarent[1] permitti Pontificibus effrenatam, male agendi licentiam, nisi Conciliorum decretis obstringerentur. Quibus ita respondet Joannes Turrecremata[2] : « Ad septimam, quæ videtur adversariis Achilles, respondetur negando assumptum, videlicet quod nisi universalis Ecclesia haberet immediate a Christo plenitudinis potestatem, Christus legislator non sufficienter providisset sponsæ suæ ; hoc enim est falsum et præsumptuose dictum, imo videtur, quod sufficientius provisum sit talibus casibus non dando talem potestatem universali Ecclesiæ eo modo, quo adversarii dicunt, quam dando : patet quoniam si in prædictis casibus semper esset convocandum Concilium universale, tarde et per consequens male provideretur similibus necessitatibus, quæ quasi subita exposcunt remedia, etc. » Quod porro attinet ad illud calumniarum genus, quo perduelles Basileenses, perstrinxere Eugenium, ideo ab eo Concilium Basilea transferri in Italiam, ne ipse ab eodem Concilio emendaretur ; perspicue invidorum nequitia innotescit, cum Eugenius omni virtutum genere excelleret, ac superioribus annis toties dedisset mandata Basileensibus, ut ad instaurandam Ecclesiasticam disciplinam incumberent, quod ipsos subterfugisse Joannes Nider[3], qui aderat, testatur his verbis : « Usque ad sex annos jam crebro disputatum est de diversorum statuum reparationibus, nec in effectu usque hodie quidquam vidimus ». Hæc ille. Vera autem transferendi Concilii causa fuit, ut dixi, instaurandæ Orientalis Ecclesiæ cum Latina conjunctionis, et rescindendæ novatorum nonnullorum tyrannidis in Concilio correptæ necessitas. Dum vero Ecclesiam pristinæ formæ et sanctitati restituere Basileenses jactant, eam nefario schismate deformarunt, quos B. Joannes e Capistrano monet pro disciplina Ecclesiastica constituenda in primis servandam fuisse membrorum cum capite conjunctionem. Non ferentes autem Basileenses ipsis objici ab Eugenio, eos Ephesinam secundam Synodum imitatos, nihil solidum attulerunt, cum utraque Romanum Pontificem damnare hæreseos ausa fuerit : « Præfatus », inquiunt, « Gabriel comparat se B. Leoni, contra quem Dioscorus sententiam tulisse refertur in secunda Ephesina Synodo, cui hanc sanctam Synodum Basileensem assimilat. Longe certe est differentia inter Leonem sanctum et Gabrielem tot vitiis et criminibus irretitum ». Meræ sunt hæ invidorum calumniæ : cæterum etsi disparia sunt merita, par in utroque auctoritas fuit, quæ est superior Conciliorum amplissimorum auctoritate, ut B. Joannes e Capistrano[1] demonstrat fusius, multo magis paucorum conjuratorum cœtui antecellet. Addunt illi : « Atque inter hanc sanctam Synodum Basileensem legitimam Synodum (ita vocant sordidorum et perfidorum turbam), in plena libertate semper constitutam et illam reprobam Ephesinam, in qua viri armati gladios tenentes in manibus compellebant homines ad diffiniendum, quod placebat Dioscoro ». Fuisse plura Basileæ per summam tyrannidem patrata ab Arelatensi pseudocardinale et factiosis, ex Ænea Sylvio[2] constat. Purgare denique se adversus Eugenii graves querelas nisi Basileenses, dum Apostolici illius pietatis ardorem perturbati animi vitio tribuerunt, impiasque litteras ita consignarunt. « Dat. Basileæ in congregatione nostra generali nonis Octobris, anno a Nativitate Domini MCDXXXIX ».

33. Obfirmatis ita in perduellione atque hæresi Basileensibus, ex trium tenebriorum sacerdotum sententia, pseudopontificis futuri electores creati sunt ab iisdem schismaticis : in quo impio et insano conventiculo, ut se gesserit pseudocardinalis Arelatensis conscientiæ stimulis exagitatus ita describit Æneas Sylvius[3] : « Arelatensis, in tanta re anxius et pluribus occupatus negotiis aliquanto tardius venit, quam tempus exegit, expectationemque sui non sine admiratione omnibus præbuit, qui tamen ut ad subsellia resedit, mora sua primitus excusata. Hodie, inquit, magna res agitur, in nominatione, quæ statim aperietur, status Ecclesiæ pendet, si tres viri, quibus rem commisistis, bene egerint, fateor quippe tardiuscule venisse, si autem male, nimis cito adsum. Quæ verba et trementi voce et ore pallido, atque ex abundantia cordis pronuntiavit, qui sic locutus aspectu tristis, animo turbatus, et oculis minax cunctis terrori erat, tantumque mentis mœrorem ostendit, ut plurimi collacrymati sint, qui ejus in fronte statum suum condiscunt, verebatur namque »,

[1] Basil. in Ep. synod. p. 140. col. 1. — [2] Turrecr. l. III. c. 31. — [3] Jo. Nid. formic. l. I. c. 7.

[1] B. B. Jo. e Capistr. de papæ et Conc. auct. p. 3. — [2] Æn. Syl. l. II. de reb. gestis Basil. — [3] Æn. Syl. de gest. Basil. Conc. l. II.

et paulo infra, « ne tres viri, spretis majoribus prælatis, plures ex inferioribus accepissent, quæ res eo erat suspectior, quoniam nunquam scire aliquid de mente triumvirorum potuerat, qui ut corrugatam nunc cardinalis frontem inspexerunt, quasi post coruscantem aerem ad sustinendam procellam se paraverunt, timor tamen omnibus fuit, ne illo iterum die scinderetur Ecclesia ». Excidit scilicet Arelatensis pseudopontificatus ejusmodi spe, cum Amedeus triumviros ad plures Sabaudos pro Gallica et Italica natione collegas sibi adsciscendos induxisset, ut eorum suffragiis ad antipapatum ipsum eveheretur. Pronuntiati vero fuere a triumviris electores Arelatensis et alii undecim pseudoepiscopi, pseudoabbates septem, theologi quinque et doctores legum novem sacerdotio insigniti. Observandum vero est eosdem pseudoepiscopos numero paucos partim ob scelera sedibus pulsos fuisse, ac doctores illos sordidos pædagogos extitisse, quorum tanta fuit insolentia, ut ne quidem episcopis vellent cedere, adeo et primum locum decanus Basileensis, postremum episcopus Dertusensis sortiti sint.

Addit Æneas [1] delectum pro conclavi locum fuisse in civitatis Basileensis medio, qui ad usum chorearum fuerat constructus, dignum quippe visum est lasciviæ theatrum, in quo tripudiantes dæmones conflato schismate triumpharent, non ut ille more poetico fingit, ut ibi virtutes reflorescerent, tum de electione Amedei subjicit : « Primo scrutinio confecto, compertum est plurimos esse in papam nominatos, nullum tamen habere voces sufficientes, septemque et decem eo ipso die ex diversis nationibus ad Pontificatum fuisse vocatos constat, unus tamen omnes superavit Amedeus dux Sabaudiæ decanus militum S. Mauritii de Riparia Gebennensis diœcesis ». Et infra : « Et quia proximior aliis Amedeus Romano Pontificio videbatur, habiti sunt in communi sermones multi de vita et moribus ejus, et alii non esse homini laico cito imponendas manus dicebant, quod videbatur omnibus monstri simile, principem sæculi ad Romanum Pontificium accersiri, quæ res nimium Ecclesiasticis derogat viris, quasi nullum haberent tantæ dignitati idoneum ». Interjectis pluribus in ejus laudem unus ex electoribus antipapæ addidit alia, quæ manifeste arguunt Basileenses nimium præsidentes sibi, abjecta sanctorum Patrum doctrina, in errorum et hæreseos præcipitia abiisse, cum se a veri Romani Pontificis obsequio temere divulsissent; de tradendis enim sacerdotibus uxoribus cum Wicleffo ita in eos deblaterabat novator, ut narrat Æneas Sylvius [2], qui postea scripta sua pro Basileensibus edita revocavit [3] convulsitque : « Quod de uxore dicitur nihili pendo, cum non solum qui uxorem habuit, sed uxorem adhuc habens queat assumi. Cur enim disputant doctores, an uxoratus electus in papam uxori solvere debitum teneatur, nisi quoniam etiam conjugatus recipi possit ? Fueruntque, ut scitis, etiam in matrimonio Pontifices, nec Petrus Apostolorum princeps uxore caruit. Quid ista modo objicimus ? Fortasse non esset pejus sacerdotes quamplures uxorari, quoniam multi salvarentur in sacerdotio conjugato, qui sterili in presbyteratu damnantur ». Sed de hoc alias.

Hunc errorem aureo Babylonis calice propinasse Lutherum lascivis monachis et sacerdotibus, cum horum novatorum exemplo Pontificiam auctoritatem oppugnare cœpisset, innumerasque cumulasset hæreses, inferius visuri sumus. Addidit alias rationes novator, cur potissimum præpotens princeps in antipapam deligendus esset, qui Basileenses a contemptu vindicaret : « Considerate, oro, paulisper quibus in terminis sumus, angustiis premimur, quibus periculis agitamur. Quis principum est huic sacro Concilio obediens ? Alii nec Concilium hic esse fatentur, nec mandata nostra suscipiunt, alii verbo hic esse Concilium dicunt, facto apud Florentiam fore ostendunt ». Et infra : « Quid hic fiendum est? nedumne hominem eligemus, qui nostris principibus magis derisui, quam venerationi habeatur » ? Et infra : « Potentes prælati, ac famosi cardinales a nobis defecerunt, videtis quid principes fecerint ». Et infra : « Nemo aptior est Amedeo duce Sabaudiæ, qui alterum in Italia, alterum vero in Gallia pedem habet, ad quem omnes fere Christianorum principes aut sanguine attinent, aut amicitia favent ». Paucis interjectis : « Hæc cum ille dixisset, maxima electorum pars sibi favendo arrisit ». Et infra : « Nonis Novembris », et paulo post, « sex et viginti voces in eum concurrere ».

34. Subornatos eos fuisse ab Amedeo ipso quem a pythonibus persuasum papales sibi apices auguratum esse, multisque ideo annis hypocrisis larvam gessisse, Flavius Blondus [1] tradit :

« Cum, inquit, Albertus Auster Cæsar declaratus arcendis a Pannoniæ finibus Teucris intentus diem obiisset, congregata apud Basileam factio conciliaris, illius liberata metu, in facinus, quod tam perdite tamque afflictim diu concupierat, prorupit, Amedeo Sabaudiæ duce in Romanum Pontificem declarato, cujus electionis modum paucis absolvemus, quibus facillime intelligitur, certasse simul obcæcatam paucorum, et quidem abjectissimorum hominum Ecclesiam scindere quærentium, rabiem cum

[1] Æn. Sylv. de gestis Basil. Conc. l. II. — [2] Ibid. — [3] Pius II in Bullar. Constit. 10.

[1] Blond. dec. III. l. X. Gobel. in Cosmodr. Lang. in Chron. Citiz. et alii.

mandita alias principis viri affectatæ in rem Ecclesiasticam tyrannidis levitate : is etenim, quem ante proximum decennium multis narrasse novimus, prædictum sibi a pythonibus futurum, ut Pontificatu Romano decoraretur, ducatus dominiique quod possideret ingentis curam natis specie reliquit, et anachoritæ vita solo habitu instituto, etsi remoto ab urbibus vico cum paucis nobilibus simili opertis pallio deguit, omnia, ut erat solitus, ducis atque domini provinciarum munera exercebat. Concilio autem Basileensi interea, quamdiu Romani Pontificis Eugenii consensu celebratum fuit, paucos præstitit favores, sed posteaquam Pontificem et orbis Christiani principes illud tamquam perniciosum detestari vidit, omnes eo augendo manuque tenendo adhibuit vires, adeo ut quibus temporibus, proximo superiore exacto biennio, suspensionis ab administratione primum, deinde privationis machinationes in Pontificem sunt intentatæ, impulsi a duce Sabaudiæ clerici aliorum, qui apud Basileam ei interfuerunt impietati, numerum æquaverint : quibus in rebus adeo contraria sensit Philippus Mediolanensium dux, ut licet illi gener esset, et multæ sibi olim cum Eugenio Pontifice intercessissent odiorum atque inimicitiarum causæ, magnam suorum partem ab eo conciliabulo revocarit, paucos vero, qui manserunt nedum illis actionibus interesse voluerit, sed contra simul cum aliis principum oratoribus protestari curaverit, quare cum ad idoli erectionem est ventum, ex quinque nationibus, quæ Concilia constituere consueverunt, selecti sunt, quibus suffragium ferre concessum est tres et triginta, quorum duodeviginti ex ducis Sabaudiæ dominio fuere, cum tamen cæteros homines sordidos et majori ex parte ob admissa apud suos flagitia sedibus propriis pulsos illius largitione corruptos fuisse constiterit ».

Describit etiam egregie Poggius [1] Florentinus eorumdem dotes, ac fraudes, quibus Amedeus in antipapatum irrepsit, his verbis : « Adverte, quæso, animum ad illam tuam in Sathanæ thronum deflendam assumptionem et cunctis gentibus detestandam. Inspiciamus a quibus hominibus tua præsumptio facta est, quam bonis, quam sanctis, quam religiosis. Qui ergo tui soli artifices extiterunt, ut ex eo Felicis nomine fueris expiscatus? Homines certe summæ auctoritatis, summæ prudentiæ, summæ virtutis, apostatæ perfidi, homines fraudulenti, corde improbi, animo facinorosi, detestandi, sacrilegi, infames ex turpitudine omnium gentium a te collecti, qui ne intimam quidem ullam dignitatem, nedum summam aut oculis aspicere, aut mente concipere potuissent, periti Sathanæ alumni, viri scelesti, omnium ignominia noti, nati ad pastum, ad sarciendum ventrem creati. Sed referamus hanc veluti prætoriam cohortem præclarissimorum militum ad crucifigendum verum Christum in Pilati atrio congregatam. Italici, ut aiunt, quatuor. At ex qua Italia? Explica illam paululum, ex Gallia Cisalpina, ex his gentibus, quibus Italia noverca est, omnes tibi servi adscriptitii, tibi subditi, quibus imperare posses, de industria a te in perfida arce collocati, homines qui corpus et animam pro te perdere essent parati. O Italiam mendicam, ne dicam inopem, excellentibus viris! si quidem ex omni ornamento Italiæ non reperiuntur, nisi Cisalpini, homines rustici, ignobiles, contempti, abjecti præ cæteris, qui ad electionem, ut volunt, Pontificis deputentur. Sed summo consilio, atque adeo egregia conscientia a te factum fuit ; noluisti enim reliquam Italiam esse tanti sceleris participem, tanta nota turpitudinis infamem.

« Gallicos item quatuor dicunt fuisse, non ex vera Gallia, quæ floret excellentissimis, probatissimis atque honestissimis viris, sed et ex illa interclusa silvis ac montibus patria sordida ac rusticana, quam Sabaudiam vocant, certe subditam imperio tuo, quos tuæ libidini subditos, atque addictos tuæ servituti noras, qui quod cuperes non negarent. Totidem Germani ad officinam illius idoli convenerunt : atqui homines, Deus bone, somnolenti, stupidi, stertentes, nunquam sobrii, hominibus odibiles et Deo, qui vivi an mortui essent, vino atque epulis obruti, non discerneres. Sunt in ea natione plurimi viri egregii, prudentes, docti, sobrii, omni virtute cumulati, ex his nullus assumptus est, sed quidem animo et corpore perversi, in quibus nulla virtus esset, nulla conscientia, nulla doctrina. Totidem attulit Hispania portenta quædam naturæ, non homines : referta est enim ea provincia hominibus doctissimis, ornatissimis, nulli eorum est hoc munus nefarium demandatum : ex intima eorum fæce quidem delecti sunt, qui illi optimæ nationi inurerent infamiam sempiternam.

« His omnibus luminibus orbis tam præclara data est potestas vituli aurei fabricandi. Ad horum preces, vel potius ad horum coquinæ fumum, ciborumque ac potus nidorem, Spiritus sanctus illectus accessit. Hi auro, spe, præmio, promissis corrupti, partim Judæis, partim infidelibus deteriores, quidam ex Mahumeti lege profecti, quibus fidei jactura summum lucrum erat, futurum hunc egregium pastorem ovium lupum excitaverunt. O rem dignam memoria posterorum! O felicitatem cunctis sæculis prædicandam! Tune Felix talium virorum opibus esse potes? Tu talium portentorum horrendum actum felicitatem appellas? Abjice, quæso, deinceps hoc tibi funestum nomen, quod majus est, quam tua ignavia et conditio requirat ». Et in-

[1] Poggius Invect. in antip. p. 56.

tea : « Depone aliena ornamenta, et quod turpiter occupasti cum aliqua dignitate depone, vestes non tuas relinque, tibi tua assume, abjice inanem pompam, emendicatam dignitatem sperne, abjice curam illius non Concilii, sed latrocinii Basileensis, respice cogitationes Barbaricæ fæcis, illius nefariæ colluvionis spurcissimam factionem ; in qua nulla inest fides, nulla auctoritas, nulla religio, lenocinium, non Concilium appellandum, rejice decreta ebriorum, ac somniatorum somnia extimanda : quid enim auctoritatis habere possunt per tumultum stultæ plebeculæ pretio et pactione corruptæ ad evertendam fidem sceleratæ Constitutiones ? Nefaria hominum turpissimorum factio dicenda est, quæ a Christi vicario descivere, etc. (1) ». De ejusmodi Amedei erectione hæc scripsit B. Joannes e Capistrano [1] :

35. « Novatianus per schismaticos volebat eligi, quem Cyprianus reprobans inter adversarios et antichristos computat, subdens : Ecclesia una est quæ una et intus et foris esse non potest ». Et infra : « Paria de Amedeo dici possunt, nam regnum non capit duos, ex II. Metaphys. Dic mihi, quæso, qui conaris ostendere Petrum non suscepisse auctoritatem super universalem Ecclesiam, cujus vox illa fuit, quæ dixit : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* (Matth. XVI) ». De particularibus forte membris hæc Christus expressit, an de universali corpore mystico ? et Apostolus (ad Romanos XII) de quo corpore loquitur, dicens : *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus* ». Et multis interjectis : « Jam videmus abominationem desolationis Amedeum Sabaudiensem non in loco sancto, Romano throno, Domino prohibente, sed in loco profano, excommunicato et interdicto, Basiliscorum spelunca, dæmonumque caverna sedentem, in fano Cosrhoe Persarum olim perditissimi regis ».

36. *Moniti reges ab Eugenio ut coerceant schismaticos.* — Ubi primum admissi a Basileensibus tanti flagitii fama pervenit ad Eugenii aures, illico reges hortatus est, ne Ecclesiam schismate discindi paterentur ab impiis ; quorum dolos ita descripsit [1] :

« Eugenius, etc. Rem pestiferam et scelestam, deflendam certe populo Christiano, non dubitamus videri tibi, charissime fili, monstrum hoc informe, quod Basileensium infanda temeritas in Dei Ecclesia excitavit. Quis enim fidelis Catholicus non solum princeps, sed privatus homo, non doleat ac lamentetur insidias Sathanæ tantum valuisse apud illos perditionis

[1] Jo. e Capistr. de pap. et Conc. auct. par. III.

[1] Lib. brev. p. 135. et in Ms. Alex. VII p. 268.

(1) Factione Basileensi Amedæus Sabaudiæ dux hoc anno in Pontificium solium effertur. Annum designat annalista; diem et mensem quamvis ipse silet, suppares tamen scriptores omnes uno assensu indicant diem V Novembris, quam tamen a selectis viris præstitam electionem Patres omnes in publica sessione die XVII Novembris celebrata ratam ac firmam sanxerunt. Ipse vero Amedeus, qui absens agebat, a destinatis e Concilio nuntiis certior de assumptione sua factus est ; et requisitus, utrum electioni assentiretur, die tandem XVII Decembris annuit, ut ex sessione XXI Concilii discimus. Tandem sequenti anno die XXIV Julii, frequenti principum et Patrum acclamante turba, Pontificis Romani coronam assumpsit ; ex quo annorum suorum exordium duxisse Felicem compertum est ex litteris ejusdem Pontificis apud Martene col. 993 datis VI id. Junii anno 1447. *Pontificatus anno* VII. Amedei, seu Felicis V (hoc enim nomen in Pontificatu prætulit) mores varie describuntur pro varia scriptorum indole, et animorum erga illum dispositione. Alii enim ejus pietatem, religionem et modestiam toto nisu efferunt, quos omnes prævivit ille qui in Basileensi Concilio egregiam pro illo orationem habuit Æneas Silvius in histor. Concil. Basileensis lib. II in fine. Congruit et Jacobus Philippus Bergomas in supplem. Chronic. qui et asserit invitum diuque obluctantem oblatam dignitatem tandem acceptasse. Opposita plane sententia sustinetur ab iis qui Eugenianarum partium studio tenebantur, Blondo, Poggio, anonymo scriptore Vitæ Eugenii, a Baluzio vulgatæ Miscellan. to. VII. Est illis fucatæ virtutis professor inanis, ambitiosus summæ illius dignitatis, « quam callidis artibus procuravit, atque triennio venatus est », ait anonymus in Vita Eugenii, « invasor scelestus ». Utut se res habeat, constat Amedeum aliquandiu ante hunc annum, principatus curis Ludovico filio suo relictis, in solitudinem Ripallæ ad lacum Lemanum secessisse, ibique cultu ac veste demissa una cum instituti sui sociis nonnullis totum se vel sinceræ, seu fucatæ pietatis cultui addixisse. Qua tamen occasione quæstiones geminæ hic expendendæ sunt, alia quidem de anno recessus ejus in solitudinem ; altera vero de institutione militaris Ordinis equitum S. Mauritii, cujus fons et origo Amedeus asseritur.

Spondanus ad annum 1434, 14, anno illo, die VII, solitudinem petiisse Amedeum statuit ; sed cum opinionis suæ veterem scriptorem nullum afferat, fidem nostram plane non extorquet. Apud Martene, Veter. Monum. to. VIII, extant Amedei litteræ ad Concilium Basileense datæ *Rippaliæ*, die XXVIII Decembris anni 1434, quæ sententiam quidem Spondani confirmasse viderentur : sed cum in illis Sabaudiæ ducem sese appellet, nec specimen exhibeat principis ad privatum vitæ ordinem redacti, quinimo potius cum Nicolaum quemdam *consiliarium et oratorem* suum nuncupet, angique se stimulis scribat, ut suam et subditorum causam defendat, plane demonstrat regiminis clavum nondum abjecisse. Auctor Vitæ Eugenii a Baluzio vulgatus innuere videtur Amedeum ante susceptam dignitatem Pontificiam eremum incoluisse triennio : « Amedeus dux Sabaudiæ qui tribus annis adspiravit ad papatum et fecit se eremitam, electus est in papam », qua admissa chronologia, nonnisi anno 1436 vel 1435 demissio hæc principis statueretur. Paulus Lelius Petronus in Miscellaneis vulgatis rer. Ital. to. XXIV, biennio circiter eremiticam vitam coluisse illum narrat, cujus testimonium ita componendum cum auctore Vitæ Eugenii censeo, ut biennium quidem excesserit, triennium vero non plane absolverit. His ergo constitutis, anno 1436 secessum principis assigno.

Institutum vero Ordinem equestrem S. Mauritii recentiores quidem scriptores fere omnes Amedeo huic assignant. Quibus Gobelinus vel, si malueris, ipse Pius II in Commentariis sub Gobelini nomine vulgatis lib. VII, in speciem favet, narrans Amedeo in secessu comites accessisse viros sex equestris Ordinis et milites olim egregios, quos simul omnes cum principe suo Ecclesiæ et hospitali S. Mauritii in Ripallensi solitudine erectis divino cultui se totos addixisse ; ex qua vitæ professione milites se S. Mauritii appellant. En militia S. Mauritii cum monasticæ vitæ professione quadam conjuncta. Nec sane inficias iverim genus hoc vitæ seu potius piam hanc militum societatem præ oculis habuisse illum, qui recentiori ætate Ordinem hunc primus instituit. At simul etiam fatendum est instituti Ordinis hujus exordium aliud, et quidem longe recentius fuisse ; piamque illam Amedeo probatam hominum societatem successione caruisse non invitus admiserim. Nam Gregorius XIII in Bulla Emmanueli Philiberto Sabaudiæ duci anno 1572, die XVI Septembris data, facultatem illi concedit, ut equestrem Ordinem S. Mauritii instituat, et componat, ac nihil quidquam addit, quo Ordinem illum diu ante cœpisse significet. Ab hoc ergo principe ducenda est epocha equestris Ordinis S. Mauritii, cui post bimestre, die nempe XIII Novembris, Pontifex alium equestrem Ordinem antiquitate sua jam cadentem S. Lazari altera Bulla conjunxit. Animadversionem hanc totam suggessit eruditus auctor operis Gallici *Histoire des ordres monastiques, etc.* to. VI, cap. XI, quod opus, ut hoc etiam moneamus, Italice vertit vir eruditus P. Franciscus Fontana Mediolanensis, congregationis meæ socius, vulgavitque Lucæ anno 1738. MANSI.

alumnos, ut qui palam tanto tempore falso prædicarint, se ad tollendas hæreses et schismata congregatos, ii nunc schismatis sint ac divisionis perfidi auctores, et unitatem Ecclesiæ tanto quondam sudore et laboribus tum tuis tum aliorum principum fidelium quæsitam abrumpere, et Christi tunicam inconsutilem lacerare, populumque Christianum in hæreses et animarum interitum conentur traducere, ut populus Christianus insurgere in eos, ac tantum scelus delere de terra viventium deberet? Nos quidem exclamare cum propheta cogimur : *Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, qui nolunt pacem servi sui.* Qui enim magis sunt Dei hostes atque inimici, quam ii, qui sub nomine Christicolarum perfidia et scelere ipsos superant infideles? qui sub umbra unionis Græcorum, pro unitate schismata intulerunt, pro pace bellum, pro fide perfidiam, pro quiete tribulationum semina in Dei populo procurantes, qui pecunias a fidelibus pro Græcorum procuranda unione acceptas in dissipatione unionis, perturbatione Ecclesiæ, in procurando monstruoso capite consumpserunt. O execrabilem Dathan et Abiron synagogam! Quod unquam aliud fuit sive Concilium, sive pessimorum et Deo odibilium hominum tam perfidus conventus, qui ipsorum sit nefariis operibus malignitate et scelere comparandus? Nunquam tanta perversitas in aliquorum mentibus fuit, ut sola male agendi libido ad tantum scelus impulerit, ut scindere Ecclesiam, unionem lacerare, populum Christianum perdere, et se præcipites in barathrum inferni tradere vellent. Nam quæ dementia, quis furor, quæ rabies has pestiferas belluas atque immanes induxit ad excitandum idolum Moloch, in quo diabolo sacrificia fieri possent? Nulla utilitas Christianorum, nullum fidei augmentum, nulla religionis ampliatio, nulla pacis commoditas; sed contra omnia discordia fidelium, dissensio populorum, animarum detrimenta, bella plusquam civilia et omnium malorum semina subsequuntur.

« At quales homines hoc idolum evexerunt? Pudet referre tantam Ecclesiæ deformitatem, nostrorum temporum infamiam, labem sæculi et opprobrium sempiternum. Octo Italici dicuntur, dominii Sabaudiensium omnes, tanquam Italia omnis ex Sabaudia constet, et illinc per vim Basileam distinati : Gallici octo, quorum quatuor Sabaudienses sunt : Alamani octo, viri empti pretio et pecunia corrupti, ignobiles, aut qui nihil saperent, aut qui male sentirent : ex Hispanis Cathelani sex fuere, et ii ex qua id egerint causa, non ignoratur; reliqui duo contra suorum principum voluntatem, quibus omnibus vix daretur locus ad vilissimi decani electionem, nedum ad Petri successorem. Quæ est igitur aut qualis non electio, sed profanatio eorum, qui præmio aut spe corrupti, vel odio erga Sedem Apostolicam vel malivolentia incitati, viri omnes non electione Pontificis, sed carcere et supplicio digni, ad perturbandam Ecclesiam nullo jure, nullo usu, nulla consuetudine, nulla ratione insurrexerunt? Ut plane constet hoc scandalum et Ecclesiæ vulnus a damnationis filio duce Sabaudiæ tanquam architecto omnium malorum fabricatum.

« Quid cogebat illum senem in diebus malis inveteratum, nisi diabolicus spiritus tanta moliri, ut Ecclesiam laceraret, ut se cibum Sathanæ traderet, ut fidelium animas perderet, ut suam senectutem sempiterna morte et perpetua macula labefactaret, ut domum suam funestaret tanto opprobrio, ut esset odio propter ipsum omnibus mortalibus futurus? Hic hypocrisis antea ostentatæ, hic eremitæ habitus, hic sanctuarii ædificati, hic solitudinis quæsitæ, hic simulatæ religionis est fructus? Quis non hunc lupum, qui tamdiu sub specie agni latuit detestandum sæculis omnibus, quis hoc orbis portentum non execrandum cunctis fidelibus esse fateatur? Nimirum magna nimis diaboli potentia in hoc homine viguit, qui illum adeo amentem, præcipitem, insanum furiosumque reddidit, ut eum famæ, honoris, laudis, animæ suæ, Dei immemorem reddiderit, qui cæcus ambitione, ac dominandi cupiditate seductus, humanitatem exuens, serpentem Adæ deceptorem induit ad damnandum iterum populum Christianum, qui quanta inconstantia atque fraude usus sit, ipsemet novit. Primum nobiscum, ut debuit, contra Basileenses sentiebat summa devotione, ut ferebat, incensus : tum ex quadam levi neque honesta causa ad Basileenses transiit, placatus postmodum a nobis iterum ad nos rediit, demum spe injecta præmii iniquitatis, Basileensibus rursus adhæsit, ut idolum ex se fieri procuraret, ut id quæreret. Quod si sana et fidelis mens, non oppressa caligine inferna, esset, spernere, fugere et horrere tanquam perditionem animæ debuisset, sed *dissipat Deus cogitationes populorum, et reprobat consilia principum*, ut inquit Scriptura.

« Certi quidem sumus, quod cum tua serenitas intellexerit a quibus et quomodo hæc non electio, sed profanatio facta fuerit, exhorrescit tantam hominum reproborum nequitiam et improbabit, quæ improbe facta sunt in Ecclesiæ Catholicæ et totius populi Christiani detrimentum : inclytæ memoriæ, ut superiores omittamus, pater atque avus tuus summis laboribus, magnis impensis, studio et diligentia singulari unionem Ecclesiæ, quæ scissa erat, procurarunt. Nunc ad eam conservandam nullis laboribus, nullis pecuniis, nulla graviori cura, sed fide, constantia et virtute opus est, quæ quia sunt regum proprium opus, decet tuam serenitatem abhorrere a tam nefando terrarum monstro, et se in nostra et Sedis Apostolicæ fide, devotione et obedientia eum præbere, qui hacte-

nus fuisti, illorum vero vesanam perfidiam contemnere. Hoc pacto te, veluti tanti mali opprimendi ducem, cæteri principes, quos ad id optime dispositos novimus, sequentur, evanescent consilia impiorum, et iniquitatis fabrica dissolvetur, conservabitur unitas Ecclesiæ, salus animarum procurabitur, pax sequetur in populo Christiano, obviabitur infidelium conatibus, sequetur omnibus bene operantibus primum laus et gloria immortalis, deinde præmium vitæ æternæ, ad quæ per viscera misericordiæ Dei nostri precibus quibus possumus propter utilitatem Christianæ reipublicæ exhortamur. Datum etc. ».

37. *Pragmatica Sanctio in Galliis instaurata.* — Inter hos tumultus schismatis Basileensis, in Galliis Pragmatica Sanctio de sacerdotiis ab episcopis conferendis, creandisque episcopis a canonicorum collegiis instaurata est, quæ a Gallis, cum acephali essent, scilicet post defectionem ab Urbano VI, et ab antipapa Petro e Luna, sancita fuerat. Cujus Pragmaticæ contra jura Sedis Apostolicæ inductæ auctoritate, canonici Andegavenses episcopum sibi præfecere, cum alium delegisset Eugenius : ad quem in Ecclesiæ Andegavensis possessionem inducendum has ad Carolum regem litteras [1] dedit, eumque monuit, ne juris Apostolici violatoribus et Ecclesiæ perturbatoribus aures præberet.

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Francorum illustri, salutem, etc.

« Cum consideramus diligenter, charissime fili, tuorum prædecessorum summam ac singularem erga Romanos Pontifices fidem, reverentiam et devotionem, cum etiam tuam devotionem et sincerum animum erga nos et Sedem Apostolicam versaremus in mente nostra, non possumus non admirari de litteris in facto Ecclesiæ Andegavensis, quas nuper accepimus tam irreverenter scriptis ad vicarium Jesu Christi, sed imputamus id non tuæ prudentiæ, nam gravitatem regiam novimus, sed vel culpæ consulentium, vel temeritati secretarii, qui neque pro quo, neque ad quem scribat advertens, tam stulte, tam insolenter inconsiderato impetu potius quam ulla ratione scripsit. Sunt plures, qui magis consulunt privatis passionibus et utilitati propriæ, quam prospiciant honestati tuæ et communi bono; qui, si perpenderent ea quæ scribunt, temperatiores litteras a te subscribendas deferrent, neque quidquid liberet id licere putarent.

« Scribitur in principio litterarum tuarum, quod tentavimus providere Ecclesiæ Andegavensi. Non respondendum est multis verbis illius ignorantiæ, relinquendus est enim cum stultitia sua, sed scribimus tuæ serenitati tale verbum non convenire neque sapientiæ regiæ, neque dignitati et auctoritati nostræ et Apostolicæ Sedis, quæ ea quæ facit non attentat; sed juste, sancte et prudenter facit et summa cum ratione, atque adeo concessa potestate legitime utitur ad Ecclesiæ suæ sanctæ decorem, statum atque utilitatem. Dicitur etiam atque iteratur sæpius, ut irritare velimus promotionem per nos factam. Sed illa irritari non debent, quæ recte fiunt ; at vero quæ per nos in hac promotione acta sunt non est opus, ut irritentur, cum rite, sancte et juste facta existant. Hoc potius conveniret illorum, ut dicunt, decretis, qui Dei Ecclesiam perturbant, quibus qui favent irritare et retractare sententiam, si sapiunt, deberent et meliora sentire. Sed utrum tandem, ut alia omittam, æquius est, perperam et præter juris normam per capitulum et de homine ignobili atque idiota prætensam electionem irritari ». Et infra :

« Si vero aliqua scandala ex hoc sequentur, væ illi, per quem suscitabitur scandalum, cujus culpa omnis abest a nobis, et in illis residet, qui plus volunt sapere quam oportet ; nam qui sacros canones, qui scripsit, allegat et quod mandant a nobis fieri petit, ridiculum est velle nos docere canonum sanctiones, quorum editio, promulgatio, observatio, interpretatio sicut a Pontificibus processionem, ita et ab eisdem suspendi, mitigari, aboleri et commutari possunt, quorum in potestate est jura condere et interpretari.

« Quod vero scribitur, ordinationes Bituris confectas velle manutenere, a certo tenemus scriptum esse te inscio et invito. Nam cum pro tua sapientia dudum, cum illæ ordinationes fierent , consuluisses viros nonnullos timentes Deum, et bonos viros ac doctos, quid de illis sentirent, atque ii tibi respondissent, eas esse contra Deum, contra æquitatem injustas, et contra salutem animæ tuæ, mirandum esset modo similia tua prudentia te velle eas ordinationes servare, quæ essent iniquæ et in animæ tuæ præjudicium factæ. Relinquimus alia quamplura istis similia, quibus ut respondeatur indigna sunt, cum existimamus esse dicta præter et contra voluntatem vel intentionem tuam. Tantum scribimus, respondendo litteris tuis, primum nos velle tueri per nos legitime factam provisionem, deinde sperare et confidere in sapientia tua quod, sicut semper fecisti, ita et in futurum tanquam bonum filium nostrum et Ecclesiæ, et sicut Catholicum decet principem, rejectis iniquis suasoribus, acceptabis et habebis ratam provisionem nostram, etc. Dat. Florentiæ ». Hortatus est aliis litteris Carolum Cœnomaniæ comitem, Renati Siciliæ regis fratrem, ut Andegavensis episcopi creati ab Sede Apostolica, depulso pseudoepiscopo, inducto a canonicis, patrocinium susciperet. Pariterque monuit [1] Jolandem reginam Siciliæ Andegaviæque

[1] Ext. in Cod. Ms. Alex. VII. p. 169.

[1] Ext. in Cod. Ms. Alex. VII. p. 167. et in lib. brev. CIV et CVII.

comitissam, ne Sedi Apostolicæ injurias inferret pro acceptis beneficiis ab ea, quæ Renatum defendendum susceperat, neve salutem animæ suæ, contemptis Apostolicis imperiis, in periculum adduceret. Merito certe perstricta est Jolandes ingrati animi, cum Eugenius ob Renati patrocinium in Alfonsi regis Aragonum odia incurrisset, adeo ut ille oratorum opera in conventiculo Basileensi adversus eumdem Pontificem, ut mox dicetur, turbas auxerit[1]. Porro Renatum ab Eugenio armis adjutum fuisse non modo referunt historici[2], verum testantur etiam Eugenii litteræ datæ[3] ad Carolum Francorum regem, qui Renatum ipsum ei commendarat :

« Eugenius, etc. Quod nobis facta charissimi in Christo filii nostri Renati regis Siciliæ illustris commendas, scias quod præcipua charitate eum et benivolentia semper complexi sumus, pro cujus statu nihil omisimus eorum quæ fuerunt possibilia nobis ; nam illum verbis, ope et opera juvimus, etiam plusquam esset possibilitas, non formidantes subire inimicitias multorum, qui propterea nobis et Ecclesiæ maxime nocuerunt, et ita in futurum, dante Domino, faciemus, tum propter eum, qui est bonus et devotus princeps, tum maxime ob respectum tuum et domus Franciæ, quæ semper protulit principes egregios, qui inter cætera virtutum opera Ecclesiam Dei, summos Pontifices Romanos et Sedem Apostolicam præ cæteris juverunt, defenderunt et in omnibus sunt favoribus et subsidiis prosecuti. Dat. Florentiæ non. Septembris anno IX ».

38. *Alfonsum Aragoniæ regem Sedi Apostolicæ conciliare, et reges Romanorum et Poloniæ ad concordiam adducere studet Eugenius.* — Ex his igitur Eugenii in Renatum studiis cum suos conatus infringi doleret Alfonsus, Basileensi conciliabulo adversus Christi vicarium contra fas adhæsit, quamvis Trinacriæ, Sardiniæ et Corsicæ beneficiariorum regnorum ergo ad tuenda sacrosanctæ potestatis jura obstrictus esset. Cum itaque plura nefaria in dies moliretur, Pontifex Dominicum tit. SS. Joannis et Pauli presbyterum cardinalem ad leniendas ejus iras incumbere jussit[4] :

« Dilecto filio Dominico, tit. SS. Joannis et Pauli presbytero cardinali.

« Dilecte fili, salutem. Non est incognitum circumspectioni tuæ, quantis hoc in tempore Sedes Apostolica turbinibus agitetur, quantisque ipsa Petri navicula tempestatibus conquassetur. Hujus rei miserabilis unum exemplum domesticum ante oculos habes, opus videlicet charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Aragonum regis cujus in tantum animi motus adversus ipsam Apostolicam Sedem concitari videntur, ut multa in ejus perniciem moliri satagat perpetuumque discrimen, quæ nos sæpius animo recensentes non admirari non potuimus, ut tantus princeps, qui fide et religione inter multos præstare videbatur, nobis et Apostolicæ Sedi, quibus plurimum debet, ita se ingratum ostendat, ut pro gratia contumeliam, pro charitate injuriam reddat, nisi forte de nobis, huic Sedi divina dispensatione præsidentibus, quidquam malignantium relatione conceperit, quasi illi læsionem aliquam intulerimus, quem semper paterna pietate dileximus, sed si non promerebatur existimatio illa, ut quispiam innocens etiam leve dispendium pateretur, quanto indignius ipsa Apostolica Sedes hoc implicatur discrimine, in cujus eruditione et fide rex ipse Christianum nomen sortitur et meritum. At factum est, ut non modo temporalium rerum præfatæ Sedis jura turbaverit, verum etiam et in ipsum supremæ auctoritatis verticem grave vulnus inflixerit, dum illam impiam Basileensem sectam recognovit, dum illi adhæsit, quæ in multitudine virtutis suæ gloriatur, et dicit : *Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?* cujusque omnis festinat intentio monarchiam, principatus ac magistratus omnino subvertere, cunctæque terrestris hierarchiæ ordinem tollere, et in tumultuosum vulgus redigere, quemadmodum contigit de conglobatis Levitis adversus Aaron summum Domini sacerdotem, quod quam periculosum sit, quam abominabile, ultrix illatum pœna commonuit.

« Sed et de re amplius cogimur admirari, cum enim pro tua scientia et sapientia omnem hanc impietatem plene recognoscas, ac præfati regis consiliarius fidelis, et quidem inter primos existas, et auctoritate ac providentia apud ipsum plurimum valeas, quare in hac tempestate omne tuum ingenium ita permiseris delitescere, non satis intelligimus : præsertim in subsidium Apostolicæ Sedis, cui tum pro tua dignitate, tum pro debito juramenti, quantum obnoxius sis non ignoras. An a te excidit imminens periculum animæ tuæ et regis pariter, si tacueris, si illi omne consilium Dei non annuntiaveris? Non de pecunia ac re temporali contenditur, sed de fide totius militantis Ecclesiæ, quæ si violari permittitur, jam omnis Ecclesiæ ordo solvatur necesse est. Quare expergiscere amodo, et pro regis hujus salute fidenter cum ipso congredere ; magnus tibi pro veritate et justitia se aperiet campus, cumque opportune institeris, importune argueris, obsecraveris in omni patientia et doctrina, futurum erit, ut speramus, ut sanam doctrinam per eruditionem tuam libenter excipiet, quam hucusque non habuit, fientque hominis illius novissima meliora prioribus. Quod si forte de nobis quicquam objecerit, aut adversum nos aliquid habere prætenderit, parati

[1] Lib. XII. p. 135. — [2] Collen. l. VI. Sum. l. IV. c. 1. — [3] Lib. brev. p. 109. — [4] Lib. XII. p. 135.

sumus poscenti rationem reddere, offensam autem in nos, et Apostolicam Sedem, ac Romanam Ecclesiam recognoscenti remittere, illumque paterna charitate suscipere veluti in præteritum fecimus cum plerisque, qui ex regione longinqua ad nostram et ipsius Apostolicæ Sedis obedientiam, ut ad matrem veram et magistram sunt reversi, etc. Dat. Florentiæ sub annulo nostro secreto III id. Martii, anno IX ». Instruxit eumdem cardinalem auctoritate [1], ut cum eodem rege ad ipsum Sedi Apostolicæ conciliandum pacisceretur, de quo litteræ exaratæ V kal. Septemb. extant. Adhibuit [2] etiam ad conciliandas Alfonsum inter et Renatum inducias Petrum episcopum Albanensem, ac demum pactas fuisse; atque ex iis res suas Alfonsum auxisse, refert Blondus [3], qui ita de Eugenio loquitur : « Cum etiam rebus Ecclesiæ quietem ubique cuperet dare Pontifex, ab Apuliæ regno incipiens, inducias cum Aragonensium rege ea ratione a cardinali Florentino in annum constitui est passus, ut pax per eas celerior haberetur, quare cum forte eo tempore Jacobus Cadola apoplexia correptus interiisset, et Accerras oppidum cæpisset rex Alfonsus, deterior multo Renati regis rerum conditio esse cœpit ».

Pacandis quoque aliis regnis Apostolicas curas intendit Eugenius, cumque perniciale dissidium inter Albertum Romanorum et Wladislaum Poloniæ reges ob Bohemiæ regnum natum esset, Nicolaum tit. S. Crucis in Jerusalem ad Nurembergensia comitia misit [4], ut operam componendo inter illos fœderi navaret : quod si sanciri non posset, Tarentinum archiepiscopum et episcopum Signensem ad Polonum Germanumque se conferre jussit; qua de re extant ad Albertum et Wladislaum [5] reges, tum ad nuntios ipsos [6] datæ litteræ :

« Venerabilibus fratribus Joanni archiepiscopo Tarentino et Joanni episcopo Signensi, Apostolicæ Sedis legatis missis, salutem, etc.

« Cum inter charissimos in Christo filios nostros Albertum Romanorum et Wladislaum Poloniæ reges illustres occasione regni Bohemiæ, proh dolor! gravis dissensionis materia orta esse noscatur, ita ut nisi celeri et opportuno pacis et concordiæ remedio occurratur, gravia bellorum incendia, damna et pericula possent ex hujusmodi dissensionibus in populo Christiano verisimiliter provenire, nos volentes, bellis, scandalis, periculis et malis, quæ hujusmodi dissensionum occasione suboriri possent, quantum cum Deo possumus, obviare, sperantesque ex præcedentibus tractatibus, ex quibus treugæ inter præfatos reges usque ad proximum festum sancti Joannis Baptistæ sunt, Deo propitio, subsecutæ, bonam viam perpetuæ futuræ paci, ipso Deo donante, præparari, circumspectioni vestræ, et cuilibet vestrum tam conjunctim quam divisim per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus ad partes Alamaniæ et alibi et ad præsentiam dicti Romanorum regis, si expedierit, personaliter accedentes, seu alter vestrum accedens cum ipso rege aut ejus commissariis, necnon ad regem Poloniæ seu ipsius commissariorum, ubicumque eos simul et divisim esse contigerit, signanter in dieta super hoc in die Ascensionis proxime futuræ inter partes antea constituta, si opus fuerit, vos conferentes, seu alter vestrum se conferens super hujusmodi pacis et concordiæ materia pertractanda dicatis, faciatis et procedatis, prout eidem circumspectioni pro bono hujusmodi pacis et concordiæ videbitur expedire, etc. » Instruit ipsos necessaria auctoritate : ut concordiæ opposita obstacula deficiant, inducias indicant, et censurarum religione aliove nexu adversas partes illas servare compellant. « Datum Florentiæ XII kal. Martii anno IX.

39. *Alberti regis Romanorum obitus, et varii reges ab Eugenio ad concordiam allecti.*— Secutæ [1] sunt novæ in Bohemia rerum conversiones ex Alberti regis morte, quæ VI kal. Novembris contigit : ex nimio peponum esu lethalem contraxit dysenteriam, dum revertebatur ex suscepto cum Turcis, sed non feliciter gesto bello ; cum enim ad Dravum flumen esset progressus ut Sindronianæ arcis obsidionem solveret, prius arce potiti sunt hostes, despota obcæcato abductoque in vincula, antequam omnes Alberti copiæ accessissent. Perstringit Æneas Sylvius [2] Alberti virtutes his verbis : « Religiosus princeps, et qui liberalitate simul justitiaque præstaret. Fuit quoque in bellis audax et manu promptus. Moravos ac Bohemos armis subegit. Polonos late vagantes intra regnum suum coercuit, magna de se Christianæ reipublicæ promittere videbatur, nec minora populi de sua virtute conceperant, pulcherrimæ spei satisfieri brevitas non sivit, repente occidit, qui brevi ad summum potentiæ creverat, neque enim biennio toto imperavit ». Successit ei in Hungaricum et Bohemicum regna Ladislaus filius posthumus : sed cum ad ea moderanda Wladislaus rex Poloniæ vocaretur, gravissimæ inter Hungaros commotæ sunt dissensiones, quibus sedandis vacasse Eugenium, dicemus inferius. Nunc de ejus studio in concilianda inter Anglorum Francorumque reges pace addimus, legatos [3] idcirco ad illos archiepiscopum Spalatensem, Meldensemque episcopum, Franciscum juris consultum, ac Joannem Turrecrematam Apostolici palatii magistrum,

[1] Lib. XII. p. 210. — [2] Lib. X. p. 209 et 210. — [3] Blondus dec. IV. l. I. — [4] Lib. II. p. 121. — [5] Lib. X. p. 209 et 210. — [6] Lib. XII. p. 71. et l. XV. p. 268.

[1] Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 56. et in hist. Europ. c. 1. Dubr. l. XXVIII. Bonif. l. III. dec. IV. Cocl. hist. Huss. l. IX. Michov. l. IV. c. 65. Caspin. de Cæsar. Jo. Bapt. Egnat. l. III et alii. — [2] Æn. Sylv. in Europ. sup. c. 1. — [3] Lib. XI. p. 340.

theologiæ scientia florentem, qui maxime in Florentino Concilio emicuerat :

« Venerabilibus fratribus B... archiepiscopo Spalatensi et Petro episcopo Meldensi, ac dilectis filiis Joanni Francisco de Capitibus Listæ utriusque juris doctori et militi, necnon Joanni de Turrecremata theologiæ professori et Apostolici palatii magistro, oratoribus nostris, salutem, etc. »

« Ad ea, quæ pacem, unitatem et concordiam Christi fidelium, præsertim regum et principum, nobis et Romanæ Ecclesiæ devotorum, respiciunt libenter intendimus, illaque indefessis studiis ac favoribus prosequimur opportunis. Sane cum super danda pace generali inclyto regno Franciæ, diversis maximisque bellorum tempestatibus plurimum afflicto, intelligamus nonnullos solemnes tractatus jamdiu inchoatos de proximo futuros, per quos, Deo miserante, spes magna reddatur pacem dudum desideratam secuturam fore, nos qui personas vestras ad præfatum regnum pro nonnullis aliis arduis negotiis in præsentiarum destinamus, volentes quidquid cum voluntate et gratitudine partium necessarium vel opportunum visum fuerit per vos in ea re posse impendi, diligentius exhiberi, vobis et aliquibus vestrum, de quibus super his specialem in Domino fiduciam obtinemus, de et super discordiis ac differentiis quibuscumque inter charissimos in Christo filios nostros reges Franciæ et Angliæ, duces et principes de eorum sanguine, et alios, quorum interest, existentibus nostro nomine et auctoritate tractandi, concordandi, componendi et concludendi treuguas et sufferentias, si opus fuerit, sub spe pacis firmandæ indicendi, pacem et concordiam perpetuo duraturas sub illis capitulis, pactis, modis et conditionibus atque formis, pœnarum adjectionibus, juramentis, obsidibus personarum, depositis terrarum, jurium et bonorum obligationibus, renuntiationibus, promissionibus, cautelis, clausulis, solemnitatibus atque modis, de quibus vobis videbitur, necnon alia faciendi quæcumque vobis ad firmitatem et observantiam pacis et concordiæ hujusmodi necessaria videbuntur seu etiam opportuna, si super hoc ab ipsis vos vel aliqui vestrum in prædictis seu aliquorum prædictorum requisiti fueritis, auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem, ratum et gratum habituri quidquid feceritis in præmissis. Dat. Florentiæ xx Octobris anno IX ».

Consulturus etiam Lusitaniæ, cujus rex anno superiori obierat, Petrum principem ducem Conimbriæ hortatus [1] est, ut regni procurationem prudenter gereret : « Hortamur, inquit, excellentiam tuam in Domino, quatenus ea justitia, moderatione et prudentia in regimine te habere velis, ut nihil digne tibi objici possit, ex quo aut regina juste conqueri, aut quod tuam sinceram et optimam existimationem perstringere possit ». Huic simultatem aliquam cum regina Leonora intercessisse, indicant aliæ ad ipsam datæ litteræ [1].

« Charissimæ in Christo filiæ Leonori reginæ Portugalliæ et Algarbii illustri, salutem.

« Quanta mala proveniant ex discordiis et dissensionibus intestinis cum exemplis quotidianis ante oculos positis ita manifestum sit, ut alia probatione non egeat, debet quilibet fidelis Christianus, et ii præcipue, qui auctoritate et dignitate præcellunt ea maxime abhorrere, ac vacare præ cæteris unitati et concordiæ animorum, eosque ad mutuam charitatem traducere. Equidem scimus regnum Portugalliæ et Algarbii, licet non amplum sit territorio, tamen viribus magnum et potentia extitisse, ut non solum sua defenderit, sed protulerit vires suas usque ad infidelium oppugnationem, id primum gratiæ Dei, tum unitati regni et concordiæ tribuendum est, quoniam, ut inquit Veritas, regnum in se divisum desolabitur ; neque enim qui se ipsum debilitat et oppugnat aut se tueri aut cæteros potest offendere, sed deficiat et ab aliis conculcetur necesse est : itaque discordiarum ac simultatum omnium materia omnis sopienda atque extinguenda est, cum ex parva scintilla persæpe magna sint incendia excitata : propone tibi ante oculos finem, qui ex domesticis bellis subsequi solet ; exhorrescet profecto animus non solum ab opere, sed etiam a cogitatione tantorum malorum, quæ multa etiam nostra ætas ex domesticis cladibus vidit. Charitas quidem paterna, qua ad regnum vestrum afficimur et ad personam regis, nos cogit, ut te admoneamus salutaribus præceptis et exhortemur ad ea evitanda, ex quibus hominum atque urbium desolatio, ac totius regni (quod Deus avertat) calamitas posset evenire. Hoc fiet tollendo invicem odia, sedando discordias, componendo dissensiones, mutuam benevolentiam inter omnes constituendo. Hoc maxime spectat ad prudentiam tuam, quæ in excelsiori loco constituta est ; cui enim plus a Deo tributum est, ille plus debet, ac majori vinculo adstringitur ad concordiæ et unitatis procurationem. Quamobrem tuam serenitatem requirimus, eidem in suorum remissionem peccatorum injungentes, ut omne studium, curam et sollicitudinem adhibeas ad sedandas nonnullas dissensiones, quæ cum magna animi displicentia audivimus in regnis ipsis esse ortas, pacemque inter omnes ponere studeas, ut sic regnum procul ab omnibus armorum turbinibus in sola quiete et tranquillitate requiescat. Datum Florentiæ ». Eodem argumento exaratas litteras ad præcipuos Lusitaniæ principes misit.

[1] Lib. XII. p. 152.

[1] Lib. brev. p. 116. sup. Cod. Alex. VII. p. 186.

Graves etiam dissensiones atque discordiæ ortæ erant Castellæ regem inter et Henricum Aragoniæ regiæ principem, Ordinis S. Jacobi magistrum, ejusque fratrem regem Navarræ, tum multos Castellanos proceres eorum fœderatos, quas ut mitigaret Pontifex dissiparetque, hæc ad Castellanum ipsum scripsit [1] :

« Charissimo in Christo filio Joanni regi Castellæ et Legionis illustri, salutem, etc.

« Hortati sumus sæpius tuam serenitatem ad pacem et concordiam cum charissimo in Christo filio nostro Joanne rege Navarræ illustri, et dilecto filio nobili viro infante Henrico, magistro militiæ S. Jacobi in Compostella pro tui regni baronibus et proceribus, et quoniam nomen pacis suave est et res ipsa salutaris, ut quidam de sapientibus sæculi dixit, ac tibi quoque et regno tuo, ac aliis conducit, sperabamus quod per Dei gratiam ad aliquam bonam concordiam deventum esset, sed, ut audivimus, plus valuit, non tamen tua culpa, zizaniorum sator Sathanas, quam nostræ exhortationes. Intelleximus nulla concordia secuta, te propinquum esse cum tuo exercitu alteri parti, et dubitari ne ad certamen deveniatur, in quo et tibi et aliis victoria infelix erit : nam, ut alias ad te scripsimus, de tuo, non de alieno certatur, et quidquid perit, de tuo perit, ut si alios viceris, te ipsum vicisse videaris. Et quidem satius est, si qua pars corporis infirma est, eam paulum tolerare vel sanare, si fieri potest, ut corpori subministret, quam abscindere et projicere a se, cum per diminutionem membri diminuatur et corpus. Sunt etiam multa remedia quæ non omni parti et non omni tempore conveniant, ut aliter oculi, aliter pedes curandi sint. Præterea tutius est levem offensionem pati, quam eam velle ulcisci cum periculo status sui, omnia prius viro prudenti experienda sunt quam arma, in quibus plerumque plus fortuna, quam sapientia aut virtus dominatur,

« Non decet tuam serenitatem ponere se in ea pericula, quæ possent (quod Deus avertat) tibi et personæ et statui discrimen afferre ; nam si superareris, vides quo res sit perventura, victoria per se insolens est, neque scit modum servare. Si superas, nil vincis, nil acquiris, sed damno tuo vincis : itaque omnino abstinendum est ab iis armis, in quibus ex altera parte summa calamitas est, ex altera nullum emolumentum, imo potius damnum, et licet justa causa tibi videatur insurgendi contra eos, qui tuis mandatis inobedientes aut tibi rebelles existunt, id quod ratio requirat, ut tibi pareant subditi omnes, tamen consideret tua prudentia an hoc sit utile ad præsens statui tuo, et an melius sit futurum habere patientiam et tolerare injurias quoad tempora eveniant meliora, quam decernere armis et committere se fortunæ, quæ incerta est et milites fallit. Reservare se ad tempus commodum, et occasiones expectare, prudentis est : tempora docent quid sit agendum, et agendi facultatem præbent, et quidem tutiora consilia semper præponenda dubiis videntur, etc. Dat. Florentiæ ». Cum vero ejusmodi dissidia in dies ingravescerent, iterum Eugenius Castellæ regem adversus perduelles valde commotum flectere ad clementiam nisus est, propositis ingentibus malis quæ Castella ob civilem discordiam subitura erat, necnon exemplo miserandæ Galliæ, quam intestina bella dilaniaverant, tum saluberrimis aliis ipsum præceptis ad regnum feliciter administrandum erudivit [1] :

« Charissimo in Christo filio Joanni regi Castellæ et Legionis illustri, salutem, etc.

« Non absque mentis amaritudine intelleximus, charissime fili, nonnullas novitates et dissensiones, procurante humani generis hoste, emersisse in tuo regno, ac multos vereri ne discordiæ hujusmodi ad aperta odia et arma hostilia descendant : cum enim, non secus ac bonus parens erga bonum filium consuevit, geramus singularem affectionem et amorem erga prosperum et tranquillum statum tuum et regni, summa afficimur animi molestia cum audimus aliqua, quæ tibi scandalum aut status aliquam turbationem possunt afferre. Igitur pia charitate moti, volumus exhortari tuam serenitatem ad ea consilia capessenda, per quæ omnia evitentur bella, et omnes majoris motus causæ et materiæ sopiantur. Non arbitramur latere sapientiam tuam, quam magna incendia ex parva scintilla, quam gravia et dura mala ex bellis præsertim intestinis et domesticis soleant excitari. Exemplo inter alia tibi sit (quod dolenter referimus) calamitas regni Franciæ, quod diutius quam æquum erat intestinæ discordiæ multis ac variis cladibus afflixerunt. Equidem dies nobis deficeret (ut omittamus sapiens dictum historici, qui ait : *Concordia parvæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur*) si recitare vellemus, quot regna, quot dominia eversa legimus propter discordias intestinas una Salvatoris divina sententia quæ dixit : *Omne regnum in se divisum desolari,* satis unicuique esse debet ad reprimendum belli appetitum, ad compescendas dissensiones, ad pacem omni diligentia perquirendam, quam vel minime æquam etiam justo, præsertim civili bello, multi sapientes sæculi præponendam censuerunt : et cum regni unius inter se bellum civile et domesticum dici potest, cujus partes non aliter quam corporis membra, si qua infirmiora essent, curanda sunt, et sicut durum atque asperum esset aliquam partem, licet imbecillam, a corpore abscindi aut avelli, ita et regni portiones, si

[1] Lib. xi. p. 310, et in Ms. Cod. Alex. VII. p. 258.

[1] Cod. Ms. Alex. VII. p. 171.

quæ infirmæ essent, non lacerandæ, sed ad sanitatem reintegrandæ sunt, neque ferro resecandæ, sed clementia et benignitate ad pristinam valetudinem restituendæ.

« Id præ cæteris tuæ sapientiæ providendum est ne res cui parvo remedio obviari posset, in extremum discrimen perducatur, et quod consilio administrari licet, nequaquam est committendum temeritati fortunæ; levia vulnera gravioribus remediis curari possunt, quæ vero gravia et lethalia sunt nequaquam exasperari solent, sed levi manu et mitioribus medelis tractari; quid quod ejusmodi dissensiones sunt, ut etiam victoria sit tibi pertimescenda, si enim vincis, te ipsum superas; de tuo enim detrahitur quidquid deletur, et in hoc uno vincendo superaris, cum in eo quod perit tua potentia minuatur. Multæ sunt et variæ in hanc sententiam rationes, quas omittimus causa brevitatis, unum dicimus, in tuto versari, neque se casibus incertis velle committere, si id evitare consilio et ratione possit, semper esse habitum viri sapientis. Quamobrem quoniam præcipuo et paterno erga te affectu omnia pericula, quæ bellorum furor afferre solet reformidamus, exhortamur in Domino tuam serenitatem, et per Salvatoris nostri passionem obsecramus, ut propter Dei reverentiam, propter commune tuæ reipublicæ et pacis bonum, sine quo nullius boni alterius fructus percipi potest, seposita omni indignatione, etiam si quos adversus te quid deliquisse putas, velis flectere ad clementiam et pacem animum tuum, et tuos cogitatus ad quietem et otium convertere, præcipue vero consideres stragem Christiani sanguinis Deo esse infensam et regni vires conterere. Decet clementem regem esse et promptum ad veniam, otium vero et tranquillitatem præ cæteris rebus appetere, ut Salvatoris nostri mandatis hæreat, qui inquirere et prosequi pacem jussit. Nos quidem ad hanc consequendam operam nostram et diligentiam pollicemur, missuri proprium pro hac re legatum, si id videatur tibi. Sed quoniam celeriora remedia salubriora esse consueverunt, commisimus venerabili fratri nostro Scipioni episcopo Mutinensi, quem ad significandam tibi Græcorum unitatem, et pro nonnullis aliis negotiis ad tuam celsitudinem destinamus, oratorem nostrum, et dilecto filio Baptistæ de Padua clerico cameræ Apostolicæ istic existenti ad præsens, ut si id tibi placeat et de consensu tuo existat, auctoritate nostra se interponant pro pace et concordia concludenda, quam dignetur ille concedere, qui semper ejus auctor et perfector esse consuevit. Dat. Florentiæ, etc. » De salubribus præceptis Joanni regi datis, ut oborientia intestina bella sedaret, certiores fecit Christi vicarius [1] Carolum regem Navarræ et Henricum Ordinis militiæ S. Jacobi principem, sanguine regi Castellæ conjunctissimos, ut concordiæ interpretes agerent; tum Alvarum e Luna magistrum equitum Gutterumque archiepiscopum Hispalensem ad compescendos civiles motus omni studio incumbere jussit [2]. Quæ literæ XVI kal. Augusti, Pontificatus anno IX sunt consignatæ.

40. *Sanctio Eugenii de cardinalitiæ dignitatis præstantia.* — Edita est hoc anno insignis sanctio [3] ab Eugenio ad cardinalitiæ dignitatis splendorem asserendum : nam cum in Anglia celeberrimi ordinum regni cœtus haberentur, Henricus archiepiscopus Cantuariensis Joanni presbytero cardinali tit. S. Balbinæ de honorificentiori sessione litem movit, facta ad Sedem Apostolicam provocatione; in qua tamen professus est se nec Sedi Apostolicæ neque cardinalitiæ dignitati velle detrahere. Cui primum Eugenius respondit, jam ante ipsum Henrico episcopo Wintoniensi suffraganeo suo cum primum presbyter cardinalis tit. S. Eusebii creatus fuisset, honorificentiorem locum cessisse, cui ante cardinalatum, quamvis regio genere nato præferri consueverat; deinde cardinalitiæ dignitatis antiquitatem fastigiumque his verbis illustravit, quæ ob insignem eruditionem repetenda mihi visa sunt (1).

« Venerabili fratri Henrico archiepiscopo Cantuariensi, etc.

« Etsi hujus dignitatis nomen, quod modo in usu est, ab initio primitivæ Ecclesiæ non ita expressum fuit, officium tamen ipsum a B. Petro ejusque successoribus institutum evidenter invenies, imo, ut inquit Innocentius III, ex veteri Testamento jussu Dei traxit originem : asserit enim id, quod Deuteronomii XVII dicitur, ut pro difficultate et ambiguitate judicii accedatur *ad sacerdotes Levitici generis, et judicem qui fuerit illo tempore, et obediatur ipsorum judicio, qui præsunt loco quem Dominus elegerit*, de summo Pontifice intelligendum esse et fratribus ejus, id est, S. R. E. cardinalibus, qui ei jure Levitico in executione sacerdotalis officii coadjutores existunt. Itaque ab exordio Ecclesiæ, sicut et

[1] Lib. brev. p. 108. et in Ms. Alex. VII. p. 173 et 174. — [2] Ibid. — [3] Ext. in Bullar. in Eug. Const. XV.

(1) Dissidium illud inter archiepiscopum Cantuariensem et Joannem cardinalem, cui locum digniorem in sessionibus publicis cedere archiepiscopus recusabat, ad sequentem annum transferendum esse vix dubito. Nam Joannes iste Eboracensis archiepiscopus renuntiatus fuit cardinalis die XVIII Decembris anni hujus, ut ex auctore Vitæ Eugenii apud Baluzium discimus. Ex quo inferre licet, litteras illas Pontificis, hic in Annalibus recitatas, scriptas occasione dissidii exorti inter Cantuariensem archiepiscopum, et novum hunc cardinalem mendose præferre annum Pontificatus VIII, qui præcedenti anno et præsenti usque ad Martium mensem currebat. Illud ergo dissidium cum ex nova hac dignitate Eboracensi collatorum duxerit, in anni sequentis exordium rectissime conferretur, cui pariter adscribo litteras illas Pontificias, quarum temporis notas sic emendo : *Pontificatus nostri anno* IX. MANSI.

hodie, summis Pontificibus in regenda gubernandaque universali Ecclesia assistebant, et ut ex Concilio Stephani papæ colligitur, dicentis : « Oportebat, ut hæc sacrosancta domina Romana « Ecclesia, juxta quod a B. Petro et ejus succes« soribus institutum est, rite ordinaretur et in « Apostolatus culmine unus de cardinalibus « presbyteris aut diaconis consecraretur »; datur manifeste intelligi, hos fratres nostros, qui inter cardinales locantur, tempore B. Petri extitisse. In continio autem Nicæni Concilii B. Silvester, qui cœpit Ecclesiam regere anno Incarnationis Dominicæ CCCXXX (CCCXIV) vel circiter, in Synodo generali congregatis præsidens hos coadjutores suos nuncupavit cardinales, et magno admodum privilegio insignivit, quale nullus patriarcharum, archiepiscoporum et episcoporum in canonibus habere reperitur, ut videlicet sine plurima testium multitudine damnari non debeant. Nec sine mysterio triplex ordo in fratrum nostrorum collegio a sanctis nostris prædecessoribus institutus est; nam cum summus Pontifex vices Dei gerat in terris, decuit, quemadmodum Moysi præceptum fuit, ut omnia ad exemplum faceret sicut ei ostensum erat in monte, quod ad istar illius cœlestis Hierarchiæ, in hac nostra Ecclesia tres constituerentur ordines assistentium papæ, qui purgantium, illuminantium, et perficientium fungerentur officio, veluti sunt diaconi, presbyteri et episcopi cardinales. Decuit etiam, cum summus Pontifex Christi repræsentet personam, ut quemadmodum Christo conversanti in terris assistebant Apostoli, ita etiam cardinalium cœtus, Apostolicum repræsentans, coram papa assisteret, reliqui vero episcopi ubique diffusi Apostolos repræsentant ad prædicandum per orbem missos.

« Ipsos prætera cardinales pro honoris ac dignitatis eminentia partem sui corporis summi Pontifices appellant. Ex quo sine ulla dubitatione ostenditur, post caput Ecclesiæ, quod est papa, contigua sui corporis membra, qui sunt fratres ejus cardinales, præ cæteris Ecclesiæ membris ac partibus honorari debere : adeo quidem, ut sacris canonibus sancitum sit eos, qui in cardinalem manus injecerint violentas, aut fugarint aut insecuti fuerint, seu ad hoc dederint consilium vel favorem, criminis læsæ majestatis reos, maximis et multiplicibus pœnis esse plectendos, ac si ipsi Apostolici throni violaverint majestatem, quod in ipsos, qui patriarchas, archiepiscopos vel episcopos offenderint, statutum minime reperitur, ut evidenter liqueat tanto hinc ampliorem censeri dignitatem, quanto plures severioresque illam offendentibus infliguntur pœnæ.

« Sunt etiam et in signum præeminentiæ ipsis fratribus nostris præ aliis Ecclesiæ prælatis, et similiter cum legati de nostro latere destinantur, præ aliis multa ac magna per canones attributa privilegia, quæ tibi nota esse non dubitamus : hinc etiam constat cur a latere Apostolico mitti eis solis, et non aliis appropriatur legatis. Sed et ille notissimus Constantinus imperator animadvertens, ad quam magnum ac publicum universalis Ecclesiæ officium ipsi fratres nostri vocati essent, sic inquit : « Volu« mus etiam deinde sui ordinis reverendissimos « clericos S. R. E. servientes singulos habere « illud sanctum culmen potentiæ et excellentiæ, « cujus sanctissimus noster senatus videtur glo« ria adornari, id est, patritios consules fieri, « quos certe patritios consules secundum leges, « ut in summa dignitate constitutos, imperator « Patres sibi elegit, et loco Patrum a se hono« rari affirmat ».

« Quod vero hæc dignitas tanto honore præfulgeat, nec tuæ fraternitati, nec cuipiam alteri molestum esse debet, quoniam, ut sancti attestantur Patres, omnes patriarchales, archiepiscopales, episcopales, cathedrales aliasque dignitates Romana fundavit Ecclesia, sicutque licuit uni Ecclesiæ amplam, alii ampliorem, et alii amplissimam, prout expedire judicavit, tradidit potestatem : omnes enim tanquam unius arboris rami ab una eademque radice, et ut diversi aquarum rivuli ab eodem fonte prodierunt, licet unus alio copiosior atque uberior. Itaque, si justis ex causis et Spiritus sancti instinctu, quo hanc Sedem regi credendum est, Romana Ecclesia venerabilium cardinalium cœtum ad cælestis hierarchiæ similitudinem, conditum, et tanquam sui corporis partem his privilegiis et honoribus illustrare decrevit, nec tua Ecclesia, cui per Apostolicam Sedem præfectus es, nec quisquam alius Ecclesiæ gradus ab eodem similiter Apostolico throno originaliter institutus, quæ omnia de ipsorum fratrum nostrorum consilio acta sunt, ullam succendendi aut conquerendi causam habet, ne illud adducamus Evangelicum verbum : *Amice, non facio tibi injuriam. Numquid mihi non licet de meo facere, quod volo?* et sicut tu vis, ut privilegiis Ecclesiæ tuæ ab hac Sede concessis aliæ deferant inferiores Ecclesiæ, ita eadem ratione par est, ut ab eadem Sede huic cœtui instituto tu similiter deferas et reverentiam præstes.

« Multum etiam movere te debet diuturna per Christianum populum ubique servata consuetudo, quæ etiamsi cætera deessent, ex quo tam vetusta est, ut ejus initii memoria non extet in contrarium, pro constituto jure habenda foret, præsertim quando sciente et approbante summo Pontifice non quidem uno, sed tot quot unquam habuit Ecclesia, id actum esse dignoscitur : in omnibus enim nationibus ac regnis et, ut in Anglia memoravimus, hactenus hujusmodi præeminentiæ cardinalibus delatus est honor, qui quidem non tam ipsis, quam nobis, cum nostra sint membra, attribui censendus

est. Nec minus his Ecclesiæ Romanæ consuetudo, quæ caput, norma et magistra est reliquarum Ecclesiarum, id ipsum tibi persuadeat, qua semper, nullo unquam contradicente, in cunctis actibus quibuscumque prælatis prælionorati sunt.

« Idem in antiquis generalibus Conciliis, præsertim in duobus Lugdunensibus, in uno præsidente Innocentio IV, in altero Gregorio X, quorum adhuc extant Acta, usitatum fuit, sic et in his Synodis nostris nostra ætate celebratis, de quibus etiam apud regnum Angliæ non pauci supersunt testes, observatum esse palam est, absentibus etiam summis Pontificibus, idem et nunc nobis præsidentibus in hoc sacro Œcumenico servatur Florentino Concilio.

« His quoque illud accedat, quod in sententiis et decretis tam hujus sanctæ Sedis, quam generalium Conciliorum, cum de dignitatibus nominatim fit mentio, illa clausula adjici solet : Non obstantibus si cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, episcopali, seu alia quacumque præfulgeat dignitate ; per quod ex ordine nominandi, quæ sit major luculenter apparet. Nec causetur quispiam, quod ordo episcopalis presbyterio major sit, quoniam in ejusmodi prælationibus officium ac dignitas sive jurisdictio præponderat ordini, quemadmodum jure cautum est, ut archidiaconus, non presbyter, suæ jurisdictionis obtentu, archipresbytero præferatur. Simili modo diaconus vel subdiaconus aliusve clericus noster, aut alicujus metropolitani vicarius seu locumtenens in Synodo et alibi alios quocumque ordine majores, etiam episcopos, antecedit, propter illius jurisdictionem quam exercet, et personam quam repræsentat. Sic et electus ad Ecclesiam cathedralem confirmatus, quanquam nondum consecratus, ratione jurisdictionis cunctis in sua diœcesi præeminet. Quis ergo jam dubitarit eum, qui talia jura et canones condidit, et talem aliis tribuit potestatem, posse eamdem, cum vult, et majorem suis membris tribuere? Si quis forte objecerit, prioris dignitatis potius esse rationem habendam, quam cardinalatus de novo collati, cum in regiis tractatibus ac parlamentis quilibet, ut suæ Ecclesiæ prælatus, non ut cardinalis, intersit. Huic objectioni evidens respondet ratio, nam cum personæ sint Ecclesiasticæ, sicut statuta ac privilegia suarum Ecclesiarum in his actibus servant, multo magis Romanæ Ecclesiæ, cui vinculo obedientiæ adstricti sunt, privilegia et statuta servare tenentur, quibus nec ipsæ personæ Ecclesiasticæ, nec alii quicumque tanquam inferiores derogare quomodolibet possunt. Cum igitur viri Ecclesiastici ad actus publicos vel privatos vocantur, cum suis qualitatibus ac prærogativis ab Ecclesia institutis admitti debent, nam et contra honestatem publicam et universalis Ecclesiæ politiam, et in opprobrium Ecclesiasticæ disciplinæ vergeret, si in quovis actu diaconus presbyterum, vel presbyter episcopum, aut episcopus patriarcham præcederet. Præterea in canonibus scriptum est, unumquemque in collegio vel capitulo juxta suæ receptionis tempus honorandum esse, et quod si postea aliquis admittatur presbyter, cæteris tempore anterioribus præponatur qui presbyteri non sunt, quod si in ordine majori sit, hoc etiam multo amplius in dignitate seu jurisdictione, quæ in his actibus major est ordine, servandum est, ut supra de archidiacono et archipresbytero dictum est. Quod si in post receptis locum habet, eadem ratione in iis, qui prius, si qua de novo eis obveniat dignitas, hoc enim rationi consentaneum est, ut dignius minus dignum ad se trahat, et res a potentiori et nobiliori denominetur. Quod si in ipsis cardinalibus evidenter servatur, qui licet certarum Ecclesiarum dum ad cardinalatum assumuntur episcopi sint, nihilominus eos non episcopos, sed presbyteros S. R. E. cardinales Sedes Apostolica appellat, quinimo si eis suas priores Ecclesias in titulum dimittat, non amplius sub nomine Ecclesiarum sed tituli cardinalatus scribit, quasi ad majorem dignitatem et jurisdictionem assumpserit, alioquin non ascendisse, sed descendisse, non honorari, sed dehonorari viderentur.

« Quis etiam non videat cardinalatus dignitatem archiepiscopali esse majorem dignitate? Quia cum illa privatæ unius patriæ præsit utilitati, ista publicæ totius populi Christiani, illa unam duntaxat regit Ecclesiam, ista cum Sede Apostolica universas, et cum a nemine nisi solo papa judicentur cardinales, ipsi et patriarchas et archiepiscopos, et reliquos Ecclesiæ gradus cum summo Pontifice judicant, quorum officio nomen ipsum consonat optime, nam sicut super cardinem volvitur ostium domus, ita super hoc Sedes Apostolica totius Ecclesiæ ostium quiescit et sustentatur, etc. Dat. Florentiæ... Pontificatus nostri anno VIII ».

41. *Cardinalium numerus valde auctus.* — Vergente hoc anno, nimirum XV kal. Januarii, generali Concilio et publico consistorio Eugenius ex variis regnis viros illustres virtutibus et scientia in cardinalium numerum adscivit, de quibus hæc Blondus [1] : « Decem et septem creavit cardinales tanta cum orbis partium distributionis æqualitate, ut delectus virorum alioquin laudatissimorum superaverit laudem, habita ratione provinciarum. Duos namque habuit Græcia, quorum in Asia Bisarion Nicænus archiepiscopus fuit unus, alter in Europæ finibus metropolita Ruthenorum Isidorus, et Hispaniæ, quam dicunt Portugalliam, Antonius urbis Portugalliæ episcopus ; alterique majori Hispaniæ datus est Joannes ex oppido Turrecremata, in-

[1] Blond. dec. 4. l. 1. Ciaccon. in [illegible]eatione card.

signis theologus. Quatuor habuit omnis Gallia quorum unus Francorum regis familiarissimus Raymundus Rhemensis archiepiscopus, alter ducis Burgundiæ Joannes episcopus Morinensis Renato regi Siciliæ ex Andegavensi patria, ut ostendimus, orimdo, datus est tertius nomine Guillelmus ad Ecclesiam Andegavensem tunc electus, quartum Galliæ provinciæ simul et Angliæ regi Normandiæ regionem obtinenti dedit Pontifex Ludovicum Rothomagensem archiepiscopum, ornatumque est etiam altero cardinale regnum Angliæ Joanne archiepiscopo Eboracensi. Duo in Germania, unus ex natione Polona Sbigneus, qui erat episcopus Gnesnensis, alter creatus est Petrus episcopus Augustensis. Unicum habuit Pannonia Dionysium episcopum Agriensem. Reliqui fuere ex Italia, æquali item regionum habita ratione; regno enim Apuliæ dati sunt duo, Joannes archiepiscopus Tarentinus et Nicolaus archiepiscopus Capuanus, et Mediolanum uno decoratum est Gaspare episcopo Comensi. Cum Genua pariter unum ex Fischea gente Georgium civitatis archiepiscopum, et Florentia Albertum habuerit ex gente Alberta tunc designatum episcopum, qui solus fuit diaconus, cum cæteri fuerint presbyteri titulo decorati ». Meminit præter cæteros scriptores Latinos [1] et Græcos, qui de Isidoro et Bessarione idem tradidere [2], de ea cardinalium creatione Eugenius in litteris, quibus Guillelmo [3] designato episcopo Andegavensi et Joanni [4] episcopo Morinensi earum Ecclesiarum administrationem conjuncto cardinalatu permittit.

[1] Papien. card. in Ep. p. 75. — [2] Laonic. Calchond. l. vi. — [3] Lib. x. p. 215 et 216. — [4] ibid. p. 218.

EUGENII IV ANNUS 10. — CHRISTI 1440.

1. *Basileenses promulgant Amedeum antipapam; in quos et præcipue Arelatensem sententia anathematis prolata.* — Confirmato schismate, quod a perfidis conventiculi Basileensis sacerdotibus paucisque præsulibus, qui hostile odium in Eugenium exercuerant, conflatum jam ante fuerat, ater extitit annus redempti orbis quadragesimus supra millesimum quadringentesimum, Indictione tertia; kal. enim Martii impiorum synagoga antipapam suum delatos honores inivisse, ejusque obtemperandum imperiis promulgavit, utque augustiori pompa Basileam pergeret, permisere ut antequam Pontificalibus infulis cingeretur, cardinales creare posset, et quatuor ab eo renuntiatos mense Aprili confirmavere, ex quibus unicus tantum illum Basileam euntem comitatum esse fertur. Cæterum antipapa legatum dixit pseudocardinalem Arelatensem, suoque nomine Basileensi conventiculo præesse jussit [1].

Interea Eugenius, verus Ecclesiæ universæ pastor, schismaticorum impietatem repressurus, judiciario servato ordine, Florentiæ in xxviii sessione, quæ in Actis Patricianis viii dicitur, ad X kal. Aprilis, Amedeum antipapam, ejus electores sectatoresque omnes, nisi quinquaginta dierum excurrente spatio impietatis viam deseruissent, anathemate pœnisque in hæreticos et schismaticos constitutis perculit. De qua sententia in Florentino Concilio a se lata memorat ipsemet Pontifex in litteris [1] pridie nonas Julii exaratis, quibus Jacobo episcopo S. Andreæ præcipit, ut eam promulget, atque ab aliis promulgandam curet.

2. « Venerabili fratri Jacobo episcopo Sancti Andreæ, salutem, etc.

« Personam tuam, nobis et Apostolicæ Sedi devotam, tuis exigentibus meritis paterna benevolentia prosequentes, illa tibi libenter concedimus, per quæ personarum nostris et Sedis prædictæ monitis et mandatis debitis parere recusantium præsumptione repressa, tam illis ex eis, qui ad nos seu eamdem Sedem cum humilitate redierint, quam etiam bene meritis perso-

[1] Patri. in Act. Æn. Sylv. in dec. gest. Conc. Basil.

[1] Lib. v. p. 19.

nis te benignum et gratiosum exhibeas et etiam liberalem. Dudum siquidem ex certis tum expressis justis et rationabilibus causis de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium consilio et assensu, et quamplurimus ex venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis ac dilectis filiis electis et abbatibus apud Sedem Apostolicam tunc existentibus id laudantibus et consulentibus, generale Concilium apud civitatem Basileensem tunc constitutum de ipsa civitate ad civitatem Ferrariensem transtulimus et translatum esse declaravimus, inter cætera sub excommunicationis, privationis dignitatum, beneficiorum et officiorum, ac inhabilitatis pœnas contra facientes ipso facto incurrere voluimus, adversus quas pœnas restitui et redhabilitari præterquam a nobis non possent, sed nec ab excommunicatione hujusmodi absolvi valerent, nisi in mortis articulo constituti, districtius inhibentes ne ex tunc in antea in Basileensi civitate aut alibi præterquam in civitate Ferrariensi hujusmodi Concilium aut alius Conciliarius actus teneretur, aut aliquod officium ab eo subordinatum exerceretur, neque etiam aliquis in dicta civitate nisi quoad Bohemorum articulum duntaxat remanere et ad alium locum, quam Ferrariæ, sub nomine ac prætextu Concilii, accedere auderent, et deinde per alias, sacro Concilio tunc Ferrariæ legitime congregato tunc approbante, omnes et singulos Basileæ sub prætensi Concilii nomine, quod verius conventiculum dici tunc debeat (debebat) prout de præsenti debet, contra translationem et declarationem nostras hujusmodi venientes, et nonnulla et scandalosa et nefaria tunc expresse præsumentes, etiam si cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, abbatiali, aut quavis dignitate Ecclesiastica vel sæculari præfulgerent, excommunicationis, ac privationis dignitatum, beneficiorum et officiorum suorum hujusmodi pœnas ipso facto incurrisse etiam declaravimus in mandatis desuper, sub pœnis et censuris prædictis omnibus et singulis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis et abbatibus, ac cæteris cujuscumque conditionis, status vel gradus existerent in dicta civitate Basileensi sub prætextu Concilii hujusmodi convenientibus, ut intra triginta dies, a die data posteriorum litterarum hujusmodi computandos, deberent realiter et cum effectu ab ipsa Basileensi civitate recessisse ac ulterius posteriorem declarationem hujusmodi per alias innovavimus : postremo vero etiam per alias nostras litteras inter cætera quoscumque perditionis et infelicitatis filios Amedeo olim Sabaudiæ duci, Felicem ausu temerario se nominare præsumenti, ejusque erroribus scienter et deliberate credentes seu adhærentes fuisse et esse schismaticos, blasphemos, et tanquam hæreticos ac reos criminis læsæ majestatis puniendos, eisque excommunicationis, anathematis, ac officiorum et beneficiorum, necnon honorum, prælaturarum, dignitatum tam Ecclesiasticarum quam mundanarum privationis et inhabilitationis ad habenda, personis eorum a fidelibus capiendis expositis, ipsorumque omnibus bonis, juribus et jurisdictionibus publicatis et confiscatis, omnesque et singulas alias pœnas contra præfatum Amedeum schismaticum, blasphemum ac criminis hujusmodi reum, tam a jure quam ab homine statutas, incidisse et incurrisse decrevimus et etiam declaravimus, prout in singulis litteris prædictis plenius continetur. Cum itaque, sicut accepimus, nonnullæ regni ac civitatum, terrarum et locorum ditioni charissimi in Christo filii nostri Jacobi Scotorum regis illustris subditorum personæ tam Ecclesiasticæ quam sæculares, suorum salutis, status et honoris immemores, contra monita et mandata, ut alia in litteris contenta hujusmodi, venire, ac plura etiam nefaria et scandalosa facere, perpetrare et committere præsumant in nostrum et dictæ Sedis vilipendium, ac perniciosum exemplum et scandalum plurimorum, nos talia sub dissimulatione ulterius pertransire non valentes, adversus præsumptores præfatos illo volentes remedio subvenire, per quod ipsorum temeritas compescatur, et aliis similia de cætero aditus præcludatur, fraternitati tuæ in magnis et arduis nostris et Romanæ Ecclesiæ negotiis diutius comprobatæ, de qua in iis et aliis plenam in Domino fiduciam obtinemus, omnes et singulas regni, civitatum, terrarum et locorum ditioni regis hujusmodi Ecclesiasticas, clericales, ac laicales personas cujuscumque gradus, status, ordinis vel conditionis », et infra, « in Ecclesiis ac aliis locis Ecclesiasticis, dum major inibi populi multitudo ad divina convenerit, excommunicatos et interdictos ; necnon monasteriis ac beneficiis suis omnibus, cum cura vel sine cura, sæcularia vel regularia, ac ad illa, ut alia in antea obtinenda inhabiles aliisque sententiis, censuris et pœnis supradictis irretitos fuisse et esse auctoritate Apostolica publice nuntiandi et nuntiari faciendi, easque et ipsarum quamlibet etiam cum invocatione brachii sæcularis aggravandi et reaggravandi, ac quaslibet ex eis, quos ad nostram et præfatæ Sedis obedientiam et devotionem pro tempore redire volentes, si id a te humiliter petierint, ab omnibus et singulis excommunicationum, suspensionum et interdicti aliisque sententiis, censuris et pœnis, quibus propter eorum præsumptiones hujusmodi tunc irretitæ fuerint, simul vel successive absolvendi », nonnullisque interjectis, quibus susceptam infamiæ notam ob schisma abolendi et pristinis juribus, dignitatibus ac muneribus redeuntes ad officium restituendi, omnesque censuras dissolvendi auctoritate instruit, « plenam et liberam eadem

Apostolica auctoritate tenore præsentium facultatem concedimus. Dat. Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXL, pridie non. Julii, Pontificatus nostri anno X ». Impositum[1] est idem munus Alano episcopo Avenionensi, ac Roberto Rogerio Apostolicæ Sedis internuntio, ut pœnas in edicto synodali, cujus initium a verbo MOYSES, ducitur, contentas, sumerent de schismaticis, qui in Provincia, Delphinatu, Aquitania, Christi tunicam laniare annitebantur, ac prædicto Amedeo olim duci Sabaudiæ, qui ex antipapatu Felicis nomen traxerat, similiter adhærebant. Eademque mandata dedit Joanni tit. S. Petri ad Vincula presbytero cardinali[2], Euterio[3] archiepiscopo Hispalensi, aliisque Castellæ et Legionis archiepiscopis[4] et episcopis, Bartholomæo Angli[5] in Lugdunensi et Narbonensi provinciis, Zanono[6] episcopo Bajocensi in Gallia, Conrado episcopo Wratislaviensi[7] in Polonia, in Germania Nicolao episcopo Lubicensi[8] et Baldevino Bremensi[9] archiepiscopo.

Eminebat inter omnes schismaticos in audacia atque perfidia Ludovicus Arelatensis olim tit. S. Cæciliæ presbyter cardinalis, qui contempserat Pontificia decreta, foverat Basileense conventiculum, Ecclesiæ Romanæ hostium animos auxerat, cunctorumque malorum ferme præcipuus auctor et schismatis signifer extiterat, idolum denique antipapale profanarat potius quam sacrarat. Ob quæ flagitia Pontifex hanc in ipsum sententiam tulit[10] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Quemadmodum Romana Ecclesia, quæ Ecclesiarum omnium mater est, salutarisque doctrinæ magistra, recurrentes ad eam cum humilitate filios post excessum materno suscipere consuevit affectu, ipsorum doloribus misericorditer compatiendo, sic profecto illos digne a se expellit et abhorret, qui suo lacte nutriti, sua beneficentia sublevati, superbiæ concepto spiritu ipsam, quam sibi sponsam Christus copulavit, et extra quam nemo salvus est, variis figmentis, fucatisque coloribus, ac exquisitis excogitatisque fraudibus dividere, ac horrendo et pestifero schismati in divinæ majestatis offensam, ac in perpetuam suarum damnationem animarum, Christianique populi gravissimum scandalum submittere non expaverunt, ne illius ubera ulterius sugere permittentur, quam venenatis dentibus mandere, ac ejus unionem ac integritatem ore polluto execrataque lingua violare præsumpserunt. Dudum siquidem ex certis, justis ac rationalibus tunc expressis causis de venerabilium fratrum nostræ S. R. E. cardinalium consilio et assensu, pluribus et venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis ac dilectis filiis electis et abbatibus apud Sedem Apostolicam tunc existentibus, id laudantibus et consulentibus, generale Concilium apud civitatem Basileensem constitutum de ipsa civitate Basileensi ad nostram civitatem Ferrariensem propter quasdam causas transtulimus, et translatum esse declaravimus, ac inter cætera sub excommunicationis et privationis quorumcumque Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, prioratuum, personatuum, administrationum, officiorum et aliorum bonorum Ecclesiasticorum quorumlibet, necnon inhabilitationis, et aliis tunc expressis pœnis, quas contrafacientes, ipso facto incurrere volumus, omnibus et singulis cujuscumque status, gradus, aut ordinis existerent, etiamsi cardinalatus honore, patriarchali, archiepiscopali, episcopali, abbatiali, aut alia quavis Ecclesiastica vel sæculari præfulgeant dignitate, districtius inhibuimus, ne ex tunc in antea in dicta Basileensi civitate, aut alibi, præterquam in civitate Ferrariensi, hujusmodi Concilium, aut alius conciliarius actus teneretur, seu aliquod officium ab eo subordinatum exerceretur, nec etiam aliquis in dicta civitate Basileensi, nisi dumtaxat, quoad Bohemorum articulum remaneret, nec ad alium locum quam Ferrariæ, sub nomine et prætextu Concilii accedere, et deinde ipso Concilio in dicta Ferrariensi civitate translato, et approbante, omnes et singulos Basileæ, sub nomine Concilii, quod verius conventiculum dici debuit, contra translationem et declarationem nostras hujusmodi venientes, et nonnulla scandala et nefaria tunc expressa præsumentes, etiamsi titulis aut dignitatibus præfulgerent antedictis excommunicationis, ac Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, prioratuum, personatuum, administrationum, officiorum, canonicatuum et præbendarum ac beneficiorum suorum hujusmodi pœnas ipso facto incurrisse, per alias declaravimus, mandantes insuper sub pœnis et censuris prædictis, omnibus et singulis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis et abbatibus, ac cæteris cujuscumque dignitatis, status, gradus aut conditionis existerent in dicta civitate Basileensi, sub prætextu Concilii hujusmodi convenientibus, ut infra triginta dies a die datarum posteriorum litterarum hujusmodi computandos, deberent realiter et cum effectu ab ipsa Basileensi civitate recessisse, ac postremo posteriorem declarationem hujusmodi, inter cætera per alias nostras litteras innovavimus, prout hæc omnia in litteris præfatis plenius continentur.

« Et quia, ut dolenter referimus, iniquitatis alumnus atque perditionis filius Ludovicus olim tit. S. Cæciliæ presbyter cardinalis, Ecclesiæ Arelatensis per Sedem prædictam administrator deputatus, suæ salutis immemor, ac in sensum reprobum datus, extrema laborans ingratitudine, ac propria superatus iniquitate malitiaque

[1] Lib. V. p. 152. — [2] Lib. XXIII. p. 158. — [3] Ibid. p. 162. — [4] Ibid. p. 161. — [5] Pag. 71. — [6] Pag. 178. — [7] Pag. 172. — [8] Pag. 93. — [9] Pag. 88. — [10] Lib. XII. p. 271.

confusus, necnon bonorum et honorum, quæ ab eadem Ecclesia Romana indigne fortassis susceperat, factus immemor, malum pro bono retribuens, nedum nostris litteris obedire, sed in divinæ majestatis offensam, ac nostræ et ipsius Sedis auctoritatis contemptum, in dicta Basileensi civitate post et contra translationem remanere, seque profanæ ac rebellis multitudinis, quæ etiam post et contra translationem, declarationem, inhibitionem et mandatum antedicta inibi remansit, ducem et patronum obstinato animo ausuque sacrilego, excommunicationis et privationis, ac alias in præfatis litteris contentas pœnas et censuras multipliciter incurrendo, se constituere præsumpsit, ac damnatam hujusmodi præsumptionem suam huensque, dietim pejora semper prioribus accumulando, palam et publice, ac de perpetratis hujusmodi per eum sceleribus gloriari, et tandem descendens in profundum malorum electioni seu potius profanationi de persona iniquitatis filii Amedei olim ducis Sabaudiæ in antipapam consentire, seu verius illius auctor esse non expavit; nos excessus tantos et abusus, quos ulterius sub dissimulatione transire non possumus, ad universorum Christi fidelium notitiam deduci volentes, eumdem Ludovicum olim cardinalem et dictæ Ecclesiæ Arelatensem administratorem, ut præfertur, qui ob præmissa excommunicationis, privationis et alias pœnas antedictas merito incurrisse dignoscitur, cardinalatus honore, necnon prædictis, ac quibusvis aliis Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, prioratibus, personatibus, administrationibus, officiis, canonicatibus, et præbendis ac beneficiis aliis Ecclesiasticis sæcularibus et regularibus, commendis quoque et provisionibus universis, quas, quos, seu quæ tempore privationis hujusmodi obtinebat et percipiebat, necnon jure quod sibi similiter in quibusvis aliis, seu ad ea quomodolibet competebat, privatum fuisse et esse auctoritate Apostolica tenore præsentium declaramus. Nulli ergo, etc. Dat. Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXL, V kal. Junii, Pontificatus nostri anno X ».

Depulso Arelatensi sede Ludovico, Ecclesiæ illius administratio Rogerio præposito Aquensi demandata est [1], qua de re ad Arelatensem clerum [2], tum ad Renatum [3] regem Neapolitanum ac Provinciæ comitem datæ litteræ. Nec defuit officio Renatus, quippe qui Eugenio conjunctissimus esset, et jam pridem abjectis Basileensibus, Ferrariensi adhæsisset Concilio. Cœnomanensi etiam episcopatu ob schisma dejectus [4] est Joannes, qui illi Ecclesiæ ab Eugenio præfectus defecerat ad Basileenses, et censuras se Ecclesiasticas ex suscepto a Pontifice honore contraxisse stulte et impie erat professus. Pari

[1] Lib. XII. p. 272. — [2] Ib. p. 273. — [3] Ead. pag. — [4] Pag. 286.

pœna affectus est Ludovicus episcopus Visensis, qui plura adversus Pontificiam dignitatem erat molitus; gesserat enim in Oriente legationem Basileensium nomine, ut Græcos ab Eugenio abalienaret, tum ad schisma conflandum contra mandata regis Lusitaniæ cujus orator extiterat, intenderat studia. Visensi igitur Ecclesia deturbatus ab Eugenio [1], in ejusque locum Ludovicus Coutino subrogatus est. Quod ubi ille accepit, Basilea in Lusitaniam profectus, amicorum opera novum Visensem episcopum pepulit, adeoque permulsit Alfonsum Lusitaniæ regem, ac suis fraudibus subornavit, ut, ipsius patrocinio suscepto, expostularit cum Pontifice, se inconsulto, Visensem episcopum creasse. Atqui Eugenius inscium Pontificii juris regem puerum edocuit [2] atque ad Sedem Apostolicam spectare episcopos præficere Ecclesiis, quamvis illæ a principibus censibus prædiisque donatæ auctæve essent, tum etiam juste severitatem Ecclesiasticam adhibitam fuisse in Ludovicum exauctoratum, qui propterea neque episcopi nomine exornari poterat.

« Charissimo in Christo filio Alfonso, Portugalliæ et Algarbii regi illustri.

« Credimus a certo, charissime fili, importunitatem perditionis filii Ludovici, quondam episcopi Visensis, schismatis et manifestæ hæresis per nos et Concilium Œcumenicum condemnati, te impellere ad scribendum pro eo, ac petendum ea quæ neque justa neque æqua sunt, et quæ cum nostra et Sedis Apostolicæ dignitate aut honore et sana conscientia facere nequimus. Et certe litteræ, quas a nobis te scribis recepisse, satis tibi significare debuerunt intentionem nostram, et justificare ea quæ fecimus de Ecclesia Visensi; nam cum ille semper fuisset et præcipuus noster et Sedis Apostolicæ rebellis, ac signifer omnium quæ contra nos fiebant scandalorum, cumque usque ad finem totius rei sua nequitia et obstinata perfidia indurato animo perdurasset, cum quidquid mali poterat pro scindenda Christi Ecclesia non solum fecisset, sed etiam ostentaret facere, et in sua malitia gloriaretur; non solum Ecclesia privari, sed tanquam incorrigibilis et in diebus malis obstinatus carceribus et diro supplicio, prout hæretici merentur, tradi debuisset; neque vero nunc pœnitentia ductus, aut motus conscientia a Basileensibus recessit, sed partim timore, partim spe recuperandæ Ecclesiæ, partim ad serenda scandala et fraudes intendendas; venia autem danda non est nisi recte et ex corde et voluntate, non necessitate pœnitenti, et ostendenti veram, non fictam contritionem, sed tamen ita etiam vere pœnitentibus venia danda est, ut remittatur culpa, non auferatur delictorum pœna. Aposto-

[1] Lib. brev. p. 123. — [2] Lib. brev. p. 125. et in Cod. Ms. Alex. VII. p. 249.

lus Paulus non recognoscens errorem suum, ut scribis, in quo aperte qui dictavit erravit sed perseverans in persecutione sanctorum a Domino vocatus est et factus est ex persecutore defensor. Hoc cum ita placuerit Deo, non est nunc reddenda causa, sed et ipse Apostolus tradidit quemdam Sathanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret, et Petrus Ananiam et Zafiram, quoniam mentiti erant, morte mulctavit. Itaque remittenda culpa est ei, qui ex corde se fatetur errasse, quod hic Sathanæ alumnus nunquam fecit, sed simulatione quadam usus est ad homines decipiendos.

« Sed plurimum miramur de tua serenitate (de eis potius, qui litteras componunt) cum excommunicatus, damnatus hæresis et schismatis, episcopus Visensis a te appelletur. Non sunt istæ primitiæ devotionis, quam debet adolescens rex erga Dei Ecclesiam ostendere, ut quasi per contemptum auctoritatis Apostolicæ appellet eum episcopum, qui neque Christianus est, et ne homo quidem, propter sententias quas incurrit, appellandus esset. Sed hujus rei culpa non tua est, cujus ætas non permittit hæc sapere, sed ejus, qui litteras dictavit, qui deberet modeste loqui et sapere ad sobrietatem : deberent etiam, qui tibi in consilium adsunt, repellere importunitatem ejus, et non impellere tuam adolescentiam ad scribendum multa, quæ minime deceant regiam devotionem. Itaque hortamur tuam serenitatem, ut abstineat de cætero a talibus litteris et petitione earum rerum quæ merito rogari non possunt. Nos quidem dispositi sumus, prout alias tibi scripsimus, nunquam mutare, quod egimus, de Ecclesia Visensi, cum non sit dignum illam a fideli et Catholico ac bene merito auferre, et eam infideli et hæretico, qui ipsa propter sua demerita privatus est, committere.

« Illud vero plurimum admiramur, quod est in litteris tuis, venerabilem fratrem nostrum Ludovicum Coutino episcopum Visensem de episcopatu Visensi se intromisisse absque tuo consensu, qui ex lege canonica et civili super ejus provisione fuerat requirendus, cum a tuis progenitoribus fundata Ecclesia Visensis fuerit. Non culpamus tuam adolescentiam, quæ jura nescit, sed inscitiam illius qui litteras edidit, qui dum utrumque jus allegat, utriusque ignarum se esse ostendit. Jura quidem tribuunt Sedi Apostolicæ et Petri successoribus liberam Ecclesiarum omnium dispositionem, ad quarum regimen eligit et perficit secundum Ecclesiarum utilitatem, neque requirit consensum regum, neque principum, sed disponit prout dignitas Sedis Apostolicæ et Ecclesiæ commoditas postulat. Supplicant nobis reges Franciæ, Angliæ et Hispaniæ, cæterique pro prælatorum promotionibus nobisque commendant quos utiles et idoneos credant.

« Nos postmodum exaudimus, quantum cum Deo possumus et honore nostro, preces eorum, ubi vero aliter videtur nobis pro commodo et bono regimine Ecclesiarum esse faciendum, disponimus de provisione Ecclesiarum pro voluntate nostra, cui reges et principes acquiescunt. Et in tuo quoque regno provisiones antea factæ sunt pluribus Ecclesiis cathedralibus de personis idoneis absque ullius regum consensu: ad nos enim, non ad reges spectat Ecclesiarum dispositio, quas Deus nostræ curæ, non aliorum commisit, et earum nos sumus, non autem reges apud Altissimum debitores. Non ergo episcopus Visensis per nos promotus erravit, si acceptavit provisionem per nos motu proprio factam, ad quam rem nullus tuus consensus accedere debebat. Sed inique factum fuit et minus juste, cum ipse per duos fere menses vigore nostræ provisionis tenuisset præfatæ Ecclesiæ possessionem, postmodum ipsum de mandato tuæ curiæ spoliari Ecclesia sibi debita, et poni in eadem officiales, qui nullam inibi jurisdictionem neque possunt neque debent exercere. Itaque exhortamur et etiam requirimus tuam serenitatem, ut prædictum Ludovicum tum ob Dei reverentiam atque nostram, tum propter tuum honorem, tum propter illius Ecclesiæ utilitatem, ne amplius remaneat viduata regimine veri pastoris sui, velis restituere ad possessionem præfatæ Ecclesiæ, ut sic noster et devotionis filius esse dicaris. Illud vero te paterna charitate admonemus ut habeas in hac tua prima ætate bonos præceptores et institutores tuæ adolescentiæ, viros Deum timentes, Catholicos et devotos, qui te instruant in timore Domini et reverentia Sedis Apostolicæ, ac vicarii Jesu Christi, sit prima apud nos precum tuarum recta ratio, non aliorum cupiditas aut voluntas, neve doceant te spernere mandata Apostolica, quæ qui hactenus contempserunt videmus aspera Dei judicia incurrisse. Dat. Florentiæ, etc. » Verum non ideo cœptis destitit Alfonsus, sed a suis impulsus iterum precibus contendit ab Eugenio, ut deterrimum hominem in pristinam dignitatem restitueret.

3. Rescripsit Pontifex[1] illum longe aliter promeritum ob ingentia admissa flagitia, quæ hisce verbis in ipsis oculis defixit :

« Charissimo in Christo filio Alfonso Portugalliæ et Algarbii regi illustri, salutem, etc.

« Cum genitor tuus, tanquam devotus et Catholicus princeps, ipsum cum aliis oratoribus ad nos primum, dein ad tunc Basileense Concilium misisset, ut statum nostrum et Sedis Apostolicæ tueretur, ut procuraret ea, quæ essent pacis, concordiæ et unitatis Ecclesiæ et ad quietem reipublicæ Christianæ spectarent, hic filius iniquitatis, cum etiam antea dudum a nobis benigne

[1] Lib. brev. p. 125. et in Ms. Alex. VII. p. 251.

receptus, humaniter auditus, et in multis suis petitionibus exauditus et bene tractatus fuisset, postmodum Basileæ omnia in contrarium ex innata malignitate procuravit, neque solum alios secutus est, qui contra nos et Sedem Apostolicam scandala quærebant, sed multis in rebus se vexilliferum et ducem præbuit, ad scindendam Ecclesiæ unitatem in genitoris tui tuumque et regnorum eorumdem non modicum dedecus et turpitudinis notam. Poterat homo ille, si incorporatus erat, (ut scribis) facere quod multi alii prudentes viri fecerunt, qui vel inde abierunt, vel se cæterorum malignitati opposuerunt, vel saltem tacuerunt, nullum erga nos et Sedem prædictam odium ostendentes. At hic, in reprobum sensum datus, non fuit contentus in Basilea se nostrum et ipsius Sedis hostem publice profiteri, sed legationes etiam sæpius assumpsit ad diversos principes et nationes et contra nos profano ore loquendo, quæ in suum opprobrium redundabant, cum etiam illis displicerent apud quos ea proferebantur. Et nescimus, qua passione vel potius insania ductus, cum a multis admirantibus et dolentibus reprehenderetur tanquam transgressor regiæ voluntatis, a nonnullis etiam ad reprimendam vesanam ejus temeritatem admoneretur, ut cautius et temperantius ageret contra nos, cum ex eo posset suam Ecclesiam amittere; respondit sæpius, non solum Ecclesia sed vita quoque privari se æquo animo passurum, imo se id appetiturum, dummodo affectionis suæ optatum finem videret.

« Itaque et cum de prætensis suspensione nostra, tum de privatione, tum de profanatione illius execrandi idoli ageretur, non solum affuit, sed cæteris præfuit ad scindendam Ecclesiæ unitatem; et ad perturbandam pacem populi Christiani, ex quibus quanta mala subsequi possint, quanta animarum perditio, quanta desolatio universalis Ecclesiæ, quis ignorat? Certi equidem sumus illum malignitatis filium non habuisse hæc in mandatis a tuo progenitore, qui erat bonus et peculiaris noster et Ecclesiæ filius, non postea a tua serenitate hoc sibi injunctum esse, cum in eadem fidei charitate et devotione persistas, sed processisse ex rebellione spiritus et instinctu principis tenebrarum, qui mentem suam excæcavit atque impulit ad talia peragenda : quare si sua temeritas, si impudentia, si nequitia propter publicum bonum, propter aliorum exemplum, tantis exigentibus peccatis ex parte punitur, non est infamia, sed laus, neque ullus pudor, sed summa gloria genitori tuo et tibi, si præter præmissa extendentes vestra mandata, si præter voluntatem vestram agentes in re præsertim tanti ponderis puniuntur : neque in aliquo damnabitur memoria patris tui, sed filii pietas laudabitur, cum faveat auctoritati dictæ Sedis, et permittat eos puniri, qui contra patris sui voluntatem agere ejusque laudem et gloriam voluerint maculari, et sine dubio existimamus si tuus genitor viveret, ipsum sua sponte, ut se tanta macula purgaret, puniturum fuisse illum transgressorem suæ voluntatis ac schismatis machinatorem. Et sane, si tanta iniquitas impunita remaneret propter tuam intercessionem, videri posset genitorem tuum et tuam etiam serenitatem favorem et in male agendo præbuisse, et vestra voluntate facta esse quæ sunt per ipsum gesta, quod non solum procul abesse a vero, sed etiam ab omni veri suspicione; nam et litteris et verbo certificati sumus, et ipsi genitori et tibi per illum facta summa displicuisse, neque ea unquam processisse de vestra voluntate. Velit igitur tua sapientia primum, ut ejus fides sincera et erga nos devotio manifestior omnibus Christi fidelibus fiat, mandare, si ipse Ludovicus, qui est noster et Sedis præfatæ hostis et rebellis, qui est per sententiam nostram, hoc sacro approbante Concilio, excommunicatus, ac damnatus hæresis et schismatis, et tanquam membrum putridum a reliquo corpore Ecclesiæ præcisus, qui est Ecclesia sua privatus, ad tuum regnum accesserit, capiatur et carceretur per tuos officiales non solum permittere, sed efficere, ut tanquam prævaricator tuorum mandatorum, ne in sua iniquitate gloriari possit, luat meritam pœnam prævaricationis suæ, ut venerabilis frater noster Ludovicus Coutino episcopus Visensis assequatur, ut alias scripsimus, pacificam Ecclesiæ sibi commissæ possessionem, etc. Dat. Florentiæ, etc. MCDXL, XVI kal. Julii, anno X ».

4. *Schismaticorum vesania in quos quomodo se habuerit Carolus rex Galliæ.* — Dum ita in schismaticos Eugenius animadvertebat, illi magno perciti furore, habita Basileæ X kal. Augusti sessione [1], quam annumerant quadragesimam primam, Pontificis justissimam sententiam ut hæreticam et a fide deviam damnare ausi, pœnas iniquas in eas, qui illam excepissent promulgassentque decrevere; et qui antea, ut sé Ecclesiasticæ libertatis vindices adversus Pontificiam potentiam ostentarant, annatas ademerant Eugenio, eas sibi latrocinii jure asseruere; tum omnium censuum Ecclesiasticorum quintam partem in quinquennium, ac decumam in aliud proximum Ecclesiasticis viris imperarunt, ut iis vectigalibus seipsos, et antipapam ejusque administros sustentarent; denique ad subornandos Christi fideles VI id. Novembris litteras [2] fucis et fraudibus plenas sparsere; sed contempta sunt impia eorum molimina a maxima Christiani orbis parte.

In Galliis, cum regis Caroli orator, archiepiscopus Turonensis, conciliabuli Basileensis par-

[1] Acta Conc. Basil. sess. XLI. — [2] Ext. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 143.

tes secutus, regiam dignitatem prodidisset, idemque rex aliquorum consulentium, ut Ecclesiasticos cœtus cogeret in Galliis ad disquirendum, num eidem conciliabulo, an Florentino Concilio parendum esset, susurris aures præbuisset, Pontificii oratores flagitantes, ut schismaticos regia auctoritate coerceret, aliquot mensium intervallo ambigua exspectatione suspensos ancipitesque tenuit; qua de re graviter eidem regi conquestus est Eugenius [1], ipsumque præmonuit non exspectandos Gallorum præsulum cœtus, ut in iis controversia dirimeretur, num Pontifex Concilio an Concilium Pontifici auctoritate præcelleret; eam enim tot sæculorum praxi jam diremptam; id quod a B. Joanne e Capistrano comprobatum vidimus.

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Francorum illustri.

« Cum sciremus multos esse pseudoprophetas inimicos Crucis Christi, qui inconsutilem tunicam scindere conarentur, misimus ad tuam serenitatem solemnes oratores nostros, qui cohortarentur eam ad pacem et unitatem Ecclesiæ conservandam, ac suaderent, ut subditos tuos prohiberes a tam sacrilegæ synagogæ malignantium contagione, ut regnum tuum ab infamia et labe schismatis immaculatum præservaretur, neque vero fuit intentio nostra, ut exspectarent per tot menses congregationem prælatorum regni Franciæ, cui tanquam ab eis accepturi decisionem aut determinationem aliquam nostræ et Sedis Apostolicæ auctoritatis aut potestatis, quippe cum ista jam multis antea sæculis (decisa sint) ». Desunt cætera in Pontificio Regesto.

Non latuit Carolum, quam male sibi arrogassent Galli exorta de Urbani VI Pontificatu lite ferre sententiam, et quam perniciale conflassent schisma, dum in controversia ab Œcumenico Concilio cognoscenda iniquam pro antipapa sententiam tulere. Novatorum itaque Basileensium facinus, ac Felicem antipapam damnavit rex, de quo ad eum ab Eugenio hæ datæ sunt litteræ [2] :

« Carolo regi Franciæ illustri, salutem.

« Magnum gaudium suscepimus in Domino ex litteris tuis, quas nobis præsentavit venerabilis frater noster archiepiscopus Cretensis orator noster; vidimus enim, quod semper credidimus et opere experti sumus, tuam sinceram devotionem et perfectam affectionem circa statum et honorem nostrum et Sedis Apostolicæ conservandum. Vere filius es præcipuus noster et Ecclesiæ, quam veluti charissimam tibi matrem debita reverentia et favore colis et veneraris, imitando inclyta gesta tuorum progenitorum, qui se præbuerunt semper tanquam scutum ac firmissimum propugnaculum pro tutela ac defensione Romanorum Pontificum et Apostolicæ Sedis; fuit enim semper hoc proprium inclytæ domus Franciæ, ut sola præ cæteris statum ac dignitatem Romanæ Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ tueretur. Merito igitur laudanda est et extollenda tua serenitas, quæ pro conservatione jurium nostrorum et ipsius Sedis ea decrevit summa cum prudentia, quæ decori Ecclesiæ, voluntati nostræ, et tuæ virtuti, ac devotioni conveniant. Pro quibus rebus et nos agimus tibi gratias quas possumus, et majores ac tuis meritis condignas reddet tibi Altissimus omnium bonorum operum retributor. Quantum vero ad charissimum in Christo filium nostrum Renatum regem spectat, certa sit tua sublimitas, nos et fecisse et esse facturos omnia, quæ spectent ad incrementum status sui, prout hæc et nonnulla alia refert ex parte nostra eidem serenitati dilectus filius thesaurarius Pictaviensis, qui has litteras tuæ celsitudini præsentabit. Datum Florentiæ ».

At licet Carolus Eugenium cultu et observantia solitis prosecutus sit, in eo tamen regio officio et muneri defuit, quod Concilium Ferrariense nollet agnoscere; tum Pragmaticam Sanctionem confirmare niteretur; extant enim apud Nicolaum Clemangium de oratorum papæ et antipapæ in Gallica aula gestis hæ litteræ [1] : « De facto Ecclesiæ ambassiatores Eugenii in crastinum adventus regis, fuisse auditos, qui inter cætera quatuor petierunt : Primo, ut rex reprobaret Concilium Basileense a tempore translationis in Ferrariam, et approbaret Concilium Ferrariense et in eo acta. Secundo, ut nullo modo depositioni domini Eugenii consentiret in electionem per Basileense Concilium factam de duce Sabaudiæ, imo eam reprobaret, etc. Tertio, quod in illam civitatem Moguntiam (indicti enim erant in ea urbe Germanorum cœtus), nullo modo inconsulto papa mitteret. Quarto quatenus Pragmaticam Sanctionem vellet suspendi et tolli, et quod dominus Eugenius provideret. In crastinum auditi sunt ambassiatores Felicis ». Et infra : « Prælati et alii per sex dies deliberaverunt, et finaliter fuit responsum ad primum, quod rex tenuerat Concilium Basileense pro Concilio, ad ipsum ambassiatores miserat, multa bona pro fide et moribus constituerat (nimirum ante translationem), quæ rex approbabat, nec unquam congregatum Ferrariense pro Concilio habuerat aut habebat. (In eo errabat, Moguntini conventus a principum oratoribus celebrati placita secutus.) Quoad depositionem Eugenii et electionem Felicis, nunquam eas approbaverat aut approbat, imo tenuerat dominum Eugenium pro papa, et adhuc tenebat, et volebat quod sibi in suo regno obediretur, nisi aliud in Concilio generali celebrando juxta

[1] Ext. ejus lit. in Cod. Ms. Alex. VII. p. 271. — [2] Lib. brev. p. 95. et in Ms. Alex. VII. p. 156.

[1] Apud Nic. Clemang. p. 106.

annum in aliquo loco Galliarum fuisset ordinatum, et quod requirebat papam quatenus illuc mitteret dictum Concilium et convocaret, et celebrari procuraret ». Et infra : « Quoad Pragmaticam Sanctionem, eam inviolabiliter volebat observari et custodiri, et si aliqua videntur nimis rigida, in illo generali Concilio possent moderari, etc. Datum Bituriæ IX Septembris ».

5. *Sollicitatus rex Carolus ut Pragmaticam Sanctionem tollat.* — Cultum postea est a Gallis Germanisque Ferrariense et Florentinum Concilium, quamvis ob Basileensis conciliabuli sanctiones contrarias ad illud non accessissent; perduellibus enim Basileensibus tanquam administris suis dæmon usus est, qui obsisterent, ne Galli et Germani ad Florentinum Concilium accederent, cum ad illud venissent Græci, neve communia consilia pro retinenda amplificandaque in Oriente Christi religione conferrent. Quod vero ad Pragmaticam Sanctionem attinet, Eugenius Carolum regem sollicitavit [1] ut eam, utpote juribus Apostolicæ Sedis adversantem, rescinderet, et quæ pro Renato rege, ne urbs Neapolitana in hostium Aragonum potestatem caderet, gessisset, exposuit.

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Franciæ illustri, salutem, etc.

« Ex nostrorum oratorum, qui nuper a tua serenitate redierunt, et ex dilecti filii nobilis viri Thomæ Narducii nuntii tui verbis cognovimus laudabilem et sanctam deliberationem et conclusionem circa ea, quæ nostrum et Sedis Apostolicæ statum et bonum concernunt, et Ecclesiæ Dei unitatem. Recepimus quoque tuas litteras, tuæ virtutis, devotionis et sapientiæ testes, quas ad nominis tui laudem et exaltationem, ac etiam ad consolationem audientium legi fecimus in consistorio generali, additis per ipsos oratores pluribus verbis in tuæ serenitatis et domus Franciæ gloriam et commendationem. Etenim fecit tua prudentia rem dignam laude et gloria immortali, et prout facere debet is, qui successit sapientia in regno iis regibus, quorum devotio et opera egregia erga Romanam Ecclesiam et Christi vicarios semper præ cæteris conspecta sunt, quorum per semitas cum dirigas gressus tuos, et sanctam Romanam Ecclesiam matrem tuam, qua decet pietate et favore complectaris, non dubitamus quin Salvator noster, cujus causam suscepisti, tibi abunde retribuat pro meritis tuis, quæ ex Deo accepta et toti mundo grata extiterunt. Equidem nos semper firmissimam spem gessimus in puritate mentis et conscientiæ tuæ, neque dubitamus unquam, quin tua virtus superaret malitiam nonnullorum, qui omni timore Dei postposito, te avertere a tam sancto proposito, ac pervertere variis coloribus conati sunt. Sed quoniam fides tua super petram fundata semper fuit, a certo tenemus, prout etiam experientia docuit, quod nullis vocibus impiorum, nullis turbinibus, nullo motu conquassabitur, sed semper in melius proficiet, prout tanti regis sapientia, et tam illustris prosapiæ dignitas requirit. Verum unum opus, quod tua virtus et devotio videtur maxime requirere, restat perficiendum, ut quædam sanctio, dudum non a te, prout certi reddimur, sed a nonnullis quærentibus quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi in diminutionem obedientiæ, quæ semper Romanis Pontificibus in regno Franciæ præstita est, in enervationem auctoritatis Sedis Apostolicæ præter divina et humana jura Bituris edita, per opus tuæ prudentiæ abrogetur, ut appareat omnibus velle te defensionem auctoritatis et dignitatis ipsius Sedis et nostræ tibi quodammodo a tuis progenitoribus hæreditaria devotione relictam conservare.

« Quoad ea vero, quæ statum charissimi in Christo filii nostri Renati regis Siciliæ illustris respiciunt, egimus quæ nobis possibilia fuerunt, prout ipse Thomas novit, nam subsidia misimus non sine magna impensa, sine quibus civitas Neapolitana in manus hostium proculdubio pervenisset, et alia etiam ordinavimus, prout temporum conditio patitur, quæ spectant ad favorem suum, propter quæ rex Aragonum contra nos admodum turbatus est, et omnia quærit et agit per quæ sciat non parum nobis et Ecclesiæ se posse nocere, prout ea diligentius idem Thomas referet tuæ serenitati, etc. Dat. Florentiæ ». (1) Adduci non potuit Carolus rex, ut Pragmaticam Sanctionem aboleret : nec defuisse, qui Gallias inficere schismate pertentarint ex aliis Eugenii litteris [1] ad Carolum ducem Aurelianensem, qui recenter Anglico carcere laxatus fuerat, datis colligitur, quibus ipsum rogavit, ut in Gallico regno Apostolicæ Sedis dignitatem adversus Basileenses schismaticos asfereret. De emisso e carcere Anglico eodem Carolo duce, Philippo Burgundo interprete,

[1] Ext. ejus lit. in Cod. Ms. Alex. VII. p. 186.

[1] Lib. brev. p. 118.

(1) Affert hic annalista litteras Eugenii ad Carolum regem, easque scriptas censet a Pontifice ut gratias regi ageret de dignitate Pontificia sibi Pontifici legitimo in Bituricensi conventu asserta. Id vero didicisse se tradit tum ex nuntiis suis ad se reversis, tum ex Thoma Narducio regis ad Pontificem legato. Verum anno superiori num. 21, litteræ recitantur Pontificis ad Carolum regem mense Maio anno IX, adeoque anno illo MCDXXXIX datæ, in quibus Eugenius didicisse se a Thoma Narducio affirmat, quam optime regis in se animus comparatus fuisset. Ex quo intelligimus Thomam illum non quidem hoc, sed præcedenti anno ad Pontificem venisse nuntium, adeoque et litteras hasce ad præcedentem annum spectare non inaniter suspicaremur; nisi forte Thomam hunc bis missum ad Pontificem admiserimus : semel scilicet superiori anno, iterum vero præsenti. Cæterum in Bituricensi hoc Concilio eadem fere proposita fuisse a legatis Concilii Basileensis, ac biennio ante in alio Bituricensi Concilio in medium attulerant, ex iis quæ Clemangius apud annalistam num. 4 narrat, cum in collatis, de quibus nos in nota ad A. MCDXXXVIII 14 intelligimus.

MANSI.

meminit Monstreletus [1], traditque de pace inter Anglos et Francos concilianda tum superiori anno inter Caletum et Gravelinguam, tum hoc anno apud Fanum S. Audomari plura facta colloquia, sed irrito exitu, Gallo interea rege Trecas et alias Campaniæ urbes recuperante; contra vero Anglis Picardiam Normanniamque vastantibus.

6. *Anglorum rex Henricus constantissimus in obsequio Sedis Apostolicæ.* — Emicuit [2] in illo schismate Henrici Anglorum regis in tuenda Sede Apostolica virtus, imitatusque est exempla majorum suorum, qui oborto superiori schismate Urbano et successoribus constante adhæserant, ac primum, cum Basileenses molirentur schisma, oratoribus suis mandata dedit, ut ipsos a tanto scelere deterreret; deinde cum Amedeus a schismaticis thyara Basileæ redimitus, Encyclicis litteris refertis hypocrisi et scelere, præter alios principes Henricum etiam Anglorum subornare trahereque in errorem pertentasset, Henricus detestatus ejus dolos lenociniaque, professus est non alium Christi in terris vices, quam Eugenium gerere, eumdemque de suo in ipsum studio fecit certiorem. Cujus constantiam religionemque singularem commendavit Pontifex collocataque in luce factiosorum Basileensium nequitia, eum hortatus est, ut in pristina pietate perstaret.

« Charissimo in Christo filio Henrico regi Angliæ illustri, salutem, etc.

« Quod gentium doctor et Apostolus Paulus inquit, *necesse esse hæreses* fieri, *ut qui probati sunt manifesti fiant*, id in te, fili charissime, verissime dici potest: probatur enim constans et inconcussa fides ac erga nos et Sedem Apostolicam devotio tua non solum coram Deo, cui occulta cordis notissima sunt, sed etiam coram hominibus, ut lumen sapientiæ tuæ supra candelabrum positum omnibus eluceat in exemplum, imitatus siquidem tuorum prædecessorum vestigia, qui semper in Ecclesiæ divisionibus Romanos Pontifices et Sedem Apostolicam verbo et opere confoverunt. Misisti ad nos litteras plenas fide et devotione tanquam testes et fidejussores tuæ erga nos et Sedem Apostolicam voluntatis, quæ quantam laudem, quantam gloriam, quantam exaltationem nomini tuo afferant, aliorum sermonibus et relatione intelliges, Deus autem, qui solus est verus judex, cujus judicium falli nequit, tibi suæ Ecclesiæ defensori felicitatem in hac nostra vita et in futura æterna mercedem præparabit. Scribis per litteras ex tui parte præsentatas nobis per dilectum filium Vincentium Clementem cubicularium nostrum, quas propter tuum honorem publice legi fecimus summa omnium commendatione et æterno præmio dignissimas, et primum quidem, quod timuisse te ais ea quæ agebantur per nefariam illam atque abominandam scelerum sentinam Basileæ congregatorum, ne quod periculum Ecclesiæ molirentur, ac propterea te oratores tuos misisse ad illos ad reprimendam vesanam eorum temeritatem, et reliquos principes ad item illud excitasse per litteras tuas pie ac sapienter: et tanquam Catholicus vereque Christianissimus princeps scribis. Quis enim fidelis Christianus non timere atque exhorrere debuisset gladium nudum in furiosorum atque impiorum manibus positum? Quis sanæ mentis non censeret tam malam arborem, quæ ita pessimum atque execrandum fructum protulit, excidendam penitus fuisse atque in ignem mittendam? Hic est fructus abominabilis et tot annorum messis nefaria illius sacrilegæ conventiculæ, quæ cum ad reformationem Ecclesiæ, ad pacem Christianorum, ad tollendas hæreses se congregatam diceret, cum se Græcorum unionem quærere simularet, novam hæresim introduxit, bellorum civilium causas in populo fidelium sevit, Ecclesias non solum deformare, sed scindere ac lacerare procuravit. Græcorum unitatem multis versutiis impedire voluit, licet incassum, cum plus valuerit Dei timor et providentia, quam illorum scelestorum abominanda nequitia, quæ nos quoque animo prævidentes atque exhorrentes hunc detestandum finem, cum jam schismatis et desolationis Ecclesiæ semina spargerentur, transtulimus Concilium ad civitatem Ferrariensem, ut Ecclesia conservaretur, et reprobæ illi factiosorum hominum sectæ præcluderetur aditus ad Ecclesiam perturbandam, sed plus Satanæ calliditas et ejus ministrorum perfidia potuit, quam nostra provisio. Obturarunt illi aures suas velut aspis surda, ne nostras, ne tuas, ne aliorum principum fidelium salutares voces audirent, et Satanæ in interitum animæ traditi, obstinata perfidia eum, quem jam conceperant, execrabilem fœtum parere voluerunt.

« Sed consolamur in tua prudentia plurimum, quæ jamdiu prævidens eos errare in invio, declinasti ab eorum semitis, et eorum blasphema opera exhorruisti. Primum reprehendisti ipsorum sacrilegas operationes, dein habuisti eos tanquam Ethnicos et Publicanos, quod tibi perpetuam gloriam pariet et regno tuo; Romana vero Ecclesia ac Sedes Apostolica perpetua charitatis vinculo erit obligata. Illud vero ingentem laudem et commendationem atque etiam mercedem meretur, quod cum infelix illud in terris monstrum ad lacerandam Ecclesiam ab inferis excitatum suis fallacibus litteris et nuntiis vellet in lapsu ponere pedes tuos, tua virtus, rejectis falsis suasionibus, ostendit verbo et opere te ei dissimilem; fidemque tuam super petram et angularem illum lapidem, supra quem omne ædificium recte consistit, funda-

[1] Monstr. vol. 2. hoc an. p. 169, 176. — [2] Lib. brev. p. 114.

tam ac solidatam esse, ita ut nullis turbinibus ventorum, aut tempestatum motibus agitari aut quassari possit. Sed hoc quoque, quod in litteris tuis sequitur, Dei gratiam in corde tuo diffusam ostendit, qui te tuam salubrem animæ tuæ et tuorum subditorum deliberationem sumere persuasit : scribis enim te ad imitationem inclytorum prædecessorum tuorum una cum subditis et vassallis tuis habiturum et servaturum, sicut hactenus, erga nos et Romanam Ecclesiam puram et sinceram obedientiam, reverentiam et filialem devotionem, daturumque operam, ut illud idem cæteri principes et alii faciant. Hæ laudabiles sunt et Deo acceptæ primitiæ adolescentiæ tuæ, quas Deo offers in nostram Ecclesiæque defensionem, pro quibus retribuet tibi Deus in hoc sæculo et in futuro ; non enim solum ratione, sed exemplis quoque manifestum est eos, qui Ecclesiam sanctam Dei, qui summos Pontifices et Romanam Ecclesiam adjuvarunt et defensarunt, quique schismata abominantes unitati Ecclesiæ adhæserunt, quique hæreticos et schismaticos sunt persecuti, prosperum, felicem et longævum statum in hoc ævo fuisse sortitos, et post exactam cum omni laude vitam, æterna præmia consecutos.

« Itaque persevera, ut cœpisti, charissime fili, suscipiens nostram et Sedis prædictæ tutelam et defensionem pro Ecclesiæ unitate, et ad idem cæteros et litteris et nuntiis hortare, prout laudabiliter decrevisti, nam ut plurimum tecum sentient omnes, et per nostrum consensum delebitur macula illa, quæ Ecclesiam labefactat, evanescent conatus et vires eorum, qui adversus Christum Domini surrexerunt, extinguetur incendium illud Aquilonari vento excitatum, cum fuerit principum favoribus destitutum, hoc pacto unitas conservabitur in Ecclesia, neque dabitur occasio aut facultas cæteris in futurum schismata fabricandi. Quod autem firmiter tenes nos pro pace Ecclesiæ et tranquillitate fidelium curam et sollicitudinem velle adhibere, rectissime sentis, id neque obscurum fuit antea, neque erit in futurum ; nam et omnia egimus secundum Deum, per quæ omnis schismatis occasio tolleretur ad reprimendam perfidiam improborum, et deinceps pro unitate Ecclesiæ et veritate tuenda (quantum honor Sedis Apostolicæ patietur) opem et operam impendemus, neque iniquitas aliorum nos a pietate et clementia vocabit, neque claudemus gremium ad pœnitentiam et unitatem Ecclesiæ redeuntibus, expectantes, ut Dei misericordia eorum mentes illuminet splendore suo, etc. Dat. Florentiæ ». Commendavit [1] etiam Eugenius Hunfridi ducis Glocestriæ eximium studium pro Ecclesiæ conjunctione adversus schismaticorum conatus in Anglia tuenda collocatum : « Est quidem, iniquit, magna virtus tua, quæ se exercet in his negotiis, quæ Deo placent et hominibus sunt grata, cum spectent ad salutem Ecclesiæ et unitatis conservationem, pro qua quilibet fidelis operam ac diligentiam impendere debet : tot enim hostes illius insurrexerunt qui inconsutilem Christi tunicam scindere conantur, ut nisi fidelium principum virtus et fides existeret, ruinam maximam Ecclesia pateretur. Persevera igitur, ut cœpisti, quoniam a Deo præmia condigna et ab hominibus gloriam et laudem reportabis. Nos vero et Sedes Apostolica tibi erimus ex his tuis laudabilibus operibus maxime obligati. etc. ».

7. *Dux Mediolani et Hispani execrantur antipapam in quem dat litteras Encyclicas Eugenius.* — Non Galli modo et Angli sprevere antipapam, verum etiam ejus expectationem fefellit ipsius gener Mediolani dux, ut refert Franciscus Philælphus [1] in litteris ad Florentinos datis : « Eo, inquit, consilio atque mente rem tantam admisisse, (nimirum Amedeum,) fatentur omnes, quod minime futurum dubitasset, ut se gener hic quam cupidissime sequeretur : id quod etiam alios Christiani nominis principes continue facturos sentiebat. Sed Philippus Maria nulla necessitudine, nullis precibus, nulla ingentissimorum munerum ac præmiorum spe induci potuit ut amantissimo et bene merenti socero in hanc diem obsequeretur, intelligit enim primam sibi necessitudinem esse cum Deo, nec plus cuiquam debere quam Deo, nec ulla esse munera aut præmia cum virtute Deoque comparanda. XVI kal. Julii, anno a natali Christiano MCDXL ».

Execrati etiam sunt antipapam et Basileenses Castellani, quorum doctores, qui Salamanticensem Academiam moderabantur, Eugenium verum Pontificem professi, aspersas insignibus pietatis et religionis notis litteras ei misere, gravissimis effusis querelis in Basileenses, qui Dei Ecclesiam laniare schismate non perhorruissent : quibus hæc rescripsit Pontifex [2] :

« Dilectis filiis rectori et universitati studii Salamantici, salutem.

« Agimus primum gratias Deo Salvatori nostro, dilecti filii, qui vobis largitus est scientiam, qua saperetis quæ sua sunt, tum vero commendamus ex corde vestram devotionem, quæ firmata est supra petram adversus errores eorum, qui in viam Satanæ abierunt. *Necesse est*, inquit Veritas, *ut scandala eveniant, verumtamen væ illis per quos ea evenerunt.* Nam licet Petri navicula variis fluctuum tempestatibus sæpius agitata sit, dextera tamen Domini, quæ illam regit, non sinit submergi, sed in portum tranquillitatis dirigit post tempestatem. Itaque cooperante Eo, qui novit aspera deducere in vias planas, certo tenemus, quod illud Basileense

[1] Lib. brev. p. 116. et in Ms. Alex. VII. p. 186.

[1] Philælph. lib. IV. Ep. XX. — [2] Lib. brev. p. 114. et in Ms. Alex. VII. p. 182.

monstrum in Dei contumeliam, in opprobrium fidei, in scandalum Christianorum, in animarum interitum per filios perditionis erectum confringet virtus Altissimi, qui nunquam in se sperantes derelinquit. Vos autem, prout scribitis, perseverate in bona dispositione vestra, et in solita erga nos et Sedem Apostolicam devotione. Summam consolationem in Domino suscepimus ex vestris litteris, quas tam devote, tam reverenter scribitis ad nos, condolentes de iis, quæ contra nos per Basileensium impietatem facta sunt in desolationem Ecclesiæ sanctæ Dei, et ipsius miserabilem scissuram. Sentitis et scribitis recte ac vere, prout decet vestram prudentiam, et multum lætamur studia vestra bonum fructum tulisse in vobis, eum autem qui a vobis exivit, sed non ex vobis, det Deus, ut resipiscat e laqueis diaboli. Sed veremur ne ex illis vasis sit, quæ fiunt in contumeliam, ut justitia Domini manifestetur in eis; fuerunt enim semper et sunt multi inimici crucis Christi, qui speciem agni ostentant, ut tanquam lupi rapaces habeant quos devorent, et trahant in suos errores. Vos autem rejecto impio cum sua impietate, suscipite scutum defensionis Ecclesiæ et unitatis, quantum in vobis est, et resistite adversantibus nobis et Apostolicæ Sedi, atque auctoritatem nostram et dignitatem defendite, ut sic agentes a Deo æterna præmia, et a nobis ac Sede præfata retributionem dignam vestris meritis recipere valeatis. Dat. Florentiæ. »

Communire etiam cæteros fideles, ne se Basileensium factiosorum et antipapæ mendaciis illaqueari sinerent enisus est Eugenius, posita ante omnium oculos Basileensium ipsorum inaudita improbitate, qui immani flagitio Ecclesiæ pacem confudissent, signifero impietatis Sabaudiæ duce, quem Pontificatus ingens cupido diu multumque exagitaverat : tum confutavit singulas litterarum antipapæ partes, in eoque ostendit infelicissimum esse, quod Felicis nomen sibi indidisset : demonstrat Basileensem conventum justissimis de causis Apostolica auctoritate solutum, Conciliique majestate caruisse; eos vero, qui antipapam deligere ausi fuerant, nullatenus orbis Christiani regna, eorumque auctoritatem referre potuisse : denique non tolerandum esse illius hypocrisim atque imposturam, qui jactaret delatam Pontificiam dignitatem se accepisse, ut schismata propulsaret, cum fœdissimum schisma ea accepta conflaret. Quæ litteræ [1], licet in iis nonnulla jam dicta repetantur, ob rei tamen gravitatem afferendæ visæ sunt.

« Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis.

«Affligitur summa amaritudine mens nostra et torquetur super Ecclesiæ angustiis, quam videmus conculcari pedibus impiorum et lacerari ab improbis, qui per Sathanæ versutias pietatem Dei et fidem abnegantes, non solum suam perdunt, sed et cæterorum quoque animas in æternam damnationem conantur traducere. Sciebamus tempora mala esse, et peccata hominum multa, sed non existimavimus unquam adeo impietatem et desideria insana quorumdam Dei hostium progressura, ut tanto vulnere, tam pestifero morbo Ecclesiam fidelium jugulare et perimere vellent. Credebamus quoque adeo superiorum schismatum pertæsos homines, ut non solum horrere et abominari, sed etiam persequi deberent eos, qui nova schismata molirentur. At vero reperti sunt non homines, sed hominum figura, immanes belluæ, quæ pudore omni et timore Dei postposito, vi, fraude, dolis, corruptela, mendacio pacem Ecclesiæ turbantes, divisiones in ea veluti fidei hostes conentur inferre. Horum dux et archipirata extitit Sathanæ alumnus Amedeus dux Sabaudiæ, qui jam sex annis continuis sub ficta hypocrisi et agni pelle rapacis lupi animum gessit, quærens semper discordiarum et scandalorum semina, quibus ascensum sibi ad Sedem Pontificiam compararet. Itaque id ita palam et intemperanter fecit, ita desiderium suum reprobum non occultavit, ut jam quinque annis palam de eo vulgatum sit, quod postea vidimus subsecutum. Neque contentus erroris pestiferi, neque damnatæ insaniæ, qua mens ejus dementi et cœca cupiditate oppressa est, alios quoque per suas litteras in eamdem pestis labem, in eamdem perfidiam, in idem præcipitium, confictis mendaciis, conatur attrahere, ut vere de eo constet id propheticum, in circuitu impium ambulare.

« Scribit, prout litterarum suarum testatur principium, se Felicem (vellemus, ut id vere secundum Deum dicere posset, ut esset felix illa felicitate æterna, quæ est vera felicitas appellanda) sed nimium ab illo nomine ejus sacrilega opera distant; qui si noverit quanto se scelere, quam damnando flagitio, quanto dedecore, quanta infamia adstrinxit, non dubitamus, quin se judicet esse omnium qui vivant infelicissimum : quæ enim major infelicitas esse potest, quam se constituere novum hæresiarcham, velut alterum Arium ad lacerandum Ecclesiam, ad scindendum populum Christianum, et fideles Christi ad perfidiam traducendos? Quærit per litteras justificare iniquitatem suam ad excusandas excusationes in peccatis, cum dudum, ut bene ageret intelligere noluisset. Narrat infelix ille multis verbis, omnes principes Christianos ad Concilium misisse, et nos Concilio hæsisse. Hoc neque diffitemur, sed tunc dicimus ea acta esse, cum verum erat Concilium, cum nondum spiritus Sathanæ in cordibus nonnullorum infusus esset, cum pro reformatione Ecclesiæ, non deformatione, congregati viderentur, cum es-

[1] Lib. brev. p. 132. et in Cod. Ms. p. 264.

sent ibi plures ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, cum nondum se hostes Sedis Apostolicæ, a qua omnis Conciliorum auctoritas pendet, palam se profiterentur, cum vacare se profiterentur ad quærendam Græcorum unitatem, quæ sola illis maleficæ synagogæ causa fuit Concilii ad certum tempus prorogandi, postquam eorum nefaria mens, maligna consilia, opera perniciosa, ex officina Amedei Sabaudiensis provenientia, palam facta sunt : cum appareret palam illos ad scandalizandam Dei Ecclesiam congregatos, cum videretur aperte scissuram per Dei Ecclesiæ hostes ex illius instructione fabricari, cum Græcorum unio nisi in nostra præsentia fieri non posset, cum varia scandala quotidie orirentur, cum solum depressio nostræ auctoritatis et Sedis Apostolicæ quæreretur.

8. « Cumque nos veluti bonus pastor, cui de salute ovium cura erat, transtuleramus tunc Concilium ad civitatem Ferrariensem, non Concilium postea illud perditorum hominum pestifer conventus fuit, et malignantium synagoga, in qua nulla nisi destruendi et malignandi potestas fuit. Neque ad prætensas suspensionem privationemque, ut asserit, nostram aut erectionem illius idoli execrandi ulli reges aut principes Christiani consensere, præter illum ipsum Amedeum architectum et fabricatorem omnium scandalorum, sed et nullum quoque fore principem Christianum certi reddimur, adeo modici consilii, adeo parvæ prudentiæ, adeo perditi animi, et prodigum salutis animæ suæ fore, qui illi idolo hærere velit, et se perpetua infamia adstringere, qui animam suam et sibi subditorum populorum cupiat perdere, qui potius statuam Moloch dedicatam, quam nos Christi vicarium et Petri successorem velit in terris colere, qui denique cupiat dici a posteris se fautorem schismatis extitisse. At idem longa verborum serie nomina multorum enarrat, qui ad se electionem, sive prophanationem de se factam detulerunt, ac si ignoti homines sint, et qua spe, qua fraude, quibus artibus concitati ad tantum facinus nesciatur, quorum major pars partim metu, partim præmio, partim odio et conscientia scelerum, ministri suorum operum extiterunt. Nam profanatio illa a quibus hominibus facta sit, quam abjectis, quam indignis tanto pondere, quis ignorat ? Octo ex natione Italica dicuntur fuisse, qui omnes Pedemontani et de dominio dicti ducis ; qua in re manifesta perfidia, et singularis fraus hanc statuam detestabilem fabricantium fuit : nimis abjectum esset Italicum nomen et decus, si ejus auctoritas et dignitas circa octo solum ducis ipsius subditos versaretur. Nullus prælatus dilecti filii nobilis viri Philippi Mariæ Angeli ducis Mediolanensis sunt, quin potius, cum hanc machinam fieri præsensisset, omnes sibi subditos ab illa infami conventicula avocavit. Nullus dilectorum filiorum Venetorum, Januensium, Florentinorum, aut regni Neapolitani prælatus interfuit, cum multi sint singulari doctrina, virtute, prudentia, et sapientia excellentes. Sed octo solum satellites tanquam lictores ducis ab eo ad id opus electi, in quibus nullum vestigium inerat Italicæ vel dignitatis vel auctoritatis. Galliæ nationis octo similiter fuisse narrantur (quorum quatuor præfati ducis subditi, reliqui hi sunt, ut magnum dedecus insurgat tanto regno ita notabilibus prælatis prædito) esse deputatos ad tantam rem, ut aiunt, homines contemptos atque abjectos, qui talis regni nomen et gloriam sustinere non possunt, quin illam potius dehonestant. Ex Hispania præter duos, quorum uterque temeritate propria absque ullo legationis munere Basileæ residebat, omnes Cathalani fuere, et ii aut sine dignitate, aut omni dignitate indigni, et qua vi impulsi, satis constat. Ex Alamania, præter episcopum Basileensem, homines contempti, potius vino et epulis, quam ullo bono muneri assueti. Hoc est illud egregium consortium ex tam claris hominibus ad electionem, ut dicunt, Pontificis deputatum, certe digni qui talem statuam fabricarent.

« Sed fuerint viri eximii, ut prælati omnes, qua auctoritate, quo exemplo, quo more tantum facinus ausi sunt, quod unquam Concilium ex iis, quæ vere sunt Concilia appellanda, Romanum indubitatum Pontificem ausum est privare ? Cujus unquam auctoritate (præter Constantiense, et hoc unitatis ratio poscebat) alicujus summi pastoris electio facta est ? A quo Concilio unquam auditum est deputatos, qui vicarium Christi eligerent, ut schisma in Dei Ecclesia suscitarent ? O Salvator noster, quam magna est tua potentia adversus eos, qui oves tuo sanguine redemptas in prædam Sathanæ tradere voluerunt ! Quam distat hoc infame latrocinium a sanctitate et operibus superiorum Conciliorum ! Reliqua Concilia ad tollenda schismata celebrata sunt, hæc Pharisæorum sentina schisma novum in Ecclesia excitavit. In aliis de tollendis hæresibus agebatur : isti hæresiarcham tanquam alterum Maumeth in Dei populo excitarunt. In Conciliis priscis de pace et concordia fidelium tractabatur, in ista nequissima synagoga fabricatus est gladius ad perditionem animarum, et ad scandala et discordias excitandas, ut non mirum sit ex tam nefaria hominum colluvione perditionis factum atque opus hæresum emersisse. At idem multum disputat de Conciliorum auctoritate tanquam alter Augustinus aut Hieronymus, et non simplex homo rudis, indoctus et penitus litterarum ignarus, ut ne ad sacerdotium quidem digne assumi potest, qui si sciret, quæ sit vis Conciliorum, quam inferior potestate vicarii Dei, non effunderet tot incassum verba, neque tueretur insaniam quorumdam dementium.

« Hoc autem ridiculum videtur, imo compatiendum potius tantæ mentis cæcitati, scribi ab eo ad excusationem tantæ prævaricationis, se onus illud sibi injunctum acceptasse ad evitanda pericula, in quæ respectu Christianorum incurrebat, et pro defensione unitatis Ecclesiæ, et ad schismata propulsanda, ut matri Ecclesiæ in suis afflictionibus subveniret, et ut bono publico Christianorum succurreret, multaque fictæ pietatis indicia inserit litteris homo impius et crudelis, ut fideles Christi a vera fide ad hæresim impiam avertat, ut tenebras falsitatis obducat veritati, et confictis mendaciis, quibus illæ litteræ sunt refertæ, fidelium animas seducat, ut verissime de eo dici possit, venenum aspidis sub labiis suis. Scimus veritatem quoque flecti et conculcari ad tempus posse, sed nequaquam extingui aut funditus interire. Itaque confidimus in eo, qui solus est veritatis et fidei suæ protector ac defensor, quod illustrabit mentes fidelium et tergiversationes malignantium, et noctem eorum peccatis obducentium suo lumine reserabit.

« Verum, ut ne nos veritatis defensioni defuisse videamur, quis æquo animo ferat tantam mendaciorum congeriem in perniciem hominum fabricatam ? Nam, quæ pericula Christianæ reipublicæ imminebant, nisi quæ illorum malignorum audacia et scelera procuravit? Quod tunc schisma erat in Ecclesia, quæ divisio, ut ad eam tollendam novo schismate et idolo opus esset? Nullæ erant afflictiones, nisi illæ, quibus Basileensium scelera Dei Ecclesiam afflixere. Magna pietatis indicia et compassionis signa fuerunt Ecclesiæ unitatem scindere ob regnandi cupiditatem, novam hæresim inducere ob fidei favorem, et tanquam luciferum ponere sedem ab Aquilone, ut esset similis Altissimo, dividere populum Dei, ut adoretur imago bestiæ, divisionis ac schismatis institutrix et auctrix, qui bellum pro pace, dissensiones pro concordia, schisma pro unitate, odium pro dilectione, pro quiete afflictiones, superbiam pro charitate in Christiano populo introduxit. Hæc sunt pii, ut ait, hominis opera, quibus pejora nullus Manichæus, nullus infidelis, nullus Dei hostis facere potuisset. Rem pessimam, Deo hominibusque invisam, et ab omnibus fidelibus vindicandam verborum ambage et misericordiæ obumbratione conatur defendere. Sed ille, cujus lux etiam in tenebris lucet, illuminabit suorum fidelium corda, neque permittet veritatem opprimi potentia, aut a conatu malignantium superari, infundetque mentibus hominum, ut si qui perditionis filii sua sponte voluerunt, nequaquam in eamdem perditionem se attrahere permittant. Plura schismata in Dei Ecclesia excitata sunt, sed eorum auctores post æternam damnationem, etiam in hac vita legimus meritam pœnam fuisse perpessos, nos autem supplicamus Altissimo, non ut aliquem puniat, sed ut ignoscat illis, et det gratiam ut resipiscentes a laqueis diaboli ad viam veræ pœnitentiæ, et ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ revertantur ».

9. *Poggius Florentinus in Amedeum invehitur.* — Graviter etiam invectus est in eumdem antipapam aculeata oratione Poggius [1] Florentinus, qui Pontifici a secretis erat, in qua subdolas illius Encyclicas ad fideles pervertendos exaratas litteras redarguit contentosque in ea dolos detegit : « Legi, inquit, nuper oblatum mihi exemplar cujusdam non Epistolæ, sed somnii hominis delirantis, qui quod dicat aut scribat ignoret. Et certe arbitror illum, cujus nomine scripta est, quid ea Epistola contineat inscium non intelligere, quæ sunt scripta. Quid enim sciat, qui nunquam litteras didicit, nullam unquam neque profanam doctrinam perceperit, nullum Dei præceptum legerit. Sed tamen tanta jactantia referta est, tanta verborum magniloquentia, tanto ambitu sententiarum, ut qui ab Amedeo dicta nesciat, ab aliquo ex priscis illis doctissimis viris Romanis Pontificibus profectam putat, Gregorium aut Leonem loquentem existimares, non eum, qui litteras nescit, qui sacra ac profana eodem loco habeat, qui religionem in quæstum verterit, qui schisma ad quærendum aurum in Ecclesia excitaverit, qui veritatis, hoc est, ipsius Dei hostis acerrimus tanquam naufragus et nudus omni se auxilioque destitutus mendicando ac mentiendo omnium spem atque auxilium imploret. Sed nil tibi proderit simulata verborum fucatio, nil illa perversa via. Quem te dicis habere unionis appetitum, notus es omnibus, nota mens, nota facinora. Itaque alias fallacias quæras oportet, cum in his parum profecerit calliditas tua : a multis schisma detestatur. O perversum sanctitatis genus! cur potius schisma, quam teipsum hujus scissuræ principem detestaris? Cur non abhorres scelus tuum, qui illud schisma conflasti? Cur non odis pertinaciam ac pervicaciam tuam, qui fabricantibus scissuram Ecclesiæ fomentum ac robur addidisti? Nam, quis fæcem illam barbaram in suum dominum incitavit? Amedeus. Quis illorum insaniam contra Eugenium excitavit? Nempe Amedeus. Quis pecuniam illorum cupiditati porrexit? Hic idem Amedeus. Quis est in idolum adversus Christum erectus? Amedeus. Et tu schisma tibi odio esse dicis, unitatem appetere profiteris, qui unitatis hostis acerrimus illis gladiatoribus arma porrexisti, quibus scinderent inconsutilem tunicam Jesu Christi? » Nonnultisque interjectis verbis : « A te malorum omnium satore tanquam a præcipuo fonte causa exorta est omnium Ecclesiæ calamitatum. Tu suasor, impulsor, adjutor, auctor, architectus hujus tam præclari operis extitisti : tu in divi-

[1] Pogg. in Felic. antip. vectiva.

sione Ecclesiæ falsam hæreditatem subripuisti, ut tibi partem poneres cum iniquis. At quam humiliter draco loquitur vorax, quam submisse, quam molliter, ut pacem Ecclesiæ videatur appetere. Cur non illam præbes populo Christiano, quam ab ea solus per summum scelus eripuisti? Cur non cedis alienæ dignitati? Cur non renuntias fastigio a te per summum dedecus occupato?

« Sed, quod ridiculum est et mihi risum movit plurimum, extollit Concilium, ut appellat, Basileense, et suam prophanationem dicit a Deo provenisse. Magna profecto fuit Deo cura excitare alterum Sathanam, qui fidem suam perverteret, qui Tartari januas patefaceret, quo ipse suique cultores essent descensuri; magna Amedei merita apud cœlestes erant, ut omnes eniterentur schisma fieri, ut ipse in throno Sathanæ constitueretur; nam quod in illa sceleratissimorum factione hominum tuas vires, tuam auctoritatem, tuam fidem colloces, recte facis iniquos cum iniquis animo et sententia convenire. Quis enim ignorat qualis fuerit illa tumultuaria inquinatissimorum hominum manus? Quis non novit quales viri, quam nefarii, quam reprobi, quam scelesti in illa sentina nequitiæ fuerunt versati? Apostatæ, fornicarii, incesti, raptores, transfugæ turpi convicti crimine, blasphemi, Deo et suis superioribus rebelles, fæx denique pretio et mercede a te corruptore conducta illa colluvies fuit, quæ Basileam profecta est, te duce, ad explendas varias libidines, et impunitatem suorum scelerum consequendam ». Et infra:

« At minime cupidum dignitatis Pontificalis scribis te fuisse. Quid ergo te impulit, ut homines illos perditos auro, spe, præmio, precibus per quosdam, quos novimus, corrumperes, ut tibi faverent induceres, ut te eligerent cogeres, nisi mens cæca? Cupiditate dominandi et auri avaritia æstuans, ac fervens ambitione tunc tot pecunias ut nihil prodessent incassum effudisti? Tunc gratis nulla alia spe motus animam Sathanæ despondisti? At, credo, illorum Patrum gravitas, morum sanctimonia, auctoritas te movit, illorum virtus te decepit, et ad credendum eorum decretis te invitavit. Homo simplex eras, rudis, atque illorum perversitatis ignarus, impulsus, deceptus, elusus fuisti; profitearis saltem stultitiam tuam, ut malitiam fugias; satius est enim stultum quam malum videri. Sed neque deceptus es, neque errore prolapsus, diutius excogitatum, præmeditatum, provisum hoc tuum consilium fuit, tu omnium rerum machinator atque instructor, tu schismatis suasor atque impulsor extitisti ».

10. *Aucta ex interregno insolentia antipapæ et Basileensium, quorum sophismata diluuntur.* — Aucta est Amedei insolentia, cum vacuo Cæsareo solio, septemviri, qui schismaticorum improbitatem retundere debuerant, tuendæ pacis inani specie pacem confuderunt, dum qui Eugenio et Florentino Concilio adhærere debuissent, acephalos sese constituere[1] XXI Martii Francofurti professi, neque Eugenii adversus Basileenses, nec Basileensium adversus Eugenium edicta se suscepturos: « Dissidiis, inquiunt, sincero corde condolentes non immerito veremur, nisi firmissima fraternaque constantia nostra solidaretur integritas, ipsius dissidii scintilla flammas discordiæ usque ad apicem columnasque sacri imperii protendat, ut, sic utriusque gladii potestate concisa atque confracta, alter alteri minime subvenire posset: electio quoque Romani principis, per nos de præsenti celebranda sub prætextu cujuscumque censuræ annullari queat, ideoque hujusmodi periculis quærentes quantum valemus occurrere, ac unionem et zelum fraterni amoris inter nos tenacius conservare, ante omnia protestamur, quod per ea, quæ nunc dicimus, ac per alium quemcumque actum, quem facturi sumus, ab obedientia et reverentia sanctæ Sedis Apostolicæ sanctæque matris Ecclesiæ nullo unquam tempore discedere volumus nec in aliquo vacillare, quinimo prout debito Christianæ religionis, cujus professores sumus et sacramenti vinculo tenemur, ipsam Sedem Apostolicam sanctamque universalem Ecclesiam matrem nostram sincera mente veneramur et illi integraliter obedire: quia vero inter prædictum sanctissimum dominum nostrum, ac sacrum Basileense Concilium (quod dolenter sustinemus) expressæ vigent discordiæ, adversa quoque quotidie processus et mandata procedunt ab eisdem, quæ mentes nostras adeo perplexas reddiderunt, ut pro debito fragilitatis humanæ de illorum viribus habeamus merito dubitare. Sed quia pro electione Romani principis, in præsentiarum congregati sumus, cui dum adhæremus, juxta traditam a D. Carolo IV Romano imperatore nobis normam, nullis debemus exteris cogitatibus perturbari, sed eidem electioni quietis mentibus intendere, ideoque edicimus et protestamur ac bona fide promittimus, quod in præmissa discordia inter sanctissimum dominum nostrum et sacrum Basileense Concilium nullam partem adversus alteram de præsenti quomodolibet fovere proponimus, etc. Actum Francfordiæ anno Dom. MCDXL, die XXI mensis Martii ». Sanxerant iidem principes superiori anno in Maguntino conventu, nimirum neque Eugenio Pontifici Conciliove Ferrariensi adversus Basileenses, neque Basileensibus adversus Eugenium adhæsuros; quod si Ludovico Arelatensi pseudocardinali seditionis auctori, id adeo visum est indignum, ut exclamarit, referente Ænea Silvio[2]: « Illud quomodo stare pos-

[1] Ext. apud Cocl. hist. Huss. l. IX. — [2] Æn. Sylv. l. I. de gest. Conc. Basil.

set, se minime intelligere, quod neque Concilio neque papæ se obedituros statuissent, quoniam aut illi parendum esse aut isti, tertium nullum esse tribunal, cui foret obediendum in his, quæ fidem vel animarum salutem respicerent »; multo magis Eugenio indignum visum est, adeo ut in Germanos sibi non obtemperantes animadvertere decreverit; at illos ex eo efferatos pæne defectionem ad antipapam molituros, sed iterum in viam salutis revocatos Basileensium schisma damnassse suo loco dicetur.

Interea eo amentiæ progressi sunt novatores Basileenses, ut cum ipsi essent numero paucissimi, atque ideo nomina in decretis veteri more adjicere eos puderet, se veram esse Ecclesiam jactitarent, negarentque Pontificem legitime, ut fatebantur, electum in cœtu centum et quadraginta episcoporum Orientalium et Latinorum Ecclesiam referre; nam si de multitudine agebatur, inferiores numero Basileenses Concilii Florentini Patribus extiterunt, ut qui unum tantum cardinalem eumque perduellem, et circiter viginti partim abbates, partim episcopos perduellionis reos numerarent, adeo ut divina oracula ad colorandum facinus ab iisdem usurpata [1] magis Florentino quam Basileensi convenirent : *Si te non audierit, dic Ecclesiæ, si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et Publicanus. Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo, et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælis.* Quam autem perperam inferant Basileenses ex concessa hac Apostolis ligandi et solvendi potestate in subditos, datam etiam in Petrum eorum principem sive episcopis Apostolorum successoribus in Petri successorem, demonstrat Joannes cardinalis tit. S. Sixti [2] : « Quod prædicta, inquit, auctoritas non faciat ad adversariorum propositum, sed magis confirmet propositum nostrum, patet ex ordine temporis, quo Christus verba illa dixit Apostolis, quoniam, ut inquit S. Thomas, in IV dist. XXII. quamvis omnibus Apostolis data sit communiter potestas ligandi et solvendi, tamen ut in hac potestate ordo aliquis significaretur, primo soli Petro data est, ut ostendatur, quod ab eo in alios debeat descendere, propter quod ei singulariter dixit Christus : *Confirma fratres tuos, et pasce oves meas,* id est, loco mei, ut dicit Chrysostomus. Præpositus et caput esto fratrum tuorum, ut ipsi te in loco mei assumentes ubique terrarum te in throno tuo sedentem prædicent et confirment ». Et infra : « Eodem modo respondetur ad auctoritatem Rabani in glo. Dicimus enim quod potestas data Petro sit data aliis Apostolis, nihilominus tamen differenter, sicut exemplariter possumus dicere, quod Deus dedit lumen soli et stellis, sed differenter, quia soli immediate et in plenitudine, stellis vero per medium solis et in minori quantitate, sic Christus dedit Petro immediate et in plenitudine, aliis vero mediante Petro vicario suo generali et gubernatore totius orbis Christiani, et in quantitate sive mensura per Petrum limitanda secundum partem sollicitudinis, ad quam essent evocandi ». Abusi sunt etiam Basileenses hoc oraculo : *Ubi duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum.* Si de conjuratorum exiguo numero et pertinacia glorientur, in ea re inhæsere vestigiis hæreticorum, quibus nunquam fuci ad subornandum flagitium defuerunt; nam illi de translato ad Orientalis Ecclesiæ promovendam conjunctionem Concilio, cujus transferendi a Pontifice nulla unquam major et augustior causa occurrere potuit, velut de concitata persecutione in Ecclesiam impudenter questi sunt : « Objiciunt alii [1], quod in sancta Synodo (ita schismaticam vocant), permanentes pauci numero fuerunt ad exercendos actus juridicos suspensionis ab administratione papali et depositionis olim Eugenii, ac subsequentis electionis sanctissimi domini Felicis papæ V, quæ quidem objectio, si illi debeat suffragari qui Synodum persecutus est, qui omnibus modis homines ab ea subtrahere et separare laboraverit, et adversus illos militet, qui tempore persecutionis permanserunt, qui omnes de orbe ad succurrendum et providendum Ecclesiæ Dei per Epistolas et oratores vocare integro fere biennio non cessaverunt, quis non videt ex hoc Conciliorum auctoritatem prosterni et confundi? Nam semper summus Pontifex dum Synodum rumpere volet, aliquos exinde abstrahere poterit, si autem alii permaneant, objicitur eis paucitas sicque videntes se nihil proficere posse, Synodum in tantum deserent, permittetur que agere cuilibet summo Pontifici quidquid libuerit ».

Hæc Basileenses, pietatis inane specimen sceleri obtendentes, appellantesque impie persecutorem Eugenium, quod privatis seditiosorum voluntatibus et commodis obstaret, Basileensemque Synodum, quæ tot annis tenuerat, in Italiam transtulisset, ob gravissimas et justissimas causas : « Etenim in Basileensi Concilio », inquit Turrecremata [2], « sub colore conversionis hæreticorum aut reformationis Ecclesiæ in capite et in membris, practicata sunt multa mala et scandala orta; usurpata enim sunt Apostolicæ Sedis privilegia, plurima mala dogmata seminata, etc. » Cumque male se egisse nollent fateri, schisma conflarunt et schismatis culpam inique impieque in Eugenium et universam Ecclesiam conjecerunt, donec postea gesta rescindere coactos visuri sumus.

Quod autem attinet ad ignominiam calu-

[1] Basileen. Conc. in resp. synod. — [2] Turrecr. sum. de Eccl. c. 61.

[1] Epist. Synod. Basil. p. 146. — [2] Turrecr. de Eccl. l. III. c. 69.

miniæ, quam illi Romanis Pontificibus inurere ausi sunt, quasi publicum Ecclesiæ bonum provehi in Conciliis nolint, eos temeritatis ita perstringit idem Turrecremata : « Multa in his adversariorum argumentationibus præsupponuntur, ut puta, quod solus papa inter omnes de Concilio obviet bono universalis Ecclesiæ, aut quod ipse videret necessitatem Ecclesiæ et fidei periclitationem nisi Concilium continuaretur, et tamen, quod ipse solus nollet continuationem Concilii, et multa similia, quæ adversarii facile et temerarie judicant in summis Pontificibus, licet tantæ iniquitatis exempla nusquam superioribus temporibus expresse in aliquo vero Romano Pontifice legerint. Nos respondemus, non quia credamus illa tanta facilitate possibilia, quanta adversarii illa possibilia supponunt; nobis enim non videtur tantum malum de summis Pontificibus facile judicandum, considerata maxime prærogativa illius Apostolicæ Sedis, tam ex parte divinæ pollicitationis, quam ex parte excellentiæ meritorum sanctorum Pontificum, qui in ea sederunt, unde Symmachus papa in cap. *Non nos* dist. 40 dicit : « Quis enim san-« ctum dubitat, quem apex tantæ dignitatis extol-« lit, in quo si desunt bona acquisita per meri-« tum, sufficiant quæ a loci prædecessore te-« stantur, aut enim claros ad hæc fastigia erigit, « aut qui eriguntur illustrat ». Hæc merito Turrecremata scripsit adversus Basileenses, qui contra Eugenium egregiis virtutibus in Ecclesia universa præfulgentem, ac divinæ gloriæ propagandæ exscindendæque Mahumeticæ impietatis studio flagrantem, instinctu dæmonum impulsi conjuraverant, ut Orientalium Ecclesiarum conjunctio conciliata cum Latina ob ipsorum turbas dissolveretur. Cæterum dum aliqui Pontifices a sanctitatis officio defecere, providit Deus, ne ex privatæ personæ vitiis aliquod detrimentum fides pateretur, ut Baronius et Bellarminus cardinales demonstrarunt. At Basileenses cum reformare Ecclesiam se velle jactarent, eam, quantum in ipsis fuit, hæresi et schismate deformarunt, quorum dolos posteriores novatores sunt secuti.

Delapsi deinde sunt Basileenses ad inanes querelas, et qui multa ob perduellionem erant passi, ea se pietatis studio perpeti more hæreticorum jactarunt; et cum omnes, qui ipsorum factionem deseruerant, atque ad Pontificem pro conciliandis Romanæ Ecclesiæ Græcis se contulerant, Ecclesiam deseruisse deblaterarunt : se autem cum Apostolis comparare non sunt veriti [1]; quam cantilenam hæresiarchæ omnes insusurrare consueverant. Sunt enim hæc blasphemorum et hypocritarum verba : « Sed numquid illi, qui non fugerunt, qui non deseruerunt Synodum in necessitate, qui non fidem, veritatem et justitiam (ita illi colorant schismatis flagitium), conculcari permiserunt, quique pro his sustinendis tribulationes et dolores, pestem, guerram, penuriam et cæteras adversitates subierunt, propterea culpandi sunt? Numquid Apostoli, qui in numero pauci cum Christo permanserunt in tentationibus suis, aliis discedentibus, ideo male egerunt? » Male illi gloriabantur manere se cum Christo, dum se a Christi vicario segregabant. Subdunt quoque : « Nonne satis elucidatum fuit in supradicta synodali responsione, quæ incipit : *Cogitanti;* consentiente in hoc et cooperante tunc legato Apostolico, quomodo illi, qui permanerent in Synodo usque ad finem operis sui commendandi essent ». Si autem audiendus visus sit legatus Apostolicus, multo magis ipse Pontifex audiendus fuit, et si errantem legatum secuti sunt, multo magis pœnitentem sequi debuerunt : is vero fuit Julianus Cæsarinus S. Angeli cardinalis, qui Æneæ Sylvio gesta in Basileensi Concilio illi objicienti ingenue suum errorem fassus est, hisce verbis [1] :

« Præsumpsi de meipso dum essem Basileæ nimis, quamvis deceptus decepi, et credens prodesse nocui, in medio Ecclesiæ docens quæ non didici, cæcus erravi et in tenebris ambulavi, reliqui tandem Ecclesiam malignantium, et cum impiis sedere recusavi. Revelavit Dominus oculos meos et consideravi mirabilia de lege sua, cognovi priorem errorem, et quantum a vero prorsus abiissent Basileenses plane intellexi. Adii Romanam curiam, et Eugenio cum fuissem rebellis, submisi cervicem, a quo misericordiam consecutus ad unionem Græcorum navavi operam, et illis Romanæ Ecclesiæ reconciliatis, adversus impios Turcas legationem accepi. Castigans castigavit me Dominus et morti non tradidit me, sed humiliatum exaltavit, quia cognito in errore non perseveravi, sed mox in viam redii, et ex magistro factus discipulus, ex magno parvus, expurgato veteri fermento, novum hominem indui et veræ matris lacte nutritus ad fontem veri perveni, quem sancti doctores ostendunt Græci et Latini, quorum una vox est, salvari non posse, qui sanctæ Romanæ Ecclesiæ non tenet unitatem, omnesque illas virtutes mancas esse ei, qui summo Pontifici obedire recusat, quamvis in sacco et cinere jacens dies et noctes jejunet et oret, et in cæteris videatur legem implere, quia melior est obedientia, quam victimæ, et omnis anima potestatibus sublimioribus subjecta est, et Romanum præsulem in Ecclesiæ vertice constitutum esse constat, a quo nullam ex ovibus Christi exemptam novimus. Ego ad ovile redii, qui diu erraveram extra caulas, et pastoris Eugenii vocem audivi : tu, si sapis, idem facies ». Hæc Julianus cardinalis apud Pium II.

Addidere aliud sophisma Basileenses sic in-

[1] Basileen. in Ep. synod. VI id. Nov. 1440.

[1] Jul. card. S. Ang. apud Pium II in Bullar. retract.

quientes : « Quis potest jam sub colore paucitatis vel alio quocumque occasionem quærere non obediendi Concilio in actibus præfatis ? Quod si deinceps liberum sit unicuique de actibus synodalibus recipere quæ volet, quæ nolet abjicere, reputare Concilium velut habens potestatem cum placuerit, cum non placuerit, non reputare, non audire Ecclesiam, nisi quando et quomodo voluerit, quis dubitat ex hoc omnem Conciliorum auctoritatem prosterni, omnemque obedientiam illis debitam frustrari ? » Hæc illi, cum tantis tenebris schismatis studio se involverent, ut vera Concilia a spuriis discernere nequirent, sed ea ratione hæreticalia cum Catholicis confunderent, dum nolebant agnoscere ea vera, iisque parendum, quæ confirmantur a Pontifice, utpote Ecclesiæ capite, summoque Dei vicario, quæ ab eodem rejiciuntur rejicienda, ut ex sacris canonibus confirmat Joannes Franciscus Poggius [1] : « Generalia, inquit, Concilia professione Romani Pontificis roborantur, 16. *di. Propter et cap. sextam c. sancta et c. placuit* semperque in Constitutionibus per Concilium promulgatis auctoritati papæ defertur, ut ita demum sint ratæ, si ab eo probentur, ut canones ipsi aperte testantur 25. *q.* I. § *his ita de elect. c. signific.* Præterea Zosimus 25. *q.* I. *c.* I. *Papa* ait : Prima sedes unamquamque Synodum sua auctoritate firmavit ».

Cum vero Basileenses in superiori sophismate omnia Concilia, etiam sine Pontificio assensu et directione celebrata, errare non posse ponerent, Joannes [2] Turrecremata cardinalis S. Sixti egregie eos confutat ; ubi enim Concilia quibus inhæret Pontifex, Ecclesiæ militantis caput, errare non posse demonstravit, tum subjicit de aliis Conciliis : « Concilium universale, non interveniente consensu et approbatione Apostolicæ Sedis, errare potest in his, quæ fidei sunt ; quæ conclusio exemplis et auctoritate ostenditur. Exemplariter patet primo de Concilio, quod copioso numero episcoporum conveniente Arimini celebratum est, in quo, ut dicit Hieronymus in altercatione Luciferiani et orthodoxi, nomine unitatis et fidei infidelitas scripta est. Hoc Concilium B. Augustinus vocat latrocinium, hoc Concilium damnatur in canone *in cap. sancta Romana Ecclesia*, ubi Gelasius papa inquit : In primis Ariminensem Synodum, a Constantio Cæsare Constantini filio congregatam, mediante Tauro præfecto, ex tunc et in æternum confitemur esse damnatam : secundo idem ostenditur ex Concilio Ephesino II, quod in eversionem fidei agitatum est, et in ejus correctionem Leo papa Chalcedonensem Synodum instituit : et sic de multis aliis possent exempla induci, et illis etiam de Basileensi, quod et scandalosum et in multis a sanctorum Patrum doctrina errasse videtur. Præterea, quod Concilium præfatum errare possit satis aperte colligitur ex B. Isidoro *in c. Domino sancto di.* 50, ubi ait, quod si in gestis Conciliorum distans sententia inveniatur, illius Concilii sententiæ standum sit, cujus quidem potior et antiquior extat auctoritas, nunquam autem ad invicem possunt discordare, nisi altero illorum a vero declinante, quoniam secundum Philosoph. I Ethicorum, omnia vera consonant, sed falsum est quod a vero dissonat : hoc autem nequaquam dixisset Isidorus, si fuisset impossibile Concilium aliquod errare. Idem etiam colligitur *ex cap. cuncta per mundum* 9. *q.* 3. Item Aug. in Epistola contra Donatistas ait : Itaque Concilium illud perversum atque nefandum maxime, ut creditur, traditorum fuit. Ex his exsufflatur fantasia stulta eorum qui omni Concilio non errandi gratiam quasi essentialiter inesse affirmant, etc .» Adjunxere Basileenses subdolas hortationes ad fideles ad eos suis erroribus irretiendos, concludentes male, si Concilio Basileensi antea parendum esset, dum scilicet auctoritate Pontificia firmissima petra nitebatur, etiam post factam ab ipsis in summum Ecclesiæ caput conspirationem illi parendum. Denique hanc loci ac temporis notam adjiciunt : « Datum in congregatione nostra generali in Ecclesia majori Basileensi celebrata VI idus Novembris, anno a Nativitate Domini MCDXL ».

11. *Cædes cardinalis Witellesci; pugna et victoria contra ducem Mediolanensem*; *Ludovicus patriarcha Aquileiensis et cardinalis.* — Inter hos schismatis fluctus editum est in Joanne cardinale Witellesco, domi militiæque clarissimo, humanæ calamitatis exemplum. Eum vere an falso apud Eugenium delatum, inque suspicionem affectatæ tyrannidis adductum ferunt [1], occulta præterea cum Philippo Maria Mediolani duce agitasse consilia, arcana cum Nicolao Piccinino colloquia servasse, clamque litteras misisse accepisseque. Utcumque se res habuerit, Antonius Ridus præfectus Hadrianæ arcis in illius aditu multis vulneribus ipsum stravit cepitque, cumque armatum agmen, cardinalem sequens, ut ultionem sumeret, accurrisset, Antonius, ostensis Pontificiis mandatis, tumultum sedavit. Demum vigesimo post die vulnerum dolore extinctus est Witellescus, ejusque cadaver S. Mariæ supra Minervam tumulo conditum. Cæsus nimirum est, cum forensi satellitio resistere auderet : Eugenius enim, utpote justissimus summaque pietate præditus legum ordinem in ipsius causa sequi decreverat. Præfectum in ejus locum Pontificiis copiis Ludovicum Mediarotam Patavinum, episcopum Florentinum, ab Eugenio tradunt [2], qui Nicolaum Piccininum

[1] Pogg. lib. de potest. papæ p. 3. arg. 25. — [2] Joan. Turrecr. summ. de Eccl. l. III. c. 58.

[1] Steph. Infiss. Ms. Arch. Vat. Blond. dec. 3. l. x. S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 11. § 10. Æn. Sylv. l. II. c. 4. Pog. l. VII. Corius p. 5 et alii. — [2] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 11. § 11. Pii II. Com. 2.

Mediolanensis exercitus ducem hostemque Ecclesiæ minas Florentinis intendentem prælio fudit[1] die Apostolorum Petri et Pauli sacro; de qua victoria hæc S. Antoninus[2] prodit : « Asserunt plurimi magis Dei virtute, quam viribus vel industria humana habitam fuisse victoriam; nam secundum humanum judicium ille astutus Nicolaus ita ordinaverat bellum, quod victoria ei cedebat. Huic autem plurimum nocuit avaritia suorum, nam cum hostes viderentur jam deficere, et quasi fugere, plures ex Nicolai copiis inclinati ad prædam cœperunt dispergi, inde adversarii fortiores effecti prævaluerunt. Dignum utique et justum erat, ut principes Apostolorum, qui Romanam Ecclesiam suo sanguine consecraverant, ea die martyrii sui Petrus et Paulus causam Ecclesiæ defensarent, quæ cum Venetis et Florentinis contra hostes suos dimicabat, ac plenam victoriam ministrarent ». Historiam accuratius describit Petrus Andreas de Castaneis[3] hisce verbis :

« MCDXL anno, Eugenius papa IV cum curia sua valde notabili Florentiæ personaliter erat; Ecclesia quidem necnon et Florentini a Philippo Maria duce Mediolanensi crudeliter vexabatur, et a Nicolao Piccinino dicti ducis militiæ principe ita et taliter, quod major pars castrorum videlicet illorum, quæ sunt a civitate Florentina ad Aretinam et Senarum territorium perdita erant, veneruntque gentes domini capitanei usque ad planitiem civitatis Florentiæ deprædando bona et homines, et comburendo, ac infinita mala faciendo, ita ut nobiles, cives et artistæ civitatis sicut et curiales erant quasi cœci, et quid agerent nesciebant, timebant enim non capere bellum et acies producere contra dominum capitaneum, cum esset valde astutus et copiam maximam hominum fortium haberet, necnon armorum et equorum; Deus autem, qui est mirabilis in sanctis suis, et non despicit neque derelinquit homines in se sperantes, sed adjuvat, defendit et protegit, cum primo anno jam infinita miracula per B. Andream particulariter curando a diversis infirmitatibus ostendisset, et concursus populorum ad visitandas ejus reliquias veniebat vota sua portantium et offerentium, revelavit per B. Andream cuidam juveni, qualiter in die S. Petri Apostoli, qui caput est Ecclesiæ, quod festum infra octo dies appropinquabat, bellum et campus caperetur contra prædonem Ecclesiæ inimicum et Florentinorum, contra quem maxima victoria consequeretur, ita quod tota civitas staret in canticis et tripudiis, focis, luminaribus et processionibus. Talis vero juvenis in præceptum habuit, talia intimare decem officialibus baliæ sive guerræ civitatis, inter quos erant isti, ut sum memor, dominus Angelus Jacobi de Acciajolis, miles, Cosmas Joannes de Medicis, Nerius Gini de Caponibus, Joannes Petri Bartholomæi, etc. qui quidem juvenis intrepidus et virilis absque aliquo metu intravit in prædictorum congregationem, quos invenit tristes plenosque dolore, quibus ait hilari et jucunda facie : Domini mei decem, quid tristamini, cum Deus per sanctos suos et hujus civitatis advocatos contra vestros inimicos sit dispositus ita et taliter pugnare, ut ejus ope talem victoriam obtineatis, qualem in memoria hominum non sit retroacto tempore hanc civitatem habuisse? Itaque confortamini et viriliter agite; quoniam B. Andreas de Corsinis civis vester episcopus Fesulanus de Ordine Carmelitarum et in domo ipsorum sepultus, qui noviter tanta miracula ostendit, ita hæc mihi voluit revelare ac præcipere, ut vobis dominis meis intimarem.

« Qui quidem domini et officiales admodum animati et confortati, omni deposito timore, sicut veri fideles et securi de tali revelatione, operam dederunt cum ipsorum capitaneo et capitaneo Ecclesiæ bellum ac pugnam contra inimicos eorum capere ipso festo die S. Petri Apostoli, mira res et quasi inaudita! in paucis horis est habita victoria, quod vix unus de inimicis remansit; nam nonnullæ personæ devotæ, commorantes ubi actum est bellum sive prope, retulerunt vidisse in aere quemdam episcopum de albo indutum super equum cum baculo in manibus ante se promoventem infinitam aciem armorum contra dictos nostros inimicos et ita ex divina gratia et meritis beatorum sanctorum civitatis Florentiæ advocatorum, et præsertim B. Andreæ de Corsinis recepta est victoria prædicta, et liberata est civitas a tyrannis, et per consequens Ecclesia, videlicet Eugenius papa cum toto clero suo. Ex qua victoria ordinatum est maximum festum, videlicet solemnis processio omnium religiosorum, omniumque Florentinorum civium, quibus præceptum est, ut venirent ad Ecclesiam Carmelitarum et ibi solemnis missa cantaretur de Trinitate, et de voluntate domini nostri papæ Eugenii, cui supplicaverunt reverendissimi cardinales sequentes, nempe Dominicus de Capranica, dominus de Columna, dominus Andegavensis, dominus Placentinus, dominus S. Mariæ Novæ ad requisitionem totius populi Florentini : in tali processione omnibus ostensum est corpus ipsius B. Andreæ, quod ita est integrum, ac si hodie mortuus esset ». Adscriptus postea est in sanctorum numerum ab Urbano VIII ».

His addit S. Antonius[1] Eugenium X kal. Julii sacra purpura donasse Ludovicum episcopum Florentinum, ac patriarcham Aquileiensem, dictum Scarampum sive e Mediarota, patria

[1] S. Ant. sup. c. 11. § 13. — [2] Id. ib. — [3] Petr. Andr. de Cast. in Vit. S. Andr. Corsini c. 7. Surius et Bolland. ex eo XXX Januar.

[1] S. Ant. ubi sup.

Patavinum, quem a medica arte ad bellicam se contulisse, ac presbyterali titulo S. Laurentii in Damaso insignitum, refert Alfonsus Ciaconius [1], unaque cum Ludovico Petrum Barbum Pontificis ex sorore nepotem ex designato episcopo Cerviensi creatum addit diaconum cardinalem S. Mariæ Novæ, qui deinde auctus titulo S. Marci, demum in Pontificatu Pauli II nomen accepit. (1) Cæterum de Ludovico ad patriarchatum Aquileiensem evecto extant Eugenii ad ducem Venetorum datæ litteræ [2], quibus rogat, ut eidem patriarchæ Forijulii provinciam restituat. Plurimas gesserant pugnas Veneti cum patriarcha hujus prædecessore eique terras multas eripuerant, quam ob causam a Basileensi Concilio censuris perculsi fuerant. Dissimularat vero rem Pontifex, cum iste de Venetis male meritus esset. Eo autem mortuo, ad jura Ecclesiæ Aquileiensis asserenda ineundamque a Venetis gratiam, Ludovicum Venetæ clientem reipublicæ, eidemque plurimum devinctum patriarchatui præfecit, concepta spe, Forumjulium ipsi, utpote non suspecto, restitutum iri, sed cum Veneti partam provinciam restituere abnuerent, monuit ducem Pontifex sine magno dedecore et offendiculo publico se Ecclesiæ Aquileiensis jura infringi pati non posse, si vero hunc ipsorum amicum et eximium patriarcham respuant, ad aliam quidem dignitatem traductum iri, ac tum regis Romanorum rogatu alium patriarcham subrogandum, qui forte infensus certe non Venetus esset futurus.

« Dilecto filio nobili viro Francisco Foscari duci Venetorum.

« Reversus ad nos dilectus filius noster Franciscus cardinalis Venetiarum S. R. E. vicecancellarius, multa retulit nobis de amplo honore sibi et in eo nobis ac Romanæ Ecclesiæ multipliciter impenso ab dominio et civibus tuis, narravitque diligenter, quid tecum egerit circa singulas commissionis sibi factæ partes; sed cum cætera suum habitura sint respondendi tempus, unum est quod differri non postest. Id vero a remotioribus principiis ideo repetemus, ut intelligere possit, si volet tua celsitudo et consilium, ac civitas universa, nos eam rem tua magis et civitatis illius patriæ nostræ, quam nostra causa quærere. Credimus te memorem esse, nos a die assumptionis nostræ ad summi Pontificatus apicem tam per oratores tuos ad nos missos, quam per nostros, qui aliquali ex causa ad te venerunt, semper tuam celsitudinem exhortatos fuisse, monuisse ac requisivisse non solum tanquam pastorem et animarum patrem, sed tanquam ex civitate unum singulorum aut fratrem aut filium, ut si misericordiam a Deo nostro, si pacem veram, bonam atque utilem habere cupiebatis, ab hujusmodi rerum Ecclesiasticarum retentione, ab aliisque prævaricationibus resipiscentes, omnia emendaretis. Accidit postea, ut cum apud tunc Basileense Concilium, Ecclesiæ Aquileiensis occasione, multas magnasque incurrissetis agitationes, tot postea tamque magnas promissiones illas, quarum memor esse potes, per oratores tuos publice feceris in ipso Concilio, in quo ex omni Christianorum natione oratores et viri præstantissimi affuerunt.

« Procedente postmodum tempore, cum in eodem Concilio excommunicationis laqueo innodati, et per orbem publicati fuissetis, non levem infamiam, neque contemnendum incurrimus odium, vos ad cautelam tam leviter absolvendo: et postquam vestræ contentiones cum patriarcha illo inveteratæ erant, ipseque in multis honestatis terminos fuerat prætergressus, nullam vobis de hoc patriarchatu molestiam ipso vivente dedimus, eo autem defuncto, timentes id, quod magna jam ex parte evenit, ne aliqui illum peterent magnates vestræ reipublicæ inimici, scripsimus vobis, ut cum eidem Ecclesiæ unum dare constituissemus, qui cum vester esset totus, nemini tamen adeo foret suspectus, quin honoris vestri rationem habuisse videremur, velletis vos disponere ad Ecclesiam ipsam cum suis juribus ipsi patriarchæ consignandam, et postea pronuntiato in patriarcham venerabili fratre Ludovico, tunc archiepiscopo Florentino, per litteras primum, deinde per dilectum filium magistrum, Joannem Carvail sacri palatii causarum auditorem, et postremo per supradictum cardinalem Venetiarum suasionibus apud vos, precibus, et quibuscumque potuimus modis institimus, ut dictam Ecclesiam cum juribus et bonis suis dicto patriarchæ consignaretis: quæ autem fuerit responsio vestra et vos omnes scitis, et nos doloris admirationisque magnitudinem nunc referre desinimus. Sed rationes sæpenumero scriptas, et per nostros oratores supradictos nostros nomine vobis dictas, ideo nunc replicare libet, ut si post nostram provisionem, quam rationabiliter in hac

[1] Ciacon. in Eug. IV. — [2] Lib. XI. Ep. secr. p. 103.

(1) Translatio illa Ludovici ex archiepiscopali sede Florentina ad patriarchalem Aquileiensem ab anno isto in precedentem transferenda est. Teste enim Sanuto in Vita ducum Venetorum, anno MCDXXXIX, die XVIII Decembris, in cœtu cardinalium pronuntiati fuerunt ab Eugenio Ludovicus in patriarcham Aquileiensem, archiepiscopus Spalatrensis in archiepiscopum Florentinum. Spalatrensibus vero datus archiepiscopus Jacobus Badœrus a Perusio nuncupatus. Porro Sanutus fidem plenam meretur, cum suam illam historiam ex litteris, quæ subinde ad senatum Venetum e variis mundi partibus dabantur, texuerit. Hac tamen promotione Pontifex nihil minus quam Veneti senatus gratiam promeruit; haud enim diu post missus a Pontifice Christophorus quidam Bonifacius, exposuit senatui illi omnes ferme per orbem principes ac præsertim Gallum, Anglum, Hispanum Eugenium Pontificem agnoscere et colere: Venetos proinde rogabat, ut optimum aliorum exemplum sequerentur. Cui a senatu responsum datur, Venetos nihil unquam æqui a Pontifice impetrare potuisse. Hæc Sanutus ad an. MCDXXXIX.

MANSI.

re statuimus, quidquam vobis adversi evenerit, vos ipsos et neminem alium incusetis, qui nostris consiliis, precibus et suasionibus a summa in patriam charitate profectis nolueritis acquiescere.

« Diximus sæpe, et identidem affirmamus, offendi a domino illo Deum nostrum in occupatione Aquileiensis Ecclesiæ, nec dubitari debere, quin a majestate divina ipsam misericordiam, quæ in vestris laboribus exinde minorem lentioremque habeatis ; nam, et si certissime probatum est experimento, Deum ubique illis irasci, a quibus Ecclesiarum jura impediuntur, tamen sæpenumero audivimus majores nostros dicere solitos, et civitatem nostram, et omnes alios, qui Ecclesiæ Aquileiensis terras et jura molestarunt, aliquod passos esse evidens detrimentum : læditur secundo loco noster et Apostolicæ Sedis honor, adeo ut temporibus istis quæ, ut nosti, turbulentissima sunt, non parva calumniatoribus nostris præstetur occasio de nobis murmurandi, qui dicimur sponte permittere, quod præstans hæc inter Italiæ Ecclesias a sæcularibus, et uti dicunt ipsi, tyrannice teneatur. Affert etiam tuo illi dominio et civitati ea retentio dedecus et infamiam per Christianum orbem, maxime attentis promissionibus tam a te publice factis per oratores tuos in Concilio tunc Basileensi, in quo, ut diximus, tunc aderant ex universo Christiano orbe præstantes viri, qui tunc talia in tuum nostrumque dedecus prædicare non desinunt, et nisi aliter fiat, continuo pejus dicent. Eam vero infamiam, ut ultimæ huic particulæ primo satisfaciamus, utrum negligas nescimus, sed nos certe tenemus abesse non posse, quin istis temporibus Deus totis sensibus sit colendus, maxime cum innocentia placari oporteat.

« Quantum attinet ad honoris nostri partem, quæ fuit secunda ; dicimus nos judicio nostro non esse tam pauca de vobis meritos, ut non potius debeatis hanc rem nostram, et non vestram, tam sanctam, tam justam, tam rationabilem a vobisque toties promissam facere, nec permittere, ut ipsius rei occasione ab æmulis susurronibusque, et quidem, si id neglexerimus, merito laceremur, præsertim quando constet damna nostra in vestrum etiam caput redundare. Respondent vero, ut audivimus, nonnulli ex vestris, vera esse et ita se habere quæcumque sunt dicta superius, sed obstare, et ne petitioni nostræ annuatis suadere temporum conditiones, quoniam periculosum nimis videatur patriam Forijulii tanto labore tantisque impensis quæsitam in patriarchæ unius potestate relinquere, hoc præsertim tempore, quando tam multos in circuitu habetis hostes. Quæ quidem responsio nos ad instandum ardentiores facit, cum penitus sit contraria rerum vestrarum saluti, quam nos certe non minus, quam vestrum quisque et quærimus et optamus, neque enim dubitabit aliquis, qui animum a passionibus semotum habet, quin multi, imo omnes ex iis, qui terris patriæ sunt vicini, diligentius abstineant a lædendo patriam Forijulii suo patriarchæ subjectam, quam si eam viderint a vobis, ut dicunt, tyrannice possideri. Sed, inquiet quispiam, diligenter fideliterque in patria conservanda, ad Venetorum commoda statutus erit locumtenens quispiam, ex concilio Venetorum missus ; nos autem, qui id homine alienigena et nobis ignoto fortassis fateremur, dicimus patriarcham hunc a nobis hoc tempore datum, quem non ignoratis Venetum esse, a nemine ex tuis aut fide aut charitate erga patriam aut diligentia superari posse, cum tamen ultra finem et diligentiam ultra patriarchalem auctoritatem aliquid in necessitatibus adjicere possit ad patriæ Forijulii defensionem, a Romanæ Ecclesiæ juribus et auctoritate, a propriisque quas habet facultatibus, quod nullo modo nobilis quispiam ex tuo consilio facere posset.

« Habes ex supradictis causas, habes rationes, quæ nos impulerunt, ut cum vacaret Ecclesia Aquileiensis, potius præficeremus illi venerabilem fratrem, qui nunc est, Ludovicum patria Venetum, quam aut ipsam diutius vacare pateremur, quod nullo modo fieri potuisset, aut cogeremur aliquem ex petitoribus ejusdem, quarum nullus satis tibi fidus fuisset, facere patriarcham. Unde, nisi passionibus ducimini, intelligere potestis, nos neque propria utilitate ductos, neque ut nostro familiari benefaceremus, quod Dei gratia aliter et multis modis possibile fuit nobis, eam provisionem fecisse, sed potius, ut in uno eodem negotio satisfaceremus honori nostro, qui detentæ diu a sæcularibus Ecclesiæ Aquileiensi, cum vacavit, patriarcham, qui patria, fide, affectione, animo, voluntate non minus esset Venetus, non minus honoris, status, et utilitatis Venetiarum patriæ, quæ nos genuit, in omnem eventum rationem esset habiturus, quam quilibet ex illis, quos tuum dominium mittere pro locumtenentibus consuevit, eam rem tantopere optabilem, tantopere illi dominio amplectendam, tam multis, ut nosti, quæsivimus modis, nec tamen impetrare potuimus.

« Et licet sciamus nos, quantum ad nos attinet, apud Deum esse excusatos, non tamen in hoc gaudemus, quia quanto magis excusati sumus in non tacendo, tanto magis aggravatum est peccatum vestrum in non parendo justis, piis salubribusque monitis nostris. Nec tamen ideo aut permissuri sumus, quod ipse venerabilis frater Ludovicus patriarcha in vim juramenti vobis et Ecclesiæ præstiti facere teneretur, contra vos procedat, aut nos sententiam excommunicationis fulminabimus, vel ut civitatem, ut par esset, Ecclesiastico subjiciemus interdicto, cum potius ex animo doleamus, ut excommuni-

cationem ipsam in gravi forma ipso facto incurrisse, et eadem esse periculosissime innodatos, sed cum honorem vestrum usquequaque etiam velimus, patriarcham prædictum ad aliam transferemus dignitatem, et sic dimittet patriarchatum Aquileiensem, quem tamen, cum sit ex principalioribus imperii dignitatibus, velimus nolimus, cogemur dare ad requisitionem regis Romanorum. Qui autem ille sit futurus hucusque ignoramus. Sed unum scimus, quia Venetus non erit, prout nec unquam anteanisi hic noster quispiam fuit, et licet etiam eo casu diligenter curaturi simus, ut vobis sit amicus, quem faciemus; utinam ne rei natura nostram superet intentionem, et pro amicissimo vobis veniat inimicus. Florentiæ III id. Martii anno x ».

12. *Fridericus III ad imperium evectus.* — Quod ad regem Romanorum attinet; hoc anno celebratis ab imperii electoribus Francofordiæ comitiis, unanimi omnium consensu renuntiatus [1] est Romanorum rex Fridericus ejus nominis III dux Austriæ Ernesti filius et Alberti demortui patruelis, pietate insignis, quem vigesimum sextum ætatis annum tum egisse ferunt, in cujus posteritate imperialis dignitas firmata est (t). Suscepto imperio politica septemvirum, qui non sine magno religionis detrimento Florentinæ Synodo adhærere nolebant, neque Eugenio adversus Basileenses, nec Basileensibus adversus Eugenium se parituros profitebantur, secutus consilia, conventus solemnes in annum proximum indixit [2] Moguntiæ, ac regem Francorum ad eos pellicere annisus est [3], ut de sedandis Ecclesiæ discordiis agerent.

« Fridericus Romanorum rex semper Augustus, Austriæ, Stiriæ, Charinthiæ et Carniolæ dux, comes Tirolii, etc. serenissimo principi Carolo regi Francorum, fratri et consanguineo nostro charissimo, salutem et fraternæ dilectionis affectum.

« Dum ad sacri imperii fastigia divino vocati munere tantæ moli gravissimæ gubernationis humeros nostros in Dei nomine, ne suæ videremur ordinationi resistere, sincero corde submisimus inter innumera mala, quibus undique orbis terrarum concutitur, hoc maxime, quo certamen agitur, ut ævo nostro sancta scindatur Ecclesia, animum nostrum eo premit ardentiusque sollicitat, quo eidem Ecclesiæ matri nostræ, filiali dilectionis amore et nobili advocationis officio, fortius constituimur obligati, ut illi sæva... patienti pro viribus nostris tributis ab alto diligentia celeri succurramus, atque ad concurrendum in hoc tam necessario ac salutari opere reges et principes Christiano nomine gaudentes pura sinceritate hortemur; nihil vero ad id æque patrocinaturum conspicimus, quam si Catholici simul conveniamus reges et principes, Ecclesiastici et sæculares, ut sentiant, quicumque dissidentes unam esse vocem omnium: tunc enim sperandum, quod nemo usquam illam irridebit aut spernet, nemo non reverebitur, neque non timebit. Unde venerabilium et illustrium nostrorum et sacri imperii principum electorum oratoribus, qui pridem decretum electionis de nostra persona ad culmen imperii celebratæ conspectui nostro attulerunt, aliis quoque prælatis, principibus, comitibus, baronibus, proceribus, et viris consularibus nostris fidelibus dilectis deliberate consulentibus, conventionem seu diætam solemnem pro communi constituimus omnium salute in civitate Moguntina, rebus gerendis pluribus ex causis accommoda, in diem festum Purificationis gloriosæ Virginis Mariæ proxime futurum, quæ erit secunda mensis Februarii, ad quam, dextera Dei nobis assistente propria, intendimus personaliter eos (nos) transferre, charissimam serenitatem vestram puro cordis affectu rogantes quatenus orthodoxorum progenitorum vestrorum imitantes vestigia pro laude Dei, pro consolatione Ecclesiæ suæ sanctæ, ac totius populi Christiani salute ad conventionem seu diætam hujusmodi idoneos vestros oratores, de vestræ fraternæ dilectionis proposito, viis quoque et modis, quibus ab imminentibus calamitatibus sancta possit respirare Ecclesia, distincte instructos, et ad tractandum, consulendum, cooperandum, concludendum in his plena vestra potestate fulcitos illuc destinare velitis. Si autem fraternitas vestra convocationem et diætam eamdem accedere posset et vellet propria in persona, id profecto ingentem gloriam et rebus gerendis fructum uberiorem afferret. Hortamur denique fraternitatem vestram advertere velle mente fideli, quæ sit nostra exhortatio, quantaque Ecclesiæ subsit necessitas, et quam periculosum esset nostrum silentium et agere libeat quod expetimus propter salutem populi, ac decus vestrum, respicientes ad illum, cujus causa agitur, qui de cœlo descendit, ut moriturus homo crucem ascenderet, in qua militans fundatur Ecclesia, quatenus in ea suborta tollantur dissidia et a gravioribus periculis eruatur. Datum Viennæ anno Domini MCDXXI (MCDXL) mensis Maii, regni nostri anno I ».

Optasse quoque Carolum regem cogi Conci-

[1] Naucl. vol. 2. gen. 40. Cuspini. in Frid. III. — [2] Ext. ejus lit. apud Nic. Clemang. p. 107. et in Ms. bibl. monasterii S. Victoris Paris. — [3] Ibid.

(t) Electores imperii anno isto Francofordiæ coeuntes imperatorem elegerunt Fridericum Austriæ ducem, de cujus genealogia vide annalistam hic. Dies et mensis electionis alius quidem et alius ab æqualibus etiam scriptoribus assignatur. Naucleras apud Spondanum hic num. 1 die III kal. Aprilis electum affirmat; Trithemius media Quadragesima convenisse principes ad electionem tradit. Sed in Actis Patricianis Concilii Basileensis apud Spondanum assignatur dies IV non. Februarii, cui sententiæ Sanutus in Vita Ducum Venetorum suffragari videtur; scribit enim Friderici in regem Romanorum electionem Venetos die XXI Februarii primo rescisse. MANSI.

tium in Galliis vidimus, quamvis ambo principes Ecclesiæ pacem redintegrare perecuperent, non veram tamen ea in re rationem inibant, dum tertium tribunal erigere niterentur, cui Eugenius cum Florentino Concilio, tum Basileenses subjicerentur : sed non passus est Pontifex novam celebrari Synodum, ne novæ turbæ excitarentur : ac demum, damnata novatorum Basileensium impietate, suscepta a Gallis Germanisque Florentini Concilii Œcumenici decreta fuerunt.

Auxere Ecclesiasticos tumultus Bohemiæ et Hungariæ bella ; cum enim Albertus rex nullam prolem masculam, ut superiori anno diximus, sed duas tantum filias, et uxorem prægnantem reliquisset, Hungarorum pars Wladislaum Poloniæ regem sibi regem delegere [1], ut illius armis a Turcis tuti essent, et Poloniæ regina filium interea peperisset, tamen cum in Pannoniam venientem multi suscepere, adhærentibus reliquis reginæ infantique, qui Christianis sacris susceptis, mox fuit regia corona redimitus, et a matre una cum regno Friderici Cæsaris fidei commendatus. Inde Hungaria, quæ vires se in Turcas colligere putarat, civili bello attrita est, quæ fuse et copiose Hungari et Poloni scriptores enarrant. Cæterum manavit eadem discordia ad Bohemos, alii enim Ladislaum puerum, Polonum alii, alii Fridericum regem optavere. Sed Fridericus, quamvis rogatus a Bohemis, ut tutelari vel suo nomine regnum capesseret, utrumque constanter recusavit.

13. *Alfonsus Aragonius regnum Neapolitanum sibi vindicans bella movet.* — Non ea celsitudine animi ac modestia prædilus erat Alfonsus rex Aragonum, qui incensa adeo cupidine Neapolitano regno inhiabat, ut religioni suam amplitudinem præferret ; cum enim suæ ambitioni obsequentem Eugenium non haberet, nolebat profiteri ipsum esse Christi vicarium, nec tamen antipapæ obtemperabat, sed utrumque arte dolisque delinebat. Basileensium quidem decreta in ditione sua promulgari vetuit, regnique præsules Basilea revocavit, ut Eugenium sibi devinciret. Interea tamen, archiepiscopum Panormitanum, non sine magna proditionis labe ad Amedeum misit [2], qui polliceretur regia illi uti summo Pontifici obsequia præstanda, atque etiam eum se Romam, aut Neapolim, Cajetamve, vel Terracinam deducturum, si Tabulas de ipsius adoptione scriptas confirmaret, regnumque Neapolitanum in ipsum ac posteros conferret. Tum regem Navarræ atque Henricum militiæ S. Jacobi principem fratres suos sororemque reginam Castellæ sollicitavit, ut missis oratoribus edicerent Eugenio, ni studere Renato regi adversus ipsum Alfonsum absisteret, fraternos se partes adversus eum secuturos. Quibus rescribens Pontifex [3] ostendit, quam inique Alfonsus vi et armis Neapolitanum regnum sibi subjicere affectaret : contra vero quam juste de Neapolitano ipse regno, utpote Sedis Apostolicæ fiduciario sine cujusquam injuria decernere posset : tum quantis studiis pacem cum eodem rege redintegrare conatus esset.

« Charissimæ in Christo filiæ Mariæ reginæ Castellæ et Legionis, et charissimo in Christo filio Carolo Joanni regi Navarræ illustribus, et dilecto filio nobili viro Infanti Henrico, magistro militiæ S. Jacobi de Spatha, salutem, etc.

« Retulit nobis ex parte vestra dilectus filius nobilis vir Petrus de Laparda miles multa de vestra erga nos et Sedem Apostolicam devotione ac affectione etiam singulari, quam geritis ad personam et statum nostrum, de quibus vos plurimum in Domino commendamus. Subdidit præterea preces ex parte vestra, ut placeret nobis concordes esse cum charissimo in Christo filio nostro Alfonso rege Aragonum illustri fratre vestro, ut facilius ex hac opportunitate possetis juxta desiderium vestrum prosequi ea quæ spectant ad conservationem status nostri, quod si fieri non posset, saltem desisteremus ab inferendo sibi molestias, et favendo adversariis suis in regno nostro Siciliæ citra pharum, alias non poteritis deesse honori et statui regio, quia potius oportebit vos veluti fratrem et dominum tueri et ei servire. Charissimi et dilecti filii, non erimus longiores in exponendis præteritis rebus circa regnum præfatum, quoniam existimamus vobis esse nota, et præsertim per ipsum Petrum et dilectum filium nobilem virum Ludovicum de la Cavallaria, qui ad præfatum regem super hac iverunt materia et redierunt, quæ per nos et regem hucusque acta sunt. Credimus etiam vobis notum esse, qua justitia et quo jure præfatus rex illud regnum invasit.

« Sed quoniam ipse alias forsan vobis significavit, volumus vos esse certiores regem ipsum, nullo jure nullaque justitia sibi in aliquo favente, occupasse partem ejus regni, et plures urbes expugnasse contra voluntatem nostram ; nam id regnum nostrum et Romanæ Ecclesiæ semper fuit, et ad nos regis institutio et regni concessio spectant. Neque vero fuit contentus regni terras et terminos infestare, sed urbem Terracinam et plures alias terras ad nos et dictam Ecclesiam nullo medio spectantes occupavit. Monasterium insuper Casinense, quod propter nomen B. Benedicti, qui in illo loco vixit et defunctus est, omnibus regibus et principibus magnis in honore et reverentia semper fuit, suis castris omnibus spoliavit, et multa alia fecit, in quibus utinam se modestius habuisset. Nos vero viam pacis semper quæsivimus per multa media quæ et honestissima erant, et ab eo honorifice non poterunt recusari. Diximus etiam sæpius, si quod jus in ipso regno habere

[1] Æn. Sylv. Europ. c. 1. Turos. c. 27 et 50. Crom. l. xxi. Bont. dec. 3. l. iv et alii. — [2] Surit. Annal. l. xv. — [3] Ext. ejus lit. in Cod. Ms. Alex. VII. p. 194.

prætenderet, ostenderet illud nobis : et parati eramus sibi justitiam ministrare, et licet nostrum esset dare et auferre jus in regno, tamen volebamus juri, si quod per eum esset quæsitum acquiescere, quamvis etiam ii, qui jus in aliqua re habent, debeant illud mediante justitia et coram debito judice prosequi, non illud per vim et arma et propria auctoritate usurpare, cum illi, qui ita agunt decidant, secundum divinas et humanas sanctiones, ab omni jure, quod antea habebant. Sed iis non obstantibus volebamus jus suum ratum et firmum esse, si quod haberet, dummodo de eo clare et authentice nos doceret. At rex, cum intentionem suam non in ulla justitia sed in dominandi cupiditate fundasset, respuit semper omnes nostras oblationes : nec unquam viam ullam concordiæ acceptavit.

« Misimus quoque ad ipsum nuper de mense Decembris legatum pro pace tractanda dilectum filium nostrum Joannem tit. SS. Nerei et Achillei presbyterum cardinalem, virum sapientissimum absque ullis armis, cupidum pacis, et illis qui regi favent et in regno manutenent benevolum et acceptum, quem rex respuit neque regnum ingredi voluit, neque ipsum audire, sed pro pace nobis bellum denuntiavit, scribens nobis litteras diffidatorias, aliis vero diffamatorias, quarum tenor erat indignus prudentia talis regis.

« Cogitate igitur, charissimi et dilecti filii, et id absque ulla affectione considerate, an vobis videamur errare, si nolumus occupari regnum nostrum præter omne jus, et contra nostram voluntatem, et in alterius præjudicium, qui a nobis justitiam petit, si videtur vobis inhonestum nobis illatam tantam injuriam repellere. Numquid erramus jura Romanæ Ecclesiæ tuendo? Numquid patiendum sit ea per alios invadi, diripi et hostiliter occupari? Si diceremus, nos velle disponere de illo regno pro libito voluntatis nostræ, quis est qui posset nos juste reprehendere? Numquid nos sibi aut vobis, aut aliis principibus interdicimus, quin de rebus vestris libere disponatis? Numquid non licet id etiam minimis de patrimonio suo? Quæ igitur injuria sit regi Aragonum, si nolumus ei concedere, quod tenet injuste? Vult nos esse ministros suæ cupiditatis, sed in eo fallitur; malumus enim obtemperare Dei præceptis, quam regis voluntati, præsertim quæ nulla ratione fundetur. Obtulimus ei multas conditiones concordiæ, justitia prævia, quam sequi volumus et debemus, ne cui fiat injuria. Hortati sumus et requisivimus, ut quo jure regnum invasit ostenderet, et nos æquum judicem reperiret. Omnia hæc recusavit tanquam qui omne jus habeat situm in sola ambitione et regni possidendi desiderio. Persuasit sibi vim et arma meliora esse justitia et legibus, et ea sibi regnum esse largitura, sed oblitus est Deum superiorem esse conatibus suis, et illos qui similes vias contra Ecclesiam et justitiam hactenus quæsiverunt, meritam ultionem et Dei judicium esse perpessos.

« Nos quidem justificavimus semper omnia acta nostra, Deum semper et justitiam ante oculos habentes, nulla passio ad hoc nos movet, sed debitum, quo obligamur Ecclesiæ pro ipsius juribus ab oppressione tuendis. Faciemus quippe quæ spectant ad nos, ita ut et Deo et hominibus nostrorum operum rationem reddere valeamus. Si rex faciet contrarium, si aget quod non debet, a Deo recipiet quod non credet; ipse enim judicabit causam suam, et contra se et Ecclesiam insurgentes reprimet, et legimus et vidimus multos Romanorum Pontificum et Romanæ Ecclesiæ hostes et rebelles imperatores, reges et alios evanuisse in cogitationibus suis, et meritam pœnam suorum conatuum tulisse. Et certe quædam exempla ita ante oculos sita sunt, ut quemvis sanæ mentis ab ejusmodi rebus ob Dei timorem terrere deberent.

« Optamus igitur ut Dominus noster Jesus Christus, cujus vicarii sumus in terris, bonam mentem det regi, et faciat eum resipiscere a suis cogitationibus, et ne velit esse causa desolationis tanti regni, quod jam propter ejus bellum fere consumptum est. Quod si in sua sententia voluerit permanere, vos sequamini devotionem vestram, neque propter eum devietis a via recta et solita erga nos et Sedem Apostolicam devotione et fide. Nolite communicare cum errore fratris, et si impius esse voluerit, absit procul a vobis impietas ejus; nam adest Deus testis cordium, et errorum punitor, et eorum maxime quæ fiunt contra Ecclesiam suam, qui cum sit miserator et misericors, tamen justus quoque est et justitiam dilexit vultus ejus, non permittens peccata hominum impunita.

« Verum quoniam in fine verborum suorum idem Petrus addidit, quod si placeret nobis, parati eratis mittere solemnes oratores, ac etiam inducere charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Franciæ illustrem ad mittendum ad nos suos oratores pro hujusmodi concordia tractanda inter regni competitores, respondemus nobis summe placere consilium vestrum, de quo vos plurimum laudamus, et id ut faciatis hortamur; nihil enim magis placet nobis, quam concordia et pax, quam semper optavimus et procuravimus toto corde, et nunc quoque, si præfati oratores venerint, eam diligentiam adhibebimus pro concordia statuenda, ut intelligere possitis nil magis displicere, quam hoc bellum et regni illius desolationem. Speramus autem in misericordia Altissimi et in nostris operibus bonis, quod per oratorum ipsorum prudentiam et cohortationes nostras aliqua media concordiæ reperientur, et cognoscent omnes, nos nullum odium nullamque malevolentiam gerere erga regem Aragonum fratrem vestrum, sed amorem et charitatem, et eum di-

ligere, et desiderare quietem ac pacem suam et regni præfati. Dat. Florentiæ ».

Pacem non coluit Alfonsus, sed Gallos pacis exspectatione, ne ea, qua par erat, diligentia expedirent arma, delusit : dumque has artes adhibet, copias in hostem duxit, atque Aversam Renato regi abstulit[1], et Antonium Caudolam illius ducem promissis ad studium sui perduxit, ac tum fœde ab utroque rege regnum Neapolitanum attritum est. Laturus autem opem populis Ecclesiæ clientibus Eugenius, Joannem tituli SS. Nerei et Achillei presbyterum cardinalem ad pacem conciliandam amplissima auctum potestate extremo superiori anno miserat[2]. Et quidem Renatus Eugenio, ut supremo regni Neapolitani domino obsequentem se præbuit, at Alfonsus rejecto legato bellum ursit ; in quem Pontifex legatum armis rem gerere jussit[3], iniit fœdera cum Genuensibus, ac Blanciardinum Beccutum Pontificio nomine classem conscendere imperavit[4], atque si ea in Trinacriam aliasve insulas impetus verteret, ad jungendos sibi principes instruxit auctoritate, si Neapolitana littora petiisset, legato obtemperare jussit. Sed de ea armorum societate anno sequenti.

14. *Tumultus graves concitati in Hispania, quos compescere nititur Pontifex.* — Quod ad res Hispanas attinet, ingentes hoc anno tumultus personuere[5] ; nam sumpsere arma in Joannem regem Castellæ, ipsius filius, regina uxor, Joannes rex Navarræ, et Henricus Ordinis militaris, cui e Spatha nomen, magister. Pepererat hosce motus summa nimiaque Alvari e Luna, qua apud regem valebat, gratia, quare ad ejus elidendam potentiam facta est conjuratio ; et quamvis composita pax certis legibus fuerit, inter quas ad semestre Alvarus ab regia aula removeri et ablegari jussus, iterum tamen discordia recruduit. Quibus de rebus certior factus Pontifex belli flammam, qua Castellanum regnum conflagraturum videretur, restinguere nisus est. Plures extant hujusmodi argumento Apostolicæ ad singulos datæ litteræ nulla temporis nota consignatæ, quæ tamen non prætermittendæ visæ sunt, atque in primis proposuit[6] Joanni regi necessariam omnino ipsi pacem, cum in eo bello nulla speranda esset jucunda victoria ; si enim vicerit, suos perditurum : si autem succubuerit, regnum in maxima pericula adductum iri : qua eximia sententia ipsum alias usum vidimus.

« Charissimo in Christo filio Joanni Castellæ et Legionis illustri, salutem.

« Cum audiverimus, non absque summo animi mœrore, certas dissensiones et discordias in regno tuo etiam inter te et charissimum in Christo filium nostrum Joannem regem Navarræ illustrem et ejus fratrem exortas, ex quibus dubitatur ne majora scandala oriantur, nos solliciti de statu et honore tuo et regni tui, tanquam peculiaris bonique ac devoti nostri et Ecclesiæ filii, ac cupientes ut pax et concordia vigeat inter vos, et in tuo regno inter omnes sit bona concordia, scribimus præfatis regi et fratri et certis aliis, prout videre poteris per copiam nostrarum litterarum præsentibus interclusam. Cæterum de utilitate pacis ac bellorum malis et periculis, quæ evenire possunt, idem quoque scribimus serenitati tuæ, exhortantes, ut ea solum sapias, quæ sint pacis et concordiæ tui regni ; ea est enim conditio hujus dissensionis, ut etiam vincendo perdas, in tuo enim et de tuo certatur, ut quid exinde pereat tuo damno fiat, et tuæ quoque prudentiæ est, tanquam bonus medicus solet, adhibere ea remedia, per quæ infirmorum ægritudines sanentur, et non pereant ægri. Itaque per Dei misericordiam requirimus tuam prudentiam, ut quantum dignitas et honor regius patitur, amplectaris per omnem viam honestam concordiam atque pacem, decet enim tuam prudentiam majorem curam gerere pacis quam reliquos, et, sicut bonus pastor facit, curam habet ovium quæ suæ sunt, ut sanari possint, neque velis cum damno regni et tuo ponere te in periculo bellorum, quorum exitus est incertus. Plus aliquando prodest remittere injurias, quam ulcisci et parcere subditis, si cum salute fieri potest, semper laudatum est. Nos quidem ex toto corde te rogamus et hortamur ad pacem, quam Deus bonorum omnium opifex tibi et regno largiri dignetur. Si quid autem ad hanc rem operis aut auxilii afferre possumus, nos require, nam semper prompti erimus ad omnia quæ spectent ad pacem regni et status ac honoris tui conservationem. Datum Florentiæ ».

Moventem in ipsum nefanda arma filium corripuit Pontifex, ostenditque quam indignum foret in imbelli ætate jus patri velle dicere, ejusve acta censura notare : in memoriam revocaret exempla a Deo in illos edita, qui parentibus injuriam aliquam intulere, suscepturum viri impii nomen, ac dedecus, quo futuris sæculis hominum odia sibi pareret ; in honore potius patrem haberet, pacisque interpres esset.

« Dilecto filio nobili viro...

« Audivimus non absque summa admiratione et etiam amaritudine mentis, te esse in campis una cum aliis contra charissimum in Christo filium nostrum Joannem regem Castellæ et Legionis illustrem patrem tuum. Hoc quoniam ita raro accidit, ut monstri simile videatur, filium arma sumere contra patrem, voluimus paterna charitate te veluti filium admonere, eorum quæ tuæ famæ et honori atque animæ saluti conducere arbitremur. Non est tuæ neque prudentiæ velle castigare patrem, aut reprehendere

[1] Collen. l. VI. Sur. l. XV. c. 1. Fac. l. VII. Sum. l. IV. c. 4 et alii. — [2] Lib. XXIII. p. 185 ad 193 — [3] Lib. V. p. 72. — [4] Ibid. — [5] Marian. hist. Hisp. l. XXI. c. 14 et 15. et l. XXII. c. 1, 2, 3 et 4. — [6] Lib. brev. p. 118. et in Ms. Alex. VII. p. 189.

acta sua : cui te parere et subditum esse et divina et humana jura præcipiunt ; non est præesse patri aut eum corrigere, sed e contrario : scire debes filium qui nec patris verenda contexit maledictionem Dei subisse, eum vero qui cooperuit benedictionem consecutum. Quid tu tibi futurum speras si, quod majus scelus, quod deterius est, parentem armis persequaris. Absalon, qui contra patrem David insurrexit, pœnam luit suæ temeritatis. Itaque vide, fili, quid agas, noli subire impii filii nomen, ut id agas, quod in te iram Dei provocet, et omnibus sæculis diffameris, sed honora patrem et ei subditus esto, ut sis longævus super terram. Fuge procul ab armis, ne scelus inexpiabile admittas, et quod omnis ætas damnabit. Nescis, fili dilecte, quanta sit obligatio filii ad patrem, quanta sit vis naturæ, quæ amorem paternum inviolatum servari jubet, quæ præcipit parentibus reverentiam et obedientiam exhibendam ? Neque vero ulla justa causa filio esse potest resiliendi a voluntate paterna, excepta religione et fide.

« Abstine igitur et recede ab omni certamine, et ab omni re, quæ esset contra patrem tuum, præsertim cum sit tantus et talis rex ac ita prudens, ut non egeat tua correctione. Constitue te, quoad potes, mediatorem concordiæ atque pacis, et eam pro viribus quære ; quam si adipisci non poteris, sequere mandatum et voluntatem patris, id et justum tibi et rectum puta quod ipse præscripserit tibi ; nam nullo jure, nullo exemplo laudabili potes in ea ætate constitutus refragari voluntati suæ. Ad hoc te hortamur, ad hoc te monemus, ut tuæ ætatis primitias dicans bonis principiis, eam benedictionem consequaris, qua qui caruerunt omni successu et prosperitate caruere. Dat. Florentiæ, etc. ».

Incenderat filium ejusmodi bello Maria Castellæ regina, quæ simultatem cum viro gerebat. Hanc monuit Eugenius [1], ut dirimeret prælia, in quibus funesta omnino foret victoria. Nitebatur ipsa fratrum Joannis regis Navarræ et Henrici equitum S. Jacobi principis viribus, præcipuus vero auctor discordiæ erat idem rex Navarræ, quem Eugenius saluberrimis monitis erudivit [2], ut moderandis animi motibus operam daret, nec prudentis principis fore in ancipites bellorum æstus se conjicere, ex pace autem, si eam coleret aliisque afferret, magnam laudem consecuturum.

« Eugenius, etc. Requirimus tuam serenitatem et per Dei misericordiam obsecramus, ut sepositis omnibus passionibus, odio et indignatione tum propter statum regis et regni, qui tibi tuendus et defensandus est, tum propter honorem tuum velis omni opera et diligentia quærere procurare, quæ sunt pacis et concordiæ inter omnes, nec velis spem ullam ponere in rebus fortuitis et incertis, in quibus multi jam decepti sunt, sed sequere consilia pacis, quæ tutiora sunt. Dixit quidam sapiens sæculi, melius esse certam pacem quam speratam victoriam, etc. ». Agebatur de Castellanæ regiæ procuratione, quam Joannes rex Aragoniorum principum opibus et armis florentissimorum potentiam veritus, ne ab iis Castella opprimeretur, Alvaro e Luna et Fernando Velasco comiti de Haro commiserat : quos Eugenius ad consilia pacis amplectenda hortatus est [1], necnon Joannem tit. S. Petri ad Vincula presbyterum cardinalem concordiæ interpretem agere jussit [2]. Sed de eo fœdere iterum anno insequenti dicetur.

15. *Pia S. Franciscæ Romanæ mors et miracula.* — Interea S. Francisca Romana, quæ, ut suo loco diximus, religiosam domum, quam vocant Oblatarum congregationis Montis Oliveti, condiderat, virtutibus et miraculorum ac prophetiæ dono clarissima, nona Martii die in cœlum migravit [3], cui pleuritide laboranti, secunda a febre contracta nocte ,Christus maxima luce circumfusus, angelorumque et sanctarum animarum turma succinctus se videndum, uti sæpe consueverat, obtulit, eique cœlestes triumphos ob gloriosa cum dœmonibus, a quibus sæpe tentata divexataque acerbissime fuerat certamina, pollicitus est, atque ejus diem exitus designavit. Quo viso recreata, incredibili mentis alacritate rem confessario ac sanctimonialibus suis aperuit, flentesque piis verbis ad constantiam erexit : septem vero dies, quibus morbo tenta est in piis fundendis precibus consumpsit, omnibusque sacramentis se muniri jussit : dumque sacerdos in ejus cubiculo rem divinam faciebat, abalienato ab sensibus animo, divini amoris magna in se incrementa sensit, rogataque ut promovendæ sodalium salutis gratia vitam suam in longius tempus produci a Deo exposceret, se æque ad utrumque paratam seu Deus illam vivere seu emori vellet. Quamvis porro acerbissimos pateretur dolores, nullum tamen doloris signum dedit, venientesque hilari facie excepit, eosque salubribus præceptis ad virtutem erudivit. Neque singulis diebus, propter morbi vim, horariam precationem, quam de beata Virgine vocant, repetere, et statos Orationis Dominicæ et Salutationis Angelicæ numeros percurrere intermisit ; carpendæ enim æternæ quietis conscia quietem somnumve carpere abnuebat. Demum effusa in preces Angelumque assistentem intuita majori alacritate opus accelerantem, se brevi e vita discessuram agnovit, ac vespertinam Deiparæ repetens precationem, defixisque in cœlum oculis, sensuumque compos placide sanctissimam animam nono Martii

[1] Lib. brev. p. 119. — [2] Ead. pag.

[1] Lib. brev. p. 120 et 121, et in Ms. Vex. VII. p. 193 et 194.— [2] Ibid. p. 119. — [3] Vit. S. Franciscæ Rom. l. v. c. 18. ex Actis vetustis.

die, ætatis anno quinquagesimo sexto, Deo reddidit.

Ejus corpus pluribus diebus insepultum mansit ob ingentes populorum concursus, ejusque membra non obriguere, sed tractabilia, ac si viveret, perstitere, tamque suavem odorem spiravit, ut sacrum illud templum rosis, violis ac liliis refertum videretur: duo epileptici, plures febri correpti, alii contracti membris solo corporis contactu revaluere, energumeni liberati, pluraque alia edita miracula. Die S. Gregorio sacro in diaconia S. Mariæ Novæ ante aram principem sepulta est, laudataque pro concione inter alios a S. Bernardino Senensi et B. Joanne e Capistrano, qui illam in sanctarum mulierum numerum referendam affirmarunt. Inclaruit deinde miraculorum illius fama in dies, refossumque est XXVII Julii ejusdem anni corpus, ut sepulchrum crustis marmoreis ornaretur, quod omnis corruptionis et labis expers inventum est, ac si tum recenter vivere desiisset, suavissimo odore fragravit, summoque omnium stupore non rigida membra, sed ad flectendum facillima reperta fuere. Facti etiam sunt novi ad ejus sepulchrum piorum concursus ob ingentia miracula, quæ illius ope sunt patrata; quare Eugenii IV et Nicolai V jussu [1], sacra actio de miraculis editis ope S. Franciscæ instituta est a Pio II et Julio II repetita, promota a Clemente VIII, demumque perfecta a Paulo V, a quo consultus Robertus cardinalis Bellarminus hæc inter alia respondit: « Cum ii, qui in Album sanctorum referuntur, quasi faces clarissimæ in edito loco ponentur, ut multis mortalibus viam ad perfectionem ostendant, B. Francisca omni ætati, omni sexui, omni gradui exemplar virtutum proponatur, quippe quæ ab ipsa infantia multis annis virginitatem coluit, aliis non paucis in casto conjugio versata est, postea etiam laboriosam viduitatem exercuit, ad ultimum vitam religiosam et perfectam in monasterio duxit, itaque et virginibus, et conjugatis, et viduis, et sanctimonialibus ejus declarata sanctitas mirifice proderit. Quare censeo finem huic tanto negotio jam tandem per sanctitatem vestram omnino esse ponendum. Decreti itaque fuere a Paulo V [2] anno MDCVIII sanctarum viduarum honores, atque ab Urbano VIII Pontifice inventæ reliquiæ maximis miraculis coruscarunt.

16. *Marcus Ephesinus schismatis instaurator.* — Claudimus hunc annum Græcorum rebus, quæ aliquorum pertinacissimorum schismaticorum impietate valde turbatæ fuerunt; nonnulli enim ea, quæ Florentina Synodus peregerat, aliter quam gesta essent in vulgus sparsere, quorum mendacia refellere aggressus est Bessario egregio volumine, quod Alexii Lascaris Philantropini nomini dicavit, in quo et historicum simul et theologum agit. Inter eos, qui eidem Concilio adversati, diu expetitam tantoque partam labore Ecclesiarum conjunctionem postea dissolvere, Marcus Ephesi episcopus extitit, in quem præter Latinorum elucubrationes [1], extant [2] Græcorum libelli Georgii Hieromonachi Protosyncelli, Josephi Methonensis episcopi, Gennadii [3] postea patriarchæ Constantinopolitani luculentissimi Commentarii.

De Marci quidem Ephesini intolerabili arrogantia et impudentia hæc tradit Gennadius ipse [4]: « Propria opinione deceptus prudentior et sapientior vel ipsa universa Synodo esse putabas, quod summæ insaniæ argumentum fuit, unum videlicet hominem universo orbe præstantiorem esse; si enim unus cum uno conferretur, aliquam fortasse haberet rationem, sed universa Ecclesia communiter congregata unum aliquem præstantiorem esse fieri nullo pacto potest ». Laborasse illum morbo epileptico, deque potestate mentis deturbatum fuisse, conquestum se a dæmonibus diverberatum misere planxisse, cum ad Synodum vocaretur, idem auctor refert. Objecisse porro protervum hominem in Concilio Florentino libros omnes Græcos a Latinis corruptos fuisse, eumdem tamen ad libros sanctorum Patrum corrumpendos incubuisse, fuisseque elusam divinitus ejus improbitatem memorat.

« Nolebant, inquit, sacri illi viri Occidentalium Patrum auctoritatibus, sed potius Orientalium sui dogmatis veritatem confirmare, ne haberetis quid objicere, sicut factum est. Tu vero cum non possses ferre veritatem, corruptionem et depravatos sanctorum doctorum libros appellabas: cum tibi reprehensio magna ab universa Synodo adscripta fuit, dum hæc diceres, præcipue prælati interioris Galliæ cum hæc audissent, quod libri Orientalium doctorum sunt depravati, alta voce exclamarunt: Hæreticus est maledictus iste, sempiterno anathemate damnetur, doctores enim Ecclesiæ respuit et e medio tollit, et si suis Orientalibus doctoribus fidem non adhibet, quidnam diceret de Occidentalibus et nostris doctoribus? Orto itaque tumultu surrexisti: sequenti vero conventu cum de auctoritatibus magni Cyrilli verba illi facerent, omnino negasti sanctum talia dicere. Cum vero Joannes Epiphanium afferret eadem cum Cyrillo dicentem, hæc etiam depravata et corrupta tu dixisti.

« Deinde coactus profundus ille simul et excelsus theologus ex magno Basilio, ex iis, quæ contra Eunomium scripsit, auctoritates attulit eadem confirmantes quæ superius allatæ; tu vero etiam hunc Basilium depravatum dixisti, et omnes allatos libros corruptos appellans insanus ab omnibus es habitus. Cum etiam famulum metropolitæ Nicemediæ misisti, ut librum

[1] Cap. 20. — [2] Bull. tom. III. Paul. V. Const. 15.

[1] Turrec. et alii. — [2] Ext. post Acta Flor. Conc. tom. IV. p. I. ex edit. Bin. — [3] Ext. in Ms. Vall. — [4] Gennad. advers. Marc. Eph.

afferret S. Basilii, in quo erat hæc auctoritas. Quæ enim necessitas, etc. Ille itaque vel prava mente sua, vel a vobis adductus voluit occultare veritatem, et accepto præ manibus libro, cum venisset ad fenestram, cogitavit delere auctoritatem illam et inventa pagina in qua erat auctoritas abiit, ut ferrum caperet et illam deleret. Sed spiritus veritatis noluit hoc fieri, ne veritas deleretur, et cum aerem insufflasset, et aer paginam vertisset, in qua erat auctoritas, ille præ celeritate aliam pro alia paginam secat, et accepto libro et festinanter ad Synodum allato, veniebat magna cum audacia Latinos victurus, sed cum dominus ejus librum aperuisset, et auctoritatem integram vidisset, obtorto oculo in famulum ostendit illi, qui non sine timore exclamavit : Sic me preces tuæ adjuvent, domine, et ego paginam abscidi, quomodo vero iterum integra sit, nescio. Hoc itaque pacto auctoritate integra reperta, pudore confusi recessistis, et nunc non te pudet dicere, quod arguisti absurditatem dogmatis Latinorum? Oportebat proculdubio te pudere talia dicere ». Auctoritas S. Basilii controversiam omnem dirimebat, quam cum schismatici corruptam insulse dicerent, adhibita fuit a Bessarione [1], postquam rediit Constantinopolim, accuratissima diligentia, ut pervetustos ejusdem S. Basilii libros ante exortam inter Latinos et Græcos controversiam conscriptos consuleret, integramque eam sententiam se in Codicibus antiquis reperisse, vitiatam in recentioribus sincere enarrat, et Græcos Patres non a Latinis, sed a Græcis suæ et aliorum Græcorum salutis proditoribus fuisse depravatos.

« Magno et clementissimo viro Alexio Lascari Philanthropino.

« Quamdam auctoritatem B. Basilii, quæ sola omnibus aliis quoad propositum ostendendum antecellit, omisi, propterea quod ab aliquibus dubitabatur, an esset B. Basilii, non quia ego quoque aliquid dubii de ea habuerim, minime; sed quia apud alios dubitabatur, nolui dubio uti. Hæc autem est, qua in tertio contra Eunomium suorum librorum beatus ille usus est : « Cur enim necesse est, inquit, si ordine ac « dignitate, tertius est Spiritus, natura quoque « ipsum tertium esse dignitate, namque ipsum « secundum esse a Filio cum ab ipso esse ha« beat, et ab ipso accipiat, et annuntiet nobis, et « omnino ab illa causa dependeat pietatis ratio « tradit ». Hoc igitur omisimus in dogmatico nostro sermone ponere. Ita vero ego certe teneo S. Basilii hanc esse auctoritatem, quemadmodum et alios ejus contra Eunomium libros, quibus autem rationibus, tu quoque audias. Cum in hac Synodo nostra sex inter nos volumina hujus operis contra Eunomium haberemus, quatuor in membranis antiquissima, quorum tria quidem Mitilenensis archiepiscopi erant, quartum Latinorum, duo vero in papyro, quorum unum erat serenissimi imperatoris, aliud reverendissimi patriarchæ, quod a monasterio Xantopulorum commode accipiens secum portaverat, quorum, inquam, sex voluminum quinque ita habebant hanc auctoritatem, uti ego nunc allegavi, videlicet « qui ab ipso, hoc est, « Filio, habeat esse Spiritus, et ab eo tanquam a « causa dependeat », unum vero duntaxat, quod videlicet apud patriarcham erat, hac auctoritate carebat, in quibusdam partibus ejus diminutum, in quibusdam superabundans, prout corruptoris, quicumque ille fuerit, mens et manus voluit, demum post celebratum sacrum Concilium et nostrum ad urbem Constantinopolitanam reditum, cum proposuissemus omnes illorum sacrorum locorum Bibliothecas, tum hujus libri S. Basilii, tum aliorum gratia inquirere, quæcumque nova volumina reperi post hanc contentionem scripta omnia manca prædicta auctoritate reperi, quæcumque vero antiquiora erant, et antequam hoc bellum oriretur, scripta, hæc vera, sana et integra cum auctoritate prædicta manent, quæ non pauciora sunt, quam illa, quæ passa fuerant corruptionem, in quibus etiam aliquid reperi, quod et plangendum simul et mirandum est, mirandum quidem, si quis volens adhæret falso, ipse illud fingens, et præsertim veritatem celando, cum intellectus naturaliter veritatem habeat pro objecto, plangendum vero, quod aliqui sint ita fidei veritatem parvi facientes, sine qua est impossibile hominem salvum fieri, ut non solum ejus investigationem contemnant, verum etiam cum clare appareat eam cælare, opprimere atque pervertere conentur : hoc autem tale, quid erat una cum aliis. Duos etiam quosdam libros S. Basilii offendi apud monasterium Christi Salvatoris Pantepopti, unum in pergameno antiquissimum, ut videbatur, quanti vero temporis ignoro, non enim erat annus inscriptus, aliud in papyro ante trecentos annos scriptum, erat enim in fine tempus notatum, ex quo certe habetur tantum temporis præteriisse ab ejus initio, et libri adhuc extant, nisi postquam eos publicaverim e medio sublati fuerunt ab illis, qui omnia contra suam ipsorum salutem machinantur. Hæc ambo, uti nos allegavimus, habebant sancti doctores auctoritatem inscriptam. Quidam autem animi audacis, audacioris etiam manus a membranis quidem ferro veritatem delevit, quanquam nihil ei temeritas profuit, cum et locus vacuus manens et syllabarum medietates adhuc existentes et illius audaciam accusent, et veritatem nihilominus ostendant. In papyreo vero volumine atramento perfuso totam illam partem operuit, qua dicitur ab eo tanquam a causa dependere. At post aliquos annos cum hic liber in manus incidisset illius sapientissimi viri Demetrii Cy-

[1] Bessar. de successu Synod. Florent. c. 1.

donii, auctoritas prædicta reintegrata est, ille enim cum propria manu in margine illius libri adscripsit; audaciam corruptoris digne reprehendit: in tantam insaniam, tenebras, et ignorantiam nostros homines perpulit eorum contentio.

« Deinde dicere audent, quod Latini, nostrorumque Veccus et alii, qui Latinos secuti fuerunt, libros corruperint, præsertim cum auctoritas hæc tantum ornatum, tantam gratiam et eloquentiam Atticam præ se ferat, ut non modo Latinos aliquid simile cum tanta gratia in lingua peregrina et Græca non posse componere, sed ne Græcos quidem præter ipsum Basilium; Latinis etenim lingua propria generaque dicendi a nostris diversa impedimento sunt, ne aliquid ita ornate in nostra lingua conscribant ». Et infra: « Præterea cum Veccus paucis ante annis fuerit, libri vero multo eo antiquiores sint, falsam hanc accusationem et vanum refugium probant. Item hoc idem aliunde probatur: Vir quidam apud Latinos maximæ reputationis, Hugon nomine, antiquus et longe ante tempora nostra (præteriti sunt namque fere trecenti anni ex quo fuit) cum de processione Spiritus sancti scriberet, hanc etiam auctoritatem S. Basilii ad hanc conclusionem probandam inducit. Hoc autem non Latine scriptum videns dico, verum Græce apud Constantinopolim in quodam libro græco, non ipsius Hugonis, sed cujusdam Nicætæ archiepiscopi Thessalonicensis, qui ipsi Hugoni contradicit, quanquam ipse Thessalonicensis idem cum Latinis sapiebat, quod enim Spiritus Sanctus ex Patre Filioque procederet credebat; contendebat vero, ut vulgo dicitur, de umbra asini, neque ipsum verum asserens licere symbolo addi: rem magnæ profecto devotionis et sapientiæ, ac si diceret non oportere veritatem publice prædicare ».

17. *Circa processionem Spiritus sancti diluta sophismata Græcorum.* — Inter [1] sophisticas argutias schismatici obscuras aliquas sanctorum Patrum sententias in alienum sensum detorquebant; Græci in primis eam S. Joannis Damasceni sententiam: Spiritum Filii dicimus, ex Filio vero non dicimus. Respondet Bessario dixisse Damascenum non ex Filio, quia Filius non est primordiale principium Spiritus sancti: « Si unum nomen esset sufficiens et summam potentiæ eorum identitatem, et summum ad invicem ordinem simul significare, illo profecto omnibus aliis postpositis utendum esset, nec vero non solum impossibile est unum tale reperire nomen, et ideo necessario uno nomine alterum horum, altero vero alterum exprimendum est ». Et infra: « Præpositio, EX, æqualitatem quidem cum de aliquibus duobus vel pluribus accipitur, significat, ordinem vero unius ad alterum minime ». Et infra: « At præpositio, PER, e converso ordinem quidem significat, æqualitem vero minime, si quid enim ex aliquo per aliquem esse aut fieri dicatur, manifeste apparebit illum, de quo dicitur, per ordinem quemdam ad illum, de quo præpositio, EX, prædicatur habere, et hinc ab eo accepisse id quod per eum sit, æqualitas vero horum ad invicem minime significatur, minoris namque potentiæ semper et auctoritatis est ille, de quo præpositio PER prædicatur, unde sancti Patres et doctores tum Orientales tum Occidentales cum ad potentiæ æqualitatem, imo identitatem Patris et Filii respiciunt, ex Patre et Filio dicunt Spiritum sanctum procedere et esse; cum vero ordinem eorum ad invicem ostendere volunt, ex Patre per Filium eum procedere et ex Patre per Filium sive ex Deo per Filium eum esse docent. Sunt tamen nonnulli sanctorum, quorum aliqui majoris fecerunt ordinem, ut major pars Orientalium, aliqui æqualitatem sive identitatem, ut primi Occidentalium, et quemadmodum Occidentales pluris facientes æqualitatem sæpius utuntur, EX, ita Orientales, qui ordinem majoris æstimant, cum quibus et B. Joannes Damascenus connumeratur, PER, ut plurimum, utuntur, raro admittentes præpositionem, EX, non sibi invicem contradicentes, sed diversa significata diversis nominibus exprimentes, quare de mundi creatione, etsi absque ulla ambiguitate ex Filio etiam omnia producta sint prout ex Patre, rarissime tamen reperies apud doctores, præsertim Orientales, quod mundus sit productus ex Filio, sed semper per Filium ob illud Joannis: *Omnia per ipsum facta sunt*, ita magis ordini adhæserunt Patres Orientales, et ideo utuntur PER, quæ sola ordinem significat. Præterea lingua Græca per hanc propositionem, EX, principalem significat causam, qualem Filium esse vel Spiritus vel mundi nullus omnino concedes, quare fugiunt doctores de Filio ipsa EX uti, ne quis eum principalem causam putaret ».

Objiciebant etiam ex S. Dionysio, ab illo in libro de Divinis Nominibus Patrem dici solum fontem divinitatis: « Solus fons divinitatis, quæ super omnem substantiam Pater est »; ad quæ responsum [1] est a Bessarione, dici Patrem solum fontem, quia non est fons ex fonte, Filius vero licet sit fons Spiritus sancti, tamen sit fons ex fonte: « Ad illa S. Dionysii, solum fontem divinitatis Patrem dicentis, ut clarius appareat, auctoritatem illam non habere illum intellectum, quam nostri putant, audiendum est primo illos doctores, qui etiam Filium dicunt fontem Spiritus sancti: non dico gratiarum Spiritus sancti non subsistentium, hac enim abutuntur ad omnia hujuscemodi responsione; sed ipsius personæ Spiritus sancti. Primo itaque Athana-

[1] Bellar. de success. Synod. Florent. c. 9.

[1] Bellar. de succes. Synod. Flo. c. 9.

sius in sua contra Arianos oratione illud psalmi : *Quoniam apud te est fons vitæ*, exponens : « Sciebat etenim, inquit, Patrem videlicet apud se « habere Filium fontem Spiritus sancti ». Patet igitur, quod ipsam personam Spiritus hic dicit, non gratiam non subsistentem. Habemus enim a S. Basilio traditam regulam, quod cum audimus Spiritum cum additione, SANCTUM, nil aliud quam personam Spiritus intelligere debeamus. Cum igitur hic Filius fons Spiritus cum additione SANCTI dictus sit, patet quod personæ ejus fons dictus est. Deinde quoque ipse magnus Basilius, qui hanc nobis tradidit regulam, fontem Spiritus sancti Filium nominat, dicens : « Fons « vitæ Filius », ait enim David ad Patrem : *Quoniam apud te est fons vitæ;* et rursus alius propheta dicit de Judæis : *Me dereliquerunt fontem aquæ viventis :* aqua vero vivens dicitur Spiritus sanctus ». Et infra : « Quod si quis etiam diceret Patrem solum fontem generationis divinæ, quæ supra omnem substantiam est, tanquam solum Filii simul et Spiritus principium, non ab re diceret : solus enim ille amborum principium est, et solus fons non ex fonte : Filius vero est quidem fons, doctoribus ita docentibus, sed fons ex fonte : hujus autem sententiæ et B. Augustinus in quarto de Trinitate est, ait etenim : « Et quod « dicit Dominus : *Quem ego mittam vobis a Patre*, « probat Spiritum sanctum et Patris esse et Filii, « etenim cum dixisset, *quem mittet Pater*, addi- « dit, *In nomine meo*, non tamen dixit : *Quem « mittet Pater a me*, quemadmodum dixit : *Quem « ego mittam vobis a Patre;* ostendens videlicet, « quod totius dignitatis, vel ut melius dicatur, « deitatis Pater est principium ». Hoc beatissimo doctore quem digniorem quæremus mentis Dionysii expositorem ? »

At cum sancti Patres Græci sæpius dicant Spiritum sanctum ex Patre per Filium, schismaticos ad labefactandam veritatem nonnullas finxisse argutias, ut his laqueis imbecillium mentes irretirent, observat Bessario in declaratione Orationis dogmaticæ [1] sic inquiens : « Sciendum, quod cum doctores dicunt Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere, vel profluere, et cæteris similia, et ex hoc apparet Filium quoque Spiritus principium esse, quod contra eos facit his quatuor evasionibus hanc veritatem evadere conantur. Primo namque cum rarissime dicant doctores Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, sæpissime vero mitti, profluere, prodire, emanare, scaturire, oriri, ac hujusmodi, fecerunt sibi hanc voluntariam distinctionem, quod videlicet verbum PROCEDERE, duntaxat significaret hypostaticam et personalem Spiritus sancti emanationem, cætera vero vocabula charismatum et donorum ejusdem in nos distributionem, et temporalem in mundum ejus missionem, quam etiam per Filium fieri concedunt. Secundo dicunt quod ideo dicitur, ex Patre per Filium, non quia Filius est principium Spiritus sancti, sed quia Pater et Filius sunt nomina relativa, alterum vero relativorum non potest dici quin intelligatur alterum, ideo dicendo, ex Patre, necesse est etiam Filium nominare propter vim ipsius relationis. Tertio consubstantialitatem Patris et Filii causam esse aiunt, ut ex Patre per Filium Spiritus esse dicatur : cum enim ejusdem substantiæ sint Pater et Filius, necessario cum dicitur ex Patre, oportet quod dicatur etiam ex Filio. Quarto, quia nonnumquam, rarissime tamen et apud poetas, quibus ob angustiam metri, licet metaphorice et abusive vocabulis uti præpositionem, PER, aliquando repererunt idem significare, quod præpositio, CUM, dicunt Spiritum sanctum ideo dici, ex Patre per Filium procedere, quia ex Patre cum Filio simul procedit, et his modis omnes illas auctoritates exponunt sive pervertunt. Hæc nos ex ipsamet auctoritatum sententia et rationibus verissimis confutavimus, probantes hæc non posse consistere nec opinionibus et verbis sanctorum doctorum convenire, prout ex ipsis verbis clarius videtur ». Addit Græcos de Theodoreto Cyri episcopo objecisse, illum in Œcumenico Concilio contendisse adversus Cyrillum non habere Spiritum sanctum existentiam per Filium vel ex Filio, nec tamen a Concilio increpitum fuisse, et Concilii silentium pro insolubili argumento a Græcis existimari; at Theodoretum tunc Nestorii hæresiarchæ suscepisse patrocinium, proptereaque damnatum, ac multis annis ab Ecclesia exclusum fuisse, quod Baronius quoque fuse in suis Annalibus prosequitur.

Eadem solutione usus est Gennadius Scholarius [1] adversus Marcum Ephesinum objicientem auctoritatem Maximi : « Quod, inquit, ut validissimum objicis est, quod ait Maximus, Patres illos demonstrasse non esse a se affirmatum Filium esse causam, sed illud denotatum quod per ipsum procedat : hoc enim tu ais et istos nunc reformidantes dicta quidem approbasse et ipsos exemplo Maximi, causam vero Filio tribuere nullo modo voluisse majorem partem. Nos vero ad hæc etiam respondebimus paucis : S. Maximi dictum ita intelligitur : non putat ipse Filium esse causam Spiritus principalem et primordialem, aut principium sine principio, sive causam absque causa, hoc enim soli inest Patri, haudquaquam Filio; siquidem quod habet Filius acceptum habet a Patre, a quo etiam est; quare, ut Filius quoque dicatur causa et principium Spiritus sancti, hoc a Patre accepit. Possumus quippe nos etiam exemplo magni Gregorii dicere causa de causa, lumen de lumine, Deus de Deo, sicut ille dicit, principium de principio.

[1] Bessar. in decl. orat. dog.

[1] Gennad. schol. adv. Marc. Ephes.

Etsi ergo Filius vocatur causa, non tamen a se originaliter, per Filium vero et ex Filio, utpote per Filium et hoc est, quod ait Maximus, ostensum esse ab illis se non asserere Filium causam Spiritus principalem, sed significare voluisse, quod per ipsum procedat. Ita igitur et isti hoc sensu tribuentes Filio causam non primordialem recte et pie fecerunt, nam neque nos dicimus Filium principalem seu primordialem Spiritus causam, sed ex Patre, utpote primo principio a nullo principio et principali, ex Filio autem et per Filium, ut per ipsum ex Patre ita credimus et intrepide prædicamus. »

18. *Controversia de fermentato.* — In controversia de azymo cum arguerentur Græci eo die, quo institutum est Eucharistiæ sacramentum, non repertum in Judea fermentatum ex divina lege, finxisse miraculo creatum fuisse a Christo, refert idem Gennadius [1] in libro de quinque capitibus pro Concilio Florentino, ac pias causas ob quas Orientales fermentato, azymo vero Occidentales usi sint, exponit : « Quidam, inquit, præter rationem admodum imperite et adeo stolide, ut ita dicam, et impudenter objiciunt quamvis azymorum dies essent, ut dicitis, nec fermentatum inveniri oportebat, tamen cum Deus esset, azymum fermentatum efficere poterat; nihil est enim impossibile apud omnipotentem Deum, nihil esse impossibile apud eum qui potest omnia, omnes confitentur, nec solum azymum fermentatum efficere, sed et lapides ipsos panes. At necessitatem hanc, qua ad hoc peragendum duceretur, ego perspicere non valeo; quanam de causa statuere voluisset fermentatum potius quam azymum Corpus suum confici, hanc mihi explicate necessitatem, si nostis, at nunquam poteritis. Nescio etiam an panem fermento carentem Corpus et Sanguinem suum prohibuisset, vel sua divina consecrationis verba invalida reddere libuisset, sed id neque hæretici, neque a Christiana religione alieni sentient unquam vel dicent; quod autem Dei Ecclesia nullum esse discrimen inter azymum et fermentatum arbitratur, multis et egregiis argumentationibus jam ostensum est.

« Nunc demonstrabitur, quo pacto Romana Ecclesia azymum et Orientalis Ecclesia fermentatum conficit per Gregorium Dialogum, virum sanctissimum, qui ante Ecclesiarum schismata vixit, cujus commemorationem nostra etiam Ecclesia unoquoque anno cum laude facit : hic enim optime causas reddit azymi et fermentati, traditque Occidentalem Ecclesiam azymum, Orientalem fermentatum antiquitus in usu habuisse, bonaque et laudabili ratione utramque ad id efficiendum fuisse permotam; scribit enim : « Solet multos perturbare quamobrem in « Ecclesia quidam panes azymos, quidam offe« runt fermentatos. Romana Ecclesia offert azy« mos panes, propterea quod Dominus sine ulla « commistione suscepit carnem. Sed cæteræ « Ecclesiæ offerunt fermentatum pro eo, quod « Verbum Patris indutum est carne et est verus « Deus et verus homo. Item et fermentum com« miscetur farinæ et efficitur Corpus Domini no« stri Jesu Christi vivi, sed sive in azymo sive in « fermentato conficiatur, Domini Corpus et Sal« vatoris nostri sumimus ». Audisti quomodo magnus hic pater nullum inter azymum et fermentatum judicat esse discrimen? Quodque indubitate utroque modo conficitur Corpus Domini, idque jam diu usus obtinuit in Ecclesiis apud Occidentalem, inquam, et Orientalem; nam optime, ut ipse arbitror, declaravit, quod nunc propositum est, hanc azymo usam esse propter sinceritatem et puritatem carnis Domini, quia immunis et expers est omnis vitii, illam fermentato propter divinitatis et humanitatis unionem in ipsius hypostasi, idque merito, nam ut azymum subtilissimum ac purissimum est, quia sine fermento conficitur (nam fermento pro peccato Scriptura utitur) sic et Domini Corpus, cum purissimum nec alicujus peccati perceptibile sit, in azymi sacrificio conficitur, ac ut fermentum substantiam crassiorem subit, sic et Domini Corpus per humanæ carnis conspersionem in unam divinitatis et humanitatis personam per fermentum indicatur ».

19. *De communione Paschali declaratio.* — Exorta hoc anno in Liciensi urbe controversia, an lethaliter peccarent, qui ipso Paschali die sacram Eucharistiam non sumpsissent, etiam si præcedenti feria quarta ea refecti fuissent, consultus Eugenius hoc responsum dedit [1] :

« Eugenius, etc. Cupientes purgatum triticum in horreum Domini congregare et inutilibus contentionibus finem dare, attendentes juxta doctrinam B. Augustini, quod solent circumstantiæ Scripturarum illuminare substantiam veritatis, et non solum adjacentia, sed etiam præcedentia et subsequentia verba sunt consideranda prudenter. Cum dicat canon Ecclesiæ, Omnis utriusque sexus : *Fidelis saltem semel in anno confiteatur* : Et infra : *Suscipiens ad minus in Pascha reverenter Eucharistiæ Sacramentum.* Et sequitur : *Nisi de proprii sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab ejus perceptione duxerit abstinendum;* dicimus expresse non intentionis legislatoris fuisse animas illaqueare fidelium sub culpa mortali ad communicandum præcise in die Resurrectionis Dominicæ, sed terminum statuisse a Pascha ad Pascham cum dicit *semel in anno.* Et infra : *Ad minus in Pascha*, etc. mens enim magis, quam verborum sonus est attendenda discreto. Intelligimus itaque optimo jure satisfactum esse ca-

[1] Gennad. exposit. pro Conc. Flor. c. 12. sect. 8.

[1] Bullar. in Eug. IV. Const. 20.

noni, si in Hebdomada Sancta, vel infra octavam Paschæ Resurrectionis Dominicæ secundum meliorem dispositionem conscientiæ, et aptiorem mentis devotionem fideles præparatione debita sanctum Eucharistiæ pignus excipiant, et cum Domino Pascha celebrent ad salutem, et huic sententiæ omnes volumus acquiescere, etc. Dat. etc. die VIII Julii MCDXL, Pontificatus nostri anno I ».

EUGENII IV ANNUS 11. — CHRISTI 1441.

1. *Jacobitæ Orientales conciliati Romanæ Ecclesiæ.* — Annus redempti orbis millesimus quadringentesimus quadragesimus primus, Indictione quarta, ob Jacobitas Orientales, qui Ægyptum incolebant, cum Ecclesia Romana in Concilio Florentino conciliatos, insignis extitit. Miserat jam ante Eugenius ad illos a schismate revocandos cum Apostolicis litteris [1] Albertum Minoritam, quas in Syriacum sermonem conversas Joannes eorumdem Jacobitarum partriarcha cum aliis episcopis in Ecclesia publice in maxima populi frequentia, ut ipsemet testatur, perlegi jussit. Quibus ingenti omnium plausu ac gratulatione auditis, Pontificem litteris suis, anno superiori exaratis ea de re certiorem fecit, atque ad Sedem Apostolicam Andream S. Antonii abbatem, facta ei amplissima jungendi sacri inter Ecclesias fœderis potestate, legavit. De cujus adventu rebusque hoc anno cum Eugenio ac Synodo Florentina gestis hæc apud Andream e Sancta-Cruce [2] Monumentis consignata sunt : « Die Jovis, XXXI et ultima mensis Augusti, de mane hora duodecima vel quasi, qua hora, quæ pro generali congregatione adscripta fuerat, S. D. N. Eugenio præsidente, ac reverendissimis reverendisque venerabilibus Patribus et dominis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus doctoribus et magistris, tam sæcularibus quam regularibus, hoc sacrum Concilium repræsentantibus, congregatis, comparuit præfatus dominus abbas Andreas, ac præmissis solemnitatibus, in idiomate Syrorum proposuit in hac verborum forma, prout postmodum in sermone Latino per venerabilem virum dominum Blondum præfati domini nostri papæ secretarium interpretatum fuerat de idiomate Italico in Latinum, ut sequitur :

« Cogitanti altam majestatem tuam et meam humilitatem, pater beatissime, tantus suboritur pavor, ut si aliqua erravero in dicendis paucis, primum id mihi indulgeas deprecor ; nil enim aliud quam tremor apprehendere postest hominem me, pulvis enim sum et cinis coram te Deo in terris verba faciens. Es namque Deus in terris et Christus et ejus vicarius, es Petri successor et pater, caput et doctor Ecclesiæ universalis, cui datæ sunt claves claudendi et paradisum cuicumque volueris reserandi. Tu princeps regum et maximus es magistrorum.

« Quæ omnia et similia considerans, expavesco tuam alloqui sanctitatem, cum maxime ante oculos mentis proponam non solum potestatem tuam, sed sapientiam Latinorum, qui in studio sapientiæ divinarum rerum et disciplinæ Jesu Christi, quod a principio salutis fidelium imbiberunt, continuo in hæc tempora exercitati ea nunc tenent et sentiunt, quæ beatissimi Apostolorum principes Petrus et Paulus illis a principio tradiderunt : quæ autem Ecclesiæ, hujusmodi sapientia et disciplina aliquando privatæ, prima non tenuerunt fundamenta, et a Romana Ecclesia matre et magistra separatæ fuerunt, eas permisit Deus gentibus in opprobrium et infidelibus in rapinam, prout evidenter cernere datur in Græcis et Armenis, et pariter in nobis Æthiopibus Jacobitis, postquam anno nongentesimo a vobis fuimus separati.

« Consolamur vero et mœstitiæ nostræ spem ea ratione amplam assumimus, quod qui tibi concessit Græcos et Armenos in Catholicæ fidei unionem latius venire, quique tibi inspiravit,

[1] Ext. apud card. Justin. p. 51. — [2] Apud card. Just. Conc. Flo . p. 3. num. 8.

ut nos per dilectum filium tuum Albertum Ordinis Minorum ad unionem quærendam invitares, idem piissimus Deus noster suam nobis elargitur benedictionem, ut eadem tecum in Catholica Dei Ecclesia sentiamus, quod quidem perficietur. Ego et, ut tu vides, ætate jam gravis e domo sum profectus, ad tuæ sanctitatis pedes præsentiamque, superatis terræ et maris periculis, perventurus, reverendissimi mei patriarchæ orator, ac indignissimus locumtenens, quemadmodum constare videbis in mandatis, quæ tibi ab eodem patriarcha exhibebo, quemadmodum poterit enarrare idem frater Albertus, qui multa mecum pericula, multos subiit labores pro hac dignissima unione fidei Christianæ ».

2. *Oratores Æthiopum missi ad Eugenium.* — Assensisse Pontificem piis Jacobitarum votis, atque orthodoxæ fidei formulam tradidisse, proximo anno visuri sumus. Cæterum Andream abbatem Egyptium, non modo Jacobitarum in Ægypto degentium et eorum patriarchæ oratorem fuisse, verum et imperatoris Æthiopum una cum Petro diacono, (1) ex litteris [1] Eugenii constat, quibus Vaticanæ Basilicæ canonicis dedit mandata, ut iisdem oratoribus limina Apostolorum adituris sacram Veronicam ostenderent :

« Dilectis filiis canonicis et capitulo Basilicæ Principis Apostolorum de Urbe, salutem.

Cum dilectos filios Andream abbatem S. Antonii de Ægypto et Petrum diaconum, oratores magni principis Constantini imperatoris Æthiopum, sive, ut dicitur, presbyteri Joannis, qui devotionis causa ad almam Urbem præsentialiter se conferunt, cupiamus pro majori Ecclesiæ ædificatione, atque ut prædictum imperatorem aliosque sibi subjectos reges et principes, ac populos pæne innumeros ad unionem cum Ecclesia Occidentali, quam apud nos quærere advenerunt, facilius adducere et inclinare possint, sanctam Dei et Salvatoris nostri imaginem, sive, ut dicunt, S. Veronicam videre, et vos Constitutionibus ac aliis ordinibus illius Ecclesiæ juramento firmatis id extra debita et constituta tempora facere prohibeamini, devotioni vestræ, ut istam sanctam nunc, quando non sunt tempora instituta, prædictis oratoribus cum debito et solito modo reverenter ostendatis, prohibitionibus supradictis, juramento et quovis alio auctoritate Apostolica tenore præsentium vos hac vice tantum reddimus absolutos, et aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, similibus tenore præsentium et auctoritate præcipimus et mandamus. Dat. Florentiæ IV non. Octobris anno XI ». Pervenere eodem anno Florentiam alii Constantini Æthiopum regis oratores, quos Angelus Maurocenus ex insula Rhodo advexit, cumque Angelus ipse reditum pararet, Pontifex cunctos Christi fideles ullam

[1] Lib. V. p. 100.

(1) Trina hic statuitur legatio regis Æthiopiæ ad Pontificem, quarum unam gessit Andreas abbas legatus patriarchæ simul et regis Æthiopiæ una cum Petro diacono ; aliam vero Æthiopes illi quos Angelus Maurocenus e Rhodo advexerat, ac denique tertiam ab eodem rege missam ad urgendam Ecclesiæ suæ cum Romana conjunctionem, de qua annalista in num. 4. § *Post hæc etc.* Erroris hujus occasionem (namque error est) eruditis hucusque omnibus præbuit mendum quod in Acta Patriciana, nondum hucusque correptum, irrepsit. In his enim num. 119 legitur : « Florentiæ Eugenius decimam sessionem celebravit VI kal. Maii anni salutis MCDXLII, in qua asserens legatum Zare Jacob magni regis Æthiopiæ, quem presbyterum Joannem vocant, legatum ad Concilium etc. orthodoxæ fidei suscipiendæ gratia properare, Concilium ipsum, ut majorem auctoritatem etiam ex loco susciperet, Romam, approbante ipso Concilio, transtulit, etc. » Hæc legens annalista, simulque noscens ex litteris Eugenii, hoc anno MCDXLI datis, legatos quosdam regis Æthiopiæ jam venisse ; nodo huic exsolvendo legationem geminam excogitavit, cui tertiam adjecit aliam petitam ex aliis litteris Eugenii, quibus Angelum Maurocenum eo nomine commendat ; quod legatos Æthiopes triremibus suis ad Concilium transtulerit ; ac si scilicet Andreas et Petrus, quos ad se legatos Æthiopum venisse in aliis litteris idem Eugenius significaverat, vehi iisdem triremibus Mauroceni non potuerint. Quo semel constituto, ex tribus Æthiopum legationibus geminæ reddentur, duabus in unam conciliatis. Sed et geminas quæ supersunt in unam convenire posse censeo, si mendum irrepsisse in Acta Patriciana demonstravero. Id vero non invitus suspicarer, cum Acta illa non unum corrupti textus argumentum ibidem exhibeant. Primo enim erratum est in numero sessionum, nam ex sessione VIII, quæ describitur num. 108, fit transitus ad sessionem X, sive omissa nona, sive ea quæ nona reipsa signanda erat per oscitantiam in decimam transformata. Ad hæc num. 128, dies XII kal. Julii cum die solemni Pentecostes anni MCDXLII componitur, errore manifesto, cum signanda fuerit die XIII kal. Junii. Quemadmodum ergo ibi in die et mense erratum est, ita forte et error irrepsit in numeralem notam anni illius, quo sessio de expectatione Æthiopum ad Concilium habita ; quæ ita facile reformaretur : « Florentiæ Eugenius nonam sessionem celebrat VI kal. Maii. anno salutis MCDXLI etc. » Ita enim re composita, omnia deinceps recto cursu procedunt. Die enim illa Aprilis anni MCDXLI Pontifex animos Patrum in expectationem legationis Æthiopum erexit, indixitque translationem Concilii Romam. Eodem vero anno, die XXXI Augusti Andreas abbas cum socio Petro diacono Florentiam pervenerunt, quorum legatorum alter, licet patriarchæ oratorem ageret, simul tamen legatione fungebatur pro Constantino Æthiopiæ rege (qui commune regibus illis titulum *Zara Jacob*, id est, semen Jacob obtinens, ideo in litteris Eugenii Constantinus, in Actis vero Patricianis Zara Jacob appellatur). Auditi a Patribus tum publice in Concilio, cum seorsum a theologis a Concilio et Pontifice selectis rationem fidei suæ reddiderunt egregiam. Sed cum non satis cito expediri possent, interim Romam excurrerunt ut SS. reliquias ibi cultas viserent ac venerarentur, quos Eugenius litteris suis ad præsides urbis munivit, mandans ut inter cætera Sancti Vultus imaginem, quam *Veronicam* appellant, intuendam illis permitterent. Venisse equidem illos Romam hoc anno die IX Octobris scribit, qui tunc Romæ agebat Paulus Lælius Petronus in Miscellaneis ad hunc annum his verbis : « Lunedì a dì IX Ottobre MCDXLI, venne a Roma uno ambasciatore dello prete Janni, il quale è signore d' India ». Quæ Petroni verba expendi merentur, cum non unam in rem valeant. Ex illis enim discimus unicum fuisse legationis principem, quamvis duo venerint, amboque Romam excurrerint, ut ex litteris Eugenii in Annalibus hic recitatis discimus. Ex quibus intelligimus cur Eugenius expectare se *legatum* regis Æthiopiæ, non vero legatos pro Concilio dixerit. Insuper venisse Indos ad Concilium quidam, inter quos S. Antoninus, scribunt ; quid hoc significet ex eodem Petroni loco scimus. Denique ex his constat Andream abbatem, qui tunc Romam venit, non patriarchæ tantummodo, sed et regis Æthiopiæ legatum egisse. Ea religione exsolutos Æthiopes die XIII redisse Florentiam idem Petronus asserit, ibique in exordio sequentis anni pridie nonas Februarii *in publica sessione*, quam Spondanus male nonam appellat, novoque errore in annum MCDXLI refert, ad Ecclesiæ societatem ipsi pariter, et tota Æthiopum natio admissi sunt ; cujus rei Pontificias Bullas recitat annalista sequenti anno, suo nempe loco, cum datæ sint anno MCDXLI, Florentino stylo, nostro vero MCDXLII, pridie nonas Februarii. Ita ego totam hanc historiam facili ordine compono, cum vicissim illi qui duplicem legationem admittunt, aliam scilicet absolutam anno illo MCDXLII, pridie nonas Februarii ; aliam vero, quæ nondum pervenerit Florentiam die sexta kal. Maii, et rem totam invertant et demonstrare cogantur, quandonam legatio illa secunda, sive Florentiam, sive Romam pervenerit, neque id adhuc veterum auctorum testimonio ostenderint. MANSI.

ei injuriam inferre vetuit[1], proposita hac justissima causa :

« Universis et singulis præsentes litteras inspecturis, salutem, etc.

« Cum dilectus filius nobilis vir Angelus Maurocenus, miles Sciensis, nonnullarum galearum et fustium, quas proprio sumptu tenet, gubernator et dominus, proximis temporibus gratam nobis et plurimum acceptam, et nomini Christiano gloriosissimam dederit operam, perductis ad nostram præsentiam ex partibus insulæ Rhodi magni Æthiopum regis Constantini, sive, ut dicitur, presbyteri Joannis oratoribus, unionem dicti regis et subjectorum sibi populorum pæne infinitorum cum Occidentali Ecclesia quærentibus, nos eumdem Angelum, qui cum ipsis galeis et fustibus aut earum parte ad Orientis partes redire intendit, cupientes plena ubique inter Christianos principes securitate atque immunitate et favorabili tractatione gaudere, universitatem vestram, etc. » Rogat Christi cultores, ut placide Angelum, nullam ipsis injuriam illaturum, portubus excipiant et commeatu instruant. « Datum Florentiæ IV non. Octobris, anno XI ».

3. *Habita oratio a legato Æthiopum.* — Ad instaurandam eamdem cum Romana Ecclesia Æthiopicæ conjunctionem, Nicodemus etiam abbas, qui Æthiopibus Jerosolymis commorantibus præerat, regis Æthiopiæ nomine legatum misit[2], cujus oratio[3] in publico cœtu habita est Florentiæ hoc anno, secunda Septembris die.

« Expositio oratoris R. P. D. Nicodemi abbatis pro serenissimo et potentissimo Æthiopum imperatore super Æthiopibus Jerosolymis constitutis.

« Omnes homines ad tuam præsentiam pervenientes, pater beatissime, multas tenentur Deo gratias agere, qui eos fecerit dignos videre in te Christum etiam in terris, inter peccatores homines conversantem. Sed nos in Æthiopia nati multis magnisque cogimur rationibus, qui nobis dedit sacram fidem tuam in præsenti tempore intueri. Primum quod neminem credimus remotiorem ab orbis parte huc se conferre, quam nos, qui non ad extremam modo omnibus partem, sed pæne extra ipsum orbem positam incolimus Æthiopiæ regionem.

« Secundum, quia (salva cæterarum pace) non credimus gentem esse aliam, quæ majori fide et devotione Romanum Pontificem veneretur, quod quidem experientia apud nos notorium esse dignoscitur, ut reversuri in patriam applausus exultationesque nostrorum hominum et populi obviam processuri timere cogamur, quia semper hactenus observatum est, ut venientium a Romani Pontificis conspectu plebs, et omnis sexus ætatis multitudo conferta pedes osculari, et vestis partem, pro reliquiis servandam, lacerare contendat. Unde intelligi potest quanta sit nostris hominibus Romani Pontificis opinio sanctitatis.

« Tertio loco, majori excipiendum lætitia et jubilo gaudium nostrum, quod majus imperium nostrum, quam aliud esse opinamur, siquidem reges centum nostro imperio etiam præsenti tempore sunt subjecti, et præter hoc gloriæ nostræ pars non est minima regina Saba, quæ excitata fama sapientiæ Salomonis ita se contulit in Jerusalem, quemadmodum nos, qui licet multo minores simus regina Saba, ad te venimus qui es etiam plus quam Salomon : ex gente igitur nostra fuerunt Candacis regina et eunuchus, quos Philippus Domini nostri Apostolus baptizavit, quarum rerum certe magnarum gratia tu, qui maximus es magnatum, nos licet parvulos des libenter, prout confidimus, te intueri.

« Postremo vero et rationum præstantissima quibus advenisse lætamur, ea est, quæ ab ipsis effectibus innotuit, et mundo palam est factum, omnes, qui a te et a Romana Ecclesia discesserunt, penitus corruisse, nostra tamen inter cæteras Ecclesias quæ a prædicta Romana videntur Ecclesia recessisse, fortis etiam et potens ac libera existit, cujus quidem rei nullam aliam dicent sapientes causam existere, quam quia aliarum Ecclesiarum secessio atque rebellio fuit voluntaria. Hincque eorum populi in servitutem exterminiumque sunt dati, nostra autem intermissio et elongatio a Sede tua nequaquam a perfidia aut levitate alia, sed potius processit a provinciarum distantia et a periculis, quæ subeunt commeantes, atque etiam a prædecessorum tuorum Romanorum Pontificum negligentia, cum nulla apud nostros homines sit memoria visitationis aut curæ tot Christi ovium, quam pastorum quispiam ante te voluerit suscipere ; nam fert opinio nostra octingentos effluxisse annos, ex quo nullus ante Pontifex Romanus nos vel levi aut unico verbo curaverit salutare ». Ignarus fuisse videtur hic abbas historiæ Ecclesiasticæ ; etenim sæpius conjunctos se Romanæ Ecclesiæ professi Æthiopes ab illa doctrina Apostolica erudiri flagitarunt, nam Alexandri III temporibus sacellum Jerosolymis et in Urbe Ecclesiam obtinuit Æthiopum imperator[1], ad quem instruendum est missus legatus : ad eos autem a Nicolao IV[2] et a Joanne XXII[3] missos sacerdotes pro instauranda veteri cum Romana Ecclesia conjunctione, suo loco memoravimus. Pergit Nicodemus orator :

« In hoc itaque summa laus tua et nostri gaudii multitudo consistit, quod tu solus ac primus imperatorem nostrum ac nostram gentem

[1] Lib. v. p. 107. — [2] Sander. de visib. monarch. l. VII. — [3] Ext. in Act. Concil. Flor. apud card. Just. p. 3. num. 11. p. 375.

[1] Baron. tom. XII. an. Chr. 1177. — [2] Tom. Annal. XIV. an. 1289. num. 59. — [3] Tom. Annal. XV. an. 1329. num. ult.

Catholicæ fidei et tibi ipsi studeas unire per vestræ congregationis et operam nostri abbatis Nicodemi servi tui in Jerosolyma constituti, qui nos ad te mittit, quemadmodum in præsentibus litteris continetur. Commendat autem abbas ipse tum seipsum, tum et filios suos sanctitati tuæ, ad cujus mandata labores quoscumque suscipere est paratus pro habenda concludendaque sanctissima unione. Te autem in primis certum reddit imperatorem Æthiopum nihil in rebus humanis ducere majus, nihil affectuosius cupere, quam uniri Romanæ Ecclesiæ et tuis sanctissimis subjici pedibus : tantæ magnitudinis apud eum sunt Romanum nomen et Latinorum fides, quam tecum Christus augere et conservare dignetur in sæcula sæculorum. Amen ».

4. *Nicodemi abbatis Æthiopum litteræ ad Pontificem pro unione Ecclesiarum.* — Subjiciuntur a cardinale Justiniano ejusdem abbatis Nicodemi litteræ [1], quibus excusat se non ausum ob Saracenorum formidinem abire Jerosolymis, Pontificem Christi vicarium esse profitetur, spondetque navaturum se operam, ut sacrum fœdus cum rege Æthiopum redintegretur; nec vero res fidei adducturos in controversiam Æthiopes, sed omnibus, quæ ipse Pontifex jusserit assensuros.

« In nomine S. Trinitatis hæ litteræ mittuntur ab Jerosolymis per Nicodemum abbatem super nationem Æthiopum, quæ dentur magno Patri Urbis Romæ Eugenio, capiti omnium sedium. Pax tibi et omni sedi, et pax magnitudini tuæ, qui sedes in Sede Apostolorum Petri et Pauli », ita ille loquitur, quod B. Paulus in Urbe Romanos Christi Evangelio imbuerit, ac martyrii corona fuerit redimitus; non quod summum Pontificatum gesserit cum S. Petro, ut recentior theologus somniavit, cujus opinio ab Innocentio X damnata est, « cujus splendor illuminat mundum. Ego vero, ubicumque terrarum sim, prosternor coram te, non autem ego solus, sed omnes patriarchæ atque episcopi, reges atque imperatores inclinantur ante te.

« Cum ad nos devenerunt nuntii tui ob causam fidei, magnam ex eis consolationem accepimus, quam hactenus valde cupiebamus, ut tandem omnes unum simus, sicut Paulus dicit : *Unus Deus, una fides, unum baptisma.* Hæc vero res cum ad regem nostrum pervenerit, maximæ illi lætitiæ futura est; nam idem admodum cupit, ut omnem in unam fidem pariter uniantur. Ego autem ipse pro re ista ad te venissem, nisi me metus Saracenorum perterruisset, ne forte res ista infidelibus palam fiat. Præterea mitto ad te filios meos præsentium litterarum latores, qui die Octobris XIV a me recedentes, opto eos ad me redire celeriter, ut ad regem nostrum Æthiopiæ se citius conferant, cui referant cuncta, quæ jusseris, quæ velis, deinde perficere et quæ cœpisti, quoniam ideo Deus Pater te omnibus præposuit patriarchis et in magna Sede es Petri Apostoli constitutus quæ caput est omnium, ut omnes posses pascere oves Christi.

« Hæc autem cogitatio tua a Deo est, et tu vere beatus es, qui ad Apostolorum similitudinem pro fide Christi talia tentasti, nec tanta fecerunt prædecessores tui. Utinam cuncta ad finem usque perducas! Etenim contaminatio infidelium in unum coacta est, Judæi Christi crucifixores pariter idem consentiunt, Christiani vero, relicta Apostolorum sapientia, unusquisque in viam sui sensus, ut libuit, abierunt, et quilibet dicit : Mea fides verior est, quæ distinctio nequaquam est a Deo, sed procedit a diabolo. Tu igitur cura, ut possint ad unum venire dispersi, ut sit omnium fides una, et sicut sub Patribus trecentis decem et octo in Nicæna Synodo facta est, sic et tu robora fidem, ut illi fecerunt, ut congregemur in unum, quoniam cum in unam fidem pariter convenerimus, Christus ex terra promissionis nostros hostes abjiciet, et fient ut stipula ante faciem venti, non nostra, sed Christi nostri potentia faciente.

« Post hæc, o pater magne, ut de unione inter nos facienda aliquid tibi respondeam, eam quidem de certo nos et rex noster vehementissime cupimus, veruntamen sine ipso rege nostro illam concludere non vellemus. Offerimus nos omnes sanctitati tuæ omnes vires, curam et diligentiam nostram, ut nostro labore ac studio unio sancta tecum apud regem nostrum veraciter, ut jusseris, compleatur, quoniam qui aditus vel accessus ad patriam nostram terra marique Latinis hominibus pæne mortalis et impossibilis est, a nobis Æthiopibus quamvis inter ingentes labores in dies sæpius frequentatur, verentibus Saracenis ob metum regis Æthiopum in aliquo nos offendere, quos infideles rex ipse noster parva opera penitus posset destruere. De nostro vero ad tuam sanctitatem adventu patriarcha Jacobitarum penitus nihil novit, sed clam illo et Saracenis ignorantibus, ad te venimus, ne forte, sicut ex varia ratione ambitionis atque perfidiæ utrique facere solent, negotium unionis præpediretur. Præsentes autem filii mei ad te veniunt, non tecum de fidei veritate disputaturi, sed tuam sententiam audientes recepturi : veritatique fidei, quam statueris, consensuri, quoniam tu sol magnus et verus splendor creaturarum es, nec lux ulla valet a quoquam facile in sæculo reperiri, quæ soli sit præferenda. Quis igitur tecum stultus atque ignarus valeat aut debeat disputare, cum sit tam ingens ac vetusta sapientia Latinorum nota jam orbi terrarum, neque sit juxta Evangelicam veritatem discipulus supra magistrum, aut servus supra dominum suum? Postremo, beatissime pater, quidquid a nobis velis, mitte ad regem Æthiopiæ nostrum,

[1] Ext. ead. p. III, num. 12. pag. 377.

qui cum ea, quæ cupias, audierit a nobis, iis in nullo penitus refragabitur. Sed quæcumque vetis libentissime audiet atque assentiet, accepturus ingens de tua voluntate solatium, cum sit fidei Christianæ benevolus et obediens, et quæ ad favorem religionis pertinent, avidissime complectatur. Rogamus post hæc beatitudinem tuam, ut filii mei abs te cito expediantur, quatenus se in Æthiopiam transferentes regi nostro dicere valeant omne quod jusseris. Dominus Deus longos faciat dies tuos, et repleat te omni bono, ac compleat omne desiderium tuum, fidemque tuam confirmet ac roboret in sæcula sæculorum. Amen. Datum Jerosolymis die XIV Octobris Amet anno Amoheret ». Neque hoc loco reticendum est, Æthiopum regem, missis aliis oratoribus, ursisse suorum cum Romana Ecclesia conjunctionem, quos cum ad Synodum Œcumenicam orthodoxæ fidei perdiscendæ causa adventare proximo anno accepisset Eugenius, eam Florentia Romam traduxit, qua de re proximo anno agetur.

Inter hos Orientalium Meridionaliumque populorum ad Romanæ Ecclesiæ gremium concursus, nonnulli quoque principes Saraceni excitati sunt ad ineunda cum Pontifice fœdera, ex quo ingentes restituendæ Syriæ religionis, quæ in ea deflorueral, spes concepit Eugenius, consiliaque cum Francardino Acri principe contulit. Cum itaque is propterea ad Christianorum oras Pontificis suasu iturus foret, universi Christi fideles Apostolicis litteris [1] sunt præmoniti, ne qua illum injuria afficerent.

« Universis et singulis præsentem inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Cum magnus et potens vir Francardinus Benecabul Saracenus Acri dominus partium Assyriæ, ad circumstantes patriam suam aliasque partes Christianorum, nobis suadentibus atque curantibus, intendat se conferre, ea tractaturus, gesturus et operaturus, quæ pro Dei nostri et nominis Christiani in illis partibus collapsi instauratione duximus ordinanda, nos ipsius et suorum saluti consulere intendentes, universitatem vestram, qui Jesu Christi Domini et Dei nostri religionis et fidei gratiam accepistis, in ipso Jesu requirimus et hortamur, nihilominus auctoritate Apostolica districte mandantes, quatenus eumdem Francardinum cum filiis, societate et quotquot secum ducere volet, et cum armis, pannis et cæteris rebus tam mari quam terra per omnia vestra insulas, civitates, terras, castra et loca venire, transire, morari et redire permittatis, etc. Dat. Florentiæ IV id. Septembris anno XI ».

5. *Constantinopolitanus imperator schismatis delendi curas remittit.* — Augusta adeo meditantem divinæ amplificandæ gloriæ proferendæque religionis gratia Christi vicarium schismatici Basileenses retardarunt, ideoque non modo bellum Jerosolymitanum susceptum non est, verum et Græcorum cum Romana Ecclesia conjunctio admodum labefieri cœpit : nam et Palæologus imperator, ubi Albertum regem, a quo maxima sibi mittenda subsidia speraverat, obiisse in ipso primo belli Turcici conatu, Occidentalesque Basileensi schismate disjunctos vidit, a pristino ardore pio descivit, tepuitque in iis, quæ ad schisma penitus abolendum spectabant ad exitum perducendis, quare et Pontifex promissas subsidiarias adversus Turcos copias non ei misit. Explicuit vero majus pietatis studium Constantinus despota, qui Christophoro episcopo Coronensi nuntio Pontificio est pollicitus, omnem se daturum operam ut cœpta conjunctio perficeretur constabiliretturque. Cui vicissim spopondit Eugenius [1], nunquam illi Sedem Apostolicam auxilio defuturam :

« Eugenius, servus servorum Dei, dilecto filio et excellenti Constantino despoto Palæologo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quanto cum desiderio et animi fervore ob Dei reverentiam zeloque Catholicæ fidei cupiat devotio tua, ut sancta hæc Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ unio Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi gratia nuper tam solemniter, rite et concorditer celebrata, debitum istic in Constantinopoli et in cæteris Græciæ partibus sortiatur complementum, litteræ venerabilis fratris Christophori episcopi Coronensis oratoris nostri et plurimorum orthodoxorum virorum relationes nobis et Apostolicæ Sedi nuntiaverunt. Nam in ea causa licet per charissimum in Christo filium nostrum Joannem Palæologum Romæorum imperatorem hactenus satis tenuiter et tepide sit processum, tua tamen celsitudo rem ipsam locum et perfectionem suam, quantum in se fieri potest, habere vult et intendit, idcirco in manus præfati episcopi oratoris, nostro et Apostolicæ Sedis nomine recipientis, super pectus tuum pollicitus es, te ipsum in futurum omnem operam daturum, quo præfata unio sit, ut præmittitur, et omnia quæ illius perfectionem postulant, impleantur, completaque in sui robore et firmitate permaneant. Quorum omnium gratia, dilecte fili, nos et Apostolica Sedes primum bonitati divinæ, quæ illa pectori tuo insinuat, tum filiali tuæ devotioni, quæ in sinu retinuit et retinet, plurimum congratulamur, simulque cupimus quasque res devotioni tuæ gratas efficere et operari, volumusque præterea in præsentiarum aliquas facere saltem tibi pro gratitudinis memoria acceptas.

« Igitur, favente Deo, cujus causam in hac sanctissima re prosequeris et prosequi, ut præmittitur, intendis, si te in futurum quandoque

[1] Lib. XV. p. 101.

[1] Lib. V. p. 64. et apud card. Just. p. III, num. 10.

in Romæorum imperio hujusmodi succedere aut quovis modo præsidere et in imperatorem creari contigerit, et stabilimento præfatæ unionis in publicatione et lectione decreti dederis debitum, ut præmittitur, complementum, devotioni tuæ per præsentes, nostro et Apostolicæ Sedis nomine, pollicemur auxilia illa, subventiones et subsidia, quæ charissimo in Christo filio imperatori præfato pro tuitione et defensione civitatis Constantinopolis polliciti sumus, quæque illius culpa et tepiditate impleri non potuerunt, in te ipsum et personam tuam, tunc in præfato imperio præsidentem, et, ut prædiximus, unionem hujusmodi jam prius per te perfectam et illic in sui firmitate manutenentem perficere, ac debitis provisionibus adimplere; illud etiam addentes, ut numquam Romanam Ecclesiam et Apostolicam Sedem tibi defuturam esse dubites, eidem debitam et devotam reverentiam exhibendo, dum etiam per semitam justitiæ incesseris atque unionis hujusmodi sacrosanctæ necessarium complementum tam fideliter quam potenter adhibueris. Dat. Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXLI, XI kal. Maii, Pontificatus nostri anno XI ».

6. *Vetiti Latini a Græcorum communione abstinere.* — Inter hæc expostularunt Græci Cyprii, non servari a Latinis synodale de conjunctione decretum, atque a nonnullis Græcorum commercio arceri, nec Latini cum iis nuptias celebrarent, funebria justa peragerent, vel publica acta conficerent, atque hunc libellum supplicem Eugenio porrexere [1]:

« Beatissime ac clementissime pater. Quanquam alias tempore divisionis Ecclesiarum Latinæ atque Græcæ Latini a communione Græcorum licite abstinerent, nunc tamen, sublato dissensu, in tempore indubitatæ unionis per sanctitatem vestram, Domino faciente, confirmatæ atque perfectæ, si Latini Græcis non communicarent, jam non una fides, non una fidelium Catholica cunctorum mater Ecclesia, jam nil factum putaretur, et decreta vestræ sanctitatis, sacrosancto approbante Concilio, ad perpetuam rei memoriam edita, jam per orbis fines longe lateque vulgata, tanquam irrita cederent in contemptum. Et quoniam, pater beatissime, in regno et insula Cypri Latinis mixtimque Græcis populato, Latini in matrimonialibus, funeralibus et aliis solemnibus publicisque actibus Græcis non communicant, ut deberent, imo quidam eorumdem hoc expresse prohibent, quod majoris scandali causam posset verisimiliter generare : ut igitur, pater sanctissime, hujusmodi scandalis obvietur, ac sancta et salubris unio in Ecclesia sancta Dei conservetur in ævum, supplicant humiliter eidem sanctitati vestræ episcopi et alii Græcorum dicti regni fideles, quatenus omnibus dominis episcopis, prælatis et aliis Latini ejusdem regni incolis sub censuris Ecclesiasticis et aliis pœnis præcipere et mandare dignetur, qualenus amodo episcopos, prælatos et alios quoscumque Græcos fideles, secundum eorum dignitates et gradus indistincte in processionibus, matrimonialibus, funeralibus et aliis quibuscumque legitimis actibus in suum consortium benigne et charitative recipiant et admittant, eisdem communicent, et sincera in Domino charitate pertractent, nulla super hoc inter eos præteritorum nota pensata in contrarium faciente, non obstantibus quibuscumque ». Perlecto hujusmodi libello Pontifex archiepiscopo Colocensi eum misit, addiditque imperia [1], ut studeret ne Latini se a Græcorum communione segregarent, aliudve facerent, ex quo mutua utriusque populi consensio in Synodo Œcumenica facta labefactari videretur.

« Archiepiscopo Colocensi.

« Venerabilis frater, salutem, etc. Oblata nobis nuper pro parte quorumdam episcoporum Græcorum insulæ Cypri supplicatio in effectu continebat, quod licet olim, per Dei gratiam, Græci Latinis uniti sunt, prout jam apud omnes gentes notorium est, tamen Latinorum quidam in insula Cypri commorantes a communione Græcorum illic consistentium abstinere dicuntur, ex quo unionis ipsius effectus, prout deberet, non succedit, prout in ipsa supplicatione, cujus copiam tibi præsentibus mittimus interclusam, plenius continetur. Quare fraternitati tuæ committimus et mandamus tenore præsentium, quatenus habita super iis diligenti informatione, si prædicta inveneris vera esse, omnibus melioribus modo et forma, quibus id fieri posse videris, habita ratione ad decretum super ipsa unione promulgatum, ut Latini memorati Græcis præfatis communicent juxta tenorem supplicationis prædictæ, omni cura et diligentia procures. Datum Florentiæ v Novemb. anno XI ».

Eodem anno ad extremas Orientis oras missus [2] est Antonius Trojanus Minorita cum amplissimis mandatis promulgandi Evangelii in Tartaria, Assyria, Perside, inque Maronitarum, Drusolitarum et Surianorum provinciis, datumque ad eum Diploma XVIII kal. Januarii anno XI consignatum est.

7. *Anathema latum in hæreticos et in Amedeum antipapam.* — Cæterum ad reprimendos recentiores schismaticos, utque Christi fideles ab eorum impietate declinarent, Amedeus antipapa una cum suis sectatoribus et aliis hæreticis anathemate perculsus est [3]:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Excommunicamus et anathematizamus ex parte Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus

[1] Ext. apud Eug. IV. l. XII. post p. 115.

[1] Ext. apud Eug. IV. l. XII. post p. 116. — [2] Lib. V. p. 106. — [3] Lib. XV. p. 218.

sancti, auctoritate quoque beatorum Petri et Pauli Apostolorum ac nostra, omnes hæreticos Gazaros, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Arnaldistas, Speronistas, Passaginos, Wicleffistas, Fraticellos et quoscumque alios hæreticos quocumque nomine censeantur, ac omnes fautores, receptatores et defensores eorum. Item excommunicamus et anathematizamus omnes et singulos cujuscumque status, gradus, præeminentiæ aut conditionis existant, etiamsi pontificali, regali, reginali, aut quavis alia Ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate, qui perfidis hæreticis et Wicleffistis arma, equos, ferrum, plumbum, lignamina, sal, oleum, vinum, vestes, victualia quæcumque ad usum hominum pertinentia, aut quævis alia præsidia publice vel occulte subministrant, ac per se vel subditos suos afferri faciunt vel permittunt, cum quibus ipsi Wicleffistæ Christi fideles et Catholicos quomodolibet impugnare seu offendere possint, necnon omnes et singulos Wicleffistarum eorumdem adhærentes, fautores, defensores et receptatores cujuscumque status, nobilitatis, excellentiæ vel conditionis existant, etiamsi pontificali, regali, reginali, aut quavis alia Ecclesiastica vel sæculari sint præditi dignitate, ac consentientes et præstantes eisdem in præmissis quomodocumque et qualitercumque auxilium, consilium vel favorem, ipsosque omnes et singulos declaramus continuatores et fautores hæresis, atque omni beneficio, dignitate et honore Ecclesiastico ac mundano denuntiamus fuisse et esse privatos ». Lata deinde anathematis sententia in Bullarum Apostolicarum adulteratores, invehentes Saracenis merces damno rei Christianæ, infestantes ad Sedem Apostolicam venientes, invadentes Siciliæ, Trinacriæ, Sardiniæ et Corsicæ regna, Romam aliamque ditionem Ecclesiasticam, subdit :

« Item excommunicamus et anathematizamus Amedeum olim ducem Sabaudiæ antipapam, et eos, qui ipsum elegerunt seu profanaverunt in antipapam, omnesque eidem credentes, adhærentes, faventes et eum receptantes, ac ipsum et eos excommunicatos et anathematizatos, ac schismaticos et hæreticos denuntiamus, decernimus et declaramus, prout ex processibus contra eos promulgatis tales esse clare apparere dignoscitur, non obstantibus quibuscumque privilegiis et indulgentiis ac litteris Apostolicis generalibus vel specialibus eis vel eorum alicui seu aliquibus, cujuscumque ordinis, conditionis, et dignitatis et præeminentiæ fuerint, etiamsi, ut præmittitur, pontificali, regali, reginali seu quavis alia Ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate, ab Apostolica Sede sub quavis forma vel tenore concessis, quod excommunicari vel anathematizari non possint ». Et infra : « De quibus quidem sententiis nullum per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi dumtaxat in mortis articulo constitutis, absolvi possit, nec etiam tunc, nisi de stando sanctæ matris Ecclesiæ mandatis satisfactione vel sufficienti cautione præstitis, etc. » Anathemate eos percellit, atque omni munere vel dignitate dejicit, qui absolvere schismaticos hujusmodi tentasset. « Dat. Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXLI, id. Aprilis, Pontificatus nostri anno XI ». Ne schismatis ejusmodi lues latius propagaretur, pluribus episcopis dedit mandata Eugenius [1], ut animadverterent in schismaticos pertinaces, redeuntes autem ad Ecclesiam Catholicam censuris solverent.

8. *Ludovicus episcopus Visensis simulat resipiscentiam.* — In Lusitania Ludovicus episcopatum Visensem retinebat contra Eugenii sanctiones, multorum in aula Lusitana procerum gratia fretus, cumque regem a schismate abhorrere nosset (quippe Lusitani ea pietatis laude floruerunt, ut se a schismatibus et hæresibus, quæ plura alia regna fœdarunt, his postremis sæculis se puros servaverint) schisma, cujus erat auctor maximus damnavit, ut regem ea resipiscentiæ specie in sui patrocinio sustinendo confirmaret. Verum Eugenius, qui artes hominis norat, in suscepto jam consilio de adhibenda in schismaticum impostorem severitate perstitit, deque ea re gravissimas iterum ad Alfonsum [2] dedit :

« Charissimo in Christo filio Alfonso, Portugaliæ et Algarbii regi illustri, salutem, etc.

« Satis jam respondimus litteris, quas pro perditionis filio nobis tua serenitas sæpius scripsit, ut si litteræ ad tuam notitiam devenerint, miremur te toties superfluum laborem pro homine indigno velle suscipere : sed quoniam litteræ nostræ forsitan tibi redditæ nondum fuerunt, respondebimus paucis verbis etiam ad ultimas tuas litteras, quæ VII kal. Aprilis scriptæ fuerunt, in quibus primum id regia prudentia, damnationis alumnum Ludovicum quondam episcopum Visensem, schismatis et hæresis per nos, et hoc Œcumenicum Concilium condemnatum, et Ecclesia, quam olim tenuit, divino et humano jure privatum, vocari in tuis litteris episcopum Visensem in contemptum auctoritatis nostræ et Apostolicæ Sedis, et in vilipendium Ecclesiasticarum censurarum, quibus præfatus Ludovicus merito et suis culpis et demeritis exigentibus damnatus fuit. Sed illud est majori admiratione dignum et regia indignum sapientia scribere, indignum tibi videri illum, cum tuis litteris paruisset, pulsum sua dignitate contumeliisque affectum, neglectum iri a te, cum ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ redierit, neque te posse æquo animo ferre hominem a regia celsitudine missum ad Concilium, et ex legatione reversum taliter molestari.

[1] Lib. XXIII, p. 264. — [2] Ext. in Cod. Ms. Alex. VII, p. 255.

« In his non culpamus tuam adolescentiam quæ in talibus sequitur consilia aliorum, sed secretarii litteras dictantis stultitiam et ignorantiam accusamus, qui tuo nomine scribit ea quæ minime deceant regiam aut gravitatem aut prudentiam, cum velit tueri errorem ejus, quo nullus alius infestior hostis noster aut Sedis Apostolicæ et unitatis Ecclesiæ fuit in Basileensium synagoga, qui si a regia olim sapientia ad Concilium missus fuit, cum extiterit pessimus prævaricator mandati regii, non defendi ab eo in tanto errore deberet : non enim sibi injunxit recolendæ memoriæ rex genitor tuus, ut contra nos et Sedem Apostolicam tam perfide insurgeret, transgressor juramenti per eum præstiti et regiæ voluntatis. Ut enim omittamus legationes quas ad varia loca contra nos suscepit, ut non referamus verba contumeliosa, quæ contra personam nostram protulit, fuit hic malignitatis filius machinator, princeps, auctor, fautor omnium scandalorum quæ secuta in Dei Ecclesia sunt; fuit auctor et caput ad prætensam privationem nostram et idoli illius nefandi erectionem; fuit auctor et opifex hujus execrandi schismatis, neque unquam rediit ad regnum, vel ab nefariis suis operibus destitit, nisi cum se privatum Ecclesia sensisset, sed pervicaciam aliis præstitit in sua erronea opinione. Tum rediens, cum nihil amplius mali posset facere, neque amore redit, sed metu, et spe majora scandala, si posset, serendi, neque ut tibi pareret, sed ut utilitatem suam haberet et sereret contra nos scandala, ubi posset. Quod si hoc non ex regia voluntate, ut certi sumus, sed propria perfidia et temeritate egit, carcerari et puniri a te deberet, ut omnibus constaret tibi displicere, quæ per eum acta sunt in tuam infamiam et regnorum tuorum, etc. Dat. Florentiæ, etc. ».

Porro Basileenses hypocritæ, ut pietatis famam sibi compararent, religiosum decretum in sessione XLIII, kal. Junii, fecere [1] de celebrando die Visitationis Deiparæ sacro, VI nonas Julias pro comparanda, ejusdem Virginis ope, Ecclesiæ pace et concordia, quam ipsi inaudito scelere turbaverant. At festum hoc non ea de causa receptum est in Ecclesia, quod ab ipsis decretum fuerit, antea enim Bonifacius IX ea de re sanctionem, quæ jam ante Urbano VI removendi schismatis causa fuerat concepta, ut suo loco dictum est, ediderat. Porro quamvis falsa religionis ostentatione, aliisque modis illusi fideles in pluribus provinciis adhærerent Basileensibus, principes tamen ab eorum scelere et contagione abhorruere. Inter quos Carolus Francorum rex, qui celebrato apud Bituriges præsulum conventu ex nonnullis decretis Basileensibus perperam factis Pragmaticam suam sanxerat [2], rogatusque ut oratores ad Florentinum Concilium legaret, detrectarat, cum anceps cui parti studeret aliquandiu fluctuasset, cum hinc illum generalis Concilii umbra terreret, hinc Pontificiæ majestatis splendor perstringeret, demum agnovit Basileæ impetu et seditione rem gestam, ac pestilantem doctrinam adulterantem Evangelium, et Pontificiam potestatem non in uno summoque præsule, sed in multitudine collocantem, ac monarchiam institutam a Christo in aristocratiam vel democratiam redigentem fuisse inductam, conflatumque teterrimum schisma, missis oratoribus quorum princeps Meldensis episcopus, professus est Eugenium vere esse summum Dei vicarium, eademque potestate, quam Petrus ab ipso Christo accepit, pollere; necnon monarchiam Pontificiam a Christo esse constitutam. Qui tamen auctoritatis illius æstimatio apud populos, apud quos vigebat Conciliorum auctoritas, obsoleverat adeo, ut plures Concilii pseudogeneralis umbra perterriti Basileensium schismate et errore illaquearentur, poposcit ut ad Pontificiæ auctoritatis existimationem in pristinum splendorem restituendam, et Basileense schisma dissovendum generale Concilium indiceret in Galliis celebrandum; quæ oratio hisce verbis fuit concepta [1]:

9. *Gallorum regis ad Eugenium legatio postulantis generale Concilium.* — « Beatissime pater.

« Indidit natura cunctis mortalibus, instigatque omnes sensus secundum urgentiam rerum verba vocesque proferre; sic enim naufragantes seu prope naufragium existentes patronum navis magnis clamoribus aliisque vocibus compellare solent. Igitur si nos humiles ambassiatores Christianissimi regis Franciæ illustrissimi principis nostri in hoc naufragoso schismate, quo innumerabiles pereunt animæ, te patronum navis olim Petro pro salute hominum commissæ (te, inquam, declamatorie alloquamur, tibique voces planctuosas et importunas proferamus) clamat enim ipse rex Christianissimus Ecclesiæ scissuram abhorrens, clamant omnes circumspicientes Tartaream voraginem hujus schismatis, clamat denique ipsa tota plebs Catholica ad te pro remedio dicens : *Princeps noster esto, ruina autem hæc non manu tua.* Scribuntur hæc verba Isaiæ III. cap. Non enim, beatissime pater, dicimus : *Princeps noster esto*; quasi quidquam de tuo principatu dubitemus aut nunc novi sub te veniamus, sed dicimus : *Princeps noster esto*; conditionem hujus principatus a te instanter postulantes, nam tuum principatum monarchicum esse a Deo, nedum secundum communem universi providentiam, sed etiam speciali institutione inter restaurationis mundi a Christo institutum, teque vera legitimaque successione illum possidere palam recognoscimus et confitemur. Sed postulamus di-

[1] Act. Conc. Basil. sess. XLIII. — [2] Gaguin. in Carol. VII.

[1] Ext. in Ms. bibl. Vat. sign. num. 4177. p. 12.

cendo : *Princeps noster esto*, ut quemadmodum princeps noster es institutione a Christo derivata, ita princeps noster existas conditione ab ipso Christo huic principatui imposita : apposuit siquidem Christus conditionem huic principatui, quam et similitudinibus insinuavit vere, quando primum principem Ecclesiæ quem instituit, videlicet Petrum, de navis gubernaculo inter procellas maris ad hunc apicem vocavit, principi Ecclesiæ similes conditiones patrono in navi observandas, videlicet inter cæteras, ut si circumspectus ad pericula, meticulosus, id est, non temere confidens, et in casu periculi strenuus sollicitusque omnia remedia tentans, unde non vacat mysterio id, quod canit Ecclesia in persona Christi ad Petrum : *Petre, de navi vocavi te, et super plebem meam te principem constitui.* Petimus ergo, dum dicimus : *Princeps noster esto*, ut in hoc procellosissimo tempore nobis præsideas sicut patronus in navi, nihil remediorum contemnens amplius.

« Conditionem in hoc principatu apertis sermonibus Christus declaravit ; sic enim referunt tres evangelistæ ipsum dicentem suis discipulis : *Principes gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* In hoc certe volunt omnem tumorem animi, omnem elationem cordis ab hoc principatu resecare : principes enim gentium, qui Deum ignorant, illam extollentiam, quam præ cæteris habent, non in Deum, sed in seipsos referunt, inde superbientes alios despiciunt, non sic autem, ut ait Christus, sunt principes Ecclesiastici, quoniam mente semper tenere debent, quod ob hoc aliis sic præferuntur, ut eis magis obsequiosi fiant, nam postea subjungit Christus : *Qui est major inter vos, fiat sicut ministrator.* Rursus hanc resecationem superbiæ et elationis ipsi tres evangelistæ diversimode exprimunt, sed mirabili consonantia unum et idem describunt; dicit namque sic Lucas evangelista : *Principes gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos benefici vocantur, vos autem non sic ;* solent enim principes gentium, dum sic inani gloria bona eis subdita appropriare, et ad conciliandum favores laudum dispergere, et dum ea distribuunt, volunt benefici inde appellari ab iis quibus largiuntur. Non sic autem principes Ecclesiastici bona eis subdita ad libitum voluntatis debent distribuere, nec debent dici largitores munerum, nec benefactores hominum, sed potius impositores rerum, et impensores officiorum, ita et debent dare beneficium propter officium, et non officium propter beneficium, alioquin superbiunt, ut principes gentium, quod prohibuit Christus. Matthæus autem et Marcus sic loquuntur : *Principes gentium dominantur eorum, et qui majores sunt potestatem exercent super illos.* Quid, quæso, aliud est potestatem exercere in subditos, nisi sine causa et ratione, sed mera voluntatis libidine uti potestate, et ad incommoda subditos coercere ? Sic plerumque principes gentium illam potestatem, quam vi aut violentia aut dolositate vindicaverunt super subditos, exercent. Non sic autem principes Ecclesiastici, qui suam potestatem a Deo recipiunt in finem beatitudinis æternæ consequendæ; pretiosa namque est, quæ sic de cœlo venit, quare non est ea utendum sine directione et regula, et semper in ejus usu glorificandus est Deus, qui talem potestatem dedit hominibus. Ob hoc vero sanctissimi patres decreta et regulas constituerunt pro ipsius usu gubernandæ seu regulandæ, et quicumque præter has regulas hac potestate utitur, superbit et potestatem in subditos exercet sicut principes gentium, quod prohibuit Christus.

10. « Hic, pater beatissime, fodiendum est, quoniam hic latet tota calamitas præsentis Ecclesiæ ; sæpe enim dictum est, quod duæ extremitates sunt causa destructionis Ecclesiæ, una siquidem fuit et est illorum, qui voluerunt uti hac potestate sine regulis Patrum, et illam exercere sicut principes gentium suam exercent potestatem, puta sola voluntatis libidine. Alia autem extremitas est eorum, qui, ut resisterent hujusmodi abusibus et voluntario exercitio hujus potestatis, ipsam potestatem supprimere conati sunt, et nimio fervore resistendi, ad hanc vesaniam devenerunt, quod supremam potestatem in uno supposito consistere denegant, sed eam in multitudine, quæ cito in diversa scinditur, collocant, et sic pulcherrimam monarchiam Ecclesiæ, quæ Christianos hucusque tenuit in unitate fidei, in una professione religionis Christianæ, in uno ritu Sacramentorum, in una observantia mandatorum, in eisdem cæremoniis divini cultus, atque pacem et tranquillitatem asseruit, nunc abolere et supprimere contendunt nobilissimam politiam quæ beatitudinem cœlestem habet pro fine, ad democratiam vel ad aristocratiam redigentes, et ulterius in malis procedendo unum sibi in capite assumpserunt, qui non eis præfertur, et sic schisma factum est nedum in obedientia capitis, sed et in doctrina Evangelii, quod omnibus Christicolis est abominandum.

« Et hoc animadvertens præfatus Christianissimus rex Franciæ vehementi dolore ingemiscit, et condolens Ecclesiæ, remedia ubique perquirit, ac denique consulto prælatorum et aliorum multorum sapientium regni sui, videtur sibi quod nullum est aptius remedium ad hoc exstirpandum , quam evellere aut disperdere duas prædictas extremitates, ad quod faciendum necessarium est generale Concilium. Porro Concilium olim Basileense unam extremitatem nimis exacuit, quando veritatem de suprema potestate in uno exstinguere pertentavit. Concilium autem Florentinum hanc veritatem bene quidem lucidavit, ut patet in decreto Græcorum, sed pro

regulando usum hujus potestatis nihil edidit, nihilque loculum est, unde reputatur a multis aliam extremitatem exacuisse? Quamobrem, si hoc schisma eradicare velimus, necessarium est aliud ab istis celebrare Concilium, in quo et veritas de ista potestate suprema illustretur, et super candelabrum Ecclesiæ ponatur, ac pro ejus usu regulando decreta sanctorum, quoad materias quæ nunc in contentione sunt, secundum possibilitatem temporum inesse reponantur ad intentionem sanctorum Patrum. Et hac intentione præfatus rex Christianissimus Franciæ, beatissime pater, nos suos ambassiatores ad præsentiam tuæ sanctitatis destinavit, tibi supplicare, ut ad hos fines generale Concilium tua auctoritate celebrandum tuaque sollicitudine dirigendum, velis convocare in aliquo loco nationis Gallicanæ, quæ post cæteras nationes Concilium nondum habuit.

« Sed statim diceret quispiam : Quid ad hæc facienda opus est generali Concilio? Eritne unquam finis Conciliorum generalium? Nonne Romana curia cum suo capite ad hoc sufficit? Imo jam unum istorum per eam factum est, et secundum fieri si permitteretur, quid opus est multitudinis convocatione? Quis principum suam auctoritatem discussioni multitudinis committeret? Certum est enim, quod principatus monarchicus multitudini naturaliter est exosus. Nonne et Basileenses hoc satagunt, ut iterum veniant cum multitudine et tumultuoso impetu, et fiat novissimus error pejor priore? Quippe solum homines eruditi ex malitia in Sedem Apostolicam peccant, quibus opus est censurarum Ecclesiasticarum fulminatione, quam ulteriori veritatis declaratione. Ista et similia, ut existimo, nunc volitant per ora hominum quærentium potestatem exercere ut principes gentium, sed profecto apud pium intellectum non militant, præsertim si consideretur status præsentis Ecclesiæ, ut nunc est, proh dolor! nam si consideretur quomodo istæ extremitates duæ sua concertatione lacerarunt Ecclesiam, et continue lacerant, adeo quod ejus potestas nunc vilipenditur et habetur contemptui, recte judicabitur, quod ad has extremitates evellendas non sufficit auctoritas papæ sine generali Concilio (nempe quoad effectum exoptatum, quamvis valeat quoad potestatem) unde distinguendum est hic de duplici auctoritate tam in summo Pontifice, quam in cæteris prælatis. Una siquidem auctoritas est commissæ potestatis, et illa in omnibus summis Pontificibus semper est æqualis, quia quod datum est Petro in potestate datum est etiam omnibus successoribus. Alia est potestas bonæ æstimationis seu reputationis, et hæc venit ex virtutibus et operibus virtuosis : quare non semper est æqualis in summis Pontificibus, sicut patet de Gregorio magno et B. Leone, qui fuerunt maximæ auctoritatis et reputationis, sicut id quod fit per papam in generali Concilio, et isto modo Concilia generalia dicuntur summæ auctoritatis quantum ad auctoritatem, quæ venit ex reputatione vel æstimatione.

11. « Ad propositum igitur veniens dico, quod auctoritas Romanæ curiæ tam ex detractionibus æmulorum, tam ex demeritis subditorum, tam ex occasionibus datis, proh dolor! his diebus diminuta, ne dicam deperdita, adeo quod sententiæ ejus et determinationes in iis materiis, quæ sub contentione sunt, nihili penduntur. Unde si vis igitur, beatissime pater, hanc auctoritatem relevare, necesse est ut aliam tibi vindices, quatenus ejus testimonio Romanæ curiæ auctoritas suffulciatur, et cum generalium Conciliorum adhuc auctoritas penes populum vigeat, necessum est, ut illam tibi procures ad relevandam tuæ Sedis tuæque curiæ auctoritatem, alioquin non potes evellere supradictas radices hujus dolorosi schismatis. Præterea detractores auctoritatis sanctæ Sedis Apostolicæ auctoritate generalis Concilii se protegunt, quapropter non possunt melius obrui aut confutari, quam efficacia unius generalis Concilii. Et hoc facile a sapientibus judicatur, si unum Concilium a te rite celebretur, reguletur et modificetur secundum mores Patrum et antiquorum Conciliorum, ubi non audiantur tumultuosi clamores, sed viri maturi, ut prælati et famosi doctores dicta sanctorum digeste allegantes, et usque ad librorum inspectionem fiat discussio. Certe tale Concilium non quærunt Basileenses, quoniam non potest excidere verbum dicentis : *Qui male agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus* : sed petunt, quod illud quod dicunt Concilium semper continuetur, vel, si oporteat, aliud dependens ab eo in tertio loco stabiliatur, donec sua incœpta confirment. Et hoc non quærit rex Franciæ Christianissimus, quærit, inquam, unum novum Concilium celebrandum tua auctoritate, et regulandum secundum regulas Patrum.

« Sed dicebatur : In omni multitudine est periculum, nam multitudo naturaliter odit principatum monarchicum. Ad hoc respondetur, quod verum est de multitudine non disciplinata, et ubi corruptio naturæ transgreditur disciplinam legis divinæ, talis namque multitudo non considerat quomodo Deus posuit hominum probationem principaliter in obedientia, et quod plus ponderat obedientiam hominis, quam judicium cujuscumque rationis naturalis. Hoc enim non considerabant Dathan, Core et Abiron, quoniam multitudinem præferentes dicebant : *Multitudo sanctorum est, et Dominus est in multitudine*; et non attendebant ad Mosen clamantem pro obedientia et eam superexaltantem, dum eis diceret : *Quid est Aaron, quid est Aaron, ut murmuretis contra eum?* ideo in exemplum et terrorem omnium inobedientium terra ipsos vivos absorbuit. Itaque omnis multitudo, quæ Dei le-

gibus frænatur, monarchiam tanquam legationem Dei omnipotentis pro obedientia amplectitur et veneratur, et maxime in spiritualibus. Nec est simile de principibus sæculi, quorum principatus dependebat a consensu populi, licet dato consensu, ut ait Chrysostomus, nunquam ipse populus superioritatem habet postea in suum principem. Sed etiam longe aliud est de tuo principatu Ecclesiastico, cujus monarchia non ab homine, sed de cœlo venit, illam enim attestantur Evangelia, illam prædicant sanctorum testimonia, illam tenuit hucusque universalis Ecclesia seu universalis Ecclesiæ observantia. Quid ergo formidandum est de ipsa in congregatione multitudinis disciplinatæ, et ibi per libros et sententias sanctorum fiant judicia? certe hic nihil est periculi, nihil hic est formidandum.

« Dicam vero aliud, quod magnopere formidandum est tibi ex altera parte, videlicet si renuas tale Concilium celebrare; scis enim quod sicut subditis est nedum periculum, sed et præcipitium æternæ damnationis recedere a summo Pontifice ex quacumque occasione, nisi propter manifestam hæresim, ita prælatis et pastoribus quibuscumque est æternus interitus per suam ignaviam vel duritiem, aut contemptum suis subditis rebellionis et contumaciæ occasionem dare, hoc vero exprobrat Dominus pastoribus et prælatis damnationem eis interminans per Ezechielem prophetam sic dicendo : *Væ vobis pastoribus*, etc. sequitur; *Quod infirmum fuit non consolidastis, quod perierat non requisistis*, etc. *Sed cum austeritate imperabatis illis, et cum potentia dispersæ sunt in devorationem omnium bestiarum. Erraverunt greges mei in cunctis montibus*, etc. Ecce quomodo multum formidandum est prælatis, ne sint in causa dispersionis sui gregis. Hoc certe metuit multum Samuel propheta, dum videbat populum ab ejus regimine discedere velle, unde concionatus ad populum sic dicebat : *Loquimini de me coram Domino et Christo ejus, si quempiam vestrum læserim, si bovem aut asinum cujusquam tulerim*, etc. Similiter Paulus Apostolus dicebat Corinthiis, qui recedentes ab eo ibant ab pseudoapostolos : *Quid minus præ cæteris Ecclesiis accepistis? Numquid vos ipse gravavi? Numquid per aliquem, quem ad vos misi, circumveni vos?* Ecce quomodo rectores fidelis plebis omnino timere debent, ne aliquali duritione (duritie) occasionem schismatis suis subditis præbeant. Quantopere igitur, pater beatissime, tibi formidandum est ne per contemptum vel duritionem (duritiem) aliquam durationis seu continuationis hujusmodi schismatis causa existas. Recogita, supplico, quantum peccavit Roboam rex terrenus et qualem sui memoriam reliquit, dum volens exercere potestatem, ut principes gentium, ex consilio juvenum durum responsum dedit populo, qui petebat ab oneribus alleviari. Inde vero schisma factum est perpetuum in regno Salomonis, super quo ait sic B. Chrysostomus in homilia prima super Matthæum : « Sicut Roboam sequendo « consilia juvenum occasionem dedit illi dissi-« dio, ita episcopi circa finem sæculi relinquen-« tes consilia senum, scilicet Apostolorum, Pro-« phetarum, et decreta sanctorum Patrum tam « super conversatione ipsorum, tam super sano-« rum verborum, quam super directione subdi-« torum, et sequentium consilia suorum coæta-« neorum, præbebunt occasionem et causam « novissimo et finali schismati ». Propter quæ verba hujus sanctissimi doctoris sic prophetice loquentis multi prudentes autumant et formidant hujus prophetiæ tempora advenisse ex eo quod schisma præsens ex similibus causis sumpsit exordium, et similem progressum habet : sed vereor nunc comparare hoc schisma ad illud antiquum et finale regni Salomonis. Hoc tantum dico, quia sive ex consilio juvenum, data occasione, sive sumpta ex malitia perfidorum schisma præsens intraverit, tamen clarum est videre quod ad perpetuitatem tendit et progeditur.

12. « Quid, quæso, magis posset in perpetuitatem schismatis tendere, quam monarchiam Ecclesiæ, quæ Christianos tenuit in unitate, tollere et abolere, quam auctoritatem supremam multitudini, quæ cito scinditur, tribuere? quam potestatem judicandi superiores inferioribus dare? et sic de multis aliis, quæ in practica et doctrina Basileensium concurrunt, quibus semel junctis et stantibus non est pax in Ecclesia Dei possibilis. Eapropter autumant et formidant quamplures, ne istud schisma sit unicum illius discessionis, quam B. Paulus Apostolus januam venturi Antichristi futuram prophetizavit Thessalonicensibus. Væ igitur illis, qui sua duritie aut ignavia tantæ ruinæ occasionem dabunt, sed magis væ illis, qui ut filii Belial propter cujuscumque hominis duritiem in tanti schismatis foveam se præcipitant. O pater beatissime, procul sit a te tanta durities, procul sit a diebus nostris talis tempestas, quæ venturi Antichristi primordia portat. Quocirca tibi certandum est summopere, ut ad destruendas evellendasque ejusmodi schismatis causas et radices accingaris toto adnisu, quæ nonnisi ad generale Concilium evelli possunt, ut dictum est. Et cum petitur : Eritne unquam finis Conciliorum generalium? respondetur, quod licet tædiosum sit medicinam crebro recipere, tamen medicina utendum est quandiu durat et invalescit morbus. O utinam esset aliqua promptior medicina aut aliud facile remedium et magis accommodum, quam generale Concilium! Sed circumspectis omnibus, profecto aliud non videtur. Si enim in favoribus principum confidas absque generali Concilio, proculdubio arundinem ba-

culum tenes, et si per censuras tuas ac fulminationes pœnarum schismatisantes reprimere putas, profecto in vanum laboras, nam fulminando sententias in hac re nihilo plus agis, quam si feram inhumanissimam cum baculo domare tentares. Vides enim quomodo potestate contra tuam potestatem resistitur, et sibi licere putant sicut ferrum ferro retundere.

« Crede, beatissime pater, morbus nimis imbibitus est, nimisque longam traxit originem, quare ad aerem nativum redeundum est pro salute tuæ auctoritatis, videlicet ad doctrinam et decreta sanctorum, quæ in libris reperiuntur, quorum applicatio commodius quam per Concilium generale fieri nequit. Et cum arguebatur, quod solum erudili et ex malitia peccant in hanc auctoritatem contra quos fulminationibus opus est, respondetur quod imo multi simplices et pusilli scandalizantur et pereunt ex hoc schismate, utpote illi qui propter lucra temporalia, vel ut liberentur ab omnibus, quæ homines libenter fugiunt, instructoribus hujus adhærent et consentiunt. Quare propter eos malignantibus resistendum est, ac respondendum et eo casu quo quærunt, scilicet per Concilii generalis umbram alios decipiunt, per verum generale Concilium eis respondendum est. Sic enim beatissimus Leo papa proponentibus Concilium secundum Ephesinum respondit per Chalcedonense Concilium : « Licet nempe scriptum sit : « Non respondeas stulto juxta stultitiam suam, « ne videaris ei similis, tamen illico subjun- « gitur : Responde stulto juxta stultitiam suam, « ne videatur sibi ipsi sapiens ». Porro quoniam stulti volunt videri sapientes, et sequelam habere alios trahendo, protinus respondendum est eis : O quoties noster Salvator Pharisæos refutavit suis responsionibus, et tamen quantumcumque revertebantur cum interrogationibus, licet cognosceret ex malitia procedere, eis respondebat, et hoc propter pusillos. Hic super exemplo Christi sermones meos claudam, multa namque sunt et innumera remedia ad demonstrandum auctoritatem Concilii generalis rite celebrandi, particularia vero dicentur ad partem, si tuæ sanctitati placuerit.

« Hæc autem dicta sunt in publico, ut omnibus innotescat pia et sanctissimi regis nostri Christianissimi intentio, non enim in hac causa adhæret carni et sanguini, sed tantummodo revelationes Dei Patris qui in cælis est sequitur. Secundum quas revelationes, prout ad eum pervenerunt per doctrinam sanctorum et Ecclesiæ, te summum Pontificem, te principem Ecclesiæ, te vicarium Christi recolit et veneratur. Sed quia istas revelationes nunc, proh dolor! videt in cordibus hominum per hanc diram Ecclesiasticorum contentionem obnubilari, petit super eo generale Concilium celebrari, quæ petitio nonnisi pia et justa videri potest. Personam tuam ultra commune debitum filiationis diligit, de te semper bene loquitur, mala de te non libenter audit, bonum de te semper sperat ; sperat namque quod tu, qui ruinam Græcorum et Orientalium cum magnis sumptibus resarcire curas, hanc ruinam Occidentalium, quæ sub manu tua est, quia ad manum habes remedia, reparare non despicies, sicque eris nobis princeps conditione sicut et institutione, et tandem tibi conveniet illud præconium laudis ; quod de quolibet Pontifice laudabilis memoriæ refert Ecclesia dicens : *Ecce Sacerdos magnus, qui in vita sua suffulcit domum, et in diebus suis corroboravit templum ;* quod tibi concedat Jesus Christus benedictus Deus in sæcula. Amen. Explicit propositio facta Florentiæ coram sanctissimo domino nostro domino Eugenio papa IV in consistorio publico per reverendum in Christo patrem D. P... episcopum Meldensem pro requisitione Concilii generalis ex parte regis Franciæ anno MCDXLI, die XVI mensis Decembris ».

13. *Rex Castellæ Eugenii causam tuetur.* — Non visum est Eugenio tutum celebrare aliud Concilium in Galliis, et Pontificiam auctoritatem in controversiam adducere, quæ recenter in Synodo Florentina communi Latinorum et Græcorum consensu contra novatores Basileenses fuerat illustrata ; ad quod consulte magis Gallus rex pro tam pia causa oratores mittere debuisset, quam novum Concilium in Galliis habendum deposcere, cum maxime singuli reges illud in suis regnis peragendum pari jure exambire potuissent. Ex ea autem sententia, quod abusus in exercenda Pontificia auctoritate emendandi sint a Concilio, politicos in schisma fere prolapsos visuri sumus, cum Pisanum conciliabulum adversus Julium II coactum fuit. Ut vero sine novo Concilio in Galliis celebrato divina providentia Basileense schisma dissolverit dicetur inferius.

Emicuit inter has Basileensium novatorum procellas singulari religionis laude Joannes Castellæ rex, qui tuendæ Apostolicæ Sedis dignitatis studio accensus Carolum Francorum regem piis litteris excitavit, ut Basileensium vesaniam reprimeret. De quo factus certior Pontifex Castellano gratulatus [1], ut ad reliquos etiam reges principesque ea de re litteras daret ipsum adhortatus est :

« Charissimo in Christo filio Joanni, Castellæ et Legionis regi illustri, salutem.

« Magnam gloriam et laudem apud omnes Christi fideles consecutus es, charissime fili, et æternam etiam mercedem apud Deum consequeris ex tanta fide et devotione, quantam et hactenus erga nos et Sedem Apostolicam variis operibus, et ex litteris per te missis ad charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem

[1] Lib. brev. p. 113. et in Cod. Ms. Alex. VII. p. 184.

Franciæ illustrem ostendisti : etenim cum reliquæ virtutes, tum maxime religio et pietas, et erga sanctam Romanam Ecclesiam devotio in regibus et principibus requirantur, in quibus cum tua serenitas præcipue excellat, ostendens singularem affectionem, quam habet ad conservandam unitatem Ecclesiæ, et ad tuendum nos in sede, in qua nos Omnipotens collocavit, et ipsius Sedis dignitatem defendendam, digna est omnium vocibus et laudibus celebrari, Sedes autem ipsa et Romana Ecclesia, et nos quoque consolari in Domino possumus et gaudere, talem filium tam devotum, tam promptum ad nostram defensionem esse nobis datum eo tempore quo minime tali propugnatore et defensore opus erat Ecclesiæ.

« Itaque primum agimus Deo gratias, et Domino nostro Jesu Christo, a quo omnia gratiarum dona procedunt, qui in te tam sanctum animum infudit. Deinde tibi quoque nos gratiarum actiones agimus, qui palam tanto Regi et reliquis etiam tuam sinceram mentem erga statum Ecclesiæ Dei notam ac manifestam esse voluisti. Etenim multa sunt opera, quæ præclarum principem possunt reddere, sed nihil in eis esse præclarius potest iis virtutibus, quibus defenditur fides, religio, Ecclesiæ dignitas, et animarum consulitur saluti, quas res omnes cum schismata tollant atque auferant, introducunt etiam hæreses varias in desolationem fidei et interitum animarum ; sancte igitur ac pie cum egeris, non solum in sentiendo quæ recta sunt, sed etiam in testificando reliquis tuum animum, merito a nobis atque ab ipsa Sede et omnibus recte sapientibus commendandus et summis laudibus celebrandus es. Dominus quidem reddet tibi pro tantis meritis in hoc et futuro sæculo condigna præmia, et nos quoque semper memores erimus tuorum operum et prompti ad omnia, quæ ad status tuæ personæ et tui regni conservationem et augmentum cedere videantur. Verum sicut ad regem Franciæ scripsisti, ita esset gratissimum nobis, et ad amplitudinem quoque tuæ laudis spectaret, si illud idem cæteris regibus et principibus significares, qua enim magis divulgatur virtus tua et devotio, eo majori laudum cumulo in omni populo celebratur. Dat. Florentiæ VIII kal. Februarii anno x ».

14. *Wladislaus rex Poloniæ Eugenio adhæret.* — Floruit etiam pietatis et observantiæ in Sedem Apostolicam laude Wladislaus rex Poloniæ, qui professus litteris suis Eugenio missis illum verum Christi vicarium, se numquam ab ejus obsequio deflexurum spopondit. Cum vero ab altera Hungarorum factione ad Hungaricam coronam accipiendam vocatus esset [1], ab altera quæ Ladislaum regem Alberti olim Augusti Pannoniæ regis filium posthumum colebat, repelleretur, ac pacem inter eos controversiamque conciliare anniteretur Pontifex, ut arma in Christiani hostes nominis, qui Hungariam occupare moliebantur averteret, ex hoc adversam suspicionem concepit Wladislaus, quam hisce litteris a se amovere studuit [1] :

« Charissimo in Christo filio Wladislao, etc. regi illustri, salutem.

« Curam pervigilem pro ejusdem sanctæ Sedis (nimirum Apostolicæ), honore, tibi et quando oportuit impendere describis, itidem futuris temporibus te facturum promittis, signanter in his, quæ venerabilis frater noster Joannes Varadiensis episcopus tuæ serenitati proposuit. In cujus evidens signum ad eam congregationem, quæ ex clero regni Poloniæ futura erat in proximo, ex tunc ita scripsisse testaris, ut cum reverentiam ac obedientiam tuam simul, et regni Hungariæ ad nos et ipsam sanctam Sedem cognoverint, et ipsi mandatis nostris, ut tenentur, obedient, quæ cum legissemus, lætati sumus plurimum, videntes spem nostram, de vera religione et fide in te propensius confirmari, et in dies augeri. Animadvertimus etiam quam sapienter bonum unitatis intelligas, illius, inquam, unitatis, quæ veræ paci ac quieti prospicit subditorum, inquietos reprimit, et firmat imperia, quæ denique genus humanum in Deum ordinat et salutem æternam. Hoc non intellexerunt quidam Basileæ congregati, sed averterunt sensum suum, ut ponerent lucem tenebras et tenebras lucem, et iniquitatem in excelso loquerentur, simulque Deum et ipsam naturam, mores et legem omnem offenderent, quemadmodum eorum opera manifestius docent. Sed gratias agimus Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui non permisit fideles principes involvi peccatis eorum, sicut inter alios de tua sublimitate liquido experimur et consolamur in Domino.

« Verum, ut paterna charitate fateamur, hanc consolationem nostram paulisper obturbat, quod in ipsis tuis litteris de nobis sentire videris, quasi in hac tua vocatione ad regimen dicti regni Hungariæ remissiores tibi fuerimus in favoribus exhibendis, sicut scripto et actu cognovisse te asseris. Profecto, fili charissime, nihil hujusmodi de nobis apud te fuisse cognovimus. Primum, ut superiora repetamus, non immemores sumus quantus extiterit affectus noster ad genitorem tuum, quid inter alia pro ejus honore et statu egerimus eo tempore, quo claræ memoriæ Sigismundus Romanorum rex imperii coronam de manibus nostris accepit. Iterum in ea differentia, quam etiam claræ memoriæ rex Albertus tecum habere videbatur, talia pro te ei suggeri fecimus, ut de nimio nostro favore contra se suspicari diceretur, licet ad commune bonum nostra properaret intentio. Novissime

[1] Æn. Sylv. in Europ. c. 1.

[1] Lib. v. p. 99.

cum de ipsa vocatione tua ad regnum præfatum et coronam postmodum subsecuta ad nos scripseris, nos de felicibus incrementis tuis congratulati sumus, ita tamen, ut optaremus cum charitate et pace omnia simul componi, quo veluti præcipuo medio imminens ille barbarorum furor crudelissimus ab eo regno arceri posset, qui a multis ante temporibus sicut infernus aperuit os suum super illud. Quid in his quærimus præter Dei gloriam, honorem et statum tuum, salutem et pacem populi Christiani? si quid forte in verbis nostris defuit desiderio tuo, nobis imputari non potest, quasi insolitum quidquam fecerimus, sed nobis potius in hac temporum malignitate compati debes, sicut filius et Christi imitator ». Et infra :

« De promovendis rationem habere intendimus ut nihil ingratum a nobis fiat, neque ante avisationem tuam, sicut supplicasti. tum demum, quantum in nobis fuerit et cum Deo poterimus, ad tua desideria, ac unitatem et pacem totius regni prospicere (curabimus)... Hoc unum affectamus, ut hi proponantur a nobis, qui pro vitæ munditia, litterarum fama, ac zelo domus Dei digne præfici possint, qui vere episcopi sint ad salutem populi sibi commissi. Postremo ad ea, quæ in ultima parte litterarum tuarum nuntias, respondentes omni tuæ prosperitati ad unitatem et bonum dicti regni statum congratulamur in Domino, illud magno desiderio expectantes, quod de plena concordia cum charissima in Christo filia Elizabeth regina amplecti et consequi speras, in qua re, si quod etiam apud nos est, quod ad ejus consummationem valere possit, parati sumus omni possibili studio interponere partes nostras. Dat. Florentiæ VIII kal. Junii, anno XI ».

15. *Cæsar Eugenio Ladislaum puerum commendat.* — Parte alia Fridericus Romanorum rex Eugenium sollicitabat, ut Ladislai pueri patrocinium susciperet, neve justitiam lædi, et Hungaricum sceptrum, quod ejus parentes optime de Ecclesia meriti jure tenuerant, alio transferri pateretur; tum egregia avorum facinora commemoravit datis his ad Eugenium litteris [1] :

« Fridericus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, sanctissimo patri domino Eugenio papæ IV.

« Etsi non dubitemus Apostolicam Sedem, tamquam veritatis doctricem justamque vitæ magistram, quorumlibet juribus favorabilem esse, nullique prorsus injuriam facere, quia quidquid ab ejus solio manat, justitiæ lancibus libratur et æquitatis, non tamen ab re fore putamus aliqua per nos scribi beatudini tuæ, quibus jus serenissimi principis Ladislai Hungariæ regis patruelis nostri charissimi pueri, pupilli et orphani commendatum efficiamus, et eorum qui ficta pro veris referunt, impiis resistamus conatibus. Scit enim tua beatitudo patruelem nostrum præfatum, qui post obitum vitæ divæ memoriæ patrui et antecessoris nostri Alberti Romanorum, atque Hungariæ Bohemiæque regis, in utero materno posthumus remanserat, ut primum natus fuit et sacri baptismatis unda renatus, adhibitis ex more solemnitatibus, verum Hungariæ hæredem suscepisse coronam. Nunc autem sicut accepimus, magnopere quidam instant, ut tua sanctitas titulum regni hujus in alium transferat. multa illinc emolumenta tum sanctitati tuæ tum regno præfato proventura dicentes. Quæ licet nullatenus Apostolicum movere credamus, quia nullum commodum est tam ingens, pro quo bene vendi justitia possit, mirandus tamen est eorum conatus, qui ex alieno incommodo suum quærentes commodum, altissimi sanguinis puerum paterno et avito regno cupiunt spoliare. Iniquum profecto et abominabile scelus! fecerit enim alius quivis magnalia, sit potens, sit aptus regimini, sit per aliquos accersitus (nolumus ista discutere, nec cum injuria volumus loqui cujusquam) nulla tamen ratio suadet huic puero suum adimi regnum, qui si propter se non esset magni putandus, ei tamen propter facta paterna universa Christianitas favorabilis esse deberet.

« Quis enim nostri temporis homo est, qui patris hujus gloriosos conflictus tum contra Turcos, tum contra Hussitas non audiverit? Debent præterea et huic puero favorem præbere avi sui clarissima gesta, et illa Ecclesiæ unio Constantiæ reparata, tum vero et Caroli IV et Henrici VII (quorum ultimus hic sanguis est), memoria Cæsarum. Taceamus inclytæ domus nostræ Australis opera tam pro imperio, quam pro Ecclesia in favorem fidei per nostros et hujus pueri progenitores edita. Quis tandem non compati deberet innocenti puero, parentibus orbato. vero Hungariæ regi ac hæredi? Insanæ profecto mentis et animi trucis sunt ac totius hostes justitiæ, qui tam generosum puerum regno privare, et jus tam clarum conculcare nituntur. Sciunt tamen et illi ipsi qui talia petunt inhumanum esse quod optant, atque idcirco extinctum puerum et nusquam inveniri confingunt, ut vel hoc colore regni titulus in alium derivetur. Sed aliud reperitur : vivit enim rex Ladislaus ac fausta et felici fruitur sospitate : scitus puer atque formosus is est in nova civitate vicina Ungariæ, adirique ab hominibus potest, qui ejus visendi sunt cupidi : spes et nostra et omnium est, antecessorum suorum virtutes in hoc puero revicturas. Quæ omnia tuæ beatitudini recensemus, ne per sinistras suggestiones aliquid ex curia tua valeat extorqueri, quod huic patrueli nostro possit esse nocivum ; utque puerum istum omnibus imperii principibus sanguine

[1] Ext. apud Dolgast. tom. III. p. 477.

junctum Apostolicæ Sedis favore tua sanctitas prosequatur. Sit igitur hic rex pupillus in tuo conspectu recommendatus, sit ante oculos tuæ mentis sua generositas, sua ætas, sua puritas, suorum memoria prædecessorum, et hujus justitiam, ex qua non inanis et ficta, sed vera et ampla utilitas Apostolicæ Sedi redundare potest, amplecti atque tueri velis. Dat. Viennæ ».

Exagitatum est diu iis discordiarum tempestatibus Hungaricum regnum magno cum religionis detrimento. Similiterque vexata est Bohemia, in qua Ptasco hæreseos lue infectus, qui antea Alberto regi bellum intulerat, Ladislao etiam puero sceptrum eripere moliebatur : cujus freti potentia Pragenses plurimi Hussitæ pestis aperte virus evomuere, servandarum enim pactionum, quas cum Synodo Basileensi jam ante fecerant specie, quasque compactata appellitabant, easdem insigni flagitio violarunt : articulis namque de conferenda laicis sub utraque specie Eucharistia infandum hunc errorem addidere [1] : « Ut nullus audeat prædicare, quod tantum sumitur sub una specie, quantum sub utraque, cum hoc sit contra communicantes sub utraque specie ». Quem errorem a Constantiensi et Basileensi Conciliis, ipsis etiam postremo assentientibus Bohemis, damnatum vidimus. Ut vero ob hæresim immanibus procellis vexata fuerit Bohemia dicetur inferius, nunc ad Neapolitanum regnum, quod Alfonsi Aragonii illi inhiantis ambitione laniabatur, sermonem convertimus.

16. *Fœdus init Eugenius adversus Alfonsum cum Genuensibus.* — Nullas Apostolicæ sollicitudinis partes prætermisit Eugenius, ut Renatum Alfonsumque reges, inter se de eodem Neapolitano regno decertantes, in concordiam redigeret. Miserat antea Petrum cardinalem Fuxensem Albanensem episcopum, deinde cum ille ad omnia monita obsurdesceret Joannem tit. SS. Nerei et Achillei presbyterum cardinalem ad ipsum legavit, qui solita illum pertinacia repulit, quamvis Renatus rex Pontifici supremo regni domino, ad quem jus dicere, et beneficiarium regnum conferre spectabat, obsequi paratus esset.

Iniquum itaque juris Ecclesiastici invasorem vi comprimere coactus Eugenius Vianciardinum Vecutum Genuam VIII id. April. misit [2] amplissima cum potestate ineundi fœderis cum Thoma Campofregoso Genuensium duce, ut junctis armis communem hostem regno pellerent : hæcque pacta præcipua fuere, ut Pontifex quatuor millia equitum, peditum mille trecentos conscriberet in Alfonsum, crearetque legatum in exercitu; Genuenses vero duodecim triremes et quatuor naves onerarias omni apparatu bellico instruerent, donec parta esset victoria, communibusque stipendiis classem sustentarent. Præterea sancitum, partem alteram sine altera inducias pacemve non admissuram, nonnullaque alia conventa, quæ publicis hisce Tabulis continentur [1] :

« In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen.

« Hæ sunt conventiones, pacta et capitula inita ac firmata inter illustrem et excelsum dominum, dominum Thomam de Campofregoso, Dei gratia Januensium ducem, et magnificum consilium dominorum ancianorum et spectabiles provisores rerum Neapolitanarum nomine excelsi communis Januæ ex una parte, et spectabilem militem et juris utriusque doctorem dominum Vianciardinum de Vecutis de Perusio, Apostolicum nuntium, habentem ad hæc et alia amplissima facultatem et arbitrium a sanctissimo et beatissimo in Christo patre et domino domino divina clementia sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ dignissimo summo Pontifice nomine sanctitatis suæ et Ecclesiæ Romanæ, ac cameræ Apostolicæ parte altera, in et super consensu et intelligentia inter ipsas partes suscepta ad subveniendum discordiis, jacturis et multiplicibus calamitatibus regni Siciliæ; namque idem sanctissimus dominus Eugenius animo revolvens hominum cædes, urbium direptiones, templorum incendia, agrorum vastationes, aliasque clades, quas multos jam per annos regnum Siciliæ, quod ad Romanam Ecclesiam jure directi dominii pertinet, propter reges de principatu illius contendentes pertulit, et in præsentiarum perfert, reges componere, et abjectis armis pacem inter eos facere et litteris et nuntiis sæpe tentavit, ac postremo reverendissimum in Christo patrem dominum Joannem SS. Nerei et Achillei presbyterum cardinalem Tarentinum Apostolicæ Sedis legatum ad eam pacem sub æquis justisque conditionibus componendam in regnum destinavit, is neque a supradicto rege Aragonum, quem primum adire jussus erat, ut legatus acceptus est, nec regnum intrare permissus, quæ res animum illius a conditionibus pacis abhorrere clare demonstrat, eumque nihil magis cupere, quam regnum illud vi atque injuria occupare, cum e converso Renatus rex multis oblationibus ac declarationibus testatus sit, velle omnino voluntati prænominati sanctissimi domini tanquam directi domini istius regni parere, ac se ipsum submittere, nec justitiæ viam nec concordiæ æquas conditiones aspernari.

« Quibus quidem multis atque aliis rationibus manifestum est paci locum futurum non esse, nisi bello et armis justitia ipsa juvetur, ac prohibeatur ne regnum Trinacriæ occupatum tyrannice possideatur; quapropter prænominatus dominus Vianciardinus, nomine quo supra,

[1] Cocl. hist. Huss. l. IX. — [2] Lib. V. p. 71.

[1] Apud Eug. IV. l. V. p. 65.

(nimirum Eugenii papæ,) ex omni potestate atque arbitrio attributo virtute earum litterarum, quæ in fine hujus contractus insertæ sunt, promisit ac se dicto nomine obligavit solemniter, prænominato illustri domino duci, consilio et officialibus, nomine dicti communis Januæ, quod idem sanctissimus dominus noster intra mensem unum, a die firmati præsentis contractus proxime computandum ad tardius, bellum terrestre indicet atque movebit contra eumdem dominum regem Aragonum suosque fautores atque sequaces in regno, saltem cum equitibus quatuor millibus, et peditibus mille trecentis, offerendo regem ipsum, suos fautores, ac sequaces in regno publice et palam velut hostem suum et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quodque ad persecutionem hujusmodi imprisiæ legatum de latere instituet, et cum copiis superius declaratis perseveranter in regno tenebit bellum gerendo, et assidue regem ipsum et suos usque ad completam victoriam, neque prædictas copias ab eorum offensione unquam retrahet, non victoria consummata.

« Et e converso prænominati Januæ dominus dux, consilium et officiales, nomine quo supra, promiserunt, ac se solemniter obligaverunt eidem domino Vianciardino, jam dicto nomine, quod ipsi instituent præpotentem classem, quæ sit saltem duodecim triremium, bene, sufficienter ac voluntarie armatarum, et quatuor magnarum navium, in quarum qualibet ultra marinarios necessarios et consuetos esse debeant viri ducenti armigeri armati et bello apti, et aliarum insuper quarumdam parvarum ad commeatus et instrumenta bellica deferenda : et quod si hæc classis tanta non esset quæ in mari vires hostium superare et victoriam regni polliceri cum prædictis copiis terrestribus posset, illam in tantum augere promiserunt, quousque ad victoriam, Deo favente, sufficiens videatur, quodque ita mature disposita atque structa erit, ut intra menses duos et dimidium a die firmati præsentis contractus proxime numerandos et portus solvi possit, et deinceps loca atque littora regni huic adversantia intelligentiæ, quam celerius et commodius fieri possit, petet atque invadet, dummodo, ut supra promissum est, sanctissimus dominus noster prius bellum moverit, ut superius conventum declaratumque est.

« Item promiserunt, nomine quo supra, quod ipsi sive dictum commune Januæ omnem impensam, quæ necessaria pro dicta classe comparanda et augenda, ut supra videatur, facient ipsimet de pecuniis et rebus suis, quodque capitaneis, nautis, armigeris, ballistariis et aliis personis in classe necessariis stipendia æqua et consueta pro tribus mensibus solvent, et si ad rei perfectionem necessarium fuerit absque alia solutione classem ipsam permanere ac persistere, facient ad persolutionem imprisiæ mense uno et dimidio immediate secuturis et ultra diutius et majore tempore, si id commode obtineri poterit, et quando necesse erit ipsam exarmare, teneantur aliam sequenti Vere, regno non subacto, iterum instituere et comparare, partibus ad similia obligatis, et iis pactis in suo robore permanentibus, et ex adverso prænominatus dominus Vianciardinus, nomine quo supra, promisit quod sanctissimus dominus noster, postquam majore parte regni potitus fuerit, intra menses tres Januensibus ipsis satisfaciet pro dimidia parte totius summæ stipendiorum mensium trium superius declaratorum classis comparandæ et augendæ, ut dictum est, idque faciet aut in pecunia numerata, aut in assignatione introituum regni vel aliter prout inter se partes melius convenire poterunt, ita demum quod ad dictam summam dimidiæ partis totius quantitatis stipendiorum mensium trium, ut dictum est, satisfactio ipsa vere ac realiter ascendat, et si sequenti Vere classis major aut minor instaurabitur ad eumdem ratam et quotam iidem domini satisfacient, prout melius partes convenire poterunt secundum præsentium capitulorum tenorem.

« Item conventum est inter partes ipsas, quod in classe Januensi recipiatur unus commissarius sanctissimi domini nostri, qui cum capitaneo classis deliberet quid magis expediat, et ubinam sit melius insultum facere pro regni et membrorum ejus acquisitione et graviori hostis offensione, et quomodo, ac quando terrestris exercitus classem et classis terrestres copias ope mutua juvare possint. Item promiserunt partes ipsæ sibi mutuo ac vicissim, quod deinceps neutra partium ipsarum inducias, treuguas, vel pacem de regno faciet cum prænominato rege Aragonum clam vel palam, directe vel indirecte, aut alio quovis modo absque consilio, voluntate, et expresso consensu partis alterius, de quo constet publica ac solemni scriptura, ita demum ut quidquid de induciis, treugiis vel pace prædictis faciendum fuerit, id nullo modo fieri possit, sine expresso consensu mutuo partis utriusque.

« Item promisit prænominatus Vianciardinus, nomine quo supra, quod si magnifico domino Joanni de Campofregoso non poterit forsitan propter favorem imprisiæ concedi officium admiratus regni priusquam eum amoveat, sanctissimus dominus noster restaurabit illi in rebus aliis taliter dominium, quod merito poterit remanere contentus, quodque cives omnes Januenses in omnibus prærogativis, privilegiis, exemptionibus, et immunitatibus in quarum possessione vel quasi fuerunt celebris memoriæ dominæ reginæ Joannæ Secundæ conservabit, fovebit, et manutenebit sine ulla injuria aut diminutione ejusmodi jurium suorum illos cives Januenses, qui gabellas Neapolis vel a rege Re-

nato vel a serenissima regina uxore sua, vel eorum tempore a communitate Neapolis emerunt una cum quibusdam Neapolitanis civibus, vel conservabit pro rata portione eos tangente in prædicta emptione, vel pro residuo solutorum satisfaciet eisdem et parte altera prænominati. Idem dux, consilium et officiales, nomine quo supra, salvis tantum infrascriptis, promiserunt quod omnes civitates, terras, castra, oppida, provincias, ducatus, principatus et marchionatus, comitatus, baronias, necnon etiam insulas extra regnum et quidquid aliud, etiam si regnum aliud a regno Siciliæ censeretur, quod ad jus et proprietatem Romanæ Ecclesiæ mediate vel immediate pertinent, quæ vel quod armata ipsa caperet, vel sub ejus potestate quomodolibet perveniret, libere et absolute sine aliqua mora vel solutione impensæ in manibus legati vel alterius commissarii sanctissimi domini nostri consignabit, tradet atque restituet, exceptis bonis mobilibus atque profanis, quæ reperiuntur in terra civitatis vel oppidi, quod per vim classis ipsa occuparet, mœnibus tantum loci atque personis legato aut commissario libere restitutis. Illæ vero civitates, terræ, castra, provinciæ, dignitates et loca, quæ vel obedientes essent Ecclesiæ, vel ad obedientiam pacto, conventione aut sponte sua redirent vel redire vellent, amice a classe tractari debeant, nullaque ipsis damna in personis aut bonis inferri, sed potius auxilium atque defensio, excepto tamen ac specialissime declarato, quod liceat Januensibus ipsis sibi ad pignus et cautionem retinere omnes urbes, arces ac terras, insulas Trinacriæ, quas ab ea classe acquiri quovis modo etiam continget, si sanctissimus dominus noster majore parte regni potitus non fuisset, et ea omnia tamdiu retinere ac possidere, quoadusque per sanctissimum dominum nostrum fuisset plenarie satisfactum de quantitatibus impensarum superius promissis, hoc insuper adjecto et specialiter inter partes ipsas declarato, quod si quo casu contingat, classem ipsam acquirere Sardiniam aut aliquam ejus partem, quidquid ab ea gestum vel acquisitum fuisset, plene et libere cedat communi Januæ et ipsius communis effectum esse intelligatur, dummodo Januenses eam insulam recognoscant in feudum ab Ecclesia Romana.

« Item actum est inter partes ipsas, quod si propter favorem imprisiæ forsitan oporteret vel placeret sanctitati domini nostri nonnullas terras sive dignitates in regno consistentes, spectantes, ac pertinentes ad magnificum Janum de Campofregoso ex concessione serenissimi regis Renati alteri concedere, sanctitas ipsa dicta Janum restaurabit in regno intra menses sex a die ipius concessionis illis formis ac modis, prout suæ beatitudini videbitur et placebit, ita tamen, quod præfatus Janus merito poterit remanere contentus. Acta, conventa et promissa fuerunt omnia et singula infrascripta per et inter partes superius nominatas agentes et contrahentes nominibus superius declaratis, videlicet per illustrem et excelsum dominum Thomam de Campofregoso, Dei gratia, Januensium ducem, etc. magnificum consilium dominorum antianorum, et speciale officium dominorum provisorum rerum Neapolitanarum in legitimis numeris congregata ». Subjuncta sunt nobilium Januensium nomina, ac Diploma Apostolicum, quo Vianciardino ineundæ cum Januensibus armorum societatis pro restituendo Renato rege Siciliæ adversus Alfonsi Aragonii invasoris conatus auctoritas tribuebatur. « Anno Dominicæ Nativitatis MCDXLI, Indictione tertia, juxta morem Januæ, die Mercurii, vigesima sexta mensis Aprilis, hora XIV, etc. » Adjecta sunt testium nomina, quæ silentio præterimus.

17. *Constituta forma judiciaria adversus Alfonsum regem.* — Decrevit Pontifex[1] contra Alfonsum, quemadmodum conventum erat, Neapolitanam legationem, ejusque obeundæ munus injunxit Joanni, de quo paulo ante memoravi, tit. SS. Nerei et Achillei presbytero cardinali, cui præcepit, ut contumacem regem jura Apostolica invadentem in judicium vocaret, promulgaretque ob perduellionem in Romanum Pontificem, cujus, utpote supremi judicis, sententiæ in fiduciarii regni controversia stare detrectaret, beneficiariis regnis Trinacria nimirum, ac Sardinia et Corsica, tum omni actione et ambiguo jure, quod in Neapolitanum se habere contendebat excidisse, diem etiam illi constitueret, quo Pontificio tribunali justam accepturus sententiam se sisteret.

« Dilecto filio Joanni, tit. SS. Nerei et Achillei S. R. E. presbytero cardinali, in regno nostro Siciliæ citra pharum A. S. L. salutem, etc.

« Proximis temporibus exciti clamoribus et ejulatibus populorum et miserabilium regni nostri Siciliæ citra pharum, damna, strages, direptiones, incendia, homicidia, et alia dictu horrenda, quibus tandiu afflicti sunt propter guerras inter reges de ipso regno contendentes diutius perferre nequeuntium, multis variisque modis missis oratoribus, nuntiis et litteris, quæsivimus Alfonsum Aragonum regem illustrem ad justitiam vel pacem, concordiam aut treuguam, compositionemque aliquam perducere et inclinare, cumque id nullo possemus alio modo efficere et obtinere, sperantes futurum, ut si aliquem ex venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium collegio mitteremus, ipse oblatas justitiam vel conditiones æquas atque tolerabiles nullatenus refutaret, tuam circumspectionem ad id duximus destinandam.

[1] Lib. v. p. 76.

« Is vero debiti sui immemor, qui nonnullorum magnorum dominiorum, et præsertim insularum Trinacriæ et Sardiniæ ac Corsicæ, nobis et Romanæ Ecclesiæ feudatarius juxta juramenti per se præstiti formam nobis obedire tenetur, parumque considerans famæ detrimentum quod subibat, oblatas justitiam vel pacis aut treuguæ conditiones aspernando, nedum eamdem circumspectionem tuam ab ipsius regni Siciliæ partium quas occupat, ingressu prohibens, videre et ad salutationem colloquiumque admittere, verum et jam pluries requisitus, ut Terracinam, quæ ad nos et Romanam Ecclesiam pleno jure spectat et pertinet aliasque terras ad monasterium Casinense, quod immediate nobis et Apostolicæ Sedi subjectum existit, quas vi detinet occupatas, restituere recusavit: quare cum regni antedicti totalem desolationem nullatenus, prout tenemur, tolerare intendentes, te ad partes antedicti regni pro pace in ipso ponenda et quiete ac salute populorum illius, omnibus viis quæ videbuntur necessariæ quærenda, legatum deputaremus, prout in litteris dictæ legationis latius continetur, nos providere volentes, si prædictus rex juramenti, prout præfertur, nobis adstringitur, et debiti ac honoris sui immemor in pristina acceptandi justitiam vel pacem recusatione, terrarumque prædictarum restitutionis denegatione perseverans tibi non obediverit, et, quod Deus avertat! in reprobum sensum datus hostiliter resistet, aut aliquas alias nostras et Romanæ Ecclesiæ terras lædere intentabit; ne hujusmodi excessus et crimina in exempli perniciem transeant impunita, antedictæ circumspectioni tuæ contra ipsum Alfonsum regem illustrem auctoritate nostra super hujusmodi et omnibus aliis excessibus et rebellionibus, etiam ex officio, inquirendi et de illis cognoscendi, specialiterque declarandi ipsum fuisse et esse reum criminis læsæ majestatis, ac perjurii reatum et proditionis in dominum suum incurrisse, ideoque propter præmissa incidisse in pœnas et sententias, tam a jure quam ab homine in hujusmodi rebelles et Ecclesiæ hostes inflictas et promulgatas, eumdemque omni jure et actione, quod et quam in regnis Siciliæ ultra et citra pharum, atque Sardiniæ et Corsicæ, quæ ad nos, ut præfertur, jure directi dominii spectant et pertinent, sibi competere atque ad eum pertinere quomodolibet prætendit aut prætendere potest, fuisse et esse privatum, et ut talem per te cui in ea parte vices nostras committimus, auctoritate nostra de Apostolicæ plenitudine potestatis declarare.

« Quoad alia autem regna et dominia quæ possidet, præsertim quæ de feudo nostro et Romanæ Ecclesiæ non existunt, et in quibus de facto superiorem non recognoscit, eumdem per edictum, si ad eum personaliter citandum tutus non patuerit accessus, super quo tuam conscientiam oneramus, cites, quatenus infra certum competentem terminum, de quo tibi videbitur, per se vel per procuratorem compareat in hac civitate Florentina, aut alibi, si interim curiam nos tranferre contigerit, in consistorio generali coram nobis, ad videndum se declarari privatum hujusmodi regnis et dominiis, et de eis disponi prout jus ac justitia suadebunt, omniaque alia et singula super prædictis faciendi et exsequendi, quæ quomodolibet necessaria fuerint et etiam opportuna, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, plenam et liberam tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Florentiæ kal. Junii, Pontificatus nostri an. XI ». Submissæ [1] sunt legato copiæ ut regis Aragonum vim vi retunderet; sed irrito exitu, obduruit enim Alfonsus in pertinacia secundis armorum successibus (a quibus tantum volebat jus petere elatus) Aversamque hoc anno, ac Neapolim proximo cepit.

18. *Mediolanensis ducis cum Liguribus et Florentinis bellum quod continuo componitur; principis Atestini demissio insignis et mors.* — Ardebat bello alia Italiæ pars, ac Ligures et Florentini fœderati cum Philippo Anglo duce Mediolanensi certabant, quorum consilia bellica impetusque describunt pluribus Blondus [2] et S. Antoninus [3]. Implicitus eo etiam bello erat Ludovicus tituli S. Laurentii in Lucina presbyter cardinalis patria Aquileiensis, quem Pontifex restituendæ Italiæ pacis cupidus legatum creavit [4], ut Bononiam et alias Æmiliæ urbes arcesque ad ditionem Ecclesiasticam reduceret.

Renuntiatus etiam est pridie non. Julii Sedis Apostolicæ legatus [5] in Mediolanensi ducatu Gerardus tit. S. Mariæ in Transtyberim, amplissimaque potestate auctus [6]. Cæterum bellum illud ex insperato compositum est [7], contrariarum enim partium ductores Franciscus Sfortia et Nicolaus Piccininus, dum signa collaturi erant, mutatis animis, in amplexus ex mutuæ bellicæ virtutis admiratione ruerunt, ac Franciscus Sfortia Philippi filius Blancam notham dudum sibi desponsam uxorem duxit. At Philippus bellicis curis solutus, cum genero omnino non fideret, Nicolao Atestino ditionem suam administrandam tradidit. Sed is, necdum evoluto mense, vigesima septima Decembris die exstinctus [8] est, præbito prius egregio demissionis Christianæ exemplo; quippe qui testamento cavit, ut nudus in nuda humo sine ulla funerea pompa locaretur: cum Leonellus ex pellice natus, qui principatus administrationem ob imbellem Herculis et Sigismundi ætatem susceperat ea lege, ut ipsis postea principatum relinqueret, Pontifici exposuit meditatum se pecuniam om-

[1] Blond. dec. 4. l. I. — [2] Id. ib. — [3] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 11, 14, 15, 16. Cor. p. 5. — [4] Lib. X. p. 360. — [5] Lib. XXIII. p. 255. — [6] Ibid. p. 274 ad 278. — [7] S. Ant. ubi sup. Cor. p. 5. — [8] Pegna. hist. Atest. l. VI et alii.

nem, quæ in sumptus funebres impendenda fuisset, in eleemosynas ad levandam patris animam erogare, quod pium consilium commendavit hisce litteris Eugenius[1]:

« Leonello marchioni Estensi.

« Dilecte fili, salutem. Auditis his quæ nuper ad nos scripsisti, videlicet quod impensam, illam, quam in parentis exequiis facere constitueras, ad pauperes pascendos potius convertere intendis, honestum propositum tuum in Domino magnopere commendamus. Mirum etiam in modum approbamus genitoris tui supremam dispositionem, qui neglectis penitus atque rejectis funeralibus pompis, mandaverit corpus suum non operosis sepulchris ad superbiam potius quamdam, quam ad salutem tendentibus, sed nuda et aperta terra nudum reponi. Hoc humilitatis signum, in magnam spem nos adducit, illum animæ suæ non immemorem fuisse, quod utinam misericors Deus sua pietate et misericordia illi concesserit. Quare cum pium et religioni Christianæ decens sit, animabus defunctorum piis eleemosynarum patrociniis consuli, et maxime a liberis, te plurimum hortamur in Domino, ut pauperum et afflictorum necessitatibus subvenias, opemque eis, ad miseriam sublevandam feras, et ut in omnibus saluti paternæ animæ consulas ex eo, quo tenemur, officio, te monemus et hortamur, ut nihil tanquam pius et dilectus filius omittas eorum, ad quæ genitor de jure tenebatur, rationem habendo ejus æris alieni, ad quod Romanæ Ecclesiæ, pro suis censibus tenebatur, quæ omnia si, ut speramus, facies et sæpius a nobis requisitus id facere pollicitus es, parentem tuum maximo onere, et te ipsum obligatione sublevabis. Dat. Florentiæ IX Januarii, anno XI ».

19. *Exortæ in aula Castellana turbæ.* — Hoc anno, recrudescente in Castellana aula dissensione ob Alvari e Luna nimiam gratiam et amplitudinem, Pontifex his litteris Mariam reginam, ac fratres Aragonios ad redintegrandam cum viro rege Castellæ concordiam excitavit[2]:

« Charissimæ in Christo filiæ Mariæ, reginæ Castellæ et Legionis. etc.

« Sperabamus, quod litteræ, quas ad vos separatim sæpius scripsimus, exhortantes ad amicitiam, benevolentiam et pacem cum charissimo in Christo Joanne filio nostro Castellæ et Legionis rege illustri, deberent infundere in vos per Dei gratiam spiritum concordiæ et charitatis, tum quia omnis dissensio et bellorum materies inter Christianos turpis est, tum vero inter affines et consanguineos turpissima. Novissime non sine mentis amaritudine summa intelleximus, quod nedum inter vos concordia secuta est, sed in majus dissensiones exarserunt adeo, quod dubitatur cum in propinquo sitis ne ad arma deveniatur et certamen, quod sine utriusque partis discrimine et damno fieri non potest, nam ejusmodi victoria calamitati conjuncta est adeo, ut dubitemus utrum vincere an vinci alterutri parti satius sit. Sed cum in omnibus bellis civilibus culpa sit, tamen illud admiratione non caret et crimine uxorem contra virum insurgere, et arma ferre contra eum, quem divinæ et humanæ leges tutari ab aliis et defendere præcipiunt et hortantur, hoc est, separare quod Deus conjunxit, et dividere quod separatum esse non potest : *Erunt*, inquit Deus, *duo in carne una.* Quomodo ergo tu, regina, ejusmodi armis potes interesse, quæ in te ipsam redundant, quæ carnem tuam lacerant et distrahunt a mandatis Dei? Tua est mediam te offerre his dissensionibus, et virum et fratres ad concordiam hortari, ac procul esse ab omni strepitu et turbine bellorum, cum sit officium dominarum vacare officio et quieti, neque eam vindictam quærere, quæ sibi majus damnum quam lucrum sit importatura. Numquid non in mentem venit. si ad certamen deveniatur, posse accidere, quod Deus avertat! ut vir pereat? Numquid ut etiam fratres? Et quæ tibi consolatio, quæ apud Deum merces erit, et apud homines laus, si ejusmodi futuris periculis nedum non obstiteris toto posse, sed etiam partem te feceris? Exhortamur igitur vos omnes per Jesu Christi passionem et Sanguinem illum pretiosissimum, quem pro nobis effudit, ut advertentes ad pericula, quæ ex congressione vestra sequi possent, velitis desistere ab armis, et potius sicut suadet Apostolus Paulus, decedere a jure vestro, quam ponere vos in id certamen, quod et corporum et status detrimentum etiam cum infamia sit allaturum, nulli enim explorata victoria est, nulla certitudo hoc vel illud esse futurum; nam sæpe qui victoriam speravit victus est, et imbecillior superavit, quare resistite omnino ab armis, et sequamini viam pacis, quæ et laudabilior est, et tutior semper fuit, etc. Dat. Florentiæ ». Extant aliæ eodem argumento ad Joannem regem Navarræ litteræ[1], quibus ingentia, quæ ex bellis civilibus oriuntur mala ob oculos ei proposuit, hortatusque ipsum est ne novos motus in Castella concitaret.

« Charissimo in Christo filio Joanni regi Navarræ illustri salutem, etc.

« Quot et quantæ tribulationes ac calamitates proveniant principibus, regnis et universis hominibus ex discordiis et bellis tam multa exempla ante oculos posita demonstrant, ut illa sola absque aliis rationibus deberent homines absterrere a bellorum turbinibus, et ad concordiam exhortari : certum est enim quod nedum regna, provinciæ, civitates ullo pacto absque

[1] Lib. XII. p. 146. — [2] Lib. brev. p. 130. et in Ms. Alex. VII. p. 260.

[1] Eod. Ms. p. 270.

pacis dulcedine conservari possunt, sed ne domus quidem privata consistet, in qua discordia et dissensiones vigebunt: quod si inter fideles discordia et bella inhonesta sunt et plurimum culpanda, inhonestissima tamen et digna reprehensione ea putantur, quæ oriuntur et vigent inter eos, qui sunt consanguinitatis vinculo conjuncti, ut omittamus Salvatoris nostri præcepta, ac divina humanaque jura, quæ nos ad concordiam et pacem hortantur, quibus non obtemperare Christianum, impudentis esse videtur. Certe est inhumanum etiam apud infideles violare jura consanguinitatis, et velle cum eo concertare, cui opem ferre deberet, si ab aliis impugnaretur.

« Hoc ob eam rem scribimus, quod non absque summa mentis amaritudine audivimus, inter te et charissimum in Christo filium nostrum Joannem regem Castellæ et Legionis illustrem et certos alios nonnullos dissensiones de novo exortas, ex quibus dubitatur ne graviora pericula subsequantur, atqui tua maxime interest non solum nolle, ut tua opera aut consensu aliquæ novitates in regnis illis exurgant, sed obviare et obsistere illis, qui novitates aut dissensiones aliquas molirentur, præsertim adversus regem cui parere, et quem sequi et voluntati ejus hærere omnes debent qui sana consilia et præcepta Apostoli sequi volunt, qui non solum talibus regibus, sed etiam discolis dominis subditos parere volunt; idcirco exhortamur in Domino tuam serenitatem et per Christi passionem obsecramus, ut, deposita omni malevolentia et passione animi, velis cum præfato rege cum benevolentia et charitate vivere, prout consanguineos decet, neque permittere aut assentiri, ut aliquis bellorum motus exoriatur, cum finis ejusmodi rerum sint cædes hominum et regnorum desolationes, quibus melius in primordiis obsisti potest, quam cum sanguis effundi cœperit et odia et vulnera processerunt: principia enim in nostra sunt potestate, finis vero in fortunæ arbitrio situs esse videtur, quæ incerta est et multorum decipit cogitationes. Sequere igitur consilium nostrum, qui tanquam bonus parens solliciti de filiorum salute tibi ea consulimus; per quæ honorem apud homines et merita apud Deum consequeris, redeas in gratiam regis, et ad ea vaces per quæ regna sua pace gaudeant et quiete, et omnis bellorum et discordiarum occasio de medio tollatur, id quoque ut alii agant cum omni diligentia efficias rogamus, hortare ut pacem sectentur, et ut regi obtemperent, prout æquum est et ex debito tenentur, hoc et tua prudentia requirit, et nos tibi, si id egeris, reddemur tuæ virtuti plurimum ex bonis tuis operibus obligati. Datum Florentiæ, etc. ». Henricum pariter principem Navarræ et Aragonum regum fratrem, quem æmuli Alvari urebat felicitas, ut pacem bello et cædibus præferret admonuit. Neque prætereundum videtur postulanti Joanni Castellæ regi, ut Pontifex anathemate percelleret illos, qui regia vectigalia non solverent, Pontificem ipsum respondisse [1], id fieri non debere, quod maxima animarum pericula esset allaturum.

« Charissimo in Christo filio Joanni Castellæ et Legionis regi illustri, salutem. etc.

« Existimamus, id quod tua serenitas a nobis petiit, ut in fraudantes in tuis regnis gabellas excommunicationis sententiam proferamus, non de tua mente prodire, sed de eorum consilio, qui sub specie utilitatis gratificari serenitati tuæ, cum enim sis vir summæ prudentiæ, et considerare possis quanti ponderis ea res sit apud Deum, quantum animarum periculum insurgeret in tantis hominum millibus, quot exinde scandala sequerentur, et quanta apud Salvatorem nostrum erga te indignatio oriretur ex interitu animarum, quas suo sanguine redemit, non possumus adduci, ut putemus hanc petitionem a tuæ conscientiæ puritate processisse; quis enim dubitat quin ii, qui et jam personæ periculum subeunt, ut fraudibus ejusmodi utantur, neque pœnas temporales et ante oculos sitas, quæ manifestæ sunt, et quibus nulla est remissio timent, minus metuant Ecclesiasticas censuras, quæ sunt occultiores, et futuram pœnam respiciunt, et errati venia speratur. Hæc animarum pericula considerantes prædecessores nostri, nosque etiam nullas propter similes causas ejusmodi pœnas statuimus in nostris et Ecclesiæ terris, ne quis pro temporali fraude æternam pœnam subiret, cum multi sint, qui potius in Dei misericordiam quam hominum manus velint incidere. Idcirco exhortamur tuam sapientiam, ut velit desistere ab hac petitione, neque postulet ea, quæ nullus Christianus princeps a Romanis Pontificibus petere attentavit ». Nonnullis interjectis de Calatravensi Ordine equestri addidit:

20. *Indultum equitibus Calatravensibus ne castitatis votum nuncupent.* — « Quoad factum Ordinis de Calatravo, quod supplicas revocari quod actum est, miramur paulum de petitione tua. Scis enim te sæpius scripsisse nobis et hortatum esse, ut non modo hoc idem agere vellemus, sed (quod longe majus erat) ut eum jam Ordinem professis dispensaremus ut possent nubere, id vero cum minus grave esset, quod honestius esse videbatur, concessimus ut illius Ordinis professio non contineret castitatis votum. Itaque cum litteræ tuæ nos plurimum moverunt, tum multis honestis causis ad id sumus inducti, sciebamus illum esse Ordinem militarem, non propter divinum cultum, sed propter bella et defensionem Christianorum institutum, propterea laicos esse omnes, nulli ordini Eccle-

[1] Lib. drev. p. 126. et in Cod. Ms. Alex. VII. p. 253.

siastico astrictos, audiebamus præterea multos inhoneste vivere, et ea agere, quæ merito apud Deum et homines reprehendi possent, et cum secundum Apostoli sententiam melius esset nubere, quam uri, visum est nobis utilius eum uxore vivere quam cum meretrice, præsertim eos qui solum militarem artem et armorum exercitium profitentur. Itaque si id modestius egimus, ad quod per tuas litteras hortatus es, et quod nobis pro honore Dei, salute animarum, pro honestiori vita, pro utilitate Ordinis visum est expedire, velis tuismet supplicationibus etiam modificatis acquiescere, neque velis mutare sententiam post factum, cum antequam fieret, nobis ut fieret supplicasti, etc. Dat. Florentiæ ».

EUGENII IV ANNUS 12. — CHRISTI 1442.

1. *Traductum Florentia Romam Concilium.* — Traducta est Romam Florentina Synodus anno a partu Virginis millesimo quadringentesimo quadragesimo secundo, Indictione quinta, post habitam ab Eugenio mense Aprili sessionem, de qua hæc prodit Augustinus Patricius[1] : « Florentiæ Eugenius sessionem celebrat VI kal. Maii anni salutis MCDXLII, in qua asserens legatos Zaræ Jacob magni regis Æthiopiæ, quem presbyterum Joannem vocant, ad Concilium Œcumenicum orthodoxæ fidei suscipiendæ gratia properare, Concilium ipsum, ut majorem auctoritatem etiam susciperet, Romam, approbante ipso Concilio, transtulit prosequendum in Basilica Lateranensi, propria et prima sede summi Pontificis, decimo quinto die post ejus ad Urbem reditum. Huic translationi addidit et plures causas, loci reverentiam et commoditatem, rerum omnium copiam, tum occasionem componendarum provinciarum Ecclesiæ, et pacis ac quietis Italiæ, cæterarumque regionum procurandæ (1) ».

2. *Synodalia decreta de multis gentibus revocatis ad Romanam Ecclesiam; quibus data formula fidei.* — Perductam ad felicem exitum Æthiopum conjunctionem ab Eugenio ostendunt sessiones in Lateranensi Basilica ab eo postea celebratæ, editaque de Syris Chaldæis et Maronitis synodalia decreta[1], quæ ob rei majestatem inserenda Annalibus visa sunt :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cantate Domino, quoniam magnifice fecit, annuntiate hæc in universa terra ». Et infra : « Ecce nondum exacto triennio in hac sancta Œcumenica Synodo saluberrimam trium magnarum nationum unionem Dominus noster Jesus Christus pro sua infatigabili pietate ad commune perenneque totius Christianitatis gaudium tam copiose effecit, unde actum est, ut totus fere Oriens qui gloriosum Christi nomen adorat, ac non parva Septentrionis portio, post longa dissidia, cum sancta Romana Ecclesia in eodem fidei et charitatis vinculo jam convenerint. Primo etenim Græci et ii qui subsunt quatuor patriarchalibus sedibus, multas gentes nationesque et idiomata continentibus, deinde Armeni multorum populorum gens, hodie vero Jacobini, magni etiam per Ægyptum populi, sanctæ Sedi Apostolicæ uniti sunt. Et cum nihil Salvatori Domino nostro Jesu Christo gratius sit quam mutua inter homines charitas, nihilque nomini suo gloriosius atque Ecclesiæ utilius esse possit, quam ut Christiani, omni inter se sublato dissidio, in eadem simul fidei puritate conveniant, merito nos omnes et cantare

[1] Aug. Patrit. et card. Just. de Conc. Flor. p. 3.

[1] Ext. in Conc. Flor. p. III. pag. 354. et in Bullar. in Eug. Const. 23.

(1) Concilii Œcumenici ex urbe Florentina ad Romanam translatio anno præcedenti indicta fuit, ut in nota ad annum superiorem probatum est. Quanquam Eugenius nec toto illo, nec præsenti ex urbe Florentia moverit. Sequenti vero MCDXLIII, tandem Florentia proficiscens, Senis per aliquos menses substitit, ut ex litteris Pontificiis ab annalista recitatis eruitur. MANSI.

præ gaudio et jubilare in Domino debemus, quos ut tantam Christianæ fidei magnificentiam diebus nostris videremus, divina miseratio dignos effecit.

« Summa igitur cum alacritate annuntiamus magnalia hæc in universa Christianorum terra, ut sicut nos pro gloria Dei et exaltatione Ecclesiæ gaudio inenarrabili repleti sumus, ita et alios tantæ lætitiæ participes faciamus, ut omnes uno ore magnificemus et glorificemus Deum, et suæ majestati, prout dignum est, magnas quotidianasque gratias agamus pro tot tantisque mirabilibus beneficiis hac ætate Ecclesiæ suæ sanctæ collatis. Et quoniam qui opus Dei diligenter exercet, non modo meritum ac retributionem in cœlis exspectat, sed et apud homines amplam gloriam laudemque meretur, venerabilem fratrem nostrum Joannem Jacobinorum patriarcham, hujus sanctæ unionis cupidissimum, ac communi omnium Christianorum favore cum tota sua gente dignum judicamus. Is enim a nobis per nostrum oratorem ac litteras excitatus, ut ad nos et hanc sanctam Synodum legationem mitteret, et se ac suam gentem in eadem cum Romana Ecclesia fide uniret, dilectum filium Andream, natione Ægyptium, abbatem monasterii S. Antonii apud Ægyptum, in quo et habitasse et mortuus esse ipse S. Antonius perhibetur, religione et moribus non mediocriter institutum, ad nos et ipsam Synodum destinavit, cui devotionis zelo accensus imposuit atque commisit, ut fidei doctrinam, quam sancta Romana Ecclesia tenet et prædicat, nomine ipsius patriarchæ et suorum Jacobinorum reverenter susciperet, deferendam postea per eum ad ipsum patriarcham et Jacobinos, ut et ipsi eamdem agnoscerent ratamque haberent, et in suis regionibus prædicarent.

« Nos igitur, quibus vice Domini commissum est pascere oves Christi, ipsum Andream abbatem per nonnullos hujus tam sacri Concilii insignes viros super articulis fidei et sacramentis Ecclesiæ et quibusque ad salutem spectantibus diligenter examinari fecimus, et tandem, quantum visum est fore necessarium, exposita eidem abbati S. R. E. fide Catholica et per ipsum humiliter acceptata, hanc quæ sequitur veram necessariamque doctrinam hodie in hac solemni sessione, sacro approbante Œcumenico Concilio Florentino in nomine Domini tradidimus.

« In primis igitur sacrosancta Romana Ecclesia Domini et Salvatoris nostri voce fundata firmiter credit, profitetur et prædicat unum verum Deum omnipotentem incommutabilem et æternum Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, unum in essentia, trinum in personis, Patrem ingenitum, filium ex Patre genitum, Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedentem : Patrem non esse Filium aut Spiritum sanctum, Filium non esse Patrem aut Spiritum sanctum, Spiritum sanctum non esse Patrem aut Filium ; sed Pater tantum Pater est, Filius tantum Filius est, Spiritus sanctus tantum Spiritus sanctus est. Solus Pater de substantia sua genuit Filium, solus Filius de solo Patre est genitus, solus Spiritus sanctus simul de Patre procedit et Filio. Hæ tres personæ sunt unus Deus et non tres Dii, quia trium est una substantia, una essentia, una natura, una divinitas, una immensitas, una æternitas, omniaque sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio. Propter hanc unitatem Pater totus est in Filio, totus in Spiritu sancto. Filius totus est in Patre, totus in Spiritu sancto. Spiritus sanctus totus est in Patre, totus in Filio. Nullus alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate. Æternum quippe et sine initio est, quod Filius de Patre extitit, et æternum ac sine initio est, quod Spiritus sanctus de Patre Filioque procedit. Pater quidquid est aut habet, non habet ab alio, sed ex se, et est principium sine principio. Filius quidquid est aut habet, habet a Patre, et est principium de principio. Spiritus sanctus quidquid est aut habet, habet a Patre simul et Filio ; sed Pater et Filius non sunt duo principia Spiritus sancti, sed unum principium ; sicut Pater, Filius et Spiritus sanctus non sunt tria principia creaturæ, sed unum principium. Quoscumque ergo adversa et contraria sentientes damnat, reprobat et anathematizat, et a Christi corpore, quod est Ecclesia, alienos esse denuntiat. Hinc damnat Sabellium personas confundentem, et ipsarum distinctionem realem penitus auferentem. Damnat Arianos, Eunomianos, Macedonianos, solum Patrem Deum verum esse dicentes, Filium autem et Spiritum sanctum in creaturarum ordine collocantes. Damnat et quoscumque alios gradus seu inæqualitatem in Trinitate facientes.

« Firmissime credit, profitetur et prædicat unum verum Deum Patrem, et Filium et Spiritum sanctum esse omnium visibilium et invisibilium creatorem, qui quomodo voluit bonitate sua universas tam spirituales quam corporales condidit creaturas, bonas quidem, quia a summo bono factæ sunt ; sed mutabiles, quia de nihilo factæ sunt, nullamque mali asserit esse naturam, quia omnis natura, in quantum natura est, bona est. Unum atque eumdem Deum veteris et novi Testamenti, hoc est, Legis et Prophetarum, atque Evangelii profitetur auctorem, quoniam eodem Spiritu sancto inspirante, utriusque Testamenti sancti locuti sunt, quorum libros suscipit et veneratur, qui titulis sequentibus continentur : quinque Moysis, id est, Genesi, Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio ; Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duobus Paralipomenon, Esdra, Nehemia, Tobia, Judith, Esther, Job, Psalmis David, Parabolis, Ecclesiaste, Canticis canticorum, Sapientia, Ecclesiastico, Isaia, Jeremia, Baruch, Ezechiele, Daniele, duo-

decim prophetis minoribus, id est: Osea, Joele, Amos, Abdia, Jona, Michea, Nahum, Habacuc, Sophonia, Aggæo, Zacharia, Malachia, duobus Machabæorum; quatuor Evangeliis Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis; quatuordecim Epistolis Pauli; ad Romanos, duabus ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, duabus ad Thessalonicenses, ad Colossenses, duabus ad Timothæum, ad Titum, ad Philæmonem, ad Hebræos, Petri duabus, tribus Joannis, una Jacobi, una Judæ, Actibus Apostolorum, et Apocalypsi Joannis. Præterea Manichæorum anathematizat infamiam, qui duo prima principia posuerant, unum visibilium, aliud invisibilium; et alium novi Testamenti Deum, alium veteris esse Deum dixerunt.

3. « Firmiter credit, profitetur et prædicat unam ex Trinitate personam verum Deum, Dei Filium ex Patre genitum, Patri consubstantialem et coæternum, in plenitudine temporis, quam divini consilii inscrutabilis altitudo disposuit, propter salutem humani generis, veram hominis integramque naturam ex immaculato utero Mariæ Virginis assumpsisse, et sibi in unitatem personæ copulasse tanta unitate, ut quidquid ibi Dei est, non sit ab homine separatum, et quidquid est hominis non sit a Deitate divisum, sitque unus et idem indivisus, utraque natura in suis proprietatibus permanente, Deus et homo, Dei Filius et hominis filius, æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem, immortalis et æternus ex natura Divinitatis, passibilis et temporalis ex conditione assumptæ humanitatis. Firmiter credit, profitetur et prædicat Dei Filium in assumpta humanitate ex Virgine vere natum, vere passum, vere mortuum et sepultum, vere ex mortuis resurrexisse, in cælum ascendisse, sedereque ad dexteram Patris, et venturum in fine sæculorum ad vivos mortuosque judicandos.

« Anathematizat autem, execratur et damnat omnem hæresim contraria sapientem. Et primo damnat Ebionem, Cherinthum, Marcionem, Paulum Samosatenum, Photinum, omnesque similiter blasphemantes, qui percipere non valentes unionem personalem humanitatis ad Verbum, Jesum Christum Dominum nostrum verum Deum esse negaverunt, ipsum purum hominem confitentes, qui divinæ gratiæ participatione majori, quam sanctioris vitæ merito suscepisset, divinus homo diceretur.

« Anathematizat etiam Manichæum cum sectatoribus suis, qui Dei Filium non verum corpus, sed phantasticum sumpsisse somniantes, humanitatis in Christo veritatem penitus sustulerunt, necnon Valentinum asserentem Dei Filium nihil de Virgine matre cepisse, sed corpus cœleste sumpsisse, atque ita transisse per uterum Virginis sicut per aquæ ductum defluens aqua transcurrit; Arium etiam, qui asserens corpus ex Virgine assumptum anima caruisse, voluit loco animæ fuisse deitatem: Apollinarem quoque qui intelligens, si anima corpus informans negetur in Christo, humanitatem veram ibidem non fuisse, solam posuit animam sensitivam, sed deitatem Verbi vicem rationalis animæ tenuisse voluit.

« Anathematizat etiam Theodorum Mopsuestenum atque Nestorium, asserentes humanitatem Dei Filio unitam esse per gratiam, et ob id duas esse in Christo personas, sicut duas fatentur esse naturas, cum intelligere non valerent unionem humanitatis ad Verbum hypostaticum extitisse, et propterea negarent Verbi subsistentiam accepisse, nam secundum hanc blasphemiam non Verbum caro factum est, sed Verbum per gratiam habitavit in carne, hoc est, non Dei Filius homo factus est, sed magis Dei Filius habitavit in homine.

« Anathematizat etiam, execratur et damnat Eutychem archimandritam, qui cum intelligeret juxta Nestorii blasphemiam veritatem incarnationis excludi, et propterea oportere, quod ita Dei verbo unita esset humanitas, ut Deitatis et humanitatis una esset eademque persona, ac etiam capere non posset, stante pluralitate naturarum, unitatem personæ, sicut Deitatis et humanitatis in Christo unam posuit esse personam, ita unam asseruit esse naturam, volens ante unionem dualitatem fuisse naturarum, sed in unam naturam in assumptione transiisse, maxima blasphemia et impietate concedens aut humanitatem in deitatem, aut deitatem in humanitatem esse conversam.

« Anathematizat etiam, execratur et damnat Macharium Antiochenum, omnesque similia sapientes, qui licet vere de naturarum dualitate et personæ unitate sentiret, tamen circa Christi operationes enormiter aberravit, dicens in Christo utriusque naturæ unam fuisse operationem, unamque voluntatem. Hos omnes cum hæresibus suis anathematizat sacrosancta Romana Ecclesia, affirmans in Christo duas esse voluntates duasque operationes.

4. « Firmiter credit, profitetur et docet neminem unquam ex viro fœminaque conceptum a diaboli dominatione fuisse liberatum, nisi per meritum mediatoris Dei et hominum Jesu Christi Domini nostri, qui sine peccato conceptus, natus et mortuus humani generis hostem, peccata nostra delendo, solus sua morte prostravit, et regni cœlestis introitum, quem primus homo peccato proprio cum omni successione perdiderat, reseravit, quem aliquando venturum omnia veteris Testamenti sacra, sacrificia, sacramenta, cæremoniæ præsignarunt.

« Firmiter credit, profitetur et docet legalia veteris Testamenti, seu Mosaicæ legis, quæ dividuntur in cæremonias, sacra, sacrificia, sacramenta, quia significandi alicujus futuri gratia

fuerant instituta, licet divino cultui illa ætate congruerent, significato per illa, Domino nostro Jesu Christo adveniente cessasse, et novi Testamenti sacramenta cœpisse; quemcumque etiam post passionem in legalibus spem ponentem, et illis velut ad salutem necessariis se subdentem, quasi Christi fides sine illis salvare non posset, peccasse mortaliter, non tamen negat a Christi passione usque ad promulgatum Evangelium illa potuisse servari, dum tamen maxime ad salutem necessaria crederentur, sed post promulgatum Evangelium sine interitu salutis æternæ asserit non posse servari.

« Omnes ergo, post illud tempus, circumcisionis et sabbati reliquorumque legalium observatores alienos a Christi fide denuntiat, et salutis æternæ minime posse esse participes, nisi aliquando ab iis erroribus resipiscant. Omnibus igitur, qui Christiano nomine gloriantur, præcipit omnino quocumque tempore, vel ante vel post Baptismum, a circumcisione cessandum, quoniam sive quis in ea spem ponat, sive non, sine interitu salutis æternæ observari omnino non potest. Circa pueros vero propter periculum mortis, quod potest sæpe contingere, cum ipsis non possit alio remedio subveniri nisi per sacramentum Baptismi, per quod eripiuntur a diaboli dominatu, et in Dei filios adoptantur, admonet non esse per quadraginta aut octuaginta dies, seu aliud tempus juxta quorumdam observantiam sacrum Baptisma differendum, sed quamprimum commode fieri potest debere conferri, ita tamen quod mortis imminente periculo sine ulla dilatione baptizentur, etiam per laicum vel mulierem in forma Ecclesiæ, si desit sacerdos, quemadmodum in decreto Armenorum plenius continetur.

« Firmiter credit, profitetur et prædicat omnem creaturam Dei bonam, nihilque rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, quia juxta verbum Domini, non quod intrat in os coinquinat hominem, illamque Mosaicæ legis ciborum mundorum et immundorum differentiam ad ceremonialia asserit pertinere, quæ surgente Evangelio transierunt, et efficacia esse desierunt. Illam etiam Apostolorum prohibitionem ab immolatis simulacrorum et sanguine et suffocato, dicit illi tempori congruisse, quod ex Judæis atque gentilibus, qui antea diversis ceremoniis moribusque vivebant, una surgebat Ecclesia, ut cum Judæis etiam gentiles aliquid communiter observarent, et in unum Dei cultum fidemque conveniendi præberetur occasio, et dissensionis materia tolleretur, cum Judæis propter antiquam consuetudinem sanguis et suffocatum abominabilia viderentur et esu immolatitii poterant arbitrari gentiles ad idololatriam redituros. Ubi autem eo usque propagata est Christiana religio, ut nullus in ea Judæus carnalis appareat, sed omnes ad Ecclesiam transeuntes in eosdem ritus Evangelii cæremonias que conveniant, credentes omnia munda mundis, illius Apostolicæ prohibitionis causa cessante, etiam cessavit effectus. Nullam itaque cibi naturam condemnandam esse denuntiat, quam societas admittit humana, nec inter animalia discernendum per quemcumque sive virum sive mulierem, et quocumque genere mortis intereant, quamvis pro salute corporis, pro virtutis exercitio, pro regulari et Ecclesiastica disciplina possint et debeant multa non negata dimitti, quia juxta Apostolum : *Omnia licent, sed non omnia expediunt.*

« Firmiter credit, profitetur et prædicat nullos intra Catholicam Ecclesiam non existentes non solum paganos, sed nec Judæos, aut hæreticos atque schismaticos æternæ vitæ fieri posse participes, sed in ignem æternum ituros, qui paratus est diabolo et angelis ejus, nisi ante finem vitæ eidem fuerint aggregati, tantumque valere Ecclesiastici corporis unitatem, ut solum in ea manentibus ad salutem Ecclesiastica sacramenta proficiant, et jejunia, eleemosynæ ac cætera pietatis officia et exercitia militiæ Christianæ præmia æterna parturiant, neminemque, quantascumque eleemosynas fecerit, et si pro Christi nomine sanguinem effuderit, posse salvari, nisi in Catholicæ Ecclesiæ gremio et unitate permanserit.

5. « Amplectitur autem, approbat et suscipit sanctam Nicænam Synodum trecentorum decem et octo Patrum temporibus beatissimi Silvestri prædecessoris nostri et magni Constantini piissimi principis congregatam, in qua impia hæresis Ariana cum suo auctore damnata est, et definitum est, Filium Dei Patri esse consubstantialem et coæternum.

« Amplectitur etiam, approbat et suscipit sanctam Constatinopolitanam Synodum centum quinquaginta Patrum beatissimi Damasi prædecessoris nostri et Theodosii senioris tempore convocatam, quæ ipsum Macedonii anathematizavit errorem, qui Spiritum sanctum non Deum, sed creaturam asserebat, quod damnant damnat, quod approbant approbat et per omnia vult ibidem definita et illæsa et inviolata subsistere.

« Amplectitur etiam, approbat et suscipit sanctam primam Ephesinam Synodum ducentorum Patrum, quæ tertia est in ordine universalium Synodorum sub beatissimo Cælestino prædecessore nostro et Theodosio juniore convocatam, in qua impii Nestorii est damnata blasphemia, diffinitumque est Domini nostri Jesu Christi veri Dei et veri hominis unam esse personam, et B. Mariam semper Virginem non solum Χριστοτόκον, sed etiam Θεοτόκον, hoc est, non tantum hominis, sed Dei genitricem ab omni Ecclesia prædicandam. Damnat autem, anathematizat et respuit impiam secundam Ephesinam Synodum

sub beatissimo Leone prædecessore nostro et præfato principe congregatam, in qua Dioscorus Alexandrinus antistes, Eutychis hæresiarchæ defensor, et S. Flaviani Constantinopolitani Pontificis impius persecutor, execrandam illam Synodum ad approbationem Eutychianæ impietatis arte et minis attraxit.

« Amplectitur etiam, approbat et suscipit sanctam Chalcedonensem Synodum, quartam in ordine universalium Synodorum, sexcentorum et triginta Patrum temporibus præfati beatissimi Leonis prædecessoris nostri et Marciani principis celebratam, in qua hæresis Eutychiana cum suo auctore Eutyche et Dioscoro defensore damnata est : et diffinitum est Dominum nostrum Jesum Christum esse verum Deum et verum hominem, et in una eademque persona divinam humanamque naturas integras, inviolatas, incorruptas, inconfusas, distinctasque mansisse, humanitate agente quæ hominis sunt, et deitate quæ Dei, quos damnat damnatos habet, quos approbat approbatos.

« Amplectitur etiam, approbat et suscipit sanctam quintam Synodum secundam Constantinopolitanam, tempore beatissimi Vigilii prædecessoris nostri et Justiniani principis celebratam, in qua sacri Chalcedonensis Concilii definitio de duabus naturis et una persona Christi renovata est, multique Origenis errores suorumque sequacium, præsertim de dæmonum aliorumque damnatorum pœnitentia et liberatione, reprobati atque damnati sunt. Amplectitur etiam, approbat et suscipit sanctam tertiam Constantinopolitanam Synodum centum et quinquaginta Patrum, quæ sexta est in ordine universalium Synodorum, temporibus beatissimi Agathonis prædecessoris nostri et Constantini, quarti hujus nominis principis, congregatam, in qua Macharii Antiocheni et sectatorum hæresis condemnata est, et diffinitum est in Domino nostro Jesu Christo duas esse perfectas integrasque naturas et duas etiam voluntates, licet esset una eademque persona, cui utriusque naturæ competerent actiones, Deitate agente quæ Dei sunt, et humanitate quæ hominis sunt. Amplectitur etiam, veneratur et suscipit omnes alias universales Synodos auctoritate Romani Pontificis legitime congregatas, ac celebratas et confirmatas, et præsertim hanc sanctam Florentinam, in qua inter alia Græcorum et Armenorum sanctissima unio consummata est, et multæ circa utramque unionem saluberrimæ diffinitiones editæ sunt, prout in decretis desuper promulgatis plenius continetur, quorum tenor in hunc modum sequitur :

« Decretum pro Græcis.

« Eugenius episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Consentiente ad infrascripta charissimo in Christo filio nostro Joanne Palæologo Romæorum imperatore illustri, et locatenentibus venerabilium fratrum nostrorum patriarcharum, et cæteris Orientalem Ecclesiam repræsentantibus. Lætentur [1] cæli, et exultet terra, etc. ». Insertum fuit antea suo loco id decretum, cui adjectum aliud pro Armeniis, quod ab his verbis ducit initium : *Exultate Deo salutari nostro, etc*, « Dat. Florentiæ in publica sessione synodali solemniter in Ecclesia majori celebrata anno incarnationis Dominicæ MCDXXXIX, X kal. Decembris, Pontificatus nostri anno IX ».

6. « Verum quia in suprascripto decreto Armenorum non est explicata forma verborum, quibus in consecratione Corporis et Sanguinis Domini sacrosancta Romana Ecclesia Apostolorum doctrina et auctoritate firmata semper uti consueverat, illam præsentibus duximus inserendam. In consecratione Corporis Domini hac utitur forma verborum : HOC EST ENIM CORPUS MEUM ; Sanguinis vero : HIC EST ENIM CALIX SANGUINIS MEI NOVI ET ÆTERNI TESTAMENTI, MYSTERIUM FIDEI, QUI PRO VOBIS ET PRO MULTIS EFFUNDETUR IN REMISSIONEM PECCATORUM. Panis vero triticeus, in quo sacramentum conficitur, an eo die an antea coctus sit, nihil omnino refert, dummodo enim panis substantia maneat, nullatenus dubitandum est, quin post præfata verba consecrationis corporis a sacerdote cum intentione conficiendi prolata, mox in verum Christi Corpus transubstantietur.

« Quoniam per nonnullos asseritur quartas nuptias tanquam condemnatas respuere, ne peccatum, ubi non est, esse putetur, cum secundum Apostolum mortuo viro, mulier sit ab ejus lege soluta, et nubendi cui vult in Domino habeat facultatem, nec distinguat mortuo primo vel secundo vel tertio, declaramus non solum secundas, sed tertias et quartas, atque ulteriores, si aliquod canonicum impedimentum non obstet, licite contrahi posse, commendatiores tamen dicimus si ulterius a conjugio abstinentes, in castitate permanserint, quia sicut viduitati virginitatem, ita nuptiis castam viduitatem laude ac merito præferendam esse censemus.

« His omnibus explicatis, prædictus Andreas abbas nomine dicti patriarchæ, ac proprio et omnium Jacobinorum hoc saluberrimum synodale decretum cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis et statutis, omnemque doctrinam in ipso descriptam, necnon quidquid tenet et docet sancta Sedes Apostolica et Romana Ecclesia cum omni devotione et reverentia suscipit et acceptat. Illos quoque doctores et sanctos Patres quos Ecclesia Romana approbat, ipse reverenter suscipit, quascumque vero personas et quiquid ipsa Romana Ecclesia reprobat et damnat, ipse pro reprobatis et damnatis habet, profitens tanquam verus obedientiæ filius, nomine quo su-

[1] An. Chr. 1439. num. 7.

pra, Sedis Apostolicæ ordinationibus et jussionibus fideliter semper obtemperare. Lecto solemniter in præsenti Synodo hoc decreto Latino sermone, mox in Arabico præfatus Andreas abbas ipsum Jacobinorum decretum publice ibidem perlegit, atque infrascripta verba in scriptis Arabice subjunxit quæ in continenti Latine recitata sunt :

« Beatissime Pater, domine Eugeni, sanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ summe Pontifex, vereque Christi vicarie, ac B. Petri successor, et sanctissima universalis Florentina Synode, totum hoc sanctum decretum cum insertis etiam sanctis decretis unionis Græcorum et Armenorum, quod nunc in vestra præsentia publice lectum est, ego Andreas humilis abbas S. Antonii, orator R. patris domini Joannis patriarchæ Jacobinorum, habens ipsius decreti per plures dies plenam notitiam et instructionem, cognosco, confiteorque omnia in ipso decreto contenta divinæ ac Catholicæ omniumque Jacobinorum ac meo, quemadmodum vestra sanctitas attestatur, præfatum saluberrimum synodale decretum cum dictis insertis decretis omnibusque suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis et statutis omnemque doctrinam in ipso descriptam ; necnon quidquid tenet et docet sancta Sedes Apostolica et Romana Ecclesia, cum omni devotione et reverentia suscipio et accepto. Illos quoque doctores et sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat reverenter suscipio, quascumque vero personas, et quidquid ipsa Romana Ecclesia reprobat et damnat, pro reprobatis et damnatis habeo, pollicens, nomine quo supra, ipsum patriarcham Jacobinosque et me ipsum, tanquam veræ obedientiæ filios, vestris ac Sedis Apostolicæ ordinationibus et jussionibus fideliter et semper obtemperaturos. Dat. Florentiæ in publica sessione synodali solemniter in Ecclesia domus S. Mariæ Novellæ, apud quam nunc residemus, celebrata, anno Incarnationis Dominicæ MCDXLI, pridie non. Febrarii, Pontificatus nostri anno XI ».

« Ego Eugenius Catholicæ Ecclesiæ episcopus. Adjutor meus et protector meus es tu, Domine, ne derelinquas me, Deus meus.

« Ego Antonius Ostiensis episcopus, cardinalis Bononiensis, me propria manu subscripsi.

« Ego Branda episcopus Portuensis, nominatus cardinalis Placentinus.

« Ego Nicolaus tit. S. Crucis presbyter cardinalis, manu propria me subscripsi.

« Ego Dominicus tit. SS. Joannis et Pauli presbyter cardinalis, manu propria me subscripsi.

« Ego Franciscus tit. S. Clementis et presbyter cardinalis, S. R. E. vicecancellarius.

« Ego Angelottus tit. S. Marci presbyter cardinalis, manu propria me subscripsi.

« Ego Joannes tit. SS. Nerei et Achillei presbyter cardinalis me subscripsi.

« Ego Nicolaus tit. S. Marcelli presbyter cardinalis me subscripsi.

« Ego Georgius tit. S. Anastasiæ presbyter cardinalis subscripsi.

« Ego Bessarion tit. SS. XII Apostolorum presbyter cardinalis subscripsi.

« Ego Joannes tit. S. Praxedis presbyter cardinalis manu propria subscripsi.

« Ego Guilelmus tit. S. Martini in Montibus presbyter cardinalis subscripsi ».

7. *Eugenii decreta referunt Æthiopes inter veterum Conciliorum decreta.* — Retulere Æthiopes Orientales magna religione hæc decreta inter alias veterum Œcumenicarum Synodorum sanctiones, et magna pietate coluere, quamvis ob longinqua terrarum intervalla, ac Mahometanos interjectos commercia facere cum Latinis intermisissent. Cum vero Lusitani non sine cœlestibus prodigiis ad Æthiopas sulcato mari rubro penetrassent, vetera hæc sacra fœdera instaurata fuere, de quibus David imperator in suis ad Clementem VII datis litteris [1] ita meminit :

« In archivis proavi nostri Seminis Jacob earum litterarum memoria conservatur, quas papa Romanus, nomine Eugenius, ad has terras misit, cum ipse semen Jacob regnaret rex regum in universa Æthiopia rex metuendus. Præscriptio autem litterarum hæc erat: Eugenius Romanus Pontifex. Dilecto filio nostro regi ex semine Jacob regi regum in universa Æthiopia maxime metuendo, etc. In summa autem litterarum significabat, filium suum Joannem Palæologum regem Romæorum ad sacrosanctam Synodum celebrandam evocatum fuisse, et cum eo Josephum patriarcham Constantinopolitanum venisse cum magno numero archiepiscoporum, episcoporum et omnis generis prælatorum, in quibus etiam fuissent procuratores patriarcharum Antiocheni, Alexandrini, et Jerosolymitani, qui omnes se cum sanctæ fidei et religionis amore firmiter conjunxissent, constitutaque unitate Ecclesiæ sublatas fuisse antiqui temporis difficultates, non sine divino auxilio, quæ erroneæ et religioni contrariæ videbantur, quibus rebus rite sancitis et constitutis, ipse papa omnibus singularem lætitiam peperisset. Hunc autem librum papæ Eugenii ad vos mittimus, quem incorruptum servavimus, totum etiam Pontificiæ benedictionis ordinem et potestatem misissemus, nisi harum rerum nimis magnum volumen esse videretur, cum magnitudine librum Pauli ad gentes omnino superet. Legati vero, qui hæc a Pontifice ad nos detulerunt fuere Theodorus, Petrus, Didymus et Georgius, servi Jesu Christi. Tu vero, sanctissime pater, recte feceris, si evolvi vestros

[1] Ext. apud Damia. Goes Hisp. illust. 2. p.

libros jusseris, ubi harum rerum, de quibus scribimus, uti facile arbitror, aliqua memoria reperiatur. Itaque, sancte pater, si aliqua ad nos perscribes, firmiter existimabo cuncta in nostros libros diligentissime fore conscripta, ut posteris nostris earum rerum sempiterna memoria relinquatur. Et certe is mihi beatus esse videtur, cujus memoria custodita litteris in Urbe sancta Roma et in Sede SS. Petri et Pauli (nempe ob doctrinæ et martyrii in eadem Urbe, non Pontificatus, consortium), conservatur. His enim sunt domini regni cœlorum, et totius mundi judices».

8. *Patriarcha Alexandrinus conjunctus Ecclesiæ Romanæ.* — Quod ad patriarcham Alexandrinum attinet : extant etiam ejus litteræ [1] ad Eugenium scriptæ, quibus Ecclesiasticam conjunctionem et Florentini Concilii decreta pie se amplexum, ac Romanum Pontificem supremum in terris universalis Ecclesiæ pastorem veneratum Eugenii nomen in sacra diptyca retulisse ita professus est :

« Philetheus miseratione divina papa et patriarcha magnæ civitatis Alexandriæ ac totius Ægypti.

« Pater sanctissime », et infra : « Pater beatissime, religiosissime, justissime, terrestris angele, ac cœlestis homo, qui cum gratia Dei indutus cum sacra veste ornatus, boni gregis optime pastor, qui doctrina tua irruentes lupos ab ovibus universalis ovilis depellis Christi nostri benefactoris patrocinio, deinde principis Apostolorum Petri, petra fidei, caput omnium Christianorum Ecclesiarum, qui ex Christo Jesu Domino nostro sacram potestatem accipiens, papa magnæ Urbis Romanorum, et protector cæterorum patriarcharum factus es comminister et frater in Spiritu sancto, domine sancte papa Eugeni, sit tibi gratia, magnificentia, simul et gloria a Deo Patre omnipotente et Domino nostro Jesu Christo, qui tribuens suis discipulis pacem in sancta Sion : *Pacem*, inquit, *meam do vobis, pacem relinquo vobis ;* non sicut ad cæteras gentes, sed per igneas linguas illis advenit, aperiensque corda eorum adimplevit eos quantum quisque capere poterat, ac sic institutos in universum orbem ipsos dimisit, quantum naturalis ac gentilis philosophiæ indocti fuerant, tanto veræ scientiæ et justitiæ rudimenta susceperunt; hanc igitur gratiam, pacem ac benedictionem in maxima tua beatitudine primo, deinde in sanctis fratribus meæ moderationis pontificibus, sacerdotibus omnibusque Christiano nomine appellatis, idem Spiritus multiplicare dignetur, intercedentibus ad hoc munus perfectissima Regina ac Dei genitrice Maria, B. Marco Apostolo et Evangelista, ac demum omnibus sanctis Dei. Amen.

« Mea humilitas, pater sanctissime, audiens quæ tuæ magnæ sanctitati a filio meo in Spiritu sancto fratre Alberto monacho Ordinis Minorum misso in Ægyptum refero, ut scilicet huc ad nos veniens detulerit sanctissimas litteras tuæ sanctitatis, quas diligentissime legi jussimus, et contenta in illis mandata de sacra et Œcumenica Synodo cum omnibus Patribus locatenentibus sanctorum patriarcharum, et potentissimo imperatore nostro Joanne Palæologo, ac omnibus pontificibus, ac doctoribus Orientalibus ac Occidentalibus sanctis, intelleximus cognovimusque, quo pacto unio et pax in tota Catholica Ecclesia celebrata est charitate perfecta, anima una, fide una, ac symbolo, abjectoque schismate et inimicitia in latriam communem, ac justitiam Dei omnipotentis amor et pax innovata sunt per gratiam, miserationem pietatemque Domini nostri Jesu Christi, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

« Lectis igitur sanctissimis litteris tuis, perfectissime pater, omnes adorationis gratias egimus Domino nostro Jesu Christo de tam excellentissimo dono Ecclesiæ suæ Catholicæ elargito. Huic nostræ alacritati aliud quoque lætitiæ genus additum est, siquidem eodem pene momento, quo dominus frater Albertus huc accesserat, redditæ sunt mihi litteræ ex magna urbe Constantinopoli serenissimi domini imperatoris et locum nostrum tenentium Patrum, quorumdamque nobilium perlatæ manibus per sacratissimi fratris meæ moderationis metropolitæ Rhodi domini Autheametis, legimusque utrasque, Græcas scilicet et Latinas, contulimusque eas orationem orationi, versum quoque versui, et similes omnino illas reperimus stipulatas subscriptionibus sanctorum Patrum, ac fratrum archiepiscoporum et magistrorum Orientalium et Occidentalium, obsignatas sigillis tuæ magnæ sanctitatis et potentissimi principis domini imperatoris, unde cum nostris Ægyptiis pontificibus et cæteris clericis nostris statuimus, ut ubique in omnibus Christi Ecclesiis inter missarum solemnia præ ceteris patriarchis memoriam tuæ beatitudinis faciamus, sicut in sacris canonibus cautum est. Ego vero, pater beatissime, decretum sacræ Synodi summa veneratione suscipiens, in pectore meo æterna inspectione infixi, sequi instituens tuæ sanctitatis vestigia sacra, et synodos, et Apostolicos canones. Agimus præterea gratias Deo piissimo cum iis populis Christianis, quod nos tanto dono dignos efficere voluerit, constitueritque nos omnes, ut sub auctoritate et potentia tuæ sanctitatis regamur, atque sub umbra alarum tuæ pietatis doceamur. Te autem, pater beatissime, felicem summæque beatitudinis dignum esse omnes gentes existimabunt, nam fons vitæ in Evangelio beatos dixit ac filios Dei, qui pacem hominibus comparant. Et certe beatus es, pater sanctissime, multi enim sanctorum Pontificum ac regum cu-

[1] Ext. in par. II. coll. 22. ad Concil. Flor. ex edit. card. Justin.

pierunt videre hoc unionis munus, et non potuerunt, tu vero non solum hoc præ cæteris assequi meruisti, sed et summam mercedem habebis, coronaque veritatis cum omnibus justis coronaberis. Amen.

« Scripsit mea humilitas litteras ad potentissimum principem dominum imperatorem et ad quosdam Pontifices Constantinopolim, significans ut, si quis ea quæ in sacra Synodo decreta ac definita sunt, non recipit, tanquam tyrannus et hæreticus habeatur, decidatque a communione sanctæ Catholicæ Ecclesiæ. Inclino me ipsum, pater beatissime, sub scabello pedum sanctitatis tuæ, cum qua sit gratia, beatitudo, et pax cum omnibus utriusque ordinis viris sub tua potestate constitutis. Et benedictio tuæ beatitudinis sit cum omnibus nobis. Amen ».

De Ægyptiis atque Æthiopibus meminit Eugenius in Encyclicis litteris [1] anno MCDXLV exaratis, atque a nobis inferius afferendis, quorum ad Romanæ Ecclesiæ obsequium redeuntium effigies in veteribus valvis æneis Basilicæ Vaticanæ Eugenii ipsius tempore insculpta conspicitur; nec rem adeo insignem Blondus [2] in ejusdem Pontificis sepulchrali epitaphio prætermisit.

9. *Ludovicus cardinalis Arelatensis exauctoratus : dux Britanniæ ut a Basileensium doctrina caveret instructus.* — Dum ita Ægyptii atque Æthiopes ex ultimis terrarum oris ad Eugenium confluebant, Basileenses in suscepto obfirmati scelere se ab eo divellebant : ad quorum plectendam improbitatem coactus Pontifex severitatem adhibere, eos censibus Ecclesiasticis spoliavit [3] : cumque inter alios auctorem schismatis Ludovicum pseudocardinalem Arelatensi Ecclesia et abbatia Montis Majoris privasset, Bartholomæum e Cingulo illarum administrationi præfecit, addita hac facti causa :

« Eugenius, etc. Cum, prout jam fere apud omnes notorium est, iniquitatis filius, olim cardinalis Arelatensis, propter multas et varias rebelliones et facinora contra nos et Apostolicam Sedem commissa, necnon propter adhærentiam et sequelam perditionis alumni Amedei olim ducis Sabaudiæ antipapæ per nonnullas sententias latas a nobis, sacro Ferrariensi ac Florentino approbante Concilio, damnatus, omnibusque dignitatibus, officiis, honoribus, beneficiis et emolumentis prorsus privatus existat, ac propterea Arelatensis Ecclesia, ac monasterium Montis Majoris prædicta, quæ dictus cardinalis tenebat in commendam, vacare noscantur, etc. Datum Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXLII, VII kalend. Novembris, Pontificatus nostri anno XII ».

[1] Ext. ib. p. 80. — [2] Blond. dec. 4. l. I. — [3] Lib. VI. p, 270.

Fremebant ira Basileenses schismatici sacerdotia Eugenii jussu sibi eripi, atque in sua pseudosynodo sessione XLIV edixere [1] pristinis restituendos honoribus, qui eorum conciliabuli occasione sacerdotiis spoliati essent. Ex contrariis ejusmodi Pontificis schismaticorumque edictis, cum unicum sacerdotium plures æmuli exambirent, novæ commotæ sunt in pluribus provinciis dissensiones, maximeque in Britannia minori, ubi Joannes dux nimia facilitate passus erat sacerdotia a Basileensibus conferri : missi vero a Pontifice nuntii, ut Ecclesiasticos viros in concordiam redigerent, pacis studio permisere iis qui a Basileensibus fuerant intrusi, potiri sacerdotiis ea lege, ut schismate damnato Eugenium verum Christi vicarium profiterentur; eos autem, qui e vivis discesserant, dum cum Basileensibus sentiebant, sepultura sacra non privarunt, cum non ex Apostolicæ Sedis contemptu, sed a perversis doctoribus in errorem impulsi essent(1). Quam concordiæ formulam Pontifex confirmavit [2]; Britannum vero ducem, ut a Basileensium nefaria doctrina caveret ita instruxit [3]:

« Dilecto filio nobili viro Joanni duci Britanniæ, salutem.

« Admirari multum cogimur, dilecte fili, et dolere etiam temporum iniquitatem, quod is,

[1] Conc. Basil. sess. XLIV. — [2] Lib. V. p. 135. et l. VI. p. 118. — [3] Lib. brev. p. 100.

(1) In narranda concordia, quam missi ab Eugenio legati in Britanniam minorem conciliarunt, præ annalista nostro diligentiores nos esse permittunt litteræ Eugenii ea de causa scriptæ hoc ineunte anno, quas P. Martene Veter. Monum. tom. VIII recitat, quamvis ille Florentinam anni supputandi rationem non attendens, anno non suo consignat. Inscribuntur enim datæ Florentiæ anno MCDXLI (stylo Florentino, qui nobis est MCDXLII), « die III non. Martii, anno XI ». Narrat in illis Pontifex missos a se dudum in Britanniam « Robertum episcopum Volaterranum et Guillelmum Bont decanum Ecclesiæ Lovaniensis ». Eorum relatione comperiisse se ait absolutos fuisse Britannos ab iis censuris, quas ob studium in Basileense Concilium incurrerant. A tota ditione interdictum, quo tenebatur ex obedientia Felici præstita, sublatum. Denique sacerdotia omnia quæ interim collata fuerunt sive electione sive alia quacumque ratione, possessoribus suis permissa sunt, vel illa pariter quæ cum Apostolicæ Sedi reservarentur, non ab alio quam a Pontifice conferenda fuerant; exceptis tamen iis, « quæ a schismaticis tantum recepta fuerunt ». Hæc omnia legati Pontificis, « humilibus super hoc ducis Britanniæ) precibus intervenientibus » Pontificia auctoritate concesserunt, confectis publicis Tabulis signatis die XVI kal. Septembris, *Pontificatus* Eugenii *anno* XI, id est, anno præcedenti MCDXLI. Postmodum vero rogatus Pontifex, ut legatorum suorum gesta illa confirmaret, litteris initio præsentis anni die « III non. Martii, anno XI Pontificatus » datis, in quibus superiora omnia narrantur, « volens ipsius ducis in hac parte supplicationibus inclinari », rata ac firma esse jussit. Hæ litteræ illæ Pontificiæ ex quibus plura discimus ad Annalium emendationem aptissima. Nimirum concordiam hanc in præcedentem annum referri oportere; litteras illas Pontificis querelarum plenas, quas a Pontifice datas ad ducem Britanniæ hoc anno recitat annalista, cum nulla temporis nota distinguantur, præcedenti anno scriptas merito suspicaremur. Neque enim cohærere inter se facile credo admissionem Britannorum in gratiam Pontificis ad preces ducis; et de duce ipso querelas, quod aversas Pontifici partes sequeretur. Facile igitur litteræ datæ sunt a Pontifice præcedenti anno, cum legatos suos ad reducendam ad obsequium Britanniam misit. Denique errat annalista scribens permissum fuisse a legatis, ut sacerdotia a Basileensibus obtenta retinerentur, id enim inter pacis conditiones expresse cautum ne fieret, superius animadvertimus. Denique legatorum Pontificiorum nomina quæ in Annalibus tacentur, ex his litteris discimus.

MANSI.

quem semper cognovimus esse devotum nostrum et Sedis Apostolicæ filium et eam revereri ac colere, nunc dicatur ea egisse, quæ sint procul ab omni devotione ac religione aliena, quæ licet non credamus, tamen movit nos fama hominum et nonnullorum litteræ, quæ sunt in curia delatæ. Relatum est nobis, te ad suasionem nonnullorum Sathanæ filiorum, qui infidelibus deteriores existunt, et Ecclesiam Dei scindere et quassare conantur, declinasse in partem Basileæ congregatorum, atque acceptasse certa eorum, non decreta, sed corruptelas, omni humano et divino juri adversas, quod te fecisse si verum est, non tua sponte aut scientem, sed malis suasoribus et aliorum suggestionibus deceptum existimamus, neque tibi imputamus, sed malis consultoribus, qui potius eorum propriam utilitatem respiciunt quam honorem tuum. Qui credendum est principem prudentissimum, qualem te semper esse cognovimus, laudare aut approbare Basileensium præsumptionem temerariam, qua si reliqui uterentur, neque principes, neque reges, neque ullus reipublicæ status in sæculo esse posset? Nam si detur occasio aut facultas subditis adversus suos superiores insurgendi, aut illos pro sua affectione castigandi et corrigendi licentia, qui status principum aut politia posset in suo statu conservari? Atqui contra sæculares principes subditi forsan aliqui hactenus insurgere aliquo jure potuerunt, contra vicarium vero Christi, qui solum Deum habet superiorem, qui a nemine judicatur, cui a Deo suprema potestas est concessa, qua ratione inferioris abjecti, damnati, reprobi ac contumaces in malignitatis ac divisionis spiritu congregati, qua auctoritate possunt insurgere? Res profecto est, et nullis antea sæculis audita, nimis certe ampla, et male agendi facultas inferioribus daretur, si pro libito voluntatis possent de superioribus judicare, et id esset destructio rerum omnium publicarum. Tibi certe reliquisque principibus cavendum; non enim tuus magis quam noster status in tuto versabitur, si hanc viam approbabis, qua superiores ab infimis judicentur. Sed, ut diximus, existimamus tuam sapientiam deceptam esse eorum fallaciis, qui malum bonum, bonum vero malum appellant. Illud etiam nos adducit, ut id factum esse nullo modo de tua voluntate putemus, quod cum nobis per tuas litteras patentes olim de anno Domini MCDXXXV scripseris nobis te velle, sicut teneris, non obstante Concilii tunc Basileensis decretis, quod in tua patria obediatur nobis, sicut fuit hactenus consuetum, nimis absurdum esset et tali principe indignum, tuam prudentiam, quæ in rebus minimis semper fidem servavit, nunc in tanta re non servare litteras et promissiones suas.

« Præterea nullo modo adduci possumus, ut credamus te voluisse esse primum omnium Christianorum principum, qui adversus sanctam Romanam Ecclesiam, adversus auctoritatem Sedis Apostolicæ insurgeret, qui solus vellet nobis et Romanæ Ecclesiæ esse rebellis, qui solus vellet ea approbare, quæ nullus adhuc recepit fidelis princeps. Sunt multi reges, sunt multi principes, sunt multi duces in populo Christiano, quorum nullus adhuc hanc fecit deliberationem, nulli ex pristina devotione et obedientia aliquid immutarunt, tu solus et primus omnium, si verum est quod dicitur hanc singularem notam subire præ cæteris voluisti, in ea re præsertim, in qua agitur de auctoritate vicarii Jesu Christi.

10. « Admonemus te paterna charitate, sicut debemus, dilecte fili; vide et diligenter considera, quid agas, quid moliaris; vide ne notam perpetuæ infamiæ incurras, qua te Romana Ecclesia ut suæ dignitatis impugnatorem et auctoritatis hostem possit in posterum appellare. Fluctuat Petri navicula, sed non mergitur, dissolvetur congregatio malignantium, et quod a Deo non est, diutius esse non poterit : Sedes vero Apostolica, quia cum ea Christus est, permanebit usque ad sæculi consummationem. Multas quidem adversitates hactenus et diversis temporibus passa est, sed ex omnibus illis liberavit eam Dominus et adversus eam imperatores et reges insurgentes justitia Dei, qui est illius protector, compressit. Respice igitur, fili, ad honorem tuum, respice ad animæ salutem, respice ad matrem tuam spiritualem sanctam Romanam Ecclesiam, et tanquam bonus filius matrem sustenta potius quam impugnes, aut labantem ad terram coneris prosternere : id age ut tuorum in eam meritorum potius memor esse possit, quam ultrix illius defectionis.

« Exhortamur ergo tuam excellentiam, ut memor non solum tuorum prædecessorum, sed tuæ quoque pristinæ devotionis velis perseverare in ea, et Ecclesiam Romanam Sedemque Apostolicam, atque illius honorem et auctoritatem augere potius quam minuere, et etiam si cæteri errarent, permanere debes in fide sincera et ea agere, per quæ et apud Deum et homines valeas merito commendari. Provisiones nostras suscipe, et apud te plus sana consilia et Deum timentium valeant, quam perversa, etc. Datum Florentiæ ».

11. *Alfonsus Neapoli potitus; Franciscus Sfortia perfidiæ nomine ab Eugenio lata sententia damnatur.* — Hoc anno gravissima in Neapolitano regno bella Alfonsus rex Aragonum gessit, cumque Neapolim obsideret, neque eam fame, quod Genuenses, ut cum Pontifice pacti erant, obsessæ urbi commeatus inferebant, neque vi capere posset, ex insperato in eam per aquæductum, per quem olim Belisarius ea erat potitus, IV kal. Julias, quæ dies in pervigilium principum Apostolorum incidit, monstrante

viam cœmentario fabro, perrupit. Redactam in suam potestatem urbem edicto diripi vetuit, ut ea clementiæ specie civium animos sibi conciliaret. Quo inopino casu perculsus Renatus rex cum se Neapolim recuperare posse diffideret, conscensa navi Pisas primum, tum Florentiam ad Eugenium venit, demumque in Galliam se recepit, proferente interea victoriam Alfonso, atque in ejus ditionem arcibus, quæ supererant, concedentibus. Parto ita iniquo bello Neapolitano regno, Aragonius, ut illud sibi assereret, placare Pontificem supremum illius dominum studuit, auxiliares copias adversus Franciscum Sfortiam Ecclesiæ hostem pollicitus. Impar erat Eugenius Alfonsi victoris potentiæ, ut illum regno depellere posset; quocirca fœdus proximo anno cum eo pepigit, ut infidum Sfortiam coerceret. Usus[1] is erat multiplici dolo in Eugenium, adeo ut nulla unquam ipsi fides danda foret: nam primum contingens, in Neapolitanum regnum iter se moliri per Picenum, compositis Basileensis Synodi nomine falsis litteris, eam provinciam occuparat. Conciliatus deinde Pontifici amplitudine præmiorum, creatusque Ecclesiæ signifer, non modo quæ promiserat restituere recusavit, verum et Assisium, Tolentinum, pluraque alia oppida invasit. Quas injurias cum pacis studio dissimularet Pontifex, superiori etiam anno in eo fœdere, quod ducem Mediolanensem inter ac Florentinos Venetosque fœderatos sanciverat, rem Ecclesiasticam prodidit; creatus enim pacis arbiter, cum Bononiam atque alias urbes ditionis Ecclesiasticæ a tyrannis occupatas restituendas curare debuisset, non solum id neglexit, verum Forumlivii etiam in potestatem suam redegit. Proditori itaque nefario Eugenius vexilliferi munus abrogavit, ipsumque omni jure, quod veluti beneficiarius in ampla ditione sibi pepererat, exuit, pluribusque aliis pœnis subjecto contentis Diplomate affecit[2]:

« Universis et singulis præsentes litteras inspecturis, salutem.

« Tantæ fuerunt hactenus injuriæ et facta hostilia, quibus Franciscus Sfortia nos et Romanam Ecclesiam diutius afflixit, ut jam variis molestiis et oppressionibus defessi cogamur, licet inviti, querelas justas effundere, neque solum Dei, sed hominum quoque auxilia compellamur in nostrum et Ecclesiæ subsidium implorare, et nisi sciremus Salvatorem nostrum per patientiam solere peccatores ad pœnitentiam revocare et etiam persæpe quo diutius pœnam distulit, et gravius punire consuevisse, miraremur quod sua patientia tantam nequitiam hostis sui superbissimi (quæ quidem tanta est, ut major esse nequeat) tam diu sustinere in terris. Nam, cum olim, ut paucis illius injurias repetamus, se in regnum Neapolitanum cum suis gentibus pacifice velle transire, ac ut per nostras et Ecclesiæ Romanæ terras et loca tuto ire posset, a nobis salvumconductum postulasset, nos nullam timentes proditionem, et fidei ab eo nobis datæ et suis promissionibus credentes, procurante tunc et bona fide pro eo promittente ac se obligante dilecto filio, nobili viro Michaele de Cutignola, tunc nostro et Romanæ Ecclesiæ capitaneo, transitum liberum dedissemus, is malo animo, mente infideli fidem datam abrumpens, simulque etiam Michaelem prædictum cognatum suum decipiens, sicut postea ipse apud nos necnon apud omnes cardinales dolenter conquestus est, hostili modo provinciam Marchiæ nostræ Anconitanæ occupavit. Qua proditione minime contentus, versus Urbem tendens, intentus ad calcandas et prosternendas Ecclesiæ Romanæ vires, civitatem nostram Interamnensem, Tudertum quoque et Tuscanellam, ac plures alias terras et loca nostra, sicut omnibus notum est, per metum cepit. Quibus malis, cum ad resistendum imparati essemus, de improviso enim et præter spem nos invaserat, necessario coacti sumus, prout tempora postulabant, certas conventiones cum eo inire magis necessarias quam honestas. Nam marchionem Marchiæ et confalonerium nostrum eum fecimus, et insuper nonnullis ex his quæ ceperat oppidis restitutis civitatem nostram Tudertinam, et quædam alia ad certum tempus concessimus, sperantes quod finito tempore illa nobis, secundum fidem datam, restituere deberet.

« At vero, non solum quæ promiserat non restituit, sed plura alia simili scelere et favore cepit, nam civitatem nostram Assisii, ac Tolentinum, Ceretum, Vissum, et plures alias nostras et Ecclesiæ prædictæ terras eripuit, et subtraxit a nobis contra ejus jusjurandum, quo nostras et Romanæ Ecclesiæ civitates, terras et loca tueri, et ne alii occuparent niti et defendere secundum nostras concessiones et litteras desuper confectas tenebatur. Quæ omnia licet moleste, tamen æquo animo et patienti tulimus, sperantes illum aliquando ad sana consilia rediturum, ne bellorum discriminibus involveremur, quæ semper effugimus, ut pace et quiete subditi nostri fruerentur. Demum autem in pace nuper inter dilectos filios communitates Venetiarum et Florentinorum ex una, et dilectum filium nobilem virum Philippum Mariam ducem Mediolani altera parte conclusa, cum speraremus, ut si confalonerius noster auctor esset restituendæ nobis civitatis nostræ Bononiæ, necnon aliarum terrarum nostrarum Romandiolæ, prout tenebatur, et tunc cum a partibus arbiter commissarius deputatus esset, tantum abfuit, ut id quæreret aut procuraret, ut etiam contra nos de reliquis quoque nostris civitatibus et terris occupandis ad debilitandas omnino nostras et

[1] Lib. VI, p. 2. — [2] Ibid.

Ecclesiæ Romanæ vires pacisceretur. Neque vero his ejus ambitio contenta, quæ tamdiu calcaneum contra Christi vicarium et Sedem Apostolicam erexit, quod dolendum est, novissime civitatem nostram Foroliviensem quam ad nostram obedientiam redigere volebamus, suis gentibus occupatam detinuit, prout etiam de præsenti arcem detinet, licet sub honestatis prætextu remiserit in eam urbem illum qui antea ipsam detinebat.

« Nos igitur tantis injuriis affecti, cum ferre tantum nostrum et Ecclesiæ hostem amplius nequeamus, decrevimus nequaquam pati ulterius, quod debuissemus jam antea cum Dei adjutorio ulcisci. Et propterea omnibus et singulis civitatibus, oppidis, terris, et locis quibuslibet, nobis et Romanæ Ecclesiæ subditis ubilibet constitutis notum facimus per præsentes præfatum Franciscum Sfortiam ab omni suo jure, si quod habet in Marchionatu provinciæ nostræ Marchiæ Anconitanæ, aut alibi quomodolibet ex nostra concessione habuisset, penitus decidisse, ac excommunicationis, suspensionis et interdicti sententias in hostes Ecclesiæ promulgatas incurrisse, necnon omni dignitate confaloneriatus et quavis alia privatum esse, nec eum debere talem amplius reputari et per consequens omnes terras, oppida, communitates et loca quælibet nostra et Ecclesiæ Romanæ quæ occupat, omni fidelitatis juramento esse absoluta, et per præsentes nostras litteras ex potestate nobis ab omnipotenti Deo in terris concessa absolvimus et liberamus, mandantes nihilominus eidem Francisco sub excommunicationis, suspensionis et interdicti sententiis, censuris et pœnis quas in eum proferimus in his scriptis, ac sub pœna maledictionis æternæ quatenus cum primum hæ nostræ litteræ in prædicta provincia nostra Marchiæ Anconitanæ publicatæ fuerint, et verisimiliter ad ejus notitiam pervenire potuerint, debeat nobis vel legatis nostris aut nuntiis, omnes et singulas civitates, oppida, terras et loca quælibet, quæ a nobis et dicta Ecclesia eripuit et nunc detinet occupata, plene et absque exceptione aliqua libere restituere et consignare, alias ex nunc, prout ex tunc, in eum excommunicationis, suspensionis et maledictionis æternæ sententias promulgamus, dantes tenore præsentium plenam et liberam facultatem, potestatem et arbitrium ac mandatum dilecto filio Galeazio de Capannis de Mantua notario nostro, necnon dilecti filii nostri P. tituli S. Mariæ Novæ diaconi cardinalis, Apostolicæ Sedis legati locumtenenti, et vicelegato in provincia nostra Marchiæ Anconitanæ prædictæ, et in præsidatu Farfensi, mandandi sub pœnis prædictis præfato Francisco ne se amplius nostrum et Ecclesiæ Romanæ confalonerium nominet, neque vexilla nostra et prædictæ Ecclesiæ in castris aut alibi deferat, et ipsum tanquam hostem et rebellem nostrum et Ecclesiæ Romanæ omni dignitate, honore, titulo et præeminentia privandi, ipsumque privatum declarandi, et quæ, ut terras, civitates et loca nostra ac Ecclesiæ nobis sive legatis, aut nuntiis et commissariis nostris sive ipsis dilecto filio Galeazio restitui mandandi, auctoritate et arbitrio prædictis, necnon omnes et singulas civitates, oppida, terras et loca prædicta nobis et Romanæ Ecclesiæ subjecta reducendi ad nostram et Ecclesiæ Romanæ devotionem et obedientiam, quæ vera et propria libertas est, in qua, tempore felicis recordationis Martini V prædecessoris nostri, ac etiam tempore nostro ante prædictam occupationem vivebant. Volumus etiam, et tenore præsentium plenam potestatem, auctoritatem et mandatum damus ipsi Galeazio vicelegato, et locumtenenti prædicto immunitates, gratias et indulta, necnon privilegia prædictis civitatibus et terris nostris, alias per nos et prædecessores nostros concessa confirmandi, necnon prædictas civitates et terras nostras, a quibuscumque pœnis, censuris, delictis et criminibus, etiamsi talia essent, quæ crimen læsæ majestatis saperent, auctoritate prædicta absolvendi et liberandi, et prædictas gratias, immunitates, indulta et privilegia illis a nobis, seu prædecessoribus nostris concessa, de novo concedendi, si forte ab earum juribus quomodocumque, aut quavis occasione seu excessibus decidissent, ratum et gratum habituri quicquid per prædictum Galeazium notarium nostrum, et vicelegatum ac locumtenentem gestum factumque erit cum prædictis civitatibus, terris et locis, necnon etiam procuratoribus synodicis aut oratoribus. Datum Florentiæ III non. Augusti, Pontificatus nostri anno XII ». Jussa est promulgari ea [1] sententia, correptisque armis receptæ [2] sunt de Sfortia plures Piceni et Umbriæ arces, donec Philippus Maria dux Mediolanensis illius rursum patrocinium suscepit.

13. *Excitata ab Eugenio subsidia contra Turcas, qui in prælio vincuntur.* — Distinuere hæc bella civilia Eugenium, cui nil magis cordi erat, quam religionis divinæque gloriæ amplificatio, ne pro tuendis Græcis, quos in Ecclesiæ gremio continere exoptabat, vires adversus Turcas converteret. Cum vero suppeditandis maximis ingentis belli sumptibus par non esset, Christi cultores præmiis indulgentiarum pellicere [3] conatus est, ut subsidiariam pecuniam partim in hostibus propulsandis obterendisque, partim in sacris ædibus reficiendis insumendam conferrent : quo argumento extant datæ ad Anglos litteræ, quibus etiam admoniti, ut opem implorarent sanctissimæ Virginis, cujus nomini excitata erat Ecclesia Etonensis in diœcesi Lin-

[1] Lib. VI. p. 155. — [2] Blond. dec. 4. l. 1. — [3] Lib. V. p. 158 et 159.

colniensi, ab Henrico rege magnificentissime extructa.

« Universis Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis, salutem, etc.

« Dum nefarias turbationum atque adversitatum procellas, necnon insidiosas tendiculas, pericula quoque ac discrimina varia, quibus credita nobis divinitus beati Petri Apostolorum principis navicula subjicitur, dum insuper perfidas, quas in universalis Ecclesiæ scissuram hæretici ac schismatici exercere non cessant, machinationes, dum postremo strages, incendia, servitutes, aliaque innumerabilia pericula, quæ Christiani nominis inimica Turcorum et paganorum aliorumque barbarorum gens in creditum nobis populum in plerisque regnis, ac provinciis Catholicis a paucis citra annis exercere non desinunt, sacratissimam Orientalis cum Occidentali Ecclesia unionem factam rumpere et penitus exinanire satagentes, in nostræ mentis arcanis attenta meditatione revolvimus, nulla profecto mortalia sola ad tantas propulsandas hostilitates arma nobis sufficere cognoscimus. Quinimo potius ex alto auxilium implorandum, atque ad intemeratam Dei matrem gloriosam, quæ pietatis et misericordiæ fons, ac mater et sedula pro peccatoribus apud quem gemit oratrix, existit, præcipuum nobis firmum atque irreflexum manet refugium recurrendum fore judicamus, ad quam si religiose devoteque nos convertimus, ac etiam constructas sub sancto ejus nomine Basilicas juxta concessam nobis divinitus potestatem pro nostrarum facultatum modulo, cum ut in eis ad laudem Dei et ipsius Virginis gloriosæ cultus divinus augeatur, tum ut eis mediantibus nequitiæ et iniquitati perfidorum, qui religionem Christianam destruere satagunt, obvietur, reverenter honorabimus, spem gerimus indubiam, quod ipsa Unigeniti filii sui, cujus apud nos tantus fuit amoris fervor, ut pro nobis cum sceleratis deputatus mortem etiam turpissimam pati dignatus est, adjuta virtutibus, minantes præfatæ naviculæ fluctus temperabit, et præfatorum religionis Christianæ inimicorum conatus temerarios reprimet, et nos commissumque nostræ sollicitudini gregem Dominicum a tot et tantis nobis insultantibus turbationibus atque periculis liberabit; ingemiscimus namque, vixque sæpius lacrymis temperamus, dum tot in Christiano populo nostræ commisso sollicitudini nostris in temporibus suborta cernimus flagella, compatimur oppressis, etc. Datum Florentiæ, anno Incarnationis Dominicæ MCDXLII, VII id. Maii, Pontif. nostri anno XII ».

De Græcorum et Turcarum rebus refert Marianus Barletius, Georgium Mysiæ sive Serviæ despotam Amuratis jugum excussisse, cæsisque quibusdam Turcarum præsidiis, regnum recuperasse; verum cum Amurates omnem imperii sui conatum in ejus perniciem effundere pararet, Georgium viribus imparem ad Hungaros, deserto regno, confugisse : cumque Amurates Adrianopolim exercitum reduxisset, Julianum cardinalem Cæsarinum, quem Pontifex in Hungariam miserat, excitasse Wladislaum Pannoniæ et Poloniæ regem, ut Georgium in pristinum statum restitueret, tum vero Amuratem Turcicas copias instaurasse, atque octuaginta hominum millia coegisse, neque Hungarorum exspectata in Mysiam irruptione, Romaniæ præfectum atque Scanderbegum cum viginti millibus militum præmisisse, eosdemque cum robore exercitus et impedimentis secutum esse. At Christianum exercitum, duce Huniade, vulgo Janco dicto, ad triginta quinque militum millia sub signis stetisse, atque exploratis Turcarum viribus Huniadem, relicto in castris rege, decem millia bellatorum delegisse, ac superato Morava fluvio, in Turcas fecisse impetum; cumque Christianorum militum impetum Turca ægre sustineret, Scanderbegum, qui antea ab Amurate tyranno deficere meditatus erat, quod se pluries ab eo appetitum insidiis nosset, ut Macedoniæ libero imperio potiretur, gradum retulisse, atque ad fugam pellexisse Turcas, cum bassa proditum se vereretur, atque ea occasione arrepta, Hungaros prosecuturos victoriam, de qua inferius eamque florentissimam reportasse, necnon impedimentis Turcarum non sine magna eorum strage potitos : in hac vero consternatione Turcarum Scanderbegum consilia cum amicis, ac præsertim Amesa nepote contulisse, quemdamque ex scribis Amuratis intercepisse atque admoto jugulo ferro, illum ad scribendas litteras ad præfectum Crojæ adegisse, ut ejus provinciæ præfecturam Scanderbego Amuratis nomine demandaret, sublatoque mox scriba, ne rem proderet, progressum in Macedoniam Scanderbegum, præfectumque Turcam fraude circumventum dimisisse, sequenti autem nocte Christianos in arma ad opprimendum præsidium Turcicum concitasse, atque salutem iis qui Christiana sacra suscepissent proposuisse : ita plures barbaros cæsos. Ut vero Mahometis superstitione damnata strenuissimus Christi athleta ad coercendas barbaricas irruptiones evaserit, suis locis dicetur. Porro superiorem victoriam, quæ Scanderbego Macedoniæ Christiano restituendæ imperio occasionem præbuit divinitus Huniadis opera hoc anno editam fuisse, ex litteris Eugenii proximo ineunte anno exaratis constat (1).

14. *In Aquitania Anglos inter et Gallos certa-*

(1) De insigni illa victoria, quam hoc anno Hungari et Poloni de Turcis retulere, Sanutus in Vitis ducum Venetorum ex litteris Venetiæ redditis scribens, cæsos narrat a Turcis ad 80000, captos ad 5000 virorum, et 5000 ex onerariis. Addit hoc ipso anno venisse Constantinopolim imperatoris Joannis fratrem (Constantinum scilicet, quem hoc anno mense Augusto adnavigasse Constantinopolim ex Phranza lib. II,

tum : Lusitanorum res bellicæ in Africa. — Ex Galliis in Turcas nulla veteri more auxilia haberi potuere, ardebant enim illæ continuo bello, initis sæpe, sed frustra, de pace consiliis[1]; quin potius facta Anglos inter et Francos ad universale certamen provocatio fuerat[2]; Carolus vero rex, partis superiori anno victoriis[3] elatus, florentissimam hoc anno in Aquitaniam expeditionem confecit, quippe Tolosæ octuaginta millia equitum recensita[4], refert Monstreletus, sed e tanto numero ad sexdecim tantum millia delegisse, atque ad solvendam arcis munitissimæ, cui Tartas nomen est, ab Anglis oppugnatæ obsidionem provolasse, obsessisque commeatus intulisse, inde in Fanum S. Severi vertisse impetus, atque hostili impressione cæsis Anglis expugnasse, coegisseque ad deditionem Aquenses, qui postea ab Anglis subacti fuerunt.

In Africa Lusitani Septam magna gloria partam, majori labore adversus Mahometanorum hostiles impressiones propugnabant : quibus Eugenius piorum auxilia conciliaturus, sacra indulgentiarum præmia subsidiariam stipem elargituris contulit[5]. Tum Septa in clientelam Apostolicam admissa, censuras Ecclesiasticas Christianis, qui Septenses infestarent, intentavit[6] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum civitas Septa in Africa, tertia mundi parte, sola nunc sit, quæ Christi Domini nomen nunc confiteatur, et pro eo sub dominio et viribus charissimi in Christo filii nostri regis Portugalliæ illustris, adversus tantam barbariem perpetuis bellorum periculis fatigetur, ipsam civitatem cum omnibus incolis, habitatoribus et bonis quibuscumque, et cum omnibus territoriis, districtibus, juribus, jurisdictionibus et pertinentiis universis, tam præsentibus quam futuris, quandiu fidei Christianæ cultum servabit, Christianis dominiis subjecta erit, motu proprio et ex certa scientia sub beati Petri et Sedis prædictæ, ac nostra protectione, tutela, securitate et defensione suscipimus, districtius inhibendo omnibus et singulis, etiamsi regali aut alia quacumque præfulgeant dignitate, sub pœna excommunicationis, quam ipso facto contra facientes incurrant, ne prædictos civitatem, incolas et habitatores eorumque bona, jurisdictiones et pertinentias, ut præfertur, sub nostra tutela et securitate positos, inquietare, molestare et offendere, aut eis aliquam novitatem vel aliud incommodum quoquomodo inferre præsumant, quin potius eosdem pro viribus ad omnem eorum requisitionem protegant et defendant, ita pro nostra et dictæ Sedis reverentia erga prædictos civitatem, incolas et habitatores se habentes, ut de ipsorum obedientia, devotione et reverentia debeant a nobis merito commendari. Nulli ergo, etc. Datum Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXLII, IV kal. Januarii, Pont. nostri anno XII ».

[1] Ext. publica Docum. apud Monstr. vol. 2. p. 191. — [2] Id. ib. — [3] Pag. 147. — [4] Pag. 195. — [5] Lib. V. Ep. 221. — [6] Ibid. p. 222.

15. *Consultum Hispanis ne Judæorum consortio inquinentur.* — Consulturus etiam Pontifex Christianæ religionis splendori, ne qua labes Christi fidelibus in Castella ex Judæorum Saracenorumque consortio allineretur, præsertim cum Judæi edicta Apostolica in sensum a recto abhorrentem detorquere soliti essent, sanxit ne Christianis vesci cum infidelibus, aut cum iis in eadem versari domo, aut frequentare balnea, vel ab eis medicam opem exposcere liceret, ac ne iidem impii publica gerere munera, ne synagogas novas condere possent, ne vagarentur cum Dominicæ Passionis recoluntur mysteria, neque testimonium dicerent in Christi cultores, nutricesque Christianas infantibus darent : jussi etiam gravi mulcta percelli, si Christi nomen blasphemis vocibus violassent, ac, si extorsissent usuras, eas restituere ; denique pluribus malis quæ invexerant, subjecta sanctione[1] obviam itum est :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Dudum ad nostram audientiam deducto Judæos, in Castellæ et Legionis regnis, ac dominiis charissimi in Christo filii nostri Joannis dictorum regnorum regis consistentes, certis indultis et concessionibus eis a Sede Apostolica ad futuram rei memoriam concessis, adeo erronee et perverse interpretari, ut iis quæ eis gratiose et ad bonum ac honestum finem et effectum concesseramus, illi abuterentur, multaque sub eo prætextu inhonesta et turpia committerent, ex quibus Christianæ religionis et fidei puritas non parum lædebatur, et mentes Catholicorum Christi fidelium sæpe scandalum patiebantur, nos concessiones, privilegia et indulta per nos Judæis regnorum et dominiorum prædictorum, ut præmittitur, concessa usque ad terminos juris communis duntaxat operari, nec ullatenus aliquo pacto se extendi, nec aliam quam ipsius juris communis interpretationem pati aut recipere per alias nostras litteras decrevimus et declaravimus, prout in eisdem litteris plenius continetur. Cum autem, sicut veridica relatione, non sine displicentia grandi, percepimus licet a diversis Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris de Judæis et Saracenis quamplura salubria constitutiones et decreta, ac decretales Epistolæ emanaverint, præfati tamen

[1] Lib. VI. p. 8.

cap. 17, scimus) cui ab imperatore statim resignatum imperium, vel saltem in societatem curarum adscitum ; ex quo forte tempore imperii Constantini epocha desumenda est. MANSI.

Judæi et Saraceni in præfatis regnis et dominiis commorantes propriis affectibus et antiquæ eorum perfidiæ incumbentes, dum Constitutionum, decretorum et decretalium Epistolarum hujusmodi sensum legitimum ad sua vota non habent, ut illis illudere valeant, adulterinum intellectum superadducant, et veterem ipsorum malitiam et temeritatem in Christi fideles continuare et in dies eorum nequitia præsumptuosius uti non vereantur, in maximum Christianæ fidei vilipendium, animarum quoque periculum pariter et jacturam, nos ut Judæi et Saraceni prædicti ac illorum fautores impii Christiani pœnarum impositionibus territi vereantur in antea in eorum perniciosos ausus relabi, et Christi fideles in sua persistentes fidelitate constanter, non habeant propter illorum claudicare perfidiam, remediis quibus possumus, prout ex debito pastoralis officii tenemur, præcavere cupientes, ad orthodoxæ fidei Catholicæ corroborationem et exaltationem præsentis perpetuo valituræ et irrefragabiliter observandæ constitutionis edicto auctoritate Apostolica omnia et singula Constitutiones, decreta et decretales Epistolas prædictas, quorum omnium tenorem de verbo ad verbum præsentibus haberi volumus, promiscue innovamus. Necnon sancimus, statuimus et ordinamus, quod deinceps perpetuis futuris temporibus Christiani cum Judæis et Saracenis comedere aut bibere, seu ipsos ad convivia admittere, vel eis cohabitare, aut cum ipsis balneare, vel ab eis infirmitatis aut debilitatis, seu alio quocumque tempore medicinam vel potiones, seu vulnerum aut cicatricum curationes, sive aliquod medelæ genus recipere non debeant, ac Christiani non permittant Judæos et Saracenos contra Christianos dignitatibus sæcularibus præfici vel officia publica exercere.

« Judæi quoque et Saraceni non possunt esse arrendatores, collectores, conductores, seu locatores fructuum, bonorum vel rerum Christianorum, seu eorum computatores, procuratores et œconomi, negotiorum gestores, negotiatores, mediatores, proxenetæ, concordatores sponsalium vel matrimoniorum tractatores, obstetrices, seu in domibus aut bonis Christianorum aliquod opus exercere, vel cum Christianis societatem, officium aut administrationem in aliqua communione vel arte seu artificio habere, ac nullus Christianus Judæis vel eorum congregationi seu Saracenis in testamento aut voluntate ultima aliqua relinquere possit vel legare. Judæi quoque synagogas novas erigere aut construi facere non valeant, sed antiquas dumtaxat, non tamen ampliores vel pretiosiores solito reficiant, et in Lamentationum ac Dominicæ Passionis diebus per loca publica seu publice non transeant vel incedant, nec ostia vel fenestras teneant apertas, et ipsi ac Saraceni ad solvendum quascumque de quibusvis rebus et bonis decimas adstricti censeantur, et contra eos in quibusvis casibus Christiani testes esse possunt, sed Judæorum contra Christianos in casu nullo testimonium valeat et apud Christianos judices et communes dumtaxat, non autem apud Christianos judices pro eis specialiter deputatos, seu eorum seniores Judæi et Saraceni in quibuscumque causis agant et experiantur. Nec possint Judæi et Saraceni nutricem vel familiarem aut servitorem cujuscumque sexus Christianum in domo tenere. Nec etiam Christiani in sabbatis, seu Judæorum festivitatibus Judæis ipsis ignem accendunt, vel cibum aut panem, seu quodcumque aliud opus simile ad decorem cultus festivitatis ejusdem quomodolibet exhibeant, vel servitium aut obsequium aliquod præstent vel impendant.

« Sæculares quoque judices Christiani Judæos Deum aut gloriosissimam beatam Mariam Virginem ejus genitricem, vel aliquos sanctos blasphemantes, aut in hoc quomodolibet delinquentes, pecuniaria vel alia graviori, de qua eis videbitur, pœna puniant et percellant. Necnon omnes et singuli Judæi et Saraceni, cujuscumque sexus et ætatis distinctum habitum, ac notoria signa, per quæ evidenter a Christianis cognosci possint, ubique deferant et inter Christianos non habitent, sed infra certum circulum seu locum a Christianis segregati et separati, extra quem nullatenus mansiones habere valeant, inter se degant. At Christianis quoque usuras minime exigant, recipiant vel extorqueant, necnon extorta a Christianis per usurariam pravitatem illis, a quibus extorserunt sine difficultate protinus restituant. Et insuper ut tam Christi fideles quam Judæi et Saraceni in præfatis regnis et dominiis commorantes prædicti præsentes et posteri ad decretorum et decretalium Epistolarum, ac prædictarum et præsentis nostræ Constitutionum hujusmodi observationem omnimodum noverit efficaciter se teneri, nec vigore seu prætextu quorumvis privilegiorum, exemptionum, libertatum, immunitatum, concessionum et indultorum eis quomodolibet concessorum, ab observatione prædicta valeant aliquatenus se tueri, nec vigore seu prætextu quorumvis privilegiorum, exemptionum, libertatum, immunitatum, concessionum, et indultorum eis quomodolibet concessorum ab observatione prædicta valeant aliquatenus se tueri, omnia et singula privilegia, exemptiones, libertates, immunitates, concessiones et indulta per nos ac felicis recordationis Martinum papam V cæterosque prædecessores nostros Romanos Pontifices, ac alios quoscumque quibusvis eisdem Judæis et Saracenis in specie vel in genere sub quibuslibet verborum formis et motu proprio, et sub quacumque forma vel expressione verborum contra præmissa vel eorum aliquot quomodolibet facta vel concessa, quæ omnia similiter præ-

sentibus, ac si de verbo ad verbum inserta forent, pro sufficienter expressis haberi volumus, necnon quæcumque inde secuta eadem auctoritate cassamus, revocamus et annullamus, ac nullius decernimus existere roboris vel momenti. Præterea dictum regem, ac universos et singulos venerabiles fratres nostros archiepiscopos, episcopos, et dilectos filios principes, dominos temporales, capitaneos, armigeros, barones, milites, nobiles, communitates et cæteros quoscumque Christi fideles Ecclesiasticos et sæculares in præfatis regnis et dominiis commorantes, cujuscumque status, gradus vel conditionis fuerint, obsecramus in Domino, et per aspersionem Sanguinis Domini nostri Jesu Christi exhortamur, eisque in remissionem suorum peccaminum injungimus, ut et ipsi decreta, decretales Epistolas et Constitutiones prædicta observent, et per eorum tam Christianos quam Judæos et Saracenos subditos faciant inviolabiliter observari, et nihilominus eisdem utriusque sexus fidelibus, ac Judæis et Saracenis præsentibus et futuris præfatis præcipimus et mandamus, quatenus infra triginta dierum spatium a die publicationis præsentium in loco in quo ipsi degunt faciendæ computandorum, omnia et singula decreta, decretales Epistolas, Constitutiones prædicta, ac illis et præsentis nostræ Constitutionis litteris contenta observare incipiant et observent, nec de cætero ullo umquam tempore contra præmissa vel aliquod præmissorum, in toto vel in parte, per se vel alium seu alios quovis quæsito colore directe vel indirecte venire, facere seu aliquid attentare audeant vel præsumant, alioquin lapsis diebus eisdem in illos ex eis, qui nostris mandato, præcepto, litteris hujusmodi non paruerint cum effectu, si Christiani cujuscumque status, gradus vel conditionis existant, etiam si regali, reginali, patriarchali, archiepiscopali et episcopali, aut alia quavis Ecclesiastica seu mundana dignitate præfulgeant, ex nunc prout ex tunc, excommunicationis, si vero Judæi vel Saraceni fuerint, privationis seu amissionis omnium bonorum suorum mobilium et immobilium, quæ quidem bona vel eorum pretium per episcopos locorum, in quibus bona hujusmodi consistunt in fabrica cathedralium et aliarum Ecclesiarum, ac piorum locorum utilitate, prout eisdem episcopis visum fuerit converti, et exponi volumus, sententias, quas eo ipso incurrant harum serie auctoritate prædicta proferimus et promulgamus, non obstante felicis recordationis Gregorii papæ IX prædecessoris nostri, quæ incipit : EX SPECIALI ; et aliis Apostolicis Constitutionibus cæterisque contrariis quibuscumque, etc. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXLII, VI id. Augusti, Pontificatus nostri anno XII ». Transmissæ hæ litteræ ad archiepiscopos et episcopos Castellæ fuerunt, additaque [1] imperia, ut sanctionem ipsam omnino servandam curarent.

16. *Insigne miraculum Virginis ope editum.* — Hoc anno sensit opem Deiparæ nobilis Bavarus de quo hæc ex veteribus Monumentis tradit Justus Lipsius [2] : « Anno MCDXLII, vir nobilis erat e terra Bavaria Monachio oriundus, qui religione motus in Judæam et loca Servatori nostro calcata et sanguine sacro respersa ivit, pervenit, et redibat, sed in via, cum in navi mari Ionio ferretur, acer eum morbus invasit et ad extremas fati lineas admovit. Nauticum genus satis asperum, neque ægris aut languidis amicum. Hominem in imam carinam et angulum aliquem navis detrudunt ; ingravescit ibi magis morbus, et jam in eo erat, ut desperatus in mare abjiceretur piscium et belluarum esca. Sensit et doluit alius e Belgica nostra vir nobilis in eadem navi vector. Is ad hominem accedit linguæ jam impotem, mentis vix compotem, solatur tamen et erigit verbis, qua potest, et inter alia dicit, divam Virginem Itallis coli insignem beneficiis, et velut publicam miserorum tutelam, suadet ad hanc aram confugiat, et quoniam lingua nuncupare preces aut vota non possit, corde faciat, confidere se de præsenti auxilio et salute. Homo intelligit, arripit. et si antea fama nulla ejus patrocinii ad aures ejus venisset, tamen e cordis penetrali suspiria et preces ad eam mittit, et ipso tempore videt agmen varium et miscellum geniorum malorum super navim volitare, et simul augusta forma fœminam ante se stare, quæ prolem in brachio et manu altera cereum ardentem præferret. Ea vix comparuit, cum genialis illa turba disparuit. Hanc adorans pacemque et veniam precatus, mox sentit vires restitui, sermonem et valetudinem veterem redire, quod ipse gavisus, alii mirati sunt in tam subita mutatione, ac cum deinde patriam attigisset, nihil prius habuit quam ad servatricem suam venire, quod non sine insigni testimonio pietatis fecit, nam ipse cum famulo totum illud iter, quam lata pæne Germania est, nudipes confecit, iterumque eo habitu repedavit. En religiosum in Bavaria pectus, neque nunc desunt prisci et puri illic cultores, præeuntibus principibus quos fulcrum et exemplum appellare licet avitæ pietatis ».

[1] Lib. V. p. 10. — [2] Just. Lips. Virg. Hallen. c. 27.

EUGENII IV ANNUS 13. — CHRISTI 1443.

1. *Fœdus ab Eugenio sancitum cum Alfonso, ad quod firmandum pacta conventa.* — Anno quarti decimi a Virginis partu sæculi tertio et quadragesimo, Indictione sexta, Eugenius pacandæ Ecclesiæ cupidus, tum ut maximis Romanam Ecclesiam periculis eximeret, quæ sine dubio creanda ei erant, si Alfonsus antipapæ adhæsisset, cum quo de fœdere, misso oratore, agere cœperat, Neapolitanum ipsi regnum, quo armis jam potitus erat, fiduciario jure tradere constituit; refert enim Surita[1], Alfonsum ex turbis luctuque laniatæ schismate Ecclesiæ res suas augere sollicitum, eodem tempore, et cum Amedeo pseudopontifice, et cum Eugenio de concordia pro asserenda sibi citeriori Sicilia agitasse, remque adeo cum antipapa provectam, ut quas offerebat amplissimas pactiones, die XVI Aprilis Alfonsus admiserit. Pollicebatur inter cætera Amedeus adoptionem, qua Joanna II regina illum hæredem fecerat, confirmaturum, ipsique Neapolitani regni titulos, tum ducenta aureorum millia collaturum ac vicissim Alfonsus pseudopontifici pollicebatur, ipsum vicarii Christi loco et numero habiturum, missurum ad Basileensem Synodum aliudve Concilium, quod ab Amedeo cogeretur, oratores regnorumque suorum præsules, daturumque operam, ut Castellæ rex ac Mediolani dux idem præstarent. Verum evanuere eorum consiliorum exitus, cum Alfonsus eadem elicuit ab Eugenio, quæ ab antipapa expetierat, censueritque res suas magis confirmandas, si a vero Pontifice fiduciarium regnum acciperet, qua de re præter Suritam[2] Patriciana Acta[3] agunt, initique fœderis leges referunt. Ipsas nos ex Eugenii Monumentis afferemus.

Adhibitus est[4] ad sanciendum fœdus cum Alfonso Ludovicus patriarcha Aquileiensis, ac S. Laurentii in Damaso cardinalis, qui Terracinam, quam ille eripuerat Ecclesiæ, profectus decima quarta Junii die in eas leges[1] convenit, ut Alfonsus Eugenium verum Pontificem agnosceret, subditosque populos in ejus obsequio contineret, libertatem Ecclesiasticam non infringeret, labefactatamque in pristinum statum revocaret, oppida S. Felicis et Frusinonis una cum eorum agris restitueret Ecclesiæ, instrueret sex naves milite et commeatu, easque Pontificii legati classi ad bellum sacrum Turcis inferendum jungeret: præterea ad Picenum e Francisci Sfortiæ tyrannide vindicandum quatuor equitum millia et pedites mille subsidio mitteret Pontificio exercitui. Vicissim vero Eugenii nomine a legato promissum est Alfonso adoptionem illam, qua Joanna II ipsum in filii locum cooptarat, corroboratum iri, concedenda beneficio liberalitateque Sedis Apostolicæ regni Neapolitani jura, quamvis regnum armis et vi in suam potestatem redegisset, et insignibus regiis Pontificia auctoritate redimitum iri : spondente pariter Alfonso, se ritu solemni professurum, Neapolitanum se regnum beneficiario jure ab Romana Ecclesia accepisse. Firmavit hæc pacta conventa pridie nonas Julii Eugenius Apostolico Diplomate, dum Senis versabatur : ad quæ magis illustranda ipsamet publica documenta[2] afferenda censuimus :

« Ad futuram rei memoriam.

« Dilectus filius tit. S. Laurentii [in Damaso presbyter cardinalis camerarius noster et A. S. L. superioribus diebus, ut quieti et tranquillitati subditorum nostrorum et Ecclesiæ Romanæ consuleret, nomine nostro cum charissimo in Christo filio nostro Alfonso Aragonum et utriusque Siciliæ rege illustri nonnulla concordiæ capitula inivit atque firmavit, quorum quidem capitulorum tenor de verbo ad verbum infra sequitur, et talis est :

« Hæc sunt capitula inita, concordata, firmata atque jurata inter reverendissimum in Christo patrem et dominum dominum Ludovi-

[1] Surit. l. XV. Annal. c. 18. — [2] Sur. sup. cap. 18. — [3] Acta Patritiana. — [4] Lib. XXVI. p. 1.

[1] Eod. lib. p. 16. — [2] Ext. apud Eug. IV. l. XXVI. p. 16.

eum, divina providentia tit. S. Laurentii in Damaso presbyterum cardinalem Aquileiensem A. S. L. in vim scilicet Apostolicæ potestatis sibi super infrascriptis et aliis ex certa scientia et plenitudine potestatis concessæ tenore cujusdam Bullæ Apostolicæ datæ Senis anno Incarnationis Dominicæ MCDXLIII, secundo id. Aprilis, Pontificatus nostri anno XIII, et serenissimum atque potentissimum dominum dominum Alfonsum Aragonum et utriusque Siciliæ, etc. regem, facta Terracinæ XIV Junii, anno a Nativitate Domini nostri MCDXLIII, Pontificatus sanctissimi in Christo patris Domini nostri domini Eugenii papæ IV anno XIII ». Prima initi fœderis lex est, ut Eugenius Alfonsusque, deleta ex animo veterum injuriarum memoria, mutua invicem se benevolentia complecterentur. Secunda, ut acceptas injurias voluntaria oblivione contererent. Aliæ subjectis conceptæ verbis :

2. « Item quod præfatus serenissimus dominus dominus rex prælibatum sanctissimum dominum nostrum in bonum et verum patrem et dominum recipiet, et ut Christianum principem decet, per se et ejus vassallos atque subditos in omnibus et singulis suis regnis, dominiis, civitatibus, terris et locis eidem præfato domino nostro papæ Eugenio IV, tanquam unico, summo, vero, et indubitato Ecclesiæ Romanæ Pontifici, et nemini alteri ratione papatus integram, veram, indubitatam, perpetuamque obedientiam universaliter, generaliter, particulariter, singulariter, simpliciter, effectualiter et bona fide præstabit, et in ea præstanda perdurabit, et persistet, ac etiam persisti et perdurari faciet. REX ALFONSUS.

« Item quod deinceps præfatus serenissimus dominus rex in omnibus et singulis regnis, dominiis, civitatibus, terris et locis suis prædictis neque per se, neque per aliquem officialium, fidelium, vassallorum, aut subditorum ejus libertatem Ecclesiasticam quovis modo aut colore turbabit vel impediet, seu turbari vel impediri faciet, consentiet, permittet, sustinebit aut patietur, et si quid etiam, dictis guerris durantibus, per ipsum dominum regem aut aliquem ex officialibus, fidelibus, vassallis et subditis supradictis in dictæ libertatis Ecclesiasticæ, auctoritatisque papalis et obedientiæ supradictæ præjudicium, seu contra eam infra regna, dominia et loca sua prædicta statutum, actum, gestum seu attentatum, cujus tamen effectus adhuc vigeat seu perduret, forsan fuerit aut sit, id totum prorsus revocabit, cassabit, annullabit et pro infecto habebit, quodque infra eadem neque se neque per aliquem ullatenus intromittet seu intromitti faciet, consentiet, permittet, sustinebit aut patietur, illis duntaxat casibus exceptis, quibus aliquid nec juris Ecclesiastici seu spiritualis sibi aut alicui ex prædictis de jure, vel approbata, licita et valida consuetudine competeret, sed imo præfatum sanctissimum dominum nostrum papam omnesque et singulos prælatos et Ecclesiasticos viros regnorum, dominiorum, et locorum prædictorum in eisdem suis singulis potestatibus, auctoritatibus et jurisdictionibus in prædictis rebus et juribus libere uti et gaudere permittet et patietur, pati et permitti faciet, simpliciter et bona fide. REX ALFONSUS.

« Item convenerunt et concordarunt atque pacti sunt, quod præfatus reverendissimus dominus legatus, nomine et auctoritate quibus supra, statim firmatis, juratis et hinc inde sigillatis præsentibus capitulis, ipsi serenissimo domino regi dictum regnum Siciliæ citra Pharum juxta stylum, morem, formam, clausulas et conditiones per Romanos summos Pontifices servari consuetas denuo infeudabit, eumque de eodem investiet, etiam cum confirmatione arrogationis ipsi serenissimo domino regi per olim bonæ memoriæ reginam Joannam Secundam ad successionem hujus regni factæ, et cum clausula *Non obstante*, quod per vim dictum regnum occupasse noscaris. REX ALFONSUS.

3. « Item quod dictus sanctissimus dominus noster, et ipse reverendissimus dominus legatus nomine et auctoritate prædictis statim post hujusmodi capitulorum firmam, atque sigillaturam ad omnem requisitionem dicti serenissimi regis coronam et insignia dicti regni ubi quamprimum voluerit solemniter per manus ipsius reverendissimi domini legati, aut alterius pro parte dicti sanctissimi domini nostri tradet, eumque prout moris est coronabit. REX ALFONSUS.

« Item quod dictus sanctissimus dominus noster et ipse reverendissimus dominus legatus, nomine et auctoritate prædictis, civitates Beneventi et Terracinæ in vicariatu ipsi serenissimo domino regi pro toto tempore vitæ suæ dabit et concedet cum dictis omnibus in similibus apponi consuetis. Pro recognitione cujusque vicariatus, dictus serenissimus dominus rex anno quolibet dicto sanctissimo domino nostro papæ seu cameræ Apostolicæ duos accipitres dare et assignare teneatur, et idem serenissimus dominus rex versa vice informatis, quod subscripta certis bonis respectibus perutilia multumque accommoda erunt statui Ecclesiæ, dabit ipsi sanctissimo domino nostro et Sedi Apostolicæ terras civitatis ducalis, Accumuli, Govislæ, ita quod a modo dictus sanctissimus dominus noster et Sedes Apostolica illas teneant et possideant, eisque fruantur quamdiu dictus serenissimus dominus rex dictas Terracinam et Beneventum tenuerit. REX ALFONSUS.

« Item quod dictus sanctissimus dominus noster et ipse reverendissimus dominus legatus nomine et auctoritate prædictis plenissimam remissionem, relaxationem et quitantiam faciet ipsi serenissimo domino regi ejusque officiali-

bus et ministris suo nomine de et quibuscumque pecuniarum summis et rebus se bonis per ipsam regiam majestatem, seu alios prædictos suo nomine et vice hactenus exactis, perceptis et habitis ex quibuscumque juribus et redditibus cameræ Apostolicæ aut prælaturarum, dignitatum et beneficiorum ac personarum Ecclesiasticarum quarumlibet, quovis jure, titulo, colore, seu causa, ac etiam præfatum serenissimum dominum regem a quavis pecuniæ quantitate, ad quam ratione census seu tributi regni hujusmodi pro toto tempore præterito Sedi seu cameræ Apostolicæ teneretur, prorsus liberabit atque absolvet realiter et bona fide. Rex Alfonsus.

4. « Item versa vice dictus serenissimus dominus rex statim cum firmata et sigillata fuerint hujusmodi capitula, dictamque obtinuerit infeudationis et investituræ Bullam, requisitum juramentum et homagium præstabit in manibus dicti reverendissimi domini legati, aut alterius, qui ad hoc per dictum sanctissimum dominum nostrum aut per dictum reverendissimum dominum legatum missus fuerit, personaliter, et, ut moris est, cætera omnia et singula faciet et promittet et observabit, quæ infeudationis seu investituræ et suo loco coronationis prædictæ tempore cæteri prædecessores regni hujus in simili casu Romanis Pontificibus facere, promittere et observare consueverunt et tenentur, et tributum seu censum annis singulis a prædictæ investituræ die inchoandis realiter et cum effectu solvere promittit et solvet. Rex Alfonsus.

« Item quod prædictus serenissimus dominus rex statim post horum capitulorum sigillationem et Bullam investituræ prædictam, ipsi aut ejus speciali nuntio traditam, castra et loca S. Felicis et Frusinonis cum suis pertinentiis et territoriis præfato sanctissimo domino nostro, aut dicto domino legato, seu cujuslibet eorum nuntio libere, simpliciter et bona fide restituet et consignabit, seu restitui et consignari faciet cum effectu. Rex Alfonsus.

« Item serenissimus dominus rex præfatus summas immortalesque de præmissis hujusmodi gratias ipsi sanctissimo domino nostro suoque reverendissimo domino legato referet, ne ingratus tanti beneficii a quoquam valeat prædicari, et ut zelum christianissimum, quem ad fidem Catholicam semper gessit, opere valeat melius demonstrare, in complacentiam singularem dicti sanctissimi domini nostri, qui subscripto sancto proposito majoris incommodi, ut fertur, efficitur, offert atque promittit, quam citius commode poterit sex galeas sive triremes ad tempus sex mensium mittere, ipsasque triremes necessariis omnibus communitas armare, et in mare Hellespontum seu quo A. S. L. ad hoc destinandus voluerit pro invadendis Teucris destinare, quarum quidem galearum capitaneus, atque patroni et alii, qui cum eisdem incedent, dicto mittendo legato parere in omnibus teneantur, ita videlicet quod statim sigillatis et firmatis præsentibus capitulis habitaque infeudationis Bulla prædicta ad apparanda triremes præfatas easque prorsus expediendas talis acceleratio sine intermissione temporis adhibeatur, quod in tam sancti propositi executione tempus aliquod perdatur. Rex Alfonsus.

5. « Præterea dictus serenissimus dominus rex ut hujusmodi pax et animorum concordia ipsi sanctissimo domino nostro papæ sacroque collegio dominorum cardinalium gratior magisque accomoda fiat, promittit quod statum firmatis et sigillatis capitulis supradictis, assignataque sibi prius Bulla infeudationis præfata, mittet in auxilium Ecclesiæ pro recuperatione terrarum Marchiæ Anconitanæ et aliarum terrarum per comitem Franciscum Sfortiam occupatarum, equitum quatuor millia et pedites mille sub capitaneo seu ductore decenti, qui illustri Ecclesiæ capitaneo parendo, eas gentes inibi ad servitia sanctæ matris Ecclesiæ militare, donec tempus patiatur, castrametarique faciet, et terras et loca, quæ et quas dictæ gentes extra prædictum regnum acquiret, libere et sine mora aliqua dicto sanctissimo domino nostro, aut ejus legato, seu alteri ad hoc commissionem habenti, assignari faciet cum effectu. Rex Alfonsus ». His conditionibus adjicitur, ut Pontificis Alfonsique subditis omnibus jura serventur, ipsisque justitia ex legibus administretur; tum legatum ac regem conventa sacramento confirmasse, ac ducentorum millium ducatorum mulctam alteri parti pendendam illa violanti imposuisse. « Data et acta fuerunt hæc apud civitatem Terracinæ prædicto die xiv Junii, anno a nativitate Domini MCDXLIII, Pontificatus prælibati sanctissimi domini nostri anno XIII ». Corroboravit Eugenius Apostolica auctoritate pacta inita, hac sanctione edita [1] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Hæc sunt capitula, etc. » Adducit superiora pacta, iisque eadem forma verborum expositis, rationes quæ ipsum ad ea admittere perpulere, subjicit : « Eam ob rem nos considerantes nomen concordiæ dulce semper fuisse non ignari quot bona quive fructus ex pace et concordia nascantur, et e contrario quot calamitates provinciarum, desolationes urbium, eversiones populorum, cædes et excidia bellorum turbines inferant, animadvertentes etiam quam sincero animo et bona mente præfatus rex ad hujusmodi firmanda capitula et concordiam amplectendam devenerit, sperantesque proptera maxima statui nostro et Romanæ Ecclesiæ præsidia contra ejusdem Ecclesiæ hostes futura esse præ-

[1] Lib. XXVI. p. 18.

dicta capitula, necnon omnia et singula in eis contenta per præfatum cardinalem et legatum nomine nostro cum præfato rege, ut præfertur, inita et firmata, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et consensu confirmamus, approbamus et omologamus, eisque robur plenissimum præsentium tenore adjicimus ac partes et conditiones illas, quæ ad nos spectant, Deo auctore executioni mandabimus, et a nostris mandari faciemus, sperantes in Domino quod præfatus rex etiam hujusmodi concordiæ capitula sincera mente amplectens et observans statui nostro et Ecclesiæ, ut decet, plurimum favebit, propter quod et animæ salutem et nominis sui gloriam, ac laudem comparabit. Nulli ergo, etc. Dat. Senis anno incarnationis Dominicæ MCDXLIII, pridie non. Julii, Pontificatus nostri anno XIII ».

6. *Confert Eugenius Alfonso regni utriusque Siciliæ jus fiduciarium.* — Implevit mox Eugenius conventa, tributo Alfonso Neapolitano regno iisdem ferme legibus, quibus Clemens IV illud Carolo I tradiderat, editumque ea de re Diploma Apostolicum hac verborum formula conceptum est [1] :

« Eugenius episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Regnans in altissimis ac triumphans Ecclesia, cui Pater æternus, cæli ac terræ dominator dominus, præesse dignoscitur, cuique sanctorum et sanctarum ministrant agmina et angelorum laudis gloriam decantant, vicariam sibi in terris constituit Ecclesiam militantem unigenito filio Dei vivi Domino Jesu Christo ineffabili conjunctione copulatam ; ad hujusmodi namque militantis Ecclesiæ regimen, licet immeriti, divina dispositione vocati circa quarumlibet fidelium nationum felicem statum et animarum salutem, prout ex debito tenemur summi Pontificatus officii, nobis, ut præfertur, injuncti, cogitatus nostros libenter effundimus, ac partes Apostolicæ sollicitudinis adhibemus : sed illa nos cura propensius urget atque compellit, ut nobis et Romanæ Ecclesiæ subjecta regna, civitates, terras atque loca omnia et singula per nostræ provisionis ministerium, sublatis ab ea sinistris quibuslibet, ac omnibus et singulis eorum salutem ac felicem statum, necnon desolationis evitationem concernentibus mature ac debite compensatis, utilissimi ac felicissimi regiminis præsidio fulciantur, pacisque, tranquillitatis et quietis dulcedine gaudeant ex hujusmodi pace et tranquillitate alia nostra et dictæ Romanæ Ecclesiæ civitates, terræ ac loca a guerrarum turbinibus, earumque suspicionibus liberata prosperis gratulentur eventibus, ipsaque omnia etiam ad laudem et gloriam Christiani nominis dictæque Ecclesiæ statum salubrem felicia spiritualium et temporalium suscipiant incrementa.

« Dudum bonæ memoriæ Joanna Secunda, olim regina regni Siciliæ et terræ citra pharum, quod juris et proprietatis ejusdem Romanæ Ecclesiæ existunt, gravibus inimicorum suorum oppressionibus vexata et conculcata, charissimum in Christo filium nostrum Alfonsum Aragonum regem illustrem in sui subsidium et tutelam hostiumque propulsationem advocavit, qui non sine gravibus laboribus, impensis et periculis, relictis regnis suis omnique alia cura proposita, cum copiis et gentibus suis ac potenti classe ad liberationem præfatæ reginæ personaliter veniens, eam, auxiliante Domini præsidio, liberavit et in veram sui ipsius libertatem salutemque reduxit. In cujus rei memoriam ac summi beneficii compensationem prænominatum regem Aragonum in filium arrogavit, eidem regnum prædictum cum omnibus juribus suis, iis melioribus viis et modis quibuscumque potuit, per publica Instrumenta, quæ hic haberi pro expressis volumus, suisque legitimis successoribus dedit, tradidit et concessit. Post cujus quidem reginæ obitum rex ipse nulli parcens suo suorumque periculo, nulli indulgens labori, necnon impensarum profluvio, relicta sua regna pro dicti regni recuperatione pecuniis rebus et bonis pæne exhauriendo, regnum ac terram prædictam, propitiante ad hæc sibi Altissimo, ejusque ad hoc accedente strenua animi virtute et magnanimitate et grandi constantia cæterisque virtutibus, quibus eum Dominus omnipotens insignivit dotavitque in dies forti congressu et acri bello pedetentim acquisivit, omnesque principes, duces, marchiones, comites, barones, et regnicolas, necnon civitates, terras, castella, et tandem inclytam civitatem Neapolitanam ditioni suæ subjecit.

7. « Cum itaque, sicut pro parte dicti regis nobis nuper expositum extitit, omnes et singulæ regni et terræ prædictorum principes, comites, et barones, necnon civitatum, castrorum, terrarum et locorum infra regnum et terram hujusmodi consistentium communitates et universitates, præsertim post captam, ut præfertur, tandem civitatem Neapolitanam, præfatum regem in eorum verum et legitimum regem atque dominum recognoverint, et pro tali eum teneant et reputent, sibique tanquam regni et terræ præfatorum vero et legitimo regi ac domino in omnibus pareant, obediant et intendant, ac etiam cuncti principes, comites, et barones et eorum singuli in manibus suis fidelitatis solitum juramentum præstiterint, et alias ipse rex regnum et terram prædicta in pace, quiete et tranquillitate de cætero tenere confidat, ac ut devotissimus et Catholicus princeps nostris et dictæ Romanæ Ecclesiæ mandatis debite parere et intendere nostrum et hujusmodi Ecclesiæ statum

[1] Lib. XXVI. p. 2.

juxta facultatem sibi desuper pro tempore traditam conservare, defendere et augere proponat, et ad id se specialiter offerat, nec dubitet in possessione regni et terræ hujusmodi per quemvis alium facile perturbari posse, pro parte ipsius regis fuit nobis humiliter supplicatum, ut regnum Siciliæ ac terram citra pharum hujusmodi cum territorio ac districtibus aliisque juribus et pertinentiis suis sibi pro se et suis hæredibus masculis in perpetuum concedere et donare et de illis eum investire, ac alias super hoc ei et hæredibus præfatis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur, nos tam celebris recordationis regis Ferdinandi genitoris sui maxime in exstirpando a Dei Ecclesia tunc vigente pestifero schismate, tum dicti regis Alfonsi acquirenda restituendaque ipsi Ecclesiæ Marchia Anconitana, præstita obsequia, ipsiusque regis prædicti potentiam ac pro ipsius parte nobis exposita, aliaque præmissa omnia et singula, necnon etiam damna, scandala atque pericula gravia et immensa, quæ ex persona cujusvis regnum et terram hujusmodi absque speciali Sedis Apostolicæ privilegio detinentis, ac e contra utilia et salubria etiam grandia (bona), quæ ex eodem, si suæ petitioni hujusmodi favorabiliter annuatur, nobis ac statui nostro et Romanæ Ecclesiæ facile provenire possent, matura deliberatione ac juxta rei tam grandis exigentiam, debita providentia compensantes, et etiam attendentes, necnon principibus, ducibus, comitibus et aliis nobilibus, communitatibus quoque et universitatibus et incolis præsentibus et futuris civitatum, castrorum, terrarum et locorum regni et terræ prædictorum, ne de cætero ulterioribus guerrarum turbinibus cum tanto excidio et gravi detrimento subjaceant, providere volentes, ac sperantes quod dictus rex per providentiam et plurimarum virtutum excellentiam, quibus personam suam illarum largitor Dominus insignivit, regnum et terram hujusmodi feliciter regere et salubriter gubernare, necnon more progenitorum suorum nostri, ac Sedis et Ecclesiæ prædictorum status conservator et defensor præcipuus esse debeat, hujusmodi supplicationibus inclinati, ad omnipotentis Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti, necnon gloriosæ Virginis Mariæ Dei Genitricis, ac Apostolorum Petri et Pauli totiusque curiæ cœlestis laudem et gloriam, necnon nostræ Sedis, Ecclesiæ, regni et terræ prædictorum salubrem statum et honorem, regnum Siciliæ prædictum cum terra prædicta, quæ est citra pharum usque ad confinia terrarum dictæ Romanæ Ecclesiæ, excepta civitate nostra Beneventana cum toto ejus territorio, ac omnibus districtibus et pertinentiis suis, per nos seu Romanum Pontificem distinctis vel distinguendis, quam dicta Romana Ecclesia sibi olim retinuit et reservavit, prout nos etiam harum serie reservamus, etiam si ipsa regnum et terra ad nos et præfatam Romanam Ecclesiam per obitum claræ memoriæ Joannæ Secundæ Siciliæ reginæ vel alias qualitercumque, seu per mortem cujuscumque alterius personæ, seu ex quacumque vacet, seu quovis modo aut ex alterius cujuscumque persona devolutum existat in feudum perpetuum tibi charissimo in Christo filio nostro Alfonso regi prædicto, licet absenti, pro te tuisque hæredibus descendentibus per rectam lineam masculis jam natis et in posterum nascituris cum modis, formis, conditionibus, adjectionibus, promissionibus, cautelis, clausulis, voluntatibus, et ordinationibus inferius denotatis ex certa scientia de fratrum nostrorum consilio et assensu, et Apostolicæ potestatis plenitudine tenore præsentium concedimus et donamus, ac in te et hæredes tuos supradictos totaliter, ac plenarie transferimus et transportamus, necnon de ipsis regno et terra eorumque juribus et pertinentiis universis, te etiam absente, in personam dilecti filii magistri Alfonsi Hispani notarii nostri per te ad nos præsentialiter destinati, per annuli nostri ejusdem Alfonsi digito annulari traditionem et impositionem præsentialiter investimus, receptis tamen prius a te in forma, quæ sequitur, fidelitatis debitæ juramento, ac pleno homagio, servitio, vassallagio, ligio pro hujusmodi feudo debitis et consuetis, etc. » Reliquæ adjectæ leges consentiunt cum aliis quas Carolo I, Carolo II, Roberto, Joannæ, Carolo III et Ladislao a Romanis Pontificibus imperatas vidimus [1].

« Nos enim intentionem, voluntatem, et declarationem nostras, necnon constitutionem, ordinationem, statutum, infeudationem, translationem, donationem, investituram dictorum regni et terræ sic per nos regi Alfonso et dictis suis hæredibus, ut præmittitur, factas, de consilio et assensu fratrum nostrorum prædictorum ex nostra certa scientia auctoritate Apostolica ac potestatis plenitudine harum serie volumus et decernimus perpetuo valitura, ac irritum et inane quidquid per alios quoscumque, et qualitercumque, et quavis auctoritate, scienter vel ignoranter in contrarium jam forsan attentatum est, aut in posterum contigerit quomodolibet attentari, concessionibus, infeudationibus, investituris, et coronationibus de dictis regno et terra, per quoscumque prædecessores nostros ac pro Romanis Pontificibus se gerentes præfatis, aut quibusvis aliis factis et concessis, necnon juribus, constitutionibus feudalibus, ac regni et terræ prædictorum Constitutionibus, ac aliis contrariis, quæ possent, præmissis aliquatenus obviare, quæ omnia haberi volumus pro expressis, non obstantibus quibuscumque, quinimo eis, quatenus præfatis nostris voluntati, inten-

[1] Annal. tom. XIV. an. Chr. 1265. num. 14, et 1289. num. 2 et 1309. num. 19.

tioni, declarationi, decreto, statuto, concessioni, infeudationi, et investituræ ac aliis præmissis, aut alicui eorum in aliquo obviarent scientia, auctoritate, potestate et causis prædictis et aliis animum nostrum moventibus derogamus, etiam si talia essent in quorum derogatione quæcumque alia verba seu actus aliqui alii requirerentur, ac etiam jura, constitutiones et consuetudines hujusmodi quantum ad præsentem concessionem, quominus ipsa ac omnia et singula in ea contenta nunc vel in posterum suum plenum sortiri possint effectum quovis modo impedientia revocamus, ac ea quoque ad hoc pro infectis haberi volumus omnem defectum, si quis in præmissis aut aliquo ipsorum, vel circa ea, aut eorum aliquod forsan inesset, supplentes scientia, auctoritate, consilio et causis prædictis ac de eisdem plenitudine potestatis. Nulli ergo, etc. nostræ declarationis, constitutionis, ordinationis, concessionis, investituræ, intentionis, reservationis, exceptionis, decreti, voluntatis et promulgationis infringere. Si quis, etc. incursurum, etc. cunctis vero præmissa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant et apud Deum districtum judicem præmia æternæ pacis inveniantur. Amen. Dat. Senis anno incarnationis Dominicæ MCDXLIII, id. Julii, Pontificatus nostri anno XIII ».

8. *Diplomata Pontificia de adoptione Alfonsi, de ejus successoribus in regno, de restitutione Ecclesiarum, de redintegrandis Neapolitanæ coronæ juribus.* — Transfusis ab Eugenio in Alfonsum Neapolitani regni juribus, cum is admodum expeteret adoptionem a Joanna factam, cui bellorum ab ipso in regno armis subjiciendo gestorum ratio innitebatur, auctoritate Apostolica muniri, idque jam ante conventum fuisset, demum labente anno Pontifex, qui alia promissa impleri prius ab illo voluerat, insigni hoc Diplomate morem ipsi gessit [1] :

« Charissimo in Christo filio Alfonso, Aragonum et Siciliæ citra et ultra pharum regi illustri, salutem, etc.

« Tanta est Sedis Apostolicæ benignitas et gratia, ut recurrentium ad eam cum devotione vota et supplicationes liberaliter exaudiat, eorumque statui libenter consulat, qui de Ecclesia Romana bene meriti sunt. Sane pro parte tua, nobis nuper exhibita petitio continebat, quod dudum bonæ memoriæ Joanna Secunda, olim regina regni Siciliæ et terræ citra pharum, quæ juris et proprietatis ejusdem Romanæ Ecclesiæ existunt, gravibus inimicorum suorum oppressionibus vexata ac conculcata, te regem prædictum, de cujus virtute, fide, et omni præstantia plurimum confidebat, in sui subsidium et tutelam, hostiumque propulsationem, advocavit, qui non sine gravibus laboribus, impensis et periculis, relictis regnis tuis, omnique alia cura posthabita, cum copiis et gentibus tuis, ac potenti classe, ad liberationem præfatæ reginæ personaliter veniens eam a dictorum hostium oppressionibus liberasti, et in veram sui ipsius libertatem salutemque reduxisti. Quo summo beneficio accepto, præfata regina te prænominatum regem Aragonum in filium arrogavit, regnumque prædictum cum omnibus suis juribus, iis melioribus viis et modis quibus potuit, per publica Instrumenta tibi tuisque legitimis successoribus dedit, tradidit et concessit. Post cujus quidem reginæ obitum, tu nullis tuis seu tuorum parcens periculis aut laboribus, nullis denique indulgens expensis, aliqua tua regna pro dicti regni recuperatione pecuniis, rebus et bonis pæne exhauriens, tandem regnum et terram prædictam magna virtute et laboribus intolerabilibus longo post tempore acquisivisti, omnesque principes, duces, marchiones, comites, barones et regnicolas, necnon civitates, terras, castella, et tandem inclytam civitatem Neapolitanam ditioni tuæ subjecisti, ita ut omnes et singuli regni et terræ præfatorum principes, comites et barones, necnon civitatum, terrarum, castrorum et locorum infra regnum et terram hujusmodi consistentium, communitates et universitates præsertim post captam, ut præfertur, civitatem Neapolitanam, te præfatum regem, in eorum verum ac legitimum dominum atque regem recognoverunt, et pro tali te tenent ac reputant, tibique tanquam regni et terræ præfatorum vero et legitimo regi ac domino in omnibus parent, obediunt et intendunt. Quare pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut tibi et statui tuo super his opportune providere, et dictam arrogationem confirmare et omnes defectus, si qui forsan in ea intervenissent, supplere dignaremur.

« Nos igitur, qui singularem personarum, et præcipue regum Catholicorum a quibus Romana Ecclesia magna potest sperare præsidia, salutem quærimus et quietem, ac non immerito considerantes ea quæ superioribus annis, ut Catholicum et devotum regem decet, pro augmento et conservatione nostri et Ecclesiæ Romanæ status contra ejusdem hostes et rebelles egeris, et in futurum pro ejusdem status conservatione facere paratus sis, considerantes etiam quod, sicut petitio tua continebat, omnes regni et terræ præfatorum principes, duces, marchiones, comites, et barones, et eorum singuli in manibus tuis fidelitatis solitæ juramentum præstiterunt, tuis supplicationibus inclinati prædictam arrogationem de te prædicto per reginam Joannem ad successionem hujusmodi regni et terræ præfatam, cujus quidem arrogationis tenorem hic haberi volumus pro sufficienter expresso, non obstante quod dictum regnum per

[1] Lib. XXVI. p. 40.

vim seu violentiam ad manus tuas redegeris, seu occupasse noscaris, aut alias te ad illud habendum quomodocumque indignum reddideris, tenore præsentium auctoritate Apostolica confirmamus, atque vim et robur Sedis Apostolicæ adjicimus, omnes et quoscumque defectus, si qui forte in dicta arrogatione intervenerint, de potestatis plenitudine supplentes, privilegiis, indultis, decretis, constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, legibus imperialibus, et municipalibus, et aliis regni et terræ prædictorum etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quacumque firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus cæterisque contrariis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ id. Decembris anno XIII, MCDXLIII ».

Statuit etiam plura alia Alfonsi rogatu Pontifex, atque in primis [1], ut in regno Neapolitano succederent non solum ejus filii cæterique posteri, qui genus ab ipso non solum directo, verum exstincta ea stirpe, qui transverso etiam ordine ducturi forent, modo Romanam Ecclesiam colerent.

« Charissimo in Christo filio Alfonso Aragonum, necnon Siciliæ citra et ultra pharum regi illustri, salutem, etc.

« Cum jus concessionis hujusmodi tuæ serenitati atque descendentibus per lineam directam masculis dumtaxat natis et nascituris factum fuerit, neque transversalis secundum ipsarum Bullarum tenorem ad successionis et concessionis prædictæ vocarentur, imo penitus excluderentur, volentes tecum et cum successoribus tuis etiam transversalibus plenioris gratiæ liberalitate uti, confidentes eos et eorum quemlibet ad nostrum, et Ecclesiæ Romanæ statum augendum, tuendumque, et veram Apostolicæ Sedi fidem et obedientiam exhibendam tuæ serenitatis vestigia atque exempla secuturos, de nostra mera liberalitate et gratia, auctoritate Apostolica, ex certa scientia tenore præsentium decernimus, volumus atque declaramus, quod dicti regni concessio atque investitura, cum omnibus juribus, conditionibus et pertinentiis suis, in defectum masculorum descendentium ex linea directa, etiam ad transversales masculos jam natos, et in antea nascituros secundum gradus prærogativam extendantur, ita quod præfati transversalis in dicto regno in descendentium per directam lineam defectu succedere valeant et admitti, non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, ac natura et consuetudine feudi vel concessionis hujusmodi, omnibusque et singulis in præfatis litteris contentis, cæterisque contrariis, quibus ex nunc quatenus contra prædicta vel aliquod prædictorum faciant vel disponant ex certa scientia volumus atque declaramus esse derogatum. Nulli ergo, etc. Datum Romæ id. Decembris anno XIII, MCDXLIII ». Consulturus porro regni Neapolitani Ecclesiis, quæ superioribus bellis admodum laceratæ, earumque bona abalienata fuerant, Pontificio edicto sanxit [1], ut omnia illa prædia jurave distracta, quæ temporum injuria obsolevisse videbantur, Ecclesiis restituerentur.

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum, sicut accepimus, plura et diversa terræ, villæ, castra, ac loca, necnon temporalia dominia, jura, jurisdictiones, census, fructus, redditus et proventus ad multa et diversa infra regnum Siciliæ ac terram citra pharum, pluresque illorum provincias, civitates et diœceses consistentia, Ecclesias etiam metropolitanas et alias cathedrales, necnon monasteria et alia Ecclesiastica loca eorumque prælatos, rectores, capitula, conventus et personas ac ipsarum prælatorum archiepiscopales, episcopales et abbatiales mensas pleno jure spectantia, causantibus diris guerris et aliis pluribus calamitatibus, ac sinistris eventibus, quæ partes illas diutius afflixerunt, partim vendita, alienata, concessa, assignata, infeudata, dimembrata, segregata, et distracta, et partim de facto occupata et detenta fuerint, prout etiam hodie detinentur et occupantur in non modicum Ecclesiarum, monasteriorum, Ecclesiasticorum locorum, prælatorum, capitulorum, conventuum, personarum, et mensarum prædictorum præjudicium atque damnum », nonnullisque interjectis, quibus ex Apostolico munere pristina Ecclesiis jura restituenda decernit, « vendita, alienata, concessa, infeudata, assignata, demembrata, separata, segregata, distracta, detenta et occupata omnia et singula, etiamsi præscriptioni subjacerent, ad jus et proprietatem Ecclesiarum, monasteriorum, Ecclesiasticorum locorum, prælatorum, rectorum, capitulorum, conventuum, et Ecclesiasticarum personarum eorumdem, prout ad illa a principio pertinebant, auctoritate Apostolica reducimus et reducta esse decernimus, et illis plenarie aggregamus, statuentes auctoritate præfata, necnon decernentes atque mandantes, quod omnes et singuli terrarum, villarum, castrorum et locorum, ac temporalium dominorum, jurium et jurisdictionum concessorum, alienatorum, assignatorum, venditorum, infeudatorum, dimembratorum, segregatorum, separatorum, distractorum, et occupatorum prædictorum possessores et detentores, infra triginta dies a die publicationis præsentium eis legitime faciendæ computandorum omnia et singula per eos concessa et detenta hujusmodi, necnon quod illi ex eis qui absque titulo aliquo ea detinuerunt fructus, redditus et proventus ab eis interim de facto pro tempore male perceptos Ecclesiis, monasteriis, Ecclesiasticis locis, præla-

[1] Lib. XXVI. p. 41.

[1] Lib. VI. p. 265.

tis, rectoribus, conventibus, capitulis et Ecclesiasticis personis præfatis, prout ad eos tunc spectabit, integre et cum effectu realiter tradere, restituere et assignare studeant et procurent, nec ex tunc in antea ullo unquam tempore directe vel indirecte, quovis quæsito colore, ea ulterius detinere, seu de illis se intromittere, aut contra tenorem præsentium facere, venire, seu attentare audeant vel præsumant; mandantes præterea charissimo in Christo filio nostro Alfonso Aragonum et Siciliæ regi illustri, quatenus terras, villas, castra, loca, necnon temporalia dominia, jura, jurisdictiones, census, fructus, redditus, et proventus detenta et occupata, prædicta omnia et singula de manibus detentorum eorumdem, videlicet, postquam archiepiscopo et episcopo ac præceptori infrascriptis aut uni vel duobus ex eis constiterit præfatos detentores mandatis ejus factis hujusmodi debite non paruisse, regia auctoritate extrahere ac Ecclesiis et personis Ecclesiasticis, ad quas pertinent, restituere et plenarie assignare non differat, alioqui tam in Alfonsum regem, quam in omnes et singulos, qui mandato, statuto et decreto nostris hujusmodi debite non paruerint, ex nunc prout ex tunc sententiam excommunicationis proferimus et etiam promulgamus, et illa eos irretitos esse decernimus, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum, anno incarnationis Dominicæ MCDXLIII, IV non. Decembris, Pontificatus nostri an. XIII ». Præterea ad restituendum pristinum Neapolitanæ coronæ splendorem edixit[1] Eugenius, ut si qui principatus, comitatus, aliæve terræ ac loca abalienata forent, iterum coronæ Neapolitanæ conjungerentur.

« Ad futuram rei memoriam.

« Romanus Pontifex, in quo potestatis plenitudo consistit, inter multiplices quibus assidue premitur curas et sollicitudines, etiam ad regnorum et dominiorum ad eum et Romanam Ecclesiam directo dominio spectantium regum et dominiorum eorumdem jurium recuperationem et conservationem suæ considerationis intuitum libenter extendens, ea quæ in illorum præjudicium præcessisse comperit interdum cassat, revocat et annullat, ac desuper providet et disponit prout personarum, locorum et temporum qualitate pensata, id conspicit in Domino salubriter expedire. Cum itaque, sicut nobis innotuit, regnum Siciliæ et terra citra pharum, ad præfatam Ecclesiam directo dominio pertinentia, ac regi Siciliæ pro tempore existenti ab eadem Ecclesia quoad utile illius dominium dudum concessa, necnon provinciæ, civitates, terræ, castra, et loca infra regnum et terram prædictam consistentia propter guerras durissimas, necnon rebelliones, seditiones, aliasque diversas calamitates a longissimis citra temporibus partes illas diversis vicibus crudelissime affligentes, ac ex litibus et controversiis super regno et terra præfatis inter diversos reges, reginas, principes et alios temporales dominos diutius vigentibus specialiter provenientes, maxima et innumerabilia damna et detrimenta intulerunt, ac etiam interdum multæ et diversæ personæ ex concessionibus et donationibus regiis, ex malignitate temporum potius, quam ex ipsorum regum et reginarum voluntate propria procedentibus, ac etiam alias absque titulo plura et diversa ex civitatibus, terris, castris, locis, dominiis et membris infra regnum et terram hujusmodi consistentibus, eorumque et ex ipsis provenientibus, aliisque censibus, redditibus, datiis, gabellis, feudis, juribus, jurisdictionibus, ac bonis ad regem præfatum ac ejus et dicti regni Siciliæ dominium legitime pertinentibus detinuerunt, prout etiam hodie detinent, in Ecclesiæ, regis et regni prædictorum damnum non modicum pariter et detrimentum, nos attendentes, quod dicta Ecclesia regni et terræ prædictorum concessionem potissime ad eum finem, ut exinde ab ipso rege jurium ejusdem Ecclesiæ conservatio et defensio sedulo provenirent fecisse dignoscitur, ac super hoc eorumdem regni, terræ atque regis statum, et ut charissimus in Christo filius noster Alfonsus rex Aragonum et Siciliæ illustris, prout intendit atque desiderat, ac successores sui pro tempore existentes Siciliæ reges, nostri et Romanæ Ecclesiæ vassalli, circa jurium Ecclesiæ ac illius et regni præfatorum felicis status conservationem et defensionem, continuo insistere, et ne ob suorum jurium hujusmodi carentiam in conservatione et defensione prædictis deficere, et pro quotidie ipsis incumbentibus magnarum expensarum oneribus supportandis, et ut commodius censum Ecclesiæ Romanæ debitum solvere, nec aliena suffragia quærere debeant, prout ex debito tenemur summi Pontificatus officii nobis ex alto concessi utiliter et salubriter providere volentes, motu proprio, non ad ipsius Alfonsi regis, vel alicujus pro eo nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate ex certa scientia, de Apostolicæ potestatis plenitudine, tenore præsentium omnes et singulas donationes, assignationes, concessiones, venditiones, alienationes, infeudationes, dimembrationes, segregationes, separationes et quasvis alias distractiones de quibusvis ex civitatibus, terris, castris, locis, dominiis, membris, censibus, reditibus, datiis, gabellis, feudis, juribus, jurisdictionibus et bonis ad regem pro tempore ad regnum ac demanium hujusmodi pertinentibus, quibuscumque nominibus nuncupentur, etiam si aliqua eorumdem dominiorum principatus, ducatus aut comitatus existant, per quoscumque reges et reginas quibusvis personis cujuscumque nobilitatis, status, gradus, ordinis

[1] Lib. VI. p. 262.

vel conditionis fuerint, etiamsi quavis Ecclesiastica seu mundana dignitate præfulgeant, in genere vel specie, sub quibusvis formis aut verborum expressionibus, ac effectuum præsentium præjudicialibus clausulis, necnon irritantibus decretis, etiam si quorumvis meritorum, et impensorum servitiorum aut expensarum et laborum susceptorum intuitu seu respectu, et ex aliis compensata tunc ipsorum varietate forsan legitimis et rationabilibus causis, etiam motu et scientia prædictis hactenus factas atque concessas revocamus, irritamus, cassamus, tollimus et annullamus, etc. » Revocat etiam ad coronam regiam omnia alia jura, quæ præteritis temporibus ab ea divulsa quacumque ratione, vel vi ac dolo occupata extiterint, atque etiam Alfonsum regem, incussa censurarum religione, ad ea redintegranda obstringit, tum etiam archiepiscopo Beneventano et episcopo Iserniensi præcipit, ut detrectantes pœnis Ecclesiasticis afficiant, « etiam præfato Alfonso regi, ut civitates, terras, villas, castra, loca, dominia, membra, census, redditus, datia, gabellas, feuda, jura, jurisdictiones et bona detenta, prædicta omnia singula de manibus detentorum eorumdem videlicet, postquam venerabilibus fratribus nostris archiepiscopo Beneventano et episcopo Iserniensi, ac dilecto filio præceptori domus S. Antonii Neapolitani, aut uni vel duobus ex eis constiterit, præfatos detentores mandatis nostris eis factis hujusmodi debite non paruisse, propria ac regia auctoritate extrahere, ac ad jus, proprietatem, usus et utilitatem suam successorum demanii et regni præfatorum reducere et aggregare non differat, sed ad id diligentiam ac efficaces opem et operam adhibere studeat, alioquin tam in Alfonsum regem, quam in illos omnes et singulos ex supradictis, qui mandatis nostris hujusmodi debite non paruerint, ex nunc prout ex tunc excommunicationis sententiam proferimus et promulgamus, ac illa eos irretitos fore decernimus et declaramus, a qua nisi a Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo constituti, absolvi non possint, et nihilominus præfatis archiepiscopo, episcopo et præceptori et eorum singulis tam conjunctim, quam divisim per se vel alium seu alios præsentes litteras publicandi, intimandi, insinuandi, et notificandi, necnon illos ex rege et aliis præfatis, quos constiterit excommunicationis sententiam hujusmodi incurrisse, excommunicatos publice nuntiandi, et ab aliis nuntiari, ac ab omnibus arctius evitari faciendi, ac contra dictos excommunicatos ad aggravationes et reaggravationes procedendi, necnon civitates, terras, et loca omnia et singula, in quibus ipsi inobedientes et excommunicati pro tempore permanserint, aut eis subjecta fuerint, Ecclesiastico interdicto supponendi, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, cæteraque in præmissis et circa ea necessaria et opportuna faciendi et exsequendi, auctoritate Apostolica prædicta harum serie plenam et liberam facultatem et potestatem concedimus, ac etiam ad præmissa omnia et singula facienda et exsequenda speciale mandatum damus, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCDXLIII, IV non. Novemb., Pont. nostri anno XIII ».

9. *Commendatus ab Eugenio Alfonsus.* — Promeruerat Alfonsus Pontificis gratiam, restitutis ditioni Ecclesiasticæ pluribus Piceni urbibus, quas Franciscus Sfortia tyrannide atterebat. Narrant pluribus historici [1], quæ in eo bello præclare gesserit: extant ea de re Ferdinandi ad Alfonsum patrem datæ litteræ [2]. Qua lætus victoria Eugenius, cum etiam idem rex classem adversus Turcas compararet, ducenta illi aureorum millia ex Ecclesiis ipsius regnorum redigenda ei attribuit [3].

« Ad futuram rei memoriam.

« Ad præclara devotionis et fidei merita, quibus charissimus in Christo filius noster Alfonsus rex Aragonum et Siciliæ illustris erga nos et Romanam Ecclesiam splendere dignoscitur, Apostolicæ considerationis intuitum dirigentes, inducimur non indigne, ut votis suis nostrum præsertim et dictæ Ecclesiæ felicem statum, ac Christiani nominis laudem et propagationem concernentibus, nos favorabiles reddamus pariter et benignos. Cum itaque, sicut accepimus, rex prædictus tanquam princeps Catholicus et fidelissimus, ac hujusmodi nostri et dictæ, nimirum Romanæ Ecclesiæ status zelator cupidissimus, nuper in propria persona, nullis parcendo periculis atque laboribus, cum non parva potentia versus Marchiam nostram Anconitanam per plura tempora, cum omnibus et singulis illius civitatibus, terris atque locis, a nonnullis nostris, et dictæ Ecclesiæ etiam potentibus inimicis indebite detentam et occupatam, in nostrarum gentium armigerarum, tunc in Marchia ipsa pro illius recuperatione de mandato nostro militantium, subsidium atque favorem se contulerit, et inimicis ipsis exinde viriliter fugatis, iisque partim captis et partim debellatis, fere omnia et singula civitates, terras, castra, villas et loca supradicta, ejus providentia, consilio atque potentia cum nostris gentibus supradictis, ac non modica hujusmodi status nostri et Ecclesiæ exaltatione recuperaverit, et ad nostram ejusdemque Ecclesiæ fidelitatem, obedientiam et subjectionem cum illorum civibus, incolis et habitatoribus reduxerit, ac ulterius adversus nonnullos temporales dominos temporaliumque dominiorum gubernatores, qui olim a nobis cum humilitate, placabilitate et benignitate

[1] Collen. l. v. Surit. Annel. l. xv. c. 19. Summ. l. iv et alii. — [2] Ext. apud Hier. Donzelin. — [3] Lib. vi. p. 257.

plurima, ut nobiscum in pace permaneant, ac civitatum, terrarum, et locorum nostrorum occupatoribus et indebitis detentoribus, favorem et auxilium de cætero præstare desinant, multiplicatis vicibus exhortati et requisiti, exhortationibus penitus ipsis neglectis, inimicis præfatis novam recuperatorum prædictorum occupationem tentare, et nonnulla alia nobis et memoratæ Ecclesiæ damna, detrimenta et molestias inferre non desinentes, suffragia plurima præstare, ac etiam conspirationes et ligas in nostri et dictæ Ecclesiæ status præjudicium facere præsumpserunt pariter et præsumunt, cum sua regia potentia realiter insurgere, et eorum conatibus resistere, ac demum classem maximam et potentissimam, contra perfidissimos Teucros aliosque infideles Christiani nominis inimicissimos, ad illorum confusionem et exstirpationem, quas nostris potissime temporibus videre atque sentire summis desideramus affectibus, de proximo parare, et tam circa ea quam etiam alia omnia et singula Ecclesiæ hujusmodi salubrem statum, ac illius et nostrorum pro tempore rebellium et inimicorum, eorumque præsumptionis et audaciæ repressionem concernentia toto posse intendere proponat, et ad id se specialiter offerat, nos qui olim multiplicatis vicibus pacem et concordiam conspiratoribus et inimicis præfatis non solum obtulimus, sed etiam summa cum instantia postulavimus, conspirationes et ligas prædictas, et quod ex illis ac conspiratorum eorumdem obstinata malitia atque potentia subsistentibus, nostri et præfatæ Ecclesiæ status, præsertim in Italiæ partibus totalis desolatio et destructio facile provenirent, nisi vi et armis, quæ ad obviandum tantis et tam arduis nostris et memoratæ Ecclesiæ imminentibus periculis excitare compellimur adversus nequitiam conspiratorum hujusmodi, omni cum provisione et sollicitudine resistatur, assiduis meditationibus considerantes et attendentes, ac alias ipsius regis præclaram devotionem et summam fidelitatem, necnon merita condigna salubriaque, propositum, intentionem et oblationem hujusmodi, condignis in Domino laudum præconiis, ac multa et magna in bene gestis prædictis hactenus suscepta, necnon in consequendo effectu propositi, et ejus intentionis præfatorum suscipienda per eumdem regem expensarum onera memori mente repetentes, et ne rex ipse absque cujus suffragio, causante modernorum temporum malitia, potentiæ conspiratorum et inimicorum præfatorum obviare non possumus ob facultatum carentiam in tam sanctissimo ac utilissimo proposito deficiat, dictaque Ecclesia tantis et talibus periculis ulterius subjaceat, quantum cum Deo possumus, providere volentes, ac congruum et debitum recensentes, ut pro causa omnipotentis Dei et Ecclesiæ suæ sanctæ etiam inter personas Ecclesiasticas ipsius regis, regnorum atque dominorum, pars susceptarum et suscipiendarum expensarum prædictarum æquo libramine præferatur, matura super hoc deliberatione præhabita, unum subsidium ducentorum millium florenorum auri de camera, eidem regi, ab hinc usque et per totum proxime futurum annum millesimum quadringentesimum quadragesimum quartum realiter donandorum, assignandorum et tradendorum, ac alias juxta formas atque tenores in aliis diversis nostris litteris, quas quoad hoc certis prælatis seu personis Ecclesiasticis dirigere intendimus, contentos exigendorum super universis fructibus, redditibus atque proventibus, tam præsentis, quam futuri annorum hujusmodi, metropolitanarum cathedralium, et collegiatarum ac aliarum Ecclesiarum, necnon monasteriorum, prioratuum, præpositurarum, præceptoriarum, magistratuum, dignitatum, personatuum, administrationum, officiorum, canonicatuum et præbendarum, cæterorumque beneficiorum Ecclesiasticorum, necnon hospitalium et aliorum piorum locorum, in quibus hospitalitas non servatur, cum cura et sine cura sæcularium, et quorumvis Ordinum regularium exemptorum et non exemptorum infra Aragoniæ, Valentiæ, Cataloniæ, Majoricarum et Sardiniæ, necnon Siciliæ citra et ultra pharum, et alia quæcumque præfati regis regna et temporalia dominia, necnon provincias, civitates et diœceses eorumdem consistentium, videlicet in Aragoniæ, Cataloniæ, Valentiæ, Majoricarum et Minoricarum centum et quadraginta, ac in Siciliæ ultra pharum regnis viginti, necnon in terra citra pharum triginta, et insula Sardiniæ decem millium florenorum similium illis ex eis quæ obtinent, ac in quibus et ad quæ jus habent, ac interim obtinebunt et jus habebunt, venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, qui in partem nostræ sollicitudinis, divina miseratione vocati, grandia ad eorum statum decenter tenendum expensarum onera quotidie subire noscuntur, dumtaxat exceptis, auctoritate Apostolica, ex certa scientia, tenore præsentium imponimus, et ex nunc impositum esse decernimus, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLIII, kal. Octobris, Pontificatus nostri anno XIII ». Remisit[1] etiam illi ob sumptus in Piceno ad Ecclesiasticum imperium revocando factos quinquaginta marcharum millia, quibus Ecclesiæ obstrictus erat ob acceptum a Pontifice Neapolitanum regnum, tum solvendi octo millium unciarum auri census[2] vectigalisque[3] militaris trecentorum equitum onere liberavit. Præterea cum teneretur sacramentum fidei nuncupare Pontifici excurrente semestri, si versaretur in Italia idem Pontifex, vel anno labente, si extra Italiam ageret, defuis-

[1] Lib. XXVI. p. 20 et 27. — [2] Ibid. p. 36. — [3] Ibid. p. 39.

set vero rex officio, ex Apostolica indulgentia præstanda illa ab ipso clientelaris sponsio ad duos annos extracta est [1].

10. *Expeditio in Africam indicta.* — Inter hæc Alfonsus Lusitaniæ rex more majorum Africæ bellum Christianamque religionem una cum Petro Coimbricensi et Henrico Visensi ducibus inferre meditabatur. Cujus præclara provecturus consilia Eugenius Ecclesiarum præsulibus dedit mandata, ut Christianæ fidei cultores ad pium id bellum accenderent, impensurisque in eo operam opemve, præmia sacra proposuit [2]:

« Venerabilibus fratribus patriarchis, archiepiscopis et episcopis, et dilectis filiis electis, etc.

« Cum dudum præclaræ memoriæ quondam Joannes Portugalliæ et Algarbii rex illustris, Christianæ propaginis affectibus inflammatus, ac cupiens collatam sibi a summo Rege potentiam in exaltationem gloriosi sui nominis exterminiumque ipsius hostium exercere, instructis Christianorum militum aciebus ad debellandos in Africanis partibus Saracenos et alios infideles, qui Christianos crebris infestationibus, captivitatibus et occisionibus affligebant, in detenta per eos territoria et loca processerat, locum de Septa, quem retroactis temporibus occuparunt, ab ipsorum intolerabili servitute potenter eripiens, suavissimo Christianæ religionis jugo restituit, post illius obitum claræ memoriæ Eduardus ejus filius, in præfatis regnis succedens, et regnorum eorumdem similiter rex illustris, per patris vestigia progrediens, incæpta per patrem contra eosdem infideles sollicitis studiis prosequi curavit, postmodumque charissimus in Christo filius noster Alfonsus ejusdem Eduardi regis filius, qui sibi post ejus obitum in regnis eisdem successit, ac dilecti filii nobiles viri Petrus Conimbriæ et Henricus Visensis duces, Joannis quondam regis prælibati geniti, volentes prudenter ostendere non solum regni et in terris dominii successionem, sed etiam virtutum paternarum hæreditatem ad se pervenisse, patrum suorum vestigiis inhærentes, tanquam fidei Catholicæ pugiles athletæ fortissimi, incœpta hujusmodi contra Saracenos et fideles præfatos viriliter prosequi desiderent et proponant, et adjuncta sibi multitudine copiosa fidelium intendant, illo præstante, cujus causam devote complectuntur, ab subjugandum Saracenos et infideles hujusmodi, redigendasque ad cultum ipsius nostræ fidei terras, quas occupant, omnem suam et suorum dictorum regnorum ac dominiorum potentiam adhibere, nostras et Catholicæ Ecclesiæ, quæ congregationem ipsorum fidelium comprehendit, pro tam felicis consideratione negotii partes adjutrices humiliter implorans, nos itaque tam salutare regis et ducum prædictorum propositum maximis in Domino laudibus extollentes, ac pro ejusdem successu felici directis in cælum oculis, ut cujus negotium geritur diversas proinde gratias exsolventes, omnes et singulos imperatores, reges, duces, marchiones, principes, barones, comites, potestates, capitaneos, magistratus et quoslibet alios officiales et eorum locatenentes, communitates quoque, civitates, universitates, oppidorum, castrorum, villarum, et aliorum quorumcumque locorum, cæterosque ejusdem Christiani nominis zelatores status et religionis cujuslibet exhortamur, ac per aspersionem Sanguinis ejusdem gloriosissimi Redemptoris paternis affectibus obsecramus, in suorum eis remissionem peccaminum suadentes, ut ad infidelium errorumque eorumdem exterminium, et ad impendenda profutura suffragia, quibus hujusmodi prosecutio feliciter adjuvetur, potenter ac viriliter se accingant, ad hoc enim spiritualibus munificentiis, remissionibus videlicet et indulgentiis ipsorum de fratrum nostrorum consilio duximus eos invitandos.

11. « Quocirca vobis et vestrum cuilibet patriarchis, archiepiscopis, episcopis, ac filiis electis, administratoribus et prælatis per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus vos et quilibet vestrum quoties Alfonsum Portugalliæ regem hujusmodi, et Petrum vel Henricum duces præfatos, seu eorum alium negotio intendere, et adversus infideles eosdem exercitus suos ordinare contigerit, super hoc quoque vigore præsentium, quas pleno firmitatis robore, quandiu idem Alfonsus rex vitam duxerit in humanis, fulciri volumus, debite fueritis requisiti, ad præmissum tam pium tamque salubre negotium exequendum veluti præcones fortes exaltantes ipso nomine voces vestras in singulis civitatibus, diœcesibus, atque locis, ubi congruum prospexeritis per vos aliasque personas singulares ordinum quorumcumque, quas ad hoc idoneas duxeritis eligendum, juxta datam vobis et illis a Deo prudentiam, Christi fidelibus quibuscumque ad audiendum confluentibus et accedere volentibus, quibus vere pœnitentibus et confessis, ut ad id eo libentius inducantur, pro vice qualibet accessus hujusmodi centum dies de injunctis eis pœnitentiis per vos auctoritate Apostolica relaxentur, verbum crucis ejusdem ac ipsius admirabile signum publice proponere et prædicare curetis, illudque fidelibus ipsis id devote suscipere volentibus et eorumdem eligendorum exhortationibus ac opportunis monitionibus præviis, ut cum reverentia debita signum hujusmodi recipiant, et illud contra perversos dictorum infidelium conatus suis cordibus imprimatur et negotium ipsum fideli ac ferventi animo prosequantur, libere concedatis ipsorumque humeris affigatis ». Addit se indulgentiarum præmia e sacro Christi ærario iis im-

[1] Lib. XXVI. p. 43. — [2] Lib. V. p. 216.

perliri, qui accepto crucis symbolo sub signis adversus infideles meruerint, vel pecuniam in bellicos sumptus impendendam contulerint : tum iis privilegiis præditos religiosam eam militiam professuros decerni, quibus olim alii in Syriam transfretantes donabantur, sancitque, ut nemo quavis de causa ipsorum prædia ac bona invadat, donec de illorum morte certissime constiterit, hocque Pontificium Diploma valiturum declarat, etiamsi in ea expeditione Alfonso regi aut Petro et Henrico ducibus aliquid humanitus contigisset, ac si classis vel ad tuendam Septam, aut Saracenos oppugnandos instruatur, iis omnibus indulgentiis eos potituros, quos in ejusmodi belli apparatu lucem relinquere accideret ; tum præcipit ut Lusitani antistites sacerdotes ad crucesignatos sacra exomologesi expiandos in castra submittant, quibus etiam permittit, uti graviores noxas venia delere possint. Denique subdit ;

12. « Cum autem, sicut exhibita nobis nuper pro parte charissimi in Christo filii nostri Joannis Castellæ et Legionis regis illustris petitio continebat, plura castra, civitates, fortelitia, oppida et loca in eisdem partibus Africanis et conquesta illarum partium ipsum tanquam ad excellentiorem et principaliorem Hispaniarum regum pertineant, et nonnulli ejus progenitores aliquandiu in pacifica aliquorum ex civitatibus, castris et fortalitiis in partibus Africanis hujusmodi possessione extiterunt, et propterea in illis præfatus rex Castellæ occasione litterarum hujusmodi sibi dubitat præjudicium posse generari, ac in dicta conquesta tacite vel expresse ; nos igitur ipsius regis Castellæ statui et indemnitati in præmissis opportune consulere cupientes, nostræ intentionis fuisse et esse nullum sibi in civitatibus, castris, fortalitiis, oppidis ac locis, terris et conquesta præfatis in partibus Africanis per litteras nostras prædictas et quascumque in illis insertas clausulas præjudicium fieri aut generari voluisse, sed litteras præfatas omnemque illarum subsistentiam et effectum (in quantum in derogationem et læsionem juris dicto regi Castellæ in conquista et terris Africanis hujusmodi quomodolibet competenter cedunt, aut ad præfatum regem Castellæ quomodolibet pertinent) nullius existere firmitatis, sed pro infectis et irritis haberi et reputari debere, Apostolica auctoritate et ex certa scientia præsentium serie decernimus etiam, declaramus, ipsumque regem Castellæ in statum pristinum dictorum jurium, quæ ipse prætendit et asserit, in quo erat, antequam præfatæ litteræ quomodolibet emanassent, restituimus et reponimus, ac restitutum et repositum nuntiamus, præfatis litteris alias in suo robore permansuris, non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus Apostolicis ac litteris præmissis, necnon omnibus in eis contentis, cæterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Florentiæ pridie non. Januarii anno XII ».

13. *Turcis longe lateque grassantibus et graviora in dies minitantibus, Eugenius sacram jubet expeditionem.* — In Oriente Turcæ sui imperii terminos latius protulere, ad quos reprimendos Eugenius cunctos Christi fideles Encyclicis litteris [1] ad capessenda in eos arma concitare enisus est, proposuitque in primis, ut ingenti quidem affectus fuerit lætitia, cum Græcos et alios Orientales in gremium Romanæ Ecclesiæ reversos vidit ; verum eam lætitiam conversam in luctum, cum Turcicus furor in dies ingravescat, cum præter vastissimas provincias recenter Georgii despoti Rasciæ occuparit principatum, illius filios conjecerit in vincula, fodinas auri argentique invaserit, tum multa Christianorum millia in servitutem abduxerit. Præterea inventum aliud execrandum mali genus in religionis Christianæ dedecus, missique constitutis temporibus exactores qui e singulis Christianorum familiis in Turcico imperio agentibus adolescentem sacris Christianis initiatum rapiant, illumque ad Mahumeticam traducant superstitionem. Postremo Pannonia in eorumdem potestatem redacta fuisset, nisi in Walachia Joannes Wayvoda singulari divini Numinis ope admirandam de ipsis victoriam reportasset. Universo itaque Oriente in perniciem verso, summus totius Ecclesiæ pastor ad expedienda arma, criminum proposita venia , Christi cultores hisce litteris est adhortatus [2] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Postquam ad apicem summi Apostolatus, divina disponente clementia, assumpti sumus, nihil magis desideravimus nihilque animo nostro sedit ardentius, quam ea efficere, quæ divini nominis laudem, et Catholicæ fidei et religionis Christianæ augmentum respicerent, et auctoritate nostri summi Pontificatus digna esse censerentur. Hoc itaque desiderio inflammati continuas cogitationes operationesque indefessas et maximos conatus adhibuimus, ut Græcos, quos ab ineunte fere Ætate singulari quadam et præcipua charitate prosecuti fuimus, aliosque a cultu et doctrina sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ dissidentes, eadem divinæ veritatis lege nobiscum et Romana Ecclesia conjunctos esse videremus, quod cum maximis curis, laboribus et sumptibus, mira divinæ majestatis clementia nostris temporibus non inani et sæcularibus rebus fundata, sed vera et solida in Domino lætitia assecuti fuimus, cum videremus non solum Græcos cæterasque sedes patriarchales una cum Triballis, Illyriis, Walachis, ambobus Sarmatis utriusque Albaniæ, Iberis, Colchis, aliisque amplissimis nationibus, quæ omnes Græcam sequebantur Ecclesiam, verum et Armenos

[1] Lib. XXII. p. 40. — [2] Ibid.

et Jacobitas ex extremis mundi partibus per tot maritima et terrestria pericula pro cognitione veritatis Evangelicæ ad præsentiam nostram, et hujus sacri Œcumenici Ferrariensis et Florentini Concilii pervenisse. Ubi factis hinc inde disceptationibus et assiduis disputationibus per viros sacrarum litterarum peritissimos, demum Spiritu sancto illustrati lumen veritatis Catholicæ fidei et sacram præfatæ Romanæ Ecclesiæ fidem, quam nunquam Deus omnipotens errare permisit, debita reverentia assumpserunt, eamque observant, et ritum ac Romanæ Ecclesiæ doctrinam omnes pæne hujusmodi nationes et populi venerantur et colunt, taliaque hujusmodi spiritualis ædificii fundamenta jacta sunt, ut spem firmam habeamus, non multo temporis intervallo nostris etiam temporibus, Deo auctore, aliorum quoque plurium populorum reductionem et conversionem consequi posse. O admirabilem Dei benignitatem! O clementissimam Dei misericordiam! Quo duce populi, quorum quidem quingentorum pæne, nonnulli vero nongentorum annorum curriculo in eorum ritibus a veritate Romanæ Ecclesiæ alieni existentes, brevi tempore ad cognitionem veritatis divinæ pervenerunt. Quod tantum beneficium, et usque ad nostra tempora inauditum, quanquam humanæ operationes humanaque studia et ardentissimæ sollicitudines intervenerint, soli tamen Deo tribuendum est, qui cum justissimus sit, nunquam suos misericordes ac clementes oculos ab humano genere, præsertim a Christianis hominibus amovet, sed semper sua clementissima inspiratione pulsat hominum mentes, et salubria et sancta infundit consilia. Hæc tam felicia et religiose gesta, et posteritati consecranda considerantes, et si deficiat mens nostra, deficiat intellectus ad tantorum beneficiorum cumulum et splendorem, divinæ tamen clementiæ gratias agimus, eam ex corde assiduis precibus obsecrantes, ut Ecclesiam sponsam suam ulnis suæ benignitatis et gratiæ semper confoveat. Verum considerantes injurias fidei illatas ac Christianorum calamitates, miserias, carceres, mortes atque vincula, quæ a frequentibus nuntiis nostris ex Oriente Septentrioneque venientibus intelleximus, hujusmodi nostra lætitia in mœrorem conversa est, cum innumerabilia sint pericula, quæ cervicibus Christianorum fratrum et proximorum nostrorum illata sunt, atque continuo magis imminent.

15. « Illa enim Turcarum natio postquam, peccatis Christianorum exigentibus, tota Asia occupata, eamque partem Europæ, quam Græci incolunt, Thraciam, Macedoniam, Illyricum, Epirum, Bulgariam, Albaniam fere totam, Aulonem magnamque Sclavoniæ partem etiam in parte Aquilonari, Gachiam, non parvam Russiæ plagam jamdiu, ac novissime dominium dilecti filii nobilis viri Georgii despoti Rasciæ cum filiis quos Turcus captivos habet, auri atque argenti mineram, ac subditos numero, ut fertur, ducentarum millium animarum impiæ servituti subegit, longe magis solito immanis et efferata effecta est; nam inter cæteras inauditas crudelitates, dum excursiones in territoria Christianorum efficiunt, hominum ac animalium præda onusti redeuntes ducunt quamplurimos simul captivos Christianos utriusque sexus uno fune ligatos, et eos, qui aut longis itineribus, aut infirmitate, aut senectute, aut aliis incommoditatibus fessi sequi non possunt, vel in agris aut etiam in medio civitatum Christianarum, per quas transeunt, ipsos occidunt vel lethaliter vulnerant; ibidemque interemptos aut vulneribus pæne exanimatos feris eorum cadavera veneranda laniandaque in vilipendium et dedecus religionis Christianæ mediis ipsis Christianis in urbibus relinquunt. O quantam immanem et inauditam atrocitatem civitates illas magnitudine periculorum deterritas tolerare oportet! Ii enim immanissimi Christi hostes mirabili celeritate advolant, et prius fidelium territoriis adsunt, quam eos ad id parari sentiatur. Non religioni, non ordini, non dignitatibus, non sexui, non ætati parcentes, non vagientis miserentur infantiæ. Coguntur mori, qui nondum vivere noverunt, et nescientes malum suum inter hostium manus læti rident, conducentesque insuper singulis annis in servitutem ex reliquiis dictarum, quas supra memoravimus aliarumque provinciarum, ex Hungaria præsertim quondam potentissimo regno, ab aliquo tempore plus solito bellis civilibus occupato, magnam Christianorum captivorum multitudinem crudelitatibus omnibus sævioribus brutorum animalium mercatorio more vendentes eosdem, et ad augendam calamitatem pater filium, filius patrem, vir uxorem, uxor virum vænumdari distrahique videt atque conspicit. O infelicitatum omnium infelicissimam calamitatem atque miseriam! quorum plurimi cruciatus illos mentis corporisque terribiles pati non valentes, fidem abnegant in animarum et corporum desolationem atque interitum.

« Neque his contentus immanis ille Turcus miserabile quoddam exsecrabileque pœnarum genus in vilipendium Christianorum atque jacturam continuo exercet; determinatis namque et statutis temporibus ad omnes Christianorum provincias sua sub servitute degentium exactores quosdam transmittit, et ex singulis Christianorum familiis unum saltem adolescentem baptizatum et Christo dedicatum, qui ad militarem disciplinam idoneus videatur, et ad impii Machometti sectam de sinu manibusque lachrymantium matrum extorquent atque rapiunt, et nisi mense Septembri proxime præterito Deus ipse sua clementia mirabili Christianis in partibus Transilvanis Walachiæ sub dilecto filio nobili viro Joanne Vayvoda Christiani exercitus

duce miraculose, ut omnes testantur, et ipsemet humiliter profitetur, de Turcis gloriosam felicemque victoriam dedisset, de subjicienda et vastanda Hungaria tota crudelissimus ille Turcus, ut a pluribus fide dignis asseritur, consilium habebat.

16. « Hæc tot tanta dira Christianorum imminentia pericula, afflictiones, cruciatus, calamitates et varia mortis genera versantur ante oculos nostræ mentis, quæ cum consideramus, suspiria et lachrymas continere non possumus nec debemus. Quis enim ita a fide Christiana, ab humanitate et charitate existit alienus, qui non moveatur animo et mœrore afficiatur, audiens Christianos tot calamitatum generibus vexari ? Certe, qui hujusmodi tormenta atque pressuras patientibus non miseretur fidem negat, et est infideli deterior. Sed forte Deus omnipotens, cujus judicia justissima sunt, tantam atrocitatem adversus peculiarem populum suum Christianum fieri permittit, ut cum universa Christianitas mutuis discordiis et bellis continuo magis opprimatur, et nulla pæne ipsius pars hujusmodi calamitatibus vacua sit, itinera enim latronibus infesta ac clausa, maria obsessa piratis, bella undique fremunt, et orbis mutuo sanguine gaudet, ut cum nec divina et humana præcepta, nec charitas, nec humanitas, nec nostræ pro viribus operationes ipsos ad pacem deducere possint, saltem deterriti tot periculis cervicibus hominum imminentibus ad concordiam deducantur, quod maximum ad impetus infidelium comprimendos remedium esset, præsertim si omnes venerentur sacrosanctam Apostolicam Sedem, ac nos licet immeritum Christi vicarium, ut nostra auctoritate ac potentia pace inter Christi fideles stabilita ac composita, vires nostras et Ecclesiæ Catholicorumque principum aliorum Christianorum adversus tantam infidelium superbiam atque rabiem parare possemus, quod ita desideramus, ut nascentia continuo impedimenta, quæ effectum hujusmodi nostri pii desiderii perturbant, sic nos excruciant, ut spiritus noster sedula anxietate ac mœrore vexetur.

« Verum ad hanc tam necessariæ pacis compositionem nostrumque pium desiderium consequendum, inter cætera remedia, transmisimus dilectum filium nostrum Julianum tituli S. Sabinæ presbyterum cardinalem, S. Angeli vulgariter nuncupatum, Apostolicæ Sedis legatum de latere ad perpetuam pacem sive temporalem inter principes Hungariæ et Poloniæ et aliarum partium finitimarum componendam, necnon venerabilem fratrem Christophorum episcopum Coronensem ad nonnullos in confinibus Hungariæ, Moldaviæ, Lituaniæ, Walachiæ Albaniæque principes et communitates, ut compositis rebus illarum partium, facilius cætera confici possint.

17. « Paulo vero post transmissionem cardinalis et episcopi prædictorum, dilectus filius frater Jacobus de Bononia Ordinis Minorum B. Francisci ad Constantinopolim pro nonnullis Græcorum Armenorumque rebus componendis ordinandisque ad hoc conducentibus, fuit a nobis missus, rediens, miserias hujusmodi atque calamitates et, si fieri posset, superioribus majores se vidisse, Hungarorum præsertim aliorumque Christianorum, qui quotidie per Constantinopolitanam civitatem fune et ferro ligati ducuntur propria voce testatur, necnon prædictæ Constantinopolitanæ civitatis offensionem noviter a Turcis factam, et periculum imminens nobis non sine summa mentis angustia audientibus enarravit, atque ex parte charissimi in Christo filii nostri Joannis Palæologi Romæorum imperatoris illustris, ac venerabilis fratris nostri patriarchæ Constantinopolitani, quibus potest, precibus et suasionibus supplicavit, ut civitatem illam Constantinopolitanam in Oriente Christianorum arcem et munimentum, salubri celerique remedio imminente periculo proximo liberare et conservare conemur. Cum autem ea per dictum Jacobum vix audiverimus, et ecce per charissimum in Christo filium nostrum Joannem regem Cypri illustrem nobis et venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus per dilectum filium nobilem virum Stephanum Pignolum militem oratorem suum significatum est, regnum Cypri, quod superioribus temporibus propugnaculum fidei Catholicæ erat, maximis subjacere periculis, licet antea sciremus esse sub tributo Soldani, et venisse in tam ignominiosa et miserabili servitute, ut pro honore nominis et regis Christiani referre pudeat, adeo quod quamplurimi in regno prædicto esse dicuntur, qui mori mallent, quam vitam eorum tam turpi servituti subjici, et (quod miserabilius et infelicius est) omnes fere provinciæ Christianæ regno prædicto circumjacentes eidem periculo subjectæ esse videntur. Accedit ad augendum mœrorem nostrum, quod impius ille Soldanus magnam classem parare proposuit, ut ea trajiciat adversus regnum prædictum et Rhodum aliasque Christianorum partes, quod præsertim regnum et prædictas partes in maximam ignominiam Christianorum et jacturam delere intendit, ut idem orator nobis et præfatis cardinalibus constanter asseruit, humilibus precibus lachrymisque exorans atque supplicans, ut in favorem fidei dignaremur de opportuno remedio providere.

18. « Nondum, ut ita dixerimus, illo audito, et ecce dilecti filii illustris principis Theodori despoti fratris dicti imperatoris Romæorum, qui Moreæ dominatur, supervenit orator eadem et similia narrans, et instanter supplicans, ut providere conemur, ne locus ille Moreæ, totque millia animarum illic habitantium in servitutem

perveniant Turcorum. Quid plura dicemus? Totus fere Oriens Christianus atque Septentrionis magna pars aut servitutem plusquam per Pharaonem illatam tolerat, aut de proximo, nisi Deus juverit, pati formidat. Sed finem querelis, nec quidem sine lachrymis et suspiriis, imponentes ad remedia possibilia recurrendum est, ne furor hujusmodi impiorum crucemque Domini nostræ salutis pretium blasphemantium adversus eos, quos supra diximus, aliasque nationes ita immaniter ac crudeliter sævire, nomenque Christianum exstinguere valeat, rogantes ex corde per misericordiam Domini nostri Jesu Christi omnes et singulos, et præcipue prælatos et personas Ecclesiasticas, ut prompto animo pro Dei laude, pro fide, pro Christiana religione ad hanc necessariam Christianorum defensionem pro viribus se paratos disponant, pro qua non solum hujus sæculi caducam et continuo pereuntem substantiam exponere, sed etiam mortem ipsam plurimorum tam veteris quam novi Testamenti sanctorum exemplo minime formidare debemus, ponamus ante mentis nostræ aciem divitem illum purpuratum pauperis Lazari non miserentem, et qualis superba mens ejus in retributione damnata sit. Illi qui miserias, calamitates atque pressuras hujusmodi patiuntur, nostri similes sunt, de eodem nobiscum formati sunt luto, eisdem compacti elementis, et (quod præstantius est) eadem religione et fide nobis conjuncti, quiquid patiuntur, et nos pati possemus, vulnera eorum extimemus propria, ut omnes proximorum salutem clementi cogitatione pensemus; liberalem enim atque munificum Dominus noster Jesus Christus remuneratorem se constituit, cum æternam vice gloriam in futuro temporalia largientibus pollicitus fuerit, sperantes in Domino, cujus causa agitur, et qui dixit: *Confidite, quia ego vici mundum*; quod hujusmodi infidelium conatus frangentur, et interitus quos Christianis minitantur in ipsos redundabunt, si fideles ipsi quod ad eos pertinet efficere properabunt.

« Et cum ad prædictam infidelium rabiem et potentiam reprimendam in tanto Christianorum periculo necessaria sit omnino armorum vis ac potentia, et maritima classis, et terrestris non parvus exercitus, nec ea fieri, educari et sustentari possit sine gravissimo sumptu, et quoniam nos non tam propter illam gravissimam impensam, ac maximos sumptus pro Græcorum, Armenorum et aliorum unione a nobis expositos, quorum sumptuum neminem participem fecimus, nec quemquam gravare voluimus, quam propter etiam graves molestias et oppressiones quamplurimas, quas Romana Ecclesia nostris temporibus passa est ac etiam patitur, de præsenti pecuniis exhausti sumus, et vires nostræ adeo exiles factæ sunt, ut nullo modo onus tot sumptuum nostræ et Romanæ Ecclesiæ facultates tolerare possent, volentesque adimplere præceptum omnipotentis Dei, quod nobis ab ipso conceditur. Qui nos licet immeritum speculatorem domus suæ constituit: « Speculator enim, « ut sanctæ memoriæ Gregorius magnus prædecessor noster dicit, « semper in specula altitudinis stare debet, ut quidquid eventurum est longe prospiciat ». Hoc sancto admoniti præcepto omnibus et singulis Christi fidelibus, ne sanguinem eorum, qui in tam imminenti discrimine forsan perituri sunt (quod omnipotens sua ineffabili clementia avertat Deus) ipse de manu nostra requirat hæc atrocissima et fidelium imminentia pericula, per præsentem nuntiamus, ut quilibet pro viribus periculo expositæ fidei Christianæ in prædictis partibus et terribili exspectatione languentibus Christianis, auxilium afferat, consilium et favorem, ne hujus calamitatis et persecutionis ignis per omnes fidelium partes serpat et impetu quodam insuperabili adjacentes partes continue devoret. Speramus enim et a certo tenemus, Dei ineffabili misericordia confisi, et ut hujusmodi navalis ac terrestris exercitus exsecutionem habere possit præter alias Christianorum utilitates et commoda non modo mare hoc magnum, quod a Gadibus usque Constantinopolim et Cyprum extenditur, in quo Afri Mauri quamplurima navigantibus nocumenta afferre solent, secure tuteque a Christianis navigari poterit, sed etiam magna lataque Christianis sequentur dominia et taliter tam prædictorum impiorum, quam aliorum infidelium superbia impietasque reprimetur, quod fides Catholica atque religio Christiana maxima suscipiet incrementa. Verum, ut prædiximus, cum nos soli hujus maritimæ classis et terrestris exercitus, ut Deus testis est, expensas facere non possimus, aliorum Christi fidelium et præcipue Catholicorum subsidia et auxilia ac præsidia requirere compellimur; dignum est enim, et misericordiæ et charitati Christianæ conveniens, ut personæ præsertim Ecclesiasticæ in omnibus Christianorum partibus constitutæ aliquid de patrimonio Jesu Christi, de redditibus beneficiorum suorum pro tam communi et necessaria reipublicæ et Christianæ fidei causa attribuant ad sumptum hujusmodi tolerandum.

19. « Cupientes igitur super his, ut tenemur salubriter providere, felicis recordationis Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, ac justis et necessariis imperatoris, regis ac patriarchæ prædictorum, ac nonnullorum principum et aliarum personarum Catholicarum supplicationibus annuentes, matura deliberatione præhabita cum fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, ac tam pro civitatis Constantinopolitanæ, quam præfati regni Cypri ac Rhodi aliorumque Christianorum, quos supra memoravimus, conservatione atque tutela, et dictarum quas Christianitas perdidit,

provinciarum recuperatione, et pro hac summa urgenteque necessitate atque evidenti utilitate universalis Ecclesiæ et fidei Catholicæ, unam decimam, alias per Basileense Concilium pro sumptibus et expensis ad Græcorum unionem necessariis impositam, et per nos confirmatam non decretandam neque exigendam, nisi postquam dicti Græci venissent, quam pro tunc, quia aliter pro dictis expensis providere potuimus, et clero compassi exigere noluimus, omnium reddituum et proventuum ex Ecclesiis, monasteriis et aliis beneficiis quibuscumque et piis locis habentibus beneficia Ecclesiastica vel decimas sibi unitas, in universo orbe consistentium, unius anni a festo Resurrectionis Dominicæ proxime futuro inchoandi, et continuo subsequenter quantocius fieri poterit, aut saltem in festo B. Joannis Baptistæ ab omnibus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, prælatis et personis Ecclesiasticis sæcularibus et regularibus, exemptis et non exemptis », et infra, « Ordinibus Mendicantium et S. Mariæ Servorum, ac monasteriis sororum et monialium Ordinum quorumcumque ac hospitalibus pauperum duntaxat exceptis, solvendam, exigendam et colligendam secundum taxam in hujusmodi decimis observari solitam et consuetam, et ad conducendam classem et exercitum fidelium contra infideles convertendam, auctoritate Apostolica de prædictorum S. R. E. cardinalium consilio decernimus et declaramus per præsentes. Et nos, licet immeriti, caput simus in terris Ecclesiæ militantis, ut membra nostra prælatos, et nobis inferiores et subditos nostros invitemus extra decimam hujusmodi libenter et liberaliter persolvendam, incipientes a nobis ipsis, omnium reddituum et proventuum ex communibus servitiis et annatis ad cameram Apostolicam spectantibus partem quintam ad eumdem usum classis et exercitus fidelium deputamus ultra illud quod, Deo favente, facere intendimus, necnon fratres nostri S. R. E. cardinales ultro et sponte pro tanto bono tamque pia et necessaria re communem totius Christianitatis ac fidei concernente utilitatem, omnium suarum Ecclesiarum ac monasteriorum et beneficiorum quorumcumque decimam partem persolvendam liberaliter se paratissimos obtulerunt. Volumus tamen ne hujusmodi exigendæ pecuniæ in alios usus convertantur, quam pro hac necessaria fidei causa et classe et exercitu fidelium parandis, etc. Datum Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXLII, kal. Januarii, Pontificatus nostri anno XII ».

20. *Turci fusi ab Hungaris, unde rerum conversio in Macedonia et aliis provinciis.* — Quod ad victoriam spectat a Joanne Huniade Vayvoda et Wladislao rege apud Sophiam urbem de Amurate partam, de qua meminit Pontifex ac superiori anno mentio facta est; tantam fuisse ferunt[1], ut nostri numero impares centum millia Turcarum fuderint, triginta millibus cæsis, et quatuor millibus captis : adduntque Christianum exercitum progressum ad fines Thraciæ et Macedoniæ pridie natalitii diei Christi Domini et Carambejum Asiæ præfectum in eos jam defessos irruentem ad Hæmum ipsos profligasse : reductas deinde in Pannoniam Christianas copias, regemque Wladislaum Budam ingenti pompa ingressum, recta sacrum Deiparæ templum nudis pedibus adiisse, atque in eo Turcarum signa ex voto defixisse. Cæterum ex Pontificiis, de quibus paulo ante memoravi litteris corrigendi, qui eam victoriam in hunc annum conjiciunt, cum superiori anno contigisse constet (1) : quo etiam acciderat Constantinopolis oppugnatio. Referunt vero Turcici Annales[2] Caramanum hoc anno armorum societatem cum Hungariæ rege adversus Amuratem communem hostem coivisse, atque Hungarum cum Huniade in Turcicum imperium irrupisse, atque castrum altum, Nissam et Sarkiven flammis delevisse.

Eæ victoriæ non modo Serviam ab Amuratis tyrannide, restituto in pristinam dignitatem Georgio despota, liberavere, verum excitarunt[3] etiam Scanderbegum, tum Arrianitem Cominatum, tum alios Macedoniæ principes et regulos ad dejiciendum a suis cervicibus Amuratis jugum, qui viri principes celebrem hoc anno egerunt in eadem provincia conventum, in quo Scanderbegus eleganti oratione eos præmonuit, non fidendum Turcis, qui per speciem pangendæ pacis Joannem Castriotum parentem suum, tum Mysios et Græcos oppressissent, nimiamque illam credendi facilitatem exitium parare; et quamvis plurimi Turcarum triumphi enumerari possent, tot tamen in Macedonia fortissimos duces ac populos superesse, ut si inter sese jungerentur fœdere, Turcicam vim possent contundere : «Quid», inquit Scanderbegus, «de tot ejus in me odiis, tot simultatibus dicendum erit? Quid de insidiis illis, quæ non solum vobis, sed universo ferme terrarum orbi vulgatæ vel

[1] Callin. de reb. gestis Wladisl. l. II. Æn. Sylv. de Europ. c. 5 et alii. Bonf. l. III. dec. 5 et 6. Thuros. c. 40. Crom. l. XXI. Jo. Leuncl. in Annal. Turc. — [2] Hanival. l. XIV. p. 2. Murates Drago. in Amurat. I. et Leuncl. ex iisd. — [3] Marin. Barlet. l. I. de vit. et gestis Scander.

(1) Partam superiori anno de Turcis ab Wladislao rege Hungariæ victoriam cum altera hoc anno relata confundens annalista erroris arguit eos, qui hoc anno feliciter bellatum ab Hungaris in Turcas tradunt. Sed nec ipsi errarunt, nec errat annalista. Prælium igitur insigne anno superiori gestum est a Polonis Hungarorum copiis adjunctis. Præsenti vero anno pugnatum fuisse ab Hungaris feliciter Wladislaus ipse testatur litteris datis die IX Novembris anni MCDXLIII ad Franciscum Foscari Venetorum ducem, quas recitat auctor Miscellæ Bononiensis ad hunc annum. In illis vero locum pugnæ Nissam indicat ; diem vero III Novembris, fusumque exercitum 30000 Turcarum addit, quos fugientes insecuti victores plures etiam in fuga trucidarunt. MANSI.

cruentissimo hosti aliquid potuissent lachrymarum elicere? Quid demum de miserabili fratrum meorum cæde, quos omnes eodem ferme temporis momento apud eum funesto fato absumptos his oculis vidi? Parumne hoc igitur, proh dolor! me ad hunc usque diem imbutas sanguine meorum manus adspicere potuisse, et apud homicidam impium tam certo vitæ periculo omnes ferme dulcioris ætatis annos transegisse? Sed quid in his immoror? Ostendet prope diem omnia an probe an improbe facta eventus belli justus judex. Unum illud polliceri ausim omnibus, vos militem me vel ducem invicta patientia ad omnes labores subeundos, ad quæcumque pericula habituros, non dies, non noctes in aliquo tempore vestræ pariter et Christianæ rei sum defuturus, etc. » Assensere peroranti Scanderbego Macedones, bellique adversus Turcas pro religione et communi libertate gerendi militare imperium detulerunt.

De felici hac Macedonicarum rerum conversione ac de Georgio despota avito Serviæ regno restituto certior factus Eugenius Pontifex, mox Arbanensi episcopo provinciam dedit [1], ut Albanenses et Rascios, qui filios suos Turcis impiæ militiæ adscribendos tradendo aliave patrando flagitia censuris Ecclesiasticis se irretierant, redeuntes ad castra Ecclesiæ omni noxa solutos piorum communioni restitueret.

« Venerabili fratri Andreæ episcopo Arbanensi, salutem, etc.

« Apostolicæ Sedis copiosa benignitas commissi sibi gregis Dominici sedula solertia curam gerens, ad ea libenter intendit et præbet vigilantiæ suæ partes, per quæ animas lucrifacit Christo Redemptori. Sane pro parte tua nobis nuper exhibita petitio continebat, quod in civitatibus, terris, castris, villis et locis in provinciis Albaniæ et Rassiæ et partibus circumvicinis constitutis, quarum aliquæ et pro magna parte, proh dolor! sub jugo impiæ servitutis infidelium Turcorum sunt redactæ, et per illos occupatæ detinentur magna fidelium tam Ecclesiasticarum quam sæcularium personarum, quarum aliquæ homicidium, quædam membrorum mutilationes committere, nonnulli manus violentas etiam cum sanguinis effusione in personas Ecclesiasticas injicere, aliqui a Turcis hujusmodi hostiliter et crudeliter oppressi, ut majora damna evitarent, licet inviti, certam partem seu quotam fidelium de quolibet ipsorum domo dare et assignare, nonnulli quosdam fideles pro certo pretio vendere ipsis Turcis, et quosdam eis donare præsumpserunt, aliqui vero scienter, quidam ignoranter tertio seu quarto consanguinitatis vel affinitatis gradibus conjuncti dispensatione Apostolica desuper non obtenta, matrimonia inter se contrahere, nonnulli etiam quamplura alia diversa crimina, excessus et delicta perpetrare præsumpserunt, (quorum) multitudo fore dignoscitur.

« Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, ex personis prædictis aliquæ propter nimiam locorum, in quibus moram trahunt a Sede prædicta distantiam viarumque discrimina, nonnullæ vero propter facultatum ac rerum carentiam sive inopiam, et quædam ex negligentia seu forsan ignorantia pro absolutionis beneficio ab excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis atque pœnis, quas præmissorum occasione quomodolibet incurrerunt, necnon opportuna super irregularitate per eos, pro eo quod sententiis et censuris prædictis seu earum aliqua ligatæ missas et alia divina officia celebrarunt, aut se illis immiscuerunt contracta consequendis dispensationibus Sedem Apostolicam adire hactenus distulerunt, pro parte tua, qui sicut asseris de dictis partibus oriundus existis, ac prædictarum delinquentium personarum animarum salutem plurimum zelo charitatis, fidei et devotionis accensus concupiscere et zelare videris, nobis fuit humiliter supplicatum, ut personis ipsis delinquentibus paterna super his providere diligentia curaremus.

« Nos itaque, quos more pervigilis pastoris decet de quarumcumque animarum salute cogitare, hujusmodi supplicationibus inclinati, fraternitati tuæ omnes et singulas tam Ecclesiasticas quam sæculares personas delinquentes, etc. ». Confert illi Pontifex ad biennium auctoritatem, ut earum provinciarum fideles censuris ob ea scelera devinctos sacris templisque restituat, Ecclesiasticos quorumcumque nexuum religione ut munera obeant exsolvat, conjunctos affinitate in connubiis initis perstare permittat, atque etiam alios tertio et quarto gradu se attingentes ex iis provinciis oriundos jungi matrimonio ob justas causas indulgeat, peregrinationis ad limina Apostolorum et alia minora vota cum piis operibus commutet, ea tamen lege, ut quæ gratis acceperit gratis conferat. « Dat. Senis anno Incarnationis Dominicæ MCDXLIII, non. Aprilis, Pontificatus nostri anno XIII ».

21. *Scanderbegi insignis victoria in Turcas, de qua ei gratulatur Wladislaus rex.* — Præclarum Albanensium exemplum Rascii, ut sperabat Pontifex, non sunt secuti [1]; Georgius enim despota quanquam Hungaricis armis regno restitutus, Amurati barbaro fidem habere maluit quam una cum Hungaris et Macedonibus ac Romano Pontifice Christianam rempublicam tueri. At Amurates Scanderbegi et Albanensium defectionem ulturus, antequam Latinus exercitus opem laborantibus ferre posset, Alybassam cum exer-

[1] Lib. VI. p. 168.

[1] Marin. Barlet, l. II. de Vit. et Gest. Scanderbeg.

citu quadraginta millium lectissimorum equitum in Epirum et Macedoniam effudit; conceptæque erant a Barbaris spes, ac vulgo jactatæ voces, de Scanderbego in aliqua civitate obsesso propediem supplicium sumptum iri, quinetiam tantus terror incessit cunctos Epiri populos, ut undique rustici cum peccatoribus ex agris in urbes confugerint. Verum Scanderbegus, cum octo tantum millia equitum peditumque septem millia ex omni multitudine delegisset, monuissetque non ipsis Venetos principesque Italicos defuturos, prope Dibram inferiorem octogesimo a Croia milliari hostes adortus spectabilem habuit de ipsis victoriam, de qua hæc tradit gestorum ejus scriptor: « Victor ex omni parte exercitus tam præclaram victoriam recensebat vix ipsi credibilem victo; et ingentem tam exigui temporis operam mirabatur; pugnatum est enim a sole orto ad tertiam horam diei. Cæsa sunt eo prælio Barbarorum ad xx duo millia, virorum duo millia capta, signa militaria viginti quatuor. Ex victoribus pauci cecidere: vix centum viginti feruntur, licet vulneratorum longe fuerit numerus ».

Cum celeberrimæ hujus victoriæ fama Pannoniam pervasisset, Wladislaus Hungariæ rex, qui, auctore Juliano cardinale legato, arma ad tundendam Turcicam ferociam parabat, Scanderbego de ea est gratulatus [1], simulque ad ineundam cum Hungaris et Romano Pontifice, necnon cum Philippo Burgundiæ duce armorum societatem hortatus est, fecitque certiorem non terrestri tantum, verum maritimo quoque exercitu Turcam appetendum, atque ad distrahendas ejus vires Hellesponti angustias a nostrorum exercitu obsessum iri. Ex quibus confirmantur ea, quæ Eugenius litteris suis prodidit: cæterum lector facilem veniam dabit si Wladislaus nonnultis vocibus interdum utatur, quæ ex veteri ethnicismo ad grammaticos fluxere.

« Wladislaus Hungariæ et Poloniæ rex Scanderbego Albanorum principi, salutem plurimam dicit.

« Distulit fortasse in hoc tempus fortuna seram istam gratulationem nostram, quo non tantum hodie tibi ob recuperatum feliciter imperium, sed pari etiam prudentia fortitudineque defensum duplici rei prosperæ eventu gratularemur. Gratulamur itaque, nec tibi tantum, verum etiam Christianis omnibus, quod tanta sit benignitate Dei per virtutem nunc tuam rei Christianæ accessio facta, quandoquidem non minima semper inter cætera mala nostra clades illa ducenda fuit Epiroticæ gentis amissio, cum Joannes Castriotus pater tuus princeps (ut audio) de omnium animis optime meritus, neque tibi in alia degenti potestate regnum avitum filio tradere, neque aliter ab Amurate oppressus imperio suo consulere potuit, et viveret, utinam nunc! felix te nato parens, qui omnium superasset fortunam, si te ante vidisset, quam a vita discederet. Ita unus plane videris mihi (pace omnium dixerim) hac tempestate princeps sicut omnibus animi corporisque bonis, ita divino quodam fato præditus, cujus auspiciis non solum tuta in posterum omnis Epiroticæ terræ ora futura sit, sed cuncti præterea populi a corpore Macedoniæ imperii nefario Othomannorum latrocinio jam pridem direpti in antiquam formam juris ac ditionis suæ redituri. Quid enim (ut cætera taceam, quæ et apud Barbaros vel puero tibi olim, tanta in dies crescente invidia, maximum nomen prodiderunt) victoria illa speciosius, quam nuper Alybassa cum tot copiis fugato partam tibi ingenti admiratione æque audivimus ac credidimus ». Et infra: « Majoris penitus tibi gloriæ materia subest occasio contra Amuratem omnes veteres novasque tuas ac tuorum injurias ulciscendi nec privatas istas tantum, sed et publica id genus mala, atque tot oppressæ, ne dicam, exstinctæ, jam fidei ludibria, si cum victore exercitu tuo isto nondum desperatis rebus nostris adesse velis. Invitant te ad hoc omnes Hungariæ et Poloniæ principes, ac viri fortissimi, invitat Julianus S. Angeli cardinalis cum piis illis Christianæ salutis militibus jam diu nobiscum in armis instructus; nihil præter tua signa exspectamus quam si nunc oblatam ultro a Deo immortali occasionem non rejicis, debellari posse penitus omnes affirmant, expellique Turcas; et a tam diutina Europæ possessione deturbari.

« Omittendum itaque hoc loco apud te omne adhortationis genus censeo pro ea causa, quæ defensa salutem, lucem, libertatem spondet, amissa numerare horreo, satis nos hucusque tandem deservivimus Christiani, conflagravimus jam omnes, dum nemo incendium ad se trajecturum putat. Quid de Græco cernimus quantas de Triballorum imperio jacturas? Demum ipsas meas, totque exhausta atque exhaurienda in dies mala quis recenseat? Quis fortissimos principes Hungarici imperii propugnacula per omnes ætates amissos, et tot validissimos exercitus eodem funesto belli fato absumptos ac occidione ferme occisos, ita ut nulla sit in Hungaria jam domus, nulla matrona luctus expers. Audiunt hæc Christiani principes, neque movet ullum miserabilis sociorum calamitas, sic nos velut piacula quædam luendis omnium periculis hosti passim objectari patiuntur.

« Unus Eugenius sanctissimus Romanæ rei præses et Philippus Burgundiæ dux afflictæ fortunæ onus non detrectarunt, alter Julianum hunc cum præclaro milite nobis adjunxit, Philippus classe instructa et in Hellespontum usque missa Turcis transitum, quantum in ipso fuit,

[1] Ext. ejus lit. apud Marin. Barlet. l. II. de Vit. et Gest. Scanderb.

fortiter prohibuit. Alia nunc nobis spes propinqua subest auxilio optandi, quare ultro nunc ad te ad tam necessarium bellum evocandum virtus tua inprimis cognita suasit, tum rerum omnium nostrarum periculum discrimenque elegit. Cæterum cum ignoret nemo id quod nunc sis incommodo acturus tuo, præter recentem adhuc domesticarum rerum tumultum et vix dum pacatum noviter redempti imperii statum, id te movere non debet, cum et tibi præclarissimum nomen hac expeditione sis pariturus, et hoc præsens beneficium apud minime ingratos animos sit collocaturus, quod enim prior tu hodie pro salute nostra dignitateque feceris, id nos pro tua laude et imperii incremento semper faciemus. Vale ». Ex Buda. Lectæ sunt in publico Albanensium senatu Wladislai regis litteræ, confirmavitque Scanderbegus [1] sacrum cum Pontifice et Hungaro sociale fœdus, ac triginta millia Macedonum cum exercitu crucesignato se conjuncturum est pollicitus, datis ad eumdem regem hisce literis :

« Scanderbegus Epirensium princeps Wladislao Hungariæ ac Poloniæ regis salutem plurimam dicit.

« Accepi litteras tuas lætitia desiderioque pari, invictissime regum, quas cum in maxima dudum meorum frequentia legi jussissem, nemo omnium est auditus, qui tam justi belli occasionem a te oblatam non ultro adeundam censerit, ita et publice omnes et privatim singuli dixere, gratius quidquam hodie a Deo immortali sibi tribui non potuisse, qui ut optimum regem aliquo sibi non ingratorum animorum officio devincirent, et rei Christianæ simul tam opportunam operam præstarent, gavisus sum maxime ipse in ea meorum voluntate, tum tua in primis, tum communi causa, cum ita animatos pro Christi fide et affectos milites nostros et omnium generum ordines vel sine ulla adhortatione viderim ». Et infra : « Utinam vellet Deus optimus maximus, Wladislae, ut possem ipse ad hoc præclarum bellum tibi tantum afferre virium, quantum sum animi et cupiditatis allaturus, non jaceret diutius fortasse in eo squallore Europa ab impio oppressa Amurate, non velut piaculo quodam aliorum fumarent toties Hungarico cruore Basileenses ac Varnenses campi, et Epirotico sanguine omnis Macedoniæ angulus. Perivimus jam omnes, dum quisque sibi se tantum natum existimat. Sed quid nunc ipse mecum has inutiles querelas jacto, et nequidquam conqueror? Profecto neque virium me mearum pœnitet omnino, neque si acies tecum mihi ad tam felix bellum conjungere licuerit, fortunæ, id est, bellicæ felicitatis nostræ Christianum nomen (ut arbitror) unquam pœnitebit, ad ea namque XX millia militum, quæ in Macedoniæ finibus nuper Alybassam fuderunt, totidem adjicere in animo est, cum quibus quamprimum integrum fuerit ad vos iter arripiam, signa tua in omnem eventum secuturus. Vale ex Croja pridie nonas sextiles MCDXLIII ».

22. *Data opera pro comparatione classis in Turcas et pro convalidanda conjunctione Græcorum.* — Obstitit Scanderbego et Albanensibus Georgius Serviæ despota, ne per Mysiam exercitum cum Wladislao conjungeret, ac Turcæ ex Europa ejicerentur, de quo proximo anno agemus. Quod vero ad classem Pontificiam attinet, de qua Wladislaus rex Scanderbegum fecerat certiorem, ab ea Turcas trajectu ex Asia in Europam prohibitum iri ; urgebat Pontificem Palæologus imperator, legato Andromeno Jagari oratore, ut eam magnifice instructam in Orientem mitteret : cui Eugenius respondit [1] ornandæ classi se intentum, designatumque fuisse legatum cardinalem S. Clementis : tum eumdem Palæologum hortatus est, ut confirmandæ Ecclesiarum conjunctioni operam navaret :

« Charissimo in Christo filio Joanni Palæologo imperatori Romæorum illustri, salutem.

« Accessit ad præsentiam nostram dilectus filius nobilis vir Andromen Jagaris orator serenitatis tuæ, quem hilari vultu et libenti animo accepimus. Idem autem ex his quæ nobis retulit, præcipue charum habuimus, quod pro tua solita corporis qualitate bene valere asseveravit. Quantum autem ad apparatum classis pro expeditione adversus Teucros pertinet, de quo nos idem orator tui ex parte requisivit, diligentem ei rei operam dedimus, continuoque damus, prout orator ipse plene informatus a nobis tuæ celsitudini latius reserabit, hodieque a nobis hinc recessit dilectus filius noster Franciscus tituli S. Clementis presbyter cardinalis sanctæ Romanæ Ecclesiæ vicecamerarius, quem ob hanc dumtaxat causam, ac partes Græciæ legatum nostrum et Apostolicæ Sedis transmittimus, a quo cum eamdem serenitatem ipsum convenire continget, eris de occurrentibus singulis plenissime informatus. Reliquum est, ut Jesum Christum Dominum nostrum sincero corde exoremus, ut opus istud pro sui sacratissimi nominis honore inceptum prospero eventu secundare dignetur. Quo autem vota nostra magis æquis et propitiis auribus exaudiat omnipotens Deus, curare omni ope et diligentia velit eadem excellentia tua, quod negotium unionis, quam tantis laboribus et expensis partam fuisse nosti, felicioribus in dies successibus amplietur. Dat. Senis, etc. III id. Junii anno XIII ». Ad perducendam eam conjunctionem submissa est classis in Turcas, sed non obsedit Hellesponticas fauces opportuno tempore, quare Amurates exercitum ex Asia in Europam adversus Wladi-

[1] Ext. ejus lit. apud Barlet. l. II.

[1] Lib. XII. p. 153.

laum Poloniæ regem traduxit, ut videbimus.

Interea dum idem rex Turcas ad confirmandos Græcos in obsequio et conjunctione Rom. Ecclesiæ persequebatur armis, piis etiam edictis Russos et Podolicos, qui Græcanico ritu vivebant, ad Romanæ Ecclesiæ gremium pellicere annisus est; sanxit[1] enim præsules Græci ritus cultores suis sceptris obnoxios, qui Florentini decreta Concilii amplecterentur, iisdem honoribus et immunitatibus, quibus Latini antistites in Polonia Hungariaque perfruuntur, potituros.

« Wladislaus Dei gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Rasciæ, Sclavoniæ, Galliciæ Comaniæque, etc. rex, necnon terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Lancitiæ, Lituaniæque princeps supremus, Pomeraniæ Russiæque dux et hæres, etc.

« Cum Spiritus sancti cooperante clementia Ecclesia Orientalis, ritus videlicet Græci et Ruthenorum, quæ longis, heu! temporibus in disparitate quadam et scissura fidei sanctæ et divinorum sacramentorum, non sine multorum salutis dispendio, ab unione sanctæ Romanæ Ecclesiæ fluctuare videbatur, et quam unionem patres nostri, imo tota plebs Catholica temporibus nostris videre cupiebat, modo jam, miserante Domino, decretis sanctissimi domini Eugenii papæ IV et aliorum Patrum plurimorum fidei sanctæ zelatorum cum ipsa sancta Romana ac universali Ecclesia reducta sit ad identitatem dudum desideratæ unionis, pro tanto, ut ipsa Ecclesia Orientalis prælatique et clerus universus ejusdem ritus Græci et Ruthenorum in amplitudine dominiorum nostrorum et ditioni nostræ subjectorum ubilibet consistentes, qui alias stante hujusmodi disparitate et scissura quamdam depressionem sustinebant, restituta ipsis libertate divino cultui insistere possint, et Salvatoris nostri clementiam pro salvandis fidelium animabus, et sanctæ fidei conservando statu in pacis dulcedine uberius exorare valeant ad laudem et gloriam Dei omnipotentis, qui nos suo redemit pretiosissimo sanguine, universis Ecclesiis, earumque episcopis seu Wladicis, prælatis, clero et cæteris personis Ecclesiasticis ejusdem ritus Græci et Ruthenorum hæc omnia jura, libertates, modos, consuetudines et immunitates universas duximus in perpetuum concedendas, et præsentibus concedimus, quibus Ecclesiæ omnes regnorum nostrorum Poloniæ et Hungariæ, etc. horumque archiepiscopi, episcopi, prælati et cæteræ personæ Ecclesiasticæ consuetudinibus fruuntur atque gaudent. Volumus insuper et præsentibus decernimus, quod a modo nullas dignitariorum, capitaneorum et officialium terrigenarum et cæterorum subditorum nostrorum, cujuscumque status aut conditionis existant, et præcipui regni nostri Poloniæ prædicti, singulariter autem terrarum nostrarum Russiæ et Podoliæ et aliarum ipsis annexarum de jurisdictione episcoporum, Wladicorum et prælatorum ejusdem ritus Græci et Ruthenorum, sed neque de judiciis sacerdotum seu plebanorum ipsorum, imo de causis matrimonii aut divortiorum se deinceps impediant in terris prædictis quomodolibet et quoquo modo, non obstante quavis consuetudine hactenus in terris præscriptis qualibet in contrarium observata. Præterea, ut iidem episcopi seu Wladicæ cæterique prælati et Ecclesiasticæ personæ supradicti ritus Ruthenorum vitæ adminiculis sustentati ad laudes Deo exsolvendas eo commodius intendere possint, ipsi et eorum Ecclesiis universis, in dominiis nostris ubique existentibus, omnes villas et possessiones quaslibet, quibuscumque nominibus censeantur, quæ ab antiquo ad ipsas Ecclesias pertinere videbantur, et per quascumque personas et in quibuscumque terris et districtibus nostris in præsens habitas cum omnibus eorum juribus pia mansuetudine duximus restituendas, et restituimus per præsentes, etc. Actum et datum Pudox feria VI proxima ante Dominicam, Oculi, anno Domini MCDXLIII ». Tam præclarum principem arcano Dei judicio pro Christo pugnantem in prælio occubuisse proximo anno lugebimus: nunc ad Basileenses, qui veluti cum Turcis in exitium rei Christianæ conjurassent, Eugenium pro Orientalis Ecclesiæ salute desudantem suis iniquis dissidiis fatigarunt, sermonem traducamus (1).

23. *Basileensium novatorum ausus de celebrando tertio Concilio.*— Tradunt Acta Patriciana[1] hoc anno novatores Basileenses damnasse inter alia propositiones, quæ affirmant, Christi fideles

[1] Ext. autograph. in archiv. archiep. Kijovien. cujus exemplar transmissum ad Paul. V.

[1] Act. Basileen. conciliab. apud Patricium.

(1) Hoc anno Aprili mense Græci schismatici in Synodum Hierosolymæ coeuntes sub Arsenio Cæsareæ Cappadociæ metropolita totius Orientis exarcho, assidentibus Philotheo Alexandrino, Dorotheo Antiocheno et Joachimo Hierosolymitano, caverunt ne quis ab episcopis qui cum Latinis convenerant sacris initiatus munus suum exerceret, nisi prius eorum pietas et cohæsio Græcis opinionibus discuteretur probareturque. Synodali hujus decreto parere detrectantes, illos censuris jam tunc devovebant. Has litteras Græce Latineque ex Allatio dedit P. Bandurius in suo Imperio Orientali tom. II, pag. 690 edit. Ven. Quem tamen in eo corrigendum censeo, quod indicat ad Concilium illud pertinere alias litteras, quas ibi subdit ad imperatorem absque nomine auctorum scriptas, in quibus scriptores illi (quicumque tandem fuerint) renuntiant imperatori se litteras ab Eugenio tres accepisse, quibus ad consensum Ecclesiarum invitabantur, respondisse vero se aiunt paratos esse quidem ad unionem, si Latini Græcas opiniones admiserint. Tum ad imperatorem versi, admissuros se illum profitentur, siquidem Græcis opinionibus obsequatur; si Latinis consentiat, illum æque ac Latinos illos se repudiare. Has litteras a patriarchis Syriæ forte ad imperatorem datas cum Bandurio admitto. An vero ad idem Hierosolymitanum Concilium referendæ sint ambigo, inscribuntur enim mense Decembris *Indictionis sextæ;* quæ sane Indictio Græcorum more a Septembri cœpta annum præcedentem MCDXLII signat; quare si a Concilio Hierosolymitano editæ statuerentur, Concilium illud ultra tres menses, a Decembri nempe usque ad Aprilim perseverasse oporteret, quod vix fieri potuisse credo. MANSI.

non teneri de jure Dominicis et solemnibus diebus missas in suis parochialibus Ecclesiis audire, et confessos apud Mendicantes non teneri etiam semel in anno confiteri proprio sacerdoti : quæ sanxere, tum ut discordias inter parochos et religiosos Ordines sererent, tum ut ea ratione clerum sæcularem sibi quasi parochorum et episcoporum auctoritatis vindicibus conciliarent, tum etiam Pontificum, qui religiosos Ordines immunitatibus amplissimis donavere, auctoritatem infringerent : sed eorum artes ad irritum cecidere. Conati vero sunt nonnulli acephali, qui nec Eugenio nec Basileensibus studere se præferebant, sacrosanctam Pontificum in universalem Ecclesiam potestatem evertere, moliebanturque Concilium tertio loco celebrare, atque, Eugenio et Amedeo exauctoratis, tertium in Pontificium solium evehere : cumque subvereretur Christi vicarius, ne Germani Castellæ regem in eam trahere sententiam pertentarent, Joannem cardinalem S. Petri ad Vincula dissipandæ illi molitioni operam dare jussit [1].

« Eugenius, etc. Si forte contingat memoratum regem Castellæ (nimirum Joannem) ab charissimo in Christo filio nostro electo in Romanorum regem vel quovis requiri, ut tertio loco per Germanos, ut ipsi asserunt, eligendo assensum præbeat, aut illuc mittat, velit tua circumspectio ipsi regi ad memoriam reducere, nuntios ac litteras tam ad ipsum electum et electores imperii, quam ad regem Franciæ ac alios principes per suam celsitudinem destinatos, quorum mediis ita clare in favorem nostrum et dictæ Sedis suam voluntatem adversus tertii voti fautores declaravit, ut jam nullo modo regiam coronam deceat aliquid super hac re in contrarium innovare, etc. Dat. Senis III Augusti anno XIII ».

Subornare etiam Germani reliquos principes conabantur; Fridericus enim Cæsar pristinam Ecclesiarum conjunctionem celebrato in tertio loco Concilio redintegratum iri opinabatur; cujus litteris respondit una cum Genuensibus suis Raphael [2] dux, rem tanti momenti esse, ut caveri maxime oporteret, ne nimia acceleratione peccaretur.

« Raphael dux et consilium invictissimo principi Friderico Romanorum regi semper Augusto.

« Litteras regias, invictissime princeps, XXIV Junii superioris die Viennæ datas, sero quidem, sed debita veneratione accepimus, uti quos sacrum imperium in peculiares filios semper habuit, honoribusque ingentibus ac sæpe beneficiis exornavit, et quanquam exploratissimum haberemus animum sublimitatis vestræ ad universale bonum Ecclesiæ maximo studio et summa vi anhelare, juvit tamen nos, vixdum lecto litterarum initio, hoc ipsum earum etiam testimonio cognovisse, in quo quidem majestatis vestræ proposito digne collaudando, quanquam nullas vires, nulla hominum ingenia satis esse arbitremur, nos tamen quantum datur illud laudamus, prædicamus et omni genere laudum extollendum ducimus ; neque enim videmus, quid sit aliud, quod æque possit nomen vestrum æternitatis gloriæ consecrare, quam pro Dei sponsa Ecclesia, ejusque incrementis, ac vera tranquillitate excellentiam vestram nullas curas, nullas vigilias, nullos denique labores effugisse. Quod autem ipsis iisdem litteris majestas vestra nos hortatur, prælatos legationemque die stata ad eam urbem mittere, ubi novum haberi Concilium decretum fuerit, dicimus non ignorare rem de qua agitur, maximam et summam omnium esse, in cujus comparatione omnes mortalium res parvæ tenuesque judicandæ sunt, cum præsertim ipsius Dei causam directe aspiciant, cui et animorum simplicitas et rectitudo consilii maxime debeantur. Itaque ne quid ex properatione peccemus, curabimus quid nos deceat intelligere, ita ut cum statuta dies advenerit, iis quæ dignitatem, amplitudinem veram, tranquillitatem Ecclesiæ intueantur, nequaquam pro virili desimus, etc. Dat. XVIII Septembris MCDXLIII (1) ». Non tam tollere, quam confirmare schisma, celebrato ea ratione Concilio, nitebantur Germani, cum sibi auctoritatem in Pontificem non ambiguum ea Synodus more Basileensium arrogatura foret, ac pessimi exempli fuisset Pontificem ob defensam adversus novatores

[1] Lib. XII. p. 156. — [2] Extant ejus lit. inter Epist. princ. mundi collect. de Hieron. Nigro p. 23.

(1) Raphaelis Adurni ad Fridericum litteræ, quas annalista hic recitat, subobscuræ sunt, nec satis lucis veritati historicæ affunderent, nisi lumen ex coævis historicis acciperent. Igitur Fridericus, qui cum pluribus Germaniæ principibus neutram in partem inclinare se professus erat, quamvis Eugenium verum Pontificem cognoscebat ; dietam seu conventum principum ad Nurimbergam hoc anno die festa Purificationis B. M. V. indixerat, quam tamen aliquanto serius protractam arbitror, cum altera post menses sex celebranda ad diem XI Novembris decreta fuerit. Prior ille conventus utpote infrequens, Friderico pariter ad alia distracto, nihil de pace Ecclesiæ firmavit; sed agendum de illa statuit in alio conventu ibidem post sex menses de Sancti Martini XI Novembris celebrando. Eo principes et reges Fridericus invitavit per litteras mense [illegible]unio signatas, quas inter alias ad regem Galliæ datas exhibet P. Martene col. 977. Ex his discimus agendum ibi fuisse de ratione Concilii Œcumenici habendi, ubi lites omnes dirimerentur, et pax optata daretur Ecclesiæ. In hanc pariter sententiam scriptas arbitror litteras ad Raphaelem Genuensem ducem, quamvis ipse in suis litteris per oscitantiam scribat se et Ecclesiarum Liguriæ præsules invitatos fuisse ad Concilium Viennæ celebrandum ; quem locum ne venisse quidem in mentem Friderici penes me exploratum est. Accuratior Sanutus in historia ducum Venetorum scribit mense Junio redditas fuisse senatui litteras Friderici postulantis, ut ad festum S. Martini mitterentur Nurimbergam legati, quo communi cum legatis cæterorum principum consilio de loco ubi agendum esset generale Concilium deliberaretur. In eamdem sententiam Acta Patriciana loquuntur. Quid in eo conventu actum sit ignorare me profiteor ; ex ipso tamen eventu erudimur, nihil de Concilio decretum, et in sententia Concilii postulandi perseveratum fuisse. Sequenti anno alterum Nurimbergæ conventum ea de causa coactum, sed incerto exitu habes in Annalibus num. 13.

et perduelles Pontificiam dignitatem honore dejici, quod postea Fridericus ipse et septem viri probe intellexere.

Cæterum ex adscripta superioribus et aliis Eugenii litteris die constat illum magnam partem anni Senis traduxisse, Romamque reversum XXVIII Septembris maxima pompa exceptum.

24. *B. Albergati obitus et laudes, et Alfonsi Tostati doctrina et sanctitas.* — Antea vero B. Nicolaus Albergatus tit. S. Crucis in Jerusalem presbyter card. qui Eugenium ipsum Senas fuerat comitatus, inde in cœlos migravit [1], ut amplissima ingentium laborum, quos Romanorum Pontificum jussu pro Ecclesia pertulerat, præmia acciperet, de quo hæc Carolus Sigonius [2] in ejus Vita ex vetustis Monumentis decerpsit : « Anno MCDXLIII. Nicolaus Pontificii præfectus ærarii constitutus Senis, quo prosecutus Pontificem fuerat, VII idus Maii ex calculo periit. Eugenius, ut viventem hominem magni fecerat, sic mortuum eximie coluit, nam et justa ipse solemnia solvit, et corpus Carthusiam transferri Florentiæ jussit. Civitas autem non magnificis solum exequiis, sed etiam dolore ac lacrymis quanti illum æstimaret, ostendit. Ejusdem post mortem sanctitatis multa documenta fuerunt, singulare vero illud, quod in somnis Thomæ Sergianensi alumno suo apparuit, atque illum Pontificem futurum prædixit, ut Franciscus Filelphus scripsit in oratione ad Xystum Pontificem ». His de obitu Nicolai cardinalis consentanea tradit Poggius Florentinus in oratione funebri de ipso : « Obiit, inquit, Senis sexagesimo octavo ætatis anno. Exsequiæ ejus in majori templo celebratæ, quibus Eugenius Pontifex, qui illum unice dilexerat, affuit. Commendari profecto digna est tum cæteris in rebus, tum in hoc maxime Pontificis pietas, qui (quod raro antea auditum est) huic uni præstitit. Annos jam amplius quinquaginta in Romana curia sum versatus, amplius quinquaginta cardinales mortem obiisse memini, nullius unquam funeri Pontifex interfuit nullus ; at et Eugenii egregia virtus, et defuncti merita postulare videbantur, ut in ejus funere vetus consuetudo intermitteretur. Itaque et erga unum suam benevolentiam ostendit, et tali honore mortuo præbuit virtutum suarum testimonium sempiternum ». Enarrat vero idem auctor pluribus illius virtutes, quas in Carthusiano Ordine, tum in episcopatu Bononiensi, tum in cardinalitio gradu explicuit, atque hanc rationem subjicit cur a Romanis Pontificibus ad tot amplissimas legationes in variis regnis obeundas, de quibus suo loco diximus, adhibitus fuerit :

« Mirum fortasse nonnullis videri potest, cum tot cardinales essent in curia, quibus eæ legationes tam variæ demandari possent, cur hic solus potissimum legaretur. Sed erant in eo permulta, quæ sibi benevolentiam hominum conciliabant et præclarum reddebant apud omnes, primum summa religio, summa integritas et sanctitas morum, cum per omnem vitam temperantia et continentia singulari, doctrina erat præditus ac scientia rerum plurimarum, ut viris doctissimis æquari posset. Erat agendorum usus ac experientia, quæ in eo summam prudentiam efficiebant. Accedebat consilii gravitas, et animus in consultando omni passione vacuus, auctoritas, quantum in ullo homine esse potest, virtute et bene agendo contracta, mores probatissimi, ætas provectior nullo unquam tempore ulla vel parva vitiorum labe notata, in negotiis tractandis ac perficiendis sapientissimus habebatur. His virtutibus addebatur humanitas quædam et mansuetudo, quæ eum summe gratum omnibus reddebant. Digne ergo sua opera in rebus arduis Pontifices utebantur, cum non ad quæstum aliquem, sed ad laborem officiosum ; non ad propriam, sed ad communem utilitatem se mitti arbitraretur : et omnino ex his, quæ ab eo in officio legationis concedebantur, nullum emolumentum prætendebat, gratis condonabantur omnia ab eo, qui didicerat : Gratis accepistis, gratis date. Bona Bononiensis Ecclesiæ, quæ sibi a Pontifice credita erant, secundum canonicas sanctiones distribuit, majorem partem in usus pauperum et ædificiorum reparationem distribuens : nam domos episcopi instauravit et auxit pro dignitate Ecclesiæ et Urbis : domum quoque in Urbe magna ex parte construxit juxta Ecclesiam sanctæ Potentianæ, in qua et habitavit remotus a strepitu populari.

« Dum Romæ vixit, parentibus aut fratribus, aut aliis ex suo genere nihil ex bonis Ecclesiæ tradidit, asserens se dispensatorem a Deo, non largitorem esse constitutum. Familiam habuit honestam, quæ et honestatem servaret et contemptum vitaret, summam servans in omni statu moderationem. Cibi fuit parcissimus. Nun-

[1] Ferar. die IX Maii ex Chron. Carthus. Car. Zen. in ejus Vita. — [2] Sigon. l. IV. de episc. Bonon. de Nicol. Alberg.

Porro ad Concilium Basileense quod attinet, hoc anno die XVII kal. Junii habitam fuisse sessionem XLV quæ in Actis excusis novissima est, cujus exordium : *Desideravit Ezechias* etc. penes me certum est. Licet enim in Actis editis inscribitur anno MCDXLII, cum tamen sessio præcedens V id. Augusti celebrata eumdem annum MCDXLII præferat, fieri utique non potuit ut sessio subsequens anno eodem et die XVII kal. Junii haberetur. Nec est cur inversionem aliquam præposteram in ordine sessionum suspicemur, ut quæ quadragesima quinta inscribitur, reipsa quarta et quadragesima recensenda sit ; quæ vero est quadragesima quarta, quinta et quadragesima scribenda. Nam in prima sessione Concilii Lausanensis, vulgata apud Martene col. 996 hæc ipsa sessio *Desideravit Ezechias* etc, sub nomine quintæ et quadragesimæ, ut reipsa signatur in editis, laudatur.

Concilium vero Romanum inceptum hoc anno die XIII Octobris asserit Petronus in Miscellaneis. MANSI.

quam post aditam religionem, neque in infirmitatibus, quibus gravabatur sæpius, neque extremo vitæ tempore carnes comedit, vino utebatur quod satis esset ad vitæ sustentationem : religionis normam immaculatam servavit, eam religionem sequens, quæ a Jacobo Apostolo scribitur esse, se immaculatum ab hoc sæculo conservare. Surgebat media nocte orationi vacans, lineis non utebatur vestibus, cum semper cilicio interius uteretur, ac recubans in sarmentis. Sacræ Scripturæ continuum studium impartiebat, cum quid otii ab oratione et publicis superesset. Humanis quoque studiis tantam operam dedit, quantum sacrarum litterarum dignitas patiebatur. Vitam hanc cum tanquam peregrinus et advena transegisset, nihil in ea aut spei aut momenti ponens, mortem quoque contempsit, cum se ad meliorem sciret vitam profecturum : et cum summo dolore torqueretur ex calculo, qui postmodum libræ pondus in eo repertus est, tanquam sciens extremum sibi diem instare, et medicos contempsit et dolores immensos summa patientia pertulit, agens semper gratias Deo, qui se etiam in extremo spiritu exerceri ad patientiam vellet. Deficiente natura, animam Deo reddidit, nihil de rebus extremis curans, nisi ut et familiæ rationem haberent, et pauperum meminissent, etc. » Dum etiam Senis agebat Eugenius, Alfonsus Tostatus Abulcensis episcopus plurium scientiarum gloria florentissimus inter alias propositiones, quas more scholastico in Senensi Ecclesia principe biduo coram præsulum cœtu amplissimo sustinuerat, erroneam hanc temere protulit : « Licet nullum peccatum cujuscumque conditionis, et pro quocumque statu irremissibile sit, a pœna tamen aut a culpa Deus non absolvit, nec aliquis absolvere potest » ; quæ mox a theologis damnata est, ipseque de hæresi apud Christi vicarium est postulatus. Qui ad leniendam publicam offensionem, quam ab invidis accensam conqueritur, doctissimam eamque prolixam valde sibi apologiam texuit[1], atque hac supplici formula porrecta Pontifici suspicionem hæreseos omnem detersit.

« Ad papam Eugenium.

« Beatissime pater. Pridie exercitandi ingenii causa, sicut cæteris scholasticis viris solitum est, in hac sacra curia sanctitati vestræ quasdam conclusiones scholastice et disputative tenui, nihil ex me ipso determinare aut reprobare intendens, nisi quod sacrosancta Romana Ecclesia et sanctitas vestra determinant et reprobant; hoc enim semper mihi propositum fuit et est, et ego nunquam intendo recedere a veritate doctrinæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ et sanctitatis vestræ, et omnia mea dicta semper illi et sanctitati vestræ submisi et semper submissa esse volo, qualitercumque contingat me loqui. Quædam tamen conclusionum mearum visæ sunt aliquibus non satis consonare doctrinæ communi doctorum. Prima erat, quod peccatum pro nullo statu irremissibile est ; in qua ego non volui sentire, quod peccatum in inferno, vel post hanc vitam dimitteretur aliquibus, sed sentio, quod nullum peccatum mortale potest dimitti homini nisi in vita, sicut tota tenet Ecclesia. Sed accepi illum terminum, *irremissibile*, stricte scilicet, quod licet peccatum animæ exutæ extra vitam nunquam dimittatur, tamen non repugnat ex conditione peccati secundum se posse remitti, licet repugnet ex habitudine animæ quæ jam est obstinata, etiam repugnet ex ordinatione Dei, qui disposuit non concurrere ad causandum actum contritionis cum animabus positis extra corpus. Si tamen posset esse, quod animæ existentes in inferno vere dolerent de peccato suo, scilicet in quantum offenderunt Deum, per illud remitteretur eis peccatum, et sic non est adhuc peccatum illud secundum se irremissibile, licet certum est quod nunquam remittetur, et tales modi loquendi recipiuntur apud omnes viros scholasticos, qualis ego fui, disputando ista.

« Alia particula conclusionis hujus erat, scilicet : *A pœna, aut a culpa Deus non absolvit, nec aliquis sacerdos absolvere potest.* In qua non intendi, nec nunc intendo negare potestatem Dei, nec sacerdotum in absolvendo, quia alias me oporteret concedere, quod omnes homines, qui semel peccassent, nullam possent habere remissionem peccatorum, et quod perirent æternaliter, quod tamen ego negabam et nego semper ; sed ego concedo et concessi semper, quod Deus potest absolvere ab omnibus peccatis. Papa etiam potest dare plenariam indulgentiam, liberando hominem a tota pœna Purgatorii, scilicet faciendo, quod non veniat in illam, etiam si multa peccata commiserit, et hoc est, quod papa habet clavem liberam super totum thesaurum Ecclesiæ : concessi enim et concedo, quod sacerdotes minores possunt absolvere a peccatis, et possint tollere virtute clavium quamdam partem pœnæ Purgatorii, ad quam peccator post contritionem et confessionem manebat obligatus ; dixi tamen, quod Deus non absolvebat a pœna aut a culpa, nec aliquis sacerdos, quia accepi istum terminum, *absolvere*, strictissime et istum terminum, *pœnam* et *culpam* strictissime, distinguendo pœnam et culpam a reatu, id est, obligatione : et isto modo dicebam, quod Deus vel sacerdos stricte sumendo absolvit a reatu pœnæ, et non a pœna, sed quantum ad realitatem idem est utrumque.

« Nec ego concedo nec credo minorem esse potestatem Dei, nec auctoritatem Dei et Ecclesiæ in absolvendo, quam crediderit usque huc aliquis doctor de Catholicis, cujus doctrina communiter teneatur, et etiam bene concedo istas

[1] Alfons. Tostat. tom. ult.

propositiones, quas ipsi dicunt, scilicet : *Deus absolvit a culpa : Deus absolvit a pœna : etiam sacerdos absolvit a pœna* ; et omnes similes propositiones in sensu, in quo ipsi accipiunt, non distinguendo pœnam et culpam a reatu omnibus modis, quibus ego distinxi. Si tamen accipiatur strictissime, sicut ego accepi, debet concedi, quod absolvitur quis a reatu solo, et non a pœna nec a culpa; sed pœna tollitur ablato reatu, sive auferendo reatum, et iste modus loquendi convenit viris scholasticis, ad quos convenit stricte loqui de terminis ». Et infra : « Hæc sunt, pater beatissime, quæ in prædictis sensi et sentio : nec tamen intendo deviare in aliquo a doctrina sanctæ Romanæ Ecclesiæ et sanctitatis vestræ, quæ si illud tenet, illud ego teneo, si hoc tenet, istud ego profiteor. Sed in omnibus determinationi et correptioni sanctitatis vestræ et sanctæ Romanæ Ecclesiæ tam in sententia, quam in verbis me submisi et submitto, a qua nunquam intendo deviare, sicut nec hucusque aliquando sponte deviavi ; nec etiam intendi præjudicare veritati aut doctrinæ vel auctoritati quorumcumque melius sentientium : sed omnia salva pace fidei et veritatis dicta sint ». Non modo doctrina, sed etiam sanctitate eum fuisse celeberrimum memorat cardinalis Bellarminus [1], qui ejus opera recenset; additque : « Nec immerito de eo scriptum : Hic stupor est mundi, qui scibile discutit omne, et quod magis est admirandum, tanta scripsisse brevissimo tempore, cum non vixerit nisi annos quadraginta ».

25. *Deiparæ auxilium miraculo confirmatum.* — In Galliis Angli cum Gallis in mutuum exitium exercebant arma veteri pertinacia et immortali odio : inter quas grassationes contigit ut Gallus quidam Joannes nomine ab hostibus sæpius ultra mortem vulneribus confossus, implorata Virginis ope divinitus servatus sit ; insigne miraculum ex vetustis Hallensibus Monumentis ita narrat Justus Lipsius [2] : « An. MCDXLIII, comes fani S. Pauli (nobile et notum nomen est in illa et nostra Gallia) is cum bella ferverent inter Anglos Gallosque varia sorte et factionibus alita, gangræna hæc mali membra pæne omnia florentissimi regni pervaderet, sors fuit ut ipse in arce Carteleria esset tractu Picardiæ. Illinc ad Delphinum iturus, qui Compendii agebat. Ecce præmittit mane (dies Sabbati erat) metatorem suum, coquum et dispensatorem, ut parata omnia in diversorio Compendii reperiret. At illi leviter progressi hostium aliquam manum vident (ad sexaginta aut septuaginta erant) qui in subjectis pratis pecudes capiebant, agebantque, et si quid aliud in agris esset. Remeant igitur trepidi domino nuntiaturi et hostes, et ad arma clamant. Comes vir magni animi erat, nec talium expers, invocat suos, arma et equos expedirent, sequerentur si quis fidem et se amaret. Simul ipse in equum abit, assequitur, et una cum ipso fidus famulorum Joannes Gertrudanus nomine, qui semiinermis, ut festinatio erat, comitabatur; idem aliquot alii, singuli aut bini advenientes, qui omnes tamen juncti vix octoginta, nec ab armis instructi satis erant. At hostes, qui in subsidio fuerant jam conspicui et primis illis juncti, facile ad mille quingentos accedebant. Joannes quem dixi advertit, ac dominum iræ properum et animi nimium abire, et sibi consulere hortatur. Nos interea, inquit, vilior manus propugnabimus, et tutum tibi receptum reddemus. Non movetur dominus, pugnat, sed ante eum Joannes, qui statim duplici sagitta ballistaria brachium trajicitur, et herum cum respicit iterum moniturus, tertia collum ei transit, tum : Domine, domine, inquit (o amor et fides !) consule tuæ vitæ, nam de mea est actum, et cum dicto ex equo delabitur, comes atque alii in vicinum oppidulum fuga delati servantur, sed comitem mœror tetigit, amisso, ut putabat, tam fido ministro. Sed quem Dei et Divæ benignitas incolumem præter opinionem et pæne fidem reddidit.

« Nam dum ibi jacet inter viros quosque Diva Hallensis ei in mente atque ore est, et quæ tam multis quotidie auxilium esset, ut sibi in hoc discrimine opem ferret, precatur. Auditus est et simul manibus genibus nixus processit in viam proximam, et viribus defectus ibi hæsit. Nondum finis, mala accumulantur, ut remedia crescant, et discrimina iterantur, ut salutaris illa vis magis inclarescat ; tres ex hostibus seorsim adveniunt scrutaturi omnia et prædam, ut fit, quærentes, miserum hunc vident, accedunt, pecuniam, annulos, vestem tollunt, sublatisque gladio exerto unus caput illi findit. Ne sic quidem moritur, sed Mariam identidem ingeminat, in ejus ac divæ Barbaræ honorem, ut fas sibi sit peccata apud sacerdotem expiandi precatur. Tangit etiam duros animos, Diva faciente, pietas, permittunt imo et operam promittunt atque ecce rusticanum sacerdotem per viam forte euntem vident, advocant et homini admovent. Expectant, ut finiat, et tum illi quoque dent suum finem, nam occidere nihilo secius hominem destinatum erat. Sacerdote igitur etiam adstante, unus eorum mucronem gladii, ut censebat, in guttur ejus defigit. Diva avertit et subuculam ejus modo scindit. Sacerdos interea deprecari et mitigare exorat, tandem et recedunt, atque ipse sic saucium in proximum quoddam horreum partim ducit, partim trahit, et vulnere ejus, ut copia erat, obligat. At ecce nova hostium manus, inter quos duces ipsi et honestiores militum erant. Eorum metu sacerdos fugere, Joannes conspectis iis veniam vitamque petere, et facile impetrat ab animis nobilioribus et quos

[1] Bellar. de script. Eccles. — [2] Just. Lips. Virg. Hallen. c. 29

honor et humanitas non prorsus reliquissent, sed enim dicessu istorum, tres illi sicarii immani sævitia iterum redeunt, et cum vivere vident, gladium unus strictum viribus in caput librat, sed, Diva quam inclamabat ictum moderante, humerum modo attigit et humerum leviter etiam strinxit. Consilium dein capiunt in flumen cadaver (pro tali habebant) abjiciendi, quod faciunt, et sanguine manantem ferociter eo trahunt. Quo tempore visa illi palam adstare diva Virgo, quæ solatium et juvamen benigne promitteret, consilium etiam daret, ut mortuum se gereret et simularet. Paret. Illi autem e ripa in flumen devolvunt, atque unus hasta etiam petit, ut si quid forte reliqui spiritus aut vitæ esset, educeret. Sed Diva et hunc ictum irritum facit, et clientem suum in insulam modicam pervehit limosam, et leviter flumine exstantem. Ibi confectus novem plagis grandioribus aquis refrigeratus ad horas fere tres jacet, erigere aut movere se impotens, cum sacerdos, apud quem culpas suas fassus erat, miseratione impulsus redit, et eum quærit et sanguinis vestigia secutus ad flumen denique venit, ibi non reperto percellitur, et mersum omnino censet, cum ecce oculos longius et intentius permittens, videre in limo illo insulæ visus effigiem hominis, neque certus tamen homo an ludibrium genti esset, cruce se signat, et alte inclamat : Adjuro te, si homo et Christianus es, signum aut vocem ede. Joannes audit et manum attollit. Sacerdos audacter in aquam insilit et collo tenus madidatus ad eum pervadit, erigit, et in siccum quantum potest perducit. Cursu inde in oppidulum propinquum fertur, vehiculum et homines adducit misero huic sublevando, qui inibi curatus post paucas etiam septimanas Hallas venit Divæ præco, et omnibus narrabat, quæ vix ipse nisi sibi credidisset ».

EUGENII IV ANNUS 14. — CHRISTI 1444.

1. *Ad Turcicam expeditionem, Wenceslao duce, parantur subsidia.* — Annus post Christum natum quadragesimus quartus supra mille quadringentos, Indictione septima, ob sævam miserandamque cladem, quam Amurates Hungariæ intulit, tum ob devastatam ab Ægyptiis adductamque in extremum pæne discrimen Rhodum, ac furentem adeo victricem impiorum potentiam, ut excidium quoque Italiæ intentaret, ingentes orbi Christiano luctus Romanoque Pontifici labores et curas attulit. Funestam historiam illam de bello excidioque Hungarico, in quo Wladislaus Poloniæ rex, ac Julianus Cæsarinus S. R. E. cardinalis, episcopus Tusculanus Sedisque Apostolicæ legatus, cum innumeris aliis interiere, lugubri stylo prosequuntur auctores [1], ex quibus nos præcipua delibabimus, insertis Pontificiis litteris, ut historiæ veritas magis magisque elucescat. Deportatis jam ante de Amurate fero Turcarum tyranno ab Wladislao rege pluribus triumphis, plerique principes, interque eos Joannes Palæologus imperator Constantinopolitanus, id litteris oratorumque opera gratulati, ipsum ut novam expeditionem ornaret in Barbaros incitarunt. Pollicebatur Scanderbegus triginta se Macedonum millia cum eo conjunctorum, Eugenius vero Romanus Pontifex, necnon Veneti, Genuenses ac Philippus Burgundionum dux gratulationibus adhortationibusque pollicitationes adjiciebant, ingentem nimirum ipsos in Hellespontum classem immissuros, prohibiturosque Turcas Asiaticos, ne in Europam trajicerent, seque sociis Barbaris conjungerent.

Ex adverso Poloni regem suum consilio de Turcica expeditione conficienda avertere nitebantur, non tentandam iterum difficillimi belli aleam, nisi prius una cum viris Poloniæ principibus expenderet, qua ratione rebus domi compositis externo bello vacaret ; sua enim prius in tuto collocanda, ac tum ad aliena promovenda incumbendum ; secum ipse volveret, quam la-

[1] Marin. Barlet. de gestis Scanderb. l. II. Phil. Callimac. l. III. Bonf. l. III. dec. 6. Cromer. l. XXI. Æn. Sylv. Europ. c. 5. Cocl. hist. Huss. l. IX. Phrantz. l. II. c. 18. Calcond. de rebus Turcic. l. VI et alii.

befactatæ res Poloniæ essent, ac Tartaros magnam Russiæ Podoliæque partem populatos, et graviora mala a finitimis principibus imminere. Verum, coacto Budæ ab rege procerum conventu reque diligenter excussa, decretum tandem est Juliani cardinalis potissimum impulsu bellum in Turcas redintegrandum, instructaque interea in Italia classis septuaginta triremium, cui Franciscus Condulmerius Pontificis ex fratre nepos præficiendus erat, et Hellesponti fauces portusque occupaturus, ne Christiani nominis hostes subsidiarias copias in Europam deducerent. Hæc pluribus de bellico apparatu scriptores: de quo certior factus Eugenius, ac de iis quæ in Hungarico principum conventu decreta fuerant, ingenti est affectus lætitia, atque ad comparanda quæ posset regi subsidia Apostolica animum convertit, præcepitque [1] in primis Andreæ Palatio, ut biennale vectigal denarii S. Petri appellatum, quod ad Romanam Ecclesiam spectabat, eidem regi ejusve administris ab ipso ad id designatis conferret.

« Magistro Andreæ de Palatio cubiculario, ac in Poloniæ et Bohemiæ regnis nuntio nostro, etc.

« Cum charissimus in Christo filius noster Wladislaus rex Poloniæ illustris zelo fidei accensus, intendat et se præparet cum magno exercitu, ut asseritur, pro defensione fidei orthodoxæ et pro liberatione Christi fidelium de infidelium manibus adversus Teucros Jesu Christi hostes perfidos personaliter proficisci », et infra, « tibi tenore præsentium committimus et mandamus quatenus omnes et singulas pecuniarum summas et quantitates, quas te infra biennium a data præsentium computandum tam in præfato regno, quam in omnibus aliis provinciis, civitatibus, terris et locis, a præfato regno dependentibus de denario B. Petri, quod nobis et præfatæ Ecclesiæ in regno, provinciis, civitatibus, terris et locis præfatis debetur de jure vel de consuetudine exigere et præcipere contigerit, præfato regi vel ejus procuratoribus ad id specialiter deputatis in subventionem expensarum per ipsum regem in hujusmodi expeditione contra Teucros fiendarum auctoritate nostra tradas et realiter consignes, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno etc. MCDXLIII, id Martii, Pontificatus nostri anno XIV ».

2. Similia mandata dedit Gerardo [2] tit. S. Mariæ Transtyberinæ et Ludovico tit. S. Laurentii in Damaso Pontificii ærarii præfecto, ac Francisco [1] tit. S. Clementis vicecancellario nepoti suo presbyteris cardinalibus Apostolicæ Sedis legatis et aliis [2] de exigenda ob sacri belli causam ex vectigalibus Orientalium Ecclesiarum, tum aliarum provinciarum sacerdotiorum decuma. De conflata vero jussu suo adornataque ingenti sumptu Venetiis adversus Turcas classe agit Pontifex in litteris [3] ad Andream parochum datis, in quibus de perfecta jam a se divina ope Græcorum, Armeniorum, Jacobitarum, Nestorianorum ac Bosniæ regis cum Ecclesia Catholica conjunctione, deque victoriis, quas Wladislaus Poloniæ rex de Turcis magna gloria reportaverat prælocutus, ad eas latius proferendas magni referre subdit, si Christiani Hellespontiacum fretum, quod Europam ab Asia dirimit, valida classe obsederint.

« Dilecto filio Andreæ in sacra pagina magistro, rectori parochialis Ecclesiæ in Glasnek in Prussia, salutem, etc.

« Dilecte fili, tuam devotionem scire non dubitamus, quod universo orbi notorium est, nos post sacratissimam unionem Græcorum cum Ecclesia Occidentali magnis laboribus et expensis per nos factam, Armenios etiam in ovile Dominicum et Jacobitas Nestorianosque ac regem Bosniæ ad bonam frugem Christianæ fidei reduxisse (1). Quibus rebus, certe magnis, auctore Domino, vixdum perfectis, aliam nulla ex parte minorem, imo majorem, quia ipsas omnes prædictas, reddet perpetuo solidatas adversus Teucros perfidos Christi hostes curavimus inchoari, et in tantum expeditionis illius prosperitas jam processit, ut charissimus in Christo filius noster Poloniæ, etc. » Hungariæ nomen de industria prætermissum videtur, cum regni illius jura inter Polonum et Ladislaum Austriacum controversa essent, « rex illustris multique principes, barones et nobiles Christiani secum militantes, hortante, dirigente ac continuo assistente legato nostro, quem ad id duximus destinandum, plurimas de hostibus victorias reportaverint, et multas provincias, multos populos Christianos, qui Barbarorum jugo subjecti erant, cum Dei nostri et suæ fidei charissimæ gloria liberaverint.

« Restat in hoc negotio pars quæ omnia negotia maxime noscitur commendare, plena sci-

[1] Lib. XXII. p. 69. — [2] Ibid. p. 20.

[1] Lib. XXII. p. 51. — [2] Lib. XIII. p. 47. — [3] Lib. XXII. p. 80.

(1) De reductione regis Bosniæ ad fidem Christianam, cujus meminit Pontifex in litteris hic sive in Actis Concilii, sive alibi nihil legitur; sed tandem felicibus avibus deductus sum ad legenda vetera Monumenta P. Martene, quorum in tomo I, col. 1592, incidi in Epistolam Benedicti Ovetarii Vicentini, regis Cypri ab Epistolis, ad Petrum Donatum episcopum Patavinum datam ex Urbe kal. Octobris anno MCDXLII, in qua nova plurima renuntians inter cætera hæc narrat : « His diebus venit ad Sedem Apostolicam dominus Ferrariensis cum quodam legato regis Bosniæ; et in publico consistorio regis nomine et totius regni dogma Manichæorum ipse legatus abjuravit, Romanamque fidem et traditiones nostras meliores esse confessus est ». Porro Bosnienses fidei Christianæ sacra recepisse creduntur a SS. Cyrillo et Methodio, qui circa annum Christi DCCCLIII, regiones illas excurrerunt. Quomodo vero in Manichæismum degenerarint, cum ignorantibus æque ignorare me profiteor. De SS. Cyrillo et Methodio vide adnotationes meas ad Pagium ad annum DCCCLIII. MANSI.

licet inchoatæ victoriæ consummatio, quam ut facilius habere possimus, mare quod Asiam ab Europa dividit, claudi oporteat, ne illa natio infidelium populis innumeris abundans a suis antiquis provinciis adjuvetur; eaque ratione classem ingentem magna cum impensa pridem apud Venetias parari fecimus, quæ ad dictum mare, ubi strictum Gallipolis dicitur, claudendum de proximo navigabit. Sed tanta est ejus classis expensa, ut licet decimæ multarum civitatum et diœcesum, licet multorum principum auxilia adhibeantur, licet omnes ærarii Ecclesiæ pecunias exponamus, nostras exsuperet vires, cogamurque alia quotquot possumus auxilia a bonis et devotis Ecclesiæ filiis exposcere, etc. » Addit imperia, ut cum acceperit penes ipsum nonnullas vectigalium Ecclesiasticorum repositas decumas existere pro ea classe in Turcas instruenda ad Sedem Apostolicam mittat atque alias a Basileensi olim Concilio pro conjunctione Orientalis et Occidentalis Ecclesiæ indictas exigat. « Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLIV, XV kal. Maii, Pontificatus nostri anno XIV ».

3. Præterea Jacobum archiepiscopum Ragusinum et Antonium Neapolitanum Minoritam vertere jussit[1] pia legata in Turcas, necnon ea, quæ forte coegissent in expiandis eorum noxis, qui infidelibus vetitas invexissent merces, eosque ope operave juvissent : in quibus litteris studium suum in divina propaganda gloria ita explicat :

« Eugenius, etc. Inter cætera pia et sancta desideria, quæ Deus omnipotens sua clementia inspiravit in corde nostro, primum videmus Græcos et plurimos Orientales populos, tot sæculis a ritu Romanæ Ecclesiæ dissidentes, divina suffragante misericordia sub eadem divinæ legis veritate nobiscum conjunctos esse, aliud sanctum desiderium nos sollicitat, et continuo animum nostrum inflammat, ut nationem Græcam et alios fideles Orientales populos sub acerbissima infidelium oppressione ac tyrannide existentes a tanta immanitate et crudelitate liberatos videremus, quod, ut Deo propitio nostris temporibus assequi possimus, ultra maximum fidelium exercitum, qui in partibus Hungariæ pluries paratus, pluresque victorias adversus Turcos et alios infideles adeptus extitit, cui venerabilis frater noster Julianus episcopus Tusculanus cardinalis S. Angeli A. S. L. nostra et Romanæ Ecclesiæ auctoritate præest, parari insuper fecimus maximam classem, cui dilectus filius noster Franciscus cardinalis Venetiarum S. R. E. vicecancellarius etiam A. S. L. nostra et dictæ Sedis auctoritate præsidet, in terrestribus maritimisque exercitibus, ut Europæ partes a crudelissimo Turcorum jugo, Deo propitio, liberentur. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDXLIV, III non. Septemb., Pontificatus nostri anno XIV ».

4. Aliam etiam instruebat classem Philippus Burgundiæ dux, de qua meminit Pontifex in litteris[1] ad Vajaliannum Vaurinensem dominum eidem classi cum summo imperio præfectum scriptis, dum sacerdoti, quem ad excipiendas classiariorum exomologeses præfecerat, eam in expiandis noxis potestatem defert, quam Basilicæ S. Petri minor pœnitentiarius habebat. Maxime vero Wladislaum regem præcipuum expeditionis auctorem Apostolicis beneficiis complexus permisit ei[2] inter alia, ut si casu ageret in locis, quæ sub interdicto Ecclesiastico lugerent, sacra angustiori etiam pompa, pulsatis campanis reseratisque Ecclesiæ foribus, coram eo peragi possent, modo ipsemet indicendi sacrorum justitii occasionem non præbuisset, ejicerenturque ii, qui anathemate aliisve Ecclesiasticis censuris impliciti essent : addiditque[3], ut ara subductili sacerdotis opera uteretur.

« Eugenius, etc. Devotis tuis supplicationibus inclinati, ut liceat tibi habere altare portatile cum debita reverentia et honore, super quo in locis ad hoc congruentibus et honestis, ac etiam Ecclesiastico interdicto suppositis, si forsan serenitatem tuam ad ea quandoque declinare contigerit, apertis januis, excommunicatis tamen et interdictis exclusis, pulsatis campanis, et in cantu aut submissa voce, ut libuerit tibi, dum tamen tu aut alii causam non dederitis interdicto, et id tibi aut illis contigerit specialiter interdici, necnon post vel circa mediam noctem et in ipso galli cantu quandocumque, ac etiam circa meridiem, jejuno tamen celebrantis stomacho, cum qualitas negotiorum pro tempore congruentium, aut tui corporis dispositio exegerint, paucisque interjectis verbis, celebrari facere possis », et infra, « concedimus facultatem ». Neque impar pietate erat Wladislao Sophia regina, quæ cum sacellum S. Sophiæ in Ecclesia Cracoviensi construere et locupletare decrevisset, Pontifex jus sacrum, quod patronatus vocant, illi tribuit[4]. Sed ad Turcici belli historiam, a qua digressa est narratio, revertamur.

5. *Frustra tentatur reconciliatio inter Anglos et Gallos : Wladislaus contra Amuratem parat bellum.* — Explicabat omnia studia Eugenius, ut undique ex cunctis Christianis regnis contraheret auxilia; et valida quidem ex Galliis et Anglia accersiri potuissent, nisi florentissima regna hostis humani generis astu et opera exitioso funebrique bello implicita luxissent, quæ res Pontificis animum acerbissimo dolore afficiebat, ut-

[1] Lib. XXII. p. 51 et 186.

[1] Lib. XXII. p. 57. — [2] Lib. XXVI. p. 26. — [3] Ibid. — [4] Ibid. p. 24.

que erat pacis inter Carolum et Henricum reges redintegrandæ cupidissimus, eam provinciam dedit[1] Petro episcopo Brixiensi, qui in Galliis legationis munere fungebatur.

« Venerabili fratri Petro episcopo Brixiensi, in regno Franciæ nuntio Apostolico, salutem.

« Quanquam semper antea considerantes quod licet immeriti, gerebamus, prout gerimus, æterni et pacifici Regis vices in terris, et quod illi regum Regi pax fidelium acceptabile sacrificium est, quam ipse speciali dono suæ hæreditatis transiturus ad Patrem reliquit Apostolis, et videntes quod propter pestiferam ac cruentam dissensionem dudum exortam in regno Franciæ innumeræ civitates et provinciæ affliguntur, cum populorum cladibus, vastitate et depopulatione terrarum, et cum innumeris aliis detrimentis, qualia fiunt in bellis inter potentissimos vigentibus, et graviora malis præsentibus pericula ob diuturnitatem belli formidantes, quæ ulterius procedente discordia videmus necessario secutura, ad pacificandum Franciæ regnum omnes adhibuimus sensus nostros, præsenti tamen tempore, considerantes, quod ex discordia supradicta regnis duobus Franciæ et Angliæ, quæ sunt potentissima et opulentissima totius Christianitatis, laborantibus ac se invicem lacerantibus, ultra ipsorum damna, quibus ex corde compatimur, etiam privati sumus multis et magnis auxiliis, quæ ab ipsis regnis, si pacem haberent, darentur nobis adversus Teucros impiissimos Christi hostes, quos Christianorum exercitus, Domino exercituum adjuvante, per directionem operamque legati nostri et charissimi in Christo filii nostri regis Poloniæ et aliorum principum multoties profligarunt, et amplissimis provinciis Christianorum jam diu per ipsos occupatis, cum magnis Barbarorum infidelium occisionibus repulerunt, et propterea totis affectibus desiderantes, ut omnis scandalorum et guerrarum materia, quæ dudum pestifere viguit, et versata est inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Franciæ et Henricum Angliæ reges illustres, et dilectos filios nobiles viros Burgundiæ, ac alios duces, comites, barones, milites ac universitates et communitates, ac alios quoscumque præfatis regibus adhærentes et complices ac sequaces eorum, pacis anctore cœlitus inspirante, bonum salutaris concordiæ et unitatis pacificæ comitetur, ac de tuæ fraternitatis industria, quam potentem opere pariter et sermone in magnis expertam et arduis eximia probitate, fidelitate, magnitudine consilii, morum elegantia et aliis grandium virtutum titulis earum largitor Dominus multifarie insignivit, in cujus affectu geritur, prout indubitanter tenemus, fluctuantes turbines dissidentia quæque in pacis pulchritudinem commutare, sumentes in Altissimo fiduciam specialem, illa quæ eidem fraternitati tuæ, quam multis jam mensibus pro arduis Romanæ Ecclesiæ negotiis in ipso Franciæ regno tenuimus, duxerimus committenda, cura exactissima atque pervigili curabis adimplere, habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus deliberatione matura, tibi tanquam pacis angelo ac paciario, ut ad pacificandum præfatum regnum Franciæ nostro et Apostolicæ Sedis nominibus vaces et intendas, committimus et mandamus, indubitabili ratione tenentes, quod (inspirante pacifico regum Rege qui, ut dictum est, pacem jure hæreditario de mundo transiturus ad Patrem suis reliquit discipulis in discessu) fomenta discordiarum quæcumque inter reges prædictos juxta salutaris concordiæ ac inestimabile pacis bonum perducere modis omnibus satages, tibique propterea inter præfatos reges, necnon duces, comites, barones, milites ac universitates et communitates, ac alios quoscumque præfatis regibus adhærentes ac complices et sequaces eorum, de et super quibuscumque discordiis, differentiis atque guerris vigentibus, et quæ possent inter eosdem reges et alios supradictos quibuscumque juribus, actionibus, occasionibus seu modis quomodocumque et qualitercumque nostro et Ecclesiæ nomine, partium tamen dissidentium accedente consensu, tractandi et componendi ac indicendi sub spe pacis treuguas, inducias et sufferentias quaslibet temporales, necnon pacem et concordiam perpetuo duraturas sub illis capitulis, pactis, modis, conditionibus atque formis, pœnarum adjectionibus, obsidibus personarum, jurium et bonorum obligationibus, renuntiationibus, promissionibus, cautelis, clausulis et solemnitatibus atque modis, de quibus eidem fraternitati tuæ quomodolibet videbitur expedire », interjectisque pluribus, quibus ad componendam pacem, illiusque osores ac disturbatores comprimendos legati auctoritatem amplificat, « plenam et liberam concedimus tenore præsentium facultatem.

« Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus injunctum tibi ministerium laboris hujusmodi pro divina ac dictæ Sedis et nostra reverentia devote suscipiens, sic illud utiliter sicque sollicite et laudabiliter juxta datam tibi a Deo prudentiam exsequaris, quod de tuis laboribus, divina favente clementia, desiderati ac pacifici fructus adveniant, quos speramus, tuque illam quæ pias pacificasque causas gerentibus cœlesti retributione impenditur, feliciter consequi palmam gloriæ merearis. Nos enim sententias quas rite tuleris, et pœnas quas inflixeris in rebelles, ratas habebimus, et faciemus, auctore Domino, usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari.

[1] Lib. VI. Ep. secr. p. 269.

« Ut igitur præmissa omnia plenius et efficacius sortiantur effectum, per viscera misericordiæ Dei nostri obsecramus ipsos reges, patriarchis vero, archiepiscopis, episcopis ac electis, administratoribus et abbatibus cæterisque Ecclesiarum et monasteriorum prælatis et Ordinum quorumcumque prioribus, præceptoribus et magistris exemptis et non exemptis, capitulis et conventibus, et eorum locatenentibus in ipsis regnis Francorum et Angliæ in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipimus, quatenus tibi aut deputandis a te circa conclusionem et observationem omnium præmissorum et cujuslibet eorumdem, quoties requiri contigerit, faveant modis omnibus et assistant, ut per salutaris concordiæ ministerium inter partes ipsas refloreant pax et quies, prout in desideriis gerimus cordis nostri, ut ultra nostram et præfatæ Sedis benedictionem et gratiam ab auctore pacis valeant æternæ beatitudinis munera promereri. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLIII, XVIII kal. Februarii, Pontificatus nostri anno XIII ».

Describit Monstreletus pluribus Gallorum atque Anglorum bellica facinora, cumque res Anglicæ in pejus quotidie inclinarent, ac Petrus dux Lucemburgensis, qui Anglorum partes sequebatur, fuisset a Burgundo profligatus, Gallis vero ii læti successus cædes, vulnera plurimaque alia damna afferrent, celebrato apud Turonos Francorum Anglorumque conventu, actio de pace instaurata est atque induciæ, quarum leges in Caroli regis litteris [1] vigesima Maii hujus anni exaratis continentur, initæ sunt spe pacis, ac Margarita Renati Andegavensium ducis ac Siciliæ regis filia Henrico regi desponsa est. Ne vero illæ violarentur, Delphinus tum Francos tum Anglos milites in Germaniam abduxit, de quo dicetur inferius. Cum autem pax componi non potuisset, eædem induciæ iterum iterumque proximis annis extractæ fuerunt [2].

Interea Amurates bellum undique a Christianis adversum se parari videns animo perterritus, de pace, quam antea dare semper recusarat, oratorum suorum opera agitare cœpit, ac Junio mense cum Hungaris induciæ ad decennium pactæ his legibus [3], ut Bulgaria tantum in Turcæ potestate remaneret, reliquia omnia, quæ illis in regionibus occupaverat, iis redderentur sub quorum ditione ante bellum exstitissent. His constitutis, litteræ Francisci cardinalis Latinæ classis in Hellesponto præfecti aliorumque allatæ, quibus nuntiabatur Amuratem omnes pæne copias in Asiam ad Caramanicum bellum traduxisse, atque ideo Hungariæ rex expeditionem maturaret, neque opportunam occasionem Europæ in libertatem vindicandæ dimitteret. Ac tum Julianus cardinalis Cæsarinus, vir eloquentiæ laude insignis, Wladislaum regem ad redintegrandum intermissum bellum incitare cœpit, extortam nimirum temporis causa simulatam pacem, quæ diu tenere non posset, argumento esse, quod ante id tempus Barbari promissam fidem non servassent : præterquam quod priora cum Eugenio Pontifice, Philippo Burgundiæ duce, Venetis ac Genuensibus pacta fœdera potiora erant : si qua rex præstiti sacramenti religione animum devinciri timeret, se Apostolica, qua fulciebatur, auctoritate concepto eo metu illum omnino liberare. His aliisque propositis flexit regis animum Julianus, impulitque, ut novo sacramento se cum proceribus ad redintegrandum bellum Turcicum obstringeret. Non deerat alia causa gravissima, quæ ex omnium etiam politicorum consensu justum bellum capessivisse Wladislaum ostendat, nimirum pepigerant antea fœdus Hungariæ rex et Caramanus adversus Amuratem, ut si Amurates Caramanum in Asia opprimere niteretur, Hungarus in Europa Turcis bellum inferret; si in Europa adversus Hungarum signa converteret Turca, Caramanus in Asia Turcas adoriretur : itaque cum in Caramanum impetus suos effunderet Amurates, juste Hungarus ex priori fœdere in Europa Turcas aggredi bello potuit, ne victo Caramano in ipsum irruerent, Græcique nominis reliquias obtererent [1].

6. *Aranitus Cermenici princeps ad bellum excitatus ab Eugenio, quod Georgius Serviæ despota nefarie retardat.* — Jam plurimæ Christiani exercitus copiæ trajecerant Danubium, et graves Turcis aliisque Christianæ fidei hostibus clades magna cum fortitudinis laude inferebant, cum Eugenius ad distrahendum Amuratem hortatus [2] est Aranitum Cominum Cermenici principem, ut ingenti invictoque animo prosiliret in Turcas, ac tum ipsi, tum cæteris ejus signa secuturis (quos etiam propositis indulgentiarum præmiis ad pium bellum allicere nisus est [3]) bene precatus, sacratum eidem vexillum misit, cumque Aranitus ad avertenda imminentia mala pacem cum Turcis ficte pepigisset ac jurejurando roborasset, Pontifex ejusmodi sacramentum rescidit [4], quod a ratione prorsus abhorreret, id quod divini honoris causa præstandum est in fidei detrimentum verti.

« Dilecto filio, nobili viro Aranito Comino, domino Cermenici et Catefichi atque Aibani, salutem.

« Generositatis tuæ litteras, paterna charitate a nobis susceptas libenter legimus, et ea, quæ per dilectum filium Joannem oratorem tuum nobis tuo nomine debita reverentia exposita sunt, grato animo audivimus. Primum qui-

[1] Monstr. vol. 2. in fin. Polyd. Virg. l. XXIII. Naucler. vol. 2. gen. 49. et alii. — [2] Monstr. vol. 2. in fin. — [3] Æn. Sylv. Europ. c. 5. Bonfin. dec. 3. l. VI.

[1] Hannival. l. XIV. p. 22. Murates Dragom. in Amur. hist. Musul. l. V. c. 13. Jo. Leuncl. in eod. — [2] Lib. XXII. p. 199. — [3] Ibid. p. 200. — [4] Super. p. 199.

dem, dilecte fili, non ignotum nobis est, te plurimis annis bellum cum infidelibus gessisse, et terras ditioni tuæ subjectas ab incursionibus Turcorum et infidelium multa incendia, vastationes et calamitates passas fuisse : sed hæc omnia Deus omnipotens, qui fidem et Ecclesiam suam non deserit, convertet in eventus prosperos ac felices. Ineffabilem divinam misericordiam his proximis annis vidimus : nam parvus fidelium exercitus maximam infidelium et Teucrorum multitudinem in certamine iteratis vicibus superavit cum maxima infidelium strage, speramus etiam quod tam terrestris quam maritimus fidelium exercitus hoc præsenti anno feliciores eventus et maximam victoriam assequetur, ad gloriam divini nominis et fidei Catholicæ exaltationem, et partium illarum securitatem et tranquillitatem. Nam magna Christianorum multitudo, qui bellis exercitati sunt, sub auspiciis et auctoritate nostra et Sedis Apostolicæ, venerabili fratre nostro Juliano episcopo Tusculano, cardinale S. Angeli nuncupato, Christianorum exercitui præsidente, Danubium transiverunt, Turcos et alios infideles mira fortitudine et celeritate persequentes. Patiuntur insuper ipsi infideles aliam persecutionem in partibus maritimis : nam dilectus filius noster Franciscus tit. S. Clementis presbyter cardinalis Venetiarum, S. Romanæ Ecclesiæ vicecancellarius, Sedis Apostolicæ legatus, magnam classem habet in partibus Gallipolis, qua infestat loca sub ditione Turcorum existentia ; eo denique Dei clementia res fidelium deducta est, ut omnino speremus amodo provinciam Græciæ ab immanitate et crudeli tyrannide Turcorum liberari, nec de cætero Turcorum insolentias ac rabiem reformidare poterunt. Speramus insuper Turcos nec terrestribus nec maritimis bellis futuris temporibus has fidelium partes infestare posse, nam transitus per Gallipolim eis impeditus erit, et alii transitus tam terrestres quam maritimi, proinde tuæ et aliorum fidelium civitates, terræ et loca magis securæ permanebunt. Quare, dilecte fili, assurgas forti animo, et hanc victoriæ occasionem nobis ac generositati tuæ et cæteris fidelibus divinitus oblatam non deseras. Nos vero ita hanc Dei et fidei causam prosecuturi sumus, ut ipsi Deo et hominibus manifestum erit hoc sanctissimum opus, in quo communis Christianorum salus continetur, cæteris rebus præposuisse, majora continuo ad laudem divini nominis et gloriam Salvatoris nostri Jesu Christi animo nostro agitantes.

« Cæterum mittimus nobilitati tuæ Bullas opportunas tibi et omnibus tecum militantibus, et huic causæ fidei suffragantibus benedicimus, et paternam ac Apostolicam benedictionem, harum serie exhibemus, et vexillum Ecclesiæ, sub cujus auctoritate Ecclesiæ et fidei inimicos, ut sperandum est, consternes ac certaminibus superabis. Augebit profecto magnitudinem tui animi et vires tui dominii hoc vexillum, si sinceritate devotionis et fidei, ut de certo credimus et speramus, suscipies, et debita reverentia, cum tempus postulaverit, eo uteris. Et quia nobis per tuas litteras significas evitandi periculi causa, quod tibi et statui tuo imminebat, pacem simulatam cum infidelibus edidisti certis fœderibus, obligationibus et juramento, ut idem Joannes nobis exposuit roboratam, nos ut alacriori animo bellum contra Turcos et infideles restaurare valeas, auctoritate Apostolica, tenore præsentium, et ab hujusmodi fœderibus, obligationibus et juramento qualiacumque sint, quæ hic haberi volumus pro expressis, penitus absolvimus ac liberamus, cum absurdum sit, quod religiosa fidei observantia, et juramentum, quod ad Dei honorem præstari debet, in fidei detrimentum et Dei offensionem redundet. Reliqua tibi idem Joannes enarrabit seriosius a nobis informatus. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLIV, non. Octob. Pontific. nostri an. XIV ».

Celebrat laudibus Franciscus Philelphus [1] Arianitem in Epiro principem, ut gestorum gloria florentissimum, quem Scanderbegi fuisse postea socerum memorat Marinus Barletius [2], initaque cum Amurate fœdera damnasse, cum biennio ante Macedoniam Scanderbegus ad libertatem religionemque defendendas excitasset, tum pro Christo immensos labores sustinuisse : « Arianites Thopia Golemus », inquit auctor, « sive latiniore vocabulo Cominatus, magni vir nominis et auctoritatis, tum propter longam generis nobilitatem, tum ob maximam rerum bellicarum peritiam et dignitatem præcipuam oris vultusque, quod non ultimo loco spectat vulgus, insigni equitum peditumque comitatu convolans cæteros omnes prævenit. Hic oppressus olim ab Amurate tributum ab illo imperatum non negavit, sed nunc oblata occasione erectus animo, concepta jam pridem in Turcas odia et servatos gloriose spiritus egregie deprompsit, nemoque ardentius se aut pro libertate pepigit, aut in caput illorum juravit, neque modus deerat ad eam animi cupiditatem explendam, et sat idoneæ ejus vires cum aliis junctæ ad reformandam fortunam Epiri videbantur, quæ solæ aliquando integra tyranni bella sustinuissent; nam a flumine Aaeo sive Æante, licet ei incolæ aliud superindiderint nomen, Vavissam appellantes, ad sinum usque Ambracium fere per omnem maritimam Epiroticæ regionis oram imperium ejus extendebatur. Hic est ille Arianites, qui apud Macedones et Epirotas cognomento magnus et dictus et habitus est; nam magna profecto et præclara in Turcas pro Chri-

[1] Franc. Philel l. XIX. — [2] Marin. Barl. l. II. de Vit. et gest. Scanderb.

sti fide et Evangelio gessit, varias ac ingentes de eis clades stragesque edidit, et, quoad vixit, semper insecutus est. In Meumetem eorum principem in Epirum irruentem irruit, quem fœdavit atque afflixit; nam castra aggressus signis regiis, vexillis atque tabernaculo oblato privavit, illumque e provincia et regione summo cum dedecore, clade et ignominia abscedere compulit ». Porro non sine gravissima causa Eugenius vexillum Romanæ Ecclesiæ efferendum in Turcas ad Macedones miserat, nam ex pactionibus inter Macedones et Hungaros confectis conjuncturus erat copias Scanderbegus cum Wladislao Pannoniæ rege.

Verum cum per Serviam exercitum duceret, Georgius despota illi iter impedivit [1], quæ despotæ perfidia et Hungaris immensos luctus, et rei Christianæ miserandam cladem (1), et Græcis exitium, et demum ipsi Georgio et Serviæ perniciem attulit. Nec mirum, si tam facile faverit Turcis contra Christianos, cum hæresi infectus esset, de quo hæc tradit gestorum Scanderbegi scriptor [2] : « Magno jam gaudio Mysiæ fines intrabat signifer, quando », et infra, « supplicio propior apud superos sordium Christianorum indignitas unius hominis perfidiam excitat ad ea omnia impedienda turbandaque, et simul perpetuos Hungaris luctus ac tam insignem cladem nomini Christiano infligendum. Erat hic Georgius Vuchovichius, de quo superius mentio facta nobis est, tum ejus provinciæ princeps, despotes Serviæ vulgo dictus, ita sumpto vocabulo, vir, si quidquam ista ad bonos mores prodessent, et corporis decore ac majestate oris non vulgari facundia vere ac sermonis gravitate ; si quis alius venerabilis, familia nobili vetustissimaque, ætate quidem provecta, religionis autem et fidei (id scelerum ejus omittamus) neglector, ac cum ullus ferme Dei cultus in perniciosissimo hominis caderet ingenio æque et Christiana præcepta et Machomethi leges spernebat. Semel quam diu post hoc Varnense prælium nonagenarius senex Mecmetem fugiens in Hungariam ad auxilia petenda venisset, agenti multa secum de Christi fide Joanni illi Capistrano respondisse fertur, laqueo citius vitam finire persuaderi sibi posse, quam imbutas Patrum traditiones relinquere, sicque abiisse e conspectu iterantem sæpius malle se a civibus suis infelicem principem , quam delirum senem dici.

« Is igitur Turcarum tunc enixe partes fovebat, tum ob collocatam in matrimonium Amurati Cathagusinam filiam, tum propter odium in Hungaros, Joannem præsertim Transilvanum, cujus cum opera olim (ut in liberatione Scanderbegi supra retulimus) contra Amuratem adjutus esset et in regnum restitutus, quædam Serviæ oppida, quæ Huniades in virtutis mercedem retinuerat, non reddita, sibi æquo animo perferre non poterat ; quare audito Hungarici belli apparatu et Scanderbegi adventu, transitus ei omnes vias et itinera præclusit : conatus est nequidquam Scanderbegus monere per nuntios despotem et lenioribus verbis agere, ne maleficio præoccuparet se, quando nulla subesset injuriæ causa , et hostem vellet ex amico vicinoque simul et totius Hungariæ et Epirotica in se arma sollicitare a tergo, a fronte hostem omni tempore habiturum, nisi nunc ad se cum Wladislai copiis jungendum liber legionibus suis pateret aditus, ne patiatur gravem aliquam jacturam rei Christianæ, quæ et se pariter cum omni imperio exhauriat, dum tantum filiæ cum amor Amurati conciliat satis et generi perfidiam et Hungarorum beneficia expertum ». Subdit auctor Scanderbegum, dum Mysiam penetrare annitebatur, retardatum fuisse a Georgio despota.

7. *Crucis militiam professuris propositæ indulgentiæ, et Christiani Turcis opem ferentes damnati.* — Interea Wladislaus rex, qui de Scanderbegi adventu et copiarum numero certior factus, Walachia transmissa, superatoque Danubio, ad Varnam signa promovit, ut conjunctis exercitibus per æquatas planities faciliori itinere in

[1] Mar. Bar. l. II. de gestis Scanderb. — [2] Id. ib.

(1) Ad luctuosam illam cladem quam Christianis intulit Amurates Turcarum rex, cum accurate satis ex æqualibus scriptoribus annalista disserat, addenda tantum succurrunt nonnulla, quæ cum non ita passim apud scriptores legantur, novitatis gratiam apud multos obtinebunt. Narrat Sanutus in gestis ducum Venetorum Turcarum militum animos ante prælium maxime consternasse tum famam ingentis illius bellici apparatus, quem Christiani adornabant ; cum etiam rem quamdam novam quæ tunc ante omnium oculos Adrianopoli acciderat. Nam Persa quidam Christianus Andrianopolim veniens religionem suam summa libertate palam omnibus prædicabat ingenti populi plausu et fructu. Quam viri audaciam admirati primum Turcæ, dein et veriti ne quid seditionis oriretur, hominem detruserunt in carcerem, sectatores vero illius, ex quibus plurimos sibi comparaverat, captos partim lingua mutilarunt quod ab annuntianda fide Christiana cessare noluissent, partim vero diris confectos suppliciis, alios pelle exutos, alios igne tostos occiderunt, quorum numerus ad 7000 supputabatur. Demum et in Persam, tentatum prius an vellet a fide recedere, ac negantem, exquisito tormenti genere animadversum. Tantæ constantiæ prodigium Turcarum animos varie affecit ; nam alii salutare Baptismi lavacrum quærentes ex urbe clam fugerunt ; alii vero consternati excidium imminens metuebant. Hæc Sanutus ex litteris hoc anno redditis Venetiis.

Alterum quod animadversione dignum censeo, illud est nimirum prælium istud licet ab Amurate gestum, non tamen illo Saracenis dominante, accidisse. Nam ex Annalibus Turcicis Leunclavii discimus anno Ægiræ DCCCXLVII, Christi MCDXLII, Amuratem, sive quietis amore post tot bellorum turbas, sive rerum humanarum tædio, abdicasse se regno, cui filium suum Mahometem II puerum substituit, datis illi adjutoribus ac tutoribus Chelile bassa et Meulana Chusrone. Ad famam bellici hujus apparatus, quem Christiani principes in Turcas adornabant, excitos Saracenos, cum præter Amuratem ducem tantæ bellorum moli sustinendæ haberent neminem, ad illum accurrisse, rogantes, ut otio privatæ vitæ relicto, ad exercitum se conferret, quod ab illo præstitum eo successu, de quo in Annalibus. Eadem de abdicatione regni, atque resumpto militari imperio narrat Hazi Italife Mustafa in Chronologia historica, quam ex Arabico vernaculam reddidit Joannes Raynaldus Carli ; quo tamen in opere regni abdicatio in annum Ægiræ DCCCXLVI, Christi MCDXLI, confertur. MANSI.

Thraciam irrumperet, cum Amuratis exercitus, cujus transitum ex Asia in Europam Eugenii Pontificis et Philippi ducis Burgundiæ classis non prohibuerat, uti magna consilii maturitate decretum fuerat : sed vel inertia, vel potius arcano incomprehensibilique Dei consilio id prætermissum. Quantos enim labores susceperit Eugenius, ut Christianos omnes mutuo fœdere ad Turcas delendos, confirmandam in Catholica conjunctione Græciam, ac Palæstinam recuperandam terrestres et maritimos exercitus conflandos curaverit, testes sunt inter plura alia ejus litteræ, quibus Christi cultores ad defendendam fidem contra Turcicam impietatem excitavit, et Araniti Macedonis signa sequi jussit [1].

« Ad futuram rei memoriam.

« Postquam ineffabili divinæ charitatis clementia nostris temporibus effectum est, ut Græci, Armeni, Jacobitæ, Syri et plurimi alii Orientales populi a ritu Romanæ Ecclesiæ multis sæculis dissidentes, eamdem nobiscum et dicta Ecclesia divinæ veritatis sententiam teneant et observent, ut fructum tam salutaris unionis non modo spiritualem sed temporalem etiam assequantur, dedimus operam pro viribus et inpræsentiarum ardentiori studio una cum Catholicis et principibus invigilamus ut Græcia et aliæ nationes fidelium a tyrannide et immunitate Turcorum et aliorum infidelium liberarentur : proinde iteratis vicibus in partibus Hungariæ præsidente venerabili fratre nostro Juliano episcopo Tusculano cardinale S. Angeli nuncupato, Sedis Apostolicæ legato, maximus fidelium exercitus paratus est, qui (Deo propitio) plurimas adversus Turcos et infideles victorias assecutus exstitit : ac insuper magnam classem et terrestrem exercitum transmisimus contra Turcos et infideles præfatos, cui classi dilectus filius noster Franciscus tit. S. Clementis presbyter cardinalis Venetiarum, Romanæ Ecclesiæ vicecancellarius et Apostolicæ Sedis legatus præest. Cum autem Dei misericordia ac sapientia et diligentia dictorum legatorum, necnon strenuitate et virtute Catholicorum in dictis exercitibus existentium confidamus, quod ii fidelium exercitus victoriam reportabunt ad gloriam divini nominis et fidei Christianæ incrementum ; cupientes et continuo majori mentis ardore desiderantes, ut insulæ Rhodi et regni Cypri quæ ab infidelibus continuis discursionibus infestantur, opportuna præsidia præbeamus, et sepulchrum Dominicum liberemus, ne diutius cum tanta Christianorum ignominia sub potestate infidelium permaneat, ut hæc Dei et fidei causa, quæ cæteris rebus anteponenda est, eo libentius adjuvetur, quo fideles ipsi ex hoc dono cœlestis gratiæ, uberius conspexerint se refertos, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus ac nostra auctoritate confisi, euntibus personaliter, et qui dilectum filium nobilem virum Aranitum, contra hostes fidei strenuum pugilem in hujusmodi sancta expeditione sequentur contra hujusmodi Turcos et infideles suis vel alienis sumptibus, vel qui aliquem bellatorem contra ipsos transmiserint, et per sex menses continuos aluerint et subjuverint, sive pro expensis unius transmittendi per dictos menses pecunias in prædicta causa miserint baroni, comiti, marchioni, duci, principi, aut alii temporali domino, unum vel plures bellatores juxta quorumlibet facultatem transmiserint, aut alia pia et charitativa subsidia secundum ipsorum devotionem et consilium confessoris sui porrexerint cum effectu, auctoritate Apostolica concedimus per præsentes, ut quilibet ipsorum, aliquem idoneum et sufficientem presbyterum in suum possit eligere confessorem, qui, confessionibus personæ largientis euntis vel mittentis diligenter auditis, plenam omnium suorum delictorum, de quibus veraciter corde contriti et ore confessi fuerint, veniam et remissionem impendat, etiam si talia forent, propter quæ Sedes Apostolica esset merito consulenda. Et insuper eidem confessori, ut a quibuscumque votis, peregrinationis etiam ad sepulchrum Dominicum, et quævis sanctuaria, et alia vota pro quorum exsecutione pecunia sit exponenda, dummodo persona vovens ad hujusmodi prosecutionem negotii, tantum de suis pecuniis tribuat, quantum pro implemento hujusmodi votorum verisimiliter exposuisset, absolvere possit, auctoritate Apostolica plenam et liberam tenore præsentium concedimus facultatem : præsentibus post triennium a data præsentium computandum minime valituris. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDXLIV, III non. Octobris, Pontificatus nostri anno XIV ».

8. At, proh dolor ! non deerant ea tempestate Christiani adeo salutis suæ immemores, ut sub Turcis merere, vel commeatus, arma, ferrum, idque genus alia iisdem fidei hostibus magna piorum offensione ac reipublicæ detrimento suppeditare studerent, quos prædecessorum Romanorum Pontificum exemplo gravissimis canonum pœnis comprimere nisus est Eugenius [1] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Angimur et maximo dolore conficimur, quod nonnulli perditionis et iniquitatis filii Baptismatis fonte renati, et se fideles ac Christianos profitentes Christianum nomen et præcepta Ecclesiæ contemnentes, eorumque salutis immemores, accipiunt a Turcis et aliis infidelibus stipendia, et una cum ipsis infidelibus militant contra Christi crucem et fidem Catholicam par-

[1] Lib. XXII. Ep. cur. p. 200.

[1] Lib. XXII. Ep. cur. p. 201.

tesque Christianorum, abjecta omni erga Deum reverentia, molestant atque perturbant : nonnulli vero Turcis et infidelibus præfatis arma, ferrum, victualia et alia subsidiorum genera subministrant, in magnam Christiani nominis ignominiam et animarum suarum perniciem, atque perpetuum interitum. Nos vero, qui ex debito pastoralis officii nobis injuncti pro liberandis Græcis et aliis Catholicis, qui nostris temporibus, Dei clementia, ritum Romanæ Ecclesiæ assumpserunt, et nobiscum et dicta Ecclesia juxta sanctorum Patrum institutiones et Evangelicam veritatem, et in fide, quam semper tenuit, prædicavit et docuit Romana Ecclesia uniti sunt ; ut non modo spiritualem, sed etiam temporalem fructum ex hujusmodi sancta unione consequantur, omnesque nostras cogitationes omnesque conatus contulimus, tam per terrestrem exercitum quam per maximam classem maritimam : cumque ad tam salutarem expeditionem et communem fidei Catholicæ utilitatem, et ampliandam religionem Christianam, Deo omnipotenti sancta nobis consilia subministrante, semper ardentiores erimus ; tam detestabiles ac nefarios aliquorum Christianorum excessus, tantamque eorum perversitatem et intolerabilem injuriam, quam ipsi Deo, fidei Catholicæ, nobis et Ecclesiæ, imo etiam sibi ipsis inferunt, tolerare sine Dei offensa minime valentes ; quinimo hujusmodi tam scelestas operationes exsecrantes, ac existimantes quod in iis casibus severitas justitiæ potius clementia quam severitas appellanda est, felicis recordationis Nicolai papæ IV et nonnullorum Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, qui cunctos Christicolas Turcis et aliis infidelibus personaliter subsidium præbentes ac deferentes ipsis arma, equos, ferrum, lignamina, victualia et alia quæcumque mercimonia, in nonnullas pœnas et sententias incidere statuerunt, tenore præsentium statuimus, constituimus ac decernimus, ut nullus in subsidium ipsorum Turcorum et infidelium, contra et adversus Christianos, et præsertim contra civitates, terras, castra et loca fidelium, personaliter accedere, vel alias auxilium vel favorem in Christianorum dispendium præstare quoquomodo præsumat, etc. » Gravissimas iis irrogat pœnas, devincitque anathemate, cujus religione a nemine, quam a Romano Pontifice, nisi in extremo mortis discrimine exsolvi possint ; notat infamia, mulctat hæreditaria successione, bona prædæ et corpora servituti exponit, easque et alias pœnas in Ecclesiis diebus festis promulgari jubet ad omnes earum terrore a nefario scelere removendos. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno etc. MCDXLIV, nonis Octobris, Pontif. nostri anno XIV ».

9. *Insignis clades Christiani exercitus ad Varnam, cæso Wladislao rege et Juliano cardinale.* — Hæc aliaque Pontifex Christianæ rei consulturus decernebat in Urbe, cum perlatum est Wladislao Amuratem ingentibus Turcarum copiis succinctum ex Asia trajecisse, sive dissimulantibus Genuensibus mercede corruptis, sive cum commeatus comparandi causa e sua statione recessissent, iis insciis occasione hostis usus esset, de quibus hæc Marinus Barletius[1] : « Cum Amurati Græcorum et suorum etiam, qui in Europa manebant, fides suspecta esset, exercitum ex Asiatico milite comparaverat, sed quia classis Romana Philippique freti trajiciendi spem abstulerat, dein inops animi trepidabat magisque consulebat donec Christiani quidam (si vera est fama) ea Othomannum cura exsolvere, polliciti navibus suis, accepta mercede, copias in Europam transportare. Sicque in angusto quodam loco, quod inter Propontidem et Euxinum pelagus spatii interjacet, Europam ab Asia discriminans, Asianus transvectus est aureo nummo a singulis vectori tradito. Centum millia fuisse ferunt». Eadem ab Ænea[2] Sylvio referuntur de aliquibus Genuensibus.

Non deterruit a suscepto consilio Wladislaum Amuratis adventus, castraque Christiani ad Varnam oppidum posuerant, cum adesse innumeras hostium copias nuntiatum est. Wladislao ac Juliano cardinali, ne circumvenirentur a Barbaris, munitum montanumque locum petendum videbatur : at reluctatus est Huniades regii exercitus præcipuus dux, ejusque sententia, ut gravissima vicit, pugnandum cum hoste esse. Ut vero Christianorum res, Deo ita permittente, tristes atque exitiales exitus habuerint, ex Ænea Sylvio[3] præstat audire, qui cum in Friderici Cæsaris aula ea tempestate ageret, quæ gerebantur apprime scire potuit : « Itum, inquit, est ferocibus in pugnam animis. Superior acies nostra Turcas in fugam vertit, quamplurimis primo impetu prostratis. Perculit ea res magna metu Amuratem nihil tale verentem : fugisset protinus prodito exercitu, nisi circumstantes satrapæ, comprehenso ejus æqui fræno, ignaviam ejus increpassent, fugientique comminati necem fuissent. Perstitit ergo vel invitus, jussisque fortissimis arma sumere prælium instauravit ».

Fabulantur nonnulli tunc Amuratem in eo discrimine Christum implorasse, ut suorum perfidiam, qui inducias infregerant vindicaret : inter quos etiam Joannes Leunclavius[4] hæc pro suspecto figmento Monumentis mandavit : « Commemorant, poscente Murate, certum aliquod a Wladislao rege pacis inviolabiliter observandæ documentum, profano quorumdam consilio traditam ei fuisse hostiam Ecclesiastico

[1] Marin. Barlet. l. II. de reb. gestis Scand. — [2] Æn. Sylv. Europ. c. 5. — [3] Æn. Sylv. Europ. c. 5. Monstr. vol. 3. in princ. hoc an. Musul. hist. l. XIV. Phrant. l. II. c. 18. Bonfin. dec. 3. l. VI et alii. — [4] Leuncl. in Pandectis.

ritu consecratam, ne scilicet ullo modo de fide voluntateque regis accepto tam augusto pignore dubitaret : postea vero perturbatis induciis, cum ad arma deducta res esset, ac prælio Varnensi, cæsis in utroque cornu Muratæis, in extremo res Turcorum discrimine versarentur, Muratem e sinu prolata Christianorum hostia, et erectis ad cœlum oculis, in hujusmodi quædam prorupisse verba : Christe, si Deus es, ut Christiani tui de te perhibent, vindica perfidiam tuorum, qui te mihi dedere pignori, nihiloque minus adeo religiose sancitam pacem per summum scelus violarunt ; quibus in hunc modum ab ipso prolatis, ea scilicet evenerint, quæ tam ab hostibus quam a nostris recitantur ; Philippus tamen Callimachus, hanc rem tam secreto referre videtur actam, nihil ut certi de tradito tali pignore vulgo constaret ». Hæc omnino ab Wladislai pietate et magnanimitate adeo sunt aliena, ut turpe fuerit id suspicari : imo Bonfinius[1] petitam a Turcis Eucharistiam, sed negatam, quod nefas esset arcana mysteria infidelibus prodere, narrat disertissime. Pergit Æneas Sylvius :

« Pugnatum est summa contentione pluribus, horis nunc Christianis, nunc Turcis propinquiori victoria sese præbente. Cadebant hinc atque inde quamplurimi : plures ex Turcis, quorum corpora parum tecta facile sagittæ ensesque penetrabant. Postremo tum novus in hora hostis incedere et sauciorum loca integri occupabant. Non tam virtute quam numero superati Hungari paulatim referre pedem cœpere. Tum Wladislaus cum globo suorum quos erga se non minus fortes quam fidos habuit ex Polonia, ut hostes ex acie victores diverteret, Christianisque animum redderet, in tumulum, quem teneri ab Amurate diximus, circumjectosque undique currus impetum fecit. Ibi nova pugna commissa : novus injectus Amurati pavor : trepidatum totis castris, nec etiam consistendi animus aderat : quod si Huniadi par animus ac regi fuisset et arridenti fortunæ dedisset manus, haud dubium quin ea dies et Amurati vitam et posteris ejus imperium Græciæ abstulisset : verum ipse, ut primum cedere Christiana signa conspexit, cum millibus Hungaris ac Valachis ex acie se subtraxit, atque insalutato rege, nutante adhuc victoria, fugam arripuit : fortasse rei militaris perito nulla in pugna salus visa, et salvare aliquos quam perire omnes maluit. Poloni acceptam eo prælio cladem Huniadis vecordiæ atque ignaviæ tradiderunt : ipse sua consilia spreta conquestus est ».

Jactatos quidem eos fuisse de Huniade sermones meminit Marinus Barletius ; verum Hungaros, qui ex ea clade confugere in Epirum ad Scanderbegum, retulere Huniadem fudisse Asiæ et Europæ bassas, dumque eos insequebatur, Wladislaum non exspectato Huniade militaris gloriæ cupidine accensum, janissarorum munitissima castra adortum esse, inque ipso pugnæ ardore trucidatum. Quod confirmat Musulmanæ scriptor historiæ cum ait[1] : « Posteaquam Christiani hæc ita gesta vidissent, rem omnem Janco », id est Joanni Huniadi, « nuntiarunt. Is nullo modo propterea territus, exercitum suum minime dissipari passus est, cum diceret, non regis se causa venisse, sed uti pro lege religioneque sua Christiana pugnarent : atque hoc modo Christianos suos in officio retinens, non a fuga duntaxat infami revocavit, sed etiam bis terve gravissimo Barbaros invasit impetu. Ad extremum tamen acies hostiles redintegratas et multiplicatas cernens, fugam arripuit, ideoque Christianorum etiam exercitus ab hoste superatus oculos in unam fugam dirigere cœpit : Turci vero Christianos fugientes undique persecuti sunt, et in fuga cædendo gravissimis affecere cladibus ».

His addit Barletius, de quo supra memoratum est : « Hungarorum exercitum fusum deletumque Scanderbego adhuc in Mysiæ finibus degenti nuntiatum est. Dolore pæne confectus, multaque diu volvens animo, jam conversis signis abire constituit : ne tamen inultus ex omni parte foret dolo, et Georgii perfidiam aliqua ulcisceretur re, mox infesto exercitu despoticum et hostilem agrum irrumpens lateque depopulatus, omnia igni ferroque absumpsit. Revertenti in Epirum passim Hungari ac Poloni, qui ex ea superfuerant clade, ut quosque fuga fortunaque sua contulerat, occurrebant ».

Confirmat etiam Franciscus Philelphus[2] juvenili audacia Wladislai victoriam e Christianorum manibus excidisse : « De Amorato », inquit, « Cyricis filio, quid attinet meminisse? Quanta clade affectus est apud Barnam ? Nonne per id temporis actum fuisset et de Amorato et de omni Turcorum tetra erubescendaque tyrannide, si Wladislaus rex adolescens animosus magis quam callidus unius Joannis Vayvodæ consilium sequi, quam juvenili temeritati obsequi maluisset ». Quibus consentanea Turcogræciæ auctor scribit : cæsis Europæo et Asiatico exercitibus, Amuratem tentasse fugam, sed a janissaris retentum ; Hieronymus vero Beck in Annalibus Turcicis atque ex eo Joannes Leunclavius hæc ita referunt : « Rex Hungarus ab uno latere pugnabat, ab altero Michael cognomento Niger, et tanto quidem impetu Muratis invasere copias, ut hostium utrumque cornu in fugam propellerent ; atque in hoc conflictu Beglerbeghus Anatoliæ cæsus fuit ; solus adhuc Murates cum agmine suo stabat immotus, cæte-

[1] Bonfin. dec. 3. l. VI.

[1] Hist. Musul. Turc. l. XIV. Leuncl. interprete. — [2] Philelph. l. XIX. Ep. ad Lud. Fuscar.

risque ab utroque latere prostratis aut fuga dilapsis, etc. » Interjectis nonnullis, quibus significat Amuratem in extremum discrimen adductum, Mahometis et aliorum impiorum Alcorani sectatorum manes atque in iis dæmonum opem implorasse, subjicit : « Rex nempe Hungariæ immodica ferocientis animi temeritate impulsus in medios Turcos equum adegit, et summo cum nisu Muratis ipsius caput petiit : dum in hunc modum furibundus progreditur, casu quodam accidit ut equus regius ad terram prolaberetur : tunc quidam e peditum numero et alius ex ordine genissarorum, equi tendines incidens, rege humi prostrato, Cheserbegus regi caput amputat ». Et infra : « Ubi hoc factum, hasta in altum sublata, clamari cœptum regis hoc caput esse : tum Turci, qui prius fugæ se dederant, hoc audito clamore, reflexis equis rursus ad Muratem confluxerunt, qua re a Christianis animadversa, cum reliquis eorum copiis Jancus in fugam se conjecit ». Hæc Annales Turcici : sed ad Æneam Sylvium revertamur :

« Wladislaus suæ sorti dimissus, dum fortiter circa munimenta hostium pugnat, equo dejectus obtruncatus est : caput ejus hastæ infixum per Græciam atque Asiam in signum victoriæ populis ostentatum. Poloni ad unum cæsi omnes, direpta castra et quæ munitiones currum tuebantur : necati episcopi et proceres Hungariæ, qui aderant, eadem calamitate oppressi : Julianus cardinalis dum fugit amisso prælio, cum jam hostes evasisset, Hungarorum perfidiam evadere non potuit : potum equo dantem apud stagnum forte repertum latrunculi quidam novere, et arbitrati pecuniam apud eum esse, dejectum equo necaverunt, et ablatis vestimentis, nudum cadaver feris ac volucribus dimisere. Hic exitus viri fuit magni certe et admirabilis, in quo nescias doctrina major an eloquentia fuerit : grata hominis præsentia : blandi mores : vita in omni ætate nitida ; religionis zelus, qui omnia pro Christo et mortem ipsam vere suaserit. Huniadem, ut ante diximus, fugientem despotus Serviæ cepit. Poloni regem suum jam peracto bello pluribus annis vivere crediderunt, captum non interfectum arbitrati. Cardinali Venetiarum, ejus culpa cladis magna in parte imputata est, qui neque fretum, uti par fuerat, custodivit, neque transvectos hostes Christianis ducibus (quod secundum fuerat ejus officium) nuntiavit. De numero cæsorum minime constat : illud exploratum est longe plures ex Turcarum acie cecidisse : cæterum pro numero copiarum longe majus damnum Christianis illatum. Victor Amurates neque fugientes hostes insecutus est neque gloriabundus inter suos magnifica verba jactavit, neque, ut ante assueverat, hilarem vultum ostendit, interrogatus quare tristior esset, et cur non, victis hostibus, exultaret : Nollem, inquit, hoc modo sæpius vincere ; jubensque vasa colligi, copias, quæ superfuerant, domum remisit ».

10. *Rhodii impugnati ab Ægyptiis strenue defenduntur.* — De eodem prælio decima Novembris die commisso meminit Eugenius in publicis litteris [1] anno insequenti VII idus Julii exaratis, cum Hungari bellum instaurare cuperent, quibus de Juliano cardinale Cæsarino vivusne an vita functus esset, etiam tum exploratum se habere non potuisse scribit : sed interremptum fuisse postea constitit. Sane qui tantæ cladis culpam in ipsum conjiciunt, quod Wladislaum ad redintegrandam in Turcas expeditionem pellexerit, inique admodum de eo sentiunt : imo plurimum commendandus est, quod in ea re Sedis Apostolicæ partes egregie exegerit, rege in Christiani nominis hostes infensissimos concitato, cum, læsa parte Christianæ reipublicæ, universa lædi censeantur ; necnon Apostolicæ litteræ supra a nobis allatæ doceant nefas esse sacramenta in ejusmodi rebus, inconsulto Romano Pontifice, nuncupare, nec sapientis viri sit consilia ex eventibus judicare.

Longe felicius quam Hungaris cesserunt res Rhodiis equitibus oppugnatis ab Ægyptiis : quibus etiam non defuit Eugenius ; acceptis enim a Joanne e Lastico, qui supremum in eodem equestri Ordine magistratum gerebat litteris, Saracenos, Ægyptios Babyloniosque in eos classem parare, equites omnes Rhodum infra trimestre se conferre jussit [2] : permisit [3] tamen ut illi, qui tractandis armis minus idonei viderentur, domi remanere possent, modo eam pecuniæ vim subsidiariam conferrent, quam duo delecti eam ob causam præceptores Ordinis imperarent.

« Universis et singulis bajulivis, prioribus, castellano Empostæ, præceptoribus, capitularibus et aliis præceptoribus, et fratribus Ordinis S. Joannis Jerosolymitani, salutem, etc.

« Cum dilecti filii magistri et conventus hospitalis S. Joannis Jerosolymitani nobis per nuntios proprios per hos dies nuntiare curaverint, perfidos Christi hostes Saracenos Soldano Babyloniæ subjectos, ingentem parare classem, et alios, quantos potest facere apparatus animo et intentione Insulam Rhodi et alia religionis vestræ loca invadendi ; et nos, qui defensionem ipsius insulæ et locorum libenter pro posse curam suscipimus, classis nostræ, quam adversus Teucros parari faciebamus, expeditionem accelerari curemus, quo possit ipsa classis utrique necessitati, prout opportunum fuerit, satisfacere ; cupientes huic tantæ rerum uno tempore simul incumbentium necessitati quibuscumque modis possibilibus subvenire, decrevimus eos omnes, qui honorem et emolumenta ab Ordinis vestri religione reportant ad tam

[1] Lib. XXIII. p. 186. — [2] Lib. XXII. p. 75, 77. — [3] Ead. p. 77.

honesta tamque debita onera convocare. Quare vobis omnibus et singulis præceptoribus in tota Italia constitutis, sive vestris locumtenentibus, quibus per dictam Italiam cura principalior est commissa, præsentium tenore mandamus, quatenus omnes præceptores et fratres vestris singulorum prioratibus subjectorum, qui bello ac militiæ idonei videantur, concessa tamen prius per vos illis, qui ire debebunt licentia, suas præceptorias arrendandi ad tres annos, pecunia anticipata juxta ritum et consuetudinem religionis prædictæ; eos præsertim, qui facultatibus adeo præditi sint, et Rhodum petere, et per certum tempus ad religionis obsequia, sine communis thesauri gravamine, ibidem commorari possint, cogere visis præsentibus debeatis.

« Illos autem ex prædictis præceptoribus et fratribus, qui non viderentur armorum et belli exercitio satis idonei, et facultatibus fulciti cogatis ad solvendum extraordinarium ultra solitas et ordinarias impositiones dictæ religionis, tantum, quantum discretionibus vestris et duorum proborum præceptorum benesolventium vobiscum assumendorum visum fuerit oportere. Qua in re magnam debebitis diligentiam adhibere, ut nullus amicitiæ respectus, nulla sub excommunicationis pœna obstet corruptela, quominus prædicta debitam et votivam habeant exsecutionem; quia licet omni tempore, debitores sitis Ordini vestro et religioni cum fidei et integritatis puritate servire; hoc tamen tempore hoc in casu id ipsum majori quodam affectione et attentione tenemini adimplere. Atque ut hi, qui parere noluerint, saltem pœnæ formidine ab ipso parendi defectu retrahantur, vobis prioribus antedictis, quatenus præmissa adimplere auctoritate nostra curetis duximus committendum, atque ipsis præceptoribus, ut vobis obedire teneantur sub eadem excommunicationis forma ac privationis officiorum et beneficiorum habitorum et imposterum habendorum pœna, harum serie præcipimus et mandamus. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLIV, id. Aprilis anno XIV ». Eadem mandata, ut in Regesto subditur [1], data sunt cunctis ipsius religiosæ militiæ in Galliis, Germania, Anglia et Hispania præfectis. Ne vero plus æquo gravarentur, a persolvenda ea auri vi, quam regi Aragonum pro paranda in Turcas classe concesserat, exemit [2]. Denique Joanni e Lastico, de quo paulo ante memoravi, solemnis equitum cœtus Rhodi celebrandi potestatem fecit [3].

Saraceni porro meditatam de subigenda Rhodo expeditionem aggressi, excensione in insulam facta, agros vastarunt, obviis quibusque igni ferroque absumptis : urbem obsidione cinxere, eamque pluribus hostilibus impressionibus tentarunt : sed equitum virtute fortiter excepti propulsatique recedere non sine dedecore et damno compulsi sunt. Hæc pluribus Jacobus Bosius [1] in sua historia Rhodiana, et ex litteris Apostolicis confirmantur. Ex quibus etiam illud perspicuum est, Eugenium ad reprimendos Christiani nominis hostes, qui ex accepta clade odio iraque efferati Rhodum se iterum bello petituros soloque æquaturos comminabantur, ingentem classem instruere et parare adorsum esse, hæc enim posterorum memoriæ tradi voluit [2].

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Accidit quod impetus dictorum Saracenorum fuit multo major periculosiorque, quam ante ipsorum adventum fama prævia timebatur, cum dictæ gentis perfidæ classis potentissima adveniens, et ipsa gens impia in terram descendens, tales tantosque fecerit impetus, ut nisi fratres ipsius religionis, divino protegente præsidio, sese maximis cum expensis maximisque cum laboribus adjuvissent, periculum fuit manifestum perdendi Rhodum et ejus insulam cum omnibus, quæ religio illa longo jam tempore tenuit in partibus Orientis, unde privatus fuisset populus Christianus maximo firmissimoque præsidio adversus Christi hostes, quibus patefactus remansisset aditus ad reliquas Christianorum partes usque in Italiam invadendas. Quanquam vero dicti Saraceni a religiosis S. Joannis Jerosolymitani, divina favente clementia, fuerint tunc repulsi; non tamen ideo cessat suspicio, sed certis fide dignis habetur auctoribus, eosdem Christi hostes majorem potentioremque prima illa classem continuo parare, cum qua prædicant et præsumunt Rhodum iterato universam ad solum usque prosternere. Quamobrem nos tantis malis obviare volentes, constituimus et jam cœpimus ingentem parare classem ad Rhodi defensionem adjectis Barbaris (adversus Barbaros) Vere proximo transmittendam : ad quam parandam fortioremque et munitiorem faciendam classem jussimus sicut decet, religiosos omnes præfati Ordinis S. Joannis Jerosolymitani aut personaliter venire, aut galeas aliaque navigia mittere, aut necessariis expensis taliter contribuere, quod nullus eorum a possibili onere eximatur, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Dominicæ Incarnationis MCDXLIV, IV kal. Decembris, Pontificatus nostri anno XIV ».

11. *Corsica in Pontificiam clientelam reversa.* — Hæc pro tuenda adversus Ægyptios Turcasque re Christiana studiose Eugenius agebat : nec tamen ditioni Romanæ Ecclesiæ opportune consulere prætermisit. Venerat vel redierat potius in Sedis Apostolicæ fidem ac potestatem Corsica ejusdem Ecclesiæ fiduciaria, quæ diu sub quorumdam tyrannidis jugo ingemuerat; quo ex-

[1] Ead. p, 77. — [2] Ead. p. 213. — [3] Ibid. p. 78.

[1] Bos. tom. I. l. VI. — [2] Lib. XXII. p. 223.

cusso nonnulli insulæ proceres id litteris et nuntiorum opera significarunt Pontifici, qui ad regendos insulanos continendosque in officio, Monaldum Paradisum illuc legavit [1], ipsisque Corsis Apostolico pro imperio præcepit, ut ei parerent.

« Universis et singulis Christi fidelibus utriusque sexus, præcipue insulæ nostræ Corsicæ Ecclesiasticis sæcularibus et regularibus Ordinum quorumcumque, atque laicalibus exemptis et non exemptis, cujuscumque etiam dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis, nobilitatis, vel præeminentiæ fuerint communiter et divisim, salutem, etc.

« Nuper cum post multiplices afflictiones insulæ nostræ Corsicæ, ad nos et præfatam Ecclesiam (Romanam scilicet) in temporalibus nullo medio pertinentis, ejusque habitatorum et incolarum per illos qui dictam insulam multis annis tyrannice occuparant, quidam ex magnatibus et potentioribus ipsius insulæ, divina gratia illustrati sunt, nobisque suis litteris et nuntiis seriosissime significarunt insulæ ejusdem ab occupantium manibus liberationem ac sub felici nostra et dictæ Ecclesiæ gubernatione reductionem requirentes ; nos, ne insula ipsa ac terræ et castra in ea existentia illorumque habitatores et incolæ per tyrannos amplius opprimerentur et gravarentur, sed in sinu gratiæ ac protectionis et defensionis nostræ sub dulcedine ejusdem Ecclesiæ ab eis adversitatum exempti anfractibus quiescere possent, dilectum filium Monaldum de Paradisis de Interamna legum doctorem commissarium nostrum cum mandato plenissimo ad ipsam insulam transmisimus, ut illam ac habitatores et incolas præfatos ad nos et dictam Ecclesiam revertentes nostro et illius nomine in sinum ipsum clementer reciperet, protegeret et descenderet ac benigne tractaret, omnia quoque et singula alia faceret, quæ ad honorem et commodum Ecclesiæ, ac prosperum et tranquillum statum utilitatemque insulæ ac illius terrarum et castrorum prædictorum utilia vel necessaria videbuntur, etc. ». Corsis repetita imperia, intentatis censurarum pœnis aliisque, ut Monaldo pareant, atque illi arces tradant. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno Dominicæ Incarnationis MCDXLIV, XII kal. Novembris anno XIV ». Proximo vero, anno Eugenius præfecit eidem insulæ Jacobum episcopum Potentinum, de quo hæc in Diplomate ad ipsum dato [2] contenta : « Cum te, inquit, ad insulam Corsicæ ejusque civitates, terras et loca gubernatorem in temporalibus generalem de fratrum nostrorum consilio tanquam pacis angelum destinemus, etc.

12. *Piceni obsecuti Eugenio, qui et cum Mediolanensibus fœdus init.* — Rediere etiam plures populi ad officium, antequam enim rex Alfonsus signa Piceno inferret, ex fœdere cum Eugenio pacto, Picentes, positis odiis, in Ecclesiæ Romanæ sinum se contulere, ac Franciscus Sfortia turbarum auctor, cum Pontifice concordiam iniit [1], opera præcipue Ludovici [2] tit. S. Laurentii in Damaso presbyteri cardinalis : ad cujus pactiones firmandas perficiendasque Pontifex Nicolaum episcopum Recinetensem adhibuit [3]. Inter cæteras hujus fœderis leges Franciscus Sfortia, restituto Romanæ Ecclesiæ Piceni imperio, marchio ejusdem provinciæ creatus est : sed ab ejus potestate exempti [4] Auximani, qui semper in Pontificis fide, damnata sociorum defectione, persistiterant ; quos propterea Eugenius pluribus prærogativis, atque hoc elogio ornavit [5] :

« Eugenius, etc. Hæc est civitas, quæ filios benedictionis et gratiæ generat, quæ gratitudinis et obedientiæ producit alumnos, et in qua semper erga Ecclesiam supradictam fidei constantia viguit, claruit devotionis integritas, splenduit reverentiæ plenitudo. Hæc est profecto columna fidelitatis immobilis supra firmam petram fidei constituta, quæ nullatenus etiam proximis bellorum turbinibus concuti potuit. Hæc est civitas, quæ ipsi Ecclesiæ viriliter et constanter in necessitatibus adstitit, personarum pericula, damna rerum et laborum non evitans : cujus prompto et potenti auxilio plerumque terras sibi subjectas regit dirigitque, ipsarum compescit excessus, ausus temerarios reprimit, illicitos motus refænat, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDXLIV, XVII kal. Decembris, Pontificatus nostri anno XIV ».

Sanxit etiam fœdus insequenti anno Eugenius cum Sfortiæ socero Philippo, duce Mediolanensi, qui in primis se obstrinxit hostibus Ecclesiæ nulla daturum auxilia, imo ad revocandam in Pontificis fidem Bononiam vires se cum eo conjuncturum. Pontifex vero spopondit Philippi se ditionem non vexaturum bello, neque cum ipsius hostibus consensurum : denique Philippum in clientelam Apostolicam susceptum iri : qua de re publica Documenta [6] confecta :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Primo promittit dux tanquam devotus filius noster et sanctæ Romanæ Ecclesiæ pro se, recommendatis vassallis, subditis, capitaneis, ductoribus gentium armigerarum, quocumque nomine censeantur, gentibus armigeris ac terris suis, non offendere per rectum vel indirectum, palam vel occulte, per se vel alium, statum nostrum et Romanæ Ecclesiæ aliquo quovis modo vel colore quæsito : neque præstabit auxilium, consilium vel favorem quoquomodo offen-

[1] Lib. XXII. p. 205. — [2] Lib. XXIII. p. 94.

[1] Lib. XXII. p. 288. — [2] Lib. XIII. p. 42. et l. XXII. sup. p. 288. — [3] Ibid. — [4] Lib. XXII. p. 219. — [5] Ibid. — [6] Extant apud Eug. l. XXVI. Ep. cur. p. 44. et Bullar. divers. p. 102.

dentibus vel turbantibus, aut offendere vel turbare volentibus nos aut statum Ecclesiæ præfatæ. Item promittit præfatus dux quod juvabit nos cum potentia sua et gentibus armorum ad recuperationem civitatis nostræ Bononiæ et quarumcumque aliarum terrarum, quæ ad Ecclesiam prædictam spectarent, et quæ nobis viderentur esse acquirendæ vel recuperandæ. Item promittit dux præfatus requisitionem nostram facere realiter et cum effectu contra quamcumque seu quascumque personas et communitates vel potentias, et habebit amicos pro amicis, et inimicos pro inimicis : et quod nos juvabit cum gentibus armorum, statu, potentia et omnibus viribus suis pro conservatione status nostri temporalis ; excepto charissimo in Christo filio nostro Alfonso Aragonum etc. rege illustri, cum quo, cum ipse dux nonnullas intelligentias et conventiones habeat, non vult quod ob has nobiscum conventiones illis quovismodo derogetur vel derogatum esse intelligatur ; salvo quod, si ipse rex inciperet offendere nos et Ecclesiam Romanam ; tunc et eo casu promittit præfatus dux facere contra serenitatem suam ad requisitionem nostram cum gentibus ac in omnibus et per omnia, ut supra dictum est.

« Versa vice nos tanquam Jesu Christi vicarius promittimus pro nobis et Ecclesia ac vicariis recommendatis, vassallis, subditis, capitaneis, ductoribus gentium armigerarum, quocumque nomine censeantur, gentibus armigeris ac terris nostris et Ecclesiæ non offendere, nec offendi facere, nec permittere per rectum vel indirectum palam vel occulte, per nos vel per alium statum præfati ducis quovis modo vel colore quæsito ; imo habebimus ipsum in præcipuum filium, atque eum tractabimus tractarique permittemus et faciemus ab omnibus nostris prædictis, ut supra, ea affectione et charitate, qua decet bonum patrem tractare bonum filium ac fidelem servitorem suum et Ecclesiæ et Catholicorum principem Christianum ; neque præstabimus neque præstari faciemus, neque permittemus per nostros, ut supra, auxilium, consilium, vel favorem quoquomodo offendentibus vel turbantibus, aut offendere vel turbare volentibus statum præfati ducis. Et eo casu, quo contingeret aliquem ex prædictis vicariis recommendatis, etc. ut supra facere contra præfatum ducem, cum persona, statu et facultatibus nostris fecimus contra illos tales realiter et cum effectu, tanquam contra rebelles nostros et Ecclesiæ Romanæ, quoad terras et loca, quæ præfati tenent nomine nostro et Ecclesiæ prædictæ. Item promittimus quod non dabimus auxilium, consilium vel favorem per rectum vel indirectum, palam vel occulte, alicui volenti facere contra præfatum regem Aragonum, etc. ipso rege adversus nos et statum nostrum non faciente contra debitum suum. Item suscipimus præfatum ducem et statum suum in nostram protectionem, promittimusque tractare et habere res et bona ipsius ducis tanquam Catholici principis, ac boni et dilecti filii nostri et Ecclesiæ Romanæ. Item promittimus, si contingat nos facere pacem, treugam, intelligentiam vel conventionem aliquam, in ea includere ipsum ducem tanquam receptum in protectionem nostram. Item conventum est inter nos et ipsum ducem, quod eo casu, quo aliquando contingeret aliquem ex prædictis vicariis, officialibus vel recommendatis, etc. ut supradictum est, ab ipso duce offendi ; tunc non teneamur facere contra illum taliter offensum et se defendentem vigore capituli superioris, sed stare indifferens ; nec propterea intelligatur alicui istorum casuum, nec per nos, nec per præfatum ducem taliter offendentem, ut supra, esse contrafactum in aliqua parte huic intelligentiæ, vel capitulis, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum IV non. Maii MCDXLV, anno XV.

13. *Ludovicus Gallus signifer Ecclesiæ creatus qui Helvetios Basileensium fautores acie fudit.* — Confirmatus his fœderibus Eugenius, Ecclesiæ hostibus fræna injecturus, cum eum vetera Gallorum in Sedem Apostolicam studia non laterent, ut qui laboranti Ecclesiæ opem ferre consuevissent, Ludovicum Caroli VII regis Francorum majorem natu filium S. R. E. signiferum renuntiavit ; qua de re hoc ad ipsum Diploma datum [1].

« Dilecto filio nobili viro Ludovico Delphino Viennensi, et charissimo in Christo filii nostri Caroli Francorum regis illustris primogenito, nostro et Romanæ Ecclesiæ confalonerio, salutem.

« Cum proximis diebus te nostrum et Romanæ Ecclesiæ confalonerium fecerimus et deputaverimus cum prærogativis et emolumentis, honoribus et oneribus consuetis, sicut in Bullis super inde confectis latius apparet, volentes ut statum tuum decentius tenere possis, ac sperantes quod excellentia tua pro statu prædicto augendo et tuendo et amplificando, et se promptiorem ac magis animatum reddet, quo illam ac nos amplioribus beneficiis ac emolumentis prosequemur ; tibi de pecuniis, introitibus et proventibus cameræ Apostolicæ singulis annis, durante hujusmodi officio confaloneriatus, quindecim millia florenorum auri de camera assignamus, et responderi volumus, cujus quidem summæ partem dimidiam tibi seu procuratori tuo ad hoc sufficiens mandatum habenti jus kal. Novembris proxime futuri, et alia dimidia in festo Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi immediate sequentis persolvi volumus, et tenore præsentium declaramus, mandantes dilectis filiis camerario, thesaurario, deposi-

[1] Lib. XIV. p. 44.

tario ac omnibus et singulis officialibus seu eorum loca tenentibus, pro tempore ad introitus præfatæ cameræ deputatis seu deputandis, quatenus tibi, seu procuratori tuo temporibus declaratis dictas pecuniarum quantitates solvere et integre satisfacere debeant et teneantur realiter et cum effectu, omni conditione, cavillatione et dilatione cessantibus. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum, etc. MCDXLIV, III kal. Septembris, Pontificatus nostri anno XIV ».

Is Ludovicus, ejus nominis XI, Gallicum postea sceptrum tenuit : quem hoc anno educta in Basileensem agrum Gallica militia Basileensibus maximum intulisse terrorem refert Æneas Sylvius [1], additque alio loco [2] Helvetios ex fœdere sociæ civitati juventutis suæ florem ad quatuor millia militum auxilio submisisse : quod cum animadvertisset Delphinus medium se inter Basileam ac Helvetios opposuisse cum tringinta equitum millibus, consertoque prælio Helvetios ad internecionem cæsos, sed non sine victorum strage, ad quos per medias hastas, accepta vulnera ulturi, penetrabant. Eadem refert Nauclerus [3] adjungitque scripsisse Italos auctores, Delphinum ab Eugenio ad dissolvendum Basileense conventiculum concitatum fuisse : sed demum post plura cum Basileensibus et Germanis habita colloquia in Gallias se recepisse. De ejusmodi Ludovici expeditione fusisque Helvetiis ac Basileensibus meminit Monstreletus [4]. Laudatque eumdem de hujusmodi expeditione in schismaticos Franciscus Philelphus in litteris ad ipsum Ludovicum datis [5] : « Justissime, inquit, arma sumens adversus Germanos, Helvetios es adortus tanta vi tantoque impetu, tanto rerum omnium et apparatu et ordine, ut si maluisses severitate in delinquentes quam lenitate uti, non minorem dementiæ pœnam tibi daturi fuissent, quam olim Cæsari luerant ».

Inter hæc conventus Nurembergæ ab Friderico ad dissolvendum schisma indictus actus est, de quo hæc breviter Æneas Sylvius [6], qui adfuit : « In factis Ecclesiæ nulla adhuc est recepta conclusio : sunt hic quatuor electores Moguntinus, Treverensis, dux Saxoniæ et marchio Brandeburgensis, Palatinus propter Armeniacos indultum habet ne veniat tueaturque patriam : Coloniensis archiepiscopatus in obsidione Ausatensium occupatus venire hucusque non potuit ; sed nunc per oratores regis factis induciis venturus dicitur. Sunt hic ambarum partium oratores et quisque suam rem tuetur. Episcopus Virdunensis ex parte ducis Burgundiæ huc venit magnopereque suadere nititur, ut majestas regia cum tota natione pro papa Eugenio se declaret : qui hodie coram toto cœtu magnam orationem habuit, etc. ex Nuremberga anno MCDXLIV ».

14. *Poloni Basileensibus adhærentes admoniti ut resipiscant.* — Hærebat adhuc Basileæ schismaticorum Amedeo antipapa præside conciliabulum : cumque accepisset Eugenius non deesse nonnullos eorum subornatos præstigiis, maximeque in Polonia vicinisque regionibus, qui ipsorum partibus studerent Cracoviensem enim Academiam sensisse cum novatoribus Basileensibus, atque Amedeum ad Polonos corrumpendos Gnesnensem archiepiscopum et episcopum Cracoviensem pseudocardinales renuntiasse, et Alexandrum Ziemovitum ducis Masoviorum filium purpuræ adulterinis insignibus donatum legatum decrevisse, narrat Polonica historia [1],) eos Apostolicis litteris x kal. Martii datis hortatus est, ut in Ecclesiæ Catholicæ sinum reverterentur : ac ni infra unius mensis spatium pertinaciam ponerent, graves ipsis pœnas proponit [2].

« Ad futuram rei memoriam.

« Dudum fide digna relatione percepimus, nonnullos in regno Poloniæ ac partibus illi adjacentibus prælatos, clericos Ecclesiasticasque personas, hactenus exstitisse et existere de præsenti, quæ minus provide gradientes, iniquitatis filiis congregatis Basileæ sub prætextu Concilii, etiam post illius inde ad civitatem nostram Ferrariensem translationem, adhærere minime trepidantes a vera Christi fide unitateque Ecclesiæ miserabiliter deviasse, ac de præsenti deviare, in animarum suarum periculum et scandalum plurimorum. Nos igitur ad quos pertinet, in præmissis et aliis peccatorem quemlibet corrigere de peccato, nolentes ea sub dissimulatione transire, ac cupientes, prout ex debito pastoralis tenemus officii, quantum possumus salubriter providere, universos et singulos archiepiscopos, episcopos, abbates, priores, præpositos, decanos, archidiaconos, cantores cæterosque Ecclesiarum prælatos, presbyteros et clericos sæculares et regulares, cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis existant, in regno et partibus prædictis ubilibet constitutos, qui congregatis eisdem favere seu adhærere quomodolibet præsumpserunt ac præsumunt, auctoritate Apostolica tenore præsentium requirimus et monemus, ut infra unum mensem, a die præsentationis præsentium computandum, a congregationis hujusmodi, seu illorum fautoria, aut illis adhæsione recedentes, ad Ecclesiæ redeant unitatem, et de hujusmodi recessu et reditu evidentibus demonstrationibus atque signis, necnon litteris seu nuntiis, infra duos alios immediate subsequentes menses teneantur nobis facere plenam fidem ; et si pertinaciter recedere, et de recessu plenam fidem facere, ut præmittitur, non curaverint ; nos divinam in

[1] Æn. Sylv. Ep. LXXXVII. — [2] Id. hist. de Europ. c. 42. et Monstr. vol. 3. in princ. — [3] Naucl. vol. 2. gen. 49. — [4] Monstr. ubi sup. — [5] Philelph. l. XVII. — [6] Ead. Ep.

[1] Salomon Neugeban. l. v. — [2] Lib. XXII. Ep. cur. p. 55.

exigendo hujusmodi gregis de manibus nostris sanguine formidantes offensam, aliorum animas, horum exemplo tractas tartarus terrendus absorbeat, eosdem pertinaces condignis ultra eas, in quas inciderunt, formidabilibus pœnis etiam insolitis affligemus, et viis talibus persequemur, quod cæteris transeat in exemplum, mandantes charissimo in Christo filio nostro Wladislao Hungariæ, Poloniæ, etc. regi illustri, quatenus præsentes nostras litteras eisdem adhærentibus et fautoribus faciat præsentari, vel alias in eorum deduci notitiam et curet cum id effecerit, nos inde reddere per ejus litteras certiores. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno etc. MCDXLIII, X kal. Martii, Pontificatus nostri anno XIII ». Similiterque Ecclesiasticam severitatem adhibuit [1] in alios schismaticos, qui in cæteris regnis versabantur, atque inter alios Aymonem episcopum Gratianopolitanum pseudopontificis sectatorem a Petro episcopo Brixiensi A. S. L. exauctorari jussit. Sed postea iterum usus clementia alios restituit sacerdotiis, qui ad kal. Novembris schisma damnassent : quæ dies adscripta est litteris [2] de eo exaratis.

15. *Sessio prima Lateranensis Concilii Florentia translati : Abdala Edessæ archiepiscopus schisma abjurat.* — Hoc anno pridie kal. Octobris habita est Laterani sessio Concilii Florentini Romam translati trigesima prima, in qua editum decretum exstat in Pontificio Regesto [3], et apud Andream e Sancta Cruce, in quo refert Eugenius, ut cum Ignatius patriarcha Syrorum nationumque Mesopotamiam incolentium Abdalam Edessæ archiepiscopum suo totiusque Orientis nomine in Urbem ab Ecclesia Romana incorruptæ doctrinæ puritatem petiturus legasset, diligentissimo examine, ipsius Pontificis jussu, instituto, eumdem Abdalam de fide ac moribus recte sentire compertum esse, tribus dumtaxat articulis demptis, de quibus edoctus Catholicam in iis quoque veritatem suo ac totius nationis nomine professus sit : cujus formulam Eugenius in eadem publica sessione illi tradidit. Exemplum synodalis edicti infra scriptum est :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Multa et admirabilia diebus nostris et longe majora, quam aut ipsi nos expetere, aut cogitare possemus, ineffabilis divinæ miserationis clementia Ecclesiæ suæ sanctæ largitur, unde et fidem orthodoxam dilatari, et novos in dies ad obedientiam Sedis Apostolicæ populos redire, ac nobis et omnibus Christi fidelibus lætitiæ et exultationis causas quotidie renovari sentimus », et infra, « ita ut merito cum propheta in jubilatione fidelibus populis sæpenumero dicere provocemur : *Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro : quoniam magnus Dominus et laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.* Vere cum in Ecclesia Catholica, quæ est Dei civitas, in monte sancto Apostolicæ Sedis et Petri auctoritate fundata, semper magna et inscrutabilia operatus sit Deus, cujus omnipotentiæ et sapientiæ non est numerus, hoc tamen singulare atque præcipuum illi præstitit ineffabilis prudentia Conditoris, ut orthodoxa fides, quæ humanum genus sola vivificat, sola sanctificat, in monte illo sancto, in una et immutabili semper maneat confessione veritatis ; et dissensiones quæ adversus Ecclesiam de terrenarum opinionum varietate nascuntur, et a petræ illius soliditate disjungunt, ad montem illum redeuntes exterminentur et eradicentur ; quo fit ut ad ejus gremium confluentes populi atque nationes in unam cum ipso conveniant fidei veritatem.

« Hæc autem Dei munera tam magna, tam excelsa, tam insolita non meritis nostris profecto nobis conspicere ipsius bonitatis immensitas, sed sua sola benignitate et dignatione concessit, ut post unionem Græcorum in sacro Œcumenico Concilio Florentino, qui cum Romana Ecclesia in quibusdam articulis discrepare videbantur; ac post reductionem Armenorum et Jacobitarum, qui variis opinionibus involuti, omni tandem dissensione relicta, in viam rectam veritatis convenerunt : ecce nunc iterum, ipso cooperante Domino, aliæ nationes de longinquo convenerunt inter Tygrim et Euphratem Mesopotamiam habitantes, quæ de processione Spiritus sancti et aliis quibusdam articulis non recte sentiebant. Multa igitur vobis et omnibus Christi fidelibus est causa lætandi, quia jam, annuente Domino, Romanæ Ecclesiæ splendidissima de fidei veritate assertio, quæ munda semper fuit ab omni macula falsitatis, etiam apud Orientem ultra Euphratis terminos novis coruscationibus micat : adeo ut venerabilem fratrem nostrum Abdalam archiepiscopum Edessæ, venerabilis fratris nostri Ignatii patriarchæ Syrorum atque totius nationis suæ legatum ad hanc usque almam Urbem ad præsentiam nostram et sacrum hoc Lateranense Œcumenicum Concilium traxerit et vocarit humiliter et devote postulantem, ut fidei regulam, quam sacrosancta Romana profitetur Ecclesia, eisdem traderemus.

« Nos autem, qui inter cunctas sanctæ Sedis Apostolicæ sollicitudines hanc primam et præcipuam curam gerimus, ut semper gessimus, Evangelii scilicet defendere veritatem et orthodoxam fidem, exterminatis hæresibus, longe lateque diffundere et propagare, quosdam ex venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus delegimus, qui accersitis ex hoc sacro Concilio aliquibus in sacra pagina magistris cum prædicto archiepiscopo de diffi-

[1] Lib. VI. p. 274. — [2] Lib. XIII. p. 132. — [3] Lib. XXII. p. 195. et apud card. Just. p. 3. Conc. Flor. p. 384.

cultatibus, dubiis et erroribus illius nationis conferrent, illumque ipsum examinarent, ac ei Catholicæ veritatis disciplinam aperirent, et tandem de integritate fidei Ecclesiæ Romanæ plene illum instruerent et docerent. Quem cum per omnia de fide et moribus recte sentientem invenissent, tribus duntaxat articulis, de processione scilicet Spiritus sancti, de duabus in Christo Jesu Salvatore nostro naturis, ac totidem in illo voluntatibus et operationibus, veritatem illi fidei orthodoxæ patefecerunt, aperuerunt sacrarum Scripturarum intellectus, attulerunt sanctorum doctorum testimonia, et quæ materiæ congruebant rationes verissimas induxerunt. Quorum intellecta doctrina, archiepiscopus ipse dubitationibus suis omnibus plene satisfactum esse contestans tam de Spiritus sancti processione, quam de duabus naturis et duabus voluntatibus et operationibus in Christo Jesu Domino nostro talia sentire professus est, ut veritatem fidei plene intelligere videretur, profitereturque se nomine præfati patriarchæ totiusque nationis et suo omnem fidem omnemque doctrinam suscepturum, quam eidem hoc sacro approbante Concilio traderemus. Propter quæ omni in Christo exultatione perfusi, gratias immensas Deo nostro effudimus, quia votum nostrum in salutem nationis illius vidimus adimpletum. Diligenti itaque cum fratribus nostris et sacro Concilio tractatu præhabito, fidem atque doctrinam, quam sacrosancta Romana tenet mater Ecclesia, eodem sacro approbante Concilio, eidem archiepiscopo præfatis nominibus recipienti tradere et assignare decrevimus. Hæc est igitur fides, quam semper sacrosancta Romana tenuit, prædicavit et docuit mater Ecclesia, quamque ad præsens tenet, prædicat, profitetur et docet: hanc dictum Abdalam archiepiscopum vice et nomine præfati patriarchæ Syrorum, totius nationis illius atque suo, in his tribus articulis suscipere, et perpetuis in futurum temporibus custodire et observare decernimus.

16. « In primis quod Spiritus sanctus ex Patre et Filio æternaliter est, et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque æternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit. Tenet insuper, profitetur et docet unum eumdemque Dei et hominis filium Dominum nostrum Jesum Christum esse perfectum in deitate et perfectum in humanitate, Deum verum et hominem verum ex anima rationali et corpore consubstantialem Patri secundum deitatem, et consubstantialem nobis secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato: ante sæcula quidem de Patre genitum secundum deitatem, in novissimis autem diebus eumdem propter nos et propter salutem nostram ex Maria Virgine Dei genitrice, secundum humanitatem natum, unum eumdemque Christum verum Dei filium unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unitionem, magisque salva proprietate utriusque naturæ, et in unam personam atque subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum sive divisum, sed unum et eumdem Dei et hominis filium Dominum nostrum Jesum Christum. Credit insuper, profitetur et docet in uno Domino Jesu Christo duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse secundum sanctorum Patrum doctrinam: duas etiam naturales voluntates, unam divinam, alteram humanam: non contrarias, sed humanam ejus voluntatem subjectam ejus divinæ atque omnipotenti voluntati: et quemadmodum ejus caro animata sanctissima deificata est, non perempta, sed in proprio sui statu et ratione permansit, ita humana ejus voluntas deificata est, non perempta, sed salvata magis est atque perfecta.

« Hanc fidem eumdem Abdalam archiepiscopum nominibus, quibus supra, suscipere, corde tenere et ore profiteri debere decernimus. Ordinamus insuper atque decernimus, ut eisdem nominibus recipere et amplecti debeat quæcumque per sacrosanctam Romanam Ecclesiam definita et sancita diversis temporibus sunt, et præsertim decreta Græcorum, Armenorum atque Jacobitarum in sacro Œcumenico Concilio Florentino edita: quæ cum in Arabico traducta ipse Abdalem archiepiscopus accurate legisset ac laudasset, ad uberiorem et pleniorem omnium eruditionem sibi nominibus, quibus supra, recipienti consignari fecimus. Quoscumque etiam doctores et sanctos Patres sacrosancta approbat et suscipit Romana Ecclesia, nominibus quibus supra, approbare et suscipere debeat, et quascumque personas seu quidquid aliud ipsa damnat et reprobat, pro damnatis et reprobatis, nominibus quibus supra, habere debeat; promittens tanquam verus filius obedientiæ, nominibus quibus supra, ipsius Apostolicæ Sedis ordinationibus et jussionibus medio juramento devote semper et fideliter obedire. Nulli ergo, etc. Datum Laterani in publica sessione synodali anno Incarnationis Dominicæ MCDXLIV, pridie kal. Octob., Pontificatus nostri an. XIV ».

17. *Falsam opinionem de Spiritu sancto Eugenius Apostolicis litteris damnat.* — Perlatum antea ad Sedem Apostolicam fuerat nonnullos in Oriente de fide male instructos credere Patrem et Filium duo esse Spiritus sancti principia, eo quod Romana Ecclesia Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere profitetur: quo accepto Eugenius, ut turpes hæresis tenebras discuteret, Apostolicis litteris præsules Orientales est adhortatus [1], ut veram ejusdem Romanæ Ec-

[1] Lib. XXII. p. 35

clesiæ cunctorum fidelium matris ac magistræ doctrinam populis aperirent, ac pro sacra concione proponerent.

« Venerabilibus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, doctoribus, magistris per Orientem constitutis, salutem, etc.

« Etsi Christus Salvator noster continuo immensa suæ benignitatis et clementiæ dona erga populum Christianum ostenderit, in hac tamen sacrosancta Œcumenica et Deo amabili Synodo Florentina præcipuæque pietatis et charitatis dudum lumen refulsit : inter Occidentalem enim et Orientalem Ecclesiam nostro et ineffabili ipsius Salvatoris nostri munere unionem secutam fuisse conspeximus. In qua Synodo nobis, auctore Domino, præsidentibus, cum sæpius ex utraque parte doctissimorum et gravissimorum tam venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, quam aliorum prælatorum ac magistrorum adesset multitudo copiosa adinvicem disputantium ; omnis tandem opinionum differentia omnisque dissensio præcipue et singulariter de processione Spiritus sancti, quæ quadringentos circa annos, colluctatore generis humani procurante, permanserat, ipso Spiritu sancto illuminatore sublata atque sopita exstitit, prout in synodali decreto superinde confecto clarissime continetur. Et quanquam fides, quam Romana Ecclesia de processione Spiritus sancti semper tenuit, ex eis, quæ in præfata Synodo diffinita sunt, luce meridiana clarior splendeat ; tamen quia adhuc nonnullos esse in Oriente intelleximus, qui ex hoc, quod Romana Ecclesia ex Patre Filioque procedere Spiritum sanctum profitetur, eam tenere et credere opinantur Patrem et Filium duo esse principia Spiritus sancti, quorum vanam et impiam opinionem tanto vehementius admirati sumus, quanto lucidius omnis Christi Ecclesia cognoscit a præfata Romana Ecclesia illud alienum semper fuisse, et tanquam erroneum ac impium exstitisse semper damnatum ; hanc pravam et impiam opinionem exstinguere cupientes, universos vos exhortamur atque requirimus, ut veram Ecclesiæ Romanæ doctrinam illis aperire et prædicare velitis : præfata namque Romana Ecclesia omnium fidelium mater atque magistra, tam ex veritatis scientia et auctoritatibus sanctorum doctorum, quam ex canonibus per ipsam editis tam in Œcumenico Florentino, quam Lugdunensi aliisque pluribus Conciliis promulgatis, fideli ac devota confessione semper prædicavit et docuit, docet et prædicat, quod Spiritus sanctus æternaliter ex Patre et Filio non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio ; non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit.

« Hæc est, venerabiles fratres, pura, simplex et Catholica fides, quam præfata sacrosancta Romana Ecclesia, quæ semper beatissimis Apostolis Petro et Paulo protectoribus immaculata permansit, continuo prædicavit et docuit : contrarium hujus veritatis et fidei tenentes et asserentes damnavit, et nos de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu de novo Apostolica auctoritate damnamus, reprobamus, excommunicamus et anathematizamus, et pro damnatis, reprobatis, anathematizatis et excommunicatis habemus, tenemus et reputamus, et ab omnibus teneri, haberi et reputari decernimus et declaramus, ac eos cum exsecrabilis memoriæ Ario, Manichæo et Marcione, cæterisque aliis divinam veritatem pervertere conantibus, annumeramus. Datum Romæ apud S. Petrum anno etc. MCDXLIII, IV non. Martii, Pontificatus nostri anno XIII ».

18. *Objectio schismaticorum de ea re a Bessarione dilutæ.* — Perstitere Græci in suscepta pertinacia inanis hujus argutiolæ fumo occæcati, nimirum vel duas personas Patrem et Filium in unam confundi, si sint unicum principium Spiritus sancti, vel dari duo ejus principia : nec deerant eximii doctores, qui eos instruerent, non confundi Patrem, Filium et Spiritum sanctum, si sint unicum principium creaturarum, nec si distinctæ sint tres personæ, dari tria universi principia, ut Mahometani Christianis objiciunt. Inter alios cardinalis Bessarion [1], eamdem schismaticorum blasphemam argutiolam egregie confutavit. Adversus vero splendidissimas sanctorum Patrum, quos divino lumine collustratos nefas est ambigere, sententias, aliquorum sophismatum fumos ad veritatem obscurandam fuisse offusos a Græcis, narrat eosdemque describit.

« Solutiones inconvenientium, quæ a Græcis opponuntur Latinis et cæteris recte sentientibus.

« Putant Patrem et Filium aut in unam confundi personam, si quis ex utroque procedere Spiritum sanctum dicat, aut duas causas duoque principia necesse esse ponere : utrumque vero horum absurdissimum est : nos vero ad confusionem quidem personarum hæc dicimus, quod si operationem spirandi constitutivam personæ paternæ poneremus, tunc sequeretur hoc inconveniens, et Filius esset una eademque persona cum Patre : cum vero constitutiva quidem paternalis personæ proprietas paternitas et ipsum generare probatum fuerit, spirare vero proprietas quædam sequens ejus personam jam constitutam, cur ille, cui communis est cum Patre non constitutiva proprietas, una eademque persona cum ipso esset ? Quemadmodum enim commune habens Filius cum Patre quod Spiritus dicatur Spiritus ejus prout Patris, item quod ab eo mittatur prout a Patre ; tamen non est eadem persona cum Patre, eo quod non est

[1] Bessar. de successu Synod. Flor. c. 8.

constitutivum nec quod Spiritus dicatur Spiritus Patris, nec quod a Patre mittatur : ita etsi communem habeat cum Patre spirandi potentiam, non ideo in eamdem cum eo confunditur personam, cum spirare non sit paternalis personæ constitutivum esse : quare donec non probatur spirandi potentiam paternalis personæ constitutivam esse, nec confusio personarum inde probari poterit ». Et infra : « Dictum est autem in superioribus quænam eorum quæ de Deo dicuntur communia sunt, quæ propria, et propriorum quænam duabus personis propria, quæ vero uni soli, eorum quæ uni soli : quænam ita propria sunt, ut et personalia sive hypostatica sint ; quæ vero ita propria, ut notiones non ut hypostatica, quale ipsum quoque spirare dictum est esse. Igitur ex iis, quæ nunc dicta sunt, et ex iis, quæ in superioribus præsupposita fuerunt, hujus inconvenientis solutio patet, nec habet quisquam amplius accusare Latinos, quod confusionem introducant personarum.

« De duabus vero causis sive duobus principiis, quæ in theologia Latinos introducere quidam autumant, hocque inconveniens magis eos sequi, quam umbram corpora putant, quid dicemus? Nempe hoc in primis dicendum est, quod ipsa sola auctoritas sanctorum sufficiat fidelibus necesse est, qui utrumque dixerunt, et quod Spiritus a Patre procedit et Filio, et quod tanquam ab uno principio : « Non enim « duo principia Spiritus sunt Pater et Filius », inquit Augustinus, « sed unum ejus ambo prin« cipium sunt, quemadmodum creaturæ non « tria principia, sed unum sunt Pater et Filius « et Spiritus sanctus ipsa Trinitas Deus ». Quam igitur aliquis hac apertiorem quærat solutionem, quam Spiritus sanctus per hujus sanctissimi Patris os ac doctoris locutus est; non enim latet nos, quod idem inconveniens multorum, videlicet principiorum et multorum duorum in productione etiam creaturæ sequeretur. Si quis non pie consideraret quod a fide Christiana est alienum et conveniens gentilibus, hoc enim est de quo maxime nos gentiles accusamus, quod multos videlicet introducant deos multosque creatores. Cum igitur, non etiam tres divinas personas creaturæ causam et principium credamus, nos etiam hoc inconveniens sequeretur, et multa videntur ponere principia, multasque divinitates, si quis non recte intelligat. Sed audi quomodo sancti doctores sapientissime hoc solvunt : nam etsi Patrem et Filium et Spiritum sanctum creaturæ causam esse credamus ; quoniam tamen ad Patrem omnia referuntur, et quia ab eo habent et Filius et Spiritus sanctus et ipsum esse et creandi potentiam ; si enim Pater non esset, Filius et Spiritus sanctus nec creandi potentiam haberent, nec omnino essent; item quoniam una et eadem numero potentia erat cum Patre Filius et Spiritus sanctus ex una et eadem numero et communi divinitate sive divina essentia prodeunte, ideo merito unus Deus et unus Creator sunt. Hoc idem igitur de processione Spiritus ex Patre et Filio sufficiens sit illis, qui de hoc quærunt, quoniam etenim una et eadem spirandi potentia, ex una et eadem essentia prodeunte, Pater et Filius Spiritum sanctum spirant. Et quoniam a Patre hanc spirandi potentiam Filius habet, ideo unus spirator, una causa et unum principium in processione Spiritus sancti ambo sunt. Hæc igitur, ut dictum est, sufficerent non contendentibus propter doctorum auctoritates ». Et infra : « Ex his igitur clarissime patet falso Latinos accusari, quod duo ponant in divinitate principia.

« Item aut perfecta est, aiunt, ex Patre processio, et superfluit illa, quæ ex Filio est : aut si hæc necessaria est, imperfecte ex Patre procedit : hoc vero inconveniens est imperfectam operationem dicere Patris, et ad suam perfectionem Filio indigere. Ad quæ respondemus, illos, qui hæc dicunt, ideo errare, quia omnino, duos esse putant Patrem et Filium, et eorum operationes humanis exemplis inhærentes, quia vident duorum hominum duas esse operationes numero, etsi ad unum effectum tendant et distinctas ab invicem, putant idem contingere etiam in Deo, quod absurdissimum est ; namque Pater et Filius personis solummodo distincti in cæteris unum et idem sunt; quo fit ut etiam spirandi potentiam unam et eamdem numero habeant, et simul, non seorsum ; nec hic prius, alter posterius, nec hic alia, alter alia spiratione spirat Spiritum, ut ii qui corporales in omnibus sunt, putant; sed simul et absque tempore una eademque numero spiratione perfecte ambo et supra omnem perfectionem eum spirant : necesse enim est eadem toties ad eos dici, quoties audientes non intelligunt. Aut quid isti dicent, si quis eos e contra interroget, si perfectam credunt mundi ex Patre creationem, an non? Si enim perfectam, quare Filium quoque et Spiritum sanctum creatores nominant? Si vero imperfectam, et ideo Filium et Spiritum Patri associant, considerent quid dicant. At perfecta quidem ex Patre mundi creatio, una vero eademque numero Filii et Spiritus operatio ad ejus creationem est, et non alia Patris, alia horum; tunc enim haberent locum hæc puerilia dubia. Ita igitur et in proposito perfecta quidem et super omnem perfectionem est Spiritus ex Patre processio : eadem vero et una numero ex Filio quoque ejusdem Spiritus spiratio est, non alia et alia ; nec aliter et aliter, nec prior et posterior ; sed semel et eadem et similiter, cum una et eadem numero spirandi potentia Spiritum ambo spirent. Et nullus blasphemiæ hanc rationem accuset, audiens nos ex creatura arguentes, et ideo putet Latinos

Spiritum sanctum inter creaturas ponere : fuerunt etenim et sunt, qui in hanc etiam proterviam et insaniam devenerunt, ut hoc quoque Latinis imputare auderent. Hæc enim aut stultorum, aut jocari volentium sunt, aut illorum, qui ignorant sanctos Patres et doctores sæpius a creatura et sensibilibus exemplis manuducentes nos ad credendum res intellectuales et visibiles atque divinas ab eis, quæ exile vestigium divinæ similitudinis habent, illa probantes pro posse ».

19. *Marcus Ephesinus Græcanici schismatis confirmati auctor, quem strenue refutat Gennadius.* — Ad clarissimam hanc lucem cœcutientes oculos extollere Græci detrectarunt. Constabiliebat autem in errore eos Marcus Eugenius archiepiscopus Ephesinus mendaciis suis, jactabatque in litteris Encyclicis [1], se in Concilio Florentino probasse, Spiritum sanctum ex solo Patre procedere : quem Josephus episcopus Methonensis confutavit, sive potius Gennadius patriarcha Constantinopolitanus, ut habet Ms. [2] Vallicellanum.

« Expositio quinque capitum Synodi Florentinæ, etc.

« Conticuisti quia contra validos fratris Joannis syllogismos dicere non valebas, quando te per syllogismos vicissim interrogabat de illo magni Basilii dicto : « Neque enim accipimus a « Spiritu aliquem sicut a Filio Spiritum » ; in qua te sententia ostendit sacræ theologiæ ignarum, cum te etiam velut auditorem erudiebat, quomodo intelligenda sit Spiritus sancti processio ». Et infra : « Cæterum adversus vim et robur argumentorum Joannis cum stare non posses, fugam parasti, disputationis congressu perterritus, et longum quidem habuisti sermonem, sed qui nullum disputationis fructum haberet; siquidem a Cubalisa et Palama et similibus eorum schismaticis omnia mutuatus nuda proponebas Evangelii dicta, putans te per ea probaturum quod ex solo Patre, non etiam ex Filio procedat Spiritus sanctus, quod tu quidem certe probandum assumpsisti, at non probasti, neque tibi textus illi quidquam profuerunt; dicere enim : *Qui a Patre procedit* [3]; non modo non facit ad tuum finem, sed etiam aperte adversatur, neque enim dicit : *Qui ex solo Patre;* vel : *Qui ex Patre, non autem ex Filio procedit.* Illud [4] etiam : *Cum venerit Paraclitus, quem mittet Pater;* nullas tibi dat vires; non enim sic ait : *Quem mittet solus Pater;* aut : *Quem Filius non mittet.* Præterea illud Pauli [5] : *Nos non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est;* nihil tuo proposito suffragatur; neque enim dicit : *Spiritum solius Patris, et non Filii;* sed *Spiritum, qui ex Deo est.* Quibus ergo ex locis, inquit, probasti in Synodo Spiritum ex solo Patre, ut hic tu jactas? Num ex his, quæ modo allata sunt? At in iis non habetur : *Ex solo;* sed simpliciter : *Ex Patre procedentem;* quæ tibi omnia Latini concedunt; siquidem hic unus est longi illius tui sermonis sensus. At veritatis defensores tibi negabunt dicta illa refragari affirmantibus Spiritum sanctum etiam ex Filio procedere; nam si dicerent : *Qui ex Patre, non ex Filio;* sive : *Ex solo Patre, non etiam ex Filio;* vel ita : *Pater solus producit Spiritum sanctum, non vero etiam Filius;* aut similia : esset tibi rixæ et contentionis occasio ». Et infra : « Cur hic, ubi nullam negationem apposuit, non credamus ex ipso etiam esse Spiritum sanctum, quando hoc ipsum per alia sacri Evangelii verba Salvator nobis declarat? Alicubi enim dicit [1] : *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis;* hic est Paraclitus ille, quem Pater producit; si ergo quem Pater producit, hunc Filius mittit; quid differt inter mitti et procedere? Et rursus [2] : *Cum venerit ille, docebit vos omnem veritatem. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis : omnia enim quæcumque habet Pater, mea sunt; propterea dixi; quia de meo accipiet.* Et alibi [3] : *Insufflavit et dixit discipulis : Accipite Spiritum sanctum.* Quæ omnia ostendunt etiam ex Filio procedere Spiritum sanctum. Unde igitur et per quos textus probasti tu Spiritum ex solo Patre? Num ex doctoribus Ecclesiæ? Sed qui fiat, ut iidem et ex Patre solo et ex Patre et Filio dicant? Si enim ita dicerent, pugnantia sane loquerentur, alias alia docentes. Oportet enim, ut vel ex solo Patre affirment, vel ex Patre et ex Filio : verum ex solo Patre, nemo dixit sanctorum; unus id affirmavit Nestorius hæreticus. Productionis vero etiam ex Filio doctores omnes clarissimi præcones sunt.

« Principio enim magnum Ecclesiæ columen magnus revera et sacer Athanasius in suæ fidei confessione : « Spiritus, inquit, sanctus a « Patre et Filio non factus, nec creatus, nec ge« nitus, sed procedens ». Idem in sermone de Incarnatione Domini hæc habet : « Nulli vero « suspicio sit ipsum non habentem accepisse; « ipse enim desuper mittebat illum ut Deus, ut « homo autem infra eumdem suspiciebat. Ex « ipso itaque descendebat in ipsum, ex deitate « ejus in ejus humanitatem ». Basilius quoque sanctissimus libro tertio contra Eunomium : « Quæ enim, inquit, necessitas cogit eo quod « dignitate et ordine tertius est Spiritus sanctus, « eumdem esse quoque tertium natura? Digni« tate enim illum esse a Filio secundum, cum « ab ipso sit et ab ipso accipiat et annuntiet « nobis, et omnino ab illa causa pendeat, sermo « pietatis tradit ». Hujus autem frater divinus

[1] Ext. in Append. Conc. Flor. — [2] Genn. in expos. 5. cap. Syn. Flor. — [3] Jo. XV. — [4] Jo. XIV. — [5] I Cor. II.

[1] Jo. XV. — [2] Jo. XVI. — [3] Jo. XX.

Gregorius Nyssenus in multis sane sermonibus hoc idem docet, præcipue vero tertia in Orationem Dominicam Homilia declarat dicens : « Uni« genitum Filium divina Scriptura ex Patre na« tum vocat, et proprietas ejus in sacris litteris « ultra non progreditur; Spiritus vero sanctus « et ex Patre esse perhibetur : *Si quis enim Spi« ritum Christi non habet, hic non est ejus;* inquit « divinus Apostolus [1] »:

« Beatus quoque Cyrillus [2], Alexandrinæ lumen Ecclesiæ, in Epistola ad Nestorium cujus initium est : Cum Salvator noster aperte pronuntiet [3] : *Qui diligit patrem aut matrem super me, non est me dignus :* hæc habet : « Etsi Spiri« tus propriam habet subsistentiam, per quam « esse per se intelligitur, ut Spiritus et non Fi« lius, haud tamen est a Filio alienus; vocatus « enim est Spiritus veritatis, veritas autem est « Christus et effunditur ab ipso, quemadmodum « et ex ipso Deo Patre ». Illa porro vox, *effunditur*, posita est a doctore loco hujus vocis, *procedit*, ut ipsemet ait in expositione symboli his verbis : « Et effunditur, hoc est, procedit ». Idem in Commentariis in Joel prophetam [4] explanans verba illa : *Effundam de Spiritu meo;* hæc habet : « Filius est Deus, et ex Deo naturaliter est; ex « Deo namque Patre natus est : proprius ipsius « et in ipso et ex ipso est Spiritus, eodem plane « modo, quo Dei Patris esse intelligitur ». Idem in Commentariis, quibus confutat Palladium sic ait : « Nulli vero mutabilitati obnoxius est Spi« ritus : quod si mutabilitatis malo laborat, « ipsi divinæ naturæ hæc labes aspergetur, cum « sit Dei Patris atque ipsius Filii, qui essentiali« ter ex utroque, scilicet ex Patre per Filium ef« funditur Spiritus ». Idem in Expositione anathematismi noni ait : « Proprium habens Filius « Spiritum sanctum, qui ex ipso est, et ipse es« sentialiter insitus est, divina operabatur mi« racula ».

« Beatus quoque Chrysostomus Homilia in incarnationem Domini ait : « Venit ad nos Chri« stus, dedit nobis Spiritum, qui ex ipso est, et « assumpsit corpus nostrum. Quid porro sibi « vult illud ; *Qui ex ipso est :* nisi Spiritum, qui « ab ipso procedit, esse nobis datum ». Simeon præterea novus theologus qui et Metaphrastes, quinto nonas Octobris, ubi sancti Dionysii Areopagitæ Vitam scribit, sic ait : « Finem habent « corporalis adventus officia, et sumunt initia « spiritualia, meusque in cœlum evehitur Chri« stus, et patriam repetit sedem, mittitque Spi« ritum, qui ab ipso procedit, in discipulos, ut « duces incredulis gentibus fierent ». Ita magno Patri Chrysostomo consona loquitur dum ait : « Spiritum, qui ab ipso procedit ».

« Beatus itidem Epiphanius Cypri archiepiscopus : « Ambo, inquit, in homine justo « inhabitant Christus et Spiritus ejus. Quod si « Christus ex Patre creditur Deus de Deo, Spiri« tus quoque erit a Christo, vel ab utroque, quem« admodum affirmat Christus dum ait : *Qui a « Patre procedit,* atque ita *ex meo accipiet* ». Et in Ancorato : « Quemadmodum nemo novit Pa« trem nisi Filius, neque Filium nisi Pater, ita « dicere audeo, neque Spiritum nisi Pater et Fi« lius a quo procedit, et a quo accipit ; et nec « Filium et Patrem nisi Spiritus sanctus, qui do« cet omnia, et vere clarificat, qui est a Patre et « Filio ». Et paulo infra : « Spiritus autem ex « Patre et Filio spiratur ».

« Similiter beatus Tarasius patriarcha Constantinopolitanus in Epistola ad præsules Orientis, quæ ita incipit : Multis et magnis Providentia modis ; hæc habet : « Et in Spiritum sanctum, « qui ex Patre per Filium procedit, qui et ipse « Deus agnoscitur ». Et S. Hilarius oratione post Pentecosten sic ait : « Credimus in sanctam Tri« nitatem, hoc est, Patrem et Filium et Spiritum « sanctum unum Deum omnipotentem unius « substantiæ, unius essentiæ, unius potestatis, « conditorem omnium creaturarum, ex quo om« nia, per quem omnia, in quo omnia : Patrem « ex se, non ab alio, Filium ex Patre genitum, « Deum verum de Deo vero, lumen verum de « lumine vero, non tamen duo lumina, sed unum « lumen Spiritum sanctum a Patre et Filio æqua« liter procedentem ». Ad hæc Anastasius sancti montis Sina in sermone, cui titulus : De rectis, quæ nos credimus dogmatibus veritatis ; cujus tale principium est : Eorum, quæ de illibata fide nostra ; ita scriptum reliquit : « Ex eo porro, « quod proprium est corporis petito exemplo de« claravimus quomodo in divinis alterum sit in « altero ex proportione et adumbratione mem« brorum : hac enim ratione et Spiritus oris « ejus, Dei scilicet, Spiritus sanctus dicitur, cum « sit os Unigenitus, et rursus Spiritus qui ab eo « procedit et mittitur ; non a Patre solum, sed « etiam a Filio ». Et post pauca : « Itaque Domi« nus, ut eum se ostenderet a quo Spiritus san« ctus existit, insufflans in discipulos aiebat [1] : « *Accipite Spiritum sanctum* ». Sacer quoque Damascenus XIII cap. rerum divinarum hæc habet : « Manifestativa virtus occultæ Patris divinitatis « ex Patre est per Filium procedens, ut ipsa no« vit ». Et paulo ante : « Ipse igitur est mens, « Verbi abyssus, Verbi genitor, perque Verbum « Spiritus manifestativi proditor. » Illud autem : « Ex Filio non dicimus Spiritum » ; quod octavo capite doctor idem habet, ne quis addubitet, jam solvimus in primo definitionis capite, dum pro quinque capitibus apologiam scriberemus (scilicet dici Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere, ut Pater operationum ad intra principium agnoscatur). Rursum B. Cyrillus secundo ad Harmiam libro sic ait : « Sanctum vero

[1] Rom. VIII. — [2] Concil. Ephes. p. I. c. 26. — [3] Math. X. — [4] Joel. II.

« Spiritum vocabis, qui ex Patre per Filium effunditur naturaliter »; quod vero præpositio, PER, idem valeat quod, EX, et eamdem habeat ac illa vim, paulo post id etiam tibi ostendemus.

« Nunc ergo quid ad hæc potes dicere? Nonne qui allati sunt, sancti et Ecclesiæ doctores sunt? Si omnes isti per diversas voces et dictiones suis in scriptis fatentur ac docent Spiritum sanctum ex Patre et Filio, ex quo in sacræ Scripturæ loco habet, Spiritum sanctum ex solo Patre procedere, profer nobis quis inter doctores dicat ex solo? Quis sanctorum, quæ Synodus dixit hoc? Quomodo temet vanitati dedisti, et studes etiam seducere alios, non veritus Dominum, qui judicaturus est vivos et mortuos? Quomodo illum negas Patri esse consubstantialem, et communem illi denegas cum Patre majestatem et virtutem et initio carentem æternitatem, quodque omnia, quæ sunt Patris, habeat præter unum hoc esse Patrem? Ipse etenim dicit [1] : *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt.* Et rursus : *Tu* [2], *Pater, in me, et ego in te, et omnia mea tua sunt, et tua mea.* Et in oratione, inquit, loquens de discipulis : *Ut unum sint, sicut nos unum sumus.* Si ergo Filius unum est cum Patre, quomodo Spiritus ex solo Patre procedit, qui ex Patre et Filio indivise prodit? Hæc te oportebat inspicere, et non scripta Cabasilæ, et Palamæ, Phurnii, Camateri, Moschamparis et aliorum, ne singulos percenseam, quos tu audiens evasisti schismaticus et veritatis inimicus; cumque in Synodo adhibuisses non sanctorum, sed illorum dicta, ignominiam reportasti quando tibi Ecclesiæ doctores illi protulerunt : quare cum oculos attollere non posses, in fugam te ignominiose dedisti, et jam te dicere non pudet, Spiritum sanctum ex solo Patre ibi esse abs te demonstratum ». Adducit etiam plures auctoritates sanctorum Patrum Occidentalium consentientes cum Græcis, quas omnino admittendas ab Orientalibus demonstrat, sic inquiens : « An vero negare poteris sanctos esse Occidentis doctores? Si neges, hæreticus omnium turpissimus apparebis; nam quinta Synodus Œcumenica in sua definitione ait : « Sequimur sanctos et beatos « Patres atque doctores Gregorium Dialogum, « Augustinum, Hieronymum, Ambrosium et re« liquos, eorumque voces approbamus et recipi« mus ». Non potes ergo contradicere. Hos itaque quos Œcumenica quinta Synodus promulgavit inter sanctos atque doctores, proferens Joannes perspicue demonstravit, Spiritum sanctum esse etiam a Filio, refutando quæ tu dixeras, non quæ docent doctores Orientales; nam et illi eadem quæ Occidentales dicunt. Ut vero scire volentibus, num vera dicas, palam fiat veritas, Occidentalium quoque doctorum sententias hic apponemus, non omnes aut omnium, sed paucas e multis, ut per eas te ostendamus usquequaque futilem et arrogantem ». Pluribus interjectis, cum fateretur Marcus, Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere, negaret vero ex Filio, idem propositione, PER, et EX, significari, redarguitur; tum subdit Gennadius : « Esse porro id verum præpositiones scilicet, EX et PER, idem valere, et eamdem vim obtinere, ex eo patet : nam Theodoretus Cypri episcopus multa reprehendit in duodecim magni Cyrilli capitibus, quæ antea sanctus ille contra Nestorium exposuerat (propugnabat tunc scilicet Theodoretus hæresim), et cum in nono anathematismo Cyrillus dicat : « Suum habens Filius Spiritum sanctum, qui ex ipso est, et ipsi substantialiter « insitus est, divina edebat miracula »; Theodoretus ita objicit : « Si, ut de connaturali Cyrillus « loquitur, et procedente a Patre, libenter con« cedemus, et dictum accipiemus ut pium. Si « vero ita loquitur, quod Spiritus ex Filio sive « per Filium existat, projiciemus ut blasphemum « et impium » (Nimirum tunc blasphemus et impius erat Theodoretus.) « Ecce tibi manifeste « reformidavit Theodoretus » (utpote tunc defensor Nestorii « dicere et PER, et EX, in proces« sione Spiritus a Filio. Cum enim ille negaret « omnino Spiritum esse a Filio, sicuti negatis et « vos, neque ex Filio, neque per Filium admisit. « Vos autem fatemini quidem per Filium, ex Fi« lio vero ne auribus quidem accipere patimini? « Sed, heus tu, juxta Theodoretum, idem signi« ficat ». Quod vero per Filium fateamini, Damascenus cap. VIII et XIII perspicue clamat : « Ex « Patre per Filium, et vos magna voce cantatis : « Spiritum bonitatis largitorem, ex Patre per te, « o Christe, procedentem. Et in hymnorum offi« cio, quod die Pentecostes canitur, habetis : Tu « enim deitatis fluvius Spiritus ex Patre per Fi« lium prodiens. Verum et si canitis, non perci« pitis tamen, idem valere PER atque EX : at vero « Theodoretus melius id norat quam vos et pro« pterea utramque propositionem negavit ». Dum scilicet, ut dictum est, hæresiarcham Nestorium tuebatur.

20. *Lis mota inter regum oratores.* — His postremo nonnulla addenda videntur, quæ ex Pontificiis hujus anni Regestis excerpta sunt. Diremit in primis Eugenius controversiam, quam inter se de loco habebant Castellæ Aragoniæque regum oratores, uter alteri anteferretur in sacello Pontificio, consistoriis aliisque publicis conventibus. Intenderat vero litem Aragonius orator Castellano hactenus loco superiori posito, quippe qui Alfonsum ob plurium accessionem regnorum honoris gradu augustiorem esse putabat; cum Pontifex nihil in ea re novandum sanxit :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Decet Romani Pontificis providentiam, ea omnia curare et prosequi, quæ fidelium Christi

[1] Jo. XVI. — [2] Jo. XVII.

principum, ac nostrorum et Apostolicæ Sedis devotorum quietem et pacem concernere dignoscuntur, ea vero circumcidere et amputare, quæ scandalorum et dissensionum fomenta et semina possunt quomodolibet generare. Sane sæpe contingit inter oratores regum et principum in Romana curia existentium, cum ad capellam nostram ac consistoria et alios publicos actus accedunt, de præeminentia et prærogativa sedendi contentiones et altercationes oriri; quarum occasione sæpe odiis et gravibus scandalis materia præparatur. Ne igitur propter hujusmodi sedendi prærogativas inter charissimos in Christo filios nostros Joannem Castellæ et Legionis, ac Alfonsum Aragonum et Siciliæ citra et ultra pharum et Jerusalem etc. reges illustres, eorumque oratores altercationes de cætero ullatenus exoriri contingat, attendentes quid prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum, et nostris temporibus in hujusmodi sedendi ordine semper servatum fuerit, volentes paterna provisione unicuique reddere quod suum est, Castellæ et Legionis regem illustrem, cujus erga nos et Romanam Ecclesiam singularem et inconcussam devotionem, reverentiam et fidem semper experti fuimus, seu ipsius oratores, Aragonum et Siciliæ etc. regi illustri, seu ejus oratoribus in ordine, prærogativa sedendi in cappella, consistoriis et cæteris actibus in Romana curia præferendum et præferendos, ex certa scientia Apostolica auctoritate tenore præsentium decernimus ac declaramus. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno etc. MCDXLIII V non. Martii, Pontificatus nostri anno XIII ».

Decretum id ab Pontifice non ex pleniori in Castellanum studio cum profusiori Alfonsum Aragonium complecteretur, cujus nothum filium Ferdinandum natalibus restituit, eoque affecit [1] beneficio, ut quæcumque munera in Neapolitano regno obire posset, quo facto viam illi ad regale solium munivit. Neque illud hoc loco prætereundum videtur, Eugenium [2] hoc anno Catanensium precibus permotum Academiæ condendæ potestatem fecisse.

21. *S. Bernardini obitus et miracula.* — Eodem anno vigesima Maii die vitam præclaro exitu decoravit Aquilæ S. Bernardinus Senensis religiosæ disciplinæ, quæ apud Minoritas deflorueral restitutor, miraculis dum vixit ac post mortem clarus: quibus Eugenii primum, deinde Nicolai V summorum Pontificum jussu diligenter excussis exploratisque, in sanctorum Ordinem ritu solemni adscriptus fuit anno a Virgineo partu MCDL, ut suo loco dicetur. Brevi hoc elogio in Tabulis Ecclesiasticis [3] decoratur: « Aquilæ in Vestinis, S. Bernardini Senensis, Ordinis Minorum, qui verbo et exemplo Italiam illustravit ». Egregia ejus gesta narrat ex ejusdem temporis scriptore Laurentius Surius [1], aguntque de ipso S. Antoninus [2], Æneas Sylvius [3] aliique complures; nunc sufficerit nobis felicis ejus mortis historiam e Surio delibare: « Sciens vir Dei mortem sibi imminere, pridie Ascensionis Domini cum multa præparatione et devotione sacramentis Eucharistiæ et Extremæ-Unctionis se communivit. Morte adventante, cum loqui non posset, quibus potuit signis indicavit fratribus, ut ipsum e lecto in terram deponerent ab hac lachrymarum valle recessurum. Itaque fratres a lecto in cellæ pavimentum asseribus stratum eum deposuerunt: ubi vir ille sursum erectis luminibus spiritum suum in Dei manus commendavit, feliciterque e corpore excessit vigesimo mensis Maii die, pridie Ascensionis Domini anno MCDXLIV, cum in vespertinis precibus fratres concinerent illam ad Magnificat antiphonam: *Pater, manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi: nunc autem pro eis rogo, non pro mundo, quia ego ad te venio. Alleluia.* Vixit in terris annis sex et sexaginta, viginti duobus annis in sæculo, reliquis in monastica professione degit: quadraginta multo labore Dei verbum prædicavit ».

De patratis autem mox ejus ope miraculis hæc addit auctor: « Eadem hora, qua corpus ejus in æde sacra repositum fuit, priusquam clerus ad ejus exsequias adveniret, puer novem annorum Paschalis nomine, filius Pauli Matthæi, celerrime eo properavit, flexisque humiliter ad extremas illius preces genibus sic precatus est: Credo firmiter, sancte pater Bernardine, te cum sanctis a Deo exaltatum. Ego miser meipsum commendo tibi omni, qua possum, devotione orans submisse, ut per merita tua mihi in anima et corpore opituleris. Solebat is puer cum cereis sedere præ foribus templi misere contractus et claudus: postquam autem has suas complevit preces, confestim præter omnem exspectationem utroque pede sanus ingressus est. Id vero conspicatus Antonius Bagnensis civis Aquilicus, a primo ortu contractus et claudus, in corpus exanime incubuit, videbaturque ei contractius crus ipsius admodum extendi: mox rectus incessit pedibus suis, nihil prorsus claudicans, populum invitans ad B. Bernardini venerationem. Ubi autem horum miraculorum fama in vicinas urbes divulgata est, grandi numero advolarunt Aquilam juvenes et senes, mares ac fœminæ præ multo gaudio lacrymantes et dicentes: Adsis nobis, S. Bernardine, et in omni necessitate tuere nos ». Et infra:

« Reportatum corpus ejus est ad S. Francisci Ecclesiam; nec tamen terra illud condere voluerunt, sed deposuerunt in sacello ferreis

[1] Lib. XXVI. p. 28. — [2] Lib. XXI. p. 101. — [3] Martyrol. Rom. die XX Maii.

[1] Sur. ead. die. — [2] S. Ant. p. III. tit. XXIV. c. 5. — [3] Æn. Sylv. Europ. c. 64 et alii.

cancellis munito adhibitis excubitoribus, qui nocte ac die illud custodirent, donec arca ferrea duodecim instructa seris pararetur, atque in eam illud imponeretur. Adventabant autem diversi omnis generis afflicti morbis ex locis diversis, ut sacro propinquantes corpori beati viri meritis revalescerent; id quod multis præstitum fuit. Contigit illo die inter alios ægros fratrem Benedictum a Marsito Minoritam adesse membrorum officio destitutum, dextra aure surdum, et ingentes sonos ac strepitus tanquam moletrinæ aut malleorum incudem tundentium illic sentientem : is arripuit pannum, quo exanime beati viri corpus post lotionem detersum fuerat, illoque se involvens, postquam diligenter confessus erat peccata sua, humiliter flexit genua ad pedes sancti viri orans sibi sanitatem restitui, rediit illico auditus, sensusque et vires instauratæ sunt ». Et infra : « Atque eum in modum mansit sacrum corpus inhumatum ad dies sex et viginti, non solum nihil male olens, sed suavissimos etiam spirans odores coram omni populo.

« Interim autem dum sic in arca lignea jaceret corpus non sepultum, magna exstitit dissensio inter scabinos et senatores atque plebem urbis illius; vulgus enim, in magistratum seditione excitata, alios post alios ad quæstionem vi abripuit. Insaniebat præ malitia furens populus adversus magistratum, nec ullam admittebat rationem : sed lata sententia rectores suos et nobiles dominos perinde ac tetros nebulones et cruentos latrones quamprimum jussit capite truncari. Non potuit magistratus adversus plebem se tueri, nec purgare se apud illos, qui nulla ratione ducerentur. Itaque ceu fures e carcere producuntur proceres, et ad cædis locum perducuntur : obligantur eorum oculi, flectunt genua anxie sustinentes carnificis ictum. Illo suum præparante ensem auditur pueri vox in aere terribiliter clamantis : Cessate ab effundendo innoxio sanguine : sed ocyus ite ad Franciscanorum templum affatim illic reperturi, quod tam perniciose expetitis. Stupent omnes ad hanc vocem : carnifex, jubente plebe, trahit manum suam : proceres elevat, diligenter eos custodit, ne qua elabantur : territus populus ob flagitiosum animi sui propositum, rapido cursu contendit ad ædem S. Francisci, et ecce vident omnes e naribus exanimati corporis S. Bernardini tanta copia manare sanguinem, ac si e duobus fontibus largissima aqua proflueret : arca corpus continens tam plena erat sanguine ut corpus ipsum in illo nataret, sanguisque redundans operimentum arcæ elevaret, vestes quibus corpus indutum erat cruentæ essent, sanguisque magis ac magis circumcirca diffluerat, donec populus cum ingente humilitate et devotione veniam et misericordiam peteret ob id immane facinus. Ex eo autem sanguine multi collegerunt in pocula vel vitra, eoque diversi morbi admirabiliter curati sunt». Cæterum ejus elucubrationes a Joanne Trithemio et Bellarmino recensentur [1].

Hoc anno Eugenius in cardinalium collegium adscivit Alfonsum Borgiam Valentinum, quem presbyterali tit. SS. Quatuor Coronatorum ornavit, qui postea ad Pontificatum, ut prædixerat S. Vincentius Ferrerius, evectus, Callisti III nomen accepit. Ut vero læta exstitit illius creatio, ita contra miseranda fuit mors Angelotti Fusci tituli S. Marci presbyteri cardinalis, qui dum a prandio quiescebat, gladio confossus[2] fuit a domestico adolescente : sed is, quamvis facinus aliquandiu dissimularit, demum convictus supplicio affectus est. Eodem tempore vita functum Leonardum Aretinum, e cujus Monumentis plura excerpsimus inseruimusque nostris Annalibus, refert Joannes Campisius in litteris quas ad Æneam Sylvium [3] scripsit.

Hoc anno in Gallia apud Floriacum puer filius Laurentii Covillantii molitoris cum e cymba in aquam prolapsus extinctus esset, eductusque ad altare S. Sebastiani martyris in Basilica cœnobii Floriacensis fuisset deportatus, vitæ restitutus est [4], amplexusque religiosa instituta annis quinquaginta in eo monasterio supervixit.

[1] Trith. et Bellar. de script. Eccles. — [2] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 41. § 17. Steph. Infissur. et alii. — [3] Apud Æn. Silv. Ep. 172. — [4] Bibl. Florien. Jo. a Bosco Celestin.

EUGENII IV ANNUS 15. — CHRISTI 1445.

1. *Jura regni Neapolitani a Pontifice accipit Alfonsus rex, data ad id Bulla Aurea.* — Anno redempti orbis millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto, Indictione octava, confectæ antea ab Alfonso rege Aragonum de Neapolitano regno cum Pontifice pactiones confirmatæ sunt. Alfonsus enim, datis ad Eugenium papam regiis litteris, aurea obsignatis Bulla professus est, se Apostolicæ liberalitati Siculum sceptrum acceptum referre, ac percensitis singulis legibus, quas Pontifex ex ritu veteri imposuerat, se eas servaturum summa religione pollicitus est. Exstant eæ litteræ in insigni Codice, qui in Tabulario Bibliothecæ Vaticanæ asservatur, ac Liber Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ [1] inscribitur, ex quo nonnulla excerpta in Annales suos intulit cardinalis Baronius [2], nosque plura nostris inserere consuevimus, atque hic, ut instituti nostri ratio et argumenti gravitas postulat, eamdem Bullam auream recitabimus.

« Alfonsus Dei gratia, rex Aragonum, Siciliæ citra pharum et ultra pharum, Valentiæ, Jerusalem, Hungariæ, Majoricarum, Sardiniæ et Corsicæ, comes Barchinonæ, dux Athenarum et Neopatriæ, ac etiam comes Rossilionis et Ceritaniæ omnibus et singulis præsentes litteras inspecturis.

« Notum facimus quod cum sanctissimus dominus noster Eugenius divina Providentia papa IV, anno a Nativitate Domini nostri Jesu Christi MCDXLIII, id. Julii, Pontificatus sui anno tertiodecimo, Bullam investituræ regni Siciliæ citra pharum nobis et filiis masculis tam natis quam nascituris licet absenti concesserit, et per annuli aurei immissionem de regno prædicto nos investiverit, et reverendo patri Joanni S. Pauli extra muros Urbis abbati, ad infrascripta per ejus sanctitatem specialiter deputato, fidelitatis juramentum præstiterimus, ad perpetuam rei memoriam ipsiusque summi Pontificis et Romanæ Ecclesiæ expressam legitimam et consuetam cautionem et fidem, omnia et singula capitula, promissiones, conditiones, conventiones et juramenta in præfata Bulla investituræ regni Siciliæ expressa et specificata per præsentem litteram nostram régiam sub Bulla aurea sigillatam servare, implere, manutenere et nihil omnino omittere spondemus, et sub regia fide nostra expresse promittimus, quarum conditionum, capitulorum et juramenti præstiti tenor sequitur de verbo ad verbum et est talis :

2. « Conditiones vero prædictæ sunt hæ, videlicet : Promittetis et jurabitis tam tu quam tui in eodem regno hæredes, quod nullas unquam conspirationes, colligationes vel conjurationes cum quibuscumque regibus, principibus, seu magnatibus, communitatibus, universitatibus, aut personis aliis, fidelibus aut infidelibus contra nos vel successores nostros Romanos Pontifices canonice intrantes, aut Romanam Ecclesiam, seu in eorum damnum facietis aut fieri consentietis seu permittetis, quantum in te vel in illis erit, nec factas ratas habebitis, et quod nunquam a nostra et Romanæ Ecclesiæ obedientia recedetis, non aliquod schisma contra nos vel successores nostros aut Romanam Ecclesiam prædictos facietis, aut cujuscumque schismatis aut hæresis imitatores eritis seu fautores, nec ejusmodi conspirationes, conjurationes seu schisma contra nos vel successores nostros aut Ecclesiam prædictas facietis, aut schismaticos vel hæreticos receptabitis, seu quocumque modo eis favebitis, aut eis vel eorum alteri aliquod consilium, auxilium vel favorem præstabitis, nec aliquos, nobis aut dictæ Ecclesiæ rebelles aut nostros seu ipsius Ecclesiæ hostes vel inimicos, seu rerum aut bonorum ipsius Ecclesiæ invasores aut occupatores in regno vel terra prædictis aut in aliqua ipsorum parte aut alio quovis loco, in quo temporalem potestatem habebitis, receptabitis, aut per alios receptari quoquo modo patiemini, seu permittetis scienter, sed efficaciter illos persequemini. Quod autem supradicitur de inimicis et rebelli-

[1] Lib. Priv. Rom. Eccl. tom. II. p. 133. Ext. etiam in Ms. Bibl. Vallic. sign. lit. B. num. 13. p. 77. et in alio sign. lit. D. num. 1. p. 54. — [2] Baron. Annal. tom. XI. an. 1097. num. 55 et seqq. et num. 117 et seqq.

bus extra regnum et terram prædicta non receptandis intelligitur de notoriis, vel declaratis, seu declarandis, seu alias terminandis per summum Pontificem; in regno autem et terra prædictis intelligitur, prout superius est expressum. Si vero in tuo vel tuorum in dicto regno hæredum obitu legitimum, prout subsequitur, hæredem te vel ipsos hæredes tuos, quod absit, non habere contigerit, regnum et terra præfata ad prædictam Ecclesiam Romanam ejusque dispositionem libere revertantur: et de liberis duobus maribus per eamdem lineam concurrentibus primogenitus præferatur. In regno vero et terra prædictis, nullus succedat qui non fuerit de legitimo matrimonio procreatus. Ad hæc tam tu quam tui in dicto regno hæredes regnum et terram præfata nullatenus dividetis, sed semper illa sub hujusmodi conditionibus immediate et in capite nomine Romanæ Ecclesiæ tenebitis: et tam tu quam prædicti tui in dicto regno hæredes sub propriis nominibus nobis successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice intrantibus, ac nomine Ecclesiæ expressis nostro et ipsorum nominibus ligium homagium facietis et dictum juramentum fidelitatis, faciendo mentionem expressam de præsentibus litteris, ut præfertur, præstabitis. Hujusmodi autem ligium homagium tu et dicti tui hæredes facere, et juramentum fidelitatis præstare juxta subscriptam formam si Romanus Pontifex in Italia fuerit, infra sex menses, si vero extra Italiam esset, infra annum postquam regni dominium adepti fueritis, teneamini nobis et singulis successoribus, ac eidem Romanæ Ecclesiæ renovabilis tam ipsum ligium homagium, quam etiam hujusmodi juramentum. In optione autem et beneplacito erit Romani Pontificis, seu prædictæ Ecclesiæ te et hæredes tuos prædictos vocare ad præstandum personaliter juramentum fidelitatis ac ligium homagium hujusmodi Romano Pontifici, ac eidem Ecclesiæ, dummodo ad hoc sibi vel illis tutum locum statuant et assignent, vel aliquem cardinalem ipsius Ecclesiæ aut alium, qui vice Romani Pontificicis juramentum juxta eamdem formam et homagium hujusmodi recipiat destinare.

3. « Tu quoque jurabis ad præsens te ad hoc specialiter obligatum, et tam tu quam tui in dicto regno hæredes nobis et singulis successoribus prædictis, atque eidem Ecclesiæ, quando præstabis et præstandum hujusmodi juramentum fidelitatis jurabitis vos ad hoc specialiter obligatos, quod numquam tu vel ipsi, per vos vel alium, seu alios quocumque modo procurabitis, ut eligamini vel nominemini in regem vel imperatorem Romanorum vel regem Teutoniæ, aut dominium Lombardiæ vel Tusciæ, seu majoris partis earumdem Longobardiæ vel Tusciæ; et si electionem vel nominationem ad imperium vel regnum Romanorum, seu ad regnum Teutoniæ aut dominium Longobardiæ vel Tusciæ, seu majoris partis earum de vobis celebrari contigerit, nullum hujusmodi nominationi vel electioni assensum præstabitis, nec intromittetis vos ullo modo in regimine ipsius imperii vel regni Romani, seu regni Teutoniæ, aut dominii Longobardiæ, seu Tusciæ, vel majoris partis earumdem, ad quodcumque earum nominati fueritis vel electi. Quod si tu vel aliqui tuorum in dicto regno hæredum, studentibus et procurantibus te aut eis in imperium ipsum, sive ad dictum regnum Romanorum, sive regnum Teutoniæ, aut dominium Longobardiæ seu Tusciæ aut majoris partis earum electi seu nominati fueritis vel fuerint, aut si post talem electionem imperii vel regni Romanorum seu regni Teutoniæ, aut dominii Longobardiæ seu Tusciæ aut majoris ipsarum partis regimen tu vel ipsi manifeste te intromiseris, vel se intromiserint sine expresso nostro vel successorum nostrorum mandato, eo ipso a jure prædictorum regni et terræ cadas et cadant ex toto, ipsasque prorsus amittas et amittant, et eadem regnum et terra ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur. Si autem tu aut aliqui ex dictis hæredibus electioni vel nominationi factæ non procurantibus te, vel ipsis, aut procurantibus consenseris vel consenserint, huic electioni vel nominationi seu juri omnino renunties seu renuntient, et quod de imperio seu de aliquo præmissorum ad quod electus seu electi, seu nominatus seu nominati fueris aut fuerint, nullatenus te intromittas vel ipsi se intromittant, et si moniti infra quatuor mensium spatium post monitionem hujusmodi tali electioni vel nominationi vel juri non renuntiaveris seu renuntiaverint, vel de ipso imperio vel aliquo præmissorum, ad quod electus seu nominatus, aut electi aut nominati fueris seu fuerint, te intromiseris, vel ipsi se intromiserint quoquomodo, ex hoc sis vel sint eisdem regno Siciliæ et terra et omni prorsus eorum jure privatus atque privati, et (ut dictum est) eadem regnum et terra ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur. Si porro ad te vel ad tuos in eodem regno hæredes non poterit commode talis admonitio pervenire, super quo utique impedimento, videlicet quod moneri commode nequeas, vel nequeant, credetur et stabitur assertioni Romani Pontificis, sufficiat monitio publica et solemnis, ita quod si infra sex menses post illam non renuntiaveris vel hæredes ipsi non renuntiaverint, aut de imperio seu aliquo alio prædictorum, ad quod tu electus seu nominatus vel hæredes tui prædicti electi aut nominati fueris seu fuerint, quomodolibet te intromiseris seu illi se intromiserint, ex hoc cadas et ipsi cadant ab omni jure iporum regni et terræ, ac regnum et terra ipsa ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur.

« Cæterum si contigerit aliquem de prædictis hæredibus, qui deberent in prædictis regno

et terra succedere, in regem vel imperatorem Romanum seu regem Teutoniæ vel dominum Longobardiæ aut Tusciæ, vel majoris partis eorum nominari, seu eligi vel assumi, nullatenus eorumdem regni et terræ possessionem nanciscatur vel habeat, nec se de illorum cura seu dominio aut regimine per se vel alios aliquatenus intromittat, nisi prius imperio vel regno Romano seu regno Teutoniæ, aut dominio Longobardiæ vel Tusciæ, seu majoris partis earum, ad quodcumque eorum electus seu nominatus fuerit vel assumptus, et omni juri competendi sibi in illis omnino renuntiet, et illorum aliquod sive de jure sive de facto tenens regnum Siciliæ omnino dimittat, ipsum nullo unquam tempore reassumpturus, alioquin cadat ab omni successione et jure, quæ in regno Siciliæ et terra prædictis sibi competerent ipso facto, ita quod eadem regnum et terra ad Romanam Ecclesiam ejusque dispositionem plenarie et libere devolvantur. Si autem tu vel aliquis tuorum in regno prædicto hæredum contra hæc veneris vel venerit, eo ipso excommunicati, et insuper labe et reatu perjurii respersi et notati existetis. Hujusmodi quoque juramento nunc expresse addi volumus, et tam per te quam per tuos in dicto regno hæredes, addetur expresse, quod nullo unquam tempore regnum seu imperium Romanum aut regnum Teutoniæ vel dominium Longobardiæ seu Tusciæ, aut earum majoris partis, seu easdem Lombardiam vel Tusciam aut majorem partem earum per te, vel alium, seu alios occupabis, capies vel acquires, aut tibi alias quomodolibet vindicabis, vel dicti hæredes per se vel per alium seu alios occupabunt, capient, vel acquirent, aut sibi alias quomodolibet vindicabunt sine nostra aut successorum nostrorum expressa voluntate et assensu, et si feceris seu fecerint secundum prædictam formam, pœnas similes incurres et incurrent. Quod autem dicitur de majori dominii Longobardiæ sed Tusciæ intelligitur scienter, si vero ignoranter, eam ad mandatum Ecclesiæ dimittere tenearis et teneantur, et si eam ad mandatum Ecclesiæ dimittas seu dimittant, non incidas nec ipsi incidant in pœnam in isto articulo constitutam, si vero monitus aut moniti non dimittas aut dimittant, incurras vel incurrant pœnam, prout est in hoc articulo et in aliis constituta.

« Quod si forte in posterum regem Siciliæ contingat in imperatorem eligi, postquam regni Siciliæ fuerit possessionem adeptus, non transeat ad imperium, alioquin in pœnas incidat in hoc articulo et in aliis similibus comprehensas, quod si regni possessione prædicti nondum habita vel obtenta in imperatorem electus transire voluerit ad imperium, in manus prius Romani Pontificis vel illius, quem ad hoc idem Pontifex duxerit destinandum, filium successurum in regno et terra prædictis cujuscumque fuerit ætatis emancipet, ac regno et terræ præfatis renuntiet, nihil juris in eis retinens clam vel palam, nec etiam cujuslibet patriæ vel alterius potestatis occasione, nec ipsum filium ad subsidium vel aliquod servitium faciendum juramento vel voto, stipulatione vel pacto sibi vel successoribus suis adstringat, sicque filius sui juris ab eodem Romano Pontifice, vel alio destinato ab ipso protinus investiatur de regno et terra prædictis, ad cujus regis successionem, si forte decederet sine liberis, nullo unquam tempore pater veniat imperator existens, sed si imperio et omnibus, quæ ad ipsum pertinent, idem pater renuntiare voluerit, et ipsis regno et terra esse contentus, post renuntiationem hujusmodi ad illius successionem libere admittatur, et tunc ab ipso Romano Pontifice vel alio destinato ab eo investituram recipiat regni et terræ hujusmodi. Quod si dictus filius sic ad regnum assumptus major annis decem et octo fuerit, libere administret, sed quandiu minor exstiterit, tam ipse quam regnum et terra prædicta in custodia Romanæ Ecclesiæ, donec rex ipse adimpleverit supradictam ætatem, remaneant, fructibus et obventionibus regni et terræ prædictorum, ex quibus sumptus necessarii faciendi pro eorumdem regni et terræ custodia deducentur, regi conservandis eidem, et lucro alterius ratione ipsius custodiæ non cessuris. Si regi præmortuo liberi non supersint, et pater imperator non renuntiaverit, regnum et terra ipsa ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur, regnum quoque et terra prædicto imperio nullo modo subdentur, seu nullo unquam tempore aut modo in eadem persona quomodolibet uniantur, et præcise super hoc articulo tam per pœnas spirituales, quam alias cautiones cavebitur juxta Ecclesiæ voluntatem, quandocumque Romanus Pontifex hoc duxerit requirendum, cum prorsus intentionis sit Romanæ Ecclesiæ, ut regnum et terra prædicta nullo unquam tempore uniantur, ut scilicet Romanus imperator et Siciliæ rex existat. Quod autem circa unionem regni et terræ cum imperio dicimus, hoc ipsum circa unionem regni et terræ prædictorum cum regno Romano et regno Teutoniæ, seu cum Longobardiæ vel Tusciæ, sive cum majori parte ipsarum Longobardiæ vel Tusciæ intelligimus et volumus esse dictum.

4. « Pro toto vero generali censu ipsorum regni et terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in festo B. Petri Apostoli de mense Junii, ubicumque Romanus Pontifex fuerit, ipsi Romano Pontifici et Romanæ Ecclesiæ annis singulis persolventur. Si vero tu vel tui in dicto regno et terra hæredes quocumque termino non solveritis integre censum, et exspectati per duos menses terminum ipsum immediate sequentes de illo ad plenum non satisfeceritis, eo ipso eritis excommunicationis vinculo

innodati. Quod si in secundo termino infra alios duos menses eumdem censum sine diminutione qualibet non persolveritis, totum regnum Siciliæ et tota terra prædicta Ecclesiastico erunt supposita interdicto. Si vero nec in tertio termino nec infra alios duos menses proxime venturos, per plenam satisfactionem illius ejusdem census vobis duxeritis consulendum, ita quod, transactis eodem tertio termino et duobus proximis sequentibus mensibus, non sit de dictis octo millibus unciarum hujusmodi auri primi termini ipsi Ecclesiæ integre satisfactum, ab eisdem regno et terra ipsoque jure cadatis ex toto, et regnum ac terra ipsa ad Romanam Ecclesiam revertantur. Si autem de censu octo millium unciarum hujusmodi primi termini infra dictos tertium et duos sequentes menses plenarie satisfeceritis, nihilominus semper pro singulis octo millibus unciarum singulorum terminorum simili modo, si in earum solutione cessaveritis, vel illas non solveritis, similes pœnas incurretis, salvis aliis pœnis et processibus quæ vel qui de jure inferri vel haberi poterunt per Romanum Pontificem in hoc casu. In quolibet etiam termino dabis tu et tui in dicto regno et terra hæredes dabunt nobis vel successoribus nostris canonice intrantibus unum palafredum album, pulchrum et bonum in recognitionem veri dominii eorumdem regni et terræ.

« Ad hæc postquam tu præfata regnum et terram vel tantum de ipsis et acquisiveris et habueris, quod etiam aliquæ civitates vel munitiones, vel aliqua loca ipsorum regni et terræ adhuc rebellia tibi fuerint, tamen reputeris et possis ipsorum regni et terræ rex et dominus reputari, solves nobis et dictæ Romanæ Ecclesiæ quinquaginta millia marcharum sterlingorum per infrascriptos terminos, videlicet quod infra sex menses postquam dicta regnum et terram acquisiveris, prout dictum est, solves nobis et eidem Ecclesiæ decem millia marcharum sterlingorum, et infra singulos sex menses successive solves singula decem millia, donec tota prædicta quinquaginta millium marcharum sterlingorum summa fuerit integre persoluta. Quod si in hujusmodi terminis non solvas, liberum erit nobis vel eidem Romanæ Ecclesiæ contra te pro singulis terminis ad pœnas spirituales et temporales procedere, prout nobis vel ipsi videbitur expedire.

5. « Quandocumque autem Romanus Pontifex, qui pro tempore fuerit, asseruerit vel dixerit, Romanam Ecclesiam indigere, ita quod super indigentia hujusmodi Romani Pontificis simplici verbo stetur, tu vel tui in dicto regno hæredes requisiti ab eo in Urbem, in Campaniam, in Maritimam, in Patrimonium B. Petri, in Tusciam, in Ducatum Spoletanum, in Marchiam Anconitanam, in præmissam civitatem Beneventanam et ejus territorium ac pertinentias, quæ, prout præfertur, eidem remanebant Ecclesiæ, ac in civitates nostras Perusinensem, civitatem Castelli, Bononiensem, Ferrariensem, Avenionensem et Comitatum Venaysini, et in omnes alias terras ipsius Ecclesiæ ubicumque consistentes, trecentos milites equis et armis decenter munitos et paratos, ita quod unusquisque ipsorum habeat quatuor equitaturas vel tres ad minus, in Ecclesiæ prælibatæ obsequium et subsidium transmittetis, per tres menses integros tuis et dictorum tuorum in dictis regno et terra hæredum sumptibus et stipendiis semel tantum in anno in servitiis ejusdem Ecclesiæ moraturos, mensibus ipsis a die, qua iidem milites terram tui dominii vel finem tui districtus egressi fuerint per vulgares diætas et solitas computandis. Et si maluerit Ecclesia, eadem ingruente necessitate, super qua stetur verbo Romani Pontificis, ut dictum est, navali exercitu juvari, prædicti milites, debita taxatione et recompensatione præhabita, in navale præsidium commutentur.

6. « Verum quia prædicta civitas Beneventana, quam hactenus sibi Romana Ecclesia detinuit, et in suum demanium et dominium cum omnibus juribus suis et pertinentiis reservavit, tenimentum civitatis ejusdem cum finibus ejus antiquis, quos Romanus Pontifex, quandocumque semel tantum sibi placuerit, bona fide sibi distinguet, eidem Ecclesiæ et in ejus proprietate libere remanebit, nullo jure in eis tibi vel cujuscumque de regno prædicto, retento, seu quomodolibet reservato. Distinctioni quoque per Romanum Pontificem semel faciendæ, ut dictum est, stabitis tu et prædicti tui in dicto regno et terra hæredes absque contradictione et refragatione quacumque, prout ipsa distinctio per litteras Apostolicas apparebit. Pro dicta quoque civitate Beneventana reparanda, reficienda et fortificanda per Romanam Ecclesiam exponetis per septennium pro lignaminibus omnia nemora ipsorum regni et terræ, et omnem materiam ad ædificia opportunam, puta lapides et arenam, quæ puteolana vocatur, cæmentum et similia sine præjudicio juris singularium personarum ad unam diætam prope Beneventum. Præstabis etiam ipsis Beneventanis per totum regnum et terram prædicta securitatem : privilegia insuper dictæ civitatis a regibus et principibus concessa illibate servabitis. Omnia statuta per quondam Fridericum olim Romanum imperatorem seu quoscumque alios reges et per quondam Joannam reginam prædictam facta contra libertates civitatis ejusdem revocabitis, et in omnibus et per omnia, quæ libertatis fuerint, cæteris regnicolis purificabitis illa, nec aliqua statuta seu aliquas leges condetis imposterum, per quæ dictæ civitati directe vel indirecte possit præjudicium generari, et pro Apostolicæ Sedis et B. Bartholomæi pa-

troni civitatis ejusdem reverentia fidentias ab omnibus remitti facietis, et remittetis eisdem; fidentiarum autem remissio est concessio libertatis ut cives Beneventani possint libere vineas et terras excolere ac vendere, et de ipsis pro sua voluntate disponere sine aliqua exactione vel muneris datione.

7. « Tu autem et dicti tui in eisdem regno et terra hæredes in dicta civitate et ejus territorio ac pertinentiis suis, quæ Romanæ manebunt Ecclesiæ, vel in Urbe, seu in Campania vel Maritima, seu Ducatu Spoletano, aut Marchia Anconitana, vel in Patrimonio B. Petri in Tuscia, vel in civitatibus Perusinensi, Civitate-Castelli, Bononiensi, Ferrariensi, Avinionensi et Comitatu Venaysini, seu in aliis quibuscumque terris aut demaniis sive feudis ipsius Ecclesiæ ubilibet constitutis ex successione, vel legato, aut venditione, sive donatione, aut alio quocumque jure, sive titulo, seu contractu, nihil unquam vobis acquiretis, vel vindicabitis, seu poteritis acquirere, vel quomodolibet vindicare, et nihil unquam recipere; vel habebitis, vel retinebitis, seu poteritis habere, recipere vel etiam retinere: ac nullam potestariam, capitaniam vel rectoriam, aut honorem vel dignitatem, seu potestatem senatoriam, vel quamcumque aliam administrationem vel commendam, nec quodcumque aliud officium recipietis, seu recipere poteritis in eisdem. Hoc autem intelligimus de illis hæredibus tuis et tuorum in dictis regno et terra hæredum, qui in eisdem regno Siciliæ et terra succedent: nolumus enim quod delictum aliorum hæredum, qui succedent tibi vel illis in civitatibus et aliis terris tuis, vel ipsorum, in pœnam hæredis qui est tibi vel ipsis successurus in regno et terra præfatis, aliquatenus extendatur.

« Ne vero hujusmodi alii hæredes tui vel ipsorum contra ea quæ in isto continentur articulo, aliquo forsitan tempore venire præsumant, acquirendo vel vindicando, aut recipiendo vel habendo, seu retinendo sibi aliquid in terris in articulo ipso expressis seu comprehensis, vel recipiendo, habendo vel retinendo in terris eisdem potestariam, seu capitaniam vel rectoriam, vel aliquid aliud de iis, quæ in articulo continentur eodem, sic super his duximus providendum, ut videlicet nulli etiam hujusmodi aliorum hæredum tuorum vel ipsorum ullo unquam tempore liceat sibi quidquam in eisdem terris acquirere seu vindicare, percipere, habere, vel etiam retinere potestariam, seu capitaniam, vel rectoriam, vel aliquod aliud in his quæ, prout dictum est, in eodem articulo plenius continentur. Quicumque autem ipsorum secus præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat, nec ipse nec ejus posteri in perpetuum possint in eodem regno succedere, si eis in aliquo casu hujusmodi successio deferretur; sed ab illa repellentur omnino: nihilominus ille, qui tunc ejusdem regni gubernacula possidebit, Romano Pontifici potenter assistere teneatur.

« Si vero tu vel aliqui tui in ipsis regno et terra hæredes prædictam civitatem Beneventanam, territorium et pertinentias ejus, quæ remanebunt Ecclesiæ, vel aliquam partem earum, aut Campaniam, vel Maritimam, seu Urbem vel Ducatum Spoletanum, aut Marchiam Anconitanam, sive Patrimonium B. Petri in Tuscia, aut civitates Perusinam, Civitatis-Castelli, Bononiensem, Ferrariensem, vel Avenionensem, aut Comitatum Venaysini, seu alias quascumque terras Romanæ Ecclesiæ ubilibet constitutas, vel ipsarum aliquam partem occupaveritis seu occupari feceritis, aut super his offenderitis vel molestaveritis Ecclesiam, seu feceritis molestari, et postquam super hoc a Romano Pontifice moniti et requisiti fueritis, vel si commode moneri et requiri nequiveritis, juxta ipsius Romani Pontificis assertionem vel dictum, postquam ad hoc publice et solemniter te vel hæredes ipsos monuerit, infra tres menses non restitueritis integre omnia occupata, eo ipso ab ipsorum regni Siciliæ et terræ jure cadatis totaliter, ipsaque regnum et terram prorsus amittatis, et ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur. Quod si etiam restitueritis occupata, nihilominus ad plenum de universis injuriis et damnis illatis ad mandatum ejusdem Romani Pontificis satisfacere teneamini. Alii quoque hæredes tui, videlicet qui tibi non succedent in regno, occupare vel occupari facere easdem terras Romanæ Ecclesiæ seu molestare aut molestari facere super illis eamdem Ecclesiam non attentent, illi vero, qui secus fecerint, præmissas pœnas incurrant, ut videlicet eo ipso sint excommunicati, et tam ipsi quam eorum posteritas in perpetuum ad successionem regni et terræ prædictorum, si in aliquo forte casu eadem successio devolveretur, nullatenus admittantur, et rex Siciliæ, qui tunc erit, teneatur assistere Romano Pontifici contra ipsos, ut superius est expressum.

8. « Sane omnibus Ecclesiis tam cathedralibus quam aliis regularibus et sæcularibus necnon omnibus prælatis et clericis, ac universis Ecclesiasticis, sæcularibus et regularibus, et quibuscumque religiosis regni et terræ prædictorum, plenarie dimittantur et restituantur integre omnia bona eorum immobilia, a quibuscumque ablata et occupata sint, et per quoscumque detineantur: mobilia vero, quæ exstant et poterunt inveniri, restituentur eisdem. Hæc autem restitutio fiet absque contradictione vel difficultate qualibet, sicut nanciscemini prædictorum regni Siciliæ et terræ possessionem hoc modo; scilicet, quod statim in illa parte ipsorum regni et terræ, quæ tibi vel ipsis hæredibus obediet, restitutio ipsa fiet, ipsaque postmodum successive confirmabitur, sicut eadem regnum

et terra habebuntur. Ne autem super his rebus restituendis oriri possit aliqua difficultas, deputabuntur a Romanis Pontificibus aliqui viri discreti, ad quorum mandatum et arbitrium bonorum et rerum mobilium et immobilium, quæ exstant, restitutio plena fiet, ita quod eadem, de quorum dominio vel proprietate seu possessione notum fuerit, ad eorum arbitrium et mandatum mox reddentur. In dubiis vero per ipsos de plano et absque judicii strepitu diligentius veritas inquiretur : sufficiat autem vocari camerarium, vel procuratorem seu ballivium, in cujus jurisdictione vel balivia, seu territorii bona, de quibus agetur, consistant ad videndum jurare testes, qui in hujusmodi depositione deponent. Omnes insuper Ecclesiæ tam cathedrales, quam aliæ regulares et sæculares, necnon omnes prælati et clerici ac universæ personæ Ecclesiasticæ sæculares et religiosæ, ac quæcumque religiosa loca in regno et terra prædictis consistentia cum omnibus bonis suis in electionibus, postulationibus, nominationibus, provisionibus et omnibus aliis plena libertate gaudebunt, nec ante electionem, sive in electione, vel post regis assensus aut consilium aliquatenus requiretur, quam utique libertatem tu et tui in ipso regno hæredes semper manutenebitis et conservabitis, ac manuteneri et conservari facietis ab omnibus subditis vestris, dictæque Ecclesiæ et personæ utentur libere omnibus bonis et juribus suis, salvo tibi et tuis in dicto regno hæredibus jure patronatus in Ecclesiis tantum, quantum in hac parte patronis Ecclesiarum canonica instituta concedunt, ubi antiqui reges Siciliæ hujusmodi jus patronatus in ipsis Ecclesiis habuerunt. Omnesque etiam causæ ad forum Ecclesiasticum in regno et terra prædictis pertinentes libere et absque ullo impedimento agitabuntur, tractabuntur et ventilabuntur coram ordinariis et aliis Ecclesiasticis judicibus, et terminabuntur per eos, et si ad Sedem Apostolicam super hujusmodi causis appellari contigerit, tam appellantes quam appellati ad eamdem venire Sedem pro appellationum prosecutionibus libere et absque inhibitione aliqua permittentur.

« Sacramenta vero fidelitatis præstabuntur secundum antiquam et rationabilem consuetudinem, prout canonica instituta permittunt ab illis Ecclesiarum prælatis, quorum prædecessores antiqui illa Siciliæ regibus præstiterunt. Ab illis autem prælatis et Ecclesiis, qui regalia sive temporalia bona tenent ; si qui tamen sint, qui hujusmodi bona teneant a domino regni et aliis dominis temporalibus, et qui ratione bonorum hujusmodi ab antiquo consueverint regibus et ipsis dominis temporalibus servitia exhibere, hujusmodi honesta et antiqua servitia secundum rationabilem et antiquam consuetudinem, et sicut instituta patiuntur canonica, impendentur, salvis tamen circa Ecclesiasticas et alias regulares et sæculares personas, et loca Ecclesiastica prædicta, tam in faciendis provisionibus et eleemosynis confirmandis, quam in omnibus quibuscumque aliis Romanis Pontificibus et Ecclesiæ Romanæ, jurisdictione et auctoritate plenaria ac libera potestate.

« Revocabitis etiam tu et dicti tui in dicto regno hæredes omnes Constitutiones et leges per dictum Fredericum regem Siciliæ, sive per Conradum ipsius Frederici filium, aut Manfredum quondam principem Tarentinum, seu per dictam quondam Joannam reginam, vel alios reges aut reginas regni et terræ præfatorum, seu alios quoscumque editas contra Ecclesiasticam libertatem nec statuta et consuetudines editis aut etiam promulgabitis, per quæ juri et Ecclesiasticæ libertati in aliquo derogetur. Promittetis etiam, quod nullus clericus vel Ecclesiastica persona eorumdem regni et terræ in civili vel criminali causa ad faciendum fidem de titulo vel possessione clericatus conveniatur coram judice sæculari, nisi super feudis judicio petitorio conveniantur civiliter, sed omnia Ecclesiæ, monasteria, hospitalia et alia pia et religiosa loca, ac personæ Ecclesiasticæ regni et terræ prædictorum omnimode erunt liberæ et libera, et nulli regi vel principi subjacebunt. Nullas insuper tallias seu collectas imponetis Ecclesiis, monasteriis vel locis prædictis, aut clericis seu viris Ecclesiasticis vel rebus eorum et in Ecclesiis in dictis regno et terra vacantibus tu, vel prædicti tui in regno hæredes nulla habebitis regalia, nullosque fructus, redditus et proventus, nullas etiam obventiones, ac nulla prorsus alia recipietis ab eisdem, custodia Ecclesiarum earumdem interim libera remanente penes personas Ecclesiasticas juxta canonicas sanctiones.

9. « Comites vero, barones, milites et universi homines regni et terræ prædictorum vivent in illa libertate, et habebunt illas immunitates illaque privilegia, ipsisque gaudebunt, quos et quæ tempore claræ memoriæ Guillelmi II Siciliæ regis et aliis antiquis temporibus habuerunt. Omnes exules regni Siciliæ et terræ prædictorum, cujuscumque conditionis existant, ad mandatum Romanæ Ecclesiæ reducentur ad regnum et terram prædicta, ipsisque de bonis et juribus eis debitis restitutio plena fiet. In hujusmodi autem restitutione secundum præscriptam formam, in capitulo de bonis Ecclesiarum restituendis contentam, tam in notoriis quam in dubiis procedetur, omnesque captivos et obsides, qui tenentur in regno et terra prædictis regnicolas, Romanos et alios de terris Ecclesiæ seu Tusciæ, vel Lombardos, aut alios quoscumque bona fide restituetis eorum libertati pro posse. Jus etiam, quod quicumque Ecclesiæ fideles in aliis comitatibus, civitatibus, terris, castris, villis seu locis a Sede Apostolica,

seu a regibus vel principibus sibi concessum obtinent, necnon jus quod privati a jure vel per processus Apostolicos olim habebant, si illos vel illud restitui contingat, etiam penitus salvum erit, nec per hujusmodi præsentem regni et terræ concessionem comitatuum seu aliorum concessorum cuiquam quoad proprietatem et possessionem præjudicium generetur, regio in omnibus his jure semper salvo.

« Nullam etiam confœderationem seu pactionem seu societatem cum aliquo imperatore vel rege, seu principe vel barone, Saraceno, Christiano vel Græco, aut cum alia provincia, seu civitate, seu communitate, seu loco aliquo contra Romanam Ecclesiam, vel in ejus damnum facietis, et si secus fieret, quod factum fuerit sit ipso jure nullum, et si eam feceritis ignoranter, nihilominus quatenus de facto feceritis, indilate teneamini ad mandatum Ecclesiæ revocare. Denique omnes præmissas conditiones, quæ in persona tua apponuntur, circa tuos etiam in dicto regno et terra hæredes et successores intelligimus et volumus esse dictas, salvis omnibus, quæ circa alios tuos hæredes ordinata consistunt, prout superius est expressum. Cæterum quia in quibusdam articulis seu capitulis prædictarum conditionum continentur expresse, quod in certis casibus tu et prædicti tui hæredes excommunicationis sententiam incurratis, et dicta regnum ac tuæ et ipsorum hæredum terræ sint Ecclesiastico supposita interdicto, et ad Romanam Ecclesiam regnum et terra prædicta libere devolventur, nos hujusmodi sententias, videlicet excommunicationum in te et eosdem hæredes, et interdictum in regnum et terram prædicta, si tua et ipsorum culpa hujusmodi casus emerserint, de prædictorum fratrum consilio ex nunc auctoritate Apostolica tenore præsentium promulgamus. Forma autem juramenti prædicti per te præstandi infra biennium proxime futurum, necnon tuos in dictis regno et terra hæredes in manibus nostris vel per nos deputandi talis est :

10. « Ego Alphonsus Dei gratia rex Siciliæ, plenum homagium, ligium et vassallagium faciens vobis domino meo Eugenio papæ IV et Ecclesiæ Romanæ pro regno Siciliæ et tota terra ipsius, quæ est citra pharum usque ad confinia terrarum ipsius Ecclesiæ, excepta civitate Beneventana cum toto territorio ac omnibus districtibus et pertinentiis suis secundum antiquos fines territorii, pertinentia etiam et districtus civitatis ejusdem per Romanum Pontificem distinctos, vel in posterum distinguendos ab hac hora in antea fidelis et obediens ero B. Petro et vobis Domino meo Domino Eugenio papæ IV vestrisque successoribus Romanis Pontificibus canonice intrantibus, sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ. Non ero in consilio vel in consensu seu facto, ut vitam perdatis seu perdant, aut membrum, seu capiamini vel in consensu seu facto, ut vitam perdatis seu perdant, aut membrum, seu capiamini vel capiantur mala captione. Consilium, quod mihi credituri estis per vos aut nuntios vestros, vel per litteras, ad vestrum aut eorum damnum scienter nemini pandam, et si scivero fieri aut procurari seu tractari aliquid quod sit in vestrum vel ipsorum damnum, illud pro posse impediam ; et si hoc impedire non possem, illud vobis vel eis significare curabo. Papatum Romanum et regalia S. Petri tam in regno Siciliæ et terra prædictis, quam alibi consistentia, adjutor vobis et eis ero ad retinendum, defendendum et recuperandum, ac recuperata manutenendum. Contra omnes homines universas et singulas conditiones suprascriptas et contentas in præsentibus litteris Apostolicis super ipsorum regni et terræ concessione confectis, ac omnia et singula, quæ continentur in eisdem litteris, plenarie adimplebo et inviolabiliter observabo, ac nullo unquam tempore veniam contra illa, et maxime quod nunquam ego per me, vel alium, seu alios quoquo modo procurabo, ut eligar vel nominer in regem vel imperatorem Romanorum, seu regem Teutoniæ, aut dominum Lombardiæ vel Tusciæ, et si electionem vel nominationem ad imperium vel ad regnum Romanorum seu ad regnum Teutoniæ, aut dominium Lombardiæ vel Tusciæ, seu majoris partis earumdem de me celebrari contigerit, nullum hujusmodi electioni seu nominationi assensum præstabo, nec intromittam me modo aliquo de eorum vel alicujus ipsorum regimine, neque etiam de civitate Beneventana et suis pertinentiis, seu Campania vel Maritima, Ducatu Spoletano, Marchia Anconitana, Patrimonio B. Petri in Tuscia, Massa-Trebaria, Romandiola, alma Urbe, in civitatibus Perusina, Civitate-Castelli, Bononiensi, Ferrariensi et Avinionensi, Comitatu Venaysini, seu in aliis quibuscumque vestris et dominiis seu feudis ipsius Ecclesiæ ubilibet constitutis, ex successione, vel legato, aut venditione, seu donatione, seu alio quovis titulo, vel contractu nihil unquam mihi acquiram, vel vindicabo, seu potero acquirere et quomodolibet vindicare, et nihil unquam recipiam vel habebo seu retinebo, vel potero recipere, habere vel etiam retinere in illis, neque ullam potestariam, capitaniam, vel rectoriam, nullumque aliud officium recipiam seu recipere potero, habebo seu retinebo, aut habere seu retinere potero in eisdem, aut ipsorum aliquo, nec etiam occupabo vel occupari permittam, seu faciam præmissa, vel partem aliquam eorumdem, nec illa offendam, vel molestabo, nec etiam Romanam Ecclesiam quoquo modo sub censuris pœnisque spiritualibus et temporalibus in supradictis conditionibus et infeudatione contentis, quas hic haberi volo in singulis suis partibus

alias pro specifice repetitis etiam et expressis.

11. « Item perditionis alumno Amedeo hæretico ac schismatico, a fide devio, et ab ipsa Ecclesia præciso, et sententialiter condemnato, ejusque sequacibus et dantibus eis auxilium, consilium vel favorem, non dabo quovis modo per me, vel alium, seu alios directe vel indirecte, publice vel occulte auxilium, consilium vel favorem, nec ab aliis, quantum in me fuerit, si impedire potero, dari permittam, sed eos juxta posse meum, donec convertantur, persequar et invadam. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Evangelia.

« Tu etiam et dicti tui in eisdem dictis regno et terra hæredes dabitis privilegium vestrum nobis et dictæ Romanæ Ecclesiæ aurea Bulla bullatum, in quo proprio juramento fatebimini et recognoscetis expresse, regnum Siciliæ et totam terram ipsius, quæ est citra pharum usque ad confinia terrarum dictæ Ecclesiæ, excepta civitate Beneventana cum territorio et pertinentiis ejus, quæ Ecclesiæ remanebit eidem, ex sola gratia et mera liberalitate Sedis Apostolicæ tibi tuisque hæredibus de novo fuisse concessa, vosque recepisse et tenere regnum et terram hujusmodi a nobis et dicta Romana Ecclesia sub pactis, modis et conditionibus supradictis ». Recensitis his Pontificiis legibus in conferendo regni Neapolitani jure beneficiario impositis, profitetur Alfonsus eas a se religiose cultum iri :

« Quæ omnia et singula fide nostra regia vobis reverendo patri Joanni abbati præfato vice ac nomine suæ sanctitatis stipulanti et recipienti, curare, procurare, facere et inviolabiliter observare promittimus pariter et juramus. In quorum omnium testimonium præsentes nostras litteras exinde fieri et Bulla aurea nostra in pendenti jussimus communiri, quas pro ipsarum validiori cautela dedimus et propria nostra manu subscripsimus, præsentibus nobili et magnifico Petro Vaca illustrissimi regis Navarræ oratore, venerabili et religioso fratre Guillelmo de Lastico præceptore Lugduni, etc. ». Adjecta sunt plura testium nomina. « Dat. Neapoli apud majorem Ecclesiam per manus nostri prædicti regis Alfonsi anno a Nativitate Domini MCDXLV, die vero II mensis Junii octavæ Indictionis, et regnorum nostrorum anno trigesimo, hujus vero Siciliæ citra pharum regni undecimo ». Eadem dies adscripta est aliis regiis litteris de Beneventi et Terracinæ præfectura a Pontifice accepta ad constitutum ab illo tempus, quo elapso liberum earumdem urbium imperium Ecclesiæ restituendum foret. Ut vero Alfonsus postea, jurisjurandi solemni ritu delati suisque corroborati litteris spreta religione, provocationes ad Sedem Apostolicam, fieri vetuerit, dicetur anno sequenti.

12. *Casimirus dux Lithuaniæ a Polonis in regem electus, et Conradus episcopus Wradislaviensis restitutus.* — Interea fluctuabant necis Wladislai regis occasione Poloniæ Hungariæque res, distractis in contraria studia iis, ad quos novorum regum electio pertinebat : percrebuerat quippe fama Wladislaum e clade Warnensi elapsum superesse vitæ sospitem adhuc, proximeque affuturum, adeo ut Poloni ad illum perquirendum in Thraciam, Græciam et Bulgariam legaverint nuntios suos, qui retulere nil prorsus exploratum. At demum rei veritate comperta, Casimirum magnum Lithuaniæ ducem interfecti regis fratrem in ejus locum subrogarunt, quæ Poloni scriptores pluribus prosequuntur [1].

Cum vero in rebus Polonicis versetur narratio, addemus Conradum episcopum Wratislaviensem, qui potentiorum oppressus injuriis episcopatu invitus abierat, ut ejus oratores ad Sedem Apostolicam missi sunt testati, ab Eugenio illi fuisse restitutum [2] : cum episcopi arcto adeo nexu Ecclesiis suis sint devincti, ut eo Pontificia tantum auctoritate solvi possint, qua de re ita disserit Pontifex [3] :

« Eugenius, etc. Sacræ asserunt litteræ sanctorum Patrum, Conciliorum aliorumque decretorum præconiis roboratæ, omnipotentem Deum spirituale vinculum, quod episcopum et Ecclesiam jungit, sibi soli dissolvendum reliquisse, ut juxta Evangelii verbum, *quos Deus conjunxit, homo non separet.* Hinc mandant sacri canones accuratius in amotione prælati, quam in Constitutione animadvertendum fore, unde solus episcopus sacerdotalem ordinem dare potest, solus auferre non potest, et episcopi a metropolitano munus consecrationis accipiunt, qui tamen non possunt nisi per Romanum Pontificem condemnari, pariterque fit, ut unusquisque prælatus ab Ecclesia, cui a Deo conjunctus exstitit, non per se ipsum, sed per Christi vicarium Romanum Pontificem a vinculo quo Ecclesiæ ligatus existit, possit absolvi ». Subdit deinde Eugenius, cur Conradum Ecclesiæ Wratislaviensis nexu non liberet. « Considerantes, quod nulla censetur vita sanctior, quam recte regentium, quorum cura silentio, et sollicitudo contemplationi in sacris litteris præferuntur, attendentesque, quod neque conscientia criminis satis est ad eximendum quem ab onere pastorali, nisi illud propter quod ipsius officii executio post actam pœnitentiam impeditur, nec debilitas corporis aut senectus excusat, nisi illa sola, per quam quis impotens redditur ad exercendum officium pastorale, neque etiam quod aliqui forsan in prædicto episcopo allegarant, scandali evitatio omnis dat episcopo licentiam petendi Ecclesiæ cessionem ; nam Redemptor noster percepto, quod ejus verbo audito Phari-

[1] Mechov. l. IV, c. 58. et Crom. l. XXII. — [2] Lib. XXII. p. 206. — [3] Ibid.

sæi scandalizarentur, respondit : *Sinite, quia cæci sunt et duces cæcorum*, etc. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum anno MCDXLV, XII kalend. Augusti, Pontificatus nostri anno XV ».

13. *Ladislaus quinquennis rex salutatus ab Hungaris a quibus redintegrata in Turcas expeditio.* — In Pannonia post ingentes tumultus, quos plurium regio solio inhiantium ambitio misero regno intulerat, demum rex designatus est Ladislaus Alberti et Elisabeth olim regum filius, ætate quinquennis, sed in quo jam plura regiarum virtutum egregiæque indolis signa emicabant, ut describit Æneas Silvius [1], apud quem etiam exstat Friderici Cæsaris, qui puerum educabat, commendatitia pro illo ad Eugenium papam missa Epistola [2]. Cæterum cum imbelles Ladislai manus Hungarici sceptri molem sustentare non possent, regni administratio Joanni Huniadi, de quo supra memoravimus, est demandata. Qui plura de his cupit, Thurosium [3], Bonfinium [4], Dubravium [5] atque Æneam [6] consulat. Joannes porro Huniades attritas jam ante a Turcis copias refecit, signaque in hostes attollere decrevit. Quod ubi accepisset Pontifex, Encyclicis litteris [7] ad Christi cultores datis, iis omnibus, qui Huniadem in bello sacro sequerentur, noxarum veniam concessit.

« Universis et singulis, ad quos præsentes pervenerint, salutem, etc.

« Cum anno nunc quarto, audientes Turcos perfidissimos Christi hostes præter magnam Europæ partem, quam anno ferme octuagesimo oppresserant, regnum Hungariæ et alias sibi vicinas Christianorum partes invadere ac sibi subjicere dispositos, venerabilem fratrem nostrum Julianum episcopum Tusculanum, tunc S. Sabinæ presbyterum cardinalem, ad partes ipsius regni Hungariæ Apostolicæ Sedis legatum mittere curavimus, qui pace primo in ipso regno inter proceres et magnates constituta, pios Christianos ad arma adversus prædictos Christi hostes movenda traxit ; et postmodum a nobis jussus, cum prædictorum Christianorum exercitu adversus prædictos Turcos gloriosissimam iniit expedionem ; cujus viribus et potentia Turci antedicti multiplicatis stragibus afflicti per multa et longissima spatia fuerunt repulsi : et demum ad generale prælium est perventum, in quo concurrentibus utriusque partis viribus universis, ad diem mensis Novembris proxime anteacti decimam dictorum Turcorum maxima, nostrorum Christianorum non levis strages est facta, et cardinali Apostolicæ Sedis legato, de cujus vitæ aut mortis nulla nunc exstat certitudo, per Apostolicas litteras, inter alia concessimus, quod quicumque ex principibus, ducibus, comitibus, vayvodis, baronibus et nobilibus sive aliis cujuscumque conditionis et status existerent, qui prædicta adversus Turcos expeditione militaturi, aut aliter suam operam exhibituri, priusquam dictam inirent expeditionem, peccata sua humiliter confessi et corde contriti fuissent, si forte eos aut ipsorum aliquem laboribus et incommodis aut alio casu confectos, aut in præliis, eadem durante expeditione, mortem obire contingeret, plenariam peccatorum remissionem consequentur ; nuperque dilectus filius nobilis vir Joannes Hwnyad, vayvoda Trasilvanus, nobis significare curaverit, se et quosdam regni Hungariæ ac partium adjacentium potentes viros proposuisse reparatas copias adversus antedictos Turcos Christi hostes ducere : nos qui, pendente antedicti cardinalis legati vitæ aut mortis certitudine, ipsum pro vivo et legato habemus, cupientes ordinatos prius adversus infideles quoscumque favores continuare ; supradictam concessionem nostram remissionis plenariæ in hac nova vayvodæ et aliorum expeditione, si fiet, perinde valere et viribus subsistere declaramus, volumus et de novo concedimus, ac si idem cardinalis vivus præsentialiter interesset, præsentibus post annum a datis præsentium minime valituris. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLV, VII id. Julii, Pontificatus nostri anno XV ».

14. *Versæ ab Amurate vires in Scanderbegum.* — Quod ad Amuratem attinet, confecto Hungarico bello, ad opprimendos Macedones vim dolosque intendit [1], ac datis ad Scanderbegum litteris, eum delinire promissis vel minis frangere pertentavit. Cui ille hæc inter alia rescripsit [2] : « Abstuleras regnum paternum mihi, necaveras fratres, meque ipsum nihil tale timentem jam pridem nefariæ morti devoveras, et novum adeo nunc videtur Amurati, quod tunc non immemor libertatis animus, tantæ servitutis effugium aliquod conquisisset, quousque tandem dominationem tam superbam laturum me putasti ? Pertuli tamen multa diutius, neque jugum apud te ullo tempore detrectavi, pericula publica æque ac privata, tum ultro ipse tum jussu tuo adii, per omnem ætatem serebantur colloquia de te quotidie, frequens apud me erat de insidiis tuis sermo amicorum, ego tamen et verbis et factis tuis fraudem omnem abesse diutius credidi, donec improba sese consilia late aperuerint ». Verbis vim adjunxit tyrannus immisitque in Macedoniam Ferisium, qui dum agrum incaute deprædabatur, a Scanderbego gemino tumultuario prælio deletus fuit. Qua clade audita, Amurates Mustapham ducem exercitum in illum ducere jussit, datis ipsi mandatis, ut cautius ageret : sed is prædæ illecebra ad pugnam pellectus, quinque millia militum amisit.

[1] Æn. Sylv. Ep. XIII. — [2] Ibid. p. 118. — [3] Thuros. c. 44, 45. — [4] Bonfin. dec. 3. l. VII. — [5] Dubrav. l. XXVIII. — [6] Æn. in pluribus Ep. Naucl. gener. 44. — [7] Lib. XXIII. p. 186.

[1] Mar. Barl. l. III. — [2] Id. ib.

Ad distrahendas autem Turcarum vires miserat dux Burgundiæ classem, præfecto Gotofredo, a quo res male gesta : nam is, cum non longe a Phaside fluvio in regione Colchorum armatus descendisset, captus ac vinctus est, liberatus vero ab Hieronymo Nigro Genuensi, non tam Turcas, quam Genuensis reipublicæ clientes, variis in Pontico Euxino grassationibus afflixit, de quo Raphael dux senatusque Genuensis apud Burgundum questi sunt hisce litteris [1] : « Nuper a rectoribus nostris Caphæ redditæ sunt litteræ, quibus nuntiant has vestras triremes sub auspiciis domini Gotofredi mare Ponticum ingressas multas cepisse nostrorum naves, qui licet vel infideles vel schismatici forent, subditi tamen nostri sunt, et si cum infidelibus bellum geritur, non adversus illos saltem geratur, qui in Christianorum oppidis habitant, quique se vitam et opes fidei nostræ commiserunt. Est præterea hoc injuria major, quod universum mare Ponticum tutelæ defensionique Januensium supra annos centum commendatum est, quibus sæculis ita est a nobis custoditum, ut vel nunquam, vel raro admodum piratæ ulli eo usque penetrare ausi fuerint. Si quis in eo mari injuria afficitur, nostrum est subvenire læso, et eum ab injuria tueri ». Et infra : « Si contra regem Turcarum arma capta sunt, et quid meruit Persa, quid Armenus, aut Sarmata, qui maluit in nostris urbibus habitare, ut diripiantur aut capiantur ? etc. Januæ die XXIV Septembris MCDXLV ».

15. *De classe Pontificia.* — Præter Burgundam classem, quæ se ad latrocinia converterat, Pontificia nil memorabile gessit. Præerat illi Franciscus cardinalis, de quo hæc habet Eugenius in litteris ineunte anno exaratis [1] : « Franciscum tit. S. Clementis presbyterum cardinalem S. R. E. vicecancellarium ad classem hujusmodi contra infideles ipsos conducendam, et nationem Græciæ et alias nationes Christianas a feritate Turcorum et aliorum infidelium liberandas legatum pronuntiavimus ». Dum Pontifex curas omnes intendebat, ut Græcos a Turcica tyrannide vindicaret, eosdemque in Romanæ Ecclesiæ gremio contineret, eosdem dæmonis instinctu afflatus Marcus Eugenicus metropolita Ephesinus a Catholica veritate ab Œcumenico Concilio exposita abducere conabatur. Gloriabatur vero in suis scriptis Græcorum cum Romana Ecclesia conjunctionem Florentiæ sancitam non coaluisse, insectabaturque Pontificem et Patres Florentini Concilii, quasi Græcos in captivitatem Babylonicam abducere pertentassent, suorumque sectatorum cœtum cœlestem Sion mellito verborum lenocinio appellabat, cujus impietatem postea Lutherus imitatus simili mendacio Occidentalium partem dæmonum servituti mancipavit. At Græcos, dum ita blasphemabant, in Babylonicam civitatem traductos lugebimus.

16. *Georgius Hieromonachus confutator Marci Ephesini qui in sua perfidia moritur.* — Interea ad eos orthodoxa veritate informandos præter Gennadium (1) et Bessarionem, de quibus facta

[1] Ext. eor. lit. inter Ep. procerum mundi collect. ab Hono. Donzellino p. 16.

[1] Lib. XXII. p. 255.

(1) Ad num. 192 superioris anni quæstionem movet annalista quam a nemine hucusque tractatam novi. In fine Actorum Græcorum Concilii Florentini vulgata est responsio ad libellum Marci Ephesii, quo ille sententiam suam de Concilio illo Latinorum exposuerat, eademque responsio Josepho Methonensi episcopo tribuitur. Verum annalista libellum hunc ex auctoritate Vallicellani Codicis Gennadio patriarchæ Constantinopolitano vindicat. An verum opusculi auctorem repræsentet Codex iste, disquirendum superest. Qua in re, antequam animadversiones meas proferam, monendos censeo lectores, Gennadium hunc alium esse oportere scriptorem a Georgio Scholario (qui dein in episcopatu Gennadius appellatus fuit) plane diversum, cum Scholarius ille Constantinopolim reversus ab orthodoxa fide, si aliquantisper illam tenuit, apostataverit, et Marci Ephesii extremos spiritus, utpote amicorum carissimus collegerit, eique se nunquam a Græcis opinionibus recessurum spoponderit, ut Renaudotus apud Fabricium Biblioth. Græc. tom. X, pag. 343 notat. Præter hunc nemo alius superest patriarcha Constantinopolitanus Gennadii nomine notus, nisi forte Gregorius Melissenus protosyncellus, ad thronum Constantinopolitanum evectus anno MCDXLV, qui forte exemplo non dissimili ab aliis Græcis ætatis illius patriarchis pristinum nomen saltem in patriarchatu abjecit, ac pro Georgio Gennadius dictus est. Hujus viri exstat apologia in Epistolam Marci Ephesii pro Latinis, legenda apud Labbe post Acta Concilii Florentini. Porro virum hunc Codicem Vallicellanum indicare auctorem Apologiæ sub Josephi Methonensis nomine vulgatæ, ex eo constat, quod post Ecclesiæ utriusque conjunctionem nemo alius in cathedra Constantinopolitana sederit, cui Gennadii nomen congruere possit, præsertim cum in nominum mutatione initialem litteram servare consueverint Græci, ut notat Fabius Benvolientus in Vita Gennadii Scholarii præfixa Apologiæ quinque capitum Concilii Florentini, de qua inferius.

Hunc vero Georgium sive Gennadium auctorem esse operis de quo agimus hac non inani conjectura demonstro. Hanc in Marcum Ephesium Apologiam ejusdem esse auctoris censeo cum auctore defensionis quinque capitum Concilii Florentini, quæ Fabio Benvoliento Senensi interprete Latine prodiit Romæ anno MDLXXV, et Græce Romæ anno MDLXXVII. Nam præterquam quod Gennadio patriarchæ Constantinopolitano idem pariter opus in omnibus Mss. tribuitur ; utrumque opus adeo persimile est, ut easdem exhibeat Patrum sententias eodem ordine, et iisdem non semel verbis propositas : quanquam in defensione quinque capitum fusior est auctor, brevior in Apologia in Marcum. Speciminis gratia quædam ex utroque opere hic proponam. Auctor defensionis cap. 1 ex versione Benvolienti exhibet sententiam S. Cyrilli Alexandrini his verbis : « At Cyrillus Alexandrinorum pontifex in Epistola ad Nestorium quæ incipit : *Cum Salvator noster manifeste dicat : Qui amat patrem* etc. inquit : Etsi Spiritus etc. » Auctor vero lucubrationis in Marcum gemina fere proponit his verbis ex versione Caryophylli : « Beatus (deest Beatus in Græco) Cyrillus Alexandrinæ lumen Ecclesiæ in Epistola ad Nestorium, cujus initium est : *Cum Salvator*, etc. » exordium Epistolæ, ac denique excerptam ex ea sententiam eamdem omnino recitat ac auctor defensionis. Utrinque pariter hæc ipsa S. Cyrilli sententia alia ejusdem doctoris sententia explicatur. Denique utriusque operis scriptor aliud ex alio S. Cyrilli opere testimonium, eisdemque verbis proponit et recitat. Idem pariter animadvertere licet, cum uterque idem Tharasii patriarchæ testimonium expromit. Ita pariter in excerpendis doctorum sententiis uterque non librum tantummodo, sed et libri exordium exhibet. Tanta hæc Methodi affinitas, adjecto veterum Mss. testimonio, de uno eodemque utriusque operis auctore justam præbet suspicionem. At, inquies, unus idemque sit utriusque operis auctor ; quid inde ? Numquid propterea auctori Georgio Syncello vindicas ? Id utique probandum mihi superesse fateor, nec sane operosa erit ejus rei demonstratio, postquam decerptam ex Apologia Georgii adversus Marcum sententiam exprompsero.

Ita ergo Georgius : « Gregorius Nazianzenus ad finem sermonis in S. Cyprianum : Et radiantem, inquit, fulgorem S. Trinitatis, cui

est mentio, Georgius Hieromonachus protosyncellus, qui postea ex Constantinopolitano excidio Romam aufugiens vitæ sanctitate et miraculis claruisse fertur, Encyclicas Marci Ephesini litteras confutavit [1], scripsitque egregium Commentarium pro Concilio Florentino, in quo post detersas impii hominis calumnias demonstravit, adductis sanctorum Patrum et Scripturarum auctoritatibus, Spiritus sancti ex Patre processionem, nec prohibitum additamentum quod veritatem explicet, sed quod pervertat; idque ex Synodis, quæ Apostolico symbolo addiderunt patere, de quo plura antea dicta sunt. Quia vero e schismate proruens in hæresim Marcus Ephesinus inter alia blasphema objecit, sacram Eucharistiam confectam a Latinis in azymo esse Judaicum azymum, neque Christi corpus ut Latini sacrificant, esse posse; ejus impietatem refellit idem Georgius Hieromonachus, atque ex D. Chrysostomo in homil. 81, demonstrat Christum in azymo consecrasse, tum subdit : « Ignorat per azymum a Domino fuisse olim peractum mysticum sacrificium, nec putat indifferens sive per azymum sive per fermentatum conficere. Sed omnia frustra esse arbitratur sacerdotium, altare, Dominicam vocem : *Hoc facite in meam commemorationem,* et divina verba : *Hoc est corpus meum,* etc. *Hic est sanguis meus;* et reliquos ritus, qui observantur, si non adsit ejusdem massæ seu ejusdem materiæ modicum acidumque fermentum. Quod vero Dominus ac Deus noster legale Pascha prius celebrarit, deinde mysteria discipulis tradiderit, audi sanctum Patrem Chrysostomum homilia LXXXI, sic dicentem : « Sed quam ob causam Pascha celebrabat, « ostendens per omnia usque ad ultimum diem « se non esse legi contrarium ». Attende quid dicat. Ne legi esset contrarius, Pascha celebrabat : Num ergo perfregit legem asservans fermentatum panem ? Quod vero etiam per septem dies fermentum illo tempore non exstaret, testis erit idem sacer Chrysostomus in priorem ad Corinthios Epistolam. « Dicamus, inquit, prius cur de « cunctis finibus pellatur fermentum. Quid ergo « sibi vult hoc ænigma ? Omni nequitia liberum « oportet esse fidelem ; sicut enim ibi peribat is « apud quem repertum esse vetus fermentum, « ita e nobis ille, apud quem erit nequitia; neque « enim sub legis umbra pœnæ graves constitutæ, nobis autem haud in ullo graviores. Si « enim domos ita repurgant, ut murium quoque « cavernas rimentur, multo magis decet nos « perscrutari secreta animi ». Cum igitur cavernas murium rimarentur et sanctus pater affirmet Christum ad ultimum usque diem non fuisse legi contrarium, et ideo Pascha celebrasse, certe contrarius fuisset, si Pascha celebrasset et fermentatum servasset. Esse porro id lege vetitum, audi verba ejus præcipientis [1] : *Septem diebus azyma comedetis, in die primo non erit fermentum in domibus vestris, quicumque comederit fermentum, peribit anima illa de Israel.* Et paulo post : *Primo mense, quartadecima die mensis ad vesperam comedetis azyma usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris, qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de cœtu Israel.* Quod vero Christus servato legis præscripto Pascha celebrarit, Judæi vero nequaquam illud servarint, sed diem transgressi fuerint, audi oris aurei patrem homil. LXXXIV in Joannem [2] », et infra post illa verba : « *Erat autem mane,* Joannes intulit, « *et ipsi non introierunt in prætorium, ut non* « *contaminarentur, sed ut manducarent Pascha.* « Quid ergo ad hæc dicemus ? Illud sane, quod « altera die comederunt, et a lege discesserunt « cædis hujus faciendæ desiderio ? Neque enim « Christus tempus Paschæ non observavit, sed « illi qui nihil non audebant, et leges innumeras perrumpebant ».

« Cum hæc ita se habeant, qua ratione erunt a nobis reprehendendi, qui azymo sacrificant, de nobis autem ipsis dicimus, ita nos accepisse et nostram consuetudinem ratam habere; nam et Apostoli domi panem frangentes sacrificium factitabant, neque usquam apparet quæsitum esse ab illis panem azymum ad sacrificandum :

[1] Georg. Hieromon. p. 698.

[1] Exod. XII. — [2] Joan. XXVIII.

nunc adstas. Idem fusius de hac ipsa re in funebri oratione in sororem. At quid opus est afferre multa testimonia ? Nam in tractatu, quem de hac materia edidimus, copiosius explicatiusque disseruimus, apologiam pro quarto definitionis capite scribentes, quam qui legerit, inveniet aliorum quoque testimoniorum congeriem ». Fallor an verba hæc porrecto digito indicant opus defensionis quinque capitum, in cujus quarto capite sect. III legitur : « Gregorius theologus in fine orationis in divum Cyprianum inquit : Et sanctæ Trinitatis splendorem, cui nunc assides; et fusius in oratione in sororem Macrinam etc. » His ergo ita se habentibus, auctorem defensionis quinque capitum vix alium credo a Gregorio protosyncello, qui dein ad thronum Constantinopolitanæ Ecclesiæ evectus, nomen Gregorii in Gennadium commutavit, eodem plane exemplo ac Georgius Scholarius, dein Gennadius dictus est; idemque Georgius seu Gennadius apologiam in Marcum Ephesium scripsit.

Non sum nescius plura opponi posse in nostram hanc sententiam, quæ Apologiæ in Epistolas Marci et defensionis quinque capitum unum, eumdemque auctorem constituit. Verum si scriptam ab auctore defensionem quinque capitum, cum Constantinopoli adhuc ageret, idemque opus post secessum suum Romam, captamque a Turcis Constantinopolim, ab eodem recensitum statuerimus, plana omnia fient, intelligemusque cur auctor et in eodem opere modo se Constantinopoli agere significet, modo vero urbis illius casum deploret ; cum alioqui certum sit Gregorium, ante captam urbem, Romam secessisse.

Utcumque tamen res habeat sese, exploratum est utriusque Apologiæ in Epistolas Marci auctorem defensionem scripsisse pro quinque capitibus ; id enim in utraque Apologia proditur.

Quoad obitum Marci Ephesii, cujus annalista hic meminit, biennio retrahendum esse constat. Obiit enim anno MCDXLVII, ut Fabricius Biblioth. Græc. tom. X, pag. 529 admonet. MANSI.

rursus cum dies essent azymorum et fermentatus panis non esset Jerosolymis nusquam. Similiter apparet quæsito fermentato illos consecrasse, quod scirent materiam esse eamdem, nempe farinam triticeam; neque enim eo quod modicum non adsit fermentum, invalida jam erunt omnia, quæ ad sacrificium spectant, præsertim Domini verba, quæ panem et vinum cum aqua transmutant in corpus ejus et sanguinem. Quod autem verba hæc materiam illam transmutent in ea, quæ diximus, audi ex divino Chrysostomo in Oratione, quæ inscribitur : *In Judæ proditionem et mysticam Salvatoris cœnam* ». Et infra : «Neque enim homo est qui facit, ut pro-« posita fiant corpus et sanguis Christi, sed qui « pro nobis crucifixus est ipse Christus, figuram « tantum gerens stat sacerdos et preces offert, « dum verba illa enuntiat; verum gratia et effi-« cacia Dei est, quæ operatur omnia : *Hoc est*, « inquit, *corpus meum*. Verba hæc propositam « transmutant materiam, et quemadmodum vox « illa² : *Crescite, et multiplicamini, et replete ter-« ram*, prolata quidem est semel, sed perpetuis « temporibus fit opus, naturam nostram ad pro-« creationem corroborans, ita et hæc vox semel « missa ab illa divina lingua : *Hoc est corpus « meum* : in singulis altaribus per Ecclesias vir-« tute sua efficit, ut ad hanc diem et usque ad « futurum ejus adventum sacrificium integrum « peragatur ». Hæc Chrysostomus. Si ergo verba hæc transmutant materiam propositam in corpus et sanguinem Christi, efficiuntque ut sint tremenda mysteria, mirum profecto fuerit si perfecta illa esse non possint, quod non adsit modicum fermentum, idque cum in tali materia Christus ipse confecerit, ut probavimus ».

Perstringente vero Marco Ephesino imperatorem et patriarcham et alia Græciæ lumina, ipsos in Occidentem accessisse ad corradendum aurum, et fictum Ecclesiarum fœdus ineundum, ejus vesaniam refringit Gregorius ipse, crimenque in eumdem ita retorquet : « Quod paternas, inquit, secuti voces, per eas unionem perfecerimus, jam demonstratum est, idcirco nec jure nos insimulat quod veritatem, quæ a nobis erat, prodiderimus. Sed neque auro inhiantes unionem confecimus, nam et ipse æque ac nos constituta salaria sumebat, et nummum aureorum expers non erat : quin etiam de pecunia, quæ huc missa erat ad commeatum navigationis, necnon Venetiis et menstrua, quæ dabantur inibi, similiter et ipse accipiebat. Nescio porro an quia S. Eugenii depinxerit imaginem, ut eam papæ offerret, et sermonem ad eum scripserit, in quo præter alia dicebat : Pater Abraham, eleva manus tuas et benedic filiis tuis, qui tibi ab Oriente veniunt ; et nihil ex eo mercedis habuerit, nec aurum expiscatus fuerit, hujusmodi verba eructet ».

Objecit schismaticus contentionis studio plures ineptias adversus conjunctionem Florentiæ sancitam, veluti esse diversa symbola, quod Græci Catholici canerent sine additamento, duo diversa sacrificia ob azymi et fermentati discrimen, duo Baptismata ob ritus varios in Orientali et Latina Ecclesia, jejunia diversa, cæremoniasque in pluribus aliis diversas, quæ non recte elici, vel non dirimere conciliatam conjunctionem, ostendit Gregorius. Addenti autem iterum Ephesino argutiolam, Filium ex eo quod dicatur in Scripturis, gigni a Patre, dici genitum a solo Patre, ita Spiritum sanctum, ex eo quod dicatur procedere a Patre, dicendum procedere ex solo Patre, Gregorius sanctorum Patrum auctoritates opposuit, qui dicerent Filium generari a solo Patre ; at Spiritum sanctum ex Patre et Filio, vel ex Patre per Filium procedere affirmasse, hanc autem doctrinam jam olim ab hæreticis oppugnatam, ut ex S. Athanasio constat. « Rerum, inquit, divinarum peritissimus Athanasius in Epistola ad Serapionem, quæ incipit : Legi et nunc a tua pietate scriptam Epistolam ; infert quæ ab hæreticis objiciebantur hoc modo : « Deinde, ut scribis, addunt : Si ex Filio accipit « Spiritus et ab ipso datur, sic enim scriptum « est, protinus inferunt : Ergo avus Pater et Spi-« ritus sanctus ejus nepos. Certe, si sancti Pa-« tres ex solo Patre Spiritum esse credidissent, « dixissent utique, sicut et Filium ex Patre solo « affirmarunt : at nusquam dixerunt hoc, cum « tamen illos vehementer urgerent hæretici ». Objicienti Marco illud Damasceni de orthodoxa fide cap. VIII. *Ex Filio non dicimus Spiritum*, respondet, uti illum hoc modo loquendi : « Non dicimus; non quasi res non sit, sed quia propter hæreticos non profertur ; ita Virginem Christiparam non dici propter Nestorium, qui ea voce abusus est, quamvis sit Christipara : ita nec propter Eunomium contendentem ex solo Filio procedere Spiritum, non dici procedere ex Filio, sed ex Patre per Filium, tum ut Pater primordiale principium demonstretur. Nam rerum divinarum cap. XIII, inquit Damascenus « Spiritus « sanctus Spiritus est ex Patre procedens, nulla « enim motio sine Spiritu ; Filii quoque est Spi-« ritus, non ut ex ipso, sed ut per ipsum ex Pa-« tre procedens ». Perspectum quippe erat sancto Patri, quippe ut perito Græcanici idiomatis, *ex* præpositionem, ubicumque apponitur, nihil significare anterius, sed indicare illud, unde prima origo, ibique sistere mentem auditoris ; *per* vero ubi ponitur, denotare omnino principium aliud originale et primarium, hac de causa negat esse dicendum *ex Filio*, *per Filium* vero sane comprobat ». Adjungit Gregorius Hieromonachus plures alias Damasceni auctoritates ; ex Cyrillo autem, Basilio et Gregorio theologo clarissimas, quod Spiritus sanctus etiam procedat ex Filio. Tum vindicat Latinos a calumnia hæreseos, quam Marcus ipsis impin-

gebat inani eo argumento, quod Latini apostatæ a Græcis sacro chrismate inungerentur, inungendos vero ex nequissimi hæretici Theodori Balsamonis patriarchæ Antiocheni dictis contendebat. Cui respondet Gregorius, Latinos non habitos hæreticos a sanctis Patribus, sed a recentioribus schismaticis.

Adduxit etiam in crimen Marcus Græcos conjunctionis Ecclesiarum studiosos, quod papam Christi vicarium, patrem et doctorem omnium Christianorum pronuntiarent; cujus dicteria contrariis sanctorum Orientalium auctoritatibus ita refregit Gregorius: «Theodorus Studita scribens ad Michaelem imperatorem nomine omnium hegumenorum in Epistola, quæ sic incipit: Nos omnes in unum congregati jussu vestri a Deo coronati imperii humillimi episcopi et hegumeni: «Si quid vero, inquit, «dubitat aut minus solutum credit sacra tuæ «mentis excellentia, a religioso præsule jubeat «magna sua et a Deo confirmata potentia, ut «quæ ad universorum utilitatem zelo rerum di-«vinarum flagrat, a seniore Roma mitti sibi «hujus rei declarationem, ut per antiquam tra-«ditionem ab initio servatum est. Hæc est imi-«tator Christi, imperator supremus, apex Dei «Ecclesiarum, cui primus præsedit Petrus, ad «quem Dominus[1]: *Tu es Petrus, et super hanc «petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ in-«feri non prævalebunt adversus eam*». Idem Theodorus in alia Epistola ad Naucratium, cujus initium est: Non complebuntur aures meæ vocibus auditionum; «Deum, inquit, hominesque in præsenti contestor, sejunxerunt se a «corpore Christi, a coryphæa Sede, in qua Chri-«stus posuit fidei claves, adversus quam non «prævaluerunt per omne sæculum, nec præva-«lebunt usque ad finem sæculi inferi portæ, ora «videlicet hæreticorum, sicut promisit ille, qui «non mentitur». Et in tertia sancta Synodo Arcadius episcopus dixit: «Præcipiat vestra «beatitudo litteras sancti et omnium veneratione «nominandi papæ Cælestini Sedis Apostolicæ «Episcopi vobis allatas recitari, ex quibus ve-«stra beatitudo perspicere poterit quali omnes «Ecclesias cura ille complectitur». Projectus quoque iisdem est usus verbis». Et paucis interpositis: «Cyrillus, inquit, Alexandrinus dixit: «Suscepta sanctissimi et per omnia sacratissimi «Cælestini episcopi sanctæ Apostolicæ Ecclesiæ «Romanæ Epistola cum honore condecente re-«citetur». Similiter in sancto Concilio quarto in sacris Valentiniani ad Theodosium litteris hæc scripta leguntur[2]: «Ut beatissimus Romanæ Ur-«bis episcopus, cui principatum sacerdotii su-«per omnes antiquitas contulit, locum et facul-«tatem habeat de fide et sacerdotibus judicandi. «Cum igitur facultas illi sit exercendi judicium «de fide et sacerdotibus, jure Christianorum «omnium doctor in definitione inscribitur».

Derisit etiam Ephesinus Catholicos, quod novatores Basileenses plures Eugenio molestias exhibuissent, cujus impudens os ita retudit Gregorius: «Ignorat ipse antipapam voluisse quidem illam dignitatem arripere, sed a prudentioribus et rempublicam recte administrantibus, honoremque suum tutantibus, fuisse rejectum. Ex quo factum est, ut antipapa non sit, ne etiam in Ecclesia Dei schisma esset, quod est malorum omnium gravissimum. Basileensis quoque Synodus dissoluta est, omniaque in pace sunt et summa tranquillitate; quare non oportebat talem virum imprecationes in Ecclesiam jacere, sed precari potius, ut ei fauste prospereque eveniant omnia».

17. Denique Marcus hæresiarcharum more miseros Græcos sibi divinis oraculis abutenti audientes esse, Pontificem autem ea interpretantem aversari jussit his verbis[1], quibus infelices quoque novatores abuti solent: *Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, licet angelus de cœlo, anathema sit.* Subdebatque vir impius: «Videtis prophetice dictum illud: *Licet angelus de cœlo*; ne quis eminentiam papæ obtendat». Sprevit blasphemi hominis contumelias Gregorius Hieromonachus; ad id vero, quod hic hæreticus Scripturis sacris, quas etiam in nefarium sensum torquebat, tantum credendum contenderet, respondet plura credi, quæ in Scripturis expresse non continentur: «Vox, inquit, *consubstantialis*, et *Deipara*, et quæcumque sancti explanarunt, non sunt ab Apostolis explicite tradita, nos tamen omnia, quæ Patres nostri de rebus divinis locuti latius explicarunt, tanquam Apostolicas recipimus traditiones. Itaque si sancti illi pœnis per Apostolum constitutis tenentur, et nos tenemur. Quæ porro in nos profert ex Epistolis Apostolorum, non faciunt ad rem; traditiones enim Apostolicas tam scriptas quam non scriptas orationibus illorum fulti constanter tenemus, credentes in Trinitatem consubstantialem, Deumque incarnatum, ex semper Virgine Dei genitrice natum». Eadem stropha, qua Marcus Ephesinus, usi sunt cæteri novatores.

At impius Græcorum relapsus auctor tantum crimen non impune tulit; cum enim Franciscus legatus cardinalis missus ab Eugenio illi Coronensem episcopum in publica concertatione opposuisset; ab illo victus præ ira et pudore paucis diebus interiit, ut narrat S. Antoninus[2]: «Ille tamen Ephesinus acerrimus disputator, permanens in perfidia sua, cum aliis ad veritatem fidei reverti noluit; verum ad patriam rediens cum cardinalis Venetus destinatus legatus in regionem illam Constantinopoli moram

[1] Matth. XVI. — [2] Conc. Chalced. par. I. Ep. XXV.

[1] Gal. I. — [2] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 11. in princ.

traheret, et in ejus societate esset venerabilis episcopus Coronensis dominus Bartholomæus de Florentia sacræ theologiæ professor egregius, et Græci idiomatis non ignarus, placuit eidem imperatori Græcorum et proceribus ejus, ut fieret publica concertatio inter episcopum Ephesinum præfatum et Coronensem episcopum jam fama ibi celebrem : quo facto Ephesinus præfatus iterum ab eo superatus et confusus est et tanta ex ea absorptus tristitia, ut intra paucos dies expiraverit cum sua perfidia ».

Genus ejus mortis cum Arii morte comparat Gennadius[1], cum blasphemum os suo conspurcarit stercore et cum stercore animam fuderit : « Sacer patriarcha primus subscripsit et consensit, quod sancti Orientales cum Occidentalibus sanctis eadem sentiunt et conveniunt, et post eum divini illi viri omnes consenserunt; qui patriarcha, si viveret, nullo pacto hæc tu diceres neque faceres, neque auderes dicere ipsum antea corruptum, si ejus umbram tantum videres, qui neque aliquo timore, neque aliqua gloria, nec quia inde recedere cupiebat, sacram optabat unionem ; sed quia vidit ipse aperte, quod multi ante ipsum patriarchæ videre optaverunt et non viderunt. Vidit enim Ecclesiæ pacem et membra Dominici corporis simul juncta, et exultavit spiritu, et subscripsit secura mente et alacri animo, confitendo Spiritum sanctum etiam a Filio procedere, animas quoque purgari, Romanum etiam Pontificem caput esse omnium sacerdotum. Et ita flectens genua oravit, et manus in cœlum attollens Deo gratias egit, et ita sanctam suam reddidit animam. Tu vero, qui illam impudenter calumniaris, et eos qui cum ipso fuerunt non ita, sed una cum stercore animam efflasti per sedem. Testatur hoc universa urbs Constantinopolis ; ita enim novit divina justitia singulis reddere juxta eorum fidem, quemadmodum antiquitus Ario, qui ab insania nomen est adeptus, qui simili pacto inferius viscera emisit, tu vero superius stercus ».

18. *Rhodus oppugnata ab Ægyptiis.* — Creditus est hic vir impius extremi Græcorum excidii auctor, cum ii ob schisma deserti a Deo in Turcicam servitutem sint addicti : dum vero Græcis Turcæ moliuntur exitium, sultanus Ægyptius Rhodios, Scandelorii vero princeps Cyprios omni virium contentione oppugnarunt[2], et quamvis Ægyptius superiori anno ab urbis Rhodiæ obsidione depulsus fuisset, iterum tamen majorem ad illam sibi subjiciendam expeditionem confecit. Cujus belli timore perterriti Rhodii auxilia a Pontifice flagitarunt[3] ; qui, quamvis jam aliam classem magnis sumptibus instructam in Turcas misisset, novam parandam decrevit adversus Ægyptios, cumque ærarium Pontificium exhaustum esset, fideles ad stipem subsidiariam conferendam, militesque Rhodum submittendos hisce litteris est adhortatus :

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum nos pro evidenti totius Christianæ religionis utilitate et fidei Catholicæ exaltatione, necnon pro civitatis Constantinopolitanæ et Hungariæ ac Cypri regnorum, aliarumque provinciarum Christianorum tutela et conservatione quamplures et maximos sumptus nos subire oporteat, quos propter multiplices expensas, quas pro Armenorum, Græcorum et aliorum populorum Orientalium a doctrina Romanæ Ecclesiæ dudum dissidentium unione exposuimus, et alias præteritorum temporum calamitates sine fidelium suffragiis tolerare non possimus, cumque infideles ipsi tot præliis et certaminibus superati, viribus et animis fracti ac debilitati sint, hanc nobis et Catholicis principibus populoque occasionem diutius oblatam non deserentes ; magnam classem parari fecimus, cum magnus fidelium exercitus in Hungaria per venerabilem fratrem nostrum Julianum episcopum Tusculanum legatum de latere de nostra commissione paretur, (dum ea scribebat Eugenius, nondum de illius nece certior fuerat factus), ut terrestri maritimaque potentia Teucros et alios Christiani nominis inimicos Christianorum exercitus aggrediatur, ad quod sanctum opus eo ardentius incitamur, quo Saraceni civitatem Jerusalem in dedecus Christianorum occupantes, longe magis quam præteritis temporibus, adversus Christianos sepulchrum Dominicum visitantes sævierunt, et, quod horrendum dictu est, infideles Christi barbarica et efferata quadam rabie inflammati imagines Salvatoris Domini nostri Jesu Christi et B. Mariæ Virginis et aliorum sanctorum ibidem existentes dirui fecerunt, eas nefanda turpitudine et variis ignominiarum generibus afficientes, quod tam perfide et impie fortassis divina sapientia fieri permisit, ut nos et alii Catholici tam atroci et perversa injuria provocati ad comprimendum hujusmodi immanem fidei Christianæ ignominiam illatam ardentius invitaremur. Nos vero huic et fidei causæ, quæ cæteris rebus anteponenda est, omnes nostras cogitationes atque conatus adhibentes, quemadmodum in dicto terrestri exercitu dictum legatum habemus, illique exercitui nostra et Sedis Apostolicæ auctoritate præsidet, ita dilectum filium nostrum Franciscum tit. S. Clementis presbyterum cardinalem, S. R. E. vicecancellarium, ad classem hujusmodi contra infideles ipsos conducendam, et nationem Græciæ et alias nationes Christianas a feritate Teucrorum et aliorum infidelium liberandas legatum pronuntiavimus, quæ si Dei misericordia sequuntur, recuperatio Dominici sepulchri et Terræ Sanctæ facile sequi poterit.

« Accedit ad superius enarrata imminentia

[1] Gennad. in Comm. pro Conc. l. c., p. 51. — [2] Bos. 2. p. hist. l. VI. — [3] Lib. XXII. p. 207.

Christianis pericula, quod cum soldanus Cayri dominus jam duobus proximis superioribus annis insulam Rhodi arcem quamdam Christianorum adversus Barbaros magna ac terribili classe invaserit, adeo ut parum defuerit quin ultima vice ipsa Rhodiensis civitas, et per consequens insula tota fuerit expugnata, et, prout certissimis litteris et nuntiis quotidie habemus, jam soldanus ipse classem longe majorem magisque formidandam primo Veris tempore ad expugnationem dictæ insulæ transmittendam paret, nos, nisi pati velimus ipsam insulam ad manus Barbarorum in maximam Christianorum perniciem devenire, alteram (nimirum ab ea, quæ immissa in Hellespontum fuerat), classem parare oportet non minorem ea, quæ superius dicta est, qua et dictorum Barbarorum conatibus resistatur, et, prout nos in Domino spem habemus, præparetur et aperiatur via ad Terram-Sanctam de manibus Barbarorum hujusmodi celeriter eruendam. Pro quo quidem sanctissimo ac necessario opere effectui mancipando, venerabilem fratrem nostrum Marcum patriarcham Alexandrinum Apostolicæ Sedis legatum cum magna et sumptuosa classe ex parte jam ordinata duximus transmittendum ». Subdit se tolerandis sacri illius belli sumptibus imparem, atque ad Christianorum, de quorum nomine et salute agitur, liberalitatem confugere : ad quam excitandam præmia indulgentiarum proponit, iisque potissimum, qui religiosam militiam in soldanum aliosve infideles fuerint professi, vel instructos armis milites submiserint. « Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLIV, V id. Januarii, Pontificatus nostri anno XIV ».

19. *Amplissima legatio Marco patriarchæ data adversus Saracenos.* — De eadem classe conflanda pro tuenda Rhodo adversus Saracenorum Babyloniorum impetus exstant aliæ litteræ ad Marcum patriarcham, qui paulo ante ex Gradensi sede ad Alexandrinam fuerat traductus [1], quibus ipsum ad retundendos Saracenos Apostolicæ Sedis legatum in Cypro, Rhodo, Ægypto ac Syria creavit [2], hoc dato ad ipsum Diplomate :

« Venerabili fratri Marco patriarchæ Alexandrino adversus Saracenos in insulis Cypri et Rhodi et Ægypto, ac Syria Apostolicæ Sedis legato, salutem, etc.

« Post magnos multosque labores pro Dei nostri honore et ejus fidei augmento, et populorum ab infidelibus oppressorum liberatione ex injuncta nobis desuper pastoralis officii cura multo jam tempore impensos, novis nunc et summe ingentibus bellorum fragoribus non invitamur modo, sed rapimur atque impellimur, ut piissima justissimaque arma in hostes fidei moveamus. Nam cum facta communibus expensis et diutinis laboribus unione Orientalis cum Ecclesia Occidentali, reductisque ad sanctum fidei cultum Armenis, Jacobitis, Nestorinis, Georgianis et aliis plerisque populis ; data quoque sinceræ fidei norma Æthiopibus primo, et postmodum regi Bosnæ ac suorum regnorum populis, innotuisset nobis regnum Hungariæ civilibus simultatibus adeo ardere, ut timerent omnes Christiani ne ob ipsas dissensiones simultatesque Teucri magnam Europæ partem, præsertim provincias ipsis Hungaris continentes invaderent, ac incendiis et rapinis potissime populorum in servitutem redigendorum fœdatas nefando Machometto manciparent, penitusque subjicerent, inducias primo in ipso regno per legatum nostrum illuc missum fieri obtinuimus, quarum beneficio postea est sequutum ut charissimus in Christo filius noster Wladislaus Hungariæ ac Poloniæ rex, nostris usus consiliis, legato nostro comite ac adjutore, expeditionem paraverit terrestrem quam anno anteacto primum et postea præsenti in Teucros ducta ea gens tantis pridem victoriis per annos ferme octuaginta in Christianos usa multoties fracta, multoties repulsa et infinitis prope cædibus debilitata, pæne ad extremum in Europæ partibus sit perducta, quibus parandis rebus nisi alia etiam auxilia dedissemus, nisi aliam fecissemus provisionem classis alios Teucros Asiam incolentes ut in Europam trajicerent prohibituræ, tanta victoria, tanta Dei nostri gloria nullo pacto potuisset haberi, aut aliquibus exercitus terrestris viribus obtineri : quamprimum vero classis quam ad strictum Gallipolis duxit prout continuo paratissimam tenet dilectus filius Franciscus cardinalis Venetiarum nepos noster illo in stricto visa est, illico Teucri, qui in Europa erant territi animos amiserunt; alia vero Teucrorum multitudo, quæ ex Asia in Europam trajicere conabatur, non classis nostræ præsentia et modo, sed viribus est repulsa : cum autem tot tantisque negotiis gravaremur etiam supra vires, perfidi Saraceni hostes et ipsi nominis Christiani classem adducentes numero navium et gentium multitudine copiosam, annisque duobus antedictis Rhodum invadentes cum multis insultibus oppugnationibusque presserunt, et licet Rhodus et loca religionis hospitalis S. Joannis Hierosolymitani illam tenentis Dei adjutorio et ob alias, quæ prius a nobis aliquibusque fidelibus principibus factæ fuerant provisiones tunc fuerit despensata, non tamen liberati sumus dictorum Saracenorum timore, imo magis magisque cogimur formidare, quia classem prima majorem parant, cum qua dicunt præsumuntque non solummodo Rhodum et suæ religionis loca capturos, sed Christianos usque in Italiam invasuros ; quæ maxima cum anxietate animi cogitantes et cum Dei nostri adjutorio opportuna cupientes remedia adhibere,

[1] Lib. XXIII. p. 181. — [2] Lib. XXII. p. 260.

classem et nostri ærarii expensis et fidelium principum religiosorumque prædicti Ordinis et aliorum Christianorum auxilio armare disposuimus, adversus prædictos Saracenos impiissimos Christi hostes pro Rhodi aliorumque locorum prædictæ religionis, atque etiam aliorum Christianorum circa Mediterraneum mare habitantium defensionem Vere proximo perducendam : cum itaque in omni regenda multitudine præsertim in bellicis artibus gubernandis requiratur potissime probus et sufficiens dux ac caput, nos ad hoc diligentius attendentes, et cum proprii etiam sanguinis effusione, si oportuerit, providere cupientes, de tuæ personæ ex gentis nostræ familia et nostro sanguine oriundæ prudentia, fidelitate et rerum experientia, studio ac diligentia in arduis nostris et Romanæ Ecclesiæ negotiis comprobata sumentes in Domino fiduciam singularem, sperantes insuper indubie quos ex tuis actibus virtuosis, illo tibi assistente qui justa bella gerentibus victoriam repromittit, dictorum Christi hostium destructio resultabit, ad personam tuam convertimus aciem nostræ mentis, et te adversus Saracenos supradictæ classis nostræ rectorem et gubernatorem de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu, Sedis Apostolicæ legatum ad dictam insulam Rhodi et Cypri et per totam Ægyptum et Syriam cum potestate legati de latere duximus faciendum, etc. » Instruit legatum plurima auctoritate, ut munus pro dignitate gerat, adigat ad sua imperia classiarios, rebelles coerceat, et cætera, quæ ad propulsandum a Rhodo hostem debilitandosque ejus conatus conduxerint, perficiat. » Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDXLIV, kal. Jan. Pontificatus nostri anno XIV ». Sanxit etiam Eugenius[1], ut media vectigalium Ordinis Rhodii pars ab equitibus Rhodio ærario inferretur, cum ob triennale bellum cum Ægyptiis et Syris exhaustum esset.

« Ad futuram rei memoriam.

« Pro parte dilectorum filiorum fratris Joannis de Lasticho Hospitalis S. Joannis Jerosolymitani magistri et balivorum, priorum, procerum, præceptorum ac fratrum conventualium omnium linguarum assembleam dicti Hospitalis facientium nobis nuper exhibita petitio continebat, quod cum anno proxime transacto, videlicet die vigesima mensis Februarii anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto, ipsi omnes simul, secundum mores et ritus dicti Ordinis congregati in generali assemblea, communi consensu et nemine discrepante, considerantes assiduas expensas et dispendia, quibus dudum affecti erant resistendo conatibus infidelis impiissimique soldani Babyloniæ, cum jam tribus annis tres potentissimæ classes eorum insulam et civitatem Rhodi invaserant, et eodem anno ipsam civitatem obsederant cum ruina et desolatione insulæ ac jacturis, et cupientes opportuna ac omnino necessaria remedia adhibere, ordinaverint atque statuerint, quod omnes priores, etc. » Decreverant, ut ad reprimendos Babyloniorum impetus omnium vectigalium Ordinis media pars a singulis prioribus castrorum, domorum ac possessionum præfectis festo S. Joannis Baptistæ Rhodii conventus ærario inferretur, cui decreto Eugenius ipse robur Apostolicum adjecit. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDXLV, V kal. Augusti, Pontificatus anno XV ».

20. *Inter Cyprium regem et Nicosiensem archiepiscopum controversia composita ab Eugenio.* — Quod ad Cyprias res attinet, Joannes rex improborum hominum consiliis subornatus rem Ecclesiasticam labefactavit; cum enim Galesius archiepiscopali sedi Nicosiensi fuisset præfectus, eum in Ecclesiæ possessionem venire vetuit[1]; cumque archiepiscopus ea de causa ad Sedem Apostolicam se contulisset, rex oratorem suum Romam transmisit ad Pontificem, qui controversiæ dirimendæ provinciam dedit Joanni episcopo Prænestino et Joanni S. Laurentii in Lucina præsbytero cardinalibus[2], qui nonnullas ad archiepiscopum regemque conciliandos constituere leges, quas Eugenius auctoritate Apostolica firmavit, traduxitque[3] Galesium a sede Nicosiensi ad Cæsariensem, cumque rex Nicosiensis Ecclesiæ vectigalia et alia ejus prædia invasisset, Urbevetanum episcopum illi administrandæ præfecit Pontifex jus, ac regem ad illa restituenda censuris cogere jussit[4].

21. *Cyprii hæretici et schismatici ad fidem orthodoxam traducti.* — Miserat[5] jam ante in Cyprum Eugenius Andream archiepiscopum Colocensem, ut schismaticos ad orthodoxæ fidei puritatem traduceret : qui divina ope fultus tantos animorum motus excitavit, ut qui Nestorii hæresi hactenus fuerant imbuti, vel seculi erant Macarii impietatem Timotheum metropolitanum Chaldæorum, et Eliam episcopum Maronitarum ad profitendam omnium nomine coram Romano Pontifice Catholicam veritatem, illique rite ac demisse obedientiam deferendam designarint. Suscepit legationem Timotheus; Elias vero suo nomine Isaac misit. Qui excepti perhumaniter in publica sessione Concilii Lateranensis ab Eugenio, affectique omnibus privilegiis, quibus potiuntur Catholici[6] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Benedictus sit Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui vota et pia desideria nostra quibus pro debito nostri pastoralis officii salutem Christiani populi anhelamus, et conti-

[1] Lib. XI. p. 55.

[1] Bos. p. 1. l. VI. — [2] Lib. IX. p. 53. — [3] Ibid. p. 40. — [4] Ibid. — [5] Lib. XVIII. p. 124. — [6] Ext. ejus lit. l. XVIII. p. 124. et apud card. Justin. in Conc. Flor. par. III. p. 387.

nus, quantum nobis ex Alto permittitur, operibus confovemus, multis magnisque favoribus in dies prosequitur, et ultra quam mereamur felicibus comitatur effectibus. Sane post celebratam in Œcumenico Concilio Florentino Orientalis Ecclesiæ cum Occidentali unionem, post Armenorum Jacobitarumque et Mesopotamiæ populorum reductionem, venerabilem fratrem nostrum Andream archiepiscopum Colocensem ad partes Orientis et Cypri insulam destinavimus, ut et Græcos et Armenos et Jacobitas ibidem degentes prædicationibus suis, et decretorum pro eorum unione et reductione editorum expositionibus et declarationibus in suscepta fide confirmaret, et quos ex aliis sectis a vera doctrina alienos tam Nestorii quam Macarii sectatores inveniret, monitionibus et exhortationibus nostris ad fidei veritatem reducere conaretur. Quod pro sua sapientia aliisque virtutibus, quibus eum largitor gratiarum Dominus insignivit, diligentissime prosecutus, post diversas multiplicesque disputationes, post varios tractatus, eliminata tandem ex eorum cordibus primum omnium Nestorii impuritate, qui purum hominem Christum esse, et beatissimam Virginem non Dei, sed Christi genitricem asseverabat, deinde Macarii Antiocheni impiissimi, qui quanquam Christum verum Deum et hominem esse profiteretur, divinam tamen solum in eo voluntatem et operationem, humanitati ejus parum tribuens, esse asserebat, venerabiles fratres nostros Timotheum metropolitanum Chaldæorum, quos ad hæc usque tempora Nestorianos, eo quod Nestorium sequebantur in Cypro, vocaverunt, et Eliam episcopum Maronitarum, qui cum sua natione Macarii dogmatibus in eodem regno infectus tenebatur, cum omnium multitudine populorum et clericorum in insula Cypri ei subjecta ad veritatem fidei orthodoxæ, divino sibi assistente Numine, convertit, fidemque et doctrinam, quam semper sacrosancta coluit et observavit Ecclesia, eisdem præsulibus et omnibus ibidem eis subjectis tradidit; quamque præfati præsules in publica et magna congregatione diversarum nationum in eodem regno existentium, in metropolitana Ecclesia S. Sophiæ habita summa cum veneratione susceperunt. Quo facto, Chaldæi quidem præfatum Timotheum suum metropolitam, Eliam vero Maronitarum episcopum nuntium, de fide Romanæ Ecclesiæ quæ, Domino providente, et B. Petro Apostolo opem ferente, semper immaculata permansit, solemnem professionem emissuros ad nos usque miserunt, et coram nobis in hac sacra Œcumenici Concilii Lateranensis generali congregatione, fidem ipsam atque doctrinam ipsam Timotheus ipse metropolita primum in lingua sua Chaldæa Græce interpretatam et de Græco in Latinum traductam reverenter et devote, ut sequitur, professus est.

22. « Ego Timotheus archiepiscopus Tharsensis, Chaldæorum qui in Cypro sunt metropolita, pro me meisque omnibus in Cypro existentibus populis, profiteor, voveo atque promitto immortali Deo Patri, Filio et Spiritui sancto, demum tibi sanctissimo ac beatissimo patri Eugenio papæ IV et huic sacrosanctæ Apostolicæ Sedi, et sanctæ huic et venerabili congregationi, quod de cætero semper manebo sub obedientia tua et successorum tuorum ac sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, et tanquam sub unica matre et capite omnium Ecclesiarum. Item quod de cætero semper tenebo et profitebor Spiritum sanctum procedere ex Patre et Filio, sicut docet et tenet sancta Romana Ecclesia. Item quod de cætero semper tenebo et approbabo duas naturas, duas voluntates, unam hypostasim et duas operationes in Christo. Item quod de cætero semper confitebor et approbabo omnia septem sacramenta Ecclesiæ Romanæ, prout ipsa tenet, docet et prædicat. Item quod de cætero nunquam in sacra Eucharistia oleum apponam. Item quod de cætero semper tenebo et prædicabo et docebo quidquid tenet, confitetur, docet et prædicat sacrosancta Romana Ecclesia, et quidquid ipsa reprobat, anathematizat et damnat reprobo, anathematizo et damno, et in futurum semper reprobabo, anathematizabo et damnabo, specialiter impietates et blasphemias nequissimi hæresiarchæ Nestorii et omnem aliam hæresim extollentem se adversus hanc sacrosanctam et Apostolicam et Catholicam Ecclesiam. Hæc est fides, pater sancte, quam tenere et observare, ac teneri et observari facere ab omnibus suppositis meis voveo atque promitto, et unumquemque eam respuentem, et contra eam sese erigentem privare omnibus beneficiis suis, eumdemque excommunicare et hæreticum et damnatum denuntiare, et si pertinax fuerit, degradatum curiæ tradere sæculari spondeo, polliceor atque promitto.

« Deinde similem per omnia professionem dilectus in Christo filius Isaac nuntius venerabilis fratris nostri Eliæ episcopi Maronitarum ipsius vice et nomine, reprobando Macharii de unica voluntate in Christo hæresim, cum multa veneratione emisit. Pro quorum quidem professione, religione et tantarum animarum salute, Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui temporibus nostris tanta fidei incrementa largitur, tot Christianis populis beneficia donat, gratias immensas agentes, easdem professiones accepimus et approbamus, ac eosdem metropolitam et episcopum in Cypro et subjectos ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ suscipimus, et ipsis morientibus in præfata fide, obedientia et devotione iis gratiis et privilegiis insignimus in primis, quod nemo prædictos Chaldæorum metropolitam et Maronitarum episcopum eorumdemque clericos et populos, neque ex populo et clero quempiam de cætero audeat hæreticos

appellare, aut Chaldæos de cætero Nestorianos nominare præsumat. Quod si quispiam mandati hujusmodi contemptor exstiterit, jubemus ab ejus ordinario excommunicari, tandiu quandiu distulerit condigne satisfacere, ac ordinarii arbitrio aliqua temporali pœna mulctari.

« Item quod præfatus metropolita et episcopus eorumque successores in omnibus et quibuscumque honoribus, episcopis a communione sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ separatis continuo præferantur. Item quod possint de cætero censuras in suos subditos exercere, et quos de cætero rite excommunicaverint, pro excommunicatis, et quos absolverint, pro absolutis ab omnibus censeantur. Item quod præfati præsules et sacerdotes et clerici eorum libere possint in Ecclesiis Catholicorum divina celebrare, ac Catholici in Ecclesiis eorumdem. Item quod de cætero præfati clerici et præsules et clerici et laici eorum utriusque sexus, qui unionem et fidem hanc susceperint, possint in Ecclesiis Catholicorum sepulturas eligere, et cum Catholicis matrimonia (more tamen Latinorum Catholicorum) contrahere et omnibus beneficiis, immunitatibus et libertatibus gaudere et frui, quibus cæteri homines Catholici tam laici quam clerici in dicto regno potiuntur et gaudent. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDXLV, VII non. Augusti, Pontificatus nostri anno XV ».

23. *Dardania ad Ecclesiæ conjunctionem revocata, opera Stephani regis.* — Rediit etiam in Romanæ Ecclesiæ gremium Dardania vulgo Bosnia dicta ; cum enim Stephanus rex, ut ex Eugenii litteris superiori anno[1] a nobis allatis constat, veteres Manichæorum errores damnasset, pio studio æstuans hæreticos e suo regno exscindendos suscepit : quare in Apostolicis litteris, quibus justorum natalium privilegio donatus est, ut sceptrum cum dignitate gereret, eximio elogio eum exornavit Eugenius[2].

« Charissimo in Christo filio Stephano Thomæ, Bosniæ regi illustri, salutem, etc.

« Attendentes quod postquam ob multarum magnarumque virtutum dona, quibus personam tuam illarum largitor Dominus insignivit, in regium culmen conscendisti, purum te atque incontaminatum ab hæreticorum, qui prædicti regni partes jam diu obtinuerunt, vulpina et fraudulenta versutia et pestiferis fallaciis, ut Catholicus princeps, conservasti, nec solummodo nos in verum summum Romanum Pontificem Jesu Christi indubitatum vicarium, ac beati Petri regni cœlestis clavigeri unicum successorem, pure ac simpliciter recognovisti, verum etiam extento brachio regiæ majestatis, nos, Ecclesiam et fidem orthodoxam a schismaticorum et hæreticorum lupina rabie defensas, ipsosque de tui regni finibus exstirpare studes, ac insuper quod defectum natalium, quem ut ipse asseris, pateris de Ostoya claræ memoriæ Bosniæ rege genitore tuo uxorato, et cum alio conjugata natus, quamplurium virtutum favoribus redimis, tuis in hac parte supplicationibus inclinati, tecum ut in præfato regno Bosniæ ac quibuscumque aliis regnis, dominiis, civitatibus, terris, castris, villis, locis cæterisque bonis omnibus dicti genitoris, ac agnatorum et cognatorum, necnon aliorum quorumcumque tam ex testamento, quam intestato etiam cum præjudicio quorumcumque succedentium, ab intestato succedere, necnon ad quascumque etiam regias et majores dignitates ac honores assumi et præfici, eaque gerere et exercere libere ac licite valeas perinde ac si de legitimo thoro natus esses, auctoritate Apostolica, tenore præsentium, de specialis dono gratiæ dispensamus, teque ad jura naturæ et quoslibet actus legitimos reintegramus, approbantes etiam assumptionem de te factam ad regium culmen, ac omnia et singula per te in eo gesta, tibique concedentes, quod in omnibus gratiis pro te vel per te de cætero a Sede Apostolica quomodolibet impetrandis, nullam de defectu et dispensatione hujusmodi mentionem facere tenearis. Non obstantibus prædicto defectu ac Constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, necnon legibus imperialibus et statutis municipalibus quibuscumque. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLV, IV kal. Junii, Pontificatus nostri anno XV ».

24. Proximo autem anno regem ipsum Hungaris commendavit[1] eosque hortatus est, ut regni illius Catholicos meritis officiis complecterentur.

« Universis et singulis regni Hungariæ prælatis, principibus, ducibus, comitibus, baronibus, nobilibus et populis ac universitatibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Gloriosa Dei nostri opera, quæ diebus nostris in suæ fidei augmentum sua misericordia facere dignatur, talia sunt et tanta, ut nedum latere possint eos apud quos fiunt, sed per remotissimas orbis partes velocissime divulgentur. Quod itaque apud nos jam certum est ac diffusum, vobis omnibus, qui estis propinquiores, notum esse non dubitamus, charissimum in Christo filium nostrum Stephanum Thomam regem Bosniæ illustrem, post multos diversosque tractatus diu habitos cum venerabili fratre nostro episcopo Fanensi, quem apud illum in suo regno Apostolicæ Sedis legatum annis septem tenuimus, tandem factum esse Catholicum Christianum, cujus novi lætitia nos et venerabiles fratres nostri S. R. E. cardinales, aliique prælati et præstantes viri diversarum orbis partium Romanam curiam frequentantes, exultavimus,

[1] An. Chr. 1443. num. 2. — [2] Lib. XXIII. p. 77.

[1] Lib. XXIV. p. 24.

sicut vos lætari credimus. Unde cum Deo nostro, a quo talia accipimus munera gratiarum, grati esse debeamus, laudes sibi primo dicentes, omnia agamus, per quæ data dona recognoscere videamur, et eos, qui de nostro ovili sunt facti, taliter adjuvemus, foveamusque, ut sentiatur charitas, quantum possit, quæ est Christianis maximum supremumque mandatum. Vos itaque omnes et singulos, ad quos præsentes nostræ litteræ pervenerint, in Domino exhortamur, atque etiam vobis mandamus, ut supradictum Bosniæ regem, omnesque regni sui subditos, eidem in fide Catholica consentientes, in cunctis quæ quomodolibet occurrant, commendatos suscipientes, necessarios eis favores, et sponte vestra ac quoties fueritis requisiti, præstare velitis, taliter efficientes, ut se gaudeant Christiano nomini, quod vos geritis, et pro quo adversus Barbaros infideles continuo pugnatis, adhæsisse, ac illi se penitus commisisse. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDXLVI, III kal. Augusti, Pontificatus nostri anno XVI ». Quamvis, ut indicavi, ad proximum annum spectent hæ litteræ, ne tamen eadem sæpius repeteremus, inserere eas hoc loco visum est. Ut vero nonnulli in perfidia veteri obfirmati adversus ipsum rebellarint, dicetur inferius.

25. *Antipapæ conatus in Avenionem; Odo episcopus Dertusensis pseudocardinalatu se abdicat: Æneas Sylvius actorum Basileæ veniam ab Eugenio poscit.* — Dum tot remotæ gentes obsequentes se Eugenio præbebant, infesti admodum illi fuere Basileenses schismatici Amedei partibus irretiti, qui ut schisma confirmarent magis augerentque, Avenionem ac Venusinum comitatum in antipapæ potestatem redigere insidiis moliti sunt[1]. Facinoris dux erat Hugolinus Alamanni, qui explicitis Amedei signis expugnare Avenionem conatus est; sed cum cives propulsarunt, atque ita iniqua antipapæ consilia evanuere: cum Pontifex Tristando designato episcopo Conseranensi partes imposuit[2], ut in omnes, qui Avenionis oppugnationi interfuissent, inquireret animadverteretque.

« Eugenius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Tristando electo Conseranensi, salutem, etc.

« Cum dudum nonnulli iniquitatis filii, quodam Hugolino Alamanni duce, per insultus et proditionem, facto tumultu, manu armata civitatem nostram Avinionensem et comitatum Venaysini adversus nos et Romanam Ecclesiam insurgentes cum suis fautoribus, complicibus et sequacibus, ac cum vexillis perditionis alumni Amedei olim ducis Sabaudiæ, qui se Felicem V ausu sacrilego nominare præsumit, conati fuerint occupare, nos volentes, prout suadet justitia, ut illi, qui talia ausi sunt attentare, animadversione debita puniantur, tibi contra omnes et singulas personas, civitates et comitatus prædictorum, qui dicto insultui et tumultui contra nos et dictam Ecclesiam interfuerunt, aut dederunt ad ea publice vel occulte auxilium, consilium vel favorem, vel scienter non revelaverunt, cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis fuerint, necnon contra omnes schismaticos tam laicos quam clericos adhærentes præfato Amedeo aut ejus et Basileensium fautores et sequaces ubilibet constitutos, auctoritate nostra procedendi, ac ipsos et ipsorum quemlibet per arrestationem bonorum et personarum, captionem et coercitionem, ac officiorum, beneficiorum et dignitatum suorum quorumlibet privationem et ab eisdem amotionem, necnon bonorum temporalium confiscationem tam civitatem et criminaliter puniendi, ordinandi et multandi, prout delictorum qualitas exegerit et justitia suadebit, invocato ad hoc, cum opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, necnon beneficia ipsa quæ per hujusmodi privationem vacare contigerit quæcumque, quorumcumque et qualiacumque fuerint, etiamsi dispositioni Apostolicæ fuerint reservata, aliis idoneis personis, prout tibi visum fuerit, eadem juste conferendi, et de illis etiam providendi, insuper quoque illis qui ad sanam mentem redierint, a quibuscumque processibus, sententiis per te aut quomodolibet illatis et inflictis absolvendi, et in pristinum statum restituendi et reponendi: ac cum eis super irregularitate quacumque per eos præmissorum occasione contracta dispensandi et habilitandi ad sua; et alia beneficia Ecclesiastica quælibet in posterum obtinendi, plenam et liberam eadem auctoritate concedimus tenore præsentium facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto, V kal. Februarii, Pontificatus nostri anno XVI ». Similiterque debitas pœnas sumere jussus est[1] de iis, qui impie cum Basileensi conciliabulo sentiebant: ac Joanni episcopo Verdensi præcepit[2], ut nonnullos qui in Germania nec Pontificis nec antipapæ parti adhærebant moneret, ne se ab Ecclesia Catholica segregarent, eosque si parere detrectarent, exauctoraret. Paratissimus erat Eugenius ad omnes paterno sinu excipiendos, qui ad saniorem mentem reversi schisma damnarent, quamvis ab iis atrociter læsus esset; sicque Odonem episcopum Dertusensem a Felice antipapa in pseudocardinalium collegium jam ante cooptatum, qui falsæ dignitatis insignia posuerat, in gratiam, Alfonso rege Aragonum concordiæ interprete, recepit, et censuris quas contraxerat, pœnarumque metu liberavit[3]. Exstant publica Acta[4] quibus Bernardus Fraire Odonis procurator

[1] Lib. XIII. p. 70. — [2] Id. ib.

[1] Lib. XIII. p. 83. — [2] Lib. XXIV. p. 203. — [3] Lib. XXVI. p. 29. [4] Lib. XXVI. p. 29.

ejus nomine coram Pontifice ac nonnullis cardinalibus falsos pseudocardinalatus apices posuit.

« In Dei nomine. Amen.

« Anno Domini MCDXLV, die vero XIII mensis Aprilis, Pontificatus sanctissimi domini nostri domini Eugenii divina Providentia papæ IV, die Martis hora vesperorum, venerabilis vir dominus Bernardus Fraire de Hispania, capellanus reverendi in Christo patris et domini nostri domini Odonis, episcopi Dertusensis, ejusdem domini episcopi procurator, et procuratorio nomine constitutus in præsentia sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Eugenii, divina Providentia papæ IV, in camera suæ sanctitatis in palatio apud Sanctum Petrum, coram reverendissimis in Christo Patribus dominis dominis cardinalibus infrascriptis, videlicet N. tituli S. Marcelli presbytero cardinale Capuano, G. tit. S. Mariæ in Transtyberim presbytero cardinale Cumano. I. tit. S. Laurentii in Lucina presbytero cardinale Molinensi, G. tit. S. Martini in Montibus presbytero cardinale Andegavensi, L. tit. S. Laurentii in Damaso presbytero cardinale Aquileiensi, P. S. Georgii ad Velum Aureum diacono cardinale de Columna, omnibus ibidem præsentibus et existentibus, promisit nomine quo supra eidem sanctissimo domino nostro obedientiam, reverentiam et fidelitatem perpetuam, volens et sponte promittens præfatum dominum Odonem Dertusensem sanctitatis præfati domini nostri filium devotissimum futurum, et ejus mandatis velle cum omni debita reverentia parere, et renuntiavit capello et cardinalatus dignitati, eidem domino Odoni per Amedeum de Sabaudia, ausu temerario se Felicem V ausum appellare, tradito et collato, quibus sponte se prædicto nomine spoliavit et privavit, nec eis amplius uti promisit, et omnia et singula scripta facere et adimplere juravit ad sancta Dei Evangelia, corporaliter manu tactis Scripturis, omni meliori modo, via et forma, quibus melius et efficacius potuit de jure et secundum stylum et consuetudinem Romanæ curiæ, et nomine quo supra, se obligavit in forma cameræ Apostolicæ et renuntiavit etc. De quibus omnibus et singulis reverendus in Christo pater et dominus B. episcopus Adriensis rogatus exstitit, de cujus mandato ego Dominicus de Bertinis de Luca notarius publicus, et suus cancellarius subscripsi, et in fidem præmissorum meum nomen apposui ».

Dum hæc gerebantur Æneas [1] Sylvius a Friderico Romanorum rege ad Pontificem orator Senas patriam suam venit, ubi propinqui, ne ulterius progrederetur, quod ob gesta Basileæ Eugenii iras in se concitasset, suadebant : sed incassum missæ preces Romæ; a duobus cardinalibus censuris, quas favendo conciliabulo Basileensi contraxerat, auctoritate Apostolica absolutus, brevem coram Eugenio orationem habuit, his conceptam verbis [1] : « Prius, sanctissime præsul, quam Cæsaris mandata referam, de me ipso pauca dicam. Scio multa de me tuis auribus inculcata esse neque bona, neque digna relatu, sed neque mentiti sunt, qui me tibi detulerunt : plurima ego, dum Basileæ fui, dixi, scripsi et feci, nihil inficior; at non tam tibi nocere, quam Ecclesiæ prodesse mens mea fuit. Erravi, quis neget? Sed neque cum paucis neque cum parvis hominibus, Julianum S. Angeli cardinalem, Nicolaum archiepiscopum Panormitanum, Ludovicum Pontanum tuæ Sedis notarium sum secutus, qui juris oculi et veritatis magistri credebantur : quid universitates et alia orbis gymnasia referam, quorum pleraque adversus te sentiebant? Quis cum tantis hominibus non erraverit? Verum ego ubi errorem deprehendi Basileensium, fateor, non statim ad te convolavi, quod plerique fecerunt, sed veritus ne ab errore in errorem prolaberer, ut sæpe in Scyllam incidunt cupientes vitare Charybdim, ad eos me contuli, qui neutrales habebantur, ut ab altero duorum extremorum ad alterum non sine consultatione ac mora transirem. Mansi ergo apud Cæsarem tribus annis, ubi dum magis ac magis contentiones audio, quæ inter Basileenses et tuos legatos fiunt, nihil mihi dubii relictum est quin te penes sit veritas. Atque hinc factum est, ut cupienti Cæsari ad tuam me clementiam viam facere, non invitus paruerim ; sic enim me tuam in gratiam redire posse sum ratus. Nunc apud te sum, et quia ignorans peccavi, mihi ut ignoscas oro, deinde causam Cæsaris explicabo ». Venia de iis, quæ in eum Basileæ vel alibi dixerat egeratve, perfacile a Pontifice summa animi moderatione prædito impetrata, causam suæ legationis, novo nimirum Concilio in Germania cogendo, exposuit. At Pontifex postutatis non est assensus, quod illud Concilium non pacem Ecclesiæ allaturum, sed nova dissidia pariturum foret, missurumque se ad Cæsarem legationem est pollicitus. Quo accepto responso, Æneas in Germaniam rediit.

26. *Horrenda Magorum flagitia.* — In Galliis nonnulli adeo dæmonum præstigiis illudi se passi sunt, ut spreto æterno Numine, dæmonibus immolarent, quorum ope horrenda patrarunt flagitia, de quibus conqueritur Eugenius in litteris ad fidei censores datis [2] :

« Dilecto filio hæreticæ pravitatis inquisitori Carcassonensi, in regno Franciæ Ordinis Prædicatorum, salutem, etc.

« Ad nostrum, non sine gravi mentis amaritudine, pervenit auditum, quod plerosque Christi sanguine mercatos adeo tenebrarum princeps, ut eos suorum dominationis lapsusque parti-

[1] Gobelin. in Comment. l. I.

[1] Ext. apud Gobelin. l. I. in Comm. Pii II. — [2] Lib. XXIII. p. 100.

cipes efficiat, ejus infascinavit astutiis, quod ipsi detestabiles illius suorumque satellitum suasus et illusiones cæcitate noxia sectantes, dæmonibus immolant, eos adorant, ab ipsis responsa præstolantur et acceptant, illis homagium faciunt, et in signum de super chartam scriptam, vel aliquid aliud tradunt cum ipsis obligatoria, ut solo verbo, tactu vel signo, maleficia, quibus velint, illis inferant sive tollant, infirmitates sanent, aeris temperiem provocent, et super aliis nefandis pacta firmant, seu quod talia conceperint præsumptiones exstant; imagines vel alia constituunt; fierique procurant, ut ipsi dæmones inde constringantur, cum illorum invocationibus maleficia perpetrant, Baptismalis et Eucharistiæ, necnon aliis sacramentis et quibusdam illorum materiis etiam in eorum sortilegiis et maleficiis abuti non formidant; imagines de cera aut alia re cum invocationibus etiam hujusmodi factas baptizant, vel ordinant baptizari. Rursus eorum aliqui, sacratissimæ crucis ejusdem, in qua pro nobis omnibus Pastor ipse pependit, mysterium non recensentes, in sculpturis et alias præfatæ crucis signo, varia opprobria motibus exsecrandis irrogant: et de sacramentis ipsis, quæ nullatenus iteranda forent, ausibus superstitiosis iterare præsumunt. Alii vero pluribus annis excommunicationum sententias in contemptum clavium perferunt animo indurato, non curantes redire ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium in gravem utique divinæ majestatis offensam, suarum et aliorum plurimorum periculum animarum, perniciosum pariter et exemplum.

« Nos hujusmodi pestiferos, quibus grex Dominicus inficitur, contagiones et morbos propellere, cunctosque populos a præcipitiis et vetitis, quantum in nobis fuerit, cohibere summis affectibus gestientes, tibi et aliis, qui per te vicarii deputati fuerint vel substituti, super præmissis et eorum quolibet contra talia vel aliquod ipsorum committentes aut fieri procurantes, seu quod fiant auxilium, consilium vel favorem quomodolibet exhibentes; nec eorum receptatores et defensores, indeque suspectos, ac hujusmodi etiam excommunicationum sententiis innodatos, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, seu conditionis fuerint, auctoritate Apostolica quotiens tibi videbitur expedire, inquirendi, servatisque modis qui juxta dispositiones canonicas in processibus, cum locorum diœcesanis et aliis in casibus hæresis amplectendi sunt, summarie, simpliciter et de plano, ac sine strepitu et figura judicii procedendi, necnon illos examinandi, et prout eorum in iis excessuum qualitates exegerint, carceribus mancipandi et detinendi, pœnis quoque debitis, ac per censuram Ecclesiasticam et quævis opportuna juris remedia; invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio percellendi: necnon omnia alia et singula quæ in præmissis et circa ea quomodolibet necessaria, vel opportuna fuerint, faciendi et exsequendi, etiam cum privilegiis et indultis Apostolicis, quæ tibi in casibus hæresis hujusmodi suffragari possunt, plenam et liberam, auctoritate præfata, concedimus tenore præsentium facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLV, XV kal. Julii, Pontificatus nostri an. XV ». Patrata pluries eadem flagitia a Magis inferius visuri sumus: sed ab his ad viri sanctissimi miracula fessum lectorem traducimus.

27. *B. Bernardini sanctitas miraculis comprobata, et de ejus canonizatione instituta actio.* — Coruscante in dies pluribus miraculis Bernardino, quem superiori anno pie obiisse vidimus, Senenses eorum fama permoti oratorem Aquilam legarunt, ut de iis certa testimonia referret, de quibus hæc illius Vitæ auctor [1]: « Præclara et magnanima Senarum urbs quotidie percipiens miracula stupenda civis et patroni sui Bernardini, ut grata esset Deo pro gratia et beneficiis ejus, coacto procerum et plebis grandi sapientique consilio, de veritate illorum miraculorum cœpit inquirere, misso Aquilam cive honestissimo qui accurate exploraret: qui vir nobilis et Senensium orator Aquilam veniens comperit miracula omnia probe inscripta relata, et ipse quoque suis oculis multa edi conspexit, eaque annotavit, cumque de omnibus certas litteras notariorum manu et sigillis munitas accepisset, Senas rediit. Senenses lætissimis animis miracula illa cognoscentes, insignem legationem ad Pontificem Eugenium Romam miserunt, qui ea miracula referrent, et de Bernardino sanctorum Catalogo inferendo admonerent. Idem urgebant Aquilani, itemque rex Siciliæ et Aragonensis Alfonsus sancto viro admodum addictus et devotus ». Horum precibus permotus Pontifex, Nicolao tit. S. Marcelli, et Guillelmo tit. Sancti Martini in Montibus presbyteris, et Alberto S. Eustachii diacono cardinalibus munus injunxit [2], ut sacram de viri sanctitate et miraculis quæstionem haberent.

« Nicolao tit. S. Marcelli et Guillelmo tit. S. Martini in Montibus presbyteris, et Alberto S. Eustachii diacono cardinalibus, salutem, etc.

« Exhibita nobis pro parte charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Aragonum regis illustris, necnon dilectorum filiorum oratorum Senensis et Aquilanæ communitatum petitio continebat, quod cum religiosæ memoriæ Bernadinus de Senis Ordinis Minorum professor de observantia nuncupatorum, in civitate Aquilana e vita migraverit, nonnulli claudi et diversis aliis morborum generibus impliciti considerantes vitæ sanctimoniam ipsius Bernardini, ardore

[1] Vit. S. Bernard auctor apud Sur. — [2] Lib. XXIII. p. 55. Ext. etiam ea litteræ apud Wadin. hoc anno.

devotionis et fidei inflammati, ad ejus corpus humiliter accedentes, ibidemque prostrati divina benignitate operante, ab eorum infirmitatibus liberati sunt et sæpius etiam liberantur, prout in publicis instrumentis a gravibus tabellionibus solemniter editis plenius continetur : quare rex et oratores prædicti desiderantes, ut juxta morem et ritum Romanæ Ecclesiæ idem Bernardinus canonizationis dignitate præfulgeat, sanctorum numero et Catalogo aggregetur, pro parte eorumdem nobis in publico consistorio præsidentibus iteratis vicibus per dilectum filium Justinum de Planca civem Romanum advocatum consistorialem, miraculis hujusmodi longo et gravi sermone explicatis, fecerunt supplicari, quatenus aliquibus ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus committeremus, ut de et super vita dicti Bernardini et miraculis hujusmodi et eorum circumstantiis universis se solemniter et diligenter informent, et habita super iis informatione matura ea, quæ repererint, nobis et reliquis cardinalibus fideliter referant, et aliter super hujusmodi pia supplicatione opportune providere dignaremur.

« Nos igitur gloriam divini nominis ampliari et Catholicam fidem suos sacros palmites continuo dilatare nostris præsertim temporibus supremis desiderantes affectibus, hujusmodi supplicationibus inclinati, vobis quorum grave judicium et præcipuam prudentiam ac sincerum consilium in maximis nostris et dictæ Ecclesiæ negotiis comprobatum a nobis exstitit, de eorumdem fratrum consilio per Apostolica scripta committimus, ut vos, aut aliquæ Ecclesiasticæ personæ in dignitatibus constitutæ, comprobatæ integritatis et doctrinæ, sacrarum litterarum peritæ, quas ad id deputandas esse duxeritis, super præmissis omnibus et singulis, et eorum circumstantiis universis diligentem informationem recipere ac veritatem elicere studeatis, etc. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Domini MCDXLV, XVII Maii, Pontificatus nostri anno XV ». Conjunxere paucis post mensibus suas preces Genuenses, quorum exstant hæ litteræ [1] :

« Raphael dux Januæ Pontifici Romano.

« Multa sunt, sanctissime et beatissime pater, quæ ad nos sæpissime in dies afferuntur prodigiis simillima ex beneficiis quæ plerique mortalium ope B. Bernardini se consequentes esse arbitrantur, longe tamen ea certiora esse non dubitamus, quæ ad beatitudinem vestram perferantur, ut quæ locorum, temporum, testium nominatione fulciuntur. Quæcumque autem ea sint, magna in populis opinio disseminata est, hunc virum concionibus, doctrina, abstinentia, vitæ puritate quondam admirabilem sanctorum Catalogo adscribendum esse. Quæ spes multos erexit eorum, qui vel concionantem illum audierunt, vel consuetudine consiliisque suis oblectati sunt, gratulaturos tandem huic ævo nostro, si inter fluctus et ærumnas, quas multas et varias nostra ætas perpessa est, ea nobis felicitas contingat tulisse nostra sæcula hominem cælo dignum et æternæ memoriæ consecratum : quam ob causam statui et ego multis verbis Sanctitatem vestram orare, ut, si ea conveniunt quæ postulantur, inter sanctos referatur, dignetur et ad id se non præbere difficilem, etc. Dat. Januæ MCDXLV, die XX Septembris ».

Excussa fuisse quam diligentissime Pontificio jussu omnia hæc miracula, quæ de Bernardino referebantur, narrat hisce verbis ejus Vitæ auctor [1] : « Eugenius Pontifex, licet crebro rogatus ac studiosior veritatis propalandæ, quam regibus, principibus et populo placendi, diu multumque de hac re deliberavit cum suis, et jam quidem recitatis coram illo et aliis amplius centum miraculis certorum hominum testimonio confirmatis, totus propensus erat cum cardinalibus ad præstandum id quod petebatur, sed morte illum e medio auferente, res ad exitum perduci non potuit ». Addit vero perductam ad exitum a Nicolao V, et B. Joannem e Capistrano apud Eugenium causam S. Bernardini egisse, ac stellam, quæ Aquilæ medio die radiare visa est, felix signum rei bene gerendæ ostendisse, atque etiam Romam proficiscenti magna itineris parte præluxisse.

28. *Obitus Antonii cardinalis Corarii.* — Obiit hoc eodem anno Antonius Corarius cardinalis episcopus Ostiensis, virtutum laude præclarus, Congregationis S. Georgii de Alga conditor, ut epitaphium hoc ejus sepulchro insculptum testatur : « Sepulchrum piisimi patris domini Antonii Corarii beatæ memoriæ episcopi Ostiensis, cardinalis Bononiensis, fundatoris hujus Congregationis, qui obiit anno a Nativitate Domini MCDXLV die XX Januarii. Orate pro eo semper ». Erat is, ut supra diximus, nepos ex fratre Gregorii XII, atque inter cæteros alumnos Eugenium IV religiosa disciplina monastica expoliverat, ambos vero S. Antoninus [2] vocat viros timoratos et mundi contemptores, ac Blondus scribit Antonium fulsisse [3] « ea morum et vitæ sanctimonia, quæ privatos quoque celebres reddere potuisset ». Coluit eumdem idem B. Joannes e Capistrano [4] eximiis miraculis coruscus, ipsiusque imperio eruditissimos Commentarios de auctoritate papæ et Conciliorum adversus Basileenses schismaticos edidit, eidemque dicavit, ut patet ex operis inscriptione his verbis concepta : « Reverendissimo in Christo patri et domino domino Antonio miseratione

[1] Extant in collect. Ep. primorum Jan. p. 15.

[1] S. Bern. Vit. auct. apud Sur. tom. III. die XX Maii. — [2] S. Ant. tit. XXII. c. 5. § 1. — [3] Blond. in Ital. reg. VIII. — [4] Id. reg. XII.

divina sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ episcopo Ostiensi dignissimo, cardinali Bononiensi vulgariter nuncupato, suo singularissimo domino, benefactori præcipuo et continuo protectori, frater Joannes de Capistrano Ordinis Minorum minimus et indignus tuus quasi vermiculus, præ cunctis inutilis servulus et orator, cum recommendatione seipsum et Christo frui, cum lætitia sempiterna, et utriusque hominis sospitale ad æternam gloriam capessendam ».

EUGENII IV ANNUS 16. — CHRISTI 1446.

1. *Coloniensis et Treverensis archiepiscopi exauctorati.* — Anno post Christum natum sexto et quadragesimo supra mille quadringentos, indictione nona, novæ in Germania seditiones ob Coloniensem et Treverensem archiepiscopos de gradu dejectos adversus Eugenium a principibus viris concitatæ fuerunt; sed iis haud ita multo post sedatis, optatissima concordia est redintegrata. Adhibendæ in archiepiscopos illos severitatis causam præbuit schisma Basileense, quo inquinati erant, neque ullis monitis minisve ad officium revocari potuerant. Suffectus itaque ab Eugenio in locum Theodorici, qui sedem Coloniensem occupabat, Adolphus amplissimo Clivensium principum genere natus; Joannes vero episcopus Cameracensis, ejecto Jacobo schismatico, ad Treverensem traductus est: tum episcopo Trajectensi præcepit Pontifex, ut iisdem præsulibus Apostolica auctoritate possessionem Ecclesiarum ipsis creditarum daret, quo argumento exaratæ hæ litteræ [1]:

« Venerabili fratri episcopo Trajectensi, salutem.

« Nuper iniquitatis filios Theodoricum de Moersem olim Coloniensem, et Jacobum Sirik olim Treverensem archiepiscopos, tanquam hæreticos et schismaticos, nostrosque et Romanæ Ecclesiæ rebelles, ex justis et urgentibus causis omni dignitate archiepiscopali, ac omni cura, regimine et administratione Coloniensis et Treverensis Ecclesiarum privavimus, et amovimus ab eisdem, ac privatos fore declaramus; et deinde ad provisionem earumdem Ecclesiarum, ne per hujusmodi privationes vacantes, dispendia paterentur, paternis et sollicitis studiis intendentes, Coloniensi Ecclesiæ de persona dilecti filii Adolphi Clivensis duximus providendum, ad Ecclesiam vero Treverensem, venerabilem fratrem nostrum Joannem tunc Cameracensem episcopum de fratrum consilio auctoritate Apostolica transtulimus, ac Adolphum Coloniensi et Joannem Treverensi Ecclesiis præfatis, præfecimus in archiepiscopos et pastores, curam, regimen et administrationem Coloniensis et Treverensis Ecclesiarum ipsis Adolpho et Joanni, in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo, ac mandando dilectis filiis capitulis, cleris, populis ac universis vassallis Coloniensis et Treverensis Ecclesiarum, ac civitatum diœcesum earumdem, ut præfatis archiepiscopis, tanquam eorum patribus et pastoribus in omnibus plenarie intenderent et efficaciter obedirent, ipsosque archiepiscopos quemlibet videlicet eorumdem ad suam Ecclesiam, benigne reciperent, ac pro nostra et Sedis prædictæ reverentia, debita honorificentia pertractarent, prout in diversis nostris litteris exinde confectis plenius continetur, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLV. V id. Februrarii, Pontificatus nostri anno XV ».

2. *Quare Septemviri defectionem ab Eugenio moliuntur; unde legationes hinc inde missæ, præsertim de novo cogendo Concilio.* — Liberali aliis Pontificis litteris [1] magistratus urbium, oppidorum ac municipiorum Treverensis provinciæ, tum alii nobilitate insignes viri sacramenti religione, quo Jacobo Sirik sede Treverensi deturbato antea obstricti fuissent, monitique ut novum præsulem Catholicum exciperent colerentque. Promulgata etiam eadem in Coloniensi archiepiscopatu Apostolica imperia par est credere. His valde commoti cæteri imperii electo-

[1] Lib. XXIV. p. 26.

[1] Lib. XXIV. p. 26.

res principes, ut refert Gobelinus[1] Francofordiam ad agitanda arcana consilia convenere, cum male interpretarentur illatam injuriam ab Eugenio suæ dignitati; demumque inter se pacti sunt, ni latam in archiepiscopos sententiam rescinderet, nationis Germanicæ tolleret onera auctoritatemque Conciliorum, ut in Constantiensi exposita fuerat, profiteretur, ad Amedeum desciscere. Tum oratores ad Fridericum Romanorum regem, qui hæc illi sexque aliis, qui arcanis regiis consiliis adhiberi soliti erant, patefacerent, eosque hortarentur, ut cæteris se fœdere jungerent, Romamque oratores mitterent. Respondit Fridericus, legationem quidem ad Pontificem se decreturum, oraturumque ut eorum desideriis se accommodaret, ac fœdus damnavit, indignum et impium inquiens, ni eorum postulata de restituendis archiepiscopis pristinæ dignitati admitterentur, a vero Christi vicario deficere. Ut igitur discordiam componeret, Fridericus Æneam Sylvium Romam proficisci jussit. De qua secunda Æneæ ad Eugenium legatione hæc scriptis mandavit Joannes Gobelinus[2]: « Misit », nimirum Fridericus, « Æneam ad Eugenium, ut suaderet ei, ne principes electores contemneret, maxime vero, ut depositis archiepiscopis pristinam redderet dignitatem; sic enim futurum, ut Germani omnes, deposita neutralitate, ad ejus gremium redirent, quod si durior in sententia perseveraret, timendum esse, ne scandalum perpetuæ divisionis oriretur, quidquid autem electores inter se concluserant, injuratus Cæsar aperuit Æneæ, atque ut papæ referret imperavit ». Quibus consentanea traduntur in Ms. Codice Tabularii Bibliothecæ Vaticanæ hisce verbis[3]: « Electores imperii apud Francofordiam convenientes ob depositionem Coloniensis et Treverensis conjurarunt nisi Eugenius privationem revocaret, nationis onera tolleret, auctoritatem Conciliorum ex decreto Constantiensi susciperet, se depositionem ejus in Basilea factam amplexuros, orant deinde per oratorem Cæsarem, ut fœderi accedat. Negat id Cæsar, et legatum ad Eugenium se missurum promittit, qui eorum postulata instanter oret, non tamen esse aequum ab eo deficere, si optata non impetrentur. Mittit igitur Æneam Romam, qui hæc exponat et clandestinam electorum conjurationem Eugenio aperiat. Æneas deinde reversus cum Pontificis mentem accepisset, Francofordiam ad Cæsarem mittitur. Ibi in alio conventu perfecit, ut oratores ad Eugenium ad deponendam neutralitatem mitterentur, et ipse cum Procopio nomine Cæsaris profectus obedientiam præstitit (1) ».

3. Legati etiam ab Eugenio concordiæ interpretes decreti: ii vero quibus legationis in Germania obeundæ partes ab Apostolica Sede impositæ erant, ut Gobelinus testatur, fuere Thomas episcopus Bononiensis, qui defuncto Eugenio summum Pontificatum, accepto Nicolai V nomine, gessit, et Joannes Carvajalis, quibus etiam in gravissimo revocandorum ad sinum Ecclesiæ Germanorum molimine adjuncti reperiuntur in Apostolicis litteris[1] XI kal. Augusti exaratis, episcopus Leodiensis et Nicolaus e Cusa, quibus Pontifex, cum Francofordiensis principum conventus immineret, urgerentque Germani neutrales, ut Eugenius Conciliorum auctoritatem se colere sine Pontificiæ majestatis injuria profiteretur (de illis enim spretis invidiose criminabantur ipsum schismatici, iisque mendaciis plures in errorem traxerant) negotium dedit, ut in eodem celeberrimo conventu profiterentur, Œcumenica Concilia rite et canonice celebrata ab Eugenio ipso suscipi, colique ita et Constantiense et Basileense perductum in id tempus quo Ferrariam translatum est, sine Pontificii juris detrimento venerari.

« Eugenius episcopus, etc. venerabilibus fratribus... Leodiensi et Bononiensi episcopis, ac dilectis filiis magistro Joanni de Carvajal cameræ Apostolicæ auditori capellano nostro, et Nicolao de Cusa archidiacono Brabantiæ in Ecclesia Leodiensi, nostris et Apostolicæ Sedis nuntiis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Cum charissimus in Christo filius noster Fredericus rex Romanorum illustris, necnon venerabilis frater Theodoricus archiepiscopus Maguntinus, et dilecti filii nobiles viri Ludovicus comes Palatinus Rheni, Bavariæ et Frede-

[1] Gobelin. in Com. Pii II. l. 1. — [2] Ibid. — [3] Cod. Ms. archiv. Biblioth. Vat.

[1] Lib. XIV. p. 43.

(1) Mirum est in quantas ambages se conjecerit annalista ob excerptos passim, nullo adhibito delectu et criterio, scriptores veteres; quos si cum judicio selegisset, iter tutum et breve conficere potuisset. Igitur Æneas hoc quidem anno ad Pontificem missus, non bis, ut ex Codice Vaticano cum Commentariis Gobelini male conserto, hic in Annalibus scribitur, at semel tantummodo contendit. Venit a Friderico rege missus, ut Gobelinus verbis hic recitatis ab annalista affirmat, exposuitque Pontifici, qui rerum Germanicarum ad schisma quod attinet status esset. Tum Pontificis oracula redux in patriam exposuit coram principibus in conventu Francofurtensi, a quo in sequentis anni exordio iterum missus Romam cum legatis principum electorum imperii luculentam illam orationem habuit, quam excerpsit Coclaeus et ex illo annalista inferius num. 5, integram vero exhibet Martene Veter. Monum. tom. VII. col. 980. In ea vero Æneas secundo se venisse ad Pontificem prodit: « Nunc secundo ad te remissus etc. » Semel ergo venit hoc anno; iterum anno sequenti exordiente rediit. Quæ cum ita sint, nescio cur annalista semel hoc anno num. 5 iterum vero sequenti num. 1 et 2 eamdem secundam legationem non commemorat tantummodo, sed et sedulo describendam censuerit, atque ita texuerit historiam, ut veluti tres legationes geminas scilicet hoc anno, tertiam aliam anno sequenti comminisci videatur.

Emendandus est pariter annalista in iis quæ num. 4 scripsit, asserens postulata illa electorum, Concilium aliud in Germania petentium, rejecta fuisse a Pontifice. Quæ sane hic affirmat auctor, anno sequenti non neganda demonstrat, allatis num. 5 litteris Pontificiis, quibus novi Concilii in Germania convocationem spondet. MANSI.

ricus Saxoniæ duces, ac Fredericus marchio Brandeburgensis, sacri Romanii imperii electores per suos nuntios et oratores nobis nuper exposuerint ad hujusmodi effectum consequendum, nimirum fidelium salutem promovendam ac subortum schisma exstinguendum, maxime convenire, ut auctoritas generalium Conciliorum manoteneatur et conservetur, necnon conventionem quamdam prælatorum et principum nationis suæ in kal. Septembris proxime futuri apud Francofordiam Maguntinensis diœcesis teneri debere, ubi animorum suspensione seu neutralitate deposita, præfati rex Romanorum et electores integralem nobis et Apostolicæ Sedi obedientiam, ut tenentur, facere proposuerunt, asserentes ad eam rem commodius et facilius consummandam optimum fore decreta Basileensis Concilii per ipsam Germanicam nationem acceptata, a nobis et Apostolica Sede cum executorum necessaria deputatione recipi, approbari, confirmari, quod ut efficere dignaremur, instanter et humiliter supplicarunt, nos ipsorum regis et electorum supplicationibus inclinati, ad imitationem sanctorum Patrum prædecessorum nostrorum, quorum vestigiis inhærentes gratum divinæ majestatis obsequium præstare non dubitamus, sicut illi generalia Concilia suis temporibus rite instituta atque canonice celebrata recipere, amplecti et venerari consueverunt, sic generalia Concilia Constantiense ac Basileense ab ejus initio usque ad translationem per nos factam, absque tamen præjudicio juris, dignitatis et præeminentiæ sanctæ Sedis Apostolicæ, ac potestatis sibi et in eadem canonice sedenti in persona B. Petri a Christo concessæ, cum omni reverentia et devotione, suscipimus, amplectimur et veneramur.

« Quia tamen præfati rex et electores super confirmatione decretorum per suam nationem acceptatorum specialiter institerunt, cum nobis de illis non plene constet, cupiamus tamen eisdem regi et electoribus ac suæ nationis voto, quantum cum Deo possumus, annuere, de vestra fidelitate rerumque experientia in agendis plenam in Domino fiduciam obtinentes, vos ad hujusmodi conventionem Francofordiensem, aut alium quemcumque locum, ubi natio prædicta seu prælati et principes ejusdem convenerint, nuntios nostros cum plena potestate legatorum de latere per totam nationem Germanicam duximus destinandos, vobis ac vestri duobus in aliorum absentia, mandantes et committentes, quatenus de dictis decretis vos informantes, eadem cum deputatione executorum in natione Germanica, ut opus fuerit, nostro et Apostolicæ Sedis nomine confirmetis, ratificetis et approbetis, proviso tamen ante omnia, quod in recompensam gravaminum, quæ ex aliquibus ex his decretis nobis et Apostolicæ Sedi inferuntur, debita fiat per nationem ipsam ac ejus prælatos nobis et ipsi Apostolicæ Sedi provisio; super qua cum prælatis et principibus ipsius nationis tractanda, concludenda et recipienda, necnon super aliis gravaminibus, quæ natio eadem prætendit moderandis, limitandis et auferendis, ac demum super hujusmodi decretorum confirmatione, ratificatione et approbatione executorumque deputatione, vobis ac duobus vestrum, sicut præmittitur, tenore præsentium plenam et liberam concedimus facultatem et potestatem, ratum et gratum habituri, et ex nunc habentes quicquid per vos vel duos vestri, ut præfertur, in præmissis et circa præmissa confirmatum, approbatum, deputatum, tractatum, conclusum, receptum, moderatum, limitatum, ablatum, actum, gestum et quomodolibet factum fuerit, idque faciemus, auctore Domino, inviolabiliter observari. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, XI kal. Augusti, Pontif. nostri anno VII (XVI) ».

4. De restituendis Coloniensi et Treverensi in pristinam dignitatem, de qua fuerant dejecti, non meminit Pontifex; cum tamen Germani principes illud maxime in suis concordiæ pactionibus desiderarent. Ut itaque paci muniretur via, Thomas episcopus Bononiensis, Joanne Carvajale collega morbo implicito, ut refert Gobelinus [1], adjuncto sibi Ænea Sylvio itineris comite ad Eugenium venire decrevit, pollicitus se perfecturum quæ Fridericus rex suadebat, ac misso nuntio Philippum Burgundiæ ducem rogavit, ut Pontificiis votis in restituendis pristinis sedibus exauctoratis Coloniensi et Treverensi pro conciliandа pace Germanica assentiretur, Burgundi quippe nepos Coloniensi et nothus frater Treverensi Ecclesiæ in illorum locum fuerant subrogati : cumque Philippus Eugenio morem gessisset, in Francofordiensi conventu post longas contentiones conscripta est fœderis formula, quam si admitteret Pontifex, principes, sublato funditus schismate, ad officium redirent, missique a Friderico Romanorum rege atque a principibus oratores ad Apostolicam Sedem, apud quam sub proximi anni initium, ut suo loco dicetur, res compositæ fuerunt, ad quod idem Æneas egregiam operam contulit. Prosequuntur hæc fusius Commentaria [2] de ipsius rebus gestis, consentiuntque Acta Francofordiensis conventus, quæ ex vetusto Codice suæ de Hussitis historiæ inseruit Joannes Coclæus, nimirum principes Nicolao e Cusa et Joanni Carvajali spopondisse [3], Eugenio se parituros, flagitasseque ut in Germania in loco a Pontifice ipso designando Concilium proximo Maio celebraretur.

« Anno, inquiunt, Domini MCDLXVI, prima Septembris, congregati electores imperii, dux

[1] Gobelin. in Comm. l. VII. — [2] Id. ib. — [3] Vetustus Codex apud Coclæum hist. l. IX.

Albertus marchio Brandeburgensis, episcopi Augustensis et Chiemensis, nomine regis Romanorum, comes Palatinus, archiepiscopi Maguntinensis, Coloniensis, Treverensis propriis in personis, ac ambassiatores ducis Saxoniæ et Friderici marchionis Brandeburgensis in Marchia residentis, in Francofordia cum legatis papæ Eugenii cardinali Bononiensi seniore omnium et doctoribus Nicolao de Cusa et Joanne Carvajal concordarunt, ut Eugenius maneret in papatu, sic tamen quod decreta Concilii Basileensis conservaret, super qua concordia litteris sigillatis sigillis electorum. Ex post dabatur audientia legatis Concilii Basileensis cardinali Arelatensi, qui erat junior omnium cum insigni doctorum comitiva, qui petierunt auctoritatem generalium Conciliorum corroborari » : si nimirum rite et canonice celebrata essent, eorum auctoritatem confirmatam ab Eugenio, jussosque legatos Pontificio id nomine profiteri, diximus. Addunt Acta : « Hæc concordata debent publicari proxima Dominica, *Lætare*, anno Domini MCDXLVII, in civitate Nuremburgensi et ex post celebrabitur Œcumenicum Concilium in Alemannia in mense Maio et loco uno sex locorum per Eugenium nominando et eligendo ». At cogendum non esse censuit Eugenius, ne inde excitandis novis turbis daretur occasio. Urgebant vero summa contentione Basileenses schismatici principes Germanos, ut ad illud congregandum studia conjungerent, observatque Coclæus ipsos, qui tantos spiritus sumpserant, tantumque sibi arrogaverant, ut Romano Pontifici auctoritatem indicendi transferendive Concilii tot confirmatam sæculis eripere pertentassent, adeo se depressisse, ut principibus vel eorum oratoribus pro indicendo Concilio quod poscebant, se submiserint, adeoque ipsos sui antipapæ puduisse, ut in decreto de ea re edito nullam ejus fecerint mentionem. Carpit etiam numero paucissimos jactare ausos Ecclesiam in ipsorum cœtum redactam seque solos Spiritus sancti lumine collustratos, sed hæc ab ipso auctore audire præstat.

5. *Schismaticorum inania studia, et Germanorum ad Pontificem legatio*, *duce Thoma episcopo Bononiensi*, *qui cum aliis cardinalis creatur.* — « Exstat, inquit [1], eadem de re (nimirum de nova cogenda in Germania Synodo), decretum Patrum Concilii Basileensis, qui adhuc hærebant in illo dissidii et contentionis conventiculo, et quamvis jam octo annis habuissent suum papam Felicem V, ita tamen dissimulaverunt et tacuerunt eum in suo decreto, tanquam puderet jam ipsosmet suæ electionis contra Eugenium factæ, per quam novum in Ecclesia schisma suscitaverant, et tamen in tanto constituti dissidio arrogabant sibi nihilominus Spiritum sanctum, qui secundum Apostolum [1] pacis Deus est, non dissensionis ». At illi perstricta fronte contra Sedem Apostolicam pertinaciter contendentes, ita sunt exorsi :

« Sacrosancta generalis Synodus Basileensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, ad futuram rei memoriam.

« Ad laudem omnipotentis Dei, pacem et exaltationem Ecclesiæ, sic tranquillitatem populi Christiani prompto corde et efficaci desiderio intendentes, ea libenter ordinamus et quærimus, per quæ hujusmodi pax et exultatio tranquillitatis merito valeat promoveri. Cum itaque charissimus Ecclesiæ filius Fridericus rex Romanorum illustris, necnon venerabiles Patres et dilecti Ecclesiæ filii nobiles viri, sacri Romani imperii principes electores per multa retroacta tempora labores indefessos et operas sollicitas impenderint, quibus pax et tranquillitas in Ecclesia Dei floresceret, et sacrorum generalium Conciliorum illibata luceret auctoritas, nec ulla videatur aptior et toti populo Christiano via gratior, quam ut ad aliud generale Concilium deveniatur, in quo causa schismatis omniumque aliarum differentiarum et discordiarum, quæ in Ecclesia Dei ortæ sunt, quantum fieri potest, examinetur et expediatur », et infra, « ex nunc pollicemur, et bona fide promittimus, nos generale Concilium indicturos, nosque hanc sacrosanctam Basileensem Synodum translaturos in locum, quem præfatus serenissimus rex et prædicti principes electores, seu eorum oratores et nuntii in conventione sua in dicto oppido Francofordiensi tertio kal. Septembris proximo venturi duxerint nominandum et deputandum, initiandum etiam in die quem similiter duxerint nominandum, ac deinde celebrandum et continuandum, etc. » Hactenus Basileenses, quos ita coarguit Coclæus [2].

« Ecce quo miseros illos Patres perduxit ac redegit improba et pertinax contra papam Eugenium contentio et discordia, cum paucissimi jam essent, et ab omnibus fere deserti, nihilominus dicebant se sacrosanctam generalem Synodum, et tamen suam auctoritatem ultro ita submiserunt regi et electoribus, ut non solum ipsis, sed etiam eorum nuntiis et oratoribus sese subjicerent ad nominandum diem et locum pro alio celebrando Concilio, qui jam XVI annis miserrime suo Concilio vexaverant Ecclesias Dei impensarum oneribus, et contentione improba sceleratoque schismate nefandissime turbaverant. Adhuc tamen arrogabant sibi auctoritatem indicendi aliud Concilium, cum non ignorarent id vetustissimo jure pertinere ad Romanum Pontificem. Si ergo nolebant id honoris deferre Eugenio, cur non detulerunt suo Felici

[1] Cocl. hist. Huss. l. IX.

[1] I Cor. XIV. — [2] Coclæ. ubi sup.

imo infelici antipapæ? Confusi igitur sunt, quia caput Ecclesiæ papam confundere volebant, a quo omnem auctoritatem acceperant ». At cum principes statuissent indictum iri ab Eugenio Concilium in loco, quem ipse ex propositis designaret, pactionem Basileenses novatores admittere detrectarunt, ut refert Pius II[1]. Addit auctor, quod ante a nobis jam indicatum est, ad exstinguendum schisma missos oratores Romam, quorum princeps Æneas Sylvius eloquentiæ laude florentissimus exstiterit, a quo orationis habitæ apud Eugenium partem delibat, quam nos etiam ex ipso afferendam censemus : « Sedandi itaque, ait, dissidii et tollendi schismatis gratia, quod Patres illi suscitaverunt, miserunt rex Romanorum et Germaniæ principes Romam oratores suos ad papam Eugenium, ad quem nomine omnium egregiam habuit orationem Æneas Sylvius a rege Romanorum missus, in qua hoc usus est exordio :

« Non habet me dubium, pater sanctissime, quin apud te sit illa domus, quam Dominus in Evangelio supra firmam petram laudat ædificatam, ad quam recurrendum est regnante diluvio, nam extra eam non est salus, et ejus decorem diligere se propheta testatur ». Et infra : « Quæris forsitan ex nobis, pater sanctissime, an amici venimus, quid quærimus, quid offerimus. Dum nos nomine, non nos ipsos, qui assumus nuntios, sed dominum Cæsarem Fridericum tuum devotissimum filium, ac præclarissimos principes, et reverendissimos Patres sacri imperii electores, tum proceres et prælatos tibi deditissimos, quorum hic oratores vides, intelligi volo. Sumus igitur non solum amici, sed etiam adjutores, pacem afferimus, pacem quærimus, atque idcirco cum filiis Benjamin et Judæ dicimus : Pax, pax tibi, pax adjutoribus tuis, te enim adjuvat Deus tuus, plena pacis petitio est, plena pacis oblatio ». Et post multa :

« Afferunt pacem Germaniæ principes, sed pacem etiam expetunt, cupiunt etenim aliqua, quæ nisi obtineant nec curari vulnera possunt, nec pax nationis haberi ; et quatuor principalia sunt. Primum est, ut generale Concilium in tempore locoque designando convocetur. Alterum est, ut professio potestatis, auctoritatis et præeminentiæ generalium Conciliorum, Catholicam militantem Ecclesiam repræsentantium, per tuos oratores facta tuis litteris approbetur. Tertium est, ut nationi Germanicæ super gravaminibus opportune provideatur. Quarto et ultimo loco petimus, ut quæ in judicium (præjudicium) duorum principum electorum vel suarum Ecclesiarum acta sunt, ex tuæ sanctitatis clementia revocentur, et in pristinum statum redigantur ». Et infra : « Hæc sunt, sancte pater, quæ nostri principes ex te petunt, magna sane, sed rationi et potestati consona. In prima petitione communis versatur utilitas, in secunda tua humilitas, in tertia æquitas, in quarta benignitas et tua desideratur humanitas. Tuum est, quod juste petitur, libenter annuere. In tua manu nunc est radicem schismatis omnem evellere, pacem orbi concedere, consolari nationem et ejus obedientiam recipere ». Hæc Æneas Sylvius ad Eugenium papam : quæ responderit ad hæc Pontifex auctor non affert, sed facile colligitur ex Pontificiis litteris[1] inferius afferendis, postulatis de Concilio cogendo in Germania assensisse, si reges cæteri consentirent, auctoritatem Conciliorum, quæ vera et canonica sint, nunquam in dubium revocatam, nationis onera levatum iri, in archiepiscopos, si præteriti eos pœniteret schismatis, clementia se usurum : atque ita exasperatos Germanorum animos Eugenius lenivit.

Magnam prudentiæ laudem in ea concilianda concordia collegere Pontificii legati Thomas episcopus Bononiensis ac Joannes Carvajalis, quos ob rem feliciter gestam cardinalitia purpura ornatos ab Eugenio recensent Pii II Commentaria[2] : « Dum, inquiunt, Romam pergunt, ut qui res bene feliciterque gessissent, ad cardinalatus eminentiam provecti sunt ». Quin etiam Pontificem ipsis redeuntibus rubeos galeros ad portam Flaminiam misisse, quo eo dignitatis insignia augustiores in Urbis ingressu viderentur, alii scribunt[3]. Exstant de cardinalatu ipsis delato Apostolicæ ad utrumque datæ litteræ[4] : et quidem Thomas, cui divinum Numen Pontificatum parabat, presbyter tit. S. Susannæ est creatus et Bononiensi episcopatu etiam potiri permissus : Carvajalis vero pluribus sacerdotiis, tum Placentina sede antea donatus fuerat, ut ex iisdem litteris constat.

« Eugenius, etc. Nuper de persona tua Placentinæ Ecclesiæ tunc pastore carenti auctoritate Apostolica providimus, teque illi præfecimus in episcopum et pastorem, ac hodie pensatis grandium virtutum meritis, quibus illarum largitor Dominus te multipliciter insignivit, ut Ecclesiæ universalis onera nobiscum perferas, ad cardinalatus honorem duximus assumendum. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, XVII kal. Januarii, Pontificatus nostri anno XVI ». Hactenus Eugenius, qui simile iis Diploma Henrico archiepiscopo Mediolanensi in cardinalium collegium pariter cooptato eadem die concessit[5]. Huic cognomen e S. Allosio et presbyteralem titulum S. Clementis tribuit Alfonsus Ciaconius[6], additque Joannem Siculum Messanensem monachum Congregationis S. Justinæ Patavii et abbatem S. Pauli extra muros Urbis presbyterum cardi-

[1] Ext. in Bullar. in Pio II. const. 10.

[1] Lib. XXVI., p. 307. — [2] Comm. Pii II. l. 1. et S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 11. § 17. — [3] Plat. in Nic. V. Ciacon. in Eug. IV. — [4] Lib. XXV. p. 121 et 128. — [5] Ibid. p. 135. — [6] Ciacon. in Eug. IV.

nalem tit. S. Sabinæ ab Eugenio in sexta ac postrema cardinalium creatione renuntiatum. At de his satis. Nunc ad Eugenii studium in reducendis ad sinum Ecclesiæ iis, qui Basileensium fraudibus ab eo divulsi fuerant, justaque percellendis censura aliis, qui in schismate obfirmati perstabant, narrationem convertamus.

6. *Burgundiæ dux insectatur schismaticos, quos resipiscentes excipit Gregorius.* — Suscepta Philippus Burgundiæ dux, nomine Elizabethæ ducissæ, ducatus Lucemburgensis et Clivensis comitatus, qui Treverensis archiepiscopatus limitibus continentur, administratione, mox strenuam dedit operam, ut, qui Basileensium dolo impietateque irretiti, Amedeo antipapæ fidos se atque obsequentes futuros erant polliciti, ad pristinum officium redirent, cujus rogatu Pontifex, tam Ecclesiasticos, quam laicos earum regionum in gratiam recepit, ac pœnis omnibus subjecto Diplomate exsolvit[1]:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Licet personæ utriusque sexus tam clericales et regulares quam laicales, infra ducatus de Lucemburgo ac comitatus de Chini Treverensis diœcesis limites commorantes, propter certorum tunc decurrentium temporum malignitates et plurium hæreticorum ac schismaticorum inconsutilem Christi tunicam, quantum in eis erat, scindere molientium, falsis et iniquis suggestionibus tunc seductæ perditionis filiis in dicta Basileensi civitate post et contra translationem, inhibitionem, mandatum et terminum prædicta sub prætensi Concilii nomine convenientibus seu congregatis, necnon Amedeo scienter et deliberate credere, ac multipliciter adhærere et favere, multique ex eis eidem conventiculo se incorporare, eorumque prætensis litteris, concessionibus et indultis, seu verius profanationibus uti, ac plurima enormia et scandalosa etiam in nostrum et dictæ Sedis vilipendium, aliaque plura per hæreticos et schismaticos communiter perpetrari solita, committere præsumpserint, sententias, censuras et pœnas prædictas damnabiliter incurrendo, tamen nuper personæ ipsæ per medium salubrium eis per dilectum filium nobilem virum Philippum ducem Burgundiæ, qui a nonnullis citra temporibus ducatum et comitatum præfatos nomine dilectæ in Christo filiæ Elisabethæ de Lucemburgo ducissæ, et de Chini comitissæ in temporalibus rexit et gubernavit, prout adhuc regit et gubernat, factarum exhortationum, præcedente divina clementia, viam veritatis cognoscentes, omnemque hæresis ac schismatis labem abjurantes, nos unicum, verum et indubitatum Romanum Pontificem fuisse et esse, et ut talem de cætero tenere et habere firmiter profitentur, quare pro parte ducis et ducissæ prædictorum nobis fuit humiliter supplicatum, ut personarum prædictarum statui in præmissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur attendentes, quod præfatæ Sedis clementia non consuevit petentibus veniam denegare, hujusmodi supplicationibus inclinati, tam Ecclesiasticas etiam regulares, quam laicales cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis fuerint, infra ducatus et comitatus præfatorum limites tam oriundas, quam commorantes utriusque sexus personas in præmissis culpabiles omnes et singulas, etiamsi abbatiali vel alia quacumque dignitate præfulgeant, ab omnibus et singulis sententiis, censuris et pœnis præfatis, quibus occasione præmissorum præsumptorum, quorum omnium qualitates et quantitates præsentibus habere volumus pro expressis, quomodolibet irretitæ existant, auctoritate Apostolica harum serie absolvimus et liberamus, etc. » Dissolvit omnes censuras, in pristina jura ac munera omnes restituit, etiamsi ea ab Amedeo et conciliabulo, aut Jacobo Sirich archiepiscopo olim Treverensi obtinuerint. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno Domini MCDXLVI, III id. Novembris, Pontificatus nostri anno XVI ».

7. *Infectæ schismate aliquæ Galliæ provinciæ.* — Ut redeuntes ad officium paterno collegit sinu Eugenius, ita in eos, qui obduruerant in pervicacia, pœnarum Ecclesiasticarum severitatem adhibuit. Infecerat schismaticorum Basileensium error plurium mentes in Provincia, Delphinatu, Avenionensi comitatu, Lotharingia aliisque locis, cumque nullis monitis minisve dimoveri se de sententia paterentur, jussaque Apostolica spernerent, Eugenius Roberto Aquensi archiepiscopo dedit mandata[1], ut in eos ex sacrorum canonum præscripto animadverteret, et Ecclesiasticos viros, nullo episcopalis alteriusve dignitatis discrimine, sacerdotiis graduve, quem tenerent, depelleret.

« Venerabili fratri Roberto, archiepiscopo Aquensi, oratori nostro, et Apostolicæ Sedis nuntio.

« Ad nos, fama publica referente, pervenit, quod nonnulli iniquitatis filii, tam clerici quam laici, in regno Franciæ, provincia Provinciæ, comitatu Folqualquerii, Delphinatu, ac civitate nostra Avinionensi et comitatu Venaysini, necnon Barrensi et Lotharingiæ ducatibus, ac civitatis Metensis commorantes, postquam nos de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium, ac patriarcharum, archiepiscoporum et episcoporum, necnon dilectorum filiorum electorum et abbatum nunc apud Sedem Apostolicam existentium, consilio et assensu, Concilium, quod Basileæ celebrabatur,

[1] Lib. XXV, p. 50.

[1] Lib. XIV, p. 37.

inde ad civitatem nostram Ferrariensem transtuleramus, et translatum fuisse et esse declaravimus, inhibueramus ne exinde alibi, quam in præfata civitate Concilium aut actus conciliarius teneretur, ac omnes et singulos cujuscumque gradus, status, ordinis vel qualitatis existerent, etiamsi cardinalatus præfulgerent dignitate, qui sub prætextu prætensi Concilii Basileæ morarentur, privaveramus et privatos decreveramus, præfatis Basileæ commorantibus damnabiliter adhæserunt, faverunt et adhærent notorie de præsenti, mandata nostra et Apostolicæ Sedis palam et publice contemnendo, nos, ne ii et alii similes in profundum malorum sua incorrigibili iniquitate prostrati unitatem Ecclesiæ scindere satagentes, ac illam scandalizantes, plures secum trahant in æterna supplicia veritatis verbum sequentes, ut si nos oculus, sive pes, aut dextera scandalizant, a compage corporis auferantur, ad omnipotentis Dei laudem et gloriam, fidei quoque et religionis augmentum ac animarum salutem fidelium, fraternitati tuæ tenore præsentium committimus et mandamus, quatenus contra omnes et singulos, qui ab obedientia et fidelitate nostris quomodolibet deviant, necnon schismatis labe respersos, etiamsi pontificali aut alia quavis præfulgeant dignitate, tanquam oves morbidas gregem inficientes Dominicum, eorum receptatores, defensores ac fautores procedas etiam summarie, simpliciter et de plano sola facti veritate inspecta, ad beneficiorum, dignitatum, officiorum quorumlibet privationem, tam a jure statutarum et aliarum, de quibus tibi videbitur, adjectione et exaggeratione pœnarum, ita ut severitate condigna plectantur, et transeant reliquis talia attentantibus in exemplum, etc. Dat. anno, etc. mense, etc. ut supra, videlicet, Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, V kalend. Julii, Pontificatus nostri anno XVI ». Sententiam quoque hoc anno tulit Eugenius[1] in Hieronymum Fogelsane canonicum Olomucensem, qui, accepta pseudolegatione, plures ad colendum antipapam induxerat.

« Eugenius, etc. Ausus est, (de eodem Hieronymo loquitur), ad Bohemiæ et Moraviæ partes, necnon Pragensem civitatem personaliter se conferre, et in multis congregationibus seu conventibus, et alibi publice errores schismaticorum eorumdem, (nimirum Basileensium), sanctam doctrinam esse dicere et publice prædicare, ac quamplures ex dilectis filiis nobilibus viris, baronibus et populis illarum partium, nobis utique et S. R. E. plurimum fidelibus ac devotis (quantum in eo fuit) in errores prædictos inducere, et licet alias per venerabilem fratrem nostrum Paulum episcopum Olvacensem de carceribus, quibus per eumdem episcopum propter excessus et crimina merito et legitime mancipatus fuerat, nonnullorum precibus ac quorumdam potentia relaxatus, quod in antea similia acceptare non præsumeret, corporale præstiterit juramentum, tamen nuper de præmissis non contentus, venenum quod post præstitum juramentum hujusmodi corde occultum aliquandiu tenuerat, evomens, publice velut datus in sensum reprobum, ipsius plures pestilentissimas contra nostrum et dictæ Romanæ Ecclesiæ statum litteras recipere, et se eorum legatum nominare præsumpsit, necnon per suas falsas ac erroneas hæreticasque persuasiones fideles dictarum partium a sua fidelitate pervertere, et simplicium animos decipere, illosque secum in præcipitium damnationis et mortis ducere suis nefandis molitus est conatibus, et dietim molitur in animæ suæ periculum, divinæ majestatis offensam, Sedis Apostolicæ vilipendium, perniciosum quoque exemplum et scandalum plurimorum etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVI, non. Octobris, Pontificatus nostri anno XVI ».

8. *Amedeus arithmeticus hæreticus.* — A schismatico ad impium hæreticum, merito ab Eugenio papa damnatum, digredimur. Erat is Amedeus, qui Mediolani arithmeticam docebat, quem S. Bernardinus Senensis, dum vitam agebat, cum animadvertisset ab illo hæreseos virus simplicibus aspergi, primum remotis arbitris corripuerat, atque a perfidia abducere fuerat nisus ; at cum monita ad irritum cecidisse doleret, tuendæ læsæ fidei salutisque animarum promovendæ studio accensus, nonnullorum scelestissimi hominis dogmatum impietatem palam coram omnibus pro concione exposuit, quo Christi cultores indutum ovina pelle lupum declinarent : delatus deinde apud fidei censorem damnavit hæresim ; sed postea iterum a Catholica veritate deflexit, utque improbitatem nobili fuco coloraret, multis fraudibus adulterataque rei veritate subreptitias litteras elicuit e curia Romana, quarum auctoritate delegatus judex perversa sententia ipsum recte de fide Catholica sententia pronuntiavit, ac S. Bernardino de quo nulla in Pontificiis litteris mentio facta fuerat, in judicium non vocato edixit, ut quæ populo e sacro suggestu in Amedeum denuntiarat, revocaret. Qua elatus sententia Amedeus mox errores instaurare ac diffundere est ausus : Pontifex igitur perfidum hominem repressurus episcopo Laudensi et Mediolanensis archiepiscopi vicario provinciam dedit, ut subreptitias litteras illas fuisse divulgarent, atque in Amedeum severitatem adhiberent. Cum autem nonnulli viri religiosi flagrantes invidia palam jactassent, Bernardinum segregatum ab Ecclesia obiisse, sparsa in vulgus maledicta publice revocare jussi sunt.

« Venerabili fratri episcopo Laudensi et

[1] Lib. XXIV. p. 143.

dilecto filio venerabilis fratris nostri archiepiscopi Mediolanensis in spiritualibus vicario, salutem.

« Intelleximus, non absque cordis amaritudine, Amedeum quemdam in civitate Mediolanensi computi scholas regentem alias nonnullos contra fidem et scandalosos errores seminasse, quod cum, illo perseverante, dilecto filio bonæ memoriæ Bernardino Ordinis Minorum ac veritatis Evangelicæ fidelissimo prædicatori innotuisset, postquam eum charitative monuisset, et illum non corrigi, sed insolita perfidia perdurare cognovit, tanquam verus fidei animarumque zelator juxta Evangelicum dictum nuntiavit Ecclesiæ, illum coram multitudine fidelium in sua prædicatione publice nominando, quosdamque illius errores explicando, ut Christi fideles lupum sub ovina pelle latentem possent effugere ». Interjectis nonnullis, ut, impetrato subreptitio Diplomate, hæreticus a corrupto judice absolvendum se curaverit, addit : « Ubi cum venerabilis fratris nostri tunc archiepiscopi Mediolanensis vicarius adesset, sui officii ratione commotus una cum inquisitione hæreticæ pravitatis contra ipsum procedere non tardavit, et diligenti examinatione præhabita, secundum factorum ejus exigentiam eidem pœnam condignam imposuit, ac quod ab hujusmodi erroribus desisteret in virtute præstiti juramenti et sub excommunicationis pœna mandavit. Verum dictus Amedeus hæc non æquo ferens animo, a nobis certi tenoris litteras tacita veritate et expressa falsitate dicitur imperasse, quarum vigore delegatus datus in ejus causa procedens minus juste, ut asseritur, præfatum Amedeum virum Catholicum judicavit, ac fratrem Bernardinum in nostris litteris minime nominatum, et ab ipso legitime non citatum ad revocandum quod populo prædicaverat condemnavit. Hinc sumpta occasione, Amedeus iniquos renovavit errores.

« Nos igitur attendentes quod nisi tantus cohibeatur excessus, multa scandala et animarum pericula poterit verisimiliter generare, quod si præfatus Bernardinus, de cujus fide ac puritate, charitatis ardore ac sanctissima prædicatione plurimum confidebamus, fuisset in prædictis litteris nominatus, nos eas nullatenus dedissemus, discretioni vestræ per Apostolica scripta vobis committimus et mandamus, quatenus, vocatis dicto Amedeo et aliis qui fuerint evocandi, si præmissa fore vera constiterit, litteras ipsas cum inde secutis omnibus annulletis, aut nullas secundum quod justitia suaserit, nuntietis ; et insuper contra dictum Amedeum et complices ejus legitime procedatis, eos juxta qualitatem excessus taliter castigando, quod de sua malitia non valeant gloriari, et cæteri eorum exemplo perterriti ad similia non audeant prosilire.

« Cæterum quia nonnulli religiosi vigore prætaxatæ sententiæ de prædicto Bernardino, qui etiam innumeris miraculis fide dignorum relatione asseritur coruscare, in suis prædicationibus oblatrare præsumpserunt, eum excommunicatum obiisse asserentes, volumus et auctoritate prædicta mandamus, quatenus eosdem, cujuscumque Ordinis, religionis et dignitatis existant, per censuram Ecclesiasticam et alia juris remedia appellatione postposita, compellatis de tanto viro maledicta revocare, privilegiis dictis religiosis aut eorum Ordinibus quomodolibet concessis, etiam si de illis eorumque totis tenoribus ac de verbo ad verbum foret in nostris litteris habenda mentio specialis, cæterisque contrariis non obstantibus quibuscumque. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, VIII id. Novembris, Pontificatus nostri anno XVI ».

9. *Laurentii Vallæ hæreses, qui tamen resipiscit et veniam ab Eugenio poscit.* — Inflatus etiam superbia et arrogantia Laurentius Valla Neapoli in plures hæreses turpiter lapsus, sed a fidei censoribus egregie correptus est, de quo hæc litteris mandavit Poggius Florentinus [1] : « Boetium, inquit, sæpius arguit, tum maxime in ea definitione, cum ait : Persona est incommutabilis naturæ individua substantia ». Et infra : « Arguit procax bellua tanta pertinacia, ut in hæresim sæpius incurrat. Nescio studio detrahendi, an mentis vitio in hæresim, inquam, manifestam dilabatur ; nam asserere personam, sicut bestialis præsumptio scribit, non esse magis in Deo, quam in bruto animali, manifesta est hæresis et igne, non verbis castiganda. Dicit præterea personam significare qualitatem, rem omnibus inauditam. Insuper personam asseverat esset qualitatem in Deo, neque significare substantiam, quod hæreticum est. Item simili hæresi ait triplicem qualitatem in Deo esse, cum neque qualitas, neque quantitas, neque quid eorum, quæ vocant prædicamenta, in Deo sit. Pluribus quoque in locis ea scribit de persona quomodo in Deo sit, ut nullus unquam hæreticus majora ac perniciosiora in fide dixerit ». Blasphemiæ etiam in Christum eumdem Vallam arguit Poggius [2], quod cum ab Antonio Panormitano reprehenderetur temeritatis, quod S. Hieronymum carperet, ac sua verba cum sacra Scriptura conferret, non perhorruisset impia ea verba depromere, sibi etiam spicula adversus Christum reservasse, qua voce offensus Antonius inde se proripuit, dicens sibi cum bellua non colloquendum.

Addit Poggius eumdem Vallam virginitatem damnasse : « Non in una, inquit, re tantum, neque uno in crimine convinceris hæreticus et impius esse, sed in primo libro, quem de vero

[1] Pogg. invect. I. in Vallam. p. 76. — [2] Ibid. invect. II.

bono scripsisti, verba quidem sacrilega et scelerata nimium, quæ a me referentur, ista posuisti; inquis enim: Ego vero inde quanta libertate ac licentia respondeam sic statuo, quisquis virgines sanctimoniales primus invenit abominandum atque in ultimas terras exterminandum morem in civitatem induxisse, licet nomen religionis imponat, quæ potius est superstitio, licet has virgines sanctimonialesque appellent. Et paulo post ais: Melius merentur scorta et prostibula de genere humano, quam sanctimoniales et continentes. Et deinde subdis: Nolo aliquid contumeliosius loqui in homines, qui sacerdotia muliebria in honore habent, hoc dixerim: Qui hæc laudant aut insanos esse, aut pauperes, aut avaros. Hæc tua professio, hæc tuæ religionis opinio, hæc confessio habetur. O deterior Joviniano! O virginitatis hostis! O pudoris expugnator! Tutaris sententiam Epicuri, sit hoc vitæ tuæ testimonium». Et infra: «Cognoscetur hoc uno insani hominis eximia religio, qui se omnium doctrinarum principem scribit, et illis priscis viris doctissimis comparandum. Quædam Neapoli non sensit solum, sed publice asseruit, in quibus deprehendatur hæreticus manifestus, res ad inquisitorem defertur. Capitur Valla, causam perfidiæ in vinculis dixit, damnatur pro hæretico, decernitur illi pœna, homo profanus regis beneficio ignis supplicio liberatur, ea tamen conditione, ut publice ab eo prolata cum revocasset et damnasset, scopis crimen lueret». Et infra: «Nequit negare, cum testes adsint, et chirographum damnationis». Hæc Poggius in Vallam, cum quo simultates gerebat, quos Philelphus inter se conciliare nisus est[1].

Effutierat quoque nonnulla Laurentius pro novatoribus Basileensibus adversus Eugenium, a quo veniam in Panegyrica Oratione ad eum habita petiit hisce verbis[2], constantiam in Pontificio obsequio pollicitus: «Sunt qui scripta mea quædam apud te conantur incessere, quæ quidem, beatissime pater, partim data sunt consiliis quorumdam hominum, partim præceptis, partim gloriæ cupiditati, partim consuetudini disputandi, in quibus ita me frui benevolentia tua liceat, ut numquam nequeat tuæ neque tui similium majestati atque auctoritati derogare propositum fuit, ut si quid retractatione opus est et quasi ablutione, et tibi me nudum offero. Tu, quæ tua abluendi postestas est, ista aqua profluenti e Petra, quæ est Christus, ablues. An ignorem me unam esse tuarum ovium, quas soles in lavacro remissionis abluere, unumque eorum, qui in navigio, cui tu præsides navigare? An cæteris eo, quo cursum dirigi jubes, remigantibus, ego unus in contrarium remigarem? cum etiam suspensum tenere remum sit reprehendendum. Ego vero, pater sanctissime, si tibi forte aut in adversum remigasse, aut a remigando cessasse visus sum, id assignandum est magnitudini tempestatis, ubi ejus scientissimi nautæ ac præstantissimi gubernatores perturbantur, et inopes consilii fiunt, nedum nos remiges quibus adversus infestas inversasque undas est obluctandum, ubi quo tendas, ubi declines incertum est, et in ipso conatu inter se remi non modo implicantur, sed etiam sæpe franguntur. Satis est sic, quod si quis in hac confusione rerum admisit aliquid errati, veniam petit, in officio deinceps futurum se esse promittat, et superiorem vel culpam vel negligentiam compensare in posterum industria et observantia velit, ac nescio an magis dominos agnoscant atque ardentius ament ii, quibus pœna remissa est, quam quibus opus remissione non fuit».

10. *Hussitica lues in Moldaviam progressa.* — Sacro inflammatus studio Eugenius vindicandæ ab hæreseos impuritate Ecclesiæ cum accepisset Moldaviam Hussitarum lue contaminatam, atque illius provinciæ hæreticos in Pannoniam irrepere, ac simplicibus hominibus pestiferum venenum præbere virus, vicarium Minoritam Bosniæ qui in eo regno censuram fidei exercebat in hæreticos, auctoritate auxit[1], ut in finitimis quoque regnis eodem munere fungeretur.

«Ad futuram rei memoriam.

«Dudum ad nostrum, non sine displicentia grandi, auditum perducto, quod tunc in regno Moldaviæ hæreticæ pravitatis, et præsertim cujusdam sectæ abominabilis Hussitarum nuncupatæ, satore malorum operum id procurante, numerosa personarum multitudo existebat, quæ non modo incolarum, verum etiam ab ipso regno distantium et præcipue non paucorum regni Hungariæ incolarum animas perversi dogmatis veneno pestifero infecerant, ac in dies sperantes inficere, omni studio satagebant et conabantur, timebaturque ne, si quantocius eorum perniciosis ausibus opportune non provideretur, etiam ad cæteras fidelium partes transeuntes, et mortiferum venenum suæ erroneæ doctrinæ fundentes, quamplurimos inficerent, in suarum et plurium aliorum evidens animarum periculum, dispendium quoque perniciosissimum pariter et exemplum, nos super iis, quantum nobis ex alto permittebatur, totis providere viribus intenti, et firmam super eo, quod eatenus dilecti filii Ordinis fratrum Minorum professores de *observantia* nuncupati, et præcipue vicariæ Bosniæ, qui ut celebris famaque publica insinuabat, se murum facientes pro domo Domini et orthodoxæ propagationis fidei, ad confundendas eliminandasque hujusmodi hæresis superstitiones

[1] Philelph. l. XI. p. 75. — [2] Laurent. Val. in Orat. ad Eug. IV. apud Hier. Donzelin p. 416.

[1] Lib. XXIV. p. 210.

opem et operam efficaces solertius adhibere, quantum in eis foret, studuissent et studerent, prout tantæ rei necessitas exigeret, in convincendis eliminandisque dictis erroribus, suas impertiri partes deberent, fiduciam in Domino (ut congruebat) acceptantes, motu proprio dilectum filium Fabianum de Bachia vicarium dictæ vicariæ, et illius successores, qui pro tempore essent ipsius vicariæ vicarii, in Hungariæ et Bosniæ prædictis, necnon Moldaviæ, Walachiæ, Bollachiæ, Bulgariæ, Russiæ, necnon Slavoniæ, ac omnibus et singulis aliis regnis seu partibus, ad quæ seu quas vicaria hujusmodi se extendere noscebatur, inquisitorem et inquisitores hæreticæ pravitatis, per alias nostras litteras perpetuo fecimus, constituimus et etiam deputavimus sub certis modo et forma, prout in eisdem litteris plenius continetur.

« Cum autem, sicut ad audientiam nostram plurimorum fide dignorum relatione pervenit, in aliquibus ex regnis seu partibus antedictis, nonnulli presbyteri aut etiam parochialium Ecclesiarum rectores, vel alia beneficia Ecclesiastica, etiam dignitates, personatus, administrationes seu officia obtinentes aliæque personæ Ecclesiasticæ, pudicitiæ laxatis habenis, ac vitam ducentes plurimum dissolutam, concubinas publice tenent, illasque plurimum honorare et (quod deterius fore dignoscitur) ad allegandum eorum in peccato hujusmodi excusationem, actum carnalem etiam inter non legitime conjugatos peccatum non esse, publice asserere, et prædicare non verentur, in maximam Dei offensam, et animarum periculum, perniciosum quoque exemplum ac scandalum plurimorum, et a nonnullis revocetur in dubium, an Fabianus et successores prædicti, contra presbyteros et personas Ecclesiasticas hujusmodi, tanquam contra hæreticos, dictarum litterarum vigore procedere possint, nos qui ex debito commissi nobis officii hujusmodi errorem detestabilem, ne propagetur ulterius, et per eum corda fidelium damnabiliter corrumpantur, ab Ecclesia Catholica necessario exstirpare debemus; motu proprio, non ad ipsius Fabiani vel alterius pro eo nobis desuper oblatæ petitionis instantiam, sed ex nostra certa scientia, auctoritate Apostolica tenore præsentium decernimus et declaramus, Fabianum et successores præfatos, contra presbyteros et personas prædictas ac quoscumque alios cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis fuerint, actum carnalem inter alios, quam inter legitime conjugatos non esse peccatum asserere, et pertinaciter tenere præsumentes, tanquam contra hæreticos, juxta ipsarum litterarum continentiam atque formam procedere posse et debere in omnibus et per omnia perinde ac si in ipsis litteris, quod contra presbyteros, personas et alios asserentes prædictos, procedere possent et deberent, expressum fuisset, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVI, V non. Julii, Pontificatus nostri anno XVI ».

11. *In Ecclesiasticæ ditionis grassatores et præcipue in Franciscum Sfortiam lata sententia.* — Denique adversus cunctos hæreticos et schismaticos Eugenius judiciarium edictum, ut Romanæ Ecclesiæ mos est, die Cœnæ Dominicæ sacro promulgavit, qua etiam sententia Franciscum Sfortiam, qui Ecclesiastica jura per summam tyrannidem invaserat, scelerisque socios perculit.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Excommunicamus et anathematizamus Franciscum Sfortiam de Attendulis terrarum Ecclesiæ in Dei ac nostri ac Sedis Apostolicæ contemptum nefarium invasorem ac detentorem, eique in hac parte adhærentes, fautores et adjutores, et Galeatium filium bonæ memoriæ Malatestæ de Malatestis, qui honoris et debiti sui immemor civitates nostras Pensauriensem ac Forosemproniensem, tanto olim tempore a progenitoribus suis Romanæ Ecclesiæ fidelissimis vicariis gubernatas, prout ipse tanquam noster et dictæ Ecclesiæ vicarius gubernabat, nobis mutis et contradicentibus alienare, et in manus rebellium nostrorum ponere non expavit, etc. Excommunicamus et anathematizamus, et omni jure quod in ipsis civitatibus ac bonis pro illarum alienatione acquisitis habere præsumerent, omnino privamus et omnes illos, qui per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, sub quocumque titulo vel colore occupant, detinent, vel hostiliter discurrunt, vel invadunt, aut occupare, discurrere, vel detinere hostiliter præsumunt in totum, vel partem, aut qui occupabunt et obtinebunt et hostiliter discurrent, seu invadent aut occupare seu detinere, vel discurrere hostiliter præsument almam Urbem, regna Siciliæ, Trinacriæ, insulas Sardiniæ, Corsicæ, terram citra pharum, Patrimonium beati Petri in Tuscia, ducatum Spoletanum, comitatum Venaysinum, Sabinensem, Marchiæ, Anconitanos, Massæ Trabariæ, Romandiolæ, Campaniæ atque Maritimæ provincias et terras specialis commissionis, et Arnulphorum terras civitatesque nostras Bononiensem, Ferrariensem, Beneventanam, Perusinensem, Civitatem-Castelli, Avinionensem, Tudertinam, Urbinatensem, Forosemproniensem, Eugubinam, Calliensem et alias civitates, terras et loca, vel jura ad ipsam Ecclesiam spectantia et pertinentia, et adhærentes ac fautores et defensores eorum, seu in iis dantes eisdem auxilium, consilium vel favorem. Item excommunicamus et anathematizamus, excommunicatumque et anathematizatum declaramus iniquitatis perditionis ac hæreticæ pravitatis alumnum Amedeum olim ducem Sabaudiæ antipapam, et eos, qui ipsum elegerunt, imo verius profanarunt antipapam,

omnesque eidem credentes, adhærentes, faventes et eum receptantes, ejusque complices et sequaces, non obstantibus, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto, decimo octavo kal. Maii, Pontificatus nostri anno sextodecimo».

Quod rursus ad Franciscum Sfortiam attinet, sprevit Ecclesiasticas censuras, ac Piceno potitus tyrannidem proferre latius aliasque Apostolicæ Sedi obnoxias provincias ac terras imperio suo subjicere vi et dolo pertentavit : cujus vires ut infringeret Pontifex, universos Romanæ Ecclesiæ clientes sub Sfortia merere, ullave ipsi obsequia officiave præstare Apostolico Diplomate vetuit [1] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Romanus Pontifex Petri Apostolici in pascendo grege Dominico successor, sicut relictam a Deo nostro testamentaria hæreditate pacem inter populos præsertim sibi et Romanæ Ecclesiæ subjectos libenter ponit et servat, ita pacis ipsius et quietis disturbatores, prædictique gregis oppressores, ex injuncto sibi desuper officio, tenetur invadere ac propulsare. Cum itaque iniquitatis filius Franciscus Sfortia de Attendolis, postquam aliquamdiu ut ab occupatione provinciæ nostræ Marchiæ Anconitanæ, et aliarum nostrarum ac Ecclesiæ terrarum desisteret, variis modis requisitus et monitus fuerat, nec obedire voluerat : nuper in Cœna Domini proxime antecacta, propter ipsam provinciæ invasionem, et terrarum Ecclesiæ occupationem sicut in simili necessitate semper Romana servavit Ecclesia, fuerit anathemate percussus ; et nihilominus, nedum pœnitentia ductus et ad cor reversus prædicta invasione desistere, terrasque occupatas, nobis et Ecclesiæ restituere noluerit, sed potius in proposito ac concepta diu malitia perseverans more peccatorum, qui in profundum malorum descendentes omnia contemnunt, nobis et dictæ Ecclesiæ inimicari prædictæque provinciæ partem, de manibus et tyrannide suis per arma recepta, de novo occupare ; et alias provincias ac terras Ecclesiæ invadere sit conatus, prout magis magisque in dies adnititur et laborat ; nos tantam Dei nostri, Romanæ Ecclesiæ Sedisque Apostolicæ offensam, tantumque nobis et dictæ Ecclesiæ subjectorum populorum imminens damnum atque periculum nullatenus negligere, sed potius (sicut tenemur) viis quibuscumque et modis obviare cupientes, tyranni vires, quas sequacium imprudentia et inconsideratio fortiores efficiunt, præsenti edicto duximus imminuendas.

« Omnibus igitur et singulis ex provinciis, civitatibus et terris ac locis, nobis et Romanæ Ecclesiæ tam mediate quam immediate subjectis, cujuscumque gradus, status et conditionis existant in prædicti Francisci Sfortiæ servitiis quomodolibet existentibus, aut etiam non existentibus, qui post datam præsentium, ad sua servitia se contulerint, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, quam ipso facto contrafacientes incurrant, et insuper sub pœna privationis vicariatuum, feudorum, officiorum et beneficiorum, quas et quæ quomodocumque et qualitercumque, etiamsi ex proprio eorum dominio tenerent et possiderent, tam ipsi quam successores ipsorum usque in tertiam generationem liberantes de plenitudine potestatis nostræ, omnes et singulos ipsorum vassallos, recommendatos et subditos, ab omni obligatione, fidelitate, subjectione et juramento, quo præfati quomodocumque et qualitercumque obstricti et obligati essent, ipsos ad devotionem nostram et Ecclesiæ Romanæ reducentes, ac confiscationis omnium bonorum mobilium et immobilium, juriumque et actionum et perpetui exilii a quibuscumque locis Romanæ Ecclesiæ subjectis, omnibus etiam aliis et singulis ad prædicti Francisci Sfortiæ servitia militantibus vel sibi servientibus, sub dictæ excommunicationis pœna, quam, ut præmittitur, ipso facto incurrant, nisi infra quindecim dies, a publicatione præsentium numerandos, actualiter obediverint, præsentium tenore de Apostolicæ plenitudine potestatis ex nostra certa scientia præcipimus et mandamus, ut ab ejusdem Francisci Sfortiæ stipendio et servitiis realiter et actualiter, ne Deum et Romanam offendant Ecclesiam, discedant, eumque velut membrum infectum et ovem morbidam ab ovili et corpore Ecclesiæ separatum, illico (ut præmittitur) derelinquant. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVI, V non. Julii, Pontific. nostri an. XVI ».

12. *Rex Alfonsus concitatus in Florentinos, qui Sfortiam tuebantur.* — Efferebant Francisci partes Florentini, pluraque illi suppeditabant subsidia, neque ullis ab Eugenio adhibitis precibus intentatisve minis flecti unquam potuere, ut a fovendo Ecclesiæ hoste absisterent. Cum igitur ad irritum caderent cuncti labores, Pontifex Alfonsum Aragonum regem excitandum censuit, ut infestis se in eos signis inferret, quo ad tuenda sua, non aliena cum Sfortia invadenda, curas converterent. Exinde igitur Alfonsus augendi imperii occasionem sibi oblatam ratus, petiturum se bello Florentinos ea lege pollicitus est, ut sacramento de non vindicanda sibi Etruria nuncupato solveretur ; admisit conditionem Pontifex ac Ludovicum tit. S. Laurentii in Damaso presbyterum cardinalem liberandi ea religione Alfonsi provinciam dedit.

« Dilecto filio Ludovico tituli Sancti-Laurentii in Damaso presbytero cardinali Aquileiensi, camerario nostro et Apostolicæ Sedis legato, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Cum jam pluribus annis iniquitatis filius

[1] Lib. XXIV. p. 236.

Franciscus Sfortia, communitatis Florentiæ favoribus, ope et præsidiis suffultus, maxima subditis nostris et Ecclesiæ prædictæ (nimirum Romanæ) damna intulerit, et præcipue populis provinciæ nostræ Marchiæ Anconitanæ, eosque maximis affecerit injuriis, et nunc nonnullas terras nostras violenter et hostiliter occupatas, detineat cum maxima nostra, ipsius Ecclesiæ et subditorum nostrorum jactura et detrimento, et continuo quietem atque tranquillitatem prædictorum subditorum in dies magis magisque perturbare molitur. Nos ad contundendas et opprimendas hostis prædicti vires, omnesque favores et præsidia sibi subtrahenda, superiori tempore requisivimus charissimum in Christo filium nostrum Alfonsum Aragonum, et utriusque Siciliæ regem illustrem, ut ex debito vassallagii, ad quod nobis ex concessione regni Siciliæ obligatus est, adversus Florentinos dicti Francisci Sfortiæ fautores insurgeret, quousque a præstandis hujusmodi subsidiis et favoribus dicto Francisco Sfortiæ desisterent, et maxime quia sæpenumero superioribus annis prædictam communitatem Florentiæ requisivimus, monuimus, et per viscera misericordiæ Redemptoris Domini nostri Jesu Christi hortati sumus, ut ipsum Franciscum Sfortiam, publicum Ecclesiæ prædictæ hostem amplius non protegerent, eumque in damnum nostrum, Ecclesiæ Romanæ et subditorum nostrorum injuriam de cætero non foverent, ipsi vero in eorum pertinacia persistentes, monitionibus nostris nequaquam parere voluerunt, et nostræ apud eos exhortationes nihil hucusque profecerunt : præfatus vero rex sese pro nostra et Ecclesiæ prædictæ status defensione id facturum libenter et animose obtulit, dummodo eum absolveremus a vinculo juramenti, quo ex concessione et investitura regni prædicti tenetur se de Tuscia et quibusdam aliis provinciis, sicut in Bullis prædictæ investituræ superinde confectis latius apparet, nequaquam impedire.

« Nos siquidem diutius tolerare nolentes quod cum Dei auxilio et Catholicorum principum favore jam pridem ulcisci debebamus, dictorum Florentinorum malo proposito, et contumacia considerata, cogimur pro status nostri et Ecclesiæ prædictæ defensione, quascumque possumus vias et remedia procurare, ut debilitatis hostis prædicti viribus, tyrannidi et insolentiæ suæ facilius occurrere valeamus. Quamobrem tuæ circumspectioni committimus, et præsentium tenore mandamus, ut præfatum regem nomine nostro requiras, eumque, quantum hæc Dei causa postulat, hortari et precari non desinas, et in virtute sanctæ obedientiæ et juramenti præfati vinculo, quo nobis tanquam noster et Ecclesiæ prædictæ feudatarius obstrictus est, moneas ut contra communitatis prædictæ (nimirum Florentinæ) terras et loca Florentinorum insurgere velit, et contra dictæ communitatis terras, loca et castra ubicumque consistentia, bellum faciat, quo communitas prædicta majoribus et durioribus expensis, gravioríque bello fatigata, communem hostem de cætero protegere et fovere non possit, discantque quam laboriosum atque difficile sit intestina damna et pericula propulsare, qui in terris nostris et Ecclesiæ prædictæ scandala jam tribus annis exsuscitarunt et foverunt. Et ut præfatus rex sine aliquo præjudicio aut damno, suum novum propositum, quod in statu nostro adjuvando habet, exsequi valeat absque jurium suorum diminutione, quæ in præfato regno habet, eidem circumspectioni tuæ, de cujus fide, prudentia et devotione confidimus, cum prædicto rege dispensandi, ipsumque ab omni vinculo juramenti, quo ex investitura et concessione regni prædicti, se de provincia Tusciæ non impedire obligatus est, absolvendi et penitus liberandi, auctoritate Apostolica plenam et omnimodam concedimus facultatem, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum XXIII Aprilis anno XVI ». Vertit in Florentinos arma proximo anno Alfonsus, ut narrat S. Antoninus [1], in spem subjiciendæ sibi Etruriæ : sed cum Florentini ipsi ac Senenses sua egregie tutarentur, diripere tantum aliquot oppidula, et vastare agros potuit.

13. *Ad Boleslaum Mazoviæ ducem litteræ Eugenii.* — Nec prætermittendæ visæ sunt litteræ [2] Eugenii ad Boleslaum Mazoviæ ducem hoc anno datæ, cum multa scitu digna contineant, nempe Tartaros in Poloniam irrupisse, dum Wladislaus rex in Hungaria cum Turcis pugnabat, cumque ingentem vastitatem effecissent, a Boleslao profligatos, omnemque prædam quam avexerant receptam fuisse.

« Dilecto filio nobili viro Boleslao duci Mazoviæ, salutem, etc.

« Sinceræ devotionis affectus, quem ad nos et Romanam geris Ecclesiam, non indigne meretur, ut petitionibus tuis, quantum cum Deo possumus, favorabiliter annuamus. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte tua petitio continebat, quod olim per Concilium Basileense, ante ejus translationem de civitate Basileensi ad civitatem nostram Ferrariensem per nos factam, et illius collectores et subcollectores, sub spe reductionis Græcorum tunc faciendæ, in regno Poloniæ et partibus illi subjectis, ac in dominiis tuis non parva pecuniarum summarum collecta, et apud diversa loca reposita fuit, utque pecuniam ipsam ad nos, et non ad alium spectare, recte considerans, de tuorum prælatorum ac nobilium et procerum consilio omnem pecuniæ quantitatem tunc in collegiata Wansthomensi, et parochiali Czechonomensi Ecclesiis depositam, quæ in ducatu tuo sunt, arrestari et seque-

[1] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 12. § 1. — [2] Lib. XXIV. p. 131.

strari mandasti, illam nobis, qui ex divina gratia, Græcos ipsos ad veram fidem Christianam, suis propulsatis erroribus, maximis cum expensis et laboribus reduximus, reddere intendens, et sic per plures annos eadem pecunia arrestata permansit. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, immanes Tartari cum maximo eorum numero et copiis, certas provincias regno Poloniæ subjectas, et specialiter dictum ducatum tuum, cujus confines cum Lithuanis et Ruthenis, cum ipsis Tartaris habes, invasissent, ac villas, oppida, civitates et Ecclesias aliquas de ducatu tuo incendio et spoliis devastarent, virgines, viduas, matrimonio collocatas et homines cujusque ætatis adducerent in prædam, cum maximo patriæ illius damno et Christiani nominis ignominia, tu de prælatorum et baronum tuorum consilio, ut huic improvisæ et incogitatæ invasioni damnosæ et periculosæ obviares, quoniam nisi subita, ut asseris, provisio subsecuta fuisset, ducatus ipse tuus, et plures aliæ circumvicinæ partes desolatæ fuissent, prius consumptis pecuniis tuis, quas tunc promptas habebas et liberaliter exbursasti, de dicta pecuniæ quantitate, in dictis duabus Ecclesiis existenti, valorem mille florenorum auri vel circa percepisti, et cum eisdem mille florenis et aliis quos aliunde quomodolibet habere potuisti, rabiem et impetum dictorum Tartarorum evasistis, ac recollectis viribus homines utriusque sexus prædam et spolia in maxima quantitate recuperasti, ducatumque tuum, et partes vicinas ab hujusmodi Tartaris, quæ quidem, propter absentiam charissimi in Christo filii nostri Wladislai Poloniæ et Hungariæ regis illustris, tunc in regno Hungariæ contra Teucros præliantis, majori periculo subjacebant, salvas et sospites reddidisti, et quia ob prædictorum mille florenorum perceptionem, postquam de Ecclesiis et locis sacris pecuniam pro aliis piis operibus deputatam recepisti, dubitas excommunicationis sententiam, censuras, pœnas ac alias sententias contra tales inflictas a Sede Apostolica incurrisse tu et consultores prædicti ; pro parte tua nobis humiliter supplicatum fuit, ut tibi et illis super præmissis opportune providere, et tecum ac cum ipsis misericorditer agere et tibi præfatam pecuniæ quantitatem sic perceptam remittere, teque ac omnes consultores et fautores præfatos quoscumque ab hujusmodi sententiis, censuris et pœnis absolvere, de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur, quanquam minus religiose et recte consultus fueris, pecuniam ipsam de loco sacro percipiendo, necessitati tamen tuæ, quæ te ad hoc sacrilegium perpetrandum coegit, compatientes et more Apostolico misericordiam potius quam rigorem juris erga te et ipsos exercentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, te ac omnes et singulos prælatos, et presbyteros sæculares et regulares, nobiles et proceres prædictos, ac alios quoscumque cujuscumque status, gradus et præeminentiæ aut sexus existant, consultores et fautores hujusmodi ab omnibus et singulis excommunicationum sententiis, censuris et pœnis aliis quibuscumque, necnon sacrilegii hujusmodi, irregularitatibus, suspensionibusque omnibus, quas præfatorum occasione quomodolibet tu et ipsi incurristis et ligati estis, auctoritate Apostolica tenore præsentium absolvimus, et absolutos esse declaramus, et mille ducatos prædictos, nobilitati tuæ, de nostra mera liberalitate remittimus ac donamus, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Volumus tamen, et tibi eadem auctoritate mandamus, ut nunquam in futurum, sine Sedis Apostolicæ licentia, talia committere aut perpetrare præsumas. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVI, V kal. Junii, Pontificatus nostri anno XVI ».

In Anglia funesta rerum conversione Humfredus dux Glocestriæ regis patruus, qui regni procurationem, viginti quinque annis gesserat multa cum laude, primum publica rerum administratione Margaretæ reginæ impulsu submotus, quam ipsa cum viro partita est, deinde ab invidis multis appetitus calumniis in Buriensi conventu laqueo misere præfocatus est [1].

[1] Polyd. Virg. l. XXIII. et Harpsf. hist. Eccl. sæc. 15. c. 4

NICOLAI V ANNUS 1. — CHRISTI 1447.

1. *Revocata ad Eugenii obsequium Germania.* — Ornavit extremum sui Pontificatus vitæque flexum insigni et memorando facinore Eugenius, anno post Christum natum millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo, Indictione decima, revocata in sinum Ecclesiæ magna Germaniæ parte, quæ Basileensi perculsa schismate veluti acephala se a vero Pontifice segregarat, nec tamen ad antipapam defecerat. Ut vero cœpta superiori anno tanta res hoc ipso ineunte ad exitum sit feliciter perducta, ex veteribus Pii II Commentariis præstat audire. De oratoribus in primis Cæsaris ac principum, qui post Francofordiensem conventum, in quo legati Apostolici Germanorum petitis concordiæ studio se accommodaverant, ad Pontificem proficisci ad ea confirmanda præstandamque ei fidem jussi erant, magnificentissime Romæ exceptis, hæc tradunt [1] : « Simul Romam euntes, ad primum lapidem familiam papæ et cardinalium et universos curiæ prælatos obviam habuere, ac veluti duces recipi solent, cum victis hostibus domum repetunt, in Urbem sunt intromissi. Tertia die ad Eugenium vocati in consistorio secreto auditi sunt, quo in loco nomine omnium Æneas oravit, quem cum papa tum cardinales mirum in modum laudaverunt ».

2. Delibat præcipuam ejus orationis partem Coclæus in sua de Hussitis historia, quam nos etiam ex ipso repetendam censemus [2] : « Nomine, inquit, omnium egregiam habuit orationem Æneas Sylvius a rege Romanorum missus, in qua hoc usus est exordio : Non habet me dubium, sanctissime pater, quin apud te sit illa domus, quam Dominus in Evangelio supra firmam petram laudat ædificatam, ad quam recurrendum est, regnante diluvio, nam extra eam non est salus, et ejus decorem diligere se propheta testatur ». Et infra : « Quæris forsitan ex nobis, pater sanctissime, an amici venimus, quid quærimus, quid offerimus, dum nos nomino, non nos ipsos qui adsumus nuntios, sed dominum Cæsarem Fridericum, tuum devotissimum filium, ac præclarissimos principes et reverendissimos patres sacri imperii electores, tum proceres et prælatos tibi deditissimos, quorum hic oratores vides, intelligi volo. Sumus igitur non solum amici, sed etiam adjutores. Pacem afferimus, pacem quærimus, atque idcirco cum filiis Benjamin et Judæ dicimus : Pax, pax tibi, pax adjutoribus tuis, te enim adjuvat Deus tuus, plena pacis petitio est, plena pacis oblatio ». Et post multa :

« Afferunt pacem Germaniæ principes, sed pacem etiam expetunt, cupiunt etenim aliqua, quæ nisi obtineant, nec curari vulnera possunt, nec pax nationis haberi. Quatuor principalia sunt. Primum est, ut generale Concilium in tempore locoque designando convocetur. Alterum est, ut professio potestatis, auctoritatis et præeminentiæ generalium Conciliorum, Catholicam militantem Ecclesiam repræsentantium, per tuos oratores facta tuis litteris approbetur. Tertium est, ut nationi Germanicæ super gravaminibus opportune provideatur. Quarto et ultimo loco petimus, ut quæ in judicium (præjudicium) duorum principum electorum vel suarum Ecclesiarum acta sunt, ex tuæ sanctitatis clementia revocentur, et in pristinum statum redigantur ». Et infra :

« Hæc sunt, sancte pater, quæ nostri principes ex te petunt, magna sane, sed rationi et potestati consona. In prima petitione communis versatur utilitas, in secunda tua humilitas, in tertia æquitas, in quarta benignitas et tua desideratur humanitas. Tuum est, quod juste petitur, libenter annuere. In tua manu nunc est radicem schismatis omnem evellere, pacem orbi concedere, consolari nationem, et ejus obedientiam recipere. Hæc Æneas Sylvius ad Eugenium papam ».

3. *Publica exsultatio et litteræ Pontificiæ de redintegrata Germania.* — Assensit his quatuor petitis, uti jam a legatis conventum fuerat, Eugenius instaurandæ gratia pacis in Germania, quæ tamen exsequenda cardinalibus commisisse

[1] Gobelin. in Comm. Pii II. l. II. — [2] Cocl. hist. Huss. l. IX.

narrat Gobelinus [1], eademque die Pontificem ægritudine correptum fuisse : ei autem decumbenti uti vero Christi vicario Germanos oratores sua obsequia detulisse, tum litteras Apostolicas, quibus singula impleta erant postulata porrectas Æneæ fuisse, ac sine mora in publico consistorio eosdem oratores, Cæsaris et principum nomine, Eugenio uti legitimo S. Petri successori fidem rite obligasse, editaque propterea maxima lætitiæ signa ob conciliatam nimirum Ecclesiæ Germaniam festis ignibus miscuisse Urbem, pulsatas campanas ac repetitos læto concentu tubarum clangores : decretas præterea instructo religioso agmine solemnes supplicationes ad grates Deo agendas. Quibus consentanea S. Antoninus [2] (qui his interfuit) scribit, de legatis Apostolicis hæc pauca prælocutus : « Hi ergo efficaces in opere et sermone id perfecerunt ad quod legati fuerant, unde reversi sunt ad curiam et oratores cum eis, vel post eos, diversorum prælatorum ac principum et baronum, qui in publico consistorio, in quo præsens fui, in persona dominorum suorum exhibuerunt papæ Eugenio debitam reverentiam et obedientiam, profitentes ipsum verum, unicum et indubitatum pastorem Romanæ Ecclesiæ, successorem Petri et vicarium Jesu Christi, propter quod solemnis missa celebrata est in Ecclesia Lateranensi, assistentibus omnibus cardinalibus et prælatis, qui in curia erant, uno ex cardinalibus missam decantante. Aberat autem Eugenius quia jam infirmatus erat, et graviter ».

4. De redintegrata feliciter Germanicæ Ecclesiæ cum Romana conjunctione, renovatoque fœdere editæ litteræ Pontificiæ, de quibus in Commentariis Gobelini fit mentio, exstantque tum in Eugenii Regesto [2], tum apud Nicolaum V [3], qui hoc anno Ecclesiæ gubernaculis admotus illas sua auctoritate communivit, etiam in vetusto Codice [4] pergameno nostræ Vallicellanæ Bibliothecæ, tum denique in Bullario typis impressæ. Cum itaque palam omnibus sint propositæ, delibanda tantum nobis erit pars earum potior, ne in re tanti ponderis officio nostro desimus.

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum propter dissensionem inter nos et eos, qui Basileæ sub nomine generalis Concilii remanserant, dudum exortam, nonnulli principes tam Ecclesiastici quam sæculares nationis Germaniæ in quadam neutralitate et animorum suspensione a die decima septima mensis Martii de anno Domini MCDXXXVIII usque in præsentem diem se tenuerint ea mente, ut asserunt, ut postmodum unanimi consensu in nostra et Sedis Apostolicæ obedientia et reverentia paribus gressibus incedere possent, et charissimus in Christo filius noster Fredericus rex Romanorum illustris, ac venerabilis frater noster Theodoricus archiepiscopus Moguntinus, et dilectus filius nobilis vir Fredericus marchio Brandeburgensis sacri imperii electores, ac venerabiles fratres nostri Fredericus Magdeburgensis, Fredericus Salzeburgensis et Gerardus Bremensis archiepiscopi, ac quidam alii prælati et principes dictæ nationis, nobis debitam obedientiam per suos oratores præstiterint, ac nos solum in Jesu Christi vicarium recognoverint, et professi fuerint, nos attendentes quod dictæ neutralitatis et suspensionis tempore plurima in ipsa natione acta, gesta et facta fuerint, quæ confirmationem, indulgentiam et dispositionem super eis Apostolicæ auctoritatis requirunt, præfatorum regis, archiepiscoporum, marchionis cæterorumque prælatorum et principum supplicationibus inclinati, omnes et singulos tam metropolitanarum quam cathedralium aliarumque Ecclesiarum, necnon dignitatum, etiam abbatialium, ac post Pontificales majorum, et in collegiatis Ecclesiis principalium et aliorum beneficiorum, ac officiorum Ecclesiasticorum quorumcumque, etiamsi Ecclesiæ curatæ, canonicatus et præbendæ fuerint, electiones, postulationes, collationes, provisiones, confirmationes et dispositiones, necnon processus, sententias aliaque acta judiciaria auctoritate ordinaria, hujusmodi suspensionis et neutralitatis tempore factas, seu facta, quæ omnia et singula hic haberi volumus pro sufficienter expressis, ac ea rata et grata habentes, auctoritate Apostolica ex certa scientia confirmamus, volentes ac etiam statuentes, ut nulli, qui possessioni Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, beneficiorum et officiorum hujusmodi, quacumque eorumdem, qui Basileæ post translationem et dissolutionem Basileensis Concilii ibidem remanserunt, auctoritate ea fuerint asseculi, super hujusmodi Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, beneficiis et officiis, ac sententiis et processibus, etiam si in Romana curia vel extra eam lis, cujus statum præsentibus habemus pro expresso, indecisa pendeat, etiam super eis ad ea aut contra ea fuerit alteri jus quæsitum, seu jus aliqui habere se prætenderent, ex nunc in antea in ipsa curia vel extra eam, Apostolica, vel alia quavis auctoritate, impeti, aut quomodolibet ex quavis ratione vel causa molestari possint, sed in suis possessionibus pacifice remaneant.

« Lites quoque et causas quascumque super hujusmodi Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, officiis et beneficiis pendentes (illis dumtaxat exceptis, quæ coram ordinariis judicibus, apud quos juxta formam dictæ suspensionis et protestationis exinde secutæ licuit litigare, indecisæ pendent) ad nos advocantes, auctoritate et scientia prædictis, extinguimus, et super eis ad-

[1] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 11. § 17. — [2] Lib. XXII. p. 508. — [3] Nicol. V. l. II. Bullar. secr. an. 1. pag. — [4] Cod. Ms. Bibl. Vall. sign. lit. B. num. 49. p. 2 et 14. Ext. etiam in Bullar. in Eug. IV. Const. 29.

versariis eorum perpetuum silentium imponimus : possessores vero ipsos volumus in suis Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, officiis pacifice remanere, quibus omnibus ipsas Ecclesias, monasteria, dignitates, officia et beneficia quocumque modo vacaverint, auctoritate et scientia præfatis, tenore præsentium conferimus et providemus de eisdem, ac illis qui pallium dictorum, qui Basileæ post nostram translationem sub nomine generalis Concilii remanserunt, auctoritate receperunt, ut illo uti possint, præsentibus concedimus et indulgemus : illis autem qui non habent vel receperunt sine difficultate dabimus ac etiam libere concedemus, illis tantum personis exceptis, quæ occasione privationum propter nostram aut Basileensium adhæsionem factarum, beneficia detinent, in quibus habent locum provisio et dispositio super his, quæ contra protestationem facta forent, per præfatos regem et electores imperii conjunctim vel divisim promulgata. Per hoc autem nulli contendentium super titulo et juribus Ecclesiarum Frisingensis et Osiliensis volumus aliquod præjudicium afferri, aut generari, sed liberum sit unicuique eorum jus suum prosequi justitia mediante.

« Præterea omnia et singula, quæ, dictis suspensione et protestatione durantibus, in præjudicium, gravamen et læsionem jurisdictionis, juris vel possessionis metropolitanorum vel diœcesanorum, principatuum, dominiorum, terrarum regis et electorum ac archiepiscoporum prædictorum, necnon aliorum episcoporum, prælatorum, collegiorum, personarum, seu rerum quorumcumque contra fœdus protestationis et suspensionis hujusmodi, quomodocumque vergentia, Apostolica vel alia quavis auctoritate concessa, ac in judicio vel extra obtenta, insuper Ecclesiasticas censuras, mulctas et pœnas, necnon cujuscumque irregularitatis et inhabilitatis maculas, tam a jure quam ab homine propter præmissa quomodolibet promulgatas seu inflictas, promulgandas quoque seu infligendas quoad regem, archiepiscopos et marchionem præfatos, eorumque dominia, clericos, subditos et vassallos, et ad eos quoque, qui infra sex menses a die datæ præsentium computandos se declaraverint pro nobis aut eidem declarationi adhæserint, cassamus, irritamus et annullamus, nulliusque esse decernimus roboris atque momenti, omnem irregularitatem et infamiæ maculam sive notam per eos præmissorum occasione contractam, penitus absolventes, ac eos rehabilitantes, et restituentes ad eorum Ecclesias, monasteria, beneficia, officia, dignitates ac honores quæcumque, ac in pristinum statum, et eam, in quo erant ante præmissa reponentes, necnon illis, qui contra ipsos impetratis, concessis vel obtentis seu impetrandis, concedendis et obtinendis quomodolibet niterentur, etiamsi eis aut eorum alicui jus quæsitum foret, ex certa scientia de potestatis plenitudine perpetuum silentium imponimus, etc. ». Remisit præterea plurimam auri vim, quæ fisco Pontificio inferenda fuisset, plura nomine Basileensis Concilii gesta in solvendis legibus canonicis, elargiendis indulgentiis conferendisque sacerdotiis, adjectis nonnullis legibus, confirmavit ». Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVII, VII id. Februarii, Pontificatus nostri anno XVI ».

5. *Pollicetur Eugenius indicturum Concilium in Germania si reges assenserint.* — De singulis etiam quatuor postulatis, quæ in concordiæ formula a Germanis principibus fuerant proposita, confecta fuere Apostolica Diplomata : ac primum cum illi ursissent, ut in Germania novum Concilium celebraretur, respondit Pontifex [1] abhorruisse hactenus justis de causis ab ea re alios reges ac principes, nunc vero inversis rerum vicibus, etsi censere se Concilio novo opus non esse, tamen obsecundandi eorum votis causa daturum se operam, ut reges in eamdem sententiam cogendæ in urbe ex quinque designatis Synodi traherentur : quod si decem mensium spatio præstiterint, dein proximo tempore Concilium indictum iri ; si autem reges flecti non possint, in loco tamen opportuno Concilium celebrandum. Respondit etiam ad aliud petitum de agnoscenda Conciliorum auctoritate, atque iisdem litteris est professus, se eadem colere ac venerari, quæ nimirum vere Œcumenica essent, et inter ea Concilium Constantiense ejusque decreta, tum præcipue quod a verbo, *Frequens*, ducit exordium, exemplo Martini V admittere.

« Charissimo in Christo filio Frederico Romanorum regi illustri, ac venerabili fratri Theodorico archiepiscopo Moguntino, et dilecto filio nobili viro Frederico marchioni Brandeburgensi, sacri imperii electoribus, salutem, etc.

« Ad ea, ex debito pastoralis officii libenter impendimus curas nostras, per quæ reformatio universalis Ecclesiæ, pax et concordia inter Christi fideles oriantur, et schismata atque hæreses de agro Domini funditus exstirpentur. Cum itaque vos hactenus multiplicatis vicibus apud nos per vestros oratores institeritis, ut novum quoddam generale Concilium in Alamanniæ partibus in uno de quinque locis, videlicet, Constantia, Argentina, Maguntia, Wormatia, Treveri, propter Ecclesiæ necessitates convocaremus, nos vestræ petitioni propter multiplices rationabiles causas, et quia regum vel principum aliorum diversa sententia fuit, rationabiliter annuere non potuimus. Nunc vero, quia persuasum nobis est, hac via maxime provideri posse Ecclesiæ casibus emergentibus, et reges et principes præfatos facile ad hoc consensum

[1] Lib. XXXII. p. 307.

præbituros, si per vos fuerint opportuna cum instantia requisiti : nos, etsi absque convocatione novi Concilii, alia via rebus Ecclesiæ melius consuli posse arbitremur, cupientes tamen vobis et nationi vestræ, quam singulari semper affectione Apostolica Sedes prosecuta est, quantum cum Deo possumus, complacere, contentamur apud reges et principes Christianos curam et diligentiam adhibere fideliter, ut ad votum vestrum trahi valeant et conduci, ita quod in uno ex quinque locis consentiant generale Concilium convocari, quod infra decem a die dato præsentium computandos, intendimus experiri, et si consensus hujusmodi haberi poterit, in fine dictorum decem mensium, generale Concilium ad decimum octavum immediate sequentes initiandum in uno ex prænominatis locis, in nomine Domini convocabimus. In eventum vero quod ad aliquem ex dictis locis nationis Germanicæ cæteri reges et principes deflecti non possent, convocabimus nihilominus infra præfatos decem menses generale Concilium in alio loco rebus gerendis accommodo, infra decem et octo menses, ut præfertur, consequentes initiandum, tam ut vobis rem gratam faciamus, quam ut Ecclesiæ necessitatibus succurratur.

« Concilium autem generale Constantiense, decretum, *Frequens*, ac alia ejus decreta, sicut cætera alia Concilia Catholicam militantem Ecclesiam repræsentantia, ipsorum potestatem, auctoritatem, honorem et eminentiam, sicut et cæteri antecessores nostri, a quorum vestigiis deviare nequaquam intendimus, suscipimus, amplectimur et veneramur. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, non. Februarii, Pontificatus nostri anno XVI ». Observatione dignum est, Eugenium iis litteris non majorem auctoritatem decreto Concilii Constantiensis, quod a voce, *Frequens*, initium ducit, contulisse, quam Martinus tribuisset, ac professum se a prædecessorum suorum vestigiis nolle deflectere.

6. *Basileensium perfidia detegitur, Eugenius reliquis Germanorum postulatis satisfacit.* — Persistere Basileenses novatores in suscepta detrectandi Œcumenici Concilii pertinacia, ac plures, qui erroris laqueis irretiti ab iis fuerant, tum demum oculos ad veritatis lucem extulisse, refert Pius II [1] : « Cum, inquit, Cæsar ad unionem Ecclesiæ procurandam in Nurimberga suæ nationis conventum instituisset, decrevissetque summum Pontificem adhortari, ut Constantiæ novum Concilium indiceret legatumque mitteret, Basileenses pariter inducere, ut eo se transferrent, ut ibi pax Ecclesiæ redderetur, primi Basileenses recusavere. Quod audiens Thomas Asselbachius ex Germanis insignis theologus : Nunc, inquit, scio Basileenses Spiritum sanctum non habere ductorem, quando tam æquam imperatoris legem effugiunt. Idem multi alii dixere viri doctissimi, et opinione sanctitatis illustres. Quibus consideratis, caligo tandem ab oculis nostris cecidit, quæ velut aranearum tela verum cernere impediebat, recognovimus errorem nostrum, venimus Romam, Basileense dogma rejecimus, Eugenio Pontifici maximo caput submisimus, et reconciliati Ecclesiæ Romanæ, doctrinam ejus imbuimus, et illud Hieronymi diximus : Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior, super illam fundatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum Dominicum comederit, profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio ».

Flagitantibus etiam tertio loco Germanis, ut nonnullis oneribus, quibus ab Sede Apostolica premi aiebant, levarentur, pius Pontifex eorum votis respondit, cumque profiterentur Germanicam nationem levatam ex nonnullis statutis Basileæ editis, quæ Albertus rex admiserat, decrevit [1] ut gesta omnia ad diem litteris adscriptam firma ac rata essent, neque ab ullo quavis prædito auctoritate possent infringi. Quod vero ad futuram eorum observantiam attineret ; cum quidam præsules quererentur, ex iisdem decretis nimis se gravatos, consulturum se illis legati opera spopondit hisce litteris, quæ a Nicolao proximo anno sunt corroboratæ [2]:

« Ad futuram rei memoriam.

« Ad tranquillitatem et commoditatem omnium Christi fidelium, et præsertim nationis Germanicæ, quam Apostolica Sedes singulari affectione prosequitur, diligenti studio intendentes, ea libenter concedimus per quæ ipsius nationis personarum quieti et commoditatibus consulatur. Sane ad instantiam charissimi in Christo filii nostri Frederici Romanorum regis illustris, et venerabilis fratris nostri archiepiscopi Maguntini, ac dilecti filii nobilis viri Frederici marchionis Brandeburgensis, per alias nostras litteras nonnulla circa Concilium Constantiense ejusque decreta, necnon futuri convocationem Concilii mentem nostram concernentia, declaravimus, prout in ipsis litteris plenius continetur. Super aliis autem decretis Basileæ editis, et per claræ memoriæ quondam Albertum Romanorum regem acceptatis, ex quorum observantia natio ipsa Germanica ex pluribus gravaminibus dicitur relevari, contenti sumus, volumus et decernimus, quod omnia et singula vigore decretorum hujusmodi cum suis modificationibus acceptatorum per eos, qui illa acceptaverunt, vel acceptantibus in natione præfata adhæserunt, usque in præsentem diem,

[1] In retract. quæ ext. in Bullar. in Pio II. Constit. 10.

[1] Lab. XXVII. p. 508. et Ms. Bibl. Vallic. sign. lit. B. num. 19. p. 5 et 10. — [2] Ibid.

quomodolibet gesta vel acta sunt, cum omnibus inde secutis, rata, firma et inviolabilia persistant, nec imposterum a quoquam quavis auctoritate cassari vel annullari, aut in irritum quovis modo valeant revocari, quodque omnes et singuli, qui usi sunt illis, aut in vim dictorum decretorum a die acceptationis eorumdem quicquam consecuti sunt, securi sint et quieti, nec propterea impeti, turbari aut molestari possint quomodolibet in futurum.

« Super observatione vero et modificatione decretorum eorumdem, cum nonnulli prælati nationis præfatæ, ex eisdem decretis gravatos se fore nobis conquesti sint, cumque in illis, Apostolicæ Sedi, quæ multum in suis juribus ex ipsis decretis gravata dignoscitur, recompensatio promissa sit, decrevimus legatum nostrum cum sufficienti potestate, ad partes Germaniæ hujusmodi transmittere, qui mediantibus rege, archiepiscopo et marchione præfatis, ac aliis ejusdem nationis principibus et prælatis, cum quibus fuerit opus, super observantia et modificatione decretorum hujusmodi, necnon super provisione Sedis Apostolicæ faciendis tractare poterit, et finaliter concordare, promittentes interim et indulgentes quod omnes et singuli, qui præfata decreta receperunt, vel recipientibus, ut præmissum est, adhæserunt in præfata natione, illis scilicet cum modificationibus, quibus recepta sunt, libere et licite uti possint, quos etiam circa singula præmissa manuteneri et defensari volumus, donec per legatum hujusmodi, ut prædictum est, concordatum fuerit, vel per Concilium, quod ad prædictorum regis, prælatorum et principum exhortationem convocare proponimus, aliter fuerit ordinatum, non contraventuri, nec contravenientibus consensuri quovismodo. Speramus autem et a certo tenemus, dictos regem, archiepiscopum, marchionem et alios principes et prælatos tanquam devotos ipsius Sedis, non passuros medio tempore Romanam Ecclesiam remanere in suis juribus spoliatam. Hanc autem concessionem ad eos, qui declarationi vel obedientiæ per suos prælatos sive superiores nobis factæ, aut infra sex menses faciendæ, se opponerent aut illam acceptare recusarent, nullatenus extendi volumus, vel eis opitulari; nos enim ex nunc irritum decernimus et inane, si secus super iis a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Domini MCDXLVI, non. Februarii, Pontificatus nostri anno XVI ».

7. Quarto demum postularant Fridericus et alii, de quibus supra memoravi, ut Jacobus Treverensis et Theodoricus Coloniensis archiepiscopi in statum pristinum restituerentur : quibus annuit Eugenius, si illi, prius damnata perfidia, Romano Pontifici uti Christi vicario fideles se in posterum, et obsequentes futuros pollicerentur [1] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Ad ea, quæ ad reductionem subditorum omnium, pacem et tranquillitatem fidelium spectant, dirigentes aciem mentis nostræ, illa libenter agimus, per quæ devotis nostris et Ecclesiæ placeamus, et Sedis Apostolicæ benignitas latius diffundatur. Sane charissimus in Christo filius Fridericus rex Romanorum illustris ac venerabilis frater noster, archiepiscopus Maguntinus, et dilectus filius nobilis vir Fredericus marchio Brandeburgensis sacri imperii electores, aliique nonnulli prælati et principes nationis Germanicæ pro bono pacis et concordiæ, et ad tollenda scandala nationis præfatæ nobis humiliter supplicarunt, prout in capitulo, præsentibus de verbo ad verbum inserto continetur, sequitur et est talis : Item omnia et singula per ipsum dominum Eugenium papam, durante animorum suspensione, prædicta contra et adversus reverendissimos in Christo Patres dominos Jacobum Treverensem et Theodoricum Coloniensem archiepiscopos sacri Romani imperii principes electores, eorumque Ecclesias, jura et dominia, ex causa neutralitatis vel alias quacumque causa innovata, volentibus ipsis in declaratione pro ipso domino Eugenio facienda, cum regia majestate et aliis principibus electoribus concurrere, revocabit, cassabit et annullabit, ac eos per suas litteras cum Ecclesiis, dominiis ac juribus hujusmodi in pristinum statum reponet in forma necessaria et opportuna. Nos igitur sperantes, quod hoc cedet ad statum Ecclesiæ, pacem et tranquillitatem nationis prædictæ in præfatorum, regis, archiepiscopi, marchionis aliorumque prælatorum et principum hoc petentium complacentiam, tenore præsentium promittimus bona fide, quod quando ipsi olim Treverensis et Coloniensis archiepiscopi ad gremium nostrum et Ecclesiæ venientes cum regia serenitate et aliis electoribus prædictis in declaratione pro nobis facienda, ut præfertur, concurrerint, nobisque plenam et debitam obedientiam præbuerint, ac pro vero Jesu Christi vicario recognoverint, ipsos ad prædictas Ecclesias, absque ulla exceptione aut oppositione restituemus, ac in pristinum statum reponemus juxta tenorem capituli superius descripti. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, non. Februarii, Pontificatus nostri anno XVI ». Quæ Eugenii litteræ postea similiter a Nicolao V ratæ habitæ fuerunt [2].

Cum hæc quæ retulimus Eugenius in ipso æstu morbi quo implicitus erat, concessisset, nationis Germanicæ ad Romanæ Ecclesiæ conjunctionem amplectendam pelliciendæ studio,

[1] Nicol. V. l. II. Bullar. secr. an. 1. p. 5. — [2] Ibid.

neque ea, quam optasset, maturitate consilii librare et perpendere potuisset, sollicitus ne qua forte offensio inde in Christiana re exoriretur, aliquidve detrimenti caperet Sedes Apostolica, publicis litteris edixit[1] nolle se, ut per quævis responsa concessave, jura Romanæ Ecclesiæ ac prærogativæ ullo modo labefactarentur.

« Eugenius episcopus, etc, ad futuram rei memoriam.

« Decet Romani Pontificis prudentiam, quæ per eum juxta qualitatem temporum aguntur, taliter moderari, ut eis Sedi Apostolicæ aut Romanæ Ecclesiæ nullum præjudicium generetur. Sane cum charissimus in Christo filius Fridericus rex Romanorum illustris, ac venerabilis frater noster archiepiscopus Maguntinus, et dilectus filius Fridericus marchio Brandeburgensis, sacri imperii electores, nonnullique alii nationis Germanicæ prælati et principes, quædam petiverint a nobis fieri, quæ necessitas ipsa et Ecclesiæ utilitas, ut eos ad nostram et sanctæ Romanæ Ecclesiæ unitatem et obedientiam alliciamus, nos concedere quodammodo compellit, nos ad vitandum omne scandalum et periculum, quod exinde sequi posset, nolentes aliquid dicere aut confirmare vel concedere, quod esset contra sanctorum Patrum doctrinam, vel quod vergeret in præjudicium hujus sanctæ Apostolicæ Sedis, quoniam propter imminentem nobis ægritudinem non valemus omnia per eos petita et per nos concessa, cum ea integritate judicii et consilii examinare et ponderare, quæ rerum magnitudo et gravitas requirit, tenore præsentium protestamur, quod per quæcumque a nobis dictis regi, archiepiscopo, marchioni, prælatis, principibus ac nationi, responsa et respondenda, concessa et concedenda, non intendimus in aliquo derogare doctrinæ sanctorum Patrum, aut præfatæ Sedis privilegiis et auctoritati, habentes pro non responsis et non concessis quæcumque talia a nobis contigerit emanare. Nulli ergo, etc. Datum etc. v Februarii, anno xvi ».

8. *Nicolaus Tolentinus sanctorum Catalogo adjectus.* — Paucos ante dies quam in morbum incideret, nimirum Februario ineunte, in sanctorum numero collocavit B. Nicolaum Tolentinatem, qui Eremitarum S. Augustini instituta coluerat, et sacram eam familiam suis virtutibus ac miraculorum splendore illustraverat (1). Exstat editum[1] ea de re Diploma, cujus, cum in omnium manibus versetur, præcipuam tantum partem afferemus.

« Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem, etc.

« Ad vitæ vesperam veniens divinitus audire meruit : *Euge, serve bone, intra in gaudium Domini tui* ; sic granum frumenti cadens in terram et mortuum, uberem consurgit in spicam, sic botrus in torculari calcatus liquoris redundat in copiam, sic regnum cælorum percipitur, et sancti per fidem sublimia regna vicerunt. Verum quia decebat divinæ magnitudinem bonitatis, ut quem in terris præclaris ornarat virtutibus, in cælis regnare certis testimoniis probaretur, multis eum magnisque miraculis dum viveret et post obitum clarum fecit, quorum quædam dignissimis probatis testibus, onerosæ multitudinis vitandæ gratia, duximus præsentibus annotanda.

« Quidam adeo in sinistro latere perditus erat, ut nec illius manum aut pedem posset quovis modo movere, aut quidquam ex oculo sinistro videre, post plurimum medicorum antidota atque collyria in vanum experta, sanctus sic latus illud crucis signaculo tetigit, viroque illi benedixit, qui statim e grabato surgens sanatus est videns et integre liberatus : quædam vero mulier triennio continuo sanguinis fluxum patiens ad Nicolaum veniens, et manum illius devotissime osculans, precabatur eum, ut preces ad Dominum pro illius sanitate recuperanda porrigeret, sanctus ipse illam crucis signo signavit et liberata recessit, et hæc ante obitum.

« Post obitum vero, cum puer quidam annorum quatuor in canale molendini cecidisset, et intra rotam et aquam per spatium temporis, quo communiter quis bene ambulans milliario ambulasset, continuo jacuisset, inde tandem laboriose extractus mortuus et pro mortuo reputatus, emisso prius per matrem voto, quod

[1] Lib. xxvi. p. 19. et Ms. Bullar. divers. p. 116.

[1] Ext. in Bullar. in Eug. IV. Const. 27.

(1) In Diario rerum Urbis Romæ, quod Stephanus Infessura ejusque majores scripserunt, vulgavitque primum Eccardus inter historicos medii ævi, et ex illo Muratorius Rer. Ital. tom. III, p. 2. S. Nicolaus Tolentinas Ordinis Eremitarum S. Augustini adlectus inter sanctos legitur anno superiori MCDXLVI die v Junii, eidemque auctori, utpote suorum temporum res describenti, plena fides addicenda est. Forte tamen Pontificium ea de re Diploma ignota de causa retardatum nonnisi sequenti anno MCDXLVII, die prima Februarii, ut liquet ex Annalibus, prodiit. Obierat S. Nicolaus sæculo superiori meunte, anno scilicet MCCCVI, die x Septembris, qui natus licet in oppido S. Angeli ditionis Firmanæ, ex diuturno tamen Tolentini contubernio cognomen traxit. Rerum ab eo gestarum historiam rudi stylo ab Augustiniano quodam monacho digestam Surius pro suo more nonnihil expolitam dedit ad diem x Septembris. Antonius Pagi in Continuatione Diarii Pontificum Romanorum ab ejus patruo cœpti suspicatur Bullam illam Pontificiam, qua inter sanctos inscribitur S. Nicolaus, apud annalistam nostrum relatam, corruptas temporis notas præferre. Cum enim, ait, curiæ stylus annum e Martio tunc inciperet, annus MCDXXVII kalendis Februarii adjectus annum redderet MCDXLVIII, quo Eugenius jam obierat. Quare pro anno MCDXLVII reformandum censet MCDXLVI, ex quo conficit S. Nicolao die kal. Februarii anni MCDXLVII divinos honores decretos fuisse. Hanc viri eruditi animadversionem admitto ; sed hinc colligendum mihi summo indicium certum de anno quo S. Nicolaus in sanctorum Album adscriptus fuit, aliunde quam ex litteris Pontificis repetendum esse. Id vero nemo melius designare potest, quam illorum temporum scriptor Infessura, qui ipsa Pentecostes die v Junii anni MCDXLVI consecratum affirmat. MANSI.

si restitueretur vitæ auxilio B. Nicolai, illum supra sanctum tumulum habitum religionis indueret, adjuvante sancto prædicto, vivus apparuit. Vir insuper quidam inventus in domo sua suspensus et mortuus, precibus et voto per ejus uxorem ad B. Nicolaum emissis, factus est vivus, et ex tunc diutius supervixit. Quamplurima miracula tam in vita quam post ejus obitum fecit, pluresque homines utriusque sexus a morte resuscitavit, cæcos illuminavit, et ab oculorum infirmitatibus liberavit, contractos et protractos membris et claudos erexit, paralyticos a membrorum impotentia sanavit, et a tremore capitis et membrorum, dæmoniacos, captivatos, incarceratos cum apparitionibus et revelationibus liberavit, cadentes et allisos a naufragiis, ac captivate personæ, a perditione bonorum, a febribus, ab ectica, ab hydropisi, a podagra, a doloribus illorum et stomachi ac cordis, aliisque infirmitatibus liberavit pristinæque sanitati restituit. Quæ omnia trecenta et unum miracula, ad quarum probationem examinati fuerunt trecenti septuaginta et unus testes, in Registris annotata coram nobis in publico consistorio relata fuerunt. His itaque ac aliis miris operibus sancti hujus adstruentibus sanctitatem et Christianæ fidei veritatem, miraculorum lingua loquente, concurrit ad nos undique populus, crevit de his fama et devotio : laudatur Dominus, de salutiferis gratiis auctori gratiæ referuntur. Invaluit super his vox communis et celebris et plurimorum, vox exultationis etiam prælatorum nobis intonuit et nostra auctoritate inquisitionem fieri super dictis obtinuit. Primum quidem venerabili fratri Joanni episcopo Prænestino et dilectis filiis nostris Joanni tit. S. Laurentii in Lucina presbytero, et Prospero S. Georgii ad Velum Aureum diacono cardinalibus commisimus, ut veritatem præmissorum et de miraculorum continuatione inquirerent diligenter. Quorum relatione, etiam continuationis miraculorum probata veritas nos et venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales, et sancti ejusdem vita mirabilis miraculis et meritis gloriosis instruxit.

« Et quia plura et majora de sancto ipso comperimus, quam insinuata fuissent, de fratrum nostrorum consilio et assensu, plurimis Ecclesiæ prælatis adstantibus, de omnipotentis Dei virtute et BB. Apostolorum Petri et Pauli ac nostra auctoritate confisi, eumdem beatum Nicolaum sanctorum confessorum Catalogo duximus adscribendum. Ideoque universitatem vestram monemus et hortamur attente, per Apostolica scripta vobis præcipiendo mandantes, quatenus quarto idus Septembris, quo sanctus ipse migravit ad Dominum, festum ejusdem devote et solemniter celebretis, etc. » Peccatorum indulgentiam tribuit ipsius sepulchrum recurrente quot annis die illi sacro religiose adituris. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVII, kal. Februarii anno XVI ». Qui in hunc annum incidit, quocirca miror hæc a nonnullis scriptoribus recentioribus accuratissimis in superiorum annum conjici.

9. *Ecclesia Wilzenacensis privilegiis ditata ob insigne Eucharistiæ miraculum.* — Indulgentiarum quoque præmia proposuit extremo Pontificatu suo Eugenius iis, qui parochialem Ecclesiam Wilzenacensem Havelbergensis diœcesis lustrassent, ad fidelium pietatem in sanctissimum Eucharistiæ sacramentum accendendam ; in eo enim templo magna cum veneratione servabatur sacrosancta Eucharistia, tribus formulis divinitus sanguine delibutis distincta, cum linteolo ex parte ambusto, qua de re insignes sunt subjectæ Apostolicæ litteræ :

« Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem.

« Quamvis de cunctis orbis Ecclesiis et ipsorum conservatione, prout ex debito injuncti pastoralis officii tenemur, sollicite cogitemus, tamen ad parochialem Ecclesiam loci de Wilzenach Havelbergensis diœcesis tanto singularius afficimur, quanto ipsam in illis partibus excellentiorem, et propter sacratissimum corpus Domini nostri Jesu Christi in carnem miraculose transformatum, inibi reconditum a Christi fidelibus, majori veneratione et devotionis frequentatione novimus honorari. Unde Christi fideles ipsos quibusdam alliciendo muneribus, indulgentiis videlicet et peccatorum remissionibus, paterna clementia invitamus ut ipsam Ecclesiam ab eisdem fidelibus majoris devotionis frequentatione veneretur ; etiam ad debitum divinæ Majestatis honorem, de cujus dulcedine, ægris medicina, languentibus solamen ac reis culpæ remedium, et cunctis ipsius patrocinium implorantibus misericordiæ rivulus noscitur emanare. Cum itaque, sicut accepimus, dudum sexaginta annis et ultra jam decursis, in prædicta Ecclesia per nonnullos sacrilegos et violentos incendiarios, tunc penitus ignis voragine consumpta tres parvæ hostiæ consecratæ, quæ pro infirmis reservabantur in quodam corporalis pro parte combusto repertæ fuerint, sanguine respersæ, non sine magna etiam tunc viventium fidelium admiratione, et ob transformationem hujusmodi, tot miracula in dicta Ecclesia operatus sit omnipotens Deus, ut dictæ memoriæ Carolus imperator tunc in humanis agens, necnon Franciæ, Angliæ et Bohemiæ reges, aliique duces et principes sæculares, necnon aliæ litteratæ et insignes personæ in numero copioso ad dictam Ecclesiam devotionis causa confluxerint, et quamplures eorum affirmarint, etiam medio juramento se in eorum infirmitatibus omni humano destitutis subsidio, ad invocationem divini nominis offerentes se prædictam Ecclesiam, ob

venerationem sacramenti hujusmodi, devote visitaturos, suarum petitionum celerem fuisse consecutos effectum, et episcopus Havelburgensis, cum multis aliis episcopis rei tam præclaræ et mirabili contradicere non volentes, illam approbaverint, ac ipsam Ecclesiam visitantibus diversas et plures indulgentias concesserint, sitque tam episcoporum loci et nobilium, quam populorum ad eamdem Ecclesiam confluentium donationibus et obligationibus præfata Ecclesia solemniter reædificata, cultusque divinus copiose inibi restauratus fuerit, propter quæ, ut verisimiliter creditur, divina beneficia usque ad hodiernum diem in præfata Ecclesia indesinenter exuberant ad Dei laudem et fidelium salutem, ac fidei Catholicæ in partibus illis approbationem, nos dilecti filii nobilis viri Frederici marchionis Brandeburgensis sacri imperii archicamerarii, sub cujus temporali dominio, sicut accepimus, præfatus locus consistit, quique ad eamdem Ecclesiam singularem gerit devotionis affectum, nobis super hoc humiliter supplicantis in hac parte supplicationibus inclinati, ac præmissorum consideratione cupientes ut Ecclesia ipsa in suis structuris et ædificiis conservetur, ac in illa laudes solemnes Altissimo jugiter exsolvantur, et ut fideles ipsi eo libentius causa devotionis confluant ad eamdem, necnon ad conservationem illius manus promptiores porrigant adjutrices, quo ex hoc ibidem dono cœlestis gratiæ conspexerint se refertos, de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui in Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis et Corporis Domini nostri Jesu Christi, ac Pentecostes, necnon Annuntiationis, Purificationis, Assumptionis et Visitationis beatæ Mariæ Virginis, ac Nativitatis Joannis Baptistæ, necnon Petri et Pauli prædictorum, ac in S. Bartholomæi festivitatibus et in celebritate Omnium Sanctorum, ac per ipsarum Nativitatis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis et Corporis Domini, ac Annuntiationis, Purificationis, Assumptionis et Nativitatis beatæ Mariæ, necnon Nativitatis beati Joannis, ac Apostolorum Petri et Pauli ac S. Bartholomæi prædictorum festivitatum octavas, et per sex dies dictum festum Pentecostes immediate sequentes, prædictam Ecclesiam devote visitaverint annuatim, et ad conservationem hujusmodi manus porrexerint adjutrices, in S. Bartholomæi septem annos, et totidem quadragenas, in singulis vero aliarum festivitatum et celebritatum prædictarum, quatuor annos et totidem quadragenas, octavarum vero, et sex dierum prædictorum diebus quibus Ecclesiam ipsam visitaverint, manusque adjutrices porrexerint, ut præfertur, centum dies de injunctis eis pœnitentiis, misericorditer relaxamus, et nihilominus ut fideles ipsi indulgentias hujusmodi uberius et salubrius consequi valeant, ac illæ eis amplius fiant profuturæ, rectori pro tempore existenti, ac duobus idoneis capellanis sæcularibus ejusdem Ecclesiæ ad id per ipsum rectorem pro tempore deputandis, omnium et singulorum ad dictam Ecclesiam pro consequendis indulgentiis quandocumque et undecumque confluentium auctoritate Apostolica confessiones audiendi, illisque auditis pro commissis, nisi talia fuerint, propter quæ Sedes Apostolica merito fuerit consulenda, debitam absolutionem impendendi et injungendi pœnitentiam salutarem, plenam et liberam licentiam concedimus pariter et facultatem, præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, VI non. Januarii, Pontificatus nostri anno XVI ».

10. Permotus ejusdem Friderici marchionis precibus Pontifex Havelbergensi et Lubecensi episcopis permisit, ut cum sacræ illæ species divinitus cruentatæ cursu temporis labefactari possent, si ita divinæ conduceret gloriæ, sacerdoti qui Ecclesiæ Vilzenacensi præesset, potestatem facerent, ut sacratam hostiam inter illas, quæ sacro stillaverant sanguine, reponere, Christique cultoribus diebus constitutis ostendere, atque etiam renovare posset.

« Venerabilibus fratribus Havelbergensi et Lubecensi episcopis, salutem.

« Exhibita nobis nuper pro parte dilecti filii nobilis viri Frederici marchionis Brandeburgensis petitio continebat, quod cum dudum sexaginta annis decursis, et ultra, etc. ut in alia iisque consecutos, etc. (nimirum superiori a nobis paulo ante allata). Et sicut eadem petitio subjungebat, si hostiæ transformatæ prædictæ singulis diebus quibuslibet ipsam Ecclesiam visitantibus ostendi deberent et ostenderentur, ex frequentatis ostensionibus hujusmodi possent forsan hostiæ prædictæ in earum qualitatibus alterari, vel si non ostenderentur, fidelium devotio forsan cessaret, quare pro parte ejusdem marchionis, asserentis prædictum locum ejus temporali dominio subesse, nobis fuit humiliter supplicatum, ut super iis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur hujusmodi supplicationibus inclinati, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si vobis expediens videatur, quod infrascripta concessio fiat, super quo vestras conscientias oneramus, rectori dictæ Ecclesiæ, qui est et pro tempore erit, quod unam aliam hostiam consecratam apud ipsas hostias transformatas ponere, sicque positam, prout visum fuerit, renovare, et fidelibus prædictis singulis anni diebus ostendere libere et licite possit et valeat auctoritate nostra concedatis, non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus Aposto-

licis, cæterisque contrariis quibuscumque. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLIV, non. Februarii, Pont. nostri anno XVI ». Petiit etiam id marchio, ut Præmonstratensibus, apud quos purus religiosæ disciplinæ nitor defecerat, amotis, ex Ecclesiis Brandeburgensi et Havelbergensi canonicorum sæcularium collegium, ut in aliis Ecclesiis, institueretur : nec dissensit Eugenius, rei enim perficiendæ provinciam prædicto episcopo Lubecensi dedit. Quam longe aberrarunt a Friderici religiosissimi principis pietate successores, qui ab impostoribus decepti a majorum fide desciverunt, eoque impietatis prorupere, ut divinam Eucharistiam cæteraque Ecclesiæ sacramenta sint adspernati !

Sed ad studia ab Eugenio in augenda pietate adhibita redeamus. Apostolicum ejus exstat Diploma, quo Christi fideles ad adeundam Ecclesiam, cui Delfoli nomen erat, sacris præmiis incitavit, cum in ea divinus cultus oppidanorum insigni laude floreret : « Quia, inquit, sicut accepimus, ejusdem oppidi incolæ certas missas singulis Jovis ad laudem et reverentiam sanctissimi corporis Domini nostri Jesu Christi cum certis responsoriis et antiphonis, ac Veneris in memoriam Dominicæ passionis summa missa in dicta Ecclesia finita, videlicet responsorium : *Tenebræ factæ sunt;* et Sabbatinis diebus de gloriosa Virgine Dei genitrice Maria cum certis etiam responsoriis, necnon Dominicis et aliis singulis diebus per anni circulum in occasu solis, *Salve Regina*, aut aliam antiphonam de Domina nostra, juxta exigentiam temporis, ad laudem et gloriam nominis Domini nostri Jesu Christi, Virginis Mariæ et Passionis præfatorum celebrari et decantari faciunt, etc. »

11. *Joannis e Poliaco error reviviscens damnatur.* — Asserendæ præterea orthodoxæ fidei studio ductus, cum nonnulli falsa Joannis e Poliaco dogmata renovarent, qui docuerat illos, qui apud religiosos viros, noxas sacra exomologesi expiassent, iterum ad illa parochis aperienda obstrictos, quamvis jam ante Joannes XXII eum errorem, adhibito cardinalium et doctorum consilio, damnasset, cumularentque illum errorem aliis novis, atque affirmarent ambiguum ac minime exploratum esse, an valeret sacra confessio apud sacerdotes religiosos peracta ; proinde cum id, quod dubium est, sit in tanta re prætermittendum, devincire se lethali noxa, qui alii quam parocho crimina patefaceret, graviterque delinquere religiosos viros, qui hac de re privilegia a Sede Apostolica elicerent, pariterque Pontificem qui concederet peccare. Quos errores ut depelleret Eugenius præsulibus dedit mandata, ut ab illis qui falsa hæc tenerent dogmata spargerentque, constitutas in hæreticos pœnas repeterent.

« Universis et singulis venerabilibus fratribus patriarchis, archiepiscopis, episcopis ac dilectis filiis electis ac abbatibus ubilibet constitutis, ad quos præsentes pervenerint, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Dudum felicis recordationis Bonifacius papa VIII prædecessor noster in sua, quæ incipit : *Super cathedram* Constitutione sive Decretali, quam postea piæ memoriæ Clemens papa V etiam prædecessor noster in Viennensi Concilio innovavit et quæ subsequenter ad Eremitarum S. Agustini, et B. Mariæ de Monte Carmelo Ordinum fratres per Sedem Apostolicam extensa fuit, inter cætera statuit et ordinavit, quod in singulis civitatibus et diœcesibus, in quibus Prædicatorum et Minorum Ordinum fratrum loco consisterent, ac in locis ipsis vicinis, in quibus loca hujusmodi non haberentur, magistri et priores principales Prædicatorum, aut eorum vicarii, et generales ac provinciales ministri, necnon custodes Minorum Ordinum prædictorum ad præsentiam prælatorum ibidem se conferrent per se vel fratres, quos ad hoc idoneos fore putaverint, humiliter petituri, ut fratres, qui ad hoc electi forent, in eorum civitatibus et diœcesibus confessiones suorum subditorum confiteri sibi volentium audire libere valerent, et hujusmodi confitentibus, prout secundum Deum expedire cognoscerent, pœnitentias imponere salutares, ac beneficium absolutionis impendere de licentia, gratia et beneplacito eorumdem, præfatique magistri, priores ac ministri studerent eligere personas idoneas, sufficientes, vitæ probatæ, discretas, modestas atque peritas ad tam salubre ministerium et officium exsequendum, quas sic electas prælatis ipsis præsentarent vel facerent præsentari, ut de illorum licentia, gratia et beneplacito, in civitatibus et diœcesibus eorumdem personæ sic electæ hujusmodi confessiones sibi confiteri volentium audirent, et eis imponerent pœnitentias salutares, ac beneficium absolutionis impenderent, prout in ipsa Constitutione sive Decretali plenius continetur.

« Et licet postmodum ad piæ recordationis Joannis papæ XXII etiam prædecessoris nostri notitiam deducto, quod quondam Joannes de Poliaco magister in theologia sequentes articulos tenuerat, publiceque docuerat, videlicet quod confessi Fratribus licentiam generalem audiendi confessiones habentibus eadem peccata quæ confessi fuerant, iterum proprio sacerdoti confiteri tenerentur, ac stante statuto : *Omnis utriusque sexus,* in Concilio generali, nec Deus vel Romanus Pontifex facere posset, quod parochiani non tenerentur omnes peccata sua semel in anno proprio sacerdoti, scilicet parochiali curato confiteri, quodque non posset papa generalem dare potestatem audiendi confessiones, imo nec Deus, quia confessus generalem habens licentiam teneretur eadem iterum suo proprio

sacerdoti veluti parochiali curato confiteri, dictus Joannes prædecessor a verbis : *Vas electionis*, exordium sumens, habita inde per plures sacræ paginæ professores examinatione diligenti, necnon de venerabilium fratrum suorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu, præfatos articulos tanquam falsos ac erroneos et a sana doctrina devios auctoritate Apostolica damnaverit et reprobaverit, ipseque Joannes de Poliaco veris rationibus opinioni, quam dudum habuerat, contrariis et quibus respondere non poterat demonstratis, et eosdem articulos non esse veros affirmans, illos in consistorio publico, necnon ipsorum Joannis papæ et cardinalium præsentia revocaverit, tamen sicuti nuper fratrum Ordinum eorumdem lamentabili querela ad nostrum non sine displicentia gravi pervenit auditum, plures Ecclesiasticæ necnon aliæ sexus utriusque personæ reprobos superstitiososque hujusmodi articulos amplexantes, fidelinmque animos inficere, ac eos ut fratribus Ordinum hujusmodi non confiteantur, et ab illorum devotione retrahere molientes, nedum prædictos, sed et alios etiam sacris canonibus omnino contrarios articulos adstruere publice non verentur, videlicet quod confessio fratribus sic electis admissis facta dubitabilis et incerta sit, unde tenentur omnes incertum dimittere, et sic solum confiteri suis sacerdotibus curam animarum habentibus sub pœna peccati mortalis; et quamvis ipsi fratres admissi auctoritatem habeant confessiones audiendi et absolvendi; tamen ad eos accedendi populus subjectus sine licentia proprii sacerdotis non habet potestatem. Fratres quoque privilegia pro confessionibus audiendis et sepulturis habendis petentes in peccato mortali, et Romani Pontifices illa Mendicantibus concedentes, sive confirmantes etiam in simili peccato et excommunicati essent, ac dicti fratres Mendicantes non pastores, sed fures, latrones et lupi censentur. Sacerdos autem curatus Mendicantibus confessiones audiendi licentiam dans, magis super ipso statuto : *Omnis utriusque sexus*, dispensat, quam papa fratribus licentiam tribuens juxta formam decretalis antedictæ.

« Nos igitur animarum, et alia, quæ præmissorum articulorum occasione, nisi prodeuntes inde confutarentur errores, succedere possent pericula trepidantes, ac illis, quantum in nobis fuerit obviare cupientes, omnes articulos prædictos, una cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus mature inspeximus, et per diversos in jure canonico doctores ac sacræ paginæ professores diligenter examinari fecimus, et quia protinus illos falsos et erroneos, ac eisdem adversos fore reperimus, illos de dictorum fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu, auctoritate Apostolica pro falsis, erroneis et adversantibus sacris canonibus damnatos reprobatosque declaramus atque decernimus. Quocirca universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus quatenus singuli vestrum, quando super iis a quoquam prædictorum Ordinum Prædicatorum, Minorum et aliorum Mendicantium super præmissis privilegiatorum magistro generali, aut provinciali, ministro, vicario, vel aliud gerente officium, fueritis requisiti ad confutandos et reprimendos, ac penitus tollendos hujusmodi errores, prout in præfatis Decretali, sive Constitutione : *Super cathedram*, ac Extravagante : *Vas electionis*, continetur, diligenti studio atque cura provideatis ac intendatis, præfatasque Constitutiones integre servantes, faciatis ab omnibus inviolabiliter observari. Et si aliquos forsan hujusmodi damnatos, ut præfertur, articulos aut aliquem seu aliquos eorum pertinaciter asserere, vel tenere, seu prædicare invenietis, contra illos communiter vel divisim tanquam contra hæreticos et de Catholica fide suspectos procedere, necnon ipsos et eorum quemlibet juxta tantorum excessuum qualitatem per censuram Ecclesiasticam, et alia juris opportuna remedia auctoritate prædicta compescere studeatis, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, XVII kalend. Februarii, Pontificatus nostri anno XVI ».

12. *Corsicam juris Pontificii asserit Eugenius, qui et electioni Romani Pontificis, et quieti publicæ consulit.* — Inter hæc ditionis Ecclesiasticæ administrationi non defuit Eugenius; nam ut Corsos, quos supra ad Romanæ Ecclesiæ imperium redactos vidimus, in officio contineret, compesceretque nonnullos, qui rebellibus cervicibus jugum detrectabant, Franciscum Angelum episcopum Feretranum summa auctoritate a se instructum, Corsicæ præfecit [1].

« Venerabili fratri nostro Francisco Angelo episcopo Feretrano, insulæ nostræ Corsicæ, ejusque civitatum, terrarum et locorum omnium, pro nobis et Romana Ecclesia in temporalibus gubernatori, salutem, etc.

« Ad statum prosperum et tranquillum insulæ Corsicæ ejusque terrarum et locorum ad nos et Romanam Ecclesiam immediate spectantium, salubriter dirigendum, sollicito et paterno studio intendentes te in dicta insula, ejusque terris et locis de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium consilio et assensu, in temporalibus gubernatorem, cum officialibus, famulis, honoribus et oneribus, salariis per nos seu dilectum filium Ludovicum tit. S. Laurentii in Damaso presbyterum cardinalem Aquileiensem, et camerarium nostrum declarando usque ad nostrum et Sedis

[1] Lib. XIV. p. 63.

Apostolicæ beneplacitum, auctoritate Apostolica tenore præsentium facimus, ordinamus, constituimus et etiam deputamus, tibique insulam et terras prælatas, ac cives, incolas et habitatores hujusmodi reducendi, necnon cum ipsis tractatus et capitula ac conventiones faciendi et concludendi, et eis sive aliquibus eorum, prout tibi videbitur, securitatem personarum et bonorum, et pro commissis excessibus, etiamsi crimen læsæ majestatis concernerent, in quantum ad publicum interesse spectant, impunitatem ac veniam promittendi et concedendi, ac processum litterarum et pœnarum, in quibus præmissorum occasione inciderunt, sine alterius præjudicio, in integram restitutionem promittendi, tibi etiam beneplacito durante, ordinandi, statuendi, reformandi, mandandi, exercendi et exsequendi, necnon contra quascumque personas Ecclesiasticas et temporales, quæ a tempore assumptionis nostræ ad summi Apostolatus apicem usque ad præsentem diem, nobis (Ecclesiæ) et Sedi Apostolicæ rebelles ac inobedientes fuerint ac hodie existant, cujuscumque dignitatis, status, gradus, nobilitatis et conditionis existant, per viam inquisitionis vel alium modum procedendi, ac eosdem juxta excessus qualitatem corrigendi ac castigandi, et pœnis, de quibus tibi videbitur, mulctandi et puniendi, omniaque alia et singula, quæ ad honorem nostrum et ejusdem Ecclesiæ ac tranquillum statum prosperum et felicem civium, incolarum et habitatorum insulæ, terrarum et locorum prædictorum, ac eorum omnium, quæ ad hujusmodi gubernationis officium cognoveris pertinere, spectant (alienatione tamen bonorum immobilium et pretiosorum mobilium insulæ, terrarum et locorum prædictorum, eorumque jurium et pertinentiarum eorumdem tibi penitus interdicta) faciendi et exercendi », et infra, « plenam et liberam tenore præsentium concedimus facultatem. Mandantes omnibus et singulis officialibus, civibus, communitatibus, universitatibus ac singularibus quibuscumque personis insulæ, terrarum et locorum prædictorum, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, nobilitatis aut conditionis existant, quatenus tibi in omnibus, quæ ad hujusmodi gubernationis officium pertinent, hujusmodi durante beneplacito, realiter et cum effectu pareant, obediant et intendant. Nos enim absolutiones, remissiones, sententias, sive pœnas, quas rite tuleris, seu statueris in rebelles, ratas habebimus et gratas, illosque faciemus, auctore Domino, usque ad satisfactionem condignam, inviolabiliter observari, non obstantibus, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum, etc. MCDXLVI, non. Januarii, Pontificatus nostri anno XVI ». Confirmavit postea in eadem Corsicæ præfectura episcopum ipsum Nicolaus V, et Corsis Pontificio nomine jus dicere imperavit.

Cæterum Eugenius adversa implicitus valetudine, cum morbum ingravescere adverteret, pia sollicitudine æstuans, ne qua post obitum suum alendi veteris schismatis, vel novi conflandi oboriretur occasio, cum Basileenses plura de Pontifice deligendo, ubi primum pastore orbata foret Ecclesia, decreta edidissent, illa omnia rescidit : tum sacrum purpuratorum collegium successorem ex legibus a Gregorio X et Clemente V editis atque in Lugdunensi et Viennensi Conciliis Œcumenicis confirmatis, in locum suum subrogare jussit hoc Diplomate promulgato [1].

« Ad futuram rei memoriam.

« Et si circa orbis Ecclesiarum et monasteriorum omnium, dum vacant, juxta nostris, divina disponente clementia, commissum humeris Apostolatus officium per Apostolicæ providentiæ ministerium occurrere consueverimus, de Romana Ecclesia, quæ Ecclesiarum omnium mater est et magistra, ac illarum divina institutione primatum obtinet, cui (licet immeriti) præsidemus, nos proculdubio propensioris curæ studio excogitare convenit, ne ipsam, quam Christus sibi sponsam copulavit, et extra quam nemini salus est, variis ambiguitatibus submissam relinquamus. Hinc est, quod nos attendentes quod in civitate Basileensi, sub nomine generalis Concilii circa electionem Romani Pontificis, vacatione Sedis Apostolicæ occurrente, plura et diversa etiam per Sedem prædictam forsan approbata emanarunt statuta, ordinationes et decreta, et etiam innovata fuerunt, diversas etiam excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliasque sententias, censuras et pœnas in se continentia præter juris communis dispositionem, quorum occasione, attenta rerum et temporum conditione, si nos ab hac luce subtrahi contingeret, in electionis hujusmodi celebratione facienda plura et diversa pericula, divisiones et scandala verisimiliter exoriri possent in Ecclesiasticæ libertatis offensam, cunctorumque Christi fidelium præjudicium et jacturam, nos tantis periculis, prout ex alto nobis permittitur, occurrere ac fidelium ipsorum quieti consulere, necnon perversorum conatibus viam præcludere cupientes, omnium etiam et singulorum statutorum, ordinationum et decretorum hujusmodi formas, etiamsi de illis, ac eorum totis tenoribus de verbo ad verbum specialis et expressa præsentibus habenda foret mentio, pro expressis habentes, præsentium serie volumus, et auctoritate Apostolica, ac ex certa scientia necnon potestatis nobis traditæ plenitudine statuimus pariter et ordinamus, ut dum extremæ nostræ peregrinationis diem advenire contigerit, venerabiles fratres nostri sanctæ Romanæ Ecclesiæ tunc existentes

[1] Lib. XXVI. p. 48.

cardinales alias juxta felicis recordationis Gregorii X in Lugdunensi, et Clementis V Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum in Viennensi Conciliis generalibus circa hoc edita, statuta, et ordinationes ad Romani Pontificis successoris nostri electionem, juxta traditam eis a Domino intelligentiam, quos sub primo dictis statutis, ordinationibus et decretis nullatenus comprehendi, nec eis subjici decernimus, procedere, cæteraque circa hoc quomodolibet solita et opportuna facere et exsequi libere et licite possint et valeant in omnibus et per omnia, ac si primo dicta statuta, ordinationes et decreta nullatenus emanassent, non obstantibus omnibus præmissis ac constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, VIII kal. Februarii, Pontificatus nostri an. XVI ».

Consulturus etiam publicæ paci, ne aliqui post ejus decessum tumultus Romanæ Ecclesiæ injicerentur, neve cardinales in diversas factiones abripi se sinerent, statuit Eugenius [1], ut si ex eo morbo, quo laborabat, morti occumbere contigisset, Ludovicus tit. S. Laurentii in Damaso presbyter cardinalis omnium arcium, pontium, stationum tum Urbis tum Ecclesiasticæ ditionis custodiæ sacri cardinalium collegii nomine præésset, quas novo renuntiando Pontifici traditurus esset.

« Ad futuram rei memoriam.

« Cupientes omnibus futuris scandalis, quantum cum Deo possumus, occurrere ac taliter in vita nostra ordinare, statuere, providere, quod quando Altissimo placuerit, ut debitum naturæ solvamus, electio futuri Pontificis successoris nostri cum bona concordia et omnium cardinalium consensu fiat, omnesque causæ abrumpantur, per quas scandalum aliquod aut divisio inter eos oriri quomodo possit, volumus, statuimus, et tenore præsentium auctoritate Apostolica, de plenitudine potestatis ordinamus, quemadmodum etiam præsenti die in camera nostra secretiori prædictis cardinalibus coram diximus, quod cum fides, devotio, prudentia, et in maximis, arduis ac ponderosissimis nostri et Ecclesiæ prædictæ (nimirum Romanæ) negotiis probata experientia dilecti filii Ludovici tit. S. Laurentii in Damaso presbyteri cardinalis Aquileiensis camerarii nostri nobis jam pridem cognita sit et probata, si quando casus nostri obitus acciderit, prædictus cardinalis et camerarius noster teneat, gubernet et fideliter nomine collegii cardinalium custodiri faciat omnes arces, rocchas, fortalitia, portas, pontes, passus et turres Ecclesiæ, in quibuscumque locis, tam in Urbe, quam alibi constitutas, donec et quousque ad creationem Pontificis successoris nostri, canonice deventum fuerit. Quo casu volumus, et prædicto cardinali et camerario mandamus, quatenus prædictas arces, rocchas, fortalitia, portas, pontes, passus et turres, futuro successori nostro canonice electo fideliter reddat et assignet. Nulli ergo, etc. Dat. XIV Februarii, anno XVI ».

13. *Eugenii papæ virtutes, obitus et laudes.* — Hæc decernebat gravissima pressus ægritudine Eugenius, quem prædixisse divinitus mortem sibi imminentem, antequam in ægritudinem incideret anonymus narrat ejus Vitæ scriptor, patria Florentinus, cujus Ms. Ferdinandus abbas Ughellus eruditione clarus mihi præbuit, ubi plura referuntur, quæ vitæ sanctimonia eum excelluisse ostendant. Tradit in primis ipsum aspectu gravissimo et macie confecto, eo tamen pulcherrimo præditum fuisse, ut cum diebus festivis in conspectum populi se daret, spectantes pietatis sensu delibuti vix continerent lachrymas, seque adfuisse sæpius, cum illo versiculum [1] : *Adjutorium nostrum in nomine Domini*, inchoante, effusi populorum divinam opem inclamantium gemitus exaudirentur : tantam prætulisse majestatem, ut quodammodo divinitatis simulachrum videretur : divinis officiis cum maximo pietatis sensu interfuisse, eodemque delibutos fuisse circumstantes cardinales, viros utique sapientia clarissimos, ut cœlestem hierarchiam referrent : hunc autem in victu morem tenuisse Eugenium, raro vinum bibisse, sed aquam saccharo et exiguo cinnamomo conditam, et unico ferculo contentum fuisse, quod urgente fame nulla stata hora afferri jubebat : contemptorem auri eximium exstitisse, et nobiles Neapolitanos profugos divini amoris intuitu sustentasse : nepotes laicos in Pontificio palatio aluisse, iisque stipendiis contentos esse iussisse, quæ aliis Pontificiæ familiæ equitibus dabantur : ascivisse in cubicularios quatuor religiosos viros, duos nimirum ex Ordine S. Augustini, totidemque ex monasterio S. Georgii de Alga, necnon clericum, hosque omnes excellenti pietate conspicuos, cum quibus horarias preces recitabat : in vili et aspero stamine corpus sternere solitum, incumbentemque pulvino, cum somnum abrumperet, libros perlegisse, ac propterea cubicularios ad excubias agendas certis horis dispositos fuisse : sanctitudinem cum dignitate conjunxisse : profusa liberalitate usum in pauperes, Dei servos humanissime excepisse, ita constantem ut nullus regum precibus ad rem minus æquam se flecti pateretur : Thomæ cardinali, cum illum Romæ exciperet, prædixisse ipsum sibi in Pontificatu successurum : labente vero decimo sexto Pontificatus anno, quadam nocte cum ad matutinas preces repetendas consurrexisse e lecto, atque ingens

[1] Lib. XXVI. p. 50.

[1] Eugenii Vit. script.

suspirium ab imo duxisse pectore, nec viros religiosos adstantes illum compellare ausos, tum ipsum jussisse ut perlectis precibus causam suspiriorum exquirerent, quibus peractis, significavit impendere ultimam vitæ suæ metam, quandoquidem eremita, qui ipsi agenti in monasterio S. Georgii de Alga cardinalatum et Pontificatum prædixerat, adjunxisset, labente decimo sexto Pontificatus anno moriturum, atque ideo si quis quippiam expeteret, posceret ab ipso antequam vitam dimitteret: deinde proxima luce claudi jussis foribus Basilicæ S. Petri, descendisse in eam cum suis, ac sepulchri locum ad latus sepulchri Eugenii III designasse: reversum in cubiculum paulo post morbo correptum omnibus sacramentis se communivisse. Cumque a religiosis viris cinctus esset, interpuncta suspiriis voce versoque ad eos vultu dixisse fertur: « O Gabriel, quanto magis conduxisset animæ tuæ saluti, ut numquam cardinalatum nec Pontificatum obtinuisses: sed in tuo monasterio religiosam disciplinam coluisses! » Deinde effusus in preces animam Deo reddidit. Addit auctor se redegisse in compendium ejus Vitam, cum de rebus memoria dignis ab eo gestis volumen ingens conscribi potuisset.

Illuxit vero dies VII kal. Martias cum ad Deum migravit, de quo hæc S. Antoninus [1]: « Demum ex ea infirmitate febri post decimum sextum sui Pontificatus annum, ætatis suæ, ut ferebatur, sexagesimum sextum (a pluribus aliis sexagesimus quartus enumeratur), integro sensu atque adspectu in Domino obdormivit anno MCDXLVII. Hæc auctor qui, ut ex ipso audivimus, aderat. Imo refert apud Laurentium Surium [1] ejusdem sancti Vitæ scriptor Eugenium paulo post quam invitum illum ad Florentinum archiepiscopatum extulerat, Florentia ad Urbem excivisse, non modo ut familiari ejus consuetudine uberius recreari posset, verum etiam, ut in ampliori dignitatis gradu, ut ferebat fama, virum sanctum collocaret, voluisseque, ut sibi decumbenti semper adesset, ac tandem Pœnitentiæ, Eucharistiæ, Extremæque Unctionis sacramenta præberet; subdit de justis funebribus Eugenio persolutis idem S. Antoninus [2]: « Defuncto igitur Eugenio, esxequiæ solemnes celebratæ sunt in Ecclesia S. Petri per octo dies, ut moris est, ubi et defunctus sepultus est in pavimento, sed postea mausoleum marmoreum honorificum super eum constructum est ». Sprevisse illum [3] sepulchri magnificentiam, sed cardinalem Franciscum nepotem suo amori magis, quam patrui modestiæ morem gessisse, testatur affixum Epitaphium.

Eugenius jacet hic Quartus, cor nobile cujus
  Testantur vitæ splendida facta suæ.
Istius ante sacros se præbuit alter ab ortu,
  Alter ab occasu Cæsar uterque pedes;
Alter ut accipiat fidei documenta Latinæ,
  Alter ut aurato cingat honore caput.
Quo duce et Armenii Graiorum exempla secuti,
  Romanam agnorunt Æthiopesque fidem.
Inde Syri atque Arabes, mundique e finibus Indi;
  Magna, sed hœc animo cuncta minora suo.
Nam valida rursum Teucros jam classe petebat,
  Dum petit, ast illum sustulit atra dies.
Qui semper vanos tumuli contempsit honores,
  Atque hac impressa: Condite, dixit, humo.
Sed non quem rubro decoraverat ille galero,
  Non hoc Franciscus stirps sua clara tulit.
Susceptique memor meriti tam nobile, quod nunc
  Cernis, tam præstans surgere jussit opus (1).

[1] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 11. § 17.

[1] Sur. t. III. die II Mai. — [2] S. Ant. ubi sup. — [3] Plat. in Eug. IV.

(1) Eugenius IV hoc anno, mense et die in Annalibus indicatis, evolavit ad superos. quod de viro sanctissimo judicium omnes ferunt quotquot res ejus intime norunt; cum pietatis fuerit eximiæ, in victu, cultu corporis et reliquis voluptatibus moderatissimus, ut ex iis quæ annalista exhibuit intelligimus. Vitio illi datur ab Ænea Sylvio; « quia sine mensura erat, et non quod potuit, sed quod voluit aggressus est ». Forte tamen proferebat Æneas tunc cum hæc per concionem ad regem Fridericum (hæc enim dixit cum legationis suæ quam hoc anno Romæ obiit acta regi exponebat) addictior erat Germanis qui de Pontifice querebantur, quod *Sigismundo Cæsari bellum intulisset*: quod etiam *electores imperii* (quod obedientiam summo Pontifici tandiu suspenderant, quoadusque de schismate Basileensi cognosceretur) *non reliquit intactos*, quæ omnia Æneas Sylvius in eadem oratione sua exprimit. Eo igitur in hac sua de Eugenio censura Æneas respexit. Accusatus est etiam, quod amicitias ita constanter coluisset, ut odia pariter non facile deponeret, quod comprobant exemplo Nicolai cardinalis titulo Sancti-Marcelli quem in gratiam Alfonsi regis exilio relegavit, nec in ipso mortis articulo, quamvis rogatus, restituere voluit. Insuper cardinalem alterum Joannem Vitelleschum per insidias apprehensum gladio confodiendum curavit. Factum tamen suum de Nicolao cardinali ab exilio non revocando probabilibus argumentis idem Eugenius apud Æneam Sylvium in eadem oratione, quæ vulgata est a Baluzio in calce Vitæ Eugenii ab anonymo scriptæ Miscellan. tom. VII excusavit. Nec sane tutum habebatur cardinalem Alfonso regi perinfensum tunc in Urbem revocare, cum Alfonsi armis pæne obsidebatur. De cardinali Vitellesco multi multa dicunt; profecto viri potentia adeo excreverat, ut in discrimen totam Ecclesiasticam ditionem posuisset, siquidem turbulenta illa consilia fovisset, quæ vulgaverat fama de viro moris alioqui perditissimi, ut Lelius Petronus in suo Diario ad annum MCDXL asseruit. Eugenii Vitam ad annum usque MCDXL anonymus quidam coævus perduxit, vulgavitque Baluzius Miscellan. tom. VII, cui ille et Bullam Eugenii, et Orationem Æneæ Sylvii, cujus supra meminimus, adjecit. Vitam alteram Eugenii ex Ferdinando Ughellio acceptam præsto habuit annalista, ex qua subinde dedit excerpta. Epistolam denique de morte Eugenii papæ scriptam a Modesto ejusdem Pontificis a cubiculo e Codice Ms. P. Alexandri Berti, sodalis olim mei dilectissimi, nunc vero importuno fato erepti, viri eruditi, dedit Muratorius Rer. Ital. tom. III, part. II, col. 902.

Cum defuncto patri novendiali funere cardinales pro veteri more parentassent, die IV Martii in conclave secesserunt de Pontifice eligendo deliberaturi. Ac primo in cardinalem Columnam inclinare quidam visi sunt, teste Ænea Sylvio in Oratione de qua supra, sed resistentibus aliis, favor in Thomam presbyterum cardinalem tit. Sanctæ Sabinæ versus est, ut legitur in litteris Nicolai V ad Carolum VII Gallorum regem de electione sua datis apud Dacherium Spicileg. tom. III, pag. 767. Hunc intra biduum prope communibus votis Pontificem renuntiarunt, die VI Martii, ut ex Diario Lelii Petroni, in ea electione desinente, intelligimus. Secundum hæc, die XVIII ejusdem mensis, solemni ritu Pontificiam coronam assumpsit, ut in Diario Infissuræ adnotatum est. Porro Thomas ex patre Pisano, matre Sarzanensi, Pisis natus, brevi patre orbatus apud matrem et vitricum educatus fuit; unde Sarzanensis dictus. Est autem Sarzana urbs in Liguria ad Macram fluvium, tunc Lucensibus, modo Liguris Genuensibus subdita, quo episcopalis Lunensis cathedra, non ante multa sæcula, Luna urbe ob aeris malignitatem deserta, translata fuit. Nicolai Vitam tribus libris complexus est Jannotius Manettus Florentinus, eamque præsto habuit annalista, sed integram Muratorius Rer. Ital. tom. III, p. 2 primum vulgavit MANSI.

14. His addimus quæ de funere illius libro XXII Bullarum Nicolai V præfixa sunt : « Est autem sciendum, quod felicis recordationis dominus Eugenius papa IV die Jovis XXIII mensis Februarii anni supradicti circa auroram animam Deo reddidit, cujus corpus in Vaticano in Basilica S. Petri de Urbe honorifice sepultum fuit, et ejus exsequiæ per novem dies, dictum diem obitus immediate sequentes, solemniter celebratæ, vestitis nigro dominis clericis et notariis cameræ Apostolicæ ac quampluribus aliis Romanæ curiæ officialibus, ut patet in quodam Ms. registrato libro ultimo bullatarum dicti domini Eugenii ». Postea ejus corpus ad Ecclesiam canonicorum S. Salvatoris, cui in Lauro nomen inditum, inter quos religiosa excultus fuerat disciplina antequam cardinalis fieret, translatum est. Ipsum Ecclesiæ præfuisse scribunt annis quindecim, mensibus undecim, ac die uno et viginti ; renuntiatus enim fuit Romanus Pontifex V non. Martii anni MCDXXXI, obiitque, ut diximus, VII kal. Martii hujus anni. De eo cum egregia laudis commendatione meminit Æneas Sylvius[1] in sua Europa : « Summum, inquit, Pontificatum adeptus magis enituit, qui, et si oriente schismate, in principio sui Pontificatus usque ad obitum cum Basileensibus contenderit, coronato tamen Sigismundo Cæsare, Græcorum et Armenorum pacta cum Ecclesia Latina unione, civitatibus Ecclesiæ quas amiserat recuperatis, tyrannis per circuitum deletis, contumacia Romanorum edomita, victor inclytus veterem hominem exuit. Hic me, quamvis aliquando adversus eum existimans Deo sacrificium facere, cum Basileensibus sensissem, (nam meo tempore tota nutabat Ecclesia), venientem ad se benigne recepit, inter secretarios collocavit, et Apostolici subdiaconatus honore donavit ». Hæc Æneas. Addit hoc aliud elogium Raphael Volaterranus[2] : « Fuit studiorum amantissimus, quotidie se in secretum aliquot horas recipiendo, vultu alioqui decoro ac venerabili oculos in publico nunquam attollebat, ut a parente meo, qui eum sequebatur, accepi ».

Complexus est ejus laudes eleganti oratione Laurentius Valla[3], ex quo decerpenda hæc videntur : « Quod ad gloriam pertinet, quis unquam post hominum memoriam summus Pontifex gloriosior te fuit : qui ad istam dignitatem tum aliquot oraculis prædictus, tum omni Ecclesia concordi electus es? Qui duos Cæsares alterum Latinum, alterum Græcum tibi subditos adspexisti, inter se illos quidem dissentientes, sed in agnoscenda tua sanctitate consentientes, qui tuis consiliis, curis, sumptibus Græciam omnem, quæ olim parens erat Latinorum, ad Concilium contraxisti, erudisti, emendasti, ac prope de duobus ovilibus unum fecisti, qui altero Concilio Armenos, gentem hactenus fidei Catholicæ non bene hærentem, in ipsa Catholicæ fidei veritate collocasti, qui per legatos tuos bellum pro religione contra superstitionem geris, qui denique tanta fecisti et facis, ut permagnus perque latus pateat campus iis, qui gesta tua vel scribunt nunc, vel postea scribent. Sed hæc velut publicæ personæ ac papalis virtutis, quid illa propria ipsius hominis ac privata, quam multiplex est et quam magna? Te enim, cum sint, quantum ego quidem sentio, in homine duo genera laudum, unum quidem venerabilem, alterum quidem amabilem reddit, sicuti horum utrum præferendum sit solemus ambigere, ita utrum in te magis eluceat nescio. Venerationi quidem sunt nobis gravitas, severitas, consilium, prudentia, magnitudo animi, fortitudo, patientia, ingenium, doctrina, eloquentia cæteraque hujusmodi ; amamus autem humanitatem, mansuetudinem, affabilitatem et modestiam, benignitatem, clementiam, largitatem, et quæ sunt id genus, quemadmodum in eo quoque auctoritatem vultus, proceritatem, amplitudinemque membrorum, robur, velocitatem, agilitatem admiramur, et decorem, venustatem, suavitatem oris cæterisque corporis facile quadam charitate complectimur. Quæ virtutes cum videantur inter se contrariæ, ideoque alius in his, alius in illis excellit, tum quia virtus virtuti adversa non est, sed pro loco, pro tempore, pro persona alia cedit, alia interest, universæ perfectæque cognoscuntur, ut non magis exornatus sis dotibus corporis, quæ nulli unquam tot tantæque affuerunt, quam dotibus animi, ex quibus alteræ te dominum exhibent atque rectorem, alteræ parentem tutoremque, illæ reverentiam metumque conciliant, hæ vero dilectionem, quarum etsi posterioribus faveamus magis, superiores tum suam dignitatem obtinent, et utræque mutuo præsidio prosunt. Quibus si accesserit potestas, præsertim summa, velut in te sit, quid nisi in terris simulachrum Dei quoddam existimabitur?

« O te unum ex omni memoria hominum dignissimum potentia, dignitate, gloria, virtute sermonisque et corporis majestate. Verum Deus ipse sicut in summum prosperitatum gradum extulit, ita per adversa te exercere voluit, non ut probaret, sed ut probatiorem redderet, *virtus enim*, inquit ad Paulum, *in infirmitate perficitur*. Et sane probatiorem te reddidit hunc in modum atque perficit ; nam quæ tua fuit inter adversa aut tolerantia, aut sapientia, in quarum altera velut præsentibus fluctibus resistebas, altera futuros prævidebas prohibebasque : quis tuus ille labor, cum inter candentes undas, scissis velis, fracto malo, sibilante tempestate, fulgurante cœlo ac tonante, navis erat tibi gubernanda, ac vix aliquis quispiam ex iis malis fue-

[1] Eneas in Europ. c. 58. — [2] Raphael Volat. antropol. l. XXII. — [3] Laur. Vall, orat. ad Eug. IV. Ext. in fin. collect. Donzell.

rit emersurus, ex quibus tu emersisti, et jam paratis armamentis procellaque sedata, conspicis portum, in quem prope diem invitis fluctibus, incolumi nave pervenies? Adhuc tibi aliquantulum negotii reliquum est, sed quo laboriosius id fuerit, etsi non optabile, eo tamen uberior tua gloria erit, in illis autem asperitatibus temporum, quod suo loco dixi, quis pius, quis honorum amator, quis malarum actionum hostis non tuam vicem doluit, ac miseratus est? Etsi tua fortitudo ac sapientia non miserationem magis quam admirationem merebatur, quis non inimicis tuis succensuit atque iratus est? Quis non te omni ope adjuvandum sublevandumque illos impugnando, putavit? Quanquam ita tulit casus infestus, hoc est, ita inimicus generis humani perturbavit omnia, ut multi qui vellent juvare, non possent, tum aliis quibusdam causis, tum vero prohibiti majore potestate, nonnulli etiam coacti, si virtus cogi potest, nonnihil adversus te facere, verumtamen omnes boni tui fuerunt, licet non omnes boni a te steterunt ». Hactenus Valla. Funebrem vero de illo laudationem habuit Thomas cardinalis ejusdem successor[1]. Cæterum observandum schismaticos Eugenium horrendis calumniis proscidisse ; nam Sabaudica[2] historia ex Guillelmo Paradino concinnata effutit, Eugenium vitiis inquinatum fuisse, atque ob exsecranda et abominanda facinora fuisse exauctoratum, eademque celebrat[3] Ludovicum Arelatensem et Amedeum schismatis totque scelerum auctores, ut viros sanctitate illustres, cum constet Eugenium ob eximiam in tuenda monarchia Ecclesiastica constantiam et Orientalium cum Romana Ecclesia conjunctionem Basileensium invidorum furorem in se accendisse, potitumque cœlitum consortio, visa divinitus Nicolao V objecta ostendant[4].

15. *Amedeo antipapa inani spe elato, Nicolaus V papa eligitur.* — Elatum ex illius obitu spe constabiliendi antipapatus Amedeum plures pseudocardinales creasse, legatosque decrevisse ad reges, memorat Poggius Florentinus[5], ut variis promissis eos subornaret ad disturbandam novi Pontificis creationem, sed ab universis contemptum fuisse : « Victoriam, inquit, ex interitu Eugenii plures alienis vestibus personatos rubicundo pileo, tanquam mimos ridiculos, exornasti in eversionem Ecclesiæ, tuæ ignominiæ memoriam sempiternam ; nam fuere hæc satis ampla tuæ voluntatis indicia, aliud non inferius opus addere voluisti. Misisti e vestigio qui advolarent ad orbis principes, ut te velut alteram Deo dedicatam statuam Moloch adorarent, ut veram abnegarent fidem, hæresim sequerentur. Denique non ad unitatem pervestigandam, sed ad serenda scandala verbosos ac loquaces homines destinasti. Sed quantus omnium gentium non risus, sed derisio tuæ vanitatis et stultitiæ habita est? Rejecti omnes, abdicati, repulsi a sermone, a congressu hominum semoti et omnes tuas promissiones, quas plurimas et varias obtulerunt, tuam tuorumque contagionem, ut serpentis venefici abhorrebant ; oblata quibus ad corrumpendos sinceros animos utebaris, ut rem nefariam spernebant et respuebant. Nonnulli, quos novi, viri modestissimi pecuniam ultro promissam, castra et dominia contempsere. Omnes a te artes, omnes machinæ adhibitæ sunt ad animos recta sentientes expugnandos. O mirum sanctitatis genus, et cunctis sæculis inauditum ! Quod boni et sancti viri virtutibus efficere solent, tu hujus sæculi dedecus pecunia tentas ».

Illusit antipapæ artes exspectationemque sacer purpuratorum senatus, tradita enim Æneæ Sylvio cæsareo cæterisque principum oratoribus conclavis custodiendi præfectura, cum Apostolica Sedes diebus tantum decem vacua fuisset, ut antipapæ ejusque sectatoribus novandarum rerum eriperetur occasio, pridie nonas Martias comitiis in Dominicanis ædibus apud S. Mariam super Minervam habitis, duodeviginti numero Thomam tit. S. Susannæ presbyterum cardinalem episcopum Bononiensem ad Pontificiæ dignitatis apicem paribus animis votisque extulerunt[1]. Obstupuisse tanquam ad rem maxime novam adeo Dominicum card. Firmanum, ut suffragia bis inspicere voluerit refert Poggius in ejusdem cardinalis Vita : « Cum, inquit, suffragiis cardinalium electus ad Pontificatum esset, Dominicus tanquam ad rem vix credibilem motus, videre diligentius suffragia voluit ; miraculi enim locum ducebat, hominem novum, qui anno et semis antea privatus sacerdos, et egens fuerat, repente Pontificem creatum ». At divinitus gesta res fuit : narratque Jannozius Manettus[2] illum decimo ætatis anno gravissimo morbo implicitum decubuisse, cumque anxia mater, nocturnis circa Thomam excubiis peractis, se ad somnum composuisset, proprio nomine Andreolam se vocari audiit a venerando viro sacerdotalibus vestibus albis induto, et coronam splendidissimam gestante in capite, qui tum salutem filii prædixit, tum ad magnos quosdam celsissimosque sacerdotalis dignitatis gradus juxta divinam præscientiam ascensurum addidit, exegitque ab ea sacramentum, daturam operam, ut opportuno tempore a filio sacerdotalia sacra susciperentur. Eugenium præterea dum vivebat illi Pontificatum prædixisse vidimus, necnon post mortem apparuit eidem in conclavi dormienti objecta cœlesti specie, cumque Pontifi-

[1] Jannoz. Manett. l. I. in Vita Nicolai V. — [2] Sabaud. hist. ex Guill. Paradino l. III. c. 26 et 31. — [3] Ibid. c. 41. Laur. Val. in Orat. ad Eug. IV. — [4] Janoz. Manett. l. I et II. Vit. Ms. Nicolai V. — [5] Pog. invect. in antip.

[1] S. Ant. p. III. tit. XXII. c. 11. § 17. Raphael Volater. antrop. l. XXII. — [2] Manett. l. I. Vitæ Nic. V. Ms. bibliot. Vat. et anonym. ejusd. Vit. script.

calibus ornamentis ac tyara decoravit, quod ostensum postridie perfectum est; postea tempus mortis ipsi prænuntiasse visuri sumus.

Prædictum quoque ipsi fuisse cœlesti viso Pontificatum a B. Nicolao Albergato, cujus obitum plangebat, refert Philelphus[1], sibique et aliis amicis, antequam cardinalitiam purpuram adipisceretur, relatum: « Nicolaus, inquit, V, optimus ille ac eruditissimus plane vir, in cujus munificentissimi patris obitu docti omnes ingenioque præstantes extremum naufragium passi sunt, cum Nicolai Albergali sapientis cumprimis et sancti viri cardinalis Bononiensis obitum molestius ferret, hunc tandem per somnum ad se venire existimavit, et ita anxium appellare: Thoma fili, quid diutius gemis? Quid adeo te affligis? Pone lachrymas et te collige, nobis enim bene est benignitate Jesu. Itaque surge atque accingere, ad breve enim tempus grave tibi subeundum est munus Petri gubernandæ naviculæ. Quam quidem somni visionem haud ille dissimulanter præ se tulit, nam cum aliis nonnullis familiaribus, tum etiam mihi, cum hac iter faceret Germaniam petens ad Eugenio legatus, cum inter loquendum in sermonem incidissemus de mansuetudine et gravitate Nicolai cardinalis, id omne somnium coram veluti jocabundus retulit, subdidit enim: Cum hoc evenerit, Philelphe mi, fructum recipies veteris nostræ consuetudinis ».

Ex singulari suo in B. Nicolaum studio Nicolai nomen sibi indidisse ferunt[2], redimitum vero XIX Martii Pontificali infula solemni ritu scribunt plures[3], a quibus nonnihil discrepant alii, atque in vigesimo secundo Nicolai Diplomatum Ms. libro Tabularii Vaticani hæc leguntur[4]: « Liber primus Bullarum de curia inceptus in primordiis assumptionis sanctissimi in Christo patris et domini domini Nicolai divina providentia papæ V Romæ, ubi idem dominus noster antea dictus Thomas tit. S. Susannæ presbyter cardinalis Bononiensis nuncupatus, die Lunæ, quinta mensis Martii anno a Nativitate Domini MCDXLVII, Indictione X, per reverendissimos dominos S. R. E. cardinales in monasterio B. Mariæ de Minerva ad summi Apostolatus apicem concorditer assumptus est, et die Dominica XIX, (XVIII) diei mensis Martii in Basilica Lateranensi coronatus ». Cæterum divina adoranda Providentia cujus nutu factum, ut novi Pontificis creatio turbata non fuerit a Stephano Porcario equite, facundiæ laude præstante, sed impudentissimo, qui seditionem concitare, populumque ad concionem vocatum, ostentata libertatis spe, in perduellionem pellicere nisus est: verum ejus molitiones archiepiscopi Beneventani prudentia concidere. Hæc S. Antoninus[5] et alii, interque eos Stephanus Infissura[1], qui Porcarium ut libertatis studiosum efferre laudibus non est veritus.

16. *Nicolai primordia et virtutes.* — Quod attinet ad novi Pontificis primordia ac virtutes, quæ iter ei ad Apostolicum solium muniere: S. Antoninus eas ita describit: « Hic de Serezana ortus », Serezanæ conceptum et post patris Bartholomæi Peregri professione medici mortem educatum, sed Pisis natum refert Manettus[2], « intimæ conditionis fuit in sæculo, et multis laboribus suis a pueritia litteris deditus ad magnum apicem perfectæ scientiæ pervenit, philosophiæ et theologiæ doctoratus in ea. Hunc in studiis enutrivit dominus cardinalis Carthusiensis propter probitatem ejus, postmodum in socium et secretarium suum, et in legationibus et in curia assumpsit, facundissimus et eloquentissimus fuit, et ut studiosissimus pro bibliotheca quam Romæ ordinavit, multa millia librorum procuravit emendo et scriptores plures ad hoc deputando, et ut magnificus pretiosa valde ornamenta pro Ecclesia in cultu divino et pro dignitate Pontificali fieri fecit, liberalis satis fuit in erogando ». Et infra: « Honestæ semper fuit conversationis etiam in muneribus, acutus etiam in agibilibus et circumspectus, ut singula per se etiam temporalium administrationum intelligere et discutere vellet ».

Inito Pontificatu mox cardinalem Firmanum ad Alfonsum regem, qui Tybur occuparat, misit, ut illum a novandis rebus abduceret, ut narrat Poggius[3], dum ait: « Eugenio vita functo, creatus Nicolaus ordine V illum extemplo Tybur ad Alfonsum regem Aragonum destinat, qui ægrotante Eugenio per speciem Ecclesiæ opem afferendi eam urbem ingressus Nicolao restituere recusabat. Hic ergo cum ad regem venisset, sua auctoritate effecit, ut eam urbem quamprimum Pontifici relinqueret. Posthac reversus in Picenum ad reliquias belli prosequendas omni vi oppugnare hostium loca agressus, omnia de Ecclesia infra paucos dies recepit, mox hostes certamen detrectantes, desperatis rebus, abire provincia compulit ». Ita pacata est ditio Ecclesiastica. Pergit S. Antoninus:

« Visitatus est autem a principibus et communitatibus Christianitatis, ut moris est, per oratores eorum, congratulantibus de ejus exaltatione in Apostolica Sede ac venerantibus ut unicum, legitimum et indubitatum Apostolicum vicarium Jesu Christi et successorem Petri, et primo a rege Aragonum, utpote magis vicino, excepta regione Sabaudiæ, in qua se gerebat pro Apostolico, qui revera apostaticus erat, Amedeus vocatus Felix, dux prius Sabaudiæ, cum aliquibus cardinalibus ab eo creatis et Are-

[1] Philelph. in Orat. ad Jacob. Ant. Marcel. patr. Venet. — [2] Jannoz. Manet. l. II. — [3] Panvin. in fastis card. Baron. in schedis et alii. — [4] Nic. V. l. XXII. — [5] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 11. § 17.

[1] Steph. Infissur. Ms. arch. Vat. — [2] Jo. Manet. l. I. in Vit. Nic. V. — [3] Pogg. Vit. card. Firm.

latensi, a suis etiam magis coactione quam devotione veneratus ».

17. *Conventus Germanorum apud Aschafenburgium, in quo opera Friderici regis verus Pontifex recognoscitur.* — Acceptis Ecclesiæ gubernaculis, Nicolaus animum eo potissimum vertit, ut schisma jam ante ab Eugenio elisum penitus deleret, atque ideo Joannem S. Angeli diaconum card. virum præstantissimum in Germaniam legavit, ut refert Æneas Sylvius : Fridericus enim Romanorum rex ad diem S. Margaretæ sacrum, qui in xx Julii incidit, principum conventum apud Aschafenburgium Maguntinæ diœcesis oppidum indixerat. Quid vero in eo peractum, ex Ænea ipso primum præstat audire, rem ab Eugenii obitus his verbis repetente [1] : « Obiit Eugenius priusquam Roma nos excederemus, eique Nicolaus V suffectus est doctrina theologica illustris, qui legatum in Germaniam misit Joannem cardinalem S. Angeli loco apud Hispanos natum, scientia juris et munditia vitæ singularem, ad quem cum Friderico Cæsare morantem legati ex omni ferme Germania properarunt. Disceptatum est quonam pacto Pontifici Nicolao parendum esset. Erant qui decreta Basileensis Concilii omnia suscipienda contenderent, illisque salvis papæ obediendum. Contra legatus Apostolicus ejus Concilii legibus, quod Romana Sedes refutasset, nullam inesse vim aiebat. Alii, quibus media sententia placebat, verum Basileæ Concilium aliquando esse affirmabant, ejusque temporis constitutiones haudquaquam rejiciendas esse putabant. Postremo eo modo concordiæ locus fuit, ut sententia quorumdam decretorum Basileensis Concilii reciperetur, reliqua vero ejus statuta rejecta viderentur ». Hactenus Æneas. Fridericus itaque maxima sui nominis gloria, suscepto Romanæ Ecclesiæ patrocinio, in publicis ordinum imperii conventibus Germanos Nicolao vero Pontifici Eugenii successori, abjecta acephalorum factione, quam neutralitatem vocabant, obsequi ac Felicem antipapam et schismaticos Basileenses deserere jussit, cum nulla melior tollendi schismatis ratio esset, quam vero Pontifici obedientiam deferre, reluctantibus vero ac præstantibus in schismate constitutas Pontificiis et Cæsareis legibus pœnas proposuit.

« Nos Fridericus, Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, omnibus et singulis principibus sacris imperii electoribus, etc.

« Cum nos ad Romani imperii dignitatem per divinam Omnipotentis ordinationem fuerimus electi, Ecclesiam Dei schismatibus, discordiis variisque erroribus reperimus gravatam, quapropter patruus et antecessor noster bonæ memoriæ rex Albertus ac sacri imperii electores se in protestationem seu animorum suspensionem posuerunt, ne istius schismatis occasione in sacro Romano imperio periculum oriretur, et quod eo facilius posset ad unionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ deveniri : quam viam nos ex sacri Romani imperii electorum informatione post plures labores et dietas coram utriusque partibus attentavimus, et denuo coram aliis Christianis regibus et principibus nunc in propria persona, nunc per notabiles nostros magnis fatigis, laboribus et expensis, quibus mediantibus errorem et schisma in Ecclesia Dei, heu! quod fieri nequivit, exstirparemus : quapropter nos diutius sustinere non potuimus, sed unanimiter cum aliquibus nostris, sacrique imperii electoribus, archiepiscopis, spiritualibus ac sæcularibus principibus, et majori Alamanniæ parte papæ Eugenio felicis recordationis, cui, dum adhuc viveret, omnes nationes, reges et principes totius Christianitatis, paucis demptis, fuerunt obedientes, sicut novissime Romæ fuit declaratum, plenariam fecimus obedientiam, coram sua paternitate et Sedis Apostolicæ sanctitate. Et non potuimus laudabiliorem, possibiliorem ac magis deificum excogitare modum pro Ecclesiæ Dei unione, quam sanctæ Romanæ Sedi associari, et a communione Christi fidelium minime segregari. Et quia idem Eugenius universæ carnis debitum exsolvit, ex tunc sanctissimus noster papa Nicolaus V ex sacro Concilio venerabilium Patrum S. R. E. cardinalium, unanimiter, rite, deificeque electus, et ad Sedem S. Petri Romæ est erectus, nobisque videbatur ab eo immerito fore recedendum ; sed potius animo bene deliberato sanoque consilio spiritualium et sæcularium principum, qui nuper in festo Margaretæ in Aschafemborgh per se suosque legatos comparebant, ubi nos unanimiter de novo pro sanctissimo papa Nicolao declaravimus, et sibi (ut merito debebamus) fecimus plenam obedientiam : quapropter a vobis omnibus et singulis affectuose desideramus, monemusque vos omnes et singulos sub illo debito, quo sanctæ Romanæ Sedis ac imperio sacro estis adstricti, imperialique auctoritate vobis districte ac seriose præcipiendo mandamus in his scriptis, quatenus vos et quilibet vestrum huic declarationi et obedientiæ per nos nostrosque principes factæ consentiatis, et quod præfatum sanctissimum papam nostrum Nicolaum V verum et indubitatum papam, vicarium Christi et verum succesorem S. Petri, sine dolo et fraude recognoscatis et firmiter teneatis, et ipsi suisque mandatis tanquam indubitato papæ plenarie obedire minime recusetis ; alia omniaque mandata a quocumque emanent, sive ab illo qui papatum usurpavit, sive a communitate in Basilea, aut aliquo alio titulo non obstante quocumque, totaliter dimittere curetis, spernere et integraliter refutare, quibus mediantibus concorditer in unione Romanæ Ecclesiæ sacri-

[1] Æn. Sylv. card. in apolog. ad Mart. Meyer

que imperii vivere valeamus. Et si quis mandadatis nostris hujusmodi, quod absit, contraire præsumpserit, sciat contra se pœnas et correctiones Romanæ Sedis evenire, ac pœnas sacri imperii incurrere, quæ ad talem inobedientiam fuerint opportunæ, in his omnibus sciat unusquisque se avisatum. Dat. Navenstat cum sigilli nostræ majestatis appensione, secunda feria ante festum Bartholomæi Apostoli anno Domini MCDXLVII, nostri imperii anno VIII ». Percussa hoc fulmine schismatis et hæreseos Basiteensis hydra, quæ monarchiam Ecclesiasticam exscindere enisa erat, elanguit ; nam cives Basileenses paruere Cæsari, ac præsules et pædagogos schismaticos pepulerunt ; ait enim de antipapa Gobelinus : « Concilium ex Basilea ad se vocavit, cum Patres edicto imperatoris illinc dejicerentur ». Ita finibus Sabaudiæ clausum est schisma : ut vero expugnatum fuerit dum Gallorum rex ad Sabaudiam expugnandam bellum parabat, atque expavesceret antipapa, ne principatum suum amitteret, qui alienum Pontificatum exambiverat, dicetur inferius.

De conjunctione cujus meminit Fridericus, Eugenium inter ac Germaniæ principes conciliata, plura exstant Apostolica Diplomata hoc anno ineunte, ut vidimus, exarata, quibus Nicolaus suam adjecit [1] auctoritatem, tum complures alios Germaniæ principes, qui postea una cum subjectis populis fidos se et obsequentes fore spoponderunt, inter quos præcipui exstitere Ludovicus Saxoniæ dux et Palatini Rheni comites, iidemque Bavariæ duces, tum Argentinensis episcopus, quos una cum clero et populo in gratiam recepit, omnibusque censuris, quas contraxerant, absolvit [2] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Quia dilectus filius nobilis vir Ludovicus comes Palatinus Rheni Bavariæ dux, ac sacri Romani imperii princeps elector, et cum eo dilecti filii nobiles viri Ottho et Stephanus etiam comites Palatini Rheni et Bavariæ duces, ac venerabiles fratres nostri Reinhardus Wormatiensis et Reinhardus Spirensis episcopi, necnon dilecti filii nobiles viri Ludovicus et Ulricus comites de Wirtenberg, pro se ac Ecclesiis, clero, populo et subditis suis quibuscumque, nobis et Apostolicæ Sedis debitam obedientiam per suos præstiterunt oratores, volumus et tenore præsentium decernimus litteras nostræ declarationis præinsertas, ac omnia et singula in eis contenta ad præfatos Ludovicum comitem Palatinum, et alios, qui cum eo obedientiam præstiterunt, ut præfertur, Ecclesiasque, clerum, populum et subditos præfatos extendi, ipsosque sub declaratione nostra prædicta, et ad omnium in eis contentorum commodum et effectum includi, ac illis gaudere debere perinde ac si tunc, pro eodem prædecessore nostro et Sede prædictis cum rege et aliis præfatis idem Ludovicus comes Palatinus et qui cum eo obedientiam præstiterunt, ut præfertur, pro se, Ecclesiis, clero, populo ac subditis suis, ut præfertur, se declarassent, aut declarationi hujusmodi infra sex menses, de quibus in aliis ipsius prædecessoris litteris sub dat. septim. id. et non. Februarii, Pontificatus sui anno sextodecimo fit mentio, specialiter et expresse adhæsissent ; idem etiam statuentes de Argentinensi episcopo cum Ecclesia, clero ac subditis suis Ecclesiasticis et sæcularibus quibuscumque, postquam nobis aut legato nostro de latere, jam ad partes Alemanniæ destinato, de obedientia sua nobis et Sedi Apostolicæ debita per litteras patentes ejusdem constiterit. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDXLVII pridie non. Decembris, Pontificatus nostri anno I ».

18. *Amedeum antipapam ad saniorem mentem redigere omnimode conatur Pontifex, opera usus Gallorum regis.* — Redeuntibus in Ecclesiæ sinum Germanis principibus, in pertinacia adhuc obfirmatus perstabat Amedeus Sabaudus pseudopontifex, ad quam infringendam Nicolaus Robertum Aquensem archiepiscopum oratorem suum in eum ex sententia ab Eugenio lata justam adhibere [1] severitatem, regique Carolo Amedei et sectatorum terras vi subjiciendas [2] tradere jussit.

« Venerabili fratri Roberto archiepiscopo Aquensi, oratori nostro, salutem, etc.

« Cum in ulceribus inveteratis, et quæ curari nequeunt sint ea remedia adhibenda, per quæ aliquæ partes corporis præsalventur, nos attendentes etiam quod cor impœnitens, et in sua malitia obduratum non potest veniam promereri, fraternitate tua contra iniquitatis filium Amedeum olim Sabaudiæ ducem, qui se Felicem V ausu sacrilego nominare præsumit, sententiis Apostolicis justo Dei judicio condemnatum, schismaticum et hæreticum declaratum, omnesque ejus fautores, adhærentes et sequaces, litteras, processus et sententias omnes tam in generalibus Conciliis per felicis recordationis Eugenium papam IV prædecessorem nostrum celebratis, quam alibi auctoritate Apostolica factos, habitos et promulgatos, auctoritate nostra in eum de novo proferendi, pronuntiandi et promulgandi, ac in sententias, censuras et pœnas in dictis litteris et processibus contentas incidisse, et eis irretitos et damnatos esse declarandi et promulgandi, ac sententias, censuras, pœnas ac processus hujusmodi quæcumque, quotcumque et qualiacumque fuerint, quorum tenores præsentibus haberi volumus pro sufficienter expressis aggravandi et reaggravandi. Et

[1] Lib. II. p. 1, 3, 5, 6, 7, 15. et Ms. Cod. bibl. Valliç. sign. I. B. num. 10. p. 1, 2, 5, 6, 8, 14, 19, 22. — [2] Lib. II. p. 17, 18 et 19.

[1] Lib. II. p. 13. — [2] Ibid. p. 12.

quia omnia dominia, civitates, terræ, castra et bona sua, et adhærentium ei, tanquam schismaticorum et anathematizatorum publicata et confiscata fuerint, et ea occupantibus et capientibus concessa, charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Francorum illustris contra ipsum Amedeum ac adhærentes, sequaces et fautores ipsos brachium auxilii sæcularis invocandi, ac per eum de dictis dominiis, civitatibus, terris et locis capta et ablata sibi et suo regno in perpetuum applicandi, ac in ipsum regem et suos successores hujusmodi dominia transferendi, et ea perpetuo detinendi, plenam et liberam tenore præsentium facultatem concedimus et potestatem. Dat. Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVII, Pontificatus nostri anno I ».

Et quidem Francorum rex Carolus Apostolicæ Sedis dignitatem tuebatur, egregiamque in abolendo schismate operam navabat, quo eum nomine summis ornat laudibus novus Pontifex [1] hortatusque est, ut cœpta ad optatum exitum perduceret, nullaque ex re Dei hominumque magis gratiam collecturum, quam si Ecclesiam auguste sancteque veneraretur, Sedisque illius attolleret apices, in qua Christus Dominus vicarios suos sedere voluit : perpenderet quanta offensione et publicæ ruinæ periculum intulissent schismatici : cumque regia Francorum prosapia tollere schismatum auctores, susceptisque quibusvis laboribus pacem in Dei Ecclesia redintegrare consuevisset, eorum exempla feliciter imitaretur.

« Charissimo in Christo filio Carolo, regi Francorum illustri, salutem.

« Addubitare nos paulum facit tua virtus, charissime fili, utrum laudare primum tuam singularem devotionem et affectionem, quam tuorum prædecessorum more ostendis erga unitatem Ecclesiæ sanctæ Dei et bonum statum ipsius, prout antea et nunc a venerabili fratre nostro Roberto archiepiscopo Aquensi intelleximus, ac hortari te debeamus ad prosequendum ea, quæ jam antea tua sponte facere cœpisti pro illius reintegratione atque utilitate; commendandus quippe es eam te curam et laborem suscepisse, qui præ cæteris eo majori laude cumulandus est, quo majorem afferre noscitur in Dei Ecclesia utilitatem. Quid enim Deo acceptius, quid sanctius, quid honorificentius agi, aut excogitari potest, quam suo studio et diligentia largiri scissæ Ecclesiæ unitatem, et animorum salutem quærere aberrantium ut reducantur ad ovile Christi ? Hoc opus regum est, in hoc tui illi viri singularissimi et omni laude dignissimi prædecessores omnibus viribus elaborarunt, ex hoc ingentem gloriam et summam laudem apud summos Pontifices, et omnes nationes et populos sunt adepti. Nulla est res, quæ magis homines commendet Deo, quam venerari, colere et exaltare eam Sedem, in qua Dominus noster Jesus Christus sedere voluit vicarios suos, quam tueri eam Ecclesiam, quæ omnium aliarum est caput, quam honore et auctoritate velle excellere eam, in qua a Deo est et ligandi et solvendi potestas data, quam quærere illius unitatem, pacem et exaltationem, ex cujus schismate et depressione sequitur animarum interitus, pro quibus redimendis Salvator noster et mortis patibulum subire voluit. Vides quantum scandalum excitaverunt in Dei Ecclesia odia et cupiditates eorum, qui in Basilea sedem suam ab Aquilone posuerunt. Vides quantam labem intulerint nomini Christiano, quantam pestem excitaverint inter fideles, quantam divisonem fabricaverint in plebe Christi, quantam dubitationem mentibus hominum injecerint, ut vere omnium malorum, quæ dici aut excogitari possint, seminarium videantur in Dei populo extitisse.

« Fuit semper proprium præclaræ stirpis Franciæ regum tollere schismata, et pacem Dei Ecclesiæ elargiri. Hoc certe singulare regum Franciæ munus fuit, ut assisterent Romanis Pontificibus, eorumque dignitatem et auctoritatem tutati sint et ampliarint. In hoc semper elaborarunt, ut divisiones ad unitatem reducerent, et Romanæ universalisque Ecclesiæ antistites, rejectis dejectisque Sedis Apostolicæ occupatoribus, unicum Dei in terris vicarium recognoscerent. Itaque cum tot ante oculos exempla habeas tuorum prædecessorum, qui nullos labores, nulla pericula recusarunt pro tollendis schismatum auctoribus, pro Romani Pontificis exaltatione ; imitare, quæsumus, illorum vestigia, et sanctum opus, quod jam summa laude cœpisti, coneris perficere remque ad optatum finem perducere ; velis hanc ignominiosam labem et quasi pestem Christi fidelium abolere, neque vero defatigeris in ea re, in qua vitam æternam consequeris, et tibi tuisque posteris sempiternam laudem et gloriam sit allatura. Magnum opus est, quod cœpisti, sed quo major labor, eo majori præmio et laude dignus eris. Hæc et quædam alia ad hanc rem spectantia idem archiepiscopus latius referet tuæ serenitati ex parte nostra. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVII, Pontificatus nostri anno I ».

10. Nitebatur præcipue summa cum laude Carolus Amedeum et alios, qui in ea factione dignitate eminebant, ad Ecclesiæ universæ pastorem perducere : cumque magni interesset, ut idonea a Pontifice auctoritate ad paciscendum cum schismaticis instructus esset, Nicolaus amplissimam ipsi cum iis vel ipso etiam pseudopontifice de concordia eorumque ad Ecclesiam reditu agitandi potestatem tradidit.

[1] Lib. II, p. 12.

« Charissimo in Christo filio Carolo, regi Franciæ illustri, salutem, etc.

« Commendavimus per alias nostras litteras tuam serenitatem de eo, quod quærit et agit pro tollendo præsenti schismate, et te hortati sumus ad tam saluliferi operis perfectionem. Verum quoniam Dei misericordia præstare posset ut per tuam virtutem tantum malum tolleretur de medio, nos considerantes, quod sicut jam per tuam sapientiam est tractatum, esset necesse pro votiva rerum conclusione concedere et promittere nonnulla, quæ debita observatione.... ac volentes, ut quæ per te promitterentur debitum consequantur effectum; serenitati tuæ circa reductionem ad viam veritatis ab erroribus suis et ad Ecclesiæ unitatem eorum, qui a Romanæ Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ, et vicarii Jesu Christi obedientia et fide deviantes, schisma in Dei Ecclesia excitarunt, cujuscumque status, gradus et conditionis se esse dixerint, etiamsi suprema in Dei Ecclesia se asserant dignitate, omnia et singula auctoritate nostra cum eis tractandi, practicandi, concludendi, efficiendi et promittendi, quæ circa reductionis hujusmodi necessaria seu opportuna cognoveris, et quæ nostro ac Sedis Apostolicæ statui, honori et dignitati convenire videbuntur, et prout venerabilis frater noster Robertus archiepiscopus Aquensis latius explicabit tibi, plenam et liberam facultatem et potestatem concedimus per præsentes; volentes ut hæc nostra facultas in omnibus per te promittendis valeat, perinde ac si ad ea singulariter se extenderet, et ad ipsa mandatum habentes speciale, ratum et gratum habituri quidquid per te actum, gestum, promissum aut factum fuerit in præmissis. Quæ omnia nos observaturos promittimus bona fide. Dat. Romæ apud S. Petrum an. Incarnationis Dominicæ MCDXLVII, Pontificatus nostri anno I ». Tum Aquensi archiepiscopo concessit [1], ut Amedeum, si regis Francorum consiliis assentiretur, et schisma rite damnaret, censuris omnibus, quibus erat irretitus, solveret, et cardinalitiam dignitatem ac legati Apostolici in omnibus sui principatus terris munus polliceretur; reliquis autem schismaticis in eodem, quem obtinebant, honoris gradu permansuros sponderet.

« Venerabili fratri Roberto archiepiscopo Aquensi, oratori nostro, salutem, etc.

« Cum speremus per operam charissimi in Christo filii nostri Caroli Franciæ regis illustris, qui ad id hactenus diligentem curam et diligentiam adhibuit, prout adhibet etiam de præsenti, quod iniquitatis filius Amedeus olim Sabaudiæ dux, qui se Felicem V ausu sacrilego nominare præsumit, ad sanam mentem reversus, et errata sua recognoscens, depositis erroris et schismatis insignibus, per eum in Dei conceptum et fidei scandalum susceptis, redibit ad Ecclesiæ unitatem, ac ad devotionem et obedientiam nostram et Romanæ Ecclesiæ, nos memores misericordiam Deo acceptiorem esse quam sacrificium, ac propterea volentes ejus imitari vestigia, qui pro peccatoribus exoravit, et super peccatore pœnitentiam agente lætatur, fraternitati tuæ, cum quibuscumque schismaticis et hæreticis pro eorum conversione, per te vel alium seu alios practicandi, et in casu, quo præfatus Amedeus, ad dicti regis suasionem usurpatam dignitatem deponens, ac dolens de' præmissis redierit ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ, ac nos verum Jesu Christi vicarium et summum Romanum Pontificem recognoverit et professus fuerit, ac omne schisma abjuraverit, ac corde contrito et in spiritu humilitatis veniam petendo, obedientiam et reverentiam nobis præstiterit, ab omnibus sententiis, processibus, censuris et pœnis in eum tanquam hæreticum et schismaticum, necnon in omnes eidem adhærentes, fautores et sequaces dantesque sibi auxilium vel favorem, cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis exstiterint, etiam si prætensa cardinalatus, aut pontificali, vel alia quavis præfulgeant dignitate, tam a jure, quam a felicis recordationis Eugenio papa IV prædecessore nostro in sacris Conciliis, aut alibi quomodocumque, quandocumque aut qualitercumque latis, inflictis et promulgatis, auctoritate nostra hac vice dumtaxat absolvendi; ac super irregularitate per ipsum et alios contracta divina celebrando, vel immiscendo se illis, et qui in susceptis ordinibus ministrare, et quæcumque, honores, dignitates, etiam cardinalatus et pontificales, Ecclesias, officia et beneficia Ecclesiastica, qualiacumque et quotcumque fuerint, suscipere et retinere valeant, dispensandi, ac in pristinum statum reponendi et restituendi, ac etiam postquam idem Amedeus omni juri, quod sibi in papatu competere asserit et prætendit, sponte, pure, libere et simpliciter renuntiaverit, dignitatem cardinalatus ac etiam legationem in omnibus civitatibus, terris et locis sui dominii cum facultatibus consuetis nostro et Sedis Apostolicæ pollicendi et promittendi, ac secum auctoritate nostra, aut omnia et singula Ecclesias, beneficia, et officia, quæ obtinet sæcularia et regularia quotcumque, quæcumque et cujuscumque valoris existunt, retinere libere et licite ad vitam possit, dispensandi, ac omnia et singula circa hæc agendi, paciscendi », et infra: plenam et liberam auctoritate Apostolica, tenore præsentium, facultatem concedimus; etc. Dat Romæ apud S. Petrum anno, etc MCDXLVII, Pontificatus nostri anno I ».

20. *Lugduni habitus conventus pro schismate tollendo, dum Nicolaus ad aberrantes reducendos dat litteras.* — De navata opera superiori atque

[1] Lib. II. p. 13.

hoc anno a Francorum rege ad exstinguendum schisma plura narrat Monstreletus [1], missos nimirum sæpius ab illo oratores Romam, Basileam atque in Sabaudiam, tum mense Novembri anni præteriti Lugduni magnos præsulum cœtus coegisse, atque in iis sancitum Eugenium æque agnoscendum Pontificem atque antequam a Basileensibus in judicium esset vocatus, edicta vero hinc inde in ea contentione conscripta studio pacis silentio transeunda, Amedeum et Basileenses honoribus Ecclesiasticis non dejiciendos, ut Œcumenica Synodus, redactis in concordiam omnibus, celebrari posset.

Addit auctor Carolum regem hæc consilia archiepiscopi Aquensis internuntii Apostolici opera ad Eugenium, tum ad Amedeum et Basileenses per Eliam e Pompadoro archidiaconum Carcassonensem, postea Electensem episcopum, significasse : interim, antequam Carolus responsa eliceret, Eugenium mense Februario (hujus scilicet anni) obiisse, inque ejus locum suffectum Nicolaum V. Ludovico autem duce Sabaudiæ contendente apud Carolum non deferendam Nicolao V ut summo Dei in terris vicario obedientiam, nisi prius cogeretur Concilium ; illum acceptis de illius electione litteris, ex sapientum consilio Nicolaum ipsum, ut antea Eugenium, Pontificem coluisse, constituisseque ad redintegrandam pacem incumbendum, eamque ob causam indixisse Lugduni conventus, et ducem Sabaudiæ ac Basileenses commonuisse, ut legatos suos in eam urbem mitterent : mense itaque Julio Treverensem archiepiscopum, regis Francorum, ducis Saxoniæ et Coloniensis archiepiscopi electorum imperii, tum ducis Sabaudiæ et Basileensium atque in iis cardinalem Arelatensem, necnon Angliæ et Siciliæ regum oratores convenisse, ac post plura colloquia Amedeum adeundum, ut ad pacem ipsum urgerent, decrevisse, collatisque cum ipso et pseudocardinalibus sermonibus compositas concordiæ formulas, quas Angliæ regis oratores Pontifici exposuere, indignas prorsus responso, ipsumque nunquam iis se assensurum dixisse, refert idem Monstreletus. Ut vero aliquas admiserit Nicolaus, alias respuerit, atque Amedeus pseudopontificatu se abdicaverit, proximo anno dicetur. Interea intendit curas Nicolaus, ut aberrantes oves, quæ a Basileensibus impostoribus seductæ fuerant, ad gregem Dominicum reduceret, atque internuntios Apostolicos amplissima potestate in variis regnis instruxit, ut sceleris pœnitentes expiarent, ac pristinis juribus et dignitatibus, quibus exuti fuerant restituerent. Cujus insignis exempli clementiæ testes exstant litteræ [2], quibus Jacobo episcopo S. Andreæ imperavit, ut clericos et laicos, qui in Scotia Basileensem factionem erant secuti, revertentes ad officium decreto Eugenii veniam darent.

« Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Jacobo episcopo S. Andreæ, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Tuam nobis et Apostolicæ Sedi devotam personam ob grata et accepta per te nobis et eidem Sedi impensa obsequia, honorare satagimus, ut per honorem tibi exhibitum, aliis etiam ad salutem animarum possit provideri. Dudum siquidem postquam felicis recordationis Eugenius papa IV prædecessor noster, generale Concilium, quod tunc in civitate Basileensi celebrabatur, abinde ad civitatem nostram Ferrariensem ex certis legitimis tunc existentibus causis transtulerat, et translatum esse voluerat et decreverat, necnon sub excommunicationis et inhabilitationis pœnis, quas contrafacientes, ipso facto incurrere censuerat, districtius inhibendo, ne ex tunc in antea in Basileensi prædicta, aut alibi, præterquam in ipsa Ferrariensi civitatibus, sub nomine, sive prætextu Concilii generalis remanere, sive etiam accedere auderet, mandandoque omnibus et singulis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis, abbatibus cæterisque cujuscumque conditionis, status, gradus vel præeminentiæ existerent tunc in dicta civitate Basileensi, sub nomine sive prætextu hujusmodi convenientibus, ut infra certi tunc expressi temporis spatium deberent realiter et cum effectu ab ipsa civitate Basileensi recessisse, necnon quoscumque perditionis alumno Amedeo olim duci Sabaudiæ, se Felicem V ausu temerario nominare præsumenti, ejusque erroribus scienter et deliberate credentes aut adhærentes, schismaticos fuisse et esse, ac tanquam hæreticos et criminis læsæ majestatis reos puniendos fore, eosque excommunicationis, anathematis ac beneficiorum, officiorum, necnon honorum, prælaturarum, dignitatum tam Ecclesiasticarum quam mundanarum privationis et inhabilitationis ad illa, eorumque omnibus bonis, juribus et jurisdictionibus publicatis et confiscatis, omnesque alias pœnas contra præfatum Amedeum statutas et ordinatas incidisse et incurrisse etiam decreverat et declaraverat, prout in diversis ipsius prædecessoris litteris plenius continetur, necnon per eumdem prædecessorem accepto, quod nonnulli regni ac civitatum, terrarum et locorum ditioni charissimi in Christo filii nostri Jacobi Scotorum regis illustris subjectorum personæ tam Ecclesiasticæ quam seculares contra inhibitiones, monita et mandata ac alia supradicta venire, ac plura etiam nefanda et scandalosa facere et perpetrare præsumpserant, prædecessor prædictus, nolens talia sub dissimulatione transire, per nonnullas alias suas litteras, tibi inter alia, omnes et singulas regni, civitatum, terrarum et locorum hujusmodi,

[1] Monstrel. Saband. hist. ex Guill. Parad. l. III, c. 35. — [2] Ext. apud Eug. l. XII.

Ecclesiasticas et alias personas, cujuscumque gradus, status, ordinis et conditionis existerent, etiamsi abbatiali vel alia quavis dignitate præfulgerent, quas sibi pro tempore privationis, et aliis censuris et pœnis in litteris dicti prædecessoris super translatione, et aliis litteris præmissis contentis, earumve occasione incurrisset, in Ecclesiis et aliis locis Ecclesiasticis, dum major inibi populi multitudo ad divina conveniret, excommunicatos, suspensos et interdictos, necnon monasteriis et beneficiis suis omnibus cum cura vel sine cura, sæcularibus vel regularibus, ac inhabilitatis ad illa, vel alia ex tunc in antea obtinenda, aliisque sententiis, censuris et pœnis supradictis irretitos, etiamsi beneficia hujusmodi canonicatus et præbendæ, dignitates, personatus, administrationes, vel officia in cathedralibus, etiam metropolitanis, et dignitates ipsæ inibi post pontificales majores, seu abbatiales vel conventuales, aut generales forent et ad illas, ac hujusmodi personatus, administrationes vel officia consuevissent per electionem assumi, eisque cura immineret animarum, fuisse et esse auctoritate Apostolica privatos publice nuntiandum et nuntiari faciendum, eosque et ipsorum quemlibet, etiam cum invocatione auxilii brachii sæcularis aggravandi et reaggravandi, ac singulos ex eis, quos ad Sedis Apostolicæ obedientiam et devotionem redire velle invenerit, si id humiliter peterent, ab omnibus et singulis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque sententiis, censuris et pœnis, quibus præmissorum occasione forsan irretiti forent simul vel successive, absolvendi, ac cum ipsis super irregularitate, si quam, sententiis, censuris et pœnis prædictis, vel eorum aliqua ligati, missas et alia divina officia, non tamen in contemptum clavium celebrando, vel se illis immiscendo contraxissent, dispensandi, omnemque inhabilitatis et infamiæ maculam per eos dicta occasione contractam penitus abolendi, necnon ipsos in pristinum, in eum videlicet statum, in quo antequam sententias, censuras et pœnas præfatas incurrerent, ac ad famam, honores et bona restituendi, omnia quoque et singula, canonicatus et præbendas, dignitates, personatus, administrationes et officia ac beneficia, per privationes talium pro tempore vacantia, cujuscumque taxæ sive annui valoris illorum fructus, redditus et proventus forent, absolutis hujusmodi, seu aliis idoneis, de quibus tibi videretur, personis, auctoritate prædicta conferendi, et de illis necnon singulis monasteriis prædictis similiter vacantia taliter, ut præmittitur, absolutis ac aliis, de quibus tibi similiter videretur, personis idoneis, dicta auctoritate providendi, aliaque in præmissis et circa ea necessaria ac opportuna faciendi et exsequendi, plenam et liberam eadem auctoritate concessit facultatem pariter et potestatem, prout etiam in eisdem prædecessoris desuper confectis litteris plenius continetur.

« Nos qui, dicto prædecessore, sicut Domino placuit, ab hac luce subtracto, divina fuimus favente clementia ad apicem summi Apostolatus assumpti, ipsius in hac parte prædecessoris vestigiis inhærentes, ac cupientes quod posteriores litteræ hujusmodi, in suo pleno robore permaneant, et suum in omnibus sortiantur effectum, fraternitati tuæ etiam omnes supradictos excommunicatos, suspensos et interdictos declarandi, ac beneficiis præmissis privatos nuntiandi, et nuntiari faciendi, ac cum invocatione auxilii hujusmodi aggravandi et reaggravandi, necnon absolvendi, dispensandi, inhabilitatis quoque et infamiæ maculam hujusmodi abolendi, in statumque præmissum restituendi, necnon beneficia conferendi, et de illis providendi, aliaque supradicta faciendi et exercendi similem facultatem et potestatem, auctoritate prædicta concedimus per præsentes, non obstantibus præmissis, ac omnibus illis, quæ dictus prædecessor in præfatis posterioribus litteris, non obstare voluit, cæterisque contrariis quibuscumque. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo, quinto kal. Augusti, Pontificatus nostri anno I ».

21. *Gnesnensis archiepiscopus Basileense schisma damnans restituitur et plures reges Ecclesiæ conciliantur.* — Damnavit tum in Polonia Amedei factionem Vincentius archiepiscopus Gnesnensis, qui ab ipso in pseudocardinalium numerum adscriptus fuerat, sanioribusque susceptis consiliis, ad Sedem Apostolicam facinoris conscientia stimulatus supplex confugit, veniamque petiit misso oratore, qui Nicolaum verum Christi vicarium est professus. Excepit illum peramanter Pontifex, ipsumque censuris non solum omnibus absolvi, verum in Gnesnensi etiam archiepiscopatu confirmavit.

« Venerabili fratri Vincentio archiepiscopo Gnesnensi, salutem, etc.

« Exhibita nobis nuper pro parte tua petitio continebat, quod postquam felicis recordationis Eugenius papa IV prædecessor noster, nonnullis rationabilibus suadentibus causis, olim Concilium Basileense ad civitatem nostram Ferrariensem transtulerat, ac omnibus et singulis sub excommunicationis, suspensionis et interdicti, omniumque suorum Ecclesiarum et beneficiorum Ecclesiasticorum privatione, et aliis pœnis tunc expressis inhibuerat, ne ad dictam civitatem Basileensem tanquam ad generale Concilium accederent, seu ibidem convenirent, tu inhibitionis hujusmodi non ignarus, dudum prætensam assumptionem de persona tua ad prætensum cardinalatum per perditionis alumnum Amedeum olim ducem Sabaudiæ, se Feli-

cem V ausu sacrilego nominare præsumentem, licet nulliter et de facto factam, tibi per certum ipsius scutiferum intimatam et portatam acceptasti, et quemdam capellum rubeum quem Romani Pontifices tempore assumptionis alicujus ad cardinalatum tradere consuevere, recepisti, ac fidelitatis et obedientiæ in manibus ipsius scutiferi, nomine Amedei et congregatorum Basileæ præstitisti juramenta, ac propter ea aliaque dicto Amedeo et congregatis favendo adhæsisti, sive etiam pro ipsis te congregatis declarasti, pœnas, sententias et censuras in dicta translatione contentas incurrendo. Quare pro parte tua, qui (ut asseritur) de præmissis ab intimis doles, nobis fuit humiliter supplicatum, ut tibi et statui tuo in præmissis providere de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos itaque qui ad lucrifaciendas Altissimo Christi fidelium quorumlibet animas, curis invigilamus assiduis, te qui hodie per procuratorem tuum ad hoc legitime constitutum nos in verum Jesu Christi in terris vicarium recognovisti, et professus fuisti, ab omnibus et singulis excommunicationum, suspensionum et interdicti sententiis, aliisque censuris Ecclesiasticis et pœnis, etiam hæresis et schismatis, quas præmissorum occasione vel causa quomodolibet forsan incurristi, plenarie absolvimus et absolutum nuntiamus per præsentes, tecumque super irregularite, si quam celebrando missas et alia divina officia, vel immiscendo te illis, seu conferendis ordinibus sacris quomodolibet contraxisti, dispensamus, ac omnia et singula, quæ per te interim circa regimen et administrationem Ecclesiæ Gnesnensis alias rite gesta fuerunt, approbamus et ad prædictorum observantiam juramentorum te decernimus non teneri, ac omnem inhabilitatis et infamiæ maculam, sive notam per te propter præmissa contractam abolemus, ac te ad prædicta necnon metropolicam Ecclesiam antefatam, ejusque administrationem, bona ac quæcumque jura et honores, etiam in pristinum statum plenarie in integrum restituimus, reintegramus et reponimus, etc. MCDXLVII, sexto non. Octobris, Pontificatus nostri anno I ». Recepti quoque in gratiam clerus populusque Gnesnensis, quos archiepiscopus in errorem traxerat, pariterque ab eodem resipiscens abduxerat ; ac plures alii regis Casimiri opera cum Ecclesia conciliati sunt [1] : ipsum vero regem, cujus eximium erga Sedem Apostolicam studium in pluribus enituerat, nonnullis sacris beneficiis ornavit, quorum præcipuum illud fuit, ut in locis Ecclesiastico interdicto obnoxiis divinis interesse posset. Cæterum Casimirum, cui jam ante, ut vidimus, sceptrum Polonicum delatum fuerat, hoc anno Junio mense diademate solemni pompa redimitum, testantur rerum Polonicarum scriptores [1] aliique. Tum in publico procerum conventu agitatum, Nicolaone an Felici obtemperandum foret, ac sancitum, ut Nicolaus creatus legibus Pontifex ac Petri successor agnosceretur.

Affecti etiam alii reges a Nicolao fuere sacris beneficiis in his Pontificatus initiis, interque alios Stephanus Thomas Bosnæ rex, cujus patrocinium suscepit, eam potissimum ob causam, quam hisce verbis affert [2] : « Cum charissimus in Christo filius noster Stephanus Thomas rex Bosnæ illustris, spretis atque abjectis Manichæorum erroribus, quibus irretitus fuerat prius, inter reges Bosnæ sanctam fidem Catholicam acceptaverit », ac Petro partium inferiorum Bosnæ Vaivodæ fidei Catholicæ studiosissimo permisit, ut duos Minoritas suo præficeret sacello ac penes se retineret, hacque insigni ipsum laude effert [3] : « Inter hæreticos constitutus solus Catholicus inter principes regni Bosnæ sanctam fidem Catholicam illibatam servasti ». Quibus addimus amplissimas eum delictorum indulgentias, quas adepturi essent, cum mors immineret, largitum esse Alfonso Aragonum regi [4], ac Friderico [5] Saxoniæ duci ipsiusque uxori.

22. *Alfonsus Aragoniæ rex, Philippus dux Burgundiæ, et Renatus Siciliæ rex Pontifici obsequentissimi.* — Detulerat Alfonsus primus omnium regum sua Nicolao ut Petri successori obsequia, eadem postea præstitit Philippus Burgundiæ dux optime de Sede Apostolica meritus, cujus orator hunc libellum supplicem [6] novo Pontifici porrexit :

« Devotus sanctitatis vestræ filius Joannes Jofridi decretorum doctor, decanus S. Vincentii Vergiacensis, ad eamdem vestram sanctitatem ambassiator destinatus per illustrissimum principem dominum Philippum, Dei gratia Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ et Limburgiæ ducem, Flandriæ, Arthesii, Burgundiæ palatinum, Hollandiæ, Zellandiæ, Hanoniæ et Namurci comitem marchionemque sacri imperii, ac Frisiæ de Salmis et Macliniæ dominum petit, supplicat et requirit, certus fieri super articulis qui sequuntur :

« In primis si eadem sanctitas, eumdem dominum ducem habet et habere intendit pro filio et vero Catholico suo, Ecclesiæque sanctæ Dei, et verum dominum dominiorum quæ possidet, et si adversantibus et contradicentibus sibi maxime hostiliter, aut alias machinantibus in statum suum et domus suæ non intendat favere, nec auxiliari re, verbis nec litteris, aut nuntio in publico, nec in occulto plusquam sibi, et si, quatenus juris et rationis hoc postularet vel requireret causa cognita, et partibus auditis, sed

[1] Lib. II. p. 23.

[1] Michov. l. IV. c. 58. Chrom. l. XXII et alii. — [2] Lib. XXII. p. 72. — [3] Ibid p. 35. — [4] Lib. I. p. 32. — [5] Lib. XXII. p. 328. — [6] Ext. apud Nicol. V. l. I. Bullar. secr. p. 10.

tantum tenere æquam libram inter ipsum et adversarios suos, qui hodie sunt, vel in futurum esse possunt. Item si intendat eum, domumque suam tractare et honorare decenter et honeste sicut Romani Pontifices, qui pro tempore fuerunt, eamdem domum suam progenitoresque suos tractaverunt et honoraverunt, suasque petitiones honestas et supplicationes, clementer recipere et habere recommissas in votiva expeditione, quantum cum Deo et honestate fieri poterit, sicut suis progenitoribus et illis de domo sua factum fuit per prædictos Romanos Pontifices, qui pro tempore fuerunt. Item quod in beneficiis et officiis Ecclesiasticis, maxime prælaturis ac dignitatibus terrarum et dominiorum suorum, cæterarumque ditioni ac regimini et protectioni suis commissarum, aut intra sua dominia inclusarum, non præficiat personas alienæ nationis nec originarios terrarum et dominiorum adversariorum suorum, aut ei suspectas, propter pericula et damna, quæ possent sibi sequi et inferri, et in casum quod inadvertenter fieret, quod per translationem vel alias debito modo debeat provideri et reparari. Item ut præfatus dominus dux honoretur, supplicat domino nostro pro cardinalibus creandis et aliis officiariis in Romana curia habendis, quemadmodum supplicationem cæterorum principum factum fuit. Item quod præfatus dominus dux intelligat, se cum domino nostro, et idem dominus noster cum eo ». Assensit amanter postulatis Nicolaus[1], ac Burgundum exaratis XII kal. Junias litteris de eximio in eum paterno suo studio certiorem fecit.

Complexus etiam est nonnullis[2] Apostolicis beneficiis Renatum, qui Siciliæ et Jerusalem titulos retinebat, Isabellamque ejus uxorem, permisitque ut in locis, in quibus sacris interdictum esset, divinis mysteriis interesse possent, Quadragesimali tempore adhibito medicorum consilio carnibus vescerentur, noxis ob quas Sedes Apostolica esset adeunda, a suo sacerdote solverentur, tum ara subductili uti possent : eidemque Renato concessit[3], ut marmor quoddam, in quo Christi e cruce pendentis effigies insculpta est, quod a Maria Jacobi et Maria Salome deportatum in Provinciam creditur, in alium locum transferret, atque ædem sacram in Massiliensi littore sitam muniendi portus gratia everteret, modo aliud templum amplitudine par in eadem urbe S. Joanni poneret, Judæos etiam recurrentibus annis singulis quater ad sacram concionem audiendam cogere posset.

« Charissimo in Christo filio, Renato Jerusalem et Siciliæ regi illustri, salutem, etc.

« Tanta est fides et devotio tua erga nos et Romanam Ecclesiam, ut nos semper inveniat in gratiarum exhibitione benignos. Hinc est, quod nos tuæ supplicationi inclinati, ut lapidem marmoreum, in quo est figura Crucifixi per Mariam Jacobi et Mariam Salome ad Villam B. Mariæ de Mari Arelatensis diœcesis, ut credi ur, apportatum, et ibidem existens, dum tamen hoc sine scandalo fiat, ad loca honesta, ubi tibi placuerit cum devotione deferri, necnon Ecclesiam Sancti Joannis Massiliensis, illiusque structuras, domos et ædificia ad hoc, ut portus maris ibidem magis tutus existat, penitus demoliri, et loco illius, in eadem civitate aliam Ecclesiam, in structuris, domibus et ædificiis ipsi demoliendæ Ecclesiæ æque bonam de novo construi et ædificari facere, necnon quater in anno per litteratum et idoneum prædicatorem Judæis in illis partibus commorantibus verbum Dei in quibuscumque Ecclesiis sive locis ad id per te eligendis, prædicari facere, ipsosque Judæos per substractionem bonorum et incarcerationem ad hujusmodi prædicationem veniendum, et illico, donec præcatum fuerit, commorandum, compellere libere et licite possis, alicujus super hoc licentia vel assensu minime requisitis, jure tamen parochialis Ecclesiæ et cujuslibet alterius in omnibus semper salvo, auctoritate Apostolica, præsentium tenore indulgemus. Volumus autem, quod fructus, redditus et proventus demoliendæ in dotem construendæ Ecclesiarum hujusmodi convertantur, et illius rectoris pro tempore existentis, perpetuo sint et esse censeantur. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVII, XIII kal. Januarii, Pontificatus nostri anno I ». Censores vero fidei populum Christianum adversus Judæos concitare vetuit[1], quin illos potius ab irruentium injuriis jussit vindicari, adducto hoc argumento : « Quia, inquit, reliquiæ salvæ fient ». Confirmatum id etiam paulo interius hac ratione : « Quo specialius sunt in testimonium fidei orthodoxæ reservati ». Quo etiam tempore edixit Hispanis[2], ne Judæos, qui inter ipsos degebant, ad baptismalia sacra suscipienda vi adigerent, neve afficerent injuriis.

23. *Gestum a Joanne rege Navarræ bellum cum Castellano, et Fraticellorum hæresis rursus damnata.* — Cum ad Hispanicas res defluxerit narratio, prætereundum non videtur, Joannem regem Navarræ, qui antea crudele et exitiosum bellum cum Henrico equestris Ordinis, cui S. Jacobi e Spatha nomen est, magistro gesseral, in quo gravissima commissa flagitia fuerant, editæ hominum strages, illata stupra, templa profanata vel incensa, abactæ prædæ, sacræ opes expilatæ aliaque ingentia patrata facinora, ex quibus eorumdem auctores participesve malorum anathema censurasque contraxerunt, conscientiæque stimulis exulceratum poposcisse

[1] Ext. apud Nicol. V. l. I. Bullar. secr. p. 10. — [2] Ib. p. 162. — [3] Ibid. p. 164.

[1] Lib. XXIV. p. 148. — [2] Lib. I. Bullar. p. 255.

veniam a Pontifice, ipsumque rogasse, ut ejus animæ ac sociorum saluti consuleret. Pœnitentem regem non repulit Christi vicarius, atque archiepiscopo Cæsaraugustano provinciam dedit[1], ut illum atque alios, qui ejus partibus implicit in illo bello fuerant, noxarum veniam flagitantes censuris liberaret.

« Venerabili fratri archiepiscopo Cæsaraugustano, salutem, etc.

« Cum, sicut pro parte charissimi in Christo filii nostri Joannis regis Navarræ illustris nobis nuper exhibita petitio continebat, olim, videlicet temporibus proxime præteritis, vigentibus tunc inter eum et quondam Henricum magistrum totius militiæ Jacobi de Spatha ex una, et quosdam etiam potentes eorum tunc inimicos, humani generis hoste procurante, partibus ex alia, dissensionibus ac diris guerrarum turbinibus, vulnerationes, mutilationes et homicidia etiam Ecclesiasticarum personarum, necnon Ecclesiarum multarum violationes et incendia, ac bonorum etiam sacrorum rapinæ aliaque plurima damna, mala et sacrilegia commissa et perpetrata fuerint, quorum et in quibus rex prædictus necnon plurimi ex ipsius, ac dicti magistri familiaribus et subditis, aliique et insuper fautores, sequaces et adhærentes, auxiliumque et consilium præstantes culpabiles exstiterint, excommunicationum, suspensionum et interdicti, aliasque sententias, censuras et pœnas contra similia perpetrantes, tam a jure quam ab homine et constitutionibus provincialibus et synodalibus latas, inflictas et promulgatas, damnabiliter incurrendo, pro parte dicti regis nobis fuit humiliter, ut ejus ac aliorum culpabilium prædictorum statui et animarum saluti in præmissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur attendentes, quod præfatæ Sedis clementia non consuevit petentibus veniam denegare, ac culpabilium, dignitatis, status, gradus et conditionis, necnon ipsorum, ac per eos commissorum et perpetratorum præfatorum, omnium et singulorum quantitates et qualitates, præsentibus pro expressis habentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus per te vel alium seu alios regem et familiares, subditos, sequaces, adhærentes et auxilium præstantes tam præmissorum quam in eis culpabiles omnes et singulos supradictos, etiamsi ex eis, cujuscumque causa, clerici sæculares, non tamen in aliquo ex sacris ordinibus constituti quam dictæ, et aliarum quarumcumque militiarum magistri et fratres, in quovis numero fuerint, si id humiliter petierint, ab hujusmodi sententiis, censuris et pœnis omnibus et singulis auctoritate nostra, hac vice duntaxat, simul vel successive absolvas, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVII, pridie id. Octobris, Pontificatus nostri anno I ». Usus etiam est Nicolaus clementia in Joannem Baptistam, Marinum et Franciscum Sabellos qui pluribus pœnis ob tentatam in Eugenium perduellionem se irretierant, ac bonorum jacturam erant passi, deditque mandata[1] Bessarioni Basilicæ duodecim Apostolorum, et Guillelmo S. Martini in Montibus presbyteris cardinalibus, ut eosdem nobiles Romanos in integrum restituerent.

Ut vero severitatem in impios pervicaces pro afferenda religione adhibuerit Pontifex, nunc perstringamus. Inficiente Mediolanum pravis dogmatibus Amedeo illo, quem a S. Bernardino hæreseos reum postulatum, deinde ab Eugenio damnatum vidimus, Ecclesiæque monita eludente, cum nonnullorum patrocinio tegeretur, Mediolanensi archiepiscopo imperavit[2], ut ipsum ejusque pravis dogmatibus inquinatos judicio insectaretur. Provinciam etiam dedit[3] B. Joanni e Capistrano causarum fidei cognitori, maximaque sanctitatis opinione florenti, ut in Fraticellos hæreticos inquireret.

« Nicolaus, etc. Cum sicut ex fide digna relatione plurimorum nobis displicenter innotuit, in plerisque mundi partibus quædam secta hæreticorum nefanda quæ Fraticellorum *della opinione* nuncupatur, operante satore zizaniæ, proh dolor! eruperit, quæ pestiferum virus evomens simplices animas suis tendiculis et palliatis coloribus sub prætextu simulatæ sanctitatis illaqueando decipit, illas æterno satagens igni transmittere consumendas », et infra, « sperantes quod tu quem, sicut tam magistra experientia, quam etiam testimonio fide dignorum accepimus, constantia fidei, religionis zelo, vitæ munditia et aliis multiplicum virtutum meritis illustratum Altissimus insignivit, per tuæ prudentiæ et sollicitudinis studium labem hujusmodi exstirpare, et orthodoxæ fidei palmites transplantare conaberis, etc. Datum MCDXLVII. V non. Julii ».

24. *Religiosa pompa Corporis Domini a cathedrali Ecclesia ducenda.* — Ut porro exscindendæ impietati, ita pietati propagandæ navata est opera a Nicolao, qui cultus sanctissimæ Eucharistiæ augendi cupidus sanxit, ut episcopi in solemni supplicatione, quæ die festo Dominici corporis, instructo agmine religioso, celebrari solet, hostiam deferrent, et clerum ac religiosos viros ac Ecclesiam principem, cui is honos debitus erat, convocarent, et corruptelam, quæ in aliquibus locis invaluerat, sustulit : quibus de rebus hoc ad S. Antoninum archiepiscopum Florentinum dedit Diploma[4] :

« Venerabili fratri Antonino archiepiscopo

[1] Lib. I. Bullar. p. 109.

[1] Lib. I. p. 48. — [2] Lib. XXII. p. 53. — [3] Ibid. p. 77. — [4] Ib. p. 34.

Florentino, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Ob reverentiam mirabilis sacramenti corporis Domini nostri Jesu Christi, et ob frequentia miracula, quæ ex eo sæpius inscrutabilis Dei altitudo disposuit, felicis recordationis Urbanus papa IV prædecessor noster instituit solemnitatem corporis Dominici, quam voluit a Christi fidelibus per omnes orbis Ecclesias in Passionis Dominicæ memoriam celebrari, in qua prælati Ecclesiarum cum omni clero, ac religiosis et populo suæ civitatis solemnem processionem facerent, conveniente clero et populo in Ecclesia cathedrali, et episcopum admirabile sacramentum suis manibus deferentem ab ipsa Ecclesia usque ad reditum comitante. Quam quidem celebritatem summa devotione et veneratione solemni tota Ecclesia Christi fidelium amplexa est. Et ut populus Christianus ad eam solemnitatem devotius et celebrius conveniret, datæ sunt a prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus remissiones et reindulgentiæ peccatorum.

« Verum etsi omnes teneantur et debeant eum diem solemnem reddere, ad id tamen Ecclesiarum præsules, quasi duces et pastores gregis Dominici præcipuo quodam jure sui pontificii obligantur, quorum est in ea festivitate honorare Ecclesiam suam, et in ea præceptum facere solemnitatis secundum antiquam institutionem, ut qui caput est cleri, principium quoque tantæ festivitatis a commissa sibi sumat Ecclesia, si vero secus aliquibus in locis consuetudo est servata, abusio ea potius, quam consuetudo censenda est. Quamvis et multis in urbibus diebus nostris ea abusio sit remota, et honor processionis cathedralibus Ecclesiis attributus. Idcirco volumus et tibi districte mandamus, ut ad Ecclesiam tuam omnem clerum, ac Ordines quoscumque religiosos civitatis Florentinæ cum debitis et condecentibus ornamentis convenire præcipias, et ibi conveniente omni populo civitatis processionem facias, ut a nostris est prædecessoribus instituta : quod volumus a tua fraternitate et successoribus tuis perpetuis temporibus inviolabiliter observari. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVII, XII kal. Junii, Pontificatus nostri anno I ». Verisimile videtur S. Antoninum, quem superiori anno IV id. Febr. creatum archiepiscopum scribit Ferdinandus Ughellus [1] dum apud Sedem Apostolicam morabatur, Pontificem ad hujusmodi danda fidelibus mandata impulisse.

25. *De pace restituenda Italiæ actum : Philippi Mariæ Mediolanensis ducis mors et mores.* — Quamvis autem novus Pontifex augendo religionis splendori operam studiose navaret, reipublicæ tamen curas non abjecit, cum humana divinis serviant. Venere [1] ea tempestate missi a Venetis et Florentinis oratores, qui publice sunt professi, per ipsos non stare quominus pax reponeretur Italiæ, et controversia, quæ illis cum Philippo Maria Mediolani duce erat, sedaretur. Id cum Nicolao jucundissimum accidisset, Tibur dimissi sunt, certiorem de iis facturi Alfonsum Aragonum et Siciliæ regem, eo ibi consilio morantem, ut Florentinos bello peteret : qui auditis oratoribus respondit, nihil a se prætermissum iri, quod ad pacem conficiendam attineret. Legatis itaque a dissentientibus partibus Ferrariam missis, de concordia Pontificis potissimum opera redintegranda agitatum est, ac tandem decretum, ut Philippo proponeretur, malletne quinquennales inducias cum Venetis et Florentinis inire, ita ut partorum ab ipsis possessio apud utrosque maneret, an pacem admittere, Cremona tradita, ac receptis quæ Veneti trans Abduam occupassent. At dum tabellarius ea de re litteras ipsi duci afferebat, ille repentino oppressus morbo interiit, de quo hæc S. Antoninus [2] historiæ Monumentis mandavit : « Sequenti Augusto, (hujus nimirum anni,) diem clausit extremum serpens ille antiquus non dierum, sed astutiarum, qui turbabat Italiam, apoplexia correptus (alii alio mortis genere ipsum sublatum scribunt [3]). Et sicut in vita sua et conversatione incivilis et inordinatus fuit, nec Deum timens nec homines verens, ita in morte sine sacramentis decedens, ut animal brutum ; quinimo, cum et medicus ejus hortaretur eum, sed modo humano, ad confessionem, ut ex medela spirituali magis proficeret corpori materiali, ille torvo oculo illum respiciens omnino tacuit, sed recedenti inde sibi mandari fecit, ut amplius non visitaret eum ». Philippum Mariam alto fastu turgidum prope coegisse eos, qui in potestate sua erant, ad deferendos sibi honores humano fastigio augustiores, de quo a B. Bernardino Senensi increpitus sit, nec ferentem sancti viri libertatem illum fraudibus circumvenire conatum, at contrario exitu, memorat ejusdem S. Bernardini Vitæ auctor [4] : « Concionabatur, inquit, aliquando Mediolani præsenti duce, in ejusque arrogantiam severe et fidenter admodum invehebatur, quod ejus litteræ ita acciperentur, ut propemodum divinus quidam cultus eis impendi videretur, hortabatur autem populum, ut mundum et ejus inanem gloriam nihil penderet. Dux vero id sentiens gravissime in illum commoveri cœpit, aitque nisi ab ejusmodi sermonibus abstineret, se omni suppliciorum genere excruciatum illum e medio sublaturum. At Bernardinus ea re mirifice exhilaratus, retulit ad populum quid princeps ipsi minatus

[1] Ferd. Ughell. in Ital. sacr. tom. III.

[1] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 12. § 1. Sabell. enead. 10. l. v. Facius de reb. Alfons. regis. Pigna l. VII. Corius hist. Med. p. 4. Plat. in Nic. V et alii. — [2] S. Ant. ib. c. 11. § 17. — [3] Gobelin. in Com. Pii II. l. I et alii. — [4] Vit. S. Bern. apud Sur. XX Maii.

esset, oravitque ne ipsum defendendum susciperent, paratum se dicens ad perferendum pro veritate martyrium, rursusque palam illum morem reprehendit. Ea sancti constantia fractus et perterritus princeps non ausus fuit ullas porro minas ei intentare. Aderat tum illi principi quidam non bonus consultor, qui diceret ei ; Si vis Bernardinum corrumpere, mitte illi poculum nummis aureis plenum, quos si receperit, poteris dicere populo, docere Bernardinum amplectendam paupertatem et opes contemnendas, sed illum tamen id non præstare, quippe qui nullam a te pecuniam acceperit. Placuit summopere id consilium principi. Itaque exploraturus, num opere faceret quod verbo doceret Bernardinus, misit ei poculum in quo inerant aurei nummi, quos ducatos vocant, quingenti. Affertur a nuntiis ducis pecunia illa Bernardino : aiunt ex devotione eam mitti a principe, ut utatur ea ad res necessarias sibi comparandas, prout libitum sibi fuerit. Bernardinus vero noluit eam recipere, jussitque dici principi, se ea opus non habere. Refertur ergo pecunia ad principem, sed rursus versutus ille consultor instigat eum, ut denuo eam mittat Bernardino, mandetque ut si ad privatos eam accommodare nolit, conferat in fratrum suorum usus et ad monasterii structuras. Redeunt cum aureis nuntii ad Bernardinum, explicant mandata ducis. Ille respuit plane. Aiunt illi : Quid ergo de his faciemus, quando quidem princeps jussit, ne ad ipsum illos reportemus? Tum Bernardinus : Si ita, inquit, se res habet, et mihi pecunia hac licet uti pro meo arbitratu, sequamini me præeuntem. Ducit ergo eos ad carceres Senenses, quibus tenebantur ære alieno pressi, rogat ex singulis quantum debeant, jubet tantumdem illis numerari e pecunia ducis. Id cum factum esset, omnes liberati sunt, demptis duobus, ad quos redimendos pecunia non sufficiebat. Tum illi miseri cœpere lachrymas fundere, Bernardini amplecti genua, rogare ne ipsis desit. Flexus ea re vir pius motusque misericordia, non sine lachrymis ait ad illos : Quæso, charissimi, ne vos animi dolor occupet, en ego polliceor vobis me daturum operam, ut liberi hinc recedatis, quod si non possim, me locum vestrum subiturum. Id ubi plebs rescivit, plerique multa permoti misericordia captivos illos e custodia dimiserunt. Dux autem videns non redire pecuniam suam ait ad aulicos suos : Frater iste dicit pecuniam se ducere pro nihilo, at re ipsa aliud testatur. Nuntii autem cum revertissent, ut duci referrent quo pacto illi aurei a Bernardino expensi essent, omnem de sancto viro malam suspicionem, odium et invidentiam prorsus a se rejecit, mundique contemptorem et laudavit egregie, et majori deinde reverentia prosecutus est ».

Depingit Philippum suis coloribus Æneas Sylvius : « Fuit, inquit, Philippus ingenti corpore, in juventute macer, in senectute pinguissimus, deformi facie ac prægrandibus oculis, ingenio peracri et callido, in largiendo profusus, in parcendo facilis, in audiendo difficilis, at ubi in colloquium venisset mitis ac placidus, cultus corporis ac munditiarum omnisque lenocinii negligens, venandi cupidus, equorum studiosus, cæterum quietis impatiens, atque imperandi avidus, in pace bellum, in bello pacem quæsivit, simulandi atque dissimulandi egregius artifex, in milites quam in cives indulgentior, raro in publicum prodiit, delatoribus facile credidit, in suspiciones adeo pronus, ut sæpe fidissimos a se amicos levissimis de causis abalienarit, pulchris indutos vestibus ægre ad se venire permisit. Sermonem de morte audivit invitus : tonitrua ac fulmina mirum in modum expavit. Tabifica lue percussos ex urbibus migrare in agros jussit, eorumque domos incendio tolli, qua cura innumerabilem illum Mediolani populum multis annis intactum quodammodo ab ea peste servavit. Huic, cum vita decessisset, funus nec tanto principe dignum nec suis majoribus ductum est, nec sepulchri decus additum ». Turbarum omnium in Basileensi Concilio molarum auctorem exstitisse referunt scriptores, qui Amedeum excusare nituntur, quamvis deinde socerum antipapam sequi non ausus sit, ne subditos[1] a se abalienaret, suspectaque Venetorum arma in se concitaret; sive etiam immanitatem tanti facinoris ex animo exhorruerit; nam Franciscus Philelphus[2] diserte scribit illum politicis malesanis consiliis adductum, quæ aliquando in schisma eruptura non prævidebat.

« Videbatur, inquit, Philippus dux adversus Eugenium sentire, idque ob nullam aliam causam, nisi ut a Venetorum societate illum averteret, sibique asciscerct, aut illud saltem efficeret, ut neutram in partem propensior foret. Existimans igitur Æneas rem Philippo gratissimam se facturum, duas in Basileensi Concilio vehementes et peracerbas in Eugenium orationes habuit. Quam rem Philippus adeo moleste tulit et graviter, ut præposituræ beneficium, quod in divi Laurentii templo Scaramuciæ interventu, in eum dono conferri curaverat, quamprimum ablatum Æneæ in alium transtulerit, qua quidem re cognita, ubi confestim Æneas Mediolanum revertisset, essetque de ablato questus beneficio, nec exorare quidquam potuit ». Addit auctor Æneam ipsum in hac rerum difficultate in Germaniam se contulisse, atque ob studium eloquentiæ Gaspari Silicho, qui primum Sigismundi, deinde Alberti, ac postremo Friderici scribarum princeps exstitit, operam navasse, atque ob varias legationes præclare ges-

[1] Hist. sabaud. ex Guill. Paradin. l. III. c. 24. — [2] Philelph l. XXVI. in Ep. I.

tas episcopum Tergestinum factum, qua dignitate eum hoc anno insignitum fuisse narrat Gobelinus [1].

26. *Ortam inter Cæsarem et Ungaros controversiam sedare nititur Nicolaus.* — Verum ad Nicolaum Pontificem revertamur, qui non modo pacem inter Italiæ principes, sed inter alios etiam conciliare nisus est, ut arma Christiano tincta cruore in Barbaros verterent; coorto enim bello inter Fridericum Cæsarem et Hungaros, qui ab ipso Ladislaum regem puerum repetebant, imperavit inducias, moxque illi Sedi Apostolicæ obsequentes armis temperarunt, legatum Pontificium, a quo controversia dirimeretur, præstolaturi. Ea provincia imposita est a Nicolao [2] Joanni S. Angeli diacono cardinali, adjectaque mandata, ut omni studio ad componendam discordiam incumberet, cum id bellum rei Christianæ maximum damnum esset allaturum, quandoquidem Hungari ferro a Friderico appetiti Turcicam oppugnationem ægre sustinere potuissent.

« Dilecto filio Joanni S. Angeli diacono cardinali, Apostolicæ Sedis legato, salutem.

« Cum dudum (quod dolenter referimus) inter charissimum in Christo filium nostrum Fridericum Romanorum regem illustrem, et dilectos filios regni Hungariæ ex certis causis dissensiones et bella essent, procurante æmulo pacis, exorta, nos per nostras litteras ipsos ad indicendas et observandas inter eos treuguas, donec nostrum ad partes illas legatum pro tractanda pace mitteremus, in Domino exhortati sumus. Qui quidem rex et regnum tanquam pacis et obedientiæ filii nostris litteris obtemperantes, hujusmodi treugas fecerunt ad certum tempus, de qua re sunt a nobis et Apostolica Sede maxime commendandi, cum tam prompti fuerint ad parendum exhortationibus nostris. Nos igitur considerantes quod, si rex præfatus, qui solet et debet esse defensor et protector Ecclesiæ, et illi in suis necessitatibus subvenire; et etiam advertentes quod si regnum prædictum, quod semper devotum Romanæ Ecclesiæ et Apostolicæ Sedi et tanquam fidei scutum immobile se præbuit contra infideles, et pro Christianorum defensione pugnavit, multa damna et detrimenta in defensione hujusmodi sustinendo, mutuis bellis et dissensionibus debilitaretur, multa et gravia scandala possent verisimiliter provenire, et etiam ex eorum intestinis bellis et calamitatibus Teucri confisi, facilius suas vires extenderent in detrimentum et oppressionem populi Christiani, ac etiam summis desideriis affectantes inter regem et regnum præfatos, ad quos gerimus singularem charitatis affectum, sublatis discordiarum et bellorum causis et fomentis, pacem et mutuam concordiam stabilem vigere; necnon de tuis sapientiæ prudentiæque magnitudine, industriæ claritate, rerum agendarum experientia, vitæque integritate ac aliis multiplicibus virtutum donis, quibus personam tuam Altissimus insignivit, gerentes in Domino fiduciam specialem, ac sperantes quod per tui consilii magnitudinem dissensiones et discordiæ hujusmodi ad pacis dulcedinem deducentur; te tanquam pacis angelum ad regem et regnum præfatos, de fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium consilio legatum nostrum de latere præsentialiter destinamus, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum an. etc. MCDXLVII, pridie non. Augusti, Pontificatus nostri anno primo ». Amplificavit [1] ejusdem legati auctoritatem Nicolaus ad Bohemiæ res componendas, idoneumque pastorem Ecclesiæ Pragensi præficiendum, qua in re Bohemorum votis assensit Nicolaus, qui hanc rationem adducit [2] : « Attendentes quod dilecti filii prælati, barones, milites et communitates regni Bohemiæ per suos oratores, qui ad felicis recordationis Eugenium papam IV destinabantur, nobis, qui ipso sublato de medio, fuimus, divina favente clementia, ad apicem summi Apostolatus assumpti, obedientiam et reverentiam debitam præstiterunt ». Ut vero divellere eos ab Ecclesia Catholica nisi sint hæretici, dicetur inferius : nunc ad Orientales res digrediamur.

27. *Græci vetera in Latinos alunt odia.* — Non defuit [3] Apostolico muneri Nicolaus, ut Græcos in Ecclesiæ gremio contineret. At illi priora in Latinos concepta odia aluerunt, de quibus justas hasce mœstasque querelas exprompsit Gennadius [4] : « Latini Græcos diligebant et optabant cum eis uniri », et infra, « Græci vero ex eo tempore et huc usque non desinunt omnem lapidem adversus Latinos movere, et fanda et nefanda contra ipsos evomere, neque Dei timor neque diuturna consensio, neque Synodus Œcumenica, neque veritas ipsa potuit illos persuadere, ut ad bonam frugem converterentur ». Qui etiam extra Constantinopolim agebant in tanta obduruere pertinacia, ut variis surbornare mendaciis contenderent veteres Græcorum errores in Florentino Concilio non fuisse damnatos, imo Latinos iis assensisse. Armenii etiam plures, qui in Cypro et aliis insulis Latinorum imperio obnoxiis decreta de instaurata in eadem Synodo conjunctione suscipere detrectarunt; quocirca Nicosiensi archiepiscopo mandata hæc data sunt a Nicolao [5] :

« Venerabili fratri Andreæ archiepiscopo Nicosiensi A. S. L. misso, salutem, etc.

« Cum te ad regnum Cypri, in insulam Rhodi, ac nonnullas alias insulas et loca pro nonnullis arduis Dei honorem, Catholicæ fidei

[1] Gobelin. in Comm. . II. — [2] Lib. II. p. 7.

[1] Lib. II. p. 8. et l. XXII. p. 129. — [2] Super p. 8. — [3] Post Reg. Bullar. Eugen. — [4] Gennad. patriarch. in Orat. ad Græc. — [5] Ext. hæ lit. post Reg. Bullar. Eug. IV. l. XII. p. 308.

augmentum, statum etiam nostrum et Romanæ Ecclesiæ, ac tranquillitatem et bonum statum partium illarum concernentibus, exsequendis negotiis Apostolicæ Sedis legatum missum cum potestate legati de latere tanquam pacis angelum præsentialiter destinemus, et sicut accepimus in partibus illis, sint plerique Christi sanguine mercati tenebrarum principis astutiis seducti, ausu temerario dicentes et pertinaciter tenentes, Græcos in Concilio Florentino non confessos fuisse articulos, super quibus erat vetus discordia inter dictos Græcos et Latinos, imo e contrario affirmantes ut Latini scilicet annuerint Græcorum erroribus, nonnulli etiam alii sint pertinaciter tenentes Latinos nuper a Græcis didicisse quod in Christo sint duæ voluntates et duæ operationes; insuper quidam alii pertinaciter contendentes, dicentes capitula contenta et concordata in præfato Concilio Florentino inter Latinos et Armenos esse contraria Catholicæ fidei, et nullo modo recipienda in animarum suarum periculum, Christianæ fidei confusionem ac perniciosum exemplum plurimorum : nos attendentes, quod nostra præcipue interest super hoc de opportuno remedio providere, fraternitati tuæ, de qua in iis et aliis specialem in Domino fiduciam obtinemus, tua legatione durante, de et super præmissis omnibus et singulis et eorum circumstantiis universis auctoritate Apostolica inquirendi, ac contra omnes et singulos supradictos talia præsumentes, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis et præeminentiæ fuerint, tanquam contra hæreticos summarie, simpliciter et de plano sine strepitu et figura judicii, sola facti veritate inspecta, procedendi, necnon illos capi faciendi, examinandi, et si eorum excessuum qualitates exegerint, carceribus mancipandi, detinendi, pœnis debitis juxta canonicas sanctiones puniendi et corrigendi, contradicentes quoslibet et rebelles per censuram Ecclesiasticam et alia opportuna juris remedia, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, compescendi, necnon omnia alia et singula, quæ in præmissis et circa ea quomodolibet necessaria vel opportuna fuerint, faciendi et exsequendi, plenam et liberam auctoritate præfata tenore præsentium concedimus facultatem, non obstantibus quibuslibet privilegiis, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis, etc. III non. Augusti, Pontificatus nostri anno I ».

28. *Varia Saxonibus a Nicolao data responsa.* Consultus novus Pontifex pridie kal. Julii hujus anni MCDXLVII a Transilvanis Saxonibus de nonnullis dubiis, ea Alfonso tit. Sanctorum IV Coronatorum, qui postea in Pontificatu Calisti nomen sumpsit, excutienda solvendaque tradidit [1], de quibus responsa data Apostolico Diplomate firmavit. Eæ autem quæstiones subjectis verbis sunt conceptæ :

« Tenor dubiorum et responsionum seu solutionum hujusmodi sequitur, et est talis :

« An presbyteri possint facere pactum pro pecunia vel vino vel alia re ad audiendum confessiones, vel baptizare puerum, vel copula matrimoniali, aut cantando sive legendo missam pro defunctis vel aliis, et si liceat eis istam eleemosynam ante vel post petere, quæ eisdem dari debet pro tali oratione. Dicendum est quod non ; solum enim pro his recipere potest quod gratis et pura intentione offertur. Et per hoc etiam est responsum ad aliud dubium, an plebanus possit inhibere mortuum, ne sepeliatur, quod minime facere potest de jure.

« An adulterium, uxoricidium, perjurium vel stuprum, sive super his qui habent duas uxores, vel oppressores puerorum, debeant puniri per laicos, et si corriguntur, an debeant filii eorum privari rebus propriis per mulctam, et quæ esse debeat in multa, vel non. Dicendum est, quod si de adulterio agitur ad pœnam sanguinis contra laicum, est de foro sæculari ; si vero agitur ad aliam pœnam citra sanguinem, puta detrusionis in monasterium, etiam judex sæcularis est competens judex, licet exsecutio hujus pœnæ instrusionis spectet ad Ecclesiasticum judicem, cum sæcularis non habeat monasterium. Si vero agatur ad separationem thori matrimonialis, vel alias respectu fori pœnitentialis, spectat ad forum Ecclesiasticum, et non se impedit de hoc sæcularis judex, qui caret tali foro, idem de uxoricidio, stupro, et de habente duas uxores, vel opprimente pueros, vel se interficiente, filii autem eorum ex his minime puniuntur in persona vel bonis, cum peccata suos debeant tenere auctores, et pœna in talibus ad alios minime protrahenda. De perjurio autem, si dubitatur de vinculo juramenti an obliget vel non, vel respectu fori pœnitentialis, est de foro judicis Ecclesiastici. Si vero agitur de pœna perjurii, si constat juramentum esse licitum, tam Ecclesiasticus quam sæcularis potest esse judex quoad pœnam transgressionis, puniendo perjurum laicum in foro Ecclesiastico pœna juris canonici per ipsum judicem Ecclesiasticum, et in foro sæculari pœna juris civilis per ipsum judicem sæcularem, sicut etiam ut observatur licitum juramentum, tam judex Ecclesiasticus quam sæcularis est competens judex, ut laicus tale juramentum observet. Si autem agitur de crimine mere Ecclesiastico, ut est crimen hæresis, solius est judicis Ecclesiastici cognitio etiam contra laicum.

« An liceat laicis servare unum vel plures capellanos propter Deum in domo sua bonæ vitæ recommendatos, qui sibi possunt legere vel cantare missas in aliqua Ecclesia sive capella sine præjudicio parochialis Ecclesiæ. Dicen-

[1] Ext. lib. sec. Nic. V. p. 79. Ms. arch. Vat. Bull. divers. p. 160.

dum est quod presbyteri de licentia episcopi diœcesani hoc possint facere, est tamen decentius habitare extra muros laicorum, propter multa quæ occurrere possunt ex tali cohabitatione.

« An liceat clericis de bonis Ecclesiasticis aliqua testari familiaribus vel amicis suis benefactoribus, a quibus prius receperunt subsidium et auxilium imo pecuniarum studendi vel promovendi causa. Dicendum est quod sic, si est clericus simplex beneficiatus non habens administrationem, quia talis de fructibus perceptis ex suis beneficiis etiam testari potest, si tamen est beneficiatus habens administrationem quandiu vivit, et satius est moderate de ipsis fructibus donare, potest testari.

« Utrum liber cum libera reperti debeant puniri a quocumque judice, et a quo judice spirituali vel temporali, si a judice quocumque, quomodo, et qua pœna etiam : utrum sint compellendi ut contrahant matrimonium. Dicendum est quod tales ad matrimonium contrahendum compellendi non sunt, nisi aliud canonicum interveniat per quod merito per judicem Ecclesiasticum sint compellendi.

« An autem judicis Ecclesiastici sortiantur forum quoad pœnam imponendam de sic commissis. Tenendum est quod in secundo capitulo hujus paginæ latius est deductum.

« An campanatores et familia sacerdotum, ut stabulii publici et procuratrices, et omnes qui non sunt in ordinibus, neque in minoribus neque in majoribus constituti, ac eorum concubinæ, filii et filiæ debeant judicari a laico vel clerico. Dicendum est quod laici servientes clericis pretio dato, vel aliis, conducti sunt de foro sæculari, nisi alias essent deputati obsequio Ecclesiæ, vel nisi Ecclesia in hoc haberet privilegium, vel haberet generalem administrationem, et ratione administrationis Ecclesiasticæ conveniantur in foro Ecclesiastico, vel quando conveniuntur super re quam tenent ab Ecclesia : concubina autem etiam est de foro sæculari, et ejus filii laici.

« Utrum viri pro mulieribus sive uxoribus eorum, et e converso, possint jurare in causa purgationis, vel amicus pro amico. Dicendum est quod debet considerari qualitas delicti et conditio personæ purgandi, et an alii idonei tales habita ratione per judicem quanta fides sit talibus adhibenda.

« An laicus debeat laicum in causa pecuniaria non ad usum divini cultus concernentem, vel in causa injuriarum vel criminali trahere ad judicem spiritualem vel sæcularem. Dicendum est quod talis laicus conveniendus est coram judice sæculari.

« Utrum causa viduarum vel miserabilium personarum in actionibus hæreditariis pertineat ad forum sæculare vel spirituale, vel etiam aliæ actiones debitorum. Dicendum est, quod si agatur de jure seu rebus ipsarum possessorio, spectat ad Ecclesiam, si petitione agatur, spectat ad judicem sæcularem, et in defectum seu negligentiam ipsius devolvitur jurisdictio ad Ecclesiam, de injuria seu violentia eis illata etiam potest cognoscere Ecclesia, cum sint sub ejus protectione defensione, et tuitione, ne opprimatur a potentioribus.

« Utrum testamentum continens in se duas clausulas unam pro Ecclesia, aliam pro usu laicali, debeat judicari per Ecclesiam vel per judicem sæcularem, vel debeat distingui, ut Ecclesia judicet suum articulum, et sæculares suum peto consilium. Dicendum est quod Ecclesiam seu episcopum, si ex officio per viam exsecutionis procedit, spectat etiam in non piis causis ut adimpleatur voluntas testatoris, si autem ad petitionem partis per modum libelli, seu per viam actionis agatur, ut impleatur voluntas testatoris in piis causis, hæredes laici sunt de foro Ecclesiæ, in non piis sunt de foro sæculari.

« Utrum domus et hæreditates sacerdotum in medio oppidorum et laicorum jacentium, quæ nunquam fuerunt Ecclesiæ, sed cum onere pedagiorum ad eos jure successorio pervenerunt, et retinent, ut hæreditates patrimoniales, et tempore, quo laici faciunt impositionem collectæ, vel solutionem de eisdem, ut sibi non pro se, sed pro republica, teneantur solvere, an non, cum tales impositiones tendant in usum communitatis, ac munitionem civitatum, oppidorum et villarum. Dicendum est quod tales res seu hæreditates transeunt cum onere suo eis annexo, alias libere transeunt ad Ecclesiam vel clericos ; nam possessiones eorum non subjiciuntur regulariter collectis talleis, seu impositionibus laicorum.

« An pauperibus villanis ac oppidanis licitum sit vendere die Dominico vel festo alicujus sancti panes, legumina, pira, poma et alia legumina, vel sit licitum eis, finita missa, post prandium de campo tempore messis, cum timetur de pluvia, portare cum pecoribus vel equis vel curribus linum, fœnum et alia blada humano usui convenientia. Dicendum est quod, cessante necessitate, ab omni opere servili abstinendum est diebus Dominicis et festivis, sed, necessitate cogente, non tamen affectata seu procurata, licitum est præmissa exercere.

« Utrum fures, latrones, stuprarii, incendiarii, traditores, perjuri, possint tueri in Ecclesia, et gaudere de immunitate ejusdem Ecclesiæ. Dicendum est quod criminosus delinquens extra Ecclesiam et confugiens ad ipsam, gaudet immunitate Ecclesiæ, nisi sit publicus latro vel nocturnus populator agrorum, qui dum itinera frequentata vel publicas stratas obsidet aggressionis insidiis, ab Ecclesia extrahi potest impu-

nitate non præstita secundum sanctiones, quibus in his standum est.

« An curia plebani gaudeat tanta immunitate, sicut Ecclesia, cum sit extra cœmiterium constructa. Dicendum est quod si est infra quadraginta passus majoris Ecclesiæ, vel infra triginta minoris Ecclesiæ, gaudet immunitate, alias non.

« Utrum cœmiterium sit violatum, dum quis ibi in eodem capitur vel detinetur, ut reconciliari debeat, ac si esset pollutum sanguine hominis. Dicendum est quod non, si absque ipsius personæ captæ sanguinis effusione capiatur seu detineatur, violatur tamen immunitas Ecclesiæ. si cœmiterium est infra quadraginta vel triginta passus, ut supra est dictum, et ex hoc nisi satisfaciat injuriæ Ecclesiæ excommunicari potest. Die Sabbati XXII mensis Aprilis MCDXLVII, S. D. N. Nicolaus papa V nobis Alfonso tit. SS. IV Coronatorum presbytero card. episcopo Valentino dubia suprascripta tradidit, ut singulatim eis responderemus. Quibus visis diligenterque perspectis, obedientes mandato suæ sanctitatis vivæ vocis oraculo nobis facto, singulatim respondemus, prout superius continetur. Dat. Romæ in domibus nostræ ibidem habitationis anno Domini MCDXLVII, die vero Mercurii III mensis Maii, Pontificatus ejusdem sanctissimi domini nostri anno I ».

29. *B. Coleta sanctimonia floret.* — Claudimus hunc annum felici obitu B. Coletæ [1], quæ secundum Ordinem sanctimonialium S. Francisci in pristinum sanctitatis splendorem revocavit, auxitque; de qua Joannes Nider [2] hoc admirabile exemplum narrat, petulantem juvenem joco se illius precibus commendasse; cumque illa Deum esset precata, ut ipsum in famulorum suorum numerum admitteret, illum repente divino spiritu tactum sacra instituta Minorum amplexum, ut lachrymis anteactæ vitæ scelera expiaret : « Vivit, inquit, hodie in regno Franciæ puto soror Coleta nomine, Ordinis S. Claræ, virgo sancta et prudens. Hæc quantas Deo animas suis sanctis exemplis acquisiverit et custodiverit, norunt hi, qui loca per eam reformata et sua cooperatione fundata de novo viderunt. Unum igitur de multis refero, quod a solemni ambassiatore ducis Sabaudiæ ipse audivi, coram multis nobilibus in civitate Nurembergensi tempore congregationis principum Alemanniæ ad regem Romanorum Sigismundum, qui in causa fidei exspectabatur in loco prædicto : cum enim cancellarius summus ejusdem regis in concione multorum vitam sanctæ memoriæ Catharinæ de Senis Ordinis qui vocatur de *pœnitentia* S. Dominici laudaret, cujus legendam sub stilo magistri Raymundi dictatam se habere et legere gloriabatur, et quanta Deus in convertendo peccatores nostro tempore sicut veritas est per eamdem virginem fecisset in Italia, jam sermone privato finito, cœpit prædictus ambassiator ducis Sabaudiæ infrascripta recitare de sorore Coleta, quæ facta essent in Gallia : Vivit, inquit, nobiscum sub arctissima paupertatis regula tam magna cum devotione, ut spectaculum [1] facta sit Deo et hominibus; nam circa comitatum Bibenensem ob reverentiam S. Claræ monasterium de novo erectum noviter exstitit, cui dicta virgo in sororibus providere debuit. Igitur antequam ad plenum officinæ paratæ essent, nescio cujus negligentia, missum est pro sancta virgine, quæ cum loco appropinquavit, nondum sufficienter habitatione virginum perfecta, cogebatur in domo quadam honesta manere ad tempus cum suis sororibus, quæ dum perficeretur monasterium, et ex loco ad Ecclesiam certis temporibus opus fuit ut exiret, quod cum fieret die quadam factus est concursus populi magnus, eo quod singuli certatim gestiebant virginem videre tam sanctam. Erat tunc quidam vir dissolutus valde, mimus quodammodo et jocutator multorum, qui hæc intuens in medium pressuræ ut fortassis jocum et solatium videntibus faceret, stando coram virgine sancta, ita ait : O domina, si tantæ sanctitatis es, quantæ reputaris ab hoc populo, me sicut cæteros velis virum devotum facere Deo, cumque virgo hujus hominis dissolutionem conspiceret, misericordia mota et compassione, elevatis in cœlum luminibus pariter et manibus; sic orare breviter et aperte cœpit : Deus, qui omnia potest, dignetur te sibi fidelem facere famulum. Quæ pura et sincera oratio tam fuit apud Omnipotentem valida, ut ille mox divina inspiratus gratia et immutatus de turba gemebundus abscederet, mundum relinqueret et fæces ejus; nam statim ad reformatum locum fratrum Ordinis Minorum arctissime reformatarum cucurrit, peccata quibus animam velut humoribus malis fœdaverat confessus est, Pœnitentiam suscepit, et Ordinis frater effectus est : in quo proculdubio majus miraculum factum est, quam si corporaliter defunctus resuscitari per virginem meruisset ».

Recolere solitam maximo pietatis sensu Dominicæ Passionis mysteria memorat ejus Vitæ scriptor his verbis : « Præcipue sextis feriis ab hora sexta matutina usque ad horam sextam vespertinam mane, audita missa, nihil interim manducans aut bibens, tam erat ferventer et efficaciter Dominicæ commemorandæ passioni intenta, ut sæpe numero præ doloris vehementia in manibus, pedibus et latere suo sibi revera videretur clavis et lancea confixa. Ecquis vero pro dignitate possit explicare imbres lachryma-

[1] Molan. natal. SS. Belgii die VI Mart. Ferrar. novo Catal. VI Mart. Waddin. hoc anno in an. num. 11. — [2] Jo. Nid. l. IV. c. 9.

[1] I Cor. IV.

rum, anxios gemitus, quibus occupabatur illa tota hebdomada, quam sanctam vocamus? Quis satis commemoret dolores acerbissimos ac vehementissimos, quos tunc illa perferebat? In ipsa enim ejus virtutum studiosa juventute specialis quædam ei collata erat gratia circa Domini passionem: cum enim aliquando ferventer et profunde eam meditata fuisset, Christus ei apparuit, indicavitque familiariter modum quo passus esset, et ut in singulis membris suis singulares pertulerit cruciatus humanæ salutis amore. Inde vero Coleta vehementissimum quemdam concepit cordis dolorem et angustiam, ac nihilominus ardore quodam amoris et devotionis erga Christi passionem in tantum incensa fuit, ut sæpius reminiscens hujus visionis et crudelium pœnarum, quibus affectum viderat corpus innocentissimum Salvatoris, plane destitueretur viribus, nihilque prorsus exterius sentiret in statum alium transformata, atque ita in sancta hebdomada multa ei divinitus præstabantur sane memorabilia, cum enim recitabantur passiones Christi in missis coram ipsa, ut fieri solet, dolores quos passus est Dominus in corpore suo adeo renovabantur in corde et corpore illius, ut numquam sic visa fuerit mulier laborare parturiendo, quantum ipsa videbatur condolendo, cujus rei id evidens documentum fuit, quod horis illis incredibili animi languore lamentabatur, fundebatque lachrymas et gemitus ineffabiles, ut nemo quamvis ferreo pectore, si id vidisset, pietate et commiseratione potuerit non permoveri et emolliri, etc. » Fuit illa prophetiæ dono clarissima, atque in vita ac post mortem multis effulsit miraculis, tum ex illius exstinctæ corpore suavissimus odor illibatæ virginitatis testis afflavit.

NICOLAI V ANNUS 2. — CHRISTI 1448.

---

1. *Clerus populusque Basileensis veniam schismatis poscunt.* — Incipit annus a Virginis partu millesimus quadringentesimus quadragesimus octavus, Indictione undecima, Ecclesiæ Dei plurium schismaticorum in ejus redeuntium sinum accessione faustus felixque: Basilea enim, quæ etiam tum schismatis officina, hostiumque Romanæ Ecclesiæ arx et latebra exstiterat, ex impietate emersit, et admissi sceleris veniam petituri Fridericus urbis illius episcopus, clerus ac populus universus, divinæ misericordiæ radiis collustrati, ad Sedem Apostolicam misere oratorem, qui publice Nicolao V, ut vero et non ambiguo Pontifici, omnium nomine in celeberrimo cardinalium et præsulum cœtu obedientiam detulit. Maximo ex optatissima Basileensium conversione gaudio affectus Pontifex, ingentes Deo gratias egit, ipsosque omnibus censuris solutos Ecclesiæ conciliavit; tum interdictum Ecclesiasticum, quo Basilea perculsa fuerat, sustulit, edito de tanta re publico hoc Diplomate[1]:

[1] Lib. XXIV, p. 3.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Sublatus est de medio paries divisionis; nunc enim venerabilis frater noster Fridericus episcopus Basileensis et dilecti filii, totus clerus tam sæcularis quam regularis ordinumque quorumcumque exemptus et non exemptus, ac universalis populus civitatis et diœcesis Basileensis, sancti Spiritus, qui ubi vult spirat, cooperante gratia et divina inspiratione illustrati, ut veri Romanæ Ecclesiæ et obedientiæ filii, charissimo in Christo filio Friderico Romanorum regi illustri ac inclytæ nationi Germanicæ, qui neutralitate seposita obedientiam, quam antea felicis recordationis Eugenio papa IV prædecessori nostro exhibuerant, nobis divina favente clementia, ad apicem summi Apostolatus assumptis denuo præstiterunt et renovarunt, se conformare volentes per dilectum filium Joannem Gemunger decanum Ecclesiæ Columbanensis dictæ diœcesis, decretorum doctorem, ipsorum ad nos cum pleno et sufficienti mandato destinatum oratorem, in consistorio publico in venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium præsentia, necnon copiosa archiepiscoporum,

episcoporum, abbatum et prælatorum Ecclesiasticorum, ac aliorum multitudine nobis tanquam vero, legitimo ac indubitato papæ ac Jesu Christi vicario, necnon vero sancti Petri successori omnimodam, puram et integram obedientiam præstiterunt, ac nos ut talem recognoverunt et professi fuerunt.

« Nos itaque pro tam singulari divinæ gratiæ munere et dato optimo et dono perfecto, quod de sursum a Patre luminum descendit, immensas illi, cujus utique res agitur, et qui non deserit sperantes in se, elevatis ad cœlum oculis, gratiarum referimus actiones, ipsam obedientiæ præstationem ingenti cordis jubilo et ferventi mentis desiderio ad divini nominis laudem et gloriam, necnon ipsius Ecclesiæ unitatem præsentibus admittimus, recepimus et etiam acceptamus, dictosque episcopum, clerum et populum civitatis et diœcesis Basileensis, necnon singulares eorum personas, ad nostram et Sedis Apostolicæ gratiam et benedictionem specialiter suscipimus, necnon fidelium communioni, ac sacrosanctis Ecclesiæ sacramentis adjicimus et restituimus, ac bonorum operum, quæ per omnes Deum timentes fiunt, participationem adscribimus et aggregamus, ipsosque necnon eorum quemlibet, ac omnes et singulos, qui durante divisione hujusmodi, cum eis et eorum aliquo qualitercumque participarunt, ab omnibus et singulis excommunicationum, suspensionum et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris et aliis pœnis, quibus juxta sacrorum instituta canonum, et dicti Eugenii litteras et prohibitiones aut alias qualitercumque præmissorum occasione ligati vel irretiti fuisse dicantur, tam quoad conscientiæ, quam etiam quoad contentiosum forum, de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum auctoritate, qua etiam nos, licet indigni, fungi dignoscimur, confisi, tenore præsentium plenarie absolvimus ac nuntiamus et reddimus absolutos, necnon interdictum in eamdem civitatem et ipsius diœcesim, oppida, castra, terras, villas et loca, præmissorum occasione forsan positum tollimus et penitus relaxamus, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVIII, III id. Julii, Pontificatus nostri anno secundo ».

2. *Galli oratores de pace Ecclesiæ agunt.* — Paucissimi illi pseudoepiscopi atque insana pædagogorum multitudo partim diffugerant[1] Ludovici Delphini Rom. Ecclesiæ signiferi ultricibus armis perterrita, partim Friderici Cæsaris edictis perculsi abierant, quod confirmat Joannes Naucleras[1] his verbis : « Mandavit imperator omnibus per Germaniam constitutis, Nicolaum pro vero et indubitato Romano Pontifice venerari debere, et Basileensibus, ut Concilium dimitterent, nec ultra festum S. Martini retinerent, quod publicatum est an. Domini MCDXLVII, circa festum S. Michaelis (1) ».

Interea ingressos Urbem mense Julio magnificentissimo apparatu Caroli Francorum ac Renati Siciliæ regum, et Delphini Viennensis oratores, cum jam Anglici abiissent, refert Monstreletus[2], ac post præstita ritu solemni Nicolao, ut vero Christi vicario, principum obsequia, de Felice antipapa et sectatoribus ad Ecclesiam Catholicam reducendis egisse, confectasque cum illo apud Gebennam pactiones exposuisse, quarum aliquæ a Nicolao expunctæ, aliæ admissæ fuerunt, cum commodissimas Amedeo concordiæ leges obtinuissent, Lausanam se contulisse, eique persuasisse, ut, positis Pontificialibus insignibus, Ecclesiæ pacem restitueret. Ut vero repugnarit aliquandiu, et ampliora commoda venatus antipapatu, celebrata Lausanæ Synodo, se abdicarit, proximo anno dicetur.

3. *Pactiones de conferendis in Germania sacerdotiis, et annatæ sanctione Pontificia confirmatæ.* — Agebat tum in Germania Apostolicus legatus Joannes S. Angeli diaconus cardinalis, a Nicolao, ut diximus, superiori anno ad exscindendas schismatis reliquias, ac dirimendas Ecclesiasticorum de sacerdotiis certantium controversias : qui Pontificia fultus auctoritate ad nonnullas pactiones cum Friderico rege ac principibus, de conferendis dignitatibus Ecclesiasticis ac sacerdotiis Germaniæ, tum de annatarum, ut vocant, exigenda ratione venit. Quas Pontifex, adhibitis in concilium cardinalibus, ratas habuit ac Diplomate etiam Apostolico, quod in Bullario omnibus ad legendum patet firmavit[3] : alia vero statuta, quæ Germanorum rogatu antea ab Eugenio edita, corroborataque ab ipso Nicolao fuerant, cum ex plano usu compertum esset plures inde exortas lites, ac jura possessorum infringi, penitus convulsit, edita ea de re ineunte hoc anno sanctione[4], cujus partem, cum plura statum Germanicæ Ecclesiæ exprimentia contineat, decerpimus :

[1] Vanderb. in Amedeo Saband. hist. ex Guill. Parad. l. III. c. 37.

[1] Naucl. vol. 2. gen. 49. — [2] Monstr. vol. 3. p. 5. Saband. hist. ex Guill. Parad. l. III. c. 38. — [3] Bull. in Nic. V. Const. I. — [4] Ext. in Reg. Bull. Eug. IV. l. XII. p. 416.

(1) Quæ hic narrat annalista lucem plurimam exspectant ab Actis pseudosynodi Lausanensis, cujus sessionem primam, numquam antea vulgatam, dederunt PP. Martene et Durand vet. Monum. tom. VIII, col. 995 etc. Ex his ergo intelligimus, edicto Friderici regis, quo Basileensi magistratui injungebatur ne ultra festum S. Martini anni MCDXLVII, Concilium in urbe sua permitterent ; edicto, inquam, illi restitisse magistratum. Quem proinde eo nomine reum ad aulam Friderici delatum, die tandem XXIV Maii seu feria VI post festum corporis Christi judiciali sententia damnatum, quantocius parere coactum fuisse. Ex iisdem pariter Actis intelligimus Gebennensem conventum Decembri mense anni præcedentis coivisse, assistentibus per legatos regibus Francorum, Angliæ et Renati Siciliæ regis, et Ludovico Delphino. Tandem prior illa sessio qua rite translatum Concilium Basileense edicitur, signata est die *IX kal. Augusti anni* MCDXLVIII. Hæc ergo Lausanensis Concilii sedes.
MANSI.

Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

« Sedis Apostolicæ providentia circumspecta nonnunquam circa gesta per Romanos Pontifices in ea præsidentes decernit, declarat et disponit prout, rerum et temporum qualitate pensata, id conspicit pro pace et quiete Ecclesiarum, præsertim cathedralium, in Domino salubriter expedire. Sane postquam dudum felicis recordationis Eugenius papa IV prædecessor noster per quasdam litteras suas incipientes : *Inter cætera desideria cordis nostri ;* sub data id. Februarii, Pontificatus sui anno sextodecimo, propter dissensionem inter ipsum, et eos qui Basileæ sub nomine generalis Concilii remanserant dudum exortam, nonnulli principes tam Ecclesiastici quam sæculares nationis Germaniæ, in quadam neutralitate et animorum suspensione a die decima septima mensis Martii de anno Domini millesimo quadringentesimo trigesimo octavo usque ad datam præfatam se tenuissent ea mente, ut asseruerunt, ut postea unanimi consensu in dicti prædecessoris et Sedis Apostolicæ obedientia et reverentia paribus gressibus incedere possent, et charissimus in Christo filius noster Fredericus rex Romanorum illustris, ac venerabilis frater noster Theodoricus archiepiscopus Maguntinus, et dilectus filius nobilis vir Fredericus marchio Brandeburgensis, sacri imperii electores, ac venerabiles fratres nostri Fredericus Magdeburgensis, Fredericus Salzeburgensis, et Gerardus Bremensis archiepiscopi, ac quidam alii principes prælati dictæ nationis, præfato prædecessori debitam obedientiam per suos oratores præstitissent, ac ipsum prædecessorem in solum Jesu Christi vicarium recognovissent et professi fuissent, præfatus prædecessor attendens, quod dicto neutralitatis et suspensionis tempore, plurima in ipsa natione acta, gesta et facta fuissent, quæ confirmationem, indulgentiam et dispositionem super eos Apostolicæ auctoritatis requirebant, præfatorum regis, archiepiscoporum, marchionis cæterorumque prælatorum et principum dictæ nationis supplicationibus inclinatus, et omnes et singulas, tam metropolitanarum quam cathedralium aliarumque Ecclesiarum, necnon dignitatum etiam abbatialium, ac post pontificales majorum et in collegiatis Ecclesiis principalium, et aliorum beneficiorum ac officiorum Ecclesiasticorum quorumcumque, etiamsi Ecclesiæ curatæ, canonicatus et præbendæ forent, electiones, postulationes, collationes, provisiones, confirmationes et dispositiones, necnon processus, sententias aliaque acta judiciaria, auctoritate ordinaria hujusmodi suspensionis et neutralitatis tempore factas seu facta, quæ omnia et singula in dictis litteris suis haberi voluit pro sufficienter expressis, ac ea rata et grata habens auctoritate Apostolica ex certa scientia confirmavit, volens et etiam statuens, ut nulli qui in possessione Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, beneficiorum et officiorum hujusmodi, quacumque etiam eorumdem, qui Basileæ post translationem et dissolutionem Concilii ibidem remanserant, auctoritate ea forent assecuti, super hujusmodi Ecclesiis, dignitatibus, beneficiis et officiis, ac sententiis et processibus, etiamsi in Romana curia vel extra eam lis, cujus statum in eisdem litteris suis habuit pro expresso, indecisa penderet, etiamsi super eis, ad ea contraque ea fuisset alteri jus quæsitum, seu jus aliqui habere se prætenderent, ex tunc in antea in ipsa curia, vel extra eam, Apostolica vel alia quavis auctoritate impeti, aut quomodolibet ex quavis ratione vel causa molestari possent, sed in suis possessionibus pacifice remanerent ; lites quoque et causas quascumque super hujusmodi Ecclesiis, dignitatibus, officiis et beneficiis pendentes, illis duntaxat exceptis, quæ coram ordinariis judicibus, apud quos, juxta formam dictæ suspensionis et protestationis exinde secutæ, licuit litigare, indecisæ penderent, ad se advocans auctoritate et scientia prædictis extinxit, et super eis adversariis eorum perpetuum silentium imposuit ; possessores vero ipsos voluit in suis Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, officiis et beneficiis pacifice remanere, quibus omnibus ipsas Ecclesias, monasteria, dignitates, officia et beneficia, quocumque modo vacarent, auctoritate et scientia præfatis, per dictas litteras contulit, et providit de eisdem : per hoc autem nulli contendentium super titulo et juribus Ecclesiarum Frisingensis et Osiliensis voluit aliquod præjudicium afferri, aut etiam generari ; sed liberum esse voluit unicuique eorum jus suum prosequi justitia mediante ; nosque postmodum, dicto prædecessore sublato de medio, divina favente clementia, ad apicem summi Apostolatus assumpti post nostram subsecutam coronationem per quasdam litteras nostras declaravimus nostræ intentionis fuisse et esse, quod per quæcumque statuta, decreta, ordinationes, regulas et signaturas, etiam supplicationum, per nos facta, seu imposterum fienda, seu per quasvis gratias per nos de cætero concedendas, in nullo derogetur factis, gestis, concessis, statutis et indultis per ipsum prædecessorem in natione prædicta, neque eis aliquod in toto, vel in parte præjudicium generetur, cum intentionis nostræ existeret, gestis, factis, concessis, statutis et indultis hujusmodi in nulla re contraire, quin potius, ut ea suum consequerentur effectum voluimus et decrevimus inviolabiliter observari, et firma in singulis permanere, prout in dicti prædecessoris atque nostris litteris desuper confectis, quarum tenores præsentibus haberi volumus pro sufficienter expressis, plenius continetur. Et quia hodie dilectus filius Henricus Selich ele-

ctus Frisingensis, provisioni sibi per dictum prædecessorem de Ecclesia Frisingensi factæ, pro quieto et tranquillo statu Ecclesiæ Frisingensis ad requisitionem nostram per dilectum filium Henricum Masheim litterarum Apostolicarum abbreviatorem, procuratorem suum ad hoc ab eo specialiter constitutum, in manibus nostris sponte et libere cessit, nosque cessionem hujusmodi, ad preces dicti regis in favorem venerabilis fratris nostri Joannis episcopi Frisingensis, qui dicto neutralitatis tempore, per dilectos filios decanum et capitulum Ecclesiæ Frisingensis ad Ecclesiam Frisingensium, tunc pastoris solatio destitutam, electus, et deinde per venerabilem fratrem nostrum Fredericum archiepiscopum Salzeburgensem in episcopum et pastorem ejusdem Frisingensis Ecclesiæ confirmatus exstitit, nobisque debitam obedientiam præstitit per suas litteras, duxerimus admittendam: ejusdem regis in hac parte supplicationibus inclinati, ne dictus episcopus propter exceptionem in litteris dicti prædecessoris, de Ecclesia Frisingensi, ut præfertur, factam deterioris conditionis quam cæteri prælati dictæ nationis existat, volumus et præsenti tenore decernimus, dicti prædecessoris atque nostras litteras præfatas, ac omnia et singula in eis contenta a data præsentium computando, ad prætatum Joannem episcopum Frisingensem, Ecclesiam et subditos suos Ecclesiasticos et sæculares quoscumque extendi, ipsosque sub dicti prædecessoris atque nostris litteris prædictis, ac omnium in eis contentorum commodo et effectu includi, ac illis gaudere, proinde ac si dicta Ecclesia Frisingensis in litteris dicti prædecessoris minime exceptuata, ipsique Joannes episcopus, Ecclesia et subditi hujusmodi se tunc pro eodem prædecessore et sede prædicta cum rege et aliis præfatis declarassent, aut declarationi hujusmodi specialiter et expresse adhæsissent. Nulli ergo, etc. omnino hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis et Constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo, XVIII kal. Februarii, Pontificatus nostri anno secundo (1) ».

4. *Joannis cardinalis legatio et acta in Bohemia circa electionem regis et episcopi Pragensis.* — Sub hæc tempora, compositis Germaniæ rebus, Joannes cardinalis Bohemiam Nicolai Pontificis jussu petiit, ut religionem improbitate Hussitarum collapsam in pristinum statum ac splendorem restitueret, juraque Ecclesiarum præteritis labefactata temporibus assereret. Administrabat tum regiam Bohemicam Mainardus auctoritate et opibus florentissimus inter suos, fideique Catholicæ studio insignis. Exceptus itaque ab eo et a Pragensibus ultro obviam effusis legatus honorificentissime Dominicæ Ascensionis pervigilio, quod in kal. Maii incidit, ut refert Joannes Coclæus [1]. Agebantur tunc Pragæ solemnes ordinum regni conventus pro regni statu componendo creandoque rege, postulatumque ab eodem legato est, ut conventa antea, quæ compactata vocabant, rata haberet confirmaretque, tum ut Joannem Rokyzanam archiepiscopum Pragensem a legatis Basileensibus designatum Ecclesiæ Pragensi præficeret, atque auctoritate Apostolica sacris pontificalibus initiandum curaret. Periclitabatur religio si Bohemorum postulata admitterentur; nam et Hussitæ compactatis abutebantur, et Rokyzana eorum vexillifer erat perfidia et impietate contaminatissimus, qui antea a Sigismundo imperatore in exilium ejectus, post Alberti regis obitum reductus fuerat. Distulit itaque ad hæc respondere legatus. Habita vero oratione, Bohemos ipsos est adhortatus, ne Ladislaum paterno regno privarent, ingentiaque mala, quæ inde manare possent, proposuit.

Exstat ejus oratio [2] suis concepta verbis, cujus potior pars hæc fuit: « Magnificastis et extulistis serenissimum principem et dominum dominum Sigismundum imperatorem regem vestrum usque ad sidera, et cum ipse fuerit avus, et consequenter rex Albertus, qui sibi in hoc regno successit, pater istius regis Lalislai, et ipse ejus filius, ergo et hæres hujus regni juxta illud Apostoli: *Quod si filius et hæres per Deum.* Et cum ego sim legatus a sanctissimo domino nostro ad hoc regnum, et eidem domino Apostolico et mihi ex officio incumbit causam viduæ et pupilli promovere, quia hoc est officium cujuslibet legati a Sede Apostolica, de quo dicitur: *Pupillo tu eris adjutor:* suadeo quod hæredem vestrum non abjiciatis, nam si secus feceritis, timendum est ne Dominus Deus faciat in vos pro illo vindictam; punit enim illos Deus plagis multis, qui proprium hæredem abjiciunt, aut sibi inferunt injuriam, prout patet per Roboam, qui postquam cœpit sævire in populum, decem tribus sunt ab eo amotæ, pro quo magna indignatio venit super eos; cum enim Dominus ad eos miserit prophetam, præcepit ne comederet, nec biberet circa ipsos, sed quia comedit et bibit circa eos, cum ipsum leo in via dilace-

[1] Coclæ. hist. Huss. l. X. in princip. — [2] Apud eumd. ibid. et apud Dolg. l. VI. de hæreditaria regni Bohem. success. c. 11.

(1) Litteræ illæ Apostolicæ pro componenda Ecclesiastica in Germania disciplina, quibusque sacerdotiorum conferendorum certæ leges sanciuntur, cum hoc anno male annalista componuntur. Quanquam enim datæ leguntur *anno Dominicæ Incarnationis* MCDXLVIII *XVIII kal. Februarii;* is tamen annus veteri stilo supputatus est, qui ad nostram rationem redactus exhibet annum MCDXLIX, cum die XVIII kal. Februarii Pontificatus Nicolai annus secundus in eadem Bulla adscriptus nondum effluxerat. MANSI.

ravit ». Et infra : « Et ideo cum iste juvenis Ladislaus est verus hæres hujus regni, instandum est quod pro rege suscipiatur, et si quid serenissimi regis Romanorum tutoris ejus majestas, quæ facere debuit non fecit, vel aliqua neglexit, propterea secundum jura naturæ, imo secundum omnia divina et humana, isti juveni in sua hæreditate non potest fieri præjudicium atque damnum, quoniam ipse sub tutore est tanquam servus et non liber, usque ad præfinitum tempus juxta sententiam Apostoli : *Quanto tempore hæres parvulus est, nihil differt a servo, etc.*

« Ideo, magnifici et illustres domini, conformate vos aliis regnis Christianis. Agite ergo pro honore, concordia et pace, et si, ut prædixi, aliqua serenissimi regis Romanorum tutoris sui majestas quæ fuerunt facienda non fecit, vel aliter fecit quam debuit, vel facere neglexit, ego volo fideliter tanquam unus ex vobis operam dare, ut talia emendentur, et confido clementiæ et pietati ipsius, quod faciet et exaudiet me in hoc facto. Quod si facere nollet, aut forte justitiam huic inclyto regno recusaret, quod tunc Sedes Apostolica super eo est imploranda, et dominus noster sanctissimus ipsum ad hoc adstringet aut huic regno faciet justitiam vel, amicabili tractatu interveniente, vel jure ipsum ad hoc compellando ; sic enim Hungariæ regnum fecit, quod orta inter eos dissensione pro dicto juvene et inter serenitatem regis Romanorum, a Sede Apostolica legatum mediatorem postulaverunt, qui ipsos ad pacis et unitatis concordiam reduceret, quod si facere non posset, ad Sedem Apostolicam recurreret. Et ideo, magnifici domini, sic agite pro hærede vestro Ladislao, etc. qui ex semine serenissimorum principum et regum Romanorum est exortus, qui etiam in toto orbe consanguinitatem notabilem habere dignoscitur, prout pacem, unionem et tranquillitatem hujus regni habere optatis ; nam si aliter feceritis, odium et inimicitias omnium consanguineorum majestatis ejus possetis incurrere, hæres enim vester est. Ista dicens, quia multa verba posui, peto ignoscant dominationes vestræ, et si aliqua dixi, quæ forte alicui displicerent, confido cum omnes estis nobiles et generosi, quia non imputabitis personæ meæ, quia hoc feci ex officio meo pro bono pacis et concordiæ hujus regni : quam pacem et salutem nobis præstare dignetur in sæculorum benedictus Deus. Amen ». Illos quoque adhortatus est, ut Pragensi archiepiscopatui usurpata vectigalia prædiaque restituerent.

His, habito consilio, Bohemi respondere partim Sigismundum regem periculosissimorum bellorum temporibus, partim antea Conradum Westphalum archiepiscopum prædia Ecclesiastica et census distraxisse, ut jam illa possessoribus repetere difficillima res foret : non defuturas vero opes archiepiscopo ad vitam dignitatemque sustentandam, eique honorifice consultum iri. Cum autem impensius instarent, ut vetera conventa firmarentur, et Rochyzanæ Pragensis committeretur Ecclesia, iterum legatus rem extraxit :

« Ad primum », inquit Coclæus [1], « paternitas sua respondit, quod de compactatis, quia est res ardua et gravis, nondum deliberavit, sed quod deliberare intendit cum consilio terrigenarum. De secundo, videlicet de provisione archiepiscopi, respondit sic dicens : Quia, ut puto, nisi fallor, neminem ego pro illis accusavi, sed in hoc magis estis collaudandi, quod vultis archiepiscopo providere. Ad utrumque igitur post crastinum, quia dies festus est, respondebo. At quid responderit ulterius ad utrumque nusquam invenio : at in Chronicorum breviario vetusto habetur, quod dominus legatus feria tertia post Trinitatis festum, hoc est XXII die Maii, recessit de Praga mane cum domino de Rosis, et nihil profuit propter aliquorum impedimenta. Res ipsa autem indicat, illum in neutro condescendisse ad vota eorum. Memini me itaque legisse, at locus non occurrit, legatum in gravi constitutum periculo ægre per dominum Ulricum de Rosis manus Hussitarum evasisse. At vir prudentissimus non poterat illis condescendere circa compactata, quæ nequaquam ipsi servabant, et longe aliter iis utebantur, quam a Concilio Basileensi acceperant, uti ostensum est supra, et minime licebat Sedis Apostolicæ legato Joannem Rokyzanam publicum Ecclesiæ Romanæ hostem et manifestum hæreticum in archiepiscopum consecrare, ac tam dirum atque ferum lupum fidelibus Christi oviculis præficere ». Subdit auctor, digresso Praga legato, Hussitas exspectatione sua delusos adversus Mainardum, de quo paulo ante meminimus, conjurasse, ac Podiebratio urbem proditione tradidisse non sine magna Catholicorum strage, ac Mainardum captivum adductum haud ita multo post defunctum esse : ex qua funesta rerum conversione Rochyzana elatus potestatem jusque Pragensis archiepiscopi sibi arrogavit. Hæc pluribus Coclæus, et ante ipsum Æneas Sylvius [2].

Dum Joannes Carvajalis cardinalis A. S. L. Pragæ morabatur, accidit quod narrat ad calcem suorum Commentariorum cardinalis Papiensis [3], cujus verba repetimus : « Sedente, inquit, Nicolao V, ad eosdem, (nempe Germanos), iterum missus conficit quæ ingruebant omnia. Quo tempore, pace inter Hungaros Australesque summo Christianorum beneficio constituta, in Bohemiam transit augentem in dies perfidiam veterem. Is transitus non sine miraculo fuit posterorum memoriæ commen

[1] Cocl. cod. l. X. — [2] Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 42. — [3] Card. Papien. in Comm. sub fin.

dando; illic enim a Rochezana, de quo ante retulimus, hæresiarcha gentis in publicam de fide disputationem vocatus, ne diffidere in tanta expectatione Romano dogmati videretur, assensit, cumque ad diem dictam in magno regni conventu uterque fuisset, prior Rochezana ab his verbis disputationem orsus, videlicet: *Æterni Patris Verbum*. Offundente statim Deo malignæ menti tenebras, progredi ultra non valuit ac statim obticuit. Resumente iterum ac tertio ex longis semper intervallis idem orationis initium, iterum coactus est obmutescere. Cum vero stuperet jam consessus omnis, procuratorque ob confusionem ægre consisteret, læto vultu Joannes silentium ejus excipiens idemque initium repetens, tanta memoria spirituque disserendo peregit reliqua, ut plerique divinum opus mirati, posito errore, ad sanitatem redierint, promissumque divini Salvatoris manifeste enituerit aientis fidelibus suis: *Ego dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere omnes adversarii vestri*. Hunc exitum disputationis et qui affuerunt narraverunt sæpe, et ipse Joannes verecunde admodum, nec tam ad suam quam Dei gloriam nobis interrogantibus confirmabat ».

6. *Adornata ab Huniade in Turcas expeditio.* — Inter hæc Joannes Huniades, qui publicam in Hungaria rem administrabat, sacram adversus Turcas ad vindicandas in libertatem finitimas provincias expeditionem adornare est aggressus: cujus pia consilia ut facilius ad optatum exitum feliciusque perducerentur, Pontifex publicas hasce litteras ad cunctos Christi cultores dedit [1]:

« Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem.

« Admonet nos ille cælestis agricola, qui vineam suam nobis de solita benignitate commisit, ut succrescentes in ea, non solum nocivas, sed etiam infructuosas arbores evellamus: omnem arborem quæ fructum non bonum facit abscindendam et in ignem mittendam, vocis suæ attestatione confirmans, ad memoriamque reducendo, quod unigenitus Dei Filius de sinu Patris in uterum dignatus est descendere Matris, in qua et ex qua nostræ mortalitatis substantiam divinitati suæ ineffabili unione conjunxit, quod non erat assumens, ut haberet unde hominem lapsum redimeret et satisfaceret Deo Patri: ipse namque sui ipsius Agni immaculati pretioso sanguine nos redemit, qui in ara crucis innocens est immolatus: exinde inconsumptibilem thesaurum militanti Ecclesiæ acquisivit, volens suis thesaurizare filiis pius pater; quem quidem thesaurum non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per beatum Petrum cœli clavigerum ejusque successores in terris commisit fidelibus salubriter dispensandum, et pro totali, nunc pro partiali remissione pœnæ temporalis et pro peccatis debitæ, tam generaliter quam specialiter, prout cum Deo expedire cognoscerent, vere pœnitentibus et confessis misericorditer applicandum.

« Dudum ad Apostolatus nostri, voce fidelium omnium publice referente, notitiam pervenit, quod perfida et horrenda infidelium Turcorum rabies regnum Hungariæ, excellens membrum Ecclesiæ, ac partes contiguas et circumvicinas dietim invadit, ut vineam Domini Sabaoth valeant demoliri, ac aliis locare agricolis et inficere greges ejus et (quod gravius est) dicunt adversus fideles ipsos, quod scribitur: *Vadamus et disperdamus eos de gente et non memorabitur nomen Israel amplius;* et: *Possideamus nos sanctuarium Dei ipsorum*. O damnationis et iræ filii! O perditionis et calamitatis alumni! O semen Canaan, semen nequam! Exurgat Deus, et suos dissipet inimicos, exurgat et veniat, ut populum suum suscitet in confusionem prædictorum inveteratorum dierum malorum, et angelum suum, qui eos scindat secetque per medium, de alto suo mittat. Veniat populus Israel et David rursus et leonem et ursum de grege Domini arietes tollentes occidat, et spurios ipsos in frontibus impudicitiæ ipsorum percutiat, ita quod in facies suas cadant. Insurgant insuper Christi milites Ecclesiæ filii, athletæ Catholicæ fidei, peregrinas lustrantes provincias, maria transeuntes et regiones extraneas peragrantes pro fidei dilatione et defensione præfatæ. Afferant insuper ululando anxia querela præfata patrocinia summi Patris, et dicant: *Domine, salva nos, perimus;* parique voce: Succurre, princeps, fidelibus, et provide filiis, pie Pater, sparge rorem tuæ gratiæ supplicantibus, quoniam tenebræ cooperuerunt terram et caligo invasit populos antedictos, et velut errantes oves, pastoris destitutæ custodia, luporum crudelium timent insidias, et rugientium leonum faucibus absorberi pavescunt. Decet ergo, nimirum quod populus, qui ambulat in tenebris et habitat in regione umbræ mortis, videat mundi luminaria; excita potentiam altissimi tui throni, et effunde super infideles ipsos iram tuam, et indignatio iræ tuæ apprehendat eos, ut fiat habitatio ejus deserta, et in tabernaculis ipsorum non sit qui inhabitet.

« Nos igitur, qui ad regendum in Ecclesia Dei Apostolatus ministerium licet indigni vocati sumus, pro exstirpanda et evellenda rabie prædictorum perfidorum Turcorum, et pro excitanda et remuneranda devotione fidelium, inconsumptibilem thesaurum hujusmodi, de fratrum nostrorum consilio et Apostolicæ potestatis plenitudine, ut negotium ipsum fideles ipsi eo libentius prosequantur, quo majora exinde speraverint se præmia adepturos, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli

[1] Lib. IV. p. 159.

Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui hujusmodi assumpto mirifice crucis signo infideles ipsos et perfidos Turcos, Dei hostes et Ecclesiæ memoratæ, ac fautores et receptores eorum, et illos qui imposterum receptabunt, aut favebunt eisdem in personis, et sumptibus propriis expugnabunt, et ad opus futuræ expeditionis contra eosdem Turcos complendum laborabunt, Ecclesiæ sequendo vexillum, tam clericis quam laicis omnibus, et eis etiam, qui stipendia sufficientia juxta eorum facultates, ut bellatores ad dictam expeditionem mitti possint, erogaverint, illam plenissimam concedimus veniam, et remissionem peccatorum, quæ per Sedem Apostolicam concedi consuevit proficiscentibus in subsidium Terræ-Sanctæ, ac sepulchri Dominici, ei in retributionem justorum salutis æternæ pollicemur augmentum. Iis autem, qui in hujusmodi Dei servitio forsitan laborabunt ac præfata stipendia ministrabunt non usque ad dicti operis perfectionem, sed ad ejus tantum partem, juxta quantitatem subsidii ac laboris et devotionis affectum participes esse volumus indulgentiæ memoratæ; verum cum forsan prædictorum aliquos post iter arreptum in prosecutione dicti negotii ex hac luce migrare contigerit, eos integre participes esse volumus indulgentiæ memoratæ. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVIII, VI id. Aprilis, Pontificatus nostri anno secundo ».

7. *Huniadis in Turcas irruptio et prælium triduanum.* — Eductum ab Huniade hoc anno ex Hungaria exercitum, in quo conscripta erant viginti duo militum millia una cum Hungaricæ nobilitatis flore, narrat Bonfinius [1], ac per Daciam in Mysiam descendisse, sollicitasseque ejus provinciæ despotam, ut armorum fœdus cum Christianis jungeret; hunc vero prætulisse Christianæ rei amicitiam Amuratis, et Turcam progressus Hungarorum certiorem fecisse: concurrisse denique ambos Christianorum ac Barbarorum exercitus in campo Merulæ antequam Scanderbegus Macedoniæ princeps castra cum nostris conjungere posset, ac triduum cruentissimam pugnam tenuisse: denique Amuratem, qui octoginta millia militum adduxerat, victoriam adeptum, sed cruentam valde, cum triginta quatuor millia ex suis amiserit, Christianorum vero octo tantum millia cæsa referantur, de quibus hæc tradit Æneas Sylvius [2]: « Quanquam virtute præstarent, numero tamen superati non tam victi, quam compulsi sunt cedere ». Ex ea clade fuga lapsus Huniades, multis laboribus et periculis superatis, in Pannoniam se recepit. Immisit etiam in Macedoniam Amurates Mustapham ducem, quem a Scanderbego profligatum narrat Marinus Barletius [1]: « Cæsa, inquit, ex hostibus referunt decem millia, captos LXXXII, signa militaria XV. Castra quoque non ignobili præda ditarunt militem ». Inter captivos fuit idem Mustaphas, cum aliis duodecim satrapis. Tum late ex hostili agro abactæ prædæ, quibus attritus Amurates non jam in Scanderbegum duces mittere, sed eam expeditionem ipsemet conficere decrevit.

Instructum est eodem tempore aliud sacrum bellum adversus alios Mahometanos, scilicet Granatenses, a Joanne Castellæ rege, qui cum susceptum a se ea in re consilium Nicolao papæ exposuisset, Christi fideles ad arma capessenda ferendasque suppetias, promissa noxarum venia, concitavit [2]: fundenteque eodem rege graves querelas adversus nonnullos adeo suæ salutis immemores, ut fidei hostes juvare non perhorrescerent, Nicolaus, quo par erat, pio studio commotus in tanti flagitii reos anathematis sententiam tulit [3].

8. *Decreta legatio pro Alphonso et Florentinis conciliandis: Mediolanenses a pluribus appetiti.* — Decreta est hoc anno a Nicolao [4], pacis inter Italiæ principes ac populos componendæ cupidissimo, legatio, cujus obeundæ munus injunxit Joanni tit. S. Laurentii in Lucina presbytero cardinali Merinensi, ad Alfonsum Aragonum et utriusque Siciliæ regem ac Florentinos in pristinam concordiam reducendos. Pontificii ea de re Diplomatis præcipua pars hæc est:

« Nicolaus, etc.

« Cupientes ex toto corde ut, Altissimi cooperante gratia, per nostri operis curam finis aliquando huic bello, remotis omnium dissensionum fomentis, imponatur, et quod partes in mutua pacis et concordiæ dulcedine conquiescant » interjectisque legati elogiis addit, « te tanquam pacis angelum ad regem præfatum ac Tusciæ partes Florentinorumque et alias ipsius Tusciæ communitates, civitates eorumque dominia, territoria atque districtus de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio legatum de latere præsentialiter destinamus, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDXLVIII ». Meminit de eodem cardinale Morinensi Ferrariam superiori anno pro Italica pace redintegranda misso Pigna [5]. Porro Alfonsum regem summopere optasse pacem cum Florentinis facere, ut per Etruriam in Insubriam penetraret ad principatum Mediolanensem in suam potestatem redigendum, cum a Philippo Maria testamento hæres relictus esset, narrat pluribus Surita [6]: Florentinos autem de pace appellatos respondisse, sibi integrum non esse sine Venetis fœderatis cum ipso pacisci: extractum itaque bellum atque ab Alfonso Florentinorum ditio-

[1] Bonfin. dec. 3. l. VII. Thuros. Chron. Ung. c. 46 et 47. — [2] Æn. Sylv. hist. de Europ. c. 6.

[1] Marin. B... et. l. IV. — [2] Lib. III. p. 70. — [3] Ibid. p. 69. — [4] Lib. XXIII. p. 209. — [5] Pign. l. VII. — [6] Surit. l. XV Annal. c. 48 et 49.

nem devastatam, dum Veneti plures Mediolanensis ditionis urbes suo imperio adjungerent. Tristissima[1] quidem erat Mediolanensis ducatus facies, cum a pluribus undique laniaretur : quamvis enim Mediolanenses post Philippi Mariæ obitum, lacerato ejus testamento, se in libertatem vindicassent, plures tamen principes eorum dominatum affectabant ; nam Fridericus Romanorum rex principatum ut imperii beneficiarium Philippo sine liberis vita functo repetebat. Alfonsus Aragonum rex ex testamento sibi deberi contendebat : Carolus dux Aurelianensis Valentinæ hæres jure sanguinis, a vicecomitibus enim maternum genus duxerat, illum sibi asserere nitebatur : Franciscus Sfortia, Blanchæ Philippi Mariæ nothæ filiæ vir, conjugis nomine similiter ut hæreditarium reposcebat : Veneti quod ille agitatam pacem anno superiori non firmasset, urgebant bellum, ac Placentiam, Cremonam, Laudam occuparunt : Ludovicus dux Sabaudiæ Valentiam et Confluentiam invasit ; aliique alia e misero principatu discerpsere, donec Franciscus Sfortia post multas rerum conversiones principatu ipso est potitus.

9. *Clandestina matrimonia vetita in Andegavensi Synodo, et quæstiones de indulgentiis et confessione et potestate Pontificia imprudenter habitæ coercentur.* — Hoc anno celebratum tradunt[2] Andegavense Concilium, a quo inter cætera matrimonia clandestina incusso anathematis terrore vetita, aliaque ad disciplinam Ecclesiasticam asserendam spectantia constituta sunt. Tum etiam sancitum, ut sacerdotes pro defunctis orarent : « Quilibet sacerdos singulis diebus non solemnibus dicat officium mortuorum ad minus cum tribus lectionibus, maxime cum pro fidelibus defunctis celebravit ; quia sancta et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur ».

Pullulabant tum in Galliis errores aliqui ; in Burgundia enim complures tum sæculares tum religiosi sacerdotes, vel ex inscitia vel imprudentia, vel præcipitis linguæ lapsu, in privatis disceptationibus et concionibus publicis, nonnulla effutierant adversus sacrarum indulgentiarum dignitatem, tum de culparum et pœnarum spiritualium remissione, præterea de Ecclesiæ clavibus et Confessionis sacramento sanctorum Patrum doctrinæ et Catholicæ fidei adversantia protulerant ; ex quibus cum publica exorta esset offensio, periculumque immineret, ne qua fœda hæresis oboriretur, Pontifex Cabilonensi et Sidoniensi episcopis divinarum rerum scientia præstantibus munus injunxit[3], ut adhibito fidei censore habilisque sacris concionibus, prava illa et nefaria dogmata confutarent, populosque orthodoxa fide informarent.

[1] Nauel. vol. 2. gen. 49. Pigna l. VII. Bartol. Facius l. IX. Paul. Emil. in Car. VI et alii. — [2] Tom. IV. Conc. edit. Binian. p. 510. Possevin. apparat. tom. II et alii. — [3] Lib. III. p. 73.

« Venerabilibus fratribus Joanni Cabilonensi, et Antonio Sidoniensi episcopis, in theologia magistris, salutem.

« Pastoralis nos impellit ministerii debitum, et quotidiana omnium Ecclesiarum nos angit sollicitudo, ut pro confutandis superstitiosis Catholicæ religioni contrariis erroribus Apostolicæ curæ partes ferventius impendamus. Sane, sicut intelleximus, in nonnullis Burgundiæ partibus plerique sæculares et regulares presbyteri, vel ex imperitia, sive inadvertentia, aut linguæ lapsu etiam nonnumquam in sermonibus publicis ad populum ac collationibus et disputationibus utrimque, et hinc inde habitis, aliqua piarum aurium offensiva, et quæ omnino Catholicæ fidei et illius articulis, ac sanctorum Patrum et Catholicorum et doctorum traditionibus conformia non sunt, et præsertim indulgentiarum et remissionum peccaminum, necnon clavium Ecclesiæ, et sacramenti Pœnitentiæ materias concernentia affirmarunt, dogmatizarunt et prædicarunt, unde ibi gravia scandala successerunt, et nisi Apostolicæ provisionis remedio salubriter provideatur, inter fideles ac vulgares et populares partium illarum poterunt hæreses et errores varii periculosius pullulare.

« Nos itaque, prout ex susceptæ servitutis adstricti censemur officio, tam dispendiosis ulterioribus illarum progressibus feliciter obviare cupientes, ad vos, quos zelus comedit animarum, et in sacra pagina estis magistri, ac præmissorum, necnon aliorum ejusdem fidei articulorum veram notitiam et claram informationem obtinetis, direximus oculos nostræ mentis, fraternitatibus vestris per Apostolica scripta mandantes, et in remissionem peccaminum vestrorum injungentes quatenus vos simul, vel alter vestrum in solidum, vocato fidei inquisitore, prout id utilius fieri posse compereritis, et tam publice quam privatæ, prout id etiam congruere et magis opportunum fore prospexeritis, prædicandi officium et evangelizandi ministerium prædictorum et quorumcumque aliorum plenaria exstirpatione devote assumatis et reverenter acceptetis, ac fidelibus ipsis in eisdem partibus in Ecclesiis et locis, quibus convenientius fieri possit, veritatem et sanas sanctorum Patrum et doctorum opiniones ac traditiones, prout sacrosancta Romana Ecclesia tenet, credit et servat, proponatis, doceatis, publicetis, dogmatizetis et prædicetis, faciatisque, disponatis, ordinetis et exsequamini, prout ipsius fidei corroborationi, ac dictorum fidelium saluti vobis visum fuerit opportunum, super quibus omnibus et singulis vobis plenam ac liberam concedimus tenore præsentium facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLII, kal. Junii, Pontificatus nostri anno secundo ».

10. *De transferendis Mariæ Salomæ et Mariæ Jacobi reliquiis actum.* — Hoc ipso anno

idem Pontifex, pro augendo pietatis cultu, Renati regis Siciliæ ducisque Andegaviæ piis precibus morem gessit : cum enim sacra Mariæ Salomæ et Mariæ Jacobi pignora, vel potius eorum partem aliquam, quæ in Ecclesia oppidi maritimi Arelatensis diœcesis colebatur, in honorificentiori et ornatiori loco reponere meditaretur, eaque de re Sedem Apostolicam consulisset, demandata est provincia [1] Petro cardinali episcopo Albanensi, Aquensi archiepisc. et episcopo Massiliensi, ut, si id divinæ conduceret gloriæ, sacras reliquias, qua par erat, religiosa pompa transferri permitterent.

« Venerabilibus fratribus Petro episcopo Albanensi, et archiepiscopo Aquensi ac episcopo Massiliensi, salutem, etc.

« Sane sicut ex serie petitionis pro charissimi in Christo filii nostri Renati Siciliæ regis illustris nobis oblatæ petitionis (intelleximus), licet corpora sanctarum Mariæ Jacobi et Mariæ Salomæ in Ecclesia B. Mariæ villæ de Mari Arelatensis diœcesis infra terram, in loco honesto per sanctos discipulos Christi recondita et tumulata fuerint, et a Christi fidelibus ibidem cum magna veneratione venerentur : tamen idem rex pro ferventiori devotione populi et majori veneratione earumdem sanctarum, affectat corpora et reliquias hujusmodi de dicto loco elevari, et supra altare vel alias infra eamdem Ecclesiam in tabernaculo, seu capsa argentea honorifice reponi et recondi, si de super a Sede Apostolica concedatur licentia ; quare pro parte dicti regis nobis fuit humiliter supplicatum, ut super iis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur affectionem dicti regis plenariam in Domino commendantes, ac cupientes ut corpora et reliquiæ sanctarum hujusmodi a Christi fidelibus congrue venerentur ac decenter conserventur, hujusmodi supplicationibus inclinati, fraternitati vestræ, etc. quatenus tu, frater episcope Albanensis, si ad id commode intendere potueris ac volueris, per te vel alium, si super hoc requisitus fueris, alioquin vos fratres, archiepiscope et episcope Massiliensis, aut alter vestrum, si ita est, corpora et reliquias sanctarum hujusmodi de dicto loco licite elevandi, et suprà altare, vel alias infra ipsam Ecclesiam, in tabernaculo honesto seu capsa argentea reponendi et recondendi cum solemnitatibus in talibus requisitis, auctoritate nostra licentiam concedatis. Dat. Romæ apud S. Potentianam anno, etc. MCDXLVIII, XIII kal. Novembris, Pontificatus nostri anno secundo ».

Occurrit in superioribus haut levis difficultas, cum in Tabulis Ecclesiasticis [2] hæc legantur : « Verulis in Hernicis translatio S. Mariæ Jacobi, cujus sacrum corpus plurimis miraculis illustratur ». Addit vero cardinalis Baronius hæc verba : « Ubi ejus corpus decentissime asservatur ». Cum autem dicat præterea Martyrologium [1] B. Mariam Salomæ XXII Octobris Jerosolymis obiisse, putandum est ejus reliquias in Gallias translatas cum aliqua parte reliquiarum S. Mariæ Jacobi.

11. *Insigne miraculum S. Barbaræ, et alia S. Liduvinæ.* — Quanto compendio pii sanctos colant, eorumque patrocinium sibi concilient, insigni illustratum exemplo est, quod narratur a Theodorico Paulo Gorcomensi sacerdote teste oculato [2], nimirum hoc anno nocte præcedenti festum diem S. Augustini, honestum civem Gorcomensem septuagenarium piissimum S. Barbaræ clientem, ardentibus incendio ædibus in mediis flammarum globis eam deprecatum more solito, ut ante mortem sacramentis Ecclesiasticis muniretur : « Annus », inquit auctor, « divinæ Incarnationis erat MCDXLVIII, dum ex agro redeunti hæc accidit calamitas ; si quidem in nocte, qua festum D. Augustini agitur, quando labore rurali fatigatus dormiebat, candela ardens in stramina, quorum forte ingens tum copia aderat, cecidit, unde domus accensa illico conflagravit. Evigilantes prædictus Henricus et Andreas filius ejus, pariter territi vix incendium vel nudi evasere ; nam Andreas inter fugiendum ubique circa genitalia læditur, Henrico vero patri indusium, quo caput involverat, duobus in locis ardere cœpit. Verum corpore liberatus pro pecuniæ amissione majori sollicitudine cœpit urgeri, quare in domum redire statuit extracturus nummos. Itaque signo crucis se muniens, ubi in domum flammis relictam cucurrit, hæc ante super corpus ejus nudum corruit, quam ad conclave, in quo pecunia recondita jacebat, perveniret. Hic cum cœpta jam mors instaret, urentibusque flammis graviter torqueretur, majori tamen dolore afficiebatur, quod sacramentis Ecclesiasticis non esset præmunitus : eapropter, desperata corporis salute, pro animæ duntaxat remediis ad B. Barbaram, qua tunc potuit, devotione se contulit. Orans igitur : Sancta, inquit, Barbara, quod per sponsum tuum nunc potes succurrere misero, et in peccatis morienti fiat tuis precibus in me quod olim pro Christo tibi morienti cœlitus est promissum : memor sit sponsus tuus sanguinis tui rosei atque virginei, memor sit castissimi atque ferventis amoris tui, ne de corpore meo egrediatur anima nisi confessionis sacramento ante purgata, et salvifico Viatico præmunita.

« Vix orationem finierat, et ecce virgo adstat decora sanctissima Barbara, eo scilicet schemate, quo in templo picta cernebatur. Hæc pallio suo mox ignium globos restinguens, per

[1] Lib. III, p. 162. — [2] Martyr. Rom. die XXIV Maii.

[1] Martyr. Rom. die XXII Oct. — [2] Apud Sur. tom. VI, die IV Decemb.

stramineum tectum candida sua manu illum eduxit, atque tuto in loco statuens, sic illi locuta est : Quia grata mihi sæpenumero devotionis obsequia obtulisti, et modo divinam misericordiam per meum patrocinium implorasti, meo scias interventu tibi ad auroram usque vitam propagatam, quo vivendi spatio confessionis, Eucharistiæ atque Extremæ-Unctionis sacramenta recipias. His dictis, ad superna rediens Barbara virgo disparuit. Sæviebat interea ignis, et vicinas domos absorbere festinabat, clamant vigiles, et pulsatis campanis cives excitati accurrunt. Cæterum Henricus ille prædictus sanctissimæ Barbaræ præsidio flammis ereptus, ab imo pedum usque ad verticem capitis fuerat adustus, nec minus intus quam extra in corpore torridus, unde assati cadaveris speciem magis quam hominis præferebat. Siquidem verenda ejus ignis edax adeo absumpserat, ut hiantibus in inguine vulneribus, etiam exta nudarentur, cremata nates et clunes ejus flamma voravit, hypocondria, venter, pectus, ascellæ, collum ac scapulæ non modo adusta, sed inflexibilia quoque, et ut ferrum rigida erant. A vertice denique capitis capilli cum carnibus defluentes et ossa nudantes in genis hærebant. Quid multa recenseo? Adeo fuit crematus, ut ossibus vix modica adhæreret caro tanquam Æthiopis nigra; nam præter oculos, linguam et cor, quæ per B. Barbaræ subventionem ex divina miseratione adhuc suo in vigore vivebant, nihil in eo manebat reliquum ». Et infra : « Hic itaque quamvis nihil in eo cerneretur præter admirabile horrendum cunctis simulachrum, per duos longos vicos et plateam dictam Diemolenstraet, de incendii loco ad filiæ suæ dilectæ Dietuardæ, quæ viro honorabili Neudoni filio Arnoldi dudum nupserat, domum solus ivit; ubi arentes pedicæ inter eundum a corpore ejus decidentes combustionis pariter ac miraculi evidens testimonium præbuere. Hæ tamen altera die collectæ humando ejus corpori sociatæ sunt. Itaque ad filiæ domum postquam advenit, præmortuum ejus corpus lecto impositum est; ipse vero nihil aliud quam sacramenta Ecclesiastica paulo post moriturus expetiit, omnibus interim manifestans quanta sit Dei misericordia beatæ Barbaræ precibus ac meritis in se collata, quippe cujus mortuo atque cremato corpori, ne sacramentorum expers moreretur, vita servabatur.

« Percrebuit interea per civitatem stupendi hujus miraculi rumor, et licet interim incendium omni fere momento seipso fieret majus, adeo ut ad templum usque D. Agnetis tunc aliquoties etiam accensum multas domos absumeret, ad spectaculum tamen hoc mirabile cadaveris, ut ita dixerim, plures quam ad restinguendum ignem confluebant, idcirco ut majus fieret miraculum, confortatus a Deo Henricus, perinde ac sanus et incolumis populo adventanti prædicabat, noscebat omnes, et ad terrenorum contemptum cœlestiumque amorem quoscumque poterat invitabat. Flentes pro se non ultra dolendum sentiebat, quippe cum quo Deus misericordiam fecerat. Hortabatur quoque eos, qui aderant, ut Deum in cunctis ejus operibus laudarent, casta ac ferventi oratione colerent, et ejus matrem Virginem Mariam pia veneratione diligerent, sanctissimam quoque Christi sponsam præcipua devotione honorarent : Hæc enim, inquit, ut cernitis nunc oculis vestris, honorantibus se sacramenta Confessionis et Eucharistiæ ante mortem impetrat. Ad hæc miraculi hujus in se facti narrans ordinem atque modum replicat, addens illucescente aurora quantocyus in testimonium veritatis e sæculo se migraturum. Ne vero de miraculi adhuc veritate quis dubitaret, aut quod divinæ erat miserationis naturæ aut fortunæ adscriberet, rogabat honestissimos quosque utriusque sexus senes, ut accederent, et exploratis visu, tactuque probatis singulis et membris et locis discerent, non virtutis humanæ, quod viveret, sed potestatis esse divinæ. Accedentibus ad lectum multis et cum trepidatione tangentibus : Non sentio, inquit, vestro ex tactu læsionem, tangite securi adusta membra, et hiantia vulnera et corporis rimas, quoniam gloriam Dei loquuntur, etiam oculis explorate, videbitis quidem combusta ac præmortua omnia, nec sine admirabili Dei virtute mihi adesse vitam. Ad hæc humana curiositate permoti cum multi omnia lustrassent, Dei omnipotentiam et S. Barbaræ merita benedixerunt, etc. » Nonnullis interjectis, ut ille pie sacramentis procuratus obierit, subdit auctor :

« His ita peractis, cum omnium peccatorum suorum ab infantia confessionem fecisset, et sumptis sacramentis adhuc denuo confessionem repetiisset, S. Barbaram electam suam patronam divumque Laurentium invocavit, orans ut hæc assatio corporalis et temporalis, quam sustinuerat, incendii pœna sibi in omnium caderet expiationem peccatorum. Postremo illucescente aurora confessori et adstantibus dixit : O pater amande confessor cæterique omnes amici, adest jam hora, qua moriens a vobis recedam, quapropter hoc temporis brevi spatio a me, quæso, nolite recedere, sed orationibus me vestris juvate. Hæc dicens ad Deum orando se convertit, atque beatissimæ Virgini Mariæ, B. Barbaræ atque omnium Dei electorum precibus se commendans, suorum veniam peccatorum iterum oravit. Post hæc sonora voce : Domine, inquit, Jesu Christe, misericordissime Deus, qui me in ara sanctæ crucis pretiosissimo sanguine et acerbissima morte redemisti, miserere mei, ecce in manus tuas commendo spiritum meum; hæc dicens emisit spiritum. Ad laudem igitur Dei et honorem B. Virginis ac gloriosæ Barbaræ, crematum ejus corpus oculis omnium intra do-

num continendum exponitur, et tandem in templo Gorcomensi juxta suggestum, civibus omnibus pro amore viri accurrentibus, vespere sepelitur.

« His ego Theodoricus Pauli de Gorcum, quia interfui, et prædicti Henrici confessionem qualer audivi, sacramenta administravi, vulnera ejus ac membra tractavi tractandaque aliis obtuli, ipsum præterea tenui inter brachia mea morientem, et ne modico quidem tempore, ut rogatus quoque a filiabus et amicis, ab eodem recessi, non potui tam glorioso miraculo testimonium non præstare et hæc ad gloriam Dei scribere ».

His adnectimus aliud insigne prodigium S. Barbaræ precibus editum, quod narrat Joannes Nider[1] se, dum Coloniæ theologicis scientiis operam dabat, a viro gravissimo didicisse : in Germania inferiori circa Ercklentz juvenem quemdam in prælio, quod inter proceres regionis gerebatur, captum, cum inedia confectus esset in carcere, pluresque socii ea exstincti essent, duodecim dies sine cibo transegisse ; cumque sacerdotem ad sacramenta sibi conferenda deposceret, testatum esse non prius e vivis se discessurum, quam sacramentis muniretur ; iis autem receptis mox pie obiisse.

Hoc etiam anno in Hollandia plura miracula precibus B. Liduvinæ virginis divinum Numen edidit, ex quibus tria insignia Willelmi Sonderdanc peritissimi physici testimonio confirmata recenset Thomas a Kempis[2]. Primum Delphis in virgine, quæ octo annis in lecto decubuerat morbo inculto implicita, qui nulla unquam levari potuerat medicorum industria, ex quibus idem Willelmus ipsam ad tolerantiam hortatus subjecit : « Tu nondum tanto tempore passa es tantos dolores, sicut felix illa virgo Lydeuvigis, propter cujus merita jam Dominus facit multa miracula in partibus nostris ». Quibus auditis, ægra virguncula ad implorandam B. Liduvinæ opem, et repetendam sæpius orationem Dominicam se convertit. Neque incassum missæ preces, etenim objecta B. Liduvinæ specie persanata est ; nam addit auctor : « Contigit ergo post hæc quod felix Lydeuvigis virgo apparenter visitavit virginem languentem, dando ei remedium artis medicinæ, et veraciter curata surrexit sana, ambulans, comedens et opera sanarum virginum exercens, de quo magister supradictus valde stupefactus hoc ipsum verissimum esse testatur ».

Secundum miraculum patratum est Goudæ in sanctimoniali, quæ tibiam contractam habebat, cumque ad Willelmum medicum adeundum Delphos se conferre non posset, lachrymis se pluribus diebus dedidit, sed B. Liduvinæ auxilium illi non defuit, ut narrat laudatus auctor hisce verbis : « Tandem venit felix illa virgo Lydeuvigis de nocte, loquens cum ea, et dicens quod impetraret a sororibus, ut quælibet monialis illius domus legeret quinque PATER NOSTER et AVE MARIA ad honorem Dei et ipsius virginis Lydeuvigis, atque in Dominica die in propriam Ecclesiam se portari faceret, sicque sanitatem tibiæ claudæ recuperare deberet, quod incunctanter actum est ; nam licentia a confessore suo obtenta, portata fuit ad Ecclesiam, ut Lydeuvigis sibi per revelationem dixerat, et sub missa subito perfectam sanitatem tibiæ suæ acquisivit per semetipsam lætissime exiens, ac gratias maximas Deo referens, qui per merita hujus felicissimæ virginis Lydeuvigis istud miraculum operatus fuerat ».

Tertium miraculum, hoc etiam anno in Hollandia editum, suis circumstantiis apprime instructum subjungit idem Thomas a Kempis : « Tertium miraculum Leydis contigit in oppido celebri partis Hollandiæ. In hac populosa civitate fuit virgo religiosa quæ habuit in collo duritiem cancrosam ad quantitatem magni pomi, sic quod nec bibere aut comedere poterat, aut se inclinare, quin volebat suffocari ex nimia angustia anhelitus. Ista venit nudis pedibus et sine lineo ad sepulchrum prædictæ sanctæ virginis pro auxilio impetrandæ sanitatis, quo non obtento, recessit cum magna tristitia ignorans quæ bona sibi essent ventura. Nocte sequenti post recessum suum a sepulchro et somno habito expergefacta, fuit plene curata ab illa cancrosa duritie, quam passa fuerat octo fere annis sicut notum est multis. Hanc virginem miraculose curatam supra memoratus magister Willelmus Sonderdanc doctor in medicinis oculis suis vidit, et collum ejus manibus tetigit, qui etiam testimonium fidelissimum perhibet scriptis suis de omnibus præmissis, dicens : Testor Deum quod ista tria acta sunt in brevi tempore, sed et alia plura, quæ vidi oculis meis longum esset enarrare. Hæc suprascripta miracula contigerunt, Deo innovante signa, in diebus nostris anno Domini MCDXLVIII, præsidente in Sede Apostolica sanctissimo papa Nicolao V, Pontificatus ejus anno II ».

Hoc anno, ut refert Jacobus Bosius[1] Caramanus, immisso in Armeniam exercitu, proditione Christianorum militum, qui in præsidio erant, auroque a Barbaro corrupti fuere, arcem, cui Curchi nomen erat, munitissimam et inexpugnabilem spectantem ad regem Cypri, quæ hactenus Saracenorum eluserat impetus, iisque frænandis usui erat, intercepit, maximo rei Christianæ damno ac dedecore.

[1] Jo. Nider. Formic. l. IV. c. 2. — [2] Thom. a Kempis in Vita S. Liduvinæ c. 33.

[1] Bos. l. VI.

NICOLAI V ANNUS 3. — CHRISTI 1449.

1. *Amedeus antipapatum deponit et Ecclesiæ reconciliatur.* — Sublatum feliciter exstinctumque est penitus Basileense schisma anno a Virgineo partu quadragesimo, Indictione duodecima, Amedeo Sabaudo, qui Pontificia insignia invaserat, illa demum partim precibus principum, partim minis et metu Sabaudiæ amittendæ, ac meliorum desperatione, quod sui in sinum Ecclesiæ se conferrent, in conciliabulo Lausanensi abjecit, ac Nicolao legitimo Pontifici, ut Christi vicario, confectis publicis Documentis, pium obsequium detulit, quæ paucis his verbis complectitur Gobelinus [1] : « Cum jam se omnibus contemptui esse cerneret, nec spes ulla esset obedientiæ nanciscendæ, mortuo jampridem Eugenio ac Nicolao V suffecto, interventu Caroli Francorum regis pacem Ecclesiæ dare decrevit, renuntiavit Apostolatui, et Nicolao reconciliatus, quem verum esse Pontificem professus est, cardinalatum ab eo accepit, et legationem quandiu viveret (in locis nimirum ditionis suæ) cardinalis Sabinensis appellatus ». Consonant his, quæ paucioribus verbis perstrinxit Æneas Sylvius [2], necnon quæ Monstreletus [3] accuratius Gallico sermone describit. Postulatus nimirum a Francorum regis oratoribus Felix antipapa, ut Pontificalia insignia poneret, cum Ludovico filio duce Sabaudiæ, qui Lausanam tum accessit, aliisque viris conspicuis se deliberaturum respondit, rogavit ut Gebennam interea pergerent, quo Nicolai V internuntius, qui Apostolica Diplomata, si Amedeus pacem non turbasset, allaturus erat, Lugduno profectus est. At Amedeus ejusque filius ad Francorum regem novam legationem misit, ut apud Nicolaum Pontificem commodiores pactiones regia auctoritate obtineret, pacisque conciliandæ studio idem rex Rhemensem archiepiscopum eumdemque patriarcham Antiochenum et Electensem episcopum ad Nicolaum Pontificem legavit, qui Lausanam reversi antipapam adegere, ut de statu invasæ dignitatis recederet, qua perfecta re decreto Nicolai V, Amedeus Ecclesiasticis censuris absolutus legatus Pontificius in universa Sabaudia pronuntiatus est, pariterque episcopi novatores, qui conciliabulum Basilea Lausanam transtulerant, semper in Nicolai Pontificis obsequio ac fide se futuros spoponderunt, Conciliumque in tot annos improbe extractum dimiserunt : Gallici vero oratores regressi Romam cum Apostolica Diplomata, quibus omnia gesta confirmabantur, impetrassent, Lausanam ea detulere, atque hac ratione acerbum immaneque Ecclesiæ vulnus sanatum narrat Monstreletus, qui Carolum Francorum regem de collocato eximio studio pro concilianda Ecclesiæ pace, impensis laboribus et sumptibus in variis ad Pontificem regesque legationibus mittendis commendat, et quidem juremerito, cum sincero et candido animo pacem Ecclesiasticam promoverit, contempto Sabaudiæ principatu, quem ex ea discordia comparandum armis sperare potuisset ; ei enim subjiciendæ illius provinciæ jus contulerat Nicolaus, si Amedeus in retinendi antipapatus perfidia perstitisset (1).

[1] Gobelin. in Comm. Pii II. l. VII. — [2] Æn. Sylv. hist. Eur. c. 42. — [3] Monstr. vol. 3. p. 6.

(1) Quæ hucusque Ecclesiam dilaniarunt schismata, hoc demum anno sublata sunt, solutisque Conciliis Romano et Lausanensi, quorum alterum alteri adversabatur, ac Pontificia corona a Felice seu Amedeo sponte dimissa, Ecclesiæ regimen monarchicum, quale a Christo Domino institutum est, rediit. Quanti moliminis tractatio ista fuerit, paucis edisserendum est, cum nemo hucusque rem pro dignitate explicaverit. Antequam Eugenius extremam diem absolveret, de pace sermo inter utrumque Pontificem inductus est, rege Galliæ Felici cessionem proponente, cui vicissim dignitatem, et dignitati sustinendæ adjumenta Eugenii nomine spondente. Dum res ita consultabatur, ut constat ex litteris Friderici regis ad Ludovicum Sabaudum, relatis in Spicileg. Dacherii tom. III, pag. 773 nov. edit. Eugenius e vivis subductus, Nicolaus substitutus est. Tunc pacis spes accisæ. Iterum repullularunt. Aquensi archiepiscopo Roberto, qui superstite adhuc Eugenio Romam venerat, a Carolo rege Francorum missus, vota domini sui Nicolao novo Pontifici exponente, a Pontifice statim litteræ ad eumdem regem scriptæ sunt, ut pro concordia laboraret petentes. Litteras hasce legas Vet. Monum. tom. VIII, col. 988, anno MCDXLVII, die VI kal. Maii signatas, eædemque, sed absque mensis adscriptione, recitantur in Annalibus ad A. MCDXLVII, 18. Tum remissus in Galliam a Pontifice idem archiepiscopus, ut eidem regi nomine suo exponeret, se liberam componendæ pacis facultatem illi tribuere, qua de re

2. *Regum opera in tollendo schismate.* — Porro non modo Carolus Francorum rex ejusque filius Ludovicus Delphinus Viennensis et Ecclesiæ Romanæ vexillifer, operam in Amedeo ad schisma damnandum urgendo navarunt, verum etiam Fridericus Cæsar, atque Henricus Anglorum et Renatus Siciliæ reges studia sua conjunxerunt, adeo ut scribant nonnulli [1] Amedeum a Friderico compulsum, ut se obtenso pseudopontificatu abdicaret : et sane Fridericum ipsum delendi schismatis cupidissimum exstitisse, ac feliciter curas in eam rem intendisse ex pluribus supra allatis testimoniis perspicuum est. At operæ pretium esse arbitror prædictas Tabulas ab Amedeo de sua abdicatione editas subjicere, quamvis non tam demissionem animi abjecte de se sentientis ob tot tantasque invectas in Dei Ecclesiam offensiones perpetrataque mala, quam ad excusandas, ut Psalmographi verbis utar, excusationes in peccatis, præ se ferant. Et sane nullam in iis periodum, ne verbum dicam, inesse, quæ censuram non mereatur, prudens lector facile animadverteret ; ipsarum porro hoc est exemplum [1] :

3. *Fallaces antipapæ litteræ in pseudosynodo*

[1] Steph. Iofissur. in Chron. Ms. hoc an. Platin. in Nicol. V et alii.

[1] Ext. apud Nic. V. l. XVIII. Ep. secr. p. 431.

exstant litteræ apud annalistam ibid. num. 19 mensis tamen adscriptione carentes. Porro rediisse archiepiscopum circa Junium vel Julium mensem ex eo constat, quod Gallorum legati adventum suum ad Lugdunensem conventum, mense Julio habitum, aliquandiu retardarint propter adventum Aquensis archiepiscopi in Galliam, cum quo nonnulla prius de pace consultanda fuerant, prout legimus in folio dato legatis Gallorum legendo in Spicilegio Dacher. tom. III, pag. 773 nov. edit. Interea Felix nullum non movebat lapidem ut labantem auctoritatem suam assereret ; quare litteras ad Carolum Galliæ regem scripsit rogans, ut sibi et Concilio Basileensi faveret, mitteretque iterum legatos suos atque e regno suo præsules, ut in communi Concilio de Ecclesia componenda consulerent. Litteras habes in Veter. Monum. tom. VIII, col. 989 datas apud S. *Dominicum extra muros Gebennæ die VI id. Junii anno* MCDXLVII.

Roberto igitur Aquensi in Galliam jam regresso haud diu post destinati a rege Galliæ legati ad conventum Lugdunensem dimissi, quibus a rege ea commissa sunt, quæ leges in Spicileg. Dacherii tom. III, pag. 771 nov. edit. Venerunt illi primo Biturim, ubi Trevirensem archiepiscopum legatosque archiepiscopi Coloniensis ducisque Sassoniæ nacti, convenerunt in eas concordiæ leges; quas legas apud Labbe tom. XIX, col. 55 edit. Venet. : signantur enim illæ Bituricis die XXVIII Junii MCDXLVII. Tum processum est ad conventum Lugdunensem, in quo eosdem principes interfuisse, qui Biturim convenerant, ex iis discimus quæ Monstreletus apud annalistam ad A. MCDXLVII, 20 scribit. Concordiæ leges ibi constitutas fuisse tradit Monstreletus, nec forte aliæ sunt ab iis quæ leguntur in spicilegio Dacherii tom. II, pag. 768, et apud Labbe tom. XIX, col. 52, edit. Ven. Id vero ex eo colligo quod Concilium a Pontifice convocandum decernitur *in aliquo loco nationis Gallicanæ*, quæ petitio erat Gallorum, cui non prius quam in colloquio Lugdunensi acquievisse Germani videntur, cum antehac nonnisi in Germania novum Concilium habendum contenderent. Fœderis hujus pacta, uterque Pontifex respuit, ut de Felice scribit Monstreletus apud annalistam ibidem ; et de Nicolao, præterquamquod idem scriptor affirmat, ex eo pariter colligimus quod idem Pontifex litteris eodem anno pridie idus Decembris datis Spicileg. pag. 774, Amedeum Sabaudiæ principatu expoliaverit. Simul vero Nicolaus, ne omnem componendæ pacis spem præcidisse videretur, eodem die alias dedit litteras ad Carolum Gallorum regem, quibus tractandæ concordiæ plenam potestatem illi tribuit. Exstant Veter. Mon. tom. VIII, col. 994. Nec in Germania segnius eam in rem laborabatur, cum enim in conventu Lugdunensi decretum fuisset, teste Monstreleto, ut Amedeus ipse adiretur, ac dignitatem dimittere suaderetur, missi ad illum Gebennis agentem Caroli Francorum regis, Henrici Angliæ et Renati Siciliæ regum legati, conventum ibi celebrarunt, in quo Ecclesiæ pacem in Basileensi Concilio reddendam esse statuerunt, si quæ fides habenda sit Patribus Concilii Lausanensis, qui in prima sessione anno sequenti MCDXLVIII habita horum omnium meminerunt. Surdis tamen canebatur ; his enim nequidquam obstantibus Basileenses Patres in Concilio et Felix in dignitate perseverabat; quo molliora consilia aspernati principes ad duriora se converterunt.

Sequenti igitur anno Carolus Galliæ et Fridericus Romanorum reges legatos utrique suos Romam ad rem agendam cum Nicolao miserunt. De legatis a Gallo missis sermo est in litteris Nicolai V ad eumdem regem, quem de excepta benigne ea legatione facit certiorem, eorumque consiliis ac præsertim Rhemensis archiepiscopi usum se opportune in tanta rerum perplexitate agnoscit ac fatetur. Datæ sunt litteræ illæ die V id. Augusti, leguntur que apud Dacherium Spicileg. tom. III, pag. 776, nov. edit. De legatis vero a Friderico mittendis exstat Spicileg. pag. 775. Epistola ejusdem Friderici ad Carolum regem data die II Junii, qua se ab illo sollicitatum significat, ut legatos ad Pontificem destinaret, quos missurum se spondet statim ac de ejusdem regis mente in ea pace procuranda certiora didicisset. In causa vero Felicis, legatione omissa, visum fuit electoribus imperii, in communi ea de re consessu die XXIV Maii, seu feria sexta ejusdem anni, indicere Basileensibus ut intra bimestre tuitionem et patrocinium quod Patribus Concilii spoponderant, retraherent. Quare ex urbe facessere schismatici illi coacti Lausannam concesserunt, quo reductum Concilium, primam sessionem habuit die IX kal. Augusti anni MCDXLVIII. Sessionem illam hactenus ignotam vulgarunt PP. Martene, et Durand Veter. Mon. tom. VIII, col. 995 etc. ac in ea Patres, expulsione sua ex urbe Basilea narrata, Concilii altera sessio tunc forte celebrata est, cum Felix se dignitate abdicavit ; id enim in pleno Concilio ab eo præstitum non immerito arbitraremur ; quod ex litteris ab annalista ibidem recitatis contigit die VII id. Aprilis. At, secedente licet Felice, Concilium tamen aliquandiu perseveravit, eodemque Aprili mense, die ejusdem XVI, sessione, quæ forte tertia habenda est, celebrata censuras omnes occasione schismatis latas irritas decrevit, edicto quod in Spicilegio pag. 778 legitur. Quartæ sessionis statuta, die XIX Aprilis sancita, habes apud annalistam hic num. 6, ubi pariter et legas decreta quintæ et novissimæ sessionis diei XXV Aprilis. Ex qua temporis adscriptione, novissima Concilii Lausanensis sessione adjecta, corrigendæ sunt notæ chronologicæ subjectæ Epistolæ Jacobi Juvenalis de Ursinis episcopi Pictaviensis, qui paci componendæ nomine regis Gallorum affuit, in qua Gallos de cessione Felicis et Concilii dissolutione certiores facit, legiturque Spicileg. pag. 784. Data enim exprimitur die XX Aprilis anni MCDXLIX, quod fieri non poterat, cum Concilii Patres die XXV Aprilis iterum coiverint. Legendum est igitur die XXX Aprilis.

Ita ergo rebus schismaticorum habentibus sese, adhuc tamen legati regis Galliæ strenue enitebantur, ut pax tandem obtineretur. Exeunte hoc anno MCDXLVIII vel ineunte sequenti, novos ex Gallia legatos venisse Romam credo, vel saltem sin minus ad Urbem, Lausannam tamen una cum Alfonso Seguerra decano Toletano, Nicolai Pontificis legato, ad Felicem concesserunt, apud quem ultro citroque multa agitata sunt : et post multas nomine Pontificis pollicitationes, multasque Felicis tergiversationes conclusum est tandem ut tres Nicolai Bullæ, quarum specimina pars utraque probaverat Felici darentur. His vero intra Julium mensem exhibituros sese tam Pontificis quam Galliarum legatis data fide spoponderunt, qua de re publicæ Tabulæ confectæ die IV Aprilis MCDXLIX. Felix actutum Pontificia dignitate cessit. Tabulæ illæ exstant Spicilegii pag. 777, in quibus legati Galliæ recensentur Jacobus patriarcha Antiochenus, episcopus Pictaviensis, Elias episcopus Electensis, aliique ex ordine laicorum, nec ullibi archiepiscopus Rhemensis apparet, ex quo collegisse mihi visus sum aliam hanc fuisse legationem ab ea quam superiori anno archiepiscopus Rhemensis cum aliis obivit. Pontificis Bullas et pacta conventa inter utrumque Pontificem, cum in Annalibus adnotentur, hic omittenda censui. Ita Ecclesiæ pax rediit et Concilium utrumque, Basileense scilicet et Romanum, dissolutum est. De Basileensi satis superque dictum est. De Romano vero ambigendi ratio superest, num revera usque ad hoc tempus permanserit, cum nulla ejus sessio per hos annos legatur, nulla Patrum coitio Romæ tunc habita occurrat. Hoc utique silentium mihi persuadet Concilium Romanum re quidem nullum fuisse, at nomine saltem perseverasse nemo jure negaverit, cum permansisse adhuc anno MCDXLVII ex legibus ineundæ concordiæ stabilitis in cœtu Bituricensi, cujus super meminimus, constet ; ita enim in illis : « Adhuc aliqui in Basilea, aliqui in Laterano se Concilium habere dicunt ». MANSI.

Lausanensi editæ. — « Felix episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Quas ab causas evocati et emoti curam Apostolici regiminis suscepimus, toti sæpenumero manifestavimus orbi ; quanquam enim imparitatem nostrarum virium ad sustinendam hujuscemodi oneris gravitatem sentiremus, nihilominus ubi universalis Ecclesiæ Basileæ in Spiritu sancto legitime congregatæ pias exhortationes simul et sanctas jussiones accepimus, quibus ad succurrendum auctoritati Ecclesiæ suppressæ nimium instanter commonebamur ; concaluit introrsus cor nostrum pietate, quæ ad omnia valet, et charitate, quæ omnia sustinet, animum formidolosum congeminantibus : atque confidentes in illo, qui omnia potest, et de cujus agebatur negotio, tranquillam solitudinem reliquimus, laboriosum et immensum aggredientes opus, namque nihil immortali Deo placentius offerre posse existimavimus, quam conatus nostros in obsequium Ecclesiæ grandibus et insuetis oppugnationibus conturbatæ. Quid nempe condignum reddi potest ab homine illi nostræ inclytæ matri, cujus in gremio fidelis quisque salutem consequitur, propter quam unigenitus Dei filius Deus et Dominus noster Jesus Christus de sinu Patris ad terras descendere et sanguinem proprium effundere dignatus est, cumque ipsam videremus tantis perplexam anxietatibus, ut nullus mortalium ab exhibitione possibilis auxilii deberet excusari, profecto cogente necessitate, devotione suadente, spe denique in finem optimum ducendarum rerum freti, personam, operas facultatesque nostras ex integro devovimus ei ; aderat namque tempus, quo ab omnibus vehemens restingui debebat incendium, et tanto velociori fortiorique præsidio opus erat, quanto sacrorum generalium Conciliorum auctoritas fortius agitata non modo fluctuaret, sed quasi conculcata prostrataque jaceret ; non enim exciderat a memoria nostri sacri Constantiensis Concilii nulla unquam oblivione delenda definitio, quod videlicet sancta Synodus in Spiritu sancto legitime congregata, generale Concilium faciens, Ecclesiam Catholicam militantem repræsentans, potestatem a Christo habet, cui, quilibet cujusque status vel dignitatis etiam papalis existat, obedire tenetur in iis, quæ pertinent ad fidem, exstirpationem schismatis et generalem reformationem Ecclesiæ Dei in capite et in membris, ac pertinentibus ad eadem. Satis etiam recenter edictum et decretum sacri Basileensis Concilii audiebamus hanc veritatem resumendo confirmans ; circumspiciebamus non minus eamdem ab Ecclesia Catholica susceptam et practicatam esse ». Nunquam edita fuit, nec valuit ejusmodi sanctio adversus non ambiguum Pontificem, atque in falsum sensum a seditiosis distorta est, quos infeliciter Amedeus est secutus, qui subdit :

« Proinde satagentes gravissimis et abhorrendis periculis possetenus obviare, cum conscientia rectæ nostræ voluntatis cunctis fidelibus Deo aspirante pateret, quod non caducorum futiliumque bonorum, sed communis salutis causa Sedem Apostolicam teneremus, non præesse cupientes, in sancta Synodo Basileensi personaliter comparere voluimus, subireque communes pro salute publica labores. Cumque in temporis processu luculenter exploratum foret dissensionis et differentiæ materiam in Ecclesia sancta Dei magis ac magis obdurari, dubitantes ne a quovis hominum de scandalo notari possemus, oblationes multas et prægrandes regibus et principibus omnibus destinare curavimus, ex quibus quidem animadvertere potuerunt, nos propria non quærere, sed quæ Jesu Christi, publicamque pacem : nec veriti de formis modisque priscis a Patribus, dum schismata vigerent, pro unitatis et pacis obtentu traditis ac practicatis, diverse laboravimus, apertoque animo semper acquievimus omnibus et singulis, quæ ad serenitatem reintegrationemque Ecclesiæ judicata fuerunt quomodolibet opportuna, atque longe ferventiore studio invigilavimus per nostram cessionem et renuntiationem, prius dissectos distantesque animos Christi fidelium counire, quam in Sede Petri manentes schisma diutius immorari. Non ignoramus enim schismatis incommoda mortifera, scimus contra, Christianam religionem a pacis auctore fundatam sine pacis vinculo damnosæ confusioni subjacere, cumque pax omnium rerum tranquillitas sit, et ea nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo melius inveniri, debito filialis adstringebamur pietatis ipsi nostræ matri luctuosæ venustatem, jucunditatem, integritatem, unionem et pacem extrema possibilitate procurare, quantumque pro hujusmodi excelsi et desideratissimi boni consecutione perseveranter ac indefesse laboraverimus apud ipsos reges et principes, cæterosque fideles, ex nostris accuratissimis, diligentissimis multiplicium quoque litterarum tenoribus totus præcognovit orbis. Nunc igitur ut semper constituti sub ineffabili incomprehensibilique providentia Dei omnia dirigentis et disponentis in melius, post acerrimos continuosque labores, quos solius veritatis manifestandæ auctoritatisque sacrorum generalium Conciliorum conservandæ gratia voluimus amplecti, post maxime charissimorum in Christo filiorum Francorum, Angliæ et Siciliæ regum necnon Delphini Viennensis primogeniti Francorum regis illustrium supplices frequentesque instantias, quorum saluberrimis suasionibus intentas semper accommodavimus aures, nostros omnes cogitatus per orbem dispersos in arcem unicæ considerationis reducimus ».

4. Discutit inanes in excusando schismate

fucos Poggius Florentinus [1] in sua invectiva sic inquiens : « Quid te movet amplius, ut in tua contumacia reprobanda persistas ? Vides omnes orbis reges a te dissentire et sentire nobiscum. Vides omnes principes Christianos nobis credere, nobis favere, detestantes scissuram tua opera in Dei Ecclesiæ introductam. Vides Germaniam totam aliquandiu tuis suasionibus seductam, jam te abjecto defecisse, et Nicolaum verum Pontificem recognoscere. Vides Galliam, Angliam, Hispanias omnes, Bohemiam, Poloniam, Hungariam nostrum Nicolaum verum Jesu Christi vicarium profiteri. Omnes te detestantes sacrificant vero Deo, solus tu derelictus, contemptus, abjectus, prostratus, omni spe auxilioque destitutus taces, infamis, abditus, in dominio tuo reclusus. Non miror te pacem ducere velle, cum amplius bello uti nequeas. Non miror si deponere honeste cupis, quod turpiter usurpatum amplius retinere non vales. Nulli jam tibi, nedum animam suam, sed ne nummos quidem credunt. Quid igitur tibi reliqui est præter spem meram ? Quid est amplius in quo confidas ? Quid molestus es regibus et principibus reliquis ? Quid eorum aures sæpius obtundis ? Quid ipsorum animum malis artibus tentas ? Quid omnes filios vocas, cum te nullus in patrem recognoscat ? Exspergiscere aliquando a diuturno somno, et te Christianum aliquando fuisse cogita, redi ad Salvatorem, quem abnegasti ». Urgebatur præterea gravissimo metu ne principatibus suis exueretur a Carolo Gallorum rege, cui Pontifex expugnandam Sabaudiam concesserat nisi Pontificatum affectare desineret, ut paulo ante indicavi ; neque ab ulciscenda vetere injuria alienus erat Gallus, cum olim Amedeus Carolum in summas angustias ab Anglis redactum, dum Aurelia obsidebatur, injusto bello appetiisset, ut Delphinatum cum Aurasiæ principe partiretur, sed exercitus Sabaudicus [2] maxima clade profligatus fuerat, et Aurasiacus Rhodanum armatus equo tranare coactus, ut narrat Sabaudica historia : quæ etiam tradit Ludovicum ducem Amedei filium parentatum ursisse, ut Pontificia insignia abjiceret [3], cum summa infamia stirpi Sabaudæ inureretur ab omnibus quod schisma conflasset, obluctatum vero admodum Balomerium scribarum ducalium principem, virum nequissimum et ardentem avaritia qui ad malesana antipapatus consilia Amedeum traxerat, quem propterea a Ludovico duce damnatum ac saxo collo alligato demersum inferius visuri sumus. Pergunt litteræ Amedei :

« Desiderantes namque toto corde in hoc dierum nostrorum residuo beatam pacem in Ecclesia Dei disseminari, quæ veluti a nostris egressa manibus in corda omnium fidelium dilabatur, sinceritatem nostræ intentionis per ævum testatura exemplo Domini nostri Jesu Christi, qui sic dilexit Ecclesiam, ut pro ea non modo formam servi acciperet, sed traderet semetipsum : sancta in hac Synodo Lausanensi in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentante, pure, libere, simpliciter et sincere, realiter et cum effectu in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti papatui, ejus oneri, honori, dignitati, titulo et possessioni cedimus et renuntiamus per præsentes, sperantes quod in futurum præfati cæterique reges et principes prælati et alii Catholici, quibus hujusmodi nostram renuntiationem acceptissimam fore judicamus, auctoritati sacrorum generalium Conciliorum assistent, eamque tuebuntur et defendent, quodque universalis Ecclesia pro cujus dignitate, supereminentia et auctoritate totis viribus pugnavimus, nos apud clementiam primi et æterni Pastoris nostræ hujus pacificæ humilitatis contemplatu suis devotis jugibusque orationibus commendabit. Datum Lausanæ VII id. Aprilis anno a Nativitate Domini MCDXLIX, Pontificatus nostri anno IX ».

5. *Pseudocardinales Basileenses Nicolaum deligunt fictione juris, et honores deferunt Amedeo : schismatis extinctio.* — Eodem mense XIII kal. Maii præsules in conventu Lausanensi congregati, ne propagaretur amplius Basileense schisma, vel aliqui alium ad excitandos novos motus in Amedei locum subrogarent, per fictionem juris, ac si post Amedei ipsius abdicationem Sedes Apostolica vacua esset, in Nicolaum V suffragia tulere [1], eique se parituros spopondere, hoc interposito decreto [2] :

« Sacrosancta generalis Synodus Lausanensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, ad perpetuam rei memoriam.

« Multis ab annis circumspicientes Ecclesiam Catholicam gravissimis impedimentis et conturbationibus infestari, tum consurgentibus erroribus, tum moribus depravatis, tum proh dolor ! invalescente schismate quo mentes Christi fidelium paulo momento huc et illuc impulsæ nutantes incertæque vagabantur, accuratissimis studiis invigilavimus prominentibus periculis, grassantibus malis in virtute sancti Spiritus obviare, et pro nostra possibilitate consulere publicæ saluti, in idem tempus deveneramus, permittente Deo, quo non modo perniciosa erroris alicujus audacia vel promulganda disciplina virtutum, vel inter dissidentes principes populosque firmanda concordia videretur, verum operæ pretium fuit auctoritatem Ecclesiæ universalis insolentius oppugnatam viribus accumulatis et extremis defensare, atque tanto

[1] Pog. in antip. — [2] Saband. hist. l. III. c. 23. — [3] Ib. c. 42.

[1] Eod. pag. 432. — [2] Exst. apud Nicol. V. l. XVIII. Ep. secr. p. 433. et in rer. Bull. divers. ejusd. Nic. p. 144.

fortius incumbere continuo gloriosoque certamini, quanta ex tanta offensa suppressaque veritate indicavimus populum Christianum in scandalum irreparabile collapsurum, nobis ipsis persuadentibus, nullo unquam convenientiore fructuosioreque labore detineri posse, quam tanta in tempestate fluctuanti Ecclesiæ, mitigatis fluctibus turbulentis succurrendo anchoram firmam unius veritatis, unius confessionis, unius pacis in Domino jacientes, ut quemadmodum una fides est, unum baptisma, unus Deus et Dominus noster Jesus Christus, ita unanimitatem, integritatem et pacem una sancta Catholica contiteretur Ecclesia, in hacque sua peregrinatione terrena, cujus finis est tranquilla æternitas et æterna tranquillitas, persuavi serenitate frueretur, saluti cunctarum animarum accommoda.

« Is sane finis a nostrorum laborum initio ante oculos versabatur : hoc inibi perseveranter continuimus propositum, ad id ipsum nostri semper efferbuere cogitatus, et actiones omnes usquequaque direximus, prout ex decretis, responsionibus, epistolis, legationibus, mandatis, patientia longanimitateque nostris, nulli Christianæ nationi arbitramur incognitum, quantusque fuerit cum tunc sanctissimo domino Felice papa V noster ad pacem affectus, quantisque congratulationibus oblata media unionis non solum susceperimus, verum etiam declaraverimus necessariam esse pacem (auctoritate tamen Ecclesiæ juxta diffinitionem sacri Constantiensis Concilii illibata permanente) maxime persenserunt charissimorum Ecclesiæ filiorum Francorum, Angliæ et Siciliæ regum, necnon Delphini Viennensis primogeniti Francorum regis illustrium complurimis in dictis solemnes oratores, sed et novissime in diebus istis sanctissimi domini tunc Felicis papæ V præclaram ingentemque sanctimoniam iidem ipsi perceperunt, dum pro Ecclesiæ universalis integra pacificatione quieteque finali obtinenda pure, libere, simpliciter et sincere, realiter et cum effectu cessit et renuntiavit papatui, volens exemplo Domini nostri Jesu Christi, cujus vices gerebat in terris, semetipsum dejicere, ut Ecclesiam in summo tranquillitatis culmine collocaret, atque suæ humilitatis admirabili remedio populum Christianum servaret claritate pacis, insignis utique pietate viri laudibus altissimis extollendi, cujus inclyta virtus nec oblivione eorum, qui nunc sunt, neque reticentia futurorum poterit sepeliri. Est etiam excellentissimum e cœlo dimissum munus suscipiendum cum omni promptitudine et alacritate animorum : propter quod in sempiternum agendæ sunt habendæque gratiæ clementissimo Domino Deo nostro, qui Ecclesiam suam sanctam tanta nostris temporibus felicitate donavit, ut exstirpata caligine, beata pax oriens ex alto corda omnium fidelium illustrando lætificet. Sursum propterea nostræ mentis oculos pia devotione sublevantes, attentaque meditatione pensantes sapientiam illam æternam pertingentem a fine usque ad fines et disponentem omnia suaviter, apertissimam viam ad abundantiam plenitudinemque tranquillæ unionis ostendisse boni quidem supereminentis et incomparabilis, quod longa exspectatione cupivimus ; nihili jam profecto nobis agendum superesse arbitramur, quam ut cum recta voluntate præfati domini Felicis concurrentes, pacem ipsam desideratissimam, pro qua omne nostri temporis curriculum elaboratum est, in una tandem animorum atque principatus consensione complectamur ; fuit namque pax semper nostræ intentionis unicus finis, et terminus nostræ sollicitudinis, requies, amœnitas pacis existit, nostri porro certaminis pacem præpotentem opulentam victoriam esse profitemur.

« Desiderantes itaque de unico pastore uni sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ providere, cujus sollicito sanctoque ministerio populus Christianus feliciter gubernari, atque pacificis et salutiferis semper adaugeri valeat incrementis, complurimis suadentibus et urgentibus causis, et præsertim dilectione dandæ unionis et pacis in Ecclesia sancta Dei, in personam dilectissimi Ecclesiæ filii Thomæ in sua obedientia Nicolai V nominati nostra vota contulimus, sperantes ipsum ea facturum quæ summus Pontifex facere tenetur, fida quoque relatione intelligentes eamdem credere et tenere veritatem pro conservanda manutenendaque sacrorum auctoritate Conciliorum in sacrosancta Synodo Constantiensi definitam et declaratam, ac in sacro Basileensi Concilio renovatam, necnon a prælatis, regibus et principibus, universitatibusque orbis susceptam, prædicatam et dogmatizatam, videlicet quod generalis Synodus in Spiritu sancto legitime congregata, generale Concilium faciens, Ecclesiam Catholicam militantem repræsentans, potestatem immediate habet a Christo, cui quilibet, cujuscumque status vel dignitatis, etiamsi papalis existat, obedire tenetur in iis quæ pertinent ad fidem, exstirpationem schismatis et ad generalem reformationem Ecclesiæ Dei in capite et in membris, et quod quicumque, cujuscumque status vel dignitatis, etiamsi papalis existat, qui mandatis, statutis seu ordinationibus et præceptis hujus sanctæ Synodi, et cujuscumque alterius Concilii generalis legitime congregati super præmissis seu ad ea pertinentibus factis vel faciendis obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignæ pœnitentiæ subjiciatur, et debite puniatur, etiam ad alia juris subsidia, si opus fuerit recurrendo » : falsum omnino est eorum principium quo Pontificem non ambiguum subjici Synodo interpretantur, nam de ambiguo tantum sanctio intelligenda fuit.

6. « Ad laudem igitur Dei omnipotentis, salutem, pacem et consolationem omnium Christi fidelium sancta hæc Synodus in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, matura, unanimi concordique deliberatione præhabita in suis sacris deputationibus, votis dilectissimorum Ecclesiæ filiorum Ludovici S. Cæciliæ Aretatensis, Ludovici tit. S. Susannæ de Warambone, Georgii tit. S. Mariæ in Transtyberim, Viennensis vulgariter nuncupati, Joannis tit. S. Callixti, Joannis tit. S. Stephani in Cœliomonte de Arciis, Bartholomæi tit. S. Marci, Cornetani vulgariter nuncupati, et Guillelmi tit. S. Marcelli S. R. E. presbyterorum cardinalium, ac venerabilium necnon dilectorum Ecclesiæ filiorum archiepiscoporum, episcoporum, electorum, abbatum, ducum, divini et humani juris magistrorum et doctorum, ac omnium et singulorum eidem sanctæ Synodo incorporatorum, præfatum dilectissimum Ecclesiæ filium Thomam in summum eligit Pontificem, nomine, quo nunc appellatur, Nicolaum V appellandum, atque pro summo Pontifice habeatur præsentis decreti tenore ex certa scientia statuit et ordinat et decernit, juribus, decretis et ordinationibus etiam sacri Basileensis Concilii quibuscumque non obstantibus, quibus quoad hujusmodi actus celebrationem volumus esse derogatum, supplentes omnes et singulos defectus, si qui interveniant in præmissis, et si tales forent, de quibus deberet præsentibus fieri mentio specialis. Mandat propterea, jubet ac præcipit hæc sancta Synodus omnibus et singulis Christicolis, quatenus eidem tanquam unico, vero et indubitato summo Pontifici obediant, pareant et intendant. Dat. Lausanæ in sessione nostra publica in majori Ecclesia Lausanensi solemniter celebrata XIII kal. Maii, anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo nono ».

Dum curabant, ut honeste caderent, antipapam suum Sabinensi episcopatu decorandum atque his ornandum prærogativis fictitii juris libera licentia decreverunt[1] : « Hæc sacrosancta in Spiritu sancto legitime congregata Synodus universalem Ecclesiam repræsentans, inter cætera considerans, quod te ipsum parvi facere voluisti ut pacata quietaque exaltaretur Ecclesia, te Sabinensem episcopum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalem, Sedis Apostolicæ in terris et jurisdictionibus dilectorum Ecclesiæ filiorum nobilium virorum ducis Sabaudiæ et principis Pedemontium ac Montisferrati et Salutiarum marchionum, in comitatu et territorio Astensi, necnon in provincia Lugdunensi citra Sagonem, atque Augustensi, Lausanensi, Basileensi, Argentinensi, Constantiensi, Curiensi et Sedunensi civitatibus et diœcesibus legatum vicariumque perpetuum facit, creat et nominat, tibique in sancta Dei Ecclesia primum post Romanum Pontificem locum pro tempore constituit, consignat et decernit, qui quidem tibi ad suam præsentiam accedenti assurget dumtaxat, oris osculum exhibendo, atque ut altissimi in terris honoris, quem sola dilectione universalis pacis contempsisti, multa manifestaque in tua persona signa remaneant, tibi ut habitum et insignia papalia, demptis delatione corporis Christi, annulo Piscatoris, cruce in pedibus ac umbraculo, deferre, ac insigniis ac potestate legati uti quoties te extra terminos tuæ legationis egredi contigerit, valeas, etc. Dat. Lausannæ, etc. VII kal. Maii, an. Nativitatis Domini MCDXLIX ». Promulgarunt[1] deinde unicum tantum Pontificem esse posse, Christi vices in terris gerentem, et Basileensem Synodum Lausanam translatam ab ipsis solutam fuisse.

« Sacrosancta generalis Synodus Lausanensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, ad perpetuam rei memoriam.

« Sanctorum Ecclesiæ operum finem atque terminum pacem esse docet regius propheta, testimonium perhibens Deum, qui seras confortat portarum Ecclesiæ, fines ejus posuisse pacem. Ad hanc autem in populo Christiano procurandam et firmandam hæc sancta Synodus ab initio sui congregata sollicitudine continua laboravit, ut quemadmodum una fides est, unum baptisma, unus Deus, unum Ecclesiæ caput Dominus noster Jesus Christus, ita et in ea præsideat unicus et indubitatus Christi vicarius, unus pastor, unus Pontifex summus qui in æternam salutem cunctos fideles dirigat salutarium exemplo actionum et sanctarum odore virtutum, quam utique pacem in persona sanctissimi domini Nicolai papæ V operante Altissimo, his diebus salutis donatam Ecclesiæ conspiciens, eadem Synodus tempus acceptabile arbitratur tam felici tamque optato fine suas claudere actiones. Quocirca persistens in nominatione loci pro futuro celebrando Concilio facta per ipsam in decreto translationis suæ a Basilea in hanc civitatem, justis et manifestis causis ad ipsum suadentibus fine imposito celebrationi suæ, præsenti decreto semetipsam dissolvit et dissolutam esse decernit, omnibusque et singulis in ea consistentibus ad propria remeandi licentiam impartitur ad laudem et gloriam omnipotentis Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen. Datum Lausannæ in sessione nostra publica in majori Ecclesia Lausanensi solemniter celebrata VII kal. Maii, anno a Nativitate Domini MCDXLIX ».

Hæc sanxere Lausanensis conciliabuli præsules per simulationem, ut finem schismati imponerent, non quod penes eos transferendi

[1] Apud Lambert. Vandeb. in Amed. VIII.

[1] Apud Nic. V. l. XVIII. Ep. secr. p. 432.

Concilii ac dissolvendi auctoritas maneret, sed penes Sedem Apostolicam, ut optime demonstrat B. Joannes e Capistrano in suo de auctoritate papæ et Conciliorum Commentario; qua cum polleret Eugenius, jure Basilea Ferrariam, deinde Florentiam Concilium, uti diximus, transtulerat. Neque illud hoc loco prætereundum videtur, Joannem Calvinum, ut Sedis Apostolicæ auctoritatem everteret, impie effutiisse, Concilium Basileense ad finem usque perdurasse in eadem auctoritate et dignitate; quem ita refellit cardinalis Bellarminus[1] : « Dico Basileense Concilium initio quidem fuisse legitimum, nam et legatus aderat Romani Pontificis, et episcopi plurimi : at quo tempore Eugenium deposuit et Felicem elegit, non fuit Concilium Ecclesiæ, sed conciliabulum schismaticum, seditiosum et nullius prorsus auctoritatis, sic enim appellatur in Concilio Lateranensi sessione II ». Probat hoc triplici argumento; primo quod tum legatus Pontificis et præcipua episcoporum multitudo discessissent, et pseudocardinalis Arelatensis præsidis munus sibi arrogasset; tum addit : « Quia episcopi paucissimi erant, introduxerunt in Synodum ingentem multitudinem presbyterorum, ita ut contra omnem formam antiquorum Conciliorum, non episcoporum, sed presbyterorum Synodus esset ». Subdit secundo eodem tempore Florentiæ Œcumenicum Concilium ex Latinis et Græcis fuisse celebratum; tertio Deum majorem Basileensium præsulum partem peste percussisse, de his enim ita scribit Philelphus[2] : « Agebatur tum contra Eugenium, fervebant factiones, odiis omnia et animorum incendiis æstuabant ». Bellarminus denique concludit ex ipsis schismaticis, qui se Nicolao submisere, a quo censuris sunt soluti : « Adde quod Concilium Basileense Lausannæ continuatum subjecit se Nicolao, ut patet ex Epistola Nicolai V ».

De sublato schismate Basileensi hæc Turrecremata[3] : « Etsi, paucis exceptis illis de dominio suo obedirent, nihilominus stulta præsumptione vulnerata est Ecclesia, verum mortuo Eugenio et succedente beatissimo domino nostro Nicolao V, ad suggestionem illustrissimorum regum et dominorum, videlicet regis Franciæ et Angliæ, præfatus dominus Amedeus destitit ab imprisia summi Pontificatus, quem Amedeum tam pro nobilitate sanguinis, quam pro pace reddita Ecclesiæ sanctissimus dominus noster Nicolaus pro sua clementia maxima cum charitate suscipiens, cardinalem legatum cum certis prærogativis in tota terra Sabaudiæ perpetuum instituit ac creavit, et ita schisma, Deo gratias, sopitum est ». Quibus consentanea afferuntur a Jannozio Manetto[4] in Vita Nicolai V : « Ut schisma, inquit, jam dudum inveteratum, Amedeo illius Concilii (nempe Basileensium novatorum), principe errata sua recognoscente ac confitente et pœnitente, et sanctitati suæ, ut par erat, adhærente, dissolveret deleretque, (nempe Nicolaus), ipsum Romanæ ac Catholicæ Ecclesiæ, ubi veteris perfidiæ suæ errores recognovit, cardinalem sponte creavit, quod solum, unicum et certum dissolvendi illius Concilii remedium conveniens, et idoneum illius dissolutionis antidotum fore sua sapientia existimaverat, sicut postea re ipsa comprobante contigisse compertum est ».

7. *Celebrata Romæ ob deletum schisma publica lætitia : cum pseudocardinalibus pie actum : contentio inter Gnesnensem et Cracoviensem episcopos.* — Imposito ita fine funesto schismati, et Occidentalium sub unico Pontifice redintegrata conjunctione, cum fama ea de re percrebuisset in Urbe, ferunt[1] non modo ingentem lætitiam in clero exortam, sed populum quoque Romanum grandi cumulatum gaudio, nocte insequenti cum faculis per Urbem equitantem faustis clamoribus longam Nicolao vitam comprecatum, tum equestres ludos edidisse, ipsumque Nicolaum acturum Deo gratias solemnem supplicationem instructa religiosa pompa a Basilica S. Petri ad Molem Hadrianam usque celebrasse, idemque a reliquis Italiæ populis factum. Porro Amedeus abdicatione bene usus, Ripaliam reversus cœlestium rerum contemplationi se addixit, de cujus pio obitu alibi dicetur.

Confirmandæ præterea in Ecclesia pacis studio ductus Nicolaus omnia gesta et concessa ab Amedeo hominibus ac locis, quæ ipsi ut Pontifici concessionis tempore obtemperabant, assentiente sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium collegio, rata firmaque esse jussit : tum omnes in pristinum gradum et jus restituit, qui ob secutas Amedei seu conventus Basileensis partes sacerdotiis bonisve Eugenii sententia fuissent eversi; demum quæcumque fuissent in Amedeum ipsum et Basileæ congregatos præsules, aliosque eorum studiosos gravius dicta vel scripta revocavit : quibus de rebus tria circumferuntur Nicolai Diplomata[2].

Quod spectat ad Amedei pseudocardinales, non venisse cum ipsis ad pactionem ullam Nicolaum, refert Stephanus Infissura[3], sed voluisse, ut Pontificio arbitrio se permitterent : neque ii sua exspectatione delusi fuere; usus enim est in eos Nicolaus clementia, ac nonnullos etiam ab Amedeo purpura male donatos XIII kal. Januarii in cardinalium collegium cooptavit, nimirum Joannem Arsium de Artus archiepiscopum Tarantasiensem, Ludovicus e Warambone episcopum Maurianensem, et Guillelmum Hugonis e

[1] Bullar. l. III. pie Eccl. milit. c. 16. — [2] Phil. l. XXVI. Ep. 1. — [3] Turrecr. sum. de Eccl. p. 1. c. 9. — [4] Jannoz. Manct. l. II. Ms. bibl. Vat.

[1] Steph. Infiss. hoc anno. — [2] Ext. tom. IV. Conc. p. 1. post ult. sess. Conc. Basil. edit. Bin. p. 96. et dur. alia apud Amed. Pacif. — [3] Steph. Infiss. Ms. Vatic. hoc anno.

Sagno archidiaconum Melensem, Gallos, quorum alteri SS. Nerei et Achillei, alteri S. Anastasiæ, tertio S. Sabinæ titulos attribuit, permisitque ut sedes ac sacerdotia antea parta retinerent, ut Diplomata ad singulos data [1] patefaciunt.

8. Restituit etiam Nicolaus [2] eidem purpuratorum collegio Ludovicum Alamannum Arelatensem nuncupatum, antea ab Eugenio de cardinalatus honore depulsum. Reliqui antipapæ pseudocardinales vel interierant, vel sponte se abdicarunt, e quorum numero exstitit Joannes Segobiensis, Hispanus, de quo hæc Æneas Sylvius [1] Monumentis suis tradidit : « Joannes Segobiensis, homo Hispanus, moribus et doctrina illustris, qui cum summos theologiæ præceptores doctrina æquaret, ab Amedeo, dum se papam dixit, cardinalatus eminentiam acceperat, et deinde unioni consentiens Nicolao Pontifice maximo, cardinalatus dimisso titulo, Cæsariensi Ecclesiæ præfectus fuerat in altissimis reconditus montibus, parvo monasterio contentus, vocatis ex Hispania legis Arabicæ magistris librum, quem vocant Alchoram, et in quo Mahumetis Ψευδοπροφήτου non tam mysteria quam deliramenta continentur, in nostram linguam de novo convertit, et ineptias ejus veris ac vivis rationibus et argumentis explosit ». Cum de cardinalibus instituta sit narratio, addimus missum hoc anno Sbigneo episcopo Cracoviensi pileum purpureum præcipuum cardinalatus insigne, cum Eugenius eam illi dignitatem contulisset, ac Nicolaus confirmasset, ut ipse testatur [3]. Extracta vero res fuerat Casimiri regis Poloniæ rogatu, ne aliqua offensio oboriretur, cum Gnesnensi archiepiscopo fixum esset honoris gradu Cracoviensi episcopo conjunctam cardinalatus dignitatem habenti in publicis conventibus non cedere. Quam controversiam ita diremit Nicolaus [4], ut in publicis ordinum regni cœtibus Gnesnensis archiepiscopus prior sententiam pronuntiaret, deinde suo loco Cracoviensis diceret ; ob cardinalitiæ vero dignitatis apices principem ac honorificentiorem sedem teneret.

« Dilectis filiis baronibus et nobilibus majoris Poloniæ, salutem.

« Licet dudum felicis recordationis Eugenius papa IV prædecessor noster, consideratis multiplicibus meritis et virtutibus venerabilis fratris nostri Sbigrici episcopi Cracoviensis, ut sua in bene gerendis Ecclesiæ Domini rebus opera uti posset, in sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalem creasset, nos quoque morte ejusdem prædecessoris nostri secuta creationem hujusmodi innovassemus, capellum tamen rubeum ejusdem dignitatis insigne mittere eidem Sbigneo cardinali litteris charissimi in Christo filii nostri Casimiri regis Poloniæ illustris permoti, quibus scandalum ex missione capelli adstruebat eventurum, distulimus non alio quidem respectu, nisi quod regem ipsum credebamus sua prudentia de submovendo quolibet scandalo opportune interim provisurum. Verum cum dilationem hujusmodi annis prope jam duobus intuitu regis prædicti protraxerimus, sollicitante tamen nos præfato cardinale per nuntios et litteras, ut conservaremus honorem suum, non potuimus ulterius juste præfati capelli missionem differre, præsertim cum justa peteret, et quæ a nobis denegari non poterant, et proinde sibi illud per dilectum filium Joannem Olugoslh canonicum Cracoviensem destinamus.

« Ut autem omnis scandali, quod posset in regno Poloniæ inter majoris Poloniæ et Cracoviensis partes insurgere, cesset suspicio et causa, certificamus devotionem vestram, quod per missionem capelli Cracoviensis Ecclesia nullo modo Gnesnensi anteferatur, quinimo contenti sumus, ut in omnibus parlamentis et conventionibus privatis et publicis archiepiscopus Gnesnensis prior votum suum et sententiam dicat, cardinalis vero eo loco votum suum pronuntiet qui ex ordine ad Ecclesiam suam spectat, volumus tamen ut cardinalis propter Sedis Apostolicæ auctoritatem et dignitatis suæ excellentiam, primum locum honoris et sedendi teneat, in quo nullum Gnesnensi Ecclesiæ præjudicium infertur, neque honor ejus in aliquo diminuitur, cum dignitas ipsa non Ecclesiæ Cracoviensi, sed personæ cardinalis attribuatur. Convenit itaque ut devotiones vestræ ordinationem hujusmodi nostram, quæ scandalum allegatum perimit et resolvit, acceptissimam habeant et honori tanto, ex quo regni Poloniæ splendor et gloria augetur et diffunditur, congratulentur et faveant, personamque ipsius cardinalis, quæ suis virtutibus et meritis maximum patriæ ornamentum attulit, ampliori dignentur et venerentur amore. Dat. Fabriani Camerinensis diœcesis anno, etc. MCDXLIX, V kal. Augusti anno III ». De insignibus cardinalitiis Sbigneo episcopo Cracoviensi a Nicolao hoc anno missis meminit Cromerus [1], additque non propterea sedata dissidia : cum enim ordinum comitia Petricoviensia celebranda essent, Wladislaus archiepiscopus cum multis proceribus cœtu discessit, ne locum principem amisisse videretur, habitus tamen ab rege iis absentibus conventus ; qua de re illi postea conquesti iterum contendere ab eodem rege, ut archiepiscopus principem locum teneret : « Sed negavit », inquit auctor, « rex id sibi in manu esse : quando sic visum Pontifici, auctoritati ejus stare oportere ». At de iis hactenus : nunc reliqua prosequamur.

9. *In hæresim Manichæam recrudescentem*

[1] Æn. Sylv. hist. de Europ. c. 42. — [2] Ibid. — [3] Lib. v. Ep. secr. p. 204. — [4] Ibid.

[1] Crom. l. XXII.

in Bosnia Nicolaus decernit. — Non modo in exscindendo schismate, verum in tuenda illibata fide atque ab impiorum erroribus vindicanda sollicitam curam posuit Nicolaus. Cum enim, ineunte Pontificatu suo, Manichæorum sectam repullulasse in Bosna ac late grassari accepisset, Thomam episcopum Pharensem, cujus opera Stephanus Thomas Bosnæ rex jam ante ad fidem orthodoxam traductus fuerat, amplissima fretum auctoritate eo legavit; qui postea Romam reversus Pontifici significavit, ostenditque Manichæam luem adeo regiones illas infecisse, ut ad eam abolendam ferro opus esset : quocirca Nicolaus eidem episcopo gerendæ legationis munere iterum aucto potestatem dedit[1], ut Christi cultores ad capessenda adversus contumaces hæreticos arma concitaret, iisque amplissima indulgentiarum præmia largiretur. Implicatus[2] inter alios Manichæorum erroribus erat Stephanus Waivoda regis Bosnæ socer, qui quamvis amplectendæ fidei orthodoxæ propagandæque in suo principatu pii desiderii specimen præ se tulisset, haud tamen ad eosdem errores deponendos a legato adduci potuerat. Neque scelere inferior erat Joannes Paulonich Waivoda, qui fidem Catholicam antea professus priori impietate se contaminarat. Nonnulli etiam religioso induti cultu sub pietatis larva hæresim fovebant, et a legato appellati, ut de orthodoxa religione cum ipso agerent, ad constitutum locum non accesserant. Hos igitur Pontifex fidelium communione ejectos ab eodem legato renuntiari jussit : contulit etiam jus Catholicis, ut eorum terras opesque invaderent, atque in suam redigerent potestatem, aliasque pœnas impiis hominibus irrogavit; tum Ecclesiasticis censuris illos perculit, qui commeatus in Waivodarum ipsorum ditionem inveherent : de quibus hoc Diploma eidem episcopo legato tradidit[3] :

« Venerabili fratri Thomæ episcopo Pharensi, in regno Bosnæ et circumvicinis partibus A. S. L.

« Cum, prout tua fraternitas nuper ex partibus dicti regni ad nos personaliter accedens, sua nobis relatione monstravit, charissimus in Christo filius noster Stephanus Thomas rex Bosnæ illustris, qui a paucis retro temporibus a veritate Catholicæ fidei devius, Manichæorum hæresis labe infectus, cum subjectis sibi populis longius aberrabat, veluti obedientiæ filius salutaria monita sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ per te, venerabilis frater episcope, quem ad partes dicti regni felicis recordationis Eugenius papa IV prædecessor noster ob eam causam transmiserat, audiens omni deposito errore veritatem Catholicæ fidei susceperit ac professus fuerit, remaneantque nonnulli ejusdem hæresis labe infecti tam nobiles et barones, quam alii, qui religiosi nuncupantur, inter quos primus et præcipuus Stephanus Waivoda socer dicti regis, licet olim ad præfatum Eugenium oratores suos miserit, ac prælatum aliquem ad se dimittendum pro causa reductionis hujusmodi postulaverit, tuque ad eum transmissus fueris, neque tamen, licet eum instanter requisiveris ac monueris, ad errores hujusmodi deponendos compellere potuisti, et licet memoratus Stephanus dudum paulo post assumptionem nostram ad summum Pontificatum suos ad nos oratores miserit, ac obedientiam verbalem tantummodo nobis exhibuerit, quoniam ipsum Catholicum Christianum esse asseruerunt, non tamen propter ipsum quoniam rei veritas prætermissa fuit, pro Catholico reputamus; Joannes vero Paulonich Waivoda, prout accepimus, a tribus annis circa Catholicam fidem professus, jam secundo velut canis ad vomitum suum rediens, a fide Catholica deviavit, illi vero qui religiosi appellantur, cum tua fraternitas eos nonnunquam requisiverit, ut de veritate fidei Catholicæ inter te atque ipsos tractaretur, promiserunt se quidem id facturos esse, atque ad eam rem locum et diem certum statuerunt, demum te ad diem et locum accedente et paratum te offerente, illi contra promissa sua venientes ad locum ipsum accedere contempserunt.

« Quorum consideratione fraternitati tuæ, quam ad ipsas partes regni Bosnæ cum officio et potestate legationis, prout hactenus habuisti, post paucos hinc dies destinaturi sumus, Apostolica auctoritate tenore præsentium committimus et mandamus, quatenus si et postquam hujusmodi hæretica labe infectos, præcipue Stephanum Waivodam præfatum ad eorum et ipsius malitiam convincendam iterato ex nostra parte requisiveris, ut abjuratis hujusmodi erroribus, veritatem fidei Catholicæ amplectantur, ipsi vero diabolica obstinatione detenti id facere contempserint ne hi hæretici, quos justi vigor examinis reos esse ostendit, sint perditionis causa plurimorum, neve ipsorum impunitas incentivum tribuat delinquendi, sed potius quos timor Dei a malo non revocat, coerceat severitas disciplinæ ipsum Stephanum, ejusque adhærentes, complices et sequaces, necnon Joannem Paulonich, eosque qui religiosi nuncupantur, aliosque hujusmodi labe infectos primum a sacrosanctæ Ecclesiæ communione velut putrida membra separatos et divisos esse, ac damnationi æternæ cum Sathana et angelis ejus addictos, perpetuo infames et intestabiles esse, castra, terras, fortalitia et bona eorum quælibet mobilia et immobilia cuivis Christi fidelium licite et impune invadere, occupare ac sibi acquirere licere, personas eorum interficere, captivare, et in perpetuam servitutem abstrahere,

[1] Lib. XXIV. p. 90. — [2] Ibid. p. 97. — [3] Lib. XXV. Ep. cur. p. 97.

corpora etiam eorum defuncta sepultura Ecclesiastica carere debere, prædicta auctoritate nostra decernas, denunties et declares, expresse etiam inhibendo sub gravissimis pœnis et censuris, de quibus tibi visum fuerit universis et singulis Christi fidelibus, quatenus ad terras et loca Stephani et Joannis Waivodarum et aliorum prædictorum granum, vinum, oleum, ferrum aut quasvis merces deferre aut deferri facere nullo modo præsumant, sed in omnibus et per omnia tanquam crucis Christi inimicos ipsos habeant, reputent et evitent, donec ad cor reversi hæreticæ hujusmodi pravitatis opiniones dimiserint, ac veritatem Catholicæ fidei audire et recipere voluerint : absolutionem vero illorum, qui præmissa ad eos deferendo vel cum eis communicando pœnas et censuras eis per te infligendas incursuri sunt, nobis et successoribus nostris Romanis Pontificibus ac etiam fraternitati tuæ, durante tuæ legationis officio, reservamus. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDXLVIII, kal. Februarii, Pontificatus nostri anno secundo ».

10. *Vetiti Latini Græcorum ritus usurpare : Amuratis cum principibus Christianis varia certamina.* — Ut vero passus non est Nicolaus fidem Catholicam labefactari, ita vigilem curam adhibuit, ne sacri ritus læderentur, cum in Græcia, ubi loca aliqua Latinis parebant, nonnulli Latini per causam redintegratæ in Concilio Florentino cum Græcis conjunctionis ad Græcorum ritus desciscerent, id hoc Diplomate prohiberi jussit :

« Dilectis filiis hæreticæ pravitatis inquisitori et provinciali provinciæ Græciæ Ordinis Prædicatorum, salutem.

« Pervenit ad aures nostras, quod in locis, quæ Catholicis in Græcia subjecta sunt, multi Catholici unionis prætextu ad Græcos imprudenter transeunt ritus. Mirati admodum sumus, mirarique non desinimus nescientes quid sit, quod eos a consuetudine ac ritibus, in quibus nati nutritique sunt, in alienigenarum ritus transposuit. Nam etsi laudabiles Orientalis Ecclesiæ ritus sint, non licet tamen Ecclesiarum ritus permiscere, neque id nunquam sacrosancta Synodus Florentina permisit. Quas ob res nos quibus, quamvis immeritis, hujusmodi rerum omnium cura divinitus imposita est, cupientes citius ne malum longius serpat, huic rei providere, vobis et utrique vestrum sub virtute sanctæ obedientiæ districte mandamus, ut auctoritate Apostolica in omnibus locis prædictis, cum ea ex officio vestro visitabitis, permixtionem rituum omnino prohibeatis, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis. Dat. Romæ apud S. Potentianam in anno etc. MCDXLVIII, VIII id. Septemb. Pontificatus nostri anno secundo ».

Ingentem hoc anno in expeditionem reduxit exercitum Amurates Turcarum imperator adversus Macedones, oppugnavitque [1] tum promissis, tum terrore et omni conatu Sfetigradensem arcem, dum Scanderbeghus septem equitum tribusque peditum millibus stipatus pluribus præliis hostes in insidias pellectos attrivit : quin etiam de Christianis principibus, qui ad delendum Amuratem arma secum non conjungerent conquestus, noctu in hostium castra irrumpere ausus, duo millia ex iis contrucidavit, majorem etiam cladem daturus, nisi equorum hinnitus illum prodidisset ; deinde etiam Ferisbassam, qui duodecim millia equitum peditumque sex e castris eduxerat, manu sua obtruncavit. Nec minus egregie Sfetigradenses se gessere, qui in hostili impetu a mœnibus propulsando septem millia Barbarorum interemerunt, ac multo plures sauciarunt, septuaginta tantum e suis desideratis.

Denique cum Amurates conatus suos ab adversariis elusos infremeret, præsidiarios milites munerum amplitudine corrumpere aggressus, perditum hominem subornavit [2], qui putei aquas inficeret. Is cum noctu in puteum canem mortuum projecisset, Debrenses præsidiarii, quamvis infectæ omnino aquæ non essent, stulta superstitione patria ducti, deditionem tyranno fecerunt : post quam maximum discrimen adiere, nam Mahometes, qui patrem in ea expeditione erat secutus, Amuratem urgebat [3], ut violata fide universos ex nefandis Alchorani præceptis obtruncaret : « Ne inani, inquiebat, studio fidei servandæ per summam suam ignominiam illæsi dimitterentur hostes, cum alioquin nullum haberent Turcæ certius fidei documentum, nullum antiquius esset legis Mahumetanæ præceptum, quam omnibus modis sævire in Christianos, et omne in eos exercere supplicii genus, in eos præsertim a quibus tot jacturæ fuissent, tot calamitates acceptæ, cæsæ legiones, cæsi duces et deformatus magna ex parte exercitus, plectendos Sfetigradenses ad terrorem cæterorum, et præstandum reliquis exemplum ne in ejuscemodi pertinacia diutius perstarent, non esse, inquiens, clari imperatoris officium ex hostium fortuna mutabilem animi habitum gerere, et precibus eorum illachrymari, transfigendos ferro omnes, aut habendos in vinculis, donec pretium pro redimendis afferretur. Ostendit satis ex iis Mahumetes et adolescens et privatus qualis esset senex, qualis olim imperator futurus, feritatis et avaritiæ suæ sordes jam atrox declaravit ætas. Sed nihil potuere apud senile pectus impia filii consilia, quin reprehendens eum dixisse fertur, nullam esse inter mortales majorem necessitatem, quam fidei servandæ, qua sublata, neque imperia possent, neque aliud quidquam permanere, et in

[1] Marin. Barlet. l. v. — [2] Ibid. — [3] Ibid.

claro quoque principe, qui magnarum rerum imperia spe animoque complexus sit, alteram omnino esse debere, aut veram aut simulatam, saltem ut hominum ingenia eo modo concilientur alliciunturque, perfidiam et veritatem destruere regna, urbes, populos, ac sibi postremo ipsis non minus quam aliis iniquas esse ».

Recepto Sfetigrado, Amurates mille ducentorum prætorianorum militum præsidium ibi constituit, ac pridie kal. Sextiles castris motis, triginta Turcarum millibus amissis, Adrianopolim repetiit, quem Scanderbeghus insecutus extrema carpsit agmina, donec bassa Romaniæ conversa fronte cum triginta militum millibus illum viribus imparem intra munitiores stationes compulit, illo autem abeunte, Scanderbeghus, collectis duodeviginti millibus Macedonum, Illyricorum, Italorum Germanorumque X kal. Octobris Sfetigradum obsidione cinxit. Cur vero ejus copiæ ex variis nationibus conflatæ essent, rationem reddit Marinus Barletius : « Confluebant », inquit, « ea tempestate in Epirum ex omnibus gentibus in dies milites ad stipendia Scanderbegi sumenda, cum solus ex Christianis ducibus nullo satis tempore quiesceret, et semper occupatus bello esset, perpetuus Turcarum hostis ». Cæterum post varias impressiones in Sfetigradi mœnia factas, Scanderbeghus VII kal. Novembris solvere obsidionem coactus est, cum Amuratem bellum summa vi iterum apparare increbresceret. Interea Huniadem irrupisse cum Hungaris et Bohemis in Turcicum imperium, atque in Triballis maximam cladem Amurati XV kal. Novembris intulisse, florentissimamque victoriam fuisse relaturum, nisi Walachi ad Amuratem turpiter defecissent, testatur Franciscus Philelphus [1], quanquam Amurates Christiani sanguinis siti æstuans, in ipsos proditores Valachos quos necari jussit, Barbaricum furorem effudit [2].

Deportata fama ingentis illius Turcarum cædis, Franciscus Philelphus [3] Ladislao Hungariæ regi de parta victoria suis litteris gratulatus est, in quibus addidit Amuratem ob Christianorum dissidia elatum jactasse inter suos Basilicam se S. Petri in stabulum et ganeum conversurum : « Quid », inquit, « per immortalem Deum aut pulchrius ad humanæ, aut fructuosius ad divinæ gloriæ gradum tibi contingere potuisset, quam quod ipsa dies et Deus obtulit præclaram de Turcis victoriam, gente barbara et immani; qui patriis relictis avitisque gurgustiis, ubi sese per omnem turpitudinis fœditatem dies noctesque polluerent, horrentibus illis Caucasi vastisque rupibus tandiu ac multum in universum prope terrarum orbem sunt adversus Christi nomen per omne ludibrium et contumeliam debacchati ». Et infra : « O temporum calamitas miserabilisque fortuna! Ad tantum miseriarum deventum erat, ut ignobile illud atque agreste Turcorum vulgus ex humillimis pastoribus ac famelicis et fugitivis Scytharum servis longe lateque in populos Christianos et reges imperitarent, in diesque magis ac magis ita suum propagarent imperium, ut jam vix sexaginta millia passuum abessent ab Italia. Itaque non absurde fortassis audacissimus iste et petulantissimus Amuratus jactare vino obrutus inter capacissima illa pocula consuevit, se templo sanctissimo B. Petri propediem pro stabulo ganeoque usurum; considerabat enim latro callidus ac pestifer, Christianos principes, qui et auctoritate valerent et viribus, et mutuis inter se odiis atque discordiis laborare, contendere, digladiari, alios vero præter quæstum curare nihil, nonnullos ignavia corripi, negligentia plures detentos intercipi, inter quas ille nostras calamitates jactabundus atque exultans non desperabat brevi futurum, quod secum ipse per omne facinus ac nequitiam animo volutasset. Ex Mediolano non. Novembris MCDXLIX ».

11. *Obitus Palæologi imperatoris.* — Hoc anno obiit Joannes Palæologus ut refert Georgius Phrantzes his verbis [1] (1) : « Trigesimo primo Octobris 6957, Christi 1449, imperator Joannes vitæ cursum explevit, annos natus septem et quinquaginta, menses decem, dies quindecim, primoque Novembris in monasterio Pantocratoris funeratus est, postquam imperavit annos viginti tres, menses totidem, dies decem », non recensitis nimirum annis, quibus cum patre imperarat. Addit deinde Thomam despotam XIII Novembris ejusdem anni MCDXLIX, Constantinopolim applicuisse ac Demetrii Porphyrogeniti, qui etsi ætate junior imperium affectabat, factionem compressam fuisse, ac decretum ut Constantino natu maximo inter fratres Jo. Palæologi imperium deferretur, missosque fuisse Alexium Philanthropenum et Manuelem Palæologum in Peloponesum, qui ipsum proximo anno VI Januarii die Spartæ augustali corona cinxere, nec Phrantzes in consignandis temporum circumstantiis errare potuit, cum dicat se die VI Decembris hujus anni ad Amu-

[1] Philel. l. VIII. in lit. ad Carol. reg. Franc. — [2] Calchon. de reb. Turc. l. VII. — [3] Philel. l. VI. Ep. 1.

[1] Prant. l. II. in fin. c. 19.

(1) Joannis Palæologi annus emortualis ex neglecta æræ Constantinopolitanæ exordiendæ ratione in hunc annum ab annalista refertur. Annus enim 6957 ex Calvisii computo deducendus est ab anno æræ Christianæ 1448, die 1 Octobris, ex quo fit ut anni ejusdem Constantinopolitani 6957, dies XXXI Octobris, qua Joannes decessit, in annum æræ nostræ 1448 cadat. Id vidit Calvisius qui pariter Joannis obitum cum anno 1448 composuit. Hunc discas annalistam in eo peccare, in quo recentiores chronologos erroris arguisse se credit. MANSI.

ratem legatum missum, ut ipsum de morte Palæologi et Constantini successione faceret certiorem : ex quo corrigendus error est recentiorum Latinorum, qui mortem Palæologi ad præcedens biennium retulerunt, adductique sunt nonnulli in errorem ex litteris Davidis Æthiopum imperatoris scriptis ad Clementem VII, in quibus refertur Eugenium ad Zara Jacob Abyssinum scripsisse Joannem Palæologum, qui Ecclesiæ Orientalis cum Romana conjunctionem redintegrarat, biennio ante obiisse; erravit quippe interpres, nam Eugenius de Josepho patriarcha, qui Florentiæ obiit, postquam Ecclesiarum fœdus sigillo suo corroboravit, id dixerat : quod confirmatur ex litteris Nicolai V datis ad Constantinum anno Christi MCDLI, in quibus ipsum excusat, si ob novitatem accepti imperii nondum Acta Florentini Concilii promulgarit, aitque Joannem Palæologum a Deo ereptum e vivis, dum politicis commodis consilia de confirmanda Ecclesiastica conjunctione delendoque schismate accommodare vellet, divinamque vindictam, ni Græcos in Romanæ Ecclesiæ sinum quamprimum reduxerit, interminatus est. Eas nos suo loco afferemus [1].

12. *Inter neophytos et Christianos veteres lis mota.* — In Hispaniis coorta est dissensio inter neophytos et alios, qui religionem Christianam a tenera ætate, vel acceptam ab atavis profitebantur ; ii enim contendebant eos, qui vel e Judaismo vel Maurica paganorumve alia superstitione ad Ecclesiam Dei sese aggregarant, ad dignitatum gradus non admittendos : quod cum adversaretur decreto Apostoli, qui eam controversiam diremit, statuitque non habendam Judæi et Græci distinctionem, sed universos Christi cultores in unum mysticum corpus coalescere debere : Pontifex sanxit [2] neophytos e quacumque superstitione ad religionem Christianam traductos quibusvis gerendis muneribus dignitatibusque idoneos esse, Alfonsique dicti Sapientis et Henrici et Joannis tum imperantis de ea re edicta, Apostolica auctoritate munivit, vetuitque quemquam ob suscepta recens baptismalia sacra injuria affici.

« Ad futuram rei memoriam.

« Percepimus quosdam novos seminatores zizaniæ, affectantes unitatis et pacis nostræ fidei salutare fundamentum corrumpere ; ac quod per vas electionis Apostolum Paulum exstirpatum fuerat dissidium, in diversis partibus, maxime in regnis charissimo filio nostro Joanni Castellæ et Legionis regi illustri subjectis renovare, ausu temerario asserere. Quod qui aut ex Gentilitate, aut ex Judaismo, aut ex alio quovis errore Christianæ fidei veritatem cognoverunt et baptizati sunt, et (quod gravius est) eorum filios propter novam assumptionem fidei non debere ad honores, dignitates, officia tabellionatus et ad testimonium in Christicolarum causis perhibendum admitti, eos verbis et factis contumeliis afficientes; quæ cum a Redemptoris nostri institutis aliena sint, eodem Apostolo Paulo testante dum dicit [1] : *Gloria et honor et pax omni operanti bonum, Judæo primum et Græco, non enim est acceptio personarum apud Deum ;* et [2] : *Omnis qui credit in illum, non confundetur, non enim est distinctio Judæi et Græci ; nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum ;* et alibi [3] : *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur.* Nos ut a veritate Catholicæ fidei aberrantes ad viam veritatis deducere et quatenus in præmissis excesserunt, animadvertere cupientes cum non tantum præmissis divinis auctoritatibus contradicant, sed illustrium principum quondam Alfonsi Sapientis cognominati et Henrici, et charissimi filii nostri Joannis modernis Castellæ et Legionis regum pro fidei augmento perpetuis sanctionibus authenticis litteris eorum sigillis munitis gravibus pœnis vallatis, et per nos visis et mature discussis, quibus sanxerunt ut inter noviter ad fidem conversos maxime de Israelitico populo et antiquos Christianos nulla in honoribus, dignitatibus, officiis tam Ecclesiasticis quam sæcularibus suscipiendis et habendis discretio fieret, et affectantes ut quisque quæ recta sunt sapiat, et qui contra Christianæ legis normam falsa seminare, et proximos scandalizare, et quæ unitatis et pacis contraria sunt facere præsumpserint, debitis pœnis affecti eorum errores agnoscant, præfatorum principum ordinationes et decreta, ut juri et sacris canonibus conformia, super iis edita ex nostro proprio motu et certa scientia approbamus, roboramus, confirmamus et Apostolicæ auctoritatis munimine roboramus, ac omnibus et singulis cujuscumque status, gradus aut conditionis fuerint, Ecclesiasticis vel sæcularibus, sub excommunicationis pœna mandamus, ut omnes et singulos ad Christianam fidem conversos aut in futurum convertendos, seu ex Gentilitate vel Judaismo aut ex quavis secta venerunt aut venire contigerit, ac eorum posteros tam Ecclesiasticos quam sæculares Catholice et secundum quod Christianum decet viventes, ac omnes dignitates, honores, officia, tabellionatus, testium depositiones et omnia alia, ad quæ alii Christiani quantumcumque antiqui admitti solent, admittant, nec propter fidei novam receptionem inter eos et alios Christianos discretionem faciant, nec verbis aut facto contumeliis afficiant, nec affici permittant, sed omni eorum possibilitate contradicentibus se opponant, et eos omni charitate prosequantur : et profiteantur sine

[1] An. Chr. 1451. num. 2. — [2] Lib. XXVI. p. 130.

[1] Rom. II. — [2] Rom. X. — [3] Gal. V.

personarum acceptione omnes Catholicos unum esse corpus in Christo secundum nostræ fidei doctrinam, quos omnes tales esse et pro talibus ab omnibus haberi harum serie decernimus et declaramus, etc.

« Verum si quis ex his post Baptisma reperiantur Christianorum fidem non sapere, aut Gentilium vel Judæorum errores sectari, vel dolo aut ignorantia Christianæ fidei non servare præcepta, quibus casibus, quæ in Toletanis Conciliis et maxime in capitulo, *Constituit*, et alibi contra hujusmodi a fide Christi apostatas non pariter cum aliis bonis fidelibus ad hujusmodi honores admittendos decreta sunt, locum sibi vindicant, prout præfati reges recte sacros canones intelligentes in præmissis eorum constitutionibus quasdam eorum regnorum leges interpretati sunt, aut alias minus quam Christiano conveniat agere aut sapere, qui de hoc scandalizatus fuerit, adeat competentem judicem, et quod justum est fieri publica auctoritate, aut ordine juris non servato contra divinarum humanarumque legum doctrinam aliquid in eos aut eorum aliquem audeat attentare, etc. » provinciam dat Hispalensi et Toletano archiepiscopis, et Palentino, Abulensi et Cordubensi episcopis, atque abbati S. Facundi Legionensis diœcesis, ut censuris aliisque pœnis gravibus Christianos reprimant, qui hanc sanctionem labefactare fuerint ausi. « Dat. Fabriani Camerinensis diœcesis anno MCDXLIX, VIII kal. Octobris, Pontificatus nostri anno III ».

Quod ad Joannem regem Castellæ attinet ; cum bellum adversus finitimos Saracenos adornaret, Pontifex amplificandæ religionis studio indulgentiarum præmiis afficiendos statuerat eos, qui constitutam vim auri in sumptus belli sacri contulissent : at cum mutata postea erogandæ pecuniæ ejusdem ratio fuisset, Nicolaus Oxomensi et Legionensi episcopis partes imposuit[1], ut ea de re, qua par erat religione, statuerent.

13. *Nicolaus ancipiti morbo Tolentini implicitus.* — Porro Fabrianum se contulerat Nicolaus purioris aeris captandi gratia, cum pestis Romæ sæviret, ut narrat Jannozius Manettus[2] in ejus Vita ; atque ipsum in eo itinere Tolentini substitisse, cum ragadiarum morbo et febri acuta ex vi inflammationis laboraret, dum vero dormiebat, noctu per cœlestem speciem ei apparuisse Eugenium IV, ac prædixisse ipsum convaliturum ex eo morbo, sed octavo Pontificatus anno moriturum : « Dum, inquit, Tolentini pernoctaret, quo e Roma tertio Pontificatus sui anno pestis causa abiens, versus Fabrianum contendens applicuerat, factum est, ut pessimum et periculosum illum morbum in orificio ani pateretur, quem medici veteres Græco verbo ragadium (ruptura) appellarunt, a quo cum ita vehementer cruciaretur, ut nequaquam febribus careret, illi forte noctu ibidem dormienti ac de periculo mortis aliquantulum suspicanti, prædictus Eugenius Pontificalibus vestimentis indutus rursus apparuit, atque ne de vehementia illius morbi aliquatenus suspicaretur, apprime et aperte hortabatur ac iterum atque iterum ipsum non modo ex eo morbo non esse periturum, sed actutum evasurum manifestissime afferebat, quod ut in mentem suam vehementius imprimeret, se ab octavo Pontificatus sui anno, quasi sibi pernicioso ac lethifero, vel maxime caveret, diligenter eum admonere videbatur, quod Baverio Imolensi medico suo postridie mane ad eum visendi gratia proficiscenti, læto et hilari vultu postea enarravit, et sicut in commemorato somnio viderat ita et paulo post convaluit, et octavo Pontificatus sui anno defunctus est, atque sic Baverio dum graviter, et ad mortem ægrotaret, de salute sua diffidens, commemorandi gratia, non sine aliquo animi mœrore, retulit ». Commemorat etiam idem auctor aliud cœleste visum quo ab eodem Eugenio ipsi apparente præmonitus fuerat, cum in Pontificatu ipsi successurum, ut postridie contigit : talia enim somnia divinitus facta pluribus exemplis ex sacra historia petitis probat auctor, et propheta Joel[1] perspicue docet, cujus verba repetiit Petrus die sacro Pentecostes ad Judæos loquens[2] : *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiæ vestræ, et juvenes vestri visiones videbunt, et seniores vestri somnia somniabunt.* Quamvis vero hujus prædictionis antea meminerimus, illius tamen narratio[3] modo repetenda visa est, ex eodem Manetto, cujus Ms. Lucas Holstenius bibliothecæ custos primarius, insigni eruditione conspicuus, et Basilicæ Principis Apostolorum canonicus, mihi humanissime communicavit, dum Nicolai Pontificatus auspicia typis committebam.

« Secunda », inquit Manettus, « postquam Patres in conclave ingressi sunt die, ab Eugenio prædecessore suo sibi in hunc modum Pontificatum revelatum fuisse constat ; Patribus enim in cubiculis suis ad Pontificalem electionem de more (ut fit) instructis, noctu quiescentibus, ei dum dormiret et multa secum de novo Pontifice animo et mente revolveret, Eugenius opulentissimo pallio indutus ac Pontificali mythra capite redimitus in somnis apparuit, atque primo semetipsum Pontificalia exuebat, atque eum admonebat, ut idem sibi pariter faceret, ac pro suis dimissis illa Pontificalia susciperet, quod cum ipse sese facturum recusaret, vim sibi repugnanti inferre videretur, sed cum diutius secum per hunc modum altercaretur, ne propriis vestibus nudaretur, atque ille opus incœptum

1 Lib. V. p. 184. — 2 Jannoz. Manet. l. 1.

1 Joel. II. — 2 Act. Ap. II. — 3 Manet. ubi sup.

perficere conaretur, inter altercandum, cur sibi ita faceret interrogare et percunctari cœpit. At Eugenius id propterea facere aiebat, ut ipsum prioribus suis exutum Pontificalia vestimenta graviter decenterque indueret, quoniam eum in Pontificatu sibi successurum plane et aperte præsagiebat, sed cum ipse hujusmodi Eugenii dicta pro ridiculis haberet, ac penitus et omnino flocci penderet, Eugenius idipsum exuendi opus antea incœptum cunctis viribus perficere annitebatur, proinde propria tandem vestimenta illum exuisse, ac paulo post Pontificalia pallia usque ad impositionem mithræ super caput suum exornasse et decorasse videbatur. Quo facto statim somno experrectus, et cum totam nocturni somnii seriem optime recordaretur, secum ipse ridere et cachinnari cœpit. Cum vero a quibusdam familiaribus suis, cur ita cachinnaretur familiariter domesticeque interrogaretur, ridens (ut erat natura facetus et comis) illis id totum percunctantibus diligenter et accurate recitavit, quod postridie, cum ad summum Pontificatum sublimaretur, potius verum omnipotentis Dei oraculum, quam humanum somnium illi, qui ea noverant, non injuria fuisse credidere, præsertim cum duo diversa in somnio variis post Pontificatus sui temporibus sibi ex ejus verissima relatione apparuisse intellexerint ». Tradit etiam idem auctor[1], Nicolaum omnes cogitationes suas ad augendam Romanæ Ecclesiæ dignitatem intendisse.

14. *Nicolai studia pro amplificanda Ecclesiæ dignitate.* — « Semper, inquit, omnia cogitabat atque animo et mente volvebat, quæ ad augendam Romanæ Ecclesiæ auctoritatem, atque ad amplificandam Sedis Apostolicæ dignitatem ullatenus pertinere arbitrabatur. Proinde cum statum Ecclesiæ duobus spiritualibus et sæcularibus rebus maxime contineri et conservari animadverteret, ad illa duo diligenter curanda inter cætera animum adjecit. Itaque spiritualibus tota mente deditus, Ecclesiasticas cæremonias mirabiliter et ad unguem maxima cum diligentia et incredibili cura observabat, ut etiam a Christianis populis majori admiratione haberentur, atque accurratiori quoque devotione susciperentur, tapetibus, aulæis, stragulis vestibus, vasis partim argenteis partim aureis, et sacerdotalibus indumentis de serico auroque confectis, ac magna unionum et margaritarum multitudine refertis exornabat, quæ communi et vulgato verbo paramenta appellantur, atque pontificalibus præterea mythris sardiorum, smaragdorum, topasiorum, carbunculorum, saphirorum, jaspidum, liguriorum, amethistorum, chrysolitorum, onichinorum, berillorum ac mira quadam hujusmodi gemmarum et pretiosorum lapidum copia exornati omnes Ecclesiasticas pontificialesque cæremonias præter consuetum et usitatum morem mirabiliter condiebat, unde ubicumque illa tam speciosa et tam digna officia intuebantur homines tanta admiratione, tantoque stupore simul atque devotione capiebantur, ut adumbratam quamdam triumphantis Ecclesiæ in hac nostra militante imaginem recognoscerent, certamque et expressam umbram plane aperteque conspicerent, atque hæc de sacris cæremoniis dixisse sufficiat.

« Quid vero de sæcularibus pompis referemus? Hæc enim sæcularia opera multis inter cætera ingentibus et perpetuis ædificiis plurimum ornabat, quæ in dies pluribus forensibus oppidis partim extra Urbem, partim vero intra mœnia reparatis, ita undique augebantur, ut in miraculum usque procederent, de quibus quoniam res maxima ac profecto admirabilis est, suo ordine seorsum enarranda alibi opportunior dabitur dicendi et explicandi locus. Dum igitur Pontifex ipse hujusmodi dignis ac memorabilibus operibus mirum in modum primo ad honorem omnipotentis Dei, ad augendam deinde Romanæ Ecclesiæ auctoritatem tota mente animoque intenderet, ecce quinquagesimus Jubilei annus, sanctus vulgo appellatus, usque ad Moysi divinæ legis latoris tempora institutus, ac postea secundum Ecclesiasticos canones legitime confirmatus, opportune admodum supervenit ».

15. *Indicit Jubileum annum.* — Hoc autem anno incipiente, Nicolaus annum Jubileum anno proximo celebrandum Apostolicis litteris indixit, quibus Clementis VI et Gregorii XI Diplomata ea de re rata habuit, eosque imitatus amplissima indulgentiarum præmia iis proposuit, qui sacra exomologesi animas expiassent, et quatuor patriarchales Urbis Basilicas modo ab antecessoribus præscripto pie lustrassent. Exstant ipsius eo argumento litteræ[1] ineunte hoc anno exaratæ, subjectisque verbis conceptæ :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Nonnulli prædecessores nostri Romani Pontifices ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei quædam elegerunt tempora in quibus fidelibus populis uberius fluenta divinæ miserationis effluerent, scientes omnipotentem Deum lapsi hominis vetustatem quibusdam periodis temporum, nunc diluvio, nunc circumcisione, nunc lege, nunc aliis atque aliis modis, novissime autem per incarnati Verbi mysterium in melius innovasse. Qui cum, illuminante Spiritu sancto, intelligerent quod ad vetus Testamentum secundum litteram pertinebat hoc novo secundum spiritum convenire Jubilei anni mysterium, in quo fiebat terræ remissio, libertas servorum, possessionum restitutio, quæ pretio fuerant comparatæ, Christiano populo spiritualiter exhibere curarunt, ut quolibet quinquage-

[1] Jannoz. Manet. l. II.

[1] Lib. XXIV. p. 106.

simo anno omnes quibuscumque etiam gravissimis delictis obnoxii vere pœnitentes et confessi, qui Apostolorum Petri et Pauli limina ac Lateranensem et B. Mariæ Majoris de Urbe Ecclesias visitassent, sub certis modis et formis, quæ in ipsorum litteris Apostolicis continentur, et præsertim felicis recordationis Clementis VI et Gregorii XI prædecessorum nostrorum (quorum tenores præsentibus annotari, et de verbo ad verbum inseri fecimus) omnium peccatorum suorum plenissimam indulgentiam obtinerent. Tenor vero litterarum [1] præfati Clementis sequitur, videlicet : Clemens, etc. Unigenitus Dei filius, etc. Adscripta est dies VI kal. Februarii, Pontificatus anno primo ». Subjunguntur Gregorii XI litteræ, quæ ab his verbis exordiuntur : *Salvator noster;* et post cumulata in B. Virginem amplissima elogia, decernit ut cum Clemens VI annum Jubileum a Bonifacio singulis sæculis institutum, ad recurrentem quinquagesimum annum redegisset, sanxissetque ut indulgentiarum præmia in lustrandis Lateranensi ac B. Petri et Pauli Basilicis lucraturi Majorem Basilicam B. Mariæ sacram adire obstricti essent, cum non sine ingenti miraculo condita et dicata fuisset, atque etiam pluribus miraculis Deiparæ precibus patrari solitis fulgeret, fideles eamdem Basilicam S. Mariæ Majoris recurrentibus annis Jubileis adipiscendæ causa criminum veniæ lustrare teneantur, quibus Gregorii XI litteris Avenione exaratis III kal. Maii, Pontificatus anno tertio, adjecta est. His addit Nicolaus :

« Nos igitur qui, licet immeriti, vices Christi gerimus in terris et B. Petri successores sumus, eorum vestigiis inhærentes, præfatas concessionum litteras ratas et gratas habentes, eas de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et Apostolicæ plenitudine potestatis innovamus, approbamus et præsentis scripti patrocinio communimus, decernimusque, statuimus et ordinamus, ut omnes Christi fideles, qui vere pœnitentes et confessi juxta formam in ipsis litteris comprehensam in anno Nativitatis Domini nostri Jesu Christi millesimo quadringentesimo quinquagesimo proximo secuturo, præfatas sanctorum Petri et Pauli Apostolorum Basilicas ac Lateranensem et B. Mariæ Majoris Ecclesias visitaverint, omnium peccatorum suorum plenissimam indulgentiam consequantur. Præparent ergo omnes corda sua Domino et mores in melius commutare conentur, a melefactis abstineant, satisfaciant Domino per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis et peregrinationibus, ut sanctorum templa visitantes, quorum millia fere innumera una cum gloriosissimis Petro et Paulo in alma Urbe requiescunt, qui mortem pro Christi nomine perpessi ejus conspectui semper assistunt, intercessores habere mereantur. Nulli ergo, etc. Dat. an. Nativitatis Dominicæ MCDXLIX, XIV kal. Februarii, Pontificatus nostri anno secundo ». Quo liber tutusque aditus ex tota Europa ad Urbem pateret, referunt nonnulli [1] Nicolaum operam dedisse, ut Italiæ in arma concitatæ motus compesceret, pacemque inter principes conciliaret.

16. *Violatæ ab Anglis induciæ, qui seditionibus laborant.* — Hoc anno violatæ sunt ab Anglis induciæ, quas cum Francis pepigerant, intercepto in Normanniæ limite oppido Britonum ducis imperio obnoxio, cui Fugeræ nomen est, atque rapinis, cædibusque civium et matronarum stupris, templorum profanatione ac direptione funestato. Querentibus de tot tantisque flagitiis Britone et rege Franco, Anglus illa damnavit; verum ut damna sarcirentur reique plecterentur adduci numquam potuit : quapropter decretum a Franco in Anglos bellum, quo illo pro oppidulo inique occupato amplissimas urbes ac provincias amisere. In Anglia etiam affectæ ad modum eorum res fuere, siquidem et Londini adversus regios administros excitatæ sunt turbæ : cumque Salisberiensis dux geminam expeditionem confecisset in Scotos, ab iis quamvis numero imparibus, ita attritus est, ut viginti Anglorum et eo amplius millia ferro confossa interierint.

De Anglorum bellis, deque edito divinæ animadversionis exemplo in parricidam, qui episcopum in altari divina celebrantem trucidavit, agit Nicolaus Harpsfeldius [2] his verbis : « Omnia præcipiti cursu ab Anglis in Gallia defluxere, et intestinis domi partim a proceribus contra regem, partim a plebe contra utrosque seditionibus fœde laboratum est. Cantiani duce Joanne Caddo qui, ut se suamque causam plausibilius populo commendaret, ementiebatur se Joannem Morsimerum Marchiæ comitis et Eboracensis ducis necessarium conflato exercitu Londinum ingressi, quos visum erat, et inter eos Joannem Sajum primarium regis quæstorem neci dedere, neque Cantiani solum, sed et Essexiani et alii alibi, et Salisburienses etiam hujusmodi seditiones cierunt, qui velut furiis acti episcopum suum Guillelmum summa et sacratissima nostræ religionis mysteria Edingutoniæ celebrantem, ab ipsis aris violenter abductum nefarie peremerunt. Qui primum episcopo sceleratum vulnus inflixit, in divinam mox, ut credibile est, parricida ultionem incidit : tam intolerabili enim incendio pes et tibia ejus corripiebantur, idque ad obitum ipsius, postea ad annum videlicet et dimidiatum, ut ipse optarit posse se suspendio hac pœna defungi, quam se propter episcopum violatum incurrisse palam affirmabat ».

[1] Ext. inter Extravag.

[1] Plat. in Nic. V. — [2] Harpsf. hist. Eccl. Angl. in 15. sæcul.

NICOLAI V ANNUS 4. — CHRISTI 1450.

1. *Insignis Jubilæi anni celebritas multitudine populorum et virorum Romam confluentium.* — Anno hujus sæculi quinquagesimo, Indictione tertiadecima, maximi populorum concursus ex toto Christiano orbe mira frequentia pietatis ac religionis studio in Urbem facti sunt, cum nullæ itinerum difficultates nullave pericula eos retardare potuerint; quam fidelium confluentium celebritatem miratus S. Antoninus subjecta verba historiæ mandavit [1] : « In an. MCDL, celebratus fuit Jubileus sub Nicolao Pontifice Urbis, prius prænuntiatus et publicatus solemniter cum indulgentia plenaria visitantibus Ecclesias Urbis quatuor, scilicet S. Joannis Lateranensis, S. Petri, et S. Pauli, et S. Mariæ Majoris, certis diebus determinatis, pœnitentibus et confessis certo modo et forma, ad quam consequendam convenerunt ex omni natione quæ sub cœlo est fidelium plurimi mares et fœminæ ». Confirmat hæc Jannozius Manettus [2] in Vita Nicolai V : « Ad hanc », inquit, « celeberrimam sanctissimamque solemnitatem, in qua inter cætera omnium veterum peccatorum remissio atque expressa cunctorum indulgentia delictorum a cunctis cum pœnitentia ac confessione adventantibus acquirebatur, non solum ob hanc tantam divinam festivitatem, sed etiam ob admirabiles Pontificalis personæ conditiones, quæ jam per totum pæne terrarum orbem fama undique intonante peragraverat, tota populorum omnium Christianorum multitudo concurrisse et confluxisse perhibetur, ut cæteris Jubileis hactenus celebratis numero et copia hominum utriusque sexus non immerito præferri posse existimetur; tantæ enim Pannonum, Germanorum, Cimbrorum, Britannorum, Gallorum, Hispanorum, Celtiberorum, Portugalensium, Græcorum, Dalmatarum, Italorum cæterorumque Christianorum populorum, ut omnes uno verbo summatim comprehendamus, catervæ quotidie confluebant, ut concurrentium congregatio cujuslibet mensis dimidio per arbitrium designato in stuporem admirationemque procederet, tanta namque et tam magnæ adventantium gentium catervæ quotidie concurrebant, ut quasi sturnorum apumve et formicarum agmina, mirabile et incredibile dictu viderentur ». Consentit Platina [1], tantam subito multitudinem confluxisse Romam, quantam nunquam antea visum esset, additque navatam a Pontifice operam, ut frumentaria res aliique commeatus abundarent, nec modo viarum grassatores, propositis censurarum Ecclesiasticarum pœnis, sed immissis etiam satellitibus absterruisse ne publica obsiderent itinera, atque in peregrinos in Urbem contendentes sævirent.

At funestum illud et lugubre contigit [2], quod plures scribunt, ut cum populi multitudo, visa Salvatoris imagine, quam ille in Veronicæ linteo divinitus olim impressit, ad Urbis interiora rediret, per Ælium pontem aliique obviam facti qui ad Basilicam eamdem visendi studio contendebant, revertentes propellerent, tumultu exorto adeo sese mutuo compressere, ut ad ducentos et eo amplius elisi et exanimati in ponte, ac plures etiam in Tyberim lapsi submersique fuerint. Affectum ob id magno dolore Pontificem quasdam domunculas quæ angustiorem ad pontem viam fecerant, everti jussisse tradunt [3], totumque fere annum in solemniis Ecclesiasticis peragendis transegisse, stationesque sacras una cum cardinalium cœtu quotidie celebrasse testatur Baptista Platina [4], de quo paulo supra memoravi.

Inter viros conspicuos, qui religiosam in Urbem peregrinationem obiere, recensentur [5] Jacobus Trevirensis archiepiscopus et Jacobus episcopus Metensis, quorum prior condendæ Treviris Academiæ jus auctoritatemque a Pontifice obtinuit. Accessit etiam Cliviæ dux et Albertus princeps Cæsaris frater, qui inter Do-

[1] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 12. § 3. — [2] Manet. l. II. in Vita Nic. V.

[1] Plat. in Nic. V. — [2] Steph. Infiss. Ms. bibl. Vatic. hoc an. S. Ant. et Plat. ubi sup. Æn. Sylv. hist. Europ. c. 58 et alii. — [3] Manet. ubi sup. — [4] Plat. in Nic. V. — [5] Trithem. in Chron. Spanheimen.

minicæ Nativitatis nocturna sacra gladio a Pontifice rite lustrato donatus est. Comparandi quoque cœlestis beneficii causa in Urbem venit[1] Didacus qui sanctitate ac miraculis floruit, de quo Sixtus V in Diplomate, quo virum Dei cœlitum cœtui adscripsit, instituta narratione, hæc de ejus eximiis exemplis Romæ exhibitis, atque in proximos charitate tradit : « Pauperes Jesu Christi tanto affectu diligebat, tantaque erga eos misericordia commovebatur, ut omni studio (quantum et licebat) eorum inopiam et calamitates sublevare sedulo procuraret : quod si interdum præstare non posset, vim lachrymarum profundebat, eosque verbis amantissimis consolabatur. Ægrotos fratres omnibus charitatis officiis prosequebatur, assidere ad lectum, cibum ministrare, vigilare totas noctes, perferre omnes molestias tanta patientia, tanta humilitate, ut quorumdam purulentas plagas non solum medicamentis curare, sed lingua quoque eas lambere et abstergere non abhorreret. Quo in genere eximia servi Dei charitas Romæ aliquando in cœnobio fratrum suorum, quod est ad Aram-Cœli insigniter eluxit; nam anno quinquagesimo superioris sæculi, cum piæ memoriæ Nicolaus papa V prædecessor noster sacrum Jubileum de more celebraret, Romam venit B. Didacus, ut salutarem indulgentiam consequeretur, et beatorum Apostolorum sepulchra cæterorumque sanctorum martyrum illustres memorias religiose veneraretur. Magna erat annonæ inopia, gravibus et periculosis morbis Urbs laborabat, cum B. Didacus ægrotis curandis, quorum ingens erat numerus, a guardiano seu cœnobii præfecto qui jam ejus sanctitatem degustaverat, est præpositus. Cujus officii ut in publicis angustiis omnia apud pauperes Christi abundarent, omnesque in servo Dei et copiosum charitatis spiritum et singularem illius apud Deum gratiam agnoscerent ».

2. *Consecrata Bernardini Senensis memoria post diligentem de ejus miraculis inquisitionem.*— Aucta est[2] Jubilei anni celebritas collocato[3] solemni ritu a Romano Pontifice in sanctorum numero B. Bernardino Senensi, miraculorum gloria illustri, de quo S. Antoninus[4] hæc litteris tradidit : « Eodem anno Jubileo, qui est quinquagesimus supra MCD, Romæ celebrato capitulo generali Ordinis Minorum in festo Pentecostes, frater Bernardinus de Senis oriundus, ejusdem Ordinis prædicator egregius et fructuosus, qui per civitates et castella totius Tusciæ et Longobardiæ discurrerat, evangelizando quotidie et verbum Dei ubique seminando cum maximo concursu auditorum, tandem in civitate Aquilana in Domino requiescens, adscriptus fuit Catalogo sanctorum cum magna solemnitate per Nicolaum papam post discussionem et approbationem vitæ suæ, ac consensum cardinalium et aliorum prælatorum, et ad requisitionem et supplicationem multorum principum et prælatorum ». Insigne est de consecrata ejusdem S. Bernardini memoria Pontificium Diploma[1], ex quo hæc delibanda visa sunt :

« Ad futuram rei memoriam.

« Tanta in sanctitatis suæ testimonium coruscavere miracula, ut etiam si qui sint ministri Sathanæ, qui ejus cuperent detrahere sanctitati, tantis visis signis atque portentis penitus obmutescant, agant uberes gratias tantæ sanctitatis auctori, videntes in hoc gloriosissimo viro renovari quod de Unigenito Dei Filio dictum est : Venient ad te qui detrahebant tibi, et adorabunt vestigium pedum tuorum. Tanta etenim tempore sanctæ memoriæ prædecessoris nostri Eugenii papæ IV increbuere miracula, ut sæpe per plurimos timoratos et religiosos viros, necnon litteris multorum principum, et præcipue charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Aragonum regis illustris, necnon Senensis et Aquilanensis populorum precibus, litteris et nuntiis pulsatus sit, ut tanta et tam divina miracula quotidie coruscantia diligenter mandaret inquiri, ut, veritate comperta, tanto viro gloriam, quam jam divina testificatione in triumphante Ecclesia obtinebat in cœlis, in militante non negaret in terris ». Quantam vero diligentiam in exploranda eorum veritate adhibuerit Sedes Apostolica ita enarrat :

3. « Commisit (nimirum Eugenius) tribus S. R. E. cardinalibus, qui, duos venerabiles episcopos delegantes, veritatem tantæ rei inquiri cum omni gravitate mandarunt. Qui exactis aliquot mensibus ad Sedem Apostolicam revertentes, quæ invenerunt fidelissime retulerunt. Cum autem idem prædecessor noster, rerum veritate perspecta, pulsantium precibus satisfacere cogitaret, vocante Deo, de hac miseriarum valle subtractus est, et nos qui non meritis nostris, sed divina dignatione illi in onere et honore successimus, fuimus per eosdem, quos supra retulimus, sæpissime requisiti, ut quod prædecessor noster, impediente morte, non fecerat, adimplere vellemus. Nos rei gravitatem et magnitudinem attendentes, deliberavimus mature et gravissime præcavendum, propterea tribus ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus commisimus, ut duos venerabiles episcopos deligerent, quos denuo pro inquirenda veritate delegarent, ut duplici inquisitione informati rem audacius ageremus. Miserunt, sicut injunxeramus, duos venerabiles episcopos, qui eorum quæ invenerant in scriptis notitiam reportantes, fidelissime singula retulerunt, per omnia conformiter referentes

[1] Gobel. in Comm. l. I. — [2] Janoz. Manet. l. II. in Vit. Nic. V. — [3] Plat. in Nic. V. — [4] S. Ant. sup. c. 12. § 3. e tit. XXIV. c. 5.

[1] Lib. XXIII. p. 88. Exst. etiam. in Bull. in Const. 2. in Nic. V.

iis, qui tempore prædecessoris nostri fuerant destinati, sed multo plura clarissima miracula reportarunt, quæ post priorum regressum fuerant perpetrata. Nos non ea inquisitione contenti etiam tertio destinare decrevimus; propterea duos alios venerabiles episcopos jussimus proficisci, qui profecti post menses aliquos rediere uberrima et fidelissima attestatione referentes, tanta dietim innovari et coruscare miracula, quod si singula recensenda essent, vix possent magnis libris includi, et ex omnibus quædam majora et insigniora retulerunt.

« Nos postea etiam Senas mittendum censuimus, misimusque venerabilem fratrem nostrum Angelum episcopum Esculanum, qui post aliquot menses reversus coruscantem divinam gratiam in miraculorum perpetratione sub verissima et fidelissima attestatione recensuit, quem etiam voluimus Aquilam proficisci, ut etiam reportaret, si in tanti viri sanctitatis attestationem perseveranter divina miracula coruscarent, qui reversus prioribus a nobis destinatis conformia reportavit, et insuper magna et stupenda, quæ postmodum contigerunt, retulit, quæ non in angulis, sed publice et in conspectu multitudinis fuerunt perpetrata : nos, his compertis, ne Spiritui sancto resistere videremur, qui per os propheticum laudari Deum in sanctis suis jubet, piis et devotis supplicationibus postulantium condescendere cogitavimus, fecimusque per venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales per nos deputatos, omnia per nuntios reportata in secreto consistorio nostro diligenter particulariterque referri, quæ per consistorium examinata sunt, sed propter gravitatem rei visum est in aliud consistorium differri, ut tempore medio quilibet cardinalis in domo sua posset illa diligentius intueri, et in secundo consistorio, scrutatis omnium votis, in eamdem sententiam convenerunt, tantam esse evidentiam et numerum miraculorum, necnon de vitæ ipsius sanctimonia ac fidei integritate tam clarum tamque evidens testimonium, ut in tanti viri canonizationem omnes concorditer sua vota depromerent, quorum secuti judicium hunc canonizandum esse decrevimus.

« Verum, ut res cum majori gravitate procederet, jussimus in capella majori palatii nostri Apostolici apud S. Petrum prælatorum omnium, qui in curia essent fieri congregationem, ipsisque ibidem positis una cum venerabilibus fratribus nostris poposuimus rem hanc, omnia recensentes quæ usque in horam illam in hujusmodi materia fuissent actitata, et singulorum vota scrutata sunt, qui in eamdem sententiam devenerunt, in quam venerabiles fratres nostri S. R. E. cardinales in consistorio secreto convenerant. Postea in consistorio generali re proposita, quod in consistorio secreto per nos decretum fuerat, publice decrevimus faciendum, hoc est tanti viri canonizationem in Ecclesia principis Apostolorum hac die Pentecostes per nos debere celebrari ». Et infra :

4. « Et quia non potest Veritas ipsa mentiri, quæ est Unigenitus Dei Filius, qui per os carnis assumptæ locutus est, dicens : *Qui mihi ministrat me sequatur, et ubi ego sum, illic et minister meus erit ;* cum sciamus hunc sanctum virum ministrasse Christo, et ipsum fuisse secutum usque ad consummationem vitæ, minime dubitare permittitur, quin potius certissimum tenere debemus, quod ubi est Christus Dei filius, sit etiam et minister suus S. Bernardinus, et quia cum Christo sunt omnes sancti ejus, de omnipotentis Dei misericordia, qui non deserit Ecclesiam suam, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, ac venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium ad id accedente consensu, decrevimus, declaravimus et ordinamus S. Bernardinum inter sanctos Dei ab universa Ecclesia debere deputari et sanctum haberi, et tanquam sanctum honorari et coli, ipsumque canonizamus et pro canonizato haberi volumus, mandantes ipsum in numero sanctorum Confessorum non Pontificum debere collocari, et ejus officium Confessorum non Pontificum decantari, etc. ». Propositæ sunt indulgentiæ iis, qui recurrente die sacro B. Bernardino ipsius sepulcrum religiose adirent. Quæ litteræ hac formula consignatæ : « Dat. Romæ in Basilica Principis Apostolorum anno Incarnationis Dominicæ MCDL, IX kal. Junii, Pontificatus nostri anno IV ».

Interfuit huic celebritati B. Joannes e Capistrano, qui vicaria cum præfectura toti Minoritarum observantium Ordini præerat, quique strenuam impendit operam, ut sanctorum honores ipsimet B. Bernardino decernerentur ac postea stupendis miraculis, ut testatur Casimirus Poloniæ rex in litteris inferius afferendis, plurimos e vitiis ad pietatem erexit. Adfuit quoque B. Didacus, de quo paulo ante egimus. Hæc aliaque plura fuse Wadinghus, Minoritarum historiæ accuratissimus scriptor.

Collegisse ex piorum donariis ac vectigalibus ob multitudinem populorum ingentes opes Nicolaum, easque in pia opera summa cum liberalitatis laude impendisse, refert hisce verbis Manettus [1] de quo supra memoravimus : « Pontifex ex hoc tanto et tam immenso, et pæne tam incredibili hominum ad hunc Jubileum accedentium numero maximam ac pæne infinitam argenti copiam, cum ob ingentium vectigalium multiplicationem, tum ob magnam cunctarum rerum ad victum necessariam quotidianam consumptionem, tum insuper ob generales uniuscujusque oblationes adeptus est, unde ad perpetuam hujus sacrosancti anni commemora-

[1] Manet. l. II. Vitæ Nic. V.

tionem plurimos amplos et inusitatos aureos feriri et cudi fecit, quos ab effectu ipso Jubileos cognominavit, ac tanti ponderis erant ut communi trium usitatorum aureorum pretio suo valore adæquarentur, proinde ex his duabus et obtritorum hominum et Jubileorum aureorum causis, cum ea quæ ipsa nunquam alias cæteris similibus annis evenisse comperimus : at illa non aliunde, quam ob maximam quamdam et pæne incredibilem adventantium et concurrentium personarum multitudinem profluxisse cognoverimus. Hunc, de quo loquimur, Jubileum aliis singulis omnibus hactenus celebratis numero et confluentium populorum copia merito præponere ac præferre non dubitamus. At vero ubi Pontifex magnos et ingentes pecuniarum thesauros exinde ad ærarium Apostolicum pervenisse cognovit, quanquam secundo Pontificatus sui anno pluribus simul locis et intra et extra Urbem non modicis sumptibus construere et ædificare cœpisset, et ingentem quoque Latinorum et Græcorum Codicum congeriem congregare statuisset, atque aliquot insuper doctrinæ et humanitatis studiis præstantes viros utrinsque linguæ peritissimos annuis mercedibus et ordinariis salariis ad sese evocasset, ex nova tamen et inopinata prædictarum pecuniarum acquisitione ad continuam non modo cœptorum operum prosecutionem, sed amplificationem etiam aliorum hujusmodi et innovationem mirum in modum animum applicavit, ut ob perpetuam magnorum ædificiorum constructionem, Romanæ Ecclesiæ honor et Apostolicæ Sedis gloria simul cum singulari et præcipua Christianorum omnium devotione abundantius et latius amplificaretur, et ob assiduam insuper novorum præclarorumque operum cum traductionem tum compilationem, præsentibus et posteris studiosis hominibus plurimum adjumenti præberetur.

5. *Æneas Sylvius Romam venit.* — Excurrente eodem Jubileo anno, in Urbem se contulit Æneas Sylvius una cum aliis duobus oratoribus a Friderico Romanorum rege ad celebrandum illius nomine cum Leonora Lusitani regis sorore matrimonium missus Neapolim, quo legali Lusitani pariter convenerunt. Perfectaque re coram Alfonso Aragonum rege Leonoræ avunculo, cardinale Morinensi aliisque principibus viris, Æneas subinde Romam reversus in publico consistorio pactas inter Fridericum et Leonoram nuptias vulgavit, annoque insequenti Cæsarem ipsum ad suscipienda e manibus Pontificiis imperii insignia in Italiam venturum significavit; tum Concilium, quod Galli celebrandum in Galliis urgebant, dissuasit : dumque in Germaniam revertebatur, a Pontifice ipsius absentis memore e Tergestina sede ad Senensem traductus est, de quibus pluribus agit Gobelinus, additque Æneam apud Nicolaum perfecisse, ut prædictus B. Joannes e Capistrano in Germaniam ad propagandam Franciscanam disciplinam mitteretur, tum etiam agitasse cum Florentinis, Bononiensibus, marchione Atestino ac Venetis, ut Friderico ad imperiale diadema accipiendum venturo tutum iter præberent. Hæc laudatus auctor; sed ad institutum de Jubileo, a quo digressi sumus, sermonem redeamus.

6. *Consulitur iis qui Romam ad Jubilæum venire non possent.* — Consultum est a Pontifice iis, qui varias ob causas impediti in Urbem se conferre non poterant, exstantque plura Diplomata Apostolica cum ad Joannem [1] Castellæ ac Legionis, et Alfonsum [2] Aragonum et Siciliæ, Joannem [3] Navarræ, Renatum [4] Jerusalem et Siciliæ reges, eorumque regnorum reginas [5], tum ad multos alios Christianos principes [6], necnon plurium regnorum [7] ac provinciarum præsules et populos data, quibus certæ piæ leges definitæ et constitutæ sunt, ut religiose perlustratis vice Basilicarum Urbis nonnullis locorum in quibus versabantur Ecclesiis, amplissimam noxarum veniam consequerentur. Ex iis Diplomatibus illud subjiciemus, quod Hungaris missum [8] est, cum in eo regni illius status describatur.

« Ad futuram rei memoriam.

« Sicut pro parte venerabilium fratrum nostrorum archiepiscoporum et episcoporum, necnon dilectorum filiorum abbatum et aliorum prælatorum ac nobilis viri Joannis de Huniad gubernatoris ac rectoris, baronum, militum et nobilium regni Hungariæ, nobis nuper exhibita petitio continebat, licet ipsi tanquam Catholici ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ devotissimi, Urbem et ejus Ecclesias ad suarum animarum salutem pro remissione antedicta, (nimirum Jubilei anni, qua Basilicas Urbis pie lustraturi potiebantur), plenarie consequenda personaliter visitare desiderent, tamen quia, pro eo quod ex antiqua ejusdem regni dudum edita et inviolabiliter observata institutione salubri, ad omnem infidelium Teucrorum, adversus regnum præfatum eventurum incursum pro custodia et defensione dicti regni, ut reliqui ejus incolæ et habitatores absque timore et periculo in quietis dulcedine permanere, suaque pro tempore peragenda negotia liberius et securius executioni debitæ demandare valeant, arma sumere, et ad illa sumenda quoties incursus prædictus evenerit, ac alias ad salubrem statum præfati regni solliciti, prompti et parati esse debent, et ad id specialiter obligantur, eorum desiderium hujusmodi absque periculo et dubio maximo neque-

1 Lib. VII. p. 6. — 2 Lib. VIII. p. 113. — 3 Lib. IX. p. 154. — 4 Lib. X. p. 247. — 5 Lib. VII. p. 7. l. VIII. p. 89. l. IX. p. 122. — 6 Lib. VII. p. 239. l. VIII. p. 86. l. XI. p. 164 ad 195. — 7 Lib. VII. p. 76 et 231. l. XXIX. p. 56, 63, 142, 249. — 8 Lib. VII. p. 251.

unt personaliter adimplere. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, Teucri prædicti etiam modernis temporibus ad hoc ut vi et insidiis regnum præfatum invadere, et in desolationem totalem deducere possint, suos cogitatus effundere non desinant, ac propterea ex recessu baronum et nobilium hujusmodi, si ille succederet, exinde opportunitate captata, regnum ipsum, de cujus statu et conditione totali, etiam propter diversos eorum inibi continuo existentes exploratores, notitiam plurimam habere noscuntur, non solum invadere, sed etiam (quod absit) sicut de quibusdam Romaniæ partibus ab eis in vilipendium Christiani nominis, etiam præsentialiter occupatis, fecisse videntur, eorum perfidiæ subjicere et totaliter occupare valerent, in non modicum præjudicium et gravamen reliquarum partium Christianitatis, ac etiam confusionem nominis et religionis Christianæ, pro parte præfatorum gubernatoris, baronum, militum et nobilium exponentium præfatorum nobis fuit humiliter supplicatum, ut ad evitanda tot et tanta pericula, Apostolicam clementiam impendere, necnon in præmissis, statui et indemnitati regni, prælatorum, baronum, militum, nobilium et incolarum præfatorum opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur præmissa omnia et singula pie, debite et paternaliter compensantes, ac etiam attendentes quod regnum prædictum, mediantibus virtutibus prælatorum, baronum, militum et nobilium præfatorum aliorumque in illo commorantium, murus fortissimus, multis aliis fidelium regionibus fore dignoscitur, quodque si ille rumperetur et infidelibus ipsis patens existeret, proculdubio gloria ejusdem Christiani nominis multipliciter pateretur, ac propterea circumspectionem et providentiam prælatorum, gubernatoris, baronum, militum et aliorum nobilium exponentium præfatorum in nobis facta delatione præmissa, condignis in Domino laudibus commendantes, necnon super præmissis, statui, conservationi et indemnitati regni et animarum saluti prælatorum, baronum, militum, nobilium et incolarum prædictorum, quantum nobis ex alto conceditur, salubriter providere volentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, omnibus et singulis regni prædicti prælatis, baronibus, militibus et aliis nobilibus ad arma sumenda ex institutione hujusmodi, ut præmittitur, obligatis eorumque et cujuslibet ipsorum in præsentiarum existentibus, et etiam ut præfertur familiaribus, Apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus et indulgemus, quod singuli eorum, qui vere pœnitentes et confessi per tres dies continuos vel interpellatos dicti præsentis anni usque ad festum Nativitatis ejusdem Domini nostri Jesu Christi proxime futurum duraturi, alteram ex cathedrali Waradiensis et collegiata et insigni beatæ Mariæ loci Albensis Vespriamiensis diœcesis Ecclesiis devote personaliter visitaverint, ac in certa inibi ad id tunc deputata capsa medietatem ejus totius, quod essent verisimiliter exposituri, si de regno ipso ad Urbem prædictam accederent, et in ea per quindecim dierum hujusmodi spatium permanerent, ac exinde ad propria remearent, realiter et cum effectu in pecunia numerata persolverint, plenariam veniam et remissionem peccatorum suorum omnium consequantur et obtineant perinde in omnibus et per omnia, ac si tunc vere pœnitentes et confessi personaliter ad Urbem accessissent, et S. Petri ac S. Pauli, necnon Lateranensem et S. Mariæ Majoris Ecclesias prædictas per quindecim dies continuos visitassent, proviso quod durante hujusmodi anno, regnum Hungariæ non exeant, nisi causa movendi bellum adversus infideles, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDL, pridie id. Aprilis, Pontif. nostri anno IV ».

7. *Huniades expeditionem in Turcas meditatus.* — Quod ad Joannem Huniadem regni Hungarici administratorem attinet; acceptæ antea in Bulgaria cladis ignominiam Turcico sanguine eluere parabat : sed cum ad nonnullas iniquas pactiones venire compulsus esset a Georgio Rasciæ despota, dum ab eo contra fas tenebatur in vinculis, in quæ summa perfidia conjectus fuerat, dum ex clade Warnensi in Pannoniam se fuga recipiebat, Pontifex omnia illa sacramenta vi et metu in constantem virum cadente extorta rescidit, et quælibet alia conventa veluti rationi et æquitati adversantia convulsit. Ex Pontificio Diplomate pauca hæc affero : « Nicolaus, etc. Exhibita nobis nuper pro parte dilecti filii Joannis de Huniad gubernatoris generalis totius regni Hungariæ petitio continebat, quod olim cum ipse ad nonnullas Romaniæ partes a Teucris perfidissimis etiam tunc occupatas cum magno fidelium exercitu, cujus tunc dux existebat, ad liberandas partes prædictas seu alias ad confusionem Teucrorum eorumdem, quos per modica ante tempora consilio, virtute et viribus, concedente Altissimo, diversis vicibus profligaverat, se contulisset, et successive commisso cum eisdem Teucris bello asperrimo, ab illis, permittente Altissimo, idem exercitus profligatus remansisset, ac propterea dux præfatus personam suam eisdem infidelibus formidabilem, etiam ad illorum exterminium conservaret, satagens per quasdam terras, etiam tunc temporali dominio Georgii regni Russiæ despotæ et Albaniæ domini subjectas, confidens tunc ex illis ad Hungariæ regnum securius, si transitum faceret, pervenire posse, idem despota tunc honorem Christianæ gloriæ parvipendens, ac excommunicationis aliasque sententias, censuras et pœnas contra similia perpetrantes, per nos ac summos Pontifices prædecessores nostros in die

Cœnæ Domini annis singulis promulgatas non advertens, præfatum gubernatorem tunc captivum tenere, et in captivitatem deducere præsumpsit. Ex quo idem gubernator provide tunc considerans, quod ab hujusmodi captivitate aliter liberari non poterat, cum despota præfato, ad nonnullas conventiones et pacta devenit, inter alia effectualiter continentia, quod præfatus gubernator omnem quam contra despotam prædictum ejusque uxorem et filios ex quibusvis causis, etiam rationabilibus, per antea mente et animo conceperat injuriam et sinistram intentionem ». Præcipua pacta hæc fuere, ut nunquam dum exercitum moveret in Turcas per Rasciam iter haberet, civitates, oppida et arces, quæ ad Rasciam spectaverant, restitueret, centum millia aureorum Rascio remitteret, filiumque suum Ladislaum pro contrahenda affinitate ob fidem traderet, quæ Apostolica auctoritate rescissa sunt. « Ipsis plenarie remisit, nec aliquid in eorum damnum sive malum quomodolibet attentaret, quodque, regni Hungariæ salva majestate, illos adversus quoscumque eis adversantes juvaret atque defenderet, nec suum exercitum, quandocumque illum adversus eosdem Teucros parare contingeret, per regnum dicti despotæ transire permitteret, neque illum vel ejus filium quominus personaliter in ipsius despotæ subsidium veniret, seu exercitum mitteret, aliqualiter prohiberet, civitates quoque ac castra, oppida, possessiones et immobilia bona omnia ipsius despotæ, ab eodem gubernatore tunc possessa ipsi despotæ integraliter restitueret; necnon litteras omnes et singulas, quas contra despotam ejusque uxorem et filios supradictos civitatum, castrorum, oppidorum, possessionum et bonorum præfatorum, rerum aliarum, necnon quarumvis summarum pecuniarum occasione obligatorias apud se tenebat, penitus cassavit, et viribus totaliter evacuavit, ex eis tamen tam illis, in quibus de matrimonio inter dilectum filium nobilem virum Ladislaum præfati gubernatoris filium, ac quamdam comitis Cilii filiam contrahendo dicitur contineri, quam etiam aliis per bonæ memoriæ Julianum episcopum Sabinensem tunc in partibus illis Apostolicæ Sedis legatum, super nonnullis aliis tunc expressis dudum concessis, duntaxat exceptis, quas in suo robore firmiter remanere debere decrevit, ac demum præmissa omnia et singula, ac quicquid per barones et regnicolas dicti Hungariæ regni, despotæ, uxori et ejus liberis præfatis promitti contingeret, et alia plura tunc expressa firmiter observare et adimplere, ac contra ea vel eorum aliquod quomodolibet non venire nec facere, neque attentare nec alicujus juramenti, aut alias super præmissis absolutionem aliquam petere vel impetrare, aut nonnulla alia tunc expressa facere, super perjurii, fidefragii, duelli succubitus et certis aliis pœnis, necnon cum quibusdam submissionibus, obligationibus tunc expressis specialiter et expresse spopondit atque promisit, prout in nonnullis dicti gubernatoris desuper confectis ejus sigillo munitis litteris plenius continetur, ac alias ad præmissorum observationem pro adimplenda ipsius despotæ tunc desuper facta requisitione Ladislaus prædictus, quam sub colore dicti contrahendi matrimonii in obsidem eidem despotæ datus et assignatus exstitit. Nonnullique etiam ex regni Hungariæ hujusmodi baronibus, sub diversis fidejussoribus, obligationibus et submissionibus etiam corporalibus per eos desuper præstitis juramentis intervenisse noscuntur. Præterea idem gubernator in die sui recessus de captivitate prædicta, extra alteram fluminis Danubii partem, ac dominia dicti despotæ, cum nonnullis illius familiaribus associatus tunc existens, timensque ne, si aliter tunc faceret, despota prædictus ira repentina commotus, in mortem dicti Ladislai filii tunc procederet, ac forsan alias, eidem gubernatori periculum immineret, iterato præmissa omnia et singula, etiam proprio juramento ratificavit atque firmavit.

« Cum itaque, sicut eadem petitio subjungebat, præfatus gubernator ad faciendas promissiones, obligationes, submissiones, ratificationes et juramenta, aliaque præmissa, quamvis eorum aliqua, prout manifeste apparet, alienum factum concernere noscantur, per vim et metum, qui etiam in quemcumque constantem virum cadere poterant, devenisse noscatur, et alias ex restitutione civitatum, castrorum et bonorum præfatorum, si illa eidem despotæ absque satisfactione centum millium et ultra florenorum, in quibus præfato gubernatori specialiter obligatus existit, fieri deberet, plurimum læsus remaneret, ac etiam, concedente eodem Altissimo, etiam per ipsius despotæ territoria cum novo exercitu adversus infideles prædictos juxta posse, pro exultatione Christianæ fidei, se denuo conferre proponat, pro parte ipsius gubernatoris nobis fuit humiliter supplicatum, ut suo et dictorum obligatorum baronum statui et indemnitati super præmissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur de præmissis omnibus tam ex fide dignorum etiam notabilium plurium relatione, quam etiam ex forma publica, pleniorem notitiam, ac etiam prædictorum ac aliarum super præmissis confectarum litterarum et Instrumentorum quorumlibet tenores ac si de verbo ad verbum inserti forent, necnon baronum obligatorum præfatorum nomina et cognomina præsentibus pro expressis habentes, gestaque per despotam contra gubernatorem hujusmodi tanquam iniqua, inhumana, irrationabilia et indigna reprobantes, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum an. etc. MCDL, pridie id. Aprilis, Pontificatus nostri anno IV ».

8. *Indictæ inter proceres Pannoniæ induciæ.* — Turbavere publicam Pannoniæ pacem ac meditatam in Turcas expeditionem retardarunt exortæ inter Joannem Huniadem regni moderatorem ac Joannem Gisliram militaris rei præfectum discordiæ, ad quas componendas Casimirus rex cæterique Poloniæ principes, qui, ut scribit Cromerus[1], publicos regni ordinum conventus celebrabant, auctore ac suasore Sbigneo cardinale, oratores misere, a quibus strenue adeo navata est opera, ut pactæ sint induciæ donec ineundi fœderis ratio exquireretur : de quibus factus certior Pontifex pacandæ Hungariæ percupidus, ne Turcæ ea occasione arrepta Christianam rem prosternerent, eumdem Sbigneum amplissimis fretum mandatis legati Apostolici munus in Hungaria gerere imperavit[2], ac simul Polonos impellere, ut iterum oratores pro concilianda pace legarent.

« Dilecto filio Sbigneo tit. Sanctæ Priscæ presbytero cardinali Cracoviensi, salutem.

« Intelleximus ex litteris tuis quod in regno Hungariæ non modica perturbatione et bellorum incendiis, æmulo pacis instigante, inter dilectos filios nobiles viros Joannem de Huniat dicti regni gubernatorem et Joannem Gislira, qui se dicit regni capitaneum, nuper exortis, charissimus in Christo filius noster Casimirus rex Poloniæ illustris totumque Poloniæ regnum tuo consilio et exhortatione moti miserunt illuc ad restinguendum incendia hujusmodi suos oratores et nuntios qui, Dei gratia cooperante, inter partes treuguas ad certum terminum fecerunt, ut interim posset de concordia et pace tractari. Cum autem ab intimis cordis nostri desideremus, ut regnum illud, quod diutius fuit tanquam scutum fidei adversus perfidiam Teucrorum, vires suas potius contra hostes fidei convertat, quam seipsum aliqua discordia aut bello conficiat et consumat, et propterea existimantes necessarium esse pro salute Christianorum, ut omnis discordia inter dissidentes auferatur, et ut pax firmetur inter eos ad hoc auctoritate judicantes aptissimam esse circumspectionem tuam, propter ejus singularem providentiam multaque præclara virtutum dona, quibus personam tuam Altissimus insignivit, exhortamur in Domino circumspectionem tuam, eidem nihilominus injungentes, quatenus ob Dei reverentiam et pro bono regni illius ne gladium proprium in sua viscera convertant, velis suadere regi præfato et etiam proceribus et communitatibus regni sui, ut ad componendam hanc pacem iterum destinent suos oratores, ad quod opus perficiendum tua quoque sapientia velit accedere, et ibi auctoritate nostra, et tanquam ad hanc rem missus legatus hanc concordiam et pacem inter partes tractes, componas et concludas, proque ejus votiva conclusione omnes regni Hungariæ archiepiscopos, episcopos, prælatos et barones tuis suasionibus, ut tibi sua opera assistant, inducas, etc. Datum Romæ anno MCDXLIX, XIII kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno IV ». Missus[1] etiam fuit in Hungariam alius legatus, nimirum Dionysius tit. S. Cyriaci in Thermis presbyter cardinalis, pro instauranda divini cultus dignitate ac disciplina monastica, quæ inter Benedictinos obsoleverat.

9. *Tartarorum in Poloniæ terras irruptio.* — Cæterum Casimirus Poloniæ rex, quem in sedandis Hungaricis tumultibus operam impendisse vidimus, curas viresque omnes ad propulsandos fidei Christianæ hostes, qui in Polonicum imperium irruperant, vertere compulsus est[2], cum antea adversus Bogdanum Moldaviæ principem victoriam, sed cruentam, reportasset[3]. De qua irruptione hæc tradit Michovias[4] : « Imperator Tartarorum Szadochmach, intelligens nobiles Russiæ et Podoliæ Valachico bello occupatos, ex improviso terras præfatas invasit, et usque ad Grodek et ad terminos terræ Belzensis grassatus, homines utriusque sexus cum armentis et pecudibus in magna multitudine abduxit ». Eadem narrat Cromerus ; quibus ea consentiunt, quæ in Pontificio Diplomate ex regis Poloniæ relatu continentur : Casimirus enim ob vastitatem illam fœdissimam a Tartaris Russiæ et Podoliæ illatam Nicolaum rogavit, ut cum ipse universas regni vires adversus hostes fidei educere meditaretur, Polonos a suscipiendo in Urbem pro lucrandis indulgentiis itinere liberos renuntiaret, præsertim cum fama increbresceret, Tartaros collecto novo exercitu Poloniam invasuros. Assensit justis regis Casimiri precibus Pontifex[5], certasque Ecclesias a Polonis expiata rite conscientia, pro indulgentiis comparandis obeundas designavit.

« Ad futuram rei memoriam.

« Sicut pro parte charissimi in Christo filii nostri Casimiri Poloniæ regis illustris nobis nuper exhibita petitio continebat, licet ipse Catholicus ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ devotissimus bono zelo motus, omnibus regni et ducatus magni Lithuaniæ, ac dominiorum suorum utriusque sexus Christi fidelibus Urbem et ejus Ecclesias supradictas ad suarum salutem animarum pro remissione antedicta plenarie consequenda personaliter visitandi plenam et gratissimam præbuisset voluntatem, his tamen novissimis diebus crudelis Tartarorum barbaries in certis terris regni sui, Podoliæ videlicet et Russiæ, tunc ipso remotis in agente, tam inopinatam tamque funestam depopulationem fecit, ut præter infandam et molestam promiscui sexus cædem, præter virginum, matronarum et adoles-

[1] Crom. l. XXII. — [2] Lib. XXXIX. Ep. cur. p, 9.

[1] Lib. VI. p. 35. — [2] Michov. l. IV. c. 59. et Crom. l. XXII. — [3] Michov. l. IV. c. 58. — [4] Sup. c. 59. — [5] Lib. IX. p. 17.

centum sine certo numero miserandam direptionem, præter aliam omnium aliorum bonorum nefario latrocinio prædam, et cætera innumera perpetrata mala, nihil incolume relictum sit quod ferro aut igni devastari posset. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, novus allatus sit rumor de incredibili ipsorum Tartarorum apparatu, et validissimis exercitibus passim jam prope fines regni sui vagantibus, ex quibus non modo dicto regno, quod in faucibus præfatorum Tartarorum et aliorum crucis Christi hostium tanquam murus positum Christianitatis scutum esse censetur, sed etiam ipsi universæ Christianitati maximum afferri posset detrimentum, ad non mediocrem nominis et religionis Christianæ confusionem, idcirco pro parte dicti regis asserentis se pro ipsa fide Catholica contra dictorum Tartarorum perfidiam velle ad omnipotentis Dei laudem, et ipsius fidei Catholicæ exaltationem omnes regni sui vires exponere, nobis fuit humiliter supplicatum, ut præfati Christi fideles in dicto regno permanere, et majori cum fervore præfatis Tartaris resistere valeant, ad tot et tanta pericula evitanda, Apostolicam clementiam impendere, necnon in præmissis statui et indemnitati præfati regni providere de benignitate Apostolica dignaremur ».

« Nos igitur præmissa omnia et singula, pie, debite et paterna charitate pensantes, ac etiam attendentes quod regnum prædictum, mediantibus virtutibus dicti regis, aliorumque in illo commorantium murus fortissimus multis aliis fidelium regionibus fore dignoscitur, quodque si ille rumperetur, et infidelibus ipsis pateret aditus, proculdubio gloria ejusdem Christiani nominis in magno periculo versaretur, ac propterea circumspectionem dicti regis, condignis in Domino laudibus commendantes, et pium propositum suum, cum Dei causa agatur, coadjuvare volentes, necnon super præmissis statui et indemnitati regni præfati, et animarum saluti incolarum in eodem regno consistentium providere cupientes, ut omnibus proficiat ad salutem, et Christi fideles defensionem hujusmodi pro totius Christianitatis utilitate, eo ferventius prosequantur, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, dicti quoque regis supplicationibus inclinati, universis et singulis archiepiscopis, episcopis, abbatibus et prioribus, aliisque presbyteris et clericis cujuscumque gradus, status seu præeminentiæ existant tam sæcularibus quam regularibus, ac nobilibus palatinis, castellanis, proceribus cæterisque omnibus utriusque sexus regni Poloniæ, magni ducatus Lithuaniæ et provinciarum prædictarum Gnesnensis et Leopoliensis, aut Cracoviensis, vel Wilnensis Ecclesiam per tres dies continuos vel interpolatos devote visitaverint, ac in certa ad id, in qualibet Ecclesiarum prædictarum deputanda capsa medietatem ejus totius, quod essent verisimiliter expensuri, si de regno ipso ad prædictam Urbem accederent, ac in ea per quindecim dierum hujusmodi spatium permanerent, et exinde ad propria remearent, realiter et cum effectu in pecunia numerata persolverint, plenariam veniam ac remissionem peccatorum suorum omnium consequantur, et obtineant perinde in omnibus, et per omnia ac si vere pœnitentes et confessi personaliter ad Urbem accessissent, et sanctorum Petri et Pauli, necnon Lateranensis sanctæque Mariæ Majoris Ecclesias per quindecim dies continuos personaliter visitassent, auctoritate Apostolica tenore præsentium de specialis dono gratiæ indulgemus, etc. Datum Romæ apud sanctum Petrum anno, etc. MCDL, VII id. Decembris, Pontificatus nostri anno IV ». Non inanem fuisse imminentis Tartaricæ irruptionis terrorem conceptum a Casimiro dicetur inferius.

10. *Ad sedendas discordias in Germania missus Nicolaus Cusanus cardinalis, optime suo munere functus.* — Non caruit bellico strepitu ea tempestate Germania, ubi Fridericus et Guillelmus fratres duces Saxoniæ acriter inter se certabant : sed hoc ipso anno ad concordiam sunt feliciter adducti, ut testatur Æneas Sylvius[1], qui rem gestam accurate describit. At si in Saxonia belli fragor quievit, in aliis tamen partibus magno terrore auditus est. Jam ante Eugenii tempore maxima discordia inter ducem Clivensem et archiepiscopum Coloniensem concitata erat, quæ etiam plures viros principes implicuerat bello ; ad quod sedandum Nicolaus antequam sacra donaretur purpura fuerat adhibitus, sed ejus studia diligentiamque dissentientium animorum pertinacia eluserat : adepto vero Pontificatu non destitit priora pacis urgere consilia, legato[2] extremo hoc anno in Germaniam Nicolao S. Petri ad Vincula presbytero cardinale amplissima freto auctoritate, quem etiam ad reintegrandam collapsam in pluribus Ecclesiis ac monasteriis disciplinam incumbere jussit[3].

Describit magni Chronici Belgici[4] auctor quanta cum pietatis pompa exceptus a Germanis fuerit proximo anno : « Eodem, inquit, anno, (nempe MCDLI), reverendissimus in Christo pater dominus Nicolaus de Cusa tit. S. Petri ad Vincula presbyter cardinalis per Alamaniam legatus, ad suæ legationis terminos ab Urbe descendens ab omnibus terræ illius principibus, prælatis et magistratibus cum copiosa equitum multitudine et ab universo clero et populo, religiosis et sæcularibus cum vexillis et crucibus catervatim obviam ei occurrentibus, et cum magna gloria psallentiumque tripudio. Advenisti desiderabilis, quem exspectabamus in tenebris, inter se

[1] Æneas Sylvius hist. de Europ. c. 32. — [2] Lib. X. p. 247. — [3] Lib. VII. p. 17. — [4] Magnum Chron. Belgic. hoc an.

concinentium, ipse super mulum suum cum exiguo Romano comitatu humiliter insidens, cum multis aliis de vicinis civitatibus, per quas transierat et ad quas ibat, cruce argentea a domino Apostolico sibi data cum suo stipite deargentato semper præcedente, ad Ecclesiam processionaliter deductus ibidem cum hymno *Te Deum laudamus* devote fuit susceptus ».

Addit idem auctor Wyndesenii[1] monasterii canonicus regularis Jubilei anni indulgentias Nicolaum proposuisse Germanis, qui stipem in pios usus in ipsa Germania convertendam contulissent, de quarum virtute in Concilio (1) Magdeburgensi hæc illum prædicasse refert : « Ipse, inquit, in Synodo provinciali, nobis audientibus, Magdeburgi per ipsum celebrata, dicebat : Sedes Apostolica sub verbis, *a pœna et a culpa*, indulgentias nunquam dare consuevit, sed bene omnium peccatorum remissionem, et adjecit : Si quis pro uno simplici peccato mortali septennem ageret pœnitentiam juxta canonum decreta in forma per Bartholomæum descripta, et pro duplici peccato mortali, ut est adulterium et similia, quatuordecim annis juxta præmissa pœniteret, nullam tunc post hanc vitam subiturum pœnam ; si autem prædictam non ageret pœnitentiam, quod tunc in præsenti vita non perficeret, id postmodum in Purgatorio usque ad ultimum quadrantem debere persolvi : quia vero multis obnoxius criminibus talem pro peccatis mortalibus agere pœnitentiam vix possit, idcirco dicebat dari indulgentias, ut vel sic de thesauro Ecclesiæ suppleat quod pro digna satisfactione sibi sentit deesse. Valde ergo est utile homini Christiano tales indulgentias promereri libenter, quibus purgata anima post vitam hanc mortalem possit sine macula veluti divinæ gloriæ in cœlo præsentari.

« Ut autem omnem clerum et devotum populum suæ legationis aptum redderet ad hujusmodi indulgentias promerendas, certos confessores in civitatibus constituit, qui sine omni pecunia auctoritate Sedis Apostolicæ etiam in casibus reservatis confitentes absolverent, dicens non esse absolutos nec Jubilei gratiam promereri, qui suis confessoribus contra mandatum quicquam dare præsumerent, quibus tamen in suo discessu plenam laboris mercedem ex præmissis cistis, (in quas nempe fidelium eleemosynæ congestæ fuerant,) dari mandavit ».

Integritatis laude excelluisse eumdem legatum, manus a muneribus pretiosis continuisse, plurium Ecclesiarum corruptelas sustulisse, tum monasticam disciplinam in pristinum splendorem revocasse, tradit idem auctor : « Ipse etiam, inquit, ab omni munere manus suas puras servavit, quod tamen terræ magnates et alii divites copiose offerebant, esculentis et poculentis (sine quibus vita præsens transigi non potest) duntaxat exceptis, quod idem ab aliis, quia justitiarius erat, fieri desideravit. Pater iste reverendissimus plures abusus diversarum Ecclesiarum et etiam Christi fidelium in diversis locis repertos novis mandatis exstirpans et eradicans, ad antiqua sanctæ Ecclesiæ jura eas renovari et observari in scriptis mandavit. Monasteria quoque diversorum Ordinum utriusque sexus a regulari tramite miserabiliter satis prolapsa, ad primarias suas institutiones et regulæ observantiam per se et suos commissarios revocari studuit et reformavit ». Et infra : « Declaravit autem idem dominus cardinalis, non esse necessarium in confessione repetere quæ quisque in bono existens proposito semel rite fuit confessus. Interrogatus, an liceat religioso sine licentia Romam pergere pro Jubileo impetrando juxta tenorem et mandatum Bullarum Apostolicarum, respondit dominum Apostolicum papam Nicolaum V vivæ vocis oraculo dixisse : Melior est obedientia, quam indulgentia ». Peragratis Austria, Saxonia et Thuringia, Westphalia ad Rhenanas provincias flexit, ac demum in Gelrensi ducatu Ruremundæ populos ad anteactæ vitæ crimina expianda commovit.

11. Subjungit prædictus magni Chronici Belgici scriptor, liberasse cardinalem ipsum

[1] Pag. 381.

(1) Magdeburgense illud Concilium provinciale sub Nicolao Cusano A. S. L. cujus ex magno Chronico Belgii meminit hic annalista, a Labbe et Veneto ejusdem editore prætermissum, ad MCDLII transferendum esse censeo. Heineccius enim in antiquitat. Goslariensibus, pag. 398, anno illo sub Paschate Magdeburgum venisse Nicolaum Cusanum Apostolicæ Sedis legatum affirmat, addens multa ab illo ad cleri reformationem apprime utilia sancita fuisse, tum et vetitas fidelium peregrinationes ad oppidum Saxoniæ Wilznacæ, ubi veteri religione sanguis Christi Jesu colebatur. Qua de re sibi plaudit scriptor Heterodoxus ratus hoc telo sacras fidelium peregrinationes configi. Sed quo ductus spiritu legatus peregrinationes illas sustulerit discimus ex Cornelio Zatfliet, qui Leodii monachum tunc agens, Chronicon ad annum usque MCDLXI perductum scribebat, vulgatum a P. Martene Vet. Monum. to. V. Notat ille legatum de veritate sanguinis illius sedulo inquirentem comperisse, veterem illum *et miraculosum* sanguinem præ vetustate jam evanuisse, ejusque custodes, ne quæstus et lucrum simul evanesceret, novum alium et profanum sanguinem substituisse, eoque religionis ludibrio rudioribus imposuisse. Hæc ergo supprimendæ religionis justa causa fuit.

Postquam hæc scripseram, incidi in Chronicon Matthiæ Dorringii Minoritæ, quod sub titulo continuationis Chronici Theodorici Engelusii vulgavit Menkenius Rer. German. to. III. Scriptor hic utriusque Concilii a Nicolao de Cusa A. S. L. celebrati, Magdeburgensis scilicet et Moguntini A. MCDLI meminit. Primo vero habitum Magdeburgense affirmat, in quo recepta fuisse tradit « Kusæ decreta reformatoria cleri, religiosorum et Judæorum ». Dein legatum successisse Moguntiam asserit « et facta sunt ibi statuta provincialia per prælatos provinciæ illius doctos, quæ cardinalis dictus (Cusanus) confirmavit, et sunt in parte similia his, quæ in Magdeburg edita fuerunt, utrimque satis contra Mendicantes, sed teste conscientia satis rationabiliter ». Magdeburgense igitur Concilium Moguntinum præcessit; cum vero Moguntinum anno MCDLI coactum fuerit, ut ex Actis ejus a Lunig Spicileg. Eccles. continuat. II vulgatis relatisque in collectione Veneto-Labbeana to. XIX, col. 113 discimus, recta hinc consecutione deducitur anno forte eidem Magdeburgense consignandum esse. Quare corrigendus forte est Heineccius, qui anno MCDLII hæc assignat.

MANSI.

ex dæmonis servitute infelicem muliereulam, quæ vi diabolica in hastiludiis palmam viris fortissimis præripere erat solita; necnon Dionysii Carthusiani opera plurimum usum, refert ejusdem Dionysii Vitæ auctor[1]: « Quo tempore, inquit, in Ruremunda fuit quædam mulier, Sebula nomine, quæ cum diabolo fœdus inierat, pactum fecerat cum morte sempiterna. Hanc diabolus per Asiam, per Africam perque Europam assidue circumferebat, et ad solemnes ludos eam exhibens in duellis, in hastiludiis, in torneamentis, stupente mundo, faciebat ubique victricem. Dejiciebat crebro mulier armatos pugnatores et, vincente in se diabolo, cum spoliis victoriam reportabat. Hæc tandem, inspirante Deo et cor ejus illustrante, resiliit ab amentia et compuncta nimium diabolo abrenuntians, ad arma pœnitentiæ tota virtute confugit. Hanc reverendissimus dominus Nicolaus de Cusa cardinalis et legatus de latere, cum in iis partibus esset, dolentem et sibi confitentem a zabuli pacto et a suis criminibus potenter absolvit, gravem, uti dignum erat, pœnitentiam ei imponens. Stupebant omnes qui antea fœminam noverant mutationem in ea dexteræ Excelsi.

« Hic cardinalis Dionysium ob sua scripta miratus ex monasterio secum abstraxit ut suo contubernio frueretur, hinc etiam rector domus Sophiæ juxta Buscum ducum est institutus. Solebat itaque Dionysius hac libertate donatus sæpenumero Ruremundæ suos fratres invisere, ut hanc etiam, de qua diximus mulierem, quam equidem adeo visitabat, ut eam in pœnitentia confortaret, et sacris roboraret sententiis Scripturarum. Diabolus autem, etsi esset a muliere abjuratus, eam tamen dimittere noluit, ut ejus fieret improbus agitator qui antea fuerat auxiliator. Veniebat igitur multoties ad eam vel futurorum aliquid prænuntians, vel præpediens a studio pietatis, et quia exsecrabatur Dionysium cum veniret invisere mulierem, præcurrebat dicens : Ecce balbus ille et potator vini venit te invisere ; erat quippe Dionysius impeditoris linguæ, et interdum propter nimium in studiis et piis exercitiis laborem vino utebatur, quæ invidus dæmon ad calumniam trahens, ut eum hominibus exosum redderet, balbum eum ac vini potatorem nominabat ».

12. *Idem cardinalis legationem obit in Bohemia contra Hussitas.* — Impositum etiam est Nicolao Cusano cardinali munus legationis gerendæ in Bohemia, in qua Hussitæ victores, duce Georgio Podgiebratio, post captam Pragam Catholicos insectabantur. De qua data ipsi provincia exstat hoc Apostolicum Diploma[2] :

« Dilecto filio Nicolao tit. S. Petri ad Vincula presbytero cardinali, Apostolicæ Sedis legato, salutem.

« Cum ad partes Alamanniæ pro nonnullis nostris et Romanæ Ecclesiæ arduis negotiis legatum nostrum de latere destinemus, nos considerantes, quod tua sapientia in nostris et dictæ Ecclesiæ negotiis magnis et arduis plurimum comprobata, erit in reductione Bohemorum et ad reformanda illius regni loca multum fructuosa, tibi ad regnum Bohemiæ accedenti, et in eo auctoritate nostra omnia et singula, prout in certis per nos tibi datis instructionibus continetur, agendi, tractandi, paciscendi et componendi, quæ pro illorum reductione, incremento fidei, nostro et Sedis Apostolicæ honore, ac ordinis Ecclesiastici exaltatione et bono regimine Christicolarum in eo residentium, ac animarum ipsorum salute videris expedire, ac in eodem, dum ibidem præsens fueris, legati de latere officio fungendi et exercendi perinde ac si ad illud legatus destinatus esses, plenam et liberam concedimus auctoritate Apostolica facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDL, IV kal. Januarii an. IV ». Agitatum de pace hoc anno inter Georgium hæreticorum signiferum ac proceres Catholicos concilianda, refert Coclæus[1], cumque Pragæ increbuisset incerta fama, redintegratam esse, Rokyzanam et alios sacerdotes Hussitas admodum consternatos plurima mœroris signa, prætermissis solemnibus supplicationibus, quæ in eos dies recurrebant, exhibuisse ; at cum postea comperissent, spem fœderis sublatam, extulisse animos, atque ad lætitiæ pompam celebres supplicationes alieno tempore indixisse.

13. *In Bosna Manichæi Turcas evocant in Catholicos.* — Inficiebant ea tempestate Bosnam Cathari sive Manichæi ; ad quos ab impietate ad fidem pelliciendos desudabat Nicolai jussu Constantiensis episcopus[2], legati Apostolici munere auctus : obduruerant autem adeo in perfidia hæretici, ut cum eos ex Pharensis episcopi consilio, ut vidimus, armis edomandos promulgata sacra expeditione censuisset, Manichæi, vocatis in auxilium Turcis, periculosum bellum adversus Stephanum Thomam Bosnæ regem concitarint. Quo vero Stephanus felicius illud conficeret, Nicolaus omnes sub ejus signis adversus Manichæos Turcasque merentes amplissimam noxarum veniam concessit[3] :

« Stephanothomæ regi Bosnæ illustri.

« Debita ex charitate recensentes, quod tu in bello, quod contra Teucros et hæreticos Manichæos, pro tua defensione geris ad reprimendum illorum sævitiam, et aliorum Christi nominis hostium in partibus illis plurimos labores ac sumptus subire dignosceris, et propterea per-

[1] Petrus Dorland. in Vit. Dionysii Carthusiani. — [2] Lib. x. p. 147.

[1] Coclæ. hist. Huss. l. x. hoc an. — [2] Lib. XXVIII. p. 38. — [3] Ibid. p. 59.

sonam tuam de thesauro sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ et pretiosi sanguinis Domini nostri Jesu Christi et Apostolorum et martyrum ditare, et spiritualium gratiarum muneribus confovere cupientes, ut omnibus proficiat ad salutem et defensionem hujusmodi eo ferventius prosequaris, quo exinde majoris retributionis merita te et ipsas personas speraveris adepturos, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, tibi ac eisdem personis, tam clericis quam laicis, vere pœnitentibus et confessis qui in tuo exercitu fuerint pro hujusmodi defensione et hostium illius debellatione, plenam omnium peccatorum remissionem concedimus per præsentes pariter et indulgemus. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDL, id. Junii, Pontificatus nostri anno IV ».

14. *Chaldæi in Cypro in veteres errores lapsi: equites Hierosolymitani ad disciplinam revocati.* — Eodem asserendæ religionis studio incensus Nicolaus papa ad continendos in Ecclesiæ Romanæ gremio eos, qui schisma abjecerant, cum accepisset nonnullos ex Chaldæis in Cypro commorantibus, quos vidimus Eugenio Pontifice in Lateranensi Concilio, Romanæ Ecclesiæ se conjunxisse, ad veteres iterum errores deficere, Nicosiensi archiepiscopo dedit mandata [1], ut eos moneret officii, obfirmatosque in pervicacia a fidelium communione depelleret.

« Venerabili fratri archiepiscopo Nicosiensi.

« Ut bonum unionis dudum inter se sacrosanctam Romanam Ecclesiam ex una, ac dilectos filios, qui Chaldæi nuncupantur, ex altera partibus, dudum in insula Cypri contractæ, eo longiores successus ac majora habeant incrementa, quo in partibus Cypri fuerint qui majore subnixi auctoritate diligentius intendant ut a personis præfatis unio ipsa, ut præmittitur, contracta fidelius ac diligentius observetur, fraternitati tuæ, quæ præferendæ dictæ unioni non parvam operam et diligentiam, ut accepimus, imposuit, omnes et singulas personas ex præfatis Chaldæis, quæ datæ in reprobum sensum ab unione hujusmodi vel ejus articulis resilire præsumpserint, monendi et requirendi, ut ad eos reversi unionem ipsam, ut decet, amplectantur, et si id facere neglexerint, excommunicandi et anathematizandi, ac excommunicatos et anathematizatos denuntiandi et declarandi plenam et liberam Apostolica auctoritate tenore præsentium damus et concedimus facultatem et potestatem : Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDL, Pontificatus nostri anno IV ». Adducta erat his temporibus in grave discrimen Cyprus, ne Turcus Candelori princeps barbarus, qui classem adornabat, funestam illi cladem inferret, ad quam avertendam Joannes Lasticus equestris Ordinis Rhodii magister Cyprio regi maritima submisit auxilia [1], ac Bernardum Villamarinum Alfonsi regis Aragonum classis præfectum adduxit, ut Cyprum tueretur, quo animadverso, Barbarus ab invadenda Cypro abstinuit, pacemque, interprete magistri Rhodii nepote, cum rege Cyprio pepigit.

Prætermittendum hic non videtur Pontificem, ut religiosam disciplinam in Jerosolymitanorum equitum Ordinem in pristinum splendorem revocaret, subjectas leges hoc anno condidisse [2] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Cupientes ut sacra religio S. Joannis Jerosolymitani, quæ ab ejus institutione felici semper emicuit, et cum celeri gloria totum fuit nominata per orbem, in statu et honore continuo crescat, ac illius fratres in sanctimonia et honestate vivant, maxime cum id, quod ab eis male agitur, ab aliis facilius trahatur in exemplum ; hac irrefragabili, et usque ad generale capitulum, per dilectos filios magistrum hospitalis S. Joannis Jerosolymitani et conventum Rhodi celebrandum duratura constitutione, auctoritate Apostolica, motu proprio, et ex certa scientia sancimus et ordinamus, quod idem magister, vel ejus locumtenens, aut manescallus vel unus ipsorum, facta descriptione fratrum omnium in conventu Rhodi residentium, semel in mense et sæpius, si placuerit eis, clausis omnibus portis tam colachi, quam relligardii, infra Tertiam et Vesperas horis alternatis, publicam convocent assembleam, in qua magister et cæteri, ad quos licentiam fratribus dare pertineat, deponant quibus et quo tempore licentiam dederint : demum audientibus cunctis, nomina omnium legantur in publicum, et circumstantes audito proprio nomine, alta et intelligibili voce dicant : Adsum. Si quis autem aberit non licentiatus per factam relationem antedictorum antianitatem unius anni, quibus servierit illico perdat, atque illum alii in honoribus et utilitatibus Ordinis antecedant : soldeam illius anni non habeat, ac panis et aquæ cibo diebus septem reficiatur. Similiter assembleam prædicti, aut unus ipsorum tempore noctis, id est, inter clausuram et aperturam portarum, hora eis benevisa convocare teneantur, et servare ordinem supradictum in recensendis nominibus singulorum : si quis autem præsens repertus non fuerit, totius temporis quo servivit antianitatem perdat, et diebus quadraginta erratum in pane et aqua deploret. Amodo etiam in antea nulli omnino fratrum omni præsentium et futurorum liceat alias vestes breves quam nigras, et ad genua usque longas induere, et contrafactores vestes perdant illico pauperibus ero-

[1] Lib. XXVII. p. 352.

[1] Bosius hist. equit. Jerosol. l. VI. — [2] Lib. IX. Bull. sec. p. 98.

gandas. Hujus rei executores existant magistri, locumtenens, manescallus, drapperius et cæteri bajulivi, ac priores, coram quibus dictas vestes portari contigerit. Similiter in vestibus longis, nullis coloribus de cætero fratribus uti permittitur nisi tantum nigris, blaveis, pagonaziis et grisiis obscuris, et ipsæ vestes terræ contiguæ sint et undique clausæ, nisi ante et post, quantum equitandi necessitas postularit.

« Serici etiam usus, præterquam nigri tollatur. Similiter et camlotti nisi bajulivis, prioribus et præceptoribus vel antianis annorum quindecim, de cætero interdicuntur, si contrarium a quopiam fiat, vestes pauperibus applicentur. Item quod nulli omnino fratrum conventualium per civitatem equitare, nisi cum bajulivo, aut priore, aut præceptore, vel antiano annorum decem de cætero liceat, et horis dumtaxat ante campanam prandii, et sero post Vesperas usque ad campanam Dominicæ Orationis, contractores soldeam perdant, et si iterato conciderit in legem, carceribus claudatur, et diebus in eis quindecim pane et aqua cibatus luat erratum. Simili quoque pœna afficiatur quicumque iret pedester per civitatem extra plateam commercii, nisi ad aliquod necessarium et laudabile opus jussus, præsumpserit. Etiam nulli fratrum dicti conventus liceat extra albergias ordinariis horis prandii ac cœnæ, nisi aliquando cum licentia etiam bajulivi, vel sui locumtenentis comedere : prioribus vero ac præceptoribus in eorum cameris continuo cum sociis fratribus, videlicet priori cum quinque, et præceptori cum duobus tantum comedere liceat ; contrafactores tabulam soldeamque perdant. Clamydes rotundæ ab usu fratrum, nisi bajulivorum, priorum et præceptorum, vel infirmorum de facto tollantur, et illi quidem si a prædictis deferatur, quatuor digitis genua excedant. Cæteri autem clamydibus qui nuncupantur, ad lectum utantur ; qui contrafecerint, clamydem perdant pauperibus, ut præmittitur, erogandam. Nulli ergo, etc. Datum Assisii anno, etc. MCDL, III non. Octobris an. IV ».

15. *Fœdus initum inter Rhodios et Amuratem, qui in obsidione Crojæ moritur.* — Percussit hoc anno Rhodiorum equitum magister cum Amurate Turcarum imperatore fœdus, promulgatumque est Rhodi, ut si qua Turcica mancipia Rhodum vel ad alia Rhodiorum ditionis loca deveherentur, libertatem recuperarent, et cum universis opibus quo vellent abire libere permitterentur : præterea vetiti Rhodii cum iis, qui piraticam faciebant adversus Turcas, commercium ullum habere. At damnavit Pontifex eas pactiones, tum alias ab eodem Rhodiorum magistro cum Ægypti et Babylonis sultano confectas : cum enim Rhodii, iis obstricti fœderibus barbaris prohibuissent ne classis Alfonsi Aragonum regis, quæ feliciter in Oriente Christiani nominis hostes expugnabat, spolia illis detracta Rhodi distraheret, Nicolaus Joanni e Lastico equitum magistro imperavit [1], ut, soluto quocumque fœdere cum impiis pacto, Aragoniam classem humaniter portu exciperet, ac partas de quibuscumque Barbaris exuvias Rhodiis divendere permitteret.

Inter quæ Amurates, pactis cum Rhodiis induciis, occasionem ex Hungariæ turbis aucupatus, in Epirum vires Turcicas effudit [2], nec defecit animis Scanderbegus ; Crojam enim Macedoniæ metropolim egregie militum crucesignatorum præsidio firmavit, cui Veneti clam nonnulla subsidia misere, cum pacem cum Amurate, non comprehenso Scanderbego, confecissent. Positis ad Crojam castris Turcicis, ex infecti æris massis jussit Amurates tormenta bellica conflari, quorum quatuor saxa sexcentarum librarum pondo torquebant, variisque impressionibus hostilibus obsessos fatigavit. In quo bello Christianorum, qui Turcis parebant, miseranda sors erat : nam in primis ordinibus impellebantur ad necem, ac si repulsi pedem retorquerent, a Mahomete cædebantur, ut deplorat Martinus Barletius tantæ calamitatis aliquando spectator, tum subdit :

« Christiani hi ex majore parte sunt Ottomanno subjecti, quorum ingentem multitudinem ad omnes expeditiones ducere solent Barbari inermem ferme, cum non satis eis fidant. Hi omnia pæne onera castrorum subeunt aquandi, lignandi, valla, aggeres aliaque munimenta construendi. Tempore vero pugnandi, si in campis et aperta fortuna dimicetur, hæc primum objicitur materia cædendi hosti, quæ adversariorum distrahat simul et exhauriat vires. Si urbium oppugnatio agatur, hæc instrumentorum vehicula sunt, hæc ad implendas corporibus suis fossas materia electa, ac pontes velut cæteris faciendos, quare si segnius aliquid exsequantur, crudeliores crebro dominos patiuntur quam hostes, occasio ea potius fortasse quam causa, et ab odio ipso naturali omnis depromitur sævitia. Vidi multa hujuscemodi ipse cum ad patriam defendendam infelicia arma tenerem, cujus memoria sicut nunc mirifice recreor, ita recensere sine lachrymis non possum. Audiebamus stantes pro munimentis miserabiles illorum querelas et supplices deprecantium voces, ut mitius cum eis ageremus, dum non consilio, non voluntate propria, sed severissimo imperio tyranni hostilia se facere dicerent corpora, se tantum invitissima signa infesta in nos trahere, animos gerere amicissimos, utpote quibus idem Deus, eadem sacra, vota eadem, licet non iidem principes Christiani ex vitio suaque ipsorum calamitate essent a nostris, quamvis male tunc in ea fortuna ratio alicujus haberi posset, mul-

[1] Lib. VIII. p. 177. — [2] Martin. Barlet. l. VI.

tis tamen quantum in tali furore potuit, parsum. Proh dolor! libet exclamare hoc loco, paulumque digredi. Vident hæc et audiunt tamdiu Christiani principes, neque tam gravis servitus sociorum, tam fœda vincula vocesque mœstissimæ, quibus montes jam, maria camposque omnes per tot ætates impleruni, quempiam movent: fluit undique noster cruor, deficimus paulatim, neque sentimus. Incidimus in ea tempora, volente Deo, vel potius ita agentibus nobis, ut vilior jam apud Turcas Christianorum quam jumentorum sanguis habeatur, futurumque sit, si hæc pestis invalescat, ut triginta ex nobis vix uno obolo liceant hostes, quod in captivitate illa Jerosolymitana de Judæis scriptores referunt. Verum enimvero nihil est quod timeamus amplius; jam ad summum turpitudinis deventum est, neque nos ad duriora perferenda apti sumus, neque hostium crudelitas ipsa magis ingeniosa esse potest ».

Irrumpere per mœnium ruinas in Crojam tentavit Amurates, atque suos in carnificinam impulit; nam cædes potius quam certamen cum iis fuit: « Octo amplius hominum millia », inquit auctor, « amissa : oppidanis modico sanguine ea victoria stetit ». Ex cujus ignominiæ dolore et bellicis laboribus ac senio in morbum incidit Amurates, ac sub Crojæ mœnibus crudelem animam efflavit, conquestus sub ignobilis castelli mœnibus et oculis pudendi hostis partas de Hungaris et Græcis victorias se labefactasse : atque ita Crojæ obsidio soluta est. Refert Phrantzes [1] tyranni Amuratis obitum in annum sequentem (1), eumque apoplexiam ex nimio vino contraxisse tradit, verum ex litteris Francisci Philelphi [2] ad Francorum regem datis ineunte proximo anno ejus obitus famam increbuisse in Occidente constat. Ipsum in conviviis jactare consuevisse S. Petri Basilicam in stabulum et popinam se conversurum, narrat idem Philelphus [3] in litteris quas ad Wladislaum regem Hungariæ scripsit. Tantæ fuit sævitiæ in Christianum nomen, ut scribat Calchondylas [4], illum instituto in patris honorem sacrificio sexcentos Christianos immolasse, ac Valachos, qui in ultimo cum Huniade prælio ad illum transfugerant, contrucidasse, objecto proditionis in Huniadem crimine.

16. *Mahometes Amurati succedit in imperio.* — Successit ei in imperio Mahometis II, qui ne æmulos pateretur, carnificinam et crudelitatem in Christianos adhibendam a fraterna cæde auspicatus est, ut narrat Franciscus Philelphus [1] in litteris aliquot post annos ad Christophorum Maurum Venetorum ducem datis, sic inquiens : « Quid est minus hominis quam hominem nulla lege, nullo bonitatis, nullo æquitatis jure e medio tollere? At quot magnos excellentesque viros interemit prodigiosissimus Mahometus, alios ut eorum se uxoribus commisceret, alios propter opes, alios ob aliam libidinem? Sed quid plura ipse commemorem? Uno exemplo contenti simus, quo ad utiliora quædam magisque necessaria nostra se oratio conferat. Erat impio Mahometo, quo die Amuratus pater excessit e vivis, frater nomine Thursunes mensem agens infantiæ decimum octavum, hunc, ne pater solus sepeliretur, continuo jubet occidi; quid enim Mahometi moribus magis contrarium humanitate, clementia, charitate? Num igitur mens, num voluntas, num studium illi obstare queat ejus sceleri et furori, cui nullus prorsus ab Deo terror impendet? Vix pater animam efflarat, cursim, relicta omni celebrandi funeris cura, petit ædes, ubi a nutrice infans alebatur ingressus, perinde atque exanimatus, quærit infantem, inventum in cunis, et sibi risu velut blandientem violenta manu abripit ad proximum parietem inflicturus. Quam facinoris immanitatem conspicatus Moses, atrocissimo tyranno et charissimus et æqualis, orat, obsecrat, obtestatur ne fraterno sanguine suas manus inquinet. Vix exorat ea tamen lege ac jussu, ut ipse continuo infantem interimat. Paret Moses moxque infantem, et præsente et immotis oculis aspiciente videnteque Mahometo, multa vi aquæ obrutum suffocat. O latronem crudeliorem omni tigride! O totius sceleris impietatisque officinam, si et fratri et infanti, si et iis omnibus, quos habere charissimos debet, vim Mahometus atque manum infert, qualis sit sperandus in alienos? Verum mihi illud videre videor inesse boni in uno Mahometo, quod de se omnibus præbet exemplum, amicitiam tyrannorum æque habendam esse periculosam atque inimicitiam.

« Ecce infelix mater exstincti Thursunis horribilitate sceleris audita accurrit, illico jacentem hunc infantem manibus tollit, complet ululatibus et fletibus omnia, et quoniam vitæ mor-

[1] Phrantz. l. III. c. 1. — [2] Philelph. l. VIII. — [3] Philelph. l. VI. Ep. I. — [4] Calchond. de reb. Tur. l. VII.

[1] Philel. l. XXI. Ep. I.

(1) Amuratis obitus integro anno citius in Annalibus consignatur. Non enim hoc anno, at potius sequenti Februario mense obiit, ut ex Annalibus Turcicis a Leunclavio editis notat Calvisius ad annum sequentem. Id pariter confirmatur ex Phranza, scriptore eorum temporum æquali, qui lib. III, cap. 2 obiisse Amuratem scribit anno Græcorum VI^m.MLIX, qui Christi est, non quidem MCDLIX, ut typographico sphalmate legitur in texto Phranzæ edit Venet. sed MCDLI. Idem pariter eruitur ex Epistola illa Philelphi, quam annalista hic indicat. Cum enim obitum illum anno sequenti mense Martio primum in Italia innotuisse auctor ille scribat, profecto liquet eodem ipso anno Februario mense Amuratem decessisse. Neque enim rei hujus famam integro anno retardatam, quin deferretur in Italiam, jure suspicare mur. Quæ cum ita sint, errat Sanutus in Vitis Ducum Venetorum, qui anno MCDL Amuratis obitum consignat, sicut et in eumdem errorem impingit Halife chronologus Turca, qui cum anno Ægiræ DCCCLIV, qui nostro MCDL jungitur, obitum illum componit. MANSI.

tem in tanto luctu mœroreque præferebat, ausa est ingredi ad tyrannum. In cujus conspectu ut venit multis cum singultibus : Hic est, inquit, frater tuus ille Thursunes. O Amyra, (hoc enim regem nomine appellant) quem tibi moriens pater tantis cum lachrymis commendavit, quæ dicens mulier deficit nimio dolore perculsa, fereque exanima concidit. Profuit mulieri præcipua Mahometi lætitia, quod ob nobilis ac triumphalis funeris magnitudinem, ut erat hilaris ac gestiens, tantisper sui est oblitus ingenii, donec scelus scelere cumularet. Jubet mulierem attolli, simulatis eam verbis fucatisque leniens, cum diceret, quod factum esset, aliter habere non posse ; quam ob rem æquo animo necessitatem ferre oportere ; nec enim ipsam ignorare esse Ottomanorum principum consuetudinem, ut cæteris interfectis unus semper relinquatur in regem ; nam ut neque plures sunt dii, neque plures debere admitti reges. Itaque ut bono animo sit hortatur ; nam ei se pro filio semper fore : erat enim huic mulieri privignus Mahometus natus matre et Albana et serva, hæc vero et genere erat Turca et Amurati uxor, additque, si quid vellet audacter ut peteret, nihil eum se passurum petitum ab ea frustra posset judicari. At mulier, ut ardebat ira, ut erat animo ad ultionem incenso atque inflammato, quam sceleris pœnam a tyranno ipso non poterat, expetit a ministro, ait enim : Da igitur mihi ad vindicandam injuriam tui sanginis facinorosum istum impium Mosem, quo sit omnibus exemplo nefandum neminem diu posse suo scelere exultare. At ille qui, ut est natura immiti ac fera, facile flectitur ad cruorem, obsequitur mulieri, eique amicum et familiarem vinctum post terga manibus atque pedibus catenatum dedendum quamprimum imperat. Quem efferata mulier ut accepit, cultellulo, qui ei pendebat zona, pectus miseri hominis, frustra domini opem atque auxilium qui coram aderat implorantis, ad cor usque transfigit, nihiloque cunctata latus dexterum eadem furoris immanitate aperit, jecur abscissum eruit, datque canibus discerpendum : si quis accurate velit diligenterque inquirere universam Mahometi vitam, hoc unum absolutæ justitiæ munus inveniet, quod se in amicissimum Mosem gratissimum præstiterit cujus opera factum esset, ut in Thursunem fratrem leviore usus impietate videretur ; nam qua uti possit pietate, qui Deum esse non putet, Christianam fidem oppugnat? Mahometum illum pseudoprophetam sui similem fuisse dicit, vel se illum tanto inferiorem, quod et Cyrenæus fuerit servus, et fur et latro, et a majoribus suis cum inhonestissimo in faciem vulnere turpiter fugatus ex Perside, prophetas omnes atque patriarchas ridiculo ducit, habetque pro nugis, Gentilium deliramenta laudat, quorum disciplinas ignorat, censetque pro nihilo. Libenter audit, quæ de Alexandro Macedonum rege litterarum Monumentis mandata sunt, sed ea probat et sequitur, quæ furorem aliquem et libidinem præ se ferunt ». Aspirasse illum ad Alexandri gloriam, excisis duobus imperiis et pluribus regnis, suo loco dicetur.

17. *Insula Castrirubei Aragonio permissa, obstantibus equitibus Hierosolymitanis.* — Exhibuit nonnulla de suscipiendo in Mahometanos bello signa Alfonsus Aragonum et utriusque Siciliæ rex, cum animadvertisset proximam Rhodo insulam, cui Castrirubei nomen erat, ditioni Jerosolymitanorum equitum ab infidelibus aliquot ante annos eversa arce in solitudinem redactam, accommodo tamen portu præditam esse, flagitavit a Pontifice, ut ejusdem insulæ jus ac dominatum in ipsum transferret, pollicitus arma adversus Christi hostes versurum ; cujus petitis assensit Nicolaus, cum ea ratione rem Christianam amplificare putaret. Portum itaque tunc inutilem, et desertam insulam, quam occupare Barbari poterant, atque ex ea Cyprum ac Rhodum infestare, attribuit Alfonso regi, atque a ditione equitum Rhodiorum divulsit dato Diplomate [1], quo arcem a Barbaris solo æquatam, ut dixi, refici permisit :

« Ad futuram rei memoriam.

« Inter innumeras et multiplices curas, quibus continuo pro rerum et negotiorum varietate premimur, illam libenter amplectimur, per quam nostræ provisionis auxilio et suffragiis Christianum nomen et fides orthodoxa nostris præcipue temporibus defendatur, crescat et augmentum suscipiat, ac pro hujusmodi defensione militantes, honorem, gloriam et commoda consequantur. Cum itaque nuper fide dignorum relatione perceperimus, juxta insulam Rhodi esse aliam parvam insulam, incolis et habitatoribus penitus viduatam, in qua quoddam oppidum, quondam Castrumrubeum nuncupatum, ad hospitale S. Joannis Jerosolymitani pertinens, cujus ædificia, turres et sructuræ per Teucros et Saracenos aliosque Christiani nominis hostes diruta et solo æquata sunt, nec spem ullam esse, quod hospitale prædictum illorum reparationi intendere possit, imo periculum maximum imminere ne Teucri et Saraceni, qui totam illam oram maritimam singulis annis, modo classe, modo copiis pedestribus, hostiliter discurrunt, dictam insulam occupent et castrum ipsum reædificent, quod propter loci et situs opportunitatem, maxima damna circumvicinis locis Christianorum, et maxime Rhodiis inferre posset; e contra vero, si dictum castrum per aliquem potentissimum principem Christianum reædificaretur et muniretur, magna exinde præsidia Christianis adversus perfidos crucis Christi inimicos parari possent; nam cum eadem in-

[1] Lib. VIII. p. 102.

sula ortum in mari habeat, classis Christianorum tuto se ibi recipere posset, et insula ipsa populo et habitatoribus fœcundaretur, eam ob rem nos potentiam, existimationem et devotionem charissimi in Christo filii nostri Alphonsi Aragonum regis illustris considerantes, ac attendentes pium ejus propositum et desiderium, nedum ad insulam Rhodi et regnum Cypri, verum ad alias circumvicinas regiones Christianas conservandas, et a miserrima oppressione ac crudelissima vexatione infidelium liberandas, qui pro infensissimo odio et nefandissima cupiditate, qua flagrant ad nomen Christianum exterminandum, singulis annis, ut audivimus, multa millia Christianorum capiunt, (quod cum lacrymis et ingenti animi dolore referimus) miseras eorum animas dæmoniis fraudulenter prostituere conentur; cupientes quantum cum Deo possumus, hanc Barbarorum rabiem in Christianos comprimere, ac animadvertentes, quod rex Aragonum potentissimam classem paret, et omnes vires suas exercere velle se obtulit ad infringendam Teucrorum et Saracenorum superbiam, modo dominium ipsius insulæ et castri ei concederemus, prædictis omnibus matura deliberatione pensatis, eidem regi concedimus ut dictum castrum reædificare, et insulam hominibus et habitatoribus fœcundare, ipsumque castrum et insulam tanquam dominus, libere et licite possidere possit, quamdiu suæ celsitudini videbitur et placebit, non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus Apostolicis ac statutis, stabilimentis, consuetudinibus, usibus ac naturis dicti hospitalis, quibus omnibus, etiamsi de illis, ac eorum totis tenoribus specialis et expressa mentio habenda foret, hac vice dumtaxat specialiter derogamus. Nulli ergo, etc. Dat. Assisii anno, etc. MCDL, pridie non. Octobris, Pontificatus nostri anno IV ».

Instructus hoc Diplomate Apostolico Bernardus Villamarinus Aragoniæ classis præfectus, arcem in dicta insula excitare[1] cœpit : quæ res adeo Rhodios equites eorumque magistrum Joannem e Lastico perculit, ut sive tuendi juris sui studio, sive livore perfusi, sive potentiam Alfonsi, a quo opprimi possent, veriti, Pontificio decreto repugnarit, missoque Petro Carolo edixerint Villamarino, ut cœpto desisteret, tum ad injiciendas moras provocarint ad Pontificem, vel ad Concilium Œcumenicum, vel ad imperatorem, ac vetuerint insulanos Aragonios in arce condenda juvare : ac ne ipsis objiceretur insulam arce nudatam in potestatem infidelium redigi posse, instaurandæ muniendæque in ea insula arcis consilium susceperunt, de quibus pluribus Bosius[2]. Porro Nicolaum non aliquo impulsum odio fuisse in Rhodios ad eorum jura opprimenda, sed pio pietatis studio incitatum id decrevisse, ostendunt nonnulla ejus Diplomata, quibus subsidia Rhodiis equitibus submittenda constituit, ad quod ob bella quibus infestati a Barbaris fuerant, se permotum ait : « Dum, inquit, paternæ considerationis indagine perscrutamur onerosa et periculosa dispendia, quæ in partibus transmarinis vos in personis et bonis a Saracenis Christiani nominis inimicis, præsertim modernis temporibus, quibus dicti Saraceni ut hostes perfidi cum magna armatorum classe vestram insulam Rhodi crudeliter invaserunt, terra marique gravius solito pertulistis, etc. »

[1] Bosius hist. l. VI. — [2] Ibid.

18. *Subsidia Aragonio pro classe adversus infideles sustentanda concessa : instituta Academia Barcinonensis.* — Quod attinet ad Alfonsum regem Aragonum, qui in Rhodio Cypriove mari classem ad cohibendos Turcas sustentabat, Pontifex ob effusos sumptus, quos in eam faciebat, illum aliquibus beneficiis affecit ; nam et decumas ipsi erogandas imperavit[1], dissentientemque ea de causa clerum a Joanne tit. S. Laurentii presbytero cardinale redigi in concordiam curavit ; archiepiscopatus Montis-Regalis[2] sede vacua vectigalia defunctique archiepiscopi opes, tum etiam mediam partem auri ex erogaturis stipem pro lucrandis indulgentiis redigendi attribuit[3] his de causis : « Singularem, inquit, quem ad expugnandum Turcas, ac subsidium contra eos præstandum, geris devotionis affectum attenta meditatione pensantes, necnon grandia, quæ nobis et Romanæ Ecclesiæ impendisti, obsequia animadversione debita recensentes, spemque gerentes indubiam, quod eo Sedi Apostolicæ te præstabis devotiorem, quo te noveris amplius illius ubertate foveri, etc. »

Coorta in Urbe pestilentia, mutavit Pontifex cœli statum, ab eaque magna anni parte abfuit, seque in varia loca contulit. Cum vero ob crebras hujusmodi locorum mutationes Alfonsus rex equum album recurrente die Apostolis Petro et Paulo sacro offerendum, argumentum accepti Apostolica liberalitate Neapolitani regni non dedisset, Pontifex ne qua propterea violati sacramenti labes Alfonso objiceretur, illius equi donationem ad festum aliud S. Petri proximum extraxit.

« Aragonum et utriusque Siciliæ regi illustri, salutem, etc.

« Cum pro feudo et in recognitionem regni Siciliæ citerioris singulis annis in festo beatorum Petri et Pauli de mense Junii equum unum album, parafrenum nuncupatum, Romano Pontifici pro tempore existenti solvere et consignari facere tenearis, et hujusmodi equum annis singulis post assumptionem nostram usque in præsentem diem diligenter consignari feceris, licet non semper in die præfato festivitatis, nos consi-

[1] Lib. XI. p. 195. — [2] Lib. VIII. p. 169. — [3] Ibid. p. 113.

derantes dictam equi in ipsa die consignationem non negligentia nec renitentia tua, sed propter discursus nostros, quos huc et illuc, peste compellente, fecimus ab Urbe Roma discedendo, fuisse retardatam, ac volentes statui tuo super præmissis opportune providere, serenitatem tuam a præfato censu annuo ac consignatione equi hujusmodi usque ad festum præfatum proxime secuturum auctoritate Apostolica præsentium tenore absolvimus et etiam liberamus, ac absolutum et liberum fore decernimus, volentes etiam et auctoritate præfata celsitudini tuæ harum serie concedentes, quod ex consideratione equi hujusmodi dicta die non facta, nullum tibi in concessione præfati regni auctoritate Apostolica concessa præjudicium resultet seu quomodolibet valeat resultari, sed dicta concessione uti valeas et gaudere perinde in omnibus et per omnia ac si præfati equi consignatio et receptio die statuta facta fuisset, absolventes te ab omni transgressione juramenti, quam fortassis præmissorum occasione incurrisses, et in pristinum statum ac ad famam et honores reponentes, etc. Datum Fabriani Camerinensis diœcesis anno MCDL, III non. Septembris, Pontificatus nostri anno IV ». Neque illud hoc loco prætereundum est, Pontificem Alfonsi regis precibus adductum Barcinone Academiam constituisse, omnibusque prærogativis, quibus Tolosana potiebatur, ornasse, exarato hoc Diplomate[1] :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cum, sicut pro parte charissimi in Christo filii nostri Alfonsi regis Aragonum illustris, ad dilectorum filiorum consiliariorum civitatis Barchinonensis nuper fuit expositum coram nobis, ipsi, non solum ad utilitatem et prosperitatem reipublicæ ac incolarum, civitatum et terrarum ipsi regi subditarum, sed etiam aliarum partium vicinarum, laudabiliter intendentes, in præfata civitate tanquam loco insigni, et ad hoc accommodo et idoneo, in quo aeris viget temperies, victualium ubertas cæterarumque ad usum hominum pertinentium copia reperitur, desiderent per Sedem Apostolicam fieri et ordinari studium generale in theologia, jure canonico et civili, artibus, medicina ac in qualibet alia licita facultate, ut ibidem fides Catholica dilatetur, erudiantur simplices, æquitas servetur, judicii vigeat ratio, illuminentur mentes, et intellectus hominum illustrentur, nos præmissa et eximiam fidei et devotionis sinceritatem, quam ipsi rex et consiliarii ad nos et Romanam Ecclesiam gerere comprobantur, attente considerantes, ferventi desiderio inducimur, et quod civitas prædicta scientiarum ornetur muneribus, ita ut viros producat consilii maturitate conspicuos, virtutum redimitos ornatibus, et diversarum facultatum dignitatibus eruditos, sitque ibi scientiarum fons irriguus de cujus plenitudine hauriant universi, litterarum cupientes imbui documentis.

« His igitur omnibus diligenti examinatione pensatis, et etiam quia præfati rex et consiliarii studium ipsum ac scholares, doctores et audientes ibidem privilegiis et prærogativarum honoribus fulcire intendunt, non solum ad ipsius civitatis, sed etiam habitatorum et incolarum circumjacentium commodum atque profectum paternis affectibus excitati, ac præfati regis et consiliariorum in hac parte devotis supplicationibus inclinati, ad laudem omnipotentis Dei et fidei propagationem, in eadem civitate studium generale ad instar studii Tolosani cum omnibus et singulis privilegiis, libertatibus, immunitatibus, exemptionibus, indultis, præeminentiis, indulgentiis, gratiis, honoribus, dignitatibus et officiis, præfato studio Tolosano ac doctoribus, scholaribus et audientibus inibi per Sedem Apostolicam, vel alias quomodolibet concessis et concedendis, auctoritate Apostolica erigimus, ac statuimus et ordinamus, ut ibidem de cætero, studium generale perpetuis futuris temporibus vigeat, in quo in theologia, jure canonico et civili, artibus et medicina, ac qualibet alia licita facultate legatur, quodque legentes, studentes, audientes, docentes et gradum assumentes, ac causa studii ibidem commorantes, præmissis omnibus et singulis privilegiis, exemptionibus, immunitatibus, libertatibus, indultis, præeminentiis, honoribus, dignitatibus, indulgentiis, gratiis et officiis per Sedem Apostolicam, vel alias quomodolibet concessis, et in antea forsan concedendis, quibus magistri baccalarii, studentes ac gradum assumentes in præfato studio Tolosano utuntur et gaudent, seu uti et gaudere possunt, vel in posterum forsan poterunt, uti et gaudere possint et valeant in omnibus et per omnia, perinde ac si privilegia, exemptiones, immunitates, libertates, indulta, præeminentiæ, gratiæ, honores, dignitates et officia prædicta, quorum omnium et singulorum tenores de verbo ad verbum præsentibus haberi volumus pro expressis, specialiter, specifice et expresse per Sedem eamdem vel alias studio Barchinonensi, ac ibidem audientibus, studentibus, docentibus et commorantibus concessa fuissent. Datum Assisii anno, etc. MCDL, pridie kal. Octobris anno IV ». Decoratum pariter a Pontifice est[1] Bisuntium gymnasio, in quo liberales tantummodo artes docerentur, permissumque archiepiscopo vel ejus vicario, ut doctrinæ laurea discentes donare possent.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ad laudem divini nominis et fidei Catholicæ propagationem, auctoritate Apostolica, generale studium in artibus liberalibus dumtaxat,

[1] Lib. VIII. p. 178.

[1] Lib. VII. an. 4. Bullar. secr. p. 130.

in civitate Bisuntina præsentium tenore erigimus, statuentes et ordinantes, quod inibi de cætero perpetuis futuris temporibus, studium in hujusmodi artibus vigeat generale, quodque legentes et studentes ibidem, omnibus et singulis privilegiis, libertatibus, honoribus, exemptionibus et immunitatibus concessis magistris, doctoribus et studentibus in aliis studiis generalibus gaudeant et utantur, ac illi qui magisterii gradum in eisdem artibus petierint, per doctores seu magistros artium prædictarum, archiepiscopo Bisuntino pro tempore existenti, ac etiam Bisuntina Ecclesia pastoris solatio destituta, vicario, seu officiali in spiritualibus dilectorum filiorum capitulis Bisuntini præsententur. Qui quidem archiepiscopus, vicarius, seu officialis, aliis doctoribus et magistris in artibus ibidem tunc legentibus convocatis, promovendos eosdem in iis quæ ad magisterii, seu doctoratus honorem quomodolibet requiruntur, per se vel alium juxta morem seu consuetudinem in talibus in aliis generalibus studiis observari solitos, examinare studeat diligenter, eisque (si ad hoc sufficientes et idonei reperti fuerint hujusmodi doctoratus, seu magisterii gradum et honorem impendat. Illi vero qui in eodem studio Bisuntino in artibus examinati et approbati fuerint, ac gradum et honorem hujusmodi obtinuerint, ex tunc absque aliis examinatione et approbatione deinceps regendi, legendi et docendi, tam in dicta civitate, quam aliis quibuscumque studiis, in quibus regere et docere voluerint, plenam et liberam habeant facultatem, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDL, kal. Maii, Pontificatus nostri anno IV ».

19. *Gradensis patriarchatus translatus Venetias : dux Genuensis Rosæ aureæ munere ornatus.* — Translatus est hoc anno a Nicolao V Venetias Gradensis patriarchatus, quam dignitatem primus ornavit B. Laurentius Justinianus, de quo ejus nepos Bernardus Justinianus[1] in ipsius Vita hæc refert : « Gradensi patriarcha mortuo, patriarchatum a Grado nobili quondam urbe transtulit (scilicet Nicolaus V), Venetias, idque nec cognita, nec postulata senatus nostri voluntate, quippe qui non minus hominem quam civitatem eo facto exornare vellet. Allata res haud satis senatui placebat, verenti ne spiritualis et Ecclesiastica dignitas aucta opibus et auctoritate, veteres quas cum superioribus episcopis discordias habuerant, renovaret, beatissimi tamen patris mansuetudo diremit facile dubitationem ; adiit enim continuo ducem et collegium, sese dixit abhinc duodeviginti annis invitum episcopum factum, et a quiete sua in hos turbines sæculares injectum, desiderare nunc quietem, et minui magis pondus præsulatus quam augeri, sibi esse in animo hoc oneris, quibuscumque posset modis deprecari, nisi ipse dux, ad quem civitatis suæ dignitas pertineret, forte sentiret aliud, pro cujus honore, quoniam ita de se merita civitas esset, nullum laborem recusare deberet. Movit omnium lacrymas sanctissimi patris mixta charitati humilitas. Dux, qui rem hanc ægerrime ante tulerat, et ab Eugenio tentatam semper impugnaverat, statim ex sua totiusque collegii sententia enixe eum rogare cœpit, ut libenti animo id muneris susciperet. Sic quod invidiosum fuerat in dignitate, ex mansuetissimis sancti viri moribus gratissimum factum est ».

Claruit Laurentius prophetiæ dono, quod pluribus exemplis in ejus Vita[1] demonstratur ; ac dæmones ex obsessis corporibus sacro imperio abegit. Hoc vero mirum, dum patriarchatum gerebat, contigisse refert ejus nepos : « Sacra quædam virgo erat magnæ sanctitatis, per multos annos abstinentia, vigiliis, orationibus steterat ante Dominum. Accidit autem ut solemnitate corporis Christi neque sorores aliæ, neque ipsa communicare divinis mysteriis possent, et cum ægre ferrent et illa in primis sanctissima mulier, oratum Laurentium mittunt, quia prope esset monasterium, ut si gratiam communicandi eo die habere non possent, ipse saltem dignaretur, dum celebraret, pro ancillis suis orare. Promittit Laurentius ; cum autem celebraret ad populum post elevatum sacramentum factus extra seipsum est, detulitque eum spiritus ad illam mulierem in cella clausam et contemplationi vacantem, quæ forte tunc miro quodam desiderio communicandi teneretur, et sacra illi mysteria communicavit, sive in corpore seu extra corpus, Deus scit. Ab oculis quidem totius populi non discessit, donec ad seipsum reversus ab illo pietatis officio reliquum missæ peregit. Cum autem virgo illa quod acciderat sacerdoti nuntiasset, sacerdos patriarchæ, jussit ille, ut gratias omnipotenti Deo agerent, non sibi, et ut nunquam, donec viveret, manifestarent ».

Postremo addimus Pontificem, hoc anno ineunte, sacro Rosæ aureæ munere ornasse[2] Ludovicum ducem Genuensium, concepta spe illum Romanæ Ecclesiæ futurum præsidio, eamque singulari observantia prosecuturum.

« Dilecto filio nobili viro Ludovico de Campofregoso, Januensium duci, salutem, etc.

« Consueverunt Romani Pontifices prædecessores nostri Quadragesimæ tempore, illo die, quo cantatur : *Lætare Jerusalem ;* alicui adstanti principi, cujus merita erga Pontifices et Romanam Ecclesiam reluceant, Rosam auream elargiri, ut et gratitudo Pontificis ostendatur erga benemeritos, et alii excitentur ad enitendum suis operibus, ut eo munere digni esse merito

[1] Bern. Justinian. in ejus Vita c. 8.

[1] Cap. 8. — [2] Lib. VI. p. 719.

videantur. Contingit autem sæpius ut mittatur absentibus, quorum aut merita id requirunt, aut spes sit, eos bene gerentium fidelium virtutem et laudem imitaturos. Itaque considerantes tuam singularem in nos et Romanam Ecclesiam fidem et devotionem; ac tenentes a certo quod in singulis tibi possibilibus, te pugilem pro nostro et ipsius Ecclesiæ statu et defensione præstabis, magnificentiam tuam elegimus ex multis, cui Rosam præteritæ Quadragesimæ mitteremus, destinantes illam tibi per dilectum filium nobilem virum Antonium de Ivanis civem Januensem, ut penes te serves cum debito honore tanquam pignus nostræ in te charitatis, et tuæ erga nos devotionis. Suscipias igitur munus tibi impensum, quod licet pretio haud maximi ponderandum sit, dignitate tamen et æstimatione multo pretiosiore antecellit. Datum Romæ, etc. MCDL, kal. Januarii anno III ». Non diu rempublicam administravit Ludovicus[1] e Campofregoso; cum enim populari gratia se destitutum cerneret, vix completo anno, ea se abdicavit dignitate, quæ delata est Thomæ e Campofregoso, sed is ob grave senium eam respuit, suasitque ut Petrus similiter e Campofregoso populo gratissimus ad principatum subveheretur.

20. *Pulsi universa Normannia Angli : obitus cardinalis Arelatensis et Amedei.* — In Galliis hoc anno ad Formignium in Normannia cruentum prælium inter Anglos et Francos decima octava Aprilis die commissum[2] est, in quo Anglorum quatuor ferme millia cæsa fuere, ac deinde reliquæ urbes, quas obtinebant Abrincæ, Bajocenses, Cadomum, Fallesia, Danfrontum, denique Chereburgi arx omnium ultima in Gallorum imperium, qua vi qua pactione, concesserunt. Ita universa Normannia pulsi Angli unius circiter anni spatio[3], quos induciarum tempore simulato cultu ac deformato ore passim latrocinia agitasse Monstreletus ait[4]. Pacata Normannia versi in Aquitaniam impetus, subactoque Bergeraco, et aliis nonnullis urbibus, ad Burdegalam penetratum[5], ac tumultuario certamine Angli profligati[6] : ut vero etiam universa Aquitania Francus potitus sit, proximo anno dicetur. Hoc anno Ludovicum Alamannum archiepiscopum Arelatensem tit. S. Cæciliæ presbyterum cardinalem, qui ab Eugenio IV cardinalatu exutus fuerat, quod schismatis Basileensis auctor maximus exstitisset, deinde a Nicolao V pristinis honoribus restitutus e vita cessisse tradunt[7], atque miraculis post mortem coruscasse affirmant[8], ut antea retulimus[9], de quibus etiam post plures annos a Francisco e Claromonte cardinale episcopo Tusculano ac legato Avenionensi ad Clementem VII relatum esse aiunt, qui ejus ossa in locum honorificentiorem transferri atque in sacellis Ecclesiæ Arelatensis veluti beatum coli permisit, exarato Diplomate[1] Pontificio IX Aprilis die anni MDXXVII, Pontificatus anno IV, sub annulo piscatoris consignato. Itaque adoranda est divina misericordia, quæ exiguo temporis flexu Ludovicum ipsum nefandi et perniciosissimi schismatis auctorem, propagatorem hæreseos, qui ex erronea conscientia innumera mala in Dei Ecclesiam invexerat, ac tot annorum cursu in pertinacia obfirmatus profanarat sacramenta, pœnitentem ac reversum in gremium Ecclesiæ, ad sanctitatis culmen brevi evexerit; Æneas[2] enim Sylvius de eo honorificentissimis hisce verbis meminit : « In Arelate ad sepulchrum Ludovici cardinalis S. Cæciliæ ejus urbis episcopi, quem Basileæ in consessu Patrum præsidentem vidimus, magna miraculorum opinio orta est, et invalidorum frequens undique concursus spe sanitatis factus ». Non dispari obitu, relictaque sanctitatis opinione e vivis excessit Amedeus cardinalis Sabinensis, quem honorem non ab impostorum Lausanensium cœtu, sed a Nicolao V vere acceperat[3], cum erroris veniam postulasset hoc anno Januarii mense, et Pontificatus Nicolai anno IV, Christi MCDL datum ostendit, ut Monodus probat[4], si in eos numeros error non irrepserit. Verum Pingonius[5] ad sequentem annum ejus mortem refert, imo Wanderburchius ad annum quinquagesimum secundum excurrentis sæculi.

Post abjectos igitur antipapales apices multa pietatis singularis signa explicuit, quippe qui sæpe repetebat[6], nunquam se majoribus beneficiis a Deo cumulatum, quam cum ab ipso depressus fuerat, intellectum humanum opibus atque honoribus veluti nebulis obscurari, ne Deum cognoscat, qui si cognoscatur, cum necessario amari, utque arbor, quo profundiores radices defixerit, eo altiores ramos versus cœlum porrigit, ita ad majores quemque virtutes assurgere, quo pia et Christiana demissione magis excelluerit. De eo hæc refert Joannes Gobelinus[7] : « Nicolao reconciliatus, quem verum esse Pontificem professus est, cardinalatum ab eo accepit, et legationem quoad viveret cardinalis Sabinensis appellatus, atque ita demum moriens apud Ripaliam sepultus est, felix et sapiens habitus, nisi Pontificatum affectasse in senio fama fuisset ». Imo apertum et perspicuum fuit, ut supra allata demonstrant (1).

Eo defuncto Bolomerius scribarum prin-

[1] Foliet. l. X. et Bizar. l. XII. — [2] Monstr. vol. 3. hoc an. p. 26. etc. Guaguin. in Car. VII. — [3] Id. Monstr. p. 10. — [4] Ibid. p. 10. — [5] Ibid. — [6] Ibid. — [7] Conte. in quarta creatione card. facta a Mart. V. — [8] Æn. Sylv. in Europ. c. 42. in fin. hist. Saba. ex Guill. Paradin. l. III. c. 32 et alii. — [9] An. Chr. 1426. num. 26.

[1] Exst. apud Jac. Sadolet. et ex eo apud Ciaccon. in secunda creat. card. Mart. V. — [2] Æn. Sylv. hist. Eur. c. 42. — [3] Jannoz. Man. l. II. in Vita Nic. V. — [4] Monot. in Amed. Pontifico. — [5] Ping. in arbor. gen. Saba. princip. — [6] Saban. hist. ex Guillel. Par. l. III. c. 41. — [7] Gobel. in Comm. Pii II. l. VII.

(1) Amedeus primo quidem Sabaudiæ dux d[illegible] se depontifex, tandem Sabinensis episcopus et cardinalis per hæc tempora vitam

ceps, consiliorum malesanorum invadendæ Basileensium opera Pontificiæ dignitatis auctor, qui etiam obnisus admodum fuerat, ne insignia Pontificia poneret, quasi infamiæ maculam gravissimam suscepturus esset, ac propterea odia Ludovici filii Amedei in se incenderat, digna impietatis præmia tulisse traditur, addit enim de eo Gobelinus : « Bolomerius, qui unus erat ex consultoribus acceptandi Pontificatus in judicium raptus, tanquam falsæ cujusdam sententiæ fuisset auctor, ad necem damnatus est, et, ingenti lapide ad collum suspenso, in lacum præcipitatus ». Proditum fuisse suis opibus, quas in schismate ex divenditis sacerdotiis coegerat, refert[1] Sabaudica historia ; ad eas enim cumulandas vir ardens avaritia omnia mala suaserat.

[1] Hist. Saband. ex Gall. Parad. l. III. c. 42.

NICOLAI V ANNUS 5. — CHRISTI 1451.

1. *Mortuo Amurate, Græci in schismate obdurantur, quos sollicite admonet Nicolaus.* — Increbuit fama in Occidente, principio anni excurrentis sæculi quinquagesimo primo, Indictione quartadecima, liberatum sævissimo hoste Christianum imperium, exstincto Amurate Turcarum imperatore ob bellicam peritiam adeo formidato, conceptaque est a pluribus meliorum rerum inanis et fallax spes, ut observat Marinus Barletius[1] : « Non, inquit, exspectactior tum, non lætior nuntius Christianis omnibus esse potuit, respiravit Hungaria, recepit Græcia spiritum, ac laxata velut sibi credidit vincula, omnium animi inani illa spe sunt erecti, dum eam regum mutationem fortunæ quoque suæ statum exspectant innovaturam. Heu ! fallaces cogitationes, et miseriora miserorum refugia ! Sublatum vidimus Amuratem, defuitne ideo cruentior hæres ? » Et quidem Græcos levatos Amuratis metu in schismatis pertinacia magis obduruisse, et patriarcham suum cum Romana Ecclesia sentientem abjecisse, necnon imperatorem Constantinum Dragasem pro asserenda patriarchæ dignitate, ut illius imperiis parerent omnes Græci, segniorem exstitisse, ac inanibus verbis non operibus conjunctionem cum Romana Ecclesia confirmasse, constat. Sed non defuit, exstincto Amurate, divinæ justitiæ novus carnifex ; a quo flectente triennio exscindendam Constantinopolim et Græcorum gentem in miseram servitutem adducendam Nicolaus Pontifex hisce litteris ad Constantinum datis[1] prænuntiavit : cujus verba tot oracula fuisse afflatu Spiritus sancti fusa interpretatus est Gennadius patriarcha Constantinopolitanus, ut videbimus inferius.

« Nicolaus episcopus, etc., charissimo in Christo filio Constantino Romæorum imperatori illustri, salutem.

« Oratorem tuum nobilem virum Andronicum Brienium Leonardum, quem ad nos serenitas tua misit, gratissime recepimus et lectis litteris tuis ipsum gratius audivimus ; nam gratissime et prudentissime omnia sibi a tua serenitate commissa seriosius explicavit. Intelleximus tum ex verbis suis, tum ex litteris, quas animi tui testes ac desiderii misit ad promulgandum decretum unionis in universali Synodo

[1] Marin. Barl. l. VI.

[1] Ext. inter opus. aurea theol. cusa Romæ an. 1630. p. 687.

cum morte commutavit. Certus quo decessit annus ab annalista non proditur, cum alios allegat, qui hoc anno, alios sequenti, alios landem secundo ab hinc anno defunctum scribunt. Verum in annum sequentem revocandum illum censeo, nec sine alium statuit Monodus in suo libro *Amedeus Pacificus* cum defunctum tradat anno MCDL, Januario mense, Pontificatus Nicolai anno IV : annus enim iste MCDL cum anno Nicolai quarto compositus annum exhibet nostrum MCDLI, stilo autem veteri MCDL. Hac pariter ratione annum supputans Laurentius Bonincontrius Miniatensis, qui per hos annos Annales scribebat, vulgatos Rer. Ital. to. XXI, Amedei obitum anno MCDL consignat. Hujus viri famam egregie tuetur P. Monodus jesuita in libro modo indicato, et quanquam auctor est recentior, opus enim primo prodiit Taurini anno MDCXXIV, ejus tamen de Amedeo sententiam veteres plures et egregii scriptores apud Ciaconium vindicant. MANSI.

Florentina promulgatum. Intelleximus præterea quibus impediaris, ne hoc tuum desiderium compleretur. Cogitavimus et cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus sæpe consultavimus, utrum impedimenta illa tantæ retardationis verisimilia esse viderentur, et nisi novitas exaltationis tuæ ad imperium moram illam verisimilem effecisset, credidissemus tam per oratorem tuum quam per litteras, magis verbis quam rebus satisfactum iri. Accipe igitur, charissime fili, quæ dicturi sumus tanquàm ab amantissimo animo, quem vere et libere te alloquentem deputa.

« Nam nos minime versamur in dubio, Joannem Palæologum tibi in imperio prædecessorem fratrem et germanum tuum, si voluisset pro data sibi a Deo prudentia, hanc rem ad felicem consummationem perducere potuisse : verumtamen cum ille nimis cogitat hanc rem temporali statui suo cooptare, de medio subtractus est. Voluit divina Providentia te successorem suum sibi in imperio subrogare : serenitati nunc tuæ providendum est ne rem diutius protrahendo efficiaris consors reatus et pœnæ. Nescimus si religiose de Christiana religione cogitamus, in regno cœlorum locum dari posse iis, qui ab Christiana unitate dissentiunt ; nam de facto primario quoddam exordium Christianæ religionis est symbolum profiteri, in quo unam, sanctam et Catholicam confitemur Ecclesiam, quæ profecto una esse non poterit, nisi unius capiti omnia ejus membra respondeant, quo dirigente et vicem illius æterni Pontificis obtinente, qui regnat in cœlis, necesse est illius mystici corporis membra ad sua ministeria moveantur, ut si recte cogitare velimus, quod duos principatus simili forma viventes, tamen propriis regibus, etiam imperatoribus, servientes unum non esse permittetur imperium ; intelleximus enim diversi status imperii inde prodire rationem, quod divisa capita sibi non subordinato, sed quasi de potestate contendentia unum esse non patiuntur imperium. Ex quo facillime datur intelligi unam non posse Ecclesiam confici ex iis, qui uni capiti subesse recusant : nec aliquid est, quod ita evidenter vel povel litice imperii arguat unitatem, quam unitas principatus : nec unica forma vel finis unionis diversis principatibus possunt esse communia ; unionis autem motor efficiens vel ductor supremus ex necessitate unum arguit principatum, ergo omnis qui unam confitetur Ecclesiam, quæ in toto orbe diffusa est, oportet ut unum agnoscat caput totius militantis Ecclesiæ, cui parere et obedire teneatur, illum recognoscens etiam Pontificis Jesu Christi Domini nostri vicem tenere in terris, et cui parere necesse sit. Ergo qui vult vere symbolum et unam sanctam Ecclesiam Catholicam profiteri, teneat unum esse caput Ecclesiæ militantis, cui obedire necesse sit : nec unquam in Dei Ecclesia schismata surrexerunt, nisi ex his qui huic capiti subesse noluerunt. Extra Ecclesiam non est salus : qui non fuit in arca Noe diluvio interiit, et gravius punita sunt schismata, quam alia quæcumque peccata ; nam in Core, Dathan et Abiron qui schisma in Dei populo moliti sunt, gravius et severius legimus vindicatum, quam cum iis qui idolatriam commiserunt.

2. « Nunc ergo, serenissime princeps, intuere statum præsentium temporum, et animadverte diligenter quo pacto fieri potuit, ut divina Providentia tantam nationem sub uno imperatore tam effusum habente imperium, quæ olim abundavit innumerabilibus sanctissimis et doctissimis viris, in præsentiarum ad id miseriæ devenire permiserit, ut sit miserrima omnium gentium, quod profecto tam evidens est, quod negari non possit. Intelligemus profecto magnum esse hoc sacrilegi genus quod divinam clementiam in tantam iram indignationemque concitarit. Et quia vehementer angimur Græciam omnem eo pervenisse, ut fere totam inimicis crucis Christi parere necesse sit, credimus ea, quæ dicimus, ita serenitati tuæ esse nota, ut notiora fieri non possint, magnum est hoc et valde magnum demeritum, quod divino judicio tantæ nationi, tam præclaræ, tam gloriosæ, tam diuturna tamque gravis captivitas injecta sit.

« Ergo aliquando cogitandum est, quænam potuerit esse causa digna horum malorum ; propter duo enim maxima peccata gens Hebræa, quæ erat populus a Deo electus sibique peculiaris, gravi captivitate punita est. Primo propter idololatriam a regibus Assyriorum decem tribus in Mediam translatæ sunt, deinde regem Juda cum duabus residuis tribubus reges Chaldæorum in Babylonem deduxere, quæ usque ad septuaginta annos in captivitate manserunt. Secundo propter sacrilegium, quod in Dei Filium incarnatum commiserunt, cum a principibus Romanis Vespasiano et Tito Jerosolyma subversa est, et omnis regio Judæa in Romanorum ditionem translata est, ita ut nationi illi universi orbis usque in hunc diem exilium concedatur. Credimus Græcos postquam fidem Catholicam suscepere, nec ad idololatriam declinasse, nec in Dei Filium ea piacula commisisse, quibus in Turcarum captivitatem divina ultione pervenerint. Ergo subest aliud sacrilegii genus quod divina justitia impunitum esse non sinit, diligenter inquirentibus, quantum cordis humani valeat infirmitas intueri, licet intelligere, hanc captivitatem non aliunde profectam, quam ex reatu schismatis, quod auctore Photio, tempore Nicolai Primi, sumpsit exordium, et eo usque inveteratum est, ut usque ad tempora ista pervenerit. Dolenter et anxie ista proferimus, et vellemus æterno damnare silentio, verum si

operam medicantis exspectas, oportet ut vulnus tuum delegas.

« Ecce jam fere quingenti anni transiere, ex equo Satan princeps et actor omnium peccatorum, et maxime schismatis et divisionis inductor, ab obedientia Romani Pontificis, qui Petri successor est et Jesu Christi Domini nostri vicarius, Constantinopolitanam seduxit Ecclesiam. Infiniti tractatus intervenere, plurima sunt celebrata Concilia, innumerabiles legati in hanc rem destinati, ut tam atrox vulnus in Dei Ecclesia sanaretur. Novissime autem, Deo ita providente, in Ferrariensi et Florentino Concilio Joannes Palæologus Romæorum imperator cum magna procerum et nobilium comitiva, et Josephus Constantinopolitanus patriarcha cum multa metropolitanorum, episcoporum, abbatum cæterorumque prælatorum numerositate convenientes, una cum Eugenio papa IV prædecessore nostro et venerabilibus S. R. E. cardinalibus et prælatorum Occidentalis Ecclesiæ numerosissimo comitatu, ad exstirpandum inveteratum schisma omnem operam atque diligentiam tribuere, et tandem, Deo inspirante, est perventum, ut, difficultatibus e medio sublatis decretum hujusmodi unionis concorditer publicaretur.

« Facta sunt ista teste toto orbe terrarum, et decretum unionis hujusmodi et Græcis et Latinis litteris editum cum scriptione manuali eorum qui interfuere, terrarum ubique transmissum, testis est Hispania quatuor Christianis regnis ornata, Castella, Aragonia, Portugallia, Navarra, testis est Britannia Major Anglicorum regis subjecta ditioni, testis Hibernia et Scotia, insulæ maximæ extra continentem positæ, testis Germania numerosissimis populis culta et longissimo terrarum tractu distenta, testis Danorum regio, testis Norwegia, testis Suetia extremi populi ad Aquilonem positi, testi Poloniæ inclytum regnum, testis Hungaria et Pannonia, testis omnis Gallia ab occiduo mari ad mediterraneum usque distenta, interque Germanos Hispanosque collocata, hac in re Germanis Hispanisque concordat. Hic omnis orbis habet decreti hujusmodi exemplaria, quibus instanter schisma illud inveteratum de medio sublatum est, teste Joanne Palæologo Romæorum imperatore, teste Joseph patriarcha Constantinopolitano, cæterisque qui de Gæcia in Florentina Synodo convenere, quorum subscriptiones per omnia adnotatæ sunt. Omittimus commemorare omnem Italiam, quæ nulli provinciarum secunda est, et hujus decreti exemplaria per urbes, et ecce jam tot anni transiere, ex quo ista facta sunt, et tamen apud Græcos unionis hujusmodi decretum silentio tegitur, nec ulla spes elucet animorum, quid ad hanc unionem amplectendam dispositi esse videantur; dantur quotidie dilationes, et eædem excusationes penitus inducuntur, ne credant Græci Romanum Pontificem et omnem Occidentalem Ecclesiam (ita enim intelligimus) lumine esse privatos, quod non intelligant quod in hac dilatione responsionum suarum verba pertendant. Intelligunt, sed tolerant, intuentes Dominum Jesum Christum æternum Pontificem, qui ficulneam infructuosam arborem usque in tertium annum servari jussit, cum cultor illius propter sterilitatem cuperet amputari.

« Ergo serenitati tuæ hoc volumus esse responsum, nos etiam dissimulaturos quousque his litteris a te intelligemus esse responsum, et si saniore usus consilio cum proceribus tuis et populo Constantinopolitano decretum unionis amplexaberis, habebis nos et venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales cum universa Occidentali Ecclesia honori tuo et statui semper intentos : sin autem unionis decretum cum populo suscipere recusaveris, compelles nos ad ea providenda, quibus et saluti vestræ et honori nostro pariter consulatur. Et ut huic rei tale exordium dones, quod certa secutura credamus, volumus ut patriarcham Constantinopolitanum ad sedem suam revoces, faciasque sibi ab omnibus talem et tantam reverentiam et obedientiam exhiberi, quæ merito suæ pontificali auctoritati debet impendi, ita ut non abjectus sacerdos, sed verus Ecclesiæ Constantinopolitanæ patriarcha teneatur, nec in spiritualibus sine ejus consensu et auctoritate quisquam, quacumque præfulgeat dignitate, quidquam attentare præsumat : ipse clericos et ordinet aut ordinari faciat : ipse omnia ministerii pontificalis officia in civitate et diœcesi sibi vindicet, nullusque ordinationibus, quas juxta canonicas sanctiones semper prodire confidimus, contraire præsumat, nomen Romani Pontificis recitetur in diptychis, et pro ipso nominatim expresse ab universa Græcorum oretur Ecclesia, sicut hi, qui Deo placuere et Constantinopolitani patriarchæ et imperatores hactenus servavere; si qui vero sunt, qui in decreto unionis nonnulla posita minus intelligant, procures illos ad nos proficisci : satisfaciemus, Deo concedente, eorum dubitationibus, honorabuntur a nobis, et gaudebunt se apud nos non fuisse despectos. Hæc sunt, charissime fili, quæ in præsentiarum et litteris tuis et oratori ad nos transmisso responderi posse censemus. Tu pro data tibi sapientia ita rebus consultare contende, ut Deo simul et hominibus officium sapientissimi principis adimplere videaris. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLI, V id. Octobris, Pontificatus nostri anno V.

3. *Confutatæ a Gennadio Græcorum calumniæ : vaticinia de eversione Græcorum.* — Effutiisse Græcos papam Romanum esse peccatorem, neque illi in iis, quæ ad fidem spectant, velle inhærere, deplorat Gennadius patriarcha

Constantinopolitanus [1]; tum addit de superioribus Nicolai litteris, ut contentum iis vaticinium ob Græcorum pertinaciam completum fuerit : « Nos, inquiunt, scimus eum hominem esse, et peccato et probris posse demergi, propterea in iis, quæ ad fidem pertinent, nolumus ei inhærere. Sed a nobis jam antea dictum est, hoc nihil esse, quoniam necesse est nos aliquem sequi pastorem, ille namque ut homo peccat quotidie; si enim una tantum hora esset vita nostra, nec ita sine sordibus esse possemus, sed de propriis peccatis unusquisque pro sese rationem redditurus est, ut sæpe jam diximus, satis est nobis si bene pascamur secundum magnum theologiæ doctorem Gregorium. At seditionis et contentionis studiosus, inquit, peccatorem caput esse non probo. Ad quos respondendum quod bene cogitata vestra percipimus, quæ postea inferius retegemus, etsi vos ob ignaviam obumbrare conamini. Nunc autem iis respondebimus, quæ palam dicitis, quoniam ex animi vitio hoc dicitis; non enim vobis cognitum est eum esse peccatorem, neque vobis ejus vitæ ratio satis est comperta, sed impudenter calumniamini et conviciamini illi, qui Petri successor est, et Jesu Christi figuram in terris gerit, nam qui eum peccatorem appellant, iis quæ Judæi afferebant similia afferunt, quoniam illi a nativitate cœcum cernentes videre, invidia torti eum interrogant dicentes [2] : *Quis aperuit oculos tuos? Respondit : homo, qui vocatur Christus, is mihi dixit : Lavare in Siloam, et lotus recepi lucem.* At illi ira accensi dicunt : *Da gloriam Deo, quia hic homo peccator est.* Quibus ille, qui nuper cœcus fuerat, respondit : *Si peccator est, nescio, unum scio, quia cœcus cum essem, modo video. In hoc enim mirabile est, quod peccator cum esset, aperuit oculos meos, qui cœcus eram : a sæculo non est auditum, quia quis oculos aperuerit cœci nati : nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam.*

« Possumus igitur hæc ad successorem Dei traducere, qui est sanctus papa, si peccator est, quomodo maledixit vobis, et Græcos excommunicavit Nicolaus I temporibus Photii, et excommunicationi illi non defuit iota unum, sed facti sunt captivi, ut is in excommunicatione dixit in omnes gentes tanquam Judæi, scriptum est enim : Peccatores non audit Deus : si peccator est, quomodo fuit exauditus? At hic quidem sic. Innocentius ante hunc Eudoxiam, ob Chrysostomi exilium excommunicavit, et intremuit ejus sepulchrum, donec revocato excommunicationem remisit, et statim constitit illius tremor sepulchri. Sed quid evenit nostra memoria nunc sub Nicolao V Pontifice maximo? Cum legati a Constantino imperatore, qui vocabatur Dragases, ad eum missi adhuc supersint, quibus litteras dedit plenas timoris et horroris, ubi aperte cum exsecratione prophetizat excidium et internecionem extremam infelicium Græcorum, in quibus post alia multa, cum convicia et probra rescisset, quæ a Græcis quotidie impudentissime jactabantur, mire et hoc dicit : Omnes gentes decretum, quod sancitum est, receperunt, Græci vero neque receperunt, neque spes est eos unquam esse recepturos quæ super concordia et unione decreta sunt; procrastinationes enim procrastinationibus ab eis semper prætexuntur, excusationes et responsiones in singulis.

« Neque vero Græci arbitrentur Romanum Pontificem ita esse mente destitutum, omnemque Occidentalem Ecclesiam, ut non intelligat quæ in singulis dilationibus respondendo nugantur, optime cuncta novimus, sed toleramus in Jesum respicientes sempiternum sacerdotem et Dominum, qui sterilem illam ficum usque ad annum tertium jussit asservari, agricola jam ad exscindendam arborem se accingente, quia nullum ferebat fructum. O magnam calamitatem. Anno MCDLI hanc conscripsit Epistolam, et MCDLIII capta est Constantinopolis! Num potestis dicere hæc vera non esse? Minime gentium, cum id sit manifestum, et res ipsa loquatur : Tres, inquit, annos exspectabimus si vos forte a schismate et separatione converteritis, et vos vere decreto adjunxeritis secundum Salvatoris de ficu præceptum. Si vero non, exscindemini, ne terram otiosam et inutilem reddatis. Hoc miraculorum miraculum maximum, quod (ut in Epistola ipsa scribit Nicolaus papa) Græcorum gens illa magna et formidabilis, sapiens et clara, fortis, terrarum domina ob divinam ultionem ita in Barbarorum servitutem abducta sit. Hæc enarranti mihi subit lamentari et deplorare excidium gentis nostræ, quanquam vos non intuemini ».

Prævisa etiam fuerat a Bessarione [1] Nicæno archiepiscopo eadem clades in Florentino Concilio, ni sentirent cum Latinis universam Græcorum gentem excisum iri, nec pro tuendo errore tantas calamitates adeundas videri, cujus verba hortatoria ad Græcos hic repetenda visa sunt : « Non, inquit, fugiant vos quæ necessaria doctorum concordia dicta sunt, nec aliter nos dicere posse, dum Christiani esse, et principia fidei salvare velimus, quodque Patres Occidentales apertissime ex Patre et Filio Spiritum sanctum procedere asseverant, et Filium esse ejus principium prout Pater. Orientales quoque hoc idem dicere partim *ex Patre per Filium*, partim *ex Patre et Filio* et *ex utroque* procedere, et ex Filio esse ipsum dicentes, cumque hæc dicant, Occidentalibus convenire, et eadem non solum sententia, verum etiam verbis dicere tan-

[1] Gennad. pro Conc. Flor. c. 5. sect. 14. — [2] Jo. IX.

[1] Bessar. in Orat. dogm. habita Florent. c. 9.

quam uno et eodem Spiritu eos illuminante locuti ». Nonnullisque interjectis de inanibus querelis Græcorum omnia scripta corrupta esse, quæ etiam fidei fundamenta everterunt, subdit : « Non eligamus quæ pejora sunt, nec contra nos ipsos sententiam feramus, nolimus nec nos ipsos nec nationem nostram prodere, primo quidem avertentes a veritate, et oculos, ne videant lumen, claudentes, deinde ipsimet propria sponte contra nos ipsos omne genus malorum accumulantes, et multipliciter totam nostram nationem offendentes.

« Quis enim ignorat quæ etiam temporalia ex hac divisione nos secutura sunt, quæ infortunia? Quodque communem hostem et inimicum nobis Turcarum principem robustiorem contra nos ipsos efficiemus? In periculoque sunt ut omnino fere pereant, quicumque ritum nostrum sequuntur Christiani, nomenque Christi illic totaliter deleatur. Et enumerassem et deplorassem omnes particularius, quæ futuræ sunt nationi nostræ calamitates, quæ cunctis nostris hominibus, qui in insulis, qui ubique terrarum, qui Orientem, qui Septentrionem, qui Occidentem inhabitant, nobiscumque in ritu conveniunt, non dico solum quæ ad corporalia resque temporales attinent (non enim tanti essent æstimandæ) verum etiam quæ ad animam et integritatem fidei pertinent, cum omnes simpliciter aut major eorum pars, partim sponte, partim vi periclitentur aberrare a fide, relinquere Deum, et erroribus infidelium consentire. Narrassem hæc, inquam, omnia, nisi vos alloquerer, qui omnia melius me nostis.

« Quis enim nescit, quod solum nobis relictum refugium erat Latinorum amicitia, et unio cum eis futura, hac re sperantibus et nos ipsos tueri posse et hostes devincere, quodque hoc solum hostem deterrebat et ejus contra nos furorem refrænabat? Quare, si nunc privabimur, quo fugiemus? Quinam nostræ calamitatis finis erit? Quis malorum exitus? Etsi errare quidem Latinos et a veritate avertere deprehendissemus, nec ipse profecto vobis consuluissem, eis ita se habentibus, uniri temporalium amissione deterritos nec majoris præsentia quam futura, corporum quam animarum liberationem facere hortatus fuissem, imo vero et ipse omnia quæcumque acerba potius sustinuissem, et vobis ut passi fuissetis, consuluissem quam cum eis uniri non recte sapientibus. Nunc vero timendum est, et quidem vehementer, ne corporis quoque exitium una cum animi interitu etiam eligamus. Si quidem quæ vera, quæ pia sunt, et nil erroneum Latinis sapientibus quemadmodum Patres eorum et nostri, Occidentalibus videlicet doctoribus ac Orientalibus communibus Patribus eadem et consentanea dicentibus, nos proprio nostro malo absque ulla ratione ab eis dividi vellemus; quod enim ipsi Occidentales Patres sequuntur, vos quoque dicetis, quod autem illi eadem cum Orientalibus sapiant, hac in oratione breviter et sufficienter probatum est, ita ut omnibus manifestum sit Latinos omnes tum Occidentales tum Orientales Patres sequi, qui communes utriusque doctores et Patres sunt.

« Qua igitur ratione a talibus viris dissidebimus? Quam excusationem afferre poterimus, cur eis convenire nolimus? Quæ nobis relinquetur apud Deum responsio quare a fratribus divisi fuerimus, quos ut uniret et ad unum ovile redigeret, ipse descendit de cœlis, incarnatus et crucifixus est? Quæ nostra defensio erit apud posteros nostros, imo vero apud præsentes homines nostros? Nescio enim an aliqua nostra posteritas erit, quæ de tam magna, tam gravi calamitate tot periculis, quæ eis inferimus, non queri possit : non patiamur hæc, Patres optimi, non habeamus hanc sententiam, non ita male nobis consulamus, et nostris nolimus lupi pro pastoribus illis fieri, qui ad nos respiciunt, non eos prodamus hostibus in animarum et corporum simul interitum. Ego enim (et sint mihi hæc verba in perpetuum testimonium toti nationi cunctisque Christianis) nunquam hujus sententiæ ero, nec unquam prodam corpora, animas, fidem, civitates, Patrum sepulchra, libertatem et omnia simul, quæ omnia invenio secutura schisma et nostram a Latinis absque aliqua ratione divisionem, quænam digna causa est, ob quam tot et tam horrenda eligamus pericula? » Hactenus Bessario.

4. *Periclitanti Cypro subvenire nititur Pontifex et Hispaniæ a Saracenis vexatæ.* — Hoc anno Mahometus Turcarum princeps, bello petiturus Joannem Cypri regem, ingentes copias cogebat, cum Pontifex ea de re certior factus, Occidentales principes ad ferendas Cypro suppetias excitare studuit, amplissimisque indulgentiarum præmiis afficiendos pronuntiavit [1], qui laboranti Cypro auxilio non deessent. Plures sunt eo argumento Apostolicæ litteræ ad Romanorum, Hungariæ, Poloniæ, Suetiæ, Daniæ, Norwegiæ, Bohemiæ, Siciliæ, Angliæ, Scotiæ reges datæ [2]. Monuit [3] etiam regem Cyprium, ut cœpta Nicosiæ mœnia perficeret, quo iis cincta et munita facilius hostium impetus propulsaret. Tum Ecclesiasticas pœnas iis irrogavit [4], qui arma vel commeatus, aliasve merces vetitas in Ægyptum aut quasvis infidelium terras inveherent.

« Ad futuram rei memoriam.

« Inhibemus sub excommunicationis, et anathematis ac maledictionis æternæ, qua maledicti fuerunt Dathan et Abiron, quos terra vivos absorbuit, necnon perpetuæ infamiæ, et ad succedendum in paternis et maternis aliisque bonis, necnon ad testandum de propriis bonis,

[1] Lib. XII. p. 169. — [2] Ibid. p. 167, 168, 169, 170. — [3] Ead. p. 170. — [4] Lib. XIII. p. 302.

et ad quoscumque alios actus legitimos exercendum, inhabilitationis, perditionis quoque ac confiscationis navis seu galeæ et victualium, ac quorumcumque aliorum inibi bonorum pœnis, quas (ultra alias sententias censuras, et pœnas a jure in tales promulgatas) incurrere volumus ipso facto, ac omnibus et singulis cujuscumque status, gradus, ordinis, nobilitatis vel conditionis fuerint, ne etiam prætextu licentiarum sibi per nos vel dictam Sedem seu alias concessarum, quas revocavimus, cassavimus et annullavimus, prohibemus victualia, granum et alia a jure prohibita ad dictas Ægypti, seu quascumque alias infidelium partes transferre, seu transferri facere, aut portare per se vel alium seu alios, directe vel indirecte quoquomodo præsumant, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDLI, X kal. Januarii, Pontificatus nostri anno V ».

Admittebant majus flagitium in Hispaniis Joannis regis Castellæ perduelles, qui Saracenos Granatenses in arma concitarant adversus Christianos maximo religionis et damno et dedecore plura enim oppida; urbesque et municipia deleta a Barbaris fuere, plurimique Christiani ea occasione ab illis in servitutem abstracti: quamobrem Pontifex archiepiscopis et episcopis Castellæ et Legionis dedit [1] mandata, ut in eos, qui fidei hostes excirent, vel sub illorum signis mererent, adveherentve in illorum castra commeatus, armaque vel equos adducerent, anathematis sententiam promulgarent, aliisque pœnis sacris legibus constitutis mulctarent.

« Universis venerabilibus fratribus archiepiscopis, ac dilectis filiis electis, prælatis ac cathedralium Ecclesiarum canonicis per Castellæ et Legionis regna constitutis, salutem, etc.

« Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ matris et magistræ cunctorum fidelium, cujus regimini, divina disponente clementia, præsidemus, felici statui salubriter providetur, et utilitati reipublicæ Christianæ consulitur si quorumlibet, præsertim adversus eorum reges et dominos etiam cum injuria fidei Christianæ, malignantium reprimatur audacia, debilitentur conatus, et malignitas expugnetur, ne, si forte non resistatur eisdem, crescat eorum temeritas, invalescat præsumptio et perversitas extollatur. Ad nostrum siquidem, charissimo in Christo filio nostro Joanne Castellæ et Legionis rege illustri referente, pervenit auditum, quod in ejus regnis ac dominiis nonnulli milites et aliæ personæ tam Ecclesiasticæ, quam sæculares, fidelitatis et obedientiæ laxatis habenis, omnium per eos præstitorum juramentorum, suorumque salutis et honoris immemores, plurima contra ipsius regis statum molientes, perfidos Saracenos Christiani nominis inimicos, qui, pro dolor! quamplura oppida, terras, villas et loca destruxerunt, et ex illorum Christianis utriusque sexus incolis et habitatoribus multos interfecerunt, ac plurimos in miserabilem captivitatem abduxerunt, in sui favorem et auxilium advocare, et infra regnorum ac dominiorum ipsius regis limites introducere, necnon etiam contra sanctiones et inhibitiones Apostolicas, ipsis Saracenis regna et dominia præfata hostiliter invadentibus, auxilium, consilium et favorem præstare, ad eos quoque arma, ferrum, equos, victualia et alias res a jure prohibitas deferre, ac ipsis ministrare præsumpserunt, et dietim præsumunt, in eorum animarum periculum, dictæ fidei vilipendium, divinæ Majestatis offensam, grave regnorum ac dominiorum prædictorum præjudicium, perniciosum quoque exemplum et scandalum plurimorum.

« Nos igitur attendentes, quod præmissa, si vera sunt, sub dissimulatione nullatenus prætereunda existent, ne ipsorum impunitas in alios periculosius derivetur, ac volentes illa tali animadversione punire, quod alii ex hoc territi a simili præsumptione arceantur, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos et quilibet vestrum quoties pro parte dicti regis desuper fueritis requisiti, seu aliquis vestrum fuerit requisitus, omnes et singulos præsumptores prædictos, excommunicationis, suspensionis et interdicti, et in alias sententias, censuras et pœnas a jure in tales promulgatas incidisse declarare, illosque excommunicatos ac aliis sententiis, censuris et pœnis præfatis illaqueatos esse tamdiu Dominicis aliisque festivis diebus, in Ecclesiis, dum inibi major populi multitudo convenerit ad divina, nuntiare et ab aliis nuntiari, necnon ab omnibus arctius evitari facere, auctoritate nostra curetis, donec et quousque sic innodati spiritum assumentes consilii sanioris a sententiis, censuris et pœnis prædictis a nobis, vel Sede Apostolica, seu illis ex vobis, quos ad id præfatus rex nominandos seu deputandos duxerit, absolutionis beneficium meruerint obtinere. Contradictores, etc.

« Nos enim, ut dicti præsumptores, si de præmissis dolentes, præfato regi reconciliari voluerint, dictum absolutionis beneficium facilius consequi possint, illis ex vobis, quos ad id præfatus rex duxerit nominandos seu deputandos, omnes et singulos, ex præsumptoribus supradictis qui ad obedientiam regis hujusmodi venerint, et de præmissis dolentes a præfatis sententiis se absolvi humiliter petierint, et ad id dicti regis expressus consensus accesserit, a sententiis, censuris et pœnis supradictis absolvendi eisque excessus hujusmodi, in quantum publicum interesse concernunt, remittendi, et ad pristinos statum, famam ac honorem restituendi et reponendi, omnemque inhabilitatis et infamiæ

[1] Lib. XV. p. 5.

maculam sive notam, præmissorum occasione contractam, ab eis abolendi, et cum illis ex eis qui Ecclesiasticæ personæ fuerint super irregularitate, si qua sententiis, censuris et pœnis præfatis, vel earum aliqua ligati, missas et alia divina officia (non tamen in contemptum clavium) celebrando, aut immiscendo se illis, quomodolibet contraxerunt, dispensandi; necnon omnia alia et singula in præmissis, et circa ea necessaria, seu quomodolibet opportuna exequendi et faciendi, plenam et liberam auctoritate Apostolica, tenore præsentium, concedimus facultatem, etc. Datum Romæ apud S. Petrum XII kal. Decembris, Pontificatus nostri anno v ». Dissoluta est ejusmodi perduellium in Joannem regem conjuratio; ac Toletani inter alios regia imperia acceperunt[1], a censurisque a Nicolao soluti fuerunt. Collocabat Pontifex[2] Apostolica studia in conciliandis Castellanis, cum ex ea in regem dissensione magna rei Christianæ inferretur clades a Granatensibus, qui in finitimas regiones excurrebant. Deplorat inter alia factam ab ipsis in regnum Murciæ irruptionem Pontifex hisce verbis :

« Nicolaus, etc. Sicut charissimi in Christo filii nostri Joannis Castellæ et Legionis regis illustris ac dilectorum filiorum habitatorum et incolarum loci de Ciera Carthaginensis diœcesis lamentabili conquestione, non sine maxima cordis amaritudine dolenter percepimus, novissime nonnulli perfidi Saraceni, Christiani nominis inimici et spurcissimi Mahumeti sectæ cultores, regni Granatæ Saraceni violenta armataque manu cum copioso armigerorum exercitu dictum locum hostiliter invaserunt, ac in eosdem habitatores et incolas inhumaniter irruentes, ultra centum ex eis atrociter occiderunt, gladios suos cruentos vibrantes et inebriantes Christiano sanguine, et quingentos fere utriusque sexus fideles ab inde ad dictum regnum Granatæ in captivitatem crudeliter adduxerunt, ac eorum et singula alio bona in prædam asportaverunt, et tandem ignominias acervando dictum locum ejusque Ecclesias et sanctuaria ignis voragine concremarunt, in gravissimam Christianæ religionis depressionem et jacturam, etc. » Motus in eos commiseratione Pontifex nonnulla indulgentiarum præmia illis proposuit, qui pro redimendis iis fidelibus stipem contulissent. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno Dominicæ Incarnationis MCDLI, pridie non. Octobris, Pontificatus nostri anno v ».

5. *Confirmatum decretum pro neophytis, et sanctiones contra Judæos et Saracenos datæ.* — Ad frangendos illos Granatensium impetus, bellumque in eorum terras traducendum decreverat Joannes rex Castellæ, instructo florentissimo exercitu, in Granatæ regnum irrumpere, utque plures ad sua signa pelliceret, sumptusque bellicos suppeditare posset, elicuerat Diploma a Pontifice, ut qui sub ejus signis conscripti forent, vel etiam tres aureos pro militari impensa contulissent, noxarum veniam consequerentur : cum vero de aureorum pretio lis orta esset, Nicolaus illud ducentis marabutinis definiendum pronuntiavit[1].

Neque de Joanne rege silentio transeundum est, ipsum religionis Christianæ propagandæ studio instaurasse legem ab Henrico rege antea latam, ut qui ex quavis secta in Ecclesiæ sinum se recepissent, sine ullo discrimine iisdem prærogativis, quibus veteres Christiani potirentur, illisque ad honores sacros vel profanos aditus pateret. Quam legem Pontifex jam antea collaudatam firmatamque corroboravit[2] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Considerantes ab intimis veritatem fidei Salvatoris nostri Jesu Christi adeo cunctis mortalibus fore necessariam ad salutem, ut sine ea impossibile sit Deo placere, propter quod beatus Petrus Spiritu sancto plenus, principibus et senioribus populi Judæorum loquens de Christo sic inquit : *Hic est lapis reprobatus a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, et non est in aliquo alio salus, neque enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri,* quodque nullum nobis, qui, licet immeriti, ad sacram ipsius Petri sedem superna fuimus dispositione vocati, accumulatius gaudium, nulla major lætitia occurrere potest, quam cum ambulantes in tenebris et in umbra mortis, profugatis erroribus, sentimus ad fidei nostræ lumen fore conversos, ducimur non immerito, ut sic conversos, non modo paternæ prosequamur charitatis affectu, verum etiam ut illa, quæ in illorum Christi fidelibus, præsertim Catholicis regibus, favorem, pie ac provide statuta et ordinata, eisque concessa fuisse comperimus, illibata persistant et perpetuo observentur, opem et operam impendamus efficaces.

« Cum itaque, sicut nonnullorum fide digna relatione percepimus, olim tam charissimus in Christo filius noster Joannes, quam illius genitor claræ memoriæ Henricus Castellæ et Legionis reges, pie recensentes cum beato Paulo Apostolo, quod in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati fuimus, et omnes in uno Spiritu potati sumus, quodque etiam non sit personarum acceptio apud Deum, sed : *Omnis*[3], *qui credit in illum non confundetur. Non enim est distinctio Judæi et Græci : nam idem Dominus omnium dives est in omnes qui invocant illum. Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit;* pro Christianæ religionis ac dictæ fidei incremento provide statuerunt et ordinaverunt, quod in antea perpetuis futuris tempori-

[1] Lib. xv. p. 5, 6 et 23. — [2] Lib. xxxiv. p. 53.

[1] Lib. xv. p. 14. — [2] Lib. xiv. p. 20. — [3] Rom. x.

bus, de novo ad fidem Christi conversi, de quacumque secta, sive Judæorum vel Saracenorum, aut gentilium originem duxissent, ab antiquis Christianis multa cum charitate susciperentur et honorarentur, quodque inter ipsos novos seu noviter ad fidem Christi conversos, et antiquos Christianos, in honoribus, dignitatibus et officiis Ecclesiasticis vel sæcularibus suscipiendis et habendis nulla divisio fieret, nullaque differentia haberetur, volentes quod ipsi novi Christiani pro eorum meritis et qualitate virtutum, absque ulla differentia, omnibus et singulis honoribus, privilegiis, dignitatibus et officiis, quibus alii antiqui Christiani in ipsorum regum regnis ac dominiis, uti et gaudere consueverunt, uti et gaudere possent et deberent, prout in dictis statutis et ordinationibus, quorum tenores de verbo ad verbum præsentibus haberi volumus pro insertis, plenius continetur, nos attendentes statuta et ordinationes hujusmodi, non modo divino et humano juri consona et honesta, quinimo pro majori, sic de novo ad fidem conversorum fidei stabilitate, et faciliori aliorum Judæorum ac infidelium ad dictam fidem suscipiendam provocatione, utilia plurimum et necessaria fore, ipsorum regum in præmissis fidei zelum, devotionem et pietatem in Domino plurimum commendantes, auctoritate Apostolica præfata omnia et singula alia per prædictos et quoscumque alios ipsorum regnorum reges sub quibusvis formis et expressionibus verborum, in dictorum ad fidem de novo conversorum favorem edita, facta seu concessa, ordinationes, constitutiones, declarationes et privilegia, quorum omnium et singulorum tenores de verbo ad verbum, etiam præsentibus haberi volumus pro expressis, illa videlicet ex eis, quæ in favorem fidei et Christianæ religionis augmentum processerunt, ea rata habentes et grata, approbamus et confirmamus, præsentis scripti patrocinio communimus, supplemusque omnes defectus, si qui forsan intervenerint in eisdem, decernentes pariter, et mandantes ea omnia et singula per universos et singulos regnorum et dominiorum prædictorum Christi fideles perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari, hujusmodi præsentes nostras litteras, ut eo facilius ad quorumcumque notitiam deveniant, per universos et singulos verbum Domini in eisdem regnis ac dominiis proponentes, in eorum prædicationibus, si opportunum fuerit, legi, publicari et exponi, ut melius et clarius intelligantur ab omnibus etiam in vulgari, contrariis non obstantibus quibuscumque, Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDLI, III kal. Decembris, Pontificatus nostri anno V ».

Non defuere in Castella, qui sanctissimas hasce sanctiones admittere detrectarent, inter quos Aliani cives erant, quorum Pontifex temeritatem refregit.

Tum ad frænandam Judæorum licentiam Eugenii Diploma, quo concessa ab eo vel a Martino V Judæis privilegia abrogata erant, confirmavit[1], rescissis tamen censuris, ne Christiani iis illaquearentur : denique ne Christianis ipsis ex familiari Judæorum usu aliqua impietatis labes allineretur, hæc sanxit[2] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Ordinamus quod deinceps perpetuis futuris temporibus Christiani cum Judæis et Saracenis comedere aut bibere, seu ipsos ad convivia admittere, vel eis cohabitare, nec cum ipsis balneari, vel ab eis infirmitatis aut debilitatis seu alio quocumque tempore medicinam, seu potiones, seu vulnerum aut cicatricum curationes, seu aliquod medelæ genus accipere non debeant, ac Christiani non permittant Judæos et Saracenos contra Christianos dignitatibus sæcularibus præfici, vel officia publica exercere. Judæi quoque et Saraceni non possint esse arendatores, collectores, conductores, seu locatores fructuum, bonorum vel rerum Christianorum, seu eorum computatores, procuratores, œconomi, negotiorum gestores, negotiatores, mediatores, proxenetæ, concordatores, sponsalium vel matrimoniorum tractatores, histriones, seu in domibus et bonis Christianorum aliquod opus exercere vel cum Christianis societatem, officium aut administrationem in aliqua communione vel arte seu artificio habere, ac nullus Christianus Judæis vel eorum congregationi, seu Saracenis in testamento vel ultima voluntate aliquid relinquere possit vel legare.

« Judæi quoque synagogas novas erigere aut construi facere non audeant, et antiquas dumtaxat, non tamen ampliores vel pretiosiores solito reficere valeant, et in Lamentationum ac Dominicæ Passionis diebus per loca publica seu publice non transeant vel incedant, nec ostia vel fenestras teneant apertas. Et ipsi Judæi et Saraceni ad quascumque de quibusvis rebus et bonis decimas adstricti noscantur, et contra eos in quibusvis casibus Christiani testes esse possint, sed Judæorum et Saracenorum contra Christianos in nullo casu testimonium valeat, et apud Christianos judices et communes dumtaxat, non autem apud Christianos judices pro eis specialiter deputatos, nec eorum seniores Judæi et Saraceni in quibuscumque causis agant et conveniantur.

« Nec possint Judæi et Saraceni nutricem vel familiarem aut servitorem utriusque sexus Christianum in domo tenere, nec etiam Christiani in sabbatis seu Judæorum festivitatibus Judæis ipsis ignem accomodent, vel cibum aut carnem, seu quodcumque opus servile ad decorem cultus festivitatum earumdem quomodolibet exhibeant, vel servitium aut obsequium ali-

[1] Ibid. p. 9. — [2] Lib. XXX. p. 200.

quod præstent vel intendant. Sæculares quoque Judices Christiani Judæos vel Saracenos Deum aut gloriosam beatam Mariam Virginem ejus genitricem, vel aliquos sanctos blasphemantes, aut in hoc quomodolibet delinquentes pecuniaria, vel aliqua graviori, de qua eis videbitur, pœna puniant et corripiant. Necnon omnes et singuli Judæi et Saraceni, cujuscumque sexus et ætatis vel conditionis distinctum habitum ac notoria signa, per quæ evidenter a Christianis cognosci possint, ubique deferant, et cum Christianis non habitent, sed segregati et separati inter se degant. A Christianis quoque usuras minime exigant, recipiant vel extorqueant, necnon extortas illis, a quibus extorserint, protinus sine difficultate restituant, etc. » Privilegia iis contraria ac beneficia ab antecessoribus suis concessa Judæis irrita jubet esse. « Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDLI, kal. Martii, Pontificatus nostri anno IV ».

6. *Decreta contra relapsos in superstitiones, et censor fidei constitutus in Galliis.* — Relapsos in priores superstitiosos ritus plures Judæos, qui clero aut religiosis Ordinibus adscripti fuerant, deplorat his verbis Pontifex[1] :

« Venerabili fratri episcopo Oxomensi, et dilectis filiis scholastico Ecclesiæ Salomantinæ ac dicti episcopi in spiritualibus vicario generali, salutem, etc.

« Cum sicut ad nostrum ex charissimi in Christo filii nostri Joannis Castellæ et Legionis regis illustris relatione pervenit auditum, in regnis ac dominiis ejusdem regis sint plures laicæ et Ecclesiasticæ tam sæculares quam diversorum Ordinum regulares utriusque sexus personæ, quæ, licet ore se Christianos profiteantur, operibus tamen se tales fere mentientes, Judæorum et Saracenorum cæremonias observare, necnon quamplura ab ipsius fidei veritate aliena et contraria, palam et clandestine committere præsumpserunt et dietim præsumunt, in non modicum animarum suarum periculum, dictæ fidei vilipendium, perniciosum quoque exemplum et scandalum plurimorum ; nos, ne tot et tam gravissimi excessus in magnam Dei offensam remaneant impuniti, nostri desuper ministerii partes adhibere volentes, ipsius etiam regis in hac parte supplicationibus excitati mandamus, quatenus vos, vel duo, aut unus vestrum instituta seu institutis primitus per vos una vel pluribus persona seu personis ad id idoneis, quæ inquisitionis officium instituant et prosequantur, contra omnes et singulos præsumptores prædictos et ipsorum quemlibet, cujuscumque status, gradus, ordinis, nobilitatis et conditionis fuerint ac quacumque Ecclesiastica seu mundana dignitate etiam pontificali præfulgeant, de præmissis quomodolibet suspectos, quando et quotiens vobis videbitur, inquirere, procedere, eosque punire, corrigere et castigare auctoritate nostra curetis. Nos enim, ut ex inquisitione et aliis promissis uberiores fructus succedant, vobis et cuilibet vestrum per vos vel alium seu alios dicta auctoritate nostra contra universos et singulos de præmissis suspectos, quacumque appellatione remota, inquirendi et procedendi, eosque puniendi, et si id ipsorum demerita exegerint, dignitatibus et beneficiis Ecclesiasticis, et bonis etiam temporalibus privandi, et ad illa imposterum obtinenda inhabilitandi, incarcerandi, degradandi, et si facti atrocitas id poposcerit, curiæ sæculari tradendi, contradictores etiam compescendi, et ad hoc, si opus fuerit auxilium brachii sæcularis invocandi ; necnon omnia alia et singula in præmissis et circa ea necessaria, seu quomodolibet opportuna faciendi et exequendi, plenam et liberam auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem, etc. Dat. Romæ apud Petrum XII kal. Decembris, Pontificatus nostri anno V ».

Instructus[1] etiam est in Gallia amplissimis mandatis Hugo Niger Ordinis Prædicatorum, ut in sacrilegos, blasphemos, magos, aliosque nefandos viros animadverteret.

« Dilecto filio Hugoni Nigro, Ordinis fratrum Prædicatorum, et sacræ theologiæ professori, hæreticæ pravitatis in toto regno Franciæ inquisitori, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Omnia et singula privilegia, libertates, immunitates, concessiones et indulta inquisitoribus hæreticæ pravitatis in toto regno Franciæ, ducatu Aquitaniæ, Occitanisque partibus, et tota Vasconia, in quibus hæreticæ pravitatis inquisitor deputatus existis, qui pro tempore fuerunt, per quoscumque summos Pontifices prædecessores nostros sub quavis forma vel concessione verborum hactenus quomodolibet concessa, quæcumque, quotcumque et qualiacumque fuerint, illorum effectus, continentias et tenores præsentibus pro sufficienter expressis, eaque omnia et singula rata et grata habentes, innovamus, confirmamus pariter et approbamus, ac vim et rigorem habere decernimus ; præsentisque scripti patrocinio committimus ; supplendo omnes et singulos defectus, si qui forsan intervenerint in eisdem. Et insuper tibi habituro deinceps ad exterminationem scelerum et excessuum inferius designatorum, in iis præsertim quæ antea ex officio per te ipsum facere non poteras, et in illis, de quibus ante intromittere posses, ab aliquibus forsan hæsitabatur auctoritate, nostram specialem, quam tibi præsentium vigore attribuimus, jurisdictionem, contra omnes et singulos cujuscumque dignitatis, sta-

[1] Lib. XV. p. 3.

[1] Lib. XII. p. 48.

tus, gradus, ordinis, conditionis vel præeminentiæ existant, divino timore postposito, in suarum detrimentum animarum, Deum et gloriosissimam Virginem Mariam et sanctos ejus blasphemantes; necnon sacrilegos et divinatores, etiamsi hæresim non sapiant manifeste; patratores quoque sceleris illius tam enormis, propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, ac cum brutis animalibus carnaliter damnabiliter participantes, quarreristas et cujuscumque alterius etiam quovis nomine nuncupatæ sectæ et opinionis schismaticos, eorumque omnium et singulorum, tam conjunctim quam divisim receptores, defensores et fautores ac eis adhærentes necnon præstantes auxilium, consilium vel favorem publice vel occulte, directe vel indirecte quovis quæsito colore, per te ipsum etiam ex officio, vel alias diœcesanorum locorum, et quorumcumque aliorum licentia super hoc minime requisita, summarie, simpliciter et de plano, ac sine strepitu et figura judicii; sola dumtaxat veritate inspecta, procedendi, necnon illos examinandi, et prout eorum excessuum qualitates exegerint, carceribus mancipandi; bonis quoque et debitis, ac per censuram Ecclesiasticam et alia opportuna juris remedia percellendi. contra illos etiam ex prædictis, de quibus tibi videbitur, quascumque citatorias et alias opportunas litteras decernendi et destinandi, eosque etiam quantumcumque agant in remotis citandi et citari faciendi ac ipsas et quasvis alias per te pro tempore, tam ex officio, quam præsentium vigore decretas et destinatas seriate emanatas litteras, etiam absque diœcesanorum eorumdem, et ipsorum officialium requisitione, et illarum ostensione, libere et licite, ac sine quovis impedimento, obstaculo, executioni demandare faciendi; contradictores quoque quoslibet, et rebelles auctoritate nostra, appellatione postposita, compescendo, invocato, ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis; cæteraque omnia et singula quæ in præmissis vel circa necessaria fuerint, seu etiam quomodolibet opportuna faciendi et exequendi, plenam et liberam concedimus auctoritate Apostolica tenore præsentium facultatem, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDLI, kal. Aug. an. V».

7. *Nicolai studia pro sedando bello inter Anglos et Gallos.* — Ardebat hoc tempore Gallia bello inter Henricum Angliæ et Carolum Franciæ reges oborto, cujus culpam scriptores Anglis adscribunt[1]; cum vero in hoc plurimus funderetur cruor, Pontifex ad Francorum regem Guillelmum tit. S. Martini in Montibus presbyterum cardinalem amplissimis pro restituenda pace fretum mandatis legavit[2]:

« Dilecto filio Guillelmo tit. S. Martini in Montibus presbytero cardinali de Estotevilla, ad regnum Franciæ Apostolicæ Sedis legato, salutem.

« Considerantes quod propter pestiferam et cruentam dissensionem dudum exortam in regno Franciæ innumeræ civitates et provinciæ affliguntur populorum cladibus, vastitate et depopulatione terrarum, et innumeris aliis detrimentis, qualia fiunt in bellis, maxime inter potentes, et graviora malis præsentibus pericula belli diuturnitate secutura formidantes, quæ ulterius procedente discordia necesse est sequi, et cum Franciæ et Angliæ regna sint firmissima et fortissima præsidia reipublicæ Christianæ, iis regnis laborantibus, consequens esse universam Christianitatem opportuna subventione carentem, cum summo periculo etiam fidei Catholicæ laborare, præsertim diversis plagis mundi infidelibus contra Christianos insurgentibus, ad pacificandum præfatum regnum Franciæ convertimus omnes nostros sensus et spiritus.

« Nos igitur, et alios affectus pestiferos, quos guerrarum et hujusmodi præcipue furor producit et fovet, in nostræ considerationis aciem extollentes, ac plenis et paternis desiderantes affectibus, ut omnis scandalorum et guerrarum materia, quæ dudum pestifere viguit et versatur inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Franciæ et Henricum Angliæ reges illustres, et dilectos filios nobiles viros, duces, comites, barones, milites, ac universitates et communitates, et alios quoscumque præfatis regibus adhærentes, ac complices et sequaces eorum, pacis Actore cælitus inspirante, in bonum salutaris concordiæ et unitatis pacificæ commutetur, et de tuæ circumspectionis industria, quam potentem opere pariter et sermone, in magnis expertam et arduis, eximia probitate et fidelitate, magnitudine consilii, morum elegantia, et aliis grandium virtutum titulis rerum largitor Dominus multifarie insignivit, in cujus effectu geritur, prout indubitanter tenemus, fluctuantes turbines, et dissidentia quæque in pacis pulchritudinem commutare, sumentes in Altissimo fiduciam specialem, quod illa quæ eidem circumspectioni tuæ, cujus præsentia nobis summe perutili, pro tam celebris boni constructione votiva inpræsentiarum carere compellimur, duximus committenda, cura exactissima atque pervigili curabis adimplere, habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus deliberatione matura, te tanquam pacis angelum ac paciarium, nostro et dictæ Ecclesiæ Romanæ nominibus, ad pacificandum præfatum regnum Franciæ, Apostolicæ Sedis legatum, cum potestate legati de latere de eorumdem fratrum consilio, comitante pacis angelo, providimus destinandum, etc. Dat. Romæ apud S. Mariam Majo

[1] Æn. sylv. de Europ. c. 43. Monstr. vol. 3. p. 10. Guag. l. x. Paul. Æmil. in Car. VII. Polid. Virg. l. XXIII. Meyer. Annal. Fland. l. XVI. in Phil. Burgund. Naucl. vol. 2. gen. 49 et alii. — [2] Lib. XIII. p. 40. et Monstr. vol. 3. p. 40.

rem, anno Incarnationis Dominicæ, MCDLI, id. Augusti, Pontificatus nostri anno V ». Confirmata est aliis litteris ejus auctoritas, ac legationis munus etiam in Bisuntino et Lugdunensi archiepiscopatibus, Delphinatu, Sabaudia, Britanniaque demandatum.

In Angliam vero ad Henricum regem missus[1] est Nicolaus e Cusa tit. S. Petri ad Vincula presbyter cardinalis (quem in Germania legatione functum vidimus) ut Henricum ad pacis consilia suscipienda flecteret. Cui etiam legato præcepit, ut Philippum Burgundiæ ducem ad componendam pacem interpretem adhiberet: ostenderat[2] enim is princeps ingens studium redintegrandæ inter reges concordiæ, Pontificemque misso ad eum oratore suo rogaverat ut legatos eam ob causam ad utrumque regem mitteret, uti testantur Apostolicæ litteræ datæ ad Nicolaum cardinalem Cusanum, de quo paulo ante memoravi :

« Nicolaus, etc. Dum ad pacificandum ipsa regna continua redderemur attentione solliciti, dilectus filius nobilis vir Philippus dux Burgundiæ intensis desideriis affectans inter reges et principes ipsos aliqua salubria et honesta pacis et amicitiæ media reperiri, et regna ipsa eorumque incolæ in pacis et quietis dulcedine conquiescant, insignem ad nos ambassiatam destinavit, per quam inter cætera nobis destinare curavit jam tempus, ut sperabat, adesse congruum et propitium, ut inter eosdem reges et principes pacis et concordiæ fœdera tractarentur, plurimumque opportunum et saluberrimum existere, ut ad id nostros et Apostolicæ Sedis legatos tanquam pacis angelos ad eadem regna destinaremus, nobis humiliter supplicando ut legatos ipsos quantocius destinare curaremus. Hinc est quod nos de dilecti filii nostri Guillelmi tit. S. Martini in Montibus presbyteri cardinalis, ac tuæ circumspectionis industria specialem in Domino fiduciam obtinentes, præfatum Guillelmum cardinalem ad Franciæ, te vero ad Angliæ regna pro præmissis tractandis nostros et Apostolicæ Sedis legatos de fratrum nostrorum consilio et assensu cum plenaria potestate legati de latere fecimus, constituimus et ordinamus, etc. Dat. Romæ anno MCDLVI, (MCDLI) XVIII kal. Septembris, Pontificatus nostri anno V ».

8. *Aquitania subacta a Gallorum rege, quem Philelphus ad bellum contra infideles adhortatur.* — Provincias adeuntibus cardinalibus legatis, brevi temporis spatio bellum confectum est a Carolo rege, exactis Anglis ; visaque est divina ultio urgere Anglos, ut qui initas inducias pro occupando retinendoque uno oppido violassent, tempsissentque censuras Ecclesiasticas, quas legati Apostolici fœdifragis intentarant, nihili etiam duxissent, illa crudelia et exitiosa bella, in quibus tantum Gallici Anglicique cruoris effusum erat, instaurare ; immutatis mox repente rebus, populisque ad victoriam pronis, duarum amplissimarum provinciarum imperio exuerentur. Nec defuisse signa referunt[1], quibus cœlum adversus Anglos pugnasse creditum est : cum enim, Blavia et Fronsaco munitissimis arcibus expugnatis, Burdegala et omnes aliæ Aquitaniæ urbes deditionem fecissent[2], unica excepta Bajona sita in Aquitanici maris ora, quam mense Augusto obsidebant Galli, in sereno aere crux ingens candidi coloris ipso die, quo Christi cruci affixi memoria recolitur, emicuit[3] : cumque crux candida symbolum esset a Gallis circumferri solitum, ut rubra ab Anglis gestari consueverat, Bajonenses visa in religionem vertere, Anglorumque signis, quæ rubram crucem præferebant eversis, Gallicana vexilla cruce alba insignita defixere, similiterque Gallis manus dederunt. Ita ejecti[4] Angli universa Aquitania fuerunt, dum in Anglia intestinis dissensionibus laborabant, pugnantibus de regiæ procuratione Eboracensi et Somersetensi ducibus, quos instructos ad prælium præsules publicæ salutis studio[5] inter se conciliarunt. Partas vero de Anglis victorias Carolus rex Deo adscripsit, ac solemnes supplicationes ad agendas illi gratias recurrentibus annis singulis decernendas curavit, victoris nomen apud Gallos promeritus : ad quem Franciscus Philelphus[6] dicendi laude præstans eximias litteras dedit, ut nobiliores triumphos de Mahomete novo Turcarum imperatore, liberato a teterrima servitute Oriente, sibi compararet.

« Si honestum est, inquit, ob communes hominum utilitates nullos labores, nulla pericula fugere, quanto honestius et præclarius duci convenit id facere non propter homines solum, sed propter Deum, propter Salvatorem nostrum, propter Christum optimum maximum, qui nullo a nobis officio provocatus ultro se nostra causa morti dedidit, dum Saraceni, dum Turci Christianis nocent per omnem injuriæ contumeliam. Cui demum nocent ? Non immortali Deo, non humani generis Salvatori, non Christo ipsi Domino et Redemptori nostro ? Et quibus injuriis, quibus contumeliis nocet nefaria illa immanisque barbaria ? quibus certe nihil crudelius, nihil durius, nihil spurcius, nihil abominabilius vel dici, vel excogitari possit. Hominibus et Christianis et sacerdotibus, non pro calonibus et lixis duntaxat, sed pro jumentis etiam utuntur. His vehunt, his arant, his fodiunt, his abjectissima exercent omnia erubescendaque ministeria. Quod si qui se homines et Chri-

[1] Lib. XXXIV. p. 181, 183. — [2] Ibid. p. 182.

[1] Æn. Sylv. Gaguin. Paul. Æmil. et alii ubi sup. — [2] Monstrel. vol. 3. p. 36. — [3] Id. ib. — [4] Monstr. vol. 3. ubi sup. Polyd. Virgil. l. XXIII et alii. — [5] Monstr. vol. 3. p. 40. — [6] Philel. l. VIII. p. 55.

stianos reminiscentes minus æquo animo indignitatem tulerint, continuo torquentur per extremos corporis cruciatus, decoriantur, verubus suffiguntur, secantur rota, consumuntur per acerbissimas membrorum omnium fractiones. O miseram, o infelicem conditionem Christianæ religionis! Hæc Christiani principes audiunt, hæc sciunt, hæc sentiunt, hæc miti animo fieri patiuntur: nam quid ego dicam de spurcissima et teterrima execrabilis intemperantiæ fœditate? quam si quis animo generosior perpeti noluerit, aut defoditur, aut exciditur. Nonne his omnibus injuriis ac probris Christus afficitur? quandoquidem ob ejus nomen Christianis inferuntur. Num decet Christianissimum regem pati nomen Christianum tam tetro, tam horribili, tam detestabili dedecore scelerari »? Pluribus de Mahomete nefandæ superstitionis conditore (quem ait veneno per Gardignæ uxoris cognatos et quemdam suum consobrinum sublatum), tum de Turcarum origine et progressibus interjectis subdit:

« Ut summatim accipias, rex Carole, quæ qualesque sunt Turcorum vires, vix ad sexaginta hominum millia comparantur ex Asia, ad quadraginta millia ex iis provinciis, quas in Europa tenent occupatas, et ne hi quidem milites Turci sunt omnes, sed ingens Christianorum numerus, quibus Turcus superbissime dominatur, vel invitus in expeditionem agitur. Et erant sane sexaginta hominum millia cum nuper anno quadragesimo tertio agebam in Thracia apud Joannem imperatorem Manuelis item filium, nunc autem quanto minor eorum sit numerus facilis sit conjectura, si ea clades consideretur, qua bis et iterum proximis annis ad internecionem usque ab uno Joanne Wayvoda redacti sunt tot robusti firmissimique exercitus. Nam quod audiamus ducenta et trecenta millia hominum complere Turcorum exercitus », infra, « sunt omnes rustici et pastores, nullis muniti armis, quibus aut offendant aut se tueantur ». Et infra: « Erat certe hujus Mahometi pater Amoratus, qui modo animam efflavit et versutus et callidus, rerumque bellicarum scientissimus, cujus unius peritia et consilio factum est, fugatis etiam ad Barnam profligatisque Turcis fere omnibus, ut e victo victor per effrænatam Wladislai adolescentis audaciam imprudentiamque evaserit, et anno item proximo ad XV kal. Novembris per Getarum ad se defectionem vehementi clade in Triballis Hungaros et Bohemos, a quibus acerrime urgeretur, affecerit. Omnis Turcarum spes, quæ in uno Amorato posita erat et constituta, nunc in ejus filio Mahometo nutat ac languet: is enim natus vixdum annos viginti arma nunquam tractavit, nec sani quidquam aut didicit, aut audivit, totus est in potu, totus in venere ». Et infra:

« Post tot tam illustres tamque honestissimas victorias tuas, pacatis jam et compositis rebus Galliæ, te excitare atque inflammare debet ad hoc bellum suscipiendum non facile minus quam necessarium in tanta imbecillitate Turcicarum rerum, sed etiam quam Deus ipse attulit locorum ad Turcos invadendos commoditas. Demetrius Palæologus Manuelis etiam ipse imperatoris filius Peloponensium regno nuper est potitus ». Et infra: « Unius diei navigatio te cum universo Christianorum exercitu secundis ventorum flatibus ex promontorio Tarentino in Peloponesum devehet, inde in Turcos æque facillimus tibi atque tutissimus patet impetus, nec patietur Demetrius se tantæ laudis atque gloriæ expertem fore, sed ipse quoque in expeditionem et pugnam prodibit cum sagittariis decem millibus et equitibus ad quadraginta millia. Quod si e Brundusio velis solvere; scilicet Cæsarem imitatus, in agrum Dyrrachinum, illico tibi obviam fiet Barrianites vir bellicosissimus et Turcis inimicissimus, qui universis Albanis dominatur: nam quanquam Italiæ principes mutuis inter se odiis dissident, nemo tamen futurus est, qui tibi in tanto et tam pio tamque salutifero facinore audeat adversari, præsertim Nicolao V Romanorum Pontifice maximo, cujus sapientiam, gravitatem, innocentiam, sanctimoniam quasi numen aliquod universa colit Italia, ac fiet forte fortuna, ut spero, ut ipsi etiam Italiæ principes, depositis simultatibus et discordiis mutuis, te venientem non inviti comitentur in opere tam sancto, tam præclaro ». Et infra:

« Sin autem itinere malis in Turcas quam navigatione uti, istud tibi per finitimam Germaniam et Pannoniam est futurum facile, te sequentur et Germani ipsi non inviti et Hungari, Joannesque ipse wayvoda libentissime majoribus etiam copiis quam sit opus. Sequentur Triballi duce Georgio fortissimo et prudentissimo principe. Sequentur ii Getæ omnes, qui ad Istrum et Euxinium incolunt, eo pertinacius fidem servaturi, quo superiore anno cum defecissent ad Turcos, ingenti numero ab illis sunt interempti ». Et infra: « Constantinus imperator, ut est pio et excelso animo cum omnibus, ut ita loquar, reliquiis illius Orientalis imperii, quæ confectis Turcorum viribus validissimæ sunt futuræ, non solum in expeditionem te comitabitur, sed libenter et magnifice comitabitur; nomen autem Constantinopolitani imperii in universa Asia et sanctum habetur et venerabile.

« Nec est tibi præterea subverendum, ne quid adversus te tumultus in Francia aut in reliqua tua Gallia per Anglos insurgat, cum exercitum adversus infideles eduxeris, nam neque ipsi Angli ullo modo patientur, ut sunt homines religioni dediti, se tam piæ, tam sanctæ, tam gloriosæ expeditionis expertes duci, sed positis et prostratis cunctis simultatibus propter Chris-

tum alacres te sequentur, imitati scilicet majores suos, qui semper Francorum regibus et socios sese et comites asciverunt, quoties adversus infideles bellatum est ». Et infra : « Surge jam tandem, rex Carole, te ipsum excita, hortare, compara : ut reliquis Christianis principibus ac regibus dignitate præstas, ita tibi omni ope atque opera studendum est, ut absolutissima virtute his omnibus et vera gloria sis superior. Vicisti Anglos, recuperasti patriam, et pulchrum id certe fuit et laudabile, justitiæ enim munus in teipsum tuosque contulisti. Verum Christianus adversus Christianos arma sumpsisti. Sed quanto pulchrius erit et gloriosius si idem feceris in Turcos et Saracenos, a quibus non tua solum, sed Christi patria spoliatus sis? etc. Ex Mediolano XIII kal. Martias MCDI ».

9. *Rex Anglus frustra sollicitatus ad pacem; Cadomensis academiæ confirmata jura; Glasguensis academia excitata in Scotia.* — At non deerat novi belli periculum : retinebat enim adhuc in Belgici maris littore Caletum Anglus, nec tot jacturas æquo laturus animo videbatur; quocirca legati Apostolici ad conciliandam Francos inter et Anglos pacem a Nicolao missi, ne eorum dissensionibus laniatum Christianum imperium everteretur a Turcis, qui jam in Hungariam ac Germaniam hostiles acies invexerant. Reges igitur ii adiere, Guillelmoque cardinali Estotevillæ Pontificia mandata exponenti, respondisse Carolum Francorum regem refert Monstreletus[1] ipsum proclivem ad pacem semper fuisse, cujus comparandæ rationes omnes conquisivisset, pariturum se juri, atque arma in hostes fidei libenter versurum; agente vero in Gallica aula eodem cardinale legato, Pontificeque omni studio actionem de pace urgente, Ravennatem archiepiscopum ad Anglum se contulisse, ac de concordia Christiano imperio necessaria ob Turcicas irruptiones ingravescentemque Mahometicam tyrannidem peroranti, responsum male, Henrici Anglorum regis nomine, tum demum conferendi de pace sermonis idoneum tempus futurum, cum Angli tot in Galliis urbes quot amiserant, armis peperissent; atque ita legatos Apostolicos spe pacis sublata abscessisse. Tantum vero abfuit, ut Henricus rex Galliam sibi subjecerit, ut etiam ipsum Anglico regno depulsum visuri simus : quo interim spatio instauravit proximo anno bellum, ac Burdegalam aliquorum nobilium proditione recuperavit[2] : sed vertente altero anno non sine magna suorum cæde amisit, ut suo loco dicetur inferius. Cæterum cardinalis Estotevillæ labores non frustra in Galliis consumpti fuere : cum enim anno insequenti Romam repetere, accepto nuntio de expeditione, quam Francorum rex in ducem Sabaudiæ conficiebat, mox charitate motus in Sabaudiam se contulit, ducemque ad sarcienda damna induxit : tum regem adiens cum ita permulsit, ut intermisso bello pax redintegrata sit[1].

Non prætermittendum hoc est, Pontificem hoc anno pro instaurando perducendoque ad culmen Xantonensi templo, cujus magna moles vetustate temporum collabebatur; præmia indulgentiarum stipem in id opus collaturis impertiisse. Permotus vero ad id fuit Ecclesiæ illius dignitate, de qua hæc affert[2] :

« Nicolaus, etc. Cum, sicut fide dignorum relationibus didicimus, licet Ecclesia Xantonensis, quæ olim a sui primordio secunda in toto orbe sub honore dicti principis Apostolorum eminentissimis structuris et ædificiis mirifico opere constructa, et per inclytæ recordationis Carolum Magnum regem Franciæ magnis redditibus et facultatibus opulentissimis dotata fuisse dicatur, causantibus tamen diris guerris, quæ partes illas per annorum curricula diutius afflixerunt, Ecclesia ipsa in suis facultatibus et redditibus adeo diminuta existit, quod exigua ab illis, de qua dilecti filii capitulum et aliæ personæ inibi in copioso numero Altissimo famulantes sustentantur portione detracta, Ecclesia prædicta cujus structura vetustissima, et super quemdam lacum, ubi antea plurima sanctorum martyrum corpora projecta fuere, constructa et fundata, et tam ex defectu fundamentorum quam aliis sinistris casibus corruit, ex facultatibus prædictis reparari nequeat, sintque propterea Christi fidelium suffragia plurimum opportuna, etc. Datum Romæ apud S. Petrum an. MCDLI, pridie non. Decembris, Pontificatus nostri anno V ».

Exstat quoque Diploma[3] hoc anno pridie non. Julii exaratum, quo Nicolaus papa precibus ordinum Normanniæ adductus privilegia Academiæ Cadomiensis, quæ ab Eugenio, dum Cadomum parebat Anglorum imperio, condita fuerat, confirmavit, cum jam eadem urbs ingenti obsidione pressa in Gallorum potestatem redacta esset. Novam vero in Scotia Jacobi regis rogatu in Glasguensi urbe ad augendum in eo regno litterarium splendorem, ut hoc testatur Diploma, Academiam excitavit[4] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum, sicut pro parte charissimi in Christo filii nostri Jacobi Scotorum regis illustris nuper fuit expositum coram nobis, ipse rex non solum ad utilitatem reipublicæ ac incolarum et habitatorum terrarum sibi subjectarum, sed etiam aliarum partium vicinarum, laudabiliter intendens, in ejus civitate Glasguensi tanquam in loco insigni et valde accommodo, in quo aeris

[1] Monstr. vol. 3. p. 40. — [2] Id. p. 42. Æn. Sylv. hist. de Europ. c. 43 et alii.

[1] Monstr. vol. 3. p. 41. — [2] Lib. XIV. p. 19. — [3] Lib. XXXIII. p. 267. — [4] Lib. IX. p. 212.

viget temperies, victualium ubertas, cæterarumque rerum ad usum humanum pertinentium copia reperitur, desideret plurimum fieri, et ordinari per Sedem Apostolicam studium generale in quatibet licita facultate, ut ibidem fides Catholica dilatetur, erudiantur simplices, æquitas servetur, judicii vigeat ratio, illuminentur mentes, et intellectus hominum illustrentur, nos præmissa, et etiam eximiam fidei ac devotionis sinceritatem, quam idem rex ad nos et Romanam Ecclesiam gerere comprobatur, attente considerantes, ferventi desiderio ducimur quod civitas ipsa scientiarum ornetur muneribus, ita ut viros producat consilii maturitate conspicuos, virtutum redimitos ornatibus, et diversarum facultatum dignitatibus eruditos, sitque ibi scientiarum fons irriguus, de cujus plenitudine hauriant universi litterarum cupientes imbui documentis.

« His igitur omnibus, et præsertim idoneitate civitatis, quæ, ut accepimus, ad multiplicanda doctrinæ semina et germina salutaria producenda valde congrua et accommoda fore dicitur, diligenti examinatione pensatis, non solum ad ipsius civitatis, sed etiam incolarum et habitatorum totius regni Scotiæ et regionum circumjacentium commodum atque profectum paternis affectibus excitati, necnon ipsius regis in hac parte supplicationibus inclinati, ad laudem divini nominis et orthodoxæ fidei propagationem, in eadem civitate generale studium, auctoritate Apostolica erigimus ac statuimus, et etiam ordinamus in ipsa civitate de cætero studium hujusmodi perpetuis futuris temporibus vigeat, tam in Theologia ac Jure canonico et civili, quam in Artibus, et quavis alia licita Facultate, quodque doctores, magistri, legentes, et studentes ibidem omnibus et singulis privilegiis, libertatibus, honoribus, exemptionibus et immunitatibus per Sedem Apostolicam vel alias quomodolibet magistris, doctoribus et studentibus in studio nostro civitatis Bononiensis concessis gaudeant et utantur, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDL, VII id. Januarii, Pontificatus nostri anno IV ».

10. *Legatus in regnum Neapolitanum a Nicolao decretus pro vindicanda Ecclesiæ libertate.* — Hæc ad augendam rem litterariam sanciebat Nicolaus : qui tuendi etiam juris Ecclesiastici studio permotus, cum antea in Neapolitanum regnum cardinalem Morinensem legatum Apostolicum misisset, ejus opera Alfonsum regem adduxit ad clerum iniquis liberandum oneribus, conficiendasque subjectas pactiones, quæ regis litteris[1] continentur : « Primo fuit conventum et concordatum, interveniente præfato domino cardinale, (nimirum Joanne tit. S. Laurentii in Lucina), pro sanctissimo domino nostro præfato (nempe Nicolao V), et Apostolica Sede, quod dictus dominus rex (is est Alfonsus), ex causa conventionis præsentis revocet, casset et annullet, et de præsenti cassat, revocat et annullat quascumque litteras pragmaticas sive provisiones factas et provisas super occupationibus sive apprehensionibus bonorum possessorum et detentorum a dictis Ecclesiis, Ecclesiasticis personis, locis piis, sanctis et religiosis, et super exhibitione titulorum et caputbreviatione dictorum bonorum, et etiam super impositione quatuor solidorum pro libra vel alia majori aut minori quantitate, et alia quæcumque mandata, ordinationes, dispositiones, sententiam seu declarationes factas in et contra dictas et alias Ecclesiasticas personas, loca sancta, pia sive religiosa, et bona eorumdem ». Adduntur plura alia pro clero, tum subditur : « Item dictus dominus rex promittit in sua bona fide regia, et jurat solemniter per crucem Domini et ejus quatuor sancta Evangelia in manibus præfati domini cardinalis A. S. L. quod dabit operam et curam cum effectu, ut de omnibus prædictis fiant acta in primis curiis Valentinis celebrandis ». Alia multa statuta ad tuendum Ecclesiasticam libertatem adjecta, inter quæ hoc non prætereundum visum est :

« Item ex causa conventionis præsentis dictus dominus rex confitetur et recognoscit pro se et suis successoribus, quomodo decimæ et provinciæ possessæ et tentæ per dictas Ecclesias et Ecclesiasticas personas, et religionem ac militiam Montesiæ pertinuerunt et pertinent jure divino pariter et humano eisdem, et quod abinde nullo unquam tempore super illis parte seu partibus decimarum et provinciarum quas dictæ Ecclesiæ et Ecclesiasticæ personæ pro nunc possident et tenent, impositionem aliquam quatuor solidorum pro libra, aut aliam majorem vel minorem, aut exactionem, demandam, et aliam quamcumque functionem non facient, petent aut exigent, imo ipsæ decimæ et provinciæ per Ecclesias et Ecclesiasticas personas possessæ et tantæ ad eas pertineant et sint liberæ a quacumque contributione particulari vel generali in impositionibus, exactionibus, collectis, demandis et functionibus prædictis, et de consensu ejusdem domini regis conventum est, quod prædicta corroborentur bulla sanctissimi domini nostri domini Nicolai papæ V et reverendissimorum S. R. E. cardinalium manibus subscripta ad futuram rei memoriam, in qua præsens capitulum inferatur, et quod in futurum per successores dicti domini regis non possit super prædictis contentis in hoc capitulo aliquid in dubium revocari, quinimo teneatur quilibet eorum in principio sui regiminis præstare juramentum de hujusmodi capitulo observando, etc. Datum et actum est hoc in castello Villæ-Turris-Octavi de districtu civitatis nostræ Neapolis, die

[1] Ext. apud Nic. l. XXXIX. p. 139.

sexto mensis Januarii, anno a Nativitate Domini MCDLI, regni nostri Siciliæ citra pharum anno decimo septimo, aliorum vero regnorum nostrorum trigesimo sexto, præsentibus venerabilibus in Christo Patribus Joanne Dei gratia episcopo Majoricarum confessore, Gisperdo Pardo episcopo Segobricensi ».

Et infra : « Signum Alfonsi Dei gratia regis Aragonum Siciliæ citra et ultra pharum, Valentiæ, Jerusalem, Hungariæ, Majoricarum, Sardiniæ et Corsicæ, comes Barchinoniæ, dux Athenarum et Neopatriæ, ac etiam comes Rossilionis et Ceritaniæ, qui prædicta concedimus, laudamus, firmamus et juramus. Rex Alfonsus.

« Testes sunt, qui prædictis interfuerunt, Ferdinandus de Aragonia dux Calabriæ filius primogenitus et locumtenens generalis serenissimi dicti domini regis in dicto regno Siciliæ citra pharum, etc. » Confirmata sunt hæc a Nicolao V, adjecta Diplomati hac temporis nota : « Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDLIX, kal. Februarii, Pontificatus nostri anno III (1) ».

11. *Hungari a Friderico repetunt Ladislaum regem, cujus postea educationem illi promittunt : colloquia Æneæ Sylvii cum Georgio Podiebratio, et cum ipsis Bohemis hæreticis.* — Parabat inter hæc profectionem in Italiam Fridericus Cæsar, imperii insignibus, ut condictum erat, a Pontifice ornandus, cum Hungaris, Bohemis et Austriacis urgentibus, ut Ladislaum puerum ejus tutelæ commendatum ipsorumque principem abs se dimitteret, eoque ob ætatis Ladislai imbecillitatem illis morem gerere detrectante, adeo Hungarorum exasperati sunt animi, ut Joannes Huniades regni administrator incurrerit in Austriam, sed tumultum sedavit Cæsar, cum impuberis regis in Italiam ducendi, ut gentium perdisceret mores, consilium se iniisse testaretur, ac Bohemos pariter compescuit, dum Ladislaum postulabant, aliumque regem se renuntiaturos minitabantur, Ænea Sylvio episcopo Senensi ad eos cum aliis oratoribus misso, cujus elegantem orationem latine habitam Procopius, eques auratus Bohemus, patria lingua est interpretatus, persuasique sunt Bohemi, ut non modo Ladislaum regem educandum Friderico permiserint, sed decreverint etiam nobilitate spectatissimos adolescentes ad eum stipandum in Italiam profecturos. Narrat hæc pluribus inter alios Æneas, eamdemque concionem scriptis mandavit.

Præterea tradit ob pestem, quæ Pragam invaserat, celebratos in oppido, cui Benedicti nomen est, ordinum regni conventus, atque in iis marchionem Brandeburgensem, missis litteris pollicitum esse interpretem se fore, ut legatus cardinalis S. Petri ad res Ecclesiasticas componendas in Bohemiam admitteretur. Tum ipsummet Æneam in colloquium venisse cum Georgio Podiebratio narrat[1], in quo primum ei ante oculos posuit quantam apud Pontificem et Ladislaum regem gratiam esset initurus, si aberrantes Bohemos ad cultum fidei orthodoxæ reduceret : « Regnum hoc », inquit Georgium compellans, « olim florentissimum fuit, et inter Occidentalia regna ditissimum, viguerunt hic religiones, et omnium bonarum artium studia claruerunt, nunc inops regio est, concussa, lacera. Cur hoc sane ? Quia non potest Veritas nostra mentiri, dum apud Evangelistam dicit : *Omne regnum in se divisum desolabitur, et domus super domum cadet.* Vos Bohemi non solum invicem divisi estis, verum etiam ab ipsa Christianitatis majori parte secreti, nec Romanam auditis Ecclesiam, quamvis mater est et magistra fidelium, neque mandata Conciliorum recipitis, quod si unitatem Ecclesiæ amplecteremini, et in domo Domini ambularetis cum consensu, facile regnum vestrum pristinam dignitatem splendoremque suum resumeret. Tu ergo, qui regni populos quovis trahis, fac tibi nomen grande, fac ut te Sedes Apostolica diligat, redde sibi filios quos Sathan abduxit. Hauriat ex fonte rivus aquas suas, nec præcisus arescat. Redibunt omnes, et Romanam Ecclesiam venerabuntur, si volueris, te Romanus Pontifex, te Cæsar in primis charum habebunt, cumque Ladislaus in regnum venerit, te tutorem, te patrem appellabit, tibi maximas gratias aget, qui sibi pacatam provinciam restitueris erroribus expurgatam, pace quietam, ornatam moribus, fide ferventem, consequerisque tu non solum gloriam, sed et posteri tui et nati natorum, et qui nascentur ab illis ob eam rem semper habebuntur honori, eritque memoria tui nominis sempiterna, et fixus tuæ familiæ status, qui vera virtute creverit». Vera et optima fuisse hæc consilia suggesta ab Ænea Sylvio, ostendent eventus, subjecit ille de aliis præmiis :

« Transiturus ex hac vita ad meliorem migrabis, lucidas sedes accipies, beatitudinemque

[1] Æn. Sylv. l. I. Ep. 130.

(1) Quæ hic traduntur ab annalista de pactis conventis inter Alfonsum regem, et Joannem cardinalem Morinensem, ne extra suum locum relata sint, vereor. Pactiones enim illas datas initio sequentis anni satis constare ex adscriptis temporum notis arbitror. Annus enim trigesimus sextus regni ab obitu patris cum Januario mense conjunctus nonnisi annum MCDLII, quique veteri stilo adhuc notabatur annus MCDLI refert. Cœpit enim Alfonsus post diem ultimam Aprilis anni MCDXVI, adeoque anno MCDLII, Januario mense annum regni XXXVI adhuc signabat. Epocha vero regni Siculi citra Pharum ex anno MCDLXXXV, quo in regnum Neapolitanum, Pontifice licet invito, irrupit, deducta est.

Bullæ vero Pontificiæ qua pacta illa confirmari censet annalista notas chronicas hac interpunctione distinguendas conjicio. « Data Romæ anno... MCDLIX, kal. Februarii, Pontificatus nostri anno III ». Quæ lectio sana est, et ab omni corruptionis suspicione libera. Sed ea admissa, alio plane quam ad confirmanda pacta illa spectat, cum pactiones illas integro biennio præcesserit. MANSI.

perennem immortalitate vestitus. Omnibus enim qui patriam ornaverint, auxerint, juverint, defenderint, certum est esse in cœlo diffinitum locum, quo beati ævo fruantur sempiterno. Quod si viam nosti, quo rectus ad unionem trames ducat, edoctum me redde, nam Sedem Apostolicam certiorem reddam. Vos jam legato conventum promisistis, et recte quidem; nam boni cupidus est et industrius pater, doctrinaque plenus inveniet, nisi fallor, convenienter ad unionem modos, nescio tamen qua facultate præditus est. Quod si scirem desideria vestra, scriberem Pontifici maximo, isque prius quam dies conventionis adesset, de sua mente legatum commoneret ».

Querenti mox Georgio, factas cum Basileensi Synodo pactiones perturbatas, neque cardinalem S. Angeli id fœdus instaurare voluisse; subjecit Æneas violatum prius a Bohemis fœdus; non enim sub duplici specie Eucharistiam sumere contentos, sed sub una sola communicantes damnare, legatum proinde ab omni culpa purissimum videri, si compactata non confirmasset : « Mos, inquit, hominum est, ut paribus paria referant. Cur violari fœdus conquerimini, quod priores rupistis? Neque enim sufficit vobis sub duplici specie communicare, nisi et sub una sola communicantes damnetis». Negante id Georgio, subdidit : « Dicitis neminem salvari, nisi communicet sub duplici specie, nos omnes damnatis hæreticos, perditosque dicitis, quod nimirum vitium hæresis in vos retorquemus. Tu conventiones cum Concilio factas refers et authenticas dicis auctoritate Concilii probatas, audio libenter, sed Concilium de communione utriusque speciei loquens opinioni vestræ contrarium est, quia neque ad salutem necessariam esse dicit, neque Christi præceptum esse sub duplici specie communicare populum ». Et infra :

« Si noluerit, ait, legatus innovare pactiones vestras, quid miri est? Vobis indulta est sub utraque specie communicatio, jussi tamen sacerdotes vestri sunt, quotiescumque ministrant populo sacramentum, commonere atque instruere omnes, ne sub duplici tantum specie, sed sub qualibet totum et integrum esse Christum intelligant, nihil faciunt. Prohibiti sunt infantibus atque dementibus Eucharistiam porrigere, porrigunt tamen. Neminem ad communicandum sub duplici specie cogere debent, ad communicandum compellunt, sepulturam negantes ni communicent. Qui prius non habuit hujus communionis usum, repelli ab his debet, ipsi autem invitant, provocant, urgent. Debent universalis Ecclesiæ ritum tenere, postponunt; divinis officiis vulgaria carmina commiscent. Pulchra obedientia, pulchra fœderis observatio! Quæ prohibentur facere, faciunt; quæ jubentur, omnino postponunt. Cum ergo abutamini privilegio, et transgrediamini leges patrum, prævaricantes mandata Concilii, haud jure legatum accusatis compactata firmare nolentem, quia privilegium amisistis male utentes ». Nonnullis interjectis, magis magisque demonstravit violata ab Hussitis vetera pacta, responditque ita Georgio expostulanti Rochezanam, Sigismundo imperatore assentiente, archiepiscopum Pragensem designatum ab eo munere arceri : « In compactatis, inquit, promisistis omnes servare ritus universalis Ecclesiæ præterquam in communione calicis, ritus autem Latinæ Ecclesiæ, cujus vos membrum estis, hoc habet : archiepiscopos autem eligunt capitula Ecclesiarum auctoritate Apostolica confirmandos, aut vacantibus Ecclesiis, Romanus Pontifex solus præficit, vos alium ritum novumque modum inducitis. Postquam devoluta est provisio, electionem populariter facitis, cumque ritus Ecclesiæ sit examinare electionem, electique meritum Romani Pontificis judicio comprobari, vos nisi Rochezanam habueritis, nullum vultis servare, hoc est aut violare pactiones? »

12. Subdit Æneas, Rochezanam a canonicorum collegio non designatum archiepiscopum; præterea publica ipsum laborare infamia, atque ideo a Pontifice confirmari non potuerit, quod ampliori oratione sic ostendit Georgium alloquens : « Admonet Apostolus neophytum ne quis episcopatum assumat, ne in superbiam elatus in judicium incidat diaboli. At tuus Rochezana non novus in fide, sed nullus est, qui Sedem Apostolicam suis sermonibus carpit, errareque totam Ecclesiam dicit, dum necessariam omnibus fidelibus utriusque speciei communionem affirmat, et aliquas veritates se habere contestatur, quibus Romana Ecclesia contradicit, sed fallax est, et veritas non est cum eo, qui ultra apud temerarios Pragenses sine divina dispensatione se præficit, qui se præpositum sine ulla ordinationis lege constituit, qui negante Christi vicario episcopi sibi nomen assumit, atque usurpat officium, cujus sermo ut cancer serpit, et auditorum cordibus mortale virus infundit. Sed non pontificalis, sed pestilentiæ cathedra est, quam tuus occupat Rochezana, magister erroris et artifex corrumpendæ virtutis egregius, qui dereliquit fontem aquæ vivæ, et effodit sibi lacus detritos, qui non possunt aquam portare.

« Loquar aperte, quod sentio, nihil reticeo. Quo pacto Romanus Pontifex huic tantam Ecclesiam commendare potest, qui confundit Apostolicam Sedem, qui maledicit toti Ecclesiæ, qui novos ritus inducit, qui nulli se subjicere vult examini, qui pacem Domini discordiæ furore corrumpit, qui cum velit præesse quam multis, nulli vult ipse subesse? Siccine lupo committemus oves? Quid dicant cæteri de regno qui Romanam Ecclesiam forti pectore et

immobili corde huc usque secuti sunt? An non sic aggredi summum Pontificem possent, si Rochezanam promoveat? Cui nos, pater sancte, committis? Cui nos credis, qui tibi fideles fuimus? Hosti nostras animas occidendas præbes? Numquid apud nos (non est, quem possis Ecclesiæ nostræ præficere? Nos plures sumus, sive nobilitatem regni, sive plebem advertis, quid juvat nostra fides? Quid constantia? Meliori loco apud te sunt qui tibi adversi fuerunt, hæccine tuis fidelibus præmia reddis? Archiepiscopum illi habebunt, qui communionem sub duplici specie tueatur, nos qui sub una communicamus orphani relinquemur? Non arbitror, Georgi, fieri posse quod petis. Vana Rochezanæ, vana spes vestra est. Quod si pacem quæritis, sinite illum, nec sigilla vos teneant, quia promisistis assistere, satis est diligentiam impendisse, impossibilium nulla obligatio est, nec vestrum est papam cogere, sequimini ritus Ecclesiæ, et aliorum Christianorum vos moribus coaptate, sic benignum papam, sic omnes vobis affectos invenietis, sic tranquilli felicisque regni bonis in pace frui poteritis ». Hactenus Æneas ad Georgium Podiebratium Hussitarum antesignanum: cui etiam consuluit, ut venienti Joanni e Capistrano docto et sancto viro omnia dubia exponeret, mentisque patefaceret arcana: atque ita solutum colloquium est, et conventus procerum Bohemiæ dimissus. Pergit auctor enarrare, ut a Podiebratio digressus dum redibat in Austriam, una cum aliis Cæsaris oratoribus a Thaboritis exceptus sit honorifice, conventusque ab eorum sacerdotibus, qui poposcerint, ut consolatoria verba apud ipsos faceret, ex quo ipse occasionem confutandæ eorumdem hæreseos arripuit, nonnullaque præfatus subjunxit:

« Dubia, quæ vos cruciant, ex sacris litteris oriuntur; neque enim Scriptura unquam ulla sic aperta claraque fuit, ut in diversos flecti sensus nequiret, traxeruntque sacris ex Codicibus ortum omnia, quæ ab initio surgentis Ecclesiæ usque nunc fuerunt schismata, sed norat hoc futurum Deus. Idcirco cum per famulum Mosen Israelitico populo legem dedisset, et quid sectandum, quidve fugiendum esset, manifesta serie scripsisset, sciens tamen futuros esse, qui legi suæ dissonos sensus accommodarent, consulturus futuro sæculo et obicem positurus hæresibus, supremum tribunal in terra constituit, ad quod majores causæ et omnes afferri dubitationes de lege deberent. Ait enim in Deuteronomio [1] Dominus: *Si difficile et ambiguum apud te judicium esse prospexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram, et judicium intra portas tuas videris verba variari, surge et ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Levitici generis et ad judicem qui fuerit illo tempore, et quæres ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem, et facies quæcumque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, et docuerint te juxta legem ejus, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram vel sinistram: qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Deo tuo et decreto judicis, morietur homo ille, et auferes malum de Israel.* Sic veteris Testamenti sequacibus Dominus imperavit, ne quis sua seductus opinione scindere populum peregrinasque religiones introducere posset: nam qui ambulant in errore cordis sui venient super eos mala.

« Sed nec Christus Dominus, legis conditor, veritatis magister, et salutis inventor superni refugium tribunatis omisit; elegit enim Petrum, ac in Petro cæteros Romanæ Sedis antistites, qui post ejus in cœlum ascensionem vicariatum tenuerint, et in Ecclesia primum locum, cum claves regni cœlorum illi promisit, ac ligandi solvendique potestatem, et tandem pasturam gregis commisit dicens: *Pasce oves meas.* Cur hoc? Quid tunc opus erat Petrum fieri pastorem, claves regni tenere, principatum accipere, Christi vicariatum gerere, nisi ut errantes reduceret, ignaros instrueret, timidos roboraret, pertinaces eliminaret, fidelibus subveniret, hæreticis repugnaret? Si justi essemus, ac nostro ingenio verum videremus et sequeremur omnes, neque lege neque principe opus esset, sed quia insurgunt ingenia perniciosa, quæ doctrinas pestiferas seminant, funduntque venena lethalia et occidunt crudeles animas, necessaria fuit supremi tribunalis erectio, quod inter lepram et lepram judicaret, hoc autem est apud Apostolicam Sedem, quæ cardo et caput, ut factum est a Domino et non ab alio est constituta fidelium, et sicut cardine ostium regitur, sic Ecclesiæ Domino disponente reguntur, atque ut Callisti papæ sanctissimi verbis utamur: Nulli dubium est quod Apostolica Sedes mater sit omnium Ecclesiarum, a cujus nos regulis nullatenus convenit deviare.

« Vos igitur, Thaboritæ, si qua vos fidei dubitatio tenet, consulite Romanam Ecclesiam, audite vicarium Christi, facite quæcumque dixerint vobis, qui præsunt loco, quem Dominus elegit, dicite cum Isaia: *Venite, ascendamus ad montem Domini et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias et ambulabimus in semitis ejus.* Quis est mons Domini, nisi Apostolica Sedes? Quæ domus Dei, nisi Ecclesia? Quis locus electus a Domino, nisi Roma, quam beatorum Petri et Pauli martyrium consecravit? Fugiebat Petrus ex Urbe, mortem timens, sed cum obvium habuisset in via Dominum, dixit ad eum, *Domine, quo vadis?* et Dominus sibi: *Vado Romam iterum crucifigi.* Sic reversus Petrus cathedram

[1] Deut. XVII.

summi Pontificatus erexit, ubi crucis patibulum subiit. Huc ergo recurrendum est, hinc doctrina sumenda est, hinc veritatis hauriendi latices. Hinc fons aquæ vivæ signatus scaturit, hic hortus conclusus, hic arca Domini, extra quam omnis salus resilit.

« Non pudeat vos, Thaboritæ, quæ de fide sentitis Apostolicæ Sedi referre; nam Paulus vocatus e cœlo, segregatus in Evangelium Christi, securitatem non habuit Evangelium prædicandi, nisi Petri et cæterorum Apostolorum, qui cum eo erant, fuisset sententia roboratum. Eapropter ad Galatas scribens : *Iterum, inquit, ascendi Jerosolymam cum Barnaba assumpto Tito, ascendi autem secundum revelationem, et contuli cum eis Evangelium, seorsum autem cum his qui videbantur aliquid esse, ne forte in vacuum currerem aut cucurrissem.* Et divus Hieronymus doctrina plenus et omnem scientiam callens, cum fidei scripta dictasset ad Damasum : Hæc est, inquit, fides, papa beatissime, quam didici in Ecclesia, quamque semper tenui, in qua si minus perite aut parum caute forte aliquid positum est, emendari a te volo, qui fidem Petri tenes et meritum. Sic et vos facere Thaboritas exhortor, ostendite vos et doctrinam vestram Romano Pontifici, facite quæ jusserit, neque ad dextram neque ad sinistram declinantes, sic consolationem spiritus, sic animæ vestræ quietem assequemini et salutem ». Tum delapsa disceptatio est ad controversiam de communione sub utraque specie, quam cum hæretici necessariam laicis contenderent, plures Scripturæ sacræ sententias congesserunt, quas in pravum sensum detorquebant : defensurus vero fidei orthodoxæ dogmata Æneas hæreticorum argumenta prolixa dissolvit oratione, ex qua hæc libasse sufficerit :

13. « Sunt ad hæc omnia nobis parata ac clara responsa, quæ de penu Spiritus sancti recipit et ministrat mater Ecclesia. Negat Joannes, imo negat apud Joannem Dominus vitam esse cuipiam, nisi carnem suam comederit et sanguinem ejus biberit; quibus verbis non minus utriusque speciei communionem, quam baptismatis undam mandatam censes. Vetus hæc Armenorum insania fuit, qui natos ut in lucem veniebant, mox baptizatos, mox altaris sacramento reficiebant, quod et vos aiunt facere, qui dementes atque infantes ad Eucharistiæ libamenta vocatis, inhonorantes divinissimum sacramentum, commonitionemque Pauli despicientes, qui ad Corinthios scribens ait : *Probet seipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat.* Quomodo se parvuli et dementes probare possunt, quibus nec certus nec verus rationis est usus? » Interjectis deinde pluribus, quibus ostendit obstrictos tantum sacerdotes communionis sacramentum sub utraque specie obire, nec Græcam Ecclesiam, cujus et Apostolorum doctrinam sequi falso jactabant Thaboritæ, unquam dixisse damnatos esse populos, qui de calice non acciperent, addit : « Cum ex præcepto Christi non sit communio calicis in populo, quis non videt in hoc, sicut in cæteris, quæ Dominus expresse non jussit, Ecclesiæ standum esse judicio; cuncta enim, quæ sub præcepto divino non cadunt, regentis Ecclesiæ sunt dispositioni commissa, cujus mandata tanquam divina recipienda sunt, et omni devotione complenda, quando præcepto Dei non sunt adversa vel utrum sint adversa non est certa cognitio.

« Sed nec tu tibi de Græcia blandiaris; quamvis enim non erant Græci vetustam consuetudinem observantes, non tamen vobis excusatio est, qui sub Latinis nati educatique moribus, laudatum, securum, purum Ecclesiæ Romanæ ritum auctoritate propria rejecistis, quamvis ordinationem ejus, sive consuetudinem longo usu probatam infringere peccatum transgressionis existat, nec scio quid vos in hac re Græcam magis, quam Latinam Ecclesiam imitari compellat. Latinus certe senatus et mundius et rationabilius et cautius agit, quam Græcus, nam tribus de causis calicis potum plebibus interdixit. Prima, ne rudis populus sub duplici solum specie contineri Christum putaret. Altera, quod est liquidum multorum attrectarum manibus effunderetur in terram, quemadmodum nuper in Praga factum referunt, ubi puerulus vix anniculus ab ubere matris ad sanguinem Domini raptus, calicem ex manu minus considerati sacerdotis arripiens sacramentum sparsit in humum. Tertia, ut impleretur figura veteris legis, quæ licet populo ministrari de sacrificio juberet, libamina tamen solis sacerdotibus levitisque reservavit. Quid est quod Græcam Ecclesiam tantopere laudatis? An non Latinam Ecclesiam multo florentiorem esse quam Græcam cernitis, et nostram longe lateque dominantem, illam Mahometi cultoribus servientem, hanc sub uno capite gubernatam, illam multis schismatibus implicatam, hanc templis sublimioribus exornatam, illam omni splendore nudatam, hanc semper recta dogmata prædicantem, illam sæpius errori consentientem ». Et infra :

« Audite docentem matrem, amplectimini legem Ecclesiæ, quæ sancta est et honeste condita. Nolite putare semper Apostolos Christi discipulos communionem calicis accepisse, quia post Christi passionem de calice rarus, de pane frequens habetur sermo, ut est illud : *Cognoverunt eum in fractione panis*, et in Actibus Apostolorum : *Frangentes circa domos panem*, et iterum : *Perseverantes in fractione panis.* Quibus in locis nullam reperimus de vino mentionem; » et infra, « cum vestri nostrique progenitores sub una specie communicaverint, cum multi doctores ab Ecclesia recepti et in catalogo sanctorum conscripti miraculis coruscantes retinen-

dum plebi calicem non dicant, cum Latina Ecclesia id servet, doceat et mandet, suadeo ut vos illi obtemperetis ».

Respuerunt hæretici salubre Æneæ Sylvii consilium, neque ad dirimendam controversiam ullum judicem, non Pontificem, non Ecclesiam admittere voluerunt, cumque falso objicerent, ob negatas populo vini species sacramentum tolli, haud recte concludi respondit Æneas: « Septem, inquit, sunt Ecclesiæ sacramenta, etsi vos quinque tantum recipitis. Ex his unum est Eucharistia præcellentissimum et maximum, hoc semper integrum et unum est, sive sub una specie sumitur, sive sub duabus, et licet mille particulæ panis fiant, vinique totidem, unus tamen est ubique totus et integer Christus; nec subtracta vini specie subtrahitur sacramentum, quia totum in altera sumitur, etc. ». Porro cum hæretici veritatis splendore perstringerentur, convitia addidere, ac maledica verba in Pontificem et cardinales jacere non sunt veriti, solutoque ita congressu, discessit a Thaboritis Æneas, litterisque amplissimis apud Novam-Civitatem XII kal. Septembris hujus anni exaratis, Carvajalem cardinalem de omnibus certiorem fecit [1].

14. *Beatus Joannes a Capistrano in Bohemiam missus.* Persuaserat idem Æneas Pontificem, ut Joannem e Capistrano Minoritam, doctrinæ ac virtutum laude præstantissimum ad revocandos ab errore hæreticos Bohemos legaret. Missus [2] itaque hoc anno vir sanctus in Bohemiam, plures ad Catholicam fidem traduxit: qua fama permotus Pontifex illius auctoritatem amplificavit, ut trium annorum totidemque quadragenarum indulgentiam ejus concionem audituris, vel sacris operanti affuturis impertiretur, redeuntes ejus opera in sinum Ecclesiæ censuris omnibus pœnisque solveret, interdictos sacerdotali munere pristino officio restitueret, notamque infamiæ, qua propterea quis innstus esset aboleret; collati beneficii causam hanc expressit Pontifex in litteris [3] ad ipsum datis V kal. Novembris: « Cum, inquit, intellexerimus te in regno Bohemiæ et Marchionatu Moraviæ ac partibus illis adjacentibus, divino tibi assistente Spiritu, sermonibus ac prædicationibus ad populum vigilanter insudare et utiliter proficere, ut universorum Christi fidelium, qui ad te pro audiendo verbo Dei confluunt, augeatur devotio et dono cœlestis gratiæ uberius se conspiciant refertos, etc. ». Et quidem ipsemet B. Joannes, adscripta divino Numini gloria, testatur in litteris [4], quas ad Viennensis Academiæ doctores scripsit, plures se ab errore evulsisse: inquit: Multi barones, nobiles et sacerdotes ab omnibus compactatis ultra quam quatuor millia meis in manibus omnes Hussitarum errores abjuraverit, ut sileam multos alios conversos, qui sub ipsorum baronum conversorum dominio degunt ».

De eodem B. Joanne, deque piis animorum motibus in Germanico populo concitatis, hæc memoranda tradit magni Chronici Belgici auctor [1]: « Anno salutis MCDLII, frater Ordinis Minorum Joannes de Capistrano, doctor decretorum, discipulus S. Bernardini, a domino Apostolico missus ad prædicandum et convertendum Bohemos, descendens per Thuringiam, Saxoniam, Misniam et Moraviam cum gloria simili et terræ principibus ab omni clero et populo cum crucibus et vexillis processionaliter ei obviantibus, et *Justum deduxit*, concinentibus devote susceptus, et in Ecclesiam sibi competentem fuit introductus. Iste communiter ante prandium facta domuncula in altum elevata primo celebravit, deinde duabus aut tribus horis ibidem, Latine omni populo prædicavit, manibusque et pedibus, (id est gestu,) more Italico prædicata demonstravit. Aiunt Erfordiæ sexaginta millia populi juxta ejus æstimationem in sermone ejus tunc fuisse, ubi omnes viri in uno latere, et mulieres in altero latere divisim substiterunt. Quem alius ejusdem Ordinis doctor continuo subsecutus Theutonice de verbo ad verbum expressit, quod ipse prius in Latino prædicavit, quod inde potuit, quia in membrana seriem sermonis audiendo conscripsit. Prandio autem facto, omnes civitatis et patriæ illius in forum convenientes in circulum consederunt, et ille superveniens cum fratribus sui Ordinis bene reformatis, reliquiis quas secum detulit singulorum capita tangens, plurimos infirmorum sanavit, quacumque infirmitate quisque detineretur, modo bonam fidem recipiendæ sanitatis haberet. Quæ omnia Erfordiæ, Wymariæ, in Nuenborch et Hall ipsum prosecuti fieri conspeximus et mirati sumus: quia nusquam talia in libris sanctis unquam legimus. Lipsiæ sexaginta supposita universitatis illius per caput mortui in ambone fori populo demonstratum dicitur convertisse, et eos Ordinis sui habitu ibidem in foro induisse ».

15. *B. Joannes hæreticis infensus plures Bohemos convertit, a Poloniæ rege invitatur.* — Increbrescente ubique ipsius fama ob ingentes pietatis motus, quos in plerorumque animis excitabat, Joannes Rochyzana Pragensium Hussitarum signifer illum ad disceptandum de usu calicis, provocare ausus est [2] hoc anno: cui modeste et erudite vir pius respondit [3], commendatoque Sedis Apostolicæ primatu, atque ad servandam cum ipsa conjunctionem adhortatione habita, provocationem lætus admisit, addiditque communem et tutum locum pro congressu deligendum. At Rochyzana non paululum deinde tergi-

[1] Ext. apud Æn. Sylv. l. I. Ep. CXXX. — [2] Cocl. l. X. — [3] Ext. ibid. — [4] Ext. apud Cocl. l. X.

[1] Magn. Chro. Belg. ex Joan. Regulari. — [2] Cocl. l. X. — [3] Ext. ejus lit. ib.

versatus, virum sanctum ad locum non tutum, cui Cruminoum nomen erat, pellicere nisus est; cumque ad eum accedere Joannes detrectasset, Rochyzana calumniis illum lacerare cœpit ad obscurandam ejus existimationem, ac populos ab ipsius sacra audienda doctrina retrahendos: quas vir Dei litteris [1] suis egregie confutavit, ex quibus hæc decerpimus: « O Rochyzana, hominum infelicissime, dicis tu me profugum, seductorem et antichristum, qui notus sum omnibus. O magnifici et excellentes barones, (Bohemos compellat.) Rochyzana est oculosior toto populo Christiano, ac omnibus Universitatibus studiorum infrascriptis, putat se doctiorem et oculosiorem, scilicet Romæ, Neapolis, Senarum, Perusii, Florentiæ, Ferraræ, Bononiæ, Paduæ, Papiæ, in quibus quidem per tot annorum curricula verbum Dei prædicavi ». Et infra: « Tu me profugum appellare non erubescis et sortilegum. At cum essem alienigena et facie incognitus in civitate Olomucensi, quodam die Dominico, sicut omnium fuit judicium, nostris prædicationibus centum millia personarum tunc interfuerunt. O bellua et lingua viperea, tu me profugum prædicas, numquid ab omnibus Australibus, Olomucensibus, Brunnensibus, Znaymensibus, magnificis dominis de Rosis, Pataviensibus, Ratisponensibus, Ægrensibus, ab illustrissimis excellentissimis principibus domino Ludovico duce Bavariæ domino Alberto, domino Joanne marchionibus Brandeburgensibus, atque ab illustrissimo et excellentissimo principe domino Friderico duce Saxoniæ, atque ab omnibus et singulis civitatibus eorumdem principum, apud quos transitum feci tanta cum honorificentia fui susceptus, quanta nemo religiosus hac nostra ætate habitus est, etc. ». Hæc beatus Joannes e Capistrano ad Bohemos proceres scribebat non se jactandi, suaque ostentandi causa, sed veritatis illustrandæ studio permotus; tum etiam ut hæreticorum impudentiam confunderet, qui eo depresso fidem etiam orthodoxam calumniis labefactare nitebantur; quem vero insectabantur homines impii, colebant reges, inter quos Casimirus rex Poloniæ ipsum per litteras [2] rogavit, ut, Bohemis in sinum Ecclesiæ revocatis, Polonos, Lithuanos ac Ruthenos erudire vellet.

« Casimirus Dei gratia rex Poloniæ, magnus dux Lithuaniæ et hæres Russiæ, venerabili et egregio viro Joanni de Capistrano Ordinis Minorum, patri nostro singulariter charissimo.

« Venerabilis et egregie vir, pater noster singulariter charissime. Splendorem suum princeps regum terræ abunde in nos et nationes Slavorum effudisse cognoscitur, dum pro gentis Bohemicæ reductione, quæ in regionem dissimilitudinis abiens varia hæresum dogmata sectabatur, te unum olim sibi cognitum et probatum divina mente et stupendis operibus insignem transmisit. Gaudet ob id omnis Aquilonaris plaga, et glorioso Deo cum summo Pontifice vicario suo terrestri gratias agit, et quidem ingentes, quod de salute populi sui sollicitus pro drachma decima et ove centesima recuperanda singulare providit remedium. Sensisti quidem et expertus es, sceleratas Bohemorum mentes, concepto et hausto falsarum doctrinarum veneno, Catholicæ fidei puritatem persecutas esse, et primum regno suo quodam nobili multiplicibus cladibus obruto et tandem prostrato vicinis regionibus bella intulisse, templa succensa, virgines supratas, ministros et servos Dei occisos cognovisti. Tentarunt plures principes orbis armis sectam tam detestabilem obruere, sed cassi fuerunt multorum conatus, et crebro sequebatur occulto Dei judicio Catholicorum clades aut fuga. Tibi gentis prædictæ reductio servata est, tibi uni ex alto concessum, quod fuit pluribus negatum, succumberet precibus et meritis tuis Amalech, et superbissimus prosternetur Goliath, populus quoque Domini exercituum liberatus salvabitur.

« Tu autem, pater mi, gentis illius nempe Bohemicæ, reductione quantum fas erit expedita, ingredi et visere regnum nostrum Poloniæ non graveris, sed per nos rogatus declina paululum, et nos filium tuum devotum precor, et per misericordiam Domini obtestor, ne prætereas. Est nobis regnum Poloniæ tenaci fide religionem Catholicam observans. Est et ducatus Lithuaniæ, cujus populum genitor noster clarissimæ memoriæ Wadislaus, Poloniæ rex Christianissimus ab idolorum cultura ad unius veri Dei agnitionem reduxit, utriusque dominii nostri populus magnopere te gestit videre, et tuam præsentiam summo desiderio et summa prece exoptat. Sunt præterea nobis terræ Russiæ latissimæ, quæ etsi fidem profiteantur Christianam, in sectam tamen Græcorum dudum pertractæ sunt, et illorum ritum pertractant et custodiunt, nec tanto tempore, quod earum lapsum, et ab Ecclesia Latina scissionem secutum est, a caligine cœremoniarum suarum, quamvis in pluribus Conciliis multi fuissent interpositi labores, poterant abstrahi aut avelli.

« Hi omnes uno spiritu te interpellant, ut non despicias visitare illos, ut aggregari in sinum unitatis Ecclesiæ sanctæ Dei per te possint. Extant multi qui sola fama tui nominis pellecti renuntiare veteri sectæ et ritui, et ingredi viam, quam monstraveris repromittunt. Si te Bohemorum sollicitat reductio, ut pro illorum salute omnes adversitates et pericula subire dulce fuerit, multo magis Ruthenorum te moveat devotio; nam etsi utraque gens caligine errorum velata sit, Ruthenorum tamen faciliorem reductionem tibi ex multis respectibus

[1] Ext. apud Cod. I. x. [2] Ibid.

persuadeas : Quoniam natio boni cupida est, simplex, rudis et omnis mundanæ doctrinæ expers, quæ errores suos debili oppositione tuetur, nec illos nisi consuetudo quædam et ingenitus illius ritus amor, in quo nutriti sunt, recognoscere summi Pontificis auctoritatem et unitatem fidei velat, etc. Dat. in Grodeli (alias Grodest.) feria III, in vigilia Nativitatis S. Mariæ, anno Domini MCDLI ». Agit de eodem beato viro pluribus Waddinghus [1], quem pius lector consulere poterit : nunc ab eo ad alium Evangelicum præconem, qui divinum etiam verbum in pluribus regnis disseminavit, narratio nobis traducenda est.

16. *B. Vincentius Ferrerius miraculorum gloria inclarescit.* — Efflorescente in dies Vincentii Ferrerii Ordinis Prædicatorum sanctitatis fama ob insignia miracula, quæ implorata ejus apud Deum ope patrabantur, Petrus dux Britanniæ, in qua provincia, dum in ea divini verbi et æternitatis semina spargebat, mortem pie obierat, tum Joannes Castellæ et Alfonsus Aragonum reges apud Sedem Apostolicam demissis precibus petiere, ut testium dicta de admirandis ejus rebus in Tabulas publicas referri juberet, ut in sanctorum numero collocaretur. Assensit justis horum principum postulatis Nicolaus, ac tribus cardinalibus partes dedit [2], ut viros pietate et doctrina insignes designarent, qui de iis miraculis inquirerent.

« Venerabili fratri Georgio episcopo Penestrino, et dilectis filiis Alfonso tit. SS. Quatuor Coronatorum presbytero, ac Joanni S. Angeli diacono S. R. E. cardinalibus, salutem.

« Sanctorum Patrum exempla nos provocant, et sacrarum litterarum admonet auctoritas, ut quos excellentior vita commendat, si vera miraculorum viventes ac mortuos sequuntur signa, in regnis cœlestibus constitui non ambigamus, ac ut Catalogo sanctorum adscribi, et a tota Ecclesia sollicitis studiis et præconiis sonoris honorari curemus. Cum itaque dudum fratris Vincentii de Ferreriis, origine Valentini, Ordinis Prædicatorum sancti Dominici, vitæ excellentia, casti mores, fructuosa prædicatio cum charitate, in adversis patientia, miraculorum perseverata coruscatio, toti fere Occidenti innotescerent, recolendæ memoriæ quondam Joannes dux Britanniæ, apud cujus patriam religiosus hic vir debitum carnis exsolverat, et plurima miracula ejus meritis continuo fieri cognoverat, instantibus ejus prælatis, principibus ac populis apud felicis recordationis Martinum papam V prædecessorem nostrum institit, ut hujus gloriosæ memoriæ viri canonizationi intenderet, demum præfato Martino papa de medio sublato, per suos solemnes nuntios graves viros dux præfatus apud sanctæ memoriæ Eugenium papam IV prædecessorem nostrum institit pro hoc tam sancto opere inchoando, sed et hac stante sollicitudine dictus dux extitit vita functus. Demum nobis ad apicem summi Apostolatus assumptis, per charissimos filios nostros Joannem Castellæ et Legionis et Alfonsum Aragonum reges illustres per litteras et nuntios, necnon per capitulum generale sacri Ordinis Prædicatorum hic apud hanc almam Urbem proxime celebratum particulariter, et in communi pro hoc sancto opere inchoando, fuimus sæpius requisiti, nunc instantibus præfatis Joanne Hispaniarum, Alfonso Aragonum regibus, Petro Moderno duce Britanniæ, qui post ejus genitoris obitum, prout in hæreditate, sic in hujus sancti operis devotione successit, in generali consistorio pro parte eorumdem nobis præsentibus per dilectum filium Andream de Sancta-Cruce, civem Romanum, advocatum consistorialem, miraculis hujusmodi, longo et gravi sermone explicatis supplicari fecerunt, quatenus aliquibus ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus committere, ut de et super vita dicti fratris Vincentii, et miraculis hujusmodi et eorum circumstantiis universis se solemniter et diligenter informent, et habita super his informatione matura, ea quæ repererint, nobis et reliquis cardinalibus referant, et alias super hujusmodi supplicatione providere opportune dignaremur.

« Nos igitur, divini nominis gloriam ampliari, ac Catholicam fidem suos sacros palmites continuo dilatare, nostris præsertim temporibus, supremis desiderantes affectibus, hujusmodi supplicationibus inclinati vobis, quorum grave judicium, et præcipuam prudentiam, ac fidele consilium in maximis nostris et dictæ Ecclesiæ negotiis comprobatum a nobis extitit, de eorumdem fratrum consilio per Apostolica scripta committimus, ut vos, aut aliquæ personæ Ecclesiasticæ in dignitatibus constitutæ, comprobatæ integritatis, et doctrina sacrarum litterarum peritæ, quas ad hoc deputandas esse duxeritis, super præmissis omnibus et singulis et eorum circumstantiis universis in curia et extra, diligentem informationem recipere, et veritatem eligere studeatis, et habita super his informatione matura, quæ veritati innixa esse reperitis, sive hujusmodi deputandi invenerint, nobis in secreto consistorio fideliter referatis, ut una cum vestro et præfatorum cardinalium consilio, ad Domini nostri laudem efficere valeamus quæ sanctorum Patrum dogmata, et sacrorum canonum institutiones, ac justitia et Christiana charitas postulat et requirit, super quibus plenam et omnimodam, auctoritate Apostolica, vobis tenore præsentium concedimus facultatem. Verum cum inter cæteras graviores causas, quæ apud Sedem Apostolicam agitentur, hæc gravissima sit, et in eadem omnis

[1] Wadding. tom. VI. hoc an. num. 1 ad num. 38. — [2] Lib. XIV, p. 31.

diligentia et conscientiæ serenitas adhiberi debeat, ut in hac causa, non simulata, sed solida veritas elici possit, volumus ut hujusmodi personæ a vobis deputandæ, quanquam graves quidem fore existimentur, in manibus vestris, aut alterius eorum vel in manibus ejus quem deputabitis ad hoc, præstent juramentum, ut omnia eis a vobis commissa, solum Deum et veritatem præ oculis habentes, prout sacri canones dictant, omni studio et diligentia exsequantur. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDLI, XV kal Novemb. Pontificatus nostri an. V ».

17. *Privilegiis ditata Ædes B. Virginis Hallensis, miraculorum gloria insignis.* — Per id tempus Hallis in Belgio plura atque insignia edebantur miracula, implorantibus Deiparæ preces Christi fidelibus morbis calamitatibusque variis oppressis, a quibus votivæ tabellæ sacræ illi ædiculæ appendebantur. Ex hujusmodi rebus admirandis ibi patratis nonnullas nos supra suis locis recensuimus. De quibus et aliis certior factus Nicolaus V hoc anno ad accendendam magis fidelium pietatem, exarato Apostolico Diplomate [1], beneficium piaculare iis qui in ea æde Virginem colerent proposuit, quod afferendum visum est, cum sæpe antea de ipsa mentio recurrerit :

« Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem, etc.

« Fide digna dilecti filii magistri Nicolai Plonchet personæ personatus in parochiali Ecclesia S. Martini oppidi Hallensis Cameracensis diœcesis cubicularii ac scriptoris et familiaris nostri, continui commensalis, relatione didicimus, quædam honorabilis capella ad honorem et sub titulo beatæ Mariæ Virginis, in qua singulis diebus ad laudem ejusdem Virginis Mariæ una alta et plures aliæ submissa vocibus cum devotione magna missæ celebrantur, et ad quam copiosa Christi fidelium ex diversis mundi partibus multitudo propter loci illius devotionem ac miraculorum, quibus etiam Virgo Maria inibi coruscare dignoscitur, frequentiam et magnitudinem confluere dietim prospicitur in dicta Ecclesia a multis jam transactis temporibus, ita quod de illius contrario hominum memoria vix habetur, solemniter fundata et dotata existit, ipsiusque Virginis Mariæ imago Dominica prima Septembris singulis annis cum magna honorificentia tam dicti quam circumjacentium oppidorum, civitatum et villarum aliorumque locorum scabinis, consulibus et communitatibus magnifica donaria in reverentiam præfatæ Virginis Mariæ, ex parte civitatum, oppidorum, villarum et locorum a quibus occurrente tempore ad id specialiter mittuntur, deferentibus et offerentibus, singularibusque utriusque sexus earumdem partium cum singulari devotione concurrentibus personis, cum magna solemnitate processionaliter clero psallente et populo orante, defertur commeantibus, oblationes quoque ad dictam capellam ex ipsorum Christi fidelium erogationibus provenientes in fabricam, quæ inibi sumptuose incœpta extitit et dietim continuatur, necnon reparationes et ornamenta, ac alias », et infra, « parochialis Ecclesiæ et capellæ hujusmodi utilitates et necessitates per certos probos viros, ad id per scabinos et alios ipsius oppidi oppidanos pro tempore deputatos, Ecclesiæ magistros nuncupatos, et in Ecclesiam et capellam antedictos, bonaque ipsarum regere et gubernare et utiliter conservare et disponere tenentur, quandiu onus gesserint antedictum.

« Nos igitur cupientes ut dicta capella congruis frequentetur honoribus, et ut Christi fideles ipsi eo libentius causa devotionis confluant ad eamdem ac præfatæ processioni devotius intersint, ac ad fabricam et reparationes aliasque capellæ et Ecclesiæ hujusmodi necessitates manus promptius porrigant adjutrices, quo ex hoc ibidem cœlestis dono gratiæ conspexerint se refectos, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus vere pœnitentibus et confessis qui in Dominica, qua hujusmodi processio fiet eidem processioni interfuerint, illamque a principio usque in finem continuaverint ac eadem, necnon Epiphaniæ Domini et Exaltationis S. Crucis festivitatum diebus dictam capellam devote visitaverint, et ad fabricam et reparationes aliasque Ecclesiæ et capellæ prædictarum necessitates manus porrexerint adjutrices, annuatim singulis videlicet diebus hujuscemodi, quibus processioni interfuerint aut dictam capellam visitaverint, et manus porrexerint adjutrices, ut præfertur, septem annos et totidem quadragenas de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus, præsentibus perpetuis futuris temporibus duraturis, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLI, pridie non. Septembris, Pontificatus nostri anno V ».

Scripsit miraculorum, sanctissimæ Virginis ope, quæ Hallis colitur, factorum, quæ certissimis locorum, temporum ac personarum circumstantiis consignata sunt, historiam Justus Lipsius [1] ac plura, quæ consecutis temporibus patravit numen, Monumentis tradidit, reliqua vero prætermisit : « Pauca, inquit, ante annum eo extant, nisi longius quædam spectant, quibus temporis nota non est adjecta. Queramur, imo indignemur. Quanquam olim simile atque ipse Augustinus ævo illo curioso et erudito scribit multa ad memorias martyrum facta, ignoratione aut oblivione fama excidisse, atque adeo in ipsa urbe Carthagine evenisse, quæ Carthago nesci-

[1] Ext. apud Just. Lips. in D. Hallen. post c. 36.

[1] Just. Lipsius Virg. Hallen. c. 6.

ret, simile Hallis nostris factum, ac demus simplici pietati veniam, quæ contenta præsenti et suo fructu fuit. Illud autem primum observo in ipsa statua miri aliquid videri, quæ haud magna (sesquipedalis circiter et e puro nec medicato ligno tot sæcula perseverat immunis ab omni exitiali peste, immunis etiam ab incendiis, quæ urbecula illa aliquoties vel nostra memoria sensit, cum illa diva et se et templum suum omni vicino foro et juxta ipsam ædem ædibus ardentibus defendit ». Porro consecutis temporibus gesta miracula, idem auctor Monumentis tradidit, quæ vera esse contra impiorum calumnias, demonstrat.

« Triplex, inquit, nota est, qua vera a vanis miracula differunt : magnitudo, finis, et fides. Magnitudo quod non exigua aliqua aut levia sunt in opere, sed quæ opinionem, sensum, naturam omnem vincant, et quæ ipsa illa natura non nisi domino suo possit indulgere ». Paucisque interjectis magorum prodigia cum nostris ita confert : « Non damus navim zonæ mulierculæ alligatam et adverso flumine motam, non aquam in cribro gestatam, non manu permulsam et tactu æneam factam barbam, non cotem novacula scissam : minuta et a minutis geniis hæc facinora esse scimus. Quid ergo, nos claudos erectos, cæcos luce affectos, morbidos persanatos, mortuos ipsos suscitatos, et vera vitali luce iterum donatos, imperium in elementa, in animantia, in naturam ipsam rerum Christus et Christiani usurparunt et usurpant.

« Jam discrimen alterum a fine est. Ut demus magna quædam a profanis pravisque hominibus patrari, finis dissidet : illi in ludibrium aut noxam faciunt, nostri in serium fructum aut salutem : præstigiatores, calculatores, et id genus quid, nisi vana specie objecta, oculos sensusque fallunt ? et fallendo delectatiuncula aliqua fortasse permulcent magi, incantatores, venefici nocendi palam finem habent, et ad dæmonum cultum adducendi, quorum ope consilioque hæc patrant. Itaque non fallax est iste character, quod vera miracula ad verum et unum Deum ducunt, falsa ad falsos et multos.

« Tertium denique discrimen fides, atque id dupliciter. Primum quia vana multa ejusmodi fama aut scriptis prodita et Livius ipse non semel agnoscit, turbido aliquo tempore versis in religionem animis multa visa creditaque prodigia, quæ non erant, natura scilicet humana superstitioni prona hæc accipit, et fraus genialis objicit insinuatque, sensu etiam alterato vana, quæ speciem sæpe non rem habent, non certe perfectionem aut diuturnitatem, nam et genii morbos interdum, aut cæcitates, aut alia damna corporis curare videntur. Videntur, inquam, vel quia ipsi temporaneum aliquid tale intulerunt ut auferant, vel quia non in longum curant, et eadem aut major noxa usu cognita mox adhæret. Non sic in veris, absit. Omnia fidem habent sive libris sacris tradita, quæ non magis quam eorum auctor (is Deus est) mentiuntur, sive bonis testibus arbitrisque affirmata, denique fide etiam perfectique operis nec retractantur ex facili aut mutant ». Interjectis nonnullis solvit auctor quæstionem cur Deiparæ potissimum implorato nomine tot prodigia fiant :

« Cur, inquit, miracula hæc non ipse in suo nomine Deus, et magis sæpiusque hodie in divorum, et sæpissime divæ suæ matris, edit ? Cum Augustino respondendum, non opus nunc Christo asserendo prodigiis, imo si quis ea requirat, ipsum esse prodigium, qui mundo credente non credat. Excipio si apud gentes longinquas res geritur, et omnis fidei nostræ expertes. At in divis quia aliter est, et multi etiam Christum professi obstrigillant eorum honori, aut cultui, merito extra ordinem eos asserit, et quos abjiciunt allevat, quos obtenebrant illustrat, et quis nescit tot istas hodie novellarum opinionum sectas consensu et velut de pacto in vacuum divam Virginem incurrere, et decus ejus omne ire imminutum ? ergo esse vindex tuetur et auget quotidie, et ausim dicere nullibi in nullo nomine aut titulo plura aut majora miracula quam in ejus nomine exhiberi ».

NICOLAI V ANNUS 6. — CHRISTI 1452.

1. *Friderici imperatoris in Italiam et in Urbem adventus.* — Ineunte Servatoris anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo, Indictione quartadecima, ipsis kalendis Januarii in Italiam pedem intulit Fridericus non copiis validis, sed nobili tantum clientum caterva, ac Ladislao Hungariæ et Bohemiæ rege, et Alberto Austriaco in comitatu adductis stipatus, ne suo adventu Italos in arma concitaret. Exceptus[1] autem est quam honorificentissime primum a Venetis, ac Tarvisio Patavioque lustratis, Ferrariam[2] XVI kal. Februarias venit, ac maxima pompa cultus a Borsio marchione, amplissimisque donatus muneribus Bononiam, deinde Florentiam adivit. Delatos illi a civibus honores ita recenset S. Antoninus[3] : « Ei per Florentiam transeunti totus clerus cum archiepiscopo, (is erat ipse S. Antoninus), processionaliter ad portam civitatis obviam processit, ac etiam magistratus Florentini. Locatus autem in conventu sanctæ Mariæ Novellæ ad hospitandum, permansit in Urbe quatuor diebus, et præsens fuit in officio Purificationis Virginis gloriosæ in missarum solemniis, recipiens devote a celebrante cereum benedictum, ut de more a fidelibus in Ecclesia existentibus dari consuevit, oblatæque ei fuerunt poscenti quædam reliquiæ sanctorum in vase argenteo ornato a communitate, qui aliquos milites ibi fecit ». Addit sanctus auctor Pontificem misisse Florentiam duos cardinales ut Cæsarem ad recipienda ornamenta imperii venientem sociarent.

Florentia itaque Senas, indeque Viterbium[4], demum Romam pervenit, cui obviam prodisse tredecim cardinales, ac plures episcopos et præsules Urbisque clerum instructo agmine religioso, necnon senatorem et alios Urbanos magistratus, narrat Stephanus Infissura[5] : tum subdit Nicolaum aliqua perstrictum suspicione, ne Fridericus novas res moliri pertentaret, Urbis turres portasque fortissimis præsidiis munivisse.

Ingressum Friderici in Urbem atque ut ad Pontificis sedentis in gradibus Basilicæ S. Petri, deosculandos pedes procubuerit, describit hisce verbis Nauclerus[1] : « Cæsar trabea vestitus inter legatos Italicos eminebat. Imperatrix mirificis ornata cultibus Portugalensibus circumdata omnium in se oculos attrahebat. Ladislaus Hungariæ et Bohemiæ rex tenera ætate purpuratus. Albertus germanus Cæsaris militiæ ductor obequitans suum cuique locum demonstrat. Duo Cæsaris vexilla fuerunt, alterum quod S. Georgii vocitant, deinde vexillum aquilæ. Dum Urbem Fridericus ingreditur, marscalcus ei nudum ensem præfert. Episcopus Spoletinus vicarius Pontificis ac plurimi episcopi et abbates infulati, sanctorum reliquias ferentes, occurrunt. Cæsar sub aureo panno, quod umbraculum vocitant, introducitur usque ad gradus Basilicæ S. Petri. Ibi Nicolaus Pontifex sede sedens eburnea, pontificalibus indutus, senatu cardinalium circumstante, verbis paternis et supra modum benignis Fridericum suscipit, qui pedibus suis exosculatis auri massam obtulit. Tum quoque Ladislaus et Albertus, ac demum imperatrix pedes basiaverunt. Nicolaum deinde rogat Fridericus ut ex plenitudine potestatis se Romæ Longobardorum regem coronaret ».

2. *Solemnis Friderici Tertii imperatoris coronatio.* — Veterem fuisse morem vidimus, ut Cæsares, antequam corona aurea ab Romano Pontifice donarentur, primum argenteam Aquisgrani, deinde ferream in Insubria Mediolani vel Modœtiæ caperent : non consentaneum vero fuerat visum Friderico Mediolanum petere ne Franciscum Sfortiam, qui principatum illum invaserat, ducem confirmare cogeretur, cum ipse Ducatum devolutum ad imperium contenderet, deque eo etiam Carolus Aurelianensis, et Alfonsus Aragonum ac Siciliæ rex disceptarent.

[1] Augustin. Patric. Gobelin. in Comm. Pii II l. I. Steph. Infiss. in Diar. Monstr. vol. 3. Naucl. vol. 2. gen. 49. Marquard. Frecher. tom. IV. rer. German. — [2] Pigna l. VII. — [3] S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 12. § 3. — [4] Bartol. e Turc. Ms. Vatic. sign. num. 111. — [5] Steph. Infiss. Ms. Vat. sign. num. 111.

[1] Naucl. ubi sup. et Coel. l. XI.

Sfortiam porro missis oratoribus Fridericum Italiam ingredientem invitasse, ut Mediolanum iret, scribunt auctores[1], et Cæsarem detrectasse, cum nimirum certior esset illius ritus defectum implendum a Pontifice, quem implevisse ex Apostolicæ potestatis amplitudine publicis litteris testatus[2] est :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cum charissimus in Christo filius noster Fredericus Romanorum rex illustris nobis exposuerit, licet ipse quamprimum Italiam intravit imperiales infulas ex nostris manibus suscepturus, prius in animo proposuisset se usque ad urbem Mediolanensem personaliter transferre, ut illic coronam regni Lombardiæ sibi debitam solemnitate solita per manus venerabilis fratris nostri archiepiscopi Mediolanensis susciperet, quemadmodum nonnulli ex prædecessoribus suis Romanorum regibus fecisse noscuntur; quia tamen in partibus Lombardiæ, et præsertim in civitate Mediolanensi, adeo contagiosus et lethifer morbus vigebat, ut sine suo et suorum magno discrimine illuc proficisci nequiret, et quia status ac conditiones illarum partium ita se habebant, ut coronari sua serenitas neque in Mediolano, neque in vicinis locis commode et cum debita honorificentia potuerit, sibi visum fuit, illud iter omittere, et ad nos quam citius festinare, ut imperiali diademate suscepto, quam citius ad Alemanniæ regnum reverti posset, cujus negotia diversimode turbata suam præsentiam magnopere deposcunt, ne tamen corona prædicti regni Lombardiæ negligatur, quæ tanquam inferior decentius ante imperialem, quam post recipitur, cum impedimenta prædicta ex magna parte ad hoc vigeant, propter quæ decenter et commode corona regni Lombardorum in Mediolano aut in propinquo capi nequeat, nobis humiliter supplicavit ut coronam ipsam hic Romæ sibi conferre dignaremur.

« Nos igitur ipsius regis in hac parte supplicationibus inclinati, attendentes vera esse quæ sunt exposita, prout rerum evidentia docet, justamque petitionem hujusmodi judicantes, hodie de venerabilium fratrum nostrorum consilio pariter et assensu, auctoritate Apostolica, ex certa scientia prædictam coronam regni Lombardiæ eidem regi per nos tradendam et assignandam fore decernimus, ac illam prædicto regi cum omnibus juribus et honoribus, jurisdictionibus, emolumentis et prærogativis suis intra missarum solemnia in Basilica S. Petri coram majori altari in magno et celebri conventu prælatorum, principum, procerum et baronum cum omnibus et singulis solemnitatibus aliis in similibus observari solitis tradimus et assignamus, supplentes nihilominus motu proprio omnes et singulos defectus, qui occasione loci, temporis, sedis, personarum, aut alias qualitercumque intervenire potuerunt in præmissis. Et ne de cætero super traditione et assignatione præfatis in posterum valeat a quopiam hæsitari, volumus et auctoritate ac scientia similibus decernimus, quod præsentes nostræ litteræ ad probandum plene traditionem et assignationem hujusmodi sufficiant ubique, nec ad id alterius probationis adminiculum requiratur. Per hanc tamen traditionem et assignationem nostram non intendimus juri aut consuetudini dicti regni Lombardiæ aut prædicto archiepiscopo, quoad factum dictæ coronationis, nisi pro hac vice duntaxat in aliquo esse derogatum, imo illud illæsum inviolatumque manere decernimus per præsentes. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLI, XV kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno V ».

Itaque idibus Martii ad principem aram Basilicæ S. Petri Nicolaus Fridericum Longobardici regni insignibus cinxit, ac Leonoram antea opera oratorum desponsam iterum inter missarum solemnia illi conjugio devinxit. Deinde de ipso rege imperialibus insignibus decorando actum est. Solemnes ea in re servatos ritus scriptis mandavit Nauclerus : « Absoluta, inquit, Mediolanensi coronatione, postridie solemnitas augustalis cœpta est, Romanus Pontifex ad summam B. Petri aram in sublimi thoro consedit. Extra cancellos duo tribunalia fuere, alterum Friderico, Leonoræ alterum deputatum. Fridericus, postquam jusjurandum B. Petro et Nicolao in ea forma præstitit, qua Ludovicum Caroli filium jurasse decreta confirmant, alba indutus, in canonicum S. Petri receptus, inde augustali paludamento accepto in medium Basilicæ profectus, trinam benedictionem suscepit. Exinde ductus ad altare S. Mauritii in Scapulis atque brachio dextro est pro veteri more oleo sacro delinitus similiter et Leonora, Pontifex rem divinam inchoavit, inter celebrandum diversæ solemnitates servatæ sunt, sceptrum, quo regia potestas indicatur, pomum, quod mundi dominium ostendit, ensis, qui belli jura demonstrat, per varias vices data. Postremo corona aurea infulata pretiosisque gemmis cooperta Cæsareo capiti imposita. Imperatrix quoque post Cæsarem coronam ex manibus Pontificis suscepit, quam conjugis fuisse Sigismundi constabat. Cæsar quamvis ornamenta sibi pretio incredibili comparasset, in hac tamen solemnitate pallium, ensem, sceptrum, pomum, coronamque Caroli Magni ex archivis Norimbergensibus ad se deferri curaverat ».

Describit eosdem ritus Jannozius Manettus[1],

[1] Naucl. ib. et Pigna l. VII. — [2] Nicol. l. XIV. secr. Bul. diver. p. 179.

[1] Manet. l. II. Vitæ Nic. V. Ms. bibl. Vat. sign. num. 2046.

qui Florentini populi orator aderat, atque nonnulla alia addit quæ ex ipso repetere non injucundum erit: « Factum est, inquit, ut Fredericus jam pridem per mortem Alberti prædecessoris sui ad imperium jure delectus ejus sanctitatem per litteras prius, per oratores deinde humiliter supplicaret, ut legitimam imperii Romani coronam ab eo recognoscendi causa susciperet, cujus quidem rei gratia, et ut debitam reverentiam sanctitati suæ personaliter exhiberet, e media Germania usque Romam veniendi licentiam humilibus postulationibus supplicabat. Nicolaus vero supplicibus memorati Frederici postulationibus auditis, ac diligenter accurateque consideratis, ut debitam et per canonicas leges ordinatam, licet aliquot temporibus intermissam, recognoscendi a summis Pontificibus Romani imperii constitutionem atque inveteratam consuetudinem renovaret, benigne feliciterque consensit, unde Fredericus cum multo post impetratum veniendi consensum, una cum Leonora uxore sua, magna procerum ac principum utriusque sexus comitante caterva, e media, ut diximus, Alemannia hyemali tempestate movens in Italiam venit. Ubi in diversis locis a principibus, et dominis regionum ad quas contenderat honorifice susceptus, quinto sui Pontificatus anno tandem Romam applicuit, ubi in palatio pontificali una cum prædicta uxore sua, separatis seorsum habitaculis, magna cum dignitate collocatus, plures dies eo usque commoratus est, quo ad celebritates pro imperatoris coronatione de more usitatæ et consuetæ penitus et omnino expedirentur, de quibus pauca quædam e multis a nobis tunc visa, cum ad eam celebritatem Florentini populi nomine legati simul cum multis aliis, totius, ut ita dicam, Christianitatis oratoribus convenerimus, memoratu digniora breviter enarrabimus. Ut igitur commemoratus Fredericus cognomento Tertius in sacrosanctum summi Pontificis conspectum resideret, primo genibus flexis ipsum veneratus est, et dextrum pedem talemque manum, ac genu devotissime deosculavit, atque his et hujusmodi de more habitis parvam quamdam oratiunculam precibus supplicationibusque refertam habuit, grataque et humana responsione recepta, e sancto Pontificis conspectu abiit, atque ad ordinatam habitationem hilariter rediit, quod post triduum Leonora imperatrix pariter fecit. His igitur, et talibus ceremoniis velut necessariis quibusdam futurorum ac gloriosissimorum gestorum præludiis antea institutis, paucis post diebus in Basilicam S. Petri Apostoli, ubi prius suscepti fuerant, ad suscipiendum coronas suas maxima cum devotione descenderunt.

« Nicolaus itaque, qui Ecclesiasticarum ceremoniarum accuratissimus, ac diligentissimus observator erat, ubi ad ipsum coronationis actum pervenit, antequam ad coronandum progrederetur, in solemnibus missarum pias quasdam devotasque orationes habuit, ac Fredericum coram sanctitate sua ad altare genibus flexis humiliter procumbentem, ense aureum cinxit, ac paulo post regale sceptrum dextera manu largitus est, ac deinde parvo postea temporis intervallo læva pileum aureum præbuit capiti, præterea similiter imperatorium diadema ex puro et solido auro confectum ac pluribus insuper margaritarum, gemmarum et cæteris pretiosorum lapidum generibus redimitum solemniter devotissimeque imposuit, atque cum hæc ipsa magna solemnitate eo quo enarravimus ordine peregisset, ad extremum ambabus in cælum manibus parumper elevatis in hunc modum altiuscule oravit: Omnipotens sempiterne Deus, qui ad prædicandum æterni regni Evangelium Romanum imperium præparasti, præsta, quæsumus, huic Frederico Tertio novello imperatori, fideli famulo tuo, arma cœlestia, ut superatis barbaris et inhumanis gentibus, pacis ac Catholicæ fidei inimicis secura et intrepida tibi serviat Christiana libertas. Qua oratione finita, Fredericus ita respondit: Exaudi, quæsumus, omnipotens et sempiterne Deus, pias et devotas preces Nicolai tui summi Pontificis, ut cuncti Ecclesiastici et sæculares populi, respublicæ et principes, omnibus Christianæ fidei hostibus penitus abolitis, et ad ultimam internecionem usque deletis, liberius servire atque efficacius famulari valeant, et per hunc certum ac securum omnium fidelium nostrarum gentium famulatum, cuncti Christiani humani digna utriusque et præsentis et futuræ vitæ præmia consequi mereantur. Cum vero Fredericus ipse, ut diximus, coronatus esset, atque Leonora postea super capite suo diademate suscepto pariter coronaretur, aliquot tamen dies in Urbe commoratus est ».

His addit Nauclerus, quæ prætermisit Manettus, nimirum Fredericum stratoris munus Pontifici exhibuisse.

« Ut autem, inquit, coronationi divinisque rebus impositus est modus, Leonora in suas ædes secessit; papa et imperator ad gradus Basilicæ simul venerunt. Ibi Pontifex palafredum ascendit, eique Cæsar dextratoris officium per aliquot passus exhibuit. Equo deinde conscenso, usque ad Ecclesiam S. Mariæ una profecti sunt. Tunc papa in palatium rediit. Cæsar in pontem Hadriani profectus est, ubi Albertum fratrem, pluresque duces et comites ad militiæ provexit honorem ter quemque percutiens. Trecenti eo die percussi milites. Deinde cum sol occideret, ad Lateranum se conferens, splendidum ibi convivium habuit imperator: igitur Fridericus anno Domini MCDLII, die XVIII mensis Martii imperatoria corona donatus ». Consentiunt Naucleri dicta iis, quæ de ritibus in insignibus imperii conferendis Cæsaribus ipsisque inungendis ex

Pontificiis Regestis in superioribus Annalium tomis diximus.

3. *De imperialibus insignibus collatis Friderico Nicolai litteræ.* — Cæterum perfecto solemni ritu Pontifex publicis promulgavit litteris [1], Fridericum a principibus electoribus renuntiatum regem, a se confirmatum fuisse, coronaque imperiali redimitum, et cunctos imperio subjectos eidem Friderico fidos et obsequentes esse jussit.

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum dudum sacrum Romanum imperium per obitum claræ memoriæ Alberti regis Romanorum, qui illius gubernacula gesserat, foret solatio viduatum, venerabiles fratres nostri et dilecti filii nobiles viri ipsius imperii electores ad inclytam domum Austriæ, quæ regem prædictum et charissimum in Christo filium nostrum Fredericum Romanorum imperatorem semper Augustum genuit, convertentes intuitus suos generositate, vita, moribus et virtutum meritis præclarissimis, quibus idem charissimus filius noster Fredericus præfulgere dignoscitur, ipsis spem indubiam pollicentibus, quod ejusdem Alberti, quem Catholicum et pium principem, justitiæ zelatorem, fidei et Ecclesiæ fidelissimum protectorem, et omnium virtutum plenitudine redimitum, universa commemorat Ecclesia, imitator esse studeat integerrimus, in Romanorum regem postmodum in futurum imperatorem promovendum, unanimi voto, divina disponente clementia, eumdem Fridericum concorditer elegerunt. Idem Fredericus digesta meditatione prævia ad eorumdem electorum instantiam electioni hujusmodi consentiens, et humeros suos regni tutelæ gerendæ prompta devotione submittens, regali per eum suscepta infula, de virtutibus in virtutes proficiens, merita meritis majorum suorum accumulans, per annos fere duodecim regni sui gubernacula adeo provide, utiliter et salubriter gessit, Ecclesiæ unitati et ipsius regni prosperitati, singulorumque servandis juribus et fidelibus quibuslibet in pacis successibus votive dirigendis diligenter intentus, ut ipsum imperium tam providi, fidelis et pii principis felici regimini multipliciter gaudeat se commissum. Postmodum autem idem filius noster charissimus ad honorem S. R. E. et sacri imperii decus victoriæ unctionem et imperiale diadema ab ipsa Ecclesia suscepturus, nostro se conspectui præsentavit, et illa per manus nostras sibi impendi humiliter supplicavit. Et quanquam in minoribus constituti de meritis et virtutibus suis fuissemus sufficienter edocti, nihilominus ea quæ laudis suæ præconia nostris auribus retulerant, experimento censemus fore longe majora, quam famæ facultas sufficeret explicare.

« Nos igitur votis suis non immerito benignum conferentes auditum, ipsumque in internæ charitatis et debiti honoris constringentes amplexibus, eumdem filium nostrum charissimum, cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus diligenti deliberatione præhabita, de eorumdem fratrum consilio, ad gloriam omnipotentis Dei, et gloriosæ semper Virginis Mariæ, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, exaltationemque et honorem dictæ Romanæ Ecclesiæ et sacri imperii ad suscipiendum imperialis dignitatis culmen dignum et idoneum declaravimus, et electionem approbantes, sibi per manus venerabilis fratris nostri Francisci Portuensis episcopi unctionem hujusmodi impendi fecimus, et tandem collatis sibi omnibus dignitatis hujusmodi insigniis, imperiali ipsum diademate supradicto duximus coronandum, supplentes omnes defectus, si qui aut ratione formæ, aut ratione personæ suæ, aut personarum dictorum electorum, seu quavis alia ratione vel causa in hujusmodi electione intervenerint quovis modo, certa scientia et Apostolicæ plenitudine potestatis. Quocirca omnibus fidelibus et subditis præfati imperii cujuscumque conditionis existant, etiamsi regali aut pontificali dignitate præfulgeant, districte præcipimus, quatenus præfato imperatori, ut tenentur, efficaciter pareant et intendant, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLI, XIV kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno VI ».

4. *Æneæ Sylvii oratio nomine Cæsaris habita coram Pontifice et cardinalibus pro Terræ-Sanctæ expeditione.* — Decoratus imperiali titulo Fridericus, digna imperatore Christiano meditatus consilia de bello Christiani nominis hostibus indicendo, ac restituendo Palæstinæ Christi cultu, Græcis a Turcica servitute pressis in libertatem vindicandis, Hungarisque tuendis cum Pontifice egit. Adhibitus est Æneas Silvius episcopus Senensis ad orandum ea de re in Apostolico senatu.

« Oratio Æneæ coram Pontifice et sanctissimo senatu cardinalium et imperatore coronato.

« Moyses vir Dei, beatissime pater, maxime Pontifex, cum sibi succesorem ordinaret Josue filium Nun, divinam vocem ad se dicentem audivit : *Per hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum, ad verbum ejus egredietur et ingredietur ipse et omnes filii Israel cum eo, et cætera multitudo.* Quibus verbis non populi solum, sed reges et principes monentur magnis in rebus summi sacerdotis consilium quærere et imperium sequi. Quod postmodum et in novo Testamento ac in tempore gratiæ multis exemplis et auctoritatibus est firmatum, sicut et Constantini Magni et Theodosii et Justiniani, et aliorum Christianorum Cæsarum gesta testantur.

« Eam ob causam cupidus atque avidissi-

[1] Lib. XIV. p. 233. Ext. etiam in Bullar. in Nic. V. Const. 1.

mus Cæsar, divus Fridericus Romanus imperator Augustus, filius tuus obsequentissimus, ut suo tempore adversus impios Mahometi cultores generale passagium fieret, atque in illud suum studium suasque curas omnes converteret, te prius magni Dei vicarium, Christianæ plebis sacratum religionis magnum caput, perfectum ducem, optimum rectorem, veracem magistrum, consulendum, audiendum et sequendum censuit, cujus providentiam vestra auctoritas movere, potestas implere potest, quid sit agendum. Venit igitur hodie ad te tuumque sacratissimum senatum Cæsar, super universali passagio cum tua beatitudine locuturus. Coronatus enim jam triplice corona, ejusque regni tua beneficentia rex confirmatus, cujus potentiam Daniel ferro comparavit, cujus limites solus claudit Oceanus, cujus fundator Romulus, confirmator Julius, amplificator Augustus, approbator Dominus Jesus fuit, cujus auctoritas in terris, ni tuæ, cedit nulli, cujus officium est parcere subjectis et debellare superbos, quid aliud cogitat, quam passagium, per quod et Christiani fortiores, et inimici Christi nominis creduntur imbecilliores? princeps, inquam, sapiens, quæ sunt digna principe cogitabit ». Et infra :

« Tria sunt quæ Cæsarem passagii cupidum reddant, commiseratio, utilitas atque honestas rei. Unde vero commiseratio prodeat paucis, adverte, docebo : *Quis infirmatur*, inquit Apostolus, *et ego non infirmor?* Quis videt afflictos, et non affligitur? cujus pectus adeo durum est, ut dolentibus non condoleat, gementibus non congemat, tristantibus non contristetur? Cæsar quidem, postquam discretionis attigit annos, cæpitque noscere nostræ fidei sacramentum, mox religionis induit zelum, cæpitque rebus omnibus divini cultus augmentum præponere : quod sibi et suæ naturæ bonitas, et nobilitas sanguinis suadebat. Nam domus Austriæ principes, inter quos plures reges ac imperatores floruerunt, tunc sibi prospere succedere speraverunt, cum divino nomini bene et constanter famulati fuissent : quorum vestigia Fridericus secutus, quam primum tutelam exivit, ut locum videret, in quo nostra redemptio celebrata est, adhuc adolescens trans mare navigavit, aspexit locum ubi natus Salvator noster Christus, ubi positus in præsepio, ubi præsentatus in templo, ubi baptizatus, ubi tentatus, ubi prædicavit, ubi Lazarum suscitavit, ubi cænavit, ubi captus, ubi derisus, ubi judicatus, ubi crucifixus, ubi sepultus est, et ubi ascendit in cælum.

Quid multa dicam? osculatus est Cæsar terram ubi fuerunt pedes ejus qui nos redemit. Sed quo tunc animo fuisse arbitraris, cum spurcos illic Saracenos immundos, horridos dominari videret sanctissima loca possidentes? Quid aliud dicere poterat, nisi propheticum illud! *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam.* Et iterum : *Quomodo sedet sola civitas plena populo, facta est quasi vidua domina gentium? princeps provinciarum facta est sub tributo.* Proh! quantum urgebat angebatque Cæsarem civitatis hujus oppressio, et illorum qui sunt trans mare Christianorum conculcatio! sed quid Græcia litterarum mater, inventrix legum, cultrix morum, et omnium artium bonarum magistra? Quem non miseret gentis illius afflictæ, oppressæ, pessumdatæ, cujus imperium non sub Alexandro Macedone solum suisque successoribus, sed sub Atheniensibus, Thebanis ac Lacædemoniensibus olim florentissimum et potentissimum fuit, nunc ubilibet effœminatis Turcis servire coacta est? Quid regnum illud Hungariæ nobilissimum, terra antiqua, potens armis atque ubere glebæ?

« Heu! quanta passi sunt Hungari diebus nostris! qui dum nostrum servant sanguinem, fundunt suum; quorum pectora, nostri sunt muri. Obligamur recte omnes Christiani Hungarorum genti, qui pro nobis mortificantur tota die, et facti sunt sicut oves occisionis, et cum præsentem illorum regem puerum, pupillum, orphanum Ladislaum, nobilissimam et regum et imperatorum prolem, inspicio, qui suo regno suisque subditis poscit auxilium, nunc tam sanctitatem tuam quam Cæsaream suæ preces et lachrymæ moveant; nam illi genti postulat auxilium, quæ toti Christiano populo affert præsidium. Accidit aliarum calamitas provinciarum. Massagetæ et Scytharum quamplures populi Livoniam vexant. Mauri vero parvum Hispanorum occupant regnum, Ciliciam Caramanus; Cyprum, Rhodum, Cretam, Siciliam et ipsa Italiæ littora Barbarorum sæpe classes invadunt, aspernanturque Christianos. O nostram maximam negligentiam. O tempora! o mores! dum gentiles fuerunt Cæsares et idolorum cultores, augebatur in dies credentium numerus, nunc, cum Christiani sunt reges, imperatores, duces, minuitur cultus Christi, qui totum fere orbem compleverat, in angulum Europæ deductus est. Africam et Asiam amisimus, Europa quoque conculcatur. Cur hoc? refriguit ardor, tepuit charitas. Proh dolor! Major est Saracenorum ardor in sua perfidia, quam noster in fide zelus, cernimus Christianorum injurias, et tacemus, opprimitur, jugulatur nostra religio, et avertimus oculos.

Sed alius est Cæsaris animus, aliamque arbitratur tuam esse mentem, nam quis ut defendat oppressos aut amicos, patriam non deserat, quod ne tibi, neve sibi quispiam imputet, passagium expetit, in quo magnam utilitatem esse intelligit subvenire laborantibus, Hungaros liberare, Græcos a servitute eripere, propagare divinum cultum, Terram-Sanctam ex manibus impurorum vindicare : monstrumque illud et

abominabile idolum Mahometis exterminare. Unde bellantes immarcescibilem cœlestis regni coronam adipiscantur, et magnam utilitatem. Sed nonne est vera utilitas honestasque? Majores nostri justum bellum gerere honestam rem censebant. Erat autem belli æquitas sanctissimi senatus pro jure descripta, denuntiataque bella et indicta justa putabant, in quibus qui viriliter pugnassent non viventes solum, sed occumbentes quoque honore dignos gloriososque judicabant. Quid de hoc bello dicemus, quod, non terrenus homo, sed divinus imperator indicit, in quo non impii, sed divini cultus propagatio quæritur, in quo fides Catholica defenditur, et honor Salvatoris nostri, *qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed seipsum exinanivit, formam servi accipiens, etc. factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis,* ut nos de diabolica servitute redimeret. Et tumet adversus eum Mahomet, inflatur et cornua erigit, et nos quiescimus. An non arma pro Christo sumemus, qui pro nobis sumpsit humanitatem? Maxima esset ingratitudo nostra, si non ad incertam mortem pro Christo iremus, qui certam pro nobis tulit, si non illi vitam offerremus, a quo suscepimus. En bellum honestissimum, in quo patris, in quo domini, in quo magni Dei causam tuemur, in quo qui vitam temporalem amittit, acquirit æternam, et famam clari nominis adipiscitur sempiternam. Quid plura? tantum abest, ut non sit gloriosum pugnare pro fide, ut infame fœdumque sit non pugnare, quando necessitas urget, sicut jam grassantibus undique in fratres nostros Saracenis, et nomen Christi magna crudelitate atque immanitate persequentibus et tantum de secunda parte dictum, in qua cur passagium peteretur, monstrandum fuit.

« Supererit nunc de possibilitate congregandi passagium, deque spe fructus dicere. Plurimi sunt, beatissime pater, qui cum nominari passagium audiunt : *Ecce vetus somnium,* inquiunt, *vetus deliramentum, inanes fabulas.* Verum Urbanus II antecessor tuus, cum vexaretur a paganis Orientalis Ecclesia, Saracenique tum illam conculcarent, motus Alexii, qui Constantinopolim tenebat, et aliorum Christianorum, qui sub tributo Turcorum vitam degebant, precibus, ingenti et laborioso itinere in Galliam profectus, maximum exercitum congregavit, atque hominum trecenta millia, ut Otho Frisingensis scribit, non futilis auctor, in Græciam, Asiam, Syriamque transmisit, quibus nullæ Saracenorum vires obsistere valuerunt, quando et Antiochiam expugnaverunt et Jerosolymam obtinuerunt, unde adhuc Urbani qui convocavit passagium, et Gotfridi qui eduxit illustre nomen habetur.

« Sed pensemus hodie an spes bona possit haberi passagii, quandoquidem nemo sciens impossibilia tentat, neque aggreditur quisquam, quod assequi desperat, magnum facinus spes nutrit, quid hic respondebimus? Duo consideranda sunt, unum an Christiani facile possint in passagium trahi, alterum an inchoato passagio spes sit magna vincendi, nam quamvis omnium bellorum dubius sit exitus, nunquam tamen committendum est bellum sine spe quadam et argumento victoriæ, ne sicut Octavianus Cæsar in proverbium habuit, aureo piscari hamo videantur, in quo major damni quam lucri ratio possit haberi. Difficile ergo primum videtur Christianos, qui inter se sunt discordes, apertisque flagrant odiis in unam passagii summam ducere. Sed quod multi obstare putant passagio, sapientia Cæsaris conducere indicat, omninoque si pax Christianos haberet, incassum quietos principes atque torpentes populos excitaremus, neque utiles bello manus invenirentur, timerent mortem, neque ferrum, neque signum, neque tubam ferre possent, nunc vero exercito bellis populo, ultro sese offerent. Facilius ex bello vocatur ad bellum, quam ex otio miles : *Bonum est viro,* sicut propheta testatur, *cum portaverit jugum ab adolescentia sua.* Quis Christianorum est, postquam pugnare oportet, qui non potius in Turcos quam Christianos stringere gladium velit? Placebit omnibus arma in Saracenos vertere, patriam ut quietam relinquant, et fortasse unica pacandi Christianos via est convocatio passagii, martiales enim et feroces Europæ populi nescientes quiescere, nisi adversus exteros prælientur, in se manus vertunt, qua ratione ductus olim Cato exscindi Carthaginem dissuadebat, ne pacem habentes in circuitu Romani, in sese ruerent, sicut et reges Israel, victis hostibus, mutuis cecidere vulneribus. Jam pacem ergo ut habeant Christiani, bellum in exteros est transferendum, ad quam rem neque Germanorum illustris animus, nec cor nobile Gallicæ gentis, neque mens sublimis Hispanorum, neque honesti cupidus Italorum deerit Spiritus, omnes quod tua jubet sanctitas constanter exsequentur. Quis dubitat fieri passagium quod Romani Pontificis auctoritate decretum, et imperatoris mandato fuerit convocatum? Videor videre rem perfectam, nec me dubium habet ullum, si tu verbum apponis, Cæsar adjicit manum, nam si quis obedire neglexerit, vel tuis jussibus vel Cæsaris imperio compelletur.

« Sed dicit fortasse quispiam quod Braccius, quamvis hostis Ecclesiæ aliquando, tamen vir sensatus frequenti sermone usurpare solebat tribus potissime rebus bellum indigere, et horum trium unum esse pecuniam. Ubi ergo corradenius aurum ad tantum et tam longinquum bellum necessarium? Sunt et modi in promptu hujus inveniendi argenti, quos vulgare non expedit. Illud dicere possum, civitates, quæ ob eam causam bellum suscipiunt, ut sine minis in pace vivant, libenter passagii contribuent curas,

ut pacem nihil insidiarum habentem consequi possint. Non erit difficile convocare passagium. Nec rursus spes magna victoriæ deerit. Novit majestas imperatoria Turcorum, Assyriorum Ægyptiorum gentem: imbelles, inermes, effeminati sunt, neque animo neque consilio martiales; sumenda erunt spolia sine sudore et sanguine. Quis truncatos mitratosque Turcos, aut bracchatos timeat Ægyptiacos? quos Rabsaces ad Ezechiam regem loquens baculo arundineo confracto comparavit. Quod si aliquando nostri exercitus victi ab eis sunt, neque viribus, neque rei militaris peritiæ, sed innumerositati hostium adscribendum est, quoniam si Christianorum copiæ tot fuerint, ut opprimi a Saracenorum multitudine nequeant, et quod passagii nomen exposcit, certa nihilominus in manibus erit victoria, sicut prisca exempla nos instruunt. Juvabunt et divisiones eorum et odia, et quæ cum Tartaris habent assidua certamina. Juvabit et gentis illius desperatio, nam et Mahometum, cui maxime credunt, sectam suam in octingentos usque annos augendam, exinde diminuendam asseruit prophetasse, qui sub Heraclio malignari occœpit, post quem supputantur anni quadraginta et octingenti, et hoc Turcos admodum terrilat, Christianos elevat, nam et si falsus propheta Mahometus est, non est tamen falsum vaticinium æstimandum, quod Jeremiæ sacris sermonibus consonum esse videtur, dum quinquagesimo capite libri sui quasi tuam sanctitatem et Cæsarem hortetur: *Nolite tacere super iniquitates ejus, quoniam tempus ultionis est, dummodo vicissitudinem ipse retribuet ei.*

« Possem ad hæc tamen plura deducere, sed neque doctissimis tuis auribus, neque reverendissimis Patribus qui assident danda sunt verba, satis est nobis absolvisse ea quæ præmisimus, ea quæ Cæsarea dignitas dicturum me voluit. Intelligis Cæsaris desiderium, suum integrum propositum, Cæsaris mentem intueris, totum tamen et consilio et judicio tuo relinquitur. Cæsar, cum esset hac vice apud tuam beatitudinem, noluit hanc rem intactam relinquere quæ sibi ab adolescentia semper cordi fuit. Alius autem Concilium generale petivisset, aut reformationem, decreta aut aliud quippiam, Cæsari suscepta ex tua sacra manu imperiali corona, nihil antiquius visum est, quam de passagio tecum agere; quod si fortasse prima fronte arduum videatur, nihil tamen est tam difficile, quod quærendo non fiat facile; virtus circa difficile operatur, asperis in rebus et virtus noscitur, et gloria quæritur, quæ magno animo et fortiter excellenterque geruntur nescio quomodo pleniori bucca laudare solemus: clari et illustres sunt tituli tui, beatissime præsul, qui unionem feceris, jubileum indulseris, Cæsarem coronaveris, passagii tamen titulus et dignior et diuturnior omnibus erit, quem ne successori relinquas, et Cæsarea sublimitas suadet, et omnis Christianitas orat, et tibi, coronato Cæsare, quamvis incumbant, nihil tamen est de quo vel utilius agere vel gloriosius quam de passagio possis ». Senuere illa de bello sacro adornanda consilia, et Christiana res a Mahomete II obtrita est.

5. *Habita a Ladislao rege apud Pontificem Oratio qui Strigoniensis Ecclesiæ privilegia confirmat.* — Quod ad Ladislaum regem Hungariæ, cui decernendas suppetias postulabat Æneas, spectat: elegantem ac piam hanc Orationem [1] in sacro consistorio coram Pontifice habuit:

« Oratio Ladislai regis ad Nicolaum papam V, cum adhuc esset puer duodecim annorum.

« Cum animadverto, beatissime maxime Pontifex, me apud inclytos pedes sanctitatis tuæ constitutum, quæ inter mortales Dei omnipotentis vicem gerit, coram hoc sacratissimo senatu, ad quem illustrissima totius mundi sidera atque homines doctrina et sanctitate lectissimi convenerunt, non injuria equidem in tanta rei magnitudine subsistens, unde initium orationis sumam, quibus verbis te unicum Christianorum principem, te regum regem atque in terris Deum adorem, non facile constituere possum. Hæc enim tanti numinis præsentia, hic tam celsus audientium cœtus eruditissimum quoddam elegansque dicendi genus exquirit, cui me et ingenio et eloquentia longe imparem esse cognosco, quare tacendum existimarem, ne tantam provinciam aggrederer, in qua etiam ipsius Ciceronis aut Hortensii robur desudaret, nisi admirabilis tuæ sanctitatis clementia collapsas ingenii vires et succumbentis humeros sublevaret, quæ cum omnibus ad se integra mente conversis incredibili benignitate patere non desinat, mihi quoque, ut confido, consuetæ mansuetudinis aditum non præcludet. Te namque, beatissime pater, non sine ratione beatissimum appellamus, quem admiranda probitatis omniumque virtutum merita, incorrupta vitæ integritas ad hanc eminentissimam sedem jure optimo extulerunt. Quis enim dignius in ea potuit collocari, quam ille, quem a primis annis cœlestem in terris vitam semper egisse constat? qui pro Christiana religione per innumeros casus, per varia itinera, per diversas mundi provincias omnem ætatem in maximis laboribus, in omni rerum difficultate contrivit, in cujus pectore omnes liberales artes, omnes scientia, et præstantissima in primis sacrarum litterarum doctrina patrios, ut ita dixerim, penates sibi a tenera ejus ætate consecrarunt. Tu, inquam, dignissime, militantis Ecclesiæ es caput, quæ non sine ratione ad triumphantis exemplar dicitur ordinata, nam ut in illa unus

[1] Ext. apud Cocl. l. xi.

Deus creator omnium sceptrum tenet, ita in hac tibi uni tantum Dei vicario totius orbis imperium delegatum esse constat. Ut enim sancta fatetur Ecclesia, constituit Dominus Pontificem super gentes et regna, ut evellat, dissipet et plantet. Quanquam igitur non ignorem complures hoc in dubium revocare, disserentes solam spiritualium rerum curam summo Pontifici datam esse, terrestre autem imperium Romano datum imperatori affirmantes. Quid enim aliud credendum est Christum significare voluisse, dum ad se Petrum solum supra mare vocat, dum ei supremam ligandi atque solvendi facultatem concessit, dum sibi charissimi gregis curam demandavit? Unum certe in terris principem constituere voluit, qui summi Dei vice ac potestate inter homines fungeretur, a quo una vera sapientia, vera fides ad reliquum genus humanum perveniret; consistit enim in hoc uno Christianæ fidei sacramentum, cui scilicet Dominus dixit : *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.*

« Tuam igitur sanctitatem, atque Domini nostri locum tenentem in terris, et magistrum et ducem universalis Ecclesiæ recognoscimus omnes : te certum et indubitatum B. Petri successorem, te pastorem Dominici gregis, te sanctorum Evangeliorum verum interpretem, te doctorem salutaris vitæ, te denique clavigerum regni cœlestis profitemur. Quo fit, beatissime pater, ut mihi quidem lætissimam omnium hodiernam diem illuxisse sentiam, in qua divinitus datum est, et tantum et tam præsens numen intueri, colere et saltem integra mente ac vera fide venerari : cum enim sanctitatem tuam inter hos felicissimos ac cœlestibus persimiles adstantium ordines, in hac sublimi Sede Apostolica, collocatam suspicio, nihil aliud profecto, quam supernam illam in terris majestatem videor admirari : majores enim mei qui vel Hungariæ, Bohemiæ vel Austriæ præfuerunt, hujus divinissimæ Sedis præcipui semper amatores et cultores fuerunt. Eorumdem progenitorum meorum vestigiis inhærendo, te æternæ vitæ clavigerum summa quoad vixero reverentia prosequar : et cum omnes sacræ litteræ Deum colendum clamitent, huic me primum dabo commendaboque : hic meus est auctor, meus dominus, huic omnia debeo : cumque omnes homines Deo gratias referre debeant, ego illi maxime regratiari et servire teneor, cujus munere factum est, ut ego rex nascerer. Poteram ego unus ex plebe, aut unus ex rure nasci, sed inscrutabile Dei judicium me collocat in sublimi solio.

« Non efferri debeo, non tumescere, non superbire : quod mihi datum est, alteri dari potuit. Quanto major sum natus, tanto me debeo humilius gerere et subjicere collum religioni, interesse divinis officiis; nam cui divinus cultus est cordi, reliqua facile famulantur : *Primum quærite regnum Dei*, Scriptura dicit [1], *post hæc omnia adjicientur vobis*. Romani, quamvis gentiles erant, omnia tamen post religionem duxerunt, in quibus etiam summæ majestatis decus conspici voluerunt ; nec dubitaverunt sacris imperia servire, ita se humanarum rerum fultura regimen æstimantia, si divinæ potentiæ bene ac constanter fuissent famulata, quod nos veri Dei notitiam habentes facere decebit. Cavebo igitur ne mihi religionem putem esse subjectam, quamvis magni principis nomine gaudeam, non dominus, sed filius Ecclesiæ, sacerdotis imperio in his quæ Dei sunt, subjectus sum. Theodosius Cæsar, quamvis potentissimus esset et Romanum gubernaret imperium, Ambrosio tamen Mediolanensis Ecclesiæ præsulatum tenenti collum subjecit, imperatamque pœnitentiam peregit humiliter. Constantinus autem maximam sacerdotio reverentiam præbuit, nec judicium super episcopis in Concilio Nicæno ferre voluit, asseverans deos ab hominibus non esse judicandos. Eorumdem Christianissimorum principum vestigiis inhærendo, sacerdotium summa reverentia prosequi non postponam, ad quod natura et ipse Deus omnipotens, gressus meos ab ineunte ætate direxerit, ad quod omnes conatus, omnia desideria, omnes cogitationes animi mei semper prospexerunt. Ego tandem meipsum, dominia et regna, quæ mihi hæreditario jure debentur, tuæ clementiæ, tuæ fidei tuæque protectioni commendo, pro cujus tuæ sanctitatis felicissimo statu nihil unquam arduum, nihil periculi, nullum laboris aut difficultatis genus recusabo ».

Hæc ad Nicolaum V Ladislaus, qui dum Romæ versabatur, flagitavit a Nicolao, ut Strigoniensis Ecclesiæ a beato Stephano olim conditæ prærogativas confirmaret, cujus postulatis libenter annuit Pontifex, dato hoc Diplomate [2] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Nuper charissimus filius noster Ladislaus Hungariæ rex illustris nobis exposuit, quod olim, postquam Ecclesia Strigoniensis per beatum Stephanum Hungariæ primum regem fundata, et veluti omnium aliarum ipsius regni Ecclesiarum prima et magistra, in metropolim auctoritate Apostolica erecta, decorata, ac tam ad ipsius beati regis, quam aliorum post ipsum in eodem regno successorum instantiam, per diversos Romanos Pontifices prædecessores nostros præ aliis ejusdem regni Ecclesiis, primatiis, illiusque præsules pro tempore existentes legationis natæ officio et honore insigniti extiterunt, et antistites ejusdem Ecclesiæ pro tempore existentes officio, honore ac jurisdictione

[1] Matt. vi. — [2] Lib. xiv, p. 185.

et legatione prædictis, a tempore, cujus memoria hominum non exstitit, in utroque foro etiam indefinite continuo usi fuerunt, prout etiam modernus archiepiscopus in illorum pacifica possessione vel quasi existens utitur etiam de præsenti; quare præfatus rex nobis humiliter supplicavit, ut jurisdictionem primatiæ et legationis hujusmodi cum honoribus, oneribus et prærogativis debitis et consuetis eidem Ecclesiæ quomodolibet competentibus; et quibus archiepiscopi prædicti de jure vel consuetudine hactenus usi sunt, et modernus ad præsens utitur, ut præfertur, approbare et confirmare, quodque dilectus filius noster Dionysius tit. S. Cyriaci in Thermis presbyter cardinalis, et ex dispensatione Sedis Apostolicæ archiepiscopus suique successores pro tempore existentes in singulis præfati regni, necnon partium eidem subjectarum, et imposterum forsitan subjiciendarum, tam cathedralibus et metropolitanis, quam aliis etiam exemptis Ecclesiis omnimoda potestate, jurisdictione et legatione hujusmodi tam in foro conscientiæ, quam controverso uti et gaudere, jurisdictionem quoque et legationem prædictas exercere libere et licite possint et valeant, de novo concedere de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur eorumdem prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, jurisdictionem primatiæ et legationis prædictarum auctoritate Apostolica tenore præsentium approbamus et confirmamus, ac præsentis scripti patrocinio communimus, et nihilominus pro potiori cautela Dionysio suisque successoribus ejusdem Strigoniensis Ecclesiæ archiepiscopis, qui erunt pro tempore, quod in singulis ejusdem regni et partium hujusmodi de jure vel consuetudine eidem subjectarum et subjiciendarum metropolitanis, cathedralibus ac aliis, licet exemptis, Ecclesiis loca eorumque personas ac eisdem quomodolibet subjectas et subjiciendas tam Ecclesiasticas, etiam exemptas, quam mundanas omnimoda potestate primatiæ et legationis earumdem tam in foro conscientiæ quam contentioso cum honoribus, oneribus, prærogativis debitis et consuetis perpetuis futuris temporibus uti et gaudere, jurisdictionemque et legationem prædictas libere et licite exercere possint et valeant, auctoritate præfata harum serie concedimus pariter et indulgemus, non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLI, IX kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno VI ».

6. *Æneas Sylvius in Bohemia et aliis provinciis creatus nuntius Apostolicus.* — Pertentasse Ladislaum subtrahere se clandestina fuga a comitatu Friderici, dum ille post habitum familiarem congressum Neapoli cum Alfonso Aragonum rege, a quo magnifice exceptus fuit, rediret in Germaniam, narrant pluribus scriptores[1], adduntque adductum ad id fuisse a Gaspare pædagogo, qui de illo abducendo consilia cum Hungaris, Bohemis atque Austriacis proceribus inierat, sed patefacta re Gasparem captum. Traditum fuisse Æneæ Sylvio nuntio Apostolico quo ejus, utpote clericali ordini adscripti causam cognosceret, ipsemet Æneas narrat[2], deque imposito sibi legationis munere meminit. Exstat de ea in Regesto Pontificio hoc diploma[3]:

« In regno Bohemiæ ac Marchionatu Moraviæ, necnon in Silesia ac civitatibus et diœcesibus, terris et locis Aquileiensis et Saltzburgensis provinciarum, sub dominiis dilectorum filiorum nobilium virorum Austriæ, Styriæ, Carinthiæ et Carniolæ ducum consistentibus, pro pace et quiete partium prædictarum, necnon finitimorum locorum Apostolicæ Sedis nuntium et oratorem nostrum, de fratrum nostrorum consilio cum potestate legati de latere facimus, constituimus et etiam deputamus, teque per universum regnum Bohemiæ, provincias, civitates, diœceses, terras et loca prædicta tanquam pacis angelum, ut in ipsis evellas et destruas, ædifices atque plantes, deformata reformes et corrigenda corrigas, deviantes ad viam veritatis reducas, et statuas quidquid ad concordiam mutuamque charitatem præfatorum populorum profutura cognoveris, prout cœlestis gratiæ infusio tuaque tibi providentia ministrabunt, de eorumdem fratrum consilio duximus destinandum, etc. ». Provinciam ei dat, ut religionem in iis oris restituat in pristinum splendorem, Ecclesias suæ dignitati asserat, in Bohemia et circumjectis regionibus pacem alat, revocet in Ecclesiæ sinum qui a fide desciverint, dissolvat incussas iis censuras, infamiæ notam aboleat, in perduelles animadvertat, Bohemos ad pristinam concordiam reducat, si necessitas poposcerit, præsules principesque ad solemnes cœtus convocet, ac suscepta in iis consilia ad exitum perducat. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLII, XIV kal. Maii, Pontificatus nostri anno VI ». Auctus est[4] amplissima potestate ad munus cum dignitate obeundum, adultoque anno illi facultas tributa[5], ut una cum cardinale Cusano ad firmanda pacis inter Fridericum ejusque hostes conciliatæ fœdera eosdem perduelles censuris, quibus se irretierant, solveret.

7. *De tutela Ladislai controversiam pro Friderico dirimit Nicolaus.* — Concitarat in se Fridericus multorum odia ob detentum penes se Ladislaum, adeo ut in Germaniam reverso acre

[1] Æn. Sylv. Ep. 309. Cocl. hist. Huss. l. XI et alii. — [2] Æn. Sylv. Ep. l. I. nom. 309. — [3] Lib. IV. p. 277. — [4] Ibid. p. 278 ad p. 283. — [5] Lib. XVI. p. 143.

bellum ei illatum sit ab Austriacis [1], qui duce Udalrico sive Ulrico duodecim militum millibus succincti illum in Novaci vitate obsidione cinxere, ut Ladislaum ab eo eriperent : at demum ea discordia Sigismundi archiepiscopi Salisburgensis et Caroli marchionis Badensis opera composita est, cum Georgius Prodiebratius sexdecim millia Bohemorum Friderico opem laturus educeret. Fœderis autem pactiones eæ fuere, ut Ladislaus rex Austriacis traderetur, tertioque id. Novembris cogerentur Viennæ solemnes cœtus, in quibus et Friderici et Ladislai consanguinei, tum Hungarorum Bohemorumque oratores convenirent, ut lis de Ladislai tutela in iis dirimeretur. Sed hujusmodi conventus dissoluti sunt ab Austriacis, cum pactis stare recusarent : atque a Ladislao creati sunt triumviri, e quibus Joannes Huniades Hungariæ, Georgius Podiebratius Bohemiæ, Austriæ Ulricus Ciliæ comes præfecti fuere. Inter hos vero majori pollebat [2] auctoritate Ulricus, inquit Æneas, ut qui regem haberet in potestate, et aliis imperare posse videretur. Certior factus de his rerum conversionibus Pontifex, causam Friderici quæ justa erat, adversus Udalricum, qui ei Ladislai tutelam eripuerat, tuendam suscepit, atque Udalricum ipsum in judicium vocavit, censuras ei Ecclesiasticas minatus, ni cœpto desisteret. Exstat ea de re Diploma [3], in quo jus Friderici primum illustratur, cum mos esset apud Austriacæ domus principes, ut pupillorum tutela ipsorumque principatuum administratio ab eo, qui sanguine esset conjunctior, gereretur, atque etiam ab omnibus Ladislai subditis sacramentum fidei Friderico ut illius tutori nuncupatum esset, donec Ladislaus ipse pubertatem attigisset. Sed de his aliisque querentem Pontificem audiamus :

« Ad futuram rei memoriam.

« Ad audientiam nostram, fama referente publica et rei experientia edocente, devenit, quod licet ab olim inter principes et duces domus Austriæ laudabiliter introductum, et inconcusse etiam a tanto tempore, quod de contrario memoria hominum non existit, observatum fuerit, quod decedente quocumque ex principibus et ducibus domus ejusdem, superstite sibi hærede impubere, princeps et dux major natu domus ipsius terras et dominium ejusdem hæredis impuberis regere, et ejus curam sive tutelam utpote ad eum jure delatam, gerere cum plenaria gubernatione et administratione terrarum et dominiorum hujusmodi, ac omnium jurium et pertinentiarum eorumdem, quousque idem hæres pubertatis annos ac discretionem, gubernationem, regimen et administrationem terrarum et dominiorum hujusmodi per se ipsum gerendi conscenderit, debeat et etiam teneatur ; ac propterea claræ memoriæ Alberto rege Romanorum et duce Austriæ vita functo, et sibi charissimo in Christo filio nostro Ladislao rege Hungariæ illustri ejusdem Alberti regis nato in terris et dominiis, quæ ipse Albertus rex tenuerat succedente, charissimus in Christo filius noster Fridericus tunc Romanorum rex illustris ac dux et major natu domus prædictæ nunc imperator semper Augustus hæreditatis sive terrarum dominii dicti Ladislai regis, qui tunc erat, prout est impubes et minor annis, regimen et ejus curam et tutelam sibi debita susceperit ; et illa ac gubernationem, regimen et administrationem terrarum, dominiorum et jurium hujusmodi ex tunc laudabiliter et decenter gesserit, ut debebat, paratus prædictis annis expletis terras, dominium, regimen, administrationem et gubernationem prædicta dimittere dispositioni liberæ ejusdem Ladislai regis et consiliariorum suorum, prout utilitati ejusdem regis amplius expediret ; nec quispiam alius, quousque idem Ladislaus rex annos expleverit, præter imperatorem prædictum de regimine, tutela, gubernatione et administratione prædictis se ingerere debeat sive possit, fueritque idem imperator veluti dux et major natu domus præfatæ, pro indubitato ac legitimo tutore ab omnibus prælatis, nobilibus, vassallis, comitatibus et universis terrigenis, incolis et habitoribus terrarum et dominiorum dictæ domus, quam aliis tam Ecclesiasticis quam sæcularibus personis ubilibet tentus et reputatus, præstitis etiam sibi et terrigenis et subditis terrarum et dominiorum dicti Ladislai regis obedientia, promissionibus, juramentis, in similibus tutelaribus administrationibus juxta morem terrarum ipsarum præstari solitis et consuetis ; nihilominus Udelricus Eyssynger, Joannes Wilhelmus et Henricus de Lichtenstain, Fridericus de Hohenberch, Nicolaus Truxest, Wolffgangus Rogendorffer, Georgius de Huenring, Georgius de Echerssaco, Cadoldus de Weabing, Conradus Suveymuvarter, Sigismundus Fruzesdorffer cum ipsorum complicibus suorum status et famæ prodigi, non veriti in offensam regiæ majestatis suos dilatare conatus, et suorum in ea parte complicum conspiratione stipati, nuper dictus imperator, tunc rex propositum suum ad Sedem Apostolicam pro suscipiendis a nobis unctione victoriæ, et imperiali diademate ad honorem sanctæ Romanæ Ecclesiæ et sacri imperii decus, veniendi expleturus, de gubernatione fideli ducatus, ac terrarum et dominiorum prædictorum provide decrevisset disponendum diversa congregationes, conventicula et monopolia una cum eisdem conspiratoribus fecerunt », et infra : « et certis aliis in rebellionem adversus dictam majestatem concitaverunt ad hujusmodi gerenda regimen et tu-

[1] Æn. Sylv. Bohem. c. 60 et 61. et Europ. c. 22. Naucl. vol. 2. gen. 49. Coel. l. xi. Dubr. l. xxviii. Bonfin. l. iii. dec. 7 et alii. — [2] Æn. Sylv. eod. c. 50. — [3] Lib. xiv. p. 9.

telam, gubernationem et administrationem improbe aspirantes, aut malitiose impedire satagentes executionem propositi imperatoris hunc regis antedicti, et tandem opprobrio, obtrectationibus et falsis litteris infamiæ notam eidem regiæ majestati improperantes, sub colore improperii hujusmodi regimen, tutelam, gubernationem et administrationem prædicta sibi usurparunt, fructus et redditus levando, officiales ponendo et destituendo, et iis quæ dumtaxat juris sunt ducum Austriæ se ingerendo, majori interea temeritate, una cum eisdem conspiratoribus præsumentes abstrahere se et alios terrigenas et subditos supradictos ab obedientia, promissionibus et juramentis hujusmodi per eos, ut præfertur, præstitis fore absolutos.

« Et quia præmissa temere, ut præmittitur, et de facto præsumpta tam in Sedis, cujus consideratione idem imperator in explendo proposito prædicto, nullatenus impediendus erat, quam majestatis prædictarum, dictorumque ducum perniciosam vergunt injuriam et offensam : nos quorum etc. ». Subdit spectare ad Pontificium munus tueri justitiam et ulcisci crimina, atque ideo proposito edicto Ulricum et conjuratos perculit anathemate, a quo nonnisi in extrema mortis vitæque lucta liberari possent. Si vero hærerent obfirmati in pertinacia proximo mense, sanxit etiam simili pœna afficiendos qui eorum commercio uterentur, et si Ecclesiastici forent, omnibus sacerdotiis exuendos, constitutisque in reos læsæ majestatis pœnis percellendos : præterea si consecutis aliis viginti diebus in perduellione perstarent, loca in quibus agerent, sacrorum usu interdictum iri. Data quoque omnibus præsulibus cæterisque Ecclesiasticis viris imperia, ut quos sentire cum perduellibus nossent, nec definito tempore excurrente paruissent, anathemate defixos, refugiendamque ipsorum consuetudinem renuntiarent, quibus litteris adjecta hæc formula : « Datum Romæ apud S. Petrum an. Incarnationis Dominicæ MCCCCLII, pridie non.... Pontificatus nostri anno ».

8. *Cardinali Cusano data legatio in Bohemia, qui ad Bohemos hæreticos reducendos multis laborat.* — Collocasse suam operam magna contentione Nicolaum cardinalem e Cusa, ut eam dissensionem sedaret ; sed ab Austriacis repulsam passum referunt auctores[1]. Data ei fuerat jam ante legatio in Bohemia ab ipso gerenda, ut religionis cultum perfidia Hussitarum obsolescentem redintegraret, bellaque civilia repelleret : sed cum ob Hæreticorum ingravescentem potentiam regnum illud tuto ingredi non posset, conduceretque Christianæ rei, ut in Bohemiæ confiniis cunctaretur, atque ad solemnes cœtus cogendos incumberet, Pontifex instruendum illum majori auctoritate censuit, ac legati Apostolici in terris, quæ ad Bohemiæ limites pertinerent, munus exercere jussit[1].

« Dilecto filio Nicolao tit. S. Petri ad Vincula presbytero cardinali, salutem, etc.

« Dudum, cum te ad partes Alamanniæ legatum nostrum de latere duxissemus destinandum, considerantes quod sapientia tua in nostris et sanctæ Romanæ Ecclesiæ magnis et arduis negotiis plurimum comprobata esset in reductione Bohemorum, et ad reformanda regni Bohemiæ loca multum fructuosa, tibi ad regnum hujusmodi accedendi, et in eo auctoritate nostra omnia et singula agendi, tractandi et componendi, quæ pro illorum reductione, incremento fidei nostræ et Apostolicæ Sedis honore, ac ordinis Ecclesiastici exaltatione, ac bono regimine Christicolarum in eo residentium animarumque suarum salute videris expedire, ac in eodem regno, dum ibidem præsens fores, legati de latere officio fungendi, et illud exercendi perinde ac si ad regnum ipsum legatus destinatus esses, plenam et liberam concessimus facultatem ; cum igitur tu pro unitate ac pace in regno prædicto componendi jam plures subieris labores, et injunctum tibi officium diligenter prosequi cœperis, ac pro sperata illius consummatione felici in locis etiam forsitan extra regnum ipsum seu in illius confinibus, ad quæ legatio tua se non extendit, super cœptis per te negotiis sint constituendæ et tenendæ dietæ, nos : » et infra, « denuo dictæ Sedis legatum de latere cum plena potestate legati de latere usque ad ipsius Sedis beneplacitum constituimus et etiam deputamus, ut in eisdem dietis vices nostras gerens, ea quæ sunt pacis et charitatis, et unitatis, ac quæ in exaltationem orthodoxæ fidei et honorem Altissimi suæque Catholicæ Ecclesiæ cedunt, juxta datam tibi a Deo prudentiam feliciter prosequaris, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLII, XIV kal. Septembr. Pontificatus nostri anno VI ».

Præ se tulisse Bohemos aliquam resipiscendi speciem, ac redintegrandæ conjunctionis veteris cum Romana Ecclesia spem Catholicis injecisse, refert Joannes Coclæus[2] ; cardinalem vero Cusanum legatum accessisse ad Bohemiæ limites, misisseque sacellanum suum, ut exploraret, num Bohemi unanimi voluntatum conspiratione ad restituendam pacem religionemque Bohemiæ, atque ad se accommodandos ritibus antiquis Latinæ Ecclesiæ consentirent ; at querebantur valde pactiones in Concilio Basileensi de usu calicis permittendo laicis confectas a Pontifice et legato non haberi ratas, eoque fuco hæresim colorabant. Ad abducendos vero eos ab errore dissolvendasque Hussitarum improbas artes, legatus egregiam ad Bohemos ipsos

[1] Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 60. Cocl. l. XI et alii.

[1] Lib. XV. Ep. secr. p. 208. — [2] Cocl. hist. Huss. l. XI.

scripsit Epistolam[1], in qua profitebatur Basileensem Synodum in factarum pactionum formula usum calicis Bohemis laicis permisisse, ut eos in Ecclesiæ gremium revocaret, sua tamen exspectatione delusam; non enim id ad instaurandam religionem profuisse, atque ideo usum calicis non permittendum : præterea nunquam servata illius fœderis conventa a Bohemis, sed multiplici ratione violata, ac propterea Bohemos illius prærogativæ jus amisisse ; tum piam addidit adhortationem, ut ab aliis regnis majorumque institutis non discreparent.

« Nicolaus miseratione divina tit. S. Petri ad Vincula sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter cardinalis, Apostolicæ Sedis legatus, episcopus Brixinensis, universis et singulis nobilibus, venerabilibus, strenuis, honorabilibus prudentibusque baronibus, prælatis, militibus presbyteris, religiosis, militaribus, magistris civium, oppidanis et cunctis Ecclesiasticis et sæcularibus inclytum regnum Bohemiæ et marchionatum Moraviæ inhabitantibus, veræ pacis desideria feliciter adipisci.

« Postquam divina pietas statuit, uti firmiter speramus, regnum et marchionatum prædicta hoc tempore ad obedientiam sacrosanctæ Romanæ Catholicæ Ecclesiæ revocare, sanctissimus dominus Nicolaus papa V nobis curam et sollicitudinem tam sancti operis commisit, et legati de latere plenam tribuit facultatem. Et quoniam nuper ex nobilibus regni ipsius oratoribus in dieta Ratisponensi lætanter intelleximus, desideria omnium vestrorum divina inspiratione nunc ad veram et effectualem unionem inclinari, et quod eapropter Apostolicam legationem in regno ipso constitui optatis, pro complemento tam sancti propositi mox operam dedimus, ut hoc summo Pontifici nostro quam ocissime innotesceret, et quoniam ad rem ipsam feliciter conducendam, necesse est ut ante accessum Apostolici legati ad regnum de mente singulorum, aut saltem majoris sanioris partis inhabitantium, quoad puram, veram et effectualem obedientiam et subjectionem simus certiores facti : nam nisi esset propositi vestri vos velle conformare progenitoribus vestris, qui ante hanc differentiam Catholicam vitam duxerunt, qui fidem orthodoxam ab Apostolica Sede, atque privilegia metropolitanæ sedis et generalis studii pro sua devotione et obedientia ad matrem suam ipsam, scilicet Sedem Romanam meruerunt, quemadmodum et alia Christiana regna, quæ adhuc in eadem obedientia perseverant, supervacue Apostolicus legatus inquietaretur, et re non peracta, in non parvum omnium vestrorum dedecus rediret. Ideo ut experiamur quem fructum introitus legati efficere queat, honorabilem Joannem Dorsenit præsentium latorem, capellanum nostrum devotum ac dilectum, ad vos omnes et singulos transmisimus, cui dedimus in mandatis, ut his nostris patentibus litteris ostensis, uniuscujusque mentem et intentionem investiget circa jam dictam obedientiam præstandam, et quæ circa ipsam atque securum accessum Apostolici legati fuerint opportuna, prout de hoc per nos latius est informatus.

« Quare rogamus vos, et in Domino exhortamur, ut ipsum capellanum nostrum admittere, benigne audire, et quæ mente geritis scripto patefacere velitis. Nec putetis nos a vobis rem magni ponderis leviter exigere; nam cum impossibile sit veram pacem Ecclesiasticam constitui posse, quamdiu non est omnimoda conformitas corporis et membrorum (turpis enim est omnis pars quæ toti non congruit) hinc in ea re, ubi qui non est cum universali Ecclesia, contra eam esse constat, necesse est pure et simpliciter absque pacto et conditione omnium conformitatem obedientiæ amplecti. Neque quemquam moveat, quod cum oratores tunc Basileensis Concilii de pace Ecclesiastica Pragæ tractarent, ad compactiones deventum sit; nam experimento compertum est modum illum integram pacem et unitatem cum sancta Romana Ecclesia non effecisse, quæ cum sit piissima mater omnium fidelium, nulli redeunti, quem in fide genuit, gremium claudere potest, et omnia quæ filii sui postulant, si salutaria sunt, libenter concedit; sicut enim mater ipsa per quæcumque pacta non posset trahi ad consentiendum in iis, quæ filiorum suorum saluti sciret obviare, ita etiam quæ salutis sunt sine pactis assensum nequit denegare ». Et infra : « Nolite igitur tales pro fratribus honorare, qui se matris vestræ filios nominari verecundantur.

« Aperite, quæso, oculos, et considerate unde excidistis, et quo perducti estis, et per quos, et credite plus matri vestræ, a qua omnia quæ salutis et honoris sunt, recepistis quam seductoribus illis, qui adeo cæci sunt, quod lumen non vident; adeo bestiales, quod matrem non cognoscunt. Parvi facite omnia, quæ ipsi de compactionibus ingerunt; nam ad illorum sciolorum confusionem Deus illas sic fieri permisit, neque religiosus frater Joannes de Capistrano, vir utique zelum Dei habens cum scientia, nec alias quisquam asserit compactiones hæresim in se continere, sed constanter negatur in eis talia concedi, quæ vobis falso suggeruntur, poteritis, si volueritis, compactionibus seductores vestros facile convincere. Nam cum extra universalem Ecclesiam, quæ Catholica Græce dicitur, non sit salus, et ut ipsi negare non possunt, videte in compactionibus, ubi est illa Catholica Ecclesia, et reperietis in capite primi articuli esse scriptum, quod regnum Bohemiæ et marchionatus Moraviæ in fide confor-

[1] Ext. apud eum. ibid.

mare se debent universali Ecclesiæ, et non potest intellectus alius dari quam quod Romana illa sit universalis Ecclesia, cui se debent regnum et marchionatus conformare ». Et infra : « Nam si aliquid singularitatis ex ipsis habere putatis circa ritum communionis sub utraque specie, ut seductores nonnulli persuadent, legite textum et ponderate mentem Concilii ex littera, et reperietis negligentia illorum sacerdotum vos omnia ibi vobis oblata perdidisse. Est enim vobis notorium quod illi tales sacerdotes nunquam ea, quæ fieri debebant, ad habendam permissionem illius communionis, procurarunt aut observarunt, sed non obstantibus compactionibus, continuarunt illa quæ dimittere tenebantur. Ideo de eorum negligentia permissio, etiam quoad personas quæ usum habebant, non est sortita effectum, minus permissio de libertate concedenda obtineri potuit a Synodo semper ob talium presbyterorum præsumptam pertinaciam, qui toto tempore, quo Concilium sedebat, compactata nulla ex parte servare curarunt, et ita soluta est Synodus antequam eventualis promissio fieri potuerit.

« Videte nunc, quæso, quomodo quidam tales vestri sacerdotes in suam confusionem ad compactiones refugiunt, ex quibus penitus nihil eorum seductorum culpa, etiam quoad eos qui usum communionis habebant, estis assecuti. Sic alia, quæ in compactionibus sunt, nonne manifeste condemnant tales allegantes? Ipsi enim sua sponte currere se ingerunt, et absque missione expresse contra compactiones prædicant, et, cum nullam habeant potestatem ligandi et solvendi, populum decipiunt. Videtisne quomodo obedientiam illam, de qua similiter in compactionibus quoad suum servant Romanum Pontificem? Ex iis intelligitis, compactiones nihil singularitatis vobis præstare, sed solum confusionem eorum, qui sua præsumptione seducti vos seduxerunt, exprimere, ut ore suo judicentur : quare merito instar aliorum fidelium obedientiam puram, simplicem, veram et effectualem, quæ sola Dei gratia, vobis utilis et salutaris existit, suademus in legati adventu alacri animo acceptare, et nos de illa liberalissima Apostolica Sede indubie omnia, quæ salutis et pacis sunt potius sine pacto, quam cum pacto quam primum in laudem poteritis obtinere. Dat. Ratisponæ sub nostro sigillo die XXVII Junii, anno a Nativitate Domini MCDLII, Pontificatus sanctissimi in Christo patris domini nostri Nicolai divina Providentia papæ V, anno VI ».

10. *Hispani a Granatensibus Mauris divexati.* — Dum ea gerebantur in Germania, Christiani in Hispaniis a Granatensibus Mauris multis excursionibus sunt vexati, plura oppida, colonis in servitutem abductis, deserta, ac templa profanata fuere. Affectum inter alia ea calamitate municipium Giennensis agri non ignobile, cui Villacarillo nomen erat, in quo plurimus effusus Christianus cruor, et fideles mille supra quadringentos vinculis adstricti : quos cum Mauri partim minis, partim blanditiis, a fide Christi ad Mahometicam superstitionem avertere niterentur, Pontifex Christi fideles hortatus est[1], ut ad eos redimendos stipem conferrent, acceptamque ab ipsis cladem his verbis exposuit.

« Universis Christi fidelibus.

« Sane lacrymabili charissimi in Christo filii nostri Joannis Castellæ et Legionis regis illustris conquestione, non sine gravi cordis amaritudine intelleximus, quod novissime Christiani nominis inimici, spurcissimi Mahometi sectæ cultores, regni Granatæ Saraceni, violenter et armata manu cum copioso armigerorum exercitu locum de Villacarillo Giennensis diœcesis hostiliter invaserunt, ac in habitatores et incolas ejusdem loci inhumaniter irruentes, sexaginta ex eis atrociter occiderunt, et mille quadringentos fere utriusque sexus fideles ab inde ad dictum regnum Granatæ ad captivitatem crudeliter abduxerunt, ac eorum et singula alia bona in dicto loco reperta in prædam asportaverunt, et ipsum locum ejusque Ecclesiam et sanctuaria ignis voragine abominabiliter concremarunt, in gravissimam Christianæ religionis depressionem pariter et jacturam, ipsique captivi, nisi salubriter Christi fidelium adminiculo celeriter redimantur, et piis eleemosynarum largitionibus ac pecuniarum oblationibus quantocius releventur, dictorum subdentur Saracenorum perpetuæ servituti, et quia inter ipsos captivos quamplures utriusque sexus infantes et parvuli sunt et detinentur, ne ipsi terrore tormentorum aut verborum blanditiis fidem denegent Christianam, sectam dictorum Saracenorum profitentes, verisimiliter formidatur : nos, etc. » Addidit Pontifex propositas a se trium annorum totidemque quadragenarum indulgentias iis, qui pro liberandis a servitute consortibus fidei aliquam pecuniæ vim erogarent, cujus cogendæ munus Alfonso archiepiscopo Toletano imposuit[2]. Auxerat Maurorum animos ad infestandos crebris irruptionibus Castellanos civilis eorum discordia, quæ sæpe sedata iterum recrudescebat.

Inter eos civiles motus jam ante concitatos Joannes rex Castellæ pacis cupidus ad nonnullas pactiones venit, inter quas ea erat, ut si Joannes regiarumque partium proceres fœderis infringerent leges, ad perlustrandum Dominicum sepulchrum obstricti essent. Cum vero plura in eo fœdere abhorrentia ab æquitate continerentur, nec regno Joannes abesse posset, quin illud in discrimen committeret, consuluit his de rebus Pontificem, qui respondit[3], eas pactiones, si pugnarent cum æquitate, quod ipsius conscien-

[1] Lib. XV. p. 169. — [2] Ibid. et l. XVI. p. 14. — [3] Lib. XI. p. 1.

tiæ permittebat, dissolvi posse : ad id vero eum obstrinxit, ut pecuniam, quam in Jerosolymitano itinere insumpturus foret, in sumptus belli, quod adversus Mauros parabat, derivaret.

« Charissimo in Christo filio Joanni Castellæ et Legionis regi illustri, salutem, etc.

« Cum, sicut exhibita nobis nuper pro parte tua petitio continebat, olim gravissimis in regno ac dominiis tuis, inter te illorumque personas guerris et dissensionibus exortis, pro illorum pacificatione et majoribus evitandis scandalis seu malis, tu et etiam quidam ex tibi subditis nonnulla pacta, conventiones et promissiones inieris et feceris, ac inierint et fecerint, ac de illis efficaciter adimplendis, tu et dicti subditi juramenta etiam solemnia præstare ex quadam necessitate potius, quam libera voluntate præstiteris et præstiterint, ac in eventum quo illa non adimpleres seu adimplerent, tu et præfati subditi peregrinationis ad S. Sepulchrum in Jerusalem, ac alia vota emiseris et emiserint, et sicut eadem petitio subjungebat, pacta, conventiones, promissiones et juramenta hujusmodi minus honesta ac rationabilia sint, et forsan, non absque magno damno, seu incommodo per te et alios, qui illa fecerunt, adimpleri possent, pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut pacta, conventiones, juramenta et vota prædicta, tibi et illis, qui ea fecerunt, relaxare, teque ab illis absolvere, et alias super iis opportune providere, de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur attendentes, quod pacta, promissiones, juramenta et vota prædicta ob pacificationem regnorum ac dominiorum, et ad scandala evitanda hujusmodi potius, quam ex libera voluntate fecisti, ac dicti subditi de tuo mandato fecerunt, tuis in hac parte supplicationibus inclinati, omnia et singula pacta, conventiones, juramenta et vota prædicta quæcumque, quotcumque et qualiacumque fuerint illa et personarum, quæ ea tecum inierunt et fecerunt, ac cum quibus inita et facta exstiterunt ». Et infra, « auctoritate Apostolica, et ex certa scientia tenore præsentium celsitudini tuæ, et illis ex personis eisdem, quas ad id pro tempore duxeris eligendas, relaxamus, teque et ipsos per te eligendos, ab illis absolvimus, ita tamen quod omne id quod tu, et eligendæ personæ, in eundo, stando et redeundo et inibi offerendo, ac alias pro adimplendis votis hujusmodi haberes et haberent, exponere, in præparatione exercitus, quem contra perfidos Saracenos movere intendis, seu alias in ipsorum Saracenorum impugnatione exponere tenearis, ac teneantur, decernentes te et ipsos ad ea, ex pactis, promissionibus, juramentis et votis prædictis duntaxat teneri, de quibus tuæ celsitudinis conscientiæ videtur, et dicta tibi dictaverit conscientia. Non obstantibus præmissis, etc. Datum Romæ apud Sanctum-Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLII, XV kalend. Julii, Pont. nostri anno VI ».

11. *Lusitanus in Mauros sacram expeditionem meditatus ornatur a Pontifice privilegiis.* — In Lusitania etiam Alfonsus proferendæ religionis imperiique propagandi studio, urgere bellum adversus Saracenos, gentiles atque alios a fide nostra alienos decreverat : cumque pium consilium exposuisset Apostolicæ Sedi, Nicolaus ex amplitudine sacrosanctæ potestatis jus illi contulit, ut quævis regna, principatus, terras et loca Mahumetica aliave superstitione inquinata, sibi subjicere posset.

« Alfonso Portugalliæ et Algarbii regi illustri.

« Divino amore communiti, Christianorum charitate invitati, officiique pastoralis adstricti debito, ea quæ fidei, pro qua Christus Deus noster sanguinem effudit, integritatem augmentumque respiciunt, probis fidelium animis vigere, tuamque regiam majestatem hujusmodi sanctissimo proposito confovere merito cupientes, tibi Saracenos et paganos, aliosque infideles et Christi inimicos quoscumque, et ubicumque constitutos, regna, ducatus, comitatus, principatus aliaque dominia, terras, loca, villas, castra et quæcumque alia possessiones, bona mobilia et immobilia, in quibuscumque rebus consistentia, et quorumcumque nomine censeantur, per eosdem Saracenos, paganos, infideles et Christi inimicos detenta et possessa, etiam cujuscumque seu quorumcumque regis seu principis aut regum vel principum regna, ducatus, comitatus, principatus aliaque dominia, terræ, loca, villæ, castra, possessiones et bona hujusmodi fuerint invadendi, conquirendi, expugnandi et subjugandi, illorumque personas in perpetuam servitutem redigendi, regna quoque, ducatus, comitatus, principatus aliaque dominia, possessiones et bona hujusmodi tibi et successoribus tuis, regibus Portugalliæ perpetuo applicandi et approximandi, ac in tuos et eorumdem successores usus et utilitates convertendi, plenam et liberam auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Eamdemque regiam majestatem tuam rogamus, requirimus et hortamur attente, quatenus virtutis gladio præcinctus ac forti animo præmunitus, pro divini nominis augmento fideique exaltatione ac animæ tuæ salute conquirenda, Deum præ oculis habens, in hujusmodi negotio potentiam virtutis tuæ extendas, ut fides Catholica per tuam regiam majestatem contra inimicos Christi triumphum se reportasse sentiat, tuque coronam æternæ gloriæ, pro qua militandum est in terris, quamque promisit Deus diligentibus se, nostramque et Apostolicæ Sedis benedictionem et gratiam exinde valeas uberius promereri.

« Nos enim ut tu ac dilecti filii nobiles viri

duces, principes, barones, milites aliique Christi fideles tuam regiam serenitatem in hac fidei pugna concomitantes, seu mittentes et de bonis suis contribuentes, eo animosius ferventiorique zelo opus hoc aggrediaris, ac illi aggrediantur, seu de bonis suis contribuant aut mittant, ut præfertur, quo ex hoc tuæ ac illi suarum animarum salutem consequi posse speraveris, ac illi speraverint, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, tibi, necnon omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus, tuam majestatem in hoc fidei negotio concomitantibus, necnon illis, qui te personaliter concomitari non valuerint, sed in subsidium juxta suarum facultatum ac devotionis exigentiam miserint », nonnullisque interjectis de expianda rite apud sacerdotem conscientia, « plenariam remissionem omnium et singulorum peccatorum indulgemus ». Et infra : « Et nihilominus si te seu aliquos ex concomitantibus præfatis contra Saracenos et alios infideles hujusmodi eundo, stando, vel redeundo, ab hoc sæculo migrare contigerit, te ac eosdem concomitantes in sinceritate et unitate et obedientia prædictis (fidei nimirum et Ecclesiæ), persistentes, puræ innocentiæ, qua Baptismate suscepto exstitisti, et illi exstiterunt, restituimus per præsentes. Datum Romæ apud Sanctum-Petrum anno MCDLII, XIV kalend. Julii, Pontificatus nostri anno VI ».

12. *Exactarum a clero decumarum Lusitanus veniam poscit et obtinet, cujus honori Pontifex etiam consulit.* — Consulturus idem rex saluti animæ, cum quibusdam religionis stimulis urgeretur ob subsidiariam auri vim olim a clero non accepta ab Apostolica Sede venia elicitam, ac pariter clerus ob solutas easdem decumas censuras se contraxisse pertimesceret; supplex ad Pontificem confugit, ipsumque rogavit, ut si qua noxa vel censura se devinxissent, Apostolica auctoritate liberarentur, cum maxime imperatæ decumæ tempore publica res in grave periculum adducta esset, neque ex contemptu Sedis Apostolicæ, a qua veniam petere decreverant, id gestum esset. Clementia mox in clerum ac regem Lusitanum usus est Pontifex, atque ipsos anathematis aliarumve censurarum, si iis impliciti essent, nexu solvit [1] : verum talia in posterum fieri pro Apostolico imperio vetuit.

« Charissimo in Christo filio Alfonso Portugalliæ et Algarbii regi illustri, salutem, etc.

« Sane sicut pro parte tua nobis nuper exhibita petitio continebat, olim venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis abbatibus, prioribus quorumcumque Ordinum, decanis, præpositis aliisque Ecclesiasticis viris, ac clero tui regni ad instantiam tuam convocatis, certas decimas, seu charitativum subsidium pro nonnullis magnis regno et honori tuis ingruentibus negotiis expediendis super fructibus, redditibus et proventibus Ecclesiarum, monasteriorum, prioratuum aliarumque dignitatum, personatuum, administrationum, officiorum et beneficiorum Ecclesiasticorum in eodem regno constitutorum requisisti, ipsique clerus tuæ regiæ majestati complacere desiderantes, quantum in ipsis exstitit voluntati tuæ humiliter acquiescentes, hujusmodi decimas seu charitativum subsidium, quatenus Apostolicæ Sedis interveniret auctoritas, tibi dare, ac in illis subvenire se velle prompte responderunt, tuque nostra seu dictæ Sedis licentia minime obtenta seu requisita, sperans tamen te super eo nostram benevolentiam obtenturum, decimas seu charitativum subsidium hujusmodi in toto, vel saltem in parte levari et recolligi, ac in tuos usus et utilitates converti fecisti.

« Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, licet tam tu quam clerus præfati, præmissa in contemptum seu derogationem dictæ Sedis minime attentaveritis, quinimo quanquam priusquam ad Sedem ipsam super hoc recursum habueritis, magnitudine necessitatis negotiorum ingruentium causante, tu ad impositionem et levationem, ac clerus præfati ad concessionem et solutionem decimarum, seu subsidii hujusmodi processeritis, opportunitate temporis captata, ad Sedem super iis mittere proponebatis antedictam, tamen tam tu quam clerus prædicti, tanquam veri Catholici, et auctoritatis Sedis præfatæ zelatores, ac remorsum conscientiæ sentientes, timetis propterea deliquisse, ac sententias, censuras et pœnas Ecclesiasticas contra similia, sine speciali dictæ Sedis licentia perpetrantes, a jure inflictas incurrisse pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus tam tibi quam clero præfatis super his opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur semper ad ea, quæ tuæ majestatis honorem et commoditatem respicere dignoscuntur, tuis innumeris apud Sedem ipsam exigentibus meritis, merito intendentes, per amplius tuæ et cleri conscientiarum serenitatem, ac animarum, quarum communis cura nobis, licet immeritis, divina dispositione commissa exstitit, salutem, prout ex debito tenemur pastoralis officii, procurare volentes, tuis devotis in hac parte supplicationibus inclinati, te necnon clerum præfatos ab excommunicationis aliisque sententiis, censuris et pœnis Ecclesiasticis, si quas occasione præmissorum incurristis, pro vestrarum serenatione conscientiarum, auctoritate Apostolica absolventes, ac absolutos fore declarantes, tibi ut decimas seu subsidium per te impositas, seu impositum hujusmodi, si illa seu illud in toto vel in parte exegeritis et in

[1] Lib. XVI. p. 21.

tuos usus et utilitates convertere possis. Verum si quid ex illis levandum restiterit, nequaquam levare, exigere, seu in eosdem usus et utilitates convertere debeas, eadem auctoritate tenore præsentium de speciali gratia concedimus et indulgemus. Volumus autem quod de cætero similia absque speciali dictæ Sedis licentia attentare non præsumas, non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus Apostolicis ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLII, tertiodecimo kal. Julii, Pontificatus nostri anno VI ». Tum petenti oratorum opera, ut sententias a diœcesanis in clericos Petri Lusitaniæ regiæ principis, qui affectarat tyrannidem sceptrumque rapere, consertoque prælio cum pluribus ceciderat in acie, castra partesve secutos, atque ideo sacerdotiis exutos latas confirmaret, lubens assensit [1].

Neque illud hoc loco prætereundum est, Nicolaum tuendæ ejusdem regni dignitatis gratia promulgasse [2], cum illius oratores in nonnullis cœtibus debitum honoris gradum inconsulto casu non tenuissent, nullum honoris apiculum ex eo Lusitani regis dignitati, quam augere potius quam minuere vellet Sedes Apostolica, detractum iri.

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum nuper dilecti filii nobiles viri charissimorum in Christo filiorum nostrorum Alfonsi Portugalliæ et Algarbii, ac aliorum regum illustrium, necnon dilectorum filiorum nobilium virorum principum oratores apud nos constituti existerent, quædam sedium seu locorum inter ipsos oratores in capella nostra situatio, quæ præfati regis Alfonsi præeminentiæ ac regiæ majestati ac honori apud suos oratores derogare non modicum videbatur, ex inadvertentia habita fuit, quæ nonnullorum scandalorum et inconvenientium, quæ tunc parari videbantur, evitandorum causa, cum ex inadvertentia processisset, nulla novitate seu scandalo interveniente præteriebatur aliasque in basilica Sancti-Petri de Urbe, ac aliis locis, tam in actu coronationis charissimi in Christo filii nostri Friderici Romanorum imperatoris semper Augusti pro tunc, ut moris est, celebratæ, quam aliis temporibus, præfato imperatore apud nos constituto, oratores regum et principum prædictorum diversas, et non semper easdem sessiones et situationes, de mandato nostro habuerit. Ne autem ab aliquibus præsumi possit, hujusmodi situationem in capella præfata factam, ut præfertur, in præjudicium honoris et regiæ majestatis ipsius Alfonsi regis attentatam fuisse; ad abundantiorem veritatis cautelam, situationem in capella ex pura inadvertentia absque quocumque oratorum ipsius Alfonsi dolo seu culpa processisse, nec illam seu alias situationes hujusmodi in præjudicium honorum ipsius regis attentatas exstitisse, nostræque nunquam intentionis fuisse, nec esse ut honori seu præeminentiæ ipsius Alfonsi regis per loca seu situationes eisdem suis oratoribus in sedendo assignata, ut præfertur, derogaremus, seu præjudicium aliquod afferremus, tenore præsentium declaramus pariter et decernimus. Quinimo omnes suos honores et præeminentias pristinos illæsos permanere volumus pariter et intendimus, desiderantes nihilominus honores et præeminentias regis Alfonsi prædicti, cujus tanta apud nos et Sedem Apostolicam devotio pariter et affectio vigere dignoscitur, ut suæ non mediocriter afficiamur serenitati, potius adaugere quam diminuere, personamque suam gratiis et honoribus pro suis benemeritis semper prosequi, necnon omnia quæ suæ regiæ majestati utilia noverimus, quantum cum Deo valebimus, studio adimplere. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDLII, III id. Junii anno VI ».

Propositæ etiam ab eodem Pontificiæ indulgentiæ septem annorum et totidem quadragenarum fuerunt iis, qui pervigilio assumptæ in cœlum Virginis templum prope Ulyssiponem situm, cui S. Mariæ ad Martyres nomen est, adiissent, stipemque pro ejus perducendo ædificio porrexissent, addita hac collatæ sacræ beneficentiæ ratione : « Dudum priusquam civitas Ulixbonensis ad Catholicam fidem reduceretur, quamplures Germaniæ, Galliæ, Angliæ aliarumque diversarum mundi partium Christi fideles ad civitatem ipsam expugnandam, et ad dictam fidem reducendam in copiosa multitudine ad dictum locum navigio appulerunt, tandemque Altissimo concedente, civitas ipsa una cum locis circumvicinis per Christi fideles, non tamen sine magna illorum strage, ad fidem reducta exstitit antedictam, ac in eodem loco ad ipsorum Christi martyrum in ipsius fidei negotio decertantium et interfectorum reverentiam et honorem quoddam heremitagium B. Mariæ ad Martyres nuncupatum constructum exstitit, ac in Ecclesia ejusdem heremitagii ab illo tempore usque in hodiernum diem diversa miracula ob ipsius Virginis Mariæ aliorumque sanctorum merita, ut pie creditur, Altissimus operari dignatus est, etc. »

13. *Anglorum discordiæ civiles.* — In Anglia civiles discordiæ exortæ [1], cum Aquitaniæ amissum imperium dolerent Angli universi, atque alii in alios male gestæ rei culpam conjicerent, de quibus Franciscus Philelphus [2] in litteris ad Francorum regem datis : « Post ingentem », inquit, « suorum cladem, dederunt terga fugæ turpissimæ, indeque factum est, ut eorum im-

[1] Lib. XIII. p. 14. — [2] Lib. XIV. p. 282.

[1] Polyd. Virg. l. XXIII. — [2] Philelph. l. XVII.

mani tetraque tyrannide Gallia liberata, ipsi propter rem infeliciter gestam funesta inter se arma converterint; ut enim victoria lætitiam victoribus solet quietemque afferre, ita conflictus adversus ut victi mutuis inter se odiis discordiisque digladientur in causa est ». Publica vero contraxit odia Guillelmus Suthfolchiæ dux, qui ærarium exhausisset, neque stipendia suppeditasset exercitui, adeo ut a plebe ad supplicium postulatus, primum in carcerem conditus, deinde ad sedandum populum in exilium pulsus, ab adversariis interfectus sit. Neque exstincto Guillelmo Suthfolchiæ duce reposita pax Angliæ, sed Richardo duce Eboracensi affectante regnum, quod hæreditario jure sibi deberi contendebat, intestinum consurrexit bellum, atque in Henricum regem, necnon in archiepiscopos et episcopos, ac viros principes conjurationes factæ, fususque multus humanus sanguis. Cum vero plures perpetrati facinoris pœniteret, iique veniam poscerent, Pontifex Joannem episcopum cardinalem S. Ruffinæ ipsos censuris liberare jussit [1] :

« Venerabili fratri Joanni episcopo S. Ruffinæ S. R. E. cardinali.

« Nuper fide digna relatione intelleximus, quod nonnulli Christi fideles in regno Angliæ commorantes, maligno spiritu, ut creditur, instigante, conspirationes, insultus, conventicula et congregationes illicita contra charissimum in Christo filium nostrum Henricum Angliæ regem illustrem ejusque statum ac regni pacem et tranquillitatem, necnon archiepiscopos, episcopos aliasque tam Ecclesiasticas quam sæculares personas infra dictum regnum temere et malitiose fecerunt, propter quæ aliqui ex eis, contra quos conspirationes et insultus hujusmodi fiebant, inhumaniter interfecti et ultimo supplicio dati, ac alias vulnerati, et bonis suis spoliati exstiterunt, de quibus quidem conspirationibus, insultibus, conventiculis, congregationibus, interfectionibus et aliis sic perpetratis quamplures, qui paci et tranquillitati prædictis contravenerunt ac mala hujusmodi perpetrarunt, ab intimis dolent et se deliquisse fatentur, veniam et Apostolicam a Sede Apostolica misericordiam humiliter postulantes. Quapropter cum vices geramus Illius, cujus proprium est misereri et pœnitentibus parcere, fraternitati tuæ, de qua plurimum in Domino confidimus, per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus per teipsum, qui etiam archiepiscopus Cantuariensis existis, vel alium quem ad hoc duxeris deputandum, omnes et singulos, qui contra charissimum in Christo filium nostrum, Henricum regem Angliæ prædictum, ejusque statum ac regni pacem et tranquillitatem aliasque personas tam Ecclesiasticas quam sæculares, quæ archiepiscopali seu episcopali dignitate non præfulgebant, infra dictum regnum temere seu malitiose fecerunt », et infra : « auctoritate nostra hac vice dumtaxat absolvas, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDLII, VII kal. Augusti, Pontificatus nostri anno VI ».

14. *Septentrionales reges mutuis bellis impliciti.* — Inter hæc ob Suecorum discessionem, qui regem Carolum Canuti veteri prosapia oriundum sibi præfecere (1) [1], Danos inter et Suecos de Gothlandiæ insulæ imperio certatum [2] est : cumque a Caroli ducibus Visbycensis arx obsidione urgeretur, et Christiernus rex Daniæ ad eam solvendam contrahere copias et classem instruere, qua opus erat celeritate, non posset, Olaum Absalonem equitem auratum eloquentiæ laude præstantem oratorem suum misit, qui Suecos distineret verbis, donec in Dania compararetur exercitus. Is itaque compta et mellita oratione, de controversia non bello sed æquitate dirimenda locutus, Suecos ad paciscendas inducias flexit, indictique conventus fuere, in quibus lis sedaretur. Interea a Danis commeatus et supplementa militum in arcem submissa. Exstat Pontificium Diploma [3] hoc anno exaratum, quo fertur Carolum Sueciæ et Christiernum Daniæ reges de titulis regiis ac principatibus bellum inter se gessisse, ad quod depellendum convenisse, ut in oppido Halm, stadensi freti amplissimis mandatis utriusque partis oratores in colloquium venirent, hosque nonnullas concordiæ leges sanxisse : ad reliqua vero controversiarum concilianda capita oppidum Auvascher pro congressu alio celebrando designasse : at Danos oratores postea recusasse conventis stare, neque ullo modo ad pacem redintegrandam potuisse adduci ; cum tamen Sueci ad conventa servanda paratissimi essent. Qui ea affecti injuria nomine Caroli regis ad Sedem Apostolicam Danum regem in jus vocaverunt : quæ causa Joanni S. Angeli diacono cardinali commissa est [4] :

« Ad futuram rei memoriam.

« Dudum pro parte charissimi in Christo nostri Caroli Sueciæ regis illustris nobis expo-

[1] Lib. XV. p. 204.

[1] Jo. Magn. l. XXIII. c. 1. Crantz. Suec. l. V. c. 39. — [2] Jo. Magn. eod. l. c. 2. — [3] Lib. XVI. p. 23. — [4] Ibid.

(1) Caroli Canuti regnum quando cœperit, neque hic, neque alibi definit annalista, quare nobis defectus ejus supplendus occurrit ex veteri Monumento exhibito ab auctore epitomes descriptionis Gothiæ Sueciæ, etc. legendus in collectione Monum. Veter. Hannii to. II. Scriptor ille lib. V, cap. III, narrat regem fieri consuevisse ætate illa apud lapidem appellatum *Morasteen* non procul Upsala, in quo nonnullorum regum electio insculptis litteris legebatur. Inter cætera vero hæc de Carolo lapis, vel lapides illi (nam plures erant) ferebant ; « Anno Domini MCDXLVIII, XXVIII die mensis Junii, vigilia Apostolorum Petri et Pauli, electus est nobilis vir dominus Carolus Canuti miles, natione Suecus in regem Sueciæ ».

MANSI.

sito, quod postquam dudum ipse et charissimus in Christo filius noster Christiernus Daciæ rex illustris, qui tum super regiis titulis et dominiis tunc expresse contendebant, et pro hujusmodi contentione ac litium et guerrarum dispendiis, quæ ex contentione hujusmodi suscitatæ fuerant et in deteriora invalescere formidabantur, semovendis in oppido Halmstadensi Lundensis diœcesis per ipsorum solemnes ambassiatores ibidem constitutos et ad hoc pleno mandato munitos in certa concordiæ capitula concludenda et decidenda, ac ad pacis effectum deducenda convenerant, certis super hoc, quod ambassiatores hinc inde ad oppidum de Auvascher dictæ diœcesis in certo ad hoc statuto termino convenire, et ab illo discedere non deberent, capitulis hujusmodi non decisis, nec ad debitum hujusmodi pacis effectum deductis per ambassiatores prædictos hinc inde promissionibus, cautelis et juramentis adjectis pro eo, quod dicti Christierni regis ambassiatores in præfato oppido Auvascher in dicto termino constituti promissionibus et juramentis hujusmodi, ut ipse Carolus rex asserit contra venientes capitula prædicta concludere et decidere, et ad pacis effectum deducere denegabant, et ab eodem oppido Auvascher prioribus conventionibus minime satisfactis recesserant, ipsis tamen ambassiatoribus Caroli regis easdem conventiones et capitula servare et decidere, et ad debitum effectum deducere paratis, quodque propterea pro parte ejusdem Caroli regis ex hoc se indebite gravari asserentes ad Sedem fuerat Apostolicam appellatum, nos ad instantiam ejusdem Caroli regis dilecto filio nostro Joanni S. Angeli diacono cardinali causam prædictam audiendam commisimus, et fine debito terminandam.

« Cum autem nos nuper prosecutionem causæ hujusmodi et in ea cœptum dicti cardinalis processum, certis bonis respectibus usque ad beneplacitum nostrum decreverimus suspendendum, pro parte ejusdem Caroli regis nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus, ut de hujusmodi suspensione constare possit, et ne si illa moram susceperit fatalia prosecutionis appellationis hujusmodi propter moram ipsam labi censeantur, providere opportune dignaremur. Nos igitur hujusmodi in hac parte supplicationibus inclinati, volumus auctoritate Apostolica, et ex certa scientia tenore præsentium decernimus et etiam declaramus, quod præsentibus dicta suspensione stetur, quodque etiam hujusmodi fatalia, dicto beneplacito, sicut præfertur, durante, nullatenus decurrere censeri debeant, sed in eorum decursu fatalium tempus beneplaciti hujusmodi habendum fore pro subducto, proinde ac si prosecutione prædicta per nos non suspensa appellatio hujusmodi pro parte dicti Caroli regis infra legitimum tempus foret debite prosecuta. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDLI, kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno VI ». Refert Magnus[1] Christiernum Danorum regem, cum Suecos verbis ac induciarum specie fallaci delusisset, in Gothlandiam comparata classe advolasse, et Suecos, qui in Gothlandia erant, imparatos trucidasse, atque ita insulæ potitum imperio : Carolum vero Sueciæ regem exacto bimestri contracto exercitu irrupisse[2] in Norwegiam, quæ Dano parebat, eamque præcipiti victoria subegisse, atque in urbe Nidrosiensi Norwegiani regni corona redimitum.

15. *Scanderbegus et Ducagnini Albanienses principes in se arma convertunt : Cyprus a Turcis infestata.* — Non modo hisce regibus, verum in Oriente etiam nonnullis Christianis principibus, qui ad comprimendos Mahometanorum impetus conjunctissimi esse debuissent, incessit discordia. Erant ii Georgius Scanderbegus in Epiro princeps, et Paulus ac Nicolaus Ducagnini ampla ditione et opibus florentes, ex quorum dissensione cum res Christiana in discrimen adduceretur, Pontifex Paulo episcopo Drimastensi provinciam dedit[3], ut ipsos omni studio et sollicitudine in concordiam redigere studeret :

« Venerabili fratri Paulo episcopo Drimastensi, A. S. N. et oratori nostro, salutem.

« Intelleximus gravia odia suscitata esse, et in dies acerbiora fieri inter dilectum filium nobilem virum Georgium Castriot Scanderbech ac Paulum et Nicolaum Ducagninos in Albania dominos, quæ res magna molestia nos afficit, et dolemus maxime ut inter Christianos principes eæ dissensiones vigeant, hoc præsertim tempore, in quo nedum deberent vires eorum unitas habere, ut potentiæ Teucrorum facilius resistere valerent, verum etiam instante bello aliorum ascitis et convocatis auxiliis omni studio ac diligentia incumbendum est, ne Christiani nominis hostes hanc occasionem nacti, eos invalidos et ad alia molienda intentos subita excursione adorti, magna detrimenta non solum ipsis, sed similibus populis inferrent, quod ne eveniat, continuo Deum suppliciter oramus. Et quoniam non possumus malis istis nosmet mederi, deputavimus te mediatorem », et infra, « ut omnibus privatis respectibus rejectis Dei honorem et Christianitatis commodum præ oculis habens, ad memoratos dominos te conferas, et adhibitis iis suasionibus, quæ ad concordiam et reconciliationem pertinere cognoveris, prout tibi videbitur et expediens fuerit, ea tractes, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDLII, XIII kal. Augusti, Pontificatus nostri anno VI ».

Neque Epiro modo imminebant Turcæ, verum etiam Cypro : quorum causa Pontifex Joanni regi ad perficienda Nicosiæ mœnia dimi-

[1] Magnus lib. XXIII, c. 3. — [2] Eod. lib. c. 4. — [3] Lib. XXXVII, p. 211.

diam auri vim ex collatitia lucrantium in Galliis indulgentias stipe redigendam attribuit [1].

« Nicolaus, etc. Attendentes quod, sicut plurimorum et præsertim quorumdam tuorum ad nos ambassiatorum fide dignorum sumus relatione informati, tu ad repellendum atrocissimos insultus perfidorum Christiani nominis inimicorum, et præsertim quorumdam Teucrorum, qui in regni Cypri confinibus jam in ipsum regnum dietim publicos ac furtivos insultus facere, et ab inde ultra res et mobilia bona, quamplures Christi fideles, infantes, mulieres et cujuscumque sexus, ætatis, conditionis in miserabilem servitutem ad partes suas traducere præsumunt, tuæ et aliorum dicti regni facultates, utpote gravissimis bellorum cladibus et aliis sinistris eventibus, quibus retroactis temporibus afflicti fuistis, plurimum exhaustæ, nullatenus sufficiant, etc. Dat. anno MCDLII, III kal. Junii, Pontificatus nostri anno VI ».

16. *Mahometis II consilia et apparatus pro expugnanda Constantinopoli, de quo solliciti Genuenses frustra Alfonsum Aragonium excitant.*— Meditabatur Mahometes II Turcarum imperator insignem aliquam cladem rei Christianæ inferre, cumque progenitorum res gestas audiret, perlegeretve, aut eos æquare gloria vel superare immensa cupidine affectabat [2]; id vero assecuturum animo agitabat, si Constantinopolim, quam majores sæpius nequicquam oppugnarant, victor sibi subjiceret, Græcoque everso imperio, in ea Turcicum constabiliret. Suscepto eo consilio, ut ipsum ad exitum perduceret, in primis arcem munitissimam juxta Asomatum in angustiis Bosphori Thraciæ condidit [3], ne naves e Ponto Euxino descendere versus Constantinopolim possent, illiusque ager repentinis excursionibus tuto vexari posset, tum ex Asia in Europam Turcis facilis trajectus pateret : tamque vecordes exstitere Græci, ut etiam Turcis operas pro ea exstruenda præbuerint. Prævidere Genuenses imminens Constantinopolitano imperio extremum exitium, oppressisque Græcis, Genuense nomen in Oriente deletum iri, atque ideo, instructa subsidiaria classe, Alfonsum Aragonum et utriusque Siciliæ regem armis et opibus florentissimum ad sacram in Turcas expeditionem hisce litteris [4] sunt adhortati :

« Petrus dux et consilium sacræ regiæ majestati Aragonum et utriusque Siciliæ.

« Admonuerunt nos nuper, serenissime et præclarissime princeps, ex transmarinis regionibus ad nos missi legati duo Peræ pavidi adhuc recordatione periculorum, quæ Æstate superiore ægre devitarunt, pavidiores novi terrore belli, quod adversus Constantinopolim et Peram Mahometus Turcarum dux in Ver proximum summa vi molitur; namque hic præcipitis consilii juvenis, recenti imperio ferox, eo cogitationes suas, eo conatus omnes obstinatissimo proposito vertisse videtur, ut has, quas diximus, urbes ferro exscindat, et Christiani nominis memoriam in tota regione illa penitus deleat, eo forsitan consilio, ut quemadmodum prior Mahometus, decepta Asia et Africa, inter clarissimos viros colitur, ita hic secundus, armis subacta haud ignobili Europæ parte, ingens sibi nomen ac gloriam comparet. Dumque implorantibus legatis ipsis propere ad se præsidium mitti omnia diligentius percunctamur, renuntiaverunt nobis oratorem ab imperatore Græcorum ad majestatem vestram mox esse venturum, qui oret imperio illi jam senescenti ac defesso ocius succurri. Nos imperatoris consilium et laudavimus sæpe, et iterum iterumque laudamus, quod post Romanum Pontificem spes omnes suas in majestate vestra collocaverit; nam quem sperare potuit Christianorum regum æque velle ac posse sibi adversus hunc Mahometum opem ferre, quam in sublimitate vestra et sperare et certo sperare debuit ? Ab his enim regibus ortum ducit clarissima domus vestra, qui multis jam sæculis occupantes Bæticam, Mauros vi ac ferro domitos exin sedibus ejecerunt, plurimasque urbes, et quidem nobilissimas, Christiano cultui restituentes, vix unquam positis armis a persecutione infidelium quieverunt, ac sic succedente temporum serie, eo parente genita est majestas vestra, qui suscepto adversum Granatum regem bello, multas illi terras, multa parvo tempore oppida eripuit. Nec infideles modo populos Hispaniam incolentes, sed ipsam quoque summotam freto Mauritaniam velut fulmen quoddam belli solo nomine plerumque terruit. His accedit quod vestra sublimitas mari ac terra latissime imperans sex, et quidem opulenta, regna in ditione habet longa pace florentia, nullo hostis incursu, nullis minis exagitata, quorum quædam adeo Græcorum imperio vicina sunt, ut, Cypro excepta, cætera Christianorum regna in eorum comparatione alio prope in orbe posita videantur.

« Quæ cum ita sint, jure optimo exigere creditur Deus, cujus est regna dare atque eripere, ne patiatur excellentia vestra hanc Christiano nomini maculam inferri, ut Orientale imperium, totque fideles populi Occidentalibus auxiliis destituti, calcandi ac dilacerandi pollutis gentibus relinquantur. Nos, quibus solis Peram tueri necesse est, ut precibus etiam salutem illius imperatoris adjuvemus, majestatem vestram orandam duximus, ut hæc, quæ dicta sunt, cogitans velit cum pro gloria, tum (quod majus certiusque præmium est) pro causa Dei infelicibus populis illis ocius succurrere, neque exspectare, ut reges in longinquo positi, et gravibus præterea bellis impliciti, dum sero auxilia

[1] Lib. XXXVII. p. 33. — [2] Phrantz. l. III. c. 7. — [3] Id. ib. Thuros. Chro. Hungar. c. 52. Turcor. l. I. — [4] Ext. in collect. Epist. principum p. 330.

moliantur, interim ferro Christianorum imperium exuatur. Nos autem ne quis otiosos putet arma, viros, tela, naves, magna festinatione paramus, ut si faverit Deus, illuc præsidia nostra Veris initio perveniant, pro vi semper in omnem gloriam vestram parati. Januæ ». Gesserat Alphonsus crudelissima in Christianos bella, ut inani suæ ambitioni lenocinaretur, et quanquam Christo arma consecrasset, promerendæ tamen immortalis gloriæ occasionem, abjecta sacra militia et permissa Turcicæ excidioni Græcia, incautus sprevit.

« Arsisse vero eum cupiditate invadendæ Etruriæ ac Mediolanensis principatus, quem sibi testamento relictum agebat, ita describit Jannotius Manettus[1] : « Sexto felicis sui Pontificatus anno, cum Alphonsus, jam pridem Florentinis apprime infensus, quod Francisco Sfortiæ ad acquisitionem Ducatus Mediolanensis, qui sibi a Philippo Maria testamento anhelanti non parva, nec occulta, sed magna et manifesta equitum et peditum auxilia miserant, multasque pecunias ad expeditionem novi belli adversus Venetos propterea suscepti, atque ob id ipsum cum prædicto Alfonso confœderatos Ferdinandum unicum filium suum inclytum Calabriæ ducem, cum toto ejus exercitu in agrum Florentinum populandi, vexandi ac diripiendi causa destinasset, prudentia sua ita se gessit, ut nec Alfonso ipsi, nec Venetis, nec Florentinis, nec Francisco ullatenus displiceret, atque Ecclesiam a bellicis tumultibus militaribusque direptionibus illæsam, inviolatam, intactam servaret, quemadmodum et primo et secundo sui Pontificatus anno ante prudentissime fecerat, quando prædictus Alfonsus, priusquam ipse ad Pontificale fastigium assumeretur, cum copiis ingentibus idcirco Tybur venerat, ut exinde adversus Florentinos hostilibus exercitibus moveret, ac in eodem deinde conservandæ ac retinendæ pacis proposito continue perseverans, cum per commemorati Philippi Mariæ mortem tota pæne Italia bellicis hinc inde tumultibus confunderetur, solum ipse Alfonso Venetis, Florentinis, Senensibus ac Francisco inter sese contendentibus, invicemque bellum gerentibus, quietem novit, quietem adamavit, quietem et tranquillitatem cæteris omnibus rebus humanis præposuit, longeque prætulit, tum quia suapte natura a bellis abhorrebat, tum etiam in præclara illa de componendis traducendisque operibus, et de construendis ordinandisque et extra et intra Urbem ædificiis liberius vacare ac studiosius subministrare posset, atque omnes insuper subditos suos a bellicis fremitibus et a militaribus direptionibus veluti a pestilentibus et contagiosis morbis illæsos, inviolatos intactosque servaret ». Ut vero a Nicolao comparata sit auxiliaris classis pro sustentando labante imperio Græcorum, quæ nimium sero vela fecit, proximo anno dicetur.

17. *Illæsa inter flammarum globos Eucharistia.* — Interea excitato Amsterodami incendio quo Ecclesia conflagravit, in qua Eucharistia illa asservabatur, quæ jam ante ab ægro vomitu effusa, atque in ignem projecta integra permanserat, etiamnum inter medios flammarum globos illæsa perstitit. Rem adeo insignem, cœlestiaque prodigia divinitus edita commemorat Joannes Molanus[1] : « Amsterodami, inquit, in loco sacro memoria sacramenti sacrosancti, quod insigni miraculo claruit anno MCDXLV, die XVI Martii; ab ægro enim cum phlegmatibus ejectum, et in ignem missum, nec candorem amisit, nec ullam læsionem a flammis acceptis, deinde cistæ impositum ibi etiam stupendis miraculis claruit, unde advocatus sacerdos sacrosanctum corpus ad parochiam D. Nicolai detulit : erat autem hostia resurgentis Domini imagine consignata, pedem alterum supra sepulchrum, alterum introrsum defigentis. Domus autem, in qua primum miraculum contigit, est dejecta, et in sacellum sacri loci commutata, in foco autem et cineribus, qui ex igne supererant, attactu corporis Dominici sanctificatis magnificum erectum est tabernaculum, in quod dicta sacra hostia ex parochia delata annis plurimis in summa fuit veneratione. Ipsi autem cineres sacri, licet ad varia genera morborum profliganda subinde auferantur, vix tamen imminuti, suave adhuc olentes cernuntur. Cæterum anno MCDLII, cum magna oppidi portione conflagravit etiam sacri loci sacellum, sed liquefactis circumquaque metallis hostia glorioso prodigio est conservata cum arcula, qua continebatur, et syndone byssina, qua contra pulveres decidentes muniebatur. Quo miraculo excitati cives sacellum aliud splendidius erexerunt, magnifice dotarunt et mirifice exornarunt, unde Dominus, qui honorantes se honorat, locum illum sacrum et venerabile sacramentum multis miraculis illustravit; diversi enim qui ad hunc locum vota voverunt, liberati sunt a dæmonum impetitionibus, a naufragii extremis periculis, a vinculis in Barbaria, Hispania et Gallia, a dolore partus, ab exulcerationum puncturis, et ab aliis miseriis, parvulis quidem absque Baptismate mortuis vita est reddita, ut sacramenti regenerationis participes salvarentur, amissæ res sunt recuperatæ, furti suspicione sese maculantibus pax est reddita, dum huc precaturi properarent, et res palam appareret. Festum celebratur a clero et populo usque ad prandium cum solemni processione feria plerumque quarta proximo festo D. Gregorii ; rarissime enim transfertur et omnis clerus dictæ urbis habet ex indulto Ultra-

[1] Manet. in Vit. Nic. V. l. II. Ms. Vat. bibl. sign. num. 2046.

[1] Molan. natal. SS. Belgii XVI Mart.

jectensium episcoporum proprium per totam octavam officium excusum Amsterodami unde superiora carptim annotavimus ».

18. *Joannes episcopus Leodiensis cur episcopatu se abdicarit.* — Hoc anno[1] Joannes ex Heinsbergensium procerum stirpe episcopus Leodiensis, cum in se incendisset odia populi, quem malis contaminaverat exemplis episcopatu se abdicavit, cui Ludovicus Borbonii Philippi ducis Burgundiæ et Belgii principis nepos successit, Leodiensium pertinaciam Burgunda vi contusurus, ex quo Leodio paratum exitium visuri sumus. Interea Joannes haud ita multo post interemptus est veneno, sive successoris, ut quindecim millium florenorum illi ad vitam sustentandam quotannis pendendorum onere se liberaret, nequitia parato, sive præcipiti furore ob depositum principatum hausto, quem ob effusas in omni intemperantia effrænatasque libidines ad æterna inferorum supplicia trahi divinitus Dionysio Carthusiano, qui eum sæpenumero a vitiis ad virtutes salubribus monitis traducere annisus fuerat, ostensum est, uti refert ejusdem Dionysii Vitæ auctor[2] his verbis : « Illustris Joannes de Heynbergem, cum esset episcopus Leodiensis hoc patre Dionysio familiariter utebatur, et audito eo multa faciebat. Hic, cum esset sæculi vanitatibus deditus, quodam tempore in oppido Ruremundæ ludos et torneamenta non sine impensis maximis instituit, atque multos ad ea nobiles invitavit. Eosdem cum exspectaret, accidit illum interea Carthusiam petere, ubi, postquam cum Dionysio, quem sanctitatis opinio magnum, atque multis effecerat celebrem, varia contulisset, non erubuit se jactitare quam magnis impensis militaribus his ludis inhiaret, quamque daret operam nobilibus excipiendis et magnifice tractandis, ibi Dionysius ingemiscens : O, inquit, reverende pater, hæc etsi admittenda sunt principibus, Ecclesiasticis tamen viris et præcipue episcopis non conveniunt, indignissimum ac prorsus iniquum, ut Christi patrimonium in scenicos hos usus profundas. Parce igitur reverentiæ tuæ, quæso, pater, episcopus es. Parce honestati clericali, parce tandem pecuniis, et ab hac dementia prorsus desiste. Ad hæc episcopus: Scio me episcopum, cui hæc profana spectacula jam olim sacri canones interdicunt. At fatearis etiam necesse est, me principem esse, ducem, marchionem atque comitem, quos arma venustant, quibusque judicia et imperia temporalia subsunt, horum nunc mihi munus obeundum est. Cui Dionysius : Non propterea, pater, episcopus es factus, ut principem geras, aut ducem, sed ut præstantior digniorque episcopus habearis, utque malis terribilior, atque ad tuendas Christi Ecclesiæque leges sis potentior, datus est tibi ab Ecclesia principis gladius et honos. Itaque officium tuum est gregis Dominici curam agere, diaboli laqueis irretitas animas eruere, oves tibi commissas verbo Dei pascere, aberrantes reducere, resipiscere nolentes ad ovile compellere, præstare te Christi vicarium, non mercenarium, sed pastorem agere, ovibus exempla sanctæ conversationis quasi iter ad sequendum ostendere, odore bonæ famæ præire atque, ut simul multa dicam, gregem tibi commissum ad cœlos introducere, non ad inferna detrudere; inter hæc autem, cum omnia etiam bene feceris, scire, quod servum te vocat inutilem Dominus, unde tibi cavendum est, nobisque vehementer mirandum cum tua sollicitudo pro singulis animabus tibi commissis rationem se redditura, ne vel una pereat, quomodo per ignaviam tuam quasi securus possis vel audere de ludis et spectaculis militaribus cogitare. Quid, quæso, pater, Deo respondebis pro creditis tibi animabus quas interea hoc diabolico negotio tu ipse scandalizas? Qua fronte audebis apparere coram judice Christo, cui tu animas pretioso ejus sanguine redemptas abducis, ac morti æternæ tradis, quarum lacte et lana abstractis tu in deliciis vivis? Ut quid Ecclesiæ bona, quæ pauperibus et divino cultui erogare deberes, in scenica hæc spectacula ad Christi opprobrium, ad Ecclesiæ dispendium, in perditionem animarum luxu tuo profundis? Quod si omnino digna quæ sunt pontifice renuis agere, parce saltem ovibus, quandoquidem tu solus minoribus impensis ac laboribus potes æterna tibi comparare. Cumque ille audire contemneret deprecantem, ait venerandus pater : Rogavimus te, pater, ut quoniam in religionis positus es exemplum, spectacula hæc vana non perficias in perniciem animarum, si audire contemnis, rogabo potentiorem Dominum, cui te quoque velis nolis subjectum esse oportet : hic me exaudiet, hic insipientiæ tuæ conatus etiam te invito impediet.

« Surrexit episcopus, et nescio quid secum stomachans, relicto Dionysio, quod cœperat moliebatur perficere. At contra Dionysius illum prævenire festinavit, siquidem ad Dominum conversus eisdem usus est et contra diabolum et contra episcopum armis, fletu videlicet et oratione, atque instantissima prece ardentes podagras a Domino præsuli impetravit, quibus vana illa spectacula optato successu caruerunt. Nihil profuit episcopo inflata potestas, nihil contulit ei quod proficeret industria accelerans, post inutilem magnæ pecuniæ erogationem, post infamiæ notam quidquid præparaverat atque instituerat intermissum desiit. Plus valuit oratione Dionysius, quam profusione et sollicitudine episcopus, nihilo tamen a podagris emendatus; enimvero postea doloribus aliquantulum remissis, quamprimum gressum potuit recuperare

[1] Magnum Chron. Belgic. — [2] Petrus Dorland. in Vita Dionys. Carthus.

pedum, plenus irarum Carthusiam accessit, et conquerens cœpta sua Dionysii orationibus irritata, se vero doloribus præterea ac ignominia affectum verbis eum asperioribus mulctavit. Verum æquanimiter hæc Dionysius toleravit, gaudens etiam, quod pro Christi gloria et animarum salute dignus esset vel ab episcopis contumelias pati. Hunc ipsum episcopum postea defunctum in nocte divæ virginis Catharinæ vidit pater Dionysius post nocturnas vigilias, cum pro eodem in cella vigilans oraret, a duobus teterrimis giganteæ formæ spiritibus ante se adductum squallidum, tetrum, ardentibus flammis circumseptum fumoque oppletum, cui dixerunt: Ecce, pro quo oras, dominus tuus; intuens autem illum Dionysius diligenter, vidit circa ventrem et genitalia ejus immensum agmen serpentum et bufonum, qui miserum corrodebant; fuerat enim in vita præter vanitates alias episcopo indignas, in concupiscentiis fœminarum, monialium virginumque stuprator. Expavit vehementer vir sanctus, admirans equitatem judiciorum Dei, et cogitans illud, quod potentes potenter tormenta patiantur, advertitque illum esse damnatum, quippe cum nihil pro se miser flagitaret suffragii, nihil orationis, sed subito a nigerrimis illis Æthiopibus ab oculis intuentis abriperetur ». (1) Tradit Magni Chronici Belgici auctor, illum hoc anno, cum sororem nuntium rebus humanis remisisse, seque inter sanctimoniales religiosæ vitæ addixisse conspexisset, pietatis sensu delibutum ad meliorem mentem redire decrevisse : « Qui hactenus, inquit, ut est notorium, incontinenter et sæculariter vixerat ». Ea itaque pia consilia ab ipso concepta, nimium extracta fuisse, ex superiori viso Dionysio Carthusiano objecto perspicuum fit.

19. *Pontificis in concubinarios Constitutio.* — Cum etiam plures alii viri Ecclesiastici in voluptatum cœno volutarentur, Nicolaus, ut eos ad colendam pietatem redigeret, hanc sanctionem edidit :

« Ad futuram rei memoriam.

« Præsentis Constitutionis edicto universis et singulis Sedis Apostolicæ officialibus, necnon quævis Romanæ curiæ officia exercentibus, etiamsi officiorum hujusmodi ipsius Sedis officiales non censeantur, et aliis quibuscumque clericis eamdem curiam sequentibus districtius inhibemus, ne quisquam ex eis concubinam publice in domo sua aut alibi ut illius turpi commercio liberius utatur, seu quamcumque mulierem ad aliorum turpem usum, ut de illius peccatis vivat, aut turpis mercedis partem percipiat, deinceps tenere præsumat, statuentes et auctoritate Apostolica præsentium serie decernentes, quod quicumque concubinam aliquam notorie vel ad turpem aliorum usum hujusmodi quamcumque mulierem in præsentiarum tenuerit, nisi post præsentium publicationem, in valvis Basilicæ principis Apostolorum de Urbe et in cancellaria nostra faciendam, quam etiam vim habere volumus monitionis peremptoriæ infra novem dies ab hujusmodi excessu realiter et cum effectu destiterit, ac concubinam seu mulierem ipsam penitus et omnino dimiserit, quodque quisquis in antea concubinam vel mulierem tamen tenere præsumpserit, omnibus suis beneficiis Ecclesiasticis, necnon quæ in dicta curia obtinent vel exercent officiis, sint ipso facto privati, illaque ex tunc possint per quoscumque alios libere impetrari, iidemque privati, necnon quicumque alii concubinas et mulieres hujusmodi contra præsentem prohibitionem tenere præsumentes inhabiles censeantur ad beneficia obtinenda, et in dicta curia officia hujusmodi exercenda, nec illorum capaces efficiantur, nisi inhabilitatem suam antea per dictæ Sedis litteras obtinuerint, aboleri. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLII, X kal. Octobris, Pontificatus nostri anno VI ».

(1) In designando anno quo Joannes Heinsbergensis Leodiensis episcopatus infulas in Ludovicum Borbonium transtulit, turpiter erratum est ab annalista. Ea etenim demissio nonnisi triennio post, anno scilicet MCDLV contigit ; cujus rei testes gemini eorum temporum æquales, et Leodio agentes suppetunt, Cornelius Zantflet S. Jacobi Leodiensis, monachus Benedictinus, et Adrianus de Veteri-Busco ejusdem Ordinis in cœnobio S. Laurentii ad muros Leodienses sub hoc Joanne Heinsbergio et Ludovico Borbonio descripsit. Utrumque opus exstat apud Martene Vet. Mon. to. IV et V, ambo vero in assignanda demissione hac Joannis anno MCDLV conveniunt. Eodem pariter anno MCDLV, Jacoba ejusdem Joannis soror, Mechliniæ in cœnobio Regularissarum professionem monasticam amplexa est, teste eodem Adriano a Veteri-busco. Diem tandem obitus ejusdem Joannis indicatur a Cornelio Zantflet, qui decessisse illum anno MCDLIX, die XVIII mensis Octobris affirmat. Ex his unum annalistæ mendum corrigitur. MANSI.

NICOLAI V ANNUS 7. — CHRISTI 1453.

1. *Imminenti Constantinopolis excidio Latini nullas ferunt suppetias.* — Sequitur annus a partu Virginis millesimus quadringentesimus quinquagesimus tertius, prima Indictione, insignis miserabili exscidio urbis Constantinopolitanæ a Turcis captæ, quam quidem hoc anno expugnatam, et non superiori, ut nonnulli scriptis prodidere [1], non modo constans est veterum Græcorum ac Latinorum sententia, verum Francisci etiam Foscari [2] ducis Venetiarum ad Fridericum imperatorem, et Pontificis [3] ad omnes Christi fideles litteræ, inferius a nobis adducendæ, tum Æneæ Sylvii [4] kal. Augusti hujus anni ad Nicolaum e Cusa cardinalem S. Petri ad Vincula datæ testantur, qui si in Europæ descriptione annum MCDLII consignavit [5], vel lapsum memoria, vel librarii potius incuria irrepsisse errorem exploratum est. Idem vero refert Græcos, excitata jam a Mahomete ad Bosphori angustias arce, belli imminentis mole territos Latinorum opem implorasse; neminem tamen ad ferendas suppetias commovere potuisse: « Senserant, inquit, ejus (nimirum Mahometis) animum Græci, diffidentesque suis viribus, ad Latinorum opes confugerant, lacrymis auxilia exspectantes. Surdæ, proh pudor! nostrorum principum aures fuerunt, cœci oculi, qui, cadente Græcia, ruituram religionis reliquam partem non viderunt, quamvis privatis quemque aut odiis aut commoditatibus occupatum salutem publicam neglexisse magis crediderim ». Et quidem rogatum biennio ante Anglum, ut ad infringendos Turcicos conatus pacem cum Gallo conficeret, preces Pontificias sprevisse vidimus. Certabant autem in Aquitania Angli cum Francis, in Anglia Scoti cum Anglis, Burgundus cum Gandavensibus in Belgio, tantusque ab iis fusus est Christianus cruor, ut qui in his præliis cæsi sunt, Turcicum evertere imperium potuissent; nam in uno tantum prælio viginti et eo amplius Gandavensium millia cæsa ad Gaveram hoc anno refert Monstreletus [1], superiori vero anno, viginti quatuor millia Anglorum a Scotis gemino prælio trucidata memorat. At quis cæsos in tot Gallicis certaminibus numero comprehendere poterit? Nullas porro ex Occidente auxiliares copias Constantinopolim missas, violati Ecclesiastici fœderis, quod in Florentina Synodo Latinos inter et Græcos sancitum fuerat odio, scribit Turcogræciæ auctor [1]; de Palæologo namque imperatore, Josepho patriarcha et aliis præstantissimis viris, qui in Constantinopolitana Synodo adeundam Italiam pro conjunctione redintegranda censuerant, locutus addit: « Delati in Italiam, cum ad Latinos venissent post plures congressus et integri biennii moram, sane unionem seu consensum fecerunt, quemadmodum Acta Florentinæ hujus Synodi perhibent, sed exitu nullo bono, eo quod subscribere recusaret Ephesius, et verborum concertationes, postquam Constantinopolim rediissent, alias denuo multi sererent, ea causa fuit nullius postea submissi auxilii ».

Atqui non modo Latinos suis addictos commodis obsurduisse ad Græcorum voces supplices, verum et Græcos ipsos nimia opum servandarum cupidine suam salutem prodidisse, easque Turcis victoribus reservasse, quas in comparando ad propulsandum hostem præsidio impendere abnuerant, narrat S. Antoninus [2]: « Anno, inquit, Domini MCDLIII, civitas Constantinopolitana, cum esset obsessa a Turcis, oratores miserunt Græci ad Nicolaum papam, implorantes auxilium gentium et pecuniarum, quos non exaudivit Nicolaus, indignum ducens Italiam exhaustam pecuniis propter expensas guerrarum gravare impositionibus, maxime cum eos sciret se suis pecuniis posse juvare, si exponere vellent, conducendo gentes; sed nudati omni amore reipublicæ, et tantum privatæ rei suæ con-

[1] Sabellic. ennea. 6 et alii recentiores. — [2] Ext. apud Æn. Sylv. Ep. CLIX. — [3] Lib. XLVI. p. 133. — [4] Æn. Sylv. Ep. CLV. — [5] Idem in Eur. c. 7.

[1] Turcogræc. auct. l. I. — [2] S. Anton. III. p. tit. XXII. c. 13. § 14.

servandæ intenti, in hoc inciderunt judicium, ut victi et capta civitate servi effecti res privatas suas et publicas perdiderint : et quod habuissent modum, si voluissent sua exponere, patuit quia magnæ divitiæ et thesauri reperti sunt apud plures personas etiam et mulieres, sed cupiditas excæcavit eos ». Confirmat hoc Phrantzes [1], dum refert Lucam Notaram megaducam capta Constantinopoli ingentem thesaurum, quem Mahometo reconditum servasse aiebat, demulcendi illius causa, increpitum a victore verbis asperrimis, quod non succurrisset imperatori suo et domino et urbi et patriæ, cum tantum thesaurum possideret.

2. *Isidorus cardinalis ad Græcos a Nicolao missus, et classis parata.* — Cæterum Nicolaum non aspernatum Græcos, sed operam ac studia sua pro ipsis tum a schismate revocandis, tum a Turcarum tyrannide vindicandis interposuisse certum est; miserat enim jam ante Isidorum Rhutenorum episcopum ac S. R. E. cardinalem legatum, ut, renovato Ecclesiarum fœdere, Latini in Orientale imperium auxilia mitterent. At Græci illud confirmare tandiu recusarunt, donec se undique Turcico exercitu et periculis circumfuso viderent, ut scribit Calchondylas [2], qui de postrema Turcarum in Constantinopolim impressione, qua victores in muros assilierunt, hæc habet : « Cardinalis Isidorus Sarmatarum antistes, cujus ante meminimus, Græcis penes quos ea tempestate fuit, auxilio fuit; aderat enim ut Synodum congregaret et Romano Pontifici Græcos reconciliaret. Hæc quidem paulo ante confecerat, at Græcis illa cum Romanis reconciliatio nimis sera exstitit ». Nimis profecto sera, cum ea perfecta prius hostis Constantinopoli sit potitus, quam auxilia submissa a Pontifice pervenire potuerint : qui quidem instruxerit classem eique Jacobum archiepiscopum Ragusinum præfecerit, ad quem hoc Diploma datum [3] :

« Venerabili fratri Jacobo archiepiscopo Ragusino in civitate Constantinopolitana ac aliis civitatibus, necnon provinciis, insulis, terris et locis tam charissimo in Christo filio nostro Constantino Romæorum imperatori, quam dilectis filiis nobilibus viris ejus fratribus, ac duci et communitati Januensi in partibus Græciæ subsubjectis, Apostolicæ Sedis legato, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Divina disponente clementia » : Et infra : « Cum ergo, quod non absque mentis amaritudine referendum est, intellexerimus perfidos Teucros, tam per terram quam per mare, cum magno exercitu et classe velle obsidere et expugnare civitatem Constantinopolitanam, et deinde alias Græciæ partes fidelium invadere, nos ad illorum conatibus, quantum nobis permittitur, obviandum, et ad partes illas ituris, et aliorum fidelium præsidiis defendendas, cum certam classem juxta facultatis nostræ possibilitatem parari procuraverimus, matura super hoc deliberatione præhabita, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio, te prudentia et doctrina præditum, in rebus agendis expertum, et in nostris et Romanæ Ecclesiæ pluribus negotiis laudabiliter versatum, ab Altissimo quam plurimarum virtutum aliarum dono insignitum, nostrum et Sedis Apostolicæ legatum et cum potestate legati de latere ad præfatas civitates, provincias, insulas, terras et loca, tanquam bonum fidei propugnatorem destinamus, ut confisus in eo, cujus est opem ferre indigentibus, classi nostræ præses, et ad civitatum et partium præfatarum loca accedens, omnium et singularum tam principum quam populorum et singularum personarum pro defensione Græcorum præfatorum auxilia implores, et singula agas, facias et disponas, quæ tibi pro defensione, tuitione et statu civitatum, provinciarum, insularum et partium præfatarum adversus Teucrorum potentiam et insultus tibi videbuntur quomodolibet expedire, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLIII, IV kal. Maii, Pontificatus nostri anno VII ».

3. *Expugnatio Constantinopolis ob retardata auxilia et schismati adscripta.* — Hujus classis ex Italia Constantinopolim opem laturæ, tum Joannis Huniadis ex Hungaria exercitum educturi fama perterritum Mahometem solvere obsidionem decrevisse, sed ad eam urgendam a Sagombassa confirmatum, narrat Phrantzes [1], qui illius classis famam falsam vocat, cum vel adversis repulsa ventis, vel alia ratione serius vela in Orientem direxerit. Sed Pontificem ipsum, quæ, imminente sibi anno insequenti morte, cardinalibus ingenue dixerit de sua pro submittendo Græcis auxiliari exercitu diligentia audiamus [2] : « Posteaquam, inquit, nos celeberrimam illam Constantini civitatem a Turcarum rege, acerrimo orthodoxæ fidei et Christiani nominis hoste, terra marique magnis exercitibus, præpotentique classe majorem in modum obsideri accepimus, quantum poteramus, obsessis Græcis favere et opitulari constituimus; verum quoniam potentiam nostram talem esse non ignorabamus, ut tot tantisque immanium et barbararum gentium viribus sufficere valeremus favoribus nostris, opportuna quædam et necessaria aliorum Christianorum principum, rerumque publicarum auxilia adhiberi oportere putabamus, ut per hanc suppetiarum undique collectarum conjunctionem, Turcas vel volentes vel invitos a prædicta obsidione procul arceremus,

[1] Phrantz. l. III. c. 18. — [2] Chalc. l. VIII. Æn. Sylv. Europ. c. 3. sub fin. Sabel. l. III. dec. I. VII. — [3] Lib. XIV. p. 111.

[1] Phrantz. l. III. c. 13. — [2] Lib. III. Vitæ Nic. V, Ms. bibl. Vat. sign. num. 2046.

atque ab ulteriori Christianorum infestatione longius propelleremus. Sic igitur in hoc sinceræ et efficacis mentis nostræ proposito perseverantes, Constantini imperatoris oratoribus, qui ad nos impetrandi favoris gratia venerant, clara et aperta responsione omnia præsidia nostra partim pecuniarum, partim triremium, partim terrestrium exercituum parata et in promptu esse foreque significavimus, et quia nostra dumtaxat subsidia ad arcendum et amovendum a cervicibus suis obstinatam illam tot immanium tantarumque barbararum gentium obsidionem nequaquam sufficere posse arbitrabamur, monuimus ut ad celerem quamdam aliorum Christianorum favorum impetrationem animum mentemque converteret, ac subsidia nostra certa et vera tanquam solida quædam cæterorum omnium fundamenta semper parata esse intelligeret, sicque in hunc modum nostro nomine aliis principibus rebusque publicis denuntiaret : oratores hac nostra responsione contenti ad imperatorem rediere.

« Is relationibus acquiescens, plures legatos ad diversos principes populosque Christianos obtinendæ opitulationis causa hinc inde transmisit. At cum oratores non nisi generalia responsa retulissent, re infecta iterum ad nos rediere. Cæterum vera eorum relatione intellecta, nos qui nonnullos ab aliis principibus populisque Christianis præter auxilia nostra favores ad eam tantæ obsidionis dissolutionem proventuros fore putaveramus, spe propria inopinato frustrati, ulterius præsidia nostra non differre statuimus, sed prædictis oratoribus illa qualiacumque forent, eo temporis in momento parata esse significavimus, atque eis gratissimum responsum non modo placitis et sinceris verbis, sed veris etiam effectibus et certis opitulationibus enixe operati et prosecuti sumus. Verum antequam hæc subsidia nostra, quæ opitulandi gratia mittebamus, ad obsessam urbem applicarent, Constantinopolitani sive volente Deo, sive Turcis ob timorem prædictorum auxiliorum ad opitulandum obsessis properantibus, enixius ac vehementius urbem opugnantibus, tandem aliquando viribus victi et superati, ah ! scelus indignum et omnibus sæculis a Christianis hominibus dolendum et detestandum, turpiter succubuere ». Hanc classem ex viginti navibus et novem triremibus conflatam refert Monstreletus [1] Eubœam applicuisse altero post captam Constantinopolim die, quam a Barbaro victore interceptam fuisse dicetur inferius. Addit Phrantzes [2], consternatos etiam Turcas ex singulari prodigio, quod in Constantinopolis obsidione contigit, deinde vero eos terrores in argumenta audaciæ vertisse : « Portentum, inquit, quoddam conspectum terrorem ipsis injiciebat, nempe vis corusca luminis cœlo supra urbem demissa, quam tota nocte texisset. Hoc lumen, ut viderunt, primum sic interpretabantur, Deum Christianis offensum eos igni affligere, et in servitutem tradere statuisse. Postea, cum semper cum dedecore de mœnibus et scalis præcipitari sese, tamque multis machinis fabricandis nihil proficere animadverterent, et insuper de classe ex Italia et de Janco ex Hungaria famam licet falsam acciperent, rursum ita illud lumen interpretari cœperunt, ut dicerent, Deum pro nobis pugnare et tutamen atque præsidium Christianorum esse velle, sine cujus nutu ac voluntate nos quoque nihil possumus. Has ob causas Ameras, ut diximus, universusque exercitus ipsius in tristitia et mœrore versabatur, ut qui die sequenti soluta obsidione recedere cogitaret. Ipsa autem vespera diem illum præcedente, quo discessum cogitabant, rursum ut antea lumen illud cœleste conspiciunt, quod tamen non perinde ut prius supra urbem tota nocte diffusum manebat, sed procul tantum apparebat, et repente discussum evanescebat. Hoc ut Ameras et alii omnes aspexerunt multo repleti gaudio exclamarunt, Deum nos jam deseruisse, et exsecrandæ atque impiæ religionis et erroris ipsorum sapientes ac scribæ significatum illo lumine vaticinabantur, Turcas urbem subacturos. Ita omnes spem bonam concipiebant, quapropter peccata nostra frustrati non sunt ». Prædixerat jam ante centum annos Christus B. Brigittæ Jerosolymis agenti Græcorum extremas calamitates, eosque ab hostibus expugnatum iri, ob schismatis crimen, pariterque Cyprium regnum ob superbiam, avaritiam luxuriemque funditus excisum iri : « Græci, inquit [1], qui sciunt, quod omnes Christianos tenere oportet unam tantum fidem Christianam Catholicam, et uni tantum subesse Ecclesiæ scilicet Romanæ, unumque solum vicarium meum generalem in mundo, videlicet Romanum summum Pontificem supra se spiritualem habere pastorem, et tamen nolunt se eidem Ecclesiæ Romanæ et vicario meo spiritualiter subjugare, propter eorum pertinacem superbiam et propter cupiditatem, vel propter carnis petulantiam, sive propter aliquod aliud quod ad mundum pertinet, indigni sunt post mortem veniam a me et misericordiam obtinere ». Et infra : « Sciant etiam Græci quod eorum imperium et regna sive dominia nunquam stabunt secura, neque in pace tranquilla, sed inimicis suis semper subjecti erunt, a quibus semper sustinebunt gravissima damna et miserias diuturnas, donec ipsi cum vera humilitate et charitate Ecclesiæ et fidei Romanæ se devote subjecerint, ejusdem Ecclesiæ sacris constitutionibus et ritibus se totaliter conformando ». Promul-

[1] Monstr. vol. 3. p. 60. — [2] Phrantz. cod. c. 12.

[1] Lib. VII. revel. c. 19.

gata hæc fuere Famagustæ coram Cypri rege ac principibus de qua prædictione Sanderus [1] lib. VI visibilis monarchiæ hæc habet : « Quam revelationem vere divinam exstitisse ex eo scimus, quod ita res tunc futuras prædixit, ut eas evenisse nunc videmus; nam sancta Brigitta nullis annis prius mortua est quam tota Græcorum respublica deleretur, futura vero prædici non possunt præterquam a Dei spiritu, qui solus futura novit, velut is qui et auctor est eorum et cui jam nunc præsentia existunt ». Tempus autem hujus excidii, jam ante triennio a Nicolao V Pontifice prædictum imperatori, ob schisma cœptum sub Nicolao I vidimus suo loco (1).

Ita Constantinopolitani imperii excidium vulgo adscriptum est nefario inveterati schismatis crimini ; illa enim postrema concordiæ reconciliatio, ab Isidoro cardinale legato in discrimine ancipiti perfecta, coacta potius ob terrorem, admoto jam ipsorum jugulis Turcico gladio, quam spontanea veraque resipiscentia visa est, quandoquidem numerasse ferunt [2] Mahometem sub signis trecenta militum millia, et classem comparasse [3], in qua octodecim triremes erant, biremes quinquaginta, naves ducentæ et viginti octo, cum imperator Græcus tantum quatuor millia nongentos et septuaginta, et Latinorum vix duo millia militum recenseret, ac tredecim tantum Latinorum triremes instructas haberet. Obsedit urbem Mahometes secunda Aprilis die [4], cum id memorabile accidisse narrat idem auctor, ut quatuor Latinorum naves, quarum tres Ligusticæ, quarta Sicula frumento onustæ erant, portum Constantinopolitanum ingressuræ Turcarum classis impetum sustinuerint, repulerintque tanta constantia, ut Mahometes ita et furore inflammatus concitato equo in mare procurrerit (adeo ut ejus vestes marina aqua perfunderentur) quo suis ad dimicandum animum augeret, sed feræ illius voces nil profuere, quin e Turcis duodecim millia cæderentur in prælio, cum nullus Christianus in eo occubuerit, pauci tantum fuerint sauciati, qui aliquot post diebus ad Deum migrarunt.

[1] Sander. l. VI. visib. monarch. — [2] Naucl. vol. 2. gen. 49. [3] Phrantz. l. III. c. 8. — [4] Id. ib.

4. *Quanta horribilia patrarint Turcæ in capta civitate.* — At minora fuere ea auxilia, quæ potentissimi tyranni impetus a mœnibus propulsare possent; capta enim est demum impetu Constantinopolis vigesima nona die mensis Maii, ut Phrantzes [1] et Francisci Foscari ducis Venetorum litteræ ad Fridericum III imperatorem datæ [2] testantur : cum enim Justinianus Longus Genuensis ab hoste globo petitus stationem deseruisset, ducisque exemplo milites aufugerent, Turcæ summo ardore assilivere in propugnacula, ac fugientibus Græcis in urbem irruperunt, quam infelicissimæ urbis expugnationem ita describit Turcogræciæ auctor [3] : « Advenerat eo tempore vir quidam nobilis ex urbe Genua oriundus, (de Justiniano ipso Longo loquitur), duabus cum magnis navibus, is cernens mala, quibus conflictabantur Byzantii, neminemque de nobilitate in loco ab hostibus maxime infestato velle resistere, sed alium alii jubere, unumquemque autem metu refugere, progressus in medium ad imperatorem et proceres. Possum ego, inquit, cum meis militibus, opitulante Deo, ibi stare, et repugnando in ruinis muri impetum hostium ac violentiam sustinere ob honorem nominis Christi, idque meo sumptu et alimentis. Gratiæ fuerunt ei a cunctis actæ. Tutatus est igitur pugnando locum vir ille fortis ad multos dies, et Agarenos irruere conantes rejecit, irruptioneque urbis prohibuit, sed, o peccatum et auxilii divini destitutionem ! Nam cum in hostem constanter pugnaret, ictus fuit globo tormenti in dextro pede, unde vehementi dolore orto in terram cecidit, et pro mortuo jacuit. Itaque sublatum adsportarunt sui, eoque navibus suis imposito vela fecerunt et ab urbe discesserunt. Cum ad insulam Chium delati appulissent, illic ipse diem suum obiit. Sparsus fuit rumor intra civitatem ab aliquo percussum esse, sed ea de re nihil certi constat ». Quæ vero mox evenerint nudatis propugnatoribus mœnibus, nec Græcis ad ea tutanda excubantibus, nimirum subdit vigesima nona die Maii sacra Spiritui sancto, quem procedere ex Patre Filio-

[1] Phrantz. l. III. c. 17. — [2] Ext. apud Æn. Sylv. lib. Ep. num. 159. — [3] Turcogr. l. I. p. 9.

(1) Luctuosum Constantinopolitanæ urbis excidium, fuse adeo narrat hic annalista, ut pauca addenda succurrant. Nonnulla tamen, quæ illi exciderunt, suggeremus, deprompta ex Ephemeride obsidionis descripta a Jacobo Edaldi Florentino mercatore, qui præsens in urbe obsessa aderat, et a Francisco Franco et Joanne Blanchin, qui simul omnes scriptum illud ad cardinalem Avenionensem transmiserunt, idemque dein ex Ms. Codice vulgavit P. Martene Anecdot. to. I, col. 1819. Igitur Turcarum copiæ ex 200,000 constantes, quarum tamen 100,000 tantummodo milites erant ad pugnandum apti, reliquum numerum colonibus et mercatoribus implentibus die IV Aprilis ad mœnia urbis successerunt, ac die sequenti obsidio cœpta. Urbis agressio sæpe tentata est a Turcis; sæpe etiam, quin et semper, cum ingenti suorum dispendio cum minimo obsessorum rejecti ; nam pro uno ex Græcis centum ex Turcis cadebant, cujus rei desperatione Mahometes de reducendis copiis cogitabat. Quare advocato suorum consilio, quæ e re præsente essent consultabat. Colum-bassa desistendum ab inceptis suadebat, sed huic oppositus Sagon-bassa agressionem alteram tentandam consuluit, quæ si recidisset in cassum, tunc reduci copiæ possent. Posterius consilium prævaluit ; quare Mahometes indicto tridui jejunio, Dei unici, quem solum venerabatur, implorari opem ; ac tunc demum educi in urbem copias jussit. Eductæ in hunc modum copiæ in partem mœnium minus validam irruperunt, quibus Joannes Justinianus Ligur cum suis valide restitit ; sed contracto in pugna vulnere deserere locum coacto illo, Turcæ prævaluerunt, atque ita demum urbs succubuit. Ejus casum Pera secuta sequenti die spontaneam deditionem fecit. Addunt scriptores illi futurum, ut si Veneta classis cui Joannes Jordanus præerat, constabatque ex triremibus IX, navigiis XX, una die ante captam urbem pervenisset, urbs hostium manus evasisset.

MANSI.

que tanquam unico principio profiteri detrectaverant, expugnatam impetu urbem.

5. « Haud ab re fuerit hoc loco dicere lamentum Davidis : *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, Jerosolymam in formam pomarii redegerunt, cadavera servorum tuorum devoranda volucribus cœli objecerunt, carnem sanctorum tuorum bestiis terræ, effuderunt sanguinem eorum velut aquam circa Jerosolymam, nec erat qui sepeliret.* Probro apud vicinos nostros habemur, illudimur et sannis incessimur ab illis, qui circa nos habitant. Quousque irasceris Domine? Nunquamne finis erit? Operæpretium etiam adolescentularum carmen, qui in medio ardentissimæ fornacis dixerunt : Justus es in omnibus, quæ nobis fecisti. Traditi sumus in manus inimicorum iniquorum et defectorum, regi injusto pessimoque nos dedisti, idque propter peccata nostra. Quomodo contumeliam ferre tantam potuit, quæ de nomine divini loci condita fuit S. Sophia? Illud terrestre cœlum, nova illa Sion, quam construxit ipse Dominus, non homo, gloria illa universi orbis terræ, illud decus Ecclesiarum, eminentissimum illud omnium per orbem terrarum ædificiorum. O rem miram! nobilissimum Dei templum factum est Ismaelitarum impiorum illorum et infidelium. Horresce, sol, ingemisce, terra, concutere, exclama : Gloria tibi, tolerantissime malorum, Domine ». Obtritus fuit in porta imperator Constantinus dum fugam tentaret, ejusque caput dein præcisum infixumque hastæ per Barbarorum castra circumlatum. Exercuere crudelem in Christianos carnificinam Turcæ, omneque stuprorum, rapinarum et in templis sacrilegiorum genus : quam miseræ urbis vastitatem Isidorus, Ruthenorum et Sabinorum episcopus, S. R. E. cardinalis atque Apostolicæ Sedis legatus ita deploravit [1] :

« Epistola cardinalis Rutheni de regiæ urbis eversione.

« Audite hæc, audite, omnes gentes : auribus percipite qui habitatis orbem. Audite hæc omnia qui fidelem orbis partem colitis, ministri, pastores et principes omnium Ecclesiarum Christi : universi quoque reges et principes Christicolæ ac universus Domini populus cum religiosis cunctis audite, et notum sit vobis, quod præcursor veri antichristi Teucrorum princeps et dominus, servus autem tot dominorum quot vitiorum, cujus nomen est Mahumeth, inimicus crucis Christi, hæres rei et nominis illius primi pseudoprophetæ et latoris legis spurcissimæ Agarenorum, filius Sathanæ omnium flagitiosissimus, qui furiis invectus et insania sanguinem Christianorum sine intermissione sitit, nec exstingui valet ejus sitis post eorum innumeras cædes, tantoque odio contra Christum et membra ejus movetur, ut eradere nomen ejus de terra nitatur, et inspecto aliquo Christiano sibi obviante, se inde existimet sordidatum, ut oculos abluat suos, immundum se profitens prius. Hoc igitur tam terribile et horridum monstrum, exigentibus demeritis Christianorum, justo Dei judicio, in eos sævire et grassari permissum, civitatem imperialem, novam Romam olim felicissimam, nunc miserrimam et omni calamitate oppressam Constantinopolim diu obsessam cepit, expugnavit, spoliavit omnibus bonis et pæne delevit. *Quis autem,* ut verbis [1] utar prophetæ, *dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lachrymarum*, ut plorare valeam die ac nocte interfectos populi illius, et scelestissima sacrilegia in captura perpetrata? Quis hujus horribilitatis memor non obstupescat, non lethargicus fiat, non præ dolore obmutescat? Nec tamen cuncta enormia explicabo, ne piæ aures audire refugiant, sed ex paucissimis relatis cogitentur alia.

« Hic nefandus et nominibus blasphemiæ (inscriptus) et sui perditissimi satellites civitate recepta post decapitationem imperatoris cum omni sua progenie et nobilitate, plurimos ferreis manicis et compedibus alligatos, ac collis eorum funibus cinctis extra urbem deduxerunt nobiles, plebeios, monachos et monachas, mares et fœminas virtute et conditione præclaros, vituperabiliter tractatos, multis injuriis refertos, ut meretriculas et in lupanari prostitutas trahebant, tanta et talia contra eos agebant, quanta de brutis animalibus, et qualia sine rubore fari minime quis valeat. Adolescentulos utriusque sexus a parentibus segregabant, et divisim de eis pretio negotiabantur. Infantes coram genitoribus suis, ut agniculos mactabant : matres filiis et geniti genitricibus privabantur : germani a fratribus, uxores a viris, nurus a socrubus lugentibus et ululantibus segregabantur ; disjuncti consanguinei et amici in diversas regiones servi venditi ducebantur. O quam amaræ lachrymæ, quanta suspiria, quot clamosi singultus inter amicos et notos, quæ miserabiles voces emittebantur inter tantas cædes, servitutes, expulsiones et contumelias! Principes et barones et domini bubulcorum, porcariorum, homunciorum effecti sunt famuli : infra decennium pueros ad ritus suæ perfidæ sectæ compellebant. Hoc quomodo obscuratum est aurum fulgidum sapientiæ per tenebras ignorantiæ, aurum dignitatis per ignobilitatem servitutis! Quomodo mutatus est color optimus Græciæ eloquentiæ in barbariem Turciæ! Lapides sanctuarii, si qui erant constantes in fide, dispersi sunt in capite omnium viarum, jacentes prostrati ; de cæteris taceamus, humana sunt.

[1] Ext. ejus lit. apud S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 13. § 11.

[1] Hier. c. 9.

6. « Sed de injuriis, subsannationibus, contumeliis, opprobriis scelestis erga divina quæ lingua valeat explicare, quis intellectus capere, quæ auris patienter audire ? Ni fallor, nunquam ita horribilia fuerunt audita : *Deus venerunt gentes* gehennæ dediti, *in hæreditatem tuam ;* quæ Israel est videns te per fidem, *polluerunt templum sanctum tuum.* Ecclesiam nobilissimam S. Sophiæ cum aliis, imagines Domini nostri Jesu Christi et matris ejus Virginis gloriosæ, ac sanctorum et sanctarum Dei, insignia vivificæ crucis conspuentes, confringentes, conculcantes sacrosancta Evangelia, missalia, et reliquos Ecclesiæ libros dilacerantes, deturpantes, comburentes, sacras vestes sacerdotum reliquaque ornamenta Ecclesiæ scindentes ad indumentum suum, et ornamentum sumentes, vel vili pretio conferentes : vasa Domini ejus cultui dedicata rapientes, et in eis comedentes et bibentes, reliqua vero conflata ad profanos usus transferebant : *Posuerunt* denique *carnes sanctorum tuorum morticinia servorum tuorum*, reliquias beatorum corporum, *escas volatilibus cœli*, dispergentes hinc inde carnes sanctorum tuorum quos occidant, *bestiis terræ,* quia non erat qui sepeliret. Altaria suffoderunt invocantes nomen maledicti Mahometi , eum laudantes de victoria.

« Omitto præ pudore , quod mingebant , stercorabant, omnia vituperabilia exercebant in templis, imaginibus et reliquiis sanctis, sancta canibus dabant, margaritas sacramentorum ante porcos projiciebant. Cum recolo totus ex horrore contremisco , nec ulterius stylo exarare quod illorum piacula, et fidei Christianæ religionis dedecora, et irrisiones injectas. Monasteria tam monachorum quam monialium invadentes, omnia diripiebant, ejicientes illas de habitationibus suis, xenodochia infirmorum destruebant, et si de multis et magnis excidiis et exterminiis civitatum historiographi etiam gentilium referant, fere nulla posset desolationi hujus coæquari. Nullum incolam in terra reliquerunt, non Græcum, non Latinum, non Armenium, non Judæum, urbem ipsam suis civibus nudatam quasi desertam effecerunt. Eorum actus et opera propriis oculis vidi, et una cum aliquibus constantissimis viris, plura perpessus sum mala et pericula, licet de manibus eorum me eripuerit Deus, ut Jonam de ventre ceti, etc. ». Addit ut Mahometes triremes centum septuaginta instructas immissasque ad subigendas Cyclades insulas in Ægeo mari, et ingentes copias ad Pannoniam debellandam compararet, quo sibi in Italiam iter panderet ; tum majoris minorisve alvei triremes trecentas, et naves onerarias viginti adornaret, ac peditum equitumque centum millia et eo amplius conscriberet, ut Dyrrachio Brundusium inveheretur. Demum adhortatur principes Isidorus, ut arma adversus sævissimos religionis hostes capiant , ponantque mutua odia, subditque :

« Licet enim in multitudine confidat (scilicet Mahometes) et feritate suorum, plures tamen sunt, qui nobiscum sunt, imo Dominus ipse omnium militiarum, pro cujus fide et religione pugnatis, ita quod centum ex vobis persequi et superare valeant mille ex illis, et mille ex vobis decem millia, ignavia enim et imperitia belli innata sunt eis. Dat. etc. » Hactenus Isidorus, qui tantum discrimen, posito cardinalitio cultu, quo ipsum exanime cadaver induisse tradunt nonnulli, ne a Turcis quæreretur. Alii tamen scribunt eum quoque fuisse captum, sed ut ignobilis et obscuræ sortis hominem vili redemptum pretio Peram abiisse [1].

7. *Classis Pontificia a Turcis intercepta : consilium Æneæ Sylvii de Christianis in Mahometem concitandis.* — Grassatos Turcas cædibus in Græcos præsertim proceres non modo hostilis impressionis die, verum pluribus etiam insequentibus, memorat Turcogræciæ auctor ex veteribus Monumentis ; atque etiam Halybassam, qui Christianis maximas clades intulerat, obtruncatum quasi Constantinopolitanæ urbis excidium retardasset. Potitus itaque Constantinopoli, nec dum satiato furore, Mahometes ad opprimendos tantæ cladis terrore consternatos Christianos, feroces vertit impetus ; ac primum nobilem Genuensium coloniam Peram sola armorum ostentatione ad deditionem perpulit : haud tamen pactiones cum iis confectas servavit, sed violato jurejurando, direptis eorum opibus in servitutem misit. Tum Pontificiam classem, quæ Græcorum reliquias erat tutatura, intercepit, ut hisce verbis testatur Æneas Sylvius [2] : « Turcorum imperator Constantinopolitana potitus victoria , non , ut plerosque veterum fecisse legimus, desidiæ sese tradidit, sed Peram mox aggressus vicinam urbem, et a Liguribus longo tempore possessam, in deditionem accepit : classem, quam summus Pontifex Nicolaus cum Venetis ac Januensibus et Catelanis in auxilium Græciæ struxerat sive tempestatibus actam , sive per ignorantiam locorum inclusam, sive alio quovis infortunio male defensam, ut rumor est, intercepit. Maximas ibi opes bellicorum instrumentorum, vim summam armorum omnis generis, ingens pondus adeptus est ». Hæc Æneas Senensis episcopus in litteris ad Nicolaum e Cusa tit. S. Petri ad Vincula presbyterum cardinalem atque episcopum Brixinensem, quem hortatus est, ut Pontificem et cardinalium senatum ad indicendum Turcis bellum excitaret : « Optimum, inquit, factum putarem ultro dignitatem vestram summo Pontifici ac sacro collegio litteras dare, ut nunc in tanta rerum asperitate totis assurgant

[1] Gobel. in Comment. Pii II. l. xi. — [2] Isidor. card. in iisd. lit. Æn. Sylv. Ep. CLV. Bizar. hist. Gen. l. II et alii.

animis, neque pecuniis neque personis ignoscant, dum nova sunt vulnera remedium quærant, neque putrescere per incuriam sinant vulnus. Vocent reges et principes in certum aliquem locum, dicant conveniendi diem, mittant legatos de latere summi Pontificis, exponant mala, quæ passa est modo Christiana respublica, monstrent quæ futura timeantur pericula, providendi modos aperiant inter Christianos, aut pacem aut inducias belli componant, crucem prædicent, remissionem peccatorum polliceantur, Intonet Apostolica tuba, nihil negligat, nihil hoc tempore omittat. Non est mihi dubium, si locus rebus accommodus nominetur, quin reges aut veniant aut mittant, bonisque animis hoc fidei negotium amplectantur. Ego quidem jam Cæsari non clanculum, sed in publico consilio de hac ipsa re non pauca verba feci, inveni mentem ejus et voluntatem apprime ardentem. Sane multi ex senatoribus, qui aderant dum me hortantem Cæsaremque respondentem audiverint, uberes lacrymas emiserunt. Vidissetis senes veneranda canitie suas manus in hanc expeditionem prompto corde offerentes, et qui se mori beatos dicebant, si militantes adversus impiam barbariem caderent. Taceo robustos viros ferventi sanguine juvenes, quibus unius diei mora in tali negotio annus esse videtur, arbitror et in aliorum principum curiis itidem inveniri. Neque Rhenensium nobilitatem, neque Gallorum magnanimitatem, neque prudentiam Italorum, neque Hispanorum fortitudinem, aut Anglorum audaciam in tali necessitate defuturam, vel ratio suadet, vel animus timet, quippe Bohemos, Hungaros, Polonos ipsa loci propinquitas admonebit : fiet, mihi credite, fiet commune omnium Christianorum passagium si Romani Pontificis hoc tempore surrexerit auctoritas, ac bonorum prædicatorum, inter quos esse vestram pietatem, commune judicium habet, fideles ac disertæ voces in fines orbis terræ sonuerint ».

8. *Friderici imperatoris consilia de expeditione Constantinopolitana.* — Hortatus est etiam idem Æneas Nicolaum Pontificem, ut totam curam in belli sacri apparatum intenderet, fecitque certiorem de Friderici imperatoris mente, qui egregie ad obtemperandum imperiis Apostolicis comparatus esset, Pontificiæque esse auctoritatis cæteros reges ad vires sociandas ducere : existimabat enim Fridericus sustinendæ tanti belli moli imparem se esse, parumque instructum necessario ad sumptus ærario, quocirca ipsemet Æneas ad amicum scripsit : « Cæsar ad eam rem ferventissimus est, si modo papa et alii reges concurrere velint ». Quo argumento exstant hæ litteræ [1] :

« Fridericus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus sanctissimo patri domino Nicolao papæ V. S. P. D.

« Beatissime pater et domine reverendissime. Cum nobis renuntiatum esset his diebus, Constantinopolim Græciæ caput et Orientalis imperii quondam sedem per Turcarum dominium expugnatam, et in servitutem redactam, multumque ibi Christiani sanguinis fusum esse, graviter quidem, ut debuimus, et molestissime tulimus communem Christianæ religionis calamitatem atque jacturam, intelligentes non de præterito solum, quod doleamus, sed de futuro quoque, quod timeamus, tantæ urbis amissionem fidelibus Christianis abunde præbere. Namque, si verus est rumor ad nos delatus, hominum quadraginta millia cæsa sunt, animæ plures in servitium miserabile abductæ, templa divino nomini dedicata funditus diruta, naves non paucæ captæ, amissa civitas famosissima, et ratione situs et aliis conditionibus ad tutelam Christianitatis admodum necessaria, in qua per multa sæcula et patriarchalis dignitas claruit, ac imperialis majestatis insignia floruerunt. Taceamus de litteris et bonarum omnium artium studiis, quæ veluti domicilium proprium ex tota Græcia Constantinopolim habuere, quibus modo cum civitate cadentibus, nullum profecto credimus esse Christiano nomine insignitum, qui de tantæ urbis ruina supra modum non angatur et doleat.

« Maximum certe atque horribile vulnus illatum est Ecclesiæ Catholicæ nostro tempore, ac majus quam scriptis possit aut verbis exprimi. At cum potentissimus hostis, crudelissimus immanissimusque in manu victoriam hanc locumque nactus sit, ex quo fidei Christianæ, quam persequitur, pro sua libidine possit officere, quis non eum in dies plura conaturum existimet, quibus Christianorum gentem in perniciem desolationemque ducat ? Quippe victoria sui natura insolens, etiamsi ad mites venerit, feroces eos impudentesque reddit, quid cum his agat, qui suapte ingenio soliti sunt sævire ? An putare quisquam potest iratorum hominum, cupidorum atque acerbissimorum quieturam esse victoriam ? Enimvero, qui ex illis partibus ad nos veniunt, et Peram aiunt Christianis perditam, et alia pleraque loca vicina Constantinopoli per Turcos occupata, qui proximam quamque victoriam non desidiæ aut socordiæ ducunt, sed instrumentum sequentis habent studiisque omnibus enituntur, ut Christianum nomen ad internecionem redigant. Nescimus an vera sint, quæ auctore non certo dicuntur, timere tamen, quam sperare multæ nos urgent rationes, fama quæ de venturis Turcorum exercitibus erat, civitas regia pro magnitudine sua parum populosa, hostium propinquitas, auxilii spes remotior, et infelix ac dolorosum nuntium optato et fausto semper credibilius. Quibus ex rebus etsi

[1] Ext. apud Æn. Sylv. num. 163, et apud Dolg. t. III. p. 478.

non dubitemus sanctitatem vestram his cognitis excitatam esse ad cogitandum inveniendumque modos, quibus tam periculoso et potenti hosti, ne amplius noceat, opportune resistatur, tamen quia nos quoque velut imperatorem et advocatum Ecclesiæ res ista concernit, haud ab re credimus esse, si clementiam vestram pro communi fidelium salute accensam magis ac magis inflammare nitamur; neque enim res est, quæ vel negligi debeat vel differri, oportet occurrere priusquam vulnus altius infigatur, aut veneni labes in corda descendat. Cæterum cum tanto negotio non unius provinciæ aut paucorum principum, sed omnium Christianorum regum, seu certe magnæ partis eorum necessariæ vires existant, dicemus confidenter quod nobis ex usu videtur, neque dubitamus quin dicta nostra vestra sanctitas in partem recipiat meliorem.

« Sane pro tanto et tam necessario opere optimum factu censemus clementiam vestram, quæ locum tenet in terris Salvatoris nostri Jesu Christi, cujus res agitur, nunc exurgere, scribere regibus, legatos mittere, monere, hortari principes ac communitates in aliquem communem locum, ut aut veniant aut mittant : nunc, dum malum est recens, Christianæ rei consulere festinent, pacem aut inducias inter socios fidei componant, atque junctis viribus adversus salutiferæ crucis inimicos arma promoveant. Quod si vestra sanctitas toto pectore suoque more, ad rem hanc tam piam et utilem intenderit, non est nobis dubium quin plures et reges et principes, in quibus zelus domus Dei et ardor fidei orthodoxæ non est exstinctus, ad mandatum vestrum voluntarios et obsequentes se præbeant. Nos certe pietati vestræ, ut libuerit, et assistere et cooperari pro nostri officii debito minime omittemus. Solum precamur, ut vestrum in hoc negotio consilium et intentum communicare dignemini ; namque si fuerit opus nostræ rationis et imperii sacri principes ad hoc ipsum convocare, et alia, quæ juxta consilium vestrum putaverimus opportune implere, non negligemus.

« Quia vero ad hujusmodi negotium maxime conducere arbitramur, Italica bella quamprimum sopiri, quamvis beatitudinem vestram ad hoc conari, et per se sufficere non ambigamus, tamen quia anno proxime decurso et Romæ et Neapoli et Ferrariæ et Venetiis de hoc plurimum egimus, licet frustra, si pietati vestræ in præsentiarum quovis modo expedire videtur, quod oratores aut ad sanctitatem vestram aut partes contendentes mittamus, sive alio modo pro pace celerius conficienda laboremus, ut sanctitati vestræ fuerit visum eo modo faciemus, omnique cura et studio providerimus ad ea intendere, per quæ pace tam Italis, quam cæteris Christianis data, et furori Turcorum resistatur, et Christiana religio in suo statu conquiescere possit, et debito sub splendore foveri. Dat. an. MCDLIII ».

9. *Concitare nititur Christianos Nicolaus ad Turcicum bellum, datis litteris Apostolicis.* — Flagrabat Nicolaus recuperandæ Constantinopolis desiderio, pro qua tuenda sine principum auxiliis antea, quamvis serius, classem confecerat, ut diximus : Cæsareis vero pollicitis recreatus cunctos reges ac principes Christianos ad sacræ militiæ, accepto crucis symbolo, nomen dandum excitare decrevit. Edidit itaque Diploma Apostolicum, quo ubi Mahometis grassationes a beato Joanne in Apocalypsi sub draconis furentis specie prænuntiatas præfatus est[1], ipsis per sacram in Baptismate confectam professionem, perque jusjurandum in principatu accipiendo nuncupatum imperavit, ut ad tuendam Christianam fidem religionemque vires conjungerent; tum denuntiavit, in lugubri illo rerum statu, sine æternæ salutis jactura nullum principem a sacri belli societate immunitatem obtendere posse.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Fuit jam olim Ecclesiæ Christi hostis acerrimus, crudelissimus persecutor Mahomet filius Sathanæ, filius perditionis, filius mortis, animas simul et corpora cum patre suo diabolo cupiens devorare, Christianum sanguinem sitiens, redemptionis factæ per Salvatorem et Redemptorem Jesum Christum Dominum nostrum atrocissimus et sanguinolentissimus inimicus, qui profecto draco ille rufus magnus habens capita septem et cornua decem et in capitibus suis septem diademata, quem in Apocalypsi Joannes vidit, fuisse putandus est, qui cauda sua traxit tertiam partem stellarum cœli, et misit eas in terram, cum universum fere Orientem et Ægyptum atque Africam occupavit, et impietatem suam compulit imitari, cum profanavit sanctam civitatem Jerusalem, cum sanctuaria ejus destruxit, cum Christi fidelibus injurias, opprobria, flagella, carceres et mortes acerbissimas intulit, servavit tamen divina Providentia eorum fidelium Ecclesiam, qui sibi in suo occultissimo judicio placuerunt, nec usque in istum diem illi hostem prævalere permisit.

« Novissime autem nostris temporibus secundus Mahomet insurrexit impietatis illius imitator, effundendi sanguinis Christiani fervore nimiæ sitis exæstuans, qui contra Christi nomen sæviens, omnis humanitatis oblitus, ut fera rabida cum in caput nostrum nisi inanibus verbis sævire non possit, in ejus membra, hoc est, fideles suos furorem ac rabiem suam spargere, effundere et eructare quasi stomacho vomitante contendit. Hic novissime civitatem Constantinopolitanam durissima obsidione et debellatione superatam in suam ditionem transtulit cum magna Christiani populi strage, tem-

[1] Lib. XLVI p. 133.

plis omnibus et sanctuariis inibi existentibus profanatis, sanctorum reliquiis conculcatis, sacris imaginibus Domini nostri Jesu Christi et suæ gloriosissimæ Matris et vivificæ crucis contumeliis, opprobriis, dejectionibus, prostrationibus et demolitionibus ad terram illatis, et ex luto turpique materia maculationibus in vituperium opprobriumque projectis. Hic vere prænuntius antichristi, et quasi alter Sennacherib gloriatur in robore suo et in multitudine populi sui, quod universum Occidentem manu sua valeat obtinere, et de toto orbe terrarum nomen delere Christianum, insaniens et mente captus, quasi possit contra Dei potentiam prævalere. Nos igitur, licet indigne, tenentes ejus locum, cui Christus suam commendavit Ecclesiam, quique pollicitus est, quod portæ inferorum non prævalerent adversus eam, cuique mandatum dedit, ut titubantes fratres sua conversione firmaret, dicens : *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* ; in præsentiarum videmus officii nostri necessario ab Ecclesia ministerium postulari. Itaque de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu hoc modo, qui sequitur, duximus providendum.

10. « In primis universos principes Christianos imperatoria, regali, reginali, ducali, seu quacumque alia mundana præfulgeant dignitate, hortamur, requirimus et mandamus in vim professionis factæ in sacri susceptione Baptismatis, ac in vim juramenti præstiti cum dignitatum suarum infulas susceperunt, ut ad defensionem Christianæ religionis et fidei cum bonis et personis suis pro sua possibilitate verisimiliter et indesinenter assistant, æterna præmia recepturi ab illo, cujus causam agere et in præsenti vita pariter et in futura, quod in præsentiarum credimus cuilibet esse de necessitate salutis, cum talis sit necessitatis articulus, a qua se nullus legitime valeat excusare, reliquos vero dominos seu communitates aut quæcumque dominia habentes pariter exhortamur, requirimus et monemus, mandantes eis similiter in vim fidei, quam semel professi sunt, ut defensioni religionis et fidei omnibus viribus et toto potentatu suo fortiter et perseveranter assistant, habituri illum propugnatorem, qui una nocte per angelum suum centum octuaginta quinque millia ex exercitu Sennacherib interfecit, et qui alias sæpe in magnis periculis non dereliquit Ecclesiam suam, nec permisit hostes suos de sua impietate gloriari. Omnibus vero cujuscumque status, gradus, conditionis aut ordinis, qui in tanta Ecclesiæ necessitate et fidei personaliter intererint, et per sex menses in kal. Februarii proxime futuri inchoandos perseveraverint, sive clerici sive laici, vel quacumque Ecclesiastica vel mundana dignitate præfulgeant, auctoritate omnipotentis Dei, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, ac etiam de plenitudine potestatis cœlitus nobis datæ plenissimam omnium peccatorum suorum remissionem et veniam, et qualis per prædecessores nostros dari consuevit proficiscentibus in subsidium Terræ-Sanctæ, et qualis in anno Jubileo Christiano populo per eosdem ac nosmetipsos concessa est, concedimus, etc. ». Addit eosdem indulgentiarum præmia laturos, qui cum sequi castra non possint, militem submiserint, tum etiam monasteria religiosorum virorum et monialium, quæ semestri integro singulos milites pro singulis denis in claustro agentibus suffecerint, eodem beneficio affectum iri. De symbolo autem crucis suscipiendo hæc præscribit : « Apostolica auctoritate mandamus, ut quotquot præfato sancto operi se voto obligaverint, salutare signum vivificæ crucis vestibus imprimant, et in humeris suis illius portent memoriam ; cujus passione ab æterna damnatione redempti sunt, ipsum imitantes cui ad nostram redemptionem eunti factus est principatus super humerum ejus, et qui nos admonens ad sua sectanda vestigia ait : *Qui vult venire post me abneget semeptisum, et tollat crucem suam et sequatur me.*

11. « Cum autem ad ista conficienda opus sit innumerabili fere pecunia ad ea disponenda, quæ rerum necessitas ministrabit, cum hoc sit negotium fidei et totius Christianæ religionis, cui, nemine excepto, omnes de necessitate salutis tenentur obnoxii, in primis sancimus, decernimus ac observandum inviolabiliter ordinamus, ut omnes fructus, redditus et proventus ad cameram Apostolicam de quibuscumque beneficiis venientes, sive majoribus sive minoribus, sive archiepiscopatibus, episcopatibus, abbatiis, sive quibuscumque beneficiis, quocumque nomine censeantur, ad nos pertinentes huic sancto operi totaliter, integraliter et sine aliqua diminutione serventur : » Et infra : « Venerabiles insuper fratres nostri S. R. E. cardinales ad quod se sponte et liberaliter obtulerunt integram decimam de redditibus communibus capelli ac omnium Ecclesiarum et beneficiorum suorum, pro tam sancto et pio opere integre et sine ulla diminutione persolvent. Et quia legi, cui se summus Pontifex pro Christi charitate constringit, nefas est quemquam inferioris gradus aut ordinis se pro voluntate subtrahere, sed decens et congruum est, omnes sive prælatos sive inferioris gradus homines ejus oneris esse participes, volumus, et hac præsenti Constitutione decernimus, ut omnium officiorum Romanæ curiæ, quocumque nomine censeantur, etiam quæ per vicecancellarium, camerarium et majorem pœnitentiarium S. R. E. cardinales exercentur, ad quod iidem cardinales se sponte obtulerunt, redditurum decima portio tam sancto operi integre persolvatur, quod ut per omnes inferioris ordinis inviolabiliter observetur, vo-

lumus et decernimus quoscumque fraudantes, et præfatam decimam non integre persolventes excommunicationis et privationis officiorum sententiis subjacere.

« Et quia ista omnia tantæ rei pro modica parte non sufficerent, nisi Ecclesiarum, quæ in toto orbe Christiano dispersæ sunt prælati, et cæteri Ecclesiastici auxilia sua operasque conferrent, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio pariter et assensu, omnium beneficiorum Ecclesiasticorum in toto orbe terrarum patriarchatuum, archiepiscopatuum, episcopatuum, abbatiarum et quorumcunque aliorum beneficiorum, quocumque nomine censeantur, sive majorum, sive minorum, sive curatorum, sive non curatorum, exemptorum vel non exemptorum, regularium vel non regularium, cujuscumque ordinis, status vel conditionis existant, omnium fructuum decimam secundum verum valorem, sine ulla exceptione, ex plenitudine Apostolicæ potestatis tam sancto operi integram reservamus. Quod ut efficacius executioni mandetur, contradictores, aut inobedientes, aut fraudantes volumus excommunicationis sententiæ subjacere ». Nonnullisque interjectis eo argumento vetat commeatus ac tela hosti inferri, atque in pseudochristianos hujusmodi pœnas graves decernit. Denique subjungit : « Quia vero ad prosecutionem sancti operis maxime oportere perspicimus, ut reges et principes, et quicumque dominia habentes in populo Christiano pacem habeant et observent, auctoritate omnipotentis Dei statuimus et ordinamus, ut in toto orbe Christiano pax generalis observetur, ita ut per Ecclesiarum prælatos discordantes reducantur ad pacem, aut si pax sequi omnino non possit, saltem treugæ inviolabiliter observentur, et si qui acquiescere forte contempserint, per excommunicationem singulares personæ, communitates vero per interdictum observare teneantur. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ anno MCDLIII, pridie kal. Octobris, Pontificatus nostri anno VII ». Designati fuere pluribus in regnis Evangelici præcones [1] ad Apostolica hæc decreta promulganda, ac populos ad nomen sacræ militiæ dandum excitandos.

12. *Italia civilibus bellis attrita ; unde auctæ res Turcicæ.* — Dedit etiam operam Pontifex, ut dissidentes Christi cultores inter sese conciliaret : nam Italia gravissimis bellis civilibus laborabat, quæ ita describit Jannozius Manettus [2] : « Septimo Pontificatus sui anno, cum Ferdinandus infestis exercitibus per agrum Florentinum multa involvisset, atque in Gallia Cisalpina quoque cuncta pæne bellicis perturbationibus, Venetis adversus Franciscum jam Mediolani ducatum ob prædictos Florentinorum favores (ut cupiebat) adeptum omnibus eorum virtutibus belligerantibus, agitarentur, factum est ut prædicti principes, respublicæ et populi oratores suos pro componenda inter eos pace Romam transmitterent : ipse vero, (nimirum Nicolaus papa) dum coram eo de contentionibus ortis ageretur, sapientia sua, quæ profecto in superpendendis et examinandis rebus maxima erat, hoc unum conabatur, hoc unum curabat, hoc unum operabatur, ut singulis gratificaretur, ac nemini suspectus haberetur ». At odiorum pertinacia et ambitio principum Pontificis sincera conamina elusere, non quod, ut somniat Manettus, rem tepide ageret Nicolaus, ut ex politicis causis, dissidentibus cæteris, ditionem Ecclesiasticam in pace contineret, quam, pacata universa Italia armisque in Turcas versis, felicius culturus erat ; ac propterea, cum Genuenses intestinis dissensionibus laborarent, neque iis impliciti ad sacrum instruendum bellum incumbere possent, munus [1] imposuit Dominico tit. S. Crucis presbytero cardinali Capranicæ, ut eos civiles tumultus industria sua sedaret :

« Dominico tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero cardinali A. S. L.

« Admodum dolenter nuper accepimus inter dilectos filios nobiles viros Petrum de Campofregoso ducem et communitatem Januenses ex una, et dilectos filios nobiles viros Joannem Philippum de Flisco, Ludovicum de Campofregoso, Raphaelem et Barnabam de Adurnis, Petrum de Spinolis et alios quamplures eorum complices et sequaces ejusdem civitatis cives ex altera partibus ita sibi invicem dissentire, ut nisi opportuno remedio provideatur, res quotidie sit in gravius periculum processura, quod profecto mœstitiæ plurimum nobis attulit, cogitantibus quantis Deus præcipuis et singularibus dotibus urbem illam ornaverit atque muniverit, et quanta ad maximas res perficiendas opportunitas inesset, si civili paci et unitati studeret. Quam nos civitatem pluribus ex causis paterno diligentes affectu, plurimum compatimur, considerantes maxime quale et quam præcipuum inclitæ nationis Italicæ membrum sit, et religionis Christianæ portio singularis. Etenim magis hujusmodi intestinis malis et civilibus bellis dolemus, quod hoc tempore peccatis exigentibus infideles inimici, atque persecutores nominis Christiani potenti manu terra marique contra Christianos in partibus Græciæ et finitimis regionibus plurima mala fecerunt, et majora (quod Deus avertat) se facturos minantur, videmus præcipuam partem nostræ defensionis ex mutua illorum dissentione impediri, eosque, ut cuperent, non posse integras vires ad fidei et populi Christiani defensionem afferre, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno

[1] Ext. apud de re Wadding. hoc anno num. 27. — [2] Jan. Manet. Ms. bibl. Vat. sign. num. 2045. in Vit. Nic. V. l. II.

[1] Lib. XLIII. p. 156.

Dominicæ Incarnationis MCDLIII, id. Novembris, Pontificatus nostri anno VII ». Instabat Genuensibus excidium plurium insignium urbium, quibus in Asia et Taurica Chersoneso vel Ægei maris insulis potiebantur, atque ad simultates ponendas adduci ægre poterant.

Urgebat pariter Venetos exitiabilium ipsis imminentium bellorum terror, cum Franciscus Foscarus coacto senatu saluberrimum pro re Veneta in Oriente constituenda expedivit consilium; damnato enim superiori torpore, bellum omnibus viribus gerendum censuit cum Mahomete, antequam Turcica tyrannis confirmaretur, cujus sententiam tanto duce dignam magnis laudibus effert Franciscus Philelphus[1]: « Me delectat, inquit, assidua recordatione sapientissimi illius vestri et fortissimi principis Francisci Foscari, cujus splendissimum nomen nulla unquam posteritas ignorabit: is enim cum primum audisset captam urbem Constantinopolim, convocato senatu, posteaquam de tantæ rei indignitate et acrem, ut semper, et gravem et commiserabilem habuisset orationem, fertur consuluisse nihilo esse cunctandum diutius, sed bellum confestim suscipiendum adversus Turcos, ne tantum neglectum incendium latius consurgens in flammas omnia concremaret. Fuit is certe Franciscus Foscarus, qui et ingenii acumine, et animi magnitudine, et pertractione plurimarum maximarumque rerum in omni genere laudis cum omni posset conferri antiquitate. Hujus si consilium valuisset, si rationi potius quam perturbationi esset obtemperatum, qui nobis hoc tempore tantus imminet terror omnem hostium ferociam examinaret ac prosterneret. Sed quanto quæque respublica major est et potentior, tanto civiles contentiones et crebriores sunt, et longe magis periculosæ. Fateor equidem eam vobis esse inter vos concordiam, quanta nulli unquam reipublicæ major fuit, nec tamen absurdum est, cum omnes idem cupitis, hoc est, reipublicæ vestræ et emolumentum et decus, id aliis, alia ratione expetendum videri: sed quæ præteriere missa faciamus. Malis præsentibus consulendum est. Videmus res Turcorum in dies magis atque magis crescere, extremum periculum obversatur cuique ante oculos, quod decus et gloria antea hortabatur, jam summa cogit necessitas. Tota res est in cardine, aut propere vincendum est aut succumbendum, sed quis est animo paulo erectiore, qui non malit mortem oppetere, quam servire, præsertim iis qui natura etiam servi sunt? Quem enim rationis usum in Turcis reperias? Quam vel vitæ, vel morum elegantiam? Quod est ullum in iis pudoris, quod ullum integritatis vestigium? Num valent auctoritate Turcæ? Num consilio? Num fide? Nihil habetur apud illas insanas et enervatas belluas gloriosius probris, adulteriis, stupris. Ex Mediolano kal. Augusti anno a natali Christi MCDLIII ». Evanuere itaque præclara illa ducis Venetorum consilia, cum ii bellum illud sine Christianorum regum socialibus armis nollent sumere, quod postea constabilita Turcica tyrannide pleni animorum gessere sæpius, sed infelici plerumque exitu, quamvis suis cervicibus, imminentes cæteris Christianis Turcicos gladios gloriose exceperint.

13. *Languida regum consilia de bello in Turcas.* — Cæterum in Christianis regibus ac principibus excitari visi sunt, nonnulli pii animorum motus: inter alios enim Philippus Burgundiæ dux[1] mox instructas quatuor triremes subsidio misit, convocatoque amplissimo procerum suorum cœtu se jurejurando sacro bello addixit in lautissimo convivio (1): cujus exemplo permoti plures viri principes religiosam militiam sunt pariter professi: verum rei gravitas exegisset, ut potius in templo votum hujusmodi sacrosancto ritu conciperetur. Ita religioso hæc in perjurium verti visa est, ac ductæ tantum profanæ choreæ, comessationibus indultum, dataque opera insanis ludis, quibus per inanem speciem ex Turcis triumphi agebantur: licet enim in Germaniam profectus[2] sit, ut cum imperatore de copiis per Germaniam ductandis conferret, tamen implicitus deliciis bello sacro abstinuit, reique invidiam in Francorum regem, cujus vim metuendam sui aiebant, derivavit; at Carolus accusavit Anglos sibi suspectos. Neque ii modo Christiani principes, verum neque Germani expeditionem ullam confecere, adeo ut ægre Græciæ reliquiæ aliquandiu servari potuerint, submissis Pontificum opera subsidiis. Narrat Marinus Barletius[3] Nicolaum Pontificem et Alfonsum utriusque Siciliæ et Aragonum regem ingentem vim auri ad Scanderbegum misisse, ut bellum adversus Mahometem redintegraret, nec minus sollicitum Mahometem ad Epirum populandam duodecim

[1] Philelph. l. XIX. ad Foscar. equitem.

[1] Monstr. vol. 3. p. 55. — [2] Id. ib. p. 56. — [3] Mar. Bar. l. VII.

(1) Levia quædam sphalmata chronologica hic emendanda succurrunt. Philippus dux Burgundiæ expeditionem in Turcas nonnisi sequenti anno MCDLIV Februario mense vovit, quod a Cornelio Zantfliet in suo Chronico vulgato inter vetera Monumenta Martenii to. V diligenter adnotatum est.

Insuper Gennadius ille qui ad Constantinopolitanum patriarchale solium hoc anno a Mahomete Turcarum principe evectus statuitur, alter est plane ab eo, qui libellum illum scripsit, cujus lacinias annalista hic assuit. Idem enim libellus est, quo Concilii Florentini capita quinque defenduntur, de quo tam multa in notis ad annum MCDXLV, 15 disputavi, cujus auctor post casum urbis Constantinopolitanæ apologiam pro fide Concilii Florentini scribebat. Gennadius vero ille qui hoc anno sacris Græcorum præfuit, acerrimus erat schismatis propugnator, ut in nota ad eumdem annum. Igitur opusculi hujus auctor, ac Gennadius ille quem Mahometes extulit, duo sunt viri plane inter se moribus et religione diversi.

MANSI.

millia equitum duce Amesa effudisse: sed eos omnes circumclusos Scanderbegus partim trucidavit, partim in deditionem accepit. Quam ignominiam ut depelleret Mahometes, mox Debream cum exercitu immisit, sub quo omnino Scanderbegus succubuisset, nisi illum Pontifex et principes Occidentales et milite et opibus juvissent.

14. *Reliquiæ in schismate obdurantur, quos arguit Gennadius.* — At Græcorum reliquiæ, quæ Constantinopolitani imperii cladi superfuere, etsi tot flagellis Deo vindice attritæ, errorem tamen suum et malorum omnium causam non deposuere: et quamvis Romanus Pontifex tot tantaque pro ipsis a Turca servitute liberandis ageret, non ad ejus gremium redire, sed a feris discerpi maluerunt. Ut autem eos a schismate et vetustis erroribus revocaret Gennadius patriarcha Constantinopolitanus in aureo illo, quem pro Florentino Concilio scripsit, Commentario, proposuit iis prædictum jam ante fuisse Constantino Dragasi imperatori a Nicolao V Pontifice Constantinopolitani imperii excidii tempus; qua de re litteras Apostolicas suo loco attulimus [1], ejusdemque cladis prædictionem confirmatam a legato Apostolico in publica concertatione cum Barlaamo monacho schismatico Constantinopoli habita, professusque est conspicuum omnino atque exploratum esse, Constantinopolim, ob defectionem a Romana Ecclesia excisam fuisse.

« In primis ergo, inquit [2], ut inde initium sumam, in memoriam revocate, fratres et patres, qualisnam et quanta exstiterit nostra natio: fuit enim quondam sapiens, clara, generosa, prudens, fortis et quæ omnem terram suo subjecerit imperio. Præterea virtutis studio et sanctitate omnes gentes est supergressa jejuniis, vigiliis, orationibus, eleemosynis, et, ut uno verbo dicam, veluti spongia hausit omnem virtutem, Deo semper accepta. At in præsentia, proh dolor! omnia interciderunt: Constantinopolis capta est, cujus rei solum recordatione cogor prorumpere in verba cum clamore et ejulatu, et ultimum effundere spiritum ». Nonnullis interjectis, quibus patrata Constantinopoli a Turcis mala deplorat, subdit: « Nec tantum in ipsa urbium regina ea mala obvenere, verum etiam in subjectis regionibus plura ac deteriora, perque singulos dies hæc apertis oculis intuemur et intelligimus. Quamobrem ergo hæc? Vel vos mihi dicite per Dominum. Si dixeritis, ut dicere consuetis, ob nostra delicta hæc evenisse: Non ita se res habet, ego dicam, quoniam non magis nos quam cæteræ Christianorum gentes nostris criminibus Deum irritamus; sunt enim et aliæ nationes magis sceleribus et peccatis obnoxiæ: quomodo non affliguntur, ut nostra infelicissima et miseranda natio?

« Væ mihi misero! alius ex alio subinde fio, cum ad hæc animum converto, et cor meum conturbatur, et spiritus meus æstuat, quia Judæorum gens, quæ duo crimina commisit, secundum prophetam dedit pœnas. *Duo enim mala fecit*, inquit [1], *primogenitus meus Israel, me dereliquit fontem aquæ vivæ, et effodit sibi cisternam dissipatam, et etiam me in ligno crucifixerunt, Barrabam vero postulaverunt et liberarunt.* Primum igitur cum idolis inservisset, in captivitatem abductus est in Mediam et Babylonem. Secundo cum crucifixissent Dominum nostrum et Deum, profecti sunt captivi in omnes gentes, nostra vero natio, proh infortunium! proh dolor! neque idolis servivit unquam, neque Dei filium crucifixit. Qua de causa tam acerbe vexatur? Sed non solum eadem, verum etiam multo pejora, quam impii Judæi perpetitur: ii namque in servitutem abducti omnium gentium facti sunt servi, ut omnibus invisi et Dei hostes; hi vero non solum gentium facti sunt servi, sed et Judæorum ipsorum, qui sunt servi omnium gentium. O meam calamitatem! Nonne reliquum est plorare et lamentari, ac disquirere causam, et videre propter quæ patimur hæc?

« Ego vero aliam non possum invenire (neque enim virtute nostra natio cæteris gentibus pejor est, imo vero melior, nam dictum est vereque dictum nationem nostram omnes nationes virtute et moribus antecellere) nisi schisma, et quod se substraxerit ab obedientia et subjectione Romanæ Ecclesiæ, eam et solam decerno esse causam interitus nostræ gentis, quia postquam ab ea divisi sumus, maledictionem accepimus, et patimur quæ nos patimur, nec ideo pœnitet nos, sed deteriores evadimus, et maledictis impetimus ipsam Ecclesiam, tacenda adversus eam impudenter evomimus. Quamobrem, fratres mei, per Christum desperationem omittamus, accedamus veræ Christianorum unioni, agnoscamus peccata nostra, ne pejores Judæis evadamus, neve falsa suasione, malitia et præsumptione ita aures obstruamus, ut nec audiamus nec intelligamus. Audiamus Christum clamantem Apostolis: *Qui vos audit* [2], *me audit, et qui vos spernit, me spernit: qui vero me spernit, spernit eum qui misit me.* Vere ergo licet dicere, qui papam audit, Dominum audit, qui vero papam non audit, Dominum non audit: qui vero Dominum non audit, audit captivos et gladiis comminutos.

« Vidi et recte memini, cum interfuerim disputationibus cujusdam monachi Barlaam, quæ habitæ sunt Constantinopoli cum quodam legato Apostolico de primatu papæ, ubi con-

[1] An. Chr 1451. num. 1 et 2. — [2] Gennad. in exposit. pro conc. Flor. c. 5. sect. 15. Ext. bibl. Patr. tom. IV. p. 1456.

[1] Hier. II. — [2] Luc. X.

cludens legatus dixit: Ego quidem possum cunctas objectiones vestras diluere (non enim Christi Ecclesia et præses illius summus Pontifex misit hominem, qui nesciat vestris dubitationibus respondere) sed vos semper in nugacibus verborum argutiis versamini, quare mihi libet dicere tibi breve ac verum verbum, quod et aliis Græcis mihi injunctum est dicere. Hæc dicit papa: Si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis. Secundum prophetam [1]: *Si vero nolueritis, neque audieritis me, gladius vos devorabit.* Num Pontificis os locutum est hæc? Num habes huic quid contradicas? Lege et expende an evenerit sicut ipse dixit. Si ergo evenit, debetis, imo vero potius necesse est illum audire, secundum vero opera illius non facere, si mala fuerint. Ita et nobis præcepit Dominus: *Super cathedram Moysis sederunt, Scribæ et Pharisæi, omnia quæcumque dixerint vobis facere, facite, secundum vero opera illorum nolite facere.* Quando ergo et hic super cathedra Petri sedet, debemus ipsum tanquam Petrum audire et imitari sermones ejus, opera vero non imitari, si prava sint. Ita vos sancti docent, ita leges et canones clamant, ut antea demonstravimus, et paulo post etiam demonstrabimus.

« Nunc detegere volumus, quod vos intus adversus papam ac Latinos injuste continetis, dicitur enim quod propter peccatum illum vitatis. At hoc verum non est, sed causas quæritis, fratres, parum veras; maledixit enim vobis, et vos invenit excommunicatio, deletique funditus estis. Sed alius est morbus, ex quo ægrotat intus anima vestra, ut antea exposuimus, non audentes palam dicere, ne forte cunctis hæreticis pejores vocemini, et sitis cogniti apud omnes, magisque vultis mandere sub dentibus. Sed aliud quid est, quod labiis premitis, quidam tamen adeo stolidi sunt, qui aperte Latinos hæreticos esse dicunt et papam præter cæteros omnes, ideoque unionem refugitis, neque papæ memoriam audire, neque qui unionem ex vestris sacerdotibus amplectuntur videre sustinetis, neque qui cum ipsis communicant omnino pro Christianis habetis, et si forte contingit, ut in aliquod incurratis, quod vos papæ commonefaciat, panem oblationis non accipitis, sed furiis agitamini, ac dentibus adversus ipsos sacerdotes sævissime infrenditis, et Judæis deteriores esse putatis. Hæc igitur proferre reformidantes, ut iram quorumdam declinetis, ad apertum integumentum strenue confugitis, et adversus veritatem pugnatis ».

15. Hæc Gennadius, qui gravissimis et firmissimis argumentis confirmat Catholicam et Apostolicam Ecclesiam, quam in symbolo Apostolico confitemur eam esse, cui Romanus Pontifex Petri successor præest [2]: « Quis est », inquit, « qui neget confessionem sublimi voce ab Ecclesia decantatam, sive fidei symbolum, in quo aperte confitemur unam, sanctam, Catholicam et Apostolicam Ecclesiam in omnes terræ partes disseminatam? Hanc nemo unquam dixerit unam, nisi cæteræ omnes tanquam membra coagmentatæ secundum beatum Paulum [1] eam veluti caput sequuntur, quæ omnia simul juncta unum conficiunt corpus, et ut secundum eumdem Apostolum non potest pes vel manus vel aliud corporis membrum capiti dicere: Non opus habeo, ita nec cæteræ Ecclesiæ Romanæ possunt Ecclesiæ dicere: Non indigemus te. Omnes ab illa auctoritatem capiunt et omnes ab illa confirmantur, testabuntur id omnes doctorum scripturæ ». Et infra: « Oportet autem qui symbolum confitentur, et unam Ecclesiam prædicant, nosse qualisnam ea sit una, sancta et Apostolica Ecclesia. Ea est aut Occidentalis aut Orientalis, quod idem est ac si dicas Latina vel Græca, alia namque præter has non reperietur; aliæ enim præter has superstitiones sunt falsæ synagogæ et hæresibus refertæ. Enumera diligenter et vide quod si Græcorum arbitraris Ecclesiam esse hanc, quam symbolum designat, in nihilum Petri confessionem concludis, adversus quam portæ inferi non prævalituras professus est Christus; nam omnis Græcorum Ecclesia, imo vero totus Oriens a Mahomete absorptus est. Nonne videmus omnes patriarchas atque episcopos ac sacerdotes in potestatem venisse Mahometis, et ab eo petere sacerdotii facultatem, et pedibus ejus advolvuntur, et pro eo etiam inviti deprecantur? In quo loco collocabis? Portæ inferi, id est, hæreticorum ora, adversus Christi Ecclesiam num prævalebunt? Eo loco, ubi non solum ora hæreticorum dominantur illi, sed etiam impii et alienigenæ imperium tenent? Eo loco ubi nec sacrificare tuto possis, nec nola, vel tintinnabulum, nec crucis signum appareret? Eo loco ubi nemo libere potest dulce Christi nomen proferre, si vero protulerit, in duas partes discindetur? Eo loco ubi, si sacerdotes sacrificantes inventi fuerint, Christi hostes ingrediuntur atque subsannant, proterunt altaria et profanant, et sancta projiciunt, et plagas sacerdotibus infligunt, et potrudunt et derident Christianorum religionem? Nequaquam sed ibi oportet esse, ubi Christi signum refulget, et Ecclesiæ exornantur, nola, imagines et altaria omnia magno cum cultu conspiciuntur et adorantur, et sacerdotibus eminus reverenter assurgunt populi, ibi ubi terræ reges et principes venientes ad sacra loca inspicienda et Apostolorum capita adoranda una cum illis et præside eorum Pontificem adorant, et ejus pedibus advolventur, ibi ubi festi dies, psalmodiæ, preces sine metu celebrantur, ubi nemo reformidat

[1] Isai. I. — [2] Gen. patr. pro Conc. Flor. t. IV. bib. Pat. c. 1452.

[1] I Cor. XII.

sibi quemquam adversari, ibi ubi summus Pontifex doctores et prædicatores in omnem terram dimittit ad prædicandum et annuntiandum verbum Dei Christi imitatione, imo Salvatoris nostri vices in terris gerens. Nam sicut in Apostolis dixit [1] : *Ecce mitto vos, euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ*, ita et hic in universum orbem magistros mittit magna cum cura, qui non solum ad Christianos proficiscuntur, sed etiam ad omnes gentes vel ex S. Francisci Ordine, vel Dominici, vel ex alia regula. Ergo ibi Ecclesiam confitebimur, ubi non est hæresis, nec iniquitas, neque infidelitas, imo vero firma fides et inconcussa.

« At non ita apud Orientales, ubi abundat iniquitas et infidelitas. Nec meus sermo est hic, sed Theodorus Studites prodeat, et dicat hoc testimonium, quod nemo poterit inficiari in xv Catechesi, quam legitis quidem, at non intelligitis, quia non vultis ; videtur enim doctor hic adversus oppugnatores imaginum pugnare quando dicit : Audio autem quod Romæ principis Apostolorum Petri claves proponuntur ad adorandum, atque in honore haberi, quanquam non claves sensibiles Dominus ei tradidit, sed intellectuales ad ligandum et solvendum, at illi argenteas populo proponunt ad adorandum. Tanta igitur apud eos est fides, et ibi solida petra fidei secundum Dei verbum fundata, hic vero, ut videtur, abundat infidelitas ac improbitas. Vides quod et beatus hic ibi confitetur positam esse fidem, nec in Petro tantum sed in ejus successoribus ? Hæc quidem cum audiatis et videatis, nec possitis contra respicere velut adversus refulgens et coruscans lumen veritatis, ad ea confugitis, quæ nefas est dicere, scilicet peccatorem esse Romanum Pontificem, et carnalibus voluptatibus inservientem, et ideo nolle vos honorem et reverentiam debitam exhibere. Vobis dicimus, quod aperte mendaces estis ; nam non quia peccator est refugitis ei obedire, sed quia Latinus est et barbam tondet. Si enim illum vitaretis propter peccatum, vosmetipsos vitaretis, quia estis peccatores. Quomodo ergo nostis eum judicare, vestros vero non judicatis ? Omnesne Orientis sacerdotes sancti sunt ? Vos hoc non potestis demonstrare, non ergo illum tanquam peccatorem devitatis, quia nec vos sine peccato estis, sed quia Latinus ab opinionibus vestris evariat, vos namque Latinos tanquam a fide alienos existimatis, et ab eis refugere tanquam a facie serpentum simpliciores edocetis, idque liquido patet, ac si quis ex Latinis videtur sanctus, vos hunc salutare non vultis, imo vero maledicta ingeritis : Græcos quamvis flagitiosissimos et stultissimos, si solum adversus Latinos, dicant omnium sanctissimos arbitramini. Inter alios quidem multos quemdam, qui vocatur Palamas, et Ephesi Marcum hominem nec satis mentis compotem, sed tumidum sapientiæ ostentatorem, nulla virtute vel sanctitate subnixos, quia loquuntur solum et scribunt contra Latinos, extollitis et celebratis, eorumque imagines exornatis, festumque agentes diem colitis ac veluti sanctos adoratis. Latinos vero, quamvis jampridem Ecclesia pro sanctis colendos duxerit, vos incessanter blasphematis, ita et de summo Pontifice facitis, nam illum omnino Christianum esse non existimatis, quia Latinus ; id enim sub dentibus stridetis, maledictis incessentes, et eorum qui rerum potiuntur metum reveriti, ad aliud quasi ad aranei umbram confugitis, eum peccatorem appellantes, ac cætera convicia effundentes ». Hactenus Gennadius, vir orthodoxæ veritatis cultor eximius, qui divina Providentia, quæ Mahometis ferreum pectus adeo emollivit, ut sacrorum usum Græcis, quos ad Constantinopolim populo augendam ex variis locis transtulit, permitteret, ad solium Constantinopolitanum evectus est, ut narrat Turcogræciæ auctor : traditque Mahometem ipsum visum esse de Mahumeticæ superstitionis fraudibus concepisse suspicionem, atque Apostolici symboli interpretationem postulasse a Gennadio patriarcha [1], qui præcipua fidei Christianæ capita et argumenta in libellum, quem ei obtulit, redegit : « Eo tempore », inquit auctor, « idem sultanus ipsemet intravit patriarchium, cumque in templum Pammacharistæ venisset, in sacellum ejus ingressus est (quo in loco hodie armarium rerum sacrarum est) et cum patriarcha Gennadio clementer sermones contulit. Tunc, omni metu posito, universam ei patriarcha veritatem fidei Christianæ aperuit, scripsitque pro numero quæstionum ejus capita viginti, quæ singula inferius ordine sequuntur, sententiaque eorum perspicitur, quæ et dedit ipsi sultano. Eorum capitum inscriptio initiumque sic habet :

« Sapientissimi et doctissimi viri domini Gennadii scholarii patriarchæ Constantinopoleos novæ Romæ sermocinatio habita de recta et inculpata Christianorum fide ; interrogatus enim ab imperatore Mahometa, quid creditis vos Christiani ? Respondit ei ad hunc, qui sequitur, modum :

16. « Credimus esse Deum, qui omnia, quæ usquam sunt, cum non essent, fecerit. Hic quippe nec corpus est, nec corpore indutus, sed actu intelligendi vivit, et est mens optima, perfectissima et sapientissima : nihil in eo compositi reperitur, nullum principium, finis nullus est : in mundo et supra mundum non est in ullo loco ; et tamen est in omni loco. Hæ sunt proprietates Dei, quibus a rebus, quas condidit, ipse distinguitur, quibus etiam aliæ generis

[1] Matt. xvi.

[1] Turcogræc. l. ii.

ejusdem notæ propriæ accedunt. Est sapiens et bonus, est verus, atque ipsa veritas : quidquid commodorum et prærogativæ singulæ ipsius creaturæ seorsim habent, id ipse omne solus in se continet sublimiore quodam modo. Et hæc commoda, quibus perficiuntur, habent et creaturæ ipsius, quia ipse eis hæc dat, eædemque bonæ sunt : et quia ipse sapiens est, hæ sapientes sunt, quia ipse verax, hæ veritatem habent, eodemque in cæteris modo, illo dumtaxat discrimine, quod in Deo hæc primo et proprie sunt, in rebus vero creatis participatione.

« Credimus in Deo esse alias tres proprietates, quæ sunt tanquam principium et fons omnium aliarum ejus proprietatum : hisce tribus proprietatibus Deus æternum vivit in se ipso, etiam antequam conditus ab ipso mundus esset, et per has proprietates condidit mundum : his quoque gubernat eum. Has tres proprietates nominamus tres hypostases seu personas. Quia vero hæ ipsæ proprietates non partiuntur unicam illam simplicissimam Dei essentiam, ideo ipse licet tribus his proprietatibus præditus, unus Deus est, non autem tres dii sunt.

« Credimus et natura Dei oriri Logum seu Verbum, et Spiritum sicut ex igne lux et caliditas existit : et quemadmodum ignis, etiamsi nihil subjiciatur, quod illustretur et calefiat, ab ipso tamen ipse per se semper habet lucem et caliditatem, et hæc ambo emittit ad nos ; eodem modo etiam, antequam fundamenta mundi jacerentur, erant Logus et Spiritus actiones Dei naturales, quandoquidem Deus mens est, sicut antea dictum est. Hæc tria Mens, Logus et Spiritus unus Deus est, sicut in una eademque hominis anima est mens, est ratio mente intellecta , est voluntas item mente percepta ; et tamen hæc, quanquam tria sunt, una est ratione essentiæ suæ anima. Rursus Logum Dei nuncupamus sapientiam Dei et potentiam et virtutem et Filium Dei, quia genitum quiddam est ex natura ejus, sicut quod e natura hominis generatum est, hominis vocamus filium, et sicut hominis cogitatio seu animi sensus est quidam animæ ejus partus. Rursus Dei voluntatem appellamus Spiritum Dei et charitatem, sed ipsam mentem Patris nomine vocamus, eo quod ipse nec genitus sit nec causam ante se habeat, causa autem sit Filii et Spiritus sancti. Quoniam igitur Deus non solum res a se creatas intelligit, sed multo magis intelligit , et novit se ipsum , ideoque habet Logum et sapientiam, qua seipsum intelligit, seorsim et proprie, simili modo non tantum vult et diligit ea quæ fecit, sed vult et diligit seipsum multo magis. Ideo ab æterno procedunt ex Deo tum Logus tum Spiritus ipsius, et in æternum sunt in ipso, atque hæc ambo cum Deo Patre unus est Deus.

« Credimus Deum Logo sapientiæ et potentiæ suæ condidisse mundum, ac Spiritu bonæ voluntatis et charitatis suæ providere, gubernare et movere omnem naturam suam in mundo ad bonum pro cujusque naturæ ordine. Ideo credimus Deum, quando voluit sola misericordia sua convertisse homines abducendo a seductione et errore dæmonum et cultu idolorum, propterea quod excepta angusta regione Judæorum, in qua unus adorabatur et credebatur Deus ex lege Mosis, reliquus omnis terrarum orbis colebat Dei creaturas ; homines item multos deos, qui non sunt, pro uno solo vero Deo adorabant. Vivebant denique secundam suam singuli conscientiam, non secundum aliquam Dei legem.

« Tunc Deus talem efformationem humani generis per Logum, perque sanctum Spiritum suum fecit : idcirco Logus Dei induit humanam naturam, ut qua homo esset, versaretur cum hominibus, qua autem Logus Dei et Sapientia Dei doceret homines credere in hunc unum et verum Deum, et vivere secundum legem, quam ipse dedisset : rursus qua homo, ut mores vitamque suam exemplum daret doctrinæ suæ ; primus enim ipse servavit legem, quam hominibus dederat : qua vero Logus Dei et potentia, posset illud toti mundo salutare bonum, cujus causa venerat, conficere ; quia fieri non poterat ut simplicis hominis viribus ad Deum converteretur orbis terrarum. Ita Logo quidem suo seminavit omnipotens ille et oculorum effugiens obtutum Deus veritatem Jerosolymis ; Spiritu autem suo illuminavit et roboravit Apostolos suos, ut veritatem in totum etiam terræ orbem disseminarent, propter charitatem Dei qui ipsum miserat, et propter cupiditatem, qua flagrabat salutis humani generis secundum exemplum ipsius Jesu, qui qua humanam assumpserat naturam , pro communi salute hominum ultro emortuus est. Sic nos credimus unum in tribus personis Deum Patrem, Filium, et Spiritum sanctum , quemadmodum Dominus noster Jesus Christus docuit : et quia verax est, credimus eum esse ipsam veritatem. Discipuli etiam ipsius sic nos latius docuerunt : sic ex vi quoque sapientiæ intelligimus.

« Credimus Logum illum Dei, et hominem Logo indutum esse Christum, sane vita Christi, quam in carne sua ducebat, erat vita hominis plusquam sancti : vis autem sapientiæ et operum ejus erat Dei potentia.

« Credimus quemadmodum anima et corpus unius hominis constituunt unum hominem, ita Logum Dei ab una parte, ab altera vero animam et corpus esse perpetuo duas naturas perfecte divisas in uno homine, sic et humanitas et divinitas sunt in uno Christo naturæ perfecte divisæ, tantum hypostasi et personaliter coadunatæ, ac neque Logus Dei mutatus est in carnem aut in animam Christi, neque caro Christi aut anima ejus conversa in Logum Dei, sed erat

et est in Christo : post illam ejus summe admirandam dispositionem tum Dei Logus, Logus, tum humanitas, humanitas : nec etiam humanitas, Christi divinitatem assumpsit, sed divinitas Logi Dei naturam humanam assumpsit in ipsa assumendi actione coagmentatam. Quidquid in Deo est et ex Deo, natura Deus est, quia nullum in Deo accidens est : ideo qui sub intelligentiam cadit Logum Dei Deum nominamus et credimus. Et quia hic Dei Logus erat in Christo, ideo Christum Deum et hominem confitemur : hominem quidem propter animam et corpus ; Deum vero propter Dei Logum qui in ipso est.

« Credimus Logum Dei fuisse in Christo, et in mundo, atque in cœlo, et in Deo Patre, quoniam Logus Dei est infinitus, sicut Deus nullo fine clauditur, qui generat eum, id est, intelligit, et infinitam potentiam habet, verumtamen in Deo alio modo erat, in Christo alio, itemque in mundo alio.

« Credimus quod quando Deus de bonitate sua et gratia cum aliquo creato communicet, eum tunc prorsus nihil deperdere, sed magis magnificari, propterea quod ex præstantia rerum conditarum celsitudo Dei manifesta sit, ac quanto major creatis præstantiæ accessio fiat ex majore bonitatis ejus communione, tanto magis bonitas et potentia Dei illustratur. Hinc adeo factum est ut bonitas Dei et potentia et charitas humano generi major et illustrior exstiterit, quando ipse Dei Logus, qui Deus est, cum tota sua potentia descendit in Jesum, quam cum ad prophetas unam aut alteram gratiam misit, et quidem eorum alii atque alii majorem, aut minorem.

« Credimus Christum esse crucifixum et mortuum sua propria voluntate, ob multas magnasque utilitates, in quibus explicandis longa oratione opus esset ; et id omne ratione humanæ suæ naturæ, Logus enim Dei nec cruci affigitur nec moritur, neque a morte resurgit, sed ipse alios potius mortuos resuscitavit, sicut etiam carnem quam ipse gestavit.

« Credimus Christum post resurrectionem suam assumptum esse in cœlos, et inde cum gloria ad judicium de mundo faciendum rediturum.

« Credimus animas hominum esse immortales, corpora sanctorum resurrectura corruptioni non obnoxia, lucida, levia, nec cibi indigentia, nec potionis, nec vestium, nec aliarum corporis voluptatum : animas item et corpora eorum qui se bene gesserint in paradisum abitura ; impœnitentium vero malorum et infidelium, ad inferorum cruciatus : quod item paradisus sanctorum et beatitas in cœlo sit, sceleratorum vero punitio in terra. Præterea beatitudinem sanctorum nihil aliud esse, nisi quod perficientur animi tales ratione cognitionis, tunc videbunt arcana Dei, quæ nunc non noscunt nisi fide in Jesum Christum.

« Quare autem necesse fuerit carne vestiri Logum Dei Deum, id necessarium et multarum rationum est, ac quando necesse fuerit, parati sumus eas dare. Præter autem illas rationes, certitudinem et veritatem fidei nostræ præterea confirmant hæc septem. Primum, quod prædixerunt prophetæ Judæorum, quorum vaticinia et nos approbamus de Jesu et de rebus ejus gestis, et quæ sub ipso facta sunt, quæ item posterius discipuli ejus hujus potentia et munere gesserunt. Similiter præcinuerunt et Græcorum oracula permissu Dei, sed et astronomi Persarum ac Græcorum, et hæc omnia cum illustri laude prædicationeque Jesu : omnes etiam has prophetias et prædictiones fuisse veras ac minime adulterinas, demonstrare possumus. Deinde, quod omnes religionis nostræ libri et scripturæ per omnia inter se consonant ; nec mirum ; qui enim eos scripserunt, unum et eumdem doctorem habuerunt ipsam gratiam Dei, quod ni fuisset certe in quibusdam, ut dissonarent, futurum fuisset. Tertio loco, quod receperunt hanc fidem, licet nova esset et præter communem opinionem, ac mira, homines ubique locorum magno studio multis cum periculis, nec idiotæ solum et nulla doctrina eruditi, sed etiam qui prudentes et sapientes habiti fuere, dissoluti jam hinc prorsus doli et deceptio dæmonum. Quarto quod nihil impossibile, nihil dissentaneum hæc fides continet, nihil corporale, sed omnia spiritualia, et via est quæ animos hominum ad charitatem Dei et futuræ vitæ æternæ ducit. Quinto, quotquot susceperunt hanc fidem et cum virtute secundum Jesu legem et instituta vixerunt, hi magnis donis a Deo ornati fuere et miracula multa potenter nomine et concessu ipsius Jesu fecere, quod profecto, si veritati hæc fides adversaretur, secuturum non fuisset. Sexto, quidquid ab aliquibus adversus hanc fidem affertur, id tum facile, tum veritati congruenter solvere possumus. Postremo, fidem hanc olim oppugnarunt multis suppliciis et cædibus reges et præsides eorum per orbem terrarum trecentis decem et octo annis, ut multitudinem scilicet deorum suorum et idola sua, quorum cultui dediti erant, tuerentur, nec hilum profecerunt, sed eluctata vicit fides, in hunc usque diem permanens, sed et Dominus, quando venerit, reperiet eam, quod nisi in voluntate Dei fuisset hæc fides fundata, facile tunc velut nebula dissoluta evanuisset. Ipsi huic Domino nostro Jesu Christo gloria. Amen. Hæc sunt, quæ nos de religione nostra sentimus, breviter dicta ».

Admiratum Mahometem Christianæ fidei sanctitatem et sapientiam, refert Turcogræciæ auctor : « Tunc, inquit, sultanus hisce ex ore patriarchæ auditis et in scripto etiam acceptis, magnopere admiratus est illius divinarum re-

rum cognitionem et sapientiam, certusque de religione Christiana factus est totam esse verissimam, mysteria ejus non modo vera, sed etiam mirifica, nullum his subesse dolum, sed puritate et splendore vincere aurum. Hinc amore prosecutus est gentem Christianam benignoque adspexit vultu. Hac de causa edicto proposito gravia minatus est illis, quicumque molestarent aut calumniarentur aliquem Christianorum, in eosque graviter animadverti jussit. Nec ipse solum sultanus diligebat Christianos, sed cuncti etiam Turcæ, qui ipsorum lingua Musulmani, hoc est, circumcisi appellantur, propter edictum regium ». Natus erat Mahometes matre Christiana, neque oculos ad veritatis lucem extulit. Quamvis vero patriarchas libere eligi posse permisisset, Græci tamen schismatici, quos Gennadius ad Catholicam Ecclesiam traducere non potuerat, multo auro postea patriarchalis dignitatis larvam a Mahometanis imperatoribus coemerunt, de quibus inferius. Ut vero nonnulla pretiosissima Christianæ religionis Monumenta in Occidentalium manus pervenerint, ne conculcarentur a Turcis, recenseamus.

17. *Sacra Sindon delata in Occidentem.* — Perlata hoc anno est divinæ Providentiæ singulari munere in Sabaudiam sacra Sindon Domini, qua involutus in sepulchro fuerat, ex insula Cypro, quæ cum anno superiori Turcarum incursionibus infestaretur, post Constantinopolitanum excidium extremi exitii terrore cohorruerat adeo, ut plures in Occidentem transfugerint. Inter quos Margarita Carna hoc pretiosissimum sacrum munus detulit, quod insigni prodigio Camberii relinquere coacta est. Rem Gualterius [1] ex Philiberto Pingonio narrat his verbis: « Anno MCDLII (MCDLIII) sacra Jesu Christi syndon Camberium defertur, Dei optimi maximi providentia. Paucis dicam. Cum Orientis imperii sedes vi et armis a Turcis occupata esset, cædeque omnia vastarentur, illustris matrona Margarita Carna a regibus Hierosolymitanis orta, atque Hectori Lusiniano Philippi filio nupta, collectis sarcinis, inter quas sacram hanc Sindonem reposuerat in Galliam profecta, Camberii a Ludovico et Anna Cypria ducibus splendidissime, ut tantam principem et affinem decebat, excepta est, quibus tandem hoc sacrosanctum munus discedens, non sine magnis obsecrationibus, imo nec sine mirabilibus divinæ voluntatis argumentis, contulit; instructissima enim cum esset ad longum viaticum, his copiis fures allecti scrinia aliquot effringunt, et nocte intempesta quantam possunt supellectilem subducunt, inter quam veneranda Sindon capsula deaurata includebatur. Hanc dum illi per medium abscindere cupiunt, forfices tenenti tentantique contortæ sunt manus, conversumque protinus collum et ipse quasi clinicus obstupuit. Alter, usurpata sibi Sindone, dum sudoris cruorisque humani stigmata undis abluere conatur, ut redderetur res venalior, eo magis utraque pars hominis impressa apparebat, cujus etiam radiis utroque est orbatus lumine.

« Interea præconis voce per compita grave supplicium receptatoribus indicitur, furtum autem indicantibus aut restituentibus non modo impunitas, sed et præmium promittitur, ipsa quoque Carna reddita sibi Sindone, cætera, ut pretiosa munifice concedebat. His omnibus adducti fures furto restituto pœnitentiaque expiato, præsentissimam salutem consequuntur. Illic omnes principi matrona impense gratulari et Sindonem majori veneratione prosequi, quos inter ardens animo dux Anna Cypria munus illud obnixe postulat, sed promptam efflagitationem promptior secuta est recusatio, quodcumque illa aliud postularit, se non denegaturam, hæc respondit. Ad hæc tandem officiose dimissa dum multi scriniis onerati a veternariis aguntur, in ipso urbis egressu nunquam cogi potuit mulus, cui sacrum onus impositum fuerat, portarum valvas prætergredi, ut mulos alios sequeretur. Quo miraculo agnovit tandem Margarita deberi divinum illud pignus Sabaudis principibus et Camberio. Exoratæ igitur immortales gratias egere duces, indictisque supplicationibus, tantum donum marmoreo arcis sacello in perpetuum conservaturi reposuere, quod sacellum Paulus papa II in Ecclesiam collegiatam erexit. Ipsa etiam Ludovicus dux ex auro, ære, argento numismata cudi jussit, quibus una ex parte ducis effigies, ex altera angelus (qualis fere in Christi tumulo apparuit) Sindonem passis ulnis ostentans repræsentatur. Dehinc non est dictu facile quot nuncupata vota feliciter successerint, quot miraculis illustratus sit locus, comprobata conservataque loco sincera fides et majorum pura religio ». Edita fuisse ad hanc Sindonem plura miracula inferius dicetur.

18. *Granatenses in Castellam irruptiones agunt.* — Subacti a Turcis Græcorum imperii fama Saracenos Maurosque in Latinum nomen efferavit. Granatenses enim, qui antea vim Christianorum pavidi reformidabant, fastu et animi elati crebras in Castellam irruptiones instructo agmine moliti sunt, atque inter alia municipium nobile cui Ximene nomen erat, expugnarunt, ac late igni ferroque adversus Hispanos sunt grassati. Quibus auditis, Pontifex, cum Medinæ Sidoniæ cives ægre tueri se mœnibus posse putarent, indulgentiarum præmia iis proposuit, qui ad reficienda illius urbis propugnacula stipem contulissent.

« Universis Christi fidelibus.

« Cum sicut lamentabili dilectorum filiorum nobilis viri Joannis ducis, ac universorum habi-

[1] Gualter in Chron. 15. sæcul. ex Philiberto Pingon. barone Cusiacco.

tatorum et incolarum loci de Medina Gradiciensis diœcesis relatione non sine mentis amaritudine percepimus, perfidi Agareni, alias Saraceni, Christi nominis inimici, et spurcissimæ Machometi sectæ cultores, regni Granatæ violenta armataque manu et copioso exercitu quamplura castra, terras, et villas fidelium illarum partium, et præsertim oppidum Ximene, quod confinibus regni Granatæ consistens, per plures annos antea dicti fideles viriliter de ipsorum Saracenorum manibus conquisierant, adeo acriter hostiliterque invaserunt et debellaverunt, ut superatis his, qui ipsorum præerant defensioni, illa suæ horrendæ et execrabili subjecerint ditioni, ac in habitatores ipsorum inhumaniter irruentes quamplures ex eis atrociter occiderint, multos quoque utriusque sexus etiam infantulos ad dictum regnum Granatæ in miserabilem duxerint captivitatem, ac propterea tam gravis timor et tremor circumvicinorum fidelium animos invaserunt, quod ipsi, qui ante oppidi prædicti captionem eorumdem Saracenorum territorium, terras, villas et loca potenter et animose invadere, necnon feliciter militantes intra eorum etiam interiores fortissimos limites fixis tentoriis castra secure tenere consueverant, ac magnæ illis erant formidini, nunc ex præfati oppidi captione magnis pavore et timore percussi, vix in excelsis et fortissimis oppidis tutos se fore credentes, etiam in solemnissimo Medinæ Asidoniæ oppido, ab Ximene oppido hujusmodi non plurimum remoto, quod una cum dicto Ximene oppido, dum fidelium domino tenetur, tanquam duo clypei ac fortissima hostium propugnacula non modo circumvicinis locis, sed toti provinciæ securos præstabant accubitus, quamvis solius aggeris munimine vallaretur, ob murorum carentiam secure non audeant commorari, ac quamplures ex illius et habitatoribus ipsum oppidum Medinæ relinquentes, remotas petierunt mansiones adeo ut jam dimidia quasi parte careat incolarum, et sicut eadem relatione percepimus, si dictum Medinæ oppidum in suis muris, qui pro majori parte direpti existunt, repararetur, seu novis muris circumdaretur, non modo timor et tremor hujusmodi cessarent, sed etiam fideles ipsi viribus inde reassumptis dictorum hostium præsumptuosa conamina propulsarent, alioquin prædictum Medinæ castrum paulatim derelinquent in animarum periculum, partium earumdem desolationem, et Catholicæ fidei dedecus pariter et jacturam, etc. ». Excitat fideles ad conferendam pro instaurandis Medinæ mœnibus stipem, ac omnibus, qui vel operas conduxerint, vel operi excitando insudarint, aut centum Marabutinos contulerint; indulgentiarum præmia rite expiata conscientia, in extremo vitæ discrimine lucranda proponit. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDLIII, XV kal. Julii, anno VII ». Cæterum hoc anno natum in Hispania Ferdinandum qui Mauros ex Granatensi regno ejecturus erat, ac late in Africa et in America Christi imperium propagaturus, observant Hispani scriptores, ut quo anno in Oriente Ecclesia opprimebatur, divinitas novum illius in Occidente et Meridie amplificatorem procrearet.

Eodem anno in Hispaniæ oppido, cui Fromestæ nomen est, insigne prodigium contigisse narrat Gonzalvus[1] Illescas, quo et Christi in Eucharistia præsentia, et Ecclesiasticarum censurarum vis confirmantur: cum enim in parœcia S. Martini nomini sacra in eo oppido Petrus Ferdinandus Teresius xenodochii præfectus inopia pressus, quod xenodochium flammis conflagrasset, a Judæo, qui Matutiel Salomon vocabatur, certam vim auri mutuam accepisset, nec condicto tempore nomen dissolvisset, vocatus in jus, a judice Ecclesiastico ob non repræsentatam ex fide pecuniam, anathematis sententia perculsus fuit, quare mox Judæo acceptam mutuo pecuniam restituit, ut eam ignominiam elueret : censurarum vero religione absolvendum se non curavit. Labente exiguo temporis intervallo, graviori morbo implicitus decubuit, ac parochum, cui nomen erat Ferdinandus Peresius, excivit ut sacramentis Ecclesiasticis rite communiretur : peractaque sacra exomologesi, cum parochus die XXV Novembris multo piorum agmine stipatus sacram Eucharistiam detulisset, eamque ægrotanti porrigere meditaretur, illam adeo sacræ patinæ argenteæ adhæsisse comperit, ut nullis inde viribus divellere posset, stuporeque perculsus ad ægrotum accessit, expositoque prodigio percontatus cum est, num omnia crimina pura candidaque confessione expiasset : negante ægro se alicujus piaculi conscium esse, interrogavit sacerdos, num defixus anathemate aliquando fuisset : ac tum æger censuras se contraxisse ob non solutas Judæo pecunias fassus est, atque earum religione solvi supplex expetiit. Tum parochus, ut miraculi monumentum exstaret, ægroto acceptam sacram aliam Eucharisticam formulam porrexit ; additque auctor se post centum et quindecim annos patinam argenteam, in qua sacræ duæ illæ Eucharisticæ species servantur, tenuisse manibus, ac prorsus omnis corruptionis immunes esse, ex eoque prodigio præsentiam Christi in Eucharistia et censurarum Ecclesiasticarum vim confirmari, ac Lutheranam perfidiam refelli.

19. *Impostores in Hispania vendunt indulgentias.* — Grassati sunt hoc tempore in Hispaniis nonnulli nequissimi impostores, qui ut a simplicibus pecunias corraderent, indulgentias pro damnatis animabus liberandis ab inferis vendidere, ac plura alia scelera admisere, quibus ignominiam gravem Sedis Apostolicæ dignitati conflarunt, de quibus conqueritur Nicolaus in

[1] Gonzal. Illescas in Vit. Nic. V.

subjectis ad Tirasonensem episcopum datis litteris [1].

« Venerabili fratri Georgio episcopo Tirasonensi, salutem, etc.

« Ad audientiam nostram, publica fama referente, pervenit, quod Joannes Vinos et Dionysius de Molinos, ac frater Alfonsus de Almarzo abbas monasterii S. Joannis de Antealcares Ordinis S. Benedicti Compostellani, necnon Joannes de Montealbo commendator de Castro Xeritiæ Burgensis diœcesum, et nonnulli alii damnationis filii infra Francorum, ac Castellæ et Legionis, Aragonum et Navarræ, Portugalliæque regna moram trahentes, vineam Domini sabaoth, Catholicam videlicet Ecclesiam diffusam per orbem, quasi vulpeculæ demoliri, ac populum Christianum, seu plerasque personas simplices dictorum regnorum in fide Catholica maculare, et ut ab eis pecunias facilius extorquere possint, litteras Apostolicas falsificare, eisque falsam Bullam appendere, indulgentias a summis Pontificibus concessas ampliare, et illis addere, ac novas formare, eorumque transumpta per ipsorum litteras et nuntios ad diversa loca transmittere, sacratas Agni Dei formas, quas solus Romanus Pontifex benedicere consuevit, contrafacere et illas tanquam per nos aut Romanos Pontifices factas, benedictas Christianis tradere et vendere, clericos et religiosos simul cum neophytis Judæis, ac aliis fœnerari, ipsosque neophytos ad fidem noviter de Judaica cæcitate conversos, ad reassumendum legem Judaicam inducere, ipsosque neophytos cum Judæis eorumque cæremoniis se immiscere, ac animas parentum et amicorum pro certo pretio pecuniarum, a purgatorio et inferno extrahendi, ac super homicidiis omnibusque aliis peccatis et excessibus quibuscumque, quantumcumque enormibus absolvendi, ac cum eis super irregularitate quavis occasione contracta dispensandi, et ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis absolvendi, necnon gratias et indulgentias anni jubilei pro parvo spatio concedendi, et ab eadem Sede facultatem habere falsis eorum linguis asserentes, aliosque illicitos actus committere non tremiscunt in divinæ majestatis offensam, Catholicæ fidei, præfatæque Sedis ignominiam, ac perniciosum exemplum, et scandalum plurimorum. Nos igitur, etc. ». Jussus Tirasonensis episcopus in eos animadvertere. « Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDLIII, XII kal. Octobris, Pontificatus nostri anno VII ».

20. *Edelinus magus.* — In Galliis hoc anno Guillelmus Edelinus inter theologos emeritus, prior monasterii, cui nomen est S. Germani e Laya, magicæ impietatis crimine a censoribus fidei damnatus est [2]. Is ob laxatas libidini habenas in tantum scelus lapsum se confessus est, furentemque impudicitiæ facibus ad satiandas cupiditates quoties luberet a maligno spiritu ad magorum cætus perduci solitum, et cacodæmonem arietis specie indutum adorasse, ut illustris fœminæ amoribus dæmonis ope potiretur. De quo Edelino hæc tradit Jaquerius [1] in Flagello fascinariorum : « Non immerito creditur quod dæmones, qui hæresim et sectam abominabilem fascinariorum erexerunt, induxerunt assertores ad credendum, et pertinaciter asseverandum quod ea, quæ per maleficos fascinarios fiunt in cultu dæmonum, non sunt nisi illusiones dormientium. Hoc autem luce clarius patet ex processu facto cuidam magistro in Theologia, (addit Monstreletus parte tertia Chronici eum fuisse priorem S. Germani in loco, quem vocant Galli en Laye, et ante fuisse monachum Ordinis D. Augustini, et prius etiam aliorum Ordinum, unde hominis inconstantiam facile notes) super hujusmodi hæresi et secta deprehenso, qui sponte confessus fuit et delexit, quomodo in cultu dæmonis ipse cum pluribus aliis complicibus realiter et pluries convenit : quem dæmonem inter eos vidit et coluit apparentem quandoque in forma hominis, quandoque in forma hirci, ubi abnegavit Deum et fidem Catholicam, beatamque Virginem et crucem. Prædictus autem magister vocatus magister Guillelmus Adeline anno Domini MCDLIII, die XII mensis Septembris, (Monstreletus vocat Guillelmus Edelini, et dicit hanc sententiam latam mense Decembri in vigilia Nativitatis Dominicæ, in cæteris conveniunt de loco, de anno, de confessione, de pœna) in capella episcopali Ebroicensi judicialiter coram judicibus fidei cum lachrymis, in terram postratus exhibuit quamdam schedulam continentem sua commissa contra fidem in dicta hæresi et secta, offerendo prædictis judicibus abjurationem. Ipsa autem schedula continebat inter cætera, quod quando ipse fuit introductus ad dictam sectam, diabolus asserebat, quod ipse magister Guillelmus bene posset, si vellet, augmentare ejusdem dæmonis dominatum, præcipiendo eidem magistro Guillelmo prædicare, quod ejusmodi secta non erat nisi illusio, et quod hoc prædicaret ad contentandum populum patriæ, ubi tunc morabatur ipse magister Guillelmus. Hunc magistrum Guillelmum ego, qui hæc scripsi, novi et frequentissime vidi, antequam esset de hoc crimine suspectus ».

21. *Richardus dux Eboracensis seditionum in Anglia auctor.* — Eodem anno [2] quassarunt Angliam feroces belli motus, quos Richardus dux Eboracencis excitavit. Affectabat is regnum, cum ad Leonellum Eduardi III filium genus mater-

[1] Lib. XVII. p. 133. — [2] Monstr. vol. 3. p. 63. Gaguin. in Car. VII. vid. Delrio.

[1] Jaquer. in Flagell. fascin. et ex eo Delr. disq. mag. l. V. sect. 4 — [2] Polyd. Virg. l. XXIII. de gest. Henr.

num referret, contulitque consilia cum Thoma Cortenejo, Devoniæ comite; tum Eduardo Brucho, quorum auxiliis fretus sedatis Cantianorum tumultibus, contraxit exercitum, sed cum Henricus rex raptis copiis ad eum opprimendum, antequam majores colligeret vires, procurrisset, Richardus simulandum ratus, professus est nullam aliam ob causam, quam ut se ab Edmundi ducis Somersetensis, ut aiebat, tyrannide vindicaret, illumque pluribus criminibus oneravit: tum dimisso exercitu regem adiit, seque in ejus auctoritate semper futurum est pollicitus; quam pacem inter eos conciliatam interprete Joanne tit. S. Balbinæ presbytero cardinale, ac ritu solemni jurando confirmatam inter divina testantur Pontificiæ litteræ [1].

At non diu tenuit ejusmodi concordia, cum dux Somersetensis uti læsæ majestatis reus ab Eboracensi postulatus se purgaret, atque in adversarium affectatæ tyrannidis flagitium retorqueret, instaretque ut in vincula conjiceretur, ac rei veritas judiciario ordine tormentis adhibitis eliceretur. Haud tamen id pervicit, sed dimissus est Eboracensis, cum ejus filius Eduardus cum delecta militum manu Londinum properaret. Nec propterea pacata res, sed irarum plenus Richardus concepta invadendi regni consilia alto pressit animo, ac seditiones maximas, bellaque pernicialia in Anglia postea conflavit, ut dicetur inferius: cumque una cum sociis litteras e curia Apostolica subripuisset, quibus præstitum ab ipso Henrico regi jusjurandum rescindebatur, Pontifex de iis factus certior ipsas subjecto Diplomate revocavit:

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum, sicut exhibita nobis nuper (pro parte regis petitio continebat, licet olim dilecti filii nobiles viri Richardus dux Eboracensis, et Thomas Constanarum comes Devoniæ, ac Eduardus Brohæ dominus de Cobham nuncupatus, postquam ipsi nonnullas magnas gentium armigerarum copias infra regna ac dominia dicti regis, in magnam illorum ac subditorum pacis et quietis turbationem, præter et contra ipsius regis voluntatem congregaverant, ad præfati regis præsentiam se personaliter conferentes, et se illi submittentes, ac obedientiam et reverentiam exhibentes, mediantibus venerabili fratre nostro Joanne episcopo sanctæ Rufinæ nunc, tunc vero S. Balbinæ presbytero cardinale, et nonnullis consiliariis consilii dicti regis pro illius ac regnorum et dominiorum prædictorum felici statu, pace et quiete, quoddam non tam licitum quam utile et necessarium ipsis visum, cum certis capitulis in eodem juramento contentis, infra missarum solemnia sibi præstiterunt, et quilibet eorum præstitit juramentum, tamen postmodum, prout ipse rex a nonnullis informatus exstitit, dicti nobiles quasdam absolutionis a juramento hujusmodi, seu illius relaxationis, aut declarationis, quod dictum juramentum observare non tenentur, vel mandati absolutionis, relaxationis seu declarationis hujusmodi faciendarum, a nobis, vel penitentiaria nostra forsitan litteris impetrarunt, in non modicam status, pacis et quietis prædictorum, ut verisimiliter creditur, turbationem, etc. Convellit Pontifex eas subreptitias litteras, ac pronuntiat Richardum ducem et alios conjuratos sacramento fidei Henrico regi præstito obstrictos teneri. Dat. Romæ apud S. Petrum anno. etc. MCDLIII, III kal. Octobris anno VII ». Intestinis vexati bellis Angli externa infelici exitu gessere. Receperant [1] illi superiori anno Sparræ reguli nonnullorumque nobilium proditione Burdegalam aliasque Aquitaniæ urbes, quæ acerbiora Francorum imperia non ferebant [2]. Verum hoc anno apud Petrachorios dum Castilioneæ arcis obsidionem solvere tantant, magna accepta clade cæsi sunt [3], partasque urbes amisere, compulsique intra Burdegalæ mœnia incolumitatem pacti in Angliam se subduxere, repetere hactenus Aquitaniam non ausi. Carolus vero Francorum rex Burdegalensibus, ne Anglica amplius commoverent arma, excitatis duabus munitissimis arcibus, frænum injecit [4], Sparæque regulum novas defectiones agitantem capitali supplicio affecit [5]. Ita Aquitania Gallico posthac imperio asserta est.

22. *Sicarii immunitate Ecclesiastica abusi, et de ea re sanctio.* — Versabatur hac tempestate in Gallicarum regno Guillelmus tit. S. Martini in Montibus presbyter cardinalis A. S. L. cumque in Britannia aliqui præsules tuendæ immunitatis Ecclesiasticæ specie latrones ac viros nefarios in ipsorum oppida perfugientes exciperent, et inde crebræ grassationes in ea provincia fierent, Petro duce de ea re querente, edixit [6], ne sicariis aliisque facinorosis hominibus ullum asylum a præsulibus aperiretur; tum in clericos scelerum reos animadverti jussit.

« Guillelmus miseratione divina tit. S. Martini in Montibus sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter cardinalis, de Estoutevilla vulgariter nuncupatus, in regno Franciæ, ducatu Britanniæ aliisque Galliarum provinciis, A. S. L. ad perpetuam rei memoriam.

« Renovantes antiquos sanctorum Patrum canones, hoc consultissimo et in perpetuum valituro declaramus edicto, publicos latrones nocturnos depopulatores agrorum, dum itinera frequentata vel publicas stratas obsident aggressionis insidiis, ab Ecclesiis etiam inviti extrahi possint, nulla impunitate præstita. Eos præterea qui ipsis immunitatum locis quempiam ex pro-

[1] Lib. XVII. p. 339.

[1] Monstr. vol. 3. p. 51. — [2] Ibid. p. 55. — [3] Ibid. p. 57. — [4] Pag. 18. — [5] Pag. 65. — [6] Ext. ejus lit. apud Nic. V. l. XVII. p. 411.

posito occiderint vel mutilaverint, nulla prorsus immunitate gaudere, cum in eo, quo deliquerunt, puniri debeant, et frustra legis auxilium imploret, qui committit in legem. De aliis vero criminosis, utpote damna, furta, injurias inferentibus, et expilatoribus publicæ pecuniæ, quod crimen audivimus illius immunitatis prætextu irrepsisse, statuimus omnem immunitatem etiam Ecclesiasticam illis non prodesse; nisi ad corporalem vitæ, vel membrorum, vel aliam personalem pœnam, sed alias pro damnis, culpis et injuriis componere teneantur, ita quod judex Ecclesiasticus recepta cautione a sæcularibus de impunitate personæ illos relaxet, et remittat pecuniariter coercendos. Diœcesanis autem locorum districte præcipimus, ut clericos abjicientes habitum clericalem, arma portantes, et lævis se immiscentes, ut bellis, seditionibus et aliis enormitatibus, ut macellariorum aut tabernariorum officium publice exercentibus, nominatim et tertio moneant, ut a talibus abstineant, et habitum reassumant, qui si moniti non resipuerint, propter crimina et excessus hujusmodi a judicibus sæcularibus capi, et corporaliter etiam puniri possint et valeant. Episcopi quoque, ubi excessus et abusus tales notorii fuerint, et scandalum excitare videantur, teneantur, ad enuntiationes sæcularium judicum, suos clericos commonere, ut ab excessibus compescantur, et ipsi de damnabili circa hoc negligentia nequeant reprehendi, quod si illa videbuntur sub dissimulatione transire, canonicam et nostram, quam in transgressores hujusmodi Constitutiones edidimus, non evadant ultionem.

« Decernimus insuper et declaramus generaliter de omnibus criminosis, qui ante deprehensionem, publice pro laicis habebantur, et in habitu clericali deprehendentur, licet privilegium allegent clericale, et petant se ad Ecclesiasticum judicem remitti, vel judex ipse reposcat, judex tamen sæcularis eos remittere non teneatur, donec apud Ecclesiasticum fidem fecerint de titulo clericali, secus ubi notorium sit malefactorem esse clericum, vel fama publica de hoc exstiterit, aut ipse pro clerico communiter habeatur, quibus casibus statim fiat remissio, ita quod criminosus ille infra aliquem competentem terminum, et quam celerius poterit, doceat de clericatu. Cognitio autem illa, an sit qui repetitur clericus, utpote de re Ecclesiastica et spirituali, ad judicem Ecclesiasticum pertinebit, vocato tamen per eum judice sæculari, ne aliqua fraus committatur. Præcipimus autem et districte mandamus omnibus Ecclesiasticis judicibus, quacumque etiam episcopali dignitate fungentibus, per totam Britanniam constitutis, ut laicis de clericis conquerentibus plenam faciant justitiam exhiberi.

« Insuper obtestamur singulos diœcesanos, et eis nihilominus districte mandamus, ne culpas pecunia passim redimi patiantur, sed in facinorosos, illosque præsertim, qui gravia delicta commiserunt, non pecuniarie tantum, sed acrius animadvertant, ac illos debite puniant et castigent damnando ad perpetuos vel temporales carceres, detrusionem in monasterium, exilium, relegationem, et usque ad degradationem, ac traditionem curiæ sæcularis, ubi incorrigibilitas atque immanitas id poposcerint delictorum, ut multis grassantibus exemplo locus sit, et quos Dei timor a malo non revocat, temporalis saltem pœna coerceat a peccato. Quod si hujus saluberrimi statuti transgressores reperti fuerint et convicti, volumus, decernimus et statuimus eos, si episcopi fuerint, pro primo excessu, præter auctoritatem pontificalis officii, cui in hac parte deferimus, ab ingressu Ecclesiæ ipso facto esse suspensos; quod si non resipuerint, et rursus in eumdem errorem prolapsi probentur, tunc volumus illos jure a divinis esse suspensos. Quod si (quod absit) indurata mente videantur, et id ipsum frequentare non pertimuerint, ipso facto sententiam excommunicationis, alii vero inferiores, ab episcopis similem excommunicationis sententiam ipso facto incurrant, a qua a nullo inferiore nobis, præterquam in mortis articulo, possint absolvi ». Confirmantur hæc legali decreta Apostolica auctoritate a Nicolao.

23. *Ladislaus Pragæ Bohemica corona redimitus.* — In Pannonia per id tempus insignis latro nomine Axamit, allectis ad sua signa sicariis aliisque facinorosis hominibus, illam bellis attrivit adeo, ut Joannes Huniades regni administrator impetus compescere non posset; de quibus in pluribus litteris hoc anno exaratis meminit Æneas [1]. Additque [2] legatos Bohemos Viennam profectos Ladislaum petiisse, ut corona Bohemica solemni ritu cingeretur, ni fieret, maximarum in regno conversionum terrorem objecisse. Responsum est ipsum appetente die archangelo Michaeli sacro eo perrecturum, neque iter citius parare posse, cum gravis de rebus Austriacis et Moravis tractatio ipsi incumberet. Dicta ad exitum perducta fuere, hoc enim anno Ladislaum tredecim circiter annorum adolescentem in Bohemiam se contulisse, ac Pragæ solemni et Catholico ritu regiis ornatum insignibus, et sacra unctione delibutum tradunt auctores [3], quamvis Podiebratius regiæ Bohemicæ procurator Hussita esset, et Rochyzana archiepiscopum ageret, cujus nullam Ladislaus rationem habuit. Quæ vero digna Catholico principe egerit dum in Bohemia moratus est, narrat in historia Bohemica Æneas Sylvius [4] subjectis verbis : « Mansit ibi non parvo tempore Ladis-

[1] Æn. Sylv. Ep. CXXXVI et CLXII. — [2] Ead. Ep. CLXII. — [3] In Bohem. hist. c. 62. Cocl. hist. Huss. l. XI. Dubr. l. XXIX. Michov. l. IV. c. 65. in fin. et alii. — [4] Æn. Sylv et Jo. Cocl. ibid.

laus, nec unquam hæreticorum Ecclesias, quamvis rogatus intravit, nec sacris eorum interfuit. Presbyter quidam ex factione Rochezanæ in sacello arcis rem divinam facturus sacerdotali veste ornatus ad altare conscendebat. Rex eo in loco sacra, quibus interesset, celebrare jusserat : at ubi hæreticum id muneris occupasse, nec velle alteri locum facere didicit, misso magistro militum, profanum sacerdotem, nisi abiret, rapi extra sacellum et de proxima rupe præcipitari jussit. Illi charior vita, quam contumacia fuit. Rochezanam in celebritate Corporis Christi sacram Eucharistiam per urbem deferentem e fenestra conspicatus, nullum reverentiæ signum præbuit percunctantibus amicis, ut quid sacramentum inhonestasset. Non me latet, inquit, divinissimum Christi corpus dignius esse quam per me satis honorari possit, nec mea reverentia gloriam ejus auget, neque dehonestato decus imminuit : verum mihi cavendum, ne dum Christum honoro, sacrilegum presbyterum Rochyzanam popularibus approbasse videar, quorum plerumque mores ex principe pendent, nec illi me Deum contempsisse putabunt, cujus sacratissimum corpus Catholici presbyteri manu delatum summis semper honoribus prosecutum videre ».

24. *Stephani Porcarii Romæ conspiratio : studia Nicolai pro libris Græcis comparandis et litteris fovendis.* — In Urbe, hoc ineunte anno, detecta restinctaque est periculosissima conjuratio in Pontificis et cardinalium vitam et dignitatem facta a Stephano Porcario, de quo hæc idem Æneas[1] : « Tam admirabilis, tam expetendæ Pontificis vitæ insidiatores non defuerunt; Stephanus enim Romanus familia Porcaria, tenui censu eques, res novas sæpe in Urbe molitus, ac propterea Bononiam relegatus, clam inde excedens magnis itineribus Romam rediit, convocatisque mox amicis, mentem suam exposuit, turpe esse dictitans, eam Urbem, quæ totum sibi subjecerit orbem, nunc sacerdotum imperio subjacere, quos rectius fœminas, quam viros quisque appellaverit, venisse paratum patriæ jugum excutere, rem factu facilem, si viri fuerint. Nicolaum Pontificem celebri Epiphaniarum die in Æde B. Pauli sacra facturum, haud magno negotio comprehendi posse, populum libertatis amore quam proclamari audierit, mox opem audientibus daturum. Ad colligandum autem præsulem catenam auream secum attulit a se jampridem paratam, quam congregatis ostendit, neque enim mox occidendum præsulem ex usu esse dicebat, sed observandum, donec arcem S. Angeli per eum recuperarent. Atque ut erat homo facundus, facile in suam sententiam congregatos traxit, atque eo facilius quod inopes ære alieno gravatos et ob patrata scelera judicium formidantes ad se vocaverat, quibus nihil erat in pace sperandum. Sed præsensit insidias Nicolaus, missisque militibus comprehendi hominem jussit. Illi eum jam animo fractum et apud sororem in arca latentem invenerunt, complices ejus in domo, qua convenerant, expugnati captique sunt, e quibus unus Baptista Sciarra manu promptus et animo intrepido per medias Pontificis cohortes viam gladio sibi aperiens effugit. Stephanus in arce S. Angeli, alii in Capitolio suspensi vitam finiere, atque ita Pontifex maximus ingenti periculo liberatus Romanæ Sedis dignitatem imperiumque servavit ».

Meminit de eadem Stephani Porcarii conjuratione Jannozius Manettus[1], ac narrat Numen cœlesti viso ostendisse periculum, quod a proditore imminebat, divinaque providentia discussum iri : « Sexto, inquit, Pontificatus sui anno, et Romæ in cubiculo suo dormitanti, Stephanus Porcarius civis Romanus, qui cum aliquibus aliis nefariis hominibus ac perditis sicariis crudeliter in caput suum ad necem conjuraverat, baculum quemdam dextra manu tenens apparuit, atque eo baculo brachium suum ita percutere videbatur, ut nullatenus læderet, quod id ipsum quale foret detecta paulo post conjuratione et conspiratoribus captis, ac ultimo, ut merebantur, supplicio affectis, in lucem venit ».

Tradit etiam idem auctor [2], datam post Constantinopolitanum excidium operam a Nicolao, ut libri Græci in Oriente conquisiti ab exploratoribus, ad se perferrentur, atque inter alios S. Dionysii Areopagitæ, Gregorii Nazianzeni, Basilii magni, et Cyrilli opera Græca perlata, ac Latina lingua donata fuisse, ingentemque aliorum librorum ad excolendas omnes artes congeriem cumulatam fuisse, præter innumera medicorum, juris Pontificii et Cæsarei consultorum, partim theologorum volumina, tum subdit :

« De quo si quis forte miretur, omittenda admirationis suæ causa consideret, quæso, quanta ipse in conducendis rebus, ad quas animum applicaverat, diligentia utebatur, quanta liberalitate, quanta denique, cum esset omnium dominus, potestate pollebatur, quot enim librarios cum Græcos tum Latinos ad transcribendum et intra et extra Urbem annuis mercedibus conduxerat, quot exploratores doctos homines non per universam Italiam solum, sed usque ad extremos etiam Germaniæ ac Britanniæ angulos ad investigandum indagandumque transmiserat, quot insuper in Græciam ipsam, et ante et post deplorandum Constantinopolis captivitatem, eruditos viros magnis cum salariis ingentibusque emendorum et perferendorumque clarorum

[1] Æn. Sylv. de Europ. c. 58. Gobelin. in Comment. l. 1. Steph. Infiss. vat. sign. num. 111. Facius in Vita Alfon. reg. l. x. Rapha. Volat. Antrop. l. XXII.

[1] Manet. l. I. in Vit. Nic. V. — [2] Manet. l. II. in Vit. Nic. V.

Codicum commissionibus destinaverat. In eo quidem Ptolemæum Philadelphum inclytum Ægypti regem egregie admodum imitatus est, quem in construenda illa sua tam celebrata ac tam admirabili bibliotheca hunc congregandorum librorum modum apud idoneos auctores tenuisse legerat, ubi sexaginta circiter librorum dumtaxat Græcorum millia, incredibile dictu ! collocasse traditur. Quamobrem factum est, ut ex toto pæne terrarum orbe novi ad eum Codices usque ad mortiferæ ægrotationis suæ finem quotidie deferrentur, et ex hoc tanto et tam ingenti et Græcorum et Latinorum librorum numero, quem si diutius vixisset, mirum in modum deinceps in dies adauxisset, singularem et præcipuam Bibliothecam opportuno quodam palatii sui loco condere ac construere decreverat, ubi omnes simul congregatos ad communem cunctorum Romanæ Ecclesiæ prælatorum utilitatem, et ad perpetuum æternumque sacri palatii ornamentum suis locis propriisque designationibus collocasset, quod prædictum Ptolomæum, doctissimo viro ac nobilitato illorum temporum historicorum et regio commissario Aristeo procurante, magna cum laude fecisse cognoverat ». Et infra :

« Quid de traductionibus ac diversis novorum operum scriptoribus dicemus ? quæ quidem traductoribus, ac propriorum operum scriptoribus quasi certatim agentibus cum suis salariis, ut quisque pro virili parte ad operandum alliceretur, usque adeo creverunt, ut quinque ultimis fausti ac felicis Pontificatus sui annis longe plura ad hæc præsertim humanitatis studia, quorum amantissimus erat, pertinentia quam quinque sæculis anteactis centum prædecessorum suorum temporibus composita ac traducta fuisse videantur. Etenim ut a grammaticis, poetis, ac dispersis versibus, quæ sunt leviora incipiamus, quot de Orthographia libros, quot poemata, quot sparsa carmina sparsim confecta fuisse scimus, Iliados quoque celebratum Homero poema Latinis difficile sane et arduum opus, a duobus præstantibus viris eodem tempore traducebatur, quod Joannis Bocacii Florentini poetæ temporibus a Leontio quodam Thessalonicensi illius in Græcis litteris præceptore soluta oratione multo facilius ad traducendum, quam carmine factum fuisse novimus. Nec Strabonis de Cosmographia opus silentio obruatur. Ad historicos accedamus : Herodotum, quem Græci patrem Historiæ appellare solebant, Theucididem, Xenophontem, Polybium, Diodorum, Appianum, Philonem Judæum fortunatis hujus summi Pontificis temporibus Latini ac Græcarum litterarum expertes primum legere cœperunt. Plura insuper egregia Platonis, Aristotelis, Theophrasti, celebratorum philosophorum opera, Platoni celeberrimum illud Politicæ suæ vel de Republica volumen et alterum de Legibus præclarissimum, multa Aristotelis, et posteriora Analytica, et tota Physica, Problemata, magna Moralia, Metaphysica, ac plures rhetorum, et decem novem illos celebratos de Animalibus libros tunc primum conspexerunt, quæ quidem etsi prius traducta fuissent, ita tamen traducta reperiebantur, ut vix intelligi possent, ac præterea Theophrasti de Plantis librum a priscis Græcis apprime laudatum, eo tempore primum laudatum vidimus : quid de Theologis sacrisque Codicibus dicemus ? Nonne præclarum illud de Præparatione Evangelica Eusebii Cæsariensis quatuordecim libris distinctum volumen, ac plurima, ne omnium particularium mentionem faciamus, Dionysii Areopagitæ, magni Basilii, Gregorii Nazianzeni, Joannis Chrysostomi, Cyrilli, hac ipsa temporis felicitate e Græca in Latinam linguam probe, fideliter atque eleganter conversa fuisse non ignoramus ». Tradit eumdem Nicolaum quinque millia aureorum pollicitum illi, qui Evangelium S. Matthæi Hebraice scriptum ad ipsum perferret.

FINIS TOMI VIGESIMI OCTAVI.